

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA ;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA ;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE
PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THIEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ;
ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE INTOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANter
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM QPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA ; LATINA,
JAM INTEGRE EXARATA, VICINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET
FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQUE IN-
TRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE
MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR,
COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM, CUJUSQUE VOLUMINIS AM-
PLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XLVI.

S. GREGORIUS NYSSENUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUJETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
*AU PETIT-MONTROUX.

1858

SÆCULUM.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. GREGORII

EPISCOPI NYSSENI

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA.

(Ed. Morell. 1638.)

NUNC DENUO CORRECTIUS ET ACCURATIUS EDITA ET MULTIS AUCTA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

3
TOMUS TERTIUS.

VENEUNT TRIA VOLUMINA 33 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIADICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1858

SÆCULUMV.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. GREGORII

EPISCOPI NYSSENI

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA.

(Ed. Morell. 1638.)

NUNC DENUO CORRECTIUS ET ACCURATIUS EDITA ET MULTIS AUCTA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

3
TOMUS TERTIUS.

VEVENT TRIA VOLUMINA 33 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIADICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1858

C 550.4(46)

ELENCHUS

OPERUM QUÆ IN HOC TOMO XLVI CONTINENTUR.

De Anima et Resurrectione.	col.	11
De Infantibus qui præmature abriphuntur.		161
Testimonia adversus Judæos.		193
De sancta Trinitate, quod Spiritus sanctus sit Deus.		235
De Differentia Essentiæ et Hypostaseos.		235
De Anima.		235
De Professione Christiana.		237
De Perfecta Christiani forma.		251
De Instituto Christiano.		287
De Castigatione.		307
De Virginitate.		318
De Baptismo.		415
Orationes.—Contra usurarios, col. 434.—I De pauperibus amandis, 454.—II De pauperibus amandis, 454.—Contra fornicarios, 490.—De mortuis, 498.—Adhortatoria ad pœnitentiam, 539.—In principium jejuniorum, 539.—In apostolos Petrum et Paulum, 539.—Contra Manichæos, 541.—In suam ordinationem, 543.—De deitate Filii et Spiritus sancti, 554.—In Baptismum Christi, 577.—In Christi Resurrectionem (adsunt quinque), 599.—In Ascensionem Christi, 690.—De Spiritu sancto, 695.—In S. Stephanum protomartyrem, 702.—In eundem, 722.—De S. Theodoro martyre, 735.—In XL martyres, 749.—In eosdem, 774.—In laudem fratris Basilii, 787.—De Vita S. Patris Ephræm Syri, 819.—De Meletio episcopo, 851.—In funere Pulcheriæ, 863.—In funere Placillæ imp., 878.—De Vita B. Gregorii Thaumaturgi, 893.—De Vita S. Macrinæ, 959.		
Epistolæ.	col.	999
Fragmenta.		1107
In diem Natalem.		1123
De occurso Domini, etc.		1151
Variorum notæ.		1182
Index analyticus.		1250

Vide ad calcem tomi III collationem ordinis novi cum veteri.

5094
51-136
110

Ex typis MIGNÉ, au Petit-Montroyge.

IN OPUSCULUM SEQUENS

MONITUM

(Jo. Christ. WOLF, *Anecdota Græca sacra et profana*, tom. II, Hamburgi 1722, in-8°)

Dialogus qui inter Gregorium Nyssenum et Macrinam, sororem ejus, *de Anima et Resurrectione*, facta ex obitu Basilii M. occasione, intercessisse fingitur, semper lectu dignus mihi visus est, ob industriam et doctrinam, quam ad argumenti hujus tractationem Pater optimus attulit. Perspexi autem, totam commentationem pluribus locis in utraque editione Parisiensi, imprimis vero in priore, pessime acceptam et habitam esse. Quod ut appareret, partem illius totam cum versione Latina pristina notisque meis exhibendam censui, deinde vero satis me fecisse putavi, si varietates lectionum tantum subindicarem. Cæterum ipsæ illæ varietates exhibentur a me ex duobus diversis codicibus, iisque bonæ notæ, et ut plurimum, saltem in iis, quæ alicujus sunt momenti, secum invicem conspirantibus. Alter eorum ornamentum est insignis Bibliothecæ, quam illustris Zacharias Conradus ab Uffenbach, Reipublicæ Mæno-Francofurtanæ seuator meritissimus, statorque rei litterariæ hodie præcipuus, non tam sibi servat, quam eruditis quod ad usum communem esse jubet. Scriptus is est sæculo xiv in charta, formamque refert quarti ordinis, prout describitur a doctissimo J. Henrico Maio, in Bibliotheca Uffenbachiana insta parte II, pag. 425. Folio codicis illius 157 incipit hæc disputatio et decurrit usque ad p. 257. *Et hic (verba habes Cl. Maii) additæ marginibus sunt varietates lectionum, calligraphi primam manum calamumque agnoscentes. Ad calcem disputationis, nempe folio 251, b, occurrunt παρασημειώσεις τι-νές, scholia quædam, ad hunc ipsum tractatum. Horum scholiorum aliqua e regione textus poni cæperunt, mox cum marginis spatium non caperet omnia, rejecta ad hunc postremum fuere locum. Denique paulo post monetur, scholia ipso codice esse recentiora, et sero addita. Atque istud quidem exemplum cum edito, cel. Uffenbachii precibus adductus, contulit illustris Steinbelius, serenissimi Poloniarum regis minister residens in urbe ad Mœnum Francofurtana, eaque opera pro singulari, qua pollet, harum omnisque generis litterarum notitia et dexteritate diligenter et feliciter defunctus est, raro omnino nostra ætate exemplo, et vel ideo ad posteritatem omnino memorando. Ego vero pari virorum incomparabili non minus meo, quam publico, nomine pro isto litteras provehendi studio gratias decenter et officiose persolvo. Alter codex pervenit ad me beneficio Rev. Zachariæ Hasselmanni, verbi divini apud Oldenburgenses in Wagria ministri solertissimi dextræ, qui ejus mihi copiam liberaliter fecit. Est ille, meo judicio, ejusdem et ætatis et formæ cum priore, in charta diligenter et curate exaratus, atque id habens præcipuum, quod, eum commentatio hæc disputationis formam referat, colloquentium sermones descriptis rubro colore disputantium Gregorii et Macrinæ nominibus, a se invicem distinguantur. Quæ quidem res subinde contextus seriem egregie illustrat, quemadmodum vel ex specimine quod ipse dedi, patebit.*

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ⁽¹⁾ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ Ο ΛΟΓΟΣ

Ο ΛΕΓΟΜΕΝΟΣ

ΤΑ ΜΑΚΡΙΝΙΑ.

S. P. N. GREGORII

EPISCOPI NYSSENI

DE ANIMA ET RESURRECTIONE DIALOGUS

QUI INSCRIBITUR

MACRINIA.

(Textum continuis cum editione Joan. Georgii Krabingeri, quæ prodit Landshuti, 1840, in-8°. edit.)

Cum ingens ille inter sanctos Basilius ex humana A vita ad Deum migrasset, et communis causa lucus Ecclesiis exstitisset, atque etiam nunc soror et magistra vitæ superstes esset, ego quidem studiose ibam, ut cum illa communicarem calamitatem, morte fratris acceptam. Ac mihi, tanto accepto detrimento, animus vehementer anxius atque dolore confectus erat, et aliquem socium lacrymarum requirebam qui æque magnum ægritudinis onus susciperet atque ego. Ut autem alter alteri fuimus in conspectu, mihi quidem magistra visa refricuit animi dolorem: etenim jam etiam ipsa mortifero morbo correpta erat. At illa quemadmodum equorum regendorum artis periti facere solent, cum permisisset mihi ut impetu doloris paulisper trans-versus agerer, postea oratione me reprimere atque

Ἐπειδὴ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου πρὸς θεὸν μετέστη ὁ πολλὸς ἐν ἀγίοις Βασίλειος, καὶ κοινὴ πένθους ἀφορμὴ (2) ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγένετο, περιτὴν δὲ ἔτι τῷ βίῳ ἡ ἀδελφὴ καὶ διδάσκαλος, ἐγὼ μὲν ἦεν (3) κατὰ σπουδὴν κοινωνήσων ἐκεῖνη τῆς ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ συμφορᾶς. Καὶ μοι (4) περιώδυνος ἦν ἡ ψυχὴ, πρὸς τοιαύτην ζημίαν ὑπεραλγοῦσα, καὶ τινα τῶν σαρκῶν κοινωνῶν ἐπεζήτουσιν τὸν Ἰσὸν ἔχοντά μοι τῆς λύπης ἄχθος. Ὡς δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς ἤμεν (5) ἀλλήλων, ἐμοὶ μὲν ἀνεκίνει τὸ πάθος προφανέισα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡ διδάσκαλος· καὶ γὰρ ἦδη καὶ αὐτὴ τῇ πρὸς θάνατον ἀρρώστια συνελχέτο. Ἡ δὲ κατὰ τοὺς τῆς ἰππικῆς ἐπιστήμονας ἐνδοῦσά μοι πρὸς ὀλίγον παρενεχθῆναι τῇ ῥύμῃ (6) τοῦ πάθους, ἀναστομοῦν ἐπεχείρει μετὰ ταῦτα τῷ λόγῳ, καθάπερ χαλινῷ τινὶ τῷ ἰδίῳ λογισμῷ τὸ ἀτακτοῦν τῆς ψυχῆς (7) ἀπευθύνουσα, καὶ ἦν

(1) Τοῦ ἐν ἀγίοις. Inscriptio cod. ms. A, sive *Uffenbachiani*, cum ea quæ in editis comparet, consentit, nisi quod pro Νύσσης legitur Νύσσαεως, eodem sensu, nec præter scriptorum ecclesiasticorum morem, qui sæpe Gregorium nostrum τὸν Νύσσαεά ad episcopatus sede appellant. Deinde desunt ibidem verba extrema, ὁ λεγόμενος λόγος τὰ Μακρίνια. Titulus in ms. B. seu *Hasselmaniano* obivus, alio modo conceptus, ita habet: *Διάλεξις τῆς ὁσίας Μακρίνης μετὰ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ τοῦ ἀγίου Γρηγορίου περὶ ψυχῆς*. Eodem modo Suidas refert, Gregorium nostrum scripsisse μακρόν τινα καὶ περικαλλῆ πρὸς τὴν ἀδελφὴν Μακρίνην περὶ ψυχῆς λόγον. Ex quo etiam manifestum est, quod et res ipsa credere jubet, dialogum hunc non quidem revera inter Gregorium et Macrinam habitum, sed instar dissertationis a Gregorio conscriptum esse.

(2) Ἀφορμὴ. Ita rescripsi pro καλόρμῃ, quod in editis erat, auctoritate ms. utriusque, sicut et versio Latina eandem vocem recte expressit, quod etiam alias fieri observavi.

(3) ἦεν. Ita recte ms. utrumque pro edito εἶην.

(4) Μοι agnoscit neuter codex, quod tamen locum habere potest.

(5) ἤμεν. Ita omnino scribendum est, præeunte utroque ms. pro ἡμῶν, quod edita exhibent.

(6) ῥύμη. Permutavi hoc cum lectione edita ῥώμη, ad exemplum ms. utriusque. De affectus enim impetu, de quo hic sermo est, rectius hæc quidem vox usurpatur, quam altera illa ῥώμη.

(7) Τῆς ψυχῆς. Hoc rationes grammaticæ requirunt pro vulgata lectione τῇ ψυχῇ, quam τὸ ἀτακτοῦν, cui vox illa jungitur, non admittit.

αὐτῇ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον (8) προφερόμενον (9), ἂν μὴ δεῖν ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων λυπεῖσθαι· μόνων γὰρ τοῦτο τῶν οὐκ ἐχόντων ἐλπίδα (10) τὸ πάθος εἶναι.

oporteat propter illos, qui obdormiverunt; solis

A. Κάγω περιζεύσης ἐτι μοι τῆς καρδίας τῇ λύπῃ (11) Πῶς ἔστιν, εἶπον, ἐν ἀνθρώποις τοῦτο κατορθωθῆναι, οὕτως ἐν ἐκάστῳ φυσικοῦ τινος πρὸς τὸν θάνατον τῆς διαβολῆς ὑπαρχούσης, καὶ οὕτε τῶν ὄρωντων τοὺς ἀποθνήσκοντας (12) εὐκόλως καταδεχομένων τὴν θῆαν, οἷς τε ἂν προσῆ (13) ὁ θάνατος ἀποφευγόντων ἐφ' ὅσον οἶόν τε; Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπικρατούντων νόμον ἔσχατον ἐν ἀδικίαις καὶ ἔσχατον ἐν τιμωραῖς τοῦτο κρινόντων, τίς μηχανῇ τὸ μὴδὲν ἠγεῖσθαι τὴν τοῦ ζῆν ἀναχώρησιν, καὶ ἐπὶ τῶν ἔξω τινός (14) μὴδὲ γε τῶν ἐπιτηδείων, ὅταν τοῦ βίου λήγῃσιν; Ὁρῶμεν δὲ, εἶπον, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην σπουδὴν (15) πρὸς τοῦτο βλέπουσαν, ὅπως ἂν ἐν τῷ ζῆν διαμένοιμεν (16). Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἰκοὶ πρὸς διαγωγὴν (17) ἡμῖν ἐπινερόνται (18), ὡς ἂν μὴ τῷ ἐπιέχοντι (19) διὰ ψύξεως ἢ θερμότητος καταποιοῖτο τὰ σώματα. Γεωπονία δὲ τί ἄλλο καὶ οὐχὶ τοῦ ζῆν ἔστι παρασκευή; Ἡ δὲ τῆς ζωῆς φροντίς πάντως διὰ τὸν τοῦ θανάτου φόβον γίνεται (20). Ἡ δὲ ἱατρικὴ πόθεν τιμὰ τοῖς ἀνθρώποις ἔστιν; Οὐκ ἐπειδὴ μάχεσθαι πῶς διὰ τῆς τέχνης δοκεῖ πρὸς τὸν θάνατον; Θώρακες δὲ, καὶ θυρεοὶ (21), καὶ κνημίδες, καὶ κράνη, καὶ τὰ ἀμυντήρια (22) τῶν ὀπλων, καὶ αἱ τῶν τειχῶν περιβολαὶ, καὶ σιδηρόδετοι πύλαι, καὶ ἡ τῶν τάφρων ἀσφάλεια καὶ τὰ τοιαῦτα, τί ἄλλο πλὴν διὰ τὸν τοῦ θανάτου φόβον γίνεται (23); Οὕτως οὖν ὄντος φοβεροῦ φυσικῶς (24) τοῦ θανάτου, πῶς ἔστι βῆδως πεισθῆναι τῷ κελεύοντι ἄλυπον (25) διαμέ-

(8) Λόγιον. Ms. A in textu habet θαῦμα. In priori omnino est acquiescendum.

(9) Προφερόμενον. Ms. A præmittit εὐθύς, i. e. e vestigio, statim, non inconcinne quidem, sed tamen præter necessitatem.

(10) Ἐλπίδα. Ms. B addit ἀναστάσεως. Fortasse Gregorius explicationis loco addidit. Paulus enim, 3 Thess. iv, 13, qui locus hic respicitur, non discrete memorat resurrectionem, sed tamen procul dubio respicit. Fortasse olim glossema fuit, et ex margine in textum hic irrepit.

(11) Τῇ λύπῃ in textu ms. A desideratur, at in margine restituitur.

(12) Ἀποθνήσκοντας. Ms. B pro composito simplex habet θνήσκοντας.

(13) Προσῆ. Ita scripsi auctoritate ms. utriusque, cum in editis legatur προσῆται. Quæ quidem varietas ex pronuntiatione, diversas vocales eodem modo effertente, orta est.

(14) Ἐπὶ τῶν ἔξω τινός. In extremo: ita versio Latina an. 1615 edita, non interpretis, sed librarii aut typographi vitio, qui pro externo, quod restitui, obvio errore legit exitremo. Eadem emendatio facta est in edit. Paris. an. 1638.

(15) Σπουδῆν. In utraque editione legitur ζῶην, in versione autem vertitur per studium, adeoque exprimitur τὸ σπουδῆν, quod fide utriusque ms. in textum recepi. Fortasse sequens verbum ζῆν huius erroris occasio fuit librarii.

(16) Διαμένοιμεν. Ita utrumque ms. in textu. At in margine τοῦ A legitur διαμένοιεν, i. e. permanent. Utraque lectio locum tueri potest. Placet tamen non parum lectio marginalis.

(17) Διαγωγῆν. Ita uterque codex. At margo τοῦ A exhibet διαμονήν, præter rem. Διαγωγή enim de

A cohibere conabatur rationibus suis, tanquam aliquo freno incompositum, indecorum et inordinatum animi dirigens affectum, ac proferebat apostolicum illud dictum, quod non angi et mœrere animi iis qui spem non haberent, id accidere solere.

G. Atque ego cum cor mihi ægritudine atque dolore etiam tunc undique ferretur et æstuaret. Quo pacto, inquam, potest id inter homines præstari, cum adeo naturalis quædam unicuique adversus mortem calumnia atque querela insita sit, ac neque qui vident morientes, spectare facile sustineant, et, quibus mors imminet, quoad ejus fieri potest, eam refugiant? Quin etiam cum leges, quibus utimur ac regimur, ut in maleficiis, ita in suppliciis hanc extremam iudicent, quo pacto, quibusve rationibus effici potest, ut quis vel in externo et alieno aliquo vitæ separationem et recessum pro nihilo ducat, nedum in propinquis ac necessariis, vitam finientibus? Videmus autem, inquam, omne quoque studium hominum eo spectare, ut in vita permaneamus. Nam idcirco domicilia quoque a nobis, ne vel per æstum vel frigus ab aere circumfuso corpus affligeretur et conficeretur, ad inhabitandum excogitata sunt. Agricultura vero quid est aliud, quam vitæ apparatus et subsidium? Nam cura atque sollicitudo vitæ metu mortis prorsus adhibetur. Quid item medicina? qua de causa ab hominibus in honore habetur? Annon propterea quia pugnare quodammodo cum morte ea ars videtur? Thoraces vero, lorice, clypei, ocreæ, galeæ et innumera arma, quibus vim homines a corpore propulsent, murorum item ambitus, portæ ferreæ, fossarum muni-

vitæ rationibus et statu usurpari solet, quo hic respicitur. Criticus, quicumque is fuit, antecedente verbo διαμένειν, ad hanc emendationem suscipiendam perduci se passus est.

(18) Ἐπινερόνται. Edit. Paris. 1615, mendose habet ἐπινερόνται, quod in altera anni 1638 recte emendatum est.

(19) Περιέχοντι. Sic rescripsi ex A et B, pro περιόντι, quod est in editis: scilicet τὸ περιέχον, etiam sine addito, usurpari solet de aere circumfuso, ceu Latina versio recte expressit. Loca veterum lege in notis Gatakeri ad Marci Antonini lib. iv, § 39, ubi legis οὐδὲ μὲν ἐν τινι τροπῇ καὶ ἑτερώσει τοῦ περιέχοντος. Idem Marcus lib. viii, § 54, phrasin ellipticam supplet, ubi legis τὸν περιέχοντα ἀέρα. Ita noster paulo post ἕως ἂν περικρατῆται τὸ πνεῦμα τῷ περιέχοντι.

(20) Διὰ τὸν τοῦ θανάτου φόβον γίνεται. Ita recte editio anni 1638 consentiente ms. utroque, pro eo quod in altera illa anni 1615 legitur, διὰ τὸν τοῦ θανάτου; γίνεται. Τί δὲ ἱατρικὴ φόβον πόθεν, etc. Scilicet vox φόβον quæ statim post τί δὲ ἱατρικὴ sequitur, locum suum, nescio quomodo, mutavit, qua propriæ sedi vindicata cætera bene fluunt.

(21) Θυρεοὶ. Hoc restitui præeunte cod. B pro κυρατοῖ.

(22) Ἀμυντήρια. Cod. A in margine exhibet μύρα ἀμυντήρια.

(23) Διὰ τὸν τοῦ θανάτου γίνεται φόβον. Ita recte editio anni 1638, pro eo quod illa anni 1615 habet διὰ τῶν — φόβων. Eadem phrasin proxime antecedens una cum codd. inss. nostram hanc vindicat.

(24) Φυσικῶς. In textu cod. A omittitur, in margine vero restituitur.

(25) Ἄλυπον. Codex A legit ἀλύπως ἄλυπον,

tiones, cæteraque ejusdem modi qua alia de causa A fiunt, præterquam metu mortis? Cum igitur naturaliter mors adeo terribilis ac formidabilis sit, qui facile obtemperari potest ei, qui jubeat superstitem ob alterius mortem expertem ægritudinis permanere? — M. Quid vero qua maxime de causa tibi, inquit magistra, ipsa per sese mortis necessitas acerbata magis molesta videtur? Non enim satis est ad criminandum et conquerendum consuetudo eorum, qui ratione minus utuntur.—G. Quid enimvero, annon res digna mæroris est, ad eam inquam ego, cum videmus eum, qui paulo ante vivebat et loquebatur, sine spiritu, sine voce, immobilem repente factum, omniaque ei sensuum naturalia vasa et instrumenta extincta, non oculis, non auribus, non alio quoquam eorum, quorum apprehensionem, subsidium atque auxilium sensus habet, operante atque officium suum faciente? cui sive ignem sive ferrum admoveas, sive gladio corpus incidas, sive carnivoris feris objicias, sive humi defodias, ad omnia similiter jacens efficitur. Cum igitur in his consistere mutatio videatur, vitalisque illa causa, quæcunque tandem illa erat, repente visui subducta atque extincta incertum quo concesserit, ubi vel lateat, quemadmodum in lucerna extincta sit, cum flamma, quæ modo in ea accensa erat, neque in ellychnio manet, neque alio quopiam transit ac recedit, sed ad extremum interitum et abolitionem redigitur atque transmigrat, qui fieri possit, ut tantam mutationem, qui nulla re certa confrimetur, sine animi dolore ferre possit? Exitu enim animæ audit, quod quidem relictum est, videmus, quod autem separatum atque disjunctum est, tum ipsum quid tandem secundum naturam sit, tum in quid concesserit, atque redactum sit, ignoramus, non aere, non terra, non aqua, non alio quopiam elemento in sese ostendente illam

præter rem, et vitio librarii, qui priorem vocis ejusdem formam incondite scriptam delere neglexerat.

(26) *Τὸ τοῦ θανάτου*. Ita lege cum ms. utroque sine voce *ἀναγκαῖον*, quam edita habent. Neque enim hic ad necessitatem mortis simpliciter, sed ad ea, quæ mortis sunt in universum, respicitur.

(27) *Βλέπωμεν*. Ita utrumque ms. pro *βλέπομεν*.

(28) *Καὶ ἀναυδόν*. Ita ms. utrumque, quod et versio Latina recte expressit, quamvis in Græco edito non existet.

(29) *Ἦ* uterque codex habet in editis omissum, quod tamen versio Latina habet.

(30) *Ἀνατέμης*. Ms. A *ἀνατέμνης*. Prius præferendum suadent sequentia verba ejusdem temporis *προσθῆς* et *ἐγκρύψης*.

(31) *Προσθῆς*. Ita ex ms. B et ex lectione marginali τοῦ A, qui in textu exhibet *προσθῆς* minus recte. Nam de rebus in cibum propositis non *προστίθηναι*, sed *προτίθηναι* usurpatur; v. c. apud Sophoclem :

Προθέντ' ἀδελφῶν δεῖπνον οἰκείων τέκνων.

(32) *Ἄπαντα*. Codex A habet *ἅπαν*.

(33) *Ὁ κείμενος ἔχει*. Posteriorem vocem ex utroque cod. restitui. Eam enim sensus omnino requirit.

(34) *Βλέπεται*. Ita iterum pro *βλέπεται*, quod

νεῖν ἐπὶ τοῦ κατοικομένου τῆν περιόντα; — M. Τί δέ, φησὶν ἡ διδάσκαλος, τί σοι μαλιστα λυπηρὸν αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ, τὸ τοῦ θανάτου (26) δοκεῖ; οὐ γὰρ ἔκων εἰς διαβολὴν ἢ τῶν ἀλογωτέρων συνήθεια.—Γ. Τί μὲν οὖν οὐκ ἔστι λύπης ἄξιον, πρὸς αὐτὴν εἶπον ἐγὼ, ὅταν βλέπωμεν (27) τὸν τῆως ζῶντά τε καὶ φθγγόμενον, ἅπνον καὶ ἀναυδόν (28) καὶ ἀκίνητον ἀθρόως γενόμενον, καὶ πάντα αὐτῶν σεσθέντα τὰ φυσικὰ αἰσθητήρια, οὐκ ὄψεως, οὐκ ἀκοῆς ἐνεργούσης, οὐκ ἄλλου τινὸς ὧν ἡ αἰσθησις τὴν ἀντιληψὶν ἔχει; *Ἦ* (29) κἂν πῦρ προσενέγκης, κἂν σίδηρον, κἂν ἀνατέμης (30) διὰ ξίφους τὸ σῶμα, κἂν τοῖς σαρκοδόροις προσθῆς (31), κἂν ἐγκρύψης χύματα, πρὸς ἅπαντα (32) ὁμοίως ὁ κείμενος ἔχει (33). Ὅταν οὖν ἐν τούτοις βλέπεται (34) ἡ μεταβολή, τὸ δὲ ζωτικὸν ἐκεῖνο αἷτιον, ὃ τί ποτε ἦν, ἀφανές τε καὶ ἄδολον ἀθρόως γένηται (35), καθάπερ ἐπὶ λύχου σεσθέντος τῆς τῆως ἐξαπτομένης ἐφ' ἑαυτοῦ (36) φλογὸς οὔτε ἐπὶ τῆς θρυαλλίδος μενουσῆς, οὔτε ἐτέρωθι που μεθισταμένης, ἀλλ' εἰς ἀφανισμὸν παντελῆ μεταχωρούσης, πῶς ἂν γένοιτο τὴν τοσαύτην μεταβολὴν ἐνεγκεῖν ἀλύτως μηδενί, προδήλως ἐπερειδόμενον (37); Ἐξέδοον γὰρ ψυχῆς (38) ἀκούσαντες, τὸ μὲν ὑπολειφθὲν (39) ὀρώμεν, τὸ δὲ χωρισθὲν ἀγνοοῦμεν, αὐτὸ τε ὃ τί (40) ποτε κατὰ τὴν φύσιν ἔστί, καὶ εἰ; ὃ τι μεταχωρήκεν, οὐ γῆς, οὐκ ἄερος, οὐχ ὕδατος, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν στοιχείων ἐν ἑαυτῷ δεικνύντος ἐκείνην τὴν (41) δύναμιν τὴν τοῦ σώματος ἐκχωρήσασαν· ἧς ὑπεξεληθείσης νεκρὸν ἔστι τὸ ὑπολειφθὲν (42) καὶ πρὸς διαφθοράν (43) ἤδη ἐκκείμενον (44).

est in edito.

(35) *Γένηται*. Ms. B habet *γεγένηται*.

(36) *Ἐφ' ἑαυτοῦ*. Sic lego pro edito αὐτοῦ cum codicibus A et B, quorum hic lectionem istam in ipso textu, hic vero in margine exhibet, cuius loco in contextu mendose legitur ἐπ' αὐτῶν.

(37) *Μηδενί προδήλως ἐπερειδόμενον*. Hanc lectionem restitui ex ms. utroque, pro editis *μη προδήλως ὑπερειδόμενον*, in quibus sensum frustra quæras. Imo ipsa versio Latina eandem expressit ita reddens: *qui nulla re certa confrimetur*. Loquitur enim Gregorius de lugente ejusmodi, qui nullum habet spei præsidium.

(38) *Ψυχῆς*. Restitui ex utroque cod., sicut et versio Latina exprimit.

(39) *ὑπολειφθέν*. Sic legendum pro *ὀποληφθέν*, quod est in edit. 1615, jubente ms. B et postulantibus grammaticæ rationibus, imo emendante edit. anni 1618. Derivari enim debet ex *ὀπολείπω*, non ex *ὀπολαμβάνω*.

(40) *Αὐτὸ τε ὃ τι*. Ὅτι non agnoscit A, quo tamen ad sensum perficiendum opus est.

(41) *Τῆς*. Intersevi ex ms. utroque.

(42) *ὑπολειφθέν*. Ita scribo iterum pro *ὀποληφθέν*, quod est in edit. 1615.

(43) *Διαφθοράν*. Codex A habet simplex *φθοράν*.

(44) *Ἐκκείμενον*. Ms. B habet *ἐγκείμενον* mendose.

vim, quæ excesserit e corpore : qua egressa atque subducta, quod relinquitur, mortuum est et corruptioni jam expositum.

Γ. Ταῦταδέ μου διεξιόντος (45) μεταξὺ κατασε- A
 σασα (46) τῆ χειρὶ διδάσκαλος.—Μ. Μή τις σε τοιοῦ-
 τος, φησὶ, φόβος ὑποταράσσει καὶ συνέχει (47)
 τὴν διάνοιαν, ὡς οὐ διαμενοῦ της εἰς αἰεὶ (48) τῆς ψυ-
 χῆς, ἀλλὰ συγκαταληγούσης τῆ διαλύσει τοῦ σώμα-
 τος;—Γ. Ἐγὼ δὲ (καὶ γὰρ οὐπω τοῦ πάθους τὸν λογι-
 σμὸν ἀνεδεξάμην) (49) θρασύτερόν πως ἀπεκρινάμην,
 οὐ πάνυ περισκεψάμενος τὸ λεγόμενον. Εἶπον γὰρ
 ἐπιτάγμασιν ἰσοκέναι τὰς θέλας φωνὰς, δι' ὧν τὸ μὲν
 δεῖν πεπεῖσθαι τὴν ψυχὴν εἰσαεὶ διαμένειν ἀναγκα-
 ζόμεθα, οὐ μὴν λόγῳ τινὶ τῷ τοιοῦτῳ προσήχθημεν
 δόγματι. Ἄλλ' ἴσκειν ἡμῖν (50) δουλικῶς ἔνδοθεν ὁ
 νοῦς φόβῳ τὸ κελευόμενον δέχεσθαι, οὐχ (51) ἔκουσι
 τοῖς ὁρμῇ τοῖς λεγομένοις συντίθεσθαι. Ὅθεν καὶ
 βαρύτεραι ἡμῖν ἐπὶ τῶν κατοικουμένων αἱ λύπαι
 γίνονται [οὐκ] ἀκριβῶς ἐπισταμένον (52) ἡμῶν, εἴτ' ἐτι
 ἐστι (53) καθ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ζωοποιὸν αἴτιον, καὶ
 ὄπη, καὶ ὄπως, εἴτε οὐκ ἔστιν οὐδαμῆ οὐδαμῶς.
 Ἰσας (54) γὰρ ποιεῖ τοῦ ἀληθῶς ὄντος ἀδηλία (55)
 τὰς ἐφ' ἑκάτερον ὑπολείψεις. Καὶ πολλοῖς μὲν τοῦτο,
 πολλοῖς δὲ τὸ ἐναντίον (56) δοκεῖ. Καὶ εἰαί γέ τινες
 παρὰ τοῖς Ἑλλησιν οὐ μικρὰν ἔχοντες ἐπὶ φιλοσο-
 φία (57) τὴν δόξαν, οἱ ταῦτα ὠήθησάν τε καὶ ἀπε-
 φήναντο. —Μ. Ἐα, φησὶ, τοὺς ἔξωθεν λήρους, ἐν
 οἷς ὁ τοῦ ψεύδους εὐρέτης ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἀληθείας
 πιθανῶς τὰς ἠπατημένας ὑπολήψεις συντίθησιν· οὐ
 δὲ πρὸς τοῦτο βλέπει, οἷτι τὸ οὕτως περὶ ψυχῆς ἔχειν,
 οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἀλλότριον (58) πρὸς τὴν ἀρετὴν
 ἔχειν, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἡδὺ μόνον βλέπειν· τὴν δὲ
 τοῖς αἰῶσιν (59) ἐνθεωρουμένην ζωὴν ἀπ' ἐλπίδος
 τοιεῖσθαι, καθ' ἣν μόνῃ (60) ἡ ἀρετὴ τὸ πλεῖον ἔχει.
 —Γ. Καὶ πῶς, ἔφη, γένοιτ' ἂν ἡμῖν παγία (61) τις
 καὶ ἀμετάθετος ἡ περὶ τοῦ διαμένειν τὴν ψυχὴν δόξα;

G. Hæc cum ego dixissem, manu interim silentio
 imperato, magistra. — M. Nunquid ejusmodi, in-
 quit, melus te perturbat, et mentem tuam angit,
 quasi anima non semper maneat, sed una cum dis-
 solutione corporis ipsa quomque esse desinat? — G.
 Ego vero (etenim nondum ab ægritudine et pertur-
 batione rationem collegeram) audacius protervius-
 que quodammodo, quid diceretur, non admodum
 considerans, respondi. Dixi enim, divinas voces
 præceptis et edictis esse similes, quibus credere
 quidem cogamur, animam oportere in perpetuum
 permanere, unam autem aliqua ratione ad ejusmodi
 sententiam adducamur. Sed videtur nobis mens
 iutra nos servilem in modum metu probare quod
 jubetur, non voluntario quodam motu iis, quæ dic-
 cantur, assentiri. Unde etiam sit, ut gravius mor-
 tuorum nomine doleamus, cum plene et exacte non
 sciamus, sitne adhuc per sese hæc vivifica causa,
 et ubi, et quomodo, an vero nusquam sit ullo mo-
 do. Nam incertitudo ejus, quod revera est, pares
 efficit in utramque partem opiniones. Ac multis qui-
 dem hoc, multis vero contrarium videtur: et sunt
 sane apud Græcos quidam non in parva propter
 philosophiam existimatione, qui hæc et opinati
 sunt et pronuntiaverunt. — M. Mitte, inquit, exter-
 nas nugas, in quibus mendaciter inventor in de-
 trimentum veritatis probabiliter falsas opiniones
 componit. Tu vero huc respice, quod ita de anima
 sentire nihil est aliud, quam a virtute alienum
 esse, et id quod in præsentia suave et jucundum
 est, solum spectare, eam autem vitam, quæ in
 infinitis sæculis consideratur, per quam sola
 virtus eminet atque superior est, desperare.—G. Et

(45) *Διεξιόντος*. Hoc malim cum ms. B pro ἐξ-
 ἰόντος, quod est in editis. Διεξίναται enim de enarra-
 tione rerum copiosa et luculenta usurpari solet.
 Vide B. Godofr. Olearii notas ad Philostratum I, 20,
 § 2 *De Vitis sophistarum*, et Ludov. Cresollium in
Theatro thelorum III, c. 17.

(46) *Κατασελοσα*. Sic scribendum puto cum cod.
 A qui in textu hanc lectionem diserit, in margine
 vero *κατασεινάσα* exhibet, quod posterius explicat
 alterum illud. Utrumque enim silentium intert, et
 nostra quidem lectio tale, quod quis, facto per man-
 um indicio, vel suadet vel imperat. Vide Actor.
 XII, 17; XIII, 16, etc. et confer Lambert Bos. ad
 Nov. Testam. p. 79. Codex B in ipso textu legit
κατασεινάσα.

(47) *Συνέχει*. Codex A habet *συγγεῖ*, eodem fere
 sensu.

(48) *Διαμενούσης εἰσαεὶ*. Codex A legit *μενούσης*
εἰσαεὶ. B vero *μενούσης αἰεὶ*.

(49) *Ἄνεδεξάμην*. Codex uterque legit *ἀνελε-*
ξάμην, quod malim. Videtur etiam interpret Latinus
 hoc verbum ante oculos habuisse. Vertit enim,
collegeram.

(50) *Ἡμῖν* deest in codice B.

(51) *Οὐχ*. Malo hoc, quam οὐδέ, quod est in
 editis. Alterum illud tuetur ms. utrumque.

(52) *Ἐπισταμένον*. Editio anni 1615, mendose
ἐπισταμένως, quod in altera anni 1638 emendatum,
 probante ms. utroque.

(53) *Εἴτ' ἐτι ἐστὶ*. Hanc lectionem et ms. A sug-
 gerit, et sensus requirit pro *εἴτε* τὴ *ἐστὶ* quod est in
 editis. Huic epim opponitur in sequentibus *εἴτε οὐκ*
ἐστὶν. Varietas orta est ex duabus vocibus *εἴτ' ἐτι*
 et *εἴτε* τὴ facile inter legendum inter se permutan-
 dis. Versio Latina nostram lectionem sequitur.

(54) *Ἰσας*. Ita scribere jubet et ms. utrumque
 et sensus pro *ἴσως*, quod est in editis.

(55) *Ἀδηλία*. Hoc reposui ex ms. utroque pro
 ἡ *δειλία*, quam vocem edita male exhibent. Interpres
 Latinus per *incertitudinem* vertens, vel eandem
 vocem præ oculis habuit, vel conjectura assecutus
 est.

(56) *Τὸ ἐναντίον*. Ms. B legit *τοῦναντίον*.

(57) *Ἐπὶ φιλοσοφία*. Ita scripsi ex cod. B pro
 ἐπὶ *φιλοσοφίαν* quod est in edit. anni 1615. Nam ea
 quæ est anni 1638, mendosam scriptionem emen-
 davit.

(58) *Ἀλλότριον*. Ms. A habet *ἀλλοτριῶς*, idque
 melius.

(59) *Τοῖς αἰῶσιν*. Ms. A in margine τοῖς *ἀτελω-*
τήτοις αἰῶσιν.

(60) *Μόνῃ*. Sic scripsi pro *μόνην* ex ms. A. Virtuti
 enim soli hæc prærogativa hoc loco vindicatur.

(61) *Παγία*. Ita recte ms. utrumque, ut et editio
 anni 1638, pro *πλαγία*, quod est in edit. anni
 1615. Derivatur enim a *πήγνυμι*, et soliditatem
 infert.

in pacto, inquam, firmam aliquam, stabilem, **A** firmam et immobilem habere possimus opinionem, qua animam credamus permanere? Nam et ipse sentio, quod re omnium pulcherrima in vita (de virtute loquor) vita hominum caritura fuerit, nisi aliqua certa et non ambigua de hac re fides in nobis firmata fuerit. Quomodo enim virtus habere locum possit in iis, qui id quod est, presenti vita circumscribi sibi persuasum habent, et post eam nihil amplius sperant?—M. Ergo quaerere, magistra inquit, oportet, unde nobis conveniens et idoneum de hac quaestione principium oratio sumere possit. Ac, si placet, abs te contrariarum opinionum atque sententiarum propugnatio atque defensio suscipiatur. (Nam video quod etiam animus tibi motus est, ac gestit eas tibi deferri partes.) Deinde hoc modo post oppositionem veritatis ratio requiratur. — G. Posteaquam autem ita facere iussit, deprecatus ab ea, ne, quæ a nobis contradicerentur, idcirco proferri, ut doctrina de anima firmiter intentionem solutis :

Nonne, inquam, hæc dixerint qui contrariam opinionem defendunt, quod corpus, cum compositum sit, prorsus, ex quibus constat, in ea dissolvatur? Soluta autem ea quæ est in corpore, elementorum coalitione atque concretionem, unumquodque, ut par est, ad proprium fertur, vergit et inclinatur, ipsa natura elementorum per attractionem quamdam necessariam ei, quod est ejusdem generis, suum reddente. Nam et cum calido rursus unietur id quod in nobis est calidum, et cum solido ac duro terreum; atque ex reliquis unumquodque ad cognatum redigitur et recedit. Anima ergo postmodum ubi erit? Nam siquidem aliquis dicat eam in elementis esse, eandem illam esse cum his necessario concedet, atque assentietur. Non enim aliqua cum alieno mistio fieri possit ejus, quod est diversæ naturæ, et si hæc ita sint, varia quædam prorsus videbitur, ut quæ cum contrariis sit mista qualitibus : quod autem

(62) *Αισθάνομαι*. Sic rescripsi pro *αίσθομαι* utriusque editionis, vi linguæ et auctoritate utriusque ms.

(63) *Ἦν κατὰ τὴν ζωὴν*. Ita scripsi τῶν pro τῶν quod habet editio anni 1615.

(64) *Ἀναμφίβολος*. Hanc vocem pro ἀμφίβολος, quod est in utraque editione, requirit et sensus et ms. utrumque.

(65) *Περιγράφειν τὸ εἶναι*. Ita editio Paris. 1638, melius quam altera ubi legis περιγραφεῖν, quæ tamen in eo rectius habet, quod pro ζωὴν ponit ζωή. Interim aliam et ut puto, veriorem lectionem exhibet ms. utrumque, ubi ita habent verba : Ἦ παρούσα ζωὴ περιγραφὴ τοῦ εἶναι ὑπελήπται. Sensus utriusque idem est, sed posterior phrasis Græcismo accommodatior.

(66) *Ἀδὴν*. Ms. utrumque λάβοι.

(67) *Πρὸς τοιαύτην*. Mss. A B πρὸς τὴν τοιαύτην.

(68) *Παρ' ἡμῶν*. Hoc restitui pro παρ' ἡμῶν vulgato. Consentit ms. utrumque, et rationes grammaticæ requirunt.

(69) *Ἦν ἀντιπιπτότων*. Articulum præmissi auctoritate mss.

A Αἰσθάνομαι (62) γὰρ καὶ αὐτὸς, ὅτι τοῦ καλλίστου τῶν κατὰ τὴν ζωὴν (63) (τῆς ἀρετῆς λέγω) ὁ τῶν ἀνθρώπων χρεῖσται βίος, εἰ μὴ τις ἀναμφίβολος (64) ἢ περὶ τοῦτου πίστις ἐν ἡμῖν κρατυνθεῖη. Πῶς γὰρ ἐστὶ τὴν ἀρετὴν χώραν ἔχειν ἐφ' ὧν ἡ παρούσα ζωὴ περιγράφειν τὸ εἶναι (65) ὑπελήπται, καὶ πλεον ἐπιζέται μετὰ ταύτην οὐδέν; — M. Οὐκοῦν ζητήσῃαι χρῆ, φησὶν ἡ διδάσκαλος, ὅθεν ἂν ἡμῖν τὴν δέουσαν περὶ τούτων ἀρχὴν ὁ λόγος λάβῃ (66). Καὶ εἰ δοκεῖ, παρὰ σοῦ γενέσθω τῶν ἐναντιῶν δογμάτων ἢ συμμαχία· ὁρῶ γὰρ ὅτι σοὶ καὶ ὑποκεκίνηται πρὸς τοιαύτην (67) καταφορὰν ἢ διάνοια. Εἴθ' οὕτως ὁ τῆς ἀληθείας μετὰ τὴν ἀντίθεσιν ἀναζητηθήσεται λόγος. — Γ. Ἐπειδὴ τοῦτο ἐκέλευσε, παραιτησάμενος αὐτὴν μὴ κατὰ ἀλήθειαν οἰηθῆναι τὰ παρ' ἡμῶν (68) ἀντιλέγεσθαι, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ βεβαίως κατασκευασθῆναι τὸ περὶ ψυχῆς δόγμα, τῶν ἀντιπιπτότων (69) πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπεκλυθέντων (70) :

pro seria ac vera contradictione acciperet, sed constitueretur, ac probaretur, oppositis ad hanc

Ἦ που (71), ἔφη, ταῦτα ἂν εἴποιεν οἱ τῷ ἐναντίῳ παριστάμενοι λόγοι, ὅτι τὸ σῶμα σύνθετον ὄν, πάντως εἰς τὰ, ἐξ ὧν συνέστηκε, διαλύεται; Λυθείσης δὲ τῶν στοιχείων τῆς ἐν τῷ σώματι συμφύλας (72), ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ἐν (73) ἐκάστῳ γίνεται κατὰ τὸ εἶδος ἢ ῥοπή αὐτῆς φύσεως τῶν στοιχείων, δι' ὁμοκῆς (74) τινος ἀναγκασίας τῇ ὁμογενεῖ τὸ οἰκεῖον ἀποδιδούσης. Τῷ τε γὰρ θερμῷ πάλιν τὸ ἐν ἡμῖν (75) ἐνωθήσεται, καὶ τῷ στερεῷ τὸ γεῶδες, καὶ τῶν λοιπῶν ἐκάστῳ (76) πρὸς τὸ συγγενὲς ἢ μεταχώρησις γίνεται. Ἦ οὖν ψυχὴ μετὰ τοῦτο ποῦ ἔσται; Εἰ μὲν γὰρ (77) ἐν τοῖς στοιχείοις εἶναι τις λέγοι, τὴν αὐτὴν εἶναι τοῦτοις κατ' ἀνάγκην συνθήσεται. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτό τις τοῦ ἑτεροφυοῦς πρὸς τὸ ἀλλότριον μίξις, καὶ, εἰ ταῦτα εἴη, ποικίλη τις πάντως ἀναφανήσεται ἢ πρὸς τὰς ἐναντίας μεμιγμένη ποιότητος, τὸ δὲ ποικίλον ἀπλοῦν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν συνθέσει θεωρεῖται πάντως. Πάν δὲ τὸ σύνθετον καὶ διαλυτὸν ἐξ ἀνάγκης· ἢ δὲ διαλύσις φθορὰ τοῦ συνεστῶτος ἐστὶ. Τὸ δὲ φθειρόμενον

(70) *ὑπεκλυθέντων*. Sic legendum omnino est pro edito ὑποκλυθέντων jubente ms. utroque. Idem expressit interpret Latinus, et passim observes, genuinam lectionem in versione exstare, non autem in textu.

(71) *Ἦ που*. Ad hæc verba in margine codicis A hæc leguntur : Ἐνθα ἀρχεται ὡς ἀπὸ τῶν ἐναντιῶν ὁ ἐπίσκοπος, πρὸς τὴν οἰκεῖαν ἀδελφὴν διαλέγεσθαι : i. e. *Hic incipit episcopus tanquam in contrariam sententiam contra sororem suam disputare.*

(72) *Συμφύλας*. Codex A in textu habet συμφορᾶς, mendose : at in margine restituitur lectio genuina.

(73) *Ἐν* delet ms. utrumque : neque eo opus est.

(74) *δι' ὁμοκῆς*. Sic scribere sensus jubet, et Latina quoque versio expressit. Habet vero etiam ms. utrumque.

(75) *Ἐν ἡμῖν*. Ita recte ed. anni 1638, pro mendoso alterius ἐν ὑμῖν.

(76) *Ἐκάστῳ*. Pro ἐκάστου edito, probante nostrum ms. utroque.

(77) *Γάρ*. Addidi ex ms. A.

οὐκ ἀθάνατον· ἢ οὕτως γε ἂν (78) καὶ ἡ σὰρξ ἀθά-
νατος λέγοιτο, εἰς τὰ, ἐξ ὧν συνέστηκε, λυομένη. Εἰ
δὲ ἄλλο τί που παρὰ ταῦτα ἐστὶ, ποῦ λόγος αὐτὴν
εἶναι ὑποτίθεται, ἐν μὲν τοῖς στοιχείοις διὰ τοῦ ἑτε-
ροφυῶς αὐτὴν (79) ἔχειν οὐχ εὐρίσκομένην, ἄλλου
δὲ οὐδενὸς ἐν τῷ κόσμῳ ὄντος (80), ἐν ᾧ γένοιτ' ἂν
ἡ ψυχὴ καταλλήλως (81) τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐμβιοτεύουσα ;
ᾧ δὲ μηδαμῇ (82) ἐστὶν, οὐδέ (83) ἐστὶ πάντως.

esse ponit, quæ in elementis quidem propterea, quod diversæ atque alterius naturæ sit, non invenia-
tur, aliud autem nihil sit in mundo, in quo esse anima possit, convenienter et ad suam naturam
accommodate vivens? Quod autem nusquam est, ne prorsus quidem est.

Μ. Καὶ ἡ διδάσκαλος ἡμέρα τοῖς ῥηθεῖσιν ἐπιτε-
νάξατα, Τάχα που ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, φησὶ,
πρὸς τὸν Ἀπόστολον ἐν Ἀθήναις ποτὲ συστάντες
προέφερον (84) Στωικοὶ τε καὶ Ἐπικούρειοι. Καὶ γὰρ
ἀκούω πρὸς ταῦτα μάλιστα τὸν Ἐπίκουρον ταῖς
ὑπολήψεσι φέρεσθαι, ὡς (85) τυχαία (86) τις καὶ
αὐτόματος ἡ τῶν ὄντων ὑπενοήθη (87) φύσις, ὡς οὐ-
δεμιᾶς προνοίας (88) διὰ τῶν πραγμάτων διηκού-
σης (89). Καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ ἀκόλουθον καὶ τὴν
ἀνθρωπίνην ζωὴν πομφόλυγος (90) δίχην ἕξτε πνεύ-
ματι τινι (91) τοῦ σώματος ἡμῶν περιταθέντος (92),
ἕως ἂν περικρατῆται τὸ πνεῦμα τῷ περιέχοντι, τῇ
δὲ διαπύσει τοῦ ὄγκου καὶ τὸ ἐναπειλημμένον (93)
συγκατασβέννυσθαι. Ὅρος γὰρ τοῦτω (94) τῆς τῶν
ὄντων φύσεως (95) τὸ φαινόμενον (96) ἦν, καὶ μέτρον
τῆς τοῦ παντὸς καταλήψεως ἐποιοῦτο τὴν ἀσθησιν (97),
μεμυκῶς παντάπασι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, καὶ
πρὸς οὐδὲν τῶν νοητῶν τε καὶ ἀσωμάτων βλέπειν οἷός
τε ὧν (98), ὥσπερ ὁ (99) οἰκίσκῳ τινὶ καθειργμένος
τῶν οὐρανίων θαυμάτων ἀθέατος μένει, τοῖς τοίχοις
καὶ τῷ ὀρόφῳ πρὸς τὴν τῶν ἑξω θεῶν (1) ἐμποδιζό-
μενος. Ἀτεχνῶς γὰρ γήϊνοι τινές εἰσι τοῖχοι τὰ αἰ-
σθητὰ πάντα, ὅσα ἐν τῷ παντὶ καθορᾶται, πρὸς τὴν
τῶν νοητῶν θεωρίαν δι' ἑαυτῶν τοὺς μικροφυχοτέ-

A varium est, simplex non est, sed in compositione
prorsus consideratur. Quidquid autem compositum
est, necessario quoque dissolubile est. At disso-
lutio corruptio est ejus, quod compositum est ;
quod autem corrumpitur, non est immortale ; nam
alioquin caro quoque immortalis diceretur, ut quæ
solvatur in ea ex quibus constat. Sin autem ali-
quid diversum est ab elementis, ubinam ratio eam
esse ponit, quæ in elementis quidem propterea, quod
diversæ atque alterius naturæ sit, non invenia-
tur, aliud autem nihil sit in mundo, in quo esse anima
possit, convenienter et ad suam naturam
accommodate vivens? Quod autem nusquam est, ne
prorsus quidem est.

M. Et magistra, ubi paululum dictis ingenuis-
set : Hæc talia fortassis adversus Apostolum,
B inquit, olim Athenis coeuntes Stoici et Epicurei
proferebant. Etenim audio in hac sententiam Epi-
curum maxime in opinionibus ferri et inclinari,
quod casu ac fortuito concursu quodam per se ex-
stiterit atque effecta sit rerum natura, quasi nulla
providentia per res pertranseat et permeet ; et id-
circo per consequens humanam quoque vitam in
modum bullæ putabat spiritu quodam corpore no-
stro inflato, esse tandiu, quandiu cohiberetur et
coerceretur spiritus ab aere, quo continetur : si-
mul autem atque tumor ille collapsus et dissolutus
esset, id quod intus cohibitum et interceptum fuis-
set, exstingui. Terminus enim ei ac finis rerum
naturæ id, quod appareret, erat, et modum com-
prehensionis rerum universalis sensum esse pu-
tabat, et cum clausa penitus et obtusa habeat
C animæ sensuum vasa atque instrumenta, et nihil
eorum, quæ incorporea sunt, et mente percipiun-
tur, intueri possit, domuncula quædam coercitus
et abstrusus, expers spectaculi cælestium miracu-
lorum manet, parietibus et tecto contemplari exte-
rna prohibitus. Nam terrei quidam plane parie-

(78) Οὕτως γε ἂν. Ms. A in margine exhibet
οὕτω γὰρ ἂν.

(79) Ἄ ὑτὴν delet ms. utrumque.

(80) Ἄλλου δὲ οὐδενὸς ἐν τῷ κόσμῳ ὄντος.
Edit. anni 1615 habet ὄντος, male. Ms. B legit :
ἀλλ' οὐδὲ οὐδενὸς ὄντος ἐν τῷ κόσμῳ.

(81) Καταλλήλως. Ms. B legit κατάλληλος. Utrum-
que recte.

(82) Μηδαμῇ. Ms. A μηδαμοῦ, B οὐδαμοῦ.

(83) Οὐδέ. Ms. B legit οὐδὲν eodem sensu.

(84) Προέφερον. Ms. A προσέφερον, sensu non
dissimili.

(85) Ὅς. Sic rescripsi pro ᾧ, jubente ms. utro-
soe.

(86) Τυχαία. Ita recte edit. anni 1638, male al-
tera ταχαία.

(87) Ὑπενοήθη. Ms. A ἐπενοήθη.

(88) Προνοίας. Ms. A mendose παρανοίας in textu :
at recte in margine προνοίας.

(89) Διηκούσης. Ita scribendum est cum edit.
1638 et mss. pro διοκούσης prioris illius. Sermo
enim hic est de providentia divina, omnia per-
meante.

(90) Πομφόλυγος. In calce cod. ms. A παραση-
ματώσας τινές seu ποτιῶς leguntur, inter quas ad
hanc vocem ista occurrunt : Ἡ πομφόλυξ οὕτω γίνε-
ται. Πνεύματι τὸ ὕδωρ περιτείνεται, οὐ περιρρήγνυμέ-
νω διαφορεῖται τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ πομφόλυξ ἀφανί-
ζεται, τοῦτ' ἐστὶν ἡ ψυχὴ. Video idem hoc scholion

ad marginem editionis anni 1638 ita Latine exhiberi : Bulla ita existit : flatu aqua undique intenditur, qua rumpente flatu dissipatur, et bulla evanescit. Ita aliæ quoque annotatiuncule in sequentibus ex cod. A afferentur, quarum pleræque ad oram editionis Latine exstant.

(91) Τινι addidi ex ms. B.

(92) Περιταθέντος. Sic scribendum putavi pro περιτεθέντος. Sermo enim est de corpore spiritu quodam inflato, et sic extenso ac dilatato. Vocem ipsam ex περιτανύω vel περιτάννυμι derivatam constat. Editæ habent περιτεθέντος. Ms. B παρατεθέντος. Utrunque mendose.

(93) Ἐναπειλημμένον. Ita recte ed. 1638, pro ἐναπειλημμένην in priore.

(94) Τοῦτω. Sic scripsi ex ms. B pro edito τοῦτο.

(95) Τῶν ὄντων φύσεως. Sic scripsi ex ms. B pro τῆς ὄντων φύσεως quod est in editione anni 1615. Posterior legit ὄντων, sed sine articulo.

(96) Τὸ φαινόμενον. Ms. A in textu habet γινόμενον, in margine vero genuinam illam lectionem.

(97) Τὴν ἀσθησιν. In margine cod. A scholii loco legitur : τουτέστιν ἡ ψυχὴ.

(98) Οἷός τε ἂν. Sic scribere jubet ms. utrumque.

(99) Ὅ inserui ex mss.

(1) Πρὸς τὴν τῶν ἑξω θεῶν. Ms. A πρὸς τὴν ἑξωθεν, mendose.

tes sunt omnia, quæ in universitate rerum sub A sensum cadentia conspiciuntur, minus alto animo præditis quasi pariete per sese objecto earum rerum, quæ mente atque intelligentia cernuntur, causa contemplationi officientia et obstantia. Terram, qui talis est, aquam, aerem, ignem duntaxat intuetur; unde autem horum unumquodque sit, aut per quod, aut a quo coerceatur, comprehendatur et continueatur, perspicere præ animi exiguitate non potest. Ac vestem quidem aliquis conspiciat, rationibus eo adducitur, ut textorem agnoscat; per navem fabricatorem ejus intelligit, itemque simul atque ædificium conspectum fuerit, manus opificis spectantium menti observatur: isti vero dum mundum intuentur, ad eum, qui per illum declaratur, cæcutiunt et hallucinantur. Unde fit, ut scita ista acuta ab iis, qui interitum et abolitionem animæ suis decretis tradunt, proferantur, corpus nimirum ex elementis, et elementa esse ex corpore, item animam per sese esse non posse, nisi vel horum aliquid, vel in his sit. Nam si propterea nusquam eam esse adversarii opinantur, quod anima non sit ejusdem generis et naturæ cum elementis: hi primum quidem etiam, quæ in carne degitur, vitam inanimam esse tradant (non enim aliud quiddam corpus est, atque concursus elementorum), ergo nec in his quidem animam esse dicant, quæ per sese vivificet eam concretionem atque commistionem: siquidem fieri posthac non potest, quemadmodum opinantur, ut manentibus elementis etiam anima sit, quo efficiatur, ut nihil aliud, quam mortuam esse vitam nostram demonstrarent. Sin autem nunc in corpore animam esse non dubitant, quo pacto corpore dissoluto in elementa animam aboleri atque interire censent ac tradunt? Deinde vero adversus divinam quoque naturam paria audeant obloqui et oblatrare. Quomodo enim dicent invisibilem, incorpoream, materiæ expertem, et eam quæ mente sola percipitur, naturam in humida molliaque et calida atque dura penetrantem in essentia continere res universas, quæ sunt: cum neque cognita ejusdem generis cum iis sit, in quibus versatur, neque propterea quod alterius ac diversi generis sit, in eis esse non possit? Ergo penitus ex eorum doctrina eximatur etiam ipsum divinum Numen, quo res

ρους; (2) διατειχίζοντες. Γῆν ὁ τοιοῦτος βλέπει μόνον (3), καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ πῦρ· ὅθεν δὲ τούτων ἕκαστον, ἢ ἐν τίνι ἐστίν, ἢ ὑπὸ τίνος (4) περικρατεῖται, διδεῖν ὑπὸ μικροψυχίας οὐ δύναται. Καὶ ἰμάτιον μὲν (5) τις ἰδὼν τὸν ὑφάντην ἀνελογίστατο, καὶ διὰ τῆς νῆδος (6) τὸν ναυπηγὸν ἐνενόησεν, ἢ τε αὐτοῦ οἰκοδόμου χεῖρ ὁμοῦ τῇ τοῦ οἰκοδομήματος (7) ὄψει τῇ διανοίᾳ τῶν θεωμένων ἐγγίνεται. Οἱ δὲ πρὸς τὸν κόσμον ὀρῶντες πρὸς τὸν διὰ τούτων (8) δηλούμενον ἀμβλυωποῦσιν (9), ὅθεν τὰ σαφὰ (10) ταῦτα καὶ δριμύα παρὰ τῶν τὸν ἀφανισμὸν ψυχῆς δογματιζόντων προφέρεται· σῶμα ἐκ στοιχείων, καὶ στοιχεῖα ἐκ σώματος, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι τὴν ψυχὴν καθ' ἑαυτὴν εἶναι, εἰ μὴτε τούτων τι εἴη, μὴτε ἐν τούτοις. Εἰ γὰρ ὅτι μὴ ὁμοφυῆς τοῖς στοιχείοις ἐστίν ἡ ψυχὴ, διὰ τοῦτο (11) οὐδαμῶς εἶναι αὐτὴν οἱ ἀντιλέγοντες οἴονται· οὗτοι πρῶτον μὲν καὶ τὴν ἐν σαρκὶ ζῶντι ἀψυχοῦν εἶναι δογματίζετῶσαν. Οὐ γὰρ ἄλλο τι τὸ σῶμά ἐστιν, εἰ μὴ συνδρομὴ τῶν στοιχείων· μὴ τοίνυν μὴδ' ἐν τούτοις τὴν ψυχὴν εἶναι λεγέτωσαν δι' ἑαυτῆς ζωοποιούσαν (12) τὸ σύγκριμα· εἴπερ οὐκ ἐστὶ μετὰ ταῦτα δυνατόν, καθὼς οἴονται, τῶν στοιχείων ὄντων καὶ τῆψυχὴν εἶναι, ὡς μὴδὲν ἄλλο ἢ νεκρὰν τὴν ζῶντι ἡμῶν παρ' αὐτῶν ἀποδεικνύσθαι. Εἰ δὲ νῦν ἐν τῷ σώματι τὴν ψυχὴν εἶναι (13) οὐκ ἀμφιβάλλουσι, πῶς τοῦ σώματος (14) εἰς τὰ στοιχεῖα τὸν ἀφανισμὸν αὐτῆς δογματίζουσι, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ ταύτης (15) τῆς θείας φύσεως τὰ ἴσα τολμάτωσαν; Πῶς γὰρ ἐροῦσι τὴν νοεράν τε (16) καὶ αἴθλον καὶ ἀειδῆ φύσιν εἰς τὰ ὑγρά τε καὶ μαλακὰ καὶ στερέμνια διαδυομένην (17) ἐν τῷ εἶναι· συνέχειν τὰ ὄντα, οὔτε συγγενῶς ἔχουσαν πρὸς τὰ ἐν οἷς γίνονται, οὔτε διὰ τὸ ἕτερογενὲς ἐν αὐτοῖς εἶναι ἀδυνατούσαν; Οὐκοῦν ἐξηγήσῃω (18) καθόλου τοῦ δήματος αὐτῶν καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον, ᾧ διακρατεῖται τὰ ὄντα.—Γ. Αὐτὸ δὲ (19) τοῦτο, εἶπον (20) ἐγώ, πῶς ἂν τοῖς ἀντιλέγουσιν ἀναμφίβολον γένοιτο, τὸ ἐκ θεοῦ εἶναι τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ περικρατεῖσθαι τὰ ὄντα, ἢ καὶ ὅπως τὸ εἶναι τι θεῖον τῆς τῶν ὄντων ὑπερκείμενον φύσεως;

τούτων quod est in editis.

(12) Ζωοποιούσαν. Ita recte editio an. 1638, pro ζωοποιούσα prioris, consentientibus mss.

(15) Εἶναι inserui ex mss. Deest enim in editis male.

(14) Τοῦ σώματος deest in ms. utroque, quia scilicet ex antecedentibus facile intelligi poterat.

(15) Κατὰ ταύτης. Ms. utrumque κατ' αὐτῆς, rectius, ut puto.

(16) Νοεράν τε. Ms. B addit hic vocem φύσιν, quam in editis post ἀειδῆ invenis.

(17) Διαδυομένην. Sic lego ex mss. pro διαλυομένην quod est in editis. De penetratione enim, non autem solutione, sermo est.

(18) Ἐξηγήσῃω. Hoc malim ex mss. pro ἐξαιρέσῃω quod editum est.

(19) Δέ. Ms. B legit in textu δέ, A vero in margine idem habet.

(20) Εἶπον. Ms. B εἶπων.

(2) Μικροψυχότερος. Ms. B legit μικροψύχους.

(3) Μόνον. Ms. utrumque μόνον, eodem sensu.

(4) Ἐν τίνι ἐστίν, ἢ ὑπὸ τίνος. Ita ms. utrumque et editio anni 1638 pro mendosa lectione ἐν τίνι et ὑπὸ τίνος; editionis prioris.

(5) Μέν deest ms. A.

(6) Νῆδος. Ms. B legit νῆος.

(7) Οἰκοδομήματος. Sic utrumque legit ms. pro οἰκοδομήσαντος, quod edita habent. Latinus interpres genuinam hanc lectionem expressit.

(8) Τούτων. Sic et utrumque ms.; at codex A in margine legit τούτου, quod præstat, quia sermo est de mundo, per quem creator ejus demonstratur.

(9) Ἀμβλυωποῦσιν. Ms. utrumque ἀμβλυώτων-σιν sensu eodem.

(10) Σαφά. Sic utrumque ms. pro σαφὰ in editis; paulo post δριμύα recte edit. 1638, pro δριμύατα, quod est in prioris.

(11) Διὰ τοῦτο. Hoc rescripsi ex mss. pro διὰ

universæ continentur, atque coaservantur. — G. De hoc ipso nimirum, inquam ego, quomodo ad-
versarii non ambigere, nec dubitare possint, quod ex Deo omnia sint, et per eum contineantur et
coaserventur res universæ; aut sitne aliquod omnino Numen, quod in superis præsit rerum
naturæ?

M. Ἡ δὲ σιωπῶν μὲν (21) ἦν, φησὶν, ἐπὶ τοῖς A
τοιούτοις ἀρμολιώτερον, μηδὲ ἀξιοῦν ἀποκρίσεως τὰς
μωρὰς τε καὶ ἀσεβεῖς τῶν προτάσεων (22), ἐπὶ καὶ
τις τῶν θείων ἀπαγορεύει λόγος μὴ ἀποκρίνεσθαι
ἄφρονι ἐν τῇ ἀφροσύνῃ (23) αὐτοῦ· ἄφρων δὲ πάντως
ἐστὶ, κατὰ τὸν Προφήτην, ὁ μὴ εἶναι λέγων Θεός. Ἐπεὶ
δὲ χρῆ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ἐρῶ σοι, φησὶ, λόγον.
Ἐμὸν (24) οὐχί, ἀλλ' (25) οὐδὲ ἄλλου τινὸς ἀνθρώπου·
μικρὸς γὰρ οὗτος, ὅστις (26) ὁ ἄνθρωπος (27)· ἀλλ' αὐτὸν (28)
ὄν ἢ κτίσις τῶν ἔντων διὰ τῶν ἐν αὐτῇ θαυμάτων
διέξεσιν, ἀκροατῆς ὀφθαλμὸς γίνεται, διὰ τῶν φαι-
νομένων, ἐνηχοῦντος τῇ καρδίᾳ τοῦ σοφοῦ τε καὶ τε-
χνικοῦ λόγου. Βοᾷ γὰρ ἄντικρυ (29) τὸν ποιητὴν ἢ
κτίσις, αὐτῶν τῶν οὐρανῶν, καθὼς φησὶν ὁ Προφή-
της (30), ταῖς ἀλαλήτοις (31) φωναῖς τὴν δόξαν τοῦ
Θεοῦ διηγούμενων (32). Τίς γὰρ βλέπων τὴν τοῦ
παντὸς ἀρμονίαν, τῶν τε οὐρανίων καὶ τῶν κατὰ
γῆν θαυμάτων, καὶ (33) ὡς ἐναντίως ἔχοντα πρὸς
ἑλληλα τὰ στοιχεῖα κατὰ τὴν φύσιν, πρὸς τὸν αὐτὸν
τὰ πάντα σκοπὸν διὰ τινος ἀβύρτου κοινωνίας συμ-
πλέκεται, τὴν παρ' ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον πρὸς τὴν
τοῦ παντὸς διαμονὴν συνεσφέροντα, καὶ οὕτε τὰ
ἄμικτά τε καὶ ἀκοινώνητα κατὰ τὴν ἰδιότητα τῶν
ποιότητων (34) διαχωρεῖ ἀπ' ἀλλήλων, οὕτε ἐν ἀλλή-
λοις φθεῖρεται κατακίρναμενα πρὸς ἑλληλα ταῖς ἐναν-
τίαις ποιότησιν, ἀλλὰ καὶ οἷς ἀνωφερῆς ἐστὶν ἡ φύ-
σις, ἐπὶ τὰ κάτω φέρεται, τῆς ἡλιακῆς θερμότητος
διὰ τῶν ἀκτίνων καταβρέουσης· τὰ τε ἐμβριθεῖ τῶν
σωμάτων ἀνακουφίζεται διὰ τῶν ἀτμῶν λεπτυνόμενα,
ὡς καὶ τὸ ὕδωρ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀνωφερῆς
γίνεσθαι, δι' ἀέρος ἐπὶ πνευμάτων ὀχούμενον (35),
καὶ τὸ αἰθέριον πῦρ πρόδγειον γίνεσθαι, ὡς καὶ τὸ
βάθος μὴ ἀμοιρεῖν (36) τῆς θερμότητος, ἐπιχειομένην
δὲ τῇ γῆ τὴν ἐκ (37) τῶν δμῶν ἰκμάδα μίαν οὔσαν
τῇ φύσει, μυρίας γεννᾶν βλαστημάτων διαφορὰς
πᾶσι κατὰλληλον (38) τοῖς ὑποκειμένοις ἐμφυομένην·
τὴν τε δευτάτην τοῦ πόλου περιφορὰν (39) καὶ τῶν

— M. Atilla, Commodius et convenientius, inquit,
esset super talibus silere, ac non dignari res-
ponso stultas pariter et impias propositiones:
quippe divinum etiam quoddam dictum vetat re-
spondere dementi juxta dementiam suam. Stultus
autem et insipiens, ut ait Propheta, prorsus est
is, qui Deum esse negat. Sed quoniam oportet
etiam de his dicere, dicam tibi rationem, in-
quit, non meam nec alterius hominum cujusquam
(quippe exigua hæc quæcumque tamdem fuerit),
sed eam quam creatura rerum per ea, quæ in ea
sunt miracula, explicat et enarrat, cujus crea-
turæ auditor est oculus, per ea, quæ apparent,
resonante, in corde solerte pariter et artifice ser-
mone. Clamore enim palam creatura indicat facto-
rem, ipsis cælis, ut inquit Propheta, ineffabili-
bus vocibus gloriam Dei enarrantibus. Quis enim
intuens et animadvertens harmoniam (id est con-
spirantem, consentientem et quasi concinentem
copulationem atque coagmentationem) rerum uni-
versitatis cælestiumque ac terrestrium miraculo-
rum, et quemadmodum elementa natura inter sese
contraria ineffabili et occulta quadam societate at-
que communiione ad eundem omnia scopum atque
intentionem unumquodque suam vim ad rerum
universitatis permansionem, durationem et incol-
lunitatem simul conferentia atque contribuentia
conferuntur, implicantur et connectuntur; eumque
juxta qualitatum proprietatem neque commisceri
neque consociari possint, non tamen secedunt ab
invicem, neque contrariis qualitatibus inter sese
commista atque contemperata aliud per aliud cor-
rumpuntur, sed et illa, quibus ea natura est, ut in
sublime ferantur, deorsum vergunt atque feruntur,
calore solis per radios deorsum fluente; corporaque
gravia ac ponderosa sublevantur et attolluntur per
vapores extenuata, ut et aqua præter sui naturam

(21) *Mén* deest in ms. B.

(22) *Προτάσεων*. Recte ita editio anni 1638, pro
προπέσεων in priore.

(23) *Ἐν τῇ ἀφροσύνῃ*. Ms. utrumque κατὰ τὴν
ἀφροσύνην.

(24) *Ἐμὸν*. Ms. utrumque addit *μὲν*.

(25) *Ἄλλ'* omittit uterque codex.

(26) *Ὅστις*. Ὅσος habet A et B non paulo melius
altero illo. Agitur enim hic de rationis pondere
qualicumque.

(27) *Ἄντικρυ*. Codex B habet *εἰη*.

(28) *Αὐτόν*. Ita scripsi ex mss. pro *οὐ τόν*, quod
est in editis pessime.

(29) *Ἀντικρυ*. Ἄντικρυς A et B.

(30) *Αὐτῶν τ. οὐ. κ. φ. ὁ προφήτης* desunt in
ms. B mendose.

(31) *Ἀλαλήτοις*. Ms. B mendose ἀλάλοισ.

(32) *Διηγούμενων*. Ms. B mendose διηγούμενην,
ex ingenio forte librarii, qui cum τῶν οὐρανῶν omi-
sisset, nec videret, quo illud διηγούμενων referen-
dum esset, ad vocem φύσις hoc verbum accommo-
dandum putavit.

(33) *Kal*. Addidi ex ms. utroque particulam hanc,
ab interprete Latino recte expressam. Codex A post-
ponit eam τῷ ὡς minus recte, at τὸ B præmittit.

(34) *Ποιότητων*. Ms. B legit *ἰδιότητων*, male.
Librarii memoria adhuc in præcedente voce *ἰδιό-
της* occupata erat.

(35) *Ἐπὶ πνευμάτων ὀχούμενον*. Ita scripsi ex
utroque codice pro editis *ἐπουρανίων ὀχούμενον*.
Scilicet τὸ *ἐπουρανίων* ex compendio scriptionis
ἐπι πῶν natum videtur. Latina versio lectionem
nostram etiam hic repræsentat.

(36) *Ἀμοιρεῖν*. Ita recte editio anni 1638, pro
ἀπομοιρεῖν, quod est in edito.

(37) *Ἐπ* omittit ms. B mendose.

(38) *Κατὰλληλον*. Uterque codex habet *κατα-
λήλως*, idque rectius.

(39) *Τοῦ πόλου περιφορὰν*. In calce ms. A ad has
voces hoc legitur scholion: Πόλος καλεῖται τὸ οὐρά-
νιον σῶμα, παρὰ τὸ πολεῖσθαι, τούτεστι στρέφεσθαι.
Τούτῳ φησὶν ἐκ πλεόνων συγκεῖσθαι σφαιρῶν, ὧν
τὴν μὲν ἑξωτέραν καὶ τὰς λοιπὰς περιέχουσιν τὴν
ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς κινεῖσθαι κίνησιν, τὰς δὲ

ad supera feratur, per aerem flutibus vecta, et æthereus ignis ad terram deferatur, adeo ut et infimæ partes caloris expertes non sint, et terræ superfusus imbrum humor, cum unus natura sit, innumeras germinum producat differentias omnibus subjectis apte atque accommodate inhærens, atque insidens: celerissimam item axis in orbem circumque rotundum conversionem atque revolutionem, interiorumque circularum in contrarium motionem, subjectionesque et congressus coitusve atque concinnas, aptas, ratas, constantes, convenientes et æquales digressiones distantiasque siderum: hæc si quis oculis intelligentiæ atque acie mentis intuetur, annon aperte per ea quæ apparent, docetur quod divina vis artificiosa solersque in rebus universis apparet, atque per omnia pertinens ac fusa cum

partes accomodat et adaptat toti, tum totum partibus explet, atque una quadam vi rerum universitas coeretur et continetur, dum ipsa in se ipsa manet, et circum se ipsa movetur, ac moveri nunquam desinit, neque in alium quemdam locum, præter eum, in quo est, transmigrat?—G. Ei quo pacto, inquam, argumentum, quo Deum esse fides sit, simul etiam animam humanam esse demonstrat? Non enim utique eadem cum Deo res anima est, ut si unum esse concedatur, prorsus etiam de altero non dubitetur.

M. At illa: Dicitur, inquit, a sapientibus homo parvus quidam esse mundus, qui in sese hæc elementa contineat, ex quibus rerum universitas constat atque completa est. Quod si hæc opinio vera est, ut esse videtur, forsitan non opus habuerimus alio auxilio ad confirmandam eam quam de anima concepimus opinionem: censemus autem eam per sese præditam esse natura propria, peculiari, eximia, diversa atque alia quam corpus quod ex crassis partibus constat. Ut enim universum mundum auxilio sensuum cognoscentes, per ipsam nostrorum sensuum actionem atque efficientiam deducimur ad considerationem notionemque rei, opinionis et intellectus sensum superantis, atque oculus nobis existit interpres omnipotentis sapientiæ, quæ in rerum quidem universitate cernitur, eum vero, qui per ipsam solus res universas undique comprehendit atque complexus est, per sese indicat: ita dum eum quoque, qui in nobis est, mundum intuemur, haud parva subsidia habemus per ea quæ apparent, etiam ad id quod occultum est, conjectura perveniendi. Id autem in

G. Atque ego: Verum sapientia quidem, inquam, D

λοιπάς τὴν ἐναντίαν. — Περιφορὰν. Ταῦτα πάντα διαφοραὶ εἰσὶν κινήσεων καὶ σχέσεων πρὸς ἄλληλα τῶν ἔσρων.

(40) *Τὰ μέρη.* Ms. utrumque τὰ τε.

(41) *Δυνάμει τὸ πᾶν.* Ita recte editio anni 1638. Aliter habet interpunctio in editione 1615, sed mendose. Codex B pro sequenti αὐτὸ legit male αὐτῷ.

(42) *Περὶ αὐτὸ κινούμενον.* Ita scripsi ex ms. A pro edito περὶ αὐτὸ γινόμενον. Cod. B mendose περὶ αὐτοῦ. Cætera consentit.

(43) *Ὁμολογεῖτο.* Ita uterque codex pro eo quod editio 1638 habet ὁμολογεῖτο, et altera prior ὁμολόγητο.

ἐντὸς κόκκων τὴν ἐπὶ τὸ ἔμπαινον κίνησιν, τὰς τε ὑποδρομάς καὶ τὰς συνόδους, καὶ τὰς ἐναρμονίους ἀποστάσεις τῶν ἀστρῶν ὃ ταῦτα βλέπων τῷ διανοητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, ἄρα οὐχὶ φανερώς ἐκ τῶν φαινομένων διδάσκεται, ὅτι θεία δύναμις ἐντεχνός τε καὶ σοφὴ τοῖς οὖσιν ἐμφαινόμενη, καὶ διὰ πάντων ἤκουσα τὰ μέρη (40) συναρμολογεῖ τῷ ἔλιπ, καὶ τὸ ὅλον συμπληροῖ ἐν τοῖς μέρεσι, καὶ μιᾷ τινι περικρατεῖται δυνάμει τὸ πᾶν (41), αὐτὸ ἐν αὐτῷ μένον [καὶ περὶ αὐτὸ κινούμενον] (42), καὶ οὔτε λήγόν ποτε τῆς κινήσεως, οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ τόπον παρὰ τὸν, ἐν ᾧ ἐστὶ, μεθιστάμενον;—Γ. Καὶ πῶς, εἶπον, ἢ περὶ τὸ εἶναι τὸν Θεὸν πίστις, καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην συναποδείκνυσιν; Οὐ γὰρ δὴ ταῦτόν ἐστι τῷ Θεῷ ἡ ψυχὴ, ὥστε εἰ τὸ ἐν ὁμολογεῖτο (43) εἶναι συνομολο-

B γείσθαι πάντως καὶ τὸ λειπόμενον.

M. Ἡ δὲ, λέγεται (44), φησὶ, παρὰ τῶν σοφῶν μικρὸς τις εἶναι κόσμος ὁ ἀνθρώπος, ταῦτα περιέχων ἐν αὐτῷ τὰ στοιχεῖα, οἷς τὸ πᾶν συμπληρωταί. Εἰ δὲ ἀληθὴς οὗτος ὁ λόγος (εἰκοιε δὲ), τάχα οὐκ ἂν ἑτέρας ἐδεθήμεν (45) συμμαχίας εἰς τὸ βεβαιωθῆναι ἡμῖν δὲ περὶ ψυχῆς ὑπελήφαμεν (46). Ὑπελήφαμεν δὲ τὸ εἶναι αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἐξηλλαγμένη τε καὶ ἰδιαζούση φύσει, παρὰ τὴν σωματικὴν παχυμέρειαν. Ὡς γὰρ πάντα τὸν κόσμον διὰ τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως ἐπιγινώσκοντες, δι' αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν αἰσθησὶν ἡμῶν ἐνεργείας εἰς τὴν τοῦ ὑπερ-αἰσθησὶν πράγματος (47) καὶ νοήματος ἔνοιαν ὀδηγούμεθα (48), καὶ γίνεται ἡμῖν ὁ ὀφθαλμὸς ἐρμηνεύς τῆς παντοδυνάμου σοφίας, τῆς τῷ παντὶ μὲν ἐνθεωρουμένης, τὸν δὲ κατ' αὐτὴν (49) τοῦ παντὸς περιεδραγμένον δι' αὐτῆς μηνυούσης, οὕτω καὶ πρὸς τὸν ἐν ἡμῖν βλέποντες κόσμον, οὐ μικρὰς ἔχομεν ἀφορμὰς πρὸς τὸ διὰ τῶν φαινομένων καὶ τοῦ κεκρυμμένου (50) καταστοχάσασθαι. Κέκρυπται δὲ ἐκεῖνο, ὃ ἐφ' αὐτοῦ ὄν νοητόν τε (51) καὶ ἀειδὲς διαφεύγει τὴν αἰσθητικὴν κατανόησιν.

sese occultum et absconditum est, quod et mente

D Γ. Κἀγὼ εἶπον· Ἄλλὰ τὴν (52) τοῦ παντὸς ὑπερκειμένην σοφίαν διὰ τῶν ἐνθεωρουμένων τῆ φύσει τῶν

(44) *Ἡ δὲ, λέγεται.* In calce codicis A hanc invenis notam, ἐνταῦθεν τὰς περὶ ψυχῆς ἀποδείξεις γράφει.

(45) *Ἐδεθήμεν.* A B δεθηθήμεν.

(46) *Ὑπελήφαμεν,* etc. B ὑπελήφαμεν· ὑπελήφαμεν δὲ αὐτὴν ἐξηλλαγμένην.

(47) *Πράγματος.* A B πράγματός τε.

(48) *Ὁδηγούμεθα.* B ποδηγούμεθα.

(49) *Κατ' αὐτὴν.* A καθ' αὐτόν.

(50) *Τοῦ κεκρυμμένου.* In calce codicis A τῆς ψυχῆς δηλονότι.

(51) *Ὄν νοητόν τε.* A ὃ νοητόν τε.

(52) *Ἄλλὰ τὴν.* A B ἀλλὰ τὴν μὲν.

ὄντων σοφῶν τε καὶ τεχνικῶν λόγων, ἐν τῇ ἁρμονίᾳ (53) ταύτῃ καὶ διακοσμήσει δυνατόν ἐστιν ἀναλογισασθαι· ψυχῆς δὲ γινώσις διὰ τῶν κατὰ τὸ σῶμα δεικνυμένων τίς ἂν γένοιτο τοῖς ἀπὸ τῶν φαινομένων τὸ κρυπτόν ἀνιχνεύουσιν; —M. Καὶ μάλιστα (54) μὲν τοι, φησὶν ἡ παρθένος, τοῖς κατὰ τὸ σοφὸν ἐκεῖνο παράγγελμα γινώσκεις ἑαυτοὺς ἐπιθυμοῦσιν· εἰ κἂν ἡ (55) διδάσκαλος τῶν περὶ ψυχῆς ὑπολήψεων αὐτῇ ἡ ψυχῇ, ὅτι αὐλός τις (56) καὶ ἀσώματος, καταλλήλως τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐνεργοῦσά (57) τε καὶ κινουμένη, καὶ διὰ τῶν σωματικῶν ὀργάνων τὰς ἰδίας κινήσεις ἐνδεικνυμένη. Ἡ γὰρ ὀργανικὴ τοῦ σώματος αὕτη διασκευῆ, ἔστι μὲν οὐδὲν ἦττον καὶ ἐπὶ τῶν ἀπονεκρωθέντων (58) διὰ θανάτου, ἀλλ' ἀκίνητος (59) μένει καὶ ἀνεργητος, τῆς ψυχικῆς δυνάμεως ἐν αὐτῇ μὴ οὕσης. Κινεῖται δὲ τότε ὅταν ἡ τε (60) αἰσθησις ἐν τοῖς ὀργάνοις ἡ, καὶ διὰ τῆς αἰσθήσεως ἡ νοητὴ δύναμις διήκη (61) ταῖς ἰδίαις ὁρμαῖς συγκινοῦσα πρὸς τὸ δοκοῦν τὰ ὀργανικὰ αἰσθητήρια. —Γ. Τί οὖν, εἰπον, ἐστὶν ἡ ψυχῆ; εἰ δυνατόν λόγῳ τινὶ τὴν φύσιν ὑπογραφεῖναι, ὡς ἂν τίς γένοιτο ἡμῖν τοῦ ὑποκειμένου διὰ τῆς ὑπογραφῆς κατανόησις. Καὶ ἡ διδάσκαλος, —M. Ἄλλοι μὲν ἄλλως, φησὶ, τὸν περὶ αὐτῆς ἀπεφῆναντο λόγον, κατὰ τὸ δοκοῦν ἕκαστος ὀρίζομενοι, ἡ δὲ ἡμετέρα περὶ αὐτῆς δόξα οὕτως ἔχει· Ψυχῆ ἐστὶν οὐσία γεννητὴ (62), οὐσία ζῶσα, νοερά, σώματι ὀργανικῷ καὶ αἰσθητικῷ, δύναμιν ζωτικὴν καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀντιληπτικὴν δι' ἑαυτῆς ἐννοῦσα (63), ἕως ἂν ἡ δεκτικὴ τούτων συνέστηκε (64) φύσις. Καὶ ἅμα ταῦτα λέγουσα δείκνυσσι τῇ χειρὶ τὸν ἰατρὸν τὸν ἐπὶ θεραπεία τοῦ σώματος αὐτῇ προσκαθήμενον, καὶ φησὶν· Ἐγγύς ἡμῖν τῶν εἰρημένων ἡ μαρτυρία. Πῶς γὰρ, εἶπεν (65), οὗτος ἐπιβαλὼν τῇ ἀρτηρίᾳ τὴν τῶν δακτύλων ἀφήν, ἀκούει τρόπον τινὰ διὰ τῆς ἀπεικῆς αἰσθήσεως τῆς φύσεως πρὸς αὐτὸν βοῶσης, καὶ τὰ ἴδια πάθη διηγουμένης, ὅτι ἐν ἐπιτάσει ἐστὶ τῷ σώματι τὸ ἀρρώστημα, καὶ ἀπὸ τῶνδε τῶν σπλάγγων ἡ νόσος ὤρμηται, καὶ ἐπὶ τοσούδε παρατείνει τοῦ φλογμοῦ ἡ ἐπιτάσις; Διδάσκειται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἄλλα τοιαῦτα, πρὸς τε τὸ σχῆμα τῆς κατακλίσεως βλέπων, καὶ πρὸς τὴν τῶν σαρκῶν τηκεδῶνα. Καὶ ὡς ἐπισημαίνει τὴν ἔνδον διάθεσιν, τὸ τε εἶδος τοῦ χρώματος, ὑπωχρόν τε ἢ καὶ χολώδες, καὶ ἡ τῶν ὀμμάτων βολὴ περὶ τῶν λυπούντων (66) καὶ ἀλύοντων αὐτομάτως ἐγκλινομένη. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀκοή (67) τῶν ὁμοίων διδάσκαλος γίνεται, τῷ δὲ (68) πυκνῷ τοῦ ἄσματος, καὶ τῷ συνεκτιθεμένῳ μετὰ τῆς ἀναπνοῆς στεναγμῷ τὸ πάθος ἐπιγινώσκουσα. Εἰποι δ' ἂν τις μὴδὲ τὴν ὁσφρησὶν τοῦ ἐπιστήμονος ἀνεπίσκεπτον εἶναι τοῦ πάθους, ἀλλὰ διὰ τῆς ποιᾶς τοῦ ἄσματος ἰδιότητος ἐπιγινώσκειν τὸ ἐγκεκρυμμένον τοῖς σπλάγγνοις ἀρ-

A præsidet universitati per eas, quæ spectantur in natura rerum, solertes et artificiosas rationes, in hac apta, concinna, consentienti atque conspiranti distinctione, descriptione atque digestionem potest animadverti atque æstimari: animæ vero cognitio per ea quæ in corpore ostenduntur, quænam contingere possit iis qui per apparentia quod occultum est, investigant? M. Atque admodum sane, inquit virgo, vel ipsa anima, juxta scitum illud præceptum, seipsos noscere cupientibus, opinionum atque persuasionum de anima satis idonea sufficientisque magistra est, nempe quod expers materiæ et incorporea quædam sit, quæ ad suam naturam accommodatæ et operetur et moveatur, et per instrumenta corporalia suas motiones ostendat. B Instrumentorum enim corporis hæc digestio atque apparatus est quidem nihilominus in morte peremptis et extinctis, sed quod animæ vis in ea non sit, expers manet et motionis et actionis. Movetur autem tunc, cum et sensus instrumenti est, et per sensum intelligendi vis atque facultas pertinet atque pervadit una cum suis conatibus et appetitionibus quo visum fuerit, simul movens sensuum instrumenta. —C. Quid igitur, inquam, est anima? si forte potest aliqua ratione natura ejus designari atque describi, ut ex ipsa delineatione atque descriptione aliquo modo quod propositum est, animadvertatur et cognoscatur. —M. Et magistra, Alii quidem aliter, inquit, rationem ejus ediderunt, prout cuique videretur, definiens: nostra vero de ea sententia talis est: Anima est essentia generata, essentia vivens, intellectualis, corporeis sensuum instrumentis vivendi, atque ea quæ cadunt sub sensu percipiendi facultatem ac vim per sese suggerens et immitiens, quandiu capax earum rerum natura constare videatur. Et simul hæc dicens, medicum, qui ei curandi corporis causa assidebat, manu ostendit, et ait: Præsto nobis est eorum quæ dicta sunt testimonium. Quoniam enim modo, inquit, hic tactu digitorum ad arteriam adhibito, per tangendi sensum quodammodo audit ad ipsum clamantem naturam, suasque affectiones et ægritudines enarrantem, quod in incremento nimirum et in intentione corporis infirmitas sit, et ab his visceribus morbus exortus sit, et tandiu prorogetur ac duret ardoris vehementia? Atque alia quoque talia discit ab oculo, dum vel ad figuram et habitum decumbentis, vel ad carniem tabem atque collapsionem respicit. Et quemadmodum et species coloris vel subpallidi vel biliosi, et oculorum ictus ad habitum doloris

(53) Ἄρμονία etc. ἁρμονίᾳ ταύτῃ διακοσμήσει.

(54) Μάλιστα. B μάλα.

(55) Εἰ κἂν ἡ. A B ἰκανῆ.

(56) Ἀυλός τις. A B αὐλός τις ἐστὶ.

(57) Ἐνεργοῦσα. B ἐνεργουμένη.

(58) Ἀπονεκρωθέντων. A ἀπονεκρωθέντων.

(59) Ἀκίνητος. A B ἀκίνητος τε.

(60) Ὅταν ἡ τε. B ὅτ' ἂν ἡ τε.

(61) Διήκη. A διήχεται.

(62) Γεννητὴ. B γεννητή.

(63) Ἐννοῦσα. A B ἐνείσα.

(64) Συνέστηκε. A in margine συνεστηκυῖα φαινοτο.

(65) Πῶς γὰρ εἶπεν. In calce codicis A hanc notam invenies: Σημειῶσαι ὅπως ἰατρὸν εἰς μαρτυρίαν καλεῖ.

(66) Τῶν λυπούντων, etc. A B τὸ λυποῦν τε καὶ ἀλγεινόν.

(67) Ἡ ἀκοή. B ἡ βοή.

(68) Τῷ δὲ. B τῷ τε.

indicem atque risticæ suæ sponte inclinans inter-
nam significat affectionem, atque itidem auditus
quoque similitum magister existit, tum ex fre-
quenti ac crebra anhelatione, tum ex gemitu simul
cum respiratione edito ægritudinem cognoscens.
Dixerit autem aliquis, ne odoratum quidem peritii
non posse animadvertere et notare morbum, sed
per certam quamdam anhelitus qualitatem agno-
cere in visceribus latentem infirmitatem. Nunquid
igitur hæc fieri possent, nisi aliqua vis quæ mente
cernitur et sub intelligentiam cadit, unicuique
sensuum adesse instrumento? Quid nos manus
ab se ipsa docere potuisset, nisi cogitatio mentis
et intelligentia ad subjecti cognitionem tactum
deduceret? Quid item auditus a mente sejunctus,
aut oculus, aut nasus, aut aliquod aliud sensuum
instrumentum ad cognitionem rei quæsitæ adjuva-
ret, si per sese solum horum unumquodque esset?
Sed omnium est verissimum, quod quidam exter-
nis litteris ac disciplinis eruditus præclare ac recte
dixisse memoratur, mentem esse nimirum quæ
hoc dederit esse verum, quo pacto, dic tu, cum
solem intueris, quemadmodum a magistro intueri
didicisti, non quantus vulgo hominibus apparet,
tantum eum esse ais, sed amplitudine ac magni-
tudine orbis nullis partibus superare terram
universam? annon quod certum quemdam motum,
temporumque pariter ac locorum distantias et
intervals, defectionumque causas per apparentia
mente secutus sis, confidenter pronuntias atque
censes, ita se rem habere?

Atque etiam lunæ diminutionem et incremen-
tum cum vides, per eam quæ apparet in ele-
mento figuram alia discis, videlicet eam et ex
sui natura splendoris expertem esse et circum
terræ proximum orbem versari atque vagari; lucem
autem atque splendorem accipere ab radiis solis,
quemadmodum naturaliter fieri solet in speculis,
quæ solem in sese recipientia non proprios red-
dunt splendores, sed luminis solaris, quod lu-
men ex lævi glabroque ac nitido corpore in
contrarium reflectitur atque reverberatur. Quam
rem, qui sine scrutatione atque iudicio intuentur,
ex ipsa luna splendorem existere arbitrantur.
Quod autem id ita non sit, hinc demonstratur,
quod ex diametro quidem e regione solis facta
toto qui ad nos spectat orbe illuminatur; in bre-
viori autem et angustiori suo loco citius lustrato
circulo in quo versatur, priusquam sol semel

ῥώστημα. Ἄρ' οὖν εἰ μὴ τις δύναμις ἦν νοητὴ ἢ
ἐκάστῳ τῶν αἰσθητηρίων παρούσα; Τί ἂν ἡμᾶς ἡ
χεῖρ ἀφ' ἑαυτῆς ἐδιδάξατο, μὴ τῆς ἐννοίας πρὸς τὴν
τοῦ ὑποκειμένου γνώσιν τὴν ἀφῆν ὀδηγούσης; Τί δ'
ἂν ἡ ἀκοή (69) διανοιᾶς διεζευγμένη, ἢ ὀφθαλμὸς,
ἢ μυκτῆρ (70), ἢ ἄλλο τι αἰσθητηρίον πρὸς τὴν ἐπί-
γνῳσιν τοῦ ζητουμένου συνήργησεν, εἰ ἐφ' ἑαυτοῦ
μόνου τούτων ἕκαστον ἦν; Ἄλλ' ὁ πάντων ἐστὶν ἀλη-
θέστατον (71), ὁ καλῶς τις τῶν ἐξω πεπαιδευμένων
εἰπὼν μνημονεύεται, τὸν νοῦν εἶναι τὸν ὁρώντα (72),
καὶ νοῦν τὸν ἀκούοντα. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δοίη τις (73)
ἀληθὲς εἶναι, πῶς, εἰπέ σύ, πρὸς τὸν ἥλιον βλέπων,
καθὼς ἐδιδάχθης παρὰ τοῦ διδασκάλου βλέπειν, οὐχ
ὅσος φαίνεται τοῖς πολλοῖς, τοσοῦτον αὐτὸν φῆς εἶναι
τῷ μεγέθει τοῦ κύκλου, ἀλλ' ὑπερβαλεῖν πολλαπλά-
σια (74) τῷ μέτρῳ πᾶσαν τὴν γῆν; Οὐκ ἐπειδὴ τῇ
ποῖα κινήσει, καὶ τοῖς χρονικοῖς τε καὶ τοπικοῖς δια-
στήμασι, καὶ ταῖς ἐκλειπτικαῖς αἰτιαῖς τῇ διανοίᾳ
διὰ τῶν φαινομένων ἀκολουθήσας, θαρρῶν ἀποφαί-
νων (75) τὸ οὕτως ἔχειν;

videat, mentem item quæ audiat. Nam nisi quis
solem intueris, quemadmodum a magistro intueri
didicisti, non quantus vulgo hominibus apparet,
tantum eum esse ais, sed amplitudine ac magni-
tudine orbis nullis partibus superare terram
universam? annon quod certum quemdam motum,
temporumque pariter ac locorum distantias et
intervals, defectionumque causas per apparentia
mente secutus sis, confidenter pronuntias atque
censes, ita se rem habere?

Καὶ τῆς σελήνης (76) μείωσιν τε καὶ αὔξησιν βλέ-
πων, ἄλλα διδάσκει (77) διὰ τοῦ φαινομένου περὶ τὸ
στοιχεῖον σχημάτων (78), τὸ, ἀφεγγῆ τε εἶναι αὐτὴν
κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, καὶ τὸν πρόσγειον κύκλον περι-
πολεῖν· λάμπει (79) δὲ (80) ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτί-
νων, ὡς ἐπὶ τῶν κατόπτρων γίνεσθαι πεφυκέναι (81)
τὸν ἥλιον, ἐφ' ἑαυτῶν δεχόμενα οἴκη (82) ἰδίας αὐγᾶς
ἀντιδίδωσιν, ἀλλὰ (83) τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐκ τοῦ λείου
καὶ στίλβοντος σώματος εἰς τὸ ἔμπαινον ἀνακλωμένου.
Ὡσπερ (84) τοῖς ἀνεξετάστως βλέπουσιν ἐξ αὐτῆς
δοκεῖ τῆς σελήνης εἶναι τὸ φέγγος. Δείκνυται δὲ τὸ
μὴ ἔχειν (85), ὅτι γινομένη (86) μὲν ἀντιπρόσωπος
τῷ ἡλίῳ κατὰ διάμετρον διῶν τῷ πρὸς ἡμᾶς βλέποντι
κύκλῳ καταφωτίζεται· ἐν ἐλάττονι δὲ τῷ κατ' αὐ-
τὴν (87) τόπῳ θάττον περιούσα (88) τὸν ἐν ᾧ ἐστὶ
κύκλον, πρὶν ἅπαξ τὸν ἥλιον περιόδεῦσαι τὸν ἴδιον
δρόμον, πλέον ἢ δωδεκάκις αὐτῆ (89) τὸν κατ' αὐ-
τὴν (90) περιέρχεται. Διὸ συμβαίνει μὴ αἰετὸν πεπλη-

(69) Ἡ ἀκοή. Α καὶ ἀκοή.

(70) Μυκτῆρ. Α ὁ μυκτῆρ.

(71) Ἀληθέστατον. Β ἀληθέστερον.

(72) Τὸν νοῦν εἶναι τ. ὁρώντα. In calce codi-
cis Α ita: οἶμαι τὸν Μένανδρον εἶναι.

(73) Τοῦτο δοίη τις. Δοίη τις τοῦτο.

(74) Ὑπερβαλεῖν πολλαπλ. Α Β ὑπερβάλλειν
πολλαπλασίονι.

(75) Ἀποφαίνωρ. Α ἀποφαίνῃ. Β ἀποφαίνητο.

(76) Σελήνης. In margine τοῦ Α scholii loco:
Ἐπίσαστον ἐκ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἢ σελήνη ἔχει καὶ
προσγεῖως περιπολεῖ. In calce vero ejusdem codicis
eadem fere observatio, mutatis aliquantulum ver-
bis, recurrit ita: Σημειῶσαι περὶ σελήνης, ὅτι προσ-
γεῖως περιπολεῖ. Ἐν γὰρ τῇ ἐνδοτέρῳ σφαίρα, ἥ τις
προσγεῖοτέρα, φασὶν εἶναι καὶ κινεῖσθαι τὴν σε-
λήνην

(77) Διδάσκει. Β διδάσκη.

(78) Σχημάτων. Α Β σχήματος.

(79) Λάμπει. Α λάμπειν.

(80) Δέ. Β δὲ αὐτήν.

(81) Πεφυκέναι, etc. Α πέφυκεν· ἀ τοῦ ἡλίου ἐφ'
ἑαυτῶν. Β πέφυκεν ἀ.

(82) Οὐκ δεest Β.

(83) Ἄλλὰ δεest Β.

(84) Ὡσπερ. Α ὅπερ.

(85) Μὴ ἔχειν. Α Β μὴ οὕτως ἔχειν.

(86) Γινομένη. Α γενομένη.

(87) Κατ' αὐτήν. Β καθ' ἑαυτήν. Α in margine
καθ' ἑαυτήν.

(88) Περιούσα. Β περιούσα.

(89) Αὐτή. Β αὐτή.

(90) Κατ' αὐτήν. Α et Β καθ' ἑαυτήν.

ρῶσαι φωτός (91) τὸ στοιχεῖον· οὐ γὰρ μένει ἐν τῷ πυκνῷ τῆς περιόδου διηλεκτικῶς ἀντιπρόσωπος (92) θέσις, ἅπαν τὸ πρὸς ἡμᾶς τῆς σελήνης μέρος διὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων πεφωτισμένον ἐποίησεν, οὕτως ὅταν ἐπὶ τὰ πλάγια γίνεται (93) τοῦ ἡλίου τοῦ ἀεὶ κατ' αὐτὸν γινομένου (94) τῆς σελήνης ἡμισφαιρίου διαλαμβανόμενον τῆ τοῦ (95) ἀκτίνων περιβολῆ, τὸ πρὸς ἡμᾶς κατ' ἀνάγκην ἀποσικιάζεται, ἀντιμεθισταμένης τῆς λαμπηδόνης ἀπὸ τοῦ μὴ δυναμένου πρὸς τὸν ἥλιον βλέπειν μέρους ἐπὶ τὸν (96) ἀεὶ κατ' ἐκεῖνον γινόμενον, ἕως ἂν ὑποβάσῃ (97) κατ' εὐθείαν τὸν ἡλιακὸν κύκλον κατὰ νότου τὴν ἀκτίνα δέξεται, καὶ οὕτω τοῦ ἀνωθεν ἡμισφαιρίου περιλαμφθέντος ἀόρατον ποιεῖ τὸ πρὸς ἡμᾶς μέρος, τὸ εἶναι (98) καθόλου τῆ ἰδίᾳ φύσει ἀφεγγές καὶ ἀφώτιστον· ὅπερ δὴ πανταλῆς τοῦ στοιχείου μίαισις λέγεται. Εἰ δὲ παρέλθῃ πάλιν τὸν ἥλιον κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ δρόμου κίνησιν, καὶ ἐκ πλαγίου γένοιτο τῆ ἀκτίνι, τὸ πρὸ ὀλίγου ἀλαμπές ὑπολάμπεται ἄρχεται (99), τῆς ἀκτίνος ἀπὸ τοῦ πεφωτισμένου πρὸς τὸ τέως ἀφανές (1) μειτούσης. atque perfecta ipsius elementi diminutio dicitur. Quod si rursus sui cursus motu solem præterierit, et ex transverso radio fuerit opposita, quod paulo ante lumine carebat, lucere incipit, transeunte radio ab illuminata parte ad eam, quæ hactenus splendoris expers erat.

Ὁρᾶς οἶόν (2) σοι γίνεται ἡ ὕψις διδάσκαλος, οὐκ ἂν σοι παρασχομένη δι' ἑαυτῆς τῶν τοιούτων τὴν θεωρίαν (3), εἰ μὴ τι οὖν (4) τὸ διὰ τῶν ὕψων βλέπων (5), ὃ τοῖς κατ' αἰσθησιν γνωσχομένοις οἶόν τισιν ὀδηγοῖς κεχρημένον διὰ τῶν φαινομένων, ἐπὶ τὰ μὴ βλέπομενα (6) διαδύεται; Τί δεῖ προστιθέναι τὰς γεωμετρικὰς ἐφόδους διὰ τῶν αἰσθητῶν χαρακτηρισμάτων, πρὸς τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν ἡμᾶς χειραγωγούσας, καὶ μυρία ἐπὶ τούτοις ἄλλα, δι' ὧν συνίσταται (7) διὰ τῶν ἐν ἡμῖν σωματικῶς ἐνεργουμένων τῆς ἐγκεκρυμμένης (8) τῆ φύσει ἡμῶν νοεραῶς οὐσίας τὴν κατάληψιν γίνεσθαι; —Γ. Τί δὲ, εἶπον, εἰ ὡσπερ κοινὴν μὲν ἐστὶν ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς τῶν στοιχείων φύσεως τὸ ὕψωδες, διαφορά δὲ κατὰ τὸ ἰδίαν ἐν ἐκάστῳ εἶδει τῆς ὕλης πολλή (ἣ τε γὰρ κίνησις αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐστὶν, τοῦ μὲν ἀνωφεροῦς ὄντος, τοῦ δὲ ἐπὶ τοῦ (9) κάτω βριθόντος, τὸ δὲ (10) εἶδος οὐ τὸ αὐτὸ, καὶ ἡ ποιότης διάφορος ἐν τιμῇ), τούτων (11) κατὰ τὸν λόγον συνουσιωμένην τις εἶναι λέγοι δύναμιν, τὴν τὰς νοητικὰς ταύτας φαντασίας τε καὶ κινήσεις, ἐκ φυσικῆς ἰδιότητος τε καὶ δυνάμεως ἐνεργοῦσαν; Οἶα δὲ πολλὰ βλέπομεν ὑπὸ τῶν μηχανοποιῶν ἐνεργοῦμενα, ἐφ' ὧν ἡ ὕλη τεχνικῶς

A suum conficiat cursum, ipsa suum amplius duodecies complet orbem. Quamobrem accidit, ut non semper elementum lunæ plenum luminis sit; nam quæ suum cursum exiguo temporis spatio sæpe conficit, crebro circumiit ei, qui longo temporis intervallo suum orbem lustrat, adversa perpetuo non manet, sed quemadmodum directo soli adversus lunæ situs efficit ut omnis illius ea pars, quæ ad nos spectat, a radiis solis lumen accipiat atque collustratur: ita ubi ex transverso soli fuerit opposita, quoniam ea dimidia globi lunaris pars, quæ semper ipsi soli opposita est amplexu radiorum intercepta collucet; altera, quæ ad nos pertinet, umbra necessario obducitur, transeunte nimirum splendore ab ea parte quæ solem aspiciere non potest, ad illam partem quæ semper illi est adversa, donec directo subiens orbem solis a tergo radium accipiat, atque ita collustrata ea dimidia parte spheræ, quæ supra est, illam quæ ad nos spectat, quoniam ex sui natura prorsus splendoris et luminis expers est, visui subducit: quod nimirum plena

Videsne qualium rerum tibi visus magister sit, qui per sese talium rerum tibi considerationem atque cognitionem non præbuisset, nisi aliquid esset quod per oculos cerneret, quod iis quæ sensu percipiuntur tanquam ducibus quibusdam utens per apparentia penetraret ad ea, quæ non apparent? Quid opus est addere instrumenta geometrica, quæ per sensibiles figuras ad ea quæ supra sensum sunt, nos quasi manuducunt, ac præter hæc alia sexcenta, quibus ostenditur atque probatur per ea quæ corporaliter in nobis operantur, comprehensionem atque perceptionem fieri intellectualis et invisibilis essentialis, quæ in natura nostra infusa, immista, temperata atque abscondita est? G. Quid vero, inquam, si, quemadmodum materiale quidem commune est insensibili elementorum naturæ, differentia autem singulatim in unaquaque specie materiæ magna (motus enim iis contrarius est, cum aliud quidem sursum feratur, aliud vero deorsum vergat, species item non eadem et qualitas diversa), si quis his elementis vim quamdam ratione atque proportionem contemperatam, insitam et

(91) Πεπληρωθῆσαι φωτός. In calce codicis A hanc lego annotationem: "Ὅτι ἐλάττονα τόπον τοῦ ἡλιακοῦ τοσοῦτον ἡ σελήνη περιπολεῖ, ὥστε ταύτην μὲν κατὰ μῆναν τὸν ἴδιον ἐκτελεῖν τόπον, τὸν ἥλιον δὲ δι' ἐνιαυτοῦ.

(92) Ἀντιπρόσωπος. Post hanc vocem in mss. A et B sequuntur ista in editis ommissa: τῷ διὰ πολλοῦ περιμόντι τὸν ἴδιον τόπον ἢ δι' ὀλίγου πολλάκις τὸν ἑαυτῆς περιθέουσα· ἀλλ' ὡσπερ ἡ κατ' εὐθείαν ὡς πρὸς τὸν ἥλιον ἀντιπρόσωπος θέσις.

(93) Γίνεται. A γένεται.

(94) Γινομένου. B γενομένου.

(95) Τῆ τοῦ. B τῆ τῶν.

(96) Ἐπὶ τόν. A in textu ἐπεὶ τό, in margine ἐπὶ τό.

(97) Ὑποβάσῃ. B Ὑποβᾶσαν.

(98) Τὸ εἶναι. A τῷ τὸ εἶναι. B τῷ εἶναι.

(99) Ἄρχεται. B ἄρχεται τότε.

(1) Ἀφανές. A B ἀφεγγές.

(2) Οἶον. A B οἶων.

(3) Θεωρίαν. B θεωρησίαν.

(4) Οὖν. B ἦν.

(5) Βλέπων. A B βλέπον.

(6) Μὴ βλέπομεν. Mὴ deest B.

(7) Συνίσταται. B συνίσταται τό.

(8) Ἐγκεκρυμμένης. A in margine ἐγκεκρυμμένης.

(9) Ἐπὶ τοῦ. A B ἐπὶ τό.

(10) Τὸ δέ. A B τό τε.

(11) Ἐν τιμῇ, τούτων. A B ἐν τιμῇ τούτων.

quasi incorporatam atque consubstantiatam esse dicat, quæ hæc, quæ mente percipiuntur, visa atque motiones ex naturali proprietate atque facultate efficiat? qualia multa nimirum a machinarum artificibus effici videmus, ubi materia arte disposita naturam imitatur, non in forma solum similitudinem ostendens, verum etiam in motu versatur, et fictam quamdam vocem representat, resonante machina in parte vocali: ac non utrique vim quamdam intelligentia præditam in iis quæ sunt inesse animadvertimus, quæ singulatim quasque res efficiat et operetur, figuram, speciem, sonum, motum. Si hæc dicamus etiam in hoc mechanico naturæ nostræ fieri instrumento, nulla separatim, quæ mente certatur, natura infusa, sed quamdam facultate movendi insita naturæ eorum quæ in nobis sunt elementorum, urgente, atque ejusmodi actionem esse rei effectum, quæ nihil aliud est quam motus quidam impulsivus, qui versatur et occupatur circa cognitionem earum rerum, quibus studemus et operam damus: utrum magis per hæc, essene illam in sese rationalem intelligentiamque participem et incorpoream animæ naturam, an ne prorsus quidem esse, demonstretur?

M. At illa: Cumsimilitudo, inquit, adjuvat atque defendit nostram orationem, tum structura atque compositio omnis ex adverso nobis illarum contradictionis non parum conferet ad sententiæ nostræ confirmationem. — G. Qui hoc dicis? inquam. — M. Quoniam, inquit, ita scire, tractare, disponere et accommodare materiam inaniam, ut ars, quæ ad machinas adhibita est, loco animæ propemodum materiæ sit, propterea quod et motum, et sonum, et figuram et talia representat, satis fuerit ad demonstrandum, quod sit aliquid in homine tale quod per contemplativam et inventricem facultatem cum naturaliter possit hæc in seipso considerare, mente concipere et animadvertere, tum ante cogitatione instituire ac præparare machinas, atque ita deinde eas per artem ad actionem perducere ac per materiam ostendere mentis conceptum. Primum enim quod ad vocem edendam spiritu opus sit animadvertit; deinde quo pacto machinæ spiritus excogitaretur, considerata elementorum natura, ratione ante perpendit, quod nimirum nihil vacuum sit in rerum natura, sed comparatione cum graviore, leve vacuum putetur atque dicatur, quoniam et ipse aer in sese sui natura solidus ac plenus est. Vacuum enim vas dicitur per abusionem, cum ab humore vacuum fuerit, nihilominus aeris plenum eruditus etiam hoc es-

Α διατεθεῖσα μιμνῆται τὴν φύσιν, οὐκ ἐν τῷ σχήματι μόνῳ (12) δεικνύσα τὸ ὁμοίον, ἀλλὰ (13) καὶ ἐν κινήσει γίνεται, καὶ φθόγγον τινα ὑποκρίνεται, ἡχοῦντος ἐν τῷ φωνητικῷ μέρει τοῦ μηχανήματος, καὶ οὐδέ που (14) νοητὴν τινα δύναμιν γινόμενος (15) ἐπιθεωροῦμεν τὴν καθ' ἑκάστον (16) ἐργαζομένην τὸ σχῆμα, τὸ εἶδος (16'), τὸν ἦχον, τὴν κίνησιν. Εἰ ταῦτα λέγομεν (17) καὶ περὶ τὸ μηχανικὸν τοῦτο τῆς φύσεως ἡμῶν ὄργανον, μηδεμιᾶς κατὰ τὸ ἰδιόζων νοητῆς οὐσίας ἐγκεκραμένης (18) γίνεσθαι, ἀλλὰ τινος τῆ φύσει τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων κινήτικῆς δυνάμεως ἐγκειμένης, καὶ τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ἀποτέλεσμα εἶναι (19) ἐφ' ἑαυτῆς τὴν νοητὴν ἐκείνην καὶ ἀώματον τῆς ψυχῆς οὐσίαν ἀποδεικνύουτο, ἣ τὸ μηδὲν εἶναι;

B M. Ἡ δὲ, Συμμαχεῖ, φησὶ, τῷ λόγῳ καὶ τὸ ὑπόδειγμα, καὶ ἡ κατασκευὴ πᾶσα τῆς ἀνθυπενεχθείσης ἡμῖν ἀντιρρήσεως οὐ μικρὰ συντελέσει πρὸς τὴν τῶν νοηθέντων ἡμῖν βεβαιότητα. — Γ. Πῶς οὖν τοῦτο λέγεις; — Μ. Ὅτι τοι, φησὶ, τὸ οὕτως εἰδέναι μεταχειρίζεσθαι τι (20) καὶ διατιθέναι τὴν ἀψυχον ὕλην, ὡς τὴν ἐναποτιθεῖσαν (21) τοῖς μηχανήμασι τέχνην μικροῦ δεῖν ἀντὶ τῆς ψυχῆς τῆ ὕλης γίνεσθαι, δι' ὧν κίνησιν τε καὶ ἦχον, καὶ σχήματα, καὶ τὰ τοιαῦτα καθυποκρίνεται, ἀποδείξεις ἂν εἴη τοῦ εἶναι τι τοιοῦτον (22) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ᾧ ταῦτα (23) πέφυκε διὰ τῆς θεωρητικῆς καὶ ἐφευρετικῆς δυνάμεως κατανοεῖν τε ἐν ἑαυτῷ (24) καὶ προκατασκευάζειν τῆ διανοίᾳ τὰ μηχανήματα, εἰθ' οὕτως εἰς ἐνέργειαν διὰ τῆς τέχνης ἄγειν, καὶ διὰ τῆς ὕλης δεικνύειν τὸ νόημα.

C Πρῶτον γὰρ δεῖ πνευματὸς εἶναι χρεῖα πρὸς τὴν ἐκφώνησιν, κατενόησεν· εἰθ' ὅπως ἂν ἐπινοηθεῖ πνεῦμα τῷ μηχανήματι τῷ λογισμῷ προεξήτασε, τὴν τῶν στοιχείων φύσιν ἐπισκεψάμενος, ὅτι οὐδὲν κενὸν ἐν τοῖς οὐσίᾳ ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς (25) τὸ βαρύτερον παραθεῖται κενὸν τὸ κοῦφον νομίζεται, ἔπει καὶ αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ κατ' ἴδιαν ὑπόστασιν μεστός τε ὁ ἀήρ καὶ πλήρης ἐστὶ (26). Διάκενον γὰρ τὸ ἀγγεῖον ἐκ καταχρήσεως λέγεται. Ὅταν γὰρ τοῦ ὕγρου κενὸν ᾖ, οὐδὲν ἦττον (27) μεστὸν ἀέρος πεπαιδευμένος (28) καὶ τοῦτο λέγει. Σημεῖον δὲ τὸν ἐπαχθέντα τῆ λίμνῃ ἀμφορέα (29) μὴ εὐθὺς πληροῦσθαι τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἐπιπολάζειν τὰ πρῶτα, τοῦ ἐναπειλημμένου ἀέρος

(12) Μόνῳ. A in margine μόνων.

(13) Ἀλλὰ. A ἀλλὰ γάρ.

(14) Οὐδέ που. A Οὐ δὴ πευ.

(15) Γινόμενος. B τοῖς γινωσκομένοις.

(16) Καθ' ἑκάστον. B Τὸ καθ' ἑκάστον.

(16') Τὸ σχῆμα, τὸ εἶδος. B τὸ εἶδος, τὸ σχῆμα.

(17) Λέγομεν. A B λέγοιμεν.

(18) Ἐγκεκραμένης. B ἐγκεκρυμμένης.

(19) Ἀποτέλεσμα εἶναι. A et B postea hæc exhibet: "Ἡ οὐδὲν ἄλλο ἢ κινήσις τίς ἐστίν ὀρμητικῆ περὶ τὴν γνῶσιν τῶν σπουδαζομένων ἐνεργουμένη. Τί ἂν μάλλον διὰ τούτου (διὰ τούτων A) ἦ τὸ εἶναι.

(20) Μεταχειρίζεσθαι τι. B μεταχειρίζεσθαι τε.

(21) Ἐναποτιθεῖσαν. A in textu ἐναποληφθεῖσαν, in margine ἐναποτιθεῖσαν. B ἐναποτιθεῖσαν.

(22) Τι τοιοῦτον. B τοιοῦτόν τι.

(23) Ὅ ταῦτα. A ὁ ταῦτα.

(24) Ἐν ἑαυτῷ. B ἐν αὐτῷ.

(25) Πρὸς. B τῆ πρὸς.

(26) Μεστός τε ὁ ἀήρ κ. π. ε. A ὁ ἀήρ ναστός τε καὶ πλήρης. B eundem ordinem servat, sed pro ναστός retinet μεστός.

(27) Οὐδὲν ἦττον. A B οὐδὲν δὲ ἦττον.

(28) Πεπαιδευμένος. A B ὁ πεκαῖδ.

(29) Ἀμφορέα. B τὸν ἀμφ. A in textu idem habet, in margine vero τὸν κροσμέα.

ἐπὶ τὸ ἄνω τὸ κοίλον ἀνέχοντος, ἕως ἂν πιεσθεὶς ὁ ἀμφορεύς τῇ χειρὶ τοῦ ἀρυσμένου ἐν τῷ βάθει γίνε-
ται (30), καὶ τοῦτο (31) δέξεται τῷ στόματι (32) τὸ
ὕδωρ· οὐ γινομένου δεικνυται τὸ μὴ κενὸν αὐτὸν
εἶναι καὶ πρὸ τοῦ ὕδατος. Μάχη (33) γὰρ τις περὶ
τῷ στόματι (34) τῶν δύο στοιχείων ὁρᾶται, τοῦ μὲν
ὑδατος ὑπὸ βάρους ἐπὶ τὸ κοίλον βιαζομένου τε καὶ
εἰσρέοντος, τοῦ δὲ ἀέρος τοῦ ἐναπειλημμένου τῷ
κοίλῳ διὰ τοῦ αὐτοῦ στόματος (35) ἐπὶ τὸ ἐμπαλιν
συνθλιβομένου περὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ἀναρρέοντος, ὡς
καὶ (36) ἀνακόπτεσθαι διὰ τούτου (37) καὶ ἀνακοχλά-
ζειν (38) τὸ ὕδωρ περιαφρίζον (39) τῇ βίᾳ τοῦ πνεύ-
ματος. Ταῦτα (40) οὖν κατενόησε, καὶ ὅπως ἂν ἐν-
ταθεῖν πνεῦμα τῷ μηχανήματι διὰ τῆς τῶν στοιχείων
φύσεως ἐπενόησε. Κοίλον γὰρ τι (41) ἐκ στεγανῆς
ὕλης κατασκευάσας, καὶ πανταχόθεν τὸν ἐν αὐτῷ
ἀέρα περισχῶν ἀδιάπνευστον, ἐπάγει τὸ ὕδωρ διὰ
στόματος (42) τῷ κοίλῳ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς χρείας
τὸ ποσὸν συμμετρήσας τοῦ ὕδατος, εἰθ' οὕτως ἐπὶ
τὸν παρακείμενον αὐτὸν δίδωσι κατὰ τὸ ἀντικείμενον
τῷ ἀέρι τὴν διόδον, ἐκθλιδόμενος δὲ τῷ ὕδατι βιαί-
τερον ὁ ἀήρ πνεῦμα γίνεται· ὅπερ ἐκπίπτον (43) τῇ
κατασκευῇ τοῦ αὐλοῦ τὸν ἦχον ποιεῖ.

Ἄρ' οὐ (44) φανερώς δεικνυται διὰ τῶν φαινομέ-
νων, ὅτι ἔστι τις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ νοῦς ἄλλο τι (45)
παρὰ τὸ φαινόμενον, ὁ τῷ (46) ἀεὶδεῖ τε καὶ νοεῖ
τῆς ἰδίας φύσεως ταῦτα ἐν ἑαυτῷ προκατασκευάζων
ταῖς ἐπινοίαις, εἰθ' οὕτως διὰ τῆς ὕλικῆς ὑπηρεσίας
εἰς τὸ ἐμφανὲς ἄγων τὴν ἔκδοσιν συστασάν διάνοιαν;
Εἰ γὰρ ἦν κατὰ τὸν ἀντιτεθέντα λόγον ἡμῖν τῇ φύσει
τῶν στοιχείων τὰς τοιαύτας θαυματοποιίας λογιζε-
σθαι (47), αὐτομάτως ἂν ἡμῖν συνέστη πάντως τὰ
μηχανήματα· καὶ οὔτε ὁ χαλκὸς τὴν τέχνην ἀνέμε-
νεν εἰς τὸ γενέσθαι ἀνδρῶς κελον (48), ἀλλ' εὐθύ (49)
ἂν τοιοῦτος ἐκ φύσεως (50) ἦν· οὐδ' ἂν τοῦ αὐλοῦ
πρὸς τὸν ἦχον ὁ ἀήρ ἐδεήθη, ἀλλὰ πάντοτε ἂν ἐφ'
ἑαυτοῦ (51) ἦχε κατὰ τὸ συμβᾶν (52), ῥέων τε καὶ
κινούμενος· τοῦ τε (53) ὕδατος οὐκ ἂν ἦν βεβιασμένη
διὰ σωλήνος, ἢ πρὸς τὴν ἀναφορὰν (54) τῆς τέχνης
ἐκ πιεσμάτων εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἀναθλιδούσης τὴν
κίνησιν· ἀλλ' αὐτομάτως ἀντὶ (55) τὸ ὕδωρ πάντως
πρὸς τὸ μηχανήμα, τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐπὶ τὸ ἄνω ὀχετ-
γούμενον. Εἰ δὲ τούτων κατὰ τὸ αὐτόματόν ἐστιν οὐ-
δὲν ὑπὸ τῆς τῶν στοιχείων φύσεως ἐνεργούμενον,
ἀλλὰ τέχνη πρὸς τὸ δοκοῦν ἕκαστον ἀγεται· ἢ δὲ

A se dicit. Cujus rei signum est, quod amphora
admota stagno non statim aqua repletur, sed
primum, coacto ac deprehenso intus aere concavum
sursum tollente, innatat, quoad haurientis ma-
nu amphora pressa in fundo fuerit, ac tunc per
os accipiat aquam: quo facto ostenditur, quod
nec antequam aqua repleretur, vacua esset.
Nam pugna quædam duorum circa os elemen-
torum cernitur, dum aqua quidem propter gra-
vitate et ponderositatem vi in concavum influit
atque irrumpit: aer vero, qui in concavo inter-
ceptus deprehenditur, per idem os in contra-
rium circa aquam coarctatus dilabitur ac retro
fluit, adeo ut per hunc aqua quasi interrumpatur
et impediatur, ac vi spiritus refracta reci-
procataque ac spumans quasi e conchylio sonum
edat. Et hæc igitur animadvertit, et quomodo
spiritus machinis immittatur, per elementorum
naturam excogitavit. Nam concavo quodam ex so-
lida duraque materia facto, atque aere intus
concluso undique cohibito atque compresso ne
exspiret, aquam, pro modo præsentis usus quan-
titate ejus dimensus, per os in concavum in-
ducit, deinde sic ad oppositam fistulam ex adverso
transitum aeri dat, expressus autem ve-
hementius et elisus ab aqua violentius aer, spiritus fit: qui spiritus irruens et incumbens
in structuram fistulæ sonum edit.

Annon igitur per ea quæ apparent manifesto
ostenditur quod sit quædam in homine mens
aliquid aliud atque apparet, quæ invisibili atque
informi et intelligentia prædita natura sua hæc
intra seipsam excogitata præparans, sic deinceps
per materiale ministerium in propatulum atque
apertum educit intus agitatum et conflatum in-
telligentiam? Nam si juxta oppositam nobis ora-
tionem elementorum naturæ talia mirifica opera
ascribere atque assignare liceret, sua sponte ca-
suque fortuito nobis prorsus machinæ conderentur;
ac neque æs artem exspectaret ad hoc ut statua
virilis evaderet, sed protinus a natura tale esset,
neque ad sonum edendum aer tubo opus haberet,
sed semper per sese resonaret, quippe qui fortuito
casu fluere et moveretur, neque aquæ per fistu-
lam cursus in sublime, arte motum præter natu-
ram per expressiones ad supra elidente atque
cogente, ut conficeretur, sed sponte sua prorsus
aqua ad machinam ascenderet, quippe sui natura
sursum evecta. Sin autem horum nihil sua sponte
ab elementorum natura efficitur, sed arte, quor-

(30) Γίνεται. A B γένεται.

(31) Τοῦτο. A B τότε.

(32) Τῷ στόματι. A B τῷ στομίῳ.

(33) Μάχη. B μηχανή.

(34) Τῷ στόματι. A B τὸ στόμιον.

(35) Στόματος. A B στομίον.

(36) Ὡς καὶ. Καὶ deest A.

(37) Διὰ τούτου. B διὰ τοῦτο ἦ.

(38) Ἀνακοχλάζειν. A B ἀνακοχγυλιάζειν.

(39) Περιαφρίζον. B περιαφρίζοντι.

(40) Ταῦτα. A B ταῦτά τε.

(41) Κοίλον γὰρ τι. B delet γάρ.

(42) Στόματος. A B στομίον.

(43) Ἐκπίπτον. A B ἐμπίπτον.

(44) Ἄρ' οὐ. A in margine ἄρ' οὖν οὐ.

(45) Ἄλλο τι. B ἄλλος τις.

(46) Ὁ τῷ. A δὲ τῷ.

(47) Λογίζεσθαι. A in margine καταλογίζεσθαι.

(48) Ἀνδρῶς κελον. A ἀνδρῶς κελον.

(49) Εὐθύ. A B εὐθύς.

(50) Τοιοῦτος ἐκ φύσεως. B ἐκ φύσεως τοιοῦτος.

(51) Ἄρ' ἐφ' ἑαυτοῦ. Ἐφ' ἑαυτοῦ ἂν.

(52) Συμβᾶν. B συμβᾶν.

(53) Τοῦ τε. B τοῦ δέ.

(54) Ἀναφορὰν. A B τὸ ἄνω φορὰ.

(55) Ἄντι. A in textu ἂν εἴη in marg., ἦστ. B ἀντί

sum visum fuerit unumquodque ducitur : ars autem est intelligentia quædam stabilis ac firma, quæ ad aliquod propositum et institutum per materiam exercetur, atque intelligentia mentis quidam proprius motus et efficientia est, nimirum etiam esse mentem, consequentia dictorum demonstravit.

M. Ego vero: Hoc quidem, inquam, etiam ipse dico ita se habere, quod nimirum id quod non apparet, non idem sit cum eo quod apparet: non tamen in hac oratione video id quod quaeritur: nondum enim mihi liquet quid tandem existimare oporteat illud esse quod non apparet, sed quod materiale quidem aliquid non sit, didici ex sermone: nondum autem cognovi quid de eo dicere conveniat. Ego hoc maxime desiderabam discere, non quid non sit, sed quid sit. —M. At illa: Multa, inquit, etiam de multis ita discimus, dum dicimus non hoc aliquid esse ipsam essentiam rei quaeritæ, quidnam tandem ea res sit significantes. Cum enim ἀπόνηρον, id est non pravum vel *haud malum* dicimus, bonum ostendimus; cum item ἀνανδρον, id est, non virum nominaverimus, timidum designavimus, ac multa his similia atque ejusdem modi dici possunt, per quæ vel benigniorum per malorum negationem excipimus intellectum, vel contra ad deteriores opinionem deflectimus, ademptione bonorum id quod pravum et malum est indicantes. Ad hunc igitur modum si quis ex præsentibus quoque quaestione rem consideraverit, ab ea cogitatione atque opinione quam res ad quaerendum et scrutandum proposita requirit atque desiderat, non aberrabit.

Quaeritur autem, quid mentem esse oporteat arbitrari secundum ipsam essentiam. Qui igitur quærit sit quidem id, de quo quaestio est, propter eam, quæ ab ipso nobis ostenditur, efficientiam, non dubitat hoc quid sit, scire si vult, abunde ac sufficienter id assequi poterit. Nam si didicerit id non esse hoc quod sensu percipitur, non colorem, non figuram, non duritiam, non gravitatem, non quantitatem, non eam, quæ in tria fit, divisionem, non in loco positionem, neque quidquam prorsus eorum quæ circa materiam deprehenduntur, novit quod aliud adque hæc sit. —G. Ego autem ejus interpellato sermone, Nescio, inquam, si omnia hæc ex sermone detrahantur, qui fieri possit, ut non una cum his tollatur et aboleatur id quod quaeritur. Quidnam enim absque his percipiendi cura atque sedulitas amplectatur, cui inhæreat, mea quidem opinione, nondum apparet.

56) Post διάνοια in A et B sequuntur ista: ἐστὶν ἀσφαλὴς πρὸς τινὰ σκοπὸν ἐνεργουμένη διὰ τῆς ὕλης, ἢ δὲ (in margine ἢ τε) διάνοια νοῦ τίς ἐστιν οἰκεία κίνησις τε, in margine ἐστὶ ποία κίνησις τε. In B ita: ἐστὶν ἀσφαλὴς ἢ δὲ διάνοια νοῦ. Pro ποία idem legit ποία.

(57) Παρεστήκαμεν. A B παρεστήσαμεν.

(58) Τούτοις. B τοιούτοις.

(59) Ἀποφάσεως. A in margine ἀπεμφάσεως.

(60) Τὸ δὲ δ τι. A in margine τοῦθ' ἔτι.

(61) Ἐθροίτο. A B εἵροι τό.

τέχνη διάνοιά (56) τίς ἐστὶ ποία κίνησις τε καὶ ἐνεργεία, ἄρα καὶ διὰ τῶν ἀντιθέτων ἡμῖν τὸ ἄλλο τι παρὰ τὸ φαινόμενον εἶναι τὸν νοῦν ἢ ἀκολουθία τῶν εἰρημένων ἀπέδειξεν.

per opposita nobis aliquid aliud atque apparet,

Γ. Ἐγὼ δὲ, Τοῦτο μὲν οὕτως ἔχειν φημι καὶ αὐτὸς, τὸ μὴ ταῦτον εἶναι τῷ φαινόμενῳ τὸ μὴ φαινόμενον· οὐ μὴν τὸ ζητούμενον ἐν τῷ λόγῳ τοῦτ' ἐβλέπω, οὐπω γὰρ μοι δῆλόν ἐστιν, ὃ τί ποτε χρὴ νομίζειν ἐκεῖνο εἶναι τὸ μὴ φαινόμενον, ἀλλ' ὅτι μὲν ὕλικόν τι οὐκ ἐστὶν ἐδιδάχθη τῷ λόγῳ· οὐδέπω δὲ ἔγνω, ὃ τι περὶ αὐτοῦ προσήκει λέγειν· ἐγὼ δὲ τοῦτο μάλιστα ἐδεόμην μαθεῖν, οὐκ ὅτι οὐκ ἐστὶν, ἀλλ' ὅπερ ἐστίν. —M. Ἡ δὲ Πολλά φησι, καὶ περὶ πολλῶν οὕτω μανθάνομεν ἐν τῷ μὴ τὸδε τι λέγειν εἶναι αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ ζητουμένου, ὃ τί ποτὲ ἐστὶ διερμηνεύοντες. Ἀπόνηρον γὰρ εἰπόντες τὸν ἀγαθὸν παρεστήκαμεν (57), καὶ ἀνανδρον ὀνομάσαντες τὸν δειλὸν ἐγνωρίσαμεν, καὶ πολλὰ τοῦτοις (58) ἐστὶν εἰπεῖν ὁμοιώματα. Δι' ὧν ἢ τὸ χρηστότερον ἀναλαμβάνομεν νόημα διὰ τῆς τῶν πονηρῶν ἀποφάσεως (59), ἢ τὸ ἐμπαλιν ἐπὶ τὸ χεῖρον ταῖς ὑπονοίαις τρεπόμεθα, τῇ τῶν καλῶν ἀφαιρέσει τὸ πονηρὸν ἐνδειξάμενοι. Οὕτω τοῖνον καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος τις λόγος κατανοήσας, οὐκ ἂν τῆς δεούσης περὶ τὸ ζητούμενον ἐνοίας ἀποσφαλεῖη.

præsentibus quoque quaestione rem consideraverit, ab ea cogitatione atque opinione quam res ad quaerendum et scrutandum proposita requirit atque desiderat,

Ζητεῖται δὲ τί χρὴ τὸν νοῦν οἰεσθαι κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Ὁ τοῖνον τὸ μὲν εἶναι τοῦτο, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐστὶ, διὰ τῆς παρ' αὐτοῦ δεικνυμένης ἡμῖν ἐνεργείας μὴ ἀμφιβάλλων, τὸ δὲ ὃ τί (60) ἐστὶ γινώσκειν βουλόμενος, ἱκανῶς ἂν εἵροιτο (61), μὴ τοῦτο μαθεῖν εἶναι αὐτὸ ὃ καταλαμβάνει ἢ αἰσθῆσις, μὴ χρῶμα, μὴ σχῆμα, μὴ ἀντιτυπίαν, μὴ βάρος, μὴ πηλικότητα, μὴ τὴν εἰς τρία διάστασιν, μὴ τὴν ἐπὶ τόπου θέσιν (62), μηδὲ τι (63) τῶν περὶ τὴν ὕλην καταλαμβανόμενων ὅλως μηδὲν ἴδῃ (64), τί ἄλλο παρὰ ταῦτά ἐστιν. Ἐγὼ δὲ μεταξὺ διεξιούσης, —Γ. Οὐκ οἶδα, ἔφη, πῶς ἐστὶ, πάντων τούτων ἀφαιρουμένων (65) τοῦ λόγου, μὴ συνεξαλειφθῆναι τοῦτοις καὶ τὸ ζητούμενον. Τίνι γὰρ προσφυσῇ (66) δίχα τούτων ἢ καταληπτικῆ περιεργία, κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν ὑπόληψιν οὐπω ὁρᾶται. Πανταχῇ (67) γὰρ ἐν τῇ τῶν ὄντων ἀναζητήσει διὰ τῆς ἐξεταστικῆς διανοίας ὅσον τε (68) τὸ ζητούμενον, ὥσπερ τινὲς τυφλοὶ διὰ τοίχων ἐπὶ

(62) Θέσιν. A B διάθεσιν.

(63) Μηδὲ τι. A μηδὲν τῶν.

(64) Ὅλως μηδὲν ἴδῃ. A ὅμως μηδὲν εἰ δὴ τι. B μηδὲν. Εἰ δὴ τι. In margine τοῦ A tota illa sententia ita scribitur: θέσιν· μηδὲ τι τῶν περὶ τὴν ὕλην καταλαμβανόμενων ὅλως μηδὲν οἶδεν, ὅτι ἄλλο παρὰ ταῦτά ἐστιν.

(65) Ἀφαιρουμένων. B ἀφαιρουμένου.

(66) Προσφυσῇ. A προσφυσῆς. B ἂν προσφυσῇ.

(67) Πανταχῇ. A in margine Πανταχοῦ.

(68) Ὅσον τε. A ἀφάσσαντες.

τὴν θύραν χειραγωγούμενοι, ἐνὸς τῶν εἰρημένων A πάντως ὁγγάνομεν (69), ἢ χρωῖμα εὐρίσκοντες, ἢ σχῆμα, ἢ πηλικότητα, ἢ τι τῶν παρὰ σοῦ νῦν ἀπρηριθμημένων ἕτερον· ὅταν δὲ τούτων μηδὲν εἶναι λέγῃται ἂν (70), εἰς τὸ μηδὲν τι εἶναι ὀλεσθαι ὑπὸ μικροφυκίας περιωρόμεθα.

enumerata sunt offendentes : cum autem dicitur nihil ae prorsus quidem aliquid esse putemus.

M. Ἡ δὲ σχετιλίασσα μεταξὺ τοῦ λόγου, Φεῦ τῆς ἀποπίας, φησὶν, εἰς ὄλον (71) καταστρέφει πέρας ἢ μικροφυκίας αὐτὴ καὶ χαμαιζήλος περὶ τῶν ὄντων κρῖσις! Εἰ γὰρ ἐξήρηται τοῦ ὄντος ἅπαν ὃ μὴ τῇ αἰσθησει γνωρίζεται, οὐδ' ἂν αὐτὴν τὴν τοῦ παντὸς ἐπιστατοῦσαν καὶ περιεδραγμένην τῶν ὄντων δύναμιν ὁμολογή (72) πάντως ὃ τοῦτο λέγων, ἀλλὰ τὸ ἀσώματόν τε καὶ αἰεὶδὲς περὶ τῆς θείας φύσεως διδαχθεὶς, τὸ μὴ εἶναι αὐτὴν ὄλος ἐκ τῆς τοιαύτης πάντως (73) ἀκολουθίας λογίζεται (74). Εἰ δὲ ἐκεῖ τὸ ταῦτα μὴ εἶναι περιγραφῆ (75) τοῦ εἶναι οὐ γίνεται, πῶς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τοῦ ὄντος ἐκθλίβεται τῇ ἀφαιρέσει τῶν σωματικῶν ἰδιωμάτων συνδαπανώμενος; —Γ. Οὐκοῦν, εἶπον, ἐξ ἀτόπων (76) μεταλαμβάνομεν ἕτερον ἀτοπον διὰ τῆς ἀκολουθίας ταύτης. Περικεῖται γὰρ ὁ λόγος ἡμῖν εἰς τὸ ταῦτόν ὀλεσθαι (77) τῇ θείᾳ φύσει, καὶ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον, εἴπερ τῇ ὑπεξαίρεσει τῶν κατ' αἰσθησιν εὐρίσκομένων νοεῖται (78) ἐκότερον.—M. Μὴ ταῦτόν (79) εἴπης, φησὶν ἢ διδάσκαλος (ἀσεθῆς γὰρ καὶ οὗτος ὁ λόγος), ἀλλ' ὡς ἐδιδάχθης παρὰ τῆς θείας Γραφῆς; (80), ὁμοιον εἰπέ τοῦτο ἐκεῖνω. Τὸ γὰρ κατ' εἰκόνα (81) γενόμενον διὰ πάντων ἔχει πάντως τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον (82) ὁμοιότητα, νοεράν τοῦ νοεροῦ, καὶ τοῦ ἀσώματου ἀσώματον, ὄγκου τε παντὸς (83) ἀπληλαγμένον ὡσπερ ἐκεῖνο, καὶ πᾶσαν ἐκφεύγον διὰ σημαντικὴν (84) καταμέτρησιν ὁμοίως ἐκεῖνω· ἄλλο δὲ τι παρ' ἐκεῖνο κατὰ τὴν τῆς φύσεως ἰδιότητα. Οὐκέτι γὰρ ἂν εἴη εἰκῶν, εἰ ἐκεῖνω δι' ἀπάντων (85) εἴη ταῦτόν (86), ἀλλ' ἐν οἷς ἐν τῇ ἀκρίστῳ φύσει καθορᾶται ἐκεῖνο, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἢ κτιστῇ φύσει δεικνυσι τοῦτο· καὶ ὡσπερ πολλάκις ἐν μικρῷ ψήγματι ὑέλνῃ (87), ὅταν πύχην πρὸς ἀκτίνα κελίμενον, ὄλος ἐνορᾶται τοῦ ἡλίου ὃ κύκλος, οὐ κατὰ τὸ ἴδιον μέγεθος αὐτῶ ἐμφαινόμενος· ἀλλ' ὡς χωρεῖ βραχύτης (88) τοῦ ψήγματος τοῦ κύκλου τὴν ἔμφασιν· οὕτως ἐν τῇ βραχύτητι τῆς ἡμετέρας φύσεως τῶν ἀφράστων ἐκεῖνων τῆς θεότητος ἰδιωμάτων αἱ εἰκόνες ἐκλάμπουσιν, ὥστε διὰ τούτων τὸν λόγον χειραγωγούμενον, μῆτε ἀπο-

Nam ubique in rerum investigatione examinatrice atque scrutatrice intelligentia, quasi palpantes id, quod quaeritur, tanquam caeci quidam ducibus parietibus ad ostium tendentes, prorsus unum ex dictis attingimus, vel colorem, vel figuram, vel quantitatem, vel aliquid aliud eorum quae abs te horum esse, praer animi exiguitate eoredigimur ut

M. At illa, dum haec dicerem indignata, Proh res importuna, inquit, et absurda! ad quem finem redigitur ac desinit exigui ingenii, pusillanimumque et abjectum istud de rebus quae mente noscuntur iudicium! Nam si ex rerum natura exemptum est quicquid sensu non cognoscitur, ne ipsam quidem rerum universalitatis reatricem atque praefectam, quae res universas complexa est, vim atque potestatem confiteri prorsus potuerit is qui hoc dicit : sed ubi incorpoream, informem et invisibilem esse divinam acceperit naturam, non esse eam penitus, ex huiusmodi prorsus consequentia existimabit. Sin autem illic propterea quod haec non sint, ipsius essentiae praescriptio atque peremptio non existit, quo pacto mens humana ex natura rerum, ut quae una cum ademptione corporalium proprietatum consumatur, eliditur atque excluditur?—G. Ergo ex absurdo, inquam, per hanc consequentiam, aliud invicem arripimus absurdum; nam eo nobis oratio redacta est, ut nostram quoque mentem eandem rem esse cum divina natura putemus, siquidem subtractione eorum quae sensu deprehenduntur, intelligitur, utrumque.—M. Ne idem dicas, inquit magistra (impia enim haec quoque oratio est), sed quemadmodum a divina voce doctus es, simile esse hoc illi dic. Nam quod secundum imaginem factum est, per omnia penitus principalis exemplaris atque formae similitudinem habet; intellectualem, ejus quod est intellectuale; incorpoream, incorporei; atque ab omni mole corporea liberum est illidem, ut illud; et omnem intervallarem dimensionem effugit similiter atque illud : sed est aliquid aliud atque illud quod ad naturae atinet proprietatem. Non enim amplius imago fuerit, si per omnia, per intellectualem, incorpoream, intervalli expertem naturam idem cum illo esset, sed per quae in natura non creata illud perspicitur, per eadem natura creata hoc ostendit; et quemadmodum in parvo saepe frusto vitri, cum ad radium expositum jacet, totus solis

(69) *Θιγγάνομεν*. In textu A additur ἀπότομεθα, in margine vero monetur : Λείπει τὸ ἀπότομεθα.

(70) *Λέγῃται ἂν*. A et B delent ἂν.

(71) *Εἰς ὄλον*. A in textu εἰς ὄν, sed in margine εἰς ὄλον.

(72) *Ὁμολογή*. A ὁμολογήει.

(73) *Πάντως* delet B.

(74) *Λογίζεται*. A λογίζεται, quod et habet editio anni 1615.

(75) *Περιγραφῆ*. A παραγραφῆ.

(76) *Ἐξ ἀτόπων*. B ἐξ ἀτόπου.

(77) *Ὀλεσθαι*. A in margine νοεῖσθαι.

(78) *Νοεῖται* delet B.

(79) *Μὴ ταῦτόν*. Ἄλλ' ἢ ταῦτόν εἴπης.

(80) *Γραφῆς*. A B φωνῆς.

(81) *Τὸ γὰρ κατ' εἰκόνα*. In calce codicis A haec ita explicantur, "Ὅτι ὁμοιος μὲν ἐστὶ τῷ θεῷ ὁ ἡμέτερος νοῦς, οὐκέτι δὲ ὁμοούσιος.

(82) *Τὸ ἀρχέτ.* A τὸν ἀρχέτυπον.

(83) *Ὀγκου τε παντός*. B ὄγκου πάντως [sic] et A habet ὄγκου.

(84) *Διὰ σημαντικὴν*. A et B διασηματικὴν.

(85) *Δι' ἀπάντων*. B διὰ πάντων.

(86) *Ἐκεῖνω*. In A additur, ἐν τῷ νοερῷ καὶ ἀσώματῳ καὶ ἀδυστάτῳ.

(87) *Ἐέλνῃ*. A B ὑέλνῃ.

(88) *Βραχύτης*. B ἡ βραχύτης.

orbis conspicitur, non pro sua magnitudine in eo apparens, sed prout brevitatis frusti circuli simulacrum atque repræsentationem capit et admittit: sic in exiguitate nostræ naturæ inexplicabilium illarum deitatis proprietatum imagines elucet, ut per hæc manu quasi ducta ratio neque excidat et aberret ab naturæ mentis deprehensione atque cognitione, si in examinatione quæstionis corporalis diverso eamdem cum invisibili simul et immortalis natura parvam mortalemque naturam esse ducat, sed ratione et intelligentia quidem cerni naturam ejus existimet: quoniam etiam mente comprehensibilis naturæ imago est, non tamen eamdem cum principali et originali forma imaginem esse dicat.

Ut igitur per arcanam et ineffabilem Dei sapientiam quæ in universitate rerum apparet, divinam naturam pariter ac potestatem in rebus universis esse non dubitamus, ut in sua omnia maneat essentia (quanquam si quis naturæ rationem exigit et exquirat, longe plurimum natura Dei distat atque diversa est a singularibus rebus quæ in creatura et ostenduntur et intelliguntur: attamen in his esse constat id quod natura distat atque diversum est), ita nullo modo incredibile est animæ quoque naturam quæ per sese aliquid aliud est (quodcumque tandem etiam esse putatur), non impediri quin sit, etiamsi ea quæ in mundo tanquam elementa considerantur, ei, ratione naturæ, non conveniant: quemadmodum enim jam ante dictum est, nec in viventibus quidem corporibus, quorum natura constat ex elementorum contemperatione, simplici pariter et informi invisibilique animæ ratione naturæ, aliqua cum crassa corporum congerie atque concretione communitas est; verumtamen vitalem animæ efficientiam ratione quadam humanam animadversionem atque cognitionem superante, permistam ac diffusam in his esse non dubitatur. Ergo ne resolutis quidem in sese, quæ in corpore sunt, elementis, perit id quod per vitalem efficientiam ea colligat atque connectit. Sed quemadmodum, constante ac durante adhuc elementorum concretione, omnes pariter atque similiter partes corpus complentes atque constituentes anima penetrante, singulatim unumquodque animatur, neque aliquis vel solidam esse animam dixerit ac duram, quæ cum terreo commista atque contemperata sit, vel humidam, vel frigidam aut frigido opposita qualitate præditam, quæ in his universis sit, et unicuique vim vitalem immittat: ita soluta quoque illa coagmentatione et ad proprias cognatasque res iterum redacta, simplicem et incompositam illam naturam unicuique parti etiam post dissolutionem adesse, atque eam quæ

πίπτειν τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ νοῦ καταλήψεως, ἀποκαθαιρομένης ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ σκέμματος τῆς σωματικῆς ιδιότητος· μηδ' αὖ πάλιν εἰς ἴσον (89) ἄγειν τῇ ἀορίστῳ τε (90) καὶ ἀκηράτῳ φύσει, τὴν μικρὰν καὶ ἐπικτηρον· ἀλλὰ νοητὴν μὲν οἰεσθαι τὴν οὐσίαν· ἐπειδὴ καὶ νοητῆς οὐσίας ἐστὶν εἰκὼν, μὴ μέντοι τὴν αὐτὴν τῷ ἀρχετύπῳ τὴν εἰκόνα λέγειν.

Ὅσπερ οὖν διὰ τῆς ἀπορήτου σοφίας τοῦ Θεοῦ τῆς τῷ παντὶ ἐμφαινομένης τὴν θέλαν φύσιν τε καὶ δύναμιν ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν εἶναι οὐκ ἀμφιβάλλομεν, ὡς ἂν ἐν τῷ εἶναι τὰ πάντα μένοι· καὶ τὸ γὰρ εἶ (91) τὸν τῆς φύσεως (92) ἀπαιτοῦς λόγον, παμπλήθως (93) ἀπέχει οὐσία Θεοῦ πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον ἐν τῇ κτίσει δεικνυμένα τε καὶ νοούμενα· ἀλλ' ὅμως ἐν τοῦτοις εἶναι τὸ διεστός (94) κατὰ τὴν φύσιν ὁμολογεῖται· οὕτως οὐδὲν ἀπιστον καὶ τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν, ἄλλο τι καθ' ἑαυτὴν οὐσαν, ὃ τίποτε καὶ εἶναι εἰκάζεται, μὴ ἐμποδίζεσθαι πρὸς τὸ εἶναι, τῶν στοιχειωδῶς ἐν τῷ κόσμῳ θεωρουμένων οὐ συμβαινόντων αὐτῇ κατὰ τὸν λόγον τῆς φύσεως· οὐδὲ (95) ἐπὶ τῶν ζώντων σωματίων, καθὼς ἤδη προσέρχεται, οἷς ἡ ὑπόστασις ἐκ τῆς τῶν στοιχείων ἐστὶ συγκράσεως, κοινῶν τας κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἐστὶ τῷ ἀπλῶ τε καὶ ἀειδεῖ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν σωματικὴν παχυμερίαν (96)· ἀλλ' ὅμως τὸ ἐν τοῦτοις εἶναι τὴν ζωτικὴν τῆς ψυχῆς ἐνέργειαν, οὐκ ἀμφιβάλλεται, λόγῳ τινὶ κρείττονι τῆς ἀνθρωπίνης κατανοήσεως ἀνακραθεῖσαν. Οὐκοῦν οὐδὲ ἀναλυσάντων πρὸς ἐτυκὰ τῶν ἐν τοῖς σώμασι (97) στοιχείων, τὸ συνδέον αὐτὰ διὰ τῆς ζωτικῆς ἐνεργείας ἀπόλλωλεν. Ἄλλ' ὥσπερ συνεστῶτος ἐστὶ τοῦ τῶν στοιχείων συγκρίματος ψυχούται καὶ τὰ (98) καθ' ἕκαστον, ἴσως τε καὶ ὁμοίως πᾶσι τοῖς μέρεσι τοῖς συμπληρουσὶ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ἐνδομομένης (99), καὶ οὐκ ἂν τις εἴποι, οὔτε στερῆράν αὐτὴν καὶ ἀντίτυπον εἶναι, τῷ γεώδει συγκακραμένην, οὔτε ὑγράν, ἢ ψυχράν ἢ τὴν τῷ ψυχρῷ ἀντικειμένην ποιότητα, τὴν ἐν πᾶσιν (1) οὐσαν τοῖτοις, καὶ ἐκάστῳ τὴν ζωτικὴν δύναμιν ἐνιοῦσαν (2) οὕτω, καὶ λυθέντος τοῦ συγκρίματος, καὶ εἰς τὰ οἰκεία πάλιν ἀναδραμόντος, τὴν ἀπλὴν ἐκείνην καὶ ἀσύνητον φύσιν ἐκάστῳ παρῆναι τῶν μερῶν, καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν οἰεσθαι, οὐδὲν τοῦ (3) εἰκότος ἐστὶν· ἀλλὰ τὴν ἅπαξ ἀρήρητον τινὶ συμφυεῖσαν λόγῳ τῷ τῶν στοιχείων (4) συγκρίματι (5), καὶ εἰσαεῖ παραμένειν, οἷς κατεμίχθη, μηδενὶ τρόπῳ τῆς γινομένης ἅπαξ αὐτῇ συμφυίας ἀποσπωμένην. Οὐ γὰρ

(89) Ἐἰς ἴσον. B εἰς ἔν.

(90) Ἀορίστῳ τε. A ἀοράτῳ τε, B ἀρίστῳ τε.

(91) Εἰ delet B.

(92) Φύσεως. A in margine: φύσεως τις ἀπαιτοῦς λόγον, B φύσεως εἰτις ἀπαιτοῦς λόγον.

(93) Παμπλήθως. A B παμπληθῆς.

(94) Διεστός. B διεστῶς.

(95) Οὐδέ. A B οὐδὲ γάρ.

(96) Παχυμερίαν. A παχυμέρειαν.

(97) Τοῖς σώμασι. A B τῷ σωματι.

(98) Καὶ τὰ. Καὶ delent A et B.

(99) Ἐνδομομένης. B ἐνδομομένης.

(1) Τὴν ἐν πᾶσιν. Τὴν ἐν ἅπασιν

(2) Ἐνιοῦσαν. Ἐνείσαν.

(3) Οὐδὲν τοῦ. A B οὐδὲν ἐξω.

(4) Τῷ τῶν στ. B διὰ τῆς.

(5) Συγκρίματι. B συγκράσεως.

ἐπειδὴ λύεται τὸ συγκείμενον, κινδυνεύει (6) συνα-
 διαλυθῆναι τῷ συνθέτῳ τὸ μὴ συγκείμενον.
 periculum permanere cum iis quibus commista est, neque ullo modo ab ea coalitione atque concretionem, quæ
 semel ei contigerit, avelli putare, nullo modo est a verisimilitudine atque probabilitate alienum. Non enim
 quia solvitur compositum, inde etiam necessario consequitur una cum composito dissolvi id quod compo-
 situm non est.

Γ. Κάγω εἶπον, Ἀλλὰ τὰ μὲν στοιχεῖα συμπίπτειν τε
 πρὸς ἄλληλα (7), καὶ πρὸς ἄλλήλων διακρίνεσθαι,
 καὶ τοῦτο εἶναι τὴν τοῦ σώματος σύστασιν τε καὶ
 διάλυσιν, οὐδεὶς ἂν ἀντείποι. Ἐπειδὴ δὲ πολὺ τὸ
 μέσον ἐκάστῳ (8) νοεῖται τοῦτο τῶν (9) ἑτερογενῶς
 ἐχόντων πρὸς ἄλληλα, κατὰ τε τὴν τοπικὴν θέσιν,
 καὶ τὴν τῶν ποιημάτων (10) διαφορὰν τε καὶ ἰδιότητα,
 συνδεσφραμηκῶτων μὲν (11) ἀλλήλοισι περὶ τὸ ὑποκει-
 μενον τῶν στοιχείων, τὴν νοεράν ταύτην καὶ ἀδιάστα-
 τον φύσιν ἦν καλοῦμεν (12) ψυχὴν, ἀκόλουθον συμ-
 φυῶς πρὸς τὸ ἠνωμένον ἔχειν· εἰ δὲ ἀπ' ἀλλήλων
 διακριθεῖ ταῦτα, κάκεισε (13) γένοιτο, ὅσηπερ ἂν
 ἕκαστον ἢ φύσις ἄγοι (14), εἰ πείσεται (15) ἡ ψυχὴ
 πολλαχῆ τοῦ ὄγκου αὐτῆ διασπαρέντος ὡς περ τις
 ναύτης τῆς ὀγκῆδος ἐν ναυαγίῳ διαλυθείσης ἀδυνα-
 τῶν πᾶσι τοῖς τοῦ πλοίου μορίοις ἄλλοις ἀλλαχῆ τοῦ
 πελάγους ἐσκεδασμένοις κατ' αὐτὸν (16) ἐπινηξασθαι
 (παντὸς (17) γὰρ τὸ ἐπιτυχόντος (18) λαβόμενος
 τὰ λοιπὰ φέρειν (19) καταλείψει τοῖς κύμασι), τὸν
 αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχὴ (20) τῇ διακρίσει τῶν στοιχείων
 συνδιακριθεῖσθαι τὴν φύσιν οὐκ ἔχουσα, εἴπερ δυσ-
 απαλλάκτως ἔχει τοῦ σώματος, ἐνί τινι πάντως προσ-
 φρεῖσα στοιχείων (21), τῶν ἄλλων ἀποσχιθεῖσθαι,
 καὶ οὐδὲν μᾶλλον ἀθάνατον αὐτὴν διὰ τὸ ἐν ἐνὶ ζῆν,
 ἢ θνητῆν, διὰ τὸ ἐν τοῖς πλείοσι μὴ εἶναι, ἢ ἀκολου-
 θία τοῦ λόγου διδῶσιν οἴεσθαι.
 elemento, ab aliis avelletur et intercludetur, et ut nihilo magis immortalis quæ in uno vivat, quam mortalis
 putetur quæ in pluribus non sit, consequentia sermonis dat.

Μ. Ἄλλ' οὔτε συστέλλεται, φησὶν, οὔτε διαχίται τὸ
 νοητὸν τε καὶ ἀδιάστατον (σωμάτων γὰρ ἴδιον συστολή
 καὶ διάχυσις), ἐπίσης δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν τὴν
 αἰετὴ καὶ ἀσώματον τῇ τε συγκρίσει τῶν στοιχείων
 περὶ τὸ σῶμα καὶ τῇ διακρίσει πάρεστιν, συνεσφι-
 γμένων (22) ἐν τῷ συγκρίματι τῶν στοιχείων στενο-
 χωρουμένη, οὔτε ἀποφοιτησάντων ἐπὶ τὰ συγγενῆ (23),
 καὶ κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἀπολιμπανομένη, κἂν πολὺ τὸ
 μέσον εἶναι δοκεῖ τὸ τῆς ἑτερότητας (24) τῶν στοι-
 χείων ἐνθεωρούμενον. Πολλὴ γὰρ ἡ διαφορὰ (25) τοῦ
 ἀνωφεροῦς τε καὶ κούφου πρὸς τὸ βαρὺ καὶ γεῶδες,
 τοῦ θερμοῦ (26) πρὸς τὸ ψυχρὸν, καὶ τοῦ ὑγροῦ πρὸς
 τὸ ἄνατιον· ἄλλ' ὁμως οὐδεὶς πόνος τῇ νοερᾷ φῶσει

A simul occulta atque ineffabili quadam ratione cum
 elementorum concremento coaluerit etiam in per-
 petuum permanere cum iis quibus commista est, neque ullo modo ab ea coalitione atque concretionem, quæ
 semel ei contigerit, avelli putare, nullo modo est a verisimilitudine atque probabilitate alienum. Non enim
 quia solvitur compositum, inde etiam necessario consequitur una cum composito dissolvi id quod compo-
 situm non est.
 G. Atque ego : Verum elementa quidem, inquam,
 inter sese tum coire et cohærescere, tum alterum
 ab altero separari atque disjungi, et id corporis
 esse tum constitutionem tum dissolutionem, nemo
 contradixerit. Quoniam autem multum interesse
 intelligitur inter unumquodque horum, quæ tum
 secundum localem positionem, tum qualitatam dif-
 ferentiam pariter ac proprietatem diversi inter sese
 generis sunt, siquidem circa subjectum inter sese
 concurrerint elementa, consentaneum est, intelle-
 ctualem hanc dimensionisque expertem naturam,
 quam animam vocamus, cohærescere atque conjun-
 ctam esse cum eo, quod (ita) unitum est; sin
 autem hæc alterum ab altero separata atque illo
 redacta fuerint, quocumque unumquodque natura
 ducit, patietur etiam anima, in multas partes pas-
 sim vehiculo ejus disjecto : et quemadmodum ali-
 quis nauta, ubi naufragio dissoluta fuerit navis,
 ad omnes ejus partes, aliis in aliam pelagi partem
 dissipatis, eodem tempore adnare non potest (nam
 si quidquid primum occurrerit et obvium fuerit,
 apprehenderit, reliqua fluctibus ferri plane permit-
 tet), eodem modo anima quæ ea natura prædita
 non est, ut una cum separatione elementorum
 scindatur, siquidem a corpore liberari atque expe-
 diri non potest, si uni alicui prorsus inhæserit ele-
 mento, ab aliis avelletur et intercludetur, et ut nihilo magis immortalis quæ in uno vivat, quam mortalis
 putetur quæ in pluribus non sit, consequentia sermonis dat.

M. At neque, contrahitur, inquit neque diffunditur
 id quod et mente noscitur, cogitationeque perci-
 pitur, et disjunctionis separationisque expertus est
 (corporum enim contrahi atque diffundi proprium
 est), sed æqualiter juxta sui naturam, quæ et in-
 visibilis, informis et incorporea est, cum coalitis
 atque concretis circa corpus elementis, tum separ-
 atis atque disjunctis adest, ac neque constrictis in
 concretionem elementis premitur atque coarctatur,
 neque ad cognata sibi que naturalia reversis, relin-
 quitur, etiamsi magnum illud discrimen esse videat-
 ur, quod cernitur et animadvertitur in elementor-
 um diversitate; magna enim differentia est inter

(6) Κινδυνεύει. Καὶ κινδ.

(7) Πρὸς ἄλληλα. A B ἀπ' ἀλλήλ.

(8) Ἐκάστῳ. A B ἐκάστου.

(9) Τοῦτο τῶν. AB τούτων.

(10) Ποιημάτων. A B ποιητήτων.

(11) Μέρ deest A.

(12) Ἦν καλ. A τὴν καλ.

(13) Κάκεισε. B καὶ ἐκεῖσε.

(14) Ἄγοι. A ἄγει, B ἄγη.

(15) Πείσεται. A in margine. Ἄγεται, πείσεται
 καὶ ἡ ψυχὴ.

(16) Κατ' αὐτό. A κατὰ ταυτὸν.

(17) Παντὸς. A πάντως.

(18) Ἐπιτυχόντος. A B ἐπιτυχόντος.

(19) Φέρειν. A in margine : Τοῖς κύμασι καταλεί-
 ψει φέρεσθαι.

(20) Ἦ ψυχὴ. B καὶ ἡ ψυχὴ.

(21) Προσφρεῖσα στοιχείων. B προσφρεῖσα στοι-
 χείων. A στοιχείων.

(22) Συνεσφιγμένων. A et B præmittunt οὔτε.

(23) Συγγενῆ. B συγγενῆ τε.

(24) Δοκεῖ τὸ τῆς ἑτερότητας. A B δοκεῖ τῇ ἑτερό-
 τητι.

(25) Ἦ διαφορὰ. A in textu ἀναφορά, in margine
 διαφορὰ.

(26) Τοῦ θερμοῦ. B καὶ τοῦ θερμοῦ.

id quod cum leve sit, sursum fertur, et grave ter-
reumque : item inter calidum et frigidum, humidum-
que et ei contrarium, attamen nullo negotio intel-
lectualis natura, eaque quæ mente sola constat et
cogitatione percipitur, adest unicuique eorum, qui-
bus semel inhæserit, nec per refusionem, discus-
sionem ac distractionem una cum contrarietate
scinditur elementorum. Non enim quia dispositione
loci certaque quadam proprietate, procul hæc inter
sese distare existimantur, idcirco inseparabilis,
disjunctionisque ac spatii expers natura magno nego-
tio ac difficulter conjungitur cum iis quæ loco
distant, quoniam etiam nunc mens simul et cælum
contemplari, et ad terminos mundi curiosa inqui-
sitione extendi potest; ac non divellitur contem-
plativa animæ nostræ pars, dum ad tantas disten-
ditur longitudines. Ergo nihil impedit animam,
quin æqualiter corporis adsit elementis, tum per
concursum contemperatis, tum per discussionem,
distractionem, atque disjunctionem resolutis. Quem-
admodum enim auro et argento colliquefactis,
artificiosa vis quædam cernitur, quæ materias eas
conflaverit; et si rursus per liquefactionem alterum
ab altero separatum fuerit, nihilominus ratio artis
in utroque manet; ac materia quidem divisa fuerit,
ars autem una cum materia non dissecatur; quo-
nam enim modo dividi poterit individuum? eadem
ratione ea quæ mente constat, atque cogitatione
percipitur, animæ natura, et in concursu elementorum
cernitur, et resolutis iis, non secernitur nec
segregatur; sed et manet in iis, et una cum separatione eorum
extensa non interciditur, nec inter-
rumpitur, neque pro numero elementorum in partes
et frustra conciditur: id enim corporeæ pariter
et intervallarum naturæ proprium est: at incorporea
intellectualisque et invisibilis pariter, atque divi-
sionis dimensionisque expers natura passiones et casus
ex distantia atque intervallo contingentes non
recipit, neque admittit.

Ergo anima est in iis in quibus semel fuit, nulla
necessitate eam a cohærentia, qua cum illis con-
iuncta est atque concrevit, avellente. Quid igitur
in his triste, acerbum atque animi demissione di-
gnum est, si id quod videtur, cum invisibili com-
mutatur? Et cujus rei gratia adeo mens tua morti
infensa est? — G. Ego vero, ubi definitionem animæ,
quam in superiori sermone fecerat, animo revol-
vissem atque repetivissem, dixi non satis mihi con-
sideranti atque animo reputanti potentias et vires,
quæ in anima cernuntur, illam orationem esse de-
monstratam: quæ dicit eam intellectualem esse na-
turam, et in instrumentario corpore vitalem vim ad
sensuum efficientiam atque adjectionem ingenerare.
Nam non solum circa eam mentis nostræ agitatio-
nem, qua scientias percipimus ac speculamur, effi-
cax et actuosa anima nostra est, per eam quæ
mente constat et intelligentia suæ naturæ vim talia

A ἐκάστῳ παρῆναι, οἷς ἅπαρ ἐνεφύη, διὰ κράσεως (27)
μὴ συνδιασχίζομένη τῇ τῶν στοιχείων ἐναντιότητι.
Οὐ γὰρ ἐπειδὴ κατὰ τὴν τοπικὴν διάστασιν, καὶ τὴν
πολὴν (28) ἰδιότητα, πόρρωθεν ἀλλήλων ταῦτα (29)
νομίζεται, διὰ τοῦτο κάμνει ἡ ἀδιάστατος φύσις τοῖς
τοπικῶς διεστηκόσι συναπομένη, ἐπεὶ καὶ νῦν ἔξεσι
τῇ διανοίᾳ ὁμοῦ τε τὸν οὐρανὸν θεωρεῖν, καὶ ἐπὶ τὰ
πέρατα τοῦ κόσμου ταῖς πολυπραγμοσύναις ἐκτείνε-
σθαι· καὶ οὐ διασπᾶται πρὸς τσαῦτα μήκη τὸ θεο-
ρητικὸν τῆς ψυχῆς ἡμῶν διατεινόμενον. Οὐκοῦν οὐδ-
ὲν ἐμπόδιον ἔστι τῇ ψυχῇ κατὰ τὸ ἴσον παρεῖναι τοῖς
τοῦ σώματος στοιχείοις, καὶ συγκεκραμένοις διὰ τῆς
συνδρομῆς, καὶ ἀπολυομένοις διὰ (30) τῆς ἀνακρά-
σεως. Καθὰπερ γὰρ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου συντετηκῶ-
των ἐνθεωρεῖται τις τεχνικὴ δύναμις ἢ τὰς ὕλας
συντήξασα· καὶ εἰ πάλιν ἀποτακεῖν τοῦ ἐτέρου τὸ
ἕτερον, οὐδὲν ἔλαττον ὁ τῆς τέχνης λόγος ἐν ἑκατέρῳ
μένει· καὶ ἡ μὲν ὕλη διεμερίσθη, ἡ δὲ τέχνη οὐ συν-
διετηρήθη τῇ ὕλῃ· πῶς γὰρ ἂν διαιρεθῆι τὸ ἀτμητόν;
κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ νοερά τῆς ψυχῆς φύσις,
καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν στοιχείων ἐνθεωρεῖται, καὶ δια-
λυθέντων (31) οὐκ ἀποκρίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς
μένει καὶ ἐν τῷ χωρισμῷ αὐτῶν συμπαρκετεινομένη
οὐ διακόπτεται, οὐδὲ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν στοιχείων
εἰς μερικὰ (32) τμήματα κατακερματίζεται (33).
Τοῦτο γὰρ ἴδιον τῆς σωματικῆς καὶ διαστηματικῆς
ἔστι φύσεως· ἡ δὲ νοερά τε καὶ ἀδιάστατος φύσις
τὰ ἐκ διαστάσεως οὐκ ἀναδέχεται πάθη.

B

C Οὐκοῦν ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἡ ψυχὴ, ἐν οἷς ἅπαρ ἐγέ-
νετο, οὐδεμιᾶς ἀνάγκης τῆς πρὸς ἐκεῖνα συμφοῦρας
αὐτῇ ἀποσπίυσης. Τί οὖν τὸ σκυθρωπὸν ἐν τούτοις
ἔστιν, εἰ τοῦ ὀρμημένου τὸ αἰεὶδὲς ἀνταλλάσσεται; καὶ
ὕπερ τίνος οὕτω διαβέβηται σοὶ πρὸς τὸν θάνατον ἢ
διάνοια; — Γ. Ἐγὼ δὲ ἀναλαβὼν (34) τῇ διανοίᾳ τὸν ὀρι-
σμὸν, ὃν ἐν τοῖς πρὸ τούτου λόγοις περὶ ψυχῆς ἐποι-
ήσατο, οὐχ ἱκανῶς εἶπον ἐνδεδεῖσθαι μοι τὸν λόγον
ἐκεῖνον τὰς ἐνθεωρουμένας τῇ ψυχῇ δυνάμεις (35)·
ὅς φησι νοερὰν αὐτῇ εἶναι οὐσίαν, καὶ τῷ ὀργανικῷ
σώματι ζωτικὴν δύναμιν πρὸς τὴν τῶν αἰσθήσεων
ἐνέργειαν ἐμποεῖν· οὐ γὰρ μόνον περὶ τὴν ἐπιστημο-
νικὴν τε καὶ θεωρητικὴν διάνοιαν ἐνεργὸς ἐστὶν ἡμῶν
ἡ ψυχὴ, ἐν τῷ νοερῷ τῆς οὐσίας τὸ τοιοῦτον ἐργαζο-
μένη, οὐδὲ τὰ αἰσθητήρια μόνον πρὸς τὴν κατὰ φύσιν
ἐνέργειαν οἰκονομεῖ· ἀλλὰ πολλὴ μὲν ἡ κατὰ ἐπιθυ-
μίαν (36), πολλὴ δὲ καὶ ἡ κατὰ θυμὸν κινήσεις ἐν-
θεωρεῖται τῇ φύσει· ἐκατέρας (37) δὲ τούτων γενι-

D

(27) Διὰ κράσεως. A B δὲ ἀνακράσεως.

(28) Πολὴν. B Ποιάν.

(29) Ταῦτα δεest B.

(30) Ἀπολυομένοις διὰ. B ἀπολ. δ. τῆς συνδρο-
μῆς καὶ ἀπολλυμένης.

(31) Διαλυθέντων. A in margine, ἀναλυθέντων.

(32) Μερικὰ. B μέρη καὶ.

(33) Κατακερματίζεται. B καταμερίζεται.

(34) Ἐγὼ δὲ ἀναλαβὼν. Scholia in calce codicis
A explicant, Γρηγόριος ἐπίσκοπος ὡς ἐν ἀντιθέσει.
In margine scribitur Παραθέσει.

(35) Δυνάμεις. A addit ἐννοουμένων.

(36) Κατὰ ἐπιθυμίαν. B κατ' ἐπιθυμ.

(37) Ἐκατέρας. A ἐκατέρου.

κῶς ἡμῖν ἐνυπαρχούσης (38), εἰς πολλὰς τε καὶ ποικίλας διαφορὰς ὀρώμεν προϊούσαν ταῖς ἐνεργείαις ἀμφοτέρων τὴν κίνησιν. Πολλὰ μὲν γὰρ ἔστιν ἰδεῖν, ὧν τὸ ἐπιθυμητικὸν καθηγείται· πολλὰ γε (39) πάλιν· ἃ τῆς θυμοειδοῦς αἰτίας ἐκφύεται, καὶ οὐδὲν τοῦτο σῶμά ἐστι (40), τὸ δὲ ἀσώματον νοερὸν πάντως· νοερὸν δέ τι (41) τὴν ψυχὴν ὁ ὀρισμὸς ἀπεφῆνατο, ὥστε θυοῦν ἀτόποις τὸ ἔτερον ἐκ τῆς ἀκολουθίας ἀνακύπτειν τοῦ λόγου, ἢ καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἄλλας ἐν ἡμῖν εἶναι ψυχὰς, καὶ πλῆθος ψυχῶν ἀντὶ μιᾶς καθορᾶσθαι, ἢ μὴδὲ τὸ διανοητικὸν τὸ ἐν ἡμῖν ψυχὴν οἶσθαι. Τὸ γὰρ νοερὸν ἐπίσης πᾶσιν ἐφαρμοζόμενον, ἢ πάντας (42) ψυχὰς ἀποδείξει ταῦτα, ἢ ἕκαστον τούτων ἐκ τοῦ Ἰσοῦ τοῦ (43) ἰδιώματος τῆς ψυχῆς ἐξαίρησει.

ex consequentia orationis existat atque emergat, nobis animæ sint, et pro una multitudo animarum quidem agitatæ et intelligendi vis in nobis, anima esse putetur. Nam intellectu solaque mente constans et comprehensibile æqualiter omnibus accommodatum, aut omnia hæc animas esse demonstrabit, aut unumquodque horum ex æquo eximet atque excipiet ex hac animæ proprietate.

M. Ἡ δὲ πολλοῖς φησὶν, (44), ἤδη καὶ ἄλλοις ἐξητη- μένον τὸν λόγον τοῦτον ἀκολουθῶς καὶ αὐτὸς ἐπιζη- τεῖ (45), ὃ, τι (46) ποτὲ χρῆ ταῦτα νομίζειν εἶναι τὸ ἐπιθυμητικὸν (47) καὶ τὸ θυμοειδές, εἴτε συνουσιω- μένα τῇ ψυχῇ, καὶ παρὰ τὴν αὐτὴν (48) εὐθὺς τῇ κατασκευῇ συνυπάρχοντα, εἴτε τι ἄλλο παρ' αὐτὴν ὄντα καὶ ὑστερον ἡμῖν ἐπιγιγνώμενα (49). Τὸ μὲν γὰρ ἐνωρᾶσθαι τῇ ψυχῇ ταῦτα, παρὰ πάντων ἐπίσης ὁμο- λογεῖται· τὸ δὲ ὃ, τι χρῆ περὶ αὐτῶν οἰεσθαι, οὕτω δι' ἀκριβείας εὖρεν ὁ λόγος, ὥστε βεβαίαν τὴν περὶ τού- των ὑπόληψιν ἔχειν, ἀλλ' ἔτι πεπλανημέναις οἱ πολλοὶ καὶ διαφοροῖς ταῖς περὶ τούτων δόξαις ἐπιδιστάζου- σιν. Ἡμῖν δὲ εἰ μὲν ἰκανὴ πρὸς ἀπόδειξιν ἀληθῶς (50) ἦν ἡ ἔξω φιλοσοφία, ἢ τεχνικῶς περὶ τούτων διαλα- βούσα, περιττὸν ἂν ἦν ἴσως τὸν περὶ ψυχῆς λόγον προτιθέναι (51) τῷ σκέμματι. Ἐπεὶ (52) δὲ τοῖς μὲν κατὰ τὸ φανὲν ἀκόλουθον κατ' ἐξουσίαν προῆλθεν ἢ περὶ ψυχῆς θεωρία· ἡμεῖς δὲ τῆς (53) ἐξουσίας ἴμοι- ροι ταύτης ἐσμὲν, τῆς λέγειν (54) φημί ἄπερ βου- λόμεθα, κανόνι παντὸς δόγματος (55) καὶ νόμῳ κε- χρημένοι τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ (56)· ἀναγκαίως πρὸς ταύτην βλέποντες, τοῦτο δεχόμεθα μόνον, ὃ, τι περ ἂν ἦ συμφωνοῦν (57) τῶν γεγραμμένων σκοπῷ. Οὐκ οὖν παρέντες τὸ Πλατωνικὸν ἄρμα (58), καὶ τὴν ὑπερευγενῆν αὐτῷ ξυνωρίδα τῶν πύλων, οὐχ ὁμοίως ταῖς ὁρμαῖς πρὸς ἀλλήλους ἐχόντων, καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων ἠνίοχον, εἰ ὧν ἀπάντων τὰ τοιαῦτα περὶ

A efficiens, neque sensoria vasa instrumentaque sola ad naturalem efficientiam, operationemque gubernat; sed multus quidem cupiditatis, multus item iracundiæ quoque motus cernitur in ejus natura; cum autem horum utrumque generaliter in nobis insit, in multas pariter ac varias differentias actionibus, efficientiisque amborum progredi motum videmus. Nam multa quidem videre licet, quorum concupiscendi vis auctor ac dux est; rursus item multa a causa iræ concitatricem nascuntur, ac nullum horum corpus est; quod autem incorporeum est, intellectuale prorsus est, solaque mente constat; porro intellectualem quamdam solaque mente constantem et comprehensibilem rem esse animam definitio declaravit, ut duorum absurdorum alterum

aut ut iracundia quoque atque cupiditas aliæ in deprehendatur atque animadvertatur, aut ne mentis quidem agitatæ et intelligendi vis in nobis, anima esse putetur. Nam intellectu solaque mente constans et comprehensibile æqualiter omnibus accommodatum, aut omnia hæc animas esse demonstrabit, aut unumquodque horum ex æquo eximet atque excipiet ex hac animæ proprietate.

B M. Atque illa, hanc, inquit, rationem jam a multis etiam aliis quæsitam, consequenter ipse quoque requisivisti, quidnam tandem hæc esse oporteat existimare, τὸ ἐπιθυμητικὸν, id est, vim concupiscendi; τὸ θυμοειδές, id est, vim iræ concitatricem: simulne insita in animæ natura et quasi coessentia atque consubstantia, et ab initio cum ea sint, atque a principio statim una cum creatione et constitutione ejus exstiterint, an etiam aliquid aliud atque ipsa sint, et posterius nobis accesserint? Nam quod hæc quidem in anima cernantur, ex æquo constat inter omnes; quid autem de eis existimare oporteat, nondum plene atque perfecte ratio assecuta est, ut firmam de his habeat opinionem, sed vulgus etiam nunc vagis, falsisque ac diversis opinionibus de his ambigit. Nobis vero, siquidem sufficiens esset ad demonstrationem veritatis externa philosophia, quæ de his rebus artificiosè disputavit, atque tractavit, supervacaneum forsitan esset illorum commentationi de anima adjicere sermonem. Sed quoniam ab illis quidem prout consequens et consentaneum visum esset, ex licentia atque ad arbitrium prodita est de anima commentatio; nos autem hujus licentiæ expertes sumus, dicendi, inquam, quæ volumus; quippe qui regula prorsus divinæ doctrinæ et pro lege utimur sancta Scriptura, atque ad hanc necessario respicimus, hoc solum recipi-

(38) Ἐνυπαρχούσης. A B ἐνυπάρχοντος.

(39) Πολλὰ γε. A B πολλὰ δέ.

(40) Τοῦτο σῶμά ἐστι. B τούτων σῶμά ἐστι.

(41) Δέ τι. B δέ τι χρῆμα.

(42) Πάντας. A B πάντα.

(43) Ἰσοῦ τοῦ. A B Ἰσοῦ τούτου.

(44) Ἡ δὲ πολλοῖς. In calce codicis A hoc habes scholion. Ἡ διδάσκαλος ἀπαντᾷ τῇ ἀντιθέσει, γραφικῶς τὸ ἀπορον θεραπεύουσα.

(45) Ἐπιζητεῖς. A B ἐπεζητήσας.

(46) Ὁ, τι. B ὅτι.

(47) Ἐπιθυμητικόν. A B ἐπιθυμητικὸν τε.

(48) Παρὰ τὴν αὐτὴν. A B παρὰ τὴν πρώτην.

(49) Ἐπιγιγνώμενα. B ἐπιγιγνώμανα.

(50) Ἰκανὴ πρὸς ἀπόδ. ἀληθῶς. B. πρὸς ἀπόδ.

ἀληθείας ἰκανή. A ἀληθείας pro ἀληθῶς.

(51) Προτιθέναι. B περιτιθέναι.

(52) Ἐπεὶ. B ἐπειδὴ.

(53) Ἡμεῖς δὲ τῆς, etc., hæc verba in calce codicis A ita illustrant. Ὅτι κατὰ τὴν τῆς θείας Γραφῆς σκοπὸν ἢ περὶ ψυχῆς διδασκαλία τῷ συγγραφεὶ μεμελήθηται.

(54) Τῆς λέγειν. B τῆς τοῦ λέγειν.

(55) Δόγματος. A θείου δόγματος.

(56) Κεχρημ. τῇ ἀγίᾳ Γρ. B τῇ ἀγίᾳ κεχρημ. Γραφῇ.

(57) Συμφωνοῦν. B σύμφωνον.

(58) Πλατωνικὸν ἄρμα. In calce codicis A hoc legitur scholion. Διάλογον ὁ Πλάτων ἐποίησεν περὶ ψυχῆς, ὃν Φαίδωνα ἐπέγραψεν, ἐν ᾧ τὸ μὲν θυμοειδές

mus et approbamus, quodcumque cum Scripturæ convenerit et concordaverit intentione. Igitur omisso Platonis curru, eique subjunctis bijugis pullis equorum, non eadem inter se affectione et impetu præditis, iisque præfecto auriga, quibus omnibus ille per ænigma atque involucrum talia de anima philosophatur (a); omissis item iis, quæ tradit is qui post eum philosophus fuit, qui res apparentes artificiose persequitur, eaque quæ nunc nobis proposita sunt diligenter examinans ac tractans, mortalem per hæc animam esse censuit atque pronuntiavit; relictis item omnibus iis qui et ante et post hos fuerunt, qui vel prosa solutaque, vel numero quodam ac mensura astricta oratione res philosophicas tradiderunt, divinitus proditam Scripturam, quo spectet et intendat, orationi proponamus, quæque divina Scriptura statuit, ut nihil in anima esse putemus eximium et insigne, quod non etiam divinæ naturæ proprium sit. Qui enim similitudinem Dei animam esse dixit, quidquid a Deo alienum est, extra definitionem animæ esse declaravit. Etenim in diversis ac differentibus similitudo conservari non possit. Ergo quoniam ejusmodi nihil cum divina cernitur natura, ne animæ quidem hæc insita et quasi coessentialia esse recte quis existimaverit.

Jam vero dialectica quidem arte, per rationum et argumentorum collectricem ac resolutive scientiam, nostra quoque dogmata atque decreta confirmare: quod hujusmodi species orationis ad demonstrandam veritatem, tum debilis, tum suspecta sit: recusabimus ac prætermitemus. Patet enim omnibus ac liquet quod dialectica curiosa subtilitas pares in utramque partem vires habeat, vel ad eversionem veritatis, vel ad mendaciam judicandum. Unde etiam ipsam veritatem, ubi hujusmodi aliqua adhibita arte profertur, sæpenumero suspectam habemus, quasi harum artium subtilitas atque versutia mentem nostram seducat, et in fraudem impellat atque a veritate avertat. Sed si quis incompositam et inconditam, atque ab omni velamine et amictu nudam admittat orationem, dicemus, ut poterimus, juxta seriem et contextum Scripturæ traditionis, commentationem de his rebus inferentes. Quid igitur est quod dicimus? Quod hoc rationis particeps animal homo, nimirum intelligentiæ atque scientiæ capax sit, vel eorum qui a ratione nostræ fidei atque religionis alieni sunt, testimonio comprobatum est: quippe non ita naturam nostram descriptura ac designatura definitio fuisset, si quidem et iracundiam, et concupiscentiam et hujusmodi omnia cum nostra natura unita et quasi coessentialia.

Α ψυχῆς φιλοσοφεῖ δι' αἰνίγματος· δσα θ' δ (59) μετ' ἐκεῖνον φιλόσοφος ὁ τεχνικῶς (60) τοῖς φαινόμενοις ἀκολουθεῖν, καὶ τὰ νῦν ἡμῖν προκειμένα δι' ἐπιμελείας κατεξετάζων, θνητὴν εἶναι διὰ τούτων τὴν ψυχὴν ἀπεφήνατο, καὶ πάντας τοὺς τε πρὸ τούτων, καὶ τοὺς ἐφεξῆς, τοὺς τε καταλογάδην καὶ τοὺς ἐν ῥυθμῷ (61) τινι καὶ μέτρῳ φιλοσοφήσαντας καταλιπόντες, σκοπὸν τοῦ λόγου τὴν θεόπνευστον Γραφὴν ποιησώμεθα (62), ἣ ψυχῆς ἐξαιρέτων μηδὲν νομίζειν εἶναι νομοθετεῖ, ὃ μὴ καὶ τῆς θείας φύσεως ἐστὶν ἴδιον. Ὁ γὰρ ὁμοίωμα Θεοῦ τὴν ψυχὴν εἶναι φήσας (63), πᾶν δ' ἀλλοτρίον ἐστὶ Θεοῦ, ἐκτὸς εἶναι τοῦ ὄρου τῆς ψυχῆς ἀπεφήνατο. Οὐδὲ γὰρ (64) ἂν ἐν τοῖς παρηλλαγμένοις διασωθεῖν τὸ ὅμοιον. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τοιοῦτον οὐδὲ τῇ θεῷ (65) συνθεωρεῖται φύσει, οὐδὲ Β τῇ ψυχῇ συνουσιῶσθαι (66) ταῦτα κατὰ λόγον ἂν τις ὑπονόησειε.

divinæ naturæ proprium sit. Qui enim similitudinem Dei animam esse dixit, quidquid a Deo alienum est, extra definitionem animæ esse declaravit. Etenim in diversis ac differentibus similitudo conservari non possit. Ergo quoniam ejusmodi nihil cum divina cernitur natura, ne animæ quidem hæc insita et quasi coessentialia esse recte quis existimaverit.

Τὸ μὲν οὖν κατὰ τὴν διαλεκτικὴν τέχνην διὰ συλλογιστικῆς τε καὶ ἀναλυτικῆς ἐπιστήμης βεβαιῶσθαι καὶ τὰ ἡμέτερα δόγματα, ὡς σαθρὸν τε καὶ ὑποπτον εἰς ἀπόδειξιν ἀληθείας τὸ τοιοῦτον εἶδος τοῦ λόγου παραιτησώμεθα. Πᾶσι γὰρ ἐστὶ πρόδηλον τὸ τὴν διαλεκτικὴν περιεργίαν ἴσην ἐφ' ἑκάτερα τὴν ἰσχὴν ἔχειν, πρὸς τε τὴν τῆς ἀληθείας ἀνατροπὴν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ψεύδους κατηγορίαν (67). Ὅθεν καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ὅταν μετὰ τινος τοιαύτης τέχνης προάγεται, δι' ὑποψίας πολλάκις ποιούμεθα, ὡς τῆς περὶ ταύτης (68) δεινότητος παραφρομένης ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ τῆς ἀληθείας ἀποσφαλείσης (69). Εἰ δέ τις τὸν ἀκατάσκευόν τε καὶ γυμνὸν πάσης περιβολῆς προσίοιτο λόγον, ἐροῦμεν ὡς ἂν (70) οἶδόν τε ἢ κατὰ τὸν εἰρμὸν τῆς γραφικῆς ὑψηγῆσεως τὴν περὶ τούτων θεωρίαν προσάγοντες. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φάμεν (71); Τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ὁ ἄνθρωπος νοῦ τε καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι, ἣ (72) παρὰ τῶν ἔξω τοῦ λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς μεμαρτύρηται, οὐκ ἂν οὕτω τοῦ ὀρισμοῦ τὴν φύσιν ἡμῶν ὑπογράφοντος, εἴπερ ἐνεῶρα θυμὸν τε καὶ ἐπιθυμίαν καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα συνουσιωμένα τῇ φύσει. Οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἄλλου τινὸς ὄρον ἂν τις ἀποδοίη τοῦ ὑποκειμένου, τὸ κοινὸν ἀντὶ τοῦ ἰδίου λέγων.

καὶ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς μέρος συζυγία πῶλων ἀπέκασε, τὸ δὲ διανοητικὸν, ἦγουν τὸν νοῦν, ἠνιόχῃ. Ibidem ad verba textus, quæ paulo post sequuntur, ὃ μετ' ἐκεῖνον φιλόσοφος, legis, Ἀριστοτέλης.

(59) Ὅσα θ' δ. B ὅσα τ' οὖν.

(60) Τεχνικῶς. B τεχνικός.

(61) Ῥυθμῷ τινι κ. μ. B εὐρύθμῳ τινι μέτρῳ.

(62) Ποιησώμεθα. B ποιησόμεθα.

(63) Φήσας. B εἰπών.

(64) Οὐδὲ γὰρ. B οὐ γὰρ.

(a) Scholion in Græco appositum: *Plato de anima dialogum fecit, quem Phædonem inscripsit: in quo eus quidem animæ partes, in quibus et concupiscendi vis et irarum ardor existit. pari pullorum equina-*

(65) Οὐδὲ τ. θ. B οὐδὲν τ. θ.

(66) Συνουσιῶσθαι. B συνουσιῶσθαι.

(67) Τὴν τ. ψ. κατηγορ. B τὴν κατηγορ. τ. ψ.

(68) Περὶ ταύτης. A B περὶ ταῦτα.

(69) Ἀποσφαλείσης. A B ἀποσφαλλούσης.

(70) Ὡς ἂν. A B ὅπως ἂν.

(71) Τί οὖν ἐστὶν ὃ φάμεν. In calce codicis A hanc invenis notam, ὀρισμὸς τῆς οὐσίας.

(72) Ἡ. B καί.

rum currui subjunctorum: mentem autem seu illam animæ vim, qua et animo agitur, cogitamus et animadvertimus, aurigæ assimilavit. Hæc autem in Phædone non sunt, sed in Phædro.

atque consubstantiata esse videret. Nam nec in ulla quidem alia re, loco proprii commune ponens, subiecti quisquam ediderit definitionem.

Ἐπεὶ οὖν τὸ ἐπιθυμητικὸν τε καὶ θυμοειδὲς κατὰ τὸ ἴσον καὶ ἐπὶ τῆς ἀλόγου τε καὶ λογικῆς φύσεως καθορᾶται, οὐκ ἂν τις εὐλόγως ἐκ τοῦ κοινοῦ χαρακτηρίζει (73) τὸ ἴδιον. Ὁ δὲ πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπογραφήν περιττόν (74) τε καὶ ἀπόβλητον, πῶς ἐνεστὶν (75) ὡς μέρος τῆς φύσεως, ἐπ' ἀνατροπῇ (76) τοῦ ὅρου τὴν ἰσχὺν ἔχειν; Πᾶς γὰρ ὀρισμὸς οὐσίας πρὸς τὸ ἴδιον τοῦ ὑποκειμένου βλέπει. Ὅτι, τι δ' ἂν ἐξω τοῦ ἰδιάζοντος ἦ, ὡς ἀλλότριον παρρηᾶται τοῦ ὅρου. Ἄλλὰ μὴν ἡ κατὰ θυμὸν τε καὶ ἐπιθυμίαν ἐνέργεια κοινὴ πάσης εἶναι τῆς λογικῆς τε καὶ (77) ἀλόγου φύσεως ὁμολογεῖται. Πᾶν δὲ τὸ κοινόν, οὐ ταῦτόν ἐστι τῷ ἰδιάζοντι. Ἀνάγκη ἄρα διὰ τούτων ἐστὶ, μὴ ἐν τούτοις εἶναι ταῦτα λογίζεσθαι, ἐν οἷς κατεξαιρέτων (78) ἢ ἀνθρωπίνῃ χαρακτηρίζεται φύσις. Ἄλλ' ὡσπερ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ θρηπτικὸν καὶ αὐξητικὸν ἐν ἡμῖν τις ἰδὼν οὐκ ἀναλύει διὰ τούτων τὸν ἀποδοθέντα τῆς ψυχῆς (79) ὅρον (οὐ γὰρ ἐπειδὴ τοῦτό ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐκεῖνο οὐκ ἐστίν), οὕτω καὶ τὰ περὶ τὴν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν κατανοήσας τῆς φύσεως ἡμῶν κινήματα, οὐκ ἂν (80) εὐλόγως τῷ ὄρφ μάχοιτο, ὡς ἔλλειπῶς (81) ἐνδειξαμένῳ τὴν φύσιν.

si quis naturæ nostræ circa iracundiam et concupiscentiam motus animadvertit, non etiam recte definitionem oppugnet, ut quæ minus sufficienter naturam ostenderit.

Γ. Τί οὖν χρὴ περὶ τούτου (82) γινώσκειν, εἶπον πρὸς τὴν διδάσκαλον; Οὐπω γὰρ οἷός τέ εἰμι κατιδεῖν ὅπως προσήκει τὰ ἐν ἡμῖν ὄντα, ὡς ἀλλότρια τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκοιῖσθαι. — Μ. Ὅρξ, φησὶν, ὅτι μάχῃ τίς ἐστὶ τοῦ λογισμοῦ πρὸς ταῦτα, καὶ σπουδῇ τοῦ μονωθῆναι τὴν ψυχὴν τούτων, ὡς ἂν οἶόν τις (83) ἦ. Καὶ εἰσὶ γέ τινες οἷς κατώρθωται ἡ σπουδῇ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως ἀκούομεν, ὅτι κρείττων ἦν θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας ἐκεῖνος, ἀμφοτέρα μαρτυρούσης αὐτῷ τῆς ἱστορίας, ὅτι (84) πρῶτος ἦν παρὰ πάντας ἀνθρώπους (ἐνδείκνυται δὲ τὸ ἀόργητον διὰ τοῦ πρῶτου, καὶ τὴν πρὸς τὸν θυμὸν ἀλλοτρίωσιν), καὶ ὅτι οὐκ ἐπεθύμησε τούτων τινός, περὶ δ' ὀρώμεν ἐν τοῖς πολλοῖς τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνεργούμενον. Ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο (85), εἰ φύσις ἦν ταῦτα, καὶ εἰς τὸν λόγον τῆς οὐσίας ἀνήγετο. Οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατὸν τὸν ἐξω γεγονότα τῆς φύσεως ἐν τῷ εἶναι μένειν. Ἄλλὰ μὴν ἐὶ Μωσῆς (86) καὶ ἐν τῷ εἶναι ἦν, καὶ ἐν τούτοις οὐκ ἦν, ἄλλο τι ἄρα παρὰ τὴν φύσιν ἐστὶ ταῦτα, καὶ οὐχὶ φύσις. Εἰ γὰρ (87) ἀληθῶς φύσις τοῦτό ἐστιν (88), ἐν ᾧ τὸ εἶναι τῆς οὐσίας καταλαμβάνεται, τούτων δὲ ἡ ἀλλοτρίωσις ἐφ' ἡμῖν κεῖται, ὡς μὴ μόνον ἀζήμιον, ἀλλὰ καὶ ἐπικερδὲς (89) εἶναι τῇ φύσει τὸν ἀφανισμόν τῶν τοιούτων. Δῆλον οὖν ὅτι τῶν ἐξωθεν ἐπιθεωρουμένων ἐστὶ

Quoniam igitur et concupiscendi et irascendi vis æqualiter quoque tam in rationis experte quam rationis compote cernitur natura, nulla ratione nec recte quis per communem notam, id quod proprium est designaverit. Quod autem ad naturæ designationem supervacuum ac rejiciendum est, quo pacto tanquam pars naturæ, potest ad eversionem definitionis vires habere? Omnis enim definitio substantiæ, proprium subiecti spectat. Quidquid autem extra peculiaritatem ac proprietatem fuerit, tanquam a definitione alienum despicitur atque contemnitur. Atqui tam irascendi quam concupiscendi vim atque efficientiam cum omni natura tam rationali quam irrationali commune esse constat. Quidquid autem commune est, non idem cum peculiari est. Necessario igitur per hæc sequitur ut hæc in illis non esse existimemus per quæ præcipue designatur humana natura. Sed quemadmodum si quis sentiendi, nutriendi et augendi vim in nobis conspicatus, per hæc non resolvit animæ demonstratam definitionem (non enim quoniam hoc est in anima, illud non est), eodem modo si quis naturæ nostræ circa iracundiam et concupiscentiam motus animadvertit, non etiam recte definitionem oppugnet, ut quæ minus sufficienter naturam ostenderit.

G. Quid igitur, inquam ad magistram, de his statuere et sentire oportet? nondum enim animadvertere possum quo pacto conveniat ea quæ in nobis iusunt, tanquam aliena a natura nostra segregare atque repudiare.—M. Vides, inquit, quod pugna quædam rationis adversus hæc sit, et studium, quoad ejus fieri possit, animam ab his separandi atque segregandi. Ac sunt sane nonnulli, quibus hoc studium prospere successit, quique id quod quæsierunt assecuti sunt, quemadmodum de Moyse audivimus, quod is nec ab ira nec a concupiscentia vinci ac superari posset, utriusque rei testimonium ei perhibente historia, quod et lenis mitisque esset supra omnes homines (per lenitatem autem et clementiam iræ vacuitas et ab iracundia alienus animus ostenditur), et quod non concupisceret quidquam eorum circa quæ in plerisque hominibus vim concupiscendi occupatam esse videmus. Quod non ei contingeret, si natura hæc essent, et ad rationem essentia referrentur. Fieri enim non potest, ut extra naturam constitutus in esse maneat. Atqui si Moyses et in esse erat, et in his non erat, aliud ergo quiddam atque natura, hæc sunt, et non natura. Quæ enim vere natura est, hoc est, in quo ipsum esse

(73) *Χαρητηρίζει*. B *χαρητηρίζοι*.

(74) *Περιττόν*. A *περιττόν* ἐστὶ καὶ.

(75) *Ἐνεστίν*. B ἐστίν.

(76) *Ἐπ'*. A B ἐπὶ.

(77) *Τῆς λογικῆς τε καὶ ἀλόγου* A B.

(78) *Κατεξαιρέτων*. B κατ' ἐξαιρέτων

(79) *Τῆς ψυχῆς*. A in textu περὶ τῆς ψυχῆς, in margine τῇ ψυχῇ.

(80) *Οὐκ ἂν*. A in margine οὐκ ἔτ' ἂν.

(81) *Ἐλλειπῶς*. A B ἔλλειπῶς.

(82) *Περὶ τούτου*. B περὶ τούτων.

(83) *Οἶόν τις*. A οἶόν τι, B οἶόν τε.

(84) *Ὅτι*. B ὅτι τε.

(85) *Ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο*. In calce A ad hæc verba ista leguntur, Ὅτι οὐ φυσικός ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία.

(86) *Μωσῆς*. A B Μωυσῆς.

(87) *Εἰ γὰρ*. B ἡ γὰρ.

(88) *Τοῦτό ἐστίν*. A τοῦτ' ἐστίν

(89) *Ἐπικερδὲς*. A ἐπικερδῆ.

substantiæ apprehenditur; horum autem alienatio in nobis sita est, ut non solum non noceat, verum etiam lucrosa atque quæstiosa naturæ talium motuum abolitio sit. Palam est ergo quod ex iis quæ extrinsecus in rebus considerantur, hæc sint affectus et perturbationes naturæ, et non natura. Nam hæc quidem est, quod est; iracundia autem vulgo fervor sanguinis, qui circa cor est, esse perlerisque videtur. Aliis vero, appetitio ulciscendi eum, a quo lacessitus et ante læsus sis. Sed, ut nos arbitramur, iracundia est appetitio nocendi ei qui concitaverit et ad iram provocaverit. Horum autem nihil convenit animi definitioni. Itemque si per sese concupiscentiam definiamus, appetitionem esse dicemus ejus quod deest, vel desiderium fruendæ voluptatis, vel dolorem ob id quod non potimur eo quod cordi est, atque animo gratum et acceptum, aut aliquam affectionem ad id quod est suave et jucundum, quo frui non licet. Hæc enim et ejusdem modi omnia cupiditatem quidem ostendunt, ad definitionem autem animæ non pertinent.

Quinetiam alia quoque quæ circa animam cernuntur, quæ sibi invicem ex adverso posita videntur, veluti timiditas et audacia, dolor et voluptas, metus et contemptus, et quæcunque talia sunt, quorum unumquodque cognatum quidem esse videtur cum irascendi atque concupiscendi vi, peculiariter autem definitione suam designat naturam. Nam et audacia et contemptio demonstrationem ac representationem indicat ad iram propensæ appetitionis, diminutionem vero quamdam et remissionem hujus ejusdem, is qui per timiditatem et metum ingeneratur habitus et affectus. Dolor autem ex utroque materias habet. Nam et iræ inefficacia, dum non potest quis ulcisci eos a quibus ante læsus sit, dolor et exsistit et est; itemque desperatio eorum quæ concupiscuntur, privatioque eorum quæ cordi sunt atque placent, tristem hanc ac tetricam in mente ingenerat affectionem. Atque etiam id quod contrarium dolori videtur, voluptatis sensum dico, similiter et in iram et concupiscentiam dividitur. Voluptas enim utriusque horum ex æquo principatum tenet. (a) Quæ omnia, cum circa animam sunt, tum anima non sunt, sed veluti quædam verrucæ ex cogitatrice parte animæ

(90) *Εἰ μὲν γὰρ.* B ἢ μὲν γὰρ.

(91) *Ἄλλοι δὲ.* A B ἑτέροις δὲ.

(92) *Ὅρεξιν.* A ὄρεξις.

(93) *Προκατάρξαντα.* B παροξύναντα.

(94) *Ἵπολάβοιμεν.* A ὑπολαμβάνοιμεν.

(95) *Κἄν τὴν ἐπιθυμίαν.* In calce A hæc nota occurrat, ὅρος ἐπιθυμίας.

(96) *Διορισώμεθα.* B ὀρισώμεθα.

(97) *Καταθυμητικῶν.* A B καταθυμίων.

(98) *Δειλίαν.* A δειλία—λύπη, φόβος καὶ καταφρόνησις.

(99) *Καί.* Delet B.

(1) *Καί.* Delet B.

(2) *Συγγενῶς.* A B συγγενῶς μὲν.

(a) Scholion: Vitium quoddam in cute corporis nostri exsistit, quod veruca vocatur. Carnosum enim parvum quoddam tuberculum exsistit in cute quod cutis quidem pars esse videtur, quippe ei in-

ταῦτα τὰ πάθη τῆς φύσεως ὄντα καὶ οὐκ οὐσία. Ἡ μὲν γὰρ (90) ἐστὶν ὑπερ ἐστίν· θυμὸν δὲ ζέειν εἶναι τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος τοῖς πολλοῖς δοκεῖ. Ἐτέροι δὲ (91), ὄρεξιν (92) τοῦ ἀντιλυπῆσαι τὸν προκατάρξαντα (93). Ὅς δ' ἂν ἡμεῖς ὑπολάβοιμεν (94), θυμὸς ἐστὶν ὄρητὸς τοῦ κακῶσαι τὸν παροξύνοντα. Ἄν οὐδὲν τῶν περὶ ψυχῆς ὄρων συμβαίνει. Κἄν τὴν ἐπιθυμίαν (95) ἐφ' ἐκείνης διορισώμεθα (96), ἔφρασην λέξομεν τοῦ ἐνδέοντος, ἢ πόθον τῆς καθ' ἡδονὴν ἀπολαύσεως, ἢ λύπην ἐπὶ τῶν μὴ κατ' ἐξουσίαν ὄντων καταθυμητικῶν (97)· ἢ τίνα πρὸς τὸ ἡδῶ σφέειν, οὐ μὴ πάρεστιν ἢ ἀπόλαυσις. Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα τὴν μὲν ἐπιθυμίαν ἐνδείκνυται, τοῦ δὲ ὀρισμοῦ τοῦ περὶ ψυχῆς οὐ προσάπτεται.

fruentæ voluptatis, vel dolorem ob id quod non potimur eo quod cordi est, atque animo gratum et acceptum, aut aliquam affectionem ad id quod est suave et jucundum, quo frui non licet. Hæc enim et ejusdem modi omnia cupiditatem quidem ostendunt, ad definitionem autem animæ non pertinent.

Ἄλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα περὶ ψυχὴν καθορᾶται, τὰ ἐξ ἀντιθέτου ἀλλήλοισι ὀρώμενα, ὅσον δειλίαν (98) καὶ (99) θράσος, λύπην καὶ ἡδονὴν, φόβον καὶ καταφρόνησιν, καὶ (1) ὅσα τοιαῦτα, ὧν ἕκαστον συγγενῶς (2) ἔχειν δοκεῖ πρὸς τὸ ἐπιθυμητικὸν (3) ἢ θυμοειδές, ἰδιάζοντι δὲ ὄρων τὴν ἰδίαν ἀνυπογράφει (4) φύσιν. Τό τε γὰρ θράσος καὶ ἡ καταφρόνησις ἐμφασιν ὑποσημαίνει τινὰ τῆς θυμώδους ὀρητῆς· ἐλάττωσιν δὲ τίνα καὶ ὑφασιν τοῦ αὐτοῦ τούτου ἡ κατὰ δειλίαν καὶ φόβον ἐγγινόμενη σχέσις. Ἡ δὲ λύπη ἐξ ἀμφοτέρων (5) ἔχει τὰς ἕλας. Ἡ τε (6) γὰρ τοῦ θυμοῦ ἀτονία, ἐν τῶν τοῦ ἀμύνασθαι τοὺς προλελυπηκότας ἀδυνάτω (7) λύπη γίνεται· καὶ ἡ ἀπόγνωσις τῶν ἐπιθυμουμένων, καὶ ἡ στέρησις τῶν καταθυμίων, τὴν σκυθρωπὴν ταύτην ἐμποιεῖ τῇ διανοίᾳ διάθεσιν. Καὶ τὸ ἀντιθεωρούμενον τῇ λύπῃ, τὸ καθ' ἡδονὴν λέγω νόημα, ὁμοίως τῶν θυμῶν τε καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐπιμερίζεται. Ἡδονὴ γὰρ ἑκατέρου τούτων κατὰ τὸ ἴσον ἡγεμονεύει. Ἄ (8) πάντα καὶ περὶ τὴν ψυχὴν ἐστὶ, καὶ ψυχὴ οὐκ ἐστὶν, ἀλλ' ὅσον μυρμηκίαί τινες τοῦ διανοητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἐκφυόμεναι (9). Ἄ μέρη μὲν αὐτῆς εἶναι διὰ τὸ προστεφωκέναι νομίζεται, οὐ μὴ ἐκείνῳ εἶναι (10), ὅπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ κατ' οὐσίαν.—Γ. Καὶ μὴν ὀρώμεν, φημὶ πρὸς τὴν παρθένον, οὐ μικρὰν ἐκ τούτων γινο-

(3) *Ἐπιθυμητικόν.* A in margine, ἐπιθυμητικόν τε καὶ θυμοειδές.

(4) *Ἀνυπογράφει.* A B ὑπογράφει.

(5) *Ἡ δὲ λύπη ἐξ ἀμφοτέρων.* In calce τοῦ A hoc legitur scholion, Περὶ δειλίας καὶ θράσους, καὶ φόβου καὶ καταφρόνησεως, καὶ λύπης καὶ ἡδονῆς, καὶ ὅτι πάντα περὶ τὸ θυμοειδές καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν συνίστανται.

(6) *Ἐτε.* B ἢ τε. Ibid. Ἐν τῶν. B ἐν τῇ.

(7) *Ἀδυνάτω.* B ἀδυναμία.

(8) Ἄ. A B ἄπερ.

(9) *Ἐκφυόμεναι.* B ἐκφυόμενα.

(10) *Εἶσιν.* A in margine εἶναι.

hærescens: revera tamen illa se res non habet. Unde si quis curare velit, opus est ut tollatur. Hac similitudine ad rem propositam admodum commoda usus est.

μένην την πρὸς τὸ κρείττον σκευφορὰν τοῖς ἐναρέ- A
τοις. Τῷ τε γὰρ Δανιὴλ ἑπαινος ἦν ἡ ἐπιθυμία·
καὶ ὁ Φινεὲς τῷ θυμῷ τὸν Θεὸν ἠλώσατο (11)· καὶ
ἀρχὴν σοφίας φόβον ἐμάθομεν, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν
λύπης σωτηρίαν εἶναι τὸ πέρας (12) παρὰ τοῦ Παύ-
λου ἠκούσαμεν· τῶν τε δεινῶν τὴν καταφρόνησιν νου-
θετεῖ (13) ἡμῖν τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ τὸ μὴ φοβεῖσθαι
πτόησιν οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦ θράσους ἐστὶν ὑπογραφή·
ὅπερ ἐν ἀγαθοῖς ὑπὸ τῆς Σοφίας κατελέχεται (14).
Δείκνυσι τοίνυν διὰ τῶν τοιούτων (15) ὁ λόγος, τὸ μὴ
πάθη τὰ τοιαῦτα (16) δεῖν (17) οἴεσθαι· οὐ γὰρ ἂν
πρὸς ἀρετῆς κατόρθωσιν συμπαραλήφθῃ (18) τὰ
πάθη.

numeratur. Ostendit igitur Scriptura per hæc, quod non existimandum sit, talia affectiones esseat que per-
turbationes : non enim ad virtutis actionem perturbationes una adhibitæ essent.

M. Καὶ ἡ διδάσκαλος, Ἔοικα, φησὶ, τῆς τοιαύτης τῶν
λογισμῶν συγχύσεως αὐτῆν (19) τὴν αἰτίαν παρέχειν,
μὴ διακρίνασα τὸν περὶ τούτου (20) λόγον, ὥστε τινὰ
τάξιν ἀκόλουθον ἐπιτεθῆναι τῇ θεωρίᾳ. Νῦν οὖν, ὅπως
ἂν οἶόν τε ἦ, ἐπινοηθῆσεται τις τάξις τῷ σκέμματι,
ὡς ἂν δι' ἀκολούθου προοίους τῆς θεωρίας, μὴ καθ'
ἡμῶν (21) αἱ τοιαῦται τῶν ἀντιθέσεων (22) ἔχουσιν
χώραν. Φαμὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὴν μὲν θεωρητικὴν τε
καὶ διακριτικὴν καὶ τῶν ὄντων ἐποπτικὴν δύναμιν
οἰκίαν εἶναι καὶ κατὰ φύσιν αὐτὴν (23), καὶ διὰ (24)
τῆς θεοειδοῦς χάριτος, διὰ τούτου (25) σώζειν ἐν αὐ-
τῇ (26) τὴν εἰκόνα. Ἐπεὶ καὶ τὸ Θεῖον, ὃ, τί ποτε
κατὰ τὴν φύσιν ἐστίν, ἐν τούτοις ὁ λογισμὸς εἶναι
στοχάζεται· ἐν τῷ ἀφορᾷν (27) τε τὰ πάντα καὶ δια-
κρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ χείρονος. Ὅσα δὲ τῆς ψυ- C
χῆς ἐν μεθορίῳ κείται πρὸς ἐκότερον τῶν ἐναντίων
ἐπιβρεπῶς κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ἔχοντα (28)· ὣν ἡ
ποία (29) χρεῖσις, ἢ πρὸς τὸ καλὸν ἢ πρὸς τὸ ἐναν-
τίον ἄγει τὴν ἐκβάσιν, οἷον τὸν θυμὸν, ἢ τὸν φόβον,
ἢ εἰ τι τὸ τοιοῦτον (30) τῶν ἐν τῇ ψυχῇ κινήματων
ἐστίν, ὣν ἄνευ οὐκ ἐστὶν ἀνθρωπίνην θεωρηθῆναι φύ-
σιν· ταῦτα ἐξώθεν ἐπιγενέσθαι (31) αὐτῇ λογιζό-
μεθα (32), διὰ τὸ τῷ ἀρχετύπῳ κάλλι μὴδένα τοιοῦ-
τον ἐνθεωρηθῆναι (33) χαρακτῆρα. Ὅ δὲ δὴ περὶ
τούτων λόγος ἡμῖν (34) ὡς ἐν γυμνασίῳ προκεισθῶ,
ὡς ἂν διαφύγοι τῶν συκοφαντικῶς ἀκούοντων τὰς
ἐπηρείας, ὁδῶ τινι καὶ τάξεως ἀκολουθίᾳ πρὸς τὴν
ἀνθρωποποιεῖν ὁρμησάι τὸ Θεῖον διηγείται ὁ λόγος.

(11) ἠλώσατο. A ἐξήλωσατο.

(12) Τὸ πέρας delet B.

(13) Νουθετεῖ. A B νομοθετεῖ.

(14) Κατελέχεται. B καταλείλεχται.

(15) Τῶν τοιούτων. B τούτων. Cæterum ad hæc
verba in calce codicis A hanc notam invenis : Δοκεῖ
ἐν τῷ κειμένῳ ἄλλειπειν, ὅπερ ἐστὶν ἡ διασάφισις.
Πάθος τι περὶ τὸ δέρμα τοῦ σώματος ἡμῶν γίνεται,
ὃ μυρμηκῶν [μυρμηκία] καλεῖται· σαρκώδης γὰρ τις
ἐπιφύσις μικρὰ ἐπανίσταται τῷ δέρματι, ἥτις δοκεῖ
μὲν μέρος εἶναι τοῦ δέρματος, ὡς προσπεφυκῆα αὐτῷ,
οὐ μὲν κατ' ἀλήθειαν οὕτως ἔχει, ὅθεν καὶ τὴν ἄρσιν
πρὸς τὴν θεραπείαν ἐπιζητεῖ. Τοῦτω ὑποδείγματι
ἐχρήσατο πρὸς τὸ προκειμενον σφόδρα κατα-
λήλω.

(16) Τὰ τοιαῦτα δεῖν οἴεσθαι. A in textu ταῦτα
δεῖν οἴεσθαι, in margine τὰ τοιαῦτα διανοεῖσθαι.

(17) Δεῖν delet B.

agnatæ sint, non tamen id esse existimantur quod
anima ex sui natura atque essentia est. — G. Atqui,
non parvum, inquam ad virginem, virtute præditis ab
his afferri videmus ad bonum adjumentum. Nam
et Danieli laudi cupiditas erat ; et Phinees ira Deum
placavit ; et initium sapientiæ, timorem esse didici-
mus : atque ejus, qui secundum Deum est doloris
finem a Paulo audivimus ; et rerum adversarum
atque asperarum contemptum Evangelium nobis
præscribit : et non expavescere ad res terribiles et
casus adversos, nihil est aliud quam audaciæ præ-
scriptio : quæ audacia in bonis a Sapientia con-
numeratur. Ostendit igitur Scriptura per hæc, quod non existimandum sit, talia affectiones esseat que per-
turbationes : non enim ad virtutis actionem perturbationes una adhibitæ essent.

B M. Et magistra, Videor, inquit, talis rationum con-
fusionis ipsa causam præbere, quæ non distinxe-
rim ac discreverim sermonem de hac re, quo ali-
quis ordo consentaneus speculationi atque tracta-
tioni adhiberetur. Nunc igitur quoad ejus fir-
ri poterit, excogitabitur aliquis ordo commentationi,
ut per consequentiam procedente speculatione, ta-
les contradictiones amplius locum inter nos non ha-
beant. Dicimus enim animæ quidem speculatricem
et dijudatricem, rerumque inspectricem vim ejus
propriam esse ac naturalem, ejusque gratiæ qua
Deo similis est, per hæc illam in sese imaginem
conservare. Quoniam ratiocinatione et conjectura
colligitur divinum quoque numen (quodcumque
tandem id ex sui natura est) in his occupatum esse,
nempe tum in inspiciendo omnia, tum in discer-
nendo bonum a malo. Quæcumque autem in animæ
confinio posita sunt ad alterutrum ex contrariis
propensionem et inclinationem juxta sui naturam
habentia : quorum certus quidam usus vel ad id
quod bonum vel bono contrarium est ducit even-
tum, veluti ira vel metus, ac si quid ex motibus,
qui in anima sunt, ejusmodi est, sine quibus hu-
mana natura considerari non potest : hæc extrin-
secus ei accessisse existimamus, propterea quod
in principali et originali pulchritudine nullum ejus-
modi signum cernatur. Ac disputatio sane de his
rebus a nobis interim tanquam in gymnasio pro-

(18) Συμπαραλήφθῃ. B οὐ συμπαραλ.

(19) Αὐτῆν. B αὐτή.

(20) Τούτου. B τούτων.

(21) Μὴ καθ' ἡμῶν. A B μὴ κατ' ἡμῶν.

(22) Ἀντιθέσεων. A in margine ἀντιρρήσεων.

(23) Φύσιν αὐτῆν. A φύσιν αὐτῆ.

(24) Διὰ delet A B.

(25) Διὰ τούτου. B διὰ τούτων.

(26) Ἐν αὐτῇ. A in margine ἐαυτῷ.

(27) Ἀφορᾷν. B ἀφορᾶν.

(28) Φύσιν ἔχοντα. B ἔχοντα φύσιν.

(29) Ποία. B ποιά.

(30) Τὸ τοιοῦτον. Tό delet A B.

(31) Ἐπιγενέσθαι. A in margine ἐπιγενεῆ-
σθαι, B idem in textu.

(32) Λογίζόμεθα. B διαλογιζόμεθα.

(33) Ἐνθεωρηθῆναι. B θεωρεῖν.

(34) Ἡμῖν. A B ἡμῖν τίως.

ponatur, ut effugere possit eorum qui calumniandi causa auscultant incursus et offensiones, via quadam et ordinis consequentia ad creationem hominis divinum numen accessisse Scriptura docet. Posteaquam enim conditæ sunt res universæ, quemadmodum historia dicit, non utique statim homo exstitit in terra, sed hunc quidem ratione carentium natura præcessit; ante illa vero germina ac plantæ fuerunt. Ostendit, opinor, per hæc Scriptura, quod vis vitalis ordine ac vicissitudine quadam corporali commiscetur naturæ, primum quidem in sensu carentia sese penetrans et infundens, postea vero ad sensu præditum progrediens: ita deinceps

Igitur eorum quæ sunt, aliud quidem corporeum, aliud vero mente atque intelligentia præditum prorsus; corporeum autem aliud quidem inanimum, aliud vero animatum est. Animatum autem dico quod vitæ particeps est. Atque eorum quæ vivunt, alia quidem in sensu vivunt, alia vero ejus expertia sunt. Rursus sensu præditorum alia quidem ratione prædita, alia vero rationis expertia sunt. Quoniam ergo sensu prædita vita absque materia consistere non possit, et quod mente præditum est aliter in corpore esse nequeat, nisi vi sentiendi inhærescat, hac de causa homo postremo loco conditus esse traditur, ut qui omnem vitalem speciem et eam quæ in germinibus, et eam quæ in brutis animalibus, in sese complexus sit. Nam ali quidem et augescere atque crescere, ex vita plantarum et stirpium habet: licet enim tale quiddam etiam in illis videre, quippe cum et attrahatur nutrimentum per radices, et per fructus simul ac folia excernatur et rejiciatur: quod autem sensu gubernatur, a brutis et ratione carentibus habet. Ut vis cogitandi ac ratioeicandi in hac natura nulla admistione concreta, sed peculiaris est, quæ per se separatim consideratur. Sed quemadmodum necessariorum attractricem vim natura habet a vita materiali, quæ vis si in nobis fuerit, appetitus dicitur. Eam autem vim de plantarum vitæ specie esse dicimus: quippe cum et in illis liceat videre tanquam facultates quasdam naturaliter vim suam exercentes, dum et replentur eo quod cuique proprium et commodum fuerit, et impelluntur ac turgent ad crescendum et germinandum: eodem etiam modo quæcunque ratione carentis naturæ propria sunt, hæc intelligentia præditæ animæ parti permista sunt. Hinc, inquit, est

Ἐπειδὴ γὰρ συνέστη τὸ πᾶν, καθὼς ἡ ἱστορία φησὶν, οὐκ εὐθὺς (35) ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ γῆ γίνεται, ἀλλὰ τούτου μὲν ἡ τῶν ἀλόγων προηγήσατο φύσις· ἐκείνων δὲ τὰ βλαστήματα. Δείκνυσιν, οἶμαι, διὰ τούτων ὁ λόγος, ὅτι ἡ ζωτικὴ δύναμις ἀκολουθεῖ τινὲ τῆ σωματικῆ καταμίνυται φύσει, πρῶτον μὲν τοῖς ἀναισθητοῖς ἐνδύουσα (36), κατὰ (37) τοῦτο δὲ ἐπὶ τὸ αἰσθητικὸν προῖούσα, εἰθ' οὕτως πρὸς τὸ νοερὸν καὶ λογιστικὸν (38) ἀναβαίνουσα.

Οὐκ οὖν τῶν δυτῶν τὸ μὲν σωματικόν, τὸ δὲ νοερὸν ἐστὶ πάντως· τοῦ δὲ σωματικοῦ, τὸ μὲν ἐμφυχόν ἐστὶ, τὸ δὲ ἄψυχον. Ἐμφυχον δὲ λέγω τὸ μετέχον ζωῆς· τῶν δὲ ζῶντων (39), τὰ μὲν αἰσθήσει συζῆ (40), τὰ ἀμοιρεῖ ταύτης. Πάλιν τῶν αἰσθητικῶν, τὰ μὲν λογικὰ ἐστὶ, τὰ δὲ ἀλογα. Ἐπεὶ οὖν ἡ αἰσθητικὴ ζωὴ οὐκ ἂν δίχα τῆς ὕλης συσταθῆ, οὐδ' ἂν τὸ νοερὸν ἄλλως ἐν σώματι γένοιτο, μητ' ἐν αἰσθητικῷ (41) ἐμφυόμενον, τούτου χάριν τελευταία ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴ ἱστορεῖται, ὡς πᾶσαν ἐκπεριεληφότος (42) τὴν ζωτικὴν ἰδέαν, τὴν τε ἐν τοῖς βλαστήμασι καὶ τὴν ἐν τοῖς ἀλόγοις θεωρουμένην. Τὸ μὲν τρέφεσθαι (43) τε αὖξασθαι (44) ἐκ τῆς φωτικῆς ἔχει ζωῆς· ἐστὶ γὰρ τὸ τοιοῦτον καὶ ἐν ἐκείνοις ἰδεῖν, ἐλκομένης τε καὶ διὰ ριζῶν τῆς τροφῆς καὶ ἀποποιουμένης διὰ καρπῶν τε καὶ φύλλων· τὸ δὲ κατ' αἰσθησὶν οἰκονομεῖσθαι ἐκ τῶν ἀλόγων ἔχει. Τὸ δὲ διανοητικόν τε καὶ λογικὸν ἀμικτόν ἐστὶ ἰδιάζον (45), ἐπὶ ταύτης τῆς φύσεως ἐφ' ἑαυτῇ (46) θεωρούμενον. Ἄλλ' ὡς περ τὸ ἐφελετικὸν τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὴν ὕλην (47) ζωὴν ἡ φύσις ἔχει, ὅπερ ἐν ἡμῖν γενόμενον ὁρεξὶς λέγεται. Τοῦτο δὲ φάμεν τοῦ φυσικοῦ (48) τῆς ζωῆς εἶδους εἶναι· ἐπεὶ δὲ (49) καὶ ἐν ἐκείνοις ἐστὶν ἰδεῖν, οἷόν τινας ὀρμάς (50) φυσικῶς ἐνεργουμένας ἐν τῷ πληροῦσθαι τε τοῦ οἰκείου καὶ ἰργᾶν (51) πρὸς τὴν ἐκφυσιν· οὕτω καὶ ὅσα τῆς ἀλόγου (52) φύσεως ἐστὶν ἴδια, ταῦτα τῷ νοερῷ τῆς ψυχῆς κατεμίχθη. Ἐκείνων, φησὶν, ὁ θυμὸς, ἐκείνων ὁ φῶς, ἐκείνων τὰ ἄλλα πάντα ὅσα κατὰ τὸ ἐναντίον ἐν ἡμῖν (53) ἐνεργεῖται, πλην τῆς λογικῆς τε καὶ διανοητικῆς δυνάμεως· ὃ δὴ μόνον τῆς ἡμετέρας ζωῆς (54) ἐξείρετον ἐν ἑαυτῷ (55), καθὼς εἰρηται, τοῦ θείου χαρακτῆρος ἔχον τὴν μέμνησιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἦδη προαποδοθέντα (56) λόγον, οὐκ ἐστὶν ἄλλως τὴν λογικὴν δύναμιν ἐγγενέσθαι τῇ σωματικῇ ζωῇ, μητ' ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἐγγινομένην (57)· ἡ δὲ αἰσθησις ἐν

(35) *Εὐθύς*. B εὐθύς δέ.
 (36) *Ἐνδύουσα*. A B ἐνδύνουσα.
 (37) *Κατὰ*. B μετά.
 (38) *Πρὸς τὸ νοερὸν καὶ λογισ*. A πρὸς τὸ λογικόν τε καὶ νοερὸν, B πρὸς τὸ νοερὸν τε λογικόν.
 (39) *Ζῶντων*. B ζῶντων.
 (40) *Συζῆ*. A ζῆ, τὰ δέ.
 (41) *Αἰσθητικῷ*. B αἰσθητικῶς.
 (42) *Ἐκπεριεληφότος*. B ἐμπεριεληφ.
 (43) *Τρέφεσθαι*. B γὰρ τρέφ.
 (44) *Αὖξασθαι*. A καὶ αὔξ. B καὶ αὖξάνεσθαι.
 (45) *Ἰδιάζον*. A B καὶ ἰδιάζον.
 (46) *Ἐαυτῇ*. A B ἑαυτοῦ.

(47) *Ἰλικὴν*. In margine τῆς ὕλικῆς ζωῆς.
 (48) *Φυσικοῦ*. A φωτικοῦ.
 (49) *Ἐπεὶ δέ*. A B ἐπειδὴ.
 (50) *Ὀρμάς*. A in margine ἀφορμάς.
 (51) *Ἰργᾶν*. A in margine ὀρμᾶν.
 (52) *Τῆς ἀλόγου*. B καὶ τ. ἀλ.
 (53) *Ἐν ἡμῖν*. A delet ἐν.
 (54) *Ζωῆς*. A B addunt ἐστὶν.
 (55) *Ἐν ἑαυτῷ*. B ἐν αὐτῷ.
 (56) *Προαποδοθέντα*. A in margine προαποδοθέντα.
 (57) *Ἐγγινομένην*. B ἐγγινομένη.

τῆ τῶν ἀλόγων προϋπέστη φύσει· ὡς (58) ἀναγκαιῶς A
διὰ τοῦ ἐνὸς καὶ πρὸς (58*) τὰ συνημμένα τούτων (59)
γίνεται τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἢ κοινωρία.

præcipua vitæ nostræ pars est in sese divinæ figuræ, sicuti dictum est, imaginem continens. Sed quoniam juxta jam ante redditam rationem, ratione prædita vis corporeæ vitæ non aliter inesse potest, nisi per sensus insit, atque sensus in bruta atque rationis experte natura ante substitit atque constitutus est, necessario per unum etiam cuni cohærentibus huic atque conjunctis animæ nostræ communio existit.

Ταῦτα δὲ ἐστὶν ὅσα ἐν ἡμῖν γινόμενα πάθη λέγε-
ται, ἃ οὐχὶ πάντως ἐπὶ κακῷ τινι τῆ ἀνθρωπίνῃ
συνεκληρώθη ζωῇ· ἢ (60) γὰρ ἂν ὁ Δημιουργὸς τῶν
κακῶν τὴν αἰτίαν ἔχη (61), εἰ ἐκεῖθεν αἱ τῶν πλημ-
μελημάτων ἦσαν ἀνάγκαι συγκαταβεβλημένοι τῆ
φύσει· ἀλλὰ τῆ ποιᾶ χρήσει τῆς προαιρέσεως, ἢ ἀρε-
τῆς, ἢ κακίας δρῶντα τὰ τοιαῦτα τῆς ψυχῆς κινήμα-
τα γίνεται. Καθάπερ ὁ σίδηρος κατὰ γνώμην τοῦ B
τεχνίτου τυπούμενος, πρὸς ὅπερ ἂν ἔθετο (62) τοῦ
τεχνιτεύοντος ἢ ἐνθύμους, πρὸς τοῦτο καὶ σχηματί-
ζεται, ἢ ξίφος, ἢ τι (63) γεωργικὸν ἐργαλεῖον γινόμε-
νος (64). Οὐκοῦν εἰ μὲν ὁ λόγος, ὃ δὴ τῆς φύσεως (65)
ἐστὶν ἐξαιρέτων, τῶν ἐξωθεν (66) ἐπεισκριθέντων τὴν
ἡγεμονίαν ἔχει, καθὼς καὶ δι' αἰνίγματος ὁ τῆς Γρα-
φῆς παρεδήλωσε λόγος, ἄρχειν ἐγκλεισόμενος πάντων
τῶν ἀλόγων, οὐκ ἂν τι πρὸς κακίας ὑπηρεσίαν τῶν
τοιούτων κινήμάτων (67) ἡμῖν ἐνεργήσῃ, τοῦ μὲν
φόβου τὸ ὑπήκοον ἐμποιοῦντος, τοῦ δὲ θυμοῦ τὸ ἀν-
δρεῖον, τῆς δειλίας δὲ τὴν ἀσφάλειαν, τῆς δὲ ἐπιθυ-
μητικῆς ὀρμῆς τὴν θείαν τε καὶ ἀκῆρατον ἡμῖν ἡδο-
νὴν προξενούσης. Εἰ δὲ ἀποδόλοι (68) τὰς ἡνίας
ὁ λόγος, καὶ οἷον τις ἡνιοχος ἐμπλαχεῖς τῷ ἄρματι
κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ σύρειται, ἐκεῖ (69) ἀπαγόμενος
ὅπουπερ ἂν ἡ ἄλογος κίνησις τῶν ὑπεξευγμένων φέ-
ρει (70), τότε εἰς πάθος αἱ ὀρμαὶ καταστρέφονται,
οἷον δὴ καὶ ἐπὶ τοῖς (71) ἀλόγοις ἐστὶν ἰδεῖν. Ἐπει (72)
γὰρ οὐκ ἐπιστατεῖ λογισμοῖς (73) τοῖς φυσικῶς αὐ-
τοῖς ἐγκωμιαζομένης (74) κινήσεως, τὰ μὲν θυμῶδη
τῶν ζώων ἐν ἀλλήλοις φθίρεται (75) τῷ θυμῷ στρα-
τηγούμενα· τὰ δὲ πηλυσάρκα τε καὶ δυνατὰ εἰς οὐ-
δὲν οἰκεῖον ἀγαθὸν ἀπόναντο τῆς δυνάμεως, κτῆμα
τοῦ λογικοῦ διὰ τὴν ἀλογίαν γινόμενα· ἢ τε τῆς ἐπι-
θυμίας καὶ τῆς ἡδονῆς ἐνέργεια περὶ οὐδὲν τῶν ὑψη-
λῶν (76) ἀσχολοῦται (77)· οὔτε ἄλλο τι τῶν ἐν αὐ-
τοῖς (78) θεωρουμένων λόγῳ τινὶ πρὸς τὸ λυσιτελοῦν
διεξάγεται. Οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν εἰ μὴ πρὸς τὸ δέον
ἀγοῖτο ταῦτα διὰ τοῦ λογισμοῦ, ἀλλ' ἐπικρατοῖ τῆς
τοῦ νοῦ δυνάστεως τὰ πάθη, πρὸς τὸ ἀλογόν τε καὶ
ἀνόητον μεταβαίνων (79) ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τοῦ δια-
νοητικοῦ καὶ θεοειδοῦς τῆ ὀρμῆ τῶν τοιούτων παθη-

Hæc autem sunt, quæcumque in nobis existentia,
πίθη, id est *affectus, passiones, sive perturbationes*,
et *motus* dicuntur : quæ non omnino mali alicujus
causa humanæ contributa naturæ sunt (nam alio-
qui Creatori causa malorum assignari posset, si il-
lic peccatorum necessariæ causæ simul in naturam
collatæ essent), sed certo quodam usu naturalis
et arbitrii, vel virtutis vel vitii instrumenta tales
animi motus existunt. Quemadmodum ferrum dum
ex sententia artificis cuditur, quocumque ferramen-
tum artificis animo voluntas destinaverit, ad id
etiam formatur, et vel gladius vel rustici alicujus
operis instrumentum fit. Ergo siquidem ratio quæ
præcipua nimirum naturæ nostræ pars est eorum
quæ extrinsecus nobis superinducta et insinuata
sunt principatum obtineat (quemadmodum etiam
Scripturæ sermo per ænigma tectamque orationem
subinnuit, omnibus brutis et rationis expertibus
præesse jubens), nullus ejusmodi motus nobis ad
vitii ministerium efficax fuerit : metu quidem obedi-
entiam, ira vero fortitudinem; timiditate cautio-
nem atque securitatem ingenerante; cupiditatis
item impetu divinam simul et immortalem nobis
voluptatem conciliante. Sin autem ratio habenas
amittat et tanquam auriga aliquis implicitus cur-
rui retro ab eo trahatur, illoque abripiatur quo-
cumque eum rationis expertus motus jumentorum
auferat, tunc in perturbationem appetitiones con-
vertuntur, quale nimirum etiam in brutis videre
licet. Quoniam enim ratio naturaliter eis insitæ
motioni non præest, ea quidem animalia, quæ ad
iram prona atque proclivis sunt, ira ducente atque
concitante sese invicem concitiunt; quæ autem
carnosa sunt ac viribus pollent, dum propter
rationis defectum ratione præditi quasi mancipia
ac prædæ fiunt, nullum proprium suarum virium
commodum sentiunt; cupiditatis quoque atque
voluptatis efficientia in nulla re sublimes occupa-
ta est; neque aliud quidquam eorum quæ in iis
animadvertuntur, ratione aliqua ad id quod pro-

(58) Ὡς delet A B.

(58*) Καὶ πρὸς. Καὶ delet B.

(59) Τούτων. A τούτων.

(60) Ἡ. H B.

(61) Ἐχη. A in textu εἶχεν, in margine ἔχει.

(62) Ἐθετο. A B ἐθέλη.

(63) Ἡ τί. B ἢ τι.

(64) Γινόμενος. B γινόμενον. A in textu κινού-
μενος, in margine γινόμενος.

(65) Φύσεως. A B addunt ἡμῶν.

(66) Ἐξωθεν. A addit ἡμῖν.

(67) Κινήμάτων. B νοημάτων ἐν.

(68) Ἀποδόλοι. A ἀποβάλλοι.

(69) Ἐκεῖ. B ἐκεῖθεν.

(70) Φέρει. A B φέρη.

(71) Ἐπὶ τοῖς. A B ἐν τοῖς.

(72) Ἐπι. B ἐπειδή.

(73) Λογισμοῖς. B λογισμός.

(74) Ἐγκωμιαζομ. A B ἐγκειμένης.

(75) Φθίρεται. B φέρεται.

(76) Ὑψηλῶν. A in margine ὑψηλοτέρων.

(77) Ἀσχολοῦται. A B ἀσχολεῖται.

(78) Αὐτοῖς. A in margine ἑαυτοῖς.

(79) Μεταβαίνων. B μεταβαίνει. A in margine δια-
βαίνει.

sit et expediat deducitur. Itidem in nobis nisi per rationem hæc ad id quod res postulat, ac rectum est ducantur, sed potentatum mentis superent affectus ac perturbationes, ab cogitatrice atque divina natura, dum impetu et ardore ejusmodi affectuum atque perturbationum in pecudem degenerat et effleratur, ad rationis experientem, stultam et amentem naturam homo transit atque transformatur. — G. Ego vero admodum bene erga ea quæ dicta erant affectus, Sufficit quidem, inquam, cuivis certe cordato ita nude atque simpliciter, nulla adhibita probatione, per consequentia consentaneaue progressa oratio, ut recta esse, et nusquam a veritate aberrare videatur.

Sed quoniam iis qui in artium quidem compendiis atque instrumentis artificiosis argumentis exercitati sunt, ratio demonstrationum ad fidem faciendam sufficere videtur: nobis vero dubium non est, quin omnibus artificiosis conclusionibus ad fidem faciendam magis idoneum sit, ac plus virium habere debeat ill, quod per sacra Scripturæ documenta apparet: præter ea quæ dicta sunt, quærendum esse opinor, an divinitus suggesta ac tradita doctrina concordet atque ab iis non discrepet. — M. Atque illa: Exquis, inquit, contradixerit, quin in eo solo, cui Scripturarum testimonii adest sigillum, veritas ponenda sit? Quocirca si oportet etiam evangelicæ doctrinæ nonnihil ad patrocinium atque defensionem hujus dogmatis atque sententiæ adhibere, non intempestiva nobis fuerit zizaniorum similitudinis consideratio. Spargebat enim illic paterfamilias bonum semen (nos autem familia plane sumus); observato autem tempore quo homines dormirent, inimicus in eo, quod arptum erat ad nutriendum, interjecto inter frumentum zizanio, semen inutile sparsit. Eaque semina alterum una cum altero simul germinaverunt et enata sunt. Fieri enim non poterat, ut semen, quod inter ipsum frumentum conjectum erat, una cum illo non existeret ac germinaret. Vetat autem præses et inspector segetis ministros evellere id quod inutile erat, propterea quod in radice contraria inter se coaluissent atque concreta essent, ne una cum alieno id quod ad nutriendum arptum esset evelleretur. Tales enim animæ appetitus et impetus per bona semina Scripturam ostendere putamus: quorum seminum unumquodque si ad bonum duntaxat excoleretur, virtutis fructum nobis prorsus produceret. Sed quoniam juxta hæc inspersus est error circa judicium boni

μάτων ἀποκτηνοῦμενος.—Γ. Ἐγὼ δὲ καὶ σφόδρα (80) περὶ τὰ εἰρημένα διατεθεὶς, Ἄρχει (81) μὲν, ἔφην, παντὶ τῷ γε νοῦν ἔχοντι φιλῶς οὕτως καὶ ἀκατασκευαίως δι' ἀκολούθου προελθὼν ὁ λόγος, εὖ ἔχειν δοξαίει καὶ μηδαμῶς παρεσφάθαι τῆς ἀληθείας.

Ἐπεὶ δὲ τοῖς μὲν τὰς τεχνικὰς ἐφόδους μεμελητηκόσι τῶν ἀποδείξεων, ὁ συλλογισμὸς ἱκανὸς (82) εἰς πίστιν δοκεῖ· ἡμῖν δὲ πάντων τῶν τεχνικῶν συμπερασμάτων ἕξις (83) πιστότερον εἶναι ὠμολογεῖτο (84) τὸ διὰ τῶν ἱερῶν τῆς Γραφῆς (85) διδαγμάτων ἀναφαινόμενον· ζητεῖν οἶμαι δεῖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, εἰ ἡ θεόπνευστος διδασκαλία τούτοις (86) συμφέρεται (87).—Μ. Ἡ δὲ (88), Κἂν τίς ἂν ἀντείποι, φησί, μὴ οὐχὶ ἐν τούτῳ μόνῳ τὴν ἀλήθειαν τιθέσθω (89), ᾧ (90) σφραγὶς ἐπέσι τῆς γραφικῆς (91) μαρτυρίας; Οὐκοῦν εἰ χρὴ τι καὶ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίας πρὸς τὴν τοῦ δόγματος τούτου συνηγορίαν παραληφθῆναι, οὐκ ἀπὸ καιροῦ γένοιτο· ἂν ἡμῖν τῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων ἡ θεωρία. Ἔσπειρε γὰρ ἐκεῖ τὸ καλὸν σπέρμα ὁ οἰκοδοσότης (ἡμεῖς δὲ πάντως ὁ οἰκός [92] ἐσμεν)· καθεύδοντας δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἐπιφύλαξας ἐνεσπεῖρεν ὁ ἐχθρὸς τῷ τροφίμῳ τὸ ἄχρηστον, αὐτῷ τῷ σίτῳ κατὰ τὸ μέσον ἐνθεῖς τὸ ζιζάνιον. Καὶ συνεβλάστησαν (93) ἀλλήλοις τὰ σπέρματα. Οὐ γὰρ ἦν δυνατόν τὸ αὐτῷ τῷ σίτῳ ἐντεθὲν σπέρμα (94) μὴ σὺν ἐκείνῳ βλαστῆσαι. Κωλύει δὲ τὸν ὑπηρέτας ὁ τῆς γεωργίας ἐφορὸς μὴ (95) ἀπολλῶν τὸ ἄχρηστον διὰ τὴν ἐν τῇ ῥίζῃ τῶν ἐναντίων συμφύτων, ὡς ἂν μὴ τὸ ἀλλότριον (96) συνεκτίνει (97) τὸ τρόφιμον. Τὰς γὰρ τοιαύτας τῆς ψυχῆς ὀρμὰς διὰ τῶν καλῶν σπερμάτων οἰόμεθα τὸν λόγον ἐνδείκνυσθαι, ὡν ἕκαστον, εἰ μόνον πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐγεωργεῖτο, τὸν τῆς ἀρετῆς ἐν ἡμῖν (98) καρπὸν πάντως ἐβλάστησεν. Ἐπειδὴ (99) δὲ παρενεσπάρη τούτοις ἡ περὶ τὴν τοῦ καλοῦ κρίσιν δι' ἀμαρτίαν (1), καὶ τὸ δυνάτως καὶ μόνον κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν καλὸν, διὰ τοῦ συναναφύετον βλαστοῦ τῆς ἀπάτης ἐπεσκοπίσθη (2)· (τὸ γὰρ ἐπιθυμητικὸν οὐ πρὸς τὸ φύσει (3) καλὸν οὐ χάριν (4) κατεσπάρη ἡμῖν ἐφύη (5) τε καὶ ἀνέδραμεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ κτηνώδες καὶ ἄλογον τὸν βλαστὸν μετεποίησε τῆς περὶ τὸ καλὸν ἀκρισίας, πρὸς τοῦτο

(80) Καὶ σφόδρα. Καὶ delent A B.
 (81) Ἄρχει. A B ἀρχειν.
 (82) Ἰκανός. A ἱκανός.
 (83) Ἐξίς πιστότερον. A B ἄξιοπιστότερον.
 (84) Ὁμολογεῖτο. A B ὀμολογεῖται.
 (85) Τῆς Γραφῆς. B delent.
 (86) Τούτοις. A B delent.
 (87) Συμφέρεται. A in margine ἐμφέρεται.
 (88) Ἡ δὲ. A εἰ δὲ καὶ τις ἂν, in margine ἡ δὲ καὶ τις. B delet ἂν.
 (89) Τιθέσθω. B τιθεσθαί.
 (90) Ἡ. A in textu ὡς, in margine ᾧ.
 (91) Τῆς γραφικῆς. B ἐκ τῆς γρ.
 (92) Ὁ οἰκός. A in margine ὁ κόσμος.

(93) Συνεβλάστησαν. A B συνεβλάστησεν.
 (94) Σπέρμα delet B.
 (95) Μὴ. A μὴ καὶ σὺν, B μὴ οὐ σὺν.
 (96) Τὸ ἀλλότριον. A τὸν ἀλλοτρίων.
 (97) Συνεκτίνει. A in textu συγκαταλύη, in margine συνεκτελεῖ. B συνεκταλεῖ.
 (98) Ἐν ἡμῖν. A ἂν ἡμῖν.
 (99) Ἐπειδὴ. B ἐπεὶ.
 (1) Δι' ἀμαρτίαν. A B διαμαρτία.
 (2) Ἐπεσκοπίσθη. A in textu ἐπεσκοπίωθη, in margine ἐπεσκοπίσθη.
 (3) Τὸ φύσει. A τὸ καὶ τῇ φύσει, B τὸ τῇ φύσει.
 (4) Οὐ χάριν. B οὐ καὶ χάριν.
 (5) Ἐφύη. B ἐνεφύη.

τῆς ἐπιθυμίας ἐνεγκοῦσαν (6) ὄρμη. Ὡσαύτως A καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ σπέρμα οὐ πρὸς ἀνδρείαν ἐστόμωσεν (7), ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν (8) ὁμοφύλων μάχην ἐξώπλισεν· ἢ τε τῆς ἀγάπης δύναμις τῶν νοητῶν (9) ἀπέστη, περὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν ἀπόλαυσιν πέρα τοῦ μέτρου ὀλομανήσασα (10), καὶ τὰ ἄλλα τὸν αὐτὸν (11) τρόπον, τοὺς χείρονας βλαστούς ἀντὶ τῶν κρειττόνων ἐζήθησεν·) τούτου χάριν ἀφήσιν ὁ σοφὸς γεωργὸς τὸ ἐμφυεῖν τῷ σπέρματι βλάστημα ἐν αὐτῷ εἶναι, προμηθεΐα τοῦ μὴ γυμνωθῆναι τῶν κρειττόνων ἡμᾶς, καθόλου τῆς ἐπιθυμίας τῷ ἀχρήστῳ βλαστῷ συνεκρίζωθεις. Εἰ γὰρ τοῦτο πάθη (12) ἢ φύσις (15), τί ἔσται τὸ ἐπαῖρον ἡμᾶς πρὸς τὴν τῶν ἐπουρανίων (14) συνάφειαν; ἢ τῆς ἀγάπης ἀφαιρεθείσης (15), τί τὸ πρὸς τὸ θεῖον συναφθῆσόμεθα; Τοῦ δὲ θυμοῦ κατασκευασθέντος (16), ποῖον ὄπλον κατὰ τοῦ προσπαλιόντος ἔχομεν; Ἐφήσι (17) τοίνυν τὰ νόθα τῶν σπερμάτων ἐν ἡμῖν ὁ γεωργὸς, οὐχ ὡς αἶλ (18) κατακρατεῖν τῆς τιμιωτέρας σπορᾶς, ἀλλ' ὡς αὐτὴν τὴν ἄρουραν (οὕτω γὰρ τὴν καρδίαν τροπικῶς (19) ὀνομάζει) διὰ τῆς ἐγκειμένης αὐτῇ φυσικῆς (20) δυνάμεως, ἥτις ἐστὶν ὁ λογισμὸς, τὸ μὲν ξηρᾶναι τῶν βλαστημάτων, τὸ δὲ κάρπιμον καὶ εὐθάλεις ἀπεργάσασθαι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο γένοιτο, τῷ πυρὶ τὴν τῆς γεωργίας διάκρισιν ταμιεύεται.

gemur? Ira item extincta, quibus armis adversus reluctantem utemur? Relinquit igitur in nobis agricola semina adulterina, non ut semper prævaleant adversus pretiosiores segetem, sed ut ipsa tellus (ita enim allegorice ac per modum translationis cor nominat) per insitam ei vim naturalem, quæ est ratio, aliud quidem germen arefaciat et exsiccat, aliud vero floridum atque frugiferum efficiat: quodsi id factum non fuerit, igni discrimen agri proventus faciendum reservat.

Ὀυκοῦν εἰ μὲν τις τούτοις κατὰ τὸν δέοντα χρή- C ται (21) λόγον, ἐν αὐτῷ (22) λαμβάνηται (23) ἐκεῖνα, καὶ μὴ αὐτὸς ἐν ἐκείνοις, ἀλλ' (24) ὅσον τις βασιλεὺς ἢ πολυχειρὶς τῶν ὑπηκόων συνεργῶν χρώμενος, βῆρον κατορθώσει (25) τὸ κατ' ἀρετὴν σπουδαζόμενον. Εἰ δὲ ἐκεῖνοις (26) γένοιτο, καθάπερ δούλων τινῶν ἐπαστάντων τῷ κεκτημένῳ, καὶ ἐξ ὧν δραποδοισθεῖ (27) αἱ δουλικαὶ; ἐπινοαίαις (28) ἀγεννῶς ὑποκύψαι (29), αἱ κτῆμα γένοιτο τῶν ὑπερευχόμενων κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν, πρὸς ἐκεῖνα κατ' ἀνάγκην μετατεθήσεται, πρὸς ἅπερ ἂν ἡ ἐπικράτησις τῶν καθηγουμένων ἀξίεται (30). Εἰ δὲ (31) ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οὐτε ἀρετὴν, οὐτε καλίαν ἐφ' ἑαυτῶν ταῦτα ἀπονούμεθα, ὅσα κινήματα τῆς ψυχῆς ὄντα ἐπὶ τῇ ἰουσίᾳ τῶν χρωμένων κεῖται, ἢ καλῶς ἢ ἐτέρως; (32) εἰεν. Ἄλλ' ὅταν μὲν αὐτοῖς πρὸς τὸ κρεῖττον ἢ

et honesti, atque id quod reipsa ac solum ex sui natura bonum ac rectum est, per germen fraudis et erroris, quod una excrevit, obtenebratum et obscuratum est: (nam concupiscendi vis non ad id, quod natura bonum et honestum est, cujus gratia nobis etiam insita est, enata est et excrevit, sed ad bestialem pecorinamque et rationis expertem naturam, eo appetitum et imperium cupiditatis rapiente, pravo circa bonum ac rectum iudicio, germen transmutavit. Itidem iræ quoque semen non ad fortitudinem exacuit, sed ad pugandum cum popularibus ac proximis nos armavit; itemque dilectionis vis ab iis, quæ mente percipiuntur, discessit, et in fruendo rebus sensum cadentibus et materialibus ultra modum insanivit atque debaccata est, cæteraque eodem modo pejora pro melioribus germina produxerunt:) idcirco prudens agricola germen innatum semini in eo inesse sinit, id providens atque cavens ne melioribus nudemur, si una cum inutili germine cupiditas penitus fuerit extirpata. Si hoc enim acciderit humanæ naturæ, quid erit quod nos erigat et incitet ad cœlestium conjunctionem atque propinquitatem? aut sublata dilectione, qua ratione cum divino numine copulabimur et conjungemur? Ira item extincta, quibus armis adversus reluctantem utemur? Relinquit igitur in nobis agricola semina adulterina, non ut semper prævaleant adversus pretiosiores segetem, sed ut ipsa tellus (ita enim allegorice ac per modum translationis cor nominat) per insitam ei vim naturalem, quæ est ratio, aliud quidem germen arefaciat et exsiccat, aliud vero floridum atque frugiferum efficiat: quodsi id factum non fuerit, igni discrimen agri proventus faciendum reservat.

Quocirca si quidem aliquis his recte et ita ut ratio postulat utatur, et in sese quidem recipiat ea, non autem ipse in potestatem illorum redigatur, sed tanquam rex aliquis magna manu subditorum adjutrice utatur, facilius assecutus fuerit id quod cum virtute efficere conetur. Sin autem quemadmodum fieri solet, cum servi aliqui adversus dominum insurgunt, illis obnoxius fuerit, et servili arrogantia atque confidentiæ degeneri abjectoque animo succumbens, servus et mancipium eorum factus sit, quæ natura ei subjecta sunt, ad ea necessario traducetur, quo vis regentium eum impulerit. Quod si hæc ita sunt, neque virtutem neque vitium per sese hæc esse pronuntiabimus, quæ cum animæ motus sint, in potestate et arbitrio utentium situm est, rectine an pravi sint. Sed

- (6) Ἐνεγκοῦσαν. A B ἐνεγκούσης.
 (7) Ἐστόμωσεν. B ἀνεστόμωσεν.
 (8) Τὴν τῶν. Τὴν delet A.
 (9) Τῶν νοητῶν delet B.
 (10) Ὀλομανήσασα. A B ὀλομανήσασα.
 (11) Τὸν αὐτόν. A et B præmittunt κατὰ.
 (12) Πάθη. A πάθοι.
 (13) Ἡ φύσις. A addit ἀνθρωπίνην.
 (14) Ἐπουρανίων. A οὐρανίων.
 (15) Ἀφαιρεθ. A ἀναγρεθείσης.
 (16) Κατασκευασθέντος. A in textu κατασθέντος, in margine ἀποσθεσθέντος.
 (17) Ἐφήσι. A ἀφήσι.
 (18) Ἀεὶ. A εἰσαεὶ.
 (19) Τὴν καρδ. τροπ. B τροπικῶς; τ. καρδ.

- (20) Αὐτῇ φυσικῆς. Αὐτῷ φυσικῶς.
 (21) Χρήσαι. A in textu χρήσεται, in margine χρήσαιτο.
 (22) Ἐν αὐτῷ. A ἐν ἑαυτῷ.
 (23) Λαμβάνεται. A B λαμβάνων.
 (24) Ἀλλ'. B γενόμενος.
 (25) Κατορθώσει. A in margine κατορθώσει.
 (26) Ἐκείνοις. B ἐπ' ἐκείνοις.
 (27) Ἐξ ὧν δραποδ. A ἐξανδραποδοισθεῖ καὶ, B ἐξ-ανδροποδοισθεῖ.
 (28) Ἐπινοαίαις. A ἀπονοαίαις.
 (29) Ὑποκύψαι. A B ὑποκύψας.
 (30) Βιάζεται. A βιάζεται.
 (31) Δέ. B δὴ.
 (32) Ἐτέρως. A præfligit ὡς.

quando motus eorum ad bonum inclinatur, laudum materia existunt, ut Danieli cupiditas ac desiderium, et ira Phineeso, eique qui recte luget, dolor. Sin autem ad deterius propendent, tunc affectus ac perturbationes et sunt et nominantur. — G. Ego vero, cum his expositis quiescisset, et exiguum quiddam spatii intercedere sermoni passa esset, atque ipse mente collegissem ea quæ dicta erant, rursus ad priorem consequentium sermonis curri, quo asserebatur fieri posse ut dissoluto corpore anima esset in elementis; atque ita ad magistram: Ubi est, inquam, illud quod vulgo passim jactatur Orci et inferni nomen: quod multum quidem in consuetudine vitæ, multum item in scriptis tum externis tum nostris circumfertur; in quem infernum tanquam in quoddam receptaculum omnes hinc putant animas transmigrare? Non enim elementa Orcum et infernum dixeris. — M. Ac magistra: Videris, inquit, non admodum attendisse, et animum sermoni adhibuisse. Cum enim dicerem translationem animæ ex eo quod videtur, fieri ad id quod non videtur, nihil putabam me prætermisisse quod de inferno quaeretur. Nec enim aliud quiddam mihi videtur tum in externorum libris, tum in divina Scriptura per hoc nomen significari, in quo animas esse dicunt, præterquam in id quod et obscurum est et non videtur, transitionem. — G. Et qua ratione subterraneum, inquam, locum nonnulli ita dici existimant, atque illum in sese animas quasi hospitio excipere, tanquam receptaculum quoddam ad recipiendum ejusmodi naturam aptum et idoneum, quod eas quæ jam ex humana vita evolaverint, ad se attrahat?

M. At nihilo magis, inquit, magistra, per hanc opinionem sententia atque doctrina nostra infirmabitur et lædatur, etiamsi vera tua oratio est. Nam propterea quod vertex cælestis secum continuus et indissolubilis est, omnia intra suum circulum et ambitum cohibens atque coercens, et terra quæque circa eam animadvertuntur in medio suspensa sunt, et omnium quæ in orbem voluntur motus circa id quod stabile firmumque ac solidum est sit, omnino necesse est, inquit, ut quidquid unicuique elementorum circa superam partem terræ accidit, id etiam circa oppositam contingat, quippe cum una eademque natura circum totam

κίνησις ἢ, ἐπαίνων γίνεσθαι (33) ὕλην, ὡς τῷ Δανιὴλ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τῷ Φινεῆς τὸν θυμὸν, καὶ τῷ καλῶς πενθοῦντι τὴν λύπην. Εἰ δὲ πρὸς τὸ χειρὸν γένοιτο ἡ ῥοπή, τότε πάθῃ γίνεσθαι ταῦτα καὶ ὀνομάζεσθαι (34). — Γ. Ἐγὼ (35), ταῦτα διεξελθούσης (36), ἐπειδὴ παυσαμένη βραχὺ τὴν ἔδωκε τῷ λόγῳ διαλιπεῖν, καὶ συνελεξάμην τῇ διανοίᾳ τὰ εἰρημένα, πάλιν ἐπὶ τὴν προτέραν διέδραμον (37) ἀκολουθίαν τοῦ λόγου, ἐν ᾧ κατεσκευάζετο, μὴ ἀδύνατον εἶναι τὴν ψυχὴν διαλυθέντος τοῦ σώματος ἐν τοῖς στοιχείοις εἶναι. Καὶ τοῦτο εἶπον πρὸς τὴν διδάσκαλον (38). Ποῦ ἐκεῖνο τὸ πολυθρόλλητον τοῦ ἕδου ὄνομα· πολὺ μὲν ἐν τῇ συνηθείᾳ τοῦ βίου, πολὺ δὲ ἐν ταῖς συγγραφαῖς ταῖς τε ἐξωθεν καὶ ταῖς ἡμετέραις περιφερόμενον, εἰς δὲ πάντες ὁλοῦνται καθάπερ δοχεῖον (39) ἐνθένδε τὰς ψυχὰς μετανίστασθαι; Οὐ γὰρ ἂν τὰ στοιχεῖα τὸν ἕδον λέγοις. — Μ. Καὶ ἡ διδάσκαλος (40), Δῆλος ἢ (41) φησὶ, μὴ λίαν προσεσχηκῶς τῷ λόγῳ. Τὴν γὰρ ἐκ τοῦ ὀρωμένου πρὸς τὸ αἰεδὲς μεταστάσιν τῆς ψυχῆς εἰποῦσα, οὐδὲν ἔμην ἀπολελοιπέναι (42) εἰς τὸ περὶ τοῦ ἕδου ζητούμενον. Οὐδὲν (43) ἄλλο τί μοι δοκεῖ παρά τε τῶν ἐξωθεν καὶ παρά τῆς θείας Γραφῆς τὸ ὄνομα τοῦτο διασημαίνειν, ἐν ᾧ τὰς ψυχὰς γίνεσθαι λέγουσι, πλὴν (44) εἰς τὸ αἰεδὲς καὶ ἀφανὲς (45) μετέχουσιν. — Γ. Καὶ πῶς, εἶπον (46), τὸν ὑποχθόνιον ἄνθρωπον οἴονται τινες οὕτω λέγεσθαι, καὶ ἐν αὐτῷ κκεῖνων (47) τὰς ψυχὰς πανδοχεύειν, καθάπερ τὸ χωρημα τῆς τοιαύτης φύσεως δεκτικὸν τὰς ἀποπτύσας ῥῆθι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐφελεσκόμενον;

M. Ἄλλ' οὐδὲν ἄλλο, φησὶ ἡ διδάσκαλος, τὸ δόγμα διὰ τῆς ὑπόνοιας ταύτης παραβλαβήσεται (48), καὶ ἂν (49) ἀληθὴς ὁ λόγος ὁ κατὰ σέ. Εἰ γὰρ συνεχῆ (50) τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἀδιάσπαστον εἶναι τὸν οὐράνιον πῶλον τῷ ἰδίῳ κύκλῳ πάντα ἐμπεριέχοντα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὴν γῆν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν αἰωρεῖσθαι, καὶ πάντως (51) κυκλοφοροῦμένον τὴν κίνησιν περὶ τὸ ἐστῶς καὶ πάγιον γίνεσθαι, ἀνάγκη πάσα, φησὶν (52), ὅτι περ ἂν ἐκάστῳ (53) ἐκ τῶν στοιχείων ἢ κατὰ τὸ ἄνω τῆς γῆς μέρος, τοῦτο (54) κατὰ τὸ ἀντικείμενον εἶναι, μῖς τῆς οὐσίας (55) ὅλον αὐτῆς τὸν ὄγκον ἐν κύκλῳ περιθεούσης. Καὶ ὡς περ ὑπὲρ (56) τοῦ ἡλίου φανέντος ἐπὶ τὸ ὑποκείμενον αὐτῆς στρέφεται (57) ἡ

(33) *Γίνεσθαι*. A γίνεσθαι.(34) *Ὀνομάζεσθαι*. A ὀνομάζεται.(35) *Ἐγὼ*. B ἐγὼ δέ.(36) *Διεξελθούσης*. A in margine διεξιούσης.(37) *Διέδραμον*. A in textu ἀνέδραμον, in margine ἔδραμον.(38) *Εἶπον π. τ. δ.* B πρὸς τ. δ. ε.(39) *Δοχεῖον*. A B πρὸς τὸ εἰς τι.(40) *Καὶ ἡ διδάσκαλος*. In textu, καὶ εἰ δῆλος εἰ μὴ λίαν, in margine καὶ ἡ διδάσκαλος φησὶ, Δῆλος εἰ μὴ λίαν.(41) *Ἡ*. B εἰ, ubi et deest sequens φησὶ.(42) *Ἀπολελοιπέναι*. A ἐλλειλοπέναι.(43) *Οὐδὲν γάρ*.(44) *Πλὴν*. A πλὴν τὴν.(45) *Εἰς τὸ ἀφανὲς καὶ αἰεδὲς*. A B εἰς τὸ ἀφανὲς τε καὶ αἰεδὲς μεταχώρησιν.(46) *Εἶπον*. A addit ἐγὼ.(47) *Ἐν αὐτῷ κκεῖνων*. B κκεῖνον ἐν αὐτῷ. In et A qui in margine habet, ἐν αὐτῷ τε κκεῖνον τὰς ψυχὰς πανδοχεύειν.(48) *Παραβλαβήσεται*. B παραβληθῆ.(49) *Καὶ*. A B εἰ γάρ.(50) *Εἰ γὰρ συνεχῆ*. A τὸ συνεχῆ.(51) *Πάντως*. A B πάντων τῶν.(52) *Φησὶν*. B φησὶ.(53) *Ἐκάστῳ* delent A B. A in margine ἐκάστῳ στοιχείων.(54) *Τοῦτο*. A τοῦτο καί.(55) *Οὐσίας*. A καὶ τῆς αὐτῆς.(56) *ὑπὲρ*. A ὑπὲρ γῆς in textu; in margine ὑπὲρ γῆν, quod idem habet et B.(57) *στρέφεται*. A τρέπεται, B τρέφεται.

σκιὰ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος, οὐ δυναμένου κατ' αὐτὸν (58) ἐν κύκλῳ διαληφθῆναι τῇ τῆς ἀκτίνος περιβολῇ, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, καθ' ὅπερ ἂν τῆς γῆς μέρος προσβάλλῃ (59) ταῖς ἀκτῖναις ὁ ἥλιος, κατὰ τινος κέντρου πάντως ἐπὶ τῆς σφαίρας γινόμενος, πρὸς τὴν (60) εὐθείαν διάμετρον κατὰ τὸ ἕτερον πέρασ ἰσότητος ἔσται· καὶ οὕτω κατὰ τὸ διηνεκές, τῷ ἡλιακῷ δρόμῳ (61) ἐπὶ τὸ ἀντικείμενον τῇ τῆς ἀκτίνος εὐθείᾳ συμπεριδεύει τὸ σκότος, ὡστε κατὰ τὸ ἴσον, τὸν τε ὑπέργειον, καὶ τὸν ὑπόγειον τόπον ἀνὰ μέρος γίνεσθαι ἐν φωτὶ τε καὶ σκότει (62)· οὕτως εἰκὸς καὶ τᾶλλα (63) πάντα ὅτιπερ ἂν στοιχειωδῶς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἡμισφαιρίῳ τῆς γῆς θεωρεῖται, τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τὸ ἕτερον εἶναι μὴ ἀμφιβάλλειν. Μιᾶς δὲ καὶ τῆς αὐτῆς οὐσης κατὰ πᾶν (64) τῆς γῆς μέρος τῆς τῶν στοιχείων περιβολῆς, οὔτε ἀντιλέγειν, οὔτε συναγορεύειν οἶμαι δεῖν τοῖς περὶ τούτων ἐνισταμένοις, ὡς δέον ἢ τοῦτον, ἢ τὸν καταχθόνιον τόπον ἀποτετάχθαι οἴεσθαι ταῖς τῶν σωμάτων ἐκλυθείσας ψυχαῖς. Ἔως γὰρ ἂν μὴ παρακωνοῖη τὸ προηγούμενον δόγμα ἢ ἐνοστασις περὶ τοῦ εἶναι μετὰ τὴν ἐν σαρκὶ ζῶντα τὰς ψυχὰς, οὐδὲν περὶ τόπου ὁ ἡμιτερος λόγος διενεχθήσεται, μόνον (65) σωμάτων ἴδιον εἶναι τὴν ἐπὶ τόπου θέσιν καταλαμβάνων· ψυχὴν δὲ ἀνώματον οὔσαν, μηδεμίαν ἀνάγκην ἔχειν ἐκ φύσεως τόποις τισὶν ἐγκατέχεσθαι.

degitur, animæ sint, pervertere ac labefactare non movebit oratio, quæ corporum duntaxat propriam quæ incorporea sit, nulla naturæ necessitate certis

Γ. Τί οὖν, εἶπον, εἰ τὸν Ἀπόστολον ὁ ἀντιλέγω προβάλλοιτο (66), πᾶσαν λέγοντα τὴν λογικὴν κτίσιν ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἀποκαταστάσει πρὸς τὸν τοῦ παντὸς ἐξηγούμενον βλέπειν, ἐν οἷς (67) καταχθονίων μνημονεύει τινῶν δι' Ἐπιστολῆς πρὸς Φιλιππησίους εἰπών· ὅτι Αὐτῷ πᾶν γόνου κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων; — Μ. Ἐπιμενοῦμεν τῷ δόγματι, φησὶν ἡ διδάσκαλος, κὰν ταῦτα λεγόντων ἀκούωμεν, περὶ μέντοι (68) τοῦ εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ἀντιλέγοντα σύμψηφον ἔχοντες, περὶ τόπου (69), καθὼς ἐν τοῖς φθάσασιν εἴρηται, οὐκ ἐνιστάμενοι. — Γ. Τοῖς οὖν ἐπιζητοῦσιν, εἶπον, τὴν ἀποστολικὴν (70) ἐν τῇ φωνῇ ταύτῃ (71) διάνοιαν, τί ἂν τις εἴπῃ, εἴπερ τῆς τοπικῆς σημασίας ἀποκωνοῖς (72) τὴν λέξιν; — Μ. Ἡ δὲ, Οὐ μοι δοκεῖ, φησὶν, ὁ θεὸς Ἀπόστολος, τοπικῶς τὴν νοερὰν διακρίνων οὐσίαν, τὸ μὲν ἐπουράνιον, τὸ δὲ ἐπίγειον, τὸ δὲ καταχθόνιον ὀνομάσαι (73). Ἄλλ' ἐπειδὴ τρεῖς τῆς λογικῆς φύσεώς εἰσι καταστάσεις ἡμῖν (74), ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀνώματον λαχοῦσαι (75) ζῶν, ἣν ἀγγελικὴν ὀνομάζομεν· ἢ δὲ πρὸς τὴν σάρκα

A ejus molem feratur atque volvatur. Et quemadmodum super terram apparente sole, ad subjectam et infernam ejus partem umbra versatur, propterea quod globosa figura non possit undique eodem tempore ab radii amplexu comprehendi, sed prorsus necesse est ut ad quamcunque terræ partem sol radio admoverit, in quodam puncto prorsus in globo terræ versans, ad rectam lineam demetientem, quæ διάμετρος dicitur, circa alteram terræ extremitatem tenebræ sint; atque ita perpetuo una cum cursu solari supra oppositam rectæ radii lineæ partem tenebræ vagentur, adeo ut æquabiliter et inferus et superus terræ locus invicem tum tenebris obducti, tum luce illustrati sint: ita par et consentaneum est non dubitare quin etiam in cæteris omnibus quodcunque juxta naturam elementorum in nostro hemisphærio terræ animadvertitur, idem etiam in altero quoque hemisphærio sit. Cum autem per omnem partem terræ unus et idem amplexus elementorum sit, neque contradiendum, neque patrocinandum arbitror iis qui hanc quæstionem urgent, quod oportet existimare vel hunc, vel subterraneum locum destinatum et attributum esse animis corpore solutis. Nam quando urgendo et instando primariam præcipuamque doctrinam, nempe quod post vitam quæ in carne conabitur, nullam de loco controversiam nostra esse in loco positionem comprehendit, animam vero quibusdam locis detineri.

C G. Quid igitur, inquam, si Apostolum adversarius producat, dicentem quod omnis creatura particeps rationis in restitutione universitatis præsidem universarum rerum observatura sit: ubi etiam subterraneorum nonnullorum Epistola ad Philippenses meminit his verbis: Ipsi omne genua flectetur, cælestium, terrestrium et subterraneorum? — M. Permanebimus ac perseverabimus, inquit magistra, in certa stabilitate sententia, etiamsi audiamus hæc dicentes, quippe cum de eo quidem quod anima sit, etiam adversarium concordantem et assentientem habeamus, de loco autem ubi versatura sit, sicut in superioribus dictum est, non repugnemus. — G. Quid ergo requirentibus, inquam, apostolicam in hac voce sententiam aliquis dixerit, an quod attinet ad loci significationem, dictionem removeat? — M. Illa vero: Non videtur mihi divinus, inquit, Apostolus ratione loci naturam mente atque intelligentia præditam discernens atque distinguens, aliud quidem cæleste, aliud vero terrestre, aliud item subterraneum

(58) Κατ' αὐτόν. A κατὰ ταύτων.

(59) Προσβάλλῃ. A B προσβάλλῃ.

(60) Πρὸς τὴν. B ἐπὶ τὴν.

(61) Τῷ ἡλιακῷ δρόμῳ. B κατὰ τὸν ἡλιακὸν δρόμον.

(62) Σκότει. A et B σκότω.

(63) Τᾶλλα. A τὰ ἄλλα.

(64) Πᾶν. B πάντα.

(65) Μόνον. B μόνων, A in margine μόνων.

(66) Προβάλλοιτο. A B προβάλλοιτο.

(67) Ἐν οἷς. A ἐν οἷς καί.

(68) Μέντοι. A μὲν.

(69) Περὶ τόπου. A περὶ δὲ τοῦ τόπου ὅπου καθύς.

B itidem habet δέ.

(70) Ἀποστολικῆν. B præmittit αὐτήν.

(71) Ταύτην. B ταύτην.

(72) Ἀποκωνοῖς. A B ἀποκωνοῖη.

(73) Ὀνομάσται. B ὀνομάσαι.

(74) Ἡμῖν. B A ἡ μὲν.

(75) Λαχοῦσαι. B λαχοῦσα, A in textu τὸ ἀνώματον ἔχουσα, in margine λαχοῦσα.

nomīnasse. Sed quoniam naturæ ratione præditæ tres status atque conditiones sunt : una quidem, cui ab initio vita contingit incorporea quam angelicam nominamus; altera vero cum carne conserta atque connexa, quam humanam dicimus; alia autem per mortem a carnalibus absoluta. Quæ res in animabus animadvertitur, hoc opinor, altitudine sapientiæ videntem divinum Apostolum, eum qui aliquando futurus est, universæ ratione præditæ naturæ in bono consensum significare; ac cælestis quidem vocare, angelicum et incorporeum; terrestre vero, implicitum et consertum cum corpore; subterraneanum autem id quod jam a corpore separatum atque disjunctum sit, aut certe si alia quoque præter enumeratas natura, inter ratione præditas animadvertitur; quam sive quis dæmonas, sive spiritus, sive aliquid aliud tale voluerit denominare, non contendemus, sed susque deque feremus. Persuasum est enim tam ex communi opinione, quam ex Scripturarum traditione, esse quamdam naturam extra talia corpora, quæ recto atque honesto adversa contrariaque sit, et in humanæ naturæ detrimentum atque perniciem incumbat, quæ sponte sua a meliore sorte exciderit atque defluerit, et in locum boni et honesti, a quo defecit, id quod ex contrario intelligitur: in sese substituerit: quam aiunt Apostolum inter subterranea et inferna numerare, id illo sermone significantem quod vitiositate longis sæculorum infractibus et circuitibus aliquando abolita atque extincta, nihil præter bonum relinquetur. Sed etiam dæmones concorditer et consentienter dominationem Christi constabuntur.

Quocirca cum hæc ita sint, nemo nos coegerit subterraneanorum et infernorum nomine subterraneanum intelligere locum, quippe cum aer æqualiter undique terræ circumfusum sit, ut nulla ejus pars ab aeris amplexu vacua ac nuda deprehendatur. — G. Hæc ubi magistra exposuit, paulisper cunctatus, nondum, inquam, satis quæsi, nec mihi quærenti satisfactum est: sed etiam nunc super iis quæ dicta sunt mens ambigua mihi quodammodo manet, ac rogo, ut omissis quidem iis de quibus jam convenit inter nos, ad eandem consequentiam iterum oratio mihi reducat. Nam haud difficulter arbitror eos, qui non admodum duri ac pernicaces sint, per ea quæ dicta sunt inductum iri, ne post corporum dissolutionem, animam ducant ad interitum et abolitionem, neu, quod ab elementorum natura diversa est, idcirco affirmant, eam nusquam in rebus universis esse posse. Licet enim cum elementis non congruat atque conveniat intelligentiæ particeps et materiæ expers natura, esse tamen in eis non prohibetur: quippe duplici ratione nobis hæc opinio confirmatur, tum ex eo quod nunc in hac vita,

συνπεπλεγμένην (76) ἀνθρωπίνην φαιμέν· ἡ δὲ διὰ θανάτου τῶν σαρκικῶν (77) ἀπολελυμένη. Ὅπερ ἐν ψυχαῖς θεωρεῖται. τοῦτο οἶμαι, τῷ βάθει τῆς σοφίας βλέποντα τὸν θεῖον Ἀπόστολον, πάσης τῆς λογικῆς φύσεως τὴν ἐν τῷ ἀγαθῷ ποτε γενησομένην συμφωνίαν ἀποσημαίνειν· ἐπουράνιον μὲν καλοῦντα τὸ ἀγγελικὸν καὶ ἀσώματον· ἐπίγειον δὲ τὸ συμπλεγμένον τῷ σώματι· καταχθόνιον δὲ τὸ διακεκρυμμένον (78) ἡδὲ τοῦ σώματος, ἡ δὴ τις (79) καὶ ἄλλη παρὰ τὰ εἰρημένα φύσις ἐν λογικῇ (80) θεωρεῖται, ἣν εἶτε δαίμονας εἶτε πνεύματα, εἶτε τοιοῦτον (81) ἐθέλοι τις κατανομάζειν, οὐ διοισόμεθα. Πείστευται (82) γὰρ ἔκ τε κοινῆς ὑπολήψεως, καὶ ἐκ τῆς τῶν (83) Γραφῶν παραδόσεως, εἶναι τινα φύσιν ἔξω τῶν τοιούτων σωμάτων ὑπεναντιῶς πρὸς τὸ καλὸν διακειμένην, καὶ βλαπτικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἐκουσίως τῆς κρείττους ὑπολήψεως (84) ἀποβρύεισθαι· καὶ τῇ ἀποστάσει τοῦ καλοῦ τὸ ἐκ τοῦ ἐναντίου νοούμενον ἐν αὐτῇ (85) ὑποστήσασαν· ἦν περ φασὶ καταχθόνιους ἐναριθμεῖν τὸν Ἀπόστολον, τοῦτο ἐν ἐκείνῳ (86) τῷ λόγῳ σημαίνοντα, ὅτι τῆς κακίας ποτε ταῖς μακραῖς τῶν αἰώνων περιόδους ἀφανισθείσης, οὐδὲν ἔξω τοῦ ἀγαθοῦ καταλειφθήσεται. Ἀλλὰ καὶ παρ' ἐκείνων ὁμοφώνως (87) ἡ ὁμολογία τῆς τοῦ Χριστοῦ κυριότητος ἔσται.

Τούτων (88) οὕτως ἐχόντων, οὐκέτι· ἂν τις ἡμᾶς ἀναγκάζοι τῷ τῶν καταχθόνιων ὀνόματι τὸν ὑπόγειον ἐνοεῖν χώρον· ἐπίσης τοῦ ἀέρος πανταχόθεν περιεχυμένου πῆ γῆ, ὡς μὴ δὲν αὐτῆς μέρος γυμνὸν τῆς περιβολῆς τοῦ ἀέρος καταλαμβάνεσθαι. — Γ. Ταῦτα δὲ (89) διεξελεύσεως τῆς διδασκάλου, μικρὸν ἐπισχών, οὕτω ἰκανῶς ἔχω, φημί, τοῦ ζητουμένου· ἀλλ' ἔτι μοι τοῖς εἰρημένοις ἐπιδιστάζει πως ἡ διάνοια, καὶ θεομαί· πάλιν ἐπαναχθῆναι μοι πρὸς τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τὸν λόγον, τῶν μὲν ἡδὲ συμβεβασθέντων ἡμῖν ἀπαλλαγέντα. Μέτριον (90) γὰρ οἶμαι διὰ τῶν εἰρημένων τοὺς μὴ λίαν ἀντιτύπως ἔχοντας ἐναχθήσεται μὴ εἰς ἀναίρεσιν καὶ ἀνυπαρξίαν τὴν ψυχὴν μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων ἀγειν, μὴδὲ κατασκευάζειν μηδαμοῦ δύνασθαι αὐτὴν ἐν τοῖς οὐσιν εἶναι διὰ τὸ ἑτεροειδῶς (91) ἔχειν πρὸς τὴν τῶν στοιχείων οὐσίαν. Κἂν μὴ συμβαίη γὰρ τοῦτοις ἡ νοερά τε καὶ αἰὺλος φύσις, τὸ εἶναι αὐτοῖς (92) οὐ κωλύεται, διχόθεν ἡμῖν τῆς ὑπολήψεως ταύτης βεβαιουμένης, ἔκ τε τοῦ νῦν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς σώμασιν εἶναι, ἄλλο τι παρὰ τὸ σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπάρχουσαν, καὶ ἐκ τοῦ τὴν θείαν φύσιν ἀποδείξει

(76) *Συνπεπλεγμ.* A B συμπεπλεγμένη, ἦν.

(77) *Σαρκικῶν.* A σαρκῶν.

(78) *Διακεκρυμμένον.* A B διακεκρυμμένον.

(79) *Ἡ δὴ τις.* B εἰ δὲ τις.

(80) *Λογικῇ.* B λογικοῖς.

(81) *Τοιοῦτον.* B ἄλλο τι τοιοῦτ.

(82) *Πείστευται.* A πείσεισται.

(83) *Τῆς τῶν.* A delet τῆς.

(84) *Ἐπολήψεως.* A λήψεως.

(85) *Ἐν αὐτῇ.* B ἐν αὐτῇ. A in margine εα πτ.

(86) *Ἐν ἐκείνῳ.* Ἐν delet B.

(87) *Ὁμοφώνως.* A in margine ὁμόφωνος.

(88) *Τούτων.* B τούτων οὖν.

(89) *Ταῦτα δέ.* Δέ delet A B.

(90) *Μέτριον.* A B μετρίως.

(91) *Ἐτεροειδῶς.* A B ἑτεροζυῶς.

(92) *Εἶναι αὐτοῖς.* A εἶναι ἐν αὐτοῖς.

τὴν λόγον, ἄλλο τι παντάπασιν εὔσαν τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ ὕλικῆς οὐσίας· ὁμοῦς δὲ ἐκάστου τῶν ὄντων διήκειν, καὶ τῇ πρὸς τὸ πᾶν ἀνακράσει συνέχειν ἐν τῷ εἶναι τὰ ὄντα, ὡς διὰ τούτων κατὰ τὸ ἀκόλουθον μὴδὲ τὴν ψυχὴν ἔξω τῶν ὄντων οἰεσθαι ἀπὸ τῆς ἐν (93) εἶδει θεωρουμένης ζωῆς εἰς τὸ ἀεὶδὲς μεταστάσαν.

mista est, in essentia continere ea quæ sunt in rerum natura, ut per hæc, prout consequentia sermonis ostendit, existimandum sit, ne animam quidem extra res universas esse, cum ex ea vita, quæ in forma ac specie animadvertitur, ad eam, quæ inspicitur non potest transmigraverit.

Ἄλλὰ πῶς, εἶπον, τῆς τῶν στοιχείων ἐνώσεως ἕτερον τι διὰ τῆς πρὸς ἄλληλα μίξεως εἶδος (94) ἀναλαβόντων (95), πρὸς δὲ (96) τῆς ψυχῆς γέγονεν ἡ οἰκείωσις (97), ἐπειδὴν τῇ διαλύσει τῶν στοιχείων κατὰ τὸ εἶδος συναφανισθῆ καὶ τὸ εἶδος; Τίνε σημεῖω κατακολουθήσει ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ (98) ἐγνωσμένου μὴ παραμείναντος; — M. Ἡ δὲ μικρὸν ἐπισχοῦσα, Δεδόσθω μοι, φησὶ, κατ' ἐξουσίαν (99) πλάσαι τινὰ λόγον ἐν ὑποδείγματι, πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου σαφήνειαν, κἄν ἔξω τοῦ δυνατοῦ δοχῆ τὸ λεγόμενον. Δεδόσθω γὰρ δυνατόν εἶναι τῇ τοῦ ζωγράφου τέχνῃ, μὴ μόνον μιγνύειν ἐξ ἐναντίου τὰ χρώματα, καθὼς ἔθος ποιεῖν αὐτοῖς πρὸς τὴν τῆς μορφῆς ὁμοίτητα, ἀλλὰ καὶ διακρίνειν τὰ μεμιγμένα, καὶ τὴν κατὰ φύσιν πάλιν ἐκάστῳ τῶν χρωμάτων ἀποδοῖναι βαφῆν. Οὐκοῦν τὸ λευκὸν, καὶ τὸ μέλαν, ἢ τὸ ἐρυθρὸν, καὶ τὸ χρυσοειδὲς, ἢ εἰ τις ἄλλη βαφῆ πρὸς τὴν ὁμοίτητα τοῦ προκειμένου συγκρίνεται (1), εἰ πάλιν ἀποκριθεῖ τῆς πρὸς ἕτερον (2) μίξεως, καὶ ἐφ' ἐτέρου (3) γένοιτο, οὐδὲν ἤττον γινώσκεισθαι ὑπὸ τοῦ τεχνίτου φαμέν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χρώματος, καὶ μὴ μίαν (4) ἐγγίνεσθαι λήθην αὐτῷ, μήτε τοῦ ἐρυθροῦ μήτε τοῦ μέλανος, εἰ (5) ἐτερόχρωμα (6) κατὰ τὴν τοῦ (7) πρὸς ἄλληλα μίξιν γινόμενα (8), πάλιν εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐπανέλθῃ (9) βαφῆν· μεμνημένου (10) δὲ τοῦ τρόπου τῆς πρὸς ἄλληλα τῶν χρωμάτων συγχράσεως· εἶδέναι ποῖον ἐν τινι (11) γινόμενον (12) οἷον ἀπειργάσατο χρῶμα, καὶ ὅπως ἐκβλήθῃτος (13) ἐκ τοῦ ἀπολυθῆναι τοῦ ἐτέρου πάλιν εἰς τὸ οἰκεῖον ἐπανέδραμεν ἄνθος, καὶ εἰ πάλιν δεοῖ διὰ τῆς μίξεως τὸ ἴσον ἐργάσασθαι, ἀποκωτέρα ἔσται αὐτῷ ἡ κατασκευὴ ἐν τῇ προλαβούσῃ δημιουργίᾳ μελετηθεῖσα. Εἰ δὲ τι (14) ἀκόλουθον ἐν τῷ ὑποδείγματι, φησὶν, ὁ λόγος ἔχει, ἐξεταστέον ἤδη ἡμῖν αὐτὸ τὸ προκείμενον. Ἄντ' γὰρ τῆς γραφικῆς τέχνης (15) ἡ τῶν στοιχείων νοεῖσθω φύσις (16), ἡ δὲ μίξις τῆς ποικιλίης τῶν ἑτεροχροούντων βαφῆς, καὶ πάλιν ἡ δοθεῖσα ἡμῖν καθ' ὑπόθεσιν εἰς τὰ οἰκεῖα τούτων ἐπάνοδος, τὴν συνδρομὴν τε καὶ διάστασιν τῶν στοιχείων ὑπογρα-

A cum natura aliud quiddam anima atque corpus sit, in corporibus tamen est; tum ex eo quod oratio demonstravit, divinam naturam, licet omnino alia sit atque ea quæ sensus materiæque particeps est, tamen per unumquodque eorum quæ sunt in rerum natura, fundi, permeare atque permanere, eaque vi qua cum universitate contemperata atque commista est, in essentia continere ea quæ sunt in rerum natura, ut per hæc, prout consequentia sermonis ostendit, existimandum sit, ne animam quidem extra res universas esse, cum ex ea vita, quæ in forma ac specie animadvertitur, ad eam, quæ inspicitur non potest transmigraverit.

Sed quo pacto, inquam, cum elementorum unio per mutuum mistionem aliam quandam speciem assumpserit, cum qua anima conciliata atque consociata fuit, posteaquam una cum elementorum dissolutione, species quoque, ut est verisimile atque consentaneum, abolita atque deleta fuerit? quod signum anima posthac sequetur, cum id quod notum fuerat, non permanserit? — M. Hæc vero paulum morata: Detur, inquit, mihi ut ad arbitrium commiscar ac fingam aliquam similitudinis atque exempli gratia rationem ad propositæ quæstionis perspicuitatem atque declarationem, etiamsi quod dicetur, fieri non posse videatur. Detur enim fieri posse per artem pingendi, ut non solum colores ex contrariis, quod pictores facere solent ad similitudinem formæ miscantur; verumetiam misti separentur, ac rursus unicuique colori naturalis tinctura reddatur. Si igitur albus et niger, aut ruber et fulvus color, aut si qua alia tinctura ad similitudinem argumenti temperatus, rursus a commistione qua cum altero colore contemperatus est, secretus ac per se singulatim separatus fuerit, nihilominus ipsam speciem coloris ab artifice agnoscere dicimus, nullamque ei oblivionem obrepere vel rubri vel nigri, si diversi colores invicem commisti rursus ad naturalem redacti fuerint tincturam: itemque si modi colorum ad invicem contemperandorum et commiscendorum recordetur, scire, quis cui color permistus quem colorem effecerit, et quo pacto altero eluto atque secreto, rursus ad proprium florem redactus sit: ac si rursus permistione opus sit idem effirere, minore cum negotio atque labore conficiet id, quod in priore compositione meditatus exercuerat. Si igitur aliquid in similitudine consentaneum, inquit, oratio habet, scrutanda atque perpendenda jam nobis erit proposita quæstio. Nam pro parte pingendi, anima orationi proposita sit; et loco colorum artis, intelligatur elementorum natura: mistio autem variæ diversorum colorum tincturæ, ac

(93) Τῆς ἐν. B τῶν ἐν.

(94) Εἶδος delet B.

(95) Ἀναλαβόντων. B ἀναλαμβάνοντων.

(96) Πρὸς ἄ. A B πρὸς ὄ.

(97) Οἰκείωσις. B διοικήσις.

(98) Μετὰ τοῦ. B μετὰ τούτου τοῦ.

(99) Κατ' ἐξουσίαν. A κατεξουσίαν.

(1) Συγκρίνεται. A B συγκρινᾶται.

(2) Πρὸς ἕτερον. A B πρὸς τὸ ἕτερον.

(3) Ἐφ' ἐτέρου. A ἐφ' ἑαυτοῦ.

(4) Μὴ μίαν. A B μὴδεμίαν.

(5) Εἰ delet A.

(6) Ἐτερόχρωμα. A B ἐτερόχροα.

(7) Τὴν τοῦ. Τοῦ delet A.

(8) Γινόμενα. A γινόμενα.

(9) Ἐπανέλθῃ. B ἐπανέλθοι.

(10) Μεμνημένου. B μεμνημένου.

(11) Ἐν τινι. B ἐν τίνι.

(12) Γινόμενον. A B γενόμενον.

(13) Ἐκβλήθῃτος. A B ἐκπληθέντος τοῦ ἐτέρου.

(14) Εἰ δὲ τι. A εἰ δὲ τι.

(15) Τέχνης. B jungit hæc: Ἡ ψυχὴ προκεισθῆ τῷ λόγῳ, καὶ ἀντὶ χρωμάτων τῆς τέχνης.

(16) Φύσις delet A.

rursus exempli gratia nobis data horum ad propria cuiusque redactio, tum concursum, tum diremptionem elementorum designet. Ut igitur in similitudine dicimus artificem non ignorare coloris tincturam, quæ post misionem rursus ad proprium florem redacta sit, sed agnoscere tum rubrum, tum nigrum, et si quis alius color per certam quamdam cum diversi generis colore communionem, formam efficit, qualis quidem esset in commistura, qualis item nunc sit, cum suæ naturali tincturæ restitutus est: qualis item futurus sit, si eodem modo rursus colores inter se misceantur: ita animam elementorum quæ coierint ad constitutionem corporis cui ipsa inhaerit, etiam post dissolutionem eorum naturalem scire proprietatem censemus. Ac tametsi natura procul ab invicem abstrahat elementa propter misitiam contrarietates, unumquodque eorum arcens a commisione contrarii, nihilominus cognoscendi et explorandi vi proprium amplectens anima, apud unumquodque erit ac manebit, donec rursus in idem concursus diremptorum ad instaurationem dissoluti corporis ex elementis coacti factus fuerit, quæ proprie resurrectio et est et nominatur.

G. Atque ego: Videris, inquam, egregie mihi obiter et in transitu defendisse doctrinam et fidem resurrectionis. Arbitror enim per hæc sensim adduci posse eos qui eam fidem oppugnant, ne putent fieri non posse ut rursus elementa inter se coeant, et eundem hominem efficiant.—M. Nempe hoc vere, inquit magistra, dicis. Licet enim audire dicentes eos qui huic opinioni adversantur, Cum in universitatem pro cuiusque cognatione elementorum resolutio fiat, qui fieri potest ut calor, qui in hoc est, ubi ad universitatem redactus fuerit, rursus nulla admisione cum eo quod est ejusdem generis concretus, segregetur et abstrahatur, ad constituendum hominem, qui vita defunctus reficiatur et instauretur? Nam nisi perfecte proprium redierit, sed pro peculiari aliquid aliud ex eodem genere assumptum fuerit, alterum pro altero fiet, atque id non item resurrectio fuerit, sed novi hominis creatio. Quod si eundem rursus ad seipsam reverti oportet, penitus ac prorsus eundem secum esse convenit, omnibus elementorum partibus recipientem pristinam naturam.—G. Ergo, sicut dixi, etiam adversus hanc, inquam, oppositionem et contradictionem ejusmodi de anima nobis opinio suffecerit: nempe

A φέτω. Ὡσπερ οὖν φαμεν (17) ἐν τῷ ὑποδείγματι μὴ ἀγνωσῖν τὴν βαφὴν τοῦ χρώματος (18) τὸν τεχνίτην, μετὰ (19) μίξιν πάλιν εἰς τὸ οἰκεῖον ἄνθος ἐπανεληθούσαν, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν τὸ τε (20) ἐρυθρὸν καὶ τὸ μέλαν, καὶ εἰ τι ἕτερον διὰ τῆς ποιᾶς πρὸς τὸ ἕτερογενὲς κοινωνίας τὴν μορφήν ἀπειργάσατο, οἷον μὲν (21) ἐν τῇ μίξει, οἷον (22) καὶ νῦν ἔστιν ἐν τῷ κατὰ τὴν φύσιν γινομένῳ (23). Οἷον δὲ πάλιν ἔσται, εἰ ὁμοιοτρόπως (24) αὐτοῖς ἀλλήλοις ἀναμιχθεῖ τὰ χρώματα· οὕτως εἰδέναι τὴν ψυχὴν τῶν συνδραμόντων στοιχείων πρὸς τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν, ᾧ ἐνεφύη (25), καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτῶν τὴν φυσικὴν ἰδιότητα. Καὶν πόρρωθεν ἀπ' ἀλλήλων αὐτὰ ἢ φύσις ἀφέληκ' διὰ τὰς ἔγκαιμείνας ἐναντιότητος, ἕκαστον αὐτῶν τῆς πρὸς τὸ ἐναντίον ἐπιμιξίας (26) ἀπειργουσα, οὐδὲν ἤττον παρ' ἑκάστην ἔσται τῇ γνωστικῇ δυναμεί τοῦ οἰκείου ἐφαπτομένη, καὶ παραμένουσα ἕως ἂν εἰς ταῦτο (27) πάλιν ἢ τῶν διεστώτων γένηται συνδρομὴ πρὸς τὴν τοῦ διαλυθέντος ἀναστοιχείωσιν, ὅπερ ἀνάστασις κυρίως καὶ ἔσται καὶ ὀνομάζεται.

Γ. Καὶ ἐγὼ (28) εἶπον, Ἄριστά μοι δοκεῖς κατὰ τὸ παρὸν (29) συμμαχηχένας (30) τῷ λόγῳ τῆς ἀναστάσεως. Δύνασθαι γὰρ ἂν διὰ τούτων ἡρέμα προσαχθῆναι τοὺς ἀπομαχόμενους τῇ πίστει, πρὸς τὸ μὴ δεσθεῖν τῶν ἀδυνάτων εἶναι πάλιν ἀλλήλοις συνελθεῖν τὰ στοιχεῖα, καὶ τὸν αὐτὸν ἀπεργάσασθαι ἄνθρωπον.—M. Καὶ (31) φησὶν ἡ διδάσκαλος Ἀληθὲς τοῦτο λέγεις. Ἔστι γὰρ λεγόντων ἀκούειν τῶν (32) πρὸς τὸν λόγον τοῦτον ἐνισταμένων, ὅτι εἰς τὸ πᾶν (33) κατὰ τὸ συγγενὲς γινομένης τῶν στοιχείων τῆς ἀναλύσεως (34) τίς μηχανὴ τὸ ἐν τῷδε θερμὸν ἐν τῷ καθόλου γενόμενον συμμαγῆς (35), τοῦ συγγενοῦς πάλιν ἀποκριθῆναι πρὸς τὸ συστήναι τὸν ἀπαλλασσόμενον (36) ἄνθρωπον; Εἰ γὰρ μὴ ἀκριβῶς τὸ ἴδιον ἐπανελθεῖ, ἕκ δὲ τοῦ ὁμογενοῦς ἀντὶ τοῦ ἰδιάζοντός τι παραληφθεῖ (37) ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου γενήσεται, καὶ οὐκ ἔτι ἂν εἴη τὸ τοιοῦτον ἀνάστασις, ἀλλὰ καινοῦ ἀνθρώπου δημιουργία. Εἰ δὲ χρὴ τὸν αὐτὸν εἰς ἑαυτὸν πάλιν ἐπανελθεῖν, δι' ὅλου (38) εἶναι προσήκει τὸν αὐτὸν, ἑαυτοῖς (39) πᾶσι τοῖς τῶν στοιχείων μέρεσι τῇ ἐξ ἀρχῆς ἐπαναλαβόντα (40) φύσιν.—Γ. Οὐκοῦν, ὡς (41) εἶπον, αὐτάρκης ἡμῖν πρὸς (42) ταύτην τὴν ἐνστασιν ἡ τοιαύτη περὶ τῆς ψυχῆς ἂν εἴη ὑπόληψις· τὸ οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐνεφύη στοιχεῖοις τούτοις (43), καὶ μετὰ

(17) Φαμέν. B ἔφαμεν.

(18) Τοῦ χρώματος. B τῶν χρωμάτων.

(19) Μετὰ. B μετὰ τὴν.

(20) Τότε. Τὸ τε B.

(21) Οἷον μὲν. A B οἷον μὲν ἦν.

(22) Οἷον. A οἷον δέ.

(23) Γινομένῳ. B γινόμενον.

(24) Ὁμοιοτρόπως. A B ὁμοτρόπως.

(25) Ἐνεφύη. B ᾧ ἀνεφύη.

(26) Ἐπιμιξίας. B ἐπιμίξιας.

(27) Εἰς ταῦτό. A B εἰς ταῦτόν.

(28) Καὶ ἐγὼ. B καγώ.

(29) Τὸ παρὸν. A B πάροδον.

(30) Συμμαχηχένας. B συμμαμιχένας.

(31) Καὶ. B καί.

(32) Ἀκούειν τῶν. A B ἀκούειν τῶν.

(33) Πᾶν. B πᾶσαν.

(34) Ἀναλύσεως. A in textu ἀναλύσεως· in margine τῆς τῶν στοιχείων ἀναλύσεως.

(35) Συμμαγῆς. A B ἀμιγῆς.

(36) Ἀπαλλασσόμενον. A B ἀναπλασσομένον.

(37) Παραληφθεῖ. Παραλειφθεῖ.

(38) Δι' ὅλου. B δι' ὅλων.

(39) Αὐτὸν ἑαυτοῖς. A B αὐτὸν ἑαυτῷ

(40) Ἐπαναλαβόντα. In margine ἐπαναλαμβάνοντας.

(41) Ὡς delet B.

(42) Ἡμῖν πρὸς. A ἡμῖν ἢ καὶ πρὸς

(43) Στοιχεῖοις τούτοις. B Στοιχεῖοις, τούτοις.

ἐν διαλύσει παραμένειν, ὅσον εἰ φύλακα τῶν οὐρανῶν (44) καλοισταμένην, καὶ ἐν τῇ ἀνακράσει τῇ πρὸς τὸ ὁμόφυλον οὐ διαφείσαν (45) τὸ ἴδιον ἐν τῷ λεπτῷ τε καὶ εὐκινήτῳ τῆς νοερᾶς δυνάμεως, οὐδεμίαν ἐν τῇ λεπτομερίᾳ τῶν στοιχείων ὑπομένουσαν πλάνην· ἀλλὰ συνδιαλύεσθαι (46) τοῖς ἰδίοις καταμιγνυμένοις (47) πρὸς τὸ ὁμόφυλον, καὶ μὴ ἀπονεῖν συνδιεξιούσαν αὐτοῖς, ὅταν πρὸς τὸ πᾶν ἀναχέονται (48), ἀλλ' ἐν αὐτῷ (49) ἀεὶ μένειν ὅποιπερ (50) αὐτὰ, καὶ ὅπως παρασκευάσῃ ἡ φύσις.

Εἰ δὲ γένοιτο πάλιν παρὰ τῆς τὸ πᾶν οἰκονομούσης δυνάμεως τοῖς διαλυθεῖσι πρὸς τὴν συνδρομὴν τὸ ἐνδόξιμον· τότε καθάπερ εἰ μιᾶς ἀρχῆς (51) ἐξαφθεῖν σχολῖνοι διάφοροι, ὁμοῦ (52) καὶ κατ' αὐτὸν αἱ πᾶσαι τῷ ἐφελκομένῳ συνέπονται· οὕτως ἐν μιᾷ τῇ τῆς (53) ψυχῆς δυνάμει, τῆς τῶν στοιχείων διαφορᾶς ἔλκομένης, ἀθρόως ἐν τῇ συνδρομῇ τῶν οὐρανῶν, ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν σειρά διὰ τῆς ψυχῆς συμπλακῆσεται, καταλλήλως ἐκάστου πάλιν πρὸς τὸ ἀρχαῖον καὶ σύνθετος πλακουμένον (54), καὶ περιπτυσσομένου τὸ γνώριμον (55).—Μ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο (56) τὸ ὑπόδειγμα, φησὶν ἡ διδάσκαλος (57), εἰκότως ἂν προστεθεῖ τῷ ἐξηταστέμῳ (58) εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ πολλὴν εἶναι τῇ ψυχῇ τὴν διδασκαλίαν (59) ἐν τοῖς στοιχείοις διακρίνειν (60) τοῦ ἀλλοτρίου τὸ ἴδιον. Προκεισθω γὰρ τῷ κεραμεύοντι (61) πηλὸς κατ' ὑπόθεσιν, πολὺς δὲ οὗτος εἶναι δεδόςθω, οὗ τὸ μὲν τοι πρὸς τὴν τῶν σκευῶν ἀπεργασίαν (62) ἤδη τετύπεται, τὸ δὲ μέλλον (63). Τὰ δὲ σκευὴ πάντα μὴ ὁμοειδῶς (64) ἀλλήλοις διεσχηματίσθω, ἀλλὰ τὸ μὲν πίθος, τὸ δὲ ἀμφορεύς, ἕτερον δὲ πινάκιον, ἢ τριβλίον, ἢ ἄλλο τι τῶν κατὰ τὴν χρῆσιν ἐπιτηθειῶν ἔστω, ταῦτα δὲ πάντα μὴ εἰς κεκτῆσθω, ἀλλ' ἴδιον ἐκάστου (65) δεσπότου, ὑποκεισθω τῷ λόγῳ.

vis aliud sit ex iis quæ ad usum apta ac necessaria sunt, atque hæc omnia non unus possideat, sed suus cujusque dominus orationi proponatur.

Οὐκοῦν ἕως ἄν συνεστήξει, ταῦτα φανερά τε (66) τοῖς ἔχουσι γίνεται· κἂν συντριθεῖ πάλιν, οὐδὲν ἤττον γνώριμα (67) ἀπὸ τῶν (68) συντριμμάτων τοῖς κεκτημένοις ἔσται, τὸ μὲν (69) τὸ ἐκ τοῦ πίθου, ποῖον δὲ (70) τὸ ἐκ τοῦ ποτηρίου τρύφος ἔσται. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀκατέργαστον καταμιχθεῖ πηλόν, πολλὸ μᾶλλον ἀπλανῆς ἡ διάγνωσις τῶν ἤδη κατεργασμένων ἀπ' ἐκείνου γίνεται. Οὕτως οἷον

- (44) Οὐρανῶν. A οὐρανῶν.
 (45) Διαφείσαν. B διαφείσαν.
 (46) Συνδιαλύεσθαι. A συνδιαλύεσθαι.
 (47) Καταμιγνυμένοις. B καὶ οὐ μιγνυμι.
 (48) Ἀναχέονται. A in margine ἀναχέεται.
 (49) Ἐν αὐτῷ. A B ἐν αὐτοῖς.
 (50) Ὅποιπερ. A B ὅποιπερ ἂν.
 (51) Ἀρχῆς. B ἐξ ἀρχῆς.
 (52) Ὁμοῦ. A ὁμοῦ τε.
 (53) Τῇ τῆς. Delet A τῇ.
 (54) Πλακουμένου. B πλεκομένου τε.
 (55) Γνώριμον. B γνώρισμα.
 (56) Ἀλλὰ καὶ τοῦτο delet B.
 (57) Ἡ διδάσκαλος delet A.
 (58) Ἐξηταστέμῳ. A in textu ἐξισταμένοις, in

A quod in quibus elementis ab initio inhæserit, apud ea post dissolutionem quoque permaneat, quasi custos ædium, quæ in resolutione elementorum in suum cujusque genus, per subtilitatem et agilitatem intelligentia præditæ facultatis proprium non dimittat, nec erroris quidquam in exilitate atque tenuitate elementorum sustineat, sed una cum propriis, dum cum suo quoque genere commiscetur, penetret ac permeet, nec deficiat una cum eis permeans, dum in rerum naturam universam refunduntur, sed semper in eis maneat, quocumque loci ac quomodoque ea natura redegerit.

Quod si rursus ab ea potentia atque virtute, quæ rerum universitatem gubernat, dissolutis elementis ad concursum, signum atque occasio data fuerit, tunc quemadmodum sit, si ab uno principio diversi funes suspensi sint, ut simul eodemque tempore cuncti attrahentem sequantur: eodem modo, dum per unam virtutem et potentiam animæ diversa trahuntur elementa, repente unoquoque momento statim per coitionem atque concursum propriorum, corporis nostri catena per animam conseretur, atque concinnabitur, et unumquodque se commode rursus ad pristinum et consuetum applicabit, et tanquam sibi notum amplectetur.—M. Quin etiam hæc quoque similitudo, magistra inquit, haud immerito adjungi possit iis quæ quæ sita, tractata atque examinata sunt ad demonstrandum, quod haud magno negotio anima possit inter elementa suum ab alieno discernere. Proponatur enim exempli gratia figulo lutum, idque multum esse detur, cujus alia quædam pars ad vasorum confectionem jam formata, alia vero formanda sit, vasa autem omnia non eadem forma sint, sed aliud quidem dolium, aliud vero amphora, aliud autem scutella, vel patella, aut quidvis

Quandiu igitur hæc constiterint et integra fuerint, haud difficulter a suis dominis agnoscuntur. Atque etiamsi collisa contractaque fuerint, rursus nihilominus ex fragmentis notæ signaque possessoribus exstant, quibus judicare possint quod frustum ex dolio, quod ex poculo sit. Quod si etiam cum rudi massa luti commista fuerint, multo magis certa dijudicatio eorum quæ jam ad

margine ἐξηταστέμῳ.

(59) Διδασκαλίαν. A B δυσκόλιαν.

(60) Διακρίνειν. A τοῦ διακρίνειν.

(61) Κεραμεύοντι. B κεραμεῖ.

(62) Ἀπεργασίαν. B ἐργασίαν.

(63) Μέλλον. B μέλλει.

(64) Ὁμοειδῶς. A in margine ὁμοιοειδῶς.

(65) Ἴδιον ἐκάστου δεσπότου. A ἴδιος ἐκάστου

δεσπότης. B ἴδιος ἐκάστου δεσπότης.

(66) Φανερά τε. B φανερά.

(67) Γνώριμα. B γνώρισμα. A in margine γνώ

ρισμα.

(68) Ἀπὸ τῶν. A B καὶ ἀπὸ τῶν.

(69) Τὸ μὲν. B τί μὲν.

(70) Ποῖον δέ. A in margine τι.

opus redacta fuerint ex rudi materia sit. Ita tanquam vas quoddam homo quisque singularis est, ex elementorum concursu a communi materia formatus, peculiari prorsus figura multum differens ab eo quod ejusdem generis est. Quo dissoluto, nihilominus etiam ex reliquiis anima quæ possidet vas, proprium agnoscit, neque in communione atque confusione fragmentorum, neque si eadem cum rudi elementorum materia commisceatur, a proprio discedens, sed semper sciens suum, quale esset tum cum in forma consisteret, et post dissolutionem ex signis quæ in reliquiis manserunt, circa proprium non errans.—G. Ego vero approbatis iis quæ dicta erant, ut apposite, apte atque accommodate ad propositum argumentum inventa, Hæc quidem, inquam, hoc modo tum dici, tum credi rectum et æquum est, sed si quis narrationem Domini eam, quæ est in Evangelio de iis qui sunt in inferno, adversus ea quæ dicta sunt proferat, quasi non congruentem et convenientem cum iis præparare nos ad responsionem oportet?

M. At illa, Ad corpus quidem accommodatius, inquit, sermo narrationem exponit, multas tamen inspergit materias et causas, per quas ad subtiliorem speculationem invitat, si quis accurate exquisiteque rem intellexerit. Nam qui hiatu vasto malum a bono dirimit atque discludit, qui guttam aliquam quæ per digitum admoveatur, desiderantem fecit cum qui cruciabatur, qui patriarchæ sinum ei qui per banc vitam malis et incommodis vexatus fuerat, ad quietem proposuit, qui item antea mortuos eos ac sepulture traditos exposuit, non parum avocet et abducit ab ea sententia quæ in promptu est cum qui haud stulte et imperite, sed intelligenter verba sequatur. Quos enim oculos attollit in inferno dives ille, qui carnos oculos in sepulcro reliquerat? Quo pacto item flammam sentit id quod incorporeum est? Quam vero linguam refrigerari per guttam cupiebat, cum ei carnea lingua non adesset? quis autem ille digitus, qui præferret ei guttam? Ipse item sinus requietis, quis? Cum enim corpora essent in sepulchris, anima vero neque in corpore esset, neque ex partibus constaret, difficile fuerit narrationis structuram, prout protinus ac prima fronte intelligitur, ad veritatem accommodare, nisi quis singulatim quæque verba a corpore traducat ad eam quæ mente percipitur speculationem, ut hiatus, qui dirimit atque disjungit communi-

A τι σκευός, ὁ καθ' ἑκαστόν ἐστιν ἄνθρωπος, ἐκ τῆς συνδρομῆς τῶν στοιχείων ἀπὸ τῆς κοινῆς ὕλης ἀνατετυπωμένος (71), ἐν ἰδιάζονται πάντως τῷ σχήματι πολλὴν πρὸς τὸ ὁμογενὲς τὴν διαφορὰν ἔχων. Οὐ διαλυθέντος (72) οὐδὲν ἦρτιον καὶ ἀπὸ τῶν λειψάνων ἢ κεκτημένη τὸ σκευός ψυχὴ τὸ οἰκείον ἐπιγινώσκει, οὕτε ἐν (73) τῇ κοινωνίᾳ τῶν συντριμμάτων, οὕτε ἐι πρὸς τὸ ἀκατέργαστον τῆς τῶν στοιχείων ὕλης καταμιχθείη, τοῦ οἰκείου ἀφισταμένη, ἀλλ' ἀεὶ ἐπισταμένη τὸ ἴδιον, οἷόν τε συνεστῶς (74) ἐν τῷ σχήματι ἦν, καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν ἐκ τῶν ἀπομεινάντων (75) σημείων τοῖς λειψάνοις οὐ πλανωμένη περὶ τὸ ἴδιον. — Γ. Ἐπιβεξάμενος δὲ τὰ εἰρημμένα ὡς προσφῶς τε καὶ οἰκείως πρὸς τὸν προκειμένον εὐρεθέντα σκοπὸν, Ταῦτα μὲν οὕτως, εἶπον, λέγεσθαι τε καὶ πιστεῦσθαι καλῶς ἔχει· εἰ δέ τις τὸ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου περὶ τῶν ἐν ἄδου διήγημα πρὸς τὰ εἰρημμένα προσφέρει (76), ὡς οὐ συμβαῖνον τοῖς ἐξητασμένοις (77), πῶς χρὴ παρασκευάσασθαι πρὸς τὴν ἀπόκρισιν; quæ examinata atque perpensa sunt, quo pacto

M. Ἡ διδάσκαλος (78) δὲ, Σωματικώτερον μὲν, φησὶν, ὁ λόγος ἐκτίθεται τὸ διήγημα, πολλὰς δὲ κατασπείρει τὰς ἀφορμὰς, δι' ὧν εἰς λεπτοτέραν θεωρίαν ἐκκαλεῖται τὸν ἐξεταστὴν (79) ἐπαίοντα. Ὁ γὰρ χάσματι (80) μεγάλῳ διεργῶν τὸ κακὸν ἐκ τοῦ κρείττονος, σταγόνος τέ τινος δακτύλου (81) κομιζομένης ἐπιθεῖα ποιήσας τὸν ὀδυνώμενον, καὶ πατριάρχου κόλπῳ τῷ διὰ τῆς ζωῆς ταύτης κεκακωμένῳ ὑποθεῖς ἀνάπασιν (82), πρὸ τούτων δὲ καὶ τὸ θεθῆναι αὐτοῦς, καὶ ταφῇ δοθῆναι διηγησάμενος, οὐ μικρῶς ἀψίτησι τῆς κατὰ πρόχειρον (83) διανοίας τὸν μὴ ἀσυνέτως (84) τοῖς λεγομένοις ἐπόμενον. Ποίους γὰρ ὀφθαλμοὺς ἐπαίρει ἐν τῷ ἄρῳ ὁ πλοῦσιος, τοὺς τῆς σαρκὸς ἐναφείς (85) τῷ τάφῳ; Πῶς δὲ φλογὸς ἦσθάνετο (86) τὸ ἀσώματον; Ποίαν δὲ γλώσσαν καταψυχθῆναι διὰ τῆς σταγόνος ἐπιθυμεῖ, τῆς σαρκίνης αὐτῷ μὴ παρούσης; Τίς δὲ ὁ διακομιζῶν αὐτῷ τὴν βρῆδα δάκτυλος; Αὐτὸς δὲ ὁ κόλπος τῆς ἀναπαύσεως, τίς; Τῶν γὰρ σωμάτων ἐν τάφοις ὄντων, τῆς δὲ ψυχῆς οὕτε ἐν σώματι οὐσης, οὕτε ἐκ μερῶν συνεστῶσης, ἄπορον ἂν εἴη τὴν τοῦ διηγήματος διασκευτὴν κατὰ τὸ προχείρως νοούμενον ἐφαρμόσαι τῇ ἀληθείᾳ, εἰ μὴ τις μεταλάβῃ (87) τὰ καθ' ἑκαστον εἰς νοητὴν θεωρίαν· ὥστε χάσμα τὸ διεργῶν τῶν ἀμικτων τῆν κοινωνίαν, μὴ γῆς διάστασιν (88) εἰσεσθαι τῷ γὰρ ἀσωμάτῳ καὶ νοερῷ, τίς πόνος διαπτήναι τὸ χάσμα, καὶ εἰ μὴ κιστον ἦν; Διότι τὸ νοερὸν τῇ φύσει, ἐν ὕπερ ἂν ἐθέλῃ ἀχρόνως γίνεταί. — Γ. Τί οὖν ἂν εἴη, φημί,

(71) Ἀνατετυπωμένος. A in margine τετυπωμένος, B in textu.

(72) Διαλυθέντος. A in textu διαγνωσθέντος, in margine διαλυθέντος.

(73) Οὕτε εἰ. Eī delet B.

(74) Συνεστῶς. B συνετῶς.

(75) Ἀπομεινάντων. A ἐναπομεινάντων.

(76) Προσφέρει. B προφέρει.

(77) Ἐξητασμένοις. A in textu ἐξισταμένοις, in margine ἐξητασμένοις.

(78) Ἡ διδάσκαλος. A B delent.

(79) Ἐξεταστὴν. A B ἐξεταστικῶς.

(80) Χάσματι. A in textu σχήματι, in margine χάσματι.

(81) Δακτύλῳ. A B διὰ δακτύλου.

(82) Ἀνάπασιν. A B εἰς ἀνάπασιν.

(83) Πρόχειρον. A B πράξιγίτ τό.

(84) Ἀσυνέτως. A B συνετῶς.

(85) Ἐναφείς. B ἀφείς.

(86) ἦσθάνετο. B ἐπαίσθάνεταί.

(87) Μεταλάβῃ. A μεταλάβοι.

(88) Διάστασιν. A in margine διάστημα.

τὸ πῦρ, ἢ τὸ χάσμα, ἢ τὰ λοιπὰ τῶν εἰρημένων, ἢ μὴ (89) ἀ λέγεται (90); — M. Ἐμοὶ δοκεῖ, φησί, δόγματά τινα περὶ τῶν κατὰ ψυχὴν (91) ζητουμένων δι' ἐκάστου τούτων ὑποσημαίνειν τὸ εὐαγγέλιον. Προσειπὼν (92) γὰρ πρὸς τὸν πλούσιον ὁ πατριάρχης, ὅτι Ἄπεσχεσ τῷ διὰ σαρκὸς βίῳ τῶν ἀγαθῶν τὴν μοῖραν, καὶ περὶ τοῦ πτωχοῦ τὸ ἴσον εἰπὼν, ὅτι Καὶ οὗτος ἀπέπλησε παρὰ τὸν βίον τῆς τῶν κακῶν μετουσίαις λειτουργίας (93)· εἶθ' οὕτως ἐπαγαγὼν περὶ τοῦ χάσματος, ὡς ἀπ' (94) ἀλλήλων διατειχίζονται, μέγα τι (95) διὰ (96) τούτων ἔοικεν ὑποδεικνύειν τῷ λόγῳ. quæ circa animam quæruntur, per unumquodque ita ad divitem patriarcha ante dixisset: Recepisti in vita, quam in carne transegisti, portionem bonorum, atque eodem modo de mendico dixisset: Et hic in vita malorum et incommodorum participationis munere functus est; et sic deinceps subjecisset de hiatu, quo alteri ab alteris discluderentur, magnam quamdam doctrinam, certamque ac stabilem sententiam per hæc verba orationis significare videtur.

Τὸ δὲ δόγμα, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, τοιοῦτόν ἐστι. Μονοειδὲς (97) ἦν ἡ τῶν (98) ἀνθρώπων ζωὴ, μονοειδὲς δὲ (99) λέγω τὴν ἐν μόνῳ τῷ ἀγαθῷ ὁρωμένην (1), καὶ πρὸς τὸ κακὸν ἀνεπίμικτον. Τὸν δὲ τοιοῦτον λόγον ὁ πρῶτος τοῦ Θεοῦ νόμος μαρτυρεῖται (2), ὁ τοῦ παντὸς μὲν δούς τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ καλῶν ἀφθονον τῷ ἀνθρώπῳ τὴν μετουσίαν, ἀπείργων δὲ μόνου ἐκείνου ᾧ σύμμικτος ἦν ἐκ τῶν ἐναντίων ἢ φύσις, τοῦ κακοῦ πρὸς τὸ καλὸν συγκεκραμένου, θάνατον ἐπιθεὶς τῷ παρανομήσαντι τὴν ζημίαν. Ἄλλ' ἐκουσίως ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ αὐτεξουσίῳ κινήματι καταλιπὼν τὴν ἀμιγῆ τοῦ χείρονος μοῖραν, τὴν ἐκ τῶν ἐναντίων σύγκρατον ζῶν ἐπεσπάσατο. Οὐ μὴν ἀφῆκεν ἡ θεία προμήθεια τὴν ἀβουλίαν ἡμῶν ἀδιόρθωτον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῖς παρα- C δεδηκόσι τὸν νόμον ὁ κριθεὶς ἐπ' αὐτῷ θάνατος ἀναγκαιώς ἐπηκολούθησε, διχῆ μερίσας τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, εἰς τε τὴν διὰ σαρκὸς ταύτην, καὶ εἰς τὴν ἔξω τοῦ σώματος μετὰ ταύτην, οὐ κατὰ τὸ ἴσον μέτρον τοῦ διαστήματος, ἀλλὰ τὴν μὲν βραχυτάτην τι τῷ χρονικῷ περιγράφας ὄρω· τὴν δὲ παρατείν- νας (3) εἰς τὸ αἰδίον, ἐξουσίαν ἔδωκεν. ὑπὸ φιλανθρωπίας, ἐν ᾧ τις βούλεται, τούτων ἐκάτερον ἔχειν (τό τε ἀγαθὸν λέγω καὶ τὸ κακὸν), ἢ κατὰ τὸν βραχὺν τοῦτον καὶ ὠκύμορον βίον, ἢ κατὰ τοὺς ἀτελευτήτους ἐκείνους αἰῶνας, ὧν πέρασ ἡ ἀπειρία ἐστίν. Ὁμω- νύμως δὲ λεγομένου τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ ἐκατέρου τούτων (4) πρὸς διπλῆν ἔννοιαν μεριζομένου (πρὸς νοῦν τε λέγω καὶ αἴσθησιν), καὶ τῶν μὲν τοῦτο ἐν ἀγαθῷ μοῖρα κρινόντων ὅπερ ἂν ἡδύ D τῆ αἰσθήσει δόξῃ· τῶν δὲ μόνον τὸ κατὰ διάνοιαν (5) θεωρούμενον πεπιστευκότων ἀγαθὸν εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι. Οἷς μὲν ἀγύμναστος ἐστὶν ὁ λογισμὸς, καὶ

A nem eorum, inter quos nulla societas intercedere potest, non terræ spatium et intervallum existime- tur; nam quid negotii fuerit ei quod incorporeum et sola mente præditum est, transvolare hiatum, etiamsi vastissimus sit, quippe cum id quod natura tale est, ut mente sola constet, ubicunque esse velit, nullo temporis intercedente spatio, illo penetret at- que evadat? — G. Quid igitur fuerit, inquam, ignis, vel hiatus, vel cætera quæ dicta sunt, si non sunt ea quæ dicantur? — M. Mihi quidem, inquit, certas stablesque quasdam sententias de iis rebus horum Evangelium significare videtur. Cum enim hic in vita malorum et incommodorum partici- pationis munere functus est; et sic deinceps subjecisset de hiatu, quo alteri ab alteris discluderentur, magnam quamdam doctrinam, certamque ac stabilem sententiam per hæc verba orationis significare videtur.

B Hæc autem sententia, mea quidem opinione, talis est: Ab initio vita humana simplex et uni- formis erat. Simplicem autem et uniusmodi dico eam quæ in solo bono animadvertitur, et nullius mali communione permista est. Talem autem opi- nionem prima lex divina testimonio suo compro- bat, quæ cum omnibus quidem bonis, quæ erant in paradiso, hominem abunde frui et uti permisisset, ab illo solo prohibebat, cujus, cum malum cum bono contemperatum esset, commista ex contrariis erat natura, mortemque ei, qui contra hanc legem fecisset, pœnam apposuit. Sed homo sponte sua propriaque voluntate et arbitrio relicta sorte, quæ a malo integra erat, eam quæ ex contrariis con- temperata erat, vitam ascivit et amplexus est. Sed non absque correctione et emendatione temera- rium et stolidum illud consilium nostrum divina providentia reliquit. Sed quoniam transgressores legis pœna mortis, quæ legi iudicio latoris et au- ctoris ejus apposita erat, necessario consecuta est, posteaquam vitam humanam bifariam partitus es- set, et in hanc quæ per carnem transigitur, et in illam quæ post hanc extra corpus degitur, non pari intervalli modo atque mensura, sed illam qui- dem brevissimo quodam termino temporis et spa- tio circumscripsit; hanc vero ad æternitatem usque extendit atque produxit, ac benigno atque humano consilio usus, potestatem dedit, ut in ultra quis vita velit, horum alterutrum habeat (bonum in- quam et malum), vel per brevem hanc fluxamque et caducam vitam, vel per illa sempiterna sæcula, quorum terminus est infinitus. Cum autem æqui- voce dicatur et bonum et malum, atque horum

(89) Ἡ μὴ. A εἰ μὴ.

(90) Λέγεται. A addit ἐστίν.

(91) Κατὰ ψυχὴν. B κατὰ τὴν ψ.

(92) Προσειπὼν. A προσειπὼν.

(93) Λειτουργίας. A B τὴν λειτουργίαν.

(94) Ὡς ἀπ'. A ᾧ ἀπ'.

(95) Μέγα τι. Δόγμα addit; B.

(96) Διὰ. A διὰ δόγμα.

(97) Μονοειδὲς. A μονοειδῆ.

(98) Ἡ τῶν. B τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ τῶν.

(99) Μονοειδὲς δέ. A B μονοειδῆ δέ.

(1) Ὁρωμένην. A B θεωρουμένην.

(2) Μαρτυρεῖται. A B μαρτύρεται.

(3) Παρατείννας. A in textu παραγράφας, in margine παρατείννας.

(4) Τοῦτων. B τούτου.

(5) Διάνοιαν. A addit, ὅπερ ἂν ἦν θεωρούμενον.

utrumque in duplicem intellectum dividatur (tum A in mentem, inquam, tum in sensum), atque alii quidem, quod sensui suave et jucundum visum fuerit, id loco boni habeant: alii vero, id solum bonum et esse et nominari credant, quod cogitatione ac mentis agitatione animadvertitur et consideratur, quibus quidem inexercitata ratio est, ut quid melius sit considerare non possint, hi, per ingluviem et intemperantiam, in carnali vita eam quæ naturæ debetur boni sortem ante tempus posthac futura est vitam reservantes et comparcentes; alii vero ratione sana ac dijudicatrice suam vitam gubernantes, in hac brevi vita per ea quæ sensum lædunt contristati atque vexati, in futurum sæculum bonum comparcunt atque recondunt, ut sibi una cum sempiterna vita melior sors extendatur atque prorogetur.

Hic igitur, ut mea quidem opinio fert, hiatus ille est, qui non terra discedente atque diducta fit, sed quem iudicium per hanc vitam in contraria studia atque instituta divisum atque diductum facit. Nam qui semel quidquid in hac vita suave ac jucundum est elegerit, nec pœnitentia ductus stolidum ac temerarium suum consilium corrigit atque emendat, inaccessum et invium sibi locum bonorum posthac efficit, cum hanc inevitabilem, quæ transiri non possit, necessitatem, tanquam barathrum quoddam vastum et invium, qua transiri non possit, adversus sese perfoderit. Quamobrem bonum quoque animæ statum, in quo patientiæ athleticam sermo requiescere facit, sinum Abrahæ nominasse mihi videtur. Primus enim hic patriarcha ex iis qui olim fuerunt, cum spe futurorum, præsentium commodorum usum atque voluptatem commutasse memoratur, qui quidem omnibus nudatus, in quibus ei vita ab initio consistebat, inter alienos conversabatur, et domicilium habebat, per afflictiones et incommoda præsentis vitæ, eam quæ speratur beatitudinem quærens. Ut igitur certam aliquam pelagi partem circumscriptam, per abusum quemdam, sinum nominamus, ita mihi sermo nomine sinus immensorum illorum nostrorum bonorum demonstrationem significare videtur: in quo sinu bono omnes, qui per virtutem præsentis vitæ cursum conficiunt, cum hinc solverint, tanquam in portu non obnoxio fluctuum procellis, animas appulas ac quasi subductas statuunt. Reliquis autem eorum quæ bona videntur eis ejectio privatoque flamma animam perurans existit, guttam aliquam ex pelago bonorum, quibus sancti affluunt et abundant, ad consolationem desiderans, et non adipiscens. Porro cum linguam et oculum et digitum, reliquaque nomina ad corpus pertinentia in colloquio incorporeorum anim-

του βελτιώσας ἀνεπίσχεπτος, οὗτοι ὑπὸ λαιμαργίαν (6) ἐν τῷ σαρκίῳ βίω τὴν χρωστούμενην τῇ φύσει τοῦ ἀγαθοῦ μοῖραν προαναλλίσκουσιν, οὐδὲν τῷ μετὰ ταῦτα βίω ταμειούμενοι· οἱ δὲ λογισμῶ διακριτικῶ τε καὶ σώφρονι τὴν ἑαυτῶν οἰκονομοῦντες ζωὴν, ἐν τῷ βραχεὶ τούτῳ βίω, διὰ τῶν τὴν αἰσθησιν λυπούντων ἀνιαιθέντες, τῷ ἐφεξῆς αἰῶνι τὸ ἀγαθὸν ταμειούονται, ὥστε αὐτοῖς τῇ αἰδίῳ ζωῇ τὴν κρείττω λῆξιν συμπαρτείνεσθαι.

consumunt atque profundunt, nihil in eam quæ

B Τοῦτο οὖν ἐστίν, ὡς γε ὁ ἐμὸς λόγος, τὸ χάσμα, ὃ οὐχὶ γῆς διασχούσης γίνεται, ἀλλ' ἡ (7) παρὰ τὸν βίον κρίσις πρὸς τὰς ἐναντίας προαιρέσεις διαχυσθεῖσα ποιεῖ. Ὁ γὰρ ἀπᾶς τὸ ἡδὺ κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἐλκόμενος (8), καὶ μὴ θεραπεύσας (9) ἐκ μεταμελείας τὴν ἀβουλίαν, ἄδατον ἑαυτῷ μετὰ ταῦτα τὴν τῶν ἀγαθῶν χώραν (10) ἐργάζεται, τὴν ἀδιάδατον ταύτην ἀνάγκη, καθάπερ τι βάραθρον ἀχανές τε καὶ ἀπαρόδευτον καθ' ἑαυτοῦ διορύξας. Διὸ μοι δοκεῖ καὶ τὴν ἀγαθὴν τῆς ψυχῆς κατάστασιν, ἐν ἣ τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴν ἀναπαύει ὁ λόγος, κόλπον τοῦ Ἀβραάμ ὀνομάσαι. Πρῶτος γὰρ οὗτος ὁ πατριάρχης τῶν πώποτε γεγονότων ἱστορήται τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων τῆς ἀπολαύσεως τῶν παρόντων ἀνταλλαξάμενος, ὅς γε πάντων γυμνωθεὶς, ἐν οἷς ἦν αὐτῷ καταρχὰς ἡ ζωὴ, ἐν ἀλλοτρίοις εἶχε τὴν διαίταν, διὰ τῆς παρουσίας κακοπαθείας, τὴν ἐπιζομένην εὐκληρίαν ἐμπορεύμενος. Ὡσπερ οὖν τὴν ποιάν τοῦ πελάγους περιγραφὴν ἐκ καταχρηστικῶς τινος ὀνομαζόμενον κόλπον, οὕτω (11) δοκεῖ τῶν ἀμετρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν τὴν ἐνδειξιν ὁ λόγος τῷ τοῦ κόλπου διασημαίνειν ὀνόματι, ᾧ πάντες οἱ δι' ἀρετῆς τῶν παρόντων διαπλέοντες βίον, ὅταν ἐντεῦθεν ἀπαίρωσιν (12), ὥσπερ ἐν ἀκατακλύστῳ λιμένι τῷ ἀγαθῷ κόλπῳ τὰς ψυχὰς ἐνορμίζονται (13), τοῖς δὲ λοιποῖς ἢ τῶν φαινομένων αὐτοῖς ἀγαθῶν στέρησις φλῆξ γίνεται τὴν ψυχὴν διατμήχουσα (14), βανδὸς τινὸς ἐκ τοῦ πελάγους τῶν τοῦς ὁσίους περικλυζόντων ἀγαθῶν εἰς παραμυθίαν προσδεομένη, καὶ οὐ τυγχάνουσα. Γλῶσσαν δὲ καὶ ὀφθαλμὸν, καὶ δάκτυλον, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν σωματικῶν ὀνομάτων ἐν τῷ διαλόγῳ τῶν ἀσωμάτων βλέπων, τὸν καταστοχασμὸν (15), ἡμῖν ἤδη νοηθέντι περὶ ψυχῆς λόγῳ συμφώνως ἔχειν ὁμολογήσεις, ἐπισκεψάμενος τῶν ῥητῶν (16-17) τὴν διάνοιαν. Ὡσπερ γὰρ (18) ὄλου τοῦ σώματος ἢ τῶν στοιχείων συνδρομὴ ποιεῖ τὴν οὐσίαν, οὕτως εἰκὸς καὶ τῶν ἐν τῷ σώματι μερῶν ἐκ τῆς αὐτῆς

(6) *Λαιμαργίαν*. A B *λαιμαργίας*.

(7) Ἄλλ' ἢ. A ἀλλ' ὃ ἢ.

(8) Ἐλκόμενος. A B ἐλόμενος.

(9) *Θεραπεύσας*. A in textu *θεραπεύσας* ἐκ μεταβουλίας ἄδατον· in margine: καὶ μὴ ἐκ μετανοίας θεραπεύων τὴν ἀβουλίαν.

(10) *Τὴν χώραν*. A B τὸν χώρον.

(11) *Οὕτω*. A B οὕτω μοι.

(12) Ἀπαίρωσιν. A B ἀπάρωσιν.

(13) Ἐνορμίζονται. A in margine ἐνορμίζουσι.

(14) Διατμήχουσα. A διασημήχουσα.

(15) *Τὸν καταστοχασμὸν*, etc. A B τῷ κατὰ στοχασμὸν ἤδη νοηθέντι.

(16-17) Ῥητῶν. B ῥημάτων.

(18) Ὡσπερ γάρ. A ὡς γάρ.

αιτίας (19) συμπληροῦσθαι τὴν φύσιν. Εἰ οὖν πάρεστιν ἡ ψυχὴ τοῖς ἐκ τοῦ σώματος στοιχείοις πρὸς τὸ πᾶν ἀναμιχθεῖσιν (20), οὐ μόνον τὸ πλήρωμα τῶν εἰς ὄλον τὸ σύγκριμα συνδεδραμηκότων γνωρίζει, καὶ ἐν αὐτοῖς ἔσται· ἀλλ' οὐ τὴν (21) ἰδιάζουσαν ἐκάστου τῶν μερῶν σύστασιν ἀγνοήσει, διὰ ποίων τῶν ἐν τοῖς στοιχείοις μορίων ἀποτελεσθῆ (22) τὰ ἐν ἡμῖν μέλη.

reversis, non modo congeriem et complementum eorum quæ ad totam coagmentationem constituendam concurrerunt agnoscel, et in eis erit; sed ne peculiararem quidem ejusque partis constitutionem et concretionem ignorabit, per quas nimirum particulas elementorum membra nostra absoluta sint.

Τὴν οὖν (23) ἐν παντὶ οὖσαν τῷ τῶν στοιχείων πληρώματι, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕναστον εἶναι, οὐδὲν ἔξω τοῦ εἰκότος ἐστίν· καὶ οὕτω πρὸς τὰ στοιχεῖα τις βλέπων, οἷς ἐνυπάρχει τῇ δυνάμει τὰ καθ' ἕναστον μέλη τοῦ σώματος, δάκτυλόν τε περὶ αὐτὴν εἶναι καὶ ὀφθαλμὸν καὶ γλῶσσαν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ συγκρίματος τὴν Γραφὴν λέγειν ὑπονοῶν, τοῦ εἰκότος οὐχ ἁμαρτήσεται. Εἰ οὖν τὰ καθ' ἕναστον ἀπάγει (24) τὸν νοῦν τῆς σωματικῆς περὶ τοῦ διηγῆματος ὑπολήψεως, εἰκὸς δήπου καὶ τὸν μνημονευθέντα νῦν ἔξην μὴ τόπον τινὰ οὕτως ὀνομαζόμενον οἰεσθαι, ἀλλὰ τινα κατάστασιν ζωῆς φειδῆ καὶ ἀσώματον, ἣ τὴν ψυχὴν ἐμβιοτεύειν παρὰ τῆς Γραφῆς ἐκδιδασκόμεθα (25). Ἄλλὰ καὶ ἕτερον ἐν τῷ κατὰ τὸν πλούσιον καὶ πτωχὸν διηγῆματι δόγμα μανθάνομεν, ὃ πολλὴν ἔχει (26) πρὸς τὰ ἐξητασμένα τὴν οικειότητα. Ἐποίησεν ἐκεῖνον τὸν ἐμπαθεῖ καὶ φιλόσαρκον, ἐπειδὴ τὸ ἀφυκτον εἶδε τῆς παρ' αὐτοῦ (27) συμφορᾶς, φροντίδα τῶν ὑπὲρ γῆς αὐτῷ κατὰ τὸ γένος προσεκτῶν (28) ἔχειν, καὶ τοῦ Ἀβραάμ εἰπόντος μὴ ἀπρονόητον εἶναι τῶν ἐν σαρκὶ ζώντων βίον (29), ἀλλὰ κατ' ἐξουσίαν προκεισθαι αὐτοῖς τὴν ἐκ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν χειραγωγίαν· ἔτι παραμένειν προσλιπαροῦντα τὸν δίκαιον (30), ὅπως ἂν ἐκ τοῦ παραδόξου πιθανὸν αὐτοῖς τὸ κήρυγμα γένοιτο, ὅτι τις ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναθεωρηκότος καταγγελλόμενον.

tutionem legis ac prophetarum; adhuc perseverare et inopinato credibilis eis prædicatio fieret, quæ ab aliquo qui ex mortuis revixisset annuntiaretur.

Γ. Τί οὖν, εἶπον, ἐν τούτοις ἐστὶ τὸ δόγμα (31); — Μ. Ἐπειδὴ, φησὶ, τοῦ μὲν Ααζάρου πρὸς τοῖς παροῦσιν ἀρχολός ἐστὶν ἡ ψυχὴ, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν καταλειφθέντων ἑαυτὴν ἐπιστρέφει, ὃ δὲ πλούσιος οἰοῦναι (32) ἰξῷ τινι τῇ σαρκίνῃ ζωῇ καὶ μετὰ θάνατον ἔτι προσίσχεται (33), ἣν οὐδὲ παυσάμενος τοῦ ζῆν καθαρῶς ἀπεδύσατο, ἀλλ' ἔτι αὐτῷ διὰ φροντίδος ἐστὶν ἡ σὰρξ καὶ τὸ αἷμα (δὲ ὧν γὰρ τοὺς κοινωνούντας αὐτῷ τοῦ γένους ἐξαιρεθῆναι τῶν κακῶν δεῖται, δηλός ἐστι μὴπω τῆς σαρκικῆς (34) ἐκλυθεὶς προσπα-

A advertis, si verborum sententiam inspexeris, cum opinione quam jam per conjecturam de anima mente concepta exposuimus convenire non negabis. Ut enim concursus elementorum totius corporis efficit naturam: ita probabile est, etiam partium corporis ex eadem causa compleri naturam. Si igitur anima adest elementis ex corpore dissoluto ad rerum universam naturam refusus atque

Quocirca quæ in universo elementorum complemento fit, eam etiam in singularibus esse, nullò modo a probabilitate ac verisimilitudine alienum est; atque ita si quis spectet ad elementa, in quibus singularia membra corporis insunt ipsa potentia, atque Scripturam dicere arbitretur, et digitum circa ipsam animam esse et oculum et linguam, cæteraque omnia etiam post dissolutionem concreti, a probabilitate ac verisimilitudine non aberabit. Si igitur singularia mentem abducunt ab eo qui ad corpus refertur narrationis intellectu, par et consentaneum nimirum est, ut etiam modo memoratum infernum, non locum qui sic nominetur esse putemus, sed quemdam vitæ statum incorporeum, qui videri non possit, in quo animam vitam degere a Scriptura docemur. Atque etiam aliam in narratione quæ ad divitem et mendicum pertinet, certam firmamque discimus sententiam, quæ magnam cum iis quæ scrutati sumus et excussimus, affinitatem habet. Facit illum humanis affectibus ac perturbationibus obnoxium, carnisque studiosum divitem, posteaquam ex sua calamitate se non posse expediri et effugere animadvertit, curam habere eorum qui super terram eum genere contingebant; cumque Abraham negasset eorum qui in carne viverent vitam provisionis expertem esse, sed abunde eis propositam esse doctrinam atque institutionem instantem ac flagitantem, ut ex improvviso

G. Quænam igitur in his, inquam, sententia est? — M. Quoniam, inquit, Lazari quidem anima circa præsentia occupata est, et ad nullam earum rerum quas reliquerat sese convertit; dives autem, tanquam visco cuidam, carnali vitæ etiam post mortem adhuc adhæret: quam nec cum vivere quidem desiisset penitus exuerat, sed adhuc ei curæ caro et sanguis erat (per hoc enim quod rogat ut illi qui in communione generis eum contingebant, malis eximerentur, perspicuum est quod nondum carnali

(19) *Αύτης αιτίας*. Β ούσιας.
(20) *Ἀναμιχθεῖσιν*. Α in textu ἀνεληθοῦσιν· in margine: ἀναχθεῖσι. Β ἀνασχεθεῖσι,
(21) *Οὐ τὴν*. Α Β οὐδὲ τῆν.
(22) *Ἀποτελεσθῆ*. Α ἀπετελέσθη.
(23) *Τὴν οὖν*. Α τί οὖν.
(24) *Ἀπάγει*. Α ἀπάγειν.
(25) *Ἐκδιδασκόμεθα*. Α διδασκόμεθα.
(26) *ἔχει*. Α Β ἔξει.

(27) *Παρ' αὐτοῦ*. Α κατ' αὐτόν.
(28) *Προσεκτῶν*. Α Β προσηκόντων.
(29) *Βίον*. Α τὸν βίον.
(30) *Δίκαιον*. Α πλούσιον.
(31) *Τὸ δόγμα*. Β delet τό.
(32) *Οἰοῦναι*. Α Β οἶον.
(33) *Προσίσχεται*. Α προσέχεται.
(34) *Σαρκικῆς*. Β σαρκίνης.

affectu exsolutus erat), per has, inquit, narrationes existimamus censere Dominum quod oporteat eos qui in carne vivunt, quam maxime secundum virtutem vivendo, quodammodo separari et expediri ab affectu carnis, ne post mortem alia morte rursus opus habeamus, quæ reliquias carnalis glutinis separet, excernat et expurget; sed tanquam vinculis circum animam ruptis, nulla corporea molestia eam ad sese attrahente, celer et expeditus ei cursus ad bonum contingat. Nam si quis mente carnalis penitus totus redditus fuerit, et omni animi motu atque efficientia in voluntatibus carnis occupetur, is nec si extra carnem quidem evaserit, ab affectibus ac perturbationibus ejus recedit, sed quemadmodum illi, qui in foetidioribus locis diutius commorati sunt, nec si in purum quidem, suavam et amœnum aerem transierint, integri ac vacui sunt ab illo ingrato et injucundo odore quem propter diuturniorem in eo commorationem contraxerunt: ita nunc quidem, cum carnalis vita, cum subtili et invisibili commutata fuerit, fieri possit quin carnis amantes prorsus attrahant aliquid ex graveolentia atque foetore carnali. Unde gravioreis dolor existit, cum ex hujusmodi circumstantia anima magis materialis evaserit. Videtur autem aliquo modo cum hujusmodi opinione concinere atque convenire, quod sæpenumero a nonnullis dicitur, conspici videlicet circa conditoria atque repositoria corporum umbratilia quædam spectra mortuorum. Nam si revera ita sit, argumentum est animam ultra modum nunc in hac vita fuisse erga carnalem vitam affectam, adeo ut ne carne quidem extrusa plane ab ea velit avolare, neque concedere ut absoluta figura ad id quod conspici non potest et formæ expers est, transmutatio fiat, sed circa speciem postquam species dissoluta fuerit etiam nunc maneat, et eum jam extra eam evaserit, illius desiderio materiæ locis oberret, circumque ea versetur atque vagetur.

G. Ego vero paululum commoratus, repetita sententia eorum quæ dicta erant, Videtur, inquam, mihi ex iis quæ modo dicta sunt, existere quiddam contrarium iis quæ de affectibus ac perturbationibus antea excussa atque examinata sunt. Nam si ex ea quæ cum brutis est cognatione tales in nobis animæ motus effici putantur, quales superior enumeravit

A θείας), ἐκ τούτων, φησι, τῶν διηγημάτων οὐ μὲθ τούτο (35) δογματίζειν τὸν Κύριον, τὸ δεῖν ὅτι μάλιστα τοὺς ἐν σαρκὶ βιοτεύοντας, διὰ τῆς κατὰ ἀρετὴν ζωῆς, χωρίζεσθαι πῶς καὶ ἀπολύεσθαι τῆς πρὸς αὐτὴν σχέσεως, ἵνα μετὰ τὸν θάνατον μὴ πάλιν ἀλλοθὺ θανάτου δεώμεθα, τὰ λείψανα (36) τῆς σαρκώδους κόλλης ἀποκαθαίροντος (37)· ἀλλὰ καθάπερ δεσμῶν τὴν ψυχὴν (38) περιρραγέντων, κοῦφος αὐτῇ καὶ ἀνετος ὁ πρὸς τὸ ἀγαθὸν γένηται δρόμος, οὐδεμιὰς αὐτὸν (39) σωματικῆς ἀλγηδόνας (40) πρὸς ἑαυτὴν ἀφελκούσης (41). Ὡς εἰ τις ὅλος δι' ὅλων ἀποσαρκωθείη τῇ διανοίᾳ, πᾶσαν ψυχῆς κίνησιν τε καὶ ἐνέργειαν ἐν τοῖς θελήμασι τῆς σαρκὸς ἀσκολῶν, ὁ τοιοῦτος οὐδὲ τῆς σαρκὸς ἔξω γενόμενος τῶν κατ' αὐτὴν παθημάτων χωρίζεται, καθάπερ (42) οἱ ἐπὶ πλέον ἐνδιατριψάντες τοῖς δυσωδεστέροις τῶν τόπων, οὐδὲ εἰ πρὸς τὸν εὐπινον ἄερα μετέλθοιεν καθαρῆουσι τῆς ἀηδείας, ἣν διὰ τῆς χρονιωτέρας ἐν αὐτῇ διαγωγῆς ἀναμίξαντο (43)· οὕτως οὐδὲ πρὸς τὸν ἀηδῆ (44) καὶ ἀβλεπτον (45) βίον τῆς μεταβολῆς γενομένης, δυνατὸν ἂν εἴη τοὺς φιλοσάρκους μὴ ἀφέλκεσθαι (46) τι πάντως τῆς σαρκικῆς (47) δυσωδίας, δι' ὧν (48) πλέον αὐτοῖς ἡ ὀδύνη βαρύνεται, ὕλωδεστέρας ἐκ τοιαύτης (49) περιστάσεως τῆς ψυχῆς γενομένης (50). Δοκεῖ δὲ πῶς πρὸς τοιαύτην (51) ὑπόληψιν συνάδειν ὁ παρά τινων λέγεται (52), πολλάκις ὄρασθαι τὰς περὶ (53) τῶν σωμάτων θέσεις, σκιοειδῆ τινὰ τῶν κατοικομένων φαντάσματα. Εἰ γὰρ τοῖόν τι (54) γίνεται, οὕτως ἐλέγχεται τῆς ψυχῆς ἡ πέρα τοῦ δέοντος γενομένη (55) νῦν πρὸς τὸν σαρκώδη βίον προσπάθεια, ὡς μηδὲ ἐξωσθεῖσαν τῆς σαρκὸς καθαρῶς αὐτὴν (56) ἐθέλειν ἀφίπτασθαι (57), μηδὲ συγχωρεῖν τὴν παντελῆ γενέσθαι (58) πρὸς τὸ ἀειδὲς τοῦ σχήματος μεταποίησιν, ἀλλὰ παραμένειν ἐτι τῷ εἶδει μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ εἶδος, καὶ ἔξω γενομένην ἤδη τούτου πόθῳ τοῖς τῆς ὕλης ἐπιπλανᾶσθαι τόποις, καὶ περὶ αὐτοὺς ἀναστρέφεσθαι.

Γ. Ἐγὼ δὲ μικρὸν ἐπισχὼν καὶ ἀναλαβὴν τὴν τῶν εἰρημένων διάνοιαν, δοκεῖ μοι, εἰπον, τοῖς περὶ παθῶν (59) προεξητασμένοις ἀνακύπτειν ἐκ τῶν εἰρημένων τις ἐναντίωσις. Εἰ γὰρ ἐκ τῆς πρὸς τὰ ἄλογα συγγενείας ἐνομίσθη τὰ τοιαῦτα τῆς ψυχῆς ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖσθαι κινήματα, ὅσα προσλαβῶν (60) ὁ λόγος ἀπρηριθμήσατο, ὁμῶν τε καὶ φόβον, καὶ ἡδονὴν καὶ

(35) Τοῦτο delet A.

(36) Τὰ λείψ. A τοῦ τὰ λείψ.

(37) Ἀποκαθαίρωντος. A in margine ἀποδυσιστῶντος.

(38) Τὴν ψυχὴν. A B τῇ ψυχῇ.

(39) Αὐτόν. B αὐτήν.

(40) Ἀλγηδόνας. B ἀχθηδόνας.

(41) Ἀφελκούσης. B ἐφελκούσης.

(42) Καθάπερ. A B ἀλλὰ καθάπερ.

(43) Ἀναμίξαντο. A B ἀνεμίξαντο.

(44) Ἀηδῆ. A B ἀειδῆ.

(45) Ἀβλεπτον. A λεπτόν.

(46) Ἀφέλκεσθαι. A B ἐφέλκεσθαι.

(47) Σαρκικῆς. B σαρκίνης.

(48) Δι' ὧν. A in margine δι' οὗ.

(49) Τοιαύτης. B τῆς τοιαύτης.

(50) Γενομένης. A γενομένης.

(51) Πρὸς τοιαύτην. A πρὸς τὴν τοιαύτην.

(52) Ὁ παρά τινων λέγεται. B. τὸ π. τ. λέγεται. A in margine τὸ πολλάκις παρά τινων λεγόμενον ὄρασθαι.

(53) Τὰς περὶ. A B περὶ τὰς.

(54) Τοῖόν τι. B τῷ ὅντι γίνεται οὕτως.

(55) Γενομένη. A γενομένη.

(56) Αὐτήν. B αὐτῆς.

(57) Ἀφίπτασθαι. A ἐφίπτασθαι.

(58) Γίνεσθαι. B γενέσθαι.

(59) Παθῶν. A B τῶν παθῶν.

(60) Προσλαβῶν. A προλαβῶν.

ἐπιθυμίαν, καὶ τὰ τοιαῦτα· εἴρηται δὲ τὴν μὲν ἀγα-
θὴν τῶν τοιοῦτων χρῆσιν ἀρετὴν εἶναι, διὰ δὲ τῆς
ἐσφαλμένης τὴν κακίαν γίνεσθαι (61)· προσέθηκα
δὲ ὁ λόγος ἐκάστου τε τῶν ἄλλων τὴν πρὸς τὸν κατ'
ἀρετὴν βίον συνεισφορὰν, ὅτι δι' (62) ἐπιθυμίαν (63)
πρὸς τὸν Θεὸν ἀναγόμεθα, οἷόν τινα σειρὰν (64)
κάτωθεν πρὸς αὐτὸν ἀνεκλόμενοι, δοκεῖ πως, ἐφην,
ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὸν σκοπὸν ὁ λόγος. — Μ. Πῶς
τοῦτον (65) λέγεις; φησίν. — Γ. Ὅτι τοι, εἰπον, τῆς
ἀλόγου πάσης κινήσεως μετὰ τὴν κάθαρσιν ἐν ἡμῖν
ἀποσθεθείσης, οὐδὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν πάντως ἔσται·
τοῦτου δὲ μὴ ὄντος οὐδ' ἂν ἡ τοῦ κρείττονος ἐφεσις
εἴη, μηδενὸς ὑπολειφθέντος τῆ ψυχῇ τοιοῦτου κινήμα-
τος, τοῦ πρὸς τὴν θρεξίν (66) τῶν ἀγαθῶν ἐπεγεῖρον-
τος. — Μ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο, φησίν (67), ἐκεῖνὸ φάμεν,
ὅτι τὸ θεωρητικὸν τε καὶ διακριτικὸν ἴδιόν ἐστι τοῦ
θεοειδοῦς τῆς ψυχῆς, ἐπεὶ καὶ τὸ θεῖον ἐν τοῦτοις κα-
ταλαμβάνομεν. Εἰ τοίνυν εἴτε ἐκ τῆς νῦν ἐπιμελείας,
εἴτε ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα καθάρσεως (68) ἐλευθέρᾳ
γένωτο ἡμῖν ἡ ψυχὴ τῆς πρὸς τὰ ἄλογα τῶν παθῶν
σμφυίας, οὐδὲν πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ θεωρίαν ἐν-
αποδισθῆσεται (69). Τὸ γὰρ καλὸν ἐλκτικὸν πως (70)
κατὰ τὴν ἑαυτοῦ (71) φύσιν παντὸς τοῦ πρὸς ἐκεῖνο
βλέποντος. Εἰ οὖν πάσης κακίας ἡ ψυχὴ καθαρεύ-
σειεν, ἐν τῷ καλῷ πάντως ἔσται. Καλὸν δὲ τῆ ἑαυ-
τοῦ φύσει τὸ θεῖον πρὸς ὃ διὰ τῆς καθαρότητος τὴν
συνάφειαν ἔξει τῷ οἰκείῳ συναπτομένη.

attractat. Si igitur anima ab omni vitiositate pura fuerit, in bono et honesto prorsus erit. Bonum autem et honestum ex sui natura numen divinum est, cum quo per puritatem anima conjunctionem habebit, quippe cum proprio coherens atque coalescens.

Εἰ οὖν τοῦτο γένοιτο, οὐκέτι ἔσται χρῆσις τῆς κατ'
ἐπιθυμίαν κινήσεως, ἢ πρὸς τὸ καλὸν (72) ἡγεμο-
νεύσει. Ὅ γὰρ ἐν σκότει τὴν διαγωγὴν ἔχων, οὗτος
ἐν ἐπιθυμίᾳ τοῦ φωτός ἔσται· εἰ δὲ ἐν τῷ φωτὶ
γένωτο, τὴν ἐπιθυμίαν ἐκδέχεται ἡ ἀπόλαυσις, ἢ δὲ
ἐξουσία τῆς ἀπολαύσεως ἀργὴν καὶ ἔωλον τὴν ἐπιθυ-
μίαν ἐργάζεται. Οὐκοῦν οὐδεμία τις ἔσται διὰ τούτων
ζημία πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν, εἰ τοιοῦ-
των (73) ἡ ψυχὴ κινήματων ἐλευθέρᾳ γένοιτο, πρὸς
ἑαυτὴν πάλιν ἐπανεληθούσα, καὶ ἑαυτὴν ἀκριδῶς εἰ-
δοῦσα (74), οἷα τῆ φύσει ἐστὶ, καὶ οἷον ἐν κατόπτρῳ
καὶ εἰκόνι διὰ τοῦ οἰκείου κάλλους πρὸς τὸ ἀρχέτυπον
βλέπουσα. Ἀληθῶς γὰρ ἐν τούτῳ ἔστιν εἰπεῖν τὴν
ἀκριθεῖ πρὸς τὸ θεῖον εἶναι ὁμολοσιῶν, ἐν τῷ μιμεί-

A oratio, iram videlicet et metum, et cupiditatem, et voluptatem, cæteraque ejusdem modi, atqui dictum est bonum quidem horum usum virtutem esse, per pravam vero vitium existere: adjecit item oratio cum cæterorum ad eam vitam quæ cum virtute transigeretur contributionem et adjumentum, quod per concupiscentiam ad Deum tollimur atque erigimur, veluti catena quadam ex inferiori loco sursum ad eum attracti, videtur nimirum, inquam, aliquo modo oratio sibi contraria esse atque proposito adversari. — M. Quo pacto hoc dicis? inquit magistra. — G. Quoniam omni rationis experte, inquam, motu post purgationem in nobis extincto, ne concupiscendi quidem vis prorsus erit: qua desiciente, nusquam boni desiderium fuerit, cum nullus ejusmodi motus animæ relictus sit qui excitet ad appetitum bonorum. — M. At adversus hoc, inquit, illud dicimus, quod speculandi ac dijudicandi vis propria est ejus animæ partis quæ Deo similis est, quoniam etiam divinum numen per hæc comprehendimus. (a) Si ergo vel nunc adhibita cura atque diligentia, vel posthac perignis purgationem anima nostra libera fuerit ab ea conjunctione qua cõrratione carentibus affectibus coaluit atque concrevit, nulla re ad boni et honesti contemplationem impediatur: bonum autem et honestum eam vim ex sui natura habet, ut quidquid in illud intueatur, id ad se quodammodo fuerit, in bono et honesto prorsus erit. Bonum autem et honestum ex sui natura numen divinum est, cum quo per puritatem anima conjunctionem habebit,

C Si igitur hoc acciderit, non amplius cupiditatis motus opus erit, qui nobis præeat ac dux sit ad id quod bonum et honestum est: nam qui in tenebris vitam degit, is lucem desideraverit, qui si in lucem pervenerit, eaque frui ac potiri cœperit, concupiscere atque desiderare desinet. Facultas enim atque potestas potiendi atque fruendi vanam et inutilem efficit cupiditatem. Quocirca per hæc nullum detrimentum accidit ad boni participationem, si rursus ad sese anima reversa, ac plene sese nescens qua natura prædita sit, et velut in speculo et imagine per propriam pulchritudinem ad principalem respiciens, a talibus moribus libera fuerit. In hoc enim vere licet dicere plenam et absolutam esse di-

(61) Γίνεσθαι. B γενέσθαι.

(62) Ὅτι δι'. B καὶ ὅτι δι'. A ὅτι καὶ.

(63) Ἐπιθυμίαν. B ἐπιθυμίαν.

(64) Τινὰ σειρὰν. A B τινὲν σειρᾶν.

(65) Πῶς τοῦτον. A πῶς τοῦτο.

(66) Ὁρεξίν. B θρεξίν λέγω.

(67) Φησίν. A φησίν ἡ διδάσκαλος.

(68) Καθάρσεως. A in margine· πυρώσεως.

(69) Ἐναποδισθῆσεται. A B ἐμποδισθῆσεται.

(70) Ἐλκτικὸν πως. A addit ἐστὶ.

(71) Ἐαυτοῦ. B αὐτοῦ.

(72) Πρὸς τὸ καλόν. A et B addunt ἡμῖν.

(73) Τοιοῦτων sequitur in A τῶν.

(74) Εἰδοῦσα. A B ἰδοῦσα. A in margine εἰδυῖα.

(a) Σχόλιον. Ne de omnibus hoc cum dixisse existimes, sed de illis in quibus parvæ quædam vitiosæ vitæ fuerint reliquæ, quæ propter infirmitatem carnis venia digne sint: a quo animas purgari ait: quemadmodum etiam alii quidam Patres censent: in quibus est etiam Dionysius Areopagita. Item Diadochus Photicæ episcopus. Nisi enim id intellexerimus, et omnibus aliis doctoribus, et sibi ipsi contra-

ria dicentem ostendemus. Dicebat enim ante hæc invivium et inaccessum peccatoribus esse bonorum usum fructum, atque etiam cum divinis verbis pugnare demonstrabitur, quibus ostenditur illorum pœnam sine carere. Erit igitur peccatoribus eorum bonorum, quæ justis recondita sunt usus fructus, expertibus abolis vitiositate desiderium boni. Memento supra dictorum.

vini neminis similitudinem, nempe si anima nostra quodammodo superam rerumque universarum præsidem naturam imitetur. Nam natura quæ superat omnem intellectum, procul ab iis quæ in nobis cernuntur sita, alio quodammodo suam exigit vitam, et non quemadmodum nos nunc, dum vivimus, agimus. Nam homines quidem propterea quod prorsus in motu semper natura est, quocunque impetus voluntatis inclinaverit, illo rapimur: cum non similiter anima ab anteriore sui parte, ut aliquis dixerit, atque a posteriore affecta sit. (a) Nam spes quidem præcedit motum, qui ulterius tendit atque progreditur; memoria vero excipit atque subsequitur motum ad spem progredientem, ac si quidem ad id quod natura bonum et honestum est spes animam ducat, jucundum quasi vestigium memoriæ imprimit motus voluntatis: sin autem ab eo quod melius et præstabilius est aberratum et offensum fuerit, cum simulacro quodam pulchritudinis spes animam deceiverit ac frustra fuerit quæ rem actiam consecuta fuerit recordatio, pudor efficitur. Atque ita bellum hoc intestinum in anima conflatur, memoria adversus spem pugnante, quod male voluntati præierit. Nam ejusmodi quemdam animi sensum aperte indicat affectus pudoris, cum penitentia tanquam flagello quodam inconsultum ac temerarium impetum perstringens et incessans, anima mordetur propter eventum, et in auxilium adversus id quod angit et offendit oblivionem asciscit.

Sed nobis quidem propterea quod boni egeat est natura, semper fertur atque contendit ad id quod deest, ac desiderium ejus quod deficit, ipse naturæ nostræ concupiscendi affectus est, qui vel aberrat propter sinisterum judicium ab eo quod vere bonum et honestum est, vel etiam consequitur et adipiscitur id quo potiri bonum est. At ea quæ superat omnem bonam cogitationem natura, quæque super omnem potentiam eminet, ut quæ nul-

(75) Ζωήν. A B ψυχήν.

(76) Οὐσίαν. A in margine φύσιν.

(77) Ἐν τῷ ζῆν. B ἐν τῇ ζωῇ.

(78) Φύσιν εἶναι. A inserit ἀκίνητος γὰρ ἐστὶν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, καθάπερ.

(79) Καθάπερ. B καθ' ὅπερ.

(80) Ἀντῆς. B ἐαντῆς. Cæterum ad hæc verba: οὐχ ὁμοίως τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ ἐμπροσθεν, hæc in calce codicis A inter notas leguntur: Μη ἐπὶ πάντων τοῦτο νοήσης αὐτὸν εἰρηκέναι, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνων, ἐν οἷς μικρά τινα τῆς ἐμπαθοῦς ζωῆς ἢ νέα λείμματα, διὰ τὴν σαρκικὴν ἀσθένειαν συγγνώμης ἄξια, ὡν καθαρῶσθαι τὰς ψυχὰς φησι, καθὰ καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν Πατέρων δοκεῖ, ὡν καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καὶ Διάδοχος ὁ Φωτικῆς ἐπίσκοπος ἐστίν. Εἰ γὰρ μὴ οὕτω νοήσωμεν, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις διδασκάλοις καὶ ἑαυτῷ τὰ ἐναντία λέγειν δεῖξομεν. Ἐφη γὰρ ἐμπροσθεν, ἄβρατον καὶ ἀπαρόδευτον εἶναι τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσιν, καὶ τοῖς θεοῖς δὲ ὀήμασι μαχόμενος ἀποφανθῆ, ἀπέραντον εἶναι τούτοις τὴν κόλασιν ἀποφανόμενος. Ἔσται γοῦν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ἀφανισθείσης τῆς κακίας, τοῦ ἀγαθοῦ ἡ ἔφεσις, τῆς

σθαί πως τὴν ἡμετέραν ζωὴν (75) τὴν ὑπερκειμένην οὐσίαν (76). Ἡ γὰρ ὑπεράνω παντὸς νοήματος φύσις πόρρω τῶν ἐν ἡμῖν θεωρουμένων ἀφιδρυμένη, ἄλλω τινὶ τρόπῳ τὴν ἰδίαν ἐξοδεύει ζωὴν, καὶ οὐ καθὼς ἡμεῖς νῦν ἐν τῷ ζῆν (77) ἐσμεν. Ἀνθρώποι μὲν γὰρ, διὰ τὸ ἀεὶ πάντως ἐν κινήσει τὴν φύσιν εἶναι (78), καθάπερ (79) ἂν ἡ ὀρμὴ τῆς προαιρέσεως γένηται, κατ' ἐκεῖνο φερόμεθα, οὐχ ὁμοίως τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ ἐμπροσθεν αὐτῆς (80), ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ τὸ ὁπίσω διακειμένης. Ἐλπὶς μὲν γὰρ καθηγείται τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω κινήσεως, μνήμη δὲ δέχεται (81) πρὸς τὴν ἐλπίδα προϊούσαν τὴν κίνησιν· ἀλλ' εἰ μὲν πρὸς τὸ φύσει καλὸν ἢ ἐλπίς τὴν ψυχὴν ἄγῳι, φαίδρῶν ἐνσημαίνεται τῇ μνήμῃ τὸ ἔχνος ἢ τῆς προαιρέσεως κινήσις· εἰ δὲ διαψευθεῖται τοῦ κρείττονος, εἰδὼν τινὲ καλοῦ, (82) παρασοφισαμένης τὴν ψυχὴν τῆς ἐλπίδος, ἢ ἐπακολουθοῦσα (83) τοῖς γινομένοις μνήμη αἰσχύνῃ γίνεται. Καὶ ἐμφύλιος (84) οὗτος ὁ πόλεμος ἐν τῇ ψυχῇ συνίσταται, μαχομένης τῇ ἐλπίδι τῆς μνήμης, ὡς κακῶς καθηγισαμένης τῆς προαιρέσεως. Τοιοῦτον γὰρ τινα νοῦν ἐρμηνεύει σαφῶς τὸ κατ' αἰσχύνῃ πάθος, ὅταν δάκνηται πρὸς τὸ ἀποθᾶν ἢ ψυχῇ, οἷόν τι μάλιστα τῇ μεταμελεῖα καθ' ἀποτέμνη τῆς ἀβουλήτου ὀρμῆς, καὶ εἰς συμμαχίαν κατὰ τοῦ λυποῦντος ἐφελομένη τὴν λήθην

Ἄλλ' ἡμῖν μὲν, διὰ τὸ πτωχὴν (85) εἶναι τοῦ καλοῦ, ἢ φύσις ἀεὶ πρὸς τὸ ἐνδέον ἔσται (86), καὶ ἡ τοῦ λείποντος (87) ἔφεσις αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπιθυμητικὴ τῆς φύσεως ἡμῶν διαθέσις, ἣτοι σφαλλομένη δι' ἀκρισίαν τοῦ ὄντος (88) καλοῦ, ἢ καὶ τυγχάνουσα οὐ τυχεῖν (89) ἀγαθόν. Ἡ δὲ ὑπερέχουσα πᾶσαν ἀγαθὴν ἔννοιαν φύσις, καὶ πάσης ὑπερκειμένη δυνάμειος, ἄτε μηδενὸς ἐνδεῶς ἔχουσα τῶν πρὸς τὸ ἀγαθὸν νοουμένων, αὕτη (90) τῶν ἀγαθῶν οὐσα τὸ πλήρωμα, οὐδὲ κατὰ

τῶν ἀποκειμένων τοῖς δικαίοις ἀγαθῶν ἀπολαύσεως ἀμετόχοις· μέμνησο τῶν ἐμπροσθεν.

(81) Δέχεται. A B διαδέχεται. In calce A scholion legitur istud: ὁμοίωματι καὶ οὐ κατ' ἀλήθειαν ὄντι.

(82) Καλοῦ. A B κάλλους.

(83) Ἐπακολουθοῦσα. A in margine ἐπακολουθήσασα.

(84) Καὶ ἐμφύλιος, etc. Καὶ οὕτως ὁ ἐμφύλιος οὗτος πόλεμος. Ad hæc verba in calce codicis A ista legis: Μέμφεται μὲν ἡ μνήμη τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τοῖς ἀναλογισμοῖς τῶν πεπραγμένων· ἢ δὲ ἐλπὶς τὴν ἀπᾶτην εἰς ἀπολογίαν προβάλλεται, ὑπὸ τοῦ φαινομένου καλοῦ σοφισθεῖσα, καὶ κατ' ἀλήθειαν αὐτὸ προελομένη.

(85) Πτωχὴν. A B πτωχῆ.

(86) Ἔσται. B ἵσταται.

(87) Λείποντος. B λοιπόντος [sic].

(88) Ὀντος. A δντως.

(89) Τυχεῖν. A πρᾶξιγίτ καί.

(90) Ἀδτη. B αὕτη. A in textu αὕτη, in margine αὐτό.

(a) Σχόλιον. Reprehendit et incusat memoria quidem spem per reputationem et æstimationem actorum: spes autem fraudem ad defensionem producit, ut quæ

ab eo quod bonum et honestum appareret decepta sit, idque pro eo quod vere bonum est elegerit

μετοχήν καλοῦ τινος ἐν τῷ καλῷ κινουμένη (91), ἀλλ' αὐτὴ οὕσα ἡ τοῦ καλοῦ φύσις, ὃ τί ποτε καὶ εἶναι τὸ καλὸν ὁ νοῦς ὑποτίθεται, οὔτε τὴν ἐλπιστικὴν κίνησιν ἐν αὐτῇ δέχεται. Πρὸς γὰρ τὸ μὴ παρὸν ἢ ἐλπίς ἐνήργηται (92) μόνον. "Ὁ δὲ ἔχει τις, τί καὶ ἐλπίζει; φησὶν ὁ Ἀπόστολος (93). Οὔτε τῆς μνημονευτικῆς ἐνεργείας πρὸς τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην ἐπιδεῆς ἐστὶ τὸ γὰρ βλεπόμενον τοῦ μνημονευθῆναι (94) οὐκ ἐπιδέεται.

reminiscendi ac recordandi efficientia ad rerum scientiam opus habet. Quod enim videtur recordatione non indiget.

Ἐπει (95) δὲ (96) οὖν παντὸς ἀγαθοῦ ἐπέκεινα ἡ θεία φύσις, τὸ δὲ ἀγαθὸν ἀγαθοῦ φίλον πάντως, διὰ τοῦτο ἐν αὐτῇ (97) βλέπουσα, καὶ ὃ ἔχει θέλει, καὶ ὃ θέλει ἔχει, οὐδὲν τῶν ἐξωθεν εἰς αὐτὴν δεχομένη, ἐξω δὲ αὐτῆς οὐδὲν, ὅτι μὴ ἡ κακία μόνη, ἦτις, εἰ κἀν (98) παράδοξον εἰπεῖν, ἐν τῷ μὴ εἶναι τὸ εἶναι ἔχει· οὐ γὰρ ἄλλη τις ἐστὶ καὶ κακίας (99) γένεσις, εἰ μὴ τοῦ ὄντος (99') στέρησις. Τὸ δὲ κυρίως ὃν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ φύσις ἐστίν. Ὁ οὖν ἐν τῷ ὄντι οὐκ ἐστίν, ἐν τῷ μὴ εἶναι πάντως ἐστίν. Ἐπειδὴν οὖν καὶ ἡ ψυχὴ πάντα τὰ ποικίλα τῆς φύσεως ἀποσκευασαμένη κινήματα θεοειδῆς γίνεται (1), καὶ ὑπερβᾶσα τὴν ἐπιθυμίαν ἐν ἐκείνῳ ἦ, πρὸς ὃ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τέως ὑπήρετο (2), οὐκέτι τινα (3) σχολὴν δίδωσιν ἐν αὐτῇ, οὔτε τῇ ἐλπίδι, οὔτε τῇ (4) μνήμῃ, τὸ γὰρ (5) ἐλπίζόμενον ἔχει· ἡ δὲ (6) περὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν ἀσχολία τὴν μνήμην ἐκκροῖσι τῆς διανοίας· καὶ οὕτω τὴν ὑπερέχουσαν μμεῖται ζῶν τοῖς ἰδιώμασι τῆς θείας φύσεως ἐμμορφωθείσα, ὡς μηδὲν ὑπολειφθῆναι τῶν ἄλλων αὐτῇ, πλὴν τῆς ἀγαπητικῆς διαθέσεως, φυσικῶς τῷ καλῷ προσφουμένης. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἡ πρὸς τὸ καταθύμιον ἐνδιάθετος σχέσις. Ὅταν οὖν ἡ ἀπλή (7) καὶ μονοειδῆς καὶ ἀκριβῶς θεοεικελός (8) ἡ ψυχὴ γινομένη (9) εὐροῖτο ἀληθῶς ἀπλοῦν τε καὶ ἄυλον ἀγαθόν, ἐκείνο τὸ μόνον τοῖόν τι (10) ἀγαπητὸν καὶ ἐράσιμον προσφύεται τε αὐτῇ καὶ συνανακίρνωται (11) διὰ τῆς ἀγαπητῆς κινήσεώς τε καὶ ἐνεργείας, πρὸς τὸ ἀεὶ καταλαμβανόμενόν τε καὶ ἐρσισκόμενον αὐτὴν μορφοῦσα· καὶ

lius indigeat earum rerum quæ circa bonum et honestum intelliguntur, cum ipsa sit honorum plenitudo, neque tanquam particeps alicujus boni et honesti in bono versetur, sed ipsa sit ipsius boni et honesti natura (quodcumque tandem etiam bonum et honestum esse mens ponit), neque sperandi motum in sese admittit (spes enim ad id quod non adest duntaxat adhibetur, quod autem quis habet cur etiam speret? inquit divinus Apostolus), neque

reminiscendi ac recordandi efficientia ad rerum scientiam opus habet. Quod enim videtur recordatione non indiget.

Quoniam igitur divina natura supra omne bonum est, ac bono bonum prorsus amicum est, idcirco cum seipsam intuetur, et quod habet vult, et quod vult habet, nihil externum in sese admittens. Extra eam autem nihil præterquam sola vitiositas est, quæ, etsi dictu absurdum et a vulgari opinione alienum est, in eo quod non est, suum esse habet. Non enim ulla alia generatio vitiositas est, quam ejus quod est privatio (a). Quod autem proprie est, boni natura est. Quod igitur in ente non est, in eo quod non est prorsus est. Postquam igitur anima quoque, segregatis omnibus variis naturæ motibus, Deo similis effecta fuerit, atque superata cupiditate in illo fuerit, ad quod olim a cupiditate erigebatur et incitabatur non amplius consistendi locum in sese dat, neque spei, neque recordationi, nam quod quidem sperabatur habet; occupatione autem fruendorum bonorum memoriam a mente removet ac missam facit; atque ita vitam superam et excelsam, informata divinæ naturæ proprietatibus imitatur, adeo ut nihil aliud ei relinquatur præterquam dilectionis affectus, qui naturaliter ei quod bonum et honestum est adhaeret. Id enim dilectio est, animo, videlicet, insitus habitus et affectus ad id quod placet atque cordi est. Cum igitur simplex et uniformis ac plane similis Deo anima facta, nacta fuerit illud vere simplex et materiæ dolique expers bonum, quod solum revera dignum quod diligatur et amabile est,

(91) Κινουμένη. A B γινομένη.

(92) Ἐνήργηται. A B ἐνεργεῖται.

(93) Ἀπόστολος. A præmittit θεός.

(94) Μνημονευσθῆναι. A B μνημονεύεσθαι.

(95) Ἐπει. A in margine ἐπειδὴ οὖν.

(96) Δέ delet B.

(97) Ἐν αὐτῇ. A B αὐτῆν.

(98) Εἰ κἀν. Εἰ delet B. Cæterum ad verba, ἦτις, εἰ καὶ παράδοξον εἰπεῖν, in calce codicis A ista legas: Εἰσὶ τινα, ἅπερ οἱ ἐξω φασὶν ἐν τῷ γίνεσθαι ἔχειν τὸ εἶναι, οὐκ ἐν τῷ γεγονέναι, ὡσπερ τὴν σκιδὴν τῶν σωμάτων. Αὕτη γὰρ χωρισθείσα τῆς ποιούσης αἰτίας, ἀφανῆς γίνεται, οὐ καθάπερ αἱ οὐσίαι καὶ τῶν ποιούντων αἰτίων χωρισθέντων μένουσι· τοιαύτη καὶ ἡ κακία ἐν τῷ γίνεσθαι καὶ πράττεσθαι μόνον ἔχει τὸ εἶναι, ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ μὴ εἶναι.

(99) Καὶ κακίας. Καὶ delet A et B.

(99') Τοῦ ὄντος. A ἡ τοῦ ὄντος.

(1) Γίνεται. B γεγνήνται.

(2) Ὑπήρετο. B ἐπήρετο.

(3) Τινα B delet.

(4) Τῇ... τῇ. delet B.

(5) Τὸ γάρ. B τὸ μὲν γάρ.

(6) Ἡ δέ. A τῇ δέ.

(7) Ἡ ἀπλή. H delet A et B.

(8) Ἀκριβῶς θεοεικελός. In calce codicis A hæc annotatio legebatur: Καθ' ὁμοίωσιν δηλονότι καὶ μετοχήν, οὐ κατ' οὐσίαν γινομένην.

(9) Γινομένη. A et B γενομένη.

(10) Τοῖόν τι. B τῷ ὄντι.

(11) Συνανακίρνωται. A B συνανακίρνωται.

(a) Σχόλιον. Sunt nonnulla quæ dicuntur ab externis, in eo quod fiant essentiam habere, non in eo quod facta sint; quomodo modum umbram corporum. Hæc enim remota causa efficiente evanescit,

non sicut substantiæ remotis etiam causis efficientibus manent. Talis etiam vitiositas in eo quod fit et agitur duntaxat essentiam habet, quod idem cum eo est quod non est.

cum adhæret eidem, tum una commiscetur atque contemperatur, per dilectionis motum et actionem, ad id quod semper et comprehenditur et invenitur sese formans, atque id per similitudinem boni evadens quod ejus quod participatur atque percipitur, natura est: cum autem in illo cupiditas non sit, propterea quod nec ullius quidem boni defectus in eo sit, consequens fuerit, etiam animam, cum eo evaserit, ubi rei nullius egestas est, ex sese ejicere quoque concupiscendi motum atque affectum, qui tunc duntaxat existit, cum non adfuerit id quod desideratur.

Talis autem doctrinæ atque sententiæ divinus quoque nobis Apostolus auctor est. Cum enim omnium rerum quarum nunc in nobis boni quoque causa studia videntur abolitionem et quietem quamdam atque sedationem et finem futurum ante denuntiasset, solius dilectionis et charitatis terminum non invenit. Nam prophetiæ abolentur, inquit, et cognitiones et scientiæ quiescent, et finem habebunt; charitas autem ac dilectio nunquam excidit. Quod perinde est ac si dixisset, Semper eadem est; quin etiam cum fidem et spem una cum charitate atque dilectione permanere diceret, rursus eam etiam illis præfert atque præponit, neque injuria. Nam spes interim movetur, dum non licet frui atque potiri iis rebus quæ sperantur. Et itidem fides sustentaculum ac firmamentum est incertitudinis earum rerum quæ sperantur. Nam et ita eam definit, cum diceret: Est autem fides rerum, quæ sperantur, substantia. Cum autem venerit id quod speratur, aliis omnibus quiescentibus, charitatis ac dilectionis efficientia manet, quippe cum non inveniat quod eam excipiat et in locum ejus succedat. Quamobrem etiam universarum actionum quæ cum virtute perficiuntur atque etiam legis præceptorum principatum tenet. Si igitur ad hunc finem aliquando anima pervenerit, aliarum rerum non erit egena, quippe rerum nimirum universarum plenitudinem complexa, per quam solam quodammodo ipsius divinæ beatitudinis in sese conservare insigne videtur. Nam et vita superæ naturæ charitas atque dilectio est, quoniam quod bonum et honestum est,

Α τοῦτο γινομένη διὰ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ὁμοιότητος, ὅπερ ἡ τοῦ μετεχομένου φύσις ἐστίν, ἐπιθυμίας (12) ἐκείνη μὴ οὐσίης διὰ τὸ μηδὲ τινος τῶν ἀγαθῶν ἐνδεῖαν ἐν αὐτῷ εἶναι, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τὴν ψυχὴν ἐν τῷ ἀνευδεεῖ γινομένην (13) ἐκβάλλειν ἀρ' ἑαυτῆς καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν κίνησίν τε καὶ διὰθεσιν, ἣ (14) τότε γίνεται μόνον, ὅταν (15) μὴ παρῆ τὸ ποθοῦμενον.

εγέστας ἐστὶ, ἐκ σέσε ἐκίερε quoque concupiscendi

Τοῦ δὲ τοῦ τοιοῦτου δόγματος καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος ἡμῖν καθηγῆσατο, πάντων τῶν νῦν ἐν ἡμῖν καὶ ἐπὶ τῷ κρεῖττονι σπουδαζομένων παῦλάν τινα καὶ καταστολὴν προαγγείλας, μόνης δὲ (16) τῆς ἀγάπης οὐχ εὐρών (17) τὸν ὄρον. Προφητεία γάρ, φησί, καταργηθήσονται, καὶ γνώσεις (18) παύσονται· ἡ δὲ ἀγάπη οὐδέ ποτε πίπτει (19)· ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχειν· ἀλλὰ καὶ πίστιν καὶ ἐλπίδα συμπαραμεινῆναι (20) τῇ ἀγάπῃ λέγων, πάλιν καὶ τούτων αὐτὴν ὑπερτίθειν εἰκότως. Ἡ γὰρ ἐλπίς μέχρι ἐκείνου κινεῖται, ἕως ἂν μὴ παρή (21) τῶν ἐλπιζομένων ἀπόλαυσις, καὶ ἡ πίστις (22) ὡσαύτως ἐρείσματος τῆς τῶν ἐλπιζομένων ἀδηλίας γίνεται. Οὕτω γὰρ αὐτὴν καὶ ὠρίσαστο λέγων· Ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις. Ἐπειδὴν δὲ ἔλθῃ τὸ ἐλπιζόμενον, τῶν ἄλλων εὐτηρεμόντων (23) πάντων, ἣ κατὰ τὴν ἀγάπην ἐνέργεια (24) μένει, τὸ διαδεχόμενον αὐτὴν οὐχ εὐρίσκουσιν (25). Διὸ καὶ προτερεύει τῶν τε κατ' ἀρετὴν κατορθομένων ἀπάντων, καὶ τῶν τοῦ νόμου παραγγελμάτων. Εἰ οὖν ἐπὶ τοῦτο ποτε τὸ τέλος φθάσειεν ἡ ψυχὴ, ἀνευδεῶς ἕξει τῶν ἄλλων, ἅτε δὴ τοῦ πληρώματος περιδεδραγμένη τῶν ὄντων, καὶ δοκεῖ (26) μόνῃ πως αὐτῆς (27) τῆς θείας μακαριότητος ἐν αὐτῇ (28) σῶζειν τὸν χαρακτήρα. Ἡ τε γὰρ ζῶη τῆς ἀνω φύσεως ἀγάπῃ ἐστίν, ἐπειδὴ τὸ καλὸν ἀγαπητὸν (29) πάντως ἐστὶ (30) τοῖς γινώσκουσιν· γινώσκουσι δὲ αὐτὸ (31) τὸ θεῖον· ἡ δὲ γνῶσις ἀγάπῃ γίνεται. Διὸ τὸ (32) καλὸν ἐστὶ τῆ φύσεως τὸ γινωσκόμενον, τοῦ δὲ ἀληθῶς (33) καλοῦ ὁ ὕβρισθης οὐ προσάπτεται κόρος (34)· κόρου δὲ τὴν ἀγαπητικὴν πρὸς τὸ καλὸν σχέσιν (35) οὐ διακόπτοντος, ἀεὶ ἡ θεία ζωὴ δι' ἀγάπης ἐνεργηθήσεται, ἣ καλὴ τε κατὰ φύ-

(12) Ἐπιθυμίας. A B ἐπιθυμίας δέ.

(13) Γινομένην. B γενομένην.

(14) Ἡ. B ἦ.

(15) Ὅταν. A ὅτ' ἂν.

(16) Δέ delet A.

(17) Εὐρών. A in margine εὔρε.

(18) Γνώσεις. B γλώσσαι.

(19) Πίπτει. A B ἐκπίπτει.

(20) Συμπαραμεινῆναι. A in margine σύν δεδραμηκῆναι.

(21) Παρή. A B παρῆ ἦ.

(22) Καὶ ἡ πίστις. Ad hæc verba in calce codicis A ista legebantur, Ὅτι πᾶσαι τῆς ψυχῆς αἱ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐνέργειαι παύσονται· ἐλπίς, ἐφῆσις, μνήμη, καὶ ὅσαι τοιαῦται, πλὴν τῆς ἀγαπητικῆς κινήσεως.

(23) Εὐτηρεμόντων. A in textu ἀτρεμούντων, in margine ἡρεμούντων.

(24) Ἐνέργεια. B ἐνέργειαν.

(25) Εὐρίσκουσιν. A B εὐρίσκουσα.

D (26) Καὶ δοκεῖ. A in margine καὶ ἄ.

(27) Αὐτῆς. A in margine αὐτῆ. B αὐτῆ.

(28) Ἐν αὐτῇ. A B ἐν ἑαυτῇ.

(29) Ἀγαπητόν. B ἀγαπητόν ἐστι.

(30) Πάντως ἐστὶ. Ἔστι delet B.

(31) Αὐτό. B ἑαυτό.

(32) Διὸ τό. B διότι. Ad verba διότι καλὸν ἐστὶ in calce codicis A hæc notantur: Ὅτι κόρον οὐκ ἔχει ἡ πρὸς τὸν θεὸν τῶν ἀγίων ἀγαπητικὴ σχέσις. Ἄηρος οὐν ἐστὶν ὁ παρ' Ὀριγένους ἀναπλασθεὶς τῶν νόων κόρος, καὶ ἡ ἐκ τούτου κατάπτωσις αὐτῶν καὶ ἀνάκλησις, ἀφ' οὗ τὸ πολυβρόλλητον δόγμα τῆς τῶν ψυχῶν παρουπαρξέως τε καὶ ἀποκαταστάσεως ἀστάτῳ φορᾷ περιφερομένων κατασκευάζει τὰ Ἑλληνικὰ μυθεύματα τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀληθείᾳ ὡς κακῶν πασιγκάπηλος προσμίξει σπουδάσας.

(33) Ἀληθῶς. B ἀληθοῦς.

(34) Οὐ προσάπτεται κ. B κόρος οὐ προσάπτεται.

(35) Πρὸς τὸ καλὸν σχέσιν. B σχέσιν πρὸς τὸ καλόν.

σιν ἐστὶ, καὶ ἀγαπητικῶς πρὸς τὸ καλὸν ἐκ φύσεως ἔχει, καὶ ὄρον (36) τῆς κατὰ τὴν ἀγάπην ἐνεργείας οὐκ ἔχει, ἐπειδὴ οὐδὲ τοῦ καλοῦ τι πέρασ καταλαμβάνεται, ὡς συναπολήγειν τῷ πέρατι τοῦ καλοῦ τὴν ἀγάπην· μόνω γὰρ τῷ (37) ἐναντίω τὸ καλὸν περατιοῦται· οὐ δὲ (38) ἡ φύσις ἀνεπίδεκτος ἐστὶ τοῦ χειρόνος, πρὸς τὸ ἀπέραντόν τε καὶ ἀόριστον τὸ ἀγαθὸν προελεύσεται (39).

et honestum est, non interrupte, divina vita quæ vita cum natura bona atque honesta est, tum erga id quod bonum et honestum est, dilectionis affectu natura prædita est, ac terminum et satietatem et honesti quidem aliquis finis deprehenditur, ut una cum fine boni et honesti charitas atque dilectio quoque desinat. Nam solo contrario bonum atque honestum terminatur atque finitur. Cujus autem boni ea natura est, quæ deterius non admittat, id in infinitum et indeterminatum usque progredietur.

Ἐπεὶ οὖν ἑλκτικὴ τῶν οὐκείων πᾶσα φύσις ἐστίν, οὐκείων δὲ πῶς τῷ Θεῷ τὸ ἀνθρώπινον, ἅτε δὴ φέρον ἐν ἑαυτῷ τοῦ ἀρχετύπου μιμήματα (40), ἔλκεται κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην πρὸς τὸ θεῖον τε καὶ συγγενὲς ἡ ψυχῇ. Δεῖ γὰρ πάντῃ καὶ πάντως τῷ Θεῷ ἀποσωθῆναι τὸ ἴδιον· ἀλλ' εἰ μὲν κούφη καὶ ἀπέριττος τύχη (41), μηδεμιᾶς σωματικῆς ἀχθηδόνος αὐτὴν πιεζούσης, ἡδέια καὶ εὐκολος αὐτῇ (42) ἢ πρὸς τὸν ἐπισπώμενον προσχωρήσις γίνεται. Εἰ δὲ τοῖς τῆς προσπάθειας ἡλίοις εἰς τὴν πρὸς τὰ ὑλόδη σχέσιν (43) καταπαρῆ (44), οἶόν τινα (45) πάσχειν εἰκὸς ἐν τοῖς συμπτώμασι τῶν σεισμῶν, τὰ ἐμπισθέντα τοῖς χώμασι σώματα· προκείσθω δὲ καθ' ὑπόθεσιν τὸ μὴ (46) βεβαρῆσθαι μόνον αὐτὰ τοῖς συμπτώμασιν, ἀλλὰ καὶ διαπεπερονῆσθαι τισιν ὀβελοῖς ἢ ξύλοις τοῖς ἐνευρεθεῖσι (47) τῷ χώματι (48)· ὅπερ οὖν εἰκὸς ὁπομεῖναι τὰ οὕτω διακείμενα σώματα, παρὰ τῶν οὐκείων τῆς συμπτώσεως ὅστας (49) ἐνεκεν ἐξελκόμενα· ξανθίησεται γὰρ πάντως, καὶ σπαραχθήσεται, καὶ πᾶν ὀτιοῦν τῶν χαλσπωτάτων πείσεται, τοῦ χώματος αὐτὰ καὶ τῶν ἡλων διὰ τὴν τῶν ἐφελομένων βίαν καταξαινόντων· τοιοῦτόν τι μοι δοκεῖ καὶ περὶ τὴν ψυχὴν γίνεσθαι πάθος, ὅταν ἡ θεία δύναμις ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐκ τῶν ἀλόγων τε καὶ ὑλικῶν συμπτωμάτων ἐφέλκηται (50) τὸ ἴδιον. Οὐ γὰρ (51) μωσῶν οὐδ' ἀμυνόμενος ἐπὶ τῇ κακῇ ζωῇ, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, ἐπάγει τοῖς ἐξημαρτηκόσι τὰς ὀδυνηρὰς διαθέσεις ὁ Θεός, (52) ὁ ἀντιποιοῦμένος τε καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔλκων πᾶν ὅτιπερ αὐτοῦ χάριν ἤλθεν εἰς γένεσιν· ἀλλ' ὁ μὲν ἐπὶ τῷ χρεῖστον σκοπῷ πρὸς ἑαυτὸν, ὃς ἐστὶ πηγὴ πάσης μακαριότητος, ἐπισπᾶται τὴν ψυχὴν (53)· ἐπισυμβαίνει δὲ κατ' ἀνάγκην ἡ ἀλγεινὴ διάθεσις τῷ ἐλκόμενῳ.

causa, mea quidem opinione, Deus iis qui peccaverint dolorem facientes adhibet affectiones, qui et apprehendit et vindicat, et ad se trahit quidquid ipsius gratia provenit in rerum naturam; sed

prorsus ab iis qui id cognoscunt diuinum habetur: cognoscitur autem id divino; notitia vero in dilectionem col propterea quod natura bonum et honestum id quod cognoscitur; id autem quod bonum et honestum est, a petulanti atque proterva satietate non attingitur. Porro satietate dilectionis, habitum et affectum ad id quod bonum semper per charitatem ac dilectionem exigitur, erga id quod bonum et honestum est, dilectionis diligendi actionis non habet, quoniam nec boni et honesti quidem aliquis finis deprehenditur, ut una cum fine boni et honesti charitas atque dilectio quoque desinat. Nam solo contrario bonum atque honestum terminatur atque finitur. Cujus autem boni ea natura est, quæ deterius non admittat, id in infinitum et indeterminatum usque progredietur.

Quoniam igitur cuiusque naturæ ea vis est, ut affinia, propria, atque cognata attrahat, propinquum autem quodammodo atque conjunctum Deo genus humanum est, quippe ferens in se nimirum imaginem principalis figuræ, necessarium plane est ut anima trahatur ad id quod diuinum simul atque cognatum est (oportet enim usquequaque penitus ac prorsus Deo suum reservari); sed si quidem levis, expedita atque sincera fuerit, et nihil redundantis superfluitatisque in se habuerit, nulla corporea molestia eam præmente, jucundus ac facilis ei ad attrahentem accessus fit. Sin autem affectionis clavis ad eum habitum qui cum materialibus conjunctus est et affinitatem habet affixa fuerit: quale quiddam terræ motu collapsis edificiis, corporibus mole atque aggere oppressis atque obtritis, accidere par ac verisimile est (ponatur autem exempli gratia, non solum ea gravata esse molibus, ruina, atque labe locorum, verumetiam verubus quibusdam, aut clavis et lignis in ruinis et aggeribus inventis trajecta atque transfixa esse); quod igitur ita affecta corpora sufferre verisimile est, dum, ut parentetur eis ac justa exsequiarum persolvantur, a propinquis et necessariis ex labe atque ruina extrahuntur (lacerabuntur enim prorsus dilaniabunturque, et quam atrociissime acerbissimeque tractabuntur, aggere simul et clavis expropter vim attrahentium dhacerantibus): ejusmodi quoddam incommodum circa animam quoque mihi accidere videtur, cum humanitate mota divina potentia ex rationis expertibus et materialibus quod suum est attrahit ruinis. Nec enim odio ac vindicandæ pravæ vitæ

(36) Ὅρον. A B χρόνον.

(37) Μόνω γὰρ τῷ. εἰς. B μόνον γὰρ τὸ ἐναντίον τῷ καλῷ περατοῦται. A περατοῦται.

(38) Οὐ δὲ. A B οὐδέ.

(39) Προελεύσεται. B προελεύσεται.

(40) Μιμήματα. B μίμημα.

(41) Τύχη. A B τύχοι. Ceterum ad verba, ἀλλ' εἰ μὲν κούφη, in margine codicis B hæc erant notata: Ὁ μακάριος Γερμανὸς ὠθέλισε μέσος τῶν ἐμπροσθεν, ὡς νόθα.

(42) Αὐτῇ. B αὐτῆ.

(43) Εἰς τὴν... σχέσιν. B τῇ... σχέσει.

(44) Καταπαρῆ. B καταπαρῆτη.

(45) Τίνα. B τι.

(46) Τὸ μὴ. B τῷ μὴ.

(47) Ἐνευρεθεῖσι. B εὐρεθεῖσι.

(48) Τῷ χώματι. A ἐν τ. χ.

(49) Ὅστας. B τῆς ὅστας.

(50) Ἐφέλκηται. A ἐφέλκεται. B ἐφέλκη.

(51) Οὐ γὰρ. B οὐδὲ γάρ.

(52) Ὁ Θεός. B delet.

(53) Ἐπισπᾶται τὴν ψ. B τ. ψ. ἐπισπ.

ille quidem meliore animo atque consilio ad sese, qui omnis beatitudinis fons est, animam attrahit: ex necessitate autem ei quod attrahitur accidit illa affectio acerba.

Ac quemadmodum illi, qui auro materiam im-
mista per ignem expurgant, non solum id quod
adulterinum est igne liquefaciunt, sed omnino
necessarium est, ut purum quoque una cum adul-
terino, improbo atque corrupto liquefat, atque hoc
consumpto illud maneat: eodem modo plane necesse
est, ut dum vitiositas purgatorio igni absumitur,
anima quoque, quæ cum vitiositate unita est, in
igne sit, donec id quod inspersum est adulterinum,
materiale atque fucatum et corruptum totum abo-
leatur igne consumptum. Item quemadmodum si
cui funiculo lutum tenacius penitus circumlinatur,
deinde per quoddam angustum foramen initium
funis trajiciatur, ac violenter aliquis introrsus a
summitate funem attrahat, omnino necesse est ut
funis quidem sequatur attrahentem, lutum vero
circumlitum ex violenta tractione extra foramen
maneat, a fune detersum et abrasum, eique causa
existit, ut cum eo in transitu non commode
agatur, sed violentam sufferat ab attrahente exten-
sionem: tale quiddam mihi videtur circa ani-
mam quoque cogitari atque intelligi oportere, eam
videlicet materialibus atque terrenis affectibus in-
volutam laborare atque distendi, dum Deus qui-
dem quod suum est ad sese trahit: quod autem
alienum est, propterea quod cum anima quo-
dammodo coaluerit, violenter abraditur et abstergit-
tur, acresque ei atque intolerabiles affert dolores.
— G. Ergo iudicium, inquam, divinum, ut videtur,
non ex causa principali atque præcipua cruciatum
adhabet iis qui deliquerunt, sed illud quidem, ut
oratio demonstravit, bonum duntaxat, dum id a
malo secernit et eximit, et ad communionem
beatitudinis attrahit, operatur; divulsio autem
coalitionis et coagmentationis ei quod trahitur do-
lorem facit.— M. Idem, inquit magistra, ego quoque
sentio, et quod pro quantitate vitiositatis quæ
in unoquoque fuerit, cruciatus ac doloris modus
adhibeatur. Non enim par est utrumque, tum eum
qui in malis vetitis taudiu versatus sit, tum eum
qui in mediocria delicta quædam incidit, per
purgationem vitiosi habitus ex æquo cruciari
atque dolere, sed pro modo ac quantitate mate-
riæ, vel longiore vel brevioris temporis spatio illa

Και ὡσπερ τὴν ἐμμυχθεῖσαν τῷ χρυσίῳ (54) ὕλην
οἱ διὰ πυρὸς ἐκκαθαροῦντες (55) οὐ μόνον τὸ νόθον
τῷ πυρὶ τήκουσιν, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην καὶ τὸ
καθαρόν τῷ κιδήλιῳ συγκατατίθεται, κάκεινου δὲ (56)
δαπανωμένου τοῦτο μένει· οὕτω καὶ τῆς κακίας τῷ
ἀκοιμήτῳ (57) πυρὶ δαπανωμένης, ἀνάγκη πᾶσα καὶ
τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῇ ψυχὴν ἐν τῷ πυρὶ εἶναι, ὡς
ἄν (58) τὸ κατεσπαρμένον νόθον καὶ ὑλώδες, καὶ κί-
βδηλον ἀπαναλωθῆ (59) τῷ αἰωνίῳ (60) πυρὶ δαπανώ-
μενον. Καὶ καθάπερ εἰ τιτι σχοινίῳ πηλὸς τῶν κολ-
λωδεστέρων διὰ βάρους περιπλασθεῖη, εἴτα διὰ τινὸς
λεπτοῦ χωρήματος ἡ ἀρχὴ διεξαχθεῖ τῆς σχοίνου,
καὶ βιαίως (61) τις ἐπὶ τὰ ἐντὸς ἐκ τοῦ ἄκρου τὴν
σχοῖνον ἐφέλκοιτο, ἀνάγκη πᾶσα τὴν μὲν ἐπεσθαι τῷ
ἐπισπωμένῳ, τὸν δὲ παραπλασθέντα (62) πηλὸν ἐκ
τῆς βιαίας ὀλκῆς ἔξω τῆς τρυμαλιᾶς μένειν τῆς σχοί-
νου ἀποξυόμενον, καὶ αἴτιον αὐτῇ γίνεσθαι (63) τοῦ
μὴ εὐδοῦσθαι κατὰ τὴν πάροδον, ἀλλὰ βίαιαν ὑπο-
μῆνειν ἐκ τοῦ ἐφελκόμενου τὴν τάσιν τοιούτον τί μοι
δοκεῖ καὶ τὸ περὶ τὴν ψυχὴν ἐνοεῖν ταῖς ὀλικαῖς τε
καὶ γεώδεσι προσπαθείαις ἐνεληθεῖσαν, κάμνειν
καὶ διατείνεσθαι, τοῦ μὲν θεοῦ τὸ ἴδιον πρὸς ἑαυτὸν
ἐλκοντος· τοῦ δ' ἄλλοτριου, διὰ τὸ συμφυῆναι πᾶς
αὐτῇ, βιαίως ἀποξυρομένου (64-65), καὶ τὰς δριμυίας
αὐτῇ καὶ ἀνυποστάτους ἀγγυθόνας ἐπάγοντος. — Γ.
Οὐκοῦν, εἶπον, οὐχ ἡ θεία (66) κρίσις, ὡς εἰοικε, κατὰ
τὸ (67) προηγούμενον, τοῖς ἐξημαρτηκόσιν ἐπάγει τὴν
κόλασιν, ἀλλὰ τὸ μὲν (68) ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν (69),
ἀγαθὸν ἐνεργεῖ μόνον τοῦ κακοῦ ἀπὸκρίνουσα, καὶ
πρὸς τὴν ψυχὴν μακαρισίτουσ κοινωνίαν ἐπισπωμένη· ὅ
δὲ τῆς συμφύτας διασπασμὸς ὀδύνη τῷ ἐλκομένῳ γίνε-
ται. — Μ. Οὕτω, φησὶν ἡ διδάσκαλος, καὶ ὁ ἐμός ἐστι
λόγος, καὶ ὅτι μέτρον τῆς ἀγγυθόνας ἡ τῆς κακίας ἐν
ἐκάστῳ ποσότης ἐστίν. Οὐ γὰρ εἰκὸς ἐκ τοῦ ἴσου τὸν εἰς
τοσοῦτον (70) ἐν ἀπηγορευμένοις γεγονότα κακοῖς, καὶ
τὸν μετριοῖς (71) συνενεχθέντα πλημμελήμασιν, ἐν
τῇ κρίσει (72) τῆς μοχθηρᾶς ἔξεως ἀναθῆναι. Ἄλλα
παρὰ τὸ ποσὸν τῆς ὕλης, ἡ πλείων ἢ ἔλαττον (73) ἡ
ὀδύνηρὰ ἐκείνη φλὸξ ἐξαφῆσεται, ὡς ἄν (74) τὸ ὑπο-
τρέφον ἦ. Ἡ τοίνυν πολὺς ὁ ὕλωδης ἐπεσι φόρτος,
πολλὴν ἀνάγκη καὶ διαρκεστέραν ἐπ' αὐτῷ (75) γί-
νεσθαι τὴν ἀναλίσκουσαν φλόγα· ᾧ δὲ ἐπ' ἔλαττον ἡ
τοῦ πυρὸς δαπάνη ἐγκαταμίμικται, τοσοῦτον ὑποκα-
ταβαίνει τῆς σφοδροτέρας τε καὶ δριμυτέρας ἐνεργείας

(54) Χρυσίῳ. B χρυσίῳ.

(55) Ἐκκαθαροῦντες. B ἐκκαθαίροντες.

(56) Δέ delet B. Ad verba, κάκεινου δεδαπανημέ-
νου, in calce codicis A hæc notantur: Κατὰ τὴν ἀνω-
τέρω παρ' ἡμῖν λεγθεῖσαν διάταξιν, ἐνθα περὶ τῆς
ἀφανισθείσης κακίας διαλαμβάνει, νοητέον καὶ τὰ
παρόντα καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀνάγκη: ταῦτα κάκεινα ἐπι-
μελῶς.

(57) Ἀκοιμήτῳ. A in textu καθαρίῳ, in mar-
gine ἀκοιμήτῳ. B καθαρσίῳ.

(58) Ὡς ἄν. A ἕως ἄν.

(59) Ἀπαναλωθῆ. A in textu ἅπαν ἀναλωθείη,
in margine ἀναλωθῆ.

(60) Αἰωνίῳ delet A.

(61) Βιαίως. A in textu βεβαίως τῶν ἐπὶ, in

margine βιαίως.

(62) Παραπλασθέντα. A περιπλασθέντα.

(63) Γίνεσθαι. B γενέσθαι.

(64-65) Ἀποξυρομένου. A B ἀποξυόμενου.

(66) Οὐχ ἡ θεία. A delet οὐχ.

(67) Κατὰ τό. A οὐ κατὰ.

(68) Ἄλλα τὸ μὲν. A B ἀλλ' ἡ.

(69) Ἀπέδειξεν. B ὑπέδειξεν.

(70) Εἰς τοσοῦτον B delet.

(71) Μετριοῖς. B addit τισίν.

(72) Κρίσει. B καθάρσει.

(73) Πλείων ἢ ἔλαττον. B πλείων ἢ ἐλάττων.

(74) Ὡς ἄν. A B ἕως ἄν.

(75) Ἐπ' αὐτῷ. A B ἐπ' αὐτοῦ.

ἡ κίλασις, ὅσον ἠλάττωται τῷ τῆς κακίας μέτρῳ τὸ ὑποκείμενον. Χρῆ γὰρ πάντῃ καὶ πάντως ἐξαιρεθῆ-
 ναί ποτε τὸ κακὸν ἐκ τοῦ ὄντος, καὶ ὅπερ ἐν τοῖς
 φθάσασιν εἰρηται, τὸ ὄντος (76) μὴ ὄν, μηδ' εἶναι (77)
 ὄλως. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξω πᾶσι προαιρέσεως ἡ κακία
 εἶναι φύσιν οὐκ ἔχει, ὅταν πᾶσα προαιρέσις (78) ἐν
 τῷ Θεῷ γένηται, εἰς παντελῆ ἀφανισμόν ἡ κακία μὴ
 χωρήσει (79), τῷ μηδὲν αὐτῆς ὑπολειφθῆναι δοχείον.
 jectum fuerit diminutum. Oportet enim penitus ac prorsus aliquando malum eximi ex eo quod est
 et quod in superioribus dictum est, id quod reipsa non est, ne esse quidem omnino. Quoniam
 enim ea vitii nequitiaeque natura est, ut extra voluntatem et arbitrium non sit, cum omnis vo-
 luntas et omne arbitrium in Deo fuerit, ad absolutam atque perfectam et extremam abolitionem
 et interitum vitiositas redigetur, ut nullum ejus receptaculum relinquatur.

Γ. Ἄλλὰ τί κέρδος; (80) τῆς χρηστῆς ἐλπίδος (81), εἴ-
 πον ἐγώ, τῷ λογιζομένῳ ὅσον ἐστὶ κακὸν καὶ ἐνιαυ-
 σαιάν (82) μόνῃν ὑποσχέιν ἀλγηδὼνα, εἰ δ' εἰς αἰώ-
 νιόν τι διάστημα ἡ ἀρχαίος ἐκείνη δόξῃ παραταθείη,
 τίς ἐκ (83) τῆς ὑστερον ἐλπίδος ὑπολείπεται (84) πα-
 ραμυθία, ᾧ πρὸς ὄλον αἰῶνα συνδιαμετρεῖται ἡ κό-
 λασις; — Μ. Ὡστε (85) προνοητέον ἢ καθόλου τῶν τῆς
 κακίας (86) μολυσμάτων φυλάξει τὴν ψυχὴν ἀμιγῆ τε
 καὶ ἀκονιώνητον· ἢ εἰ τοῦτο πάντῃ ἀμύχανον διὰ
 τὸ ἐμπαθεῖς (87) τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς ὅτι μάλιστα
 ἐν μετρίοις τισὶ καὶ εὐθεραπεύτοις εἶναι τὰ τῆς
 ἀρετῆς ἀποτεύγματα. Οἶδε γὰρ ἡ εὐαγγελικὴ διδα-
 σκαλία καὶ μυρίων ὀφειλέτην τινὰ ταλάντων (88-89),
 καὶ πεντακοσίων δηναρίων, καὶ πενήκοντα, καὶ κο-
 δράντου τινὸς (90), ὅπερ τὸ ἔσχατόν ἐστιν (91) ἐν
 νομίμασι· τὴν δὲ τοῦ Θεοῦ δικαίαν κρίσιν διὰ πάν-
 των διεξιέναι, καὶ τῷ βάρει τοῦ ὀφλήματος συνεπι-
 τείνουσαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπαιτήσεως, καὶ οὐδὲ (92)
 τῶν σμικροτάτων ὑπερορῶσαν. Τὴν δὲ ἀπόδοσιν τῶν
 ὀφλημάτων τὸ εὐαγγέλιον εἶπεν οὐκ ἐκ χρημάτων
 διαλύσεως γίνεσθαι, ἀλλὰ παραδίδοσθαι τοῖς βασανι-
 σταῖς τὸν ὑπόχρεον, ἕως ἂν, φησὶν, ἀποδῶ πᾶν τὸ
 ὀφειλόμενον· ὅπερ οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν, ἢ διὰ τῆς βα-
 σάνου τὴν ἀναγκαίαν ὀφειλὴν ἀποτίσαι, τὸ ὄφλημα τῆς
 τῶν λυπηρῶν μετουσίαις, ὧν (93) παρὰ τὸν βίον ὑπό-
 χρεως ἐγένετο, ἀμιγῆ τε καὶ ἀκατον τοῦ ἐναντίου τὴν
 ἡδονὴν ὑπὸ ἀβουλίας ἐλόμενος, καὶ οὕτως, ἅπαν (94)
 ἀποθέμενος τὸ ἀλλότριον ἑαυτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁμαρ-
 τία, καὶ τὴν ἐκ τῶν ὀφλημάτων αἰσχύνῃ ἀποδυσάμε-
 νος, ἐν ἐλευθερίᾳ τε καὶ παρῆρησίᾳ γένηται. Ἡ δ' ἐλευ-
 θερία ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ ἀδέσποτόν τε καὶ αὐτοκρατὲς
 ἐξομώσις, ἢ κατ' ἀρχαίς μὲν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ (95)
 δεδωρημένη, συγκαλυφθεῖσα τῇ τῶν ὀφλημάτων αἰσχύ-
 νῃ. Πᾶσα δ' ἐλευθερία μία τίς ἐστι τῇ φύσει καὶ πρὸς
 ἑαυτὴν οικειῶς ἔχει. Ἀκολούθως οὖν πᾶν (96) τὸ ἐλεύ-
 θερον τῷ ὁμοίῳ συναρμοσθήσεται· ἀρετὴ δὲ ἀδέσπο-

A flamma dolorifica, quandiu fuerit id quod eam alat,
 accendetur. Cui igitur magnum inhæserit onus
 materiale, in eo necesse est magnam ac diutius
 durantem esse flammam, quæ materiam eam con-
 sumat : in eo vero, cui minori spatio temporis
 ignis ille consumens admovetur, tantum de vehe-
 mentiore atque acriore operatione poena remittit,
 quantum, quod ad modum vitiositatis attinet, sub-
 jectum fuerit diminutum. Oportet enim penitus ac prorsus aliquando malum eximi ex eo quod est
 et quod in superioribus dictum est, id quod reipsa non est, ne esse quidem omnino. Quoniam
 enim ea vitii nequitiaeque natura est, ut extra voluntatem et arbitrium non sit, cum omnis vo-
 luntas et omne arbitrium in Deo fuerit, ad absolutam atque perfectam et extremam abolitionem
 et interitum vitiositas redigetur, ut nullum ejus receptaculum relinquatur.

C. Sed quod lucrum et operæ pretium est, inquam
 ego, hujus bonæ spei reputanti quantum sit malum,
 B vel annum solum sustinere cruciatum, quod si
 usque ad æternum quoddam intervallum intolera-
 bilis ille dolor prorogetur, quænam ex posterius
 futura spe consolatio relinquatur ei cui ad totam
 æternitatem poenæ modus ac mensura redigitur?
 — Ita quod providendum fuerit ut vel penitus et in
 universum ab inquinamentis vitiositatis integra
 atque omnis cognationis expers anima conservetur;
 aut si id propter affectus et vitia, quibus natura
 nostra obnoxia est, nulla ratione prorsus expediri
 ac fieri potest, ut in quam maxime mediocribus
 quibusdam curatque facilibus delictis consistant
 virtutis incommoda atque detrimenta. Novit enim
 evangelica doctrina et decies mille talentorum, et
 quingentorum denariorum et quinquaginta, et qua-
 drantis alicujus, quod in moneta extremum est,
 quemdam debitorem : ac justum Dei iudicium omnia
 persequi, proque magnitudine æris alieni pro-
 rogare et extendere necessitatem solutionis, ac ne
 minima quidem despiciere ac præterire. Solutionem
 autem debitorum non ex pecuniarum decisione ac
 dissolutione fieri Evangelium dixit, sed tradi tor-
 toribus obæratum, donec solverit, inquit, quidquid
 debet (quod nihil aliud est, nisi per tormentum
 necessarium æs alienum solvere, debitum, inquam,
 participationis rerum tristium et acerbaram, qua-
 rum participationis per tempus vitæ debitor factus
 est, cum meram contrariique admistione non tem-
 peratam voluptatem consilii stoliditate expetivit
 atque elegit), atque ita ubi quidquid a se alienum
 est, id est peccatum deposuerit et abjecerit, pudor-
 emque, quem ex debitis contraxerat, exuerit, in
 libertate simul et fiducia versetur. Porro libertas
 est assimilatio et exæquatio cum eo quod domi-

(76) Τὸ ὄντως. A B τῷ ὄντι.

(77) Εἶναι delet B.

(78) Πᾶσα προαιρέσις delet B.

(79) Μὴ χωρήσει. A B μεταχωρήσει.

(80) Κέρδος. A B τὸ κέρδος.

(81) Ἐλπίδος. A B ταύτης ἐλπίδος.

(82) Ἐνιαυσίαίαν. B ἐνιαύσιον.

(83) Τίς ἐκ. A τίς ἢ ἐκ.

(84) Ὑπολείπεται. B ὑπολείπεται.

(85) Ὡστε. B ὅτι.

(86) Τῆς κακίας. Τῆς delet A, sed B habet ἐκ

κακίας.

(87) Ἐμπαθεῖς. A B, ἐμπαθῆς.

(88-89) Τινὰ ταλάντων. B ταλάντων τινά.

(90) Τινός. B Ἐνός.

(91) Ὅπερ τὸ ἔσχ. ἔ. B ὅπερ ἐστὶ τὸ ἔσχατον.

(92) Οὐδέ. B Οὐδέν.

(93) Ὡρ. B ᾧ.

(94) Ὅσων delet B.

(95) Παρὰ Θεοῦ. A B ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

(96) Πᾶν delet B.

τὴν περιλήψιν. Ἄλλ' ὁ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐσόμενος, ἐν τοῖς Α μη οὖσιν οὐκ ἔσται. — Γ. Τί οὖν χρὴ λέγειν, εἶπον, πρὸς τοὺς μικροφύχως ταῖς συμβολαῖς (11) διακειμένους; — Μ. Εἴπωμεν πρὸς αὐτοὺς, φησὶν ἡ διδάσκαλος, ὅτι Μάτην, ὧ αὐτοί, δυσπασχετεῖτε καὶ δυσχεραίνετε τῷ εἰρημῷ τῆς ἀναγκῆς πραγμάτων (12) ἀκολουθίας, ἀγνοοῦντες πρὸς ὄντινα σκοπὸν τὰ καθ' ἕκαστον ἐν τῷ παντὶ οἰκονομούμενα φέρεται, ὅτι πάντα χρὴ τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ κατὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ καθηγεμόνος σοφίαν τῇ θεῖᾳ προσοικειωθῆναι φύσει. Τοῦτου γὰρ ἕνεκεν ἡ λογικὴ φύσις ἤλθεν εἰς γένεσιν, ὡς τὸν (13) πλοῦτον τῶν θείων ἀγαθῶν μὴ ἄργον εἶναι· ἀλλ' οἷον ἀγγεῖά τινα προαιρετικᾶ (14) τῶν ψυχῶν (15) δοξαῖα, παρὰ τῆς τὸ πᾶν συστησαμένης σοφίας κατεσκάσθη (16), ἐφ' ᾧ τε εἶναι τι χώρημα δεκτικὸν ἀγαθῶν, τὸ ἀεὶ τῇ προσθήκῃ τοῦ εἰσεχομένου μείζον Β γινόμενον.

Deum artificiosum creatoris et auctoris sapientiam idcirco ratione praedita natura provenit in otiosae atque inutiles essent, sed quasi vasa quaedam et libero arbitrio praedita animarum receptacula a sapientia, quae condidit et constituit rerum naturam universam, parata sunt, ut esset aliquod vas et conceptaculum capax bonorum, quod semper accessione ejus quod infunderetur, majus efficeretur.

Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ θεῖου ἀγαθοῦ μετουσία, ὥστε μείζονα καὶ δεκτικώτερον ποιεῖν τὸν ἐν ᾧ γίνεται, ἐκ δυνάμεως (17) καὶ μεγέθους προσθήκῃ ἀναλαμβάνομένη τῷ δεχομένῳ, ὡς ἀν (18) ἀξέσθαι τὸν τρεφόμενον, καὶ μὴ λήγειν ποτὲ τῆς αὐξήσεως. Τῆς γὰρ (19) πηγῆς τῶν ἀγαθῶν ἀνέκλειπτα πηγαζούσης, ἡ τοῦ μετέχοντος φύσις, διὰ τὸ μηδὲν τοῦ λαμβανόμενου περιττωματικὸν τε (20) εἶναι καὶ ἀχρηστον, ὅλον τὸ εἰσρέον προσθήκῃ τοῦ ἰδίου ποιουμένου C (21) μεγέθους, ἐκτικωτέρω τε ἅμα τοῦ κρείττονος, καὶ πολυχωρητοτέρα γίνεται, ἀμφοτέρων ἀλλήλοις συνεπιδιδόντων, τῆς τε τρεφομένης δυνάμεως ἐν τῇ (22) τῶν ἀγαθῶν ἀφθονίᾳ πρὸς τὸ μείζον ἐπιτιδιδούσης, καὶ τῆς τρεφούσης χορηγίας, τῇ τῶν αὐξανόμενων (23) ἐπιδόσει συμπλημμυρούσης (24). Ἔστιν οὖν εἰκὸς εἰς τοιοῦτον ἀναθεσθῆναι μέγθος, ἐφ' ᾧ (25) ὄρος οὐδεὶς ἐπικόπτει (26) τὴν αὐξήσιν. Εἶτα τοιούτων ἡμῖν προκειμένων, χαλεπαίνετε διὰ τῆς τεταγμένης ἡμῖν ὁδοῦ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν προίουσης τῆς φύσεως; Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως ἐπέκεινα (27) γενέσθαι τὸν δρόμον ἡμῖν, μὴ τοῦ βαρούντος ἡμᾶς, τοῦ ἐμβριθοῦς λέγω D τούτου καὶ γεώδους φορτίου, τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποσεισθέντος, τῆς τε πρὸς αὐτὸ συμπαθείας, ἣν ἐν τῷδε τῷ (28) βίῳ ἐσχίκαμεν, διὰ κρείττονος ἐπιμελείας ἐγκαθαρθέντας (29), ἐν τῷ καθαρῷ δυνθῆναι προσοικειωθῆναι τὸ ὅμοιον. Εἰ δὲ σοὶ τις καὶ πρὸς τὸ σῶμα τοῦτο σχέσις ἐστὶ, καὶ λυπεῖ σε ἡ τοῦ ἡγαπημένου (30)

Deus erit, vitiositas nequitiaeque nimirum in rerum natura non erit. Nam si quis vitiositatem etiam et nequitiam esse posuerit, quomodo servabitur ea sententia qua dicitur quod in omnibus Deus sit? Illius enim, videlicet vitiositatis nequitiaeque exemplo atque subtractio, imperfectam ac non plenam efficit omnium comprehensionem. Verum qui in omnibus erit, in iis quae non sunt non erit. — G. Quid igitur oportet dicere, inquam, ad eos qui calamitates et incommoda parvo ac demisso animo ferunt? — M. Dicamus ad eos, inquit magistra, Heus vos! frustra vos afflictatis et excruciatas atque offendimini et angimini serie necessariae rerum vicissitudinis et consequentiae, ignorantes ad quodnam propositum atque consilium singulatim res quaeque referantur, quae in universitate administrantur, quoniam oportet omnia ordine ac vicissitudine quadam secundum divinam conciliari atque conjungi naturam. Nam rerum naturam, ne divitiae divinorum bonorum rerum naturam, ne divitiae divinorum bonorum

Hujusmodi enim est divini boni participatio, ut majorem atque capaciorem faciat eum in quo existit, dum ad potentiae magnitudinisque incrementum sumitur a recipiente, ut semper crescat is qui alitur, et nunquam crescere desinat. Nam fonte bonorum continenter et indesinenter scaturiente atque manante, natura participantis, quia nihil ex eo quod sunitur, excrementosum et inutile est, dum quidquid influit, suae magnitudini adjicit, simul et ad attrahendum quod melius est aptior et ad id capiendum spatiosior fit, utroque invicem altero una cum altero crescente, tum virtute, quae alitur propter copiam et abundantiam bonorum in majus proficiente, tum vi alimentorum suppeditatrice una cum incremento atque profectu crescentium abundante. Est igitur verisimile in eam evasuros esse magnitudinem, in qua nullus terminus interrumpat et impediat incrementum. Et cum talia nobis proposita sint, indignamini, si per ordinatam certamque viam quo destinavit, natura nostra progreditur? Non enim aliter ad illa cursum nobis intendere atque instituere licet, quam si id quo gravamur, hoc molestum inquam ac terreum onus, ab anima nostra excusserimus, ut per meliorem curam ac diligentiam expurgati atque expiati ab ea, quam in hac vita cum illo onere habuimus, convenientia, conjunctione atque consensu per pari-

(11) Συμβολαῖς. Α συμφοραῖς. Β πρὸς τὰς συμφοράς.

(12) Πραγμάτων. Α, Β τῶν πραγμ.

(13) Ὡς τόν. Α, Β ὥστε τόν.

(14) Προαιρετικά. Α, Β καὶ προαιρ.

(15) Τῶν ψ. Β τὰ τῶν ψ.

(16) Κατεσκάσθη. Κατεσκευάσθη.

(17) Ἐκ δυνάμ. Α, Β εἰς δυνάμ.

(18) Ἄν. Β ἀέ.

(19) Τῆς γάρ. Β πῶς γάρ.

(20) Περιττωματικὸν τε. Β περιττωματικόντι.

(21) Ποιουμένου. Α, Β ποιουμένη.

(22) Ἐν τῇ. Α, Β ἐπὶ τῇ.

(23) Αὐξανόμενον. Α αὐξομένων.

(24) Συμπλημμυρούσης. Β συμπλημμυρούσης.

(25) Ἐφ' ὄν. Α, Β ἐφ' ὄν.

(26) Ἐπικόπτει. Β ἐπισκόπτει.

(27) Ἐπέκεινα. Α ἐπ' ἐξείνα.

(28) Τῷ δὲ τῷ. Β τῷ τῷδε.

(29) Ἐγκαθαρθέντας. Α, Β ἐκκαθαρθέντας.

(30) Ἠγαπημένου. Α in margine ἀγαπωμένου. Β in textu eodem modo.

num non habet, ac sui juris et in sua potestate est: Α τον. Οὐκοῦν ἐν ταύτῃ γενήσεται πᾶν τὸ ἐλευθερον, quæ libertas ab initio quidem nobis a Deo data est: ἀδέσποτον γὰρ τὸ ἐλεύθερον (97). sed una cum pudore ob debita contracta in occultum sese abdidit atque recessit. Omnis autem libertas una quædam natura secumque conveniens, conjuncta atque cognata est. Consequenter igitur quidquid liberum est, cum sui simili copulabitur atque conjungetur: porro virtus dominium non habet. Ergo in hac versabitur quidquid liberum fuerit: dominium enim libertatæ non habet.

Atqui divina natura omnis virtutis fons est. In hac igitur erunt, qui a vitiositate expediti ac liberati fuerint, ut, quemadmodum inquit Apostolus, Deus sit omnia in omnibus. Hæc enim vox quæ dicit, et in omnibus, et loco omnium esse Deum, aperte ac plane confirmare mihi videtur ante excussam ac disquisitam sententiam. Nam cum vita quam in præsentia transigimus varie pariter ac multifariam a nobis exigatur, et multæ quidem res sunt quarum participes sumus, ut temporis, ut aeris, ut loci, cibique ac potus, ut tegumentorum, et solis, læcarnarumque, ut aliarum rerum multarum ad usum vitæ necessariorum, quarum rerum nulla Deus est; beatitudo vero, quæ exspectatur, nullius quidem harum rerum egena est, omnia autem nobis locoque omnium erit divina natura, ad omnem usum ac necessitatem illius vitæ sese convenienter et apte impartiens. (a) Atque id planum ac manifestum est ex sacris oraculis, quod Deus et locus existit iis, qui digni sunt, et domus, et indumentum, et cibus, et potus, et lumen, et divitiæ, et regnum, ac quidquid vel mente concipi, vel nominari potest, quod nobis conferat et conducat ad bonam vitam. Porro qui omnia existit, etiam in omnibus existit. Atque in hoc mihi videtur perfectum et absolutum interitum vitiositatis ac nequitiae tradere Scriptura. Si enim in omnibus rebus

Ἄλλὰ μὴν ἡ θεία φύσις ἡ πηγὴ πάσης ἐστὶ τῆς ἀρετῆς (98). Ἐν ταύτῃ ἄρα (99) οἱ τῆς κακίας ἀπηλλαγμένοι γενήσονται, ἵνα, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Αὕτη γὰρ ἡ φωνὴ σαφῶς μοι δοκεῖ ββαιοῦν τὴν προεξηρασμένην διάνοιαν, ἡ λέγουσα, καὶ εἰς πάντα (1) γενέσθαι (2) τὸν Θεὸν, καὶ ἐν πᾶσι. Τῆς γὰρ ἐν τῷ παρόντι ζωῆς ποικίλως τε καὶ πολυειδῶς ἡμῖν ἐνεργουμένης, πολλὰ μὲν ἐστὶν ὧν μετέχουμεν, ὡς χρόνου καὶ ἀέρος καὶ τόπου, βρῦσεως τε καὶ πόσεως, καὶ σκεπασμάτων (3), καὶ ἡλίου, καὶ λύχνου, καὶ ἄλλων πρὸς τὴν χρείαν τοῦ βίου πολλῶν, ὧν οὐδὲν ἐστὶν ὁ Θεός· ἡ δὲ προσδοκωμένη μακαριότης (4) μὲν οὐδενός ἐστιν ἐπιδεῆς, πάντα δὲ ἡμῖν καὶ ἀντὶ πάντων ἡ θεία γενήσεται φύσις, πρὸς πᾶσαν χρείαν τῆς ζωῆς ἐκείνης ταυτὴν ἀρμολογίως ἐπιμερίζουσα. Καὶ τοῦτο δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν θείων λόγων (5), ὅτι καὶ τόπως γίνεται ὁ Θεὸς τοῖς ἀξίοις, καὶ οἶκος, καὶ ἐνδύμα, καὶ τροφή, καὶ πόσις, καὶ φῶς, καὶ πλοῦτος, καὶ βασιλεία, καὶ πᾶν νόημά τε καὶ ὄνομα τῶν πρὸς (6) τὴν ἀγαθὴν ἡμῖν (7) συντελούντων ζωῆν. Ὁ δὲ (8) πάντα γινόμενος καὶ ἐν πᾶσι γίνεται. Ἐν τούτῳ δὲ μοι δοκεῖ (9) τὴν παντελεῖ τῆς κακίας ἀφανισμὸν δογματίζειν ὁ λόγος. Εἰ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν ὁ Θεὸς ἐστὶν, ἡ κακία δηλαδὴ ἐν τοῖς οὖσιν οὐκ ἐστὶν. Εἰ γὰρ τις οὐπόθοιο κάκεινην εἶναι, πῶς σωθήσεται τὸ ἐν (10) πᾶσι τὸν Θεὸν εἶναι; Ἡ γὰρ ὑπεξαίρεσις ἐκείνης, ἐλλειπὴ τῶν πάντων ποιεῖ

(97) Ἀδέσποτον γ. τ. ε. A et B delent.

(98) Τῆς ἀρετῆς. Τῆς delet B.

(99) Ἄρα. B ἄρα. Οἱ delet B. Ad verba: ἐν ταύτῃ ἄρα, etc. hæc notat codex A in calce: Ἀπηλλαγμένοι μὲν ἔσονται οἱ μηδὲ ἐνεργεῖν τι κακὸν δυνατόμοιοι, ἀλλ' οὐ πάντες ἔξω κολάσεως, ἕως διάξουσιν, ἢ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπολαύσουσιν. Ἀνάγνωθι τὰ ἐξῆς, καὶ μαθήσῃ, τί ἐστὶ τὰ πάντα ἐν πᾶσι Θεός, καὶ μέμνησο τῶν εἰρημένων περὶ τῆς κακίας.

(1) Εἰς πάντα A B delct.

(2) Γενέσθαι. A B γίνεσθαι.

(3) Καὶ σκεπασμ. Καὶ delet B.

(4) Μακαριότης. B addit τούτων.

(5) Λόγων. A B λογίων.

(6) Πρὸς delet B.

(7) Ἡμῖν delet B.

(8) Ὁ δὲ. B ὁ δὲ τὰ.

(9) Ἐν τούτῳ δὲ μοι δοκεῖ. In calce codicis A scholii loco hæc legas: Οὐκοῦν καὶ ἐν δαίμοσι καὶ ἐν ἀμαρτωλοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν. Καὶ τοῦ τὸ δίκαιον, εἰ τοῖς δικαίοις ἐπίσης κάκεινοι τύχῃσι τάγαθού; Ἄλλ'

οὐχ ὁμοίως, φήσκειν ἂν τις, ἀλλὰ καὶ λίαν διαφορώτερον. Ποῦ γὰρ θήσομεν τὰ τῆς κολάσεως ἐπιτίμια, πῦρ ἀσβεστον, καὶ ἀτελεύτητον σκώληκα, καὶ τὰ ἄμοια; καὶ γὰρ τὴν διχοτόμησιν εἶναι οἶμαι μηδὲν ἕτερον, ἢ τὸ κερωρίσθαι Θεοῦ. Οὐκοῦν ἐν πᾶσι μὲν ἐστὶν δοξαζόμενος, καὶ προσκυνούμενος ὁ Θεός, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀπόλαυσις τῆς βασιλείας, τοῖς δὲ τῆς κολάσεως. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ὄμμεν, καὶ τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ἄλλοις Πατράσι μαχησόμενον δειξόμεν τὸν διδάσκαλον, καὶ μὴν καὶ ἑαυτῷ. Δείκνυται γὰρ ἐτέρωθι κολάσιν αἰωνίαν διδάξας, καὶ μηδεμίαν παράδοον ἔχειν τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς τὰ τῶν δικαίων ἀγαθά. Τί δὲ φαμεν ἐτέρωθι; κἂν τῷ παρόντι διαλόγῳ (ὡς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἔγνωμεν), ἢ τοῖνον κατὰ τὸν λεχθέντα νοῦν τὰ προειρημένα νοητέον, ἢ ὅτι παρενετέθη ταῦτα ὑπὸ παραχαρακτῶν τινων τῇ ἀληθείᾳ μὴ πειθομένον, ἢ ἀλλόκοτος ὁ διδάσκαλος φανεῖται. ὅπερ εἶπεν (lege εἶπεν) ἄτοπον. Οὐκοῦν ἐκείνως πάντως ἐκλειπτέον τὰ παρόντα. Ἀνάγνωθι τὰ ἐξῆς· μέμνησο τῶν προτέρων.

(10) Τὸ ἐν. Τὸ delet B.

(a) Σχόλιον. Ergo etiam in dæmonibus et hominibus peccatoribus erit. Et ubi iustitia, si illi quoque æque atque iusti bonum assequuntur? Sed non similiter, dixerit aliquis, sed et longe diversa ratione. Ubi enim ponemus supplicii penas? ignem, qui non exstinguatur, vermem, qui non emoriatur, et similia? atque adeo in duas partes æquales dissectionem? quod nihil aliud esse opinor, quam a Deo sejunctum atque re-

motum esse. Ergo in omnibus quidem glorificabitur et adorabitur Deus, sed his quidem regno fruētibus, illis vero supplicium sufferentibus. Nam nisi hoc demus, et cum divina Scriptura, et cum aliis Patribus, atque adeo secum pugnantem doctorem ostendemus. Ostenditur enim alibi supplicium æternum docuisse, et quod nullum aditum peccatores habeant ad bona justorum.

τὴν περιλήψιν. Ἄλλ' ὁ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐσόμενος, ἐν τοῖς Α μη ὄσιν οὐκ ἔσται. — Γ. Τί ὄν χρῆ λέγειν, εἶπον, πρὸς τοὺς μικροφύχως ταῖς συμβολαῖς (11) διακειμένους; — Μ. Εἰπωμεν πρὸς αὐτοὺς, φησὶν ἡ διδάσκαλος, ὅτι Μάτην, ὧ ὄντοι, δυσπασχετεῖτε καὶ δυσχεραίνετε τῷ εἰρημῷ τῆς ἀναγκαίας πραγμάτων (12) ἀκολουθίας, ἀγνοοῦντες πρὸς ὄντινα σκοπὸν τὰ καθ' ἕκαστον ἐν τῷ παντὶ οἰκονομούμενα φέρεται, ὅτι πάντα χρῆ τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ κατὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ καθηγεμόνος σοφίαν τῇ θεῖᾳ προσοικεωθῆναι φύσει. Τοῦτου γὰρ ἕνεκεν ἡ λογικὴ φύσις ἤλθεν εἰς γένεσιν, ὡς τὸν (13) πλοῦτον τῶν θείων ἀγαθῶν μὴ ἀργὸν εἶναι· ἀλλ' ὄν ἀγγεῖά τινα προαιρετικὰ (14) τῶν ψυχῶν (15) δοξαί, παρὰ τῆς τὸ πᾶν συστησαμένης σοφίας κατεσκάθη (16), ἐφ' ᾗ τε εἶναι τι χώρημα δεκτικὸν ἀγαθῶν, τὸ ἀεὶ τῇ προσθήκῃ τοῦ εἰσχομένου μείζον Β γινόμενον.

dum artificiosam creatoris et auctoris sapientiam idcirco ratione praedita natura provenit in otiosae atque inutiles essent, sed quasi vasa quaedam et libero arbitrio praedita animarum receptacula a sapientia, quae condidit et constituit rerum naturam universam, parata sunt, ut esset aliquod vas et conceptaculum capax bonorum, quod semper accessione ejus quod infunderetur, majus efficeretur.

Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ θείου ἀγαθοῦ μετουσία, ὡστε μείζονα καὶ δεκτικώτερον ποιεῖν τὸν ἐν ᾧ γίνεται, ἐκ δυνάμεως (17) καὶ μεγέθους προσθήκῃ ἀναλαμβάνομένη τῷ δεχομένῳ, ὡς ἂν (18) ἀξζεσθαι τὸν τρεφόμενον, καὶ μὴ λήγειν ποτὲ τῆς αὐξήσεως. Τῆς γὰρ (19) πηγῆς τῶν ἀγαθῶν ἀνέκλειπτα πηγαζούσης, ἡ τοῦ μετέχοντος φύσις, διὰ τὸ μὴδὲν τοῦ λαμβανόμενου περιτωματικόν τε (20) εἶναι καὶ ἀχρηστον, ὅλον τὸ εἰσρέον προσθήκῃ τοῦ ἰδίου ποιουμένου C (21) μεγέθους, ἐκτικωτέρα τε ἅμα τοῦ κρείττονος, καὶ πολυχωρητοτέρα γίνεται, ἀμφοτέρων ἀλλήλοις συνεπιδιδόντων, τῆς τε τρεφομένης δυνάμεως ἐν τῇ (22) τῶν ἀγαθῶν ἀφθονίᾳ πρὸς τὸ μείζον ἐπιδιδούσης, καὶ τῆς τρεφούσης χορηγίας, τῇ τῶν αὐξανόμενων (23) ἐπιδόσει συμπλημμορούσης (24). Ἔστιν οὖν εἰκὸς εἰς τοιοῦτον ἀναθήσασθαι μέγεθος, ἐφ' ὃν (25) ὄρος οὐδεὶς ἐπικόπτει (26) τὴν αὐξήσιν. Εἶτα τοιούτων ἡμῖν προκειμένων, χαλεπαίνετε διὰ τῆς τεταγμένης ἡμῖν ὁδοῦ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν προίουσης τῆς φύσεως; Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως ἐπέκεινα (27) γενέσθαι τὸν δρόμον ἡμῖν, μὴ τοῦ βαρύντος ἡμᾶς, τοῦ ἐμβριθοῦς λέγω D τούτου καὶ γεώδους φορτίου, τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποσεισθέντος, τῆς τε πρὸς αὐτὸ συμπαθείας, ἣν ἐν τῷδε τῷ (28) βίῳ ἐσχάκαμεν, διὰ κρείττονος ἐπιμελείας ἐγκαθαρθέντας (29), ἐν τῷ καθαρῷ δυνηθῆναι προσοικεωθῆναι τὸ ὅμοιον. Εἰ δέ σοι τις καὶ πρὸς τὸ σῶμα τοῦτο σχέσις ἐστὶ, καὶ λυπεῖ σε ἡ τοῦ ἡγαπημένου (30)

Deus erit, vitiositas nequitiaque nimirum in rerum natura non erit. Nam si quis vitiositatem etiam et nequitiam esse posuerit, quomodo servabitur ea sententia qua dicitur quod in omnibus Deus sit? Illius enim, videlicet vitiositatis nequitiaque exemptio atque subtractio, imperfectam ac non plenam efficit omnium comprehensionem. Verum qui in omnibus erit, in iis quae non sunt non erit. — G. Quid igitur oportet dicere, inquam, ad eos qui calamitates et incommoda parvo ac demisso animo ferunt? — M. Dicamus ad eos, inquit magistra, Heus vos frustra vos afflicti et excruciat et offendimini et angimini serie necessariae rerum vicissitudinis et consequentiae, ignorantes ad quodnam propositum atque consilium singulatim res quaeque referantur, quae in universitate administrantur, quoniam oportet omnia ordine ac vicissitudine quadam secundivinae conciliari atque conjungi naturae. Nam rerum naturam, ne divitiis divinorum bonorum rerum naturam, ne divitiis divinorum bonorum

Hujusmodi enim est divini boni participatio, ut majorem atque capaciorem faciat eum in quo existit, dum ad potentiae magnitudinisque incrementum sumitur a recipiente, ut semper crescat is qui alitur, et nunquam crescere desinat. Nam fonte bonorum continenter et indesinenter scaturiente atque manante, natura participantis, quia nihil ex eo quod sumitur, excrementosum et inutile est, dum quidquid influit, suae magnitudini adjicit, simul et ad attrahendum quod melius est aptior et ad id capiendum spatiosior fit, utroque invicem altero una cum altero crescente, tum virtute, quae alitur propter copiam et abundantiam bonorum in majus proficiente, tum vi alimentorum suppeditatrice una cum incremento atque profectu crescentium abundante. Est igitur verisimile in eam evasuros esse magnitudinem, in qua nullus terminus interrumpat et impediat incrementum. Et cum talia nobis proposita sint, indignamini, si per ordinatam certamque viam quo destinavit, natura nostra progreditur? Non enim aliter ad illa cursum nobis intendere atque insituere licet, quam si id quo gravamur, hoc molestum inquam ac terreum onus, ab anima nostra excusserimus, ut per meliorem curam ac diligentiam expurgati atque expiati ab ea, quam in hac vita cum illo onere habuimus, convenientia, conjunctione atque consensu per puri-

(11) Συμβολαῖς. Α συμφοραῖς. Β πρὸς τὰς συμφοράς.

(12) Πραγμάτων. Α, Β τῶν πραγμ.

(13) Ὡς τὸν. Α, Β ὡστε τόν.

(14) Προαιρετικὰ. Α, Β καὶ προαιρ.

(15) Τῶν ψ. Β τὰ τῶν ψ.

(16) Κατεσκάθη. Κατεσκευάσθαι.

(17) Ἐκ δυνάμ. Α, Β εἰς δυνάμ.

(18) Ἄν. Β ἀεὶ.

(19) Τῆς γάρ. Β πῶς γάρ.

(20) Περιτωματικόν τε. Β περιτωματικόντι.

(21) Ποιουμένου. Α, Β ποιουμένη.

(22) Ἐν τῇ. Α, Β ἐπὶ τῇ.

(23) Αὐξανόμενων. Α αὐζομένων.

(24) Συμπλημμορούσης. Β. Συμπλημμορούσης.

(25) Ἐφ' ὃν. Α, Β ἐφ' ὧν.

(26) Ἐπικόπτει. Β ἐπισκόπτει.

(27) Ἐπέκεινα. Α ἐπ' ἐκείνα.

(28) Τῷ δὲ τῷ. Β τῷ τῷδε.

(29) Ἐγκαθαρθέντας. Α, Β ἐκκαθαρθέντας.

(30) Ἠγαπημένου. Α in margine ἀγαπωμένου.

Β in textu eodem modo.

tatem cum simili possimus conciliari atque conjungi. A Quod si aliqua tibi etiam ad hoc corpus affectio est, et angit te ac male habet, quod disjungeris ab eo quod diligis, ne hoc quidem spem tibi adimat. Videbis enim corporeum hoc amiculum, quod nunc morte dissolutum fuerit, ex iisdem rursus conteri atque componi, non hac crassa gravique textura, sed ad aeriam tenuitatem atque subtilitatem filo reconcinnato atque refecto, ut et adsit tibi quod diligis, et in meliori atque amabili magis pulchritudine denuo restituitur. — G. Ac videtur, inquam, ex serie atque continuatione dictorum nobis doctrina resurrectionis quodammodo in orationem irrepsisse, de qua mihi non dubitandum quidem esse videtur, quin vera et ex doctrina Scripturarum credibilis et explorata sit; sed quoniam humanæ mentis intr- B mitas rationibus, quas capere possimus, magis quodammodo ad hujusmodi aliquid erendum confirmatur, haud alienum fuerit, ne hanc quidem partem indiscussam et inexplicitam præterire. Quid igitur dicere oporteat, videamus.

M. Ac magistra: Qui a nostra quidem, inquit, philosophia alieni sunt, in diversis opinionibus alius aliter ex parte quadam de resurrectione doctrinam attigerunt, nec plane cum nostris sentientes, nec penitus ab ejusmodi spe aberrantes. Nam nonnulli quidem rem communicando contumelia afficiunt, ac dehonestant humanum genus, eandem animam censes invicem tum hominis, tum ratione carentis, ac bruti fieri animalis, alia post alia subinde corpora induentem, C et ad id quod placeat semper transeuntem, vel volatile, vel aquatile, vel terrestre animal post hominem fieri, ac rursus ab his ad humanam redire naturam. Alij vero etiam ad frutices ejusmodi deliramentum extendunt, ut etiam arboream ac ligneam ei vitam convenientem atque accommodatam esse putent. Nonnullis vero hoc solum videtur, videlicet quod ex homine semper alium hominem invicem sumat, et per easdem omni tempore humana vita exigatur atque regatur: cum nunc quidem in his, rursus item in aliis eadem in perpetuum animæ sint. Nos autem commodissimum esse censemus, ut ab ecclesiasticis sententiis atque decretis exordientes, D iisque quasi fundamentis nixi, tantum duntaxat de opinionibus eorum, qui hæc philosophico more tractaverunt, accipiamus, quantum satis sit ad demonstrandum eos aliquo modo convenire

M. Καὶ ἡ διδάσκαλος, Οἱ μὲν ἔξω, φησὶ, τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας ἐν διαφόροις ὑπολήψεσιν, ἄλλος ἄλλως (43) μέρει (44) τινὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνάστασιν ἐξηγήσαντο δόγματος, οὐτε δι' ἀκριβείας τοῖς ἡμετέροις συνενεχθέντες, οὐτε πάντῃ τῆς τοιαύτης ἀποσφαλέντες ἐλπίδος. Τινὲς μὲν γὰρ ὀβριζοῦσι τῇ κοινότητι τοῦ ἀνθρώπινου, τὴν αὐτὴν ἀνά μέρος ἀνθρώπου τε καὶ ἀλόγου ψυχῆ διοριζόμενοι γίνεσθαι, μετενδυομένην τὰ σώματα, καὶ πρὸς τὸ ἀρέσκον αἰ μεταβαλνύουσιν, ἢ πτηνόν, ἢ ἐνυδρον, ἢ χερσαῖον τὴν ζῶον γινόμενῃ μετὰ τὸν ἀνθρώπον, καὶ πάλιν ἀπὸ τούτων πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐπανίεναι φύσιν. Ἐτεροὶ δὲ μέχρι τῶν θάμνων τὴν τοιοῦτον λήρον ἐκτείνουσιν, ὡς καὶ τὸν ξυλωδῆ βίον αὐτῇ κατάλληλόν τε καὶ οἰκετὸν νομίζουσιν. Τοῖς δὲ τοῦτο δοκεῖ μόνον τὸ ἐξ ἀνθρώπου (45) ἕτερον ἄνθρωπον αἰ μεταλαμβάνειν, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πάντοτε τὸν ἀνθρώπινον διεξάγεσθαι βίον, νῦν μὲν ἐν τούτοις, πάλιν δὲ (46) ἐν ἑτέροις τῶν αὐτῶν ψυχῶν εἰς τὸ δεητικὸν γινόμενον. Ἡμεῖς δὲ καλῶς ἔχειν φαμέν, ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων ὀρμώμενοι, τοσοῦτον παραδέξασθαι μόνον τῶν τοιαῦτα πεφιλοσοφηκότων, ὅταν συμφωνοῦντας αὐτοῦς τρόπον τινὰ δεῖξαι τῷ τῆς ἀναστάσεως δόγματι. Τὸ γὰρ λέγειν αὐτοὺς πάλιν τισὶν (47) ἐπεισπρίνεσθαι δόγμασιν (48) μετὰ τὴν (49) ἀπὸ τοῦτου (50) διάλυσιν τὴν ψυχὴν, οὐ λαν ἀπέδει τῆς ἐλπίζομένης ἡμῖν ἀναβιώσεως, ὅτι (51) γὰρ ἡμετέρος λόγος ἐκ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων, νῦν τε καὶ εἰσαυθὺς τὸ σῶμα ἡμῶν συνίστασθαι λέγει, καὶ τοῖς ἔξω-

(31) Ἔσται. A, B ἔστω.

(32) Ὅψει. B ὄψη.

(33) Τὸν νῦν. B τὸ νῦν.

(34) Τοῦ νήματος. B τοῦ νοήματος.

(35) Κάλλει. B τῷ κάλλει.

(36) Ἐπεισεληλυθέναι. B ἐπειολλυθέναι.

(37) Ἴδειν. B δεῖν.

(38) Ἴνα μὴ ἀμφιδάλλῃ. A εἶναι (sic et B) μὴ ἀμφιδάλλειν.

(39) Ἐπειδὴ. A, B ἐπειδὴ δέ.

(40) Χωρητοῖς. A χωρητικοῖς.

(41) Τοιαύτην. B τὴν τοιαύτην.

(42) Περισκεψ. A, B ἐπισκεψόμεθα.

(43) Ἄλλως. B ἄλλω.

(44) Μέρει. A ἐν μέρει.

(45) Ἐξ ἀνθρώπου. A ἐξ ἀνθρ. πάντοτε.

(46) Πάλιν δέ. A πάλιν νῦν δέ.

(47) Πάλιν τισίν. A πάλιν αὐτὴν τισιν.

(48) Δόγμασιν. A, B σώμασιν.

(49) Μετὰ τὴν. A in textu: Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦτου διάλυσιν τὴν ψυχὴν λαν ἀπέδει· in margine, ἐπὶ σώματος διάξουσιν οὐ λαν ἀπέδει.

(50) Τοῦτου. B τούτων.

(51) Ὅτι. A, B ὅτε.

θεν τὸ ἴσον δοκεῖ. Οὐ γὰρ (52) ἄλλην τινὰ τοῦ σώματος ἐπινοήσεις (53) φύσιν ἔξω τῆς δρομῆς (54) τῶν στοιχείων. Διαφέρει δὲ τοσοῦτον, ὅσον παρ' ἡμῶν μὲν τὸ αὐτὸ λέγεσθαι πάλιν περιτὴν ψυχὴν (55) συμπήγνυσθαι σῶμα, ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων συναρμοζόμενον· ἐκείνους δὲ οἴεσθαι πρὸς ἄλλα τινὰ σώματα λογικά τε καὶ ἄλογα, καὶ ἀναίσθητα τὴν ψυχὴν καταπίπτειν (56)· οὗς τὸ μὲν ἐκ τῶν τοῦ κόσμου μερῶν εἶναι τὴν σύστασιν ὁμολογεῖται, διαφωνεῖ δὲ τὸ μὴ ἐκ τῶν αὐτῶν οἴεσθαι τῶν κατ' ἀρχάς (57) ἐν τῇ διὰ σαρκὸς ζωῇ τῇ ψυχῇ προσφυνέντων. Οὐκοῦν τὸ μὲν μὴ ἔξω τοῦ εἰκότος εἶναι τὸ πάλιν τὴν ψυχὴν ἐν σώματι (58) γενέσθαι, παρὰ τῆς ἔξω φιλοσοφίας μεμαρτυρήσῃ· τὸ δὲ ἀσύστατον τοῦ ἐκείνων δόγματος (59) καιρὸς ἂν εἴη διασκορπίσασθαι (60), καὶ δι' αὐτῆς δὲ (61) τῆς κατὰ τὸ εὐλογον ἀνακυπτουσης ἡμῖν ἀκολουθίας, φανερωθῆται ῥηδῖως ἔστι (62) δυνατὸν τὴν ἀλήθειαν.

corpora quin ex partibus mundi conflentur non dubitatur, nec de ea re controversia est; sed in eo dissensio est, quod illi non putant ex iisdem partibus ea confari quæ partes ab initio in carnali vita animæ adhæserant. Ergo veri quidem non absimile esse quod anima rursus in corpore existat, externæ philosophiæ testimonio comprobatum esto. Quod autem eorum doctrina consistere non possit, tempestivum fuerit dispicere, atque per eam quæ ex recta ratione nobis existit consequentiam, quoad ejus fieri potest, ostendere ac declarare veritatem.

Τίς οὖν ὁ περὶ τούτων λόγος; Οἱ πρὸς διαφόρους φύσεις τὴν ψυχὴν μετοικιζόντες, συσχέιν (63) μοι δοκοῦσι τὰς τῆς φύσεως ιδιότητας· καὶ πάντα χρῆ (64) καταμιγνύειν τε καὶ ἀναφύρειν πρὸς ἄλλα, τὸ ἄλογον, τὸ λογικόν, τὸ αἰσθητικόν (65), τὸ ἀναίσθητον· ἕκαστ' ἐν ἀλλήλοις ταῦτα γένοιτο, μηδέ τι (66) φύσεως εἰρμῷ κατὰ τὸ ἀμετάπτωτον ἀπ' ἀλλήλων διαστοιχιζόμενα (67). Τὸ γὰρ τὴν αὐτὴν ψυχὴν λέγειν, νῦν μὲν λογικὴν τε καὶ διανοητικὴν, διὰ τῆς τοιαύτου σώματος περιβολῆς γίνεσθαι· πάλιν δὲ μετὰ τῶν ἔρπετων φωλεύειν (68), ἢ τοῖς ὀρνέοις συναγελάζεσθαι, ἢ ἀχθοφορεῖν, ἢ σαρκοβορεῖν, ἢ ὑποδρύχιον εἶναι, ἢ καὶ πρὸς τὸ ἀναίσθητον μεταπίπτειν, ῥιζομένην τε καὶ ἀποδενδρουμένην, καὶ κλάδων ἐκφύσεις (69) ἀναβλαστάνουσαν. καὶ ἐν τούτοις ἢ ἄνθος, ἢ ἀκάνθη (70), ἢ ῥοφίμῳ τι φουομένην, ἢ δηλητήριον, οὐδὲν ἕτερον ἔστιν, ἢ ταῦτόν ἡγεῖσθαι τὰ πάντα, καὶ μίαν ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι τὴν (71) φύσιν ἐν συγκεχυμένη τινὶ καὶ ἀδιακρίτῳ κοινωσίᾳ πεφυρμένην (72), μηδεμίαν ἰδιότητα τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου ἀποκρινούσης. Ὅ γὰρ λέγων τὸ αὐτὸ ἐν παντὶ γίνεσθαι, οὐδὲν ἕτερον, ἢ εἶναι τὰ πάντα βούλεται, τῆς ἐμφαινόμενης διαφορᾶς τοῖς οὖσιν οὐδὲν πρὸς (73) ἐπιμιξίαν τῶν κοινωτήτων ἐμποδίζούσης· ὡς ἀνάγκη εἶναι, καὶ τὴν τῶν ἰοδύλων, καὶ σαρκοδόρων (74) θεάσθαι, ὁμοφύ-

cum doctrina resurrectionis. Nam quod dicunt, animam postquam a corpore disjuncta fuerit, rursus penetrare, et insinuare se in aliqua corpora, non admodum discrepat ab ea quam speramus resurrectione, quoniam et nostra quoque scriptura dicit, ex elementis mundi et nunc constare nostrum corpus, et in posterum conflatum et constitutum iri: et idem externis philosophis placet. Non enim aliunde confari corpus excogitare possint, quam ex concursu elementorum. Differentia autem et controversia in eo consistit quod a nobis quidem dicitur, idem rursus circa animam eandem concrescere corpus, quod ex iisdem elementis coeat et concinnetur; illi vero putant, ad alia quædam corpora, tum ratione

prædita, tum rationis atque adeo sensus expertia animam redigi atque transire: quæ quidem corpora quin ex partibus mundi conflentur non dubitatur, nec de ea re controversia est; sed in eo dissensio est, quod illi non putant ex iisdem partibus ea confari quæ partes ab initio in carnali vita animæ adhæserant. Ergo veri quidem non absimile esse quod anima rursus in corpore existat, externæ philosophiæ testimonio comprobatum esto. Quod autem eorum doctrina consistere non possit, tempestivum fuerit dispicere, atque per eam quæ ex recta ratione nobis existit consequentiam, quoad ejus fieri potest, ostendere ac declarare veritatem.

Quænam igitur hisce de rebus oratio est? Quibus ad diversas naturas animam transire atque migrare placet, hi mihi proprietates naturæ confundere videntur; omnesque res inter sese confundere atque commiscere, ratione carens, ratione præditum, sensu præditum, sensu carens; siquidem hæc invicem aliud in alio sint, nullo naturæ quasi carcere et claustro immutabiliter alteram ab altero dirempta. Nam eandem animam dicere nunc quidem et ratione et intelligentia atque cogitandi vi præditam, per talem quemdam corporis amictum fieri; rursus vero cum reptilibus in cavernis latitare, aut cum aviculis congregari, aut sarcinas gestare, aut crudis carnis vesci, aut submersam esse, aut etiam in sensu carentem naturam degenerare, ut vel radices agat, vel arbor evadat, ramorumque germina producat, et in his vel flos, vel spina, vel aliquid nutriendi vi præditum, vel noxium fiat atque evadat, nihil aliud est, nisi omnia idem esse putare, unamque in rebus universis esse naturam, inconfusa quadam et indistincta atque indiscreta communionem secum commistam, nulla proprietate alterum ab altero discernente. Qui enim dicit idem in universa natura rerum fieri, nihil

(52) Οὐ γὰρ. B οὐ γὰρ ἂν.

(53) Ἐπινοήσεις. A, B ἐπινοήσεις.

(54) Δρομῆς. B συνδρομῆς.

(55) Ψυχὴν. B αὐτὴν ψυχὴν.

(56) Καταπίπτειν. A, B μεταπίπτειν.

(57) Κατ' ἀρχάς. A καὶ κατ' ἀρχ.

(58) Σώματι. A τῷ σώματι.

(59) Ἐκείνων δόγματος. A, B κατ' αὐτοὺς δόγμα.

(60) Διασκορπίσασθαι. A, B διασκοπήσασθαι.

(61) Δέ. Delet A, B.

(62) Ῥηδῖως ἔστι. A ὡς ἔστι.

(63) Συσχέιν. B συσχέιν. A συσχέιν.

(64) Πάντα χρῆ. B πανταχῆ. A in textu πάντα

χρήματα, in margine πάντα τὰ ἰδιώματα.

(65) Αἰσθητικόν. B αἰσθητόν.

(66) Μηδέ τι. A, B μηδενί τι.

(67) Διαστοιχιζόμενα. A, B διατεχιζόμενα.

(68) Φωλεύειν. A in margine ἐμφωλεύειν.

(69) Ἐκφύσεις. B ἐμφύσεις.

(70) Ἀκάνθη. B ἀκανθάν.

(71) Εἶναι τὴν. Εἶναι delet A.

(72) Κοινωσίᾳ πεφ. A, B κοινότητι πρὸς αὐτὴν πεφυρμένην. B συμπεφυρμένην.

(73) Πρὸς. B πρὸς τὴν.

(74) Καὶ σαρκὸς. B ἢ σαρκὸς.

aliquid, quam omnia unum esse vult, ea quæ in A rebus universis apparet differentia nullo modo earum rerum, quibus inter se nulla communio est, permistionem impediens, ut necesse sit, ut etiam si aliquam bestiam venenatam et carnivoram videat, sui generis atque cognatum sibi putet id, quod videtur, neque cicutam quidem is tanquam alienam a sua natura aspiciet: si quidem etiam in plantis cernit humanam naturam, ac ne tali quidem suspitione de ipso racemo carebit, qui racemus ad usum vitæ producitur. Etenim is quoque de genere germinum, stirpium ac plantarum ex terra enascentium atque provenientium est; germina autem etiam nobis sunt fruges spicarum, quibus nutrimur.

Quomodo igitur falcem admovebit spicis secandis? Quomodo item exprimet racemum, aut ex arvo spinam effodiet, aut florem decerpset, aut aves venabit, aut ex lignis rogam accendat, cum incertum sit ane cognatis, aut parentibus, aut popularibus manus afferantur, et per eorum corpus vel ignis accendatur, vel crater temperetur, vel cibus paretur? Nam si quis putet animam hominis per unumquodque horum plantam vel animal fieri, ac nulla apposita esse signa quibus notetur qualis quidem sit ex homine planta vel animal, quale item id quod aliter factum sit, adversus omnia pariter et eodem modo, qui ejusmodi persuasionem præceperit, affectus et animatus erit, ut etiam necessario, vel adversus eos quoque qui in rerum natura vivunt homines, asper et immitis sit, aut siquidem natura adversus propinquos et populares ad humanitatem propensus et inclinatus est, eodem modo adversus omne animatum affectus sit, sive id inter reptilia, sive inter C feras fuerit: quin etiam si in silvam arborum pervenerit is qui hanc doctrinam amplexus sit, cœtum atque conventum hominum arbores existimabit. Quænam ergo vitæ ratio est ejus qui vel adversus omnia propter necessitudinem ac propinquitatem quam subesse putet pius, officiosus ac sollicitus, vel etiam adversus homines, propterea quod inter eos cæterasque res nihil interesse existimet, asper, immitis, inhumanus et inofficiosus sit? Ergo, ut ex jam dictis apparet, rejicienda fuerit ejusmodi oratio atque doctrina, multis etiam aliis rebus haud immerito nos abducentibus ab hujusmodi opinione. Nam audiivi ex iis qui talia tradunt, quod nationes quasdam animarum esse ponant in peculiari quadam civitate, antequam ad corpoream vitam deveniant, viventes: quæ in tenui atque agili sua natura una cum revolutione atque conversione universalitatis

λον νομίζειν ἑαυτῶν καὶ συγγενῆς τὸ φαινόμενον, οὐδὲ τὸ κύνειον ὁ τοιοῦτος ὡς ἀλλότριον τῆς ἰδίας ἔψεται (75) φύσεως· εἴτερον βλέπει καὶ ἐν φυτοῖς τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' οὐδὲ πρὸς αὐτὸν ἀνοπόπτως ἔξει τὸν βότρυον τὸν ἐπὶ τῇ χρεῖα τῆς ζωῆς γεωργοῦμενον. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς (76) τῶν φυσικῶν ἐστὶν· φυτὰ δὲ ἡμῖν καὶ τὰ τῶν ἀσταχυῶν γεννήματα, δι' ὧν τρεφόμεθα.

Πῶς οὖν ἐπάξει τὴν δρεπάνην (77) ἀσταχυῶν τομῆ; πῶς δὲ ἀποθλίψει τὸν βότρυον, ἢ ἀνορύξει τῆς ἀρούρας τὴν ἀκανθάν, ἢ τὸ ἀνθος δρέψει (78), ἢ θηρεύσει τοὺς θρινηθας, ἢ ἀπὸ ξύλων ἀνακαύσει πυρᾶν, δδηλον ἂν εἰ μὴ κατὰ συγγενῶν, ἢ προγόνων, ἢ ὁμοφύλων, ἢ χεῖρ φέρεται, καὶ διὰ τοῦ σώματος αὐτῶν ἢ τὸ πῦρ ἀνάπτεται, ἢ ὁ κρατῆρ κινεῖται (79), ἢ ἡ τροφή παρασκευάζεται; Τὸ γὰρ οἰεσθαι δι' ἐκάστου τούτων τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου γίνεσθαι φυτὸν ἢ ζῶον, σημαία δὲ μὴ ἐπικαλεῖσθαι, ποῖον μὲν τὸ ἐξ ἀνθρώπου φυτὸν ἢ ζῶον, ποῖον (80) δὲ τὸ ἑτέρως γινόμενον, πρὸς πάντα κατὰ τὸ ἴσον ὁ τῇ τοιαύτῃ (81) προελημμένος ὑπολήψει διατεθήσεται, ὡς κατ' (82) ἀνάγκην, ἢ καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἐν τῇ φύσει ζώντων ἀνθρώπων ἀπηνῶς ἔχειν, ἢ εἴτερον ἐπὶ τῶν ὁμοφύλων πρὸς φιλανθρωπίαν ἐκ φύσεως βέποιοι, ὁμοίως αὐτὸν διακρίεσθαι πρὸς πᾶν ἐμψυχον, κἂν ἐν ἔρπετοῖς (83), κἂν ἐν θηρίοις τύχοι· ἀλλὰ κἂν ἐν ὄλῃ δένδρον γίνεται (84), ὁ τὸ δόγμα τοῦτο παραδεξάμενος, δῆμον ἀνθρώπων τὰ δένδρα οἰήσεται (85). Τίς οὖν ὁ τοιοῦτος (86) βίος ἢ πρὸς πάντα εὐλαβῶς διὰ τὸ ὁμόφυλον, ἢ καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀπηνῶς διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀδιαφορίαν ἔχοντος; Οὐκοῦν ἀπόδητος ἐκ τῶν εἰρημένων ὁ τοιοῦτος ἂν εἴη λόγος, πολλῶν καὶ ἄλλων τῆς τοιαύτης ἡμᾶς ὑπολήψεως κατὰ τὸ εὐλόγον ἀπαγόντων. Ἦκουσα γὰρ τῶν τοιαῦτα δογματιζόντων, ὅτι ἔθνη τινὰ τῶν ψυχῶν ἀποτίθεται (87) ἐν ἰδαιοσύνη τινὶ (88) πολιτεῖα πρὸς τὴν (89) ἐν σώματι ζωὴν (90) βιοτεύοντα (91), ἐν τῷ λεπτῷ τε καὶ εὐκίνητῳ τῆς φύσεως ἑαυτῶν (92) τῇ τοῦ παντὸς συμπεριπολοῦντος (93) δινήσει, βροπῆ δὲ τινὶ τῇ πρὸς κακίαν πτεροβροούσας (94) τὰς ψυχὰς ἐν σώματι (95) γίνεσθαι· πρῶτον μὲν ἀνθρώποις (96), εἰθ' οὕτως διὰ τῆς πρὸς τὰ ἄλογα τῶν παθῶν ὁμιλίας, μετὰ τοῦ (97) ἀνθρωπίνου βίου ἐγχώρησιν (98) ἀποκτηνοῦσθαι, κἀκεῖθεν μέχρι τῆς φυσικῆς ταύτης καὶ ἀναισθήτου καταπί-

(75) Ὁψεται. A in margine οφεται, ἔψεται.

(76) Καὶ αὐτός. A, B καὶ οὗτος.

(77) Δρεπάνην. A, B τῇ τῶν.

(78) Δρέψει. A, B δρέψεται.

(79) Κινεῖται. A, B κίοναται.

(80) Ποῖον. A ἕτερον γινόμενον, ποῖον δὲ τὸ ἐτέρως γινόμενον.

(81) Τῇ τοιαύτῃ. Τῇ delet B.

(82) Ὡς κατ'. A ὡς καὶ κατ'.

(83) Κἂν ἐν ἔρπετοῖς. Delet B.

(84) Γίνεται. B γέννηται.

(85) Οἰήσεται. A οἰηθήσεται.

(86) Τοιοῦτος. A τοῦ τοιοῦτου.

(87) Ἀποτίθεται. A B ὑπαίθεται.

(88) Τινί. B τῇ.

(89) Πρὸς τὴν. B πρὸς τῆς.

(90) Ἐν σώματι ζωὴν. A ἐν σώματι ζωῆς, B ἐν σώματι ζωῆς.

(91) Βιοτεύοντα. A in margine ἐμβιοτεύοντα.

(92) Ἐαυτῶν. A αὐτῶν.

(93) Συμπεριπολοῦντος. A B συμπεριπολοῦνται.

(94) Πτεροβροούσας. B πτεροβροούσας.

(95) Σώματι. B σώμασι.

(96) Ἀνθρώποις. B ἀνθρωπίνους.

(97) Μετὰ τοῦ. A μετὰ τὴν ἐκ τοῦ. B μετὰ τὴν σου.

(98) Ἐγχώρησιν. A B ἐχώρησιν.

πειν ζωῆς, ὡς τὸ τῆ φύσει λεπτόν καὶ εὐκίνητον, ἄπερ ἔστιν ἡ ψυχῆ, πρῶτον μὲν ἐμβριθέες τε καὶ κατωφερές γίνεσθαι τοῖς ἀνθρωπίνους σώμασι διὰ κακίας εἰσοικιζόμενον· εἶτα τῆς λογικῆς δυνάμεως ἀποσθεθείσης τοῖς ἀλόγοις ἐμβιοτεύειν· ἐκεῖθεν δὲ καὶ τῆς τοιαύτης (99) τῶν αἰσθήσεων χάριτος ἀφαιρεθείσης, τὴν ἀναίσθητον ταύτην ζῶν τὴν ἐν φυτοῖς μεταλαμβάνειν· ἀπὸ τούτου δὲ πάλιν διὰ τῶν αὐτῶν ἀνείναι βαθμῶν, καὶ πρὸς οὐράνιον (1) χώρον ἀποκαθίστασθαι.

humana propter vitium atque nequitiam immigrans : deinde ratione prædita vi extincta, in ratione carentibus vitam degere ; illinc vero sensuum quoque dono adempto hanc plantarum vitam, quæ sensus expers est, invicem suscipere, ac postea rursus per eosdem gradus ascendere, et restitui in locum cœlestem.

Τὸ δὲ τοιοῦτον δόγμα τοῖς καὶ μετρίως κρίνειν ἐπεσεμμένους αὐτόθεν ἐλέγχεται, μηδεμίαν ἔχειν (2) ἐν ἑαυτοῖς (2') στάσιν. Εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς οὐρανίας ζωῆς διὰ κακίας (3) ἐπὶ τὸν ξυλώδη βίον ἡ ψυχῆ κατασύρεται, ἀπὸ τούτου δὲ πάλιν δι' ἀρετῆς ἐπὶ τὸν οὐράνιον ἀνατρέχει, εὐρίσκειται ὁ λόγος αὐτῶν ἀπορῶν, ὅ τι (4) προτιμότερον οἴεται (5), εἴτε τὴν ξυλὴν, εἴτε τὴν οὐρανίαν ζῶν. Κύκλος γὰρ τίς ἐστι διὰ τῶν ὁμοίων περιχωρῶν, αἰετῆς ψυχῆς, ἐν ᾧ περ ἂν ᾖ, ἀστατούσης. Εἰ γὰρ ἐκ τῆς ἀσωμάτου ζωῆς πρὸς τὴν σωματικὴν ἀναπίπτει (6), καὶ ἐκ ταύτης πρὸς τὴν ἀναίσθητον· ἐκεῖθεν δὲ πάλιν πρὸς τὴν (7) ἀσωμάτου ἀνατρέχει, οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀδιάκριτος κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν σύγχυσις παρὰ τοῖς ταῦτα δογματίζουσιν ὑπονέεται. Οὕτε γὰρ ἡ οὐρανία διαγωγὴ ἐν τῷ μακαρισμῷ διαμένει, εἴπερ κακία τῶν ἐκεῖ ζώντων (8) καθάπτεται (9)· οὕτε τὰ ξύλα τῆς ἀρετῆς ἀμοιρήσει (10), εἴπερ ἐντεῦθεν μὲν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν παλινδρομεῖν οἴονται τὴν ψυχὴν, ἐκεῖθεν δὲ τοῦ κατὰ κακίαν ἀνάρχεσθαι (11). Εἰ γὰρ ἐν τῷ οὐρανῷ (12) ἡ ψυχὴ συμπεριπολοῦσα τῇ κακίᾳ συμπλέκεται, καὶ διὰ ταύτης ἐπὶ τὸν ὑλώδη καθελκυσθεῖσα βίον, ἀνωθεῖται πάλιν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἐν ὕψει διαγωγὴν· ἔρα τὸ ἔμπαλιν παρ' ἐκείνων κατασκευάζεται, τὸ τὴν μὲν ὑλικὴν ζῶν κακίας εἶναι κάθαρσιν (13), τὴν δὲ ἀπλανῆ περιφορὰν κακῶν ἀρχηγὸν καὶ αἰτίαν ταῖς ψυχαῖς γίνεσθαι, εἴπερ ἐντεῦθεν (14) δι' ἀρετῆς πτεροφυῆσασαι μετεωροποροῦσιν (15), ἐκεῖθεν (16) δὲ διὰ κακίας τῶν πτερῶν ἐκπιπτόντων χαμαιπετεῖς πρόσγειοι (17) γίνονται, τῇ παχύτητι τῆς ὑλικῆς καταμιγνύμεναι φύσεως. Καὶ οὐ μέχρι τούτων ἵσταται τῶν τοιούτων δογμάτων ἡ ἀτοπία, τῷ ἀντεστράφθαι (18) πρὸς τὸναντιον τὰς ὑπολήψεις. Ἄλλ' οὐδὲ

vagentur atque oberrent, propensione vero quadam ad vitium atque nequitiam, quasi defluentibus pennis animas intra corpora redigi, primum quidem humana, deinde eodem modo propter consuetudinem ratione carentium affectuum ac perturbationum, postquam e vita humana exdeserint, in pecora degenerare, atque inde usque ad hanc plantarum sensuque carentem vitam delabi, adeo ut natura tenuis atque agile, sicut anima est, primum quidem ponderosum ac deorsum vergens efficiatur in corpora

Atque ejusmodi doctrina ab iis qui vel medio-criter exercitato iudicio fuerint, ex seipsa facile reprehenditur, nullum in sese stabile firmamentum habere. Nam si a cœlesti vita propter vitium et nequitiam ad lineam vitam anima detrahitur ; ab ea vero rursus propter virtutem ad cœlestem recurrit, reperitur eorum oratio dubitare quid præstabilius, magisque præferendum putet, lineamve an cœlestem vitam. Circuitus enim et quasi orbis quidam est, qui per similia peragitur atque conficitur anima semper, ubicunque fuerit, nullum firmum certumque consistendi locum habente. Nam si ex incorporea vita ad corpoream delabatur, et ex illa ad eam quæ sensu caret ; itemque illinc rursus ad incorpoream recurrit, nihil aliud nisi indistincta atque indiscreta tum malorum tum bonorum confusio ab iis, qui hæc tradunt, fingitur et existimatur. Neque enim cœlestis vita in beatitudine permanebit, siquidem vitiositas illic viventes invadit : neque ligna ac stipites virtutis expertes erunt, siquidem hinc ad bonum recurrere, illinc vero vitiosæ vitæ initium sumere animam putant. Nam si anima, quæ una cum cœlo versatur cum vitio atque nequitia conflictatur, ac propter vitiositatem ad materialem ac silvestrem vitam detrusa rursus hinc subvehitur, ut vitam degat in sublimi : res nimirum inversa ab illis asseritur atque affirmatur, nempe quod materialis quidem vita vitiositatis expiatrix vim contineat : stellarum vero inerrantium cœloque inhærentium conversio atque revolutio, malorum causa atque principium animabus existat, siquidem hinc per virtutem alas adeptæ sublimes abeunt atque cœlestia contemplantur ; illinc vero per vitium atque nequitiam quasi alis amissis, hu-

(99) Τοιαύτης. Delent A B.

(1) Οὐράνιον. A, B τὸν οὐράνιον. Πρὸς τὸν οὐράνιον χώρον. Sub asterisci signo in margine codicis A ad calcem præfigitur οὐ. Τάχα καὶ τὰ τοιαῦτα Ὀριγένης ἐν τοῖς οἰκείοις ἀνεπλάσατο συγγραμμάσιν, ὡς πᾶσιν ὑπάρχει σαφές τοῖς κἂν πρὸς βραχυτάτου αὐτοῖς ἐπισκήψασιν.

(2) Ἐχειν. B ἔχον.

(2') Ἐαυτοῖς. A, B ἑαυτῶ.

(3) Κακίας. A κακίαν.

(4) Ὅ τι. B ὅτι.

(5) Οἴεται. B οἰήσεται.

(6) Ἀναπίπτει. A, B καταφέρεται, ἐκ δὲ ταύτης.

(7) Ἐν ὕψει. A πρὸς τὴν.

(8) Ἐκεῖ ζώντων. B ζώντων ἐκεῖ.

(9) Καθάπτεται. B καταθάπτεται.

(10) Ἀμοιρήσει. B ἀμοιρήσειεν.

(11) Ἀνάρχεσθαι. A in textu ἀρχεσθαι βίου, in margine ἀπάρχεσθαι. B ἀρχεσθαι βίου.

(12) Ἐν τῷ οὐρανῷ. A in margine εἰ γὰρ τῷ οὐρανῷ.

(13) Κάθαρσιν. A, B καθάρσιον.

(14) Ἐντεῦθεν. A, B ἐντεῦθεν μὲν.

(15) Μετεωροποροῦσιν. Μετεωροπολοῦσιν.

(16) Ἐκεῖθεν. A ἐκεῖθεν δὲ.

(17) Πρόσγειοι. A, B καὶ πρόσγ.

(18) Τῷ ἀντεστρ. A. τὸ ἀντεστρ.

miles et abjecti fiunt, et ad terram depressi cum crassitudine materialis naturæ commiscentur. Atque hactenus nondum consistit ejusmodi sententiarum atque doctrinarum absurditas, ut in contrarium inversæ sint opiniones. Sed ne hæc quidem perpetuo certa stabilisque eis imaginatio opinioque permanet. Nam si immutabilem dicunt cœlestem esse naturam, quo pacto in immutabili passio et affectio locum habet? itemque si affectibus et vitiiis obnoxia est inferna natura, quo pacto in eo quod affectibus obnoxium est, passionum atque affectuum vacuitas et abolitio confici atque expediri potest? Verum permiscent ea quæ misceri non possunt, atque uniant ea quibus inter se nulla communio est; in affectione immutabilitatem, in mutabili rursus passionum et affectuum abolitionem et vacuitatem imaginantes. Ac ne in his quidem semper permanent ac perseverant; sed unde animam per vitium et nequitiam deduxerunt, illo rursus eam tanquam in tutam et immortalē vitam ex materiali reducunt, quasi obliti quod vitiositate gravata illine quasi pennis amissis inferæ commista naturæ sit.

Itaque obtrectatio et vituperatio hujus vitæ, cœlestiumque ac superiorum laus inter sese confunduntur et commiscentur, quippe cum illa quidem vita quæ male audit et infamia laborat, boni (ut illorum opinio fert) auctor et dux sit; quæ autem pro meliore habetur, propensionis ad malum ansam et occasionem animæ det. Quocirca ejicienda ex doctrina veritatis omnis falsa pariter et instabilis de hujusmodi rebus persuasio est: ac ne illos quidem sequamur, quibus animas ex muliebribus corporibus ad virilem vitam transire placet; aut contra a virilibus corporibus separatas animas intra mulieres redigi, aut etiam ad viros ex viris transire, et ex mulieribus rursus fieri mulieres, sed illos, ut eos qui a veritate aberraverint, missos faciamus. Nam prior quidem opinio, non solum quod et instabilis et fallax sit, reprobata est, cum ipsa per sese propter contrarias opiniones evertatur, verum etiam quod impia est, ut quæ tradat, nihil in rerum naturam produci, nisi vitiositas principium cujusque naturæ det. Nam si neque homines, neque plantæ, neque pecora, nisi superne in hæc anima delapsa fuerit, nascuntur, lapsus autem is propter vitiositatem fit, utique vitium ac nequitiam præesse putant rerum creationi. Ac circa idem quodammodo tempus utraque accidunt, ut et homo ex nuptiis procreetur, et animæ delapsus cum nuptiarum stu-

αὐτῆ (19) παγία διαμένει μέχρι πάντων (20) αὐτοῖς ἡ ὑπόνοια. Εἰ γὰρ ἀτρεπτον τὴν οὐράνιον (21) λέγουσι φύσιν (22), πῶς χωρὰν ἔχει (23) ἐν τῷ ἀτρέπτῳ τὸ πάθος; Καὶ εἰ ἐμπαθῆς (24) ἡ κάτω φύσις, πῶς ἐν τῷ παθητῷ κατορθοῦται ἡ ἀπάθεια; Ἄλλὰ φουροῦσι (25) τὰ ἀμικτα, καὶ ἐνοῦσι τὰ ἀκοινώνητα, ἐν πάθει τὸ ἀτρεπτον, καὶ ἐν τῷ τρεπτῷ (26) πάλιν κἀθορῶντες τὴν ἀπάθειαν. Καὶ οὐδὲ τούτοις (27) εἰσαὶ διαμένουσιν (28)· ἀλλ' ὄθεν τὴν ψυχὴν διὰ κακίας ἀπώκησαν (29), ἐκέισε πάλιν αὐτὴν ὡς ἀσφαλῆ (30) καὶ ἀκήρατον ζῶν ἐκ τῆς ὀλικῆς ἀνοικίζουσιν, ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τὸ ἐκεῖθεν αὐτὴν ἡ κακία (31) βρῦσασα (32), τῇ κάτω καταμιχθῆναι φύσει.

Ἡ τε οὖν διαβολὴ τοῦ τῆδε βίου, καὶ ὁ τῶν οὐρανίων (33) ἔπαινος ἐν ἀλλήλοις συγχέονται, καὶ ἀνωφεροῦνται (34), τοῦ μὲν διαβεβλημένου κατὰ τὴν ἐκείνων δόξαν πρὸς τὸ καλὸν καθηγουμένου· τοῦ δὲ πρὸς κρείττονος (35) ὑπελημμένου τὴν ἀφορμὴν ἐνδιδόντος (36) τῇ ψυχῇ τῆς πρὸς τὸ χειρὸν ῥοπῆς. Οὐκ οὖν ἐκδηλῆτα τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων πᾶσα πεπλανημένη τε καὶ ἀστατοῦσα περὶ τῶν τοιούτων ὑπόληψις· μὴθ' ὅσοι (37) καταβαίνειν ἐκ (38) γυναικείων σωμάτων πρὸς τὴν ἀνδρῶδη ζῶν τὰς ψυχὰς δοκεῖ (39) τὸ ἐμπαλιν ἐν γυναιξὶ γίνεσθαι τὰς τῶν ἀνδρῶν σωμάτων χωρισθείσας ψυχὰς, ἢ καὶ πρὸς ἀνδρας ἐξ ἀνδρῶν μεταβαίνειν, καὶ γυναικῆς ἐκ γυναικῶν γίνεσθαι λέγουσιν (40), ὡς τῆς ἀληθείας ἐστοχασμένους ἀκολουθήσωμεν (41). Ὁ μὲν γὰρ πρότερος οὐ μόνον τῷ (41') ἀστατος (42) καὶ ἀπατηλὸς εἶναι ἀπεδοκιμάσθη ὁ λόγος (43), αὐτὸς ἐν αὐτῷ (44) πρὸς τὰς ἐναντίας ὑπολήψεις περιτρεπόμενος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀσεβῶς ἔχει, μὴδὲν τῶν ὄντων εἰς γένεσιν ἀγεσθαι δογματίζων, καὶ κακίας (45) τῇ ἐκάστου φύσει τὴν ἀρχὴν ἐνδιδούσης. Εἰ γὰρ οὔτε ἀνθρωποι, οὔτε φυτὰ, οὔτε βοσκήματα, μὴ ψυχῆς ἀνωθεν ἐπὶ ταῦτα ἐμπεσοῦσης (46) φύονται (47)· ἢ δὲ πῶσις διὰ κακίας γίνεται, ἀρα κατάρχειν οἴονται τὴν κακίαν τῆς τῶν ὄντων συστάσεως. Καὶ πῶς συμβαίνει κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμφότερα (48), καὶ ἀνθρωπον ἐκ γάμου φύεσθαι, καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἀκατάπτωσιν τῇ τοῦ γά-

(19) Οὐδὲ αὐτῆ. A οὐδὲ αὐτῆ.

(20) Πάντων. A, B παντός.

(21) Τὴν οὐράνιον. B τὸ οὐράνιον.

(22) Φύσιν. Delet B.

(23) Χωρὰν ἔχει. B ἔχει χωρὰν.

(24) Εἰ ἐμπαθῆς. A ἡ ἐμπαθῆς.

(25) Φουροῦσι. A, B φύρουσι.

(26) Τρεπτῷ. B ἀτρέπτῳ.

(27) Τούτοις. B ἐν τούτοις.

(28) Διαμένουσιν. B παραμένουσιν.

(29) Ἀπώκησαν. A, B ἀπώκησαν.

(30) Ἀσφαλῆ. B εἰς ἀσφ.

(31) Ἡ κακία. A, B ἐν κακία.

(32) Βρῦσασα. A βρῖσασαν. B, βρῦσασαν.

(33) Οὐρανίων. B ἐπουρανίων.

(34) Ἀνωφεροῦνται. A, B ἀναφύρονται.

(35) Πρὸς κρείττονος. A B πρὸς τὸ κρείττον.

(36) Ἐνδιδόντος. B ἐνδιδόντας.

(37) Μὴθ' ὅσοι. A ἀλλὰ μὴθ' ὅσοις μεταβαίνειν. B eodem modo, nisi quod omittit ἀλλὰ.

(38) Ἐκ. B ἐκ τῶν.

(39) Δοκεῖ. A, B δοκεῖ ἢ τὸ ἐμπαλιν.

(40) Δοκεῖ. A λέγειν πάλιν ὡς τῆς ἀληθείας ἡστοχημένοι. B λέγειν, ὡς τῆς ἀληθ. ἐστοχασμένοις.

(41) Ἀκολουθήσωμεν. B ἀκολουθήσομεν.

(41') Οὐ μόνον τῷ. Οὐ μόνον διὰ τὸ

(42) Ἀστατος. B ἀστατός τε.

(43) Ὁ λόγος. ὁ delet A.

(44) Ἐαυτῷ. B αὐτῷ.

(45) Καὶ κακίας. A, B μὴ κακίας.

(46) Ἐμπεσοῦσης. A, B πεσοῦσης.

(47) Φύονται. B φύονται.

(48) Χρόνον ἀμφότερα. B ἀμφότερα χρόνον.

μου συμβαίνει σπουδή. Καὶ τὸ ἔτι τούτου παραλο- A
γώτερον (49), εἰ ἔαρὶ τὰ πολλὰ τῆς ἀλόγου φύσεως
συνδυάζεται. Ἄρ' οὖν ἔστιν εἰπεῖν ὅτι καὶ τῇ ἄνω
περιφορᾷ τὸ ἔαρ ἐμφύεται, τὴν κακίαν ποιεῖ, ὥστε
συμβαίνει (50) ὁμοῦ τε τοῦ κακοῦ τὰς ψυχὰς πληρου-
μένας πίπτειν, καὶ τὰς γαστέρας τῶν ἀλόγων κυ-
σκεσθαι; Τί δ' ἂν εἴπη τις (51) περὶ τοῦ γεωπόνου (52)
τοῦ καταπηγνύοντος (53) τῇ γῆ τὰς τῶν φυτῶν ἀπο-
σπάδας; Πῶς ἡ τούτου χεῖρ συκατέχῃσε τῷ φυτῷ
τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, συντρεχούσης περορρύθη-
σεως (54) τῇ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φυτεῖαν ὄρμη; ;
Τὸ αὐτὸ τοῖνον ἄτοπον καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν λό-
γων (55), ἐπὶ τὸ εἶσθαι τὴν ψυχὴν τὰς συνόδους ἐν
συζυγίᾳ (56) ζώντων περιεργάσασθαι (57), ἢ τὰς λο-
χέλας ἐπιτηρεῖν, ἵνα τοῖς φουμένοις σώμασιν ἐπεισκρι-
θῶσιν (58). Εἰ δὲ ἀπέλοι ὁ ἀνὴρ τὸν γάμον, ἢ δὲ B
γυνὴ ἑαυτὴν τῆς τῶν ὀδυνῶν (59) ἀνάγκης ἐλευθερώ-
σειεν· ἄρ' οὐ βαρῆσει τὴν ψυχὴν ἢ κακία; Οὐκοῦν
ὁ γάμος τῇ ἄνω κακίᾳ τὸ κατὰ τῶν ψυχῶν ἐνδύσι-
μον (60) δίδωσιν, ἢ καὶ διχα τοῦτου καθάπτεται τῆς
ψυχῆς ἢ πρὸς τὸ ἐναντίον σχέσις. Οὐκοῦν ἄδικος ἐν τῷ
μέσῳ καὶ ἀλήτης ἡ ψυχὴ πεπλανήσεται, τῶν μὲν
οὐρανίων ἀπορρῦεσα· σώματος δὲ ἂν οὕτω τύχῃ
πρὸς ὀδοδοχὴν ἀμοιρήσεται. Εἶτα καὶ πῶς διὰ τού-
των ἐπιστατεῖν τὸ θεῖον τῶν ὄντων ὑπονοήσουσι, τῇ
τυχαίᾳ ταύτῃ καὶ ἀλόγῳ τῶν ψυχῶν καταπτώσει τὰς
ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ἀνατιθέτες (61) ζωῆς;
Ἄνάγκη γὰρ πᾶσα τῇ ἀρχῇ καὶ τὰ (62) μετὰ ταύ-
την (63) συμφώνως ἔχειν. Εἰ γὰρ ἐκ συντυχίας αὐ-
τομάτου τινὸς ὁ βίος ἤρξατο, τυχεῖα (64) πάντως καὶ C
ἢ κατ' αὐτῶν (65) διέξοδος γίνεται. Καὶ μάτην τῆς
θείας δυνάμεως οἱ τοιοῦτοι τὰ ὄντα ἐξάπτουσι, οἱ μὴ
βουλήματι θεῖῳ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ φέεσθαι λέγοντες,
ἀλλ' εἰς πονηρὰν τιῶν (66) συντυχίαν τὰς ἀρχὰς
τῶν γινομένων ἀνάγοντες, ὡς οὐκ ἂν συστάσης τῆς
ἀνθρωπίνης ζωῆς μὴ τοῦ κακοῦ δόντος τῇ ζωῇ τὸ
ἐνδύσιμον. Εἰ οὖν ἡ ἀρχὴ τοῦ βίου τοιαύτη, δηλαδὴ καὶ
τὰ ἐφεξῆς κατὰ τὴν ἀρχὴν κινήθησεται. Οὐ γὰρ ἂν τις
ἐκ κακοῦ καλόν, οὐδὲ ἐξ ἀγαθοῦ τὸ ἐναντίον φέεσθαι
λέγοι. Ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ σπέρματος φύσιν, καὶ τοὺς
καρποὺς ἀναμένομεν (67). Οὐκοῦν πάσης τῆς ζωῆς
ἢ αὐτόματος αὕτη καὶ συντυχικὴ κίνησις ἡγεμο-
νεύει (68), μηδεμιᾶς προνοίας διὰ τῶν ὄντων οἰχού-
σης (69).

bono contrarium nasci. Sed prout fuerit seminis natura, ita fructus quoque exspectare solemus. Ergo temerarius hic atque fortuitus motus omni vitæ præerit atque præibit, nulla providentia per res universas pertinente atque permeante.

Ἄχρηστος δὲ παντάπασιν καὶ ἡ τῶν λογισμῶν ἔσται D
προμήθεια· τῆς δὲ ἀρετῆς κέρδος οὐδὲν, καὶ πρὸς
τὸ (70) κακὸν ἀλλοτρίως ἔχειν ἀντ' οὐδενὸς ἂν εἴη.

- (49) Παραλογώτερον. A in marg. παραδοξότερον.
(50) Συμβαίνει. A, B συμβαίνειν.
(51) Εἴπη τις. B εἴποι τις.
(52) Γεωπόνου. B γεηπόνου.
(53) Καταπηγνύοντος. A, B καταπηγνύοντος
(54) Περορρύθησ. A, B τῆς ψυχικῆς πτεβ.
(55) Τῶν λόγων. A, B τ. λόγ. ἔστι.
(56) Ἐν συζυγίᾳ. B τῶν ἐν συζυγίᾳ.
(57) Περιεργάσασθαι. A, B περιεργάζεσθαι.
(58) Ἐπεισκριθῶσιν. A, B εἰσκριθῶσιν.
(59) Ὀδυνῶν. B ὀδίνων.

dio conveniat et concurrat. Et quod absurdius est et adhuc magis abhorret a communi sensu atque opinione, vere pleraque animalia rationis experti natura prædita coeunt et junguntur. Ergone dici potest quod ver efficiat ut superæ quoque revolutioni atque conversioni vitiositas innascatur, ut contingat simul et animas vitio compleri atque delabi, et uteros brutorum animalium concipere? Quid autem dixerit aliquis de agricola resectos et avulsos plantarum surculos in terram desigente? quo pacto manus hujus una cum planta animam humanam terra obruit atque defodit, concurrente cum hominis studio plantandi defluxione pennarum, quibus anima spoliatur? Eadem item absurditas est etiam in altera opinione, si quis putet animas coitus eorum qui in conjugio vivunt, explorare atque rimari, vel pariendo tempus observare, ut in corpora nascentia sese insinuent. Quod si vir nuptias recusaverit, mulier item se ab necessitate pariendo liberaverit, an non animam vitiositas gravabit? Quocirca nuptiæ superæ vitiositati ansam et occasionem adversus animas dant: aut etiam absque nuptiis affectus adversus id quod contrarium est, animam invadit. Ergo domicilio carens interim et vagabunda anima oberrabit, cum e cœlestibus quidem defluerit et exciderit, corporis vero (si ita acciderit) receptaculi expertus sit. Et quomodo deinde per hæc præesse rebus universis divinum Numen in animum inducent, qui huic fortuitæ et ratione carenti animorum delapsioni principia vitæ humanæ assignant? Prorsus enim necesse est, ut id quod principium consequitur, etiam cum ipso conveniat. Si enim a casu aliquo temerario vita alicujus initium cepit, fortuitus etiam omnino cursus et exitus ejus existit. Ac stulte et inepte atque absurde ab divina potentia tales homines res universas pendere volunt qui non voluntate divina res mundanas produci ac provenire dicunt, sed ad pravum quemdam casum referunt principia eorum quæ nascuntur, quasi vita humana constitui et conslari non potuisset, nisi vitium occasionem et initium vitæ dedisset. Quocirca si principium vitæ tale est, consequentia quoque nimirum sicuti principium movebuntur. Non enim aliquis dixerit ex malo bonum, neque ex

Inutilis item prorsus erit rationibus nixa prudentia, cautio atque cura: virtutis emolumentum nullum; et a vitio integrum et alienum esse pro

- (60) Ἐνδύσιμον. B ἐν δόγμασιν.
(61) Ἀνατιθέτες. B ἀνατίθενται.
(62) Τά. B τό.
(63) Μετὰ ταύτην. A μετ' αὐτήν.
(64) Τυχεῖα. A, B τυχαία.
(65) Κατ' αὐτῶν. A, B κατ' αὐτόν.
(66) Πονηρὰν τιῶν. Πονηρὰν τινα.
(67) Ἀναμένομεν. A ἀναμένομεν.
(68) Ἠγεμονεύει. A ἡγεμονεύσει.
(69) Οἰχούσης. A, B ἡκούσης.
(70) Καὶ πρὸς τό. B καὶ τὸ πρὸς τό.

nihilò ducetur. Nam omnia prorsus in potestate temere rapientis et auferentis fortunæ sita erunt; neque vita quidquam differet a navibus gubernatore carentibus, armamentorumve expertibus, quæ fortuitis casibus tanquam fluctibus quibusdam alias ad alium bonorum malorumve casum quasi trahitur atque traducatur. Non enim lucrum, quod ex virtute contingit, inesse potest iis quorum natura ex contrario principium habet. Nam siquidem vita nostra divinitus gubernatur, dubium non amplius esse poterit quin vitiositas vitæ nostræ non præsit. Sin autem per vitium ac nequitiam nascimur, penitus ac prorsus vitiose ac nequiter vivemus. Quocirca nugæ ac deliramenta per hæc esse demonstrabuntur post hanc vitam futura judicia, et pro merito compensatio atque remuneratio, et quæcunque alia ad tollendam vitiositatem dicuntur et creduntur. Nam qui fieri potest ut homo nequitiae vitiique expers sit, qui per vitiositatem natus sit? Quomodo item alacritas animi quædam studiumque ad vitam cum virtute agendam homini innasci possit, cujus natura a vitiositate, ut aiunt, principium habet? Ut enim nullum ex brutis animalibus hominum more loqui conatur, ac naturali consuetudine et in qua innutrita sunt voce utentia, nihil sibi detrimenti accidisse putant, si orationis ac sermonis expertia sint: eodem modo etiam illi, qui vitium ac nequitiam existimant esse principium et causam vitæ, ad expetendam virtutem, utpote quæ extra naturam eorum sit, adduci non possint. Atqui omnes qui rationibus animam purgatam habent, vitam quæ cum virtute transigatur, summo studio appetunt atque concupiscunt. Ergo per hoc aperte demonstratur vitiositatem vita antiquiorem non esse: neque illinc primam originem naturam habuisse, sed vitæ naturæ auctorem et causam esse sapientiam Dei, quæ rerum naturam universam administrat atque gubernat. Cum autem anima quemadmodum creatori placet, in rerum naturam provenerit, tunc ad arbitrium eam eligere, quod placeat atque cordi sit, et quidquid per facultatem eligendi arbitrarium esse voluerit, id etiam evadere. Hanc autem sententiam discere possimus ab similitudine oculi, qui ut videat quidem a natura habet, ut autem non videat, ex arbitrio ac præcedente voluntate, vel etiam ex vitio atque calamitate. Pro natura enim aliquando fieri potest etiam id quod præter naturam est, aut vo-

Α Πάντα γὰρ πάντως ἐπὶ τῷ φέροντι κίσεται, καὶ οὐδὲν ὁ βίος διοίσει τῶν ἀνερματιστῶν (71) πλοίων, ταῖς αὐτομάτοις συντυχλαῖς, οἷόν τισι κύμασιν, ἀλλοτε (72) πρὸς ἄλλην καλῶν ἢ φαύλων σὺν τύχῃ (73) μεθορμίζομενος. Οὐ γὰρ ἔστι τὸ ἐξ ἀρετῆς (74) ἐγγενέσθαι: κέρδος, οἷς ἡ φύσις ἐκ τῶν ἐναντιῶν (75) τὴν ἀρχὴν ἔχει. Εἰ μὲν γὰρ θεόθεν οἰκονομεῖται ἡμῶν ἡ ζωὴ, τὸ δὲ (76) κακίαν κατάρχειν τῆς ζωῆς ἡμῶν συνομολογεῖται. Εἰ δὲ δι' ἐκείνης φυόμεθα, πάντη τε καὶ πάντως κατ' αὐτὴν βιοτεύσομεν. Αἴηρος οὖν διὰ τούτων ἀποδειχθήσεται, τὰ μετὰ τὸν τῆδε βίον διακαιωτήρια· καὶ ἡ πρὸς (77) ἀξίαν ἀνταπόδοσις (78), καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς ἀναίρεσιν τῆς κακίας λέγεται καὶ πιστεύεται (79). Πῶς γὰρ δυνατὸν ἔξω ταύτης εἶναι τὸν ἄνθρωπον τὸν δι' ἐκείνης φύντα; Πῶς δὲ καὶ (80) ὄρμη τις ἐγένετο (81) προαιρετικῆ τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον, οὗ ἡ φύσις ἐκ κακίας, ὡς λέγουσι, τὴν ἀρχὴν ἔχει; Ὅς γὰρ οὐκ ἐπιχειρεῖ τι τῶν ἀλόγων (82) ἀνθρωπικῶς φθέγασθαι, τῇ δὲ συντρόφῳ καὶ κατὰ φύσιν κεχρημένα φωνῇ, οὐδεμίαν ἡγέται ζημίαν ἀμοιροῦντα τῷ λόγῳ (83)· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ οἷς ἡ κακία (84) νομίζεται εἶναι τῆς ζωῆς ἀρχὴ (85) καὶ αἰτία, οὐκ ἂν εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθοιεν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἔξω τῆς φύσεως αὐτῶν οὕσης. Ἀλλὰ μὴν πᾶσι τοῖς κεκαθαρμένοις ἐκ λογισμῶν τὴν ψυχὴν διὰ σπουδῆς τε καὶ ἐπιθυμίας ὁ κατ' (86) ἀρετὴν βίος ἐστίν (87). Ἄρα διὰ τούτων (88) σαφῶς ἀποδεικνύεται, τὸ μὴ πρεσβυτέραν εἶναι τῆς ζωῆς τὴν κακίαν, μήτ' (89) ἐκείθεν τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐσχηκέναι τὴν φύσιν, ἀλλὰ κατάρχειν ἡμῶν τῆς ζωῆς τὴν τὸ πᾶν οἰκονομοῦσαν τοῦ Θεοῦ σοφίαν. Ἐλθοῦσαν δὲ εἰς γένεσιν τὴν ψυχὴν κατὰ τὸν ἀρέσκοντα τρόπον τῷ κίσαντι, τότε κατ' ἐξουσίαν αὐτὴν αἰρεῖσθαι τὸ κατὰ γνώμην ἐκ τῆς (90) προαιρετικῆς δυνάμεως, ὅ τι περ ἂν ἐθέλει (91) τοῦτο καὶ γινόμενῃ. Μάθοιμεν δ' ἂν τὸν λόγον ἐκ τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν (92) ὑποδείγματός, ᾧ τὸ μὲν ὄραν ἔστιν ἐκ φύσεως, τὸ δὲ μὴ ὄραν ἐκ προαιρέσεως ἢ καὶ πάθους. Γένοιτο γὰρ ἂν ποτε καὶ τὸ παρὰ φύσιν (93) ἀντὶ τῆς φύσεως, ἢ ἑκουσίως, τινὸς τὸν ὀφθαλμὸν μύοντος, ἢ ἐκ πάθους στερηθέντος τῆς ὄψεως. Οὕτως ἔστιν εἰπεῖν, καὶ τῇ ψυχῇ θεόθεν μὲν εἶναι τὴν σύστασιν (94), μηδεμιᾶς δὲ νοουμένης περὶ τὸ θεῖον κακίας, ἔξω τῆς κατ' αὐτὴν ἀνάγκης εἶναι· γινόμενῃ δὲ οὕτως τῇ ἰδίᾳ γνώμῃ πρὸς τὸ δοκοῦν ἀγεσθαι, ἢ ἐκ προαιρέσεως πρὸς τὸ καλὸν ἐπιμύουσαν, ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ συνοικούντος ἡμῶν τῇ ζωῇ πολέμου (95) τὸν ὀφθαλμὸν βλαπτομένην, καὶ ἐν τῷ τῆς ἀπάτης

(71) Ἀνερματιστῶν. Α in margine ἀκυβερνήτων.

(72) Ἄλλοτε. Β ἄλλο τι.

(73) Σὺν τύχῃ. Α, Β συντυχλαῖν.

(74) Ἀρετῆς. Β ἀρχῆς.

(75) Τῶν ἐναντιῶν. Α, Β τοῦ ἐναντίου.

(76) Τὸ δέ. Α, Β τὸ μηδέ.

(77) Ἡ πρὸς. Α ἰ πρὸς.

(78) Ἀνταπόδοσις. Β ἀνταπόδοσις.

(79) Πιστεύεται. Β πιστεύεται.

(80) Δέ καί. Α Β δ' ἂν καί.

(81) Ἐγένετο. Α, Β ἐγγένοιτο.

(82) Ἀλόγων. Α, Β, ἀιδνὺν ζῶων.

(83) Τῷ λόγῳ. Α, Β τοῦ λόγου.

(84) Ἡ κακία. Β κακία.

(85) Ἀρχή. Α ἡ ἀρχή.

(86) Ὁ κατ' Β ἐστίν ὁ κατ'.

(87) Ἐστίν. Delet Β.

(88) Τούτων. Α, Β τούτου.

(89) Μητέ. Α, Β, μηδέ.

(90) Ἐκ τῆς. Α in margine διὰ.

(91) Ἐθέλει. Α, Β ἐθέλη.

(92) Τῶν ὀφθαλμῶν. Α, Β κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν.

(93) Φύσιν. Α τὴν φύσιν.

(94) Σύστασιν. Α, Β σύστασιν αὐτῆς.

(95) Πολέμου. Α, Β πολέμιου.

βιοτεύουσιν (96) σκότει, καὶ τὸ (97) ἔμπαλιν καθα-
ρῶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπουσαν, πόρρω γίνε-
σθαι (98) τῶν σκοτεινῶν παθημάτων.

atque creatam esse, ac cum nulla vitiositas circa divinum numen animadvertatur, eam extra vitio-
sitalis esse necessitatem. Cum autem hac conditione creata sit, sua voluntate atque arbitrio duc;
eam quo visum fuerit, aut ex libera voluntate ad bonum et honestum oculos claudentem, aut ex in-
sidiis vitæ monstræ cohabitantis hostis, vitium et jacturam oculorum sustinentem, et in fraudis tenebris
viventem: aut etiam ex contrario pure in veritatem intuentem procul a tenebrosis affectibus et vi-
tiis abesse.

Πότε οὖν ἐρεῖ τις γινομένην (99), καὶ πῶς; Ἄλλὰ
τὴν μὲν ζήτησιν τὴν περὶ τοῦ πῶς τὰ (1) καθ' ἑκα-
στον γέγονεν, ἐξαιρετέον πάντη τοῦ λόγου. Οὐτε γὰρ
περὶ τῶν προχείρων ἡμῖν εἰς κατανόησιν, ὧν τὴν
ἀντιλήψιν δι' αἰσθήσεως ἔχομεν, δυνατὸν ἂν γένοιτο
τῷ διερευνημένῳ λόγῳ, τὸ πῶς ὑπέστη τὸ φαινόμε-
νον κατάνοησαι, ὡς μῆτε τοῖς θεοφορουμένοις καὶ
ἀγίοις ἀνδράσι τὸ τοιοῦτον ληπτὸν νομισθῆναι. Πί-
στει γὰρ νοοῦμεν, φησὶν (2) ὁ Ἀπόστολος (3), κατ-
ηρησθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἔμ-
φανομένων (4) τὰ ὀρώμενα (5) γυγνόναι: οὐκ ἂν,
ὡς οἴομαι (6), τοῦτο εἰπῶν (7), εἴπερ φητο γνωστὸν
εἶναι διὰ τῶν λογισμῶν τὸ ζητούμενον. Ἄλλ' ὅτι
μὲν θελήματι θεῶν καθήρτισται αὐτός τε ὁ αἰὼν, καὶ
πάντα ὅσα ἐν αὐτῷ γεγένηται (ὅστισῶν ἂν εἴη (8)
οὗτος ὁ αἰὼν, ᾧ παραθεωρεῖται πᾶσα ὀρατὴ τε καὶ
ἀόρατος κτίσις), τοῦτο πεπιστευκέναι φησὶν ὁ Ἀπό-
στολος, τὸ δὲ πῶς ἀφῆκεν ἀδιερεύνητον. Οὐδὲ γὰρ
ἐφικτὸν τὸ τοιοῦτον οἶμαι τοῖς ἀναζητοῦσιν εἶναι,
πολλὰς ἀμνηχανίας τοῦ περὶ τούτων ζητήματος ἡμῖν
προδεικνύοντας, πῶς ἐκ τῆς ἐσώσεως φύσεως τὸ κι-
νούμενον ἐκ τῆς ἀπλῆς τε καὶ ἀδιαστάτου τὸ διαστη-
ματικόν τε καὶ σύνθετον; Ἄρα (9) ἐξ αὐτῆς τῆς
ὑπερκειμένης οὐσίας; Ἄλλ' οὐχ ὁμολογεῖ τὸ ἔτερο-
γενές (10) ἔχειν πρὸς ἐκείνην τὰ ὄντα, ἀλλ' ἐτέρωθεν
πᾶσιν (11). Καὶ μὴν οὐδὲν ἐξωθεν τῆς θείας φύσεως
ὁ λόγος βλέπει. Ἡ γὰρ ἂν διασχισθεῖ πρὸς δια-
φόρους ἀρχὰς ἢ ὑπόληψις, εἰ τι τῆς ποιητικῆς αἰτίας
ἔξω νομισθεῖ, παρ' οὗ ἡ τεχνικὴ σοφία, τὰς πρὸς
τὴν κτίσιν παρασκευὰς ἐρανίζεσθαι. Ἐπει οὖν ἐν μὲν
τῶν ὄντων τὸ αἴτιον, οὐχ ὁμογενῆ δὲ τῇ ὑπερκει-
μένη φύσει τὰ δι' ἐκείνης παραχθέντα εἰς γένεσιν·
ἴση δὲ καθ' ἑκάτερον (12) ἐν τοῖς ὑπονοουμένοις ἢ
ἀτοπία, τό τε ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ τὴν κτίσιν
οἰεσθαι, καὶ τὸ ἐξ ἐτέρας τινὸς οὐσίας ὑποστῆναι τὰ
πάντα ἢ γὰρ καὶ (13) τὸ θεῖον ἐν τοῖς τῆς κτίσεως
ιδιώμασιν εἶναι ὑπονοηθήσεται, εἴπερ ὁμογενῶς (14)
πρὸς τὸν Θεὸν ἔχει (15) τὰ γεγονότα· ἢ τις ὀλικῆ
φύσις ἔξω τῆς θείας οὐσίας ἀντεξαχθήσεται (16) τῷ

A luntate sua oculos aliquo claudente, aut ex infor-
tunio atque calamitate usu oculorum adempto. Ita
dici potest de anima, a Deo quidem eam conditam
adici potest de anima, a Deo quidem eam conditam
quæ nobis animadversu cognituque facilia et ex-
pedita sunt, quorum perceptionem per sensum
adipiscimur, fieri possit, ut ratio scrutatrix et
inquisitrix, quomodo id quod apparet, in rerum
naturam productum sit, animadvertat atque co-
gnoscat, adeo ut nec spiritu quidem ac nomine
divino raptis et afflatis sanctisque viris id compre-
hensibile esse existimetur. Fide enim intelligimus
composita ac perfecta esse sæcula verbo Dei, in-
quit Apostolus, ut ex non apparentibus ea quæ con-
spiciuntur atque cernuntur, facta esse intelligan-
tur. Non, ut opinor, hoc dicturus, si quidem per
ratiocinationes, id quod quaeritur, cognosci posse
putaret. Sed quod voluntate quidem divina, tum
ipsam sæculum, tum omnia quæ ex illo facta sunt,
composita atque perfecta sint (quodcumque tæ-
dem etiam sæculum est, cum quo una intelligitur
omnis et visibilis et invisibilis creatura), hoc se
credere dicit Apostolus, sed quomodo composita
atque perfecta sint, scrutari atque investigare præ-
termisit. Neque enim arbitror id quemquam inve-
stigando assequi atque comprehendere posse, cum
multas nobis quæstio de his rebus prima fronte
difficultates ac perplexitates ostendat: quo pacto
ex consistente ac stabili natura id quod movetur,
existiterit? Item ex simplici pariter id quod dimen-
sionibus intervallisque obnoxium et compositum
est? Nunquid ex ipsa suprema natura? At non
conceditur neque constat, propterea quod diversi
generis ab illa res cæteræ sint, an aliunde ali-
cunde. Atqui nihil extra divinam naturam ratio
cernit. Nam scissa nimium ac divisa esset opinio
in principia diversa, si quid extra causam effectri-
cem esse existimaretur, a quo artificiosa sapientia
apparatus ad creandum sumeret et corrogaret.

Quando igitur dicet aliquis eam nasci, aut quo-
modo? Atque ea quidem quæstio, qua scire desi-
deratur, qua ratione unaquæque res facta sit, ex
oratione penitus eximenda est. Neque enim de iis,
quæ nobis animadversu cognituque facilia et ex-
pedita sunt, quorum perceptionem per sensum
adipiscimur, fieri possit, ut ratio scrutatrix et
inquisitrix, quomodo id quod apparet, in rerum
naturam productum sit, animadvertat atque co-
gnoscat, adeo ut nec spiritu quidem ac nomine
divino raptis et afflatis sanctisque viris id compre-
hensibile esse existimetur. Fide enim intelligimus
composita ac perfecta esse sæcula verbo Dei, in-
quit Apostolus, ut ex non apparentibus ea quæ con-
spiciuntur atque cernuntur, facta esse intelligan-
tur. Non, ut opinor, hoc dicturus, si quidem per
ratiocinationes, id quod quaeritur, cognosci posse
putaret. Sed quod voluntate quidem divina, tum
ipsam sæculum, tum omnia quæ ex illo facta sunt,
composita atque perfecta sint (quodcumque tæ-
dem etiam sæculum est, cum quo una intelligitur
omnis et visibilis et invisibilis creatura), hoc se
credere dicit Apostolus, sed quomodo composita
atque perfecta sint, scrutari atque investigare præ-
termisit. Neque enim arbitror id quemquam inve-
stigando assequi atque comprehendere posse, cum
multas nobis quæstio de his rebus prima fronte
difficultates ac perplexitates ostendat: quo pacto
ex consistente ac stabili natura id quod movetur,
existiterit? Item ex simplici pariter id quod dimen-
sionibus intervallisque obnoxium et compositum
est? Nunquid ex ipsa suprema natura? At non
conceditur neque constat, propterea quod diversi
generis ab illa res cæteræ sint, an aliunde ali-
cunde. Atqui nihil extra divinam naturam ratio
cernit. Nam scissa nimium ac divisa esset opinio
in principia diversa, si quid extra causam effectri-
cem esse existimaretur, a quo artificiosa sapientia
apparatus ad creandum sumeret et corrogaret.

- (96) Βιοτεύουσιν σκότει. A, B βιοτ. σκότῳ ἢ.
(97) Καὶ τὸ. A ἢ καὶ τὸ.
(98) Γίνεσθαι. B γενέσθαι.
(99) Γινομένην. B γενομένην.
(1) Πῶς τὰ. A πῶς τὸ.
(2) Νοοῦμεν, φησὶν. A, B φησι, νοοῦμεν.
(3) Ὁ Ἀπόστολος. Delent A, B.
(4) Ἐμφανομένων. A, B ἐκφανομένων.
(5) Ὀρώμενα. A in margine βλέπομενα.
(6) Οἴομαι. A in margine οἶμα: τοῦ·.
(7) Εἰπῶν. B οἶμα:.
(8) Ὅσα, etc. A, B τὰ ἐξ ἐκείνου γινόμενα ὃ τι

ποτε καὶ ἐστίν.

- (9) Ἄρα. A in margine ἄρα.
(10) Ἐτερογενές. A in margine ὁμολογεῖται τῷ
ἔτερογενῶς ἔχειν.
(11) Ἐτέρωθεν πᾶσιν. B ἐτέρωθεν ποθεν.
(12) Ἐκάτερον. A in textu ἕτερον, in margine
ἐκάτερον.
(13) Ἡ γὰρ καὶ. A ἢ γὰρ ἂν καὶ.
(14) Ὁμογενῶς. A ὁμοιογενῶς.
(15) Ἐχει. B ἔχει.
(16) Ἀντεξαχθήσεται. A in textu ἀντεξαχθήσε-
ται, in margine ἀντεξετασθήσεται.

Quoniam igitur una quidem rerum universalium causa est, nec ejusdem cum suprema natura generis sunt ea quæ per illam procreata sunt: par nimirum utriusque opinionis absurditas est, sive quis putet ex natura Dei creaturam, sive ex alia quæpiam essentia res cunctas in rerum naturam productas esse: aut enim nunten quoque divinum proprietatibus naturæ præditum esse existimabitur, siquidem ejusdem cum Deo generis sunt ea quæ facta atque creata sunt: aut aliqua natura materialis extra divinam essentiam adversus Deum introducetur, et cum eo comparabitur, quæ ratione non genitæ proprietatis, cum sempiternitate ejus qui est, adæquetur: quod nimirum etiam Manichæi imaginati, et nonnulli ex Græcica sapientia eisdem opinionibus assensi, pro certa stabilique sententia hanc imaginationem habuerunt.

Ut ergo maxime effugiamus et evitemus eam quæ ex utraque parte existit absurditatem in quæstione de rebus universis, exemplo Pauli, rationem, quomodo unumquodque creatum sit, explorare atque scrutari prætermittamus, tantum obiter duntaxat indicantes, quod motus divinæ voluntatis ac destinationis, cum voluerit, res fit et voluntas ad essentiam et effectum redigitur, protinus natura evadens, quia quodcumque divina potestas sapienter pariter et artificiose voluerit, id voluntatem vanam, inefficacem et absque effectu esse non patitur. Voluntatis autem existentia atque substantia, essentia est. Cum autem bifariam divisæ sint res universæ, tum in intellectu (quod cum mente sola constat et intelligens est, tum mente sola atque intelligentia cernitur et comprehenditur), tum in corpore, intellectualium quidem creatura non videtur aliquo modo discrepare ac diversa esse ab incorporei natura, sed esse ex propinquo, quippe cum id, quod visum et tactum, dimensionem atque intervallum effugit, ostendat. Quod utique si quis etiam de suprema natura suspicetur, non errabit. Porro cum corporea creatura inter eas proprietates quæ nullam cum divino Numine communionem habent, spectetur atque consideretur, eaque potissimum magnam illam difficultatem ac perplexitatem rationi ingeneret, quæ ratio perspicere atque animadvertere non potest, quo pacto ex invisibili exstiterit id quod videtur? ex eo quod tactum effugit, solidum atque durum; ex indefinito definitum; ex eo quod et quantitatis et magnitudinis expertum est, id quod omnino mensuris quibusdam, quæ per quantitatem intelliguntur, continetur? Et quæcumque alia singulatim circa corpoream naturam comprehenduntur de quibus tantum dicimus, quod nihil earum rerum, quæ circa corpus considerantur, per sese corpus est, non figura, non color,

Θεῷ κατὰ τὸ ἀγέννητον (17) τῇ ἀδιότητι τοῦ ὄντος παρισουμένη· ἔπερ δὴ καὶ Μανιχαῖοι φαντασθέντες, καὶ τινες τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας (18) ταῖς ἰσαῖς ὑπονοῖαις συνενεχθέντες, δόγμα τὴν φαντασίαν ταύτην πεποιήθηται.

Ἄς ἂν μάλιστα οὖν ἐκφυγοῖμεν τὴν ἀφ' ἑκατέρου (19) ἀτοπίαν ἐν τῇ ζητήσει τῶν ὄντων, κατὰ τὸ τοῦ Ἀποστόλου (20) ὑπόδειγμα, ἀπολυπραγμότητον τὸν λόγον τὸν περὶ τοῦ, πῶς ἕκαστόν ἐστιν, καταλείψομεν, τοσοῦτον παρασημαινόμενοι (21) μόνον, ὅτι ἡ ὁρμὴ τῆς θείας προαιρέσεως, ὅταν ἐθέλει (22), πρᾶγμα γίνεται, καὶ οὐσιούται τὸ βούλημα (23) εὐθύς ἢ φύσις (24) γινόμενον, τῆς παντοδυναμίας ἐξουσίας, ἔπερ ἂν σοφῶς τε καὶ τεχνικῶς ἐθέλη (25), μὴ ἀνυπόστατον ποιούσης τὸ θελημα. Ἡ δὲ τοῦ θελήματος ὑπαρξίς οὐσία ἐστὶ. Διχῆ δὲ διακρινόμενων (26) τῶν ὄντων, εἰς τὸ νοερὸν τε καὶ σωματικόν· ἡ μὲν τῶν νοερῶν κτίσις οὐ δοκεῖ πως ἀπέδειν τῆς τοῦ ἀσωμάτου φύσεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἶναι τὸ αἰδέειν τε καὶ ἀναφεῖν καὶ ἀδιάστατον δεικνύουσα (27). Ὅπερ δὴ καὶ περὶ τὴν ὑπερκειμένην φύσιν ὑπονοῶν τις οὐχ ἀμαρτήσεται. Τῆς δὲ σωματικῆς κτίσεως ἐν ἀκοινωνήτοις ὡς πρὸς τὸ θεῖον τοῖς ἰδιώμασι θεωρουμένης· καὶ ταύτην (28) μάλιστα τὴν πολλὴν ἀμχανίαν ἐμπούσης τῷ λόγῳ, μὴ δυναμένου κατεῖδειν, πῶς ἐκ τοῦ ἀοράτου τὸ ὁρώμενον; ἐκ τοῦ ἀναφοῦς τὸ στερεόν καὶ ἀντίτυπον, ἐκ τοῦ ἀοράτου τὸ ὄρισιμον, ἐκ τοῦ ἀπόσου τε καὶ ἀμεγέθου (29) τὸ πάντως μέτρος τίσι τοῖς (30) κατὰ τὸ ποῶν θεωρουμένοις περιεργόμενον; Καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ὅσα περὶ τὴν σωματικὴν καταλαμβάνεται φύσιν, περὶ ὧν τοσοῦτόν ζαμεν, ὅτι οὐδὲν ἐφ' ἑαυτοῦ τῶν περὶ τὸ σῶμα θεωρουμένων σῶμά ἐστιν, οὐ σχῆμα, οὐ χρῶμα (31), οὐ βάρος, οὐ διάστημα, οὐ πηλικότης (32), οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐν ποιότητι (33) θεωρουμένων οὐδὲν, ἀλλὰ τούτων ἕκαστον (34) λόγος ἐστίν· ἡ δὲ πρὸς ἄλληλα συνδρομὴ τούτων καὶ ἕνωσις σῶμα γίνεται. Ἐπεὶ οὖν αἱ συμπληρωματικαὶ τοῦ σώματος ποιότητες νῦν (35) καταλαμβάνονται καὶ οὐκ αἰσθῆσαι, νοερὸν δὲ τὸ θεῖον, τίς πόνος (36) τῶν νοητῶν τὰ νοήματα κατεργάσασθαι; Ὅν ἡ πρὸς ἄλληλα συνδρομὴ τὴν τοῦ σώματος ἡμῖν ἀπεγέννησε φύσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔξω τοῦ

(17) Ἀγέννητον. B ἀγέννητον.

(18) Φιλοσοφίας. A in margine σοφίας.

(19) Ἀφ' ἑκατέρου. A, B ἐφ' ἑκάτερον.

(20) Κατὰ τὸ τοῦ Ἀποστόλου. B κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

(21) Παρασημαινόμενοι. A παρασημαινόμενοι. B παρασημαίνόμενοι.

(22) Ἐθέλει. A, B ἐθέλη.

(23) Βούλημα. A, B. βούλημα.

(24) Ἡ φύσις. Ἡ δὲλεντ A, B.

(25) Ἐθέλη. A, B ἐθέληση.

(26) Διακρινόμενων. B διηρημένων.

(27) Δεικνύουσα. A delet. B habet δεικνύουσα.

(28) Ταύτην. A, B ταύτης.

(29) Ἀμεγέθου. A ἀμεγέθους.

(30) Τοῖς. B τοῦ.

(31) Οὐ σχῆμα, οὐ χρῶμα. B οὐ χρ., οὐ σχ.

(32) Οὐ πηλικότης. A ἡ πηλικότης.

(33) Ἐν ποιότητι. A ἡδὲ καὶ καταλαμβάνεται.

(34) Ἐκαστον. B ἐκάστην.

(35) Νῦν. B ἐν νῦν.

(36) Τίς πόνος. A, B. τίς πόνος τῶν νοητῶν τὰ νοητὰ κατεργ.

προκειμένου παρεξέτασθη (37). Τὸ δὲ ζητούμενον ἦν, A
 εἰ (38) προϋφασθήκασιν αἱ ψυχαι τῶν σωμάτων, πότε
 ἢ πῶς γίνονται. Καὶ τοῦτου χάριν ἡμῖν περὶ (39)
 τοῦ πῶς ζήτησιν ὡς ἀνέφικτον οὖσαν ἀπολυπραγμώ-
 νητον ἀφήκεν ὁ λόγος. Περὶ τοῦ (40) πότε τὰς ἀρχὰς
 αἱ ψυχαι τῆς ὑπάρξεως ἔχουσιν, ὡς ἀκόλουθον ἔν
 τοῖς προεξητασμένοις, ζητεῖν καταλείπεται. Εἰ γὰρ
 δοθεῖ τὸ πρὸ τοῦ σώματος ἐν ἰδιαζούσῃ τινὶ κατα-
 στάσει τὴν ψυχὴν βιοτεύειν ἢ ἀνάγκη πᾶσα τὰς ἀτό-
 πους ἐκείνας δογματοποιίας ἰσχυρὸν ἔχειν νομίζειν (41)
 τῶν διὰ κακίας τὰς ψυχὰς εἰσοικιζόντων (42) τοῖς
 σώμασιν. Ἀλλὰ μὴ ἐφυστερῖζειν τὰς ψυχὰς (43)
 τὴν γένεσιν, καὶ νεωτέρας (44) τῆς τῶν σωμάτων
 εἶναι συμπλάσεως (45), οὐδεὶς ἂν τῶν εὐ φρονούν-
 των ὑπονοήσειεν, φανεροῦ πᾶσιν ἔντος ὅτι οὐδὲν τῶν
 ἀψύχων κινήτικὴν τε καὶ αὐξητικὴν ἐν αὐτῷ (46) δύ-
 ναμιν ἔχει. Τῶν δ' ἐν νηδύϊ (47) ἐντρεφομένων, οὔτε
 ἢ αὐξησις, οὔτε ἢ τοπικὴ κίνησις ἐστίν (48) ἀμφι-
 θολος.

atque expedire non posset, curiose investigare atque scrutari oratio nostra prætermisit. Restat
 autem secundum ea, quæ antehac examinavimus, ut quærat, quando animæ principia sui ortus et
 existentia habeant? Nam si datum fuerit quod ante corpus in peculiari quadam statione anima
 vivat, omnino necesse est ut absurdas illas sententias et fictas opiniones eorum qui propter vitio-
 sitatem animas in corpora deduci volunt, vires habere putemus. Enimvero posteriorem esse ori-
 ginem animarum, ipsasque recentiores esse corporum compositione nemo sana mente præditus in
 animum induxerit, cum manifestum ac perspicuum sit omnibus quod nihil ex inanimis habeat
 in sese vim movendi pariter atque crescendi. At eorum qui in utero nutriuntur, neque augmentum
 et incrementum, neque de loco ad locum motus controversus et ambiguus est.

Λαίπεται οὖν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ψυχῆς τε καὶ C
 σώματος ἀρχὴν τῆς συστάσεως οἰεσθαι. Καὶ ὡσπερ
 τῆς ρίζης τὴν ἀποσπάδα λαβοῦσα παρὰ τῶν γεηπέ-
 των ἢ γῆ δένδρον ἐποίησεν, οὐκ αὐτὴ τὴν αὐξητικὴν
 ἐνθεῖσα τῷ τρεφομένῳ δύνανται, ἀλλὰ μόνον τὰς πρὸς
 τὴν αὐξήσιν ἀφορμὰς ἐνθεῖσα τῷ ἐκκειμένῳ (49) ὡστω
 φάμεν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἀποσπώμενον πρὸς
 ἀνθρώπου φυτεῖαν, καὶ αὐτὸ τρόπον τινὰ ζῶον εἶναι
 ἐξ ἐμφύχου ἐμφυχον, ἐκ τρεφομένου τρεφόμενον. Εἰ
 δὲ μὴ πάσας τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας καὶ κινήσεις
 ἢ βραχύτης ἀποσπάδος (50) ἐχώρησε, θαυμαστὸν οὐ-
 δέν. Οὐδὲ γὰρ (51) ἐν τῷ σπέρματι σίτος εὐθύς κατὰ
 τὸ φαινόμενον τάχους ἐστὶ (πῶς γὰρ (52) τοσοῦτον
 ἐν τοσοῦτῳ χωρήσειεν; ἀλλὰ τῆς γῆς αὐτὸν ταῖς
 καταλλήλοις τιθηνομένης τροφαῖς, στάχους ὁ σίτος
 γίνεται, οὐκ ἐξαλλάσσων (53) ἐν τῇ βολῇ (54) τὴν φύ- D
 σιν, ἀλλ' ἐμφαίνων (55) ἑαυτὸν καὶ τελειοῦν (56) τῇ
 τῆς τροφῆς (57) ἐνεργείᾳ. Ὅσπερ οὖν ἐπὶ τῶν φουμέ-
 των σπερμάτων κατὰ λόγον (58) ἢ αὐξησις ἐπὶ τὸ
 τέλος (59) πρόεισι τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς

A non gravitas et pondus, non dimensio atque inter-
 vallum, non quantitas, non aliud quidquam prorsus
 eorum, quæ per qualitatem comprehenduntur,
 aut intelliguntur, sed unumquodque horum ratio
 atque proportio est, horum autem inter sese con-
 cursus atque unitio, corpus fit. Quoniam igitur eæ
 qualitates, ex quibus corpus constat, mente, non
 sensu comprehenduntur, atque intellectuale ac
 mente constans, menteque comprehensibile, Numen
 divinum est: quid negotii est ei quod et mente
 constat, et intelligentia comprehenditur, efficere
 ea quæ mente cernuntur et intelliguntur? quorum
 inter ipsa concursus corporis nobis generavit na-
 turam. Sed hæc quidem extra propositum obiter
 examinata, explicata atque excussa sint. Quæstio
 autem erat, annon animæ ante corpora existere-
 rint, et in rerum naturam productæ sint, quando,
 et quomodo existant, atque idcirco eam quæstio-
 nem, quomodo hæc existerent, ut quam assequi
 non posset, curiose investigare atque scrutari oratio nostra prætermisit. Restat
 autem secundum ea, quæ antehac examinavimus, ut quærat, quando animæ principia sui ortus et
 existentia habeant? Nam si datum fuerit quod ante corpus in peculiari quadam statione anima
 vivat, omnino necesse est ut absurdas illas sententias et fictas opiniones eorum qui propter vitio-
 sitatem animas in corpora deduci volunt, vires habere putemus. Enimvero posteriorem esse ori-
 ginem animarum, ipsasque recentiores esse corporum compositione nemo sana mente præditus in
 animum induxerit, cum manifestum ac perspicuum sit omnibus quod nihil ex inanimis habeat
 in sese vim movendi pariter atque crescendi. At eorum qui in utero nutriuntur, neque augmentum
 et incrementum, neque de loco ad locum motus controversus et ambiguus est.

Relinquitur igitur, ut putemus, unum et idem
 animæ et corporis constitutionis principium esse.
 Ac quemadmodum terra si surculum ab radice
 avulsam, ab agricolis acceperit, arborem inde effi-
 cit, non ipsa vim augescendi ei quod nutritur in-
 jiciens, sed incrementi duntaxat materiam atque
 subsidium sibi insito immittens: ita dicimus etiam
 id quod ex homine avellitur ad hominis sationem,
 ipsum quoque aliquo modo animal esse, ex anima-
 to animatum, ex eo quod nutritur id quod nutritur.
 Quod si non omnis animæ efficientias pariter ac
 motus exiguitas surculi avulsi capere potuit, nihil
 mirum. Neque enim in semine frumentum, quod
 quidem appareat, protinus spica esse (nam quo
 pacto tantum in tantillo locum habere poterit?),
 sed terra frumentum convenientibus et aptis nu-
 triente alimentis, in spicam frumentum evadit,
 non immutans in gleba naturam, sed exserens ac
 prodens, et absolutum ac perfectum sese reddens
 auxilio nutrimenti. Quemadmodum igitur in na-

(37) *Παρεξέτασθη*. A παρεξέτασθω. B παρεξ-
 ητάσθη.

(38) *Εἰ*. A, B εἰ μὴ. Αἱ ψυχαι τῶν σωμ. B τῶν
 σωμ. αἱ ψ.

(39) *Περὶ*. B τὴν περὶ.

(40) *Περὶ τοῦ*. B περὶ δὲ τοῦ.

(41) *Νομίζειν*. B νομίσαι.

(42) *Εἰσοικιζόντων*. B ἐνοικιζόντων.

(43) *Τὰς ψυχὰς*. B τῶν ψυχῶν.

(44) *Νεωτέρας*. A, B νεωτέραν.

(45) *Συμπλάσεως*. A διαπλάσ.

(46) *Ἐν αὐτῷ*. A, B ἐν ἐκυστῷ.

(47) *Ἐν νηδύϊ*. A τῇ νηδύϊ. B δὲ τῇ νηδύϊ.

(48) *Κίνησις ἐστίν*. Κίνησις ἐστίν ἀμφισθητήσι-
 μὸς τε καὶ ἀμφιβ.

(49) *Ἐκκειμένῳ*. A, B ἐγκειμένῳ.

(50) *Ἀποσπάδος*. A τῆς ἀποσπ.

(51) *Οὐδὲ γὰρ*. A, B οὐδὲ γὰρ ὄ.

(52) *Πῶς γὰρ*. A, B πῶς γὰρ ἂν τό.

(53) *Ἐξαλλάσσων*. B ἐξαλλάττων.

(54) *Βολῇ*. A, B βάλω.

(55) *Ἐμφαίνων*. A, B ἐκφαίνων.

(56) *Τελειοῦν*. A, B τελειῶν.

(57) *Τροφῆς*. A in margine φύσεως συνεργία.

(58) *Κατὰ λόγον*. A, B κατ' ὄλιγον.

(59) *Τέλος*. A, B τέλειον.

scenlibus seminibus incrementum paulatim ad perfectionem progreditur : eodem modo in hominum quoque formatione atque constitutione pro ratione ac proportione corporeæ magnitudinis, animæ quoque potentia apparet atque elucet : primum quidem per vim alendi simul atque augendi iis quæ in utero effinguntur, sese insinuans atque innascens (a); post hæc vero donum sentiendi in lucem productis inducens, atque ita deinceps quasi fructum quemdam, aucta jam planta mediocriter exserens ac prodens ratione præditam viam, non universam simul in unum conductam repente, sed una cum surgente et exrescente planta, per consentaneum et competentem progressum atque profectum crescentem et augescentem. Quoniam igitur id quod ab animatis ad materiam et causam animati constitutionis avellitur, mortuum esse non potest (mortalitas enim per animæ privationem fit; non autem privatio habitum anticipaverit), ex his deprehendimus communem et in unum idemque tempus collatum ingressum et aditum ad essentiam patefieri ei coagmentationi atque coalitioni, quæ ex ambobus (corpore scilicet et anima) constat et coalescit : neque hoc prius existente, neque illa posterius accedente. Porro ratio necessario futurum prævidet, ut aliquando incrementum animarum numeri consistat, nec ulterius progrediatur, ne perpetuo fluat natura, semper in eas, quæ aliæ post alias existant, manans ulterius ac nunquam moveri desinens. Causam autem cur nostram quoque prorsus aliquando naturam stabilem fieri oporteat, hanc esse putamus, quod cum omnis natura quæ sensus effugiens mente sola comprehenditur, in suo complemento ac plenitudine consistat, probabile ac par est humanum quoque aliquando genus ad finem esse perventurum (nam ne hoc quidem ab ea natura, quæ non sensu, sed mente cernitur, alienum est), ne semper in defectu conspici existimetur. Nam aliorum post alia subinde existentium semper accessio arguit naturam esse imperfectam. Cum igitur genus humanum ad suam plenitudinem pervenerit, consistet omnino fluxus hic naturæ motus, quippe necessarium finem assecutus; atque alius quidam status vitam excipiet, diversus ab eo, qui nunc per generationem atque corruptionem invicem exigitur. Ubi enim ortus et generatio non erit, omnino necesse est ut ne sit quidem quod intereat et corrumpatur. Nam si dissolutionem compositio præcedit (compositionem autem dicimus, accessum per generationem), omnino consequitur, quod, non præcedente compositione, nec dissolutio quidem sequatur. Ergo stabilis quædam, ac dissolutionis expers post hæc futura (prout credere par est) vita præsignatur, quæ neque per ortum, neque per interitum immutetur.

ἀνθρωπίνης συστάσεως, πρὸς λόγον (60) τῆς σωματικῆς ποσότητος, καὶ ἡ τῆς ψυχῆς διαφαίνεται δύναμις· πρῶτον μὲν διὰ τοῦ θρηπτικῆς καὶ αὐξητικῆς τοῖς ἔνδοθεν πλασσομένοις ἐγγινομένη. Μετὰ ταῦτα δὲ τὴν αἰσθητικὴν χάριν τοῖς εἰς φῶς προελθοῦσιν ἐπίγουσα, εἰδ' οὕτω, καθάπερ τινὰ καρπὸν, αὐξηθέντος ἤδη τοῦ φυτοῦ, μετρίως (61) τὴν λογικὴν ἐμφάνουσα δύναμιν, οὐ πᾶσαν κατὰ τὸ ἀθρόον, ἀλλὰ τῇ ἀναδρομῇ τοῦ φυτοῦ δι' ἀκολουθοῦ προκοπῆς συναυξανομένην (62). Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ ἐκ τῶν ἐμφύχων εἰς ἀφορμὴν ἐμφύχου (63) συστάσεως ἀποσπῶμενον, νεκρὸν εἶναι οὐ δύναται (ἢ γὰρ νεκρότης κατὰ ψυχῆς στέρησιν γίνεται· οὐκ ἂν δὴ (64) προσλάβῃ (65) τὴν ἕξιν ἢ στέρησιν)· ἐκ τούτων καταλαμβάνομεν τὸ κοινὴν τῶ ἐξ ἀμφοτέρων (66) συνισταμένῳ συγκρίματι, τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον γίνεσθαι (67), οὔτε τούτου προτερεῦοντος, οὔτε ἑκαίνο ἐφουστερίζοντος· σταθμῶν δὲ ποτε τῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψυχῶν αὐξήσεως, ἀναγκαίως προορᾷ ὁ λόγος. Ὡς ἂν μὴ διαπαντός ῥέοι ἡ φύσις, ἀεὶ διὰ τῶν ἐπιγινομένων ἐπὶ τὸ πρόσω χεομένη, καὶ οὐδέποτε τῆς κινήσεως λήγουσα. Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ δεῖν πάντως στασιμὸν ποτε καὶ τὴν ἡμετέραν γίνεσθαι φύσιν, ταύτην οἰόμεθα, ὅτι πάσης τῆς νοητῆς φύσεως ἐν τῷ ἰδίῳ πληρῶματι ἐστῶσης, εἰκὸς ποτε καὶ τὸ ἀνθρώπινον εἰς πέρας ἔλθειν, οὐδὲ γὰρ τοῦτο τῆς νοητῆς ἡλλοτριῶται φύσεως· ὡς μὴ πάντοτε δοκεῖν ἐν τῷ λείποντι (68) καθορᾶσθαι. Ἡ γὰρ ἀεὶ τῶν ἐπιγινομένων προσθήκη, κατηγορία τοῦ ἐλλείποντος (69) ἔχει τὴν φύσιν γίνεσθαι. Ἐπειδὴν οὖν εἰς τὸ οἰκεῖον πληρῶμα τὸ ἀνθρώπινον φθάσῃ, στήσεται πάντως ἡ βούδης (70) αὕτη τῆς φύσεως κίνησις, εἰς τὸ ἀναγκαῖον καταντήσασα πέρας, καὶ τις ἕτερα κατάσταση τὴν ζωὴν διαδέχεται (71), τῆς νῦν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ διεξαγομένης κερχωρισμένη. Μὴ οὕσης γὰρ γενέσεως, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην οὐδὲ τὸ φθειρόμενον ἔσται. Εἰ γὰρ πρὸ τῆς διαλύσεως σύνθεσις (72) ἄρχεται, σύνθεσιν δὲ φάμεν τὴν διὰ γενέσεως πάροδον· ἀκόλουθον πάντως μὴ καθηγουμένης τῆς συνθέσεως, μηδὲ τὴν διέλυσιν ἐπεσθαι. Οὐκοῦν ἐστῶσά τις (73) καὶ ἀδιάλυτος ἢ μετὰ ταῦτα ζωὴ δι' ἀκολουθίας (74) προφαίνεται· (75) οὔτε ὑπὸ γενέσεως, οὔτε ὑπὸ φθορᾶς ἄλλοιουμένη.

(60) Πρὸς λόγον. B πρὸς ἀνάλογον.

(61) Μετρίως. Delet B.

(62) Συναυξανομένην. A συναυξανομένη.

(63) Ἐμφύχου. A Ἐμφύχων.

(64) Δῆ. B δέ.

(65) Προσλάβῃ. A προσλάβῃ.

(66) Τὸ κοινὸν τῶ ἐξ ἀμφ. Delet B.

(67) Γίνεσθαι. A γενέσθαι.

(68) Λείποντι. A ἐλλείποντι.

(69) Ἐλλείποντος. A ἐλλίπῳς.

D (70) Ρῶδης. A in margine, in textu autem ῥιζώδης.

(71) Διαδέχεται. A, B διαδέχεται.

(72) Σύνθεσις. A, B ἡ σύνθ.

(73) Οὐκοῦν ἐστῶσά τις. In calce codicis A. hanc invenio observationem: "Ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Κῦαγγελίου ἀκολουθίαν ἡ μέλλουσα ζωὴ ἀπέλευτος ἔσται.

(74) Δι' ἀκολουθίας. A, B δι' ἀκολουθίῳ.

(75) Προφαίνεται. A, B addunt πίστewς.

(a) Scholion. Unde nec redit quidem unquam privatio ad habitum : veluti cæcitas ad visum : contra namque habitus, privatione antiquior est, ac solet eum privatio mutare.

Γ. Ἐγὼ δὲ ταῦτο διεξελθούσης διδασκάλου (77), ἐπει-
 ῶν τοῖς πολλοῖς παρακαθημένοις (77) ἐδόκει τὸ προσ-
 ἦκον ἐσχηκέναι πέρας ὁ λόγος, φοβηθεὶς μὴ οὐκ
 εἶναι ὁ διαλύων (78) ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως
 παρὰ τῶν ἔξωθεν προφερόμενα, εἴ τι ἐκ τῆς ἀβήρω-
 στίας ἢ διδάσκαλος πάθοι, ὃ δὴ καὶ ἐγένετο (79)·
 οὐπω, φημί, τοῦ κυριωτάτου (80) τῶν κατὰ
 δόγμα (81) ζητουμένων ὁ λόγος ἤφατο. Φησὶ γὰρ
 ἡ θεόπνευστος Γραφή, κατὰ τε τὴν νέαν καὶ ἀρ-
 χαίαν (82) διδασκαλίαν, πάντως ποτὲ τάξει τιλὴ
 καὶ εἰρημῶ τῆς φύσεως ἡμῶν κατὰ τὴν παροδι-
 κήν (83) τοῦ χρόνου κίνησιν διεξίτουσης, στήσεσθαι
 μὲν τὴν βούλην ταύτην φορὰν τὴν διὰ τῆς τῶν ἐπι-
 νοιμένων (84) διαδοχῆς προτοῦσαν, τῆς δὲ τοῦ παν-
 τὸς συμπληρώσεως· μηκέτι τὴν ἐπὶ τὸ πλεῖον (85)
 ἐπαύξεισιν προδεχομένης (86), ἅπαν τὸ τῶν ψυχῶν
 πληρωμα, πάλιν ἐκ τοῦ ἀειδοῦς καὶ ἐσκεδασμένου (87)
 πρὸς τὸ συνεστῶς καὶ φαινόμενον ἐπανελεύσεσθαι, τῶν
 αὐτῶν στοιχείων κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρημὸν πρὸς ἄλλα
 πάλιν ἀναδραμόντων. Ἡ δὲ τοιαύτη τῆς ζωῆς κατὰ-
 στασις, περὶ τῶν τῆς θείας διδασκαλίας Γραφῶν (88)
 ἀνάστασις λέγεται, τῇ τοῦ γεώδους ἀνορθώσει,
 πάτης τῆς τῶν στοιχείων κινήσεως συνονομαζομένης.
 — Μ. Τί οὖν, φησὶ, τούτων ἀμνηστέον ἐν τοῖς
 εἰρημένοις ἐστίν; — Γ. Αὐτὸ, φημί, τὸ δόγμα τῆς
 ἀναστάσεως.

mine ejus quod terreum est, erectionis et instaurationis omni elementorum motu comprehenso.
 — M. Quid igitur horum, inquit, est, cujus in supradictis mentio facta non sit? — G. Ipsa, inquam,
 doctrina resurrectionis.

Μ. Καὶ μὴν πολλὰ, φησὶ, τῶν νῦν διεξοδικῶς εἰρημέ-
 των, πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν φέρει. — Γ. Οὐ γὰρ οἶ-
 δας, εἶπων ὅσον (89) παρὰ τῶν ἀντιεταγμένων ἡμῖν
 παρὰ τῆς (90) ἐπιπέδου ταύτης ἀντιθέσεως (91) ἀνθυπε-
 φέρεται σήμενος; Καὶ ὅσα λέγειν ἐπεχείρουν, ὅσα
 πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀναστάσεως παρὰ τῶν ἐριστικῶν
 ἐφευρίσκειται. — Μ. Ἡ δὲ, Δοκεῖ μοι, φησὶ, χρῆναι
 πρότερον τὰ σποράδην παρὰ τῆς θείας Γραφῆς περὶ
 τοῦτου τοῦ δόγματος ἐκτεθέντα (92) δι' ὀλίγων ἐπι-
 δραμεῖν, ὡς ἂν ἐκείθεν ἡμῖν ἡ κορωνὴς ἐπιτεθεῖ τῷ
 λόγῳ. Ἦκουσα τοίνυν (93) τοῦ Δαβὶδ ὕμνολογοῦντος
 ἐν θείαις ψάλλας, ὅτε τὴν τοῦ παντὸς διακόσμησιν
 ὑπέθεσιν τοῦ ὕμνου πεποιημένος ἐν ἑκατοστῷ τρίτῳ
 ψαλμῷ πρὸς τῷ τέλει τῆς ὕμνων τοῦτο φησιν, ὅτι
 Ἐνανταλείς (94) τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι,
 καὶ εἰς τὸν χόλον αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. Ἐξαποστειλείς
 τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινίσεις

G. Ego vero, cum hæc magistra exposuisset, ac
 plerisque eorum qui assidebant, convenientem
 fidem oratio adepta esse videretur, veritus ne, si
 ex morbo magistræ humanitus aliquid accideret
 (quod nimirum etiam accidit), non amplius esset
 qui dissolveret ea quæ ab externis nobis de resur-
 rectione obijciuntur: Nondum, inquam, id quod
 est maxime proprium atque præcipuum, maxime-
 que ad rem pertinet ex iis quæ circa hanc senten-
 tiam atque doctrinam quærentur, attingit oratio.
 Dicit enim divinitus prodita Scriptura, et secun-
 dum novam et secundum antiquam doctrinam, cum
 natura nostra ordine quodam ac serie per trans-
 itorium et in orbem redeuntem temporis motum,
 expedita atque explicita fuerit, prorsus aliquando
 fore, ut fluxus quidem hic cursus per successionem
 et continuationem aliorum post alios invicem
 existentium et exorientium progrediens consistat;
 complemento autem rerum universarum naturæ
 non amplius incrementum in majus admittente,
 universam plenitudinem et cætum animarum rur-
 sus ex invisibili ac dissipato statu ad eum statum,
 in quo collectus consistere stabilisque permanere
 atque apparere et conspici possit, rediturum esse,
 iisdem elementis, per eandem seriem rursus aliis
 ad alia regressis. Talis autem vitæ status ab divi-
 næ doctrinæ Scripturæ resurrectio dicitur, sub no-

M. Atqui multa, inquit, ex its quæ nunc fusc,
 prolixè atque copiose dicta sunt, ad eam pertinent
 sententiam. — G. Annon nosti, inquam, quan-
 tum ab adversariis de hæc spe nobis oppositio-
 num et subjectionum quasi examen inferatur? ac
 simul dicere conabar, quæcunque ad eversionem
 resurrectionis homines contentiosi comminiscun-
 tur. — M. At illa, Opus esse mihi videtur, inquit, ea,
 quæ passim ac sparsim ab divina Scriptura de hæc
 sententia atque doctrina exposita sunt, paucis
 prius percurrere, ut inde nobis finis orationi impo-
 natur. Audivi igitur divinis cantionibus Davidem
 prædicandi ab rerum universarum naturæ diges-
 tione et administratione; in centesimo tertio psalmo
 circa finem cantionis ita ait: «Auferes spiritum eo-
 rum, et deficient, et in pulverem suum conver-

(76) Διδασκάλου. A B, τῆς διδασκ. In scholiis ad calcem codicis A, hæc lego: Περὶ τῆς ἀναστάσεως πάλιν διαλέγεται.

(77) Παρακαθημένοις. A, B τῶν παρακαθημένων.

(78) Ὁ διαλύ. B ἡ ὁ διαλ.

(79) Ἐγένετο. B γέγονε.

(80) Κυριωτάτου. B καιριωτ.

(81) Δόγμα. B τὸ δόγμα.

(82) Ἀρχαίαν. A, B τὴν ἀρχ.

(83) Παροδικήν. A περιδικήν.

(84) Τῶν ἐπιγιν. B τὴν τῶν ἐπιγ.

(85) Τὸ πλεῖον. B. πλέον.

(86) Προδεχομένης. B προδεχομ.

(87) Ἐσκεδασμένου. B διεσκεδασμ.

(88) Περὶ τῶν τῆς θ. δ. γ. A περὶ τῆς θείας τῶν Γραφῶν. B παρὰ τῆς θείας τῶν Γραφῶν διδασκαλίας.

(89) Ὅσον. B ὅσον.

(90) Παρὰ τῆς. B περὶ τῆς.

(91) Ἀντιθέσεως. A, B ἀντιθέσεων.

(92) Ἐκτεθέντα. B ἐκτεθέντα.

(93) Ἦκουσα τοίνυν. Scholiastes in calce codicis A ita, περὶ τῆς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἀναστάσεως.

(94) Ἀνανταλείς. A ita in margine; in textu vero, ἀνατελείς.

tentur. Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ. » Omnia in omnibus operantem virtutem spiritus eos, in quibus fuerit vivificare dicens, contraque vita privare eos a quibus abfuerit. Quoniam igitur recedente quidem spiritu viventium defectum; accedente autem eo atque præsentem eorum qui defecerint, renovationem fieri dicit: et in ordine orationis, eorum qui renovantur, defectus præcedit, hoc ipso dicimus mysterium resurrectionis Ecclesiæ annuntiari, spiritu ac munere prophetico hanc gratiam Davide prædicente. Atque etiam alibi dicit idem hic Propheta, rerum universarum naturæ Deus, rerum cunctiarum Dominus apparuit nobis, ut constitueremus festum nostrum inter tegentes et ornantes, festum tabernaculorum fixationis indicans per ejusmodi vocem τοῦ πυκασμοῦ, id est, *tectionis*, et *ornationis* et *compositionis*: quod olim quidem ex traditione Mosis institutum erat: prophetarum, opinor, more futura legislatore prædicente, cum autem semper sciret, nondum factum erat. Nam præsignificabatur quidem veritas typice atque figurate per ænigmata atque involucra eorum quæ fiebant; ipsum autem verum tabernaculorum fixationis festum nondum erat, sed hac de causa juxta propheticum sermonem, Deus summæ rerum ac Dominus seipsum ostendit nobis, ut constitueretur humanæ naturæ dissoluti nostri domicilii scenopegia, hoc est, *tabernaculorum fixio*, quæ rursus per coitionem et concursum elementorum corporaliter componeretur et ornaretur. Amictum enim et ambitum ejusque cultum et ornatum propria significatione vox πυκασμός, id est, *lectio compositioque* designat.

Dictio autem psalmodiæ ad hunc modum sese habet: Dominus Deus et apparuit nobis ad constituendum festum inter tegentes et componentes usque ad cornua altaris: quibus verbis per ænigma, hoc est, per involucra et quasi integumenta verborum, prædicere mihi videtur unum festum constitui omni ratione præditæ creaturæ, inferioribus una cum eminentibus et excellentibus in cœtu et conventu honorum choreas ducentibus. Quandoquidem enim in figurata ac mystica templi fabricatione non omnibus, qui foris erant, permissum erat intra ambitum parietum penetrare, sed ab ingressu prohibebantur quicumque gentiles, et alterius generis et nationis erant: itemque ex iis qui ingressi erant, non omnes ex æquo jus ad interiorem locum acce-

τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » Πάντα (95) ἐν πᾶσιν (96) ἐνεργοῦσαν τοῦ πνεύματος δύναμιν, ζωοποιεῖν τε λέγων, οἷς ἀνεγγένηται, καὶ ἀφιστᾶν τῆς ζωῆς πάλιν ὧν ἂν (97-98) ἀπογένῃται. Ἐπει οὖν τῇ (99) ἀναχωρήσει τοῦ πνεύματος τὴν τῶν ζώντων (1) ἐκλειψιν, τῇ δὲ τούτου (2) παρουσίᾳ τὸν τῶν ἐκλειπόντων (3) ἀνακαινισμόν γίνεσθαι λέγει, προηγείται δὲ κατὰ τὴν τοῦ λόγου τάξιν τῶν ἀνακαινιζομένων ἢ ἐκλειψις· τούτῳ ἐκείνῳ φαμέν τὸ κατὰ τὴν ἀνάστασιν καταγγέλλεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ (4) μυστήριον, τῷ προφητικῷ πνεύματι (5) τοῦ Δαβὶδ τὴν χάριν ταύτην προεκφωνήσαντος. Ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν (6) φησιν ὁ αὐτὸς οὗτος (7) προφήτης, ὅτι ὁ τοῦ πάντος Θεός, ὁ τῶν ὄντων Κύριος ἐπέφανεν ἡμῖν ἐπὶ τῷ (8) συστασασθαι τὴν ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσι τὴν τῶν Σκηνοπηγίων (9) ἑορτὴν διὰ τῆς (10) τοῦ πυκασμοῦ λέξεως ἐρμηνεύων, ἢ πάλαι μὲν ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ Μωϋσέως νενομίστο· προφητικῶς, οἶμαι, τὰ μέλλοντα τοῦ νομοθέτου προαγορευόντος· αἱ δὲ γενόμενος (11), οὕτω ἐγεγόνει. Προεδηλόυτο μὲν γὰρ τοῖς τῶν γινομένων αἰνίγμασι τυπικῶς ἡ ἀλήθεια· αὕτη δὲ ἡ ἀληθῆς σκηνοπηγία οὕτω ἦν, ἀλλὰ τούτου χάριν (12), κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον, ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ Κύριος ἑαυτὸν ἐπέφανεν ἡμῖν, ὡς ἂν συσταίῃ (13) τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἢ τοῦ διαλυθέντος ἡμῶν οἰκητηρίου σκηνοπηγία, ἢ τὴν διὰ τῆς συνόδου τῶν στοιχείων σωματικῶς πυκάζομένην. Τὴν γὰρ περιβολὴν καὶ τὸν ἐκ ταύτης κόσμον ἢ τοῦ πυκασμοῦ λέξις κατὰ τὴν ἰδίαν ἔμφασιν διασημαίνει.

ornaretur. Amictum enim et ambitum ejusque cultum et ornatum propria significatione vox πυκασμός, id est, *lectio compositioque* designat.

Ἐχει δὲ ἡ βῆσις τῆς ψαλμοῦδιος τούτου τὸν τρόπον· Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν συστήσασθαι ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. Ὅπερ δοκεῖ μοι προαναφωνεῖν δι' αἰνιγματος, τὸ μίαν ἑορτὴν πάσῃ τῇ λογικῇ κτίσει συνίστασθαι τῶν ὑποδεσπέρων τοῖς ὑπερέχουσιν ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν συνόδῳ (14) συγχορευόντων. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ τυπικῇ τοῦ ναοῦ κατασκευῇ, οὐ (15) πᾶσιν ἐφέτο τῆς ἔξωθεν περιβολῆς ἐντὸς γενέσθαι, ἀλλὰ περικέκριτο (16) τῆς εἰσόδου πᾶν ὅσον ἔθνικον καὶ ἀλλόφυλον, τῶν τε αὐτῶν ἐντὸς γινομένων (17), οὐ μετῆν (18) ἐκ τοῦ ἰσοῦ πᾶσι τῆς ἐπὶ τὸ ἐνδότερον παρόδου, μὴ τινι καθαρωτέρῳ διαίτη, καὶ τισι περιβήτητοις ἀφανισθεῖσι (19)· πάλιν δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις οὐ πᾶσι βάσιμος ἦν ὁ ἐνδον ναός, ἀλλὰ

(95) Πάντα. B τὴν τὰ πάντα. A τὴν πάντα.

(96) Πᾶσιν. B ἅπασιν.

(97-98) Ὅν ἂν. B ὡς ἂν. A delet ἂν.

(99) Τῇ. A, B add. μὲν.

(1) Ζώντων. A ζῶων.

(2) Τούτου. Delet B.

(3) Ἐκλειπόντων. A ἐκλελοιπόντων.

(4) Τῇ ἐκκλησίᾳ. A τῆς ἐκκλησίας.

(5) Πνεύματι. A in margine χαρίσματος.

(6) Ἐτέρωθεν. A, B ἐτέρωθι.

(7) Οὗτος. Delet B.

(8) Ἐπὶ τῇ. A in margine ἐν τῷ.

(9) Σκηνοπηγίων. B Σκηνοπηγιῶν.

(10) Διὰ τῆς. A διὰ τῆς τοιαύτης.

(11) Γενόμενος. A, B γινομένην.

(12) Ἀλλὰ τούτου χάριν. Nota hoc scholion codicis A: Σημελωσαι· διὰ τὴν τοῦ σώματος ἡμῶν ἀνάστασιν τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ γεγενῆσθαι.

(13) Συσταίῃ. A in textu ἐνσταίῃ.

(14) Συνόδῳ. A, B συνοδία.

(15) Κατασκευῇ, οὐ. Delet B. Inter scholia codicis A, ista occurrerant ad has voces, Ὅτι· οὐ πᾶσιν ἐφέτο ἐντὸς τοῦ ναοῦ γενέσθαι, καὶ διάφορος ἦν ἡ ἐν τούτῳ πάροδος.

(16) Ἀλλὰ περικέκριτο. A, B ἀλλ' ἀπεκέκριτο.

(17) Γινομένων. A γενομένων.

(18) Μετὰ τῆν. B μετῆν.

(19) Ἀφανισθεῖσι. B ἀφανισθείσι.

τοῖς (20) ἱερεῦσι μόνους νόμιμον ἦν κατὰ χρεῖαν ἱε-
ρουργίας ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος γίνεσθαι, τὸ δὲ
ἀπὸ κρυφόν τε καὶ ἄδυτον τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ τὸ θυσια-
στήριον ἔδρυτο κεράτων τισὶ προσβολαῖς (21) κεκαλ-
λωπισμένον, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἱερεῦσιν ἀνεπίδατον ἦν,
πλὴν ἐνὸς τοῦ προτεταγμένου τῆς ἱερωσύνης, ὡς (22)
ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τινα νόμιμον ἡμέραν, μόνος
ἀπορρήτοτεραν τινὰ καὶ μυστικωτέραν προσάγων
ἱερουργίαν ἐπὶ τὸ ἐντὸς παρεδύετο. Τσαύτης οὖν οὐ-
σης (23) περὶ τὸν ναὸν τοῦτον διαφορὰς, ὅτι τις (24)
εἰκῶν (25) καὶ μίμημα τῆς νοητῆς ἦν καταστά-
σεως, τοῦτο τῆς σωματικῆς παρατηρήσεως διδασκού-
σης, ὅτι οὐτε πᾶσα ἡ λογικὴ φύσις τῷ ναῷ τοῦ
Θεοῦ, τουτέστι τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ μεγάλου Θεοῦ προσ-
εγγίζει· ἀλλ' οἱ πρὸς τὰς ψευδεῖς ὑπολήψεις πε-
πλανημένοι ἐκτὸς εἰσι τοῦ θείου περιχοινίσματος.
Τῶν δὲ διὰ τῆς ὁμολογίας ἐντὸς γεγεννημένων προτι-
μοτέρων (26) τῶν ἄλλων, οἱ περιβρᾶνθηριοὶ καὶ
ἀγγελιαὶ προκαθαίρομενοι (27), καὶ τούτων οἱ ἀφιε-
ρωθέντες ἤδη τὸ πλῆρον ἔχουσιν, ὥστε τῆς ἐσωτερικῆς
ἀξιοῦσθαι μυσταγωγίας, ὡς δ' ἂν τις ἐπὶ τὸ φανερώ-
τερον προάγοι (28) τὴν τοῦ αἰνίγματος ἔμφασιν.
Ταῦτα ἔστι μαθεῖν τοῦ λόγου διδάσκοντος, ὅτι τῶν λο-
γικῶν δυνάμεων, αἱ μὲν τινὲς εἰσι ὅσον τὸ ἄγιον θυ-
σιαστήριον ἐν τῷ ἄδύτῳ τῆς θεότητος καθιδρυμέναι·
αἱ δὲ τινες πάλιν καὶ τούτων ἐν ἐξοχῇ θεωροῦνται,
κεράτων δίκην προβεβλημένα, καὶ ἄλλαι περὶ ἐκεί-
νας κατὰ τινα τάξεως ἀκολουθίαν προτερεύουσι τε
(29) καὶ δευτερεύουσι. Τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος διὰ
τὴν ἐγγινομένην κακίαν ἔξω τῆς θείας περιβολῆς
ἀπέωσθη· ὅπερ τῷ περιβρᾶντῳ (30) λουτρῷ καθη-
ράμενον ἐντὸς γίνεται.

causæ, nonnullæ vero rursus etiam ex his in excellentia conspiciantur cornuum instar prominentes, atque aliæ rursus circa illas competenti consentaneoque quodam ordine tum primum, tum secundum locum obtineant. Genus autem humanum propter vitiositatem innatam extra parietam divi-
norum ambitum summoveatur : quod ubi conspersorio lavacro expiatum fuerit, intro mittatur.

· Ἄλλ' ἐπειδὴ μέλλει ποτὲ τὰ μετὰ (31) ταῦτα πα-
ραφράγματα λύεσθαι, δι' ὧν (32) ἡμεῖς ἡ κακία πρὸς
τὰ ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος ἀπετελείσεν, ὅταν σκη-
νοπηγῆθῃ (33) πάλιν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἡ φύ-
σις, καὶ πᾶσα ἡ κατὰ κακίαν ἐγγινομένη (34) διαφο-
ρὰ ἐξαφανισθῇ τῶν ὄντων, τότε κοινὴ συστήσεται ἡ
περὶ τὸν Θεὸν ἑορτὴ τοῖς διὰ τῆς ἀναστάσεως πυκα-
σθεῖσιν, ὡς μίαν τε καὶ τὴν αὐτὴν προκεῖσθαι πᾶσι
τὴν εὐφροσύνην· μηκέτι διαφορὰς τινος τῆς τῶν
Ἰσων μετουσίας, τὴν λογικὴν φύσιν διατεμνούσης,
ἀλλὰ τῶν νῦν ἔξω διὰ τὴν κακίαν ὄντων ἐντὸς τῶν
ἀδύτων τῆς θείας μακαριότητος ποτε γενησομένων,
καὶ τοῖς κέρασι τοῦ θυσιαστηρίου, τουτέστι, ταῖς
ἐξεχούσαις τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεσιν ἑαυτοῦς (35)

A deudi habebant, nisi puriore quadam victus ratio-
ne, ac quibusdam aspersionibus essent expiati ; ac
rursus etiam ex his ipsis non omnibus internum
templum ingredi licebat, sed sacerdotibus duntaxat
sacrificandi causa intra velum versandi jus erat :
occultus vero et arcanus templi locus (quem ἄδυ-
τον vocant), in quo alare collocatum cornuum qui-
busdam prominentiis adornatum erat, ipsis sacer-
dotibus inaccessus erat, præterquam uni qui sacer-
dotio præpositus erat, qui semel in anno legitimo
quodam, certo atque solemnī die, solus, ut arcanum
et reconditum quoddam magis et occultum sacrifici-
um offerret, introibat. Cum igitur tanta esset
circa hoc templum differentia, quod imago pariter
ac simulacrum ejus, qui mente comprehenditur,
B status erat, hoc nimirum docente corporali obser-
vatione, quod non omnis creatura ratione prædita
templo Dei, hoc est confessioni magni Dei appropin-
quet ; sed qui falsis opinionibus ac persuasionibus
seducti sunt, prohibeantur a septis divinis
atque cancellis. Ex iis autem qui per confessio-
nem intro admissi fuerint, cæteris anteferantur ac
præstant qui aspersionibus, puritate et a veneris
abstinentia ante fuerint expiati, atque his illi qui
sacrificiis destinati sunt, exinde jam meliorem con-
ditione sint, ut interiorum sacrorum administra-
tione ac præsulatu digni habeantur. Sed prout ali-
quis ad evidentiorē ac magis perspicuam expli-
cationem ænigmatis atque involucri significationem
proferre possit, hæc discere licet docente ratione,
quod ex ratione præditis virtutibus aliæ quidem
C veluti sanctum altare sint in adyto Deitatis collo-

causæ, nonnullæ vero rursus etiam ex his in excellentia conspiciantur cornuum instar prominentes, atque aliæ rursus circa illas competenti consentaneoque quodam ordine tum primum, tum secundum locum obtineant. Genus autem humanum propter vitiositatem innatam extra parietam divi-
norum ambitum summoveatur : quod ubi conspersorio lavacro expiatum fuerit, intro mittatur.

Sed quoniam hæc in medio opposita septa, per
quæ vitiositas nos ab eo loco qui intra velum est
dirimit, aliquando solventur, cum per resurrectionem
natura nostra rursus quasi tabernaculum fixa,
atque omnis per vitiositatem innata corruptio, ex
rerum natura abolita atque sublata fuerit, tunc iis
qui per resurrectionem tecti, ornati atque compo-
siti fuerint, commune festum circa Deum consti-
D tuetur, ut omnibus una atque eadem lætitia propo-
natur, nulla amplius differentia ratione præditam
naturam a participatione æqui juris atque eorumdem
bonorum dirimente, sed iis qui nunc propter
vitiositatem extra sunt, tandem aliquando intra
adyta divinæ beatitudinis futuris, et cornibus alta-

(20) Ἄλλὰ τοῖς. A, B ἡ τοῖς.

(21) Προσβολαῖς. A, B προβολαῖς.

(22) Ὡς. B ὅς.

(23) Τσαύτης οὖν οὐσης. Ad hæc scholion illud
legebam in calce codicis A : Ὅτι τύπος ἦν καὶ εἰκῶν
τῆς νέας ταύτης καταστάσεως ἡ τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰσ-
όδου διαφορὰ.

(24) Ὅτι τις. A, B ἦ τις.

(25) Εἰκῶν. A εἰκῶν τε.

(26) Προτιμοτέρων. A, B προτιμότεροι.

(27) Προκαθαίρομενοι. A in margine προκαθη-
ράμενοι.

(28) Προάγοι. B προσάγοι.

(29) Προτερεύουσι τε. B προτερεύουσι δὲ τε.

(30) Περιβρᾶντῳ. A, B περιβρᾶντηρίῳ.

(31) Μετὰ. B μέσα.

(32) Δι' ὧν. B τὰ δι' ὧν.

(33) Σκηνοπηγῆθῃ. A, B σκηνοπαγηθῆ.

(34) Ἐγγινομένη. A ἐγγενομένη.

(35) Ἐαυτοῦς. B ἐν ἑαυτοῖς.

ris, hoc est, excellentibus supramundanis virtutibus sese conjuncturis. Quod nimirum apertius dicit Apostolus, universitatis cum bono concordiam atque consensum significans, nempe quod ei omne genu flectetur cœlestium, terrestrium et infernorum, atque omnis lingua confitebitur, quod Dominus Jesus Christus sit in gloria Dei Patris: pro cornibus quidem angelicum atque cœleste genus dicens ^a, per reliquos vero eam quæ post illos intelligitur creaturam, nos videlicet significans, qui omnes in uno concordia atque consentienti festo erimus occupati. Festum autem est ejus qui revera est tum confessio, tum cognitio. Possunt autem, inquit, alia quoque multa sanctæ Scripturæ loca colligi ad commendationem et confirmationem ejus quæ circa resurrectionem doctrina atque sententia certa stabilisque habetur. Nam et Ezechiel prophético spiritu omne quod in medio tempus est, quodque inter hoc intercedit intervallum transgressus, in ipso articulo ac puncto resurrectionis prænoscenti virtute consistit, et futurum tanquam jam præsens conspiciens, narrando oculis subjicit. Campum enim ingentem, et in infinitum et immensum exprorectum atque patentem vidit, ossiumque in eo multorum cumulum et acervum, aliorum alibi, fortuito casu disjectorum, quæ deinde divina potentia ad cognata propriaque una moverentur, et scerent, postea nervis, carnibus, pellibus integerentur et operirentur (quod psalmodia, legerentur sive corporarentur et consistarentur per verbum et exsuscitantem quiddam jaceret.

Porro Apostoli eorum quæ circa resurrectionem existent, miraculorum descriptionem, ut quæ expedita, facilis et in promptu legentibus sit, quid attinet aliquem exponere, quemadmodum cum hortatu quodam et tubarum sono Scriptura dicat in momento temporis mortuos atque jacentes universos repente in immortalis naturæ statum immutatam iri. Quinetiam evangelicas voces, ut quæ cunctis manifestæ sint, prætermittam. Non enim verbo solo Dominus mortuos resurrecturos esse dicit, verum etiam ipsam quoque resurrectionem repræsentat ac præstat ab iis, quæ nobis

συναπτόντων. Ὅπερ δὴ γυμνότερόν (36) φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τὴν τοῦ παντὸς πρὸς τὸ ἀγαθὸν συμφωνίαν διερμηνεύων, ὅτι αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς· ἀντὶ μὲν τῶν κεράτων λέγειν τὸ ἀγγελικόν τε καὶ ἐπουράνιον, διὰ δὲ τῶν λοιπῶν σημαίνων τὴν μετ' ἐκείνους νοουμένην κτίσιν ἡμᾶς, οὓς πάντας (37) μία καὶ σύμφωνος (38) ἑορτὴ κατακρατήσεται. Ἐορτὴ ἐστὶν (39) ἡ τοῦ θντωσ (40) θντωσ ὁμολογία τε (41) καὶ ἐπίγνωσις. Ἔστι (42) δὲ, φησὶ, καὶ ἄλλα πολλὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς πρὸς σύστασιν τοῦ κατὰ τὴν ἀνάστασιν δόξατος ἀναλέξασθαι. Ὁ τε γὰρ Ἐζεκιήλ (43) τῷ προφητικῷ πνεύματι τὸν ἐν τῷ μέσῳ πάντα χρόνον, καὶ τὸ ἐν τούτῳ διάστημα ὑπερβάς, ἐπ' αὐτοῦ ἴσταται τοῦ καιροῦ τῆς ἀναστάσεως τῇ προγνωστικῇ δυνάμει καὶ τὸ ἐσόμμενον ὡς ἦδη (44) θεθεαμένος ὑπ' ὄψιν ἄγει τῷ διηγήματι. Πεδίον (45) μέγα καὶ εἰς ἀπειρον εἶδε διηπλωμένον, ὄστέων (46) σωρείαν ἐπὶ τούτῳ (47) πολλήν, ἄλλων ἀλλαγῇ πρὸς τὸ συμβᾶν διεβρίμμενον· εἶτα θεῖα δυνάμει πρὸς τὰ συγγενῆ καὶ ἴδια συγκινουμένων, καὶ ταῖς οἰκείαις ἀρμονίαις ἐμψυομένων. Εἶτα νεύροις καὶ σαρκὶ καὶ δέσμασι καλυπτομένων (ἕπερ ἡ ψαλμῳδία πυκαζομένων λέγει), καὶ πνεῦμα ζωοποιούν τε καὶ διεγείρων ἅπαν τὸ κείμενον (48).

propriis convenientibusque compagibus iubarerunt πυκαζεσθαι, dicit) et spiritum vivificantem simul

τὴν δὲ τοῦ Ἀποστόλου κατὰ (49) τὴν ἀνάστασιν θαυμάτων διασκευὴν, ὡς πρόχειρον οὖσαν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, τί ἂν τις λέγοι (50); Ὅπως ἐν κελύσματι τινι καὶ σαλπύγγων ἤχη (51) φησὶν ὁ λόγος ἐν ἀκαρεὶ τοῦ χρόνου ἅπαν ἀδρόως τὸ τεθνηκὸς τε καὶ κείμενον, εἰς ἀθανάτου φύσιν (52) ὑπαμειφθήσεσθαι (53); Ἀλλὰ καὶ τὰς ἀγγελικὰς (54) φωνὰς, ὡς προδῆλους ἅπασιν (55) οὖσας, παρήσαμεν (56). Οὐ γὰρ μόνῳ λόγῳ (57) φησὶν ὁ Κύριος τοὺς νεκροὺς ἀναστήσεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐνεργεῖ τὴν ἀνάστασιν, ἀπὸ τῶν ἑγγυτέρων ἡμῖν καὶ ἦττον ἀπιστεῖσθαι δυναμένων τῆς θαυματοποιίας ἀρξάμενος. Πρῶτον μὲν

(36) *Γυμνότερον*. B γυμνότερόν πως.

(37) *Ὅς πάντας*. A, B ὡν πάντων.

(38) *Μία καὶ σύμφωνος*. Ad has voces ita in calce codicis A scribebatur, Ποίαν εἶναι φησὶ τὴν μέλλουσαν ἀθλων ἑορτὴν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων; Τὸ πάντας συμφώνως ὁμολογεῖν εἶναι Θεόν· οὐκοῦν περὶ μὲν τὴν θεογνωσίαν πάντες ὁμογνωμονήσουσιν ἀμαρτωλοὶ καὶ δίκαιοι, οὐ μὴν δὲ μίᾳς ἔσονται καταστάσεως. Ἐπεὶ ποῦ τὸ δίκαιον; Ἀλλ' οἱ μὲν ἐν ἀπολαύσει τῆς τῶν οὐρανῶν γενήσονται βασιλείας, οἱ δὲ ταύτης ἐκτός κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἀπόφασιν.

(39) *Ἔστιν*. B δὲ ἐστίν.

(40) *Ἔστωσ*. Delet B.

(41) *Ὁμολογία τε*. B ὁμολογία δὲ.

(42) *Ἔστι*. B ἔσται.

(43) *Ἐζεκιήλ*. B Ἰεζεκιήλ.

(44) *Ὅς ἦδη*. A ὡς ἦδη παρὸν.

(45) *Πεδίον*. A πεδίον γάρ.

(46) *Ὅστέων*. A ὄστέων τε.

(47) *Τούτῳ*. A in margine τούτου.

(48) *Κείμενον*. A in margine κινούμενο..

(49) *Κατὰ*. A, B τῶν κατὰ.

(50) *Λέγοι*. B λέγειν.

(51) *Ἦχει*. A ἡχη. B ἤχη.

(52) *Φύσιν*. A φύσεως.

(53) *ὑπαμειφθ*. A addit κατάστασιν.

(54) *Ἀγγελικὰς*. B εὐαγγελικὰς.

(55) *Ἄπασιν*. Delet B.

(56) *Παρήσαμεν*. B παρήσομεν.

(57) *Μόνῳ λόγῳ*. B λόγῳ μόνῳ.

^a Scholion. Quale futurum ait festum angelorum et hominum, ut omnes concorditer et consentienter unum Deum confiteantur. Ergo circa cognitionem quidem Dei omnes consentient et concordabunt peccatores et justi: verumtamen non erunt ejusdem status et conditionis (nam ubi justitia?); sed hi quidem regno cœlorum fruuntur: illi autem, juxta Apostolicam sententiam, ab hoc arcebuntur.

γάρ ἐν τοῖς ἐπιθανασίοις (58) τῶν νοσημάτων τὴν ζωοποιὸν δέικνυσι δύναμιν, ἀπελευθύνων προστάγματι καὶ λόγῳ (59) τὰ πάθη· εἶτα ἀρτιθανὸς ἐγείρει (60) πιδίον, εἶτα νεανίαν τοῖς τάφοις ἤδη προσκομιζόμενον τῆς σοροῦ διαναστήσας τῇ μητρὶ δίδωσι· μετὰ τοῦτο διαπεπτωκότα ἤδη τετραήμερον χρόνον τὸν Ἀζαρὸν νεκρὸν ἐξάγει (61) τοῦ τάφου (62) φωνῇ (63) καὶ προστάγματι ζωοποιήσας τὸν κείμενον· εἶτα τὸν αὐτοῦ ἄνθρωπον (64) ἤλοις καὶ λόγχῃ διαπεπαρμένον ἐκ νεκρῶν διὰ τρίτης ἡμέρας διανίστησι (65), τοῖς τύπους τῶν ἤλων καὶ τὴν πληγὴν τῆς λόγχης εἰς μαρτυρίαν (66) τῆς ἀναστάσεως ἐπαγόμενος (67). Περὶ ὧν οὐδὲν οἶμαι χρῆναι διεξιέναι, μὴ μῖα (68) ἀμφιβολίας ἐν τοῖς τὰ προγεγραμμένα (69) παραδειγμένοις εἰπούσης (70).

Γ. Ἄλλ' οὐ τοῦτο (71), εἶπον ἐγὼ, δὲ ζητούμενον ἦν· τὸ γὰρ εἶσεσθαι ποτε τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὸ ὑπαχθῆσεσθαι τῇ ἀδεκάστῳ κρίσει τὸν ἄνθρωπον, διὰ τε τῶν γραφικῶν ἀποδείξεων, καὶ τῶν ἤδη προεξηρασμένων, οἱ πολλοὶ τῶν ἀκονόντων συνθήσονται. Ὑπόλοιπον (72) ἂν εἴη σκοπεῖν, φησὶν, εἰ ὡσπερ τὸ νῦν (73) καὶ τὸ ἐλπίζόμενον ἔσται. Ὅτι εἰ δὴ τῶν (74) εἴη, φευκτὸν (75) εἶπον τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως εἶναι (76). Εἰ γὰρ οἷα γίνεται, ὅταν λήγεται (77) τοῦ ζῆν τὰ ἀνθρώπινα σώματα, τοιαῦτα τῇ ζωῇ πάλιν ἀποκαθίσταται· ἄρα τις ἀτέλεστος συμφορὰ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῖς ἀνθρώποις ἐλπίζεται. Τί γὰρ ἂν ἐλαυνότερον γίνετο θέαμα, ἢ ὅταν ἐν ἐσχάτῳ γήρῳ καταβρίγνυθέντα (78) τὰ σώματα μεταποιηθῇ πρὸς τὸ εἰδεχθῆς τε καὶ ἄμορφον, τῆς μὲν σαρκὸς αὐτῆς (79) ἀναλυθείσης τῷ χρόνῳ, ρυσοῦ δὲ τοῖς ὀστέοις περιεσκληκός (80) τοῦ δέρματος; Τῶν δὲ δὴ νεύρων συνεσπασμένων διὰ τὸ μῆκει τῇ φυσικῇ ἐκμάθῃ ὑποκλίναςθαι, καὶ διὰ τοῦτο παντὸς συνελκομένου τοῦ σώματος, ἀποπὸν τι καὶ ἐλαυνὸν θέαμα γίνεται, τῆς μὲν κεφαλῆς ἐπὶ τὸ γόνυ συγκακλιμένης· τῆς δὲ χειρὸς ἐνθεν καὶ ἐνθεν πρὸς μὲν τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν ἀπρακτούσης, ἐντρομῆς (81) δὲ κατὰ τὸ ἀκούσιον (82) αἰεὶ κραδαιομένης. Οἷα δὲ πάλιν τῶν ταῖς χρονίας νόσους ἐκτετηκῶτων τὰ σώματα; * Ἄ τοσοῦτον διαφέρει τῶν γυμνωθέντων ὀστέων, ὅσον ἐπικαλύφθαι δοκεῖ λεπτῷ, καὶ ἐκδεδαπημένῳ ἤδη τῷ δέρματι (83). Οἷα δὲ (84) καὶ τῶν ἐν ταῖς ὑδρι-

A propinquiora sunt, quibusve fides minus abrogari ac detrahi possit, hujus mirifici operis initio facto. Nam primum quidem in mortiferis morbis vivificam vim demonstrat, jussu ac verbo abigens affectiones; deinde paulo ante mortuam puellam resuscitat, postea adolescentem qui jam ad sepulcrum efferebatur excitatum e loculo matri dat; post hunc, Lazarum qui jam quatrimum tempore mortuus diffuebat et olebat, vivum educit ex sepulcro, voce pariter ac jussu vivificans jacentem; postea suum ipsius hominem clavis ac lancea transfixum tertio die resuscitat, vestigia clavorum ac lanceæ in testimonium resurrectionis adducunt. De quibus nihil arbitror opus esse dicere, cum nulla subsit ambiguitas inter eos qui ea quæ scripta sunt accepterunt et approbaverunt.

G. Verum non hoc erat, inquam ego, quod quaeretur an resurrectio aliquando futura sit, et quod homo incorrupto judicio sistetur, cum propter Scripturarum demonstrationes, tum propter ea quæ jam ante exquisita atque excussa sunt, plerique audientium assentientur; reliquum autem fuerit considerare an proat est id quod nunc est, ita etiam quod speratur futurum sit. Quod si ita fuerit, fugiendam dixerim hominibus esse spem resurrectionis. Nam si qualia evadunt humana corpora dum vivere desinunt, talia rursus vitæ restituantur: nimirum perpetua quædam calamitas ab omnibus per resurrectionem speratur. Quod enim miserabile magis spectaculum fuerit, quam cum in extrema senectute incurvata atque contracta corpora ad turpitudinem ac deformitatem redacta fuerint, carne quidem eorum tempore consummata, rugosa autem et arida cute ossibus adhærente? Et enim nervis, quod naturali nimirum non amplius humore imbuantur ac pinguefiant, convulsis, et idcirco toto corpore contracto, res quædam infirma ac spectatu miserabilis existit, cum caput quidem in genua inclinatam sit; manus autem utrinque ad naturalem quidem usum invalidæ sint, præ tremore vero semper invitæ micent ac moveantur. Qualia vero rursus eorum corpora sunt qui diuturnis ac longinquis morbis extabuerunt? quæ corpora hoc differunt a nudatis ossibus,

(58) Ἐπιθανασίους. A ἐπιθανασίους.

(59) Καὶ λόγῳ. A καὶ λόγου. B λόγου.

(60) Ἐγείρει. A in margine ἀνεγείρει.

(61) Ἐξάγει. A B ἐξάγει ζῶντα.

(62) Τοῦ τάφου. A τῶν τάφου.

(63) Φωνῇ. A φωνῇ τε.

(64) Εἶτα τὸν αὐτοῦ ἄνθρωπον. In calce codicis A ista leges, "Ὅτι διὰ πίστεως τῆς τοῦ σώματος ἀναστάσεως τὰ σημεῖα τοῦ ἰδίου πάθους εἶσεν ἐν τῷ δέω σώματι ὁ Κύριος.

(65) Διαρίστησι. B ἀνίστησι.

(66) Μαρτυρίαν. B μαρτύριον.

(67) Ἐπαγόμενος. A B ἐπαγόμενον.

(68) Μὴ μῖα. A B μὴδεμῖα.

(69) Προγεγραμμένα. A B γεγραμμένα.

(70) Παραδειγμένοις ὑπ. Παραδειγμένης ὑπούσης. B παραδειγμένα ὑπούσης.

(71) Οὐ τοῦτο. B οὐδὲ τοῦτο.

(72) Ὑπόλοιπον. B ὑπόλοιπον ἢ ἄν. Hæc in calce codicis A ita illustrabantur: "Ἐνθεν ἄρχεται ὡς ἐξ αὐτοῦ ἀνθυποφέρειν τὰς περὶ τῶν τῇ ἀναστάσει μαχομένων ἀντιθέσεις.

(73) Ὅσπερ τὸ νῦν. A πρὸς τὸ νῦν δν.

(74) Ὅτι εἰ. A οὕτως.

(75) Φευκτόν. A B φευκτὴν.

(76) Εἶναι. Delet B.

(77) Ὅταν λήγεται. A B λήγονται.

(78) Καταβρίγνυθέντα. A B καταρικνωθέντα.

(79) Αὐτῆς. A B αὐτοῖς.

(80) Περιεσκληκός. B περιεσκληκός.

(81) Ἐντρομῆς. A ἐν τρόμῳ. B ἐν τρόπῳ.

(82) Ἀκούσιον. B ἐκούσιον.

(83) Ὅσον ἐπικαλύφθαι. Usque ad τῷ δέρματι deleta sunt in Ms. A et in margine legitur σχόλια.

(84) Οἷα δὲ. Ad hæc verba in calce codicis A hæc nota ascripta erat, ζήτησις περὶ τῶν ἀνθρωπίνων

quod tenui ac jam consumpta cute obiecta esse videntur. Qualia item eorum qui aquæ intercutis morbo intumuerunt? Quæ vero oratio indecoram eorum jacturam ac detrimentum, qui sacro morbo correpti sunt, ante oculos ponere possit ut eis omnia membra, tam instrumentaria quam sensoria paulatim putredo progrediens depascat? qualia item eorum corpora sint, qui in terræ motibus, vel bellis, vel ex alia causa quapiam mutilati sunt, et ante mortem aliquo tempore post eam calamitatem acceptam adhuc vivunt, aut eorum qui a nativitate adverso aliquo casu læsi ac vitiatii cum distortis membris adoleverunt, et ad ætatem perfectam evaserunt, quid opus est dicere?

De modo genitis autem infantibus, qui vel exponuntur, vel suffocantur, vel fortuito casu pereunt, quid existimandum est, si rursus tales ad vitam reducantur, utrum in infantia remanebunt, et quid miserius, an ad ætatis modum perfectum evadent, et quali lacte natura rursus eos enutriet? Itaque si quidem per omnia idem nobis corpus rursus reviviscet, calamitas et incommodum est id quod exspectatur; sin autem non idem, alius atque is qui jacet mortuus, erit ille qui resuscitetur atque resurgat. Nam si jacuit quidem puellus, resurgit autem homo perfectæ ætatis, aut contra, quo pacto dicere possumus ipsum qui jaceret excitatum esse atque exsurrexisse, cum quod atinet ad differentiam ætatis, is qui occidisset, immutatus sit? Si quis enim pro puello adultum, et pro sene, in vigore ætatis ac flore constitutum videt, alterum pro altero conspiciatur, pro mutilato quoque et aliquo vitio laborante integrum ac sanum, pro macie confecto corpulentum, et in cæteris omnibus eodem modo, ne si quis omnia singulatim commemorare velit, molestiam ac tædium orationi inducat? Nisi igitur rursus tale corpus revixerit quale erat cum terræ mandaretur, non id quod mortuum fuisset resurget, sed in alium hominem terra rursus formabitur. Quid igitur ad me resurrectio pertinet, si pro me alius reviviscet? Nam qua ratione ipse me agnovero, si non cernam in meipso meipsum? Non enim ego revera fuero, nisi per omnia idem mecum sim. Quemadmodum enim in præsentii vita, si cujus memoria teneam figuram, ponatur

καίς (85) ἀβρωστίας ἐξωδηκῶτων (86). τῶν δὲ τῆ ἱερᾷ νόσῳ κεκρατημένων τὴν ἀσχήμονα λώσθη τις ἂν ὑπ' ἔψιν ἀγάγοι λόγος, ὡς κατ' ὀλίγον αὐτοῖς πάντα τὰ μέλη τὰ ὀργανικά τε καὶ αἰσθητὰ προσιοῦσα (87) ἢ σπηπεδῶν ἐπιθόσκειται; τῶν δὲ ἐν σεισμοῖς, ἢ πολέμοις, ἢ ἐξ ἐτέρας τινὸς αἰτίας ἡκροτηριασμένων, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου χρόνον τινα ἐν τῇ συμφορᾷ ταύτῃ ἐπιθιούτων, ἢ τῶν ἀπὸ γενέσεως λώθη τινὲ συναποτελεσθέντων ἐν διαστροφῶις (88) τοῖς μέλεσι, περιόδῳ (89), τι ἂν τις λέγοι;

Περὶ τῶν (90) ἀρτιγενῶν νηπίων τῶν τε ἐκτιθεμένων, καὶ τῶν καταπνιγομένων, καὶ τῶν κατὰ τὸ αὐτόματον ἀπολλυμένων, τί ἐστι λογίσασθαι, εἰ τὰ τοιαῦτα (91) πάλιν πρὸς τὴν ζωὴν ἐπανάγοιτο, ἢ ἐναπομένῃ (92) τῇ νηπιότητι, καὶ τί ἀθλιώτερον; ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἄκρον (93) ἤξει τῆς ἡλικίας, καὶ ποιῆ γάλακτι πάλιν ἢ φύσις αὐτὰ τιθνηήσεται; Ὡστε εἰ μὲν διὰ πάντων ταυτῶν ἡμῖν τὸ σῶμα πάλιν ἀναδιώσεται, συμφορὰ ἔσται τὸ προσδοκώμενον· εἰ δὲ μὴ ταυτῶν, ἄλλος τις ὁ ἐγειρόμενος ἔσται παρὰ τὸν κείμενον. Εἰ γὰρ πέπτωκε μὲν τὸ παιδίον, ἀνίσταται δὲ τέλειος (94), ἢ τὸ ἐμπαλιν, πῶς ἔστιν εἰπεῖν αὐτὸν ἀνωρθῶσθαι τὸν κείμενον, ἐν τῇ τῆς ἡλικίας διαφορᾷ τοῦ πεπτωκότος ὑπὸ πηλαγμένου ὄντος· ἀντὶ γὰρ τοῦ παιδίου τέλειος, καὶ ἀντὶ τοῦ πρεσβυτέρου τὸν ἀκμαῖον (95) τίς ὀρῶν, ἔτερον ἀνθ' ἑτέρου τεθέεται, καὶ ἀντὶ τοῦ λελωδῆμένου τὸν ἄρτιον, καὶ ἀντὶ τοῦ ἐκτετρακότος τὸν εὐσαρκον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὡσαύτως, ἢ μὴ, τὰ καθ' ἑκαστὸν τις διεξιῶν, ἢ γλον ἐπεισάγη (96) τῷ λόγῳ; Εἰ μὴ οὖν (97) τοιοῦτον ἀναδιώσῃ (98) τὸ σῶμα πάλιν, οἷον ἦν ἔτε τῇ γῆ κατεμίγνυτο, οὐ τὸ θετηκῆ ἀναστήσεται, ἀλλ' εἰς ἄλλον ἀνθρωπον ἢ γῆ διαπλασθήσεται. Τί οὖν πρὸς ἐμὲ ἢ ἀνάστασις, εἰ ἀντ' ἐμοῦ τις ἄλλος ἀναδιώσεται; Πῶς γὰρ ἂν ἐπιγνοίην αὐτὸς ἑμαυτὸν, βλέπων (99) ἐν ἑμαυτῷ (1) οὐκ ἑμαυτὸν; Οὐ γὰρ ἀνεῖην ἀληθῶς ἐγὼ, εἰ μὴ διὰ πάντων εἶην ὁ αὐτὸς ἑμαυτῷ. Καθάπερ γὰρ κατὰ τὸν παρόντα βίον εἰ τινος ἔχοιμι διὰ μνήμης τὸν χαρακτήρα, ὑποκειμένη δὲ κατὰ τὸν λόγον ψευδὸς ὁ τοιοῦτος εἶναι, προχειλῆς, ὑποσιμῶς (2), λευκόχρους (3), γλαυκόχματος, ἐν πολλῇ τῇ τριχί, καὶ βυσσῷ τῷ σώματι· εἶτα ζητῶν τὴν

σωμάτων, εἰ οἷα τῶν τελευτώντων ἐστὶ τὰ σώματα, τοιαῦτα καὶ ἀνίσταται κατὰ τὸν τῆς ἀνάστασεως καιρὸν; καὶ διάφοροι ἐπαπορήσεις πρὸς τὸ τῆς ἀνάστασεως δόγμα. — B οἷα δὴ.

(85) Ὑδερικαῖς. B ὕδρικαῖς.

(86) Ἐξοιδηκῶτων. B ἔξωδηκῶτων.

(87) Αἰσθητὰ προσιοῦσα. A B αἰσθητήρια προϊούσα.

(88) Διαστροφῶις. B διαφόροις.

(89) Περιόδῳ. Delet A.

(90) Περὶ τῶν. A περὶ δὲ τῶν. Cæterum ad hæc verba in calce codicis A inter scholia hæc leguntur: Ἀντίθεσις· ὅτι οὐ ταυτὸν ἀναστήσεται τὸ σῶμα, ἢ ἄλλο παρὰ τὸ πρῶτον, εἰ μὴ τὰς ἐπισυμβάσας αὐτῷ διαφορὰς ἀλλοιώσεις ἔχον ἐγείρεται. Τοῖνον δις κατὰ ταυτῶν τῆς φλογὸς θίγοντα ὡσπερ τὸ μὲν ἐπίθρυτον διὰ τῶν τροφῶν γίνεται προστιθεμένων τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν ἀντὶ τοῦ διαφορηθέντος μέρους αὐτῆς. Τὸ δὲ ἀπόθρυτον ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος ἐκ διαφοροῦντος

ἐκδήλως οὐκ ὀλίγον τῆς οὐσίας τοῦ σωματος ἡμῶν, ἀμφοτέρα δὲ ἀπ' ἀλλοιώσεως γίνεται, τοῦτο μὲν τῶν τροφῶν ἀλλοιούμενων, ἐν τῷ νεύρῳ νεύρου, καὶ ἐν τῷ ὀστέῳ ὀστών, τοῦτο δὲ πάντων τῶν ἐν ἡμῖν ὑγρῶν τε καὶ στερεῶν σωμάτων ὑπὸ τῆς ἐμφύτου θερμασίας διὰ παντὸς ἀλλοιούμενων, καὶ οὕτω διαφοροῦμένων.

(91) Τὰ τοιαῦτα. A ταῦτα B τοιαῦτα.

(92) Ἄρα ἐναπομένῃ. A B ἄρ' ἐναπομένει.

(93) Ἄκρον. A μέτρον.

(94) Τέλειος. A ὁ τέλειος.

(95) Ἀκμαῖον. A B ἀκμαστήν.

(96) Ἐπεισάγη. A in margine ἐπισυνάγοι.

(97) Μὴ οὖν. A μὴ.

(98) Ἀναδιώσῃ. A B ἀναδιώχῃ.

(99) Βλέπων. A in marg. οὐ βλέπων ἐν ἑμαυτῷ ἑμαυτὸν π. γὰρ ἂν εἶην ἀληθῶς ἐγὼ, εἰ μὴ διὰ

(1) Ἐμαυτῷ. B ἐαυτῷ.

(2) Ὑποσιμῶς. B ὑπόσιμος.

(3) Λευκόχρους. A λευκόχρωσ.

τοιούτων, εντυχοιμι νέω, κομήτη (4), γρυπῶ, μελανο-
 χοροί (5), καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τοῦ κατὰ τὴν μορφήν
 χαρακτηρῶς ἐτέρως ἔχοντι. Ἄρα τοῦτον εἰδῶς (6)
 ἐκείνον οἰήσομαι; μᾶλλον δὲ τί χρὴ ταῖς ἐλάττωσι τῶν
 ἐνοστάσεων ἐνδιατρίβειν τὸν ἰσχυρότερον (7) ἀφιέμε-
 νον (8); Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι βροχὴ τινὶ προσέοικεν
 ἢ ἀνθρώπινῃ φύσει, ἀπὸ γενέσεως εἰς θάνατον αἰεὶ
 διὰ τινος κινήσεως προιοῦσα, τότε τῆς κινήσεως λή-
 γουσα, ὅταν καὶ τοῦ εἶναι παύσεται (9);
 instantium oppositionibus immorari? Quisnam
 assimiletur, ab nativitate ad mortem per motum
 nens, cum etiam esse desierit?

Ἡ δὲ κίνησις αὐτῆ οὐ τοπικὴ τίς ἐστι μετὰ στασις (10)
 (οὐ γὰρ ἐκβαίνει ἑαυτὴν ἢ φύσιν), ἀλλὰ δι' ἀλλοιώσεως
 ἔχει τὴν πρόοδον. Ἡ δὲ ἀλλοίωσις ἕως ἂν ᾖ τοῦτο
 οὐ λέγεται, οὐδέποτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένει· (πῶς γὰρ
 ἂν ἐν ταυτότητι φυλαχθεῖ τὸ ἀλλοιούμενον;) ἀλλ'
 ὡσπερ τὸ ἐπὶ τῆς θρυαλλίδος πῦρ, τῷ μὲν δοκεῖν
 αἰεὶ τὸ αὐτὸ φαίνεται (τὸ γὰρ συνεχὲς αἰεὶ τῆς κινή-
 σεως ἀδιάσπαστον (11) αὐτὸ καὶ ἠνωμένον πρὸς ἑαυ-
 τὸν (12) δείκνυσι), τῇ δὲ ἀληθείᾳ πάντως (13) πάντοτε
 ἑαυτὸν (14) αὐτὸ (15) διαδεχόμενον, οὐδέποτε αὐτὸ
 μένει (ἢ γὰρ ἐξελευσθεῖσα διὰ τῆς θερμότητος ἰκμάς,
 ὁμοῦ τε ἐξεφλογώθη καὶ εἰς λίγνην (16) ἐκκαυθεῖσα
 μετεποιήθη, καὶ αἰεὶ τῇ ἀλλοιωτικῇ δυνάμει ἢ τῆς
 φλογὸς κίνησις (17) ἐνεργεῖται, εἰς λίγνην (18) δι'
 ἑαυτῆς ἀλλοιοῦσα (19) τὸ ὑποκείμενον)· ὡσπερ τοί-
 νυν (20) οἷς κατὰ ταῦτόν τῆς φλογὸς θίγοντα, οὐκ
 ἐστι τῆς αὐτῆς τὸ οἷς ἀψασθαι· (τὸ γὰρ οὐδὲ τῆς ἀλ-
 λοιώσεως οὐκ ἀνεμένει τὸν ἐκ δευτέρου πάλιν ἐπι-
 θιγγάνοντα, κἂν ὡς τάχιστα τοῦτο ποιῆ), ἀλλ' αἰεὶ
 καινὴ τε καὶ πρόσφατος ἐστὶν ἢ φλῆξ πάντοτε γινο-
 μένη (21), καὶ αἰεὶ ἑαυτὴν διαδεχομένη, καὶ οὐδέποτε
 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένουσα· τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τὴν τοῦ
 σώματος ἡμῶν φύσιν ἐστὶ. Τὸ γὰρ ἐπίρρυτον (22)
 τῆς φύσεως ἡμῶν, καὶ τὸ ἀπόρρυτον διὰ τῆς ἀλλοιω-
 τικῆς κινήσεως αἰεὶ πορευόμενον (23), τότε κινούμε-
 νον ἴσταται, ὅταν καὶ τῆς ζωῆς ἀπολήξῃ· ἕως δ' ἂν
 ἐν τῷ ζῆν ᾖ, στάσις οὐκ ἔχει. Ἡ γὰρ πληροῦται, ἢ
 διαπνέεται (24), ἢ δι' ἐκατέρων πάντως εἰσαεὶ διεξά-
 γεται. Εἰ τοίνυν οὐδὲ τῷ χθιζῶ τις ὁ αὐτός ἐστιν, ἀλλ'
 ἕτερος τῇ ἀπαλλαγῇ (25) γίνεται, ὅταν ἐπαναγάγῃ
 πάλιν τὸ σῶμα ἡμῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἢ ἀνάστασις,
 δῆμός τις ἀνθρώπων πάντως ὁ εἰς γενήσεται, ὡς ἂν
 μηδὲν ἐλλείπει τοῦ ἀνισταμένου τὸ βρέφος, τὸ νήπιον,
 ὁ παῖς, τὸ μεράκιον, ὁ ἀνήρ, ὁ πατήρ, ὁ πρεσβύτης,
 καὶ τὰ διὰ μέσου πάντα. Σωφροσύνης δὲ καὶ ἀκολα-
 σίας διὰ σαρκὸς ἐνεργουμένης, τῶν δὲ (26) ὑπομε-

A verbi gratia is esse raro capillo, labiis prominens
 atque demissis, naribus nonnihil pressis,
 albus, caesiis oculis, cano capillo, corpore rugoso;
 deinde si quærens eum incidam in juvenem, capil-
 latum, adunco naso, nigrum, et in cæteris omni-
 bus, quod attinet ad formæ figuram ac lineamen-
 ta, diversum, nunquid hunc conspiciatus illum
 esse putabo? Enimvero quid opus est, validioribus
 omisis, minoribus ac levioribus urgentium et
 enim ignorat quod flumini cuiquam humana natura
 quemdam semper progrediens, tunc moveri desi-
 nens, cum etiam esse desierit?

Porro motus hic non est de loco ad locum
 transitus atque translatio (non enim natura seip-
 sam excedit), sed per alterationem ac muta-
 tionem progressum habet. At mutatio quandiu
 id fuerit quod dicitur, nunquam in eodem manet
 (nam quo pacto in eodem statu conservari poterit
 id quod alteratur et immutatur?) sed quemadmodum
 ignis, qui est in ellychnio, prout videtur quidem,
 semper idem apparet (continuus enim semper motus;
 nullo intervallo diductum atque diremptum, sed cum
 secum unitum reddit), revera autem ipse sese semper
 excipiens, nunquam idem manet (humor enim, qui
 per calorem extractus fuerit, simul et in flammam
 convertitur, exustus in fumum ac fuliginem redigitur;
 ac semper alterativa vi motus flammæ peragitur
 in fumum ac fuliginem per sese subjectum immutans):
 quemadmodum igitur si quis bis simul flammam
 contingat, non possit eandem tangere bis (celeritas enim
 alterationis atque mutationis non exspectat eum qui
 flammam iterum rursus attingat, etiamsi quam
 celerrime id faciat); sed flamma semper nova ac
 recens est, omni tempore nascens, ac semper
 seipsam excipiens, et nunquam in eodem manens:
 huiusmodi quiddam circa naturam nostri quoque
 corporis est. Nam cum tum influens, tum effluens
 natura nostra per alterandi motum semper
 et ambulet et moveatur, tunc consistet, cum
 etiam vivere desierit; quandiu vero in vita fue-
 rit, statum et locum consistendi non habet. Aut
 enim impletur aut diffatur atque evanescit et ex-
 inanitur, aut per utrumque in perpetuum prorsus
 transigitur. Si igitur nec qui natus quidem
 est, interim dum vivit, idem est, nec is manet
 qui heri fuisset, sed per immutationem alius eva-

(4) Κομήτη. A in margine κομῶντι.

(5) Μελανοχοροί. A B μελανόχοροι.

(6) Εἰδῶς. A ἰδῶν ἐκείνον εἶναι. B ἰδῶν ἐκείνον νοήσαιμι.

(7) Τὸν ἰσχυρότερον. A B τῶν ἰσχυροτέρων.

(8) Ἀφιέμενον. A ἀφίμενον.

(9) Παύσεται. A B παύσεται.

(10) Μετάστασις. A ἡ μετὰστασις.

(11) Ἀδιάσπαστον. A ἀδιάστατον.

(12) Ἐαυτό. A ἐαυτῷ.

(13) Πάντως. Delet. A B.

(14) Ἐαυτόν. A B ἐαυτό.

(15) Αὐτό. B τὸ αὐτό.

(16) Λίγνην. A B λιγνύν.

(17) Κίνησις. Delet B.

(18) Λίγνην. B λιγνύν.

(19) Ἀλλοιοῦσα. B ἀλλοτριοῦσα.

(20) Τοίνυν οἷς. A τινὶ τίς.

(21) Γινόμενη. A in textu γενησομένη, in margine γεννωμένη, B γενωμένη.

(22) Ἐπίρρυτον. A ἐπίρρητον.

(23) Πορευόμενον. A B in margine πορευομένον

τε καὶ κινούμενον τότε ἴσταται.

(24) Διαπνέεται. B διαπνεῖται.

(25) Ἀπαλλαγῇ. A B ὑπαλλαγῇ.

(26) Τῶν δέ. A B τῶν τε.

διτ : cum resurrectio corpus nostrum rursus A νόνηιον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰς ἀλγεινὰς (27) τῶν κολάσεων, τῶν τε αὐτῶν μαλακίζομένων πρὸς ταῦτα (28), διὰ τῆς σωματικῆς αἰσθήσεως, ἐκατέρων (29) τούτων ἐπιδεικνυμένων, πῶς ἔστι παρὰ τὴν (30) κρίσιν διασωθῆναι τὸ δίκαιον (31) ; Ἡ τοῦ (32) αὐτοῦ νῦν μὲν πεπλημμεληκότος, αὐθις δὲ διὰ μεταμελείας ἐαυτοῦ ἐκκαθάραντος (33), κἂν οὕτω τύχη πάλιν ἐπὶ τῷ πλημμελῆς ὀλισθήσαντος, ὑπαμειφθέντος δὲ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς φύσεως, καὶ τοῦ μεμολυσμένου καὶ τοῦ ἀμολύντου σώματος, καὶ μὴθ' ἑτέρου (34) τούτων εἰς τὸ διηνηκέες ἐξαρκέσαντος, ποῖον τῷ ἀκολάστῳ σώματι συγκοασθῆσεται, τὸ βικνωθῆναι ἐν τῷ γῆρῳ πρὸς τῷ θανάτῳ ; Ἄλλ' ἕτερον ἦν τοῦτο παρὰ τὴν ἀμαρτίαν κατεργασμένου (35), ἀλλ' ὅπερ κατεμολύνθη τῷ πάθει ; καὶ ποῖον ὁ πρεσβύτης ; Ἡ γὰρ οὐκ ἀναστήσεται οὗτος, καὶ οὐκ ἐνεργὸς ἡ ἀνάστασις ἢ οὗτος ἐγεργήσεται, καὶ διαφεύξεται τὴν δίκην ὀποκειμένος.

B

incurvatum fuerit ? At hoc aliud esset atque id coinquinatum fuerit ? Et ubi senex ? Nam aut hic non resurget, et resurrectio non repræsentabitur, nec ad effectum deducetur, sed inefficax erit ; aut hic resurget, et iudicium ac penam effugiet obnoxius atque subiectus.

Dicam etiam aliquid ex iis quæ obijciuntur nobis ab illis qui hanc doctrinam non approbant. Nihil, inquit, ex partibus et membris corporis otiosum et sine aliquo officio atque usu natura fecit. Nam alia quidem vivendi causam in nobis ac vim continent, sine quibus fieri non potest, ut vita quam in carne transigimus consistat : ut cor, jecur, cerebrum, pulmo, venter, et reliqua viscera ; alia vero sentiendi motui destinata atque attributa sunt : alia item agendi ac trans-eundi officio funguntur ; alia item ad successionem posteriorum idogea atque accommodata sunt. Si igitur per eadem quidem nobis vita, quæ post hæc erit, excerebitur atque transigetur, ad nihil traductio atque immutatio sit ; sin autem vera est oratio (ut nimirum vera est) quæ neque matrimonium in ea vita quæ resurrectionem exceptura sit amplius locum habere affirmat, neque cibo ac potione eam vitam quæ tunc futura sit conservari : quis erit usus corporis partium, cum non amplius ea propter quæ nunc membra habemus per illam vitam sperentur ? Nam si nuptiarum causa sunt ea membra, quæ ad matrimonium pertinent, cum nuptiæ non fuerint, nihil opus habemus iis quæ ad illas parata sunt. Sic ad opus manus, ad cursum pedes, ad sumptio-

Εἶπω τι καὶ ἄλλο τῶν προφερομένων ἡμῖν περὶ τῶν οὐ δεδεγμένων τὸν λόγον. Οὐδὲν, φησὶν (36), ἀπρακτὸν τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων ἡ φύσις ἐποίησε. Τὰ μὲν γὰρ τὴν τοῦ ζῆν αἰτίαν καὶ δύναμιν ἐν ἡμῖν ἔχει, ὧν ἄνευ συστήναι διὰ (37) σαρκὸς ζωὴν ἡμῶν (38), οὐκ ἐνδέχεται, οἶον, καρδία, ἥπαρ, ἐγκέφαλος, πνεύμων, γαστήρ, καὶ τὰ λοιπὰ σπλάγχνα · τὰ δὲ τῆ αἰσθητικῆς κινήσει ἀποκεκλήρωται · τὰ δὲ τῆς πρακτικῆς (39) καὶ μεταβατικῆς ἐνεργείας ἐστίν· ἄλλα δὲ πρὸς τὴν διαδοχὴν τῶν ἐπιγινομένων ἐπιτηδείως ἔχει. Εἰ μὲν οὖν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡμῖν ὁ μετὰ ταῦτα βίος ἔσται, πρὸς οὐδὲν ἡ μετάστασις γίνεται· εἰ δὲ ἀληθῆς ὁ λόγος (ὡσπερ οὖν ἐστὶν ἀληθῆς), ὁ μὴτε γάμον ἐμπολιτεύσθαι τῷ μετὰ τὴν ἀνάστασιν βίῳ διοριζόμενος, μὴτε διὰ βρώσεως καὶ πόσεως τὴν τότε διαπρατεῖσθαι ζωὴν, τίς ἔσται χρῆσις τῶν μερῶν τοῦ σώματος, οὐκέτι τῶν δι' ἃ νῦν ἐστὶ τὰ μέλη κατὰ τὴν ζωὴν ἐκείνην ἐπιτιζόμενοι ; Εἰ γὰρ τοῦ γάμου χάριν τὰ πρὸς τὸν γάμον ἐστὶ μέλη (40), ὅταν (41) ἐκείνος μὴ ᾖ, οὐδὲ τῶν πρὸς ἐκεῖνον (42) δεόμεθα. Οὕτω (43) πρὸς τὸ ἔργον αἱ χεῖρες, καὶ πρὸς τὸν δρόμον οἱ πόδες, καὶ πρὸς τὴν παραδοχὴν (44) τῶν σιτίων τὸ στόμα, καὶ οἱ ὀδόντες πρὸς τὴν τῆς τροφῆς ὑπηρεσίαν, καὶ πρὸς τὴν πέψιν τὰ σπλάγχνα, καὶ πρὸς τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀχρειωθέντων οἱ ἐξοδικοὶ (45) τῶν πόρων (46). Ὅταν οὖν (47) ἐκεῖνα μὴ ᾖ, τὰ δι' ἐκεῖνα γινόμενα πῶς ;

(27) Ἀλγεινὰς. B ἀλγηδόνας.
 (28) Ταῦτα. A ταῦτα καί. B ταῦτα.
 (29) Ἐκατέρων. A ἐκάτερον.
 (30) Παρὰ τὴν. A in margine περὶ τὴν.
 (31) Τὸ δίκαιον. B τὸν δίκαιον.
 (32) Ἡ τοῦ. B. εἰ ἐπὶ τοῦ.
 (33) Ἐκκαθάραντος. A. ἐκκαθάραντος.
 (34) Μὴθ' ἑτέρου. B. μὴδ' ἑτέρου.
 (35) Κατεργασμένον. A. κατεργασάμενον.
 (36) Φησὶν. A in margine φασίν.
 (37) Διά. A B τὴν δι'.

(38) Ἡμῶν. Delet B.
 (39) Πρακτικῆς. A B πρακτικῆς.
 (40) Μέλη. Delet A B.
 (41) Οὐδέ. A οὐδέν.
 (42) Ἐκεῖνον. A B ἐκεῖνο.
 (43) Οὕτω. A B οὕτω καί.
 (44) Παραδοχὴν. B παραδοχὴν.
 (45) Ἐξοδικοί. A B διεξοδικόν.
 (46) Πόρων. B πόρων.
 (47) Οὐν. Delet B.

ὑπὲρ τίνος ἔσται, ὡς ἀνάγκη εἶναι, εἰ μὲν (48) εἴη ἄ περιττὰ τὰ σώματα πρὸς οὐδὲν πρὸς τὴν ζωὴν ἐκείνην συνεργεῖν μέλλοντα, μηδὲ (49) εἶναι τι τῶν (50) νῦν συμπληρούντων ἡμῖν (51) τὸ σῶμα (ἐν ἄλλοις γὰρ ἡ ζωὴ), καὶ οὐκέτι (52) τὸ τοιοῦτον ἀνάστασιν ὀνομάσειε, τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν διὰ τὴν ἐκείνην (53) τῇ ζωῇ ἀχρηστίαν οὐ συνανισταμένων τῷ σώματι; Εἰ δὲ διὰ πάντων ἔσται τούτων ἐναργής (54) ἡ ἀνάστασις, μάταια ἡμῖν καὶ ἀνόνητα (55) πρὸς τὴν ζωὴν ἐκείνην δημιουργήσει ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀνάστασιν. Ἄλλὰ μὴν καὶ εἶναι πιστεύειν χρὴ τὴν ἀνάστασιν, καὶ μὴ ματαίαν εἶναι. Οὐκοῦν προσεκτέον τῷ λόγῳ, ὅπως (56) ἂν ἡμῖν διὰ πάντων ἐν τῷ δόγματι τὸ εἰκὸς διασώζοιτο.

cum corpore resurgant? Sin autem per hæc bitur, vana nobis et inutilia ad illam vitam procreabit is qui resurrectionem exercet atque representat. Atqui et esse resurrectionem et non frustra eam esse credere oportet. Ergo orationi diligenter animus attendendus erit, quo per omnia nobis in hac sententia aque doctrina illud quod probabile et consentaneum est, conservetur.

M. Ἐμοῦ δὲ ταῦτα διεξεληθόντος, οὐκ ἀγενῶς, φησὶν B ἡ διδάσκαλος, κατὰ τὴν λεγομένην ῥητορικὴν τῶν τῆς ἀναστάσεως δογμάτων κατεπεχειρήσας (57), πιθανῶς τοῖς ἀνασκευαστικοῖς τῶν λόγων ἐν κύκλῳ περιδραμῶν τὴν ἀλήθειαν, ὥστε τοὺς μὴ λίαν ἐπισκευασμένους τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον παθεῖν ἂν πως (58) τὸ κατὰ τὸ εἰκὸς πρὸς τὸν λόγον, καὶ οἰηθῆναι μὴ ἔξω τοῦ δέοντος ἐπιχθᾶι (59) τοῖς εἰρημένοις τὴν ἐπαπόρησιν (60). Ἐχει δὲ οὐχ οὕτω, φησὶν, ἡ ἀλήθεια, καὶ ἀδυνάτως ἔχωμεν ἐκ τῶν ὁμοίων ἀντιρητορεῦειν τῷ λόγῳ, ἀλλ' ὁ μὲν ἀληθὴς περὶ τούτων λόγος ἐν τοῖς ἀποκρύφοις σοφίας (61) θησαυροῖς τεταμίευται, τότε εἰς τὸ ἐμφανὲς ἤξω, ὅταν ἐργῶ τὸ τῆς ἀναστάσεως διδαχθῶμεν μυστήριον, ὅτε οὐκέτι δεήσει ῥημάτων ἡμῖν πρὸς τὴν ἐλπίζομένων (62) φανέρωσιν. Ἄλλ' ὡσπερ ἐν νυκτὶ πολλῶν κινουμένων τοῖς διαγρυπνοῦσι λόγοις (63) περὶ τῆς τοῦ ἡλίου λαμπρόδος, οἷα ἐστὶν, ἀργὴν ποιεῖ τὴν τοῦ λόγου ὑπογραφήν προφανεῖσα μόνον τῆς ἀκτείνος ἢ χάρις, οὕτω πάντα λογισμὸν στοχαστικῶς τῆς μελλούσης καταστάσεως ἐφαπτόμενον, ἀνεῖ οὐδενὸς ὑποδεικνυσιν, ὅτε (64) γένηται ἡμῖν ἐν τῇ πείρᾳ τὸ προσδοκώμενον. Ἐπειδὴ (65) δὲ χρὴ (66) μὴ παντάπασι ἀνεξετάστους (67) ἐαθῆναι τὰς ἀντυπεν. εχθείσας ἡμῖν ἐνοστάσεις, οὕτως ἂν ἐν περὶ τούτων λόγον διαληφόμεθα (68). Νοῆσαι χρὴ πρῶτον τίς ὁ σκοπὸς τοῦ κατὰ τὴν ἀνάστασιν δόγματος, καὶ (69) ὅτου χάριν καὶ εἰρηται τοῦτο παρὰ τῆς ἀγίας φωνῆς (70) καὶ πεπίστευται. Οὐκοῦν, ὡς ἂν τις ὄρω τι τὸ τοιοῦτον (71) περιλαβὼν ὑπογράψειεν, οὕτως ἐροῦ-

nem ciborum os, dentes ad ministerium alimenti, ad concoctionem atque digestionem viscera, et ad rejectionem et excretionem eorum quæ corrupta atque inutilia facta sunt, meatus illi per quos transeunt et excernuntur. Cum igitur illa non fuerint ea quæ propter illa facta sunt, quomodo cujusve gratia erunt, ut necesse sit, si quidem circa corpus non fuerint ea, quæ nihil adjuvamenti iis quæ ad illam vitam pertinent allatura sint, nihil fore eorum quæ corpus nostrum nunc constituunt et complent (in aliis enim vita fuerit), idque non amplius aliquis resurrectionem nominaverit, cum singularia quæque membra propter eorum in illa vita inutilitatem, non una omnia resurrectio representabitur, et exercetur.

M. His a me expositis, Egregie satis atque præclare, inquit magistra, per eam artem, quæ oratoria dicitur, sententiam atque doctrinam resurrectionis aggressus atque adortus es, probabiliterque refutatoriis verbis et argumentis undique veritatem circummeundo tentasti, ut non mirum fuerit, si ii qui non admodum veritatis mysterium considerata atque perspectum habuerint, aliquo modo per ista verba atque argumenta pro eorum probabilitate atque verisimilitudine commoveantur, ac pudent non absurde neque abs re iis, quæ dicta sunt, inductam esse dubitationem. Veritas autem, inquit, non ita sese habet, etiamsi contra non possimus a similibus argumentis officio oratoris in hac disceptatione fungi, sed vera quidem ratio harum rerum in abditis et occultis arcanisque sapientiæ thesauris recondita conservatur, tunc in propatulum et apertum ventura, cum reipsa didicerimus mysterium resurrectionis, cum verbis nobis non amplius opus fuerit, ad earum rerum quæ sperantur manifestationem. Sed quemadmodum multas quæstiones de splendore solis, qualis is sit, momentibus iis qui noctem pervigilem traducunt, radii decor procul duntaxat apparent frustratur, vananque et otiosam atque inutilem efficit propositam disputationem: eodem modo omnis ratio per conjecturas futurum statum attingens, pro nihilo esse ostendetur, cum reipsa experti fuerimus, id quod expectatur. Quoniam autem ex adverso objecta

(48) *Εἰ μὲν.* A εἰ μὲν μὴ εἴη περὶ τὸ σῶμα τὰ πρὸς οὐδὲν τῶν πρὸς τὴν ζωὴν. B εἰ μὲν μὴ οὐδὲν τῶν.

(49) *Μηδὲ.* A μηδέν.

(50) *Τί τῶν.* Τί delet B.

(51) *Ἡμῖν.* A in margine ὑμῶν.

(52) *Οὐκέτι.* A B οὐκ ἔτ' ἂν τις.

(53) *Ἐκείνη.* A ἐν ἐκείνῃ.

(54) *Ἐναργός.* A ἐνεργός.

(55) *Ἀνόνητα.* A ἀνόνητα ἄ.

(56) *Ὅπως.* A in margine ὡς.

(57) *Κατεπεχειρ.* B κατενεχειρήσας.

(58) *Ἄρ πως.* A B ἂν τι κατὰ.

(59) *Ἐπιχθᾶι.* A ἐπαχθῆναι.

(60) *Ἐπαπόρησιν.* B ἀπόρησιν.

(61) *Τῆς σοφίας.* Delet B.

(62) *Ἐλπίζω.* B τῶν ἐλπίζω.

(63) *Λόγους.* A B λόγων.

(64) *ὑποδεικνυσιν ὅτε.* A B. ἀποδεικνυσιν ὅταν.

(65) *Ἐπειδὴ.* A ἐπεὶ.

(66) *Δὲ χρὴ.* Delet B.

(67) *Ἀνεξετάστους.* A ἀνεξετάστως.

(68) *Διαληφόμεθα.* A διαληφώμεθα.

(69) *Καί.* Delet B.

(70) *Φωνῆς.* A in margine γραφῆς. B delet.

(71) *Τοιοῦτον.* A τοιοῦτο. B τῷ τοιοῦτῳ.

nobis argumenta non penitus inexcussa atque in-
 examinata prætermittere oportet, ita disceptationem
 de his rebus disponamus. Considerare atque in-
 telligere primum oportet quo pertineat ac spectet
 resurrectionis doctrina, cujus rei gratia a sancta
 Scriptura prodita, introducta et credita sit. Quo-
 circa, prout aliquis definitione quadam talem
 quæstionem complexus designaverit, ita dicemus:
 resurrectio est naturæ nostræ in antiquum statum
 restitutio. At in prima vita cujus Deus ipse creator
 fuit, neque senectus, ut probabile ac verisimile
 est, neque infantia erat, neque ea quæ per varias
 infirmitates ac morbos accidunt incommoda, neque
 decebat ac par erat, Deum ejusmodi res creare),
 quam genus humanum vitium appetere cœpisset.
 Hæc autem omnia una cum ingressu vitiositatis
 in nos invaserunt et irruerunt. Ergo vita vitiositatis
 expers in iis quæ propter hanc acciderunt,
 versari nullo modo necesse habebit.

Quemadmodum enim per gelu ac glaciem iter B
 facienti accidit, ut corpus ejus frigore laboret,
 aut per calidos radios inambulant, ut facies ac
 summa cutis aduratur atque nigrescat; sin autem
 extra horum utrumque fuerit, protinus ab adustione
 atque refrigeratione prorsus liberatur, ac nulla
 probabili ratione quispiam requisiverit id quod
 ex aliqua causa contingit, causa non exstante:
 eodem modo natura nostra passionibus, vitiis, per-
 turbationibus atque affectibus obnoxia facta iis quæ
 patibilem vitam necessario consequuntur, con-
 flectata est. Ubi autem ad eam, quæ a perturba-
 tionibus, vitiis, passionibusque vacua est, beati-
 tudinem recurreret non amplius conflictabitur
 iis quæ vitiositatem consequuntur. Quoniam
 igitur quæcunque ex ea quæ rationis expers est
 vita humanæ naturæ commistæ sunt, non prius
 in nobis erant, quam in affectiones ac perturba-
 tiones per vitiositatem delapsam esset humanum
 genus, necessario relictis affectionibus ac pertur-
 bationibus, etiam omnia quæcunque cum iis cer-
 nuntur, simul relinquemus. Itaque non recte nulla-
 que probabili ratione quis in illa vita quæsit
 ea quæ ex affectione ac vitio nobis posterius
 acciderunt. Quemadmodum enim si quis lacera
 tunica circumdatus, eo amictu nudatus sit, non
 amplius in sese abjecti turpitudinem ac dedecus
 indumenti videt: eodem modo cum nos quoque
 exuerimus mortuam ac turpem illam tunicam, ex
 ratione carentibus pellibus nobis injectam (pelles

A μὲν ὅτι ἀνάστασις ἐστὶν ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύ-
 σεως (72) ἡμῶν ἀποκατάτασις. Ἄλλ' ἐν τῇ πρώτῃ
 ζωῇ, ἥς αὐτὸς γέγονε δημιουργὸς ὁ θεὸς, οὔτε (73)
 γῆρας ἦν, ὡς εἰκὸς, οὔτε νηπιότης, οὔτε κατὰ (74)
 τὰς πολυτρόπους ἀβρωστίας πάθη, οὔτε ἄλλο (75) τῆς
 σωματικῆς ταλαιπωρίας οὐδὲν (76) (οὔτε γὰρ εἰκὸς ἦν
 τὰ τοιαῦτα (77) δημιουργεῖν τὸν θεόν), ἀλλὰ θελόν τι
 χρεῖμα ἦν ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσει πρὶν ἐν ὀρμῇ γίνεσθαι
 τοῦ κακοῦ τὸ ἀνθρώπινον. Ταῦτα δὲ πάντα τῇ εἰσόδῳ
 τῆς κακίας ἡμῖν συνεισέβαλεν. Οὐκοῦν οὐδεμίαν
 ἀνάγκην ἔξει ὁ ἀνευ κακίας βίος ἐν τοῖς διὰ ταῦτα (78)
 συμβεβηκόσιν εἶναι.

ulla molestia atque ærumna corporea (neque enim
 sed divina quædam res erat humana natura, prius-
 Hæc autem omnia una cum ingressu vitiositatis
 in nos invaserunt et irruerunt. Ergo vita vitiositatis
 expers in iis quæ propter hanc acciderunt,
 versari nullo modo necesse habebit.

Ὡσπερ γὰρ ἐπακολουθεῖ τῷ διὰ κρυμῶν ὀδοπο-
 ροῦντι τὸ φύγεσθαι τὸ αἶμα, ἢ τῷ διὰ θερμῶν ἀκτι-
 νῶν (79) πορευομένῳ τὸ μελαινεσθαι τὴν ἐπιφάνειαν
 εἰ δὲ ἐκτός (80) ἐκατέρου γένοιτο τούτων συναπαλλα-
 γήσεται (81) πάντως καὶ τοῦ μελασμοῦ καὶ τῆς φύ-
 ξεως, καὶ οὐκ ἂν τις εὐλόγως ἐπιζητοῖ τὸ ἐκ τι-
 νος (82) αἰτίας συμβαῖνον, τῆς αἰτίας οὐκ οὐσης· οὔ-
 τως ἡ φύσις ἡμῶν ἐπαθῆς γενομένη (83), τοῖς ἀναγ-
 καίως ἐπακολουθοῦσι τῇ παθητικῇ ζωῇ συνηχέθη.
 Πρὸς δὲ τὴν ἀπαθῆ μακαριότητα πάλιν ἀναδρα-
 μοῦσα (84), οὐκέτι τοῖς ἐπακολουθοῦσι (85) τῆς κα-
 κίας συνενεχθήσεται. Ἐπεὶ οὖν ὅσα ἐκ τῆς ἀλόγου
 ζωῆς τῇ ἀνθρωπίνῃ κατεμήθη φύσει, οὐ πρότερον ἦν
 ἐν ἡμῖν πρὶν εἰς πάθος διὰ κακίας (86) πεσεῖν (86*) τὸ
 ἀνθρώπινον, ἀναγκαίως καταλιπόντες τὸ πάθος, καὶ
 πάντα ὅσα μετ' αὐτοῦ καθορᾶται συγκαταλεβόμενα.
 Ὡστε οὐκ ἂν τις εὐλόγως ἐν τῷ βίῳ ἐκείνῳ τὰ ἐκ τοῦ
 πάθους ἡμῖν συμβεβηκότα (87) ζητήσκειν. Ὡσπερ γὰρ
 εἰ τις ῥωγαλέον (88) περὶ αὐτὸν (89) ἔχων χιτῶνα,
 γυμνωθεὶς τοῦ περιδλήματος, οὐκέτι ἂν τὴν τοῦ
 ἀποβριφέντος ἀσημιούσῃν ἐφ' ἑαυτοῦ βλέποι, οὕτω
 καὶ ἡμῶν ἀποδυσασμένων τὸν νεκρὸν ἐκείνον καὶ εἰ-
 δεχθῆ χιτῶνα, τὸν ἐκ τῶν ἀλόγων δερμάτων ἡμῖν
 ἐπιδληθέντα (δέρμα (90) δὲ ἀκούων τὸ σχῆμα τῆς
 ἀλόγου φύσεως νοεῖν μοι δοκῶ, ᾧ (91) πρὸς τὸ πάθος
 οἰκειωθέντες (92) περιδληθῆμεν). πάντα ὅσα (93)
 τοῦ ἀλόγου δέρματος περὶ ἡμᾶς ἦν ἐν τῇ ἀπεκδύσει
 τοῦ χιτῶνος συναποβαλλόμεθα (94). Ἔστι δὲ ὁ προσ-
 ἐλαθεν (95) ἀπὸ τοῦ (96) ἀλόγου δέρματος, ἡ μίξις, ἢ
 σύλληψις, ὁ τόκος, ὁ ῥύπος, ἡ θηλή, ἡ τροφή, ἢ ἐκ-

(72) Φύσεως. A in margine πίστεως.

(73) Οὔτε. A addit τί ἄλλο.

(74) Οὔτε κατὰ. A οὔτε τὰ κατὰ.

(75) Οὔτε ἄλλο. A οὔτε τι ἄλλο.

(76) Οὐδὲν οὔτε. A in margine οὐδέ.

(77) Τὰ τοιαῦτα. B delet τὰ.

(78) Διὰ ταῦτα. A B διὰ ταύτην.

(79) Θερμῶν ἀκτίνων. A B θερμῆς ἀκτίνος.

(80) Ἐκτός. A in textu ἐκ τοῦ, in margine ἐκτός.

(81) Συναπαλλαγῆσεται. B συναπαλλαγῆ. B συν-
 απηλλάγη.

(82) Ἐκ τινος. B ἐκ τίνος.

(83) Γενομένη. B γνωμένη.

(84) Ἀναδραμοῦσα. B ἀναδραμοῦσης.

(85) Ἐπακολουθοῦσι. B ἐπακολουθήμασι.

(86) Διὰ κακίας. Delet B. A legit κακίαν.

(86*) Πεσεῖν. B παθεῖν.

(87) Συμβεβηκότα. B ἐπισυμβεβηκότα, quod et
 habet A in margine.

(88) Ῥωγαλέον. A in margine addit διεσχισμένον.

(89) Αὐτόν. A B ἑαυτόν.

(90) Δέρμα. A δέρματα.

(91) ᾧ. B ὁ.

(92) Οἰκειωθέντες. A ὁ οἰκειωσάμενος.

(93) Πάντα ὅσα. A καὶ πάνθ' ὅσα.

(94) Συναποβαλλόμεθα. A ita in margine: in
 textu autem συναπεκδύθησεται, quod et habet B.

(95) Προσέλαθεν. A B προσέλαβομεν.

(96) Ἀπὸ τοῦ. A ἀπὸ δὲ γε.

ποιήσις, ἢ κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὸ τέλειον αὐξήσις, ἢ ἀκμή, τὸ γῆρας, ἢ νόσος, ὁ θάνατος (97). Εἰ οὖν ἐκεῖνο περὶ ἡμᾶς οὐκ ἔσται, πῶς ἡμῖν τὰ ἐξ ἐκείνου ὑπολειφθήσεται (98); "Ὅστε μάταιον ἄλλης τιῶς καταστάσεως κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἐπιζομένης, διὰ τῶν μηδὲν αὐτῇ κοινωσύντων ἐνίστασθαι πρὸς τὸ δόγμα τῆς ἀναστάσεως.

corporum, conceptio, partus, sordes, mamma, atque perfectam aetatem incrementum, summus pellis illa circa nos non erit, quomodo in nobis, alius quidem status in futura vita speretur, si habent, contra doctrinam resurrectionis nitetur,

Τί γὰρ κοινὸν ἔχει ἡ ριχνότης (99) καὶ πολυσαρκία καὶ τηκεδῶν, καὶ πληθῶρα, καὶ εἰ τι ἄλλο τῆ ρευστῆ φύσει τῶν σωμάτων ἐπισυμβαίνει πρὸς τὴν ζωὴν ἐκείνην, ἢ τῆς (1) ῥωδούς τε καὶ παροδικῆς τοῦ βίου διαγωγῆς ἠλλοτριῶται; "Ἐν ζητεῖ μόνος ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος, τὸ φυῆναι διὰ γενέσεως (2) ἀνθρώπων· μᾶλλον δὲ, καὶ καθῶς (3) φησι τὸ Εὐαγγέλιον, εἰ ἐγενήθη (4) ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, τὸ δὲ μακρόδιον ἢ ὠκύμορον, ἢ τὸν τοῦ θανάτου τρόπον τοῖωςδε (5) ἢ ἐτέρως συμβεθῆναι, μάταιον τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ συνεφετάζειν. "Ὅπως γὰρ ἂν τοῦτο ὄωμεν καθ' ὑπόθεσιν ἔχειν, ἐκ τῷ ὁμοίῳ πάντως ἔστιν, οὔτε δυσκολίας, οὔτε (6) ῥαστώνης ἐκ τῆς τοιαύτης διαφορᾶς περὶ τὴν ἀνάστασιν οὕσης. Τὸν γὰρ τοῦ ζῆν ἀρξάμενον, ζῆσαι χρῆ πάντως, τῆς ἐν τῷ μέσῳ διὰ τοῦ θανάτου συμβάσεως αὐτῷ διαλύσεως ἐν τῇ ἀναστάσει διορθωθῆσης. Τὸ δὲ πῶς ἢ πότε ἡ διάλυσις γίνεται, τί τοῦτο πρὸς τὴν ἀνάστασιν; Πρὸς ἕτερον γὰρ σκοπὸν βλέπει ἡ περὶ τούτου σκέψις, ὅσον καθ' ἡδονὴν τις ἐβίω, ἢ ἀνώμενος, κατ' ἀρετὴν ἢ κακίαν, ἐπαινετὸς (7) ἢ ὑπαίτιος (8), ἐλεεινῶς ἢ μακαρίως παρήλαθε τὸν χρόνον. Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκ τοῦ μέτρου τῆς ζωῆς καὶ ἐκ τοῦ εἶδους (9) κατὰ τὸν βίον εὐρίσκειται, καὶ οὕτω πρὸς τὴν κρίσιν τῶν βεβωμένων, ἀναγκαῖον ἂν εἴη τῷ κριτῇ πάθος καὶ λῶσιν, καὶ νόσον, καὶ γῆρας, καὶ ἀκμήν, καὶ νεότητα, καὶ πλοῦτον, καὶ πενίαν διερευνᾶσθαι· ὅπως τις δι' ἐκάστου τούτων γενόμενος, ἢ εὖ ἢ κακῶς τὸν συγκληρωθέντα βίον παρέδραμε, καὶ ἢ (10) πολλῶν ἐγένετο δεκτικὸς ἀγαθῶν, ἢ κακῶν (11), ἐν μακρῷ τῷ χρόνῳ, ἢ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὄλωσ ἐκατέρου τούτων ἐφήφατο, ἐν ἀτελεῖ τῇ διανοίᾳ τοῦ ζῆν παυσάμενος; "Ὅταν δὲ πρὸς τὴν πρώτην τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν δι' ἀναστάσεως ὁ Θεὸς ἐπανάγῃ (12) τὴν φύσιν, ἀργὸν (13) ἂν εἴη τὰ τοιαῦτα λέγειν, καὶ τὸ διὰ τῶν τοιούτων ἐνστάσεων (14) οἰεσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν πρὸς τὸν σκοπὸν ἐμποδίζεσθαι.

prorsus horum utrumque attigerit, quippe nondum autem ad primam fabricationem et constitutionem

A autem audiens, figuram ac habitum ratione carrentis naturæ, quo cum affectione ac vitio conjuncti atque consociati circumdati fuimus, mihi videor intelligere), etiam omnia, quæcumque de rationis experte pelle circa nos erant, una cum exultione tunicæ simul exuentur. Sunt autem hæc ea quæ sumpsimus a pelle rationis experte, mistio cibus, egestio, quod paulatim sit, ad adultam vigor ætatis, senectus, morbus, mors. Si igitur quæ ex illa exstiterunt, relinquuntur? Itaque, cum quis per ea quæ nihil cum illa vita communiæ frustra et in vanum laborabit.

B Quid enim incurvatio et corpulentia, macies et tabes, et abundantia humorum, ac si quid aliud fluxæ corporum accidit naturæ, commune habet cum illa vita quæ a fluxæ pariter atque transitoria vitæ ratione aliena est? Unum duntaxat ratio resurrectionis querit, ut productus homo videlicet per nativitatem sit: imo vero, ut inquit Evangelium, ut homo natus sit in mundo, longinquitatem autem vitæ, aut mortis ac fati eeleritatem, aut modum mortis an taliter vel aliter contigerit, una cum ratione resurrectionis exquirere, vanum et ineptum est, ac nihil pertinet ad rem. Nam quomodocumque id sese exempli gratia dederimus habere, in idem omnino res redit, ac nihil refert, cum neque difficultas et incommoditas, neque commoditas atque facilitas ex tali differentia circa resurrectionem sit. Nam eum qui vivere cæperit, vivere prorsus oportet, ea quæ medio tempore per mortem ei contigerit dissolutione per resurrectionem correctæ atque emendatæ. Cæterum qua ratione aut quando dissolutio fiat, quid hoc ad resurrectionem? Ad aliud enim propositum spectat hujus rei consideratio, verbi gratia, in voluptate, vel in tristitia atque dolore aliquis vixit, secundum virtutem vel vitiosæ, cum laude, vel crimini obnoxius, miserabiliter, vel beate tempus transegit. Hæc enim atque ejusmodi omnia ex mensura modoque atque ex genere vitæ deprehenduntur, et quantum attinet ad faciendum actæ D vitæ judicium, necessarium judici fuerit, de vitio, de jactura ac detrimento, de morbo, de senectute, de ætatis vigore, de juventute, de divitiis, de paupertate inquirere atque sciscitari: quo pacto quis per horum unumquodque versatus bene an male vitæ, quam sortitus sit, cursum confecerit, et an multorum capax bonorum, vel malorum fuerit, tempore longinquo, an nec ab initio quidem mente atque ingenio perfecto vita defunctus? Cum hominis per resurrectionem Deus naturam re-

(97) Ἡ ἀκμή - ὁ θάνατος. Delet B.

(98) Ὑπολειφθήσεται. B ἀπολειφθ.

(99) Ἡ ριχνότης. A delet ἢ.

(1) Ἡ τῆς. A Ἡ τῆς τις.

(2) Γενέσεως. A γεννήσεως.

(3) Καὶ καθῶς. Καὶ delet A.

(4) Εἰ ἐγενήθη. A in margine ὅτι.

(5) Τῶς δέ. A in margine εἰ τοῖωςδε ἢ ἐτέως συμβέθηκε.

(6) Οὔτε - οὔτε. A οὐδὲ - οὐδέ.

(7) Ἐπαινετός. A B ἐπαινετός.

(8) Ὑπαίτιος. A B ὑπαίτιος.

(9) Εἶδος. A addit τοῦ.

(10) Καὶ ἢ. A καὶ εἰ.

(11) Ἡ κακῶν. Delet B.

(12) Ἐπανάγῃ. A in margine ἐπαναγάγῃ.

(13) Ἀργόν. B ἔργον.

(14) Ἐνστάσεων. B συστάσεων.

duxerit, otiosum, vatum et inutile fuerit talia dicere ac putare, quod per huiusmodi obiecta argumenta potentia Dei a suo proposito atque consilio prohibeatur atque impediatur.

Porro propositum atque consilium ejus hoc unum est, ut omni naturæ nostræ plenitudine singulatim per quosque homines jam perfecta atque absoluta, cum alii quidem jam statim per hanc vitam a vitiositate expiati, alii vero posthac, convenientibus temporibus per ignem curati fuerint, alii autem ex æquo boni simul ac mali scientiam atque experientiam per hanc vitam non habuerint, omnibus proponat participationem et usum honorum, quæ in ipso sunt, quæ bona Scriptura neque oculum vidisse, neque aures accepisse, neque cogitationibus et ratiocinationibus assequi atque comprehendendi posse dicit. Id autem nihil est aliud, ut mea quidem opinio fert, quam in ipso Deo esse; bonum enim quod superat auditum et oculum et cor, id fuerit quod in superioris naturæ rerum præsidet unitate. Porro differentia vitæ, quæ vel cum virtute, vel cum nequitia vitioque transigitur, posthac maxime per hoc ostenditur, quod citius aut tardius quis beatitudinis quæ speratur, particeps fiet. Nam pro modo unicuique insitæ vitiositatis proportionem respondens accommodabitur prorsus etiam productio medicinæ. Medicina autem animæ fuerit vitiositatis expiatio; ea vero sine dolorifica affectione perfici non potest, quemadmodum in superioribus quæsitum atque ostensum est. Magis autem superfluitatem, ineptitudinem et inconuenientiam obsectorum argumentorum agnouerit, si quis profunditatem apostolicæ sapientiæ contempserit fuerit. Nam Corinthiis mysterium huius rei declarans, cum et illi ipsi eadem forsitan objicerent, quæ nunc ab illis qui hanc doctrinam oppugnant, ad eversionem fidei eorum qui credunt, profertur, sua auctoritate illorum imperitiæ atque inscitæ coercens audaciam, ita dicit: «Dices igitur mihi: Quo modo mortui resurgunt? quali item corpore venient? Stulte,» inquit, «tu quod seminas, non vivificatur, nisi mortuum fuerit, et id quod seminas, non quod nascatur, corpus seminas, sed rudium granum, verbi gratia, tritici, aut alicuius ex cæteris seminibus. Deus autem dat ei corpus, ut vult¹⁵. Hic enim mihi os obturare, atque silentium imponere iis videtur, qui proprias mensuras naturæ ignorant, et cum suis viribus divinam ex adverso comparant potentiam, atque existimant tantum Deum posse, quantum humanum ingenium capere atque comprehendere possit: quod autem supra nos sit, etiam divinam potentiam præcedere atque superare. Qui enim interrogaverant Apostolum, qua

Σκοπὸς δὲ αὐτῷ εἶς, τὸ τελειωθέντος ἢ διὰ (15) τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων, παντὸς τοῦ τῆς φύσεως ἡμῶν πληρώματος, τῶν μὲν εὐθὺς ἤδη κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἀπὸ κακίας καθαθαυμένων, τῶν δὲ μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ πυρός (16) τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἱατρουθέντων, τῶν δὲ ἐπίσης καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ τὴν πείραν παρὰ τὸν τῆδε βίον ἀγνωσάντων, πᾶσι προδίδναι τὴν μετουσίαν τῶν ἐν αὐτῷ καλῶν, ἅπερ φησὶν ἡ Γραφή, μήτε ὀφθαλμὸν ἰδεῖν, μήτε ἀκοὴν δεῖξασθαι, μήτε λογισμοῖς ἐφικτῶν (17) γενέσθαι. Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, ἢ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ γενέσθαι· τὸ γὰρ ἀγαθὸν τὸ ὑπὲρ ἀκοὴν καὶ ὀφθαλμὸν καὶ καρδίαν, αὐτὸ ἂν εἴη τὸ τοῦ παντὸς ὑπερκαίμενον. Ἡ δὲ τοῦ κατ' ἀρετὴν ἢ κακίαν βίου διαφορά ἐν τῷ μετὰ ταῦτα κατὰ τοῦτο δειχθήσεται μέγιστα, ἐν τῷ θάττον ἢ σχολαιότερον (18) μετασχεῖν τῆς ἐπιπόπτου μακαριότητος. Τῷ γὰρ μετέφ τῆς ἐγγενομένης (19) ἐκάστῳ κακίας ἀναλογησεται (20) πάντως καὶ ἡ τῆς ἱατρείας παράτασις. Ἱατρεία δὲ ἂν εἴη ψυχῆς τὸ τῆς (21) κακίας καθάρσιον· τοῦτο δὲ θνευ ἀλγεινῆς διαθέσεως κατορθοθῆναι οὐχ οἶόν τε, καθὼς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐξήτασται. Μᾶλλον δὲ ἂν τις ἐπιγνοῖη τῶν ἐπιστάσεων πρὸ περιττῶν καὶ ἀνοικείων, εἰς τὸ βάθος τῆς ἀποστολικῆς διακρίσεως σοφίας. Τοῖς γὰρ Κορινθίοις τὸ περὶ τούτων σαφηνίζων μυστήριον, τάχα ταῦτα (22) προτεινόντων αὐτῷ κακείων, ἀ παρὰ τῶν νῦν καταπιχειρούτων τοῦ δόγματος δὲ ἀνατροπῆ τῶν πιστευμένων προφίρεται, πῶ ἰδίῳ ἀξιῶμαι τὸ τῆς ἀμαθίας αὐτῶν ἐπιπόπτων (23) θράσος, οὕτως λέγει· «Ἐρεῖς οὖν μοι· Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; (') Ποῖόν δὲ σῶμα ἔρχονται; Ἄφρων,» φησὶ, «οὐδ' σπείρεις οὐ ζυοποιεῖται ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ, καὶ δ' σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι εἶπου, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν σπερμάτων· ὁ δὲ Θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα καθὼς ἠθέλησεν.» Ἐνταῦθα γὰρ ἐπιστομίζειν μοι δοκεῖ τοὺς ἀγνωσύντας τὰ οἰκεία μέτρα τῆς φύσεως, καὶ πρὸς τὴν ἐαυτῶν ἰσχὺν τὴν θεῖαν ἀντεξετάζοντας δύναμιν, καὶ οἰομένους τοσοῦτον εἶναι τῷ Θεῷ δυνατόν, ὅσον (24) χωρεῖ καὶ (25) ἡ ἀνθρωπίνη κατάληψις· τὸ δὲ ὑπὲρ ἡμᾶς ὄν, καὶ τοῦ Θεοῦ καρίναι τὴν δύναμιν. Ὁ γὰρ ἐρωτήσας τὸν Ἀπόστολον τὸ πῶς (26) ἐγείρονται οἱ νεκροί, ὡς ἀμήχανον ὄν τὸ ἐσκαδασμένων τῶν τοῦ σώματος στοιχείων εἰς συνδρομὴν πάλιν ἰλθεῖν ἀποφαίνεται· καὶ ὡς τούτου μὴ δυναμένου, ἄλλου δὲ (27) σώματος παρὰ τὴν (28) συνδρομὴν τῶν στοιχείων οὐχ ὑπαλειπομένου, τοῦτόν φησι κατὰ τοὺς δεινούς τῶν διαλεγόμενων συμπεράνας (29) διὰ τινος ἀκολουθίας ἅπερ ὑπέθετο·

¹⁵ I Cor. xv. 35 sqq.
 (15) Ἡ διὰ. A B ἤδη διὰ.
 (16) Διὰ τοῦ πυρός. A in margine τῷ αἰωνῶν πυρὶ καταδικασθέντων τῶν δὲ ἐπίσης τοῦ καλοῦ τε.
 (17) Ἐφικτόν. A ἐφικτά.
 (18) Σχολαιότερον. A in margine σχολαιότερον.
 (19) Ἐγγένομι. B ἐγγνωμι.
 (20) Ἀναλογησεται. A B ἀναλογησει.
 (21) Τὸ τῆς. A τὸ ἀπὸ τῆς.
 (22) Τάχα ταῦτα. A B τάχα τὰ αὐτά.

(23) Ἐπιπόπτων. A in margine ἐπισκήπτων.
 (') Ἐρεῖς - οἱ νεκροί. Delet B.
 (24) Ὅσον. A ὅσον καὶ.
 (25) Καί. Delet B.
 (26) Τὸ πῶς. A in margine ὅπως.
 (27) Ἄλλου δέ. B ἄλλ' οὐδέ.
 (28) Παρὰ τῆν. B πρὸς τῆν.
 (29) Συμπεράνας. A. addit λόγῳ.

Εἰ σῶμά ἐστι συνδρομή στοιχείων, τούτων δὲ ἀμή-
χανος (30) ἐκ δευτέρου ἢ σύναδος, πῶς χρήσονται
σώματι οἱ ἀνιστάμενοι; Τοῦτο τοῖνον τὸ δοκοῦν διὰ
τινος τεχνικῆς σοφίας αὐτοῖς συμπλέχθαι, ἀφρο-
σύνην ὠνόμασε, τῶν μὴ κατιδόντων ἐν τῇ λοιπῇ
κτίσει τὸ ὑπερέχον τῆς θείας δυνάμεως. Καταλιπὼν
γὰρ τὰ ὑψηλότερα τοῦ Θεοῦ θαύματα (31), δι' ὧν ἦν
εἰς ἀπορίαν ἀγαγεῖν τὸν ἀκούοντα, οἶον, τί τὸ οὐρά-
κιον σῶμα, καὶ πόθεν, τί δὲ τὸ ἠλιακὸν, ἢ τὸ σεληνιακόν,
ἢ τὸ ἐν τοῖς ἀστροῖς φαινόμενον, ὁ αἰθέρ, ὁ ἀήρ, τὸ
ἕδωρ, ἢ γῆ; ἀλλ' ἐκ (32) τῶν συντρόφων ἡμῖν καὶ
κοινωτέρων ἐλέγχει τῶν ἐνισταμένων τὸ ἀνεπί-
σχετον.

qui non animadvertissent in reliqua creatura præstantiam et excellentiam potentiæ divinæ. Omissis enim
sublimioribus miraculis Dei, per quæ ad dubitationem ac perplexitatem adduci poterat auditor, veluti,
quidnam sit corpus celeste, aut unde sit, quidnam item corpus solis aut lunæ, aut id quod in sideri-
bus apparet, quid æther, quid aer, quid aqua, terra, per ea, quæ frequentî consuetudine nobis
nota magisque communia sunt, arguit in considerantiam adversariorum.

Ὅθεν ἡ γεωργία σε διδάσκει, φησὶν, ὅτι μάταιός B
ἐστὶν ὁ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ μέτρον τῆς θείας δυνάμεως τὸ
ὑπερέχον στοχαζόμενος; πόθεν τοῖς σπέρμασι τὰ
περιφυδόμενα σώματα; τί δὲ καθηγείται τῆς βλάστης
αὐτῶν; οὐχὶ θάνατος, εἴπερ θάνατός ἐστιν ἡ τοῦ
συνεστηκέντος διάλυσις; Τὸ γὰρ σπέρμα μὴ ἀνέλ-
θοι (33) εἰς ἐκφυσιν μὴ διαλυθὲν ἐν τῇ βάλῳ (34),
καὶ γενόμενον ἀραιὸν (35) καὶ πολυπόρον, ὥστε
καταμιχθῆναι πρὸς τὴν παρακειμένην ἰκμάδα τῇ
οικείᾳ ποιότητι, καὶ οὕτως εἰς ρίζαν καὶ βλάστην
μεταποιηθῆναι, καὶ μὴδὲ ἐν τούτῳ (36) μείναι, ἀλλὰ
μεταβαλεῖν εἰς καλάμην, τοῖς διὰ μέσου γόνασιν,
οἶόν τισι συνδέσμοις ἀπεζωσμένην, πρὸς τὸ δύνασθαι
φέρειν ἐν ὀρθῳ τῷ ἀχέματι τὸν στάχυν τῷ καρπῷ
βαρυνόμενον. Ποῦ τοῖνον ταῦτα περὶ τὸν σίτον ἦν
πρὸ τῆς ἐν τῇ βάλῳ αὐτοῦ διαλύσεως; Ἄλλὰ μὴν C
ἐκεῖθεν τοῦτό ἐστιν. Εἰ γὰρ μὴ ἐκεῖνο πρότερον ἦν,
οὐδ' ἂν (37) ὁ στάχυς ἐγένετο. Ὡς περ τοῖνον τὸ κατὰ
τὸν στάχυν σῶμα (38) ἐκ τοῦ σπέρματος φαίνε-
ται (39), τῆς θείας δυνάμεως ἐξ αὐτοῦ ἐκεῖνου τούτου
φιλοτεχνούσης, καὶ οὔτε δι' ὄλου (40) ταῦτόν ἐστι
τῷ σπέρματι, οὔτε παντάπασιν ἕτερον· οὕτω, φησὶ,
καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἦδη σοι διὰ τῶν
ἐν τοῖς σπέρμασι θαυματοποιουμένων προερμηνεύ-
εται (41), ὡς τῆς θείας δυνάμεως ἐν τῷ περιόντι τῆς
ἐξουσίας, οὐ μόνον ἐκεῖνο τὸ διαλυθὲν σοι πάλιν ἀπο-
διδύσσης, ἀλλὰ (42) μεγάλα τε καὶ καλὰ προστιθεί-
σης, δι' ὧν σοι πρὸς τὸ (43) μεγαλοκρεπέστερον ἢ
φύσις κατασκευάζεται. « Σπείρεται, » φησὶν, « ἐν
φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, D
ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται (44) ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρε-
ται ἐν δόξῃ· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα
πνευματικόν. Ὡς γὰρ καταλιπὼν μετὰ τὸ διαλυ-

A ratione mortui resurgerent, quasi fieri non posse
censerent, ut corporis elementa dissipata rursum
veniant ad concursum; et cum hoc quasi fieri non
posset, nec aliud præter id quod ex concursu
conflatur elementorum, corpus relinqueretur,
more eorum qui subtiliter et callide disserunt
ac disputant, per quamdam consequentiam ea quæ
proposuerat, oratione concludens, hoc dicit: Si
corpus est concursus elementorum, ac fieri non
potest, ut iterum ea coeant et convenient: quo cor-
pore utantur ii qui resurgunt? Hoc igitur, quod per
artificiosam quamdam calliditatem ab iis connexum
et concinnatum videbatur, stultitiam nominavit,

An nec agricultura quidem te docet, inquit,
quod stultus et ineptus sit is qui ex modo ac men-
sura suarum virium divinæ potentiæ æstimat excel-
lentiam? unde seminibus ea quæ nascuntur, cor-
pora? quid item præcedit eorum germinationem?
an non mors, si quidem mors est, compacti atque
coagmentati dissolutio? Nam semen non perveniret
ad germinationem, nisi in gleba dissolutum, molli-
tum et rarum effectum, atque in plures meatus dif-
fusum fuerit, ut sua propria qualitate permisceatur
cum adjacente humore, atque ita in radicem et
germen transmutetur, ac ne in his quidem
maneat, sed in medio enatis geniculis, veluti
quibusdam nodis et vinculis, succinctum in
culmum matetur, ut in figura ardua atque
erecta spicam fruge gravatam ferre possit. Ubi
igitur hæc quæ circa frumentum conspiciuntur
erant, antequam id in gleba dissolutum ac diffusum
esset? Atqui illinc hoc ortum est. Nam nisi illud
prius fuisset, ne spica quidem nata esset. Quem-
admodum igitur corpus spicæ ex semine prove-
nit, divina potentia ex illo ipso hoc efficiente, ac
neque penitus idem cum semine, neque omnino
ab eo diversum est: eodem modo, inquit, myste-
rium quoque resurrectionis jam tibi per ea, quæ
mirabiliter sunt in seminibus præsignificatur, quod
divina nimirum potentia per suæ potestatis excel-
lentiam non solum illud dissolutum tibi denuo red-
dat, verumetiam alia tibi magna atque præclara
adjiciat, per quæ tibi natura ad augustiorem et
ampliozem decorem instruitur et exornatur. « Sem-
inatur enim, » inquit, « in corruptione, resurgit
in incorruptibilitate; seminatur in infirmitate, re-

(30) Ἀμήχανος. A addit ἐστὶν ἡ.

(31) Τοῦ θ. θαύμ. Τῶν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων. B
δογμάτων.

(32) Ἄλλ' ἐκ. Delet A.

(33) Μὴ ἀνέλθοι. A B οὐκ ἂν ἔλθοι.

(34) Βάλῳ. B βιόλω.

(35) Γενόμε. ἀρ. R γενόμενον ἀραιόν.

(36) Ἐν τούτῳ. A ἐν τούτοις

(37) Οὐδ' ἂν. A οὐδέν.

(38) Τὸ-σῶμα. B τὰ σώματα.

(39) Φαίνεται. A B φέεται.

(40) Δι' ὄλου. B δι' ὄλων.

(41) Προερμηνεύεται. B προηρμηνεύεται.

(42) Ἄλλα etc. A B ἀλλὰ σοι καὶ ἕτερα μεγάλα.

(43) Πρὸς τὸ. Τό delet A.

(44) Σπείρεται. A addit γάρ.

surgit in potentia; seminatur in ignominia, resur- A
git in gloria; seminatur corpus animale, re-
surgit corpus spirituale. »⁶⁶ Ut enim postea-
quam in gleba dissolutum ac diffusum triticum
fuerit, relicta ea quæ in quantitate considera-
tur exiguitate, et ea quæ in qualitate specta-
tur figuræ suæ proprietate, seipsum non dimittit,
sed in seipso manens spica evadit, longe pluri-
mum ipse sese et magnitudine, et pulchritudine,
et varietate, et figura superans atque præcedens :
ita natura quoque humana omnibus suis in morte
relictis proprietatibus, quas per affectionem ac dis-
positionem passionibus, motibusque et animi per-
turbationibus obnoxiam acquisiverat, dedecore,
inquam, et ignominia, corruptione, infirmitate,
ætatum differentia, seipsam non dimittit, sed tan- B
quam in spicam quamdam, in incorruptibilitatem
immutatur, in gloriam, in honorem, in potentiam,
et in omni re perfectionem, et in eam conditionem,
ut vita ejus non amplius naturalibus proprietati-
bus administretur, sed in spiritualem quemdam, et
a passionibus et animi motibus perturbationibusque
immunem statum transeat. Hæc est enim animalis
corporis proprietates, ut semper per fluxum quæpi-
dam et motum ab eo in quo versatur, diversum fiat, et in aliud immutetur. Nam quæ nunc non
solum in hominibus, sed etiam in plantis et stirpibus atque pecoribus bona videmus, horum nihil in
illa quæ tunc erit vita relinquatur-

Videtur autem mihi per omnia sermo quoque
apostolicus cum nostra de resurrectione opinione
concordare, atque id ostendere, quod etiam nostra
continet definitio, quæ dicit, nihil aliud esse re- C
surrectionem, quam in antiquum statum et condi-
tionem naturæ nostræ restitutionem. Quoniam
enim in prima origine mundi, hoc a Scriptura di-
dicimus, quod primum graminis herbam terra pro-
duxit, ut in narratione continetur, deinde ex ger-
mine semen provenit: quod postquam in terram
defluxisset, eadem rursus species ejus quod ab
initio provenerat, enata est: id nimirum divinus
Apostolus in resurrectione quoque fieri dicit. Non
solum autem hoc ab eo docemur, videlicet quod
humanum genus ad magnificentiorem et augustio-
rem statum et conditionem immutetur; verum etiam
quod nihil aliud sit id quod speratur, nisi id quod
erat in principio. Quoniam enim ab initio non
spica ex semine, sed ex illa semen provenit: postea
vero deinceps semini spica accrescit, consequentia
similitudinis aperte ostendit, quod ubi omnis per
resurrectionem nobis beatitudo repullulaverit, in
antiquam gratiam atque decorem restituetur. Cum

⁶⁶ I Cor. xv, 42.

(45) Διαλυθῆναι. A διαλυθῆναι δ.

(46) Σχήματος. A τοῦ σχ.

(47) Ἐν αὐτῷ. A B ἐν αὐτῷ.

(48) Πάμπολλα. A πάμπολυ.

(49) Σχήματι. A in textu χάριτι.

(50) Περὶ αὐτήν. A περὶ αὐτήν.

(51) Κατὰ τῆς. A B κατὰ τὰς.

(52) Ἀστ. A B τὸ ἀστ.

(53) Οὖν. A οὖν.

(54) Ἐπ'. A B ἐν ἑρώμεν. A addit καὶ.

θῆναι (45) ἐν τῇ βάλῳ σῖτος τὴν ἐν τῷ ποσῷ βρα-
χύτητα, καὶ τὴν ἐν τῷ ποιῷ σχήματος (46) αὐτοῦ
ιδιότητα, ἑαυτὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ (47) μένων
στάχους γίνεσθαι, πάμπολλα (48) διαφέρων αὐτὸς
ἑαυτοῦ, μέγεθαι, καὶ κάλλει, καὶ ποικιλίᾳ, καὶ σχή-
ματι (49)· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἀνθρωπίνη
φύσις ἐναφεῖσα τῷ θανάτῳ πάντα τὰ περὶ αὐτὴν (50)
ιδιώματα, ὅσα διὰ τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως ἐπεκτι-
σατο, τὴν ἀτιμίαν λέγω, τὴν φθοράν, τὴν ἀσθένειαν,
τὴν κατὰ τῆς (51) ἡλικίας διαφοράν, ἑαυτὴν οὐκ
ἀφήσιν, ἀλλ' ὡσπερ εἰς στάχυν τινὰ πρὸς τὴν ἀφθαρ-
σιαν μεθίσταται, καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν τιμὴν, καὶ
τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐν παντὶ τελειότητα, καὶ τὸ
μηκέτι τὴν ζωὴν αὐτῆς οἰκονομεῖσθαι τοῖς φυσικοῖς
ιδιώμασιν, ἀλλ' εἰς πνευματικὴν τινὰ καὶ ἀπαθῆ με- B
ταθῆναι κατάστασιν. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ ψυχικοῦ
σώματος ἰδιότης, ἀεὶ (52) διὰ τινος ῥοῆς καὶ κινή-
σεως ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶν ἀλλοιοῦσθαι, καὶ μεταβάλλειν
εἰς ἕτερον. Ἄ γὰρ οὖν (53) οὐκ ἐπ' (54) ἀν-
θρώποις μόνον ὀρώμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν
βοσκήμασι (55), τοῦτων οὐδὲν ἐν τῷ τῷδε (56) βίῳ
ὑπολειφθήσεται.

δοκεῖ δέ μοι καὶ διὰ πάντων συναγορεύειν ὁ ἀπο-
στολικὸς λόγος τῇ καθ' ἡμᾶς ὑπόληψι τῆς ἀνα-
στάσεως, καὶ τοῦτο δεικνύειν ἕπερ ὁ ἡμέτερος ὀρι-
σμός περιέχει λέγων, Μηδὲν ἕτερον εἶναι ἀνάστασιν, C
ἢ τὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκατά-
στασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ κοσμογονίᾳ τοῦτο
παρὰ τῆς Γραφῆς μεμαθήκαμεν, ὅτι πρῶτον ἐβλά-
στησεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καθὼς ὁ λόγος φησὶν,
εἶτα ἐκ τῆς βλάστης σπέρμα (57) ἐγένετο, οὐπερ
ἐπὶ τὴν γῆν καταρρῦέντος, τὸ αὐτὸ πάλιν εἶδος τοῦ
ἐξ ἀρχῆς φέιντος ἀνέδραμε· φησὶ δὲ τοῦτο ὁ θεὸς (58)
Ἄποστόλος καὶ ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως γίνεσθαι. Οὐ
μόνον δὲ (59) τοῦτο παρ' αὐτοῦ διδασκόμεθα, τὸ πρὸς
τὸ μεγαλοπρεπέστατον (60) μεθίστασθαι τὸ ἀνθρώ-
πινον, ἀλλ' ὅτι τὸ ἐλπιζόμενον οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν, ἢ
ἕπερ ἐν πρώτοις ἦν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ κατ' ἀρχὰς οὐχ
ὡς (61) στάχους ἀπὸ τοῦ σπέρματος, ἀλλ' ἐκεῖθεν τὸ
σπέρμα· μετὰ ταῦτα δὲ οὗτος τῷ σπέρματι περι-
φύεται, ἡ τοῦ ὑποδείγματος ἀκολουθία σαφῶς ἐπιδει-
κνυσι (62), τὸ πᾶσαν τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀνα-
πλασθήσουσιν ἡμῖν μακαριότητα, πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς
ἐπανιέναι χάριν. Στάχους γὰρ ὄντες καταρχὰς (63)
τρόπον τινὰ καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ (64) τῷ καύσωνι τῆς

(55) Εὐβοσκήμασι. R delet.

(56) Τῷ δε. A τότε.

(57) Σπέρμα. A B τὸ σπέρμα.

(58) Ὁ θεῖος. B καὶ ὁ θεῖος.

(59) Δέ. delet A.

(60) Μεγαλοπρεπέστατον. B μεγαλοπρεπέστερον.

(61) Οὐχ ὡς. A οὐχ ὡς. B οὐχι.

(62) Ἐπιδεικνυσι. A ὑποδείκνυσι.

(63) Καταρχὰς. A B τὸ καταρχά.

(64) Ἐπειδὴ. Delet B.

κακίας κατεξηράνθημεν, ὑπολαβοῦσα (65) ἡμᾶς (66) ἢ γῆ διὰ τοῦ θανάτου (67) λυθέντας, πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ τῆς ἀναστάσεως στάχυν ἀναδείξει τὸν γυμνὸν τοῦτον κόκκον τοῦ σώματος, εὐμεγέθη τε καὶ ἀμφιλαφῆ καὶ ὄρθιον, καὶ εἰς τὸ οὐράνιον ὕψος ἀνατεινόμενον, ἀντὶ καλᾶμης ἢ ἀνθήρικος (68) τῆ ἀφθαρσίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν θεοπρεπῶν γνωρισμάτων ὠραϊζόμενον. « Δεῖ γάρ (69) τὸ φθαρετὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν. » Ἡ δὲ ἀφθαρσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις, ἴδια τῆς θείας φύσεως εἶναι ὁμολογεῖται, ἅπερ πρότερόν τε περὶ τὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον ἦν, καὶ εἰσαυθὺς ἐλπίζεται. Ὁ γὰρ πρῶτος στάχυς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἦν Ἀδάμ (70). Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆ τῆς κακίας εἰσόδῳ εἰς πλῆθος ἡ φύσις κατεμερίσθη, καθὼς γίνεται ὁ καρπὸς ἐν τῷ στάχυϊ οὕτως οἱ καθ' ἕκαστον γυμνωθέντες τοῦ κατὰ τὸν στάχυν ἐκείνον εἶδους, καὶ τῆ γῆ καταμιχθέντες, πάλιν ἐν τῇ ἀναστάσει κατὰ τὸ ἀρχέγονον κάλλος ἀναφύομεθα, ἀντὶ ἐνὸς τοῦ πρῶτου στάχους ἀνάπειροι (71) μυριάδες τῶν λητῶν γενόμενοι (72).

Ὁ δὲ κατ' ἀρετὴν βίος ἐν τούτῳ πρὸς τὴν κακίαν τὸ διάφορον ἔχει (73), οἷα οἱ μὲν ἐνταῦθα παρὰ τὸν βίον δι' ἀρετῆς ἑαυτοὺς γεωργήσαντες, εὐθὺς ἐν τελείῳ τῷ στάχυϊ φαίνονται (74)· οἷς δὲ διὰ κακίας ἐξέτηλός τε (75) καὶ ἀνεμόφθορος ὁ κόκκος γέγονε παρὰ τὸν βίον τοῦτον ἢ ἐν τῷ φυτικῷ σπέρματι δυνάμις, καθάπερ (76) τὰ λεγόμενα κεράσβολα (77) οἱ τῶν τοιούτων ἐπιστήμονες λέγουσι γίνεσθαι· οὕτω καὶ οὔτοι (78), καὶ φύωσι (79) διὰ τῆς ἀναστάσεως, πολλὴν (79') ἀποτομίαν παρὰ τῷ κριτῆ ἔξουσιν, ἅτε δὴ οὐκ ἰσχύοντες ἀναδραμεῖν ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦ στάχους, καὶ γενέσθαι ἐκείνου (80) ὅπερ ἦμεν πρὸ τῆς ἐπὶ τὴν γῆν καταπτώσεως. Ἡ δὲ θεραπεία τοῦ ἐπιστατοῦντος τῶν γεννημάτων, ἡ τῶν ζιζανίων τε καὶ τῶν ἀκανθῶν ἐστὶ συλλογὴ, τῶν συναναφύεντων τῷ σπέρματι, πάσης τῆς ὑποτροφούσης τὴν βίξαν δυνάμεως πρὸς τὸν νόθον (81) μεταρρύσεως, δι' ὧν ἄτροφόν τε καὶ ἀτελεσφόρητον τὸ γνήσιον ἔμεινε σπέρμα τῆ παρὰ φύσιν βλαστῆ (82) συμπεπλεγμένον (83). Ἐπειδὴν οὖν πᾶν ὄσον νόθον τε καὶ ἀλλότριον ἐκτελή (84) τοῦ τροφίμου, καὶ εἰς ἀφανισμόν ἔλθῃ, τοῦ πυρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἐκδαπανήσαντος τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραδοθῆν (85), τότε καὶ τούτοις εὐτροφῆσει ἡ φύσις, καὶ εἰς καρπὸν ἀδρυνθήσεται (86) διὰ τῆς τοσαύτης ἐπιμελείας, μακρὰς ποτε περιόδους τὸ κοινὸν εἶδος τὸ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν θεοθεν ἐπιβληθὲν ἀπολαβοῦσα. Μακάριοι δὲ εἰσιν (87) οἷς εὐθὺς τὸ τέλειον

enim spica quodammodo nos quoque ab initio essemus, posteaquam æstu vitiositatis exaruiimus, exceptos nos terra per mortem dissolutos rursus in vere resurrectionis, hoc nudum corporis granum spicam efficiet proceram, ingentem et copiosam, arduam et erectam, et ad altitudinem usque cæli pertingentem, pro culmo vel aristis, incorruptibilitate reliquisque divinis et augustis insignibus conspicuam et ornatam. « Oportet enim, » inquit, corruptibile hoc induere incorruptibilitatem. » Constat autem quod incorruptibilitas, et honor, et gloria, et potentia, propria divinæ naturæ sint, quæ cum prius aderant ei, qui ad imaginem factus est, tum in posterum reditura sperantur. Nam prima spica, primus homo Adam erat; sed posteaquam per introitum vitiositatis in multitudinem natura divisa est, sicut in spica fructus existit, ita singulatim unusquisque homo illius spicæ forma nudati et cum terra commisti, rursus in resurrectione in antiquam pulchritudinem renascimur, pro una illa prima spica, infinita millia segetum effecti.

Porro vita quæ per virtutem transigitur, in hoc differt a vitiosa vitâ, quod illi qui in hac vita per virtutem sese excoluerint, statim in perfecta spica apparent: quibus autem propter vitiositatem exilis, evanida, adulterina, ignava, ventorumque injuriæ obnoxia vis per hanc vitam in animali semine fuit, quemadmodum ea, quæ κεράσβολα, id est dura atque immitia dicuntur, talium rerum periti nasci dicunt: hi etiamsi per resurrectionem nati fuerint, magnam duritiam et severitatem judicis experientur, ut qui nimirum non valeant excrescere et surgere ad formam spicæ, et evadere illud quod eramus antequam in terram delapsi essemus. Porro curatura atque remedium, quod adhibet is qui germinibus præest, hoc est, ut nimirum zizania simul ac spinas colligat, quæ una cum semine enatæ fuerint, omni vi radicem subtus alente in adulterinam naturam transfusa: quibus rebus accidit ut et genuinum ac germanum semen non nutriretur, et idcirco, quod ab eo germine quod præter naturam juxta enatum esset, suffocaretur, nihil unquam perfecti producere posset. Posteaquam igitur quidquid non sincerum ac germanum, sed adulterinum et alienum est, ex eo quod sincerum est, ac vim nutriendi habet, evulsum et ad interitum redactum fuerit, atque ignis id quod naturale non est, assum-

(65) Ὑπολαβοῦσα. B ὑπολαβ. δέ.

(66) Ἡμᾶς. Delet B.

(67) Θανάτου λυθέντας. B ἀναλυθέντας.

(68) Ἀνθήρικος. A B ἀνθερίκιον.

(69) Δεῖ γάρ. A B addunt φησί.

(70) Ἀδάμ. B delet. A δ' Ἀδάμ.

(71) Ἀνάπειροι. A οἱ ἄποροι. B αἱ ἄπειροι.

(72) Γενόμενοι. B γινόμενοι.

(73) Ἐχει. A B ἔξει.

(74) Φαίνονται. B φύονται.

(75) Ἐξέτηλός τε. A B ἐξέτηλός τις.

(76) Καθάπερ. B καθάπερ γάρ.

(77) Κεράσβολα. B κερασβόλαια.

(78) Οὕτω καὶ οὔτοι. A in margine οὔτοι καὶ

φύωσι διὰ τῆς ἀναστάσεως πολλὴν ἀποτομίαν.

(79) Φύωσι. B φυῶσι.

(79') Πολλῆν - χρόνους. B Πολλῆς τῆς παρὰ τοῦ γεωργούντος θεραπείας προσδέονται πρὸς τὸ μᾶλλον ποτὲ τοῖς καθήκουσι χρόνους.

(80) Ἐκείνο. B ἐκείνον.

(81) Τὸν νόθον. A B τὸ νόθον.

(82) Βλαστῆ. B βλάστη.

(83) Συμπεπλεγμένον. A B συμπεπλεγμ.

(84) Ἐκτελή. B ἐκταλή.

(85) Τῷ α. π. π. delent A B.

(86) Ἀδρυνθ. Ἀδρυνθ.

(87) Δέ εἰσιν. A B delent εἰσιν.

pscrit, tunc etiam horum natura copioso nutri- A
mento accepto grandescet, ac fructum producere
maturabit per ejusmodi curam longo tandem circuitu temporum, communi specie quæ ab initio nobis
a Deo impressa atque attributa est, recuperata. Beati autem, quibus per resurrectionem nascentibus
protinus simul perfecta atque absoluta spicarum pulchritudo exoriatur.

Hæc autem dicimus, non quod ulla corporalis in
resurrectione differentia apparitura sit in iis qui
cum virtute vel vitio nequitiaque vitam transegerunt, ut alium quidem, quod ad corpus attinet,
imperfectum putemus, alium autem perfectionem
habere existimemus; sed quemadmodum per hanc
vitam et vincetus et solutus simili quidem ambo
corporis habitu sunt, inultum autem inter utrum-
que quantum ad voluptatem et dolorem attinet, B
interest, eodem modo puto in futuro posthac tem-
pore differentiam honorum pariter ac malorum
æstimari oportere. Nam perfectio corporum ex
semente renascentium cum incorruptibilitate pari-
ter ac gloria, cum honore ac potentia futura dicitur
ab Apostolo; harum vero rerum dimissio, non
corporaleam quamdam renati mutilationem signifi-
cat, sed uniuscujusque eorum quæ per bonum in-
telliguntur, privationem simul et alienationem.
Quoniam igitur alterum circa nos prorsus esse
oportet eorum quæ per oppositionem intelliguntur,
vel bonum, vel malum, perspicuum est quod, cum
aliquis non in bono versari dicitur, prorsus eum in
malo versari demonstratur. Atqui circa vitiositatem
non honos, non gloria, non incorruptibilitas, non
potentia est. Prorsus igitur necesse est ut circa
quem hæc non sint, hinc ea quæ ex opposito in-
telliguntur, adesse non dubitetur, infirmitatem scilicet,
ignominiam, corruptionem, et quæcunquæ
ejus generis sunt, cujus in superioribus scriptis
mentionem fecimus, cum diceremus quod ii qui ex
vitiositate contracti sunt animæ morbi atque affe-
ctus, cum per eam totam diffusi coaluerint, et cum
ea uniti fuerint, ejusmodi evadunt, ut difficulter
tolli atque aboleri possint. Talibus igitur cura
conveniente expurgatis et expiatis, quidquid in
eorum succedet, incorruptibilitas, vita, honor,
modi vel in ipso Deo, vel in imagine ejus quæ est
Ei gloria in sæcula, Amen.

κάλλος τῶν ἀσταχῶν συνανατελεῖ (88) τοῖς (89) φρο-
νέμοις διὰ τῆς ἀναστάσεως.

Ταῦτα δὲ φάμεν οὐχ ὡς σωματικῆς τινος διαφορᾶς
ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν ἢ κακίαν βεβιωκόσιν ἐν τῇ ἀνα-
στάσει φανησομένης, ὡς τὸν μὲν ἀτελῆ κατὰ τὸ σῶμα
νομίζειν, τὸν δὲ τὸ τέλειον ἔχειν οἰεσθαι· ἀλλ' ὡσπερ
παρὰ τὸν βίον ὁ δεσμώτης τε καὶ ἄνετος, ἔχουσι μὲν
ἀμφοτέρω παραπλησίως τῷ σώματι, πολλὴ δὲ μετὰ
ἀμφοτέρων ἢ κατ' ἠθροὴν τε καὶ λύπην διαφορὰ·
οὕτως οἶμαι χρῆναι τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἐν τῷ
μεταξὺ (90) ταῦτα χρόνῳ λογίζεσθαι τὸ διάφορον (91).
Ἡ γὰρ τελείωσις (92) τῶν ἐκ τῆς φθορᾶς ἀναφρο-
μένων σωματίων ἐν ἀφθαρσίᾳ τε καὶ δόξῃ, καὶ τιμῇ,
καὶ δυνάμει (95) παρὰ τοῦ Ἀποστόλου γενέσθαι (94)
λέγεται· ἡ δὲ τῶν τοιούτων ἐλάττωσις οὐ σωματικὴν
τινα τοῦ φυέντος διασημαίνει κολλώσιν, ἀλλ' ἐκάστου
τῶν κατὰ τὸ ἀγαθὸν νοουμένων (95) στέρησιν τε καὶ
ἀλλοτριώσιν. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῇ χρῆ πάντως περὶ ἡμῶν
εἶναι τῶν κατ' ἀντιθέσιν νοουμένων, ἢ ἀγαθῶν, ἢ
κακῶν, δηλονότι τὸ ἐν τῷ ἀγαθῷ τινα λέγειν μὴ εἶναι,
ἀπόδειξις γίνεται τοῦ ἐν τῷ κακῷ πάντως (96). Ἀλλὰ
μὴν περὶ τὴν κακίαν, οὐ τιμὴ, οὐ δόξα, οὐκ ἀφθα-
ρσία, οὐ δύναμις. Ἀνάγκη πᾶσα (97), περὶ ὅν μὴ ἦν
ταῦτα, τὰ τούτοις (98) ἐξ ἀντιθέτου νοούμενα παρεῖ-
ναι, μὴ ἀμφιβάλλειν, ἀσθένειαν, ἀτιμίαν, φθορὰν,
καὶ ὅσα τοιούτου (99) γένους ἐστίν, ἃ (1) ἐν τοῖς
ἐμπροσθεν εἰρηται λόγοις, ὅσα (2) δυσπαλάλατα γί-
νεται τῇ ψυχῇ τὰ ἐκ κακίας πάθη, δι' ἧς αὐτῆς
ἀνακραθέντα καὶ συμφυέντα, καὶ ἐν πρὸς ἐκεῖνην
γενόμενα. Τῶν τοιούτων οὖν (3) ταῖς διὰ πυρὸς (4)
λατρειαῖς ἐκκαθαρθέντων τε καὶ ἀφανισθέντων, ἕκα-
στον τῶν πρὸς τὸ κρεῖττον νοουμένων ἀντεπελεύσε-
ται (5), ἢ ἀφθαρσία, ἢ ζωὴ (6), ἢ τιμὴ, ἢ χάρις, ἢ
δόξα, ἢ δύναμις (7), καὶ ἐλ-τι ἄλλο τοιούτου (8) ἐν τῇ
τῷ Θεῷ (9) ἐπιθεωρεῖσθαι ἐκάζομεν, καὶ τῇ εἰσὶν
αὐτοῦ, ἢ τίς ἐστιν ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσει (10).

meliorem partem intelligitur, invicem et in locum
gratia, gloria, potentia: et si quid aliud ejusdem
humana natura cerni conjicimus et existimamus.

(88) *Συνανατελεῖ*. B συνανατέλλει.

(89) *Τοῖς*. A B delent.

(90) *Μεταξὺ*. A B μετά.

(91) *Διάφορον*. A ἀδιάφορον.

(92) *Τελείωσις*. B τελειώτης.

(95) *Δυνάμει*. B δυναστείᾳ.

(94) *Γενέσθαι*. A B γίνεσθαι.

(95) *Νοουμένων*. B νοουμένου.

(96) *Πάντως*. A B addunt εἶναι.

(97) *Πᾶσα*. A πᾶσα οὖν.

(98) *Τὰ τούτοις*. A in margine τούτω.

(99) *Τοιούτου*. A τοῦ τοιούτου.

(1) Ἄ. A ἄπαρ.

(2) Ὅσα. A B ἔτι.

(3) Τῶν τ. οὖν. B τῶν οὖν τ.

(4) Ταῖς διὰ πυρὸς. A in margine τῇ προσηκούσῃ ἐπιμελεῖα ἐκκαθαρθέντων.

(5) Ἀντεπελεύσεται. A B ἀντεσειλεύσεται.

(6) Ἡ ζωὴ. in B sequitur ἡ δύναμις.

(7) Ἡ δύναμις. Delent B.

(8) Τοιούτου. B τοιούτου.

(9) Ἐν τῷ θ. B αὐτῷ τε τ. θ.

(10) B Ἀὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμην.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ

ΠΡΟ ΩΡΑΣ ΑΦΑΡΠΑΖΟΜΕΝΩΝ,

ΠΡΟΣ ΙΕΡΙΟΝ

EJUSDEM

DE INFANTIBUS

QUI PRÆMATURE ABRUPIUNTUR,

AD HIERIUM.

Laurentio Sifano interprete.

Σοὶ μὲν, ὦ ἄριστε, πάντας ἀφίσταται τε καὶ λογο- A
γράφοι τὴν τοῦ λέγειν πάντως ἐπιδείξονται δύναμιν, οἶόν τινα σταδίῳ τῷ πλάτει τῶν σῶν θαυμάτων ἐνδια-
θέοντες. Καὶ γὰρ πως οἶδεν μεγαλοφωνότερον ποιεῖν
τὸν λόγον γενναία τις ἀμφιλαφῆς προτεθείσα τοῖς δυ-
ναμένοις ὑπόθεσις, περὶ ἣν ὑφοῦται ὁ λόγος, τῷ μα-
γέθει τῶν πραγμάτων συνεπαυρόμενος. Ἡμεῖς δὲ
κατὰ τοὺς γηραιούς τῶν Ἰππῶν ἔξω τοῦ σταδίου τῆς
ὑποθέσεως μένοντες, τὸ οὖς μόνον ταῖς ἐπὶ σοὶ τῶν
λόγων ἀμύλλαις διαναστήσομεν, εἰ τοῦ τις καὶ μέχρις
ἡμῶν φθάσειεν ἤχος, τῷ σφοδρῷ τε καὶ συνετα-
μένῳ τῷ ἄρματι διὰ τῶν σῶν θαυμάτων τὸν λόγον
ἐλαύνων. Ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει καὶ ὑπὸ γῆρας ἔξω
μὲν τῶν ἀγῶνων ὁ Ἰππος, πολλάκις αὐτὸν τῷ κτύπῳ
τῶν καταχροαινόντων εἰς προθυμίαν διεγειρόμενον,
τὴν τε κεφαλὴν ἀνέχει, καὶ ὄρῃν ἐναγώνιον, πνέειν B
τε θυμῶδες καὶ ὑποκινεῖν τοὺς πόδας πυκνῶς τῷ
ἐδάφει τὰς ὀπλὰς ἐπαύσσοντα, ᾧ προθυμία μόνη πρὸς
τοὺς ἀγῶνας ἔστιν, ἣ δὲ τοῦ τρέχειν δύναμις προα-
ηλώθη τῷ χρόνῳ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἡμέτερος
λόγος ἐξαγώνιος μένων διὰ τὸ γῆρας, καὶ παραχωρῶν
τοῦ σταδίου τοῖς ἀκμαίοις κατὰ τὴν παιδείαν, μόνην
σοὶ δείκνυσι τὴν προθυμίαν τοῦ ἐθέλειν ἂν καὶ ἐπὶ
σοῦ ἀγωνισασθαι, εἴπερ ἡβῶσιν οἱ κατὰ τοὺς νῦν τοῖς
λόγοις ἀκμάζοντες. Ἦση δὲ μοι τῆς προθυμίας ἔστιν
ἣ ἐπίδειξις, οὐκ ἐν τῷ διηγείσθαι τι τῶν σῶν. Τούτου
γὰρ μόγις ἂν καὶ ὀσφριγῶν τε καὶ συνεταμένος τύχοι
λόγος, ὡς μὴ πολὺ κατόπιον τῆς ἀξίας ἀπολειφθῆναι,
ὁ τὴν ἀμήχανον ταύτην ἀρμονίαν τοῦ ἤθους διε-
μηνεύων ἐκ τῶν ἐναντιῶν αὐγχεραμένην. Πῶς κα-
θάπερ ταῖς τῶν βλεφάρων προβολαῖς τὸ τῶν ἀκτέ- C
ων ἄκρατον ἢ φύσις ἐπισκιάζουσα, κεκραμένον
προσάγει τὸ φέγγος τοῖς ὀμμασιν, ὡς ἂν προ-
σηγῆς ὁ ἥλιος γένοιτο, πρὸς τὴν ἐκ τῶν βλεφάρων
σκιάδων συμμετρῶς τῇ χρεια κατακρινάμενος, οὕτως
τὸ σεμνὸν τε καὶ μεγαλοφῶδες τοῦ ἤθους τῇ ἐμμέτρῳ
ταπεινοφροσύνῃ καταμυγνόμενον, οὐκ ἀποστρέφει τὰς

Dicendi quidem vim, qua quisque præditus fue-
rit, omnes et oratores et rerum scriptores haud
difficiliter tibi, o vir optime, veluti in stadio quo-
dam per amplitudinem miraculorum tuorum dis-
currentes utique demonstrabunt: etenim præcla-
rum et egregium copiosumque dicendi peritis pro-
positum argumentum erigere, et una cum magni-
tudine rerum quasi in altum tollere, et magis
quodammodo grandiloquam atque sonoram efficere
solet orationem. Nos vero tanquam equi veluti
extra stadium argumenti manentes, aurem dun-
taxat iis quæ propter te fiant, orationum certami-
nibus præbebimus, si forte etiam ad nos usque
vehementi impetu et incitato curru per tua mira-
cula agitans orationem aliquis sonus pervenire
possit. Sed quoniam accidit ut, etiam si propter
senectutem extra certamina maneat equus, sæpe
tamen fremitu pulsuque ac sonitu lascivientium
insultantiumque ad alacritatem erectus et caput
tollat, et veluti in certamine versans, tum ardo-
rem in oculis, tum in spirita flatuque animos
ostendet, et crebro motu pedum ungulas identidem
solo illidat, cui sola alacritas ad certamina adest,
facultas autem currendi ante lapsu tempore ab-
sumpta est: eodem modo nostra quoque oratio
propter senectutem extra certamina manens, stadio
cedens eruditione florentibus, solam tibi alacrita-
tem et voluntatem in gratiam tuam certandi osten-
dit, siquidem ita floreret, ut qui nunc eloquentia
viget. Sed quam ostendo prompta voluntas et
animi propensio, non eo pertinet, ut ex tuis rebus
aliquid exponere velim. Id enim vehemens, copio-
sæque et elaborata vix assequatur oratio, quin
multa non assequatur quæ pro dignitate rei non
tractet, quæ immensam et omni imitatione supe-
riorem hanc morum et ingenii concordantiam et
consonantiam ex contrariis rebus compositam et

contemperatam susceperit explicandam. Quo pacto, sicut palpebrarum prominentibus pilis, quasi vallo objecto, puritatem et vehementiam radiorum uatura obumbrans et frangens, temperatum ac dilutum splendorem oculis infert, quo placidus sol pro eo modo quem usus poscit, cum umbra quam palpebræ faciunt, contemperatus existat, ita morum gravitas atque majestas cum moderata animi demissione commista, non avertat oculos intuentium, sed jucundum efficiat obtutum, ut neque gravitatis ac severitatis splendor obscuretur, neque latens in animo vis propter humilitatem despiciatur, sed alterum æqualiter in utroque, tum in celsitudine ac sublimitate comitas et humanitas, tum in humilitate vice versa gravitas et severitas animadvertatur. Alius hæc exponat, et animum istum compluribus oculis insignitum, laudibus prosequatur. Forsitan enim pilos capitis numero æquant animi oculi, undique pariter et ex æquo certum et acutum cernentes, ut et ex longinquo prospiciant, nihilque fugiat ac lateat eos ex propinquo, nec experientiam utilitatis e: eommodi magistram exspectent; sed aliud quidem oculis spei provideant, aliud vero per memoriam cernant, aliud item in præsentia undique circumque circa animadvertant, omnia vero simul et eodem tempore omnibus hujusmodi actionibus absque confusione convenienter et apte mens sese

Venerandas item paupertatis divitias admiratur, si quis nostra ætate est qui ejusmodi rem cum laude et admiratione celebrare sciat. Ac forsitan etiamsi prius non erat, at nunc propter te paupertatis quoque desiderium florebit, tuaque tenuitas atque frugalitas ingentibus Cræsi auri ponderibus beatior habebitur. Quemnam enim vel terra vel mare ambo suos proventus benigne impartientes ita beatum reddiderunt, ut tuam vitam animus iste materialium facultatum et mundanarum opum contemptor? Ut enim illi qui a ferro rubiginem abstergunt et abradunt, splendidum id et ad argenti decus accedens afficiunt, ita tibi vitæ radius, dum semper a rubigine pecuniarum diligenter expurgatur, clarior evasit. Hæc quoque eloquentibus ac dicendi facultate præditis relinquuntur; et quod pulchre calles, in quibus rebus ex sumptione et acceptione, quam ex abstinencia læcri plus laudis ac gloriæ quis ferre possit. Liceat enim mihi cum bona venia tua dicere, quod non omnia lucra despicias atque contemnis, sed quæ nemo superiorum adhuc attingere et assequi potuit, ea ambabus manibus solus complexus es. Pro veste enim aliqua pretiosa, pro mancipiis, pro pecuniis ipsas hominum animas captas, et in dilectionis thesauro depositas tenes. Hæc scriptores et oratores, quibus hujusmodi res pulchre describere ornamento est, exponant; nostra autem senilis oratio tantum sese moveat et excitet, ut pedetentim persequatur a tua sapientia nobis propositam questionem, nempe quid statuere et judicare oporteat de iis qui præmature abripiuntur, in quibus nativitas mortis propemodum conjungitur. Quas res etiam sapiens ille inter externos Plato, cum multa ex persona ejus, qui revixisset, de judiciis quæ illic apud inferos exercentur, philoso-

φύεις τῶν προσορώντων, ἀλλὰ δι' ἡδονῆς βλέπειν παρασκευάζει, ὡς μήτε τῆς σεμνότητος τὴν μαρμαρυγὴν ἀμαυροῦσθαι, μήτε διὰ ταπεινότητος καταφρονεῖσθαι τὸ ἐνδιάθετον, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἴσον ἐν ἐκαστέρῳ θεωρεῖσθαι τὸ ἕτερον, ἐν τε τῷ ὑψηλῷ τὴν κοινότητα, καὶ ἐν τῷ ταπεινῷ τὸ ἔμπαινον τὴν σεμνότητα. Ἄλλοι ταῦτα διεξεργέσθω, καὶ τὸ πολυόμματον τῆς ψυχῆς ἀνυμνεῖτω. Ἰσάριθμοι ταῖς θριξὶ τάχα τῆς κεφαλῆς οἱ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὶ, πανταχόθεν ἐπίσης δέξυ τε καὶ ἀπλανῆς δεδορκότες, ὥστε πῶρῳθεν τε προδίδειν· καὶ μὴ ἀγνοεῖν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, μὴδὲ τὴν πείραν ἀναμένειν τοῦ λυσιστελοῦντος διδάσκαλον· ἀλλὰ τὸ μὲν τοῖς τῶν ἐλπίδων ὀφθαλμοῖς προορῶν, τὸ δὲ θεωρεῖν διὰ τῆς μνήμης, ἄλλο τε δὲ κατὰ τὸ ἐνέστωσ ἐν κύκλῳ περιαιθερῖν, πάντα δὲ κατὰ ταῦτόν ἐνεργεῖν ἀσυγχύτως πάσαις ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις τὸν νοῦν καταλλήλως ἐπιμερίζοντα.

numero æquant animi oculi, undique pariter et ex æquo certum et acutum cernentes, ut et ex longinquo prospiciant, nihilque fugiat ac lateat eos ex propinquo, nec experientiam utilitatis e: eommodi magistram exspectent; sed aliud quidem oculis spei provideant, aliud vero per memoriam cernant, aliud item in præsentia undique circumque circa animadvertant, omnia vero simul et eodem tempore omnibus hujusmodi actionibus absque confusione convenienter et apte mens sese

Τὸν τε σεμνὸν τῆς πενίας κλοῦτον θαυμαζέτω τίλιν ἐκαίνοσ, εἰ τίς ἐστὶν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶσ βίῳ εἰδῖος τὸ τοιοῦτον ἐν ἐπαίνῳ ποιεῖσθαι καὶ θαύματα. Τάχα δὲ εἰ καὶ μὴ πρότερον ἦν, ἀλλὰ νῦν διὰ σὲ καὶ πενίας ἀνθῆσει πάθος, καὶ πρὸ τῶν πολυταλάντων τοῦ Κρόσου κλινθῶσ, ἡ σὴ κλινθότησ μακαρισθῆσεται. Τίνο γὰρ μακαριστόν οὕτωσ ἀπέδειξε γῆ τε καὶ θάλασσα, ταῖς ἰδίαισ ἐκατέρα προσόδοσ δεξιουμένη, ἡ ὡσ τὸν σὸν βίον ἡ πρὸς τὴν ὕλικὴν περιουσίαν ἀποδιάθεσισ; Ὡσ γὰρ οἱ τοῦ σιδήρου τὸν ἰὸν ἀποξέοντεσ, στυλπνὸν αὐτόν καὶ ἀργυροειδῆ κατεργάζοντα, οὕτωσ σοὶ φανερωτέρα γέγονε ἡ τοῦ βίου ἀκτίσ, ἀεὶ δι' ἐπιμελείασ τοῦ ἰοῦ τῶν χρημάτων καθαιρομένη. Καὶ ταῦτα παρεῖσθω τοῖσ εἰπεῖν δυναμένοισ, καὶ οὐ καλῶσ ἐπίστασαι ἐν τίσιν ἐσὶ τὸ λαβεῖν τοῦ καθαρεῦσαι λήμματοσ ἐνδοξότερον. Δὸσ γὰρ μοι μετὰ παρῆρησιασ εἰπεῖν, οὐ πάντων ὑπεροπρὸσ τῶν λημμάτων, ἀλλ' ὦν οὕτω τίσ ἀψᾶσθαι τῶν προλαβόντων δεδύνηται, μόνοσ περιεδράξω διπλῆ τῆ χειρὶ. Ἄνεὶ γὰρ ἐσθῆτόσ τινοσ ἡ ἀνδραπόδων ἡ χρημάτων, αὐτάσ τῶν ἀνθρώπων τὰσ ψυχὰσ λαδὼν ἔχεισ, τῷ θησαυρῷ τῆσ ἀγάπησ ἐναποθέμενοσ. Ταῦτα λογογράφοι καὶ σοφισταὶ διεξίτωσαν, οἷσ κόσμοσ καλῶσ τὰ τοιαῦτα γράφειν· ὃ δὲ γῆρειοσ ἡμῶν λόγοσ, τοσοῦτον αὐτόν ὑποκινεῖτω, ὅσον βάδην ἐπεξελθεῖν τῷ προτεθέντι ἡμῖν παρὰ τῆσ σῆσ σοφίασ προβλήματι, τί χρῆ γινώσκειν περὶ τῶν πρὸ ὥρασ ἀναρπαζομένων, ἐφ' ὧν μικροῦ δεῖν ἡ γένεσισ τῷ θανάτῳ συνάπτεται· καὶ ὃ σοφὸσ ἐν τοῖσ ἔξῳ Πλάτων πολλὰς ἐκ προσωπῶπου ἀναδεικνυκότασ περὶ τῶν ἐκαίθεν δικαστηρίων φιλοσοφῆσασ, ἀφήκεν ἀπόρρητα, ὡσ κρείττονα ἔντα δηλαδῆ, ἡ ὥσπερ ὑπὸ λογισμὸν ἀνθρώπινον ἔλθεῖν. Εἰ μὲν οὖν τι τοιοῦτον ἐν τοῖσ ἐξητασμένοισ ἐστὶν, ὡσ λύειν τὰσ τοῦ προβλήματοσ ἀμφιβολίασ, δέξῃ δηλαδῆ τὸν εὑρεθέντα λόγον· εἰ δὲ μὴ, συγγνώμη πάντωσ τῷ γῆρα, μόνῃ τὴν προθυμίαν ἡμῶν εἰσ τὸ παρασχεῖν τί σοὶ τῶν μακαρισμένων

ἀποδεξάμενος. Καὶ γὰρ τὸν Ξέρξην ἐκείνον τὸν πᾶσαν τὴν ὕψ' ἡλίω μικροῦ δεῖν ἐν στρατόπεδον ποιησάμενον, καὶ πᾶσαν ἑαυτῷ συγχινοῦντα τὴν οἰκουμένην, ὅτε κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐστράτευσε, μεθ' ἡδονῆς δέξασθαι φησιν ὁ λόγος πέντητός τινος δῶρον. "Υδωρ δὲ τὸ ξένιον ἦν, καὶ τοῦτο οὐκ ἐν κεράμῳ φερόμενον, ἀλλ' ἐν τῷ κοιλῷ τῆς τῶν χειρῶν παλάμης περιεχόμενον. Οὕτως οὖν καὶ σὺ κατὰ τὴν προσοῦσάν σοι μεγαλοφυῶν μιμήση πάντως ἐκείνον, ὃ δῶρον ἐγένετο ἢ προαίρεσις, εἴπερ ἡμῶν βραχὺ τε καὶ ὑδατώδες εὐρεθεῖται τὸ δῶρον. "Ὅσπερ ἐπὶ τῶν οὐρανίων θαυμάτων ὁρᾷ μὲν ἐπίσης τὰ φαινόμενα κάλλη, καὶ πεπαιδευμένος, καὶ ἰδιώτης τύχη τις ὦν ὁ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπων· διανοεῖται δὲ τὰ περὶ αὐτῶν οὐχ ὁμοίως, ὅτι ἀπὸ φιλοσοφίας ὀρμώμενος, καὶ ὁ μόναις ταῖς αἰσθήσεσι τὸ φαινόμενον ἐπιτρέπων. Οὗτος μὲν γὰρ ἢ ταῖς βελτίστοις ἡδεταὶ τοῦ ἡλίου, ἢ τὸ κάλλος τῶν ἀστρῶν θαύματος ἄξιον κρίνει, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ σεληνιαίου δρόμου ἐπὶ τοῦ μηνὸς παρετήρησεν.

si nostrum donum et exiguum et aequum fuerit apparentes pulchritudines ex æquo quidem videt, cœlum suspicit : sed aliter de illis cogitatis, qui a philosophia ad contemplationem earum venit, aliter item is qui solis sensibus id quod apparet permittit. Illic enim vel radiis solis delectatur, vel pulchritudinem siderum miraculo dignam judicat, vel numerum lunaris cursus in mense observat.

Ὁ δὲ διορατικὸς τὴν ψυχὴν, καὶ διὰ παιδείσεως πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν οὐρανίων κεκαθαρισμένος, καταλαμβάνων ταῦτα δι' ὧν εὐφραίνεται τῶν ἀλογωτέρων ἢ αἰσθησις, πρὸς τὴν τοῦ παντὸς ἀρμονίαν βλέπει, καὶ ἐκ τῆς ἐγκυκλίου κινήσεως τὴν ἐκ τῶν ἐναντίων εὐαρμοσίαν ἐπισκοπεῖ, πῶς τῇ ἀπλανεῖ περιφορᾷ οἱ ἐντὸς κύκλοι πρὸς τὸ ἐμπλατεῖ ἀνελλίσσονται· οἷς τὰ ἐν αὐτοῖς θεωρούμενα τῶν ἀστρῶν πολυειδῶς σχηματίζεται ἐν προσεγγισμοῖς τε καὶ ἀποστάσεσι, καὶ ὑποδρομαῖς τε καὶ ἐκλείψεσι, καὶ ταῖς ἐπὶ τὰ πλάγια παραδρομαῖς, τὴν ἀδιάλειπτον ἐκείνην ἀρμονίαν ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐξεργαζόμενα, οἷς οὐδὲ τοῦ βραχυτάτου τῶν ἀστρῶν ἡ θέσις ἀθεώρητος περιόραται, ἀλλὰ πάντα τὴν ἴσῃ παρέχει φροντίδα τοῖς διὰ τῆς σοφίας ἐπὶ τὰ ἄνω τὸν νοῦν μετοικίσασσι. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ σὺ, ὦ τιμῆ μοι κεφαλῆ, τὴν ἐν τοῖς οὔσι τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν βλέπων, ἀφελὲς ἐκεῖνα περὶ τῶν πολλῶν ἀσχολός ἐστιν ἢ διάνοια (πλοῦτον λέγω καὶ τύφον, καὶ δόξης ἐπιθυμίαν κενῆς, ἅπερ ἀντικρυς ἀκτίνων δίκην περιαστρέποντα τοὺς ἀλογωτέρους ἐκπλήττειν εἰλωθεν), οὐδὲ τὰ δοκοῦντα μικρότερα τῶν ἐν τοῖς οὔσι θεωρουμένων ἀνεξέταστα καταλείψεις, ἀνερευνῶν τε καὶ διασκοπούμενος τὴν ἀνωμαλίαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· οὐ μόνον τὴν κατὰ πλοῦτον καὶ πένταν θεωρουμένην, ἢ τὰς κατὰ τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ γένη διαφοράς (οἷδας γὰρ ἀντ' οὐδενὸς εἶναι τούτα οἷς τὸ εἶναι οὐ καθ' ὑπόστασιν οἰκειαν ἐστίν, ἀλλ' ἐν τῇ ματαίᾳ ὑπολήψει τῶν τοῖς μὴ οὔσι ὡς ὑφεστώσι προσεχετηνῶν· εἰ οὖν τις ἀφέλοιτο τοῦ λαμπρυνόμενου τῇ δόξῃ τῶν εἰς αὐτὰ βλεπόντων τὴν μύησιν, οὐδὲν ὑπολειφθήσεται τῷ μεγαλοφρονούντι· ἐπὶ τῷ διακένῳ φουσηματι, καὶ πᾶσα χρημάτων ἢ ὕλη παρ' αὐτῷ κατωρυγμένη τύχη), ἀλλὰ σοὶ διὰ φροντίδος ἐστὶ γινῶναι τὰ τε ἄλλα τῆς θείας οἰκονομίας πρὸς ὅτι τῶν γινομένων ἕκαστον βλέπει, καὶ τίνος χάριν τῷ

A phico more disseruisset, reliquit inexplicatas, ut quæ majores videlicet essent, quam quæ sub ratiocinationem et conjecturam humanam cadere possent. Si igitur aliquid quidem tale est in iis quæ perpendimus atque scrutati sumus, quod solvat propositæ quæstionis ambiguitates, amplectentis et approbabis, nimirum inventam rationem : sin minus, senectuti prorsus ignosces, solamque animi nostri propensionem, qua tibi gratum facere cupimus, approbabis. Etenim Xerxem illum, qui universam propemodum quæ sub sole est terram una castra fecit, et omnem terrarum orbem secum movit, cum adversus Græcos expeditionem fecit, tenet fama pauperis cujusdam munus cum voluptate accepisse. Id autem donum aqua erat, et eaque non in fictili vase ferebatur, sed in cava manuum palma continebatur : sic ergo tu quoque pro ea, qua præditus es animi magnitudine, prorsus illum imitaberis, cui pro munere voluntas fuit, inventum. Quemadmodum in cœlestibus miraculis sive eruditus, sive rudis et idiota fuerit, is qui in philosophia ad contemplationem earum venit, aliter item is qui solis sensibus id quod apparet permittit. Illic enim vel radiis solis delectatur, vel numerum lunaris cursus in mense observat.

At is qui animo perspicax et per eruditionem ad contemplationem cœlestium purgatus et excultus est, omissis his quibus ratione minus utentium sensus delectatur, rerum universarum harmoniam, hoc est consentientem et quasi concinentem conspirationem, copulationem atque coagmentationem intuetur, et ex circulari atque in orbem redeunte motu eam quæ ex contrariis fit, aptitudinem et congruentiam contemplatur : quo pacto orbis interiores revolutione motuque contrario, atque inerantium cœloque inherentium et infixarum stellarum ambitus rotundus, retro versentur atque ferantur ; quomodo sidera quæ in iis conspiciuntur, multiformiter figurentur, tum in appropinquationibus, accessibus, congressibusve, tum recessibus, digressibus, distantibus, elongationibusve, tum subjectionibus atque defectibus, et obliquis transcursibus indeficientem, indesinentem, stabilem, perpetuamque illam concordantiam et harmoniam semper æqualiter et eodem modo efficientia, a quibus ne minimi quidem sideris situs quem non contempletur prætermittitur, sed omnia parem curam præbent iis qui per sapientiam ad supernam mentem traduxerunt : eodem modo tu quoque, o charum mihi caput, cum administrationem Dei in rebus universis consideras omissis illis circa quæ vulgi mens occupata est (de divitiis loquor, et deliciis, et vanæ gloriæ cupiditate, quæ res plane radiorum in modum quasi fulgure præstringentes eos qui ratione minus utuntur, obstupescere, atque percussos, attonitos et consternatos reddere solent), nec ea quidem, quæ minima videntur, ex iis quæ in rebus universis considerantur, inexcussa relinquas, considerans, dispiciens et scrutans inæqualitatem humanæ vitæ : non eam duntaxat, quæ circa

divitias et paupertatem consideratur, vel dignitatum et generum differentias (nosti enim hæc pro nihilo esse, quibus essentia non est secundum propriam subsistentiam, sed in vana opinione eorum qui rebus non entibus, quasi subsistentibus inhiant: nam si quis adimat ei qui gloriæ splendore inflatus est, opinionem et existimationem eorum qui has res intueri solent, nihil relinquetur ei qui magnos sibi ob res vanas spiritus sumit, et inepte inflatus est, etiamsi vel universa pecuniarum materia penes eum defossa sit). Sed tibi curæ est scire, cum reliqua divinæ administrationis, quo quidque spectet eorum quæ sunt, tum qua de causa alii quidem in longam senectutem vita prorogetur, alius vero hæcenus vitæ particeps sit, quatenus per respirationem aerem hauriat, et protinus vitam finiat. Nam si nihil eorum quæ in mundo sunt, non a Deo est, sed omnia a divina voluntate pendent, ac sapientia providendique virtute præditum numen divinum est, prorsus etiam his aliqua ratio subest, quæ sapientiæ Dei simul et ejus curæ, qua prospicitur ac providetur rebus universis, insignia ferat. Quod enim temere ac sine ratione sit, opus Dei non fuerit. Dei namque proprium est, quemadmodum inquit Scriptura, omnia cum sapientia facere. Quod igitur sapienter factum in illo? Prodiit homo per nativitatem in vitam; hausit aerem, a gemitu vitam inchoavit, lacrymas naturæ muneris vice impendit, primitias vitæ solvit et libamina fecit de fletu, priusquam alicujus rei in vita jucundæ particeps fuisset, priusquam sensibus vegetatus et firmatus esset: etiam nunc membrorum compagis atque coagmentatione solutus, tener ac diffusus, inarticulatus, artubus nondum compositis atque formatis, et ut summatim dicam, priusquam homo factus esset, siquidem hominis proprium donum rationis est; at hic rationis nondum capax erat, hic qui nihilo plus habebat quam is qui materno utero continetur, præterquam quod in aere fuit, in ea ætate cum sit per mortem solvitur, vel expositus, vel suffocatus, vel sponte per infirmitatem vivere desinens, quid de eo cogitare oportet? Quomodo item de iis qui hunc exitum vitæ habuerunt sentire? An illa quoque anima judicem videbit, tribunali cum aliis sistetur, subibit actæ vitæ judicium, accipiet pro merito retributionem et compensationem, vel igni purgata, juxta Evangelii verba, vel in rore benedictionis refrigerata atque refocillata?

EXPLICATIO.

Hinc plane manifestum est quod purgatorium ignem Pater hic tormenta cruciatuque dicit, quibus post mortem quisque eorum qui peccaverunt et ante mortem, non ut dignum et par erat, pœnitentiam egerunt in flamma afficiuntur, juxta parabolam Evangelicam de divite et Lazaro¹. Perspicuum est enim quod hujus hinc parabolæ meminit dum dicit, vel igne purgata (hoc propter divitem), vel in rore benedictionis refrigerata, (hoc propter Lazarum). At illa justii judicii sententia, « Abibunt hi quidem ad æternum supplicium, justii vero ad vitam æternam: »² nondum ante judicium locum habet in his

Sed haud scio quomodo hæc de hujusmodi anima cogitare oporteat. Nomen enim retributionis et remunerationis aliquid oportere prorsus ante præbitum esse significat; at ei qui omnino non vixit materia aliquid præbendi præcepta est. In quibus autem

μὲν εἰς γῆρας μακρὸν παρατείνεται ἡ ζωὴ, ὁ δὲ τοσοῦτον μετέχει τοῦ ζῆν, ὅσον δι' ἀναπνοῆς τὸν ἀέρα σπᾶσαι, καὶ εὐθὺς καταλήξει τὸν βίον. Εἰ γὰρ οὐδὲν ἄθεοι τῶν ἐν κόσμῳ ἐστὶ, πάντα δὲ τῆς θείας ἐξήσται βουλῆσεως, σοφὸν δὲ καὶ προνοητικὸν τὸ θεῖον, πάντως τις ἔπεισι καὶ τοῦτοις λόγος, τῆς σοφίας ἅμα τοῦ θεοῦ καὶ τῆς προνοητικῆς ἐπιμελείας τὰ γενήματα φέρων. Τὸ γὰρ εἰκίτε καὶ ἀλόγως γενόμενον, οὐκ ἂν ἔργον εἴη θεοῦ. Θεοῦ γὰρ ἴδιον, καθὼς φησὶν ἡ Γραφή, τὸ πάντα ἐν σοφίᾳ ποιεῖν. Τί οὖν τὸ σοφὸν ἐν ἐκείνῳ; Παρήλαθε διὰ γεννήσεως εἰς τὸν βίον ὁ ἄνθρωπος, ἔσπασε τὸν ἀέρα, ἀπὸ οἰωγῆς τὸ ζῆν ἔρξατο, ἐλειτούργησε τῇ φύσει τὸ δάκρυον, ἀπῆρξατο τῷ βίῳ τῶν θρήνων, πρὶν τινοσ μετασχεῖν τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδέων, πρὶν τοκοθῆναι τὴν ἀσθησιν, ἐπιλελυμένος ταῖς τῶν μελῶν ἀρμονίαις, ἀπαλός τε καὶ διακεχυμένος, καὶ ἀδιάρθρωτος, καὶ τὸ ἔλον εἰπεῖν, πρὶν γενέσθαι ἄνθρωπος (εἴπερ ἄνθρωπος ἴδιον ἡ λογικὴ χάρις ἐστίν· ὁ δὲ οὕτω ἐν ἑαυτῷ τὸν λόγον ἐχώρησεν), οὗτος ὁ μὴδὲν πλέον ἔχων, τοῦ ἐν τῇ μητρὶ αἰθεῖ συνεχομένου, πλὴν τὸ ἐν ἀέρι γενέσθαι, ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας ὢν, διὰ θανάτου λύεται, ἢ ἐκτεθείς, ἢ καταπνιγείς, ἢ κατὰ τὸ αὐτόματον δι' ἀρρώστιας τοῦ ζῆν παυσάμενος, τί χρὴ περὶ αὐτοῦ ἐνοεῖν; Πῶς περὶ τῶν οὕτω τετελευτηκότων ἔχειν; Ὅφεται ἄρα κάκειν ἡ ψυχὴ τὸν κριτὴν, παρασχησεται μετὰ τῶν ἄλλων τῷ βήματι, ὁφείσει τῶν βεβαιωμένων τὴν κρίσιν, λήψεται τὴν κατ' ἀξίαν ἀντίδοσιν, ἢ πυρὶ καθαιρουμένη κατὰ τὰς τοῦ Εὐαγγελίου φωνάς, ἢ τῇ δρόσῳ τῆς εὐλογίας ἐναποψύχουσα;

Ἐντεῦθεν δῆλον τραπῶς, ὅτι καθάρσιον πῖς ὁ Πάτερ, τὰς μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκάστου τῶν ἡμαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων ἀξίως πρὸς τελευτῆς, ἐν φλογὶ βαθάνους ψησὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραβολὴν, περὶ τοῦ πλουσίον, καὶ τοῦ λαζάρου. Δῆλον γὰρ ὅτι ταῦτα ὡς ἐμμενται τῆς παραβολῆς τῷ εἰπεῖν, ἢ πυρὶ καθαιρουμένη (τοῦτο διὰ τὸν πλούσιον), ἢ τῇ δρόσῳ τῆς εὐλογίας ἐναποψύχουσα (τοῦτο διὰ τὸν Λάζαρρον). Ἡ δὲ ἀπόφασις τοῦ δικαίου κριτοῦ, « Ἀπελεύσονται οὗτοι μὲν εἰς ἀιώνιον κόλασιν, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον· » οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀντίδοσις κυρίως ἔχει ἐν τούτοις.

Ἄλλ' οὐκ οἶδα πῶς χρὴ ταῦτα περὶ τῆς τοιαύτης ἐνοῆσαι ψυχῆς. Τὸ γὰρ τῆς ἀντιδόσεως ὄνομα, τὸ χρῆναι τι πάντως προπαρασχεθῆναι σημαίνει, τοῦ ἐμμη βεδωκότος ὄλωσ, ἢ ὅλη τοῦ τι παρασχεῖν παραφρηται. Ἐφ' ὧν δὲ δόσις οὐκ ἐστίν, οὐδὲ ἀντίδοσις κυρίως

¹ Luc. xvi, 19 sqq. ² Matth. xxv, 46.

ὀνομασθήσεται. Μή οὖσης δὲ τῆς ἀντιδόσεως, οὔτε ἀγαθὸν ἐστὶν οὔτε κακὸν τὸ κατ' ἐλπίδα προκείμενον. Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦτο, τῶν καθ' ἑκάτερον νοουμένων τὴν ἀμοιβὴν ἐπαγγέλλεται· τὸ δὲ μήτε ἐν αγαθῷ μήτε ἐν κακῷ εὐρισκόμενον, ἐν οὐδενὶ πάντως ἐστὶν· ἄμεσος γὰρ ἡ τῆς τοιαύτης ἀντιθέσεως ἐναντιότης, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, λέγω, ὧν οὐθέτερον ἐσται, τῷ μὴ θατέρου κατάρξαντι. Τὸ οὖν ἐν μηδενὶ ἂν οὐδὲν εἶναι τις εἴποι ὄλως. Εἰ δὲ τις τὸ τοιοῦτον καὶ εἶναι λέγοι, καὶ ἐν ἀγαθοῖς εἶναι, διδόντος, οὐκ ἀποδιδόντος τοῦ Θεοῦ τὰ ἀγαθὰ τοῖς τοιοῦτοις, ποίαν λέγει τῆς ἀποκληρώσεως ταύτης αἰτίαν; Ἡοῦ τὸ δίκαιον συναποδείξει τῷ λόγῳ; Ἡὼς δὲ ταῖς Εὐαγγελικαῖς φωναῖς σύμφωνον δείξει τὸ νόημα; Ἐκεῖ συναλλαγματικὴν τινα τῆς βασιλείας τὴν ἐμπορίαν τοῖς ἀξιουμένοις προσγίνεσθαι λέγει. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ καὶ τὸ, φησὶ, πεποιήκατε, τὴν βασιλείαν ἀντιλαβεῖν ὅστε δίκαιοι. Ἐνταῦθα δὲ μηδεμιᾶς, μήτε πράξεως, μήτε προαιρέσεως ὑποῦσης, τίνα καιρὸν ἔχει καὶ τοῦτοις παρὰ τοῦ Θεοῦ γίνεσθαι λέγειν τὸ ἐξ ἀμοιβῆς ἐλπίζόμενον; εἰ δὲ τίς ἀβασανίστως τὸν τοιοῦτον δέξεται λόγον, ὡς πάντως ἐν ἀγαθοῖς ἐσομένου τοῦ παρελθόντος οὕτως ἐπὶ τὸν βίον, ἐκ τοῦτου μακαριστότερον ἀναφανήσεται τῆς ζωῆς τὸ μὴ μετέχειν ζωῆς, εἴπερ ἐκείνη μὲν ἀναμφιβόλος ἢ τῶν ἀγαθῶν μετουσία, καὶ βαρδάρων τύχη γονέων, καὶ μὴ νενομισμένη κυρηθῆ γάμῳ· τῷ δὲ βεδιωκότι τὸν χωρητὸν τε καὶ νόμιμον τῆ φύσει χρόνον, πάντως ἢ πλεόν ἢ ἔλασσον ὁ τῆς κακίας μολυσμὸς τῆ ζωῆ καταμίγνυται· ἢ, εἰ μέλλοι παντελῶς τῆς πρὸς τὸ κακὸν κοινωνίας ἐκτὸς εἶναι, πολλῶν αὐτῷ δεῖ[ν] ἰδρώτων πρὸς αὐτὸ τοῦτο καὶ πόνων. Οὐ γὰρ ἀκμητὶ κατορθοῦται τοῖς μετιούσιν ἀρετῇ[ν], οὐδὲ ἀπὸνός ἐστι τοῖς ἀνθρώποις ἢ τῶν καθ' ἡδονὴν ἀλλοτριώσις, ὥστε ἐνὶ τῶν ἀνιαρῶν ἐξ ἀμφοτέρων συνενεχθῆναι δεῖν πάντως τὸν μετασχόντα τοῦ χρονιωτέρου βίου, ἢ νῦν τῷ ἐπιπόνῳ τῆς ἀρετῆς ἐναθλοῦντα, ἢ τότε διὰ τὴν ἐν κακίᾳ ζωὴν τῆ ἀντιδόσει τῶν ἀλγεινῶν ὀδυνώμενον· ἐπὶ δὲ τῶν κώρων τοιοῦτόν ἐστιν οὐδέν· ἀλλ' εὐθέως ἢ ἀγαθὴ ἠῆξις τοὺς ἐν ἀωρίᾳ μεταστάντας ἐκδέχεται, εἴπερ ἰληθεύει τῶν οὕτως ὑπελιφθῶτων ὁ λόγος. Οὐκοῦν ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ καὶ τοῦ λόγου προτιμότερα δειχθήσεται ἢ ἀλογία, καὶ ἢ ἀρετὴ οὐδενὸς ἀξία διὰ τούτων ναφανήσεται. Εἰ γὰρ μηδεμίαν γέγονε ζημίαν πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν τῷ μὴ μετασχόντι τῆς ἀρετῆς, μάταιον ἂν εἴη τὸ περὶ ταύτην πονεῖν καὶ νόνητον, τῆς ἀλόγου καταστάσεως ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ρίσει προτεραιούσης.

præmaturis autem nihil est ejusmodi. Sed prolinus eos, qui immatura ætate ex hac vita translati sunt, modo vera eorum qui ita suspicantur et credunt, opinio est, bona sors atque conditio excipit. Ego ex consequenti rationis carentia etiam ipsa ratione esse præstantior et optabilior ostendetur, virtus nullius pretii per hæc apparebit. Nam si nullum damnum ac detrimentum, quantum ad unum et participationem bonorum attinet, accidit ei qui particeps virtutis non fuit, vanum et inutile est studium fuerit, cum status et ordo rationis expers priores partes in judicio Dei obtineat.

Ταῦτα οὖ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα διανοούμενος, τάσαι τὸν περὶ τοῦτου λόγον διεκελεύσω, ὡς ἂν ἐν διὰ τῆς ἀκολουθοῦ ζητήσεως ἐπὶ τινος βεβαίου ἰμματος ἢ περὶ αὐτοῦ ἰδρυμένη διάνοια. Ἐγὼ δὲ ἔς τὸ δυσθεώρητον τοῦ προτεθέντος ἡμῖν ἀπέμμεμβλέπων, ἀρμύζειν μὲν οἶμαι καὶ τὴν τοῦ Ἄπο-

A datio non est, nec compensatio quidem et retributio proprie nominabitur. Ubi autem retributio non est, neque bonum neque malum, quod vel speretur, vel metuetur, propositum est. Id enim nomen eorum, quæ in alterutram partem intelliguntur, compensationem et retributionem promittit; quod autem neque in bono neque in malo invenitur, in nulla re prorsus est: sine medio est enim ejusmodi oppositionis contrarietas, boni et mali inquam, eorum neutrum continget ei qui non alterius exemplum et speciem præberit. Quod igitur in nulla re est, ne esse quidem prorsus aliquis dixerit. Quod si quis tale et esse et in bonis esse dicat, Deo bona talibus dante, non reddente, quam hujus attributionis causam afferet? ubi justitiam in hac attributione simul inesse oratione demonstrabit? Quomodo autem hanc opinionem cum Evangelicis vocibus concordantem ostendet? Illic quidem tanquam ex negotio contracto regnum eos qui digni habentur consecuturos esse dicit. Quoniam enim hoc et hoc, inquit, fecistis, æquum est, ut regnum loco remunerationis accipiatis. Hic vero cum nullum neque factum neque voluntas subsit, qua ratione et occasione quis dicet etiam his a Deo contingere id quod ex retributione et compensatione speratur? Quod si quis sine ulla excussione et examinatione hujusmodi opinionem amplectetur, quasi prorsus in bonis futurus sit is qui hoc modo prodierit in vitam, ex hac opinione meliore conditione beatorum esse videbitur qui vitæ particeps omnino non est, quam qui vivit, si quidem ille procul dubio bonorum particeps erit, etiam si Barbaros parentes habeat et justis legitimisque nuptiis conceptus non sit; Illius autem vitæ, qui id quod natura capit atque consuevit, vivendo tempus exegerit, prorsus vel major vel minor coinquinatio vitiositatis admiscebitur; aut si penitus a communionemali vacuus erit, multis ei ad hoc ipsum sudoribus et laboribus opus erit. Non enim absque negotio qui virtuti student eam assequuntur; neque absque labore hominibus contingit, ut a malis voluptatibus alieni sint, adeo ut prorsus oporteat eum qui diutius in vita futurus sit, altero ex duobus molestis implicatum conflictari, vel nunc in laborioso exercitio virtutis decertantem, vel tunc propter vitam per malitiam et nequitiam transactam, in retributione tristium et

D acerbarum rerum cruciatus et dolores tolerantem:

Hæc et ejusmodi omnia, cum animo agitates, hortatus es me, ut hujus rei rationem scrutarer, ut per consequentem et consentaneam quæstionem ac disputationem nobis in aliqua firma opinione de hac re mens statueretur. Ego vero animadvertens quanta difficultas ac perplexitas insit in ea quæ nobis ad

considerandum et contemplandum proposita quæstio est, convenire quidem opinor etiam præsentì commentationi apostolicam vocem, qua ille usus est in arduis et mentis cogitationi inaccessibleis et incomprehensibilibus quæstionibus. « O altitudo, » inquit, « divitiarum et sapientiæ et cognitionis Dei ! Quam inscrutabilia judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Quis enim cognovit mentem Domini ? » Sed quoniam rursus Apostolus ait ⁴, proprium spiritualis esse omnia scrutari, indagare, exquirere et examinare, atque commendat eos qui a divina gratia in omni ratione omnique cognitione ditati sunt, recte me facturum esse censeo, si, quoad ejus fieri poterit, inquisitionem et investigationem non negligam, neque quod in his quæritur, ita despiciam atque contemnam, ut id absque scrutatione atque contemplatione prætermittam; ne ad similitudinem argumenti propositæ quæstionis, oratio quoque de ea re imperfecta evanescat, vel etiam ante tempus veluti infans aliquis modo natus, priusquam in lucem prodeat et augescat, tanquam morte quadam, in questione veritatis deficientium ignavia atque socordia intereat atque corrumpatur. Haud igitur incommodum existimo, non statim a fonte et initio more oratorum in judiciis decertantium cum oppositionibus implicari atque configere, sed quodam orationi imposito ordine, per consequentiam propositæ quæstionis producere commentationem. Quisnam igitur est ille ordo ? Nosse primum unde natura humana, et cujus rei gratia procreata sit. Si enim hæc nos non fugerint, nec a proposita quidem nobis commentatione aberraverimus. Jam vero supervacuum fuerit oratione probare, quod quidquid secundum Deum in rerum natura, tum mente percipitur, tum videtur, ex ipso Deo essentiam habeat : cum nemo, opinor, eorum qui utcumque rerum veritatem contemplati fuerint, hujusmodi opinionem oppugnaturus sit. Constat enim inter omnes ex una causa pendere res universas, nullamque rem ipsam ex sese essentiam habere, neque sui ipsius principium et causam esse, sed unam quidem esse naturam non creatam et sempiternam, quæ semper similiter et eodem modo sese habeat, omni intervallari intellectu superior, incrementi diminutionisque experta, quæ ultra omnem terminum esse conspiciatur et intelligatur : cujus opus sit et tempus et locus et his consequentia omnia, ac si quid ante hæc cogitatio comprehendit, tum sola mente comprehensibile, tum supramundanum. Unum autem ex iis quæ facta sunt, naturam quoque humanam esse dicimus, oratione quadam divinæ doctrinæ duce ad hoc utentes : quæ ait, omnibus a Deo ad generationem productis, hominem quoque super terram creatum esse, cujus natura ex diversi generis rebus temperata sit, divina intellectualique natura ad eam quæ ejusque elementi ei contributa est, por-

Α στῶλου φωνὴν τῶ παρόντι λόγῳ, ἣν ἐπὶ τῶν ἀνεπίκτων ἐκείνου πεποιήται λέγων· « Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ ! Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξήγηστοὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ! Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου ; » Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ὁ Ἀπόστολος ἴδιον τοῦ πνευματικοῦ φησι τὸ ἀνακρίνειν τὰ πάντα, καὶ ἀποδέχεται τοὺς παρὰ τῆς θείας χάριτος πλουτισθέντας ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει· καλῶς ἔχειν φημὶ μὴ κατολιγωρῆσαι τῆς δυνατῆς ἐξετάσεως, μηδὲ περιεῖδιν τὸ ζητούμενον ἐν τοῦτοις ἀνερεύνητόν τε καὶ ἀθεώρητον, ὡς ἂν μὴ κατ' ὁμοιότητα τῆς τοῦ προβλήματος ὑποθέσεως, καὶ ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος ἀτελής ἀφανισθεῖν, ἢ καὶ ἄωρος, καθάπερ τι νήπιον τῶν ἀριτόκων πρὶν εἰς φῶς προελθεῖν καὶ ἀδρυνθῆναι, οἷόν τινα θανάτῳ τῇ βουμῆ τῶν πρὸς τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας ἀποσώζωντων διαφθειρόμενος. Φημὶ τοίνυν καλῶς ἔχειν μὴ ρητορικῶς τε καὶ ἀγωνιστικῶς εὐθύς κατὰ στόμα πρὸς ἀντιθέσεις συμπλέκεσθαι, ἀλλὰ τινα τάξιν ἐπιθέντας τῶ λόγῳ, δι' ἀκολούθου προάγειν τὴν περὶ τοῦ προβλήματος θεωρίαν. Τίς οὖν ἡ τάξις ; Τὸ γυνῶναι πρῶτον θέν ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ ὅσα χάριν ἤλθεν εἰς γένεσιν. Εἰ γὰρ τούτων μὴ διαμάρτοιμεν, οὐδὲ τῆς προκειμένης ἡμῖν θεωρίας ἡμερτηκότες ἐσόμεθα. Τὸ μὲν οὖν ἐκ Θεοῦ πᾶν ὃ τί πέρ ἐστὶ μετ' αὐτὸν ἐν τοῖς οὐαῖν ἐν τῇ φύσει νοούμενῳ τε καὶ ὁρώμενον τὸ εἶναι ἔχειν, περιττόν ἂν εἴη λόγῳ κατασκευάζεσθαι, οὐδενός, οἶμαι, τῶν ὁπωσῶν ἐπεσκεμμένων τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν ἐνισταμένου. Ὁμολογεῖται γὰρ πρὸς πάντων, μίᾳ αἰτίας ἐξῆφθαι τὸ πᾶν, καὶ ὁδὸν τῶν ὄντων αὐτοῦ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχειν, οὐδὲ ἑαυτοῦ εἶναι ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, ἀλλὰ μίαν μὲν φύσιν εἶναι ἀκτιστον καὶ ἀίδιον, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν, παντὸς διαστηματικοῦ νοήματος ὑπερκειμένην, ἀναυξὴ τινα καὶ ἀμείωτον, καὶ παντὸς ὄρου ἐπέκεινα θεωρουμένην· ἢ ἔργον, καὶ χρόνος, καὶ τόπος, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦτοις πάντα, καὶ εἰ τι πρὸ τούτων καταλαμβάνει ἢ ἔννοια νοητόν τε καὶ ὑπερκόσμιον. Ἐν δὲ τῶν γεγονότων καὶ τὴν ἀνθρωπίνῃ φύσιν εἶναι φαμεν, λόγῳ τινὶ τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας ὁδηγῶ πρὸς τοῦτο συγχρόμενοι· ὅς φησι πάντων παρὰ τοῦ Θεοῦ παραχθέντων εἰς γένεσιν, καὶ τὸν ἀνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς ἀναδειχθῆναι, ἐξ ἑτερογενῶν συγκεκραμένον τὴν φύσιν, τῆς θείας τε καὶ νοερᾶς οὐσίας, πρὸς τὴν ἐκάστου τῶν στοιχείων αὐτοῦ συνερανισθεῖσαν μοῖραν καταμιχθείσης· γενέσθαι δὲ τοῦτον παρὰ τοῦ πεποιηκότος, ἐφ' ᾧ τε εἶναι τῆς θείας τε καὶ ὑπερκειμένης δυνάμεως ἐμφυχόν τι ὁμολώμα. Βέλτιον δ' ἂν εἴη καὶ αὐτὴν παραθέσθαι τὴν λέξιν ἔχουσαν οὕτως· « Καὶ ἐποίησε, » φησὶν, « ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. » Τὴν δὲ αἰτίαν τῆς τοῦ ζώου τούτου κατασκευῆς, τῶν πρὸ ἡμῶν τινες ταύτην ἀποδεδώκασιν, ὅτι διχῆ διηρημένης τῆς κτίσεως πάσης, καθάφρησιν ὁ Ἀπόστολος, εἰς τὴ ὁρατὸν τε καὶ ἀόρατον σημαίνεται διὰ μὲν τοῦ ἀοράτου, τὸ νοητόν καὶ ἀσώμ-

⁴ Rom. xi, 33. ⁵ I Cor. ii, 10.

τον διὰ δὲ τοῦ ὁρατοῦ, τὸ αἰσθητὸν τε καὶ σωματώδες. A tionem admista : hunc autem idcirco factum esse a Creatore, ut esset divinæ atque superæ virtutis animatum quoddam simulacrum. Commodius autem fuerit etiam ipsam in medium afferre dictionem, quæ talis est : « Et fecit, » inquit, « Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit eum ». Porro causam creationis hujus animalis, quidam eorum qui ante nos fuerunt, hanc reddiderunt, quod cum bifariam divisa sit omnis creatura, quemadmodum inquit Apostolus, in visibile scilicet et invisibile : per invisibile quidem, id quod mente percipi potest, et incorporeum ; per visibile autem sensibile et corporeum significatur.

Εἰς δύο τοίνυν ταῦτα διηρημένων πάντων τῶν ὄντων, εἰς τε τὸ αἰσθητὸν, λέγω, καὶ εἰς τὸ κατ' ἔννοιαν θεωρούμενον· καὶ τῆς μὲν ἀγγελικῆς τε καὶ ἀσωμάτου φύσεως, ἥτις τῶν ὁρατῶν, ἐν τοῖς ὑπερκοσμοῖς τε καὶ ὑπερουρανίοις διατιωμένης, διὰ τὸ κατάλληλον εἶναι τῇ φύσει τὸ ἐνδιαίτημα (ἡ τε γὰρ νοερὰ φύσις λεπτή τις καὶ καθαρὰ καὶ ἀβαρῆς καὶ εὐκίνητος, τὸ τε οὐράνιον σῶμα λεπτόν τε καὶ κούφον καὶ ἀεικίνητον)· τῆς δὲ γῆς, ὃ δὴ τῶν αἰσθητῶν ἐστὶν ἔσχατον, οἰκείως τε καὶ καταλλήλως πρὸς τὴν τῶν νοητῶν ἐν αὐτῇ διαγωγῆν οὐκ ἐχούσης· (τίς γὰρ ἂν γένοιτο τοῦ ἀνωφεροῦς τε καὶ κούφου πρὸς τὸ βαρυ τε καὶ ἐμβριθῆς κοινωνία;) ὡς ἂν μὴ τελείως ἀμοιρὸς τε καὶ ἀπύκλιτος ἡ γῆ τῆς νοερᾶς τε καὶ ἀσωμάτου διαγωγῆς εἴη, τούτου χάριν προμηθεὶα κρεῖττονι τὴν ἀνθρωπίνην συστήναι γένεσιν, τῇ νοερᾷ τε καὶ θείᾳ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ τῆς γῆτινός μοίρας περιπλασθείσης, ὡς ἂν τῇ πρὸς τὸ ἐμβριθῆς τε καὶ σωματώδες συμφυτὰ καταλλήλως ἡ ψυχὴ τῷ στοιχείῳ τῆς γῆς ἐμδιστεῦσι, ἐχούσης τε πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς οὐσίαν συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον. Σκοπὸς δὲ τῶν γινόμενων ἐστὶ, τὸ ἐν πάτῃ τῇ κτίσει διὰ τῆς νοερᾶς φύσεως τὴν τοῦ παντὸς ὑπερκειμένην δοξάζεσθαι δύναμιν, τῶν τε ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιχθονίων διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας (λέγω δὲ διὰ τοῦ πρὸς τὴν Θεὸν βλέπειν) ἀλλήλοις πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν συναπτομένων. Ἡ δὲ τοῦ βλέπειν πρὸς τὸν Θεὸν ἐνέργεια οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ζωὴ τῇ νοερᾷ φύσει οἰκιστὴς τε καὶ κατάλληλος. Ὡσπερ γὰρ τὰ σῶματα γῆτινα ὄντα, ταῖς γῆτιναις διακρατεῖται τροφαῖς, καὶ τι σωματώδες ζωῆς εἶδος ἐν τούτοις καταλαμβάνομεν, ὁμοίως ἐν ἀλόγοις τε καὶ λόγοις ἐνεργούμενον· οὕτως εἶναι τινα χρὴ καὶ νοητὴν ζωὴν ὑποτίθεσθαι, δι' ἧς ἐν τῷ ὄντι συντηρεῖται ἡ φύσις. Εἰ δὲ ἡ τῆς σαρκὸς τροφή, ἐπιβρυτός τις οὐσα καὶ ἀπορρέουσα, δι' αὐτῆς παρῶδου δύναμιν τινα ζωτικὴν ἐναποτίθεται οἷς ἂν γένηται· πόσῳ μᾶλλον ἢ μετουσία τοῦ ὄντως ὄντος, τοῦ ἀεὶ μένοντος καὶ πάντοτε ὡσαύτως ἔχοντος, ἐν τῷ εἶναι φυλάσσει τὸν μετασχόντα! Εἰ οὖν αὕτη ἐστὶν ἡ οἰκία τε καὶ κατάλληλος τῇ νοερᾷ φύσει ζωὴ, τὸ τοῦ Θεοῦ μετέχειν, οὐκ ἂν διὰ τῶν ἐναντίων γένοιτο ἡ μετουσία, εἰ μὴ τρόπον τινα συγγενὲς εἴη τῷ ὀρεγόμενῳ τὸ μετεχόμενον. Ὡς γὰρ ὀφθαλμῷ γίνεται τῆς αὐγῆς ἡ ἀπόλαυσις τῷ φυσικῇ αὐγῇ ἐν ἐαυτῷ πρὸς τὴν τοῦ ὁμογενοῦς ἀντίληψιν ἔχειν, καὶ οὕτως ὀδόντι οὐτε ἄλλο τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἐνεργεῖ τὴν ὄρασιν, διὰ τὸ μηδεμίαν ἐκ φύσεως αὐτῆς ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν μελῶν κατεσκευάσθαι· οὕτως ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μετουσίας εἶναι αὐτῆς συγγενὲς πρὸς τὸ μετεχόμενον ἐν τῇ φύσει τοῦ

Cum igitur in hæc duo divisa sint omnia quæ sunt, in sensibile, inquam, et in id quod per mentis agitationem et cogitationem consideratur et intelligitur, atque angelica quidem et incorporea natura, quæ ex invisibilibus est, in supremundanis et supercœlestibus partibus domicilium habeat, propterea quod ea sedes illi naturæ conveniens et accommodata sit (nam sicut natura intellectualis tenuis quædam, pura, ponderis expers et agilis est, ita corpus quoque cœleste, tenue, leve et semper mobile est) : terra autem, quæ extremum nimirum ex sensibilibus est, cum ad hæc apta atque accommodata non sit, ut in ea degant ea quæ sola mente comprehenduntur : (quam enim communionem habeat id quod leve est ac sursum fertur, cum eo quod grave ac ponderosum est?) ne terra penitus expers ac vacua esset ab intellectuali et incorporea conversatione, idcirco providentia meliori, cum intellectuali divinæque animæ naturæ terrena portio circumdata et obducta esset, aiunt humanam conflata esse naturam, ut per eam qua cum pondere corporis coaluit conjunctionem, apte atque accommodate viveret anima in elemento terræ, quæ nonnihil cognationis et affinitatis habet cum natura carnis. Hæc autem omnia huc spectant, ut nimirum in omni creatura per intellectualem naturam glorificaretur et celebraretur ea virtus et potestas quæ supra præsidet rebus universis, tum cœlestibus, tum terrestribus, per eandem efficiantiam (dico autem per hoc, ut ad Deum respiciant) ad eandem intentionem inter sese conjunctis. Porro efficiantia respiciendi ad Deum, nihil est aliud quam vita intellectuali naturæ conveniens et accommodata. Quemadmodum enim terrena corpora terrenis conservantur cibis, ac corpoream quamdam in his vitæ speciem deprehendimus, quæ in brutis pariter et ratione præditis exercetur : ita ponere oportet esse quamdam etiam mentis intellectu comprehensibilem et invisibilem vitam, per quam in sua essentia natura conservatur. Quod si carnis alimentum æfluere ac defluere solitum, per transitum ipsum vim quamdam vitalem subministrat quibus ingestum fuerit, quanto magis participatio ejus qui revera est, qui semper manet atque eodem modo semper se habet, in sua essentia conservat eum qui particeps ejus fuerit ! Si igitur hæc propria conveniensque intellectuali naturæ vita est, si Dei particeps sit, nequaquam per contraria participatio contigerit, nisi aliquo modo id cuius

* Gen. 1, 27.

participatio est cognatum fuerit ei quod appetit et particeps esse cupit. Ut enim oculo usus atque fruitio splendoris contingit ex eo quod naturaliter in sese splendorem habet ad apprehensionem ac perceptionem ejus quod ejusdem generis est; ac neque digitus, neque aliud ullum corporis membrum visum exercet, propterea quod nullus in alio quopiam membrorum a natura inditus sit splendor: ita plane necesse est etiam in participatione Dei quiddam cum eo cujus fruitio atque participatio est cognatum esse in natura fruētis. Idcirco Scriptura dicit, secundum imaginem Dei hominem esse factum, ut per id quod simile est, simile, opinor, videret. Deum autem videre, vita animæ est, quemadmodum in præcedentibus dictum est. Quoniam autem ejus, quod vere bonum est, ignorantia, veluti nebula quædam perspectivæ nata nubes facta est, adeo ut per profunditatem ignorantia radii veritatis penetrare non possit, necessario una cum privatione lucis etiam vita ipsius defecit. Dictum est enim veram animæ vitam per boni participationem exerceri, ignorantia vero Dei contemplationi atque cognitioni officiente vita excidisse animam quæ Dei particeps non sit.

Porro nemo nobis necessitatem imponat originem ignorantia exponendi, unde hæc inquit, et a quo; sed ex ipsa significatione nominis intelligat quod scientia atque ignorantia indicent animam aliquo modo sese ad aliquid habere. Nihil autem eorum quæ ad aliquid et intelliguntur et dicuntur, substantiam exprimit atque demonstrat. Alia enim est ejus quod ad aliquid dicitur, et alia substantiæ ratio. Si igitur scientia substantia non est, sed mentis circa aliquam rem actio, multo magis certum atque extra controversiam est ignorantiam longe abesse ab eo ut substantia sit. Quod autem secundum substantiam non est, nec omnino quidem est. Absurdum igitur et vanum fuerit de eo quod non est, unde sit, curiose inquirere. Quoniam igitur vitam quidem animæ Dei participationem esse sermo dicit, eaque participatio in eo versatur, ut quantum ei licet et capit, scientia prædita sit; ignorantia autem non alicujus substantia, sed ejus quæ per scientiam fit, actionis interitus atque peremptio est; ac necessario consequitur, ut ubi participatio Dei non exercetur, privatio et alienatio vitæ sit (id autem malorum fuerit extremum): consequenter omnis boni factor curationem mali in nobis operatur. Bona enim res curatio est; at modum curationis prorsus ignorat, qui non respicit ad mysterium Evangelicum. Cum igitur malum esse demonstratum sit, si a Deo, qui est vita, alienati simus, curatio ejusmodi infirmitatis erat, Deo rursus conjungi atque conciliari, et in vita versari. Cum ergo hæc vita per spem humanæ naturæ proposita sit, non proprie dici potest remunerationem eorum qui bene vixerunt, participationem et usum vitæ fore, et supplicium vice versa. Sed quod dicitur simile est ei quam de oculis in medium afferimus similitudini. Neque enim ei qui oculis purgatus habet, præmium quoddam et honorarium esse dicimus eorum quæ cerni possunt animadversionem: aut oculis laboranti con-

Α ἀπολαύοντας. Διὰ τοῦτο φησιν ἡ Γραφή, κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν ἄνθρωπον· ὡς ἂν, οἶμαι, τὸ ὁμοίω βλέπειν τὸ ὅμοιον. Τὸ δὲ βλέπειν τὸν Θεὸν ἐστὶν ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς, καθὼς ἐν τοῖς φθάσαντι εἴρηται. Ἐπεὶ δὲ πως ἡ τοῦ ἀληθῶς ἀγαθοῦ ἀγνοια καθάπερ τις ὁμίχλη τῷ διορατικῷ τῆς ψυχῆς ἐπεσκότῃσεν, παχυνθεῖσα δὲ ἡ ὁμίχλη νέφος ἐγένετο, ὥστε διὰ τοῦ βάρους τῆς ἀγνοίας, τὴν ἀκτίνα τῆς ἀληθείας μὴ διαδύεσθαι· ἀναγκαιῶς τῷ χωρισμῷ τοῦ φωτὸς καὶ ἡ ζωὴ αὐτῆς συνεξέλιπεν. Εἴρηται γὰρ τὴν ἀληθῆ ζωὴν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ μετουσίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ ἐνεργεῖσθαι, τῆς δὲ ἀγνοίας πρὸς τὴν θείαν κατανόησιν ἐμποδιζούσης ἐκπεσεῖν τῆς ζωῆς τὴν ψυχὴν τὴν τοῦ Θεοῦ μὴ μετέχουσαν.

Β Μηδεὶς δὲ γενεαλογεῖν ἡμᾶς ἀναγκαζέτω τὴν ἀγνοίαν, πόθεν αὕτη λέγων καὶ ἀπὸ τίνος· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς νοεῖτω τῆς τοῦ ὀνόματος σημασίας, ὅτι ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἀγνοια τῶν πρὸς τί πως ἔχειν τὴν ψυχὴν ἐνδείκνυται. Οὐδὲν δὲ τῶν πρὸς τι νοουμένων τε καὶ λεγομένων, οὐσίαν παρίστησιν. Ἄλλος γὰρ ὁ τοῦ πρὸς τι, καὶ ἕτερος ὁ τῆς οὐσίας λόγος. Εἰ οὖν ἡ γνῶσις οὐσία οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ περιττὴ τῆς διανοίας ἐνεργεία· πολὺ μᾶλλον ἡ ἀγνοια πόρρω τοῦ κατ' οὐσίαν εἶναι ὠμολόγηται. Τὸ δὲ μὴ κατ' οὐσίαν ὂν, οὐδὲ ἔστιν ὄντως. Μάταιον τοίνυν ἂν εἴη περὶ τοῦ μὴ ὄντος, τὸ ὄθεν ἐστὶ περιεργάζεσθαι. Ἐπειδὴ τοίνυν ζωὴν μὲν ψυχῆς τὴν τοῦ Θεοῦ μετουσίαν ὁ λόγος εἶναι φησι, γνῶσις δὲ κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ἐστὶν ἡ μετουσία· ἡ δὲ ἀγνοια οὐχί τίνος ἐστὶν ὑπαρξίς, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν γνῶσιν ἐνεργείας ἀναίρεσις· τῷ δὲ μὴ ἐνεργεῖσθαι τοῦ Θεοῦ τὴν μετουσίαν ἢ τῆς ζωῆς ἀλλοτριῶσις· ἀναγκαιῶς ἐπηκολούθησεν (τοῦτο δ' ἂν εἴη τῶν κακῶν τὸ ἔσχατον)· ἀκολουθῶς ὁ τοῦ παντὸς ἀγαθοῦ ποιητῆς τὴν τοῦ κακοῦ θεραπείαν ἐν ἡμῖν κατεργάζεται. Ἀγαθὸν γὰρ ἡ θεραπεία, τὸν δὲ τρόπον τῆς θεραπείας ἀγνοεῖ πάντως ὁ μὴ πρὸς τὸ εὐαγγελικὸν βλέπων μυστήριον. Κακοῦ σοῖνον ἀποδειχθέντος τοῦ ἀλλοτριωθῆναι Θεοῦ, ὅστις ἐστὶν ἡ ζωὴ, ἡ θεραπεία τοῦ τοιοῦτου ἀρρώστῆματος ἦν τὸ πάλιν οἰκειωθῆναι Θεῷ, καὶ ἐν τῇ ζωῇ γενέσθαι. Ταύτης οὖν τῆς ζωῆς κατ' ἐλπίδα προκειμένης τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν κυρίως ἀντίδοσιν τῶν εὐ βεβιωκότων γενέσθαι τὴν τῆς ζωῆς μετουσίαν, καὶ τιμωρίαν τὸ ἐμπαλιν. Ἄλλ' ὁμοίον ἐστὶ τῷ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑποδείγματι τὸ λεγόμενον. Οὐδὲ γὰρ τῷ κεκαθαρμένῳ τὰς ὄψεις ἐπαθλὸν τί φαμεν εἶναι καὶ πρεσβεῖον τῆς τῶν ὀρατῶν κατανόησιν, ἢ τῷ νοσοῦντι, τὸ ἐμπαλιν, καταδίχην τινὰ καὶ τιμωρητικὴν ἀπόδοσιν τὸ μὴ μετέγειν τῆς ὀρατικῆς ἐνεργείας. Ἄλλ' ὡς ἀναγκαιῶς ἔπεται τῷ κατὰ φύσιν διακειμένῳ τὸ βλέπειν, τῷ τε ἀπὸ πάθους παρενεχθέντι τῆς φύσεως, τὸ μὴ ἐνεργεῖν τὴν ὄρασιν· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ μακαρία ζωὴ συμφυῆς ἐστὶ καὶ οἰκεία τοῖς κεκαθαρμένοις τὰ

τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια · ἐφ' ὧν δὲ καθάπερ τις λήμη A
τὸ κατὰ τὴν ἀγνοίαν πάθος ἐμποδίων πρὸς τὴν μετου-
σίαν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς γίνεται, ἀναγκαιῶς ἔπεται
τὸ μὴ μετέχειν ἐκείνου, οὗ τὴν μετουσίαν ζωὴν εἶναι
φαινομένην τοῦ μετέχοντος.

non exerceat : eodem modo beata quoque vita cognata ac propria eorum est quibus animæ sensoria purgata sunt : in quibus autem ignorantiae vitium, quasi quædam lippitudo participationi veri luminis officit, necessario sequitur, ut non participes sint ejus cujus participationem et usum vitam esse dicimus participantis.

Τούτων τοίνυν οὕτως ἡμῖν διηρημένων, καιρὸς ἂν
εἴη διεξετάσαι· τῷ λόγῳ τὸ προτεθὲν ἡμῖν πρόβλημα ·
τοιούτου δὲ τι λεγόμενον ἦν· Εἰ κατὰ τὸ δίκαιον γί-
νεται τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀνταπόδοσις, ἐν τίσιν ἔσται ὁ ἐν
νηπίῳ τελευτήσας τὸν βίον, μήτε κακὸν ἐν τῇ ζωῇ B
ταύτῃ καταβαλόμενος, μήτε ἀγαθόν, ὥστε διὰ τούτων
γενέσθαι αὐτῷ τὴν κατ' ἀξίαν ἀντίδοσιν; Ἡ πρὸς
τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐξητασμένων ὁρῶντες ἀποκρινού-
μεθα ὅτι τὸ προσδοκώμενον ἀγαθόν, οἰκείον μὲν ἐστὶ
κατὰ φύσιν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, λέγεται δὲ κατὰ
τινα διάνοιαν τὸ αὐτὸ καὶ ἀντίδοσις· τῷ δὲ αὐτῷ
ὑποδείγματι πάλιν τὸ νόημα τοῦτο σαφηνισθήσεται.
Δύο γὰρ τινες ὑποκεισθῶσαν τῷ λόγῳ ἀρῶσθημάτι
τινι κατὰ τὰς ἑφεῖς συνενεχθέντες, τούτων δὲ ὁ μὲν
σπουδαιότερον ἑαυτὸν ἐπιδιδύτω τῇ θεραπείᾳ, πάντα
ὑπομένων τὰ παρὰ τῆς ἱατρικῆς προσαγόμενα, καὶ
ἐπίπονα ἦ· ὁ δὲ πρὸς λουτρά τε καὶ οἰοφυλίας
ἀκρατέστερον διακείσθω, μηδεμίαν τοῦ ἱατρούοντος
συμβουλήν πρὸς τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ὑγίαιαν παρα-
δεξάμενος. Φαινομένην τοίνυν, πρὸς τὸ πέρας ἐκατέρου C
βλέποντες, ἀξίως ἀντιλαθεῖν ἐκάτερον τῆς προαιρέ-
σεως αὐτοῦ τοὺς καρπούς· τὸν μὲν τὴν στέρησιν
τοῦ φωτὸς, τὸν δὲ τὴν ἀπόλαυσιν. Τὸ γὰρ ἀναγκαιῶς
ἐπόμενον, ἀντίδοσιν ἐκ καταχρήσεως ὀνομάζομεν.
Ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν νηπίων ζητούμενων ἔστιν εἰπεῖν,
ὅτι ἡ τῆς ζωῆς ἐκείνης ἀπόλαυσις, οἰκεία μὲν ἐστὶ τῇ
ἀνθρωπίνῃ φύσει· τῆς δὲ κατὰ τὴν ἀγνοίαν νόσου,
πάντων σχεδὸν τῶν ἐν τῇ σαρκὶ ζώντων ἐπικρατού-
σης, ὁ μὲν ταῖς καθηκούσαις θεραπείαις ἑαυτὸν ἐκ-
καθάρας, καὶ οἶόν τινα λήμην τοῦ διορατικοῦ τῆς
ψυχῆς ἀποκλύσας τὴν ἀγνοίαν, βξίον τῆς σπουδῆς
ἔχει τὸ κέρδος, ἐν τῇ ζωῇ τῇ κατὰ φύσιν γενόμενος· ὁ
δὲ τὰ διὰ τῆς ἀρετῆς φεύγων καθάρσια, καὶ δυσίατον
ἑαυτῷ διὰ τῶν ἀπατηλῶν ἡδονῶν κατασκευάζων τῆς
ἀγνοίας τὴν νόσον, παρὰ φύσιν διατεθεὶς, ἡλλοτριω-
ται τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ ἀμέτοχος γίνεται τῆς οἰκείας
ἡμῖν καὶ καταλλήλου ζωῆς. Τὸ δὲ ἀπειρόκακον νήπιον
μηδεμίᾳ νόσου τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων πρὸς τὴν
τοῦ φωτὸς μετουσίαν ἐπιπροσθούσης, ἐν τῷ κατὰ
φύσιν γίνεται, μὴ δέομενον τῆς ἐκ τοῦ καθαρῆναι
ὑγίαιας, ὅτι μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὴν νόσον τῇ ψυχῇ παρ-
εδέξατο.

ram dispositus et affectus alienus est ab eo quod secundum naturam est, et expers sit ejus vitæ quæ nobis proprie convenit et accommodata est. At puellus infans simplex omnisque malitiæ expers, nullo etiam nunc oculorum animi morbo est versatur, sanitate quæ per purgationem contingit, non indigens, quippe qui nec ab initio quidem prorsus in animum morbum admisit.

Καὶ μοι δοκεῖ διὰ τίνος ἀναλογίας οἰκείως ἔχειν ὁ
παρῶν τοῦ βίου τρόπος τῇ προσδοκωμένῃ ζωῇ. Καθ-
άπερ γὰρ θηλῆ καὶ γάλακτι ἢ πρῶτῃ τῶν νηπίων

tra, condemnationem quamdam et pœnalem sen-
tentiam, quod non compos est efficientiæ videndi.
Sed ut necessario consequitur, ut is qui secundum
naturam dispositus est videat, is vero cujus ex
morbo natura vitata ac depravata est, visionem

cognata ac propria eorum est quibus animæ sensoria purgata sunt : in quibus autem ignorantiae vitium, quasi quædam lippitudo participationi veri luminis officit, necessario sequitur, ut non participes sint ejus cujus participationem et usum vitam esse dicimus participantis.

His igitur a nobis hoc modo distinctis et explicatis, tempestivum fuerit propositam nobis oratione tractare atque discutere quæstionem : hujusmodi autem quiddam erat quod proponebatur : Si pro eo quod justum est, bonorum renumeratio atque retributio sit, in quibus versabitur is qui infans in tenera ætate vitam finivit, neque boni in hac vita neque mali quidquam conatus et exorsus, ut per hæc ei pro merito retributio fiat? Cui ad consequentiam eorum quæ examinata sunt respicientes respondebimus quod bonum, quod exspectatur, secundum naturam quidem humani generis proprium est : dicitur autem secundum quemdam intellectum, idem etiam retributio : atque eadem rursus similitudine sensus hic explicabitur. Ponantur enim in oratione nostra duo quidam, qui in morbum quemdam inciderint oculorum, quorum unus majori cum studio magisque sedulo sese curationi permittat, omnia quæ ab arte medica adhibeantur, quantumvis etiam dolorem facientia, sustinens : alter vero a balneis et nimio vini usu sese minus abstinere possit, nullum medici consilium quod ad sanitatem oculorum pertineat admittens. Dicimus igitur ad finem et eventum utriusque spectantes, utrumque suæ voluntatis dignos recipere fructus ; hunc quidem privationem, illum vero usum et fruitionem lucis. Quod enim necessario sequitur, id per abusionem, retributionem et compensationem nominamus. Hæc etiam ad ea quæ de infantibus quærantur dici possunt, quod illius vitæ usus atque fruitio, propria quidem humanæ naturæ sit, sed cum ignorantie morbo omnes propemodum qui in carne vivunt correpti sint : qui quidem idoneis et competentibus curationibus sese expurgaverit, et veluti lippitudinem quamdam a perspectiva vi animæ ignorantiam quasi derivaverit, abluerit atque susulerit, dignum studio lucrum consecutus in ea quæ secundum naturam est, vita versatur ; qui autem ea quæ per virtutem adhibentur, purgatoria fugit remedia, curatque difficilem sibi per fallaces voluptates ignorantie morbum efficit, præter naturam secundum naturam est, et expers sit ejus vitæ participationi lucis officiente, in eo quod naturale esse videtur ei vitæ quam exspectamus. Quemad-

modum enim prima infantium ætas mamma ac lacte nutrita educatur; deinde alius conveniens ei cui adhibetur excipit cibis, qui idoneus ac proprius sit ejus qui enutritur, donec ad perfectam pervenerit ætatem: ita opinor etiam animam per ea quæ semper competentia sibi atque accommodata sint, ordine atque consequentia quadam participem fieri ejus vitæ, quæ secundum naturam est, quantam capit ac potest, de iis quæ in beatitudine proposita sunt, partem capientem, quemadmodum etiam id a Paulo didicimus, aliter nutriende eum qui jam per virtutem creverit, aliter infantem et imperfectiorem: nam ad hujusmodi quidem dicit: « Lactis potu vos alui, et non cibo; nondum enim poteratis ». Ad eos autem qui jam impleverant mensuram ætatis, quæ ratione ac mente percipitur: « Perfectorum autem est, » inquit, « solidus cibus », qui per habitum sensoria habent exercitata. Quemadmodum igitur dici non potest, in similibus esse virum et infantem, etiamsi neuter eorum morbo aliquo implicetur: (quo pacto enim in paribus versari deliciis possint, qui earundem rerum participes non sunt?) sed morbo quidem nullo affligi, et in hoc et in illo similiter dicitur, quandiu passionis et afflictionis uterque expers est, sed fructus deliciarum non amplius ab iisdem similiter percipitur (nam huic quidem licet vel orationibus delectari, vel rebus præesse, vel cum laude ac gloria magistratus gerere, vel benefaciendo hominibus egentibus clarescere, vel si res ita tulerit, cum uxore, quæ cordi sit, matrimonio junctum esse, ac domui præesse; ac si qua alia per hanc vitam una cum his jucunda licet invenire, tum acroamata, tum spectacula, venationes, lavacra, gymnasia, convivales animi delectationes, ac si quid aliud ejusmodi est: at infanti deliciae sunt lac, nutricis ulnæ, quieta ac placida motio, quæ somnum inviet et demulceat; nam imperfectæ ætatis ea natura est, ut quæ superet hanc oblectationem non capiat): eodem modo, qui per virtutem in hac vita animas nutriverunt, et, ut inquit Apostolus, mentis suæ sensuum instrumenta exercuerunt, si ad incorporam illam vitam traducantur, pro ratione habitus ac potentia, quæ in ipsis insit, divinarum deliciarum participes erunt, vel majorem vel minorem secundum præsentem cujusque potentiam propositorum partem capientes. At anima quæ virtutem nondum gustavit, eorum quidem malorum quæ ex improbitate ac nequitia oriuntur, ut quæ ab initio prorsus in malitiæ morbum non inciderit, expers manet; illius autem vitæ, quam Dei tum cognitionem tum participationem esse oratio superior designavit, tantam in initio partem capit, quantæ capax convenienti et accommodato ad contemplationem capax efficiatur, largiter et abunde pro arbitrio

Ad hæc respicientes malorum quidem, quæ ex improbitate ac nequitia existunt, pariter expertem

ἡλικία τιθηνομένη ἐκτρέφεται· εἷτα διαδέχεται ταύτην κατάλληλος ἕτερα τῷ ὑποκειμένῳ τροφῇ, οἰκείως τε καὶ ἐπιτηδείως πρὸς τὸ τρεφόμενον ἔχουσα, ἕως ἂν ἐπὶ τὸ τέλειον φθάσῃ· οὕτως οἶμαι καὶ τὴν ψυχὴν διὰ τῶν δει καταλλήλων τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ μετέχει τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ὡς χωρεῖ καὶ δύναται τῶν ἐν τῇ μακαριότητι προκειμένων μεταλαμβάνουσα, καθὼς καὶ παρὰ τοῦ Παύλου τὸ τοιοῦτον ἐμάθεμεν, ἄλλως τρέφοντος τὴν ἤδη διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς θέντα, καὶ ἑτέρως τὸ νήπιον καὶ ἀτελέστερον. Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς τοιούτους φησιν, ὅτι « Γάλα ὑμῶν ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὐπω γὰρ ἠδύνασθε »· πρὸς δὲ τοὺς πεπληρωκότας τὸ μέτρον τῆς νοητῆς ἡλικίας, « Τελείων δέ ἐστι, » φησιν, « ἡ στερεὰ τροφή, » τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων.

B Καθάπερ τοίνυν οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ὁμοίοις εἰπεῖν εἶνα τὸν ἄνδρα τε καὶ τὸ νήπιον, κἂν μηδεμίαν νόσον ἑκατέρῳ τούτων προσάπτῃται· (πῶς γὰρ ἂν ἐν τῷ ἴσῳ τῆς τρυφῆς γένοιτο, οἱ τῶν αὐτῶν μὴ μετέχοντες;) ἀλλὰ τὸ μὲν μὴ κακοῦσθαι νόσῳ τινὶ, καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπ' ἐκείνου λέγεται παραπλησίως, ἕως ἂν ἔξω πάθους ἑκάτερος ἢ τῶν δὲ κατὰ τρυφὴν ἢ ἀπόλαυσις οὐκέτι ὁμοίως παρὰ τῶν αὐτῶν ἐνεργεῖται (τῷ μὲν γὰρ ὑπάρχει καὶ διὰ λόγων εὐφραίνεσθαι, καὶ πραγμάτων ἐπιστατεῖν, καὶ εὐδοκίμως ἀρχὰς μετέιναι, καὶ ταῖς τῶν δεομένων εὐεργεσίαις λαμπρύνεσθαι, γαμετῇ τε συνοικεῖν, ἂν οὕτω τύχη καταθυμία, καὶ οἴκου ἀρχεῖν, καὶ ὅσα κατὰ τοῦτον ἔστιν ἡδέα τὸν παραβατὸν βίον εὐρεῖν, ἀκρομάτα τε καὶ θεάματα, θῆραι καὶ λουτρά, καὶ γυμνάσια, καὶ συμπόσια, καὶ θυμηδαί, καὶ εἴ τι τοιούτων ἕτερον· τῷ δὲ νηπίῳ ἢ τρυφῇ, τὸ γάλα ἐστὶ, καὶ ἡ τῆς τιθῆνης ἀγκάλῃ, καὶ ἡρεμαῖα κίνησις τὸν ὑπὸν ἐφελοχόμεν τε καὶ ἠδύνουσα· τὴν γὰρ ὑπὲρ τοῦτο εὐφροσύνην, τὸ ἀτελεῖς τῆς ἡλικίας χωρῆσαι φύσιν οὐκ ἔχει)· τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ διὰ τῆς ἀρετῆς ἐν τῷ τῆδε βίῳ τὰς ψυχὰς θρέψαντες, καὶ καθ' ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος, καταγυμνάσαντες ἑαυτῶν τὰ νοητὰ αἰσθητήρια, εἰ πρὸς τὴν ἀσώματον ἐκείνην μετοικεσθεῖεν ζῶν, πρὸς λόγον τῆς ἐνυπαρχούσης αὐτῆς ἑξείως τε καὶ δυνάμει, τῆς θείας τρυφῆς μεταλήφονται, ἢ πλειονος, ἢ ἐλάττονος, κατὰ τὴν παρούσαν ἐκάστου δύναμιν τῶν προκειμένων μετέχοντες. Ἡ δὲ ἀγευστος τῆς ἀρετῆς ψυχῆ, τῶν μὲν ἐκ πονηρίας

D κακῶν, ἅτε μήτε τὴν ἀρχὴν συνεχέθεισα τῇ τῆς κακίας νόσῳ, διαμένει ἀμέτοχος τῆς ζωῆς ἐκείνης, ἢ Θεοῦ γινώσκιν τε καὶ μετουσίαν ὁ πρὸ τούτων λόγος ὠρίσαστο, τοσοῦτον μετέχει παρὰ τὴν πρώτην, ὅσον χωρεῖ τὸ τρεφόμενον, ἕως ἂν, καθάπερ τινὶ τροφῇ καταλλήλῳ τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος ἐναδρυνθείσα, χωρητικῇ τοῦ πλειονος γένηται, ἐν δαψιλείᾳ τοῦ ὄντος ὄντος κατ' ἐξουσίαν μετέχουσα.

est id quod enutritur, quoad tanquam cibo quodam ejus, qui revera est, grandis effecta majoris partis partem capiens ejus qui revera est.

Πρὸς ταῦτα βλέποντες, ἔξω μὲν τῶν ἐκ πονηρίας κακῶν ὁμοίως εἶναι φαμεν τὴν ψυχὴν, τοῦ τε δὲ

• I Cor. iii, 2. • Hebr. v, 14.

πάσης ἀρετῆς ἤκοντος, καὶ τοῦ μηδὲ ὅλων μετεσχη-
 κότος τοῦ βίου. Οὐ μὴν ἐν τῷ ὁμοίῳ τὴν ἑκατέρου
 τούτων διαγωγὴν ἐννοοῦμεν. Ὁ μὲν γὰρ ἤκουσε,
 καθὼς ὁ Προφήτης φησὶ, τῶν οὐρανίων διηγημάτων,
 δι' ὧν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καταγγέλλεται, καὶ διὰ τῆς
 κτίσεως πρὸς τὴν κατανόησιν ὠδηγήθη τοῦ Δεσπότη
 τῆς κτίσεως, καὶ διδασκάλῳ τῇ ὄντως σοφίᾳ ἐχρή-
 σατο, τῇ ἐν τοῖς οὐσι θεωρουμένη σοφίᾳ, τό τε τοῦ
 φωτὸς τούτου κάλλος κατανοήσας, ἀναλογικῶς τὸ τοῦ
 ἀληθινοῦ φωτὸς κάλλος ἐνόησε, καὶ ἐν τῷ παγίῳ τῆς
 γῆς τὸ τοῦ πεποικηκότος αὐτὴν ἀμετάθετον ἐπαιδευθῆ·
 καὶ τὸ ἀμέτρητον τοῦ οὐρανοῦ μέγεθος κατανοήσας,
 πρὸς τὸ ἀπειρὸν τε καὶ ἀόριστον τῆς ἐμπεριεχοῦσης
 τὸ πᾶν δυνάμεως ὠδηγήθη, τὰς τε ἀκτίνας ἰδὼν τοῦ
 ἡλίου ἐκ τῶν τοσοῦτων ὑψωμάτων μέχρις ἡμῶν
 διηκούσας, τὸ μὴ ἀτονεῖν τὰς νοητικὰς τοῦ Θεοῦ ἐν-
 εργείας πρὸς ἕκαστον ἡμῶν ἀπὸ τοῦ τῆς θεότητος
 ὕψους κατιέναι διὰ τῶν φαινομένων ἐπίστευσε. Εἰ
 γὰρ εἰς ὧν φωστὴρ κοινῇ τε τὸ ὑποκείμενον ἅπαν τῇ
 φωτιστικῇ δυνάμει διαλαμβάνει, καὶ πᾶσι τοῖς με-
 τέχουσιν ἑαυτὸν ἐπιπέμπει, ὅλος ἕκαστος ἂν ἀδιάρητος
 πάρεστι· πόσῳ μᾶλλον ὁ τοῦ φωστῆρος δημιουργὸς,
 καὶ πάντα ἐν πᾶσι γίνεται, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπό-
 στολος, καὶ ἕκαστῳ πάρεστι, τοσοῦτον ἑαυτὸν διδοῦς,
 ὅσον τὸ ὑποκείμενον δέχεται! Ἄλλὰ καὶ στάχυν τις
 ἰδὼν ἐπὶ γῆς, καὶ τὴν ἐκ φυτοῦ βλάστην, καὶ βότρυν
 ὄριμον, καὶ τὸ τῆς ὀπώρας κάλλος, ἢ ἐν καρποῖς, ἢ
 ἐν ἀνθεσι, καὶ τὴν αὐτόματον πόαν, καὶ ἄρος ἐπὶ τὸ
 αἰθέριον ὕψος ἀπὸ τῆς ἀκρας ἀνατεινόμενον, καὶ τὰς
 ἐν ὑπυρείαις πηγὰς, μαζῶν δίκην ἐκ τῶν λαγόνων
 τοῦ θροῦς ἐπιβρέουσας, ποταμούς τε διὰ τῶν κοίλων
 βέοντας, καὶ θάλασσαν ὑποδεχομένην τὰ πανταχόθεν
 βεύματα, καὶ ἐν τῷ μέτρῳ μένουσαν, κύματά τε τοῖς
 αἰγιαλοῖς ὀριζόμενα, καὶ οὐκ ἐπεξιοῦσαν ὑπὲρ τοῦς
 τεταγμένους θροῦς κατὰ τῆς ἡπείρου τὴν θάλασσαν·
 ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βλέπων, πῶς οὐχ ἅπαντα δια-
 λάθοι τῷ λόγῳ, δι' ὧν γίνεται ἡ διδασκαλία τοῦ ὄντος,
 εἰ μικρὰν ἑαυτῷ δύναμιν πρὸς τὴν μετουσίαν τῆς
 τρυφῆς ἐκείνης παρεσκευάσατο; Ἴνα δὲ παρῶ τὰ
 μαθήματα, ὅθεν θήγεται πρὸς ἀρετὴν ἡ διάνοια, γεω-
 μετρίαν τε καὶ ἀστρονομίαν, καὶ τὴν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ
 κατανόησιν τῆς ἀληθείας, πᾶσαν τε μέθοδον ἀποδει-
 κτικὴν τῶν ἀγνωσμένων καὶ βεβαιωτικὴν τῶν κατει-
 λημμένων, καὶ πρὸ γε τούτων, τὴν τῆς Θεοπνεύστου
 Γραφῆς φιλοσοφίαν, τελείαν ἐπάγουσαν κάθαρσιν τοῖς
 δι' αὐτῆς τὰ θεῖα πεπαιδευμένοις μυστήρια.

A animam esse dicimus tum ejus qui per omnem
 virtutem progressus facit, tum ejus qui ne vitæ
 quidem penitus particeps fuit, non tamen in eodem
 statu atque conditione pari utriusque horum con-
 versationem vitæque traductionem esse intelligen-
 mus. Hic enim cœlestes, ut ait Propheta, narratio-
 nes, per quas gloria Dei annuntiatur, audivit, et
 per creaturam ad considerationem Domini creaturæ
 deductus est, et ad cognoscendam eam quæ vere
 sapientia est, magistra usus est ea sapientia quæ
 in rebus univrsis consideratur, et inesse intelli-
 gitur, atque hujus lucis pulchritudine animadversa,
 per convenientem similitudinem ac proportionem,
 veræ lucis pulchritudinem consideravit et intelle-
 xit; et per soliditatem ac firmitudinem terræ, ejus
 qui fecit eam, didicit immobilitatem ac stabilitatem.
 Immensa quoque cœli magnitudine animadversa,
 ad infinitam et indeterminatam potentiam res uni-
 versas in se continentem deductus est; conspectis-
 que radiis solis e tantis altitudinibus ad nos usque
 pertinentibus, per ea quæ apparent, providentiæ
 divinæ efficientiis facultatem non deesse credidit,
 ut ab altitudine deitatis ad unumquemque nostrum
 descendat. Nam si unum luminare et communiter
 quidquid subjectum est illuminatrice vi occupat et
 comprehendit, et omnibus utentibus atque fructi-
 bus seipsum impertiens, totus unicuique et in-
 divisus adest, quanto magis luminaris fabricator,
 et omnia in omnibus, ut Apostolus inquit⁶, existi-
 stit et unicuique adest, tantum sese exhibens,
 quantum subjectum capit! Quinetiam si quis vel
 spicam super terram conspexerit, vel ex planta
 germem enatum, vel racemum maturum, vel au-
 tumni pulchritudinem, tum in fructibus tum in
 floribus, vel sponte provenientem herbam, vel
 montem ad ætheream altitudinem a cacumine per-
 tinentem, et fontes in locis depressis uberum in
 modum ex lateribus et hiatibus montis affluentes,
 tum amnes per concava loca fluentes, tum mare
 quod et omnia undique flumina excipit, et in sua
 mensura manet, fluctusque littoribus terminat, et
 non ultra constitutos fines in continentem mare
 erumpens: hæc et hujusmodi si quis consideret,
 quo pacto non omnia ratione comprehendat, per
 quæ theologis cognitio existit ejus qui est? Nun-
 quid parvam sibi vim ad participationem illarum

deliciarum comparavit? Ut omittam interim disciplinas, quibus mens ad virtutem accitur, geometriam, astronomiamque, et eam quæ per numerum contingit cognitionem veritatis, atque omnem ratio-
 nem ac viam demonstrativam eorum quæ ignorantur, et confirmativam eorum quæ comprehensa et
 intellecta sunt: ad hæc item divinæ Scripturæ philosophiam, quæ perfectam iis qui per eam di-
 vina fuerint edocti mysteria, affert purgationem.

Ἦ δὲ μηδενὸς τούτων ἐν γνώσει γενόμενος, μηδὲ
 χειραγωγηθεὶς διὰ τοῦ κόσμου πρὸς τὴν τῶν ὑπερ-
 κοσμίων ἀγαθῶν κατανόησιν, ἀπαλὸς τις καὶ ἀγύμνα-
 στος καὶ ἀτριβὴς τὴν διάνοιαν παρελθὼν τὸν βίον,
 ἐκείνος οὐκ ἂν ἐν τοῖς αὐτοῖς εἴῃ, ἐν οἷς ὁ λόγος τὸν
 προλαβόντα ἀπέδειξε, ὡς μηκέτι διὰ τοῦτο μακαρι-

⁶ I Cor. xv, 28.

ut idcirco non amplius juxta prolatam a nobis A oppositionem beator esse ostendatur is qui vitæ particeps non fuit, eo qui præclare particeps ejus fuit. Nam eo quidem qui cum vitio nequitiaque vixit, non modo simplex, vitiique ac malitiæ expertus, verumetiam is forsitan, qui nec prorsus quidem ab initio prodiit in vitam, beator fuerit. Tale enim de Juda quoque per Evangelicam vocem didicimus⁹, quod in talibus is qui penitus in rerum natura non est, eo qui cum vitiositate pervenit in rerum naturam, meliore conditione sit. Nam illi quidem ob profunditatem innatæ vitiositatis in infinitum prorogatur ea quæ per purgationem fit poena, eum vero qui non est, quomodo dolor attingere possit?

Quod si quis comparat immaturam infantium B vitam cum ea quæ secundum virtutem agitur, is revera infans et importunus est, qui hujusmodi judicio de rebus utatur. Interrogas ergo cujus rei gratia in ea ætate quis e vita subducitur, quid per hoc divina sapientia providendo cavet? Quod si de his quidem dicas quæ illegitimum partum arguunt, et idcirco a parentibus de medio tolluntur, immerito malitiæ operum a Deo rationem reposcas, qui ea quæ in hac parte non recte facta sunt, in judicium adducit. Sin autem aliquis, etiamsi diligenter educetur et curetur a parentibus, vota que ab iisdem pro eo studiose suscipiantur, vitæ tamen particeps non est, morbo ad mortem usque invalescente (quod solius haud dubie causæ est), hanc de talibus conjecturam facimus, quod perfectæ providentiæ sit, non modo morbos contractos curare, verum etiam ne ab initio quidem prorsus aliquis in rebus vitiosis versetur, providere. Verisimile enim est eum qui id quod futurum est æque atque præteritum cognovit, progressum vitæ infantis ad perfectionem prohibere, ne quod vi præscia malum animadversum est in eo qui ita victurus fuisset, perficiatur, atque ei qui ea voluntate arbitrioque victurus fuisset, vitii nequitiaque materia vita fiat. Atque hunc intellectu similitudine quadam facile fuerit exprimere atque representare. Sit enim, exempli gratia, ex omni genere ciborum opiparum quoddam ac dubium convivis epulum propositum; huic præsit ex convivis is qui exacte cujusque naturæ proprietatem noverit, quid tali quidem temperamento atque complexioni commodum, quid item noxium et incommodum sit, addita sit item huic cum auctoritate potestas et officium quoddam, ut ad suum arbitrium alium quidem uti et frui appositis sinat, alium vero prohibeat, et omnia faciat ad hoc, quo quisque suo temperamento atque complexioni commoda convenientiaque attingat, ne vel morbo obnoxius per esculenta materiam morbo adjiciens conficiatur, vel robustior incommodo cibo molestiam ex humorum abundantia contrahat atque laboret; in his aliquis vinolentiæ addictus, vel ex medio convivio educatur, vel cum incipiat inebriari, vel in finem usque perma-

ΕΙ ΔΕ ΤΙΣ ΠΡΟΣ Τὸν κατ' ἀρετὴν βίον κρίνει τὸν νηπιώδη καὶ ἄωρον, ἄωρος ὁ τοιοῦτός ἐστι τοιαύτη κρίσει περὶ τῶν ἔντων χρώμενος. Ἐρωτᾷς οὖν ὅτι χάριν ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας ὧν τῆς ζωῆς ὑπεξάγεται, τί διὰ τούτου τῆς θείας σοφίας προμηθευμένη; Ἄλλ' εἰ μὲν περὶ τούτων λέγοις, ὅσα τῆς παρανόμου κήσεως ἐλεγχος γίνεται, οὐκ διὰ τοῦτο παρὰ τῶν γεννησαμένων ἐξαφανίζεται, οὐκ εἰκότως ἂν τῶν τῆς κακίας ἔργων τὸν θεὸν ἀπαιτοῖς τὸν λόγον, τὸν τι μὴ καλῶς ἐπὶ τούτῳ γεγενημένα εἰς κρίσιν ἄγοντα. Εἰ δέ τις καὶ ἀνατρεφόμενων τῶν γεννητόρων, καὶ ἐπιμελείας θεραπεύοντων, καὶ δι' εὐχῆς σπουδαζόντων, ὅμως οὐ μετέχει τοῦ βίου, κατακρατούτος μέχρι θανάτου τοῦ ἀρρωστήματος (ὃ μόνῃς τῆς αἰτίας ἀναμφιβόλως ἐστὶ), ταῦτα περὶ τῶν τοιούτων εἰκόζομεν, ὅτι τελείας ἐστὶ πρόνοιας, οὐ μόνον γεγονότα θεραπεύειν τὰ πάθη, ἀλλ' ὅπως ἂν μὴδὲ τὴν ἀρχὴν τις τοῖς ἀπηγορευμένοις ἐγγείνοιτο προνοεῖν. Τὸν γὰρ ἐγνωστότατον ἐπίσης τῷ παρεληλυθότι τὸ μέλλον, ἐπιχωλεῖν εἰκόσ τὴν ἐπὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ νηπιῦ πρόσοτον, ὡς ἂν μὴ τῇ προγνωστικῇ δυνάμει τὸ κατανοηθὲν κακὸν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος οὕτως βιώσασθαι τελευθεῖη, καὶ γένηται τῷ τῇ τοιαύτῃ προαιρέσει συζήσεσθαι μέλλοντι ὅλη κακίας ὁ βίος. Ὑποδείγματι δέ τι καὶ ῥᾶδιον ἂν εἴη παραστήσαι τὸ νόημα. Ἐστὼ γὰρ καθ' ὑπόθεσιν παντοδαπὴ τις εὐωχία προκειμένη τῷ συμποσίῳ, ἐπιστατεύω δέ τις τοιούτους τῶν δαιτυμόνων, οἷος ἀκριβῶς εἰδέναι τὰ τῆς ἐκάστου φύσεως ἰδιώματα, καὶ τί μὲν κατάλληλον τῇ τοιαύτῳ κρᾷσι. τί δὲ ἐπιβλαβὲς καὶ ἀνοίκειον· προσκείσθω δὲ τούτῳ καὶ αὐθεντικὴ τις ἐξουσία, τοῦ κατὰ τὸ ἴδιον βούλημα τὸν μὲν τινα μετέχειν τῶν προκειμένων ἐσθῶν, τὸν δὲ ἀποτρέπειν, καὶ πάντα ποιεῖν, ὡς ἂν κατὰ τὴν ἐαυτοῦ κρᾷσιν ἕκαστος τῶν καταλλήλων προσάπτουται. ἵνα μήτε ὁ νοσώδης ἐπιτριβείη, προσθεῖς ὕλην ἐκ τῶν ἐδωδύμων τῇ νόσῳ, μήτε ὁ εὐρωστώτερος κάμῃ. εἰς πληθωρικὴν ἀγρίαν ἐκπιπτῶν τῇ καταλλήλῳ τροφῇ· ἐν τούτοις ἢ μεσοῦντος τοῦ συμποσίου τις τῶν τῇ οἰνοφυλίᾳ προσκειμένων ἐξάγεται, ἢ ἐν ἀρχῇ ἂν τῆς μέθης, ἢ μέχρι τέλους παραμένη τῷ δειπνῶν, ταῦτα τοῦ ἐπιστάτου οἰκονομοῦντος, ὡς ἂν εὐσχημονοίη διαρκῶς ἢ τράπεζα τῶν ἐκ πληθώρας καὶ μέθης, καὶ παραφορῶς κακῶν καθαρεύουσα. Ὅσπερ οὖν τῆς τῶν ἡδυσμάτων κνίσσης ἀποσπώμενος οὐκ ἐν ἡδονῇ

⁹ Matth. xxvi, 24.

ποιείται τῶν καταθυμίων τὴν στέρσιν, ἀλλ' ἀκριβῶς τινὰ τοῦ ἐπιστατοῦντος καταγινώσκει, ὡς φθόνον τινὲ καὶ οὐ προνοίαν τῶν προκειμένων ἀπαίρωντος. Εἰ δὲ πρὸς τοὺς ἐπισημοῦντας τῇ παρατάσει τῆς μέθης βλέπει ἐν ἐμέτοις καὶ καρηθαρίας καὶ τῷ παραφθέρῃ γεσθαί τι τῶν οὐ δεόντων, χάριν ὁμολογεῖ τῷ πρὸ τοῦ τοιούτου πάθους τῆς ἀμέτρου πλησμονῆς ἀποστήσαντι. Εἰ δὲ νερόν τι ἡμῖν τὸ ὑπόδειγμα, ῥόδιον ἂν εἴη προσαγαεῖν τὸ ἐν τούτῳ καταληθῆν ἡμῖν θεώρημα τῷ προκειμένῳ νοήματι. Τί γὰρ τὸ προκειμένον τῆν; Ὅτου χάριν ὁ θεὸς, πολλῆς οὐσης τοῖς πατράσι σπουδῆς φυλαχθῆναι ἑαυτοῖς τὸν τοῦ βίου διάδοχον, ἄωρον πολλάκις ἐν τῷ τέλει τῆς ἡλικίας εἶπὲ τὸ τεχθῆν ἀναρπάζεσθαι; Πρὸς τοὺς ἐροῦμεν' τὸ συμποτικὸν ἐκεῖνο ὑπόδειγμα, ὅτι τῆς τοῦ βίου τραπέζης πολλήν τε καὶ παντοδαπὴν τῶν ἐδωδῆμων τὴν παρασκευὴν ἐχούσης (νόει δέ μοι κατὰ τὴν ἄφαρτυτικὴν ἐμπειρίαν μὴ πάντα τῷ τῆς ἡδονῆς μέλιτι τὰ τοῦ βίου καταγλυκαίνεσθαι, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ τοῖς αὐστηροτέροις τῶν συμπομάτων τὴν ζῆν ἑπαρτέσθαι, οἷα δὲ φιλοτεχνούσιν οἱ τῶν περὶ γαστέρα καὶ θοῖνον ἡδονῶν τεχνῖται, τοῖς δριμυτέροις, ἢ ἀλμῶσιν, ἢ παραστούφουσιν τὰς ὀρέξεις τῶν δαιτυμόνων ἀναρρίπτεζοντες). ἔπει οὖν οὐ διὰ πάντων ἔστι τῶν πραγμάτων μελιεὶδης ὁ βίος, ἀλλ' ἔστιν ἐν οἷς ἄλλη τὸ ὄψον ἔστιν, ἢ στυψίς, ἢ ἰξώδης, ἢ δηκτικὴ τις καὶ δριμύεια ποιότης ἐντριβεῖσα τοῖς πράγμασι, δύσληπτον ποιεῖ τὴν καρυκαίαν τοῦ βίου, πλήρεις δὲ οἱ τῆς ἀπάτης κρατῆρες παντοδαποῦ κράματος. ὧν οἱ μὲν τὸ φυσῶδες πάθος διὰ τοῦ στύφου τῆς ἀπάτης ἐμποιοῦσιν, οἱ δὲ ἐς παραφορὰν τοὺς ἐπιόντας ἐξεκαλέσαντο, ἄλλοις δὲ τῶν πονηρῶς κτηθέντων τὸν ἔμετον διὰ τῆς αἰσχροῦς ἀποτίσεως ἀνεκίνησαν. Ὅς ἂν οὖν μὴ ἐπιχρονίζοι τῇ τοιαύτῃ τῆς τραπέζης παρασκευῇ ὁ μὴ δεόντως τῷ συμποσίῳ χρησάμενος, ὁππότεν ἐξάγεται τοῦ τῶν δαιτυμόνων πληρώματος, κερδαίνων τὸ μὴ ἐν ἐκείνοις γενέσθαι, ὧν ἡ ἀμετρία τῆς ἀπολαύσεως τοῖς λαίμαργοῦσι πρόξενος γίνεται. Τοῦτό ἐστιν ὁ φημι τελεία εἶναι προνοία κατάρθωμα, τὸ μὴ μόνον συστάνα θεραπεύειν τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ κωλύειν πρὸς τῆς συστάσεως. Ὅ δὲ καὶ περὶ τοῦ θανάτου τῶν ἀριτόκων ὑπενοήσαμεν, ὅτι ὁ λόγος τὰ πάντα ποιῶν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἀφαιρεῖται τῆς κακίας τὴν ὕλην, μὴ διδοὺς καιρὸν τῇ προαιρέσει τῇ διὰ τῆς προγνωστικῆς δυνάμεως γνωρισθείσῃ διὰ τῶν ἔργων ἐν κακίας ἐξοχῇ δειχθῆναι οἷα ἔστιν, ὅταν πρὸς τὸ κακὸν τὴν ὁρμὴν ἔχοι. Πολλάκις δὲ τὴν σεσοφισμένην τῆς φιλαργυρίας ἀνάγκην διὰ τῶν τοιούτων ἐλέγχει ὁ συνιστῶν τὸ τοῦ βίου συμπόσιον, ὡς ἂν, οἶμαι, γυμνὸν τῶν εὐπροσώπων προκαλυμμάτων τὸ τῆς φιλαργυρίας ἀρρώστημα φαίνοιτο, μηδενὶ παραπετάσματι πεπλανημένῳ συσκιαζόμενον. Φασὶ γὰρ οἱ πολλοὶ διὰ τοῦτο ταῖς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαις ἐπιπλατύνεσθαι, ὡς ἂν πλουσιωτέρους τοὺς ἐξ αὐτῶν γεγονότας ποιήσαιεν, ὧν ἐλέγχει τὴν νόσον ἰδίαν οὖσαν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἐγγινομένην, ἢ ἀπροφάσιτος τῶν ἀτέκνων πλεονεξία. Πολλοὶ γὰρ οὐτε ἔχοντες διαδαχὴν ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐμόχθησαν, οὔτε ἐν ἐλίπσει τοῦ σχεῖν ὄντες, ἀντὶ μυρίων τέκνων πολλὰς ἐπιθυμίας ἐν ἐκυτοῖς παιδοτροφοῦσιν, οὐκ ἔχοντες ποῦ τὴν ἀνάγκην

A neat in cœna, hæc ita præfecto administrante, ut nullum ex abundantia atque ebrietate mentisque depravatione malum existens in medio relinquatur, sed perpetuus decor et honestas in mensa servetur. Quemadmodum igitur ei qui a nidore condimentorum avellitur, privatio eorum quæ cordi sunt, ingrata atque injucunda est, atque importunitatis ac temeritatis cujusdam præfectum condemnat, quasi invidia quadam et non providentia ab appositis arcentem. Sed si ad eos qui prorogatione ebrietatis vomendo, caputque gravatum jactando, ac temere quæ non decet proferendo, etiam nunc se turpiter gerentes respiciat, gratiam habet ei qui, antequam talia sibi acciderent, ab immoderata repletione eum prohibuerit. Si igitur similitudo a nobis intellecta est, facile fuerit in ea comprehensam a nobis speculationem ad propositum sensum accommodare. Quid enim erat propositum? Cujus rei gratia, cum plurimum studii parentes in hoc ponant, ut suarum sibi facultatum successor reservetur, Deus sæpe ante tempus ac præmature in imperfecta ætate abripi sinit id quod natum est? His qui ita interrogant, referemus convivalem illam similitudinem, quod cum multum ac varium esculentorum apparatus vitæ mensa habeat (intellige autem mihi secundum peritiam rei culinariæ artisque condiendorum ciborum, non omnes vitæ partes voluptatis melle dulcescere, sed alicubi etiam acerbioribus casibus vitam condiri, qualia nimirum artifices voluptatum ad epulas et ventrem pertinentium excogitant et tractant, vel acrioribus, vel salsuginosis, vel astringentibus appetitus convivarum excitantes): quoniam ergo non per omnia negotia officiaque vita suavis et jucunda est, sed in aliquibus etiam salsamentum obsonium est, vel astrictiva, vel acetosa, vel mordax quædam et acris qualitas ingesta, et rebus intrita sumptu difficilem efficit vitæ cibum conditum, pleni item variæ misturæ fraudis crateres sunt: quorum alii quidem inflationis vitium per fastus fraudem ingenerant, alii vero in temeritatem ac vecordiam devocant eos qui imbiberint, aliis item male quæsiturum vomitum per turpem solutionem movent. Ne ergo in tali mensæ apparatu diutius immoretur, qui non recte ac decenter convivio utatur, citius educitur ex cœtu atque consessu convivarum, id lucri faciens, quod in illa molestia atque turpitudine non versetur, quarum rerum immoderata sumptio helluonibus conciliatrix existit. Hoc est, quod dico perfectæ atque absolutæ providentiæ opus esse, non solum contractos curare morbos, verum etiam prohibere antequam contrahantur. Quam adeo opinionem etiam de morte infantium modo natorum habemus, quod is qui ratione omnia facit, humanitate adductus vitii materiam aufert, spatium temporis voluntati per vim præsciam notatæ et animadversæ non dans, ut per opera in nequitia vitiique excellentia ostendatur qualis sit, cum ad malum impetum habeat et effe-

ctum. Sæpenumero autem per hujusmodi etiam casus simulatam atque prætensam avaritiæ necessitatem arguit is qui vitæ convivium constituit, ut, opinor, nudatus speciosis prætextibus ac velamentis avaritiæ morbus appareat nullo falso tegumento obumbratus. Nam vulgo plerique aiunt, idcirco se cupiditati rem augendi indulgere, ut ditiores ex sese natos reddant, quorum morbum proprium esse, et ex necessitate non innasci arguit inexcusabilis avaritia eorum qui liberis carent. Multi enim cum nec habeant multorum labore partorum honorum successores, nec aliquando habituros esse se sperent, pro infinitis liberis multas intra sese cupiditates alunt, non habentes in quos conferant hujus morbi necessitatem. Quod si qui male in vita versantur, ac dedita opera consultoque crudeles, truces atque tyrannici sunt, omnibus libidinibus obnoxii, iracundia præcipites, a nullo incurabili malo abstinentes, latrones, homicidæ, patriæ proditores, ac si quid his est detestabilius, magisve nefarium et execrandum (veluti parricidæ, matrum pulsatores, liberorum interfectores, et quadam quasi rabie mentis legibus vetitos concubitus sectantes : qui cum tales adeo sint, in hac nequitia atque vitiositate consensescunt : quomodo dicat aliquis hæc congruere et convenire cum iis quæ supra quæsitæ atque tractatæ sunt ? Nam si is qui præmature abripitur, ne juxta similitudinem convivii ad finem usque in vitiis hujus vitæ quasi hellætur atque debacchetur, provida quadam cautione ac benevolentia ex vitali subducitur convivio : qua è causa, qui talis est, usque ad senectutem in convivio debacchatur, noxiam tum sibi, tum compotioribus et convivis malorum crapulam offundens ?

Sed cur, prorsus inquis, hunc quidem provida benevolentia subducit ex vita priusquam per malum voluntas perficiatur, illum vero relinquit talem fieri, ut melius ipsi esset penitus natum non esse ? Ad hoc item ejusmodi quamdam benignioribus et æquioribus rationem reddemus, quod sæpenumero vita eorum qui bene vixerint, etiam iis qui ex ipsis nati sunt, causa melioris conditionis est. Atque sexcenta horum ex divina Scriptura testimonia sunt, quibus aperte docemur ejus curæ beneficiique quod digni a Deo consequuntur, etiam ex ipsis progenitos una participes esse. Haud contemnenda autem sors fuerit etiam alicui impedimento fuisse ad malitiam et nequitiam qui juxta illam omnino victurus fuisset. Sed quoniam hic in rebus incertis oratio conjecturis utitur, nullus omnino reprehendet, si in multas partes conjectura mentem diducit. Non solum enim auctoribus generis gratificantem Deum dixerit aliquis ex improba vita subducere eum qui in ea victurus fuisset, verum etiam si nihil ejusmodi sit in iis, qui præmature abripiuntur, haud absurdum fuerit opinari atrocius ac periculosius illos sese in vitiosa vita gesturos fuisse, quam illorum quemquam, qui ob vitam nequam atque improbam nobilitati fuerint. Nam nihil fieri sine Deo ex multis rebus didicimus : rursum vero non fortuita esse, nec ratione carere ea quæ divinitus administrantur, nemo non concesserit, sciens quod Deus ratio ac sapientia est, et omnis virtus ac veritas. Nihil autem rationis, ratione caret, neque sapientis aliquid insipientis est, neque tum virtus, tum veritas admisit atque sustinuerit id quod cum virtute

ακην τῆς ἀρρωστίας ταύτης επανενέγκωσιν. Εἰ δέ τις, κακῶς ἐπιδημῶντες τῷ βίῳ, τυραννικοὶ τε καὶ παρκοὶ τὴν προαιρεσιν, πάσαις ἀκολασίαις δεδουλωμένοι, θυμῷ παραπλήγεις, φειδόμενοι τῶν ἀνηκέστων κακῶν οὐδενός, λησται καὶ ἀνδροφῶνοι, καὶ πατριῶν προδόται, ἢ εἰ τι τούτων ἐστὶν ἐναγέστερον (οἷον πατροφῶνοι τε καὶ μητροφῶναι, καὶ παιδοκτόνοι, καὶ ταῖς παρανόμοις μίξεις ἐπιλυσσῶντες), οἱ τοιοῦτοι τινες ὄντες, ἐν τῇ κακίᾳ ταύτῃ γηράσκουσιν· πᾶς ἐρεῖ τις συμβαίνειν ταῦτα τοῖς προεξητασμένοις ; Εἰ γὰρ τὸ πρὸ ὥρας ἀνάρπαστον, ὡς ἂν μὴ εἰς τέλος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ συμποσίου τοῖς πάθει τῆς ζωῆς ταύτης ἐλλαίμαρτήσῃεν, προνοητικῶς ὑπέλαγεται τοῦ βιωτικοῦ συμποσίου· τίνος χάριν ὁ ταοῦτος μέχρι γήρωσ ἐμπαροινεῖ τῷ συμποσίῳ, πονηρὰν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς συμπόταις τὴν τῶν κακῶν ἐυλοκρασίαν ἐπισκεδάζων ;

Ἄλλὰ διὰ τί, πάντως ἐρεῖς, τὸν μὲν προνοητικῶς ὑπέλαγει τοῦ βίου πρὶν τελειωθῆναι διὰ τοῦ κακοῦ τῆς προαιρεσιν, τὸν δὲ καταλείπει γενέσθαι τοιοῦτον, ὡς ἀμεινον αὐτῷ εἶναι τὸ μὴ γενέσθαι ὄλωσ ; Πρὸς δὲ τοῦτοιοῦτόν τινα τοῖς εὐγνωμονεστέροις ἀποδώσωμεν λόγον, ὅτι πολλάκις ἡ ζωὴ τῶν εὐ βεβιωκότων καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν αἰτία τοῦ βελτίονος γίνεται. Καὶ μὲν τούτων ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς αἱ μαρτυρίαι, δι' ὧν σαφῶς διδασκόμεθα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ γενόμενης τοῖς ἀξίοις κηδεμονίας καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν συμμετέχειν. Ἀγαθὸν δ' ἂν εἴη κεφάλαιον καὶ τὸ ἐμπεδῶν τινι πρὸς κακίαν γενέσθαι τῷ μέλλοντι πάντα κατ' ἐκείνην βιώσεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν ὁ ἴσχυος ἐναυθῆα καταστοχάζεται, πάντως οὐδεὶς αἰτιάται, πολλαχθ' τοῦ στοχασμοῦ τὴν διάνοιαν ἄγονος. Οὐ μόνον γὰρ τοῖς καθηγουμένοις τοῦ γένους εἴπω τις ἂν τὸν Θεὸν χαριζόμενον ὑπέλαγειν τῆς κατὰ ζωῆς τὸν κατ' αὐτὴν βιωσόμενον, ἀλλ' εἰ καὶ μὲν εἴη τοιοῦτον ἐπὶ τῶν πρὸ ὥρας ἀναρπαζομένων, τὸ δὲν ἀπεικὸς οἰεσθαι, τὸ χαλεπώτερον ἂν ἐκείνους ἐπιταμαβάνεσθαι τοῦ κατὰ κακίαν βίου, ἢ τούτων ἕκαστον τῶν ἐπὶ πονηρίᾳ γνωρισθέντων παρὰ τὸν βίον. Τὸ γὰρ μηδὲν ἀθεεῖ γενέσθαι, διὰ πολλῶν ἐγκύκλιων τὸ δὲ αὐτὸ πάλιν μὴ τυχαῖά τε καὶ ἄλογα εἶναι τὰ θεθεν ὀικονομούμενα, πᾶς ἂν ὁμολογήσειεν, εἰδὼς ὅτι ὁ Θεὸς λόγος ἐστὶ, καὶ σοφία, καὶ πᾶσα ἀρετὴ καὶ ἀλήθεια, ... τὸ μὴ ἐναρετόν τε καὶ ἔξω τοῦ ἀληθοῦς καταδέξαιτο. Ἐἴτε οὖν κατὰ τὰς εἰρημένους αἰτίας ἄωροί τινες ἀναρπάζονται, εἴτε τι καὶ ἕτερον παρὰ τὰ εἰρημένα ἐστὶ, τὸ πάντως ἐπὶ σκοπῷ τῷ βελτίῳ ταῦτα γίνεσθαι συνομολογεῖσθαι προσήκει. Οἶδα ἰτινα καὶ λόγον ἕτερον παρὰ τῆς τοῦ Ἀποστόλου σοφίας μαθῶν, δι' ὃν τινες τῶν κατὰ κακίαν ὑπερβαί

λοτων κατὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν ζῆσαι ἀφελθῆσαν. Γυμνάσας γὰρ ἐπὶ πλέον τὴν τοιαύτην διάνοιαν ἐν τῷ πρὸς Ῥωμαίους λόγῳ, καὶ ἀνθυπενεργῶν ἑαυτῷ τὸ ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἀντιτιθέμενον, τὸ μὴ ἂν εὐλόγως ἐν αἰτίᾳ τὸν κακὸν ἔτι γενέσθαι, εἴπερ θεόθεν ἔχει τὸ κακὸς εἶναι, οὐκ ἂν γενόμενος πάντως, ἐλπεράδουλητον ἦν τῷ ἐπικρατοῦντι τῶν ὄντων· οὕτως ἅπαντ' ἐπὶ λόγῳ, διὰ βαθυτέρας τινὸς θεωρίας τὴν ἀνθυποφορὰν ὑπεκλύων. Φησὶ γὰρ τὸν Θεὸν ἐκάστῳ τὸ κατ' ἀξίαν νέμοντα, ἔστιν ὅπου καὶ τῇ κακίᾳ δίδονται χώραν ἐπὶ σκοπῷ τῷ βελτίονι. Τοῦτου γὰρ ἔνεκεν εἶσαε γενέσθαι, καὶ τοιοῦτον γενέσθαι τὸν Αἰγύπτιον τύραννον, ὡς ἂν τῇ ἐκείνου πληγῇ ὁ Ἰσραὴλ παιδευθεῖ, ὁ πολὺς ἐκείνος λαὸς, καὶ πᾶσαν τὴν ἐξ ἀριθμοῦ περιληψὶν διαβαίνων. Ἴσως γὰρ τῆς θείας δυνάμεως διὰ πάντων γνωρίζομένης, καὶ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν τοὺς ἀξίους ἰκανὸς ἐχούσης· ἐπεὶ δὲ πάντως ἐχρῆν ἀποικισθῆναι τῆς Αἰγύπτου τὸν λαὸν ἐκείνον, ὡς ἂν μὴ τις αὐτοῖς γένοιτο τῶν Αἰγυπτίων κακῶν κατὰ τὴν τοῦ βίου πλάνην κοινωνία, τοῦτου χάριν ὁ θεομάχος ἐκείνος ὁ ἐπὶ παντὶ κακῷ ὀνομαστὸς Φαραὼ τῇ ζωῇ τῶν εὐεργετουμένων συνανέσχεεν τε καὶ συνήκμασεν, ὡς ἂν τῆς διπλῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας ἐφ' ἑκατέρων μεριζομένης ἀξίως τὴν γνώσιν τῶν δύο λάθῃ ὁ Ἰσραὴλ, τὸ μὲν κρεῖττον ἐφ' ἑαυτοῦ διδασκόμενος, τὸ δὲ σκυθρωπότερον ἐπὶ τῶν διὰ κακίαν μαστιγουμένων ὄρων, ὡς τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς σοφίας εἰδότες τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ κακὸν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ συνεργίᾳ μεταχειρίζεσθαι. Χρεία γὰρ τῷ τεχνίτῃ (εἰ χρῆ τὸν ἀποστολικὸν λόγον καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων λόγων βεβαιωθῆναι), χρεία τοίνυν τῷ διὰ τῆς τέχνης πρὸς τι τῶν βιωφελῶν ἐργα-

λείων τυποῦντι τὸν σίδηρον, οὐ μόνον τοῦ εὐκόλως τῇ τέχνῃ εἰκοντος ἐκ τινος φυσικῆς ἀπαλότῃτος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀντίετος ὁ σίδηρος ἦ, καὶ μὴ ῥαδίως διὰ πυρὸς ἐκμαλάσσηται, καὶ πρὸς τὸ σκεῦος τῶν χρησίμων τοῦ βίου τυπωθῆναι τῷ ἀνυπαίκατῳ τε καὶ στεῆρῳ μὴ οἶός τε ἦ, καὶ τοῦτου ἡ τέχνη ἐπιζητεῖ τὴν συνεργίαν. Ἄκμωνι γὰρ χρήσεται τῷ τοιοῦτῳ, ὡς ταῖς ἐπὶ τοῦτου πληγαῖς τὸν ἐνεργῆ τε καὶ ἀπαλὸν πρὸς τι τῶν χρησίμων ἀποτυποῦσθαι.

Ἄλλ' ἔπει τις, ὅτι οὐ πάντες παρὰ τὸν βίον τοῦτον τῆς ἑαυτῶν μοχθηρίας ἀπέλασαν· οὐδὲ γὰρ οἱ κατ' ἀρετὴν βιοτεύοντες ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τῶν τῆς ἀρετῆς ἰδρώτων ἀπώναντο. Τί οὖν, φησὶ, τοῦτων εἶναι τὸ χρησίμον ἐπὶ τῶν ἐν κακίᾳ ἀτιμωρῆτως βεδιωκότων; Παραθήσομαι σοι καὶ πρὸς τοῦτο λόγον, τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν ὑψηλότερον. Φησὶ γὰρ ποῦ τῆς ἑαυτοῦ προφητείας ὁ μέγας Δαβὶδ, μέρος τι τοῖς ἐναρέτοις εὐφροσύνης καὶ τὸ τοιοῦτον εἶναι, ὅταν ἀντιπαρθεωρῶσι τοῖς οικείοις ἀγαθοῖς τὴν τῶν κατακρίτων ἀπώλειαν. «Εὐφρανθήσεται» γὰρ, φησὶ, «δικαίος, ὅταν ἴδῃ ἐκδικῆσιν ἀσεβοῦς, τὰς χεῖρας αὐτοῦ νίφεται ἐν

A conjunctum, ac veritatis particeps non fuerit. Sive igitur, secundum jam dictas causas, præmature et ante tempus aliqui abripiuntur, sive quid etiam aliud præter ea quæ dicta sunt, est, assentiri convenit, hæc intentione atque prorsus consilio fieri meliore. Novi autem quamdam etiam aliam rationem, quam a sapientia Apostoli didici, per quam nonnullis, qui nequitia excellenter, ad arbitrium suum vivere permissum fuit. Cum tractasset enim diutius ejusmodi sententiam in Epistola ad Romanos, et ex adverso subjecisset sibi id quod ex consequentia opponebatur, non jam amplius recte accusari malum, siquidem divinitus habeat, ut malus sit, qui prorsus futurus non fuisset, si noluisse is qui potitur rerum universarum: sic occurrit orationi per profundiore quamdam speculationem, oppositionem solvens. Ait enim Deum cuique id quo dignus sit, tribuentem, alicubi nequitiae quoque intentione atque consilio quodam meliore locum dare. Idcirco enim passum esse nasci, atque adeo talem nasci Ægyptium illum tyrannum, ut illius plaga Israel multus ille populus omnemque ex numeris collectam comprehensionem excedens, erudiretur et institueretur. Nam cum æqualiter divina potentia per omnia cognoscatur, et ad benefaciendum iis qui digni sunt, sufficiens sit, et ad punitionem nequitiae facultas ei non desit, quoniam omnino oportebat populum illum deduci ex Ægypto, ne qua eis Ægyptiorum malorum, quod ad vitæ errorem attinet, communio contagioque accideret, idcirco adversarius ille Dei propter omnem nequitiam nominatus et nobilitatus Pharaon, in vita eorum quibus bene fiebat, et exortus est, et floruit, ut duplici efficientia Dei in utrisque distributa justam utriusque cognitionem Israel acciperet, dum id quidem, quod melius erat in seipso disceret, tristius autem in iis qui ob nequitiam et malitiam flagellabantur, videret, cum excellentia sapientiae suæ Deus nimirum etiam malum ad adjuvandum bonum tractare et accom-

B

C

D

Sed dicet aliquis, quod non omnes in hac vita suæ nequitiae poenas dent: nam nec qui secundum virtutem quidem vivunt, in hac vita virtutis sudor fructus capiunt. Quam ergo, inquit, in his utilitatem qui in nequitia impune vixerunt esse dicemus? Adducam tibi in medium rationem etiam ad hoc humanis cogitationibus ac ratiocinationibus sublimiorem. Ait enim magnus David in quodam loco suæ prophetiæ, partem quamdam lætitiæ hoc quoque virtute præditis esse, si e regione suorum bonorum opposita damnatorum pernicie utraque considerent et inter se comparent atque con-

tendant. « Lætabitur » enim, inquit, « justus, cum viderit ultionem impii; manus suas lavabit in sanguine peccatoris ¹⁰ : » non quod insultet doloribus mœrentium, sed quod tunc maxime cognoscat et animadvertat id quod ex virtute dignis accedit. Significat enim per dicta verba, quod contrariorum ex adverso comparatio accessio lætitiæ atque incrementum virtute præditis existit. Nam per id, quod dixit, « Manus in sanguine peccatoris lavat, » hujusmodi nobis præbet sententiam, quod puritas ejus in vita actionis in perditione peccatorum demonstratur. Nam lavandi dictio puritatis speciem et imaginem significat. In sanguine autem nemo lavatur, sed polluitur et inquinatur : itaque per hoc planum sit, quod rerum acerbarum ex adverso comparatio virtutis beatitudinem demonstrat. Contrahenda est igitur oratio in capita, ut intellectus atque sententiæ, quas tractavimus atque scrutati sumus, memoriæ haud difficulter mandari possint. Nam iminatura mors infantium neque in doloribus ac mœstitia esse eum qui sic vivere desiit, intelligendum esse nobis suggerit, neque in pari ipsum et eadem conditione ac sorte versari cum iis qui per omnem virtutem in hac vita purgati sunt, providentia meliori exsuperantiam vitiorum prohibente Deo in iis qui ita victuri fuissent. Quod autem nonnulli malorum diutius vivunt, id redditam sententiam non subvertit. Nam in gratiam parentum malum in illis impeditur ac prohibetur : quibus autem nullus a parentibus ad Deum aditus erat, ne ad eos quidem qui ex ipsis prognati sunt, amplius ejusmodi beneficii genus una transmittitur; aut multo sævior et atrocior illis qui ob nequitiam nobiles sunt, visus fuisset is qui per mortem malus fieri prohibitus est, siquidem liberam, expeditam, et non præclusam nequitiam habuisset : aut si qui etiam ad summum nequitiam modum progressi sunt, apostolica contemplatio rem, de qua quærimus, consolatur, quod nimirum is qui omnia cum sapientia facit, etiam per malum aliquid boni efficere sciat. Quod si quis etiam in nequitia atque improbitate fastigium ac verticem tenet, et juxta

Α τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ · οὐχ ὡς ἐπιχαίρων ταῖς τῶν ἀνωμένων ὀδύνας, ἀλλ' ὡς τότε μάλιστα γνωρίζων τὸ ἐξ ἀρετῆς τοῖς ἀξίοις παραγινόμενον. Σημαίνει γὰρ διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι προσθήκη τῆς εὐφροσύνης καὶ ἐπίτασις τοῖς ἐναρέτοις γίνεται ἢ τῶν ἐναντιῶν ἀντιπαραθέσις. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι « Τῆς χειρὸς ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ νίπτεται, » τοιαύτην παρίστησι τὴν διάνοιαν, ὅτι τὸ καθαιρόμενον αὐτοῦ τῆς κατὰ τὴν ζωὴν ἐνεργείας, ἐν τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ἁμαρτωλῶν διαδείκνυται. Ἡ γὰρ τοῦ νίψασθαι λέξις, καθαρότητος ἐμφασιν διεργηγυέει. Ἐν αἵματι δὲ οὐχὶ νίπτεται τις, ἀλλὰ μολύνεται · ὥστε διὰ τοῦτου δῆλον γενέσθαι, ὅτι ἢ τῶν σκυθρωποτέρων ἀντιπαραθέσις τὴν τῆς ἀρετῆς μακαριότητα δείκνυσιν. Συναπτόν τοίνυν ἐπὶ κεφαλῶν τὸν λόγον, ὡς ἐν Β εὐμνημόνευτα γένοιτο τὰ ἐξητασμένα νοήματα. Ἡ γὰρ ἄωρος τελευτὴ τῶν νηπίων οὔτε ἐν ἀλγείοις εἶναι τὸν οὕτω τὴν ζωὴν παυσάμενον νοεῖν ὑποτίθεται, οὔτε κατὰ τὸ ἴσον τοῖς διὰ πάσης ἀρετῆς κατὰ τὸν τῆδε βίον κεκαθαρμένοις γίνεται, προμηθεῖς κρείττονι τοῦ Θεοῦ τὴν τῶν κακῶν ἀμετρίαν κωλύσας ἐπὶ τῶν μελλόντων οὕτω βιώσασθαι. Τὸ δὲ ἐπιθεῖσαν διάνοιαν. Τῇ γὰρ πρὸς τοὺς γεννησαμένους χάριτι τὸ κακὸν ἐπ' ἐκείνων ἐνεποδίσθη· οἷς δὲ οὐκ ἦν τις ἐκ γονέων πρὸς τὸν Θεὸν παρρησία, οὐδὲ τοῖς ἐξ ἐκείνων τὸ τοιοῦτον ἐπὶ τῆς εὐεργεσίας εἶδος συμπαραπέμφθη· ἢ πολλῶ χαλεπώτερος τῶν ἐπὶ κακίᾳ γνωρίμων ὁ κωλυθεὶς διὰ τοῦ θανάτου γενέσθαι κακῶς ἐφάνη ἄν, εἴπερ ἀκώλυτον ἔσχε τὴν πονηρίαν· ἢ εἰ C τινες καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον τῆς πονηρίας μέτρον προσεληλύθασιν, ἢ ἀποστολικῆ θεωρία παραμυθεῖται τὸ ζήτημα, ὡς εἰδότες τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ ποιοῦντος καὶ διὰ τοῦ κακοῦ τι τῶν ἀγαθῶν κατεργάσασθαι. Εἰ δὲ τις καὶ ἐν πονηρίᾳ τὸ ἄκρον ἔχει, καὶ ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ, κατὰ τὸ ρηθὲν ἡμῖν ὑπόδειγμα, παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ τέχνης κατεχαλκεύθη, τοῦτο προσθήκη τῆς εὐφροσύνης τῶν εὐ βεβιωκότων γίνεται, καθὼς ἢ προφητεία νοεῖν ὑποτίθεται, ὅπερ οὐ μικρὸν ἐν ἀγαθοῖς ἄν τις λονίσαιτο, οὐδὲ τῆς τοῦ Θεοῦ προμηθείας ἀνάξιον.

propositam a nobis similitudinem, ad nullum usum bene vixerunt appendix et additamentum existit, quemadmodum prophetia intelligendum proponit, quod in bonis haud parvum quis existimaverit, nec

¹⁰ Psal. LVII. 1..

DOGMATICA DUBIA.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ ΠΡΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΑΛΛΙΑΣ

Μετά τιτος ἐπεξεργασίας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος · ὅτι Λόγον, καὶ Πνεῦμα ἔχει ὁ Θεὸς, κατὰ τὰς Γραφάς · Λόγον ἐνυπόστατον καὶ ζῶντα, καὶ Πνεῦμα ὡσαύτως.

S. P. N. GREGORII

EPISCOPI NYSSENI

DELECTA TESTIMONIA ADVERSUS JUDÆOS ⁽¹⁾

EX VETERE TESTAMENTO

Cum adjecta quadam uberiori probatione de sancta Trinitate; quod nempe Verbum et Spiritum habeat Deus secundum Scripturas, Verbum subsistens atque vivens, et Spiritum similiter.

(Interprete et scholiaste Laurentio Zacagnio v. cl.— Galland., *Vet. Bibl. Patr.* t. VI, p. 578.)

λέγει Δαβὶδ ἐν δευτέρῳ καὶ τριακοστῷ ψαλμῷ· **A** « Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερέωθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. » Οὐ Λόγος οὖν ὑπάρχει ἀέρος τύπωσις σημαντική διὰ φωνητικῶν ὀργάνων ἐκφερομένη, οὔτε Πνεῦμα στόματος ἀτμῆς, ἐκ τῶν ἀναπνευστικῶν μερῶν ἐξωθούμενος, ἀλλὰ Λόγος μὲν ὁ πρὸς Θεὸν ἐν ἀρχῇ, καὶ Θεὸς ὢν· Πνεῦμα δὲ στόματος Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Τρία τοίνυν νόμι, τὸν προστάττοντα Κύριον, τὸν δημιουργοῦντα Λόγον, τὸν στερεοῦντα, τουτέστι τὸ Πνεῦμα· τὴν γὰρ στερέωσιν, τὸν ἁγιασμὸν εἶπε καὶ τὴν συμπλήρωσιν. Ἴνα δὲ μάθῃς ὅτι οὐ τούτῳ λέγει τῷ προφορικῷ, ἀλλὰ τῷ ἐνυποστάτῳ, ὃ αὐτὸς ἀλλαχῶ λέγει· « Ἀποστελεῖ τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ τήξει αὐτὰ· πνεύσει τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ρυήσεται ὕδατα. » **B** Λόγος δὲ ἀνυπόστατος οὐκ ἀποστέλλεται. Καὶ πάλιν· « Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἴασατο αὐτούς, καὶ ἐβρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. »

Dicit David in psalmo tricesimo secundo : « Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum » ¹ · Igitur Verbum non est aeris percussio, rei cujuslibet significativa, quæ per instrumenta vocis edatur, neque Spiritus est oris anima, quæ ex partibus respirationis servientibus emittatur, sed Verbum quidem est id quod in principio erat apud Deum, et Deus est; Spiritus vero oris Dei, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit. Tria igitur intellige, jubentem et imperantem Dominum, creans Verbum, firmantem et solidantem, nempe Spiritum; firmare enim dixit pro sanctificare, et complere. Ut autem scias Davidem dicere, cœlos non hoc verbo, quod in pronuntiatione consistit, firmatos esse, sed eo quod reipsa subsistit, idem alibi ait, « Emitte Verbum suum, et liquefaciet ea; spirabit Spiritus ejus, et fluent aquæ » ². Verbum autem, quod subsistentia caret, non emittitur. Et rursus, « Misit Verbum suum, et

¹ Psal. xxxii, 6. ² Psal. cxlvii, 18.

(1) Exstat hoc Nysseni opus in duobus Vaticanæ bibliothecæ codicibus signalis num. 451 et num. 1907, quorum primus ducentis circiter abhinc annis scriptus est, et cura Sifani versione in omnibus fere concordat; alter vero sexcentos et am-

plius annos antiquitate superat. Itaque horum quidem primum in Notis nostris recentiorum vocamus; secundum vero vetustiorum; nam ad utriusque codicis fidem, editionem versionemque nostram concinnavimus.

sanavit eos, et eripuit eos de corruptelis eorum ³. » Et rursus, « Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ ⁴. » « Quis stetit in firmamento Domini, et vidit Verbum ejus ⁵? » At verbum hominis non cernitur. Vides a Davide Verbum dici, non quod auditu, sed quod visu percipitur, nimirum, quod reipsa subsistit, quandoquidem verbum substantia carens, locum, ut par est, in Deo nequit habere. Nos enim sermone ad mutuum consuetudinem Creator instruxit, et ut per sermonem alter alterius mentem intelligeremus. Confert autem nobis spiritus ad corporis quoque constitutionem conservandam, dum nempe attrahitur atque hauritur, idemque respiratur ac redditur; verum de Deo, qui solus incorporeus est, non possumus hujusmodi quidpiam opinari. « Annos perficis, Deus, virtute tua. Christus autem Dei virtus, Deique sapientia est ⁶. » Ex persona Sapientiae, id est Filii: « Cum pararet cœlum, aderam illi: et ego eram, qua delectabatur: quotidie oblectabar facie ejus ⁷. »

Quomodo hæc stare poterunt, si non subsistens revera facies erat? neque enim alius esse potest, cum quo collocata fuerit: « Quis enim cognovit mentem Domini, aut quis consiliarius ejus fuit ⁸? » Sed satis fuit ei sola voluntas ad omnium rerum creationem. Ait enim Scriptura, « Et Spiritus Domini ferebatur super aquas ⁹. » Quibus verbis subsistentiam Spiritus sancti omnia foventis, et ad futuram generationem vivificantis, Scriptura significat. Quæ cum ita se habeant, perspicua et clara est Sanctæ Trinitatis, Patris, inquam, et Filii, et Spiritus sancti demonstratio. Quippe hujus sanctæ et consubstantialis Trinitatis, seipsam alloquentis, est illud: « Faciamus hominem ad imaginem nostram et ad similitudinem. Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum ¹⁰. » Formati enim sumus, prout intelligitur percipi potest, ad imaginem Unigeniti. Et rursus: « Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis ¹¹. » Deus autem omnia per Verbum creasse, ex eo manifestum est, quod singularum rerum creationibus ascriptum est illud: « Et dixit Deus, Fiat; » quo loquendi genere, eam quæ per Verbum facta est, creationem Scriptura significat; nisi enim hoc esset, satis fuisset dicere, Et fecit Deus cœlum et terram, et reliqua; et rursus, Jussu Dei factum est firmamentum; et rursus, Divisit Deus. Præterea cum audieris, « Dixit Deus, » statim animo simul concipe eum, qui obaudiverit dicenti: « Et dixit Deus, Fiant luminaria. Et fecit Deus luminaria ¹². » Quis dixit, et quis dicto obediens fuit? Quin et in pluribus Veteris Testamenti locis subobscura indicatam repe-

Α Καὶ πάλιν· « Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » « Τίς ἔστι ἐν ὑποστηρίγματι (2) Κυρίου, καὶ εἶδε τὸν λόγον αὐτοῦ; » Λόγος δὲ ἀνθρώπου οὐ θεωρεῖται. Ὅρξῃ, ὅτι οὐκ ἀκουστὸν, ἀλλ' ὁρατὸν λόγον λέγει, δῆλον τὸν ἐνυπόστατον, ὅποτε κατὰ τὸν εἰκῆστα λογισμὸν, οὐδὲ χῶραν ἔχει ἐπὶ Θεοῦ τὸ τοῦ ἀνυποστάτου λόγου. Ἡμᾶς γὰρ ἐκόσμησεν ὁ Δημιουργὸς λόγῳ, διὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους συνουσίας, καὶ τὸ γινώσκειν ἡμᾶς τὰ ἀλλήλων διὰ τοῦ λόγου. Συντελεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν τοῦ σώματος σύστασιν, διὰ τὸ προσίσθαι, καὶ πάλιν ἀπαυθεῖσθαι αὐτό· ἐπὶ δὲ Θεοῦ, τοῦ καὶ μόνου ἀσωμάτου, οὐ δυνατὸν ὑπολαβεῖν ταῦτα. « Ἐτὴ τελεῖς, ὁ Θεὸς, τῆ δυνάμει σου. Χριστὸς δὲ Θεοῦ δυνάμις, καὶ Θεοῦ σοφία. » Ἐκ προσώπου τῆς Σοφίας, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ, « Ἦνίκα ἠτοίμαζε τὸν οὐρανὸν, συμπάρημην αὐτῷ· καὶ ἐγὼ ἦμην, ἧ ἔχαιρε (3)· καθ' ἡμέραν ἠψφρανόμην τῷ προσώπῳ αὐτοῦ. »

Ποῖαν οὖν εχει χωραν ταυτα, εἰ μὴ ἡν ἐνυπόστατον πρόσωπον; Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλος, πρὸς ὃν διαλεχθῆ· « Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτῷ ἐγένετο; » Ἄλλ' ἤρκεσεν αὐτῷ μόνῃ βούλησις εἰς τὴν τῶν πάντων δημιουργίαν. Ἐληρται γὰρ· « Καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων. » Τὸ ἐνυπόστατον τοῦ ἀγίου Πνεύματος θάλλοντος καὶ ζωογονοῦντος εἰς τὴν μέλλουσαν γονὴν τὰ πάντα, τῆς Γραφῆς δηλοῦσις. Ὡν οὕτως ἐχόντων, σαφὴς ἡ τῆς ἀγίας Τριάδος, Πατρὸς, φημι, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἀγίου Πνεύματος ἀπόδειξις. Αὕτη γοῦν πρὸς ἑαυτὴν ἡ ἀγία καὶ ὁμοούσιος Τριάς τὸ, « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. » Μεμορφώμεθα γὰρ νοητῶς πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Μονογενοῦς. Καὶ πάλιν· « Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. » Ὅτι δὲ διὰ τοῦ Λόγου τὰ πάντα ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, σαφὲς ἀπ' ὧν ἐπὶ ἐκάστου τῶν δημιουργημάτων γέγραπται τὸ, « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω, » τῆς Γραφῆς σημαίνουσης τὴν διὰ τοῦ Λόγου δημιουργίαν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, ἤρκει εἰπεῖν· Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ τὰ λοιπὰ· καὶ πάλιν· Προστάξαντος τοῦ Θεοῦ ἐγενήθη τὸ στερέωμα· καὶ πάλιν, Διεχώρισεν ὁ Θεός. Καὶ ἦταν ἀκούσης τὸ, « Εἶπεν ὁ Θεός, » ἐϋθὺς τῆ ἐνολίᾳ συναγε τὸν ἀκούσαντα τοῦ εἰπόντος· « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτωσαν φωστῆρες. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τοὺς φωστῆρας. » Τίς εἶπε, καὶ τίς ἤκουσε; Καὶ ἐπὶ πλείοσι τόποις τῆς Παλαιᾶς ἔστιν εὐρεῖν, ἄρεμα ὑποδεικνυμένης τῆς ἀγίας Τριάδος τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ ὁμοούσιον αὐτῆς· οἷον ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ· « Ὁρθῆ » γὰρ, φησὶν, ε αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῆ δρῦ τῆ Μαμβρῆ, καθήμενος

³ Psal. cvi, 20. ⁴ Psal. ciii, 30. ⁵ Jerem. xxxiii, 18, juxta LXX. ⁶ I Cor. i, 24. ⁷ Prov. viii, 36. ⁸ Isa xl, 13; Rom. xi, 34. ⁹ Gen. i, 2. ¹⁰ ibid. 26, 27. ¹¹ Gen. iii, 22. ¹² Gen. i, 14.

(2) Ὑποστηρίγματι. LXX, Jer. xxxiii, 18, ὑποστήματι. Quem in locum Nobilitium adire juverit.

(3) Romana LXX Interpretum editio cum Justiniano Martyre in Dialogo cum Tryphone Judæo, pag. 284, legit, ἡ προσέχαιρεν, et vox, ἐν προσ-

ώπῳ αὐτοῦ. Quam lectionem sequuntur etiam Irenæus Adversus hæreses lib. iv, cap. 57; Cyprianus lib. ii Testim. adversus Jud., c. 1; et Tertullianus adv. Hermogenem, cap. 18.

αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. Ἄναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς, εἶδε· καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες παρεστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ προσέδραμεν (4) εἰς συνάντησιν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ εἶπε· Κύριε, εἰ εὖρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν· Πού Σάρρα ἡ γυνὴ σου; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐν τῇ σκηνῇ. Εἶπε δέ· Ἐπαναστρέφων ἤξω πρὸς σὲ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνὴ σου. » Ἰδοὺ δὴ φησὶν ὀφθῆναι μὲν αὐτῷ τὸν Θεὸν, εἶναι γε μὴν τρεῖς ἄνδρας, τοὺς ἐωραμένους· αὐτὸν δὲ πάλιν οὐχ ὡς τρισὶν εἰπεῖν· Κύριοι, εἰ εὖρηκα χάριν ἐναντίον ὑμῶν, μὴ παρέλθῃτε τὸν παῖδα ὑμῶν. Κύριον δὲ μοναδικῶς τοὺς τρεῖς ὀνομάζοντα, καὶ ὡς ἓνα καταλείπειν ἀξιοῦντα, καὶ ὡς εἰς φωνεῖ· Ἔξω. Ὅρα οὖν τοὺς ὀφθέντας τρεῖς μὲν ὄντας, καὶ ὑπεστῶτας ἰδιοσυστάτως ἑκαστον· τῷ γε μὴν τῆς ὁμοουσίας λόγῳ συνελημμένους εἰς ἓνα, καὶ τὰς διαλέξεις ποιησαμένους. Τίς δὲ πρὸς τίνα ἔλεγεν· « Δεῦτε, καταβάντες συγχλωμεν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν; » Ἡ δὲ ὁμολογία πρὸς τὸν εἶπεν· « Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε » καὶ, « Πρὸ τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ (5), καὶ πρὸ τῆς σελήνης· » καὶ πάλιν· « Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Αἰτήσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· » καὶ πάλιν; « Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς Πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς Υἱόν; » Τί δὲ τὸ, « Ἔδρεξε Κύριος πῦρ καὶ θεῖον παρὰ Κυρίου; » Τί δὲ τὸ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ (6), « Καὶ πᾶς ὁ ἐκχέων αἷμα, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον; » Ὅρξ ὅτι ὁ Θεὸς ἐν εἰκόνι τοῦ Θεοῦ ἐποίησε; ἢ ἵπτε ἐστὶν ἐν εἰκόνι τοῦ Θεοῦ ἐποίησε; » Quid item illud, « Dominus pluit ignem et sulphur a Domino »? Quid vero ex persona Dei etiam illud, « Et omnis qui effundetur, quia in imagine Dei feci hominem »? Vides Deum in imagine Dei fecisse?

Τὸ δὲ ἐν τῇ Ἐξόδῳ πῶς νοητέον· « Καὶ ὀρθρίας Μωϋσῆς ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, καθότι συνέταξεν αὐτῷ Κύριος. Καὶ ἔλαβε Μωϋσῆς τὰς πλάκας τὰς λιθίνας. Καὶ κατέβη Κύριος ἐν νεφέλῃ, καὶ παρέστη ἐκεῖ, καὶ ἐλάλησε (7) τῷ ὀνόματι Κυρίου. Καὶ παρῆλθε Κύριος ἀπὸ προσώπου Κυρίου (8). » Ποῖος ἄρα ἐλάλησε Κύριος ἐν ὀνόματι Κυρίου; καὶ ποῖος παρῆλθε Κύριος ἀπὸ προσώπου Κυρίου; Τί δὲ τὸ πρὸς Ἰακώβ (9) εἰρημένον, « Ἐγὼ εἰμι ὁ ὀφθαλμὸς σου ἐν

aries sanctæ Trinitatis subsistentiam ejusque consubstantialitatem, quemadmodum in Abrahamo; nam inquit, « Apparuit ei Deus ad quercum Mambræ, cum ille sederet in ostio tabernaculi sui in meridie. Et respiciens oculis suis vidit; et ecce tres viri astabant super eum; et ecce procurrit obviam illis, et adoravit pronus in terram. Et dixit: Domine, si inveni gratiam ante te, ne præcreas servum tuum »¹⁵. » Et post alia, « Dixit autem ad eum: Ubi est Sara uxor tua? Ille autem dixit: Ecce in tabernaculo. Dixit autem: Revertens veniam ad te in tempore hoc in boras, et habebit filium Sara uxor tua »¹⁶. » En utique refert Scriptura apparuisse quidem Abrahamo Deum; et sane tres exstitisse viros illos, quos conspexit, ipsum vero non quasi tribus dixisse: Domini, si inveni gratiam coram vobis, ne prætereatis puerum vestrum; sed tres, tanquam unus essent, nominasse, et tanquam unum, ut apud ipsum diverterent rogasse, iique tanquam unus dixere, Veniam. Vides igitur illos, qui apparuerunt tres quidem exstitisse, et eorum singulos in propria hypostasi substituisse; sed consubstantialitatis ratione in unum fuisse contractos, et tanquam unum collocutos fuisse. Quisnam autem, et ad quemnam dicebat, « Venite, descendentes confundamus linguas eorum »? Num eum allocutum fuisse constat, ad quem dixit: « Ex utero ante luciferum genui te »¹⁶; » et, « Ante solem nomen ejus, et ante lunam »¹⁷; » et rursus, « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ »¹⁸; » et rursus, « Ego ero ei in Patrem, et effuderit sanguinem hominis, pro sanguine ejus »¹⁹. » Vides Deum in imagine Dei fecisse?

Quomodo autem intelligendum est illud, quod in Exodo scriptum est: « Et mane surgens Moyses ascendit in montem Sina, sicut præcepit ei Dominus. Et sumpsit Moyses tabulas lapideas. Et descendit Dominus in nube, et astitit illic, et locutus est nomine Domini. Et transiit Dominus a facie Domini »¹⁹? Quis ergo Dominus locutus est in nomine Domini. et quis Dominus transiit a facie Domini? Quid etiam sibi vult illud quod ad Jacob

¹⁵ Gen. xviii, 1-5. ¹⁶ ibid. 9, 10. ¹⁷ Gen. xi, 7. ¹⁸ Psal. cix, 3. ¹⁹ Psal. lxxxi, 17. ²⁰ Psal. ii, 7, 8. ²¹ II Reg. vii, 14. ²² Gen. xix, 24. ²³ Gen. ix, 6. ²⁴ Exod. xxxiv, 4-6.

(4) Romana LXX Interpretum editio et Justinus Martyr legit, εἰστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν προσέδραμεν. Ita etiam legit Euseb. Dem. evangel. lib. v, c. 9, et alii.

(5) In Romana LXX Interpretum editione est tantum, Ante solem permanebit nomen ejus. Vel ut alii codd., Nobilio teste, legit, permanet; sed in editione illa Psalterii ex eorumdem LXX interpretum translatione, quam Romanam vocant, et Italæ antiquissimæ versionis partem esse credunt, legitur, Ante solem permanebit nomen ejus: et ante lunam sedes ejus, ut videre est in duplici Psalterii editione a clarissimo viro Josepho Maria Caro, alias Thomasio procurata. Hanc itaque lectionem Nyssenius se-

quitur.

(6) In Vaticano codice est, ex προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ, καὶ πᾶς, etc.: nos postremum illud, καὶ τὸ, delendum censuimus, cum nec in Siphani versione reperitur.

(7) Romana LXX Interpretum editio legit, ἐλάλεσε· sed et Eusebium Cæsariensem, ἐλάλησε, legitur notat ibidem Nobilius.

(8) Eadem editio, καὶ παρῆλθε Κύριος πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Et transiit Dominus ante faciem ejus.

(9) In Vaticano codice recentiori, et in alio, quo usus est Siphanus, scribitur, πρὸς Ἀβραάμ, manifesto librarii errore; nam hic locus in iis Geneleos capitibus, in quibus de Abrahamo sermo est,

dixit, « Ego sum, qui apparui tibi in loco Dei »? Quomodo item illud, « Adorent eum omnes angeli Dei »? « Quem, et cujus Dei? Dicit Moyses: « Et dedit Dominus terminum, dicens: Cras faciet Dominus verbum hoc super terram »; et rursus, « Confortare, Zorobabel, quoniam ego vobiscum sum, et Verbum meum bonum, et Spiritus meus in medio vestrum ». Quid opus erat trium mentionem facere, nisi unumquodque in propria persona subsisteret? Et rursus: « Dixit Dominus ad Moysen: Descendens testare populo, et purifica illos hodie et cras, et lavent vestimenta, et sint parati in diem tertiam. Tertia autem die descendet Dominus in montem Sina coram omni populo ». Non dixit, Descendam. « Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus: effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filia vestrae somnia somniabunt ». Et post nonnulla: « Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et illustris ». Non dixit, Diem meum. « Et erit, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit ». Non dixit, Nomen meum. Et rursus, « Dominus de caelo in terram aspexit, ut videret gemitum compeditorum; ut solvat filios mortificatorum; ut annuntiet in Sion nomen Domini ». Non dixit, Nomen ejus. Et rursus, « Qui habitat in caelis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos ». Et iterum, « Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor ». Quis igitur Dominus apud Deum? Ex persona Dei, « Subverti vos, sicut subvertit Deus Sodomam, et Gomorrhham ». [Et Isaias] quando vidit gloriam ejus (11). Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? Non dixit, Et brachium tuum. En, Deo juvante, hypostases sanctae et substantialis Trinitatis, pluribus sunt demonstratae.

II. Ejusaem alia de adventu Domini in carne.

« Hic est Deus noster, et non aestimabitur alius ad eum. Adinvenit omnem viam scientiae, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post haec autem in terris visus fuit, et cum hominibus conversatus est ». Item, « Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit ». Et rursus, « Videbitur Deus deorum in Sion ».

²³ Gen. xxxi, 43. ²⁴ Psal. xcvi, 7; Hebr. i, 6. ²⁵ Exod ix, 5. ²⁶ Aggae ii, 5, 6. ²⁷ Exod. xix, 10, 11. ²⁸ Joel ii, 28. ²⁹ ibid. 31. ³⁰ ibid. 32. ³¹ Psal. ci, 20, 22. ³² Psal. ii, 4. ³³ Psal. xxxix, 9. ³⁴ Amos iv, 11. ³⁵ Joan. xii, 41. ³⁶ Isa. liii, 1. ³⁷ Baruch iii, 36-38. ³⁸ Psal. xl, 5. ³⁹ Psal. lxxxi, 8.

non reperitur; nos autem mendum istud sustulimus, ex Gen. cap. xxxi, 43, in quo haec verba Dominum Jacobo dixisse legimus.

(10) Eadem editio, τοῦ ἀκούσαι, ut audiret.

(11) Haec verba nil ad rem facere videntur. Siphanius in sua versione sic habet, *Subverti vos, quemadmodum subvertit Deus Sodomam, et Gomorrhham. (Et Isaias) quando vidit gloriam ejus*; sed quia Isaiæ nomen semicirculis includit, clare satis indicare videtur, verba illa non exstitisse in scripto

τόπω Θεοῦ; » Πῶς δε τὸ, « Προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ; » Τίνι, καὶ ποίου Θεοῦ; Λέγει Μωϋσῆς· « Καὶ ἔδωκε Κύριος ὄρον, λέγων· Ἐν τῇ αἰρίον ἡμέρᾳ ποιήσει Κύριος τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς; » καὶ πάλιν· « Ἰσχυε, Ζοροβάβελ, διότι ἐγὼ μετ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὁ λόγος μου ὁ ἀγαθός, καὶ τὸ Πνεῦμά μου ἐν μέσῳ ὑμῶν. » Τίς οὖν χρεῖα τριῶν μνησθῆναι, εἰ μὴ ἕκαστον ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει; Καὶ πάλιν· « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· Καταβάς διαμάρτυραι τῷ λαῷ, καὶ ἄγνισον αὐτούς σήμερον καὶ αὔριον, καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστωσαν ἱσχυμοὶ εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τρίτῃ καταθήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ βρος τὸ Σινᾶ, ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ. » Καὶ οὐκ εἶπε· Καταθήσομαι. « Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος, ἔκχεῷ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται. » Καὶ μετὰ ταῦτα· « Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἶμα, πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανῆς. » Οὐκ εἶπε· Τὴν ἡμέραν μου. « Καὶ ἔσται, ὃς ἂν ἐπικαλέσται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται. » Καὶ οὐκ εἶπε· Τὸ ὄνομά μου. Καὶ πάλιν· « Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψε, τῷ ἰδεῖν (10) τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων, τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων, τοῦ ἀναγγελαί ἐν Σιών τὸ ὄνομα Κυρίου. » Οὐκ εἶπε· Τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ πάλιν· « Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγέλασται αὐτούς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς. » Καὶ πάλιν· « Πρὸς σὲ, Κύριε, κεκράξομαι, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι. » Τίς οὖν ὁ Κύριος παρὰ τῷ Θεῷ; Ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· « Κατέστρεψα ὑμᾶς, καθὼς κατέστρεψεν ὁ Θεός· Σδόμα καὶ Γόμορρα, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ. Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀσπῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίον Κυρίου, τίνι ἀπεκαλύφθη; » Οὐκ εἶπε· Καὶ ὁ βραχίον σου. Ἰδοὺ ἀποδέδεικται σὺν Θεῷ διὰ πλειόνων τῆς ἀγίας καὶ ἁμοουσίου Τριάδος αἱ ὑποστάσεις.

B. Τοῦ αὐτοῦ ἕτερα περὶ τῆς ἐνοσόδου τοῦ Κυρίου παρουσίας.

« Οὗτος ὁ Θεός ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Ἐξέῤυρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ (12) τῷ ἡγαπημένῳ αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. » — « Ὁ Θεός ἐμφανῶς ἤξει, ὁ Θεός ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται. » Καὶ πάλιν· « Ὁφθήσεται ὁ Θεός τῶν θεῶν ἐν Σιών. »

codice, quo utebatur; sed ex conjectura a se fuisse addita. — Zacagnio minime assentior, cui verba haec, *Quando vidit gloriam ejus*, nil ad rem facere visum sunt. Ea enim S. Pater desumpsit ex Joan. xii, 4, ubi sic: Ταῦτα εἶπεν Ἡσαίας, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ· ut proinde recte Siphanius iis praemiserit in sua versione, *Et Isaias*, quae in textu librario exciderint.

(12) Romana editio, eodem sensu remanente, nonnihil variat in verbis.

Καὶ πάλιν, « Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῶν. » A « Ἐξαίφνης ἦξει εἰς τὴν ναβὴν ἐαυτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ Ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε. » Καίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ. Ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς σου ἐρχεται σοι πρᾶς, καὶ ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον ὄνου (13). » Τίς δὲ ποτε τῶν βασιλείων, ὄνυ καθήμενος, εἰς Ἱερουσαλήμ εἰσῆλθε; Καὶ πάλιν, « Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἐγὼ ἐρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν. » Καὶ πάλιν, « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἀγγελίαν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου (14). » Καὶ πάλιν, « Στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, τὸ κατέναντι Ἱερουσαλήμ ἐξ ἀνατολῶν. » Καὶ μετὰ βραχεία, « Ἐδειξέ μοι Κύριος τὸν Ἰησοῦν (15), τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, ἐστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου Κυρίου· καὶ ὁ διάβολος εἰστίχει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τοῦ ἀντικεισθαι αὐτῷ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς τὸν διάβολον· Ἐπιτιμήσω Κύριος ἐν σοί, διάβολε. Καὶ διεμαρτύρατο ὁ ἀγγελος Κυρίου πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγων· Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἐὰν ταῖς ὁδοῖς (16) μου πορεύσῃ, καὶ ἐὰν τὰ προστάγματα μου φυλάξῃ, καὶ σὺ διακρινεῖς (17) τὸν οἶκόν μου. Καὶ πάλιν, « Ἄκουε δὴ, Ἰησοῦς, ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας. » Ἠσαίας, « Ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσι (18), καὶ εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι (19). » (Καὶ πάλιν, « Καὶ βασιλέα μέγαν ἔφασθε. » Θεὸν δὲ οὐδεὶς ὄρα.) Καὶ πάλιν· « Ἐπιφανήσεται Κύριος ἐπὶ αὐτοὺς, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν. » Καὶ πάλιν· « Ἰδοὺ πάρεμι τῷ ἔθνει, ὃ ἄρα ἐπεκαλέσαντο τὸ ὄνομά μου. » Δαβὶδ, « Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χειρῶν ἐμφάνηθι. Ἐξέτιρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἔλθε εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. » Καὶ πάλιν, « Καταθήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον. » Τὸ ἀτάραχον καὶ ἀνευ ψόφου τῆς καταβάσεως σημαίνων· ἐπὶ γὰρ τὴν γῆν ὑετὸς καταβαίνων, ψόφον ποιεῖ· ἐπὶ δὲ πόκον ἐρίου καταβαίνων, οὐ ποιεῖ. Μιχαίας, « Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμῶσιν Ἰούδα· ἐκ γὰρ σοῦ ἐξελεύσεται μοι ἡγούμενος, (20) ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ· καὶ

Et rursus, « Deus Dominus et illuxit nobis ¹⁰. » Item, « Subito veniet in templum suum Dominus quem vos queritis, et Angelus testamenti quem vos vultis ¹¹. » Item, « Gaude vehementer, filia Sion, prædica, filia Jerusalem. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, et ascendens super subjugalem et pullum asinæ ¹². » Quis vero regum unquam asino insidens, Hierosolymam ingressus est? Et rursus, « Lætare et gaude, filia Sion, quia ego venio, et habitabo in medio tui, dicit Dominus. Et confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt ei in populum ¹³. » Et rursus, « Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te ¹⁴. » Et rursus, « Stabunt pedes ejus in die illa super montem olivarum, qui est contra Hierusalem ¹⁵ Oriente ¹⁶. » Et post pauca, « Ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum stantem ante faciem angeli Domini; et diabolus stabat a dexteris ejus, ut adversaretur ei. Et dixit Dominus ad diabolum: Increpet Dominus in te, diabole ¹⁷. Et contestabatur angelus Domini ad Jesum, dicens: Hæc dicit Dominus omnipotens: Si viis meis ambulaveris, et præcepta mea custodieris, et tu judicabis domum meam ¹⁸. » Et rursus, « Audi ergo, Jesu sacerdos magne ¹⁹. » Isaias, « Manifestus factus sum non querentibus me; inventus sum ab his qui me non interrogabant ²⁰. » (Et rursus: « Et Regem magnum videbitis ²¹. » Deum autem nemo videt.) Et rursus, « Apparebit Dominus super eos, et disperdet omnes deos gentium ²². » Et rursus, « Ecce adsum genti, qui non invocaverunt nomen meum ²³. » David, « Qui sedes super Cherubim, appare. Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos ²⁴. » Et rursus, « Descendet sicut pluvia in vellus ²⁵. » Quibus verbis significat descensionem ejus fore quietam, ac sine strepitu; pluvia enim super terram descendens, strepitum facit, secus vero, si super lanæ vellus descendat. Michæas, « Et tu, Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda; ex te enim exhibit mihi dux, qui pascat populum meum Israel; et egressus ejus

¹⁰ Psal. cxvii, 27. ¹¹ Malach. iii, 4. ¹² Zach. ix, 9. ¹³ Zach. ii, 10, 11. ¹⁴ Malach. iii, 4; Matth. xi, 10. ¹⁵ Zach. xiv, 4. ¹⁶ Zach. iii, 4, 2. ¹⁷ ibid. 6. ¹⁸ ibid. 8. ¹⁹ Isa. lxxv, 4. ²⁰ Isa. xxxiii, 17. ²¹ Soph. ii, 11. ²² Isa. lxxv, 4. ²³ Psal. lxxix, 2, 5. ²⁴ Psal. lxxi, 6.

(15) Ita et apud Justinum Martyrem legitur; sed D in editione LXX Interpretum est, πῶλον νέον, pul-lum novum, atque ita etiam legitur apud Euseb. Demonstr. evang. lib. ii, c. 2, n. 28. Justinus tamen lectionem sequi videtur Irenæus lib. iv Adversus hæres. cap. 66, et Cyprianus lib. ii, Testim., c. 29.

(14) Hic incipit antiquior Vaticanus codex num. 4907.

(15) Male recentior codex Vaticanus, ἔδειξέ με τὸν Ἰησοῦν.

(16) Codex antiquior, ἐὰν ἐν ταῖς ὁδοῖς, quam lectionem in aliquibus codicibus, et apud Hieronymum quoque reperiri notat Nobilius.

(17) Male recentior codex, καὶ σὺ δὲ διακρινεῖς.

ab initio, ex diebus sæculi ⁵⁵. » Moyses, « Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me; ipsum audietis juxta omnia, quæcunque locutus fuerit vobis: et erit, quicumque non audierit prophetam illum, disperdetur ⁵⁶. »

Multi prophetæ suscitati sunt. De quo ergo eorum loquitur? Qui vero suscitabitur, legem ne Moysis docebit, an aliam? Si Moysis quidem legem, ad quid supervacanea alterius suscitatio, cum Moyses sufficiat? Sin autem aliam, dicant quæ sit, et quænam ejus doctrina, et quinam Propheta ipse? Nemo enim alienigena quidquam earum rerum quæ ad legem pertinent, vel petit, vel edoctus fuit ab eis. Quin et universi Deus prædictionem de semetipso factam confirmavit, dum inquit, « Recte omnia locuti sunt. Prophetam eis suscitabo ex medio fratrum ipsorum, sicut te: et dabo verbum meum in ore ejus ⁵⁷. » Perpende igitur vim hujus dicti; neque enim alii prophetæ dixit se dedisse verbum; nam illi servorum more ministrantes, dicebant: « Hæc dicit Dominus. » Hic vero eadem, qua Pater, auctoritate leproso dicebat, « Volo, mundus esto ⁵⁸. » Mortuis quoque dicebat, « Adolescens, tibi dico, surge ⁵⁹. » et, « Lazare, veni foras ⁶⁰. » Comminatur mari; et spiritibus cum potestate dicit, « Tace, obmutescere ⁶¹. » Quid autem sibi velit illud, « Prophetam sicut te, » si Moysis legem cum Christi lege comparaverimus, nullo negotio intelligemus, simulque eorum verborum mentem assequemur, quæ Moyses in lege protulit, dum ait, Non licere ad ejus mandata quidpiam adjicere, nec ab eisdem auferre ⁶². Præterea dum ait, « Ipsum audietis juxta omnia, quæcunque locutus fuerit vobis ⁶³, » significat excellentiam ejus de quo prædicebatur. Isaias, « Ecce Deus noster, ecce Dominus cum fortitudine venit, et brachium cum dominatione ⁶⁴. » David, « Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam ⁶⁵. » Et rursus, « Disposui testamentum electis meis. Juravi David servo meo: Usque in æternum præparabo semen tuum, et ædificabo in generationem, et generationem sedem tuam ⁶⁶. » In Paralipome-

ξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀφ' ἡμερῶν αἰῶνος (21). » Μωσῆς, « Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος (22) ἡ θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτῷ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσει πρὸς ὑμᾶς καὶ ἔσται, ὅς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκεῖνου, ἐξολοθρευθήσεται. »

Πολλοὶ ἀνέστησαν προφήται. Ἄρα περὶ τοῦ αὐτῶν λέγει; Ὁὗτος δὲ ὁ ἀναστησόμενος, ἄρα τὰ Μωσέως διδάξει, ἢ ἕτερα; Εἰ μὲν τὰ Μωσέως, τί τὸ περιεργον, ἄλλον ἀναστήναι ἀρκούντος Μωσέως; Εἰ δὲ ἕτερα, εἰπάτωσαν, καὶ ποῖα ἦν τὰ διδάγματα αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ προφήτης; τῶν γὰρ νενομισμένων οὐδὲς ἔξωθεν, ἢ ἐδίδαξεν, ἢ ἤτησε παρ' αὐτῶν τι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ὀλων θεὸς ἐκύρωσε (23) τὴν περὶ αὐτοῦ προφητείαν, εἰπὼν, « Ὁρθῶς πάντα ἐλάλησαν· Προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ μέσου τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὡσπερ σέ· καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Σκόπει οὖν τὴν δύναμιν τοῦ ῥητοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἄλλω προφήτῃ εἶπε δεδωκέναι ῥῆμα· αὐτῷ γὰρ δουλοπρεπῶς διακονούντες εἶεγον· « Τάδε λέγει Κύριος. » Αὐτὸς δὲ κατὰ τὰ πατρικὸν ἀξίωμα, εἶπε τῷ λεπτῷ, « Θέλω, καθαρῶς ἵσθαι. » Τοῖς τεθνεώσι, « Νεανίσκα (24), σοὶ λέγω, ἐγέρθητι· καὶ, « Ἀδάμα, δεῦρο ἔξω. » Τῇ θαλάσῃ ἐπιτιμᾷ, καὶ τοῖς πνεύμασιν ἐν ἔξουσίᾳ, λέγων, « Σιώπα, πεφίμωσο. » Τί δὲ τὸ. « Προφήτην ὡσπερ σέ; » Ἀντιπαράθετες τὰ Μωσέως τοῖς Χριστοῦ (25) εὐρήσομεν ἐπὶ σχολῆς, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Μωσέως ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτῶν προσθεῖναι, καὶ οὐκ ἔστιν ἀπ' αὐτῶν ἀφελεῖν. Εἶτα· καὶ εἰπὼν, « Αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς, » σημαίνει τὸ ὑπέροχον (26) τοῦ προφητευομένου. Ἡσαίας (27), « Ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν (28)· Ἰδοὺ Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας. » Δαβὶδ, « Ὄμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτὴν (29)· Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσονται ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. » Καὶ πάλιν, « Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου. Ὄμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου· Ἔως τοῦ αἰῶνος ἐτοιμάσω τὸ σπέρμα σου, καὶ οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τὸν θρόνον σου. » Ἐν τοῖς Παραλειπομένοις· « Καὶ ἔσται ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθῆσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου. Καὶ ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ. ὁ (30) ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου, καὶ ἐτοιμάσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει μοι οἶκον· καὶ

⁵⁵ Mich. v, 2. ⁵⁶ Deut. xviii, 15, 19. ⁵⁷ Deut. xviii, 15, 18. ⁵⁸ Matth. viii, 3. ⁵⁹ Luc. vii, 14. ⁶⁰ Joan. xi, 43. ⁶¹ Marc. i, 25. ⁶² Deut. xii, 52. ⁶³ Deut. xviii, 48. ⁶⁴ Isa. xl, 10. ⁶⁵ Psal. cxxxii, 11. ⁶⁶ Psal. lxxxviii, 4, 5.

nec apud Cyprianum lib. ii *Testim. adversus Judæos*, cap. 12, sed nihilominus exstant apud Justinum in *Dialogo cum Tryphone* pag. 305, et Tertulianum *Adversus Judæos*, cap. 13. Cæterum antiquior Vaticanus codex ante verbum, ξοδοι, articulum ponit.

(21) Codex recentior, ἕως αἰῶνος. Ita et Siphani codex.

(22) Hæc de Christo prophetia diversis verbis exprimitur in Romana LXX Interpretum editione; sed Nyssenus lectionem sequitur, quæ habetur Act. iii, 22.

(23) Codex recentior, τὴν περὶ αὐτοῦ, quo pacto

et Siphanus legit.

(24) In eodem codice deest, νεανίσκα, nec ista vox in Siphani versione apparet.

(25) Codex antiquior, τοῖς τοῦ Κυρίου.

(26) Codex vetustior, ὑπερέχον.

(27) Male recentior codex, Σοφονίας.

(28) Siphani codex, ὑμῶν, vester, juxta LXX Interpretum editionem.

(29) Codex recentior, et Siphanus legit, αὐτῶν, ut etiam legitur apud Irenæum lib. iii *Adversus hæreses* cap. 9.

(30) In editione LXX Interpretum est, ὅς, σμι.

ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα (31). A
 Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς Πατέρα, καὶ αὐτῆς ἔσται μοι
 εἰς Υἱὸν, καὶ τὸ ἔλεός μου οὐκ ἀποστήσω ἀπ' αὐτοῦ,
 καθὼς ἀπέστησα ἀπὸ τῶν ἔμπροσθέν σου. Καὶ πι-
 στώσω αὐτὸν ἐν οὐρανῷ μου· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ (32)
 ἕως αἰῶνος· καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ἔσται ἀνώρθωμένος
 ἕως αἰῶνος. » Σολομών, « Καὶ νῦν, Κύριε ὁ Θεὸς
 Ἰσραὴλ, πιστωθήτω δὴ τὸ ῥῆμά σου τῷ Δαβὶδ τῷ
 Πατρὶ μου· εἰ ἀληθῶς (33) κατοικήσει ὁ Θεὸς μετὰ
 ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς. » Ἰερემίας, « Καὶ ἀνθρωπὸς
 ἔσται, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; » Ἀμώς· « Ἐπικαλεῖ-
 στο (34) τὸν Θεόν σου· ἔτοιμάζου, Ἱερουσαλήμ, ὅτι
 ἐγὼ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτιζῶν πνεῦμα, καὶ ἀπο-
 στέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν μου (35), ποιῶν
 ἄβρονον, καὶ ὀμίχλην, καὶ ἐπιθαίνων ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς
 γῆς. » Μιχαίας, « Ἀκούσατε, λαοὶ πάντες, λόγον, B
 καὶ προσεχέτω ἡ γῆ (36), καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες
 ἐν αὐτῇ· καὶ ἔσται Κύριος ἐν ἡμῖν εἰς μαρτύριον,
 Κύριος ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ, διότι ἰδοὺ Κύριος ἐκπο-
 ρεῖται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καταθήσεται ἐπὶ τὰ
 ὑψηλὰ τῆς γῆς. »

Dominus in vobis in testimonium, Dominus ex templo sancto suo; quoniam ecce Dominus egre-

diit de loco suo, et descendet super excelsa terræ⁷¹. »
 Ὁ Ἰακώβ ἐν ταῖς ἐντολαῖς, « Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων
 ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως
 οὗ ἔλθῃ (37) ὃ ἀπόκειται. Καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.
 Βαλαάμ, « Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀνθρω-
 πος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωὰβ,
 καὶ προνομεύσει τοὺς υἱοὺς Σῆθ (38)· καὶ ἔσται Ἐδὼμ C
 κληρονομία ἐθνῶν. » Δαβὶδ δὲ (39) τούτων οὐ περιεγέ-
 νετο. Εἰ δὲ περὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἔδει εἰπεῖν, Ἀνατελοῦσιν
 ἄστρα ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἡγούμενοι ἐξ Ἰσραὴλ. Ἠσαίας,
 « Ἰδοὺ ὁ δεσπότης Κύριος Σαβαὼθ συνταράξει τοὺς
 ἐνδόξους μετὰ ἰσχύος, καὶ οἱ ὑψηλοὶ τῇ ὕβρει συν-
 θριβίσονται, καὶ ταπεινωθήσονται οἱ ὑψηλοί, καὶ πε-
 σοῦνται μαχαίρᾳ. Ὁ δὲ Λιβανὸς σὺν τοῖς ὑψηλοῖς πε-
 σείσεται. Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί,
 καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναθήσεται, καὶ ἀναπαύσεται
 ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως,
 πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ
 εὐσεβείας· ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Οὐ
 κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ, οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει·
 ἀλλὰ κρινεῖ (40) ταπεινῶ χρισίν, καὶ ἐλέγξει τοὺς ἐν-

nis, « Et erit, quando impleti fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, et suscitabo semen tuum post te, quod erit de ventre tuo, et parabo regnum ejus. Ipse ædificabit mihi domum, et erigam regnum ejus in sæcula: Ego ero ei in Patrem, et ipse erit mihi in Filium, et misericordiam meam non removebo ab eo, sicut removi ab iis qui erant ante te. Et fideliter statuem eum in domo mea; et regnum ejus usque in sæculum ejus erit et thronus ejus erit erectus usque in sæculum⁶⁷. » Salomon, « Et nunc Domine Deus Israel, fidele sit quæso verbum tuum David patri meo: si vere habitavit Deus, cum hominibus super terram⁶⁸. » Jeremias, « Et homo est, et quis cognoscet eum⁶⁹? » Amos, « Invoca Deum tuum: præparare, Jerusalem, quoniam ego firmans tonitruum, et creans spiritum, et mittens ad homines Christum meum, faciens mane et nebulam, et ascendens super excelsa terræ⁷⁰. » Michæas, « Audite, populi omnes, verba, et auscultet terra, et omnes qui habitant in ea. Et erit templum sancto suo; quoniam ecce Dominus egre-

diit de loco suo, et descendet super excelsa terræ⁷¹. »
 Jacob in mandatis, « Non deficiet princeps ex Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est. Et ipse est expectatio gentium⁷². » Balaam, « Orietur stella ex Jacob, et homo ex Israel: et percutiet duces Moab, et prædabitur filios Seth, et erit Edom hæreditas gentium⁷³. » David autem hos non devicit. Quod si de ejus posteris hæc intelligenda essent dicere oportebat, Orientur sidera ex Jacob, et duces ex Israel. Isaias, « Ecce dominator Dominus Sabaoth conturbabit gloriosos cum fortitudine, et excelsi superbia conterentur, et sublimes humiliabuntur, et cadent gladio. Libanus autem cum excelsis cadet⁷⁴. Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ascendet: et requiescet super eum Spiritus Dei, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis: replebit eum spiritus timoris Dei. Non secundum opinionem judicabit, neque juxta sermonem arguet; sed judicabit humili judicium,

⁶⁷ I Paral. xvii, 11, 14. ⁶⁸ II Paral. vi, 17, 18. ⁶⁹ Jer. xvii, 9, juxta LXX. ⁷⁰ Amos iv, 12, 13. ⁷¹ Mich. i, 23. ⁷² Gen. xlix, 10. ⁷³ Num. xxiv, 17, 18. ⁷⁴ Isa. x, 33, 34.

(31) Codex antiquior, ἕως εἰς τοὺς αἰῶνας. (32) Editio Romana LXX Interpretum, καὶ ἐν βασιλείᾳ αὐτοῦ, et in regno ejus.

(33) Eadem editio, ὃ ἐλάλησας τῷ παιδί σου τῷ Δαβὶδ, ὅτι εἰ ἀληθῶς, quod locutus es puero tuo David, quoniam si, etc.

(34) Codex recentior, et Siphanius, ἐπικαλεῖσθαι, ut et sacer textus, qui habet, ἔτοιμάζου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν σου, Ἰσραὴλ· διότι ἰδοὺ ἐγὼ, etc. Præpara te ut invoces Deum tuum, Israel. Quia ecce ego, etc.

(35) In LXX Interpretum editione legitur, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ· et annuntians in homines Christum suum, quam lectionem sequitur Tertullianus adversus Hermogenem cap. 52, adversus Marc. lib. iii, c. 6, et alibi.

(36) Locus iste Michææ variat nonnihil in editis, præsertim in fine, ubi legunt edita, καὶ καταθήσε-

ται, καὶ ἐπιθήσεται, et descendet, et ascendet super excelsa terræ.

(37) Codex Siphani, et Vaticanus recentior ὃ ἀπόκειται, quod reservatur, quam lectionem in Theodoretii scriptis codicibus servari testatur doctissimus Nobilius in notis ad hunc locum.

(38) Codex recentior Vaticanus, et alius Siphani codex, τοὺς υἱοὺς Σούρ· sed banc lectionem nec Vulgata, nec LXX Interpretes probant.

(39) Male codex recentior, περὶ τούτων οὐ παρεγένετο, quam lectionem secutus est Siphanius; verit enim, David autem de his rebus non advenit.

(40) Ita antiquior codex Vaticanus, et LXX Interpretum editio. In recentiori, et apud Siphanium est, ταπεινῶν. Sed mox LXX habent, ἐλέγξει τοὺς ταπεινοὺς τῆς γῆς. Irenæus tamen lib. iii Adversus hæreses, cap. 10, legit, Judicabit humili judicium, et arguet gloriosos terræ.

et arguet gloriosos terræ, et percuet terram A verbo oris sui, et in spiritu per labia interficiet impium. Et erit justitia cinctus lumbum suum, et veritate involutus costas suas⁷⁵. » Et post pauca, « Et erit in die illa radix Jesse, et qui consurgit, ut princeps sit gentium; in ipso gentes sperabunt, et erit requies ejus honor⁷⁶. » David, « Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi; virga directionis virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis⁷⁷. » Vides a Deo Deum ungi; humana enim carne assumpta, factus est « pontifex et apostolus confessionis nostræ⁷⁸. » Et paulo post, « Et tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut oportorium volves eos, et mutabuntur. Tu autem idem ipse es: et anni tui non deficient⁷⁹, » qui, videlicet, unctus es.

III. De nativitate ejus ex Virgine.

Isaias, « Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel⁸⁰, » quod interpretatur *Nobiscum Deus*⁸¹. « Et primum cognoscat patrem, vel matrem, tollet virtutem Damasci, et spolia Samariæ comedet⁸². » Et Salomon propheticæ, « Puer eram ingeniosus, et sortitus sum animam bonam: magis autem cum essem bonus, veni ad corpus incoquinatum⁸³. » (Quis igitur ante nativitatem bonus erat, et quis venit in corpus incontaminatum?) Isaias, « Et cupient, si fiant igne combusti. Quia parvulus natus est nobis, filius et datus est nobis, cujus principatus super humerum ejus, et vocatur nomen ejus magni consilii Angelus, Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, potens, Princeps pacis, Pater futuri sæculi⁸⁴. » Et rursus, « Ecce juvenca peperit et non peperit. » Hoc autem virginem denotat. Et rursus, « Butyrum, et mel comedet⁸⁵. » His enim rebus alebatur, cum descenderet mater ejus a censu; nam postea abundavit lacte. Et rursus, « Sic dicit Dominus Sabaoth: Laboravit Ægyptus et negotiatio Æthiopum; et

δύσους τῆς γῆς, καὶ πατάξει τὴν γῆν τῷ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἐν Πνεύματι διὰ χειλέων ἀναεὶ ἀσεβῆ (41)· καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὄσφιν αὐτοῦ, καὶ ἀληθεῖαν ἠλειμμένος τὰς πλευρὰς αὐτοῦ. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεينῇ ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχων ἐθνῶν· ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἑλπίουσι, καὶ ἔσται ἡ ἀνάπτουσις αὐτοῦ τιμῇ. » Δαβὶδ, « Ὁ ὀρόνος σου, ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· βάβδος εὐθύτητος, ἡ βάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως περὶ τοὺς μετόχους σου. » Ὅρξ· ὅτι ὁ Θεός χρίσται παρὰ τοῦ Θεοῦ· ἐνανθρωπίσας γὰρ γέγονεν ἄρχιερεὺς, καὶ ἀπόστολος τῆς ὁμολογίας ἡμῶν. » Καὶ μετ' ὀλίγα, « Καὶ σὺ, Κύριε τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡς περιβόλαιον ἐλλείξαι αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγῆσονται. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν, » τοῦ χρυσέντος δηλαδὴ.

Γ'. Περὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ τῆς ἐκ Παρθένου.

Ἰσαΐας, « Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· ὃ ἐρμηνεύεται, *Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός*. » Καὶ πρὶν ἐπιγῶναί πατέρα, ἢ μητέρα, λήφεται δύναμιν Δαμασκίου, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας ἐδέσται. Καὶ Σολομῶν προφητικῶς, (42) « Παῖς ἤμην εὐφυῆ· ψυχῆς τε ἔλαχον ἀγαθῆς· μάλλον δὲ ἀγαθὸς ἐν ἤλθῳ εἰς σῶμα ἀμίαντον. » (43) (Τίς οὖν πρὸ γεννήσεως ἦν ἀγαθός; καὶ τίς ἦλθεν εἰς σῶμα ἀμίαντον;) Ἰσαΐας, « Καὶ θελήσουσιν εἰ ἐγενήθησαν στυρίανστοι, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν. οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, (44) καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, Θεουμασδὶς. Σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής, Ἄρχων ἐρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Καὶ πάλιν, « Ἰδοὺ ἡ δάμαλις τέτοκε, καὶ οὐ τέτοκε (45). » Τοῦτο δὲ δηλοῖ τὴν Παρθένον. Καὶ πάλιν, « Βούτυρον, καὶ μέλι φάγεται (46). » Τοῦτω γὰρ ἐτρέφετο κατωῶς, τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀπογραφῆς· ὕστερον γὰρ εὐπόρησεν γάλακτος. Καὶ πάλιν, « Οὕτως λέγει Κύριος Σαβαὼθ· Ἐκοπίσασεν Αἴγυπτος, καὶ ἐμπορέσθη Διολόπων· καὶ οἱ Σαβαεῖμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ δι-

⁷⁵ Isa. xi, 1-5. ⁷⁶ ibid. 10. ⁷⁷ Psal. XLIV, 7, 8. ⁷⁸ Hebr. iii, 1. ⁷⁹ Psal. ci, 26-28. ⁸⁰ Isa. vii, 14. ⁸¹ Matth. i, 25. ⁸² Isa. viii, 4. ⁸³ Sap. viii, 19, 20. ⁸⁴ Isa. ix, 5, 6. ⁸⁵ Isa. vii, 15.

(41) Codex recentior, ἀσεβεῖς.

(42) Male in vetustiori codice Vaticano πῶς ἤμην.

(43) Quæ semicirculis includuntur, desunt in vetustiori codice Vaticano, librarii errore manifeste.

(44) In recentiori codice Vaticano, et in eo, quo usus est Siphanius, καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, Θεὸς ἰσχυρὸς· sed vetustioris Vaticani codicis lectionem, quam secuti sumus, plerique codices, et non pauci antiqui Patres exhibent. Vide Nobilium in adnotationibus ad eum locum.

(45) Locum hunc non memini me legisse apud

Isaiam, aut alium quempiam prophetam. Δάμαλις autem vox, pro juvenca, sæpe reperitur apud LXX Interpretes. Quare mirum est velid ignorasse Siphanium, vel legendum censuisse δύναμις· nam alieno prorsus sensu interpretatus est *virtus*.

(46) Similia habet Nyssenus in oratione in illud Apostoli, *Quando sibi subjecerit omnia, tunc ipse quomodo filius subjicietur ei*: ubi non longe ab initio hæc inquit, *Et quomodo cum esset infans, infantile accipit cibum, butyrum et mel comedens; ita etiam cum processisset ad adolescentiam, non recusavit id quod huic ætati erat congruens et conveniens.*

ἔρχονται (47), καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι, καὶ ὄπισω σου ἀκολουθήσουσι δεδεδμένοι χειροπέδαις, καὶ διαθήσονται πρὸς σέ, καὶ προσκυνήσουσί σοι καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται ὅτι ὁ Θεὸς ἐν σοὶ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σου. Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς, καὶ οὐκ ἤδαιμεν, Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ Σωτὴρ (48). » Ἰεζεκιήλ, « Καὶ ἐπέτρεψέ με Κύριος κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πύλης τῆς βλεπούσης κατὰ ἀνατολάς, καὶ αὕτη ἦν κεκλεισμένη· καὶ εἶπε Κύριος πρὸς μέ· Ὅτι ἀνθρώπου, ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ εἰσελεύσεται (49), καὶ ἐξελεύσεται δι' αὐτῆς, καὶ ἔσται κεκλεισμένη. » Ἰσαίας, « Ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐκάλεσα τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μάχαιραν ὄξειαν (50). » Δαυὶδ, « Ἰσὺ ἐτμήθη λίθος ἀνευ χειρῶν, καὶ ἐπάταξε τὸν ἀνδριάντα, καὶ ἐγένετο εἰς ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην. » Ὁ οὖν τμηθεὶς λίθος ἀνευ χειρῶν, ἔστιν ὁ γεννηθεὶς ἀνευ σπορᾶς ἀνδρός. Ἰσαίας πάλιν, « Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίξου, ἡ γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν· Ὅτι ἐγέννησα, καὶ ὑψώσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν. Ἐγὼν βούς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, οὐδὲ ὁ λαός με συνῆκε. » Καὶ πάλιν, « Λάβε τόμον καινοῦ χάρτου μεγάλου (51), καὶ γράψον ἐν αὐτῷ γραφίδι ἀνθρώπου, τοῦ ὀξέως προνομῆν ποιῆσαι σκύλων. Καὶ προσήλθον πρὸς τὴν προφήτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν· καὶ εἶπέ μοι Κύριος· Κάλῃσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ταχέως σκύλευσον, Ὅξέως προνόμεισον. » Τόμον οὖν καινὸν νοοῦμεν τὴν Παρθένον· ὡσπερ γὰρ ὁ χάρτης καινός ἔστι καθαρὸς, ἀγραφὸς ὢν, οὕτως καὶ ἡ Παρθένος ἅγια ἀμύητος ἀνδρός. Καὶ πάλιν (52), « Ἦν ἄρσεν διανοίγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται. » Οὐδὲν δὲ ἄρσεν διανοίγει μήτραν, ἀλλ' ἡ κοινωμία ἀνδρός πρὸς γυναῖκα. Τὸ γοῦν εἰρημένον περὶ τοῦ Κυρίου νοητέον. Συμβαίνει δὲ πολλοῦς τῶν πρωτοτόκων εἶναι ἄσβεστους, καὶ ἀμαρτωλοῦς. Ἡὼς οὖν οὗτοι ἅγιοι τῷ Κυρίῳ, διὰ τοῦτο καὶ ἄμωμοι; διὰ τί δὲ μὴ καὶ πᾶν θῆλυ; Δῆλον οὖν, ὅτι αὐτὸς ἅγιος (53) καὶ ἄμωμος ὁ μόνος, Δαβὶδ. « Μήτηρ Σιών ἔρξαι, Ἀνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἔθεμελιώσεν αὐτὴν ὁ Ὑψιστος. »

et inculpatum. David, « Mater Sion dicet : Homo

Ἰερემίας (54), « Ἰσὺ τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, καὶ εἰς φῶς ἔθνων, τοῦ καταστήσαι τὴν γῆν,

⁴⁶ Isa. xlv. 14, 15. ⁴⁷ Ezech. xlv. 1, 2. ⁴⁸ Isa. xlv. 1. ⁴⁹ Dan. ii, 34. ⁵⁰ ibid. 35. ⁵¹ Isa. i, 2, 3. ⁵² Exod. xiii, 2; Num. viii, 17. ⁵³ Psal. lxxvi, 5.

(47) Codex recentior, καταθήσονται. Ita et Siphiani codex.

(48) Ibidem codices legunt Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Σωτὴρ.

(49) Romana LXX Interpretum editio, εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, ingrediatur per eam; cætera desunt.

(50) Romana LXX Interpr. editio aliter legit, Ex utero matris meæ vocavi nomen meum, et posuit os meum quasi gladium acutum.

(51) Hanc lectionem a LXX Interpret. editione diversam in quibusdam codicibus repertum testatur

A Sabaim viri excelsi ad te transibunt, et tui erunt servi, et post te sequentur vineti manicis, et transibunt ad te, et adorabunt te, et in te orabunt, quoniam in te Deus est, et non est Deus absque te. Tu enim Deus es, et nesciebamus, Deus Israel Salvator⁴⁶. » Ezechiel, « Et convertit me Dominus ad viam portæ respicientis ad Orientem, et hæc erat clausa. Et dixit Dominus ad me : Fili hominis, porta hæc clausa erit, et nemo transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingrediatur, et egredietur per eam, et erit clausa⁴⁷. » Isaias, « Ex utero matris vocavi nomen ejus gladium acutum⁴⁸. » Daniel, « Ecce abscissus est lapis sine manibus, et percussit statuum⁴⁹, et factus est in montem magnum, et implevit universam terram⁵⁰. » Lapis igitur abscissus sine manibus, id est utique significat qui genitus est absque viri semine. Isaias iterum, « Audi, cælum, et auribus percipe, terra, quia Dominus locutus est : Filios genui et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem, et asinus præsepe domini sui; Israel autem me non cognovit, et populus me non intellexit⁵¹. » Et rursus, « Sume tibi tomum novæ chartæ magnæ, et scribe in eo hominis stylo, ut velociter deprædationem faciat spoliolum. Et accessi ad prophetissam; et in utero concepit et peperit filium. Et dixit Dominus mihi : Voca nomen ejus, Cito spolia, Velociter deprædare⁵². » Tomum igitur novum de Virgine intelligimus; quemadmodum enim nova charta pura est, cum nihil in ea scriptum est, ita et sancta Virgo viri consuetudinis experta est. Et iterum, « Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur⁵³. » Nullus autem masculus aperit vulvam, sed consuetudo viri cum muliere: igitur dictum illud de Domino est intelligendum. Contingit autem ut primogeniti non pauci impii sint et peccatores. Quomodo igitur omnes ii sancti erunt Domino, et propterea inculpati? Cur item non omne etiam femininum sanctum Domino vocabitur? Manifestum igitur est, ipsum solum sanctum esse, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam At-

D IV. De miraculis, quæ humana carne assumpta Dominus editurus erat.

Jeremias, « Ecce posui te in testamentum gentis, in lucem gentium, ut constitueres terram,

Nobilis in notis ad hunc locum.

(52) Exodi locum iisdem prope verbis laudat Tertullianus in lib. *De carne Christi*, cap. 22.

(53) Codex recentior, ἅγιος ὁ μόνος. Ita et Siphiani codex.

(54) Locus iste non Jeremiæ, sed Isaie est; eum tamen pro Jeremiæ loco accepisse Nyssenium, vel inde patet, quod Baruch testimonium, tanquam unius ejusdem prophætæ subjungat: Baruch autem sæpe ab antiquis sub Jeremiæ nomine laudari solent.

et possideres hereditatem deserti, dicens his qui in vinculis sunt : Exite ; et his, qui in tenebris, Revelamini ⁵⁵. » Hæc autem de puro puloque homine ab ipso non dici, inde patet quod ipse erat qui dixit, « Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius ad eum ⁵⁶. » Isaias, « Confortamini, manus remissæ et genua dissoluta ; consolamini vos, pusillanimes mente, confortamini, nolite timere ⁵⁷. Ecce Deus noster. Ecce Dominus cum fortitudine venit ⁵⁸. » Et rursus, « Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient ; tunc saliet claudus, sicut cervus, et expedita erit lingua ballorum ⁵⁹. » Et rursus, « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me ; evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis remissionem et cæcis visum. »

V. De proditione.

David, « Qui comedebat panes meos, magnificavit super me supplantationem ¹. »

VI. De Passione.

« Popule meus, qui beatos vos dicunt decipiunt vos, et semitam pedum vestrorum turbant. Sed nunc stabit in iudicio Dominus, et statuet ad iudicium populum suum. Ipse Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi, et cum principibus ejus ². » David, « Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania ? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus ³. » Hieronimus, « Spiritus faciei nostræ Deus Dominus captus est in corruptionibus ipsorum, de quo diximus : In umbra ejus vivemus in gentibus ⁴. » Isaias, « Ipse peccata nostra portat, et pro nobis dolet, et nos reputavimus eum esse in labore, et in plaga, et in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, et infirmatus est propter iniquitates nostras. Disciplina pacis nostræ super eum : livore ejus nos sanati sumus. Omnes quasi oves erravimus ; unusquisque a via sua aberravit. Et Dominus tradidit ipsum propter peccata nostra : et ipse propter afflictionem non aperit os. Sicut ovis ad victimam ductus est, et sicut agnus coram tonidente se mutus, sic non aperit os suum in humiliatione ejus, quia tollitur de terra vita ejus ; ab

καὶ κληρονομήσαι κληρονομίαν (55) ἐρήμου, λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύφθητε. » Καὶ ὅτι οὐ περὶ ψίλου ἀνθρώπου λέγει, αὐτὸς ἦν ὁ εἰπὼν, « Οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. » Ἡσαίας, « Ἰσχυρῶσατε, χεῖρες ἀνειμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε, οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ· ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. Ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν, Ἰδοὺ Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται. » Καὶ πάλιν, « Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὅσα κωφῶν ἀκούσονται· πάντα ἀλείψεται, ὡς ἑλαφος, ὁ χυλὸς, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάων (56). » Καὶ πάλιν, « Πνεῦμα Κυρίου ἐπέμπε, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφρασην καὶ τοφλοῖς ἀνάδελφιν. »

Ε'. Περὶ προδοσίας.

Δαβὶδ, « Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερινισμόν. »

Ζ'. Περὶ Πάθους.

« Λαὸς μου, οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐκταράσσουσιν. Ἀλλὰ νῦν καταστήσεται Κύριος εἰς κρίσιν, καὶ στήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ εἰς κρίσιν (57). Αὐτὸς Κύριος εἰς κρίσιν ἤξει μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν. » Δαβὶδ, « Ἴνα τί ἐφρίξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενὰ ; Παρέστησαν ἡ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἀρχόντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. » Ἱερεμίας, « Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν θεὸς Κύριος (58) συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν, ὡς εἶπομεν· Ἐν τῇ σκιά αὐτοῦ ζήσομεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν. » Ἡσαίας, « Αὐτὸς τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἔφερε, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακίῳ. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμελάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς λάθραμεν. Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν· ἕκαστος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ (59) ἐπλανήθη. Καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆς ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἀφῶνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα (60) αὐτοῦ ;

⁵⁵ Isa. xlii, 6-8 ; Bar. iii, 36. ⁵⁶ Isa. xxxv, 8, 4. ⁵⁷ Isa. xl, 9, 10. ⁵⁸ Isa. xxxv, 5, 6. ⁵⁹ Isa. lxi, 1. ¹ Psal. xl, 10. ² Isa. iii, 12-14. ³ Psal. ii, 1, 2. ⁴ Thren. iv, 20.

(55) Codex recentior, κληρονομίαν, λέγων. Ita et Siphani codex. Sed in editione LXX Interpret. est, κληρονομίας ἐρήμου, hereditates desertas.

(56) Codex antiquior, μογιλάων.

(57) Codex antiquior, τὸν λαὸν εἰς κρίσιν.

(58) Codex recentior, ἰταμὶque codex quo usus est Siphani, habet ἡμῶν Κύριος· sed in editione LXX Interpret. est, Χριστὸς Κύριος, quam lectionem Justinus, Irenæus, Cyprianus, et Tertullianus sequuntur.

(59) In editione LXX Interpretum est, ἀνθρώπος τῆ ὁδὸν αὐτοῦ, et mox, παρέδωκεν αὐτόν ταῖς ἀμαρτίας ἡμῶν : lectionem utramque sequitur Justinus Martyr in Apol. 2, pag. 86, et in Dialogo cum Tryphone, pag. 250, itemque alii ; sed posteriori simili-

dem lectionem ex Hieronymo et Cypriano lib. Testim. adversus Judæos, cap. 13, refert Nobis in notis ad hunc locum. Cæterum in recentiori Vaticano, et in alio Siphani codice male legitur, καὶ ἔδωκεν ἑαυτόν.

(60) Hoc in loco longe diversa est LXX Interpretum editio, quæ ita se habet, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. Ἐν τῇ σαπηνιώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρα· Sic non aperit os. In humilitate iudicium ejus sulatum est. Hanc autem lectionem sequuntur Justinus Martyr, Irenæus, Tertullianus et Cyprianus cæterique, nisi quod habent, οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ, Non aperit os suum. Sed Nyssenus videt hic in epitomen redeigisse Isaïæ verba.

τῆ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὅτι αἵρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ζωῆ A αὐτοῦ· ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον. Καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι ἀνομιαν οὐκ ἐποίησαν, οὐδὲ εὐρέθη (61) δόλος ἐν τῷ στήματι αὐτοῦ. » Καὶ μετὰ τίνα, » Διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ὅτι ἀνομιαν οὐκ ἐποίησε, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη· καὶ αὐτὸς ἀμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε, καὶ διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη. » Ἐκ τούτων (62) δῆλον ὅτι οὐ περὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀπαχθέντος ἐν Βαβυλωνίῳ ὁ Προφήτης λέγει, ὡς τινες ὑπέλαβον. Πῶς γὰρ ἂν ὁ λαός, ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ ἤχθη εἰς θάνατον; ἢ ποῖος λαός, καὶ ποίου λαοῦ; Καὶ πάλιν, « Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σταγόνας μου εἰς βράσιματα, τὴ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπυτοσμάτων. » Καὶ πάλιν, « Οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. » Καὶ πάλιν ὁ ταῦτα εἰπὼν, εἶπε, « Τὴν δὲ γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; » Δαβὶδ, « Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί· συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με. Ὄρουσαν χεῖράς μου, καὶ πόδας μου· ἐξηρθήθησαν πάντα τὰ ὀστέα μου. Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν, καὶ ἐπειδὴν με· διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. » Ἰερεμίας, « Ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἀκακὸν ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων. » Καὶ πάλιν, « Δεῦτε, καὶ ἐμβάλλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ· καὶ ἐκτριψώμεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ζώντων (63), καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ ἔτι. » Ζαχαρίας, « Καὶ ἔλαβον ἀ τριάκοντα ἀργύρια τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ· καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι Κύριος. »

Z'. Περὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῦ γενομένου σκότους.

« (64) Ὁψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν κρεμασμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν. Τὸ πρῶτ' ἐρεῖς· Πῶς ἐγένετο ἐσπέρα; καὶ τὸ ἐσπέρας· Πῶς ἐγένετο πρωί; » Ἀμώς, « Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος ὁ Θεός, Δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς. » Ἰερεμίας, « Ἐπέδυσεν ὁ ἥλιος ἐτι μεσοῦσης τῆς ἡμέρας. » Ἡσαίας, « Ὀλην τὴν ἡμέραν διεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀντιλέγοντα, καὶ ἀπειθοῦντα. » Καὶ πάλιν, « Ἄρατε σύσσημον εἰς τὰ ἔθνη. » Καὶ πάλιν, « Καὶ τότε ταῦτα συντελεσθήσεται, λέγει Κύριος, ὅταν ξύλον ξύλων κλιθῆ, καὶ ἀναστῆ, καὶ ὅταν ἐκ ξύλου αἴμα

⁵ Isa. LIII, 4-9. ⁶ Isa. LIII, 12. ⁷ Isa. I, 6. ⁸ Isa. LIII, 2. ⁹ ibid. 8. ¹⁰ Psal. XXI, 17-19. ¹¹ Jer. XI, 49. ¹² ibid. ¹³ Zach. XI, 12; Matth. XXVII, 40. ¹⁴ Deut. XXVIII, 66, 67. ¹⁵ Amos VIII, 9. ¹⁶ Jer. XV, 9. ¹⁷ Isa. LXV, 2, 12. ¹⁸ Isa. LXII, 10. ¹⁹ Zach. XIV, 6, 7.

(61) Verbum, εὐρέθη, deest in editione LXX Interpretum, sed habetur apud Justinum, et apud alios, quos laudat Nobilius in notis, quibus adde Tertullianum *Adversus Judæos*, cap. 40.

(62) Codex antiquior, ἐκ τούτου.

(63) Editio LXX Interpretum. ἀπὸ γῆς ζώντων, quam

iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. Et dabo malos pro sepultura ejus, et divites pro morte illius, quia iniquitatem non fecit, neque dolus inventus est in ore suo ⁵. » Et paulo post, « Propterea ipse possidebit multos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradita est ad mortem anima ejus quoniam iniquitatem non fecit, et in iniquis reputatus est: et ipse peccata multorum tulit, et propter iniquitates eorum traditus est ⁶. » Ex his patet prophetam non loqui de populo, qui in Babylonem adductus est, sicut nonnulli suspicati sunt. Quomodo enim populus propter peccata populi ductus est ad mortem, aut quis populus, et ob cuius populi peccata id passus est? Et iterum, « Dorsum meum dedi ad flagella, et genas meas ad alapas, et faciem meam non averti a confusione sputorum ⁷. » Et rursus, « Non habebat speciem, neque decorem, sed species ejus inhonorata, et deficiens præ filiis hominum ⁸. » Et rursus cum hæc dixisset, ait, « Generationem ejus quis enarrabit ⁹? » David, « Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. Foderunt manus meas, et pedes meos; dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me; diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem ¹⁰. » Jeremias, « Ego autem quasi agnus innocens ductus ad immolandum, non cognoscebam ¹¹. » Et rursus, « Venite, et mittamus lignum in panem ejus, et exteramus eum et viventibus, et nomen ejus non memoretur amplius ¹². » Zacharias, « Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiatum, quem appretiauerunt a filiis Israel; et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus ¹³. »

VII. De cruce, et tenebris quæ in Christi morte factæ sunt.

« Videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros, et non credetis, si quis enarraverit vobis. Mane dices: Quomodo facta est vespera? Et vesperi: Quomodo factum est mane ¹⁴? » Amos, « Et erit in die illa, dicit Dominus Deus, Occidet sol meridie, et contenebrescet in die lux ¹⁵. » Jeremias, « Occidit sol, cum adhuc medius dies esset ¹⁶. » D Isaias, « Tota die expandi manus meas ad populum incredulum, et contradicentem ¹⁷. » Et rursus, « Levate signum in gentes ¹⁸. » Et rursus, « Et tunc hæc consummabuntur, dicit Dominus, quando lignum lignorum inclinatus fuerit, et resurget, et quando e ligno sanguis distillabit ¹⁹. » Zacharias, « Et erit, in die

lectionem sequuntur Justinus in *Dialog. cum Tryphone*, pag. 299, Tertullianus, Cyprianus et alii.

(64) Diversa est hujus loci lectio tam in editione LXX Interpretum, quam apud Justinum, Tertullianum et alios.

illa non erit lux : et dies illa nota Deo : et non dies, A neque nox ; ad vesperam erit lux. » David, « Et sustinui, qui simul contristaretur, et qui consolaretur, et non inveni, et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto ²⁰. » Quorum omnium nihil Davidi contigisse possunt ostendere. Et rursus, « Posuerunt me in lacu infimo ²¹. » Zacharias, « Framea, consurge super pastorem, et in virum populi mei. Percute pastorem meum, et dispergentur oves gregis ²². » Et rursus, « Et in die illa erit, quod super frenum equi est sanctum Domino ²³. »

VIII. De Christi resurrectione.

David resurrectionem ejus prævidens dicebat, « Exsurge, quare obdormis, Domine? exsurge, et ne repellas in finem ²⁴. » Et rursus, « Exsurge, Domine, salvum me fac, Deus meus ²⁵. » Et iterum, « Exsurge, Domine, adjuva nos, et redime nos propter nomen tuum ²⁶. » Et rursus, « Exsurge, Domine, judica terram; quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus ²⁷. » Isaias, « Nunc exurgam, dicit Dominus, nunc glorificabor, nunc exaltabor, nunc videbitis, nunc salvabimini. Vana erit fortitudo spiritus vestri ²⁸. » Osee, « Et quærent faciem meam in tribulatione sua, et mane vigi- labunt ad me, dicentes : Eamus, et revertamur ad Dominum Deum nostrum, quia ipse rapuit, et sa- C nabit nos; percutiet, et curabit nos; sanos nos

²⁰ Psal. LXXVIII, 21, 22. ²¹ Psal. LXXXVII, 7. ²² Zach. XIII, 7. ²³ Zach. XIV, 20. ²⁴ Psal. XLIII, 25. ²⁵ Psal. III, 7. ²⁶ Psal. XLIII, 36. ²⁷ Psal. LXXXI, 8. ²⁸ Isa. XXXIII, 10, 11.

(65) In Vaticano recentiori, et in alio Siphani codice legitur, λέγει Κύριος, ὅτι ἐκ ξύλων αἶμα στάξει. Dicit Dominus, quia de lignis sanguis stillabit. Cæterum hic locus apud Jeremiam non legitur; sed verba illa, *Et deliqua sanguis distillabit*, reperiuntur in Esdræ lib. IV, cap. v, 5. An autem Nyssenius ad hunc Esdræ locum respexerit, videant eruditi. Antiquos sane Patres quartum Esdræ librum fusiorem, quam nunc sit, habuisse, ex locis quos ex eodem libro laudat Ambrosius in libro *De bono mortis*, lucide apparet.

(66) Codex antiquior, καὶ οὐκ ὤξ. Sequitur in editione LXX Interpretum, καὶ πρὸς ἑσπέραν, atque ita Cyprianus quoque legit.

(67) In recentiori Vaticano, et apud Siphaniam male, παρακαλοῦντας, καὶ οὐκ εὐρον· ἔδωκαν.

(68) In vulgata LXX Interpr. editione legitur, ἐπὶ τοῦ ποιμένα μου, καὶ ἐπὶ ἄνδρα πολίτην μου· Super pastores meus, et super virum civem meum. Sed apud Theodoretum, et alios a Nobilio in notis memoratis, legitur ut hic, ἐπὶ τὸν ποιμένα μου, et μοιχ, πάταξον τὸν ποιμένα. Justinus autem in *Dialogo cum Tryphone* pag. 275 habet, Πομφαλα, ἐξεγέρθη: ἐπὶ τὸν ποιμένα μου, ἐπὶ ἄνδρα τοῦ λαοῦ μου, etc. πάταξον τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα αὐτοῦ· quæ lectio similis est lectioni, quam hic sequitur Nyssenius, nisi quod habet, τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης· Hieronymus quoque legit, *Dispergentur*. Nyssenius tamen in *Antirrhethico adversus Apollinarem* cap. 18, legit, *Framea suscitare super pastorem meum, et super virum con-*

στάξει (65). » Ζαχαρίας, « Καὶ ἔσται, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ οὐκ ἔσται φῶς· καὶ ἡ ἡμέρα ἐκεῖνῃ γνωστὴ τῷ Κυρίῳ· καὶ οὐχ ἡμέρα, καὶ οὐ ὠξ (66)· τὸ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. » Δαβὶδ, « Καὶ ὑπέμεινα σὺλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξες, καὶ παρακαλοῦντα, καὶ οὐχ εὐρον· καὶ ἔδωκαν (67) εἰς τὸ βρώμα μου χάλιν, καὶ εἰς τὴν δέψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. » Ἐν οὐρανῷ ἔχουσι ἐπὶ Δαβὶδ δεῖξαι γινόμενον. Καὶ πάλιν, « Ἐβέντο με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ. » Ζαχαρίας, « Πομφαλα, ἐξεγέρθη: ἐπὶ τὸν ποιμένα, καὶ ἐπὶ ἄνδρα τοῦ λαοῦ μου (68)· πάταξον τὸν ποιμένα μου, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης. » Καὶ πάλιν, « Καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ, ἔσται τὸ ἐπὶ τὸν χάλιν (69) τοῦ ἔππου ἄγον τῷ Κυρίῳ. »

B

H. Peri ἀναστάσεως Χριστοῦ.

Δαβὶδ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ προορῶν ἔλεγεν· « Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὕπνοις, Κύριε; ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπόσῃ εἰς τέλος. » Καὶ πάλιν, « Ἀνάστα, Κύριε· σῶσόν με, ὁ Θεός μου. » Καὶ πάλιν, « Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. » Καὶ πάλιν, « Ἀνάστα, Κύριε, κρίνον τὴν γῆν, ὅτι σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. » Ἡσαίας, « Νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος, νῦν δοξασθήσομαι, νῦν ὑψωθήσομαι, νῦν ἔψεσθε, νῦν σωθήσεσθε (70)· ματαία ἔσται ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος ὑμῶν. » Ὠσηέ, « Καὶ ζητήσουσι τὸ πρόσωπόν μου ἐν θλίψει αὐτῶν, καὶ (71) ὀρθρωσὶ πρὸς μὲ, λέγοντες, Πορευθῶμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς ἤρπακε, καὶ ἴασται (72) ἡμᾶς· πατάξει, καὶ μοτώσει ἡμᾶς·

tribulem meum, hoc est, σύμφυλόν μου, quod postremum verbum ex Aquilæ versione desumptum est.

(69) Male in recentiori Vaticano, et apud Siphaniam ἐπὶ τῶν χάλινῶν.

(70) Codex Siphani et Vaticanus recentior habent νῦν ὑψωθήσομαι, νῦν σωθήσεσθε. Sed in editione LXX Interpr. est, νῦν ὑψωθήσομαι, νῦν ἔψεσθε, νῦν αἰσθηθήσεσθε. In nonnullis autem libris, αἰσθηθήσεσθε, est, αἰσθήσεσθε. In uno est, αἰσχυνθήσεσθε, cui lectioni suffragatur Hieronymus. Sed Cyprianus lib. II *Adversus Judæos*, cap. 26, utramque retinuit; legit enim, *Nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini*. Sed lectio quam hic sequitur Nyssenius, nescio an apud alium quempiam scriptorem reperitur.

(71) In editione LXX Interpr. deest καὶ, et interpretungitur ante, ἐν θλίψει, quibus verbis incipit caput 6. Tertullianus tamen lib. IV *Adversus Marc.* c. 45, Nyssenii interpunctionem sequi videtur; nam legit, *Ut quærant faciem meam, ante lucem vigi- labunt*, etc.

(72) In recentiori Vaticano codice, et apud Siphaniam est, ὅτι αὐτὸς πέτακε, καὶ ἴασατο. Postrema vox librarii videtur error; sed, πέτακε, licet cum Hebraica lectione non concordet, in cæteris tamen libris ita scribi testatur Nobilius. Tertullianus alteram lectionem exprimit in lib. *Adversus Judæos* cap. 45; scribit enim, *Quoniam ipse eripiet, et liberabit nos*. Vide eundem in lib. IV *Adversus Marc.* c. 42.

ὕγιασι ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας· ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ A τρίτῃ ἀναστησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ γνωσόμεθα, διώξωμεν τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον (75), ὡς ὄρθρον ἔτοιμον εὐρήσομεν (74) αὐτόν. » Δαβὶδ, « Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ᾄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. » Καὶ πάλιν, « Ἐγενήθη ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀδοθήητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. » Τίς δὲ ἐλεύθερος θανάτου, εἰ μὴ ὁ Θεός; Γέγονε γὰρ ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀδοθήητος, ταπεινώσας τὴν ἑαυτοῦ σάρκα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ἡσαίας, « Ἰδοὺ (75) τίθημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαίον, ἐκλεκτὸν, ἐντιμὸν· καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ καταισχυνθήσεται. » Γέγονε γὰρ « εἰς κεφαλὴν γωνίας, » ἐτέρας δηλαδὴ οἰκοδομῆς (76) τῆς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ἐστὶ (77) Οὐραμαστὴ ἐπὶ ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

Θ. *Περὶ τῆς ἀναλήψεως.*

Δαβὶδ, « Ἀνέθῃ ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. » Ὅτι δὲ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λέλεκται, Δαβὶδ λέγει, « Ἐθεώρουν, » φησὶ, « καὶ ἰδοὺ ὀρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο. » Καὶ μετὰ τινά, « Καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος· καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ προσήθη (78)· κῦψ ἔδωθ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ ἀρχή, καὶ ἡ βασιλεία· καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, καὶ γλώσσαι δουλεύουσιν κῦψ· ἡ ἐξουσία αὐτοῦ, ἐξουσία αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσει, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. » Καὶ ἀλλοῦ Δαβὶδ, « Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. »

Υ. *Περὶ τῆς δόξης τῆς Ἐκκλησίας.*

Δαβὶδ, « Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχύρω, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. »

ΙΑ'. *Περὶ τῆς περιτομῆς.*

Ἐροῦσι δὲ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι εἰ τὸν αὐτὸν Θεὸν σέβετε, τί μὴ περιτέμνεσθε, ἢ ζῶα προσφέρετε εἰς θυσίαν, ἢ σαββατίζετε, τῶν Γραφῶν περὶ τούτων διαγορευουσῶν; Ἀκούσονται οὖν (79), ὅτι ἡ περιτομὴ οὐκ ἦν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐν χρόνῳ ἐγένετο, ἕως καὶ ἐν χρόνῳ παυσομένη· ἔπειτα, ὅτι ὁ Θεὸς διατάξάμενος τοῖς πατράσι τὴν περιτομὴν, αὐτοὺς εἶπεν, Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται λέγει Κύριος, καὶ διαθήσεται τῷ οἴκῳ (80) Ἰσραὴλ διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν παλαιάν, ἣν διεθέμην ταῖς πατράσιν αὐτῶν (81), ἐπιλαθόμενου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, τοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμεναν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἡμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος. » Καὶ πάλιν αἰτιώμενος τοὺς Ἰουδαίους λέγει, « Πάντα

faciet post dies duos; in die tertio resurgemus coram eo, et sciemus. Persequamur ut cognoscamus Dominum, quasi mane paratum inveniemus eum 29. » David, « Quoniam non derelinques animam meam in inferno : neque dabis sanctum tuum videre corruptionem 30. » Et rursus, « Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber 31. » Quis vero liber a morte nisi Deus? Factus est enim sicut homo auxilio destitutus, cum humiliavit carnem suam usque ad mortem, mortem autem crucis. Isaias, « Ecce ego pono in Sion lapidem summum angularem, electum, honorabilem; et qui crediderit in eum, non confundetur 32. » Factum est enim « in caput anguli 33 », alterius videlicet aedificii Ecclesiae quae est mirabilis in oculis nostris.

IX. *De Ascensione.*

David, « Ascendit Deus in júbilo, Dominus in voce tubae 34. » Haec autem de Salvatore nostro asseri, ex eo colligitur, quod Daniel dicat, « Ecce throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit 35. » Et paulo post, « Et ecce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniens, et usque ad Antiquum dierum pervenit et adductus est. Ipsi datus est honor, principatus, et regnum, et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient. Potestas ejus, potestas sempiterna, quae non pertransibit : et regnum ejus non corrumpetur 36. » Et alicubi David, « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum 37. »

X. *De gloria Ecclesiae.*

David, « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta, variegata 38. »

XI. *De circumcissione.*

Dicent autem Judaei omnes : Si eundem ac nos Deum veneramini, cur non circumcidimini, animalia non offertis ad sacrificium, nec Sabbatum celebratis, cum Scripturae de his rebus expresse praecipiant? Sciant igitur circumcissionem non fuisse ab initio, sed certo tempore institutam fuisse, ut quae etiam certo tempore finem habitura esset; deinde Deum, qui patribus, ut circumciderentur, mandaverat, ipsum dixisse : « Ecce dies veniunt, ait Dominus, et disponam domui Israel testamentum novum, non juxta testamentum quod disposui patribus eorum, cum apprehendi ego manum eorum ad educendum eos de terra Aegypti, quia ipsi non manserant in testamento meo, et ego

29 Osee v. 15; vi. 4-5. 30 Psal. xv, 40. 31 Psal. lxxxvii, 6. 32 Isa. xxviii, 16. 33 Psal. cxvii, 22, 28. 34 Psal. xlii, 6. 35 Dan. vii, 9. 36 Dan. ix, 14. 37 Psal. cix, 1. 38 Psal. xlii, 40.

(75) Siphani codex et Vaticanus recentior, ἐνώπιον αὐτοῦ διώξωμεν.
 (74) Cod. antiquior Vatic. καὶ εὐρήσομεν.
 (75) In editione LXX Interpr. diversa sunt hujus loci verba; sed idem fere sensus.
 (76) Codex Siphani, et Vaticanus recentior, οἰκοδομίας.
 (77) Codex antiquior, ἣτις καὶ ἐστὶ.
 (78) In editione LXX Interpr. est προσηνέχθη, oblatum est; sed Nobilius in notis praefert lectionem quam hic Nyssenensis sequitur.
 (79) Codex recentior, γούν.
 (80) Codex antiquior, ἐν τῷ οἴκῳ.
 (81) Siphani codex, et recentior Vaticanus, ὁμῶν. Sed mox antiquior codex legit, ἐπιλαθόμενος τῆς χειρὸς.

neglexi eos, ait Dominus 20. » Et rursus incensans A
 Judæos ait, « Omnes gentes incircumcisæ carne,
 populus autem iste incircumcisus est corde 20. 21. »
 Et rursus, « Circumcidite cor vestrum, et non car-
 nem præputii vestri. » Et iterum, « Novale vobis
 novalia, et nolite serere super spinas; sed cir-
 cumcidite duritiâ cordis vestri. » Jeremias, « Et
 circumcidite Deo præputium cordis vestri. » Porro
 per circumcisionem neminem justificari, ex his
 perspicuum est; Abraham incircumcisus placuit
 Deo; nam prius visus est gratus et acceptus Deo
 esse, et tunc demum ipsi circumcisionem dedit.
 Qui etiam in deserto quadraginta annorum spatio
 nati sunt, et ipsi circumcisione caruerunt; quique
 ab Adam usque ad Abrahamum Deo placuerunt,
 similiter omnes incircumcisi erant; nam quia po-
 pulus gentibus immisceri debebat, idcirco data est
 circumcisio. Hujus autem rei ratio manifesta est.
 Circumcisionis quippe usus ab Abrahamo initium
 habuit, quem cum Deus supra omnes illius ætatis
 homines dilexisset, ex ipso Christum quoque se-
 cundum carnem nasci prædestinavit. Itaque ut id
 quod fieri voluerat, posset etiam sincere et legi-
 time fieri, idcirco opus fuit circumcisione et se-
 gregatione a reliquis gentibus, ut veluti quodam
 serpto lex ipsos a cæteris hominibus separaret.
 Quamobrem eo nato ob quem hæc facta sunt,
 antiquum rerum ordinem instituta fuerant.

τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα σαρκί, ὁ δὲ λαὸς οὗτος τῆ καρ-
 δία. » Καὶ πάλιν, « Περιτέμνεσθε τὴν καρδίαν
 ὑμῶν, καὶ μὴ τὴν σάρκα τῆς ἀκροβουστίας ὑμῶν (82).
 Καὶ πάλιν (83), « Νεώσατε ἑαυτοὺς νεώματα, καὶ
 μὴ σπείρετε ἐκ' ἀκάνθων (84)· ἀλλὰ περιτέμνεσθε
 τὸ σκληρὸν τῆς καρδίας ὑμῶν. » Τερεμίας (85).
 « Καὶ περιτέμνεσθε τῷ Θεῷ τὴν ἀκροβουστίαν τῆς
 καρδίας ὑμῶν. » Ὅτι δὲ οὐδένα δικαιοῦ ἢ περιτομῆ,
 ἄλλο ἐκ τούτων· Ἀβραὰμ ἀπερίτμητος εὐρέ-
 στησε (86) τῷ Θεῷ· πρῶτον γὰρ ὤφθη εὐαρεστῶν,
 καὶ τότε αὐτῷ τὴν περιτομὴν δίδωσι. Καὶ οἱ ἐν τῇ
 ἐρήμῳ δὲ γεννηθέντες, ἐν τοῖς τεσσαράκοντα ἔτεσι
 ἀπερίτμητοι ἦσαν· καὶ οἱ ἀπὸ Ἀδάμ ἕμοιως ἕως
 Ἀβραὰμ εὐερέστησαν τῷ Θεῷ, πάντες ἀπερίτμητοι
 ἦσαν· διὰ γὰρ τὸ ἐπιμίγνυσθαι τὸν λαὸν εἰς τὰ ἔθνη.
 B ἐδόθη ἡ περιτομὴ, καὶ ἡ αἰτία δὴλη· εἰληψε γὰρ τὴν
 ἀρχὴν τὰ τῆς περιτομῆς ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ, ὃν ἀγαπί-
 σασθε ὑπὲρ πάντας τοὺς τότε ὁ Θεὸς, ἐξ αὐτοῦ γεννη-
 θήσεσθαι καὶ τὸν Χριστὸν κατὰ σάρκα προέθετο. Ἰα-
 οὖν (87) ὅπερ ἐβουλήθη, καθαρῶς γενέσθαι δυνατῆ,
 καὶ ἀνοθεύτως, τοῦτου χάριν ἐδέησε (88) περιτομῆς,
 καὶ τῆς περὶ τὰ λοιπὰ γένη ἀμιξίας, ἵνα ὡσπερ ἡ
 διάφραγμα, τῶν λοιπῶν αὐτοῦσ ἀνθρώπων χωρῆται (89)
 ὁ νόμος. Ὅθεν καὶ τεχθέντος τοῦ δι' ἃν ταῦτα γέγονε,
 λοιπὸν ὡς περιττὰ τῷ Θεῷ τὰ παρὰ τὴν ἀρχαίαν
 ξενίζοντα κατὰστασιν ἐκδέδληνται.

tunc utique illa abrogata fuere, quæ a Deo præter

XII. De sacrificiis.

IB. Περὶ θυσιῶν.

Similiter Deus clamat, dicens, « Vivo ego, dicit C
 Dominus, quoniam de sacrificiis et holocaustis non
 mandavi patribus vestris, ex quo die reduxi eos
 de terra Ægypti et usque ad hunc diem 22. » Isaias,
 « Nunquid ego præcepi patribus vestris exeuntibus
 e terra Ægypti, ut offerrent mihi holocausta et
 sacrificium? » Et rursus, « Quo mihi multitudinem
 sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? Plenus sum
 holocaustis arietum, et adipem agnorum, et san-
 guinem taurorum, et hircorum nolo: neque veni-
 latis, ut appareatis mihi. Quis enim quæsit hæc
 deo manibus vestris? Calcere atrium meum non
 opponetis. Si afferatis similam; vanum incensum
 abominatio mihi est. Neomenias vestras, et sab-
 bata vestra, et diem magnum non fero; jejunium,
 et otium, et festivitates vestras odit anima mea 23. »
 Et rursus, « Lavamini, mundi estote, auferte mala
 ex animabus vestris 24. » David, « Non comedam car-

'Ὅμοιως ὁ Θεὸς βοᾷ, λέγων· Ὁ Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύ-
 ριος, ὅτι περὶ θυσιῶν, καὶ ὀλοκαυτωμάτων οὐκ ἐν-
 τετελάμην πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, ἀπ' ἧς ἡμέρας
 ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἕως τῆς ἡμέ-
 ρας ταύτης. » Ἡσαίας (90), « Μὴ ἐγὼ ἐνετετέλαμην
 τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἐκπορευομένοις ἐκ γῆς Αἰγύ-
 πτου προσενεγκεῖν (91) μοι ὀλοκαυτώματα καὶ θυ-
 σίας; » Καὶ πάλιν, « Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν
 ὑμῶν, λέγει Κύριος; πλήρης εἰμι ὀλοκαυτωμάτων (92)
 κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων, καὶ τρά-
 γων οὐ βούλομαι· οὐδ' ἂν ἐρχηθεὶς ὀφθῆναι μοι. Τίς
 γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; πῶς
 τὴν αὐλήν μου οὐ προσθήσεσθε. Ἐὰν φέρητέ μοι
 σεμίδαλι, μάταιον θυμίαμα βδέλυγμα μοι ἐστὶ (93).
 Τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ Σάββατα ὑμῶν, καὶ
 ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν, καὶ ἀργίαν,
 καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν, μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. » Καὶ πάλιν
 D λιν (94), « Λούσασθε, καὶ καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλειτε

20 Jer. xxxi, 31, 32 apud LXX; c. xxxviii. 21 Ibid. 16.
 (82) Locum hunc in sacro Textu non reperi. Vide an respiciat ad locum Deut. x, 16.
 (83) In recentiori codice additur, Τερεμίας.
 (84) Codex recentior, ἐκ' ἀκάνθων.
 (85) Jeremias nomen deest hic in recentiori codice Vaticano. Vide an sit locus Deut. x, 16; nam apud Jeremiam hæc verba me legisse non memini.
 (86) Idem codex et Siphanius, ἔδωκεν.
 (87) In recentiori codice deest οὐ.
 (88) Idem codex ἐδέχθη.
 (89) Idem codex διαχωρίζη.
 (90) Locum hunc apud Isaiam me legisse non memini; similia habentur apud Jeremiam cap. vi, 22, ex quo etiam loco præcedentia verba sumptuisse videntur.
 (91) Codex antiquior προσενέγκαι.
 (92) Male idem codex, ὀλοκαυτώματα.
 (93) Siphani codex, et Vaticanus recentior. μάταιόν μοι βδέλυγμα ἐστὶ. Siphanius vertit, Vanum mihi, et abominatio est.
 (94) Codex antiquior, καὶ μετ' ἄλλα.

τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. » Δαβὶδ, « Οὐ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἶμα τράγων πίνομαι. » Καὶ πάλιν, « Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους. » Καὶ πάλιν, « Θύσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως (95). » Ἀμὼς, « Μεμίσσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἑορτὰς ὑμῶν, ([96] καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσι ὑμῶν (97)· διότι· καὶ ἐξ ἐν ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὑμῶν,) οὐ προσδέξομαι αὐτὰ, καὶ σωτηρίου ἐπιφανείας ὑμῶν (98) οὐκ ἐπιδέξομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἤχον φθῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων οὐκ ἀκούσομαι. » (99) Μαλαχίας, « Οὐκ ἔστι μοι θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου, καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται (1) τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρὰ· διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. »

II'. Περὶ τοῦ Σαββατίσσειν.

Τὸ Σάββατον ἐδόθη αὐτοῖς, τοῦ καταπαῦσαι (2) τὴν φιλοχρήματον αὐτῶν ἐπιθυμίαν. Τοῦ λαοῦ γὰρ πενομένου, ἐξεληθόντος ἐκ τῆς Αἰγύπτου (3), καὶ μηδὲν ἔχοντος, πλὴν ὧν ἐχρήσαντο παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, σπουδὴν ἐποίητο ἕκαστος διὰ τοῦ ἀνευδότου πόνου πλοῦτον ἐαυτῷ περιποιῆσαι. Διὸ λέγει, « Ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ οὐ ποιήσεις πᾶν ἔργον ἐν αὐτῇ. » Καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει, ἵνα ἀναπαύσῃ σὺ, καὶ ἡ γυνὴ σου, καὶ ὁ υἱός σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου, καὶ ὁ παῖς σου, ὁ βοῦς σου, καὶ τὸ ὑπόζυγιόν σου. Ἐπεὶ τοι τίνος ἔνεκεν ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ κυκλῶν τὴν Ἰεριχὺ μετὰ σαλπύγγων ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας, οὐκ ἐσχόλασε τῷ Σαββάτῳ; Πῶς δὲ τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ περιτέμνεται παιδίον; Διὰ τί δὲ ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου τίκτε· γυνή; Πῶς δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς πᾶσαν θυσίαν ἐν Σαββάτῳ ποιῶσι; Πῶς δὲ ἡλῖος, καὶ σελήνη, καὶ ἄστρα τὸν ὠρισμένον δρόμον ἐκτελεῖ καὶ τῷ Σαββάτῳ;

III'. Περὶ τοῦ κατασφραγίζεσθαι.

Δαβὶδ (4), « Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε. » Καὶ πάλιν, « Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν· καὶ ἰδέτωσαν οἱ μισοῦντές με, καὶ αἰσχυρθήτωσαν, ὅτι σὺ, Κύριε, ἐβοήθησάς μοι καὶ παρεκάλεσάς με. » Καὶ πάλιν, « Ἐδώκας τοῖς

nes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo ⁴⁵. » Et rursus, « Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos ⁴⁶. » Et rursus, « Im-mola Deo sacrificium laudis ⁴⁷. » Amos, « Odio habui, repuli festivitates vestras (nec odorabor in conventionibus vestris. Quia, si obtuleritis mihi holocausta, et sacrificia vestra), non suscipiam ea, et salutare præsentiæ vestræ non respiciam. Transfer a me sonitum carminum tuorum: et psalmum organorum tuorum non audiam ⁴⁸. » Malachias, « Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus omnipotens: et sacrificium non suscipiam de manibus vestris, quia ab ortu solis, et usque ad occasum clarificatum est nomen meum in gentibus, et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium mundum, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens ⁴⁹. »

XIII. De Sabbati celebratione.

Sabbatum datum est eis ad sedandum nimium, quo tenebantur, pecuniæ studium. Nam cum populus pauper egressus esset ex Ægypto, et nihil haberet præter ea quæ commodato acceperat ab Ægyptiis, unusquisque operam dabat, ut continenti atque assiduo labore sibi divitias pararet. Quamobrem ait, « Sex diebus operaberis; die autem septimo non facies ullum opus in eo ⁵⁰. » Causamque subdit, ut requiescas tu, et uxor tua, et filius tuus, et filia tua, et puer tuus, et ancilla tua, bos tuus, et subjugale tuum. Alioqui cujus rei gratia Jesus filius Nave ⁵¹ septem diebus circumdans Jericho cum tubis, in Sabbato feriatum non est? Quomodo die octava circumciditur puer? Cur in die Sabbati mulier parit? Quomodo etiam sacerdotes omne sacrificium in Sabbato faciunt? Quomodo item sol, et luna et astra definitum cursum etiam in Sabbato conficiunt?

XIV. De signi impressione.

David, « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine ⁵². » Et rursus, « Fac mecum signum in bono, et videant qui oderunt me, et confundantur, quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me ⁵³. » Et rursus, « Dedisti metuentibus te

⁴⁵ Psal. xlix, 13. ⁴⁶ ibid. 9. ⁴⁷ ibid. 14. ⁴⁸ Amos v, 21-23. ⁴⁹ Malach. i, 10, 11. ⁵⁰ Exod. xx, 10-
⁵¹ Jos. vi, 10. ⁵² Psal. lv, 7. ⁵³ Psal. lxxxv, 17.

(95) Codex recentior et alius Siphani, δικαιοσύνη, ut videatur locus esse Psalmi iv, 6.

(96) Quæ semicirculis includuntur librarii, ut patet, errore deerant in Siphani codice, nec etiam habentur in recentiori Vaticano, licet in utroque codice quædam ex his loco non suo inserantur.

(97) In editione LXX Interpretum additur vox, θυσίας, quæ tamen non habetur nec apud Justinum in *Dialogo cum Tryphone* pag. 258, nec apud Tertullianum, qui in lib. v *Adv. Marcionem* habet, *Non odorabor in frequentibus vestris*.

(98) Siphani codex et Vaticanus recentior, σωτηρίους ἐπιφανείας αὐτῶν· postrema vox videtur esse librarii error. Priorem vocem habet etiam vulgata LXX Interpretum editio; sed alii codices et D. Heie-

ronymus, ut scite Nobilius advertit, habent σωτηρίου, quibus addendus est Justinus modo laudatus.

(99) Quæ semicirculis includuntur non habentur in recentiori Vaticano, nec apud Siphani.

(1) In Romana LXX Interpretum editione est, προσάγεται· sed apud Justinum in *Dialogo cum Tryphone*, pag. 246, legitur, θυσία προσφέρεται· verum inferius pag. 260 cum Nysseno legit θυμίαμα προσφέρεται. Cyprianus lib. i *Adv. Jud.*, c. 46: *Οδοὶς incensi offeruntur*.

(2) Codex antiquior, παῦσαι.

(3) Idem codex, πενομένου ἐκ γῆς Αἰγύπτου.

(4) Codex Vaticanus antiquior, Δαβὶδ πρῶτος, Ἐσημειώθη.]

significationem, ut fugiant a facie arcus ⁵⁵. « Ezechiel, « Fili hominis, transi mediam Jerusalem, et da signum super frontes virorum gementium, et dolentium super iniquitatibus, quae sunt in medio ipsorum ⁵⁵. » Et rursus, « Sex viri veniebant a porta excelsa, quae respicit ad aquilonem, et uniuscujusque securis in manu ejus. Audientes, ite in civitatem, et percutite, et non parcite oculis vestris, et non miseremini; senem, et adolescentem, et virginem, et parvulos, et mulieres interficite ad interuiccionem. Super omnes autem, super quos est signum meum, ne appropinquetis ⁵⁶. » Sacrificia autem illis facienda praescipit, non quod Deus sacrificiis holocaustisque indigeret, sed quia cum Levitica tribus sortem in promissionis terra non haberet, quippe quod ipse Deus sors ejus erat, hanc eis alimenta sibi comparandi rationem tribuit; volebat enim eos qui sacerdotio fungerentur, labore manuum, negotiatione alisque fraudulentis artibus ali.

XV. De Evangelio.

David, « Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa ⁵⁷. » Et rursus, « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem ⁵⁸! »

XVI. De incredulitate Judaeorum, et Ecclesiarum gentium.

Isaias Dei nomine, « Neque nosti, neque scisti, neque a principio aperui aures tuas; noveram enim quoniam praevaticans praevaticaberis ⁵⁹. » Et rursus, « Magnum nomen ejus in gentibus, et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium mundum ⁶⁰. » Michaeas, « Et erit in novissimis dierum manifestus mons Domini, praeparatus super vertices montium, et elevabitur super colles; et festinant ad eum populi, et ibunt gentes multae, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob; et illuminabunt nos viis ejus, quia de Sion exiet lex, et verbum Domini de Jerusalem ⁶¹. » Jeremias, « Et dixit Dominus ad me; Ecce dedi verba mea in os tuum; ecce constitui te hodie super gentes et super reges, ut eradicet, et detranctes, et disperdas, et reardifices et plantes ⁶². » Si haec de Jeremia dicta sunt, ecquae regna iste everit, aut quas gentes perdidit? Verum de Do-

αφοθυμένοις σε σημαίωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τούτου. » Ἐζεκιήλ, « Υἱὸς ἀνθρώπου, διέλθε μέσσω τῆν Ἱερουσαλήμ, καὶ δὸς τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ μέτωπα (5) τῶν ἀνθρώπων, τῶν στεναζόντων, καὶ κατωδυνωμένων ἐπὶ ταῖς ἀδικίαις, ταῖς γινομέναις ἐν μέσσω αὐτῶν. » Καὶ πάλιν, « Ἐξ ἄνδρες ἤρχοντο ἀπὸ τῆς πύλης τῆς βλεπούσης πρὸς βορρᾶν, καὶ ἐκάστη ἡ πέλυξ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ (6) ἀκούοντες (7) πορεύσθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ κόπτετε, καὶ μὴ φείσασθε τὰς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ μὴ ἐλεήσητε· πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ παρθένον (8), καὶ νῆπια, καὶ γυναῖκας ἀποκτείνετε (9) εἰς ἐξάλειψιν ἐπὶ δὲ πάντας. ἐφ' οὓς ἐστὶ τὸ σημεῖόν μου, μὴ ἐγγίσγητε. » Περί δὲ τοῦ θύειν αὐτοὺς εἰρηται, οὐχ ὅτι ὁ Θεὸς εἰδεῖτο θυσιαῶν, ἢ ὀλοκαυτωμάτων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Λευϊτικὴ φωνὴ οὐκ εἶχε κλήρον ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς κληρὸν αὐτῆς, ταύτην ἔδωκεν αὐτοῖς εἰς τὸ τρέφεσθαι πρόφασιν· οὐκ ἐβούλετο γὰρ αὐτοὺς ἱερατεύοντας, ἀπὸ πόνου καὶ πραγματείας, ἦγον καπιλασίας, τρέφεσθαι.

1E'. Περί τοῦ Εὐαγγελίου.

Δαβὶδ, « Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. » Καὶ πάλιν, « Ὡς ὠραία εἰσὶ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην! »

1G'. Περί τῆς ἀπιστίας τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν ἔθνῶν Ἐκκλησίας.

Ἦσατας ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, « Οὐτε ἔγνωσ, οὐτε ἠπίστασο (10), οὐτε ἀπ' ἀρχῆς ἤνοιξά (11) σου τὰ ὦτα· ἦδειν γάρ, ὅτι ἀπειθῶν ἀπειθήσεις (12). » Καὶ πάλιν, « Μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσι (13) καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὄνοματι μου, καὶ θυσία καθαρὰ. » Μιχαίας, « Καὶ ἔσται ἐπὶ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἔμφανες τὸ ὄρος Κυρίου, ἐπιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, καὶ μετρωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν· καὶ σπεύσουσι (14) πρὸς αὐτὸ λαοὶ, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ, καὶ ἔρρωσι, δεῦτε ἀναθώμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ· καὶ φωτισοῦσιν ἡμᾶς ταῖς ὁδοὶ αὐτοῦ (15)· ὅτι ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. » Ἰερεμίας (16), « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με, ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου ἐν στόματι σου· ἰδοὺ κατέστησά σε σήμερον ἐπ' ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐκρυσῶν, καὶ κατακόπτειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ ἀνοικοδομεῖν, καὶ καταουτεῖν. » Καὶ :

⁵⁵ Psal. LIX, 6. ⁵⁶ Ezech. IX, 4. ⁵⁷ Ibid. 2, 5. ⁵⁸ Psal. LXXII, 12. ⁵⁹ Isa. LII, 7; Rom. X, 15. ⁶⁰ Isa. XLVIII, 8. ⁶¹ Malach. I, 11. ⁶² Mich. IV, 1, 2. ⁶³ Jer. I, 10.

(5) Siphani codex, et Vaticanus recentior ἐπὶ τὸ δὲ μέτωπον.
 (6) Male in recentiori Vaticano, καὶ ἕκαστος πέλυξ ἐστὶ τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Siphani legit ἐκάστη.
 (7) Hic multum discrepat editio Romana, quae habet, καὶ τούτοις εἶπεν ἀκούοντός μου. Apud Tertullianum tamen *adv. Jud.* cap. 11 legitur, *Et in his dixit ad audientem.*
 (8) Codex antiquior καὶ παρθένους· sed in singulari, παρθένον, habet etiam Tertull. *adv. Jud.* cap. 11, Cyprianus *adv. eosdem lib. II, cap. 22* et alibi.
 (9) Siphani codex et recentior Vat. καὶ ἀποκτείνετε· sed eam particulam nec editio LXX Interpr., nec Tertullianus, nec Cyprianus habent.

(10) Romana editio ἠπίσταω.
 (11) Siphani codex, et Vaticanus recentior, ἤνοιξας, *aperuisti.*
 (12) Editio Romana LXX Interpr. ἔγνων γὰρ ἐπὶ ἀθετῶν ἀθετήσεις.
 (13) Codex Vaticanus recentior, ἐπὶ τοῖς ἔθνεσι. Mox in vetustiori deest τόπος, librarii, ut videtur, errore.
 (14) Male codex antiquior σπεύσουσι.
 (15) Ita et Justinus legit in *Dial. cum Tryphano* pag. 356, sed habet τὴν ὁδὸν αὐτοῦ.
 (16) Locus iste Jeremia paulo diversis verbis, sed eodem fere sensu legitur in Romana LXX Interpretum editione.

ταῦτα περὶ Ἱερουσαλὴμ, ποίας βασιλείας ἐξεθρίξωσεν, ἢ ἅ ποία ἔθνη ἀπόλεσεν; Ἀλλὰ περὶ τοῦ Κυρίου εἰρηται, ἐκρίνωσαντος ἀπὸ πάσης ψυχῆς πιστευούσης αὐτῷ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀντικειμένου, ὃς κατέστρεψε τὰ οἰκοδομήματα τῆς κακίας, καὶ τῶν μοχθηρῶν δογμάτων (17), καταφτεύσας τὰ κρείττονα. Δαβὶδ, « Πῦσαι με ἐξ ἀντιλογίας λαοῦ, καταστάσεις με εἰς κερφαλὴν ἔθνων. Λαός, ὃν οὐκ ἔγνω, ἐδούλευσέ μοι· εἰς ἀκοὴν ὧτιον ὑπήκουσέ μου· υἱοὶ ἀλλότριοι ἐφεύσαντό μοι (18)· υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τριβῶν αὐτῶν. » Μωϋσῆς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ πρὸς Ἀβραάμ, « Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ πέρατα (19) τῆς γῆς. » Καὶ πάλιν, « Ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτῶν, καὶ δεῖξω τί ἔσται αὐτοῖς ἐπ' ἐσχάτων (20), ὅτι γενεὰ ἐξεστραμμένη ἔστιν. Υἱοὶ οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς· αὐτοὶ παρεζήλωσάν (21) με ἐπ' οὐ Θεῷ, παρώργισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, καὶ γὰρ παραζήλωσάν αὐτοὺς ἐπ' οὐκ ἔθνεϊ· ἐπ' ἔθνεϊ ἀσυνέτῳ παροργισάμενος αὐτοὺς. » Καὶ ἀλλαχοῦ, « (22) Δώσεαι, φησὶν, « τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ. » Ἡσαίας (23), « Ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν. ([24] Εἶπα, Ἰδοὺ πάρεμι ἔθνη (25), οἳ οὐκ ἐπεκαλέσαντο τὸ ὄνομά μου. ») Δαβὶδ, « Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου, καὶ ξένος τοῖς υἱοῖς τῆς μητρὸς μου. » Ἡερὶ δὲ τῶν ἔθνων λέγει, « Ἀπαγγελῶ (26) τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. » Ἡερὶ Ἰουδαίων, « Δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου διὰ παντὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι. » Μαλαχίας, « Οὐκ ἔστι μου θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. » ([27] Περὶ Ἑθνῶν δὲ, « Ὅτι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόςασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. ») « καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. » (Περὶ δὲ Ἰουδαίων λέγει,) « Ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτό. » Δαβὶδ, « Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχασίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. » Μωϋσῆς (28), « Ἐασόν με ἐξαλεῖψαι τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ δώσω σοι ἔθνος μέγα, καὶ πολὺ,

quæ in omni Æthi anima adversarii regnum evertit, qui malitiæ molimina destruit, et perversorum loco meliora dogmata plantat. David, « Erue me de contradictionibus populi; constitues me in caput gentium. Populus quem non cognovi, servivit mihi; in audita auris obediuit mihi. Filii alieni mentiti sunt mihi; filii alieni inveterati sunt et claudicaverunt a semilibus suis ⁶². » Moyses Dei nomine ad Abraham, « Et benedicentur in te omnes termini terræ ⁶³. » Et rursus, « Avertam faciem meam ab eis; et ostendam quid erit eis in novissimis, quoniam generatio perversa est. Filii quibus non est fides in eis; ipsi ad zelum provocaverunt me in non Deo, exacerbaverunt me in idolis suis, et ego provocabo eos ad zelum in non gente: in gente stulta irritabo illos ⁶⁴. » Et alibi, « Dabit, » inquit, « pessimos pro sepultura ejus ⁶⁵. » Isaias, « Manifestus factus sum non quærentibus me: inventus sum ab his, qui me non interrogabant. (Dixi, Ecce adsum genti, qui non invocaverunt nomen meum) ⁶⁷. » David, « Alienatus factus sum fratribus meis, et hospes filiis matris meæ ⁶⁸. » De gentibus autem ait, « Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te ⁶⁹. » De Judæis, « Propter vos blasphematur nomen meum semper in gentibus ⁷⁰. » Malachias, « Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus omnipotens ⁷¹. » (De Gentibus autem, « Quia a solis ortu usque ad occasum clarificatum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens:) et in omni loco incensum offertur nomini meo, et magnum est nomen meum in Gentibus, dicit omnipotens ⁷². » (De Judæis autem dicit,) « Vos autem contaminatis illud ⁷³. » David, « Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ ⁷⁴. » Moyses, « Sine me delere populum hunc, et dabo tibi gentem magnam, et multo magis quam hæc ⁷⁵. » Isaias de Judæis, « Audite verbum Domini, filii Sodomorum; attendite legi Dei populus Gomorrhæ ⁷⁶. » Et rursus, « Sabbata vestra, et neomenias vestras odit anima mea: vobis vestra non exaudiam.

⁶² Psal. xvii, 44-46. ⁶³ Gen. xii, 3. ⁶⁴ Deut. xxxii, 20, 21. ⁶⁵ Isa. lvi, 9. ⁶⁷ Isa. lxx, 1. ⁶⁸ Psal. lxxviii, 9. ⁶⁹ Psal. xxi, 23. ⁷⁰ Isa. lvi, 5. ⁷¹ Malach. i, 10. ⁷² ibid. 11. ⁷³ ibid. 12. ⁷⁴ Psal. ii, 8. ⁷⁵ Exod. xxxii, 10. ⁷⁶ Isa. i, 10. ⁷⁷ ibid. 13-16.

(17) In recentiori codice Vaticano est δομημάτων, inepta lectio. Siphianus legisset videtur, βλαστημάτων, verit enim *stolones et malleoli*; sed legendum δογμάτων iuxta vetustiore Vaticanum codicem.

(18) In antiquiori Vaticano, μέ.

(19) In Romana editione, πᾶσαι αἱ φυλαί, quemadmodum etiam legit Justinus in *Dial.* pag. 348, et Cyprianus.

(20) Romana LXX Interpr. editio, ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν. Sed Justinus in *Dial. cum Tryph.* pag. 347, non habet ἡμερῶν, neque etiam Tertul. *adv. Marc.* lib. iv, c. 31.

(21) Ita Justinus quoque modo relatus legit, atque ita legisse videtur Tertullianus; nam habet hic *provocaverunt*, et mox *provocabo*: sed in editione Romana LXX Interpretum est παρώξυναν.

(22) De hac lectione vide Nobilium in Notis.

(23) De hoc Isaïæ loco vide supra in Notis ad cap. 2, n. 5.

(24) Quæ semicirculis includuntur desunt in recentiori Vaticano, sed habentur apud Siphianum.

(25) In Vaticano cod. est ἔθνου, manifesto librarii errore. Editio Romana, et alii legunt, ἰδοὺ εἰμὶ ἔθνεϊ, et Justinus in *Dialogo cum Tryph.* pag. 242, εἰμὶ ἔθνεσιν.

(26) Editio Romana, διηγῆσομαι, eamque lectionem sequuntur Tertullianus et Cyprianus.

(27) Quæ tam hic, quam infra semicirculis includuntur desunt in recentiori Vaticano et apud Siphianum.

(28) Videtur Nysenus respicere ad locum Exod. xxxii, 10, ejusque referre sensum, non verba.

Lavamini, puri estote. Manus vestrae inquinatae sunt sanguine⁷⁷. » Et cum lex aperte dicat non oportere festum extra Jerosolyman ac templum celebrare, juxta illud, « Te decet hymnus, Deus in Sion; et tibi reddetur votum in Jerusalem⁷⁸; » nihilominus scriptum est, « Adorabunt Dominum unusquisque de loco suo⁷⁹. » Et rursus Propheta, « Magnum nomen ejus in Gentibus, et in omni loco incensum offertur nomini ejus, et sacrificium mundum. » « Vos autem interficiet Dominus, servientibus autem mihi vocabitur nomen novum, cui benedicetur super omnem terram⁸⁰. » At quid magis novum, quam nomen Christianorum? Et David, « Annuntiabunt justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus⁸¹. » Cum autem David ait, « Deus inhabitare facit unius moris in domo⁸², » morem illum significat, quo Mosaicæ legi addicti veterarum gentium consortia vitabant. Isaias, « Implebitur omnis terra cognitione Domini, ut aqua multa ad operiendum mare⁸³. » David, « Memores erunt, et convertentur ad Dominum omnes termini terræ, et adorabunt coram eo omnes patriæ Gentium, quoniam Domini est regnum, et ipse dominatur in Gentes⁸⁴. » Haud alienum autem fuerit sciscitari etiam a Judæis, quæ nunc forte lex vigeat; Mosaica ne, quæ obsolevit, atque negligitur, propterea quod nec templum nunc sit, nec locus, nec propheta, qui futurorum quidpiam prænuntiet; nec arca, in qua legis tabulæ atque Decalogus servabantur, in quibus tres illas solemnes celebritates peragere oportebat, et non alibi. Item, « Quia auferetur a Judæis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus⁸⁵. » Hæc autem non alia fuerit, quam Christianorum gens, quæ vitæ legis divinæ institutis consonæ fructus exhibet. David, « Confessio et magnificentia opus ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi⁸⁶. » Constat autem Patri non sua ipsius peccata, qui innocens est, sed eorum peccata, qui in ipsam credunt: nam cum dicat David, « Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis⁸⁷, » et reliqua, Isaias clarius ait, « Dicit Dominus Christo meo Cyro⁸⁸. » Aiunt autem hæc de Cyro Persarum rege dicta esse, sed ridicula est hujuscemodi opinio. Quomodo enim reliqua Cyro conveniunt? « Apprehendi dexteram tuam; obediens ante faciem ejus gentes; et fortitudinem regum dirumpam; aperiens ante eum januas, et civitates non claudentur. Ante te ibo, et montes

μᾶλλον τούτου. » Ἠσαίας περὶ Ἰουδαίων, » Ἀκούετε λόγον Κυρίου υἱοὶ Σοδόμων (29)· προσέχετε νόμον Θεοῦ, λαὸς Γομόρρας. » Καὶ πάλιν, « Τὰ Σάββατα ὑμῶν, καὶ τὰς νεομηνίας μίσει ἡ ψυχὴ μου· καὶ τὴν εὐχὰς ὑμῶν οὐ προσδέξομαι· λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε· αἱ χεῖρες ὑμῶν μολυσμέναι αἵματι. » Καὶ ὅτι τοῦ νόμου σαφῶς διαγορεύοντος τὸ μὴ δεῖν ἐξ Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ ναοῦ ἑορτάζειν κατὰ τὸ, « Σὺ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεὸς, ἐν Σιών καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ, » γέγραπται, « Ὅτι προσκυνήσουσι τῷ Κυρίῳ ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ ἕκαστος (30). » Καὶ πάλιν ὁ Προφήτης, « Μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ θυσία καθαρὰ. » « Ὅτι δὲ ἀνελεῖ Κύριος τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ πάσης τῆς γῆς. » Τί δὲ καινότερον τοῦ τῶν Χριστιανῶν ὀνόματος; Καὶ ὁ Δαβὶδ, « Ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῖψ τῷ τεχνησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος. » Καὶ ὅτι μὲν τὸ εἰπεῖν τὸν Δαβὶδ τὸ, « Ὁ Θεὸς κατοικεῖ μονοτρόπους ἐν οὐκῶ, » σημαίνει τὸ πρὸς τὴν Ἔθνη τὸ τῶν ὑπὸ νόμον ἄμικτον. Ἠσαίας, « Ἰδρωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕψος πολὺ κατακαλύψαι (31) θάλασσαν. » Δαβὶδ, « Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέτρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν. » Καὶ δὲ καὶ τὸ πυθέσθαι τῶν Ἰουδαίων, τίς ὁ κρατῶν ἐστὶν νῦν ἄρα (32), πότερον ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, οὗ παρὰ βασίς ἐστὶ νῦν, καὶ οὐ τήρησις, διὰ τὸ μηδὲ τὸν ναὸν, ἢ τὸν τόπον εἶναι, ἢ τὴν προφήτην προμηνούντά τι τῶν μελλόντων, ἢ τὴν κιβωτῶν, ἐν ἧ αἱ πλάκες, καὶ ἡ ἀκάλογος, ἐν οἷς ἔδει (33) τὰς τρεῖς ἑορτὰς πλεῖρον, καὶ οὐκ ἀλλαγῶ. Καὶ; « Ὅτι ἀρθήσεται ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνεσιν ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. » Τοῦτο δ' ἂν εἴη τῶν Χριστιανῶν ἔθνος, τοὺς προσήκοντας καρποὺς τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἐπιδεικνύμενον. Δαβὶδ, « Ἐσομαλοῦθησι καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. » Ἐξομολογεῖται δὲ τῷ Πατρὶ, οὐ τὰς ἐαυτοῦ ἁμαρτίας ὁ ἄμωμος, ἀλλὰ τὰς τῶν ἐπ' αὐτῷ πιστευόντων ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος, « Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, » καὶ τὰ λοιπὰ. Ἠσαίας σφαιότερον λέγει, « Λέγει ὁ Κύριος τῷ Χριστῷ μου Κύριε (34). » Λέγουσι δὲ εἰς Κύρον τὸν Πέτρον εἰρηθεῖν ταῦτα. Γελοῖον δὲ τοῦ γὰρ ἀρμύζει Κύριε τι

⁷⁷ Psal. LXIV, 2. ⁷⁸ Soph. II, 41. ⁷⁹ Malach. I, 11. ⁸⁰ Isa. LXV, 15, 16. ⁸¹ Psal. XXI, 32. ⁸² Psal. LXVII, 7. ⁸³ Isa. XI, 9. ⁸⁴ Psal. XXI, 28, 29. ⁸⁵ Math. XXI, 43. ⁸⁶ Psal. CX, 3. ⁸⁷ Psal. CIX, 1. ⁸⁸ Isa. XLV, 1.

(29) In editione Romana, et apud alios est ἄργοντες Σοδόμων, post quæ verba codex Siphani et Vaticanus recentior addunt καὶ. Sequentia vero prophetæ verba in epitomen redegit Nyssenens.

(30) In vetustiori Vaticano deest, ἕκαστος· sed habebatur in Siphani codice, et in editione Romana. Eusebius *Dem. Erang.* lib. 1, c. 6, pag. 19, ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν. Vide eundem lib. III, cap. 2, num. 16.

(31) Codex recentior Vaticanus, καλύψαι.

(32) In recentiori Vaticano est, τοὺς Ἰουδαίους· τίς ὁ κρατῶν ἐστὶν ἄρα, atque ita etiam legisse videtur Siphani; vertit enim, *Quid nunc igitur obtinet.*

(33) Hæc verba subjungenda esse videntur post præcedentia illa, διὰ τὸ μηδὲ τὸν ναὸν, ἢ τὸν τόπον εἶναι.

(34) Hunc Isaïæ locum intelligendum esse de Christo Tertullianus quoque *adv. Judæos* c. 7, et Cyprianus lib. I *Testim.*, cap. 21, autumant, nomen.

λοιπά, « Ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς (35) σου · ἐπακούσου-
σιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχύον βασιλέων δια-
βήσω· ἀνοίξω ἔμπροσθεν αὐτοῦ πύλας, καὶ πόλεις οὐ
σὺγκλεισθήσονται · ἔμπροσθέν σου πορεύσομαι, καὶ
ἄρη ὀμαλίω· θύρας χαλκᾶς συντρέψω, καὶ μο-
χλοῦς σιδηροῦς συνθλάσω, καὶ δώσω σοι θησαυροὺς
σκοτεινοῦς; » Πῶς οὖν ἀρμώσει ταῦτα Κύριε, τῷ μι-
κρὸν ὑστερον εἰς Μασαγέτας αἰσχροῦς ἀναίρεθέντι· καὶ
εἰς ἀσχὸν ἐκδαρέντι; καὶ μετὰ μικρὸν (37) ἔρμηνεύει
αὐτὰ ὁ αὐτὸς προφήτης, λέγων ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ,
(38) « Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ καλέσας σε ἐν δικαιοσύνῃ·
ἐκράτησα τῆς χειρὸς σου, καὶ ἰσχύσω σε, καὶ δώσω σε
εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοίξει ὀφθαλ-
μοὺς τυφλῶν, καὶ ἐξπαγαεῖν ἐκ δεσμῶν πεπεδημέ-
νους (39), καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθήμενους (40) ἐν
σκοτίῃ. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἰσαίας, (41) « Καὶ εἰπέ
μοι, Μέγα σοι τοῦτο, κληθῆναι παῖδά μου, καὶ στήσαι
τὰς φυλάς τοῦ Ἰακώβ, καὶ τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσραὴλ
ἐθνῶν, τοῦ εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. »

IZ'. Ὅτι πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου δευτέρας παρουσίας
ἐλεύσεται Ἡλίας.

Μαλαχίας ὁ προφήτης λέγει, « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο-
στέλλω (42) ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεοσίτην (43), πρὶν
ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ,
ὃς ἀποκαταστήσει καρδίας πατρῶν πρὸς υἱοὺς, καὶ
καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἐλ-
θῶν πατάξω (44) τὴν γῆν ἄρδην. »

III'. Ὅτι κληθσόμεθα Χριστιανοί.

Ἰσαίας λέγει, « Ὄψονται ἔθνη τὴν δόξαν (45)
σου, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τὴν δικαιοσύνην σου,
καὶ καλέσει σε τὸ ὄνομα τὸ καινόν, ὃ ὁ Κύριος ὀνο-
μάσει αὐτό. » Καὶ πάλιν, « Τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι
κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς
γῆς. » Ὡσηὲ, (46) « Καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτου τὸ ὄνομα
αὐτοῦ ἐπιφανὲς ἐν πάσῃ τῇ γῆ, καὶ τῷ ὀνόματι αὐ-
τοῦ ἐπικληθήσονται λαοὶ πολλοὶ, καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς
αὐτοῦ πορευθέντες, ζήσονται ἐν αὐταῖς. »

30 Isa. 4-3. 31 Isa. XLII, 6. 7. 32 Isa. XLIX, 6. 33 Isa. LV, 16.

Κυριον, Dominum interpretantes. Idem facit Theo-
philus Alexandrinus in disputatione adhuc inedita
sub Simone Judæo. Sed de hac veterum Patrum
opinionem, vide Hieronymum in Comm. ad hunc lo-
cum.

(35) In recentiori Vaticano additur, τῆς χειρὸς,
μαε vox etiam in Siphani codice reperiebatur.

(36) Verba illa, καὶ εἰς ἀσχὸν ἐκδαρέντι, non ex-
stant in recentiori codice Vaticano, nec in Siphani
versione leguntur.

(37) Labitur memoria Nysenus; hæc enim verba
 præcedunt, capite videlicet quadragesimo se-
cundo.

(38) Locus iste nonnihil variat in editione Ro-
mana, in qua Latine legitur, *Ego Dominus Deus
ocavi te in justitia, et tenebo dexteram tuam et con-
fortabo te, et dedi te in testamentum generis, etc.*
Hanc autem lectionem comprobant Justinus in
Dial. cum Tryphone Judæo pag. 243, 290 et 350,
Cyprianus aliique.

(39) Ita etiam legit Justinus modo laudatus. In

A complanabo, portas æreas conteram, et vectes
ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros tene-
brosos 30. » Quomodo igitur hæc Cyro convenient,
qui paulo post apud Massagetas turpiter interfectus
est, et ex ejus detracta pelle uter confectus? Et
paulo post idem propheta verborum suorum sensum
explicat, dicens ex persona Dei, « Ego Dominus
Deus, qui vocavi te in justitia; tenui dexteram
tuam, et confortabo te, et dabo te in testamentum
generis, in lucem gentium, ad aperiendum oculos
cæcorum, ad educendum de vinculis vinctos, et de
domo carceris sedentes in tenebris 31. » Et rursus
idem Isaias, « Et dixit mihi: Magnum tibi hoc, vo-
cari puer meus, et suscitare tribus Jacob, et dis-
persionem Israel convertere. Et posui te in testa-
mentum generis, in lucem gentium, ut sis in salutem
usque ad extremum terræ 32. »

B στρέψαι· καὶ τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς

XVII. Quod ante secundum Domini adventum
venturus sit Elias.

Malachias propheta dicit, « Ecce ergo mitto
vobis Eliam Thesbiten, antequam veniat dies
Domini magna et illustris, qui convertet cor pa-
trum ad filios, et cor hominis ad proximum
suum, ne forte veniens, percutiam terram peni-
tus 33. »

XVIII. Quod vocandi Christiani.

Isaias dicit, « Videbunt gentes gloriam tuam,
et omnes reges justitiam tuam, et vocabit te
nomen novum, quod Dominus nominabit illud 34. »
C Et rursus, « Servientibus autem mihi vocabitur
nomen novum, cui benedicetur super terram 35. »
Oseas, « Et erit in extremo nomen ejus clarum
in omni terra, et nomine ejus cognominabuntur
populi multi, et in viis ejus ambulantes, vi-
vent in eis. »

34 Malach. IV, 5. 6. 35 Isa. LXII, 2. 36 Isa. LV,

editione Romana est, ἐκ δεσμῶν δεδεμένους.

(40) In eadem editione Romana legitur, καὶ κα-
θημένους. Nobilius adnotat illud, καὶ, abesse a
nonnullis, et a Cyrillo. Adde Justinum pag.
243-290, Cyprianum lib. II *Testim.* cap. 7, Tertull.
adversus Judæos cap. 12, Euseb. *Dem. Evang.*
lib. IV, c. 31.

(41) Et hic locus nonnihil variat in editione Ro-
mana, in qua Latine legitur, *Magnum tibi est ut
voceris puer meus, ut suscites tribus Jacob, et disper-
sionem Israel converteris. Ecce dedi te in testamen-
tum, etc.* Similem huic lectionem exhibet Tertull.
adversus Præx. cap. 11.

(42) In editione Romana, ἀποστελῶ, mittam.

(43) Codex Siphani, et Vaticanus recentior, τὸν
προφήτην.

(44) In editione Romana est, μὴ ἔλθω, καὶ πα-
τάξω, *Ne forte veniam, et percutiam.*

(45) In editione Romana priore loco est, δικαιο-
σύνην, posteriore, δόξαν.

(46) Locum hunc apud Oseam non reperio.

XIX. *Quod futurum erat ut turbaretur Herodes, A 18.* Ὅτι ταραχθήσεται Ἡρώδης, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες.

Jeremias ait, « In die illa, dicit Dominus, peribit cor regis, et cor principum, et obstupescunt sacerdotes, et prophetae mirabuntur⁹⁶. »

XX. *De Baptismate.*

Ezechiel, « Et dixit Dominus ad me : Aqua quae egreditur in Galilaeam, sanctificabit aquas. Et erit, omnis anima ad quam supervenerit aqua ista, vivet et sanabitur⁹⁶. » Jeremias, « Ecce quasi leo ascendens de medio Jordanis⁹⁷. »

XXI. *De Domini in Aegyptum descensu.*

Isaias dicit, « Ecce Dominus sedet super nubem levem, et veniet in Aegyptum, et concutientur omnia manufacta Aegypti⁹⁸. » Et rursus, « Notus erit Dominus Aegyptiis, et timebunt Dominum in die illa⁹⁹. »

XXII. *De Spiritu sancto.*

Isaias, « Et tunc Dominus misit me, et Spiritus ejus¹. » Ex Exodo, « Et dixit Dominus Moysi : Adduc mihi septuaginta seniores, et sumam de spiritu qui est in te, et fundam super eos, et suscipiam te². » David, « Cor mundum crea in me, Deus, et Spiritum rectum innova in visceribus meis ; et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me : et Spiritu principali confirma me³. » Et rursus, « Quo ibo a Spiritu tuo⁴. » Job, « Spiritus divinus, qui fecit me⁵. » Et rursus, « Spiritus est in hominibus ; spiritalis autem Omnipotentis est, quae docet me⁶. » Et rursus « Vivit Deus, qui sic me judicavit, et Omnipotens, qui affecit amaritudine animam meam. Spiritus autem divinus, qui circa me est in naribus⁷. » Zacharias « Ego sum in vobis, et Spiritus meus stetit in medio vestrum⁸. » Solomon, « Spiritus Domini replevit orbem terrarum⁹. »

⁹⁶ Jer. iv, 9. ⁹⁶ Ezech. xlii, 8. ⁹⁷ Jer. xxix, xlviii, 16. ¹ Num. xi, 16. ² Psal. l, 12-14. ³ Job xxvii, 2, 5. ⁴ Agg. ii, 6. ⁵ Sap. i, 7.

(47) Adnotat ad suae versionis marginem Siphannus, multa hic librarii negligentia, aut errore ommissa fuisse in exemplari foedissime corrupto et mutilato, quo usus fuerat; nam quae deinceps sequuntur, ait, parum aut nihil cum titulo conveniunt. Recentior quoque Vaticanus codex cum Siphani exemplari concordat, sed in alio ejusdem Bibliothecae vetustiori, et optimae notae scripto codice, non modo nil eorum reperitur, quae ab hoc loco usque ad finem operis leguntur in altero recentiori, et in Siphani editione; verum etiam quatuor subjunguntur genuina capitula, quae integrum absolutumque Nysseni opus nobis exhibent. Non est itaque ut opus hoc Nysseno abjudicent quotquot de ecclesiasticis scriptoribus tractarunt, si eo tantum argumento nitantur, quod in hujus operis calce quaedam ex Chrysostomo desumpta legantur, qui post Nysseni tempora floruit; nam, ut diximus, quae a capite 19 usque ad finem operis in Siphani editione continentur, non Nysseni verba, sed pannum esse ex

Ἱερουμίας φησὶ, (47) « Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος, ἀπολείται ἡ καρδία τοῦ βασιλέως, καὶ ἡ καρδία τῶν ἀρχόντων, καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκστήθονται, καὶ οἱ προφῆται θαυμάσονται. »

K'. *Περὶ τοῦ Βαπτισματος.*

Ἱεζεκιήλ, (48) « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ ἐκπορευόμενον εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀγιάζει τὰ ὕδατα. Καὶ ἔσται, πάση ψυχῇ, ἐφ' ἣν ἂν ἐπιέλθῃ τὸ ὕδωρ τοῦτο, ζήσεται καὶ ἰαθήσεται. » Ἱερουμίας, « Ἰδοὺ ὡς λέων ἀναθήσεται ἐκ μέσου τοῦ Ἰορδάνου. »

KA'. *Περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον τοῦ Κυρίου καθόδου.*

Ἱσαίας λέγει, (49) « Ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐκ νεφέλης κούφης, καὶ ἔξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σειθήσεται πάντα τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου. » Καὶ πάλιν « Γνωσθήσεται Κύριος τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ φοβήθονται Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. »

KB'. *Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*

Ἱσαίας, « Καὶ νῦν Κύριος ἐξαπέσταλκέ (50) με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. » Τῆς Ἐξόδου (51), « Καὶ ἐπὶ τῷ Μωϋσῆϊ· Ἀνάγαγέ μοι ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους, καὶ λήψομαι ἀπὸ τοῦ ἐπὶ σὲ Πνεύματος, καὶ ἐκχεῶ ἐπ' αὐτούς, καὶ ἀντιλήψομαι σε. » Δαβὶδ « Καρδίαν καθάραν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ θεός, καὶ Πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινίσσον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου, καὶ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ, καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῇ στήριξόν με. » Καὶ πάλιν, « Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου ; » Ψαλ. « Πνεῦμα θεοῦ τὸ ποιήσάν με. » Καὶ πάλιν, « Πνεῦμά ἐστιν ἐν βροτοῖς, πνοὴ δὲ Παντοκράτορος ἐστὶν ἡ διδάσκούσά με (52). » Καὶ πάλιν, « Ζῆ Κύριος, ἐοῦτω με κέκρικε, καὶ ὁ Παντοκράτωρ, ὁ κτεράς μου τὴν ψυχῆν. Πνεῦμα δὲ θεοῦ τὸ περιέειπέν μοι ὁ ρισὶ (53). » Ζαχαρίας, « Ἐγὼ εἶμι (54) ἐν ὕμνῳ, καὶ τὸ Πνεῦμά μου ἐφέστηκον ἐν μέσῳ τῶν ὕμνων. » Σολομών « Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην. »

19 apud LXX. ⁹⁸ Isa. xix, 1. ⁹⁹ ibid. 21. ¹ Isa. Psal. cxxxviii, 7. ² Job xxxiii, 4. ³ Job xxxii, 8.

D aliorum scriptis Nysseni operi ab antiquis libraribus assutum, vel sola Vaticani vestustioris codicis auctoritate comprobatur.

(48) Hunc Ezechielis locum in epitomen redigisse videtur Nyssenus.

(49) Nyssenus refert hic partim sensum, partim ipsamet Isaiae verba.

(50) Romana LXX Interpretum editio, Κύριος Κύριον ἀπέστειλε.

(51) Locus iste ad librum Numerorum cap. xi. xvi. pertinere videtur; sed ibi tum in verbis, tum in sensu nonnihil diversus est.

(52) Pronomen, με, non existat in vulgata LXX Interpretum editione.

(53) Editio Romana LXX Interpretum, ἐν βροτοῖς sed proprior Hebraicae lectio, quam sequitur Nyssenus, et Augustinus a Nobilio memoratus.

(54) Locus est Aggaei ii, 6, non Zachariae, sed in Romana edit. est, μεθ' ὑμῶν ἐγὼ εἶμι.

Ἡσαίας· « Παρώξυναν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐστράφη αὐτοῖς εἰς ἐχθραν. — Ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ παρώξυναν τὸ Πνεῦμα Κυρίου. » Ἰωήλ· « Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, ἐκχεῖω ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, » δηλαδὴ τὴν πιστεύουσαν, « καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τὰς θυγατέρας ὑμῶν, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἡσαίας· « Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με (55), » καὶ, « Ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα. » Καὶ, « Κατέβη Πνεῦμα Κυρίου, καὶ ὠδήγησεν αὐτούς. » Καὶ, « Πνεῦμα ἐπιστήμης πλησθε Βεσελεὴλ τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς σκηνῆς· Πνεῦμα ταροξυνόμενον, καὶ Πνεῦμα ἐξῆραν Ἥλιαν ἐν ἔριατι, καὶ ζητηθὲν παρ' Ἐλισσαίου διπλάσιον. » Καὶ,

Πνεῦμα παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ πνοὴν πᾶσαν γῶ ἐποίησα. » Καὶ, « Ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὁ ἐκλεκτός, ὁ γαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου, θῆσω δὲ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν. » Καὶ, « Ὁδοὶ, τέκνα ἐποτάταται, τάδε λέγει Κύριος· Ἐποιήσατε βουλήν οὐ ἐμῶν, καὶ συνθήκην (56) οὐ διὰ τοῦ Πνεύματός μου. » Καὶ, « Ἐκεῖ συνήτησαν Ἐλαφοὶ, καὶ εἶδον ἄ πρόσωπα ἀλλήλων· ἀριθμῶ παρήλθον, καὶ μία ὕτων οὐχ ὑπελαίφθη (57), διότι Κύριος ἐνετείλατο αὐταῖς, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ συνήγαγεν αὐτάς (58). » Καὶ ὅτι ἡ ἀνάστασις διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖται, αὐτὸς λέγει· « Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέφουσιν. Ἐξποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ νακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. »

Isaias : « Exacerbaveram Spiritum sanctum, et conversus est eis in inimicitiam ⁵⁵. — Domus Jacob exacerbavit Spiritum Domini ⁵⁶. » Joel : « Et erit in ultimis diebus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, » credentium videlicet, « et super filios vestros, et super filias vestras ⁵⁷, » et reliqua. Isaias : « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me ⁵⁸. » Et, « Requiescent super eum septem spiritus ⁵⁹. » Et, « Descendit Spiritus Domini et dux eorum fuit ⁶⁰. » Et, « Spiritus sapientiæ implevit Beseleel tabernaculi architectum ⁶¹. Spiritus incitans Eliam, eumque tollens in currum, qui duplex ut in se fieret Eliseus postulat ⁶². » Et, « Spiritus e me egredietur, et datum omnem ego feci ⁶³. » Et, « Ecce puer meus electus, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ, ponam spiritum meum super eum ⁶⁴. » Et, « Væ, filii desertores, hæc dicit Dominus : Fecistis consilium, non per me ; et pactum, non per Spiritum meum ⁶⁵. » Et, « Ibi occurrerunt cervi, et viderunt facies inter se ; numero transierunt, et una ipsarum non remansit : quia Dominus eis mandavit, et Spiritus ipseus congregavit eas ⁶⁶. » Cæterum resurrectionem quoque Spiritus efficit ; David enim ait, « Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur. Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ ⁶⁷. »

⁵⁵ Isa. LXIII, 10. ⁵⁶ Mich. II, 7. ⁵⁷ Joel II, 28. ⁵⁸ Isa. LXI, 1. ⁵⁹ Isa. XI, 2. ⁶⁰ Isa. LXII, 14. ⁶¹ Exod. XXXI, 1. ⁶² IV Reg. III, 10, 11. ⁶³ Isa. LXVII, 16. ⁶⁴ Isa. XLII, 1 ; Math. XII, 18. ⁶⁵ Isa. XXX, 1. ⁶⁶ Isa. XXXIV, 15, 16. ⁶⁷ Psal. CIII, 29, 30.

(55) Respicere videtur ad Isaia locum in cap. XI, : *Et requiescet super eum Spiritus Dei, spiritus sapientia, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientia, et pietatis; replebit enim spiritus timoris Domini.* Septem enim spiritus hic apputantur, etiam a Tertulliano lib. v *Adversus Iar.*, cap. 17.
(56) In Romana LXX Interpr. editione est, συν-

θήκας, quemadmodum etiam legit Irenæus lib. IV *Adv. hæ.*, cap. 23. Sed Cyprianus in ep. 55 cum Nysseno concordat; legit enim, *fecistis conventionem.*
(57) Eadem Romana editio, οὐχ ἀπωλετο, non periiit.
(58) Eadem editio, αὐτά.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΟΜΑΧΩΝ, ΟΤΙ ΘΕΟΣ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΑΓΙΟΝ,
ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ.

EJUSDEM S. GREGORII
DE SANCTA TRINITATE

ET IN ADVERSARIOS SPIRITUS SANCTI, QUOD SPIRITUS SANCTUS SIT DEUS
AD EUSTATHIUM.

Legitur inter Epistolas S. Basilii Magni, ep. 489 edit. Maurin. (Patrologiæ tom. XXXII, col. 683). Locutionem istam codices mss. alii Basilio, alii Gregorio Nysseno ascribunt. Cf. Prudentius Maranus, V. S. Basilii, c. 31, n. 2, in fronte operum S. Basilii nostræ editionis.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΠΕΤΡΟΝ ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ.

EJUSDEM

AD PETRUM FRATREM SUUM

DE DIFFERENTIA ESSENTIÆ ET HYPOSTASEOS

ID EST SUBSTANTIÆ SIVE SUBSISTENTIÆ.

Est Basilii Magni Epistola 38 ed. Maurin. Vide Opp. Basilii editionis nostræ, Patrologiæ tom. XXXII, col 326. Cf. Prudentii Marani nota ibid.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΑΤΙΑΝΟΝ.

EJUSDEM, DE ANIMA

AD TATIANUM.

Estat inter Opera S. Gregorii Thaumaturgi nostræ editionis, tom. X hujusce Patrologiæ Græcæ, col. 1133

PARS III.

ASCETICA ET MISCELLANEA.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΠΙ ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΟΝΟΜΑ Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

ΗΡΟΣ ΑΡΜΟΝΙΩΝ.

EJUSDEM S. GREGORII

AD HARMONIUM

QUID NOMEN PROFESSIOVE CHRISTIANORUM

SIBI VELIT.

Laurentio Sifano interprete.

Ὅπερ ποιῶσι πρὸς τοὺς κρατοῦντας οἱ τοῖς ἡμε-^A
νοῖς ὑποκαίμενοι φόροις, εἰ πλειόνων ἡμερῶν ἐλ-
ιφθείη τὸ χρέος, ἀθρόως τῶν κατὰ μέρος ὀφλημά-
ων ἀποτινύοντες ἐν κεφαλαίῳ τὸ ὄφλημα, εἰ τινος
κτύχιεν εὐπορίας, τοῦτο ποιήσω καὶ αὐτὸς ἐπὶ
ς σεμνότητός σου. Χρεωστῶν γάρ σοι τὸ συνεχῶς
πστέλλειν (διότι τοῖς Χριστιανοῖς ἡ ἐπαγγελία χρέος
τι), τὴν ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ τῶν γραμμάτων
λειψίν, ἣν ἀκουσίως πεποίημαι, νῦν ἀποπληρῶσαι
ύλομαι, τοσοῦτον ἐκτείνας τῆς ἐπιστολῆς τὸ μέτρον,
τε καὶ πρὸς τὰ συνήθη μέτρα τῶν γραμμάτων
ιρουμένην, ἀντὶ πολλῶν νομισθῆναι. Ὡς δ' ἂν μὴ
την ἀδολεσχοίην τῷ μήκει τοῦ γράμματος, καλῶς
ειν ἡγοῦμαι διὰ τῆς ἐπιστολιμαίου ταύτης φωνῆς
ν κατὰ πρόσωπον ἡμῶν συνοῦσαν μιμήσασθαι. ^B
ἐμνησαι γὰρ πάντως, ὅτι τῶν πρὸς ἀλλήλους πάν-
τε ἡμῖν λόγων αἱ ἀφορμαί, μελέται πρὸς ἀρετὴν
ἢ γυμνασίαι πρὸς θεοσέβειαν ἦσαν, σοῦ μὲν ἐπι-

Quos apud magistratus et eos qui rerum potiu-
tur, faciunt ii qui quotidianis vectigalibus obnoxii
sunt, ut si complurium dierum æs alienum ab ipsis
persolutum non sit, in unam summam coactum sin-
gularium debitorum æs alienum dependant, si quam
forte nacti fuerint pecuniæ facultatem, id etiam ipse
faciam apud tuam amplitudinem. Nam cum debeam
crebras ad te mittere litteras, quippe cum Chri-
stianis promissio debitum sit, quam in præterito
tempore invitatus feci litterarum intermissionem
nunc explere et compensare volo, in tantum epistolæ
modum excedens, ut si ad consuetum modum litte-
rarum dividatur, loco multarum epistolarum haberi
possit. Verum ne frustra litterarum prolixitate lu-
dam, ac nugando tempus teram, recte mihi factu-
rus esse videor, si per epistolarem hanc vocem
imitatus fuero consuetudinem qua coram inter nos
uti solemus. Meministi enim, sat scio, quod semper

argumenta sermonum, quibus inter nos uti solebamus, meditationes virtutis erant, et ad Dei cultum atque pietatem exercitationes, cum tu quidem præceptoris ac magistri more semper iis quæ dicebantur ex adverso subjiceres et opponeres nihilque, quod diceretur absque excussione atque examinatione admitteres; nos vero qui ætate præcederemus, quæ per consequentiam sermonis identidem requirerentur, dissolveremus. Si igitur nunc etiam ita fieri posset, ut a tua prudentia omni sermone occasio daretur, nihil eo melius ac præstabilius accideret posset. Duplex enim utriusque nostrum lucrum existeret, tum ex mutuo conspectu, (quo quid in vita mihi dulcius?) tum ex eo quod plectri in modum a tua prudentia nostra vetusta cithara suscitaretur. Sed quoniam vitæ necessitas facit, ut corpore ab invicem disjuncti simus, etiamsi animis semper jungamur, necessarium fuerit, sicubi contradictio aliqua nobis exsistere visa fuerit, per consequentiam adversus sermonem etiam tuam subire personam. Commodum autem fuerit primum argumentum quoddam, unde aliqua ad animum utilitas pervenire possit, proponere quasi scopum litterarum, quo spectando deinde sic ad rem propositam sermone operam dare. Igitur ad quærendum a nobis propositum esto :

Quæ sit Christiani hominis professio ?

Fortassis enim haud inutilis erit hujus rei consideratio. Nam si plene atque exacte inventum fuerit id quod per hoc nomen declaratur, magnum adjumentum adepti fuerimus ad vitam cum virtute transigendam, si id quod nominamur, per sublimem quoque vitæ rationem vere esse studeamus. Quemadmodum enim si quis medicus, vel orator, vel geometra vocari desiderasset, non admitteret, ut propter imperitiam cognomen reprehenderetur, si facto periculo is non inveniretur, cujus nomine appellaretur, sed qui vere harum alicujus professionum nomine appellari vellet, ne falso sumpta appellatio convincatur, ipso studio atque exercitio fidem faceret appellationi : eodem nos quoque modo, si verum hominis Christiani professionis scopum scrutando inveniremus, nolimus non esse id quod illud nomen pro nobis pollicetur, ne in nos etiam quadret id quod ab externis et infidelibus de simia vulgo narratur. Aiunt enim quemdam in urbe Alexandria circulatorum et præstigiatorum exercuisse ac docuisse simiam, ut agilitate quadam in formam et habitum saltatricis sese componeret, eique saltatricis apposuisse personam, ac vestem circumdeditis exercitio convenientem; et cum chorum ei adhibuisset, placuisse ac celebratum hominum sermone in pretio fuisse propter simiam, quæ ad cantilenæ modos ac numerum sese flecteret contorqueretque, ac per omnia quæ et faciebat et facere videbatur, naturam occultaret. Cum autem capti essent rei novitate spectatores, quemdam cæteris astutiorum ibi fuisse, qui ludo quodam inhiantibus spectaculo ostenderit simiam esse simiam. Acclamantibus enim cunctis et applaudentibus agilitati simiæ, ad cantum et modulationem apte se moventis et circumagentis, projecisse eum aiunt in orchestra e bellariis ea quæ ta-

στατικῶς ἀεὶ τοῖς λεγομένοις ἀνθυποφέροντος, καὶ οὐδὲν ἀνεξετάστως παραδεχομένου τῶν λεγομένων ἡμῶν δὲ διὰ τὸ προήκειν τῷ χρόνῳ τὰ ἐκαστοτε παρὰ τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας ἐπιζητούμενα διαλύονται. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν καὶ νῦν γίνεσθαι οὕτως, ὡς παρὰ τῆς σῆς συνέσεως διδοῦναι λόγῳ τὴν ἀφορμὴν τῷ παντὶ κρείττον ἀν ἦν τὸ τοιοῦτον. Διχόθεν γὰρ ὑπῆρχεν ἀμφοτέροις τὸ κέρδος, ἕκ τε τοῦ προσμὶ ἀλλήλους, (οὗ τί γλύκιον τῶν κατὰ τὸν βίον ἐμοί;) καὶ ἕκ τοῦ παρὰ τῆς σῆς φρονήσεως, πλήκτρον ἀπὸ τῆς γηραιᾶν ἡμῶν ἀνακινεῖσθαι κινάρα. Ἐπεὶ ἂν τοῦ βίου ἀνάγκη διεστάναι ἡμᾶς παρασκευάζειν τὸ σώματι. καὶ εἰ τὰς ψυχὰς συναπτώμεθα, ἀναγκαῖον ἂν εἴη, καὶ τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδύεσθαι, εἰ ποῦ τὸ ἀντιβῆσαι πρὸς τὸν λόγον, κατὰ τὸ ἀκόλουθον, τῷ ἀναφανείη. Καλῶς δ' ἂν ἔχοι ὑπόθεσιν τινὰ τῶν ψυχοφελῶν προθεῖναι τῷ τῶν γραμμάτων σκοπῷ. εἴθ' οὕτω πρὸς τὸ προκείμενον ἀσχοληθῆναι τῷ λόγῳ. Οὐκοῦν, ὡς ἐν προβλήματι, ζητῆσθαι παρ' ἡμῶν :

Τι τοῦ Χριστιανοῦ τὸ ἐπάγγελμα;

Τάχα γὰρ οὐκ ἔξω τοῦ λυσitelouντος ἡ περὶ τῶν σκέψης γενήσεται. Εἰ γὰρ ἀκριβῶς εὐρεθῆναι τὸ ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τούτου δηλούμενον, πολλὴν ἂν λάβομεν πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον συνεργίαν· ἀληθῶς, ὡς ἐπὶ ὀνομαζόμεθα, τούτο καὶ εἶναι διὰ τῆς ὑψηλῆς πίστεως σπουδάζοντες. Ὡς περὶ γὰρ εἰ τις λατρός, ἢ ἄλλο τι, ἢ γεωμετρῆς καλεῖσθαι ποθήσειεν, οὐκ ἂν ἐξέτι τῆ ἀπαίδευσίς τὴν ἐπινομίαν ἐλέγχεσθαι, μὴ ἐπινομήσας ἐπὶ τῆς πείρας ὀνομάζεται, ἀλλ' ὁ κατὰ ἀληθειάν τι τούτων προσαγορεύεσθαι θέλων, ὡς ἐπὶ μὴ ψευδῶν μὲς ἡ κλήσις ἐλέγχοιτο, αὐτῷ τῷ ἐπινομήσας τὴν προσηγορίαν πιστώσεται· τὸν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἴπερ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελματος ἐξετάζοντες εὐρομεν· οὐκ ἂν ἐνομήσας μὴ εἶναι τοῦτο, ὅπερ τὸ ὄνομα ὑπὲρ ἡμῶν ἐπινομάζεται· ὡς ἂν μὴ τὸ περὶ τοῦ πιθήκου διήγημα· παρὰ τοῖς ἔξω περιφερόμενον καὶ ἡμῖν ἐφαρμόσασθαι. Φασὶ γάρ τινες τῶν θαυματοποιῶν ἐπὶ τῆς Ἀλεξάνδρου πόλεως ἀσκήσαντα πίθηκον διὰ τινος εὐσεβείας ὀρχηστικῶς σχηματίζεσθαι, καὶ περιθεῖναι τῷ πρόσωπον ὀρχηστικῶν, καὶ ἐσθῆτα τῷ ἐπιτηδεύματι πρόσφορον· καὶ χορὸν αὐτῷ περιστήσαντα, ἐνεκὸς μὲν τῷ πιθήκῳ καὶ πρὸς τὸν τοῦ μέλους ῥυθμὸν ἐπιτηδεύματι ἐκλυγίζοντι, καὶ διὰ πάντων ἐπιπροποτιμένῳ τῷ χορῷ, οἷς ἐποίησε τε καὶ ἐφαινετο. Κατεχομένου δὲ τῷ θεάτρῳ πρὸς τὸ καινοτροπεῖν τοῦ θεάματος, παρὸς τινὰ τῶν ἀστειοτέρων παιδιᾷ τινὶ δεῖξαι τοῖς προσεχγνόνσι τῷ θεάματι, πίθηκον ὄντα τὸν πίθηκον. Ἐδοκῶντων γὰρ πάντων, καὶ ἐπιπροποτιμένων ταῖς ἐπιπροποτιμένου περιστροφαῖς, εὐρύθμῳ πρὸς τὴν ὥδην καὶ τὸ μέλος συγκινουμένου, ῥίψαι φασὶν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας τῶν τραγημάτων ἐκεῖνα ὅσα τὴν λιγυρίαν τῶν τοιούτων θηρίων ἐφέλλεται· τὸν δὲ μὴ μὲν μὲν ἴδοντα, ἐπειδὴ διασπαρέντα εἶδε πρὸ τοῦ χορῷ ἀμύγδαλα, ἐκλαθόμενον τῆς τε ὀρχήστρας, καὶ τῆ

κρότων, καὶ τῶν τῆς ἐσθῆτος καλλωπισμῶν, ἐπιδρα-
 μείν τε αὐτοῖς, καὶ ταῖς τῶν χειρῶν παλάμαις συλλέ-
 γειν τὰ εὐρισκόμενα· καὶ ὡς ἂν μὴ ἐμποδῶν εἴη τὸ
 προσωπεῖον τῷ στόματι, περιαιρεῖσθαι κατὰ σπουδὴν
 ἑαυτοῦ τοῖς δνυξί τὴν σεσοφισμένην μορφήν περιθρύ-
 πτοντα, ὥστε αὐτὸν ἀθρόως γέλωτα κινήσαι τοῖς
 θεαταῖς, ἀντὶ τῶν ἐπαίνοιον τε καὶ θαύματος, εἰδ-
 εχθῶς καὶ γελοῖως ἐκ τῶν τοῦ προσωπεῖου λειψάνων
 ἡφαρινόμενον. Ὡσπερ οὖν οὐκ ἐξήρχεσεν ἐκείνῳ τὸ
 σεσοφισμένον σχῆμα πρὸς τὸ νομισθῆναι ἀνθρωπον,
 ἀπελεγχθείσης ἐν τῇ λιχνείᾳ τῶν τραγημάτων τῆς
 φύσεως· οὕτως οἱ μὴ ἀληθῶς αὐτὴν τὴν φύσιν ἑαυτῶν
 τῇ πίστει μορφώσαντες, βραδίως ἐν ταῖς τοῦ διαδόλου
 λιχνείαις ἀπελεγχθῆσονται· ἄλλο τι ὄντες παρ' ὃ ἐπαγ-
 γέλλονται. Ἄντι γὰρ ἰσάδος, ἢ ἀμυγδάλης, ἢ τῶν
 τοιούτων τινός, τὸ κενόδοξον καὶ φιλότιμον, καὶ τὸ
 φιλοκερδῆς καὶ φιλήδονον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἢ
 κακὰ τοῦ διαδόλου ἀγορά, τοῖς λίχνοις τῶν ἀνθρώπων
 ἀντὶ τραγημάτων προτιθεῖσα, βραδίως εἰς ἐλεγχον ἄγει
 τὰς πιθηκώδεις ψυχὰς, οἱ δὲ διὰ μιμήσεως ἐσχηματι-
 σμένης τὸν Χριστιανισμόν ὑποκρίνονται, τὸ τῆς σω-
 φροσύνης ἢ τὸ τῆς πραότητος, ἢ τινος ἄλλης ἀρετῆς
 προσωπεῖον ἐν τῷ καιρῷ τῶν παθημάτων ἑαυτοῖς
 ἀφανίζοντες. Οὐκοῦν ἀναγκαῖον ἂν εἴη νοῆσαι τοῦ
 Χριστιανισμοῦ τὸ ἐπάγγελμα· τάχα ἂν τοῦτο γενοί-
 μεθα, ὅπερ τὸ ὄνομα βούλεται, ἵνα μὴ ψιλλῇ τῇ ὁμο-
 λογίᾳ, καὶ τῷ προσχῆματι τοῦ ὀνόματος μόνου κατα-
 μορφούμενοι, ἄλλο τι παρὰ τὸ φαινόμενον ὄντες, τῷ
 τὰ κρυπτὰ καθορῶντι ἐπιδειχθείημεν.

fessione ac specie prætextuque solius nominis insignimur, aliud atque videamur esse ab eo qui occulta
 intuetur ¹ demonstratur.

Τί τοίνυν ὁ Χριστιανισμὸς ἐξ αὐτῆς τῆς προσηγο-
 ρίας νοεῖται, πρῶτον ἐπισκεψόμεθα. Ἔστι μὲν οὖν
 παρὰ τῶν σοφωτέρων μεζονά τινα καὶ μεγαλοφουε-
 στέραν πάντως ἐξευρεθῆναι διάνοιαν, συνεπηρμένην
 τῷ ὑψηλῷ τοῦ ὀνόματος. Ἄ δὲ ἡμεῖς χωροῦμεν περὶ
 τούτου τοῦ ὀνόματος, ταῦτα ἔστι· Τὸ τοῦ Χριστοῦ
 ὄνομα, εἰ πρὸς τὸ σαφέστερόν τε καὶ γνωριμώτερον
 ῥῆμα μετενεχθείη, τὸν βασιλέα σημαίνει, τῆς ἀγίας
 Γραφῆς τὴν βασιλικὴν ἀξίαν τῇ τοιαύτῃ φωνῇ κατὰ
 τινα ἰδιάζουσαν χρῆσιν ἐνδεικνυμένης. Ἄλλ' ἐπειδὴ,
 κλιῶς φησιν ἡ Γραφή, ἀφραστόν ἐστι τὸ θεῖον καὶ
 ἀκατάληπτον, πάσης ὑπερκείμενον καταληπτικῆς
 ἐπινοίας, ἀναγκάως οἱ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι θεοφορού-
 μενοι προφητῆται καὶ ἀπόστολοι, πολλοῖς ὀνόμασί τε
 καὶ νοήμασιν ἐπὶ τὴν σύνεσιν τῆς ἀφθάρτου φύσεως
 ἡμᾶς χειραγωγούσιν· ἄλλο πρὸς ἄλλο τι τῶν θεο-
 πρεπῶν νοημάτων ἡμᾶς διευθύνοντος, ὥστε τὴν μὲν
 ἐπὶ πάντων ἐξουσίαν τῷ τῆς βασιλείας ὀνόματι πα-
 ραδηλοῦσθαι· τὸ δὲ πάθους παντός καὶ κακίας πάσης
 ἀμιγῆς καὶ ἐλεύθερον τοῖς τῆς ἀρετῆς ὀνόμασιν ὀνο-
 μάζεσθαι, ἐκάστης πρὸς τὸ κρεῖττον νοουμένης τε
 καὶ λεγομένης· ὥστε τὸ αὐτὸ δικαιοσύνην τε εἶναι, καὶ
 σοφίαν, καὶ δύναμιν, καὶ ἀληθειαν, ἀγαθότητά τε,
 καὶ ζωὴν, καὶ σωτηρίαν, καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ ἀμε-
 τάβλητόν τε καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ πᾶν ὃ τί πέρ ἐστιν

lium bestiarum ingluviem attrahunt atque invitant;
 illam vero nihil cunctatam, ut viderit ante chorum
 dispersa amygdala, oblitam et saltationis, et plau-
 ssum, et vestis ornamentorum, accurrisse ad ea,
 et manuum palmis collegisse quæ inveniret, et ne
 impedimento esset, personam ori detraxisse cele-
 riter, atque unguibus suis assimilata formam cor-
 rupisse atque dilacerasse, atque ita pro laudibus
 et admiratione risum abunde spectatoribus movis-
 se, ut quæ turpis ac ridicula ex personæ reliquiis
 se conspiciendam præberet. Quemadmodum igitur
 illi non satis fuit falsa atque assimilata adscitaque
 forma, ad hoc ut homo existimaretur, deprehensa
 per ingluviem bellariorum natura: ita qui non vere
 ipsam naturam suam fide formaverint, facile per
 diaboli escam et ingluviem convincentur, quod
 aliud sint atque præ se ferant ac profiteantur. Pro
 caricis enim vel amygdalis, aut hujusmodi aliquo
 cibo, vana gloria, ambitio, lucri voluptatisque stu-
 dium et quæcunq; sunt alia bujusmodi mala, dia-
 boli annona loco bellariorum avidis hominibus
 proposita, simiarum similes animos facile produunt,
 qui per fictam imitationem Christianismum simu-
 lant, temperantiæ, mansuetudinis, aut alicujus al-
 terius virtutis personam in tempore afflictionum et
 calamitatum sibi detrahentes et amoventes. Igitur
 necesse fuerit considerare et intelligere Christia-
 nismi professionem: fortassis enim fieri possimus

C id quod nomen illud sibi vult, ne dum nulla pro-
 fessione ac specie prætextuque solius nominis insignimur, aliud atque videamur esse ab eo qui occulta
 intuetur ¹ demonstratur.

Quamobrem imprimis quid ex ipsa appellatione
 per Christianismum intelligatur consideremus.
 Fieri igitur potest, ut a sapientioribus quidem
 major plane et amplior intellectus, qui sublimitati
 nominis respondeat, excogitetur. Quæ autem nos
 capere et intelligere de hoc nomine possumus,
 hæc sunt: Christi nomen, si ad dilucidius magisque
 perspicuum et intellectu facilius verbum transfe-
 ratur, regem significat, quippe cum sancta Scriptura
 hujusmodi voce peculiari quodam usu regiam in-
 dicit dignitatem. Sed quoniam, ut ait Scripturæ,
 numen divinum verbis explicari ac percipi non po-
 test, quippe cum omnem superet excogitationem et
 comprehensionem, necessario qui Spiritus sancti
 nomine divinitus rapiebantur prophetæ atque apo-
 stoli, multis nominibus, notionibus et considera-
 tionibus ad intelligendum incorruptibilem naturam
 nos quasi manu ducunt, alius ad aliam considera-
 tionem et intellectum Deo convenientem nos diri-
 gentes, ut ipsa quidem omnibus imposita potestas
 regni nomine declaretur; ea vero vis quæ omnis
 affectus perturbationisque experts, et ab omni vi-
 tiositate ac malitia vacua ac libera est, virtutis
 nominibus designetur; ita ut unaquæque virtus de
 natura excellentiore tum dicatur. tum intelligatur;

¹ Matth. vi, 6.

atque idem sit et justitia, et sapientia, et potentia, et veritas bonitasque et vita, tum salus, incorruptibilitas immortalitasque, tum immutari ac variari nescia virtus, et quicumque sublimis est intellectus, qui per hæc nomina declaretur, omnia nihil aliud quam Christus et sint et dicantur. Si igitur omnis sublimis intellectus in Christi nomine comprehendi intelligitur (sublimiori enim significatione reliqua quoque continentur, ita ut cæterorum unumquodque nomen in notione et intellectu regni consideretur), fortasse per consequentiam aliquo modo quid per Christianismum significetur, animadvertere et intelligere possimus. Si enim ejus quod excellit inter ea nomina quibus incorruptibilis et immortalis natura explicatur, nominis participes sumus, qui per fidem in eum cum ipso conjungimur: omnino necesse est, ut quicumque una cum hoc nomine circa immortalē illam naturam considerantur intellectus, per consequentiam cum illis quoque nobis communio nominis sit. Ut enim participatione Christi, Christiani appellationem adepti sumus: ita per consequens convenit omnium quoque sublimium nominum nos asciscere communionem ac societatem. Ac quemadmodum in catena qui eam, quæ in extremitate est, curvaturam attraxerit, eas quæ continenter inter se cohærent, per unam attraxerit: ita quoniam Christi nomini reliqua quoque quibus ineffabilis ac multiformis illa beatitudo explicatur, natura cohærent atque conjuncta sunt, necesse fuerit eum qui unum arripuerit, una cum ipso reliqua quoque attrahere.

Si quis igitur nomen quidem Christi sumat, quæ vero una cum hoc nomine considerantur, vita non exprimat neque repræsentet: is nomen ementitur, juxta propositam a nobis similitudinem personam inanimam humanæ figuræ conformatam et assimilatam simiæ apponens. Fieri enim non potest quin Christus sit et justitia, et puritas, et veritas, atque ejusvis mali vitatio, neque Christianus esse potest (qui quidem vere Christianus sit), qui non illorum nominum quoque communionem et societatem in sese ostendat. Quocirca sicut definitione aliquis quid per Christianismum significetur, declaraverit: dicemus quod Christianismus sit imitatio divinæ naturæ. Ac nemo definitioni tanquam immodicæ nostræque humilitate naturæ superanti obtrechet: non enim excessit ea naturam. Nam si quis primam hominis conditionem et statum consideraverit, deprehendet ex documentis Scripturæ, quod definitio extra modum nostræ naturæ egressa non sit. Nam et prima hominis fabricatio ad imitationem Dei similitudinis erat, Moyse de homine ita philosophante, dum ait, « Fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit eum »¹: et Christianismi professio est, ut homo reducatur ad pristinam et antiquam felicitatem.

Si igitur antiquus homo Dei similitudo erat, forsitan haud absurdam et a proposito alienam fecimus definitionem, qui imitationem divinæ naturæ Christianismum esse pronuntiamus. Professio

ἄψηλόν νόημα διὰ τῶν τοιοῦτων ὀνομάτων δηλούμενον, πάντα τὸν Χριστὸν καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι. Εἰ τοίνυν περιληψίς παντὸς ὑψηλοῦ νοήματος ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ νοεῖται ὀνόματι (τῷ γὰρ ὑψηλοτέρῳ τῶν σημαينوμένων καὶ τὰ λοιπὰ περιέχεται, ὡς ἕκαστῶν τῶν ἄλλων τῇ ἐννοίᾳ τῆς βασιλείας ἐνθεωρεῖσθαι, τάχα δι' ἀκολουθοῦν γένοιτο ἂν τις ἡμῖν τῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐρμηνείας ἢ κατανόησις. Εἰ γὰρ τῷ ὑπερέχοντι τῶν τῆς ἀφθάρτου φύσεως ἐρμηνευτικῶν ὀνομάτων συνονομαζόμεθα οἱ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως πρὸς αὐτὸν συναπτόμενοι, ἀνάγκη πᾶσά ἐστι, καὶ ὅσα μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου περὶ τὴν ἀφθάρτον ἐκείνην θεωρεῖται φύσιν νοήματα, καὶ πρὸς ἐκείνη ἡμῖν τὴν ὁμωνυμίαν κατὰ τὸ ἀκόλουθον γίνεσθαι. Ἐγὰρ τῇ μετοχῇ τοῦ Χριστοῦ τὴν τοῦ Χριστιανοῦ προσήγοριαν ἐσχέκαμεν, οὕτω προσήκει κατὰ τὸ ἀκόλουθον, καὶ πάντων ἡμᾶς τῶν ὑψηλῶν ὀνομάτων τὴν κοινωνίαν ἐφέλκεσθαι. Καὶ καθάπερ ἐπὶ ἀλύσεως ὁ τὴν κατὰ τὸ ἄκρον ἀγκυλὴν ἐπισπασάμενος, τὴν συμφυῶς ἐχομένης ἀλλήλων διὰ τῆς μιᾶς ἂν ἐφελέσσειτο· οὕτως, ἐπειδὴ τῷ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματι συμφυῶς ἔχει καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐρμηνευτικῶν τῆς ἀφθάρτου καὶ πολυειδοῦς ἐκείνης μακαριότητος, ἐπ' ἀνάγκης ἂν εἴη τὸν τοῦ ἐνὸς δραξάμενον, καὶ τὰ λοιπὰ τῶ ἐνὶ συνεφέλκεσθαι.

Εἰ τοίνυν τὸ μὲν ὀνόματι τῆς τοῦ Χριστοῦ ὑποδύοιτο, ὅσα δὲ τῷ ὀνόματι τούτῳ συνθεωρεῖται μὴ δεῖκναι τῷ βίῳ, καταψεύδεται τοῦ ὀνόματος ὁ τοιοῦτος, κατὰ τὸ προτεθὲν ἡμῖν ὑπόδειγμα, προσωπεῖον εἰς ψυχήν, ἀνθρωπίνῳ χαρακτήρι μεμορφωμένον, περιθεὶς τῷ πειθήκῳ. Οὕτε γὰρ τὸν Χριστὸν ἔστι μὴ δικαιοσύνη εἶναι, καὶ καθαρότητα, καὶ ἀλήθειαν, καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτριωσιν, οὕτε Χριστιανὸν ἔστιν εἶναι (τὸν γε ἀληθῶς Χριστιανὸν), μὴ κακείνων τῶν ὀνομάτων τὴν κοινωνίαν ἐν ἑαυτῷ δεῖκνύοντα. Οὐκοῦν, ὡς ἂν τις δρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν διάνοιαν ἐρμηνεύσειεν, οὕτως ἐροῦμεν, ὅτι Χριστιανισμὸς ἔστι τῆς θεῆς φύσεως μίμησις. Καὶ μηδεὶς ὡς ὑπέρογκον καὶ ὑπερβαίνοντα τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ταπεινότητα διαβαλέτω τὸν ὄρον· οὐ γὰρ ἐξέβη τὴν φύσιν ὁ ὄρος. Εἰ γὰρ τις τὴν πρώτην κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου ἠγάτατο, εὐρήσει διὰ τῶν Γραφικῶν διδασμάτων, ὅτι οὐκ ἐξῆλθε τὰ μέτρα τῆς φύσεως ἡμῶν ὁ ὄρος. Ἡ γὰρ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴ κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὁμοιότητος ἦν (οὕτω τοῦ Μωυσέως περὶ τοῦ ἀνθρώπου φιλοσοφῆσαντος, ἐν οἷς φησιν, ὅτι « Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν »), καὶ ἡ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπαγγελία ἔστι τὸ εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐκλήριαν ἐπαναχθῆναι τὸν ἀνθρώπον.

Εἰ δὲ τὸ ἀρχαῖον Θεοῦ ὁμοίωμα ὁ ἄνθρωπος, ἔν, τάχα οὐκ ἔξω τοῦ σκοποῦ τὸν ὀρισμὸν πεποιήμεθα, μίμησιν θεῆς φύσεως τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι ἀπαφνάζεμενοι. Ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις τῆς προσήγορι:

¹ Gen. 1, 27.

τω μεγάλη. Καιρὸς δ' ἂν εἴη διασκοπῆσαι, εἰ τὸ ἢ οὕτως ἔχειν κατὰ τὸν βίον, ἀκίνδυνόν ἐστι τῷ ροδαλλομένῳ τὸ ὄνομα. Γένοιτο δ' ἂν ἐξ ὑποδείγμα-
 ὦ σαφὲς τὸ ζητούμενον· Ὑποκεισθω τις γραφικὴν
 ταγγελλόμενος τέχνην, γενέσθω δὲ τούτῳ πρόσταγμα
 ἢ κρατοῦντος, τοῖς πόρρωθεν ἀπικρισμένοις χαρά-
 ει τὴν τῆς βασιλείας μορφήν. Εἰ τοίνυν εἰδεχθῆς τι
 εἰ δὺςμορφον εἶδος ἐπὶ τοῦ πίνακος διαχαράξας, εἰ-
 ἴνα βασιλέως τὴν ἀσχήμονα ταύτην μορφήν ὀνομά-
 ζειεν· ἄρα οὐκ εἰκὸς ἀγανακτῆσαι τὴν ἐξουσίαν, ὡς
 ἢ ἀρχετύπου κάλλους διὰ τῆς κακῆς ἐκείνης γραφῆς
 ἢ τοῖς ἀγνοοῦσιν ὑβρίζομενοι; Οἷον γὰρ ἐπὶ τῆς
 κόνος τὸ εἶδος δεικνύται, τοιαύτην ἀνάγκη καὶ τὴν
 ρχέτυπον νομισθῆναι μορφήν. Εἰ οὖν Θεοῦ μίμησιν
 ἢ Χριστιανισμὸν ὁ ὄρος φησιν, ὁ μήπω δεξάμενος
 ἢ μυστηρίου τὸν λόγον, οἷον ἂν ἡμῖν ἴσῃ τὸν βίον
 ἢ κατὰ μίμησιν Θεοῦ κατορθοῦσθαι πεπιστευμένον,
 οἷον τὸν ἡμῶν καὶ τὸ Θεῖον οἰήσεται. Ὅστε εἰ μὲν
 ἀντὸς ἀγαθοῦ ὑποδείγματα βλέπει, ἀγαθὸν τὸ Θεῖον
 ἵνα πιστεύσει τὸ παρ' ἡμῶν σεβαζόμενον· εἰ δὲ τις
 μαθητὴς εἴη καὶ θηριώδης, ἄλλοτε πρὸς ἄλλα πάθη
 εμορφωμένος θηρίων ἐν τῷ ἦθει μορφᾶς (θηρία γὰρ
 ντικρυς ἔστιν ἰδεῖν ταῖς τῆς φύσεως ἡμῶν παρατρο-
 αῖς ἐμμορφούμενα), ἔπειτα Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁ
 οιοῦτος ὀνομάζει, φανεροῦ πᾶσιν ὄντος, ὅτι ἡ ὑπό-
 χεσις τοῦ ὀνόματος μίμησιν Θεοῦ ἐπαγγέλλεται·
 ἔκτον ἐν τῷ ἰδίῳ βίῳ τὸ πεπιστευμένον παρ' ἡμῶν
 ἴσον ἐν τοῖς ἀπίστοις ποιήσει. Διδὸν καὶ ἀπειλὴν τινα
 ἰοδερωτέρων ἢ Γραφῆ τοῖς τοιοῦτοις ἐπαγγέλλεται,
 ἔγνωσα· «Ὁὐαί, δι' οὗς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται
 ἐν τοῖς ἔθνεσι!» Καὶ μοι δοκεῖ πρὸς ταύτην μάλιστα
 ἢ διάνοιαν ὀδηγῶν ἡμᾶς ὁ Κύριος, τοῦτο πρὸς τοὺς
 ἰκοῦσαι δυναμένους εἰπεῖν, ὅτι «Γίνεσθε τέλειοι, ὡς
 καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν.» Ὁ γὰρ
 ἰατέρω τῶν πεπιστευκότων, τὸν ἀληθινὸν ὀνομάσας
 ἰατέρα, βούλεται πρὸς τὴν ἐν ἐκείνῳ θεωρουμένην τῶν
 ἰαθῶν τελειότητα καὶ τοὺς δι' αὐτοῦ γεννηθέντας
 ἰμοίως ἔχειν. Ἐρεῖς οὖν μοι· Καὶ πῶς ἂν γένοιτο ἀν-
 ἰρωπίνην ταπεινότητα πρὸς τὴν ἐν τῷ Θεῷ καθορωμέ-
 ἰην μακαριότητα ἐπεκτείνεσθαι, ὡς αὐτόθεν τῷ προ-
 ἰάγματι τῆς ἀμύχανιας προφαινομένης; Πῶς γὰρ ἂν
 ἰνοῖτο δυνατὸν, πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς ὀμοιωθῆναι τὸν
 ἰήτινον, αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν φύσιν διαφορᾶς δε-
 ἰνουούσης τὸ ἀνέφικτον τῆς μιμήσεως; Ἐπ' ἰσης γὰρ
 ἰναὶ ἀμύχανον, τῷ τε οὐρανίῳ μεγέθει καὶ τοῖς ἐν
 ἰτῷ κάλλεσι τὴν ἰψὴν παρισάξεσθαι, καὶ τὸν ἐκ γῆς
 ἰνθρωπον τῷ οὐρανίῳ ὀμοιοῦσθαι Θεῷ. Ἄλλὰ σαφῆς
 ἰ περὶ τούτου λόγος· ὅτι οὐ τῇ φύσει τῇ θεῷ τὴν
 ἰύσιν τὴν ἀνθρωπίνην συγκρίνεσθαι κελεύει τὸ Εὐ-
 ἰγγέλιον, ἀλλὰ τὰς ἀγαθὰς ἐνεργείας, καθὼς ἂν ἰ
 ἰνατὸν, μιμῆσθαι τῷ βίῳ. Τίνες οὖν εἰσὶν αἱ παρ'
 ἰμῶν ἐνεργεῖαι πρὸς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας ὀμοίως
 ἰχουσαι; Τὸ πάσης κακίας ἀλλοτριουῆσθαι, καθὼς ἂν
 ἰ δυνατὸν, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ καὶ διανοίᾳ τῶν παρ'
 αὐτῆς μολυσμῶν καθαρῶντας· τοῦτο μίμησις ἔστιν
 ὡς ἀληθῶς τῆς θείας τε καὶ τῆς περὶ τὸν οὐράνιον
 Θεὸν τελειότητος.

A igitur appellationis ita magna est. Non alienum
 autem et intempestivum jam fuerit dispicere, an
 nihil in hoc periculi sit ei qui hoc nomen præten-
 dit, si ejus vita talis non sit. Ex similitudinibus
 quantum planum nobis ac perspicuum fuerit id quod
 auerimus. Ponatur aliquis esse, qui artem pin-
 gendi profiteatur, atque huic imperari a magi-
 stratu, ut iis qui procul habitant, regis imaginem
 sculpat. Si igitur turpem aliquam ac deformem
 speciem in tabula sculptam imaginem regis inde-
 coram eam formam nominaverit, an non verisimile
 est indignaturam esse potestatem, quod pulchri-
 tudo principalis propter malam illam picturam
 vituperetur inter ignaros? Qualis enim in imagine
 species ostenditur, talem etiam formam principalem
 existimari necesse est. Quocirca si definitio
 Christianismum Dei imitationem esse dicit, qualem
 vitam, quam juxta imitationem Dei traduci creditum
 est, inter nos viderit is qui nondum mysterii rati-
 onem acceperit, tale nostrum quoque numen esse
 existimabit. Itaque siquidem omnis boni exempla
 viderit, bonum credet esse numen, quod venera-
 mur; sin autem aliquis affectibus obnoxius ac
 bestiarum similis fuerit, atque alias in alios iden-
 tidem affectus transformetur, multasque ferarum
 formas morum atque ingenii immanitate induas
 et repræsentet (feras enim plane videre licet na-
 turæ nostræ depravatæ vitiis informari), deinde
 Christianum is se nominet, nemine ignorante,
 quod ejus nominis professio imitationem Dei pol-
 liceatur, per vitam suam efficiet, ut quod a nobis
 creditur esse numen, vituperetur ac reprehendatur
 inter infideles. Quamobrem Scriptura quoque tali-
 bus acriores ac terribiliores quodammodo minas
 denuntiat, dum dicit: «Væ, propter quos nomini
 meo obtrectatur inter gentes». Ac mihi videtur
 ad hanc maxime sententiam et intellectum nos du-
 cens Dominus illud dixisse ad eos qui audire pote-
 rant: «Sitis perfecti, sicut et Pater vester cœlestis
 perfectus est». Qui enim Patrem eorum qui cre-
 diderunt, verum patrem nominavit, vult etiam eos
 qui per ipsum geniti sunt, bonorum perfectioni quæ
 in illo spectatur similes esse. Dices igitur mihi, Et
 qui fieri possit, ut humiliter humana ad eam, quæ
 in Deo conspicitur beatitudinem enitatur, quasi
 in ipso videlicet præcepto, rei quæ fieri nequeat,
 perplexitas atque difficultas emineat et appareat?
 Qui enim fieri possit, ut terrenus similis fiat ei qui
 in cœlis est, cum ea quæ in natura consistit dif-
 ferentia ostendat fieri non posse, ut imitando quis
 eo usque evadat? Æque enim fieri non posse, ut
 vel cœlesti magnitudini, et ei quæ inibi est, pul-
 chritudini facie quispiam adæquetur, vel homo ter-
 renus cœlesti Deo assimiletur. Sed perspicua hac
 de re oratio est, nimirum quod non cum natura
 naturam, humanam inquam, cum divina comparari
 jubeat Evangelium, sed bonas actiones, quoad ejus

¹ Isa. l.ii, 5. ² Matth. v, 48.

feri possit, vivendo imitari. Quenam igitur a nobis proficiuntur actiones, quæ Dei actionum similes sunt? Ab omni vitiositate atque malitia, quoad ejus fieri possit, esse alienos, atque ab ejus inquinacionibus tunc opere, tunc sermone, tum mente vacuos ac puros esse, id revera divinæ et ejus quæ circa cælestem Deum spectatur, perfectionis imitatio est.

Non enim mihi videtur Evangelium elementam A cæli tanquam separatam quoddam domicilium Dei dicere, dum jubet nos ita perfectos esse sicut cælestis Pater perfectus est, quippe cum numen divinum in omnibus ex æquo sit, et per omnem itidem creaturam permeet atque pervadat, et nihil, quod ab eodem separatum sit, in essentia manere possit, sed æquabiliter perique ratione ac modo unamquamque rem natura divina amplectatur et attingat, omnia vi comprehensiva intra se continens, atque coercens: quemadmodum Propheta quoque hoc docet, dicens: Sive mento fuero in caelo, sive subterranea cogitatione penetrans scrutatus fuero, sive ad terminos rerum vine animæ cogitativam et imaginativam extendero, omnia video dexteram tuam comprehendendi. Pictio autem ad hunc modum sese habet: « Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero in infernum, præsto es; si sustuleris alas meas ad diluculum, et divertero ad extrema maris, etiam illic manus tua deducet me, et dexteram tuam me destinabit ». » Igitur ex his discere possumus quod non peculiariter cælestis habitatio Deo separata ac destinata sit. Sed quoniam superna natura a vitiositate et malitia pura esse solet (multis in locis hoc Scriptura sancta nobis significante per ambages et involuera), et ab hac inferna, quæ ex eraslori materia conflata est vita, ea quæ ex vitiositate existunt mala designantur, cum hic inventor vitiositatis anguis circa vitam terrenam serpat atque volvatur, quemadmodum de eo per verba tecta involutaque dicit Scriptura, quod super pectus ac ventrem ambulat, et terra vocatur semper ⁸ (hoc autem tum figura motus, tum genus cibi nobis explicat, quod hæc terrena et inferna vita sit, quæ reptationem multiformis vitiositatis in sese admittit, et cibus irrepentis in eam bestię sit): igitur qui cælestem Patrem jubet imitari, a terrenis affectibus vacare ac purum esse jubet: quorum vitatio non mutatione loci, sed ex libera voluntate ac sola animi destinatione fit. Quocirca si natura ita comparatum est, ut solo motu mentis et appetitu a malo alienemur, nihil laboriosum nobis præcipit evangelicus sermo. Neque enim labor conjunctus est affectioni et ardori mentis, sed licet nobis absque ullo negotio quocunque velimus per cogitationes accedere. Itaque volenti facile est, cælestem vitam traditionem vel in terra habere, si quemadmodum Evangelium præscribit, cælestia sapiamus, cælestibus afficiamur, et in thesauris cælestibus virtutis divitias deponamus. Inquit enim. « Ne congerite vobis thesauros in terra, sed congregate thesauros in cælis ubi neque tinea neque ærugo corrumpit, neque fures perfodiunt et furantur ⁹. »

Οὐ γὰρ μοι δοκεῖ τὸ στοιχεῖον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ περ τι χωρισμένον ἐνδιαίτημα θεοῦ λέγειν τὸ εἶσα γέλιον, ἐν οἷς προστάσει τελειοῦσθαι ἡμᾶς, καὶ τὸν ἐπουράνιον Πατέρα· ὅτι τὸ θεῖον κατὰ τὸ ἐσθὲν ἐν πᾶσιν ἐστίν, καὶ διὰ πάσης ὡσαύτως δεῖται ἐκ κτιστικῆς, καὶ οὐδὲν ἄν χωρισθὲν τοῦ ὄντος ἐν τῷ εἶσα μῆνοι, ἀλλ' ὁμοτίμως ἐκίστου τῶν ὄντων ἡ θεία ἐπίσης ἐφάπτεται, πάντα τῇ περιεκτικῇ δυνάμει ἐκὲν αὐτῆς περιεργουσα· καθάπερ καὶ Προφήτης τοῦ παιδαίου λέγων, ὅτι Κἂν ἐν τῷ οὐρανῷ γένομαι ἐδianoία, κἂν τὰ ὑπόγεια τῷ λογισμῷ καταδυεὶς ἐξ ἐτάσω, κἂν ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν ὄντων τὸ διανοητικὸν τῆ ψυχῆς ἐπεκτείνω, πάντα ὄρω τῇ δεξιᾷ σου περιεργαίμενα. Ἐχει δὲ ἡ λέξις ταῦτον τὸν τρόπον· Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ εἰ ἐκεῖ εἰ καταβῶ εἰς τὴν ἄδην, πάρεῖ. Εἰ ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγας μου εἰς ἔρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς οὐρανοῦ, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ γῆ σου ὁδηγήσει με, καὶ ἐπὶ ἐξεί με ἡ δεξιὰ σου. » Οὐκοῦν ἐκ τούτων ἐστὶ μαθεῖν, τὸ μὴ ἀφωρισθαι κατ' ἐξαιρέτων τῷ θεῷ τὴν οὐρανὸν οἰκισθῆναι. Ἄλλ' ἐπεὶ γε ἐπίσταται καθαρῶσει κακίας ἡ ἄνω λῆξις (τοῦτο πολλαχῇ τῆς ἁγίας Γραφῆς παρασημασμένης ἡμῖν δι' αἰνίγματος), καὶ τῇ κίτῃ ταύτῃ τῇ ὠλυδιστέρᾳ ζωῇ τὰ κατὰ κακίαν ἐνεργεῖται πάθη, ὡδε τοῦ εὐρέτου τῆς κακίας ὄψεως περὶ τὴν γῆν βίον ἰλυσπυμένον καὶ ἔρποντος, καθὼς γὰρ ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ ἐν αἰνίγματι, ὅτι ἐπὶ τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλίαν πορεύεται, καὶ γῆν σιτεῖται διαπνότης. Τοῦτο δὲ τὸ τε σχῆμα τῆς κινήσεως ἡμῖν ἐρρνεύει, καὶ τὸ τῆς βρώσεως εἶδος· ὅτι γῆν οὗτος ἐκ κατακλισμῆος βίος ἐστίν, ὃς τὴν ἐρητηδὸνα τῆς πᾶν τρόπου κακίας ἐφ' αὐτοῦ δέχεται, καὶ τροφή τῷ ἐφῆρποντος αὐτὸν θηρίον γίνεται. Οὐκοῦν ὁ τὸν οὐρανὸν μιμεῖσθαι κελεύων Πατέρα, τῶν γῆινων παθῶν καθαρῶσει κελεύει, ὧν ἡ ἀπόστασις οὐ βία τοπικῆς μεταβάσεως, ἀλλὰ διὰ προαιρέσεως ἐκτελεῖται μόνης. Εἰ οὖν ἐν μόνῃ τῆς διανοίας ὁρμῇ κερροθῆσθαι πέφυκεν ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτρίωσις, ὡς ἐπίπονον ἡμῖν ὁ εὐαγγελικὸς ἐγκελεύεται λόγος. Οὐδὲ γὰρ συνέζευκται κόπος τῇ τῆς διανοίας ὁρμῇ, ἀλλ' ἐξεστὶν ἡμῖν ἀπραγματεύτως, ὅπου περ ἂν θέλοιεν δι' ἐνθυμήσεων παραγίνεσθαι· ὥστε τὴν οὐρανὸν διαγωγῆν ῥάδιον εἶναι τῷ βουλομένῳ καὶ ἐπὶ τῇ γῆ ἔχειν, καθὼς ὕφηγεται τὸ εὐαγγέλιον, ἐν τῷ φρονεῖ τὸ οὐράνιον, καὶ τοὺς ἐκεῖ θησαυροὺς τὸν τῆς ἀρετῆς πλοῦτον ἐναποτίθεσθαι. « Μὴ θησαυρίζετε » γὰρ φησὶ, « θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ θησαυρίζετε θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς, ὅπου οὐτε σῆς, οὐτε βρῶσις ἀφανίζει, οὐτε κλέπται διορυσσοῦσι καὶ κλέπτουσιν. Ἐνδείκνυται δὲ διὰ τούτων, τὸ μηδεμίαν τῇ ἄνω ἡσφαρτικῆς τῆς μακαριότητος ἐμπολιτεῦεσθαι ἑωμιν. Ὁ γὰρ ἐπὶ λῆμν τοῦ τῆδε βίου πολυειδῶς τῇ ποικίλῃν αὐτοῦ κακίαν κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἡσφῆς

¹ Paul. cxxxviii, 8 sqq. ² Gen. iv, 14. ³ Matth. vi, 19; Luc. xii, 33.

ἐνεργῶν, ἤτοι σὺν τῷ τρόπῳ ταῖς διανοαῖς ἐντίκτεται, ἀχρεῖων τὸ μέρος ὧπερ ἂν ἐμφυῆ· ἤτοι διὰ τῆς βρωτικῆς τε καὶ ἀφανιστικῆς δυνάμεως, εἰ μὴ ταχέως ἀποτιναχθεῖ τῷ μέρῳ, πρὸς τὰ παρακείμενα μεθέρπων, διαφθορᾶς ἔχνος, οἷς ἂν ἐμπελάσῃ, διὰ τῆς κινήσεως ἐνοσημαίνεται· ἢ, εἴπερ τὰ ἐντὸς ἀσφαλῶς ἔχοι, διὰ τῶν ἔξωθεν περιστάσεων ἐπιβουλεύει.

Ἡ γὰρ δι' ἠδονῆς τὸν θησαυρὸν τῆς καρδίας ἐτοιμαρύχησεν, ἢ δι' ἑτέρου πάθους κενὸν τῆς ἀρετῆς τὸ τῆς ψυχῆς δοχεῖον ἐποίησε, θυμῷ ἢ λύπῃ ἢ ἄλλῃ τινι τοιοῦτῳ πάθει τὸν λογισμὸν ὑποκλέψας. Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς ἀνω θησαυροῖς, οὔτε σῆτά φησιν, οὔτε βρῶσιν ὁ Κύριος γίνεσθαι, οὔτε τὴν ἀπὸ τῆς κλεπτικῆς κακίαν διδάσκουσιν ταῦτα, ἄπερ ὑπονοήσαμεν· ἐκεῖ μεταθετέον τὴν ἐμπορίαν, ἐν ἣ τὸ θησαυρῶσαι οὐ μόνον ἀσυλὸν τε καὶ ἀμείωτον εἰς αἰὲ διαμένει, ἀλλὰ καὶ σπερμάτων δίκην, ἐπὶ τὸ πολλαπλάσιον κατεργάζεται τὴν ἐπαύξεισιν. Χρὴ γὰρ πάντως τῇ φύσει τοῦ τὴν παρακαταθήκην δεχομένου μεγαλύνεσθαι τὴν ἀντίδοσιν. Ὅσπερ γὰρ ἡμεῖς κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἐνεργούμεν φύσιν, πτωχὰ προσάγοντες διὰ τὸ πεφυκέναι τοιοῦτοι· οὕτως εἰκόσ, τὸν ἐν πανεὶ πλοῦσιον ὄντα, ἂ πέφυκεν ἔχειν, ταῦτα τοῖς προδεδικασίην ἀντιχαρίζεσθαι. Μηδεὶς οὖν ἀθυμῆτω, τὰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τοῖς θεοῖς θησαυροῖς συνεισφέρειν, ὡς πρὸς τὸ μέτρον, ὧν δέδωκε, κομιούμενος, ἀλλ' ἀναμένετω, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ εἰπόντος ὅτι μεγάλα τῶν μικρῶν ἀντικαταλλάξεται, οὐράνια μὲν τῶν γῆινων, ἀἰδία δὲ τῶν ὠκυμέρων διαμειδόμενος· ἂ τοιαῦτα τῇ φύσει ἐστίν, ὡς μήτε διανοία δυνατὸν εἶναι ληφθῆναι, μήτε εἰς ἐρμηνείαν λόγου ἔλθεῖν, περὶ ὧν ἡ θεόπνευστος διδάσκει· Γραφή, ὅτι· Ὅτε ὁ ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἂ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. » Ταῦτά σοι, ὦ τιμία κεφαλὴ, οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν ἐλλειφθέντων γραμμῶν ἀνεπληρώσαμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα γινόμενα ἐλλείμματα προεξητάσαμεν. Σὺ δὲ μοι πρῶττοις ἐν Κυρίῳ καταθυμῶς. Τοῦτο δὲ σοι εἶη διαπαντὸς καταθύμιον, ὃ καὶ τῷ Θεῷ κεχαρισμένον ἐστὶ, καὶ ἡμῖν καταθύμιον.

Quibus verbis ostendit quod nulla vis, quæ beatitudinem illam corrumpere possit, in superna vita versetur. Nam ille qui ad corruptelam et perniciem hujus vitæ multifariam multisque modis variam suam malitiam adversus humanam vitam exercet, vel lineæ in modum mentibus innascitur, partem cuicumque inhæserit inutilem reddens; vel per vim corrosivam et corruptivam, nisi celeriter de parte quam invaserit excussus fuerit, ad proxima quæque serpendo progrediens, quæcunque movendo se contigerit, iis vestigium corruptionis imprimit; vel si interiora firma ac tuta sint, per externas circumstantias insidiatur. Aut enim voluptate perfodiendo cordis thesaurum invadit, aut per alium affectum ex animæ receptaculo virtutem eximit, vel ira, vel tristitia et angore, vel alia simili quapiam perturbatione et affectu rationem subducens. Quoniam igitur Dominus in supernis thesauris neque lineam neque æruginem innasci dicit, neque ab arte furandi malitiam inesse, quæ doceat a quæ commemoravimus, illuc transferenda negotiatio est, ubi non modo compilationi atque diminutioni non obnoxii thesauri semper permanent, verum etiam seminum in modum multiplex efficiunt incrementum. Oportet enim prorsus ex natura depositarii magnam fieri remunerationem. Quemadmodum enim nos ex natura nostra facimus, ut tenuia offeramus, quippe cum natura simus tales, ita consentaneum est eum qui in omni re dives est, iis quæ ex natura habet eos qui sua ante dederint, esse remuneraturum. Ne quis igitur se animo demittat, dum quæ pro viribus suis potest, divinis infert thesauris, quasi pro modo eorum quæ dederit recepturus; sed speret juxta pollicitationem ejus qui dixit, quod magna parvis sit comparaturus, cœlestibus quidem terrena, sempiternis vero cito peritura permutans, quæ talia natura sunt, ut neque mente percipi, neque sermone explicari possint, de quibus divina docet Scriptura, quod neque oculus viderit, neque auris audiverit, neque in cor hominis ascenderint, quæ præparaverit Deus diligentibus se⁷. His tibi, o charum caput, non solum prætermittas litteras resarcivimus et compensavimus, verum etiam quæ posthac prætermittentur ac reliqua sient, per argumentum quærere anticipavimus. Tu vero mihi vivas in Domino ex animi tui sententia. Hoc autem semper tibi cordi sit atque probetur, quod et Deo gratum et nobis jucundum est.

⁷ I Cor. III, 9.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ,

ΚΑΙ ΟΠΟΙΟΝ ΧΡΗ ΕΙΝΑΙ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΝ,

ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ.

EJUSDEM
DE PERFECTIONE

ET QUALEM OPORTEAT ESSE CHRISTIANUM,

AD OLYMPIUM MONACHUM.

Francisco Zino interprete.

Quæris qua ratione vita ex virtute possit institui, ut omnibus officiorum numeris absoluta atque perfecta nullis reprehensionibus sit obnoxia; digna profecto professione tua postulatio. Mihi vero nihil esset optatius quam ut eorum quæ cupis exempla possem ex mea vita tibi depromere, ut doctrinam abs te quæsitam factis potius quam verbis explicarem. Ea enim demum bene vivendi institutio digna est, cui fides habeatur, cum docentis vita congruit orationi. Cæterum quoniam me id quod opto nondum assecutum video, ut orationis loco possim vitam ostendere, ne imperfectus omnino videar et a signo præ inscitia penitus aberrare, brevem tibi recte vivendi formulam tradam; atque illius quidem hinc jam nascitur exordium. Bonus Dominus noster Jesus Christus nos, qui in ipsum credimus, adorandi nominis sui participes fecit, ut sive divites, sive nobiles, sive obscuri, sive inopes, sive doctrinæ aut dignitatis insignibus exornati simus, nulla tamen ex re quæ nobis adsit nominemur, sed his omnibus rejectis, de uno nomine ipsius proprie appellemur Christiani. Cum igitur hanc nobis e cælo gratiam attulerit, operæ pretium est ut prius muneris magnitudinem consideremus, quo meritas largitori Deo gratias habeamus. Deinde tales in omni vita nos præstemus, quales requirit hujusce nominis excellentia. Quanta sit hujus muneris magnitudo, quod illius qui vitæ nostræ Dominus est nomine nuncupemur, nobis perspicuum fiet si quid nomen ipsum a Christo deductum significet animadvertemus, ut intelligamus quando universi Dominum in nostris preceationibus hac voce nominamus, quam animis nostris notionem concipiamus, aut quid per hoc nomen cogitantes apte credamus ipsum appellare. Id ubi compertum habuerimus,

Α Πρέπουσα τῇ προαιρέσει ἡ σπουδὴ περὶ τοῦ γινῶ-
ναι πῶς ἂν τις διὰ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου τελειωθείη,
ὥστε διὰ πάντων κατορθωθῆναι σου τῇ ζωῇ τὸ ἀνώ-
μητον. Ἐγὼ δὲ περὶ παντὸς μὲν ἂν ἐποιησάμην, ἐν
τῷ ἐμῷ βίῳ τῶν σοὶ σπουδαζομένων εὐρεθῆναι τὰ
ὑποδείγματα, ὥστε τοῖς ἔργοις πρὸ τῶν λόγων ἐπι-
ζητούμενη ὑπὸ σοῦ παρασχεῖν διδασκαλίαν. Οὕτω
γὰρ ἂν ἀξιόπιστος ἦν τῶν ἀγαθῶν ἡ ὑφήγησις, τοῦ
βίου τοῖς λόγοις συμφεγγομένου. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο
μὲν εὐχομαι γενέσθαι ποτὲ, νῦν δὲ οὕπω τοιοῦτον
ἐμαυτὸν βλέπων, ὡς ἀντὶ τοῦ λόγου προδεικνύειν
τὸν βίον, ἵνα μὴ καθόλου δοκοίην ἀσυντελής εἶναι
σοὶ τις πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ἀνόνητος, ἐφ' ὃ δεῖ συν-
τείνειαι τὸν ἀκριβῆ βίον, ὑποθέσθαι διανοήθην, ἐντεῦ-
θεν τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος. Τοῦ ἀγαθοῦ
Β Δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χαρισσαμένου τὴν
κοινωνίαν ἡμῖν τοῦ προσκυνουμένου ὀνόματος, ὥστε
ἡμᾶς ἐκ μηδεὸς ἄλλου τῶν περὶ ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι,
κἂν πλουσίως τις ᾖ ἡ τύχη, καὶ εὐπατρίδης, κἂν δυσ-
γενῆς ἢ ἢ πένης, καὶ ἐξ ἐπιτηδευμάτων τινῶν ἢ
ἀξιωματῶν τὸ γινώριμον ἔχη, πάντων τῶν τοιούτων
ὀνομάτων ἀργούντων, μίαν εἶναι κυρίαν κλησὶν τοῖς
εἰς αὐτὸν πεπιστευκοῖσι δεδιώρηται, τὸ Χριστιανούς
ὀνομάζεσθαι. Ταύτης ἀνωθεν ἡμῖν ἐπικυρωθείσης
τῆς χάριτος, ἀναγκαῖον ἂν εἴη πρῶτον τῆς δωρεᾶς
νοῆσαι τὸ μέγεθος, ὥστε κατ' ἀξίαν εὐχαριστῆσαι τῷ
τὰ τηλικαῦτα δωρησαμένῳ Θεῷ. Ἐπειτα δὲ τοιοῦτους
ἑαυτοὺς διὰ τοῦ βίου δεῖξαι, οἷον ἐπιζητεῖ ἡ τοῦ με-
γάλου τούτου ὀνόματος δύναμις. Τὸ μὲν οὖν μέγεθος
τῆς δωρεᾶς, ἧς διὰ τοῦ συνονομασθῆναι τῷ Δεσπότη
Γ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἠξιώθημεν, οὕτως ἂν γένοιτο δηλὸν
ἡμῖν, εἰ αὐτὸ τὸ σημαίνόμενον τοῦ κατὰ τὸν Χριστὸν
ὀνόματος ἐπιγινώσκωμεν, ὥστε συνεῖναι, ὅταν διὰ ταύ-
της τῆς φωνῆς τὸν τοῦ παντὸς Κύριον ἐν ταῖς εὐχαῖς
προσκαλώμεθα, ποῖαν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἀναλαμ-
βάνομεν ἔνοιαν, ἢ τί διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου κα-

τανοούντες, εὐσεβῶς αὐτὸν ἐπικαλεῖσθαι πιστεύομεν. Ἐπειδὴν δὲ τοῦτο νοήσωμεν, τότε δι' ἀκολουθοῦ, καὶ οἴους προσήκει ἡμᾶς διὰ τῆς περὶ τὸν βίον σπουδῆς ἐπιδειχθῆναι, σαφῶς μαθησόμεθα, διδασκάλῳ καὶ ὀδηγῷ πρὸς τὸν βίον τῷ ὀνόματι χρώμενοι. Οὐκοῦν τὸν ἅγιον Παῦλον πρὸς τὰ δύο ταῦτα καθηγεμόνα ποιούμενοι, ἀσφαλεστάτην ἔξομεν ὀδηγίαν πρὸς τὴν τῶν ζητουμένων σαφήνειαν. Οὗτος γὰρ μάλιστα πάντων ἀκριβῶς, καὶ τί ἐστὶν ὁ Χριστὸς κατενόησε, καὶ οἶον εἶναι χρῆ τὸν ἐπονομαζόμενον αὐτῷ, δι' ὧν ἐποίησεν, ὑφηγήσατο· οὕτως ἐναργῶς αὐτὸν μιμησάμενος, ὡς ἐν αὐτῷ δεῖξαι τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μεμρφωμένον, διὰ τῆς ἀκριβεστάτης μιμήσεως, μεταδληθέντος τοῦ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἶδους πρὸς τὸ πρωτότοπον, ὡς μηκέτι Παῦλον εἶναι δοκεῖν τὸν ζῶντά τε καὶ φθεγγόμενον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐν αὐτῷ ζῆν· καθὼς φησὶν ὁ καλὸς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν ἐπαισθόμενος, ὅτι « Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ. » Καὶ, ὅτι « Ζῶ δὲ ἐγὼ οὐκ ἔτι, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. »

Οὗτος οὖν τοῦ κατὰ Χριστὸν ὀνομάζοντος ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸ σημαίνον, εἰπὼν, ὅτι Χριστός ἐστι Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, ἀλλὰ καὶ εἰρήνην αὐτὸν ἐκάλεσε, καὶ φῶς ἀπρόσιτον, ἐν ᾧ οἰκεῖ ὁ Θεός, ἁγιασμόν τε καὶ ἀπολύτρωσιν, ἀρχιερέα τε μέγαν, καὶ Πάσχα, ἱλαστήριον ψυχῶν, ἀπαύγασμα δόξης, χαρακτήρα ὑποστάσεως, καὶ ποιητὴν αἰώνων, βρῶμα πνευματικὸν καὶ πόμα, καὶ πέτραν, καὶ ὕδωρ, θεμέλιον πίστεως, καὶ γυνίαν κεφαλῆν, καὶ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου εἰκόνα, καὶ μέγαν Θεόν, κεφαλὴν τε τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος, καὶ τῆς καινῆς κτίσεως πρωτότοκον, καὶ ἀπαρχὴν τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν, καὶ πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ Υἱὸν μονογενῆ δόξης καὶ τιμῆς ἐστεφανωμένον, καὶ Κύριον τῆς δόξης, καὶ ἀρχὴν τῶν ὄντων (οὕτως εἰπὼν περὶ αὐτοῦ· Ὅς ἐστὶν ἀρχὴ), βασιλέα τε δικαιοσύνης πρὸς τοῦτους, βασιλέα εἰρήνης, καὶ βασιλέα τῶν ἁπάντων, ἀπερίγραπτον ἔχοντα τῆς βασιλείας τὸ κράτος. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ, ὧν οὐκ ἔστι τὸ πλῆθος βραδίως ἐξαριθμησασθαι· ἅπερ πάντα συνθεθέντα πρὸς ἄλληλα, τῆς ἐκάστου τῶν ἐπωνύμων διανοίας, τὸ παρ' ἑαυτῆς εἰς ἐνδειξιν τοῦ σημαίνοντος συνεισφερούσης, ἐμφασίν τινα τῆς σημασίας τοῦ κατὰ Χριστὸν ὀνόματος ἡμῖν ἐμποιεῖ, ὅσον χωροῦμεν τῇ ψυχῇ κατανοῆσαι, τοσοῦτον τὰ τῆς ἀφράστου μεγαλειότητος ἡμῖν ἐνδεικνύμενα. Ἐπειδὴ τοίνυν πάσης ἀξίας τε καὶ ἐξουσίας καὶ δυναστείας ὑπέρκειται τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα, τῇ δὲ τοῦ Χριστοῦ προσηγορίᾳ κυρίως καὶ πρώτως τὸ βασιλικὸν διασημαίνεται κράτος (προηγεῖτο γὰρ, καθὼς ἐν ταῖς ἱστορίαις ἐμάθομεν, τῆς βασιλείας ἡ χρίσις), τῇ δὲ βασιλείᾳ πᾶσα ἡ τῶν λοιπῶν ἐμπεριέχεται δύναμις, τοῦτου χάριν ὁ τὰ περιεχόμενα κατανοήσας, καὶ τὴν περιεκτικὴν τῶν κατὰ μέρος συγκατενόησε δύναμιν. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ βασιλεία, ἧς ἐνδεικτικὸν ἔνομα ἡ τοῦ Χριστοῦ κλήσις ἐστὶν Οὐκοῦν ἐπειδὴ

A ipso nomine ut magistro et duce ad bene beateque vivendum utentes, quæ nobis vitæ studia sequenda sint, facile cognoscemus. Ad hæc autem duo quæ investigamus percipienda tutissimum aditum habebimus, si nobis D. Paulum itineris ducem proposuerimus. Hic enim maxime omnium exquisitè, et qui Christus sit novit, et qualem esse oporteat, qui ab eo nomen accepit, ex iis quæ gessit ipse, declaravit : nam adeo accurate illum imitatus est, ut in se Dominum ipsum expressum ostenderit, quippe qui diligentissima imitatione formam animi sui ita transtulit in ipsum exemplar, ut non amplius, qui loquebatur, Paulus, sed Christus esse videretur, quemadmodum ipsemet dicit, qui propria bona pulchre sentiebat : « Quoniam experimentum, » inquit ¹, « quaeritis ejus qui in me loquitur Christus. » Et, « Vivo ego jam non ego, vivit autem in me Christus ². »

Hic igitur nobis et quam vim nomen hoc Christus habeat patefecit, cum diceret Christum esse Dei virtutem et Dei sapientiam, cumque et pacem ipsum nominaret et lucem inaccessibleem, in qua Deus inhabitat, expiationem, et redemptionem, et sacerdotem magnum, et Pascha, et propitiationem animarum, splendorem gloriæ et figuram substantiæ, et effectorem sæculorum, cibum ac potum spiritualem, petram et aquam, fundamentum fidei, et anguli caput, et Dei invisibilis imaginem, et magnum Deum, caput corporis Ecclesiæ, et novæ creaturæ primogenitum, et primitias eorum qui dormierunt, et primogenitum ex mortuis, et primogenitum in multis fratribus, et mediatorem Dei et hominum, et Filium unigenitum gloria et honore coronatum, et Dominum gloriæ, et rerum principium, et regem justitiæ, ad hæc et regem pacis, et regem omnium, imperium regni nullis terminis circumscriptum obtinentem. His et aliis id genus nominibus eum appellavit, quæ tam multa sunt ut præ multitudine haud facile numero comprehendi possint. Quæ quidem omnia si inter se componantur, et singulorum colligantur significationes, mirabilem nobis hujus nominis Christi vim aperient, et majestatis illius quæ verbis explicari nequit, tantum ostendent, quantum animis et cogitatione capere valuerimus. Verum, quoniam omni dignitati, et potentiæ, et principatui regia præcellit amplitudo, Christi autem nomine regium significatur imperium (nam ut ex historiarum libris didicimus, prius unguuntur, qui futuri sunt reges), regno autem omnis reliquorum nominum vis continetur; eo fit ut qui eo quæ comprehenduntur cognoscit, simul etiam illa complectentem intelligat potestatem. Hoc autem regnum est, quod quidem regnum Christi appellatione indicatur: Quamobrem cum omnium maximum et divinissimum, et primum nomen Domini

¹ II Cor. XIII, 3. ² Galat. II, 20.

nostrī bonitas nobis impertiverit, ut Christi cognomine decorati appellemur Christiani, necesse est ut omnia nomina, quæ vocem hanc interpretantur, in nobis item conspiciantur expressa, ne falso vocati Christiani videamur, sed ex vita testimonium habeamus. Neque enim ex appellatione res fiunt, sed earum subjecta natura, quæcunque tandem illa sit, apti nominis significatione declaratur. Exempli gratia, si arbori, aut petræ hominis vocabulum tribuamus, idonea planta, aut lapis erit homo? Minime vero; sed oportet ut homo sit prius, deinde congrua ipsius naturæ appellatione nominetur: ac ne illis quidem, quæ similitudinem aliquam habent inter se, idem nomen proprie convenit, ut si quis statuam hominem dicat, aut equum, illius imaginem, sed ut aliquid proprie et vere nuncupetur, germanam omnino appellationem natura demonstrabit. Si quid autem ars in ære, aut marmore, aut alio ejusmodi subjecto imitabitur, id ipsius materiæ nomen obtinebit. ἄν οὐσα τύχη, τοῦτο καὶ ὀνομάζεται, χαλκός, ἢ λίθος, ἢ πρὸς τὸ δοκοῦν σχηματίσασα.

Quapropter qui se nominant Christianos, id prius oportet ut sint, quod exigit ipsum nomen, deinde eam sibi appellationem accommodent. Ac quemadmodum si quis verum hominem ab homine sculpto velit sejungere, ex utriusque proprietatibus id faciet, alterum asserens animal rationale atque judicio præditum, alterum vero materiam inanimatam, quæ imitatione formam induerit: sic etiam vere Christianum hominem ab eo qui Christiani tantum speciem habet, ex propria utriusque forma distinguemus. Veri Christiani formam expriment illa omnia, quæ de Christo commemoravimus. Ex quibus ea, quæ capere possumus, imitamur: quæ vero in naturam nostram ad imitandum non cadunt, ea veneramur et colimus. Quamobrem, ut aliquis sit perfectus homo Dei, ut inquit Apostolus³, nullo modo per malitiam perfectionem imminuens, oportet, ut omnia nomina, quæ Christi significationem explicant, in ejus vita partim imitatione, partim veneratione colliceant. Quemadmodum enim qui commentitia fabularum monstra vel oratione vel pictura conflagunt, bucephalus quosdam, aut hippocentaurus, aut anguipedes, aut quidpiam aliud ex diversis generibus componentes, non ad exemplar naturæ dirigunt imitationem, sed perversa illa inventionem naturam prætereuntes, non hominem, sed aliud quiddam effingunt; quippe qui ex eo quod videtur, id formant quod non est, cujus licet aliqua pars cuiusdam humani corporis parti similis videatur, nemo tamen id quod absurda illa compositione conflatum est, hominem dicat: eodem pacto haud recte perfectus Christianus appellabitur, qui vel a ratione abhorrens caput obtineat, id est i sum universi corporis caput, quod Verbum est fide non habeat, quamvis

τοῦ μεγίστου τε καὶ θειοτάτου καὶ πρώτου τῶν ὀνομάτων γέγονε παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου ἡμῖν κωνία, ὥστε τοὺς τῆ ἐπωνυμίᾳ τοῦ Χριστοῦ τιμηθέντας Χριστιανοὺς ὀνομάζεσθαι· ἀναγκαῖον ἂν εἴη πάντα τὰ ἐρμηνευτικὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς ὀνοματῆ καὶ ἐν ἡμῖν καθορᾶσθαι, ὡς μὴ ψευδώνυμον ἐξ ἡμῖν εἶναι τὴν κλήσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ βίου τὴν μαρτυρίαν ἔχειν. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ καλεῖσθαι τι τὸ εἶναι γίνεται· ἀλλ' ἡ ὑποκειμένη φύσις, ὅλα δ' ἂν οὐσα τύχη, διὰ τῆς προσφουοῦς τοῦ ὀνόματος σημασίας γνωρίζεται. Οἶόν τι λέγω· Εἰ δένδρον τις ἢ πέτρα προσηγορίαν ἀνθρώπου χαρίζεται, ἄρα ἄνθρωπος ἔστι διὰ τὴν κλήσιν, ἢ τὸ φυτὸν, ἢ ὁ λίθος; Οὐκ ἔστι ταῦτα· ἀλλὰ χρὴ πρώτον εἶναι ἄνθρωπον, εἴθ' οὕτως ὀνομασθῆναι τῆ προσηγορίᾳ τῆς φύσεως. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ὀμοιωμάτων αἱ κλήσεις ἔχουσι τὸ κύριον, ὡς εἰ τις ἄνθρωπον λέγει τὸν ἀνδριάντα, ἢ ἱππὸν τὸ μίμημα· ἀλλ' εἰ μέλλοι τι κυρίως καὶ ἀφευδῶς ὀνομάζεσθαι, ἀληθῆ δεῖξει πάντως τὴν προσηγορίαν ἢ φύσιν. Ἡ δὲ ἀναδεξαμένη τὴν μίμησιν ὕλη, ὅπερ ἢ τοιοῦτον ἕτερον, ᾧ ἐπέβαλεν ἢ τέχνη τὸ εἶδος

Οὐκοῦν τοὺς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας, πρώτον γενέσθαι χρὴ ὅπερ τὸ ὄνομα βούλεται, εἴθ' οὕτως ἑαυτοὺς ἐφαρμόσαι τὴν κλήσιν. Καὶ ὡς περ εἰ τις διακρίνοι ἀπὸ τοῦ ὄντος ἀνθρώπου τὸν ὀνοματῆ ἐπὶ τῆς εἰκότος λεγόμενον, ἐκ τῶν ἰδιωμάτων ποιήσεται τὴν διάκρισιν (τὸ μὲν γὰρ ζῶον λογικὸν διανοητικὸν ὀνομάσει, τὸ δὲ ἕτερον ὕλην ὄντων ἐκ μιμήσεως ὑπελλοῦσαν τὸ εἶδος)· οὕτω καὶ τὸν Χριστιανὸν, τὸν τε ἀληθῶς ὄντα καὶ τὸν δοκοῦντα, διὰ τῶν ἐπιφανομένων τοῖς χαρακτῆρσιν ἰδιωμάτων ἐπιγνωσόμεθα. Χαρακτῆρες δὲ τοῦ ὄντως Χριστιανῶ πάντα κακείνᾳ ἔστιν, ὅσα περὶ τὸν Χριστὸν ἐνοήσαμεν. Ὅν ὅσα μὲν χωροῦμεν, μιμούμεθα· ὅσα δὲ οὐ χωρεῖ ἢ φύσις πρὸς μίμησιν, σεβόμεθα τε καὶ προσκυνούμεν. Οὐκοῦν πάντα τὰ ἐρμηνευτικὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ σημασίας ὀνόματα ἐπιλάμπειν χρὴ τῷ Χριστιανῶ βίῳ, τὰ μὲν διὰ μιμήσεως, καὶ δὲ διὰ προσκυνήσεως, εἰ μέλλοι ἄρτιος εἶναι ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μηδαμῶ διὰ τῆς κακίας ἀκρωτηριάζων τὴν ἀρτιότητα. Ὅσπερ γὰρ οἱ τὰς μυθικὰς τερατείας ἢ διὰ τῶν λόγων ἢ διὰ τῆς γραφικῆς κλέσσοντες τέχνης, βουκεφάλους τινὰς, ἢ ἱπποκενταύρους, ἢ δρακοντόποδας, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ἐξ ἑτερογενῶν συντιθέντες, οὐ πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀρχέτυπον τὴν μίμησιν ἀγούσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς παραλόγου ταύτης ἐπινοίας τὴν φύσιν ἐμφαίνοντες, ἄλλο τι κλέσσουσι, καὶ οὐκ ἄνθρωπον, σχηματίζοντες πρὸς τὸ δοκοῦν τὸ ἀνύπαρκτον· καὶ οὐκ ἂν τις ἄνθρωπον εἴποι τὸ πεπλασμένον διὰ τῆς ἀλλοκότου ταύτης συνθέσεως, κἂν μέρει τινὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος προσεικότος τύχη τὸ μέρος τοῦ πλάσματος· οὕτως οὐδ' ἂν Χριστιανὸς ἀκριβῶς ὀνομασθεῖ ὁ τὴν κεφαλὴν ἄλογον ἔχων, τοὔτεστιν, ὁ τὴν τοῦ παντός κεφαλὴν, ἢ τὸς ὁ Λόγος ἔστιν, ἐν τῇ πίστει μὴ ἔχων, κἂν ἐν τοῖς ἄλλοις ἄρτιος ἦ, ἢ ὁ τῇ κεφαλῇ τῆς πύ-

³ II Timothy III, 17.

στεως μὴ κατάλληλον ἐνδεικνύμενος τῆς πολιτείας τὸ σῶμα, ἢ δρακόντων θυμοῖς συμφυόμενος, καὶ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἐρπετῶν τούτων ἐκθηριούμενος, ἢ τὸ θηλυμανὲς τῶν ἵππων τῷ ἀνθρωπίνῳ χαρακτῆρι συμβάλλων, καὶ διφυῆς τις ἵπποκένταυρος ἐκ λογικοῦ τε καὶ ἀλόγου γινόμενος. Τοιοῦτους δὲ πολλοὺς ἔστιν ἰδεῖν ἐν μόσχου κεφαλῇ, τούτεστιν ἐν τῷ τῆς εἰδωλολατρίας δόγματι, τὸν εὐσχήμονα κατορθούντας βίον (οἶον τὸν Μινώταυρον γράφουσιν), οἱ ἐν Χριστιανῷ προσώπῳ θηριωδῶς ὑφαρμόζοντες τῷ βίῳ τὸ σῶμα, οἷους τοὺς κενταύρους ἢ τοὺς δρακοντόποδας πλάττουσιν. Ὡς ἂν τοῖνον, καθάπερ ἐπὶ σώματος ἀνθρώπου, ὁ Χριστιανὸς γνωρίζοιτο, πάντων προσήκει τῶν κατὰ τὸν Χριστὸν νοουμένων ἀγαθῶν τὸν πιστὸν ἐνημαίνεσθαι τῷ βίῳ τοὺς χαρακτῆρας. Τὸ γὰρ ἐν τινι μὲν εἶναι τοιοῦτον οἶον τὸ ἄνομα βούλεται, ἐν ἑτέροις δὲ πρὸς τὰ ἐναντία ῥέπειν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ εἰς πολεμίου τάξιν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν διατέμενεσθαι, δι' ἀρετῆς καὶ κακίας ἐν ἑαυτῷ στασιάζοντα, ἀσπονδὸν αὐτὸν αὐτῷ καὶ ἀσύμβατον τῷ βίῳ γινόμενον. « Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; » φησὶν ὁ Ἀπόστολος.

tui vicem obtinens in teipsum dividaris, quod eam nulla ratione tibi ipse in vita placari conciliarique ut inquit Apostolus ⁴.

Ἐπεὶ οὖν ἄμικτος τῷ φωτὶ καὶ ἀμεστέυτος ἔστιν ἢ ἐναντίωσις · ὁ ἀμφοτέρων ἐχόμενος, καὶ μὴ θάτερον αὐτῶν μεθίεις, τῇ τῶν ἀντιστοιχούντων ἀλλήλοις ἐναντιότητι καὶ αὐτὸς κατ' ἀνάγκην συνδιασχίζεται, φῶς κατὰ ταῦτόν καὶ σκότος ἐν τῷ συμμίκτω βίῳ γινόμενος · τῆς μὲν πίστεως τὸν φωτισμὸν ἐνείλησ, τοῦ δὲ σκοτεινοῦ βίου τὴν ἐκ τοῦ λόγου λαμπηδόνα καταμαλαίνοντος. Ἐπεὶ οὖν ἄμικτός ἐστι καὶ ἀσύμβατος τῷ φωτὶ πρὸς τὸ σκότος ἢ κοινωνία, ὁ ἑκάτερου τῶν ἐναντίων περιεχόμενος, αὐτὸς ἑαυτῷ πολέμιος γίνεται, διχῆ μερισθεὶς πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ ἑαυτῷ πρὸς ἀντίπαλον τάξιν ἀντικαθιστάμενος. Ὡσπερ δὲ οὐκ ἔστιν ἐν δύο πολεμίοις ἀμφοτέρους νικητὰς κατ' ἀλλήλων γενέσθαι (ἢ γὰρ τοῦ ἐνὸς νίκη θάνατον τοῦ ἀντικειμένου πάντως ἐργάζεται), οὕτω καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς ἐμφυλίου μάχης, τῆς διὰ τοῦ συμμίκτου βίου συνισταμένης, οὐ πῶς ἔστι νικῆσαι τὴν κρείττονα παράταξιν, μὴ πανωλεθρία τῆς ἄλλης διαφθορήσεως. Πῶς γὰρ ὁ τῆς εὐσεβείας στρατὸς κρείττων τῆς κακίας γενήσεται, τῆς πονηρᾶς φάλαγγος τῶν ἐναντίων ἀντιβαίνουσας; ἀλλ' εἰ μέλλοι νικᾶν τὸ κρείττον, φονευθήσεται πάντως τὸ ἀντικείμενον. Καὶ οὕτως ἡ ἀρετὴ κατὰ τῆς κακίας ἔξει τὰ νικητήρια, ὅταν πᾶν τὸ πολέμιον αὐτῇ διὰ τῆς τῶν λογισμῶν συμμαχίας μεταχωρήσῃ πρὸς τὸ ἀνύπαρκτον. Καὶ τότε πληροῦται τὸ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προφητείας λεγόμενον, ὅτι « Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω. » Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως τὸ ἐν ἐμοὶ ἀγαθὸν ζῆσαι, μὴ τῷ θανάτῳ πολεμίου ζωοποιούμενον. Ἔως δ' ἂν τῶν δύο περιεχόμεθα, ἑκατέρᾳ χειρὶ τῶν ἐναντίων ἀπτόμενοι, ἀδύνατον κατὰ ταῦτόν τῶν ἀμφοτέρων ἔχειν τὴν μετουσίαν.

cæteris partibus absolutus sit, vel eo capite præditus reliquas corporis partes aut capiti aut inter se minime convenientes possideat, hoc est vivendi rationem a fide alienam instituat, cum et draconum furiis imbutus ira excandescat, atque instar horum serpentium humi repat, et equinam rabiem apponens humanæ formæ seminarum amoribus insaniat, et ex duplici natura, humana videlicet et ferina, veluti hippocentaurus coalescat. Ejusmodi autem hominum genera passim licet intueri, qui vel in vituli capite, in idololatriæ videlicet disciplina, decore vitam officiis excultam agunt (qualem simulant esse minotaurum), vel Christianæ personæ belluæ corpus, id est flagitiosum vivendi genus adjiciunt, quales hippocentaurus, aut anguipedes fingunt. Consentaneum igitur est ut, quemadmodum in corpore humano singulæ partes conveniunt, sic tota Christiani vita omnibus, quæ in Christo ex fide considerantur, bonis insigniatur. Nam si una quidem ex parte talis sis qualem Christianum requirit nomen, ex altera vero in contrarium declines, nihil aliud facias, quam si hostis seditionem in te per virtutem et vitium concites, ut possis. « Etenim quæ societas luci ad tenebras? »

Cum igitur luci adeo contrariæ sint tenebræ ut nullo modo commisceri nulloque medio conjungi possint: qui in utrisque versatur, nec alterutram negligit partem, illis inter se contrariis pugnantibus, ipse quoque necessario scinditur, siquidem eodem tempore in ea permistus confusione et lux et tenebræ efficitur, cum et fides lucem immitat, et vitæ malitia rationis splendori tenebras offundat. Quoniam igitur nulla inter lucem et tenebras amicitia, nulla potest esse conjunctio, qui utrumque contrarium suscipit, ipse sibi hostis evadit, cum ad virtutem et vitium ut duas in partes divisus inclinet, et more hostili tanquam instructa acie se ipsum oppugnet. Ac quemadmodum illi, qui capitali odio dissidentes dimicant, utriusque victores esse nequeunt; unius enim victoria alteri victo prorsus interitum avertit: sic in domestico intestinoque dissidio, quod ex vitæ permitione nascitur, pars melior sine alterius interfectione victrix esse non potest. Qui enim fiet ut pietatis exercitus superior sit, vitiorum multitudine veluti phalange hostium contra pugnantem, nisi hæc uti debilior a præstantiore penitus deleatur? Tunc autem virtus de malitia victa triumphabit, cum rationis auxiliis superati omnes tibi cedent adversarii; tunc implebitur id quod ex persona Dei in prophetia dictum est, « Ego occidam et vivere faciam ⁵. » Nullo enim pacto id quod in nobis est bonum potest vivere, nisi ex adversarii morte vita illi comparetur. Quandiu autem duobus inhaeremus, alterutra manu contraria complectentes, fieri nequit ut utrumque consequamur. Quantum enim ex una

⁴ II Cor. vi, 14. ⁵ Deut. xxxii, 39.

parte malitiæ capimus, tantum ex altera virtutis A
amittimus. Sed, ut eo unde digressa est, rever-
tatur oratio, una est ad puram divinamque vitam,
virtutem amantibus via, ut cognoscant quid Christi
vocabulum significet, eique vivendi rationem ex vi
sanctorum nominum virtute expolitam et conciu-
nam accommodent. Quæcunque igitur verba ex
sancta Pauli doctrina Christi significationem expli-
cantia orationis initio recensimus, ea si nobis ita
proponamus, ut partim, quemadmodum diximus,
imitemur, partim colamus, tutissimum nobis ad
bene beateque vivendum aditum munierimus. A pri-
mis igitur, eum servantes ordinem, quem series cor-
rum, quæ jam enumeravimus, suggerit, incipiamus:
Christus Dei virtus et sapientia ¹. Ex his discimus
ea quæ divinitati conveniunt, ex quibus Christi no-
men nobis venerandum efficitur. Etenim quia res
omnes, quæ vel sensu percipiuntur, vel sensus super-
perant cognitionem, per ipsum effectæ sunt, et in
ipso consistunt, necessario ad definiendam nominis
illius, qui cuncta procreavit, significationem, sap-
ientia et virtus junguntur. Nam ex duabus his
vocibus ita copulatis id intelligimus; neque enim
essent hæc magna et quæ nulla ratione explicari
possunt creaturarum miracula, nisi et sapientia
eorum procreationem excogitasset, et virtus, quæ
per sapientiam excogitata fuerant, confecisset;
per virtutem enim ipsius sapientiæ cogitationes
opera sunt.

μεως δὲ τῆ σοφίᾳ παρομαρτούσης πρὸς τὴν τῶν νοηθέντων τελειωσιν, δι' ἧς ἔργα τὰ νοήματα γίνονται.

Christi igitur significatio in hanc duplicem vim, C
sapientiam scilicet virtutemque, dividitur, ut,
quando rerum universitatis magnitudinem aspici-
mus, ex ea immensam Dei virtutem cognoscamus.
Quando autem consideramus quonam modo ea quæ
nulla fuerant, genita sint, tam multiformi natura
in rebus per divinum Spiritum existente, incre-
dibilem ipsius qui illa excogitarit sapientiam ado-
remus et suspiciamus, cujus cogitata ipsa sunt fa-
cta: neque vero ignava erit hæc fides, qua Chri-
stum esse virtutem et sapientiam credimus, sed ad
boni dijudicationem nobis erit adjumento. Quod
enim quis supplicans appellat, id ad seipsum obse-
rando trahit et ducit; atque interiorem hominem
virtute ita corroborat, ut Apostolus ad virtutem
respicens dicit: Christus autem est Dei virtus.
Et sapiens fit, ut in Proverbiis patet, qui sapien-
tiam invocat, quæ omnino Dominus esse intelligi-
tur ². Quare ille, qui nomen habet a Christo, qui
virtus est et sapientia, virtus etiam cum eo appel-
latur, cum adversus peccatum strenue ac fortiter
pugnat: dum vero id quod melius est eligit, in
seipso sapientiam ostendit. Qua quidem sapientiæ
virtutisque conjunctione vita perfecta constituitur;
altera enim, quæ recta honestaque sunt, perspi-
cimus; altera, quæ perspecta habemus, exsequi-
mur et confirmamus. Jam vero Christum esse pa-

Τοῦ γὰρ περιδραζαμένου τῆς κακίας, ἡ ἀρετὴ τῆ;
λαθῆς ἐξωλιθίσθησεν. Οὐκοῦν πάλιν τὸν ἐξ ἀρχῆ;
ἀναλάβωμεν λόγον, ὅτι μία πρὸς τὴν καθαρὰν τε καί
θεῖαν ζωὴν ἐστὶ τοῖς φιλαρέτοις ὁδὸς, γινῶναι τί σι-
μαίνει τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ᾧ χρὴ καὶ τὸν ἡμέ-
τερον συμμορφωθῆναι βίον, διὰ τῆς τῶν λοιπῶν ὀνο-
μάτων ἐμφάσεως εἰς ἀρετὴν ῥυθμιζόμενον. Ὅσα
τοῖνον ἐν τοῖς προοιμίαις τοῦ λόγου ῥήματά τε καί
ὀνόματα παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Παύλου φωνῆς ἐρη-
νευτικά τῆς τοῦ Χριστοῦ σημασίας συνελεξάμεθα,
ταῦτα προθέτοντες εἰς τὴν προκειμένην ἡμῖν σπου-
δὴν, ἀσφαλεστάτην δὴ γίγναι εἰς τὸν βίον τὸν κατ' ἀρε-
τὴν ποιησόμεθα, τὰ μὲν μιμούμενοι, καθὼς ἐν τῇ
φθάσει ἐῖρηται, τὰ δὲ προσκυνούμεντες καὶ σεβάζο-
μενοι. Γενέσθω δὲ ἡμῖν τάξις τῶν εἰρημένων ἡ ἀ-
κριβησις. Οὐκοῦν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξόμεθα· Χρ-
στὸς, φησὶ, Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Διὰ τούτων
πρῶτον μὲν τὰς θεοπροπέεις ἐννοίας διὰ τῆς τοῦ
Χριστοῦ προσηγορίας μανθάνομεν, δι' ὧν σεβάσμιον
ἡμῖν τὸ ὄνομα γίνονται. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις,
ὅση τε τῇ αἰσθήσει γινώσκεται, καὶ ἡ τῆς αἰσθητικῆς
ὑπερκειμένη κατανοήσεως, δι' αὐτοῦ γέγονε, καὶ ἐν
αὐτῷ συνῆσθη, ἀναγκαίως πρὸς τὸν ὄρισμόν τῆς
τοῦ Χριστοῦ παρουσίας τοῦ τὰ πάντα ποιήσαντος, ἡ
σοφία τῆς δυνάμει συμπλέκεται. Τοῦτο νοούντων ἡμῶν
διὰ τῆς τῶν δύο τούτων φωνῶν συζυγίας, τῆς δυνά-
μεως τε λέγω καὶ τῆς σοφίας, ὅτι οὐκ ἂν ἦν τὰ με-
γάλα ταῦτα καὶ ἀφραστα τῆς κτίσεως θαύματα,
μὴ σοφίας μὲν τὴν γένεσιν αὐτῶν ἐπινοούσης, δυνά-
μεως δὲ τῆς ἐπινοήσεως ἐπινοούσης.

Μερίζεται τοῖνον καταλλήλως εἰς διπλὴν ἔμφασιν
τὸ τοῦ Χριστοῦ σημαίνον, εἰς τὴν σοφίαν τε καί
τὴν δύναμιν, ἵ' ὅταν μὲν πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τῶν
ὄντων συστάσεως ἀποβλέψωμεν, τὴν ἀφραστον αὐτῶν
δύναμιν διὰ τῶν καταλαβανομένων νοήσωμεν. Ὅταν
δὲ λογισώμεθα ὅτι τὰ μὴ ὄντα παρῆλθεν εἰς γένεσιν,
τῆς πολυειδοῦς ἐν τοῖς οὔσι φύσεως διὰ θεοῦ νεύ-
ματος οὐσιωθῆσιν, τότε τὴν ἀκατάληπτον σοφίαν
τὸν Χριστὸν πιστεύειν. Ὁ γὰρ τῆς ἐπικαλεῖται προσ-
ευχόμενος, καὶ πρὸς ὃ βλέπει τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλ-
μῷ, τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν διὰ τῆς εὐχῆς ἐπισπάται·
καὶ οὕτω δυνάμει τε κραταιοῦται πρὸς τὸν ἐσω ἄν-
θρωπον, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὁ πρὸς τὴν
δύναμιν βλέπων (Χριστὸς δὲ ἐστὶν ἡ δύναμις), καὶ
σοφὸς γίνονται, καθὼς ἡ Παροιμία φησὶν, ὁ τὴν σο-
φίαν ἐπικαλούμενος, ἧτις πάλιν νοεῖται ὁ Κύριος.
Οὐκοῦν ὁ τῷ Χριστῷ συνονομαζόμενος, ὅς ἐστι δυνά-
μις τε καὶ σοφία, καὶ τῇ δυνάμει συνονομάζεται,
δυναμθεὶς κατὰ τῆς ἀμαρτίας, καὶ τὴν σοφίαν ἐν
ἑαυτῷ δείξει, τῇ ἐκλογῇ τοῦ βελτίονος. Σοφίας δὲ καί
δυνάμεως ἐν ἡμῖν δεικνυμένων, τῆς μὲν τὸ καλὸν
αἰρουμένης, τῆς δὲ δυνάμεως τὸ νοηθὲν βεβαιούσης,
κατορθοῦται τοῦ βίου τὸ τέλειον δι' ἄμφοῖν συμπλε-
κόμενον. Οὕτω καὶ εἰρήνην τὸν Χριστὸν νοήσαντες,
ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ τὴν κλήσιν ἐφ' ἑαυτῶν ἐπιδειξί-
μεν, ἐὰν διὰ τῆς ἐν ἡμῖν εἰρήνης τὸν Χριστὸν τῷ
βίῳ ἐπιδειξώμεθα. Ἐκεῖνος τὴν ἐχθρὰν ἀπέκτεινε,

¹ 1 Cor. 1, 24. ² Prov. 11, 2 sqq.

καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Οὐκοῦν μηδὲ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς ταύτην ζωοποιήσωμεν, ἀλλὰ νεκρὰν αὐτὴν ἐν τῷ ἡμετέρῳ δεῖξωμεν βίῳ. Μήποτε τὴν καλῶς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ νεκρωθεῖσαν, ἡμεῖς ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, δι' ὀργῆς καὶ μνησι-κακίας καθ' ἑαυτῶν ἀναστήσωμεν, πονηρὰν ἀνάστα-σιν τῆς καλῶς ἀποθανούσης κατεργασάμενοι. Ἄλλ' εἰ τὸν Χριστὸν ἔχομεν, ὅς ἐστιν ἡ εἰρήνη, καὶ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἔχθραν νεκροποιήσωμεν, ἐν ᾧ περ ἐν ἐκείνῳ πιστεύομεν, τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ κατορθώσωμεν βίῳ. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τοὺς δύο ἔκτισεν ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην· οὕτω καὶ ἡμεῖς εἰς καταλλαγὰς ἀγάγωμεν οὐ μόνον τοὺς ἔξωθεν ἡμῖν προσμαχομένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς στασιάζοντας, ἵνα μηκέτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμῇ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ἀλλ' ὑποταγέντος τοῦ σαρκώδους φρονήματος τῷ θεῷ νόμῳ, εἰρηνεύομεν ἐν ἑαυτοῖς, εἰς ἓνα τὸν καινὸν τε καὶ εἰρηνικὸν ἄνθρωπον ἀναστοιχειωθέντες, καὶ εἰς οἱ δύο γενόμενοι. Εἰρήνης γὰρ ὄρος, ἡ τῶν διεστηκότων ἐστὶν ὁμοφωνία. Ὅταν οὖν ἐξαίρεθῇ τῆς φύσεως ἡμῶν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, τότε καὶ ἡμεῖς, ἐν ἑαυτοῖς εἰρηνεύσαντες, εἰρήνην γινόμεθα, ἀληθῆ καὶ κυρίαν ἐφ' ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπινομίαν ἐπιδεικνύοντες. Φῶς δὲ ἀληθινὸν καὶ τῷ ψεῦδει ἀπρόσβιτον νοήσαντες τὸν Χριστὸν, τοῦτο μαθάνομεν, ὅτι χρῆ καὶ τὸν ἡμέτερον βίον ταῖς τοῦ ἀληθινοῦ Πατρὸς ἀκτίαι καταφωτισθῆναι. Ἄρεται δὲ εἶναι αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, εἰς φωτισμὸν ἡμῶν ἀπορρέουσαι, δι' ὧν γίνεται τὸ ἀποθέσθαι τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ περιπατεῖν εὐσχημόνως, καὶ ἀπειπάμενον τὰ κρυπτά τῆς αἰσχύνης, καὶ πάντα ἐν φωτὶ ποιοῦν-τα, καὶ αὐτὸν φῶς γενέσθαι, ὥστε καὶ ἄλλοις λάμπειν διὰ τῶν ἔργων, ὅπερ φῶς ἐστὶν ἴδιον. Κἂν ἀγιασμὸν τὸν Χριστὸν εἶναι νοήσωμεν, τῷ πάσης βε-βήλου καὶ ἀκαθάρτου πράξεως καὶ ἐννοίας, οὐκ ῥήματι τοῦ ἀγιασμοῦ τὴν δύναμιν ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ τῷ βίῳ.

nominis vere participes ostendemus, quippe qui non verbis, sed vitæ nostræ actionibus sanctifica-

tionis virtutem præ nobis seramus. Ἀπολύτρωσιν δὲ εἶναι τὸν Χριστὸν μαθόντες, τὸν ἑαυτὸν δόντα λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, τοῦτο διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς παιδευόμεθα, τὸ μαθεῖν ὅτι καθάπερ τιμὴν τινα τῆς ἐκάστου ψυχῆς παρασχόμενος ἡμῖν τὴν ἀθανάσιαν, κτήμα ἴδιον τοῦ ἐκ τοῦ θανάτου παρ' αὐτοῦ διὰ τῆς ζωῆς ἐξαγορασθέντας ἐποίησεν. Εἰ τούτων δούλοι τοῦ λυτρωσαμένου γεγόναμεν, πρὸς τὸν κυριεύοντα πάντως ὀφύμεθα, ὡς μηκέτι ἡμεῖς ἑαυτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ κτησαμένῳ ἡμᾶς διὰ τοῦ τῆς ζωῆς ἀνταλλάγματος. Οὐκέτι γὰρ ἑαυτῶν ἐσμεν κύριοι, ἀλλ' ὁ ὠνησάμενός ἐστι Κύριος, ἡμεῖς δὲ αὐτοῦ τὰ κτήματα. Οὐκοῦν νόμος ἐστὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ τοῦ κυριεύοντος θέλημα. Ὅσπερ γὰρ τοῦ θανάτου κρατοῦντος ἡμῶν, ὁ τῆς ἀμαρτίας ἐν ἡμῖν νόμος ἐπολιτεῦετο· οὕτως ἐπειδὴ τῆς ζωῆς κτήμα γεγό-

A cem cogitantes, veram Christiani appellationem ostendemus, si per eam pacem, quæ in nobis est, Christum vita nostra expresserimus. Ille interfecit inimicitiam, ut inquit Apostolus ⁹. Ne igitur eam in nobis ullo modo reviviscere patiamur, sed plane mortuam esse declarem. Ne præclare pro salute nostra interfectam a Deo, nos in nostrorum perniciem animorum irascentes, et injuriarum remisscentes excitemus, eam, quæ bene mortua jacet, improbe in vitam revocantes. Sed cum habeamus Christum, qui est pax, nos item inimicitiam occidamus, ut, quod in ipso credimus, id in nostra vita prosequamur. Ut ille enim medium parietem maceræ solvens duos condidit in semetipso in uno homine faciens pacem ⁹, sic et nos reconciliemus non eos tantum qui nos extrinsecus oppugnant, sed illos etiam qui in nobis ipsis seditiones commovent, ut ne concupiscat amplius adversus spiritum caro, et spiritus adversus carnem; sed prudentia carnis legi divinæ subjecta, in unum novum et pacificum hominem reædificati, et ex duobus unus effecti in nobis ipsis pacem habeamus. Hæc enim est pacis definitio, ut dissidentium concordia esse dicatur. Quamobrem, quando naturæ nostræ bellum intestinum sublatum est, in nobis pacem colentes, pax efflicimur, et veram ac propriam in nobis hanc Christi appellationem declaramus. At Christum esse lucem veram ¹⁰, et a mendacio remotissimam considerantes, discimus vitam quoque nostram veræ lucis radiis illustrari oportere. Solis autem justitiæ radii sunt ipsæ virtutes, quæ ad nos illuminandos emanant, ut abjiciamus opera tenebrarum, et tanquam in die honeste ambulemus ¹¹, et repudiantes abscondita turpitudinis, atque omnia in luce facientes, ipsi quoque lux evadamus, et quod proprium est lucis, aliis per opera splendeamus. Quodsi Christum ut sanctificationem considerabimus ¹², ab improbis et impuris omnibus tum factis tum cogitationibus abstinentes, nos ejus

Porro cum redemptionem esse Christum discimus, qui seipsum ut nos redimeret, pretium dedit, ea voce intelligimus, eum tanquam mercedem cujusque animi, præbendo nobis immortalitatem, nos e morte a se per vitam coemptos propriam sibi possessionem effecisse ¹³. Quodsi ejus qui nos redemit effecti sumus, Dominum ita sequamur, omnino ut non amplius nobis vivamus, sed illi, qui nos vitæ suæ pretio comparavit ¹⁴: non enim amplius nostri ipsorum domini sumus, sed ille qui nos coemit Dominus est, nos autem ejus dominio mancipati. Illius ergo voluntas nobis pro lege vivendi proposita sit. Ut enim cum mors impotenti dominatu nos premeret, peccati lex in nobis omnia adminisrabat, sic, quando vitæ jam addicti sumus, par uti-

⁹ Ephes. II, 14. ¹⁰ ibid. ¹¹ Joan. I, 9. ¹² Rom. XIII, 12, 13. ¹³ I Cor. I, 30. ¹⁴ I Timoth. II, 6.

¹⁵ I Cor. VI, 20.

que sit, ut ipsius rerum potentis arbitrio gubernemur, ne quando a vite voluntate per peccatum recedentes, rursus ad improbum mortis in animos nostros dominatum ultro delabamur. Illa vero cogitatio nos astringet Domino ¹⁵, si eum a Paulo tam Pascha ¹⁶, tum sacerdotem appellatum esse audiverimus: pro nobis enim vere Pascha immolatus est Christus, sacerdos autem sacrificium obtulit Deo idem ipse Christus. « Seipsum enim, » inquit, « tradidit oblationem et hostiam pro nobis ¹⁷. » Quæ quidem nobis documento sunt, ut qui Christum Deo se oblationem et hostiam dedisse, et factum esse Pascha videt, ipse quoque corpus suum Deo hostiam viventem, sanctam, bene placentem exhibeat, rationabile obsequium factus ¹⁸: sacrificandi autem modus est, ut ne conformetur huic sæculo, sed transformetur in renovationem mentis suæ, ut probet quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta ¹⁹. Neque enim in carne, bona Dei voluntas ostendi potest, nisi ex spiritus lege sacrificata sit: quandoquidem prudentia carnis inimica est Deo, et legi Dei non est subjecta ²⁰. Quocirca, nisi prius caro mortificatis membris, quæ sunt super terram ²¹, quibus obsequimur appetitui, per hostiam viventem sacrificetur, beneplacens et perfecta Dei voluntas sine impedimento non potest in vita credentium observari. Sic etiam dum Christus in proprio sanguine propitiatio consideratur, edocemur, ut nos item nobis ipsis propitiatio simus, et membra mortificantes animos reddamus immortales. Quando autem gloriæ splendor et figura substantiæ Christus dicitur ²², his verbis adorandam ejus majestatem concipimus. Paulus enim divino Spiritu afflatus, et vere doctus a Deo, qui in altitudine divitiarum et sapientiæ et scientiæ Dei divinatorum mysteriorum arcana et recondita scrutatus fuerat ²³, cum ad divinitus sibi ostensos splendores earum rerum quæ indagari investigarique nequeunt declarandos lingua imbecillior esset, quatenus suam ipsius in mysterio intelligentiam aures excipientium caperent, significationibus quibusdam subindicavit, tantum videlicet loquens, quantum cogitationi serviens oratio poterat explicare. Nam cum omnia quæ in naturam et potentiam humanam cadunt de natura divina cognovisset, supremæ illius essentia rationem nullis humanis cogitationibus capi comprehendique posse demonstrat.

Itemque cum ea quæ de ipsa considerantur, pacem nimirum, virtutem, et vitam, et justitiam, et lucem, et veritatem, et id genus alia persequeretur, rationem ipsius omnino posse concipi negavit: Deum enim nec visum unquam fuisse, nec visum iri. « Quem nullus » inquit, « hominum

ναμεν, ἀναγκαῖον ἂν εἴη, πρὸς τὴν κρατοῦσαν μετ' αὐτοῦ ἡμῶν τὴν πολιτείαν, μὴ ποτε τῆς ζωῆς παρατραπέντες θελήματος, κἀὶν πρὸς τὸν πονηρῶν τῶν ψυχῶν ἡμῶν τύραννον, τὸν θάνατον λέγω, διὰ τῆς ἀμαρτίας αὐτομολήσωμεν. Ἡ δὲ αὕτη διάνοια προσοικεῖσθε ἡμᾶς τῷ Χριστῷ, κἀν Πάσχα αὐτὸν εἶναι, κἀν ἀρχιερέα, παρὰ τοῦ Παύλου ἀκούσωμεν. Ἐπίθῃ γὰρ ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἡμῶν τὸ Πάσχα Χριστός· ἀλλ' ὁ ἱερεὺς, προσάγων τῷ Θεῷ τὴν θυσίαν, οὐκ ἄλλος τίς ἐστι παρ' αὐτὸν τὸν Χριστόν. « Ἐαυτὸν γάρ, » φησὶ, « ἀνήνεγκε προσφορὰν καὶ θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν. » Οὐκ οὖν τοῦτο διὰ τούτων μανθάνομεν, ὅτι πρὸς ἐκεῖνον βλέπων, τὸν ἑαυτὸν προσαγαρόντα προσφορὰν καὶ θυσίαν, Πάσχα γενόμενον, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν παραστήσει τῷ Θεῷ θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον, λογικὴ λατρεία γενόμενος· ὁ δὲ τρόπος τῆς ἱερουργίας ἐστὶ, τὸ μὴ συσχηματίζεσθαι τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλ' μεταμορφοῦσθαι τῇ ἀνακαινῶσει τοῦ νοῦς αὐτοῦ, ἐν τῷ δοκιμάζειν, εἰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον. Οὐ γὰρ ἐστὶ ζωστὴς τῆς σαρκὸς, καὶ μὴ κατὰ τὸν πνευματικὸν ἱερουργηθεῖς νόμον, τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ θέλημα ἐν αὐτῇ δειχθῆναι· διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἐχθρὰ εἰς Θεόν, καὶ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται. Οὐδὲ γὰρ δύναται, ἕως ἂν ζῆ ἡ σὰρξ, ἥς διὰ τῆς ζωοποιῦ θυσίας ἱερουργηθείσης, διὰ τοῦ νεκρῶσαι τὰ ἐπι γῆ μέλη, δι' ὧν ἐνεργεῖται τὰ πάθη, ἀνεμποδίστως εὐάρεστον καὶ τέλειον θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτῷ πεπιστευκότων κατορθωθήσεται. Οὕτως καὶ ἱλαστήριον ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Χριστὸς νοούμενος, διδάσκει τὸν ταῦτα νοήσαντα, αὐτὸν ἕκαστον γενέσθαι ἑαυτοῦ ἱλαστήριον, διὰ τῆς τῶν μελῶν νεκρώσεως τὴν ψυχὴν ἀπαρτίζοντα. Ὅταν δὲ βόξῃς ἐπιγασμα, καὶ χαρακτήρ ὑποστάσεως ὁ Χριστὸς λέγεται τῆς προσκυνουμένης αὐτοῦ μεγαλωσύνης διὰ τῶν βημάτων τούτων εἰς ἐνοίας ἀναλαμβάνομεν. Ὁ γὰρ θεόπνευστος ὡς ἀληθῶς καὶ θεοδιδάκτος Παῦλος, ὁ ἐν τῷ βάθει τοῦ πλάτους τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀδηλα καὶ τὰ κρύφια τῶν θείων μυστηρίων διερευνώμενος, τὰς γινομένας αὐτῷ θεῶν ἐλλάμψεις περὶ τῆς τῶν ἀνεξερευνητῶν τε καὶ ἀνεξιχνίαστων κατανοήσεως, ἀπονωτέραν ἔχων τῆς διανοίας τὴν γλῶτταν, καθὼς ἐχώρει ἡ ἀκοή τῶν ἐκχομένων τὴν σύνεσιν αὐτοῦ, τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ, ἐπειρηγμάτων τινῶν ὑπέδειξεν· ὅσον ὑπουργεῖν τῇ διανοίᾳ δυνατῶς εἶχεν ὁ λόγος, τοσοῦτον φεγγόμενος. Πάντα γὰρ ὅσα χωρεῖ ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις, κατανοήσας, ἀνεφικτόν τε καὶ ἀνεπληρτόν ἀνθρωπίνως λογισμοῖς τὸν τῆς ὑπερκειμένης οὐσίας προσφέρεται λόγον.

Διὸ τὰ περὶ αὐτῶν θεωρούμενα λέγων, εἰρήνην, καὶ δύναμιν, καὶ ζωὴν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ φῶς, καὶ ἀληθείαν, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸν περὶ αὐτῆς ἐκείνης λόγον, ἀληπτόν εἶναι παντελῶς διωρίσαστο, εἰπὼς μὴτε ἐωραῖσθαι ποτε τὸν Θεόν, μὴτε ὁφθῆσθαι· « Ὅν εἶδες, » γὰρ, φησὶν, « οὐδεὶς, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται.

¹⁵ I Cor. v, 7. ¹⁶ Hebr. vii, 11 sqq. ¹⁷ I Timoth. ii, 6; Ephes. v, 2. ¹⁸ Rom. xii, 1. ¹⁹ ibid. 5; ²⁰ Rom. viii, 6. ²¹ Coloss. iii, 5. ²² Hebr. i, 3. ²³ II Cor. xii, 4.

ται. Ἐπειδὴ τοῦτο ζητῶν, πῶς ὀνομάσει τὸ μὴ δυνάμενον λογισμοῖς ληφθῆναι, ὡς οὐχ εὗρεν ἐμφαντικὸν ὄνομα τῆς τῶν ἀκαταλήπτων ἐρμηγείας, δόξαν καὶ ὑπόστασιν ὀνόμασε τὸ ὑπερκειμένον παντὸς ἀγαθοῦ, τὸ μῆτε νοούμενον ἀξίως, μῆτε φραζόμενον. Τὴν μὲν οὖν ὑπερκειμένην τῶν ὄντων οὐσίαν ἀφήκεν ἀκατονόμαστον· τὸ δὲ συναφές τε καὶ ἀδιάστατον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα διερχομένου, καὶ τὸ πῶς ἀορίστου τε καὶ ἀίθιφ Πατρὶ ἀορίστως τε καὶ ἀίδιως συνθεωρούμενον, ἀπαύγασμα δόξης καὶ χαρακτῆρα ὑποστάσεως προσαγορεύει· τῷ μὲν ἀπαύγασματι, τὸ συμφυές ἐνδεικνύμενος· τῷ δὲ χαρακτῆρι, τὸ ἰσοστάσιον. Οὕτε γὰρ αὐτῆς πρὸς τὴν ἀπαυγάζουσαν φύσιν ἐπινοεῖται τι μέσον, οὕτε τις τοῦ χαρακτῆρος ἐλάττωσις πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ χαρακτηριζομένην ὑπόστασιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν ἀπαυγάζουσαν φύσιν κήσας, καὶ τὸ ἀπαύγασμα ταύτης πάντως κατήσθησε. Καὶ ὁ τὸ μέγεθος τῆς ὑποστάσεως ἐν νῷ καθῶν, τῷ ἐπιφανομένῳ χαρακτῆρι πάντως ἐμμετρεῖ τὴν ὑπόστασιν. Διὸ καὶ μορφὴν τοῦ Θεοῦ λέγει τὸν ζῦριον, οὐ κατασμηκρύνειν τῆ τῆς μορφῆς ἐνοσίαν τὸν ζῦριον, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τοῦ Υἱοῦ διὰ τῆς μορφῆς νθεκνύμενος, ἢ ἐνθεωρεῖται τοῦ Πατρὸς ἡ μεγαλειότης, οὐδαμῶς τῆς ἰδίας μορφῆς ὑπερπίπτουσα, ὑδὲ ἐξω τοῦ περι αὐτὴν χαρακτῆρος εὐρισκομένη. Ἀμορφον γὰρ καὶ ἀκαλλῆς περι τὸν Πατέρα οὐδὲν, μὴ τῇ ὠραότητι τοῦ Μονογενοῦς ἐπαγλάσσεται διήσῃσι ὁ Κύριος, ὅτι «Ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ, ἑώρακε καὶ ὃν Πατέρα,» σημαίνων διὰ τούτου, μῆτε ἐλλειψίν εἶναι, μῆτε ὑπέρπτεσιν. Ἀλλὰ καὶ φέρειν ὑτὸν λέγων τὰ πάντα τῷ τῆς δυνάμεως ῥήματι, εἰ τῶν τῶ ἀνεξερεύνητα πολυπραγμονούτων τὴν μηχανίαν, ὅτι τὸν περι τῆς ὕλης ἀναζητούντες λόγον, οὐδαμῶς τῆς πολυπραγμοσύνης ἴστανται, Πῶς, ἔγοντες, τῷ ἄλλῳ ἢ ὕλι; καὶ πῶς τὸ ποσὸν ἐκ τοῦ ποσού, καὶ ἐκ τοῦ ἀσχηματίστου τὸ σχῆμα, καὶ ἐκ τοῦ ἀοράτου τὸ χρῶμα, καὶ ἐκ τοῦ ἀορίστου τὸ τοῖς ἰδίῳις μέτροις ἐμπερατούμενον; Καὶ εἰ μὴ μία ποιότης περι τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνηστον, πῶς ἐμπλέκεται ταῖς περι αὐτὴν ποιότησιν ἢ ὕλι; ἀντὰ γὰρ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ζητουμένων λύει ὁ εἰπὼν, ὅτι τὰ σύμπαντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ φέρει ὁ Λόγος ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γένεσιν. Πάντα γὰρ, ὅσα τὴν ἄὑλον εἰληχε φύσιν, μίαν αἰτίαν ἔχει τῆς ὑποστάσεως, τὸ ῥήμα ἐκ ἀφράστου δυνάμεως. Ἐκ δὲ τούτων παιδεύθηθα τὸ πρὸς αὐτὸ βλέπειν, ἀφ' οὗ τῶν ὄντων τὴν ἢ γένεσιν. Εἰ γὰρ ἐκείθεν εἰς τὸ εἶναι παραρθημεν, καὶ ἐν αὐτῷ συνεστήκαμεν, ἀνάγκη πάσα, ἡδὲν ἐξω τῆς γνώσεως πιστεῦειν εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἔσμεν, εἰ ἀφ' οὗ γεγόναμεν, καὶ εἰς ὃν ἀναλύομεν. Ταύτη τῇ διανοίᾳ συγκατορθοῦται, κατὰ τὸ εἰκός, τὸ ἐκ τὴν ζωὴν ἀναμάρτητον. Τίς γὰρ ἐξ αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ζῆν πιστεύων, μάρτυρα τῆς τεμπαινούσης ζωῆς τολμήσαι ποιήσασθαι τὸν ἐν τῷ τὴν ἐκάστου ζωὴν περιέχοντα; Βρῶμα δὲ καὶ ἵμα πνευματικὸν ὀνομάζων τὸν Κύριον ὁ θεὸς

A vidit, nec potest videre ²⁴. Idcirco quærens quomodo quem cogitatio non assequitur nominaret, quia non invenit nomen quo ejus excellentiam exprimeret, gloriam et substantiam appellavit id quod omnibus partibus superat omne bonum, quod neque oculis cerni, nec mente percipi, nec verbis explicari potest, atque ita præstantissimam illam rerum substantiam sine nomine præterivit. Arcissimam autem necessitudinem, qua cum Patre nullis terminis circumscripto et sempiterno Filius ipse sine terminis perpetuo conjunctus consideratur, splendorem gloriæ et figuram substantiæ appellat; splendore naturalem unionem ostendens, figura autem indicans æqualitatem. Etenim neque inter splendorem et splendentem naturam medium intelligitur, nec figura minor illa substantia, quæ sub ipsa signatur. Sed qui naturam splendentem cogitat, simul etiam omnino splendorem intelligit. Et qui substantiæ magnitudinem animo concipit, eam figuræ in ipsa conspicuæ prorsus dimetitur æqualem. Qua de causa et formam Dei Dominum vocat, formæ notione non imminuens Dominum, sed per formam ostendens magnitudinem Filii, qua intelligitur Patris amplitudo, quæ propriam formam non excedit, neque extra figuram, quæ circa ipsam est, invenitur. Nihil enim informe, nihil non pulchrum in Patre, nihil, quod non Unigeniti declaret pulchritudinem. Quare, «Qui vidit me,» inquit Dominus, «vidit Patrem ²⁵,» ex his nihil deesse, nihil superesse significans. Quinetiam cum omnia dicat eum portare verbo virtutis suæ ²⁶, solvit dubitationem eorum qui nimis diligenter et anxie vestigant ea quæ sciri non possunt: si quidem hi de materia requirentes rationem, nullo modo præ nimia curiositate consistunt aut conquiescunt. Unde enim, inquirunt, materia sit illi qui a materia sejunctus est? Aut quonam pacto ducatur quantum ex eo qui caret quantitate? aut ex illo figura, qui figuram non habet? aut color ab eo qui videri non potest? aut ab illo qui sine vacat, id quod propriis finibus includitur? Quod si nulla adest qualitas simplici et incomposito, unde materia suis qualitatibus est implicita? Has enim omnes et alias ejusmodi quæstiones solvit, qui dicit sic verbo virtutis suæ Verbum omnia portare, ut generentur ex nihilo. Quæcunque enim materiæ vel participem vel expertem naturam acceperunt, unam substantiæ causam habent, verbum virtutis illius quæ nullis verbis dici potest. Ex quo admonemur, ut eum, unde res omnes ortæ generatæque sunt, intueamur. Etenim si ab illo procreati sumus, atque in eo consistimus, omnino necesse est ut nihil esse credamus, quod ejus qui nos procreavit, in quo simus, in quem resolvamur, cognitionem effugiat. Qua quidem cogitatione, ut æquum est, innocentia vitæ conservatur. Quis enim ex ipso, et per ipsum, et in ipso ²⁷ se vivere cre-

²⁴ I Tim. vi, 16. ²⁵ Joan. xiv, 10. ²⁶ Hebr. i, 3.

²⁷ Rom. xi, 36.

dens, turpis et flagitiosæ vitæ testem habere velit eum, quem uniuscujusque vitam in se continere sciat? Escam autem et potum spiritualem Dominum appellans divus Apostolus⁹⁰ nos commonefacit, ut naturam humanam non simplicem, sed ex mente sensuque compositam cogitemus, ejus quidem utrique parti sit proprius cibus; solida enim esca corpus nutritur; spiritali alimento valetudo animi conservatur. Ac quemadmodum in corpore solida et humida alimenta inter se mista naturam nutriunt et tuentur, dum mutuo concocta singulis partibus, quæ in nobis ex elementis concretæ sunt, commiscuntur: sic mentis alimentum ex proportione dividens Paulus, escam et potum vocat eandem rem, prout apte et proprie ad accipientium usum accommodatur. Nam imbecillis afflictisque panis fit, cor hominis confirmans; ægris autem et hujus vitæ miseria laborantibus, ac propterea sitientibus fit vinum cordi lætitiæ afferens⁹¹.

Oportet autem per ea quæ dicta sunt vim orationis intelligere, qua animus ex præsentī usu gratiam accipiens alitur, ut indicat ænigma Prophetæ, qui loco pascuæ, et aqua refectionis consolationem significat⁹², quæ oratione laborantibus et afflictis adhibetur. Sin aliquis etiam ad mysterium respiciens dicat cibum et potum proprie Dominum nominari, ne id quidem a germana significatione recesserit: vere enim caro ipsius est cibus, et sanguis ejus vere est potus⁹³. Atque memorata quidem significatione, omnibus cum potestate facultas datur ut participes sint Verbi, quod ab iis qui requirunt illud acceptum, fit cibus et potus sine discrimine gustatus. In altera autem significatione non sine probatione aut sine dilectu fit ejusmodi cibi potusque participatio, cum Apostolus ita definiert: « Probet autem, inquit, se ipsum quisque, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim indigne manducat et bibit, iudicium sibi manducat et bibit⁹⁴. » Huc autem respiciens evangelista plane videtur eandem significationem confirmasse, cum mysticæ passionis tempore nobilis ille senator immaculata mundaque sindone involvens Domini corpus in novo et puro monumento posuit⁹⁵. Quamobrem et Apostoli præcepto et evangelistæ observatione commone-mur, ut sacrosanctum Domini corpus pura conscientia suscipiamus. Quod si aliqua peccati macula infecta sit, eam aqua lacrymarum abluamus et expurgemus. Verum quia etiam petra dicitur Christus⁹⁶, eam nobis id nomen afferet utilitatem, ut rectam vivendi rationem firmam ac stabilem teneamus, et in rebus adversis fortiter perseverendū constantes simus, adversusque omnem peccati impetum strenuos atque invictos animos præstemus: ex his enim rebus et aliis ejusmodi

Ἀπόστολος, ταῦτα διὰ τῶν λεγομένων νοεῖν ἵσθαι, ὅτι οὐ μονοειδῆς ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀλλὰ τοῦ νοητοῦ πρὸς τὸ αἰσθητὸν συγκεκραμένη. Ἰδιάζουσα καθ' ἑτερον τῶν ἐν ἡμῖν θεωρουμένων ἐστὶν ἡ τροφή· τῆς μὲν αἰσθητῆς βρώσεως τὸ σῶμα ἐκκρατούσης, τῆς δὲ πνευματικῆς τροφῆς τὴν ψυχὴν ἐμποιοῦσης ἡμῖν εὐεξίαν. Ἄλλ' ὡς περ ἐπὶ τῷ σωματικῷ, τὸ στερεὸν τε καὶ ὑγρὸν τῆς τροφῆς, καὶ ἄλλων μιγνύμενα, συντηρητικὰ τῆς φύσεως γίνονται διὰ τῆς καταλλήλου πέψεως ἐκάστῃ τῶν ἐν ἡμῖν στοιχειωδῶς συγκεκραμένων καταμιγνύμενα. καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναλογικῶς ὁ Παῦλος καὶ τὴν νοητὴν καταμερίζει τροφήν, βρῶσιν ἑνομάζων ἐκ τῶν αὐτῶν πραγμάτων, πρὸς τὴν χρείαν τῶν ἐπιφορομένων οἰκειῶς μεθαρμοζόμενον. Τοῖς μὲν ἄτοιμοις καὶ ἐκλελυμένοις ἄρτος γίνεται, σπῆλαι καρδίαν ἀνθρώπου· τοῖς δὲ κεκμηκόσι διὰ τῆς ἐκ τῶν βρῶτων ταλαιπωρίας, καὶ διὰ τοῦτο γενομένοις διψήδουσι, οἶνος γίνεται, τὴν καρδίαν εὐφροσύνην ἄγων.

Νοεῖν δὲ χρὴ διὰ τῶν εἰρημένων τοῦ λόγου δύναμιν, δι' οὗ τρέφεται ἡ ψυχὴ καταλλήλως τὴν χρείαν, τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν προσδεχομένη, καὶ ἀκνίγμα τοῦ προφήτου, ὃς τόπω χλόης καὶ ὕδατος ἀναπαύσεως τὴν ἐκ τοῦ λόγου γινομένην τῶν ἐκκμηκόσι παραμυθίαν διασημαίνει. Εἰ δὲ τῆς μυστηρίου τὸς βλέπων, βρῶμα καὶ πόμα ἐκ τῶν ἐνομαζέσθαι λέγει τὸν Κύριον, οὐδὲ τοῦτο τῆς ἐκ τῆς ἐμφάσεως ἀπεξένεται· ἀληθῶς γὰρ ἡ σὰρξ ἐστὶν βρῶσις ἐστὶν, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἀληθῶς ἐστὶν πόσις.

Ἄλλ' ἐπὶ τῆς προρρηθείσης μὲν διανοίας, καὶ τῆς ἐξουσίας ἐστὶν ἡ μετουσία τοῦ Λόγου, ὃς γὰρ βρῶμα καὶ πόμα προσφερόμενον ἀδιακρίτως ἐκ τῶν ἐπιζητούντων αὐτὸν λαμβανόμενος. Ἐπὶ ἐκ τῆς ἐτέρας ἐνοίας, οὐκ ἐστὶν ἀνεξέταστος καὶ ἀκρίβητος ἡ τῆς τοιαύτης τροφῆς τε καὶ πόσεως μετουσία οὕτως τοῦ Ἀποστόλου προσδιορισθέντος, ὅτι ἡ μαζὴ τῶν δὲ ἑαυτοῦ, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἑσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Ὁ δὲ ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων, εἰς κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. Πρὸς ὃ μοι δοκεῖ οὐ εὐαγγελιστῆς βλέπων, ἡσυχάζων, ὡς τὸ τοιοῦτο παρασημειώσθαι, ὅτι ἐν τῷ πνεύματι τοῦ μυστικοῦ πάθους οὐ εὐσχημῶν ἐκεῖνος βουλεύεται ἀσπίλι καὶ καθαρῶ τῇ σινδόνι τὸ σῶμα τοῦ Κεκοινοῦ διαλαβῶν, καινῶ τε καὶ καθαρῶ μνήματι ἐναρτίσθαι.

Ὡς τε νόμον πᾶσιν ἡμῖν τὸ τε τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ ἀγγελοῦ γενέσθαι, καὶ τὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ κληρονομήματα, τοῦ καθαρῶ τῇ συνειδήσει τὸ ἅγιον ἵσθαι χεσθαι σῶμα· εἰ ποῦ τις ἐξ ἁμαρτίας εἴη κτλ. ἡ ὕδατι τῶν δακρῶν ἀπορρῦσαντας. Ἀλλὰ πέτρα ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὡφελήσει διὰ τοῦ ὀνόματός σου τοῦ ἡμᾶς, ἐν τῷ παγίῳ τε καὶ ἀμεταθέτῳ τῆς ἐκ τῆς ἀρετῆς ζωῆς, καὶ ἐν τῷ στερέῳ ἔχειν πρὸς τὴν ἐκ τῶν παθημάτων ὑπομονήν, καὶ διὰ τοῦ πρὸς τὴν ἐκ τῆς προσβολῆς ἁμαρτίας ἀντίπτωπον καὶ ἀνένδοτον τὸν ψυχῆν ἐπιδείκνυσθαι· διὰ τούτων γὰρ καὶ τῶν κτλ.

⁹⁰ I Cor. x, 16 sqq. ⁹¹ Psal. ciii, 15. ⁹² Psal. xxii, 2. ⁹³ Joan. vi, 56. ⁹⁴ I Cor. xi, 28. ⁹⁵ Luc. iii, 53. ⁹⁶ I Cor. x, 4.

των πέτρα καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα, μιμούμενοι, καθὼς ἔστι δυνατόν, ἐν τῇ τρεπιτῇ φύσει τὸ ἀρεπτον τοῦ Δεσπότη καὶ ἀμετάθετον. Εἰ δὲ ὁ αὐτὸς παρὰ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ θεμέλιος πίστεως, καὶ γωνίας κεφαλὴ ὀνομάζεται, οὐδὲ τοῦτο πρὸς τὴν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου συνεισφορὰν ἀσυντελές ἡμῖν ἐπιδειχθήσεται. Διδασκόμεθα γὰρ διὰ τούτων, ὅτι πάσης ἀγαθῆς πολιτείας, καὶ παντὸς ἀγαθοῦ μαθημάτων τε καὶ ἐπιτηδεύματος, καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶν ὁ Κύριος. Ἡ τε γὰρ ἐλπίς (ἦν ἀπὲρ κεφαλῆς νοοῦμεν, πρὸς τὴν πάντα βλέπει, τὰ κατ' ἀρετὴν σπουδαζόμενα) ἐκεῖνός ἐστιν, οὕτως ὡνομασμένος παρὰ τοῦ Παύλου, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὑψηλῆς ταύτης τοῦ βίου πυργοποιίας, ἡ εἰς αὐτὸν γίνεται πίστις, ἐφ' ἧς οἶόν τινα θεμέλιον τὰς ἀρχὰς τοῦ βίου καταβαλλομένων ἡμῶν, καὶ διὰ καθημερινῶν κατορθωμάτων τὰς καταρὰς ἐνοίας τε καὶ ἐνεργείας νομοθετοῦντων, οὕτως ἡ τοῦ παντὸς κεφαλὴ καὶ ἡμετέρα γίνεται κεφαλὴ, τοῖς δύο τῆς ζωῆς ἡμῶν τοίχοις, τοῖς τε κατὰ τὸ πῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, δι' εὐσχημοσύνης καὶ καθαρότητος ἐποικοδομουμένοις, διὰ τῆς ἀγωνίου συμφύτας ἑαυτὴν ἐφαρμόζουσα. Ὡς ἐὰν ἐλλείπη τὸ ἕτερον τῶν ἰκοδομημάτων, ἦτοι τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνης τῇ τῆς ψυχῆς καθαρότητι μὴ συνοικοδομουμένης, ἢ τῆς ψυχικῆς ἀρετῆς τῷ φαινόμενῳ μὴ συμβαινούσης, οὐκ ἂν γένοιτο τοῦ ἡμιτελοῦς τούτου βίου κεφαλὴ ὁ Χριστός, ὁ μόνῃ τῇ διπλῇ τε καὶ διαγωνίᾳ οἰκοδομίᾳ ἑαυτὸν ἐφαρμόζων· οὐδὲ γὰρ ἔστι δυνατόν, χωρὶς τῆς τῶν δύο τοίχων συμβολῆς, γωνίας γενέσθαι. Τότε οὖν ἐπιτεθήσεται τῷ οἰκοδομηματι ἡμῶν τοῦ ἀκρογωνιαίου τὸ κάλλος, ὅταν ἀμφοτέρωθεν τὸν ὄρθον τοῦ βίου κανόνα τῇ τῶν ἀρετῶν ἀπάρτη ἀποταθῇ ἑναρμονίως ὁ διπλοῦς βίος, ὄρθος τε καὶ ἀδιάστροφος, καὶ οὐδὲν ἔχων ἐν ἑαυτῷ σκολιὸν ἢ καταγκυλωμένον.

Εἰκόνα δὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου τὸν Χριστὸν ὀνομάζων ὁ Παῦλος, τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν καὶ μέγαν ἰεὸν· καὶ ταύταις γὰρ ταῖς φωναῖς ἀνακηρύσσει τοῦ ληθινοῦ Δεσπότη τοῦ μεγαλείου, λέγων· «Τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·» καὶ, Ἐξ ὧν ὁ Χριστός, τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων ἰεὸς, εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· ταῦτα οὖν λέγων σου, παιδεύει διὰ τῶν λεγομένων ἡμᾶς, ὅτι ἀεὶ ὢν περ ἔστιν (ἔστι δὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ ὢν ἐπίσταται ὄνος), τῆς δὲ ἀνθρωπίνης καταλήψεως, κἂν ἀεὶ ὑπὲρ διὰ προκοπῆς προσεγγίξῃ ὁ τὰ ἄνω φρονῶν, ἄντοτε τῷ ἴσῳ μέτρῳ ὑπερανέστηκεν. Οὕτως τοίνυν περέκεινα πάσης γνώσεώς τε καὶ καταλήψεως, ὁ φραστός τε καὶ ἀνεκλάλητος καὶ ἀδιήγητος, ἵνα σε οἰήσῃ πάλιν εἰκόνα Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐγένετο εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου· ὥστε τῇ ἰξμορφῇ, ἦν ἀνέλαθεν, ἐν σοὶ μορφωθῆναι, καὶ σὲ ἀλὶν δι' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρχετύπου ἰσχηματισθῆναι κάλλους, εἰς τὸ γενέσθαι, ὅπερ· ἐξ ἀρχῆς. Οὐκοῦν εἰ μέλλοιμεν γίνεσθαι καὶ ἡμεῖς κἂν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρὸς τὸ ἐκκεῖμενον εἶν τοῦ βίου ὑπόδειγμα τυπούσθαι ζωῆς προσήκει ἵς ἡμῶν τὸ εἶδος· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ· τὸ σαρκὶ ζῶν-

nos item erimus petra, in natura fragili firmum et inmutabile Domini robur pro viribus imitantes. Quod autem a sapiente architecto ⁵⁵ fundamentum fidei ⁵⁶ et anguli caput ⁵⁷ nuncupatur, id quoque nobis ad vitam ex virtute instituendam expedit. Sic enim bonarum omnium et administrationum civilium, et disciplinarum, et institutorum tum principium, tum etiam finem esse Dominum discimus. Nam et spes, quam pro capite accipimus, ad quam rectæ honestæque actiones nostræ omnes tendunt, ille nominatus est a Paulo ⁵⁸; et in principio huiusce vitæ ædificii quod ad ipsum dirigitur, fides ⁵⁹, in qua vitæ principia tanquam fundamenta jacimus, et quotidianis officiis puras tum cogitationes tum actiones nostras moderamur, atque ita, quod universi est caput, nostrum etiam caput efficitur, cum duobus vitæ nostræ, corporis videlicet atque animi, muris per honestatem et puritatem constructis angulari conjunctione apte cohæret. Quod si altera pars desit ædificio, ut vel animi puritas conspicuum extrinsecus honestatem non habeat, vel hæc quæ videtur animi virtute vacet, ejus maneat inchoatæque vitæ caput non erit Christus, quippe qui duplici angularique fabricæ tantummodo quadrat; neque enim, nisi duo concurrant parietes, angulus fieri potest. Quare tunc imponetur ædificio nostro summi angularis fastigii pulchritudo, cum ex utraque parte ad rectam virtutis normam duplex vita et recta, et constans, et nihil obliqui curvique habens, C perpendiculari concinne erit accommodata.

At vero cum Dei invisibilis imaginem Paulus Christum appellat ⁶⁰, et in omnibus Deum et magni Deum (his enim vocibus veri Domini magnitudinem prædicat, « Magni, » inquit, « Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi ⁶¹; » et, « Ex quibus Christus secundum carnem, qui est in omnibus Deus benedictus in sæcula ⁶² »), nos docet, eum semper esse, qui est. Est autem ille major, quam ut humana mente comprehendi possit, si secum ipse versetur, per felicitatem œlestia sentiens, et æqualem undique mensuram. Hic igitur longe præstantior, quam ut humanæ cognitione comprehendatur, qui nullis verbis, nulla oratione, nulla vi dici, enarrari, declarare potest, ut te prorsus faceret imaginem Dei, ipse pro sua erga hominem benevolentia factus est imago Dei invisibilis, hoc est, ad humanæ naturæ mensuram sese demisit, ut nos ad divinitatis mensuram extollamur. Ea enim fuerit negotiatio Filii Dei, ut propria forma, quam sumpsit, effectus homo, se rursus ad exemplaris pulchritudinis figuram effingeret, ut esset id quod initio fuerat. Proinde ut nos item simus

⁵⁵ I Cor. III, 10. ⁵⁶ Ephes. II, 20. ⁵⁷ Luc. XX, 17. ⁵⁸ Cor. I, 7. ⁵⁹ Gal. III, 5 sqq. ⁶⁰ Col. I, 15. Tit. II, 13. ⁶¹ Rom. IX, 5.

imago invisibilis Dei, ad propositum nobis exemplar vitæ nostræ vivendi ratio exprimenda est : eo nimirum pacto, ut in carne viventes, minime vivamus secundum carnem⁴³, siquidem et princeps illa Dei invisibilis imago, quæ ad nos per Virginem appropinquavit, per omnia ad humanæ naturæ similitudinem eatenus tentata est, ut nullum peccati experimentum susceperit. « Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus⁴⁴. » Quemadmodum igitur si pingendi artem disceremus, magister aliquam nobis pulcherrime depictam formam in tabula proponeret, cujus in sua quinque pictura oporteret pulchritudinem imitari, ut omnium tabulæ ad propositum pulchritudinis exemplar expolirentur : sic, quoniam suæ quisque vitæ pictor existit, artifex autem hujusce operis voluntas est, colores vero ad exprimendam imaginem virtutes sunt, non mediocre periculum est, ne a pulchritudinis exemplari ad turpem ac deformem aliquam personam recedat imitatio, et pro Domini forma effligi vitii sordidis coloribus adumbremus. Itaque pro nostra virili nobis entendum est, ut virtutum colores puri sint, et scienter periteque ad excipiendam imaginem commisceantur, ut imaginis imago simus, et quoad ejus fieri potest, imitatione perspicua pulchritudinis exemplum exprimamus, ut faciebat Paulus, qui ex virtute vitam instituens, Christi imitator fuit⁴⁵. » Quod si clarius ea sigillatim oratione persequi volumus, quibus imitando imaginem representamus, unus color est humilitas. « Discite, » inquit, « a me, quia mitis sum et humilis corde⁴⁶. » alter est patientia, quæ quot modis in imagine invisibilis Dei conspicitur? ubi gladii, et fustes, et vincula, verbera, alapis maxillæ percussæ, facies sputis oblita, humeri verberibus traditi, judicium impium, crudelis sententia, milites subsannationibus, irrisionibus, contumeliis et calami percussionebus inmitem sententiam per delicias exacerbantes, clavi, et fel, et acetum, et gravissima quæque ipsi sine causa illata, imo vero pro innumerabilibus beneficiis redita : tunc ille quo modo ista patrantur altus est? « Pater, » inquit, « ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt⁴⁷. » Nonne poterat contra eos superius vel cælum perfringere, vel ipsos terræ hiatibus abolere, vel dimovere ex propriis terminis mare, et voraginibus terram submergere, vel Sodomiticum ignis imbrem demittere unico verbo, vel aliquid aliud acerbum supplicium irrogare?

Attamen hæc omnia mihi patientique animo pertulit, vitæque tuæ per seipsum leges patientiæ dedit. Sic alia omnia in principe Dei imagine licet intueri, ad quam qui respicit, et ad ejus similitudinem formam exornat suam, ipse quoque fit imago Dei invisibilis per tolerantiam expressa. Qui autem Ecclesiæ caput Christum esse didicit⁴⁸,

τας, µη κατὰ σάρκα ζῆν. Καὶ γὰρ ἡ πρωτότυπη εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ εἰκὼν, ἡ διὰ τῆς Παρθένου ἐπιδημήσασα, ἐπειράθη μὲν κατὰ πάντα, καθ' ἕνα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μόνος δ' οὐ παρέβη τῆς ἀμαρτίας τὴν πείραν. « Ὁς ἀμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησε, » φησὶν, « οὐδ' εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Ὅσπερ τοίνυν, εἰ τὴν ζωγραφικὴν ἐπιπέδου μεθὰ τέχνην, προθέντος ἡμῖν τοῦ διδασκάλου καλλιωπισμένην τινὰ μορφήν ἐπὶ πίνακος· ἔδει πάντας ἀπ' ἐκείνης κάλλος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἑκαστον ζωγραφισμῶσθαι, ὥστε τοὺς πάντων πίνακας κατὰ τὸν καίμενον τοῦ κάλλους ὑπόδειγμα καλλιωπισθῆναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐπειδὴ τῆς ἰδίας ἑκάστου ζωῆς ζωγράφος, τεχνίτης δὲ τῆς δημιουργίας τῆς ἐστὶν ἡ προαρεσις, χρώματα δὲ πρὸς τὴν ἐργασίαν τῆς εἰκότος αἰχάρεται· κίνδυνος οὐ μεταχαράξαι τοῦ πρωτοτύπου κάλλους τὴν μίμησιν εἰσεἰδεχθῆς τι καὶ ἀμορφον προσωπεῖον, διὰ τῶν παρῶν χρωμάτων, ἀντὶ τοῦ δεσποτικοῦ ἔλλους τῆς κακίας χαρακτῆρα σκιογραφῆσαντας. Αἰὶνῶς ἔστι δυνατόν, καθαρὰ τῶν ἀρετῶν τὰ χρώματα κατὰ τινὰ τεχνικὴν μίξιν πρὸς ἄλλα συγκαταμίξαι, πρὸς τὴν τοῦ κάλλους μίμησιν παραμένειν, ὥστε γενέσθαι ἡμᾶς τῆς εἰκότος εἰκασίας ἐνεργοῦς ὡς οἶόν τε μίμησεως ἐκμαζαμένους· πρωτότυπον κάλλος, ὡς ἐποίησεν ὁ Παῦλος, μιμητὸς τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ καθ' ἀρετὴν βίου γόνατος. Εἰ δὲ χρῆ καὶ τὰ καθ' ἑκαστον διευκρινῆσαι λόγῳ, δι' ὧν ἡ τῆς εἰκότος μίμησις γίνεται ἡ χρῶμα ἡ ταπεινοφροσύνη. « Μάθετε » γὰρ, φησὶ, « ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῆς καρδίας. » Ἔτερον χρῶμα, ἡ μακροθυμία, ἡ πᾶσι τῆς εἰκότος τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἐπιφανείσα; Μάχεμα καὶ ξύλα, καὶ δεσµὰ καὶ ἀσπίδες, σιαγόνες µακροθυµίας, πρόσωπον ἐμπυρόµενον, νῦτον πᾶσι ἐκδεδοµένον, κριτήριον ἀσεβῆς, ἀπόφασις ἀπὸ στρατιῶται τῆς σκυθρωπῆς ἀποφάσεως καταφῶντες, ἐν χλευασμοῖς καὶ εἰρωνείαις καὶ τῶν καλῶν πληγαῖς, ἤλοι, καὶ χολή, καὶ βῆξ καὶ τὰ θεϊκὰ, ἀνευ αἰτίας αὐτῷ προσαγόμενα, μὴ δὲ ὑπὲρ τῆς πολυτρόπου εὐεργεσίας ἀντιδιδόμενα. Τίς οὖν κατὰ τῶν ταῦτα ποιοῦντων ἦ ἄμυνα; Πᾶσι συγχώρησον αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιῶσι. Ὁ οὐκ ἦν δυνατόν ἀνωθεν αὐτοῖς αὐτὸν ἐπιβῆσαι τὸν οὐρανόν, ἢ χάσµατι γῆς ἐξαφανίσαι τοὺς ὕδριον ἐπεκβαλεῖν ἕξω τῶν ἰδίων ὄρων τὴν θάλασσαν, καὶ τοῖς βυθοῖς ποιῆσαι τὴν γῆν ὑποβρύχιον, ἢ τὴν Σάρατικὴν αὐτοῖς ἐπιβαλεῖν τοῦ πυρός ἐποµβρίαν, ἢ τὴν τὴν ποιῆσαι τῶν σκυθρωπῶν διὰ προστάγματος;

Ἄλλὰ ταῦτα ἠνεγκεν ἐν πραότητι καὶ μακροθυμίᾳ, ὁ τῷ σῶ βίῳ δι' ἑαυτοῦ νομοθετῶν τὸ μακροθυµον. Οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα περὶ τὴν πρωτότυπον τοῦ Θεοῦ εἰκόνα ἔστιν εἰδῆν, πρὸς ἣν ὁ βίβω καὶ καθ' ἐκείνην ἐναργῶς καλλιωπίζων τὴν ἐπιπέδου μορφήν, εἰκὼν καὶ αὐτὸς γίνεται τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου. διὰ τῆς ὑπομονῆς ζωγραφούμενος. Ὁ δὲ κατὰ

⁴³ Rom. viii, 12 sqq. ⁴⁴ I Petr. ii, 22. ⁴⁵ I Cor. iv, 16. ⁴⁶ Matth. xi, 29. ⁴⁷ Luc. xxiiv, 34. ⁴⁸ Ep. v, 23.

ν τῆς Ἐκκλησίας τὸν Χριστὸν εἶναι μαθὼν, τοῦτο δὲ πάντων διανοεῖσθω, ὅτι πᾶσα κεφαλὴ τῷ ὑποκειμένῳ σώματι ὁμοφυῆς ἐστὶ καὶ ὁμοούσιος, καὶ μία ἔστι τῶν καθ' ἕναστος μελῶν πρὸς τὸ ὅλον σύμῆμα, διὰ μίαν συμπνοίαν κατεργαζομένη πρὸς τὴν ἰσότητα τῆς συνπάθειαν. Οὐκοῦν εἴ τι τοῦ μακρότερος ἐστὶν ἐκτός, τοῦτο καὶ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἰσότητος ἀλλοτρίως ἔχει. Παιδεύει τοίνυν διὰ τούτων λόγος ἡμᾶς, ὅπερ ἐστὶν ἡ κεφαλὴ κατὰ τὴν φύσιν, ὅτε καὶ τὰ καθ' ἕναστος γίνεσθαι μέλη, ἵνα πρὸς τὴν κεφαλὴν οἰκείως ἔχη. Ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν τὰ μέλη, αἵς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ συντελοῦντες. Εἰ τοίνυν ἄρας τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ, ποιῆση μέρος πόρνης ἢ ἄλλο τι μάταιον ἐμβάλων τὴν ἀκόλαστον λύσσαν, ἢ τοῦ πονηροῦ τούτου πάθους τὸ μέρος πάντως τῆς κεφαλῆς ἡλλοτρίωσεν. Οὕτω δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακῆς ὄργανα, μάταια γίνονται, δι' ὧν τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀπρόσμενται ὁ σώματος, καὶ τῆς κεφαλῆς ἰσότης παύεται, καθὼς ἀν τὴν τομὴν ἐνεργήσῃ τὰ ἄλλα. Ἴνα οὖν τοίνυν ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὅλον διαμένη σῶμα, πρὸς τὴν κεφαλὴν οἰκείως ἔχειν προσήκει ἢ τὰ καθ' ἕναστος μέλη, ὅσον καθαρὰν τῷ λόγῳ τῆς πίστεως τὴν κεφαλὴν συντελοῦντα. Εἰ ἀφαρσίαν νοσῶν τὴν κεφαλὴν, ἐν ἀφαρσίᾳ χρὴ πάντως συνεστᾶν τὰ μέλη. Θύτω καὶ τὰ ἄλλα νοήματα, ὅσα ἡ κεφαλὴ νοεῖται, καὶ ἐπὶ τῶν μελῶν ἀκολουθῶν ἐστὶν ὁμοῦσθαι, τὴν εἰρήνην, τὸν ἀγιασμόν, τὴν ἀλήθειαν, ἢ πάντα τὰ τοιαῦτα. Διὰ γὰρ τοῦ Υἱοῦ ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἐν τοῖς μέλεσι δέκνυνται, τῷ συμφυῶς εἶναι αὐτὰ πρὸς τὴν κεφαλὴν μαρτυρεῖσθαι ὡς ὁμοῦσθαι τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι ἐκαίνοσ μεν ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, ἐξ αὐτοῦ δὲ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον ἢ συμβιβασζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς, τῆς κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους, τὴν ἀύξισιν ἢ σώματος ποιεῖται. Καὶ τοῦτο προσήκει διὰ τοῦ κεφαλῆς ὁνόματος παιδευθῆναι, ὅτι ὡσπερ ἐπὶ τῶν ζώων ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐστὶ τῷ σώματι τὸ πρὸς τὴν ἐνεργείαν ἐνδοσίμον ὡς ὁφθαλμοῦ γὰρ καὶ ἀκοῆς καθ' ἕναστος εὐθύνεται, ἢ τε διὰ ποδῶν κίνησις ἢ διὰ χειρῶν ἐνεργεία ὡς γὰρ ἐστὶν ἡ ὁφθαλμοῦ ἢ ἐπιστατοῦντος τῶν σπουδαζομένων, ἢ μὴ δεχομένης τῆς ἀκοῆς τὴν ὑφήγησιν, δεόντως τε τῶν οὐκ ἐπιμένων γενέσθαι ὡς τῶν χρὴ κατὰ τὴν ἀληθινήν κεφαλὴν καὶ ἡμᾶς τὸ σῶμα καταλλήλως κινεῖσθαι ὡς πᾶσαν ἀρμὴν καὶ ἐνεργείαν, ὅπουπερ ὁ πλάσας ὁφθαλμὸν, ἢ ὁ φυτεύσας τὸ οὖς καθηγῆσεται. Περὶ οὖν ἡ κεφαλὴ τὰ ἄνω βλέπει, καὶ τὰ μέλη δεξιῶς, τὰ ὑψηροσμένα τῇ κεφαλῇ, ἐπεσθαι τῇ τῆς κεφαλῆς ὁδηγία, καὶ πρὸς τὰ ἄνω τὴν ῥοπήν ἔχειν. Ἐάν δὲ πρωτότοκον τῆς κτίσεως εἶναι αὐτὸν ἀκούμεν, καὶ πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν, καὶ πρωτότοκον πολλοῖς ἀδελφοῖς, πρῶτον μὲν τὰς αἰρετικὰς ὑποψείας ἀποπεμπώμεθα, ὡς οὐδεμίαν σὺνηγορίαν τῆς νῆρας αὐτῶν δογματοποιίας ἐκ τῶν προκειμένων μάτων ἔχουσας. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ πρὸς τὸν ἰσὸν θῖον διὰ τούτων ἡμῶν συντελοῦντα κατανοήσωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν Μονογενῆ Θεὸν τὸν τοῦ παντὸς

A illud in primis cogitet, unam esse capitis et subiecti corporis naturam, et singula membra cum toto naturali quadam necessitudine conjuncta esse, quæ partes toti ita conciliat, ut miro consensu inter se conveniant. Ex quo fit ut, si quid extra corpus est, id etiam a capite omnino seunctum sit. Ex hoc igitur intelligimus, quod natura caput est, idem fieri singula membra, ut cum ipso capite proprie amiceque consentiant. Nos autem membra sumus, qui in Christi corpus coalescimus. Quare si quis membrum Christi tollens, efficiat membrum meretricis ⁴⁹, hic rabiem improbæ illius libidinis tanquam gladium arripiens, per hanc pravam perturbationem membrum prorsus abscindit a capite. Sic item reliqua malitiæ instrumenta sunt veluti gladii, quibus membra a proprio corpore amputantur, et omnia sejunguntur a capite, quorum sectionem perturbationes efficiunt. Ut igitur totum corpus in naturali amicitia cum capite permaneat, æquum est ut mutua concordia singula item membra inter se jungantur. Quamobrem cum ipsum caput non modo purum, integrum castumque sit, sed ipsa quodam modo puritas, integritas et castitas existimetur, quæ sub ejusmodi caput membra concurrunt; ea item pura, incorrupta castaque sint consentaneum est. Denique quidquid de capite cogitamus, ut pacem, sanctimoniam, veritatem, et alia omnia ejusdem generis, in membris quoque conspicienda sunt. Per Filium enim hæc et talia in membris demonstrantur, quod ea naturali necessitudine cum capite coherere sit testimonio comprobatum: cum sic Apostolus dixerit, Christum esse caput, ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri augmentum corporis facit ⁵⁰. Illud præterea ex hoc capitis nominæ discere debemus: quemadmodum in animalibus ex capite provenit corpori ad agendum occasio atque incitatio, siquidem et pedum et manuum motus atque opera omnia oculorum et aurium ope diriguntur; etenim nisi oculi præsentint satagenti, et auris imperium excipiant, nihil eorum quæ proposita sunt recte fieri potest: sic ex veri capitis sententia corpus in rebus omnibus modo ad hoc, modo ad illud agendum dirigi et moveri oportet, quocumque ille qui finxit oculum et plantavit aurem ⁵¹, ducet. Quando igitur caput quæ supra sunt respicit, opus est ut quæ capiti apte subnexa sunt membra, ipsius capitis ductum sequantur, et ad ea quæ supra sunt tendant. Verum quoniam eum esse primogenitum creaturæ discimus ⁵² et primogenitum ex mortuis ⁵³, et primogenitum in multis fratribus ⁵⁴, primum quidem hæreticas opiniones refutemus, utpote quæ nullum ex propositis verbis pravum dogmati quærere patrociniū possint; deinde vero quæ nobis ad vitam et mores ex his

⁴⁹ 1 Cor. vi, 15. ⁵⁰ Ephes. iv, 16. ⁵¹ Psal. cxvii, 9. ⁵² Coloss. i, 15. ⁵³ ibid. 18. ⁵⁴ Rom. viii, 29.

conducunt consideremus. Hostes igitur Dei si unigenitum Deum, universi effectorem, ex quo et per quem et in quo omnia⁸⁸, factum esse dicunt et creatum a Deo, ideoque ut creaturæ fratrem dici creaturæ primogenitum asserunt, cum temporis jure tantummodo præcellat, quemadmodum Ruben non natura, sed temporis prærogativa propriis fratribus præponebatur: illud imprimis contra istos dicendum est, eundem non posse et unigenitum et primogenitum credi: aut enim unigenitus est, aut ex fratribus primogenitus: si unigenitus, fratres non habet; sin fratrum primogenitus, unigenitus neque esse, neque dici potest omnino.

Quare cum hæc nomina in eodem convenire conjungique nequeant, quod fieri non possit ut idem et unigenitus et primogenitus nominetur, in Scriptura autem de Verbo illo, quod erat in principio, dicatur, unigenitus Deus, et rursus apud Paulum, Primogenitus omnis creaturæ: veritatis judicio sic oportet hæc nomina separare et distinguere diligenter, ut Unigenitum intelligamus id Verbum, quod est ante sæcula; omnis autem creaturæ in Christo factæ, Verbum carnem factum esse Primogenitum. Quodsi, quo modo ille et primogenitus ex mortuis, et primogenitus in multis fratribus intelligatur, didicerimus, simul etiam quo modo sit creaturæ primogenitus, cognoscemus. Est igitur ex mortuis primogenitus aut primitiæ dormientium⁸⁹ factus, ut omni carni ad resurrectionem iter aperiret⁹⁰. Cumque nos, qui natura eramus filii iræ, cælesti generatione per aquam et Spiritum filios lucis et diel filios esset effecturus, ejusmodi generatione in Jordanis flumine dux ipse præcessit, ut ad naturæ nostræ primitias Spiritus gratiam attraheret, id est ut omnes ex spiritali regeneratione ad vitam generatos fratres ipse per aquam et Spiritum antegenitus constitueret. Ad eundem modum creaturæ in Christo generatæ ipsum primogenitum cogitantes, ab opinione pia minime recesserimus. Quoniam igitur vetus creatura transit, per peccatum inutilis reddita, necessario post transitum eorum quæ deleta sunt, successit nova vitæ creatura, quæ per regenerationem et resurrectionem ex mortuis constituitur, cujus princeps auctorque vitæ primogenitus est et appellatur. Atque hæc quidem pauca studiosis ad repellendos adversarios, et ad perspicendam veritatem satis erunt. Quare jam quam utilia sint hæc verba ad virtutem et vitam, breviter percurramus. Ruben eorum qui post se geniti sunt fratres, primogenitus fuit⁹¹: cognationem autem, qua cum ipso conjuncti erant, signum quoque in eis perspicuum primogenito simile testabatur, ut fraternæ sanguinis conjunctio formæ similitudine declarata ignorari non posset. Quapropter si nos item eodem modo per regenerationem aquæ et spiritus Domini fratres geniti sumus, qui propter nos factus est

δημιουργόν, τὸν ἐξ οὐ, καὶ δι' οὐ, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα ἔργον εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ κτίσμα, καὶ ποιῆμα, ἡ γουσιν οἱ θεομάχοι, καὶ διὰ τοῦτο πάσης τῆς κτίσεως πρωτότοκον αὐτὸν λέγεσθαι, διορίζονται· ἢ, ὡς ἀδελφὸν ὄντα τῆς κτίσεως, μόνους τοῖς τοῦ χρόνου πρεσβείους αὐτὸν προτερεύοντα, ὡς τὸν Ῥουβὶμ τῶν ἰδιῶν ἀδελφῶν, οὐ φύσει προτεταγμένον, ἀλλὰ οὐκ ἐκ χρόνου πρεσβείους προτερεύοντα· πρῶτον μὲν τοῦτο πρὸς ἐκείνους βῆτέον, ὅτι οὐκ ἔστι τὸν αὐτὸν καὶ μονογενῆ καὶ πρωτότοκον πιστεύεσθαι. Ὅστε γὰρ ὁ μονογενὴς μετὰ ἀδελφῶν νοεῖται· οὔτε γὰρ ἀδελφῶν ὁ πρωτότοκος, μονογενὴς πάντως οὔτε ἔστι οὔτε λέγεται.

Οὐκοῦν ἀσύμβατά ἐστι καὶ ἀκοινωνήτα ταῦτα πρὸς ἀλλήλα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ νοήματα, ὡς ἀδύνατον εἶναι, τὰ δύο τὸν αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ μονογενῆ καὶ πρωτότοκον. Ἀλλὰ μὴν εἰρηται παρὰ τῆς Γραφῆς περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος Λόγου, ὅτι ὁ Μονογενὴς Θεὸς, Πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Οὐκοῦν ἐπιμερίαι προσήκει τῷ μυστηρίῳ τῆς ἀληθείας, ἐκάτερον τῶν τῶν ὀνομάτων εὐσεβῶς διαστελλαντα· ὥστε Μονογενῆ μὲν εἶναι τὸν προαιώνιον Λόγον, τῆς δὲ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Χριστῷ γενομένης κτίσεως πρωτότοκον γενέσθαι τὸν Λόγον, σάρκα γενόμενον. Καὶ ὅπερ ἡ ἡμῖν ἐγγένηται νόημα, πρωτότοκον αὐτὸν ἐκ νεκρῶν εἶναι μαθόντες, καὶ πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· ἐκεῖνο καὶ ἐπὶ τῷ πρωτότοκῳ τῆς κτίσεως ἀκοινοῦντα νοήσομεν. Οὐκοῦν ἐκ νεκρῶν μὲν πρωτότοκος γίνεσθαι ὁ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος, ἵνα ὀδοῦται σὴ σαρκὶ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ μέλλων ἡμεῖς διὰ τῆς ἀνωθεν γεννήσεως, δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐκ ἡμέρας καὶ υἱοὺς φωτὸς ἀπεργάζεσθαι, τοὺς πρότερον ὄντας τέκνα φύσει ὀργῆς, αὐτὸς καθηγείται τῷ τοιαύτης γεννήσεως, ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰωάννου· ἐπὶ τὴν ἀπαρχὴν τῆς φύσεως ἡμῶν, τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐπισπασάμενος. Ὅστε πάντας τοὺς ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως εἰς ζωὴν γεννωμένους ἀδελφοὺς χρηματίσαι τοῦ προγεννηθέντος διὰ τὸ ὕδατος τε καὶ Πνεύματος. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς ἐν Χριστῷ γενομένης κτίσεως πρωτότοκον αὐτὸν νοοῦντες, οὐκ ἔξω γινώμεθα τῆς εὐσεβείας· ἀλήψεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἀρχαία κτίσις παρῆλθε τῆς ἀμαρτίας ἀχρεωθεῖσα, ἀναγκαιῶς τὴν τῶν ἀνομιῶν παράδοτον διεδέξατο ἡ καινὴ τῆς ζωῆς παύσις, διὰ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἐκστάσεως συνισταμένη· ἥς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν πρωτότοκος, πρωτότοκος τῆς ζωῆς γίνεσθαι καὶ ὀνομάζεται. Ἀλλ' ὅπως χρὴ πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους ἔχειν, δι' ὀλίγων τῶν εἰρημένων βῆδιον ἀνὰ γινώσκοντας τοὺς φιλοπονωτέρους, αὐτάρχη συμμαχίαν πρὸς ἀλήθειαν ἔχειν. Ὅπως δ' ἀν φανεῖται συντελοῦντα τὴν κατ' ἀρετὴν βίον τὰ βήματα ταῦτα, διὰ βραχέως ἐπελευσόμεθα· Πρωτότοκος ἦν τῶν μετ' αὐτὸν γεννήσεως παραχθέντων ὁ Ῥουβὶμ· ὡς ἐμαρτυροῦντες μετ' αὐτὸν γεννηθεῖσι τὴν πρὸς αὐτὸν συγγενεῖαν ὁ ἐπιφανόμενος αὐτοῖς χαρακτήρ, οἰκείως τὸν πρωτότοκον ἔχων, ὥστε μὴ ἀγνοεῖσθαι τὴν

⁸⁸ Rom. x. 36. ⁸⁹ I Cor. xv. 20. ⁹⁰ I Thess. iv. 13. ⁹¹ Gen. xxi. 32.

τητα, διὰ τῆς κατὰ τὴν μορφὴν ὁμοιότητος μαρτυ-
 ρημένην. Οὐκοῦν εἰ διὰ τῆς ὁμοτροπού ἀναγεννη-
 τως, τῆς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, καὶ ἡμεῖς ἀδελ-
 οὶ τοῦ Κυρίου γεγονάμεν, τοῦ δι' ἡμᾶς γενομένου
 ρωτοτόκου ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· ἀκόλουθον ἂν εἶη,
 ἃ τῶν τοῦ βίου χαρακτήρων ἐπιδεικνύειν τὴν πρὸς
 τὸν ἀγγιστεῖαν· ἐμορφουμένου τῆ ζωῆ ἡμῶν τοῦ
 ρωτοτόκου τῆς κτίσεως. Τίνα δὲ χαρακτῆρα τῆς
 αἰνίου μορφῆς παρὰ τῆς Γραφῆς μεμαθήκαμεν; Ὁν
 ἄλλοις εἰρήκαμεν, ὅτι· Ἄμαρτιαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ
 εἰρήθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Οὐκοῦν εἰ μέλ-
 ομεν ἀδελφοὶ χρηματίζεσθαι τοῦ καθηγησαμένου ἡμῶν
 ἰς γεννήσεως, τὸ ἀναμάρτητον τῆς ζωῆς ἡμῶν πι-
 κώσεται τὴν πρὸς ἐκείνον συγγένειαν, μηδὲν δὲ
 τῆς πρὸς τὴν καθαρότητα συναφείας ἡμᾶς
 ρορίζοντος. Ἄλλὰ καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγιασμοὶ δὲ
 κωτόκοδος ἐστὶ, καὶ ἀγάπη, καὶ ἀπολύτρωσις, καὶ
 τοιαῦτα. Οὐκοῦν εἰ διὰ τῶν τοιούτων καὶ ὁ ἡμέ-
 ρος χαρακτηρίζοιτο βίος, ἐναργῆ παρεξόμεθα τῆς
 γενεῆς ἡμῶν τὰ γνωρίσματα, ὥστε τὸν ταῦτα ἐν
 ζωῆ καθορῶντα τῆ ἡμετέρᾳ, προσμαρτυρεῖν ἡμῖν
 πρὸς τὸν Χριστὸν ἀδελφότητα. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν
 ὁ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος. Ὅτι μὲν
 οὖν πάντες ἀναστήσομεθα ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥοπῇ ὀφθαλ-
 μῷ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· τοῦτο ἐδειξεν, οἷς τε
 ἐφ' αὐτοῦ καὶ οἷς ἐπὶ τῶν λοιπῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ θα-
 του κρατηθέντων, ἐποίησεν.

Οὐ μὴν ἴση κατάστασις ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ
 ἵντας τοὺς ἐκ τοῦ τῆς γῆς χώματος ἀναστάντας
 δέξεται, ἀλλὰ « Πορευσόμεθα, » φησὶν, « οἱ μὲν τὰ
 καθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ
 ἄλλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. » Ὅστε εἰ
 πρὸς τὴν φοβεράν ἐκείνην κατάκρισιν ὁ βίος
 εἶπαι· οὗτος, καὶ διὰ τῆς ἀνωθεν γεννήσεως τοῖς
 κλητοῖς τοῦ Κυρίου συναριθμούμενος τύχη, κατα-
 ῖδεται τοῦ ὀνόματος, ἐν τῇ μορφῇ τῆς κακίας τὴν
 πρὸς τὸν πρωτότοκον ἀγγιστεῖαν ἀρνούμενος. Ὁ δὲ
 αἰετὶς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ δι' αὐτοῦ συνάπτων
 Θεῷ τὸ ἀνθρώπινον, ἐκείνο συνάπτει μόνον, ὅπερ
 τῆς πρὸς Θεὸν συμφυῆς ἄξιον ἦ· Ὅσπερ οὖν τὸν
 αὐτοῦ ἀνθρώπων τῆ δυνάμει τῆς θεότητος ἐαυτῷ
 προσκείωσε, μέρος μὲν τῆς κοινῆς φύσεως ὄντα, οὐ
 ἦν τοῖς πάθεσιν ὑποπεπυκνῶτα τῆς φύσεως τοῖς εἰς
 μαρτιαν ἐκκαλούμενοις (« Ἄμαρτιαν » γὰρ, φησὶν,
 οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εἰρήθη δόλος ἐν τῷ στόματι
 αὐτοῦ)· οὕτω καὶ τοὺς καθ' ἕναστον προσάξει τῆ
 συναφείας τῆς θεότητος, εἰ μηδὲν ἐπάγοιτο τῆς πρὸς
 Θεῖον συναφείας ἀνάξιον. Ἄλλ' εἰ τις ἀληθῶς εἶη
 τοῦ ναδός, μηδὲν κακίας εἰδωλὸν καὶ ἀφίδρυμα ἐν
 αὐτῷ περιέχων, οὗτος ὑπὸ τοῦ μεσίτου πρὸς μετου-
 αν τῆς θεότητος παραληφθήσεται, καθαρὸς γενό-
 νος πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς αὐτοῦ καθαρότητος.
 ἵτε γὰρ εἰς κακότεχνον ψυχὴν εἰσελεύσεται σοφία,
 ἰδὼς ὁ λόγος φησὶν, οὔτε ὁ καθαρὸς τῆ καρδίᾳ ἄλλο
 παρὰ τὸν Θεὸν ἐν αὐτῷ βλέπει· ὅφ' διὰ τῆς ἀφάρ-
 ας προσκολληθείς, ἐντὸς αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ἀγαθὴν
 ἰστέλειαν ἐδέξατο. Μᾶλλον δ' ἂν γένοιτο ἡμῖν κατα-
 νὲς τὸ λεγόμενον, εἰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἣν διὰ
 ἰς Μαρίας πρὸς τοὺς ἀποστόλους πεποίηται, πρὸς

A primogenitus in multis fratribus, æquum est ut
 vitæ signis nostram cum ipso necessitudinem
 ostendamus : vitæ enim nostræ formam impressit
 primogenitus creaturæ. Quæ autem sit ejus formæ
 nota, ex Scriptura sæpe commemoravimus. « Qui
 peccatum, » inquit, « non fecit, nec inventus est
 dolus in ore ejus⁵⁵. » Proinde utrum illius qui
 generatione præcessit appellari fratres debeamus,
 innocentia vitæ testimonium dabit, si nulla ma-
 cula a puritatis conjunctione nos separaverit. Præ-
 terea justitia est primogenitus, et sanctificatio, et
 charitas, et redemptio, et alia ejusmodi. Quibus
 si vita item nostra fuerit insignita, adeo præclara
 præbebitur nostræ nobilitatis indicia, ut, qui illa
 conspexerint in nostra vita, ipsi quoque nos Chri-
 sti fratres esse, sint testes futuri. Ipse enim est
 qui resurrectionis nobis aditum patefecit, et ob id
 primitiæ dormientium factus est. Nos igitur omnes
 resurrecturos in ictu oculi in novissima tuba⁵⁶
 per ea demonstravit, tum quæ in seipso, tum quæ
 in cæteris qui a morte tenebantur, effecit.

δ ἀνοίξας ἡμῖν τὴν θύραν τῆς ἀναστάσεως, καὶ διὰ
 ἐφ' αὐτοῦ καὶ οἷς ἐπὶ τῶν λοιπῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ θα-

Verum in ea quæ futura est vita non idem omnes
 e terræ tumulo surgentes excipit status, sed
 « Ibunt, » inquit, « qui bona fecerunt, in resur-
 rectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resur-
 rectionem judicii⁵⁷. » Quomobrem si cujus vita ad
 formidandam illam spectat condemnationem, is
 tametsi per regenerationem ad fratrum Domini
 numerum forte ascriptus sit, nomen ementitur, in
 malitiæ forma nullam cum primogenito cognatio-
 nem præ se ferens. Mediator autem Dei et homi-
 num, qui per seipsum genus humanum conjungit
 Deo, solum illud conjungit quod ea conjunctione
 sit dignum. Quemadmodum virtute divina homi-
 nem induit, eatenus quidem humanæ naturæ parti-
 cipem, ut nullis naturæ perturbationibus ad pecca-
 tum excitantibus subjaceret : « Peccatum » enim, in-
 quit, « non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus : »
 sic homines singulos ad divinitatis communionem
 adducet, si nihil ea divinitatis conjunctione in-
 dignum afferant. Si quis nimirum vere sit templum
 Dei, nullumque malitiæ simulacrum aut statuam
 contineat, is a mediatore, ut divinitatis particeps
 fiat, admittetur, cum purus sit et ad puritatem
 ipsius suscipiendam idoneus. Neque enim in ma-
 levalam animam, ut scriptum est⁵⁸, introibit sa-
 pientia, et qui mundus est corde, nihil in seipso
 præter Deum videns, incorrupteque ipsi cohærens,
 omne bonum regnum in se accepit. Cæterum id
 quod dico, magis perspicuum fiet, si verba quæ
 Dominus apostolis per Mariam nuntiari voluit,
 considerabimus : « Ascendo, » inquit, « ad Patrem
 meum et Patrem vestrum, et Deum meum et Deum

⁵⁵ I Petr. II, 22. ⁵⁶ I Cor. xv, 52. ⁵⁷ Joan. v, 29. ⁵⁸ Sap. I, 4.

vestrum 27. » Hæc enim ait mediator inter Patrem A et abdicatos filios, qui inimicos Dei reconciliavit veræ et soli Divinitati. Nam quia per peccatum juxta propheticum sermonem alienati sunt homines a vivifica vulva, et erraverunt ab utero in quo formati fuerant, pro veritate mendacium loquentes 28, idcirco naturæ communis primitias per corpus et animam assumens, easque nulla malitia niestas aut contaminatas in se conservans sanctas effecit : ut eas incorruptas dedicans Patri, sibi etiam traheret quidquid eis natura et genere cognatum esset, et eos, qui abdicati rejectique fuerant, filios redderet, et inimicos Dei divinitatis ejus participes faceret. Ut ergo massæ primitiæ puritate atque innocentia vero Patri et Deo consecrataræ sunt : sic etiam nos, qui massa sumus, B iisdem rationibus cum veritatis Patre conjungemur, si mediatoris innocentiam et constantiam pro vobis imitabimur. Sic enim erimus unigeniti Dei corona ex lapidibus pretiosis, honor et gloria per vitam effecti. Nam Paulus dicit, quoniam « Minus tibi eum paulo minus ab angelis 29, » propter cruciatum mortis Majores enim nostros in spinæ naturam ob peccatum conversos sibi ipse ex mortis dispositione coronam fecit, et spinam in honorem et gloriam patiendo commutavit. Quocirca cum semet mundi peccatum sustulerit, et capiti coronam de spinis acceperit, ut ex honore et gloria coronam contexeret, non parvum periculum est, ne aliquo modo propter improbam vitam tribuli esse et spinæ deprehendamus : atque ita in media Domini corona, quæ per communionem corporis ejus fit, inserti, vocem illam justam omnino exaudiamus : « Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem 30? » quomodo C et, cum esses spina, inter eos qui ad coronam meam ex honore et gloria conficiendam apti sunt, contextulisti? « Quæ conventio Christo ad Belial? Quæ pars fidei cum infidei? Quæ societas luci ad tenebras 31? »

γάρμου; » Πῶς συνεπλάκῃς τοῖς διὰ τιμῆς καὶ δόξης κοινωνία Χριστῷ πρὸς Βελίαν; Τίς μερὶς πιστῶ μετὰ

Ne quando igitur vita nostra contra nos ejusmodi verbis compelletur, omni studio nobis in eam curam esse incumbendum, ut spinosa omnia tum facta, tum dicta, tum cogitata ex omni nostra vita convulsa projiciamus, ut pura innocentique vivendi ratione honor et gloria efficiamur, atque universi caput nobismetipsis uti re pretiosa concuemus. Nullius enim rei vilis vult esse Dominus ille, qui gloriæ Dominus est 32. Quisquis igitur in homine tum abscondito tum manifesto abhorret ab omni turpitudine et vanitate, eum, qui gloriæ non ignominiae Dominus est, sibi principem constituit. Præterea principium est : atque adeo rerum omnium principium minime alienum ab iis, quæ ex ipso consequuntur. Quamobrem si quis vi-

27 Joan. xx, 17. 28 Psal. lviij, 4. 29 Hæbr. ii, 7, 8, 10.

τὴν σαφῆνειαν τῶν εἰρημένων συμπαραλόδοματ « Πορεύομαι, » φησὶ, « πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. » Τίτι γὰρ ὁ μεσότης μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἀπαρτικτων φησιν, ὁ δὲ ἑαυτοῦ τοὺς ἑθρούς τοῦ Θεοῦ καταλλάξας τῇ ἀληθινῇ καὶ μόνῃ Θεότητι. Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον, ἀπηλλοτριώθησαν τὸ ζωοποιῶν μήτρας διὰ τῆς ἀμαρτίας οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἀπὸ τῆς γαστρὸς ἐπλανήθησαν, ἐν ᾗ ἐπλάσθησαν, ἢ ψευδὸς ἀντὶ τῆς ἀληθείας λαλῆσαντες, τοῦτου χάριν τὴν ἀπαρχὴν τῆς κοινῆς φύσεως ἀναλαβόντων, διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἀγίαν ἐποίησε, πάσης κακίας ἀρῆς τε καὶ ἀπαρδέκτων αὐτῆν ἐν ἑαυτῷ διασώσας ἡ ταύτην ἀναθεὶς, διὰ τῆς ἀφθαρσίας, τῷ Πατρὶ τῆς ἀφθαρσίας, συνεπιπάσθηται δι' αὐτῆς πᾶν τὸ σπυργενὲς κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ ὁμόφυλον, καὶ προσδέξεται τοὺς ἀποκηρύκτους εἰς τὴν υἱοθεσίαν, καὶ τοὺς ἑθρούς τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν τῆς Θεότητος ἐκκοινοῦσαν. Οὐκοῦν, ὡς περὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ φερόμενου, διὰ καθαρότητος τε καὶ ἀπαθείας ἐκείνη τῷ ἀγαθῷ Πατρὶ καὶ Θεῷ ὁὕτω καὶ ἡμεῖς τὸ φέρον διὰ τῶν ὁμοίων ὁδῶν τῷ Πατρὶ τῆς ἀφθαρσίας ἐκλήθησόμεθα, διὰ τοῦ μιμησασθαι, καθὼς ἐν ᾗ ἑαυτὸν, τοῦ μιστοῦ τὸ ἀπαθεῖς τε καὶ ἀναλλοίωτον. Οὐ γὰρ ἐσόμεθα τοῦ Μονογενοῦς Θεοῦ στέφανος ἐκ ἰσοτιμίαν, τιμῆ καὶ δόξας διὰ τοῦ βίου γενόμενοι. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος, ὅτι « Βραχὺ τὸ αὐτὸν ἐλαττώσας, ἐκ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, » κατὰ τοὺς ἀγγέλους. Τοὺς πρότερον εἰς ἀκάνθης φύσιν μεταστειθέντας ἐκ τῆς ἀμαρτίας, στέφανον ἑαυτῷ διὰ τῆς κατὰ τὸ βίον τῆς ἀμαρτίας ἐποίησεν, εἰς τιμὴν καὶ δόξαν μεστοχειώσας διὰ τοῦ πάθους τὴν ἀκάνθη. Κινῆσθαι οὖν οὐ μικρὸς, ἀπᾶς τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τὸ κόσμου, τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον ἀναλαβόντος τὴ κεφαλῇ, ἵνα ποιήσῃ τὸν ἐκ τιμῆς τε καὶ δόξης ἑρπλεκόμενον στέφανον, εὐρεθῆναι τινα τριβῶν ἐκ τῆς κακοῦ βίου καὶ ἀκάνθη, εἴτα ἐν μέσῳ ἡ Δεσποτικῷ στεφάνῳ διὰ τῆς τοῦ σώματος εἰς κοινωνίας παρενερόμενον. Πρὸς δὲ εἶπε πάντας ἰδικαία φωνῆι : « Πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔργον ἔχων τῶν ἐμῶν στεφάνῳ ἐνηρημοσμένοις, ἀκάνθη ὄν; » καὶ ἀπίστου; Τί κοινὸν τῷ φωτὶ πρὸς τὸ σκοτὸς; »

« Ὡς ἂν οὖν μὴ τ[ο]ιαῦτα ποιεῖς ῥήματα καθ' ἡμῶν βίος ἡμῶν ἐκκαλέσαιο, ἐπιμελητέον ἂν εἴη τοῦ ἐκ ἀκάνθων εἶργον τε καὶ ῥήμα, καὶ νόημα, διὰ τῆς τῆς ζωῆς τοῦ βίου ἡμῶν ἀποσκευάσασθαι, ἵνα εἴς ἡμᾶς τε καὶ ἀπαθεῖς πολιτεία τιμῆ καὶ δόξας γενόμεν τὴν τοῦ παντὸς κεφαλὴν δι' ἑαυτῶν στεφανώσωμεν ὡς περὶ τι κειμήλιον καὶ κτήμα τῷ Δεσπότη γινόμενοι. Οὐδενὸς γὰρ ἀπίστου καταδέχεται Κύριος εἶναι τε καὶ λέγεσθαι ὁ τῆς δόξης Κύριος. Οὐκοῦν ὁ εἰς ἀσχημοσύνης τε καὶ βδελυρίας ἀλλότριος, κατὰ τὸν κρυπτὸν καὶ φαινόμενον ἄνθρωπον, ἐσπῶν ἑαυτοῦ ποιεῖται τὸν δόξης καὶ οὐκ ἀτιμίας Κύριος ὄντα τε καὶ λεγόμενον. Ἔστι καὶ ἀρχὴ ἀρχῆ παντὸς πράγματος οὐκ ἀλλοτρίως πρὸς τὰ μετ' ἐαυτοῦ τὴν ἔχει. Εἰ γὰρ ζωὴν τὴν ἀρχὴν εἶναι τις ὀρίσασθαι

30 Matth. xxii, 12. 31 II Cor. vi, 13. 32 Psal. lxxv

ζωῆ πάντως καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν ἔσται νοούμενον· καὶ εἰ φῶς ἢ ἀρχὴ, φῶς καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν νοηθήσεται. Τί οὖν διὰ τοῦ πιστεύειν αὐτὸν εἶναι ἀρχὴν ὠφελοῦμεθα; Ἐὸ γενέσθαι ταιωτούς ἡμᾶς, εἴαν εἶναι τὴν ἀρχὴν ἡμῶν πεπιστωσώμεθα. Οὐ γὰρ σκότους ἀρχὴ τὸ φῶς ὀνομάζεται· οὐδὲ τῆς ζωῆς εἰς ἀρχὴν τεταγμένης, τὸν θάνατον τὸ συνεχές τῆς ζωῆς ἐνοσησαμεν. Ἀλλ' εἰ μὴ τις ὁμοφυῶς πρὸς τὸ καθηγουμένον ἔχοι, δι' ἀπαθείας καὶ ἀρετῆς τῆ ἀρχῆς συναπτόμενος, οὐκ ἂν γένοιτο αὐτοῦ ἀρχὴ, ἢ τῶν ὄντων ἀρχὴ. Σιωπεῖν οὐ βίβου, ὁ κοσμοκράτωρ τοῦ σκότους, ἀρχὴ τῆς θανατηφόρου ἀμαρτίας, ὁ ἔχων τὸ θανάτου τὸ κράτος. Οὐκ ἔστιν οὖν διὰ μοχθηρᾶς ζωῆς ὑπὸ τὴν τοῦ σκότους ἀρχὴν τεταγμένον, τὴν παντὸς ἀγαθοῦ ἀρχὴν ἑαυτοῦ εἶναι λέγειν ἀρχὴν· τῆς δὲ αὐτῆς ἔχεται διακρίσις, τοῦ πρὸς τὸ ἴδιον ἀγαθὸν τὰς θείας φωνᾶς ἐκλαμβάνουσα, τὸ καὶ βασιλεία δικαιοσύνης τε καὶ εἰρήνης αὐτὸν ὀνομάζεσθαι. Ὁ γὰρ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς προσευχῆς, ἐλθεῖν ἐπ' αὐτὸν τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν εὐχόμενος, μαθὼν ὅτι δικαιοσύνης τε καὶ εἰρήνης ἐστὶ βασιλεὺς ὁ ἀληθινὸς βασιλεὺς, κατορθώσει πάντως τῷ ἴδιῳ βίῳ τὴν δικαιοσύνην τε καὶ εἰρήνην, ἵνα βασιλεύσῃ, αἰτῶν, ὃ τῆς δικαιοσύνης βασιλεὺς καὶ τῆς εἰρήνης. Οὐκοῦν στρατὸς μὲν νοεῖται τοῦ βασιλέως, πάσα ἀρετὴ· διὰ γὰρ τῆς δικαιοσύνης τε καὶ εἰρήνης πάσας οἰμαὶ δεῖν τὰς ἀρετὰς νοεῖν· εἰ τις οὖν λειποτακτησίας ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ στρατιᾶς, τῆ παρατάξει τῶν ἀλλοφύλων ἑαυτὸν καταλέξει, τοῦ εὐρέτου τῆς κακίας ὀπίστης γενόμενος, καὶ ἀποδυσάμενος τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ πᾶσαν τὴν εἰρηνικὴν παντευχίαν· πῶς οὗτος ὅπῃ τὸν βασιλέα τῆς εἰρήνης ταχθήσεται, βήσασπις τῆς ἀληθείας γενόμενος; Ἄλλον γὰρ, ὅτι τὸ ἐπισημον αὐτοῦ τῆς ὀπίστης δειξεί τὸν βασιλεύοντα, ἀντὶ τῆς ἐνοσιογραφουμένης τοῖς ὅπλοις εἰκόνας ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ βίου δεικνύων τὸν καθηγούμενον. Ὡς μακάριος καὶ εὖνος, ὁ ὑπὸ τὴν θείαν στρατηγίαν τεταγμένος, καὶ τοῖς τάγμασι τῶν ἐν μυριάσιν ἀριθμουμένων κατελεγμένων, καὶ μετὰ τῆς κακίας διὰ τῶν ἀρετῶν ὀπλιζόμενος, αἰ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως, τοῦ ἐνδυσάμενου αὐτὰς, ἐνημαίνονται. Καὶ τί χρὴ περαιτέρω τὸν λόγον προάγειν, πάσας τὰς φωνὰς, αἷς τὸ τοῦ Χριστοῦ διερμηνεύεται ὄνομα, προτιθέντα τῆ ἀκολουθίᾳ τῆς ἐξετάσεως, δι' ὃν ἐστὶ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον ὁδηγηθῆναι, ἐκάστου ὀνόματος, διὰ τῆς οἰκείας ἐμφάσεως, συνεργούντος τι πάντως ἡμῖν πρὸς τὴν τοῦ βίου τελείωσιν; ἀλλὰ καλῶς ἔχειν φημὶ τὴν τῶν μνημονευθέντων ἀνακεφαλαίωσασθαι μνήμην· ὥστε τινὰ γενέσθαι χειραγωγίαν ἡμῖν πρὸς τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, ὃν ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα· ζητοῦντες, πῶς ἂν τις τὸ τέλος ἐν ἑαυτῷ κατορθώσῃ. Οἶμαι γὰρ, εἰ ἀεὶ τοῦτο λογίζοιτο, ὅτι κοινωνὸς ἐστὶ τοῦ προσκυνουμένου ὀνόματος, κατὰ τὸ δόγμα τῶν ἀποστόλων Χριστιανὸς χρηματιζῶν, ἀναγκαίως καὶ τῶν ἄλλων ὀνομάτων, οἷς ὁ Χριστὸς νοεῖται, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ δεῖξαι τὴν δύναμιν, κοινωνὸς ἐκάστης κλήσεως διὰ τοῦ βίου γινόμενος.

Christus nuncupatur, arbitror in se ipso ostensurum esse potestatem.

** Apoc. vii, 4 sqq.

At tam principium daboierit, vita omnino post principium intelligitur. Si lux est principium, et ea post principium cogitabitur. Quid igitur eum principium esse credentes assequimur? Id nimirum, ut tales simus, quale principium nostrum esse credidimus. Neque enim tenebrarum principium lux dicitur; neque, cum ad principium vitæ: sibi instituta atque directa, eam ordinem et vitæ continuationem mortem esse didicimus. Quod si quis naturæ similitudine non accipatur principium, quod præcedit, eiusque apud innocentia virtuteque coheret, ejus principium esse non poterit ille qui reum principium est. Obscuræ tenebricosæque vitæ principium est mundi istius ac tenebrarum princeps; mortiferi peccati principium est ille, qui mortis habet potestatem. Hicireo non potest eum, qui bonorum omnium principium est, principium suum esse dicere, qui sub tenebrarum principio flagitiose vitam instituit; qui voces divinas ad propriam utilitatem excipiunt, eodem modo animis afficientur, cum justitiæ pacisque regem nominari Christum intelligunt. Etenim qui ex precandi disciplina obsecrat, ut in seipsum veniat regnum Domini, eam eum qui vere est rex, justitiæ et pacis regem esse cognoverit, justitiæ prorsus et pacem in propria vita complectetur, ut in se rex justitiæ et pacis regnet. Quod si hujus regis exercitum virtutes faciunt (nam justitiæ et pace arbitror virtutes omnes intelligi), qui Dei militiam deserens se tanquam malitiæ inventoris militem, abjecto justitiæ thorace et omni armatura pacifica, in acie adversariorum constituet, quomodo hic a veritate alienus sub justitiæ rege collocabitur? Ejus enim armaturæ insigne plane regem ipsius indicabit, quippe qui vivendi ratione tanquam impressa armis imagine ducem ostendat suum. Quare beatus ille, qui in divina militiam constitutus est, et ordinibus eorum qui in militibus militiam numerantur adscriptus **, contra malitiam virtutibus armatur, quæ in eo qui ipsas induerit imaginem regis demonstrant. Cæterum, quid est necesse ut eas voces, quibus Christi nomen explicatur et ad rectam ex virtute vivendæ rationem pervenitur, cum ea nominis propria sit vis, ut nobis omnino ad vitæ perfectionem conducant, proponentes, atque ordine declarantes, longius progrediamur? cum satis mea quidem sententia sit, si ea, quæ commemoravimus, memoria breviter repetentes in summam redigamus, quæ nobis ad eum finem tanquam dux existat, quem orationis initio proposuimus, cum abs te quæreretur, quomodo quis in seipso perfectum vivendi genus assequi posset. Si quis enim assidue meditetur et cogitet, se adorandi nominis esse participem, et ex apostolorum instituto Christianum dici, eum ego singularum vitæ appellationum compotem factum, necessario etiam aliorum nominum, quibus

Quod autem dico, sic fere habet : Tria sunt quæ Christiani vitam declarant atque distinguunt, actio, sermo, cogitatio. Ex his primas obtinet cogitatio; secundo loco ponitur sermo, qui conceptam et impressam animo cogitationem verbis aperit et exponit : post cogitationem et sermonem actio ordine collocatur, quæ animo cogitata factis exsequitur. Si quid horum igitur nos, aut sit, aut ad agendum, aut ad cogitandum, aut ad loquendum ducit; opus est, ut omnia nostra tum dicta, tum facta, tum cogitata ad divinam earum notionum, quibus Christus declaratur, regulam sic dirigantur, ut nihil cogitemus, nihil dicamus, nihil faciamus, quod a sublimi earum significatione recedat. Nam ut quidquid non est ex fide Paulus peccatum dicit⁷⁰, ita nos eodem modo cogitantes plane possumus affirmare, quæcunque non respiciunt Christum, seu verba, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omnino spectare, quod Christo contrarium est. Qui enim extra lucem et vitam est, is in tenebris prorsus et morte non esse non potest. Quamobrem si, quod ex Christo non sit, et dicitur et cogitatur, illi, quod est bono contrarium, conjunctum est : ex hoc cuius manifestum fuerit, id quod hinc colligitur, scilicet, quod relinquat Christum, qui ab illo sejunctus est per quæ vel cogitat aliquid, vel agit, vel loquitur. Divina igitur illa Prophetæ verba verissima sunt : « Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ⁷¹. » Ut enim qui Christum in persecutionibus negat, divini nominis prævaricator est; sic etiam, si quis veritatem, et justitiam, et sanctitatem, et integritatem, et si quid aliud virtuti conveniens cogitatur, negat, et quo tempore contra perturbationes et vitia fortiter pugnandum est, vitæ constantiam abjicit, is a Prophetâ prævaricator appellatur : in his enim singulis a Christo, qui est illa omnia, vita recedit, et prævaricatur. Quid igitur aliud eum oportet facere, qui magno Christi cognomine dignus effectus est, nisi ut omnia sua tum cogitata, tum dicta, tum facta diligenter exploret, et, utrum eorum singula ad Christum tendant, an ab illo sint aliena, dijudicet? Multis autem modis fit hæc præclara dijudicatio. Quidquid enim perturbatione aliqua aut agit, aut cogitatur, aut dicitur, id cum Christo minime congruit, sed adversarii notam et imaginem gerit, qui animi margaritæ pro cæno perturbationes, admiscet, ut pretiosi lapidis splendorem deformet ac deleat. Quod vero ab omni turbida affectione vacuum et purum est, id ad tranquillitatis auctorem et principem spectat, qui Christus est, ex quo tanquam ex puro incorruptoque fonte, qui suas animi notionem atque affectiones haurit et derivat, talem cum principio atque origine similitudinem præ se feret, qualem obtinet cum ipso fonte, quæ in rivulo decurrit, quæque in amphora resplendet aqua. Etenim una

Ὅσον τι λέγω · Τρία τὰ χαρακτηριζόμενα τοῦ Χριστιανοῦ τὸν βίον ἐστὶ, πρᾶξις, λόγος, ἐνθύμιον. Ἀρχὴ γὰρ γίνεται λόγου παντὸς ἡ διάνοια · δεῦτερον δὲ μετὰ τὴν ἐνθύμησιν, ὁ λόγος ἐστὶ, τὴν ἐντυπωθεῖσαν τῇ ψυχῇ διάνοιαν διὰ τῆς φωνῆς ἐκκαλύπτων. Τρίτην δὲ τάξιν ἐπέχει μετὰ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον ἡ πρᾶξις, τὸ νοηθὲν εἰς ἐνέργειαν ἄγουσα. Οὐκοῦν, ὅτι εἰς τὴν τούτων ἡμᾶς ἀκολουθῶν τῷ βίῳ προσαγάγηται, καλῶς ἔχει παντὸς καὶ λόγου καὶ ἔργου καὶ ἐνθυμηματος τὰ θεῖα ταῦτα νοήματα, δι' ὧν ὁ Κύριος νοεῖται καὶ ὀνομάζεται, δι' ἀκριβείας ἐπισκοπεῖσθαι, μὴ ἔξω τῆς δυνάμεως τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων ὀνομάτων φέρηται ἡμῶν ἢ τὸ ἔργον, ἢ ὁ λόγος, ἢ τὸ ἐνθύμιον. Ἐὰν γὰρ ὁ Παῦλος φησιν, ὅτι πᾶν, ὃ μὴ ἐκ πίστεως ἄμαρτια ἐστὶν· οὕτως ἔστιν ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ νοήσαντα σαφῶς ἀποφῆνασθαι, ὅτι πᾶν ὃ μὴ εἰς Χριστὸν ἢ ῥῆμα, ἢ ἔργον, ἢ νόημα, εἰς τὸ ἀντικείμενον τῷ Χριστῷ πάντως ὀρᾷ. Οὐ γὰρ ἔστι τὸν ἔξω φωτὸς ἡ ζωὴ γενόμενον, μὴ ἐν σκότει πάντως ἢ ἐν θανάτῳ εἶναι. Εἰ τοίνυν τὸ μὴ κατὰ Χριστὸν ἐνεργούμενον τε καὶ λαλούμενον, καὶ νοούμενον, πρὸς τὸ τῷ ἀγαθῷ ἀντικείμενον οὐκ εἰσὶν ἔχει· παντὶ δὴλον ἀνεῖναι, τὸ διὰ τούτων ἀναφανόμενον, ὅτι ἀφίησιν τὸν Χριστὸν, ὃ ἔξω ἐκείνου γενόμενος, δι' ὧν ἢ νοεῖται τι, ἢ πράττει, ἢ φθέγγεται. Οὐκοῦν ἀληθεύει ἡ θεία τοῦ προφήτου φωνή, ἡ φησὶ· « Παραβαλόντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς. » Ἐὰν γὰρ ὁ τὸν Χριστὸν ἐν τοῖς ὀντομοῖς ἀρνησάμενος, παραβάτης ἐστὶ τοῦ προσκυνομένου ὀνόματος· οὕτω καὶ εἰ τις ἀλήθειαν ἢ τὴν ἐκαιοσύνην ἀρνήσαιο, ἢ τὸν ἁγιασμόν τε καὶ ἀφθαρσίαν, ἢ εἰ τι ἄλλο τῶν κατ' ἀρετὴν νοουμένων, ἐν καιρῷ τῆς τῶν παθημάτων ἐπικρατήσεως, ἀποβάλοι τοῦ βίου, παραβάτης ὀνομάζεται ὑπὸ τῆς προφητείας δι' ἐκάστου τούτων τὸν ταῦτα ὄντα παραβαίνων τῷ βίῳ. Τί οὖν χρὴ πράττειν τὸν τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐπινομίας ἀξιοθέντα; τί ἄλλο, ἢ διὰ παντὸς φιλοκρινεῖν ἐν ἑαυτῷ τὰ νοήματα τε καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὰ ἔργα, εἴτε πρὸς Χριστὸν ἕκαστον τούτων βλέπει, εἴτε τοῦ Χριστοῦ ἡλλοτριεῖται; Πολλὴ δὲ τῆς διακρίσεως τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ εὐκολία. Ὁ γὰρ διὰ πάθους τινὸς ἐνεργεῖται, ἢ νοεῖται, ἢ λέγεται, τούτῳ οὐδεμίαν ἔχει πρὸς τὸν Χριστὸν συμφωνίαν, ἀλλὰ τὴν χαρακτῆρα τοῦ ἀντικειμένου φέρει, ὃς ἀντὶ βορβόρου τὰ πάθη τῷ μαργαρίτῃ τῆς ψυχῆς προσαλείφων, τὴν λαμπρῆδονα τοῦ τιμίου λίθου διαλυμαίνεται. Τὸ δὲ καθαρεῖον πάθος ἐμπαθοῦς διαθέσεως, πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀπαθείας βλέπει, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἐξ οὗ, καθάπερ ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀφράκτου πηγῆς, ἀρυσμένός τις εἰς ἑαυτὸν τὰ νοήματα, τοιαύτην ἑαυτῷ πρὸς τὸ πρωτότυπον δεῖξει τὴν ὁμοιότητα, ὅσα ἐστὶ πρὸς τὸ ὕδωρ τῷ ὕδατι, τῷ τε πηγαίῳ τῷ βρῦοντι, καὶ τῷ ἐκείθεν ἐν τῷ ἀμφορεῖ γεγενημένῳ. Μία γὰρ τῇ φύσει ἡ καθαρότης, ἢ τε ἐν Χριστῷ καὶ ἢ ἐν τῷ μετέχοντι θεωρουμένη. Ἄλλ' ὁ μὲν πηγάζει· ὁ δὲ μετέχων ἀρύεται, μετὰ τὸν ἐπὶ τὸν βίον τὸ ἐν τοῖς νοήμασι κάλλος· ὥστε συμφωνίαν εἶναι τοῦ κρυπτοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν φαινόμενον, συμβαινούσης τῆς

⁷⁰ Rom. xiv. 23. ⁷¹ Psal. cxviii. 119.

τοῦ βίου εὐσημοσύνης τοῖς κατὰ Χριστὸν κινουμένοις A et eadem est, quæ in Christo, et quæ in mentibus nostris conspicitur puritas. Sed illa in fonte nascitur, hæc inde manat et in nos derivatur : eam notionum pulchritudinem ad vitam secum trahens, ut absconditi manifestique hominis convenientia et tanquam concentus quidam appareat, cum vitæ modestiam et honestatem notionem ex Christo provenientes moderentur et moveant.

Τούτο τοίνυν ἐστὶ, κατὰ γε τὴν ἐμὴν κρίσιν, τὸ ἐν τῷ Χριστιανῷ βίῳ τέλειον, ὃ πάντων τῶν ὀνομάτων εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ διασημαίνεται ὄνομα, τὸ κοινωνίαν ἔχειν ἐν ψυχῇ τε καὶ λόγῳ, καὶ ἐν τοῖς τοῦ βίου ἐπιτηδεύμασιν, ὥστε ὀλοτελῆ τὸν ἀγιασμόν, κατὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ Παύλου, ἐφ' ἑαυτοῦ, ἐν ὀλοκλήρῳ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ πνεύματι, ἔξω τῆς πρὸς τὸ κακὸν ἐπιμιξίας διηλεκτικῶς φυλασσόμενον. Εἰ δέ τις λέγοι δυσκατόρθωτον εἶναι, ἐπειδὴ ἀτρεπτος μόνος ὁ τῆς κτίσεως Κύριος, τρεπτὴ δὲ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ πρὸς τὰς μεταβολὰς ἐπιτηδελῶς ἔχει, πῶς οὖν ἐστὶ δυνατόν, τὸ ἐν τῷ ἀγαθῷ πάγιόν τε καὶ ἀμετάτρεπτον ἐν τῇ τρεπτῇ κατορθωθῆναι φύσει· πρὸς ζοῖνον τὸν τοιοῦτον λόγον, ἐκεῖνὸν φαμεν, ὅτι οὐκ ἐστὶ στεφανωθῆναι τινα τὸν μὴ νομίμως ἀθλήσαντα· οὐκ ἂν δὲ γένοιτο νομίμως ἀθλητής, μὴ ἔντος τοῦ προσπαλαίουτος. Εἰ οὖν μὴ ἦν ὁ ἀντίπαλος, οὐδ' ἂν ὁ στέφανος ἦν· ἡ νίκη γὰρ καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἐστίν, ἐὰν μὴ ἦ τὸ ἠττώμενον. Οὐκοῦν πρὸς αὐτὸ τὸ τρεπτὸν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀγωνισώμεθα, οἷόν τινα ἀντιπάλῳ διὰ τῶν λογισμῶν συμπλεκόμενοι, οὐ διὰ τοῦ καταβαλεῖν αὐτὴν νικητὰι γινόμενοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ μὴ συγχωρησαί πεσεῖν. Οὐδὲ γὰρ μόνον πρὸς τὸ κακὸν ὁ ἀνθρώπος τῇ τροπῇ χρῆται (ἡ γὰρ ἂν ἀμήχανον ἦν αὐτὸν ἐν ἀγαθῷ γενέσθαι, εἰ πρὸς τὸ ἐναντίον μόνον τὴν τροπὴν εἶχεν ἐκ φύσεως)· νυνὶ δὲ τὸ κάλλιστον τῆς τροπῆς ἔργον, ἡ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἐστὶν αὐξήσις, πάντοτε τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεως ἐπὶ τὸ θεϊότερον μεταποιούσης τὸν καλῶς ἀλλοιούμενον. Οὐκοῦν τὸ φοβερόν εἶναι δοκοῦν (λέγω δὲ τὸ τρεπτὸν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν), οἷόν τι πεπερὸν πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ μείζω πτῆσιν ὁ λόγος ὑπέδειξεν· ὡς ζῆμίαν εἶναι ἡμῖν τὸ μὴ δύνασθαι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν δέξασθαι. Μὴ τοίνυν λυπεῖσθω ὁ βλέπων ἐν τῇ φύσει τὸ πρὸς τὴν μεταβολὴν ἐπιτήθειον, ἀλλὰ πρὸς τὸ κρεῖττον πάντως ἀλλοιούμενος, καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεταμορφούμενος, οὕτω τρεπέσθω, διὰ τῆς καθ' ἡμέραν αὐξήσεως πάντοτε κρεῖττων γινόμενος, καὶ ἀεὶ τελειούμενος, καὶ μηδέποτε πρὸς τὸ πέρασ φθάνων τῆς τελειότητος. Αὐτίκα γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς τελειότης τὸ μηδέποτε στήναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀξάνόμενον, μηδὲ τινα πέρατι περιαρῆσαι τὴν τελειότητα.

In hoc igitur (meo quidem iudicio) Christianæ vitæ perfectio sita est, ut nominum quibus Christi nomen significatur participes, eorum vim et animo, et oratione, et vivendi institutis exprimamus, ut absolutam illam a Paulo commendatam sanctitatem suscipientes ⁷², nos integro et corpore, et animo, et spiritu nulla mali permistione contaminatos conservemus. Quod si quis ad perfectam virtutem assequendam difficillimum esse vitam obijciat, cum ex omni creatura solus immutabilis sit Christus, inconstans autem natura humana et ad mutationes proclivis, ideoque fieri non posse, ut ad eam perveniamus, ibique firmi et immutabiles consistamus, huic respondebimus, athletam nullum coronari, qui non legitime certaverit ⁷³; certamen porro non esse legitimum, si nullus quocum pugnes adsit adversarius. Quamobrem si adversarius non est, corona non erit; victoria enim, nisi aliquod victum sit, esse non potest. Cum illo igitur, quod in natura nostra mutabile est, tanquam cum adversario ea ratione compositi decertemus, ut ipsam non dejicientes, sed cadere non permittentes, victores simus. Neque vero ad malum tantummodo propensionem habet homo: nam si ad eam partem duntaxat natura proclivis esset, ad bonum sese non posset convertere. Nunc autem pulcherrimum motionis opus est, ipsum in bonis incrementum, cum impetu illo, quo ad melius trahimur, is qui recte movetur, assidue transfertur ad ea quæ diviniora sunt. Id ergo, quod formidandum videbatur, nempe naturam nostram mutabilem esse, nobis tanquam alas, quibus ad majora volumus, præbere demonstravimus: damno enim id nobis futurum fuisse, si mutationem ad melius suscipere non possemus. Ne quis igitur vim in natura mutationibus aptam et idoneam cernens doleat aut conquerratur, sed sese continenter in melius promovens et de gloria in gloriam transferens, quotidianis incrementis ita vertatur, ut in dies melior et perfectior fiat, nec unquam se ad perfectionis metam pervenisse sibi persuadeat. Ea enim vere perfectio est, ut qui augetur in melius, nunquam consistat, neque terminis ullis perfectionem existimet esse conclusam.

⁷² I Thess. v, 23. ⁷³ II Tim. II, 5.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΘΕΟΝ ΣΚΟΠΟΥ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΑΔΗΘΕΙΑΝ ΑΣΚΗΣΕΩΣ · ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΑΙΤΗΣΑΝΤΑΣ ΑΣΚΗΤΑΣ ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΣΚΟΠΟΥ · ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΠΩΣ ΧΡΗ ΣΥΝΕΙΝΑΙ ΑΔΑΗΘΩΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΓΩΓΗ-
ΖΗΣΘΑΙ, ΥΠΟΤΥΠΩΣΙΣ.

S. P. N. GREGORII

DE PROPOSITO SECUNDUM DEUM

ET EXERCITATIONE JUXTA VERITATEM; ET AD RELIGIOSOS QUI PROPOSUERANT
QUESTIONEM, DE PIETATIS SCOPO, ET DE RATIONE QUA INTER SE CONVERSA-
RENTUR ET UNA CONCERTARENT, DESCRIPTIO SUMMARIA.

Ex interpr. Frederici Morelli, Profess. Reg. Decani.

Si quis, cogitatione paululum a corpore se-
juncta, et a perturbationum servitute et stultitia
plane liberatus, perspicaci ac sincera mentis acie
suam ipsius animum intuitus fuerit, in ejus natura
cum Dei erga nos charitatem, tum officii illius
volentatem pure conspiciet. Hoc enim modo con-
siderans appetitus impetum ad id quod præclarum
optimumque est, homini cognatum, et quasi cohae-
rentem et insitam comperiet; et intelligibilis illius
ac beate imaginis, cujus homo simulacrum
est, imperturbatum ac felicem amorem naturæ copu-
latum. Verum error quidam harum aspectabilium
rerum et quæ semper fluunt per rationis expertem
affectum, et voluptatem amaram, instrenuum et
incautum præ ignavia animum decipiens atque in-
cantans, ad nefarium vitium trahit e vitæ deliciis
procreatum et mortem suis amatoribus gignens.
Propterea veritatis notitiam, quod salutare medi-
camentum est animis, Salvatoris nostri gratia iis
qui cum desiderio percipiunt, largita est, qua sol-
vitur sane fraus quæ hominem incantat; et igno-
bilis fastus carnis exstinguitur et comprimitur,
anima quæ tam arctam copulam nacta est per veri-
tatis lucem ad numen divinum et salutem suam
ducta. Par est igitur, ut is qui corpus et animum
juxta pietatis legem adducere Deo cogitat, atque
incruentum et purum ipsi cultum exhibere, vitæ
ducem instituendo piam fidem, quam sanctorum
voces per omnem nobis Scripturam clamant, adeo
morigerum et obsecundantem animum virtutis
curriculis exhibere, seipsum a vinculis vitæ
exsolvendo, totum vero se fidei et vitæ Dei tantum
tradendo, dum penitus cognitum planeque perspec-
tum habet, ei apud quem pietatis fides et incul-

Α Εἰ τις ἀμικρῶν ἀποστήσας τοῦ σώματος τὴν θέ-
νοιαν, καὶ τῆς τῶν παθῶν δουλείας τε καὶ ἀρροσύνης
ἔξω γενόμενος, εὐδὴλῃ καὶ εἰλικρινεῖ λογισμῶν τῆ
αὐτοῦ ἑαυτοῦ κατέδοι ψυχὴν· ἐφέται καθαρῶς ἐν τῇ
ταύτης φύσει τοῦ Θεοῦ τὴν τε περὶ ἡμᾶς ἀγάπην καὶ
τὸ βούλημα τῆς ἐκείνου δημιουργίας. Ἐδύρησαι γὰρ
αὐτοῦ τὸν τρόπον ἐπισκοπεῖν, συνουσιουμένην τε καὶ
συμπεφυκυῖαν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἐπὶ τὸ καλὸν τε καὶ
ἀριστον τῆς ἐπιθυμίας ὁρμὴν· καὶ τῆς νοητῆς ἐκεί-
νης καὶ μακαρίας εἰκότος. ἧς ὁ ἄνθρωπος μέμηκε,
τὸν ἀπαθῆ καὶ μακάριον ἔρωτα συνημμένον τῇ φύσει.
Ἄλλὰ πλὴν τις τῶν ὁρατῶν τούτων καὶ βεβήτων αἰ-
διὰ πάθους ὁλόγου καὶ περὶ ἡδονῆς τὴν ἀμελεῖ καὶ
ἀφύλακτον ὑπὸ βραθυμίας ψυχὴν ἀπατώσα καὶ γοη-
τεύουσα, πρὸς κακίαν ἔλκει δεινήν, γεννωμένην τε
ἐκ τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου, καὶ γεννώσαν θάνατον τοῖς
ἑαυτῆς ἔρασταῖς. Διὰ τοῦτο τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας,
τὸ σωτήριον ταῖς ψυχαῖς φάρμακον, ἢ τοῦ Σωτῆρος
ἡμῶν τοῖς πῶθι δεχομένους ἐδώρησατο χάρις· ὑψὲς
ἧς λύεται μὲν ἡ ἀπάτη ἢ τὸν ἄνθρωπον γοητεύουσα·
τὸ δὲ τῆς σαρκὸς ἄτιμον κατασθέννυται φρόνημα, τῷ
τῆς ἀληθείας φωτὶ πρὸς τὸ θεῖον τε καὶ τὴν ἑαυτῆς
σωτηρίαν ὀδηγουμένης τῆς ψυχῆς, ἢ τὴν ἐνωσιν ἐδί-
ξατο. Δεῖ τοίνυν τὸν μέλλοντα ψυχὴν καὶ σῶμα κατὰ
τὸν τῆς εὐσεβείας νόμον προσάγειν Θεῷ, καὶ τὴν ἀναί-
μακτον αὐτῷ καὶ καθαρὰν ἀποδιδόναι λατρείαν, ἡγε-
μόνα τε τοῦ βίου τὴν εὐσεβῆ πίστιν ποιούμενον, ἦν αἰ
τῶν ἁγίων φωναὶ διὰ πάσης ἡμῖν βοῶσι Γραφῆς, εὐ-
τως εὐπειθῆ καὶ εὐήνιον τὴν ψυχὴν τοῖς τῆς ἀρετῆς
ἐπιδιδόναι δρόμοις· λύοντα μὲν ἑαυτὸν τῶν τοῦ βίου
δεσμῶν, ὄλον δὲ τῇ πίστει καὶ τῷ βίῳ τοῦ Θεοῦ μέ-
νον γινόμενον, εἰδὸτα σαφῶς, ὡς ἐν ᾧ πίστις εὐσεβεία,
καὶ βίος ἀμεμπτος, ἐκεῖ καὶ Χριστοῦ πάρεστι δύναμις·
ἐν ᾧ δὲ Χριστοῦ δύναμις, ἐκεῖ κακίας ἀποφυγῆ

Μέγα δὴ, μέγα πρὸς κτῆσιν τῶν νοητῶν τοῖς φόβῳ A δεχομένοις τὸ ἅγιον βάπτισμα. Τὸ γὰρ πλούσιον καὶ ἐφθονον Πνεῦμα τὸ βέρον αἰεὶ τοῖς δεχομένοις τὴν χάριν, ἥς οἱ ἅγιοι πληρωθέντες ἀπόστολοι, ταῖς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαις τοὺς καρποὺς ἐπέδειξαν τοῦ πληρώματος, τοῦτο, τοῖς τὴν δωρεὰν εὐλακρινῶς δεξαμένοις κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐκάστου τῶν μετεληφθῶτων πίστεως, συνεργῶν καὶ σύνοικον παραμένει, οἰκοδομοῦν ἐν ἐκάστῳ τὸ ἀγαθὸν πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς τῆς πίστεως ἔργοις σπουδῆν. Χρὴ οὖν ἕκαστον ἡμῶν δι' ἀρετῆς προκόπτοντα αἰεὶ προσάγειν ἑαυτὸν εἰς ἀνδρα τέλειον, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, « Μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητά τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ηλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. » Ἡ μὲν τοῦ σώματος πρὸς τὸ ἀνελεῖν ἐπίλοισι, οὐδὲν ἐφ' ἡμῖν. Οὐ γὰρ τῆ τοῦ ἀνθρώπου γνώμη καὶ ἠθροῆ μετρεῖ τὸ μέγεθος ἢ φύσις, ἀλλὰ τῆ αὐτῆς ἰσχυρῆ καὶ ἀνάγκῃ. Τὸ δὲ τῆς ψυχῆς ἐν τῇ τῆς γεννήσεως ἀνανεώσει μέτρον καὶ κάλλος, ἄπερ διδωσι διὰ τῆς τοῦ δεχομένου σπουδῆς ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἥς ἡμετέρας ἡρηται γνώμη. Ὅσον γὰρ ἐκτείνεσθαι τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, τοσοῦτον καὶ τὸ τῆς ψυχῆς συνεκτείνεται μέγεθος. Καὶ τὴν μὲν αἰτίαν ζῶν, καὶ τὴν ἄρρητον ἐν οὐρανοῖς εὐφροσύνην, ἢ τοῦ Πνεύματος διδωσι χάρις· τὴν δὲ ἀξίαν τοῦ δεξασθαι τὰ δῶρα, καὶ ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος, ὁ διὰ τῆς πίστεως παρὰ τοὺς πόνους ἔρωσ ἐχει.

Προελθεῖν δὲ εἰς ταῦτ' ἐκαιοσύνη ἔργων καὶ C Πνεύματος χάρις, εἰς τὴν συνήλθον ψυχὴν, ταύτην ζωῆς μακαρίας μετ' ἀλλήλων ἐνέπλησαν· διαζυγίζονται δὲ ἀπ' ἀλλήλων οὐδὲν τῆ ψυχῆ κέρδος παρέχουσιν. Ἡ τε γὰρ τοῦ Θεοῦ χάρις ψυχῆς φευγούσας τὴν σωτηρίαν οὐκ ἐχει ἐπιφοιτᾶν, ἢ τε τῆς τοῦ ἀνθρώπου κρητῆς δύναμις, οὐκ ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὴν πρὸς τὸ τῆς ζωῆς εἶδος ἀναβιβᾶσαι ψυχῆς ἀμοιροῦσας τῆς χάριτος. « Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, καὶ φυλάξῃ πόλιν, καὶ εἰς μάτην οἱ περὶ ταῦτα ποιοῦσι. » Κάνεῦθεν διδασκόμεθα, μὴ δεῖν φρονεῖν ταῖς ἀνθρωπίναις σπουδαῖς ὅλον κείσθαι τὸν στέφανον· ἀλλ' ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα τὰς περὶ τοῦ τέλους ἐπιτάδας. Ἔστι δὲ θέλημα Θεοῦ τὸ καθάρα διὰ τῆς χάριτος τὴν ψυχὴν, καθάραν αὐτὴν προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ. Τοὺς γὰρ τοιοῦτους ὁ Κύριος μακαρίζει, λέγων· « Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. » Ὁρᾷ τὸ βραβεῖον τῆς καθαρότητος; Τί κρεῖττον τοῦ ἰδεῖν τὸν Θεόν, καθὼς ἡμῖν ἐγγωρεῖ; Αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ αἰτεῖ τοῦτο, λέγων· « Γενέσθω ἡ καρδία μου ἄμωμος τοῖς δικαιομασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ. » Φοβεῖσθαι· κλεῦε τὴν αἰσχύνην· καὶ ἀποδέσθαι κλεῦε ταύτην, ὡς ἐσθῆτα ῥυτίσσαν. Πάλιν δὲ φησι· « Τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου. » Ἐν γὰρ τῷ πληρώματι τῶν ἐντολῶν τίθεται τὸ Πνεῦμα τὴν παρρησίαν. Καὶ πάλιν· « Καρδίαν καθάραν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός· » καὶ, « Πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. » Ἀλλαχοῦ

pata vita exsistit, etiam Christi potentiam adesse; ubi vero Christi virtus est, ibi vitii fuga est. Magni profecto momenti, magni, inquam, est ad rerum intelligibilibium comparationem in iis qui cum timore sancto baptisate tincti sunt. Nam dives et opulentus Spiritus, qui semper infunditur in eos qui gratiam acceperunt, qua sancti apostoli referti, Christi Ecclesiis fructus complementi ostenderunt iis qui munus sincere admiserunt, pro mensura cujusque eorum qui fidei participes fuere, adjvans et una habitans permanet, et bonum in unoquoque construit, ad animæ studium in fidei operibus. Ergo par est, ut quisque nostrum semper se in virtute proficientem ad virum perfectum adducat, juxta Apostoli dictum, « Quosque occurramus omnes ad unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, ad virum perfectum, ad mensuram ætatis plenitudinis Christi ». Corporis certe augmentum ad increndum non in nobis situm est. Haudquaquam natura ex hominis sententia et libidine staturam metitur, sed suo ipsiusmet impetu et necessitate. Animi vero in ortus renovatione modus et decus, quæ Spiritus gratia largitur, per ejus qui acceptus est, studium, a consilio nostro pendent: nam quanto magis labores pro pietate extendis, tanto etiam magis animi magnitudo simul extenditur. Et sempiternam vitam atque ineffabilem quæ in celis est lætitiæ ejusdem Spiritus gratia concedit: accipiendi vero munera dignitatem et gratia fruendi, amor per fidem laboribus obtinet.

Jam vero ad idem progressæ operum justitia et Spiritus gratia, in qua anima concurrerunt, eam beata vita certatim complent; sed a se invicem disjunctæ, nullum animæ emolumentum exhibent. Et enim Dei gratia in animis qui salutem fugiunt, non potest frequenter adesse. Homini vero virtutis vis per se non sufficit ad animos gratiæ experter, ad vitæ formam absolutam extollendos. « Nisi Dominus ædificaverit domum, et custodierit civitatem, in vanum laboraverit qui ædificat eam ». Hinc edocemur non esse in mentem inducendum, in humano studio totam sitam esse coronam; verum ad Dei voluntatem referendam esse spem de fine obtinendæ: porro Dei voluntas est, ut anima per gratiam purgetur et pura ac munda Deo offeratur. Nam Dominus ejusmodi beatos prædicat, cum ait, « Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt ». Videsne puritatis præmium? Quid melius est quam Deum videre, quatenus nobis concessum est? Idcirco etiam David hoc postulat dicens: « Fiat cor meum inculpatum in justificationibus tuis, ut non confundar ». Jubet dedecus meture, et hoc exure præcipit, tanquam vestem sordidam. Rursus autem ait: « Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis ». Nam in mandatorum effectu Spiritus libertatem ac fiduciam collocat. Iterum ait idem: « Cor mundum crea in me, Deus »; et, « Spiritu principali confirma me ».

¹ Ephes. iv, 13.

² Psal. cxxvi, 1.

³ Matth. v, 8.

⁴ Psal. cxviii, 80.

⁵ ibid. 6.

⁶ Psal. l, 12.

⁷ ibid. 14.

Alibi vero interrogat : « Quis ascendet in montem Domini ? » deinde respondet, « Innocens manibus et mundo corde ». Par est ergo eum qui appetit adjungi alicui, mores illius imitari. Igitur necesse est ut anima quæ Christi sponsa fieri desiderat, pulchritudini Christi quoad ejus fieri poterit similis fiat : oportet, inquam, ut anima quæ advolare ad Numen cogitat, et adhærere Christo, omne peccatum a se expellat, furtum dico, et rapinam, et adulterium, et avaritiam, et scortationem, et linguæ virus, et omne manifestum delictorum genus, atque etiam occultum, cujusmodi est invidia, diffidentia, malignitas, fraus, et quæcunque alia latentia vitiorum examina, quæ æque ac apertum errorum genus odit Scriptura, et abominatur. Quorum dissipavit ossa Dominus ? nonne hominibus placere studentium ? Quem abominatur Dominus ut facinorosum et sanguinolentum ? nonne subdolum virum et fraudulentum ? nam, « Virum sanguinum et dolosum abominatur Dominus⁹. » Nonne aperte David iis « qui loquuntur pacem cum vicinis suis, mala vero in cordibus suis¹⁰, » imprecatur ? Idcirco etiam in mandatis habemus, ut neque ab hominibus laudes aucupemur, neque ignominiarum ab ipsis acceptarum pudeat : etenim eos qui per ostentationem virtutem aliquam exercent Scriptura sacra mercede quæ in cælis est privat, utpote qui hic laudationem hominum accipiunt¹¹.

Sed inquirunt, Et quomodo dicit Dominus : « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est¹² ? » Ergo hoc tibi dicimus, hunc sermonem præcipere, ut is qui Dei mandatis obtemperat, quicquid facit, in illum intuendo faciat, atque huic soli placere studeat, nullam ab hominibus gloriam venando : verum fugiat quidem laudes ab his tributas, necnon ostentationem, per vitam autem et opera cognoscatur, ut spectatores horum effecti, non dixit, ostentantem se admirentur, sed Patrem vestrum qui in cælis est glorificent. Nam eo gloriam omnem referri jubet, atque ad illius voluntatem actionem omnem perfici, apud quem etiam merces proposita est virtutis operum. Cupidus esto laudum, quæ in superis consistunt, dicens illud Davidis : « Apud te laus mea¹³. » Et, « In Domino laudabitur anima mea¹⁴. » Eum qui honoris hic collati appetens est, Dominus inter infideles recenset. Etenim, « Quomodo vos potestis, » inquit, « credere, qui ab hominibus gloriam accipitis, et gloriam, quæ a Deo solo est, non quaeritis¹⁵ ? » Odium etiam ex occultis erratis est. Proinde audi Dominum dicentem : « Qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam¹⁶. » Itaque expellit a vita eum qui odit fratrem suum, tanquam homicidam. Jam vero quod nullum discrimen sit inter mala intus abdita et ea quæ patent, audi Apostolum : « Et sicut non probaverunt, » inquit, « Deum ha-

δὲ ἐρωτᾷ· « Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ βρος τοῦ Κυρίου ; » εἶτα ἀποκρίνεται· « Ἄθως χερσὶ, καὶ καθαρὸς τῆ καρδίᾳ. » Δεῖ οὖν τὸν ἐπιθυμοῦντα οἰκειωθῆναι πικρὸν τὸν ἐκείνου τρόπον μιμεῖσθαι. Οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ τὴν Χριστοῦ ποθοῦσαν γενέσθαι νύμφην ψυχῆν, τὴν τοῦ Χριστοῦ ὁμοιωθῆναι κάλλει τὸ κατὰ δύναμιν ἐκ τὴν μέλλουσαν ἀνίπτασθαι πρὸς τὸ Θεῖον ψυχῆν, καὶ κολλᾶσθαι Χριστῷ, πᾶσαν ἐξελαύνειν ἁμαρτίαν ἐξ ἑαυτῆς, κλοπὴν λέγω, καὶ ἀρπαγὴν καὶ μοιχείαν καὶ πλεονεξίαν, καὶ πορνείαν καὶ γλώσσης νόσον, καὶ πᾶν ὅσον ἐμφανὲς ἁμαρτημάτων γένος, καὶ ὅσον ἰσθραῖον, τοῦτ' ἐστὶ φθόνος, ἀπιστίας, κακοψυχίας, δόξας καὶ ὅσον ὑποῦλον τῆς κακίας σήμερος, ὅπερ ἐξ ἐκ τῶ φανερῶ γένοι τῶν ἁμαρτημάτων ἡ Γραφὴ μετὰ καὶ βδελύσσεται. Τίνος ἐσκόρπισεν ὁσᾶ ὁ Κύριος ; τῶν ἀνθρώπων παρέρσκων ; Τίνα βδελύσσεται ὁ Κύριος, ὡς τὸν ἐναγῆ καὶ μαιφόνον ; οὐ τὸν ὑποῦλον ἀνδρα καὶ δόλιον ; Ἄνδρα γὰρ « αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος. » Οὐ φανερῶς ὁ Δαβὶδ τοῖς λαλοῦσιν εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίων αὐτῶν, κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καταρᾶται ; Διὰ τοῦτο καὶ παραγγελλόμεθα μήτε πᾶς παρὰ ἀνθρώπων εὐφημίας διώκειν, μήτε τὰς παρ' αὐτῶν ἀτιμίας αἰσχύνεσθαι· τοὺς γὰρ ἐπιδεικτικῶς ὅταν τινὰ ἀρετὴν ποιῶντας, ἀποστρεφῶν ἐν οὐρανοῖς μισθῶν ἡ Γραφὴ, ὡς ἐνταῦθα τὸν τῶν ἀνθρώπων ἀπολαμβάνοντας ἔπαινον

Ἄλλὰ φασὶ· Καὶ πῶς λέγει ὁ Κύριος, « Ἀψφάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσω τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ; » Λέγω οὖν σοι, ὅτι κελεύει ὁ λόγος τὸν ἐπόμενον ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, πᾶν ὅπερ ἂν ποιῆ, πρὸς ἐκείνον βλεπόντα ποιεῖν, καὶ τούτῳ μόνῳ ἀρέσκειν, μηδελίαν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν θηρώμενοι· ἀλλὰ φεύγειν μὲν τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον, καὶ τὴν ἐπίδειξιν, διὰ δὲ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων γνωρίζεσθαι πᾶς· ὅπως θεαταὶ τούτων γενόμενοι, οὐκ εἴπω θαυμάσωσι τὸν ἐπιδεικνόμενον, ἀλλὰ, « Δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ἐκεῖ γὰρ κελεύει πᾶσαν ἀναφέρεισθαι δόξαν, καὶ πρὸς τὸ ἐκεῖθεν θέλημα πρᾶξιν ἀπαρτίζεσθαι πᾶσαν, παρ' ἧ καὶ μισθὸς ἀπόκειται τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων. Ὅρῶν τῶν ἀνω ἔπαινων, τὸ τοῦ Δαβὶδ λέγων· « Παρὰ σὺ ἐπαινός μου. » Καὶ, « Ἐν τῷ Κυρίῳ ἔπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου. » Τὸν τῆς ἐνταῦθα τιμῆς ἐφιέμενον ταῖς ἀπίστοις ἐγκαταλέγει ὁ Κύριος. « Πῶς γὰρ εὐφρανθήσεται, » φησὶν, « ὁ μὲν πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες· καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες ; » Τῶν ἀφανῶν ἐστὶ καὶ τὸ μὲν ἁμαρτημάτων. Καὶ ἀκούσον τοῦ Κυρίου λέγοντος· « Ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ. Καὶ οἴδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. » Ἐκβάλλου οὖν τῆς ζωῆς τὸν μισοῦντα τὸν ἀδελφόν, ὡς περ τὸν ἀνδροφόνον. Ὅτι δὲ οὐδεμία εὐφορὰ τῶν ἐνδον κεχυμένων κακῶν πρὸς τὰ ἐμφανῆ, ἀκούσον τοῦ Ἀποστόλου· « Καθὼς οὐκ ἔδοξε-

⁹ Psal. xxiii, 3, 4. ¹⁰ Psal. v, 7. ¹¹ ibid. ¹² Psal. xxvii, 3. ¹³ Matth. vi, 1. ¹⁴ Matth. v, 16. ¹⁵ Psal. xxi, 26. ¹⁶ Psal. xxxiii, 3. ¹⁷ I Joan. iii, 15.

μασαν, ὁ φησὶ, « τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρ- A
 ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ
 καθήκοντα, πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ,
 πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς φθόνου, φόνου,
 ἐριδος, δόλου, κακοηθείας· ψιθυριστὰς, καταλάλους,
 θεοσυγχεῖς, ὕβριστὰς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευ-
 ρέτας κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀσυνέτους, ἀσυνθέ-
 τούς, ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας. Οἵτινες τὸ
 δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα
 πράττοντες ἀξιοὶ θανάτου εἰσίν. » Ὁρᾶς ὅπως τὴν
 κακοήθειαν καὶ τὴν ὑπερηφάναν καὶ τὸν δόλον καὶ
 τὰ λοιπὰ τῶν κρυπτῶν, τῷ φόνῳ καὶ τῇ πλεονεξίᾳ
 καὶ τοῖς τοιοῦτοις πᾶσι συνέταξεν. Οὕτω δὲ ἐστὶ πο-
 νηρὰ καὶ δυσίατα τὰ ταῖς ψυχαῖς ἐγκεκρυμμένα
 κακὰ, ὥστε μὴ δυνατὸν εἶναι διὰ μόνῃς τῆς ἀνθρω-
 πίνης σπουδῆς καὶ ἀρετῆς ἐκτρίψαι καὶ ἀνελεῖν, εἰ B
 μὴ τις τὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν σύμμαχον προσ-
 λάβῃ. Διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ φησιν· « Ἐκ τῶν κρυφίων
 μου καθάρισόν με, καὶ ἀπ' ἄλλοτριῶν φείσαι τοῦ δού-
 λου σου. » Ἐκ δύο γὰρ ὁ εἰς ἄνθρωπος ἤρμωται,
 ψυχῆς τε καὶ σώματος. Καὶ τὸ μὲν, αὐτοῦ ἐξωθέν
 ἐστὶν· ἡ δὲ, ἔνδον παρὰ τὸν βίον μένει. Χρὴ οὖν τὸν
 ἔνδον πον τὸ μὲν ἐξωθεν παραγρῦναι, τηροῦντα
 μὴ τι τῶν σφαλερῶν ἁμαρτημάτων προσεσθῆναι, κατα-
 σείσῃ καὶ διαφθείρῃ. Περὶ οὗ καὶ ὁ Ἀπόστολος
 ἀπειλεῖ λέγων· « Τὸν φθείροντα τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ,
 φθερεῖ ὁ Θεός. » Τὴν δὲ ἔνδον διὰ πάσης φρουρεῖν
 φυλακῆς, μὴ τις λόγος κακίας ἐκ βάθους ποθὲν ἀνα-
 κύψας, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας λογισμὸν διαφθείρας,
 δουλώσεται τὴν ψυχὴν, πληρώσας τῶν διεκδόντων
 αὐτὴν λάθρα παθῶν. « Οὐ ζεῦσεις, » φησὶν ὁ μακάριος C
 Μωϋσῆς, « ἐν τῇ ἄλωνί σου ζῶα ἀλλογενῆ ἐπὶ τὸ αὐτό-
 σιον, βοῦν καὶ ὄνον. Οὐδὲ συνυφανεῖς ἐν ἱματίῳ ἔριον
 λίνω. Οὐ γεωργήσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς γῆς σου δύο
 καρποὺς ἐπὶ τὸ αὐτό. Οὐδὲ δεῦτερον τοῦ ἐνιαυτοῦ. »
 Οὐκ ἐπιβαλεῖς ἕτερογενῆς ζῶων ἐπὶ ἕτερον εἰς γονήν.

Τί ταῦτα βούλεται τὰ αἰνίγματα; τὸ μὴ δεῖν ἐν τῇ
 αὐτῇ ψυχῇ κακίαν καὶ ἀρετὴν συμφυτεῦναι ἀλλήλαις.
 Ποία φιλία σωφροσύνης πρὸς ἀκρασίαν; ποία δικαιο-
 σύνης πρὸς ἀδικίαν ὁμόνοια; αἰετὸ ἕτερον ὑπεξίσταται
 τῷ ἐτέρῳ. Δεῖ οὖν τὸν σοφὸν γεωργὸν, καθάπερ ἐκ
 τῆς πηγῆς ποτίμου καὶ ἀγαθῆς, καθαρὰ παραπέμ-
 πειν τοῦ βίου τὰ νάματα· μόνα τὰ τοῦ Θεοῦ γεώργια
 εἰδόμενα, καὶ τούτοις ποιοῦντα διὰ βίου, καὶ παραμέ-
 νοντα· ὅπως κἂν ὑποφύηται τις ξένος λογισμὸς ἐν τῷ
 κρυφίῳ τῆς ἀρετῆς, τοὺς σοὺς ἰδὼν πόνους ὁ πάντα
 ὄρων, ταχέως τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει τὴν ὑπουλον ρίζαν
 τῶν λογισμῶν πρὸ τῆς βλάστης ἐκτεμεῖν. Οὐδὲ γὰρ
 ἐστὶν ἁμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος, οὐδὲ ἀνεκδίκητον μείναι
 τὸν αἰετὸν παρεδρευόντα τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ τὴν ἐν τῷ Εὐαγ-
 γελίῳ χήραν, ἣ προσῆγε μὲν τὸ φιλανθρώπων κριτῆ
 τὸ τῆς ἀδικίας μέγεθος, ἡ δὲ πολλὴ περὶ τὴν δέησιν
 σχολὴ καὶ καρτερία νικήσασα τοῦ δικαστοῦ τὸν τρέ-
 πον, ἐκκαλεῖ πρὸς τὴν τοῦ δίκηςαντος τιμωρίαν·
 μὴ τοῖνον μὴδὲ σὺ προσευχόμενος ἀπέπηξ. Εἰ γὰρ

bere in noticia, tradidit illos Deus in reprobum
 sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, reple-
 tos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia,
 nequitia; plenos invidia, homicidio, contentione,
 dolo, malignitate; susurrone, detractores, Deo
 odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, invento-
 res malorum, parentibus non obedientes, insipien-
 tes, incompositos, sine affectione, absque fœdere,
 sine misericordia. Qui cum justitiam Dei cogno-
 vissent, non intellexerunt, quoniam qui tanta agunt,
 morte digni sunt¹⁸. » Vides ut malignitatem, et
 superbiam, et fraudem et cætera occulta vitia cædi
 et avaritiæ, atque ejusmodi malis omnibus adjun-
 xerit? Ita porro perversæ et sanatu difficiles sunt
 animis absconditæ labe, ut nefas sit solo humano
 studio ac virtute deteri atque eximi, nisi si quis
 Spiritus potentiam opitulatricem assumpserit. Id-
 circo ait David: « Ab occultis meis munda me, et
 ab alienis parce servo tuo¹⁹. » Nam ex duobus
 unus homo connexus est, ex animo videlicet et
 corpore. Atque hoc quidem extra ipsum est: animus
 autem intus propter vitam manet. Qua-
 propter hominem oportet foris quidem evigilare,
 observando ne quid ex periculosis delictis incidens
 concutiat et corrumpat. De quo etiam Apostolus
 minuitur, cum ait: « Si quis templum Dei viola-
 verit, disperdet eum Deus²⁰. » Par est etiam
 animi sensus intimos omni cautione custodire, ne
 qua vitiositatis ratio alicunde emergens e profundo,
 depravato pietatis judicio, animam ad servitutem
 redigat, cum affectibus ipsam occulte divellentibus
 repleverit. « Non junges, » inquit beatus Moyses,
 « in area tua diversi generis animalia simul, veluti
 bovem et asinum²¹. Neque contexes in pallo lanam
 lino. Non coles in solo terræ tuæ duo simul fructuum
 genera. Neque bis per annum²². » Animal alterius ge-
 neris non facies coire cum altero ad procreandum²³.

Quid hæc sibi volunt ænigmata? quod in eodem
 animo vitium et virtutem conserere inter se non
 oporteat. Quæ temperantiæ amicitia est cum in-
 continentia? Quæ justitiæ concordia est cum in-
 justitia? Alterum semper decedit altero accedente.
 Quocirca prudentem agricolam tanquam e potabili
 et bono fonte puros transmittere vitæ rivos oportet,
 quippe, qui sola Dei novalia culta novit, at-
 que in his per vitam, laborem impendere perse-
 verat, ut quamvis externa et aliena quædam
 cogitatio subreperet in occulto virtutis, qui videt
 omnia, tuos intuitus labores, cito sua ipsius pote-
 state latentem cogitationum radicem ante germen
 excindat. Neque enim fas est a spe aberrare, ne-
 que inultum manere eum qui semper Numini adhæ-
 ret. Quod si viduam, quæ in Evangelio memora-
 tur²⁴, ad judicem non benignum adduxit injuriæ
 magnitudo, et multa mulierculæ in precatione
 sedulitas ac perseverantia, judicis moribus supe-

¹⁸ Rom. 1, 28-32. ¹⁹ Psal. xviii, 13, 14. ²⁰ I Cor. iii, 17. ²¹ Deut. xxii, 10. ²² Levit. xix, 19.

²³ Deut. xxii, 9. ²⁴ Luc. xviii, 3 sqq.

naia, ipsum ad penitentionem ejus qui injuriosus fuerat excitavit : ne vero tu quoque in orando Deo animam despondeas. Nam si illius viduae inverecundia in precando magistratus immittis sententiam flexit, qui nos in studio cultus Dei desperare convenit ? Cujus misericordiam sæpe poscentes antevertere nosti. « Æmulamini, » inquit Apostolus, « spiritualia charismata. Et adhuc his excellentioram viam vobis ostendo²⁸. Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens²⁹. » Quod vero charitatis lucrum sit, hic declarat : « Charitas non æmulatur, non perperam agit, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit³⁰. » Quid hoc rei est ? Tametsi alia quis obtineat dona, quæ Spiritus præbet, linguas dico gentium, et prophetiam, et scientiam et sanationem munera, nondum vero pure liberatus fuerit, Spiritus auxilio, ab affectionibus, quæ intus perturbant, neque salutis perfectum in animo medicamentum acceperit ; in timore casus adhuc consistit, quia charitatem non habet, quæ stabilit et confirmat in virtutis statu. Quando igitur ad te venerit precationis illius opulentia, tunc sensu pauper esto, submitte te semper, et charitatis ornamentum tanquam fundamentum aliquod thesauri gratiæ animo comparans, et adversus ornametum affectum certans, quousque ad pietatis metam ventum erit. Rursus inquit Apostolus : « Si quæ in Christo nova creatura, vetera transierunt³¹. » Cæterum novam creaturam appellavit Spiritus sancti inhabitationem, in pure et inculpato corde omnique malitia atque improbitate ac dedecore libero. Nam quando animus peccatum odio prosecutus fuerit, ac se pro viribus virtutis administrationi tradiderit, atque cum vita commutatus Spiritus in se gratiam acceperit, novus effectus est totus, et reparatus atque instauratus. Quinetiam istud, « Expurgate velus fermentum, ut sitis nova conspersio³², » et hoc quoque, « Epulemur, non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis et veritatis³³, » hæc, inquam,

Α τὸ ἐκείνης περὶ τὴν δέησιν ἀναιδὲς, ἄρχοντας ἀηλεοῦς ἐκλίνε γνώμην, πῶς ἡμᾶς χρὴ τῆς περὶ τοῦ θεοῦ ἀπογνώμια σπουδῆς; Οὐ τὸ εὐλεος φθάνειν οὐδὲ πολλάκις τοὺς αἰτοῦντας. « Ζηλοῦτε, » φησὶν ὁ Ἀπίστολος, « τὰ πνευματικὰ χαρίσματα· καὶ ἐτι κατ' ὑπερβολὴν, ὅδὸν ὑμῖν δεῖκνυμι. Ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην ἢ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Τί δὲ τὸ κέρδος τῆς ἀγάπης, ἐντεῦθεν δηλοῖ· Ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περιπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, ἀλογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει τῇ ἀδικίᾳ· συγχαίρει τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. » Τί τοῦτό ἐστιν; Εἰ καὶ τῶν ἄλλων τις τύχη χαρισμάτων, ὡν τὸ Πνεῦμα παρέχει (γλώσσας λέγω γενῶν, καὶ προφητείας, καὶ γνώσιν, καὶ χαρίσματα ἰαμάτων), μηδέπω δὲ λυτρωθῆ καθαρῶς ἀπὸ τῶν ἑδον ἐνοχλοῦντων παθῶν τῆ τοῦ Πνεύματος βοηθείᾳ, μὴδὲ τὸ τέλειον τῆς σωτηρίας ἐν τῇ ψυχῇ δέξεται φάρμακον· ἐν φόβῳ καθέστηκεν ἐτι τῆς πτώσεως, τὴν στηριζοῦσαν καὶ βεβαιοῦσαν ἐν τῇ τῆς ἀρετῆς στάσει μὴ ἔχων ἀγάπην. Ὅταν οὖν ἔλθῃ πρὸς ἐτῆς δεήσεως ἐκείνης ὁ πλοῦτος, τότε γίνου τῷ φρονήματι πένθος, ὑποπίπτων ἀεὶ, καὶ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν, ὡσπερ τινὰ κρηπίδα τοῦ τῆς χάριτος θεσπεροῦ, προσδοκῶν τῇ ψυχῇ, καὶ πρὸς πᾶν ἀγωνιζόμενος πάθος, μέχρι τοῦ ἐφικέσθαι τοῦ τῆς εὐσεβείας σκοποῦ. Πάλιν φησὶν ὁ Ἀπόστολος· « Εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἄρχατα παρήθε. » Καινὴν δὲ κτίσιν ἐπέκλεσε τὴν ἐν καθαρᾷ καὶ ἀμώμῳ καρδίᾳ, καὶ πάντας ἀπηλλαγμένην κακίας καὶ πονηρίας καὶ ἀσχύνης, ἐνοίκησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅταν γὰρ μισῆται μὲν ἡ ψυχὴ τὸ ἀμαρτάνειν, οἰκειώσῃ δὲ αὐτὴν κατὰ δύναμιν τῆς ἀρετῆς πολιτείας, καὶ δέξεται μεταποιηθεῖσα τῷ βίῳ τῆν τοῦ Πνεύματος εἰς ἑαυτὴν χάριν, καινὴ γέγονεν ὅλη, καὶ ἀνεκτίσθη. Ἄλλὰ καὶ τὸ « Ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φάρμακον· » καὶ τὸ, « Ἐορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινείας καὶ ἀληθείας, » τοῖς περὶ τῆς καινῆς κτίσεως εἰρημένους συμφωνεῖ. Πολλοὺς μὲν γὰρ ἴσθαισιν ὁ πειρατὴς τῇ ψυχῇ βρέχους· ἐλάττων δὲ καθ' ἑαυτὴν ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει τῆς κατ' ἐκείνου νίκης. Διὸ καὶ ὀπλιζέειν ἡμᾶς ἔ

Δ Ἀπόστολος κελεύει τὰ μέλη τοῖς οὐρανίοις ὅπλοις, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, λέγων· « Ἐνδύσασθε καὶ ὑποδύσασθε ἐν ἐτοιμασίᾳ τῆς εἰρήνης, καὶ περιδύσασθε τὴν ὄψυν ἐν ἀληθείᾳ. Ἐπὶ πάνσι δὲ τὸν θορὸν τῆς πίστεως ἀναλαβόντες, θυνησθε πάντα τὰ βέλη τοῦ Πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι· » ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ ἀκλόαστα πάθη. Καὶ τὴν περικεφαλαιν δεξασθαι τοῦ σωτηρίου παρεγγυῆ, καὶ τὴν ἀγίαν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος. Ταύτην δὲ λέγει τὸν ἐν δυνάμει Θεοῦ Λόγον, ὃ χρὴ τὴν δεξιάν τῆς ψυχῆς ὀπλιζάντας τοῦ Ἐχθροῦ μηχανάς ἀποκρούεσθαι. Ὅρθως πύσας ὑπέδειξέ σοι τῆς σωτηρίας τρόπους ὁ Ἀπόστολος, εἰς μίαν τείνοντας ὁδόν, καὶ σκοπὸν ἕνα; ἐν οἷς καὶ πᾶς

²⁸ I Cor. xii, 31. ²⁹ I Cor. xii, 31; xiii, 1. ³⁰ I Cor. xiii, 4-8. ³¹ II Cor. v, 17. ³² I Cor. v, 7.

³³ ibid. 8. ³⁴ Ephes. vi, 15 sqq.

ροῦται βραβείως ὁ πρὸς τὸ ἄκρον τῶν ἐντολῶν τοῦ βίου *A ac sanctum Spiritus gladium. Hunc autem dicit, Verbum in virtute Dei, quo decet animæ dextram armatam hostis fabricas discutere. Videsne quot salutis modos Apostolus tibi subiudicavit, qui ad unam viam, eandemque metam tendunt; in quibus facile vitæ curriculum, quod ad mandatorum Dei apicem spectat, expletur.*

Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τῆς εὐσεβείας τοιοῦτος. Δεῖ δὲ τοὺς φιλοσοφεῖν ἐγνωκότας, ἀκριβῶς εἰδέναι τὸν σκοπὸν, ὅπως ῥίψωσι μὲν πάντες τὴν αὐθάδειαν, καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι· τὴν τε ἑαυτῶν ψυχὴν μετὰ τοῦ βίου ἀρνησάμενοι, πρὸς ἕνα βλῆπυσιν πλοῦτον· ὃν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἄθλον τοὺς ἀγαπῶσιν ἔδωκεν ὁ Θεὸς, καθὼς φησιν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος· « Δι' ὑπομονῆς τρέχουμεν τὸν προκειμένον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν. » Μὴ οὖν τοῖς τοῦ Πνεύματος δωρήμασιν ἐπαιρῶμεθα, καὶ τῷ κατορθώματι τι δι' ἀρετῆν, ἀφορμὴν λάθωμεν εἰς τὸ φρονεῖν καὶ σεμνύνεσθαι, πρὶν ἔλθειν εἰς τέλος τῶν ἐπιζομένων· ἵνα μὴ ἐκπέσωμεν τῆς ὁρμῆς, ἀχρεῖον ἑαυτοῖς τὸν προλαβόντα πόνον τῇ αὐθαδεῖα ποιήσαντες, καὶ ἀνάξιοι φανεῖν τῆς τελειότητος, εἰς ἣν ἡ τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς ἔλλαξε χάρις. Τοῦτό ἐστι· κατόρθωμα μέγα φιλοσοφίας τὸ μέγαν ὄντα . . . τοῖς γὰρ . . . ἔσθαι τῇ καρδίᾳ, καὶ καταγιγνώσκαι τοῦ βίου, μὴ ἔχειν ἐν τῷ συνειδέσθαι ἄξιον ἑαυτὸν πεποιηκῆναι Θεῷ. vitam condemnet, neque conscius fuerit, quod seipsum Deo dignum reputaverit.

Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ σκοποῦ τοῖς φιλοσόφως ζῆν αἰρουμένοις ἱκανῶς εἰρῆσθαι νομίζομεν. Δεῖ δὲ λοιπὸν προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, ὅπως μὲν χρῆσθαι τοῖς τοιοῦτοις ἀλλήλοις· ὅπως δὲ τρέχειν μετ' ἀλλήλων, ἕως ἂν ἐπὶ τὴν ἄνω πόλιν ἀφίκωνται. Χρῆ τοῖσιν τὸν τὰ τοῦ βίου τοῦτου σεμνὰ καθαρῶς ἀτιμάζοντα, καὶ ἀρνούμενον πᾶσαν τὴν κάτω δόξαν, ἀρνήσασθαι μετὰ τοῦ βίου καὶ τὴν οἰκίαν ψυχῆν. Ἀρνήσις δὲ ψυχῆς, τὸ μηδαμῶς ζητεῖν τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· καὶ τούτῳ κεχρησθαι καθάπερ ἀγαθῷ κυβερνήτῃ, τῷ τὸ κοινὸν πλήρωμα τῆς ἀδελφότητος μεθ' ὁμονοίας ἐπὶ τὸν λιμένα τοῦ θεοῦ θελήματος ἀπευθύνοντι· κεκτῆσθαι δὲ οὐδὲν παρὰ τὸ κοινὸν, πλην τοῦ τὸ σῶμα καλύπτοντος ἱματίου. Οὕτω γὰρ ἑτοιμότερον ἔσται, τὸ παρὰ τῶν προεστώτων ἐπιτασσόμενον μεθ' ἡδονῆς καὶ ἐλπίδος προθύμως μὲν τελεῖν, ὡς δούλον Χριστοῦ καὶ ἠγορασμένον εἰς τὴν κοινὴν τῶν ἀδελφῶν χρεῖαν. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος βούλεται, λέγων· Ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν πρῶτος καὶ μέγας· ἔστω πάντων ἑσχατος, καὶ πάντων δούλος. » Χρῆ δὲ τὴν τοιαύτην δουλείαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἔμισθον εἶναι, καὶ ὀφείλει ὁ τοιοῦτος ὑποτετάχθαι πᾶσι, καὶ καθάπερ δανείου χρεώστῃς θεραπεύει τοὺς ἀδελφούς. Χρῆ δὲ καὶ τοὺς προεστώτας τοῦ πνευματικοῦ τοῦτου χοροῦ, τότε μέγεθος τῆς αὐτῶν σκοποῦντας φροντίδος, καὶ τῆς ἐφεδρευούσης τὴν πίστιν κακίας· λογισομένης τὰς τέχνας ἀξίως τῆς ἐπιστάσεως ἀγωνίζεσθαι, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐξουσίαν αἰρεῖν τὸ φρόνημα. Δεῖ γὰρ ἐν τῇ ἐπιστάσει μείζονα μὲν τῶν ἄλλων τοὺς προεστώτας ποιεῖν, ταπεινωτέρας δὲ τῶν ἀρχομένων φρονεῖν, καὶ τύπον δούλου τὸν ἑαυτῶν βίον παρέχειν

²² Hebr. xii, 1, 2. ²³ Matth. xxv, 11.

alii laborem suspicere, submissius vero quam subditi se gerere, ac pro servi imagine exemplive vitam suam aliis exhibere, dum illos reputant depositum esse Dei, qui fidei suæ commissi sunt. Sic igitur præpositos oportet fratrum curam habere, ut probi tenerorum educatores puerorum, qui ipsi a parentibus traditi sunt. Enimvero hi puerorum habitus considerantes, huic verbera, illi monita, alteri laudem, alteri aliquid ejusmodi admovent; ac nihil horum ad gratiam, neque ad odium præstant, quemadmodum spirituales quoque præpositi facere debent. Si ita invicem affecti fueritis, cum subjecti tum magistri, illi quidem cum gaudio jussis ac mandatis obtemperantes, hi vero cum voluptate fratres ad perfectum statum provehentes; et si honoribus invicem præveniat, angelorum in terris vitam degelis. Inducat vero sibi quisque in mentem, se non fratre solum cum quo versatur inferiorem infirmioreque esse, sed quovis etiam homine; hoc enim cognoscens, discipulus revera Christi erit. Cum ergo humilitatis fructus sciatis, et fastus damnum, imitamini Dominum, et uno in corpore atque anima una ad supernam vocationem currite, diligentes Deum et vos invicem. Nam amor et timor Domini primum legis complementum est. Verumtamen non simpliciter, neque fortuito nobis adversus Deum charitas indici atque inseri solet, sed per labores multos et magnas curas, et cooperationem Christi, prout dixit Sapientia, « Si enim, » inquit, « quæsieris eam, quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies³⁴. » Agnitione vero Dei inventa, etiam metum facile comprehendes, et quod sequitur recte perficies, charitatem dico in vicinum; nam cum primum et magnum labore comparatum est, secundum quod minus est, levioris laboris est: quandoquidem qui Deum non amat ex tota corde, et ex tota mente, quinam sincere et sedulo charitatis in fratres curam haberet?

Verumenimvero cum malitiæ artifex nactus est cum qui totam animam Deo non tradit, et vacuus est a dilectione illius, facile mancipat et pravus cogitationibus præcipitem dat, dum nunc facit ut gravia videantur Scripturæ mandata, et onerosum ministerium fratribus exhibitum, modo ad superbiam et fastum extollit ab ipso in conservos officio, ut gloriam ab hominibus quærat, et honorem a fratribus exigat, itaque infidelium acta ambiat et præstet. Etenim infidelis est qui humanos pro cælestibus honores venatur, quemadmodum Dominus ipse alicubi dicit: « Quomodo vos credere potestis, qui gloriam a vobis invicem accipitis et honorem a Deo solo non quæritis³⁵? » Quapropter si charitas a Deo adfuerit, necessum est reliqua etiam huic adhærere, et fraternum amorem, et lenitatem et candorem absque fictione, perseverantiam et sedulitatem in precibus, omnemque in genere virtutem. Quoniam autem quando magna

Α τοῖς ἄλλοις, παρακαταθήκην Θεοῦ νομίζοντας ἔχοντες ἐπιστεύθησαν. Οὕτως οὖν χρῆ τούς προεπιγενομένους ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἂν χρηστοὶ παῖδες γοῖ παῖδων ἀπαλῶν, οὓς ἐπιστεύθησαν παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν. Ἐκεῖνοι γάρ τῶν παιδῶν τὰς ἐπισκευασιμὰς, τῷ μὲν πληγὰς, τῷ δὲ νοουθεσίαν, τῷ ἑκπαίνοιν, τῷ δὲ ἄλλο τι τῶν τοιούτων προσάγουσα, οὐδὲν οὔτε πρὸς χάριν, οὔτε πρὸς ἀπέχθειαν τῶν ποιούντων, καθὼς καὶ οἱ πνευματικοὶ προεστῶτες ποιεῖν ὀφείλουσιν. Ἐὰν οὕτως ἔχητε πρὸς ἀλλήλους, οἱ τὲ ὑπεστῶτες καὶ οἱ διδάσκαλοι, οἱ μὲν πειθόμενοι μετὰ χαρᾶς τοῖς ἐπιτατομένοις, οἱ δὲ μεθ' ἠρώσεως τοὺς ἀδελφούς ἐπὶ τὸ τέλειον προαγόμενοι, καὶ τι τιμαῖς ἀλλήλους προσηγήσθε· τὸν τῶν ἀγγέλων ἐκ τῆς γῆς ζήσασθε βίον. Πειθέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν, ὡς οὐ τοῦ συνόντος ἀδελφοῦ μόνον ἐστὶ καταβεβέστερος, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀνθρώπου· τοῦτο γὰρ γινώσκοντες, μαθητὴς ἐστέ ὄντως Χριστοῦ. Εἰδότες οὖν τῆς ταπεινότητος τοὺς καρπούς, καὶ τὴν ζημίαν τοῦ τύφου, μνησασθε τὸν Δεσπότην, καὶ ἐνὶ σώματι καὶ μὴ χωρῆτε πρὸς τὴν ἄνω κλήσιν, ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν καὶ ἀλλήλους. Ἀγάπη γὰρ καὶ φόβος ὁ πρὸς Κύριον τὸ πρῶτον τοῦ νόμου ἐστὶ πληρωμα. Πλὴν οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ αὐτομάτως ἡμῖν ἢ πρὸς Θεὸν ἀγάπη ἐγγίσκε πέφυκεν, ἀλλὰ διὰ πολλῶν πόνων καὶ μεγάλων φροτισῶν, καὶ συνεργίας τῆς τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἐφίκεν ἡ Σοφία. « Ἐὰν γὰρ ζητήσης αὐτήν, » φησὶ, « ὡς ἀργύριον, καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσῃς, τότε συνοήσεις φόβον Κυρίου, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ εὐρήσεις. » Θεοῦ δὲ ἐπίγνωσιν εὐρών, καὶ φόβον συνοήσεις βραδίως, καὶ τὸ ἐφεξῆς κατορθώσεις, τὸ ἀπίσταν, λέγω, τὸν πλησίον· τοῦ γὰρ πρώτου καὶ μεγάλου πόνου κτηθέντος, τὸ δεύτερον ἑλαττον ὄν, ἀπονώτερον ἐστίν· ἐπεὶ ὁ τὸν Θεὸν μὴ ἀγαπῶν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας, πῶς ἂν ὀγιῶς καὶ ἀδόλως ἐπιμελοῖτο τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀγάπης;

Τὸν δὲ μὴ τὴν ψυχὴν ὅλην ἀποδιδόντα Θεῷ, μὴ πρὸς τὴν ἐκείνου κεκωνωμένον ἀγάπην, εὐρών ὁ τῆς κακίας τεχνίτης χειροῦται βραδίως λογισμοῖς πομποῖς ὑποσκελίζων, νῦν μὲν βραεὶ φαίνεσθαι ποιῶν τὰ τῆς Γραφῆς ἐπιτάγματα, καὶ ἐπαχθῆ τὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς θεραπείαν· νῦν δὲ ἐπαίρων εἰς ἀνοουθεσίαν καὶ τύφον ἀπ' αὐτῆς τῆς εἰς τοὺς ὁμοδοῦλας διακονίας, ὡς τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν ζητεῖ, καὶ τιμὴν παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐπαιτεῖν· καὶ οὕτω τῶν ἀπίστων πραγματευόμενος καὶ ποιῶν. Ἄπιστος γὰρ ὁ τὰς ἀνθρωπίνους ἀντὶ τῶν οὐρανίων θηρεῖται τιμὰς, ὡς αὐτὸς ποῦ φησιν ὁ Κύριος· « Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦναι, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες; » Ἀγάπης οὖν ἡμῖν παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀνάγκη καὶ τὰ λοιπὰ ταῦτα συνέπεσθαι, καὶ τὸ φιλάδελφον, τὸ πρᾶον, τὸ ἀνυπόκριτον, τὸ περὶ τῆς εὐχὰς διαρκὲς καὶ σπουδαῖον, καὶ ἀπλῶς πάσαν ἀρετὴν. Ὡς δὲ μεγάλου τοῦ κτήματος ὄντος, μεγάλου

³⁴ Prov. 11, 4, 5. ³⁵ Joan. v, 44.

δεῖ πῶνων περὶ τὴν κτῆσιν, οὐ πρὸς ἔνδειξιν ἀνθρώπων γινομένων, ἀλλ' εἰς τὸ ἀρέσαι Θεῷ τῶν κρυπτὰ εἰδῶσι. Τοῖς δὲ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν εὐκολοὶ καὶ ἡδὺς ὁ πόνος τῶν ἐντολῶν, ἐλαφρὸν καὶ ἐπέραστον ἡμῖν τὸν ἀγῶνα τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπης ποιούσης. ἰδὼ καὶ ὁ Πονηρὸς πάντα ἀγωνίζεται τρόπον ἐκβαλεῖν τὸν τοῦ Κυρίου φόβον ἐκ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ διαύσαι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην ἡθοναῖς παρανόμοις. κεινὸς γὰρ ἔστιν, εἰ βραθυμούντας εὖροι τοὺς φύλακας, κλέψαι καιρὸν, καὶ ἐπεισελεθεῖν τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις, καὶ κατασπείραι τῷ σίτῳ τὰ αὐτοῦ ζιζάνια· λοιδορίαν, λέγω, τυφον, κενοδοξίαν, τιμῆς ἐπιθυμίαν, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας δημιουργήματα. καὶ οὖν ἐργηγορέναι, καὶ τηρεῖν πάντοθεν τὸν Ἐχθρὸν, πῶς κἂν προσβάλῃ τινὰ μηχανὴν ὑπ' ἀναισχυντίας, τρὶν ἄψασθαι τῆς ψυχῆς ἀποκρουσθῆναι. Μνημο-
 ρεῦετε δὲ μοι συνεχῶς καὶ τούτου, ὅτι Ἄβελ μὲν τρῶσεφερε τῷ Κυρίῳ θυσίαν ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τροβάτων καὶ ἀπὸ σταύτων· Κάιν δὲ ἀπὸ τῶν κτῶν· ἀρπῶν τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν προβάτων· Ἐ καὶ περὶ τῆς φησὶν, ὁ Θεὸς ἐπὶ ταῖς θυσίαις τοῦ Ἄβελ· πλὴν δὲ τοῖς δώροισι τοῦ Κάιν οὐ προσέεγεν. Ἐ Ἔστι οἶνον μαθεῖν ἐκ τῆς ιστορίας, ὡς εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ πᾶν τὸ μετὰ φόβου καὶ πίστεως, οὐ τὸ πολυτελῶς ἰνευ ἀγάπης γινόμενον. Οὐδὲ γὰρ Ἀβραὰμ ἄλλως δέξαστο τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ Μελχισεδέκ, ἀλλ' ἡ ἀσπαρχὰς καὶ τὰ καιρία προσήνεγκε τῷ ἱερεὶ τοῦ Θεοῦ. Καιρία δὲ λέγει καὶ ἀκροθίνια τῶν ὑπαρχόντων, αὐτὴν τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, κελύων ἡμῖν μὴ μικροπρεπῶς θύειν τῷ Θεῷ τὰς αἰνέσεις καὶ τὰς εὐχὰς, μηδὲ τὰ τυχόντα τῷ Δεσπότη προσάγειν, ἀλλ' ἔτι καιρίον τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὴν τὴν ὅλην ἰνατιθέναι Θεῷ. Περὶ μέντοι τῶν τῆς ἀρετῆς μερῶν, τοῖον κρείττον ἠγεῖσθαι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεύειν, καὶ ποῖον τούτου δεῦτερον, καὶ τὰ λοιπὰ· φεξῆς, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Ἀλλήλων γὰρ ὁμοίως ἵχονται, καὶ δι' ἀλλήλων ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοὺς χρωμέλους ἀνάγουσιν. Ἡ μὲν γὰρ ἀπλότης τῇ ὑπακοῇ παραίδωσιν· ἡ δὲ ὑπακοή, τῇ πίστει· αὐτὴ δὲ τῇ ἐλπίδι· καὶ ἡ ἐλπίς, τῇ δικαιοσύνῃ· χάκειν, τῇ διακονίᾳ· καὶ αὐτὴ, τῇ ταπεινότητι· παρὰ δὲ ταύτης ἡ πραότης παραλαμβάνεται· ἡ δὲ, τῇ χαρᾷ προσάγει· ἡ δὲ χαρὰ, τῇ ἀγάπῃ· ἐκεῖνη, τῇ εὐχῇ· καὶ οὕτως ἀλλήλων ἐξηρημέναι, καὶ ἐξαρτήσασαι τὸν ἐχόμενον, ἐπ' αὐτὴν ἐνάγουσι τοῦ ποδομένου τὴν κορυφὴν, καθάπερ ἐπειναντίας ἡ πονηρία τοὺς ἐαυτῆς φίλους, διὰ τῶν ἰκελιῶν αὐτῆς μερῶν, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην κατάγει κασίαν. Δεῖ δὲ ἡμᾶς τῇ εὐχῇ πλέον προσκαρτερεῖν· ἵσον γὰρ κορυφαῖός τις τοῦ χοροῦ τῶν ἀρετῶν αὐτὴ συγγάνει, καὶ συνάπτει δι' ἀγιότητος μυστικῆς καὶ πνευματικῆς ἐνεργείας καὶ διαθέσεως ἀρρήτου Θεῷ ὃν τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντα· ὅς ζῶν τῷ πόθῳ, κόπον τῆς εὐχῆς οὐκ εὐρίσκει· ἀεὶ δὲ τῷ πόθῳ τοῦ ἰγαθοῦ εὐρίσκειται, κατὰ τὸ εἰρημένον· Ὁ ἰ τρώγοντες με, ἔτι πεινάσουσι· καὶ οἱ πίνοντές με, ἔτι διψήσουσι. Ἐ Καὶ ἀλλαχοῦ· Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἐ Καὶ ὁ Κύριος· Ἐ Ἡ βασιλεία τῶν οὐ-

A est possessio, magnis etiam ad eam acquirendam laboribus opus est : non qui ad ostentationem hominum suscipiuntur, verum ad placendum Deo, qui occulta novit. Atqui Deum amantibus facilis et jucundus est labor mandatorum, cum leve et gratum nobis certamen efficiat charitas erga Deum. Quapropter malus omni ratione contendit ut Dei metum ex animis nostris expellat, et amorem in Deum voluptatibus illegitimis dissolvat. Enimvero subtilis est, si torpentes socordia invenerit custodes, in rapienda opportunitate, et sensim invadendis virtutis laboribus, atque inserendis zizaniis suis frumento : convicium dico, fastum, inanem gloriam, honoris cupiditatem, et alia vitii effecta. Itaque vigilare oportet, et undique inimicum observare, ut etiamsi fabricam admoverit aliquam præ impudentia sua, antequam animam attingat, excutiat. Hoc quoque frequenter in memoriam revocate, quod Abel quidem obtulit Domino sacrificium de primogenitis ovium, et de adipibus : Cain autem ex fructibus quidem terræ, sed non ex ovibus. Et respexit, inquit, Deus ad victimas Abel, ad munera autem Cain non attendit²⁸. Igitur ex historia sacra discere licet quam acceptum sit Domino omne quod cum timore et fide fit, non quod sumptuose absque charitate. Neque enim aliter Abraham accepisset benedictionem a Melchisedec, nisi primitias et præcipua obtulisset sacerdoti Dei²⁹. Præcipua vero dicit, et primitias manubiarum, animam ipsam et mentem, dum præcipit nobis non sordide sacrificare Deo laudationes et preces ; ac neque Domino quævis offerre, sed si quid in anima primarium fuerit, imo ipsam totam Deo consecrare. Cæterum quæ virtutis partes præstantiores censendæ sint, et quibus primo ante alias incumbendum sit, et reliquis deinceps, dici non potest. Nam virtutes inter se connexæ sunt : ac per se invicem cultores ad cacumen extollunt. Etenim simplicitas obedientiæ tradit, obedientia fidei : hæc vero spei, et spes justitiæ ; justitia ministerio, et ministerium humilitati ; ab hac autem clementia assumitur, quæ gaudio admovet ; gaudium charitati ; hæc precationi : et sic a se invicem pendet, et sublimem eum qui appensus adhæret ad ipsum verticem optatæ rel vehunt, sicuti ex adverso improbitas amicos suos per proprias partes suas ad extremam deprimit nequitiâ. Nobis vero amplius orationi insistendum est : siquidem hæc veluti chori virtutum antistita quædam est, et per sanctitatem arcanam et spiritualem actionem et affectum inenarrabilem, Deo conjungit eum qui in prece perseverat ; qui desiderio fervens, satietatem precationis non invenit : imo semper a boni appetitu corripitur juxta id quod dictum est : Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient³⁰. Atque alibi : Dedisti lætitiâ in corde meo³¹. Et Dominus, Regnum cælorum

²⁸ Gen. iv, 4, 5.²⁹ Gen. xiv, 18 sqq.³⁰ Eccli. xlix, 29.³¹ Psal. iv, 7.

intra vos est⁴⁰. Regnum appellavit gaudium desuper insitum animis per spiritum : quod est arrhabo sempiterni gaudii, quo tunc fruuntur sanctorum animæ.

Igitur quoniam declaratum est quis sit pietatis scopus, quem iis propositum esse convenit, qui Deo charam instituunt vitam, quæ est animæ purgatio, et Spiritus sancti per bonorum operum profectum inhabitatio : quisque vestrum anima eo quo demonstratum est modo præparata, ac referta amore divino, ita se ipsum precibus et jejuniis tradat, memor ejus qui ad assidue orandum cohortatur, et ad non segniter agendum. Etenim sedulitas in precatione, magna nobis largitur : duntaxat intenta et recta conscientia faciat hoc quisque ; nusquam cogitatione sponte circumvagans, neque ut necessitate exortum debitum exsolvens, sed animi desiderium atque amorem complens. Suggestet etiam Dominus ipse petentibus, quomodo precandam sit, juxta id quod dictum est : Qui precem dat precanti. Igitur et petere oportet, et scire eum qui in precatione, quæ tanti momenti est, perseverat, magno studio magnaque virium contentione, certamen subire. Quoniam vitium insidiatur ejusmodi potissimum, undique studium honesti quærens evertere. Hinc corporis et animi labes, inde mollitia, et incuria et negligentia, et cætera, quibus anima profligatur, per partes direpta, et ad hostem suum transfuga. Quamobrem par est rationem, tanquam prudentem gubernatorem, animæ præsidere, ut ipsam comparet ad recta navigandum, et appellendum ad portum qui sursum est ; et eandem integram reddat Deo, qui fidei commisit et repetit. Porro præpositos una opitulari huic decet, atque omni studio et admonitione precantis cupiditatem in proposito suo alere. Etenim eorum qui vere precantur virtutum fructus intelligentibus ostensus, non iis modo qui progressi fuerint, sed et infantibus adhuc, et disciplinæ egentibus utilis existit, dum ipsos ad ea quæ vident imitanda concitat. Cæterum puræ ac sinceræ precationis fructus est, simplicitas, charitas, humilitas, tolerantia, innocentia : aliaque ejusmodi, quæ æternis fructibus anteeunt, per studiosi vitam... hic pullulant. Hisce fructibus decoratur precatio : quibus si destituatur, inanem sumit laborem ; neque ipsa duntaxat, sed etiam omnis philosophiæ via et ratio, quæ germen habet ejusmodi, justitiæ reapse est semita et ad rectum ducit exitum ; his autem privata, nomen inane relinquunt. Equis est usus vitis excultæ, nisi fructus adsint, quorum gratia labores exantlavit agricola ? Quod lucrum est jejunii et orationis et pervigilii, si pax et gaudium et charitas, et reliqui fructus gratiæ spiritus non adfuerint ? quapropter labores jejunii et orationis et cæterorum operum, cum multa jucunditate et eharitate et spe consi-

Α ραβών ἐντός ὑμῶν ἐστι. Βασιλείαν δὲ τὴν ἐνωστικαὶς ψυχῆς διὰ τοῦ Πνεύματος ἐγγινομένην εὐφροσύνην ἐκάλεσεν, ἥτις ἐστὶν ἀρραβῶν τῆς αἰωνίου χαρᾶς, ἥς ἀπολαύσουσι τότε αἱ τῶν ἀγίων ψυχῆ.

Ἐπεὶ τοίνυν δέδεικται, τίς ὁ τῆς εὐσεβείας σκοπὸς, ὃν χρὴ προκίεσθαι τοῖς τὸν θεοφιλή βίον αἰρουμένοις, ὅς ἐστι ψυχῆς καθαρισμὸς, καὶ τοῦ Πνεύματος ἐργῶν ἀγαθῶν προκοπῆς ἐνοίκησις. Ἐκαστος ὑμῶν κατὰ τὸν ἀποδειχθέντα τρόπον παρασκευάσας τὴν ψυχὴν, καὶ μεστήν θεοῦ ποιήσας ἔρωτος, οὕτως ἐπιδότω ἑαυτὸν ταῖς εὐχαῖς καὶ νηστείαις, μεμνημένος τοῦ παρακαλοῦντος, τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν. Ἡ γὰρ περὶ τὴν εὐχὴν σκοπὸς μέγала ἡμῖν χαρίζεται· μόνον συντόνω καὶ ἐπίσυνειδήσει τοῦτο ποιοίτω ἕκαστος, μηδαμοῦ κατὰ τὸν

Β δianoian ἐκουσίως περιπλανώμενος· μηδὲ ὡς περὶ ἀνάγκης ἀκούσιον χρέος ἀποδιδούς, ἀλλ' ἔρωτα κινήθων ἀποπληρῶν τῆς ψυχῆς. Δώσει δὲ καὶ αὐτὸς Κύριος τοῖς αἰτοῦσιν ὅπως εὐχεσθαι δεῖ, κατὰ τὸ ἐρηγμένον· Ὁ διδοὺς εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ. Δεῖ δὲ αἰτεῖν, καὶ εἰδέναι τὸν τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντα πράγματι τοσοῦτον, μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ δαίμονος ἐνανθίειν τῷ ἀγίῳ. Ἐπεὶ μάλιστα ἡ κακία τοῖς τοιοῦτοις ἐφεδρεύει, πάντοθεν ζητοῦσα περιτρίψαι τὴν σπουδὴν. Ἐκείθεν ἀνεσις σώματος καὶ ψυχῆς· ἐντεῦθεν μαλακία, καὶ ἀκηδία, καὶ ἀλγυρία, καὶ τὰ λοιπὰ, δι' ὧν ἀπόλλυται ψυχὴ κατὰ μέρος ἐπαζομένη, καὶ αὐτομολοῦσα πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτῆς. Χρὴ οὖν ἐφεστάναι τῇ ψυχῇ καθάπερ σοφὸν κυβερνήτην τὸν λογιζόμενον, παρασκευάζοντα εὐθυλαίᾳ

Γ πρὸς τὸν ἀνω λιμένα, καὶ τὴν ψυχὴν ἀκέραιον ἀποδιδόντα τῷ πιστεύσαντι θεῷ. Καὶ τοὺς προσεστώτα δὲ χρὴ συναντιλαμβάνειν τῷ τοιοῦτῳ, καὶ διὰ πάντων σπουδῆς καὶ νοουθεσίας τρέφειν τὴν περὶ τὸ προκείμενον τοῦ εὐχομένου ἐπιθυμίαν. Τῶν γὰρ ὄντως εὐχομένων ὁ καρπὸς τῶν ἀρετῶν τοῖς συνιοῦσιν ἐπιθεκνύμενος, οὐ τῷ προκόψαντι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἔτι νηπίῳ καὶ δεομένῳ διδασκαλίας, χρῆσιμος γίνεται, προτρέπων αὐτοὺς εἰς μίμησιν ὧν ὄρωσι. Καρπὸς δ' εἰλικρινοῦς εὐχῆς ἀπλότης, ἀγάπη, ταπεινοφροσύνη, καρτερία, ἀκακία, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἢ πρὸ τῶν αἰωνίων καρπῶν, παρὰ τὸν βίον ὁ τοιοῦδαίου... ἐνταῦθα βλαστάνει. Τούτοις εὐχὴ κλιπίζεται τοῖς καρποῖς· ἀπορούσα δὲ τούτων, γίταιον ἔχει πόνον· καὶ οὐκ αὐτὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοσοφίας ὁδὸς τοιαύτην μὲν ἔχουσα βλάστην, δικαιοσύνης ὄντως ἐστὶν ὁδὸς, καὶ πρὸς ὄρθον ἄγει τέλος· τούτων δὲ ἐσπερημένη, κενὸν ὄνομα καταλείπτει.

Τὸ ἄροστον ἀμπελοῦ πεπονημένης, καρπῶν μὴ παρόντων, ὧν ἕνεκα ὁ γεωργὸς τὸν πόνον ὑπέβρινε ; Τὸ κέρδος νηστείας καὶ προσευχῆς καὶ ἀγρυπνίας, εἰρήνης ἀπούσης καὶ χαρᾶς καὶ ἀγάπης, καὶ τῶν λαπῶν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος καρπῶν ; Δεῖ οὖν τοὺς μὲν πόνους τῆς νηστείας καὶ τῆς εὐχῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἔργων μετὰ πολλῆς ἠδονῆς καὶ ἀγάπης καὶ ἐλπίδος ὑφίστασθαι· τὰ δὲ ἀθητῶν πόνων καὶ τῶν καρπῶν, τῇ τοῦ Πνεύματος εἶναι πιστεύειν ἐνεργε-

⁴⁰ Luc. xvii, 21.

vere convenit. Flores vero laborum et fructus, A Spiritus sanctissimi operatione adesse credendum est.

Εἰ δ' ἂν ἑαυτῷ τις λογιζοίτο ταῦτα, καὶ τὸ πᾶν ἐνατιθεῖη τοῖς πόνοις, ἀντὶ τῶν ἀκηράτων ἐκείνων καρπῶν, ἀλαζονείας τῷ τοιοῦτῳ φρόνημα φύεται. Διὸ χρὴ τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μεθ' ἡδονῆς ὑπομένειν· τὴν δὲ λύτρωσιν τῆς ψυχῆς, ἐκ τῶν καθῶν τῷ Θεῷ ἀνατιθέναί· ὡς ἂν οὕτω κρείττων ἑαυτῆς ἢ ψυχῇ γενομένη, καὶ τῆς τοῦ Ἐχθροῦ δυνατωτάτης κακίας, οἰκητήριον ἀγαθὸν ἑαυτὴν παρέξει τῷ προσκυνητῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, παρ' οὗ τὴν ἐθάναντον τοῦ Χριστοῦ λαβοῦσα εἰρήνην, συνάπτεται δι' αὐτῆς, καὶ προσκολλᾶται τῷ Κυρίῳ. Εἰ δὲ τινες μῆπω τὸν τῆς ἀκρας εὐχῆς τῶνον ἔχοντες, μηδὲ τὴν βρειλομένην τῷ πράγματι σπουδὴν τε καὶ δύναμιν, ἐπολιμπάνονται ταύτης τῆς ἀρετῆς, ἐν τοῖς ἄλλοις πληρούτωςαν τὴν ὑπακοήν, κατὰ δύναμιν διακονούντες, προθύμως ἐργαζόμενοι, σπουδαίως θεραπεύοντες μεθ' ἡδονῆς, μὴ ἐπὶ μισθῷ τινι, μηδὲ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἕνεκα, μηδὲ ὡς ἄλλοτριῶν σώμασι καὶ ψυχαῖς ὑπηρετούμενοι, ἀλλ' ὡς Χριστοῦ δούλους, ὡς ἡμετέροις σπλάγχθοις, καθαρὸν ἡμῶν καὶ ἄδολον τὸ ἔργον ἀποφανθῆ τῷ Κυρίῳ. Προφασίζέσθω δὲ μηδεὶς ἰδυναμίαν εἰς τὴν τῶν καλῶν ἔργων σπουδὴν· οὐδὲν γὰρ ὁ Θεὸς ἀδύνατον ἐπιτάττει· «Ὅς ἂν,» φησὶ, «ποιήσῃ ποτήριον ψυχροῦ εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.» Τί τῆς ἐντολῆς ταύτης εὐχερέστερον; καὶ ὁ μισθὸς τοῦ εὐεργουῦ ἔργου, ἐπουράνιος. Καὶ πάλιν· «Ἐφ' ἐνὶ οὐτῶν ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε.» Τὸ μὲν ἐπίταγμα μικρὸν· τὸ δὲ τῆς ὑπακοῆς κέρδος, πολὺ. Ὅστε οὐδὲν ὑπὲρ δύναμιν ἀπαιτεῖ· ἀλλὰ καὶ μικρὸν, καὶ μέγα ποιῆς, ἔπειτα σοὶ κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁ μισθός. Ἐὰν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ φόβον Θεοῦ, λαμπρὰ καὶ ἱναφαίρετος ἦλθεν ἡ δωρεά· ἐὰν δὲ εἰς ἐπίδειξιν, ἔκουσιν ὁμνύοντος αὐτοῦ τοῦ Κυρίου· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.» Ἴνα δὲ μὴ τις τοῦτο πάθη, παραγγέλλει τοῖς μαθηταῖς, καὶ δι' ἐκείνων ἡμῖν· «Βλέπετε μὴ ποιήσητε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν, ἢ τὴν εὐχὴν, ἢ τὴν νηστειάν, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ μὴ γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πατρὶ ὑμῶν, τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» Αὐτῷ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Quod si quis hæc sibi ipsi imputaverit, et omnia laboribus suis tribuerit, vice æternorum fructuum illorum, arrogantia spiritus huic homini inseritur. Idcirco ob virtutem suscepta certamina cum jucunditate par est sustinere, et animi liberationem ab affectibus Deo acceptam ferre, ut sic anima semet ipsa melior effecta, et potentissimi hostis malitia superior, domicilium bonum præbeat se adorando sanctoque Spiritui, a quo immortalis Christi pace accepta copulatur per eam, et agglutinatur Domino. Quod si quidam, qui nondum perfectæ præcationis vigorem tenent, neque debitum huic negotio studium, et vim obtinent, privati sunt hac virtute; in cæteris compleant obedientiam, pro viribus ministrantes, alacriter operantes, sedulo cum voluptate cultum impendentes, non ob mercedem ullam, neque humanæ gloriæ causa, neque ut alienis corporibus et animis inservientes, sed tanquam Christi servis, et nostris visceribus, ut purum et fraudis expers opus nostrum Domino pateat. Nemo autem imbecillitatem prætexat ad honestarum actionum studium. Nihil enim Deus præcipit, quod fieri non possit; quippe cum dicat: «Si quis præbuerit poculum aquæ frigidæ in nomine discipuli, amen dico vobis, non amittet mercedem suam⁴¹.» Quid hoc mandato facilius? Atqui merces tam levis et expeditæ operæ, cœlestis est. Et rursus: «Quandiu fecistis uni de his, mihi fecistis⁴².» Jussu quidem exiguum est; obtemperantiæ vero quæstus ingens. Quare nihil præter vires exposcit. Verum sive parvum, sive magnum quid facias, sequitur te merces ex proposito. Nam si in nomine et timore Dei fiat, illud et quod eripi non possit donum venit; sin autem ad ostentationem, audi Jurantem ipsum Dominum: «Amen dico vobis, receperunt mercedem suam⁴³.» Jam ne quis hoc experiatur, præcipit discipulis, et per illos nobis⁴⁴: «Videte ne eleemosynam vestram, aut preces aut jejunium faciatis coram hominibus: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est.» Huic gloria in sæcula. Amen.

⁴¹ Matth. x, 42; Marc. ix, 40. ⁴² Matth. xxv, 40. ⁴³ Matth. vi, 2, 5. ⁴⁴ ibid.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΧΘΟΜΕΝΟΥΣ ΤΑΙΣ ΕΠΙΤΙΜΗΣΕΣΙ.
EJUSDEM
ADVERSUS EOS QUI CASTIGATIONES ÆGRE FERUNT.

(Gentiano Herveto interprete.)

Sermo Dei ac ratio vere divina res est et sacra, A
eximia possessio, non aliunde adnata, sed cum
natura commista, homini munus pretiosissimum
ab opifice in eum descendens. Itaque et ad simili-
tudinem Dei fieri dicitur. Etenim hoc etiam ab
aliis animantibus differt, et divina quadam præro-
gativa peculiariter insignitur, valde alioqui aliis
in rebus magna cum pecudibus communicatione
præditus. Nam oculorum figura, et corporis com-
positio, eorumque et quæ ad cutem exstant, et in
ventre latitant, hominem non nobilitant: quando-
quidem et terrestres, et aquatiles, et volucres, et
omnes denique animantes illorum participes cer-
nantur. Hoc vero principem omnium facit, et bea-
tissimum demonstrat: quo copiose Deus ditatus
ejus paulum nobis impertivit, in primis ut illum
intueamur, et agnoscamus sermonem sermonis ac
rationis largitorem, et religiose serviamus ei qui
tam bene nos sua ipsius gratia exornaverit. Ser-
mone rationeque nos longe corpore imbecilliores,
fortiores fortioribus existimus, et omnia servituti
mancipamus, ac usui nostro jubemus obsecundare.
Ita tauros domamus, et jugo subjicimus, terram-
que aratri proscindere apparamus, ac celerem
equum frenis comprimentes obedientem habemus,
et tardum asinum fustibus compellentes facimus
celerem, durasque mulas vehicula trahere one-
raque bajulare cogimus; elephantorum vero effu-
sam corporis molem, ac camelorum magnitudinem
ad id quod placet facili arte traducimus. Hinc
etiam maris profundum trajicimus, et exiguo ligno
ratione gubernante pelagus immensum lustramus,
et cum itineris illius indicibus amotis e conspectu
terræ abijimus, cœlestibus signis tuto proficisci-
mur, ac nauta ea duce iter facit, ut stella Magi
ducebantur. Cœli autem latitudines et conforma-
tiones repertæ sunt, et stellarum multitudo, et qua
quæque sit magnitudine, quoque intervallo, item-
que lunæ figura, et quid soli accidat, quod certis
quibusdam temporibus radium abscondat; jam
vero de terra quoque commota philosophamur,
quique fiat ut naturalibus soluta firmamenti ipsa-

Θεῖον ἀληθῶς καὶ ἱερὸν χρῆμα ὁ λόγος Θεοῦ, κτῆ-
μα ἐξαιρετόν, οὐκ ἄλλοθεν προσγενόμενον, ἀλλὰ συγ-
κραμένον τῇ φύσει, ἀνθρώπῳ δῶρον τιμιώτατον
παρὰ τοῦ δημιουργήσαντος εἰς αὐτὸν ἔλθόν. Διὸ καὶ
καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ γεγενῆσθαι λέγεται. Τοῦτο γὰρ
ἔχει καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τὴν διαφορὰν, καὶ τὴν
θεοειδέα πλεονεκτήματι ἰδιαζόντως χαρακτηρίζεται.
σφόδρα τοῖς ἄλλοις πολλὴν ἔχων τὴν κοινωνίαν πρὸς
τὰ βοσκήματα. Ὀφθαλμῶν γὰρ τύπος, καὶ σαρρὰ
διάπλασις, τῶν τε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, καὶ τῶν ἐν
γαστρῇ κρυπτομένων, οὐ σεμνύνει τὸν ἀνθρώπον
ἐπιπέδη καὶ ἐν χερταίοις, καὶ ἐν ὑδρόρις, καὶ πτερῶν
καὶ πᾶσιν ἀπλῶς ζῴοις ἢ ἐκείνων μετουσία βλέπει.
Τοῦτο δὲ ἡγεμόνα τῶν πάντων ποιεῖ, καὶ μακαριώτατον
ἀποδείκνυσιν· ὅπερ Θεὸς ἔχων πλουσίως, ὀλίγον τι
ἔχαρισατο, ἵνα πρῶτον ἐκείνων βλέπωμεν, καὶ γρη-
ρίζωμεν λόγον τοῦ λόγου δοτήρα, καὶ λατρεύωμεν αὐ-
τῷ ὡς ἡμᾶς καλῶς τῇ ἰδίᾳ κατακοσμήσαντι χερσίν.
Διὰ λόγους ἰσχυροῦμεν τῶν ἰσχυρῶν πλέον ἀσθενεῖς ἴ-
τες τὸ σῶμα, καὶ πάντα δουλοῦμεθα, καὶ ταῖς ἡμετέ-
ραις ὑπηρετεῖσθαι χρεῖαις κελεύομεν. Οὕτω ταῦτα
δαμάζομεν καὶ ὑπάγομεν τῷ ζυγῷ, καὶ γῆν ἀρόντι
ἀνατέμνειν παρασκευάζομεν, καὶ ἵππον ταχύν τι-
φαλλοῖς κατάγγοντες ἔχομεν εὐπειθῆ, καὶ τὸν βρα-
δύον τοῖς ῥοπάλοις ἐπείγοντες ποιοῦμεν ἐξῆστρον
καὶ τὰς σκληρὰς ἡμιόνους ὀχήματα ἔλκειν καὶ ἀγ-
φορεῖν ἀναγκάζομεν· ἐλεφάντων δὲ τὴν ἐκκεχυμένην
πολυσαρκίαν, καὶ καμῆλων τὸ μέγεθος εὐμηχάνει
πρὸς τὸ δοκοῦν μεταχειρίζομεθα. Ἐντεῦθεν καὶ βίβ-
C
ρατα τῶν πελαγῶν ἐφοδεύομεν, καὶ τῆς πορείας
ἐκείνης οὐκ ἔχοντες σύμβολα, ὅταν γῆν ἀποκρί-
νωμεν, τοῖς κατ' οὐρανὸν σημείοις ἀσφαλῶς ὁδη-
ώμεθα, καὶ ὁδηγεῖ τὸν ναύτην ὡς τοὺς Μάγους ἀστὴρ
Οὐρανοῦ δὲ πλάτη καὶ σχήματα ἐξευρέθη καὶ πᾶσι
ἀστέρων, καὶ ὅπως ἕκαστος μεγέθους ἔχει, καὶ ἐπι-
στάματος, καὶ τῆς σελήνης σημείωσις, καὶ τί πῆρ
ὁ ἥλιος κατὰ τινὰς χρόνους τὴν ἀκτῖνα καλύπτει·
ἡδὲ καὶ κατὰ γῆς κινουμένης φιλοσοφῶμεν, ἐπι-
λυομένη τῶν φυσικῶν ἐρεισμάτων αὐτῆ τε ἀναβαί-
νεται, καὶ τοὺς ἐποικοῦς μετὰ τῶν ἐπιχειμένων ὑ-
νει. Συμβόλοι δὲ τοῖς παρατετηρημένοις καὶ ἀσχη-

παραθεωρούμεν, καὶ ἐπομβρίας προμαντευόμεθα, ἅ
καὶ τοῖς ἐκ γῆς φουμένοις τὸν λόγον προσάγοντες, καὶ
τὰς φύσεις τῶν βοτανῶν ἐξετάζομεν, καὶ τὴν μὲν τῷ
τραυματικῷ σωτήριον ἀποφαίνομεν, ἄλλην ἐπιτήθειον
πρὸς ὕπνον τῷ μὴ καθεύδοντι, ἑτέραν ἡπατος λατι-
κῆν, καὶ ἄλλην τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ σπληνὸς κατα-
στέλλουσαν. Ἐὼ τὰς ἐπιστήμας, ἀφήμι τὰς τέχνας
τὰς ἀναγκαῖας, τὰς πρὸς τροφήν πάσαν, τὴν ποικί-
λην τῶν ἐπιτηθευμάτων περίοδον. Τὸ δὲ τοιοῦτον
ζῶον, τὸ σοφὸν, τὸ πρακτικόν, τὸ δραστήριον, τὸ
μνημονικόν, τὸ ἐνταῦθα ὄν καὶ τὰ ἀλλαγῷ βλέπον,
διὰ τὸ ποικιλίαις ἡδοναῖς καὶ διαφόροις πάθεσι περι-
έλκεσθαι, ἐνὸς ὀλιγώρου ἔχει, τῆς ἀληθοῦς ζωῆς καὶ
τῆς οἰκείας σωτηρίας. Καὶ ὁ προβλέπων τροπὰς
ἑτέρων, τὴν ἀνάστασιν οὐχ ὀρᾷς· ὁ τὰς μεταβολὰς
τῶν ἐνικαυτῶν εἰδώς, τὴν μεταβολὴν οὐ βλέπει τοῦ
βίου· ὁ τὸν ἴδιον δούλον ἀπαιτῶν τὰς εὐθύνας ὧν δια-
πράττεται, τοῦ σοῦ κριτοῦ καὶ Κυρίου τῆς ἐξουσίας
καταφρονεῖς.

Ταῦτα οὐκ ἔστι τοῦ λογικοῦ, ἀλλ' εἰς μωρίαν τὸ
λογικὸν παρατρέποντος. Δικαιοσύνην οὐκ ἀσκεῖς, τὴν
ἀρετὴν οὐ μαθαίνεις, εὐχῆς ἀμελεῖς. Καὶ τοῦτο
ἐδήλωσεν ἡ χθιζὴ ἡμέρα. Ποίους γὰρ ὀφθαλμοῖς τὴν
Κυριακὴν ὀρᾷς, ὁ ἀτιμάσας τὸ Σάββατον; Ἡ οὐκ
οἶδας ὡς ἀδελφαὶ αὐταὶ αἱ ἡμέραι; καὶ εἰς τὴν ἑτέ-
ραν ἐξυθρίσης, τῇ ἑτέρᾳ προσκρούεις; Ἐχων οὖν
καὶ λόγον, οὐ προορᾷς τὸ πρέπον καὶ συμφέρον, οὐδὲ
ἐμμελῶς ποιῇ τῆς σαυτοῦ ἀθανασίας τὴν ἐπιμέλειαν,
οὐδὲ δια[σ]κέπτῃ τὴν σαυτοῦ φύσιν ὅστις εἶ, καὶ τί γε-
νέσθαι δύνασαι· γαστρι δὲ καὶ λαγνεῖαις, καὶ ἀργίᾳ,
καὶ ὕπνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ εὐεργέτου προδίδως τὸ δῶρον,
ἵνα σοὶ ἀχρεῖον καὶ ἀνωφελὲς καὶ μάταιον γένηται.
Αἰσχιστον τοῦτο, καὶ νηπίας φρενὸς, καὶ τῆς ἐπαχθοῦς
κατηγορίας ἄξιον. Ἦτιον δ' ἂν ἦν κακόν, εἰ μὴ νοῦν-
τες ὀλοθεν καὶ παρ' ἑαυτῶν τὸ συμφέρον, ἄλλου γοῦν
εἰσηγουμένου τὸ χρήσιμον, ἐπειθόμεθα. Τὸ δὲ οὐχ
οὕτως ἔχει, ἀλλὰ καὶ σφόδρα τοῖς διδασκάλοις ἀχθό-
μεθα, καὶ χαλεπῶς αὐτῶν τὴν νοουθεσίαν φέρομεν,
καὶ ταῖς συμβουλαῖς βαρυνόμεθα. Ναυτιῶμεν δὲ πρὸς
τὴν παιδείαν τῶν καλῶν, ὡς οἱ κακόσαιοι τῶν ἀρρώ-
στων πρὸς τὰ βῆμα τὰ παρὰ τῶν ἰατρῶν αὐτοῖς ὀρεγό-
μενα. Κἂν ἐπίπληξις γένηται, χαλεπαίνομεν· καὶ
τραχυτέρου ἀκούσωμεν ῥήματος, δυσανασχετοῦμεν·
καὶ ἀποκλεισθῶσιν ἡμῖν ἀφορισμῶ αἱ θύραι τῆς ἐκ-
κλησίας, βλασφημοῦμεν. Οὗτος δὲ οὐκ ἔστι μανθα-
νόντων τρόπος, οὐδὲ ὑπακοῆ μαθητῶν, ἀλλὰ στα-
σιαστῶν καὶ μαχομένων φιλονεικία. Παιδίον γὰρ τάξιν
ὁ μαθητῆς ἐπέχειν ὀφείλει, ὅς τέχνης ἢ ἐπιστήμης
ἐπιθυμῆσει μῖας τῶν ἐξωθεν· ὁ δὲ εὐσέβειαν ἀσκού-
μενος, μετὰ πλείονος τῆς προσθήκης εἶναι βρέφος
ὀφείλει· ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος ἐκείνην τὴν ἡλικίαν ὡς
εὐπειθῆ τοῖς παρ' ἑαυτοῦ ἐπαίνοις ἐσέμνυνε. Τὸ παι-
διον τοίνυν οὐκ ἐμβαίνει τοὺς χαρακτήρας καὶ τὰς
γραμμὰς ἄσπερ ἂν ὁ διδάσκαλος τῷ κηρῷ ἐνσημή-
νηται· οὐδὲ στοιχεῖα καινοτομεῖ, ὅπ' ἐξουσίας ἐμπλή-
κτου νεωτερίζον περὶ τὰ γράμματα· ἀλλὰ πρῶτην
μὲν τῇ γραφίδι τοῖς τοῦ διδασκάλου τύποις ἐνασκει
τὴν χεῖρα· ὀνόματα δὲ οὐκ ἄλλα τοῖς στοιχείοις ἐπι-

que subsiliat, et incolas quæque adjacent concen-
tiat, ex signis observatis et æstus perspicimus, et
imbres futuros prædicimus. Præterea ad ea quæ
terra parit rationem admoventes, naturas herbarum
perquirimus, et hanc saucio salutarem decernimus,
alteram somno non dormienti conciliando idoneam,
alteram jecinori sanando, et aliam lienis tumoribus
comprimendis. Omitto scientias, artes relinquo,
tum necessarias, tum quæ ad delicias omnigenas
attinent, varium quoque studiorum orbem. Cæte-
rum tale animal, sapiens, ad agendum idoneum,
laboriosum, memoria valens, quodque quod hic et
quæ alibi, sunt cernit, quia variis voluptatibus ac
diversis affectibus circumagitur, unius rei penuria
laborat, veræ vivendi rationis, et suæ ipsius saluti-
tis; atque qui aeris commutationes intueris, resur-
rectionem non vides; qui annorum conversiones
nostri, vitæ mutationem non cernis; qui a famulo
tuo administrati rationem exigis, iudicis et Domini
potestatem contemnis.

Hæc ejus non sunt qui ratione præditus est, sed
ejus qui rationem in insaniam convertit. Justitiam
non meditaris, virtutem non addiscis, precationem
negligis: cujus rei hesternus indicio dies est. Qui-
bus enim oculis diem Dominicum intueris, qui
Sabbatum dedecorasti? An hos nescis dies germa-
nos esse? Ac si in alterum injurius sis, te in alter-
um impingere? Tu mentis et rationis compos non
provides quid deceat et conducat, nec concinne
tuæ curam geris immortalitatis, nec tuam inter-
pellas naturam quisnam sis, et quid de te fieri pos-
sit, sed ventre, libidine, otio, ac somno, Dei et
benefactoris donum prodidis, ut sit inutile tibi, in-
commodum et inane. Turpissima hæc res est, et
juvenilis, id est stulti animi, et gravi accusatione
digna. Minus autem nolumus esset, si nos intrinse-
cus et a nobis ipsis quid expediret non intelligen-
tes, cum alius quod usui sit adducit, ei credere-
mus. Id vero non habet ita, sed etiam valdè nos
magistris et doctoribus indignamur, ac eorum ad-
monitionem ægre ferimus, et consiliis gravamur.
Nauseamus vero ad rerum honestarum disciplinam,
perinde ac ægroti cibum fastidientes ad opsonia
quæ illis medici porrigunt. Ac si quis increpet,
exacerbamur; si asperius verbum audiamus, indi-
gnamur; si que nobis ad separationem ecclesiæ
fores obserantur, ad convicia ferimur, ac blasphe-
mamus. Si non sunt discentium mores, neque obe-
dientia discipulorum, sed seditiosorum et pugna-
cium contentio. Puelli enim vicem discipulus subire
debet, qui artem vel scientiam aliquam de externis
desideraverit: qui vero pietatem meditatatur, majori
cum accessione infans esse debet: præsertim cum
etiam Dominus illam ætatem veluti ad obediendum
paratam suis ipsius laudibus ornaverit. Atqui
puellus non insurgit in characteres et lineamenta
quæ præceptor in cera inscripserit, neque novo
militur elementa, aliquid novi in litteris licentia

stolida attentans, sed primam graphio in notis A
 præceptoris manum exercet, nomina vero non alia
 ex elementis colligit quam ea quæ audivit, sed
 omni modo, ratione ac opera magistri traditionem
 imitatur. Quod si quando negligentius quid egerit,
 cutis ejus verberibus afficiatur, plagis contumax
 non efficitur, neque perfractis tabellis a magistro
 abit, sed aliquandiu dolori amaras instillans lacry-
 mas, disciplinis adhærescit, versaturque acrior in
 meditatione, non autem negligentior evadit. Alias
 rursum si tanquam juvenis ac novus parum rem
 curet, a cibis abstinere jubetur, et famis pœna
 propter socordiam damnatur: permanet vero in
 ludo etiam solus, aliis ad prandium discedentibus
 pueris, præceptum religiose observans. Christianus
 autem non sic, qui audivit tamen, « Nisi conver-
 tamini, et quasi puelli fiatis, non intrabitis in
 regnum cœlorum ¹. » Sed si quando asperius sa-
 cerdotem specie ac voce corrigentem erratum per-
 ceperit, palam contradicit, et inter dentes mur-
 murat, et circumiens forum ac plateas conviciatur.
 Et si ab ecclesia excludatur, orationem contemnit,
 se cum a populo, tum a mysteriis sine ulla dissi-
 mulatione abducens; aut forte ne huic quidem
 supplicio addictus, se ab ecclesia submovet, ira
 contra episcopum commotus, ac Deum et Dominum
 aversatus. Sed ejusmodi homini dicendum est
 quod Paulo, cum adhuc Saulus esset, dictum est,
 « Surum tibi est, o homo, contra stimulos calci-
 trare ²: » sive a teipso Deum dimiseris, reputato
 quod qui a sole sejunctus est, in tenebris et cali-
 gine vitam degit; sive orationibus ut indignus
 revocato.

Nihil falsi aut mendacii scriptum est in Evange-
 liis, neque Christi prædictio exitum fallacem habet.
 Per Petrum episcopis dedit clavem cœlestium ho-
 norum; agnosce quod solutus, solutus es, et li-
 gatus vinculis invisibilibus constrictus es. Si oculi
 tibi essent quibus cerneres animi substantiam,
 ostenderem tibi qui a communione abactus es,
 speciem condemnati, gravissimis vinculis cervicæ
 depressi, nullum membrorum liberum aut solutum
 habentis. Atque utinam cum vita supplicium ter-
 minaretur! Nunc vero si quid humanum evenërit,
 et derepente mors accesserit, ut latro de nocte,
 scito tibi oclusa quæ illic sunt esse. Diligentes
 sunt et qui non ludant illius regni janitores; vi-
 dent animam separationibus notas ferentem. Quasi
 quemdam fetore et sordibus sarcinis notatum,
 abigunt eam semita quæ ad bona ducit. Non con-
 cedunt ut ordines justorum cernat, et angelicam
 lætitiã; misera vero tum sum se temeritatis ve-
 hementer accusans, lugensque, ac plorans, et
 gemens in locum quemdam tristem tanquam an-
 gulum abjecta permanebit, luctu nunquam finituro
 ac insolubili in æternum pœnas luens. « Nolite
 fieri, » inquit, « sicut equus et mulus, quibus non

λέγει, ἀλλ' ἔπερ ἤκουσε· παντὶ δὲ τρόπῳ καὶ λόγῳ
 καὶ ἔργῳ μιμεῖται τοῦ καθηγητοῦ τὴν παράδοσι.
 Ἄν δὲ που καὶ ῥαθυμῆσαν ἀποτυμπανισθῆ τῷ σῶ-
 τει, οὐ θρασύνεται τῇ πληρῇ, οὐδὲ τὰς δέλτους τῆ
 διδασκάλῳ περιβῆξεν ἀποφοιτῆ· ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον τῆ
 ἀληθείᾳ πικρὸν ἐπιστάξαν τὸ δάκρυον, ἔχεται τῷ
 μαθημάτων, καὶ συντονώτερον περὶ τὴν μελέτην, ἀλλ'
 οὐκ ἀμελέστερον γίνεται. Ἄλλοτε πάλιν ὀλιγωρήσας
 ὡς νέος, καλεῖται μένει ἀπόσιτος, καὶ τῷ λιμῷ τῆ
 ῥαθυμίας καταδικάζεται. Παραμένει δὲ τῷ διδασκα-
 λείῳ καὶ μόνος, τῶν ἄλλων παιδῶν ἀναχωρησάντων
 ἐπ' ἄριστον, τῆρῶν τὸ πρόσταγμα σὺν εὐλαβείᾳ
 πολλῇ. Ὁ Χριστιανὸς δὲ οὐχ οὕτως, ὁ ἀκούσας,
 « Ἄν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, ὅ-
 θιαν αὐστηρότερον ἴδῃ τὸν ἱερέα σχήματι καὶ φωτῇ
 διορθούμενον τὸ πλημμέλημα, προφανῶς ἀντιλέγει,
 καὶ ὑπ' ὀδόντα γογγύζει, καὶ περιουστῶν τὴν ἀγορᾶν
 καὶ τὰ ἀμφοδὰ λοιδορεῖται. Κἂν τῆς ἐκκλησίας ἀπ-
 κλεισθῆ, καταφρονεῖ τῆς εὐχῆς, ἀπροσποίητως τοῦ
 λαοῦ καὶ τῶν μυστηρίων ἀποτεμνόμενος· ἢ τυχῶν
 οὐδὲ ὑποβληθεὶς ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ, ἑαυτὸν τῆς ἐκ-
 κλησίας ἀπάγει, διὰ τὴν ὀργὴν τὴν πρὸς τὸν ἐπίσκο-
 πον, καὶ τὸν Θεὸν καὶ Δεσπότην ἀποστρεφόμενος.
 Λεκτέον δὲ τῷ τοιοῦτῳ τὸ πρὸς Παῦλον λεχθὲν, ἦν ἰσ-
 ῆτι· Σαῦλος ἐτύγγανε· Ἐκλήρον σοι, ἄνθρωπε, πρὸς
 κέντρα λακτιζειν. » Ἐτε· ἀπὸ σουτοῦ τὸν Θεὸν ἀφῆ-
 κας, λόγισαι ὅτι ὁ τοῦ ἡλίου χωριζόμενος, ἐν σκότει
 καὶ ζόφῳ διάγει τὸν βίον· ἔτε ἀπεβλήθης τῶν εὐχῶν
 ὡς ἀνάξιτος, ἀνακάλεσαι τῇ μετανοίᾳ τὴν πρώτῃ
 C κατὰστασιν.

interdictus sis, per pœnitentiam primum statum

Οὐδὲν ψεῦδος ἐν Εὐαγγελίοις γεγραπται, οὐδὲ
 πρόρρησις τοῦ Χριστοῦ ἐσφαλμένην ἔχει τὴν ἐκδο-
 σιν. Διὰ Πέτρου ἔδωκε τοῖς ἐπισκόποις τὴν κλεῖδα
 τῶν ἐπουρανίων τιμῶν· γίνωσκε ὅτι λυθεὶς λήλουσα,
 καὶ θεθεὶς τοῖς ὁράτοις δεσμοῖς κατασφίγγῃ. Ἐ-
 ὄφθαλμοῦς εἶχες πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, ἔδειξ-
 ἂν σοι τῷ ἀφορισμένῳ σχῆμα κατακακρημένο, βαρ-
 τάτοις δεσμοῖς τὸν αὐχένα πιεζομένου, οὐδὲν τῶν
 μελῶν ἐλεύθερον ἢ ἀνετον ἔχοντος. Καὶ εἶθε τῷ βίῳ τῆ
 τιμωρία περιωρίζετο! νυνὶ δὲ [ἀν]θρώπων ἰνόντι συμβῆ,
 καὶ ἄθροον παραστῆ ἡ τελευταῖα, ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ.
 D γίνωσκε κεκλεισθαί σοι τὰ ἐκεῖ. Ἐπιμελεῖς εἶσι καὶ
 μὴ παιζόμενοι οἱ τῆς βασιλείας θυρωροὶ ὄρωσι τῆ
 ψυχὴν τὰ τοῦ ἀφορισμοῦ φέρουσαν σύμβολα. Ὡς τινε
 τοῦ δεσμοτηρίου τῆ κόμῃ καὶ τῷ ῥύτῳ κατηγορού-
 μενον, ἀπελαύνουσιν αὐτὴν τῆς ἐπὶ τὰ καλὰ φερού-
 σης ὁδοῦ· οὐ συγχωρήσουσιν ἰδεῖν τὰ τάγματα ἐ-
 καιων, καὶ ἀγγελικὴν εὐφροσύνην. Ἡ δὲ ἀθλία τῶν
 πολλὰ τῆς ἀδουλίας ἑαυτὴν καταμεμορφωμένη, οὐμῶ-
 ζουσα δὲ καὶ ὀδυρομένη, καὶ στένουσα, καὶ σκυθρω-
 πῶ τινι τόπῳ, οἷον γωνίᾳ προσεβριμμένη διατέλειται
 τὸν ἀληκτον ὀδυρμόν καὶ ἀπαραμύθητον εἰς αἰῶνα·
 ἐκτίουσα. « Μὴ γίνεσθε, » φησὶν, « ὡς Ἴπκος καὶ
 ἡμίονος, οἳ οὐκ ἔστι σὺνείσι· ἐν κημῷ καὶ χαλιῷ

¹ Matth. xviii, 5. ² Act. ix, 5.

τὰς σιγῶνας αὐτῶν ἀγξεις. Ὁ σκληρὸν ὁ ψαλμὸς ἀπαλύνων ταῦτά φησι, καὶ οἶον ἐλαίῳ ἐκμαλάσων ταῖς παραινέσεσι. Κάμψον οὖν τὸν αὐχένα, εἰξὼν ὡς ζυγῷ τοῖς προστάγμασι· τὸ σκληρὸν ἀπορρήγνυται, τὸ εἶκον καὶ καμπτόμενον ὀρθοῦται· καὶ διδάσκει σε τοῦτο ἢ ἐπὶ τοῖς φυτοῖς πείρα. Μὴ τὸν χαλινὸν ἐνδοκίων ὀρμήσης ἐπὶ τὸν κρημνὸν, ἢ τὸ βάραθρον, ἀλλὰ περιαχθεὶς τὸν αὐχένα τῇ χειρὶ τοῦ ἀναβάτου, ἐπὶ τὴν σῶζουσαν ὁδὸν κατευθύνθητι· ὅταν ἐπιτίμησιν δέξῃ, εἰπέ ἀπὸ εὐλαβοῦς ψυχῆς τὸ Δαβιτικόν, « Ἀγαθὸν μοι, ὅτι ἐταπεινώσας με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαίωματά σου. » Μὴ ἐπισκοπικῆς αὐθαδείας εἶναι τὸν ἀφορισμὸν νομίσης· πατρῷος ὁ νόμος, παλαιὸς τῆς Ἐκκλησίας κανὼν ἀπὸ τοῦ νόμου ἀρξάμενος καὶ κρατυθὲς ἐν τῇ χάριτι. Θεώρησον τὸν ἄγιον Παῦλον δι' ἐπιστολῶν τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἀφορισμοῦ κατὰ τὸν ὑπευθύνων ἐκπέμποντα, καὶ τὸν Κορίνθιον νεανίσκον τῷ τοιοῦτῳ λατρεύοντα φαρμάκῳ, τὸν τῇ μητριᾷ σατανικῶς ἐπιμανέντα· « Ὅν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ υἱὸν ὃν παραδέχεται. » Οὐ γὰρ εἰσιν αἱ ρίζαι τῆς παιδείας γλυκελαί, ἀλλὰ πικραὶ· καρπὸν δὲ εἰς ὑστερον βλαστάνουσι κηρίων ἠδύτερον. Καὶ διὰ τοῦτο χρεῖα τῶ μὲν ἀσκουμένῳ τοῦ μοχθεῖν, τῶ δὲ ἀσκούντι καὶ πληγῆς καὶ τραχύτητος. Καὶ τῶ μὲν Μωσαϊκῷ νόμῳ αἱ τέσσαρες δεκάδες μέχρι νῦν αἱ νομικαὶ τῶν πληγῶν παραμένουσιν, οὐ τῶ εὐαγγελικῷ δὲ βίβῃ· ἐπειδὴ πάντων ὁ λόγος ἐστὶ, καὶ ἔλεος, καὶ βλάβος, καὶ παράκλησις, καὶ πληγὴ. Οὐ γὰρ τύπτομεν σε ὡς οἰκέτην, ἀλλὰ παιδεύομεν σε ὡς ἐλεύθερον· σοὶ γὰρ ἐκ τῆς Σάρβρας τῆς ἐλευθέρας τὸ γένος, οὐκ ἐκ τῆς Ἄγαρ τῆς δούλης. Αἰδοῦμεθα σε ὡς υἱὸν τῆς ἐλευθέρας, οὐκ ἀτιμάζομεν ὡς γέννημα τῆς παιδείας. Διὰ τοῦτο ταῖς ἐλευθερίους ἐπιτιμήσεις λυποῦμέν σε πλημμελούντα, οὐ σῶμα ξαίνοντες, ἀλλὰ ψυχὴν ἀνιώντες. Ἄν δὲ καὶ τοῦτου φειδόμεθα, πῶς σε παιδεύομεν; Δυσμεταχειρίστος ἐστὶν ὁ διδασκαλικὸς λόγος, καὶ ἡ ἀγωγή τῆς ἀρετῆς, καὶ ποικίλην ἐπιζητεῖ τὴν τῆς ἐπιστάσεως οἰκονομίαν, τοῖς ὑποκειμένοις ἤθεσιν ἑαυτὴν προσαρμόζουσα. Ἔστι τις εὐπειθὴς καὶ τὴν γνώμην εὐάγωγος; τοῦτω ὁ πῆδος καὶ ἀπαλὸς ἀρμόζει λόγος. Ἄλλος σκληρὸς καὶ ἀνάγωγος; μαστιγῶν χρῆζει. Τί οὖν ποιήσομεν, ἐπειδὴ βλάβους οὐ μεταχειρίζομεθα; καταλείψομεν αὐτὸν ἀπρονόητον; Οὐχ οὕτως. Ἄλλὰ τὸν αὐτὴν λόγῳ μεταβρῦθμίσομεν εἰς ἄλλο σχῆμα ὑποκειμένη χρεῖα κατὰλληλον· καὶ ὥσπερ τὰ βῆα τῇ μικρᾷ προσθήσει τῶν ἀρτυμάτων πρὸς τὰς ἐναντίας ποιότητος διαμείβεται, ἀπὸ τοῦ στυφοντος εἰς τὸ γλυκὺ, καὶ ἀπὸ τοῦ γλυκέος εἰς τὸ στυφον μεταβαλλόμενα· οὕτως καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος τῇ προσθήκῃ τῶν σχημάτων πρὸς διαφόρους χρεῖας μετατυποῦται, ἵν' ἐπινοηθῇ ἐκάστου τὸ τρόφιμον.

Μὴ οὖν ἐν ταῖς γωνίαις μου καταλάλει, τραχὺ ὀνομάζων τὸ διδασκαλικὸν, μηδὲ τοὺς κοινωνοὺς τῶν ἀμαρτημάτων κοινωνοὺς τῶν κατ' ἐμοῦ ποιούμενος μέμψων, καθέξῃ κρίνων ἐπίσκοπον μετὰ τοῦ συν-

est intellectus : in camo et freno maxillas eorum constringes ³. » Durum et contumacem psalmus emolliens hæc ait, et veluti oleo adhortationibus mitigans. Incurva ergo cervicem, præcepta tanquam jugum subi. Quod durum est confringitur ; quod cedit et flectitur, rectum efficitur ; quod te etiam in plantis experientia docet. Ne freno dentibus compresso rapiaris in præcipitium, aut balthrum, sed accommodata manui sessoris cervicæ, ad viam quæ te servet recta ducaris ; cum increparis, dic animo religioso Davidicum illud : « Bonum mihi est, quod humiliaveris me, ut discam justificationes tuas ⁴. » Ne segregationem arbitreris esse ab episcoporum audacia profectam ; paterna lex est, antiqua Ecclesiæ regula, quæ a lege traxit originem, et in gratia obtinuit. Contemplare sanctum illum Paulum per Epistolas separationis pœnas in obnoxios pronuntiandas mandantem, et Corinthium juvenem ejusmodi medicamento sanantem, qui satanica rabie percitus, novercæ se commiscuerat : « Quem enim Dominus diligit, castigat ; flagello autem ferit quem suscipit ⁵. » Non sunt enim radices eruditionis dulces, sed amaræ ; fructum autem in posterum germinant favis suaviorum. Et idcirco labore quidem ei qui exercetur opus est ; ei autem qui exercet, et verbere, et asperitate. Ac in lege Mosaica decades quatuor hucusque plagarum permanent, non autem in evangelica vita : siquidem omnium sermo est, misericordia et virga, adhortatio et plaga. Non enim tibi verbera inferimus ut servo, sed te castigamus ut liberum : tibi enim ex Sara libera genus est, non ex Agar serva. Reveremur te ut liberæ filium, non dedecoramus ut ancillæ progeniem : ob id liberis increpationibus te angimus peccantem, non corpus pungentes, sed animum cruciantes. Quod si ab hac re absteineamus, quo te pacto castigabimus ? Docendi ratio est tractatu difficilis, institutioque virtutis, ac variam requirit administrationis dispensationem, quæ se moribus ut sese offerunt accommodet. Est quispiam obediens et ad instituendum animo facilis ? Huic lenis et mitis congruit sermo. Alius durus et indocilis ? Verheribus eget. Quid igitur faciemus, cum virgæ non conceduntur ? Eumne nulla cura, nulla providentia dignabimur ? Non ita sane. Sed cum verbis ad aliam accommodam rei subjectæ formam concinne traducemus : ac quemadmodum opsonia condimentorum, exiguo additamento ad contrarias qualitates permutantur, ex acri in dulce, et ex dulci in acre conversa : ita et noster sermo figurarum adjectione ad varios usus transformatur, ut quod cujusque educationi congruit intelligatur.

Ne igitur in angulis de me obloquaris, asperum nominans docendi genus, neque cum tuorum scelerum participibus communes mei reprehensiones faciens, assideas episcopum cum vanitatis consensu

³ Psal. xxxi. 9. ⁴ Psal. cxviii. 71. ⁵ Hebr. xii. 6.

judicans. Equidem non ægre feram quasi animo novum quid passus, si e discipulis meis contumaciores indignantur. Est enim ea hominum peculiaris quædam affectio, quæ ab initio ad finem usque vitam comitatur; ac qui aliis imperat, parentibus in totum is molestus et gravis est, imo etiam sceleratis et iniquis odiosus: quisquis enim peccatum prohibet, ægritudinem parit. Ac me id præter eas res quæ extrinsecus occurrunt, satis historia ecclesiastica docet. Quis Moyse pastor præstantior? Quis princeps ita moderatus ac lenis? qui omnia in populi gratiam factus, nutritor, imperator, sacerdos, verus pater, in bello servans, in deserto nusquam aut sata, aut aratro culta bona suppeditans, jus apte dicens, sine errore dux viæ; et tandem tamen seditionibus ut injuriis agitatus est, conviciis ut lædens petitus, ut latrones et fraudatores murmure turbatus, maledictis ut imperitus imperator ac malus præfectus, lacessitus, periclitatus etiam est ne ipso fungendi sacerdotii officio privaretur, quando Dathan et Abiron filiique Core seditionem secum plebem una rupto foedere ex populo abducentes, profani se sacerdotes sanctorum magno conatu esse contenderunt, ac feminas qui suffirent elegerunt, et non multo post sancta attigerunt, ignemque mysticum accenderunt, quod ante incensum sufflentes exussit. Usque adeo populi præfectura docendique munus res est offendiculis obnoxia, ut Mosi ne fratres quidem pepercerint: quin et Maria obloquebatur, et Aaron conviciabatur: ac imperii onus importunum naturalem concitavit benevolentiam, et amicissimos quosque viro laborioso ut insurgerent fecit. Verum nihil ad hoc ille, siquidem erat perpetuo Moyses, et nihil seipso deterior evadebat. Ab illis vero peccatorum in ducem Deus pœnas exegit, quas luerunt. Quid qui post eum præfuerunt? Nonne religionem docens Isaias serra dissectus est? Nonne Jeremias contra cultum idolorum concionans clamore fatigatus est, et lacus eum et catarrhactarum supplicia exceperunt? Num Zacharias inter templum et altare bello petitus est et trucidatus? Dominus quoque noster ipse nonne pro ovibus pastor occisus est? nonne pro iis quos erudiebat, odio habitus cruci suffixus est? Quid Paulo caput abscidit? Quid Petrum ad crucem sustulit? Quid singulos discipulos variis tormentis tradidit? Nonne quod prohiberent peccatum, et docerent justitiam? Semper enim discipulis quos reprehendunt, invisus sunt veritatis amatores et magistri. Nos autem nondum veritatis nomine colaphum ullum passi sumus, neque adhuc corporis periculum subiimus. Ac quid magni pater aut mater tuas insolentias exacerbationesque amplector.

Α εδρίου τῆς ματαιότητος. Ἐγὼ δὲ οὐ παραχθῆσθε τὴν ψυχὴν καινὸν τι πάσχων, εἰ ἄχθονται μοι τὰ μαθητῶν οἱ σκληρότεροι. Πάθος γὰρ ἐστὶ τοῦτο ἐνθρώπινον ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος τῷ βίῳ παρακλῶσθαι· καὶ βαρὺς μὲν ὁ ἄρχων ὡς ἐπὶ πᾶν τοῖς ἀρχομένοις τοῖς δὲ μιαιφοῖς καὶ παρανόμοις καὶ μίσους ἄξιος. Λιπέ γὰρ τὴν ἁμαρτίαν κωλύων· καὶ με τοῦτο μετὰ τῶν ἐξωθεν πραγμάτων ἱκανῶς καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία διδάσκει. Τίς κρείττων ποιμὴν Μωσῆος; τίς δὲ ἄρχων ἐμμελής οὕτω καὶ ἥπιος, πάντα γινώσκων τῷ λαῷ, τροφεύς, στρατηγός, ἱερεὺς, αὐτοπατήρ, ἐν πολέμοις σώζων, ἐν ἐρήμῳ ἄσπαρτα καὶ ἀνίρως χορηγῶν ἀγαθὰ, δικάζων ἐμμελῶς, ἀπλανῶς ὁδηγῶν· καίτοι ἐπὶ τούτων κατεστασίασθη ὡς ἀδικῶν, ὑβριστῆ ὡς βλάπτων, κατεγογγύσθη ὡς οἱ κλέπτοντες ἐν βοσφιζόμενοι, ἐβλασφημήθη ὡς ἀνεπιστήμων στρατηγός καὶ προστάτης οὐκ ἀγαθός, ἐκινδύνευσε ἐν αὐτῆς τῆς ἱερωσύνης ἀπελαθῆναι, ἠνίκα Δαθάν ἐν τῷ Ἀβειρῶν καὶ υἱοὶ Κορὲ δῆμον στασιώδη μεθ' ἐαυτοῦ τοῦ λαοῦ ἀπορρήξαντες, βέβηλοι τῶν ἁγίων ἱερῶν ἐφιλονείκουν εἶναι, καὶ τὰς θυμιατρίδας μετεχειρίζοντο, καὶ ὅσον οὐδέπω τῶν ἁγίων ἤπιοντο, καὶ ἡ πῦρ ἀνῆπτον τὸ μυστικόν, ὃ πρὸ τοῦ θυμιάματος τοῦς θυμῶντας κατέφλεξε. Καὶ τοσοῦτόν γε ἐπὶ οὐπρόσκραστον προστασία λαοῦ καὶ τὸ διδασκαλεῖον ἐπιτήδευμα, ὥστε οὐδὲ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Μωσῆος ἐφέσαντο· ἀλλὰ καὶ Μαρία κατελάλει, καὶ Ἀαρὼν ἐλοιδορεῖ, καὶ τὸ φορτικὸν τῆς ἀρχῆς τὴν φυσικὴν παρῶξιν ἐνοίαν, καὶ τοῦς οἰκισιότατους τῷ πνεύματι ἀνδρὶ ἐπανέστησεν. Ἄλλ' οὐδὲν περὶ τούτου· ἐμὲν γὰρ ἦν Μωσῆς, καὶ οὐδὲν ἑαυτοῦ χεῖρων ἐγένετο· οἱ δὲ τῶν εἰς τὸν ἡγεμόνα πλημμελημάτων παρὰ θεοῦ τὰς δίκας καὶ ἀπητήθησαν, καὶ ἀπέτισαν. Τίς μετὰ τοῦτον; Οὐχ Ἡσαίας τὴν εὐσέβειαν διδάσκων ἐπίρστη; Οὐχ Ἰερεμίας τὴν εἰδωλολατρείαν ἀποσπύττων κατεβόηθη, καὶ λάκκοι αὐτὸν καὶ τιμωραὶ καταβράκτιων διεδέξαντο; Οὐ Ζαχαρίας μεταξὺ τῶν ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐπολεμήθη καὶ ἐφονεύθη; Ὁ Κύριος ἡμῶν [ὁ] αὐτὸς οὐ περὶ τῶν προβάτων, ἡ ποιμὴν, ἐσφάγη; οὐ περὶ τῶν παιδευομένων μισθῆς ἐσταυρώθη; Τί Παῦλον τῆς κεφαλῆς ἀπέτεμε; τί Πέτρον ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὕψωσε; τί τοῦς κατ' ἕκαστον τῶν μαθητῶν ταῖς ποικιλίαις τιμωρίας παρέδωκεν; Οὐ τὸ κωλύειν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ παιδεύειν δικαιοσύνην; Ἄει γὰρ ἔχθροὶ τῶν ἐλεγχόμενων μαθητῶν οἱ τῆς ἀληθείας φίλοι τε καὶ διδάσκαλοι. Ἡμεῖς δὲ οὐδέπω ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐβραπίσθημεν, οὐδέπω τῆ σαρκὶ τὸν κίνδυνον ἐδεξάμεθα. Καὶ τί μέγα ἂν γογγυσθῶμεν, οἱ τοῦ σταυρωθέντος διάκονοι; Ἡ πατήρ ἡ μήτηρ δέχομαι σου τὰς σκληρότητας καὶ παροφισμούς.

μurmuremus, qui crucifixi ministri sumus? Velut

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤ' ΑΡΕΤΗΝ ΒΙΟΝ.

S. P. N. GREGORII
DE VIRGINITATE.

EPISTOLA EXHORTATORIA AD FRUGI VITAM.

(Petro Galesinio interprete.)

Ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ λόγου ἐστίν, ἐπιθυμίαν τῆς κατ' ἄρετην ζωῆς τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐμποιῆσαι· πολλῶν δὲ τῶν κοινοτέρῳ βίῳ, καθὼς ὠνόμασεν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, τῶν περισπασμῶν ἐγκειμένων, ἀναγκαιῶς ὁ λόγος, ὡσπερ τινὰ θύραν καὶ εἰσοδὸν τῆς σεμνοτέρας διαγωγῆς, τὸν τῆς παρθενίας ὑποτίθεται βίον, ὡς οὔτε τοῖς ἐμπλακείσι τῇ τοῦ βίου κοινότητι ῥάδιον τὸ καθ' ἡσυχίαν προσφιλοσοφεῖν τῇ θειοτέρῳ ζωῇ, καὶ τοῖς ἀποταξαμένοις πάντῃ τῷ ταραχῶδει βίῳ, πολλῆς εὐκολίας οὐσης ταῖς ὑψηλοτέραις ἀσχολαῖς παρεδρεύειν ἀπερισπάστως. Καὶ ἐπειδὴ καθ' ἑαυτὴν πῶς ἀργότερα πρὸς τὸ πείθειν ἐστὶν ἡ συμβουλή, καὶ οὐκ ἂν τις ῥάδιως ὑπαγάγοιτό τινα ψιλῶ τῷ λόγῳ πρὸς τὴν ὠφελούτων ἐγκελευόμενος, εἰ μὴ πρότερον ἀποσεμνύνειεν ἐκεῖνο, πρὸς ὃ τὸν ἀκροατὴν παρορμᾷ· τούτου χάριν ἀπὸ τῶν ἐγκωμίων τῆς παρθενίας ἀρξάμενος, οὕτως εἰς τὴν συμβουλήν καταλήγει. Μᾶλλον δὲ πῶς τοῦ ἐν ἐκάστῳ καλοῦ, καὶ διὰ τῆς παραθέσεως τῶν ἐναντίων φανερούμενου, ἀναγκαιῶς καὶ τῆς δυσχερείας τοῦ κοινοτέρου βίου μνήμη τις γέγονεν. Εἴτα εὐμεθόδως ὑπογραφή τις παρειστήθη τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν βίου, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι τούτου τυχεῖν τὸν ἐν κοσμητικῇ δυνάμει φροντίζον, κατεσκευάσθη. Τῆς δὲ σωματικῆς ἐπιθυμίας ἀργούσης ἐν τοῖς ἀποταξαμένοις, ἀκολούθως ἐπεζητήθη τί τὸ ἀληθῶς ἐπιθυμητόν. Οὗ χάριν καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐλάβομεν. Τούτου δὲ καθ' ὅσον οἶόν τε ἦν ἐκκαλυφθέντος, ἐφάνη ἀκολούθως καὶ τίνα μέθοδον πρὸς τὸ τυχεῖν τούτου ἐπινοῆσαι τοῦ ἀγαθοῦ. Εὐρέθη τοίνυν ἀληθῆς παρθενία, ἡ παντὸς τοῦ ἐξ ἁμαρτιῶν μολυσμοῦ καθαρεύουσα, πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπίνοιαν ἐπιτηδεύειν ἔχουσα· ὥστε πάντα τὸν διὰ μέσου λόγον, κἂν πρὸς ἑτερά τινα βλέπειν δοκῇ, πρὸς τὸ τῆς παρθενίας συντείνειν ἐγκώμιον. Τὰς δὲ μερικὰς ὑποθήκας τοῦ τοιούτου βίου, ὅσαι τοῖς ἀκριβῶς μετιοῦσι τὴν σεμνότητα ταύτην ἐπετηδεύθησαν, φεύγων τὴν ἀμετρίαν ὁ λόγος· παρέδραμε, καθολικῶς τε διὰ τῶν γενικωτέρων παρ-

Oratio hæc omnis eo spectat, ut, qui ejus vim assequuntur, iis profecto vitæ honestæ, et quæ virtuti maxime conveniat, allatura sit cupiditatem: permultæ enim cum sint, ut divini Apostoli verbo utar, distractiones, quæ communi hominum vitæ impendent; necessario hæc quidem oratio, quasi quosdam sanctioris disciplinæ aditus, atque fores virginalis vitæ rationes constituit: tanquam neque iis, qui in hac vitæ vulgaris societate occupati sunt, facile sit otioso animo se diviniore vitæ institutis tradere, et illis, qui ab omni turbulentæ vitæ consuetudine se removerunt, valde promptum sit ac facile, in gravioribus rerum divinarum studiis sine ulla interpellatione ac libere versari. Et quoniam aliquo modo consilium per se non multam ad persuadendum vim habet, neque qui ad res aliquas utiles et salutares adhortatur, facile quempiam simplici verborum ratione flecit, nisi illud unum ante graviter, et ample exornaverit, ad quod auditorem ipsum impellere studet: propterea oratio hæc, quæ consilio concluditur et terminatur, a virginitatis laudibus exorsa est. Quæ autem cuique rei laus attribuitur, ea quia rerum inter se pugnantium appositione, quasi contentione quadam, illustrior fit, non sine causa a nobis molestiarum, ac difficultatum, quibus humana vitæ afficitur, mentio facta est. Deinde explicatio quædam, et illa quidem brevis est introducta vitæ illius, quæ philosophiæ consentanea est, illudque sane conclusum est, non posse eam vitæ rationem quemquam assequi, qui in humanis negotiis omnino versatur. Sed cum eorum, qui rerum humanarum curam abjecerunt, corporis cupiditas debilitata sit, et quasi languescat appetitio, illud item ordine quæsitum est, quæ a nobis res sit vere appetenda. Cujus rei gratia ab eo qui naturæ nostræ effector est, ipsam appetitionis vim naturamque nos accepimus. Qua quidem re, quoad fieri potuit, plane explicata, neque etiam

præpostere visum est, rationem quamdam, atque viam indagare, qua hoc sane bonum assequeremur. Vera igitur, et solida virginitas cum nullis peccatorum sordibus obsolescat, ea ad hanc ipsam indagatiōem inventa est valde accommodata. Quamobrem quæcunque hac oratione exposita sunt, etsi alio spectare videntur, omnia tamen ad hanc virginalem laudem plane referuntur. Singula enim hujus vitæ præcepta atque instituta, quæ diligenter sunt et accurate exulta ab iis, qui sanctæ vitæ hujus participes sunt, nimiam verborum copiam effugiens, hæc percurrit oratio: ac generatim per communia præcepta adhortatione producta, res singulas ita quodam modo comprehendit, ut neque res ulla necessarias prætereat, neque extra modum vegetur. Cum autem in more atque hominum consuetudine illud positum sit, ut omnes iis potissimum sese studiis dent, quorum laude viros illustres extitisse viderint, necessario qui cœlibatus gloria floruerunt, eos pie commemoravimus. Et quoniam neque rebus narrandis exempla ad virtutis perfectionem tantum quidem momenti habent, quantum certe habet tum vox viva, tum maxime exempla, quæ res salutares gignunt: idcirco jure et merito, hac prope extrema oratione, religiosissimi episcopi, maxime possit hæc ipsa quæ quærimus docere. Mentio autem ejus non nominatim facta est, sed ex quibusdam signis oratio ipsa ostendit eum esse, quem nos significamus: ut ne qui postea in hoc sermone versantur, id consilium iis videatur inutile, si, qui in hanc vivendi viam ingrediuntur, se ad juvenes conferre juberentur. At vero hoc solum hi intuendo, nempe qualem esse deceat hujus vitæ moderatorem, deligant eos sibi duces, qui munere ac benignitate Dei instituti sunt, ut honestæ vitæ hujus rationibus præsent: ita enim aut invenient id quod quærunt; aut, quale hoc esse debet non ignorabunt.

CAP. I.

• *Omni laude præstantior virginitas.*

Augusta illa virginitatis quædam quasi facies, quæ cum in pretio est apud omnes qui de bono sincere judicent, tum iis solis contingit, quibus ad præclarum hoc studium Dei gratia benigne opituletur, vel ex nomine quo compellatur, insignem laudem habet: nam incorruptum, quæ vox in virginitate de multorum consuetudine dicitur, ejus integritatem significat. Itaque ex eo nomine quod tantumdem valeat, intelligere est hujus doni præstantiam: siquidem, cum multa sint quæ cum virtute gerantur, solum hoc incorrupti appellatione ornatum est. Sin autem beneficium hoc Dei Optimi Maximi etiam prædicandum est, sufficet ad ejus commendationem divinus Apostolus, qui paucis verbis omnem laudum amplificationem obscuret, sanctam atque inculpatam eam appellans, quæ hoc munere ornata sit. Quod si enim augustæ hujus virginitatis ea est perfectio, ut inculpatus ac sanctus efficiare: eæ autem voces proprie ac primo ad incorrupti Dei gloriam usurpantur: equaniam major esse potest laus virginitatis, quam ostendi eam iis rebus castorum suorum arcanorum participes quasi deos efficere, ut socii quidam sint gloriæ solius vere sancti atque inculpati Dei, necessitudine cum eo puritate atque integritate contra-

αγγελμάτων προσαγαῶν τὴν παραινέσιν, ἐμπριελλῆς τρόπον τινὰ τὰ καθέκατον ὡς μήτε τι παρδεῖν τῶν ἀναγκάλων, καὶ τὴν ἀμετρίαν φυλέξισθαί. Ἔθους δὲ πᾶσιν βντος, προθυμότερον ἀντίπαρδάνεσθαι παντὸς ἐπιτηδεύματος, εἰ τινὰς ἐν ἐκείῃ προσηδοκίμησαντας ἴδοι, ἀναγκάλως καὶ τῶν ἐν ἀταμίᾳ διαλαμφάντων ἀγίων μνήμην ἐποίησάμεθα. Καὶ ἐπειδὴ μὴ τοσοῦτον τὰ ἐν τοῖς διηγήμασιν ὑποδείγματα δύναται πρὸς κατόρθωσιν ἀρετῆς, ὅσον ἡ ζῶσα φωνή, καὶ τὰ ἐνεργούμενα τῶν ἀγαθῶν ὑποδείγματα· ἀναγκάλως πρὸς τῷ τέλει τοῦ λόγου, τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου καὶ Πατρὸς ἡμῶν ἐπεμνήσθημεν, ὡς μόνου δυνατῶς ἔχοντος τὰ ταῦτα παιδεύειν. Ἡ δὲ μνήμη οὐκ ἐπ' ὀνόματι γέγονεν, ἀλλὰ διὰ τινων γνωρισμάτων τὸ ἐκείναι εἶναι τὸν δηλούμενον ὁ λόγος ἠνέξατο· ἵνα μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα καθομιλοῦσι τῷ λόγῳ ἀνόνητος ἡ συμβουλή εἶναι δόξη, τῷ παρελθόντι τὸν βίον προσηκοῦν τὸς νέους ἐγκλεουσα· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλεπόντες μόνον, οἷον εἶναι προσηκοῦν τὸν τοιοῦτου βίου καθηγητὴν, ἐκλέγωνται ἑαυτοῖς εἰς ὁδηγίαν τοῖς ἀεὶ παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος εἰς προστασίαν τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας ἀναδεικνυμένοις· ἡ γὰρ εὐρήσους τὸν ζητούμενον, ἢ οἷον χρῆ εἶναι οὐκ ἀγνοήσους.

et Patris nostri meminimus, quasi unus omnium

et Patris nostri meminimus, quasi unus omnium

ΚΕΦΑΛ. Α'.

C

• *Ὅτι κρείττω ἐγκωμίων ἢ παρθενία.*

Τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας εἶδος, ὃ πᾶσι μὲν τίμιον ἔστι τοῖς τὸ καλὸν ἐν καθαρότητι κρίνουσι· παραγίνεται δὲ μόνοις οἷς ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εὐμενῶς πρὸς τὴν ἀγαθὴν ταύτην ἐπιθυμίαν συναγωνίσῃται αὐτῶν· μὲν ἔχει τὸν πρέποντα ἔπαινον, ἀπὸ τῆς προσηγορίας τῆς συνονομαζομένης αὐτῆς. Τὸ γὰρ ἀφθόρον κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν πολλῶν ἐπὶ τῆς παρθενίας λεγόμενον, σηματοικὸν ἔστι τῆς ἐν αὐτῇ καθαρότητος. Ὅστε διὰ τοῦ ἰσοδυναμοῦντος ὀνόματος ἔστιν ἐπιγινώσκειν τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τοιοῦτου χαρίσματος, εἰς πολλῶν ὄντων τῶν κατ' ἀρετὴν ἐπιτελουμένων, μόνου τοῦτο τῆ ἐπαινωμένης τοῦ ἀφθάρτου τετίμηται. Εἰ ἔτι χρῆ καὶ δι' ἐγκωμίων ταύτην τοῦ Μεγάλου Θεοῦ δωρεὰν ἀποσεμνύνειν, ἀρκεῖ πρὸς εὐφημίαν αὐτῆς ὁ θεὸς Ἀπόστολος, δι' ὀλίγων ῥημάτων πᾶσαν ἐγκωμίων ὑπερβολὴν ἀποκρύψας, ὡς ἀγίαν καὶ ἀμωμὴν τὴν κεκοσμημένην διὰ τῆς χάριτος ταύτης ὠνόμασεν. Εἰ γὰρ τὸ κατόρθωμα τῆς σεμνῆς ταύτης παρθενίας, ἔστι, τὸ ἀμωμὸν τινὰ γενέσθαι καὶ ἅγιον· ταῦτα ἔτι τὰ ὀνόματα κυρίως καὶ πρώτως εἰς δόξαν παραλαβάνεται τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ· τίς μείζων ἔπαινος παρθενίας, ἢ τὸ ἀποδειχθῆναι διὰ τούτων θεοποιεῖσθαι τρόπον τινὰ τοῖς τῶν καθαρῶν αὐτῆς μυστηρίων μετεσχρότας, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοῖς κοινωνοὺς τῆς δόξης τοῦ μόνου ὡς ἀληθῶς ἀγίου καὶ ἀμωμοῦ Θεοῦ,

διὰ καθαρότητος αὐτῶν καὶ ἀφθαρσίας οικειουμένων. Ἄ ἄνθρωποι δὲ μακροὺς ἐπαίλους ἐν διεξοδικαῖς κατατείνουσι λόγοις, ὡς διὰ τούτων προσθήσονται ἐν τῷ θαύματι τῆς παρθενίας, λελήθασιν ἑαυτοὺς, κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἐναντιούμενοι τῷ ἰδίῳ σκοπῷ δι' ὃν ἐξαιρῶσιν εἰς μέγεθος, ὑποπιπτον ποιοῦντες διὰ τῶν ἐγκωμίων τὸν ἔπαινον. Ὅσα γὰρ ἐν τῇ φύσει τὸ μεγαλεῖον ἔχει, οἰκοθεν τὸ θαῦμα ἐπάγεται, οὐδὲν τῆς ἐκ τῶν λόγων συνηγορίας δέουσα· καθάπερ ὁ οὐρανός, ἢ ὁ ἥλιος, ἢ ἄλλο τι τῶν τοῦ κόσμου θαυμάτων· τοῖς δὲ ταπεινοτέροις τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀντὶ ὑποβάθρας ὁ λόγος γινόμενος, μεγέθους τινὰ φαντασίαν διὰ τῆς τῶν ἐπαίνων περιουσίας προστίθισιν. Ὅθεν πολλάκις τὸ ἐκ τῶν ἐγκωμίων κατασκευαζόμενον θαῦμα, ὡς σεσοφισμένον καθυποπιτεύεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἐπαῖνος δὲ μόνος ἰκανός τῆς παρθενίας ἔστι, τὸ κρεῖττον τῶν ἐπαίνων εἶναι τὴν ἀρετὴν ἀποφῆσθαι, καὶ τῷ βίῳ θαυμάσαι μᾶλλον ἢ τῷ λόγῳ τὴν καθαρότητα· ὁ δὲ ὑπόθεσιν ἐγκωμίων ταύτην ὑπὸ φιλοτιμίας ποιούμενος, ἔοικε τὴν σταγόνα τῶν οἰκίων ἰδρωτῶν ἀξιόλογον εἰς προσθήκην νομίζειν τῷ ἀπείρῳ πελάγει γενήσεσθαι, εἴγε ἀνθρωπίνῳ λόγῳ δυνατόν εἶναι τὴν τοσούτην χάριν ἀποσεμνύναι πεπίστευκεν. Ἡ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀγνοεῖ, ἢ δὲ ἐπαινεῖ οὐκ ἐπίσταται.

posse illustrari atque ornari. Aut enim is suarum virium ignarus est, aut id quod laudat non intel-
ligit.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Ὅτι Ἰδιον τῆς θείας τε καὶ ἀσωμάτου φύσεως κατόρθωμά ἐστιν ἡ παρθερία.

Συνέσεως γὰρ ἡμῖν χρεῖα πολλῆς, δι' ἧς ἔστι γινώσκειν τὴν ὑπερβολὴν τῆς χάριτος ταύτης, ἥτις συνεπινοεῖται μὲν τῷ ἀφάρτῳ Πατρὶ· ὁ δὲ καὶ παράδοξον, ἐν Πατρὶ παρθερίαν εὐρίσκεισθαι, τῷ τε Υἱὸν ἔχοντι, καὶ δίχα πάθους γεννήσαντι· τῷ δὲ Μονογενεῖ Θεῷ τῷ τῆς ἀφθαρσίας χορηγῷ συγκαταλαμβάνεται, ὁμοῦ τῷ καθαρῷ καὶ ἀπαθεί τῆς γενήσεως αὐτοῦ συνεκλάμψασα. Πάλιν τὸ ἴσον παράδοξον, Υἱὸς διὰ παρθερίας νοούμενος. Ἐνθεωρεῖται δὲ ὡσαύτως καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φυσικῇ καὶ ἀφάρτῳ καθαρότητι. Τὸ γὰρ καθαρὸν καὶ ἀφάρτον ὀνομάσας, ἄλλῃ ὀνόματι τὴν παρθερίαν ἐσήμανας. Πάση δὲ τῇ ὑπερκοσμίῳ φύσει συμπολιτεύεται, διὰ τῆς ἀπαθείας συμπαροῦσα ταῖς ὑπερεχούσαις δυνάμεσιν, οὔτε τινὸς τῶν θείων χωριζομένη, καὶ οὐδενὸς τῶν ἐναντίων προσαπτομένη. Πάντα γὰρ ὅσα καὶ φύσει [καὶ] προαιρέσει πρὸς ἀρετὴν νένευκεν, τῷ καθαρῷ πάντως ἐνωραίζεται τῆς ἀφθαρσίας· καὶ ὅσα πάντα εἰς τὴν ἐναντίαν ἀποκρίκται τάξιν, τῇ ἀποπτώσει τῆς καθαρότητος τοιαῦτά ἐστι καὶ ὀνομάζεται. Τίς οὖν ἐξαρκέσει δύναμις λόγων τῇ τοσούτῃ χάριτι παρισωθῆναι; Ἡ πῶς οὐ φοβεῖσθαι χρὴ, μὴ διὰ τῆς τῶν ἐπαίνων σπουδῆς λυμῆνται τις τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀξιώματος, ἐλάττω τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν τῆς προελημμένης τοῖς ἀπροαταῖς ἐμποίησας; Οὐκοῦν καλῶς ἔχει, τοὺς μὲν ἐγκωμιαστικούς λόγους ἐπὶ ταύτης ἔῃν, ὡς ἀμήχανον ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς ὑποθέσεως συνεπᾶραι τὸν λόγον· ὡς καὶ ἔστι δυνατόν ἀεὶ μεμῆσθαι τοῦ θεοῦ χαρίσματος, καὶ ἐπὶ

A benda. Quicunque vero longius orationis digressionibus hujus rei latius explicant laudes, quasi ex hoc aliquid admirabili huic virginali studio sint addituri, hi profecto mihi seipsos ignorare videntur, cum suæ sententiæ magnopere ipsi repugnent: quibus enim encomiis se rei magnitudinem amplificare arbitrantur, iisdem suspectam faciunt laudem. Nam quæ natura excellunt, admirationem secum afferunt, neque orationum patrocinio indigent: qualia sunt cælum, sol, cæteraque id generis, quæ in omni cælo, et terra aliquid admirabile habent: humilioribus autem studiis oratio pro fundamento proposita aliquam magnitudinis opinionem laudum artificio adjungit. Itaque fit plerumque ut admiratio quæ encomiis comparatur, veluti commentitia ab hominibus suspecta habeatur. Ergo hæc laus virginittatis egregia est, ut scilicet statuatur quis virtutem ipsam omni esse laude præstantiorem, atque ex ipso potius vitæ genere, quam ex aliqua oratione castitatem suspiciat atque admiretur; nam qui in hoc virginittatis laudandæ argumento gloriæ cupiditate adductus versatur, non ab eo plane disimilis est qui aliquam sudoris sui stillam, quam is magni faciat, immenso mari puti fore additamentum, si modo hominum sermone crediderit tantum munus virium ignarus est, aut id quod laudat non intel-

CAPUT II.

Divinæ et incorporeæ naturæ proprium, et perfectum virginittatis officium.

Intelligentia non parva egemus, ut cognitionem capere possimus hujus excellentis gratiæ, quæ cum incorrupto patre comprehenditur. Res admirabilis est, atque inusitata, ut virginittas in Patre inveniat, qui et Filium habet, et Filium absque affectu genuit. Cum unigenito autem Deo, qui omnis pudicitæ, et incorruptæ virginittatis auctor est, simul cognoscitur, cum in ejus pudica, atque incorrupta generatione pariter eluxerit. Rursusque mirum æquæ est Filium in virginittate comprehendi. Eademque ratione in Spiritus sancti naturali atque incorrupta puritate spectantur. Cum enim purum nominas, atque incorruptum, virginittatem alio nomine significas: quæ in universa denique cælesti natura simul versatur, quia cum ab affectibus vacua sit, sublimibus illis potestatibus inhæret. Neque vero, etsi a nullis rebus divinis sejuncta est virginittas, contrariis tamen est rebus adjuncta. Cuncta enim, quæ et natura et consilio ad virtutem propensa sunt, omnino incorruptæ virginittatis, pudicitæque splendore decorantur; quæ vero in contrariam virtutis partem proclivia feruntur, castittatis lapsu ea talia et sunt, et nominantur. Quamobrem quæ tanta erit dicendi facultas et copia, quæ tam magni muneris dignitatem laudibus æquare possit? Quove pacto non pertimescendum, ut ne studio laudum quis dignitatis amplitudinem lædat, si minorem iis, qui audiunt, quam ipsi antea conceperant, opinio-

nem in laudando afferat? Præclare itaque agitur, si quæ in alicujus rei laudibus versantur orationes, in hac prætereantur: quasi difficile sit orationis vim et copiam comparare, quæ gravissimo huic argumento respondeat: quemadmodum contra illud facile est, divinum hoc munus perpetua memoria colere, atque id bonum in ore semper habere, quod incorporæ divinæque naturæ proprium quidem ac præcipuum est; Dei tamen benignitate iis etiam, qui e carne et sanguine effecti hujus vitæ usura fruuntur, datum et tributum est, ut virginitas quasi manum munditiæ participationem porrigens, hominum naturam vitiosa affectione abjectam rursus erigat, et ad cælestium contemplationem perducatur. Ob eam enim causam mihi Dominus noster Jesus Christus, a quo veluti fonte quodam omnis castimonia manat, non nuptiarum via quæsitæ, in hanc vitam ingressus videtur, ut ex eo modo, quo carnem humanam assumpsit, admirabile hoc, et magnum plane mysterium patefieret: quoniam, quæ Dei adventum demonstraret, sola castitas idonea est: quam aliter perfecte omnino prestare nemo potest, nisi qui ab omni carnis affectu se etiam atque etiam totum averterit. Quod enim in Mariæ Virginis inviolatæ corpore effectum est, perfecta Christi divinitate, quæ in ipsa Virgine eluxerat: hoc ipsum in omni animo contingit, qui sit castitate ornatus, rationemque ducem in virginali vita sequatur. Quoniam non amplius, ut corporis humani formam habitumque induat, venturus est Dominus; non enim etiam novimus, inquit, secundum carnem Christum; sed in spiritu veniet, et Patrem secum ducet, ut quodam loco testatur Evangelium. Quoniam igitur tanta vis virginitatis est, ut et in cælis apud spirituum Patrem maneat, et cum cælestibus illis mentibus una exsulet, et salutem humanam attingat; cumque Deum ipsum sua vi ad humanæ vitæ communionem ducat, hominemque rursus ad cælestium rerum cupiditatem excitet; atque adeo hominum cum Deo familiaritatis vinculum quoddam hæc cum sit; et ea, quæ vicissim natura valde distant, ipsa concilians in consensum concordiamque redigat: quæ dicendi vis inveniri posset, quæ mirabilis hujus rei magnitudinem assequatur? Sed quia absurdum plane est mutarum rerum, et earum, quæ sensu carent, similem se esse videri, e duobusque alterum est, ut aut quis virginales laudes non agnovisse videatur, aut ad harum cognitionem non commotum se neque affectum ostenderit: nos hoc ipso de genere toto pauca quædam commemorare proposuimus, quoniam illius, qui nobis præcepit, imperio omnibus in rebus parendum erat. Neque vero magnificam verborum ostentationem quis a nobis requirat: quandoquidem etiam si nos expeteremus hoc fortasse nobis, id orationis generis negligentibus, præstare non liceret. Sin autem facultas nobis hujus ostentationis, quæ generatim minus expedit, inesset, in concionum genere eam approbari, hoc nos antiquius habuimus. Nam qui ratione præditus est, ei potissimum quærendum esse arbitror, non quibus rebus maximam præter cæteros admirationem sui excitaverit, sed quibus cum sibi, tum cæteris adjumentum sit allaturus.

Α γλώττης ἔχειν το ἀγαθόν, ὅπερ ἴδιον μὲν τῆς ἀματῶτος φύσεώς ἐστι καὶ ἐξαιρετὸν ὑπὸ φιλανθρωπίας δὲ Θεοῦ, καὶ τοῖς διὰ σαρκὸς καὶ αἵματος λαχοῦσι τῆ ζῶην ἐχαρίσθη, ἵνα καταβληθεῖσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπὸ τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως, ὡς περ τινὰ χεῖρα τὴν τῆς καθαρότητος μετουσίαν ὀρέξασα, πάλιν ἐρθώσῃ, καὶ πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν χειραγωγῆσθαι. διὰ τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τὴν πηγὴν τῆς ἀφθαρσίας, αἰτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, μὴ διὰ γὰρ εἰσελθεῖν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ἐνδείξῃται: διὰ τοῦτο τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον, ὅτι Θεοῦ παρουσίαν καὶ εἰσοδὸν μόνῃ καθαρότης ἰκταῖ ἐστὶ δεῖξασθαι: ἦν ἄλλως οὐκ ἐστὶ πρὸς ἀκρίθειαν πᾶσαν κατορθωθῆναι, εἰ μὴ παντελῶς τις ἑαυτὸν τῶν σαρκικῶν παθημάτων ἀλλοτριώσῃεν. Ὅπερ γὰρ ἐν τῇ ἀμείνωτῳ Μαρίας γέγονε σωματικῶς, τοῦ πληρώματος τῆς θεότητος ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τῆς Παρθενῆς ἐκλάμψαντος: τοῦτο καὶ ἐπὶ πάσης ψυχῆς κατὰ λόγον παρθενοῦσης γίνεται. Οὐκέτι σωματικὴν ποιούμενον τοῦ Κυρίου τὴν παρουσίαν οὐ γὰρ γινώσκωμεν ἔτι, φησὶ, κατὰ σάρκα Χριστὸν: ἀλλὰ πνευματικῶς εἰσοικιζόμενον, καὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ συνεισάγοντος, καθὼς φησὶ που τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐπεὶ οὖν τῆ σαυτῆ ἐστὶ τῆς παρθενίας ἡ δύναμις, ὡς καὶ ἐν ταῖς οὐρανοῖς παρὰ τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων μένει, καὶ μετὰ τῶν ὑπερκοσμίων χορεύειν δυνάμεων, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐφάπτεσθαι: τὸν μὲν Θεὸν δι' ἑαυτῆς πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κοινωνίαν κατάγουσα, τὸν δὲ ἀνθρώπον ἐν ἑαυτῇ πρὸς τὴν τῶν οὐρανίων ἐπιθυμίαν πτεροῦσα, καὶ οἰονεὶ σύνδεσμός τις γινομένη τῆς ἀνθρωπίνης πρὸς τὸν Θεὸν οὐκείσεως, τὰ τοσοῦτον ἀλλήλοις ἀφεστώτα τῇ φύσει, τῇ παρ' ἑαυτῆς μεσιτείᾳ εἰς συμφωνίαν ἀνάγουσα, τῆς ἀν εὐρεθείῃς δυνάμεις λόγων συνανιούσα τῷ θαύματι: Ἄλλ' ἐπειδὴ ἄποπον παντελῶς ἀφώνους ἢ ἀνασθητῶς ὁμοιον φαίνεσθαι, καὶ τῶν δύο τὸ ἕτερον, ἢ μὴ ἐεγνωκέναι δοκεῖν τὰ τῆς παρθενίας καλὰ, ἢ ἀπληκτον καὶ ἀκίνητον πρὸς τὴν τῶν καλῶν αἰσθησιν ἐπιειχθῆναι: βραχέα τινὰ περὶ αὐτῆς εἰπεῖν, διὰ τὸ δεῖν ἐπιπᾶσι πείθεσθαι τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπιτάξαντος ἡμῶν προεθυμῆθημεν. Μηδεὶς δὲ τοὺς κομπωδεστέρους παρ' ἡμῶν ἐπιζητεῖτω τῶν λόγων: ἐστὶ μὲν γὰρ οὐδὲ βουλομένοις ἡμῖν ἴσως δυνατόν τὸ τοιοῦτον, ἀμειψήτοις οὖσι τῆς τοιαύτης λέξεως. Εἰ δὲ καὶ παρὶ τοῦ κομπάζειν ἡ δύναμις, οὐκ ἂν τοῦ κοινῆ λυσισιλοῦντος τὸ ἐν ἄλλοις εὐδοκιμῆσαι προετιμῆσμεν. Ζητεῖν γὰρ ἐξ ἀπάντων οἶμαι δεῖν τὸν γε νοῦν ἔχοντα οὐκ ἐξ ὧν ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς θαυμασθήσεται, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ὠφελῆσειεν.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

A

CAPUT III.

*Μνήμη τῶν ἐκ τοῦ γάμου δυσχερῶν, καὶ ἐνδει-
ξις τοῦ τὸν γεγραφέτη τὸν λόγον μὴ ἀγαμοῦ
εἶναι.*

Εἶδος πῶς οἶόν τε ἦν κάμοι τι γενέσθαι πλέον ἐκ
τῆς τοιαύτης σπουδῆς· ὡς μετὰ πλείονος ἂν τῆς
προθυμίας τὸν περὶ τούτων πόνον ἀνεστησάμην, εἴ-
περ κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετασχεῖν
τῶν ἐκ τοῦ ἀρότρου καὶ ἀλοητοῦ γεννημάτων, ἐφιλο-
πόνουν τὸν λόγον. Νυνὶ δὲ τρόπον τινὰ ματαία καὶ
ἀνόνητος ἡ γνώσις ἐμοὶ τῶν τῆς παρθενίας καλῶν,
ὡς τῷ βοῖ τὰ γεννήματα, τῷ μετὰ κημῶν ἐπιστρέ-
φομένῃ τὴν ἄλωνα· ἢ ὡς τῷ διψῶντι τὸ ἀπορρέον
τῶν κρημνῶν ὕδωρ, ὅταν ἀνέφικτον ἦ. Μακάριοι δὲ
οἷς ἐν ἐξουσίᾳ τῶν βελτιῶνων ἐστὶν ἡ αἰρεσις, καὶ

οὐκ ἀπετειχίσθησαν τῷ κοινῷ προληφθέντες βίῳ, καθά-
περ ἡμεῖς οἶδόν τινα χάσματι πρὸς τὸ τῆς παρθενίας
καύχημα διειργόμεθα, πρὸς ἣν οὐκ ἔστιν ἐπανελθεῖν
ἔτι τὸν ἀπαξ τῷ κοσμικῷ βίῳ τὸ ἔχνος ἐναπερεί-
σαντα. Διὰ τοῦτο θεαταὶ μόνον τῶν ἀλλοτρίων ἔσμεν
καλῶν ἡμεῖς, καὶ μάρτυρες τῆς ἐκατέρων μακαριό-
τητος· κἀν τι δεξιὸν περὶ παρθενίας νοήσωμεν, ταύ-
τὸν πάσχομεν τοῖς ὀφιοποιῖς τε καὶ ὑπηρέταις, οἱ
τὴν ἐπιτραπέζιον τῶν πλουσίων τρυφήν ἄλλοις ἡδύ-
νουσιν, οὐδενὸς αὐτοὶ τῶν παρεσκευασμένων μετ-
έχοντες· ὡς μακάριον γε ἂν ἦν, εἰ μὴ οὕτως εἴγε,
μηδὲ τῇ ὑστεροβουλίᾳ τὸ καλὸν ἐγνωρίσαμεν. Νυνὶ
δὲ ζηλωτοὶ μὲν ὄντως, καὶ πάσης εὐχῆς καὶ ἐπιθυ-
μίας ἐπέκεινα πράττοντες, οἷς ἡ δύναμις τῶν ἀπο-
λαύσεων τῶν ἀγαθῶν τούτων οὐκ ἀποκλείεται.

C
Ἡμεῖς δὲ καθάπερ οἱ τῇ πολιτείᾳ τοῦ πλούτου τὴν
ἐαυτῶν παραθεωροῦντες πενίαν, πλεῖον ἀνιῶνται τοῖς
παροῦσι καὶ δυσχεραίνουσι· τὸν αὐτὸν τρόπον ὅσῃ
πλέον τὸν τῆς παρθενίας πλούτον ἐπιγινώσκωμεν,
τοσοῦτῃ μᾶλλον οἰκτείρομεν τὸν ἄλλον βίον, διὰ τῆς
τῶν βελτιῶνων παρεξέτασσεως, οἷον καὶ ἔσον πτωχεύει
καταμαθάνοντες. Οὐ λέγω μόνον ὅσα ὑστερον τοῖς
κατ' ἀρετὴν βελιωκόσιν ἀπόκειται, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῆς
παρούσης ἐστὶ ζωῆς. Εἰ γάρ τις ἀκριδῶς ἐξετάζειν
ἔθελαι τοῦ βίου τούτου τὸ πρὸς τὴν παρθεναὶν δικά-
φορον, τοσαύτην εὐρήσει τὴν διαφορὰν, ὅση σχεδὸν
πρὸς τὰ οὐράνια τῶν ἐπιγείων ἐστίν· ἔξεστι δὲ γνῶ-
ναι τὴν τοῦ λόγου ἀλήθειαν, αὐτὰ διασκεψάμενους τὰ
πράγματα. Πόθεν δέ τις ἀρξάμενος ἐπαξίας ἂν τὸν
βαρὺν τούτου ἐκτραγηθήσειεν; Ἡ πῶς ἂν τις τὰ
κοινὰ τοῦ βίου ὑπ' ἄνθι ἀγάγοι κακὰ, ἀ πάντες μὲν
οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς πείρας γινώσκουσιν, οὐκ οἶδα
δὲ ὅπως ἐν αὐτοῖς τοῖς εἰδόσιν αὐτὰ λανθάνειν ἢ φύ-
σις ἐμηχανήσατο, ἐκουσίως τῶν ἀνθρώπων ἐν οἷς
εἰσινα ἀγνοοῦντων; Βούλει ἀπὸ τῶν ἡδίστων ἀρξώ-
μεσθαι; Οὐκοῦν ἐν τῷ κερφαλίῳ τῶν ἐπὶ γάμῳ σπου-
δαζομένων τὸ κεχαρισμένης ἐπιτυχεῖν ἐστὶ συμβιῶ-
σεως. Καὶ δὴ ταῦθ' οὕτως ἐχέτω, καὶ διὰ πάντων
μακαριστῶς ὑπογεγράφθω ὁ γάμος· γένος εὐδόκιμον,
πλοῦτος ἀρκῶν, ἡλικία συμβαίνουσα, τῆς ὥρας αὐτὸ
τὸ ἀνθος, φίλτερον πολὺ, καὶ οἶόν ἐστιν ἐν ἐκατέρῃ
ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ὑπονοεῖσθαι· γλυκεῖα ἐκεῖνη φιλο-
νεικία τὸ ἑαυτὸν βούλεσθαι νικᾶν ἐν τῇ ἀγάτῃ ἐκά-

*Commemoratio difficultatum, ac molestiarum, quæ
e nuptiis existunt : qua in re demonstratur item
is, qui orationem hanc conscripsit, cælebs non
fuisse.*

Utinam aliquo modo fieri posset, ut ex hoc stu-
dio mihi quoque aliquid amplius contingeret, quo
propensiore animi voluntate, ego in hoc studii
genere laborem posuissem : quoniam si ea spe
ducerer, ut, quemadmodum litteris proditum est,
frugum quæ ex aratione tritura percipiuntur,
partem ego quoque aliquam ferrem ; accurate
sane in hac oratione elaborassem. Nunc vero
mihi virginalium laudum cognitio quodam modo
inanis est ac minime fructuosa, quales solent esse
terræ fruges bovi, qui ore frenis impedito ad
aream convertitur : id quod accidit item ei qui
aquam sicut e præruptis saxis defluentem, neque
eam capere potest. Præclare quidem cum iis agi-
tur, quibus integrum et liberum est meliora deli-
gere : quippe cum communi se vitæ dederint,
quasi vallo aliquo circumsepti non tenentur :
quemadmodum nos, qui veluti quodam terrarum
hiatu prohibemur, quominus ad banc virginalium
gloriam accedamus, quam attingere illis amplius
non licet, qui in humanæ vitæ curriculo vesti-
gium semel impresserint. Quare nos alienari
laudum spectatores, beatæque aliorum vitæ tes-
tes, licet magnum aliquid, et præclarum de vir-
ginitate cogitemus : tamen idem nobis contingit,
quod conditoribus administrisque convivii usu
venire solet, qui conquisitissimis cibis ad alio-
rum voluptatem divitum mensas condiunt ; ipsi
vero earum rerum, quæ apparatus sunt, nullam
omnino partem habent : quam beati essemus,
nisi res ita se haberet, neque nos præpostero
consilio seroque malum cognosceremus. Certe
hujusce laudis hi æmulationem revera profitentur,
ac plus sane, quam cupiunt et optant, illi qui-
dem agunt, quibus ad bona hæc perfrendenda
non est obstructus aditus. Nos vero jam in ea
porro conditione sumus in qua ii, qui divitiarum,
atque opum amplitudine suam cum ipsi
contemplantur paupertatem, majores ex rerum
suarum statu sibi struunt sollicitudines, vehe-
mentiusque torquentur : ita nos quo magis virgi-
nitatis divitias cognoscimus, eo gravius, rebus
melioribus indagatis, aliud vitæ genus lugemus ;
cum animadvertamus quibus quantisque bonis ca-
reat, neque iis solum, quæ illos manent, qui ho-
neste casteque vixerunt, sed illis etiam quæ
hujus vitæ propria sunt. Si quis enim diligenter
exquirere velit, quæ sit hujus a virginali vita
dissimilitudo, tantam profecto inveniet, quanta
ferme est terrenarum rerum a cælestibus : hujus-
que orationis veritatem cognitam, exploratamque
ii habere possunt, qui res ipsas ratione animo-
que lustraverint. Unde igitur quis initium fa-
ciendo, acerbam hanc vitam tragice satis deplo-

raret? Aut quomodo hæc communia vitæ incommoda ob oculos poneret, cum ex usu satis hæc ipsa omnes intelligant? Ac nescio quomodo natura effecit, ut hæc ipsa ignota sint iis, qui ea perspicunt, cum homines, in quibus hæc res insunt, ultro ignorent. Sed lubetne ut a rebus jucundissimis exordiamur? Igitur rerum omnium quas in nuptiis homines expetunt, caput illud est, ut convictum, vitæque societatem jucundissimam assequantur. Atque hæc quidem ita habeant, nuptiæque omni ex parte quam beatissimæ describantur: generis nobilitas, divitiarum satis, apta utriusque ætas, pulchritudinis flos, charitas summa, et quanta maxima cogitari potest utriusque erga alterum: dulcis illa contentio, cum alter alterum in amore studet vincere. Accedant ad hæc gloria, opes, potentia, splendor, et omne denique, quod addi lubet. Autam tu velim videas ægritudinem quamdam, quæ sensim hominem conficit, unaque necessario iis rebus inest, quæ in bonis numeratæ sunt.

Prætereo invidiam, quæ concitatur in eos solet, qui gloriæ assecuti sunt splendorem, neque commemoro, quam facile hominum insidiis illud expositum sit, cum quis in vita rebus secundis uti videtur, quamve paratus sit omnis, cui honorum æquatio non contingit, naturale quoddam odium habere in eum, qui plus adeptus est: atque propterea iis, qui optima animi constitutione esse videntur, propter suspicionem quamdam molestiarum plus vita hæc, quam voluptatum affert. Missa hæc facio, quasi contra eos omnis languescat invidia. At non facile invenire quempiam licet, in quo hæc duo simul convenerint, ut secundioribus, quam multi, rebus utatur, et invidiam declinet. Sed tamen faciamus esse ut ab his omnibus, si videtur, vacua sit, et libera hominum vita; videamusque an fieri possit, ut qui hoc secundo rerum cursu utuntur, tranquillo rectoque animi statu sint. Quid igitur erit, inquires, quod molestiam afferat, nisi florentissimos homines attigerit invidia? Hoc ipsum dixerim, cum illorum vita omnibus circumfluit bonis, quod est doloris incitamentum. Nam quam diu homo res mortales est, et caduca; sepulcraque eorum, a quibus ortus est intuetur; si paululum modo rationis est particeps, in dolore est, qui cum hac vita conjunctus separari et avelli non potest. Nam assidua, quotidianaque mortis exspectatio nullis certis, neque definitis signis cognita, sed propter incertos casus semper, veluti præsens, porterreffiiciens, hanc vitæ jucunditatem perpetuo turbat, atque rerum, quæ sperantur, metu lætitiis omnes pervertit. Si enim fieri posset, ut ante periculum rerum, quas postea quis est expertus, disceret; aut aliqua alia conjectura is, qui in hac vita versatur, res perspicere posset, quantus profecto fieret illorum concursus, qui ad virginitatem a nuptiis confugerent? Quanta cautio provisioque animi adhiberetur, ut inexplicabilibus iis laqueis nunquam se irretissent, quorum difficiles nodos non potest alius accurate cognoscere, nisi qui retibus ipsis illaqueatus tenetur? Cerneret enim, si hoc tamen sine periculo liceret, multam rerum inter se dissimilium perturbationem, risum luctu admistum, mœrorem cum lætitiis confusum, semperque iis, qui nati sunt, propter spes, quas sibi proponunt, mortem impen-

Α τερων. Προσέστω τούτοις δόξα και δυναστεία και περιφάνεια, και πᾶν ὃ τι βούλει. Ἄλλ' ὄρα και τῆ τοῖς ἀπρηθιθμημένοις χρηστοῖς ἀναγκαίως συμπάρουσαν και ὑποσμούχουσαν λύπην.

Οὐ λέγω τὸν τοῖς εὐδοκίμοῦσιν ἐπιφύομενον φόβον, και τὸ, πρόχειρον εἶναι πρὸς ἐπιβουλήν τῶν ἀνθρώπων τὸ δοκοῦν εὐήμερῖν ἐν τῷ βίῳ, και ὅτι καὶ ὁ μὴ ἰσομοιρῶν ἐν τῷ κρείττονι, φυσικὸν τι τῆς τὸν ὑπερέχοντα τὸ μῖσος ἔχει· και διὰ τοῦτο δι' ἰσότητας τοῖς δοκοῦσιν εὐθυμεῖν ὁ βίος ἐστίν, πλείω τῶν ἡδέων τὰ λυπηρὰ παρεχόμενος. Παρήμι ταῦτα, και τοῦ φόβου κατ' ἐκείων ἀργούντος. Καίτις οὐ βῆδιόν ἐστιν εὐρεῖν ὅτε τὰ δύο κατὰ ταῦτα συνηγήθη, και ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς εὐδαιμονεῖν, και διαφεύγειν τὸν φόβον. Πλην ἀλλὰ πάντων τῶν κατὰ τὸν ἐλευθέραν αὐτῶν τὴν ζωὴν, εἰ δοκεῖ, ὑποβῆρα. Καὶ ἴδωμεν εἰ δυνατόν ἐστιν εὐθυμεῖν τοὺς ἐν ταύτῃ διαγόντας εὐήμερα. Τί οὖν ἐσται τὸ λυπηρὸν, ἔρεϊς, εἰ μὴδὲ ὁ φόβος τῶν εὐδαιμονούντων πέφεται; Τοῦτο αὐτὸ φημι τὸ διὰ πάντων αὐτοῖς πᾶν βίον καταγλυκαίνεσθαι, τοῦτό ἐστι τὸ τῆς λύπης ἰσέκκαυμα. Ἔως γὰρ ἀνθρώποι ὡσι, τὸ θνητὸν πᾶσι και ἐπίκρηρον πρᾶγμα, και τοὺς τάφους τῶν ἀφ' ἡ γέγονασι βλέπωσιν, ἀχώριστον ἔχουσι και συνειργμένην τῇ ζωῇ τὴν λύπην, εἰ και μικρὸν μετέωρον τοῦ λογίζεσθαι. Ἡ γὰρ διηνεκῆς τοῦ θανάτου τρεπτοκία, οὐκ ἐπὶ βῆτοῖς; τισι σημεῖοις ἐπιγνωσασμένη, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδηλίαν τοῦ μέλλοντος, πάντα ἐκ ἐνεστηκυῖα φοβούσα, τὴν ἀεὶ παρούσαν εὐφροσύνην συγχέει, τῷ φόβῳ τῶν ἐπιζομένων τὰς εὐθυμίας καταράσσουσα. Εἰ γὰρ ἦν δυνατόν πρὸς τῆς κείρας τῶν πεπειραμένων μαθεῖν, εἰ γὰρ ἐξῆν δι' ἄλλης νόδς ἐπινοίας ἐντὸς τοῦ βίου γενόμενον, ἐποπτεῖν τὰ πράγματα· πόσος ἂν ἦν ὁ δρόμος τῶν αὐτομακίτων πρὸς τὴν παρθενίαν ἀπὸ τοῦ γάμου! πόση φλακῆ και προμήθεια τοῦ μήποτε ἀφύκτους τῆς ἐγκρατηθῆναι, ὡν τὴν δυσκολίαν οὐκ ἐστίν ἄλλως ἢ ἀκριβείας μαθεῖν, μὴ ἐντὸς τῶν ἀρκύων γενόμενον. Εἶδες γὰρ ἂν, εἴπερ ἰδεῖν ἀκινδύτως ἐξῆν, πᾶσι τῶν ἐναντίων τὴν σύγχυσιν, γέλωτα δακρύων ἐκφυρμένων, και λύπην εὐφροσύνης συμμιγμένην πανταχοῦ τοῖς γινομένοις συμπάροντα διὰ τῶν ἐκείων τὸν θάνατον, και ἐκάστου τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐπαπτόμενον. Ὅταν ἴδῃ ὁ νυμφίος τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον, εὐθύς πάντως και ὁ φόβος τοῦ χωρῆσαι συνεισέρχεται· καὶ ἀκούσῃ τῆς ἡδίστης φωνῆς, και τὸ μὴ ἀκούσεσθαι ποτε ἐνηοῖται· και ὅταν εὐφροσύνη τῇ θεωρίῃ τοῦ κάλλους, τότε μάλιστα φρίσσει τῆ προσδοκίαν τοῦ πένθους· ἐὰν τὰ τίμια τῇ κείρῃ και ὅσα παρὰ τῶν ἀνοήτων σπουδάζεται κατασφίξῃ

ἰὼν ὀφθαλμὸν τοῖς βλεφάροις λάμποντα, καὶ ὄφρῶν περιεχυμένην τῷ ὄμματι, καὶ παρῆν ἐν ἡδέει καὶ γλαφυρῷ μειδιάματι, καὶ χεῖλος ἐπηνθισμένον τῷ ρυσικῷ ἐρυθρήματι, κόμην τε χρυσομιγῆ καὶ βαθεῖαν ἰψ ποικίλῃ τῆς ἐμπλοκῆς τῆ κεφαλῆ περιστελλοῦσαν, καὶ πᾶσαν τὴν πρόσωπον ἀγλατὰν ἔκείνην, τότε τάντως, κἂν μικρὸν αὐτῷ προσῆ τοῦ λογίζεσθαι, ἀκείνῳ τῆ ψυχῆ ἔννοεῖ, ὅτι τοῦτο τὸ κάλλος οὐχ ἴσται ποτε διαρρῦν, καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν περιστήσεται, στέα βδελυρά τε καὶ εἰδεχθῆ ἀντὶ τοῦ νῦν φαινομένου γενόμενον, οὐδὲν ἴχνος, οὐδὲν μνημόσυνον, οὐδὲν εἶψανον τοῦ παρόντος ἄνθους ἐπιφερόμενον.

aurali rubore suffusum, comam auro intextam, capitis verticem variis coloribus gemmisque refulentem, et omnem illum denique venustatis splendorem qui ad tempus manet : tum omnino, si vel aululum rationis in eo sit, illud simul mente intuetur, omnem illam venustatem aliquando prorsus interituram esse, ad ossa deformia, turpia ac fœda redactam, amissa pristina specie, nullum utem vestigium, nullum monumentum, nullas hujus floris reliquias asserentem.

Εἰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διανοοῖτο, ἄρα ἐν εὐφροῦνῃ βιώσεται ; ἄρα πιστεύσει τοῖς παροῦσιν αὐτῷ ρηστοῖς, ὡς ἀεὶ παραμένουσιν ; Ἥ δὴλον ἐκ τούτων, ὅτι καθάπερ ἐν ταῖς τῶν ὀνείρων ἀπάταις ἀμνησῆσει, καὶ ἀπίστως πρὸς τὸν βίον ἔξει, ὡς ἄλλοις προσέχων τοῖς φαινομένοις. Συνιεὶς πάντως, περ ἔχεις τινὰ τῶν ὄντων ἐπίσκεψιν, ὅτι οὐδὲν τῶν τῷ βίῳ φαινομένων, ὡς ἔστι φαίνεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπατηλὰς φαντασίας, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἡμῖν ροδεῖκνυσι, διαπαίζων τοὺς ἐλπίσι πρὸς αὐτὸν κενότας· καὶ διὰ τῆς τῶν φαινομένων πλάνης συγελύπτων αὐτὸς ἑαυτὸν, ἕως ἂν ἀθρόως ἐν ταῖς σταθολαῖς ἐλεγχθῆῖ ἄλλο τι ὢν παρὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐλπίδα, τὴν διὰ τῆς ἀπάτης τοῖς ἀνόητοις ἐγγυμένην. Ποῖας οὖν ἡδονῆς ἄξια τῷ ταῦτα λογίζοντι φαίνεται τὰ ἡδέα τοῦ βίου ; Πότε αἰσθήσεται ἰτὰ ἀλήθειαν ὁ ταῦτα φρονῶν, καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἰτῷ παρῆναι χρῆστοις εὐφρανθήσεται ; Οὐκ ἀεὶ τῷ ἰδίῳ τῆς μεταβολῆς παραττόμενος, ἀνεπαίσθητον εἰ τὴν τῶν παρόντων ἀπόλαυσιν ; Ἐὼ σημεῖα, καὶ εἶρους, καὶ κληθόνας, καὶ τοὺς τοιοῦτους λήρους, ἔντα ὑπὸ ματαίας συνηθείας παρατρούμενα, καὶ ἄλλὰ τὸ χεῖρον ὑποπτέουμένα. Ἀλλὰ καιρὸς ὠδίνων ἢ παιῖδα καταλαμβάνει· καὶ οὐχὶ παιδὸς γένεσις, ἀλλὰ θανάτου παρουσία τὸ πρᾶγμα νομίζεται, καὶ νάτος τῆς κνοφορούσης διὰ τοῦ τόκου ἐλπίζεται· ἀλλάκις δὲ καὶ τῆς πονηρᾶς ταύτης μαντείας οὐ ψεύσθησαν, ἀλλὰ πρὶν ἑορτάσαι τὴν γενέθλιον ρτὴν, πρὶν τινος τῶν κατ' ἐλπίδα ἀγαθῶν ἀπογεύσθαι, εὐθύς εἰς θρήνον τὴν χαρὰν μεθηρμόσαντο. τι τῷ φίλτρῳ ζέοντες, ἔτι τοῖς πόθοις ἀκμάζοντες, πῶ τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδίστων λαθόντες τὴν αἰήσιν, ὡσπερ τινὸς ἐνυπνίου φαντασίᾳ, πάντων θέως τῶν ἐν χερσὶν ἐχωρισθησαν. Τὰ δὲ ἐπὶ τούτοις οἶα ; Πορθεῖται μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων ὡς ὑπὸ λεμιῶν ὁ θάλαμος· καλλωπίζεται δὲ ἀντὶ τοῦ θάμου διὰ τοῦ τάφου ὁ θάνατος· ἀνακλήσεις ἐπὶ ἰτων ἀνόνητοι, καὶ μάταιοι χειρῶν κρότοι· ἀναμνήσις τοῦ προτέρου βίου, κατάραι κατὰ τῶν συμβουσιάντων τὸν γάμον, μέμψεις κατὰ τῶν μὴ κλυυτων φιλῶν· ἐν αἰτίᾳ πολλῇ οἱ γονεῖς, ἂν τε περιτες τύχουσιν, ἂν τε καὶ μὴ· ἀγανάκτησις κατὰ τῆς

A dere, ac singula quæ in voluptate posita sunt attingere. Sponsus honestam faciem, et amabilem cum cernit, continuo eum metus invadit, ne a se disjungatur ; cum suavissimam vocem auribus percipiet, ei in mentem statim venit, a se nunquam amplius auditum iri ; formoso et liberali aspectu cum delectatus est, tum luctus exspectationem horret : ac denique quæ adolescentes in pretio et in honore habent, quæve insani expetunt, si ea intuebitur, verbi causa, oculum palpebrarum venustate insignem, supercilium oculi decore circumfusum, genas forma et lepore eleganti affluentes, labrum naturali rubore suffusum, comam auro intextam, capitis verticem variis coloribus gemmisque refulentem, et omnem illum denique venustatis splendorem qui ad tempus manet : tum omnino, si vel aululum rationis in eo sit, illud simul mente intuetur, omnem illam venustatem aliquando prorsus interituram esse, ad ossa deformia, turpia ac fœda redactam, amissa pristina specie, nullum utem vestigium, nullum monumentum, nullas hujus floris reliquias asserentem.

B Si igitur hæc, cæteraque hujusmodi secum quis animo reputarit, num jucunde vivet ? Num in iis quæ ipse bona possidet fiduciam spemque ponet, quasi illa perpetuo maneant ? Nonne ex his exploratum habet, se veluti insomniorum fallacis incertum fore, nihil in iis, quæ ad hanc vitam pertinent, se fidei habiturum, cum in eas res, quæ videntur esse, tanquam in alienas incumbat ? Jam plane intelligis, si rerum, quæ sunt, aliquam rationem tenes, nihil eorum quæ in hac vita speciem aliquam præbent ita, ut est, videri, sed omnia ex opinionis errore diversa sese nobis ostendere ; spe eos illudendo, qui illis intenti sunt, occultandoque sese specie quadam eorum quæ videntur, dum evestigio in commutationibus aliquid aliud compertum sit præter hominum spem, quæ stultis errore quodam innascitur. Ergo qua voluptate ei, qui hæc ratione secum cogitat, digna videntur ? Num vitæ jucunditates is vere sentiet, qui hæc intelligit, et iis rebus, quas putat in bonis habere, omnino gaudebit ? non vicissitudinis perpetuo metu affectus, gustum, qui ex his rebus capitur, sine sensu voluptatis habebit ? Prætereo signa, prodigia, somnia, vaticinationes, cæterasque id generis ineptias : quæ omnia stulta hominum consuetudine observata in pejorem partem conjecturam trahunt. Sed tempus pariendi instat, laborat puella e dolore ; neque pueri ortus, sed quia mors tum imminet, hoc negotium putatur : mors enim prægnantis propter incertum partus exitum timetur ; eosque sæpe hæc mala divinatio non fefellit : ante vero quam diem natalem egerint, bonumque ullum, quod in spe esset, degustarint, omne gaudium in mœrorem repente commutarunt. Præterea qui amore flagrant neque dum rerum, quæ in vita jucundissimæ sunt, quasi specie voluptatis aliqua in somnis oblata, sensum ceperunt : hi ab omnibus, quæ in manibus tenent, subito divelluntur. Ad hæc illud etiam, quod eorum cubiculum a domesticis, ut ab hostibus, diripitur : cubiculique loco funeris exsequiis exorantur : insanæ in his lamentationes ac plangores, inanes manuum percussiones anteactæ vitæ com-

raemorationes, diræ detestationes eorum qui nuptias suaserunt : querelæ gravissimæ de amicis, qui non prohibuerunt : in magna culpa parentes, si adsunt, si minus, stomachatio et deploratio humanæ vitæ, naturæque omnis reprehensio, et contra Dei ipsius providentiam criminationes et accusationes multæ : secum pugnæ, bellum cum iis qui adhortati sunt : nullis aut verbis aut rebus insulsissimis abstinere. Quos enim perturbatio mentis superaverit, et qui præ dolore sæpe mente deseruntur, pegori termino sistere minus potuerint.

Sed hæc mittamus, ponamus meliora, laborum in pariendo periculum fugit, natus est ei scitus puer, imago ipsa parentum formæ. Vides profecto quanto in bono tibi ex argumento ratione gratificetur oratio. Quid? Estne propterea deplorandi materia imminuta, an non potius adaucta? Nam cum superiores illi formidines sustinent, tum hæc etiam filii causa assumperunt; metuunt enim, ne quid in educatione rei acerbæ accidat, ne qua communis mala fortuna impendeat, neve fortuitus aliquis casus aut morbum, aut febrim, aut periculum ei aliquid importet. Atque hæc quidem utriusque communia; illa vero, quæ uxoris sunt propria, quis commemoret? ut prætereamus ea quæ in promptu sunt, atque omnibus notissima, veluti prægnantis molestias, pariendo periculum, educationis labores, et quamdam denique cordis ipsius præ amore filii quasi convulsionem. Si vero complurium liberorum mater est, ejus animus in totidem curas distrahitur, quot illi numero sunt, tanquam, quæ illis accidant, ipsius visceribus infixæ plane hæreant. Hæc autem, quæ perspecta omnes habent, quis oratione complectatur? Sed quando illa ex divino præcepto non est sui juris, verum ab ejus voluntate, in cujus arbitrio propter nuptias est, omnino pendet : si exiguo tempore est ab eo relicta, quasi capite a se convulso solitudinem ferre non potest, et tanquam vitæ solitudinem, viduitatemque exiguam viri separationem interpretatur, continuo metus efficit, ut in nulla sit rerum expectatione meliorum. Atque eam ob causam oculus ejus plenus perturbationis ac formidinis in ædium aditum ostiumque conjectus est; aures autem susurrationes obloquentium observat; rerumque terribilium metu perculsum cor ejus dirumpitur : ante vero quam rerum novarum aliquid allatum sit, ostii vel solus concrepitis, sive factus, sive cogitatione comprehensus, quasi malarum rerum nuntius evestigio ejus animum commovit : fortasseque nihil absentis marito adversi accidit, aut metu dignum; sed animi consternatione, nullo accepto nuntio, mentem a jucundis rebus ad contraria convertit. Hæc est felicitium hominum vita, non valde scilicet digna : non enim cum virginali libertate comparatur. Atqui multa, quæ graviora sunt, percurrens præterit oratio. Nam sæpe illa cum adolescentula est, atque in sponsæ splendore elucet, fortasseque adhuc sponsi adventu rubet, et pudens limis aspe-

Α ἀνθρωπίνης ζωῆς, κατηγορία πάσης τῆς φιλίας κατ' αὐτῆς τῆς θείας οἰκονομίας μέμψεις πάσης ἐγκλήματα, μάχη πρὸς ἑαυτὸν, πόλεμος κατὰ νουθετούντων· οὐδείς τῶν ἀστοπωτάτων ὄντων ἐκ ῥημάτων, οὔτε πραγμάτων. Πολλάκις δὲ, οἷς ἂν ἐπισητὴ τὸ πάθος, καὶ περισσοτέρως καταποθῆ ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῆς λύπης, εἰς πικρότερον πέρασιν ἐκφυγῶν κατέληξεν, οὐδὲ τοῦ περιλειφθέντος ἐπιπέσει τῆ συμφορᾷ δυνηθέντος.

eorum tragœdia sæpe conclusa est, cum doloribus

'Ἄλλ' οὐχὶ τοῦτο· ὑποθώμεθα δὲ τὰ βέλτερά, καὶ διέφυγε τῶν ὀδύων τὸν κίνδυνον, καὶ γὰρ αὐτοῖς παῖς, αὐτὸ τῆς ὥρας τῶν γεννησαμένων ἀπεικόνισμα. Τί οὖν; ἡλαττώθη διὰ τούτων ἡ ψυχὴ λυπεῖσθαι ὑπόθεσις; ἢ οὐχὶ καὶ προσθήκας μὲν ἐδέξατο; Τούς τε γὰρ προτέρους ἔχουσι φόβους τὸν ὑπὲρ τοῦ τέκνου προσέλαβον, μὴ τι συμβῆ τὴν ἀνατροφὴν ἀηδές· ἢ τις πονηρὰ συντυχία ἐκτύπημα τῶν ἀβουλήτων, ἢ πάθος, ἢ πῆρσιν, ἢ κίνδυνον ἐπαγάγη εἰνά. Καὶ ταῦτα μὲν ἀμφοτέρων κατὰ τὴν γαμετῆς ἴδια, τίς ἂν ἐξαριθμήσασθαι; ἢ γὰρ ἐάσωμεν τὰ πρόχειρα ταῦτα καὶ πῶς γὰρ τὸ τῆς κυοφορίας ἀχθος, τὸν ἐν ταῖς ὀδύσι κίνδυνον ὑπὲρ τῆς ἀνατροφῆς πόνον, τὸ τὴν καρδίαν τῆς τῷ τεχνῶντι συναποσχίζεσθαι· καὶ πῶς γενήσεται μήτηρ, εἰς τοσαῦτα κατατέμενθα ἐπὶ τὴν ψυχὴν, ὅσος ὁ ἀριθμὸς τῶν τέκνων ἐστὶν καὶ συμβαινόντων ἐκεῖνοις τὴν αἰσθησιν ἐν τοῖς ἰσχυροῖς σπλάγγνοις δέχεσθαι· καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα περιμα πᾶσιν ὄντα τί ἂν τις λέγοι; 'Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ θεῖον λόγιον, οὐχ ἑαυτῆς ἐστὶ κυρία, πρὸς ἑαυτὴν διὰ τοῦ γάμου κυριεύσαντα τὴν ἀποστροφὴν καὶ πρὸς ὀλίγον αὐτοῦ μονωθῆ, ὡς τῆς κατὰ διεστυγμένη, οὐ φέρει τὴν μόνωσιν, ἀλλὰ μὲν τινὰ τῆς ἐν τῇ χρεῖα ζωῆς, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀνδρὸς ἀναχώρησιν οἰωνίζεσθαι. Εὐθύς ὁ φόβος ἐργασίαν ἐμποιεῖ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων. Καὶ τοῦτο ὁ μὲν ὀφθαλμὸς περὶ τὴν εἴσοδον πέπαιγε, τὴν παραχρῆσιν καὶ κτησέως· ἢ δὲ ἀκοή τοὺς ὑπολαίβους περιεργάζεσθαι συγχόπτειται δὲ ἡ καρδία μαστῶν τῷ φόβῳ, καὶ πρὶν τι προσαγγελθῆναι νεώτερον μόνον φόφος πρὸ τῶν θυρῶν ἢ ὑπονοσηθεῖς, ἢ ἡμεῖς, ὡς περὶ τῆς ἀγγελος κακῶν ἐξαίφνης τῆς ψυχῆς διεκλόνησεν. Καὶ τὰ μὲν ἔξω, δεξιὰ τῆς οὐδενὸς ἄξια φόβου· φθάνει δὲ ἡ λειποθυμία τῆς γελίας, καὶ ἀναστρέφει πρὸς τὸ ἐναντίον ἀπὸ τῆς ἡδέων τὴν γνώμην. Τοιοῦτος τῶν εὐθυμοῦν βίος, οὐ πάνυ γε ἄξιος· οὐ γὰρ τῇ ἐλευθερίᾳ παρθενίας ἀντεξέταξεται. Καίτοι πολλὰ τῶν ἀθροισμάτων ὁ λόγος ἐπιτρέγων κατέλιπε. Πῶς γὰρ κάκεινη ἐτι νέα τῷ σώματι, ἐτι τῇ νύκτι ἀγλατὰ στίλβουσα, ἐτι τυχὸν ἐρυθρίωσα τοῦ νεοτῆ τὴν εἴσοδον, καὶ μετὰ αἰδοῦς ὑποβλέπουσα, ἐτι θερμότερους εἶναι συμβαίνει τοὺς πῆδους, ἐτι σχῆνης πρὸς τὸ ἐκφανῆναι κωλυομένους, ἐπιπλήρη χήρα, καὶ ἄθλια, καὶ ἔρημος, καὶ πάντα τὰ μεταλαμβάνει ὀνόματα, καὶ τὴν τῆς λαμπρῆς λευχείμωνα καὶ περιδλεπτον, ἀθρόως καταμύει

προσπεσοῦσα ἢ συμφορὰ, καὶ περιβάλλει τῷ πένθει, ἅ
τὸν νυμφικὸν κόσμον ἀποσλήσασα· εἶτα ζόφος ἀντι
τῆς ἐν παστᾶδι λαμπρότητος, καὶ ἄθρηνοι τὰς οἰ-
μωγὰς ἐπιτείνουσαι, καὶ μίση; κατὰ τῶν ἐπιχει-
ροῦντων πραῦναι τὰ πάθη, ἀπέχθεια σιτίων, τη-
κεδὸν σώματος, κατῆφεια ψυχῆς, ἐπιθυμία θανάτου,
καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου πολλάκις ἰσχύσασα.
Ἐάν δὲ καὶ παυσθῆ πῶς τῷ χρόνῳ ἢ συμφορᾷ, πάλιν
ἄλλη συμφορὰ, εἴτε ὑπάρχει τέκνα, εἴτε καὶ μὴ.
Ὅντα μὲν γὰρ, ὄρρανα πάντως ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο
ἐλεεινὰ, καὶ δι' αὐτῶν τὸ πάθος ἀνακαινίζοντα· εἰ
δὲ μὴ εἴη, πρόβριζον οἴχεται τὸ τῷ κατοικοῦμένῳ
μνημόσυνον, καὶ τὸ κακὸν ὑπὲρ παραμυθίαν ἐστίν.
Ἐὼ τὰ ἄλλα τὰ τῆς χηρείας ἴδια. Τίς γὰρ ἂν πάντα
μετὰ ἀκριβείας ἀπαριθμῆσαι; τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς
οἰκέλους· τοὺς μὲν ἐπιμεθαίνοντας τῇ συμφορᾷ· τοὺς
δὲ φαιδρυνομένους τῇ ἐρημίᾳ, καὶ μεθ' ἡδονῆς
βλέποντας ἐν πικρῷ ὀφθαλμῷ τὸν διαπίπτοντα οἶκον,
καὶ τοὺς καταφρονούντας οἰκέτας, καὶ πάντα τὰ ἄλλα
ἅσα πάρεστιν ἀφθόνως ἐπὶ τῶν τοιούτων δυστυχημά-
των ὄρα· δι' ὧν αἱ πολλαὶ καὶ δευτέραι ὑπ' ἀνάγκης
πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων κακῶν παρεβάλλοντο πείραν,
ὡς ἐνεγκοῦσαι τῶν ἐπεγγελόντων τὴν πικρίαν,
ἡσπερ ἀμυνομένοι τοὺς λυπήσαντας τοῖς ἴδιοις κα-
κοῖς· πολλὰ δὲ τῇ μνήμῃ τῶν συμβεβηκότων, πᾶν
ἰσχυρῶς ὑπέστησαν μᾶλλον, ἢ ἐμπέσειν ἐκ δευτέρου
τῇ τῶν συμφορῶν ὁμοιότητι. Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν
ἃ δυσχερῆ τοῦ κοινοτέρου βίου, ἀκουσον οἷα λέγου-
σιν αἱ τῇ πείρᾳ τὸν βίον γνωρίσασαι, ὅπως μακα-
ρίζουσι τὴν ζωὴν τῶν ἐξ ἀρχῆς τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον
προσλομένων, καὶ μὴ διὰ συμφορᾶς μεταμαθόντων
ἰδὲ κάλλιον, ὅτι πάντων τῶν τοιούτων κακῶν ἀνεπι-
εκτός ἐστιν ἡ παρθενία· οὐκ ὄρραναν θρηγεῖ, οὐ
κηρείαν ὀδύρεται· ἀεὶ σύνεστι τῷ ἀφάρτῳ νυμφίῳ·
εἰ ἐπαγάλλεται τοῖς τῆς εὐσεβείας γεννήμασι· τὸν
εἰ οἶκον τὸν ἀληθῶς ἴδιον πᾶσι καλλίστοις ὄρα διηγε-
ῶς εὐθηνούμενον, διὰ τὸ παρεῖναι καὶ ἐνοικεῖν ἀεὶ
δὸν τοῦ οἴκου Δεσπότην· ἐφ' ἧς ὁ θάνατος οὐ χωρι-
σθήσεται, ἀλλὰ συνάφειαν τοῦ ποθομένου ποιεῖ· ὅταν
ἄρ ἀναλύσῃ, τότε σὺν Χριστῷ γίνεται, καθὼς φησιν
Ἀπόστολος.

b omnibus his malis vacua est virginitas; non orbitatem luget, non viduitatem lamentatur, unaque
emper est cum incorrupto sponso, et fructibus pietatis perpetuo gaudet, ac domum vere propriam omni-
um optimarum genere continenter institutam videt, propterea quod harum ædium Dominus una sem-
per est atque incolit, ubi non sejunctionem, sed conjunctionem cum eo, cujus desiderio tenetur,
sors efficit; cum enim dissolvitur, inquit Apostolus ¹, tum est cum Christo.

Ἄλλὰ καιρὸς ἂν εἴη, ἐπειδὴ τὰ τῶν εὐθυμούντων
ε μέρους ἐξήτασται, καὶ τοὺς ἐτέρους ἐποπεῦσαι
λοὺς τῷ λόγῳ, οἷς καὶ πενταί, καὶ δυσκληραὶ, καὶ
ιπαὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν συμφορὰ παραπε-
ψασιν· ὅσον πηρώσεις τε καὶ νόσοι, καὶ ὅσα τοι-
τα τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ συγκεκλήρωται· ἐν οἷς
πασιν ὁ μὲν καθ' ἑαυτὸν ζῶν, ἢ διαφεύγει τὴν
εἴραν, ἢ ῥᾶον διαφέρει τὴν συμφορὰν, συγκεκροτη-
έντην ἔχων περὶ αὐτὸν τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς οὐδὲν
λο ταῖς φροντίσι περιεγκόμενος. Ὁ δὲ πρὸς γυναῖκα
εἰ τέκνα μεμερισμένος, οὐδὲ σχολὴν ἄγει πολλάκις

ctat : quandoquidem cum animi cupiditates pudore
quodam comprimuntur, quo minus sese ostendant,
acriores fieri contingit : tum de improvise viduitas,
ærumna, solitudo : quæve horribilia sunt, nomina
sibi imponit, et ecce, quæ lauta modo erat amictu
candido ornataque insigni, repente quæ incidit
calamitas eam pulla veste, atroque habitu induit,
dilaceratoque sponsæ ornatu, in luctum illam et
squalorem conjicit; deinde pro luce in nuptiali cu-
biculo caligo et tenebræ, luctus, lamentabiles plo-
ratus atque odium in eos qui dolorem lenire
conantur; cibique abstinentia, corporis tabes, con-
tractio demissioque animi, mortis cupiditas, quæ
sæpe ad ipsam usque mortem perdurat. Sin autem
aliquo modo fit ut tempore mitigetur calamitas,
B rursum alia exoritur ærumna, sive liberos habet,
sive caret. Etenim si habet, orbi omnino sunt,
propterea commiseratione digni, atque ex his ipsis
doloris affectus renovatur; sin omnino caret, mor-
tui memoria funditus tollitur, graviusque est sola-
tio malum. Reliqua, quæ sunt viduitatis propria in-
commoda, omitto. Quotus enim quisque est, qui om-
nia accurate enumeret? ut inimicos domesticos,
tum eos qui in calamitatem incidunt, tum illos qui
eas solitudine gaudent, sensuque quodam oculorum
iniquo, et cum voluptate labentem domum, servos-
que omnia negligentes aspiciunt, cunctasque alias
res adversas, quas multas in iis quidem cernere
licet : quarum causa non paucae mulieres, cum eas
demerentium iniquitatem non ferrent, ex necessitate
iterum se similium malorum periculo objecerunt,
quasi malis suis poenas petierint ab iis, a quibus
dolorem acceperint. Complures vero superiorum
malorum recordatione quidvis sustinere, ac perpeti
maluerunt, quam in similes rursus calamitates
incurrere. Sin autem communes hujus vitæ diffi-
cultates cognoscere cupis, velim audias quæ com-
mementur mulieres, quæ illud vitæ genus expertæ
cognoscunt, quam beatissimas eas esse quæ vir-
ginalis vitæ rationem delegerunt, neque ex ulla
calamitate, quid melius esset, didicerunt, quoniam

D Sed quoniam quæ ad lætos homines pertinent,
sunt aliqua ex parte a nobis indagata, tempus jam
est, ut hac oratione cæteras vitæ rationes perse-
quamur, quæ paupertatibus, rebus adversis, reli-
quisque malorum humanorum sunt implicatæ pes-
tibus : quales omnino sunt febres, morbi, et quæ-
cunque id generis humanæ vitæ acciderunt : quorum
omnium periculum aut declinat, aut eorum calami-
tatem æquius fert is, qui sibi vivit, utpote cum
omnis ejus mentis cogitatio in ipso hæreat, neque
alienarum rerum curis abstrahatur. Qui vero uxo

¹ Philipp. 1, 25.

memorationes, diræ detestationes eorum qui nuptias suaserunt : querelæ gravissimæ de amicis, qui non prohibuerunt : in magna culpa parentes, si adsunt, sin minus, stomachatio et deploratio humanæ vitæ, naturæque omnis reprehensio, et contra Dei ipsius providentiam criminationes et accusationes multæ : secum pugnæ, bellum cum iis qui adhortati sunt : nullis aut verbis aut rebus insulsissimis abstinere. Quos enim perturbatio mentis superaverit, et qui præ dolore sæpe mente deseruntur, pegori termino eorum tragœdia sæpe conclusa est, cum dolere sistere minus potuerint.

Sed hæc mittamus, ponamus meliora, laborum in pariendo periculum fugit, natus est ei scitus puer, imago ipsa parentum formæ. Vides profecto quanto in bono tibi ex argumento ratione gratificetur oratio. Quid? Estne propterea deplorandi materia imminuta, an non potius adaucta? Nam cum superiores illi formidines sustinent, tum hanc etiam filii causa assumpserunt; metuunt enim, ne quid in educatione rei acerbæ accidat, ne qua communis mala fortuna impendat, neve fortuitus affinis casus aut morbum, aut febrim, aut periculum ei aliquid importet. Atque hæc quidem utriusque communia; illa vero, quæ uxoris sunt propria, quis commemoret? ut prætereamus ea quæ in promptu sunt, atque omnibus notissima, veluti prægnantis molestias, pariendi periculum, educationis labores, et quamdam denique cordis ipsius præ amore filii quasi convulsionem. Si vero complurium liberorum mater est, ejus animus in totidem curas distrahitur, quot illi numero sunt, tanquam, quæ illis accidant, ipsius visceribus infixæ plane hæreant. Hæc autem, quæ perspecta omnes habent, quis oratione complectatur? Sed quando illa ex divino præcepto non est sui juris, verum ab ejus voluntate, in cujus arbitrio propter nuptias est, omnino pendet : si exiguo tempore est ab eo relicta, quasi capite a se convulso solitudinem ferre non potest, et tanquam vitæ solitudinem, viduitatemque exiguam viri separationem interpretatur, continuo metus efficit, ut in nulla sit rerum exspectatione meliorum. Atque eam ob causam oculus ejus plenus perturbationis ac formidinis in ædium aditum ostiumque conjectus est; aures autem susurrations obloquentium observant; rerumque terribilium metu percussus cor ejus dirumpitur : ante vero quam rerum novarum aliquid allatum sit, ostii vel solus concrepatus, sive factus, sive cogitatione comprehensus, quasi malarum rerum nuntius evestigio ejus animum commovit : fortasseque nihil absenti marito adversi accidit, aut metu dignum; sed animi consternatione, nullo accepto nuntio, mentem a jucundis rebus ad contraria convertit. Hæc est felicium hominum vita, non valde scilicet digna : non enim cum virginali libertate comparatur. Atqui multa, quæ graviora sunt, percurrere præterit oratio. Nam sæpe illa cum adolescentula est, atque in sponsæ splendore elucet, fortasseque adhuc sponsi adventu rubet, et pudens limis aspe-

Α ἀνθρωπίνης ζωῆς, κατηγορία πάσης τῆς ζωῆς κατ' αὐτῆς τῆς θείας οἰκονομίας μέμψεις πᾶσι ἐγκλήματα, μάχη πρὸς ἑαυτόν, πόλεμος κατὰ νοουθετούντων· οὐδείς τῶν ἀτοπωτάτων ἔκτος, ἐκ ῥημάτων, οὐτε πραγμάτων. Πολλάκις δὲ, ὡς ἐν πεισμῇ τὸ πάθος, καὶ περισσοτέρως καταποθῆναι σμῆς ὑπὸ τῆς λύπης, εἰς πικρότερον πέρασ ἢ τῶν ὠδῶν κατέληξεν, οὐδὲ τοῦ περιλειφθέντος ἐπιβῆναι τῇ συμφορᾷ δυνηθέντος.

Ἄλλ' οὐχὶ τοῦτο· ὑποθώμεθα δὲ τὰ βελτίω, καὶ διέφυγε τῶν ὠδῶν τὸν κίνδυνον, καὶ γένοιτο αὐτοῖς παῖς, αὐτὸ τῆς ὥρας τῶν γεννησαμένων ἀπεικόνισμα. Τί οὖν; ἤλαττώθη διὰ τούτων ἡ λυπεῖσθαι ὑπόθεσις; ἢ οὐχὶ καὶ προσθήκας μὲν ἐδέξατο; Τοὺς τε γὰρ προτέρους ἔχουσι φόβους, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ τέκνου προσέλαβον, μὴ τι συμβῆναι τὴν ἀνατροφῆν ἀηδὲς· μὴ τις πονηρὰ συντυχία· μὴ σύμπτωμα τῶν ἀβουλήτων, ἢ πάθος, ἢ πῆρσιον, ἢ ἄδουον ἐπαγάγη εἰνᾶ. Καὶ ταῦτα μὲν ἀμφοτέρων καὶ τὰ δὲ τῆς γαμετῆς ἴδια, τίς ἂν ἐξαριθμησάτο; ἢ γὰρ ἐάσωμεν τὰ πρόχειρα ταῦτα καὶ πῖσι γὰρ τὸ τῆς κιοφορίας ἀχθος, τὸν ἐν ταῖς ὠδίαι κίβητον ὑπὲρ τῆς ἀνατροφῆς πόνον, τὸ τὴν καρδίαν ἐπὶ τῆς τῶ τεχνέντι συναποσχίζεσθαι· καὶ πᾶσι γενήσεται μήτηρ, εἰς τοσαῦτα κατατέμενεσθαι· εἰ τὴν ψυχὴν, ὅσος ὁ ἀριθμὸς τῶν τέκνων ἐστὶν ἐκ συμβαίνόντων ἐκείνοις τὴν αἰσθησιν ἐν τοῖς ἐκ σπλάγγνοις δέχεσθαι· καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τὸν ἄνθρωπον πᾶσιν ὄντα τί ἂν τις λέγοι; Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὸ θεῖον λόγιον, οὐχ ἑαυτῆς ἐστὶ κυρία, πρὸς ἑαυτὴν δὲ τοῦ γάμου κυριεύσαντα τὴν ἀποστροφήν ἔχει καὶ πρὸς ὀλίγον αὐτοῦ μονωθῆ, ὡς τῆς κερῆ διεζευγμένη, οὐ φέρει τὴν μόνωσιν, ἀλλὰ μίσησιν τινὰ τῆς ἐν τῇ χρεῖα ζωῆς, καὶ τὴν ἐν ὀλίγῳ ἀνδρὸς ἀναχώρησιν οἰωνίζεσθαι. Εὐθύς ὁ φόβος ἐκ γινωσκῶν ἐμποιεῖ τῶν χρηστοτέρων ἐλπιδῶν. Καὶ τοῦτο ὁ μὲν ὀφθαλμὸς περὶ τὴν εἴσοδον πέπυγε, τὴν ταραχῆς καὶ πτοήσεως· ἢ δὲ ἀκοὴ τοὺς ὑπολαίματα περιεργάζεσθαι· συγκοπτεται δὲ ἡ καρδία μαστῆσθαι τῷ φόβῳ, καὶ πρὶν τι προσαγγελθῆναι νεώτερον μόνον φόβος πρὸ τῶν θυρῶν ἢ ὑπονοσηθεῖ, ἢ πρὸς τὸν μόνον, ὡς περὶ τις ἀγγελος κακῶν ἐξαίφνης τῆς ψυχῆν διεκλόνησεν. Καὶ τὰ μὲν ἔξω, δεξιὰ τυχῆν οὐδενὸς ἄξια φόβου· φθάνει δὲ ἡ λειποθυμία τῆς γελῶν, καὶ ἀνασπρῆει πρὸς τὸ ἐναντίον ἀπὸ τῶν ἡδέων τὴν γνώμην. Τοιοῦτος τῶν εἰδυμένων βίος, οὐ πᾶν γε ἄξιος· οὐ γὰρ τῇ ἐλευθερίᾳ παρθενίας ἀντεξέταξεται. Καίτοι πολλὰ τῶν ἀθροωπότερων ὁ λόγος ἐπιτρέχων κατέλιπε. Ποῦς γὰρ κάκεῖνη ἐτι νέα τῷ σώματι, ἐτι τῇ νουσίᾳ ἀγλαῖα στίλβουσα, ἐτι τυχὸν ἐρυθριῶσα τοῦ νεφέου τὴν εἴσοδον, καὶ μετὰ αἰδοῦς ὑποδλέπουσα, ὡς ἡ θερμότερος εἶναι συμβαίνει τοὺς πῆδους, ὡς ἡ σχύνης πρὸς τὸ ἐκφανῆναι κωλυομένου, ἔξω τῆς χήρα, καὶ ἀθλία, καὶ ἐρημος, καὶ πάντα τὰ πρὸς μεταλαμβάνει ὄνοματα, καὶ τὴν τῶς λαμπρῶν λευχεύμενα καὶ περιδλεπτον, ἀθρόως καταμῆναι

προσπεσοῦσα ἡ συμφορὰ, καὶ περιβάλλει τῷ πένθει, ἅσπερ τὸν νυμφικὸν κόσμον ἀποσπύλλουσα· εἶτα ζόφος ἀντι τῆς ἐν παστᾶδι λαμπρότητος, καὶ ἄσπερ ἡ θρηνηδοὶ τὰς οὐρανῶν ἐπιτείνουσαι, καὶ μῖσος· κατὰ τῶν ἐπιχειροῦντων πράττειν τὰ πάθη, ἀπέχθεια σιτίων, τηχεδὼν σώματος, κατῆφεια ψυχῆς, ἐπιθυμία θανάτου, καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου πολλάκις ἰσχύουσα. Ἐάν δὲ καὶ παυσθῆ πῶς τῷ χρόνῳ ἡ συμφορὰ, πάλιν ἄλλη συμφορὰ, εἴτε ὑπάρχει τέκνα, εἴτε καὶ μὴ. Ὅντα μὲν γὰρ, ὄφρα πάντα πάντως ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο ἐλλείπει, καὶ δι' αὐτῶν τὸ πάθος ἀνακαινίζοντα· εἰ δὲ μὴ εἴη, πρόβριζον ὀχρεται τὸ τοῦ κατοικομένου μνημόσυνον, καὶ τὸ κακὸν ὑπὲρ παραμυθίαν ἐστίν. Ἐὼ τὰ ἄλλα τὰ τῆς χηρείας ἴδια. Τίς γὰρ ἂν πάντα μετὰ ἀκριβείας ἀπαριθμησάτο; τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς οἰκείους· τοὺς μὲν ἐπεμβαίνοντας τῇ συμφορᾷ· τοὺς δὲ φαιδρυνόμενους τῇ ἐρημίᾳ, καὶ μεθ' ἡδονῆς βλέποντας ἐν πικρῷ ὀφθαλμῷ τὸν διαπίπτοντα οἶκον, καὶ τοὺς καταφρονούντας οἰκέτας, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὅσα πάρεστιν ἀφθόνως ἐπὶ τῶν τοιούτων δυστυχημάτων ὄρεται· δι' ὧν αἱ πολλαὶ καὶ δευτέραι ὑπ' ἀνάγκης πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων κακῶν παρεβάλλοντο πείραν, οὐκ ἐνεγκοῦσαι τῶν ἐπεγγελόντων τὴν πικρίαν, ὡσπερ ἀμυνομένοι τοὺς λυπήσαντας τοὺς ἴδιοις κακοῖς· πολλὰ δὲ τῇ μνήμῃ τῶν συμβεβηκότων, πᾶν ἵπτιον ὑπέστησαν μάλλον, ἢ ἐμπεισθῆν ἐκ δευτέρου τῇ τῶν συμφορῶν ὁμοιότητι. Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν ἵνα δυσχερῆ τοῦ κοινοτέρου βίου, ἀκουσον οἶα λέγουσιν αἱ τῇ πείρᾳ τὸν βίον γνωρίσασαι, ὅπως μακαρίζουσι τὴν ζωὴν τῶν ἐξ ἀρχῆς τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον προελομένων, καὶ μὴ διὰ συμφορᾶς μεταμαθόντων ἐν κάλλει, ὅτι πάντων τῶν τοιούτων κακῶν ἀνεπίλεκτός ἐστιν ἡ παρθενία· οὐκ ὄφρα τὴν θρηνησῆ, οὐ ζηρεῖαν ὀδύρεται· ἀεὶ σύνεστι τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ· κελὶ ἐπαγάλλεται τοῖς τῆς εὐσεβείας γεννήμασι· τὸν οἶκον τὸν ἀληθῶς ἴδιον πᾶσι καλλίστοις ὄρεται διηγεῖσθαι εὐθηνούμενον, διὰ τὸ παρθενία καὶ ἐνοικεῖν ἀεὶ ἰδὼν τοῦ οἴκου Δεσπότην· ἐφ' ἧς ὁ θάνατος οὐ χωριζόμενός, ἀλλὰ συνάφεται τοῦ ποθομένου ποιεῖ· ὅταν γὰρ ἀναλύσῃ, τότε σὺν Χριστῷ γίνεται, καθὼς φησὶν ἡ Ἀπόστολος.

ib omnibus his malis vacua est virginitas; non orbitatem luget, non viduitatem lamentatur, unaque semper est cum incorrupto sponso, et fructibus pietatis perpetuo gaudet, ac domum vere propriam omnium optimiarum genere continenter institutam videt, propterea quod harum ædium Dominus una semper est atque incolit, ubi non sejunctionem, sed conjunctionem cum eo, cujus desiderio tenetur, mors efficit; cum enim dissolvitur, inquit Apostolus ¹, tum est cum Christo.

Ἄλλὰ καιρὸς ἂν εἴη, ἐπειδὴ τὰ τῶν εὐθυμούντων καὶ μέρους ἐξήχασται, καὶ τοὺς ἐτέρους ἐποπτεῦσαι ἴδους τῷ λόγῳ, οἷς καὶ πενταί, καὶ δυσκληρίαι, καὶ οἰπαὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν συμφορὰ παραπετήγασιν· οἷον πηρώσεις τε καὶ νόσοι, καὶ ὅσα τοιούτα τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ συγκεκλήρωται· ἐν οἷς ἴπασιν ὁ μὲν καθ' ἑαυτὸν ζῶν, ἢ διαφεύγει τὴν πείραν, ἢ βῆρον διαφέρει τὴν συμφορὰν, συγκεκροτημένην ἔχων περὶ αὐτὸν τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς οὐδὲν ἄλλο ταῖς φροντίαι περιελατόμενος. Ὅ δὲ πρὸς γυναῖκα καὶ τέκνα μεμερισμένος, οὐδὲ σχολὴν ἄγει πολλάκις

ctat : quandoquidem cum animi cupiditates pudore quodam comprimuntur, quo minus sese ostendant, acriores fieri contingit : tum de improvise viduitas, ærumna, solitudo : quæve horribilia sunt, nomina sibi imponit, et ecce, quæ lauta modo erat amictu candido ornatuque insigni, repente quæ incidit calamitas eam pulla veste, atroque habitu induit, dilaceratoque sponsæ ornatu, in luctum illam et squalorem conjicit; deinde pro luce in nuptiali cubiculo caligo et tenebræ, luctus, lamentabiles ploratus atque odium in eos qui dolorem lenire conantur; cibique abstinentia, corporis tabes, contractio demissioque animi, mortis cupiditas, quæ sæpe ad ipsam usque mortem perdurat. Sin autem aliquo modo fit ut tempore mitigetur calamitas, B rursum alia exoritur ærumna, sive liberos habet, sive caret. Etenim si habet, orbi omnino sunt, propterea commiseratione digni, atque ex his ipsis doloris affectus renovatur; sin omnino caret, mortui memoria funditus tollitur, graviusque est solatio malum. Reliqua, quæ sunt viduitatis propria incommoda, omitto. Quotus enim quisque est, qui omnia accurate enumeret? ut inimicos domesticos, tum eos qui in calamitate incidunt, tum illos qui ea solitudine gaudent, sensuque quodam oculorum iniquo, et cum voluptate labentem domum, servosque omnia negligentem aspiciunt, cunctasque alias res adversas, quas multas in iis quidem cernere licet : quarum causa non pauca mulieres, cum eas deridentium iniquitatem non ferrent, ex necessitate iterum se similium malorum periculo objecerunt, quasi malis suis pœnas petierint ab iis, a quibus dolorem acceperint. Complures vero superiorum malorum recordatione quidvis sustinere, ac perpeti maluerunt, quam in similes rursus calamitates incurrere. Sin autem communes hujus vitæ difficultates cognoscere cupis, velim audias quæ commendent mulieres, quæ illud vitæ genus expertæ cognoscunt, quam beatissimas eas esse quæ virginalis vitæ rationem delegerunt, neque ex ulla calamitate, quid melius esset, didicerunt, quoniam

Sed quoniam quæ ad lætos homines pertinent, sunt aliqua ex parte a nobis indagata, tempus jam est, ut hac oratione cæteras vitæ rationes perscrutemur, quæ paupertatibus, rebus adversis, reliquisque malorum humanorum sunt implicatæ pestibus : quales omnino sunt febres, morbi, et quæcunque id generis humanæ vitæ acciderunt : quorum omnium periculum aut declinat, aut eorum calamitatem æquius fert is, qui sibi vivit, utpote cum omnis ejus mentis cogitatio in ipso hæreat, neque alienarum rerum curis abstrahatur. Qui vero uxo

¹ Philipp. 1, 25.

ris ac liberorum cogitatione detinetur, propter rerum sibi charissimarum curam, quæ in alienis malis animum occupat, sæpe nec otium quidem is habet ut suis ipse doleat incommodis. Sed fortasse supervacaneum est hæc commemorare, quæ exploratissima sunt: etenim si tantus labor, tantave miseria cum iis conjuncta est, quæ in rebus optimis esse videntur, quid aliquis de rebus contrariis opinabitur, quandoquidem est veritate inferior omnis illa sermonis explicatio, qua quis banc vitam ob oculos omnium ponere conatur? Attamen multas fortasse hujus vitæ injucunditates ex paucis demonstrari licet: quoniam quibus hoc vitæ genus contingit, si comparentur cum iis, qui beati esse videntur, e rebus contrariis dolorem ac mæstiam capiunt. Nam bis qui gaudenti sunt animo, aut expectata, aut quæ jam instat mors perturbationem affert; illis vero calamitas est dilatio mortis: vitæque eorum inter se contraria est, quasique interjecto diametro distat: utriusque tamen imbecillitas animi eodem termino commiscetur. Quamobrem multiplex et varia est copia malorum, quæ a nuptiis existunt: dolorem enim liberi nati æque important, ac non nati; et rursus tam vivi, quam mortui. Hic enim liberorum multitudine gaudet, cum non satis habeat unde alat; ille vero hærede caret facultatum suarum, in quibus maxime elaboravit: atque unius quidem bona fortuna alterius calamitatem efficit, cum sibi uterque illud evenire velit, quo alterum cruciari videt. Ac huic mortuus est suavissimus puer: illi superat prodigus. Uterque sane commiseratione dignus: unus quidem filii mortem, alter vero vitam luget. Prætereo quibus affectibus et calamitatibus suspiciones, et rixæ, vel ex rebus veris, vel e falsis cogitationibus exortæ terminentur. Quis enim omnia diligenter narrare posset? Tu vero si scire vis, ut his rebus vita sit hominum implicata, ne mihi repetas antiquas narrationes, quæ poetis fabularum argumenta præbuerunt; nam propter incredibilem quamdam insulsiatam fabulæ illæ quidem putantur: in his enim liberorum cædes, ac voracitates, fratrum trucidationes, virorum neces, matrum interemptiones, nefarii coitus, et varia denique naturæ perturbatio, cujus commemorationem ii, qui vetera narrant, a nuptiis exordiuntur, hujusmodique calamitatibus narrationem ipsam concludunt. Verum omnibus his prætermisissis, tu velim in hujus vitæ theatro tragedias spectes, quarum omnino ministræ hominibus nuptiæ sunt. Veni ad judicia, pertracta de his leges, invenies in illis res de nuptiis nefarias: quemadmodum enim, cum medicos de variis morbis disserentes audieris, animadverterisque quibus, quotve morbis corpus humanum affici potest, illius miserias cognoscis: ita ex legibus, cum perspicias multa, et varia, quæ in nuptiis scelera committuntur, quorum pœnæ legibus ipsis definiuntur, accurate intelligis, quæ sunt nuptiarum propria: neque enim aut medicus eos, qui non sunt, morbos curat, nec delicta item, quæ non committuntur, leges puniunt.

Α τοῖς ἰδίοις ἐπιστανάξαι κακοῖς, τῆς τῶν φιλοφροντιδῶς τὴν καρδίαν περιχωρήσης. Ἡ τάχα περιπέσει τοῖς ὁμολογουμένοις ἐνδιατρίβειν τῷ λόγῳ· ἐγὰρ τοῖς δοκοῦσι καλοῖς τοσοῦτος πόνος καὶ ταλαιπωρία συνέξεται, τί ἂν τις περὶ τῶν ἐναντίων παχάσαιτο; Ἡποῦ πᾶσα λόγου ὑπογραφή τῆς ἀληθείας ἐλάττω ἐστὶ, τὸν βίον αὐτῶν ὑπ' ἑξῆς ἀγαγεῖν ἐπιχειροῦσα. Ἄλλ' ἐστὶν ἰσως δι' ὀλίγου τὸ παῖδ' αὐτῶν κατὰ τὴν ζωὴν ἀγρίας ἐνδείξασθαι, ὅτι ἐναντίας πρὸς τοὺς εὐημερεῖν δοκοῦντας συγκεκληρωμένοι τῷ βίῳ, καὶ τὰς λύπας ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἔχουσι. Ἰσθὲν γὰρ εὐθυμοῦσι ταρῆσαι τὸν βίον ὁ προσδοκώμενος ἢ καὶ παραγινόμενος θάνατος, τοῦτο εἰς συμφορὰ ἐστὶν ἢ ἀναβολὴ τοῦ θανάτου· καὶ ἐπιβίος αὐτοῖς πρὸς τὸ ἐναντίον διέστηκεν, ἢ δὲ ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ αὐτὸ πέρας ἀμφοτέροις συμφέρεται. Οἷα πολὺτερόν ἐστι καὶ ποικιλῆ τῶν ἐκ τοῦ γάμου τῶν ἡ χορηγία· λυποῦσι γὰρ ὁμοίως καὶ γινόμενα παῖδες καὶ μὴ ἐλπιζόμενοι· καὶ πάλιν ζῶντες, καὶ ἀποθνήσκοντες. Ὁ μὲν γὰρ εὐθηνεῖται παισὶν, ἐκ τροφῆς ἔχων ἱκανῶς· τῷ δὲ οὐχ ὑπεσπιν ὁ τοῦ κτήτος διάδοχος ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐμόχθησεν, καὶ ἐν ἀγρίῳ μοίρῃ τὴν τῶν ἀλλοτρίων ποιεῖται συμφορὰν· ἴσπερος αὐτῶν ἐκεῖνο γενέσθαι βουλόμενος, ἐφ' ᾧ ἐκφοροῦντα βλέπει τὸν ἕτερον. Ὁ μὲν γὰρ τέθηκα ἡγαπημένος παῖς, ᾧ δὲ ἐπεβίω ὁ ἄσπυτος· ἐλευσὶν ἐ ἀμφοτέροι· ὁ μὲν τὸν θάνατον τοῦ παιδὸς, ὁ δὲ τὴν ζωὴν οὐδύρομος. Ἐὼ ζητοῦσθαι καὶ μάχας, ἐπὶ ἐξ ἀληθῶν πραγμάτων, εἰτε ἐξ ὑπονομιῶν συνιστάμεν, εἰς οἷα πάθη καὶ συμφορὰς καταλήγουσι. Ἰσθὲν γὰρ ἂν πάντα μετὰ ἀκριβείας ἀπαριθμησάτω· Ἰσθὲν δὲ ἐ βούλει μαθεῖν, ὅπως ἐμπλησθῆται τῶν ποικίλων κακῶν ἢ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ, μὴ μοι ἀναλάβῃς τὰ τολαῖα διηγήματα, ἀ τοῖς ποιηταῖς τῶν δραμάτων τῶν ὑποθέσεις ἔδωκε· μῦθοι γὰρ ἐκεῖνα διὰ τὴν ὑπερφύλην τῆς ἀτοπίας νομίζονται, ἐν οἷς παιδοφονίαι, πτεκνοφαγίαι, φόνοι τε ἀνδρῶν, καὶ μητροκτονίαι, κα ἀδελφῶν σφαγαί, καὶ μίξεις παράνομοι, καὶ ἡ ποτοδαπὴ τῆς φύσεως σύγχυσις· ἦν οἱ τὰ ἀρχαῖα ἐηγοῦμενοι ἀπὸ γάμων ἀρχόμενοι τῆς ἀφηγήσεως, κα τὰς τοιαύτας συμφορὰς καταλήγουσιν. Ἄλλ' ἐπεὶ πάντα καταλιπὼν, θεωρήσον ἐπὶ τῆς παρουσίας τῷ βίῳ σκηνῆς τὰς ἐν αὐτῷ τραγωδίας· ὧν χορηγία γίνεται τοῖς ἀνθρώποις ὁ γάμος. Ἐλθέ ἐπὶ τὰ ἐπιστήρια, ἀνάγνωθι τοὺς περὶ τούτων νόμους, ἐκατόφει τὰ τῶν γάμων ἀπόρρητα. Ὅσπερ γὰρ ἐκτατρῶν ἀκούσης τὰ ποικίλα πάθη διεξιόντων, τ ἀθλιώτητα μανθάνεις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐκαὶ ὅσων κακῶν δεκτικόν ἐστὶ διδασκόμενος· οὐδὲ ἐπειδὴν τοῖς νόμοις ἐντύχη, καὶ γνῶς τὰς πολυτροπούς τῶν γάμων παρανομίας, καθ' ὧν ἐκείνοι πτιμωρίας ὀρίζουσιν, ἀκριβῶς διδάσκη τοῦ γάμου ἰδία. Οὕτε γὰρ ἰατρὸς τὰ μὴ ὄντα θεραπεύει πτῶ οὔτε νόμος τὰ μὴ γινόμενα θεραπεύει κακά.

ΚΕΦΑΛΑ. Δ'.

A

CAPUT IV.

Ὅτι πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον ἀτοπα, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ γάμου ἔχει ἐν ᾧ καὶ ὁλος ὁ κατὰ ἀληθίαν ἀποταξάμενος τῷ βίῳ ἐστίν.

Μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ μικρολόγως τοῦ τοιοῦτου βίου τὴν ἀτοπίαν ἐλέγχειν, ἐν μόναις μοιχαλίας, καὶ διατάσσει, καὶ ἐπιβουλαῖς περιορίζοντας τὴν τῶν συμφορῶν ἀρίθμησιν; δοκεῖ γάρ μοι τῷ ὑψηλοτέρῳ καὶ κληθεστέρῳ λόγῳ, πᾶσα ἡ τοῦ βίου κακία, ἡ πᾶσι πράγμασι καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἐνθεωρουμένη, μηδελίαν εὐρίσκειν ἀρχὴν κατὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς, εἰ τις αὐτὸν μὴ ὑπαγάγοι τῇ ἀνάγκῃ τοῦ βίου τούτου. Οὕτω δὲ ἡμῖν ἡ ἀλήθεια τοῦ λόγου φανερωθήσεται· Ὅ τὴν τοῦ βίου τούτου ἀπάτην κατανόησας καθάρῳ τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, καὶ ὑψηλότερος τῶν ἐνταῦθα σπουδαζομένων γενόμενος· καὶ, καθὼς φησιν B ὁ Ἀπόστολος, καθάπερ τινὰ δυσώδη σκύβαλα πάντα περιορῶν, καὶ τρώπον τινὰ τοῦ βίου παντός διὰ τῆς τοῦ γάμου ἀνχωρήσεως αὐτὸν ἐξοικίσας, οὐδεμίαν ἔχει κοινωνίαν πρὸς τὰ κακὰ τὰ ἀνθρώπινα· πλεονεξίαν λέγω καὶ φθόνον, ὀργὴν τε καὶ μῖσος, καὶ κινήσας ἰδέσθης ἐπιθυμίαν, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιοῦτου γένους ἐστίν. Πάντων δὲ τῶν τοιούτων τὴν ἀτέλειαν ἔχων, καὶ διὰ πάντων ἐλευθεριάζων καὶ εἰρηγεύων τῷ βίῳ, οὐκ ἐστὶν ἐφ' ᾧ φιλονεικήσει τοῖς γειννωσὶ τὸν φθόνον, οὐδενὸς τῶν τοιούτων ἀπτόμενος, οἷς ὁ φθόνος ἐν τῇ ζωῇ περιφύεται· παντός γάρ τοῦ κόσμου τὴν αὐτοῦ ζωὴν ὑπεράρας, καὶ μόνον τίμιον αὐτῷ κτήμα νομίζων τὴν ἀρετὴν, ἄλυτον τινὰ καὶ εἰρηνικὸν καὶ ἄμαχον βιοτεύσει βίον. Τῆς γὰρ ἀρετῆς ἡ κτήσις, καὶ πάντες μετέχουσιν αὐτῆς ἀνθρώποι, κατὰ τὴν αὐτοῦ C δύναμιν ἕκαστος, ἀεὶ πλήρης τοῖς ἐπιθυμοῦσιν ἐστίν· οὐ κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς κτήσιν, ἣν διαιροῦντες εἰς τμήματα, ὅσον ἦν προσθῶσι τῇ μὲν μερίδι, τοσοῦτον ὑφέλιοντο τῆς ἑτέρας, καὶ πλεονασμὸς τοῦ ἑνὸς, ἐλάττωσις ἐστὶ τοῦ συμμετέχοντος. Ὅθεν καὶ αἱ περὶ τοῦ πλείονος μάχαι, διὰ τὸ πρὸς τὸ ἐλαττωθῆναι μῖσος τοῖς ἀνθρώποις συνίστανται· ἐκεῖνου δὲ ἀνεπίφθονός ἐστὶν ἡ πλεονεξία τοῦ κτήματος, καὶ ὁ τὸ πλεῖον ἀρπάσας, οὐδεμίαν ἠνεγκεν ζημίαν τῷ μετασχεῖν ἀξιοῦντι τῶν ἰσῶν· ἀλλ' ὅσον ἐστὶ τις χωρητικὸς, αὐτὸς τε πληροῦται τῆς ἀγαθῆς ἐπιθυμίας, καὶ ὁ πλοῦτος τῶν κρετῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν οὐ καταναλίσκεται. Ὅ τοῖσιν πρὸς τοῦτον ἀποβλέπων τὸν βίον, καὶ τὴν κρεττὴν αὐτῷ θησαυρίζων, ἣν οὐδεὶς ὄρος ἀνθρώπι- D νος περιγράφει, ἄρα καταδέχεται ποτε πρὸς τι τῶν ταπεινῶν καὶ πεπατημένων τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐπικλίνει; ἄρα θαυμάσεται τὸν γῆρινον πλοῦτον, ἢ δυναστείαν ἀνθρωπίνην, ἢ ἄλλο τι τῶν ὑπ' ἀνοίας σπουδαζομένων; Εἰ μὲν γὰρ τις ἐτι περὶ ταῦτα διάκειται ταπεινῶς, ἔξω τοῦ τοιοῦτου ἀν εἰη χοροῦ, καὶ οὐδὲν πρὸς τὸν ἡμέτερον ἔξει λόγον· εἰ δὲ τὰ ἀνω προνεῖ, καὶ συμμετεωροποιεῖ τῷ Θεῷ, ὑψηλότερος πάντως τῶν τοιούτων ἐστίν, οὐκ ἔχων τὴν κοινήν κφορμὴν τῆς περὶ ταῦτα πλάνης, τὸν γάμον λέγω· τοῦ γὰρ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους θέλειν εἶναι, τὸ χαλεπὸν τοῦτο πάθος, ἡ ὑπερηφανία, ὃ δὴ μάλιστα σπέρμα

Quæcunque in hac vita ereniunt absurda, initium ab nuptiis habent. Qualis item esse debeat is qui hujus se vitæ societate abduzerit.

At vero quid hujus vitæ absurditatem brevi oratione præstringere nos oportet, qui adulteris, dissidiis, dissensionibus, atque insidiis calamitatum enumerationem terminemus? veriori enim ratione mihi omnis vitæ improbitas, quæ et cunctis in rebus, et studiis cernitur, nullum in hominum vita imperium habere videtur, nisi quis hujusmodi vitæ necessitatem sibi ipse imponat. Atque hoc quidem modo hujus orationis veritas nobis aperietur. Qui hujus vitæ fraudes puro mentis sensu animadvertit, et altius a rebus, quæ hic expetuntur, se tollit, omniaque, ut est apud Apostolum, quasi putida stercora despiciit², atque ab omni vitæ consuetudine, repudiatis nuptiis, quodam modo se removet; nullum omnino habet cum humanis vitiis, avaritia, inquam, invidia, odio, gloriæque cupiditate commercium, neque cum cætoris, quæ id generis sunt. Qui enim ab omnibus his vacuus atque omnino liber est, et quiete vivit, nihil sane est, in quo plus habere contendat, aut contra se alicujus rei gratia vicinorum invidiam commoveat, cum nihil earum sit rerum assecutus, ex quibus in hac vita concitetur invidia; nam qui ab omnibus humanis rebus animum suum superando abduxit, et virtutem solam, quæ magno a se æstimetur, possessionem sibi statuit, hic ab omni certe dolore vacuam, quietam, atque otiosam vitam deget: virtutis enim possessio, etsi homo pro virili quisque aliquam ejus partem tenet, appetentium tamen cupiditates semper explet, non ut aliqua soli possessio, quam qui in partes dividunt, quantum uni parti addunt, tantum de altera detrahunt, atque ita quod uni redundat, id plane deest alteri, qui socius est. Unde de majori cumulatorique parte contentiones existunt; ex eo enim, quod imminutio facta est, conflatum est odium, virtutis vero si quis majorem partem occupavit, ab invidia vacuus est, neque vero qui plus ab ea rapuit, ullum ei detrimentum importavit, qui æquas partes ferre dignum se esse ducit; sed, ut quisque capax est, ita et recta cupiditate expletur, et rebus iis, quas supra meminimus, non exhauriuntur virtutum divitiæ. Itaque hanc vitam qui intuetur, atque in virtute, quæ nulla hominum definitione describitur, omnes sibi thesauros constituit, an unquam ad res ullas humiles, et caducas animum suum proclivem ferri patietur? An terrenas divitias, an hominum opes, et potentiam, an aliud quidpiam eorum, quæ præ stultitia expetuntur, is admirabitur? Etenim si quis ita humili est, et abjecto animo, ut ad hæc ipsa afficiatur, is utique est ab hoc cœtu alienus, nihilque ad nostrum sermonem; sin

² Philipp. iii, 8.

autem cœlestia cogitat, divinaque simul cum Deo **A** τις εἰπὼν ἢ ρίζαβ πάσης τῆς κατὰ τὴν ἀμαρτίαν
contemplatur, ad sublimiores hic omnino res re-
lictis humilibus contuetur, cum minime nuptiis
vinculus sit, unde communis existit occasio cur in ejusmodi rerum errore quis versetur; nam cum quis
vult se aliis præponere, gravissimus est hic superbiz affectus: quem si quis semen, vel potius radicem
dixerit omnis spinæ, quæ e peccato est, non a recto is aberrabit. Hic sane affectus a nuptiarum caus
initium maxime habet

Non enim potest plerumque avarus hujus vitii
liberos accusare, neque item is, qui præ gloriæ
aviditate insanit, neque qui honoris studio tene-
tur, ne hujus mali causam ad progeniem ipsam
referat, ut ne iis, qui ante se nati sunt, ipse
inferior videatur, et ut a posteris, aliquam de se
commemorationem liberis suis relinquendo, ma-
gnus omnino existimetur: eodemque modo reli-
quæ, quæ sunt animi ægritudines, invidia, et
odium, injuriarum recordatio, si quæ aliæ sunt,
ab hac sane causa proficiunt. Hæc enim
omnia in his una insunt, qui hanc vitam attige-
runt: a quibus quidem rebus qui remotissimus
est, tanquam ex alta aliqua specula hominum
perturbationes longe prospiciens, eorum dolet
cæcitatem, qui rebus his fallacibus sese manci-
parunt, rerumque humanarum prosperitatem ma-
gnam aliquid esse putarunt. Cum enim hic quem-
piam hominem rebus, quæ in vita eveniunt, se-
cundis florentem, honoribusque, aut opibus, aut
potentia ornatum videt, eorum quidem, qui ha-
rum rerum studio efferuntur, ridet insaniam, hu-
manæque vitæ tempus, ut a Psalmorum auctore
terminus ejus certus dictus est, quam brevissi-
mum numerat: deinde infinitis illis sæculis cum
exiguo hoc vitæ spatio collatis, mollitiem ejus
luget, qui ad res hujusmodi sordidas, humiles,
quæque ad tempus manent, animum extollit. Quid
enim causæ est, cur in iis ipsis rebus honos,
quem plerique expetunt, sit beatitudine dignus?
Quoniam quid iis, qui honore affecti sunt, addit
honor? Atqui ea conditione natus est ut moria-
tur, mortalis hic manet, sive honos ei tribuatur,
sive non. Aut multa jugera terræ possedisse? Ad
quem optimum finem hoc perducit eos, qui ista
possederunt, nisi quis demens arbitretur sua esse
ea, quæ nullo pacto ad se pertinent; præ multa
enim inexhausta aviditate, ut verisimile est, hoc
ignorat, quod Domini est terra, et plenitudo
ejus². Rex enim omnis terræ Dominus; homi-
nibus vero ut rerum, quas possident, domini
appellentur, falso hoc illis tribuit avaritiæ affec-
tus. Terra enim, inquit sapiens Ecclesiastes³,
in æternum stetit, omnibus ætatibus suppeditans,
aliosque subinde e se natos nutriens. Neque vero
homines sui potestatem habent, sed ex voluntate,
nutuque summi rectoris pendent: cum enim ne-
sciunt, in hanc vitam ingrediuntur, cum autem
minime volunt, ex eadem rursus exeunt: cumque
vicissim nascantur et intereant, insigni stultitia

Ὁὐ γὰρ ἔστιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὸν πλεονέκτη
μὴ τοὺς πέλας ἐπαιτιᾶσθαι, ἢ τὸν δοξομανῆ καὶ
φιλότιμον μὴ εἰς τὸ γένος ἀνενεγκεῖν τοῦ κατὰ
τὴν αἰτίαν· ὡς ἂν μὴ ἐλάττωι δοκοῖη τῶν πρὸ αὐτοῦ
γεγονότων, καὶ ἵνα μέγας τοῖς μετὰ ταῦτα νομίζεται
καταλιπὼν τινὰ τοῖς ἐξ αὐτοῦ διηγήματα· ὡσαύτως
δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ψυχῆς ἔστιν ἀβρωστῆματα, φθί-
νος, καὶ μνησιμακία, καὶ μίσος, καὶ εἰ τι τοιοῦτον
B ἕτερον, τῆς αὐτῆς αἰτίας ἤρτηται. Πάντα γὰρ ταῦτα καὶ
περὶ τὸν βίον τοῦτο[ν] ἐπτοημένους συμπολιτεύετα:
ὧν ὁ ἔξω γενόμενος, καθάπερ ἐπὶ τινος ὑψηλῆς πε-
πιᾶς πόρρωθεν ἐποπτεύων τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ἀ-
κτελεῖ τῆς τυφλότητος τοὺς ἐπὶ τοιαύτῃ ματαιότητι
δεδουλωμένους, καὶ μέγα κρίνοντας τὴν τῆς σαρκὸς
εὐπραγίαν. Ὅταν γὰρ τινὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὰ
τῶν κατὰ βίον ἰδῆ περιβλεπτον, ἀξιώμασιν, ἢ τιμῶ-
ταις, ἢ δυναστείας κομῶντα, καταγελαῖ τῆς ἀνοικ-
τῶν διὰ ταῦτα πεφουσημένων, καὶ ἀριθμεῖ τὸν με-
στον χρόνον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, κατὰ τὴν εἰρημέ-
την ὑπὸ τοῦ Ψαλμῶδου προθεσμίαν· εἴτα παρα-
τρῶν τοῖς ἀπείροις αἰῶσι τὸ ἀκαριαῖον τοῦτο διάστημα
ἐλεεῖ τῆς χαυνότητος τὸν ἐπὶ τοῖς οὕτω γλίσχρους π-
ταπεινοῖς καὶ προσκαιροῖς τὴν ψυχὴν ἐπαιρόμενον.
C Τί γὰρ ἀξίον ἐστὶ μακαρισμοῦ τῶν ἐνταῦθα ἢ πρὸς
τὸ παρὰ πολλοῖς σπουδαζόμενον; Ἐπεὶ δὲ τί πλέον
τοῖς τετιμημένοις προστιθῆσι; διαμένει γὰρ θνητὸς
ὁ θνητός, κἂν τιμᾶται, κἂν μὴ. Ἡ τὸ πολλὰ τιμῆ
κεκτησθαι γῆς; Τοῦτο δὲ εἰς τί πέρασ χρῆστων κατα-
λήγει τοῖς κτησαμένοις, ἐκτὸς τοῦ οἴεσθαι τὸν ἀπὸ
τον ἑαυτοῦ εἶναι τὰ μῦθεν προσήκοντα; ἀγνοεῖ γὰρ
ὡς εἰκοιεν, ὑπὸ πολλῆς λαίμαργίας, ὅτι τοῦ Κυρίου
μὲν ἔστιν ἡ γῆ ἀληθῶς, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.
Βασιλεὺς γὰρ πάσης τῆς γῆς ὁ Θεός· τοῖς δὲ ἀνθρώ-
ποις τὸ τῆς πλεονεξίας πάθος ψευδώνυμον τῆς κυ-
ριότητος τὴν προσηγορίαν δίδωσι τῶν οὐδὲν προσ-
ηκόντων. Ἡ μὲν γὰρ γῆ, καθὼς φησιν ὁ σοφὸς Ἐκ-
κλησιαστής, εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκε, πάσαις ὑπερ-
D τοῦσα ταῖς γενεαῖς, καὶ ἄλλοτε ἄλλους τοὺς κατ' ἐ-
τὴν γινομένους ἐκτρέφουσα. Οἱ δὲ ἀνθρώποι οὐκ
ἑαυτῶν ὄντες κύριοι, ἀλλὰ πρὸς τὸ τοῦ ἄγοντος βί-
λημα, ὅτε οὐκ ἴσασιν, εἰς τὴν ζωὴν περιούτους, καὶ
ὅτε μὴ βούλονται, πάλιν αὐτῆς χωριζόμενοι, ὑπὸ τῆς
πολλῆς ματαιότητος κυριεύειν ὄνται αὐτῆς, οἱ κατὰ
καιροῦς γινόμενοι τε καὶ ἀπολλύμενοι. τῆς αἰετῆς με-
σης. Ὁ οὐν ἐπισχεμασμένος ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο πε-
ριφρονῶν ὅσα τίμια τοῖς ἀνθρώποις νομίζεται, πό-
νης δὲ τῆς θείας ζωῆς ἔχων τὸν ἔρωτα, ὁ εἰδὼς ὅτι
πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἱ-
θὸς χόρτου, πότε σπουδῆς ἀξίον τὸν χόρτον οἰεῖται
τὸν σήμερον ὄντα, καὶ αὐριον οὐκ ἔσομενον; Ὁ δὲ

² Peal xxiii, 1. ³ Eccle. 1, 4.

ἀρ ὁ ἐπεσεκεμμένος τὰ θεῖα καλῶς, ὅτι οὐ τὰ ἀν- **A** ρώπινα μόνον οὐκ ἔχει τὸ πάγιον, ἀλλ' ὡς οὐδὲ τοῦ ὄσμου παντὸς εἰς τὸ διηνεκὲς ἡρεμήσοντος, διὰ οὗτο ὡς ἀλλοτρίας καὶ προσκαίρου ταύτης ὑπερορᾷ τῆς ζωῆς· ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, ἀτὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, καὶ πάντα τὴν μετα- τοιχειώσιν ἀναγκαιῶς ἐκδέχεται. Διὰ τοῦτο, ἕως στὶν ἐν τῷ σκῆνει, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τὸ προσκαίρον ἐνδείκνυμενος, βαρούμενος τὴν παρούσαν ὡν, τῷ μακρύνεσθαι αὐτῷ τὴν παροικίαν ταύτην ὑπέεται, ὡσπερ καὶ ὁ Ψαλμῶδς ἐν ψδαῖς θελαῖς λέγων ἐποίηται. Ὅντως γάρ ἐν σκότει βιοτεύουσιν οἱ μετὰ ὧν σκηνωμάτων τούτων τῇ ζωῇ παροικοῦντες. Οὐ ἄριν στενάξας ὁ Προφήτης πρὸς τὴν παράτασιν τῆς παροικίας, « Ὁμοί, » φησὶν, « ὅτι ἡ παροικία μου μακρύνθη! » Σκότει δὲ τὴν αἰτίαν τῆς κατηφείας αὐτῆς ἀνέθηκε. Τὸ γὰρ σκότος τῇ Ἑβραϊδὶ φωνῇ ἠδύρ ὀνομάζεσθαι μεμαθήκαμεν· ἡ γὰρ ὡς ἀληθῶς, ἀθάπερ ἄρασι· τιλ νυκτερινῇ κεκρατημένοι οἱ νθρωποὶ, οὕτω πρὸς τὴν τῆς ἀπάτης ἐπίγνωσιν μδλωποῦσιν· οὐκ εἰδότες ὅτι πάντα ὄσα τίμα ἐν τῇ ὡῇ ταύτῃ νερόμισται, ἡ καὶ ὄσα πρὸς τὸ ἐναντίον ὑπ- ὤληπται, ἐν μόνῃ τῇ ὑπολήψει τῶν ἀνοήτων ὑφέστη- υν· αὐτὰ δὲ ἐφ' ἑαυτῶν ἐστὶν οὐδαμῇ οὐδὲν· οὐ σενεία τις, οὐκ εὐδοκίμησις γένους, οὐ δόξα, οὐ κριζάνεια, οὐ τὰ παλαιὰ διηγήματα, οὐχ ὁ ἐπὶ τοῖς νεστῶσι τύφος, οὐ τὸ κρατεῖν ἐτέρων, οὐ τὸ ὑπο- εἶριον εἶναι· πλοῦτοί τε καὶ τρυφαί, καὶ πενταί αι ἀπορίαι, καὶ πᾶσαι αἱ τοῦ βίου ἀνωμαλίαι, τοῖς ἐν ἀπαιδεύτοις πάμπολυ διαφέρειν δοκοῦσιν, ὅταν **C** δονῆν ποιῶνται τῶν τοιούτων κριτήριον.

olum insana quadam hominum opinione talia exstitisse: ea vero per se nihil omnino sunt: nulla nobilitas, nullum illustre genus, nulla gloria, nullus splendor, nullæ de majoribus commemora- tiones, nulla rerum præsentium animi elatio, nihilque est in alios dominari, nihilque aliorum im- perio teneri: non divitiæ, non paupertas, non egestas, nullæ denique hujus vitæ inæquabiles va- rietates, quæ imperitis quidem hominibus, cum hi voluptatem suis sensibus metiantur, nuquam minere videntur.

Τῷ δὲ ὑψηλῷ τὴν διάνοιαν πάντα ὁμότιμα φαίνε- **A** αι, καὶ οὐδὲν προτιμότερον τοῦ ἐτέρου τὸ ἕτερον, ἢ ὁμοίως διὰ τῶν ἐναντίων τὸν τῆς ζωῆς δρόμον ἰνέσθαι, καὶ ἴσην ἐν ἑκατέρῃ τῶν λήξεων τὴν πρὸς ἰδ εὐ ἡ κακῶς ζῆν δύναμιν ἐνυπάρχειν, διὰ τῶν δε- ζῶν δπλων καὶ ἀριστερῶν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, διὰ ἰδξῆς καὶ ἀτιμίας· δι' ὧν ὁ μὲν κεκαθαρμένος τὸν οὔν καὶ ἐπεσεκεμμένος τὴν τῶν ἦντων ἀλήθειαν, ὀρ- θῶς ὀδεύσει τὴν πορείαν, ἀπὸ γενέσεως μέχρι τῆς **D** ἐξόδου τὸν τεταγμένον αὐτῷ χρόνον διεξερχόμενος· ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ὀδοιπόρων συνήθειαν τοῦ πρόσω ἐχόμενος, ὀλίγον ποιεῖται τῶν προφαινομένων τὸν λόγον. Σύνθετος γὰρ τοῖς ὀδοιποροῦσιν ἐπὶ τὸ τῆς ὀδοῦ πέρας ὁμοίως ἐπέγεισθαι, ἂν τε διὰ λειμῶνων καὶ συμφύτων χωρίων, ἂν τε δι' ἐρημοτέρων καὶ τρα- χυτέρων τόπων διέρχωνται, καὶ οὕτε τὸ ἡδῶ παρα- χυτέσθαι, οὕτε τὸ ἀηδὲς ἐνεπὸδισεν. Οὕτω καὶ αὐτὸς ἀμεταστρεπεῖ πρὸς τὸν προκειμένον σκοπὸν ἑαυτῷ ἐπειχθήσεται, πρὸς οὐδὲν τῶν παροδίων ἐπιστρεφόμε- νος· ἀλλὰ πρὸς μόνον οὐρανὸν βλέπων διαπεράσει τὸν

se terræ dominari credunt, quæ semper maneat. **E**rgo qui hæc mente intueitur, hacque de causa pro nihilo ea putat, quæ hominum vulgus in pretio, atque in honore habet, quique cœlestis vitæ solum amore ducitur, fenumque esse omnem carnem, quasque feni florem omnem hominis gloriam videt, studione dignum fenum unquam putabit, quod hodie est, cras non futurum? Qui enim divina recte contemplatur, hic animadvertit non solum res humanas nihil firmi solidique habere, sed, quasi neque universus hic mundus in perpetuum sit futurus, propterea vitam hanc quasi alienam, eamque caducam negligat: quoniam, ut voce Domini significatum est, cœli et terra transibunt, cunctaque formæ commutationem necessario expectant. Quamobrem quandiu aliquis, inquit Apostolus, in hoc habitaculo est, mortalitatem præ se ferens, hacque vita gravatus, prorogari sibi hunc incolatum dolet, ut in divinis cantibus Psalmistes cecinit; vere enim in tenebris vivunt ii, qui in his tabernaculis vitam degunt: itaque hujus incolatus prorogationem Propheta his verbis luget: « Væ mihi, quoniam incolatus meus prolongatus est! » Tenebris porro domicilii, et incolatus hujus causam tribuit: Hebræorum enim voce Cedar tenebras appellari a sapientibus didicimus; aut id quidem revera: ut enim quædam noctis caligo mortalibus offunditur, sic hi ad erroris cognitionem obcæcantur, utpote cum minime videant, quæ in hac vita summa magnificaque existimata sunt, quæve in contrariis sunt rebus habita, omnia hæc

At vero qui magno altoque est animo, omnia hæc paria esse, neque rem unam alteri præstare putat, quoniam ex rebus inter se contrariis vitæ cursus æque conficitur, æqualisque in utraque vitæ conditione et bene et male vivendi inest facultas; tam ex rebus dextris, inquit Aposto- lus, quam sinistris, et æque ex gloria, atque ex aliqua ignominia: in quibus quidem rebus is, qui pura mente fuit et incorrupta, rerum veritatem intuitus est, ab ortu usque ad obitum præfinitum sibi tempus percurrendo, recta hunc ipsum vitæ cursum conficit, cum neque voluptatum blanditiis molliatur, neque rebus gravibus debilitetur ac deprimitur, sed viatorum more longius progressus, parvam earum rerum, quæ se illis ostendunt, rationem habet. Illud enim in consuetudine eorum est qui peregrinantur, ut sive pratis, sive cultis agris, sive vastis deser- tisque locis iter faciant, neque rei ullius oblecta- tione, neque re aliqua molesta impediti, itineris

• Math. xxiv, 35. • II Cor. v, 4. • Psal. cxix, 5.

cursum conficere maturent. Parique ratione hic nec diverticula, neque viarum flexiones respiciendo, ad illud quod sibi maxime propositum est, omnino perveniet, sed in cœlum solum contuendo, hunc vitæ cursum, tanquam aliquis optimus gubernator, conficiet, qui cœleste aliquid sidus intueudo ad id navis cursum dirigit. Ille vero, cui obtusior est mentis acies, inferiora respicit, et ad corporis voluptates, tanquam ad pabulum pecudes, animum adjicit, ventrique soli, cæterisque ventris vitium consequentibus rebus deditus vivit; quive a vita divina aversus, et a testamentorum promissis alienus, nihil aliud in bonis esse putat, nisi cum quis in corporis voluptate est, hic profecto, et omnis homo, qui in eo numero est, in tenebris, ut divinis Litteris scriptam est*, ambulat, cum in vita hujusmodi mala introducat: in his enim avaritia, animi impotentia, immodica ad voluptates affectio, imperii cupiditas, inanis gloriæ appetitio, ac reliqua inest earum quæ sunt hominibus contubernales, perturbationum multitudo. Ex his enim morbis, alter quodam modo alterius vinculo tenetur, et cui unus ex his accedit, reliqui quasi naturali quadam necessitate compulsi, ad eum concurrunt: id quod in catena fieri videmus: ejus enim principio attracto, neque reliqui illius orbes consistere possunt, sed ultimus catenæ orbis cum primo simul motus est, cum ex eorum perpetuo ordine qui simul annexi sunt circulis, a primo motio ipsa progrediatur: ita humani affectus impliciti inter se atque connexi sunt, sæpeque fit, ut, cum unus imperaverit, reliqua item morborum turba animum invadat. Atque si hæc quidem ipsa quasi malorum catena tibi explicetur necesse est, fac esse quempiam, qui præ voluptate quadam sit inanis gloriæ affectu superatus; est huic sane inanis gloriæ cupiditati adjuncta etiam appetitio quædam, ut plus is assequatur: quoniam non potest quis plus habendi cupiditate teneri, nisi hujus affectus dux et comes quædam sit gloriæ aviditas; deinde appetitio hæc, qua quis afficitur, ut et opuni, et égnitatis amplitudine cæteris ipse antistet, vel in æquales concitat iram, vel superbiam in inferiores, vel in superiores invidiam, cujus socia est similtas: hujus vero comes acerbitas, quem odium quoddam hominum consequitur: at horum omnium postremum est damnatio, in gehennæ tenebras, atque ignem desinens.

Vides horum omnium malorum quasi viam, quemadmodum videlicet ab uno voluptatis affectu cuncta proficiscuntur? Quamobrem ubi ejusmodi malorum conjuncta multitudo in hanc vitam semel sese conjecit, una est, ut ab his liberemur, ratio, quam in divinis Litteris contemplerur: ea autem est, ut ab illa vitæ disciplina nos avocemus, quæ rebus gravibus est atque molestis stricta; neque enim, cui Sodomam incolere cordi est, ignis imbrem declinare hic potest: nec qui Sodomis egressus, iterum ad urbis excidium se convertit, in statuam salis non concresecere, ne-

βίον, καθάπερ τις κυβερνήτης αγαθὸς πρὸς τὴν σκοπὸν διευθύνων τὸ σκάφος. Ὁ δὲ παχὺς τῆς νοίαν, καὶ κάτω βλέπων, καὶ συγκεκυφὸς τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἡδέα τοῦ σώματος, καθάπερ πρὸς τὴν κερτὰ βοσκήματα, μόνῃ τῇ γαστρὶ καὶ τοῖς μετὰ γαστρίαν ζῶν, ἀπληροτρικωμένους τοῦ θεοῦ τῆς ζωῆς, κξίνους τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, οὐδὲν ἔτι αγαθὸν εἶναι νομίζων, ἢ τὸ ἡσθῆναι διὰ τοῦ σώματος οὗτός ἐστιν, καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος, ὁ ἐν σκότει καταπορευόμενος, καθὼς φησὶν ἡ Γραφή, ὁ τῶν ἐν τῷ βῆ τούτῳ κακῶν εὐρέτης· ἐν τούτοις γὰρ καὶ πλεονεξία καὶ παθῶν ἀκολασία, καὶ ἡ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐπιθυμία, φιλαρχία τε πᾶσα, καὶ κενῆς εὐδοξίας ἐπιθυμία, καὶ ὁ λοιπὸς ὄμιλος τῶν συνοικούντων παθῶν καὶ ἀνθρώποις. Ἔχεται γὰρ πως ἐν τοῖς κακοῖς καὶ ἑτέρου τὸ ἕτερον, καὶ ὑπερὶ ἀντὶ τὸ ἐν παραγένετα, καὶ τὰ λοιπὰ καθάπερ ὑπὸ τινος φυσικῆς ἀνάγκης ἐλκόμενα, συνεπέρχεται πάντως. Οἷον ἐν ἀλύσει γίνεται, τῆς ἀρχῆς ἐπισπασθείσης, οὐδὲ τὰς λοιπὰς ἐπιμείνει τῆς ἀλύσεως ἀγκύλας δυνατόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ ἕτερον πέρασ τῆς ἀλύσεως ἀγκυλὴ συνεκνήθη τῇ πρώτῃ, κατὰ τὸ ἀκόλουθον αἰεὶ καὶ ἐπεεχὲς ἀπὸ τοῦ πρώτου διὰ τῶν παρακειμένων τῆς ἐνήσεως προΐουσης· οὕτως ἐμπέπλεκται καὶ συμπυκνῶν ἀλλήλους τὰ ἀνθρώπινα πάθη, καὶ δι' ἐνὸς τῶν ἐπικρατήσαντος, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν κακῶν ὁλοκλήρως ἐισέρχεται τῇ ψυχῇ. Καὶ εἰ χρὴ σοὶ διαγράψαι τὴν πονηρὰν ταύτην ἀλυσιν, ὑπόθου τινὰ διὰ τινος ἡδονῆς τοῦ κατὰ τὴν κενοδοξίαν ἡτηθηῆναι πάθος· ἀλλὰ τῇ κενοδοξίᾳ καὶ ἡ τοῦ πλείονος ἔφεσις συνεκλύθησεν· οὐ γὰρ ἐστὶ πλεονέκτην γενέσθαι, ἐκείνης ἐπὶ τὸ πάθος χειραγωγούσης. Εἴτα ἢ καὶ πλεονεκεῖν καὶ προεἶναι ἐπιθυμία, ἢ ὀργὴν ἐξῆται πρὸς τὸ ὁμόφυλον, ἢ πρὸς τὸ ὑποχείριον τὴν ὑπερφανίαν, ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον τὸν φθόνον· φθόνος ἢ ἀκόλουθος ἢ ὑπόκρισις γίνεται· ἐκείνης ἢ ταπεινότης ἢ μισανθρωπία· τούτων ἀπάντων τὸ τέλος κατακρίσις, εἰς γέενναν καὶ σκότος καὶ πῦρ καὶ λήγουσα.

Ὁρᾶς τὸν ὄλον τῶν κακῶν, ὅπως ἐνὸς τὰ κείνα τοῦ κατὰ τὴν ἡδονὴν ἐξέρχεται πάθος; Ἐπειδὴ ἐκ ἀπαξ εἰσῆλθεν εἰς τὸν βίον ἡ ἀκολουθία τῶν κακῶν παθῶν, μίαν ὀρωμεν ἐκ τῆς τῶν θεοπνευστων Γραφῶν συμβουλῆς τὴν διέξοδον τούτων, τὸ χωρισθῆναι τοῦ τοιοῦτου βίου. τοῦ συνημμένῃ ἔχοντος ἐν ἐκείνῃ τῆν τῶν ἀναιρῶν ἀκολούθησιν· οὐκ ἐστὶ γὰρ, ἐν ἰσὸδομοῖς φιλοχωρησάντα, διαφυγεῖν τὴν τοῦ πρὸς ἐπιθυμίαν· οὐδὲ τὸν ἐξω Σοδόμων, γενόμενον, εἰς πάλιν ἐπιστραφέντα πρὸς τὴν ἐρήμωσιν ταύτης, εἰ παρῆναι στήλην ἄλλοι· ἀλλ' οὐδὲ τῆς Αἰγυπτίων ἐπιλείας ἀπαλλαγῆσεται, ὁ μὴ καταλιπὼν τὴν ἄλη-

* Joan xii, 35.

ττον, την ὑποδρύχιον λέγω ταύτην ζῶην, καὶ δια-
 ἰκός οὐχὶ τὴν Ἐρυθρὰν ἐκεῖνην, ἀλλὰ τὴν μέλαιναν
 αὐτὴν καὶ ζοφώδη τοῦ βίου θάλασσαν· εἰ δὲ, καθὼς
 ρησιν ὁ Κύριος, ἐὰν μὴ ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ἡ ἀλήθεια,
 ἔψ̄ κακῶ τῆς δουλείας ἐναπομένομεν, πῶς ἐστὶν ἐν
 ἡ ἀληθείᾳ γενέσθαι τὸν ζητοῦντα ψεῦδος, καὶ ἐν τῇ
 τλάτῃ τοῦ βίου ἀναστρεφόμενον; πῶς δὲ τις τὴν δου-
 λείαν ἀποδράσει, ὁ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως ὑπο-
 ζεῖριον δοῦς τὴν ἰδίαν ζῶην; Γνωριμώτερος δ' ἂν
 γένοιτο ἡμῖν διὰ τινος παραδείγματος ὁ περὶ τούτων
 λόγος. Ἐπεὶ τις ποταμὸς χειμῆριος ρεύματι τραχυ-
 ενος, καὶ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φερόμενος φύσιν, ξύλα
 τε καὶ λίθους, καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ὑπολαμβάνων
 ἔψ̄ φείθῃ, μόνους τοῖς κατ' αὐτὸν γινομένοις σφαλε-
 ρός καὶ κινδυνώδης ἐστὶ, τοῖς δὲ πόρρωθεν αὐτὸν
 ρυλασσομένοις εἰκὴ βεῖ· οὕτω καὶ τὴν τοῦ βίου τα-
 χαχὴν ὁ κατ' αὐτὴν γεγωνὸς μόνος ὑφίσταται, καὶ
 λόνος ἀναδέχεται καθ' ἑαυτοῦ τὰ πάθη, ἅπερ ἂν ἡ
 ρῶσις ἀκολούθως ἑαυτῇ ρέουσα τοῖς δι' αὐτῆς πορευο-
 μένοις ἀναγκαιῶς ἐπάγεται, διὰ τῶν τοῦ βίου κακῶν
 περικλύζουσα. Εἰ δὲ τις καταλίπῃ τὸν χειμάρρον τοῦ-
 τον, ὡς φησὶν ἡ Γραφή, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον,
 ἔξω πάντως ἐσται, κατὰ τὴν τῆς ὕδης ἀκολουθίαν, τῆς
 ἰθρᾶς τῶν ὁδόντων τοῦ βίου, καθάπερ στρουθίον τῷ
 ἡς ἀρετῆς πτεροῦ διαπτὰς τὴν παγίδα. Ἐπειδὴ γὰρ,
 κατὰ τὸ ρηθὲν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ χειμάρρου ὑπόδειγμα,
 ταντοιαῖς ταραχαῖς καὶ ἀνωμαλίαις πλημμύρων ὁ
 κνθρώπινος βίος ἀεὶ φέρεται, κατὰ τοῦ πρανοῦς τῆς
 ρύσεως προχόμενος, καὶ οὐδὲν ἐσθηκε τῶν ἐν αὐτῷ
 σπουδαζομένων, οὐδὲ ἀναμένει τὴν πλημμονὴν τῶν
 περιθυμούντων αὐτῶν· πάντα δὲ τὰ προσπίπτοντα
 ἡμοῦ τε προσήγγισε, καὶ θίγοντα παρέδραμε, καὶ τὸ
 κελὶ παρὸν τῷ σφοδρῷ τῆς παρόδου διαφεύγει τὴν αἰ-
 ρθῃσιν, ὅπῃ τῆς κατόπιν ἐπιβροῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἀρ-
 παζομένων· διὰ τοῦτο λυσitelὲς ἂν εἴη πόρρω τοῦ
 τοιοῦτου ρεύματος ἑαυτοῦς ἀνέχειν, ὡς ἂν μὴ τῶν
 κστάτων περιεχόμενοι, τῶν ἀεὶ ἐστῶτων ὀλιγορήσαι-
 εν. Πῶς γὰρ ἐστὶ τὸν προσπαθοῦντὰ τινα τῶν ἐν
 εἴψ̄ βίῳ τούτῳ, διὰ τέλους ἔχειν τὸ ποθεύμενον; Τί-
 τῶν μάλιστα σπουδαζομένων εἰσαεὶ παραμένει τοι-
 οῦτον; ποῖα νεότητος ἀκμὴ; τίς δυνάμεις ἡ μορφῆς
 ἑμορφία; τίς πλοῦτος; ποῖα δόξα; τίς δυναστεία; Οὐ
 πάντα τὰ τοιαῦτα μικρὸν ἀνθήσαντα χρόνον, πάλιν
 κτερῆρῃ, καὶ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἐπιωνυμίαν μετ-
 ἔπεσε; Τίς ἐνεβλίω διαπαντός τῇ νεότητι; τίνη διηρ-
 κesse διατέλους ἡ δυνάμεις; Τὸ δὲ τοῦ κάλλους ἄνθος
 ἔψ̄ οὐχὶ καὶ αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ἔαρ προφαινομένων
 ἡκυμωρότερον ἡ φύσις ἐποίησε; Τὰ μὲν γὰρ τῆς
 ἡρας ἐπιλαβοῦσης ἐβλάστησε, καὶ μικρὸν ἀπανθῆ-
 σαντα χρόνον, πάλιν ἀνέζησε· καὶ πάλιν ἀπερῆρῃ,
 καὶ πάλιν ἐκόμασε, καὶ τὸ νῦν κάλλος καὶ εἰς νεότητα
 ἔδειξε. Τὸ δὲ ἀνθρώπινον ἄνθος ἀπαξ ἡ φύσις κατὰ
 τὸ ἔαρ τῆς νεότητος δεῖξασα, εἶτα ἀπέσβεσε, τῷ
 χειμῶνι τοῦ γήρως ἐναφανίσασα· ὡσαύτως καὶ τὰ
 ἔλλα πάντα πρὸς καιρὸν τὴν τῆς σαρκὸς αἰσθησὶν
 ἀπατήσαντα, εἶτα παρέδραμε καὶ συνεκαλύφθη τῇ
 λήθῃ. Ἐπεὶ οὖν αἱ τοιαῦται μεταβολαὶ κατὰ τινα τῆς

A que ab Ægyptiorum servitute se quis vindicabit,
 nisi Ægyptium, id est hanc submersam vitam
 deserat, et non Rubrum illud, sed nigrum hoc et
 obscurum vitæ mare transeat; si autem nisi li-
 beraverit nos, ut inquit Dominus¹, veritas, in malo
 servitutis permanebimus, quomodo potest, qui
 falsum quærit, quive in hujus vitæ erroribus est,
 in veritate versari? Quove pacto quis hoc jugum
 servitutis dejecerit, qui vitam suam, quasi ser-
 vavam, in naturæ necessitates conjicit? Sed notior
 quidem nobis proposito aliquo exemplo erit de
 his plane oratio. Quemadmodum amnis aliquis,
 qui sua natura satis profluens, incitatis aquarum
 profluxionibus rapidior fertur, lignaque et
 lapides, et omnia, quæ sibi obviam sunt, in al-
 veum rapit, calamitatem hic et periculum iis im-
 portat, qui prope incolunt, illis vero frustra de-
 fluit, qui longe remoti eum vitant: ita, qui sibi
 hujus vitæ perturbationem peperit, eam solus
 sustinet, et solus eos sua sponte recipit affectus,
 in quos natura, quæ suo quodam cursu fertur,
 cum his vitæ malis circumfluat, illos impellit,
 qui ejus cursum tenent. Sed si quis, ut est in sacris
 Litteris, torrentem hunc, intolerabilemque aquam
 relinquit, hic plane liber erit, ut in Psalmo se-
 quitur², a captione dentium hujus vitæ, ac veluti
 passer e laqueis alis virtutis evolabit. Quoniam igitur,
 ut illo ipso torrentis exemplo patet, variis per-
 turbationibus inæquabilitibusque rerum varietatibus
 referta mortalium vita, ad naturæ declinationem ef-
 fusa semper fertur; ne quidquam consistit rerum
 quæ in ea ambientur, neque exspectat, dum ii, qui
 cupiditate aliqua tenentur, satietate expleantur,
 cumque omnia, quæ impetu quodam feruntur prope
 simul accesserint, et quæ attingunt, cursum con-
 fecerint, quodque semper præsens adest, fluxu
 quodam clandestino ex oculis ereptum, cum sen-
 sum nostrum celeri transitu effugiat: propterea
 utile sane esset extra hunc vitæ fluctum longe se
 tenere, ut ne rebus his caducis nos impediti ea quæ
 sempiterna sunt omnino despiciamus. Quo enim
 modo potest his vitæ rebus addictus assidue id ha-
 bere, quod in rebus, quæ maxime expetuntur, op-
 tabile est ut perpetuo maneat? Quod adultæ æta-
 tis robur, quæ virium aut formæ integritas, quæ
 opes, quæ gloria, quæ potentia? nonne omnia hæc
 vel exiguo tempore cum floruerint, rursus dif-
 fluunt, atque in contrariam nominis appellationem
 defluxa considerant? Quis omni tempore in adole-
 scentia? Cui perpetuo suppeditantur vires? Annon
 pulchritudinis florem citius vel illis ipsis floribus,
 qui se primo ostendunt, interiturum natura efficit?
 Quæ sane tempore suo natura consevit, cum brevi
 tempore floruerint, rursus surgunt, rursus diffluunt,
 rursus frondescent, atque hanc quidem pulchritu-
 dinis speciem adulta in ætate natura ostendit.
 Quam verò hominum pulchritudinem in adolescen-

¹ Joan. viii, 32. ² Psal. cxxiii, 7.

cursum conficere maturent. Parique ratione hic nec diverticula, neque viarum flexiones respiciendo, ad illud quod sibi maxime propositum est, omnino perveniet, sed in cælum solum contuendo, hunc vitæ cursum, tanquam aliquis optimus gubernator, conficiet, qui cœleste aliquod sidus intuendo ad id navis cursum dirigit. Ille vero, cui obtusior est mentis acies, inferiora respicit, et ad corporis voluptates, tanquam ad pabulum pecudes, animum adjicit, ventrique soli, cæterisque ventris vitium consequentibus rebus deditus vivit; quive a vita divina aversus, et a testamentorum promissis alienus, nihil aliud in bonis esse putat, nisi cum quis in corporis voluptate est, hic profecto, et omnis homo, qui in eo numero est, in tenebris, ut divinis Litteris scriptum est⁶, ambulat, cum in vita hujusmodi mala introducat: in his enim avaritia, animi impotentia, immodica ad voluptates affectio, imperii cupiditas, inanis gloriæ appetitio, ac reliqua inest earum quæ sunt hominibus contubernales, perturbationum multitudo. Ex his enim morbis, alter quodam modo alterius vinculo tenetur, et cui unus ex his accedit, reliqui quasi naturali quadam necessitate compulsi, ad eum concurrunt: id quod in catena fieri videmus: ejus enim principio attracto, neque reliqui illius orbis cum primo simul motus est, cum ex eorum perpetuo ordine qui simul annexi sunt circulis, a primo motio ipsa progrediatur: ita humani affectus impliciti inter se atque connexi sunt, sæpeque fit, ut, cum unus imperaverit, reliqua item morborum turba animum invadat. Atque si hæc quidem ipsa quasi malorum catena tibi explicetur necesse est, fac esse quempiam, qui præ voluptate quadam sit inanis gloriæ affectu superatus; est huic sane inanis gloriæ cupiditati adjuncta etiam appetitio quædam, ut plus is assequatur: quoniam non potest quis plus habendi cupiditate teneri, nisi hujus affectus dux et comes quædam sit gloriæ aviditas; deinde appetitio hæc, qua quis afficitur, ut et opum, et dignitatis amplitudine cæteris ipse antistet, vel in æquales concitat iram, vel superbiam in inferiores, vel in superiores invidiam, cujus socia est simultas: hujus vero comes acerbitas, quam odium quoddam hominum consequitur: at horum omnium postremum est damnatio, in gehennam, tenebras, atque ignem desinens.

Vides horum omnium in malorum quasi viam, quemadmodum videlicet ab uno voluptatis affectu cuncta proficiscuntur? Quamobrem ubi ejusmodi malorum conjuncta multitudo in hanc vitam semel sese conjecit, una est, ut ab his liberemur, ratio, quam in divinis Litteris contemplerur: ea autem est, ut ab illa vitæ disciplina nos avocemus, quæ rebus gravibus est atque molestis asstricta; neque enim, cui Sodomam incolere cordi est, ignis imbrem declinare hic potest: nec qui Sodomis egressus, iterum ad urbis excidium se convertit, in statuam salis non concrecere, ne-

βίον, καθάπερ τις κυβερνήτης ἀγαθὸς πρὸς τὸν ἑσσοπόν διευθύνων τὸ σκάφος. Ὁ δὲ παχὺς τὴν εἰσνοίαν, καὶ κάτω βλέπων, καὶ συγκεκυφὼς τῇ ἑσπρὸς τὰ ἡδέια τοῦ σώματος, καθάπερ πρὸς τὴν νῆα τὰ βροσκήματα, μόνῃ τῇ γαστρὶ καὶ τοῖς μετὰ γαστέρα ζῶν, ἀπληροτριωμένος τοῦ θεοῦ τῆς ζωῆς, κξένος τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, οὐδὲν ἕτερον ἀγαθὸν εἶναι νομίζων, ἢ τὸ ἡσθῆναι διὰ τοῦ σώματος. οὗτός ἐστιν, καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος, ὁ ἐν σκότει ἐσπορευόμενος, καθὼς φησὶν ἡ Γραφή, ὁ τῶν ἐν τῷ βῆ τούτῳ κακῶν εὐρέτης· ἐν τούτοις γὰρ καὶ πλεονεξία καὶ παθῶν ἀκολασία, καὶ ἡ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐπιτρία, φιλαργία τε πᾶσα, καὶ κενῆς δόξης ἐπιθυμία καὶ ὁ λοιπὸς ὄμιλος τῶν συνοικούντων παθῶν πᾶ ἀνθρώποις. Ἐγεται γὰρ πως ἐν τοῖς κακοῖς τῷ ἑτέρῳ τὸ ἕτερον, καὶ ὅπερ ἂν τὸ ἐν παραγίνεται καὶ τὰ λοιπὰ καθάπερ ὑπὸ τινος φυσικῆς ἀνάγκης ἐλκόμενα, συνεισέρχεται πάντως. Οἷον ἐν ἀλύσει γκται, τῆς ἀρχῆς ἐπισπασθεῖσης, οὐδὲ τὰς λοιπὰς τμμεῖν τῆς ἀλύσεως ἀγκύλας δυνατόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ κατὰ τὸ ἕτερον πέρασ τῆς ἀλύσεως ἀγκύλη συνεινήθη τῇ πρώτῃ, κατὰ τὸ ἀκόλουθον αἰεὶ καὶ πρὸς εχρὸς ἀπὸ τοῦ πρώτου διὰ τῶν παρακειμένων τῆς κνήσεως προτούσης· οὕτως ἐμπέπλεκται καὶ συμπφυκεν ἀλλήλοις τὰ ἀνθρώπινα πάθη, καὶ δι' ἐνὸς τῷ ἐπικρατήσαντος, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν κακῶν ὁλοκσ εισέρχεται τῇ ψυχῇ. Καὶ εἰ χρὴ σοι διαγράψαι τὴ πονηρὰν ταύτην ἀλυσιν, ὑπόθου τινὰ διὰ τινος ἡνῆς τοῦ κατὰ τὴν κενοδοξίαν ἡττηθῆναι πάθος· ἀλλὰ τῇ κενοδοξίᾳ καὶ ἡ τοῦ πλείονος ἕφεσις συνηλοούθηεν· οὐ γὰρ ἐστὶ πλεονέκτην γενέσθαι, μὲ ἐκείνης ἐπὶ τὸ πάθος χειραγωγούσης. Εἴτα ἡ πῖ πλεονεκτεῖν καὶ προέχειν ἐπιθυμία, ἢ ὀργὴν ἐξέπει πρὸς τὸ ὀμόφυλον, ἢ πρὸς τὸ ὑποχείριον τὴν ὑπερφανίαν, ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον τὸν φθόνον· φθόνου ἢ ἀκόλουθος ἡ ὑπόκρισις γίνεται· ἐκείνης ἢ πικρία. ταύτης ἡ μισανθρωπία· τούτων ἀπάντων τὸ τέλος κατὰκρισις, εἰς γέενναν καὶ σκότος καὶ πῦρ καταλήγουσα.

Ἄρα τὸν ὀλοκὸν τῶν κακῶν, ὅπως ἐνὸς τῷ πάντι τοῦ κατὰ τὴν ἡδονὴν ἐξέρχεται πάθους; Ἐπειδὴ οὐκ ἀπαξ εἰσῆλθεν εἰς τὸν βίον ἡ ἀκολουθία τῶν τοιοῦτων παθῶν, μίαν ὀρώμεν ἐκ τῆς τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν συμβουλῆς τὴν διέξοδον τούτων, τὸ χωρισθῆνα τοῦ τοιοῦτου βίου. τοῦ συνημμένῃν ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ τὴν τῶν ἀνιαρῶν ἀκολουθίαν· οὐκ ἔστι γὰρ, ἐν ἑξοδόμοις φιλοχωρήσαντα, διαφυγεῖν τὴν τοῦ πικρίας ἐπομβρίαν· οὐδὲ τὸν ἐξω Σοδόμοις γενόμενον, εἰς πάλιν ἐπιστραφέντα πρὸς τὴν ἐρήμωσιν ταύτης, μὴ παγῆναι στήλην ἄλός· ἀλλ' οὐδὲ τῆς Αἰγυπτίων δουλείας ἀπαλλαγῆσεται, ὁ μὴ καταλιπὼν τὴν Αἴγυπτον.

⁶ Joan xii, 35.

ττον, την ὑποβρύχιον λέγω ταύτην ζωὴν, καὶ δια-
 ἴας οὐχὶ τὴν Ἐρυθρὰν ἐκεῖνην, ἀλλὰ τὴν μέλαιναν
 ταύτην καὶ ζοφώδη τοῦ βίου θάλασσαν· εἰ δὲ, καθὼς
 ρησὶν ὁ Κύριος, ἐὰν μὴ ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ἡ ἀλήθεια,
 τῷ κακῷ τῆς δουλείας ἐναπομένομεν, πῶς ἔστιν ἐν
 ἡ ἀλήθεια γενέσθαι τὸν ζητοῦντα ψεύδος, καὶ ἐν τῇ
 πλάνῃ τοῦ βίου ἀναστρεφόμενον; πῶς δὲ τις τὴν δου-
 λείαν ἀποδράσει, ὁ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως ὑπο-
 κείριον δούς τὴν ἰδίαν ζωὴν; Γνωριμώτερος δ' ἂν
 γένοιτο ἡμῖν διὰ τινος παραδείγματος ὁ περὶ τούτων
 λόγος. Ἐπεὶ τις ποταμὸς χειμέριος βέουματι τραχυνό-
 μνος, καὶ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φερόμενος φύσιν, ξύλα
 τε καὶ λίθους, καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ὑπολαμβάνων
 τῷ βεῖθρῳ, μόνους τοῖς κατ' αὐτὸν γινομένοις σφαλε-
 ρὸς καὶ κινδυνώδης ἔστι, τοῖς δὲ πόρρωθεν αὐτὸν
 ρυλασσομένοις εἰκὴ βεῖ· οὕτω καὶ τὴν τοῦ βίου τα-
 ραχὴν ὁ κατ' αὐτὴν γεγονώς μόνος ὑφίσταται, καὶ
 μόνος ἀναδέχεται καθ' ἑαυτοῦ τὰ πάθη, ἅπερ ἂν ἡ
 φύσις ἀκολουθῶς ἑαυτῇ βέουσα τοῖς δι' αὐτῆς πορευο-
 μένοις ἀναγκαίως ἐπάγεται, διὰ τῶν τοῦ βίου κακῶν
 ἐπικλύζουσα. Εἰ δὲ τις καταλίποι τὸν χειμάρρον τοῦ-
 τον, ὡς φησὶν ἡ Γραφή, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον,
 ἔξω πάντως ἔσται, κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀκολουθίαν, τῆς
 ἤθρας τῶν ὀδόντων τοῦ βίου, καθάπερ στρουθίον τῷ
 τῆς ἀρετῆς πεπερῶ διαπτεῖς τὴν παγίδα. Ἐπειδὴ γὰρ,
 κατὰ τὸ βῆθρὸν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ χειμάρρου ὑποδείγμα,
 παντοίαις ταραχαῖς καὶ ἀνωμαλίαις πλημμύρων ὁ
 ἠνθρώπινος βίος ἀεὶ φέρεται, κατὰ τοῦ πρᾶνοῦς τῆς
 φύσεως προχέομενος, καὶ οὐδὲν ἔσθηκε τῶν ἐν αὐτῷ
 σπουδαζομένων, οὐδὲ ἀναμένει τὴν πλησμονὴν τῶν
 ἐπιθυμούντων αὐτῶν· πάντα δὲ τὰ προσπίπτοντα
 ἡμῶν τε προσήγγισ, καὶ θίγοντα παρέδραμε, καὶ τὸ
 ἀεὶ παρὸν τῷ σφοδρῷ τῆς παρῶδος διαφεύγει τὴν αλ-
 σθησιν, ὑπὸ τῆς κατόπιν ἐπιβροχῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἀρ-
 παζομένον· διὰ τοῦτο λυσαιτελὲς ἂν εἴη πόρρω τοῦ
 τοιοῦτου βέουματος ἑαυτοῦς ἀνέχειν, ὡς ἂν μὴ τῶν
 ἀστάτων περιεχόμενοι, τῶν ἀεὶ ἐσώτων ὀλιγορήσαι-
 μεν. Πῶς γὰρ ἔστι τὸν προσπαθοῦντά τινα τῶν ἐν
 τῷ βίῳ τούτῳ, διὰ τέλους ἔχειν τὸ ποθοῦμενον; Τί
 τῶν μάλιστα σπουδαζομένων εἰσαεὶ παραμένει τοι-
 οῦτον; ποῖα νεότητος ἀκμῆ; τίς δυνάμειος ἢ μορφῆς
 εὐμοιρία; τίς πλοῦτος; ποῖα δόξα; τίς δυναστεία; Οὐ
 πάντα τὰ τοιαῦτα μικρὸν ἀνθήσαντα χρόνον, πάλιν
 ἀπερβύη, καὶ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἐπυνυμίαν μετ-
 ἔπεισε; Τίς ἐνεβλίω διαπαντὸς τῇ νεότητι; τίνοι διήρ-
 κισσε διατέλους ἢ δυνάμεις; Τὸ δὲ τοῦ κάλλους ἄνθος
 ἄρ' οὐχὶ καὶ αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ἔαρ προφανομένων
 ὠκυμωρῶτερον ἢ φύσις ἐποίησε; Τὰ μὲν γὰρ τῆς
 ὥρις ἐπιλαθοῦσης ἐβλάστησε, καὶ μικρὸν ἀπανθή-
 σαντα χρόνον, πάλιν ἀνέζησε· καὶ πάλιν ἀπερβύη,
 καὶ πάλιν ἐκόμισσε, καὶ τὸ νῦν κάλλος καὶ εἰς νεότητα
 ἔδειξε. Τὸ δὲ ἀνθρώπινον ἄνθος ἅπαξ ἡ φύσις κατὰ
 τὸ ἔαρ τῆς νεότητος δείξασα, εἴτα ἀπέσβεσε, τῷ
 χειμῶνι τοῦ γήρως ἐναφανίσασα· ὡσαύτως καὶ τὰ
 ἄλλα πάντα πρὸς καιρὸν τὴν τῆς σαρκὸς ἀλσθησιν
 ἀπατήσαντα, εἴτα παρέδραμε καὶ συνεκαλύφθη τῇ
 λήθῃ. Ἐπεὶ οὖν αἱ τοιαῦται μεταβολαὶ κατὰ τινὰ τῆς

A que ab Ægyptiorum servitute se quis vindicabit,
 nisi Ægyptium, id est hanc submersam vitam
 deserat, et non Rubrum illud, sed nigrum hoc et
 obscurum vitæ mare transeat; si autem nisi li-
 beraverit nos, ut inquit Dominus, veritas, in malo
 servitutis permanebimus, quomodo potest, qui
 falsum querit, quive in hujus vitæ erroribus est,
 in veritate versari? Quo pacto quis hoc jugum
 servitutis dejecerit, qui vitam suam, quasi ser-
 vam, in naturæ necessitates conjicit? Sed notior
 quidem nobis proposito aliquo exemplo erit de
 his plane oratio. Quemadmodum amnis aliquis,
 qui sua natura satis profluens, incitatis aqua-
 rum profluxionibus rapidior fertur, lignaque et
 lapides, et omnia, quæ sibi obviam sunt, in al-
 veum rapit, calamitatem hic et periculum iis im-
 portat, qui prope incolumi, illis vero frustra de-
 fluit, qui longe remoti eum vitant: ita, qui sibi
 hujus vitæ perturbationem peperit, eam solus
 sustinet, et solus eos sua sponte recipit affectus,
 in quos natura, quæ suo quodam cursu fertur,
 cum his vitæ malis circumduat, illos impellit,
 qui ejus cursum tenent. Sed si quis, ut est in sacris
 Litteris, torrentem hunc, intolerabilemque aquam
 relinquit, hic plane liber erit, ut in Psalmo se-
 quitur, a captione dentium hujus vitæ, ac veluti
 passer e laqueis alis virtutis evolabit. Quoniam igitur
 ut illo ipso torrentis exemplo patet, variis per-
 turbationibus inæquabilibusque rerum varietatibus
 referta mortalium vita, ad naturæ declinationem ef-
 fusa semper fertur; ne quidquam consistit rerum
 quæ in ea ambientur, neque exspectat, dum ii, qui
 cupiditate aliqua tenentur, satietate expleantur,
 cumque omnia, quæ impetu quodam feruntur prope
 simul accesserint, et quæ attingunt, cursum con-
 fecerint, quodque semper præsens adest, fluxu
 quodam clandestino ex oculis ereptum, cum sen-
 sum nostrum celeri transitu effugiat: propterea
 utile sane esset extra hunc vitæ fluctum longe se
 tenere, ut ne rebus his caducis nos impediti ea quæ
 sempiterna sunt omnino despiciamus. Quo enim
 modo potest his vitæ rebus addictus assidue id ha-
 bere, quod in rebus, quæ maxime expetuntur, op-
 tabile est ut perpetuo maneat? Quod adultæ æta-
 tis robur, quæ virium aut formæ integritas, quæ
 opes, quæ gloria, quæ potentia? nonne omnia hæc
 vel exiguo tempore cum floruerint, rursus dif-
 fluunt, atque in contrariam nominis appellationem
 defluxa considerunt? Quis omni tempore in adole-
 scentia? Cui perpetuo suppeditarunt vires? Annon
 pulchritudinis florem citius vel illis ipsis floribus,
 qui se primo ostendunt, interiturum natura efficit?
 Quæ sane tempore suo natura consevit, cum brevi
 tempore floruerint, rursus surgunt, rursus diffluunt,
 rursus frondescent, atque hanc quidem pulchritu-
 dinis speciem adulta in ætate natura ostendit.
 Quam vero hominum pulchritudinem in adolescen-

¹ Joan. viii, 32. ² Psal. cxxiii, 7.

cia, quasi primo vere, plane demonstravit, senectutis postea hieme exstinxit; eodenuque modo reliqua omnia, quæ ad quoddam tempus carnis sensum deceperunt, posteaquam cursum ea perfecerunt, oblivione simul occultata sunt. Quoniam igitur ejusmodi commutationes, quæ quadam naturæ necessitate eveniunt, dolore illum afficiunt qui in affectione versatur, una certe est horum malorum declinatio, ut ne ullis rebus, quæ animum concitent, sese adjungat, sed, quantum fieri potest, se ab omni vitæ consuetudine avocet, quæ ad vitiosam disciplinam, carniæ deditam adducat, vel potius ab ea convenientia, conjunctioneque naturæ se removeat, qua suo quisque corpori astrictus tenetur, ut ne vita, quæ e carne est, sit carnis obnoxia calamitatibus: hoc autem est, soli animæ vivere, ut quis, quantum in se est, institutum imitetur illarum potestatum, quæ corporis expertes sunt: illæ enim neque nubunt, neque nubuntur; sed hoc est ipsis propositum munus, studium, atque perfectum officium, ut incorruptæ integritatis patrem contemplantur, atque, quantum imitatione assequi possunt, ad ipsius pulchritudinis exemplar contuenda, suam ipsi ornent formam.

CAPUT V.

Animi integritatem, ejusque ab omnibus affectibus vacuitatem, corporis munditiis anteire oportet.

Hujus igitur mentis, summæque cupiditatis adjutorium, ut in divinis Litteris appellari solet, homini virginitatem tributam esse diximus: ut enim reliquorum studiorum artes quædam ad illorum qui earum studio tenentur, perfectam disciplinam inventæ sunt: sic virginitatis studium mihi ars quædam et facultas diviniore vitæ videtur esse, quæ doceat, quemadmodum ii, qui his corporis vinculis astricti tenentur, earum rerum, quæ corpore carent, naturæ similes efficiantur. Vitæ enim hujus omne studium, atque institutum illud est, ut ne voluptatum impetu animi deprimatur altitudo, neve nos, qui cælestia contempleri, quive divina animo contueri debemus, ad corporis affectiones delapsi cadamus. Quo enim modo animus noster, qui inferiori huic carnis voluptati mancipatus est, atque in humanorum affectuum appetitionem totus incumbit, potest cognatum illud lumen, quodque mente ipsa cernitur, vacuo et libero sensu aspicere, cum is prava quadam atque inerudita anticipatione ad humiles has res, et lutulentas aciem intendat? Nam ut porcorum oculi natura in terram eonversi, mirificarum rerum cælestium aspectum non habent, sic animus corporis luxu perditus, cum ad humilia, et ad ea quæ sunt pecudum inclinatus sit, non cælum amplius, neque reliquarum rerum convenientiam, et decorem cernere poterit. Quare ut ad voluptatem divinam illam quidem, et beatam animus noster quietus, ac liber maxime respiciat, ad nullas omnino res caducas, et terrenas se ipse convertet, neque earum voluptatum particeps fiet, quæ ad communis vitæ indulgentiam comparatæ sunt, sed omnem potius amoris vim a rebus corporeis ad eam traducet pulchritudinis contemplationem; quæ et corporis experta est, et mente cernitur: atque ad hanc quidem animi affe-

A φύσεως ἀνάγκην συμβαίνουσαι, λυποῦσι πάντως τὸ ἐν προσπαθείᾳ γενόμενον, μὴ τῶν τοιούτων κακῶν ἐστὶν ἀποφυγή, τὸ μηδενὶ τῶν μεταβαλλομένων τῆ ψυχῇ προστεθῆναι, ἀλλ' ὡς ἐστὶ δυνατόν, χωρὶς θῆται τῆς πρὸς πάντα τὸν βίον τὸν ἐμπασθῆ τε καὶ σάρκινον ὁμιλίας· μάλλον δὲ καὶ τῆς πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἐαυτοῦ συμπαθείας ἔξω γενέσθαι, ὡς ἂν μὴ κατὰ σάρκα βιοῦς, ὑπεύθυνος γένηται ταῖς ἐκ τῆς σαρκὸς συμφοραῖς· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μόνῃ τῇ ψυχῇ ζῆν, καὶ μιμῆσθαι κατὰ τὸ δυνατόν τὴν τῶν ἀσωμάτων δυνάμειον πολιτείαν· ἐν ἣ οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκοντα· ἀλλ' ἔργον αὐτοῖς καὶ κατόρθωμα τὸ θεωρεῖν τὸν Πατέρα τῆς ἀφθαρσίας ἐστὶ, καὶ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος τὴν ἰδίαν καλλωπίζειν μορφήν ἐν τῆς ἐνδεχομένης μιμήσεως.

B

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Ὅτι προηγεῖσθαι χρὴ τὴν τῆς ὑψηλῆς ἀπάθειας τῆς ἐν σώματι καθαρότητος.

Ταύτης οὖν τῆς διανοίας καὶ τῆς ὑψηλῆς ἐπιθυμίας συνεργόν, καθὼς τῇ Γραφῇ δοκεῖ, καὶ βοηθὸν τῷ ἀθρώπῳ τὴν παρθενίαν εἶναι φαμεν. Καὶ ὡς περ τῶν λοιπῶν ἐπιτηδευμάτων τέχνηαι τινὲς πρὸς τὴν ἐκείστων σπουδαζομένων ἐπεργασίαν ἐπινοήθησαν· οὕτω μοι δοκεῖ καὶ τὸ τῆς παρθενίας ἐπιτηδεύμα τέχνηαι εἶναι καὶ δύναμις τῆς θειοτέρας ζωῆς, πρὸς τὴν ἀσωματον φύσιν τοὺς ἐν σαρκὶ ζῶντας ὁμοιοῦσθαι· παρασκευάζουσα. Πᾶσα γάρ ἐστὶ σπουδὴ τοῦ τοιούτου βίαι, ὅπως μὴ τὸ ὑψηλὸν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἡδονῶν ταπεινωθῆ, καὶ ἀντὶ τοῦ μετεωροποιεῖν, καὶ εἰς τὰ ἀνω βλέπειν τὴν διάνοιαν ἡμῶν, πρὸς τὴν σαρκὸς καὶ αἵματος κατενεχθεῖσαν πάθη πεσεῖν. Οὐκ γὰρ ἐστὶ δυνατόν πρὸς τὸ συγγενὲς τε καὶ νοσητῶν φῶς ἐλευθέρῳ ἀναβλέπειν τῷ ὀφθαλμῷ ἢ προσηλωθεῖσθαι κάτω τῇ ἡδονῇ τῆς σαρκὸς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἀπασχολήσασα, ὅταν πρὸς τὸ ὕψος σχῆ τὴν ῥοπήν ἐκ μοχθηρᾶς τινος καὶ ἀπειδέτου προσλήψεως; Καθάπερ γὰρ οἱ τῶν οὐρανῶν ὀφθαλμοὶ εἰς τὸ κάτω κατὰ τῆς φύσεως ἐστραμμέναι τῶν οὐρανίων θαυμάτων ἀπειρώς ἔχουσιν, οὕτως ἡ τῷ σώματι συγκατασταθεῖσα ψυχὴ οὐκ ἐστὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἀνω κάλλη βλέπειν δυνατήσθαι, πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ κτηνώδες τῆς φύσεως ἐπιπίπτουσα. Ὡς ἂν οὖν μάλιστα ἡμῖν ἐλευθέραι καὶ ἀνετοῖς ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν θείαν τε καὶ μακαρίαν ἡδονὴν ἀναβλέποι, πρὸς οὐδὲν τῶν γηϊνῶν ἐαυτὴν ἐπιστρέψῃ, οὐδὲ τῶν νενομισμένων κατὰ τὴν τοῦ κοινῶ βίου συγχώρησιν ἡδονῶν μεταλήψεται, ἀλλὰ μετθήσθαι τὴν ἐρωτικὴν δύναμιν ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἐπὶ τὴν νοσητῶν τε καὶ αἴλων τοῦ καλοῦ θεωρεῖν πρὸς τὴν τοιαύτην τῆς ψυχῆς διάθεσιν ἢ παρθενίαν τοῦ σώματος ἡμῖν ἐπινοήθη· ὡς ἂν μάλιστα λήθῃ καὶ ἀμνηστίαν ἐμποιήσῃ τῇ ψυχῇ τῶν ἐμπασθῶν τῆς φύσεως κινήματων, μηδεμίαν ἀνάγκην ἐπάγουσα πρὸς τὰ ταπεινά τῆς σαρκὸς ὀφλήματα καταγίνεσθαι.

Ἐλευθερωθεῖσα γὰρ ἀπᾶς τῶν τριούτων χρεῶν, ἄκετι κινδυνεύει μὴ τῷ κατ' ὀλίγον προσεσιμῶ-
 εἶρι τὰ δοκοῦντα νόμῳ τινὶ φύσεως συγκεχωρη-
 θαι, ἐν ἀποστροφῇ καὶ ἀγνοίᾳ τῆς θείας τε καὶ
 κηράτου γένηται ἡδονῆς, ἣν μόνη ἡ καρδίας κα-
 κρότης, τοῦ ἐν ἡμῖν ἡγεμονικοῦ, θηρεύειν πέφυ-
 εν.

videntur, veram illam atque immortalē voluptatem aversetur atque fugiat, quam cor solum,
 ira ejus, qui nos regit, animi integritate adhibita, capere solet.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ὅτι Ἥλλας καὶ Ἰωάννης τῆς ἀκριβείας τοῦ βίου
 τούτου ἐπεμελήθησαν.

Διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ ὁ μέγας ἐν προφήταις
 Ἥλλας, καὶ ὁ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἁλλοῦ μετ'
 κεῖνον ἐπιδημήσας τῷ βίῳ, οὐ μείζων οὐδεὶς ἐν γεν-
 ητοῖς γυναικῶν. Εἴπερ τι καὶ ἕτερον ἢ κατ' αὐτοὺς
 πορῆα παραδηλοῖ δι' αἰνίγματος, τοῦτο μάλιστα τῷ
 δέμ δογματίζειν βίῳ, τὸ χωρισθῆναι τῆς τοῦ ἀνθρώ-
 :νου βίου ἀκολουθίας τὸν τῆ θεωρίᾳ τῶν ἀοράτων
 χολάζοντα· ὡς ἂν μὴ ταῖς τοιαύταις ἀπάταις ταῖς
 ἰὰ τῶν αἰσθήσεων γινομέναις προσεσιθεῖς, σύγχυ-
 εν τινὰ καὶ πλάνην πάθοι περὶ τὴν τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ
 ρίσειν. Ἀμφότεροι γὰρ εὐθύς ἐκ νέων ἀπεξενώθησαν
 τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ ὅσον ἐξω τῆς φύσεως ἑαυ-
 οὺς ἔστησαν τῆ περὶ τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν ὑπεροφίᾳ
 τῆς συνήθους καὶ νενομισμένης τροφῆς, καὶ τῆ κατὰ
 τὴν Ἑρμηον διαγωγῇ, ὡς καὶ τὴν ἀκοὴν ἀπερήχητον,
 :αὶ ἀπλάνητον αὐτοῖς φυλαχθῆναι τὴν ὕψιν, καὶ τὴν
 εὔσιν ἀπλῆν τε καὶ ἀπραγμάτευτον διαμεῖναι, ἐκ
 οὗ προστυχόντος ἑκατέρου πληρουμένης τῆς χρείας. C
 Ἐντεῦθεν εἰς πολλὴν εὐδίαν καὶ γαλήνην ἀπὸ τῶν
 ζώθεν θορύβων κατέστησαν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς το-
 :οῦτον μέγεθος τῶν θεῶν χαρισμάτων ἐπήρθησαν,
 :στον περὶ ἑκατέρου τούτων μνημονεύει ὁ λόγος. Ἥλλας
 μὲν γὰρ καθάπερ ταμίαι τις τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν
 καταστάς, τὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ χρείας κατ' ἐξουσίαν
 καὶ ἀποκλείει τοῖς ἀμαρτάνουσι, καὶ ἀνίεναι τοῖς
 μετανοοῦσι κύριος ἦν. Τὸν δὲ Ἰωάννην τοιοῦτον μέ-
 :οι θαυματοποιῆσαι οὐδὲν φησὶν ἡ θεία Ἱστορία·
 :περισσότερον δὲ ἢ κατὰ πάντα προφήτην τὸ ἐν αὐτῷ
 :χάρισμα παρὰ τοῦ τὰ κρητὰ βλέποντος μεμαρτύ-
 :ρηται· τάχα ὅτι καθαρὰν τε καὶ ἀμιγῆ πάσης ὀλικῆς
 :προσπαθείας τὴν ἑαυτῶν ἐπιθυμίαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς
 :ἔλος τῷ Κυρίῳ ἀνέθηκαν, οὕτε εἰς τέκνον στοργῆν,
 :ῶτε εἰς γυναικὸς φροντίδα, οὕτε εἰς ἄλλο τι τῶν ἀν-
 :θρωπίνων ἀσχολήσαντες· οἱ γὰρ μὴδὲ τῆς καθ' ἡμέραν
 :ἀναγκαίας τροφῆς πρέπειν ἑαυτοῖς ὑπολαβόντες τὴν
 :μέριμναν, τῆς τε τῶν ἐνδυμάτων σεμνότητος κρείτ-
 :τους ἐπιειχθέντες, ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἑαυτοῖς τὰς
 :χρείας ἀπεσχεδίαζον, ὁ μὲν δέρμασιν αἰγείοις, ὁ δὲ
 :καμήλου θριξὶ σκεπαζόμενος· οὐκ ἂν εἰς ἐκεῖνο τὸ
 :μέγεθος, ὡς οἶμαι, φθάσαντες, εἰ ταῖς τοῦ σώματος
 :ἡδυσπαθείαις ὑπὸ τοῦ γάμου κατεμαλάθησαν. Ταῦτα
 :δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, εἰς
 :ουθεσίαν ἡμῶν ἀναγέγραπται, ἵνα πρὸς τὸν ἐκείνων
 :βίον καὶ τὸν ἑαυτῶν κατευθύνωμεν. Τί οὖν ἐκ τού-
 :των μανθάνομεν; Τὸ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἁγίων ἀν-
 :δρῶν, μὴδενὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων προσασχο-
 :λεῖν τὴν διάνοιαν τὴν ἐπιθυμοῦντα τῷ Θεῷ συναφθῆ-

ctionem, studiumque est corporis inventa virgini-
 tas, ut, cum affectionum, quæ a natura tributa: vi-
 dentur, oblivionem animo maxime attulerit, nullam
 inducat necessitatem sordidæ carnis debitis va-
 candi. Nam ubi semel hisce liberata est debitis,
 non jam amplius periculum est, ne assuetudine
 tandem rerum, quæ naturæ quadam lege permis-

CAPUT VI.

Elias et Joannes diligentem harum curam adhi-
 buerunt.

Ob eam causam inagnus in prophetis mihi vide-
 tur Elias, et is qui postea in spiritu et virtute
 Euxæ in vitam venit, quo sane in natis mulierum
 nemo major exortus est. Quæ porro de his ipsis
 narratur historia, etsi quid aliud obscure, illud
 tamen maxime indicat, quod vitæ rationem docet,
 ut, qui scilicet contemplandis rebus, quæ minime
 sub aspectum cadunt, se dedit, hic ab humanæ
 vitæ consuetudine alienus fiat, ne hujusmodi fraudi-
 bus, quæ sensibus concipiuntur, addictus, pertur-
 batione atque mentis errore in illius judicio afflicia-
 tur, quod re vera bonum est. Hi ambo ab adole-
 scentia sese statim ab humanæ vitæ societate re-
 moverunt: cum enim potionis, atque cibi, qui
 cæteris ad vitæ sustentationem est datus, despicien-
 tia, tum vita, quam in solitudine egerunt, se quasi
 a naturæ alienarum instituto, ut et aures a stre-
 pitu et oculis ab errore tuerentur, et gustatu
 simplici essent, et ad nullam rem parato, nimirum
 cum necessitatem victus ex quibusvis rebus, quæ
 utrique obviam fierent, sane explerent. Quam-
 obrem ab externis perturbationibus remoti, in sum-
 ma vitæ tranquillitate atque otio sese constituerunt
 indeque ad tantam divinorum munerum altitudinem
 elati sunt, quantam hæc de utroque commemorat
 oratio. Elias enim quasi Dei munerum quæstor
 aliquis, cum ex potestate quadam cœli admini-
 strationem haberet, illius et peccatoribus obstruen-
 di, et iis, qui pœnitentiam agendo resipiscerent,
 aperiendi potestatem habuit. Joannem vero tale
 aliquid miraculum fecisse, nihil divinis est Litteris
 proditum: at is, qui res occultas perspicit,
 testatum reliquit, majus illi munus esse tributum,
 quam cæteris omnibus prophetis. Hæc fortasse his
 duobus contigerunt, quoniam puram, omnisque
 materialis expertem affectionis suam in Deo cupi-
 ditatem posuerunt, neque liberorum amoribus,
 neque conjugum curis, neque cæteris ullis rebus
 humanis intenti, ne quotidiani quidem, ac neces-
 sarii victus curam ad se pertinere consuerunt:
 vestiumque luxu abjecto, ex iis quæ offerebantur,
 facile sibi necessaria parabant: unus enim quidem
 capris pellibus, alter pilis cameli amictus erat:
 neque profecto, ut arbitror, ad eam magnitudinem
 pervenissent, si nuptiæ eos corporis oblectamentis
 delinitos mollivissent. Hæc porro non sine causa,
 sed, ut est apud Apostolum, ad nostram sane

doctrinam scripta sunt, nempe ut ad illorum vitæ institutam nos item vitam nostram dirigamus. Ergo quid ex his documentis percipimus? Id sane, ut, proposito sanctorum virorum exemplo, his rebus quæ ad hanc vitam pertinent, animum ad adjiciat is qui se cum Deo junctum esse studet: fieri enim non potest, ut cujus animus multarum rerum curis distrahitur, is in Dei contemplationem, cupiditatemque plane totus incumbat.

CAPUT VII.

ΚΕΦΑΛΑ. Ζ'.

Qui multis rerum curis distinetur, fieri non potest ut hic animo sit perfecto.

Mihi sane videtur, quod de his præceptum est, exemplo illustrius fieri posse. Ponamus igitur aquam, quæ a fonte aliquo manat, in diversas fluxiones, ac rivus, ut fit, dispergi atque dissipari. Quando certe ita fertur, ad nullas eas res, quæ agriculturæ expediant, erit accommodata; cum illius aquæ in multas partes dissipatio exiguum id efficiat, quod in singulis partibus tenue est, vixque præ tenuitate movetur: sin autem quis omnes ejus dispersos rivus colligat, quodve passim dissipatum est, in unum alveum concludat, ad multas vitæ commoditates, et eas quidem necessarias uberius uteretur aqua, quæ in unum sit locum derivata. Ita hominum mens, si passim diffunditur, eoque potissimum, quo sensuum illecebris rapitur, perpetuo diffluit ac dissipatur, nullam plane mihi magnam vim habere videtur ad eum cursuri, qui ad verum bonum pertinet; sed si undique sese collegerit, atque in se receperit, totaque ad eam, quæ sibi propria est, ac naturalis muneris functionem impellatur, nihil quidem impedimento erit, quominus ad superiora feratur, atque rerum, quæ vere sunt, veritatem attingat. Ut enim magna aquæ vis aquæ ductibus oblecta et conclusa, sæpe, cum vis illa erumpat, in sublime fertur, quoniam non habet qua diffundatur, idque cum motus ejus naturalis ille sit, ut deorsum feratur: sic humana mens quasi angusto quodam aquæ ductu, cum undique contenta ipsa comprimitur, neque habeat unde erumpat, agitatione ipsa naturali ad rerum cœlestium quodam modo excitabitur appetitionem. Nam neque animus, qui perenni agitatione movetur, consistere potest, cum ab eo, qui illum effecit, hujusmodi motus naturam sortitus sit: neque, si prohibetur, quominus ad res inanes eo motu utatur, dubium est, quin cum undique a rebus absurdis repellatur, ad veritatem recta omnino contendat: in multis enim itineribus viatores maxime videmus recta via non aberrare, cum reliquorum itinerum errore ante instructi omnino caveant, ne aberrant, veluti is, qui in itinere faciendo cum se ab incertis, transversisque semitis abduxerit, magis in recta se via conservabit: ita animus noster a rebus inanibus aversus, in rebus quæ sunt, veritatem plane agnoscet. Itaque de summis illis prophetis commemoratio nos ad hoc erudire videtur, ut iis rebus, quæ in hac vita expiantur, ne implicemur: in quarum rerum numero sunt nuptiæ, quæ studiorum inanum semen sunt, atque principium.

Ὅτι τὸν εἰς πολλὰ μερίζομενον τελευθῆσαι τῆ ψυχὴν ἀδύνατον.

Δοκεῖ δὲ μοι δι' ὑποδείγματος ἐναργέστερον ἢ παραστήσαι τὸ περὶ τούτων δόγμα. Ὑποθώμεθα γὰρ τι ὕδωρ ἐκ πηγῆς προεχόμενον, εἰς διαφόρους ἀπορροὰς κατὰ τὸ συμβῆν διασχίζεσθαι. Οὐκοῦν ἕως ἢ οὕτω φέρεται, εἰς οὐδὲν τῶν πρὸς τὴν γεωργίαν χρήσιμων ἐπιτήθειον ἔσται, τῆς εἰς πολλὰ διαχύσεως ἕγγον τὸ ἐν ἑκάστῳ, καὶ ἀβρᾶνές, καὶ δυσκαίνητον ἢ ἀτονίας ποιούσης· εἰ δὲ τις πᾶσας αὐτοῦ πᾶς ἀπορροὰς συναγάγοι, καὶ εἰς ἓν βεῖθρον τὸ πλεονεξίας ἐσκαδασμένον ἀθροίσαιεν, εἰς πολλὰ ἀντῶν κερφελῶν καὶ χρησίμων ἀθροῦν καὶ συντεταγμένον ὑδάτι χρῆσαιτο. Οὕτω μοι δοκεῖ καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, εἰ μὲν πανταχοῦ διαχέοιτο, πρὸς τὸ ἀρέσκειν αἰσθητηρίοις βέβαιον καὶ σκεδαννύμενος, μεδέειαν ἀξιόλογον δύναμιν ἴσχειν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀγαθῆς πορείαν· εἰ δὲ πανταχόθεν ἀνακλιθεῖ καὶ περὶ ἑαυτὸν ἀθροισθεῖς, συνηγμένος καὶ ἀδιέγκυς πρὸς τὴν οἰκίαν ἑαυτοῦ καὶ κατὰ φύσιν ἐνεργεσάμενος, οὐδὲν τὸ κωλύον αὐτὸν ἔσται πρὸς τὰ ἀποφύγεσθαι, καὶ τῆς ἀληθείας τῶν δυντῶν ἐφάπτεσθαι. Καθ' ἕνα γὰρ τὸ περισσευασμένον διὰ σωλήνος ὕδωρ ἔπιθον πολλάκις ὑπὸ τῆς ἀναθλιβούσης βίας ἐπὶ τὰ ἑαφέρεται, οὐκ ἔχον ὅπῃ διαχυθῆ, καὶ ταῦτα, κατατροῦς αὐτῷ τῆς κατὰ φύσιν οὐσης κινήσεως· οὕτω καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, οἷον τινος σωλήνος στεγανῆς τῆς ἐγκρατείας αὐτὸν ἀπανταχόθεν περισφριγγούσης ἀναληφθήσεται πᾶς ὑπὸ τῆς τοῦ κινεῖσθαι φύσεως πρὸς τὴν τῶν ὑψηλοτέρων ἐπιθυμίαν, οὐκ ἔχον ὅπῃ παραβῆ. Ὅστε γὰρ στήναι πότε δυνατόν ἔστι τὴν ἐκκίνητον ὑπὸ τοῦ πεπινηκότος εἰληφότα τὴν φύσιν, καὶ εἰς τὰ μάταια χρῆσθαι τῇ κινήσει κωλυόμενον, ἀρχανον μὴ πρὸς τὴν ἀληθειαν πάντως εὐθυπορήσει τῷ πανταχόθεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων ἀπείργεσθαι· καὶ γὰρ ἐν ταῖς πολυδοκίαις οὕτω μάλιστα τοὺς ὀδοιπόρους ὁρῶμεν τῆς εὐθείας οὐκ ἀμαρτάνοντας, ὅταν τῆς ἐν ταῖς ἄλλαις ὁδοῖς πλάνην προμαθόντες, ἐκκλίνωσι. Ὡς ὁ τῶν κεπλανημένων τρίβων ἐν τῷ ὀδεύειν ἀποχωρήσας, ἐπὶ τῆς εὐθείας μᾶλλον ἑαυτὸν φυλάξει· οὕτως ἡμῶν ἡ δίκαια τῇ ἀποστροφῇ τῶν μεταίτων τὴν ἐν τοῖς οὐσιν ἀληθειαν ἐπιγνώσεται. Ἔοικεν οὖν ταῦτα παιδεύειν ἡμᾶς τῇ μνήμῃ τῶν μεγάλων προφητῶν ἐκεῖνων, τὸ μηδενὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ σπουδαζομένων ἐμπλέκεσθαι· ἐν δὲ τῶν σπουδαζομένων ἡ γὰρ ἀρχὴ καὶ βίβλα τῆς τῶν μεταίτων σπουδῆς.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Α

CAPUT VIII.

Ὅτι οὐδὲ ὁ γάμος τῶν καταγεγραμμένων ἐστίν.

Nec matrimonium esse in rebus damnatis.

Μηδεις δὲ διὰ τούτων ἡμᾶς ἀβεβαίον οἰεσθῶ τὴν οἰκο-
νομίαν τοῦ γάμου· οὐ γὰρ ἀγνοοῦμεν ὅτι καὶ οὗτος
ἡς τοῦ Θεοῦ εὐλογίας οὐκ ἠλλοτριώται· ἀλλ' ἐπειδὴ
οὐτοῦ μὲν αὐτάρκης συνήγορος καὶ ἡ κοινή τῶν ἀν-
θρώπων φύσις ἐστίν, αὐτόματον τὴν πρὸς τὰ τοιαῦτα
δοκίμην ἐντιθεῖσα πᾶσι τοῖς διὰ γάμου προιοῦσιν εἰς
γέννησιν· ἀντιβαίνει δὲ πως ἡ παρθενία τῇ φύσει·
περιετὸν ἂν εἴη περὶ γάμου προτροπὴν καὶ παραι-
νεσιν φιλοπόνως συγγράφειν, τὴν δυσανταγώνιστον
εὐτοῦ προβαλλομένους συνήγορον τὴν ἡδονὴν, πλὴν
ἰ μὴ τάχα διὰ τοὺς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας
ταραχάρτσοντας τῶν τοιοῦτων χρεῖα λόγων ἂν εἴη·
ἰς κεκαυτηριασμένους τὴν ἰδίαν συνείδησιν ὁ Ἀπό-
στολος ὀνομάζει· καὶ καλῶς ὀνομάζει· ὅτι καταλιπόν-
τες τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῆς τῶν
ἰαμιδῶν διδασκαλίας οὐλὰς τινὰς καὶ ἔκκαύματα ταῖς
καρδίαις αὐτῶν ἐγαράσσουσι, τὰ τοῦ Θεοῦ κτίσματα
βδελυσσόμενοι ὡς μιάσματα, καὶ εἰς κακὸν φέροντα,
καὶ κακῶν αἰτία, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύοντες.
Ἄλλὰ τί μοι τοὺς ἐξω κρίνειν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος;
ἔξω γὰρ εἰσιν ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνοι τῆς τοῦ λόγου τῶν
αὐστηρίων αὐλῆς, οὐκ ἐν τῇ σκέπῃ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν
τῇ μάνδρᾳ τοῦ Πονηροῦ αὐλιζόμενοι· οἱ ἐζωγρημένοι
εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φω-
νήν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συνιέντες, ὅτι πάσης ἀρετῆς ἐν
μεσότητι θεωρουμένης, ἡ ἐπὶ τὰ παρακείμενα παρα-
τροπὴ κακία ἐστίν· ὑφέσειω γὰρ καὶ ἐπιτάσεως παν-
αχοῦ τίς τὸ μέσον ἐπιλαβῶν, τὴν ἀρετὴν ἐκ τῆς κα-
κίας διέκρινε. Σαφέστερος δ' ἂν ἡμῖν ὁ λόγος γένοιτο
ἰπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων δεικνύμενος· Δειλία καὶ
δράσος δύο κακίαι κατὰ τὸ ἐναντίον νοοῦμεναι, ἡ μὲν
κατὰ ἔλλειψιν, ἡ δὲ κατὰ πλεονασμὸν πεποιθήσεως,
μέσθην περιέχουσιν αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν. Πάλιν ὁ εὐ-
σεβῆς οὔτε ἄθεος, οὔτε δεισιδαίμων ἐστίν· Ἰσὺν γὰρ
ἰπ' ἀμφοῖν τὸ ἀσέβημα, καὶ τὸ μηδὲνα Θεὸν, καὶ τὸ
πολλοὺς εἶναι οἰεσθαι. Βούλει καὶ δι' ἐτέρων ἐπιγνώ-
ναι τὸ δόγμα; Ὁ φυγὼν τὸ φειδωλὸς εἶναι καὶ ἄσω-
τος, ἐν τῇ τῶν ἐναντίων παθῶν ἀναχωρήσει τὴν ἐλευ-
θερίαν τῷ ἡθεὶ κατώρθωσε· τοιοῦτον γὰρ τι ἡ ἐλευ-
θερία ἐστίν, τὸ μὴτε πρὸς τὰς ἀμέτρους καὶ ἀνωφε-
λεῖς δαπάνας εἰκὴ διαχεισθαι, μῆτε πρὸς τὰ ἀναγκαῖα
μικρολόγως ἔχειν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πάντων,
ἕνα μὴ τοῖς καθέκαστον ἐπεξίωμεν, τὴν μεσότητα
τῶν ἐναντίων ἀρετὴν ὁ λόγος ἐγνώρισεν. Οὐκοῦν καὶ
ἡ σωφροσύνη μεσότης ἐστίν, καὶ φανεράς ἔχει τὰς
ἐφ' ἑκάτερα πρὸς κακίαν παρατροπὰς. Ὁ μὲν γὰρ
ἐλλείπων κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς νόμον, καὶ διὰ τοῦτο
εὐκαταγώνιστος τῷ τῆς ἡδονῆς πάθει γινόμενος, καὶ
μηδὲ προσεγγίσας τῇ ὀδῷ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου καὶ
σώφρονος, εἰς πάθη τῆς ἀτιμίας κατώλισθεν· ὁ δὲ
παραελθὼν τῆς σωφροσύνης τὸ βᾶσιμον, καὶ ὑπερπεσὼν
τοῦ μέσου τῆς ἀρετῆς, ὅσον κρημνῷ τινὶ τῇ διδασκαλίᾳ
τῶν δαιμόνων ἐγκατηνέχθη, καυτηριάζων, καθὼς φη-
σιν ὁ Ἀπόστολος, τὴν ἰδίαν συνείδησιν. Ἐν ᾧ γὰρ

B

C

D

Nemo vero ex iis, quæ diximus, in opinionem
veniat, nos matrimonii improbare institutionem :
non enim ignoramus, neque illud a benedictione
Dei fuisse alienum. Sed quoniam hoc ipsum satis
accurate defendit communis hominum natura,
quæ sua sponte ad hujusmodi res vim inserit iis
qui matrimonii via quæsitæ ad liberorum procrea-
tionem accedunt : naturæ enim quodam modo re-
sistit virginitas ; supervacaneum utique esset, ad-
monitiones atque hortationes de matrimonio dili-
genter conscribere, cum voluptas ipsa ostendat,
se acerrimum illius patrocinium suscipere, nisi
fortasse tamen his sermonibus opus esset propter
eos, qui Ecclesiæ præcepta atque instituta cor-
rumpunt : quos cauteriatam suam conscientiam
habentes vocat Apostolus ⁹, et recte vocat, pro-
pterea quod, spiritum ducem relinquendo, dæmo-
niorum doctrinis cicatrices quasdam, atque in-
iustiones cordibus suis imprimunt, res a Deo creatas
detestantes, quasi impuræ illæ sint, ad malumque
trahant, atque in causa sint malorum, et hæc at-
que alia ejusmodi dicentes. At quid ad me extra-
neos judicare, inquit Apostolus ¹⁰ ? Extranei enim,
et alieni re vera sunt illi a sese domicilioque, in
quo mysteriorum sermo positus est, qui non in
Dei præsidio, sed in spelunca diaboli ad ejus vo-
luntatem commorantur, secundum vocem Apostoli :
proptereaque non intelligunt, cum virtus omnis in
mediocritate consistat, id, quod in contrarias partes
convertitur, esse vitium. Qui enim in omnibus re-
bus et ejus, quod parum, et illius, quod nimium
est, mediocritatem capit, hic vitium a virtute dis-
tinxit. Quæstio hæc illustrior erit, si rebus ipsis
demonstretur. Metus et audacia, duo e regione
posita vitia putantur, hic quidem, quoniam confi-
dentia modum deserit, illa quia superat, medio-
criteriam continent, quæ in fortitudine cernitur.
Rursus, qui pietatem colit, is neque impius est,
neque supersticiosus ; in utroque enim æque inest
impietas : alter, quia Deum negat ; alter quoniam
multos esse opinatur. Visne hoc ipsum ex aliis
cognoscere ? Qui in avaris ac prodigis esse recu-
sat, contrariis inter se affectibus remotis, libera-
litate habitu quodam recte coluit ; liberalitas
enim in eo elucet, ut ne quis in sumptus im-
moderatos minimeque utiles temere profuseque
eroget, neve in rebus necessariis parvus sit ac
remissus. Atque ita in cæteris omnibus, Æ singula
nos persequamur, rerum inter se pugnantium me-
diocriteriam in virtute positam esse ratio definivit :
itaque temperantia item mediocritas est, atque in
utraque parte conversiones ad vitium habet per-
spicuas. Qui enim animi firmitate deseritur, volu-
ptatisque affectu facile vincitur, eamque ob causam

⁹ I Timoth. iv, 2. ¹⁰ I Cor. v, 12.

ad incorruptæ temperatæque vitæ viam prope non accessit, in ignominiosas hic affectiones delapsus incidit; qui vero temperantiæ fines transit, et a virtutis mediocritate recedit, hic conscientiam suam, inquit Apostolus, cauteriatam habens, in aliquas dæmoniorum doctrinæ salebras compulsus incurrit. Nam quod matrimonium detestabile esse conscindit: si enim arbor mala, ut est quodam loco in Evangelio ¹¹, fructus ejus item est arbore piæ dignus, matrimonii quasi alicujus plantæ germen est, atque fructus homo. Quæ igitur ipse in matrimonium convicia conjicit, in eum illa ipsa recidunt.

At illi quidem, qui conscientiam notis inustam habent, atque ex sententiæ absurditate sunt cicatrice quadam affecti, ejusmodi rebus vincuntur. Nos vero de matrimonio ita sentimus, oportere nos rerum divinarum studium curamque huic matrimonii officio anteferre, neque tamen eum despiciere, qui temperate illo, ac moderate uti potest: qualis patriarcha Isaac fuit, qui non floescentæ ætate, ut affectioni conjugium serviret, sed exhausta jam adolescentia, ob Dei in semine benedictionem, Rebeccam in matrimonium duxit: cui cum usque ad unum partum operam dedisset, rursus in rebus, quæ oculis non cernuntur, totus fuit, clausis corporis sensibus. Id enim significare mihi videtur historia, quæ gravem illius patriarchæ oculorum obtutum commemorat. Atque hæc quidem ita se habeant, quemadmodum iis ita se habere videntur, qui ejusmodi res perspicere plane sciunt. Nos vero, quæ ad orationis perpetuitatem pertinent, persequamur. Quid ergo illud est quod dicitur, si licuerit, neque a divina voluntate discedat, neque nuptias fugiat? quæ porro naturæ institutionem aspernetur, crimineturve id, cui honos attribui solet, nulla est oratio: nam ut in eo, quod a nobis expositum est, aquæ et fontis exemplo patet: cum in regionem aliquam agricola canalibus aquam derivat, in medioque cursu contingit, ut exiguo rivulo opus sit: tantum ille aquæ diffluere concedet, quantum usus ille moderate exigere videtur, rursusque paratus est, ut id cum reliquo iterum aquæ cursu commiscatur. Sin autem, aquæ nihil reservando, aditum illi incaute aperiet, periculum erit, ne tota aquæ vis, rectum cursum relinquendo, paludibus ex transverso omnia occupet. Pari ratione, quoniam in vita opus est mutua successione, si quis hoc, quod jam contractum est, matrimonio ita utetur, ut rebus spiritualibus præpositis, tenui ad ejusmodi res ac remissa cupiditate usus sit propter temporis brevitatem, hic temperans est, ex Apostoli præcepto, agricola, qui seipsum sapientiæ præceptis excolit, nec in retribuendis illis frigidis debitis sordide semper, abjecteque occupatus est, sed ex convenientia quadam munditiam animi in orationum studio constituit: timet enim, ne ex hac affectione totus efficiatur caro, et sanguis, in quibus non permanet Spiritus Dei. Qui vero ita infirmus est, ut

Α βδελυκτὸν εἶναι τὸν γάμον ὀρίζεται, ἑαυτὸν σὺν τοῖς τοῦ γάμου ὀνειδισμοῖς· εἰ γὰρ τὸ δένδρον κακὸν καθὼς φησὶ περὶ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὁ καρπὸς κατὰ τὸ δένδρου ἄξιός ἐστιν. Εἰ δὲ τοῦ φυτοῦ τοῦ κατὰ τὸν γάμον βλάστημα καὶ καρπὸς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸν γάμον ὀνειδὴ πάντως τοῦ προφερόντος γίνεται. Ἐπιπροσέτι, ἡ ἀποστολὴ τοῦ γάμου ἰσοπέδως ἀποδοκιμασιάζει, ὡς ἐπιπροσέτι τὸν γάμον ἰσοπέδως ἀποδοκιμασιάζει, ὡς ἐπιπροσέτι τὸν γάμον ἰσοπέδως ἀποδοκιμασιάζει, ὡς ἐπιπροσέτι τὸν γάμον ἰσοπέδως ἀποδοκιμασιάζει.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν στιγματίζονται τὴν συνείδησιν καὶ καταμεμωλωπισμένοι τῇ ἀτολίᾳ τοῦ δόγματος ἐν ταῖς τοιοῦταις ἐλέγχονται. Ἡμεῖς δὲ ταῦτα καὶ περὶ τοῦ γάμου γινώσκουμεν, ὡς δεῖ προηγουμένως εἶναι τὴν περὶ τὰ θεῖα σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν. τῆς δὲ τοῦ γάμου λειτουργίας μὴ ὑπερρῶν τὸν φρόνων τε καὶ μεμετρημένως κεχρησθαι δυνάμενοι οἷος ἦν ὁ πατριάρχης Ἰσαὰκ, ὃς οὐκ ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ἐν ἡλικίᾳ τῆς νεότητος ὑπαναλωθείσης αὐτῷ δέχεται τὴν τῆς Ρεβέκκας συνοίκησιν, τῆς διὰ τὴν ἐπὶ τῷ σωματι τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν· καὶ μέχρι μιᾶς ὥρας ἠρητησας τῷ γάμῳ, πάλιν τῶν ἀοράτων ὄλος ἦν, ἔχοντας τὰ σωματικὰ αἰσθητήρια· τοῦτο γὰρ ἡ ἰσότης δοκεῖ σημαίνειν, τὴν βαρῦτητα τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πατριάρχου διηγουμένη. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἔχοντες ἂν ἔχοντες δοκῆ τοῖς τὰ τοιαῦτα καθορᾶν ἐπιπροσέτι. Ἡμεῖς δὲ πρὸς τὰ συνεχῆ τοῦ λόγου προσηύμεθα. Τί οὖν ἦν τὸ λεγόμενον; Ὅτι ἂν ἐξῆ, μῆτε τῆς θεοσιότητος ἐπιθυμίας ἀφίστασθαι, μῆτε ἀπορῶν τὸν γάμον. Οὐδεὶς ἐστὶ λόγος ὁ ἀθετῶν τὴν ἀποδοκίμωσιν τῆς φύσεως, καὶ ὡς βδελυκτὸν διαβάλλωσιν τὴν τιμιότητα. Καθ' ἅπαντα γὰρ ἐπὶ τοῦ προβήθέντος ἡμῖν κατὰ τὸ ὕδωρ καὶ τὴν πηγὴν ὑποδείγματος, ἐπὶ ἐπὶ τι χωρίον διοχετεύων ὁ γεωργὸς τὸ ὕδωρ ἐπιπροσέτι, γέννηται δὲ τις καὶ διὰ μέσου χρεῖα βραχέως ἀποβρῆσθαι, τοσοῦτον μόνον δώσει παραβρῆσθαι, ἐπὶ τῇ ἐπιζητούσῃ χρεῖα σύμμετρον γενόμενον, πᾶσι εὐκόλως συναμαίχθησιν τῷ ὄλῳ· εἰ δὲ ἀπειράτως εὐταμειύτως ἀνοίξειε τῷ ὕδατι τὴν ἀπόβρῆσιν, κινδυνεύσει τῆς εὐθείας ἀφένον ἀπαν ἐκχαταβρῆσθαι κατὰ τὸ πλάγιον· τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐπὶ χρεῖα τῷ βίῳ καὶ τῆς ἐξ ἀλλήλων διαδοχῆς, εἰ μὴ τις οὕτω χρησάτω τῷ γινόμενῳ, ὡς προηγουμένως τῶν πνευματικῶν, φειδωλῆ καὶ ὑπεσταλμένη κερδίσθαι τῇ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιθυμίᾳ, διὰ τὴν τοῦ κερδοῦ συστολήν, οὗτος ὁ σῶφρων ἂν εἴη γεωργός, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου, οὐκ ἀεὶ περὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν ψυχρῶν ἐκείνων ὀφλημάτων μικρολογούμενος, ἀλλὰ τὴν ἐκ συμφώνου καθαρότητα τῆς σχολῆς τῶν προσευχῶν ἀφορίζων, ὁ δεδοκίμως μὴ ἐπὶ τῆς τοιαύτης προσπάθειας ὄλος γέννηται σὰρξ καὶ αἷμα, ἐν οἷς οὐ καταμένει τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα. Ὁ δὲ ἀσθενῶς διακείμενος, ὡς μὴ δύνασθαι πρὸς τὴν τῆς φύσεως φορὰν ἀνδρικῶς στήναι, κρείττων ἂν εἴη πρόβῳ τῶν τοιοῦτων ἑαυτὸν μᾶλλον ἀνέχων, ἢ εἰς ἀγῶνα κατιῶν μείζονα τῆς δυνάμεως. Κίνδυνος γὰρ

¹¹ Matth. vii 18.

οὐ μικρὸς παρακρουσθέντα τὸν τοιοῦτον ἐν τῇ πείρᾳ τῆς ἡδονῆς, μηδὲν ἕτερον ἀγαθὸν οἰηθῆναι, ἢ τὸ διὰ σαρκὸς μετὰ προσπαθείας τινὸς λαμβανόμενον, καὶ ἀποστρέφαντα παντελῶς τὸν ἑαυτοῦ νοῦν ἀπὸ τῆς τῶν ἀσωμάτων ἀγαθῶν ἐπιθυμίας, ὅλον σαρκικὸν γενέσθαι, τὸ ἐν τούτοις ἡδὺ διαπαντὸς τρόπου θηρεύοντα· ὡς φιλήθονον εἶναι μᾶλλον αὐτὸν ἢ φιλόθεον. Ἐπειδὴ τοίνυν διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀσθενές, οὐ παντὸς ἐστὶ τῆς εἰς τὰ τοιαῦτα συμμετρίας ἐπιτυγχάνειν, ἐπικίνδυνον δὲ τὸ ἔξω τοῦ μέτρου παρενεχθέντα εἰς ἴλην βυθοῦ, κατὰ τὸν Ὑάλμυδον, ἐμπιγῆται· λυσιτελές ἂν εἴη, καθὼς ὑφηγεῖται ὁ λόγος, ἀπειράτον τῶν τοιοῦτων διαδιδῶναι· ὡς ἂν μὴ τῇ προφάσει τῶν συγκεχωρημένων εἰσοδὸν λάθοι κατὰ τῆς ψυχῆς τὰ πάθη.

figantur : illud maxime expedit, huiusmodi vitæ genus, uti hæc oratio monet, minus experiri, ne rerum, quæ permissæ sunt excusatione adhibita, animi affectionibus aditus pateat.

ΚΕΦΑΛ. Θ.

Ἵτι δυσμετάθετον ἐπὶ παντὸς ἡ συνήθεια.

Ἄμαχον γάρ ἐστιν ἐπὶ παντὸς ἡ συνήθεια, πολλὴν ἔχουσα δύναμιν πρὸς ἑαυτὴν ἐλκύσαι καὶ ἐπισπάσασθαι τὴν ψυχὴν, καὶ τινα καλοῦ παρασχεῖν φαντασίαν, ἐν ᾧ ἂν τις σχέσιν καὶ προσπάθειαν διὰ τοῦ προσορισμοῦ τινα κτήσεται· καὶ οὐδὲν οὕτω τῇ φύσει φευκτόν ἐστιν, ὡς ἐν συνηθείᾳ γενόμενον μὴ καὶ σπουδῆς ἀξίον καὶ αἰρετὴν νομισθῆναι. Ἀπόδειξις τοῦ λόγου ὁ ἀνθρώπινος βίος, ἐν ᾧ τοσοῦτων ὄντων ἐθνῶν, οὐ τὰ αὐτὰ πᾶσι σπουδάζεται, ἄλλα δὲ παρ' ἑτέροις ἐστὶ καλά τε καὶ τίμια, τῆς παρ' ἑκάστου συνηθείας τὴν περὶ τι σπουδὴν τε καὶ ἐπιθυμίαν ποιούσης. Καὶ οὐ μόνον κατὰ τὰ ἔθνη τὴν τοιαύτην παραλλαγὴν ἐστὶν ἰδεῖν, τῶν αὐτῶν ἐπιτηδεύματων παρὰ τισὶ μὲν θαυμάζομένων, διαβαλλομένων δὲ παρ' ἑτέροις· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ γένους, ἐν οἷς πολλὴν ἐστὶ διαφορὰν ἰδεῖν ἐκ τῆς συνηθείας ἑκάστου ἐγγινομένην. Οὕτως ἐκ μιᾶς ὠδίνος ἀδελφοὶ προσλθόντες εἰς γέμεσιν τοῖς ἐπιτηδεύμασι τῷ βίῳ πλείστον ἀπ' ἀλλήλων ἐσχίσθησαν· καὶ οὕτω τοῦτο θαυμαστόν· ἐπεὶ καὶ ὁ καθέκαστος ἀνθρώπος οὐ τὴν αὐτὴν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος κρίσιν ἔχει, ἀλλ' ὡς ἂν περὶ ἑκάστου ἀπὸ τῆς συνηθείας διατεθῆ. Καὶ ἴνα μὴ τὰ πόρρω τοῦ πράγματος λέγωμεν, πολλοὺς ἡμῖν ἐγνωρίσαμεν ἑραστάς μάλιστα τῆς σωφροσύνης εὐθύς παρὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν φανέντας, ἀρχὴν δὲ βυπαροῦ βίου ποιησαμένους τὴν δοκοῦσαν ἔννομον τε καὶ συγκεχωρημένην τῶν ἡδονῶν μετουσίαν. Ἐπεὶ γάρ ἅπασι τὴν τοιαύτην παρεδέξαντο πείραν, κατὰ τὸ ῥηθὲν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ βέλθου ὑπόδειγμα, ὅλον πρὸς ταῦτα τὸ ἐπιθυμητικὸν μεταστρέψαντες, καὶ τὴν ὀρμὴν ἀπὸ τῶν θειοτέρων πρὸς τὰ ταπεινὰ καὶ ὑλώδη μετοχετεύσαντες, πολλὴν ἐν ἑαυτοῖς τὴν εὐρυχωρίαν τοῖς πάθεσιν ἤνοιξαν· ὡς παντελῶς τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω φορᾶς λῆξαι καὶ ἀποξηραθῆναι τὴν ἐπιθυμίαν, ὅλην πρὸς τὰ πάθη μεταρρῦσαι. Διὰ τοῦτο λυσιτελές εἶναι νομίζομεν τοῖς ἀσθενετέροις εἰς τὴν παρθενίαν

B

CAPUT IX.

In omni re non facile commutari potest consuetudo.

In omni re difficilis est, quæ expugnetur, consuetudo : quoniam cum multam ad attrahendum in se animum, efficiendumque vim obtineat, tum in eo valet, ut aliquam honesti opinionem afferat ; nam si quis ex consuetudine, usuque habitum, et aliquam animi affectionem sibi comparaverit, nihil vel ipsa natura sic fugiendum est : quod si in consuetudinem abierit, non omni studio dignum expectandumque videatur. Atque huius sententiæ testis est hominum vita, in qua cum infinitæ existant nationes, non omnes tamen uno eodemque studio ducuntur, sed apud diversas, ex earum cuiusque consuetudine, quæ studium in aliqua re et cupiditatem gignit, res in honore atque pretio sunt. Neque apud diversas solum nationes ejusmodi horum studiorum variam commutationem cernere licet, ut apud quasdam gentes in pretio illa sint, apud alias improbandum, sed in eadem natione, eademque civitate, et familia hanc, quæ e singulorum consuetudine nascitur, dissimilitudinem plane cognoscere possumus. Eodemque modo sæpe gemelli fratres diversis vitæ studiis ex usu consuetudineque affecti sunt, neque hoc sæpe mirabile est : quoniam singuli homines non sæpe idem de una eademque re sentiunt, sed ita ut quisque est consuetudine affectus. Et ne, quæ a re ipsa valde remota sunt, commemoremus, multos nos quidem amatores cognovimus, qui ab ineunte prope ætate se omnis temperantiæ maxime studiosos ostenderunt ; impuræ vero vitæ initium quoddam jecerunt, quod justum permissum videtur esse voluptatum consortium, postea vero quam hoc semel experti sunt, omnem, ut in alvei nos exemplo diximus, appetitionis vim cum ad hæc ipsa converterint, et a rebus divinis ad humiles, caducasque mentem, et cupiditatem traduxerint ; ita valde sibi patentem ad animi affectiones aditum apparue-

¹⁵ Psal. LVIII, 3.

runt, ut cœlestia petere omnino desierint; peneque illarum ardore arefacti sint, cum omnis eo confluat appetitio. Quamobrem iis qui minus firmi sunt, conducere arbitramur, ut ad virginitatem tanquam ad tutissimum quoddam præsidium confugiant, neque ad hujus vitæ consuetudinem descendentes, contra se tentationes provocent, neque ut propter hos carnis affectus, illis se maxime rebus implicent, quæ summopere mentis nostræ repugnant rationi, periclitenturque non de prædii sinibus, non de pecuniarum jactura, non de ullis denique cæteris rebus, quæ in hac vita expetuntur, sed de ea spe, quæ præluet. Non enim qui ad res humanas mente, animoque se convertit, atque omnem illuc curam rejicit, animumque suum in eo occupat, ut hominibus placeat, is potest primum illud, et maximum Dei præceptum explorare, quo monemur, ut toto corde, totis viribus Deum diligamus. Quo enim pacto fiet, ut toto quis animo Deum diligat, cum suum hic animum modo in Deum, modo in res humanas impellat, debitamque illi soli pietatem, ac benevolentiam quodam modo eripiens, in humanis affectibus exhauriat? cœlebs enim ea, quæ Dei sunt, curat: qui vero matrimonio vincit, in his, quæ et mundi et hominum sunt, curam studiumque adhibet. Sin autem laboriosa contra voluptates ac difficilis videtur pugna; fidenti animo quisque sit et forti; non enim parum in eo consuetudo valet, ut vel iis quæ difficillima esse videntur, voluptatem quamdam, eamque honestissimam et maxime puram ex aliqua perseverantia pariat, cujus quidem voluptatis amore is, qui mente præditus est, potius est detinendus, quam a rebus vere magnis, quæve omnem mentem excedunt, alienandus ex demissione quadam animi, quæ in rebus humilibus cernitur.

CAPUT X.

Quid re vera expetendum.

Quanta enim jactura fiat, cum quis veri honesti possessione cadit, quæ orationis vis hoc explicaret? quantave mentis esset adhibenda præstantia? Quo enim modo quis id explicando assequeretur, quod neque oratione exprimi, neque mente comprehendi potest? Nam si quis ita mentis aciem purgaverit, ut aliquo pacto intueri possit, quod in beatitudinibus factum est nobis a Deo promissum, is omnem hominum vocem reprehendet, quasi nullam vim habeat ad rei intellectæ explicationem; si quis autem corporis ita est irrelitit affectibus, ut mentis suæ acies affectione mala, quasi lippitudine quadam obscurata sit, inanis huic est et minime fructuosa omnis vis et orationis copia, quoniam in illis qui sine sensu sunt, perinde est, eleves verbis an amplifces miracula: ut in solis radiis, inanis est, atque minime utilis de his sermonis explicatio ei, qui lumen ab ortu non aspexit, quoniam luminis radios auribus percipere non potest: ita in vero lumine, quod mente cernitur, suis cuique oculis opus est, ut illam pulchritudinem aspiciat, quam qui munere Dei, ac providentia cernit, incredibili mentis stupore tenetur in eo quod exprimi non potest; qui vero non aspexit, is

ως εις ασφαλές τι φρούριον καταφεύγειν, και μη πρὸς τὴν ἀκολουθίαν κατιόντας τοῦ βίου, προσκαλεῖσθαι καθ' αὐτῶν πειρασμοὺς, και τοῖς ἀντιστρατευομένοις τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς ἡμῶν διὰ τῶν τῆς σαρκὸς παθημάτων συμπλέκεσθαι, και κινδυνεύειν οὐ περι γῆς ὄρων, ἢ χρημάτων ἀποβολῆς, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν κατὰ τὴν ζωὴν ταύτην σπουδαζομένων, ἀλλὰ περι τῆς προηγουμένης ἐλπίδος. Οὐκ ἔστι γὰρ τὸν εις τὸν κόσμον τοῦτον ἀποστρέφοντα τὴν διάνοιαν και τὴν ἐνθάδε μέριμναν ἀναλαβόντα, και εις ἀνθρωπίνην ἀρέσκειαν ἀσχολοῦντά ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν, πληρωτὴν γενέσθαι τῆς πρώτης και μεγάλης ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, ἢ φησιν ἐξ ὅλης καρδίας και δυνάμειος τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν. Πῶς γὰρ ἀγαπήσει τις ἐξ ὅλης καρδίας και δυνάμειος τὸν Θεὸν, ὅταν καταμερίσῃ τὴν καρδίαν ἑαυτοῦ πρὸς Θεὸν και κόσμον, και κλέπτων τρέπον τινὰ τὴν ἐκεῖνην μόνῃ χρεωστουμένην ἀγάπῃ, ἀνθρωπίνους αὐτὴν πάθεισι προσαναλίσκη; ὁ γὰρ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου. Εἰ δὲ ἐπίπονος ἢ πρὸς τὰς ἡδονὰς μάχη δοκεῖ, θαρρείτω πᾶς· οὐδὲ γὰρ πρὸς τοῦτο μικρὰ ἢ συνήθεια και τοῖς δυσκολωτάτοις εἶναι δοκοῦσιν, ἡδονὴν τινεὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς ἐνεργάσασθαι και ἡδονὴν τὴν καλλίστην και καθαρωτάτην, ἧς ἕξιόν ἔστι τὸν γε νοῦν ἔχοντα περιέχεσθαι μᾶλλον, ἢ τὴ περι τὰ ταπεινὰ μικροπρεπεῖα, τῶν μεγάλων κατ' ἀλήθειαν και πάντα νοῦν ὑπερεχόντων ἀλλοτριῦσθαι.

C

ΚΕΦΑΛΑ. Γ.

Τι τὸ ἀληθῶς ἐπιθυμητόν.

Ὅση γὰρ ἔστιν ἡ ζημία ἐν ἀποπτώσει γενέσθαι τῆς τοῦ ὄντως καλοῦ κτήσεως, τίς ἂν παραστήσει λόγος; ποῖα δ' ἂν τις χρῆσαιτο διανοίας ὑπερβολῆ; πῶς ἂν ἐνδείξαιτο και εις ὑπογραφὴν ἀγάθοι τὸ και λόγῳ ἄβρῆτον και νοήματι ἀκατάληπτον; Εἰ μὲν γὰρ τις ἐπι τοσοῦτον τὸ τῆς καρδίας ὄμμα κεκάθαρται, ὡς δυνηθῆναι πως εἶδεν τὸ ἐν τοῖς μακαρισμοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπηγγελμένον, πάσης καταγνώσεται ἀνθρωπίνης φωνῆς, ὡς οὐδεμίαν ἐχούσης δύναμιν εις τὴν τοῦ νοηθέντος παράστασιν· εἰ δὲ τις ἔτι τοῖς ὕλοις ἐγκαθήμενος πάθεισι, καθάπερ ὑπὸ λήμης τινὸς τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως τὸ διορατικὸν τῆς ψυχῆς ἐπιπέπλασται, ματαία και τούτω πᾶσα λόγων ἰσχὺς· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀναίσθητος ἐχόντων, ἐν τῷ ὁμοίῳ καθέστηκε τὸ τε ἑλαττοῦν διὰ τοῦ λόγου και τὸ ὑπεραρεῖν τὰ θαύματα· ὡς και ἐπὶ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος, τῷ μὴ θεασαμένῳ τὸ φῶς ἀπὸ πρώτης γενέσεως ἀργὴ και ἀνόνητος γίνεται ἢ διὰ τῶν λόγων τοῦ φωτὸς ἐρμηνεῖα· οὐ γὰρ ἔστι δυνατὸν τὴν τῆς ἀκτίνος λαμπρότητα δι' ἀόχης ἐναυγᾶσαι. Οὕτω και ἐπὶ τοῦ ἀληθινοῦ και νοητοῦ φωτὸς, ἰδίων ὀφθαλμῶν ἐκάστην χρεῖα, ἵνα τὸ κάλλος ἐκεῖνο θεάσῃται, ὅπερ ὁ μὲν ἰδὼν κατὰ τινα θείαν δωρεάν τε και ἐπίπνοιαν ἀνερμήνευτον ἐν τῷ ἀπορρήτῳ τῆς συνειδήσεως ἔχει

τὴν ἐκπληξίν· ὁ δὲ μὴ τεθεαμένος, οὐδὲ γινώσεται τὴν ζημίαν ὧν ἀπεστέρηται. Πῶς γὰρ ἂν τις αὐτῷ διαπεφυγὸς αὐτὸν ἀγαθὸν παραστήσει; πῶς δ' ἂν τις ὑπ' ἑβὴν ἀγάγοι τὸ ἄφραστον; Ἰδίας φωνὰς σημαντικὰς ἐκείνου τοῦ κάλλους οὐ μεταθήκαμεν· ὑπόδειγμα τοῦ ζητουμένου ἐν τοῖς οὖσιν οὐκ ἔστιν οὐδέν· ἐκ συγκρίσεώς γε μὴν αὐτὸ δηλωθῆναι ἀμήχανον. Τίς γὰρ ὀλίγη σπινθήρι προσεικάζει τὸν ἥλιον, ἢ βράνιδα βραχέλαν πρὸς τὴν τῶν ἀδύσων ἀπειρίαν ἀντίστησιν; Ὅν γὰρ ἔχει λόγον πρὸς τὰς ἀδύσους ἢ ὀλίγη σταγὼν, ἢ πρὸς τὴν μεγάλην ἀκτίνα τοῦ ἡλίου τὸ μικρὸν σπινθηράκιον· οὕτω διακείται καὶ πάντα τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ὡς καλὰ θαυμαζόμενα πρὸς ἐκεῖνο τὸ κάλλος, ὃ περὶ τὸ πρῶτον ἀγαθὸν καὶ τὸ ἐπέκεινα παντὸς ἀγαθοῦ θεωρεῖται. Τίς οὖν ἐπίνοια τὸ μέγεθος τῆς ζημίας τῷ παθόντι τὴν ζημίαν ταύτην ἐνδείξεται; Καλῶς μοι δοκεῖ ὁ μέγας Δαβὶδ τὴν ἀμηχανίαν ἐνδειχθῆαι ταύτην· ὃς ἐπειδὴ ποτε δυνάμει τοῦ Πνεύματος ὑψωθείς τὴν διάνοιαν, καὶ οἷον ἐκθὰς αὐτὸς ἑαυτὸν, εἶδεν ἐκεῖνο τὸ ἀμήχανον καὶ ἀπερινόητον κάλλος ἐν τῇ μακαρίᾳ ἐκστάσει (εἶδε δὲ πάντως ὡς ἀνθρώπων γε δυνατὸν ἰδεῖν, ἔξω τῶν τῆς σαρκὸς προκαλυμμάτων γενόμενος, καὶ εἰσελθὼν διὰ μόνης διανοίας· εἰς τὴν τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν θεωρίαν)· ἐπειδὴ τι καὶ εἰπεῖν ἄξιον τοῦ ὀφθέντος ἐπεπόθησεν, ἐκείνην ἐξέβησε τὴν φωνήν· ἦν πάντες ἄδουσιν, ὅτι Πᾶς ἀνθρώπος ψεύστης· τοῦτο δὲ ἔστιν, ὡς γε ὁ ἐμὸς λόγος, ὅτι πᾶς ἀνθρώπος φωνῇ ἐπιτρέπων τὴν τοῦ ἀφράστου φωτὸς ἐρμηγίαν, ὄντως ψεύστης ἔστιν· οὐχὶ τῷ μισεῖν αὐτήν, ἀλλὰ τῷ ἀσθενεῖν περὶ τὴν τοῦ νοηθέντος παράστασιν. Τὸ μὲν γὰρ αἰσθητὸν κάλλος, ὅσον κάτω περὶ τὸν ἡμέτερον ἀναστρέφεται βίον, εἴτε ἐν ἀψύχοις ὕλαις, εἴτε καὶ ἐν σώμασιν ἐμψύχοις διὰ τινος εὐχροίας ἐμφανταζόμενον, αὐτάρκης ἡμῶν ἢ κατὰ τὴν αἰσθητὴν δύναμιν καὶ θαυμάσαι, καὶ ἀποδέξασθαι, καὶ γνώριμον ἑτέρῳ ποιῆσαι, διὰ τῆς τῶν λόγων γραφῆς ὡσπερ ἐν εἰκόνι τινὶ τῷ λόγῳ τοῦ τοιοῦτου κάλλους ἐγγραφομένου· οὐ δὲ τὸ ἀρχέτυπον κάλλος διαφεύγει τὴν κατανόησιν, πῶς ἂν ὁ λόγος ὑπ' ἑβὴν ἀγάγοι, οὐδεμίαν μηχανὴν ἐξευρίσκων ὑπογραφῆς, οὐ χροιάν ἔχων εἰπεῖν, οὐ σχῆμα, οὐ μέγεθος, οὐ μορφῆς εὐμοιρίαν, οὐδὲ τινα ὄλως φλυαρίαν τοιαύτην; Τὸ γὰρ ἀειδὲς πάντη, καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ πηλικόττος πάσης ἀλλότριον, καὶ πάντων ὅσα περὶ σῶμα καὶ αἰσθησὶν θεωρεῖται, πόρρωθεν ἰδρῶμενον, πῶς ἂν τις διὰ τῶν μόνῃ τῇ αἰσθήσει καταλαμβανομένων γνωρίσειεν; Οὐ μὴν διὰ τοῦτο γε ἀπογνωστέον ἡμῖν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης, ὅτι ὑψηλοτέρα φαίνεται τῆς καταλήψεως· ἀλλ' ὅσα μέγα τὸ ζητούμενον ὁ λόγος ἀπέδειξεν, τοσοῦτον μᾶλλον ὑψοῦσθαι χρῆ τὴν διάνοιαν καὶ συνεπαίρεσθαι τῷ μεγέθει τοῦ ζητουμένου, μὴ παντελῶς ἔξω γενέσθαι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίας· κίνδυνος γὰρ οὐ μικρὸς, μὴ τῷ ἁλίαν ὑψηλῶς τε καὶ ἀρρήτως, παντάπασι τῆς περὶ αὐτοῦ ἐννοίας ἀπολισθῶμεν, μηδενὶ γνωρίσωμεν τὴν κατανόησιν αὐτῶν ἐπεριδόντες. Δεῖ τοίνυν τῆς ἀσθε-

neque earum rerum damnum sentiet, quibus orbatum est. Quomodo enim illi quisquam bonum exponeret, quod ab ejus sensu refugit? qua ratione rem ob oculos poneret, quæ sub aspectum non cadit? nos propria verba, quæ illius pulchritudinis speciem significarent, non didicimus; non ullum ejus, de quo quaeritur, exstat exemplum: comparatione vero aliqua hoc ipsum illustrari difficile sane est. Quis enim parvæ scintillæ solem comparat, aut parvam stillam cum immensa aquarum voragine confert? nullam enim comparationem habet neque cum voragine gutta, neque cum solis radiis minima scintilla. Eodem modo se habent omnia, quæcunque homines tanquam pulchra admirantur, comparatione facta cum eo quod omne pulchrum atque bonum excedit. Itaque quæ mentis vis est, ut ei, qui hoc damno afficitur, illud ipsum demonstret? Recte mihi quidem hanc difficultatem summus ille David demonstrasse videtur: qui Spiritus vi aliquando mente elatus, quasi extra se positus, cumque in beata illa mentis elatione esset, pulchritudinem illam difficilem, quæ non mente comprehenditur, ipse vidit, ut homini saltem potest contingere, corporis velut exutus involucris, sola mente animoque cum ad rerum, quæ corpore vacant, menteque solum intelliguntur, contemplationem se conferret, quoniam aliquid dicere cupierat eo dignum, quod a se conspectum erat, ejusmodi verbum protulit, quod vulgo dici solet: « Omnis homo mendax »: hoc est, ut mea fert opinio, homo omnis, qui ineffabilis luminis interpretationem sermoni permittit, hic est re vera falsus: non quia veritatem odit, sed quoniam ad ejus quod mente comprehenditur, explicationem infirmus est. Pulchritudinem enim, quæ sensibus percipitur, quæve in terris in nostra hac vita cernitur, sive illa sit in rebus inanimis, sive in corporibus animatis, bono aliquo colore excogitata, vis sensuum nostrorum per se satis est, ut illam nos aspicimus, admiremur, demonstramus aliis, ac sermone, quasi in tabella quadam sit hujus pulchritudinis expressa species, notam illam cæteris faciamus; neque enim ejus exemplar intelligentiam fugit: quo modo fiet, ut ob oculos rem ponat oratio, quæ nullam describendi artem comperit, non dicendi colorem, non figuram, non magnitudinem, non integritatem formæ, neque ullas plane id generis nugæ habet? quod enim ab omni parte obscurum est, neque ulla forma expressum, quodve ab omni magnitudine alienum, longeque ab his omnibus positum est, quæ corporis sensibus cernuntur, id quo modo aliquis cognitum ex iis rebus haberet, quæ solo sensu comprehenduntur? Non propterea tamen hujus cognitionis, cupiditatisque nos spernere debemus, quoniam altior ea apparet, quam ut mente comprehendi possit; sed, quo ma-

¹⁶ Psal. cxv, 11.

ius est id, quod quæritur, eo altius animo mente- A
que efferi, reique ipsius magnitudine magis atque
magis nos excitari oportet, ut ne ab ipsius homi-
societate alieni nos plane efficiamur. Periculum enim non parvum est, ne, cum nullius rei cog-
tione hujus intelligentiam capi posse affirmaverimus, propter magnam quamdam et inexplicabi-
lem magnitudinem nos ejus omnino cognitionem amittamus. Itaque propter hanc ipsam imbecillita-
tem, ex rebus sensu cognitæ mentis vim nos quodammodo ad id traducere oportet, quod sub oc-
los non cadit. Atque in hac quidem contemplatione nos ita versemur.

CAPUT XI.

Quemadmodum quis in consideratione vere honesti
versari debet.

Qui exteriores tantum res nulla penitiori con-
templatione intuentur, cum hominem, aut rem
aliquam aspiciunt, quæ speciem aliquam præ se
ferat, nihil sane amplius exquirunt, quam id quod
sub oculos cadit. Nam dum corporis molem con-
templantur, iis satis est, si totam corporis con-
stitutionem comprehendisse se putent. At vero
qui mente est acuta et perspicaci, scientiarumque
disciplinis instructus, non solum satis habet oculo-
rum sensu res, quæ sunt, intueri; neque rebus,
quæ videntur, simpliciter acquiescunt; neque id
quod non cernitur, in iis rebus, quæ nullæ sunt,
numerat; sed omnem etiam animi naturam dili-
genter investigat, corporumque qualitates, quæ
apparent, et universe, et sigillatim considerat: et
harum unam ab altera præcipue ratione distin-
guat: rursusque illarum communem concursum et
conspirantem quendam consensum in corporis
constitutione contemplatur. Eadem igitur ratio est
in hujus honesti pulchrique indagatione. Qui enim
mente minus perfecta est, cum aliquid cernit,
quod speciem pulchritudinis aliquam præ se fert,
illud ipsum pulchrum sua natura esse opinabitur,
quod voluptate quadam ejus sensus affecerit: ni-
hilque præter eam requirit. Sed qui integerrimo
est animi sensu ejusmodique res inspicere potest,
se materiam relinquens pulchri formæ subjectam,
eo, quod oculis cernitur, quasi fundamento aliquo,
metur ad illius pulchritudinis contemplationem,
quod mente comprehenditur, cujus comunione
cum reliqua honesta pulchraque sunt, tum etiam
habentur. Mihi vero difficile videtur, cum plerique
obtusa mentis acie sint, eos, qui sermone mate-
riam disjungunt, et a pulchritudine illa secernunt,
quæ aspicitur, posse ipsam per se pulchritudinis
naturam cognitam habere. Ac si quis malarum
opinionum in erroreque versantium causam accu-
rate perspicere velit, non aliam sane eum inve-
nire arbitror, nisi quod non accurate nos hos
nostri animi sensus in hoc exercuimus, ut hone-
stum pulchrumve ab eo internosceremus, quod
neque honestum, neque sane pulchrum est. Quam-
obrem cum ab hoc studio, quod in vero bono
consistit, se abduxerint homines, partim in carnis
amorem delapsi sunt, partim in inanimatam pe-
cuniarum vim cupiditatibus prolapsi inciderunt:
plerique verò in honoribus, in gloriæ splendore,
in opibus et potentia honestum posuere; nonnulli

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.
Πῶς ἂν τις ἐν περινοίᾳ γένοιτο τοῦ ὄντως καλοῦ.

Ὅτι περὶ τῶν οἱ μὲν ἐπιπολαίωτον δίχα διανοίᾳ;
τὰ πράγματα βλέποντες, ἐπειδὴν εἰδῶσιν ἀνθρώπων
ἢ ὅπερ ἂν τύχη τῶν φαινομένων, πλέον οὐδὲν τοῦ ὀρω-
μένου περιεργάζονται· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς θεασαμέ-
νους τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, ὅλον νομίσαι τὸν τοῦ
ἀνθρώπου λόγον κατελιγμένον· ὁ δὲ διορατικὸς τὴν
ψυχὴν, καὶ πεπαιδευμένος μὴ μόνοις ὀφθαλμοῖς ἐκ-
τρέπει[ν] τὴν τῶν ὄντων ἐπίσκεψιν, οὐ μέχρι τῶν φα-
νομένων στήσεται, οὐδὲ τὸ μὴ βλέπομενον ἐν ταῖς
μὴ οὖσι λογίζεται, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς φύσιν περινοεῖ.
καὶ τὰς τῆ σώματι ἐμφομενάς ποιότητας, καὶ κοινῆ
καὶ καθ' ἑαυτὰς ἐπισκέπτεται· ἰδίᾳ τε γὰρ αὐτῶν
ἐκάστην χωρίζει τῆ λόγῳ, καὶ πάλιν τὴν κοινὴν αὐ-
τῶν συνδρομὴν τε καὶ σύμπτωσιν περὶ τὴν τοῦ ὑπο-
κειμένου σύστασιν θεωρεῖ· οὕτως οὖν καὶ ἐν τῇ τῷ
καλοῦ ζητήσει, ὁ μὲν ἀτελής τὴν διάνοιαν, ἐπειδὴ
βῆ τι πρᾶγμα ἢ κάλλους τινὸς περιέχεται φαν-
τασία, αὐτὸ ἐκεῖνο καλὸν εἶναι τῇ ἑαυτοῦ φύσει οἴ-
σεται, ὅπερ ἂν τὴν αἰσθησιν αὐτοῦ δι' ἡδονῆς ἐπισπι-
σται, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τοῦτο πλέον περιεργάζεται. Ὁ
δὲ κεκαθαρμένος τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, καὶ δυνα-
τὸς τὰ τοιαῦτα βλέπειν, χαίρειν ἕσασ τὴν ὕλην τῆ
ὑποβεβλημένην τῇ τοῦ καλοῦ ἰδέᾳ, ὅσον ὑποβέβη
τινὶ τῆ ὀρωμένῳ χρήσεται, πρὸς τὴν τοῦ νοητοῦ κί-
λους θεωρίαν, οὗ κατὰ μετουσίαν τὰ ἄλλα καλὰ γί-
νεται τε καὶ ὀνομάζεται. Δοκεῖ δὲ μοι χαλεπὸν εἶναι,
τῶν πλείστων τῇ τοιαύτῃ παχύτητι τῆς διανοίας σ-
ζόντων, τὸ διατεμόντας τῆ λόγῳ καὶ χωρίσαντας τῆ
ὕλην ἀπὸ τοῦ ἐπιθεωρουμένου κάλλους, αὐτὴν ἐ-
ἑαυτῆς τοῦ καλοῦ τὴν φύσιν κατανοῆσαι. Καὶ εἰ τῆ
ἀκριθῶς ἐθέλοι τὴν αἰτίαν σκοπεῖν τῶν πεπλανημέ-
νων καὶ μοχθηρῶν ὑπολήψεων, οὐκ ἂν μοι δοκεῖ διὰ
εὐρεῖν, ἢ τὸ μὴ ἀκριθῶς ἡμῶν γεγυμνάσθαι τὰ τῆ
D ψυχῆς αἰσθητήρια πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ καὶ μὴ τοῦ
του διάκρισιν. Διὰ τοῦτο ἀποστάντες οἱ ἀνθρώποι τῆ
περὶ τὸ ὄντως ἀγαθὸν σπουδῆς, οἱ μὲν εἰς ἔρω-
σαρκῶν κατωλισθησαν, οἱ δὲ ἐπὶ τὴν ἀψυχον αἰ-
ρημάτων ὕλην ταῖς ἐπιθυμίαις ἔρεψαν· ἄλλοι ἐν τῆ
μαῖς καὶ δόξαις καὶ δυναστείαις τὸ καλὸν ὠρίσαν·
εἰσὶ δὲ τινες οἱ περὶ τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐπιπο-
σαν· οἱ δὲ ἀνδραποδωδέστεροι τούτων, λαμβάνοντες
γαστέρα τοῦ ἀγαθοῦ ποιοῦνται κριτήρια. Οἱ δὲ ἀ-
στάντες τῶν ὕλικῶν νοημάτων, καὶ τῶν περὶ τὰ φ-
νόμενα προσπαθειῶν, ἀνεζήτουν τὴν ἀπλήν τε καὶ
ἄῤῥον καὶ ἀσημάτιστον τοῦ καλοῦ φύσιν, οὐκ
περὶ τὴν αἰρεσιν τῶν ἐπιθυμητῶν ἐπλανήθησαν, αἱ
ἂν τοσοῦτον ὑπὸ τῆς τοιαύτης ἀπάτης παρηγέχθη-
ὡς μὴδὲ τὸ πρόσκαιρον τῆς ἐν τούτοις ἡδονῆς ἐ-

ποντας, πρὸς τὴν ὑπεροφίαν τῶν τοιούτων ὁδηγη-
θῆναι.

sunt his abjectiores vilioresque, hi in gula, ac ventre sedem honesti collocant. Verum qui a rebus sub sensum cadentibus, et ab animi affectionibus ad eas res propensis, quæ speciem aliquam præbent, sese abduxerint, hi simplicem ipsius honesti indagant naturam, quæ materiæ expers est, nullaque figura exprimitur; neque in deligendis iis aberrarunt, quæ maxime optabilia sunt; neque ejusmodi sunt erroribus ita circumventi; ut neque perspecta voluptatis, quæ in iis est, brevitate, ad

Ὀυκοῦν αὐτὴ ἂν γένοιτο ἡμῖν ὁδὸς εἰς τὴν τοῦ κα-
λοῦ εὐρεσιν ἀγούσα, τὸ πάντα τὰ ἔλλα, ὅσα τὰς ἐπι-
θυμίας τῶν ἀνθρώπων ἐφέλκεται, καλὰ εἶναι νομιζό-
μενα, καὶ διὰ τοῦτο σπουδῆς τινας καὶ ἀποδοχῆς
ἀξιούμενα, ταῦτα ὑπερβαίνοντας ὡς ταπεινὰ τε καὶ
πρόσκαιρα, μηδὲν τούτων προσαναλίσκειν τὴν ἐπι-
θυμητικὴν ἡμῶν δύναμιν, μήτε μὴ ἀργὴν καὶ ἀκί-
νητον ἐν ἑαυτοῖς κατακλείσαντας ἔχειν, ἀλλ' ἔκκαθά-
ραντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς τῶν ταπεινῶν προσπαθείας,
ἐκεῖ ἀνέγειν, ὅπου οὐκ ἐφικνεῖται ἡ ἀσθησις ὡς μήτε
οὐρανοῦ [ἀνθρώπου] κάλλος θαυμάσαι, μήτε φωστῆρος
αἰγᾶς, μήτε ἄλλο τι τῶν φαινόμενων καλῶν· ἀλλὰ
διὰ τοῦ πᾶσι τούτοις ἐπιθεωρουμένου κάλλους χειρ-
αγωγείσθαι πρὸς τὴν ἐκείνου τοῦ κάλλους ἐπιθυμίαν,
ἧς καὶ οἱ οὐρανοὶ διηγούνται τὴν δόξαν, καὶ στερέω-
μα, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις ἀναγγέλλει τὴν γῶσιν. Οὕτω
γὰρ ἀνιούσα ἡ ψυχὴ, καὶ πᾶν τὸ καταλαμβανόμενον
ὡς μικρότερον τοῦ ζητουμένου καταλιμπάνουσα, γέ-
νοιτο ἂν ἐν περινοίᾳ τῆς μεγαλοπρεπείας ἐκείνης,
τῆς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἐπιτημένης. Ἄλλὰ πῶς
ἂν τις τῶν ὑψηλῶν ἐφίκοιτο, περὶ τὰ ταπεινὰ τὴν
σπουδὴν ἔχων; πῶς δ' ἂν τις πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνα-
πτεῖται, μὴ πτερωθεὶς τῷ οὐρανῷ πτεροῦ, καὶ ἀνω-
φερῆς καὶ μετέωρος διὰ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας γενό-
μενος; Τίς δὲ οὕτως ἐξω τῶν εὐαγγελικῶν μυστη-
ρίων ἔστιν, ὡς ἀγνοεῖν ὅτι ἐν δχηματὶ τῆ ἀνθρωπίνῃ
ψυχῇ τῆς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς πορείας ἔστι, τὸ τῷ εἶδει
τῆς καταπτάσης περιστερᾶς ἑαυτὸν ὁμοιωσαί, ἧς τὰς
πτέρυγας γενέσθαι αὐτῷ καὶ Δαβὶδ ὁ προφήτης ἐπό-
θησεν; Οὕτω γὰρ ἐν αἰνίγματι τὴν τοῦ Πνεύματος
δύναμιν τῇ Γραφῇ σύνηθες ὀνομάζειν· εἶτε διότι χο-
λῆς ἔστιν ἄμοιρον τοῦτο τὸ ὄνομα, ἢ ὅτι δυσωδίας
ἐχθρὸν, καθὼς φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα παρατηρήσαντες.
Ὀυκοῦν ὁ πάσης πικρίας καὶ σαρκικῆς δυσωδίας ἑαυ-
τὸν ἀποστήσας, καὶ πάντων τῶν ταπεινῶν τε καὶ χα-
μαιζήλων ὑπερῶν, μᾶλλον δὲ παντὸς τοῦ κόσμου
γεγονῶς ὑψηλότερος ἐν τῷ προειρημένῳ πτεροῦ, ἐκεῖ-
νος εὐρήσει τὸν μόνον ἐπιθυμίας ἄξιον, καὶ γενήσε-
ται καὶ αὐτὸς καλὸς, τῷ καλῷ προσπελάσας· καὶ ἐν
αὐτῷ γεγωνῶς, λαμπρὸς τε καὶ φωτεινὸς ἐν τῇ με-
ταυσίᾳ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς καταστήσεται. Ὡσπερ γὰρ
ἐν νυκτὶ τὰς ἀθρόας τοῦ ἀέρος ἐκλάμψεις, οὓς τινες
διὰ τὸντα καλοῦσιν ἀστέρας, οὐδὲν ἄλλο φασὶν οἱ
ταῦτα φιλοσοφῆσαντες, ἢ ἀέρα εἶναι ὑπὸ βίας πνευ-
μάτων τινῶν εἰς τὸν αἰθέριον τόπον ὑπερχόμενον·
ιέγουσι γὰρ τὸν πυροειδῆ τοῦτον ὄλκον, ἐκφλογωθέν-
τος ἐν τῷ αἰθέρι τοῦ πνεύματος, τῷ οὐρανῷ ἐγγα-
τάσσεσθαι· ὡσπερ οὖν ὁ ἐπίγειος οὗτος ἀήρ ἀνω-
σθεὶς ὑπὸ τῆς βίας τοῦ πνεύματος, φωτεινὸς γίνεται,
πῶ καθαρῷ τοῦ αἰθέρος ἐναλλοιούμενος· ταύτη τε δὴ
καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, καταλιπὼν τὸν θολερὸν τοῦ-

Hæc igitur nobis quidem via est, qua ad ipsius honesti inventionem ducimur, ut cætera omnia, quibus hominum trahuntur cupiditates, quæve honesta putantur, ea cum pro nihilo habeamus, quasi humilia sint, ad tempusque maneant, nullam in his sane appetitionis nostræ vim nos consumamus; neque tamen, ut, cum in nobis ipsis eam concluderimus, otiosam, ab omnique agitatione vacuam habeamus, sed cum ab omni rerum vilium abjectarumque cupiditate nos illam liberaverimus, eo plane referamus oportet; quo sensus ipse pervenire non potest, ita ut nequæ cæli pulchritudinem, neque luminum radios, neque res cæteras admiretur ac suspiciat, quæ aliquam præbeant pulchri speciem. At ex ipsa, quæ in his omnibus spectatur, pulchritudine animus noster ad pulchri illius cupiditatem ducatur oportet, cujus gloriam et cæli et firmamentum enarrant, omnique creatura cognitionem ejus annuntiat. Cum enim animus sic ascenderit, et quidquid comprehensum sit, velut inferius eo quod inquitur reliquerit, tum in illius majestatis, quæ supra cælos se extulit, contemplatione versabitur. Sed qua ratione fiet, ut qui rerum humilium studio tenetur, res sublimes divinasque assequatur? quoque modo circa cælum pervolaret is, qui non alis cælestibus sublatus, neque sublimia petit, neque ex sublimi quodam instituto cælestia contemplatur? Quis ita ab Evangelii mysteriis aversus est, qui ignoret illud unum esse itineris vehiculum, quo hominum animus ad cælos vehitur, cum quis scilicet seipsum efficit similem columbæ devolantis, cujus quidem alas sibi effici summus etiam propheta David valde expetivit. Ita enim Spiritus sancti vim mos est in divinis Litteris subobscurè appellari; sive quoniam avis hæc felle caret, sive quia est inimica fetori, ut tradunt hi, qui hæc ipsa investigarunt. Is igitur qui ab omni acerbitate, et carnis fetore longe refugit, quive a rebus humilibus terrenisque altius fertur; vel ab omnibus potius rebus mundanis se illis ipsis, quas diximus, alis sublimius tollit, is profecto inveniet, quod est solum appetitione dignum, cumque ad pulchritudinem ipsam prope accesserit, pulcher etiam ipse efficietur, splendidusque in ea, ac luminosus factus in veriluminis societate constituetur. Ut enim nocte frequentes cæli ignes, quos micantes stellas vocant, nihil aliud esse dicunt hi, qui in hoc studio versati sunt, quam aerem qui spirituum quorundam vi in æthereum cælestemque illum sit locum effusus: dicunt enim inflammato in æthere spiritu,

igneum hunc tractum cœlo imprimi : ut igitur aer hic, qui omnem terram complectitur, vi spirituali in subline pulsus, cum ætherisque puro splendore commutatus, luminosus existit : ita hominum mens, cum turbulentam hanc vitam, ac cœnosam deseruit, quoniam spiritus vi jam pura effecta est, cum sublimi illo veroque et puro splendore commista, in illo quodammodo perlucet, radiorumque coruscatione impleta est, atque ex Domini promisso lumen quodammodo efficitur : promiserat enim is justos viros ad solis similitudinem refundentes fore. Atque ad ipsum quidem in terris fieri videmus, vel in speculo, vel in aqua, vel in cæteris rebus, quæ præ tenuitate relucendi vim habent. Cum enim res aliqua ejusmodi radios solis excipit, alios rursus in se radios ipsa efficit : quod utique non factum esset, si pura illius rei splendidaque superficies sordibus quibusdam esset inutilis facta. Ergo nos sive terrenis relictis his tenebris in sublimi versenur, ibi jam lucidi efficiemur veræ Christi luci appropinquantes; seu lux illa vera, quæ vel in tenebris lucet, ad nos descendat, etiam

nos lux erimus, ut Dominus quodam loco discipulis ait ¹⁰ : nisi quibusdam malitiæ impuritatisque sordibus propius cordi admotis, luminis nostri obscurabitur gratia.

Atque fortasse quidem hæc quæ in exemplis consistit oratio sensim eo nos adduxit, ut putemus nos in id commutatum iri, quod melius est : demonstratumque est, non aliter fieri posse, ut animus cum immortalis incorruptoque Deo junctus sit, nisi ipse, quantum fieri potest, integritatis, castitatisque præsidio pugnus, atque incorruptus fiat, ut hac similitudine id, quod simile est, apprehendat; tanquam aliquo speculo adhibito Dei puritati se ipse subjiciens, quæ pulchritudinis ipsius exemplari sibi demonstrato, ad illius similitudinem, formam suam exprimat. Sin autem quispiam talis est, qui noverit hæc humana deserere, aut corpora, aut pecunias, aut scientiarum, artiumque studia, aut quæcunque moribus legibusque præclara putantur, quoniam in his rebus, quarum sensus judex est, de honesto opinionis error versatur; hic profecto et amore, et cupiditate ad illud ipsum solum honestum, pulchrumve trahetur, quod non aliunde existere potest, neque aliquando, neque ad aliquid ejusmodi refertur, sed quod ex se, et per se, et in se honestum est, hoc sane est semper honestum, neque aliquando non fuit, aut aliquando non futurum, sed perpetuo se uno eodemque modo habet, neque omnino augeri, neque amplificari, neque ulla permutatione mutari potest. Atqui cunctas animi sui potestates omnium vitiorum sordibus qui absterserit, illud ausim dicere, affirmareque, perspicuum ei omnino esse id quod natura est solum honestum, a quo cum honesti omnis, tum boni principium, atque causa existit : ut enim oculus, qui lippitudinis morbo liberatus est, aperte ea cernit, quæ in cœlo appa-

τον και λιυώδη βίον, ἐπειδὴν καθαρὸς γενόμενος ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, φωτειδὴς γένηται καὶ ἐμμιχθεῖ τῇ ἀληθινῇ καὶ ὑψηλῇ καθαρότητι, διαφανεταὶ πως καὶ αὐτὸς ἐν ἐκείνῃ, καὶ ἀκτίων ἐκπιπταται, καὶ φῶς γίνεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ὑπόσχεσιν, ὅς τοὺς δικαίους λάμψει καθ' ὁμοίτητα τοῦ ἡλίου κατεπηγγελματο. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὁρῶμεν γινόμενον ἐπὶ κατοπτρῶν, ἢ ὕδατος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἀποστίλθειν διὰ λειότητα δυνάμεων. Ὅταν γάρ τι τούτων δέξηται τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτίνα, καὶ ἄλλην ἀφ' ἐαυτῶν ἀκτίνα ποιεῖ ὡς ἂν ποιεῖσάντα, εἰ ῥύπτῳ τινὶ τὸ καθαρὸν τε καὶ στιλπνὸν τῆς ἐπιφανείας ἀχρεωθεῖ. Εἴτε οὖν ἡμεῖς ἄνω γενοίμεθα, καταλιπόντες τὸ περίγειον σκότος, ἐκεῖ φωτειοὶς γεννησόμεθα, τῷ ἀληθινῷ φωτὶ τοῦ Χριστοῦ ἐμπελάσαντες· εἴτε τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ λάμπων καὶ μέχρις ἡμῶν καταβαίει, καὶ ἡμεῖς φῶς ἐσόμεθα, καθὼς φησὶ πῶς τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος· Εἰ μὴ τις κακίας ῥύπος τῇ καρδίᾳ προσπεπλασμένος τὴν χάριν τοῦ ἡμετέρου φωτὸς ἀμαυρώσειε.

Τὰχα τοίνυν ἡμᾶς ἡμέρα διὰ τῶν ὑποδειγμάτων ὁ λόγος προσήγαγε τῇ ἐπινοίᾳ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἡμῶν ἀλλοιώσεως· καὶ ἐδειχθὲν μὴ δυνατόν ἐτέρως εἶναι συναφθῆναι τὴν ψυχὴν τῷ ἀφθάρτῳ Θεῷ, καὶ αὐτὴν ὡς οἶόν τε καθαρὰν γενομένην διὰ τῆς ἀφθαρσίας· ὡς ἂν διὰ τοῦ ὁμοίου καταλάβῃ τὸ ὄραμα, οἰονεὶ κατοπτρῶν τῇ καθαρότητι τοῦ Θεοῦ ἑαυτὴν ὑπεθεῖσαν ὥστε κατὰ μετοχὴν καὶ ἐμφάνειαν τοῦ πρωτοτύπου κάλλους καὶ τὸ ἐν αὐτῇ μορφωθῆναι. Εἰ δὲ τις τοιοῦτος ἐστίν, οἷος ἤδη πάντα καταλιπεῖν τὰ ἐπιθρώπινα, εἴτε σώματα, εἴτε χρήματα, εἴτε τὰ ἐπιστήμαις ἢ τέχναις ἐπιτηδεύματα, ἢ καὶ ὅσα ἐθέσει καὶ νόμοις δεξιὰ θεωρεῖται (περὶ τὰ τοιαῦτα γὰρ ἡ πλάνη τῆς τοῦ καλοῦ κατανοήσεως, ἐν οἷς ἡ αἰσθησις κριτήριον γίνεται), ὁ τοιοῦτος πρὸς ἐκεῖνον μόνον ἐρωτικῶς τε καὶ ἐπιθυμητικῶς ἔξει, ὁ οὐκ ἐπιρωθεν ἔχει τὸ καλὸν εἶναι, οὐδὲ ποτὲ, ἢ πρὸς τι τοιοῦτόν ἐστιν· ἀλλὰ ἐξ ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑαυτοῦ καλὸν, καὶ ἐν ἑαυτῷ τοιοῦτον καλὸν ὂν, καὶ οὐδὲ ποτὲ κακῶς γενόμενον, ἢ ποτὲ οὐκ ἐσόμενον, ἀλλὰ πάντοτε ὡς αὐτῶς ἔχον, προσθήκης τε καὶ αὐξήσεως ὑπεράνω, καὶ ἀνεπίδεκτον πάσης τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως. Τῷ τοίνυν πάσας ἑαυτοῦ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐκ παντὸς εἶδους κακίας ἀποκαθάραντι, τολμῶ καὶ λέγω, ὅτι ἐμφανὲς γίνεται τὸ μόνον τῆ φύσεως καλὸν, ὅπερ ἐστὶ τὸ παντὸς καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ αἴτιον. Καθάπερ γὰρ ὀφθαλμῶ τὴν λήμην ἀπορυφάμενῳ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ τηλαυγῶς καθορᾶται· οὕτως καὶ τῇ ψυχῇ διὰ τῆς ἀφθαρσίας παραγίνεται ἡ δύναμις τῆς τοῦ φωτὸς ἐκεῖνου κατανοήσεως, καὶ ἡ ἀληθινὴ παρθενία, καὶ ἡ περὶ τὴν ἀφθαρσίαν σπουδὴ εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν καταλήγει, τὸ δι' αὐτῆς δυνηθῆναι τὸν Θεὸν ἕξειν· Ὅτι· γὰρ τὸ κυρίως καὶ πρώτως καὶ μόνως καλὸν καὶ

¹⁰ Matth. v, 14.

καὶ ἀγαθὸν καὶ καθαρὸν ὁ τῶν ὄλων ἐστὶ Θεός, οὐδεὶς ἄλλω τυφλὸς τὴν διάνοιαν, ὡς μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ συνιδεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴσως οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ἐπιζητεῖν δὲ ἰσχύος τινος, εἰ δυνατόν ἐστιν οἶόν τινα μέθοδον καὶ ἔργον τὴν πρὸς τοῦτο χειραγωγούσαν ἡμᾶς ἐξευχεῖν. Μεστὰ μὲν οὖν αἱ θεαὶ Βίβλοι τῆς τοιαύτης εἰσὶν ὑψηλῆς πολλοὶ δὲ τῶν ἁγίων καθάπερ τινὰ ἰσχύον τὸν ἑαυτῶν βίον τοῖς κατὰ Θεὸν πορευομένοις τροφαίνουσιν. Ἀλλὰ τὰς μὲν ἐκ τῆς θεοπειύστου γραφῆς εἰς τὸν προκειμένον σκοπὸν ὑποθήκας ἔξεστιν κάστω πλουσίως ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν ἀναλέξασθαι· πολλὰ μὲν γὰρ ἐν προφήταις καὶ νόμῳ, πολλὰ δὲ ἐν εὐαγγελικαῖς τε καὶ ἀποστολικαῖς παραδόσεσι παρέστιν ἀφθόνως λαβεῖν. Ὅσα δ' ἂν καὶ ἡμεῖς ὑπονοήσασθαι, ταῖς θεαῖς ἀκολουθοῦντες φωναις, ταῦτ' ἐστίν.

Propriose satis colligere licet; nam cum multa evangelicis, et apostolicis traditionibus abunde percipi possunt. Quæ vero nos, divinos imitati sermones, commentati sumus, hæc omnino sunt.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ὅτι οὐδ' ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲ κατὰ φύσιν συνουσιωμένων, ἀλλ' αὐτεξούσιον ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὸ παθητικόν.

Τὸ λογικὸν τοῦτο καὶ διανοητικὸν ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, τῆς θείας τε καὶ ἀκηράτου φύσεως ἔργον καὶ ἰδιότητα γεγονώς· οὕτω γὰρ ἐν τῇ Κοσμογενεῖα περὶ αὐτοῦ ἀναγράφεται, ὅτι « Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν » τοῦτο οὖν τὸ ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, οὐ κατὰ φύσιν οὐδὲ συνουσιωμένον ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ παρὰ τὴν πρώτην γένεσιν τὸ παθητικόν τε καὶ ἐπίκρητον. Οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν τὸν τῆς εἰκόνης διασωθῆναι λόγον, εἰ ἰπεναντίως εἶχε τὸ ἀπεικονισμένον κάλλος πρὸς τὸ ἰσχυρότερον. Ἀλλ' ὕστερον ἐπεισῆχθη τὸ πάθος αὐτῷ μετὰ τὴν πρώτην κατασκευὴν· ἐπεισῆχθη δὲ οὕτως· εἰκόνα ἦν καὶ ὁμοίωμα, καθὼς εἴρηται, τῆς πάντων πῶν ὄντων βασιλευούσης δυνάμεως· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ αὐτεξούσιῳ τῆς πρὸς τὸν ἐξουσιάζοντα πάντων εἶχε τὴν ὁμοίωσιν, οὐδεμίᾳ τινι τῶν ἐξωθεν ἐνάγκη δεδουμένων· ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τῇ ἰδίᾳ πρὸς τὸ δοκοῦν δαιοκόμενος, καὶ τὸ ἀρέσασκεν αὐτῷ κατ' ἐξουσίαν αἰρούμενος, τὴν συμφωνίαν ταύτην, ἣ νῦν κεκράτηται τὸ ἀνθρώπινον, αὐτὸς ἐβελοντῆς ἀπάτη παρενεχθεὶς ἐπεσπάσατο, αὐτὸς τῆς κακίας εὐρέτης γενόμενος, οὐχὶ παρὰ Θεοῦ γενομένην εὐρών· Θεὸς γὰρ θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ κτίστης καὶ δημιουργὸς τοῦ κακοῦ κατέστη ὁ ἄνθρωπος. Καθάπερ γὰρ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς κοινή μὲν πρόκειται· πάντων ἡ μετουσία, οἷς ἡ τοῦ ὄρατος δυνάμεις παρέστι· δύναται δὲ τις, εἰ βουληθεῖ, μύσας τὸν ὀφθαλμὸν, ἐξω γενέσθαι τῆς τοῦ φωτὸς ἀντιλήψεως, οὐ τοῦ ἡλίου ἀποχωροῦντος ἐτέρωθι, καὶ οὕτως ἐκεῖνο τὸ ἰσχύος ἐπάγοντος, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἐπιούσεως τῶν βλεφάρων τὸν ὀφθαλμὸν ἐκ τῆς ἀκτίνας κατεχίσσαντος· τῆς γὰρ ὀρατικῆς δυνάμεως ἐν τῇ ἐπιούσει τῶν ὀφθαλμῶν ἀργεῖν ἀδυνατούσης, ἀνάγκη πᾶσα τὴν ἐνέργειαν τῆς ὀράσεως, σκοτούς ἐνέργειαν γενέσθαι, ἐκουσίως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς ἀορασίας

arent : sic animo ex pura integritate, castitateque facultas accedit lucis illius contemplandæ. Atque vera quidem virginitas incorruptæque castitatis studium eo sane refertur, ut illius ipsius ope adhibita, Deum quis possit intueri. Nam proprie, et primum, et solum honestum, purumque Deum esse, nemo ita mente cæca est, quin per se intelligat. Sed hoc ipsum fortasse nemo ignorat; at æquum tamen est, ut nonnulli, si fieri potest, omnino indagent, quæ sane ratio sit ac via, quæ nos ad illud ipsum honestum ducat. Plenæ igitur hujusce narrationis divinæ Litteræ, compluresque sanctissimi viri vitam suam, quasi lumen aliquod, illis ostendunt, qui cum Deo ambulant. Verum præcepta quidem multa, quæ ad hoc propositum

B pertinent, ex divinis utriusque Testamenti scriptis et prophetis, atque lege, tum pleraque sanc, et ex percipi possunt. Quæ vero nos, divinos imitati ser-

CAPUT XII.

Neque a principio, neque natura innatæ sunt homini affectiones, sed ex consilio sibi eveniunt.

Homo, qui rationis particeps, mentisque compos animal est, et divinæ incorruptæque naturæ opus, atque simulacrum effectum : in mundi enim constitutione de eo his verbis scriptum est : « Ad imaginem Dei fecit eum »¹⁵, hoc, inquam, animal homo, principio non illud sibi natura ingentum habuit, ut affectibus esset, mortique expositus. Neque enim fieri poterat, ut similitudinis conservata esset ratio, si contra se id haberet, quod ad exemplaris imaginem, similitudinemque expressum est. Sed post primam hominis fabricationem affectionum vis in eum introducta est; introducta est autem hoc modo : Imago erat homo, similitudoque, ut dictum est, ejus potestatis, cujus imperio, quæcunque sunt, omnia tenentur, ac reguntur : idque propterea in hominis libero consilio, voluntateque positum fuit, se illius similitudinem tenere, cujus potestate res universæ complectuntur; neque ulla sane rerum externarum necessitate servus effectus est, sed sua ipse sententia ad id, quod sibi visum est, sese affecit : cumque ex potestate id elegisset, quod sibi placuerat; calamitatem hanc, qua hominis genus jam oppressum tenetur, sponte ipse fraude circumventus contraxit : et ita omnis mali auctor fuit, non a Deo facti inventor : mortem enim Deus non effecit, sed mali conditor quodammodo, fabricatorque homo existit : quemadmodum enim solis lux communis proposita est omnibus qui cernendi vim habent; potest enim quis, si voluerit, clausis oculis efficere ne lucem illam excipiat : non quia sol alio migret, atque ex eo tenebras offundat, sed quia homo ipse, clausis palpebris, oculum a radiis sepierit : nam cum videndi vis, opertis oculis, suo munere funxi

¹⁵ Gen. 1, 27.

non possit, necesse est omnis hæc aspectus cessatio tenebras efficiat, quas homo sibi sponte ex eo offundit, quia videre recusat : aut veluti si quis domum sibi ædificans, nullum luci aditum patefaciat ad ea, quæ domi sunt, is certe cum ingrediendi viam radiis sponte obstruxerit, in tenebris ipse vitam deget : pari ratione primus homo de terra, vel potius is, qui unalun in homine peperit, unum quidem natura honestum et bonum undique sibi propositum in potestate habuit : per se tamen ultro est ea molitus, quæ contra naturam sunt : cum mali, vitiique usum, repudiata virtute, suo ipse consilio introduxerit. Malum enim extra consilium positum, ac per se constans, in omni natura nullum est. Nam Dei opus omne bonum, neque detestandum, cunctave, quæ Deus effecit, sunt admodum bona; sed posteaquam eo, quem diximus, modo in vitam hominum non sine maxima perniciæ irrepit peccandi consuetudo, atque ex parva causa, quæ in infinita hominum mala latius manavit, divina illa animi pulchritudo, quæ ad exemplaris imitationem fuerat expressa; quasi ferrum, rubigine vitii est consumpta, non tantam quidem, quanta certe sibi ex natura inerat, conservavit imaginis gratiam, sed ad peccandi turpitudinem sese tota convertit. Itaque magnum illud et pretiosum homo, ut a Scriptura est appellatus, cum a dignitate sua excidisset, quod accidit iis qui in cænum illapsi sunt, facie omni limo oblita, ne a familiaribus quidem agnoscuntur : eodem modo ille in peccati sordes præcipitatus incorrupti Dei imaginem perdidit, mutatoque habitu corruptam quamdam peccati labe inquinatam imaginem induit, quam ratio deponere suadet ei qui incorrupta vitæ disciplina se quasi aqua quadam abluerit : ut hoc sane terreno abjecto integumento, animi rursus appareat pulchritudo. Aliena vero abjicere, in eo est, ut ad sua quisque atque ad naturam redeat : quod profecto assequi non aliter licet, nisi talis rursus quis fiat, qualis principio effectus est. Non enim nostrum est, neque facultatis hominum officium, ut divinitatis similes fiant; sed hoc sane contingit maximo munere Dei, qui a largitus.

At hominum studii tantum illud sane est, ut quas sibi sordes postea ex peccato ipsi contraxerant, eas omnino eluant, pulchritudinemque illam illustrent, quæ in animo occultata est. Ejusmodi autem præceptum in Evangelio Dominum docere arbitror, cum loquitur ad eos qui sapientiam in mysterio loquentem audire possunt. Regnum Dei, inquit ¹⁶, intra vos est. Id enim, opinor, Scriptura significat, non esse divinum honum a natura nostra abjunctum; nec procul ab iis abesse, qui illud indagare instituant. At in singulis illud est, incognitum tamen atque obscurum, cum et curis, et vitæ voluptatibus compressum sit : rursus autem

¹⁶ Luc. xvii, 21.

συνισταμένην· ἡ ὡσπερ εἰ τις οἰκίαν ἑαυτῶ κατασκευάζων, μηδεμίαν ἐντέμει τῷ φωτὶ τὴν ἐπὶ τὴν εἶσω πύραρον, ἀναγκαίως ἐν σκότῳ βιώσεται, ἐπιποκλείσας ταῖς ἀκτίσι τὴν εἰσοδον· οὕτω καὶ ὁ πρῶτος ὁ ἐκ γῆς ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ ὁ τὴν κακίαν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γεννήσας, ἐν μὲν τῇ φύσει τὸ καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν κατ' ἐξουσίαν ἔσχεν πανταχόθεν προκείμενον· ἐθελοντῆς δὲ παρ' ἑαυτοῦ τὰ παρὰ φύσιν ἐκαίνωσθησε, τὴν τοῦ κακοῦ πείραν ἐν τῇ ἀποστροφῇ τῆς ἀρετῆς τῇ ἰδίᾳ προαιρέσει δημιουργήσας. Κακὸν γὰρ ἔξω προαιρέσεως κείμενον, καὶ κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν θεωρούμενον, ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων ἐστὶν οὐδέτι. Πᾶν γὰρ κτίσμα Θεοῦ καλὸν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, καὶ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς καλὰ λίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον εἰσεφθάρη τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων ἡ τοῦ ἁμαρτάνειν ἀκολουθία, καὶ ἐκ μικρῆς ἀφορμῆς εἰς ἄπειρον τῆς κακίας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ χυθείσης, καὶ τὸ θεοειδὲς ἐκεῖνο τῆς ψυχῆς κάλλος τὸ κατὰ μίμησιν τοῦ πρωτοτύπου γενόμενον, οὐδὲν τις σίδηρος κατεμελάνθη τῆς κακίας ἰσῶ· οὐκ ἔτι τμηκαῦτα τῆς οικείας αὐτῷ κατὰ φύσιν εἰκόνης τὴν χάριν διέσωζεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ αἰσχος τῆς ἁμαρτίας μετεμορφώθη. Ὅθεν τὸ μέγα καὶ τίμιον τοῦτα, ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὀνομάσθη, ἐκπεσὼν τῆς οικείας ἀξίας, οἷον πάσχουσιν οἱ ἐξ ὀλισθήματος ἔγκυρτοι βροδοῦντες, καὶ τῷ πληθὺ τὴν μορφήν ἑαυτῶν ἐξαλείψαντες, ἀνεπίγνωστοι καὶ τοῖς συνήθει γίνονται· οὕτως κάκεινος ἐμπεσὼν τῷ βροδοῦν τῆς ἁμαρτίας, ἀπώλεσε μὲν τὸ εἰκὼν εἶναι τοῦ ἀφάρτου Θεοῦ, τὴν δὲ φθαρτὴν καὶ πληλὴν εἰκόνα αἰ τῆς ἁμαρτίας μετημιμύασατο· ἦν ἀποθέσθαι συμμολεῦσι ὁ λόγος, οὐδὲν τι νῦν καθαρῶ τῆς πωτείας ἀποκλυσάμενον· ὡς ἂν περιαιρεθέντος τῷ γῆνιου καλύμματος, πάλιν τῆς ψυχῆς φανερωθῆ τὸ κάλλος. Ἀπόθεσις δὲ τοῦ ἀλλοτρίου ἐστὶν ἡ εἰς τὸ οἰκεῖον ἑαυτῷ καὶ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος· οὗ τυχεῖν ἄλλως οὐκ ἐστὶ, μὴ οἷος ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθη, τοιοῦτον πάλιν γενόμενον. Οὐ γὰρ ἡμέτερον ἔργον, οὐδὲ δυνάμει ἀνθρωπίνης ἐστὶ κατόρθωμα ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοιωσις· ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοδωρεῆς ἐστὶν, εὐθύς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει χαρισάμενον τῇ φύσει τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα.

a primo statim ortu nobis sui est similitudinem

D Τῆς δὲ ἀνθρωπίνης σπουδῆς τοσοῦτον ἂν εἴη, ὅσον ἐκκαθῆραι μόνον τὸν ἐπιγενόμενον ἀπὸ κακίας ῥυπον αὐτῷ, καὶ τὸ κεκαλυμμένον ἐν τῇ ψυχῇ κάλλος διαφωτίσαι. Τὸ δὲ τοιοῦτον δόγμα καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διδάσκειν οἶμαι τὸν Κύριον, λέγοντα τοῖς ἀκούουσιν δυναμένοις τῆς ἐν μυστηρίῳ λαλουμένης σοφίας, ὅτι « Ἡ βασιλεῖα τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστὶν » ἐνδεῖκνται γὰρ, οἶμαι, ὁ λόγος αὐτῷ, ὅτι τὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὸν αὐ διωρίσται τῆς φύσεως ἡμῶν, οὐδὲ πόρρωθέν ποῦ τῶν ζῆτειν αὐτὸ προαιρουμένον ἀπῆκισται· ἀλλὰ ἐν ἐκείτῳ ἐστὶν, ἀγνωσούμενον μὲν καὶ λανθάνον, ὅταν ὑπὸ τῶν μεριμνῶν τε καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου συμπνίγηται· εὐρισκόμενον δὲ πάλιν, ὅταν εἰς ἐκαῖνον τὴν διακρί-

ἡμῶν ἐπιστρέφωμεν· εἰ δὲ χρῆ καὶ δι' ἐτέρων τὸν λόγον πιστώσασθαι, τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς ἀπολλυμένης δραχμῆς ἡμῖν ὑποτίθεσθαι οἶμαι τὸν Κύριον, ὡς οὐδὲν ἕφελος ἐκ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, ἃς δραχμᾶς ὁ λόγος ὠνόμασε, κὰν πᾶσαι παροῦσαι τύχῃσι, τῆς μιᾶς ἐκείνης ἀπούσης τῇ χηρευοῦσῃ ψυχῇ. Διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν ᾄπτειν λύχον ἐλαίου κελεύει, τὸν λόγον τάχα σημαίνων τὸν τὰ κεκρυμμένα φωτίζοντα· εἶτα ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ, τουτέστιν, ἐν ἑαυτῷ, ζητεῖν τὴν ἀπολλυμένην δραχμὴν. Διὰ δὲ τῆς ζητούμενης δραχμῆς τὴν εἰκόνα πάντως τοῦ βασιλέως αἰνίσσεται, τὴν οὐχὶ παντελῶς ἀπολλυμένην, ἀλλὰ ὑποκεκρυμμένην τῇ κόπρῳ. Κόπρον δὲ χρῆ νοεῖν, ὡς οἶμαι, τὴν τῆς σαρκὸς ῥυπαρίαν· ἥς ἀποσαρωθείσης καὶ ἀνακαθαρθείσης διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ βίου, ἐκδηλον τὸ ζητούμενον γίνεσθαι, ἐφ' ᾧ εἰκότως αὐτὴν τε τὴν εὐρούσαν χαίρειν ψυχὴν, καὶ εἰς κοινωνίαν τῆς εὐφροσύνης συμπαραλαμβάνειν τὰς γείτονας. Τῷ ὄντι γὰρ πᾶσαι αἱ σύνοικοι τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ἃς γείτονας νῦν προσηγόρευσε, ἐπειδὴν ἀνακαλυφθῆ καὶ ἐκλάμψῃ αὐτὴ ἢ τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰκῶν, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐνεσημήνατο ἡμῶν τῇ δραχμῇ ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, τότε ἐπὶ τὴν θείαν ἐκείνην χαρὰν τε καὶ εὐφροσύνην ἐπιστραφῆσονται, τῷ ἀφράστῳ κάλλει τοῦ εὐρεθέντος ἐνατενίζουσαι. « Συγχάριστε » γὰρ « μοι, » φησὶν, « ὅτι εὐρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα. » Αἱ δὲ γείτονας, ἥτοι σύνοικοι τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπὶ τῇ εὐρέσει τῆς θείας δραχμῆς εὐφρανόμεναι, ἢ λογικῆ τε καὶ ἐπιθυμητικῆ, καὶ ἢ κατὰ λύπην τε καὶ ὀργὴν ἐγγινομένη διάθεσις, καὶ εἰ τινες ἄλλαι δυνάμεις εἰσὶ περὶ τὴν ψυχὴν θεωρούμεναι, εἰκότως ἂν καὶ φιλαι εἶναι νομίζονται, ἃς πᾶσας τότε χαίρειν ἐν Κυρίῳ εἰκός, ὅταν αἱ πᾶσαι πρὸς τὸ καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν βλέπωσι, καὶ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ἐνεργῶσι, μηκέτι τῆς ἀμαρτίας ὅπλα γινόμεναι.

Εἰ οὖν αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπίνοια τῆς τοῦ ζητουμένου εὐρήσεως, ἢ τῆς θείας εἰκόνας εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασις, τῆς νῦν ἐν τῷ τῆς σαρκὸς ῥύπῳ κεκαλυμμένης, ἐκεῖνο γενόμεθα ὃ ἦν παρὰ τὴν πρώτην ἑαυτοῦ ζωὴν ὁ πρωτόπλαστος. Τί οὖν ἐκεῖνος ἦν; Γυμνός μὲν τῶν νεκρῶν δερμάτων ἐπιβολῆς, ἐν παρῆρσι δὲ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον βλέπων, οὐπω δὲ διὰ γεύσεως καὶ ὀράσεως τὸ καλὸν κρίνων, ἀλλὰ μόνον τοῦ Κυρίου κατατροφῶν, καὶ τῇ δοθείσῃ βοῆθῳ πρὸς τοῦτο συγχρώμενος, καθὼς ἐπισημαίνεται ἡ θεία Γραφή, ὅτι οὐ πρότερον αὐτὴν ἔγνω, πρὶν ἐξορισθῆναι τοῦ παραδείσου, καὶ πρὶν ἐκείνην ἀντὶ τῆς ἀμαρτίας ἣν ἀπατηθεῖσα ἐξῆμαρτε, τῇ τῶν ὀδύων τιμωρίᾳ κατακριθῆναι. Δι' ἧς τοίνυν ἀκολουθίας ἐξω τοῦ παραδείσου γεγόναμεν, τῷ προπάτορι συνεκδηθέντες, καὶ νῦν διὰ τῆς αὐτῆς ἕξεσιν ἡμῖν παλινδρομήσασιν ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα. Τίς οὖν ἡ ἀκολουθία; Ἡδονὴ τότε δι' ἀπάτης ἐγγενομένη τῆς ἐκπτώσεως ἤρξατο. Εἶτα αἰσχύνῃ καὶ φόβῳ τῷ πάθει τῆς ἡδονῆς ἐπηκολούθησε, καὶ τὸ, μηκέτι λοιπὸν ἐν

invenitur cum mentem, animumque nostrum ad illud converterimus; sin autem ex aliis quoque hoc, quod dicimus, confirmatum iri oportet, in amissæ drachmæ indagatone, hoc ipsum nobis Dominum præcipere censeo, quasi e cæteris virtutibus, quas drachmas ille vocavit, etiamsi omnes adsint, illa tamen una remota sit ab animo viduo, nulla existat utilitas. Propterea lucernam primum quidem accendi jubet: rationem enim fortasse significat, quæ res occultas, atque obscuras illustrat: deinde suæ quomque domi, nempe in seipso amissam drachmam exquirere vult. Hac sane drachmæ indagatone summi regis imaginem tacite intelligi oportet, quæ non plane amissa, sed sub fimo occultata est. Fimum vero, ut arbitror, carnis est interpretanda immundities, cujus sordibus purgatis atque ablutis perspicuum id fit, quod quæritur: quo invento, par est et ipsum, qui invenit, animum gaudere, atque ad ipsius gaudii societatem vicinas asciscere. Omnes enim re vera contubernales animi potestates, quas nunc vicinas appellavit, cum ipsa magni regis patefacta imago refulsit, quam initio nostra drachma is significavit, qui separatim nostra corda effecerat: tum incredibilem rei inventæ pulchritudinem illæ attente aspicientes, ad divinum illud gaudium lætitiæque convertentur. « Congratulamini, » inquit, « mihi, quia invenî drachmam, quam perdideram 17. » Vicinæ enim, hoc est, contubernales animi potestates, quæ divina drachma inventa gaudent, hæ merito esse putantur, ratio scilicet, appetitio, doloris iræque affectiones; et si quæ aliæ intelliguntur animæ facultates, merito amicæ etiam creduntur, quas quidem omnes æquum est in Domino tum gaudere, cum et ad honestum, et ad bonum omnes contuentur: neque peccati amplius arma sunt, sed cuncta efficiunt quæ ad Dei gloriam maxime spectant.

Quamobrem si ratio hæc est inveniendi id quod quæritur, ut divinam imaginem, quæ carnis sordibus demersa sit, in integrum restituamus: nos illud sane efficiamur, quod principio is fuerat, qui primum fabricatus est homo. Quid igitur illud erat? Nudus quidem is, necdum mortuis pellibus amictus, libere autem Dei faciem cernens, neque adhuc ex gustatu et aspectu suavitatem sentiens, sed Domino solum delectatus, adjutorioque, quod ad hoc, ut divinæ ostendunt Litteræ, datum ei erat, simul utens. Non enim prius Evam cognovit, quam e paradiso expulsus est 18, illaque dolorum partus supplicio damnata esset ob peccatum, quod dolo circumventa amiserat. Ergo qua sane via e paradiso primi nostri parentis causa nos ejecti sumus, eadem profecto nobis licet, si rursus in cursu erimus, ad pristinam beatitudinem redire. Quæ igitur via est? Voluptas tum quidem fraude, doloque inducta, a peccato, lapsuve initium habuit; deinde pudor, et metus, voluptatis affectum consecuti sunt, ut non

¹⁷ Luc. xv, 9. ¹⁸ Gen. iv, 1.

auderent porro in conspectu amplius illius esse, qui eos procreavit, sed foliis, umbrisque sese occulerent, ac mortuis deinde pellibus se contegerent. Atque ita in pestiferam hanc regionem laborumque plenam, in qua moriendi solatium est conjugium inventum, incolæ ambo, atque habitatores mittuntur. Quamobrem si futurum est, ut nos hinc dissolvamur, atque cum Christo simus, ab ultima rursus dissolutione expedit nos exordiri. Ut enim qui a patria procul peregrinati sunt, cum ad eum ipsum locum revertuntur, unde profecti sunt, primo illum locum relinquunt, quo postremo pervenerunt: ita quoniam nostræ in paradiso vitæ separationis potestatem est conjugium, hoc ipsum primum, quasi postremum aliquod diversorium, relinquere, hæc oratio monet eos qui ad Christum redeunt: deinde a miseria excolendæ terræ segregari, in qua post peccatum homo est collocatus; deinde ut carnis involucria removeamus, et vestes pelliceas, hoc est carnis prudentiam exuamus, et omnia occulta dedecoris abdicemus, non acerbæ amplius hujus vitæ, quasi fici umbris sese occultent, sed depositis abjectisque hujus caducæ vitæ foliorum integumentis, in oculis versentur ejus, qui illos procreavit; ac fraudem, quæ ex gustatu aspectuque concipitur, eam plane repellat; in consiliumque non amplius venenosum serpentem, sed Dei præceptum solum adhibeant. Illud enim est, ut honesta duntaxat attingamus; gustum vero malarum rerum aspernemur, quasi hujusmodi rerum, quæ in malis sunt, usus ex eo initium habeat, quoniam malum nos ignorare nolimus. Itaque illud primis parentibus præceptum est, ut ne una cum bono rerum contrariarum cognitionem caperent, sed a scientia et boni, et mali absterent, puroque et simplici, neque cum ulla mali parte conjuncto bono fruere: quod sane, ut mea fert sententia, perinde est, ac solum cum Deo esse, perpetuamque et sempiternam hanc delectationem habere, nec quæ ad contrariam partem spectant, cum hac ipsa suavitate communicare. Atque si confidenti animo loqui decet, fortasse hoc ita est, ac si quis a mundo hoc, qui in maligno positus est, in paradiso rursus rapiatur, quod Paulus sublatu audivit et vidit quæ neque exprimi, neque cerni possunt, neque fas est hominem loqui ¹⁹.

CAPUT XIII.

Virginitatem exemptam esse mortis dominio.

Et quoniam viventium quidem domicilium est ac sedes paradisi, neque eos recipit, qui ob peccatum morti addicti sunt; et nos e carne sumus, mortalesque peccato venundati: quomodo in viventium loco esse is potest, qui mortis vi et potestate tenetur? Quem modum, quodve consilium hic inveniet, ut hæc ipsa potestate solutus ac liber fiat? At vero ad hoc vel satis omnino est Evangelii doctrina. Quin etiam Dominum audivimus, qui Nicodemum

ὀφθαλμοῖς τοῦ μὲν εἶναι τοῦ κτίσαντος, ἀλλὰ φύλλοις καὶ σκιαῖς ὑποκρύπτεσθαι· δέρμασι νεκροῖς μετὰ ταῦτα περικαλύπτονται. Καὶ οὕτως εἰς τὸ νοσῶδες τοῦτο καὶ ἐπίπονον χωρίον ἀποικοιπέμπονται, ἐν ᾧ ὁ γάμος παραμυθία τοῦ ἀποδινήσκειν ἐπενοήθη. Εἰ οὖν μέλλομεν ἀναλύειν ἐντεῦθεν, καὶ σὺν Χριστῷ γίνεσθαι, πάλιν ἐκ τοῦ τελευταίου προσήκει τῆς ἀναλύσεως ἀρῆσθαι· ὡσπερ οἱ τῶν οἰκείων ἀποξενωθέντες, ἐπειδὴν ἐπιστρέφωσιν ὄθεν ὠρμήθησαν, πρῶτον ἐκεῖνον καταλείπουσι τὸν τόπον, ᾧ τελευταῖον προΐόντες ἐνέτυχον. Ἐπεὶ οὖν τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ [διατρύβης] ζωῆς τὸ τελευταῖον ὁ γάμος ἐστὶ, τοῦτον πρῶτον καταλείπειν, ὡσπερ τινὰ σταθμὴν ἔσχατον, τοῖς πρὸς τὸν Χριστὸν ἀναλύουσιν ὑψηλεῖται ὁ λόγος· εἶτα τῆς περὶ τὴν γῆν ταλαιπωρίας ἀναχωρήσας, ἢ ἐνιδρύσθαι μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὁ ἄνθρωπος· ἐπὶ τούτῳ ἔξω τῶν τῆς σαρκὸς προκαλυμμάτων γενέσθαι, τοὺς δερματίνους χιτῶνας, τουτέστι, τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἀπεκδυσάμενους· καὶ πάντα ἀπειπαμένους τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, μηκέτι τῆ συκῆ τοῦ πικροῦ βίου ὑποσκιάζεσθαι, ἀλλ' ἀποβρίψαντας τὰ ἐκ τῶν προσκαίρων τούτων φύλλων τῆς ζωῆς προκαλύμματα, ἐν ὀφθαλμοῖς γίνεσθαι πάλιν τοῦ κτίσαντος, τὴν τε κατὰ γέυσειν καὶ εὖσιν ἀπάτην ἀπόσασθαι, σύμβουλον οὐκέτι τὸν ἰοδόλον ὄφιν, ἀλλὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ μόνην ἔχειν. Αὕτη δὲ ἐστὶ, τὸ μόνου τοῦ καλοῦ ἀπτεσθαι· τὴν δὲ τῶν πονηρῶν γενέσθαι ἀπόσασθαι· ὡς ἐκεῖθεν ἡμῖν τῆς τῶν κακῶν ἀκολουθίας ἀρχὴν λαβούσης, ἐκ τοῦ μὴ θελήσαι τὸ κακὸν ἀγνοῆσαι. Διδὸς καὶ ἀπεβρήθη τοῖς πρωτοκλήτοις τῶν ἀγγέλων. Διδὸς καὶ τὴν τῶν ἐναντίων γινώσκειν λαβεῖν· ἀλλ' ἀποσχέσθαι μὲν τοῦ γνωστοῦ καλοῦ τε καὶ πονηροῦ, καθαρὸν δὲ καὶ ἀμιγῆ καὶ ἀμίετον τοῦ κακοῦ τὸ ἀγαθὸν καρποῦσθαι. Ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ὡς γε ὁ ἐμὸς λόγος, ἢ μετὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνον, καὶ ταύτην ἀπαυστον ἔχειν καὶ διηνεκῆ τὴν τρυφήν, καὶ μηκέτι συγκαταμιγνύειν τῇ ἀπολαύσει ταύτῃ τὰ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀφέλκοντα. Καὶ εἰ χρὴ τολμήσαντας εἰπεῖν, τάχα οὕτως ἂν τις ἀπὸ τοῦ κόσμου, ὃς ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, ἀρπαγείῃ πάλιν εἰς τὸν παράδεισον, ἐν ᾧ καὶ Παῦλος γενόμενος, ἤκουσέ τε καὶ ἶδε τὰ ἄρρητα καὶ ἀθέατα, ἃ οὐκ ἔξδν ἀνθρώπῳ λαλήσαι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ὅτι ἡ παρθενία κρείττω τῆς τοῦ θανάτου δυναστείας ἐστίν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ παράδεισος ζώντων ἐστὶν οἰκητήριον, τοὺς διὰ τῆς ἁμαρτίας νεκρωθέντας οὐ προσδεχόμενος· ἡμεῖς δὲ σάρκιννοι ὄντες καὶ θνητοί, πεπραμένοι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· πῶς ἔστιν ἐν τῇ χώρῃ τῶν ζώντων γενέσθαι τὸν τῆς δυναστείας τοῦ θανάτου κρατούμενον; Ποῖον τρόπον καὶ ποῖαν ἐπίνοιαν ἐξεύροι τις ἂν, ὅπως τῆς ἐξουσίας ταύτης ἔξω γένησεται; Ἄλλ' ἀρκεῖ πάντως καὶ πρὸς τοῦτο ἡ τοῦ Εὐαγγελίου ὑψηλότης. Οὐκοῦν ἤκουσαμεν τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Νικόδημον

¹⁹ II Cor. xii, 2 sqq.

λέγοντος, ὅτι « Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκός, σὰρξ ἔστιν· τὸ δὲ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμα ἔστιν. » Οἶδαμεν δὲ τὴν μὲν σάρκα θανάτῳ διὰ τὴν ἁμαρτίαν οὖσαν ὑπόδικον, τὸ δὲ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄφθαρτον, καὶ ζωοποιόν, καὶ ἀθάνατον. Ὡς περ τοῦτον τῆ κατὰ σάρκα γενέσει συναποτίκτεται πάντως καὶ ἡ διαλύουσα τὸ γεννώμενον δύναμις· οὕτω δηλαδὴ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῖς δι' αὐτοῦ γεννωμένοις τὴν ζωοποιὸν ἐναποτίθεται δύναμιν. Τί οὖν ἀνακύπτει διὰ τῶν εἰρημένων; Ἀποστάντας ἡμᾶς τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς, ἢ πάντως τοιοῦτος ἐπακολουθεῖ καὶ ὁ θάνατος, τοιοῦτον ἐπιζητῆσαι βίον, ὃς οὐκέτι τοῦ θανάτου τὴν ἐκολουθίαν ἐφέλκεται. Οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἐν παρθενίᾳ βίος. Καὶ ὡς ἀληθῆ ταῦτα, μικρῶν προστεθέντων ἵσται καταφανέστερον. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι τῆς ἐν σωματικῆς συναφείας τὸ ἔργον σωμάτων θνητῶν ἐστὶ κατασκευῆ, τῆς δὲ πρὸς τὸ πνεῦμα κοινωνίας ζωῆ καὶ ἀφθαρσίας τοῖς συναφθεῖσιν ἀντὶ τέκνων προσγίνεται; Καὶ καλῶς ἐστὶ τὸ ἀποστολικὸν εἰπεῖν ἐπὶ τούτου, ὅτι « Σῶζεται διὰ τῆς τεκνογονίας ταύτης » τῶν τοιούτων τέκνων μήτηρ εὐφραينوμένη, καθὼς ἐν θεοῖς ὕμνοις ὁ Ψαλμῶδης ἀνευφήμησεν, εἰπὼν· « Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν αἴφῃ μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένην. » Εὐφραίνεται γὰρ μήτηρ ὡς ἀληθῶς ἡ παρθένος μήτηρ, ἢ τὰ ἀθάνατα τέκνα κυφοροῦσα κατὰ τοῦ Πνεύματος, στεῖρα διὰ τὴν σωματικὴν ὑπὸ τοῦ Προφήτου ὀνομασμένη. Οὐκοῦν ὁ τοιοῦτος βίος τροσιμητέος τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν, ὃς κρείττων τῆς τοῦ θανάτου δυναστείας ἐστίν. Ἡ γὰρ σωματικὴ παιδιοποιία (καὶ μηδὲς δυσχεράνη τῷ λόγῳ) οὐ μᾶλλον ζωῆς ἢ ἀλλὰ θανάτου τοῖς ἀνθρώποις ἀφορμὴ γίνεται· ἀπὸ γὰρ γενέσεως ἡ φθορὰ τὴν ἀρχὴν ἔχει, ἥς οἱ παυσάμενοι διὰ τῆς παρθενίας, ἐν ἑαυτοῖς ἐστῆσαν τὴν τοῦ θανάτου περιγραφὴν, περαιτέρω προελθεῖν ἐκτὸν δι' ἑαυτῶν κωλύσαντες, καὶ ὡς περ τι μεθόριον θανάτου καὶ ζωῆς ἑαυτοῖς στήσαντες, ἐπέσχον αὐτὸν τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω φορᾶς. Εἰ οὖν οὐ δύναται παρελθεῖν τὴν παρθενίαν ὁ θάνατος, ἀλλ' ἐν αὐτῇ καταλήγει καὶ καταλύεται, σαφῶς ἀποδεικνύεται τὸ κρείττον ἐῖναι τοῦ θανάτου τὴν παρθενίαν· καὶ καλῶς ἀφθορον ὀνομάζεται σῶμα, τὸ μὴ ὑποργῆσαν τῆ τοῦ φθαρτοῦ βίου ὑπηρεσίᾳ, μηδὲ τῆς θνητῆς διαδοχῆς ὄργανον γενέσθαι καταδεξάμενον.

Ἐν τούτῳ γὰρ διεκόπη τὸ συνεχὲς τῆς τοῦ φθειρεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν ἀκολουθίας, ὅπερ ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου καὶ μέχρι τῆς τοῦ παρθενεύοντος ζωῆς διὰ μέσου γέγονεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν ἀργῆσαι ποτε τὸν θάνατον, ἐνεργουμένης διὰ τοῦ γάμου τῆς ἀνθρωπίνης γενέσεως· ἀλλὰ πάσαις ταῖς προλαβοῦσαις γε καὶ συμπαροδεύων, καὶ τοῖς ἀεὶ παραγομένοις εἰς τὸν βίον συνδιεξερχόμενος, ὄρον τῆς ἐνεργείας ἑαυτοῦ τὴν παρθενίαν εὔρεν, ὃν παρελθεῖν τῶν ἀμυγχανῶν ἐστίν. Ὡς περ γὰρ ἐπὶ τῆς θεοτόκου Μαρίας ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρις ἐκείνης θάνατος, ἐπειδὴ καὶ κατ' αὐτὴν ἐγένετο, καθάπερ τιμὴ πέτρα τῷ καρπῷ τῆς παρθενίας προσπταίσας, περὶ αὐτὴν συνετρίβη· οὕτως ἐν πάσῃ ψυχῇ τῇ διὰ παρθενίας τὴν ἐν σαρκὶ

A his verbis alloquitur : « Quod e carne natum est, caro est; quod e spiritu natum est, spiritus est ²⁰. » Et nos novimus, carnem propter peccatum morti subjectam; Dei vero Spiritum et incorruptum et vivificum et immortalem esse. Atqui ut quod e carne genitum est, inhæret ei omnino vis quædam, quæ id dissolvit, quod est carne concretum : sic Spiritus vim quamdam vitalem scilicet iis rebus attribuit, quæ a se gignuntur. Quo spectant hæc quæ diximus? Ut sane ab hac nos mortali vita abalienati, cui omnino comes adjuncta mors est, illud vitæ genus quæramus, quæ nullam moriendi necessitatem secum trahat, vita autem ejusmodi in virginitate consistit. Atque hæc quidem quam vera sint, paucis sane propositis, apertiora fient. Quotus enim quisque est, qui ignoret, corporeæ conjunctionis opus esse mortalium corporum constitutionem? ex spiritali vero congressu liberorum loco vitam et immortalitatem acquiri : recteque ad hoc illud Apostoli quadrat : « Salvabitur autem per filiorum generationem ²¹ » mater, quæ his filiis gaudet, ut in divinis hymnis Psalmorum vates his verbis cecinit : « Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem ²². » Vere enim ac solide virgo mater gaudet, quæ spiritus opere immortales liberos parit, sterilis ob temperantiam a Propheta appellata. Certe ejusmodi vita, quæ vim mortis superat, potior est ab iis habenda, qui mente præditi sunt. Corporea enim liberorum procreatio non vitæ magis (pace omnium dictum sit) quam mortis occasio hominibus existit : siquidem ab ortu initium habet interitus, a quo virginitatis causa qui immunes futuri sunt, mortis in se terminum constituerunt, cum ultra in se illam progredi prohibuerint, et vitæ et mortis se quasi terminos aliquos cum statuerint, eam sane continuerunt, ne ultra prorumperet. Ergo si virginitatem mors superare non potest, sed ejus potius præsidio illa concluditur ac dissolvitur, illud manifesto compertum est, morte ipsa virginitatem esse potentiorum : unde recte corpus incorruptum vocatur, quoniam caducæ hujus vitæ munci neque operam præstitit, neque hoc etiam admisit, se mortalis posteritatis instrumentum fieri.

Hoc enim pacto perpetuum illum et corrumpendi D et moriendi cursum interruptit, qui a primo parente usque ad virginalē vitam nunquam est intermissus. Neque enim fieri poterat, ut hominum genero e nuptiis procreato, mors unquam cessasset, sed superiores omnes hominum ætates prætergressa, cum his etiam qui hanc vitam ingrediuntur, simul jam illa pereurrens, virginitatem muneris sui terminum invenit, quem porro transilire difficile est : tanquam Dei matris Mariæ tempore ab Adamo usque ad eam regnum mors obtinuerit : posteaque sola efficit, ut, cum tanquam ad lapidem aliquem virginitatis fructum mors offenderit, in ea coutrita sit : ita omni animo, qui virginitatis præsidio

²⁰ Joan. iii, 6. ²¹ I Timoth. ii, 15. ²² Psal. cxii, 9.

hanc carnis vitam cohibet, atteritur quodam modo ac dissolvitur potentia mortis, quasi non habeat quibus ipsius stimulus infligatur. Ut enim igni nisi subjecta sint ligna, stramenta, fenum, aut aliud id generis, quod igne consumitur, non potest ejus vis ac natura consistere: sic neque mortis vis quidquam efficiet, nisi ei materiam conjugium suppeditaverit, moriturosque quasi damnatos paraverit. Si vero dubitas, id velim animadvertas, unde proficiscantur calamitatum nomina, quæ mortis causa hominibus imponuntur, ut orationis initio dictum est. Num viduitatem, aut orbitatem, aut filiorum jacturam lugere licet nuptiis non ante contractis? Exoptatæ enim animi voluptates, et lætitiæ, et oblectationes, cunctave, quæ in nuptiis jucunda expetuntur, his dolorum cruciatibus concluduntur, ac terminantur. Nam ut gladii capulus politus ille quidem, tactu facilis, et ornatu nondique cinctus apparet: reliquum vero ferrum mortis est instrumentum (formidolosum hoc certe est videre: illud tamen formidolosius multo est, si ad aliquem vel pugnae, vel cædis usum adhibetur): hoc in genere nuptiæ sunt, quæ quasi capulum aliquem artificioso opere illustratum, politam quamdam voluptatis speciem gustui contractationique nostræ præ se ferunt. Cum vero in manibus ejus sunt, qui illas attingerit, luctus, miseriarumque ipsæ mortalibus cum effectrices existant; rerum omnino gravium, quæ secum connexæ sunt, aditum aperuerunt.

Hæc miserabilia spectacula, lacrymarumque plena edidere. Videmus enim sæpe liberos immatura ætate solos relictos, potentiumque hominum prædæpropositos, qui ob malorum imperitiam plerumque in rebus adversis rident. Viduitatis vero principium et causa quæ alia est? An non nuptiæ? divortium igitur ab innumerabilibus his omnibus malis vacationem habet, idque non injuria. Cum enim dissolvitur pœna, quæ contra eos, qui deliquerunt, initio statuta est, tum etiam, quemadmodum scriptum est, non matrum ærumnæ multiplicantur, neque dolor hominis ortum præcedit: simul sublata est penitus calamitas, lacryma ex vultibus est ablata, ut inquit Propheta: neque in iniquitatibus amplius conceptio, neque in peccatis partus, neque ex sanguine, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed voluntate Dei creatio fit ²³. Etenim cum incorruptam spiritus integritatem vivo corde quis concipit, sapientiam hic, justitiam, sanctimoniam parit, eodemque modo redemptionem. Cuique enim licet, se matrem esse ejus qui hæc sit, ut quodam loco ait Dominus; quoniam, inquit, « Qui facit voluntatem meam, hic et frater, et soror, et mater mea est ²⁴. » Quem igitur locum in his partibus mors habet? Re vera in illis a vita mors est absorpta: virginalisque vita illius futuri ævi beatitudinis imago quædam esse videtur, cum multa secum signa illorum bonorum

παριοῦση ζωὴν, συντριβήσεται πῶς καὶ καταλύεται τοῦ θανάτου τὸ κράτος, οὐκ ἔχοντος τίσι τὸ ἑαυτοῦ κέντρον ἐναπερεῖσθαι. Καὶ γὰρ τὸ πῦρ, εἰ μὴ ἐπιελθῆι ξύλα, καὶ καλάμη, καὶ χόρτος, καὶ ἄλλο τι τῶν ὑπὸ πυρὸς δαπανωμένων, οὐκ ἔχει φύσιν ἐξ ἑαυτοῦ μένειν· οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ θανάτου δύναμις ἐνεργήσῃ, μὴ τοῦ γάμου τὴν ὕλην ὑποτιθέντος αὐτῆς, καὶ τοὺς τεθνηξομένους οἷον καταδικούς τινὰς ἐτοιμάζοντος. Εἰ δὲ ἀμφιβάλλεις, ἐπίσκεψαι τῶν συμφορῶν τὰ ὀνόματα, ὅσα ἐκ τοῦ θανάτου τοῖς ἀνθρώποις ἐπιγίγνεται, καθὼς ἦδη κατ' ἀρχὰς τοῦ λόγου προεῖρηται, πόθεν τὴν ἀρχὴν ἔχει. Ἄρα ἔστι χηρείαν ἢ ὀρφανίαν ὀδύρεσθαι, ἢ τὴν ἐπὶ παισὶ συμφορὰν, μὴ προλαβόντος τοῦ γάμου; Αἱ γὰρ περισπούδαστοι θυμηθῆαι, καὶ εὐφροσύναι, καὶ ἡδοναί, καὶ πάντα ὅσα περὶ τὸν γάμον σπουδάζεται, ταῖς τοιαύταις ὀδύναϊς ἐναπαλιγούσιν. Ὅσπερ γὰρ τοῦ ξίφους ἡ μὲν λαθὴ λεῖα καὶ εὐαφής, καὶ περιεξεσμένη, καὶ στιλβούσα, καὶ τῷ τύπῳ τῆς παλάμης ἐμψουμένη· τὸ δὲ λοιπὸν αἰσθηρὸς ἔστι, θανάτου ὄργανον, φοβερὸν μὲν ἰδεῖν, φοβερώτερον δὲ εἰς πείραν ἔλθειν· τοιούτων τι καὶ ὁ γάμος ἔστι, καθάπερ λαθὴν τινα δι' εὐμηγάνου τορელίας ὠραισμένην, τὸ λεῖον καὶ ἐπιπόλαιον τῆς ἡδονῆς προτείνων τῇ ἐπαφῇ τῆς αἰσθήσεως· ἐπειδὴν ἐν χερσὶ γέννεται τοῦ ἀψαμένου, καὶ τὴν τῶν ἀλγεινῶν παρουσίαν συνημμένως μεθ' ἑαυτοῦ συνήγαγε, πένθους καὶ συμφορῶν δημιουργὸς τοῖς ἀνθρώποις γινόμενος.

Ὁὗτος εἰδείξε τα ελεεῖνα καὶ πλήρη δακρῶν θεήματα, παῖδας ἐν ἀωρίᾳ τῆς ἡλικίας ἡρημαμένους, καὶ λάφυρον προκειμένους τοῖς δυναστεύουσιν, ἐμμειδιῶντας πολλάκις ὑπὸ τῆς τῶν κακῶν ἀγνοίας τῷ δυστυχίματι. Χηρείας δὲ γενέσεις τίς ἄλλος, καὶ οὐχὶ γάμος ἔστιν; Οὐκοῦν ἡ ἀναχώρησις τούτου, κίντων ἀθρόως τῶν κακῶν τούτων λειτουργημάτων τὴν ἀτέλειαν ἔχει· καὶ οὐδὲν ἀπεικός. Ὅπου γὰρ ἀναλύεται ἡ ἐξ ἀρχῆς ὀρθοθεσῆα κατὰ τῶν πεπλημμελῶτων κατάκρισις (οὐκέτι δὲ θλίψεις τῶν μητέρων, κατὰ τὸ γεγραμμένον πληθύνονται), οὐδὲ λύπη τῆς ἀνθρωπίνης προηγείται γενέσεως, συνανήρηται κίντως ἡ ἀπὸ τοῦ βίου συμφορὰ, καὶ ἀφήρηται τῶν προσώπων τὸ δάκρυον, καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης. Οὐ γὰρ ἐν ἀνομίαις ἔστιν ἡ σύλληψις ἐτι, οὐδὲ ἐν ἀμαρτίαις ἡ κύησις· οὐδὲ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός καὶ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ μόνου ἡ γέννησις γίνεται. Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν συλλαβάνῃ μὲν τις ἐν τῷ ζωτικῷ τῆς καρδίας τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ πνεύματος· τίκεται δὲ σοφίαν καὶ δικαιοσύνην, ἀγιασμὸν ὡσαύτως καὶ ἀπολύτρωσιν. Παντὶ γὰρ ἔξεστι μητέρα γενέσθαι τοῦ ταῦτα ὄντος, καθὼς φησὶ πῶς ὁ Κύριος, ὅτι « Ὁ τὸ θέλημά μου ποιῶν, καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ μου ἔστιν. » Τίνα χάραν ἔχει ἐπὶ τούτων κυημάτων ὁ θάνατος; Οὕτως κατεπόθη ἐν ἐκείνους ὁ θάνατος ὑπὸ τῆς ζωῆς· καὶ εἰκοθεν εἰκὼν τις εἶναι τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μακαριότητος ὁ ἐν παρθενίᾳ βίος, πολλὰ φέρων ἐν ἑαυτῷ

²³ Joan. 1, 13. ²⁴ Matth. xii, 50.

τῶν δι' ἐλπίδος ἀποκειμένων ἀγαθῶν γυωρίσματα. Ἔστι δὲ ἐπιγῶναι τὴν τῶν εἰρημένων ἀλήθειαν τὸν λόγον κατεξετάζοντας · πρῶτον μὲν ὅτι τῇ ἀμαρτίᾳ καθάπαξ ἀποθανῶν, ἣ τὸ λοιπὸν τῷ Θεῷ οὐκέτι καρποφορῶν τῷ θανάτῳ, καὶ ὅσον τὸ ἐφ' ἑαυτῷ συντέλειαν τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς ἐν ἑαυτῷ ποιήσας, ἀναμένει λοιπὸν τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ, οὐδὲν διάστημα μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν διὰ μέσου γενεῶν ἐργαζόμενος. Εἶτα ὁ τι ἐξαιρέτων τῶν ἐν τῇ ἀναστάσει καλῶν, καὶ ἐν τῷ παρόντι καρποῦται βίῳ. Εἰ γὰρ ἰσάγγελος ἡ ζωὴ ἢ μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρὰ τοῦ Κυρίου τοῖς δικαίοις ἐπήγγελται · τῆς δὲ ἀγγελικῆς φύσεως ἴδιον τὸ ἀπηλλάχθαι τοῦ γάμου ἐστίν · ἤδη δέδεκται τὰ τῆς ἐπαγγελίας καλὰ, ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων ἀναμιγνύμενος, καὶ τῷ ἀμολύντῳ τῆς ζωῆς τὴν καθαρότητα τῶν ἀσωμάτων μιμούμενος. Εἰ οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἡ παρθενία γέγονε πρόξενος, τίς μὲν λόγως ἐπαξίως τὴν χάριν ταύτην θαυμάσεται; Τί δὲ ἄλλων τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν εὖτω φανήσεται μέγα καὶ τίμιον, ὡς τῇ τελειότητι ταύτῃ παρισωθῆναι διὰ συγκρίσεως;

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Ὅτι ἡ ἀληθὴς παρθενία ἐν καρτὶ ἐπιτηδεύματι θεωρεῖται.

Ἄλλ' εἰ κατελιπται ἡμῖν ἡ ὑπερβολὴ τοῦ χαρίσματος, συνιδεῖν προσήκει καὶ τὸ ἀκόλουθον, ὅτι οὐχ ἀπλοῦν, ὡς ἂν τις οἰηθῆί, τὸ κατορθῶμα τοῦτο ἐστίν, οὐδὲ μέχρι τῶν σωμάτων ἰσάμενον, ἀλλ' ἐπὶ πάντα διήκον καὶ διαβαῖνον τῇ ἐπινοίᾳ, ὅσα κατορθώματα ψυχῆς ἔστι καὶ νομίζεται. Ἡ γὰρ τῷ ἀληθινῷ νυμφίῳ προσκολληθεῖσα διὰ παρθενίας ψυχῆ, οὐ μόνον τῶν σωματικῶν μολυσμάτων ἑαυτὴν ἀποστήσει, ἀλλ' ἐντεῦθεν μὲν ἄρξεται τῆς καθαρότητος, ἐπὶ πάντα δὲ ὁμοίως καὶ μετὰ τῆς ἰσῆς ἀσφαλείας πορεύεται, καὶ δεδοικυῖα μήπου τῆς καρδίας παρὰ τὸ δέον ἐπικληθείσης, πονηροῦ τινος κοινωνία μοιχικόν τι πάθος κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο προσδέξεται. Οἷον τι λέγω (πάλιν γὰρ τὸν λόγον ἐπαναλήψομαι) · Ἡ τῷ Κυρίῳ προσκολληθεῖσα ψυχὴ εἰς τὸ γενέσθαι πρὸς αὐτὸν ἐν πνεῦμα, καθάπερ ὁμολογίαν τινα συμδιωτικὴν καταθεμένη τὸ μόνον ἐκείνον ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ δυνάμεως, οὔτε τῇ πορνείᾳ προσκολληθήσεται, ἵνα μὴ γένηται σῶμα ἐν πρὸς αὐτὴν · οὔτε ἄλλο τι τῶν ἀντικειμένων τῇ σωτηρίᾳ προσδέξεται, ὡς μίᾳς οὔσης ἐν ἅπασι τῆς τῶν μισμάτων κοινότητος · καὶ εἰ δι' ἑνὸς τινος μολυνθείη, μηκέτι τὸ ἄσπιλον ἔχειν ἐν ἑαυτῇ δυναμένη. Ἔστι δὲ καὶ δι' ὑποδειγμάτων τεκμηριώσα τὸν λόγον. Ὅσπερ τὸ ἐν τῇ λίμνῃ ὕδωρ τέως μὲν λεῖόν ἐστι καὶ ἀκίνητον, εἰ μηδεμίαν τῶν ἔξωθεν παραχῆ προσεσπύσα τὸ σταθῆρὸν τοῦ τόπου διακινήσει · λίθου δὲ τινος ἐμπεσόντος τῇ λίμνῃ, ὅλον συνεκινήθη τῷ μέρει · ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ βάρους εἰς τὸν βυθὸν καταδύεται · τῶν δὲ περὶ αὐτὸν κυμάτων κυκλοτερῶς ἐν ἄλλοις ἐγειρομένων, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τοῦ ὕδατος ὑπὸ τῆς ἐν τῷ μέσῳ κινήσεως ἐξωθουμέ-

(a) Hic locus corruptus est in codice Græco.

Afferat, quæ ex spe nobis proposita et parata sunt. Ac veritatem eorum quæ diximus, perspicere est oratione examinanda: primum enim quidem qui peccato præsus moritur, Deo is porro vivit, cum nullum amplius morti fructum pariat; cumque vitæ hujus, quæ secundum carnem traducitur pro virili consummationem perfecit, beatam porro spem atque adventum magni Dei exspectat, nec ullum inter se Deique adventum per interjectas generationes constituit intervallum. Deinde quæ in resurrectione maxime præcipua bona sunt, iis in hac vita fruuntur. Si enim vita angelorum similis post resurrectionem a Deo justis viris promittitur, illud angelorum naturæ proprium est, ut sint a nuptiis alieni. Jam promissionis præmia is accepit, qui sanctorum virorum splendoribus simul eluxit, quive nullis vitæ sordibus eorum, qui corpore carerent, puram est naturam imitatus. Quamobrem si harum cæterarumque hujusmodi rerum virginitas conciliatrix est, quæ sane oratio hujus muneris admirationem satis excitabit? Quæ reliqua animi bona ita magna, atque adeo perfecta videbuntur, ut comparatione facta, perfectioni huic adæquata sint?

CAPUT XIV.

In omnibus studiis vera virginitas spectatur.

Sed si hujus muneris præstantia a nobis comperita est, illud sane etiam, quod sequitur, expedit ut intelligamus, quoniam non simplex est, ut alicui forte videatur, hoc perfectum virginitatis officium, neque in corpore solum consistit, sed opinione etiam ad omnia pervenit ac pertinet, quæcumque recta animi officia et sunt et habentur. Nam virginitatis præsidio animus cum vero sponso conjunctus non a corporeis modo sordibus se ipse removebit, sed inde etiam profectus ad munditiam aggredietur, ad omniaque pari item securitate ibit: illud tamen pertimescendo, ne aliquo modo ad rei pravæ societatem corde plus, quam par est, inclinatio, affectionem aliquam ex ea parte adulterinam capiat. Verbi gratia (sermonem enim rursus repetam), animus qui cum Domino junctus est, ut unus ad eum spiritus efficiatur, cumque tanquam aliquid communis vitæ pactum cum eo fecerit, ut toto corde viribusque eum solum diligit, non cum fornicatione sese conglutinabit, ne unum cum illa corpus fiat; neque cum ullis rebus, quæ salutem repugnent, societatem inibit, quasi una sit omnibus in rebus impuritatibus communitas (a): sicque unius alicujus sceleris labe contaminatus est, non possit eam in se contractam labem amplius eluere. Atqui exemplis id quod dicimus aperte indicare licet: veluti in stagno aqua pura atque immobilis manet, nisi aliqua extrinsecus perturbatio ineidit, quæ illius motum agitet; si autem lapis incidit alicui, totum una cum parte commovetur; nam præ gravitate, et pondere in imum gurgitem ille

fertur : cumque aquæ fluctus circa eum in gyrum A mutuo ducantur , medioque motu impulsus in summum aquæ æstum erumpant, omnis summa stagni aqua, cum ima pars mota sit, æstuum ambitu agitur; pari ratione tranquillitas et animi quies, si unus aliquis affectus in eum invadat, tota simul concutitur, et partis detrimentum una etiam sentit. Commemorant enim ii, qui hæc ipsa indagant, virtutes inter se minime disjunctas esse; neque fieri posse, ut qui unius rationem diligenter accurateque percurrerit, cæteras quoque non attingat; sed cui una ex virtutibus inest, reliquas necessario eum consequi dicunt. Quin etiam contra alicujus rei, quæ nos attingit, vitium ad omnem honestam vitam pertinet, vereque, ut est apud Apostolum ²², totum cum partibus afficitur; sive gloria afficitur, totam una gaudet.

CAPUT XV.

Ut aliquid est a virtute remotum, ita in periculo versatur.

Sed innumerabiles in nostra vita sunt peccandi viæ, variosque hos delinquendi modos multitudinis nomine divinæ Litteræ ostendunt. Multi enim sunt, inquit, qui persequuntur me, et tribulant me ²³; » et, « Multi bellum gerunt adversus me ex alto ²⁴. » Atque alia quidem multa ejusmodi sunt. Fortasse igitur apte commemorare licet unius esse, qui adulterrando insidias struant, ut honorabile hoc vere conubium, et immaculatum torum deturpent : sique hos adulteros nominatim enumerare oportet, adulter ira, adulter avaritia, adulter invidentia, injuriarum recordatio, inimicitia, invidia, et omnia C denique, quæ ab Apostolo colliguntur, tanquam adulterorum enumeratio ea omnia sint, quæ salutari doctrinæ repugnant. Atqui faciamus in feminis unam esse forma integra, quæve digna sit ut ametur; ideoque quoniam regis conjugio conveniret, a quibusdam impudicis hominibus egregiam ob formam ei insidias poni : hæc sane quandiu in eos omnes, qui sibi vitium offerre student, inimico animo, remque ipsam vero marito indicat, mulier est pudica, quæque solius viri sui honori servit, nullumque propterea cum ea locum habent petulantium hominum insidiæ. Sin autem ex iis qui insidiantur uni consentit, non sane a pœna illam liberat pudicitia, quam in aliis præ se fert. Ad damnationem enim sat est vel unius labe cubile D deturpatum. Eodem modo animus is, qui Deo vivit, non ullis rebus se oblectaverit, quæ sibi ex errore quodam non veram honesti speciem præbent; sin ex aliqua affectione vitii maculam cordi contraxerit, spiritualis ipse matrimonii jura rescidit; atque, ut in divinis Litteris scriptum exstat, « In animam malevolam non intrabit sapientia ²⁵. » Pari ratione nos vere dicere possumus, in animo irarum invidiæque pleno, quive ejusmodi aliquo peccato irrecitatus tenetur, fieri non posse ut in eo bonus spon-

ων, πᾶσα ἐν κύκλῳ περιτραχύνεται τῆς λίμνης ἢ ἐπιφάνεια, συνδιατιθεμένη τῷ βάθει· οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς γαληναῖον καὶ ἡσυχον, δι' ἐνός τινος παρεμπιπτότος εἰς αὐτὴν πάθους ὄλον συνδιεσεισθη, καὶ τῆς τοῦ μέρους βλάβης συνήσθητο. Φασὶ δὲ καὶ οἱ τὰ ταυτὰ ἐξητακότες, μὴ ἀπεσχίσθαι τὰς ἀρετὰς ἀλλήλων, μηδὲ δυνατὸν εἶναι μίς τινος ἀρετῆς κατὰ τὴν ἀκριβῆ περιδράξασθαι λόγον, τὸν μὴ καὶ τῶν λοιπῶν ἐφαψάμενον· ἀλλ' ὅτι ἂν παραγένηται μία τῶν ἀρετῶν, ἀναγκαιῶς ἐπακολουθεῖν καὶ τὰς λοιπὰς. Οὐκοῦν εἰ ἀντιστρόφου καὶ ἡ περὶ τῆς βλάβης τῶν ἐν ἡμῖν ἐξ ὄλον τὸν κατ' ἀρετὴν διατείνει βίον, καὶ ὅπως, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, τοῖς κρείσσει τὸ ὄλον συνδιατίθεται, ὃν τε πάσῃ μέρος ἐν, συναλγοῦντος τοῦ παντός, ἐάν τε καὶ δοξάζηται, τοῦ ὅλου συγγαίροντος. enim una pars patitur, totum simul dolet; sive

B

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΕ'.

Ὅτι τὸ ὀπωσοῦν ἐξω γενέσθαι τῆς ἀρετῆς τὸν ἴσον κίνδυνον ἔχει.

Ἄλλὰ μυρία κατὰ τὸν βίον ἡμῶν αἱ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν παρατροπαί, καὶ πολυτρόπως αἱ Γραφαὶ τὸ πλῆθος τοῦτο διασημαίνουσι· « Πολλοὶ γὰρ οἱ ἐκδιώκοντές με καὶ θλιβόντές με· » καὶ, « Πολλοὶ αἱ πλεμούντές με ἀπὸ ὕψους· » καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά. Τάχα τοίνυν κυρίως ἔστιν εἰπεῖν ὅτι πολλοὶ οἱ μογι- κῶς ἐπιβουλεύοντες, πρὸς τὸ διαφθεῖραι τὸν εἶμω- τούτον ὡς ἀληθῶς γάμον καὶ τὴν ἀμιαντον κοίτην· εἰ δὲ χρῆ καὶ τῷ ὀνόματι τοῖς τ[ο]ιοῦτους ἀπαρ[ε]θμῆσθαι, μοιχὸς ἢ ὀργῆ, μοιχὸς ἢ πλεονεξία, μοιχὸς ἢ φθόνος, ἢ μνησικακία, ἢ ἔχθρα, ἢ βασκανία, τὸ μί- C σος, πάντα ὅσα παρὰ τοῦ Ἀποστόλου κατελεχτα: ὡς ἀντικείμενα τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ, μοιχῶν ἔστι ἀπαρ[ε]θμῆσις. Ὑποβόμῃα τοίνυν εἶναι: τίνα ἐν γυναιξίν εὐπερεπῆ τε καὶ ἀξίεραστον, καὶ διὰ τοῦτο βε- σιλεῖ πρὸς γάμον συναρμοσθεῖσαν· ἐπιβουλεύεσθαι δὲ διὰ τὴν ὥραν ὑπὸ ἀκολάστων τινῶν. Οὐκοῦν ἡ τοιαύτη ἕως μὲν ἂν πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ φθορᾷ παρεδρεύοντας ἔχθρῶς ἔχη καὶ κατηγορῆ τούτων ἐπὶ τῷ νομίμῳ ἀνδρὸς, σώφρων ἔσθι, καὶ πρὸς μόνον τὸν νυμφίον ὀρᾷ, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι χώραν κατ' αὐτῆς· αἱ τῶν ἀκολάστων ἀπάται. Εἰ δὲ τινι πρόσθιοι τοῦ ἐπιβουλεύοντων, οὐκ ἐξαιρεῖται αὐτὴν τῆς τιμωρίας· ἢ ἐπὶ τῶν λοιπῶν σωφροσύνη. Ἀρχεῖ γὰρ εἰς κριτικισιν καὶ τὸ δι' ἐνός μιανθῆναι τὴν κοίτην. Οὕτως καὶ ἡ τῷ Θεῷ ζῶσα ψυχὴ, οὐδενὶ τῶν δι' ἀπάτης αὐτῆ D προφανομένων καλῶν ἀρεσθήσεται· εἰ δὲ παραδέξαιτο διὰ τινος πάθους τὸν μiasμόν τῆ καρδίας, ἔλυσαι καὶ αὐτῆ τοῦ πνευματικοῦ γάμου τὰ δίκαια· καὶ ὡς φησιν ἡ Γραφή, εἰς κακότεχνον ψυχὴν μὴ εἰσελεύσεσθαι σοφίαν· οὕτως ἔστιν ἀληθῶς εἰπεῖν, μηδὲ εἰς θυμῶδη καὶ βασκανον, ἢ ἄλλο τι ἔχουσαν ἐν ἐσωτῆ πλημμελῆς, δυνατὸν εἶναι τὸν ἀγαθὸν νυμφίον εἰσοικισθῆναι. Τίς γὰρ ἐπίνοια συναρμῶσει τὸ τῆ φωνῆ ἀλλότριόν τε καὶ ἀκοινώνητον; Ἀκουσον τοῦ Ἀποστόλου, μηδεμίαν εἶναι κοινωνίαν φωτὶ πρὸς σκότος διδασκοντος, ἢ δικαιοσύνη πρὸς ἀνομίαν, ἢ συνελάν-

²² I Cor. xii, 26. ²³ Psal. cxviii, 57. ²⁴ Psal. liii, 2. ²⁵ Sap. i, 4.

φάναι, πάντα ὅσα ἐστὶν ὁ Κύριος κατὰ τὴν διαφορὰν ἄσους inhabitet. Quæ enim consilii ratio conciliabit id, quod natura inter se alienum non coheret, neque ullo societatis jure illigatum est? Tu velim audias Apostolum, qui docet, nihil esse luci cum tenebris commune, neque æquitati justitiæque cum iniquitate²⁰: atque, ut summatim breviterque dicam, omnia quibuscumque et mente comprehensus et vocatus est Dominus, ex earum rerum differentia, quæ in eo cernuntur, hæc omnibus iis, quæ in vitio posita sunt, contraria intelligi. Si igitur difficilis est rerum inter se dissimilium societas, remotus omnino est a virtutis contubernio, neque plane virtutis capax est is animus, qui aliquo vitio irretitus est. Ergo quid ex iis documentis nos accepimus? Hoc sane, quod pudicam virginem, quæ affectionibus se omnino abducere oportet: ac sponso, qui eam adornabit, integram se atque adeo puram conservare, ut aut sordes, aut rugas, aut aliquid

virtutis capax est is animus, qui aliquo vitio irretitus est. Ergo quid ex iis documentis nos accepimus? Hoc sane, quod pudicam virginem, quæ affectionibus se omnino abducere oportet: ac sponso, qui eam adornabit, integram se atque adeo puram conservare, ut aut sordes, aut rugas, aut aliquid

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ὅτι ἀτελής εἰς τὸ ἀγαθὸν ὁ καὶ ἐπὶ τινὶ τῶν κατ' ἀρετὴν ἄλλοίπων.

Μία γάρ ἐστιν ὁδὸς εὐθεία, στενὴ τε ὡς ἀληθῶς καὶ τεθλιμμένη, καὶ τὰς ἐφ' ἐκάτερα παρατροπὰς οὐκ ἐπιδεχομένη, καὶ τὸ ὅπως οὖν ἔξω ταύτης γενέσθαι ἴσον ἔχει τὸν τῆς ἀποπτώσεως κίνδυνον. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, διορθωτέον ὡς οἶόν τε τῶν πολλῶν τὴν συνήθειαν, ὅσοι πρὸς μὲν τὰς αἰσχροτέρας τῶν ἡδονῶν ἰσχυρῶς ἀπομάχονται, ἄλλως δὲ τὴν ἡδονὴν ἐν τιμαῖς καὶ φιλαρχίαις θηρεύουσι· παραπλήσιον ποιοῦντες, ὡς περ ἂν εἰ τις οἰκίτης ἐλευθερίας ἐπιθυμῶν, μὴ ὅπως τῆς δουλείας ἔξω γενήσεται σπεύδου, ἀλλ' ἐναμείβοι τοὺς κεκτημένους, τὴν ἐναλλαγὴν τῶν κεκτημένων ἐλευθερίαν οἰόμενος. Δούλοι γάρ εἰσιν ἐπίσης πάντες, κἂν μὴ ὑπὸ τῶν αὐτῶν κυριεύονται, ἕως ἂν ὅλως ἐπικρατῆ τις αὐτῶν μετὰ δυναστείας ἀρχῆ. Εἰσὶ δὲ πάλιν οἱ τῆ πολλῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς μάχῃ, εὐκαταγώνιστοι πως τῷ ἀντικείμενῳ πάθει γεγόνασαι, καὶ ἐν τῇ ἐπιτεταμένῃ τῆς ζωῆς ἀκριβεῖα, λύπαις, καὶ παροξυσμοῖς, καὶ μνησικακίαις, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅσα πρὸς τὸ ἐναντίον τοῦ κατὰ τὴν ἡδονὴν πάθους ἀντικαθέσθηκεν, εὐκόλως τε ἀλλίσκονται, καὶ δυσχερῶς διεκδύουσι· τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν μὴ ὁ λόγος ὁ κατ' ἀρετὴν, ἀλλὰ τι πάθος τῆς κατὰ τὸν βίον πορείας ἡγεμονεύῃ. Ἡ μὲν γὰρ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου σφόδρα τηλαυγής, ὡς καὶ νηπίων ὀφθαλμοῦς φωτίσαι, μόνυ τῷ Θεῷ προσκολλᾶσθαι ἀγαθὸν εἶναι λέγουσα· ὁ δὲ θεὸς οὔτε λύπη ἐστίν, οὔτε ἡδονή, οὔτε δειλία, ἢ θράσος, ἢ φόβος, ἢ ὀργή, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον πάθος, ὃ τῆς ἀπαιδέυτου κυριεύει ψυχῆς· ἀλλ' ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, αὐτοσοφία καὶ ἀγιασμός, ἀληθεία τε καὶ χαρὰ, καὶ εἰρήνη, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Πῶς οὖν ἐστὶ τῷ ταῦτα ὄντι προσκολληθῆναι τὸν ὑπὸ τῶν ἐναντίων κρατούμενον; Ἡ πῶς οὐκ ἄλογον τὸν τῷ ἐνὶ τινὶ τῶν παθῶν ὅπως μὴ ὑπαχθεῖ σπουδάζοντα, ἀρετὴν νομίζον τὸ ἀντικείμενον; Οἶον, ἡδονὴν μὲν φυγόντα, λύπη κατέχεσθαι· τὸ δὲ θρασὺ καὶ προπετὲς διακλίοντα, δειλία ταπεινοῦν τὴν ψυχὴν· ἢ θυμοῖς ἀνάλωτον μένειν ἐσπουδακότα, κατεπηχέναι τῷ φόβῳ. Τί γὰρ διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως τῆς ἀρετῆς ἐκπεσεῖν,

Ad bonum minime aptus est is, qui aliqua ex parte in virtutis officio peccat.

B

CAPUT XVI.

Ad bonum minime aptus est is, qui aliqua ex parte in virtutis officio peccat.

Via est una recta, angusta illa quidem, et trita, quæ neque alterius viæ flexiones, et diverticula comprehendit; atque ex hac aliquo sane modo deflectere fortasse periculum est, ne quis labatur et concidat. Si hæc ita se habent, multorum nos consuetudinem, quoad ejus fieri potest, moderari oportet: qui enim contra sædissimas voluptates pugnacissime se defendunt, eas vero, quæ in honoribus atque imperii appetitionibus existunt, voluptates consecretantur, hi nihil omnino dissimile faciunt ac si quis servus libertatis avidus, mature operam det, non ut a servitute vindicetur, cum in eo libertatem esse putet, si ab eo, in cujus potestate fuit, ad alium dominum transferatur. Servi enim pari conditione omnes sunt, quamvis non eorundem dominorum imperio potestateve teneantur, cum unus aliquis illis dominetur, atque cum potestate imperet. Rursusque sunt plerique qui multo contra has voluptates certamine, facile quodammodo sunt ab adversario superati, atque in accurata beneque constituta vivendi ratione, doloribus et animi concitationibus, et malorum recordationibus, et cæteris denique omnibus quæ contra hunc voluptatis affectum restiterunt, cum facile expugnantur, tum difficulter ab iis liberantur: hocque tum accidit, cum non ratio virtuti consentanea, sed animi affectio quæpiam vitæ cursum dirigit. Præceptum enim Domini lucidum valde est²⁰, ut vel infantium oculos illuminet, eademque dicit soli Deo adherere bonum esse²¹: siquidem neque dolor est Dominus, non voluptas, non formido, non audacia, aut ira, aut aliquis hujusmodi affectus, qui in animo rudi dominatur; at sapientia ipsa est, inquit Apostolus, sanctificatio, veritas, pax, et gaudium, omniaque alia id generis²². Quo igitur modo huic junctus esse potest is, qui contrariis affectibus tenetur²³? Aut quo modo non absurdum est, eum qui studium in

²⁰ II Cor. vi, 14.²¹ Psal. cxviii, 9.²² Psal. lxxii, 28.²³ I Cor. i, 30.²⁴ Rom. xiv, 17.

eo ponit, ut nulla affectionum vi impeliatur, putare in eo quod contrarium est, esse virtutem? Verbi causa, si qui voluptatem fugit, dolore hic vincatur: quive audaciam ac temeritatem declinat, præ timiditate is animum prosternat atque abiciat, aut qui invicto esse animo studuit, is metu fractus ceciderit. Quid enim interest, hoc an illo modo quis a virtute cadat, vel potius se a Deo ipso removeat, qui virtus absoluta est, ac perfecta? Nam in corporalibus ægrotationibus nihil referre quis dixerit, utrum morbi tabes a nimia cibi tenuitate sit, an ab immoderata ingurgitatione, cum utriusque immoderatio eodem termino concludatur. Itaque qui et animi vitæ, et salutis curam habet, in moderata quadam animi æquitate versabitur, quoniam in eo permanet, ut nullam cum ea repugnantia societatem habeat, quæ sit utrinque virtuti opposita. Non mea quidem hæc est, sed vocis ipsius divinæ oratio. Aperte Domini doctrinæ hoc præceptum est, in iis quæ discipulos docet velut agnos inter lupos versantes, ut non solum columbæ sint, sed aliquid etiam serpentis in moribus habeant. Hoc sane est, ut neque quod in simplicitate hominibus laudandum videatur, impensius consecentur, quod is habitus ad extremam dementiam propius accedat, neque rursus calliditatem ac vafritiem, quam plerique homines prædicant, meram atque impermistam contrario virtutem credant, sed ex adversariis rebus unum aliquod temperatum morum genus conficiant, hinc dementia, illinc malitiosa sapientia recisa, quasi ex utroque contrario unum perfectum sit honestum, quod et ex animi simplicitate et solertia conflatum est. « Estote » enim, inquit ²⁴, « prudentes ut serpentes, simplices ut columbæ.

CAPUT XVII.

Omnes animi potestates virtutem spectare debent.

Quod igitur eo loco dictum est a Domino, commune sit omnis vitæ præceptum, iis præsertim, qui virginitatis studio ad Deum accedunt, ut, cum ad unum aliquod rectum officium respiciant, non modo res contrarias caveant, sed quod bonum est undique sibi colligant, ut omnibus quærendis vitam in tuto collocent. Neque enim miles, qui armis partem aliquam corporis munierit, reliquum corpus armis nudum periculo objiciet. Quid enim ei lucri est ex parte corporis armata, si in partibus nudis lethalem plagam accipiat? Quis formosum eum dixerit, cui ex iis, quæ ad formæ speciem attinent, aliquid est calamitate rescissum? Turpitude enim ac deformitas partis illius truncæ, venustatem integræ corrumpit. Quod si, ut quodam loco scriptum est ²⁵, ridiculus est, qui turris ædificium aggressus, atque in fundamentis omne quidem studium suum cum posuerit, extremam ædificii partem non est exsecutus, qui ex hac nos parabola aliud cognoscimus, quam ut, proposita re aliqua sublimi, finem assequi studeant, qui variis mandatorum quasi structuris Dei opus perficiunt? Neque enim lapis unus tota est turris ædificatio,

Α μάλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἔξω γενέσθαι, ὅς ἐστιν ἡ παντελὴ ἀρετὴ; Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν τοῦ σώματος ἀβρωστημάτων, οὐκ ἂν διαφέρειν τὸ κακὸν τις εἴποι ἢ ὑπερβαλλούσης ἐνδεας, ἢ ἀπὸ πλημμονῆς ἀμέτρου διαφθορῆσαι, εἰς τὸ αὐτὸ πέρασ τῆς ἐν ἑκατέρω ἀμετρίας ληγουσῆς. Οὐκοῦν καὶ ὁ τῆς κατὰ ψυχὴν ζωῆς τε καὶ υγιείας ἐπιμελούμενος, ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἀληθείας ἑαυτὸν τηρήσει, ἀμυγῆς καὶ ἀμέτοχος διαμένων τῆς ἑκατέρωθεν τῆ ἀρετῆ παρακειμένης ἐναντιότητος. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτῆς τῆς Θείας φωνῆς. Φανερώς γὰρ τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας τὸ δόγμα τοῦτό ἐστιν, ἐν οἷς διδάσκει τοὺς μαθητάς, ὡς ἄρνας λύκοις συναναστρεφομένους, μὴ περισσότεράς εἶναι μόνον, ἀλλ' ἔχειν τι καὶ τοῦ ὄφους ἐν τῷ ἦθει. Τοῦτο δὲ ἐστὶ, τὸ μῆτε τὴν ἀπλότητα δοκοῦν ἐπαρτην τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἄκρον ἐπιτηδεύειν, ὡς τῆ ἐσχάτῃ ἀνοίᾳ τῆς τοιαύτης ἔξεως πλησιαζούσης· μῆτε τὴν ἐπαινουμένην ὑπὸ τῶν πολλῶν δεινότητα καὶ πανουργίαν, ἀμυγῆ τῶν ἐναντιῶν καὶ ἄκρατον ἀρετὴν νομίζειν· ἐκ δὲ τῆς δοκούσης ἐναντιότητος μίαν τινὰ συγκεκραμένην ἡθους κατάστασιν ἀπεργάζεσθαι, τῆς μὲν τὸ ἀνόητον, τῆς δὲ τὸ ἐν ποτηρίᾳ σοφὸν περικόψαντας· ὡς ἐξ ἑκατέρων ἐν ἀποτελεσθῆναι καλὸν ἐπιτηδεύειν, ἀπλότητι γνῶμης καὶ ἀγγινοῖ συγκεκραμένον. « Γίνεσθε » γὰρ, φησὶ, « φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστέραί. »

C

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Ὅτι χρὴ πάσας τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις πρὸς ἀρετὴν βλέπειν.

Οὐκοῦν ὅπερ ἐνταῦθα εἰρηται παρὰ τοῦ Κυρίου, κοινὸν ἔστω δόγμα τοῦ βίου παντὸς, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν διὰ παρβενίας τῷ Θεῷ προσιδόντων, τὸ μὴ πρὸς ἓν τι καθόρθωμα βλέποντας, τῶν ἐναντιῶν ἀφυλάκτως ἔχειν, ἀλλὰ πανταχόθεν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν ἐξευρίσκειν, ὡς ἂν διὰ πάντων τὸ ἀσφαλὲς ὑπάρχη τῷ βίῳ. Οἱ δὲ γὰρ στρατιώτης μέρη τινὰ τοῖς ὅπλοις φραζάμενος, γυμνῷ κινδυνεύει τῷ λοιπῷ σώματι. Τί γὰρ κέρδος αὐτῷ τῆς ἐπὶ μέρους ὀπλίσεως, εἰ κατὰ τῶν γυμνῶν τὴν καιρίαν δέξαιτο; Τίς δ' ἂν εὐμορφον ὀνομάσειεν ἔχειν, ὃ τῶν εἰς εὐμορφίαν τι συντελούντων ἓκ τινος συμφορᾶς περιχέκοιται; Ἡ γὰρ περὶ τὸ λείπον ἀσχύνῃ καὶ τὴν τοῦ υγιαίνοντος χάριν δευλυμῆνατα. Εἰ δὲ καταγέλαστός ἐστι, καθὼς φησὶ ποῦ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ ἐγγχειρήσας μὲν τῆ τοῦ πύργου κατασκευῆ, ἐν θεμελίοις δὲ τὴν σπουδὴν ἑαυτοῦ στήσας, καὶ τοῦ τέλους οὐκ ἐφικόμενος· τι ἄλλο ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης μανθάνομεν, ἢ τὸ πάσης ὑψηλῆς προθέσεως ἐπὶ τὸ πέρασ φθάνειν ἐσπουδακέναι, ταῖς ποικιλαις τῶν ἐντολῶν οἰκοδομαῖς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ τελειοῦντας; Οὕτε λίθος εἰς ἡ πάσα οἰκοδομὴ τοῦ πύργου ἐστίν, οὔτε ἐντολὴ μία πρὸς τὸ ἐπιζητούμενον μέτρον ἀγχι τὴν τῆς ψυχῆς τελειότητα· ἀλλὰ καὶ τὸν θεμέλιον

²⁴ Matth. x, 16. ²⁵ Luc. xiv, 28 sqq.

ὀποδεβλῆσθαι δεῖ πάντως, καθως φησιν ὁ Ἀπόστολος, **A** [καὶ] τὴν ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίον οικοδομηὴν ἐπι-
θῆσθαι. Οὕτω γὰρ τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν ὀνομάζεται,
κατὰ τὸν εἰπόντα Προφήτην, ὅτι « Ἠγάπησα τὰς ἐν-
τολάς σου ὑπὲρ χρυσοῦ, καὶ λίθον τίμιον πολύν. » Ὑπο-
κείσθω τοίνυν ἀντὶ θεμελίου τινὸς τῶ κατ' ἀρετὴν βίῳ
ἢ περὶ τὴν παρβενίαν σπουδῆ· ἐποικοδομείσθω δὲ
τῶ θεμελίῳ τούτῳ πάντα τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Εἰ γὰρ
καὶ σφόδρα τοῦτο τίμιον καὶ θεοπρεπὲς εἶναι πιστεύε-
ται, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστι καὶ πεπιστεύεται· ἀλλ' εἰ
μὴ καὶ ὁλος ὁ βίος τούτῳ συμβαίνοι τῶ κατωρθώματι,
ἐπιμολύνονται τῇ λοιπῶν τῆς ψυχῆς ἀταξία, τοῦτό ἐστι
τὸ ἐνώτιον ἐκεῖνο τὸ ἐν τῇ βίῳ τῆς σὸς, ἢ ὁ μαργα-
ρίτης ὁ ἐν τοῖς ποσὶ τῶν χοίρων καταπατούμενος.
Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων τσαυτά.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΗ'.

*Μόνη ἡ ἀρετὴ, κἄν τέλειος, οὐδὲν ὠφελεῖ τῶ ἐν
πάσι τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀσκουμένῳ.*

Εἰ δὲ τις παρ' οὐδὲν ποιεῖται τὸ μὴ συνηρμόσθαι
τινὶ διὰ τῶν καταλλήλων τὸν βίον, τὰ ἐν τῶ οἴκῳ ἐαυ-
τοῦ θεασάμενος παιδευθῆτω περὶ τοῦ δόγματος. Δοκεῖ
γὰρ μοι, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἰδίας οἰκήσεως ὁ τοῦ οἴκου
δεσπότης οὐκ ἀποδέχεται, ἀπρεπῆ καὶ ἀσχήμονα τὰ
ἐν τῇ οἰκίᾳ βλέπειν, ἢ κλίνην ἀναστραμμένην, ἢ
πλήρη κῆπου τὴν τράπεζαν, ἢ τὰ μὲν τίμα τῶν
σκευῶν ἐν ῥυπαροῖς τισὶ τόποις ἀπεβρίμμενα· ὅσα δὲ
πρὸς τὰς ἀτιμωτέρας ὑπηρεσίας ἐστὶν, ἐν ὀφθαλμοῖς
προκειμένα τῶν εἰσιόντων· ἀλλὰ πάντα εὐσχημόνως **C**
καὶ κατὰ τάξιν τὴν πρέπουσαν διαθεῖς, καὶ ἐκάστην
ἀρμόζουσαν ἀποδοῦς χώραν, θαρρῶν ἀποδέχεται τοὺς
ἐπιξενουμένους· ὡς οὐδεμίαν αἰσχύνην ὀφλήσων εἰ
φανερά γένοιτο, ὅπως αὐτῶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἔχοι·
οὕτως οἶμαι χρῆναι καὶ τὸν τοῦ σκηνώματος ἡμῶν
οἰκαδεσπότην καὶ οἰκονόμον, τὸν νοῦν λέγω, πᾶν τὸ
ἐν ἡμῖν εὐ διατιθεσθαι, ἐκάστη τε τῶν τῆς ψυχῆς δυ-
νάμεων, ἃς ἀντὶ ὀργάνων καὶ σκευῶν ὁ Δημιουργὸς
ἡμῖν ἐνετεκτήνατο, οἰκείως καὶ πρὸς τὸ καλὸν κεχρη-
σθαι. Εἰ δὲ μὴ φλυαρίαν τινὰ καὶ ἀδολεσχίαν τοῦ λό-
γου τις καταγινώσκει, εἰρήσεται καὶ καθ' ἕκαστον,
ὅπως ἂν τοῖς παροῦσιν αὐτῶ χρώμενος, πρὸς τὸ συμ-
φέρον αὐτῶ τὸν βίον οἰκονομήσειε. Φαμὲν τοίνυν τὴν
μὲν ἐπιθυμίαν δεῖν ἐν καθαρῶ τῆς ψυχῆς ἰδρυσάμε-
νον ἔχειν, ὡσπερ τι ἀνάθημα ἢ ἀπαρχὴν τῶν ἰδίων **D**
ἀγαθῶν ἐξελόντα Θεῷ, ἀφιερῶσαντά τε αὐτὴν ἅπαξ,
ἀνέπαφόν τε καὶ καθαρὰν διεφυλάττειν, μηδαμῶ τῇ
κατὰ τὸν βίον ῥυπαρία μολυνόμενῳ. Τὸν δὲ θυμὸν,
καὶ τὴν ὄργην, καὶ τὸ μῖσος, καθάπερ κύναν τινὰς
πυλωροῦς, πρὸς μὴν ἔγρηγορέναι τὴν τῆς ἀμαρ-
τίας ἀντίστασιν, καὶ κατὰ τοῦ κλέπτου καὶ πολεμίου
κεχρησθαι τῇ φύσει, ὃς ἐπὶ λύμῃ τοῦ θείου θησαυ-
ροῦ παρεισδύεται, καὶ διὰ τοῦτο ἐρχεται, ἵνα κλέψῃ
καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ· τὴν δὲ ἀνδρείαν καὶ τὸ θάρσος
ἀντὶ ὄπλου τινὸς διὰ χειρὸς φέρειν, πρὸς τὸ μὴ πτοη-
θῆναι ποτε πτόσιν ἐπαλθοῦσαν, καὶ ὀρμὰς ἀσεβῶν
ἐπερχομένας· ἐπιίδι δὲ καὶ ὑπομονῇ ἀντὶ βακτηρίας,

neque præceptum sane unum perfectionem animi
ad eum ducit, quem nos quærimus, modum; sed
jactum esse oportet plane fundamentum, atque su-
per aurum, ut ait Apostolus, et lapides pretiosos
ædificium struendum est ²⁶: ita enim mandato-
rum opera Propheta appellavit his verbis: « Dilexi
mandata tua super aurum, et lapidem pretiosum
multum ²⁷. » Atque pro aliquo quidem fundamento
sit honestæ vitæ propositum studium virginitalis;
et super hoc fundamentum cuncta virtutis opera
extruantur. Etsi enim valde honestum hoc et Deo
conveniens esse creditur, ut sane et est, et credi-
ditur: nisi tamen huic præclaro officio vita omnis
respondeat, aut si reliqua animi perturbatione in-
quinetur; illud aurium ornamentum est, quod in
B rostro suis, aut margarita, quæ sit porcorum pe-
dibus proculcata. Sed de his quidem hactenus.

CAPUT XVIII.

*Sola virtus, etiam perfecta, nihil omnino prodest ei,
qui in omnibus virtutem non colit.*

Si vero quis pro nihilo putat vitæ suæ rationem
cuiquam invicem accommodare, res suas domestica
contemplatus ad hoc præceptum erudiatur. Ut
enim paterfamilias domi suæ passurus mihi non
videtur, ut res sædas, ac turpes cernat, veluti non
stratum lectum, aut mensam sordium plenam, aut
vasa pretiosa quæ aliquo conjecta sint, ubi sor-
dium situs est; quæ vero sunt ad usus minus ho-
nestos accommodata in oculis adeuntium illa posita
C sint; sed apte ille atque ordine recto cuncta collo-
cando, suumque cuique rei locum tribuendo; cum
exploratum habeat quo ordine res domi suæ sint,
tum fidenti animo, quasi nullo pudore prohibitus,
hospites ac peregrinos excipiet: eodem modo do-
micilii nostri domino ac moderatori, nempe ratio-
ni, agendum esse arbitror; ut, quæ in nobis sunt
omnia recte instituat, singulisque animi potestati-
bus, quas et pro instrumentis et vasis summus
nostræ naturæ opifex fabricatus est, iis apte et ad
honestatem utatur. At vero jam, nisi quis nugaci-
tatis et garrulitatis nos condemnet, sigillatim ex-
plicabimus, quo pacto usus quis insitis sibi rebus
vitam quam utilissime componat. Itaque dicimus
oportere eum appetitum in animi puro dedica-
D tum, velut donarium quoddam ac bonorum suo-
rum primitias Deo segregare, et semel consecra-
tum intactum porro atque integrum servare nullis
vitæ sordibus contaminatum. Excandescantiam vero
et iram et odium quasi canes aliquos ostii custo-
des ad solam peccati repugnantiam in vigilia, et
statione manere, adversusque furem et hostem
natura eum usum esse, qui in divini thesauri per-
niciem aditum sibi facit, atque ob eam causam ve-
nit, ut furetur, et mactet, et perdat; pro telo ali-
quo audaciam, et fortitudinem afferat oportet, ne
ulla formidine, quæ incidat, aut subitis impiorum
affectibus animus consterneretur; spe autem et tole-

²⁶ I Cor. III, 12. ²⁷ Psal. cxviii, 127.

rautia quasi baculo inniti, si quando quis tentationibus defatigatur; in peccatis vero poenitentiae tempore si usu venerit, doloris remedium parare, atque adhibere, quasi neque hoc alias utile sit, ac salutare, nisi ad solum hujusmodi poenitentiae usum. Tum vero recta horum regula justitia erit, quae docet, quid in omnibus et dictis et factis sit a peccato alienum, quove modo animi partes insitui oporteat, quave ratione, quod cujusque proprium sit, pro dignitate tribuatur. Cupiditatem autem, quae in plus habendo posita est, multam illam quidem et immensam in singulorum animis, si quis ad eam, quae a Deo est, appetitionis vim addiderit, is in hac ipsa plus habendi cupiditate beatissimus erit, illic vim faciens, ubi laudabile est vim facere. Atqui sapientiam, prudentiamque rerum omnium, quae expeditant, consultrices vitæque suæ contubernales adhibebit, ut nullo unquam tempore aut imperitia, aut imprudentia in errorem abducatur; sin autem iis, quas commemoravi, virtutibus neque ut par est, neque ut earum natura postulat, quis usus est, ad idque, quod minime decet, earum usum convertit, vel quia ad res turpissimas cupiditatem adjicit, vel quia in vicinos odium concipit, vel quia iniquitatem colit, vel quia se contra parentes acrem ostendit, atque absurda quæque audet, inaniaque sperat; hic certe cum prudentiam et sapientiam a contubernio suo repellat, ingluviem quamdam, atque intemperantiam sibi socias adjungit: qui si in reliquis eodem modo facit, insulsus utique est, et monstri similis, ita ut ejus absurditas declarari pro dignitate non possit. Ut enim si quis perturbate armatus galeam invertat, ut et faciem tegat, et conum in posteriorem partem inclinaverit, pedesque in thorace habeat, ocreas pectori accommodet, quæque læva ad dexteram committet, dexteræ vero partis armaturam lævæ apponat: quod igitur verisimile sit in militia ut huc eveniat, qui ita præpostere est arnis instructus, hoc ipsum consentaneum est illi in vita accidere, qui mente ita perturbata est,

Quin adhibenda est a nobis quædam diligens in his convenientiæ decorique ratio, quam in animis nostris vera temperantia inserere solet. Sique perfecta absolutaque hujus virtutis definitio consideranda est, fortasse quidem proprie dicitur omnium animi motuum bene constituta quædam, et cum sapientia, prudentiaque conjuncta moderatio. Atque hujusmodi animi constitutio non ullo amplius labore, neque studio ad rerum sublimium cœlestiumque societatem indigebit, sed nullo sane negotio; rebus contrariis rejectis, cum id, quod quaeritur, naturaliter teneat, perficiet id, quod assequi difficile videtur: qui enim extra tenebras longe positus est, eum et in luce omnino versari, et qui mortuus non est, illum vivere necesse est. Et profecto, nisi quis animam suam in vano acceperit, in veritatis via plane erit: quoniam prudentia, ac scientia, quam quis adhibet, ne a via declinet, dux sane aliquis diligens est recti itineris. Ut enim servi, jam servituti liberati, cum operam iis servare desierint, quorum potestate tenebantur,

Α εἴποτε τοῖς πειρασμοῖς κάμοι, ὑποστηρίζεσθαι· ἢ ἐ τῆς λύτης κτήμα καιρῷ μετανοίας ἐπὶ ἀμαρτημασιν, εἰ τύχοι, ποτὲ συμβῶν, προχειρίζεσθαι, ὡς οἰκότε ποτὲ χρῆσιμον ὃν ἢ πρὸς τὴν τοιαύτην μόνην ὑπεμσταν. Ἡ δὲ δικαιοσύνη αὐτῶ κανὼν εὐθύτητος ἔσται, τὸ ἐν παντὶ ἀπταιστον λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ὑφηρευόμεν, ὅπως τε χρῆ τὰ ἐν τῇ ψυχῇ διακεῖσθαι, καὶ πῶς ἢ τις τὰ κατ' ἀξίαν ἐκάστω νέμοι. Τὴν δὲ τοῦ πλείους ἔφεσιν, ὃ πολὺ τε καὶ ἀμέτρητον ἔγκειται τῇ ἐκάστω ψυχῇ, τῇ κατὰ θεὸν ἐπιθυμία προσθείς, μακάρις ἔσται τῆς πλεονεξίας, ἐκεῖ βιαζόμενος, ὅπου ἐπιπικτὸν τὸ βιάζεσθαι. Σοφίαν δὲ καὶ φρόνησιν συμβούλιος ἔξει τῶν συμφερόντων, καὶ συνδυεκούσας αὐτῶ τῆ ζωῆν, ὡς μηδαμῶ ὑπὸ ἀμαθείας ἢ ἀφροσύνης παραβλαθῆναι· εἰ δὲ μὴ κατὰ τὸ οἰκεῖον χρωτο ταῖς εἰρημείνας δυνάμεσιν, ἀλλ' ὑπαλλάσσοι παρὰ τὸ βῆν, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν προστιθείς τοῖς αἰσχίτοις, πῆ μῖστος ἐπὶ τοὺς ὁμοφύλους προχειρίζόμενος· ἀγαπῶ δὲ τὴν ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ τοὺς γονέας ἀνδριζόμενος, καὶ θαρσῶν τὰ ἄτοπα, καὶ ἐλπίζων τὰ μάταια, φρόνησιν δὲ καὶ σοφίαν ἀπελαύνων τῆς μετ' αὐτοῦ συνοικίσεως, λαιμαργίαν καὶ ἀφροσύνην προσεπιζοῖτο· καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὡσαύτως ποιών, ὅπως ἂν εἴη τις καὶ ἀλλόκοτος, ὡς μὴδ' ἂν εἴπειν ἀξίως πᾶ δυνηθῆναι τὴν ἀτοπίαν. Καθόπερ γὰρ ἂν εἰ τις ἐπιλάξῃ ὀπλιζόμενος, ἀναστρέφοι μὲν τὸ κράνος, ὡς καλύπτειν τὸ πρόσωπον, καὶ ὀπίσω νενευκέναι τὸ λόφον, τοὺς δὲ πόδας ἔχει ἐν θώρακι, καὶ τὰς κνημίδας ἐφαρμόξῃ τῶ στήθει, καὶ ὅσα τὰ τῆς ἀριστερῆς ἔσται τῇ δεξιᾷ μεταλαμβάνοι, τὴν δὲ τῶν δεξιῶν ἐπιπικσιν τῇ εὐωνύμῳ προσρίπτει. Ὅπερ οὖν παθεῖν εἰκὸς ἐν πολέμῳ τὸν τοιοῦτον ὀπλίτην, τοῦτο καὶ παρὰ τὸν βίον πάσχειν εἰκὸς τὸν συγκεχυμένον τὴν γνώμην, καὶ τὴν χρῆσιν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς ὑπαμείνονα.

С ut animi virtutum usum pervertat.

Οὐκοῦν προνοητέον ἡμῖν τῆς ἐν τούτοις εὐαγγελστίας, ἣν ἡ ἀληθῆς σωφροσύνη ἐπέφυκεν ἐμποικεῖν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. Καὶ εἰ χρῆ τὸν τελειότατον τῆς σωφροσύνης ὄρον ἐπισκοπῆσαι, τάχα τοῦτο σωφροσύνη κυρίως ἂν λέγοιτο, ἢ πάντων τῶν ψυχικῶν κινήματων μετὰ σοφίας καὶ φρονήσεως εὐτακτος ὀπνομία. Καὶ ἡ τοιαύτη κατάστασις τῆς ψυχῆς οὐκ ἐπίνου τινὸς οὐδὲ πραγματείας πρὸς τὴν τῶν ὑψηλῶν τε καὶ οὐρανίων μετουσίαν δεήσεται, ἀλλ' ἐν πολλῇ βραδύτητι τὸ τέως δυσεπίκτιον εἶναι δοκοῦν κατορθῶσαι φυσικῶς, τῇ ὑπεξαιρέσει τοῦ ἐναντίου τὸ ζητούμενον ἔχουσα· τὸν τε γὰρ ἔξω τοῦ σκοτοῦς γενόμενον, ἐν φωτὶ πάντως εἶναι ἀνάγκη· καὶ τὸν μὴ τεθῆκότα, ζῆν. Καὶ τοίνυν εἰ τις μὴ ἐπὶ ματαίῳ λαβῆ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας πάνας ἔσται· ἢ γὰρ τοῦ μὴ παρατραπῆναι πρόνοιά τε καὶ ἐπιστήμη, ὁδηγία τίς ἐστιν ἀκριβῆς τῆς ἐπὶ τῇ ἐπιθειαν πορείας· καὶ ὡς περὶ οἱ ἐλευθερωθέντες οἰκίται παυσάμενοι τοὺς τοῖς κρατοῦσιν ὑπηρετεῖν, ἐπεὶ ἑαυτῶν γένωνται κύριοι, τρέπουσι πρὸς ἑαυτοὺς τῆ σπουδῆν· οὕτως οἶμαι καὶ τὴν ψυχὴν ἐλευθερωθεῖσιν

ἀπο τῆς σωματικῆς λατρείας, ἐν ἐπιγνώσει γενέσθαι τῆς οἰκείας ἑαυτῆ καὶ κατὰ φύσιν ἐνεργείας· ἡ δὲ ἐλευθερία ἐστὶ, καθὼς καὶ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου ἐμάθομεν, τὸ μὴ ζυγῆ δουλείας ἐνέχεσθαι, μηδὲ καθάπερ δραπέτην ἢ κακοῦργον γενόμενον, πεδρηθῆναι τῷ τοῦ γάμου δεσμῷ. Ἄλλὰ μοι πάλιν ὁ λόγος ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀνατρέχει, ὅτι οὐκ ἐν τούτῳ μόνῳ τὸ τέλειον τῆς ἐλευθερίας ἐστίν, ἐν τῷ ἀποστηναί τοῦ γάμου (μὴ τις οὕτω μικρὸν τε καὶ εὐωνον τὸ τῆς παρθενίας οἰέσθω, ὥστε ἐν ὀλίγῳ παρατηρήματι σαρκὸς κατορθοῦν νομίζειν τὸ τοσοῦτον πρᾶγμα· ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος τῆς ἁμαρτίας ἐστίν, ἢ ἐν παντὶ πράγματι καὶ ἐπιτηδεύματι πρὸς κακίαν παρατροπή, δουλοῦται τὸν ἄνθρωπον καὶ στιγματίαν ποιεῖ, μώλωπας αὐτῷ καὶ ἐκκαύματα διὰ τῶν τῆς ἁμαρτίας πληγῶν ἐμποιοῦσα· ὥστε τὸν τοῦ μεγάλου σκοποῦ τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν ἀψάμενον, ἐν πᾶσι προσήκειν ἑαυτῷ εἶναι ὅμοιον, καὶ πάσῃ τῇ ζωῇ συνεμφαίνειν τὴν καθαρότητα. Εἰ δὲ χρὴ καὶ διὰ τίνος τῶν θεοπειστων συνηγορησάται ἐν λόγῳ, ἀρκεῖ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν κῦρῃ ἡ ἀλήθεια, διὰ παραβολῆς καὶ αἰνίγματος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὸ τοιοῦτον ἡμῖν δογματίσασα· τοὺς γὰρ χρῆστούς καὶ ἐδωδίμους τῶν ἰχθύων ἀπὸ τῶν πονηρῶν τε καὶ δηλητηρίων ἢ ἀλειυτικῆ τέχνης ἀποχωρίζει, ὡς ἂν μὴ τίνος τῶν ἐναντίων συνεισπεσόντος τοῖς ἄγγελοις, καὶ ἡ τῶν χρησίμων ἀπόλαυσις ἀχρειωδέη. Τοῦτο καὶ τῆς ἀληθινῆς σωφοσύνης ἔργον ἐστὶ, τὸ ἐκ πάντων τῶν ἐπιτηδεύματων τὸ καθαρὸν τε καὶ ὠφέλιμον ἐκλεγόμενον, ἐν παντὶ τὸ ἀπεμφαίνειν ἁποποιεῖσθαι ὡς ἀχρηστον, καὶ ἐναφίεσθαι τοῦτο τῷ κοινῷ καὶ κοσμικῷ βίῳ, θαλάσσης τροπικῶς ὑπὸ τῆς παραβολῆς ὠνομασμένῳ· ἐπεὶ καὶ ὁ Ψαλμῶδης διδάσκαλον ἐξομολογήσας ἐν τινι τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ὑφ' ἡγοῦμενος, τὸν ἄστατον τοῦτον καὶ ἐμπαθεῖ καὶ ταρᾶσθαι βίον, ὕδατα ψυχῆς ἀπτόμενα, καὶ βᾶθη θαλάσσης καὶ καταγίδα καλεῖ· ἐν ἧ πᾶσα μὲν ἀποστατικῆ διάνοια, καθ' ὁμοιότητα τῶν Αἰγυπτίων, ὡς λίθος εἰς τὸν βυθὸν καταδύεται. Ὅσον δὲ Θεῷ φίλον καὶ διορατικὸν τῆς ἀληθείας ἐστίν, ὅπερ Ἰσραὴλ παρὰ τῆς ιστορίας ὠνόμασται, τοῦτο μόνον ὡς ζηρὰν αὐτὴν διεξέρχεται, οὐδαμοῦ τῆς πικρίας καὶ τῆς ἄλμης τῶν ζωτικῶν κυμάτων συναφαπτόμενον· οὕτω τυπικῶς ὑπὸ καθηγεμόνι τῷ νόμῳ· τύπος δὲ ἦν ὁ Μωσῆς τοῦ νόμου· καὶ ὁ Ἰσραὴλ τὴν θάλασσαν διεπέρασεν ἄβροτος, καὶ τούτῳ συνδιαπερῶν ὁ Αἰγύπτιος ὑποδρύχιος ἦν, ἐκάτερος ὑπὸ τῆς συμπαρούσης αὐτῷ διαθέσεως, ἢ μὲν κούφως διεξιὼν, ὁ δὲ εἰς βυθὸν καθελκόμενος· τοῦτον μὲν γάρ τι καὶ ἀνωφερὲς πρᾶγμα ἢ ἀρετὴ. Ἰάντες γὰρ οἱ κατ' αὐτὴν ζῶντες ὡς νεφέλαι πέτονται, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, καὶ ὡς περιστερὰν σὺν νεοτοῖς· βαρὺ δὲ ἡ ἁμαρτία, καθὼς φησὶ τις τῶν προφητῶν, ἐπὶ τάλαντον μολίβδου καθεζομένη. Εἰ δὲ τινι βεβιασμένη καὶ ἀπροσκόλλητος ἢ τοιαύτῃ τῆς ιστορίας ἐκδοχὴ φαίνεται, καὶ οὐ δέχεται πρὸς ὠφέλιαν ἡμῶν τὴν διὰ τῆς θαλάττης θαυματοποιίαν ἀναγεγρά-

A postquam sui juris sunt, omne studium atque operam in se ipsi convertunt. Sic animum servili corporis obsequio liberatum in illius versari arbitror actionis cognitione, quæ sibi propria est ac naturalis: siquidem libertas, ut ab Apostolo didicimus, in eo est, ut ne quis rursus servitutis jugo illigetur, neque tanquam servus fugitivus, aut veterator factus, nuptiarum compedibus vincetus sit. Sed ad ipsum initium hæc mea redit oratio, quoniam non in eo solum perfecta est libertas, ut a nuptiis abstinenceatur: ne quis ita exiguum et vile putet hoc virginittatis officium, tanquam parvo carnis solum reprimendæ præcepto se perfecte agere arbitretur. Sed quoniam quisquis peccatum facit, servus est peccati¹; illa in omni re studioque prava ad vitium propensio hominem quodam modo servituti subjicit, vitiique notam ei inurit, cum cicatrices atque inustiones peccati plagis illi obducatur. Quare qui summum hoc virginale institutum assequi vult, eum et omnibus in rebus sui similem esse, et puram in omni vita integritatem castitatemque præ se ferre oportet. Atque si ex illis, quæ a divino Spiritu sunt, litteris huic orationi patrocinium quærere oportet, ad veritatis confirmationem per se satis est veritas ipsa, quæ in Evangelio aliquid hujusmodi ex parabola quadam nobis præcipit²: optimos atque esui aptos pisces a malis ac venenatis ars piscandi secernit, ut ne, cum pestiferi ex illis aliqui in vasculum irrepserint, optimorum piscium usus inutilis fiat. Hoc item veræ temperantiæ munus est, ex omnibus studiis, quod purum utileve est, id in omni re deligere; quod vero obscurum est an expediat, hoc tanquam inutile rejicere, illudque communi et mundanæ vitæ relinquere, quæ mare quoddam est parabolarum modo appellata, quandoquidem Psalmistes etiam psalmo quodam nobis confessionis doctrinam cum exponat, caducam hanc, et affectionibus expositam, turbulentamque vitam, aquas animam attingentes, et profundum maris, et procellas appellat³: in qua sane vita onnis perversa mens ad Ægyptiorum similitudinem, quasi lapis aliquis demergitur. Quod vero est Deo gratum, et ad veritatem perspicendam vim habet, quod Israelis nomine est ab historia appellatum, hoc solum, quasi exsiccatis aquis, mare transit, cum nullam rerum humanarum acerbittatem, quasi saluginem, lege duce attingat⁴: adumbratio enim legis Moses erat. Atque populus quidem Israeliticus mare exsiccatis aquis transivit, Ægyptii vero cum illud ipsum transirent, omnes summersi sunt: horum uterque populus, sua quisque affectione ducebatur. Hic quidem facile et celeriter mare transmittit, ille aquis imis demergitur: celer enim atque expedita aliqua res quæ in sublime fertur, virtus est, quandoquidem omnes, qui virtuti congruenter vivunt,

¹ Joan. viii, 34. ² Matth. xiii, 47 sqq. ³ Psal. lxxviii, 16. ⁴ Exod. xiv, 21 sqq.

quasi nebulæ volant, juxta Isaiam⁸, et quasi columbæ cum pullis : peccatum vero grave est, et ut unus ex prophetis ait, plumbi talento insidet⁹. Sed si cuiquam difficilis hæc historiae explicatio, et quasi vi quadam ad id sententia adducta videtur neque quod in maris illa transmissione tantum est miraculum, id ad utilitatem nostram litteris consignatum esse putat, Apostolum hic in consilium adhibeat : quod enim illis evenit, et adumbrationem nostræ disciplinæ habuit, et ad nostram institutionem conscriptum est⁷.

CAPUT XIX.

Mentio Mariæ Aaronis sororis quasi ejus, quæ hujus perfecti officii rationem inierit.

Nobis vero, ut hæc ipsa commentaremur, occasionem dedit prophetissa Maria, quæ exsiccato mari transmissoque, mulierum choro stipata cum esset, canoro tympano præcinit⁸ : fortasse enim illa historiae commemoratio tympano tacite significare videtur virginitatem, quæ primum a Maria exulta est, per quam crediderim Dei genitricem Mariam præsignatam. Nam tympanum omni aquæ humore purgatum, aridumque, magnum sonum emittit : ita virginitas cum nullum hujus vitæ humorem in se colligat, clara et illustris existit. Si itaque mortuum quidem corpus illud tympanum fuit, quod manibus Maria tractabat, corporisque affectuum interitus quidem virginitas est : fortasse signum hoc non valde remotum est, prophetissam hanc virginem esse. Sed hæc nos quidem conjecturis quibusdam et opinionibus, non certa demonstratione ita esse putavimus, prophetissam Mariam virginum cœtui præfuisse, licet viri docti multi eam cœlibem fuisse aperte pronuntiarint, quoniam in nullis historiarum monumentis de ejus matrimonio, aut liberorum procreatione memoriae proditum est. Alioqui non a fratre ejus Aarone, sed a viro, si habuisset, nominata esset : quia non frater, sed vir uxoris caput nominatur. At vero si a quibus in benedictionis parte liberorum procreatio expetebatur, iis etiam legitima fuit et honesta virginitatis gratia ; quomodo nos, qui secundum carnem divinas benedictiones non exaudivimus, erga illam affectos esse decet ? Divinis enim sermonibus apertum et patefactum est, quando et concipere et parere salutare sit, quodve multæ proles genus a sanctissimis Dei viris expeteretur. Nam et propheta Isaias, et divinus Apostolus hæc ipsa aperte sapienterque significaverunt : unus quidem his verbis : « A timore tuo, Domine, in utero accepimus, et parturivimus, et peperimus⁹ : » alter vero de sobole omnium numerosissima se jactans, ut et civitates integras et nationes pepererit : cum non Corinthios solum Galatasque suis laboribus ad lucem adduxerit et ad Dei religionem informaverit, sed ab Jerusalem undique illas omnes continentis regiones usque in Illyricum suis liberis expleverit¹⁰, quos Evangelii virtute Domino genuit. Ita beatus in Evangelio prædicatur sanctæ Virginis venter, qui immaculato partui ministravit : quia neque

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΘ'.

Μνήμη Μαρίας τῆς ἀδελφῆς Ἀαρῶν, ὡς ἀρραβῆς τούτου τοῦ κατορθώματος.

Ἡμῖν δὲ δίδωσι τὰ τοιαῦτα ὑπονοεῖν καὶ ἡ προφητις Μαρίας, εὐθέως μετὰ τὴν θάλασσαν ξηρὴν κτείνον μεταχειριζομένη τὸ τύμπανον, καὶ τοῦ χροσίου τῶν γυναικῶν προπομπεύουσα· τάχα γὰρ διὰ τὸ τυμπάνου τὴν παρθενίαν εἰκένε ὁ λόγος αἰγιόγενης ὑπὸ τῆς Μαρίας πρώτης κατορθωθείσαν, δι' ἧς οὕτως καὶ τὴν θεοτόκον προδιατυπούσθαι Μαρίαν. Ὅτι γὰρ τὸ τύμπανον πολὺν τὸν ἦχον ἀφίησι κτείνον· ἰκμάδος κεχωρισμένον, καὶ ξηρὴν εἰς ἄκρον γενομένην· οὕτω καὶ ἡ παρθενία λαμπρὰ τε καὶ περιβόητη γίνεται, μηδὲν ἐν ἑαυτῇ τῆς ζωτικῆς ἰκμάδος κτείνον βίον τοῦτον προσδεχομένην. Εἰ οὖν νεκρὸν πρὸ σώμα τὸ τύμπανον, ὅπερ ἡ Μαρία μετεχειρίζεται, νέκρωσις δὲ σώματος ἡ παρθενία ἐστὶ· τάχα οὐκ αὐτὸ τοῦ εἰκότος τὸ παρθένον εἶναι τὴν προφητικὴν ἐπιστολήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν στοχασμοῖς τισὶν ὑπονοεῖται, οὐκ ἐκ φανεράς ἀποδείξεως οὕτως ἔχει ὑπονοήσαμεν, τὸ τὴν προφητικὴν Μαρίαν τοῦ χροσίου τῶν παρθένων ἠγῆσασθαι· εἰ καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισκευμένων ἀγαθὸν αὐτὴν σαφῶς ἀπεφώνησαν, ἐκ τῆς μνημονεύουσας τῆς ἱστορίας γάμον καὶ παιδοποιεῖν αὐτὴν μνημονεύουσαι. Ἡ γὰρ ἂν οὐκ ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἀαρῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνδρός, ἐπερ ἦν, ὠνομάζετο πρὸς ἐγνωρίζετο· ἐπειδὴ κεφαλὴ γυναικός, οὐχ ὁ ἀδελφὸς ἀλλ' ὁ ἀνήρ προσηγόρευται. Καίτοι παρ' οἷς ἐν ἐκείνῃ τῇ μέρει τὸ παιδοποιεῖν ἐσπουδάζετο καὶ νόμιμον ἦν, εἰ φανερὴ τίμιον τὸ τῆς παρθενίας χάρισμα, καὶ ἡμᾶς προσήκει καὶ περὶ ταύτην ἔχειν τοὺς μὴ πρὸ σάρκα τῶν θεῶν εὐλογίων ἐξακούοντας ; Ἀπολύθη γὰρ διὰ τῶν θεῶν λογίων τότε, τὸ κυοφορεῖν τε καὶ τίχτειν ἀγαθὸν ἐστὶ, καὶ ποῖον εἶδος τῆς πολυτεκνίας παρὰ τοῖς ἁγίοις τοῦ Θεοῦ ἐσπουδάζετο. Ὅτε γὰρ προφήτης Ἡσαίας, καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος ἐναργῶς ταῦτα καὶ σαφῶς διεσημάναν· ὁ μὲν λέγει· « Ἀπὸ τοῦ φόβου σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν⁸ » ὁ δὲ καυχώμενος ἐπὶ τῷ πάντων γενέσθαι πρὸ γονώτατος, ὡς πόλις ὅλας καὶ ἔθνη κυοφορῆσαι· ὁ μόνον Κορινθίους καὶ Γαλάτας διὰ τῶν οἰκείων ἐκείνων εἰς φῶς ἀγαγόν, καὶ ἐν Κυρίῳ μορφώσας, αὐτὸν καὶ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ κύκλι, καὶ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῆ καταπληρώσας τῶν ἰδίων τέκνων τὴν οἰκουμένην, ὅπερ ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησε. Τὰ μακαρίζεται καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἡ τῆς ἁγίας Παρθένου κοιλία, ἡ τῷ ἀρχάντῳ τόκῳ ὑπηρετήσασα· καὶ οὐτε τοῦ τόκου τὴν παρθενίαν λύσαντος, οὕτως τῆς παρθενίας τῇ τοιαύτῃ κυοφορῇ ἐμποδίων γενομένην. Ὅπου γὰρ πνεῦμα σωτηρίας γεννᾶται, καὶ

⁸ Isa. lx, 8. ⁹ Zachar. v, 7. ⁷ Rom. xv, 4. ⁸ Exod. xv, 20. ⁹ Isa. xvi, 18. ¹⁰ Rom. xv, 12.

Ἡσαίας φησὶν, ἄχρηστα πάντως τῆς σαρκὸς θελή- A
ματα. Ἔστι δὲ τις καὶ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ τοιοῦτος
λόγος, ὡς ἄρα διπλοῦς ἡμῶν ἐστὶν ὁ καθ' ἕκαστον ἄν-
θρωπος· ὁ μὲν ὀρώμενος ἐξωθεν, ᾧ τὸ διαφθεῖραι
κατὰ φύσιν ἐστὶν· ὁ δὲ κατὰ τὸ κρυπτόμενον τῆς
καρδίας νοούμενος, ὃς ἐπιδέχεται τὸ ἀνακαινοῦσθαι.
Εἰ οὖν ἀληθὴς ὁ λόγος (πάντως δὲ ἐστὶν ἀληθὴς διὰ
τὴν ἐν αὐτῷ λαλοῦσαν ἀληθειαν), οὐδὲν ἀπεικός, καὶ
γάμον διπλοῦν ἔννοειν, ἐκατέρῳ τῶν ἐν ἡμῖν ἀνθρώ-
πων πρόσφορόν τε καὶ κατάλληλον· καὶ τάχα ὁ τολμή-
σας εἰπεῖν τὴν σωματικὴν παρθενην τοῦ ἔνδοθεν καὶ
πνευματικοῦ γάμου συνερρόν τε καὶ πρόξενον γενέ-
σθαι, οὐ πόρρω τοῦ εἰκότος ἀποτολμήσει.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Ἔστι ἀδύνατον ὁμοῦ ταῖς σωματικαῖς ὑπηρετεῖν
ἡδοναῖς, καὶ τὴν κατὰ θεὸν εὐφροσύνην καρ-
ποῦσθαι

Ἄς γὰρ οὐκ ἐστὶ κατὰ ταῦτὸν δύο τισὶ τέχναις
ὑπηρετεῖν διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐνεργείας· ὅσον γεωρ-
γοῦντα καὶ ναυτιλλόμενον, ἢ χαλκευόντα τε καὶ τε-
κταινεύοντα· ἀλλ' εἰ μέλλει μῖς ὕγιως ἀντιλήψεσθαι,
τῆς ἑτέρας ἀφεκτέον αὐτῷ· οὕτως ἡμῖν καὶ δύο
προκειμένων γάμων, τοῦ μὲν διὰ σαρκὸς ἐπιτελου-
μένου, τοῦ δὲ διὰ πνεύματος, ἢ περὶ τὸν ἕνα σπουδῆ
τὸν τοῦ ἑτέρου χωρισμὸν ἀναγκαῖον ποιεῖ. Οὕτε γὰρ
δύο κατὰ ταῦτὸν ὀφθαλμὸς ἰδεῖν ἱκανός ἐστίν, εἰ μὴ
ἀνὰ μέρος καὶ ἰδίᾳ ἐκατέρῳ τὸν ὀφθαλμὸν ἐπερεί-
σειεν· οὕτε ἡ γλῶσσα διαφόροις ὑπηρετῆσει φωναῖς,
Ἐβραίων τε ῥήματα καὶ Ἑλλήνων ἐν τῷ αὐτῷ φθεγ- C
γομένη· οὕτε ἡ ἀκοὴ διηγήσεως τε πραγμάτων καὶ
διδασκτικῶν λόγων κατὰ ταῦτὸν ἀκροάσεται. Ἡ γὰρ
διαφορὰ τῆς φωνῆς, εἰ μὲν ἀνὰ μέρος ἀκούοιτο,
ἐνσημαίνεται τοῖς ἀκρωμένοις τὴν ἔννοιαν· εἰ δὲ
κατὰ ταῦτὸν μιχθεῖσα περιχοῖ τὴν ἀκοήν, σύγ-
χυσις τις ἀδιάκριτος τὴν διάνοιαν λήφεται, τῶν ση-
μαινομένων ἐν ἀλλήλοις συγχομένων. Κατὰ τὸν αὐ-
τὸν λόγον καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἡμῶν φύσιν οὐκ ἔχει
ὁμοῦ ταῖς σωματικαῖς ἐξυπηρετεῖν ἡδοναῖς, καὶ τὸν
πνευματικὸν μετιέναι γάμον. Οὐδὲ γὰρ διὰ τῶν
ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων δυνατὸν ἐστὶν ἐκατέρου τῶν
σκοπῶν λαβέσθαι· τοῦ μὲν γὰρ ἐγκράτεια, καὶ σώ-
ματος νέκρωσις, καὶ τῶν κατὰ σάρκα πάντων ὑπερ-
οψία πρόξενον γίνονται· τῆς δὲ σωματικῆς συναφείας
πάντα τὰ ἐναντία. Οὐκοῦν ὡσπερ δύο κυρίων ἐν αἰρέ- D
σει προκειμένων, ἐπεὶ κατὰ ταῦτὸν οὐκ ἐστὶν ἀμ-
φοτέρων γενέσθαι ὑπήκοον (οὐδεὶς γὰρ δύναται δυοῖ
κυρίοις δουλεύειν), τὸν ὠφελιμώτερον ὁ εὖ φρονῶν
ἐπιλέξεται· οὕτως ἡμῖν καὶ δύο προκειμένων γάμων,
ἐπεὶ οὐκ ἐστὶν ἐν ἀμφοτέροις εἶναι (ὁ γὰρ ἄγαμος
μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ
τοῦ κόσμου), σωφρονούντων ἂν φημι μὴ διαμαρτεῖν
τῆς ἐκλογῆς τοῦ συμφέροντος· ἀλλὰ μήτε τὴν ἐπὶ
τοῦτον ἄγουσαν ὁδὸν ἀγνοῆσαι, ἣν οὐκ ἐστὶν ἄλλως ἢ
διὰ τινος ἀναλογίας μαθεῖν. Ἄς γὰρ ἐν τῷ σωματικῷ
γάμῳ ὁ μὴ ἀποθλητέος γενέσθαι σπουδάζων, καὶ

¹¹ II Cor. iv, 16.

B

CAPUT XX.

*Fieri non potest, ut corporis voluptatibus simul
quis serviat, et temperantiam, quæ Deo grata sit,
assequatur.*

Quemadmodum non possumus manuum munere
actioneque duas simul artes exercere, veluti et
agriculturæ et navigationi simul operam dare,
ferrariamque simul et lignariam facere, sed si
quis uni recte sese daturus est, alteram deserat
necesse est: ita cum binæ nobis propositæ sint
nuptiæ, quarum unæ carnis opere conficiuntur,
alteræ vero in spiritu consistunt, studium, quod
in unis ponitur, ab alteris nos necessario separ-
rat. Neque enim oculus satis est, qui res duas
simul videat, nisi separatim ac per se in earum
rerum alteram, quæ cerni possunt, se conjiciat:
neque lingua diversarum vocum sonis simul ser-
viet, ut Hebræas et Græcas voces eodem tem-
pore simul exprimat: nec aurium item sensus
et rerum explicationem, et verborum, quæ ad
docendum apposita sunt, orationem una perci-
piet. Dissimilis enim sermo est, qui si separa-
tim auditur, sententiam auditori imprimit: si
vero confuse exprimitur, aurium sensum per-
turbat, atque iis, quæ significantur, confuse pro-
latis, quædam non distincta confusio mentem
occupabit. Pari ratione appetitio nostra naturam
non habet, ut corporeis simul voluptatibus ser-
viet et spirituales nuptias ambiat. Neque enim
similibus studiis utriusque rei propositum asse-
qui licet: unius enim ratione et continentia, et
corporis affectuum interitus, et eorum omnium,
quæ e carne existunt, despicientia nobis concil-
iantur: e corporea autem coitione omnia his
contraria apparent. Veluti igitur cum de duobus
dominis ad deliberandum propositum est, quo-
niam fieri non potest, ut utriusque imperio quis
simul pareat: nemo enim potest duobus dominis
servire: is, qui recte sapit, utiliorem ex his do-
minum deliget: ita si binæ propositæ sunt nu-
ptiæ, quia in utrisque esse non licet: cælebs enim,
quæ divina sunt, curat, qui vero nuptiis junctus

est, in rebus mundanis studium ponit : temperantium hominum est, non aberrare in eo deligendo, quod utile est, neque viam ignorare quæ ad bonum ducit : quam quidem viam nemo aliter, nisi aliquo ejusmodi exemplo cognoscere potest. Ut enim qui in corporeis nuptiis cupit non vilis, et abjectus esse, cum appetat optimum corporis habitum, decorum ornatum, divitiarum copias, et omnem aut ex vita, aut ex genere turpitudinem vitet, magnamque in hoc curam ponat : hoc enim pacto id assequitur, quod maxime vult : ita qui spirituale matrimonium contrahere cupit, primum quidem mentis renovatione juvenem se et ab omni senectute remotum, deinde divitem se ostendet, et copiosum earum rerum, quibus abundare maxime beatum est, non his terrenis opibus extolli, sed cœlestibus thesauris ornari. Generis vero nobilitatem non ex fortuna quadam, quæ casu advenit, qualis plerisque vel pessimis hominibus contingit, ille se habere contendet, sed eam, quæ et labore et studio ex suis recte factis comparatur, quam ii soli ostentant, qui sunt lucis et Dei filii, et a solis ortu nobiles ob splendidas suas res gestas vocantur. Fortitudinem autem atque optimum corporis habitum, neque corpus exercendo, neque carnem saginando efficiet : sed contra potius vim spiritus imbecillitate corporis perficiet. Quæ vero harum nuptiarum sponsalia munera adhibentur, non ea sunt quæ his fallacibus hominibus sunt pecuniis elaborata, sed quæ ex animi divitiis dono data sunt. Si munerum horum nomina audire cupis, audi Paulum optimum nuptiarum instructorem de quibusdam, qui divites in omnibus facti sunt, in quibus cum alia multa et magna dicat, illud etiam, « In castitate, » addit. Rursusque quæcunque alibi in spiritualibus fructibus numerantur, omnia harum nuptiarum dona sunt. Ac si quis Salomoni fidem adhibiturus est, ut et contubernalem sibi et vitæ sociam veram sapientiam adjungat, de qua is ait : « Dilige eam, et custodiet te, honora eam ut ¹² complectatur te, » hic pro hujus cupiditatis dignitate stola pura ornatur, cum iis, qui nuptiis his gaudent diem festum agendo, ut ne foras ejiciatur : qui enim festi diei celebritatis participem se esse dignum putat, nuptialem vestem non induit. Perspicuum vero est, et in viris et in feminis communem ad hujusmodi nuptiarum studium esse rationem : quia ut est apud Apostolum ¹³ : « Non est masculus, neque femina, sed omnes et in omnibus Christus, » merito qui sapientiæ amore ducitur, hic in omni cupiditate propositum sibi divinum scopum habet, qui vera sapientia est, atque animus is qui cum incorrupto sponso sese jungit, veræ sapientiæ, quæ Deus est, amore tenetur. Quid sit autem spirituale matrimonium, quove purus cœlestisque amor spectet, ex iis sane quæ commemoravimus, satis est a nobis demonstratum.

CAPUT XXI.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΑ'.

Qui accuratam hanc vivendi rationem tenere instituit, ab omni corporis voluptatum genere se abdicare debet.

Quoniam sane manifesto compertum est, non

¹² Prov. iv, 6. ¹³ Coloss. iii, 11.

Α τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας, καὶ τοῦ πρόποντος καλλοπισμοῦ, καὶ πλοῦτος περιουσίας, καὶ τοῦ μηδὲν, μὴ ἐκ τοῦ βίου, μήτε ἐκ τοῦ γένους ἐπάγεσθαι τι οὐκ εὐδα, πολλὴν ποιῆσεται πρόνοιαν (οὕτω γὰρ ἂν τύχη μάλιστα τῶν κατὰ γνώμην)· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τὸν πνευματικὸν γάμον ἑαυτῷ μετιῶν, πρῶτον μὲν νέον ἑαυτὸν καὶ πάσης παλαιότητος κεχωρισμένον τῇ ἀνακαινίσαι τὴν νοδὸς ἐπιδείξει· εἶτα πλοῦσιον γένος, ὃ τὸ πλοῦτεῖ ἐστὶ περισπούδαστον· οὐ τοῖς ἀπὸ γῆς σεμνυνόμενοι χρήμασιν, ἀλλὰ τοῖς οὐρανίοις θεσσυροῖς κομῶντα. Γένους δὲ σεμνότητα, οὐ κατὰ τὴν αὐτόματον συντυχίαν, πολλοῖς καὶ τῶν φαύλων προσοῦσαν, κάκεινος ἔχειν φιλοτιμῆσεται, ἀλλὰ τὴν πόνη καὶ σπουδῆ εὐοικελίαν κατορθωμάτων προσγινομένην, ἣν μόνοι εἰχοῦσιν οἱ τοῦ φωτὸς υἱοὶ, καὶ τέκνα Θεοῦ, καὶ τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εὐγενεῖς διὰ τῶν ἔργων τῶν φαινομένων χρηματίζοντες· ἰσχυρὸν δὲ καὶ εὐεξίαν, ὡς σῶμα ἀσκῶν, οὐδὲ καταπιπίνων τὴν σάρκα κηποιῆσεται, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον, ἐν τῇ τοῦ σώματος ἀσθενείᾳ τελειῶν τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν. Οὐκ δὲ καὶ τὰ ἔθνα τοῦ γάμου τοῦτου οὐκ ἀπὸ φθορῆς χρημάτων πεποιημένα, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἰδίου πλοῦτος τῆς ψυχῆς δωροφοροῦμενα. Βούλει μαθεῖν τὰ τῶν ἁγίων ὀνόματα; ἀκουσον Παύλου τοῦ καλοῦ ὑμφοροῦτος, ἐν τῷ πλοῦτος οἱ ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ καὶ μεγάλα εἰπῶν, « Καὶ ἐν ἀγότητι » φησὶν. Καὶ πάλιν ὅσα ἐτέρωθεν ἐν τοῖς πνεύματος καρποῖς ἀπαριθμεῖται, πάντα τοῦ γάμου τοῦτου δῶρά ἐστι· καὶ εἰ τις μέλλει πείθεσθαι τῷ Σολομῶντι, καὶ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν σύνοικόν τε καὶ βίον κοινωνῶν ἑαυτῷ λαμβάνειν (περὶ τῆς φησὶν, ὅτι « Ἐράσθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε· τίμησον αὐτήν, ἵνα σε περιλάβῃ »)· ἐπαξίως τῆς ἐπιθυμίας ταύτης παρασκευάζεται ἐν καθαρᾷ τῇ στολῇ τοῖς ἐν τῷ γάμῳ συνευφραίνομένοις συνορτάζειν· ἵνα μὴ ἀπόδειξις γένηται, τῆς μὲν ἑορτῆς συμμετασχέειν ἀξίῳ, τὸ δὲ ἔνδυμα τοῦ γάμου μὴ περικεῖμενος. Ἀἴθλον δὲ ὅσα κοινὸς ὁ λόγος ἐστίν, ἐπὶ τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὁμοίως, εἰς τὴν περὶ τῶν τοιοῦτων γάμων σπουδῆ· ἐπειδὴ γὰρ, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Οὐκ ἔτι ἔρσεν καὶ θῆλυ· πάντα δὲ καὶ ἐν πᾶσι Χριστός· » εἰκότως ὁ τῆς σοφίας ἑραστῆς τὸν ἔνθεον ἔχει τῆς ἐπιθυμίας σκοπὸν, ὃς ἐστὶν ἡ ἀληθῆς σοφία· καὶ ἡ τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ προσκολληθεῖσα ψυχὴ, τῆς ἀληθινῆς σοφίας ἔχει τὸν ἔρωτα, ἥτις ἐστὶν ὁ Θεός. Ἀλλὰ τί μὲν ὁ πνευματικὸς γάμος ἐστὶ, καὶ πρὸς τίνα βλέπει σκοπὸν ὁ καθαρὸς τε καὶ οὐράνιος ἔρως, μετρίως ἡμῖν ἐκ τῶν εἰρημένων ἀνακεκάλυπται.

Ἐπισημῶς τὸν ἀκριβῶς ἔζη προσλόμνον, πρὸς αὐτὸ εἶδος σωματικῆς ἡδονῆς ἀλλοτριῶς ἔχειν.

Ἐπειδὴ δὲ τῇ καθαρότητι τοῦ Θεοῦ προσεγγίσει,

μη αὐτόν τινα πρότερον τοιοῦτον γενόμενον, ἀδύνατον καταφάνη· ἀναγκαῖον ἂν εἴη μεγάλη τινὶ καὶ ἰσχυρῷ διατειχίσματι πρὸς τὰς ἡδονὰς ἑαυτὸν διαστήσαι· ὡς ἂν μηδαμῷ τῷ προσεγγισμῷ τοῦτω τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας ἐπιμολοῦντο. Τεῖχος δὲ ἐστὶν ἀσφαλὲς, ἡ τελεία πρὸς πᾶν τὸ ἐμπαθῶς ἐπιτελούμενον ἄλλοτριωσις. Μία γὰρ οὕσα τῷ γένει ἡ ἡδονή, καθὼς ἀκούειν ἔστι τῶν σοφῶν, ὡσπερ τι ὕδωρ ἐκ μιᾶς πηγῆς εἰς διαφόρους ὄχετους μεριζόμενον, δι' ἐκάστου τῶν αἰσθητηρίων τοῖς φιληθόνους ἐγκαταμίγνυται. Οὐκοῦν ὁ διὰ μιᾶς τινος τῶν αἰσθήσεων τῆς ἐγγυνομένης αὐτῷ ἡδονῆς ἠτηθηεις, ἐκεῖθεν ἐτρώθη τὴν καρδίαν· καθὼς διδάσκει ἡ τοῦ Θεοῦ φωνή, ὅτι τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἐπιθυμίαν ὁ πληρώσας, ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν βλάβην ἐδέξατο. Οἶμαι δὲ ἀπὸ μέρους ἐνταῦθα περὶ παντὸς αἰσθητηρίου προσειρηχέναι τὸν Κύριον· ὥστε ἀκολουθοῦντας ἡμᾶς τῷ εἰρημένῳ, καλῶς ἂν προσθεῖναι, ὅτι ὁ ἀκούσας πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, καὶ ὁ ἀψάμενος, καὶ ὁ πᾶσαν τὴν ἐν ἡμῖν δύναμιν εἰς ὑπηρεσίαν ἡδονῆς κατασπᾶσαι, τῇ καρδίᾳ ἐξήμαρτεν. Ἴνα οὖν μὴ τοῦτο γένηται, κανόνι χρηστῶν τοῦτω πρὸς τὸν ἴδιον βίον τῷ σώφρονι, τῷ μήποτε προσθέσθαι τι κατὰ ψυχήν, ᾧ δέλεαρ τι ἡδονῆς καταμέμικται· πρὸ γε πάντων τὴν ἐπὶ τῆς γεύσεως ἡδονὴν διαφερόντως φυλάσσειν, διότι προσεχεστέρα πῶς αὕτη δοκεῖ εἶναι, καὶ οἰνεὶ μήτηρ τῆς ἀπηγορευμένης· αἱ γὰρ κατὰ βρῶσιν καὶ πόσιν ἡδοναί, πλεονάζουσαι τῶν ἐδωδόμενων τὴν ἀμετρίαν, ἀνάγκην ἐμποιοῦσι τῷ σώματι τῆς τῶν ἀβουλήτων κακῶν πλησμονῆς, ὡς τὰ πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐντικτούσης τὰ τοιαῦτα πάθη. Ὡς ἂν οὖν μάλιστα γαληνιαῖον ἡμῖν διαμένοι τὸ σῶμα, μηδενὶ τῶν ἐκ τοῦ κόρου παθημάτων ἐπιθολούμενον, προνοηθέν τῆς ἐγκρατεστέρας διαγωγῆς, μέτρον μὲν καὶ ὄρον τῆς ἀπολαύσεως οὐ τὴν ἡδονὴν, ἀλλὰ τὴν ἐφ' ἐκάστῳ χρεῖαν ὀρίζειν. Εἰ δὲ τῇ χρεῖᾳ καὶ τὸ ἦθος πολλάκις συγκαταμέμικται (πάντα γὰρ οἶδεν ἐφηδύνειν ἡ ἔνδεια, τῷ σφοδρῷ τῆς ὀρέξεως τὸ τῇ χρεῖᾳ παρνευθεὲν ἅπαν καταγλυκαίνουσα), οὐκ ἀπωστέον τὴν χρεῖαν διὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἀπάλαυσιν· οὔτε μὴν κατὰ προηγούμενον μεταδιωκτέον τὴν ἡδονὴν· ἀλλ' ἐκ πάντων ἐκλεγομένους τὸ χρήσιμον, ὑπερορᾶν προσήκει τοῦ τὰς αἰσθήσεις εὐφραίνοντας.

oblectationem quæ consequitur, necessitatem rejicere, neque voluptatem principaliter persequi, sed ex omnibus id quod utile est deligendo, quæ sensus

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ πέρα τοῦ δέοντος ἀσκειῖν τὴν ἐγκράτειαν.

Ὅρωμεν δὲ καὶ τοὺς γεωργοὺς ἀναμεμιγμένον τῷ εἴτῳ τὸ ἀχυρον τεχνικῶς διακρίνοντας· ὡς ἂν ἐκάτερον ἐκ τῶν εἰς προσήκουσαν χρεῖαν παραληφθεῖν, τὸ μὲν εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, τὸ δὲ εἰς καυσίν τεμα καὶ εἰς τὴν τῶν ἀλόγων τροφήν. Οὐκοῦν καὶ ὁ τῆς σωφροσύνης ἐργάτης διακρίνων τῆς ἡδονῆς τὴν χρεῖαν, ὡσπερ ἀχύρου τὸν αἶτον, τὴν μὲν ἀπορρίψει οἷς ἀλογωτέροις, ὧν τὸ τέλος εἰς καυσίν, ὡς φησιν Ἀπόστολος· τῆς ἡδονῆς αὐτῆς κατὰ τὸ ἐνδέον εὐ-

12 Hebr. vi, 8.

A posse quempiam ad Dei puritatem accedere, nisi talis ipse prius factus est, illud certe necessarium est, ut se magno aliquo firmoque interjecto muro, a voluptatibus removeat : ut nullo quidem pacto hac appropinquatione cordis inquinetur mundities : murus vero firmissimus est quædam ab affectuum imperio abalienatio. Cum enim voluptas, ut a sapientibus intelligi licet, genere aqua sit, veluti aqua aliqua, quæ ab uno fonte manans in varios rivulos partitur : sic illa per singulas sensuum vias sese in voluptatum amatores infundit. Igitur qui ex uno aliquo ejus voluptatis sensu, quæ sibi inhæret, victus est, ex ea parte, ut voce Dei moneatur, plagam in corde accepit, quoniam qui oculorum sensu cupiditatem explevit, corde is peccati labem concepit. Quod vero de parte illic est a Domino prædictum, id de universis sensibus intelligi arbitror, quasique nos illud, quod dictum est imitando, recte hæc addamus : Qui ad concupiscendum audivit, qui tetigit, qui denique omnem, quæ in nobis est, facultatem ad aliquem voluptatis usum dissolvit, is corde peccavit. Quare ut ne hoc eveniat, regula est hæc adhibenda ad vitæ temperantiam accommodata, ut animum ne ad aliquid unquam quis adjungat, in quo aliqua permista est voluptatis cupiditas, atque imprimis voluptatem eam maxime caveat, quæ gustatu percipitur, quoniam antiquior quodam modo quasique vitii mater videtur. Quæ enim e cibo atque potione existunt voluptates, cum modum plus justo excedant, gravium malorum necessitatem corpori imponunt, quoniam immoderata cibi satietas multos admodum hujusmodi morbos mortalibus parit. Ergo, ut nulla potissimum horum malorum turba corpus perturbatum in nobis tranquillum maneat, continentior vitæ disciplina quædam est diligenter procuranda adhibendaque, ut non voluptatem, sed necessarium in singulis usum delectationis modum et terminum constituamus. Quamvis autem cum necessitate jucunditas sæpe commista sit : quoniam solet indigentia cuncta condire, quæ vehementi cibi appetitione id quod ad necessarium usum inventum est, suavitate condit : non tamen oportet propter

D

CAPUT XXII.

Continentiam exercere non debemus plus quam oportet.

Videmus autem quemadmodum et agricolæ paleas frumento commistas artificiose secernant, ita ut ex his utrumque ad usum suum, hoc quidem ad hominum vitam, illas vero et ad combustionem et ad bestiarum pastum assumant. Igitur et qui temperantiam colit, a voluptate necessitatem, quasi a paleis frumentum sejungit, ut voluptatem quidem bardis objiciat, quorum consuminatio est, ut ait Apostolus, in combustionem¹² ; necessitatem vero

rerum suavium, quatenus oportet, ipse sumet : sed quoniam plerique in alterum immoderationis genus delapsi inciderunt, studiumque in eo, quod sibi propositum habent, ipsi adhibentes, ex nimia quadam diligentia in res contrarias venerunt, atque alio quidem modo a rebus cœlestibus ac divinis animum removentes, in occupationes et curas humiles ceciderunt, cum ita ad harum rerum, quæ corporeæ sunt, observationes mentem adjecerint, ut neque cœlestia illis, neque divina liberum sit animo contemplari, sed ad hoc inclinati sint ut carnem exagitent atque affligant : præelare certe ægeretur hujus etiam rei curam adhibere, atque hanc utramque immoderationem æqualiter refugere, ut neque corporis obesitate mentem quasi ægeribus circumsepant, neque rursus inductis imbecillitatibus tenuem illam et humilem efficiant, et ad corporis labores prorsus inutilem, meminerintque illud præceptum sapientis viri, qui prohibet, ut ne quis ad dexteram, neque ad sinistram declinet. Audivi equidem medicum quempiam artis suæ præcepta disserentem dicere, corpus nostrum quatuor non ejusdem generis elementis, sed diverse inter se affectis concretum esse, calidumque frigidum misceri ac temperari, humidæque naturæ temperationem quamdam ex arida siccaque præter opinionem fieri, mediaque quadam rerum, quæ conveniunt, cognitione adhibita cum contrariis coherere. Atque subtili hujusmodi arte ille, qui in hoc indagandæ naturæ studio versatur, rationem demonstrat, atque singula hæc ab oppositis naturaliter, quasi medio interjecto, disjuncta, quadam qualitatibus propin quarum affinitate cum contrariis convenire. Cum enim frigus et calor æqualiter cum humore siccitateque coherereant, rursusque humor et ariditas æquali caloris et frigoris temperatione componentur : hæc qualitatibus eadem æqualitas, quæ in contrariis apparet, rerum inter se contrariarum convenientiam per se gignit. Sed quid ad me singula diligenter explicare attinet, et quomodo hæc ob naturæ repugnantiam invicem disjungantur, et rursus ob qualitatibus cognitionem mutuo temperata conjungantur? Verum eam ob causam nos de iis, quæ diximus, mentionem fecimus, quoniam, qui his rebus animadversis corporis naturam commentatus est, hic monuit æqualem eam qualitatibus potentiam omni ratione curari oportere, quia in hoc sita est bona valetudo, ut nihil eorum, quæ in nobis insunt, ab aliis superetur. Igitur nos hujusmodi corporis constitutionem, si quid verum earum rerum commemoratio habet, ad valetudinem perpetuo tuendam curare debemus, ut ad nullam partem eorum, ex quibus compacti sumus, neque nimium neque parum ex inæquali victus ratione addamus. Ut enim vehiculi rector si forte equulos non consentientes concordisque regit, neque celebrem verberibus incitat, neque tardum habenis reprimat, neque rursus perversum, effrenatum et indomitum suis illum incitationibus in ordinis pertur-

A χαριστῶν μεταλήφεται. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἐπὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς ἀμετρίας κατολισθήσαντες, διὰ τῆς ὑπερβαλλοῦσας ἀκριβείας, ἔλαθον ὑπεραντία σπουδάζοντες τῷ ἰδίῳ σκοπῷ, καὶ ἄλλω τρόπῳ τῶν ὑψηλῶν τε καὶ χαλιωτέρων τὴν ψυχὴν ἀποστήσαντες, εἰς ταπεινὰς φροντίδας καὶ ἀσχολίας καθήγαγον, πρὸς τὰ σωματικὰ παρατηρήματα τὴν διάνοιαν αὐτῶν κλίναντες ὡς μηκέτι αὐτοῖς ἐν ἐλευθερίᾳ μετεωροσκοπεῖν τὸν νοῦν, καὶ τὰ ἀνω βλέπειν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πῶσι καὶ συντριβόμενον τῆς σαρκὸς ἐπικλίνεσθαι· καλῶς ἂν ἔχοι καὶ τούτου ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὰς ἐξ ἑκατέρων ἐπιμετρίας ἐπίσης παραφυλάττεσθαι, μήτε διὰ πολυσαρκίας καταχωννύοντας τὸν νοῦν, μὴδ' αὖ πάλιν ταῖς ἐπεισάκτοις ἀσθενείαις ἐξίτηλον αὐτὸν καὶ ταπεινὸν ποιεῖν, καὶ περὶ τοὺς σωματικῶν βόνους ἡσυχολημένον· μεμνήσθαι δὲ τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος, τοῦ ἐπίσης ἀπειρηκτότος τὴν τε ἐπὶ τὴν δεξιὰ καὶ τὰ ἐναντία παρατροπήν. Ἦκουσα δὲ τῆς λατρικῆς τὰ ἐκ τῆς τέχνης διεξιόντος, ὅτι ἐκ τεσσάρων ἡμῖν οὐχ ὁμοειδῶν στοιχείων, ἀλλ' ἐναντίως κειμένων, τὸ σῶμα συνέστηκε· θερμὸν τε καὶ ψυχρὸν συγκεκράσθαι· καὶ ὑγροῦ πρὸς ξηρὸν εἶναι τὴν μίξιν παράλογον, τῇ διὰ μέσου τῶν συζυγιῶν οἰκειότητι πρὸς τὰ ἐναντία συναπτομένων. Καὶ τινι λεπτοῦρῳ τοιαύτη τὸν λόγον φυσιολογῶν ἀπεδείκνυε, φάσαν ἐκάστου τούτων ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸ ἀντικείμενον ἀφεστῶς τῇ φύσει διὰ τῆς συγγενείας τῶν παρακειμένων ποιότητων τοῖς ἐναντίοις συνάπτεσθαι. Τοῦ γὰρ ψυχροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ κατὰ τὸ ἴσον ὑγροῦ καὶ ξηροῦ ἐγγινομένων, καὶ τὸ ἐμπαιν τοῦ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ ἐν τοῖς θερμοῖς τε καὶ ψυχροῖς ὁμοίως συνισταμένων· ἢ τῶν ποιότητων ταυτότης ἐπίσης τοῖς ἐναντίοις ἐμφαινόμενης, δι' ἑαυτῆς ποιεῖ τῶν ἀντικειμένων τὴν σύνθετον. Ἄλλὰ τί μοι τὰ καθ' ἑκάστην δι' ἀκριβείας ἐξίεναι, ὅπως ταῦτα καὶ τέτμηται ἐπὶ ἀλλήλων τῇ ἐναντιώσει τῆς φύσεως, καὶ πάλιν ἦνωσι τῇ συγγενείᾳ τῶν ποιότητων ἀλλήλοις συνανακρίσθημενα; Πλὴν οὐ χάριν τῶν εἰρημένων ἐμνήσθημεν, ὅτι συνεδούλευεν ὁ τὴν τοῦ σώματος φύσιν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ κατανοήσας προνοεῖν, ὡς οἶόν τε, τῆς ἰσοκρατείας τῶν ποιότητων· ἐν τούτῳ γὰρ εἶναι τὸ ὑγιανεῖν, ἐν τῷ μὴδὲν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ἐν ἡμῖν ἐναστεύεσθαι. Οὐκοῦν ἐπιμελητέον ἡμῖν τῆς τοιαύτης καταστάσεως πρὸς τὴν τῆς ὑγείας διαμονήν, εἰπεῖ τι ἀληθὲς αὐτῶν ὁ λόγος ἔχει, μηδὲν μέρει τῶν ἐξ ὧν συνεστήκαμεν ἢ πλεονασμὸν ἢ ἐλάττωσιν ἐκ τῆς κατὰ τὴν δίκαιαν ἀνωμαλίας ἐπάγοντες· ὡσπερ γὰρ ὁ τοῦ ἄρματος ἐπιστάτης, εἰ μὴ συμφωνούντων ἐπιστατοῦν τῶν πῶλων, οὕτε τὸν ὄξυν ἐπισπέρχει τῆ μάλιστα, οὕτε τὸν βραδὺν κατάγει ταῖς ἡνείαις, οὕτω αὖ πάλιν τὸν ἐνδιάστροφον ἢ δυσήνιον ἀνετον εἴ τι ταῖς οἰκείαις ὁρμαῖς εἰς ἀταξίαν ἐκφέρεσθαι, ἀλλὰ τὸ μὲν εὐθύνει, τὸν δὲ ἀνακόπτει, τοὺς δὲ καθικνεῖται διὰ τῆς μαστίγος, ἕως μίαν τοῖς πᾶσι τὴν πρὸς τὸν δρόμον σύμνοιαν ἐμποιήσῃ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς ὁ τὰς τοῦ σώματος ἡνείας ἐφ' ἑαυτὸν ἔχων, οὕτε πλεονάζοντι τῷ θερμῷ κατὰ τὸν κερδὸν τῆς νεότητος τὰς τῆς πυρώσεως προσθήκας ἐπινοήσει, οὕτε κατεψυγμένῳ διὰ πάθος ἢ χρόνον, τὴν

ψύχοντα καὶ τὰ μαραινόντα πλεονάσει· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ποιότητων ὁμοίως τῆς Γραφῆς ἀκούσεται·

Ἴνα μήτε ὁ τὸ πολὺ πλεονάσῃ, μήτε ὁ τὸ ὀλίγον ἐλαττωθήσῃ· ἀλλὰ τὸ ἐν ἑκατέρῳ ἄμετρον περικόπτων, τῆς τοῦ ἐνδέοντος προσθήκης ἐπιμελήσεται, καὶ ἐπίσης τὴν ἐφ' ἑκάτερα τοῦ σώματος ἀχρηστίαν φυλάσσει· μήτε δι' ὑπερβαλλούσης εὐπαθείας ἀτακτον καὶ δωσθήνιον τὴν σάρκα ἑαυτοῦ ἐπασκήσας, μήτε διὰ τῆς ἀμέτρου κακοπαθείας νοσῶδη καὶ λελυμένῃν καὶ ἄτονον πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ὑπηρεσίαν παρασκευάσας· οὗτος ὁ τελειότατος τῆς ἐγκρατείας σκοπὸς, οὐχὶ πρὸς τὴν τοῦ σώματος βλέπειν κακοπάθειαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ψυχικῶν διακονημάτων εὐκολίαν.

corporis incommoditatem æqualiter in utroque cavebit, ne vel præ abundantia deliciarum ita perturbata sit caro, ut regi non possit, vel præ immoderata afflictatione male affecta, tenuis et ad usus vitæ necessarios infirma efficiatur : hac ratione illud perfectissimum est continentiae propositum, ut non ad corporis afflictationem, sed ad commodas animi functiones spectet.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Ὅτι ὁμοίως ἐναντιοῦται τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν τελείωσιν, ἢ τε πολυσαρκία καὶ ἡ ἄμετρος κακοπάθεια.

Τὰ δὲ καθ' ἕκαστον, ὅπως τε χρῆ βιοτεύειν τὸν ἐν φιλοσοφίᾳ ταύτῃ ζῆν προλόμενον, καὶ τίνα φυλάττεσθαι, καὶ τίσιν ἐπιτηδεύμασιν ἀσκεῖν ἑαυτόν, ἐγκρατείας μέτρα, καὶ διαγωγῆς τρόπον, καὶ πάντα τὸν ἐπιβάλλοντα τῷ τοιοῦτῳ σκοπῷ βίον, ὅτω φίλον δι' ἀκριβείας μαθεῖν, εἰσὶ μὲν καὶ ἐγγραφοὶ διδασκαλῆαι ταῦτα διδάσκουσαι· ἐνεργεστέρα δὲ τῆς ἐκ τῶν λόγων διδασχῆς ἢ διὰ τῶν ἔργων ἐστὶν ὑφήγησις· καὶ οὐδεμία πρόσεστι δυσκολία τῷ προστάγματι, ὡς δεῖν ἡ μακρὰν ὁδοπορίαν, ἢ ναυτιλίαν πολλὴν ὑποστάντας, ἐπιτυχεῖν τοῦ παιδεύοντος· ἀλλ' ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ἀπὸ τῆς ἐστίας ἡ χάρις· ἐν ταῦθα τὸ τῶν ἀγαθῶν ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τὸ ἀκρότατον τῆς ἀκριβείας ὁ τοιοῦτος βίος προτῶν ἐκκεκάρται· καὶ πολλὴ ἐστὶν ἐξουσία καὶ σιωπῶντων ἐνταῦθα καὶ φθεγγομένων τὴν οὐράνιον ταύτην πολιτείαν διὰ τῶν ἔργων διδάσκεισθαι· ἐπεὶ καὶ πᾶς λόγος δίχα τῶν ἔργων θεωρούμενος, ἂν ὅτι μάλιστα κεκαλλωπισμένος τύχη, εἰκόνι ἔοικεν ἀψύχῳ, ἐν βαφαῖς καὶ χρώμασιν εὐανθῇ τινα χαρακτῆρα προδεικνυοσῆ· ὁ δὲ ποιῶν καὶ διδάσκων, καθὼς πού φησι τὸ Εὐαγγέλιον, οὗτος ἀληθῶς ζῶν ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ ὠραῖος τῷ κάλλει, καὶ ἐνεργὸς, καὶ κινούμενος. Οὐκοῦν τοῦτῳ προσφοιτητέον ἐστὶ τὸν μέλλοντα κατὰ τὸν ἐροῦντα λόγον τῆς παρθενίας ἀνθῆξεσθαι· καθάπερ γὰρ ὁ φωνῆν ἔθνους τινὸς ἐκμαθεῖν προθυμούμενος, οὐκ ἐστὶν αὐτάρκης ἑαυτῷ διδάσκαλος, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἐπισταμένων παιδεύεται, καὶ οὕτω γίνεται τοῖς ἀλλογλώσσοις ὁμόφωνος. Οὕτως οἶμαι καὶ τοῦ βίου τοῦτου μὴ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν προϊόντος τῆς φύσεως, ἀλλ' ἀπεξενωμένου τῇ καινότητι τῆς διαγωγῆς, μὴ ἄλλως τινὰ μαθεῖν τὴν ἀκριβείαν, ἢ παρὰ τοῦ καταρρωθωκότος χειραγωγούμενον· καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα ὅσα κατὰ τὸν βίον ἐπιτηδεύομεν, μᾶλλον κατορθωθείη τῷ μετιόντι, εἰ παρὰ διδασκάλους τις ἐκάστου τῶν σπουδαζομένων ἐκμάθοι τὴν ἐπιστήμην, ἢ εἰ

A bationem efferri sinit, sed hunc dirigit, illum refrenat, et alium flagello impellit, quoad unam omnibus ad currendum conspirationem effecerit : eodem modo mens nostra, quæ corporis habenas in se habet, non ignis additamenta excogitabit ardori, qui adulta ætate vehementior sane est, quam oportet : neque quod aut tempore, aut affectu refrixerit, magis ea accendet, quæ frigida et extincta sunt : atque in reliquis quidem qualitatibus pari ratione id audiet, quod divinis litteris scriptum est : Ne qui multum, abundet ; qui parum, minus habeat : sed quod in utroque immoderatum est, amputans, augere id curabit, in quo deest : et

B

CAPUT XXIII.

Ad animi perfectionem tam impedit corporis obesitas, quam afflictatio immoderata.

Qui vero philosophiæ deditus est, quem vitæ cursus in singulis rebus tenere eum oporteat, et in quibus versari, et quæ cavere, et ad quæ studia animum adjungere, quæve sit continentiae ratio, qui disciplinæ modus, qui denique vitæ cursus omnis, qui ad hoc propositum spectat, cuiuscunque gratum est diligenter cognoscere, præcepta quidem multa litteris consignata sunt, quibus hæc ipsa traduntur : sed minorem vim habet illa præceptorum explicatio, quæ verbis potius, quam factis demonstratur, nullaque rei difficultas inest, ut aut longinquum iter, aut multam navigationem nos subire oporteat, ut præceptorem hujusque disciplinæ magistrum assequamur, sed prope te verbum est, inquit Apostolus¹⁵, et in præsentī gratia. Hoc loco virtutum officina est, in qua hujusmodi vita ad summam quamdam integritatem progressa, sordibus purgata est. Multa etiam hoc loco cum iis qui tacent, tum illis, qui loquuntur, proposita est facultas, ut ex factis ipsis cælesti hoc vitæ instituto erudiantur, quoniam oratio omnis, quæ nullis factis perspicua est, etsi ornata multo perpolita, ad inanimatæ imaginis similitudinem prope accessit, lineamentisque et coloribus quasi florentem aliquam formam præ se feret. Namque qui facit et docet, ut quodam loco est in Evangelio¹⁶, hic vere homo et pulchritudine insignis. Itaque hic ei frequentandus est, qui, ut litteræ loquuntur, virginitatem sit apprehensurus. Ut enim qui alicujus nationis sermonem discere instituit, minime per se satis est, ut a se ipse erudiat, sed ab iis, qui illius sermonis periti sunt instituit, atque hoc pacto brevi ex audiehdi consuetudine progressus, peregrini sermonis particeps efficitur : sic opinor, si hæc vita non naturæ via progreditur, sed novo quodam instituto aberrat, eam perfecte

¹⁵ Rom. x, 8. ¹⁶ Matth. v, 19.

a nemine posse percipi, nisi optimo viro duce A
 atatur: atque alia omnia, quæcunque huic vitæ
 studia proposita sunt, rectius ab eo perficerentur,
 qui illis deditus est, si a doctoribus magistrisque
 scientiam illarum rerum perciperet, quarum studio
 tenetur, quam si per se ad rem aggredieretur.
 Non enim perspicuum est institutum istud, sic ut
 necesse sit iudicium eorum quæ in rem nostram
 futura sunt, nobis permittere: quandoquidem rerum
 ignotarum experientiam tentare periculo non
 caret. Quemadmodum enim medicinam prius inco-
 gnitam ex usu rerum homines invenerunt, quibus-
 damque observationibus ejus præcepta brevi pate-
 fecerunt, ut cum rerum, quarum periculum factum
 est, exemplo esset cognitum quid prodesset, quid-
 ve noceret, id hoc modo in artis rationem reda-
 ctum sit, quodve a majoribus ea de re præceptum
 fuit, id sit postea diligenter observatum, nunc vero
 qui ad hanc artem se contulit, non necesse habet
 suo periculo medicamentorum vim cognoscere,
 num venenum sit, an remedium, sed cognitas res
 cum ab alio discat, ipse medendi munere perfecte
 fungetur: pari ratione de animorum medicina di-
 cendum est. Hæc autem philosophia est, ex qua
 omnis affectionis, quæ animum attingit, curatio-
 nem cognovimus. Non necesse igitur est, con-
 jecturis quibusdam atque commentationibus scien-
 tiam persequi, sed cognitionis ejus facultas multa
 in eo est, qui diuturna multave consuetudine
 adeptus est habitum. Periculosa est enim plerum-
 que vel in omni negotio consiliorum moderatrix
 adolescentia, neque facile quispiam aliquid earum
 rerum quæ studio dignæ sunt, recte ab eo
 factum comperit, a quo non est senectus in con-
 siliis societatem adhibita: quanto enim quod nobis
 propositum est, reliquis studiis gravius majusque
 apparet, tanto diligentius nos periculum cavere
 debemus. Nam adolescentia quidem, quæ non con-
 silio regitur, in reliquis rebus aut facultatibus
 suis damnum importavit, aut aliquo mundanæ
 laudis splendore aut dignitate spoliata est: in hac
 vero cupiditate magna illa quidem ac divina, non
 pecuniæ in periculum veniunt, non gloria mun-
 dana, unius diei spatio deficiens, non aliæ denique
 ullæ res, quæ aliunde nos consequuntur: quas
 quidem res ego sane despicio, exiguamque harum
 tanquam extrinsecus venientium rationem moderati
 ac temperantes homines habent: sed consilii tem-
 meritas ipsum animum commovet: atque hujus
 detrimenti periculum est, non illius sane, quo
 cum quis afficitur, fortasse fieri posse videtur, ut
 illud ipsum resarsciat, sed illud quidem, ut ne se
 ipsum quis perdat, atque animæ suæ damnum im-
 portet. Qui enim patria bona consumpsit, non
 fortasse desperat, quandiu in vita est, quibusdam
 adhibitis cogitationibus, se ad pristinas rursus
 posse pervenire bonorum copias: qui vero a vita
 ipsa cecidit, omnem simul spem abjicit posse se
 ad meliora redire. Itaque, quoniam adolescentes et

ἀφ' ἑαυτοῦ κατεπιχειροίη τοῦ πράγματος· οὐ γὰρ
 ἐναργές ἐστι τὸ ἐπιτηδεύμα τοῦτο, ὥστε κατ' ἀνάγκην
 ἑαυτοῖς ἐπιτρέπειν τῶν λυσitelούντων τὴν κρί-
 σιν· ὅτε δὴ καὶ τὸ κατατολμᾶν τῆς τῶν ἀγνοουμένων
 πείρας οὐκ ἔξω κινδύνου καθίσταται. Καθάπερ δὲ τῆς
 ἱατρικῆς πρότερον ἀγνοουμένην διὰ τῆς πείρας ἐ-
 εὔρον οἱ ἄνθρωποι, παρατηρήμασι τισι κατ' ἄλλοι
 ἐκκαλυφθεῖσαν, ὥστε καὶ τὸ ὠφελοῦν καὶ τὸ βλάπτον
 διὰ τῆς τῶν πεπειραμένων μαρτυρίας ἐπιγνωσθῆναι,
 οὕτως εἰς τὸν τῆς τέχνης λόγον παραληφθῆναι, καὶ
 παράγγελμα πρὸς τὸ μέλλον τὸ παρατηρηθῆναι τῆς
 προλαβοῦσι γίνεσθαι· νῦν δὲ ὁ πρὸς τὴν τέχνην ταύ-
 την ἐσπουδακῶς, οὐκ ἔχει ἀνάγκην τῆ καθ' ἑαυτὴν
 πείρα διαγινώσκειν τῶν φαρμάκων τὴν δύναμιν, εἰς
 δηλητήριον, εἴτε ἀλεξιτήριον τί ἐστιν· ἀλλὰ τὰ ἐγνω-
 σμένα παρ' ἐτέρων μαθῶν, αὐτὸς τὴν τέχνην κατήρ-
 θωσε· τὴν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς τῶν ψυχῶν ἱατρικῆς,
 τῆς φιλοσοφίας λέγω, δι' ἧς παντὸς πάθους τοῦ τῆς ψυ-
 χῆς ἀπτομένου τὴν θεραπείαν μαθάνομεν, οὐκ ἔστι
 ἀνάγκη στοχασμοῖς τισι καὶ ὑπονοήσας μετείναι τὴν
 ἐπιστήμην, ἀλλ' ἐξουσία πολλὴ τῆς μαθήσεως παρὰ
 τοῦ διὰ μακρᾶς τε καὶ πολλῆς τῆς πείρας κτησαμέ-
 νου τὴν ἔξιν. Ἔστι μὲν γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἐπὶ
 παντὸς πράγματος σύμβουλος ἡ νεότης, καὶ οὐκ ἐν
 τισ εὔροι βλάβως κατωρθωμένοι τῶν σπουδῆς ἀξίως,
 ἢ μὴ πολὺα συμπαρελήφθη πρὸς κοινωνίαν τοῦ σέξ-
 ματος· ὅσῳ δὲ μεῖζον τῶν λοιπῶν ἐπιτηδεύματων ἰ-
 προκείμενος τοῖς μειουσίην ἐστὶ σκοπὸς, τοσοῦτον
 καὶ μᾶλλον προνοητέον ἡμῖν τῆς ἀσφαλείας ἐστίν.
 Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν λοιπῶν ἡ νεότης οὐ κατὰ λόγον
 διοικουμένη εἰς χρήματα πάντως τὴν ζημίαν ἤνε-
 κεν, ἢ τινος κοσμικῆς περιφανείας, ἢ καὶ ἀξιώματι
 ἐκπεσεῖν κατηνάγκασεν· ἐπὶ δὲ τῆς μεγάλης τε καὶ
 ὑψηλῆς ταύτης ἐπιθυμίας, οὐ χρήματα τὸ κινδυνεύ-
 μενόν ἐστίν, οὐδὲ δόξα κοσμικῆ καὶ ἐφήμερος, οὐδ'
 ἄλλο τι τῶν ἔξωθεν ἡμῖν παρεπομένων, ὧν καὶ κατὰ
 γνώμην, καὶ ὡς ἐτέρως διοικουμένων ὀλίγος τῆς
 σφρονοῦσιν ὁ λόγος· ἀλλ' αὐτῆς ἀπτεται τῆς ψυχῆς
 ἡ ἀβουλία, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς τοιαύτης ζημίας ἐστίν,
 οὐ τὸ ἄλλο τι ζημιωθῆναι, οὐ τυχόν καὶ θύναται εἰ-
 νεται ἢ ἐπανάληψις, ἀλλὰ τὸ αὐτὸν ἀπολέσθαι· καὶ
 ζημιωθῆναι τὴν ψυχὴν τὴν ἰδίαν. Ὁ μὲν γὰρ τῆς
 πατρῶας καταναλώσας οὐσίαν, οὐκ ἀπελπίζει τυχόν
 ἐπινοήσας τισὶ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν ἐπανέλθειν
 εὐπορίαν, ἕως ἂν ἐν τοῖς ζώσιν ἦ· ὁ δὲ τῆς ζωῆς
 ταύτης ἐκπεσὼν, πᾶσαν ἐλπίδα τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον
 μεταβολῆς συναφῆρηται. Οὐκοῦν ἐπειδὴ νέοι ἐστὶ καὶ
 ἀτελεῖς τὴν διάνοιαν οἱ πολλοὶ τῆς παρθενίας ἀντι-
 λαμβάνονται, τοῦτο πρὸ πάντων αὐτοῖς ἐπιτηδεύτέον
 ἂν εἴη, τὸ ζητῆσαι τῆς ὁδοῦ ταύτης καθηγούμενόν τε
 καὶ διδάσκαλον ἀγαθόν, μὴ που διὰ τὴν ἀγνοίαν τὴν
 οὔσαν ἐν αὐτοῖς, ἀνοδίας τινὰς καὶ πλάνας ἐκυτοῖς
 ἀπὸ τῆς εὐθείας κανοτομησώσιν. Ἀγαθὸν γὰρ εἶναι
 ὑπέρ τὸν ἕνα, φησὶν ὁ Ἐκκλησιαστής· εὐκαταγνώ-
 νιστος δὲ ὁ εἰς τῷ ἔχθρῳ τῷ κατὰ τὰς θείας ἰδέας
 ἐνεδρεούνη· καὶ ἔντως· οὐαὶ τῷ ἐνὶ ὄταν πέσῃ, ὅτι
 οὐκ ἔχει τὸν ἀνορθοῦντα. Ἡδὴ γὰρ τινες ὁρμῆ μὲν
 δεξιᾷ πρὸς τὴν τοῦ σεμνοῦ βίον ἐπιθυμίαν ἐκρήσαντο,
 ὡς δὲ ὁμοῦ τῷ προσέλετο, καὶ τῆς τελειότητος ἐ-
 ρ-

αψάμενοι, ἑτέρῳ πτώματι διὰ τοῦ τύπου ὑπεσκειλί-
σθησαν, διὰ τινος φρενοδραβείας ἑαυτοὺς ἐξαπατή-
σαντες ἐκεῖνο ἠγεσθαι καλὸν, ἐφ' ὅπερ αὐτῶν
ἡ διάνοια ῥέψῃ. Ἐκ τούτων εἰσὶν οἱ παρὰ τῆς
σοφίας ὀνομασθέντες ἀεργοί, οἱ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν
ἀκάνθαις στρώσαντες· οἱ βλάβην ἠγούμενοι τῆς ψυ-
χῆς τὴν περὶ τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν προθυμίαν· οἱ
παραγραφάμενοι τὰς ἀποστολικὰς παραινέσεις, καὶ
μὴ τὸν ἴδιον ἄρτον εὐσχημόνως ἐσθιόντες, ἀλλὰ τῷ
ἄλλοτριῷ προστετηκότες, τέχνην βίου τὴν ἀργίαν
ποιούμενοι· ἐντεῦθεν οἱ ἐνυπνιασταί, οἱ τὰς ἐκ τῶν
δυνειῶν ἀπάτας πιστοτέρας τῶν εὐαγγελικῶν διδα-
γματικῶν ποιούμενοι, καὶ ἀποκαλύψεις τὰς φαντασίας
προσαγορεύοντες (ὑπὸ τούτων εἰσὶν οἱ ἐνδύοντες εἰς
ἄτης οἰκίας)· καὶ πάλιν ἄλλοι οἱ τὸ ἄμικτόν τε καὶ θηριώ-
δες ἀρετὴν νομίζοντες, οὐδὲ τῆς μακροθυμίας τε καὶ
ἁπεινοφοροσύνης τὸν καρπὸν ἐπιστάμενοι. Καὶ τίς
ἐν διεξέθῃ πάντα τὰ τοιαῦτα πτώματα, εἰς ὅσα
κφεύρεται, τῷ μὴ θέλει τοῖς κατὰ θεὸν εὐδοκίμοις
προστίθεσθαι; Ἐκ τούτων γὰρ ἐγνωμεν καὶ τοὺς
τῷ λιμῷ μέχρι θανάτου ἐγκαρτεροῦντας, ὡς τοῦ θεοῦ
ταῖς τοιαύταις εὐαρεστούμενον θυσίαις· καὶ πάλιν
ἄλλους ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸ ἐναντιὸν ἀποστατήσαν-
τας· οἱ μέχρις ὀνόματος τὴν ἀγαμίαν ἐπιτηδεύσαν-
τες, οὐδὲν διαφέρουσι τοῦ κοινῷ βίῳ· οὐ μόνον τῇ
ἀσπρῇ τὰ πρὸς ἡδονὴν χαριζόμενοι, ἀλλὰ γυναιξί-
κατὰ τὸ φανερὸν συνοικοῦντες, καὶ ἀδελφότητα τὴν
τοιαύτην ὑμβλῶσιν ὀνομάζοντες, ὡς δὴ τὴν πρὸς τὸ
εἶρον ὑπόνοιαν ὀνόματι σεμνοτέρῳ περικαλύπτοντες.
Ἐν καὶ σφόδρα τὸ σεμνὸν τοῦτο καὶ καθαρὸν
πιτῆδευμα βλασφημεῖται παρὰ τῶν ἑξωθεν,

quos aliquis fertur, cum ad eos se conferre recusat, qui Deo probati sunt? Cognovimus enim nos ex his
nonnullos, qui famem usque ad obitum patienter tulerunt, quasi his sacrificiis placetur Deus: rursusque
alios, qui quasi e regione oppositi ad contrariam rem se adjunxerunt, nomineque duntaxat calibatum
proficientes, a communi vivendi consuetudine non longe absunt, utpote qui non ventris solam voluptati
indulgeant, sed etiam cum feminis aperte contubernii societatem habeant: hancque cum iis familiarem
vivendi consuetudinem fraternæ cognitionis nomine appellant, nempe honestiori nomine suam occul-
tantes mentem, quæ ad pejora proclivis est. Atque ab his quidem grave hoc admodum purumque virgi-
nitatis studium vituperatur apud gentiles.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Ὅτι χρὴ τὸν τὴν ἀκρίθειαν τοῦ βίου μαθεῖν
βουλόμενον, παρὰ τοῦ κατορθώσαντος διδά-
σασθαι.

Ὁὐκοῦν λυσαιεὼς ἂν εἴη μὴ νομοθετεῖν ἑαυτοῖς
τοὺς νέους τῆν τοῦ βίου τούτου ὁδόν· οὐ γὰρ ἐπιλέ-
οιπε τὴν ζωὴν ἡμῶν τὰ τῶν ἀγαθῶν ὑποδείγματα·
ἀλλὰ καὶ σφόδρα νῦν, εἴπερ ποτὲ, ἡ σεμνότης ἤν-
τησε, καὶ ἐπιχωριάζει τῷ βίῳ ἡμῶν, πρὸς τὸ ἀκρί-
ατον ταῖς κατ' ὀλίγον προσθήκαις ἀκριθωθεῖσα· ἡς
ἔστι μετασχεῖν τὸν τοῖς τοιοῦτοις ἴχνησι περιπα-
τοῦντα, καὶ τῆς ὁσμῆς τοῦ μύρου τούτου κατόπιν
πόμενον, τῆς εὐωδίας τοῦ Χριστοῦ ἀναμπλάσθαι.
Ἐαθάπερ γὰρ μίᾶς ἐξαφθείσης λαμπάδος, εἰς πάντα
τοὺς προσεγγίζοντας λύχνους ἢ τῆς φλογὸς διάδοσις
γίνεται, οὕτε τοῦ πρώτου φωτὸς ἐλαττωμένου, καὶ
οἷς διὰ μεταλήψεως φωτισζομένοις κατὰ τὸ ἴσον
προσγινομένου· οὕτω καὶ ἡ τοῦ βίου τούτου σεμνό-

A mente infirma plerique se ad virginitatis studium
conferunt, illud in primis studiose eis curandum
est, ut optimum hujus vitæ duccm ac magistrum
quærant, ne quando propter rerum ignoracionem,
quæ in illis est, inversas quasdam sibi vias at-
que a recta aberrantes muniant. Boni enim duo
supra unum, inquit Ecclesiastes: facile vero vin-
citur unus ab adversario, qui Dei via cursum te-
net: reque vera « Væ soli, quando cadit, quoniam
non habet, qui eum erigat »¹⁷. Jam enim nonnulli
ad gravis vitæ cupiditatem laudabili impetu ala-
criter usi sunt, et hoc consilio simul perfectionem
assecuti, ex superbia altero lapsu in terram dejecti
sunt, cum ipsi dementia sua decepti, illud puta-
verint honestum, ad quod eorum mens vergeret.

Ex his illi sunt, qui pigri atque inertes homines a
Sapientia vocati sunt: qui suas vias spinis strave-
runt; qui illam ad mandatorum Dei opera propen-
sionem, animæ existimarum detrimentum; qui
apostolorum præcepta traditionesque abrogarunt,
nec suo pane honeste vescuntur, sed ad alienum
intendunt, cum vivendi artem in desidia ignaviaque
ponant: unde somniores sunt, qui somniorum
deceptiones probabiliores faciunt, quam evange-
lica præcepta, revelationesque species rerum in
somnia oblatas putant: ab his existunt qui domos
ingrediuntur: rursusque alii qui immanem et fer-
ram virtutem opinantur, dilectionisque præceptum
ignorant, neque beneficentiam, neque animi mode-
stiaæ fructum cognoscunt. At sane quis omnes hu-
jusmodi casus prolapsionesque percurreret, in-

CAPUT XXIV.

Qui accuratam hanc vitæ rationem assequi vult, a
perfecto viro erudiatur necesse est.

Utile igitur est adolescentes hujus sibi vitæ
modum non præscribere, quoniam nostra hæc ætas
bonorum exemplis abundat: quin etiam si unquam
alias, morum gravitas hoc tempore floret, atque in
vita versatur, paulatim ita aucta ut ad summum
pervenerit. Cujus quidem morum sanctitatis fieri
participem ei contingit, qui in ipsius curriculo
vestigia imprimat: illum autem, qui hujus unguentii
odorem secutus sit, optimo Jesu Christi odore per-
fundi. Ut enim, lampade una accensa, in reliquis
omnes propinquas lucernas flamma derivatur,
neque tamen primus ignis imminuitur, etsi cum
iis æqualiter adjungitur, qui ex illa luminis deri-
vatione elucent: ita hujus vitæ gravitas ab eo qui

¹⁷ Eccle. iv 10.

illam recte peregit, in eos derivatur, qui proximi sunt. Verus est enim is Prophetæ sermo ¹⁶: Qui cum sancto et innocenti homine egregioque versatur, talent unumquemque fieri. Sin autem documenta quæris, quorum præsidio non licet ab optimo exemplo aberrare, facilis hæc est explicatio; nam si hominis vitam perspicis, quæ in medio mortis et vitæ cursu sit, quodque utrinque est ad sapientiæ studium utile deligat, ut neque quod in morte est actionis expers et otiosum in studio exsequendi mandata in se recipiat, neque in vivendi statu pleno gradu incedat, quod a sæcularibus cupiditatibus sit alienus, in quibus carnis vita deprehendatur, in his minus agat quam mortui; ad virtutis autem opera, ex quibus qui sunt spiritu ferventes agnoscuntur, vere animatum et efficacem et valentem se præbeat: hunc sane virum tuæ vitæ amussim intuere: hic tibi divinæ vitæ scopus sit propositus, ut gubernatoribus, quæ semper apparent stellæ: hujus et senectutem et adolescentiam imitare, vel potius hujus in adolescentia senectutem, contraque in decursa ætate illius adolescentiam imitari debes; neque enim ejus animi virtutem cursumque ingravescente jam ætate tempus restinxit, neque hujus adolescentia in iis rebus actiosa fuit, in quibus adolescentia, quia versatur, cognoscitur; sed in utraque illius ætate quædam aliqua proprietatum permutatio, utpote cum ad bonum agendum acta ætate vis et natura in eo juveniliter posset, florescente vero ætate ad pravas actiones minime valeret. Sin autem illius ætatis amores investigas, tu velim tibi proponas summum illum et ferventem divinum sapientiæ amorem, cui ab infantia addictus usque ad senectutem permansit. At si ad hunc minime contueri potes, quales ii qui infirmiore sunt oculorum obtutu ad aspiciendum solem, in sanctorum illorum hominum intuere cœtum, qui ab eo institutus est, atque illos imitare, quæ vitæ splendore illustres singularum ætatum hominibus ad imitandum propositi sunt. Hunc vitæ nostræ scopum proposuit Deus. Multi in his adolescentibus in simplici temperantia consenuerunt, rationeque cum senectutem præriperint, et moribus temporis cursum anteverterint, hi solum sapientiæ amorem cognoverunt: non quod natura dissimiles essent (in omnibus enim caro adversus spiritum concupiscit ¹⁷), sed quoniam recte eum audierunt, qui recte dixit, Vitæ lignum quoddam temperantiam esse iis qui in illius studium incumbunt: hoc ligno, quasi navi aliqua, illi fluctuosum adolescentiæ mare prætervecti, ad portum divinæ voluntatis appulerunt: jamque animo tranquillo sunt, otioso atque ab omnibus fluctibus remoto, hacque felici navigatione illi beatissimi quidem, quoniam cum in optima spe, quasi in tutissimo aliquo portu, anchoris jactis res suas

της ἀπὸ τοῦ κατωρθωκότος αὐτὴν ἐπὶ τοῖς προεργίζοντι διαδίδεται· ἀληθὴς γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος τὸν μετὰ δόλου καὶ ἀθώου καὶ ἐκλεκτοῦ διάγοντα τοιοῦτον γίνεσθαι. Εἰ δὲ ζητεῖς τὰ γνωρίσματα, ἃ ὧν οὐκ ἔστιν ἀμαρτεῖν τοῦ ἀγαθοῦ ὑποδείγματα, εὐκόλος ἡ ὑπογραφή. Ἐάν τις βίον ἀνδρὸς ἐν μέγαν θανάτου καὶ ζωῆς ἐστῶτα τὸ ἐκατέρωθεν χρῆσιν εἰς φιλοσοφίαν αἰρούμενον, οὔτε τὸ ἀπρακτὸν τὸ θανάτου καταδεχόμενον ἐν τῇ περὶ τὰς ἐντολάς κερθμῆ, οὔτε δὴν τῷ ποδὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς βεβηκότα ἐν τὴν τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν ἀλλοτριώσιν, ἐν οἷς μὲν σαρκὸς ζωὴ δοκιμάζεται, τῶν νεκρῶν ἀπρακτικῶν μένοντα, πρὸς δὲ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα, δι' ὧν οἱ τῷ πνεύματι ζῶντες ἐπιγινώσκονται, ἀληθῶς ἐμψύχωνται καὶ ἐνεργὸν καὶ ἰσχύοντα, πρὸς τοῦτον βλέπε τὸ νόνα τοῦ βίου· οὗτος ἔστω σοι σκοπὸς τῆς βίης ζωῆς, καθάπερ τοῖς κυβερνήταις οἱ ἀειφανεῖς τῶν ἀστέρων, μίμησαι τούτου καὶ πολιᾶν, καὶ νεότερα μᾶλλον δὲ μίμησαι αὐτοῦ τὸ ἐν μειρακλίῳ γῆρας, καὶ τὴν ἐν τῷ γῆρα νεότητα· οὔτε γὰρ τὸ βωμάλειον τοῦ τῆς ψυχῆς δραστήριον ἦδη πρὸς γῆρας ἐπιβέσις τῆς ἡλικίας ὁ χρόνος ἡμαύρωσεν, οὔτε ἡ νεότης ἐνεργῆς ἦν ἐν οἷς νεότης ἐνεργῆς γνωρίζεται· ἀλλὰ τις ἦν μίξις θαυμαστῆ τῶν ἐναντιῶν ἐν ἐκατέρῳ ἡλικίᾳ, μᾶλλον ὑπάλλαγῃ τῶν ἰδιωμάτων. Ἐν γὰρ μὲν τῆς δυνάμεως πρὸς τὸ ἀγαθὸν νεαζήσας, ἢ μειρακλίῳ δὲ τῆς νεότητος πρὸς τὸ κακὸν ἀπρακτικῆς. Εἰ δὲ καὶ τοὺς ἔρωτας τῆς ἡλικίας ἐκείνης ἀζητήσεις, μίμησαι τὸ σφοδρὸν καὶ διάπυρον τοῦ βίου τῆς σοφίας ἔρωτος, ὃ ἐκ νηπίας συνηρῆθη, καὶ μέχρι γῆρας διήρκεσεν. Εἰ δὲ ἀδυνατεῖς πρὸς αὐτὸ ὄρῳ, καθάπερ πρὸς τὸν ἥλιον οἱ τοὺς οφθαλμοὺς ἐμπαθέστεροι· σὺ δὲ ἀπόδελφον εἰς τὸν ὑπ' αὐτῷ τεταγμένον τῶν ἀγίων χορὸν, τοὺς πρὸς μίμησιν τῶν καθ' ἡλικίαν γενομένων τῷ βίῳ λάμποντας. Ταῦτα θέθεικε σκοπὸν ὁ θεὸς τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ. Ὅσοι πολλοὶ ταῖς ἡλικίαις νεάζοντες, ἐν τῷ κρῆματι τῆς σωφροσύνης ἐπολιώθησαν, φθάσαντες τῷ λογισμῷ τὸ γῆρας, καὶ τῷ τρόπῳ παρελθόντες τὸν χρόνον οἱ τὸν τῆς σοφίας ἔρωτα μόνον ἐγκώρισαν, οὐκ ἐφύσεως ἑτέρως εἶχον (ἐν ἅπασιν γὰρ ἡ σὰρξ ἐπιμέλει κατὰ τοῦ πνεύματος), ἀλλ' ἐπειδὴ καλῶς ἔκαστος τοῦ εἰπόντος, ὅτι ἡ σωφροσύνη φύλον ἔσται ζωῆς καὶ τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς· ἐπὶ τούτου τοῦ φύλου τῆς ζωῆς κλύδωνα ὡσπερ ἐπὶ σχεδίας τινὸς διαπέσαντες, εἰς τὸν λιμένα τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ κερωμισθησαν. Καὶ νῦν ἐν εὐδία καὶ γαλήνῃ τῆς ψυχῆς ἀκύμαντον ἔχουσι, μακαριστοὶ τῆς εὐλοίας· οἱ δὲ τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἐπὶ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος, ὡσπερ εἰς τινος ἀσφαλὸς ἀγκύρας βεβαιωσάμενοι, πόρρω τῶν κυμάτων τῆς ταραχῆς ἀτρεμοῦντες, καθάπερ περσοὺς τινὰς ἀπὸ ὑψηλῆς προκρυπίας, τὴν τῶν ἡμετέρων λαμπρότητα τοῖς ἐποικίως προέθησαν. Οὐκ ἔχομεν πρὸς τὸ ἀποδελέποντες ἀσφαλῶς τὸν κλύδωνα τῶν πειρασμῶν διαφυγεῖν. Τί μοι πολυπραγμονεῖς τινες τῶν ταῦτα διανοηθέντων ἠττήθησαν, καὶ ἐπὶ τούτου ἀπογινώσκεις ὡς ἀμηχάνου τοῦ πράγματος.

¹⁶ Psal. xvii. 26. ¹⁷ Galat. v. 17.

Πρὸς τὸν κατωρθωκότα βλέπε, καὶ θαρβῶν κατατόλ-
 μησον τῆς ἀγαθῆς ναυτιλίας τῇ ἐπιπονοῖα τοῦ ἀγίου
 Πνεύματος, ὑπὸ κυβερνήτῃ τῷ Χριστῷ ἐν τῷ πηδα-
 λῷ τῆς εὐφροσύνης εὐθυνόμενος. Οὐδὲ γὰρ οἱ κατα-
 βαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, καὶ ποιούντες ἐρ-
 γασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς, τὸ συμβᾶν τινα ναυάγειον
 κώλυμα τῶν ἐλπίδων πεποιήνται· ἀλλὰ τὴν ἀγαθὴν
 ἐλπίδα ἑαυτῶν προβαλλόμενοι, ἐπὶ τὸ πέρασ τοῦ κατ-
 ορθώματος σπεύδουσιν. Ἡ οὐχὶ πάντων ἀτοπώτατον
 ἂν εἴη, τὸ μὲν σφαλῆναι τινα ἐν τῷ ἠκριωμένῳ πο-
 νηρὸν τίθεσθαι, ἔλον δὲ τὸν βίον καταγερῶντας ἐν
 σφάλμασιν ἀμεινον ἡγεῖσθαι βουλευέσθαι; Εἰ γὰρ
 δεῖνόν ἐστιν ἅπασι προσεγγίσει τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ διὰ
 τοῦτο ἀσφαλὲς εἶναι νομίζεις τὸ μὴδὲ ἔγχειρεῖν τῷ
 ὑψηλοτέρῳ σκοπῷ· πόσω χαλεπώτερόν ἐστιν ἐπιτή-
 δευμα βίου τὴν ἀμαρτίαν ποιήσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο
 ἀμέτοχον καθόλου τῆς καθαρωτέρας διαμείναι ζωῆς;
 Πῶς ἀκούης τοῦ ἐσταυρωμένου, ὁ ζῶν, τοῦ ἀποθανόν-
 τος τῇ ἀμαρτίᾳ, ὁ κατ' αὐτὴν ὀργαίνων, τοῦ κε-
 λεύοντος τὴν ἀκολουθήσιν ὀπίσω αὐτοῦ, ὡσπερ τι
 τρόπαιον κατὰ τοῦ Ἀντικειμένου τὸν σταυρὸν ἐπὶ
 τοῦ σώματος φέροντος, ὁ μὴ σταυρούμενος τῷ κό-
 σμῳ, καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς σαρκὸς μὴ δεχόμενος;
 Πῶς πείθῃ τῷ παρακαλοῦντί σε Παύλῳ, παραστή-
 σαι τὸ σῶμά σου θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ
 Θεῷ, ὁ συσχηματιζόμενος τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ μὴ
 μεταμορφούμενος τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός σου, μὴδὲ
 περιπατῶν ἐν τῇ καινότητι τῆς ζωῆς ταύτης, ἀλλ'
 ἐτι τὴν ἀκολουθίαν τῆς τοῦ παλαίου ἀνθρώπου ζωῆς
 περιέπων; Πῶς ἱερατεύεις Θεῷ, καίτοι εἰς αὐτὸ
 τοῦτο χρισθεὶς, εἰς τὸ προσφέρειν δῶρον τῷ Θεῷ,
 δῶρον δὲ οὐκ ἀλλότριον τι πάντως, οὐδὲ ὑποβολι-
 μαῖον ἐκ τῶν ἐξωθέν σοι παρεπομένων, ἀλλὰ τὸ ἀλη-
 θῶς σὸν, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἔσω ἄνθρωπος, τέλειός τε καὶ
 ἄμωμος εἶναι ὀφείλων, κατὰ τὸν περὶ τοῦ ἁμνοῦ νό-
 μον, πάσης κηλίδος τε καὶ λώθης ἀπηλλαγμένον;
 Πῶς σὺν ταῦτα προσοίσεις Θεῷ, ὁ μὴ ἀκούων τοῦ,
 κωλύεσθαι ἱεραῖσθαι τὸν ἄναγγον; Εἰ δὲ καὶ τὸν Θεὸν
 ἐπιφανῆσαι σοι ποθεῖς, τί οὐκ ἀκούεις τοῦ Μωσέως,
 καθαρεύειν ἀπὸ γάμου τῷ λαῷ παραγγέλλοντος, ἵνα
 χωρήσῃσι τοῦ Θεοῦ τὴν ἐμφάνειαν; Εἰ δὲ μικρὰ σοι
 ταῦτα δοκεῖ, τὸ συσταυρωθῆναι Χριστῷ, τὸ παρα-
 στήσαι ἑαυτὸν θυσίαν Θεῷ, τὸ ἱερεῖα γενέσθαι τοῦ
 Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, τὸ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἐπι-
 φανείας ἀξιοθῆναι· τί σοι τούτων ἐπινοήσωμεν ὑψη-
 λότερον, εἴπερ σοι μικρὰ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων δόξεις;
 Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ συσταυρωθῆναι, καὶ συζῆσαι, καὶ
 συνδοξασθῆναι, καὶ συμβασιλεῦσαι προσγίγεται· ἐκ
 δὲ τοῦ ἑαυτὸν παραστήσαι τῷ Θεῷ, ἀπὸ τῆς ἄνθρω-
 πίνης φύσεως καὶ ἀξίας, εἰς τὴν ἀγγελικὴν ἐστι με-
 τατάξασθαι. Οὕτω γὰρ φησι καὶ ὁ Δανιὴλ, ὅτι «Χί-
 λιαί χιλιάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ.» Ὁ δὲ τῆς ἀλη-
 θινῆς ἱερωσύνης λαβόμενος, καὶ τῷ μεγάλῳ ἀρχιε-
 ρεῖ ἑαυτὸν συντάξας, μένει πάντως καὶ αὐτὸς ἱερεὺς
 εἰς τὸν αἰῶνα, οὐκέτι θανάτῳ παραμένει εἰς τὸ δι-
 ηνεκὲς κωλυόμενος. Τοῦ δὲ τὸν Θεὸν εἰπεῖν καταξω-
 ῦθῃαι ἰδεῖν, οὐκ ἄλλος τις ἐστὶν ὁ καρπός, ἢ αὐτὸ

A constituerint, ab omni fluctuum perturbatione longe
 positi secure quiescunt, suæque vitæ lumen se-
 quentibus tanquam aliquas cœlestis splendoris
 flammæ protendunt. Igitur habemus, quo nos cum
 respexerimus, tentationum fluctuationes tuto per-
 transibimus. Quid curiose a me quæris, an ii, qui
 hæc ipsa animadverterunt, aliquando superati sint?
 atque propterea desperas, quasi res hæc difficilis
 sit? Contuere ad eum qui perfectus est, fortique
 ac fidenti animo te optimæ huic navigationi, gu-
 bernatore Christo, Spiritus sancti afflatu, tempe-
 rantiaque navigio vectus committe. Neque enim
 qui mare navigant, mercaturamque mari exercent,
 hi ab instituto spei cursu desistunt, naufragio de-
 territi, quod quispiam fecerit: sed bona sua spe
 ipsi excitati ad perfecti muneris finem festinant.
 B Annon maxime omnium absurdum esset, qui in
 errore incidat in exquisitissima vivendi ratione
 improbum eum putare, qui vero in omni vita in
 vitiis consenescit, opinari eum melius consulere?
 Si enim grave est semel peccatum admittere, pro-
 ptereaque tutissimum esse statuis, sublimius ali-
 quod institutum non aggredi: quanto pejus
 est, si quis vitæ studium in peccato adhibeat,
 eamque ob causam puriorem vitam omnino non
 experiatur? Quomodo qui vivit, crucifixum, qui
 peccato vegetus est, peccato mortuum audiet præ-
 cipientem ut ipsum sequatur, crucem velut hostile
 tropæum corpore ferentem, is qui neque mundo
 crucifixus, neque carnem mortificare dignatus
 est? Quomodo Paulo, qui te his verbis adhorta-
 tur²⁰: «Exhibe corpus tuum hostiam viventem,
 sanctam, Deo placentem, » obtemperas, qui hujus
 sæculi habitum induis; qui neque mentis tuæ re-
 novatione immutatus, neque novam hujus vitæ
 viam ingressus veteris hominis vitæ institutum
 persequeris? Quomodo Dei sacerdotio fungeris,
 qui ad hoc ipsum, ut munus offerres, unctus es?
 Munus sane non omnino alienum, neque suppositum
 ex iis, quæ tibi extrinsecus eveniunt, sed vera
 tuum, quod est homo tuus interior, qui tan-
 quam agnus innocens, et perfectus esse debet, ab
 omnique macula ac sordibus remotus. Quomodo
 hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas
 D prohibenti, ne sacra impurus faciat? Ac si Deum
 tibi apparere expetis, quid causæ est, cur Moysem
 non audias, qui populo edicit, ut a nuptiis purus
 sit, quo Dei aspectum comprehendat? Sin exigua
 hæc tibi videntur, cum Christo simul crucifixum
 esse, se ipsum hostiam Deo exhibere, sacerdotem
 fieri Altissimi, magnoque illo Dei splendore di-
 gnato haberi: quæ altiora nos tibi commentabimur,
 si quæ ex iis consequantur, levia etiam putabis?
 Ex eo enim quod simul crucifigere, una etiam vi-
 vere ac gloria florere et regnare acquiritur; ex
 eo autem, quod seipsum Deo quis exhibuit, ab
 humana natura dignitateque licet in angelicam

²⁰ Rom. xii, 1.

commutari. Ita enim Daniel : « Mille²¹ mille astiterunt ei. » Qui autem est ab eo acceptus, qui verum sacrificium est, summoque sacerdotum principi se ipsum constituit, manet omnino et ipsa sacerdos in æternum, nec a morte in sempiternum permanere prohibetur. Illius vero, qui dignum se Deum videre putavit, non aliquis alius fructus est, quam hoc ipsum, nempe quod Deum videre dignus habitus est. Omnis enim spei summa, omnis cupiditatis perfectio, omnis et beneficentiæ, et promissi divini, et ineffabilium honorum, quæ neque sensu, neque cognitione percipi posse credita sunt, finis hic est atque caput. Hoc Moyses expetivit, hoc multi prophetæ, hoc et reges videre cupierunt : soli vero hi digni putantur, qui corde puri, qui ob hoc ipsum beati sunt et habentur, quoniam ipsi Deum videbunt²² ; ex quibus te unum fieri volumus, qui cum Christo una crucifixus, te purum sacerdotem Deo exhibeas : quive omni puritate sacrificium purum factus castitatis, ipsius præsidio te ad adventum Domini pares, ut te quoque puro corde Deum aspicias, ut promissio nobis facta est a Deo Servatoreque nostro Jesu Christo, cum quo gloria omnipotenti Deo, una cum Spiritu sancto in sempiterna sæcula. Amen.

Α τοῦτο τὸ καταξιωθῆναι τὸν θεὸν ἰδεῖν. Πάσης γὰρ ἐλπίδος ἡ κορυφή, καὶ πάσης ἐπιθυμίας, εὐλογίας θεοῦ, ἐπαγγελίας πάσης, καὶ τῶν ἀρρήτων ἀγαθῶν, τὸν ὑπὲρ ἀλοθῆσθαι τε καὶ γνῶσιν πεπιστευμένων, τὸ πέρασ καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐστίν, ὃ καὶ ὁ Μωσῆς ἰδεῖν ἐπεπόθησεν, καὶ πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν· ἀξιοῦνται δὲ μόνοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ διὰ τοῦτο ὄντως μακάριοι καὶ ὄντες καὶ ὀνομαζόμενοι, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ἴδονται· ὡς ἐκεῖ καὶ σὲ βουλομένη γενέσθαι· συσταυρωθέντα Χριστῷ παραστάντα τῷ θεῷ ἄγνων Ἰσραὴλ, καὶ καθαρὸν θυμὸν γενόμενον, ἐν πάσῃ καθαρότητι διὰ τῆς ἀγγελίας ἐκ τῶν ἐτοιμάσαντα τῇ τοῦ θεοῦ παρουσίᾳ· ἵνα καὶ ἐκ τῆς ἰδῆς τὸν θεὸν ἐν καθαρᾷ τῇ καρδίᾳ, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· Ἀμήν.

²¹ Daniel. vii, 10. ²² Matth. v, 8.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΒΡΑΔΥΝΟΝΤΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ.

EJUSDEM S. GREGORII

ADVERSUS EOS QUI DIFFERUNT BAPTISMUM ORATIO.

Gentiano Hervelo interprete.

Hujus mundi reges, cum leges scripserint, quæ hominum vitæ certam regulam constituunt, eas tradentes magistratibus, per illos eas jubent publicari civibus, ut quæ jussa fuerint, sic servantur inviolata. Dedit autem magnus quoque Deus leges Ecclesiarum ducibus, quas singulis annis certis temporibus proferentes, vobis legimus, et quæ scripta sunt jubemus servare pro viribus. Ecce ergo bonus universorum dispensator, qui annos revocat et temporum gubernat ambitum, diem adduxit salutarem quo solemus vocare hospites ad adoptionem in filios, egenos ad gratiæ participationem, ad peccatorum emundationem eos qui sunt inquinati sordibus peccatorum. Et hæc est vetus illa prædicatio, quæ fuit paulo antequam apparet Servator : « Vox clamantis in deserto : Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus²³. » Quod si

Οἱ τῆς οἰκουμένης ταύτης βασιλεῖς, ἦνίκα ἂν νόμους συγγράψαι τοὺς τῶν ἀνθρώπων βίους καλῶς κανονίζοντας, τοὺς ἀρχουσιν αὐτοὺς ἐγχειρίζοντες, καὶ ἐκείνων κελεύουσι τοὺς ὀπληκούς δημοσιεύεσθαι, ἵνα οὕτως ἀπαράβαστα τὰ προστεταγμένα φυλάττοιστε. Ἔδωκε δὲ ὁ μέγας θεὸς νόμους τοῖς τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγεμόσιν, οὓς καθ' ἕναστος ἐνιαυτὸν ἐν ταῖς καθήκουσι χρόνοις προφέροντες, ὑπαναγινώσκουσι ἑμὴν, καὶ τηρεῖν εἰς δύναμιν τὰ γεγραμμένα κελεύουσιν. Ἰδοὺ τοίνυν ὁ τῶν ὄλων ἀγαθὸς οἰκονόμος, ὁ τοὺς ἐνιαυτούς ἀνακυκλῶν καὶ κυβερνῶν τὴν τῶν χρόνων περιόδον, ἤγαγεν ἡμέραν σωτήριον, καθ' ἣν σύνθητες ἡμῖν καλεῖν εἰς υἰοθεσίαν τοὺς ξένους, εἰς χιρπιτοὺς μετουσίαν τοὺς πενομένους, εἰς κάθαρσιν ἀμαρτιῶν τοὺς ἐβρώπωνμένους τοῖς πλημμελήμασι. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο κήρυγμα, τὸ προλαλεῖν ὄλιγον τοῦ σωτῆρος τὴν ἐπιφάνειαν· « Φωνὴ βοῶντος

²³ Isa. xl, 3; Matth. iii, 3; Marc. i, 3; Joan. i, 23.

ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐ-
θελίαι ποιῆτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Ἐἰ δὲ μήτε Ἰωάν-
νης, μήτε Δαβὶδ ἐγὼ, ἀλλὰ ἡ ταπεινότης τοῦ ὑπ-
ηρέτου μὴ βλαπτέτω τοῦ Δεσποτικοῦ νόμου τὴν δύνα-
μιν. Οὕτε γὰρ τοὺς γραμματέας τῶν νόμων αἰδούμε-
νοι τοῖς διηγορευμένοις πειθόμεθα· ἀλλὰ δεδοικότες
τοῦ Νομοθέτου τὴν ἐξουσίαν, ὑποκύπτομεν τοῖς προσ-
τάγμασιν. Ἦλθε χάρις βασιλικὴ δυσὶ τάγμασι θλι-
δομένοις χαριζομένη τὴν ἀνεσιν· τοῖς δεσμῶταις λύ-
σιν, τοῖς ὀφειλέταις συγχώρησιν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ γὼ
ἡμιφότεροι τοῖς τάγμασιν, τὰ κατὰλληλα ἰατρεῖα
ἔνοιῶ· καὶ μετὰ πολλῆς πεποιθήσεως ὑπισχνούμαι
τὴν ἐκ τῆς ἐπιμελείας βοήθειαν.

Ἴνα δὲ μὴ νομίση τις πολυδάπανον τὴν θεραπείαν,
ζυτὰ προλέγω τὰ φάρμακα οἷς ἐξιώμαι τοὺς κάμνον-
τας. Τοῖς μὲν γὰρ δι' ὕδατος καὶ λουτροῦ ἐγγυώμαι
τὴν ὑγείαν, τῶν δὲ δι' ὀλίγων δακρύων ἐξαλειφῶ τὴν
κόσμον. Ἀπλῆ γὰρ ἡ μεταχειρῆσις, καὶ θεόπεμπτος
ἡ δωρεὰ, καὶ μεγάλη ἀληθῶς ἡ ἐπιτυχία, χωρὶς καύ-
τεως ἢ τομῆς χρονίων ἀπαλλαγῆναι τραυμάτων, ἃ
κακῶς ἐπάθομεν ἐκ τῶν δηγμάτων τοῦ ὄφρατος. Ἐλ-
θετε οὖν, οἱ κεκακωμένοι, πρὸς τὴν ἐκυτῶν ἐπιμέ-
λειαν, καὶ μὴ ῥαθυμῆσθε ὅτε τὸ πρᾶγμα. Νόσος γὰρ
παλαιωθεῖσα καὶ ἐγχρονίσασα, τέχνης θεραπείας γί-
νεται κρείττων. Οἱ πένητες καὶ ἐνδεεῖς, σπεύσατε
πρὸς τὴν διανομὴν τῶν βασιλικῶν χαρισμάτων· τὰ
πρόδοτα, πρὸς τὴν σφραγίδα καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυ-
ροῦ τὸ τῶν κακῶν ἀλεξητήριον. Δότε μοι τὰ ὀνόματα,
ἵνα ἐγὼ μὲν αὐτὰ ταῖς αἰσθηταῖς ἐγχαράξω βίβλους,
καὶ γράψω τῷ μέλανι· Θεὸς δὲ ταῖς ἀφθάρτοις πλα-
ξὶν ἐνοσημήνηται, δακτύλῳ γράφας ἰδίῳ, ὡς ποτε
τοῖς Ἑβραίοις τὸν νόμον.

« Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ
πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ κατασχυνοῦν. Λούσασθε,
ἐφέλεσθε τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν. » Ταῦτα ἐγράφη πρὸ
πολλοῦ· οὐκ ἐπαλαιώθη δὲ τῶν γραμμάτων ἡ δύνα-
μις, ἀλλ' ἀκμάζει καὶ κατ' ἡμέραν ἰσχύει. Ἐξέλθετε
τοῦ δεσμοτηρίου, παρακαλῶ. Μισήσατε τὰ τῆς ἀμαρ-
τίας σκοτεινὰ οἰκητήρια. Φεύγετε τὸν διάβολον, ὡς
πικρὸν δεσμοφύλακα, ἐκ τῆς συμφορᾶς τῶν ἀμαρ-
τωλῶν τρεφόμενον καὶ κερδάλοντα. Ὡς γὰρ Θεὸς
ὑφραίνεται ταῖς δικαιοσύναις ἡμῶν, οὕτως ἐφθδεταί
τοῖς παραπτώμασιν ὁ τῆς ἀμαρτίας αἴτιος. Ἐξω-
σοῦ παραδείσου τυγχάνεις, ὁ κατηχούμενος, κοινω-
τῶν τῆς ἐξουσίας τῷ Ἀδὰμ τῷ προπάτορι. Νῦν δὲ σοὶ
ἰτῆς θύρας ὑπανοιγομένης, εἰσελθε θέν ἐξῆλθες, καὶ
τὴν βραδύνην, μήπου θάνατος παρεμπεισῶν ἀποφρά-
ξῃ τὴν εἰσοδόν. Ἡ κεφαλὴ λοιπὸν λευκαίνεται, τοῦ
ζέου τὸ θέρος ἐγγύς, τάχα ἀκονᾶται κατ' ἡμῶν ἡ
ἰρεπάνη, καὶ δέδοικα, μὴ καθυδόντων ἡμῶν καὶ
νασχολουμένων ταῖς ματαλαῖς ματαιότησιν, ἀθρόον
πιστῆ φοβερός ὁ τέμνων. Ἄλλ' ἐρεῖς ὁ νέος· Οὐδέ-
τω γεγῆρακα. Μὴ τοίνυν ἀπατηθῆσθε· θάνατος γὰρ
τροθεσμαῖαις ἡλικιῶν οὐχ ὀρίζεται, οὐδὲ φοβεῖται τοὺς
ἰν ἀκμῆ, κατὰ δὲ γερόντων μόνον ἔχει τὸ κράτος.
καὶ τοῦτου μάθε τὴν καθημερινὴν πείραν διδάσκα-
λον. Ὅρας γὰρ τὴν κλίην τῆς ἐκφορᾶς, ὅπως ἀνω-

A ego nec sum Joannes, nec David: at servi humi-
litas legi Dominicæ non afferat detrimentum. Neque
enim legum scriptores reveriti, paremus iis quæ
ab ipsis jubentur; sed legislatoris timentes pote-
statem, jussis nos submittimus. Venit gratia regis,
duobus afflictis ordinibus concedens remissionem,
nempe vinculis liberationem, debitoribus debiti re-
missionem. Et ideo ego quoque ambobus ordinibus
convenientem aperio medicinam; et cum magna
fiducia polliceor quod ex diligentia procedet auxi-
lium.

B Ne quis autem existimet, medicinam esse magnæ
impensæ, prædico ipsa medicamenta, quæ sunt
adhibenda laborantibus. Nam illis quidem promitto
sanitatem per aquam et lavacrum, horum autem
per paucas lacrymas deleo morbum. Est enim sim-
plex applicatio, et a Deo missum donum, et ma-
gnus revera eventus, absque ustione et sectione a
diuturnis liberari vulneribus, quæ passi sumus a
morsu serpentis. Venite ergo, qui malis affecti
estis, ad vestram curationem, neque rem negligatis.
Morbus enim diuturnus et inveteratus artem
superat et curationem. Pauperes et egentes, festi-
mate ad distributionem donorum regalium; oves,
ad signaculum et signum crucis, quod malis openi
fert et remedium. Date mihi nomina, ut ego ea
inprimam libris sensilibus, et scribam atramento;
C Deus autem ea signet in tabulis, in quas non cadit
interitus, scribens proprio digito ut olim legem
Hebræis.

« Accedite ad eum et illuminamini, et vultus vestri
minime pudore afficiantur²⁵. Lavamini, auferte pec-
cata vestra²⁶. » Hæc quidem longo tempore ante scri-
pta sunt: scriptorum autem vis minime est anti-
quata, sed viget et in dies invalescit. Exite e car-
cere, vos rogo. Odio habebe tenebrosa vitii habita-
acula. Fugite diabolum, tanquam acerbum eorum
qui sunt in vinculis, custodem, qui ex peccatorum
calamitate nutritur et quæstum facit. Quomodo
enim justitiis nostris lætatur Deus, ita gaudet de-
lictis is, qui est auctor peccati. Es extra paradisi-
um, catechumene, socius exsiliæ Adæ primi nostri
D parentis. Nunc autem ostio tibi aperto ingredi
unde es egressus, et ne tardes, ne si forte mors
inciderit, ea tibi obstruat aditum. Caput jam ca-
nescit: prope est æstas vitæ: in nos forte falx
acuitur, et timeo, ne nobis dormientibus, et in una
spe occupatis, repente accedat messor terribilis.
Sed, dices tu, qui es juvenis: Nondum consenui.
Noli ergo decipi. Non definitur mors certo tempore
ætatis, neque timet eos qui sunt in ipso flore ætatis,
in solos autem senes obtinet dominatum. Hujus
autem accipe magistram quotidianam experientiam.
Vides enim, quo mortui efferuntur, feretrum, quam
inæqualiter, et ut contigit, omnem effert ætatem,

²⁵ Psal. xxxiii, 6. ²⁶ Isa. i, 16.

hodie senem, cras florentem et elegantem adolescentem, paulo post eum cui cœperat apparere lanugo : rursus virum robustum et valentem viribus, et rursus vetulam simul et virginem. Hæc aspicientes nos muniamus, ut non simus metu vacui. Non magno eveniet negotio ut exinaniatur uter spiritus, si os parum fuerit apertum, neque est difficile hominem momento temporis animam emittere.

Video, quando aliquis terræ motus in mundo exortus fuerit, aut fames pestivæ sævierit, aut irruptio facta sit inimicorum, festinare omnes ad baptisterium, ne vacui gratia excedant ab hominibus. Quid vero? Annon alii varii et inopinati casus eandem vim habent quam illa mala? Apoplexiæ, syncopæ, inopinatæ suffocationes, ventorum irruentes procellæ? Nonne videmus, eos qui currunt, cadere, et qui comedunt, plane cessare a nutrimento, et qui dormiunt duci ad mortem somni sororem? Confirma et stabili vitæ instabilitatem et incertitudinem. Noli negotiari, aut cauponari gratiam, ne a dono excidas. Tantum debe, quantum possit condonari, et quod non possit excludere regis benignitatem. Terræ enim principes, quando aliquem acceperint, qui publica supra modum appetierit, et se regia pecunia etiam supra satietatem impleverit, desperant quidem fore ut reddat, acerbe autem puniunt, pœna contenti pro pecunia. Multum temporis dedisti voluptati, da etiam aliquid philosophiæ. Exue veterem hominem tanquam vestem sordidam, quæ est plena probro et dedecore, quæ ex peccatorum conflata est multitudine, et consarcinata ex miserabilibus pannis iniquitatis. Accipe autem indumentum incorruptionis, quod explicatum et extensum tibi Christus porrigit; nec repelle donum, ne injuria afficias eum, qui dedit. In luto diu es volutatus; festina ad meum Jordanem, non Joanne vocante, sed Christo adhortante. Fluvius enim gratiæ fluit ubique, non fontes habens in Palæstina, et vicinum mare influens, sed totum orbem terrarum circumiens, et ingrediens paradysum, fluens ex adverso illorum quatuor, qui illinc effluunt, et in paradysum longe pretiosiora inferens, quam quæ illinc exportantur. Nam illi quidem ferunt aromata, agriculturam et germen terræ; hic autem infert homines a Spiritu generatos. Quocunque traixeris, illuc transfuit; derivatur in totum orbem terræ, et non consumit fluentum in iis in quæ dividitur. Fontem enim divitem habet Christum, et ex illo fluens inundat mundum universum. Hic est dulcis et potabilis, nihil injucundæ salsuginis attrahens. Dulcis enim redditur adventu Spiritus, ut fons Mara tactu ligni ⁹⁶. Is a piis facile potest transmitti, profanis autem per profundus, et nec ab iis quidem potest adiri. Imitare Jesum Nave. Porta Evangelium, sicut ille arcam; dimitte de-

Α μάλως, καὶ ὡς ἔτυχε. πᾶσαν ἠλικίαν ἐξάγει, σήμερον τὸν πρεσβύτερον, αὐριον τὸ ἀνοῦν καὶ χαρῖεν νεώτερον, μετ' ὀλίγον τὸν αὐξανόμενον τοῦ ἰσίου, τὸν ῥωμαλέον, καὶ ἀκμάζοντα, αὐθις τὴν γῆρα ὄμου τὴν κόρην. Ταῦτα ὀρῶντες, τὴν ἀδηλίαν ἀπαλιώμεθα. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐργῶδες, ἵνα ἀσπὸς κενῆ τοῦ πνεύματος, μικρὸν ὑπανοιγέτος τοῦ στόματος, οὐδὲ δύσκολον ἄνθρωπον ἐν ἀκαρεῖ τὴν ψυχὴν πρὸσθῆαι.

Ὅρω ὅταν ποτὲ σεισμός ἐπιγένηται τῷ βίῳ, ἢ λιμός, ἢ πολέμων καταδρομὴ, πάντας ἐπειγμένους ἐπὶ τὸ βαπτιστήριον σπεύδοντας, ἵνα μὴ κενὸς τῷ χάριτος ἐξ ἀνθρώπων ἀπέλθωσιν. Τί οὖν; τὰ εὖ καὶ τὰ πικρὰ πάθη καὶ ἀπροσδόκητα οὐκ ἰσοδυναμοῦσι τοῖς κακοῖς ἐκείνοις; Ἀποπληξία, παρακοπαί, πικρὰ ἀδόκητοι, πνευμάτων ἐνοστάσεις, καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκόλουθα; Οὐ βλέπομεν τοὺς ἐν τῷ τρέχειν πίπτοντας, ἐσθιοντας καὶ τελείως τῆς τροφῆς παυομένους καθυδόντας καὶ λανθανόντως τῷ ἀδελφῷ τοῦ ἰσίου τῷ θανάτῳ προσαγομένους; Ἀσφάλισαι τὸ ἀσάφητον καὶ ἀδηλον τοῦ βίου. Μὴ ἐμπορεύου τὴν χάριν ἵνα μὴ ἐκπέσης τῆς δωρεᾶς. Τοσαῦτα χρεώσθητι ὅσα δυνατόν καὶ συγχωρηθῆναι, ὅσα καὶ τὴν εὐσθραπίαν τοῦ βασιλέως οὐκ ἀποκλείσει. Καὶ γὰρ τῆς γῆς ἄρχοντες ὅταν τινὰ λάθωσιν ὑπεράγειν παθῆσαντα τὰ δημόσια, καὶ τῶν βασιλικῶν χρημάτων ὑπὲρ κόρον κατατροφῆσαντα, τῆς μὲν ἀποδοῦς ἀπογινώσκουσι· κολάζουσι δὲ πικρῶς, ἀντὶ τῶν χρημάτων ταῖς τιμωρίας ἀρκοῦμενοι. Πολλοὺς χρόνους ἐχάρισα τῇ ἡδονῇ· ὁδὸς καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ σχολῆν. Ἄδυσαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ὡς ἱμάτιον βυβαρίν· αἰσχρὸν, τὸ γέμον αἰσχύνης τὸ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτιῶν πολυκόλλητον, τοῖς οἰκτροῖς βακίαις παρεκεκνημένον τῆς ἀνομίας. Δέξαι δὲ τὸ τῆς ἀφθέρειας ἔνδυμα, ὅπερ ὁ Χριστὸς σοι διαπλώσας προτείνει καὶ μὴ ἀπόσῃ τὴν δωρεάν, ἵνα μὴ ὑδρίσης τὸν ἑσπόμενον. Ἐπὶ μακρὸν ἐνεκυλίω τῷ βορβόρῳ· σπύσσον, ἄνθρωπε, ἐπὶ τὸν ἐμὸν Ἰορδάνην, οὐκ ἰωάννην καλοῦντος, ἀλλὰ Χριστοῦ προτρέποντος. Ὁ γὰρ τῷ χάριτος ποταμὸς ρεῖ πανταχοῦ, οὐκ ἐν τῇ Παιστινῇ τὰς πηγὰς ἔχων, καὶ εἰς τὴν γείτονα καλυπόμενος θάλασσαν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κυκλῶν καὶ εἰσβάλλων εἰς τὸν παράδεισον· ἀντιπρόσωπὸν ῥέων τῶν τεσσάρων τῶν ἐκεῖθεν ἀπορρέοντων, καὶ πολὺ τιμιώτερα εἰσάγων εἰς τὸν παράδεισον τῶν ἐκεῖθεν ἐκφερομένων. Οἱ μὲν γὰρ φέρουσιν ἀρώματα γεωργίαν, καὶ βλάστημα γῆς. Ὁ δὲ ἄνθρώπος ἐπιφέρει γεννήματα πνεύματος. Ὅπου δ' ἂν ἐλιψύσῃ ἐκεῖ μεταρρεῖ, πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξφετεύεται, καὶ οὐ δαπανᾷ ἐν τοῖς μερισμομένοις τὸ μέτρον. Πηγὴν γὰρ ἔχει πλουσίαν τὸν Χριστὸν, καὶ ἀπ' ἐκείνου ῥέων, σύμπαντα πελαγίζει τὸν κόσμον. Γλυκὺς οὗτος καὶ πόσιμος, οὐδὲν τῆς ἀγδοῦς εἶπε ἐπισυρόμενος. Ἰδύνηται γὰρ τῇ ἐπιφοιτήσει τῷ πνεύματος ὡς ἡ Μερβὰ πηγὴ τῇ θήξει τοῦ ἐξῆλα διαβατὸς τοῖς εὐσεβέσι, τοῖς δὲ βεβήλοις ἀγγεῖται καὶ ἀπρόσιτος. Μίμησαι τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναεὺ. Β

⁹⁶ Exod. xv, 23.

στασον τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς ἐκεῖνος τὴν κιβωτὸν ἄφες τὴν Ἐρημον, τὴν ἁμαρτίαν· περαιώθητι τὸν Ἰορδάνην· σπεῦσον εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν πολιτείαν, εἰς τὴν γῆν τὴν γόνιμον τῶν εὐφραϊνόντων καρπῶν, τὴν ῥέουσαν, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, μέλι καὶ γάλα· κατάλυσον τὴν Ἰερὴν, τὴν παλαιὰν συνθήκαιαν, μὴ ἀφῆς αὐτῆς ὀχύρωμα· ἐκ θεμελίῶν λύσον τῶν ἁμαρτωλῶν λογισμῶν τὴν μητέρα· ποιήσον τοὺς δολεροῦς Γαβωνίτας οἰκέτας τοῦ Ἰσραὴλ, τουτέστι, δούλους τοὺς πονηροῦς λογισμοῦς τοῦ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον βίου· λιθοβολείσθω ὁ σοφιστὴς καὶ πλεονέκτης Ἀχαρ· ὁ τὴν γλῶσσαν τὴν χρυσοῦν ὑφελόμενος. Οὕτως δὲ ἐστὶν ἐκεῖνος ὁ τῆς τιμῆς ἐντολῆς ἀφανίσας τὴν τήρησιν. Πάντα ἐκεῖνα τύπος ἡμέτερος, πάντα προμηνύματα τῶν νῦν φαινομένων πραγμάτων.

-Απόλυσον λοιπὸν τοῦ βίου σου τὸν γαστριμαργὸν κόρακα· ὅς τῇ περιστερᾷ καιρὸν ἐπιπτῆναί σοι· ἦν πρῶτος Ἰησοῦς τυπικῶς ἐξ οὐρανοῦ κατήγαγε, τὴν ἔδολον, τὴν πραυτάτην, τὴν πολύγονον· ἦτις ἐπειδὴν εὐρὴ ἀνδρα κεκαθαρμένον ὡς πύριον καλῶς ἠσκημένον, εἰσοικίζεται, καὶ ἐπωάζουσα πυροῖ τὴν ψυχὴν, καὶ πολλὰ τίκτει καὶ εὐχαρῆ τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Ταῦτα δὲ εἰσὶν ἀγαθὰ πράξεις, καὶ λόγοι σεμνοί, πίστες, εὐσέβεια, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, ἀγνεία, καθαρότης. Ταῦτα τέκνα τοῦ πνεύματος, κτήματα δὲ ἡμέτερα. Μέχρι πότε μαθητῆς τῶν πρώτων στοιχείων; Ἄνοιξόν σου τὴν ψυχὴν ὡς δέλτον, καὶ συγχώρησον ἡμῖν ἐγχαράξαι μάθημα τέλειον· μὴ ἀεὶ μετὰ τῶν παιδῶν ψελλίζου· μὴ νηπιώδης τὴν φρένα. Ἐρρυθρίω ὑπὲρ σοῦ, ὅτι γηράσας λοιπὸν μετὰ τῶν κατηγουμένων ἐκβάλλῃ, ὡς παιδάριον ἀνονν καὶ οὐκ ἐγέμυθον, μέλλοντος μυστηρίου λαλεῖσθαι. Ἐνώθητι τῷ μυστικῷ λαῷ καὶ μάθε λόγους ἀπορρήτους· θύεξαι μεθ' ἡμῶν ἐκεῖνα, ἃ καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφίμ μετὰ τῶν τελείων Χριστιανῶν ὑμνοῦντα λέγει. Ἐπιθύμησον τροφῆς ἐνδυναμούσης ψυχὴν· γεῦσαι πόματος καρδίαν εὐφραϊνοντος· ἐράσθητι μυστηρίου εἰς νεότητα τοὺς παλαιούς ἀοράτως ἀμείβοντος. Μίμησαι τὸν Αἰθίοπα τὸν εὐνοῦχον τῆς ζούσης ἐπιθυμίας. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐπειδὴ τὸν Φίλιππον προσαχθέντα παρὰ τοῦ Πνεύματος ὀνειδίζον ἐπὶ τοῦ ἔργου εἰσέλαβεν, ὁδοῦ δὲ πάρεργον ἔμαθε μὴ ἀναγινώσκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ γινώσκειν τὸν σοφὸν Ἰσαΐαν· ἐγεύσατο δὲ διὰ τῆς ἐρμηνείας ὡς ἀγαθὸς σκύλαξ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σφαγέντος ἀμνοῦ· σφοδρῶς τοῦ Φιλίππου καθυλάκτεσεν, μέχρις οὗ πρὸς τὴν τελείαν αὐτὸν θῆραν τῆς ἐν χερσὶ προφητείας ὠδήγησεν· αὐτοσχέδιον δὲ τὸ βάπτισμα ζητήσας εἰσέλαβεν, οὔτε καταγωγίαν ἀναμείνας, οὔτε πόλιν ἢ κώμην, ἢ τὸν τόπον ἀγιάσματος ἐκδεξάμενος, λογισάμενος δὲ σωφρόνως, ὅτι πᾶς τόπος τοῦ κοινῆς Δεσπότης, καὶ πᾶν ὕδωρ ἐπιτιθέειν εἰς τὴν τοῦ βαπτίσματος χρεῖαν, μόνον ἐὰν εὐρὴ πίστιν τοῦ λαμβάνοντος, καὶ εὐλογίαν τοῦ ἀγιάζοντος ἱερέως. Μὴ παροξύνῃς τὸν βαπτιστὴν βραδύων, μηδὲ παροργίσῃς αὐτὸν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀναβαλλόμενος, καὶ δαπανῶν ἐν ὑποσχέ-

A sertum, nempe peccatum; transi Jordanem; festina ad vitæ institutionem, quæ est ex Christo, ad terram quæ fert fructus lætitiæ afferentes, quæ convenienter promissioni sicut melle et lacte. Everte Jericho, veterem nempe consuetudinem, ne dimittas eam munitam. Dirue a fundamentis matrem peccantium cogitationum. Dolosos Gabonitas fac servos Israelis, hoc est, malas cogitationes servas vitæ Evangelicæ: lapidibus obruatur qui sibi usurpabat, et alieni appetens erat Achar, qui linguam suffuratus est auream. Is autem ille est, qui honorandi præcepti delevit observationem. Omnia illa nostra sunt figura. Omnia sunt præsignificationes eorum, quæ nunc apparent.

B A vita tua solve voracem corvum²⁷. Da columbæ tempus ut ad te advolet, quam primus Jesus typice e cælo deduxit²⁸, quæ est doli nesciæ, mansuetissima et fertilissima: quæ postquam invenerit virum purgatum, ut argentum recte exercitum et expolitum, in eo lubenter habitat, et animam igne tanquam ova fovens, multos ei parit et donat filios. Ii autem sunt bonæ actiones, et honesti sermones, fides, pietas, justitia, temperantia, castitas, puritas. Hi sunt filii Spiritus, nostræ autem possessiones. Quousque eris discipulus primorum elementorum? Aperi animam tuam tanquam tabulam, et concede nobis, ut imprimamus perfectam disciplinam, non semper balbutiens cum pueris, non mente infans. Me tui pudet, quod cum consenueris, adhuc ejiciaris cum catechumenis, tanquam insipiens puellus, et qui arcana non potest celare, cum dicendum sit mysterium. Unire populo mystico, et arcanos disce sermones. Eloquere nobiscum illa, quæ sex alas habentia Seraphim cum perfectis Christianis dicunt hymnos canentia. Desidera cibum qui confirmat animam; gusta potum qui cor exhilarat; ama mysterium, quod eo modo, qui non cadit sub aspectum, veteres transmittit ad juventutem. Imitare Æthiopem eunuchum ferventis desiderii. Etenim ille postquam Philippum a sancto Spiritu adductum assumpsit in curru consessorem; in via autem aliud agens, non animadvertit, se sapientem Isaiam non solum legere, sed etiam intelligere. Gustavit autem interpretationem, tanquam bonus catulus sanguinis et agni occisi, vehementer allatravit Philippum, donec eum deduxit ad perfectam vocationem prophetiæ, quam habebat in manibus, et minime operosum a se petitum baptismum accepit, nec exspectans diversorium, neque civitatem aut vicum, aut locum sanctificationis²⁹, prudenter autem reputans quod omnis locus est communis Domini, et omnis aqua est apta ad usum baptismatis, si modo invenerit fidem ejus, qui id accepit, et benedictionem sacerdotis sanctificantis.

²⁷ Gen. viii, 6, 7. ²⁸ Matth. iii, 16; Marc. i, 10.

²⁹ Act. viii, 27 sqq.

hodie senem, cras florentem et elegantem adolescentem, paulo post eum cui coeperat apparere lanugo : rursus virum robustum et valentem viribus, et rursus vetulam simul et virginem. Hæc aspicientes nos muniamus, ut non simus metu vacui. Non magno eveniet negotio ut exinaniatur uter spiritus, si os parum fuerit apertum, neque est difficile hominem momento temporis animam emittere.

Video, quando aliquis terræ motus in mundo exortus fuerit, aut fames pestisve sævierit, aut irruptio facta sit inimicorum, festinare omnes ad baptisterium, ne vacui gratia excedant ab hominibus. Quid vero? Annon alii varii et inopinati casus eandem vim habent quam illa mala? Apoplexiæ, syncopæ, inopinatæ suffocationes, ventorum irruentes procellæ? Nonne videmus, eos qui currunt, cadere, et qui comedunt, plane cessare a nutrimento, et qui dormiunt duci ad mortem somni sororem? Confirma et stabili vitæ instabilitatem et incertitudinem. Noli negotiari, aut cauponari gratiam, ne a dono excidas. Tantum debe, quantum possit condonari, et quod non possit excludere regis benignitatem. Terræ enim principes, quando aliquem acceperint, qui publica supra modum appetierit, et se regia pecunia etiam supra satietatem impleverit, desperant quidem fore ut reddat, acerbe autem puniunt, pœna contenti pro pecunia. Multum temporis dedisti voluptati, da etiam aliquid philosophiæ. Exue veterem hominem tanquam vestem sordidam, quæ est plena probro et dedecore, quæ ex peccatorum conflata est multitudine, et consarcinata ex miserabilibus pannis iniquitatis. Accipe autem indumentum incorruptionis, quod explicatum et extensum tibi Christus porrigit; nec repelle donum, ne injuria afficias eum, qui dedit. In luto diu es volutatus; festina ad meum Jordanem, non Joanne vocante, sed Christo adhortante. Fluvius enim gratiæ fluit ubique, non fontes habens in Palæstina, et vicinum mare influens, sed totum orbem terrarum circumiens, et ingrediens paradysum, fluens ex adverso illorum quatuor, qui illinc effluunt, et in paradysum longe pretiosiora inferens, quam quæ illinc exportantur. Nam illi quidem ferunt aromata, agriculturam et germen terræ; hic autem infert homines a Spiritu generatos. Quocumque traieris, illic transfuit; derivatur in totum orbem terræ, et non consumit fluentum in iis in quæ dividitur. Fontem enim divitem habet Christum, et ex illo fluens inundat mundum universum. Hic est dulcis et potabilis, nihil injucundæ salsuginis attrahens. Dulcis enim redditur adventu Spiritus, ut fons Mara tactu ligni ²⁶. Is a piis facile potest transmitti, profanis autem perprofundus, et nec ab iis quidem potest adiri. Imitare Jesum Nave. Porta Evangelium, sicut ille arcam; dimitte de-

Α μάλως, καὶ ὡς ἔτυχε. πᾶσαν ἡλικίαν ἐξάγει, σήμερον τὸν πρεσβύτερον, αὔριον τὸ ἀνοῦν καὶ χαρὶν μιν ἰσχυρὰ, μετ' ὀλίγον τὸν ἀξανάμενον τοῦ ἰούλου, τὸν ἰσχυρὸν τὸν ῥωμαλέον, καὶ ἀκμάζοντα, αὐθις τὴν γυναικαὶ τὴν κόρη. Ταῦτα ὁρῶντες, τὴν ἀδελφίαν ἀπελιώμεθα. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐργῶδες, ἵνα ἀσπασθῶμεν τοῦ πνεύματος, μικρὸν ὑπανοιγέντος τοῦ στόματος, οὐδὲ δύσκολον ἀνθρώπον ἐν ἀκαρεῖ τὴν ψυχὴν προέσθαι.

Ὅρῳ ὅταν ποτὲ σεισμοὶ ἐπιγένηται τῷ βίῳ, ἢ λιμὸς, ἢ πολεμίων καταδρομὴ, πάντας ἐπειγμένους ἐπὶ τὸ βαπτιστήριον σταθεύοντας, ἵνα μὴ κενώσῃ χάριτος ἐξ ἀνθρώπων ἀπέλθωσιν. Τί οὖν; τὰ δὴ τὰ ποικίλα πάθη καὶ ἀπροσδόκητα οὐκ ἰσοῦνται τοῖς κακοῖς ἐκείνοις; Ἀποπληξία, παρακοπαί, τὴν ἡσυχίαν ἀκόλουθα; Οὐ βλέπομεν τοὺς ἐν τῷ τρέχειν πίπτοντας, ἐσθιοντας καὶ τελειῶς τῆς τροφῆς παυομένους, καθευδόντας καὶ λανθανόντως τῷ ἀδελφῷ τοῦ ὕπνου θανάτῳ προσαγομένους; Ἀσφάλισαι τὸ ἀσπίδον καὶ ἀθλον τοῦ βίου. Μὴ ἐμπορεύου τὴν χάριν ἵνα μὴ ἐκπέσης τῆς δωρεᾶς. Τοσαῦτα χρεώσθη, ὅσα δυνατὸν καὶ συγχωρηθῆναι, ὅσα καὶ τὴν φιλοθροπλίαν τοῦ βασιλέως οὐκ ἀποκλείσει. Καὶ γὰρ τῆς γῆς ἄρχοντες ὅταν τινὰ λάβωσιν ὑπερέργον στήσαντα τὰ δημόσια, καὶ τῶν βασιλικῶν χρημάτων ὑπὲρ κόρον κατατροφῆσαντα, τῆς μὲν ἀποδομῆς ἀπογινώσκουσι· κολάζουσι δὲ πικρῶς, ἀντὶ τῶν χρημάτων ταῖς τιμωρίας ἀρκοῦμενοι. Πολλοὺς χρεώσθη ἔχαρισται τῇ ἡδονῇ· ὁδὸς καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ σχολῆν. Ἄδυσσαι τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον, ὡς ἱμάτιον βυβαρὴν ἐπὶ αἰσχρῶν, τὸ γέμον αἰσχύνης τὸ ἐκ τοῦ κλήθους τῶν ἁμαρτιῶν πολυκόλλητον, τοῖς οἰκτροῖς βακίαις περικεκενημένον τῆς ἀνομίας. Δέξαι δὲ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἔνδυμα, ὅπερ ὁ Χριστὸς σοι διαπλώσας προτεῖκε, καὶ μὴ ἀπόση τὴν δωρεάν, ἵνα μὴ ὑδρίσης τὸν ἐσθάμενον. Ἐπὶ μακρὸν ἐνεκυλλῶ τῷ βορβόρῳ· σπύσσον, ἀνθρώπε, ἐπὶ τὸν ἐμὸν Ἰορδάνην, οὐκ ἴσθαι καλοῦντος, ἀλλὰ Χριστοῦ προτρέποντος. Ὁ γὰρ τῆς χάριτος ποταμὸς ρεῖ πανταχοῦ, οὐκ ἐν τῇ Παιστινῇ τὰς πηγὰς ἔχων, καὶ εἰς τὴν γείτονα καλυπόμενος θάλασσαν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κυκλῶ καὶ εἰσβάλλον εἰς τὸν παράδεισον· ἀντιπρόσωποι δὲ τῶν ῥέων τῶν τεσσάρων τῶν ἐκεῖθεν ἀπορρέοντων, καὶ πολλὰ τιμιώτερα εἰσάγων εἰς τὸν παράδεισον τῶν ἐκεῖθεν ἐκφερομένων. Οἱ μὲν γὰρ φέρουσιν ἀρώματα γειωργίαν, καὶ βλάστημα γῆς. Ὁ δὲ ἀνθρώπος ἐκφέρει γεννήματα πνεύματος. Ὅπου δ' ἂν ἐλπίσῃ ἐκεῖ μεταρρέει, πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξερτεύεται, καὶ οὐ δαπανᾷ ἐν τοῖς μερισμοῖς τὸ ῥέον. Πηγὴν γὰρ ἔχει πλουσίαν τὸν Χριστὸν, καὶ ἀπ' ἐκείνου ῥέων, σύμπαντα πελαγίζει τὸν κόσμον. Γλυκὺς οὗτος καὶ πότιμος, οὐδὲν τῆς ἀτρυγείας ἐπισυρόμενος. Ἰδύνηται γὰρ τῇ ἐπιφοιτήσει τὸ πνεύματος ὡς ἡ Μετὰ πηγὴ τῆς θήξης τοῦ ἕλαιου διαβατὸς τοῖς εὐσεβέσι, τοῖς δὲ βεβήλοις ἀγγιζέσθαι καὶ ἀπρόσιτος. Μίμνησαι τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναυί. ²⁶

²⁶ Exod. xv, 23.

στασον τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς ἐκεῖνος τὴν κιβωτὸν ἄφες τὴν ἔρημον, τὴν ἀμαρτίαν· περιαιώθητι τὸν Ἰορδάνην· σπεύσον εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν πολιτείαν, εἰς τὴν γῆν τὴν γόνιμον τῶν εὐφραίνοντων καρπῶν, τὴν ρέουσαν, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, μέλι καὶ γάλα· κατάλυσον τὴν Ἰερῆν, τὴν παλαιὰν συνήθειαν, μὴ ἀφῆς αὐτῆς ὀχύρωμα· ἐκ θεμελίων λύσον τῶν ἀμαρτωλῶν λογισμῶν τὴν μητέρα· ποιήσον τοὺς δολεροῦς Γαβαινίτας οἰκέτας τοῦ Ἰσραὴλ, τοῦτέστι, θεσλοῦς τοὺς πονηροῦς λογισμοὺς τοῦ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον βίου· λιθοβολήσῃς ὁ σοφιστὴς καὶ πλεονέκτης Ἀχαρ· ὁ τὴν γλῶσσαν τὴν χρυσὴν ὑφελόμενος. Οὕτως δὲ ἐστὶν ἐκεῖνος ὁ τῆς τιμίας ἐντολῆς ἀφανισίας τὴν τήρησιν. Πάντα ἐκεῖνα τύπος ἡμέτερος, πάντα προμηνύματα τῶν νῦν φαινομένων πραγμάτων.

- Ἀπόλυσον λοιπὸν τοῦ βίου σου τὸν γαστρίμαργον κόρακα· ὅς τῇ περιστερᾷ καιρὸν ἐπιπτήναι σοι· ἦν πρῶτος Ἰησοῦς τυπικῶς ἐξ οὐρανοῦ κατήγαγε, τὴν ἀδολον, τὴν πραυτάτην, τὴν πολύγονον· ἥτις ἐπειδὴν εὖρη ἄνδρα κεκαθαρμένον ὡς πύριον καλῶς ἠσκημένον, εἰσοικίζεται, καὶ ἐπαλάζουσα πυροῖ τὴν ψυχὴν, καὶ πολλὰ τίκει εὐχαρῆ τὰ ἐαυτῆς τέκνα. Ταῦτα δὲ εἰσὶν ἀγαθαὶ πράξεις καὶ λόγοι σεμνοὶ, πίστις, εὐσέβεια, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, ἀγνεία, καθαρότης. Ταῦτα τέκνα τοῦ πνεύματος, κτήματα δὲ ἡμέτερα. Μέχρι ποτε μαθητῆς τῶν πρώτων στοιχείων; Ἄνοιξόν σου τὴν ψυχὴν ὡς δέλτον, καὶ συγχώρησον ἡμῖν ἐγχαράξει μάθημα τέλειον· μὴ ἀεὶ μετὰ τῶν παιδῶν ψελλίζου· μὴ νηπιώδης τὴν φρένα. Ἐρυθρίω ὑπὲρ σοῦ, εἰ γηράσας λοιπὸν μετὰ τῶν κατηχομένων ἐκδόλλῃ, ὡς παιδάριον ἄνου καὶ οὐκ ἐχέμυθον, μέλλοντος μυστηρίου λαλεῖσθαι. Ἐνώθητι τῷ μυστικῷ λαῷ καὶ μάθε λόγους ἀπορρήτους· φθέγγεαι μεθ' ἡμῶν ἐκεῖνα, ἃ καὶ τὰ ἐξαπτέρογα Σεραφίμ μετὰ τῶν τελειῶν Χριστιανῶν ὑμνοῦντα λέγει. Ἐπιθύμησον τροφῆς ἐνδυναμούσης ψυχὴν· γεῦσαι πόματος καρδίαν εὐφραίνοντος· ἐράσθητι μυστηρίου εἰς νεότητα τοὺς παλαιούς ἀοράτως ἀμείλιχτος. Μίμησαι τὸν Αἰθίοπα τὸν εὐνοῦχον τῆς ζεοῦσης ἐπιθυμίας. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐπειδὴ τὸν Φίλιππον προσαχθέντα παρὰ τοῦ Πνεύματος σύνεδρον ἐπὶ τοῦ ἔρματος ἔλαβεν, ὁδοῦ δὲ πάρεργον ἔμαθε μὴ ἀναγνώσκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ γινώσκειν τὸν σοφὸν Ἰσοῦαν· ἐγεύσατο δὲ διὰ τῆς ἐρμηνείας ὡς ἀγαθὸς σκύλαξ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σφαγέντος ἀμνεῦ· σφοδρῶς τοῦ Φιλίππου καθυλάκτησεν, μέχρις οὗ πρὸς τὴν τελείαν αὐτὸν θήραν τῆς ἐν χερσὶ προφητείας ὠδήγησεν· αὐτοσχέδιον δὲ τὸ βάπτισμα ζητήσας ἔλαβεν, οὔτε καταγωγίαν ἀναμείνας, οὔτε πόλιν ἢ κώμην, ἢ τὸν τόπον ἀγιάσματος ἐκδεξάμενος, λογιζάμενος δὲ σωφρονῶς, ὅτι πᾶς τόπος τοῦ κοινοῦ Δεσπότη, καὶ πᾶν ὕδωρ ἐπιτήθειον εἰς τὴν τοῦ βαπτίσματος χρείαν, μόνον ἐὰν εὖρη πίστιν τοῦ λαμβάνοντος, καὶ εὐλογίαν τοῦ ἀγιάζοντος ἱερέως. Μὴ παροξύνῃς τὸν βαπτιστὴν βραδύων, μηδὲ παροργίσῃς αὐτὸν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀναβαλλόμενος, καὶ δαπανῶν ἐν ὑποσχέ-

A sertum, nempe peccatum; transi Jordanem; festina ad vitæ institutionem, quæ est ex Christo, ad terram quæ fert fructus lætitiæ afferentes, quæ convenienter promissioni fuit melle et lacte. Everte Jericho, veterem nempe consuetudinem, ne dimittas eam munitam. Dirue a fundamentis matrem peccantium cogitationum. Dolosos Gabonitas fac servos Israelis, hoc est, malas cogitationes servas vitæ Evangelicæ: lapidibus obruatur qui sibi usurpabat, et alieni appetens erat Achar, qui linguam suffuratus est auream. Is autem ille est, qui honorandi præcepti delevit observationem. Omnia illa nostra sunt figura. Omnia sunt præsignificationes eorum, quæ nunc apparent.

B

A vita tua solve voracem corvum²⁷. Da columbæ tempus ut ad te advolet, quam primus Jesus typice e cælo deduxit²⁸, quæ est doli nescia, mansuetissima et fertilissima: quæ postquam invenerit virum purgatum, ut argentum recte exercitum et expolitum, in eo lubenter habitat, et animam igne tanquam ova fovens, multos ei parit et donat filios. Ii autem sunt bonæ actiones, et honesti sermones, fides, pietas, justitia, temperantia, castitas, puritas. Hi sunt filii Spiritus, nostræ autem possessiones. Quousque eris discipulus primorum elementorum? Aperi animam tuam tanquam tabulam, et concede nobis, ut imprimamus perfectam disciplinam, non semper balbutiens cum pueris, non mente infans. Me tui pudet, quod cum consenueris, adhuc ejiciaris cum catechumenis, tanquam insipiens puellus, et qui arcana non potest celare, cum dicendum sit mysterium. Unire populo mystico, et arcanos discere sermones. Eloquere nobiscum illa, quæ sex alas habentia Seraphim cum perfectis Christianis dicunt hymnos canentia. Desidera cibum qui confirmat animam; gusta potum qui cor exhilarat; ama mysterium, quod eo modo, qui non cadit sub aspectum, veteres transmittit ad juventutem. Imitare Æthiopem eunuchum ferventis desiderii. Etenim ille postquam Philippum a sancto Spiritu adductum assumpsit in curru consessorem; in via autem aliud agens, non animadvertit, se sapientem Isaiam non solum legere, sed etiam intelligere. Gustavit autem interpretationem, tanquam bonus catulus sanguinis et agni occisi, vehementer allatravit Philippum, donec eum deduxit ad perfectam vocationem prophetiæ, quam habebat in manibus, et minime operosum a se petitum baptismum accepit, nec exspectans diversorium, neque civitatem aut vicium, aut locum sanctificationis²⁹, prudenter autem reputans quod omnis locus est communis Domini, et omnis aqua est apta ad usum baptismatis, si modo invenerit fidem ejus, qui id accepit, et benedictionem sacerdotis sanctificantis.

²⁷ Gen. viii, 6, 7. ²⁸ Matth. iii, 16; Marc. i, 10.

²⁹ Act. viii, 27 sqq.

Noli nimis tardando irritare baptizatorem, nec eum ad iram provocare, diem de die differens, et tempus quod effluit in promissis consumens, ne te iisdem vocibus insectetur, quibus Joannes, te fenum viperæ nominans ²⁰, et surdam aspidem, quæ efferatur ad vocem incantatoris ²¹; vel acutam, vel splendidem tibi ostendat securim, sitam juxta arborem et minantem amputationem ²². In electione malorum magis est eligendum, ut quis salutare lavacrum assecutus, rursus sit in peccato, quam ut gratiæ expers vitam finiat. Nam peccatum quidem veniam fortasse consequetur, aut clementiam, cujus magna est spes apud bonos; alteri autem est omnino vetita salus ex certa et definita sententia. Nam cum audiero vocem quæ non mentitur, dicentem: « Amen, amen dico vobis: nisi quis natus fuerit desuper, non potest videre regnum Dei ²³, » nihil boni possum expectare iis qui mysteriis non sunt initiati. Quannam enim revera veniam æquum est eis impertiri, qui regis gratiam affecerunt contumelia, æris alieni non admittentes rescissionem, nec amplectentes libertatem, quæ sua sponte ad eos e cælo descendit, per doni autem contemptum, eum qui donavit probro et dedecore afficientes? Animam minime illuminatam, et regenerationis gratia non ornatam, nescio an angeli suscipiant, postquam fuerit a corpore separata. Quomodo enim, cum non sit obsignata, nec ullum ferat signum sui Domini? Imo est verisimile per aerem ferri errantem et vagantem, et minime quæsitam, ut quæ Domino careat, quærentem quietem et locum, in quo maneat, et non invenientem, frustra desilentem et inutiliter pœnitentem, non secus atque divitem qui induebatur purpura et bysso, quemque lautus et delicatus omnis generis cibus alebat, materiam ignis, qui non potest extingui ²⁴.

Volo autem vobis etiam narrare quemdam sermonem viri infelicis, qui magnam spem non erat assecutus, et aquam quærebat in tempore, quo aqua deficiebat. Nuper enim, quando Scytharum nomadum incursio plurimum agri simul cum habitatoribus diripuit et evertit, in hac Comanorum civitate vicina suburbanis barbarorum, quidam juvenis nobili loco natus, Archias nomine, quem ego sciebam ægerrimo ferre et privata et communia mala patriæ, egressus est ex civitate et ex præsidio, ut diligenter specularetur, quot erant, qui prædas agebant barbari, et quænam erant ea quæ contingebant, et cum incidisset in hostes, sagittis fuit appetitus. Qui cum cecidisset et ad mortem properaret, quam maxima poterat voce exclamabat (erat enim baptismi sacramento nondum initiatus): Montes et silvæ, baptizate; arbores, et rupes, et fontes, date gratiam! Et has miserabiles voces edens, vitam finiit. Quas cum rescivisset civitas, eas magis deflevit, quam casum belli. Huic similes sunt ii quoque, qui a morbis repente

σσει τὸν βέοντα χρόνον, μήποτε σου ταῖς ἐμὲ φωναῖς Ἰωάννου καθίκηται, γέννημά σε ὀνομάζει ἔχιδνης, ἢ ἀσπίδα κωφῆν, πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ἐσθδόντος ἀγγιαινοῦσαν, ἢ τὴν ἀξίνην σοι δείξῃ τὴν γαμένην καὶ στίλβουσαν, παρακειμένην τῷ δέντρῳ καὶ τὴν τομῆν ἀπειλοῦσαν. Αἰρετώτερον ἐν καρδίᾳ ἐκλογῇ ἀξιώθοντα τινὰ τοῦ σωτηρίου λουτροῦ, γίνεσθαι πάλιν ἐν ἀμαρτήματι, ἢ τῆς χάριτος ἀμείωτον τελευτῆσαι τὸν βίον. Τὸ μὲν γὰρ πλημμέλημα τοῦ χρόνου καὶ συγγνώμης ἢ φιλανθρωπίας ἀξιοθῆσεται ἢ πολλῇ παρὰ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίς· τὸ δὲ παντὶ πασὶν ἀπηγορευμένην ἔχειν τὴν σωτηρίαν ἐξ ἀφάσεως ὀρισμένης· ὅταν γὰρ ἀκούσω τῆς ἀφειδίτου φωνῆς λεγούσης, « Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι· ἐν μητρὶ γεννηθῆ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, » οὐδὲν δύναται τοῖς ἀμυήτοις προσδοκῆσαι χρηστὸν. Τίνας γὰρ ὄντως συγγνώμης δικαιοσύνης τοιούτοις μεταδιδόναι, οἱ τὴν βασιλικὴν χάριν ἐνύβρισαν, μὴ δεξάμενοι τὰς ἀποκοπὰς τῶν χρημάτων, μὴδὲ προσκυνήσαντες τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀσπασίμενοι, αὐτεπάγγελτον πρὸς αὐτοὺς ἐλθοῦσαν ἐξ οὐρανῶν· διὰ δὲ τῆς καταφρονήσεως τοῦ δώρου, τὸν ἄρησάμενον ἀτιμάσαντες; Ψυχὴν ἀφώτιστον καὶ ἄχάρτι τῆς παλιγγενεσίας μὴ κοσμηθεῖσαν, οὐκ οὐδὲ εἰ ἄγγελοι μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ σώματος ὑποδέχονται. Πῶς γὰρ τὴν ἀσφράγιστον, τὴν ῥῆθ τῆς δεσποτείας ἐπίσημον φέρουσαν; Ἡ εἰκὸς ἐμψέσθαι τῷ ἀέρι πλανωμένην καὶ ἀλητεύουσαν, καὶ ἀλητῆτον, ὡς ἀδέσποτον· ἐπιθυμοῦσαν ἀναπαύσεως ἐμνηστικῆς, καὶ μὴ εὐρίσκουσαν ὀδυρομένην ἀνόνητι, μεταμελομένην ἄπρακτα· ὁμοίαν τῷ πλουσίῳ, ἢ πορφύρα, καὶ βύσσος ἠμφιάζεν, τρυφῇ δὲ παντὶ καὶ ἀπόλαυσις ἀβροδίατος ἔτρεφεν, ὕλην τοῦ ἀσπίστου πυρός.

Ἐθέλω δὲ ὑμῖν εἰπεῖν τινα καὶ λόγον ἀνθρώπου ἀθλήτου, ἀποτυχόντος τῆς μεγάλης ἐλπίδος, καὶ ἐκ τούτου ὕδωρ ἐν ἀνδρὶ καιρῷ. Πρῶτην γὰρ τῆς ἡ καταδρομῆς τῶν νομάδων Σκυθῶν, πολλὴν σὺν τοῖς οἰκοῦσι χώραν ἠφάνισεν, ἐπὶ τῆς Κομαναίων πελάγους ταύτης ἀσυγγεῖτονος τὰ πρόαστεία τῶν βαρβάρων ληϊζομένων, ἀνὴρ τις νέος τῶν εὐπατριδῶν, Ἀρχίας τοῦνομα, ὃν καὶ αὐτὸς ἀκριδῶς ἠπιστάμεν περιγεῖν τοῖς τε ἰδίοις καὶ κοινοῖς τῆς πατρίδος κακίαι ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου, ὡς κατοπεῖσαι ἀκριδῶς, πόσοι μὲν οἱ ληοῦντες βάρβαροι, τῶν δὲ τὰ συμβαίνοντα πάθη· καὶ περιπεσιῶν τοῖς πᾶσι μοῖσις κατετοξέυθη. Πεσιῶν δὲ καὶ πρὸς τὸν θάνατον ἐπειγόμενος, ὡς εἶχε δυνάμειος, ἀνεβόα (καὶ γὰρ τῶν ἀμυήτων). Ὅρη καὶ νάπαι, βαπτίσατε· δένδρα καὶ πέτραι, καὶ πηγαι, δότε τὴν χάριν. Καὶ τῶν οἰκτραῖς φωναῖς ταύταις ἐπετελεύτησεν. Ἀς καὶ τὴν πόλιν μαθούσα, πλέων τῆς συμφορᾶς τῆς κατὰ τὸν πόλεμον ἀπεθρήνησεν. Παραλήσει δὲ τούτῳ καὶ τὸ παρὰ τῶν νόσων ἀθρόως πιεζόμενοι. Ὅταν γὰρ τῶν χθῆς ὑγιαίνων καὶ μακροῦς ἑαυτῷ τοὺς χρόνους πρ

²⁰ Math. iii, 7. ²¹ Psal. lviij, 5. ²² Luc. iii, 9. ²³ I Joan. iii, 5. ²⁴ Luc. xvi, 19.

ζωῆς διαγράφων πάθη τὸ τοῦ παλαιοῦ ματαιόφρονος, καὶ λεχθῆ πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς ἀπογνώσεως, ὅτι ταύτη τῆ νυκτὴ ἡ ψυχὴ σου τοῦ σώματος λύεται, τότε θόρυβος καὶ κραυγὴ· καὶ πάντα ἐν ῥοπῇ καιροῦ ὀξέως ζητεῖται, τὰ σκεύη, τὸ ὕδωρ, ὁ ἱερεὺς, ὁ λόγος ὁ πρὸς τὴν χάριν προσυτρεπίζων, ὃν ἀπαιτεῖ μὲν ἡ χρεῖα, ἐπισκοπεῖ δὲ ἡ νόσος, σφοδρὸν καὶ ἀνένδοτον ἐργαζομένη τὸ ἄσθμα. Καὶ ποιεῖ τὸν θόρυβον τῆς κατὰ πόλεμον συνοχῆς οὐκ ἐλάττονα· πάντες δὲ οἱ κατὰ τὴν οἰκίαν ἀλλήλοις ἀπαντῶντες ἐκρήγνυνται· καὶ ὠθισμός ἐστι, καὶ παραγῆ, καὶ θρόος γοῶδης καὶ ἕσημος, ὡσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ ἀλλήλοις ἐμπλεκόμενων, δούλων, συγγενῶν, φίλων, τῶν παίδων, τῆς γαμητῆς Ὡς ἔτι τοίνυν καιρὸς εἰρήνης, τὰ καθ' ἑαυτοῦς σωφρόνως διαθώμεθα. Ἐν σχολῇ καὶ γαλήνῃ τοῦ βίου δέξασθε τὴν τοῦ Χριστοῦ δωρεάν, ὅτε καὶ ὁ λαμβάνων τὴν ὑψηλὴν καὶ ἀσυγκριτον εὐεργεσίαν μεθ' ἡδονῆς τῷ καταλόγῳ τῶν υἰοθετουμένων συναριθμεῖται, καὶ οἱ γνώριμοι πάντες τὴν ἐκείνου πρὸς τὸ κρεῖττον μεταποιήσιν ἐξαιρέτων χαρὰν καὶ εὐφροσύνην ποιῶνται.

Ἄλλὰ δέδοικα, φησὶ, τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν εἰς κμαρτίαν εὐκόλον, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν χάριν τῆς ταλιγενεσίας βραδύνα. Εὐπρόσωπον μὲν σου τῆς κειλίας τὸ πρόσχημα, καὶ καλῶς σαυτὸν κατασχηματίζεις τῷ τῆς εὐλαβείας πλάσματι· ἀλλὰ σοι σύντομος ἐρώτησις προσαχθεῖσα ἀρκέσει προγουμῶσαι τὴν σκηνὴν εὐκόλως. Ἐπεὶ γάρ, ὁ δεδοικέναι λέγων τὴν κμαρτίαν, κατηχοῦμενος ὑπάρχεις, τίνα ἄρα ζῆς βλον κατατηγόρητον, ἢ τὸν ἀναμάρτητον, ἢ τὸν ἐν ἀμαρτίαις; Εἰ μὲν γάρ τὸν ἀναμάρτητον, τί δειλιᾶς τὸ βάπτισμα, καὶ πρὸ ἐκείνου τηρῶν τὴν νομοθετημένην ἰκρίθειαν; Εἰ δὲ σοι ἀκάθαρτος καὶ ἀφύλακτος ἡ ζωὴ βραδύνων ἐν ἀνομίαις, καὶ τῇ μακρᾷ συνηθείᾳ ἐξίνεσι κτώμενος τοῦ κακοῦ, πρόσχηλον ὅτι τὴν ἐσχάτην ἀναλένεεις ἀναπνοήν· ἵνα τῷ βαπτίσματι παραληφθέντι κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν συντελεσθῇ ἡ ζωὴ. Τοῦτο κέ ἐστι καινὴ καὶ παράδοξος ἐμπροσθ, οὐ χρυσοῦ καὶ σθητός, ἀλλὰ πλήθους ἀνομιῶν καπηλεία περιεργος τῆς κατὰ ψυχὴν καθάρσεως. Καὶ καθάπερ οἱ χοῖροι τυλὸν ἐκ πηλοῦ μετέρχονται, καὶ τὸν βόρβορον ἔχουεν αὐτοῖς ἐνδιατήμα· οὕτως οἱ ταῖς ἀκαθαρταῖς κυζῶντες συνάπτουσι ἐπαλλήλους τὰς ἀνομίας. Ἡ δὲ τῇ πορνείᾳ μολύνονται, ἢ τὴν δυσώνυμον μοῖραν τεχνάζουσι, ἢ τὴν μέθην ἀσκοῦσι τὸ τῶν ποτηρῶν ἐπιθυμιῶν ὑπέκκαυμα, ἢ τὰς ἀδελφὰς τούτων καὶ συγγενεῖς ἀμαρτίας ἐπιτηδεύουσι. Φοβοῦνται δὲ τὸ βάπτισμα, ὡς τῶν ἡδονῶν κώλυμα, καὶ τῶν μισῶν ἀπολαύσεων ἀπογῆν. Ὅταν οὖν λέγει ὁ προφανὴς ῥόδηλος ἐστὶν οὐ τὴν ἀμαρτίαν εὐλαβοῦμενος, ἀλλὰ κακρὰν αὐτῷ γενέσθαι βουλόμενος, τὴν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ἀναστροφῆν. Οἱ δὲ ταύτην ἔχοντες ἐν τῷ ἴσθει τὴν πονηρὰν γνώμην, πρῶτον μὲν οὐδὲ ἀξιοῦνται τῆς χάριτος· ἀλλὰ ταῖς κεναῖς ἐλπίσιν ἑαυτοῦς

opprimuntur. Cum enim ei, qui heri erat sanus, et vitæ sibi longum tempus dimetiebatur, acciderit id quod illi qui olim vana cogitabat, et ei dictum fuerit ex desperatione: Hac nocte anima tua solvitur a corpore ¹², tunc magnus oritur tumultus et clamor; et omnia momento temporis acriter quærentur, vasa, aqua, sacerdos, sermo qui præparet ad gratiam, quem usus quidem postulat, interrumpit autem morbus, qui efficit, ut vehemens et frequens sit anhelitus, et facit non minorem perturbationem, quam quæ est, cum urget bellum; omnes autem qui sunt domi, sibi invicem occurrentes erumpunt; estque protrusio, tumultus, murmurque et susurrus flebilis, et incertus tanquam in prælio navali, se invicem implicantibus servis, cognatis, amicis, filiis, uxore. Donec est ergo tempus pacis, in otio et vitæ tranquillitate res nostras componamus. Accipite Christi donum, quando is qui altum et incomparabile accipit beneficium, cum voluptate refertur in numerum eorum qui adoptantur in filios; et omnes noti et familiares, ex illa mutatione in melius summam voluptatem capiunt et lætitiām.

Sed timeo, inquis, naturæ nostræ ad vitium proclivitatem, et ideo differo accedere ad gratiam regenerationis. Speciosus est quidem tuus prætextus timiditatis, et diligentis cautionis speciem recte præ te fers; sed brevis tibi proposita interrogatio sufficiet ad scenam facile aperiendam. Dic enim, qui dicis te timere peccatum, cum sis catechumenus, quemnam dicis vivere vitam, in quam nulla cadit reprehensio? eumne, qui non peccat, an eum qui est in peccatis? Si enim eum, qui non peccat, qui times baptismum, cum etiam ante eum diligenter observes id quod est lege constitutum? Sin autem tibi est vita immunda et nullam adhibens cautionem, cum diu moreris in iniquitatibus, et longa consuetudine mali habitum possideas, perspicuum est quod ultimum exspectas anhelitum, ut cum baptismum ultima hora suscepto vita simul finiatur. Hoc autem est vana et mirabilis mercatura, non auri et vestium, sed multitudinis iniquitatum, et supervacanea ac curiosa cauponatio animæ purificationis; et quo modo porci a luto in lutum transeunt, et in luto jucunde et lubenter vitam agunt: ita qui vivunt in immunditia, scelera ac flagitia invicem conjungunt. Aut enim polluuntur scortatione, aut abominandum machinantur adulterium, aut exercent ebrietatem, fomitem malarum cupiditatum, aut his affinia, et cognatione conjuncta exercent peccata. Timeant autem baptismum, ut qui prohibeat voluptates, et abstinere faciat a nefariis deliciis. Cum ergo dixerit, qui quærit excusationes in peccatis, timere, perspicuum est eum non vereri, aut cavere peccatum; sed velle se quam diutissime versari in flagitiis. Qui autem in profundo malam hanc habent mentem, primum qui-

¹² LUC. XII, 20.

dem nec gratiam assequuntur ; sed vana spe se ipsos pascentes, præter opinionem abducuntur absque strepitu et repente, tanquam insidias struente fure, opprimente morte. Sin autem Deus suam verius effundens clementiam et bonitatem, in ultimo die eum, qui delectatur peccato, mysteriis sit dignatus, non est eis ex negotiatione tantum lucri, quantum existimant. Putant enim futurum, ut eis regnum statim aperiatur, accipiant autem aliquem locum plenum bonis admirabilibus, et eosdem assecuturos esse honores quos justii. Hoc autem est quædam spes inanis, falsa opinione præstringens oculos animæ. Nam, ut mihi videtur, trifariam dividuntur res hominum, in ea quæ expectatur vita, ut interim magis generalim ea persequar absque subdivisionibus. Et primus quidem erit ordo eorum qui sunt laudabiles et justii ; secundus autem, eorum qui neque honorantur nec puniuntur ; tertius autem eorum qui pro peccatis dant pœnas. Ubi ergo eos ponemus qui in exsequiis acceperunt lavacri beneficium ? Num perspicuum est quod inter secundos, idque cum venia, ut sint hæredes per Dei propriam benignitatem. Qui enim per concordiam et negligentiam prodidit, quæ recte et ex virtute sunt, non est liber a pœna et damnatione : siquidem velle malum est affine criminationi, et bona odisse, aperte insimulatur improbitatis. Quid ergo magni lucraberis, si a regno excidas, et ab illis promissis quæ nec oculus vidit, nec auris audivit ? Non punior, inquit, neque timeo minas ; satis autem habeo, si neque grave quid patiar, neque præclarum aliquid fecisse renuntier. Hoc est mali servi institutum, qui pistrini et vinculorum et flagrorum solum studet vitare supplicia ; liberalem autem gloriam et honorum splendorem ne tantillum quidem sibi vindicat. His est inimica et contraria vox omnium sanctorum, qui fuerunt ab ævo. Illi enim omnes pro fiducia in Deum et libera fidei confessione pericula dilexerunt, et præbuerunt corpus volentibus secundum et varie occidendum : nec ulla re aspera fracti sunt ac molliti, sanguinis et rerum præclare gestarum præmium expectantes, honorem, qui est in regno cœlorum. Propter illum jussus Abraham filium sacrificavit ; et Moses laboravit in asperis deserti difficultatibus, et Elias in solitudine vitam egit asperam et austeram ; et omnes prophetæ vixerunt in ovinis et caprinis pelibus, afflicti et vexati. Pro illo evangelistæ passi sunt stigmata pro Evangelio, et martyres decertarunt adversus tormenta tyrannorum. Et quicumque est vere ratione præditus, et Dei imago, et habens cognationem cum iis quæ sunt excelsa et cœlestia, ne vult quidem esse, neque simul suscitari cum hominibus, qui reviviscunt, nisi sit a Deo laudandus ut bonus servus, aliquibus dignus censendus honoribus. Propter hoc institutum David quoque cervi sitim accipit ¹⁴, ut ostendat, quantum sit suum

A ἀποδουκολούντες ἀδοκῆτως ἀπάγονται, ἀψοφῆτι πᾶν ἄνθρωπον ὡς ἐπιβούλου κλέπτου τοῦ θανάτου καταλαμβάνοντος. Ἄλλὰ καὶ πλεονάσας ὁ Θεὸς τὴν ἀκρίαν μακροθυμίαν καὶ ἀγαθότητα, καταξιώσας τὴν μετρηρίων τὸν φιλαμάρτητον ἐπὶ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς τοσοῦτον τῆς πραγματείας κέρδος, ὅσον νομίζουσιν. Οἴονται γὰρ εὐθύς μὴ ὑπανοιχθήσεσθαι τὴν βασιλείαν αὐτοῖς· λήψεσθαι ἢ τινὰ χῶρον ἀγαθῶν γέμοντα θαυμαστῶν. καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἀξιώθησεσθαι τοῖς δικαίοις τιμῶν. Τὸ δὲ κενὴ ἐστὶν ἐλπίς, δόξη ψευδεῖ τὴν ψυχὴν γοητεύουσα. Ἡ γὰρ ἐμὸς φαίνεται, τριχῆ τὰ τῶν ἀνθρώπων διαμετρήσεται ἐπὶ τῆς προσδοκωμένης ζωῆς, ὡς γενικώτερον τῶς χωρὶς ὑπομερισμῶν διελθεῖν. Καὶ τὸ μὴ πρῶτόν ἐστι τάγμα τῶν ἐπαινετῶν καὶ δικαίων· B δευτέρον, τῶν οὐτε τιμωμένων, οὐτε κολαζομένων· τρίτον τῶν διδόντων δίκας ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέληται. Ποῦ τοίνυν τάξομεν τοὺς ἐντάφιον λαβόντας πλουτοῦ τὴν εὐεργεσίαν ; Ἡ πρόδηλον, ὡς ἐν ταῖς δευτέροις, καὶ τοῦτο μετὰ συγγνώμης, ἵνα κατὰ τὴν οἰκίαν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν κληροδοτήσωμεν. Ἡ γὰρ ὀκνη προδοῦς τὰ τῆς ἀρετῆς κατορθώματα, οἷον ἐλεύθερος ζημίας καὶ καταγνώσεως, εἰ γε τὸ ἐπίκειν κακίαν ὑπὸ κατηγορίαν ἀγεται, καὶ τὸ μισεῖν τὰ καὶ πρόδηλον ἔχει τῆς πονηρίας τὸν ἐλεγχον. Τί τίνος μέγα κερδανεῖς ἔξω πίπτων τῆς βασιλείας, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐκείνων, ἃς ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ αὐτὸς οὐκ ἤκουσεν ; Οὐ κολάζομαι, φησὶν, οὐδὲ φοβοῦμαι τὰς ἀπειλάς ; ἀρκοῦμαι δὲ τῷ μὴ παθεῖν τι δεινόν. μῆτε ὡς κατορθώσας τι γενναῖον ἀποδειχθῆναι. C Ἀνδραπόδων πονηροῦ ἢ προαιρέσεις· μύλωνος ἀξίου καὶ δεσμοῦ καὶ μαστίγων, ἐκδύναται μόνον τὰς τιμωρίας σπουδάζοντος ; ἐλευθερίου δὲ δόξης καὶ τῶν ἐκ ἀντιπρόθετος τιμῶν, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀντιποιουμένου. Ἐχθρὰ πάντων αὐτῆ τῶν ἁγίων φωνῆ, ἐναντία τῶν ἀπ' αἰῶνος ὄσιων. Ἐκεῖνοι γὰρ ἅπαντες τοὺς ὑπὲρ παρρησίας κινδύνους ἠγάπησαν, καὶ παρεῖχον τὰ βουλομένοις τέμνειν καὶ φονεῖν ποικίλως τὸ σῶμα καὶ πρὸς οὐδένα ὠδινόντων ἐμαλακίσθησαν ἄλλα, τὸ αἵματος καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων, τὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν προσδοκῶντες τιμὴν. D Ἐκεῖνων Ἀβραάμ τὸν υἱὸν προσταχθεὶς ἔθυσεν· καὶ Μωϋσῆς ἐνεμόχθει τοῖς δεινοῖς τῆς ἐρήμου· καὶ Ἡλίας τὸν ἔρημον ἐξη βίον καὶ ἀθεράπευτον· καὶ πάντες προφήται διήγον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείαις δέρμασιν, ὀλιβόμενοι, κακουχούμενοι. Ὑπὲρ ἐκείνους· εὐαγγελιστὰς τὰ ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου ἔπασχον στίγματα, καὶ μάρτυρες ταῖς κολάσεσι ταῖς παρὰ τῶν τυράννων ἐνηγωνίσαντο, καὶ πᾶς, εἴ τις ἀληθῶς λογικὸς καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, καὶ συγγένειαν ἔχων πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ οὐράνια, οὐδὲ εἶναι βούλεται οὐδὲ συνεργεθῆναι τοῖς ἀναδυσσομένοις ἀνθρώποις· εἰ μὴ μέλλοι ἐπαινεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀγαθὸς ὄσιλος, καὶ τιμῶν ἀξιοῦσθαι γερωῶν. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ προαιρέσει καὶ ὁ Δαβὶδ τῆς ἐλάφου τὴν εἶψαν οἰκίσαν ὑπόδειγμα ποιεῖται τῆς ἐαυτοῦ πρὸς Θεὸν ἐπιθυμίας· καὶ ἰδεῖν εὐχεται τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἵνα αἰ-

¹⁴ Psal. xli. 2.

νοηταῖς ἐνευφρανθῆ δεξιώτεσι. Καὶ Παῦλος εὐχεται ἄ in Deum desiderium; et optat videre Dei vultum, ut exhilaretur amplexibus, qui cadunt sub intelligentiam. Et Paulus optat exuta carne tanquam gravi et molesta veste, dissolvi et esse cum Christo ¹⁶ : ambo omnino cogitantes beatam et immutabilem letitiam. Quod si nullus sit ejus amor, omnia alia, ut vere dicit Ecclesiastes, sunt vanitates vanitatum ¹⁶.

Φεύγετε τοίνυν, ἄνδρες Χριστιανοί, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, πᾶσαν ἔνοιαν τοιαύτην ληστῶν καὶ κακούργων ἀξίαν, μηδὲ τοῦτο μακαριστὸν ἠγήσησθε ἵδ φυγεῖν τιμωρίαν, ἀλλ' ἐράσθητε δωρεῶν καὶ τεφρώνων· οὐς ὁ Θεὸς τοῖς ἀθληταῖς τῆς δικαιοσύνης ὑπέρβει· ἐπιθυμῆσατε βαπτίσματος ἀδόλως· λάβετε τὸ τάλαντον, καὶ πρόσθετε τὴν ἐργασίαν· οὕτως γὰρ κατὰ τὴν παραβολὴν ἠγεμόνες δέκα γενήσεσθε πόλεων. Ὁ δὲ συνταφεὶς τῷ βαπτίσματι, ἐκρυψεν εἰς γῆν τὸ τάλαντον, καὶ πάντως ἐκεῖνων ἀκούσει τῶν πρὸς τὸν δούλον ἀργῶν λεχθέντων καὶ ῥάθυμον. Καὶ ὡς ὁ νεοφώτιστος ἂν τῇ πίστει συνάψῃ τὴν ἐντολήν, ἐπὶ πλεῖον οὐδὲν ἔχει τοῦ ἀνεγκλήτου. Δεσμώτης τύγχανεν μυρίαὶ ἐγκλημασιν ὑπεύθυνος, δεδοικώς ἵδ κριτήριον, τρέμων τῶν εὐθυνῶν τὸν καιρὸν. Ἦλθεν ἀθρόον βσιλεύς φιλανθρωπία, ἤνοιξε τὸ κισμωτήριον, ἀφῆκε τοὺς πονηροὺς. Ὁ μὲν δούς τῆν χάριν, ὑμνείσθω καὶ προσκυνείσθω, ὡς ἀγαθότητος περιουσίᾳ σώσας τοὺς τῆν ζωὴν οὐκ ἐλπίζοντας· ὁ δὲ γνωρίζεται ἑαυτὸν, ἐν ταπεινότητι διειγέτω· μὴ ὡς κατορθώσας τι διακείσθω, ἐπειδὴ τῶν κισμῶν ἐλύθη. Ἄφεσις γὰρ ἐγκλημάτων τὸν ἔλεον προσημαρτυρεῖ τῷ συγχωρήσαντι, ὡς μὴν εὐδοκίμησιν τῷ ἀφεθέντι Ὁ λαθὼν τὸ φῆς παλιγγενεσίας οὐτῶν, ὅμοιος στρατιώτῃ νέῳ ὑπόβριον ἐναριθμηθέντι τοῖς ὀπλιτικοῖς καταλόγοις, μηδέπω δὲ μηδὲν ἐπιβεδειγμένῳ στρατιωτικῶν ἢ γενναίων. Ὅσπερ οὖν κείνος ἀνελόμενος τὴν ζώνην, καὶ τὴν χλανίδα ἐμφορησάμενος, οὐκ εὐθὺς ἑαυτὸν ἀριστία νομίζει, οὐδὲ προσίω μετὰ παβήσας τῷ βασιλεῖ ὡς γνωρίως διαλέγεται, οὐδὲ χάριτας αἰτεῖ τὰς τῶν χαμόντων καὶ κισεσάντων· οὕτως μηδὲ σὺ τυχὼν τῆς χάριτος, ἴδου τοῖς δικαίοις συζήσεσθαι, καὶ πρὸς τὸν ἐκεῖνων ἰχθῆσεσθαι κλῆρον, ὃν μὴ πολλοὺς ὑπομείνης ὑπὲρ ὑσεθείας κινδύνους, καὶ πολεμήσης τῇ σαρκί, καὶ ἐπ' ἐκείνης τῷ διαθῶν, καὶ γενναίως ἀντισηῆς πρὸς πάντα τὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων τοξέματα. Ἄλλον δὲ εἰ δοκεῖ αὐτὴν τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν τὴν ἐέλλουσαν ἐπὶ τῆς κοινῆς ἐκφέρεσθαι κλίσεως, λάβωμεν τοῦ προκειμένου διδάσκαλον. Τί γὰρ φησι: Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ λιθοποιεῖσθε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν. Ἐὰν τί; Ἢχ ὅτι τὸ ἱμάτιον ἐνεδύσασθε τῆς ἀφθαρσίας, οὐδὲ τι τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἐπειδὴ παρωθώσατε τὴν ἀγάπην. Καὶ εὐθὺς ὁ κατάλογος ποτέτακται τῶν τραφέντων, τῶν ποτισθέντων, τῶν νδυθέντων. Καὶ εἰκότως ὁ ἀπαραλόγιτος κριτῆς οὕτως δικάζει. Ἡ χάρις μὲν γὰρ τοῦ Δεσποτοῦ δῶρον· δὲ πολιτεία, τοῦ τιμηθέντος κατορθώμα. Χάριτος

¹⁶ Philipp. i, 23. ¹⁶ Eccle. i, 2. ¹⁷ Luc. xix, 16, 17. ¹⁸ Matth. xxv, 24 sqq. ¹⁹ ibid. 34.

done est recte, factum ejus, qui est honoratus. Gratia autem quam accepit, nemo petit mercedem; sed contra est debitor. Et ideo quando baptismo fuerimus illuminati, benefactori debemus benevolentiam. Nostra autem in Deum benevolentia est, quam in conservos exercemus liberalitas, salus nostra, et virtutis cura. Deponite ergo vestram inanem sententiam, qui baptismum reservatis ad exsequias, scientes quod fides suam requirit sororem, spem, nempe quæ est ex charitate vitæ institutionem. Qua quidem digni sumus Dei voluntate et ope: quem decet adoratio nunc et semper, et in sæcula sæculorum, Amen.

Ἄ δε ἤς ελαθεν οὐδεὶς μισθὸν ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ τὸ ἐκείνου ὀφείλει. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν τῷ βαπτίσματι φωτισθῶμεν, χρεωστοῦμεν τῷ εὐεργέτῃ τὴν εὐνοίαν. Ἐπεὶ δὲ ἡμετέρα πρὸς Θεὸν ἡ περὶ τοὺς ὁμοδόλους ἐγνωμοσύνη, ἡ σωτηρία ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ἡ τῆς ἐκείνου ἐπιμέλεια. Ἀπόθεσθε τοίνυν τὴν ματαίαν γνώμην, οἱ ἐντάφιον τηροῦντες τὸ βάπτισμα, εἰδότες, ὡς ἡ πίστις τὴν ἀδελφὴν ἑαυτῆς, τὴν ἀγαθὴν πολιτείαν ἐπιζητεῖ· ἤς ἀξιοθελήμεν ἀγαθῆ προαιρέσει καὶ βοήθειᾳ Θεοῦ, ᾧ πρέπει προσκύνησις νῦν καὶ ἐν τοῦς αἰῶνας. Ἀμήν.

PARS IV.

ORATIONES ET EPISTOLÆ.

I. ORATIONES.

MONITUM IN ORATIONEM SEQUEMTEM ^(a).

Primus hanc Orationem edidit ex uno codice Monacensi Jacob. Gretserus, Soc. Jesu Theol., in Appendice ad S. Gregorii Nysseni Opera, Paris. 1618, in-fol., p. 225-234. Paulo post repetita est in altera editione Paris. 1638, in-fol., tom. II, p. 225-234. Accuratius inspecta editione utraque, descriptisque verbis Græcis ex exemplari Gretserianæ Appendicis, orationem Græcam S. Patris erroribus omnis generis tam deformatam, versionemque Latinam tam parum accuratam esse reperi ut mihi ad codicem referendum esset. Litteras dedi ergo ad J. G. Krabingerum, bibliothecæ Regiæ Monacensis custodem, virum celeberrimum et de his nostris litteris egregie meritum, codicis illius collationem novam ab amico petens libere et candide. Annuit lubentissime precibus meis Krabingerus, dieque 10 Nov. 1839 Monachi ad me transmisit lectionum varietatem plenam et in minimis quoque accuratam, qua item hic in Adnotatione mea fidissime usus sum, neglectis tantum orthographiis vitiiis apertis. Est autem codex ille Monacensis; quem litteris *Mon.* designavi, unicus in quo hæc homilia servatur; nec Vindobonæ, Venetiæ, aut Florentiæ alterum reperiri Krabingerus mihi scripsit, nec ego Parisiis inveni, nec Matrili asservari puto. Contentus ergo esse debui codice illo Monacensi 47, chartaceo, sæculi xvi, in-fol., cujus ope emendare et supplere potui plurima. Mirum est Gretserum, uti Krabingero videtur, tam multa ascripsisse correxisse, subinde corrupisse, ut ego quidem meo jure eum, præter Monacensem, alio codice usum fuisse putem. Plura egomet correxi, monito ubique lectore; quod an perverse egerim, me doctiores judicabunt; interpunctio autem tota mea est.

(a) Ludov. de Sinner, in fronte editionis suæ orationis sequentis, quæ anno 1838 apud Gær fratres prodijt in-12.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ.

S. P. N. GREGORII

EPISCOPI NYSSENI

ORATIO CONTRA USURARIOS.

Jacobo Gretsero Soc. Jesu theologo interprete.

Τῶν φιλαρέτων ἀνθρώπων, τῶν ζῆν (1) κατὰ λό- A
γων προαιρουμένων, νόμοις ἀγαθοῖς ὁ βίος καὶ προ-
σημασι κεκανόνισται· ἐν οἷς καθορᾶται τοῦ Νο-
μοθέτου ἡ γνώμη πρὸς δύο γενικῶς ἀποτεταμένη
κοιτούς· ἕνα μὲν, τῶν ἀπειρημένων τὴν ἀπαγόρευ-
σιν ἔχοντα· ἕτερον δὲ, τὸν πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν
ἐλῶν καταπέφοντα. Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως εὐπολι-
στον βίον κατορθωθῆναι καὶ σώφρονα, εἰ μὴ τις
ἐργῶν ὡς ἔχει δυνάμει τὴν κακίαν, διώξειεν ὡς
ὁς μητέρα (2) τὴν ἀρετὴν. Συναχθέντες τοίνυν καὶ
ἡμερον (3) ἵνα Θεοῦ προσταγμάτων ἀκούσωμεν,
ἐρωώμεθα τοῦ Προφήτου φωνεῦντος τὰ μοθηρὰ
ἐν δανειμάτων τέκνα, τοὺς τόκους, ἐξαιρουντος δὲ
τοῦ βίου τὴν ἐπ' ἐργασίᾳ χρῆσιν τῶν νομισμάτων·
ἐρωώμεθα δὲ εὐπειθῶς τὸ παράγγελμα· ἵνα μὴ ἡ
ἔτρα (4) ἐκείνη γενώμεθα, ἐφ' ἣν καταπεσὼν ὁ B
ἄστρος, ζῆρὸς καὶ ἀγνος ἐμεινεν, μηδὲ λεχθῆ πρὸς
μας & ποτε πρὸς τὸν δυσάγωγον Ἰσραὴλ· Ἄκοῦ
οὐσετε, καὶ οὐ μὴ συρῆτε, καὶ βλέποντες
λέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

Παραιτοῦμαι δὲ τοὺς ἀκουστομένους μηδαμῶς θρα-
σητός μου ἢ ἀνοίας καταψηφισασθαι, εἰ ἀνδρὸς
γάδος καὶ ὀνομαστοῦ κατὰ φιλοσοφίαν, πάντων δὲ
γῶν ἀσκηθέντος παιδείαν, ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως αὐ-
τοῦ εὐδοκμήσαντος, καὶ καταλιπόντος (5) τὸν κατὰ

Hominum virtutis studiosorum, et qui mores ex
rationis præscripto formant, vita continetur bonis
legibus et præceptis, in quibus videre est legisla-
torem duo generatim spectare : alterum, ut mala
vetet; alterum, ut ad honestas actiones singulos
incitet. Non enim fieri potest, ut quis in societate
civilis vitam ad recti et temperantiæ normam com-
ponat, nisi totis viribus improbitatem fugiat, vir-
tutemque maximo studio persequatur. Coacti igitur
hodie quoque in unum, ut divinis mandatis
audiendis operam demus, audivimus quomodo
propheta, pestifera senoris germina, usuras in-
quam, succidat, et ex hominum consortio funditus
evellat pecuniæ ad usuram elocationem. Nostrarum
partium erit, morem gerere prophetæ monitis, ne
efficiamur illa petra, supra quam cum semen ceci-
disset, exaruit, nullumque fructum protulit¹, ne
forte audiamus quod olim ad præfractos et intractabiles
Israelitas dictum est : *Auditu audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, nec tamen videbitis*².

Rogo autem omnes, quicumque audituri sunt, ut
me audaciæ et insipientiæ non condemnent, quod
eum vir disertus, et in rebus ad divinam philosophiam
spectantibus, magni nominis et in omni
dicendi genere admodum exercitatus, et in hac

¹ Luc. viii, 13. ² Isa. vi, 10.

(1) Ζῆν. Cod. Mon. ζῆν (sic). Πίναξ nescio cuius
dicis qui servatur in libro ms. Suppl. bibl. Re-
æ n° 399, primamque tantum hujus orationis
hibet lineam, diserte habet ζῆν. Ed. τῆν.

(2) Ὡς υἱὸς μητέρα. Ita Mon. Ὡς ὄσος μάλιστα
I.

(3) Καὶ σήμερον. Ita Mon. Ἐπισήμερον, vocem
hili, dat Ed. Μοx inter ἀκούσωμεν et ἐρωώμεθα
cunula est in Mon. Alludit noster ad Ezech. xxi,
! : τόκων καὶ πλεονασμὸν ἐλαμβάνουσαν ἐν σοί,
λ., quæ lecta fuerant in ecclesia ante orationem.
ε forma Alexandrina ἐλαμβάνουσαν pro ἐλάμβαν-

νον v. Burnouf, § 244 ; Winer, Gramm. N. T. § 9,
3 ; Buttmann, t. 1, p. 346.

(4) Ἡ πέτρα. Articulum om. Ed., supplevit
Mon. Locum ad quem hic alludit Nyssenus, S. Lu-
cæ est in parabola de seminante, c. viii, 5 sqq.

(5) Καταλιπόντος. Ex his fortasse inferes hanc
Orationem a S. Gregorio Nysseno habitam esse
post obitum S. Basilii dilectissimi fratris. Decessit
enim Cæsareæ archiepiscopus anno 379, die primo
mensis Januarii ; S. Gregorius Nyss. autem, anno
394. V. tamen infra, c. 10, in fine Orationis. Mon.
καταλιπόντος τῶν κατατοκιστῶν, unde articulum

ipsa materia præclare versatus, orationem contra A feneratoros instruendæ vitæ reliquerit, ego in eadem arenam descenderim, junctis boum aut asinorum paribus, quibus contendam cum equis victoriæ corona redimitis; semper enim cum grandioribus visuntur nonnulla humiliora; nam sole splendente splendet nonnihil et luna: et onerariam navem, quæ millenis mercibus referta, a ventis hinc inde impellitur, sequitur exigua quædam cymbula, idem secans æquor: virisque athletico more et ritu depugnantis, eadem lege digladiantur et pueri. Hæc igitur nostra sit petitio.

Tu vero, quem alloquor, quisquis es, odio habeto mores cauponum, cum homo sis. Ama homines, non pecuniam; obsiste tantisper peccato. Insona aliquando gratissimis tibi usuris vocem illam Joannis Baptistæ: *Geminina viperarum*^a, abite a me. Pernicies estis iis qui vos retinent, et accipiunt. Paululum oblectationis affertis; sed temporis progressionem virus a vobis sparsum, convertitur animæ in acerbum maleficium. Viam vitæ obsepitis; regni cælestis fores clauditis. Modicum quidem oculos aspectu, tinnituque vestro aures recreatis; interim æterni doloris causa et origo estis. Hæc ubi dicta, valedic superflue rerum copię et usuris, pauperumque amorem in te excita, *Et illum, qui mutuum petit, ne averseris*^b. Ob inopiam tibi sit supplex, foribusque tuis assidet: cum egens sit, confugit ad tuas copias, ut ab eo egestatem depellas. At tu contrarium facis, opitulatur verteris in hostem: non enim opem fers, ut ex illa qua premitur inopia evadat et ab usuris pendendis liberetur; sed seris afflicto mala, nudum exuens, vulneratumque denuo vulnerans, curas curis accumulans, doloresque doloribus addens. Nam qui pecuniam cum fenore reddendam accipit, pignus et arrham paupertatis accipit, specie beneficii exitium domum reportans. Quemadmodum enim is, qui precibus victus fabricitanti, et quem vehementissimus calor, sitisque nimia exagitat, meri poculum porrigit, exhilarat quidem ægrum perbrevis tempore, dum poculum exhaurit; sed non longe post acerbissimam et decuplo gravio-

^a Matth. III, 7. ^b Matth. V, 42.

τόν inserui. — Loquitur de Basilio magno fratre D suo, qui contra usurarios orationem habuit et edidit.

(6) *Γεννήματα ἐχιδνῶν*. Sunt ex S. Matth. III, 7; S. Luc. III, 7: cætera autem more suo παραφράζει noster.

(7) *Μὴ ἀπόταξε πλεονασμῶν*. Ed. ἀπόταξαι πλεονάσμασι. Recte quidem πλεονασμῶν: «Vox enim πλεονασμός in sacris Litteris significat id quod præter sortem accipitur. Vide cap. XLII Ezechielis.» Garnier. ad S. Basil. *Homil. in feneratoros*, c. 3, supra, p. 14, l. 12. Ita noster infra, c. 9, μὴ μετὰ τῶν, μηδὲ πλεονασμῶν. De synonymia vocum τόκος et πλεονασμός hæc habet Biel *Thesaur. philol. in LXX*, s. v. πλεονασμός: «Balsamo ad Gregorii Nysseni Epistolam canonicam: Πλεονασμός οὖν ἐστίν, ὡς ὅταν τις δῶ τινα σίτον, ἢ οἶνον, ἢ ἔλαιον,

τοκιστῶν λόγον κτῆμα τῷ βίῳ, καὶ πρὸς τὴν αἰὶν ἄμιλλαν καθήκα, ὄνων ἢ βοῶν ἄρμα πρὸς τοὺς στεφάνους ἵππους ζευξάμενος· παραφαίνεται γὰρ ἀπὸ τῶν μικρὰ τοῖς μεγάλους· καὶ λαμπομένη σπλήνη, τῶν φαίνοντος· πλεούσης δὲ μυριοφόρου νηὸς, καὶ τῆ σφοδρότητι τῶν ἀνέμων ἐλαυνομένης, ἐπακαλοῦσθαι τὰ μικρὰ πορβίς τὸν αὐτὸν περαιουμένη βυθόν· ἰδρῶν δὲ πάλιν ἀγωνιζομένων νόμοις ἀθλητικῶν ἐγκοιζόντων τῷ αὐτῷ καὶ παῖδες. Ὅδε μὲν ὁ ἐχέτω τῆς γνώμης ἢ αἰτίας.

Σὺ δὲ, πρὸς ὃν ὁ λόγος, ὅστις ποτ' ἂν ἦς, μίστρον τρόπον κατηκόν, ἄνθρωπος ὢν. Ἀγάπησον ἀνθρώπους, καὶ μὴ ἀργύριον· στήσον μέχρι τοῦτου τὸν ἀμαρτίαν. Εἰπέ τοῖς ποτέ σου φιλάτοις τόκοις τῆ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ φωνήν· Γεννήματα ἐχιδνῶν (6), πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ. Ὁλεθροὶ τῶν ἐχιδνῶν ὑμεῖς καὶ λαμβανόντων ἐστέ· τέρπετε πρὸς αἰῶνα, ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ὁ ἀπ' ὑμῶν ἰδὲς πικρὸν γίνεσθαι δηλητήριον τῆ ψυχῆ· ἀποφράττετε ζωῆς ὁδόν· κλείετε τῆς βασιλείας τὰς θύρας· μικρὸν τέρψαντες τὴν βίαν, καὶ τὴν ἀκοὴν περιηγήσαντες, αἰωνίου λύπης γίνεσθαι πρόξενοι. Ταῦτα εἰπὼν ἀπόταξαι πλεονασμῶν (7) τοῖς τόκοις, σύνταξαι δὲ φιλοπρωχίᾳ, *Καὶ τὸν θέλει δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς*. Διὰ πενίαν σε βετεύει καὶ ταῖς θύραις προσκάθηται· ἀπορῶν καταφεύγει πρὸς τὸν σὸν πλοῦτον, ἵνα γένη αὐτῷ τῆς χρείας ἐπίκουρος. Σὺ δὲ τούναντίον ποιεῖς· ὁ εὐμαχος γίνῃ πολέμιος· οὐ γὰρ αὐτῷ συμπράττει, ὅπως ἂν (8) καὶ τῆς ἀνάγκης ἐλευθερωθεῖ τῆς ἐπιχειμένης, καὶ σοὶ ἀποπληρώσῃ τὸ δάνειμα. αὐτὸν στείρεις τῷ στενουμένῳ κακὰ, τὸν γυμνὸν ἀπεδύων, τὸν τετρωμένον ἐπιτραυματίζων, φροντίς ἐπισυνάπτων ταῖς φροντίσι, καὶ λύπας τῆ λύπῃ. Ὁ γὰρ ἐντοκὸν χρυσὸν ὑποδεχόμενος, ἀββάσι πενίας λαμβάνει ἐν προσήματι εὐεργεσίας, διέτρο ἐπεισάγων τῆ οἰκίᾳ. Ὅπερ γὰρ ὁ πυρεταίνωνται καιομένην παρὰ τῆς θερμῆς, δίψῃ δὲ σφοδροτάτῃ ἐγεγομένῳ, καὶ ἠναγκασμένῳ αἰτοῦντι τὸ πρᾶξι δίδουσι οἶνον δῆθεν ὑπὸ φιλανθρωπίας, εὐφραίνει μὲν πρὸς ὀλίγον τὴν κύλικα ἐφελκόμενον, ὀλίγου δὲ χρόνου παρελθόντος, σφοδρὸν καὶ δεκαπλασίονα τῷ

ἢ ἄλλο τι, ἐπὶ τῷ λαβεῖν ὁμοιογενὲς πλεον τοῦ δότητος. Πλεονασμός quidem est, cum, si quis alicui mutuo dederit frumentum, vel vinum, vel oleum, u. aliud quid, plus similis generis accipit, quam dedit. Subjicit paulo post: Ὁ δὲ τόκος λέγεται ἐπὶ νομισμάτων. Τόκος autem dicitur de usura pecunie. U. Salmasius De mod. usur. p. 320, ubi verisimile esse putat, quod, ubicunque in sacra Scriptura hæc voces τόκος et πλεονασμός simul positæ reperiantur, altera pecunie usura, altera frugum significetur. V. et Ez. Spanhemii *Not. ad Aristoph. Nub.* v. 1291. » (Aristoph. ed. Schütz., t. I part. II, p. 445 sq.) Cf. Biel. l. I. s. v. τόκος. — Infra, Καὶ τὸν... ἀποστραφῆς S. Matthæi sunt, v. 42.

(8) Ἄν addidi ex Mon., cui debetur etiam καὶ τὸ ἀποπληρώσῃ. Ed. καὶ μὴ ἀπ.

κάμνοντι τὸν πυρετὸν ἀπεργάζεται· οὕτως ὁ παρ-
έχων πένητι γέμοντα (9-10) [πενίας] χρυσὸν, οὐ
παύει τὴν ἀνάγκην, ἀλλ' ἐπιτείνει τὴν συμφορὰν.

Μὴ τοίνυν ζήσης μισάνθρωπον βίον ἐν φιλανθρω-
πίᾳ προσήματι, μηδὲ γένη ἰατρὸς ἀνδροφόνος, τὸ
πρόσχημα μὲν τοῦ σώζειν ἔχων διὰ τὸν πλούτον, ὡς
ἔκεινος διὰ τὴν τέχνην· τῇ προαιρέσει δὲ κεχρημένος
εἰς ἀπόλειαν τοῦ ἑαυτὸν σοι καταπιστεύσαντος. Ἄρ-
γὸς καὶ ὁ πλεονεκτικὸς (11) βίος ὁ τοῦ τοκίζοντος.
Οὐκ οἶδε πόνον γεωργίας, οὐκ ἐπίνοιαν ἐμπορίας·
ἐφ' ἐνὸς δὲ τόπου κάθηται, τρέφω ἐπὶ τῆς ἐστίας
θηρία. Ἄσπαρτα (12) αὐτῷ βούλεται τὰ πάντα καὶ
κνήροτα φέσθαι· ἄροτρον ἔχει τὸν κάλαμον χώρων,
τὸν χάρτην (13) σπέρμα, τὸ μέλαν ὕετον, χρόνον,
κῶζάνοντα αὐτῷ λανθάνοντως τὴν τῶν χρημάτων ἐπι-
καρτίαν. Δρέπανόν ἐστιν αὐτῷ ἡ ἀπαιτήσις· ἄλων, B
ἡ οἰκία, ἐφ' ἧς λεπτύνει τὰς τῶν ὀλιθωμένων οὐσίας.
Γὰ πάντων ἴδια βλέπει. Εὐχεται τοῖς ἀνθρώποις ἀνάγκ-
ας καὶ συμφορὰς, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἠναγκασμένους
κπέλωσι. Μισεῖ τοὺς ἑαυτοῖς ἀκούοντας, καὶ τοὺς
μὴ δεδανεισμένους (14) ἐχθροὺς ἠγεῖται. Προεδρεύει
τοῖς δικαστηρίοις, ἵνα εὖρη τὸν στενούμενον τοῖς
ἰπαιτηταῖς, καὶ τοῖς πράκτορσιν ἀκολουθεῖ, ὡς ταῖς
παρτάξεισι καὶ τοῖς πολέμοις οἱ γῦπες. Περιφέρει
τὸ βαλάντιον, καὶ δείκνυσι τοῖς πνιγομένοις τῆς θη-
ρας (15) δέλεαρ, ἵν' ἐκείνῳ διὰ τὴν χρεῖαν περιχθ-
νώντας, συγκαταπίωσι τοῦ τόκου (16) τὸ ἀγκιστρον.
Καθ' ἡμέραν ἀριθμεῖ τὸ κέρδος, καὶ τῆς ἐπιθυμίας
οὐκ ἐμπίπταται. Ἄχθεται πρὸς τὸν χρυσὸν τὸν ἐπὶ τῆς
οἰκίας ἀποκείμενον, διότι κείται ἀργὸς καὶ ἄπρακτος. C
Μιμεῖται τοὺς γεωργοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν σωρῶν ἀεὶ
σπέρματα αἰτοῦντας (17). Οὐκ ἀνίησι τὸν ἄθλιον χρυ-
σὸν, ἀλλ' ἐκ χειρῶν εἰς χεῖρας μετάρχει (18). Βλέπει
γοῦν τὸν πλούσιον καὶ πολύχρυσον πολλάκις μηδὲ ἐν
νόμισμα ἔχοντα ἐπὶ τῆς οἰκίας (19), ἀλλ' ἐν χάρταις
τὰς ἐλπίδας, ἐν ὁμολογίαις τὴν ὑπόστασιν, μηδὲν
ἔχοντα καὶ πάντα κατέχοντα· πρὸς τούναντίον τοῦ
ἀποστολικῷ γράμματος (20) κεχρημένον τῷ βίῳ,
πάντα δίδοντα τοῖς αἰτήσασιν, οὐ διὰ φιλάνθρωπον
γνώμην, ἀλλὰ διὰ φιλάργυρον τρόπον. Αἰρεῖται γάρ
τὴν πρόσκαιρον πενίαν, ἵνα, ὡς δούλος ἐπίμοχθος, ὁ
χρυσὸς ἐργασάμενος, μετὰ τῶν μισθῶν ἐπανεῖληθ.
Ὅρας, ὅπως ἡ τοῦ μέλλοντος ἐλπίς κενοῖ τὴν οἰκίαν,
καὶ ποιεῖ τὸν πολὺν χρυσὸν ἀκτῆμονα πρόσκαιρον.
Τοῦτου δὲ τίς ἡ αἰτία; Ἦ ἐν τῷ χάρτη γραφῆ, ἡ ὁμο-

(9-10) *Γέμοντα*. Mon. γέγοντα, unde Ed. γεν-
νῶντα; sed et sic regimen verbi deest. Accen-
tus ratione ductus scripsi γέμοντα lacunulamque
supplevi addito πενίας, e præcedentibus. Possis
supplere τόκον seu τόκων, ex mente Gretseri; aut
legere γελῶντα χρυσόν, sine ullo supplemento; sed
accentus non concinit.

(11) Ἄργος καὶ ὁ πλ. Articulus forsitan hic de-
lendus, aut saltem post πλεονεκτικὸς transponen-
dus est.

(12) Ἄσπαρτα... ἀνήροτα. Alludit ad Homer.
Odys. ix, 409, ubi v. Boissonad., coll. Duport.
Gnomologia Homericæ, p. 196 sq., vel, si mavis,
notula mea ad Lucian. *De mercede conductis*, p. 6.

(13) *Τὸν χάρτην*. Ita Mon. Ed. τὴν χάρτην.

(14) Mon. μηδὲδανεισμένους, una voce. Ed. μη-
δὲν δανειζομένους.

A rem febrim miserò parit; sic et qui egeno pecuniam
sub fenore commodat, necessitatem illius non sub-
levat, sed calamitatem potius auget.

Ne vixeris igitur specie humanitatis vitam in-
humanam et efferatam, neque esto medicus, qui
perimat, nomen quidem et formam præ te ferens,
quasi serves ob divitias, sicut et ille propter ar-
tem; voluntate autem tua et animo ad alterius,
qui se tibi committit, perniciem abutens. Segnis
et insatiabilis est vita usurarii. Nescit laborem
agrorum colendorum, mercaturam non exercet;
sed uno in loco considens immanes domi suæ
feras nutrit. Vult omnia sibi sine satu, et inarata
progigni, cui quidem aratrum est calamus; ager,
charta; semen, atramentum; pluvia, tempus,
quod illi pecuniæ fructus occultis incrementis
adauget et educat. Falx illi est repetitio; area,
domus, in qua miserorum fortunas ventilat. Et
quæ omnium sunt, propria sui ipsius videt. Im-
precaturo hominibus calamitates, ut coacti ad
ipsum confugiant; odit, quibus res suæ sufficiunt,
et quos mutuum sub usura petere non conspicit,
in hostium numero habet. Assidet curiæ et foro,
ut inveniat, quem sors adversa affligit; exactores
et procuratores suos semper sequitur, ut vultures
castra et acies. Circumfert autem loculos, ut mi-
seris escam ostendat, ut ei ob necessitatem inhian-
tes, devorent simul usuræ hamum. Quotidie nume-
rat lucrum, suamque cupiditatem minime explet.
Dolet ob argentum domi repositum, quod otiosum
est et infructuosum. Imitatur colonus, qui ex
acervo frumenti semper semen petunt. Non relin-
quit miserandum aurum intactum, sed ex manu in
manum transfert. Aspicias igitur opibus divitiisque
abundantem sæpe domi suæ ne unum quidem
nummum habere, sed omnes spes ejus in charta-
sitas, omnesque fortunas in pactis et conventis,
qui nihil habet, et omnia possidet: contrario modo
apostolicis mōnitis vitam instituens, qui omnia
largitur petentibus, non humanitatis, sed cupidita-
tis gratia. Eligat enim pauperiem ad nonnullum
tempus, ut pecunia instar laboriosi servi operans,
cum mercede ad ipsum revertatur. Vides, ut spes
futuri lucri exinaniat domum, efficitque ut inops
sit, cui alioquin multum auri suppetit. Hujus vero.

(15) *Τῆς θήρας*. Ita Gretseri Appendix. Ed. 1638
τὰς θήρας, quod et Mon. habere videtur.

(16) *Συγκαταπίωσι τοῦ τόκου*. Sic Ed. Mon.
συγκαταπίωσιν τῶν τόκων (e corr. τῷ τόκῳ, utio-
que v. delete). Mox Mon. καθημέραν.

(17) Ἄεὶ σπέρματα αἰτοῦντας. Loco horum
verborum, quæ desunt in Mon., recentior manus
asteriscum posuit ibidem.

(18) *Μετάρχει*. Mon. μετεταίμ (sic?), in marg. a
manu, ut videtur, Gretsariana, μετάρχει.

(19) Verba πολλάκις μηδὲ ἐν (sic) νόμισμα ἔχοντα
ἐπὶ τῆς οἰκίας (sic), utpote ommissa, alia manus in
marg. Mon. supplevit.

(20) *Τοῦ ἀποστολικῷ γράμματος*. Quo alludat
hic noster, latere me fateor. Credas, ad S. Matth.
v, 42: τῷ αἰτοῦντὶ σε, δίδου. At non est apostoli-
cum, sed ipsius Salvatoris hoc præceptum.

quænam causa? Scriptura in papyro consignata, et pactio seu promissio afflicti. Reddam cum fenore. Restituam cum lucro sortem. Deinde insto et admoneo ut ne fidem fallat. Et debitor quidem, licet inops, fidem facit ob syngrapham. Deus autem, qui dives est, licet multa polliceatur clara et sonora voce, non tamen auditur. Da, et ego reddam, clamat in Evangeliiis, in publico totique terrarum orbi noto chirographo, quod quatuor, loco et vice unius scripserunt, cujus testes omnes Christiani a temporibus partæ salutis exstiterunt. Habes paradisum pignus, pignus utique dignum, quo fidenter nitaris. Quod si et hic aliquid quæris, totus mundus probi debitoris possessio est. Curiose circumspice copiam, qua abundat is, qui beneficium abs te petit, et invenies ipsius divitias. Nam omnes auri argentique fodinæ debitoris possessio sunt. Omne metallum argenti et æris, et id genus aliorum, dominio et imperio ipsius subjicitur. Respice in totum cælum, qua patet; mente concipe maris infinitatem; cogita terræ latitudinem; numera, quas nutrit feras; omnia subjecta sunt illius potentiae, cujus tu paupertatem contemnis. Moderatus et æquus esto. Ne injuria affeceris Deum; neque æstimes Deum inferiore et inhonoriore loco esse quam trapezitas, quibus si spondeant, absque dubio credis. Da sponsori immortalis. Crede chirographo inaspectabili quidem, sed ejusmodi tamen, quod perdi nequeat. Ne quæstus, videbisque Deum non sine additamento rependere gratiam.

Quod si hæc oratio tibi peregrina et præter opinionem accidit, in promptu habeo testimonium, quo perspicuum sit Deum pie sumptus et impensas facientibus multis variisque modis reponere vicem. Petro enim interrogante et dicente: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Amen dico vobis, inquit, omnis qui reliquerit domos, aut fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit*²¹. Vides liberalitatem? Vides bonitatem? Et valde quidem impudens fenerator laborat, ut sortem duplicet; at Deus sponte sua, ei qui fratrem suum non opprimit, centuplum reddit. Obtemperato igitur Deo consulenti, usurasque peccato non obnoxias referes. Cur te haud sine scelere curis conficis, dies

²¹ Matth. xix, 27, 28.

(21) Verba διὰ τὴν συγγρ... πλούσιος ὢν ab alia manu in marg. habet Mon.

(22) Δὸς... ἀποδώσω. Non ad certum locum Evangeliorum hic respicere Nyssenem e plurali ἐν εὐαγγελίοις fere patet: cf. tamen S. Matth. vi, 3, 4

(23) Εὐρήσεις. Ed. εὐρήσης. Correxī barbarismum. Subjunctivus tamen verborum ἀθυποτάκτων, velut εὐρήης, λάθης, sim., pro futuro adhibetur a scriptoribus præcipitatæ Græcitatē, quo de usu vide præstantissimam notam C. B. Hase. Ind. in Leon. Diacon. s. v. *Conjunctivus*. De verbis ἀθυποτάκτοις, i verbis scilicet quæ sunt subjunctiva per se, i interprete Boissonad. *Anecd. Gr.*, t. II p. 461, cf.

λογία τοῦ στενωθέντος. Δώσω μετὰ τῆς ἐργασίας, ὑποτελέσω μετὰ τοῦ γινομένου. Εἶτα, παρακαλῶ. ὁ μὲν χρεώστης, καὶ ἄπορος ὢν, διὰ τὴν συγγράφην (21) πιστεύεται· ὁ δὲ Θεὸς, πλούσιος ὢν καὶ ἐπαγγελόμενος, οὐκ ἀκούεται. Δὸς, καὶ ἐγὼ ἀποδώσω (22), βοᾷ γράφας ἐν εὐαγγελίοις, ἐν χειρογράφῳ δημοσίῳ τῆς οἰκουμένης, ὃ τέσσαρες ἔγραψαν εὐαγγελισταί, ἀπὸ ἑνὸς συμβολ[αι]ογράφου, οὗ μάρτυρες πάντες οἱ ἐκ τῶν χρόνων τῆς σωτηρίας Χριστιανικῆς· ἔχεις ὑποθήκην τὸν παράδεισον, ἐνέχυρον ἀξιώστων. Εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα ζητεῖς, ὅλος ὁ κόσμος τοῦ εὐγνώμονος χρεώστου κτήμα. Περιέργασαι σαφῶς τὴν εὐπορίαν τοῦ ζητούντος τὴν εὐεργεσίαν, καὶ εὐρήσεις (23) τὸν πλούτον. Πᾶσα γὰρ χρυσότης τοῦ χρεώστου τούτου κτήμα. Πᾶν μέταλλον ἀργυρίου καὶ χαλκοῦ καὶ τῶν ἐξῆς ὑλῶν τῆς ἐκείνου δεσποτικῆς μέρους. Ἐπόθειλον εἰς τὸν μέγαν οὐρανόν· κατὰ μῆθε τὴν ἄπειρον θάλασσαν· ἰσθόρησον τὸ πλάτος τῆς γῆ· ἀριθμησον τὰ ἐπ' αὐτῆς τρεφόμενα ζῶα· πάντα δούλα καὶ κτήματα, οὗ σὺ ὡς ἀπόρου (24) καταφρονεῖς. Σωφρόνησον, ἀνὼρωπε. Μὴ καθυδρίσης τὸν Θεόν, μηδὲ ἠγήση τὸν τραπέζιτῶν ἀτιμότερον, ὡς ἐγγυαμένους ἀναμφιβόλως πιστεύσεις. Δὸς ἐγγυτῆ μὴ ἀποθνήσκοντι. Πιστεύσον χειρογράφῳ μὴ βλεπόμενῳ μηδὲ σπαρασομένῳ. Μὴ ἐπερωτήσης τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ δὸς ἀκατήλευτον τὴν εὐεργεσίαν, καὶ ἔψει σοι τὸν Θεόν μετὰ προσθήκης ἀποδιδόντα τὴν χάριν.

exigas lucrum, sed impende beneficium sine spe

Ἄν δὲ ξενίῃ σου τὴν ἀκοὴν ὁ παράδοξος [ὲ] λόγος (25), πρόχειρον ἔχω τὴν μαρτυρίαν, ὅτι τοῖς εὐσεβῶς δαπανῶσι καὶ εὐεργετοῦσι πολυπλασιάζει ὁ Θεὸς τὴν ἀμοιβὴν ἀποδίδωσι. Πέτρου γὰρ ἐρωτῶντος καὶ λέγοντος· Ἴδοὺ ἡμέτις ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησάμεν σοι, τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; Ἀπὸν λέγω ὑμῖν, φησὶ· Πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἕκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Ὁρᾷς τὴν φιλοτιμίαν; βλέπεις τὴν ἀγαθότητα; Ὁ σφόδρα ἀνασχυντος ἐνειστής κάμνει, ἵνα διπλασιάσῃ (26) τὸ κεφάλαιον· ὁ Θεὸς δὲ αὐθαίρετως τῷ μὴ θλίβοντι τὸν ἀδελφὸν τὸ ἕκατονταπλάσιον δίδωσι. Πειθου (27) οὖν τῷ Θεῷ συμβουλεύοντι, καὶ λήψη τόκους ἀναμαρτήτους. Ἴνα τί μετὰ ἀμαρτίας μερίμναις σαυτὸν ἐκτῆχεις, τὰς

Bast. *Lettre critique*, p. 90 sqq. (p. 127 sqq. vers. Wiedeburg). — Mox Mon. χρεῶς του σου (sic).

(24) Ὁς ἀπόρου. Inseui ὡς e Mon. Ante ὃ suppl. ἐκείνου scil. Θεοῦ.

(25) Ὁ παράδοξος ὁ λόγος. Vitiatam lectionem emenda scribens οὗτος ὁ παράδοξος λόγος, καὶ ὁ παράδοξος οὗτος λόγος, coll. Wolf. ad Demosth. *Leptin.* p. 326 ed. Bremi; aut ante λόγος dele articulum quem uncinis inclusi.

(26) Διπλασιάσῃ. Sic correxī editum διαπλασιάσῃ.

(27) Πειθου. Mon. πλθντι (sic). Librarius forsans scripturus erat πεισθητι.

ἡμέρας ἀριθμῶν, τοὺς μῆνας ψηφίζων, τὸ κεφάλαιον ἄννοον, τὰς προσθήκας ὄνειροπολῶν, φοβούμενος τὴν τροθεσίαν, μὴ ἄκαρπος παραγένῃται ὡς θέρος χαλαζωθέν. Περιεργάζεται ὁ δανειστής τοῦ χρεώστου τὰς πράξεις, τὰς ἐκδημίας, τὰ κινήματα, τὰς μεταβάσεις, τὰς ἐμπορίας (28)· κἂν φήμη τις παραγένῃται σκυθρωπῆ, ὅτι λησταῖς ὁ δεῖνα περιέπεσεν, ἢ ἄτινος περιστάσεως εἰς πενίαν αὐτῷ μετεβλήθη (29) ἡ εὐπορία, κάθηται, τὴν χεῖρε συνδήσας, στένει συνεχῶς, ὑποδακρῦει πολλά· ἀνελλίττει τὸ χειρόγραφον, ὀρνεῖ ἐν τοῖς γράμμασι τὸν χρυσὸν, προκομίζων τὸ πυμβόλαιον, ὡς ἱμάτιον υἱοῦ τελευτήσαντος· ἀπ' ἐκείνου θερμότερον ἐγείρει τὸ πάθος. Ἄν δὲ καὶ ναυτικὸν ἢ τὸ δάνεισμα, τοῖς αἰγιαλοῖς προσκᾶθηται, τὰς κινήσεις μεριμνᾷ τῶν ἀνέμων, συνεχῶς διερωτᾷ τοὺς καταίροντας (30), μὴ που ναυάγιον ἤκουσθη, μὴ που τλέοντες ἐκινδύνευσαν. Παχνοῦται τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν εἰψάνων τῆς μεθήμερινῆς φροντίδος. Πρὸς δὴ τὸν τοιοῦτον λεκτέον· Παῦσαι, ἄνθρωπε, μερίμνης ἐπικινυῖν. Ἄνάπαυσαι ἀπὸ ἐλπίδος τηκοῦσης· μὴ τόκους ἡτῶν σαυτῷ τὸ κεφάλαιον διαφθείρης. Παρὰ πένητος ζητεῖς προσόδους καὶ προσθήκας πλούτου, παρακλήσιον ποιῶν ὡς εἰ τις ἀπὸ χώρας αὐχμῶν θερμοτάτῃ ἡρανθείσης λαβεῖν θελήσειε σίτου θημωνιάς (31), ἢ κλήθος βοτρυῶν ἐξ ἀμπέλου μετὰ νέφος χαλαζήφορον, ἢ τέκνων τόκον ἀπὸ στείρας γαστρός, ἢ γάλακτος τροφὴν ἐξ ἀτόκων γυναικῶν. Οὐδεὶς ἐγχειρεῖ τοῖς τὰ φύσιν καὶ ἀδυνάτοις· ἐπεὶ πρὸς τῶν μηδὲν καταρθοῦν, προσοφλισκάνει γέλωτα. Μόνος ὁ θεὸς πανοδύναμος, ὃς ἐκ τῶν ἀπόρων εὐρίσκει τοὺς πορτιμους, καὶ τὰ παρ' ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν δημιουργεῖ, ὅν μὲν κελεύων πέτρας πηγῆν ἀπορρεῖν, αὐτοῖς δὲ ἰρέχων ἐξ οὐρανοῦ ἄρτον ἀσυνήθη καὶ ξένον, καὶ κάλιον γλυκαίνων (32) τὴν πικρὰν Μερρᾶν ἐπαφῆ ξύου· καὶ τῆς στείρας Ἐλισάβετ εὐτοκον ποιῶν τὴν ἄστέρα, καὶ διδοῦς τῇ Ἄννα τὸν Σαμουὴλ, καὶ τῇ Μαρία τὸν ἐν παρθενίᾳ πρωτότοκον. Ταῦτα μόνον τῆς εὐαντοδυνάμου χειρὸς ἔργα.

igni: præterea Elisabethæ infecundum uterum fecundans, Annæque Samuelem, et Mariæ Virginiu rigenogenitum donans. Hæc solius Omnipotentis dexteræ sunt opera.

Σὺ δὲ χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ, τῶν ἀγόνων ὀλῶν, μὴ ἤτει τόκον, μηδὲ βιάζου πενίαν τὰ τῶν πλουτουμένων τοιεῖν, μηδὲ δίδοναι πλεονασμούς τὸν τὸ κεφάλαιον τροσαιτοῦντα. Ἡ (33) γὰρ οὐκ οἶδας, ὡς δάνους ῥεῖα εὐπρόσωπός ἐστιν ἐλέου αἰτησις; Διὸ καὶ ὁ νόμος, τὸ εἰσαγωγικὸν τῆς εὐσεβείας γράμμα, παντα-

A numerans, menses computans, sortem animo revolvens, incrementum somnians, metuensque diem præstitutam, ne infructuosa veniat, instar illius æstatis, qua grando fruges contudit. Curiose et anxie inquiri fenerator in omnes debitoris actiones, in peregrinationes, in egressum, mercaturam; et si fama oriatur infustior, quod scilicet quidam in latrones inciderit, vel eventu aliquo inops ex opulento evaserit, sedet junctis manibus, assidue gemit, sæpius plorat, volvit chirographum, lamentatur in litteris illis aurum, efferens contractus tabulas, non secus atque vestem filii mortui, acerbiorumque adhuc illarum aspectu resuscitat dolorem. Si autem mutuum fuerit nauticum, litto-ribus assidet, deslet ventorum procellas et tempestates, perpetuo examinat euntes et redeuntes, num quid alicubi de naufragio sit inauditum, num qui alicubi periculum audierint. Constringit et angit quotidiana sollicitudine animum. Huic igitur dicendum est: Desiste, o homo, a periculosa cura. Abjice spem exruciantem, ne fenus quærens amittas et sortem. A paupere exigitur reditus et augmenta tuarum divitiarum: similiter facis ac si quis ex agro calore ingenti exsiccato vellet frumenti acervum, aut uvarum multitudinem ex vinea post inmissam grandinem, vel liberorum proventum ab infecundo ventre, vel lactis nutrimentum, a feminis quæ non pepererunt. Nullus conatur ea, quæ sunt præter naturam et impossibilia: nam præterquam quod nihil efficeret, aliis etiam risui et ludibrio esset. Solus Deus adeo est omnipotens, ut ex rebus desperatis et depositis elicere possit non parum emolumentum, quippe qui facit ea, quæ præter omnium spem et expectationem esse solent: modo quidem imperans, ut ex rupibus aqua profluat, rursus ex cælo, quasi pluviam, dimittens panem insolitum et novum: iterumque dulcem efficiens amaram illam Myrrham [Maram] contactu fecundans, Annæque Samuelem, et Mariæ Virginiu dexteræ sunt opera.

Tu vero æris et auri, rerum parere non solitarum, ne quære fetum, neque coge paupertatem ea quæ divitum sunt præstare, neque usuras pendere illum qui sortem petit. An nescis quam mutui exposecndi necessitas digna sit misericordia? Quapropter divina quoque Scriptura, quæ nos ad

(28) Ἐμπορίας. Mon. ἐμπορείας. At cf. *Thesaur. D* Stephani Didot. s. v. ἐμπορία.

(29) Μετεβλήθη. Sic correxi editum μετεκλήθη. litteræ enim β et x sæpius confunduntur in codicibus. V. Bast. *Lettre critique*, p. 234 (p. 92 sq. *ers Lat.*). Appendix p. 23 sq., *Commentari. pææograph.* ad calcem Gregorii Corinthii ed. Schæfer. p. 708. Contrarius error deformabat olim Eurip. *Vit. Edesii*, p. 29, l. 20, ubi vitiosum Planini μετεβλήθη, Junii conjectura et codicibus fretus, Boissonade (cujus v. annot. p. 229) mutavit in μετεκλήθη, quod lego etiam in Genevensi repetitione (1616) editionis Commelini, p. 45, l. 12. — Ad proximum τὴν χεῖρε notandum est dualem τὰ χεῖρε ere nunquam legi in codicibus (coll. Boissonad.

Anced. Gr. t. ii, p. 235), quin duales τὰ et ταῖν et forsân etiam ταῦτα et grammaticis expellendos esse viros monuisse doctos quos exscripti in nota mea ad Xenoph. *Mem. Socr.* 2, 3, 18, p. 45.

(30) Καταίροντας. Mon. κατέροντας, supra e scripto α.

(31) Θημωνιάς. Ed. Θημωνίας. V. Biel. *Thesaur. philolog. V. T.* et *Thesaur.* Stephan. Didot. s. v. θημωνιά. Θημωνιαὶ acervi sunt inanipulorum.

(32) Γλυκαίνων. Mon. πικραίνων. Sed manus Gretseri, ut videtur, margini adscripsit γλυκαίνων. De Μερρᾶ historiam legas in Exod. xv, 23-25.

(33) Ἡ. Ed. εἰ, vitio manifesto quod correxi. — De οἶδας, forma Ionica et communi pro οἶσθα, v. Sauppe et Kühner ad Xenoph. *Mem. Socr.* 4, 6, 6

omnem pietatem informat, ubique usuras prohibet. Si fratri tuo mutuam dederis pecuniam, non urgebis illum⁶. Accedit quod ipsa gratia, quæ omnis omnino bonitatis abundantissimus fons est, remissionem debitorum lege sancit quam liberalissime his verbis: Non dabitur mutuum his a quibus speratis recipere vicem; et alibi sub specie parabola, durum et inimitem servum graviter puniit, quod conservi procidentis non fuerit miserius, neque remisit centum denarios, exiguum videlicet debitum, qui decies mille talentorum condonationem consecutus⁷. Salvator porro noster omnisque honestatis magister, cum discipulis suis modum orandi nihil supervacanei continentem præscriberet, hunc etiam adjecit precandi formulæ articulum, quasi qui maxime valeat ad exorandum Deum: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*⁸. Hoc quomodo a

χοῦ ἀπαγορεύει τὸν τόκον. Ἐάν δανείτης ἀρρῆκται τῷ ἀδελφῷ σου, οὐκ ἔσθαι αὐτὸν κατεπειγών. Καὶ χάρις, τῇ πηγῇ τῆς ἀγαθότητος πλεονάζουσα, ἐν ὀφλημάτων νομοθετεῖ τὴν συγχώρησιν ὅπου μὲν γαστενομένη καὶ λέγουσα· Καὶ οὐ δανείζετε παρ' ἡμῶν ἐλπίζετε ἀπολαθεῖν (34)· καὶ ἀλλαγῶ ἐν παραβολῇ τὸν σκληρὸν οἰκέτην πικρῶς κολάζουσα, ὅς τῷ δουλῷ προσκυνῶντι οὐκ ἐπεκλάσθη, οὐδὲ ἐτίθει ἐκατὸν θηναρίων εὐτελὲς χρέος, αὐτὸς τὸν μισρὸν ταλάντων λαβὼν τὴν συγχώρησιν. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος εὐχῆς κανὼνα, καὶ τὸν ἀπέριττον τοῖς μαθηταῖς εἰσηγούμενος, ἐν τούτῳ τῆς ἱκεσίας λόγῳ ἐπέθηκεν, ὡς μάλιστα καὶ πρῶτον ἀρχοῦν δυσωπήσαι Θεόν (35)· Καὶ ἡμεῖς ἐφηκάμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. Πῶς οὖν προσηύχθη ὁ τοκογλύφος (36); Μετὰ ποίου συνειδήτος αἴτημα ἀγαθὸν ζητήσεις παρὰ Θεοῦ, ὁ πάντα λαμβάνων, καὶ

⁶ Exod. xxii, 25. ⁷ Matth. xviii, 28 sqq. ⁸ Matth. vi, 12.

(34) Καὶ... ἀπολαθεῖν. Alludit ad S. Luc. vi, 35: καὶ δανείζετε, μὴδὲν ἀπελπίζοντες. — Ἐν παραβολῇ. Lege S. Luc. xxv, 14-30. — Juncturae et oppositionis ὅπου μὲν cum καὶ ἀλλαγῶ nullum quidem possum afferre exemplum, sed ex sequentibus, ὁ δὲ Σωτὴρ, scribendi ratio Nostri patebit.

(35) Δεῖν... δυσωπήσαι Θεόν. Ed. δυσωπήσας, vitium manifestum. Placebat statim δεῖν mutare in δέον: at δεῖν pro δέον (ut πλεῖν pro πλέον) Atticismus est, testibus grammaticis veteribus, quos omnes attulit Dindorf in *Thesaur.* Steph. Didot. s. v. δέω, p. 1056, BC, ubi consentit cum Koenio, ad Gregor. Corinth. *De dialect. Attic.* § LXXII, statuente δεῖν in Atticorum scriptis sæpe ab indoctis librariis obliteratum fuisse; quamvis obloquatur Buttmann, *Gr. gr.* t. I, p. 492 sq. Usus quidem SS. Patrum non bene memini; at e bonæ notæ scriptoribus, posteriorum licet temporum, sæculi xiii et xiv, sed Atticis morum appetentissimis, Nicephoro Chumno et Theodoro Hyrtaceno, a Boissonadio primum vulgatis in *Anecdotis Græcis*, exempla petam quibus hunc Atticismum abunde firmabo. Numeri mei hic sunt tomorum et paginarum libri Boissonadii. Dicitur δεῖν εἶναι (pro δέον εἶναι), subsequente aut præcedente alio infinitivo. Ita Niceph. Chumn., t. II, p. 78, l. 1: δεῖν εἶναι νομίζειν. Id. Epist. 25: δεῖν εἶναι εὐχαριστεῖν. Id. Epist. 60: δεῖν εἶναι κρίνειν. Id. Epist. 63, et t. V, p. 286, l. 20: δεῖν εἶναι φεύγειν. Id. t. V, p. 292, l. 15: δεῖν εἶναι θρηνεῖν. Id. t. II, p. 162, l. 15: εὐθύειν δεῖν εἶναι. Id. t. V, p. 297: τούτου δεῖν εἶναι νομίζω, ubi ante τούτου præcesserunt infinitivi tres. Omittitur εἶναι. Theod. Hyrtac. t. III, p. 34, l. 5 et t. III, p. 46, l. 5: δεῖν εἶδίσθαι. Id. Ep. 74 med. πρὸς ταῦτα τίνα με δεῖν ψυχὴν ἔχειν; Id. Ep. 67, init.: ἀντιστοχῶν δεῖν ἀλλήλοις τὰ φάρμακα. Dicitur δεῖν ἦν pro δέον ἦν. Theod. Hyrt. Epist. 74: ἐσίγων μὲν ὅτε δεῖν ἦν. Et δεῖν εἶστιν εἶπειν, id. t. III, p. 47, l. 1; id. t. I, p. 264, l. 11: ἀλλὰ νῦν δεῖν ἐστὶν... ὀδύρεσθαι. Utriusque scriptoris exempla ex epistolis petita habes in notis Boissonadii ad t. II, p. 78; t. III, p. 47. — Restat ut ad illustrandum sensum verbi δυσωπεῖν apud Patres Græcos afferam Tib. Hemsterhusii doctissimam annotationem quæ primum prodit ad calcem tomi II, Raphaelii *Annotationum* in S. *Scripturam*, ed. Lugd. Bat. 1747, qui liber cum ad manus mihi non sit, Dindorf. autem in *Thes.* Steph. Didot. Hemsterhusii verba detruccaverit, annotationem describam integram qualem Theob. Fix. excerpserit ad S. J. Chrysost. t. XI, p. 849 ed. Gaum. S. Chrysostomi, Homil. 2 in Epist. ad Philemonem, p. 119,

C, ed. Montfaucon., hæc sunt verba: Οὐδὲν εἰς δυσωπει, ὡς τὸ τὰς ἐτέρων εὐεργεσίας προσηύχθη. Ad quæ Hemsterh. hæc: « Hic plurimisque aliis locis Chrysostomus usurpat illud δυσωπεῖν, quæ varie solet a recentioribus adhiberi præter morem veterum, ut monent Phrynichus [p. 490, ed. Lobelii. Herodianus [p. 475, ad calcem Phrynich. Lobelii. Harpocration et Thomas Magister in v. Sæpe significat non tantum simpliciter Orare et Exorare, sed supplicando invidiam facere, sic ut præcedere quis precibus concedere cogatur. Egregie Gregor. Nyss. t. II, p. 259, C [Append. Gretser.: Ὁ γὰρ φιλόδημος [Σωτὴρ] ἔχρησεν αὐτοῖς τὸ ἴδιον πρῶτον, ἵνα δι' ἐκεῖνον δυσωπήσωι τοὺς ἀστυγέτας καὶ μισοπηχούους, ὥστε πρὸ τῆς βασιλικῆς εἰσῆς κατὰ τὸν βιαζομένον αὐτοῖς προβαλλόμενος, ἐν τῇ τῆς μορφῆς τοῦ κρατούντος, τὸν καταφρονήτην ἐπιπῆσαι. » Schol. Apollon. Rhod. ad l. 3, 694 ἀντιάσσει ἐκροντι παρακαλέσσει, δυσωπήσει, u. Hesych. καταδυσωπήσαι, παρακαλέσαι. Utrouque junguntur ab Heliodoro, l. 4, c. 10, [p. 591, c. 10] Coray: ἤκειν οὖν ἡμᾶς εἰς τὸν εἰωθότα τόπον τὴν παρακαλῶ, καὶ δυσωπῶ, quemadmodum δυσωπῶ et ἐντρέπειν a Chrysostomo, et Sexto Empirico *Pyrhron Hypotypos*, 3, 16, p. 161, quæ quæ paulo diversa potestate: τοὺς Σχεπττικούς ἐντρέπει μὲν ὁ λόγος, δυσωπῶ δὲ καὶ ἡ ἐνέργεια. Hæc infra, [Chrys. Homil. l. c. c. 2] δυσωπητικά, qua vim habent exorandi atque animum ad preces lectendi, et ἀδυσώπητος, Rigidus et Qui exorari non patitur: Diogenian. *Centur.* 6, 79. Ephraz. Syr. p. 21: ὁ κριτὴς ἰσχυρὸς, καὶ τὸ δικαίως ἀδυσώπητος. Ideo Suidas interpretatur ἀπροσωπήληπτος. Sententiæ repugnat hoc vocabulum, prævamque interpretationem peperit apud Joseph. *de bello Judaico*, l. vi, c. 2, § 10: nam quod miseræ præbent εὐδυσώπητον omnino probandum. Nonnunquam ponitur pro Victum aliquem arguentis in ruborem dare, atque adeo refutare; quæ vix in Sexto Empirico frequens: p. 262, l. 4; p. 264, l. 27; p. 355, l. 30; p. 644, l. 44. Hinc ἀδυσώπητοι λέγχοι, Invicta documenta, Cyrill. Hierosol. *Catech.* p. 275, D. Interpretes si consulas, apparatus non raro, vim verbi parum illis fuisse perceptam. — Sequenti, Καὶ ἀφες... ὀφειλέταις ἡμῶν. S. Matthæi sunt vi, 12.

(36) Ὁ τοκογλύφος. De hoc Hebraismo, quo diminutivo cum articulo utuntur pro vocativo scriptores sacri, vide exemplorum Novi Testamenti copiam congestam a Pasore, *Grammatica Græca sacra Novi Testamenti*, Groningæ, 1655, p. 664 &

μή μαθῶν τὸ διδόναι; Ἡ οὐκ οἶδας, ὅτι ἡ προσευχή σου ὑπόμνησις μισανθρωπίας ἐστίν; Τί συνεχώρησας, καὶ συγγνώμην αἰτεῖς; Τίνα ἠλέησας, καὶ καλεῖς τὸν ἐλεήμονα; Ἄν δὲ καὶ ὄψις ἐλεημοσύνην, μισανθρώπου φορολογίας, οὐκ ἀπὸ συμφορῶν ἀλλοτρίων δακρῶν γέμοντα (37) καὶ στεναγμῶν; Εἰ ἐγνωρίζεν ὁ πένθις πῶθεν ὀρέγεις τὴν ἐλεημοσύνην, οὐκ ἂν ἐδέξατο, ὡς ἀδελφικῶν σαρκῶν γεύεσθαι μέλλων, καὶ αἵματος τῶν οικείων· εἶπε δ' ἂν πρὸς σὲ λόγον γέμοντα σώφρονος παρρησίας· Μὴ με θρέψης, ἄνθρωπε, ἀπὸ δακρῶν ἀδελφικῶν. Μὴ ὄψις ἄρτον πένθητι γενόμενον ἀπὸ στεναγμῶν τῶν συμπτῶχων. Ἀνάλυσον πρὸς τὸν ὁμόφυλον δ κακῶς (38) ἀπήτησας, καὶ γὰρ ὁμολογήσω τὴν χάριν. Τί ὠφέλεις, πολλοὺς πτωχοὺς ποιῶν, καὶ ἓνα παραμυθούμενος; Εἰ μὴ πλῆθος ἦν τοκιστῶν, οὐκ ἂν ἦν τὸ πλῆθος τῶν πενομένων. Λῦσον σου τὴν πατριάν (39), καὶ πάντες ἐξομεν τὴν αὐτάρκειαν. Πάντες τῶν τοκιστῶν κατηγοροῦσι, καὶ οὐκ ἔστι τοῦ κακοῦ θεραπεία νόμιος, προφήται, εὐἀγγελισταί. Οἶα γοῦν ὁ θεσπέσιος Ἀμὼς λέγει· Ἀκούσατε (40), οἱ ἐκτριβόντες εἰς τὸ πρῶτ πένθητα, καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἐπὶ τῆς γῆς· οἱ λέγοντες, Πότε διελευσεται ὁ μῆν, καὶ ἐμπολήσομεν; Οὐδὲ γὰρ πατέρες οὕτω χαίρουσιν ἐπὶ τῇ γεννήσει τῶν παιδῶν, ὡς οἱ τοκίζοντες εὐφραίνονται τῶν μηνῶν πληρουμένων.

Καλοῦσι δὲ τὴν ἀμαρτίαν σεμνοὶς ὀνόμασι· φιλάνθρωπον τὸ λῆμμα προσαγορεύοντες, κατὰ μίμησιν Ἑλλήνων, οἱ (41) δαίμονάς τινες μισανθρώπους καὶ φονώσας, ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς κλήσεως, Εὐμενίδας (42) προσαγορεύουσιν. Φιλάνθρωπός γε; Οὐ γὰρ ἡ τόκου εισφορά οἴκους ἐκτριβούσα, πλούτους δαπανῶσα (43), τοὺς εὐ γεγονότας χειρὶν ζῆν τῶν δούλων παρασκευάζουσα, πρὸς ὀλίγον τέρπουσα ἐν ἀρχαῖς, καὶ πικρὸν τὴν ἐς ὕστερον βίον παρασκευάζουσα; Ὡς γὰρ τὰ πτηνὰ τὰ (44) παρὰ τῶν ὀρνιθευτῶν ἐπιβουλεύμενα ἤρεται, θαινομένων τῶν σπερμάτων αὐτοῖς, καὶ φιλὴν ποιεῖται καὶ συνήθη διαγωγὴν τὴν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις, ἐν οἷς δαψίλης αὐτοῖς ἡ τροφή γίνεται, μικρὸν δὲ ὕστερον ἐνσχεθέντα τοῖς θηράτοισι διόλλυται· οὕτως οἱ τὰ ἐντοκα τῶν δανεισμάτων λαμβάνοντες, ὀλίγον εὐπορήσαντες χρόνον, ὕστερον αὐτῆς τῆς πατρικῆς ἐστίας ἐκπίπτουσιν. Ἐλεος δὲ ἐξοικεῖται τῶν μιαρῶν καὶ φιλαργῶν ψυχῶν (45), καὶ βλέποντες αὐτὴν τὴν οἰκίαν τοῦ ὀφειλοντος ὠνιον προκειμένην, οὐκ ἐπικλῶνται, ἀλλὰ καὶ μάλλον τὴν πρᾶ-

* Amos viii, 4, 5.

(37) *Γέμοντα*. De hoc participio plur. neutr. v. Matthiae § 441.

(38) *Ὁ κακῶς ἀπήτησας*. Mon. ὁ κακῶς ἀποτίσασας.

(39) *Φατριάν*. Ed. φατριάν, scribitur autem φατρία, παροξυτώνως, teste Arcadio, p. 100, 6. Forma antiqua est φατρία. Φατρία, hic cum contemptu dictum, docte illustrat Coray ad Heliodor. t. II, p. 324.

(40) *Ἀκούσατε*. Verbum ἀκούσατε, omissum in Ed., suppletur Mon. Vertit tamen Gretserus

(41) *Οἱ*. Ita recte Mon. Ed. οἱ.

A Deo postulabis, o fenerator? Qua conscientia voti tui a Deo particeps fieri cupis, qui omnia accipis, et nihil dare nosti? An nescis preces tuas nihil esse aliud quam inhumanitatis tuae repetitionem? Quid remisisti, quod remissionem petis? Cujus miserus es, quod misericordiam imploras? Et si des eleemosynam, inhumanitatis tuae exactiones, an non plena est alienarum calamitatum, lacrymarum et gemituum? Quod si inops sciret, undenam largiaris eleemosynam, utique non acceptaret, refugiens videlicet gustare fraternas carnes, et sanguinem suorum familiarium, teque sermone moderata quadam libertate pleno cohortaretur: Ne me, o homo, alas fraternis lacrymis. Ne dederis panem pauperi confectum ex gemitu egenorum meorum sodalium. Redde fratri tuo a quo injuste subripuisti, et grates agam. Quid utilitatis affers, dum multos efficis inopes, et unum consolaris? Si non esset tanta multitudo usurariorum, non esset tanta copia pauperum. Dissolve tribum et sodalium tuum, omnibusque suppetent res necessariae. Omnes accusant feneratores, nec malo huic mēderi queunt: lex, prophetae, evangelistae. Qualia divinus Amos intonat: *Audite, qui conteritis manē pauperem et opprimitis egenos terrae, dicentes: Quando transibit mensis, et venundabimus merces?* Neque enim patres tantopere lætantur generatione filiorum, quantum feneratores sine mensium.

Quin et scelus suum pulchris obvelant nominibus, humanum censum seu quæstum appellitantes Ethnicorum instar, qui deas quasdam odio in cunctos inflammatas, hominumque interfectrices, non vero sed miti nomine vocant Eumenides. Itane vero humanus census? An non exactio usurae est, quæ domos evertit, divitias dissipat, efficitque, ut qui honesto et nobili loco nati sunt, deteriores vitam vivant quam servi, quæ quidem initio nonnihil delectat, posteriores vero vitæ partes acerbò dolore complet? Quemadmodum enim aves, quibus aucupes insidias tendunt, delectantur principio quidem sparsa illis esca, illaque loca frequentant, in quibus uberem et copiosum cibum reperiunt, paulo post autem retibus captæ intereunt: sic et qui fenestrem pecuniam accipiunt, perbrevis temporis spatio abundant, postea vero paternis sedibus excidunt. Cæterum omnis misericordia exsulat ab usurariorum perditis et sceleratis animis, cumque ipsam debitoris domum vena-

(42) *Εὐμενίδας*. V. Schol. ad Soph. *Æd. Col.* 42. et præsertim O. Mueller. ad *Æschyl. Eumen.* 168 sqq., coll. Stephan. *Thesaur.* s. v.

(43) *Πλούτους δαπανῶσα*. Verterat hæc Gretserus, sed omissa sunt in Ed. Supplevit Mon. — Infra Ed. *χελῶν*, male.

(44) *Τὰ πτηνὰ*. Sic Mon. Ed. πετεινά. — Paulo post, Mon. male *διαγωγῶν*.

(45) *Ἐλεος... ψυχῶν*. Mon. Ἐλεος δὲ ἐξοικεῖ τὰς τῶν μιαρῶν καὶ φιλαργῶν (leg. φιλ.) ψυχάς. Quæ lectio forsitan præstat. Dindorf. in *Thesaur.* Steph. Didot. de hoc loco silet prorsus.

ρείσης τῷ ἀδελφῷ σου, οὐκ ἔσῃ αὐτὸν καταπειρωγῶν. Ματθαῖος δὲ ἐν παραβολαῖς ἔκραξεν λέγων, Δεσποτικὸν λόγον ἀπαγγέλλων· Δοῦλε ποτηρῆ, πᾶσαν τὴν ὄφειλὴν ἐκέλευσεν ἀφῆκᾶ σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με. Οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα; Καὶ ἐργισθεῖς ὁ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως ὅτε ἀποδῶ πᾶν τὸ ὄφειλόμενον αὐτῷ. Τότε σε καταλήφεται ἡ ἀνόητος (54) μεταμέλεια· στεναγμοὶ δὲ καταλήφονται βαρεῖς, καὶ κόλασις ἀπαραίτητος. Οὐδὲμοῦ δὲ χρυσὸς βοηθῶν, οὐκ ἀργυρὸς ἐπαμύνων. Πικροτέρα δὲ χολῆς ἢ τῶν τόκων ἀνάδοσις. Ταῦτα οὐ δῆματα φοβοῦντα, ἀλλὰ πράγματα ἀληθῆ, πρὸ τῆς πείρας τὸ κριτήριον διαμαρτυρόμενα, ἃ φυλάξασθαι τῷ σωφρονοῦντι καλόν, καὶ ᾧ τοῦ μέλλοντος πρόνοια.

Ἴνα δὲ μεταξύ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων καί τι (55) τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις συμβάντων ἐν οἰκίᾳ τοκογλύφου διηγησάμενος ὠφελήσω τι τοὺς ἀκούοντας, ἰκούσατε τοῦ λόγου, καὶ τάχα οἱ πολλοὶ τὴν ὑπόθεσιν ὡς γνῶριμον ἐπιγνώσεσθε.

Ἄνθρωπος τις ἦν ἐπὶ τῆσδε τῆς πόλεως (οὐκ ἐρῶ δὲ τοῦνομα, χωμπεδῆν ὀνομαστὶ τὸν τελευταῖαντα φυλαττόμενος), τέχνην ἔχων τὰ δανείσματα, καὶ τὴν ἐκ τῶν μιαρῶν τόκων ἐπικαρπλίαν. Τῷ πάθει δὲ συνεχόμενος τῆς φιλαργυρίας, φειδωλὸς ἦν καὶ περὶ τὴν ἰδίαν δαπάνην (τοιούτοι (56) γὰρ οἱ φιλάργυροι), οὐ τράπεζαν αὐτάραχον παρατιθέμενος, οὐχ ἰματίων συνεχέαν (57), ἢ κατὰ χρεῖαν, ἀμείδων, οὐ τέκνοις παρέχων τὴν ἀναγκαίαν τοῦ βίου διαγωγὴν, οὐ λουτρῶν ταχέως μεταλαμβάνων, φόβῳ τοῦ μισθοῦ καὶ τῶν τριῶν ὀβολῶν· πάντα δὲ τρόπον ἐπινοῶν, ὅθεν ἂν πλέον τὸν ἀριθμὸν προαγάγοι τῶν χρημάτων. Οὕτε μὴν ἀξιόπιστόν τινα φύλακα τοῦ βαλαντίου ἐνόμιζεν, οὐ τέκνον, οὐ δούλον, οὐ τραπέζιτην, οὐ κλεῖν, οὐ σφραγίδα, ταῖς δὲ τῶν τοίχων ὀπαῖς τὸ χρυσιον ἐμβάλλων, καὶ τὸν πηλὸν ἐξωθεν ἐπαλείφων, ἄγνωστον πᾶσιν εἶχεν τὸν θησαυρὸν, τόπους ἐκ τόπων ἀμείδων, καὶ τοίχους ἐκ τοίχων, καὶ τὸ λανθάνειν πάντας σοφισζόμενος εὐμηχάνως. Ἄθρόον ἀπῆλθε τοῦ βίου, οὐδενὶ τῶν οἰκείων ἐξαγορεύσας, ἔνθα ὁ χρυσὸς κατώρυκτο (58). Κατωρύχθη μὲν οὖν κάκεινος τὸ κρύψαι κερδάνας. Οἱ δὲ παῖδες αὐτοῦ, πάντων ἔσσεσθαι τῶν ἐν τῇ πόλει λαμπρότεροι διὰ πλοῦτον ἐλπίσαντες, ἡρεῦνων πανταχοῦ, παρ' ἀλλήλων διεπυθάνοντο, τοὺς οἰκέτας ἀνέκρινον, τὰ ἐδάφη τῶν οἰκῶν ἀνῶρυττον, τοὺς τοίχους ὑπέκένουν, τὰς τῶν γειτόνων καὶ γυναικῶν οἰκίας ἐπολυπραγμόνου, πάντα δὲ λίθον (59), τὸ τοῦ λόγου, κινήσαντες, εὔρον οὐδ' ὀβολόν. Διὰ γούσι

A Aliis vero : *Pecuniam suam non dedit ad usuram*¹¹. Aliis : *Si mutuum dederis fratri tuo, non urgebis illum*¹². At Matthæus in parabolis clamans, Dominique mandatam annuntians, ait : *Serve nequam, omne debitum tibi remisi, quia rogasti me : nonne oportebat et te misereri conservi tui, ut et ego tui misertus sum? Et iratus Dominus tradidit illum tortoribus, quousque persolverit omne debitum*¹³. Tunc sera et infructuosa pœnitentia duceris, luctuosque gravissimus te incesset, et pœna inevitabili punieris. Nec tibi adjumento erit aurum, nec opem feret argentum. Amarior felle erit fenoris acceptio. Hæc non sunt nudâ verborum terricula-menta, sed ipsa rei veritas, quæ judicium futurum prius testatur, quam experientia cognoscatur, quod proinde vir prudens, et cui cura futuri, sedulo cavere studebit.

Ut vero utilitatis aliquid audientibus afferam, narrando quiddam quod ævo nostro in ædibus cujusdam feneratoris ante illud Dei judicium contigit, attendite : etsi fortassis multi vestrum id, quod commemoraturus sum, jam exploratum habeatis :

Erat vir quidam in civitate N. (nomen reticebo ne videar mortuum nominatim traducere velle) ; huic fenerator, lucrique aliquid ex detestandis usuris capere, unica ars erat. Corruptus autem hoc avaritiæ morbo, tenax et sordidus in seipsum suosque evasit (ut solent avari), quippe qui in mensa neque satis cibi apponeret, neque vestes unquam nisi summa necessitate coactus mutaret, neque liberis suis necessaria ad victum suppeditaret, nec balneis uteretur metu mercedis triobolaris ; perpetuo in id unum intentus, quomodo semper magis atque magis pecuniæ numerum auget. Neque quemdam satis fidum crumenæ suæ custodem arbitrabatur, non filium, non servum, non trapezitam, non clavem, non sigillum, in parietum angulis et recessibus, luto superillito, invisas divitias, et ignotum asservabat thesaurum, deque loco ad locum et de pariete ad parietem, sine intermissione transferebat, ut hac ratione omnes lateret. Porro derepente ex hac vita decedens familiarium nemini indicavit, ubinam aurum defossus esset. Defossus igitur est et ipse, hoc unum scilicet lucratus, ut et ipse defossus occultaretur. At liberi ipsius cum sperarent, se omnium civium fore ditissimos, omnia perscrutabantur, ex aliis sciscitabantur, famulos examinabant, pavimenta ædium fodiendo aperiebant, parietes evacuabant, vicinorum et familiarium

¹¹ Psal. xiv, 5. ¹² Exod. xxii, 25. ¹³ Matth. xviii, 32 sqq.

(54) Ἀνόητος. Sic correxi vitium Ed. ἀνόνητος.

(55) Καὶ τι. Ed. καὶ τὶ cum asterisco post τὶ. lacunæ signo Mon. καὶ τῆ.

(56) Τοιούτοι. Mon. τοιοῦτο.

(57) Συνέχειαν. Mon. συνεχῶς.

(58) Κατώρυκτο. Mon. κατώρυκτο, inter ω et ρ superscripto ρο a recentiore manu, Gretseri, ut videtur, qui emendabat κατωρύρυκτο. At v. Butt-mann. Gr. t. I, p. 327, et t. II, p. 260.

(59) Πάρτα Μοορ... κινήσαντες. Proverbium explicui ad S. Basil. *De leg. libr. Gentil.* p. 36 lin.

domos frequentes obibant, omnemque lapidem, A δὲ τὸν βίον ἄοικον, ἀνεστίοι, πίνητες, ἐπαρωμενα, ut dicitur, movebant, neque tamen vel obolum πολλά καθ' ἑκάστην τῆ τοῦ πατρὸς ματαιότητι inveniebant. Vivunt autem in præsenti vitam exiorrem, domusque et foci expertem, quodidē patris stultitiam detestantes.

Talis igitur, usurarii, vester amicus et socius fuit, qui digno moribus sine vitam conclusit, fenerator ventosus et levis, qui cum innumeris molestiis ipsaque fame conflictatus, sibi quidem æternas pœnas, quasi hæreditario jure comparavit, liberis autem suis inopiam reliquit. Nescitis, miseri, cui opes corradatis et congregetis. Eventus rerum varii sunt, impostores infiniti, insidiatores et prædones terram turbant et mare, videte ne amisso auro potissimum vestrum lucrum sit peccatum. Sed oratio hæc, aiunt, nobis odiosa est et gravis. Novi et ego vestrum murmur dentiumque fremitum, etsi vos, ex hoc loco superiore sæpius in recta sententia firmare coner. Invidet, inquam, iis, qui beneficiis afficiuntur et egentibus. Ergo a mutuo dando supersedebimus. Et quam vitam agent inopes et afflicti? Digna profecto moribus istorum oratio, conveniensque objectio iis qui divitiarum tenebris obnubilati sunt. Neque enim mentis iudicium satis firmatum habent, ut quæ dicuntur intelligere possint. Hinc monita recte suædendum in contrariam partem accipiunt: ut enim me perorante minantur, se pauperibus non daturus mutuum, sic non sine murmure minantur, egenis venientibus sese oclusuros januam. Ego quidem primum dandum et donandum esse prædico et annuntio. Deinde ad mutuum quoque exhortor. Altera enim donationis species est mutuum; sed addo hoc dandum esse sine fenore et exactione usuraria, eoque modo quo id divina oracula præcipiunt. Æque enim obnoxius est pœnæ, qui non dat mutuum, et qui dat sub conditione usuræ. Illius namque inhumanitas, hujus vero cauponarius quæstus merito condemnatus est. At isti ultro ad alterum extremum sese conferunt, omnique modo a dando abstinere volunt. Quod sane impudens est propositum, et contra jus feneratorum. Vel enim non dabo, inquit, vel mutuum dans contractum faciam feneratoritium.

Contra usurarios igitur satis hæcenus dictum esto, et accusationis capita perspicue tanquam in foro et coram iudice demonstrata sunt. Deus largiatur eis pœnitentiam malefactorum. Ad illos autem, qui prompte dant mutuum, usurarumque hamis sese affixerunt, nullum verbum faciam, sufficere ratus consilium, quod divinus dedit Basilii in propria de hoc argumento concione, pluribus cum illis agens, qui inconsulte dant mutuum, quam qui avaritiæ causa id faciunt.

(60) Κατάσχῃτε. Ed. κατασχῃτε. Al. v. Buttmann. Gr. gr. t. II, p. 187 sqq.

(61) Ὑμᾶς. Mon. et Ed. anni 1638, ἡμᾶς minus bene, si quid video. Paulo ante, Mon. ὑπ' ὀδόντα.

(62) Ὡς... λεγομένων. Hæc verba a correctoris manu in margine habet Mon.

(63) Ἀπολείπειν. Mon. ἀπολέσειν. Mox id. ἐγώ

Ὁ μὲν δὴ φίλος ὑμῶν καὶ ἐταῖρος, ὧ τοκιστῶν τοιοῦτος· ἀξίως τοῦ τρόπου καταστρέφας τὸν βίον, ἀνεμίαιος χρηματιστής, ὀδύνη καὶ λιμῶ μοχθήσει, συναγαγὼν δὲ κληρονομίαν ἑαυτῷ μὲν τὴν αἰώνιον κόλασιν, τοῖς δὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν πέναν. Οὐκ ἴστε ἂν ὑμεῖς τίνοι ἀθροίζετε ἢ μοχθεῖτε. Αἱ περιστάσεις πάλαι, οἱ συκοφάνται μυριοί, ἐνέδρευται καὶ ἁρπαγῆν διενόηλοισι καὶ θάλασσαν· ὄρατε μὴ καὶ τὰς ἀμαρτίας κερδανεῖτε, καὶ τὸν χρυσοῦν μὴ κατασχῃτε (60). Ἄλλ' ἐπαχθῆσαι ἡμῖν οὕτως ἐστί, φασί (οἶδα γὰρ ὑμῶν τοὺς ὑπ' ὀδόντων γογγυσμούς, καὶ συνεχῶς ὑμᾶς (61) στηριζῶν ἐπὶ τοῦ βήματος)· ἐπιβουλεύει τοῖς εὐεργετούμενοις καὶ χρήζουσιν. Ὡς γὰρ οὐκέτι προσησόμεθα δάνεισμα. Καὶ πῶς διαίψουσιν οἱ στενοῦμενοι; Ἄξιοι τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι πρέπουσα ἢ ἀντιρρήσις τοῖς τῷ ζῳφῶ τῶν χρημάτων ἐσχοτωμένοις. Οὐτε γὰρ τὸ τῆς διανοίας κριτήριον ἔχουσιν ἐβρωμένον, ὡς συνίεναι τῶν λεγομένων (62). Πρὸς τοῦναντίον δὲ τῆς συμβουλῆς τῶν νοουθητόντων ἀκούουσιν· ὡς γὰρ, ἐμοῦ λέγοντος, ἀπειλοῦσι τὰς δεομένους μὴ χρῆναι δανεῖζειν, οὕτως ὑπογογγύζουσι ἀπειλοῦσι τοῖς δεομένοις ἀποκλείσειν (63) τὰς θύρας. Ἐγὼ πρῶτον μὲν τὸ δωρεῖσθαι κηρύσσω καὶ παραγγέλλω. Ἐπειτα καὶ τὸ δανεῖζειν παρακαλῶ. Δευτέρως γὰρ εἶδος δωρεῆς δάνεισμα. Ποιεῖν δὲ τοῦτο μὴ μετὰ τόκων μηδὲ πλεονασμῶν, ἀλλὰ καθὼς ἡμῖν ὁ θεὸς διατάξατο λόγος. Ὁμοίως γὰρ ἐνοχὸς εἰμωρίζεται, καὶ ὁ μὴ διδοὺς δάνεισμα, καὶ ὁ μετὰ τόκων δίδων. Ἐπειδὴ τοῦ μὲν τὸ μισάνθρωπον, τοῦ δὲ τὸ ἐπιτηλικὸν κατακέκριται. Οἱ δὲ πρὸς τὴν ἐναντίον αὐτομολοῦσιν ἀκρότητα, εἰς τὸ παντελὲς ἐφέξειν τὸ δόσον ἐπαγγελλόμενοι. Ἔστι δὲ τοῦτο ἀναλόγη ἐνοχία (64), πρὸς τὸ δίκαιον φιλονεικία μανιώδης, πρὸς θεὸν ἔρις καὶ πόλεμος. Ἡ γὰρ οὐ δίσσω, φησὶν, ἢ δανείζων ἐντοχὸν θήσομαι τὸ συνάλλαγμα.

sane impudens est propositum, et contra jus feneratorum. Vel enim non dabo, inquit, vel mutuum dans

Πρὸς μὲν οὖν τοὺς τοκογλύφους ἱκανῶς ὁ λόγος διεγινώριστο, καὶ αὐτάρκως μοι τὰ τῆς κατηγορίας ὡς ἐν δικαστηρίῳ, δείκνυται. Καὶ δοίη ὁ θεὸς αὐτοῖς τοῦ κακοῦ μεταμέλειαν. Πρὸς δὲ τοὺς προχείρους δανειζομένους καὶ τοῖς ἀγχιστοῖς τῶν τόκων βέβαιον κινδύνως ἑαυτοὺς περιπειρόντας, οὐδένα πειθήσομαι λόγον, ἀρκεῖν αὐτοῖς κρίνας τὴν συμβουλήν, ἢ ὁ θεὸς σπέσιος Πατρὸς ἡμῶν Βασιλεῖος ἐν τῷ ἰδίῳ συγγράμματι σοφῶς ἐξεπόνθησε, πλείονα πρὸς τοὺς ἀδίκως δανειζομένους, ἢ τοὺς πλεονεκτικῶς δανείζοντα ποιησάμενος λόγον.

μὲν πρῶτον μὲν τὸ δ. De particula μὲν falso repetita v. Bast. Epist. crit. p. 125 sq. ed. Lips. h. Mox Mon. a prima manu διαχρησσω. Quo delicti correctoris manus margini apposuit κηρύσσω.

(64) Mon. non iusti ἐνοχίασις, sed post αὐτὴν distinguunt.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΠΤΩΧΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΠΟΙΑΣ .

ΛΟΓΟΣ Α'.

S. P. N. GREGORII
DE PAUPERIBUS AMANDIS

ET BENIGNITATE COMPLECTENDIS

ORATIO I (a).

Petro Francisco Zino interprete.

Ὁ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης πρόεδρος, καὶ οἱ τῆς Ἀπλανοῦς εὐσεβείας καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας δάσκαλοι, πολλὴν ἔχουσι πρὸς τοὺς γραμματιστάς καὶ τοὺς παιδευτάς τῶν πρώτων στοιχείων τὴν ὁμοίωτα. Ὅσπερ γὰρ ἔκείνοι τοὺς νηπίους καὶ ψελλισμένους ἔτι παῖδας παρὰ τῶν πατέρων δεξάμενοι, ἐκ εὐθύς ἐπὶ τὰ τελειότερα τῶν μαθημάτων ἄγουσιν, ἀλλὰ πρότερον ἐν τῷ κηρῷ τὸ ἄλφα χαράξαντες, καὶ ἀ ἐξῆς τῶν στοιχείων, τὰ τε ὀνόματα αὐτῶν εἰδέναι δάσκαοι, καὶ τοῖς τύποις τοῖς γραφεῖσιν ἐνασχοῦσι τὴν χεῖρα· μετὰ δὲ τοῦτο ταῖς συλλαβαῖς προσιδάουσι, καὶ τῶν ὀνομάτων ἐξῆς παιδεύουσι τὴν ἐκφώρησιν· οὕτως καὶ τῆς ἐκκλησίας καθηγεμόνες τοῖς τοιχ[ε]ῖώδεσι πρώτων τῶν μαθημάτων προσάγοντες ὃν ἀκροατὴν, παρέχουσι τῶν τελειωτέρων τὴν γνῶσιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν δύο ταῖς προλαβοῦσαις ἡμέραις, ἧς φάρυγγος καὶ τῆς γαστρὸς τὴν φιληδονίαν ἐσωρονίσασμεν, μὴ με οἰηθῆτε καὶ σήμερον τὰ συνθήθη ἔξειν, ὡς καλὸν καταφρονῆσαι κρεῶν, καὶ ἀποσχέθαι τοῦ φιλογέλωτος οἴνου καὶ βακχευτοῦ· ἐπισχεῖν ἔ τοὺς μαγεῖρους, καὶ πᾶσαν τοῦ οἰνοχόου τὴν χεῖρα ἀμνουςαν. Ταῦτα γὰρ ἔμοι τε ἰκανῶς εἰρηται, καὶ μεῖς διὰ τῶν πραγμάτων ἐνεργὸν τὴν συμβουλὴν πεδείξασθε. Τὸ δὲ πρῶτον μάθημα ἀσκηθεῖσιν [σκοῦντων] ὑμῖν, καλὸν ἐκ προσαγωγῆς μεταδοῦναι ὧν μειζόνων καὶ ἀνδρικωτέρων λοιπὸν διδασμάτων. Hoc documentum excolitis, operæ pretium est, ut

unt, progrediamur.
Ἔστι τοίνυν καὶ ἀσώματος νηστεία, καὶ ἄυλος ἐγ- C
ράτεια ἢ περὶ ψυχὴν στρεφόμενη ἀποχὴ τῶν κακῶν·
ξὶ δι' ἔκεινην ἡμῖν καὶ αὕτη ἐνομοθετηθῆ ἢ ἀποχὴ
ὦν βρωμάτων. Νηστεύσατε τοίνυν ἀπὸ κακίας· ἐγ-

Qui huic Ecclesiæ præsidet, atque adeo omnes, qui se veræ pietatis et ejus vivendi rationis, quæ ex virtute est, magistros profitentur, hominibus illis sunt admodum similes, qui grammaticam docent, et prima tradunt elementa litterarum. Etenim quemadmodum hi pueros ἐ parentum manibus susceptos adhuc infantes et balbutientes non protinus abditis disciplinarum præceptionibus onerant, sed primo litterarum formas insculpunt in ceris, earumque nomina declarant, et ipsorum manus per impressos illos litterarum ductus agunt et exercent; mox eos ob syllabarum cognitionem provehunt, atque ita deinceps ad verborum expressionem perducunt; sic Ecclesiæ duces initio documenta, quæ sint instar elementorum, auditoribus proponunt, deinde gradatim ea, quæ perfectiora magisque recondita sunt, patefaciunt.

Quoniam igitur duobus superioribus diebus cupiditatem illam, quæ gulæ ventrisque voluptatem sectatur, castigavimus, hodierna item die iisdem de rebus me verba facturum ne existimetis, quod videlicet conveniat et carne non vesci, et a vino, cujus fere risus, et insania comites sunt, abstinere, et cohibere coquorum studium; et pincernarum manus miscendis porrigendisque poculis fatigatas comprimere. De his enim et nos satis multa diximus, et vos consilium admonitionemque nostram reipsa et factis comprobavistis. Quare dum primum ad ea vobis tradenda quæ majora gravioraque

Est igitur jejunii et abstinentiæ genus, quod a corpore et materia sejunctum est; cumque animam duntaxat respiciat, ea re perfcitur, ut a vitiis temperemus; atque hujus quidem jejunii gra-

(a) Græce edita ex mss. Casareæ Viennens. bibliothecæ, et ex apographo ex Vaticana exscripto, cura P. Jac. Sirmondi correcta.

tia, illud indictum est, ut a cibis abstinereamus. Quod cum ita sit, a malitia jejunate, cohibete rerum alienarum cupiditatem, a turpi et injusto quæstu vobis temperate. Avaritiam Mammonæ fame interficite. Nihil domi reconditum habete, quod sit per vim et rapinas comparatum. Quid enim proderit ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem laceras? Quænam erit utilitas, si, dum tua non comedis, quæ pauperis sunt, per injuriam subripueris? Quæ porro pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, et ex improbitate sanguinem sitias? Quid? Nonne Judas etiam cum undecim jejunabat? attamen quia mores avaritiæ deditos non refrenavit, nihil ad salutem illi jejunium profuit. Quid? quod diabolus cum spiritus sit corporis expers, nihil unquam edit omnino, et tamen propter improbitatem e sublimi illo cecidit dignitatis gradu. Eademque ratione nullus dæmoneum est, qui, quod aut se obsoniis ingurgitet, aut immodice bibat, ebriosusve sit, accusari possit. Natura enim a bibendi edendique necessitate liberi sunt. Neque tamen idcirco vel die, vel nocte peraera oberrare unquam cessant, flagitiorum auctores et ministri. Nobis autem omni studio moliantur insidias. Quippe livore liquefiunt, et tabescunt invidia, quod ad eam nos homines necessitudinis conjunctionem cum ipso Deo, et felicitatis possessionem, e qua ipsi dejecti sunt, simus perventuri.

Honestis igitur ac bonis moribus instruat Christianorum vita. Eorum animi declinent et fugiant malitiæ detrimentum. Nam si vino et carne temperantes, obstrictos vitiiis animos habuerimus, nihil quidquam nobis, cum aliter animo quam extrinsecus affecti simus, aut aquam, aut olera, aut mensas sine sanguine structas profutura prædico atque testificor. Propter munditiam animæ sunt indicta jejunia. Quæ si tum voluntate, tum factis coinquinantur, quid frustra, quam bibimus, aquam insumimus? Cur ingens hoc cœnum, quod elui expurgarique non potest, excolitur? Quid confert jejunium corporis, nisi mens pura mundaque sit? Nihil enim prosit, currum validum ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat: nulla erit bene fabricatæ navis utilitas, si ebrius sit ipse gubernator. Jejunium virtutis fundamentum est. Quemadmodum autem navium carinæ, et fundamenta domus licet ingentia subjicias, inutilia vanaque sint, nisi reliquas item partes perite et scienter exædificaveris: sic istius abstinentiæ nullum erit emolumentum, nisi aliæ justitiæ partes accesserint. Timor Dei erudiat linguam ea quæ decet loqui, tacere contraria, temporis occasionem animadvertere, modum observare: dari necessaria: apte respondere: modeste dicere, ne verborum veluti grandine colloquentes obruat. Idcirco enim et tenuis illa membranula, quæ cum ipsa lingua mentum inferius devincit, frenum dicitur, ne inepte loquatur, et inconcinne. Laudibus igitur, non conviciis utatur; cantibus, non maledictis, commendationibus, non obtreccionibus. Manus petulans Dei memoria tanquam catena vincula cohibeatur.

κρατεύσασθε ἀπὸ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμίας ἐσχεσθε κέρδους ἀδίκου· λιμοκτονήσατε τοῦ Μαρμαρίου φιλαργυρίαν· μηδὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔστω κρημνίον, ἐκ βίας καὶ ἀρπαγῆς. Τί γὰρ ὄφελος, ἂν κρέμῃ μὴ προσενέγκῃς τῷ στόματι, καὶ δάκνης τῇ καρδίᾳ τὸ ἀδελφόν; Ἡ τίς θνησίς ἂν τὰ σὰ μὴ φάγη; καὶ ὕδατος τὰ τοῦ πένητος ἀδίκως; Τίς δὲ αὐτῆ εὐσέβεια, ἢ ὕδωρ πίνων, βράβης δόλον, καὶ αἵματος διψήσας; ἢ πονηρίας; Ἐνήστευσε πάντως μετὰ τῶν ἑνῶκα π. Ἰούδας· ἀλλὰ τὸν φιλαργυρον μὴ δαμάσας τρέψω· οὐδὲν εἰς σωτηρίαν ὠφελήθη παρὰ τῆς ἀσιτίας. Καὶ ὁ διάβολος οὐκ ἐσθίει· πνεῦμα γὰρ ἐστὶν ἀσώματος· ἀλλὰ διὰ κακίαν τοῦ ὕψους ἀπέπεσεν. Ὁμοίως καὶ τῶν δαιμόνων ἕκαστος, οὔτε ὄψα προσφέρεται, ὅτι πολυποσίας, ἢ μέθης δέχεται κατηγόρημα. Φύσις γὰρ αὐτοῦ τῆς τῶν βρωμάτων μετουσίας ἐχώρει. Ἄλλ' ὅμως καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ἐμπέσομαι ἐν τῷ ἀέρι, κακίας εἰσὶ ποιηταὶ καὶ ὑπερήφανοι καὶ τὰς μεθ' ἡμῶν ἐπιβουλὰς ἐνεργοῦσι σπουδαίως. Φθόνῳ δὲ καὶ βασκανίᾳ τήκονται, ἀκαὶ φεύγειν καίτοι εἰ μέλλοιμεν ἀνθρώποι πρὸς Θεὸν συγγενῶς ἔχειν ἐκεῖνων ἐκπεσόντων τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν οὐκίτητος.

insidias. Quippe livore liquefiunt, et tabescunt invidia, quod ad eam nos homines necessitudinis conjunctionem cum ipso Deo, et felicitatis possessionem, e qua ipsi dejecti sunt, simus perventuri.

Παιδαγωγείτω τοίνυν τὸν βίον τῶν Χριστιανῶν τρόπος φιλόσοφος. Καὶ ἡ ψυχὴ φευγέτω τῆς κακίας τὴν βλάβην. Ἄν γὰρ οἶνον καὶ κρέων ἀπεχόμενοι τοὶ κατὰ πρόθεσιν ἀμαρτήματι ὤμεν ὑπεύθυνα προλέγω, καὶ προμαρτύρομαι, ὡς οὐδὲν ἡμᾶς ὄψα ὕδωρ καὶ λάχανα καὶ ἀναίμακτος τράπεζα, ἀνόμιμα τῆς ἔξωθεν ἐπιφανείας τὴν ἐνδοθεν διάθεσιν ἔχοντα. Διὰ καθαρότητα ψυχῆς ἐνομοθετήθη νηστεία. Εἰς ἐκείνη τῇ προαιρέσει καὶ ταῖς ἄλλαις ἐνεργείαις μλύνεται, εἰ μάτην προσδαπανῶμεν τὸ πινόμενον ὕδωρ. Τί ἀνέκπλυτον καὶ πολὺν γεωργοῦσι τὸν βόρβορον; Τίς θνησίς τῆς σωματικῆς νηστείας, ἂν μὴ καθαροὶ ὁ νοῦς; Οὐδὲν γὰρ ὄφελος, ἂν τὸ ἀργύριον ἰσχυρὸν ὑπάρχῃ καὶ τὸ τέθριππον εὐτακτον, μαινομένου τοῦ ἡνιόχου. Τί δὲ ὄφελος τῆς εὐήρμοσμένης νεύς, ἐὰν μεθῇ ὁ κυβερνήτης; Νηστεία θεμέλιος ἀρετῆς. Ὅπως δὲ θεμέλιος οἰκίας καὶ τρέπις πλοίου ἀγρηστοὶ καὶ ἀνόνητα, κἂν σφόδρα καρτερῶς ὑποβληθῶσιν, ἂν μὴ τὰ ἐξῆς αὐτοῖς τῶν ἐπιτηθόντων ἐπινοδομηθῶσιν· ὁμοίως καὶ τῆς ἐγκρατείας ταύτης οὐδὲν ὄφελος, ἂν μὴ τὴν ἄλλην δικαιοσύνην προσφυῇ καὶ ἀκόλουθον δεξιῶται. Φόβος Θεοῦ διδασκῆτω τὴν γλῶτταν φθέγγεσθαι· ἀ προσήκει, μὴ λαλεῖν τὰ μάταια, εἰδέναι καιρὸν καὶ μέτρα καὶ λόγον ἀναγκαῖον, καὶ ἀπόκρισιν εὐτακτον· μὴ λαλεῖν ἀρβύθμους· μὴ χαλαροῦν τοὺς ἐντολάνας τῆ σφοδρότητι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ λεπτατός ἐκεῖνος ὄμηρος, ὁ ὑποδεσμῶν αὐτῇ γλῶττι τῇ κάτω γένυν, χαλινὸς λέγεται, ἵνα μὴ ἀτακτα καὶ ἀνοκόμετα φέγγηται. Εὐλογεῖτω καὶ μὴ λοιδορεῖτω ψαλλεῖτω καὶ μὴ βλασφημεῖτω· εὐφημεῖτω καὶ μὴ καταλαλεῖτω· τῇ χειρὶ τῆ προπεθῆς τῆ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀλύσει δεσμεῖσθω. Διὰ τοῦτο νηστεύομεν, ὅτι τὸν ἀμὸν τὸν ἡμέτερον, λοιδοροῖται καὶ βασίζετα, πρ

αἰν ἤλων, καθύβρισαν. Μὴ τοίνυν τὸν Ἰουδαϊκὸν τρόπον ζηλώσωμεν, οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταί.

Ἐάν γάρ οὕτως ὤμεν διακείμενοι, λέξει ἡμῖν Ἡσαίας· *Ἴνα τί σις κήσεις καὶ μάχας νηστεύετε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν*; Παρὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου διδάχθητι τὰ τῆς ἀδόλου καὶ καθαρᾶς νηστείας ἐνεργήματα· *Λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· Διάλυε στραγγαλιᾶς βλαίων συναλλαγμάτων· Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχὸς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου*. Πολλὴν δὲ ἡμῖν ἀφθονίαν τῶν γυμνῶν καὶ τῶν ἀστέγων, ὁ νῦν ἤνεγκε χρόνος. Πλήθος γάρ αἰχμαλώτων πρὸς ταῖς θύρας ἐκάστω.

Καὶ ὁ ξένος καὶ μετανάστης οὐ λείπει· καὶ τὴν ἤτοῦσαν χεῖρα, πανταχοῦ τεταμένην ἔστιν ἰδεῖν. Γούτοις οἶκος μὲν ὑπαίθριος ὁ ἀήρ. Καταγωγή τε ἔσται, καὶ ἀμφοδὰ, καὶ τὰ τῆς ἀγορᾶς ἐρημότερα. Κατὰ δὲ τοὺς νυκτικόραμας καὶ τὰς γλαῦκας ταῖς ἱπταῖς ἐμφωλεύουσιν. Ἐσθῆς αὐτοῖς τὰ περικεκεντημένα βάκρια· γεωργία, τῶν ἐλευθέρων ἡ γκώμη· τροφή, ἵτι ἀν ἐκ τοῦ προστυχόντος ἐμπέσῃ· ποτὸν, ὡς τοῖς ἐλόγοις αἱ κρηναὶ· ποτήριον, τῶν χειρῶν ἡ κοιλότης· ταμιεῖον, ὁ κόλπος, καὶ οὗτος ἀν μὴ διεββητικῶς ἦ, ἀλλὰ στέγων τὰ ἐμβαλλόμενα· τράπεζα, ἡ τῶν γοιᾶτων συνέρεισις· κλίνη, τὸ ἔδαφος· λουτρὸν, ποταμὸς ἡ λίμνη, ὁ δὲ θεὸς κοινὴν πᾶσι καὶ ἀκατάσκειον δακεν. Ἀλητικὸς αὐτοῖς ὁ βίος καὶ ἀγριος, οὐ οἰούτος ὢν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς ἀνάγκης γενόμενος.

Τούτοις, ὁ νηστευτῆς, ὑπάρκεσον. Περί τοὺς ἀτυοῦντας τῶν ἀδελφῶν, γενου φιλότητος. Ὁ τῆς σῆς φελλες γαστρὸς, τῷ πεινῶντι πρόσθεσι. Γενέσθω ὁ τοῦ ἰεοῦ φόβος δίκαιος ἐξισωθεῖς. Θεράπευσον ἐγκρατεῖα ὠφρονι δύο πάθη ἐναντία ἀλλήλοις· τὸν σὸν κόρον, καὶ οὐ ἀδελφοῦ τὸν λιμόν. Οὕτω γάρ ποιούσι καὶ ἱατροῖ· οὗς μὲν κενοῦσι· τοὺς δὲ πληροῦσι, ἵνα τῇ προσήκῃ καὶ ὑφαιρέσει ἡ περὶ ἕκαστον οἰκονομηθῇ ὑγεία. ἰεῖσθητε καλῇ παραίνεσει. Ἀνοιξάτω ὁ λόγος τῶν ὑπορούτων τὰς θύρας. Εἰσαγέτω ἡ συμβουλή τὸν ἐνήτητα πρὸς τὸν ἔχοντα. Μία δὲ λέξις μὴ πλουτιάτω τοὺς στένοντας. Δότω αὐτοῖς καὶ οἰκίαν, καὶ λείνην, καὶ τράπεζαν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ὁ προαιώνιος. εἰ λόγου οἰκειτικοῦ γεωργήσον τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν οὕς σοῖς κτήμασι. Πρὸς τούτους ἄλλοι πτωχοὶ ἀσθεροῦντες καὶ κατακείμενοι. Ἐκαστος περιεργαζέσθω οὗς γείτονας. Μὴ ἀφῆς παρ' ἄλλου θεραπευθῆναι οὐν ἐγγύς σου. Μὴ λάβῃ ἄλλος τὸν θησαυρὸν τὸν σοὶ ἀρακείμενον.

Περίπτωξαι τὸν κακούμενον ὡς χρυσόν. Ἐναγκάσαι τὸν κεκακωμένον ὡς σὴν ὑγείαν, ὡς σωτηρίαν οὐναϊκὸς, τέκνον, οἰκετῶν, καὶ πάσης τῆς οἰκίας.

¹ Isa. LVIII, 4, 6-7.

(α) Uncis inclusa desunt in Græco textu.

Has enim ob causas jejunamus, quoniam Agnus noster priusquam clavis affigeretur cruci, contumeliis affectus, et alapis cæsus est. Mores Judæicos non imitatur, nos Christi discipuli.

Alioqui si eo pacto fuerimus affecti, verbis illis nos Isaias increpabit: *Cur ad lites et contentiones jejunatis, et pugnis pauperem percutitis?* Disce ab eodem propheta sinceri purique jejunii opera: *Solve omnem nexum iniquitatis. Dissolve obligationes violentorum contractuum. Frange esurienti panem tuum; et egenos sine lecto induc in domum tuam.* (a) [*Cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris*] ¹. Multam nobis hoc tempus affert nudorum vagorumque copiam. Magna enim cujusque fores frequentat captivorum multitudo.

Hospites exsulesque non desunt. Ubique licet protensas opem implorantium manus aspicere. His aer sub dio tectum præbet. Porticus et bivia, et partes fori magis desertæ sunt hospitia. Nycticeoracum et noctuarum more in cavernis latitant. Pannosis, attritis et laceratis teguntur indumentis. Agriculturæ fructus est illis miserantium animi benignitas. Cibus, si quid ab accedente quopiam impetraverint; potio eadem, quæ rationis expertibus animantibus, nimirum fontes. Pocula manuum volæ. Penu, sinus ipse, nisi plane diffluat, sed possit ea quæ injiciuntur operire. Mensa, contracta genua; lectulus, solum; balneum, id quod Deus omnibus commune et sine industria constructum dedit, flumen aut palus. Vagam et agrestem traducunt vitam, non quod initio sic instituerint, sed quod ad eam calamitatibus et necessitate compulsi sint.

His necessaria victui suppedita tu, qui jejunas. Erga fratres calamitosos benignus esto. Quod ventri subtrahis, tribue esurienti. Exæquet omnia justus Dei timor. Duas inter se contrarias affectiones, tuam videlicet satietatem, et fratris famem, modesta continentia tempera atque moderare. Sic enim faciunt et medici: alios exinaniunt, alios replent, ut accessione decensioneque uniuscujusque sanitas conservetur. Honestæ admonitioni obtemperate. Aperiat ratio pauperibus divitum fores. Consilium inopi ad locupletem aditum faciat. Egentes ne locupletet humana ratiocinatio, sed illis et domum et lectum, et mensam tribuat Dei verbum sempiternum. Dulci et humana oratione usui necessaria ex tuis facultatibus subministra. Apud te multitudo pauperum atque læagentium sibi profugium inveniat. Quisque diligenter vicinorum curam gerat. Studium promerendi de propinquis tibi ab alio præripi ne permittas. Cave, ne capiat alius thesaurum repositum tibi.

Calamitate affectum ut aurum complectere. Infirmitate pauperis valetudinem ita fove, ut in ea et sanitatem tuam, et salutem uxoris, et filiorum,

servorum, et totius denique familiae positam pu- A tes. Nam cum omnes pauperes fovendi adjuvandi- que sunt, tum illi qui ægrotant præcipue sunt complectendi. Qui enim egens et æger est, duplici laborat paupertate. Inopes enim, qui valenti sunt corpore, ex hoc ad illud ostium accedentes, qui aliquid dent, aliquando tandem inveniunt. Præterea sedent in triviis, et prætereuntes omnes interpel- lant, opem implorantes. At illi pauperes, qui adversa præditi valetudine, angustioque hospitio, B vero angustis hospitio angulis conclusi sunt, uti Daniel in lacu, te benignum et pauperum stu- sum atque amantem, tanquam Habacuc exspectant.

Quamobrem per eleemosynam prophetæ socius efficere; celeriter et impigre ad alendum egentem accede. Nullam facies in promerendo jacturam. Ne verearis. Multiplex enim et copiosus gignitur fructus ex eleemosyna. Sere beneficium, ut metere possis fructum, et bonis manipulis domum replere.

At enim te quoque pauperem dices. Fac sis; at- tamen dato. Da quod habes. Neque enim supra vires tuas quidquam abs te requirit Deus. Da tu panem, ille poculum vini, alius vestimentum dabit; atque ita ex multorum benignitate unius calamitas sublevabitur. Ne Moses quidem id, quod impendit in tabernaculum, ab uno tantum homine accepit, sed ab universo populo ². Alii enim aurum, argen- tum alii, ut magis minusve divitiis affluebant, obtulerunt. Pauperes vero vel pelles, vel etiam capra- rum pilos, si quis gravior inopia premebatur. Nonne vides pauperis etiam istius viduæ quadran- tem divitum munera superasse? illa enim quidquid habebat, exhausit; cum ex horum copiis vix pu- sillum quiddam exciderit ³. Jacentes pauperes tanquam nullius pretii sint, ne despexeris. Conser- quinam sint, et eorum cognosces dignitatem: Servatoris nostri personam induerunt.

Propriam enim benignus ille personam eis lar- gitus est, ut, quemadmodum illi, qui adversus vim inferentes tanquam propugnaculum regias præ- tendunt imagines, quo principis effigie, irruentium impetus frangatur et retardetur; sic ipsi eos, qui nulla moventur commiseratione, quique pauperes odio prosequuntur, per illam flectant, mitigent et exorent. Hi honorum quæ et expectamur sunt promicondi. Hi janitores regni cælorum, qui foris aperiant benignis et bonis, occudant malis et in- humanis. Hi et vehementes sunt accusatores, et optimi patroni. Accusant autem et defendunt, non oratione, sed aspectu ipso, dum conspiciuntur a judice. Quæ enim in eos fiunt, apud eum qui corda scrutatur, qui cogitationes hominum omnes atque intimos animi sensus novit, quovis præcone clarius, C Propter hos nobis et formidandum illud iudicium, quod sæpe audivistis, perscriptum est.

Illic enim video Filium hominis venientem e cælis, per aera non secus atque per terram in- cendentem innumerabilibus stipatum millibus angelo- rum. Deinde gloriæ thronum erectum in sublime, atque in eo considerentem Regem. Tunc omnis ho- minum tribus, omnes gentes, nationes omnes, quæ

Ὁ πένης καὶ ἀρρώστος διπλοῦς ἐστὶ πωρὸς· μὲν γὰρ ὑγιαίνοντες ἀποροὶ, καὶ θύραν ἐκ θ.ρ. ἀμείβουσι, καὶ βαδίζουσι πρὸς τοὺς ἔχοντας. Καὶ ἐν τριόδοις ἐπικαθήμενοι, πάντας ἀνακαλοῦσι τοὺς ὁδοῦντας. Οἱ δὲ παρὰ τῆς νόσου πεπεδημένοι, ἐπι- ειργμένοι τοῖς στενοῖς καταλύμασι καὶ ταῖς στενὰς γωνίαις, ὡς ὁ Δανιὴλ τῷ λάκκῳ, σὲ τὸν εὐλαβῆ φιλόπτωχον ὡς τὸν Ἀμβακούμ ἀναμένουσι.

Γενοῦ τοῦ Προφήτου δι' ἐλεημοσύνης ἐταῖρος· τι- τροφεὺς καὶ ἀόκνως τῷ δεομένῳ παράσθη. Ἡ ἐστὶ ζήμια ἢ ὄσις. Μὴ φοβηθῆς· πολύχους βίαιος ὁ τῆς ἐλεημοσύνης καρπός. Σπείρον διδοὺς, καὶ ἐ- ρώσεις τῶν ἀγαθῶν δραγμάτων τὴν οἰκίαν.

Ἄλλ' ἔρεῖς· Πένης καὶ γώ. Ἔστω. Δεῖδόν. καὶ ἔχεις. Οὐ γὰρ τὰ ὑπὲρ δύναμιν ζητεῖ ὁ Θεός. Σ. ἐ- τον, ἕτερος ποτρίον οἴνου, ἄλλος ἱμάτιον, καὶ ἄ- ἑκ συνεισφορᾶς ἢ τοῦ ἐνὸς λύεται συμφορὰ ἐκ Μωσῆς τὴν δαπάνην τῆς σκηνῆς παρὰ ἐνὸς ἐπέ- λειτουργοῦ, ἀλλὰ τοῦ δήμου παντός. Ὁ μὲν γὰρ πρ- σὸν φηγεγεν ὁ πλουτῶν ἐκείνῳ, ἄλλος ἀργυροῦ, ἐ- νης δέρματα, ὁ τοῦ πένητος πένεστερος τρίχας. Ὁ μ- ὡς καὶ ὁ τῆς χήρας κοδράντης, ὑπερέβαλε τῶν ἐ- σίων τὰ ἀναθήματα; Ἡ μὲν γὰρ ὁ εἶχεν ὀπισ- νωσε· τῶν δὲ, ὀλίγον ἐξέπεσε. Μὴ καταφρονήσῃς· κειμένων ὡς οὐδενὸς ἀξίων. Λόγισαι, τίνας εἰς τ- εὐρήσεις αὐτῶν τὸ ἀξίωμα· τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· πρὸς ὅσον ἐνεδύσαντο.

Ὁ γὰρ φιλόανθρωπος ἔχρησεν αὐτοῖς τὸ ἔλεος· ὡπιν, ἵνα δι' ἐκείνου δυσωπῶσι τοὺς ἀσυμπάθη- μισοπτῶχους, ὡσπερ οἱ τὰς βασιλικὰς εἰκόνας τ- τῶν βιαζομένων αὐτοὺς προβαλλόμενοι, ἐν ἐπὶ μορφῆς τοῦ κρατούντος, τὸν καταφρονήτην ἐπισ- σωσιν. Οὗτοι εἰσιν οἱ ταμίαι τῶν προστάτων· ἀγαθῶν· οἱ θυρωροὶ τῆς βασιλείας, οἱ ἀνοίγοντες τ- θύρας τοῖς χρηστοῖς, καὶ κλειόντες τοῖς δυσκαί- μισανθρώποις. Οὗτοι, καὶ κατήγοροι σφοδρῶν, καὶ συνηγόροι ἀγαθοῖ. Συνηγοροῦσι δὲ καὶ κατηγῶ- σιν, οὐ λέγοντες, ἀλλ' ὀρώμενοι παρὰ τοῦ Κριτοῦ γὰρ περὶ αὐτοὺς γινόμενον ἔργον παρὰ τῷ κρι- γνῶστη βοᾷ, παντὸς κήρυκος εὐσημότερον. Διὰ τ- τους ἡμῖν καὶ τὸ φοβερὸν ἀνεγράφη διὰ τῶν ἀγγε- τοῦ Θεοῦ δικαστήριον, οὐ πολλάκις ἠκούσαμε.

apertius, significantius vociferantur et clama-

Εἶδον γὰρ ἐκεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμε- οὐρανῶν, καὶ τὸν ἀέρα ὡς γῆν πεζεύοντα, καὶ τ- πολλαῖς μυριάσι τῶν ἀγγέλων δορυφορούμε- Ἔπειτα θρόνον δόξης ἀνυψούμενον, καὶ πᾶν τῶ ἀνθρώπων ὅσον παρῆλθεν εἰς γένεσιν καὶ ἡμῶν ἐ- ἐλάμφθη, καὶ τούτου τοῦ ἀέρος ἀνέσπασεν, ἐν ᾧ

² Exod. xxxvi, 5-7. ³ Marc. xii, 42-44.

ίρεσιν άποκεκριμένον, και προσετός του κριτηρίου. Α in hanc vitam ingressæ sint, quæ hunc spiritu aera duxerint, quæ hanc solis lucem aspexerint, duas in partes segregatas ad tribunal iudicis astitisse. Audio eos, qui a dextra sunt, agnos vocari: hædos qui a sinistra. Nam ex morum similitudine sumunt appellationem. Audio illic eos interrogantem iudicem, et rationes conficientem. Audio quid ipsi respondeant Regi. Denique pro suis quemque meritis ornatum cerno. Illis qui boni benignique fuerint, atque optime vitam egerint, summa et perpetua quies tribuitur in regno cælesti: inhumanis autem et improbis ignis supplicium, idque sempiternum. Hæc omnia ibi diligenter, ut scitis, sunt explicata. Non alia autem de causa iudicium illud tam accurata oratione tanquam penicillo depictum nobis ante oculos positum esse crediderim, nisi ut perdiscamus beneficentiam, et benignitatem complectamur. Hæc enim est quæ continet vitam. Hæc

id pauperum mater, magistra divitum, bona pupillorum nutrix, conservatrix senum, egentium penu, communis miserorum portus, omnium ætatum curam gerens, omnibus ærumnis et calamitatibus consulens.

Ως γάρ οι άγωνοθέται της ματαιότητος, υπό σάλλυγος την έαυτών φιλοτιμίαν σημαίνοντες, πᾶσι τοῖς ἰς παλαιστρας την του πλουτου διανομήν έπαγγέλλονται: οὕτως η εύποιία, άπαντας πρὸς έαυτην καλεῖ ὡς έν δυσκολίαις και περιστάσεσιν, ου πληγῶν τις τοῖς προσιοῦσιν, αλλά συμφορῶν θεραπείας μεζουσα. Έστι δέ αυτή, πάσης έπαινουμένης πράξεως ηγλοτέρα. Θεου πάρεδρος, του αγαθου φιλη, και ἄλλην πρὸς αυτον την οικείωσιν έχουσα. Οὕτω τοι ου πάντων τὰς αγαθὰς και φιλανθρωπους πράξεις, C τὸς ο θεος ημῖν αὐτοργῶν αναφαινεται: την γάρ ἱσιν της γῆς, και την του ουρανου διακόσμησιν, η την ευτακτον εναλλαγήν των ὤρων, και ἡλιου ρμότητα, και χρυστάλλου γενεσιν ψυχουσαν, και ἱνα τα καθ' ἑκαστον, ουκ αυτος έαυτῷ ο θεος προσδεης γάρ των τοιούτων έκείνος), ἄλλ' ὑπερ ημῶν ηνεκῶς ενεργεί: γεωργος άόρατος της των ανθρωπων τροφῆς, σπορευς ευκαιρος και όχετηγος έπιστήυν. Οὗτος γάρ, κατά τον Ησαϊαν, δίδωσι σπέρμα τῶ πείροντι, και τὸ ὕδωρ εκ νεφελῶν, νυν μεν ηρειον επιβράινει τῆ γῆ, πάλιν δέ λάδρον καταχείνν αυλάκων. "Όταν δέ αυξηθῆ τα λῆια και παρελθῆ χλοαινόμενον, τὰς νεφέλας άποσχεδάζων του ουνου παντός, τότε προκαλύμματος γυμνῶν αυτοῖς ἱστησι τον ἡλιον, θερμήν και έμπυρον διατρίνοντα D ν άκτίνα, ἵνα ὤραιοι γένωνται πρὸς τομήν οι στά-

es. mittit solem, ut calidis atque ardentibus ipsius portunas ad metendum spicas exhibeant.

Τρέφει και άμπελον, τὰς ὤραις τῶ διψῶντι τὸ ποιεῖ εὐτρεπίζων: και άγέλας ημῖν τρέφει διαφόρων νῶν, ἵνα ὑπάρχη τοῖς ανθρώποις θενονον ὄψον, και ἵν μὲν αι δοραῖ, ἔριον γεωργουσαι, την σκέπην παρωσι, των δέ, τὰ ὑποδήματα ημῖν άπεργάζωνται. ρξς ὅτι πρώτος έραστής εύποιίας ο θεος, οὕτω έφρων τον πεινῶντα, και ποτιζων τον διψῶντα, και φριεννῶς την γυμνῶν, ὡς προείρηται.

Quemadmodum enim Ηῖ, qui in vanitatis certaminibus præmia proponunt, tuba liberalitatem suam significantes, omnibus in palæstra decertantibus pecuniæ largitionem pollicentur atque denuntiant: sic ipsa beneficentia omnes in miseris et calamitatibus positos ad se vocat, non vulnere et plagarum præmia, sed ærumnarum et incommodorum remedia et curationem accedentibus impertiens. Hæc est omnium laudatarum actionum præstantissima. Hæc assidet Deo, et magna est cum ipso necessitudine conjuncta. Sic autem Deum ipsum nobis omnium, quæ recte benigneque facimus, imprimis auctorem effectoremque esse constat. Siquidem et terram procreavit et ornatum cæli fabricatus est, et temporum vicissitudines statuit, et solis calorem et glaciei refrigerantem naturam, omnia denique Deus ipse, non sibi, cum nullius horum indigeat, sed nobis continenter præstat et conservat: nam mirabili quadam ratione mortalium aciem effugiente præbet hominibus alimenta, seminans opportune, et scienter irrigans. Ipse enim, ut scribit Isaias⁴, dat semen serenti, et ex nubibus nunc sensim imbrem emittit in terram, nunc autem sulcorum latera et toros abunde perfundit. At ubi segetes creverint, et viriditas accesserit, tunc disjectis dissipatisque nubibus, ab omnibus integumentis nudum et apertum ipsis ostentat et radiis tepefactæ perveniant ad maturitatem, et

Quid? quod vitem etiam enutrit, atque ita idoneo tempore sitientibus potum tribuit. Quid? quod varia item alit animalium genera, ut hominibus et carnes ad vescendum, et pelles, quæ lanam suppeditant ad protegendum, et ad vestes conficiendas, et ad consuendos calceos præbeant. Cernis quomodo primus beneficentiæ auctor et origo sit Deus, esurientem nutriens, sitienti largiens potum, cæ nudum operiens, ut ante diximus.

Quid? quod vitem etiam enutrit, atque ita idoneo tempore sitientibus potum tribuit. Quid? quod varia item alit animalium genera, ut hominibus et carnes ad vescendum, et pelles, quæ lanam suppeditant ad protegendum, et ad vestes conficiendas, et ad consuendos calceos præbeant. Cernis quomodo primus beneficentiæ auctor et origo sit Deus, esurientem nutriens, sitienti largiens potum, cæ nudum operiens, ut ante diximus.

⁴ Isa. LV, 10.

Si vis autem intelligere, quomodo morbo laborantes, male affectos, atque afflictos curet, audi. Quis apem docuit ceras et mella conficere? Quis e pinu, quis e terebintho, quis e mastiches arbore pingues illos resinæ succos destillare fecit? Quis Indorum regionem constituit siccorum atque fragrantium fructuum, et odorum suavium matrem? Quis oleam corporis laboribus et doloribus opitulantem procreavit? Quis nobis radicum et herbarum notitiam, quis qualitatum et virium, quæ in ipsis sunt, peritiam tribuit? Quis effectricem conservatricemque sanitatis medicinam reperit? Quis calidarum aquarum fontes eduxit e terra, ut earum vi tum frigidis et humidis, tum aridis et adustis affectionibus et morbis medeamur? Merito igitur et opportune poteram verba Baruch usurpare: *Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo*³.

Per hunc artes omnes, quæ vel igne vel sine igne, vel in aquis exercentur, inventæ; per hunc scientiæ innumerabiles excogitatæ, ut nihil omnino desit hominibus, quod ad transigendæ vitæ necessitatem et commoditatem pertineat. Ac Deus quidem hoc modo beneficentiæ et liberalitatis inventor et fons omnia quæ nobis necessaria sunt ditissimus ipse benigne subministrat.

Nos autem, qui singulis divinæ Scripturæ verbis ad Dominum et procreatorem nostrum imitandum (quatenus mortalis beatum et immortalem imitari potest) instituimur, ad utilitatem nostram omnia rapimus, omnia voluptatibus nostris metimur, et alia quidem vitæ nostræ deliciis elargimur, alia recondimus hæredum aviditati. Misericorum vero nulla habetur ratio, nulla pauperum idonea cura, nulla sollicitudo. O crudeles animos! O mentes ab omni misericordia alienas!

Homo hominem videt egentem pane, non habentem alimenta vitæ necessaria, neque tamen illi prompto alacrique animo subvenit, et salutem præbet; sed illum despicit, et tanquam virentem plantam aquarum penuria sinit arescere: præsertim cum maximis iundet ipse, atque circumfluat copiis, ut ex sua abundantia facile multorum inopiam reficere et recreare possit. Quemadmodum enim ex uno fonte profluens aqua multas camporum longe lateque protensas planities fecundas et uberes reddit; sic unius domus opulencia multitudinem pauperum ex egestatis angustiis eripere potest et sustentare, modo ne parcus et avarus animus veluti prolapsus a fonte publica defluentes, avertat atque intercipiat.

Ne vivamus carni in rebus omnibus: in aliqua vivamus et Deo. Deliciæ enim epularum, quæ in ventrem ingrediuntur, tantulum voluptatis carni duntaxat afferre possunt, quantulum est illud spatium, quo fauces continentur. Nam simul atque in ventrem delapsæ sunt, putrescunt, et per inferiores partes secedunt. Misericordia vero et beneficentia

ΕΙ δὲ θέλεις ἀκούσαι, πῶς καὶ θεραπεύει τὸν κενωμένον, μάνθανε· Τίς εἰδίβαζε τὴν μέλισσαν ἐργάζεσθαι τὸν κηρὸν, καὶ σὺν ἐκείνῳ τὸ μέλι; Τίς ἐπίτευν καὶ τερβίνθον, καὶ τῆς μαστίχης τὸ δένδρον τὸν λιπαρὸν ἐκείνον χυμὸν ἀποστάζειν ἐποίησεν; Ἦ τίς τὴν Ἰνδῶν χώραν ἐδημιούργησε ξηρῶν καρπῶν καὶ εὐωδῶν μητέρα; Τίς τὴν ἐλαίαν ἐφύσε, πόνων αἰματικῶν καὶ ἀλγηδόνων ἐπίκουρον; Τίς εἰδὼς ἡμῖν, ριζῶν καὶ βοτανῶν διάγνωσιν, καὶ τῶν ἐν εὐταῖς ποιητῶν μάθησιν; Τίς τὴν ποιητικὴν ἐπιθυμίας ἱατρικὴν συνεστήσατο; Τίς ἀνῆκεν ἐκ τῆς θερμῶν ὑδάτων πηγῆς, τὰς μὲν τὸ ψυχρὸν καὶ ὑπερῆμων ἰωμένους· τὰς δὲ τὸ ξηρὸν ἢ πεπυκνωμένους; Καὶ προσῆκεν εὐκαίρως εἰπεῖν καὶ τὸν Βαρούχ· *Ὁὗτος ἐξεύρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ.*

Διὰ τοῦτο τέχνηαι ἔμπυροί, καὶ πυρὸς χωρὶς ἄλλαι ἐνυδροί, καὶ μυρία τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐρέσεις, ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρείαις ἀνευδής ἢ διακοπὴ γένηται. Καὶ ὁ μὲν θεὸς οὕτως, ὁ πρῶτος τῆς εὐποιίας εὐρετής καὶ τῶν ἡμῶν ἀναγκαίων κωδὴ ἑμοῦ καὶ συμπαθῆς χορηγός.

Ἡμεῖς δὲ οἱ καθ' ἕκαστον γράμμα τῆς Γραφῆς παιδευόμενοι, ζηλοῦν τὸν ἑαυτῶν Κύριον καὶ δημιουργόν, καθ' ὅσον τῷ θνητῷ ἢ τοῦ μακαρίου καὶ ἀθανάτου μίμησις ἐφικτὴ, πάντα παρασύρομεν τὴν οἰκίαν ἀπόλαυσιν· καὶ τὰ μὲν τῇ ἑαυτῶν ἐκκληροῦμεν ζωῇ, τὰ δὲ κληρονόμοις ταμευόμεθα. Ἦ δὲ δυσπραγούντων λόγος ὁδεῖς, οὐδὲ τῶν πενούντων ἀγαθὴ μέρημα. Ὡς τῆς ἀνηλεοῦς γνώμης!

Ἄνθρωπος ἀνθρώπων ὄρξ, ἄρτου πενόμενος, καὶ τὴν ἀναγκαίαν ζωπύρην τῆς τροφῆς οὐκ ἔχει οὐκ ἐπαρκεῖ δὲ προθύμως, καὶ ὀρέγει τὴν σωτηρίαν ἀλλὰ περιορῆ, οἷον τι φυτὸν εὐθαλῆς ὑδάτων ἀπὸ ἐλεεινῶς ξηραίνόμενον· καὶ ταῦτα πλημμυρίζων ἔχων τὴν ἀφθονίαν, καὶ πολλοῖς ἐποχτεῦειν ἐπιμενος τὴν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων παραμυθίαν. Ὡς τὴν μῖδς πηγῆς ἐπιβροή, πολλὰς πεδιάδας ἀνηλεώς πεπαινεῖ· οὕτως καὶ μῖδς οἰκίας εὐπορίας, διττῶν πενήτων ἐξαρκεῖ διασώσασθαι, μόνον ἔαν μὴ τῶν φειδωλῶν καὶ ἀκοινώνητος, ὡς λίθος ἐμπεσοῦντι διεξῶδῳ, τὴν ἐπιβροήν ἀνακρούσῃται.

lapis venas et rivulos e benignitate, tanquam

Μὴ πάντα τῇ σαρκὶ· ζήσωμέν τι καὶ τῷ θεῷ. Ἡ φῆς μὲν γὰρ ἀσθησις καὶ ἀπόλαυσις, ὀλίγον τὸ σαρκὸς μόνον θεραπεύει, τὴν φάρυγγα· τῇ γὰρ δὲ τὰς ὕλας ἐνστήψασα, τέλος ἔχει τὸν ἀφθονῆσθαι Ἔλεος δὲ καὶ εὐποιία, θεῶν τέ εἰσι πράγματα εὐκαίρως καὶ ὑπερ ἂν ἐνοικήσωσιν ἀνθρώπων, θεοῦσιν αἰσθῆσθαι καὶ πρὸς μίμησιν ἀποτυποῦσι τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ

³ Baruch. iii, 37.

ἡ πᾶρξῃ εἰκῶν τῆς πρώτης καὶ ἀκηράτου καὶ πάντα ἅ
 οὔν ὑπερβαινούσης οὐσίας. Τῆς δὲ σπουδῆς τὸ πέρασ
 ἵποτον ἐγγυῶνται ;

næ illius atque immortalis et mentem omnem superantis naturæ decoretur imagine. At qualem stultitiam laborisque finem pollicentur?

Ἐναυθα μὲν καλὴν ἐλπίδα, καὶ προσδοκίαν εὐ-
 ρραίνουσαν ἔν δὲ τοῖς ἔπειτα, ὅταν τὴν βέουσαν
 αὐτὴν ἀποσκευασάμενοι σάρκα, τὴν ἀφθαρσίαν με-
 τένδυσώμεθα, μακαρίαν ζωὴν, ἀληκτον καὶ ἀνώλε-
 θρον, ἐν θαυμασταῖς τισὶ καὶ νῦν οὐ γινωσκομέναις
 μὲν εὐταθείαις ἡὔρετισμένῃν.

Οὐκοῦν οἱ λογικοὶ κτισθέντες, καὶ τὸν νοῦν ἔχοντες
 ὧν θεῶν ἐρμηγνέα καὶ παιδευτήν, μὴ τοῖς προσκαί-
 ροις δλεσθῆτε. Κτήσασθε δὲ τὰ μηδέποτε καταλιμ-
 τάνοντα τὸν κτησάμενον ὀρίσατε μέτρα τῇ χρῆσει
 οὐ βίου. (Μὴ πάντα ὀμέτερα ἄλλα μέρος ἔστω καὶ
 τῶν πενήτων τῶν ἀγαπητῶν τοῦ Θεοῦ. Πάντα γὰρ
 τοῦ Θεοῦ τοῦ κοινοῦ Πατρὸς. Ἡμεῖς δὲ ἀδελφοὶ ὡς
 ἀφύλοιοι ἀδελφοὺς δὲ, τὸ μὲν ἀριστον καὶ δικαιοτέρον,
 ἵσσομοίριαν λαγγάνειν τοῦ κλήρου. Ἐν δὲ τάξει
 εὐτέρῃ, καὶ τὸ πλεόν εἰς τὴν δεύτερον σφετερίζεται,
 ὁ γούν μέρος κερδανέτωσαν οἱ λειπόμενοι. Εἰ δὲ τις
 καθόλου κύριος εἶναι τῶν πάντων θέλοι, καὶ αὐτῆς
 τῆς τρίτης ἢ πέμπτης μίρας ἐξεργῶν τοὺς ἀδελ-
 ροὺς, οὗτος πικρὸς τύραννος, βάρβαρος ἀδιάλλακτος,
 ἡριόν ἀπληστον, μόνον ἡδέως περιγαῖνον τῇ θοῖνῃ,
 ἀλλὸν δὲ καὶ αὐτῶν ἀγριώτερος τῶν θηρίων ἔιγε
 ὄκος μὲν τὸν λύκον εἰς βορᾶν παραδέχεται, καὶ κύνας
 ἢ ταῦτῃ πολλοὶ ἐν σπαράττοις σώμα ὁ δὲ ἀπλη-
 ρτος οὐδένα τῶν ὁμοφύλων εἰς τὴν μετουσίαν παρα-
 μύθαιε τοῦ πλοῦτου. Ἀρκεῖ σοὶ ἡ σύμμετρος τρά-
 τερα. Μὴ πρὸς τὸ πέλαγος τῆς ἀκολάστου πᾶνδαι-
 ρίας ἐκπέσης. Χαλεπὸν γάρ τὸ ἐπιχειρεῖνον ναυάγιον,
 ὃ πέτραις περιβήγγυσον ὑφάλους, ἀλλ' εἰς τὸ σκότος
 ἔλωθον τὸ βαθύτατον, ὅθεν οὐποτε ὁ ἐμπεσὼν ἐκ-
 ἴσεται.

læ pelagus demittas, ut convivia omni genere ciborum instructa velis. Illic enim grave naufragium fit, quo non scopulis sub salo latentibus collideris, sed in altissimam et obscurissimam voraginem detruderis, in quam qui semel incidit, nunquam emerget.

Χρῆσαι, μὴ παραχρῆση ἑ τοῦτο γάρ σε καὶ Παῦ-
 ος εἶδαξεν. Ἄνεξ σαυτὸν ἀπολαύσει μεμετρημένη.
 Μὴ βαχχεύσης ταῖς ἡδοναῖς. Μὴ πάντων ἀπλῶς ζῶων
 κλεθρὸς ἔσο, τετραπόδων, μεγάλων, μικρῶν, ὀρνί-
 λων, ἰχθύων, τῶν εὐπορίστων, τῶν σπανίων, τῶν εὐ-
 ὄνων, τῶν πολυτίμων. Μὴ πολλῶν θηρευτῶν ἰδρωτι-
 λίαν πλῆρου γαστέρα, ὥσπερ τι φρέαρ βαθύτατον
 τολυχειρία τῶν χωννύτων μὴ γεμιζόμενον. Διὰ τοὺς
 ἰρυφῶντας οὐδὲ ὁ θυθὺς τῆς θαλάσσης ἀνευδύχτος
 κένει. Οὐδὲ τῷ ὕδατι νηχόμενοι ἰχθύες, μόνιοι ἀγρευό-
 νται, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἀθλία ζῶα τῇ ὑποστάτῃ τῶν
 ἰδάτων ἐμφέρεται, καὶ ταῦτα πρὸς τὴν ἡπειρον καὶ
 ἰδὸν ἀέρα τοῦτον ἐξέλλεται. Οὕτως τὰ γένη τῶν
 ἰστρέων οὐκ ἔλαθε, καὶ ὁ ἐχῖνος ἀγρεύεται, καὶ ἡ
 ἰηπία ἔρπουσα σαγηνεύεται, καὶ ὁ πολύπους ταῖς
 πέτραις προσπεφυκῶς ἀποσπᾶται, καὶ οἱ κοχλῆαι τῶν
 κατωτάτων βυθῶν ἀσσύρονται· καὶ πάντα γένη

tia virtutes sunt Deo gratissimæ: quæ si cuius ani-
 mum incoluerint, eum divinum efficiunt, et summo
 illi bono quam simillimum reddunt, adeo ut pri-
 næ illius atque immortalis et mentem omnem superantis naturæ decoretur imagine. At qualem stultitiam laborisque finem pollicentur?

Nunc quidem præclaram spem, et lætitiæ plenam expectationem; post autem quando istius assidue fluentis carnis spoliis exuti immortalitatem induerimus, vitam beatam, nullum finem habituram, nullis malis obnoxiam, in summis et admirandis, quæque hic a nobis cognitione comprehendendi non possunt, versantem gaudiis et voluptatibus.

Vos igitur, qui ratione præditi, et mente rerum divinarum interprete ac magistra decorati estis, ne (quæso) vos rerum fluxarum et caducarum blanditiis deliniri, et tanquam esca illici et capi patiamini. Complectimini cum, qui possidentem se nunquam est derelicturus; usui vitæ modum imponite. Ne omnia vestra existimate. Sit pars etiam pauperum, et amicorum Dei. Illius enim vere sunt omnia, quem habemus Patrem. Nos autem fratres sumus. Quapropter ut genere conjunctos ac fratres melius quidem ac justius erat aquis partibus cernere hæreditatem: verum quando id factum non est, sed unus aut alter plus intervertit, reliqui partem unam saltem accipiant: quod si quis omnium prorsus esse dominus et universam vult hæreditatem avertere, et tertia aut quinta parte fratres excludere, ille frater non est, sed acerbus tyrannus, immitis barbarus, imo vero inexplebilis fera, quæ hianti ore sola suaves devoret dapes.

potius ipsis etiam feris sævior et agrestior. Equidem et lupus ad devorandam prædam lupum socium adiungit, et canes multi nonnunquam simul idem dilaniant corpus. At iste divitiarum suarum nullum ejusdem generis hominem participem facit. Moderata mensa sufficit tibi. Ne te in illud luxuræ vorago, aut gurges, aut vastissimus ac profundissimus puteus, ad quem obruendum multorum laborent manus. Propter hominum luxuriam atque delicias, non modo mare profundum turbatur; non aquis solum innatantes capiuntur pisces; sed alia, quæcunque animalia in aquis degunt, inde in terram et cælum hoc extrahuntur. Sic

Uttere igitur, utere, ne abutaris: sic enim Paulus etiam edocuit. Modesta oblectatione te recrea. Temperanter animum relaxa. Ne te deliciae sic obruant, ut nimia lætitia gestias, et insanis voluptatibus debaccheris. Ne sis animalium plane omnium pernicies, ingentium, mediocrium, minorum, gradientium, volantium, natantium, sive inventu facilis, sive difficilis sint, seu magno seu vili pretio veneant. Multorum venantium sudore ventrem unum ne repleas. Ne sint fauces tuæ veluti vorago, aut gurges, aut vastissimus ac profundissimus puteus, ad quem obruendum multorum laborent manus. Propter hominum luxuriam atque delicias, non modo mare profundum turbatur; non aquis solum innatantes capiuntur pisces; sed alia, quæcunque animalia in aquis degunt, inde in terram et cælum hoc extrahuntur. Sic

* I Cor. vii, 5.

ostreorum genera non latuerunt; sic captus echinus; sic serpentes irretitæ sunt sepæ; sit polypus saxis quibus inhærebat avulsus; sic ex locis altissimis extracta conchyliæ. Nullum denique est animalium genus, quod vel summas, vel infimas partes maris incolat, quod non humana fraus deceptum, ad hanc cæli lucem aspiciendam eduxerit.

Sed qualianam delicias ejusmodi consequuntur? Necessæ est ut luxuria, ubi semel radices egerit, et coaluerit, reliquam secum nequitiam materiam trahat. Quamobrem, qui molliter et delicate vivere instituerunt, necessario ad excogitandos magnificos ædificiorum apparatus alliciuntur. In his construendis et exornandis maxima vis pecuniarum profunditur. Ad hæc cætus hominum libenter convocant, et invitant, splendidam vestem et variam suppellectilem studiose comparant. Mensas pretiosissimas ex argento conflandas curant, alias levitate politissime exæquatas, alias vero artificio sculptas et fabrefactas, ut liceat convivis simul et gulam epulis delinire, et oculos intuendis et legendis historiis oblectare. Hic mihi deinceps tute reliqua considera, crateras, tripodas, cados, gutturnia, lances, innumerabilia poculorum genera, scurras, mimos, citharistas, poetas, oratores, cantores, cantatrices, saltatores, saltatrices, totum denique petulantiam ludum; pueros comis effeminatos, puellas inverecundas, quas propter immodestiam merito sorores Herodiadis appelles, Joannem, id est

Atque dum hæc intus geruntur, assident ad vestibuli fores innumerabiles Lazari, partim ulceribus pleni, partim oculis orbat, partim pedibus mutili. Quidam ipsorum, quamvis sint omnibus fere membris spoliati, serpere tamen audent, et utrunque progrediuntur. Conclamant autem, nec tamen exaudiuntur. Impedit enim tibiæ strepitus et carmina, quæ ab ipsis cantoribus concinuntur, et solute ridentium cachinnatio. Quod si pauperes paulo vehementius fores pulsaverint, immittis ac sævus alicunde prosiliens domini janitor, eos baculo propellit, et canes appellans, verberibus plagas infligit et vulnera. Abeunt igitur Christi amici, in quibus sita est mandatorum summa, cum nec panis frustum, nec obsonii quidquam acceperint; sed potius contumelias et verbera lucrati sint. Intus autem in officina Mammonæ, alii, tanquam nimis onusta navigia, revolvunt cibum, alii, præsentibus poculis, indormiunt mensæ. Duplex autem in turpi domo exercetur peccatum: unum propter ebriorum satietatem, alterum propter expulso-
 C Tούτων πάντων ἐπι τῆς οἰκίας τελουμένων, πρὸς ἐδρεύουσι τῶν πυλῶν μύρια Λάζαροι· οἱ μὲν κλιμακώμενοι χαλεπῶς, ἄλλοι τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένους ἔτεροι λώβην στένοντες τῶν ποδῶν· τινὲς δὲ τὴν ἑρπονίδα παντελῶς, καὶ πάντων τῶν μελῶν στέρον ὑπομεινάντες. Βοῶντες δὲ οὐκ ἀκούονται. Κωλύει γὰρ αὐτῶν ἡ γῆχη, καὶ τὰ μέλη τῶν αὐτομάτων ἰσχυρῶς, καὶ ὁ τοῦ πλατέος γέλωτος καρχασμός. Ἄν δὲ πῶς ἐπιπλέον διοχλήσῃ τὰς θύρας, ἀναπηδήσας πρὸς ἀνηλεοῦς δεσπότου θρασυῦς πυλωρῶς ἀπελευθερώσῃ τοὺς, ἀναιδεῖς κύνας ἀποκαλῶν, καὶ μάστιγι ἐκβαλεῖ τὰ τραύματα. Ἀπέρχονται δὲ οἱ τοῦ Χριστοῦ φίλοι, τῶν ἐντολῶν τὸ κεφάλαιον, οὐκ ἄρτω βρωχέες, οὐκ ὄψου μετασχόντες, ὕθρεις δὲ καὶ τρυφῶν προσκερδάναντες. Ἐνδὸν δὲ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς Μαμμωνᾶ, οἱ μὲν ὡς ὑπεράντλα πλοῖα τὴν τροφὴν ἀποβλύζουσιν· ἄλλοι τῆς τραπέζης ἐπικαθεύδουσι περὶ ἀποβλύζουσαν τῶν ἐκπομπῶν. Διπλῆ δὲ ἀμαρτία ἐπιτὴν ἀσχέμονα οἰκίαν ἐμπολιτεύεται· ἡ μὲν, ἐπὶ τὸν κόρυ τῶν μεθυόντων, ἡ δὲ ἐπὶ τῶν λιμῶ τῶν ἐλατῶν τῶν πτωχῶν.

Si Deus hæc aspicit, uti plane aspicit, quam vitæ commutationem, quem exitum fore cogitatis vos pauperum inimici? Dicite, quæso, vos, an nescitis, horum causa in sacro Evangelio poni et commemorari exempla omnia horrenda et terribilia? Nonne graves illius cruciatus et gemitus recensentur, qui in bysso fuerat enutritus, et in

ἰὲ πάλιν ὁμότροπος τοῦτου, κατεδικάσθη θάνατον ἂν προσδόκητον, ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τὴν ἑωθινήν τροφήν λουλεύμενος, καὶ τοῦ θορυβοῦ μὴ καταλαβῶν τὴν ἰκτίνα. Μὴ θνητοὶ τὴν πίστιν, καὶ ἀθάνατοι τὴν ἰπόλαυσιν. Οὕτως γὰρ ἔχομεν γνώμης, οἱ τὰ πάντα ἰέλονται τῇ τῆς σαρκὸς κολακείᾳ χαρίζεσθαι, ὡς ἰδιόδοχοι οἰκοδοσποῦνται, ὡς διηγεκίς τῶν ἐπὶ γῆς εὐριοί, ἐν τῷ θέρει τὴν σπορὰν μεριμνῶντες, καὶ ἐν τῇ σπορᾷ τὴν τοῦ θερισμοῦ θυμῆδιαν ἐλπίζοντες· ρυτεύοντες τὴν πλάτανον, καὶ τοῦ ὑψηλοῦ δένδρου τὴν σκιάν ἐλπίζοντες· καταπηγνύντες τὸν πυρῆνα τοῦ φοίνικος, καὶ τὴν γλυκύτητα τῶν καρπῶν ἀναλέγοντες. Καὶ ταῦτα πολλάκις ἐν πολιᾷ, ὅτε ἐγγύς τοῦ θανάτου χειμῶν· λείπουνσι δὲ τῇ ζωῇ, οὐ κύκλος νιαυτῶν, ἀλλὰ τρεῖς ἢ τέτταρες ἡμέραι.

Hæc autem fere in ipsa senectute, quando venit, et vitæ residuum tempus est non series annorum, sed tres aut quatuor dies.

Λογισώμεθα τοίνυν ὡς λογικοὶ, ὅτι παροδικὸς ὁ βίος ἡμῶν, καὶ βέων ὁ χρόνος, ἀστατός τε καὶ ἀσχετός, ὡσπερ τι βεῦμα ποταμοῦ, πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ τυγῆλον ἐλαύνων πρὸς τὸ τῆς φθορᾶς τέλος· καὶ εἴθε, βραχὺς ὢν καὶ ἐπικύρος, ὑπῆρχεν ἀνεύθυνος! Τοῦτο ἰέ ἐστι τὸ ἐπικίνδυνον, τὸ ἐλάσσης ὥρας, οὐ μὴν ἰλλὰ καὶ τῶν λόγων, ὧν φθεγγόμεθα, τῷ ἀδεκάστῳ ἰκαστηρίῳ τὴν ἀπολογίαν ὀφείλειν. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Ψαλμῶδς, πρὸς ὁμοίαν τῶν νῦν λεγομένων ἐνοίαν ἑαυτὸν ἀναφέρειον, ἐπιθυμεῖ γνῶναι τοῦ ἰδίου ἔλους τὴν προθεσίαν. Ἐκλιπαρεῖ δὲ τὸν Θεὸν τῶν ἐπιλοίπων ἡμερῶν διδασχθῆναι τὸν ἀριθμὸν, ἵνα πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἐξόδου παρασκευάσῃται. Μὴ ταραχθῆ δὲ κῆρῶς ὡς ἀνέτοιμος ὄδοπῶρος μεταξὺ βαδίζων, καὶ ἐκ ἀναγκαῖα τῶν ἐφοδίων περιζητῶν. Φησὶν οὖν·

Γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρας μου, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου, τίς ἐστίν· ἵνα γνῶ, τί ὕστερῶ ἐγώ. Ἴδού πωλαιστὴς ἔθου τὰς ἡμέρας μου, καὶ ἡ ὑπόστασις μου ὡσεὶ οὐδὲν ἐνώπιόν σου. Βλέπε ψυχῆς συνετῆς μέριμναν ἀγαθὴν, καὶ ταῦτα ἐν βασιλικῷ ἀξιώματι. Ἐνοπριζέται γὰρ τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων καὶ τὸν Κριτὴν τῶν κριτῶν· καὶ ζητεῖ, τὸν τέλειον κόσμον τῶν ἐντολῶν κομισάμενος, ἀπελθεῖν ἄρτιος τῆς ζωῆς τῆς ἐκεῖσε πολιτείας· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

discedat integer et perfectus cœlestis illius patriæ civis, quam nos item omnes ut assequamur et opto et spero, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui gloriæ in æternum. Amen.

malorum abysso describitur coérceri? Quid? Huic alter ille similis, nonne cum vesperi de matutinis deliciis cogitaret, tam inexpectata, et repentina damnatus est morte, ut ne orientis quidem solis radium potuerit intueri? Proinde cum mortales simus, fidem ne abiciamus, neve fruamur voluptatibus ut immortales. Sic enim fere affecti sumus, quicumque genio indulgere, et carni in omnibus obsequi volumus. Tanquam patresfamilias successore nunquam habituri, et perpetui rerum humanarum domini, messis tempore sementem facimus, et quando seminandum est, speramus lætitiæ messis. Platanum serimus, et proceræ arboris umbram speramus. Palmæ semen terræ committimus, et fructuum dulcedinem exspectamus. Jam adest ætatis autumnus, et mortis hiems adveniat, et fructuum dulcedinem exspectamus. Jam adest ætatis autumnus, et mortis hiems adveniat, et fructuum dulcedinem exspectamus.

Cogitemus igitur nos, qui ratione præditi sumus, quam fragilis fluxaque sit vita nostra, quam velociter labatur tempus, ut sisti cohiberique non possit, ut fluminis cursus omnia quæ metitur, ad interitum ducat et trahat. Atque utinam breve tantum esset spatium vitæ, modo reddendæ rationi non essemus obnoxii. Nunc autem illud merito torquere nos debet, quod et singulis horis instat periculum, et incorruptus atque integer adeundus est iudex, apud quem non solum eorum, quæ fecimus, sed omnium, quæ diximus, reddenda nobis ratio. Quamobrem hæc secum ipse animo volvens beatus ille vates avet intelligere præfinitum terminum vitæ. Itaque Deum precatur, ut sibi numerum dierum, qui reliqui sunt, annuntiet, quo accingat sese ad ea, quæ ad exitum pertinent, ne tanquam viator improvidus, dum iter facit, et viaticum necessarium quærat, repente turbetur. Sic igitur inquit : *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, quis est, ut sciam quid desit mihi. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, et substantia mea tanquam nihilum ante te* ⁹. Cernis animæ bonæ prudentem sollicitudinem, idque in homine in regia dignitate constituto. Nec mirum : intuetur enim Regem regum, et iudicium Judicem. Illud autem obsecrat, ut absoluta mandatorum observantia decoratus

⁷ Luc. xvi, 19 sqq. ⁸ Luc. xii, 20. ⁹ Psal. xxxviii, 5, 6.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΠΤΩΧΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ Β΄.

EJUSDEM S. GREGORII
DE PAUPERIBUS AMANDIS

ORATIO II.

Francisco Zino interprete.

In ea Evangelii verba : Quatenus uni ex his fecistis⁶⁴, Ἄ Λόγος εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου· Ἐγὼ ἐποιήσατε ἐν τούτων, καὶ τὰ ἐξῆς.

Adhuc in formidolosi magni illius regis adventus nobis ab Evangelio descripti contemplatione detineor. Adhuc attente consideranti metum, quem injicit ea commemoratio, refugit horretque animus. Nam caelestem ipsum regem in throno majestatis, ut ibi describitur, terribili quodam modo praesidentem mihi videor intueri. Magnificum illum thronum, quicumque thronus ille sit, eum qui nullo coercetur loco, continentem cerno. Innumerabilia angelorum regem constipantium millia video. Magnum quin etiam ipsum ac formidandum regem aspicio, ex immensa gloria in naturam humanam despicientem, et universa genera hominum, quicumque ex eo tempore, quo primum generari homines coeperunt, usque ad metuendi illius adventus diem reperiantur, ad se congregantem, singulisque ex institutæ et antea vitæ ratione et meritis, vel præmia dantem, vel irrogantem supplicia, illis qui recte sancteque vixerint, ad dexteram partem, ut dictum est, collocatis : qui vero flagitiose et improbe, ad sinistram positis, et condemnatis. Utrosque autem diversa tamen ratione appellentem audio. Alios enim dulcissimis illis ac faustissimis verbis alloquitur : *Venite, benedicti Patris mei* ; alios horribili ac metuenda illa comminatione : *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Sic autem mihi hæc legenti et consideranti affectus et perterrefactus est animus, ut [ea non legi, sed fieri, non pronuntiari, sed agi quodammodo existimem, jamque non audire, sed] plane rebus ipsis interesse mihi videor. Itaque presentium nihil amplius sentio, nec menti vacat respirare ad aliud quiddam eorum, quæ mihi ad explorandum et contemplandum proposita sunt,

Ἐτι πρὸς τῷ θεάματι τῆς φοβεραῆς τοῦ βασιλέως ἐπιφανείας εἰμι, ἣν ὑπογράφει τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐκατέπηχεν ἡ ψυχὴ, πρὸς τὸν φόβον τῶν εἰρημῶν ἐνατενίζουσα· ὡς καθορῶσα τρόπον τινὰ αὐτῆς τὸν οὐρανῶν βασιλέα, καθὼς φησιν ὁ λόγος, ἐπὶ τῷ θρόνῳ τῆς δόξης φοβερῶς προκαθήμενον· καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ θρόνον ἐκείνον· ὅστις ποτὲ καὶ ἰσχυρὸς ἐστὶν ὁ χωρῶν ἐν αὐτῷ τὸν ἀχώρητον· τὰς ἀπείρους τῶν ἀγγέλων μυριάδας ἐκείνας, ἐν αὐτῷ τὸν βασιλέα περιεστῶσας· αὐτὸν τε τὸν μέγαν καὶ φοβερὸν βασιλέα, ἐκ τῆς ἀφράστου δόξης ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ κατακύπτοντα φύσιν, καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων τῶν ἀπ' οὐ γεγόνασιν ἄνθρωποι, καὶ μέχρι τῆς φοβεραῆς ἐμφανείας ἐκείνης εὐρισσάμενος ἀποροῦσιν τὰ πρὸς αὐτὸν, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν βεβιωμένων ἐκάστη τὴν κρίσιν ἐπάγοντα, τὰς βεβιωμένας τῆς προαιρέσεως συζήσασιν τὰ δεξιὰ, καθὼς ἐρηται, χαριζόμενον, τοῖς δὲ σκαιοῖς τε καὶ ἀπειροῖς, τὴν κατάλληλον τοῖς βεβιωμένοις ἀποκρίσιν ψῆφον· ἐπιλέγοντα ἐκατέρους, τοῖς μὲν τὴν γαλακτίαν καὶ ἀγαθὴν ἐκατὴν φωνὴν, ὅτι λέετε, οἱ εὐλογοῦντες τὸν Πατέρα μου· τοῖς δὲ τὴν φρικτὴν καὶ φοβερὰν ἀπειλήν, ὅτι Πορεύεσθε, οἱ καταραμένοι. Οὕτω δὲ μοι τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν τῶν ἀνεγκλωπιστῶν φόβον διατεθείσης, ὡς πρὸς αὐτοῖς δοκεῖν εἶναι τοῖς πράγμασι. Καὶ τῶν παρόντων ἐπαισθησάμενος μηδεὶς, οὐδεμίαν ὁ νοῦς ἀγει σχολὴν, πρὸς αὐτὸν τι βλέπειν τῶν προκειμένων εἰς ἐξέτασιν τε καὶ θεωρίαν τῷ λόγῳ· καίτοι γε οὐ μικρὰ ταῦτά ἐστιν, οὐδὲ ὀλίγης ζητήσεως ἄξια, τὸ γινῶναι πῶς ἐργασθῶν ὁ ἀεὶ παρῶν. Ἴδου γὰρ, φησὶ, μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας· καὶ εἰ μεθ' ἡμῶν εἶναι ἐπίστευται, πῶς ἔξεν ὡς οὐ παρῶν ἐπαγγέλλεται;

⁶⁴ Matth. xxi, 40 sqq.

ἀρ ἐν αὐτῷ ᾤμέν τε καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Α θῶς φησιν ὁ Ἀπόστολος, οὐδεμία μηχανὴ τοῦ ἀριδεδραγμένου τῶν πάντων τοὺς ἐν αὐτῷ κατεχο-
 ένουσ τοπικῶς ἀποστήσει· ὥστε ἢ νῦν μὴ παρεῖναι
 οἷς ἐμπειροχομένοις, ἢ χρόνις ὑστερον παρῆσθαι
 ἵτε προσδοκῆσαι. Τίς δὲ καὶ ἡ τοῦ ἀσωμάτου καθ-
 ὄρα; καὶ ἡ τοῦ ἀοράτου ἐμφάνεια; καὶ ἡ τοῦ
 σχηματίστου μορφὴ; καὶ ἡ τοῦ ἀχωρήτου ἐν τῷ
 ῥόνῳ περιγραφὴ; καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὡς μέ-
 ἴονα ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, ὑπερῆσομαι.
 Οὔτως δ' ἂν μὴ εἰς τὴν τῶν ἀποδλήτων ἀπωσθήμεν
 ἕξιν, πρὸς τοῦτο, καθὼς ἂν οἶός τε ᾤ, πρὸς τὸ
 οὐκὼν κέρδος τρέψω τὸν λόγον. Σφόδρα γάρ, ἀδελφοί,
 σφόδρα πρὸς τὴν ἀπειλὴν κατεπτόημαι· καὶ οὐκ
 ρνοῦμαι τῆς ψυχῆς μου τὸ πάθος. Ἐβούλομην δ'
 ν καὶ ὑμᾶς μὴ καταφρονητικῶς ἔχειν τῶν φθῶν. Β
 Ιακάριος γάρ ὅς καταπτήσσει πάντα δι' εὐλάβειαν.
 Δ δὲ καταφρονῶν πράγματός, καταφρονηθήσεται
 π' αὐτοῦ, φησί που τῆς σοφίας ὁ λόγος. Οὐκοῦν
 ῥδ τῆς ὤρας τῶν κακῶν, τὸ μὴ ἐν πείρᾳ τῶν σκυ-
 ρωπῶν γενέσθαι φροντισωμεν. Τίς δὲ ἡ ἀπαλλαγὴ
 ἢ φοβερῶν; Τὸ ταύτην τοῦ βίου τὴν ὁδὸν ἐλέσθαι,
 ν νῦν ὑπέδειξεν ἡμῖν ὁ λόγος, τὴν πρόσφατον ὄντως
 αὶ ζῶσαν.

inatione conterritus sum. Hoc autem timore vos item affici velim neque eum ulla ratione de-
 nicere. Beatus enim vir qui veretur omnia per metum, ut quodam loco inquit Sapiens 61; qui
 item contemnit rem, contemnetur ab ea. Prinsquam igitur irruant mala, demus operam diligenter,
 nobis hæc tristia necesse sit experiri. Verum quōnam modo ea declinabimus? hoc nimirum, u:
 un vivendi rationem et viam, quam in præsentia Scriptura nobis ostendit, quæ nunc viget, et vere
 sit, ingrediamur.

Τίς δὲ ἡ ὁδός; Ἐπειρῶν, ἐδίψῶν, ξέρος ἡμῶν. καὶ C
 ἰμῶν καὶ ἀσθενῆς, καὶ ἐν φυλακῇ. Ἐφ' ὅσον
 ποιήσατε ἐπὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιή-
 σαι. Καὶ διὰ τοῦτο, φησί, Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι
 οὔ Πατρός μου. Τί διὰ τούτων μανθάνομεν; Ὅτι
 ἰλογία μὲν ἐστίν, ἡ τῶν ἐντολῶν ἐπιμέλεια· κατ-
 ῶα δὲ, ἡ περὶ τὰς ἐντολάς βραθυμία. Ἀγαπήσωμεν
 γν εὐλογίαν, καὶ φύγωμεν τὴν κατάραν. Ἐφ' ἡμῖν
 ἐρ ἐστὶν ἐλέσθαι ἢ μὴ ἐλέσθαι κατ' ἐξουσίαν ἐκά-
 ἱρον· πρὸς δ' τι γὰρ ἂν τῇ προθυμίᾳ βέψωμεν, ἐν
 εἰνῶ ἐσόμεθα. Οὐκοῦν οἰκειωσώμεθα τὸν τῆς εὐλο-
 ἱας Κύριον, τὸν ἐαυτῷ τὴν περὶ τοὺς θεομένους
 πουδὴν λογιζόμενον· καὶ μέγιστα νῦν, ὅτε πολλὴν
 ρει κατὰ τὸν παρόντα βίον ὕλην ἢ ἐντολῆ. Καὶ
 ἄλλοι μὲν οἱ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς· πολλοὶ δὲ καὶ
 ἰτοῦ τοῦ σώματος ἔχουσιν ἐνδεῶς, ἐκ τῆς πονηρᾶς
 ἢρωστίας δαπανηθέντες. Οὐκοῦν ἐν τῇ περὶ τούτους
 πουδῆ, τὴν ἀγαθὴν ἐπαγγελίαν ἐαυτοῖς κατορθώ-
 ῶμεν· λέγω δὲ σαφῶς οὕτως περὶ τῶν ἐκ τῆς χα-
 ἱπῆς νόσου διαλωθηθέντων. Ὅσῳ γὰρ μείζων ἐστὶ
 ἰύτων ἢ ἀβρωσία, τοσούτῳ δηλονότι καὶ πλείων ἢ
 ἰλογία τοῖς τὸ ἐπίπονον τῆς ἐντολῆς κατορθώσασι.
 ἰ οὖν χρὴ πράττειν; Μὴ ἀντιδαινεῖν τῇ διατάξει
 οὔ Πνεύματος. Αὕτη δὲ ἐστὶ, τὸ μὴ ἀλλοτριούσθαι
 ἰν κοινωσούντων τῆς φύσεως· μηδὲ μιμῆσθαι τοὺς
 ἰ τῷ Εὐαγγελίῳ κατηγορηθέντας ἐκείνους, τὸν
 ἰρέα λέγω καὶ τὸν Λευίτην, ἀτυμπαθῶς παραδρα-

A quamvis ea profecto nec parva sint, nec exiguam
 indagationem requirant; quomodo videlicet venire
 intelligatur, qui semper adest, præsertim cum ipse
 dicat: *Ecce vobiscum sum omnibus diebus [usque ad
 consummationem sæculi 65]*; et si nobiscum esse
 creditur, quomodo venturus, tanquam non adsit,
 existimetur? Si enim in ipso (ut inquit Apostolus)
 vivimus, movemur, et sumus 66, nullo modo fieri
 potest, ut ab illo, qui complectitur omnia, ii, quos
 ipse comprehendit, loco discludantur, ita ut aut
 nunc minime adsit his qui ab ipso continentur,
 aut post aliquod tempus adfuturus exspectetur.
 Præterea, quæ possit esse illius aut sedes, aut præ-
 sentia, aut forma, aut in throno circumscriptio,
 qui et corpore caret, et videri non potest, et for-
 mam nullam habet, et ubique sic adest, ut nusquam
 concludi secludive possit. Hæc igitur et cætera id
 genus tanquam majora, quam ut a nobis in præ-
 sentia explicari valeant, omitemus, et communis
 utilitatis gratia illuc orationem nostram converte-
 mus, ut, quo pacto fieri possit, ne redigamur in
 reproborum ordinem, pro viribus ostendamus.
 Equidem, ut ingenue fatear perturbationem animi
 mei, vehementer, a fratres, vehementer illa com-
 inatione conterritus sum. Hoc autem timore vos item affici velim neque eum ulla ratione de-
 nicere. Beatus enim vir qui veretur omnia per metum, ut quodam loco inquit Sapiens 61; qui
 item contemnit rem, contemnetur ab ea. Prinsquam igitur irruant mala, demus operam diligenter,
 nobis hæc tristia necesse sit experiri. Verum quōnam modo ea declinabimus? hoc nimirum, u:
 un vivendi rationem et viam, quam in præsentia Scriptura nobis ostendit, quæ nunc viget, et vere
 sit, ingrediamur.

Quænam est hæc ratio? quænam hæc via? *Esu-
 tivi, sitiivi, hospes eram, et nudus, et infirmus, et in
 carcere. Quatenus unieorum fecistis, mihi fecistis. Id-
 circo, Venite, inquit, benedicti Patris mei. Quid ex his
 discimus? Benedictionem ac summum bonum in di-
 gentia, et observantia mandatorum positum esse;
 maledictionem et malorum extremum ex desidia
 mandatorumque despicientia proficisci. Illam igitur
 amplectamur, hanc fugiamus, quando in nostra
 manu situm est, ut, utram volumus, adipiscamur.
 Ad quod enim egregia animi alacritate propende-
 rimus, in eo futuri sumus. Quare benedictionis
 Dominum, qui perinde nobis acceptum laturus est
 quidquid studii et officii in pauperes contulerimus,
 ac si in ipsum contulissemus, conciliemus nobis et
 obstringamus, præsertim hoc tempore, quo nobis,
 dum vivimus, magna exsequendi mandati facultas
 præbetur, multique sunt, qui rebus necessariis,
 multi, qui et ipso corpore indigeant, ab ipsa vi
 morbi confecti atque consumpti. Sic igitur nos in
 hæc re, hoc est, ut planius loquar, in iis qui
 morbo gravissimo mutilati sunt, fovendis curan-
 disque studiosè diligenterque geramus, ut præclari-
 sum illud promissum præmium assequamur. Quo
 enim gravior in his morbus reperitur, eo majus
 præmium laboriosum illud mandati munus obeuntes
 manet. Quid igitur faciendum est? illud utique*

65 Matth. xxviii, 20. 66 Act. xvii, 28. 67 Prov. xxviii, 14.

ut sancti Spiritus voluntati ne resistamus; ea autem est, ut eos, qui eadem natura præditi sunt, tanquam alienos non evitemus, neque imitemur reprehensos illos in Evangelio, sacerdotem et levitam dico, qui miserabilem illum, quem historia a latronibus semimortuum relictum tradit, nulla commoti commiseratione præterierunt⁴⁴. Nam si coarguantur illi quod ad plagas in nudo corpore intumescentes non respexerint, quomodo nos, qui reos illos imitamur, non in eamdem reprehensionem incurremus? neque enim profecto tam miserandum spectaculum præbuit ille, qui in latrones inciderat, ut præbent hi, qui ejusmodi oppressi sunt calamitate. Vides hominem ex improbitate morbi in quadrupedis formam commutatum, et unguæ atque unguum loco ligna manibus induisse, atque ita novum vestigii genus humanis semitis imprimentem. Quis ex ea forma queat agnoscere, hominis gressu ejusmodi esse facta vestigia? Homo eo corporis habitu et figura formatus, ut rectus in cœlum aspiciat, cui manuum instrumentum ad res agendas natura dedit, incurvatur in terram, et quadrupes fit, et parum abest quin rationis expers esse videatur. Cum difficultate spiritum trahit, irraucescit, et ex intimis visceribus fremitus elicit, ipsis etiam rationis expertibus animalibus effectus (liceat audacter id dicere) calamitosior: siquidem illa, quam ab ipso ortu formam acceperunt, eam ad finem usque conservant; nec ullum ex iis propter aliquem morbum ex ea forma in aliam convertitur. Hic autem, tanquam commutata natura, non id amplius, quod erat, sed aliud quoddam animal videtur esse. Pedum illi munere funguntur manus; genua præbent plantarum usum. Nam ipsæ plantæ naturales, et tali, aut plane deficient, aut veluti scaphæ quædam extrinsecus temere navibus admotæ, fortuito trahuntur. In his tu hominem cernis, nec sanguinis conjunctionem revereris? nec miseraris propinquum? sed aversaris calamitatem, et odio supplicem prosequeris? Hominis accessum tanquam feræ alicujus impetum declinas? Atqui, ne id faceres, debebas vel ea cogitatione prohiberi: nempe angelum a corpore materiaque liberum, te, quamvis sis homo, tamen attingere, nec carne et sanguine mistum atque concretum aspernari. Quid autem angelos dico? cum ipse Dominus angelorum, ipse cœlestis beatitudinis rex propter te factus sit homo, et sordidas istas abjectasque carnis exuviolas una cum anima, quæ ipsis erat induta, sibi circumdederit, ut altactu suo tuis ægritudinibus mederetur? Tu vero, qui natura idem es cum ægrotante, fugis ejusdem generis hominem. Ne tibi, frater, ne, obsecro, placeat tibi consilium pravum. Qui sis, et de quibus consulas, considera: homo nimirum, de hominibus, qui nihil in te proprium, et a natura communi sejunctum obtines. Futuris de rebus ne per judicium facias. Dum enim affectionem in alieno corpore conspicuum damnas, incertam de natura sententiam pronuntias. Ejus autem naturæ tu quoque particeps es, ut reliqui omnes. Quare propter tanquam communi de re consulatur.

⁴⁴ Luc. x, 30 sqq.

μόνας τὴν ἐλέου δεόμενον ἐκείνον, ὃν φησι τὸ ἥγημα ὑπὸ τῶν ληστῶν ἡμιθανῆ γενέσθαι. Εἰ γὰρ ἐκείνοι ὑπάιτιοι, μὴ ἐπιστραφέντες πρὸς τὰς κινήσεις ἐν γυνῶν τῷ αἵματι διοιδύσας· πῶς ἡμεῖς ἀποθνήσκοντες, τοὺς ὑπαίτιους μιμούμενοι; καίτοι τί ποιοῦν ἦν ἐπὶ τοῦ τοῖς λησταῖς παραπεπιωκότος ἐκείνου, οἷόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ἐαλωκότων τῷ πάθει ἡθάρτα; Ὅρξας ἀνθρωπον, διὰ τῆς πονηρίας ἀβυστίας εἰς τετραπόδου σχῆμα μεταπλασσομένοι, ἐκ ὀπλῆς καὶ ὀνύχων, ξύλα ταῖς παλάμαις ὑπολαβόμενοι, καινὸν ἔχοντες ταῖς ἀνθρωπίναις ὁδοῖς ἐπιβήλοντα· τίς ἂν ἐκ τοῦ ἔχοντος ἐπιγνοίη, ὅτι ἀνθρωπος τοὺς τοιοῦτους τύπους ἐνεσημήνατο τῇ πορείᾳ; Ἄνθρωπος, ὁ τῷ σχήματι θρῖος, ὁ εἰς οὐρανὸν βλέπων, ὁ τὰς χεῖρας πρὸς τὴν τῶν ἔργων ὑπηρεσίαν καὶ τῆς φύσεως ἔχων, οὗτος εἰς τὴν γῆν κλίεται καὶ τετράποδον γίνεται, καὶ μικρὸν ἀποθεῖ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι. Ἐν δασεὶ καὶ βραγχῶντι τῷ ἄσθματι, βαρῶν ἐνδοθεν ἀπὸ τῶν σπλάγχχνων ὑποδρυχόμενος· μέλλομενος δὲ, εἰ χρὴ τολμήσαντα εἰπεῖν. καὶ τῶν ἀλόγων γινόμενος ἀθλιώτερος. Τὰ μὲν γὰρ τὸν ἀπὸ γενεᾶς χαρακτήρα μέχρι παντός ὡς τὰ πολλὰ διεύστανται καὶ οὐδὲν τούτων ἐκ τινος συμφορᾶς τοιαύτης ἐκτερόν τινα χαρακτήρα μετεκινήθη. Οὕτως δὲ, ὡς ἀλλαχθεῖσης τῆς φύσεως, ἄλλο τι φαίνεται, καὶ τὸ σύνθηρες ζῶων· αἱ χεῖρες αὐτῶ τῶν τῶν πᾶσι χρῆσιν καταλαμβάνουσι· τὰ γόνατα βάσεις γίνονται δὲ κατὰ φύσιν βάσεις, καὶ τὰ σφυρὰ, ἢ πανταίως ἀπορρέουσιν, ἢ ὡς τι τῶν ἐξωθεν ἐφοκίων ἐκ παραρητημένα, κατὰ τὸ συμβᾶν ἐπισύρεται. Ἐν τῶν τοῖνυν βλέπων τὸν ἀνθρωπον, οὐκ αἰδῶ τὴν συγγένειαν; οὐκ ἐλεεῖς τὸν ὀμόφυλον; ἀλλὰ βέλυσση τὴν συμφορὰν, καὶ μισεῖς τὸν ἰκέτην, ὡς θηρίου τινὸς προσβολὴν τὸν προσεγγισμὸν ἀπεφυγῶν; Καίτοι ἔδει, εὐγνωμόνως ἀναλογίζεσθαι, ἐκ σοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀγγελος ἀπτεται, καὶ ἄσώμακτε καὶ ἄυλος ὢν, τὸν σαρξὶ καὶ αἵματι ἐγκεκράμνον οὐκ ἐδδελύξατο. Τί δὲ ἀγγέλου λέγω; αἰετῶν τῶν ἀγγέλων Κύριος, ὁ τῆς οὐρανίας μακαριότητος βασιλεὺς διὰ σὲ ἀνθρωπος γέγονε, καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο καὶ ῥυπαρὸν σαρκίον, μετὰ τῆς ἐνδοδεμένης αὐτῷ ψυχῆς, ἐαυτῷ περιέθηκεν, ἵνα τὰ σὰ πάθη ἐκ τῆς ἰδίας ἐπαφῆς ἐξιδάσθαι; Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς ὢν κατὰ τὴν φύσιν τῷ ἀβρῶσθήσαντι, φεύγεις τὸν ὁμογενῆ. Μὴ ἀδελφὲ, μὴ ἀρεσάτω σοι ἡ βουλὴ ἡ κακῆ. Γνωθὶ τίς ἐστιν περὶ τίνων βουλεύη· ὅτι περὶ ἀνθρώπων, ἀνθρώπων οὐδὲν ἰδιάζον ἐν σεαυτῷ παρὰ τὴν κοινήν κεκτημένην φύσιν. Μὴ προαποφαίνου τοῦ μέλλοντος. Ἐν ᾧ γὰρ καταψηφίξῃ τοῦ πάθους, τέως ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι φαινομένου, ἀόριστον κατὰ πάσης τῆς φύσεως ἐκφέρει ἀπόφασιν· μετέχεις δὲ καὶ σὺ τῆς φύσεως παραπλησίως τοῖς πᾶσιν. Οὐκοῦν ὡς ὑπὲρ καινῶν τῶν πράγματος ὁ λόγος ἔστω.

consulas, considera: homo nimirum, de hominibus, qui nihil in te proprium, et a natura communi sejunctum obtines. Futuris de rebus ne per judicium facias. Dum enim affectionem in alieno corpore conspicuum damnas, incertam de natura sententiam pronuntias. Ejus autem naturæ tu quoque particeps es, ut reliqui omnes. Quare propter tanquam communi de re consulatur.

Διὰ τί τοίνυν οὐδεὶς σοι τῶν φαινόμενων οἶκτος εἰσέρχεται; Ὅραξ ἀνθρώπους νομάδας ὡσπερὶ τὰ βοσκήματα πρὸς τὴν τῆς τροφῆς χρείαν ἐσκαδασμένους· βακίᾳ περικεκτημένα, τοῦτο ἢ ἐσθῆς· βακτηρία ἐν ταῖς χερσὶ, τοῦτο ὄπλον, τοῦτο δχημα· οὐδὲ αὐτῆ δακτύλοις κατεχομένη, ἀλλὰ τισιν ὀχάνοις πρὸς τὰς παλάμας συνδεδεμένη· πήρα βωγαλέα, καὶ ἄρτου τρύφος· εὐρῶτι καὶ σπηδόνι διεφθαρμένον· ἢ ἐστία, ὁ οἶκος, ἢ στιβάς, ἢ κλίνη, τὸ ταμειῖον, ἢ τράπεζα, πᾶσα ἢ τοῦ βίου παρασκευῆ, ἢ πήρα ἐστίν. Εἶτα, οὐ λογιζῆ, τίς ὁ ἐν τούτοις ὢν; Ὅτι ἀνθρώπος, ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγωνός, ὁ κυριεύει τῆς γῆς τεταγμένος, ὁ ὑποχείριον τὴν τῶν ἀλόγων ὑπηρεσίαν ἔχων· οὗτος εἰς τοῦτο συμφορᾶς καὶ μεταβολῆς προῆλθεν, ὥστε ἀμείβωλον τὸ φαινόμενον εἶναι, οὔτε ἀνθρώπου καθαρῶς, οὔτε τινὸς ἄλλου τῶν ζώων ἐναργῆ φέρων ἐπ' ἑαυτοῦ τὰ γνωρίσματα. Ἐάν πρὸς ἀνθρώπον εἰκάσης, ἀρνεῖται τὴν ἀμορφίαν ὁ χαρακτήρ ὁ ἀνθρώπινος· ἐάν πρὸς τὰ ἄλογα τρέψῃς τὴν εἰκασίαν, οὐδὲ ἐκεῖνα τὴν ὁμοίτητα τοῦ φαινόμενου προσέεται. Μόνοι τοιοῦτοι πρὸς μόνους ἑαυτοὺς βλέποντες, καὶ μετ' ἀλλήλων ἀγέλαζόμενοι, διὰ τὴν ὁμοιοτροπίαν τοῦ πάθους· οἱ τοῖς μὲν ἄλλοις βδελυκτοὶ γινόμενοι, ἀλλήλους δὲ ὑπ' ἀνάγκης οὐ βδελυσσόμενοι. Πανταχόθεν γὰρ ἐξειργόμενοι, ἴδια γίνεται δῆμος, πρὸς ἀλλήλους συρρέοντες. Ὅραξ τοὺς ἀτερπέεις χορευτάς, τὸν χορὸν καὶ κατεστυγασμένον τοῦτον χορὸν; Πῶς ἐμπομπέουσι τοῖς ἑαυτῶν δυστυχίμασι; Πῶς θεατρίζουσιν ἐν αὐτοῖς ἀσχημονοῦσαν τὴν φύσιν, ὡσπερ τινὲς θαυματοποιοὶ τὰς πολυτρόπους ἀβρωστίας τοῖς συνιοῦσιν ἐπιδεικνύμενοι; Ποιηταὶ χορῶν μελωδικμάτων, μελοποιοὶ τῶν πονηρῶν ἐκείνων ἄσμάτων· τραγωδοὶ τῆς κενῆς ταύτης καὶ δυστυχοῦς τραγωδίας, οὐκ ἄλλοι τοῖς τραγωδῆμασι πρὸς τὰ πάθη χρώμενοι· ἀλλὰ διὰ τῶν οἰκειῶν κακῶν τὴν σκηρὴν πληροῦντες. Οἶα τὰ σχήματα! οἶα τὰ διηγήματα! Τί δὲ λεγόντων ἀκούομεν; Πῶς παρὰ τῶν γεννησαμένων ἀπώσθησαν ἐπ' οὐδενὶ ἀδικήματι; Πῶς ἀπελαύνονται συλλόγων κοινῶν, ἑορτῶν τε καὶ πανηγύρεων, ὡσπερ ἀνδροφόνου τινὲς, ἢ πατραλοῖται, τῆ ἀειφυγία κατάκριτοι, μᾶλλον δὲ κακείων παραπολὺ δυστυχέστεροι· εἶγε τοῖς ἀνδροφόνου μὲν ἔξεστιν, ἀλλαγῆ μεταστᾶν μετὰ ἀνθρώπων ζῆν· οὗτοι δὲ μόνου τῶν πάντων ἀπανταχόθεν ἀπείργονται, ὡς κοινοὶ τινες ἀποδεδειγμένοι πολέμοι· οὐ στέγης μῖα, οὐ τραπέζης κοινῆς, οὐ χρήσεως σκευῶν ἀξιοῦμενοι. Καὶ οὕτω τοῦτο δεινόν· ἀλλ' οὐδὲ πηγαὶ βρύουσι τοῦτοις πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κοιναί, οὐδὲ ποταμοὶ πιστεύονται οὐδὲν ἐφέλκεσθαι τοῦ τῆς ἀβρωστίας μολύσματος. Κἂν κύων λάψῃ τοῦ ὕδατος τῆ αἰμοδόρω γύωσση, οὐκ ἐνομιθή βδελυκτὸν διὰ τὸ θηρίον τὸ ὕδωρ· ἐάν ὁ ἀβρωττος προσεγγίῃ τῷ ὕδατι, εὐθὺς ἀπεκηρύχθη καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τὸν ἀνθρώπον. Ταῦτα διεξέρχονται, ταῦτα ὀδύρονται· διὰ τοῦτο ρίπτουσιν ἑαυτοὺς κατ' ἀνάγκην πρὸς τῶν ἀνθρώπων οἱ δεῖλαι, ἰκέται πάντες τοῦ παρατυγχάνοντος γινόμενοι. Πολλάκις ἐπεδάκρυσα τῷ σαυθρωπῷ τούτῳ θεάματι, πολλάκις πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν ἀπεδυσπέτησα· καὶ νῦν πρὸς τῆ

A Cur igitur, quæ in aliis vides misera et calamitosa, non ea te æque ad commiserandum adducunt, ac si in te ipso conspiceres? Vides homines nomades et vagos, tanquam pecora ad comparanda cibaria dissipatos. His vestimenta sunt lacerata, ex atritis centonibus consuta, in manibus baculus, non ab ipsis digitis comprehensus, sed loris quibusdam ad palmas alligatus. Hoc illi pro gladio, hoc pro vehiculo utuntur: sacculus adest, et frustum panis situ carieque confectum. Pera rimosa; in hac illis et focus, et domus, et stragulum, et lectulus, et penu, et mensa, omnis denique suppellex vitæ in hac pera consistit. At tu hæc aspicias, et quis in illis sit, minime cogitas. Hic enim, si nescis, est homo, factus ad imaginem Dei. Huic, B ut terræ dominetur concessum est; huic in reliqua animalia datum imperium. Eo tamen calamitate redactus est, atque sic inversus est, ut, quidnam sit, ambigatur. Nam neque hominis plane, neque aliorum animalium cujusquam indicia præ se fert. Si cum homine confers, effigies humana respuit eam deformitatem; si cum rationis expertibus animalibus, ea quoque similitudinem ejusmodi non admittunt. Soli igitur ad se ipsos solos respiciunt, et miseræ similitudine inter se congregantur. Qui ab aliis despiciuntur, se ipsi præ necessitate non despiciunt. Undique expulsi confluent unum in locum, et proprium quemdam populum confluent. Vides homines injucundos flebilem tristemque chorum efficietes. At vero ut C ipsis sese quodammodo jactitant calamitatibus? Ut in se ipsis naturam ostentant deturpatam? Ut varios, convenientibus tanquam præstigiatoribus quidam morbos demonstrant? Poetæ carminum luctuosorum, tristem narrationum inventores, gravium illarum modulatores cantionum, auctores novæ istius miseræque tragœdiæ, in qua non ex alienis, sed ex propriis calamitatibus exempla sumunt ad permovendos animos, atque ita sibi audientiam faciunt: O quæ figuræ, bone Deus, quæ narrationes! quid ipsos dicentes audinus? Quomodo ab illis, qui ipsos procrearunt, nulla sua culpa rejecti sunt? Quomodo expelluntur et civitatibus? Quomodo ex colloquiis communibus, ex publicis festisque conventibus extruduntur, tanquam homicidæ, tanquam parricidæ exsilio perpetuo mulctati, imo quam illi longe infeliciores! Siquidem homicidis solum vertentibus licet alibi cum hominibus vivere. At isti omnium soli tanquam communes declarati hostes undique exturbantur ut canes. Quid? quod eodem tecto, eadem mensa, eodem vasorum usu judicantur indigni? Quid? quod quasi hæc satis gravia non sint, arcantur a fontibus, qui reliquis hominibus sunt communes? Ipsa quin etiam flumina creduntur ipsorum ægritudine coinquinari. Si lingua cruenta canis aquam lamberit, non eam idcirco respuunt homines: at si ad illam æger accesserit, continuo propter hominem ipsa quoque aqua detestabilis præ-

dicatur. Hæc enarrant, hæc deplorant : ob hæc necessario se ad hominum pedes abjiciunt miseri, et omnibus occurrentibus supplicant. Sæpe tristi spectaculo illacrymavi ; sæpe de natura conquestus sum, et ea me recordatio memoriaque nunc etiam movet atque perturbat. Vidi ægritudinem miserandam ; vidi spectaculum plenum lacrymarum ; juxta vias celebres, et a prætereuntibus frequentatas jacent homines, imo ne homines quidem, sed infelices hominum reliquiæ, signis et indiciiis aliquibus indigentes, ut se homines esse sident faciant. Neque enim ex naturæ notis quidquam est reliquum, ut agnosci possint. Hi soli ex omnibus se ipsos oderunt, soli diem suum natalem execrantur, ac jure quidem detestantur illum diem, qui talis vitæ principium fuit. Homines qui se communi appellatione nominare erubescunt, ne ex ipsa nominis communione naturam communem dedecorent. Semper in miseris vitam degunt ; perpetuam luctus materiam habent. Quandiu enim se ipsos aspiciunt, tandiu lugendi habent occasionem. Dubitant autem quas magis deplorat corporis partes, easne, quæ non adsunt amplius, an illas, quæ supersunt. Quas morbus absumpsit, an quæ morbo relicte sunt absumendæ. Dolendumne magis sit, quod in se ipsis eas miseras cernant, an quod eas adempta etiam morbo videndi facultate, intueri non possint. Quod talia de se narrare queant, an quod sibi ab ipso morbo erepta etiam voce, ne illa quidem valeant explicare. Quod tali vescantur cibo, an quod ne illo quidem commode vesci possint, impedita propter oris corruptas a morbo particulas edendi potestate. Quod sentiendo ea quæ mortuorum sunt propria, perpetiantur, an quod ipsis etiam sensibus spoliati sint. Ubi enim illis aut videndi, aut odorandi, aut tangendi vis ? Ubi reliquorum sensuum sedes, quas paulatim depascente morbo ulcus arrodit ? Per omnia igitur vagantur loca, ad uberiores partem, ut animalia rationis expertia, identidem se transferentes. Occasionem ad negotiandum comparandaque cibaria circumferunt calamitatem, et supplicationis loco morbum omnibus ostendunt. Propter ægritudinem autem ministris egent, a quibus manu ducantur, sed ob inopiam sese vicissim confirmant. Sic enim alter alterius utitur membris pro his quæ sibi desunt, ut, qui per se singuli sunt imbecilli, mutua illa accessione fulciantur. Itaque in hominum conspectum sigillatim non veniunt, sed (adeo egestas etiam ad parandum victum ingeniosos et solertes facit) universi atque inter se congregati conspici volunt. Inde fit, ut, cum singuli miserabiles sint, hominibus ita conjuncti magis miserandi coadjuvandique videantur. Aliquid enim quisque in commune confert, et alius ex alla calamitate misericordiam comparat. Hic præterdit mutilatas manus ; ille tumidum ventrem ostendit, alius dilaniatam faciem : crus putrescens alius. Qua denique quisque ægrota corporis parte, eam denudat, et suam miseriam ostentat.

Quid ergo faciendum est nobis, ut nihil in naturæ legem peccasse videamur ? satisne sit, eorum affectiones deplorare, et oratione morbum extollere

A μνήμη συγχέομαι. Είδον πάθος ἐλεεινόν, εἶδον ὅτι δακρῶν κλῆρες· πρόκεινται κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν παριόντων ἄνθρωποι· μᾶλλον δὲ οὐκέτι ἄνθρωποι ἀλλὰ τῶν ποτε ἀνθρώπων θλίβια λείψανα, συμβῆσιν τινῶν καὶ γνωρισμάτων εἰς τὸ πιστευθῆναι ὄραμα. Οὐ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ τῶν τῆς φύσεως χαρακτῆρῶν ἐπιγινώσκεισθαι ἄνθρωποι, μόνον τῶν πάντων ἐπιτοὺς μισοῦντες, μόνον τὴν γενέθλιον ἡμέραν ἐκ καταράς ἀγοντες, μισοῦσι γὰρ εἰκότως τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὴν ἀρξασαν αὐτοῖς τῆς τοιαύτης ζωῆς. Ἄνθρωποι, οἳ καὶ ὀνομάζονται ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς κωνίης προσπορίας ἀλοχῶνται· ὡς ἂν μὴ τῆς κοινῆς τοῦ ὄνματος τὴν κοινὴν φύσιν δι' ἑαυτῶν καθέσειαν· οἰμωγαῖς δὲ συζῶντες, ἀπαυστον τῶν θένων τὴν ὑπόθεσιν ἔχοντες. Ἔως γὰρ ἂν ἐκταβλέπωσιν, δὲ τὰς τοῦ θρηνεῖν ἔχουσιν ἀφορμὰς ἀποροῦντες, ὅτι καὶ μᾶλλον δούρονται, τὰ μικρὰ θύτα τοῦ σώματος, ἢ τὰ λειπόμμενα· ὅσα προσήσεν ἡ νόσος, ἢ ὅσα τῇ νόσῳ λείπεται· ὅτι βλέπωσιν ἐφ' ἑαυτῶν τὰ τοιαῦτα, ἢ ὅτι οὐδὲ βλέπειν ἴσθουσιν, ἀμαυρωθείσης ἐν τῷ πάθει τῆς ὕψους τῶν τοιαῦτα ἔχουσι περὶ ἑαυτῶν διηγεῖσθαι, ἢ ὅτι οὐ διηγεῖσθαι τὰ πάθη θύωνται, τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ ὄθους ἀφρημένον· ὅτι τοιαύτη χρώνται τροφή· ὅτι οὐδὲ ἐκείνην εὐκόλως ἡ νόσος τῇ διαστροφῇ περὶ τὸ στόμα μορῶν ἐμποδίζουσης τῆς βρώσεως· ὅτι ἐν ἀισθήσει τὰ τῶν νεκρῶν δυστυχοῦσιν, ἢ ἐκ τῶν ἀισθήσεων αὐτῶν προσαφήρηται. Πού τι παρ' ἐκείνοις ἡ ὄρασις ; Πού ἡ ὄσφρησις ; Πού ἡ ἀφή ; Πού δὲ τὰ λοιπὰ τῶν ἀισθητηρίων, ἃ κατὰ τὸν νεομομένου τοῦ πάθους ἡ σπιγδῶν ἐπιβόσκουσι. Διὰ ταῦτα κατὰ πάντας ἀλῶνται τοὺς τόπους, κατὰ περὶ τὰ ἄλογα πρὸς τὴν ἀφθονωτέραν νομῆν μετὰ ἀνιστάμενοι· ἐφόδιον τῆς κατὰ τὴν τροφήν ἐμπορίας τὴν συμφορὰν περιφέροντες, καὶ πᾶσι τὴν νόσον ἐκκετηρίας προτείνοντες. Καὶ τῶν χειραγωγούντων δι' ἀβρωστῆσαν δεδόμενοι, καὶ ἀλλήλους διὰ τὴν ἐπιτριαν ὑποστηρίζοντες. Καθ' ἑαυτὸν γὰρ ἕκαστος ἀκονοῦντες, εἰρησμά τῷ ἐτέρῳ γίνονται τοῖς ἀλλήλοις μέλεσιν ἀντὶ τῶν λειπόντων χρώμενοι. Οὐ γὰρ ἕνα φαίνονται· ἀλλὰ τι ἔχει καὶ ἡ τάλαιπωρία σὺν εἰς τὴν τοῦ βίου ἐπίνοιαν, τὸ μετ' ἀλλήλων ἀπὸ θέλειν ὀρᾶσθαι. Ὅντες γὰρ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστος ἐλεεινὸν, ὡς ἂν μᾶλλον συμπαθεστέρους τοὺς ἀνθρώπους ποιήσειαν, προσθήκη τοῦ πάθους ἀλλήλοις γίνονται, διὸν πονηρὸν τῷ κοινῷ συνεισφέροντες ἕραν. Ἄλλος δὲ ἄλλης τινὸς συμφορᾶς ἔλεον ἑαυτοῖς ἐπιφέροντες. Ὁ μὲν χεῖρας ἠκρωτηριασμένας προτείνων, ἄλλος γαστέρα προδεικνύων φλεγμαίνουσαν, καὶ πρὸς ὠπον ἠκρωτηριωμένον ἕτερος, καὶ ἄλλος τὸ σκελετὸν ἀσχητόμενον· ὁ δὲ ὅτι ἂν τύχοι τοῦ σώματος ἀπογυμνασας, ἐν ἐκείνῳ τὸ πάθος ἐδείξεν.

Τί οὖν ; ἀρὰ ἐξαρκεῖ τοσούτον πρὸς τὸ μηδὲν εἰς τὴν φύσιν νόμον ἐξαμαρτεῖν, αὐτὸ τοῦτο τὸ τραγικὸν τὰ πάθη τῆς φύσεως, καὶ λόγῳ διασκευάζειν τὴν νόσον

αὐτὸς πρὸς τὴν μνήμην παθαίνεσθαι; Ἦ τις ἡμῶν καὶ Α
 ργου χρεῖα τοῦ ἐπιδεικνυμένου πρὸς τοὺς τοιαύτους
 ὁ συμπαθὲς καὶ φιλόλληλον; Ὅ γὰρ εἰσὶν αἱ σκιογρα-
 φαὶ πρὸς τὰ θνητὰ πράγματα. τοῦτο οἱ λόγοι διεξeu-
 μένοι τῶν ἔργων. Οὐ γὰρ ἐν τῷ λέγειν φησὶν ὁ
 κύριος εἶναι τὴν σωτηρίαν· ἀλλ' ἐν τῷ ποιεῖν τὰ
 ῥαγά τῆς σωτηρίας. Οὐκοῦν ἀντιληπτὸν ἡμῖν αὐτοῖς
 ἧς ὑπὲρ αὐτῶν ἐντολῆς. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο λεγέτω
 τις, ὡς ἰκανὸν ἐστὶ πόρρω παυ τῆς ἡμετέρας ζωῆς,
 πῆ τις ἐσχατιᾶς ἀποικισθεῖται τὴν τροφὴν χορηγεῖν.
 Ἡ γὰρ τοιαύτη γνώμη, οὐχὶ ἐλέου τινὸς καὶ συμπα-
 είας ἀπόδειξιν ἔχει· ἀλλὰ τις εὐπρόσωπος ἐστὶν ἐπί-
 σια, τοῦ παντελῶς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἡμετέρας
 ξορισθῆναι ζωῆς. Εἶτα οὐκ αἰσχυρόμεθα τὸν ἡμῶν
 ὑπεὶν βίου, εἰ χολικούς, καὶ κύνες ὁμορφίους παισὺ-
 μεθα; Οὐδὲ τῆς κοίτης ἑαυτοῦ πολλάκις ἀπείργει ὁ
 ὑψηγέτης τὸν σκύλακα. Οἶδε καὶ φιλήματι τὸν μό-
 ρχον ὁ γεωργὸς δεξιώσασθαι. Καὶ οὐκ οὐτοῦ πολὺ·
 ἀλλὰ ταῖς ἰδίαις χερσὶ νίπτει τοὺς πόδας τοῦ θνου ὁ
 δοιπόρος, καὶ βάλλει τὴν χεῖρα, καὶ ὑποκαθαίρει τὴν
 ὄπρον, καὶ τῆς εὐνῆς ἐπιμελεῖται· τὸν δὲ ὁμογενῆ
 καὶ ὁμόφυλον, ἀτιμότερον καὶ τῶν ἀλόγων αὐτῶν
 τοιησόμεθα; Μὴ ταῦτα, μὴ, ἀδελφοί· μὴ κυρωθῆτω
 ἡμεῖς κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἢ ψῆφος. Μνησθῆναι προσ-
 ρακεῖ, τίνες ὄντες περὶ τίνων βουλευόμεθα· ὅτι περὶ
 ἐνθρώπων, ἀνθρώπων, οὐδὲν ἰδιάζον παρὰ τὴν κοινὴν
 ρύσιν ἐφ' ἑαυτῶν ἔχοντες. *Mia p̄s̄in ἐπὶ τὸν βίον*
ἢ εἶσοδος· εἰς ὃ τῆς ζωῆς ἅπασιν τρόπος, βρῶσις καὶ
 ἄλλοι· ἢ τοῦ ζῆν ἐνέργεια ὁμοίωτροπος· ἢ κατασκευῆ
 ὧν σωμάτων μία, καὶ ἡ καταστροφή τοῦ βίου ἅπαν
 ὁ σύνθετος εἰς διάλυσιν ἔρχεται. Οὐδὲν τῶν συνεστῶ-
 των παγίαν ἔχει τὴν σύστασιν· πομφόλυξ δίκην
 ἐπ' ὀλίγου ἡμῶν τῷ πνεύματι περιτεθέντος τοῦ αἵ-
 ματος· εἶτα ἀπέσθημεν, οὐδὲν ἔχοντος τοῦ προσκαιροῦ
 τοῦτου φυσήματος καταλιπόντες τῷ βίῳ. Ἐν στήλαις
 καὶ λίθοις καὶ ἐπιγραφαῖς τὰ μνημόσυνα· καὶ οὐδὲ
 ταῦτα εἰσαεὶ διαρκούonta. Ταῦτα τοῖνον ἐπὶ σεαυτοῦ
 λογιζόμενος, *Μὴ ὑψήλοφρονεῖ*, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπά-
 στ-όλος, *ἀλλὰ φοβοῦ*· ἀθῆλον εἰ μὴ σεαυτῷ νομοθετεῖς
 τὴν ἀπήνειαν. Φεύγεῖς, εἰπέ μοι, τὸν ἀρρωσθήσαντα;
 Τί ἐγκαλεῖν ἔχων; Ὅτι διεφθαρταὶ τὸ ὑγρὸν ἐν ἐκείνῳ,
 καὶ τις σηπεδονώδης χυμὸς ἐγκατεσπάρη τῷ αἵματι,
 τῆς μελαίνης χολῆς τῷ ὑγρῷ παρεγχεθείσης; Ταῦτα
 γὰρ ἐστὶν ἰατρῶν ἀκούειν, φυσιολογούντων τὰ πάθη.
 Τί οὖν ἀδίκει ὁ ἄνθρωπος, εἰ βρουστῆ οὐσία οὔσα ἢ
 φύσις καὶ ἄστατος, ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀρρωστίας
 παρελίσθησεν; Σὺ δὲ οὐχ ὄρξας καὶ ἐπὶ τῶν ὑγιαίνον-
 των σωμάτων, ὅτι τᾶλλα τις εὐπαθῶν, φλυκτιδίᾳ πολ-
 λάκις ἢ ἀνθρακίῳ, ἢ τινι τοιούτῳ συνηγέθη πάθει,
 ἐκθερμανθείσης πέρα τοῦ ὁέοντος περὶ τὸ μέρος τῆς
 ὑγρᾶσις, καὶ διὰ τοῦτο φλεγμονὴν τε καὶ ἐρευθος
 καὶ τινα πυαλώδη διαφθορὰν παθούσης; Τί οὖν; Μὴ
 πολεμοῦμεν τῷ ἀρρωσθήσαντι τῆς σαρκὸς μέραι; Τὸ
 ἐναντίον μὲν οὖν, ἅπαν τὸ ὑγιαίνον τοῦ σώματος πρὸς
 τὴν τοῦ νενοσηκότος τρέπομεν θεραπεῖαν. Οὐκοῦν οὐ
 τὸ πάθος βδέλυκτόν. Ἦ γὰρ ἂν καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν,
 τοῦ μέρους βονέσαντος, τὸ ὑγιαίνον ἡλλοτριουτοῦ τῆς

atque ipsa commemoratione commoveri? an necesse
 est, ut factio etiam aliquo misericordiam et bene-
 volentiam erga illos nostram declaremus? Sic est
 profecto. Nam quæ proportio est inter res veras et
 adumbratas picturas, eandem obtinent verba, si
 ab operibus sejungantur. Non enim in verbis salu-
 tem consistere dicit Dominus, sed in salutis
 operibus faciendis ⁹⁹. Quamobrem, quod nobis
 ipsorum causa mandatam est, id oportet ut ipsimet
 exsequamur. Neque enim illud omnino quispiam
 dicat, esse satis, si procul a nobis in extremam
 aliquam nostræ regionis partem, tanquam in colo-
 niam deductis alimenta suppeditentur. Ea namque
 sententia nullam veræ clementiæ et commiseratio-
 nis significationem habet, sed sub ea misericordiæ
 specie illud consilium latet, ut homines e vita no-
 stra prorsus exterminentur. Deinde nostræ nos vi-
 vendi consuetudinis non pudet? qui sues, et canes
 contubernales habeamus, adeo ut ne suo quidem
 lectulo venator catulum arceat, et agricola vitulum
 exosculetur: et propriis manibus viator asini pedes
 lavet, et curandis vulneribus medicas manus adhi-
 beat, stercusque auferat, et cubile substernat, eos
 autem, qui generis necessitudine nobis conjuncti
 sunt, ipsis etiam rationis expertibus animalibus
 postponamus? Ne fiant hæc, quæso, ne fiant, o
 fratres. Ea sententia adversus homines rata ne ha-
 beatur. Operæ pretium est meminisse, qui sumus,
 de quibus consilium capiamus. Nempe de homini-
 bus homines, qui nihil proprium, et a natura com-
 muni sejunctum possidemus. *Unus omnibus in hanc
 vitam introitus, idem omnibus vitæ modus edendi,
 bibendi, vivendi similis ratio, eadem corporum
 constructio, idem e vita exitus* ¹⁰⁰. Omnia enim com-
 posita dissolvuntur, et ad interitum veniunt. Nihil
 eorum quæ mista concretaque sunt, semper eodem
 statu manet. Exiguum ad tempus bullarum instar
 spiritui nostro circumjectum est corpus. Mox autem
 exstinguimur, nullo hujus tumoris in vita relicto
 vestigio, in columnis, et lapidibus, et titulis monu-
 menta, ac ne illa quidem sempiterna. Hæc igitur
 tecum ipso reputans, *Noli altum sapere*, scripsit
 Apostolus, *sed time* ¹⁰¹. Incertum est, an in te ipsum
 status sævitiæ legem. Ægrotantemne fugis? Dic,
 amabo, equid prætexens, id facis? An quia in illo
 corruptus est humor, et putridus quidam succus,
 atra bile cum ipso humore confusa, sanguinem in-
 fecit? Has enim causas medici, cum de morbis dis-
 serunt, afferre solent. Quodnam igitur est hominis
 crimen, si naturæ materia mobilis et inconstans
 ad illud ægitudinis genus defluxit? Tu vero non
 cernis in ipsis etiam valentium corporibus sæpe
 contingere, ut qui cætera sanus est, inflammatione,
 aut carbunculo, aut ejusmodi aliquo morbo corripia-
 tur, incensa supra quam operis sit, circa membrum
 aut partem aliquam materiam humida et idcirco in
 tumorem, et ruborem, et putridam saniem coag-

⁹⁹ Matth. II, 22; Luc. VI, 46. sqq. ¹⁰⁰ Sap. VII, 6. ¹⁰¹ Rom. XI, 20

versa? Quando igitur sic affecti sumus, eamne carnis partem ægrotantem aversamur, an contra potius reliquas corporis partes sanas omnes ad illius laborantis curationem convertimus? Non igitur detestabilis est morbus: alioquin in nobis etiam ipsis ab ea parte curanda, quæ morbo affecta est, sanæ partes abhorrent. Quid ergo nos ab illis disjungit? quid tandem est? Illud profecto, quod non timemus minas illius, qui dicit: *Discedite a me in ignem æternum: quatenus enim uni ex his non fecistis, nec mihi fecistis*. Si enim hæc ita habere arbitrarentur, nunquam adduci in eam sententiam possent, ut ægrotantes a se repellerent, nec studium, quod in calamitosos impenderetur, vitæ nostræ contagium existimarent. Quamobrem si fidelem eum qui promisit, arbitramur, mandatis illius, sine quibus digni promissis ejus esse non possumus, obtemporemus. Hospes, nudus, indigens cibo, infirmus, in carcere clausus, et omnia quæ commemorantur in Evangelio, in hoc misero tibi proposita sunt. Vagus oberrat et nudus, infirmus, et propter inopiam, quæ morbum ipsum consequitur, rerum egens necessariarum. Qui enim nec domi habet unde alatur, nec aliunde labore potest quæstum facere, huic utique desunt ea, quæ vitæ usus requirit. Vincitur autem propterea est, quoniam morbi vinculis constringitur. Itaque mandatorum omnium summam in hoc expletum habes, et ipsum omnium Dominum ob ea quæ benigne ipsi præstiteris, obstrictum et obligatum⁷¹. Curigitur in tuæ vitæ perniciem niteris? Qui enim rerum omnium Dominum amicum habere non vult, is sibi ipse gravis est inimicus. Quemadmodum autem mandati observantia conciliatur, sic abalienatur crudelitate. *Tollite (inquit) jugum meum super vos*⁷². Mandatorum observantiam jugum appellat; jubenti pareamus. Efficiamur jumentum Christi, induentes vincula charitatis. Tale jugum ne detrectemus, ne exultiamus, suave est, leve est. Subeuntis cervicem non alterit, sed demulcet. *ut etiam in benedictionibus metamus*⁷³. Multiplex mandatorum seges, sublimes benedictionis stirpes.

Vis intelligere, in quantam altitudinem extollatur harum stirpium incrementum? Ipsos cæli vertices attingunt. Quidquid enim in hos contuleris, in cæli thesauris conditum invenies. Ne diffidas iis quæ dicta sunt, neve horum amicitiam contemnendam putes. Manus quidem ipsorum sunt mutilatæ, sed ad ferendum auxilium non imbecillæ. Pedes inutiles effecti sunt, sed currere ad Deum non prohibentur. Effluit lux oculorum, sed animo cernunt illa bona quæ oculorum acies intueri non potest. Quamobrem corporis deformitatem ne despicias. Parumper expecta, et quod superet omnis miraculi fidem, intueberis. Non enim quæcunque materiæ fluxæ contingunt, eadem in perpetuum manent; sed quando anima hujus caduci terrenique carceris nexu soluta est, tunc propria splendet pulchritudine. Hoc au-

θεραπείας τοῦ κάμνοντος. Ἄλλὰ τίς ἐστὶν αἰτία τῶν τοιούτων ἡμᾶς ἀφιστώσα; Τίς αὕτη; Τὸ μὴ θεῖσθαι τὴν ἀπειλὴν τοῦ εἰπόντος, ὅτι Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον· ἐσ' ὅσον γὰρ εἰ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων, φησὶν, οὐδὲ ἔμοι ἐποιήσατε. Εἰ γὰρ ταῦτα οὕτως ἔχουν ἕποντο, οὐκ ἂν ταῦτα ἔσχον περὶ τῶν ἀβρωστούντων γνώμην, ὥστε ἐπιθεῖσθαι ἀφ' ἐαυτῶν, καὶ μολυσμὸν οἰεσθαι τοῦ τμήτου βίου, τὴν περὶ τοὺς τολαιπωρούμενους σπουδὴν. Οὐκοῦν εἰ πιστὸν ἠγοούμεθα τὸν ἐπαγγελία ἀντιληπτέον ἂν εἴη τῶν ἐντολῶν, ὧν ἀνευ οὐκ ἐπὶ τῶν ἐπιζυζόμενων ἀξιωθῆναι. Ξένος, καὶ γυμνός, πτωχὸς ἐνδεής, ἀσθενῶν καὶ κατάκλειστος, καὶ πτωχὸς οὗτός ἐστιν, ὅσα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ προεῖρηται ἀλήτης καὶ γυμνός περιέρχεται, γυμνός δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπιδεής, διὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν τῷ πτωχῷ ψυκίαν. Ὁ γὰρ μήτε τι τῶν οἰκοθεν ἔχων, μήτε μισθῶτος γενέσθαι δυνάμενος, ἐξ ἀνάγκης πάντως ἀποροῦ τῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἐπιτηδείων ἐστὶν ἐστρωτός τῆς τε ὑπὸ τῆς ἀβρωστίας πεπεδημένος. Οὐκοῦν ὅλον τὸ πλῆρωμα τῶν ἐντολῶν ἐν τούτοις ἔχεις ἐπιζυζούμενον, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων Κύριον ὑπὸ χρεῶν τῶν διὰ τῆς εἰς τοῦτον φιλανθρωπίας γινόμενον. Τὸ ἐπιζυζοῦν κατὰ τῆς ἰδίας ζωῆς; Τὸ γὰρ σύννοικον ἐστὶν τὸν Θεὸν τῶν ὅλων μὴ ἐθελησάτω ἔχειν, οὐδὲν ἄλλο ἐπιζυζοῦν ἢ καθ' ἑαυτοῦ τινὰ ἰσχυρὸν γενέσθαι. Ὡς γὰρ διὰ τῆς ἐντολῆς εἰσοικίζεται, οὕτως διὰ τῆς ἀπηλείας ἐπιζυζοῦνται. Ἄρατε, φησὶ, τὸν ζυγὸν μου ἐσ' ὑμᾶς· ζυγὸν δὲ λέγει, τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν. Ὑπακούομεν τῷ κελεύοντι, γινώμεθα τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ χρεῶν, ταῖς ζυγαῖς τῆς ἀγάπης ἑαυτοὺς ἐνδύμενοι. Μὴ ἀποσεισώμεθα τὸν τοιοῦτον ζυγόν· χρηστός ἐστὶν ἑλαφρός ἐστὶν· οὐ τρίβει τὸν αὐχένα τοῦ ὑπελάθου, ἀλλὰ λαλνεῖ. Σπειρώμεν ἐπ' εὐλογίας, φησὶν Ἰησοῦς, ἵνα καὶ ἐπ' εὐλογίας θερίσωμεν. Πόλις ἡ στάχυς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναβλαστῆσαι σποράς. Βεβαίως τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου τὸ λήϊον· ὑψηλὰ τὰ σπείρειν εὐλογίας γεννήματα.

Seminemus in benedictionibus, inquit Apostolus *spica ex tali semente pullulabit. Ampla est Domini*

Βούλει μαθεῖν εἰς ὅσον ἀνατείνεται ὕψος τῶν γεννημάτων ἡ ἀξίωσις; Αὐτῶν τῶν οὐρανίων ὕψωμάτων ἐφάπτεται. Ὅσα γὰρ ἂν τούτοις ποιήσης, τοῖς οὐρανίοις θησαυροῖς καρποφορεῖς. Μὴ ἀπελπίσης τῶν κερμάτων· μὴ εὐκαταφρόνητον λογίσῃ τῶν τοιούτων τῆς φιλίας. Ἡ χεὶρ ἠκροστηρίασαι, ἀλλ' οὐ πρὸς σωμαγίαν. Ὁ πούς ἠκροστηρίασαι, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν Θεὸν ὡς κωλύεται τρέχειν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἐξεβρύη, ἀλλὰ βλέπει διὰ τῆς ψυχῆς τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀθέατα. Μὴ τοῖνον τῆς ἀμορφίας κατανοεῖ τοῦ σώματος. Μικρὸν ἀνάμεικτον καὶ ὄψει τὸ παντὸς θαύματος ἀπιστότερον. Οὐ γὰρ ἐπὶ περὶ τὴν βευστὴν φύσιν συμβέβηκε, ταῦτα καὶ εἰς παραμένει. Ἄλλ' ὅταν ἐλευθερωθῇ τῆς πρὸς τὸ φερόν τῆς καὶ γῆιν συμπλοκῆς ἢ ψυχῆς, τότε τῷ ὄφθαλμῷ καλλεῖ ἐνωραίζεται. Τεκμηρίον δὲ, οὐκ ἐθελοῦς τοῦ πτωχοῦ τὴν χεῖρα μετὰ τὸν βίον τοῦτον ὁ τρεφόμενος

⁷¹ Prov. xix, 17. ⁷² Matth. xi, 29. ⁷³ II Cor. ix, 6.

ἧς ἐκεῖνος πλούσιος· ἀλλ' ἤξιου γενέσθαι αὐτῶ τὸν
 τότε διεφθορότα τοῦ πτωχοῦ δάκτυλον, τῆς τοῦ ὕδατος
 σταγόνας διάκονον· ἐπιθυμῶν αὐτῇ τῇ γλώσση τὴν
 ἐρεῖ τὸν δάκτυλον ἰκμάδα τοῦ πτωχοῦ περιλάψαι·
 ὡς ἂν τοῦτο ἐπιθυμήσας, εἰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος
 ἠδῆσαν τῷ χαρακτῆρι τῆς ψυχῆς ἐνέωρα. "Ὅσα εἰκὸς
 ἴδαν μάτην παλινορθεῖν ἐν τῇ μεταβολῇ τοῦ βίου τὸν
 πλούσιον· πόσα μακαρίζειν τῆς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ δυσ-
 κληρίας τὸν πένητα· πόσα καταμέμφεσθαι τὴν ἑαυ-
 τοῦ λῆξιν, ὡς ἐπὶ κακῷ τῆς ψυχῆς ἀποκληρωθεῖσαν
 τῷ πλούτῳ· εἰ δὲ δὴ καὶ ἀναδιῶναι πάλιν ἐξῆν, ἐν
 ἴσιν ἂν ἐδέξατο πάλιν γενέσθαι; "Ἄρ' ἐν τοῖς κατὰ
 τὸν βίον τοῦτον εὐδαιμονοῦσιν, ἢ δυσκληροῦσιν; "Ἄλλ'
 ὡς ἀδύνατον ὅτι προετίμησε τῶν δυσημερούντων τὸν
 ἄλλον. "Ἄξιός γάρ γενέσθαι μηνυτὴν τοῖς ἀδελφοῖς
 καὶ τῶν νεκρῶν τινά· ὡς ἂν μὴ χἀκείνοι τῇ ὑπερη-
 ρανίᾳ τοῦ πλοῦτου βλαβέντες, ἐν τῇ τρυφῇ τῆς σαρκὸς
 εἰς ἐπὶ τὸ αὐτὸ χάσμα τοῦ ἔθους κατενεχθῶσι, διὰ τοῦ
 εἰοῦ τῆς ἡδονῆς ὀλισθήσαντες. Τί οὖν οὐ σωφρονι-
 ζόμεθα τοῖς τοιοῦτοις τῶν διηγημάτων; Τί οὐκ ἐμπο-
 ρεύμεθα τὴν καλὴν ἐμπορίαν, ἣν συμβουλεύει ὁ θεὸς
 Ἀπόστολος; Τὸ ὑμῶν περισσεύμα, φησὶν, εἰς τὸ
 κείνων ὑστέρημα· ὡς ἂν τὸ περισσὸν τῆς κεί-
 νων ἀνέσεως, ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ καὶ ὑμῶν
 ἐπὶ σωτηρίαν ἀρκέσειεν. Εἰ τοίνυν βουλόμεθα λα-
 ζεῖν τι χρηστὸν, προλαβόντες παράσχωμεν εἰ ἀν-
 ἰσθῆναι μετὰ ταῦτα, νῦν ἀναπαύσωμεν· εἰ δεχθῆναι
 παρ' αὐτῶν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, νῦν αὐτοῖς, ἐν
 ταῖς ἡμετέραις καταδεξόμεθα· εἰ θεραπευθῆναι τῶν
 κμαρτιῶν τὰ τραύματα, τοῦτο καὶ αὐτοὶ τοῖς σώμασι
 ἐν κακαυμένῳ ποιήσωμεν. Μακάριοι γὰρ οἱ ἐλεῆ-
 μονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

strorum vulnera curari, illorum corporum plagis
 ipsi misericordiam consequentur⁷⁵.

"Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, ἀγαθὴν μὲν εἰς ὑστερον εἶναι
 τὴν ἐντολήν· νυνὶ δὲ μετάδοσίν τινα καὶ κοινωνίαν
 τοῦ πάθους διευλαβῆται· καὶ διὰ τὸ μὴ παθεῖν τι τῶν
 ἀβουλήτων, φεύγειν οἰεῖται χρῆναι τὸν προσεγγισμὸν
 τῶν τοιοῦτων. Λόγοι ταῦτα, καὶ προράσεις, καὶ πλά-
 σματα, καὶ τῆς περὶ τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ ῥαθυμίας
 εὐπρόσωπά τινα προκαλύμματα. Τὸ δ' ἄληθές, οὐχ
 οὕτως ἔχει. Οὐδεὶς γὰρ ὑπεστί φόβος τῆ τῆς ἐντολῆς
 ἐργασία. Μηδεὶς κακῷ τὸ κακὸν θεραπεύετω. Πόσους
 γὰρ ἔστιν ἰδεῖν ἐκ νεότητος καὶ μέχρι γῆρας ταῖς θε-
 ραπειαῖς τούτων ἀποσχολάζοντας, καὶ οὐδὲν τι τῆς
 κατὰ φύσιν εὐεξίας τοῦ σώματος διὰ τῆς τοιαύτης
 σπουδῆς ἀμαυρώσαντας; Οὐδὲ γὰρ εἰκὸς ἔστι γενέ-
 σθαι ταῦτα. "Ἄλλ' ἐπειδὴ τινα τῶν νοσημάτων, οἷον
 αἱ λοιμώδεις ἐπιφοραὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς ἐξωθεν
 αἰτίας ἠρτημένα, ὅταν ἐκ διαφθορᾶς ἀέρος ἢ ὕδατος
 γίνηται, ὑποπτα τοῖς πολλοῖς ἔστιν, ὡς ἐκ τῶν προ-
 εαλωκότων καὶ πρὸς τοὺς προσεγγίζοντας διαβαίνοντα,
 οὐδὲ ἐκεῖ τοῦ πάθους, ὡς οἶμαι, τῷ ὑγίαινοντι τὴν
 ἀβρωστίαν ἐκ διαδόσεως ἐμποιοῦντος· ἀλλὰ τῆς κοι-
 νῆς ἐπιφορᾶς τὴν ὁμοίτητα τοῦ ἀβρωστήματος ἐπ-
 αγωγῆς, ἔσχεν αἰτίαν ἢ νόσος ἐκ τῶν προεαλωκότων
 καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς διαβαίνουσα. "Ἐνταῦθα δὲ ἐνδο-

A tem vel inde conjicito, quod post hanc vitam non
 despexit pauperis manum voluptarius ille dives,
 quin etiam optavit, ut, qui olim corruptus erat,
 pauperis digitus, sibi aquæ guttam ministraret,
 cupiens ipsa lingua stillantem ipsius digitum cir-
 cumlambere⁷⁵, id neutiquam desideraturus, si ex
 corpore provenientem tristem illam turpitudinem
 in animæ quoque forma conspexisset. Quam multa
 in ea vitæ commutatione verisimile est divitem re-
 cantasse? Quam multis nominibus beatum existi-
 masse pauperem illum propter angustias, quibus
 oppressus fuerat in hac vita? Quot modis fortunam
 suam, cui in perniciem animæ divitiæ datæ fue-
 rant, incussasse? Quod si reviviscere licuisset,
 quidnam data optione fuisse creditis electurum? In
 eorumne esse numero, qui in hac vita beati cen-
 sentur, an in eorum potius, qui miseri judicantur?
 Non est dubium, quin infelicitium conditionem fue-
 rit accepturus; orat enim, ut ad fratres nuntius ex
 mortuis mittatur aliquis, ne ipsi quoque divitiarum
 splendore elati ac tumidi, et propter lubricum vo-
 luptatis prolapsi, in eumdem inferni hiatus atque
 voraginem detrudantur. Cur igitur ejusmodi exem-
 plis admoniti nondum respicimus? Cur præclarum
 illud negotiationis genus, ut consulit Apostolus, non
 exercemus? *Vestra*, inquit⁷⁶, *copia eorum inopiam*
sustinet, ut eorum opes in ea quæ post secutura est
vita, vobis ad salutem opitulentur. Si quid igitur
 benignitatis percipere volumus, bene merendo an-
 tevertamus; si posthæc felici, eos in præsentia re-
 creemus; si ab illis in æterna recipi tabernacula⁷⁷.
 nunc eos in nostra recipiamus; si peccatorum no-
 idem præstemus. *Beati enim misericordes, quoniam*

At aliquis fortasse dicet, utile quidem in poste-
 rum esse mandatum: sed hoc tempore sibi adhi-
 bendam esse cautionem, ne ejusdem morbi conta-
 gione contaminetur. Atque ita ne temeritatis pœnas
 det, et aliquid eorum, quæ nollet, perpetiatur, sibi
 eorum congressum ac consuetudinem vitandam pu-
 tat. Nugæ sunt hæc, et excusationes fictæ ac com-
 mentitiæ, quibus veluti quibusdam integumentis
 inertia ad conficienda mandata Dei protegitur. Non
 autem ita se res habet. Nullus enim in exsequendo
 mandato timor inest. Nemo malo malum curet. Quot
 enim homines licet videre, qui jam inde a pueritia
 ad ipsam usque senectutem suam in ejusmodi cu-
 ratione operam collocarunt, neque tamen ob id stu-
 dium bona ipsorum habitudo corporum naturalis
 est ullo modo facta deterior? Neque vero ulla pro-
 babilis ratione id fieri potest. Cæterum quoniam
 aliquando sæviunt quædam morborum genera, ut
 pestilentiæ, et alia ejusmodi, quæ ex causis exter-
 nis pendent, quæ videlicet aere aquave corrupta
 generantur; hæc autem tanquam ab illis, qui prius
 correpti sunt, eos qui appropinquant, invadant at-
 que coinquent, multis suspecta sunt: quanquam

⁷⁵ Luc. xvi, 19 sqq. ⁷⁶ II Cor. viii, 14. ⁷⁷ Luc. xvi, 9. ⁷⁸ Matth. v, 7.

meo quidem iudicio neque affectio illa ex successione sanis morbum disperitur, sed communis pestilentiae saevitia morbi similitudinem afferente morbus inde generatus est, et ab illis qui primi correpti sunt ad reliquos serpsit. At hic quoniam affectionis vis intus contrahitur et consistit, et ex tabificorum humorum permixtione quodammodo sanguis corrumpitur, in aegrotante solum haeret et circumscribitur affectio. Hoc autem sic habere, illud indicium sit. Qui morbo laborant, aliquidne melioris habitudinis acquirunt ex consuetudine et familiaritate eorum, qui commoda feruntur valetudine, quamvis curentur ab eis diligentissime? Nihil omnino. Sic igitur e contrario fieri par est, ut nihil ex aegrotantibus ad recte valentes incommodi perveniat. Quare, cum tanta mandati utilitas sit, exercendo nullum periculum, ut corpus detrimenti nus ipsum charitatis mandatum excolatur?

Difficile, et magui laboris est, inquit, ut homines ad haec, a quibus naturaliter et instinctione quadam animi abhorrent, amplectenda pertrahantur. Belle, rationem admitto, et laboriosum esse confiteor. Verum quidnam eorum quae ex virtute perficiuntur, a labore vacuum ostendes? Sudores et labores multos rerum caelestium spei lex divina proposuit, arduamque ad vitam ducentem viam hominibus demonstravit, eamque laboriosissimis ac difficillimis quibusque documentis peranguste referciens undique coarctavit. *Angusta enim est porta, et arcta, inquit, est via quae ducit ad vitam*⁷⁹. Quid ergo? Illamne summi boni spem idcirco contemnemus, quod ad illud ignavis et inertibus aspirare non licet? Interrogemus adolescentes, utrum laboriosius sit, sobrie, caste et continenter vivere, an relaxare habenas cupiditati, et solute ac libere conquisitis undique voluptatibus frui; et haec an illa vivendi ratio suavior, et magis optanda videatur. Quid ipsi sint responsuri nemini dubium est. Nos ergo propterea id, quod jucundum et facile est complectemur; virtute autem, quod difficile laboriosaque sit, per ignaviam desicimus? Atqui illi qui vitae leges tulit, ista non probantur. Proinde spaciosa illa deorsum ad perniciem tendente nobis interdita via. *Intrate, inquit, per angustam et arctam portam*. Unum igitur ex illis institutis, quae recte per laborem exercentur, et hoc existimemus, ut rejectum e vita atque exoletum mandatum in consuetudinem inducamus, et naturalem offensionem, atque fastidium animi, quo ab illo abhorremus, exercitationis assiduitate leniamus, et emendemus. Magna enim est consuetudinis vis, et rebus etiam difficilioribus solet voluptatem quamdam aspergere. Quomobrem ne quis amplius mandatum esse difficile ac laboriosum objiciat; sed potius omnes utile ac fructuosum illud recte obeuntibus lateantur. Et quoniam apparet lucri magnitudo, labor omnis alacriter suscipiatur. Nam quod prin-

θεν συνισταμένης τῆς τοῦ τοιοῦτου πάθους καὶ σκευῆς, καὶ τινὰ τοῦ αἵματος ἐκ τῆς παρεγγύχτων φθοροποιῶν χυμῶν διαφθορὰν ὑπομένοντος τῶν κάμνοντι τὸ πάθος περιφρίζεται· καὶ ὅτι τὰς οὕτως ἔχει, πάρεστι καὶ ἀπὸ τούτου μαθεῖν. Μὴ ἀπὸ τῶν εὐεκτούτων τοῖς ἀβήρωστοις κοινῶν τῶν κρείττους ἐξέως γίνεσθαι, κἂν σφόδρα λιπαρῶν θεραπείᾳ προσμένωσιν; Οὐκ ἐστὶ ταῦτα. Οὕτως δὲ εἰκὸς καὶ τὸ ἔμπαλιν, μηδὲ ἀπὸ τῶν ἀσθενῶν πρὸς τοὺς εὐεκτούτους μεταβαίνειν τὸ πάθος. Ἐτοῖνον τὸ μὲν κέρδος τῆς ἐντολῆς τοσοῦτον, ἐπιβασιλείαν οὐρανῶν δι' αὐτῆς ἐτοιμάζεσθαι, ζημιὰ πρόσεστιν αὐτοῖς οὐδεμία τῶ σώματι τοῦ θεραπεύοντος· τί τοῦ καλύον ἐστὶ λοιπὸν, ἐνεργὸν εἶναι τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης;

ut inde regnum caelorum comparetur; in eo nam quidquam accipiat, quid impedimento est, quae-

Β 'Ἄλλ' ἐπιπόνον λέγεις εἶναι τὸ βιάσασθαι; φησὶ· τὰ τοιαῦτα μυστατομένην τῶν πολλῶν τὴν ξένην ἐπιβίωσιν· συντέθειμαι τῶ λόγῳ, ὅτι ἐπιπόνον. Τί δὲ εἰ τῶν κατ' ἀρετὴν τελουμένων ἀπονον δαίσεις; πῶς ἰδρωτᾶς καὶ πόνους τῶν οὐρανίων ἐλπίδων προστιθένος, καὶ δυσπόρευτον τὴν ἐπὶ τὴν ζωὴν ὁδὸν τῶν ἀνθρώπων ὑπέδειξε, τοῖς ἐπιπόνοις καὶ τραχηλῶν τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀπανταχόθεν ἀποστενωσας. *Ἐπιγὰρ καὶ τὸ ἐπιμμένην*, φησὶν, ἡ ὁδὸς ἡ ἀπαγωγὴ τῆς ζωῆς. Τί οὖν; Διὰ τοῦτο τῆς ἐλπίδος ἐκίθη τῶν ἀγαθῶν ἀμαλήσωμεν, ὅτι μὴ μετὰ βαρῶν ἐξεστὶ κτήσασθαι; Ἐρωτήσωμεν τὴν νεότητα, εἰς ἐπίπονος ἡ σφωροσύνη δοκεῖ, ἢ τὴν ἀναλίσθη ταῖς ἐπιθυμίαις κερησθαι, τῆς ἔγκρατους διαγωγῆς μὴ καταποθεινότερον. Ἐρ' οὖν διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἡδὺ τι εὐπετὲς ἀνθεξόμεθα, πρὸς δὲ τὸ τραχὺ τῆς ἀρετῆς ἀποκησόμεν; Οὐ ταῦτα δοκεῖ τῶ τῆς ζωῆς νομῆτι τῶ τῆν πλατεῖαν καὶ καταφερῆ καὶ εὐρύχωρον ὄν κατὰ τὸν βίον κωλύσαντι. *Ἐισέλθετε γὰρ, φησὶ, ἐκ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης*. Οὐκ οὖν καὶ ἐνταῦθα ἐν τῶν διὰ πόνου κατορθωμένων καὶ τοῦτο νομῆσι μὲν, τὸ ἀγαγεῖν εἰς συνήθειαν ἀπαξενουμένην τῆ βίου τὴν ἐντολὴν, καὶ τὴν φυσικὴν τῶν ὑγιαίνοντων ἀποστροφὴν τῆ ἐπιμονῆ τοῦ πράγματος θεραπείᾳ μὲν. Δεινὴ γὰρ ἐστὶν ἡ συνήθεια καὶ τοῖς δυσκωτέροις εἶναι δοκοῦσιν ἡδονὴν τινα διὰ τῆς ἐπιμονῆς ἐνεργάσασθαι. Μὴ τοῖνον λεγέτω τις, ὡς ἐπίπονον ἀλλ' ὅτι ἐπωφελὲς τοῖς μετιούσι τὸ κατορθούμενον. Καὶ ἐπειδὴ μέγα τὸ κέρδος, ὑπεροπτότερον τοῦ πόνου διὰ τὸ κέρδος. Ἡδὺ δὲ τῶ χρόνῳ τὸ τίος ἐπιπόνον διὰ τῆς συνήθειας γενήσεται. Εἰ δὲ οὐκ αὐτοῦτο προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, ὅτι καὶ παρ' αὐτοῦτον τὸν βίον ἐπωφελὴς ἐστὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν πρὸς ἀτυχούοντας συμπίθαι· καλὸς γὰρ ἐστὶ τῶ νοῦν ἔχουσιν ἔρανος ἐλέου, ἐν ταῖς ἐτέρων δυσπραγίαις προαποκείμενος. Ἐπειδὴ γὰρ μὴ φύσει ἐπικεῖται πᾶν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ οὐδὲν ἔχει οὐδὲς τῶ διηγεκούς εὐπραγίας βέλαιόν τι παρ' ἑαυτῶ τὸ ἐπὶ χυρὸν διὰ παντὸς κραστῆκε μεμνησθαι τοῦ εἰρη-

⁷⁹ Matth. vii, 14 sqq.

ικου παραγγέλματος, του συμβουλευόντος, ἄπερ ἂν ἔλωμεν ἵνα ποιῶσιν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα ποιεῖν. Ἐως τοίνυν εὐπλοεῖς, ὄρεξον χεῖρα τῷ ναυαγήσαντι. κοινή ἡ θάλασσα, κοινὸν τὸ κλυδώνιον, κοινή τῶν υμμάτων ἡ παραχῆ· ὑφαλοὶ καὶ σπιλάδες καὶ σκόπεοι, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς τοῦ βίου ναυαγίας κατὰ ἴσον ἀρέχει τοῖς ναυτιλλομένοις τὸν φόδον. Ἔως ἀπαθῆς, ἔως ἀκινδύνως διαπλέεις τοῦ βίου τὴν θάλασσαν, ἡ παρέλθῃς ἀνηλεῶς τὸν προσπταίσαντα. Τίς ἐγγυησὶ σοὶ τῆς διηνεκοῦς εὐπλοίας; Οὕτω κατῆρας εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀναπαύσεως· οὕτω τῶν κυμάτων ἐκτὸς τηχᾶς· οὕτω σοὶ βέβηκεν ἐπὶ σταθεροῦ ἡ ζωή. Ἐτι ἔρη διὰ τοῦ βίου πελάγιος. Οἷον σεαυτὸν δειξεῖς τῷ ἰσχυρήσαντι, τοιοῦτους παρασκευάσεις σεαυτῷ τοὺς ὑμπλέοντας. Ἄλλῃ πάντες κατανηθῆσαιμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀναπαύσεως, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι πρὸς ἡμᾶς προκειμένην τοῦ βίου ναυτιλίαν διευδιάζοντες. Ἄρετή δὲ ἡμῖν ἡ διὰ τῶν ἐντολῶν ἐργασία, καὶ τὸ ἡς ἀγάπης πηδάλιον δι' ὧν εὐθυστόμοι, καταλάμψωμεν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἐν ἣ ἡ πόλις ἐστὶν μεγάλη, ἡς τεχνίτης καὶ δημιουργός ἐστιν ὁ Θεὸς μῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

sti⁹⁰. Nondum extra fluctuum periculum es constitutus. Tibi nondum in loco tuto constitit ita. Adhuc in vitæ pelago jactaris obnoxius tempestati. Qualem erga naufragum te præstiteris, ille erga te eos, qui simul navigant, experieris. Omnes igitur in quietis portum secundo sancti Spiritus afflatu provehi contendamus. Adsit diligens mandatorum exercitatio, et gubernaculum charitatis! Quibus adjuti tandem promissionis terram assequamur, in qua sita est magna illa civitas, cuius architectus et ædificator est Christus Deus noster, cui gloria in æternum. Amen.

⁹⁰ Psal. cvi, 49.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΕΙΣ ΤΟ,

Ο ΔΕ ΠΟΡΝΕΥΩΝ, ΕΙΣ ΤΟ ΙΑΙΟΝ ΣΩΜΑ ΑΜΑΡΤΑΝΕΙ (1).

EJUSDEM S. GREGORII

IN ILLUD

QUI FORNICATUR, IN PROPRIUM CORPUS PECCAT.

Gentiano Herveto interprete.

Φοβερά τῆς ἀποστολικῆς παραγγελίας ἡ σάλπιγξ, ἃ μὲν καὶ ἄλλα τῆς εὐσεβείας μαρτυρομένη τραπὸν, μάλιστα δὲ τῶν τῆς αἰσχρότητος βαράθρων

Terribilis tuba apostolici præcepti, multa quidem etiam alia testificans exercitui pietatis, et maxime eos expellens a barathro turpitudinis, et

(1) Græcus textus editus est ex apographo Cæsariæ bibliothecæ cum altero Patricii Junii oblato

nunc et emendato, cujus variae lectiones in textu inter uncas inclusæ.

PATROL. GR. XLVI.

16

in hinc etiam addens militare præceptum : *Fugite*, inquit, *fornicationem. Omne peccatum, quod fecerit homo, est extra corpus*¹. Sensibilium enim bellorum milites, nunc quidem adversis frontibus pugnam capessentes, nunc autem fuga utentes, acies instruunt. Est etiam animarum bellum, quod et resistendo et fugiendo prudenter geritur. Hoc sciens Paulus, qui per utramque instruendæ aciei artificiosam rationem ducit exercitum, nunc quidem præcipit ut ad pugnam committendam stent fortiter. *State accincti lumbos vestros in veritate*²; nunc autem fuga consulit decipere inimicos, *Fugite*, inquit, *fornicationem*. Si irruat bellum incredulitatis, utile est illi resistere. Sed si dolo nobis minetur acies, contra hos adversarios pulchrum est locare insidias.

Tenditur arcus calumniæ : utile est adversa fronte congregi cum mendacio. Quando autem jactit telum forma meretricia, honestum est tergum vertere, et adversum vultum fugere. In oculos enim telum dirigit fornicatio : et oportet meminisse præcepti imperatoris : *Fugite fornicationem*. Habet enim aliquid magis timendum, quam alia scelera. Nam alia quidem peccata videntur abstinere a carne eorum qui ipsa admittunt ; et quod actum est, in eo solo se sistit, quod suscipit actionem : ut in rapinis, eorum est solum damnum, quibus est raptum. In vitio invidiæ, id erumpit in eos solum quibus invidetur. In sycophantiis et calumniis, si eis fides habeatur, is solus vocatur in periculum, qui eis appetitur. In iis quoque similiter, qui cædem fecerunt, ejus est, in quem facta est, infortunium. Si quis nefariorum factorum persequatur actiones, inveniet eorum quidem, qui faciunt injuriam, partem lucrari ; eorum autem, quibus fit injuria, damnum accipere. Fornicatio autem non suscipit ejusmodi divisionem : nec ejus, qui passus est, actionem separat ab eo qui egit, sed utrumque simul evertit, et colligat communi vinculo pollutionis. Possunt avari, cum alium damno affecerint, ipsi nullo damno affici. Fornicatores autem non possunt corpus probro et dedecore afficere, quin etiam simul cum eo qui probro est affectus, ipsi quoque probro afficiantur. [Ii qui occidunt, cædem facientes, fieri potest, ut non simul occidantur cum iis qui sunt interfecti.] Fornicatoribus autem, si carnem inquinaverint, non licet esse mundis ab inquinamento.

Considera autem mihi hac in re Pauli subtilitatem. *Fugite*, inquit, *fornicationem*. Cur ? quoniam *omne peccatum, quod fecerit homo, est extra corpus* (nempe corporis non corrumpens naturam, et non consistens ad membrorum ignominiam, et non completum inquinamento corporis, sed effectum extra damnum corporis, quod id egit) ; qui autem fornicatur, in proprium corpus peccat, non

ἐλαύνουσα, καὶ ἤ καὶ στρατιωτικὸν ἐν τῷ τέλει παρὰ ἀγγέλμα [στρατιωτικὴν πρὸς τῷ τέλει παραγγέλια] προστιθεῖσα. Φεύγετε γὰρ, φησὶ, τὴν πορνείαν. Πᾶν ἀμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστίν. Οἱ καὶ [γὰρ] τῶν αἰσθητῶν στρατεύονται πολέμων, νῦν μὲν ἀντιπροσώπων συμβολῆ, καὶ δὲ φυγῆ κεχρημένοι, τὰς παρατάξεις σοφίζονται. Ἔστι καὶ πόλεμος ψυχῆς, ἀνιστάσει καὶ φυγῆσόμενος. Τοῦτο ὁ Παῦλος εἰδώς, ὁ τῆς εὐσεβείας ἀκτικῶν δι' ἀμφοτέρας ἄγων τὸν στρατὸν ἐνεργῶν [εὐτεχνίας], νῦν μὲν τὴν [πρὸς τὴν] μάχην ἐπιπορευόμενον παραγγέλλει. Στήτε, περιζωσάμενοι τὴν ἀρετῶν ἐν ἀληθείᾳ · νῦν δὲ φυγῆ σοφίζεσθαι τὸ πάθος μὴ συμβουλεύει. Φεύγετε τὴν πορνείαν. Εἰ πάθος ἀπιστίας προσβάλλῃ, χρῆσιμος πρὸς ἐκείνην ἐπίσταται. Εἰ δὲ δολερὰ [ἂν δόλων] ἀπειλεῖται πρὸς ταξίς, καλὴ ἢ πρὸς τοὺς ἀναγωνιστὰς προσβῆ [προσεδρεῖα]

Ἄν οὖν συκοφαντιῶν ἐπιφέρεται τόξον, καταλείτῃ ἢ ἀντιπρόσωπος συμβολῆ πρὸς τὸ ψέλλον. Ὅταν δὲ μορφή πορνικὴ τοξεύῃ, νῦντα δίδόναι καὶ τὴν ἀντιπρόσωπον φεύγειν. Κατατοξεύει γὰρ καὶ ὀφθαλμῶν ἢ πορνεία · διὸ μεμνησθαι δεῖ τοῦ στρατηγοῦ παραγγέλλοντος · Φεύγετε πορνείαν. Ἔστι τὸ τῶν ἄλλων πονηρευμάτων φοβερώτερον [φειδόμενον]. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς ἀμαρτίας κακὰ φαίνονται, ἀλλὰ τῆς ἀμαρτίας κακὰ φαίνονται ὅταν τὸ πάθος ἐκρήγνυται · ἐν ταῖς πορνείαις, ὅταν τύχῃσι πίστεως, μόνος [μόνων] ἐστὶν τὸ συκοφαντούμενον [τῶν συκοφαντούμενων] ἐκδιδόνος · ἐν δὲ φονεῦσι, τοῦ φονευθέντος τὸ δόσπον γήμα · καὶ πᾶσαν τῶν ἔργων ἀδικῶν ἐπιρροὴν πρᾶξιν, εὐρήσει τις [ἂν τις] τοὺς μὲν ἀδικούντας κερδαίνοντας, ζημιουμένους δὲ τοὺς ἀδικουμένους. Πορνεία δὲ τὴν τοιαύτην οὐκ οἶδε διαίρειν ἐκχωρίζει τὴν τοῦ παθόντος ἐκ τοῦ δράσαντος πρᾶξιν, ἀλλὰ συγκαταστρέφει μὲν πρὸς ζημίαν ἐπιπορευόμενον συνάπτουσα [ἐπικίνον· συνάπτει δὲ] δεσμῶν μολυμῶν τὸν πόρνον καὶ τὴν πόρνην, καὶ κατατρίβει τὸ πάθος τῶν καταισχυνθέντων συγκατατρίβεται · τοὺς φονευθέντας, ἐν τῷ κτείνειν, ἐνδέχεται μὴ συναποθνήσκειν τοῖς φονευθεῖσιν · ὁ δὲ μολύννας τὴν σάρκα, συναποθνήσκει τοῦ μολυσμοῦ.

Καὶ σκόπει μοι τὴν εἰς τοῦτο τοῦ Παύλου λεπτομερῆσιν. Φεύγετε, φησὶ, τὴν πορνείαν. Διὰ τί τὴν πορνείαν ἀμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστίν (τῆ τοῦ σώματος μὴ λυμαινόμενον φύσει · ἀλλ' ἐξ τοῦ τὴν βλάβην πρᾶξαντος σώματος ἐνεργεῖται) · ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει · οὐκ ὡσπερ ὁ φονεὺς εἰς ἄλλότριον, ἀμαρτάνει τοῦ σώματος συντηρῶν · οὐκ ὡσπερ ὁ πλεονέκτης ἐκτὸς τοῦ σώματος ἀμαρτάνει.

¹ I Cor. vi, 18. ² Ephes. vi, 14.

ἕτερον, τὴν τῆς ἰδίας σαρκὸς φυλαττόμενος βλάβῃν· ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ διαφθορεὺς ὁ πόρνος, αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ τῆς ἀτιμίας περιπέρει βέλος. Ὁ κλέπτῃς ἵνα θρέψῃ τὸ σῶμα, τολμᾷ τὴν κλοπὴν· ὁ πόρνος δὲ τῇ τῆς ἰδίας σαρκὸς προσεδρεύει ληστεία. Τὸν πλεονέκτην, πρὸς ἀρπαγὴν ἐρεθίζει φιλοκερδ[ε]ίας [φιλοκερδῆς] λογισμὸς· πορνεία δὲ, ζημία περὶ τοῦ [καὶ τοῦ] σώματος σεμνότητος. Τῷ βασκάνῃ κατασκευάζει τὸ πάθος δοξαζόμενος ἕτερος· ὁ πόρνος δὲ τὴν ἰδίαν αὐτοσυργεῖ ἀδοξίαν [τῆς ἰδίας ἐστὶν αὐτουργὸς ἀδοξίας]. Τί γὰρ ἀτιμότερον σκευοφόρου πορνείας; Πᾶσα μὲν ἀδοξία τῆς ἀμαρτίας δουλεία· ἀτιμοὶ γὰρ [τῆς] ψυχῆς τὴν εὐγένειαν. Ὁ δὲ πόρνος ἀμαρτίας ἀδοξότερος δούλος. Βόρβορον γὰρ ἀντεῖν παρ' αὐτῆς τεταγμένους, μολυσμοῦ συνάγει σωρὸν, καὶ ἀκάθαρτον λειτουργεῖ ἐργασίαν. Ἡ οὐ δεινὸν ἐγκυλίεσθαι πληῖ, αἰσχρότητι τρίβεσθαι, βράκους ἔχειν τὸ σῶμα οὐ διαλλάττον; Ποία γὰρ βράκους καὶ πόρνου διαφορὰ; Τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀποσχίζεται σώματος· φθειρεται καθημερινῇ σηπεδόνι ταῖς τῆς ἀμαρτίας ἡδοναῖς, ὡς ἄχρηστον ἐναποβρίπτεται βράκος, κεῖται πᾶσι καταπάτημα τοῖς δαίμοσιν. Εἰς αὐτὸν ὁ διάβολος τὴν ἰδίαν ἀπομάσσειται σῆψιν.

quam pannus inutilis, et ab omnibus conculcatur dæmonibus. In eo diabolus suam subigit et imprimit putrefactionem.

Τῆς δὲ νοητῆς τοῦ πόρνου κακοπραγίας ἡ πρόδηλος οὐκ ἐλάττων. Ἔστι γὰρ φευκτεὸς οἰκίας [φευκτὸς οἰκίας], ἀφευκτὸς συντυχίας, τοῖς πλησιάζουσιν ὕβρις, τοῖς ἐχθραίνουσιν δνειδος, συγγενέσιν αἰσχύνῃ, συνίοις ἐπάρατος, ἀθυμία γονεῦσιν, οἰκέταις θεατριμὸς, γέλως καὶ διήγημα [γελώμενον διήγημα] γέλοισιν, γῆμαι σπουδάζων ἀπόδηλος, ὑποπτος μετὰ γάμον ἰμφίος. Τοσοῦτου πλήθους τὴν πορνείαν μητέρα ὁ Παῦλος θεώμενος, τὴν νικητήριον φυγὴν ἐγκελεύεται· *ῥεύετε τὴν πορνείαν.*

consiliarius, largiens ingratus, petens ingrator, multitudinis matrem videns Paulus fornicationem, victricem nobis modo præcipiens fugam, clamabat : *Fugite fornicationem.*

Αὐτὴ ἡ φωνὴ νεανίσκου με νῦν ἀνέμνησε σὴφρονος, κατ' Αἰγυπτιακῆς πορνείας διὰ φυγῆς ἀριστεύσαντος. Καίτοι πολλὰ τῷ νεανίσκῳ τὴν πειθὴ κατεσκευάζεν, ἡλικία φιλήδονος, δουλείας ζυγὸς, δεσποτικῆς ἔρωτικῆς κολακεία. Ἐγένετο γὰρ τοιαύτη τις ἡμέρα, φησὶ, καὶ εἰσῆλθεν Ἰωσήφ εἰς τὴν οἰκίαν τοιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἦν τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔσω, καὶ ἐπεσπάσατο ἡ κυρία τῶν ἱματίων αὐτοῦ, λέγουσα· *Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ.* Μέγα τὸ τῆς σωφροσύνης ἀξίωμα· τοῦ δούλου τὴν δέσποιναν κατεσκευάσαε δούλην. Πεπυρωμένον τῆς πορνείας τὸ βέλος, ἀλλ' ὕλην ψυχῆς καιομένης οὐκ εὔρε, εἰς σῆψιν δὲ τὴν διάλυσιν ἔσχεν [καιομένην]. Ἡ μὲν λέγει· *Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ*· ἀντεκίρηντε δὲ ἡ σωφροσύνη τῷ νέπῳ· Γρηγόρησον μετ' ἐμοῦ· καὶ τοῖς ἄρχοις ἐκεῖνος ἐδήλου τὸ ἀγρυπνον. Οὐ γὰρ ἐνύσταξε ταῖς κολακείαις ὁ τόνος. Οὐκ ὑπνωσεν ἡ γνώμη ταῖς παρδαῖς· ἀλλὰ ἦν αὐτῷ πικροτέρα λοιδορίας τῆς

A sicut homicida in alienum, invulneratum suum corpus conservans : non sicut avarus in alterum, suae carnis cavens offensionem : sed ipse sui corruptor, fornicator configitur ipse telo suae infamiae. Fur ut alat corpus, audet aggredi facinus. Fornicator autem suae carni parat insidias, ut eam deprædetur. Avarum ad rapinam incitat lucri appetens cogitatio : fornicatio autem damnum honestatis corporis. Invidia struit facinus, et gloriam alteri affert : fornicator autem sibi suam operatur ignominiam. Quid est enim fornicatione, quæ tanquam lixa fert impedimenta, turpius et ignominiosius? Omnis enim servitus peccati turpis est et ignominiosa : afficit enim ignominia animæ nobilitatem. Fornicator autem peccati servus

B turpior et ignominiosior cui datum est ab eo negotium, ut cœnum hauriat, et sordium congerit cumulum, atque immundo munere fungitur. An non est res gravis, et tetra, volutari in cœno, turpitudine atteri, habere corpus non differens a panno? Quænam enim est panni et fornicatoris differentia? Eo quod ab Ecclesiæ sit abscissus corpore, quotidiana corrumpitur putredine; projectus jacet tan-

Ea autem, quæ cadit sub intelligentiam fornicatoris miseria et infelicitate, non est major ea quæ est aperta et manifesta. Est enim in ædibus fugiendus, in congressibus abominandus, contumelia appropinquantibus, inimicis opprobrium, cognatis probrum, ac dedecus iis qui simul habitant, exsecrandum, dolor parentibus, famulis publicum ludibrium, vicinis ridicula narratio. Si velit uxorem ducere, rejiciendus. In matrimonio suspectus sponsus. Pater filiis odiosus, despicibilis mortuus magis laborans infamia. Tautæ malorum victricem nobis modo præcipiens fugam, clamabat :

Vox Pauli nunc nobis revocavit in memoriam pudicum adolescentem qui se fortiter gessit adversus Ægyptiacam fornicationem. Atqui multa erant quæ adolescentem facile movere poterant, ut persuaderetur : ætas libidini obnoxia, jugum servitutis, dominæ amatoris blanditiæ, de impudico amore perpetuus sermo, ad concubitum clam facta adhortatio. *Fuit enim inquit, quidam dies, et ingressus est Joseph in domum, ut faceret opera sua, et nemo erat ex iis qui domi erant, intus; et vestes ejus attraxit domina, dicens: Dormi mecum* *. Magna est dignitas temperantiæ : dominam reddidit servam servi. [Nam illi quidem supplicabatur, hæc vero supplicabat : *Dormi mecum.*] Ignitum est telum fornicationis; sed quæ cremaretur, non invenit materiam, imo vero in veste fractum fuit et dissolutum. [Quæ fornicationis circumdata impudicitia, clamabat : *Dormi mecum.* Fornicatorii desi-

* Gen. xxxix, 11, 12 sqq.

derii mugit famem; sed pudici magis obstruebat A δεσποίνης ἡ φωνὴ κελουούσης · Κοιμηθήτι μετ' aures (2).] Nam illa quidem dicebat, *Dormi mecum*; ἐμοῦ.

adolescenti autem contra proclamabat temperantia: *Vigila mecum*: et reipsa ostendit vigilantiam. Non enim blanditiis cedens, dormitavit robor constantiæ. Non fuit mens sopita incantationibus; non fuit somno oppressa temperantiæ sobrietas; non iis quæ implicatum tenebant incommodis fuit dissoluta, ne elegantis formæ capta est illecebris; non amatoriorum verborum fracta fuit blanditiis: sed omni calumnia ipsi erat acerbior vox dominæ blandientis et dicentis: *Dormi mecum*.

Paratus stabat diabolus adulterii pronubus, et simul cum fornicatrice stringebat vestem, et socius erat ansarum quas ipsa apprehendebat; sed nesciebat, se luctari cum veterano athleta pudicitiae, et qui ab illius ansis se facile exuebat. *Relictis enim, inquit, suis vestibus in manibus ejus, fugit, et foras exiit*. O nudatis sanctiorum indumentis! Quid igitur Ægyptiacæ impudicitiae rabies? sua ipsius mala in Josephum confert. Et ad maritum accurrens, inquit: *Adduxisti nobis puerum Hebræum, ut nobis illuderet, et dixit uxori tuæ, quæ hucusque pudice conservavit tuum cubile: Dormiam tecum. Postquam autem sustuli vocem, et exclamavi, dimisit apud me vestes suas, fugitque et egressus est foras*.

Rursus Joseph per vestem appetitur calumnia. Fratres prius accepta ejus veste, per illam improbe calumniabantur, fuisse eum a fera devoratum: nunc autem ipsa tunica ejus accepta accusat tanquam fornicatorem. Josepho convenit vox Domini, *Diviserunt sibi vestimenta mea, et supra vestem meam miserunt mendacium*³. Pudicorum exercitui dulce est id quod dicitur a pudicitia; sed id imbecillitati carnis durum est et laboriosum. O justam, quam Deus Josephi curam gessit! Ante tentationes Josephum non honoravit, sed per somnia ostendit futurum, docens quod longo ante tempore justis paravit gloriam: permisit autem tentationibus probare adolescentem, aures occludens iis qui delectantur probris ac maledictis. Si enim non dedisset Josepho probationem, dixissent maledici, a cæca hæc fieri fortuna. Inter Ægyptios regnat Joseph, barbaris dominatur adolescentulus. Quamnam ostendit virtutem? Pro quamquam est virtute hoc assecutus? Ne ergo hæc de Josepho dicerentur, in eum permittit tentationes, ut eæ justo viro ferrent testimonium, et obstruerent ora maledicorum. Aversemur ergo, quæ a forma meretricia in nos jaciuntur jacula. Claudamus oculos lasciviæ, a nobis rideantur voluptates inordinatæ, carnem custodiat temperantia, in membris inhabitet puritas. Versemur in cogitationibus honestis, bonorum operum splendeamus fulgoribus: expurgata vita eniteamus; conservemus mundum corpus habitationi sancti Spiritus, ei ascribamus hoc preceptum formidabile iis qui sunt impudici: *Si quis templum Dei perdit, perdet eum Deus*⁴. [Verum a nobis ne tantillum quidem sejungi vult. Quia enim patri est jucundius, quam versari cum cæcis filiis? Sed quoniam nos vocal Verbum ad certamina pietatis, oportet nos currere ad septa Ecclesie, ascitis precum auxiliis. Cæterum illud vestram adhortor charitatem, ecclesiasticum ordinem conservate, et si aliqui irruant tumultus, eos patientia vincite, et lenitate. Futurum enim est, ut pro-

Ἔτοιμος εἰσθήκει τῆς μοιχείας νυμφαγωγὸς ὁ διάβολος, καὶ συνέσφιγγε τὴν ἐσθῆτα τῇ πόρῃ. καὶ τῶν παρ' ἐκείνης συνεκινῶναι λαβῶν· οὐκ ᾔδει ἕτεχνίτη παλαιῶν ἀθλητῆ σωφροσύνης, καὶ καλῶς τὴν ἐκείνης ἀπεκδυομένην λαβὰς. Καταλιπὼν γὰρ, φησὶ, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, ἔφυγε, καὶ ἐξῆλθεν ἔξω. Ὁ γυμνότης [ἀγνωστῆρα] δικαιοῦσα ἐνδύσεως! Τί γοῦν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀκολασίας ἡ λύσσα; Τὰ αὐτῆς κακὰ τῷ Ἰωσήφ παρατίθησι· καὶ δραμούσα πρὸς τὸν ἄνδρα, φησὶ· Εἰσήγαγες ἡμῶν παῖδα Ἑβραῖον ἐμπαιλεῖν ἡμῖν· εἰπέ μοι γὰρ· Κοιμηθήσομαι μετὰ σοῦ. Ὡς δὲ ὑψώσα τὴν φωνὴν καὶ ἀνεβόησα, ἀφῆκε τὰ ἱμάτια παρ' ἐμοῦ, καὶ ἔφυγε.

Πάλιν Ἰωσήφ δι' ἐσθῆτος; συκοφαντεῖται. Ἄδελφοί πρότερον αὐτοῦ τὸν χιτῶνα λαβόντες ὡς θηριόδωτον αὐτὸν δι' ἐκείνου ἐσυκοφάντου κακούργως· νῦν αὐτὸν τὸν χιτῶνα λαβούσα διαβάλλει πορνείας. Πρὶπουσα τῷ Ἰωσήφ ἢ τοῦ δεσπότου φωνῆ, *Διμερίσανται τὰ ἱμάτιά μου αὐτῆς [ἑαυτοῖς]*. Ἄλλ' ὡ τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ τῷ Ἰωσήφ παρὰ Θεοῦ προστασίας! Πρὶ γὰρ τῶν πειρασμῶν τὸν Ἰωσήφ οὐκ ἐτίμησεν, ἀλλ' ἔδειξε δι' ὄνειράτων τὸ μέλλον, διδάσκων ὅτι πόρῃθεν δικαίους τὴν δόξαν ἠτύτρεπισε· συνεχώρησε ἕτε τοῦ πειρασμοῦ δοκιμάσαι τὸν νέον, τὰς τῶν φιλοφύγων ἀποκλείων φωνάς. Δοκιμῆν γὰρ μὴ δεδοκῶτα τοῦ Ἰωσήφ, οἱ φιλόφογοι ἂν ἔλεγον, συντυχίας εἶναι τυφλῆς τὰ πράγματα Αἰγυπτίων. Ἰωσήφ βασιλεύσει, καὶ βαρβάρων δεσπόζει παιδάριον. Ποίαν ἀρετὴν ἐδειξάμενον; ὑπὲρ ποίας τοῦτου ἔτυχεν ἀρετῆς; Ἴνα οὖν ταῦτα περὶ τοῦ δικαίου μὴ λέγεται, προλαμβάνων ὁ Θεὸς τοὺς ἐπ' αὐτὸν πειρασμοὺς συχωρεῖ, ὥστε τὴν ἐπ' ἐκείνῳ τῷ δικαίῳ μαρτυρίαν γενέσθαι, καὶ ράψαι τῶν φιλοφύγων τὰ στόματα. Ἀποστρεψώμεθα τὸν τὸν ἐκ μορφῆς πορνικῆς; ἐπερχομένους βολὰς. Κλειώμεν ἀσελήγημασι τὸ βλέμμα, φρουραρχεῖτω τὴν σάρκα σωφροσύνη, καθάρῃ· ἐνοικεῖτω τοῖς μέλεσιν, ἵνα οὕτως εἴη τὸ σῶμα τῷ Πνεύματος οἰκητήριον· ἐπιγράψωμεν αὐτὸ ἐπιγράμμα [ἐπιγράμματι], τὴν φοβεράν τοῖς ἀκολάστοις παραγγέλλαν βοῶν [βοῶντι]· *Εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθειρεῖ, φθερεῖ τούτου ὁ Θεός*.

³ Joan. xix, 24. ⁴ I Cor. iii, 17.

(2) Uncis inclusa non sunt in Græco cod. Vienn.

pediem corrigantur istæ turbæ. Nolite perturbari rumoribus, nugis ne moveamini, sed nobiscum, qui sumus in via comites, preces ad Deum emittite, ut vestris confirmati precibus, dicamus omni tempore, divinis adjuti viribus : *Omnia possum in Christo, qui me corroborat* *. Cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.]

* Philip. iv, 15.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΕΝΘΟΥΝΤΑΣ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΒΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΙΔΙΟΝ
ΜΕΘΙΣΤΑΜΕΝΟΙΣ.

EJUSDEM ORATIO

QUA DOCEAT, NON ESSE DOLENDUM OB EORUM OBITUM QUI IN FIDE OBDORMIERUNT.

Petro Francisco Zino interprete.

Οἱ τὴν ἀναγκαίαν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀκολουθίαν ἐν Α τοῖς ἐξιούσιν ἀπὸ τοῦ βίου συμφροδῶν ποιούμενοι, καὶ βαρυπενθούντες ἐπὶ τοῖς μεθισταμένοις ἀπὸ τοῦ τῆδε βίου πρὸς τὸν νοερόν καὶ ἀσώματον, οὐ μοι δοκοῦσιν ἐπεσκέφθαι τὴν ζωὴν ἡμῶν ἣτις ἐστίν, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν πάσχειν, οἱ διὰ τινος ἀλόγου συνηθείας τὸ παρὼν αὐτοῖς ὡς καλὸν ἀγαπῶσιν, οἷον δ' ἀνεῖη. Καί- τοι γε τὸν λόγον καὶ διανοίαν τῆς ἀλόγου φύσεως προ- τεταγμένον, πρὸς τοῦτο μόνον τὴν βοήθην ἔχειν προσ- ῆκον, ἵν' ὁ τῆς τοῦ λόγου κρίσις καλὸν τε καὶ αἰρετὸν ἀναφαίνεται, καὶ μὴ τοῦτο πάντως αἰρεῖσθαι, ὅπερ ἂν αὐτοῖς ἐκ συνηθείας τινὸς καὶ ἀκρίτου προσπα- θείας ἡδύ τε καὶ καταθύμιον φαίνεται. Διὸ μοι δοκεῖ καλῶς ἔχειν ἐπινοῖαν τινὴ τῆς πρὸς τὸ σύνθηρες αὐτοῦς διαθέσεως ἀποστήσαντας, μεταγαγεῖν, ὡς ἐστὶ δυνα- τὸν, ἐπὶ τὴν ἀμείνω τε καὶ πρόπευσαν τοῖς λελογισ- μένοις διάνοιαν. Οὕτω γὰρ ἂν ἐξορισθεῖ τῆς ἀνθρω- πίνης ζωῆς ἡ σπουδαζομένη περὶ τὰ πάθη τοῖς πολλοῖς ἀλογία. Γένοιτο δ' ἂν ἡμῖν ἀκόλουθος ἡ τοῦ λόγου σπουδὴ πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, εἰ πρῶτον μὲν τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν, οἷον ἐστίν, ἐξετασθεῖ. Ἐπειτα δὲ τὸ ἴδιον τῆς ἐν σώματι ζωῆς θεωρήσαιμεν· πρὸς τοῦτοις δὲ εἰ διὰ συγκρίσεως ἀντιπαρατεθείη τοῖς παροῦσι τὰ δι' ἐλπίδος ἡμῖν ἀποκείμενα. Οὕτω γὰρ ἂν προέλθοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ λόγου ἡ θεωρία, ὥστε μετατεθῆναι τῶν πολλῶν ἀπὸ τοῦ συνήθους ἐπὶ τὸ καλὸν τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις φυσικὴ τις πρὸς τὸ καλὸν ἔγκειται σχέσις, καὶ πρὸς τοῦτο κινεῖται πᾶσα πραίφρεσις, τὸν τοῦ καλοῦ σκο- πὸν πάσης τῆς κατὰ τὸν βίον σπουδῆς προβαλλομένη· τούτου χάριν ἡ περὶ τὸ βντως καλὸν ἀκρίσια, τὰ C πολλὰ τῶν ἀμαρτανομένων εἰωθεν ἐξεργάζεσθαι. Ὡς εἰ γε πρόδηλον πᾶσιν ἦν τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν, οὐκ ἂν ἐκείνου ποτὲ διημάρτομεν, ὅ φθοις ἡ ἀγαθότης ἐστίν· οὐδ' ἂν ἐκουσίως τῆς τῶν κακῶν συννηχῆθημεν πείρα,

Qui necessariam naturæ nostræ ordinem in iis qui e vita discedunt, calamitatem existimant, et eos qui ex hoc mundo migrant ad cœlestem patriam, dolore et lacrymis prosequuntur, non videntur mihi hujusce vitæ conditionem considerasse, sed ita affecti esse, ut plerique e vulgo, qui consuetudine quadam homine indigna, quæcunque illis adsunt, ut bona diligunt, qualiacunque sint. Quos tamen ut ratione cogitationeque cæteris animantibus præstantes, ad ea tantum propensos esse oporteret, quæ rationis judicium honesta expetendaque proponeret, nec illa prorsus appetere, quæ consuetudine, et inconsiderata quadam affectione jucunda ac suavia videntur. Quamobrem operæ pretium mihi videor esse facturus, si operam dabo, ut eos liberem ab hoc opinionis errore, quo soliti sunt perturbari, et ad meliorem homineque digniorem cogitationem pro viribus traducam. Quod quidem si erimus assecuti, temerarium illud dolendi mœrendique studium, quo multi tenentur, ex hominum vita depelletur. Recte autem atque ordine quod proposuimus, persequemur, si primum, quid vere sit bonum, exquiremus; deinde propriam vitæ, quam in corpore agimus, conditionem considerabimus; postremo res præsentis conferemus cum iis quas per spem nobis reconditas expectamus. Sic enim disputatio finem propositum assequetur, ut multorum animi ab opinione vulgari ad rectam de vero bono sententiam traducantur. Nam cum omnibus hominibus insita sit naturalis quædam ad bonum propensio, ad illudque consequendum semper omni studio contendant, sit ut ex veri boni ignorantia omnia fere peccata committant. Quod si cuncti verum bonum perspectum et cognitum haberent, nunquam ab eo,

in quo natura bonitatem sitam esse scirent, aberrantes, malis, quæ falsam boni speciem præ se ferunt, experiendo ultro sese implicarent. In primis igitur hac oratione, quid vere bonum sit, explicemus; ne illius inscitia malum unquam pro bono complectamur. Oportet enim illius, quod quarimus, definitionem ac descriptionem quamdam proponi, cujus tanquam indicio tuta veri boni sit nobis investigatio. Ecquod autem erit indicium veri boni? Illud nimirum, mea quidem sententia, ut quod non ad unam tantum aliquam rem utilem, neque quod alio tempore commodum, alio incommodum, neque quod ita cuiquam prosit, ut alii obsit, sed quod et per se ac propria natura sua, et omnibus et semper bonum sit, id sine ulla dubitatione verum bonum esse judicemus. Quod enim nec omnibus, nec semper, nec per se sine ulla externa alterius adjunctione bonum est, proprie boni naturam non habet. Quamobrem multi minus considerate res explorantes, in elementis mundi bonum falso esse sunt suspicati; si quis enim diligenter consideret, nullum eorum nec per se, nec semper, nec omnibus bonum inveniet. Nam quod in unoquoque eorum utile est, contrarium aliquid admistum habet. Ut aqua salutaris quidem est animantibus in ipsa degentibus, pernicioosa autem mediterraneis, si demergantur. Aer contra in ipso natura viventibus prodest, aquatilibus autem in eo expositis exitium affert. Sic etiam ignis aliquem nobis usum præbet, sed longe plura invehit detrimenta. Quid? quod ne ipse quidem sol utilentibus, ubique aut semper, aut in omnibus prodest: quippe qui et nimio nonnunquam ardore vehementer noceat, et, quæ sibi objecta sunt, immoderatus exsiccat, et morborum persæpe causa sit, et lippientibus, atque oculis imbecillioribus officiat, et ex humidorum corruptione damna molestiamque viventibus importet.

Proinde, quemadmodum diximus, id solum ex omnibus bonum oportet existimare, quod semper et omnibus æque exhibet naturam boni, nec pro ratione eorum quæ extrinsecus objiciuntur, immutatur. Nam quæ ex prava quadam opinione videntur hominibus bona, ut quæ ad corpus, ad res externas, ad robur, ad pulchritudinem, ad splendorem, ad opes, ad potentiam et gloriam pertinent, et alia ejusdem generis, cum per se perspicua sint, silentio prætereunda censeo, ne tot rebus ex se claris enumerandis frustra laborem insumam. Quis enim ignorat, quam celeriter formæ dignitas deflorescat, quam brevi corporis robur exstinguatur, quam facile principatus dominum mutant, quam caducus et fragilis sit gloriæ splendor, quam stultum ac vanum hominum in cumulanda pecunia studium, qui ob inanem quamdam raramque speciem, in tam abjectis rebus bonum esse positum arbitrentur? His ita constitutis, considerandum

εἴπερ μὴ ἐπεκέχρωστο τὰ πράγματα διεφουσμένῃ τινὶ τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ. Οὐκοῦν πρὸ πάντων τούτων τῷ λόγῳ κατανοήσωμεν, τί τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν, ὡς ἐμὴ τῇ περὶ τούτου πλάνῃ σπουδασθείῃ ποτὲ τὸ γέρον ἀντὶ τοῦ κρείττονος. Φημι τοίνυν χρῆναι καθάπερ ὄρισμόν τινα καὶ χαρακτῆρα τοῦ ζητουμένου προσθέσθαι τῷ λόγῳ, δι' οὗ γένοιτο ἂν ἡμῖν ἀσφαλῆς ἡ τοῦ καλοῦ κατανόησις. Τίς οὖν ὁ χαρακτῆρ τῆς ἀληθοῦς ἀγαθότητος; Τὸ μὴ μόνον πρὸς τι τὸ ὠφέλιμον ἔχει, μηδὲ κατὰ καιρούς τινας, ἢ ἐπωφελὲς ἢ ἀχρηστον γινεσθαι· μηδὲ τινὲ μὲν εἶναι καλόν, ἐτέρῳ δὲ οὐ τοιαῦτον· ἀλλ' ὅπερ καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ἐστὶ καλόν, καὶ παντὶ, καὶ πάντοτε ὡσαύτως ἔχει οὗτός ἐστι, κατὰ γε τὴν ἐμὴν κρίσιν, τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ὁ χαρακτῆρ ἀπλανῆς τε καὶ ἀψευστος. Ὅτι γὰρ μὴτε πᾶσιν, μὴτε πάντοτε, μὴτε ἐφ' ἑαυτοῦ διχα τῆ ἐξωθεν περιστάσεως ἐστὶ καλόν, οὐκ ἂν κυρίως ἐν τῇ τοῦ καλοῦ κρίνοιο φύσει. Διόπερ πολλοὶ τῶν ἀκρίετατάως προσεχόντων τοῖς οὐσίς, ἐν τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις εἶναι τὸ καλὸν ἐφαντάσθησαν· ὡς οὐδὲ εὐροὶ τις ἂν διεξετάζων καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ πάντοτε καὶ παντὶ καλὸν εὐρισκόμενον. Μέμικται γάρ τῷ ἐκαστοῦ τούτων χρησίμῳ, καὶ ἢ πρὸς τὸ ἐναντιὸν ἐνέργεια. Οἶον, τὸ ὕδωρ σωτήριον μὲν τοῖς ἐν αἰετρεφόμενοις ἐστίν, ὀλέθριον δὲ τοῖς χειρσαίοις, εἰ ἐπακλύσειεν. Ὠσαύτως δὲ καὶ ὁ ἀήρ, τοῖς μὲν ἐν αἰετρίῳ πεφυκόσι, ἐστὶ σωτήριος, τοῖς δὲ τὸν ἐν ἡμῶν εἰληχσοῖ βίον, φθαρτικὸς εὐρίσκεται καὶ ὀλέθριος ὄταν ἐν αὐτῷ τις γένηται τῶν ὑποβρυχίων. Οὕτως καὶ τὸ πῦρ πρὸς τι χρησίμῳ ἡμῖν γινόμενον, φθαρτικὸν ἐστὶ τοῖς πλείοσι. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἥλιον εὐροὶ τῶν ἀν, οὔτε παντὶ, οὔτε πάντοτε, οὔτε κατὰ πάντα καὶ τοῖς μετέχουσιν. Ἔστι γὰρ ἐν οἷς καὶ σφόδρα γίγεται βλαπτικὸς, ὑπερξέων τε τοῦ καλῆκοντος μέτρου, καὶ ξηραίνων ἐν ἀμετρίᾳ τὸ ὑποκείμενον, καὶ νοσηρῶν αἰτίας πολλάκις ἐξεργαζόμενος, καὶ τοῖς ἐμπροσθεν τοῖς ὀφθαλμῶν προσεπιπίπτων τὴν νόσον, καὶ διὰ τῆς σήψως τῶν ὑγρῶν, βλαβερά τε καὶ ἀπὸ ζωογονῶν ἐν τῇ κατεφθαρμένῃ τῶν ὑγρῶν σιπιδόντι.

Οὐκοῦν, καθὼς εἰρηται, μόνον ἐκ πάντων ὡς καὶ προαιρεῖσθαι χρῆ, ὃ πάντοτε καὶ πᾶσιν ὁμοίως ἐν τῷ τοῦ καλοῦ καθορᾶται φύσει, αἰε τοιοῦτον ἐν, καὶ πρὸς τὰς ἐξωθεν περιστάσεις μεταβαλλόμενον. Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων ὅσα κατὰ τινα πρόληψιν ἀλογωτέρως κατὰ τοῖς ἀνθρώποις δοκεῖ, περὶ σῶμά τε φημι καὶ τὰ ἐξωθεν, οἷον ἰσχύς τε καὶ κάλλος καὶ γένους ἀκαπρότης, χρήματά τε καὶ δυναστεία καὶ περιφάνεια καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὡς αὐτόθεν πᾶσιν ὄντα φανερωσικῶν οἶμαι χρῆναι, καὶ μὴ μάτην διὰ τῶν ὁμιλουμένων ἄχλον ἐπεισάγειν τῷ λόγῳ. Τίς γὰρ οἶδε τοῦ κάλλους τε καὶ τῆς δυνάμεως τὸ ὠφέλιμον ἢ τῆς δυναστείας τὸ εὐμετάπτωτον, ἢ τῆς ὄψεως ἢ ἀνυπόστατον, ἢ τὴν μεταίαν πρὸς τὰ χρήματα τῶν ἀνθρώπων προσπαθεῖαν, παρ' ὧν διὰ τὸ εὐχρον καὶ τὸ σπάνιον, ἐν ποιαῖς ὕλαις τὸ καλὸν ἐνομιλάται; Τοῦτων δὲ οὕτως ἡμῖν διηρθρωμένων, σχεπτῶν ἰσχυρῶν περὶ τῆς παρουσίας ζωῆς, ταύτης φημι δὴ διὰ τὴν ἀνεργουμένης, εἴτε τοιοῦτόν ἐστιν ὡς ἐν τῷ γὰρ

τῆρι τοῦ καλοῦ θεωρεῖσθαι, εἴτε καὶ ἐτέρως ἔχει· ἢ γὰρ εὐρισκόμενον περὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ λόγου, δηγήσει πάντως τὴν τῶν ἐπεσκευασμένων διάνοιαν, πῶς χρὴ περὶ τὴν ἐνθὺνδε μετανάστασιν ἔχειν. Ἔστι δὲ ἄνθρωπος ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν ζωῆ, πλήρως τε καὶ ἐνώσις διχόθεν ἐνεργουμένη· ἢ μὲν διὰ βρωσιῶς τε καὶ πόσεως, ἢ δὲ διὰ τῆς τοῦ ἀέρος ἀλκῆς τε καὶ ποιοῦσας, ὧν ἄνευ ἢ κατὰ σάρκα ζωὴ συστήναι οὐκ ἔχει. Τότε γὰρ τοῦ ζῆν ὁ ἄνθρωπος παύεται, ὅταν ἢ τῶν ἐναντίων τούτων διαδοχὴ μῆκετι ὀχλήσῃ τὴν φύσιν. Ἰσταται γὰρ μετὰ τοῦτο καθόλου τοιαύτη ἐνέργεια, οὐδένος τῶν ἐξωθεν ἐν τοῖς νεκρωμένοις οὔτε εἰσρέοντος, οὔτε ἀπογινομένου, ἀλλὰ πρὸς τὴν συγγενῆ στοιχεῖα τοῦ ἐκ τούτων συνεστηκότος σώματος διακριθέντος καὶ ἀναλύσαντος, ἡρεμεῖ τὸ λοιπὸν δι' ἡσυχίας ἢ φύσις, τῷ οἰκίῳ στοιχείῳ προσκαύσασα τὸ συγγενὲς καὶ δόμοφυλον, τῇ γῆ τὸ εἶδος, καὶ τῷ ἀέρι τὸ ἴδιον, καὶ τῷ ὑγρῷ τὸ οἰκίον, καὶ τῷ θερμῷ τὸ κατὰλληλον. Μῆκετι γὰρ τὸν θεκουρῶν ἐκ τῶν ἑτερογενῶν συνεστηκότος, βίαιός τε καὶ κτηναγκασμένως συμπεπλεγμένου, ἀλλὰ κατ' ἐξουσίαν ἐκάστου τῶν ἐν ἡμῖν πρὸς τὴν οἰκίαν ἐστὶν ἀνελευθέρως, παύεται ἀπὸ τούτου ἢ φύσις, συνρουσα βίαιως ἐν αὐτῇ τῶν ἀλλοφύλων τὴν συμφύτιαν. ἢ δὲ τις καὶ τὸν ὕπνον, καὶ τὴν ἐργήγορσιν πρὸς τὴν ζωῆς ταύτης εἶδος μετὰ τῶν εἰρημένων παραμύθαι, οὐκ ἐξω τῆς ἀληθείας τὸν λόγον ποιήσει. Κάμνει γὰρ καὶ διὰ τούτων ἢ φύσις, ἀεὶ πρὸς τὴν ἐναντία μεθελκομένη, καὶ νῦν μὲν λυομένη τῷ πνυ, πάλιν δὲ τονομένη διὰ τῆς ἐργήγορσεως, δι' ἀμφοτέρων πρὸς τὸ κενουῖσθαι καὶ πληροῦσθαι πασχευάζεται. Εἰ τοίνυν πλήρως τε καὶ κένωσις τῆς ἡμῶν ἐστὶ τὸ ἴδιωμα, καλῶς ἂν ἔχοι τὸν προρῆθέντα περὶ τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως χαρακτῆρα νῦν ντεξετάσαι τοῖς τῆς ζωῆς ἰδιώμασιν, ὥστε κατιδεῖν ἢ τὸ ἀληθινὸν ἐστὶν ἀγαθὸν ἢ ζωὴ αὕτη, εἴτε καὶ ἄλλο τι παρὰ τοῦτο. (Ὅτι μὲν οὖν καθ' ἑαυτὴν ἢ πλήρως οὐκ ἂν εἰκότως ἐν τῇ τοῦ καλοῦ φύσει κριθεῖν, ἀσὶ δὴλον τὸ τοιοῦτόν ἐστιν, ἐκ τοῦ καὶ τὸ ἐναντίον ἢ τῇ, λέγω δὲ τὸ κενουῖσθαι, καλὸν εἶναι νομίζεσθαι. ἢ γὰρ τῶν ἀλλήλων ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀντικαθεστημένων, οὐκ ἐστὶ δυνατὸν τὸν τοῦ καλοῦ λόγον ἐπίσης ἢς ἀντικαθεστῶσιν ἀρμόζεσθαι· ἀλλ' εἰ τοῦτο καὶ ἐν εἴη κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ ἀντὶς ἐστὶ κακόν. Ἀλλὰ μὴν ἐνταῦθα ἐπίσης παρὰ τούτων τὸ χρῆσιμον ἢ φύσις ἔχει. Οὐκ ἄρα ἐν τοῦ καλοῦ ἡρισμὸν δεξασθαι δυνατῶς ἔχει, οὔτε πλήρως, οὔτε ἢ κένωσις. Οὐκοῦν ἄλλο τι παρὰ τὸ ἀγαθὸν ἀποδείκνυται εἶναι ἢ πλήρως. Οὔτε γὰρ ἀντι, οὔτε πάντοτε, οὔτε κατὰ πᾶν εἶδος αἰρετῶν εἶναι τὸ τοιοῦτον παρὰ πάντων ὡμολόγηται. Οὐ μόνον ἄρ ἐν τοῖς βλαπτικοῖς γενέσθαι τὸν κόρον ἐστὶν ὀλέριον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τοῖς καταλλήλοις παρελθεῖν τῇ μετρίᾳ τὸ χρῆσιμον, κινδύνων πολλάκις καὶ διαφορᾶς αἰτιον γίνεται. Καὶ εἴ ποτε πληθωρικῆς κατατάσεως ἐπιζητούσης τὴν κένωσιν, ἀλλὰ τις πληθώρα ἢν οὖσαν ἐπιφορτίσειν, σωρεία γίνεται κακῶν τῶν οἰούτων, εἰς ἀνήκεστα προϊούσα πάθη. Οὐκοῦν οὔτε ἀντι, οὔτε πάντως ἀγαθὸν τί ἐστὶν ἢ πλήρως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τι, καὶ ποτε, καὶ κατὰ τὸ ποσόν τε καὶ τὸ ποιόν, τὸ ἐξ αὐτοῦ γίνεται χρῆσιμον.

A videtur, an præsens hæc vita, quam in carne degimus, talis sit, ut ei nota boni conveniat, an contra: quod enim de ipsa disputando reperietur, considerantium animos erudiet quomodo in eorum discessu qui ex illa migrant, affici oporteat. Est igitur nostri corporis vita, repletio atque exinanitio, quæ quidem dupliciter fiunt, tum per cibum et potum, tum per aeris attractionem et emissionem. Sic enim natura comparatum est, ut sine his in carne vivere nequeamus. Nam tunc hominem vita deserit, quando horum contrariorum successio naturam non movet. Talis enim actio cessat universa, cum nihil extrinsecus in defunctis nec influat, nec effluat; cumque singulæ cadaveris partes in cognata sibi elementa recedant ac dissolvantur, natura deinceps conquiescit, suas cuique elemento cognatas ac similes partes restituens, terræ, quod terrenum est; quod æreum, aeri; aquæ, quod ex aqua constat; et igni, quod illius est proprium. Etenim cum illa corporis moles, quæ per vim ex diversis generibus coacta concretaque erat, non amplius consistat, sed omnes illius partes ad suas quæque sedes reversæ sint, natura, quæ ex illa constabat, violentamque diversorum generum conjunctionem continebat, finem habet. Si quis autem post illa quæ dicta sunt, huic generi vitæ somnum et vigiliam adjunxerit, a veritate non aberrabit. Nam his quoque natura laborat, assidueque in contraria distrahitur, dum vel somno solvitur, vel vigilia rursus confirmatur: hac enim vicissitudine ad exinaniendum, replendumque disponitur. Quamobrem si vitæ nostræ proprium illud est, ut a repletionem, exinanitionemque pendeat, non alienum erit ut boni notam et indicium cum his quæ istius vitæ propria sunt, conferamus, dispiciamusque utrum ipsa sint verum bonum, an aliud quiddam ab illis diversum. Quod autem ipsa per se repletio boni naturæ non quadret, omnibus vel ex actione illi contraria perspicuum fit, exinanitionem dico, quam æque bonam arbitrantur. Nam boni ratio ac definitio talis est, ut duobus inter se contrariis nequeat convenire, sed si uni quadret ut bono, ab altero tanquam malo prorsus abhorreat. Hic autem in utroque natura suam utilitatem habet. Quare boni definitionem nec repletio suscipit, nec exinanitio. Quocirca aliud quiddam quam ipsum bonum, est ipsa repletio; cum nec quæque, nec semper, nec in omnibus omne genus ipsius a cunctis expetendum judicetur. Non solum enim noxiis cibis expleri perniciosum est, sed etiam in bonis et convenientibus mediocritatis usum transilire, plerumque periculum et damnum affert. Quod si cum corpus repletum est, levareque desiderat, alio adhuc oneretur cibo, tum vero contracto malorum cumulo in morbos incidit desperatos et insanabiles. Itaque nec semper, nec plane bonum est repletio, sed ad aliquid, et aliquando usui est, et in quantitate quæ utilitateque consistit ejus utilitas.

Eodem pacto et contrariam huic exinanitionem reperies periculosam iis qui a moderato ejus usu recesserint, non inutilem tamen, si prudenter adhibeatur, et eatenus fiat, quatenus ratio quantitatis, et qualitatis, et temporis postulabit. Constat igitur ex iis quæ dicta sunt, cum boni nota non congruere vitam istam, quam vivimus : ex quo sequitur, discessum ab ea non esse sejunctionem ab ullo bono. Nam id, quod vere, et proprie, et primo bonum dicimus, nec repletio est, nec inanitio, quas aliquando, et ad aliquid, et in quibusdam tantum utiles demonstravimus, quibus vere boni nota non convenit.

κένωσις ἐστίν, ὅτε πλήρωσις· ἄπερ καὶ ποτε, καὶ ἔπεστιν ὁ τοῦ ἀληθινῶς ὄντος ἀγαθοῦ χαρακτήρ.

Quamobrem cum vere bonum ei quod non est vere bonum, ita contrarium sit, ut nullum inter ea medium detur, consentaneum est eos qui a non vero discedunt bono, ad verum illud bonum accedere, quod semper, et omnibus, et omnino sit bonum, nec pro tempore, aut aliqua ex parte, aut in quibusdam, aut propter aliquid, sed semper, in eisdem, et eodem modo sese habeat. Ad hoc igitur anima humana a vita corporea profici-scitur, et a præsentī diversum vitæ statum assequitur : quem nos, qui cum carne conjuncti sumus, plane intueri non possumus, ex comparatione tamen istius vitæ, conjectura quædam illius fieri potest. Neque enim erit concreta aliqua corporis crassitudo, nec ulla contrariorum concurrens æqualitas elementorum, quorum æqualis ac mutua pugna constitutionem nostram, valetudinemque conservat. Nam si eorum aliquod vel redundet, vel deficiat, natura perturbatur, ac morbis afficitur. Illa autem vita nec inedia laborat, nec cruditate, nec frigore, caloresve aut alias aeris injurias sentit, et illic agitur, ubi ab omnibus istis laboribus necessariis liberi erimus. Neque enim aut agro colendo, aut navigando defatigabimur; non mercatura, non ulla quæstu coinquinabimur; sed ab ædificandi, texendi, omnique sordidarum artium miseria vacui tranquillam, ut Paulus ait, ac quietam agemus vitam; non terra, non mari pugnabimus; non equitatu, non pediatu manus conseremus; in apparitibus bellicis non occupabimur, non exigemus tributa; non fossa, non muro nos muniemus; sed ab omnibus ejusmodi laboribus et molestiis remotissimi, nec habebimus ullum ipsi negotium, nec exhibebimus alteri. Illic enim nec servitus, nec dominatus, nec paupertas, nec divitiæ, nec generis splendor, aut obscuritas, nec privatorum humilitas, nec dignitas magistratum, nec ulla talis fortunæ, conditionis, et ordinis differentia locum habet. Et enim omnium ejusmodi rerum necessitatem excludit illa vita, quæ materiæ expers nulla re eget, in qua naturam animi non ex sicco humidoque constare, sed ex divinæ naturæ cognitione, et hujusce spiritus aerii loco, vero illo sanctoque spiritu frui non ambigimus. Quæ quidem bona non

Οὕτω δ' ἂν τις εὐροί καὶ τὸ ἐξ ἐναντίου νοῦμο τὸ κατὰ τὴν κένωσιν λέγω, καὶ κινδυνώδες τοῖς ἐκείνουσιν, εἰ παρέλθοι τῇ ἀμετρῖα τὸ χρῆσιμον, καὶ πάλιν οὐκ ἀνονήτως γινόμενον, εἰ πρὸς τι τῶν ἐκλουόντων συμβαίνει, τοῦ τε καιροῦ καὶ τοῦ ποσῶ τὸ τοιοῦτο συμπαρалаλαμβανομένου πρὸς τὸ τῆς κενώσεως χρῆσιμον. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐ συμβαίνει πρὸς τὸ τοῦ καλοῦ χαρακτήρα τὸ τῆς ζωῆς ταύτης εἶδος βιωτέωμεν· ὁμολογούμενον ἂν εἴη διὰ τῆς τῶν ἐκείνων ἀκολουθίας, ὅτι οὐδενὸς ἀγαθοῦ χωριστέωμεν· ἢ ἐκ τοῦ τοιοῦτου βίου μετástασις. Φανερόν γάρ ἐστι τὸ ἀληθινῶς καὶ κυρίως καὶ πρώτως ἀγαθόν, εἰς τὸ πρὸς τι, καὶ ἐπὶ τίνων ἀποδίδεσθαι χρῆσιμα, εἰς τὸ

Ἐπεὶ οὖν τῷ ἀληθῶς ἀγαθῷ πρὸς τὸ μὴ ἀγαθόν ἐστίν ἡ ἀντίθεσις, ἄμετρος δὲ τῶν δύο τῶν ἐναντιώσεως· ἀκόλουθον ἂν εἴη τοῖς χωριζόμενοις τὴν μὴ ἀληθῶς ὄντος καλοῦ, πρὸς τὸ τῇ φύσει καλῶς ὄντος πιστεύειν τὴν μετástασιν γίνεσθαι, ὃ πάντοτε καὶ παντὶ καὶ διὰ πάντων ἐστίν ἀγαθόν, ὅτε καὶ καιροῦ, οὔτε ἐπὶ τίνων, οὔτε διὰ τι, ἀλλ' αἰετὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον. Πρὸς τοῦτο τοίνυν μένειν ἀπὸ τῆς σαρκώδους ζωῆς ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή, ἢ τὴν τινὰ βίου κατάστασιν ἀντὶ τῆς παρουσίας μεταλαμβάνουσα, ἣν δι' ἀκριβείας μὲν ἰδεῖν, ἥτις ἐστὶ τῇ σαρκὶ συγκεκραμένους ἀμύχανον· ἐκ δὲ τῆς πρὸς τὸν βίον τοῦτον γνωριζομένου ὑπεξαιρέσεως ὅτι ἐστὶ στοχασμὸν τινὰ δι' ἀναλογίας ἀναλαβεῖν. Οὐ γὰρ ἐστὶ σωματικὴ παχύτητι συμπλεγμαμένη, ἀλλὰ τῇ ἰσοκρατεῖα τῶν ἀντιστοιχοῦντων ἐμβιωτικῶν ὡς ἡ ἰσόρροπος πρὸς ἄλλα μάχη, τὴν σύστασιν ἡμῶν καὶ τὴν ὑγίειαν ποιεῖ. Ὁ γὰρ πλεονασμὸς τῶν ἐναντιῶν τινὸς καὶ ἡ ἔλλειψις, πάθος καὶ ἀβρῶσπις τῆς φύσεως γίνεταί· ἐν ἧ οὐδὲν οὔτε συστέλλεται, οὔτε ἐκτείνεται, οὔτε δυσφορεῖ φορτιζόμενον· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀέρος ἀηδῶν ἐξω παντάπασιν γίνεταί, καὶ τὸ λέγω καὶ θάλασσας, καὶ πάντων τῶν κατὰ τὸ ἐπίγειον νοουμένων ἀπὸ ἀλλαγμένη· ἐν ἐκείνοις δὲ τῶν ἐκείνων, ὅπου πάντων τῶν ἀναγκαίων καμάτων ἐπιθέρα τε καὶ ἀνετός ἐστὶν ἡ ζωὴ· οὐ διὰ γεωμετρικῶς κακοπαθοῦσα, οὐ τοὺς διαποντίους ὑπομένουσα· οὐ γὰρ οὐ διὰ τῆς ἐμπρηκτικῆς κατηλείας ἀσχημονοῦσα οἰκοδομικῆς τε καὶ ὑφαντικῆς, καὶ τῆς τῶν βασιλικῶν τεχνῶν τάλαιπωρίας κεχωρισμένη, ἡρεμῶν τινῶν ἐκείνων ἡσύχιον διάγει βίον, καθὼς ὁ Παῦλός φησιν, ἐκ τῆς ἵππομαχοῦσα, οὐ ναυμαχοῦσα, οὐ συστάθην διὰ τῆς περικτικῆς παρατάξεως συμπλεκομένη, οὐ πρὸς πρὸς σκευὴν ὀπλῶν ἀσχολουμένη, οὐ φόρους ἐκλέγετα, οὐ τάφρους καὶ τείχη κατασκευάζουσα, ἀλλὰ πάντα τῶν τοιούτων ἀτελής τις ἐστὶ καὶ ἐλευθέρα. Μὴ γὰρ ἔχουσα πρᾶγμα, μήτε παρέχουσα, ἐν ἧ δουλεία καὶ κυριότης καὶ πενία, εὐγένειά τε καὶ δυσγένεια καὶ ἰδιωτικὴ ταπεινότης, καὶ ἀξιοματικὴ δυναστεία καὶ πᾶσα τοιαύτη ἀνωμαλία χώραν οὐκ ἔχει. Πανταίρεται γὰρ πάντων τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐκείνων ἀνάγκη, τὸ ἀνευθεὸς τῆς ζωῆς ἐκείνης καὶ ἐλευθέρῃ ἢ τὸ διακρατοῦν τῆς ψυχῆς τὴν ὑπόστασιν, ὡς φησὶ καὶ ὁ ἄγιος γρηγόριος· ἐστὶ μετουσία, ἀλλ' ἡ τῆς ἐκείνης φύσεως κατανόσις, ἀντὶ δὲ τοῦ ἐναερίου πνεύματος

οὐ ἀλθινοῦ τε καὶ ἀγίου Πνεύματος εἶναι τὴν κοινὴν οὐκ ἀμφιβάλλομεν. Ὡν ἡ ἀπόλαυσις οὐκ νηλλαγμένη καθ' ὁμοιότητα τοῦ τῆδε βίου διὰ τῆς ζωῆς καὶ στερήσεως γίνεται, εἰσκρινομένη τε καὶ ἰποποιουμένη, ἀλλ' αἰεὶ πληρουμένη καὶ οὐδέποτε περιγράφουσα κόρην τὴν πλήρωσιν. Ἀδαρῆς γὰρ ἡ ἰσχυρὰ τρυφή, καὶ ἀπλήρωτος πάντοτε ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν μετεχόντων ἀκορέστως ἐπιπλημμυρίζουσα. καὶ τοῦτο μακαρία τίς ἐστὶν ἐκείνη ἡ ζωὴ καὶ ἀκηρατος, μηκέτι ταῖς τῶν αἰσθητηρίων ἡδοναῖς πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ κρίσιν ἐμπλανωμένη. Τί τοίνυν ἐστὶ κλυθραπὸν ἐν τῷ πράγματι, δι' ὃ τῆ μεταστάσει τῶν πιτηθειῶν ἐπιστυγνάζομεν; εἰ μὴ τοῦτό τις ἄρα λυπηρὸν ἡγείται, ὅτι πρὸς τὸν ἀπαθῆ τε καὶ ἀνενόχλητον βίον αὐτοῖς ἡ μετάστασις γίνεται, ὅς οὔτε πληγῶν ἰδύνας προσίεται, οὐ πυρὸς δέδοικεν ἀπειλὴν, οὐ τὰ ἰκτὸς σιδήρου τραύματα, οὐκ ἀπὸ σεισμῶν καὶ ναυαγίων καὶ αἰχμαλωσιῶν συμφορὰς, οὐ τὰς τῶν ὠμοδύρων θηρίων προσβολὰς, οὐ τὰ τῶν ἐρπυστικῶν τε καὶ ἰοδύλων κέντρα καὶ δῆγματα. Ἐν ᾧ οὐδεὶς οὔτε ἐξογκοῦται τῷ τύφῳ, οὔτε πατεῖται ἐν ταπεινότητι, οὔτε ὑπὸ θράσους ἐκθηριοῦται, οὔτε ὑπὸ δειλίας καταπτοεῖται, οὔτε τῆ ὀργῆ περιοδαίνει, ζέων τῷ θυμῷ καὶ μαινόμενος, οὔτε κλονεῖται ὑπὸ τοῦ φόβου, ἀντισχεῖν πρὸς τὴν τοῦ κρατοῦντος ὀρμὴν οὐ δυνάμενος. Ἐν ᾧ φρονεῖς οὐκ ἐστὶν οἷα τῶν βασιλείων τὰ ἦθη· εἰνέες αἰ νομοθεταί, οἱ τὸν τρόπον οἱ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τεταγμένοι, οἷα τὰ διαγράμματα, πόσος δ' ἐτήσιος φόρος· οὔτε εἰ πολλὰ γέγονεν ἐπομβρία, κατακλύζουσα τῆ ἀμετρίᾳ τὸ γεωργούμενον, οὔτε εἰ χάλαια τὰς ἐλπίδας τῶν γεωπόνων ἠχρεώσεν, οὔτε αὐχμὸς ἐπικρατήσας ἀποξηραίνει πᾶν τὸ φυόμενον. Ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ βίου κακῶν πᾶσαν ἔδειαν ἔχει. Ἐθρῆναιός τε γὰρ τὸ σκυθραπὸν οὐ λυπεῖ τὴν ζωὴν ἐκείνην, τὰ ἐκ χηρείας κακὰ χῶραν οὐκ ἔχει· ἀργοῦσι δὲ καὶ αἱ πολύτροποι τοῦ σώματος ἀρρώστιαι, οἱ τε κατὰ τῶν εὐημερούντων φθόνοι, καὶ αἱ κατὰ τῶν [δυσπραγούντων] ὑπεροφίαι, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τῆς ζωῆς ἐκείνης ἐξώρισται· ἰσχυροῖα δὲ τίς καὶ ἰσχυροῖα διὰ πάσης ἐλευθερίας εἰρηνηκῆς, τῷ τῶν ψυχῶν δῆμῳ συμπολιτεύεται· ἐκείνο ἕκαστου ἕκαστος, ὅπερ ἀνελευτῶν ἐτοιμάσθη ἐκ προαιρέσεως.

Εἰ δὲ τι χεῖρον ἐκ τίνος ἀβουλίας τινὲ παρασκευασθῆ ἀντὶ τοῦ κρείττονος, ἀνάτιος τῶν τοιοῦτων ὁ θάνατος, κατ' ἐξουσίαν τὸ δοκοῦν ἐλόμενος τῆς προαιρέσεως. Ἐπεὶ τίνος οὖν δυσχεραίνουσιν οἱ θρηνοῦντες τὸν ἀποιχόμενον; Καὶ μὴν εἰ παντάπασιν ἐκαθάρρευεν πάσης ἐμπαθοῦς διαθέσεως ὁ συναποδυσάμενος τὴν ἡδονὴν τε καὶ τὴν λύπην μετὰ τοῦ σώματος· ἐκείνος ἂν δικαιοτέρον τοὺς περιόντας ἐθρήνησεν, οἱ ταῦτ' ἐπάσχουσι τοῖς ἐν δεσμοτηρίῳ διάγουσιν· οὐς ἡ πρὸς τὰ σκυθραπὰ συνήθεια, καὶ ἡ συντροφία τοῦ ζόφου, προσηγές τε καὶ ἄλυπον τὸ παρὼν νομίζειν ἐποίησεν. Καὶ τυχὸν κάκεινοι τοῖς τῆς φυλακῆς ἐκβαλλομένοις ἐπιστυγνάζουσιν, ἀγνοοῖα τῆς φαιδρότητος τῆς ἐκδεχομένης τοὺς ἀπαλλαγέντας τοῦ ζόφου. Εἰ γὰρ ἦδεν τὰ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ θεάματα, τὸ τε αἰθριον κάλλος, καὶ τὸ οὐράνιον ὕψος, καὶ τὰς τῶν φωστῆρων αὐγὰς, τὴν τε τῶν ἀστέρων χορείαν, καὶ περιόδους ἡλιακὰς, καὶ τὸν σεληνγαῖον δρόμον, καὶ τὴν πολυειδίῃ

A immutantur ad similitudinem eorum quæ sunt in hac vita, dum ea vel assequimur, vel amittimus, dum injicimus, vel ejicimus; sed nunquam explent, nunquam satiant. Animi namque deliciæ non sunt graves, nec fruentium desiderio ullam unquam afferunt satietatem. Ideoque beata est illa vita, atque immortalis, quippe quæ sensuum libidine non fallitur in bonis dijudicandis. Quid igitur est in ipsa re mali, quamobrem amicorum et familiarium obitu doleamus? nisi quis dolendum existimat, quod ad vitam perturbationum ac miseriarum expertem proficiscuntur, in qua plagarum dolores non metuunt, non ignis minas, non ferri vulnera, non terræ motus, aut naufragii, aut servitutis calamitates, non immanium ferarum impetus, non venenatos ac pestiferos serpentium aculeos morsusque reformidant. In qua nemo inflatur superbia, nemo humilitate deprimitur, nemo effertur audacia, nemo timore concutitur, nemo nec iracundia æstuans et insaniens excandescit, nec superantis impetum sustinere non valens metu contremiscit. In qua nulla sollicitudo est, quales sint regum mores, a quonam ferantur leges, quibusve magistratus committantur, quæ decreta fiant, quæ quotannis imponantur tributa, aut ne immoderata inebrium multitudo sata deprimat, grandove laborum susceptorum spem auferat, aut siccitate, quæ nata sunt, exarescant. Aliorum item malorum, quæ hic sunt, apud eos nullus est timor. Neque aut orbitatis tristitia, aut viduitatis molestia perturbantur. Illic ex tam multis morborum generibus quibus corpora nostra vexantur, nullus adest. Illic nec felicibus invidetur, nec despiciuntur calamitosi. Omnes hæc denique, et id genus aliæ miseriarum absunt ab illa vita quam longissime. Contra vero juris et legum æquabilitas cum summa libertate et pace in eo animorum populo versatur, cum illud quisque habeat, quod cujusque voluntas exoptat.

Quod si quis ob inopiam consilii, ac stultitiam suam pro bono malum amplexus sit, nullam ejus rei mors culpam sustineat, cum liberum cuique fuerit, quod vellet eligere. Cur igitur mærent, qui obeuntes lamentationibus prosequantur? Certe nisi ab omni perturbatione liberi essent, qui una cum corpore voluptatem et dolorem exuerunt, æquius illi superstites miserarentur, cum non aliter affecti sint, quam ii qui in carcere conclusi vivunt. Mutua enim res asperas perpetiendi, in tenebrisque vivendi consuetudine devincti, deceptique, molesta et injucunda non putant, quæ perferunt. Itaque si qui ejiciantur e carcere, eorum vicem fortasse reliqui dolent, ignorantia splendoris illius ad quem veniunt, qui ab eorum tenebris discedunt. Etenim si quæ sub die spectacula cernuntur, cognovissent, si pulchritudinem ætheris, si cæli sublimitatem, si nitorem siderum, stellarum choreas, solis ambi-

tum, lunæque cursum; si eorum, quæ terra gignit, tam varia pulchraque genera, si jucundum maris aspectum, cum nullis ventorum flatibus turbatur, sed leniter crispatur, et tanquam pulchre depictum splendet: si pulchra tum privata tum publica ædificia, quibus magnificæ ac splendidæ civitates exornantur: hæc, inquam, et his similia si cognovissent, qui in carcere continentur, non dolerent vicem eorum, qui priores e custodia dimissi sunt, tanquam a bono aliquo discessissent: contra potius, qui egressi essent, miseram infelicium inclusorum vitam commiserarentur. Eodem modo qui istius vitæ carcere liberati sunt, si fieri potest, ut dolendo lacrymandoque suam erga calamitosos misericordiam ostendant, videntur mihi lamentationibus et lacrymis commiserari conditionem illorum, qui in istius vitæ molestiis ac doloribus detinentur, quod res illas pulcherrimas, et a materia remotissimas, quæ supra mundum hunc sunt, non conspiciant, nempe thronos, principatus, dominationes, angelorum exercitus, piorumque cœtus, ac supremam illam civitatem, celeberrimumque supra cœlum conventum illorum, qui in ea descripti sunt. Nam illa, quæ his omnibus præstat, pulchritudo, quam ab iis, qui mundo sunt corde¹, perspicere asservit qui non mentitur, major est, quam ulla, spe conjecturave concipi valeat. Neque vero id solum in nobis gemitu, doloreque dignum putant, qui hinc decesserunt, sed multo magis, quod cum tam multis ærumnis miserisque referta sit mortalium vita, tamen eas perferendi consuetudine sic affecti sunt, ut vivendi moram non jam sibi ut necessariam tolerandam existiment, sed omni studio contendunt, et exoptant, ut perpetua sit. Nam cupiditas principatus, et opum, et voluptatum, et si quid aliud præterea est, quamobrem arma capiuntur, gerantur bella, cædes fiunt, omnesque miseræ voluntariæ contingant, et fraudes admittantur, quid aliud sunt, nisi cumulus quidam calamitatum, quem vitæ per se miseræ voluntate, studio, ac libidine sua infelices adjungunt? Cæterum nec lacrymandi vis, nec ulla ejusmodi affectio adest iis qui ex hac vita migrarunt: et qui a carne et sanguine sejuncti sunt, non mole, sed niente consistunt. Itaque non ea jam est ipsorum natura, ut nos oculis cernere, aut per se monere mortales queant, quo a falsa, quam de rebus habent, opinione desistant. Quamobrem eorum munere mens nostra fungatur, nosque commoneat. Ab ipsis corporibus, quoad fieri potest, cogitatione atque animo recedamus, exuentesque nos ea affectione, qua carnem complectimur, ita nos ipsi compellemus: O homo, qui naturæ particeps es, quemadmodum Moses præcepit, attende tibi, nosce te ipsum, animoque diligenter considera, quinam vere sis tu, et quæ circa te videantur, ne quando, quæ extra te sunt, aspiciens, putes te ipsum intueri. Disce a

τῆς γῆς ἐν τοῖς βλαστήματιν ὥραν, καὶ τὴν ἰδέσθαι τῆς θαλάσσης ὄψιν, ἐν λειοειδέῃ τῇ αὐγῇ δι' ἡμερῶν τοῦ πνεύματος γλαφυρῶς ἐπιφρίσσοσαν, τῶν κατὰ τὰς πόλεις οἰκοδομημάτων τὰ κάλλη, τὰ τε βακαὶ τὰ δημόσια, δι' ὧν αἱ λαμπραὶ τε καὶ πολυτελεῖς τῶν πόλεων καλλωπίζονται· εἰ ταῦτα τοῖνον ἤθεα καὶ τὰ τοιαῦτα οἱ ἐνταχθέντες τῷ δεσμοτηρίῳ, οἳ ἂν τοὺς ἐκ τῆς φυλακῆς προαγομένους ὡς ἀγαθῆς τινοῦ χωρίζομένους ἀπωλοφύροντο· ὅπερ οὖν εἰς τοὺς ἔξω τοῦ δεσμοτηρίου περὶ τῶν ἐτι καθειρημένων διανοεῖσθαι, ὡς ἐλεεινῇ προσταλαίπωρῶν τῆ ζωῆ. Οὕτω μοι δοκοῦσι καὶ οἱ τῆς τοῦ βίου τούτου φυλακῆς ἔξω γινόμενοι, εἴπερ ὅλως δυνατὸν ἦν αὐτοῖς διὰ δακρύων ἐνδείξασθαι τὴν πρὸς τοὺς καταπαθοῦντας συμπάθειαν, θρηνεῖν καὶ δακρύνειν τὸν ἐπιταῖς ὀδύνας τοῦ βίου τούτου παρατεινόμενον. ὅτι πῶς τὰ ὑπερκόσμια τε καὶ αἴψα κάλλη, θρόνους τε καὶ ἀρχάς, ἐξουσίας, καὶ κυριότητας, καὶ στρατῶν ἀγγελικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τὴν ἀνω πόλιν, καὶ τὴν ὑπερουράνιον τῶν ἀπογεγραμμένων πανήγυριν. Τὸ γὰρ ὑπερκεῖμενον τούτων κάλλος, ὃ τοὺς καθαρῶς τῇ καρδίᾳ βλέπειν ὁ ἀψευδὴς ἀπεφάνητο λόγος, κρείττον τε πάσης· ἐλπίδος ἐστὶ, καὶ τῆς ἐκ στοχαστικῆς εἰκασίας ἀνώτερον. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον στεναγμῶν καὶ λύπης ἄξιον ἐφ' ἡμῖν τοῖς μεταστᾶσιν ἂν ἐκμιθήσθαι, ἀλλ' ὅτι τοσοῦτων ἀλγεινῶν περικειμένων ἐπιβίῳ, τοσαύτη τις ἐντέτηκεν αὐτοῖς ἡ περὶ τὰ μοχθηρὰ συνδιάθεσις, ὅτι οὐχ ὡς ἀναγκαῖαν τινὰ λειτουργίαν τὴν προσβολὴν αὐτῶν φέρουσι, ἀλλ' ὅπως ἂν εἰς τὴν διηνηκέως παραμένοντα ταῦτα, τὴν σπουδὴν περιποιῶνται. Ἡ γὰρ περὶ τὰς δυναστείας τε καὶ πλεονεξίας καὶ τὰς ἀπολαυστικὰς ταύτας λαίμαργίας ἐπιθυμίαι καὶ εἰ τι ἄλλο τοιοῦτον σπουδάζεται, ὧν χάριν καὶ ὄπλα, καὶ πόλεμοι, καὶ ἀλληλοφονίαι, καὶ πᾶσι ἡ ἐκούσιως ἐνεργουμένη τάλαιπωρία καὶ δολιότης. Ἐν δὲ ἄλλο, ἢ σωρεία τίς ἐστι συμφορῶν, ἐκ προαιρέσεως μετὰ σπουδῆς τε καὶ προθυμίας ἐπεισαγομένη τῷ βίῳ. Ἄλλα δακρύων μὲν ἐν τοῖς κατοικοχόμενοις πάσης οὐκ ἐστίν, ὅτι μηδ' ἄλλο τι πάθος, νοῦς δὲ καὶ πνεῦμα τυγχάνοντες, οἷα σαρκὸς ἀπληλαγμένοι καὶ αἵματος τοῖς τῇ παχύτητι τοῦ σώματος ἐγκλωσμένοις ὀφθαλμοῖς φύσιν οὐκ ἔχουσι, οὐδὲ νοουθετησαὶ δι' ἐαυτῶν τοὺς ἀνθρώπους ἀποστήναι τῆς πεπλανημένης περὶ τῶν ὄντων κρίσεως. Οὐκοῦν ὁ νοῦς ἡμῶν ὁ ἡμέτερος ἂνε' ἐκεῖνων διαλεχθῆτω, καὶ εἰπωμεν ὡς ἐστὶ δυνατὸν ἔξω τῶν σωμάτων τῇ διανοίᾳ γενόμενοι, καὶ τῆς πρὸς τὴν ὕλην προσπαθείας τὴν ψυχὴν ἀποστήσαντες, ὅτι ὦ ἄνθρωπε, πᾶς ὁ μετέχων τῆς φύσεως πρόσχευε σεαυτῷ, κατὰ τὸ Μωϋσέως παράγγελμα, καὶ γινώθι σεαυτὸν ἀκριθῶς, τίς εἶ, διαστελλας τῷ λογισμῷ, τί μὲν ἀληθῶς εἶ σὺ, τί δὲ περὶ σὲ καθορᾶται· μήποτε τὰ ἔξω σου βλέπων, σεαυτὸν καθορᾶν νομίσῃ· μάθε παρὰ τοῦ μεγάλου Παύλου τοῦ δι' ἀκριθείας ἐπεσκεμμένου τὴν φύσιν, ὃς φησι, τὸν μὲν ἔσωθεν ἡμῶν εἶναι ἄνθρωπον, τὸν δὲ ἔσωθεν, κάκεινον φθειρόμενον τοῦτον ἀνακαινίζεσθαι. Μὴ τοῖνον τὸν φθειρόμενον βλέπων, σεαυτὸν οἰηθῆς βλέπειν. Ἐστὶ

¹ Matth. v, 8.

ν γάρ ποτε κάκεινο φθορᾶς ἐλεύθερον, ὅταν ἐν τῇ ἁλιγγενεσίᾳ τὸ θνητὸν τε καὶ εὐδιάλυτον μετασκευασθῆ ἑαυτὸν πρὸς τὸ ἀθάνατον τε καὶ ἀδιάλυτον. Ἄλλὰ τό γε ἔβρισκε καὶ διαπίπτει καὶ φθείρεται τὸ ἐξωθεν ἡμῶν φαινόμενον. Οὐκοῦν οὐ πρὸς τοῦτο χρὴ βλέπειν, μηδὲ πρὸς ἄλλο τι προσήκει τῶν βλεπομένων ὄρα. τὴν εἰπόντος τοῦ Παύλου, ὅτι μὴ σκοποῦντων ὦν τὰ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀοράτων ἡμῖν τρέψαντας τὴν θεωρίαν, ἐκεῖνο πιστεύειν ἠδύς εἶναι ἡμᾶς, ὃ διαφεύγει τὴν αἰσθητικὴν κατα-

it, neque oportet considerare quæ videntur; quæ enim videntur temporaria sunt, quæ autem non lentur, æterna². Oportet autem, ut cogitationem ad ea, quæ in nobis non videntur, covertamus, idque verè esse credamus, quod sensus cognitionem effugit.

Γενώμεθα τοίνυν, κατὰ τὸν παροιμιώδη λόγον, ἑαυ-
 ν γνῶμονες. Τὸ γὰρ ἑαυτὸν γνῶναι, καθάρσιον τῶν
 τῆς ἀγνοίας πλημμελημάτων γίνεται. Ἄλλ' οὐκ
 ἔστι βῆμα ἑαυτὸν κατεῖναι βουλόμενον, μὴ τινος ἐπι-
 ας δυνατὸν ποιούσης ἡμῖν τὸ ἀδύνατον. Ὅπερ γάρ
 τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ἢ φύσις ἐποίησεν, οἷον
 ντα τὰ ἄλλα βλέποντες, ἑαυτῶν ἀθέατοι μένουσιν·
 αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ, πάντα τὰ ἄλλα διερευ-
 μένη, καὶ τὰ ἐξω ἐκείνης πολυπραγμονοῦσα καὶ
 χερούσα, ἑαυτὴν ἰδεῖν ἀδύνατως ἔχει. Οὐκοῦν
 ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν γίνεται, τοῦτο καὶ ἡ ψυχὴ
 μὴ σάσθω. Καὶ γὰρ κάκεινοι, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν αὐ-
 τῶν ἐκ φύσεως δύναμις πρὸς τὴν ἑαυτῶν θεωρίαν
 ὀπτικὴν ἐνέργειαν ἀναστρέψαι, καὶ ἑαυτοὺς κα-
 τῆν, κατόπτηρ τὸ εἶδος τε καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἰδίου
 κάμεινον κύκλου, διὰ τῆς εἰκόνας ἑαυτοὺς καθ-
 ὶσι. Οὕτω χρὴ καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἰδίαν
 ἰδεῖν εἰκόνα, καὶ ὅπερ ἀν ἰδῆ ἐν τῷ χαρακτήρι, ὅ
 ὡμοῖωται, ὡς ἰδῶν ἑαυτῆς τοῦτο θεάσασθαι. Ἄλλὰ
 κρὸν ὑπαλλάξαι τι προσήκει τοῦ ὑποδείγματος, ἵνα
 ἰαυθῆ τῷ λόγῳ τὸ νόημα. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἐν τῷ
 ὀπτηρῳ μορφῆς, ἢ εἰκῶν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον σχη-
 τιζέται· ἐπὶ δὲ τοῦ τῆς ψυχῆς χαρακτήρος, τὸ
 παλιν νενοήκαμεν· κατὰ γὰρ τὸ θεῖον κάλλος, τὸ
 ψυχῆς εἶδος ἀπεικονίζεται. Οὐκοῦν ὅταν πρὸς τὸ
 χέτυπον ἑαυτῆς βλέπῃ ἢ ψυχὴ, τότε δι' ἀκριβείας
 ὑτὴν καθορᾶ. Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ θεῖον, ὅ ἢ ψυχὴ
 ἰσομοῖωται; Οὐ σῶμα, οὐ σχῆμα, οὐκ εἶδος, οὐ
 ἰλικότης, οὐκ ἀνεπιπία, οὐ βάρος, οὐ τόπος, οὐ
 ὄνος, οὐκ ἄλλο τι τοιοῦτον οὐδὲν, δι' ὧν ἡ ὕλικὴ
 ἴσις γνωρίζεται· ἀλλὰ πάντων τούτων καὶ τῶν
 οἰούτων ὑπερεθέτων, νερόν τι καὶ αἶλον, καὶ
 ἀφῆς, καὶ ἀσώματον, καὶ ἀδιάστατον χρὴ πάντως
 εἶναι τὸ λειπόμενον. Εἰ τοίνυν τοιοῦτος ὁ χαρακτήρ
 ὁ ἀρχέτυπου καταλαμβάνεται, ἀκόλουθον πάντως
 ἰτὰ τὸ εἶδος ἐκεῖνο μεμορφωμένην τὴν ψυχὴν διὰ
 ἰν αὐτῶν χαρακτήρων ἐπιγνωσθῆναι· ὥστε καὶ
 ἰύτην αἶλον τε εἶναι καὶ αἰετὴν καὶ νερόν καὶ ἀπώ-
 ἰτον. Λογισώμεθα τοίνυν πότε μάλλον τῷ ἀρχέτυπῳ
 ἰλλει προσεγγίζει ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσις, ἐν τῷ διὰ
 ἰρκὸς ζῆν, ἢ ὅταν ἐξω ταύτης γενώμεθα. Ἄλλὰ
 ἰνὲ δῆλον τὸ τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ὡσπερ ἡ σὰρξ

A magno Paulo, qui naturam hominis plane perspe-
 ctam et cognitam habebat. Ait enim, unum homi-
 nem exteriorem, alterum interiorem, eumque cor-
 rumpi, hunc renovari². Quare cum illum, qui cor-
 rumpitur, cernis, teipsum aspicere ne arbitreris.
 Et ille quidem aliquando erit a corruptione liber,
 cum in regeneratione mortalis et qui dissolvitur
 homo, cum immortalis, et qui non dissolvitur,
 conjungetur. Nunc autem qui extra nos videtur,
 fluit, concidit, atque corrumpitur. Hic ergo spe-
 ctandus non est, quando ne reliqua quidem, quæ
 cernuntur, spectanda sunt. Quoniam, ut Paulus in-

B Nos igitur ipsos, ut proverbium jubet, cogno-
 scamus. Hac enim cognitione expiantur peccata,
 quæ ab ignorantia proficiscuntur. At non est facile,
 ut etiam is, qui vere atque ex animo cupit seipsum
 cognoscere, id assequatur. Nulla enim ratio tribuit,
 ut, quod fieri nequit, effici possit. Nam quod na-
 tura corporeis oculis datum est, ut cum reliqua
 videant, seipsi nequeant intueri, idem animo con-
 tingit, ut, cum cætera omnia exploret, et quæ ex-
 tra se sunt, diligenter inquirat, et pervestiget, se
 ipse videre non possit. Itaque hac in re animus
 oculos imitetur, ac quemadmodum illi, cum a na-
 tura non habeant eam facultatem, ut semetipsos
 in se convertentes aspiciant, speciem ac formam
 proprii orbis in speculo conspiciati, per imaginem
 illam sese conspiciant: sic etiam ipse ad propriam
 imaginem se convertat, et quod in exemplari, ad
 cuius similitudinem factus est, viderit, id ipsum ut
 proprium contempletur, et suum. Ab exemplo tam-
 en hoc paululum est discedendum, ut res ipsa
 proposito congruat. Nam imago, quæ in speculi
 forma conspicitur, ad oculi exemplar inflingitur;
 in animi vero imagine contra fit. Ipsius enim species
 ad divinæ pulchritudinis formam efficta, expressa-
 que est. Itaque tum vere seipse perspicit animus,
 cum exemplar intuetur sui. Quid igitur Deus est,
 cuius similitudinem animus refert? non corpus,
 non figura, non species, non qualitas, non moles
 aspera, non pondus, non locus, non tempus, non
 aliud quidpiam eorum, ex quibus ea quæ ex mate-
 ria sunt procreata, cognoscuntur. Sed his omnibus
 earumque similibus rebus submotis, est quiddam,
 quod mente constat, materiæque est expertus, nec
 tangi potest, et corpore vacat, et omni dimensione
 caret. Quocirca cum exemplar sit ejusmodi, con-
 sequens est, ut, qui ad ejus similitudinem forma-
 tus est animus, eisdem cognoscatur notis. Expertus
 igitur materiæ est, cerni non potest, mente sola
 percipitur, caretque corpore. Quæ cum ita sint,
 age, consideremus quando propius ad exemplaris
 pulchritudinem accedat humana natura, cum in
 carne vivimus, an cum ab illa separati sumus. Ne-

² II Cor. iv, 16. ³ ibid. 18.

mini dubium est, quin ut caro ex materia coacta A concretaque vitæ isti crassæ conjunctior est, sic animus tunc vere vivat vitam illam a materia remotam, quæ mente sola comprehenditur, quando materiam sibi circumjectam excusserit, et abjecerit. Quod si in corpore verum ipsum bonum consisteret, nobis profecto dolendum esset, cum a carne distrahimur, quoniam discedentes a corpore, ab ipsa boni conjunctione discederemus. Nunc autem quoniam bonum illud, quam cogitari possit, longe præstantius, ad cujus similitudinem facti sumus, corporis expers est, menteque sola perspicitur: nobis autem persuasum esse debet, quando per mortem corpus relinquimus, ad naturam illam, quæ ab omni corporea crassitudine remota est, appropinquare, et carnis exuvias tanquam personam quamdam nobis impositam deponentes, ad eam redire pulchritudinem, quam initio, cum ad exemplaris imaginem creati sumus, habuimus. Ea cogitatio lætitiæ nobis, non tristitiæ deberet afferre, cum intelligimus hominem necessario peregrinationis perfunctum munere, non amplius in alienis regionibus vivere, sed singulis elementis, quod ab utroque ipsorum mutuaverat, reddito, ad propriam sibi naturalemque domum, puram, ac celestem illam sedem revertisse. Hospitium enim profecto, alienumque domicilium est naturæ illi materia carenti corpus hoc, cui mens in ista vita a conditione ipsius prorsus abhorrenti necessario conjuncta, conflictatur. Nam mutua hæc elementorum conjunctio est veluti hominum variis et linguis et moribus utentium, qui ex diversis gentibus in unum confluerint, violenta quædam societas atque dissentiens, cum a sua unumquodque natura ad proprium cognatumque genus distrahatur. Animus autem, qui non est compositus, sed simplici atque unius generis natura constat, inter hæc tanquam hospes ac peregrinus vivit, nec cum elementorum, ut ita dicam, populo potest congruere. Is enim necessitate quadam ex multiplici corporeisque particulis coactus naturam suam cogit, et ex contrariis generibus copulatur, et unum efficitur.

Verum cum elementa naturaliter inter se dissentiant, ac dissolvantur, et ad suum propriumque genus singula contendant, in ea contentus dissolutione sensus angitur necessario, et una cum ipso sensu cruciatur animus: qui licet ab ipso corpore semper afficiatur molestia, in illud tamen ob consuetudinis necessitudinem propensus est. Quamobrem tunc animus angitur cruciarique desinit, cum a pugna, quæ ex contrariorum elementorum conjunctione consurgit, evaserit. Flenim cum vel frigidum ab exsuperante calido victum fuerit, vel calidum vi frigidi superatum, vel sicci potentia humidum succubuerit, contrave siccum ipsum, humiditatis copia dissolutum, cesserit, tunc bello per mortem confecto, animus, relicto dimicationis campo, id est, ipso corpore, pace utitur, et extra acies instructas egressus, viribusque suis, quæ complexu corporis afflicta læ-

υλάδης οὔσα τῇ ὀλίκῃ ταύτῃ ζωῇ προσφύεται οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τότε μετέχει τῆς νοερᾶς καὶ ἐκ ζωῆς, ὅταν τὴν περιέχουσαν αὐτὴν ὕλην ἀπομακρυνται. Τί οὖν ἐν τούτοις συμφορᾷ ἐστὶν ἄξιον; ἡ γὰρ σῶμα ἦν τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν, δυσχεραίνοντες ἔδει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς ἀλλοτριώσιν, ὡς ἐκ τῶν τῶν ἡμῶν ἐκείνου, συναποβαλλομένης πάντας τῆς τοῦ σώματος καὶ τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν οὐκ ἐπιθυμίας. Ἐπειδὴ δὲ νοερόν τε καὶ ἀσώματον τὸ ὑπὲρ τῶν ἔννοιαν ἀγαθόν, οὐ κατ' εἰκόνα γεγονότα μὲν ἀπέχονται ἀν' εἴη πεπεισθαι, ὅταν διὰ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ἡμῶν μεταβαίνωμεν, προσεγγίζει ἐκείνῃ τῇ φύσει ἢ πάθος σωματικῆς παχυμερείας κεχώρισται. οἷόν τι προσωπεῖον εἰδεχθῆς τὴν σαρκώδη, περιεχόμενος, εἰς τὸ οἰκεῖον ἐπανιέναι κάλλος, κατ' ἀρχὰς ἐμορφώθημεν, κατ' εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου γενόμενοι. Ἡ δὲ τοιαυτὴ δῖα νοία, εὐφροσύνη κατ' ἐπιπέρας γένοιτο' ἂν τοῖς λεγομένοις ὑπόθεσις, ἐπὶ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην λειτουργίαν ἀποπληρώσει ἄνθρωπος, οὐκέτι ἐν ἀλλοτρίοις ζῆ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ τῶν στοιχείων τὸ ἴδιον, ὃ παρ' αὐτῶν ἐκείνου νίστατο, εἰς δὲ τὴν οἰκίαν αὐτῶν καὶ κατὰ φύσιν ἀνεληθὼν ἐστὶν, τὴν καθαρὰν καὶ ἀσώματον. Ἐπεὶ γὰρ τίς ἐστὶν ὄντως καὶ ἀλλοδαπὴς τῇ ἀσώματῳ, οὐκ εἴη ἢ τοῦ σώματος ὕλη, ἢ κατ' ἀνάγκην ὁ νοῦς ἐπὶ τῇ ζωῇ ταύτῃ συμπεπλεγμένος, ἐνταλαίπωρος ἐπὶ τῷ φύλῳ βίῳ συνδιακλιόμενος. Τῆς γὰρ τῶν στοιχείων πρὸς ἀλλήλα συμπλοκῆς, ὡσπερ τινῶν ἀλλήλοισιν ὄντων τε καὶ ἀπεξενωμένων τοῖς ἡθεσιν ἀνθρώπων, διαφόρων ἐθνῶν ἕνα δῆμον ἀναπληροῦντων, βία σμένῃ τε καὶ ἀσύμφωνος γίνεται ἡ κοινωνία, ἐκείνη πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ οἰκεῖον ὑπὸ τῆς ἰδίας φύσεως ἀφελχομένου. Ὁ δὲ νοῦς ὁ τούτοις ἐγκεχυρῶς ἀσύνθετος ὢν ἐν ἀπλῇ τε καὶ μονοειδεῖ τῇ φύσει ξένους καὶ ἀλλοτρίους ζῆ, ἀσύμφωνος ὢν τῷ περιεχόμενῳ αὐτὸν ἐκ τῶν στοιχείων δῆμῳ, ὃς τῇ πολυμερείᾳ σωματικῇ δι' ἀνάγκης τινὸς ἐνοσπεύραμενος τῆς τοῦ φύσιν βιάζεται, τοῖς ἀλλοφύλοις ἐνοούμενος.

Τῶν δὲ στοιχείων πρὸς τὴν τῶν ἀπ' ἀλλήλων ὄντων φυσικῶς ἐπὶ τὸ συγγενὲς τε καὶ οἰκεῖον ἀφελχομένων, ἀνιᾶται, κατ' ἀνάγκην λυομένης τε καὶ ἡμιζομένης τῆς συμφύσεως, ἢ ἀσθησίας· συνίσταται τῇ ἀσθησίᾳ τὸ διανοητικὸν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἐπιθυμῶν ἐκ συνηθείας ἐπικλινομένον. Τότε οὖν ὁ νοῦς δυσφορῶν τε καὶ ἀνιῶμενος παύεται, ὅταν ἐξηλενηται τῆς μάχης τῆς ἐν τῇ συμπλοκῇ τῶν ἀντικρουμένων συνισταμένης. Ἐπειδὴν γὰρ ἢ τὸ ζῆλον ἢ τὸ θερμὸν κατισχύσαντος, ἢ τὸ ἐπιθυμῶν τὸν πλεονασμὸν τῆς ψύξεως ἢ θερμότητος, ἢ τῆς ξηρῆς διὰ τῆς ἐπικρατίας τοῦ ὑγροῦ ὑποχωρήσει ἢ διαλυθῆι τοῦ ξηροῦ τὸ πάγιον ἐν τῷ πλεονασμῷ τῆς ὑγρότητος, τότε τοῦ ἐν ἡμῖν πολέμου ἐπὶ τὸ θανάτου λυθέντος, εἰρήνην ὁ νοῦς ἀγει, κατεῖται τὸ τῆς μάχης μεταίχιμον, τὸ σῶμα λέγω, καὶ τὸ τῶν στοιχείων πρὸς ἀλλήλα παρατάξεως ἕξω γινόμενος, καθ' ἑαυτὸν ζῆ, πεποιηκυῖαν ἐν τῇ τοῦ νοῦ

τος σύμπλοκῃ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ δι' ἡσυχίας ἀνα-
 ιδάνων. Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς ἐν τῷ
 ματι ζῶσιν ὁ νοῦς διαλέγεται, μονονουχί φωνήν
 εἰς, ὅτι Ὁ ἄνθρωποι, οὔτε ἐν οἷς ἐστε, ἀκριβῶς
 κτε, καὶ εἰς ὃ τι μεταχωρήσετε, οὕτω ἐπίστασθε.
 μὲν γὰρ παρὸν ὅσον τῆ φύσει ἐστίν, οὕτω ἐξευρεῖν
 ὄγος δεδύνηται, ἀλλὰ πρὸς μόνην τὴν τοῦ ζῆν
 ἡθειαν βλέπει, μὴ δυνάμενος γνῶναι, τίς ἡ τοῦ
 λατος φύσις· τίς ἡ τῶν αἰσθήσεων δύναμις· τίς
 ὦν ὀργανικῶν μελῶν διασκευή· τίς ἡ τῶν σπλάγ-
 γων οἰκονομία· τίς ἡ αὐτοκίνητος τῶν νεύρων
 ργεια· πῶς τῶν ἐν ἡμῖν, τὸ μὲν εἰς ὄστέου πη-
 ται φύσιν, τὸ δὲ εἰς τὴν φωτοειδῆ τοῦ ὀφθαλμοῦ
 ἦν οὐσιοῦται, πῶς ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς καὶ τοῦ
 οὐ πόματος, τὸ μὲν εἰς τρίχας λεπτινύεται, τὸ δὲ
 βρυχας τοῖς ἀκροῖς τῶν δακτύλων ἐπιπλατύνεται,
 ὡς αἰετὸν ἐγκάρδιον ἀναφλέγεται πῦρ, διὰ τῶν
 ἡριῶν ἐφ' ἅπαν τὸ σῶμα διαφερόμενον· ἢ
 ; τὸ πινόμενον, ἐπειδὴ ἐν τῷ ἥπατι γένηται· ἢ
 ἀβάλλει καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν ποιότητα διὰ τινος
 κίσεως αὐτομάτως ἐξαιματούμενον. Ὁν ἀπάν-
 ἡ γνῶσις, μέχρι τοῦ παρόντος ἐστὶν ἀπόρρητος·
 ἡγοῦσιν ἡμᾶς τὴν ζωὴν ἐν ἣ βιοτεύομεν. Τὸν δὲ
 αἰσθήσεως κεχωρισμένον βίον, οἱ τῆ αἰσθήσει
 ὄντες, ἀδυνατοῦσι καθόλου θεάσασθαι· πῶς γὰρ
 οἱ δι' αἰσθήσεως ἴδου τὸ ἐξω τῆς αἰσθήσεως; Ἄμ-
 ἔρων τοίνυν τῶν βίων ὁμοίως ἀγνοουμένων, τούτου
 διὰ τὸ πρὸς μόνον τὸ φαινόμενον βλέπειν ὕμᾶς·
 οὐ δὲ, διὰ τὸ μὴ καθικνεῖσθαι τὴν αἴσθησιν. Τί
 ὄντα, ἄνθρωποι, τούτου μὲν ὡς ἀγαθοῦ περιεχό-
 ρι, καίτοι ἀγνοουμένου· ἐκεῖνων δὲ δεδοκότες
 φρίττοντες, ὡς χαλεπὸν καὶ φόβου ἄξιον· δι'
 ἄλλο, ἢ διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἀγνοεῖτε οἶόν ἐστι;
 τοῖς πολλὰ καὶ ἄλλα καὶ τῶν κατ' αἴσθησιν ἡμῖν
 φαινομένων καὶ ἀγνοουμένων οὐ δεδοίκαμεν. Τίς
 ἡ φύσις τῶν κατ' οὐρανὸν φαινομένων, ἢ τί τὸ
 ἰάγον τὸν πόλον ἐξ ἐναντίας τὴν κίνησιν, ἢ τί τὸ
 δὸν τὴν τῆς γῆς παγίτητα· πῶς δὲ ἡ ῥευστή
 ὑδάτων φύσις αἰετὸν γίνεται ἐκ τῆς γῆς, καὶ οὐ
 ἀνάται ἢ γῆ· καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ οὔτε ἐγνώ-
 εν, οὔτε φόβων ἄξιαν τὴν ἀγνοίαν κρίνομεν.
 λὰ καὶ αὐτὴν τὴν πάντα νοῦν ὑπερβαίνουσαν
 ἡν, τὴν θεῖαν τε καὶ μακαρίαν καὶ ἀκατάληπτον,
 μὲν ἐστὶ, πεπιστευκάμεν, ἐν τίνι δὲ αὐτῆς τὸ
 καταλαμβάνεται, οὕτω τις εὐρέθη διὰ στοχα-
 ῦ κατανόησις, καὶ ὁμοῦ ἀγαπῶμεν τὸ ἀγνοούμε-
 ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως τὸ
 ἀληθῆναι τοῖς λογισμοῖς οὐ δυνάμενον. Διὰ τί
 οὐν ἐπιπόνου τοῦ μετὰ τὴν ζωὴν ταύτην ἐκδεχο-
 ου ἡμᾶς βίου, ὁ ἄλογος οὗτος συνίσταται φόβος,
 μόνην τὴν ἀγνοίαν δεδοκῶτων ἡμῶν ὃ οὐκ οἶδα-
 , καθάπερ εἰσὶ τῶν νηπιῶν γίνεται τῶν πρὸς τὰς
 ποσάτους ὑπονοίας δειματούμενων; Ὁ γὰρ πρὸς
 ἀλήθειαν τῶν ὄντων ἐθέλων βλέπειν, πρῶτον ἐν
 νοῖα τοῦ πράγματος γίνεται· εἶτα οἶόν ἐστι κατὰ
 φύσιν ἐπιλογίζεται, εἴτε τι χρήσιμον καὶ εὐ-
 σιτον, εἴτε χαλεπὸν τι καὶ ἀποτρόπαιον. Τὸ δὲ
 λον καθόλου καὶ ἀγνοούμενον, πῶς ἂν τις τῶν
 ἔχόντων χαλεπὸν εἶναι κρίνοι, τὴν τῆς συνηθείας

laborant, per otium recuperatis, secum ipse vi-
 vit. His igitur mens ac similibus verbis in corpore
 viventes alloquitur, talemque propemodum vocem
 emittens: Vos, inquit, homines, nec plane nostis
 ubinam sitis; et, quo proficiscendum sit vobis,
 nondum intelligitis: nam et eorum, quæ hic sunt,
 naturam nulla adhuc ratio potuit indagare: ita-
 que solam vivendi consuetudinem spectatis, nec
 intelligere potestis, quæ sit corporis natura: quæ
 sensuum vis: quæ membrorum, quibus ut instru-
 mentis utimini, structura: quæ nervorum per se
 moventium actio, quo modo eorum, quæ in nobis
 sunt, aliud in ossis naturam, aliud in lucidum oculi
 splendorem coalescat; quo modo ejusdem cibi,
 potusque pars extenuetur in capillos, pars in un-
 gues ad summos digitos dilatetur; quo modo,
 qui semper in præcordiis ardet ignis per arterias
 in totum corpus emanet; quomodo id, quod bibi-
 tis, cum ad hepar accesserit, speciem qualita-
 temque commutet, et in sanguinem convertatur.
 Horum vos omnium ad hoc usque tempus cognitio
 latuit, ut eam ipsam, in qua versamini, vitam
 ignoretis, nedum illam, quæ a sensibus est re-
 motissima, cum sensibus conjuncti cernere valeat-
 is. Quomodo enim quispiam per sensum, id
 quod sensu superius est, intuebitur? Utraque igitur
 vita a vobis pariter ignoratur, et præsens hæc,
 quoniam id solum, quod apparet, inspicitis: et
 altera illa, quia sensus ad eam vestigando perve-
 nire non potest. Quæ cum ita se habeant, cur,
 o mortales, sic affecti estis? cur hanc, licet in-
 cognitam, ut bonam complectimini, illam autem
 ut horribilem ac metuendam formidatis? non aliam
 utique ob causam id agitis, nisi quia, qualis ipsa
 sit, non cognoscitis. Quæ tamen non est justa
 causa metuendi, cum multa sint vel sensibus
 exposita, vel ab eis remota, quæ licet ignoretis,
 non pertimescitis. Nam et quæ sit eorum natura,
 quæ in cælo conspiciatis, et quid circa polum
 cursu contrario motum cieat, quidve terræ soli-
 ditatem sustentet, aut quo modo fluxa aquarum
 natura assidue gignatur e terra, nec ipsa terra
 deficiat, ignoratis, nec tamen ob inscitiam hanc
 exhorrescitis. Quid? quod divinam ac beatam il-
 lam naturam rerum omnium præstantissimam,
 quæ nec cogitatione, nec animo, aut mente plene
 comprehendere potest, esse quidem creditis, in quo
 autem consistat, quidve ipsa sit, nulla adhuc ra-
 tione conjicere potuistis, atque eam tamen, quam
 nullis rationibus valetis intelligere, toto corde,
 animo, virtuteque diligitis? Cur igitur hæc stulta
 timoris ratio valet in illa sola, quæ nos post
 hanc exceptura est, vita, ut, quæ non novimus
 puerorum instar, qui inanibus opinionum figmen-
 tis deterrentur, formidemus? Qui enim rem alti-
 quam habere cupit perspectam et cognitam, pri-
 mum operam dat, ut, quæ sit ejus natura, dili-
 genter consideret, atque ita, utrum commoda,
 et admittenda, an gravis avertendaque sit, intelli-

gat. Quod autem incertum omnino, et incognitum est, quis eorum, qui sapiunt, ob id solum quod ab usu et consuetudine remotum sit, fugiendum putet, et ut ignis, aut feræ cujuspian impetum suspicetur? cum ipsa nos vita doceat, ne semper usum et consuetudinem attendamus, sed ad ea, quæ recta honestaque sunt, animos ac studia nostra convertamus. Neque enim eadem semper hominibus est vita, sed, dum in visceribus fetus formantur, propriam illis et convenientem in utero vitam natura tribuit. Nec cum ex utero egressi fuerint, semper inhærent mammæ, sed quandiu imperfectæ illorum ætatlulæ id congruit et prodest; post autem ad alia convertuntur, nec ubera semper ob consuetudinem appetunt. Post autem, cum infantiam exuerint, alia adolescentuli, alia jam ætate proveciore sequuntur studia, et sine molestia simul cum ætate consuetudinem mutant.

Quemadmodum igitur qui in materno ventre nutritur fetus, si vocis usum haberet aliquem, dum in ipso ortu e visceribus expellitur, conquere-retur, seque gravia pati clamaret, quod a jucunda distraheretur vivendi consuetudine, id quod etiam facit, dum simul ac primum respirat in hanc vitam ingressus, lacrymas fundit, et quodam modo indignatur, et dolet, quod a solita vita discesserit: sic mihi videntur facere, qui mœrent in istius vitæ commutatione, dum instar eorum, qui in utero sunt, volunt semper in angustis ac tætris ipsius in materia demersæ vitæ locis versari. Posteaquam enim mortis tanquam partus dolores quasi obstetricem acciverint, ut in alteram vitam homines educantur, ipsi quidem, cum ad illam lucem processerint, et purum illum spiritum hauserint, experimento cognoscunt, quantum illa vita ab ista differat. At illi, qui in humida putridaque istius vitæ fœditate relinquuntur, ut plane fetus quidam in utero, non autem homines, dolent vicem illius, qui prior ex istis, quæ nos ambiunt, angustiis egreditur, tanquam ab aliquo bono discedat, nescientes ei, ad similitudinem infantis, qui per partum in lucem hanc editur, oculos aperiri, oculos, inquam, animi, quibus veritatem rerum intuetur; aurium sensum patet fieri, quo exaudit arcana verba, quæ non licet, ut ait Apostolus, homini loqui⁶; os patet fieri, quo purum, a materiaque alienum haurit spiritum, per quem ad verba cœlestia, verumque sermonem edendum confirmatur, cum sanctorum cœnentium, et choros celebrantium numero admistus fuerit: divinum item gustandi sensum tribui, quo, ut in Psalmis proditum est⁷, percipit, bonum esse Dominum: odoratum præterea talem dari, quo Christi fruatur suavitate: eamque tangendi vim, qua veritatem animus apprehendit, et Verbum ipsum contrectat, ut Joannes testatur⁸. Quod si hæc, et alia ejusmodi post mortis partuum hominibus

Α ἀναχώρησιν μόνην, ὡς πυρὸς τινος, ἢ θηρίου τοῦ βολῆν ὑποπτέων; Καίτοι παιδευόμεθα διὰ τοῦ σαφῶς, μὴ πάντοτε πρὸς τὴν συνθήθειαν βιάσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὸ καλὸν ταῖς ἐπιθυμίαις ἀεὶ μετασθαι. Οὐτε γὰρ διὰ παντὸς ἐν ἐμβρύῳ τοῖς σώματι μείνεις ἐστὶν ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἕως ἂν ἐν τοῖς σπλάγγνοις, ἠδῆσαν αὐτοῖς καὶ κατάλληλον ἢ φύσει τὴν ἐν τῇ νηδύϊ ζωὴν· οὐτε ἐπειδὴν ἔξω γενόμεναι τῇ θνητῇ διὰ παντὸς παραμένουσιν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἀτελεῖ τῆς ἡλικίας καλὸν τὸ τοιοῦτόν ἐστι καὶ καταλλήλον. Μετὰ τοῦτο δὲ, πρὸς τὴν ἀκολουθίαν μετέρχονται, οὐδὲν ὑπὸ τῆς συνήθειας πρὸς τὴν συμπαραμένειν ἀναπειθόμενοι. Εἶτα μετὰ τῆς πειρώδης κατάστασιν, ἄλλα τῶν μερακιῶν, καὶ ἐκ τῶν παρηλικαστέρων ἐπιτηδεύματα γίνεται, πρὸς μεταβαίνει δι' ἀκολουθοῦ ὁ ἄνθρωπος, ἀλύπως μεταβάλλων ταῖς ἡλικίαις καὶ τὴν συνθήθειαν

Ὡσπερ τοίνυν εἰ φωνὴ τις ἦν τῷ τρεφομένῳ ἐν μητρὶ νηδύϊ, ἠγανάκτησεν ἂν διὰ γεννίσεως τῶν σπλάγγνων ἐξοικιζόμενος, καὶ δεινὰ πάσχειν ἐκ τῆς καταθυμίου διαγωγῆς ἀποσπώμενος, ἐπὶ τῆς καλῆς, τῇ πρώτῃ ἀναπνοῇ συνεχῶς ἀλλων ἐπιτηδεύων γεννήσει τὸ δάκρυον, ὡσπερ ἀγανακτῶν τε καὶ ὀδυρόμενος ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῆς συνθήθους ζωῆς· οὐ μοι δοκοῦσιν οἱ πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ τεχνίου δυσχεραίνοντες βίου, τὸ τῶν ἐμβρύων πάσχειν τῷ διὰ παντὸς ἐθέλειν τῷ χωρισμῷ τῆς ὕλικης τῆς ἀφίδας ἐμδιστεύειν. Ἐπειδὴν γὰρ ἡ ὥδισ τοῦ θανάτου πρὸς ἕτερον βίον τοὺς ἀνθρώπους ματεύεται, οὐ μὲν ὅταν εἰς τὸ φῶς ἐκείνο μετέλθωσιν, καὶ τοῦ πνεύματος πνεύματος, τῇ πείρᾳ γινώσκουσιν ἐστὶ τῆς ζωῆς ἐκείνης πρὸς τὴν νῦν τὸ διάστημα, καὶ δὲ ὑπολειφθέντες τῷ ὑγρῷ τούτῳ καὶ κλαδῶν ἡμῶν ἐμβρυα δυντες ἀτεχνῶς, καὶ οὐκ ἄνθρωποι, ταλαιπώροι προεξελθόντα τῆς περιεχοῦσης ἡμᾶς συνοχίας ἀγαθοῦ τινος ἔξω γενόμενοι οὐκ εἰδότες ἐπιπέσει ὁμοιότητα τοῦ τεχθέντος βρέφους, ἀνοίγεται ἡ ὀφθαλμοῦ, ὅταν ἔξω τοῦ νῦν συνεχόντος γένου (νοεῖν δὲ χρὴ πάντως τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς ἐκ διορθῆ τῆν τῶν δυντων ἀληθειαν)· ἀνοίγεται καὶ τὸ ἀκουστικὸν αἰσθητήριον, δι' οὗ τῶν ἀρρήτων ἡ ἀκοῦει ῥημάτων, ἀ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, καὶ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ἀνοίγεται δὲ τὸ στόμα, καὶ ἐπιπνέεται τὸ καθαρόν τε καὶ ἄυλον πνεῦμα, δι' ὃ τοῦτο πρὸς τὴν νοητὴν φωνὴν καὶ τὸν ἀληθινὸν λόγον ὅταν καταμιχθῇ τῷ ἡλίῳ τῶν ἑορταζόντων ἐκ τῶν ἁγίων χορῶν· οὕτω καὶ καὶ γεύσεως ἀφίδας θείας, δι' ἧς γινώσκει κατὰ τὴν ψαλμοῦσαν· Ἡ χρῆσις ὁ Κύριος· καὶ διὰ τῆς ὀσφραντικῆς ἐνεργείας τῆς τοῦ Χριστοῦ εὐωδίας ἀντιλαμβάνεται· καὶ τῆς ἀπτικῆς προσλαμβάνει δύναμιν, ἐφαπτομένη τῆς ἀφίδας ἡ ψυχὴ, καὶ ψηλαφῶσα τὸν Λόγον, κατὰ τὴν Ἰωάννου μαρτυρίαν. Εἰ ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ λοιπὰ μετὰ τὸν διὰ τοῦ θανάτου τόκον τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτελεῖται, τί βούλεται τὸ πένθος, καὶ ἡ σκυθρωπότης καὶ ἡ κατήφεια; Νῦν ἡμῖν ὁ πρὸς τὴν τῶν πατρῶν

⁶ II Cor. xii, 4. ⁷ Psal. cxvii, 2, 5. ⁸ I Joan. i, 1.

ων φύσιν βλέπων ἀποκρινέσθω, εἰ προτιμότερον ἔσται τὸ τοῖς σωματικοῖς αἰσθητηρίοις περὶ τὴν τοῦ ἀλοῦ κρίσιν διαπλανᾶσθαι, τοῦ γυμνῷ τῷ τῆς ψυχῆς θραλεῖ πρὸς αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων βλέπειν λήθειαν. Ἐνταῦθα γὰρ ἀνάγκη τις ἔσπεσι τῇ ψυχῇ ἄλλοτρίᾳ κρίσει δουλεύειν ἐν τῇ περὶ τοῦ καλοῦ ὑποψία. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τελευτὰ τῆς ψυχῆς δύναμις ἀχώρητος ἔστιν ἐπὶ τῷ νηπιάζοντι σώματι, ἡ δὲ τῶν αἰσθητηρίων ἐνέργεια εὐθὺς τελεῖα τῷ βρέφει συνποικίτεται· τούτου χάριν προλαμβάνεται ὑπὸ τῆς αἰσθητικῆς ἡ διάνοια ἐν τῇ τοῦ καλοῦ κρίσει, καὶ τὸ εἰς αἰσθητηρίους φανερὸν ἤδη καὶ νομισθὲν εἶναι καλόν, εἰ διὰ συνηθείας προσηλυμένον, ἀβασανίστως δέεται ἡ ψυχὴ ἐκεῖνο, καλὸν εἶναι πεισθεῖσα, ὅπερ ἂν ὁλοδοῦσα προσμαρτυρήσῃ τῇ αἰσθητικῇ, ἐν χρώμασι καὶ χυμοῖς καὶ τοῖς τοιοῦτοις λήροις τὸ καλὸν ὡροῦσα· ὧν μηκέτι προφαινομένων μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον, ἀνάγκη πᾶσα τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν ψυχῇ φανῆναι, πρὸς δὲ κατὰ φύσιν ψικεῖται. ἵτε γὰρ πρὸς τὸ εὐχρουν ἔτι ἡ ὕψις δελεασθήσεται, ἢ ὀφθαλμοῦ τούτου μηκέτι ὄντος· οὔτε πρὸς ἄλλο τῶν καταγκυκινόντων τὰ αἰσθητήρια ἡ ἰσορροπιῆς προαιρέσεως ἔσται, πάσης σωματικῆς αἰσθητικῆς κοσμοθετικῆς· μόνως δὲ τῆς νοερᾶς ἐνεργείας ἀδύως καὶ ἀσωμάτως τοῦ νοητοῦ κάλλους ἐφαπτομένης, κλυτύως ἡ φύσις τὸ ἴδιον ἀπολήψεται ἀγαθόν, ὃ ἵτε χρῶμα, μήτε σχῆμα, μήτε διάστασις, μήτε γλυκύτης ἔστιν, ἀλλ' ὃ πᾶσαν στοχαστικὴν εἰκασίαν ἐρέρχεται. Τί οὖν, ἴσως ἐρεῖ τις δυσχεραίνων πρὸς τὴν παρούσαν ζωὴν; ἵνα τί τὸ σῶμα, καὶ ἀντὶ τίνος εἶναι, εἴπερ ἄμεινον ὁ χωρὶς τούτου βίος ἀπεδείχθη λόγῳ; Πρὸς δὲ ἐροῦμεν, ὅτι οὐ μικρὸν ἔστι τὸ ἐκ ὧτων κέρδος τοῖς δυναμένοις εἰς πᾶσαν βλέπειν τὴν κοινολογίαν τῆς φύσεως. Μακάριος μὲν γὰρ ὄντος εἶνος τῶν ἀγγέλων ὁ βίος, ὁ μὴδὲν τοῦ σωματικοῦ κοσμοδέμενος βάρους. Οὐ μὴν οὐδὲ οὗτος ἀσυντελής; πρὸς ἐκεῖνον ἔστιν. Ὅδός γὰρ πρὸς τὸ ἐπιζόμενον ὁ παρῶν γίνεται βίος. Καθάπερ ἐπὶ τῶν βλαστημάτων ἔστιν ἰδεῖν· ἐφ' ὧν ὁ καρπὸς ἀπὸ τοῦ θοῦ ἀρξάμενος, δι' αὐτοῦ πρόεισιν εἰς τὸ γενέσθαι ἰσχυρὸς, κἂν μὴ καρπὸς ἦ τὸ ἄνθος. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἴα τῶν σπερμάτων ἐκφυόμενα, οὐκ εὐθὺς ἐν τῷ ἀχυτῇ φαίνεται, ἀλλὰ χόρτος τὸ πρῶτον γίνεται ἀσπῆμα, εἶτα ἀπὸ τούτου καλὰμην συνίσταται, ἰριφθαρέντος τοῦ χόρτου· καὶ οὕτω τῇ κεφαλῇ τοῦ

τάχυος ὁ καρπὸς ἐμπεπαίνεται. Πλὴν οὐκ αἰτιάται τὴν ἀναγκαίαν ταύτην περιόδον καὶ ἀκολουθίαν ὁ γεηπόνος, διὰ τί, λέγων, πρὸ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἄνθος; ἢ ὑπὲρ τίνος ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος ἰσχυροῦ ἀνατέλλων χόρτος, εἴ γε καὶ τὸ ἄνθος ἀπορῥέει, εἰ δὲ χόρτος μάλιστα ξηραίνεται, πρὸς οὐδὲν συντελών ἀνθρωπίνῃ τροφῇ; Οἶδεν γὰρ ὁ πρὸς τὴν θαυμαστοῦσαν βλέπων τῆς φύσεως, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως ἐκ τῶν σπερμάτων τε καὶ βλαστημάτων ὁ καρπὸς τεωθεῖται, μὴ τῆς τεχνικῆς ταύτης ἀκολουθίας ὁδοῦσης αὐτοῦ τὴν τελειωσιν. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ πρὸς ὁλοκαυσιν ἡμετέραν ὁ προσηλυτῶμενος ἐκ τῶν σπερμάτων χόρτος ἀχρήστως ἔχει, διὰ τοῦτο περιεττόν τε εἰ παρῆλλον ἔστι τὸ γινόμενον. Ὅ μὲν γὰρ τῆς τρο-

reposita sunt, quid sibi vult luctus, et mœror, et squalor? Respondeant hic nobis qui rerum naturam explorant, utrum melius putent, in bono dijudicando corporeis sensibus decipi, an oculis animi veritatem ipsam aspicere. Hic enim, ni bonum ipsum animus discernat, alieno iudicio cogitur inservire. Etenim cum perfectam ipsius vim corpus recens compactum, ac pueriliter agens capere nequeat, perfecta autem sensuum actio simul cum infante nascatur, fit ut in iudicando bono sensus animum prævertant, et, quod sensibus bonum apparuerit, animo quoque videatur. Itaque propter institutam consuetudinem animus inconsiderate ut bonum amplectitur id, quod sensus colore, et succo, et aliis ejusmodi illecebris bonum dimetiens testimonio suo comprobavit. Quibus post discessum a corpore sublatis, necesse est, ut animus id vere bonum existimet, quod proprium ipsi et natura conjunctum est. Neque enim amplius pulchra coloris specie illicietur obtutus, ademptis jam oculis: nec aliud quiddam eorum, quæ sensum demulcent, eligitur, omnibus corporeis sensibus ablatis, relictaque sola mentis actione materiæ et corporis experte, divinam pulchritudinem comprehendente, sine ullo impedimento natura proprium bonum percipiet, quod nec color est, nec figura, nec intervallum, nec quantitas, sed omnem conjecturæ similitudinem superat. Cur igitur, inquiet aliquis præsentis vitæ miseria dolens, factum est corpus, aut cur nobis datum, siquidem, ut ostendit oratio tua, vita ab illo sejuncta præstantior est? Huic respondebimus, non parvum ex illo lucrum accedere, si quis omnem naturæ ordinem consideret. Beata quidem est illa angelorum vita, quæ nullo eget corporis pondere. Attamen neque hæc, quatenus ad illam dirigitur, est imperfecta. Est enim præsens vita tanquam via quædam nos ducens ad id quod speramus. Ut in arboribus videmus: in quibus cum fructus a flore principium ducat, per ipsum florem eo progreditur, ut fructus fiat, licet flos non sit fructus. Et ipsæ segetes, quæ ex seminibus proveniunt, non statim spicam ostentant, sed herba primum enascitur, deinde culmus herba corrupta consurgit, tum in summa spica granum fertur.

Quæ cum fiunt, necessarium hunc ordinem, et seriem non accusat agricola, nec ait, Quorsum flos ante fructum? aut cur herba nascitur prius, quam ipsum granum, cum et flos defluat, et herba inaniter exarescat, humanoque victui nihil prosit? Novit enim, qui mirabile naturæ artificium intuetur, aliter fieri non posse, ut ex seminibus plantisque fructus gignatur, nisi ad ejus perfectionem artificioso hoc ordine natura viam munit. Neque enim, quoniam herba, quæ prius emittitur, inutilis est, eaque non vescimur, idcirco id quod sit est inane ac supervacuum. Nam qui indiget cibo, nihil aliud nisi utilitatem considerat suam; naturæ

vero unum illud propositum est, ut instituto ordine fructum ad absolutionem perducatur. Ita multiplex primum e jacto semine radix emittitur, quæ ex humore nutrimentum attrahatur. Tum herba pullulat, quæ radicem operit, ne ab aere detrimentum accipiat; ac licet, ipsa fructus non sit, viam tamen præbet quodammodo, et affert auxilium quo fructus perficiatur. Etenim cum insitam semini vim sic expurgat natura, herbam tanquam fructus excrementum projiciens, tum ea radicem protegit defenditque ab aeris injuriis, quæ vel ex frigore, vel ex calore proveniunt. At cum radicibus in imo firmitus munitum est semen, neglecta deinceps herba, quod radix non egeat amplius defensione, tota vis ad culmum extollendum ac perficiendum incumbit. Natura enim artificiosa quadam sapientia sublimem fabricam machinatur, qua germen directum mutuis in circuitu distinguitur tunicis: in quibus principio culmus humidus, ac tener indolescat necesse est, et, quo tutior sit, geniculis per medium tanquam vinculis muniatur: ubi autem ad congruentem altitudinem ascendit, ita frugem emittit, ut extrema tunica ex se spicam edat, quæ aristarum multitudine tanquam capillorum vallo distincta frugem tegit, et imis aristarum receptaculis immutritur. Cum igitur non indignetur agricola nec ob stirpium fibras, nec propter herbam, nec propter spicarum aristas, quæ quidem omnia proveniunt ex semine, sed in his singulis usum quemdam perspicit necessarium, quo natura artificiosè progrediens, et abiciens quæ sunt inutilia, frugem perficit et absolvit; ne tibi quidem iniquo ferendum est animo, quod natura nostra necessarias persequens vias ad proprium finem perveniat. Sed ut in exemplo seminum cernis, debes existimare, quod præsens est, ad utile et necessarium aliquid omnino referri ac dirigi, neque illud esse cujus gratia geniti sumus. Neque enim fetum creator noster formavit, ut in matris utero permaneremus; neque inde nos educit, ut in infantia, aut iis, quæ deinceps subsequuntur aetatibus, natura semper aliam post aliam induente, et formam corporis commutante, degeremus; neque ut corpus ipsum accedente morte dissolveretur, sed ut per hæc et alia ejusmodi, quæ sunt tanquam partes vitæ, per quam incedimus, ad statum nostrum pristinum, hoc est, ad similitudinem Dei perveniamus. Ac quemadmodum ad perficiendum spicam ex naturæ instituto herbam ostendimus esse necessariam; nec tamen propter ipsam herbam, nec propter tunicas, aut aristas, aut culmum instituitur agricultura, sed propter frugem victui accommodatam, ad cujus perfectionem natura per illa progreditur: sic expectatus hujus vitæ finis est beatitudo. Quæ vero nunc corpori eveniunt, ut mors, senectus, juvenus, infantia, formatio fetus in utero, ut herbæ, et aristæ, et culmi, sunt veluti vitæ, per quas ad perfectionem speratam contendimus. Quam tibi ipse pro-

φῆς χρηζῶν, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν ὄρα· ὁ δὲ φύσεως λόγος οὐ πρὸς ἄλλο τι βλέπει, ἀλλ' ὡς προσαγάγοι τὴν καρπογονίαν διὰ τῆς τετραπλοῦς ἀκολουθίας ἐπὶ τὸ τέλειον. Διὸ πρῶτον τολυμῶν διὰ ριζῶν τοῦ ὑποκειμένου ἐμφύεται, δι' ὧν ἑαυτὴν κατὰλληλον ἑαυτῷ διὰ τῆς ἐκμάδος τροφῆς ἐκ χόρτου βλαστάνει, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος βλαστροχάλυμμα τῆς ριζῆς τὴν πῶαν ποιούμενος ἐκ καρπῆς μὲν οὐκ ἔστι, συνεργία δὲ τις καὶ ὅλα γίνεται τῆς τοῦ καρποῦ τελειώσεως. Πρῶτον μὲν ἐκ θαλάρων δι' ἑαυτοῦ τὴν ἐγκειμένην τῷ σπέρματι ναμιν, οἷόν τι περιττωμα τοῦ καρποῦ τὸν χροῦ προαποσκευαζομένης τῆς φύσεως, σκέπασμα γίνεται τῆς ριζῆς πρὸς τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος βλάβας, τὰς ἐκ κρούσεως τε καὶ θάλαπυς ἐγγινομένης. Εὐτονώτερον δὲ ἤδη διὰ βάθους ἐν ταῖς ριζαῖς ὑποσκευασθέντος σπέρματος, τότε τοῦ χόρτου λοιπὸν ἀμεληθέντος, ἐπὶ τὸ μηκέτι δεῖσθαι τὴν ρίζαν τοῦ προκαλύμματος πρὸς τὴν τῆς καλῆς ἀναδρομῆς πᾶσα συνῆκε δύναμις, μηχανικῆ τινη σοφίᾳ τὴν αὐλοειδῆ μηχανὴν φιλοτεχνούσης τῆς φύσεως, ἧς εὐθυτενῆς μὴ ἢ βλάστη, χιτῶσιν ἐπαλλήλοις ἐν κύκλῳ διεληλυμμένη. Χρῆ γὰρ τοῦτοις ὑγρὰν οὖσαν καὶ ἄτονον τὴν πῶαν παρὰ τὴν πρῶτην ἐντρέφεσθαι, τοῖς διὰ τὴν συνθέσμοις ἀσφαλείας χάριν ὑπεζωσμένην. Εἰ δὲ ἐκ τῶν συμμέτρων ἀναδράμοι μηκος, τότε κομᾷ ἢ κομῆ, τοῦ τελευταίου χιτῶνος ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν σπῆρον προδείξαντος, ὅς εἰς πολλοὺς ἀθήρας τριχῶν διαιρούμενος, κρύπτει τὴν κόμην κατὰ τὴν μετὰ τῶν ἀθέρων τοῖς ἐλύτροις ὑποτρεφόμενος. Εἰς ταύτην οὖτε πρὸς τὰς ριζὰς τῶν σπερμάτων ὁ γεωργικὸς οὐθεραίνει, οὔτε πρὸς τὴν προεκβαλλόμενον ἐκ τῶν σπερμάτων χόρτον, οὔτε εἰς τοὺς ἀθήρας τοῦ σπῆρος ἀλλ' ἐν ἐκάστῳ τούτων ἐνθεωρεῖ τινα χρεῖαν ἑαυτοῦ καὶ τῆς τεχνικῆς ἢ φύσεως οὐδεύουσα, πρῶτον τὸν καρπὸν εἰς τελείωσιν, διὰ τῆς τῶν ἀχρεῖων ἀποσκευαστικῆς δύναμιν· ὅρα πᾶσι μὴ δυσχεραίνειν διὰ τῶν ἀναγκαίων ὕδων ἐκείνην τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ βίον τέλος, ἀλλ' ἵκνῆσθαι κατὰ τὴν ἐν τοῖς σπέρματι ἀναλογίαν, τῆς παρὸν πρὸς τι πάντως χρησίμους τε καὶ ἀναγκαίους ἔχειν, οὐ μὴν τοῦτο εἶναι οὐ χάριν εἰς γένεσιν ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ ἐπὶ τὸ ἐμβρυον γενέσθαι παρὰ τὸ ἐκ μισοργήσαντος ἡμᾶς ὑπέστημεν, οὐδὲ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φώδῃ βίον ὁ σκοπὸς τῆς φύσεως βλέπει, ἀλλ' ἵκνῆσθαι τὰς ἐφεξῆς ἡλικίας ὄρα, ὅς ἀεὶ διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς μετενδύεται τῷ χρόνῳ τὸ εἶδος συνεξαλλάσσουσα, καὶ πρὸς τὴν ἐπιγινομένην διὰ τοῦ θανάτου λύσιν ἑαυτοῦ σώματι· ἀλλὰ πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς φύσεως δι' ἧς πορευόμεθα μέρη ἐστίν· ὁ δὲ σκοπὸς κατὰ τὴν πέρας τῆς διὰ τούτων πορείας, ἢ πρὸς τὸ ἀπὸ ἀποκατάστασις, ὅπερ οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἢ πρὸς τὸ εὖ εἶναι ἐστίν ὁμοίως. Καὶ ὡς περ ἐπὶ τῆς κατὰ τὸν σπῆρον εἰκόνας, ἀναγκαῖος μὲν ἐφάνη τῷ λόγῳ τῆς φύσεως καὶ ὁ προεκβαλλόμενος χόρτος· οὐ μὴν δὲ δι' ἐκείνην ἐστὶν ἡ γεωργία, οὐδὲ χιτῶνες, καὶ ἀθήρες, καὶ ἐκείνην ἢ ὑποζώματα πρόκεινται τῆς τῆς γεωργίας σπουδῆς, ἀλλ' ὁ τρόφιμος καρπὸς ὁ διὰ τούτων ἐκείνην εἰς τελείωσιν· οὕτω καὶ τῆς ζωῆς τὸ μὲν προσι-

νον πέρας μακαριότης ἐστίν. Τὰ δὲ ὅσα περὶ τὸ ὄμα νῦν καθορᾶται, θάνατος, καὶ γήρας, καὶ νεότης, καὶ νηπιότης, καὶ ἡ ἐν ἐμβρύῳ διάπλασις, ἴντα ταῦτα οἷόν τινες χόρτοι καὶ ἀθέρες καὶ κάλαμι, ὀδὸς καὶ ἀκολουθία καὶ δύναμις τῆς ἐλπίζομένης εἰς τελειώσεως· πρὸς ἣν βλέπων, ἐὰν εὐφρονῆς, τε ἀπεχθῶς ἔξεις πρὸς ταῦτα οὔτε μὴν ἐμπαυῶς καὶ ἐπιθυμητικῶς διατεθῆσθαι, ὡς ἡ χωριζόμενος τῶν ἀνάσθαι, ἢ αὐτομολεῖν πρὸς τὸν θάνατον. Εἰ χρῆ προσθεῖναι καὶ τοῦτο τῷ λόγῳ, οὐκ ἀχρηστον ἔστι, καὶν ἔξω τῆς ἀκολουθίας εἶναι δοκῆ, ὅτι μελετᾷ τῷ θανάτῳ διὰ παντός ἡ φύσις, καὶ συμφορεῖ διὰ τοῦ χρόνου προϊούσῃ τῇ ζωῇ πάντως ὁ φαντος. Πρὸς γὰρ τὸ μέλλον τοῦ παρῳρηκότητος τῆς ἡς πάντοτε κινουμένης, καὶ οὐδέποτε πρὸς τὸ τόπιν ἀναλυούσης, θάνατός ἐστι τὸ πάντοτε τῇ βίῃ ἐνεργεῖα συνημμένως ἐπόμενον. Ἐν γὰρ τῷ παρῳρηκότητος τοῦ χρόνου, παύεται πάντως πᾶσα κίνησις; ζωτικῆ καὶ ἐνεργεῖα. Ἐπεὶ οὖν ἰδίον ἐστὶ τοῦ φαντος τὸ ἀπρακτόν τε καὶ ἀνεργητόν· τοῦτο δὲ τόπιν ἀεὶ τῇ ζωτικῇ ἐνεργεῖα πάντως ἐφέπεται· ἔξω τῆς ἀληθείας ἐστὶ τὸ συμπεπλῆσθαι τῇ ζωῇ τὴν θάνατον λέγειν. Καὶ ἄλλως δ' ἂν τις εὖροι τοιοῦτον νόημα διὰ τῆς ἀληθείας ἡμῶν κρατυνόμενῳ, αὐτῆς τῆς πείρας μαρτυρούσης τῷ δόγματι, ὅτι οὐκ ὁ αὐτός ἐστὶ τῷ χιτῶνι ὁ σήμερον ἀνθρώπος κατὰ ὕλικῶς ὑποκείμενον, ἀλλὰ τι πάντως αὐτοῦ διὰ παντός νεκροῦται, καὶ ὄζει, καὶ διαφθίρεται, καὶ ὀλλεται, καθάπερ οἰκίας τινὸς τῆς τοῦ σώματος λέγω κατασκευῆς τὴν νεκρῶδη δυσωδίαν ἐκφερούσης; φύσεως, καὶ τῇ γῆ παραδιδούσης τὸ ἦδη τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἔξω γενόμενον.

Ἰδὸ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου φωνῆν Παύλου καθ' ἑρᾶν ἀποθνήσκομεν, οὐχ οἱ αὐτοὶ διὰ παντός ἐν αὐτῷ διαμένοντες οἰκῷ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐκάστω ἄλλοι ἐξ ἄλλου γινόμενοι διὰ προσθήκης τε καὶ ὑποκίσεως, ὡς πρὸς καινὸν σῶμα διὰ παντός ἀλλοούμενοι. Τί οὖν ξενίζόμεθα πρὸς τὸν θάνατον, οὐκ ἰδέσθαι μελέτη διηνεχῆς, καὶ γυμνάσιον ἡ δὲ σαρκοῦ ὄσα ζωῆ; Καὶ τὸν ὑπνοκ εἴπησ καὶ τὴν ἐγρηῖσιν, ἄλλην θανάτου λέγεσ πρὸς τὴν ζωὴν συμμικτὴν, κατασθενυμένης ἐν τοῖς καθεύδουσι τῆς θήσεως, καὶ πάλιν τῆς ἐγρηῖσιν ἐνεργούσης ἐν ἐν αὐτῇ τὴν ἐλπίζομένην ἀνάστασιν; Ἄλλ' οὐπω προκείμενον ἡμῶν εὐσαφηνίσθη διὰ τῶν εἰρημῶν, τοῦ ἐπεισοδίου νοήματος πρὸς ἑτέραν θεωρίαν παραγόντος τὸν λόγον.

Ἰδὸν τοίνυν τὸ προσθεῖν ἀναλάβωμεν, ὅτι οὐκ ἠσπῶς πρὸς τὴν προσδοκωμένην τῶν ἀγαθῶν ἔλα, οὐδὲ ἡ τοῦ σώματος φύσις ἔχει. Εἰ μὲν γὰρ ἐν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐγενόμεθα, οὐκ ἂν πάντως τοῦ ματίνου χιτῶνος προσεδεθήμεθα, ἐπιλαμπούσης ἢ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ομοιώσεως. Ὁ δὲ θεὸς χατῆρ ὁ ἐπιφανόμενος ἡμῶν τὸ κατ' ἀρχάς, οὐ ποιοῦματός τινος ἢ χρώματος ἦν ἰδίτης, ἀλλ' οἷς τὸ ἐν θεωρεῖται κάλλος, τοιοῦτοις ἐκαλλωπίζετο καὶ ἄνθρωπος, δι' ἀπαθείας τε καὶ μακαριότητος καὶ ἀρτίας, τὴν ἀρχέτυπον χάριν ἀπομιμούμενος· εἰδὴ δὲ δι' ἀπάτης τοῦ ἐχθροῦ τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἢ τὸ κτηνώδες καὶ ἄλογον ἐκουσίως τὴν ῥοπήν ἐν ὁ ἀνθρώπος, τὸ μὲν ἀκοντας ἀποστῆναι τοῦ

A pouens, si sapiis, nec propter hæc indignaberis, nec ullo modo sic animo afficeris, ut vel ab hac vita decedens angaris, vel sponte mortem præripias. Jam illud, licet a proposito nostro alienum esse videatur, fortasse non erit inutile ut adjungamus, nempe naturam assidue in mortem incumbere, vitæque tempore antecedenti mortem prorsus instare atque inhaerere. Etenim cum vita præteriens semper ad futurum contendat, nec ad præteritum unquam revertatur, quid aliud est, quam mors, id, quod vitalem actionem usque subsequitur? Quare cum iam tempore, quod ante fluxit, desinat motus omnis et actio vitalis, mortisque proprium sit, res ad interitum, nihilumque redigere; quod quidem semper actioni præteritæ omnino contingit, non mentitur, qui huic vitæ mortem dicit esse conjunctam. Hoc autem res ipsa verum esse confirmat, quandoquidem, quod ad subjectam materiam pertinet, homo non est idem hodie, qui heri fuit. Aliquid enim ex eo momentis singulis moritur, et fetet, et corrumpitur, et abjicitur: cum tetrum natura fetorem ex corpore, tanquam funus ex aliqua domo, efferat, et quod vitalem facultatem jam exiit, terræ tradat.

οὐκ ὁ αὐτός ἐστὶ τῷ χιτῶνι ὁ σήμερον ἀνθρώπος κατὰ ὕλικῶς ὑποκείμενον, ἀλλὰ τι πάντως αὐτοῦ διὰ παντός νεκροῦται, καὶ ὄζει, καὶ διαφθίρεται, καὶ ὀλλεται, καθάπερ οἰκίας τινὸς τῆς τοῦ σώματος λέγω κατασκευῆς τὴν νεκρῶδη δυσωδίαν ἐκφερούσης; φύσεως, καὶ τῇ γῆ παραδιδούσης τὸ ἦδη τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἔξω γενόμενον.

Quamobrem, ut Paulus ait, quotidie morimur: quippe qui non iidem semper manemus in ipso corporis domicilio, sed accessione decessioneque continua alii ex alio reddimur, et in novum assidue corpus immutatur. Quid igitur cum morte nos ut hospite peregrinosque gerimus, cum demonstratum sit, vitam hanc quam in carne degimus, nihil aliud esse, nisi perpetuam mortis commentationem ac studium? Quid? ipse somnus atque vigilia, quid aliud sunt, nisi mortis vitæque complexus atque conjunctio? cum et dormientes tanquam extinctos sensus nos deserat, et excitatos vigilia sperata resurrectionis admoneat? Verum digressionem hac ad alia considerata nos adducente, quod proposuimus nondum explicavimus.

Quare ad propositum revertamur, ostendamusque ne corporis quidem naturam inutilem esse ad spem bonorum, quæ a nobis exspectantur. Etenim si tales mansissemus, quales initio fuimus procreati, Dei similitudine in nobis elucente, pellicea tunica neutiquam indignissemus. Divina enim quæ principio in nobis cernebatur nota, non in qualicumque figuræ colorisve proprietate consistebat, sed quibus insignibus Dei pulchritudo conspicitur, iisdem homo decoratus per beatitudinem ægritudinis et corruptionis expertem exemplaris gratiam exprimebat. Sed posteaquam a vitæ nostræ inimico dolis decipitur ad bestiarum rationique contrariam vitam amplectendam voluntate sua

propensior evasit, inconsideratius fortasse rem expendentibus videretur utile, ut a malo discederemus inviti, coactique ad bonum revertemur. At humanæ naturæ effectori inutile visum est atque iniquum, ut ob eam dispositionem natura maximi boni jacturam faceret. Nam cum Deo similis, beatusque ea re esset homo, quod libera præditus erat voluntate (juris enim esse sui, et nullius subjectum imperio, divinæ est beatitudinis proprium), si necessitate illum, et vi ad aliquid impulisset, ea spoliasset ipsum dignitate. Qui enim sponte motuque voluntario naturam suam ad aliquid eorum, quæ non conveniunt, converterunt, si per vim ab iis, quæ sibi ipsi delegerunt, desistere cogantur, bonum illis adimitur, quod habebant prius: eaque res est privatio divini honoris. Liberum enim voluntatis arbitrium est honor divino æqualis. Quamobrem ut simul et humanæ naturæ relinqueretur dignitas liberæ voluntatis, et ipsum auferretur malum, hanc divina sapientia rationem excogitavit, ut in iis hominem esse sineret, quæ sibi ipse elegisset, quo gustatis malis, quæ concupiverat, experiendoque discens, quæ quibus commutasset, ea cupiditate rursum incenderetur, ut vitiorum perturbationumque, quæ rationi inimicæ sunt, onere deposito, et vel in præsentī vita precibus sapientiæque studio purgatus, vel post obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus, ad pristinam vellet redire felicitatem. Ut enim si quis medicæ facultatis, et eorum quæ valetudini vel prosint vel obsint, peritissimus, adolescentulo quidem consuleret salutaria, sed ei tamen propter ætatis prudentiæque imbecillitatem consilio suo persuadere non posset, quominus a fructu, aut herba aliqua perniciose temperaret, is cum omne remediorum genus in promptu haberet, permetteret filio, ut re noxia vesceretur, quo morbi molestia aut dolore aliquo affectum, reque ipsa paterui consilii utilitatem agnoscentem, valetudinisque cupidiores medicamentis suis in pristinum reduceret statum, unde propter stultam cibi pestiferi cupiditatem excidisset: sic humanæ naturæ dulcissimus atque optimus pater, quæ salutaria, quæve perniciose essent homini, plane noverat: itaque illum admonuit, ne perniciose contingeret. Verum cum rei deterioris cupiditate victus esset, medicamentis non indignit, quibus eum ad pristinam sanitatem revocaret. Etenim cum corpoream istam voluptatem animi lætitiæ prætulisset, visus est quodammodo Deus permittere, hominem eo impetu ferri, propter tunicam illam pelliceam, quam ob ejus propensionem ad malum induit illum, qua quidem tunica naturæ ratione vacantis proprietates homini admistæ sunt. Sapientia enim illa quæ per contraria, quod melius est, disponit, naturæ ratione præditæ bestiarum indumentum confecit. Nam tunica illa pellicea secum ferens omnes proprietates, quas ex bestiarum natura continet, nempe voluptatem, iracundiam, gutturis ven-

χειρονος, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀναγκαστικῶς θείναι, τοῖς μὲν ἀνεξετάστοις χρησίμοι ἐναὶ τῷ δὲ πλάστῃ τῆς φύσεως ἀλυσίτελές ἐστὶν ἀδικον, τὴν τοῦ μεγίστου τῶν ἀγαθῶν ζημίαν τῆς τοιαύτης οἰκονομίας ἐμπούησαι τῇ φύσει. Ἰσθὶ γὰρ θεοειδῆς ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ μακίρα ἀυτέξουσιψ τετιμημένος (τὸ γὰρ αὐτοκρατὴς ἀδέσποτος ἴδιον ἐστὶ τῆς θείας μακαριότητος). δι' ἀνάγκης αὐτὸν ἐπὶ τι μεταχθῆναι βιαίως. ἰσθὶς τοῦ ἀξιώματος ἦν. Εἰ γὰρ ἔκουσας τῆς θρωπίην φύσιν κατὰ τὴν αὐτεξούσιον κίνησιν ἐπι τῶν οὐ δεόντων ὀρμησασαν, βιαίως τε καὶ πηναγκασμένως τῶν αἰρεσάντων ἀπέστησεν, ἀρχὴν ἄν ἦν τοῦ προέχοντος ἀγαθοῦ τὸ γινόμενον, καὶ τῆς ἰσοθέου τιμῆς ἀποστέρησις. Ἰσόθειον γὰρ ἐστὶ τὸ ἐξούσιον. Ὡς ἂν οὖν καὶ ἡ ἐξουσία μένοι τῇ φύσει καὶ τὸ κακὸν ἀπογένοιτο, ταύτην εὖρεν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπίνοιαν, τὸ ἔδωκε τὸν ἀνθρώπον ἐπι τὴν ἐβουλήθη γενέσθαι, ἵνα γευσάμενος τῶν κακῶν ἐπεθύμησεν, καὶ τῇ πείρᾳ μαθῶν, οἷα ἀνὴρ οἰσιν ἐλάξαιτο, παλινδρομήσῃ διὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐπιστὰς πρὸς τὴν πρώτην μακαριότητα, ἅπαν τὸ ἐπιπέσει καὶ ἄλογον, ὡσπερ τὸ ἄχθος ἀποσκευασίας τῆς φύσεως, ἦτοι κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, διὰ κρεπτήτε καὶ φιλοσοφίας ἐκκαθαρθεῖς, ἢ μετὰ τὴν ἰσθὶς μετανάστασιν, διὰ τῆς τοῦ καθαρσίου πυρὸς καὶ ὡσπερ γὰρ εἰ τις ἱατρικὸς ὢν, καὶ πᾶσαν ἰατρικὴν τῶν τε σωτηρίων, καὶ τῶν δηλητηρίων ἐκ τῆς ἔχων, συμβουλεύων τῷ μειρακίῳ τὰ δεόντα, ἐπινηθείη διὰ συμβουλῆς κωλύσαι τὸν ἀτελεῖ κατὰ τὴν ἡλικίαν τε καὶ τὴν φρόνησιν, ἐπιθυμητικῶς καὶ τινὰ φθοροποιὸν καρπὸν ἢ πᾶν διατεθέντα, ἐπιπαντολίαν τῶν ἀλεξιφαρμάκων παρασκευῆν, ἐπιψυχεῖ τῷ παιδί μετασχέιν τῶν βλαπτόντων, ἐπιψυχεῖ διὰ τῆς τῶν ἀλγείων πείρας τὸ χρησίμοι τῆς φύσεως τρῶσας συμβουλῆς μαθόντα, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς ὑγιείας γενόμενον, πάλιν διὰ τῶν ἀλεξητηρίων ἀναγάγῃ πρὸς εὐεξίαν τὸν παῖδα, ἧς διὰ τῆς ἐπιστῆς τῶν δηλητηρίων ἐπιθυμίας ἐξέπεσεν· οὕτως ὁ γὰρ καὶ ἀγαθὸς τῆς φύσεως ἡμῶν πατήρ, ὁ εἰδὼς τὸν δι' ὧν σωζόμεθα, ἐγνώρισεν μὲν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ βλαπτικόν, καὶ τὸ μὴ μετασχέιν συμβουλεύσας· ἀλλὰ τῆς ἀποφυγῆς δὲ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ χειρονος, οὐκ ἔπειτα τῶν ἀγαθῶν ἀντιφαρμάκων, δι' ὧν ἐπαναγάγῃ τὸν πρὸς τὴν τῆς ἀρχῆς εὐεξίαν τὸν ἀνθρώπον. Τῆς ὕλικῆς ταύτης ἦδονην πρὸ τῆς ψυχικῆς εὐφροσύνης τοῦ ἀνθρώπου προελομένου, συντρέχει μὲν καὶ ἐπὶ τὴν αὐτῷ τῇ ὀρμῇ διὰ τοῦ δερματίνου χιτῶνος· ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ χεῖρον αὐτῷ ῥοπήν περιπέσει· οὐδὲν οὐ τῆς ἀλόγου φύσεως ἐπιπέσει τῷ ἀνθρώπῳ τῶν ἰδιώματα, ὧν τῶν ἀλόγων ζώων τῆς λογικῆς φύσεως ἐνδύμα κατεσκευάσθη τῇ σοφίᾳ τοῦ διὰ τῶν ἐκαστῶν οἰκονομοῦντος τὰ κρεῖττονα. Πάντα γὰρ φέρει ἐαυτῷ τὰ ἰδιώματα ὁ δερματίνος χιτῶν, ὅσα ἐπιπερίεχον τὴν ἄλογον φύσιν, ἦδονην τε καὶ θυμὸν καὶ γαστριμαργίαν, καὶ ἀπλησίαν, καὶ τὰ ὅμοια. Ἐπιψυχεῖ διδωσι τῇ ἀνθρωπίνῃ προαιρέσει τῆς καθ' ἑαυτὴν ῥοπήσιν, εἰς ἀρετὴν τε καὶ κακίαν ὕλη γινόμενα· τῶν τοῖς γὰρ ἐμβιοτεύων κατὰ τὸν τῆδε βίον ὁ εἰδὼς

ἢ αὐτεξουσίῳ κινήσει, εἰ μὲν διακρίνοιτο τοῦ ἀλό-
 γου τοῦ ἴδιου, καὶ πρὸς ἑαυτὸν βλέποι διὰ τῆς ἀστει-
 οῦρας ζωῆς, καθάρσιον τῆς ἐμμιχθείσης κακίας τὸν
 παρόντα βίον ποιήσεται, κρατῶν διὰ τοῦ λόγου τῆς
 ἰλογίας· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἄλογον τῶν παθημάτων ῥο-
 τὴν ἐπικληθείη, τῷ τῶν ἀλόγων δέρματι συνεργῶ
 ῥησάμενος πρὸς τὰ πάθη, ἄλλως μετὰ ταῦτα βου-
 εῖσεται πρὸς τὸ κρεῖττον, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώμα-
 ος ἔξοδον γνοῦς τῆς ἀρετῆς τὸ πρὸς τὴν κακίαν διά-
 ορον, ἐν τῷ μὴ δύνασθαι μετασχεῖν τῆς θεϊότητος,
 ἢ τοῦ καθαρῶς πυρὸς τὸν ἐμμιχθέντα τῇ ψυχῇ
 ὑπὸν ἀποκαθήραντος.

vir virtutem et vitium differentia est, non poterit
 divinitatis particeps fieri, nisi maculas animo im-

Ταῦτ᾽ ἐστὶν ἂ τὴν τοῦ σώματος χρεῖαν ἀναγκαίαν
 μὲν ἐποίησεν, δι' οὗ τό τε αὐτεξουσίον ὠφέλειται, καὶ
 πρὸς τὸ ἀγαθὸν πάλιν ἐπάνοδος οὐ κωλύεται· ἀλλὰ
 ἢ περιοδικῇ ταύτῃ ἀκολουθίᾳ, διὰ τοῦ ἔκουςτου γί-
 νεται ἡμῖν ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον ῥοπή, τῶν μὲν ἐντεῦ-
 εν ἤδη διὰ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς τὸν πνευματικὸν ἐν
 παθεῖα κατορθούτων βίον, οὓς γεγενῆσθαι τοὺς
 πατριάρχας τε καὶ τοὺς προφήτας ἀκούομεν, καὶ
 οὓς σὺν αὐτοῖς τε καὶ μετ' ἐκείνους δι' ἀρετῆς τε
 αἰ φιλοσοφίας ἀναδραμόντας ἐπὶ τὸ τέλος, μαθη-
 ᾶς λέγω καὶ ἀποστόλους καὶ μάρτυρας, καὶ πάντας
 οὓς τὴν ἐνάρετον ζωὴν πρὸ τοῦ ὕλικου τετιμηκότας
 οὐ, οἱ κὰν ἐλάττους ὡς τῷ ἀριθμῷ τοῦ πληθους
 ὦν πρὸς τὸ χεῖρον ἀπορρέοντιον, οὐδὲν ἦττον τὸ
 ὑνατὸν εἶναι διὰ σαρκὸς τὴν ἀρετὴν κατορθῶσαι
 ἀρτυροῦνται· τῶν δὲ λοιπῶν διὰ τῆς εἰς ὑστερίον
 γωγῆς ἐν τῷ καθαρῶς πυρὶ ἀποβαλόντων τὴν πρὸς
 ἡν ὕλην προσπάθειαν, καὶ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀπο-
 ληρωθεῖσαν τῇ φύσει χάριν, διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν
 πιθυμίας ἔκουςίως ἐπανόντων. Οὐ γὰρ εἰς ἀεὶ πα-
 αμένει τῶν ἀλλοτριῶν ἢ ἐπιθυμία τῇ φύσει· διότι
 λήσμιον ἐκάστω καὶ προσχορῆς ἐστὶ τὸ μὴ ἴδιον, οὗ
 ἢ κατ' ἀρχὰς ἔσχεν ἐν ἑαυτῇ τὴν κοινωσίαν ἢ φύ-
 σιν· μόνον δὲ τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον ποθεινὸν
 αἰ ἐράσμιον εἰς ἀεὶ διαμένει, ἕως ἂν ἐφ' ἑαυτῆς ἢ
 ὕσιν ἀπαράτρεπτος μένη· εἰ δὲ τινα ἐκτροπήν πά-
 οὐ διὰ μοχθηρᾶς προαιρέσεως, τότε αὐτῇ τῶν ἀλλο-
 τριῶν ἢ ἐπιθυμία ἐγγίνεται, ὧν ἢ ἀπόλαυσις ἡδύνη,
 ὕχλ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὸ πάθος τῆς φύσεως· ἐκω-
 ἡσαντος δὲ τοῦ πάθους, καὶ ἢ τῶν παρὰ φύσιν ἐπι-
 θυμίας συνανεχώρησεν, καὶ γίνεται πάλιν αὐτῇ τὸ
 ἰκεῖον ποθεινὸν καὶ κατάλληλον. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ
 αθαρόν τε καὶ ἄϋλον καὶ ἀσώματον, ὅπερ ἴδιον τῆς
 περκειμένης τῶν πάντων θεότητος εἰπῶν τις οὐχ
 μαρτήσεται. Ὡς γὰρ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς
 εὐματὸς τινος δριμυτέρου τοῦ ὀπτικῶν πνεῦμα θολῶ-
 αντος, ἡδῶν ὁ ζῶφος γίνεται, διὰ τὴν τῆς παχύτη-
 ος πρὸς τὸ σκότος συγγένειαν. Εἰ δὲ δαπανηθεῖ διὰ
 ἰνος θεραπείας τὸ διοχλήσαν τῷ πνεύματι, πάλιν
 ὁ φῶς οἰκεῖον καὶ κατάλληλον γίνεται, τῷ καθαρῷ τε
 αἰ αὐγοειδεῖ τῆς κόρης καταμιγνύμενον τὸν αὐτὸν
 ῥόπον ἐπειδὴ βέβηκός τινος δίκην δι' ἀπάτης τοῦ
 ἄντικειμένου ἐπεβῆκε τῷ ὀπτικῷ τῆς ψυχῆς ἢ κακία,
 κούσιως πρὸς τὸν σκοτεινὸν βίον ὁ λογισμὸς ἐπ-
 κλήθη, διὰ τοῦ πάθους οἰκειωθεὶς τῷ ζῶφῳ. Πᾶς γὰρ

trisque vitia, et alia ejusdem generis, hominis
 proposito præbet occasionem, ut, ad utrum velit,
 sese convertat, cum virtutis et vitii materia sit,
 in quibus, dum hic vivit, pro arbitrato suo ver-
 satur. Si neglecto, quod bestiarum est, urbanus
 vivendi genus complectetur, ratione vincens, quod
 rationi contrarium est, præsentī hac vita vitium
 sibi admistum expiabit. Sin quo perturbationum
 impetus ducet, inclinabit, bestiarumque pellem ad
 vitia ministram et adjutricem adhibebit, aliud ei
 deinde ineundum erit consilium, ut ad bonum per-
 veniat cum e corpore egressus, cognita, quæ in-
 divinitatis particeps fieri, nisi maculas animo im-

His de causis corporis usus nobis est neces-
 sarius. Eo namque et liberum nobis adest arbi-
 trium, et reditus non intercluditur, sed ordine et
 versu volentes ad bonum provehimur, aliis qui-
 dem jam inde ab eo tempore, quo vivunt hic spi-
 ritalem, et a vitiis ac perturbationibus alienam
 vitam instituentibus, quales intelligimus patriar-
 chas et prophetas exstitisse, et qui una cum ipsis,
 et post ipsos per virtutem et sapientiæ studium ad
 perfectionem reverterunt, discipulos, et apostolos,
 et martyres dico, et quicumque corporeo in mate-
 riæ demerso honestum, et cum virtute conjunctum
 vivendi genus anteposuerunt: qui licet num-
 mero pauciores fuerint, quam illi, qui ad deteriora
 deflexerunt, exemplo tamen ac testimonio suo vir-
 tutem in carne coli compararique posse testan-
 tur; aliis autem post hanc vitam purgatorio igne
 materiæ labes et propensionem ad malum abster-
 gentibus, et ad gratiam initio naturæ concessam
 voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Ali-
 enorum enim cupiditas in natura perpetuo non
 inhæret. Quoniam quod naturæ non est proprium,
 quodque nullam principio cum ipso societatem
 habebat, unicuique satietatem et fastidium affert,
 solumque id, quod illi cognatum ac simile est,
 optandum ipsi semper amandumque relinquitur.
 Quod si vitio depravatæ voluntatis aliquo modo
 degeneravit, tunc inest illi cupiditas rerum exter-
 narum, quibus fruendis non ipsa natura, sed
 naturæ affectio delectatur: qua quidem affectione
 depulsa, rerum etiam externarum cupiditas disce-
 dit; et quod illi suum ac proprium est, rursus
 amabile manet et expetendum: id autem est
 purum et a materia corporeque sejunctum, quod
 si quis præstantissimæ rerum omnium divinitatis
 proprium dicat, non errabit. Quemadmodum enim
 corporis oculis, si acutior aliqua distillatio ner-
 vos, videndi spiritum subministrantes, perturba-
 verit, amicæ sunt tenebræ, propter similitudinem,
 quam obtusi jam atque hebetes cum illis habent:
 at si curatione aliqua conficiatur, ac deleatur id,
 quod nervis illis officiebat, lucem oculi rursus ut
 propriam sibi congruentem amant, quæ pupillæ
 puræ, et per se videnti commiscetur: eodem
 modo, posteaquam inimici fraude vitium instar

cujusdam distillationis defluxit in oculos animi, vitam tenebricosam ut sibi propter ægritudinem convenientem adamarunt. Quisquis enim male agit, odit lucem, ut vox divina testatur^a. Malo autem consumpto, et rursus ad nihilum redacto, natura eo depulso, quod animi oculos hebetabat, cum voluptate lucem iterum intuetur. Ex his igitur quæ dicta sunt, patet, carnis naturam iniquo animo prosequi, stultum esse. Neque enim ab illa pendet malorum causa. Nam si sic esset, eandem haberet in omnes vim, qui corpoream sortiti sunt vitam.

Verum cum ii, quos commemoravimus, sic ex virtute vixerint, ut cum in carne essent, nullis tamen se vitii obstringerent, perspicuum est corpus non esse vitiorum causam, sed propriam cujusque voluntatem, quæ se vitiiis contaminat. Corpus enim naturæ suæ convenienter movetur, ad eaque, quibus statum suum tuetur atque conservat, impulsu proprio fertur et trahitur. Exempli gratia, cibo potioneque indiget, ut, quod deperditur vitium, instauretur itaque cibum potioneque appetit. Rursus natura corporis, quæ mortalis est, procreationis serie fit immortalis: idcirco conveniens illi procreandi appetitus insitus est. Ad hæc cum idoneo pilorum præsidio corpora nostra munita non sint, vestimentis extrinsecus admotis indigemus; cumque caloris, et frigoris, et inbrium vim perferre nequeamus, domos et tecta nobis construimus. Qui prudenter necessitatem considerat, ejus habita ratione, hæc et alia ejusmodi sine sollicitudine comparat, appetitionique terminum constituit, usum necessarium: domum igitur, vestimentum, conjugium cibumque naturæ suppeditat, ut rebus necessariis sustentetur. Qui vero voluptatum est servus, per necessarios usus vitiiis aditum aperit, alimentique loco delicias quærit; pro vestimento sectatur elegantiam ornamentorum; pro ædium usu colit amplissima magnificentissimaque palatia; pro legitima liberorum susceptione, legibus contrarias atque nefarias libidines aucupatur. Quibus de causis latis portis ingressa est in hominum vitam avaritia, mollities, et otium, et superbia, et ostentatio multiplexque luxuria. Hæc et horum similia vitia, ut stolones, aut rami quidam inutiles, præter vitæ usus necessarios provenerunt, dum necessitatis terminos transilit appetitus, hominesque non curant honestis studiis dilatari. Quid enim alendo corpori prosunt argentea vasa, auro gemmisque tanquam floribus distincta atque exornata? Quem usum afferunt vestes aureis purpureisque filis contextæ, et varia elaboratæ pictura, qua et prælia, et venationes, et aliæ res ejusmodi in tunicis et indumentis ab artificibus describuntur? Quæ quidem luxuria semper avaritiam comitem habet. Nam ut vires sibi ad hæc parent, rerum cupita-

Α ἡ τὰ φαῦλα πράστων, μισεῖ τὸ φῶς, καθὼς φησὶ θεία φωνή· ἐκδαπανηθέντος δὲ τοῦ κακοῦ ἐκ τῶν ὀντων, καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν αὐθις μεταχωρήσαντος, πάλιν μεθ' ἡδονῆς ἀναβλέπει πρὸς τὸ φῶς ἢ φύσιν, ἐπιθολοῦντος τὸ καθαρὸν τῆς ψυχῆς ἐκχωρήσαντος. Μάταιον τοίνυν δέδεται διὰ τῶν εἰρημέων τὸ ἐμμενῶς πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς ἔχειν φύσιν. Οὗ γὰρ ταύτης ἡρτηται τῶν κακῶν ἡ αἰτία. Ἡ γὰρ ἀνὰ πάντων ἐπίσης ἔσχε τὸ κράτος τῶν τῶν σωματικῶν εἰληχτότων βίον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τῶν ἐπ' ἀρετῆς μνημονευομένων ἐστος καὶ ἐν σαρκὶ ἦν, καὶ ἐν κακίᾳ οὐκ ἦν, φανερόν ἐστιν, ὅτι οὐ τὸ σῶμα τῶν παθημάτων αἰτιον, ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἢ δημιουργοῦσα τὰ πάθη. Ἰμὲν γὰρ σῶμα καταλλήλως τῇ ἰδίᾳ κινεῖται φύσει, ἐὼν συντηρεῖται πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σύστασιν καὶ ἐπιμονήν· πρὸς ταῦτα ταῖς ἰδίαις ὁρμαῖς διοικώμενον. Οἴοντι λέγω· Βρώσεώς ἐστιν αὐτῷ χρεία καὶ πίσεως, ὥστε τὸ διαπνευσθὲν τῆς δυνάμεως πάλιν ἀντείστασθαι τῷ λείποντι· πρὸς τοῦτο κινεῖται ἢ βρεξίς. Πάλιν δὲ τῆς τῶν γινόμενων διαδοχῆς, θνητῆ οὖσα τὸ σῶμα φύσις ἀθανατίζεται· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν τὴν ὁρμὴν ἐπιτηδεῖωσ ἔχει. Ἐτι πρὸς τοιαύτην γυμνὸν τοῦ ἐκ τῶν τριχῶν σκεπάσματος τὸ σῶμα ποιεῖται, οὗ χάριν τῆς ἐξωθεν περιβολῆς ἐδεῖσθαι. Ἄλλὰ καὶ πρὸς φλογμὸν τε καὶ κρύος καὶ ἐπομβρίας ἀντισχεῖν οὐ δυνάμενοι, τὴν ἐκ τῶν οἰκιῶν σκέπη ἐπεζητήσαμεν. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ μὲν λέγει σμένως πρὸς τὴν χρεῖαν βλέπων, δέχεται τούτων ἐστος ἀπραγμόνως ὄρων, τῆς ὀρέξεως τὸν σκοπὸν τῆς χρεῖας ποιοῦμενος, οἶκον, ἱμάτιον, συζυγίαν, τροφήν, ἐκάστου τούτων θεραπεύων τὸ ἐνδέον τῆς φύσεως. Ὅ δὲ τῶν ἡδονῶν ὑπέρητης, ὀδοῦς παθημάτων ἢ ἀναγκαίας χρεῖας ἐποίησεν· ἀντὶ μὲν τῆς τροφῆς, τῆς τροφῆς ἐπιζητῶν· ἀντὶ δὲ τῆς περιβολῆς, τὸν κλιωπισμὸν προαιρούμενος· ἀντὶ δὲ τῆς τῶν οἰκιῶν χρεῖας τὴν πολυτέλειαν· ἀντὶ δὲ τῆς παιδοκαίας πρὸς τὰς παρανόμους τε καὶ ἀπηγορευμένας ἡδονὰς βλέπων. Διὰ τοῦτο ἢ τε πλεονεξία πλατείαις ταῖς ἐπιταῖς τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ εἰσεκόμωσεν, καὶ ἡ μαλακία καὶ ὁ τυφός, καὶ ἡ χυανότης, καὶ ἡ πολυειδὴς ἀκαταξία. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς περ τινὲς ὄζοι καὶ ἄλλοι βλάδες τῶν ἀναγκαίων χρεῶν παρεβλάστησαν, εἰς τὸ παρελθεῖν τοὺς τῆς χρεῖας ὄρους τὴν βρεξίν, καὶ τὴν ἐπ' οὐδὲν χρησίμῳ σπουδαζομένοις ἐπιπλατύνεσθαι. Τί γὰρ κοινὸν ἔχει πρὸς τὸ τῆς τροφῆς χρῆσιμον· διάγλυφος ἄργυρος, χρυσὸν, καὶ λίθοις ἐπανθιζόμενος; Ἡ τίνας χάριν ἐπεδεθήθη τὸ ἱμάτιον τοῦ χρυσοῦ ἢ ματος, καὶ τῆς εὐανθοῦσης πορφυρίδος, καὶ τῆς ὑψηλοῦς ζωγραφίας, δι' ἧς πόλεμοι, καὶ θῆρες, καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς χιτῶσι τε καὶ τοῖς ἐνδύμασι παρὰ τῶν ὑφαινότων ἐνζωγραφούνται; Οἷς συμμαχοῦσι ἢ πλεονεξίας ἀνεψύχῃ νόσος. Ἴνα γὰρ ἐπιτύχωσι ταῦτα παρασκευῆς καὶ δυνάμεως, τὰς τῶν ἐπιθυμιῶν ὕλας παρὰ τῆς πλεονεξίας πορίζονται. Ἐὲ

^a Joan. iii, 30.

αλεονεξία τῇ ἀπιστίᾳ τὴν εἰσοδὸν ἤνοιξεν, ἥτις ἐστὶ ἀτά τὸν Σολομώντα, ὁ τετρημένος πίθος, ἀεὶ τοῖς πικροῦσι λείπων, καὶ κενὸς εὐρισκόμενος. Οὐκοῦν ὁ τὸ σῶμα τὰς τῶν κακῶν ἀφορμὰς, ἀλλ' ἡ προαιεσις ἐμποιεῖ, τὸν σκοπὸν τῆς χρείας εἰς τὴν τῶν ἰσόπων ἐπιθυμίαν ἐκτρέπουσα. Μὴ τοίνυν κακιζέσθω τὰ τῶν ἀπερισκέπτων τὸ σῶμα, ὅ μετὰ ταῦτα διὰ τῆς παλιγγενεσίας μεταστοιχειωθέντι, πρὸς τὸ θεϊότεον ἢ ψυχὴ καλλωπίσεται, τὰ περιττά τε καὶ ἀχρητα, ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς μελλούσης ζωῆς, τοῦ ἰανάτου ἀποκαθάραντος. Οὐ γὰρ πρὸς ἃ νῦν ἐπιτηεῖως ἔχει, τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα χρησιμεύει βίῳ, ἀλλ' οἰκεία καὶ κατάλληλος ἔσται τῇ ἀπολαύει τῆς ζωῆς ἐκείνης ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν παρακευή, ἀρμολίως πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν διαθεῖσα. Οἶόν τι λέγω (κρεῖττον γὰρ ὑποδείγματι: τῶν ἠνωρίμων τιμὴ διασαφηνίσει τὸ νόημα). Ἡ τοῦ σιδήρου κῶλος χρησιμεύει τῇ χαλκευτικῇ τέχνῃ, ἀκατέργατος ἄκμων γενομένη τοῦ τεχνιτεύοντος. Ἄλλ' ὅταν εἴ πρὸς τι λεπτότερον μετεργασθῆναι τὸν σίδηρον, ὅτε δι' ἐπιμελείας τὴν βῶλον τοῦ πυρὸς ἐκκαθήραντος, ἅπαν ἀποτιθεται τὸ γεῶδες καὶ ἀχρηστον, ὃ δὴ ἰκωρίαν οἱ τεχνίται τῆς ἐργασίας ταύτης κατονομάουσι· καὶ οὕτως ὁ ποτὲ ἄκμων λεπτοურγηθεὶς, ἢ κῶραξ, ἢ ἄλλο τι τῶν λεπτῶν κατασκευασμάτων ἐγένετο, τοῦ τοιοῦτου περιττώματος ἐκκαθαρθεὶς διὰ τῆς ῶνας, ὅπερ ἔως ποτὲ ἄκμων ἦν, οὐκ ἐνομιζέτο πρὸς τὴν τότε χρεῖαν εἶναι περιττώμα. Συνετέλει γὰρ: καὶ ἡ σκωρία πρὸς τὸν ἔγχον τοῦ σιδήρου ἐγκαταλειμμένη τῇ βῶλῳ. Ἡδὴ νενόηται ἡμῖν τὸ ὑπόδειγμα· μετακτόν ἦδη πρὸς τὸ προκείμενον νόημα: ἦν ἐν τῷ ὑποδείγματι θεωρηθεῖσαν διάνοιαν. Τί οὖν ἔστι τοῦτο; Πολλὰς ἔχει νῦν σκωρεώδεις ποιότητας ἢ τοῦ σώματος φύσις, αἱ κατὰ μὲν τὴν παρούσαν ζωὴν, πρὸς τι χρήσιμον συντελοῦσιν, ἀχρηστώως δὲ παντάπασιν καὶ ἄλλοτριῶς ἔχουσι πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα προσδοκωμένην μακαριότητα. Ὅπερ οὖν ἐν τῷ πυρὶ περὶ τὸν σίδηρον γίνεται, τὸ ἀχρηστον ἅπαν τῆς χωμείας ἀποποιούσης, τοῦτο διὰ τοῦ θανάτου κατορθοῦται τῷ σώματι, παντὸς περιττώματος ἀποποιουμένου διὰ τῆς ἐν τῇ νεκρότητι λύσεως. Φανερὰ μὲν οὖν ἐστὶ πάντως τοῖς ἐπεσκευασμένοις ποῖα ταῦτά ἐστιν, ὧν ἀποκαθίρεται τὸ σῶμα εἰς ὑστερον· ἅπερ εἰ μὴ παρέη κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, ζημίαι γίνεσθαι τοῦ βίου τούτου. Πλὴν ἀλλὰ καὶ παρ' ἡμῶν σαφηνείας χάριν δι' ὀλίγων εἰρήσεται.

Ἔστω, καθ' ὑπόθεσιν, ἀντὶ μὲν τῆς βῶλου, ἢ ὄρεξις ἢ φυσικῶς ἐπὶ πάντων ἐνεργουμένη· ἀντὶ δὲ τῆς σκωρίας ταῦτα, πρὸς ἃ νῦν τὰς ὀρμὰς ἔχει ἢ ὄρεξις, ἢ δόνα, καὶ πλοῦτοι, καὶ φιλοδοξίαι, καὶ δυναστεία, καὶ θυμοί, καὶ τύφοι, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τούτων ἀπάντων καὶ τῶν τοιούτων, καθάρσιον ἀκριβὲς ὁ θάνατος γίνεσθαι· ὧν γυμνωθεῖσά τε καὶ καθαρθεῖσα πάντων ἢ ὄρεξις, πρὸς τὸ μόνον ὀρεκτόν τε καὶ ἐπιθυμητὸν καὶ ἐράσιμον τῇ ἐνεργείᾳ τραπήσεται, οὐκ ἀποσθέσασα

rum materiam avaritia subministrat : eademque avaritia infidelitati aditum patefacit : est enim, ut ait Solomon⁹, dolium pertusum, quod qui conatur implere, frustra laborant, et vacuum semper inveniunt. Corpus ergo non affert malorum causas, sed ipsa voluntas, quæ necessarium usum ad absurdas et inutiles cupiditates detorquet. Nemo igitur temere et inconsiderate nostrum accuset corpus, quo postea per regenerationem in statum diviniorem commutato animus decorabitur, cum ab inutilibus illud et supervacaneis sordibus et incommodis mors expurgaverit, ut vita futura perfruatur. Nam quæ illi nunc congruentia sunt, iis non utetur in altera vita, ad cujus fruenda bona fiet apta accommodataque corporis nostri constitutio. Non alienum autem erit, ut quod dicimus notæ pervulgatæque rei cujuspiam exemplo declaremus. Arti ærariæ utilis est ferri infecti illaboratique massa, dum ea pro incude faber utitur. At cum opus est ferro ad opus aliquod subtilius et magis elaboratum conficiendum, tunc igne diligenter expurgantur massæ illius terreæ atque inutiles sæces, quas, qui artis ejus periti sunt, scoriam appellant. Atque ita quod olim erat incus rudisve ferri massa, subtiliter elaboratum lorica fit, aut aliquod aliud opus egregium et expolitum, supervacaneis in fornace excoctis abjectisque sordibus, quæ tamen in ipsa incude aut massa consideratæ supervacue non putabantur. Confert enim aliquid ad ferri molem etiam scoria in massa permista. Perspicuum hoc nobis est exemplum : accommodemus nunc præsentem considerationem ad eam quæ in exemplo conspicitur intelligentiam : quidnam igitur istud est? hoc nimium. Multas nunc habet natura corporis sordes, ac veluti scoriam, quamdam præsentem vitæ non inutilem illam quidem aliquo modo, sed tamen alienam prorsus ab ea felicitate, quam exspectamus. Quemadmodum igitur in fornace ignis aufert et absumit quidquid in ferro est inutile, sic in ipsa morte corpus ab omni re supervacanea atque inutili per mortalitatis solutionem liberatur. Quæ autem sint ea, a quibus corpus in posterum expurgabitur, quæ nisi hic adessent, præsens hæc vita damnum faceret, licet cuivis studiosè consideranti facile intelligere : tamen quo planius etiam constet, ut a proposito exemplo non recedamus, breviter a nobis etiam recensentur.

Massa igitur sit appetitio, quæ naturaliter est omnibus insita, scoria autem, et sæces, ea, ad quæ nunc impetu ducitur et trahitur appetitio, nempe voluptates, divitiæ, gloria, principatus, iracundia, tumor, arrogantia, et id genus alia, a quibus omnibus nos expiatis mors ac plane liberus reddit. His enim exuta vacuaque appetitio ad id quod solum expetendum, optandum, amandumque est, vim transfert suam, non exstinguens penitus insitos

* Eccli. xxi, 17.

ad hæc impetus a natura, sed eos convertens ad illa bona perfruenda, quæ a materia sejuncta sunt. Nam illic viget veræ pulchritudinis amor, qui nunquam exstinguitur. Illic laudabilis adest sapientiæ divitiarum cupiditas, et præclarum ac bonum gloriæ studium, quod in Dei regni societate consumitur, honestumque divinarum epularum desiderium, quæ degustatæ nullam unquam asserunt satietatem. Quamobrem qui novit totius orbis auctorem et opificem Deum opportuno tempore corporis molem ac massam in arma bonæ voluntati suæ grata acceptaque confaturum, et loricae justitiæ, ut inquit Apostolus ¹⁰, gladiumque spiritus, et galeam spei, atque omnem divinam armaturam perfecturum, diligit corpus suum ex præscripto legis, quam tulit Apostolus, *nemo*, inquit, *proprium corpus odit* ¹¹. Purum igitur ac mundum corpus oportet diligere, non autem sordidam ejus scoriam, quæ repudiatur et abjicitur. Verum est enim, quod continet divina Scriptura ¹², nos, si terrestris domus nostra hujus tabernaculi destruat, tunc ipsam inventuros ædificationem a Deo factam, domum non manu constructam, æternam in cælis dignam quæ Dei sit domicilium in spiritu. Ac domus quidem illius non manufactæ figuram, et formam, et exemplum mihi nemo describat ad similitudinem earum, quibus proprietate distingui-
 Etenim cum divinis oraculis non solum prædictum sit nobis, nos in vitam esse revocandos, et resurrecturos, verum etiam promittatur in ipsa divina Scriptura per ipsam resurrectionem, immutari atque renovari nos oportere, omnino necesse est, ut, in quid immutandi sumus, ideo prorsus ignoremus, quod nullum eorum quæ speramus, exemplum in hac vita simile contuemur. Nunc enim, quæ crassa et solida sunt, natura deorsum feruntur. Tunc autem sic immutabuntur, ut sursum tendant. Nos enim, ut scriptum est, posteaquam natura per resurrectionem in omnibus in vitam revocatis fuerit commutata: *Rapiemur in nubibus obviam Domino in æra atque ita semper cum Domino erimus* ¹³. Si igitur qui immutantur, corporis pondus non retinent, sed divinorem in statum translati simulcum natura incorporea in sublimi versantur; plane consentaneum est, ut color, figura, circumscriptio, et reliquæ corporis proprietates aliqua ratione divinitus commutentur. Idcirco tametsi videmus non esse necessarium, ut in iis, qui resurrectione immutabuntur, ulla ejusmodi appareat differentia, qualem propter eorum, qui succedunt, ordinem, necessario natura nunc habet, non tamen possunus explicare quales futuri sint in illa commutatione. Unum quidem fore omnium genus, unumque Christi corpus futuros omnes, atque unam omnibus formam imprimendam, divina in cunctis imagine æqualiter elucente, non ambigimus. Idque, quod alium proprietatum loco in naturæ immu-

A καθόλου τὰς ἐγχειμένας φυσικῶς ἡμῖν ἐπὶ τὰ τοιαῖα ὀρμὰς, ἀλλὰ πρὸς τὴν δύλον τῶν ἀγαθῶν μεταποίησασα. Ἐκεῖ γὰρ ὁ ἔρωσ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ λους, ὁ ἀπαυστος· ἐκεῖ ἡ ἔπαινετὴ τῶν τῆς σοφίας θησαυρῶν πλεονεξία, καὶ ἡ καλὴ τε καὶ ἀγαθὴ φιλοξία ἡ τῆ κοινωσίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας καταρτημένη, καὶ τὸ καλὸν πάθος τῆς ἀπιστίας, οὐδέποτε κόρη τῶν ὑπερκειμένων πρὸς τὸν ἀγαθὸν πόθον ἐκοπτόμενον. Οὐκοῦν μαθὼν, ὅτι τοῖς καθήκουσι χρόναις ὁ τοῦ παντὸς τεχνίτης τὴν τοῦ σώματος βῶλον ἐπὶ ὄπλον εὐδοκίμιας μεταχαλκεύσει, θώρακα δικαιοσύνης, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ μάχαιραν πνεύματος, καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδος, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ Θεοῦ πανοπλίαν κατεργασάμενος, ἀγαπήσῃ τὸ βίον σου κατὰ τὸν τοῦ Ἀποστόλου νόμον, ὅς φησιν, ὅτι Οὐδὲ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἐμίσησεν. Τὸ σῶμα δὲ τὸ κεκλιμένον ἀγαπᾶσθαι χρὴ, οὐ τὴν ἀποποιουμένην περιπλαν. Ἀληθὲς γὰρ φησὶν, ὡς φησὶν ἡ θεία γραφή, ἐάν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκηνοῦς καταπέσῃ, τότε αὐτὴν εὐρήσομεν οἰκοδομημένην ἐκ Θεοῦ γενομένη οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἕως τοῦ εἶναι αὐτὴν Θεοῦ κατοικητήριον ἐν πνεύματι. Ἔμοι μηδεὶς χαρακτήρα, καὶ σχῆμα, καὶ εἶδος ὑπογράφω τῆς ἀχειροποίητου ἐκείνης οἰκίας, καθ' ἑκάστη τα τῶν νῦν ἐπιφαινομένων ἡμῖν χαρακτήρων. καὶ διακρινόντων ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων τοὺς ἰδιώματα. Οὐ γὰρ μόνως τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν παρὰ τῶν θεολογίων κεκρυμμένης, ἀλλὰ καὶ τὸ δεῖν ἀλλοτρίους ἀνακαινισθέντας διὰ τῆς ἀναστάσεως, τῆς θεῆς διεγγυωμένης Γραφῆς, ἀνάγκη πᾶσα κεκρυφῆσθαι ἐκτάπασι καὶ ἀγνωσθῆσθαι πρὸς ὃ τι ἀλλαγόμεθα, ὁ μὴδὲν ὑπόδειγμα τῶν ἐπιζομένων ἐν τῷ νῦν κειμένων εἶναι βίω. Νῦν μὲν γὰρ πᾶν τὸ παχὺ καὶ στερεῖται ἐκ φύσεως ἔχει τὴν ἐπὶ τὸ κάτω φοράν. Τότε δὲ τὸ ἀνωφερὲς ἡ μεταποίησις τοῦ σώματος γίνεται οὕτως εἰπόντος τοῦ λόγου, ὅτι μετὰ τὸ ἀλλαγῆναι τὸ φύσιν, ἐν πᾶσι τοῖς ἀναθεωρηθῆσθαι διὰ τῆς ἀναστάσεως, Ἀρραγισόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα· καὶ οὕτως πάντοτε σὺν ἑρῶν ἐσόμεθα. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τῶν ἀλλαγέντων τῶν ἁπλοῦς οὐ παραμένει τῷ σώματι, ἀλλὰ συμμετεωροῦσι τῇ ἀσωμάτῳ φύσει οἱ πρὸς τὴν θεοειδέως μεταστοιχειωθέντες κατάστασιν· πάντως ὅτι καὶ ἡ λοιπὰ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ σώματος, πρὸς τι τῶν θεοτέρων συμμετατίθεται, τὸ χρῶμα, τὸ σχῆμα, ἡ γραφὴ, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πάντα. Τοῦτου χάριν οὐδεμίαν ἀνάγκην ὀρῶμεν τοῖς ἀλλαγῆσθαι διὰ τῆς ἀναστάσεως ἐνθεωρεῖσθαι τὴν τοιαύτην διαφορὰν, ἢ πρὸς τὴν τῶν ἐπιγινομένων ἀκολουθίαν ἀναγκαίως ἔσχειν ἡ φύσις. Οὐτε μὲν, ὅτι οὐκ ἔσται, σαφῶς ἐκ τῆς ἀποφήσεως, ἀγνωστων ἡμῶν εἰς ὃ τι ταῦτα εἰ τῆς ἀλλαγῆς μεταθήσεται. Ἄλλ' ὅτι μὲν γένος ἐστὶ τῶν πάντων ἐν, ὅταν ἐν σῶμα Χριστοῦ οἱ πάντες γενώμεθα. τῷ ἐνὶ χαρακτήρι μεμορφωμένοι, οὐκ ἀφιδάλλομεν, πᾶσι κατὰ τὸ ἴσον τῆς θείας εἰκόνος ἐλαμπούσης. Τί δὲ ἡμῖν ἀντὶ τῶν τοιούτων ἰδιωμάτων ἐν τῇ ἀλλαγῇ τῆς φύσεως προσγενήσεται. χρῆμα

¹⁰ Ephes. vi, 13 sqq. ¹¹ Ephes. v, 29. ¹² II Cor. v, 1. ¹³ I Thess. iv, 16.

και πάσης στοχαστικῆς ἐννοίας ἀποφαινόμεθα. Ὡς ἂν μὴ καθ' ὅλου ἀγύμναστος ἡμῖν ὁ περὶ τούτου γος καταλειφθεῖ, τοῦτο φαμεν, ὅτι εἰς οὐδὲν ἔτε- ν τῆς κατὰ τὸ ἄρβεν καὶ θῆλυ διαφορᾶς συνεργούσης φύσει, πλὴν τῆς παιδοποιίας, τάχα τινὰ στοχασμὸν τιν ἀναλαθεῖν τῆς ἐπηγγελμένης τοῦ Θεοῦ τῶν ἀγα- ῖν εὐλογίας ἐπάξιον ἐν τῇ περὶ τούτου λόγῳ, ὅτι ; τὴν ἐκείνου τοῦ τόκου ὑπηρεσίαν μεταθήσεται ἢ ννητικῆ τῆς φύσεως δύναμις, οὐ μετέσχεν ὁ μέγας Ἰσαίας εἰπὼν, ὅτι Ἄπὸ τοῦ φόβου σου, Κύριε, ἐν ἰστροὶ ἐλάδομεν, καὶ ὠδινῆσμεν καὶ ἐτέκομεν· ῥεῦμα σωτηρίας σου ἐποίησαμεν ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰ ἰρ ἀγαθὸς ὁ τοιοῦτος τόκος, καὶ σωτηρίας αἰτία γίνε- ῖ ἢ τεκνογονία, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, οὐδέποτε πνεῦμα τῆς σωτηρίας γεννῶν τις παύεται, ὁ ἅπαξ διὰ ὁ τοιοῦτου τόκου τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀγαθῶν ἑαυτῷ κνωσάμενος. Ἄλλὰ κἂν τὸν χαρακτήρα λέγη τις, ὅ μορφώμεθα, πάλιν ἡμῖν ἐν τῇ ἀναδιώσει τὸν αὐτὸν ἰμπαρέσσεσθαι, οὐδὲ πρὸς τοῦτο πρόχειρος ἡμῶν ἔστιν διάνοια, οὕτως ἢ ἐτέρως ἔχειν ὑπονοῆσαι. Εἴτε γάρ ῖ τοῦ αὐτοῦ λέγοι τις εἰδους τὴν ἀναδιώσιν ἔσσεσθαι, ῖ πολλὴν ἀμηχανίαν ἐκπεσεῖται ὁ λόγος, διὰ τὸ μὴ ῖ αὐτὸν ἑαυτῷ κατὰ τὸ εἶδος τοῦ χαρακτήρος πάν- πε διαμένειν τὸν ἄνθρωπον, ὅπὸ τε τῶν ἡλικιῶν καὶ ὦν παθημάτων ἄλλοτε πρὸς ἄλλο εἶδος μεταπλασσό- ῖνον. Ἄλλως γὰρ μορφοῦται τὸ νῆπιον καὶ τὸ μει- ῖκιον· ἄλλως ὁ παῖς, ὁ ἀνήρ, ὁ μεσήλιξ, ὁ γηραιὸς, πρέσβυς. Οὐδὲν τούτων ὡσαύτως ἔχει πρὸς τὸ ἔτε- ῖν· ἀλλὰ καὶ ὁ τῷ ἰκτέρῳ κατωθεὶς, καὶ ἐξηυδῆκώς ῖ ὕδερῳ, ὃ τε ξηρανθεὶς ἐν τηχεδόνι, καὶ ὁ πολυ- κρησίας ἐκ τινος δυσκρασίας, ὁ κατάχολος, ὁ αἱμα- ῖδης, ὁ φλεγματίας· ἐκάστου τούτων πρὸς τὴν ἐπι- ρατοῦσαν δυσκρασίαν συμμορφουμένου, οὔτε παρα- ῖνειν ταῦτα μετὰ τὸ ἀναδιῶναι καλῶς ἔχει λογισα- ῖναι, τῆς ἀλλαγῆς πάντα σκευαζούσης πρὸς τὸ θεό- ῖρον, οὔτε ὅλον ἡμῖν ἐπανθήσει τὸ εἶδος εὐχολὸν ἔστιν ναλογίσασθαι, τῶν κατ' ἐλπίδα ἡμῖν προκειμένων γαθῶν, ὅπὲρ ὀφθαλμῶν, καὶ ἀκοῆν, καὶ διάνοιαν εἶναι πιστευμένων. Ἡ τάχα γνωριστικὸν εἶδος ἐκάστου ἦν ποῖαν ἰδιότητα τῶν ἡθῶν εἰπῶν τις, οὐ τοῦ παν- ῖς ἀμαρτήσεται. Καθάπερ γάρ νῦν ἢ κατὰ τι παρ- ῖλλαγῆ τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων τὰς τῶν χαρακτήρων ῖ ἐκάστῳ διαφορᾶς ἐξεργάζεται, κατὰ πλεονασμὸν ἐλάττωσιν τῶν ἀντιστοιχοῦντων τινὸς σχηματιζο- ῖνου τε καὶ χρωννυμένου τοῦ κατὰ τὴν μορφήν ἰδιώ- ῖατος· οὕτω μοι δοκεῖ τὰ εἰδοποιῶντα τότε τὴν ἐκά- ῖτου μορφήν οὐ ταῦτα τὰ στοιχεῖα γίνεσθαι, ἀλλὰ τὰ ῖς κακίας ἢ τῆς ἀρετῆς ἰδιώματα, ὧν ἢ ποῖα πρὸς ῖλλα μίξις, ἢ οὔτως ἢ ἐτέρως τὸ εἶδος παρασκευά- ῖει χαρακτηρίζεσθαι. Ὅσον δὴ τι σχεδὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρόντος γίνεται βίου, ὅταν ἢ ἐξωθεν τοῦ προσώπου ῖάθεισιν τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς ψυχῆς καταμηνύη ῖάθεισιν· ὅθεν ῖαδίως ἐπιγινώσκομεν τὸν τε τῇ λύπη ρατούμενον, καὶ τὸν τῷ θυμῷ διανεστηκῶτα, καὶ τὸν ῖ ἐπιθυμίᾳ λυόμενον· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὸν φαι- ῖρόν, τὸν ἀόρητον, τὸν τῷ σεμνῷ χαρακτήρι τῆς σω- ῖροσύνης καλλωπιζόμενον.

tatione sumus habituri, præstantius esse dicimus, quam ut ulla cogitatione conijcere valeamus. Ac ne tali in re nostra plane rudis oratio deprehenda- tur, dicimus, maris et feminae differentiam nullum naturæ usum præbaturam; nisi quamdam veluti filiorum susceptionis similitudinem promissa illa a Deo honorum copia dignam intelligamus, ut ejusmodi partui gigneudi vis naturalis inserviat, qualem sentiebat Isaias, cum diceret: *Ex timore tuo, Domine, concepimus, et parturivimus, et peperimus, spiritumque salutis tuæ fecimus in terra*¹⁵. Nam si bonus est partus hujusmodi, salutisquæ causa est procreatio filiorum, ut ait Apostolus¹⁶, nullus unquam illic gigneudi salutis spiritum finem faciet, qui tali partu sibi copiam bonorum semel pepererit. B Sin aliquis eamdem formam nobis reviviscentibus futuram dicat, ego, nec ut ejus sententiæ subscribam, facile adduci queam, nec utrum res aliter habeat, cogitare. Multa enim absurda illius, qui ita sentit, opinionem consequuntur, cum non eadem semper in eodem homine species formaque maneat, sed pro ætatum affectionumque varietate assidue commutetur. Etenim qui nunc est adolescens, infans puerque fuit, mox erit vir, deinde ad vitæ medium terminum veniet, post illum transibit, fietque jam ætate provector et senex. Et qui horum in aliquo sunt ætatis gradu, non sunt inter se similes, sed alius regio morbo squalidus est, alius aqua inter- cute inflatus, alius confectus tabe, alius prava carnis redundantia corpulentus, alius bilis, alius sangui- nis, alius pituitæ nimia laborat copia: qui quidem omnes, ut tales reviviscant, et iisdem cum morbis maneant, minime putandum est; cum omnia tunc in meliorem divinioremque statum immutatione sint convertenda, nec facile rursus est explicare, qualis futura sit præclara illa forma, qua decorabimur, cum spe nobis proposita sint ea bona, quæ nec oculis, nec auribus, nec cogitatione possumus comprehendere. Quod si quis formam, qua dignosci valeamus, in certa morum qualitate diceret sitam collocatamque fore, is non prorsus forsitan aberraret. Ut quemadmodum nunc quadam elementorum in nobis mutatione differentes in unoquoque notas impressas cernimus, prout alicujus D eorum majore minoreve copia, propria cujusque forma colorque fingitur: ita quæ tunc propriam singulorum formam expriment, non elementa futura sint, sed vitiorum aut virtutum quædam inter se hoc aut illo modo commisto: qua expressa uniuscujusque species apparebit. Cujus rei simile quidam propemodum hic etiam contigit, cum ipse vultus intimam animi affectionem indicat, ut hunc mœrore vinci, illum efferræ iracundia, alium flagrare cupiditate, aut contra hunc natura lætum, illum minime iracundum, alium insigni quadam modestia præditum, facile cognoscamus.

¹⁵ Isa. XLVI, 18. ¹⁶ I Tim. II, 15.

Quemadmodum igitur in hac vita animi affectio est veluti forma quædam in vultu, atque oculis expressa, qua, quo modo se intus habeat homo, declaratur: sic mihi videtur, cum natura hominis diviniorem, adepta sit statim, ex moribus quisque suis effingi, nec aliud esse, aliud videri, sed qualis est, talis omnino cognosci, ut qui castus, qui justus, qui mansuetus, qui purus, qui benignus, qui pius, atque inter hos qui bonis omnibus, aut qui uno tantum aut pluribus ornatus, quique in uno quidem inferior sit, in alio autem superior constet. Ex his enim similibusque magis minusve præstantibus proprietatibus, quæ in ipsis conspicue sunt, variæ singulorum differentię distinguuntur, donec novissima tandem, ut Paulus ait ¹⁶, inimica morte destructa, maloque cunctis e rebus penitus exturbato atque deleta, una in omnibus divina pulchritudo fulgebit, ad cujus exemplar initio formati sumus. Hæc autem est lux, puritas, immortalitas vita et veritas, et alia ejusdem generis. Neque enim dedecet, diei lucisque filios et esse et videri. Lucis autem, et puritatis, et immortalitatis nulla mutatio differentie in eodem genere reperietur, sed una gratia in omnibus elucebit, cum filii lucis effecti fulgebunt ut sol, quemadmodum voce sua verissima Dominus ipse denuntiat ¹⁷: cumque ex divina promissione perfecti erunt, idemque sentient, una eademque in omnibus gratia sic effulgente, ut proximo quisque suo lætitiâ impertiatur. Ex quo fiet, ut aliorum alii pulchritudinem contuentes, mutuis inter se gaudiis vicissim afficiantur, nulla mali, aut vitii, aut turpitudinis macula decus illud in deformem speciem commutante. Hæc nobis mens nostra pro decedentibus ex hac vita, voces eorum nobis, ut fieri potest, indicans, disseruit. Nos autem Pauli verbis utentes, consilium nostrum ad eos qui in squalore luctuque versantur concludemus: *Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus, ne contristemini, sicut et cæteri, qui spem non habent* ¹⁸.

Si quid ergo studio dignum de iis qui dormierunt, didicimus, degenerem istum servilemque mororem amplius ne suscipiamus; aut si lugendum est, laudabilem illum complectamur luctum, quæ cum virtute conjunctus est. Ut enim voluptas alia pecudibus convenit rationique adversatur, alia pura est, et a materiæ sordibus remota; sic id, quod voluptati contrarium est, in vitium virtutemque dividitur. Est igitur lugendi genus unum, quod beatum vocatur, et in excolenda parandaque virtute non abjicitur, quod quidem ab insana ista servilique mœstitia longe diversum est. In hac enim quicunque versatur, in posterum poenitebit, quippe qui e constantiæ gradu depulsus se a perturbatione superari permiserit. At beatus ille luctus minime repudiandam pudendamve tristitiam præbet iis, qui per illum ex virtute vitam suam instituunt.

Α Ὅσπερ τοίνυν κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ζωὴν γίνεται ἡ ποιά διάθεσις τῆς καρδίας, καὶ πρὸς τὸ κεκείμενον πάθος τοῦ ἀνθρώπου εἶδος ἀπεικονίζεται· οὕτω μοι δοκεῖ πρὸς τὸ θεϊότερον ὑπαλλαγείν· τῶν φύσεως, εἰδοποιεῖσθαι διὰ τοῦ ἤθους ὁ ἀνθρώπου, καὶ ἄλλο τι ὦν καὶ ἄλλο φαινόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ τὰ καὶ γινωσκόμενος, ὡς ὁ σώφρων, ὁ δίκαιος, ὁ πρᾶξ ὁ καθαρὸς, ὁ ἀγαπητικὸς, ὁ φιλόθεος, καὶ πᾶσι τοῦτοις, ἢ ὁ πάντα ἔχων τὰ ἀγαθὰ, ἢ ὁ ἐν ἐπίμαχοσμούμενος, ἢ ὁ ἐν τοῖς πλείοσιν εὐρισκόμενος, ἢ ἐν τῷδε μὲν ἐλαττούμενος, πλεονεκτῶν δὲ κατ' ἕτερον. Ἐκ τούτων γὰρ καὶ τῶν τοιούτων τῶν ἐκαστὸν τὸ κρείττον καὶ τῶν κατὰ τὸ ἐναντίον ἐπιθεωρούμενα ἰδιωμάτων, εἰς διαφόρους ἰδέας οἱ καθ' ἕκαστον ἀλλήλων μερίζονται, ἕως ἂν τοῦ ἐσχάτου Ἐγγύα καταργηθέντος, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ τῆς πικρίας καθόλου πάντων τῶν θνητῶν ἐξουκισθείσης, ἐν θεοειδῆς κάλλος ἐπαστράφη τοῖς πᾶσιν, ᾧ κατ' ἕνα ἔμορφώθημεν. Τοῦτο δὲ ἐστὶ φῶς, καὶ καθαρότης, καὶ ἀφθαρσία, καὶ ζωὴ, καὶ ἀλήθεια, καὶ τὰ τοιαῦτα. Οὐδὲ γὰρ ἀπεικός ἐστιν ἡμέρας τέκνα καὶ φωτὸς ἐπεί τε καὶ φαίνεσθαι· φωτὸς δὲ καὶ καθαρότητος καὶ ἀφθαρσίας, οὐδεμία παραλλαγή οὐδὲ διαφορὰ πρὸς ὁμογενῆς εὐρεθήσεται· ἀλλὰ μία χάρις ἐπιπέσει τοῖς πᾶσιν, ὅταν υἱοὶ φωτὸς γινόμενοι λάμψωσι, καὶ ὁ ἥλιος, κατὰ τὴν ἀψευδῆ τοῦ Κυρίου φωνῆν, ἐκείνη καὶ τὸ πάντα εἶσεσθαι τετελειωμένους εἰς τὸ ἐκπληρῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου, τῆς αὐτῆς ἕξουσιαστικῆς, τὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τοῖς πᾶσιν ἐπαρθεῖσθαι χάριν, ὡς τὴν αὐτὴν εὐφροσύνην ἕκαστον πέλαις ἀντιχαρίζεσθαι. Δι' ὧν ἕκαστος καὶ εὐφρανεται τοῦ ἑτέρου τὸ κάλλος βλέπων, καὶ ἀντευφραίνειται τοῦ ἑτέρου τὸ μῆδμηδὲς κακίας μεταμορφούσης τὸ εἶδος εἰς εὐχάριστην. Ταῦτα ἡμῖν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος ἀντί τῶν κατοικομένων διελέκται, τὰς φωνὰς ἐκείνων ὡς ἐναντιοῦν ἡμῖν ὑποκρινόμενος. Ἡμεῖς δὲ τῆ τοῦ μαρτύρου Παύλου φωνῆ τὴν πρὸς τοὺς βαρυπενθοῦντας συμπληρῆσαι περιγράφωμεν, ὅτι Οὐ θέλω ὑμῶς ἀνελεῖν ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπησθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα.

Β Εἰ οὖν τι μεμαθήκαμεν σπουδῆς ἕξουσιαστικῆς κεκοιμημένων, δι' ὧν ἡμῖν ὁ λόγος τὰ περὶ τούτων ἐφιλοσόφησε, μηκέτι τὴν δουλενὴ ταύτην καὶ δουραποδῶδην λύπην παραδεξώμεθα. Ἄλλ' εἰ χρὴ λυπεῖσθαι, ἔκλειν ἑλῶμεθα τὴν λύπην, τὴν ἐκπληρῆσαι καὶ ἐνάρετον. Ὡς γὰρ τῆς ἡδονῆς τὸ μὲν ἐκπληρῆσαι καὶ ἀλόγον, τὸ δὲ καθαρὸν τε καὶ ἀλόγον οὕτω καὶ τὸ ἀντικείμενον τῇ ἡδονῇ πρὸς κακίαν καὶ ἀρετὴν διαστέλλεται. Ἐστὶν οὖν τι καὶ πένθους εἶδος μακαρίζομενον, καὶ πρὸς κτήσιν ἀρετῆς οὐκ ἀπέχον, ὅπερ ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν ἀλόγον ταύτην ἐκπληρῆσαι ἀνδραποδῶδην κατ' ἕθειαν. Ὁ μὲν γὰρ ἐν ταύτῃ γινόμενος, ἑαυτοῦ μετὰ ταῦτα διὰ μεταμελείας καθίσταται, ὡς ἐξω τοῦ καθεστῶτος παρενεχθεῖς, ὅτε τὸ πάθος ἦν γένετο. Τὸ δὲ μακαρίζομενον πένθος ἀμεταμέλητον καὶ ἀνεπαίσχυντον ἔχει τὴν σκληρότητα, τοῖς δι' αὐτοῦ τὸν ἐνάρετον καταρθοῦσι καὶ

¹⁶ 1 Cor. xv, 26. ¹⁷ Matth. xiii, 45. ¹⁸ 1 Thess. iv, 12.

Ιενθεῖ γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ ἐν συναισθήσει τῶν ἀγαθῶν A
 κείνων γενόμενος, ὧν ἀποπέπτωκεν, ἀντιπαραθεῖς
 ἦν ἐπίκρινον ταύτην καὶ ῥυπῶσαν ζῶην τῇ ἀκηράτῳ
 κείνῃ μακαριότητι, ἥς ἐν ἐξουσίᾳ ἦν, πρὶν τῇ ἐξου-
 ῖᾳ εἰς κακὸν ἀποχρήσασθαι· καὶ ὅσῳ πλέον ἐπὶ τῷ
 οἰούτῳ βίῃ βαρύνει τὸ πένθος, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπι-
 αχύνει ἑαυτῷ τὴν τῶν ποθομένων ἀγαθῶν κτήσιν.
 Ἡ γὰρ τῆς τοῦ καλοῦ ζημίας συναίσθησις, τῆς περὶ
 ὁ ποθούμενον σπουδῆς ὑπέκκαυμα γίνεται. Οὐκοῦν
 περὶ τὴν ἐστὶ καὶ σωτήριον πένθος, καθὼς ὁ λόγος
 πέδειξεν, ἀκούσατε οἱ πρὸς τὸ τῆς λύπης πάθος εὐ-
 δόλως καταφερόμενοι, ὅτι οὐ κωλύομεν τὴν λύπην,
 ἀλλ' ἀντὶ τῆς κατεγνωσμένης τῆν ἀγαθὴν συμβου-
 εύομεν. Μὴ λυπεῖσθε τοίνυν τὴν τοῦ κόσμου λύπην
 ἣν κατεργαζομένην τὸν θάνατον, καθὼς φησὶν ὁ
 Ἀπόστολος, ἀλλὰ τὴν κατὰ θεὸν, ἥς τὸ πέρασ ἢ τῆς B
 νυχτὸς ἐστὶ σωτηρία. Τὸ γὰρ εἰκῆ καὶ μάτην τοῖς
 κεκοιμημένοις ἐπιχεόμενον δάκρυον, τάχα καὶ κατα-
 κρίσεως αἰτίον γίνεται τῷ κακῶς οἰκονομοῦντι τὸ
 ῥήσιμον. Εἰ γὰρ ἐπὶ τούτῳ λυπηρὰν ταύτην διάθε-
 σιν ἐνετεκτῆνατο τῇ φύσει ὁ πάντα ἐν σοφίᾳ ποιήσας,
 φ' ᾧ τε καθάρσιον μὲν αὐτὴν εἶναι προκατασχούσης
 ἰακίας, ἐφόδιον δὲ τῆς τῶν ἐλπίζομένων ἀγαθῶν
 μετουσίας· τάχα ὁ μάτην καὶ ἀνωφελῶς ἐκχέων τὸ
 δάκρυον, διαβληθήσεται τῷ ἰδίῳ δεσπότη, κατὰ τὸν
 ἰαγγελικὸν λόγον, ὡς κακὸς οἰκονόμος διασπείρων
 ἰχρήστως τὸν πιστευθέντα πλοῦτον. Πᾶν γὰρ τὸ ἐπ'
 ἰγαθῶν χρησιμεῖον, πλοῦτός ἐστι τοῖς τιμίοις τῶν
 εἰμηλιῶν ἐναριθμούμενος. Οὐ θέλω οὖν ὑμᾶς ἀγνοεῖν,
 ἰδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ταῦτα δὲ μεμαθήκα- C
 μεν, καὶ εἰ τι ἄλλο πρὸς τούτους παρὰ τοῦ Πνεύματος
 τοῦ ἁγίου τοῖς τελειότεροις ἀποκαλύπτεται μάθημα,
 ἵνα μὴ λυπησθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλ-
 πίδα. Μόνων γὰρ ἐστὶ τῶν ἀπίστων τὸ τῷ παρόντι
 ἰίψ τὰς τοῦ ζῆν ἐλπίδας περιορίζειν, καὶ διὰ τοῦτο
 τυμφορᾶς ἄξιον ποιοῦνται τὸν θάνατον, ὅτι αὐτοῖς τὸ
 πιστευόμενον παρ' ἡμῶν οὐκ ἐλπίζεται. Ἡμεῖς δὲ
 τῷ μεγάλῳ ἐγγυητῇ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως πε-
 πιστευκότες, αὐτῷ τῷ δεσπότη πάσης τῆς κτίσεως,
 ἰς διὰ τοῦτο καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα τῷ ἔργῳ τὸν
 περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον πιστώσεται, ἀναμφιβό-
 ως ἔχωμεν τῶν ἀγαθῶν τὴν ἐλπίδα, ἥς παρουσίας ἢ
 ἐπὶ τοῖς κατοικομένοις λύπη χώραν οὐκ ἔξει. Ὁ δὲ
 θεὸς ἡμῶν καὶ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ παρακα-
 λῶν τοὺς ταπεινοὺς, παρακαλέσῃ ὑμῶν τὰς καρδίας, D
 καὶ στηρίξῃ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην διὰ τῶν οἰκτιρ-
 μῶν αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

Dolet enim ex animo, vereque luget is qui illa bona
 considerat, a quibus excidimus, dum mortalem
 istam ac sordidam vitam comparat cum immortal
 illa beatitudine, qua potiebatur antequam potestate
 ad bonum abuteretur, quantoque magis in hac vita
 ejusmodi luctum intendit, tanto celerius ad opta-
 tam bonorum possessionem aspirat. Nam qui boni
 jacturam animadvertit, ad illud recuperandum ar-
 dentiore studio concitatur. Proinde, cum salutare
 lugendi genus, ut ostendimus, inveniatur, animad-
 vertite, quid ad mœrorem et luctum estis propen-
 siores, nos non interdiceret, quo minus mœreatis
 et lacrymetis, sed vobis consulere, ut pro malo
 damnatoque luctu bonum et laudabilem complectamini.
 Itaque nolite mundi luctum tristitiamque
 suscipere, quæ, ut inquit Apostolus ¹⁹, mortis cau-
 sam affert, sed eam mœstitiam sumite, quæ Deo
 placet, cujus finis est animi salus. Etenim inanes
 temereque effusæ pro defunctis lacrymæ fortasse
 causa damnationis erunt illi, qui re abutitur bona.
 Nam si tristem hanc animi affectionem idcirco
 nobis inservit is qui cuncta sapienter egit, ut a
 malo, quod nos invasit, expiaret, et ad ea bona,
 quæ speramus, fruenta perduceret : forte qui fru-
 stra atque inaniter lacrymas fundunt, vocabuntur
 in crimen apud dominum suum, ut malus ille villi-
 cus, qui, ut in Evangelio legimus ²⁰, divitias sibi
 creditas inutiliter dissipaverat. Quæcunque enim
 ad bonos usus referri possunt, divitiæ sunt in the-
 sauris cœlestibus enumeratæ. Nolo igitur ignorare
 vos, fratres, quæ de iis qui dormierunt, didicimus,
 et si quid præterea Spiritus sanctus perfectioribus
 patefacit, ne tristitia mœroreque afficiamini, ut
 cæteri qui spem non habent. Soli enim, qui a fide
 alieni sunt, præsentis vitæ finibus vivendi spem
 terminant et circumscribunt, ideoque mortem de-
 plorandam putant, quod ea, quæ nos credimus,
 non sperant. Nos autem, qui magno locupletique
 resurrectionis a mortuis sponsori vadique credi-
 mus, ipsi rerum omnium procreatarum Domino,
 qui ob id mortuus est et resurrexit, ut re ipsa
 resurrectionis rationem confirmaret et comprobaret,
 certam atque exploratam bonorum spem habeamus,
 qua præsentis luctus in eorum obitu, qui ex hac
 vita decedunt, nullum habebit locum. Deus autem
 noster, Dominus Jesus Christus, qui afflictos atque
 humiles consolatur, consoletur animos vestros, et
 misericordia benignitateque sua vos ad se diligendum
 inflammet atque corroboret, quoniam ipsi est gloria
 in sæcula sæculorum. Amen.

¹⁹ II Cor. vii, 10. ²⁰ Luc. xvi, 1, sqq.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ.

—
EJUSDEM S. GREGORII
ADHORTATIO AD PŒNITENTIAM.

—
Est Asterii Amaseni, quem vide tom. XL, col. 351.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ.

—
EJUSDEM
IN PRINCIPIUM JEJUNIORUM.

—
Etiam ad Asterium pertinet. Vide ibid., col. 370.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΙΣ ΠΡΩΤΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΝ.
—
EJUSDEM
IN PRIMOS APOSTOLOS PETRUM ET PAULUM.

—
Hunc sermonem sub nomine Gregorii Nysseni edidit Gretserus Ingolstadii, 1620, in-8 (Opera omnia, XII, 350); sed est Maximi Planudæ. Cf. Fabricium initio tomi I hujus editionis.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΤΑ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ ΛΟΓΟΣ

*Θεσφα συλλογισμῶν, ὅτι τὸ κακὸν, φθαρτὸν καὶ γεννητὸν καὶ ἀνύπαρκτον, καὶ ὁ τοῦτου δὲ πατήρ
διάβολος οὐκ ἀγέννητος.*

EJUSDEM

CONTRA MANICHÆOS ORATIO

*cem constans syllogismis, qua probatur, Malum corruptibile esse et creatum et non subsistens, ejusque
patrem diabolum increatum non esse (1).*

Εἴ τι ἂν κακὸν, κολαστέον· οὐδὲν δὲ κολαζόμενον ἄ
θαρτον. Οὐδὲν ἄρα κακὸν ἀφθαρτον.

Οὐδὲν φθαρτὸν ἀγέννητον· ἔστι δὲ τὸ κακὸν φθα-
ρτον. Τὸ ἄρα κακὸν οὐκ ἀγέννητον.
Οὐδὲν κατ' οὐσίαν κακὸν· τῷ τὸ κακὸν ποιὸν εἶναι.
Ὅθεν δὲ ποιὸν οὐσία. Τὸ ἄρα κακὸν οὐκ οὐσία.

Πάντα τὰ ἐναντία ἀλλήλων φθαρτά· τὰ δὲ ἀγέννητα
τα οὐ φθαρτά. Τὰ ἄρα ἐναντία οὐκ ἀφθαρτα.

Οὐδὲν ἀγέννητον τρεπτόν· τρέπεται δὲ τὸ ἀγαθὸν
κατ' ἄρθεν ὑπὸ τοῦ κακοῦ. Τὸ ἄρα ἀγαθὸν οὐκ ἀγέν-
νητον.

Τὸ ἀγέννητον οὐκ ἔστιν ὀρεκτικὸν φθορᾶς τινος,
ὡς γὰρ φθαρτικόν· τὸ δὲ γὰρ κακὸν ὀρεκτικὸν φθορᾶς. Β
ὁ ἄρα κακὸν οὐκ ἀγέννητον.

Αἱ θεῖαι Γραφαὶ ταῖς κολάσει παραδίδοσθαι οὐ
ὡς ἄλλους μόνους κακοῦς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν
ἀσβόλον λέγουσι· πᾶν δὲ τὸ κολάσει παραδιδόμενον
ρεπτόν· οὐδὲν δὲ τρεπτὸν ἀγέννητον. Οὐδὲν ἄρα τῶν
αὐτῶν ἀγέννητον.

Τῶν δι' ἑλοῦ ἐναντιουμένων, οὐδὲν κοινόν. Ὡστε
ἡ ἀνάγκη τὸ [ἀγαθόν] ὑπάρχει, μὴ ἂν ἄρα τὸ
κακόν.

Πᾶς ὁ εὐλόγως ὀρεγόμενός τινος ἐπιτετευγμένη
χει τὴν ὄρεξιν, ἢ εὐλόγως ὀρέγεται· τῶν φθαρτῶν
ἄρα ἔστιν ἡ κακία· τῶν φθαρτῶν οὐσα ἀφανισθῆσε-
αι. Ἀφανισομένη δὲ, οὐκ ἔστιν ἀγέννητος.

Ἀγέννητον τὸ κακὸν, κατὰ φύσιν αὐτῷ ὑπάρχει
τὸ κακὸν εἶναι. Οὐδεὶς δὲ κατὰ φύσιν ἐνεργῶν ἀμαρ-
τάνει· τὸ ἄρα ἀγέννητον οὐκ ἀμαρτάνει. Τὸ μὴ
ἀμαρτάνον οὐκ ὑπάτιον· ὑπάτιος δὲ ὁ Σατανᾶς. Οὐκ
ἴσα ἀγέννητον.

(1) Fragmenta hæc S. Gregorio Nyss. abjudicanda
videntur, quandoquidem integra nec ullo verbo
mutato in libro Didymi Alex. *Contra Manichæos*

Si quid sit malum, puniendum est : nihil autem
quod punitur incorruptibile est. Nihil igitur malum
est incorruptibile.

Nihil corruptibile est increatum : malum autem
est corruptibile. Ergo malum non est increatum.

Nihil secundum substantiam malum est : quod
malitia sit qualitas. Nulla porro qualitas est sub-
stantia, malum igitur non est substantia.

Omnia contraria a se invicem corrumpuntur :
quæ autem increata sunt, non sunt corruptibilia.
Ergo contraria non sunt incorruptibilia.

Nihil increatum immutabile est : bonum autem
a malo superatum mutatur. Bonum igitur non est
increatum.

Quod increatum est, non est ejusmodi, ut inter-
itum appetat, aut interitum afferre possit : atqui
malum interitum appetit. Malum ergo non est in-
creatum.

Suppliciiis plecti non alios tantum malos, sed
ipsum diabolum Scripturæ sacræ testantur ; quid-
quid autem supplicio plectitur est mutabile nihil
porro mutabile increatum est. Nihil igitur ex malis
increatum est.

Nihil commune est iis, quæ penitus sunt con-
traria. Itaque necessarium omnino est, ut cum
bonum exsistat, id quod malum est non exsistat.

Quicumque cum ratione appetit appetitum suum
expleri ac perfici videt, quatenus cum ratione ap-
petit : cum autem corruptibilium appetitu tenetur
malitia, delebitur. Si autem deleatur, non est in-
creata.

Increatum si sit malum secundum naturam, eo
ipso exsistit quod malum est. Atqui nemo secun-
dum naturam agens peccat : quod ergo increatum
est, non peccat : quod non peccat, non est obno-
xium supplicio. Satanas autem est supplicio obno-
xius. Non ergo res est increata.

contineri detexi. FESSLER *Instit. Patr.* I, 595,
not. — Vide *Patrologia* hujusce tom. XXXIX,
col. 1087 C.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΝ.

EJUSDEM S. GREGORII
EPISCOPI NYSSENI
IN SUAM ORDINATIONEM.

Fr. Ducæo interprete.

Ad nos etiam spiritualis instruendi convivii sors A et officium devolutum est, tametsi idonei potius simus, ut alienorum participes flamus bonorum, quam ut ipsi nostra largiamur. Equidem omni ope conatuque contendimus, ut ab ejusmodi pendendis tributis propter meam in dicendo penuriam immunis essem, prout etiam fert lex quæpiam conviviorum. Sic enim accepi homines, qui lauta et magnifica victus ratione utuntur, cum communibus compransoribus omnibus in orbem convivia instruxerunt, si quis ex numero convivarum sit angustioris fortunæ, solitos eum a communi symbola conferenda immunem mensæ socium non repudiare. Ita quoque optabam ipse ditiorum epulis tanquam mensarum assecla adhiberi. Quando autem eximius et opulentus hic convivii dominus ne nobis quidem B vult parcere, sed et ministrare nos jubet: sic agam cum illo, *Amice, commoda mihi aliquot ex panibus tuis* ¹⁰, panes autem appello, quod precibus fertur auxilium. Quid enim attinet aures vestras, quæ spiritualibus istis favis sese oblectarunt, jejuna egenaque excipere oratione? Ac fortasse melius se habeat, si quemadmodum in gymniciis certaminibus illorum est stadium, qui viribus corporis in illis valent, cæteri vero decertantium fiunt spectatores: ita in hoc spirituale stadium illi soli, qui virtute sanctorum ac robore pollent, adversus athletas prodeant: si quis autem sit ex iis, quorum unus ego sum, cui cani sint crines, fractæ autem ob ætatem vires, tremula etiam et nonnihil claudicans oratio, huic permittatur, ut se athletarum contentionibus spectandis oblectet. Ne igitur longius vobis, fratres, sermonis exordium protrahamus, cum mirificis eorum qui ante nos dixerunt orationibus operam dederitis; Jam saturati estis, jam divites facti estis; a rebus quippe dulcibus satietas gigni-

ἤλθε καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἡ τῆς πνευματικῆς ἐπιτελεῖται λειτουργία, μετέχειν μᾶλλον ἐτέρων, ἢ ἑαυτοῖς ἔχειν ἄλλοις, ὄντας ἐπιτηδείους. Καίτοι γε ἔρω καὶ παντελῶς ἠξίουν ἀτελεῆς εἶναι τῶν τοιοῦτων ἄνθρωπων, διὰ τὴν τοῦ λέγειν πενίαν, κατὰ τινὰ νόμον ἡλικιωτικόν. Ἀκούω γὰρ τοὺς ἀκροτέρους τὴν διακονίαν ὅταν ἐκ περιόδου τῷ κοινῷ συσσιτίῳ τὰς εὐαγγελικὰ παρασκευάσωσιν, εἰ τις ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐπιτηδεύοντων πενέστερος εἴη, τοῦτον κοινῆς συνθήκης ἐπιτελεῖν οὐκ ἐπιθυμῶν ἔχειν. Οὕτω καὶ αὐτὸς ἐβουλόμην ἐπιτελεῖν εἶναι τῆς τῶν πλουσιῶν τροφῆς· ἀλλ' ἐπιτελεῖται καλῶς τε καὶ πλούσιος ἐπιτελεῖται οὗτος οὐδὲ τιμωρεῖται, διακονεῖν δὲ προστάττει, ἔρω πρὸς εὐαγγελιστὰς, *χρησθήτω μοι τῶν σῶν ἄρτων*· ἄρτους δὲ ἐπιτελεῖ τὴν διὰ τῶν εὐχῶν συμμαχίαν. Πῶς γὰρ ἐστὶν ἐπιτελεῖται πνευματικοῖς τοῦτοις κληροῖς τὴν ἀκοὴν ὑμῶν ἐπιτελεῖται φήσασαν, πενιχρῶ καὶ πτωχεύοντι δεξιῶσασθαι λόγους. Καὶ τάχα καλῶς εἶχεν, ἵν' ὡσπερ ἐπὶ τῶν γυμνασίων ἀγῶνων· μόνων γὰρ τῶν ἰσχυρότων ἐν ἐκείναις ἐπιτελεῖται τὸ στάδιον, οἱ δὲ λοιποὶ θεαταὶ γίνονται τῶν ἀγωνιζομένων· οὕτω καὶ εἰς τὸ πνευματικόν τοῦτο στάδιον μόνους τοὺς σφριγῶντας ἐν τῇ δυνάμει τῶν ἀγίων τῶν ἀγωνιστῶν ἀποδύεσθαι· εἰ δὲ τις εἴη τῶν ἀγῶνων, ὅπως πολλὰ μὲν ἡ θρησκεία, καθάρσιος δὲ ὑπὸ τοῦ χρόνου δύναμις, ὑπότρομος δὲ καὶ ὑποσκιάζων ὁ λόγος, ἐπιτελεῖται τῶν ἰδρωσίων τῶν ἀγωνιστῶν ἐπιτελεῖται οὐκ οὖν μηκύνομεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ προσηγορευμένον ἀσχολούμενοι τῷ θαύματι τῶν προλαβόντων. Ἐκ κεκορησμένοι ἐστέ, ἤδη ἐπλουτήσατε· ὁ δὲ κόρος ἐπιτελεῖται γλυκασμάτων ἐστίν· τοῦτοις γὰρ ὑμᾶς ὁ προσηγορευμένος λόγος ἐπιθήνατο. Τάχα οὖν ἀχρηστον κόρον ἐπιτελεῖται κόρη ἐπάνω τῶν χρυσοῦν λόγων, οἷον τισὶ μολύβδινον νομισμασι τὴν μνήμην ἐπιφορτίζοντα· πλὴν ὅτι οὐκ ἐπιτελεῖται πολλάκις εἰς συνεργίαν κάλλους καὶ τῆς ἡμετέρας ὑλῆς καταμιχθεῖσα τῇ κρείττονι, ἐγγὺς ἡ ἀπὸ τῆς Ὁραῆς τὸν ὑπερῆ, κεφαλῆς τοῦτον ὄρυγον, ὡς πάλαι

¹⁰ Luc. xi, 5.

ἴν, ὡς γλαφυρὸς ταῖς γλυφαῖς ἐπανθεῖ τὸ χρυσεῖον; ἅ τὸς χρύσεος ὦν ὅλος τὴν ἐπιφάνειαν, κύκλοις τισὶ λυγωνίοις κυανῷ διακεχρισμένος ὑποκεχάραται. οὖν βούλεται τῷ τεχνίτῃ ἡ κυανός; Ὡς ἂν, οἶμαι, ἐναλλάσσοντι τὰς χροὰς ἀντιπαρθεωρούμενος ὁ υἱὸς πλέον ἐκλάμπει. Εἰ οὖν ἡ κυανὸς ἐμμιχθεῖσα χρυσαῖ περικαλλιστέραν τὴν αὐτὴν ἀποδείκνυσιν, καὶ ἀκαιρον ἴσως τῇ λαμπηδόνι τῶν προβήθηντων γων καὶ τὴν ἡμετέραν παραγαφῆναι μελάνην. τι ὑμῖν ἐν προοιμίῳι ἀδολεσχοῦμεν, ἀλλ' ἀκού- τε.

atur aurea, circulis quibusdam multorum angulorum cæruleis picta distinguitur. Quodnam igitur est consilium artificis, dum cæruleum colorem adjecit? ut efflceret, opinor, dum colores variantur, aurum alteri collatum illustrius effulgeret. Si ergo color cæruleus immistus auro efficit ut multo lechrior ejus splendor emicet, non incommodum, opinor, fuerit, si jam pronuntiatorum sermonum gori nostrorum color hic niger appingatur. Adhuc procemiis garruli vos detinemus, sed a-

Ἄκουε Μωϋσέα τὸν μέγαν, ὅτε τὴν σκηνὴν τοῖς γραφήταις ἐπήγγυτο, καὶ τὸν Βεζελεὴλ ἐκέλευεν, ὅς ἐμύματι θεῖῳ τὴν σοφίαν ἔσχεν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοδιδάκτον, κοινῇ προθεῖναι τὴν φιλοτιμίαν πλου- κισ καὶ πένησι, τῶν μὲν πλουσίων χρυσόν, καὶ πορ- ραν καὶ τοὺς τιμίους τῶν λίθων ἐκλέγοντας, τῶν πενήτων ξύλα καὶ δέρματα καὶ τὰς τῶν αἰγῶν ἰχθῶν οὐκ ἀποβάλλοντας. Ἄλλ' οὐκ ἀκαιρος τῆς σοφίας ἴσως ἡ μνήμη· ὁ γὰρ μου τὴν καρδίαν ἐπ- ραίει νόημα, βούλομαι καὶ τῷ κοινῷ παραθέσθαι. ἐμύματι θεῖῳ ὁ Βεζελεὴλ σοφὸς ἐξ ἰδιώτου ἐγένετο· τῷ γὰρ ἡ ἱστορία φησὶν. Ἄκουέτω τοίνυν ὁ πνευ- ιτομάχος· ὁ θεῖον εἰπὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὗ ἡ ἰδασίς οἶδ' ἂν τὴν σοφίαν χάριν τῇ ψυχῇ σημαίνεται, ἄρα καθυβρίζει τῇ τοῦ θεοῦ προσ- ορίᾳ τὴν ἀξίαν τοῦ Πνεύματος; Ἄρα μικρὸν τι ἐ ταπεινὸν περὶ αὐτοῦ νοεῖν ὑποτίθεται; Τί τῶν ἐν κτίσει τῷ ὀνόματι τοῦτ' σημαίνεται; Μὴ ἐπί- ητον οἰεῖται τῷ Πνεύματι τὴν θεότητα; Μὴ δι- ὄνη τινὰ καὶ σύνθεσιν περὶ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνητον νοεῖ; τάχα οὐκ ἔστι ταῖς τοιαύταις ὑπονοήσας συν- εχθῆναι. Ἄλλ' ὁμολογεῖ πάντως θεῖον ἔν τῷ Πνεῦ- ι τῇ φύσει τοιοῦτόν τε εἶναι καὶ λέγεσθαι. Ὁρᾷς; αὐτομάτως ἐκκαλύπτεται σοὶ ἡ ἀλήθεια; πολλάς ρ θείας φύσεις τὸ τῶν Χριστιανῶν οὐκ ἐπίσταται ρυγμα· ἐπεὶ ἀνάγκη πᾶσα καὶ πολλοὺς θεοὺς ἀπλάττεσθαι. Οὐ γὰρ ἔστι δυνατόν πολλοὺς νοηθῆ- ῖ θεοὺς, μὴ τῆς κατὰ φύσιν ἑτερότητας τῶν θεῶν ἡθος διαγγελούσης. Εἰ οὖν μία παρὰ πάντων θεῶν ισις εἶναι πιστεύεται, θεῖον δὲ τῇ φύσει τὸ Πνεῦμα ἅγιον· τί διατέμνεις τῷ λόγῳ τὸ συνημμένον τῇ ἰσει; Ἄλλὰ τίς μοι δώσει τὴν δύναμιν τοῦ λόγου εἶναι, οὗ τὸ τέλος σωτηρία τῶν ἀκουόντων ἦν; ἰαν προήκατο φωνὴν Ἱεροσολυμίταις ὁ Πέτρος, καὶ σαύται χιλιάδες ἀνθρώπων τῇ περιβολῇ τοῦ λόγου ὁ τοῦ ἀλιεύς ἐσαγνεύθησαν. Τοσοῦτοι δὲ καὶ τοι- τοι παρὰ τῶν διδασκάλων ἐν ἡμῖν τρίβονται, τίς γονε τῶν σωζομένων προσθήκη; Τὸ ἐκλείπειν ἐκ- ῖπει, φησὶ τις τῶν προφητῶν, τὸ ἀποθνήσκον τοθνήσκει· τὸ πεπλανημένον οὐκ ἐπιστρέφει· λέ- ῖται τῆς ἀγάπης ὁ σύνδεσμος· ἤρπασται τῶν θησαυ-

Magnum illum Moysem audio, quo tempore tabernaculum Israelitis erigebat, ac Bezeleem illum, qui divino Spiritu partam sapientiam architectonicæ non ab alio edoctus sed a se habebat, communi quadam æmulatione divites simul ac pauperes provocari voluisse, dum divitum quidem aurum et purpuram, lapidesque pretiosos seligerent, egenorum vero ligna pellesque ac pilos caprarum non rejicerent. Enimvero haud importuna fuerit aut a proposito aliena fortassis historiæ hujus commemoratio: libet enim quod mihi in mentem venit, in medium proferre. Spiritu divino Bezeleel ex imperito sapiens est factus: ita enim narrat historia⁴⁰. Audiat ergo qui Spiritui sancto bellum indixit; is qui Spiritum sanctum dixit divinum, cujus ingressus et quasi vestigium sapientiæ gratiam in anima designat, num Spiritus dignitatem seu deitatem divini appellatione traducit? num suadet, ut aliquid exiguum aut humile de ipso concipiamus? Quid, quæso, ex rebus creatis hoc nomine significari solet? num acquisitam et ascititiam esse putat Spiritui divinitatem? num duplicitatem aliquam aut compositionem simplici et incomposito attribuit? Fortasse non licet ejusmodi opinionibus fidem adhibere. Atqui plane constitetur Spiritum, qui divinus est, natura talem dici ac prædicari. Vides ut tibi veritas ultro reveletur? plures enim divinas naturas Christiana nescit religio, quandoquidem ita omnino necesse esset plures quoque deos confingere. Non enim fieri potest, ut multos intelligamus deos, nisi hæc deorum multitudo per diversitatem secundum naturam enuntietur. Si ergo una ab omnibus natura divina esse creditur, Spiritus porro sanctus natura divinus, quid oratione dividis quod natura conjunctum est? Verum quis illam mihi sermonis virtutem concedet, cujus finis salus exstitit auditorum? Unam emisit Hierosolymitanis vocem Petrus, et tot hominum millia nuda sermone sagena ab illo piscatore sunt capta⁴¹. Tam multi vero tantique a doctoribus in nos impenduntur sermones: quæ vero ex iis qui salvantur facta est

⁴⁰ Exod. xxxi, 2 sqq. ⁴¹ Act. ii, 41.

accessio? *Quod deficit aeficit*, ait quispiam ex propheta⁵², *quod moritur moritur* : quod aberravit, non revertitur; solutum est vinculum charitatis, abrepta est pax ex thesauris nostris. O rem calamitosam! cogit enim me mali ac doloris magnitudo ingemiscere; nostra erat olim possessio charitas; paterna nostra hæc hæreditas, quam per discipulos suos nobis Dominus thesaurizaverat dicens, *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*⁵³: istam autem hæreditatem ii quidem, qui deinde secuti sunt, successores filii a patribus ordine excipientes usque ad patres nostros conservarunt. At hæc prodiga generatio illam minime custodivit. Quomodo e manibus nostris elapsæ hæ institutionis divitiæ pereunt? nos charitatis indigi sumus, et alii bonis nostris luxuriant et gloriantur. *Zelavi super iniquos* : sic ait Psalmista⁵⁴. Ego vero non nihil quasi per parodiam inflectens dictum illud ita legam, Zelavi super iniquos, zelavi pacem peccatorum videns. Illi inter se junguntur, et nos ab invicem separamur. Illi quasi testudine facta coeunt inter se, at nos testudinem nostram cuneumque dissipamus. Furto surreptam possessionem nostram animarum prædo ad hostes veritatis delatam projectit, non ut beneficio eos afficeret, nemo sic arbitretur : non potest afficere beneficio inventor malorum : verum,

Sed quid mihi de iis qui foris sunt judicare? ut inquit ille⁵⁵. At ego qui possim alienationem fratrium sine lacrymis ferre? quomodo paterna substantia derelicta junior hic frater discessit? alter ille in Evangelio descriptus, licet canitie corporis animi juvenilitatem occultet, quomodo fugitivus a fide in longinquam regionem secessit? quomodo abit et ipse paternis bonis in duas dimidias partes divisus, qui dum sublimia dogmata ad humiles et suillas opiniones dejecit, cum meretricibus hæreticis suas divitias dissipavit⁵⁶? Meretrix enim est hæresis, quæ voluptatibus quasi præstigiis attrahit. Quod si quando in seipsum, ut ille, reversus fuerit : si quando rursus ad paternorum ciborum cupiditatem exarserit, si ad divitem mensam recurrerit, in qua multus supersubstantialis est panis, qui Domini mercenarios alit; mercenarii quippe sunt Dei omnes isti qui ob spem repromissionis in vinea Dei operantur : qualis ad eum fiet non unius parentis, sed tam multorum patrum concursus, qui obviam illi prodibunt, qui amplectentur, qui osculis illum excipient? Prolata est stola fidei prima, quam trecentæ octodecim animæ præclara textrina Ecclesiæ contexuerunt. Unde annulus in manu expressum fidei sigillum habens, choreæ, vitulus, symphonia, cætera omnia quæ in Evangelio commemorantur, excepta fratris invidia. Verumenimvero quid frustra nobis ipsis somnia fingimus? Obdurata sunt corda fratrum, et contraria ratione sunt affecti; communes patres obijciunt, et acceptam ab illis hæreditatem non admittunt; communem sibi vindicant nobilitatem, et a nostra cognatione alienantur;

⁵² Zachar. xi, 9. ⁵³ Joan. xi, 34. ⁵⁴ Psal. lxxxiii, 2. ⁵⁵ I Cor. iii, 11. ⁵⁶ Luc. xv, 11.

ῥῶν ἡμῶν ἢ εἰρήνην. Ὡ τῶν κακῶν! Προδόματα ἐπιστανάξαι τῷ πάθει· ἡμέτερον κτήμα ἦν ἀγνοποτὲ πατρῶος ἡμῶν οὗτος ὁ κληῖρος, ὃν διὰ τῶν ἰσθητῶν ἡμῶν ὁ Κύριος ἐθησαύρισε ἐῖπών, *Ἐπιλακωνήν διδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους*· ἀλλὰ ταύτην τὴν κληρονομίαν οἱ μὲν ἐφεξῆς ἐπέχειν πατῆρος ἐκδεχόμενοι μέγροι τῶν πατρῶων ἡμῶν διεσώσαντο· ἡ δὲ ἀσωτος αὐτῆ γενεὰ οὐκ ἐλάξε. Πῶς οἴχεται τῶν χειρῶν ἡμῶν διαβροχὴ τῆς ἀγωγῆς ὁ πλοῦτος; ἡμεῖς τῆς ἀγάπης πτωχίσθηκαί καὶ ἄλλοι ἡμετέροις ἀγαθοῖς ἐναθροῦνονται. Ἐβίβλω ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, οὕτως φησὶν ὁ Ψαλμῶδς, *Ἐβίβλω δὲ μικρὸν τι παρεδόχασα τὸ βῆθεν ἀναγκάσωμαι*. Ἐβίβλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, ἐξήλωσα εἰρήνην ἀμαρτανῶν θεωρῶν. Ἐκεῖνοι ἀλλήλους συνίστανται, καὶ ἡμεῖς ἀπ' ἀλλήλων διατεμνόμεθα. Ἐκεῖνοι ἑαυτοῖς συναρξοῦσι, καὶ ἡμεῖς τὸν ἡμέτερον συνασπισμὸν διαλύσομεν. Κλέψας τὸ ἡμέτερον κτήμα ὁ τῶν ψυχῶν λαπύριος τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας φέρων προσέβριξεν, καὶ ἐκείνους εὐεργετῶν, τοῦτο μηδεὶς οἴεσθω· ὁ τῶν κακῶν εὐρετῆς εὐεργετῆς γενέσθαι οὐ δύναται ἀλλ' ἵνα χεῖρους αὐτοῦ ἐν τῇ περὶ τὸ κακὸν ἐπινοίᾳ παρασκευάσῃ.

Ἄλλὰ τί μοι τοὺς ἔξω κρίνειν; φησὶν ὁ εἰς αὐτὸν ἔγῳ δὲ πῶς ἀδακρυτὸ βραστάσω τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀλλοτριωσιν; Πῶς φυγὴ καταλιπὼν τὴν πατρῶον οὐσίαν ὁ ἀδελφὸς ὁ νέος οὗτος; Ἄλλος ἐκεῖνος ὁ τῷ Εὐαγγελίῳ δηλούμενος, κἀν ὑποκρύπτῃ τῇ ταπεινότητι τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς τὴν νεότητα, πῶς ἀνεργάσεν εἰς χώραν μακρὰν δραπετεύσας ἀπὸ τῆς πίστεως οὐσίαν ἐν τῷ καθελκύσει τὰ ὑψηλὰ τῶν ὀφθαλμῶν πρὸς τὰ ταπεινὰ καὶ χοιρώδη νοήματα, ταῖς ἀρετικαῖς πόρναις προσδαπανήσας τὸν πλοῦτον Πόρνη γάρ ἐστὶν ἡ αἵρεσις, ταῖς ἡγαπημέναις ἡμέτερον γοητεύουσα. Εἰ γὰρ βλοῖο ποτὲ εἰς ἑαυτὸν, ὅπως ἐκεῖνος· εἰ γὰρ ἐπιθυμήσειε πάλιν τῆς πατρῶος οὐσίας· εἰ γὰρ ἐπαναδράμη πρὸς τὴν πλοῦσιαν ἐπέβλεψαν, ἐν ἧ πολλὸς ὁ ἐπιούσιος ἄρτος, ὁ τρέφει τὸν Κυρίου μισθίους· μισθιοὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὗτοι οὗτοι, οἱ ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐπαγγελίας τῶν ἀρεσιῶν τοῦ Θεοῦ ἐργαζόμενοι· οἷος ἂν ἐγένετο πρὸς αὐτὸν ὁ δρόμος, οὐχ ἑνὸς πατρὸς, ἀλλὰ τοσοῦτων πατέρων προσαπαντῶντων, περιπλεκόμενων, ἀσπασσομένων φιλήμασιν; Ἡνέχθη στολὴ τῆς πίστεως ἡ τῆς ἐπιθυμίας ἢ αἰ τριακῶσαι ὀκτώ καὶ δέκα ψυχαὶ καλῶς ἐκθέρουσαι τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξῴφηναν. Ἐκεῖθεν τῇ γὰρ δακτύλιος ἐκτετυπωμένη ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πίστεως, ὁ χορὸς, ὁ μόσχος, ἡ συμφορὴ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καταλείπει πλὴν τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ζηλοτυπίας. Ἄλλὰ τί μοι ὀνειρούς ἑαυτοῖς ἀναπλάττομεν; Ἐσκληρύνεται ἐπὶ δὶαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀντιτύπως ἔχουσι, τοῖς πονοῦς πατέρας προβάλλονται, καὶ τὴν κληρονομίαν τὴν ἀπ' αὐτῶν οὐ προσδέχονται, τῆς κοινῆς εὐεργεσίας ἀρνησάμενοι.

ἀντιποιοῦνται, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς συγγενείας ἀλλοτριοῦνται· τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν ἀντικαθίστανται, πρὸς ἑξ ἡμᾶς δυσμενῶς ἔχουσιν· ὡσπερ τι μεθόριον ἡμῶν τε καὶ τῶν πολεμίων γενόμενοι, καὶ ἀμφοτέρω εἰσι καὶ οὐδέτερον· οὔτε τὸν ὄρθον λόγον ὁμολογοῦσι, καὶ αἰρετικοὶ ὀνομάζεσθαι ἀπαξιοῦσιν. Ἡ καινοῦ πράγματος· καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὸ ψεύδος ἐπίσης ἐκπεπολήμεται, οἷόν τι δένδρον ἀρβύζον, ὧδε καὶ ὧδε πρὸς τὰς ἐναντίας ὁρμάς εὐκόλως μετακλινομένοι. Ἦκουσα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἐν ἀποκρύφοις πρὸς τοὺς τοιοῦτους δι' αἰνίγματος λέγοντος· ὡς δέον ἀκριθῶς ζέειν μὲν πάντως τῷ πνεύματι, κατεψύχθαι δὲ τῇ ἀμαρτίᾳ· Ὁφελον γὰρ ἦσθα, φησι, ψυχρὸς, ἢ ζεστός· τὸ δὲ μητέτερον τούτων, ἀμφοτέρων δὲ ἐφαπτόμενον ναυτιῶδὲς ἐστι, καὶ πρὸς ἕμετον ἐπιτήθειον. Τί οὖν τὸ αἴτιον, πάλαι μὲν ἐπὶ τῶν μαθητῶν διὰ τοῦ Κυρίου πολὺ πλῆθος τῇ Ἐκκλησίᾳ προσάγεσθαι, νυνὶ δὲ τοὺς μακροὺς καὶ περικαλλεῖς τῶν διδασκάλων λόγους παρατρέχειν ἀπράκτους;

Ἐρεῖ τις Ἰσως, ὅτι τότε συνήργει τοῖς ἀποστόλοις τὰ ἐκ τῶν ἔργων θαύματα, καὶ τὸ ἀξιώπιστον ὁ λέγος διὰ τῶν χαρισμάτων εἶχε. Φημί κἀγὼ μεγάλην εἶναι πρὸς τὸ πείθειν βοήθειαν τὴν ἐκ τῶν ἔργων ἰσχύον· νυνὶ δὲ τί χρῆ τὰ γινόμενα ἠγεῖσθαι; Καὶ οὐχ ὄρθας τὰ ὅμοια τῆς πίστεως θαύματα; Οἰκείουμαι γὰρ τῶν ἡμοδούλων ἡμῶν τὰ κατορθώματα, τῷ αὐτῷ πνεύματι στοιχοῦντες ἐν τῇ δυνάμει τῶν ἰάσεων. Μαρτυροῦσι τῇ ἀληθείᾳ τοῦ λόγου ἄνδρες ἐξ ὑπερβολῆς ἤκοντες, πολλοὶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ἐξ Μεσοποταμίας ὠρμημένοι, ἐξεληθόντες καὶ οὗτοι ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτῶν καὶ τοῦ κλισίου παντὸς, πρὸς οὐρανὸν βλέποντες, ἐκδημοῦντες τρέπον τινὰ τῆς ἀνθρωπίνης, ἀνω τῶν τῆς φύσεως παθημάτων ἰστάμενοι, τοσοῦτον ἐφαπτόμενοι τῆς ζωῆς αὐτῆς ὅσον ἐπάναγκες, τῷ δὲ πλείονι μέρει ταῖς ἀσωμάτους συμμετεωροποροῦσι δυνάμει, γηραιοὶ τὸ εἶδος, σεμνοὶ πρὸς ἰδέαν, πολλῶ στίλβοντες, σιωπῇ κατασφαλισμένοι τὰ στόματα, λογομαχεῖν οὐκ εἰδότες, συζητεῖν οὐ μαθόντες· τοσαύτην ἔχουσι κατὰ τῶν πνευμάτων τὴν ἐξουσίαν, ὡς θαύματα μόνω τῷ δοκοῦντι κατεργάζεσθαι, καὶ ὑποχωρεῖν τὰ δαιμόνια, οὐ συλλογισμῶν τέχνας, ἀλλ' ἐξουσίᾳ τῆς πίστεως, οὐκ εἰς ἀπορίαν ἀντιφάσεως περιεγόμενα. ἀλλ' εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἀπελαυνόμενα. Οὕτως οἶδεν ὁ Χριστιανὸς συλλογίζεσθαι· ταῦτα τῆς πίστεως ἡμῶν τὰ κατορθώματα. Διὰ τί οὖν οὐ πείθομεν, εἰ πλεονάζει τῶν ἰαμάτων ἡ χάρις; εἰ περισσεύει ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου; Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαίρουσιν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Διὰ τί οὐ γίνεται ἡ τῶν σωζομένων προσθήκη; Καὶ μηδεὶς ὑπονοεῖτω μικρὰν τὴν παροῦσαν ἠγεῖσθαι χάριν. Ὁρῶ κομῶσαν τὴν ἀμπέλων, εὐθηνουμένην ταῖς κληματίσι, καὶ τῷ καρπῷ πλεονάζουσαν· ὁρῶ κυμαινομένην τῷ πλῆθει τῶν ἀσταχύων τὴν ἀρουραν· βαθὺ τὸ λήϊον, ἀδρὸν τὸ δράγμα, πολλὸς ὁ σπόρος. Ἀλλὰ τί πάθω; Ἀπλήρωτον ἔχων ἐν τοῖς τοιοῦτοις τὴν φύσιν τῷ πάθει τῶν φιλοπλούτων κατέχομαι.

A hostibus nostris se opponunt, et hostili animo in nos affecti sunt: tanquam confinium inter nos et hostes facti, et utraque sunt et neutrum; neque rectum sermonem confitentur, et hæretici appellari recusant. O rem inauditam! et veritati simul et mendacio pariter bellum indixerunt, tanquam arbor quæpiam radicibus carens huc et illuc levi momento contrariis impulsibus inclinati. Joannem Evangelistam audiui hujusmodi homines ænigmatica oratione in apocryphis alloquentem: cum oporteret exacte fervere quidem omnino spiritu, frigere autem peccato. *Utinam enim esses*, inquit, *frigidus aut calidus* 57! quod vero neutrum est horum, sed utrumque attingit, nauseam excitat, et ad vomitum est idoneum. Quid igitur causæ est, cur olim quidem temporibus discipulorum ad Ecclesiam plurima multitudo a Domino aggregaretur, jam vero longæ et ornatae doctorum conciones sine ullo effectu prætervolent?

Fortasse dicet quispiam, quod tum apostolos miracula ex operibus adjuverant, et illa divina dona orationi fidem conciliarent. Ego vero magnum afferre ad persuasionem momentum vim operum non diffiteor. Verum quid, quæso, de iis quæ nunc geruntur arbitrandum est? nonne paria fidei vides miracula? conservorum enim nostrorum præclara facinora nostra reputo, qui eodem in virtute curationum spiritu nobiscum ducuntur. Hujus orationis veritati testimonium dicunt viri ab exteris et longinquis regionibus advecti, patris nostri Abrahæ cives ex Mesopotamia profecti, qui et ipsi de terra et cognatione sua, atque adeo ex toto mundo egressi, oculis ad cælum conversis, et extra humanam quodammodo peregrinantem naturam, extra omnem perturbationem aleam constituti, tantum ex hac vita delibant, quantum necesse est; potiori vero sui parte cum incorporeis virtutibus in excelsis versantur, senili specie, atque aspectu venerando, canitie splendentes, et obsignata silentio tenentes ora, qui decertare verbis nesciunt. neque disquirere aut disceptare didicerunt, tantamque adversus spiritus obtinent potestatem, ut miracula sola voluntate perficiant, et dæmonia abscedant non syllogismorum artificio, sed fidei potentia, non in eas redacti angustias, ut nihil contradicant, sed in tenebras exteriores abacti. Sic novit syllogismos texere Christianus: ea sunt fidei nostræ præclara facinora. Cur ergo non credimus, si abundat gratia sanitatum, si exuberat doctrina verbi? *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* 58: cur non fit eorum qui salventur accessio? Neque vero in mentem veniat cuiquam exiguam præsentem gratiam existimare. Video comantem vitem, pampinis et sarmentis silvescentem, ac racemis exuberantem, agrum spicis luxuriantem, densam segetem, amplum manipulum, multam sementem. Quid ergo est quod me male

57 Apoc. iii, 15.

58 I Cor. xii, 11.

habet? Inexplebili quadam in ejusmodi rebus natura A
 præditus, eodem cum avaris morbo laboro: nullus
 copæ et redundantia terminus cupiditatem cohibet;
 id quod in dies accedit, ad plura provocat appeti-
 tum, et in fomitem desiderii majorum opum con-
 vertitur. Me quidem oblectant ea quæ versantur ob
 oculos; præsentibus torqueor; novum perturbatio-
 nis genus ex contrariis commistum animum meum
 occupavit, tanquam voluptate cum tristitia contem-
 perata. Atque in vos quidem si certam oculos,
 in vobis desiderium nostrum acquiescit; si vero quod
 deest in memoriam redeat, non habeo quo pacto
 calamitatem deplem. Homines enim omittentes in
 Domino gaudere, et ex Ecclesiæ pace animo capere
 voluptatem, de substantiis nescio quibus argutan-
 tur, et magnitudines dimetiuntur, Filium ex com-
 paratione cum Patre metiuntur, et quod excedit
 mensuram, Patri largiuntur. Quis hoc dixerit illis:
 Quod quantum non est, non mensuratur; quod in-
 corporeum est, non ponderatur; quod infinitum
 est, non comparatur; quod non comparatur, plaris
 aut minoris rationem non admittit: siquidem ex
 rerum inter ipsas comparatione excessum colligi-
 mus. Ejus autem, cujus finis comprehendi non
 potest, excessum mente contingere nemo potest?
 Memini ego illius psalmi, quem succincentes ac simul
 hymnos personantes ingrediebamur, *Magnus Domi-
 nus et magna virtus ejus; et sapientiæ ejus non est
 numerus* 59. Quid hoc ergo est? Enumera quæ dicta
 sunt, et mysterium intelligis. *Magnus Dominus*, non
 dixit, quanta sit magnitudo: neque enim fieri pote-
 rat ut diceret quantus esset: sed hoc ipso quod ita
 eam designat, ut non circumscribat aut terminet,
 sensim eo mentem provehit, ut immensam esse
 cognoscat. Pari modo, *Magna*, inquit, *virtus ejus*:
 virtutem vero cum audis, potentiam intellige. Chri-
 stus autem Dei potentia est et Dei sapientia, sed et
 sapientiæ ejus non est finis. Sapientiam Isaias interpretatur aperte dicens, *Spiritus sapientiæ ei
 scientiæ* 60. *Audivi inter beatitudines* eos beatos prædicari, qui sitiunt Dominum: attendite ergo
 accipite non alienum fortasse a tempore, id quod
 menti meæ nunc observatur, tametsi ab eo in se
 versamur, videtur quodammodo dependere.

Si quis sub meridiem, sole radiis ardentioribus
 capiti imminente omnemque corporis humorem
 sua flamma torrente, iter habeat, subjecta vero
 sit ejus calceis tellus aspera, via difficilis et admo-
 dum arida, deinde occurrat ejusmodi homini fons
 aliquis, cujus limpida sunt ac perlucida fluentia, et
 affatim refrigerantia, copiosque profluentia: nun-
 quid ante aquam considebit, deque ejus natura phi-
 losophabitur, unde, et quo modo, quaque ex causa,
 cæteraque ejusmodi perquirens, quæ ab illis tra-
 ctari solent, qui in ejusmodi nugis occupantur, vapo-
 rem scilicet quemdam in profundis terræ partibus
 dispersum et prosilientem atque compressum,
 aquam fieri, aut venas, quæ in concavitatibus terræ
 diffusæ sunt, si eis ora laxentur aquam profundere:
 an vero cunctis ejusmodi valedicens incumbit

Οὐδείς περιουσίας ὄρος τὴν ἐπιθυμίαν ἴσται. Τ-
 ἀεὶ προσγιγνόμενον πρὸς τὸ πλεόν ἐρεθίζει τὴν ἐρε-
 θιστικὴν ἐπιθυμίαν τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας γινώσκων
 εὐφραίνει με τὰ ὀρώμενα. Τοῖς παροῦσιν ἀγάλλομαι
 καὶ τοῖς ἀποῦσιν ἀλγύνομαι· κοινόν τι πάθος ἐστὶ τὸ
 ἐναντίων σύμμιχτον τὴν ψυχὴν περιέχει, ἡδονῆς τῆς
 λύπης συγκεκραμένης. Ἐὰν πρὸς ὁμᾶς ἀναδύ-
 ῃμι ἐπαναπαύω τὸν πόθον· ἐὰν τὸ λείπον λογίζο-
 μαι, οὐκ ἔχω ὅπως στενάξω τὴν συμφορὰν. Καὶ τῶν
 ἀπόντων οἱ ἀνθρώποι τὸ κατατροφῆν τοῦ Κυρίου, καὶ
 ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἐκκλησίας εὐφραίνεσθαι, ὡς
 τινὰς τεχνολογοῦσι, καὶ μεγέθη καταμετροῦσιν, τῷ
 Πατρὶ παραμετροῦντες, καὶ περισσώτερον τοῦ μέτρου
 τῷ Πατρὶ χαρίζομενοι. Τίς εἶποι αὐτοῖς· τὸ ἄπει-
 ρον οὐ μετρεῖται· τὸ ἀείδεν οὐ δοκιμάζεται· τὸ ἀσώ-
 ρτον οὐ σταθμίζεται· τὸ ἀόριστον οὐ συγκρίνεται· τὸ
 μὴ συγκρινόμενον τοῦ πλείονος καὶ ἐλάττωτος οὐ
 ἐπιδέχεται λόγον. Ἐκ γὰρ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκ-
 ἀλληλα παραθέσεως τὸ πλεόν ἐπιγινώσκωμεν. Οἱ ἐ-
 πὶ τὸ τέλος ἀλλήλων, τούτου τὸ πλεόν ἀνεπίγνωτοι
 Ἦκουσα τοῦ ὑποφάλατος, ὁ κοινῇ πάντες ὁμῶς
 γοῦντες ἔψημεν· Μέγας Κύριος καὶ μεγάλη ἰ-
 σχυρὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς συνθέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστι
 ἀριθμὸς. Τί οὖν τοῦτό ἐστιν; Ἀριθμησον τὰ εἰρη-
 μένα, καὶ νοεῖς τὸ μυστήριον. Μέγας Κύριος, καὶ
 εἶπε πόσον μέγεθος· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν εἰπεῖν
 πόσον, ἀλλὰ τῷ ἀόριστῳ τῆς σημασίας ἐπὶ τὸ ἄπει-
 ρον ὁδηγεῖ τὴν διάνοιαν. Ὁμοίως, Μεγάλη, ἰσχυρὴ
 ἢ ἰσχυρὸς αὐτοῦ· ἰσχυρὸν δὲ ἀκούσας, τὴν δύναμιν
 νόησον. Χριστὸς δὲ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία,
 ἀλλὰ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.
 Ἐρμηνεύει τὴν σύνεσιν Ἡσαίας σαφῶς λέγων
 Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως. Ἦκουσα ἐν τῇ
 μακαρισμοῖς μακαριζομένων τοῦς δεξιῶντας τῶν
 Κυρίου. Τάχα οὖν οὐκ ἔξω τοῦ καιροῦ τὸ ἐνθύμη-
 σαι καὶ μοι δέξασθε τὸν λόγον, καὶ ἀπηρητήσθαι τὸ
 παρόντων δοκεῖ.

D Εἰ τις διὰ μεσημβρίας ὁδεύων τοῦ ἡλίου θερμότη-
 ταις ἀκτίαι τῆς κεφαλῆς ὑπερξέοντος, καὶ πίνων
 σώματι ὑγρὸν τῇ φλογὶ καταφύσσοντος· προσκί-
 νησθε δὲ τῷ ὑποδήματι γῆ τραχεῖα καὶ δυσπρόρευτος καὶ
 διεφθόνη· εἶτα ἐπιτύχοι πηγῆς ὁ τοιοῦτος, ἥς καὶ
 καὶ διαφανὲς τὸ νᾶμα, καὶ προσκίνας καταφύγον, καὶ
 ἀφθόνως ὑπερρεόμενον· ἄρα προσκαθεθεῖται
 ὑδατι, καὶ φιλοσοφήσει περὶ τῆς φύσεως, ὅθεν, καὶ
 ὅπως, καὶ διὰ τίνος, καὶ τὰ τοιαῦτα διεξετάξων, καὶ
 δὴ τοῖς ματαιολογοῦσι σύνθετος λέγει· ὅτι ἱεραὶ
 ἐγκατεσπασμένη τῷ βᾶθει τῆς γῆς, καὶ διαπηρῆ-
 καὶ συνθλιδομένη, ὕδωρ γίνεσθαι, ἢ ὅτι φλέβαι
 κεχυμέναί ταις κάτω κοιλότησιν, εἴπερ ἀνασπασ-
 θῶσι, τὸ ὕδωρ προχέουσιν· ἢ πάντα τὰ τοιαῦτα
 εἶ-
 ρειν ἐάσας ἐπικύπτει τῷ νάματι, καὶ προσκίνας
 χεῖλη, θεραπεύει τὴν δίψαν καὶ ἀναψύχει τὴν γῆν

59 Psal. cxlvi, 5. 60 Isa. xi, 2.

αν, καὶ κατακαύει τὸν πόθον, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Α
 εδομένῃ τὴν χάριν; Μίμησαι τοίνυν καὶ σὺ τὸν δι-
 κῶντα. Εἰπέ, Καὶ εἴρηται, καθὼς εἴρηται· Μακάριοι
 ἢ διψῶντες, καὶ καταμαθῶν ὅσα καὶ ὅσα ἀγαθὰ
 πηγάζει τὸ ἅγιον· ποίησον τοῦτο τοῦ Προφήτου, Τὸ
 στόμα σου ἀνοιξον καὶ ἔλκυσσον πνεῦμα· πλά-
 υνον τὸ στόμα καὶ πληρώσον, ἔχων τὴν ἐξουσίαν
 ὧν χαρισμάτων. Βούλει μαθεῖν ὅσα προχέεται τῆς τοῦ
 Ἰνεύματος πηγῆς ἀγαθὰ; Ἀφθαρσία ψυχῆς, ἀδιόστης
 ὡῆς, οὐρανῶν βασιλεία, εὐφροσύνη ἀληκτος, χαρὰ
 ἔλος οὐκ ἔχουσα. Ἀλλὰ γὰρ εἰς τὰ παρόντα βλέπων
 λίγην ποιῶμαι τὴν ζημίαν τοῦ λείπαντος. Πηλῆ-
 ωται μοι τῶν ἀγαθῶν ὁ οἶκος· πλήρεις οἱ θησαυροὶ
 οὗ χρυσοῦ τῆς Ἀραβίας· ἤξουσι δὲ τάχα μετ' ὄλι-
 ον καὶ πρόσθεις ἐξ Αἰγύπτου, καὶ προφθάσῃσι χεῖρα
 ὑπῶν Θεῶν, καὶ βασιλεύει τῆς γῆς μεθ' ἡμῶν τὸν
 πνικίον ἄσωσιν ὕμνον, τῷ πάντα εἰς τὴν αὐταῦ
 πειλείαν καλοῦντι· Ἥ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 ἰῶνας. Ἀμήν.

fluente, et admotis labris sitim sedat, linguam re-
 frigerat, cupiditatem exsatiat, et gratias agit ei,
 qui tale donum largitus est? Imitare igitur tu quo-
 que sitientem: dic esse dictum, sicut et dictum
 est a Domino, *Beati qui sitiunt* 61: et cum didiceris
 qualia quantaque bona e Spiritu sancto velut ex
 fonte manent, fac quod jubet Propheta, *Aperi os
 tuum, et attrahere spiritum* 62: *dilata os tuum, et
 imple* 63, cum donorum habeas potestatem: visue
 intelligere quanta ex Spiritu sancti fonte bona
 profluant? Immortalitas animæ, æternitas vitæ, re-
 gnum cælorum, lætitia sempiterna, gaudium nullo
 sine conclusum. Verumenimvero dum præsentia
 contempler, exiguum ejus quod deest duco jacturam.
 Referta mihi bonis est domus; pleni sunt
 auro Arabiæ thesauri: quamprimum autem venient
 ex Ægypto legati, et prævenient manus ipsorum
 Deo, ac regna terræ triumphalem nobiscum hym-
 num concinent ei, qui omnes ad suum regnum invi-
 tat. Cui gloria et potestas in sæcula. Amen.

61 Matth. v, 6. 62 Psal. cxviii, 131. 63 Psal. lxxx, 11.

*In hoc sermone Gregorius summum animi dolo-
 rem de Christianorum discordia testatus, potissimum
 refutat eos, qui Spiritus sancti divinitatem ne-
 bant et Personarum divinarum æqualitatem non
 imittebant. Oratio hæc de ipsius ordinatione nul-
 lum omnino verbum continet: unde potius inscriptio
 usdem, quam olim adhibuit S. Joannes Damascen-
 is, Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καταστάσεως
 ὑ ἁγ. Γρηγ., approbanda videtur. Ex antiquo hoc
 uilo conjicere licet, eam probabiliter habitam fuisse
 concilio Constantinopolitano a. 381, postquam
 se centrum unitatis constitutus fuerat. Cf. Tille-

mont l. c. art. 3. et 16 (p. 566 et 606), cum nota
 4 (p. 733-34); Ceillier l. c. § 9, n. 6, 7 (p. 250,
 251); D. Papebroch. in *Actis SS.* l. c. n. 34, 35.
 Nec quod Tillemont (l. c.) aliique eum secuti contra
 hanc temporis notam opponunt, Gregorium scilicet
 a. 381 nondum adeo propecta ætate fuisse, ut cano-
 nos gestaret (quod tamen de se ipse testatur initio
 istius Orationis), ullam habet vim, cum idem S.
 doctor lib. II Contra Eunomium (edit. 1615, t. II,
 p. 65) pariter de *senili canitie* sua loquatur, quem
 tamen certissime a. 381 jam scripserat. (S. Hier.
De Script. eccl. c. 128.) FESSLER, *Instit. Patr.*, I, 613

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΘΕΟΤΗΤΟΣ ΥΙΟΥ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

Καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸν δίκαιον Ἀβραάμ.

EJUSDEM

ORATIO DE DEITATE FILII ET SPIRITUS SANCTI

Cui inserta est laudatio constantis fidei justī Patriarchæ Abrahami.

Laurentio Sifano interprete.

Οἶόν τι πάσχοισι πρὸς τοὺς πολυανθεῖς τῶν λειμῶ-
 ν οἱ τῶν τοιούτων φιλοθεάμονες, οἷς οὐ πρὸς ἓν τι
 ν φαινόμενον διὰ τὸ τῆς ὥρας ὁμοτιμον ὁ ὀφθαλμὸς
 κρεῖδεται, ἀλλ' ἐπὶ πάντα ταῖς ἐπιθυμίαις χερόμε-
 ν: τῷ μηδενὸς ἐθέλειν διαμαρτεῖν, πολλακίς τοῦ
 ντὸς ἀποπίπτονται· τοιοῦτόν τι πέπονθε κάμου ἡ

Quale quiddam in florentibus pratis accidere
 solet iis qui earum rerum spectandarum studio
 tenentur, quorum oculus propter pulchritudinis
 decus æquale non in uno aliquo flore, qui in con-
 spectu sit, desigitur, sed dum nullo non potiri vo-
 lunt, in omnes cupiditate fusi, id quod in eo nego-

tio summam est sæpenumero non assequuntur : **A** διάνοια πρὸς τὸν λειμῶνα τῆς Γραφῆς ἀποδίδεται. Tò γὰρ ποικίλον τῆς ὥρας τῶν νοσημάτων ὄραται ἐπὶ πάντα τὴν ψυχὴν ἐφελκόμενον, ἀσταστὴν τὴν ἐπιθυμίαν, τῷ μὴ δύνασθαι βρῶδιως εὐρεῖν τι ὁμοίσιμος τὸ προτιμότερον. Ἰδοὺ γὰρ πῶς ὑπέκει διὰ τοῦ μεγάλου Δαβὶδ τῆς προφητείας τὰ ἰσχυρῶν δὲ ἄνθρωπος ὁ θεὸς Ἀπόστολος τῆς τοῦ πατρὸς γεωργίας ὑποσημαίνων τὸ κάλλος, καὶ πολλὰ τῶν πνέων τοῦ Χριστοῦ τὴν εὐωδίαν! Τῶν δὲ εὐωδίων κῶν λειμῶνων τὸ κάλλος τίς ἂν ὑπεξέλθοι λέγει ἁθρόπινος ;

Verum mihi haud alienum esse videtur, in tempore proverbialis illius mentionem facere laudationis, et apem imitari : quam dicit Scriptura viribus quidem infirmam esse ¹ (nunquam enim visa est totum colligere florem, et super dorsum ad alvearia portare), sed tenuem illum qui in medio floris quasi lanugini adhæret, alis excussum pulverem curvatis suscipiens cruribus, per illa scitum illud efficit opus senis pedum curvaturis numero pares in directum excitans angulos, ac per medium levitate alarum, quasi quibusdam uncturis, tenues illos in modum membranæ parietum ordines expoliens. Quod si futurum est ut nostra quoque oratio et regibus et privatis hominibus, ut inquit Solomon, ad sanitatem conducat, precibus et votis eam gratiam nobis pariter conciliemus et ego et vos. Lucrum enim commune est, imo major pars ejus vestra est : quandoquidem accipere aliquid boni plus affert lucri, quam aliquid præbere. Vetat Evangelium in utres veteres vinum novum infundere ² : forsitan ad hæc tempora spectat sermonis lecti involucrium. Nam vinum recens expressum, propter eum qui naturaliter existit in eo liquoris fervorem, statu plenum est, naturali motu limosas ab sese per spumam exhalans atque rejiciens sordes. Hoc autem nihil aliud est, ut mea quidem fert opinio, nisi ea quæ de Spiritu sancto traditur doctrina, quemadmodum dicit Apostolus, Spiritu ferventes ³, quam putres perfluentesque utres ac præ incredulitate inveterati non continent, sed doctrinæ majestate rampuntur. Idcirco si qua sublimis eis ex doctrina ingenerata fuerit sententia, scinduntur circa amplitudinem doctrinæ : ac cum ipsi quidem per rupturam inutiles redduntur, tum efficiunt ut in vanum ac frustra effluat gratia Spiritus sancti. In animum enim malitiosum sapientia non ingreditur, quemadmodum inquit Scriptura ⁴. Imo agite, permittite mihi pauperum consuetudinem imitari : nam et illi solent, cum aliquis eos opipara mensa fuerit dignatus, remoto pudore de epulis sibi apposis etiam in posterum diem cibos providere. Proinde ego quoque ex besterna magnificentia exiguis quibusdam depromptis reliquiis, illinc pro viribus meis conficiam orationem, pleraque eorum, quæ hodie proposita sunt, perfectioribus

Ἄλλὰ μοι δοκεῖ καλῶς ἔχειν ἐν καιρῷ μνηστὴ τῆς παροιμιακῆς ἐπαινέσεως, καὶ ζηλώσει τὴν λίσσαν· ἦν φησὶν ἡ Γραφή τῇ βῶμῃ μὲν εἶναι ἐπὶ (οὐ γὰρ ὤφθη ποτὲ ὄλον δρεψαμένη τὸ ἄθος, ἐπὶ ὑπὲρ νῶτον ἐπὶ σίμβλα κομίζουσα), ἀλλὰ τὸ ἐπὶ καὶ χνοῦδες τῆς ἐν τῷ μέσῳ κόμης ἐκπνεύουσαι τῶν πτερυγῶν ταῖς ἀγκύλαις ὑπολαβοῦσα, δι' ἐκείνην ἐργάζεται τὴν σοφίαν ἐργασίαν ἐκείνην, ταῖς ἐξ ἐκείνης ἰσαριθμούς γωνίας εἰς ὄρθιον ἀνεγείρουσα καὶ διὰ μέσου τῇ λειότητι τῶν πτερυγῶν, οὐκ ἐπὶ ἀλοιοφαῖς, τοὺς λεπτοὺς ἐκείνους καὶ ὑμενωδούς· τὸν γὰρ ἐπιλαίνοισα. Εἰ δὲ μέλλοι καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τε καὶ ἰδιώταις, καθὼς φησὶν ἡ γραφή, εἰς ὑγίειαν ἐπιτῆδεις γίνεσθαι, εὐχῇ τῆς πιστοσύμωθα ἐγὼ τε καὶ ὑμεῖς παραπαίνοισα Κοινὸν γὰρ τὸ κέρδος, μᾶλλον δὲ τὸ πλεόν ὑμῶν ἐπέπειρα τὸ λαβεῖν τι καλὸν τοῦ παρασχεῖν τι καὶ ἁπλοῦτερον. Ἀπαγορεύει τὸ εὐαγγελίον παλαιὰς ἐπὶ οἶνον νέον ἐναποτίθεσθαι· τάχα πρὸς τὸν καιρὸν βλέπει τὸ ἀνιγμῶ. Ὁ γὰρ νεοθλιβὴς ἐπὶ τὴν φυσικῶς ἐγγινομῆνης τοῦ ὑγροῦ ζέσσει· ἐπιματος πλήρης ἐστὶ, διὰ τῆς φυσικῆς κινήσεως ἀφρίζων τὸν λυωδὴ δύπον ἀφ' ἑαυτοῦ. Τοῦτο ἄλλο ἐστὶ, κατὰ γὰρ τὸν ἐμὸν λόγον, ἡ ἡμετέρα ἀγίου Πνεύματος διδασκαλία, καθὼς φησὶν ἡ γραφή, ὅτι τῷ Πνεύματι ζῶντες, ἦν οἱ σὰρκα καὶ διεβρῦχότες ἀσχοί, καὶ ὑπὸ τῆς ἀπειρίας παλαιωμένοι οὐ στέγουσιν, ἀλλὰ περιβρῆγγοναί μεγαλοφυτὰ τοῦ δόγματος. Διὰ τοῦτο ἐάν τι ὑμῶν αὐτοῖς ἐκ διδασκαλίας ἐγγένηται νόημα, σὴν περὶ τὸν δγκον τοῦ δόγματος· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἀγρῶνται διὰ τοῦ ῥήματος, τὴν τε τοῦ Πνεύματος εὐδοκίαν εἰκὴ ῥέειν παρασκευάζουσιν. Εἰς γὰρ κατὰ τὴν ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, καθὼς φησὶν ἡ γραφή. Μᾶλλον δὲ συγχωρησάτέ μοι μιμησατέ τῶν πενήτων συνήθειαν· ἐπεὶ κάκεινους οὐκ ὄταν ποτὲ πλουσίας ἀξιώθῃσι τραπέζης, ἀνεπαίτως ἐκ τῶν προτεθέντων αὐτοῖς, καὶ εἰς τὴν ἀρῶν ἐπισιτίζεσθαι. Κἀγὼ τοίνυν ἐκ τῆς χροῆς ἐπιλυτελείας μικρὸν τι προχειρισάμενος λείψανον, ἐκείνο κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ὀφειλοῦμαι τὸν ἀποστόλου πολλὰ τῶν σήμερον προτεθέντων τοῖς τελευταῖων ταυτομένων ταμειωσάμενος. Τί τοίνυν ἦν τὸ χροῆς πανδαισίας ἀβρωτόν τε καὶ ἀκατέργαστον Ἡ τῶν ἀποστολικῶν πράξεων ἱστορία τὴν ἐν τῷ

¹ Eccli. xi, 5. ² Matth. ix, 17. ³ Rom. xii, 11.

⁴ Sap. i, 4.

ἡ ἐπιδημίαν τοῦ Παύλου διηγῆσατο ἡμῖν, πῶς ἄλλοι οὐλομανοῦντος τοῦ τῆδε λαοῦ, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν σαῖς προσετηκότος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν τῷ καρδίᾳ παρωξύνετο Παύλῳ, οἶόν τι βεῦμα πλημυον ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἀποστόλου στενοχωρούμενον, μὴ εὐρίσκον ἐν τοῖς ἀναξίτοις τὴν διέξοδον. Διὰ το Στωϊκοῖς τε καὶ Ἐπικουρεῖοις συμπλέκεται, εἰς Ἄρειον καταστάς πάγον, ἐκ τῶν συνήθων οὖς πρὸς τὴν θεογνωσίαν προσάγεται· βωμὸς γάρ ἐν αὐτῷ καὶ ἐπίγραμμα, τὸ τοῦ λόγου προοίμιον. τί τοίνυν ἐμνήσθη τὸ ἀναγνώσματος; Ὅτι καὶ εἰσι κατ' ἐκείνους τοὺς Ἀθηναίους, εἰς οὐδὲν οὐκ εὐκαίρουσιν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινόν, χθιζοὶ τινες καὶ πρῶτοι ἐκ τῶν βαναύσων ἐπιειμάτων ὀρμώμενοι, αὐτοσχέδιοι τινες τῆς θεολογίας δογματισταί, τάχα τινὲς οἰκέται καὶ μαστιχοῦντες, καὶ τῶν δουλικῶν διακονημάτων δραπέται, νῶς ἡμῖν περὶ τῶν ἀλήπτων φιλοσοφοῦσιν. Οὐκ οἶετε πάντως, πρὸς τίνος ὁ λόγος βλέπει. Πάντα τὰ κατὰ τὴν πόλιν τῶν τοιούτων πεπλήρωται, τενωποῖ, αἱ ἀγοραὶ, αἱ πλατεῖαι, τὰ ἀμφοδαιῶν ἱματίων κάπηλοι, οἱ ταῖς τραπέζαις ἐφροσθησες, οἱ τὰ ἐδώδιμα ἡμῖν ἀπεμπολοῦντες. Ἐάν τι τῶν ὀβολῶν ἐρωτήσης, ὁ δὲ σοι περὶ γεννητοῦ ἀγεννήτου ἐφίλοσόφησε· κἄν περὶ τιμῆματος οὐ πύθιοιο, Μείζων ὁ Πατήρ, ἀποκρίνεται, καὶ ὁ ὑποχείριος. Εἰ δὲ, τὸ λουτρὸν ἐπιτηδεῖόν ἐστιν, κἄν, ὁ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Ἰῶν εἶναι διωρίσατο. οἶδα τί χρὴ τὸ κακὸν τοῦτο ὀνομάσαι, φρενίτιν ἀνίαν, ἢ τι τοιούτων κακὸν ἐπιδήμιον, ὃ τῶν λογικῶν τὴν παραφορὸν ἐξεργάζεται.

us subjectus : quod si lavacrum commodum esse dixeris, ille ex non entibus Filium esse censet. cio quo nomine hoc malum oporteat appellare, phrenesin an furorem, aut aliquid ejusmodi unum quod in populo grassetur, quod efficiat mentis perversionem.

ἰὰ τοῦτο φημι πρὸς τοὺτους βλέπειν τὴν κατὰ Ἀποστόλου ἱστορίαν· ἃ γὰρ περὶ τῶν Ἀθηναίων ῥαφῆ διεξέρχεται, ταῦτα νῦν ἔστιν ἐπὶ τούτων· μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τάληθῃ λέγειν, κἀκεῖνων· τὰ κατὰ τοὺτους ἀσυγγνωστότερα. Οἱ μὲν γὰρ εἰ λήμῃ τινὶ τῇ περὶ τὰ εἰδωλα πλάνῃ τοὺς κλυοὺς τῆς ψυχῆς κατεχόμενοι, ἰδεῖν αὐτοπροσώπως τὴν εὐσεβῆ περὶ τῶν ὄντων ἀδυνατοῦντες ἰεῖαν· ὁμοῦ οἷον ἐπαφῇ τινι τῶν λογισμῶν τοσοῦτον ἐνενόησαν, ὅτι οὐ πάντῃ καταληπτὸν τὸ θεῖον ἐν, οὐδὲ οἷον ὁ λογισμὸς οἶεται, τοιούτων τῇ φύσει περιχέμενον. Διὸ τὸν ὄντως Θεὸν ἄγνωστον εἶναι ὀργήσαντες, βωμῶν καὶ γράμματι τιμῶσι τὸν οὐκ ὄντα· ὅτι γὰρ πρὸς τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν πεν αὐτῶν ἢ διάνοια, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος, ἐκεῖνον καταγγέλλων αὐτοῖς τὸν Θεὸν, εἰς ὃν θεῖν ἐκεῖνοι διὰ τῆς τοῦ βωμοῦ τιμῆς ὄντο.

οὖν οὐ χαλεπώτεροι τῶν μνημονευθέντων οἱ ματαιάζοντες; οἱ μὴ συγχωροῦντες ὑπὲρ τὴν ἀληψίαν αὐτῶν εἶναι τὸ θεῖον, ἀλλ' οὕτως τὸν Θεὸν ὄσκειν μεγαλαυχῶντες ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν; Πῶς ἰς κατ' ἄξιαν τὴν πῆρσιν τῶν δειλαίων καταήσειεν, οἱ τοσοῦτου φωτὸς τῆς ἀληθείας τὴν ἰμμένην πᾶσαν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ζωῇ διὰ τῆς εὐδὸς πίστεως περιλάμποντες, μόνοι πρὸς τὴν αὐ-

convivis reservans. Quæ sunt igitur hesterni epuli reliquiæ, quas convivæ non comederunt neque concoxerunt? Historia actorum apostolicorum, quæ nobis narrabat ut Athenis hospes Paulus sese gereret, quemadmodum populo illius urbis insano simulacrorum cultui dedito, et sacrificiorum nidoribus addicto, Spiritus sanctus in beato Paulo concitaretur, tanquam flumen quoddam inundans in animo Apostoli coangustatus, et inter indignos non inveniens locum erumpendi. Quapropter cum Stoicis et Epicureis conflictatur, et in colle Martio stans, ex illorum institutis occasione sumpta, ad Dei agnitionem eos adducere conatur : nam pro orationis præmio sumit altare quoddam, ejusque titulum et inscriptionem. Quorsum igitur illius meministi lectionis? Quoniam nunc quoque sunt, qui, sicuti Athenienses illi, nulli alii rei vacant, nisi ut dicant et audiant aliquid novi, qui vel heri vel paulo ante ab sellulariis, plebeis et servilibus opificiis prodierunt, subitarii atque tumultuarii quidam theologiarum sententiarum auctores, forsitan famuli quidam et verberones a servilibus ministeriis profugi, magnifice nobis de rebus incomprehensibilibus philosophantur. Prorsus haud ignoratis ad quos oratio spectet. Omnia namque loca urbis talibus repleta sunt, angiporta, bivia, fora, plateæ : vestimentorum institores, mensis argentariis præfecti, qui esculenta nobis vendunt. Si quem eorum de obolis interrogas, ille tibi de geniti et non geniti natura philosophatur; quod si de pretio et æstimatione panis scisciteris, Pater major est, inquit, et

Quapropter Apostoli historiam ad hos dico pertinere; nam quæ de Atheniensibus narrat Scriptura, hæc nunc in his licet videre : imo vero si oportet vera dicere, horum peccatum minore quam illorum error, venia dignum est, atque his minus quam illis ignosci debet. Quanquam enim illi, quod eorum animi oculos tanquam lippitudo quædam simulacrorum cultus error invaserat, recta facie sua piam de rebus quibusque veritatem videre non poterant; tamen rationum quasi quadam attractione tantum intellexerunt, quod numen divinum penitus comprehendendi non possit, nec quale eam ratio esse putat natura talis supera divina majestas sit. Quamobrem verum Deum cognosci non posse fatentes, ara atque titulo honorant quem ignorant : nam mentem illorum eum, qui revera Deus est, spectasse, Apostolus testatur, dum illum Deum eis annuntiabat, quem pie se colere per honorem altaris existimabant. Qui igitur memoratis non gravius peccant, qui nunc stultitiam suam produunt? qui non concedunt supra captum suum esse numen divinum, sed ita Deum sese cognoscere gloriantur, ut ipse sese cognoscit? qui possit aliquis digne talem miserorum mentis cæcitatem deplorare? qui tanta luce universum terrarum orbem in vita nostra per reclam

fidem collustrante, soli ad splendorem, quod attinet ad veritatis agnitionem, cœcutiunt? an ignoratis quam lucem in vita nostra dicam abundare? Numerate mihi regia luminaria, quæ evangelicis luminariibus numero paria universum propemodum complexa mundum in pace atque pietate illustrent: quando factor rerum universalium Deus primum illud mundi originis opus mirificum imitatur, qui non solum magnum luminare constituit in principatu rerum quæ videntur, verum etiam ei simul conjunxit luminare quoque minus, quod a paternis radiis accepto lumine una collucet. Et ejusmodi nobis in communi propositis commodis, quasi a dæmonibus accepta plaga in furorem acti, impudenter adversus veritatem sententiarum sese opponunt? quemadmodum Stoici et Epicurei illi, cum quibus Paulus apud Athenienses conflictatur. Ac ne putetis per calumniam decurrere orationem, ipsas sententias memoratorum consideremus. Materiale numen divinum esse Stoici suspiciantur, creatum etiam hi unigenitum Filium esse fingunt; prorsus autem scitis quanta creato cum materiali cognatio sit. Item Epicurei opinantur nullam superam potestatem præesse nec constitutioni nec administrationi rerum, sed omnia temere casuque fortuito ferri, nulla providentia res pervadente: et, ut concisius ac brevius errorem eorum indicemus, ad ἀθεταν, id est, negationem numinis divini eorum spectant opiniones. Videamus igitur an non sint imitatores Epicureorum, qui Filium (Dei) ignominia afficiunt? Ac nemo orationi ex adverso opponat: Epicurus neque Patrem novit, neque deitatem ejus confitetur; et quomodo æque impii sunt hi atque illi, qui Patris deitatem non negant nec rejiciunt? Paululum enim moratus atque cunctatus, reperies Anomœum alterum quoque esse Epicurum. Sic autem rem consideremus. Splendorem gloriæ Christum esse dixit Apostolus, et expressam imaginem substantiæ^a, et potentiam Dei, et sapientiam^b, et quæcunque sunt talia, quorum unumquodque tanquam in conjunctionibus quibusdam necessariis nullo modo per sese solum ac separatim intelligitur, sed utraque conjunctim et unum cum altero comprehenditur. Splendor enim prorsus alicujus rei splendor est, item effigies et imago alicujus rei prorsus effigies est. Quemadmodum igitur ex lumine splendor existere non possit non exstante causa collustrante: ita splendorem edens natura per sese nisi simul intelligatur splendor, intelligi non possit. Similiter item effigies quoque et imago substantiam ostendit, et substantia per imaginem cognoscitur: ita Dei quoque potentia absque Deo esse non potest, ac Deus absque potentia intelligi naturaliter non potest. Qui igitur unum aliquod eorum, quæ per hanc copulationem significantur, esse negat, una cum potentia prorsus etiam id quod reliquum est tollit. Atqui dicunt impietatis propugnatores Filium aliquando non fuisse. Ergo si Filius non erat, omnino neque Pater erat; si non

ἄγην ἀμβλυποῦσιν; ἢ ἀγνοεῖτε ποῖον λέγω ἐν νάζειν φῶς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ; Ἀριθμήσατε τοὺς βασιλικοὺς φωστῆρας, οἱ τοῖς Εὐαγγελικοῖς ἰσάριθμοι πάντα μικροῦ θεῖν τὸν κόσμον διακρίσεις, δι' εἰρήνης καὶ εὐσεβείας καταφωτισθῶμεν: μιμεῖται ὁ θεὸς, ὁ τοῦ παντός ποιητῆς, τὴν τῆς τῆς κοσμογενείας θαυματουργίαν, οὐ μόνον τὴν γὰρ φωστῆρα εἰς τὴν τῶν ὀρωμένων τάξιν ἐπέθηκεν ἀλλὰ καὶ συμπαραζεύξας αὐτῷ καὶ τὸν ἐλάττω στήρα, τὸν ταῖς πατρικαῖς ἀκτίσι συμπλακόντα. Ἐτα τεσσάρων ἡμῖν ἐν τῷ κοινῷ τῶν ἐπιπροκειμένων, ὡσπερ ὑπὸ δαιμόνων πλήρη ἰκσιώμενοι, ἀναιδῶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν ἁγίων ἀντικαθίστανται, κατὰ τοὺς Ἰσραηλιτικοὺς τε καὶ ἑκουρεῖους ἐκείνους, πρὸς οὓς ὁ Παῦλος ταῖς ἐπινοήσεσιν συμπλέκεται; Καὶ ἵνα μὴ νομίσητε κενεὴν ἐν συκοφαντίᾳ τὸν λόγον, αὐτὰ τὰ δόγματα τῶν μνημονευθέντων ἐπισκοπήσωμεν. Ὑλικὸν τὸ θεῖον καὶ ἀκτιστὸν εἶναι ὑπονοεῖται, κτιστὸν καὶ ἀκτιστὸν ἐκ τῆς Ἰῶν εἶναι κατασκευάζουσιν. Ἰσχυρῶς ὅση ἐστὶ τοῦ κτιστοῦ πρὸς τὸ ὑλικὸν ἡγεμονία. Πάλιν τοῖς ἑκουρεῖοις οὐδὲν ὑπερέκει δοκεῖ τῆς τῶν ὄντων συστάσεώς τε καὶ διατάξεώς τε ἀλλ' αὐτομάτως τὰ πάντα φέρεσθαι, μηδὲν ἐπινοεῖν διὰ τῶν πραγμάτων ἡκούσης· καὶ ὡς ἡμεῖς τομώτερον εἴποιμεν τὴν πλάνην αὐτῶν, πρὸς αὐτοὺς βλέπει τὰ δόγματα. Σκοπήσωμεν καὶ τὴν μίμησιν τῶν ἑκουρεῖων οἱ τὸν Ἰῶν ἰσχυρῶς εἰσὶ. Καὶ μηδεὶς ἀνθυπενέγκη τῷ λόγῳ τῶν ἑκουρεῖων οὐδὲ τὸν Πατέρα οἶδεν, οὐδὲ ἑαυτὸν αὐτοῦ τὴν θεότητα, καὶ πῶς κατὰ τὸ ἴσον ἰσχυρῶς οὗτοι, οἱ μὴ ἀθετοῦντες τοῦ Πατρὸς τὴν ἐπινοήσιν Μικρὸν γὰρ ἐπισχῶν, εὐρήσεις καὶ τὸν Ἰῶν ἄλλον ἑκουρεῖον. Οὕτως δὲ σκοπήσωμεν τὴν ἰσχυρίαν τῆς δόξης εἶπε τὸν Ἰῶν ὁ Ἀποστόλος χαρακτηριστῶς τῆς ὑποστάσεως, καὶ δύναμιν θεοῦ σοφίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ὡν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸν συζυγίας τισὶν ἀναγκαίαις, οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ταμίως νοεῖται, ἀλλὰ συνημμένως ἀμφοτέρωθεν μετ' ἀλλήλων καταλαμβάνεται. Τὸ γὰρ ἀπύκνωτον πάντως τινός ἐστιν ἀπαύγασμα, καὶ ὁ χαρακτήρ τινός πάντως ἐστίν. Ὡσπερ τοίνυν καὶ τὸ ἀπύκνωτον εἶναι τὸ φῶς, μὴ οὐσίας τῆς κατακτισθείσης αἰτίας, οὕτως ἡ ἀπαυγάζουσα φύσις οὐκ ἐστὶ ἑαυτὴν νοηθεῖν, μὴ συνεπινοουμένου τοῦ ἑαυτοῦ σματος. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ χαρακτήρ τὴν ὑπόστασιν δείκνυσι, καὶ ὑπόστασις διὰ χαρακτήρος γνωρίζεται οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις χωρὶς Θεοῦ οὐ δύναται, καὶ ὁ Θεὸς χωρὶς τῆς δυνάμεως κατὰ φύσιν οὐκ ἔχει. Ὁ τοίνυν ἐν τῇ τῶν ἀπύκνωτων γίαν ταύτην σημαυνομένων μὴ εἶναι λέγων, καὶ πάντως τῇ δυνάμει καὶ τὸ λειπόμενον. Αἱρετικοὶ λέγουσιν οἱ τῆς ἀσεβείας προστάται, ὅτι ὁ Ἰῶν οὐκ ἦν. Εἰ οὖν οὐκ ἦν ὁ Ἰῶν, πάντως οὐδὲ ἡ φύσις ἦν· εἰ οὐκ ἦν τὸ ἀπύκνωτον, οὐδὲ τὸ ἀπύκνωτον εἶναι οὐκ ἦν ὁ χαρακτήρ, πάντως οὐδὲ ἡ ὑπόστασις ἦν· εἰ οὐκ ἦν ἡ δύναμις, οὐκ ἦν ἡ σοφία· εἰ δὲ

^a Hebr. 1, 3. ^b I Cor. 1, 24.

ἦν, ὡν ἄνευ θεοῦ οὐκ ἔστιν, ὁ ἐπὶ πάντων θεός A
 ἦν; κατασκευάζεται γὰρ διὰ τούτων τὸ εἶναι
 ἴν. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐννοῆσαι δόξαν ἀλαμπῆ, οὐχ
 ἵστασιν ἀχαρακτήριστον, οὐκ ἄνευ σοφίας σοφόν,
 ἄνευ δυνάμεως δυνατὸν, οὐκ ἀπαῖδα Πατέρα.
 οὐν ἀποδέδεικται διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ τὸν
 ν ἀθετῶν, συναθετῆ καὶ τὸν Πατέρα· ὅπου δὲ
 ε ὁ Υἱὸς δοξάζεται, οὕτε ὁ Πατὴρ εἶναι πιστεύεται,
 ἴθλου ἢ θεότης ἡθέτηται· τὸ δὲ ἀθετεῖν τὴν θεό-
 α, οὐδενὸς ἄλλου ἢ Ἐπικούρου ἐστίν.
 αἱ, simul etiam negare Patrem? ubi autem nequa Filius glorificatur, nec Pater esse creditur,
 las prorsus reprobaratur: reprobare vero deitatem
 ἡκούων Ἐπικούρειοι οἱ νῦν δογματιστῶν τῆς ἀπά-
 ἀναπεφάνασιν, οἱ διὰ τῆς εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν
 κως, τὰς ὑπεροχὰς τῷ Πατρὶ χαριζόμενοι, καὶ B
 οντες ὅτι ὁ μὲν μείζων, ὁ δὲ ἐλάττω· ὁ μὲν πέμ-
 , ὁ δὲ ἀποστέλλεται, εἰ καὶ τινος ῥήσις ἐκ τῆς
 ἰφῆς περὶ τούτου παράγοντες οἱ ἀνόητοι προκαί-
 ται, καὶ φασιν αὐτὸν ὁμολογεῖν τὸν Κύριον, ὅτι
 μφθῆ παρὰ τοῦ Πατρὸς. Εἶτα ὅτι μὲν ἐπέμφθη
 ῶσαι, ὅτι δὲ ὁ πέμψας μετ' αὐτοῦ ἐστίν. οὐκ
 ροας; Ὁ πέμψας με, φησὶ, μετ' ἐμοῦ ἔστιν·
 οὐκ ἐδιδάχθη διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι καὶ ἀπο-
 λλεται καὶ οὐ χωρίζεται; ἀποστέλλεται μὲν γὰρ
 φιλανθρωπίαν, οὐ χωρίζεται δὲ διὰ τὸ τῆς φύ-
 κ ἀμτητον. Φασὶ δὲ πάλιν παρὰ τοῦ Μονογενοῦς
 ολογῆσθαι, τὸ μείζονα εἶναι αὐτοῦ τὸν Πατέρα, ἐν
 λέγειν, ὅτι Ὁ Πατὴρ, μὲν μείζων μου ἐστίν. Οὐκ
 ἐξετάσωμεν, ἀδελφοί, ἄρα μὴ ψεύδεται ὁ εἰπὼν,
 Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. E
 ζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, πῶς χωρεῖται τὸ μείζον ἐν
 ἐλάττωι; Eἰ ἐλάττωι ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, πῶς
 ῖρουται τὸ μείζον ὑπὸ τοῦ λείποντος; Ὁ τε γὰρ
 ζων στενοχωρεῖται πάντως ἐν τῷ ἐλάττωι, καὶ ὁ
 ττων ἐπεκταθῆναι πρὸς τὸ ὑπερβάλλον οὐ δύνα-
 ῶστε ἀνάγκη εἶναι λείπειν μὲν ἐν τῷ Πατρὶ
 Υἱὸν, περισεσεῖν δὲ ἐν τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα. Καὶ
 δεταὶ ὁ εἰπὼν, ὅτι Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ (δέον
 εἶν, εἴπερ ἐλάττωι ἐστίν, ὅτι Ἐγὼ ἐν τῷ μέρει
 Πατρὸς), καὶ Ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. Ἀληθέστερον
 ἦν εἰπεῖν, εἴπερ μείζων ὁ Πατὴρ, ἦτι Μέρος τι
 Πατρὸς ἐν ἐμοί· εἰ δὲ ὅλος ὁ Πατὴρ ἐν ὅλῳ τῷ
 ἴ, καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς ἐν ὅλῳ τῷ Πατρὶ, πού τὸ πλέον
 πού τὸ λείπον; καὶ τί χρὴ πολλά λέγειν, δέον D
 φωνῇ πᾶσαν αὐτῶν περιγράψαι τὴν φλυαρίαν;
 ες ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγάτα
 εἶναι ἴσα Θεῷ. » Εἰπέ μοι, τὸ ἴσον ἀκούσας τὸ μὴ
 ἐνόησας; » Ὡ καινῆς διδασκαλίας διὰ τοῦ Ἰσοῦ τὸ
 πον ἐρμηνευούσης! Ἄλλ' ἴσως εἰκόσ ἐστι καὶ τῶν
 ἡμαθεστέρων τινὰ τὸν περὶ τούτων λόγον ἐπιζη-
 ῖ. Πῶς καὶ μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἴσος ὁ
 ε τοῦ Πατρὸς; Δοκεῖ γὰρ πως μὴ συμβαίνειν ἄλ-
 οισ ταῦτα. Οὐχοῦν ἀφεῖς τὸ πρὸς τοὺς πολλοὺς
 πάλους διαπληκτίζεσθαι, πατρικῶς ὑμῖν περὶ
 προκειμένων διελεθθῆσθαι· Οὐ πάσας ὁμοτί-
 ες οἶδα τὰς τοῦ Εὐαγγελίου φωνάς, ὅσαι τὰ περὶ
 Κυρίου διδάσκουσιν, οὐδὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δηλου-

erat splendor, neque id quod splendorem edit,
 erat; si non erat effigies et imago, omnino neque
 substantia erat; si non erat potentia, non erat sa-
 pientia: quod si hæc non erant sine quibus Deus,
 non est, is qui est super omnia, Deus qui erat? per
 hæc enim efficitur Deum non esse. Non enim cogi-
 tari potest nec gloria sine splendore, nec substantia
 sine effigie, nec sine sapientia sapiens, nec absque
 potentia potens, nec absque Filio Pater. Annon
 per modo dicta demonstratum est, eum qui Filium

nullius, alterius atque Epicuri est.

Ergo Epicurei nobis esse demonstrati sunt
 fraudis doctores, qui per contumeliam, qua Filius
 afficitur, præstantiam Patri largiuntur, ac dicunt
 hunc quidem majorem, illum vero minorem esse:
 hunc quidem mittere, illum vero mitti: atque etiam
 dicta quædam ex Scriptura hæc de re proferentes,
 stulte prætendunt, et aiunt Dominum ipsum confi-
 teri se missum esse a Patre. Et quod missum qui-
 dem esse intelligis, eum autem qui misit cum illo
 esse non audisti? Qui misit me, inquit, mecum
 est; et non per ea dicta edoctus es quod et mit-
 titur et non separatur? Nam mittitur quidem pro-
 pter humanitatem, non separatur autem propter
 naturæ individualitatem. Aiunt item rursus Filium
 unigenitum confessum esse quod ipso major sit
 Pater, dum dicit, Pater meus major me est⁹. Igitur
 excuriamus, fratres, nunquid mensiatur qui dixit,
 Ego in Patre sum, et Pater in me est⁹. Si major
 Filius Pater est, qui capitur et locum habet id quod
 majus est in minore? si minor Pater Filius est, qui
 completur id quod majus est a minore? Nam et
 major coarctatur prorsus in minore, et minor ex-
 tendi ad exsuperantiam et exaggerationem non
 potest: adeo ut necesse sit deesse quidem in Patre
 Filium, redundare autem in Filio Patrem. Ac
 mentitur qui dixit, Ego sum in Patre (cum oportet
 dicere, si quidem minor est, Ego sum in
 parte Patris), et Pater in me est: verius enim erat
 dicere (si quidem major est Pater), pars quædam
 Patris est in me. Quod si totus Pater in toto Filio
 est, et totus Filius in toto Patre, ubi id quod plus,
 et ubi id quod minus est? Et quid opus est multa
 dicere, cum una voce omnem eorum circumscribere
 oporteat verborum petulantiam atque garrulitate-
 m? qui cum esset in forma Dei, non existi-
 mavit rapinam esse quod Deo par esset¹⁰. Dic mihi
 cum audisti id quod par est, id quod impar est
 intellexisti? O novam doctrinam, quæ per id quod
 par est, id quod impar est interpretatur. Sed for-
 sitan consentaneum est etiam aliquem discendi
 cupidum harum rerum requirere rationem, qui
 fiat ut et Pater Filio major, et Filius Patri æqua-
 lis et par sit? Videntur enim hæc inter sese nullo
 modo convenire. Igitur ommissa decertatione cum
 vulgo adversariorum, de rebus propositis disseram

Joan. viii, 29. ⁹ Joan. xiv, 28. ⁹ ibid. 10. ¹⁰ Philipp. ii, 6.

vobis more paterno. Non omnes Evangelii voces, quæcunque res a Domino gestas (nos) docent, ejusdem arbitror esse conditionis, neque ab eadem proferri dignitate; nam aliæ quidem altitudinem Filii Dei divinitatis cum verborum majestate declarant; aliæ vero sese dimittunt et accommodant ad humilitatem humanæ naturæ. Nam ubi Dominus quidem dicit: *Ego præcipio tibi*¹¹; et, *Volo, mundus esto*¹²; et, *Pater in me est, et ego sum in Patre*¹³; et, *Qui vidit me, vidit Patrem*¹⁴; et, *Ego et Pater unum sumus*¹⁵; et, *Nemo Filium novit nisi Pater*¹⁶; et, *Omnia mea tua sunt, et tua mea*¹⁷; et, *Glorificatus sum in eis*¹⁸, et quæcunque sunt ejusmodi, indicant eam potentiam, quæ supra omnem est et naturam et potestatem. Sed cum ad infirmitatem nostræ naturæ sermonem inclinat, illa pronuntiat: *Per tristis est anima mea; si fieri potest, transeat calix iste*¹⁹: *Filius non potest a sese facere quidquam*²⁰. *Mandatum accepi quid dicam et quid loquar*²¹. *Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, et ad Deum meum et ad Deum vestrum*²². In his pone etiam lacrymas super Lazaro profusas, et lassitudinem ex itinere contractam, et cibi appetitionem, et aquæ petitionem, et cursum ad solum, et quod Dominus ignorabat arborem illam fructu carere, et in navigio somnum. Hæc enim omnia et quæcunque sunt talia non ejus, quod erat in principio, Verbi Dei dignitatem, sed ejus nostræ imbecillitatem declarant accommodationem atque demissionem.

Dictum est igitur: *Qui misit me, major me est*²³. Igitur videamus a quo hæc oratio proferatur. Quomodo missus est? An fornia Dei præditus, an forma servi accepta? In plena deitate unanens, an cum seipsum in forma servili exinanivisset? Penitus enim perspicuum esse arbitror, divinam potentiam atque naturam, cum ubique sit ac per omnia pertineat atque pervadat, et res universas amplexa sit, mitti haud recte dici; non enim extra eam aliquid vacuum et inane est, quo, cum prius ibi non esset, postea quam missa fuerit accedat: sed cum conservatrice vi sua res universas coerceat atque contineat, non habet quo transeat, cum ipsa sit rerum universitatis plenitudo.

Descensus igitur Filii Dei ad nostram humilitatem et infirmitatem, qui voluntate Patris accidit, missio dicitur. Nam ab immortalis natura ad nostram vitam migratio non de loco ad locum motum Domini significat, sed ab altitudine gloriæ ad humilitatem carnis indicat descensum. Descendit igitur et apparuit non nudum Verbum, sed caro factum: non Dei fornia per sese, sed in forma servi apparens. Hic igitur est qui dixit se non posse facere quidquam ab seipso, videlicet, in quantum caro factus est; nam non posse, imbecillitatis est. Ut enim luci tenebræ, et vitæ mors, ita potentiæ opponitur infirmitas: atqui Christus Dei potentia atque Dei

α μένας ἀξίως· αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ ὕψος τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μεγαλοφώνως κηρύσσουσιν· εἰ δὲ πρὸς τὸ ταπεινὸν τῆς ἀνθρωπίνης συγκρατῆσαι φύσεως. Ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ ὁ Κύριος· Ἐγὼ εἰς τὸ σὸς σοι· καὶ, *θέλω, καθαρῶσθε*· καὶ, *Πατὴρ ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν τῷ Πατρὶ*· καὶ, *Ὁ ἐμὸς πατήρ ἐν ἐσμεν*· καὶ, *οὐθεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν ἢ τὸν Πατῆρα*· καὶ, *πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ*· καὶ, *ἀεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς*· καὶ ἐν τοιαῦτα τὴν ἐπέκεινα πάσης φύσεως τε καὶ ἔξω τῆς ἐνδείκνυται δύναμιν. Ἐπειδὴν δὲ πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐπικλήνῃ τὸν λόγον, εἰς φθέγγεται· *Περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου*· *Εἰληπατὴρ, παρελθέτω τὸ ποτήριον*· *οὐ δύναμαι εἰπεῖν, καὶ τί λαλήσω*· *Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ ὑμῶν*. Ἐν τούτοις τίθει καὶ τὸ ἐπὶ Λαζάρου ἔλεος καὶ τὸν ἐκ τῆς ὀδοπορίας κόπον, καὶ τὴν τῆς ἐμῆς ἐφρασίης, καὶ τὴν τοῦ ὕδατος ἀττησίης, καὶ τὸν ἐπὶ ἀσυχῆς δρόμον, καὶ τῆς τοῦ φυτοῦ ἀκαρπείας ἀγνοίαν, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ πλοίου ὕπνον. Ταῦτα ἡ πάντα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐχὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἔκ Λόγου Θεοῦ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ τοῦ ταπεινώσαντος ἐν τὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ τὴν πρὸς τὸ ἀσθενεῖς τῆς φύσεως ἡμῶν παραδηλοῖ συγκατάθεσιν.

qui sese in forma servi humiliaverat, ad *Εἰρηται τοίνυν, ὅτι Ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστίν*. Οὐκοῦν σκοπήσωμεν παρὰ τίνος ὁ ἵπτος Πῶς ἐπέμφθη; Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἢ μορφῆς δούλου λαβῶν; Ἐν τῷ πληρωματι ὡν τῆς θεότητος ἢ κενώσας ἑαυτὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ; Πῶς γὰρ οἶμαι πρόδηλον εἶναι, ὅτι ἡ θεία δύναμις ἐκ φύσεως πανταχοῦ οὔσα, καὶ διὰ πάντων διήκουσα, ἐκ τοῦ παντός περιεδραγμένη, οὐκ ἂν εἰκότως ἐπιπεσθαι λέγοιτο. Οὐ γὰρ ἐστὶ τι κενὸν ἔξω ταύτης ἢ ἢ πρότερον μὴ οὔσα, ὅταν πεμφθῇ, παραγένηται ἀλλ' ἐπὶ συντηρητικῇ δυνάμει διακρατούσα τὸ ἐπὶ οὐκ ἔχει εἰς ὃ μεταχωρήσει, αὐτῇ τοῦ παντός ἐκ πληρωμα.

Ἡ τοίνυν πρὸς τὸ ἡμέτερον ταπεινὸν τε καὶ ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀσθενεῖας, κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς γεγεννημένη, ἀποστολὴ λέγεται. Ἡ γὰρ τῆς ἀκηράτου φύσεως πρὸς τὴν ἡμετέραν ζωὴν μεταστάσις οὐ τοπικὴν ποιεῖται τοῦ Κυρίου τὴν κίτησιν ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς δόξης πρὸς τὸ ταπεινὸν τῆς σαρκὸς ἐνδείκνυται καθόδον. Κατέβη τοίνυν ἐκ τῆς ἀφάνου γυμνὸς ὁ Λόγος, ἀλλὰ σὰρξ γενόμενος· ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ μορφῇ καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ θεωρούμενος. Οὗτος οὖν ἐστίν, ὁ εἰπὼν ἐκ δύνασθαι τι ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν, δηλον ὅτι καθὼς τῆς σὰρξ· τὸ γὰρ μὴ δύνασθαι, ἀσθενείας ἐστίν. Ἐν τῷ τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ ὁ θάνατος τῇ ζωῇ, ὡς ἔστι

¹¹ Marc. ix, 24. ¹² Marc. i, 41. ¹³ Joan. xiv, 10. ¹⁴ ibid. 9. ¹⁵ Joan. x, 30. ¹⁶ Math. xi, 27. ¹⁷ Joan. xvii, 10. ¹⁸ ibid. 10. ¹⁹ Math. xxvi, 58, 59. ²⁰ Joan. v, 19. ²¹ Joan. xii, 49. ²² Joan. ii, 47. ²³ Joan. xiv, 28.

νάμει αντιδιαστέλλεται ἡ ἀσθένεια· ἀλλὰ μὴν Χρισ-
 τὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία· οὐκ ἀδυνατεῖ οὐ-
 ντως ἡ δύναμις. Εἰ γὰρ ἡ δύναμις ἀσθενοίη, τί τὸ
 νάμενον; Ὅταν οὖν ἀποφῆνται ὁ Λόγος, ὅτι οὐ
 δύναται ποιεῖν, δηλοῦν ὅτι οὐχὶ τῇ θεότητι τοῦ Μονο-
 νοῦς τὴν ἀδυναμίαν προστίθουσιν, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ
 ἡμετέρας φύσεως προσμαρτυρεῖ τὸ ἀδύνατον.
 σθενῆς δὲ ἡ σὰρξ, καθὼς γέγραπται, ὅτι *Τὸ μὲν
 εὐμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής*. Οὐκοῦν δι-
 φοτέρων ἀληθειῶν ἡ θεία Γραφή, καὶ τὸ μείζον
 ολογοῦσα, καὶ τὸ ἴσον μὴ ἀρνούμενη. Ὅταν γὰρ
 ὁδὸς τὸ ἀνθρώπινον ὁ Λόγος βλέπῃ, μείζονα ὁμολο-
 γῶν· τοῦ διὰ σαρκὸς ὀρωμένου τὸν μὴ ὀρώμενον· ὅταν
 πρὸς τὸ θεῖον χειραγωγῇ τὴν διάνοιαν, ἀργεῖ τοῦ
 ἴζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος ἡ συγκριτικὴ αὐτῆ ἀντι-
 ράθεσις, καὶ ἀντὶ τούτων ἐνόητος κηρύττεται, *Ἐγὼ
 ἰσὺς εἰμι καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί*. Τὰ δὲ παρηλλαγμένα κατὰ τὸ
 ἴσον, ἐν εἶναι οὐ δύναται. Ἄρα ὑμῖν ὁ λόγος ἡμῶν
 ἰσὺς ἀπολελογῆται, τὴν αἰρετικὴν ἀνισότητά των
 εὐσεβείας ἀφορίζων δογμάτων; Ἡ ζητεῖτε,
 θάπερ ἐν δικαστηρίῳ, διὰ πλειόνων μαρτύρων βε-
 βωθῆναι τὸν λόγον; Οὐκοῦν δότε μοι κατ' ἐξουσίαν
 ἀνιέναι τοῦ λόγου τὸ σύντομον, μνήμη τινὸς τῶν
 ἐν τῇ παλαιᾷ ἱστορίᾳ. Ἔσται δὲ ἡμῖν ἴσως οὐκ
 ὀσκοποῦ τὸ διήγημα. Ἀκούσατε τῆς ἀποστολι-
 κῆς ἀναγνώσεως τὴν κατὰ τὸν Ἀβραάμ ἱστορίαν ἐν
 ἡμετέρῳ βιβλίῳ, ἐν οἷς φησὶ· *Τῷ Ἀβραάμ ἐπαγα-
 γλόμενος ὁ Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος
 ὄντος, καθ' ἑαυτοῦ ὡμοσε λέγων ἃ εἰρηκεν*.

Ἐπειδὴ τοίνυν εἰκὸς ἀγνωστα εἶναι τοῖς πολλοῖς τὰ
 ἱστορίας, δι' ὧν ὑμῖν, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, δι-
 ῆσομαι. Ἀποκίττει τὸν Ἀβραάμ τῶν οικειῶν συγ-
 γων τὸν καὶ τόπων διὰ προστάγματος ὁ Θεός· καὶ
 ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ὁ πατριάρχης, ἐγκαταλείπων τῇ
 πατρὶ τῆς ὑποσχέσεως. Βάσικος προσάγεται τῷ ἀν-
 τὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν βεβαίωτος, ἡ χρονία τῶν ἐλ-
 ζομένων παρατάσις· ἡ δὲ ὑπόσχεσις ἦν, πατέρα
 γενέσθαι τὸν Ἀβραάμ. Χρόνος διέβη πολὺς,
 ἡ φύσις τὸ ἴδιον ἐπασχεν, ἤδη πρὸς τὸ γηραιὸν
 τῷ τῆς ἡλικίας ἐπικλιθεῖσιν, καὶ ἐτι ἡ ἐλπὶς παρ-
 εῖνετο· ἀπέσθη κατὰ τὸ εἰκὸς ἐν τῷ γηραιῷ τῆς
 ἡλικίας αὐτῷ τε καὶ τῇ ὁμοζύγῳ ἡ πρὸς παιδοποιίαν
 χῆς. Καὶ τοῦτο ἀνεπαίσχυντως ἡ ἱστορία παραση-
 νίεται, ἐκλελειπέναι φάσκουσα τῆς Σάρρας τὰ
 ἡλικία, δι' ὧν ἐνεργεῖται ἡ σύλληψις. Καὶ τὸ μὲν
 ἡμῶν τῇ φύσει ὑπήκουε τῆς νεότητος ὑπαναλω-
 σης καὶ τῷ γήρῳ ἐκάμπετο, ἡ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν
 πρὸς ἀγήρωσιν τις ἦν ἐν αὐτοῖς καὶ ἀκμάζουσα. Ἐν
 ὑπὸ τῆς αὐτοῖς ὁ Ἰσαὰκ ἵνα φανῇ οὐχὶ φύσεως
 ἡ γονὸς ὁκόμος, ἀλλὰ θείας δυνάμεως ἀποτελεσμα. Ἐμ-
 πριχαρεῖς ἦσαν, ὡς εἰκὸς, τῇ τοῦ Θεοῦ δωρεᾷ·
 ἠθροῦσεν αὐτοῖς διὰ τοῦ παιδὸς πάλιν ἡ πολιὰ, δα-
 λείς αἱ τοῦ γάλακτος πηγαὶ τῇ παρήλικι πρὸς τὴν
 κείαν ἐπιβρέουσαι· ἐπέιχεν ἡ γεγηραυῖα τῷ παιδί
 ἡ θηλὴν πλημμυροῦσαν. Ἐπηγάλλετο τῷ παρὰ φύ-
 σιν θαύματι λέγουσα· *Τίς εἶπη τῷ Ἀβραάμ ὅτι θη-*

A sapientia est : ergo potentia prorsus potentia non
 caret. Nam si potentia imbecilla est, quid est id
 quod potens sit? Cum igitur Verbum dicit se non
 posse, perspicuum est non deitati unigeniti Filii
 impotentiam attribuere: sed imbecillitatem nostræ
 naturæ impotentem esse testari. Infirma autem
 caro est, quemadmodum scriptum est: *Spiritus
 quidem promptus est, caro autem infirma*²¹. Ergo
 per utraque vera dicit divina Scriptura, dum et
 majoritatem confitetur, et æqualitatem non negat.
 Nam ubi Verbum humanam spectat naturam, eum
 qui non videtur majorem eo dicit esse qui per
 carnem videbatur: sed ubi mentem ad divinitatem
 ducit, cessat hæc majoris et minoris ex adverso
 opposita comparatio, atque pro his unitas prædi-
 catur, *Ego et Pater unum sumus*, at ea quæ per
 inæqualitatem variant, unum esse non possunt.
 Utrum oratio nostra respondendo vobis satisfacit,
 hæreticam inæqualitatem a pietatis sentiis certis
 segregans atque secernens? an, quemadmodum in
 judicio requiritis per plures testes confirmari ora-
 tionem? Igitur permittite mihi ut commemoratione
 cujusdam rei gestæ, quæ in historia vetere conti-
 netur, libere ad arbitrium meum nonnihil exten-
 dam et amplificem orationis brevitatem, forsitan
 autem nobis narratio non erit a proposito aliena.
 Audite apostolicam lectionem, Abrahami historia
 paucis exponentem, dum dicit: *Abrahamo polliciti-
 us Deus, quoniam per neminem majorem poterat
 C jurare, per seipsum jurat dicens*²² quæ dixit.

Quoniam igitur verisimile est incognita plerisque
 esse ea quæ continet historia, paucis vobis, quoad
 ejus potero, exponam. Deus jubet Abrahamum
 patria sua, cognatis atque propinquis relictis,
 alibi quærere sedes; et erat ille patriarcha in terra
 aliena durans in fide promissionis. Constantia fidei
 viri adversus Deum probatur per diuturnam proro-
 gationem earum rerum, quas sperabat; promissio
 autem erat, Abrahamum patrem et auctorem fore
 gentis. Multum temporis intercesserat, et jam ad
 senectutem ætate ejus inclinata, naturæ id quod
 par est accidebat, atque adhuc spes prorogabatur:
 sicuti consentaneum ac verisimile est in senili
 ætate, vires ad procreandum liberos tum ipsius,
 tum conjugis ejus erant extinctæ. Atque id
 amoto pudore historia significat, dum dicit desiisse
 Saræ fieri muliebria per quæ conceptio fit:
 ac corpus quidem consumpta juvenili ætate naturæ
 parebat ac senectute incurvabatur, sed erga Deum
 spes quasi senectutis expers in eis vigeat. Inter
 ea nascitur eis Isaac, ut ipse partus non naturæ
 opus, sed effectus divinæ potentie videretur. Dono
 Dei admodum læti erant, ut par est: cani eorum
 per filium rursus quasi reflouerant, largiter lactis
 scaturigines ad usum decrepitate affluebant: quæ
 senio confecta erat, lacte abundantem mammam
 filio admovebat. Lætabatur et exultabat miraculo

²¹ Matth. xxvi, 41. ²² Hebr. vi, 13.

quod acciderat præter naturam, dicens : *Quis dixisset Abrahamo Saram filium lactare* ⁹⁰? Deinde infans grandis evadebat, et ad adolescentulorum tendebat ætatem, ac jam puer erat in flore ætatis, in summo pulchritudinis vigore, jucundum parentibus spectaculum pulchritudine proficiens, ad summum progrediens ætatis vigorem, una cum corporis pulchritudine virtutes augens. Quomodo propter eum affectos fuisse parentes verisimile sit, vos rem cogitationibus subjectam intra vosipsi perpendite atque judicate: ut afficiatur pater ludentem videns filium, et palæstræ, litteris, disciplinis, jucundissimis æqualium cœtibus operam dantem? Interea exploratur atque periculum fit, utrum dilectioni erga Deum patriarcha plus tribueret, an propensionis erga naturam. Horresco dum expono tentationis vehementiam atque periculi atrocitatem. Deus rursus colloquitur cum illo, ac nominatim appellat eumdem; atque ille baud cunctanter dicto audiens est vocanti, ex iis quæ jam consecutus erat, secundi doni additamentum

Accipe mihi, inquit, filium tuum ⁹¹. Nondum fortasse cor patris oratio percutit: plane enim ejusmodi quid suspicatur, nimirum quod nuptiis filium copulare jussurus esset et matrimonium accelerare, ut eventum sortiretur benedictio super semine facta. Sed videamus quid adjiciatur orationi: *Accipe mihi, inquit, filium tuum istum dilectum, istum unigenitum*. Vide stimulos orationis, quemadmodum pungat viscera patris. Ut eliciat flammam naturæ; ut excitet incendium amoris, et filium dilectum et unigenitum vocans; ut per ejusmodi nomina effervesceret erga eum amoris vis. Et ubi accepero, quid faciam? *Offer mihi, inquit. An sacerdotem constituere jubes, quem offerre præcepisti? Non sacerdotem, sed hostiam et victimam, quæ per sacrificium igni tota absumatur. Offer mihi, inquit, in sacrificium holocausti in monte, quemcumque tibi monstravero*. Quomodo affecti estis narrationem audientes, quicunque patres estis et amoris erga liberos affectionem ab natura acceptam habetis? Nostis plaue ut accipiant aures paternæ unigeniti filii mactationem. Quis non obstupisset et attonitus fuisset ad hanc vocem? Quis aures non avertisset? Quis in jussu accipiendo potius emortuus non esset, quam in cormitteret orationem? An non merito ac jure cum eo expostulasset, ipsam naturam pro se patronam opponens, ac dixisset, Cur hæc, Domine, jubes? idcircone patrem fecisti, ut filii percussorem redderes? idcircone me hujus doni dulcedinem gustare fecisti, ut mundo fabulam me efficeres? Meis ipsius manibus filium trucidabam, et cognatum sanguinem tibi libabo? Et tu hæc jubes, et talibus victimis delectaris? Interficiam filium a quo me sepultum iri speravi? Ejusmodine ei construam thalamum? Taleme ei letitiam nuptiarum præpa-

λάζει τέκνον ἢ Σάρρα; Εἶτα ἠδρύνετο τὸ νῆρον κατ' ὀλίγον, καὶ εἰς τὴν τῶν μειρακίων ἡλικίαν ἐκίχεν, καὶ ἤδη παῖς ἦν ἐν ἀνθεί τῆς ἡλικίας, ἐν ἀκμῇ τῆς ὥρας, γλυκὺ θέαμα τοῖς γεννησαμένοις, εἰς ἑπιπέδους, εἰς ἀκμὴν πρώτων, τὰς τῆς ψυχῆς ἐκαστὴ συναύξων τῷ κάλλει τοῦ σώματος. Ὅπως ἔχουν ἐπ' αὐτῷ τοὺς γεννήσαντας, ὑμεῖς τὸ πρᾶγμα ἐλογισμοῖς ὑποθέντες, ἐν ἑαυτοῖς ἐξετάσατε ἕκαστον διατίθεται πατὴρ παίζοντα βλέπων υἱόν, καὶ πρὸς δάξοντα ἐν παλαιστοῖς, ἐν παιδείαις, ἐν μαθήματι ἢ ἐν ταῖς ἡδίσταις τῶν ἡλικιωτῶν συνουσίαις. Ἐτούτοις πείρα προσάγεται τῷ πατριάρχῃ καὶ πατήρ, τίνοι τὸ πλεόν νέμει, τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ τῇ περὶ τὴν φύσιν βροτῆ. Φρίττω μεταξὺ διπλοῦν τὸ τῆς πείρας ἀπότομον. Χρηματίζει πάλιν ὁ Θεὸς καὶ προσκαλεῖται τὸν αὐτὸν ἐξ ὀνόματος· ὁ δὲ οὐκ ἠθέλησε ὑπακούει τῇ κλήσει, ἐξ ὧν ἤδη τῶν πρὸς πάντως προσθήκη δευτέρας χάριτος ἐκδεχόμενος. Ἄλλὰ τὸ ἐπιτάγμα, τί;

Εἰς τὸν αὐτὸν ἦν ἐπιτάγμα, ὅτι ὁ υἱὸς σου. Οὕτως ὡς τὰ γὰρ τοῦ πατρὸς τὴν καρδίαν ὁ λόγος· πάντως τοιοῦτον ὑπολογίζεται, ὅτι γάμψι συναρμύεται ἐκελευσται καὶ ἐπισπεύσαι τὸν θάλαμον, ὡς ἀνέστη ἡ ἔλθοι ἢ ἐπὶ τοῦ σπέρματος εὐλογία. Ἄλλ' ἔπειτα τὴν προσθήκη τοῦ λόγου· Ἄλα μοι, φησὶ, τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητὸν, τὸν μονογενῆ. Ὅρα τὰ κείνα τοῦ λόγου, πῶς κενεῖ τοῦ πατρὸς τὰ σπλάγγνα· καὶ ἀναβρίπτει τὴν τῆς φύσεως φλόγα· πῶς ἀπέχετο τὸ φίλτρον, καὶ υἱὸν ἀγαπητὸν καὶ μονογενῆ καὶ ὡς ἀνὰ διὰ τῶν τοιοῦτων ὀνομάτων τὸ φίλτρον ἐκ αὐτὸν ἀναξέσειεν. Εἶτα λαβὼν τί ποιήσῃ; Ἀνέστη μοι, φησὶ. Μὴ ἱερέα καταστήσῃ κελεύεις, ὡς ἐνεργαίην προστάτας; Οὐκ ἱερέα, ἀλλὰ θύμα κίβηρον διὰ θυσίας δλοκαυτούμενον. Ἀνέστη φησὶν, εἰς ὀλοκάρπωσιν ἐπὶ τοῦ ὄρους, οὐ ἔστι δειξῶ. Τί πεπόνθατε ἀκούοντες τοῦ διηγήματος; ἡ πατέρες ἐστὲ, καὶ τὴν πρὸς τοὺς παῖδας σὺντὴν παρὰ τῆς φύσεως ἐδιδάχθητε; Ὑβετε πάντως ἐκ δέχεται πατὴρ ἀκοή μονογενοῦς τέκνου σφαγῆ. Ἦν οὐκ ἦν καταπλαγῆναι πρὸς τὴν φωνήν; ἐστρέφει τὴν ἀκοήν; ἐναποθανεῖν τῷ προστάτῃ μᾶλλον ἢ τῇ καρδίᾳ τὸν λόγον δέξασθαι; Οὐκ ἐπὶ καιολογήθη πρὸς αὐτὸν, αὐτὴν τὴν φύσιν συντὴν ἑαυτοῦ προστησάμενος, τί ταῦτα προστάσεις, ἡ γων, ὦ Κύριε; Διὰ τοῦτο πατέρα ἐποίησας, ἵνα πδοκτόνον ἀπεργάσῃ; Διὰ τοῦτο με τῆς γλυκείας τῆς ἔγχεσας δωρεᾶς, ἵνα μῦθόν με ποιήσης τῷ βῆ. Ταῖς ἑμαυτοῦ χερσὶ κατασφάξῃ τὸν παῖδα, καὶ π συγγενοῦς αἵματος σπείσῃ σοι; Καὶ σὺ ταῦτα κελεύεις, καὶ τοιαύταις ἐπιτερήθῃ θυσίαις; Ἀποκτείνῃ τὸν υἱόν, ὅφ' οὐ ταφῆσθαι προσεδόκησα; Τοιαύτην αὐτῷ πῆξῃ τὸν θάλαμον; Τοιαύτην αὐτῷ τὴν εἰσὶν σὺντὴν παρασκευάσῃ τοῦ γόμου; Καὶ ὄψῃ ἐπ' αὐτὸν οὐκ ἐλαφρὰ γαμήλιον, ἀλλὰ πῦρ ἐπιτάξιον; Ὅσον ἐπὶ τοῦτοις καὶ στεφανώσομαι; Οὕτως ἐκπ

⁹⁰ Gen. xxi, 7. ⁹¹ Gen. xxii, 2 seq.

τῆρ ἐθνῶν, ὁ μὲν παῖδς συγχωρούμενος; Ἄρα τοιοῦτον εἶπεν ὁ Ἀβραάμ, ἢ ἐνενόησεν; Ὁσμεις. Ἄλλ' ἐπαυῆ τὸν σκοπὸν εἶδε τοῦ ἐπιτότματος, ἢ τὴν θείαν ἀναδέλφια ἀγάπην, εὐθύς τὴν φύσιν ὠνόμασεν, καὶ οἶόν τι γεῶδες ἄχθος τὰς ἐπιπαθεῖς τῆς γείως διαθέσεις ἀποδυσάμενος, ὅλον ἔδωκεν ἑαυτὸν Θεῷ, καὶ τοῦ προστάτματος ἦν· καὶ οὔτε τῆς ἐπιπαθῆς περὶ τοῦτου ἀνεκοινώσατο, καλῶς γε ποιῶν· λυσιτελῶς ἑαυτῷ, ἀναξιώπιστον εἰς συμβουλήν νας τὸ θῆλυ. Οὐδὲ γὰρ τῷ Ἀδάμ συνήνεγκε τὴν ἰουδαίαν δεξαμένην τῆς Εὐας. Διὰ τοῦτο ὡς ἂν μὴ ἴη τι γυναικεῖον καὶ μητρικόν ἢ Σάρρα, καὶ τὸ δρόν τε καὶ ἀραιφνὲς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης.

Ἀβραάμ ἐπικλάσειεν, λαθεῖν ἐπετήδευσε τὴν ζυγον. Πόσα γὰρ ἦν εἰκὸς, εἴ τι τοιοῦτον ἔγνω ἴμενον, ἢ δρᾶσαι τὴν Σάρραν, ἢ πρὸς αὐτὸν ἀποασθαι; οἷα δ' ἂν ἐπαθε περιχυθεῖσα τῷ παιδί καὶ ἀγκάλαις ἐμπλεξαμένη, εἰ πρὸς τὴν σφαγὴν ἐπεπεν αὐτὸν βιαίως ἐλκόμενον; οἷος δ' ἂν ἐχρήθη λόγους; Φεῖσαι τῆς φύσεως, ἄνερ, μὴ γένῃ ποδὸν τοῦ βίου διήγημα· μονογενὴς μοι ὁ τόκος οὗ, μονογενὴς ἐν ὠδῶσιν ὁ Ἰσαάκ, ἐν ἀγκάλαις μό· οὗτός μοι τόκος καὶ πρῶτος καὶ ὑστατος. Τίνα δὲ τοῦτον ἐπὶ τραπέζης ὀφόμεθα; Τίς προσερεῖ τὴν γλυκεῖαν φωνὴν; Τίς ὀνομάσει μητέρα; Τίς ἀπεύσει τὸ γῆρας; Τίς περισταλεῖ μετὰ τὸν θά· ον; Τίς ἐπιχώσει τάφον τῷ σώματι; Ὁρᾶς τὸ ος τοῦ νέου, ὃ καὶ ἐν ἐχθρῷ τις βλέπων, πάντως τὴν ὤραν ἠλέησεν. Οὗτος τῆς μακρῆς εὐχῆς ὁ πῶς, οὗτος τῆς διαδοχῆς ὁ κλάδος, οὗτος τοῦ γέ· ος τὸ λείψανον, οὗτος ἡ βακτηρία τοῦ γῆρας. Εἰ δὲ τοῦτου φέρεις τὸ ξίφος, ταύτην μοι δὸς τῆς δει· ς τὴν χάριν· κατ' ἐμοῦ πρῶτον χρῆσαι τῷ ξίφει, τότε ποιήσον τὸ δοκοῦν ἐπὶ τοῦτου· κοινὸν ἀμ· ἔρων ἔστω τὸ χῶμα, κοινὴ κόνις ἐπικαλυψάτω τὰ κατὰ, κοινὴ στήλη διηγεῖσθω τὰ πάθη· μὴ ἴδη ἴρας ὁ ὀφθαλμὸς μήτε Ἀβραάμ παιδοκτονοῦντα, καὶ Ἰσαάκ χερσὶ πατρίαις παιδοκτονούμενον.

Si in hunc gladium fers, hanc mihi miseræ veniam da, in me primum utere gladio, ex fac quod videtur in hoc: communis amborum tumulus esto, communis contegat corpora pulvis, munitis vitulus utriusque eladem prodat, ne videat oculus Sarræ nec Abrahamum filium suum interficere, nec Isaacum filium manibus paternis trucidari. αὐτα πάντως ἂν καὶ ταυτα παρὰ τῆς Σάρ· ἔγένετο τῷ Ἀβραάμ τὰ ῥήματα, εἰπερ τῶν γινο· ὶων προήσθετο. Ἄλλ' ὡς ἂν μηδὲν ἐμπόδιον πρὸς ἐγχείρησιν γένοιτο, ὅπως τὰς σχιδακας ἐπαθεῖς, καὶ ἰς τῶν παίδων ἐπαγόμενος, ὅλος τοῦ θεοῦ θελή· ος ἦν· εἶτα καταλιπὼν τοὺς παῖδας, ὡς ἂν μὴ τι νῆστερον καὶ ἀνδραποδῶδες ἐκείνοι βουλευσούντο, ἴσαντες τοῦ παιδὸς τὴν ἰερούργιαν, μόνον ἐπ· ται τὸν υἱὸν, ἰκανῶς ἤδη πρὸς τὰ βαρύτερα τῶν ὶων ὕψ' ἡλικίας ἀνδρίζομενον. Μετατάξας γὰρ ἀπὸ ἴνου ἐπὶ τὴν παῖδα τὸ ἄχθος, ἐκείνον ὑπήγαγε φόρτῃ τῶν ξύλων. Πάλιν δριμύσσει τὰ τοῦ πα· ς σπλάγγνα ἢ φωνὴ τοῦ παιδὸς· ἄλλος οὗτος περι· μὸς οὐδὲν τοῦ προλαβόντος φιλανθρωπότερος, ὀκαλεῖται τὸν πατέρα ὁ Ἰσαάκ τῆς γλυκεῖας ταύτη· νῆς, καὶ φησι, Πάτερ. Ὁ δὲ οὐ καταπνίγεται ὀ· ἰσι, τῷ μικρὸν ὕστερον μηκέτι ἀκούσεσθαι τῆς

rabo? Et: ejus nomine accendam non tædam nuptialem, sed rogum sepulcralem? Ergo super his etiam coronabor? Itane ero pater gentium, cui neque filii unius esse patrem concessum sit? Nunquid ejusmodi quippe Abraham dixit aut oogitavit? Nihil minus. Sed ubi quo præceptum spectaret animadvertit, Dei respiciens dilectionem, statim natura oblitus est, et tanquam terrenum pondus vitiosos naturæ excutiens et exuens affectus, totum Deo sese permisit, et id quod jubebatur exsequi parabat: ac ne eum uxore quidem hac de re communicavit, recte sane sibi que utiliter faciens, qui feminam non idoneam judicaret, quam in consilium adhiberet. Nam nec Adamo utile atque conducibile fuit, quod consilium Evæ secutus est. Quamobrem ne quid Sara muliebrium atque maternorum affectuum impulsione committeret, et sinceræ adversus Deum dilectionis Abrahami vehementiam infringeret, conjugem suam studio fefellit, ut ea quod agebatur ignoraret. Nam si quid tale agi Sarra rescivisset, quam multa verisimile est eam vel facturam, vel apud illum conquesturam ac deploraturam fuisse? Quam vero miserabilibus affectibus circumfusa filio atque ulnis implicita fuisset, si eum violenter trahi ad necem animadvertisset? Quibus item usa verbis esset? Parce naturæ, o vir, ne prava de te narrandi mundo præbeas occasionem: unicus hic mihi partus est, unicus in pariendo Isaac, in ulnis solus: hic mihi partus et primus et postremus. Quem post hunc in mensa conspiciemus? Quis me dulci illa voce appellabit? Quis matrem nominabit? Quis colet atque curabit senectutem? Quis mortuam obvolveth ad sepulturam? Quis corpori addet sepulcrum? Vides florem juvenis, quem si quis in inimico videret, pulchritudinis omnino miseretur. Hic longarum precum fructus, hic ramus est successionis, hæ generis sunt reliquæ, hic baculus est

His prorsus et ejusmodi verbis Sarra adversus Abrahamum usa fuisset, si quidem quod agebatur præsensisset. Sed ne quid rem quam agebat impediret, cum asinum lignis onerasset, et servos aliquot assumpsisset, totus divinæ voluntati deditus erat: deinde relictis servis, ne quod illi servili suæ conditioni conveniens sordidum consilium caperent, prohibitori filii immolationem, solum filium secum ducit, qui jam ætate satis firmus erat ad opera graviora subeunda. Ab asina enim onere in filium translato, illum humeris subire onus lignorum jussit. Rursus patris viscera filii vulnerat vox: alia hæc est tentatio nihilo mitior priore. Appellat patrem Isaac dulci hac voce et ait, Pater. At ille non suffocatur lacrymis, ut qui cogitaret fore ut paulo post talem non amplius vocem audiret, neque orationi ingemiscit, nec lamentabile ac

Mabile verbum ullum profert, sed sedato, constanti atque tranquillo animo cum filii vocem accipit, tum suam invicem reddit. Ait enim ad eum, *Fili, quid est?* Hic mihi considera intelligentiam simul et prudentem juvenis moderationem, quo pacto cum se negligi a patre putaret, ejus rei absque ulla animi offensione illum commonescit, neque dementiam patri neque oblivionem exprobrans, sed simulando sese velle scire quid ageretur, negligentiae sui atque despicientiae commonesciens. *Ecce enim, inquit, ligna, ignis, gladius, sed victima ubi est?* At ille sive animum addere filio volens, sive tanquam vates id quod futurum erat spondens, *Deus, inquit, fili, providebit sibi ovem in holocaustum.* Et super his etiam nunc tentatio atque exploratio animi patriarchae prorogabatur. Pervenit tandem ad locum sibi praemonstratum, aedificat Deo altare, filius juxta patrem ligna ponebat, parabatur rogos, ac nondum opus prohibetur ne quis pusillanimis dicat, si hucusque tentationem consistere ac permanere contigisset, non sui similem in studio sacrificandi Abrahamum permansurum fuisse, si discrimini magis appropinquasset.

Post haec pater filium tangit, nec rei gerendae natura adversatur: tradit sese patri filius tractandum, quemadmodum ille vellet. Utrum illorum duorum plus admirer? hunc qui propter dilectionem erga Deum filio manus injecit, an illum qui patri usque ad mortem parebat et obediebat? Certant inter sese, hic quidem super naturam sese tollens, ille vero morte gravius et atrocius esse ducens adversari atque resistere patri. Deinde prius vinculis filium pater constringit. Saepenumero miserabilis hujus rei imaginem in pictura vidi, nec absque lacrymis spectaculum praeterii, adeo perspicue atque evidentem ars pingendi oculis rem gestam subjecit. Procumbit Isaac ante patrem propter ipsum altare flexis genibus nixus, et manus retrorsum habens adductas: ille vero post genuum curvaturam pedibus insistens, et sinistra manu capillum ejus ad sese adducens, inclinato capite intuetur vultum miserabiliter ad ipsum oculos attollentis, ac dexteram armatam gladio dirigit ad caedem faciendam, ac jam gladii mucro corpus tangebatur, et tunc demum divinitus ad eum editur vox quae rem agendam prohiberet, vox autem ejusmodi quaedam erat. Vix enim quemadmodum pullum quemdam equinum contumacem et indomitum frenisque et habenis minus obtemperantem, ac de recto itinere declinantem, multisque gyris et anfractibus ex transverso exultantem rursus in viam rectam reduximus orationem. Hoc enim nobis propositum erat ut ostenderemus Apostolum orationi testimonium perhibere, nempe Patrem Filio majorem non esse. Hic enim Scriptura cum angelum orationi Dei praeposuisse, subjicit vocem: *Vocavit enim eum angelus Domini et dixit: Propterea quod fecisti verbum hoc, et non pepercisti*

A τοιαύτης φωνῆς ἐνοήσας, οὐδ' ἐποιμῶζει τῷ οὐδέ τι θρηνώδες καὶ γοερὸν ἀποφθέγγεται· ἐστῶσθαι καὶ ἀκίνητος τῇ ψυχῇ, καὶ δέχεται τοῦ πατρὸς φωνὴν, καὶ τὴν ἰδίαν προίεται. Φησὶ γάρ αὐτόν· *Τί ἐστι, τέκνον;* Ἐνταῦθά μοι καταπέτο δὲ συνετὸν ἔμα καὶ λελογισμένον τοῦ νέου, πρὸς δοκοῦν παρῶσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀπροσέτιμα εἰς ὑπόμνησιν ἀγει, οὐτε παράνοιαν, οὐτε λήθη καὶ πατρὸς ἀνειδίζων· ἀλλ' ἐν προσποιήσει δῆθεν πατρὸς λῆσαι μαθεῖν, τοῦ παροράματος ὑπομιμνήσκων. Ἐπεὶ γάρ, φησὶ, *τὰ ξύλα, τὸ πῦρ, ἡ μάχαιρα· τὸ ἕρπονός;* Ὁ δὲ, εἶπε παραθαρβύων τὸν παῖδα, ἐπεὶ προφήτης τὸ μέλλον διεγγυῶμενος, *Ὁ Θεός, στήθηται ἐαυτῷ πρόβατον εἰς δλοκάρπωσιν, τίσθαι* Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐστὶ ἡ πείρα τῆς τοῦ πατριάρχου χάριτος παρετεινετο. Καταλαμβάνει τὸν πατριάρχου χωρὸν αὐτῷ, οἰκοδομεῖ τῷ Θεῷ τὸ θυσιαστήριον, παῖδας παρετίθη τῷ πατρὶ τὰς ὕλας· ἤτοι μάρτυρά, καὶ οὕτω τὸ ἔργον κωλύεται· ὡς ἂν μὴ τῶν μικροψυχωτέρων εἴποι, εἰ μέχρις ἐκείνου στήθηται τὴν πείραν, οὐκ ἂν αὐτὸς δεξιμῶς εἶπε, εἰ μᾶλλον τῷ πάθει ἤγγισεν.

"Ἀπτεται μετὰ ταῦτα τοῦ παιδὸς ὁ πατήρ, καὶ ἀντιβαίνει τῷ γινόμενῳ ἢ φύσιν· δίδωσιν ἐκπλήρωσιν πατρὶ ὁ παῖς, χρῆσασθαι ὃ τὸ βούλεται. Τίνα τὰ ἐξ ἀμφοτέρων θαυμάσω; τὸν ἐπιβαλόντα καὶ τὸ πρὸς Θεὸν ἀγάπην τῷ παιδί τὰς χεῖρας, ἢ τὸν πρὸς θανάτου τῷ πατρὶ ὑπακούσαντα; Φιλοτιμούμενος καὶ ἀλλήλους, ὁ μὲν τῆς φύσεως ἐαυτὸν ὑπεραίρων, εἰ χαλεπώτερον τοῦ θανάτου τὸ ἀντιτείνειν τῷ πατρὶ γινόμενος. Ἐντεῦθεν δεσμοῖς πρότερον διαλελυμένος ὁ πατήρ τὸν παῖδα. Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς κόνια τοῦ πάθους, καὶ οὐκ ἀδακρυτὴ τὴν θέαν παρῶσθαι, ἐναργῶς τῆς τέχνης ὑπ' ὅσιν ἀγούσης τὴν ἰστορίαν. Προίεται ὁ Ἰσαὰκ τῷ πατρὶ παρ' αὐτῷ τὸ θυσιαστήριον, ἐκλάσας ἐπὶ γόνυ, καὶ περιηγῶν ἔχων εἰς τοῦπίσω τὰς χεῖρας· ὁ δὲ ἐπιθετικῶς κεν τῷ πῶδε τῆς ἀγκύλης, καὶ τῇ λαίᾳ χειρὶ τὴν ἰσχυρὰν τοῦ παιδὸς πρὸς ἐαυτὸν ἀνακλάσας, ἐκπέσας τῷ προσώπῳ, ἐκλεινῶς πρὸς αὐτὸν ἀνακλάσωντα τὴν δεξιὰν καθωπλισμένην τῷ ξίφει πρὸς τὴν πρὸς γὴν κατευθύνει, καὶ ἀπτεται ἤδη τοῦ σώματος τῆς δεξιᾶς ἀκμῆ, καὶ τότε αὐτῷ γίνεται θεοθεν φωνὴ τὸ ἔργον κωλύουσα. Ἡ δὲ φωνὴ τοιαύτη τις ἦν. Ἐπεὶ γάρ καθάπερ πᾶλλον τίνα δυσπειθεῖ καὶ δυσήνοιο, εὐθείας παρατραπέντα, καὶ πολλοῖς κύκλοις ἐκ τῶν γίνων διασχιρηθέντα, πάλιν εἰς τὴν εὐθείαν ἐνὶ ἡμέρᾳ ἡγάγομεν. Τοῦτ' ἐστὶν ἡ τὸ προκειμενον ἡμῖν, ἐπεὶ τὸν Ἀπόστολον μαρτυροῦντα τῷ λόγῳ, ὅτι μετὰ τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ οὐκ ἐστίν. Ἐνταῦθα γάρ ἐγγὺς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἡ γραφὴ προτάξασα, ἐπάγει φωνὴ ἐφώνησε γὰρ αὐτὸν ἄγγελος Κυρίου καὶ εἶπε, ἵνα *Ἄρθ' ὧν ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ οὐκ ἐπέσθαι τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ, κατ' ἐμαυτοῦ ὡμασθαι* ποιῆσαι ἅπερ καὶ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ λόγου ἐπαμαθεῖν. Τίς οὖν ἐστὶν ὁ χρηματισίας τῷ Ἀβραάμ; Ἄρα μὴ ὁ Πατήρ; Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴποις ἄγγελόν τινά

αι τὸν Πατέρα. Οὐκοῦν ὁ μονογενὴς Θεὸς, περὶ οὗ Ἰροφήτης φησὶν, ὅτι *Καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος*. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀγνοεῖ πάντως ὁ Παῦλος ὁ ἐν παραδείσῳ μνηθεὶς τὰ ἀπόρρητα, ἢ παρὰ τοῦ Μονογενοῦς ἢ Ἐνορχος αὐτῆ ὑπόχεσις. γίγει δὲ ὁ Παῦλος, ὅτι *Τῷ Ἀβραὰμ ἐπαγγελάμενος, ὁ Θεὸς Λόγος, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ἰσότητας, ὡμοσε καθ' ἑαυτοῦ*.

stitutus est, prorsus haud ignorat, nempe ab unigenito filio iurejurando confirmatam hanc fam esse promissionem. Dicit autem Paulus, *Abrahamo pollicitus Deus* (id est, Deus Verbum), *quom quidem per neminem majorem poterat jurare, juravit per semetipsum*²⁸.

Πῶς οὖν οὔτοι λέγουσι μείζονα τοῦ Υἱοῦ τὸν Πα-
ρα, τοῦ Παύλου λέγοντος ὅτι οὐκ ἔχει τὸ μείζον ;
λλ' ἐπανεῖθωμεν πάλιν ἐπὶ τὸν εὐαγγελικὸν οἶνον
νέον, ὡς ἂν δεξάμενοι διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ
τοὶ τὴν ζῆσιν τοῦ Πνεύματος, ἐπιτήδεια δοχεῖα τοῦ
ιούτου οἴνου γενοίμεθα, μήτε αὐτοὶ διασχιζόμενοι,
ἴτε τὴν ἐγκεκρυμμένην ἡμῖν χάριν ἐκχέοντες.
Ἰκουσι τῆς ψαλμῳδίας περὶ τῶν παρόντων, οἶμαι,
ικῶν προφητευσούσης· λέγει γὰρ περὶ τῶν ἀμαρ-
λῶν, ὅτι *Ἀπηλλοτριώθησαν ἀπὸ μητέρας, καὶ
εἰσαρτήθησαν ἀπὸ γαστρὸς*. Μήτηρ οἶμαι τῶν
ιτὰ Θεὸν γεννωμένων, τὴν Ἐκκλησίαν λέγεσθαι·
ἴτη γὰρ κυσοφοῦσα τῇ ἰδίᾳ νηδίῃ τοὺς ἐν αὐτῇ τε-
σφορουμένους, εἰς φῶς διὰ τῆς πίστεως ἄγει. Ἄλλ'
ἀμαρτωλοὶ κατὰ τὰ ἀμβλωθρίδια τῶν γεννημάτων,
ἰς μήτρας ἠλλοτριώθησαν, καὶ τῆς γαστρὸς τῆς
ησαία· ἀπεπλανήθησαν· οὐχ ὄρω γὰρ ἐν τοῖς μη-
κροῖς κόλποις τοὺς ἀποστάτας τῆς πίστεως, καὶ
γω τὴν προφητείαν περὶ τούτων λέγειν, τῶν διὰ
ἰς ἀπάτης πεπλανημένων, ὅτι ἐπλανήθησαν ἀπὸ
ιστρὸς· ἐπλανήθησαν τῷ λαλήσαι ψευδῆ. *Θυμῶς
ἴτοισι*, φησὶ, *κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφeos, οὐχ
ἴως ὄφeos, ὡς ἂν μὴ πρὸς τὸ θηρίον τοῦτο τὴν
κασίαν σχοιῶν· ἀλλ' ἢ τοῦ ἔρθρου προσθήκη τὸ ἀρ-
τυπον κακὸν δι' αἰνιγμάτων δεῖκνυσιν*. Ἄλλ' οὐκ
καιρὸς ἴως ἡμῖν ἢ μνήμη τοῦ ὄφeos, εἰς ἐλεγχον
ὦν θρασυστομούντων κατὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ
κρ ὀλονται ταύτην ἰσχυρὰν ἔχειν κατὰ τοῦ Πνεύμα-
κ λαθῆν, τὸ μὴ προσεῖρησθαι Θεὸν τὸ Πνεῦμα παρὰ
ἰς ἁγίας Γραφῆς (ὡς αὐτοὶ γε νομίζουσιν· οὐ γὰρ
μεῖς συντιθέμεθα)· καὶ φασὶ φύσεως μὲν εἶναι ση-
αντικὴν τὴν θεότητα, τοῦ δὲ ὀνόματος τούτου μὴ
πικριμένου τῷ Πνεύματι, τὸ μὴ τῆς αὐτῆς φύσεως
ἴναι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα κατασκευά-
ουσιν· λαβέτωσαν τῆς ἀνοήτου αὐτῶν βλασφημίας
ἴν ὄφιν κατήγορον. Ὡς γὰρ ἡμεῖς φάμεν ὅτι ἢ θεία
ύσις ὄνομα σημαντικὸν ἢ οὐκ ἔχει ἑαυτῆς ἢ ἡμῖν
ἴκ ἔχει· ἀλλ' εἴ τι καὶ λέγεται εἴτε παρὰ τῆς ἀν-
ρωπίνης συνηθείας, εἴτε παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς,
ὦν τι περὶ αὐτῆν ἀποστομα· ἴντων ἐστίν· αὐτὴ δὲ ἢ
ἴνα φύσις ἀφραστὸς τε καὶ ἀνεκφώνητος μένει,
περβαίνουσα πᾶσαν τὴν διὰ φωνῆς σημασίαν· εὐ-
αιρον οἶμαι τοῦτο τῆς Γραφῆς ὄμνιν παραθέσθαι τὸ
έρος, ὃ πρὸς τὴν Εὐάν διεξῆλθεν ὁ ὄφεις, δεῖκνύς ὅτι
ὃ τῆς θεότητος ὄνομα τῆς ὄρατικῆς ἐνεργείας τὴν
ημασίαν ἔχει. Συμβουλευῶν γὰρ ἄψαστα, τῶν ἀπ-

A *filio tuo dilecto, per me juravi, facturum me esse omnia haec*, quæ etiam in orationis promissione cogosci possunt. Quis igitur est qui cum Abrahamo collocutus est? Nunquid Pater? At nequaquam dixeris alicujus angelum esse Patrem. Ergo Filius unigenitus is erat, de quo propheta dicit, *Vocatur nomen ejus magni consilii Angelus*²⁹. Hoc autem Paulus, qui arcanis sacris in paradiso initiatus et unigenito filio iurejurando confirmatam hanc fam esse promissionem. Dicit autem Paulus, *Abrahamo pollicitus Deus* (id est, Deus Verbum), *quom quidem per neminem majorem poterat jurare, juravit per semetipsum*³⁰.

Qui igitur isti dicunt Patrem Filio majorem esse, cum Paulus neget eum habere (aliquid) majus? Sed redeamus rursus ad evangelicum illud vinum novum, ut et ipsi per doctrinam spiritus accepto fervore, idonea vasa atque receptacula talis vini flamus, neque ipsi rumpentes, neque reconditam et abditam in nobis gratiam effundentes. Audivi scriptorem Psalmorum de præsentibus, opinor, malis vaticinantem ac prædicentem; dicit enim de peccatoribus his verbis: *Abalienati sunt ab utero peccatores, et aberraverunt a ventre*³⁰. Uterum opinor eorum qui secundum Deum nascuntur, Ecclesiam dici. Hæc enim in utero suo gestans eos qui ad perfectionem in ea perveniunt, in lucem per fidem producit. Sed peccatores quemadmodum fetus abortivi ab utero abalienati sunt, et a vero atque germano ventre aberraverunt: non enim in materno sinu gremioque video fidei desertores, et aio prophetiam de his loqui qui per fraudem seducti errant, nempe a ventre illos aberrasse, erraverunt eo quod locuti sunt falsa, *Furor eis, inquit, ad similitudinem illius serpentis*³¹, non plane atque simpliciter serpentis, ne cum bestia hac comparari atque assimilari videantur: sed adjectio articuli originale atque principale malum per ænigmata verborumque involucra ostendit. Sed fortasse non intempestive a nobis serpentis est mentio facta, ad coarguendum eos qui temere et inconsiderate adversus Spiritum sanctum loquuntur. Quoniam enim hanc firmam ac validam adversus Spiritum sanctum habere se putant reprehensionem, quod a sancta nimirum Scriptura Spiritus sanctus non appelletur Deus (ut ipsorum saltem opinio fert: non enim nos cum illis concordamus), et aiunt naturæ quidem significatricem esse vocem deitatis; et quod hoc nomen Spiritui sancto impositum non sit, non ejusdem cum Patre ac Filio naturæ Spiritum sanctum esse fingunt, accipiant serpentem illum stultæ suæ vituperationis ac maledicentiæ accusatorem: quandoquidem enim nos dicimus divinam naturam nomen quo significetur, aut non habere, aut nobis non habere; sed si quod etiam dicitur sive a consuetudine humana, sive a sancta Scriptura aliquid esse eorum quæ circa eam notantur et esse animadvertuntur, ipsam vero divinam naturam inexplicabilem et

²⁸ Isa. ix, 6. ²⁹ Hebr. vi, 15. ³⁰ Psal. lvi, 4. ³¹ ibid. 5.

ineffabilem manere, et omnem quæ per vocem fit, superare significationem : tempestivum videtur hanc vobis Scripturæ partem proponere, quod ad Evam loquitur. Ille serpens, ostendens deitatis nomen videndi efficientiæ continere significationem. Suardens enim eis ut vitulos fructus gustarent, hoc ipsos ex inobedientia commodum ac lucrum consecuturos esse pollicetur. *Aperientur*, inquit, *oculi vestri, et eritis sicut dii*²². Vides quod vocem deitatis in sese cernendi efficientiæ significationem continere testatur. Non enim potest aliquid cerni nisi oculis apertis. Ergo non naturam, sed facultatem videndi significat appellatio deitatis. Nonne igitur consistitur Spiritum sanctum videre? An etiam de hoc contendit? Nam, si quidem videt, ab efficientia prorsus cognominatur : sin autem hoc etiam ratione atque oratione sese doceri desiderant, etsi supervacuum quidem est confessis iisque rebus de quibus constat inunorari, verumtamen hanc quoque cum animi lenitate ignorantibus adjiciamus orationem. Quis Ananiæ sacrilegium deprehendit? Qui Petrus rescivit Ananiam ipsum rei suæ furem fuisse, quod sacrilegium una cum conjugate solus in occulto commiserat? Nonne Spiritus sanctus et in Petro erat, Ananiæ Satanæ aderat? Idcirco dicit Petrus, *Cur implevit Satanæ cor tuum, ut mentireris Spiritui sancto? non mentitus es hominibus, sed Deo*²³. Quemadmodum igitur is qui dicit : Qui animal ratione præditum contumelia afficit, hominem contumelia afficit, non ad duos quosdam refert contumeliam, sed ad unam personam quæ diversis proprietatibus cognoscitur relatio fit : ita Petrus quoque, cum et Spiritui sancto et Deo dixisset Ananiam esse mentitum, rem eandem per duo vocabula pie intelligentiam demonstrat. Verum efficiamur etiam nos dono Spiritus sancti perspicaces veritatis investigatores et participes deitatis, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria atque imperium in sæcula sæculorum. Amen.

²² Gen. iii, 5. ²³ Act. v, 3.

A ηγορευμένων, τούτο τῆς παρακοῆς αὐτοῖς τὸ κῆρυξ καταπαγγέλλεται, ὅτι Ἄνοιγῆσονται ὑμῶν οἱ ὄφθαλμοί, καὶ ἴσεσθε ὡς θεοί. Ὅρα· ὅτι θεοπαρενέργειαν προσμαρτυρεῖ τῇ φωνῇ τῆς θεότητος. Ἡ γὰρ ἐστὶ θεάσασθαι τι μὴ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνοκίνα. Οὐκοῦν οὐχὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δύναμιν ἢ τῆς θεότητος προσηγορία παρίστησιν. Ἄρ' αὖτις ὁμολογοῦσι θεάσασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἢ περὶ τούτου ζυγομαχῆσουσιν; Εἰ μὲν γὰρ τεθεῖται τῇ ἐνεργείᾳ πάντως ἐπονομάζεται· εἰ δὲ καὶ τὰ ζῆτοῦσι λόγῳ μαθεῖν, παριτεδὸν μὲν τοῖς ὁμολογητικοῖς ἐνδιαφθεῖν· πλὴν ἀλλὰ προσθῶμεν τοῖς ἀγκύλαις καὶ τούτον ἐν μακροθυμίᾳ τὸν λόγον· Τίς τοῦ Ἀνανίου τὴν ἱεροσυλίαν ἐφώρασεν; Πῶς ἔγνω Πέτρος αὐτὸν ἐαυτοῦ τὸν Ἀνανίαν κλέπτῃ γενόμενον; ἢ ἐν παραδύσῳ μετὰ τῆς ὁμοζύγου μόνος εἰργάσαντο; Οὐ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐν Πέτρῳ ἦν, καὶ ὁ Ἀνανία ὁ Σατανᾶς παρῆν; Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Πέτρος· Εἰς τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαι μετὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Οὐκ ἐφίκεται ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Ὅσπερ τοῖνον ὁ λέγει· ὅτι τὸ λογικὸν ὑβρίσας, τὸν ἀνθρώπων ὑβρίσεν, οἷον δύο τινὰς φέρεται τὴν ὑβρίν, ἀλλὰ πρὸς ἓν ἐστὶ κρῖνον ἢ ἀναφορὰ διαφόροις ἰδιώμασι γνωριζόμενον· εἴπωμεν ὁ Πέτρος, καὶ Πνεῦμα καὶ Θεὸν εἰπὼν παρὰ τὸν Ἀνανίον διεψευσμένον, ταῦτόν τὰ δύο τοῖς καὶ εὐσεβῶς ἀποδείκνυσιν. Ἀλλὰ γενοίμεθα καὶ ἡμεῖς διορατικοὶ τῆς ἀληθείας, καὶ μέτοχοι τῆς θεότητος, κατὰ τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἐν τοῖς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ,

Ἐν ἧ ἑβαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν.

EJUSDEM
IN DIEM LUMINUM

In quo baptizatus est Dominus noster.

Laurentio Sifano interpr.

Νῦν γνωρίζω τὴν ἐμὴν ἀγέλην, σήμερον βλέπω
χῆμα τῆς Ἐκκλησίας τὸ σύνθηδες, ἦνίκα καὶ τῶν
αρχικῶν φροντίδων τὴν ἀσχολίαν μισήσαντες, ἀκε-
σίῳ τῷ πληρώματι πρὸς τὴν θεραπεῖαν τοῦ Θεοῦ
ὑνεδράματε· καὶ στενοχωρεῖ μὲν ὁ λαὸς τὸν οἶκον,
ἴσω τῶν ἱερῶν ἀδύτων γινόμενος· πληροὶ δὲ τὸν ἔξω
ῶρον ἐν τοῖς προτεμενίσμασιν, ὅσον οὐ χωρεῖται
καρὰ τῶν ἔνδον, κατὰ τὴν εἰκόνα τῶν μελισσῶν. Αἱ
μὲν γὰρ ἔνδον ἐργάζονται, αἱ δὲ ἔξωθεν περιβομβοῦσι
τὸ σμήνος. Οὕτως οὖν ποιεῖτε, ὦ παῖδες, καὶ μήποτε
αὐτὴν τὴν σπουδὴν ἀπολίπητε. Πάθος γὰρ ὁμολογῶ
τάσων ποιμαντικῶν, καὶ βούλομαι ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς
αὐτῆς καθήμενος σκοπιᾶς, κύκλῳ περὶ τοὺς πρόπο-
τας τῆς κορυφῆς· βλέπειν ἡθροισμένον τὸ ποιμνιον·
καὶ οὕτως μοι συμβαίνει, προθυμίας τε ἐμπίπλαμαι
λαυμαστῆς, καὶ κίμων τὸν λόγον ἡδέως, ὡς οἱ ποι-
μένες τὰ μέλη τὰ νομαῖα. Ὅταν δὲ ἐτέρως ἔχη, καὶ
τὴν ἔξω πλάνην ἦτε πλανώμενοι, ὡς ὑπόγειον ἐπὶ τῆς
παρελθούσης Κυριακῆς πεποιθήκατε, σχετλιάζω πολλὰ,
καὶ τὴν σωπὴν ἀσπάζομαι· βουλεύομαι δὲ τὴν ἐνθὲν
ρυθὴν, καὶ ζητῶ τὸν Ἠλίου τοῦ προφήτου Κάρμηλον,
ἢ τινα πέτραν ἀοίκητον. Φίλον γὰρ πικρὸς τοῖς ἀθυμοῦσι
τὸ ἀμικτον καὶ φιλέρημον. Νῦν δὲ βλέπων ὑμᾶς σὺν
ἐτοῖς τοῖς γένεσιν ἀθρόως πανηγυρίζοντας, ὑπομι-
νήσκομαι λογίου προφητικοῦ, ὃ πρόβρωθεν Ἡσαίας
ἰνύμνησε, τὴν εὐτεκνον καὶ πολύπαιδα προαναφωνῶν
Ἐκκλησίαν. *Τίνες, φησὶν, οἶδε; ὡς νεφέλαι πέτον-
ται, καὶ ὡς περιστέραὶ σὺν νεοσσοῖς ἐπ' ἐμέ.* Οὐ
μὴν ἄλλὰ πρὸς τοὺτοις κἀκεῖνο, *Στενός μοι ἔ τόπος·
κοίτησόν μοι τόπος, ἵνα κατοικήσω.* Ταῦτα γὰρ ἡ
τοῦ Πνεύματος δύναμις εἰς τὴν πολυάνθρωπον τοῦ
θεοῦ Ἐκκλησίαν ἐθέσπισεν, ἢ χρόνους ὑστερον Ἐμελί-
ων ἐπ' ἀκρων τῆς γῆς εἰς ἀκρα πληρώσειν τὴν οἰ-
κουμένην ἅπασαν. Ἦκε τοίνυν ἄγων καὶ περιφέρων
ἢ χρόνος μνήμην ἁγίων μυστηρίων, καθαιρόντων τὸν
ἄνθρωπον, ἀ καὶ τὴν δυσέκνιπτον ἀμαρτίαν ἀπορρύ-
πτει τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ἐπανάγει δὲ ποδὸς

Nunc agnosco meum gregem; hodie video for-
mam Ecclesiae consuetam, quando etiam carnalium
curarum posthabito negotio, iusta plenitudine ad
cultum Dei concurreritis, atque aedem quidem popu-
lus angustam reddit, intra sacra adyta penetrans
et irrumpens: quotquot autem ab iis qui intus sunt
non admittuntur, apum in modum locum exter-
num in vestibulis implent. Nam apum aliae qui-
dem intus in opere occupatae sunt: aliae vero
foris alveare circumstrepunt. Sic igitur facite, o
filii, et nunquam hoc studium deseratis. Affectu
enim me pastoralis afflicti fateor; ac volo in hac subli-
mi specula sedens circa subjectos vertici colles
undique congregatum gregem contueri; et ubi id mihi
contigerit, cum mira impleor animi alacritate, tum
sicuti pastores circa rusticas cantilenas, ita circa
orationem operam sumo libenter. Cum autem aliter
se res habet, et externo gentilium errore occupati
estis, sicut non ita pridem (nempe) praeterita Domi-
nica fecistis: magna molestia afflictor, et silentium
teneo: atque hinc fugere cupio. ac quaero Eliae
prophetae Carmelum, aut aliquam petram inhabitatam.
Amica enim quodammodo animi aegritudine
affectis fuga consuetudinis et captatio solitudinis
est. Nunc vero cum video vos una cum ipsis fami-
liis et cognationibus ceteratim conventum cele-
brare, venit mihi in mentem oraculi prophetici:
quod olim a longe praedixit Isaias, felicitatem
Ecclesiae in numerosa atque egregia sehole proce-
randa praedicens. *Qui sunt, inquit, isti? ut nubes
volant, et ut columbae cum pullis ad me.* Quin etiam
his adjicit illud: *Angustus est mihi locus, fac mihi
locum ut inhabitem.* Haec enim virtus Spiritus de
populosa Ecclesia Dei vaticinata est: quae posterioribus
temporibus ab extremitatibus terre ad extre-
mitates omnem terrarum orbem replutura erat.
Venit igitur aens et in orbem revolvens tempus

¹ Isa. LX, 8. ² Isa. XLIX, 20.

memoriam sanctorum initiorum, quæ hominem A purgant, quæ etiam peccatum, quod difficulter eluitur, tum ab anima, tum a corpore abstergunt atque depellunt: quæ item ad pristinam pulchritudinem, quam optimus artifex Deus in nobis effluerat, reducunt. Atque idcirco vos quidem, qui ex hoc populo initiati estis, bona fidei nostræ experti convenistis, atque adducitis etiam expertem adhuc et imperitam harum rerum multitudinem, tanquam boni patres cura atque conciliatione non initiatos ad perfectam pietatis comprehensionem deducentes. Ego vero gratulor utrisque: initiatis quidem, quod magno dono ditati estis; non initiatis vero, quod bona futura speratis, iudicii scilicet et pœnæ remissionem, vinculorum solutionem, conciliationem et conjunctionem cum Deo, fiduciam ingenuam et aditum liberum loco servilis humilitatis, parem cum angelis honoris conditionem. Hæc enim nobis, ac si quid his simile est ac affine, lavacri gratia spondet et dat. Quamobrem aliis Scripturarum materiis et argumentis in alia tempora rejectis in proposito argumento permaneamus, pro viribus convenientia atque accommodata diei festo dona offerentes: suum enim et proprium cuique celebritati gratum et acceptum est. Ita nuptias quibus epithalamii cantilenis celebramus; luctu vero funebribusque lamentationibus iusta mortuis et ista damus; in negotio serio loquimur; in conviviis contractionem et contentionem animi solvimus, uno quodque tempus ab alienarum rerum confusione atque perturbatione integrum servamus.

Natus igitur est Christus, velut ante paucos dies qui ante omnem naturam, tam sensilem quam spirituales, natus est. Baptizatur hodie ab Joanne, ut sordidatum et contaminatum expurgaret, spiritumque superne adduceret, et hominem in cælos extolleret: ut lapsus erigeretur, et qui dejecerat, confunderetur et dehonestaretur. Ac ne admireris quod Deo res nostræ tanto studio ac curæ fuerunt, ut etiam ipse per sese hominis salutem præstaret ac repræstaret. Sollicitudine enim adhibita maleficus nobis insidiatus est, cum cura item creatoris servamur. Atque ille quidem invidus et nequam, cum peccatum adversus nos introduceret, dignum suo consilio velamentum serpentem nactus est: impurus in similem sese insinuans, voluntate ac studio terrenus et subterraneus reptili inhabitans. Christus vero, cum illius nequitiam et improbitatem corrigeret, hominem perfectum assumit, et servat hominem, et omnium nostri forma atque figura existit, ut uniuscujusque actionis primitias sanctificaret, et studium traditionis haud ambiguum servis relinqueret. Baptisma igitur peccatorum expiatio est, remissio delictorum, renovationis et regenerationis causa. Regenerationem autem intellige eam quæ cogitatione cernitur, oculis non videtur. Non enim vere quemadmodum Hebræus ille Nicodemus dixit, atque vero crassius intellexerat, senem mutabimus in puerum; neque rugosum et canum in tenerum et juvenem transformabimus, aut iterum hominem in uterum matris reducemus, sed compunctum notis peccatorum et malis moribus inveteratum gratia

τὸ ἐξ ἀρχῆς κάλλος, ὅπερ ὁ ἀριστοτέλης θεὸς ἐ
ἡμῖν διεπλάσατο. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μύστις λαὸς
πεπειραμένοι τῶν ἀγαθῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως
ἠβρολόγηται· ἐπάγεσθε δὲ καὶ τὸν ἀπειρον ἐπι-
πάτερες χρηστοί, μελέτη καὶ προσαγωγῇ ὀφθαλ-
μοῦς ἀμύητους πρὸς τὴν τελείαν τῆς εὐσεβείας
τάληψιν. Ἐγὼ δὲ ἀμφοτέροις συνήδομαι· οἷς
τελεσθεῖσιν, ἵνα μεγάλην δωρεάν ἐπλουτήσῃ· καὶ
δὲ ἀμύητοις, ὅτι καλὴν προσδοκίαν ἐπέλεξε, ἕως
εὐδυνῶν, λύσιν δεσμῶν, οικειῶν πρὸς θεόν, καὶ
βησίαν ἐλευθέριον, ἀντὶ δουλικῆς ταπεινότητος ἰσ-
μίας τὴν πρὸς ἀγγέλους. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν, καὶ ἐ-
τούτοις ἀκόλουθον, ἡ τοῦ λουτροῦ χάρις ἐγγύεται
δίδωσι. Διὸ τὰς ἄλλας τῶν Γραφῶν ὑποθέσεις ἐπι-
καιροῖς ἀναθέμενοι, τῷ προκειμένῳ σκοπῷ παρε-
νωμεν, τὰ οικεῖα καὶ πρόσφορα τῇ ἐορτῇ συμ-
ροῦντες εἰς δύναμιν· φιλῶν γὰρ ἐκάστη πανηγυρί-
δῶν. Οὕτω γάμον μὲν ταῖς ἐπιθαλαμίοις ὄψαι ἐ-
ξιοῦμεθα· πένθει δὲ τὰ νενομισμένα τοῖς ἐκκλησί-
αθροῖς εἰσφέρομεν· ἐν πράγματι σπουδαιολογούμεν
ἐν εὐχαίαις λύομεν τῆς ψυχῆς τὸ πεπευκνωμένον
σύντονον· ἕκαστον δὲ καιρὸν τηρούμεν τῶν ἄλλων
ἀνεπιθόλων.

Ita nuptias quibus epithalamii cantilenis celebramus; luctu vero funebribusque lamentationibus iusta mortuis et ista damus; in negotio serio loquimur; in conviviis contractionem et contentionem animi solvimus, uno quodque tempus ab alienarum rerum confusione atque perturbatione integrum servamus.

Ἐγεννήθη τοίνυν Χριστὸς, ὡς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν
ὁ πρὸ πάσης οὐσίας αἰσθητῆς τε καὶ νοητῆς γεν-
θεῖς. Βαπτίζεται σήμερον παρὰ Ἰωάννου, ἵνα τὸ
ἐρρυθρωμένον ἀποκαθάρῃ. Πνεῦμα δὲ ἀνωθεν ἀπέ-
καὶ τὸν ἀνθρώπον εἰς οὐρανοὺς ἀνοψώσῃ· ἵνα ἐ-
σῶν διεγερθῇ, καὶ ὁ ῥίψας κατασχυνθῇ. Καὶ με-
μάτης, εἰ τοσοῦτον ἐγένετο τῷ θεῷ τὸ καθ' ἡμῶν
ρισπούδατον, ἵνα καὶ αὐτοργήσῃ τοῦ ἀνθρώπου ἐ-
σωτηρίαν. Μετὰ μερίμνης γὰρ τῆς τοῦ κακουρη-
τος ἐπεβουλεύθημεν, μετὰ φροντίδος δὲ τοῦ Δημι-
οῦ σωζόμεθα. Καὶ ὁ μὲν μοχθηρὸς καὶ βέλτερος
κατὰ τοῦ γένους ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν κενώσας
ἄξιον τῆς ἑαυτοῦ γνώμης προκάλυμμα τὸν ἑνὶ ἐ-
ρετο, ὁ ἀκάθαρτος τῷ ὁμοίῳ ἐπεισελθὼν, ὁ γὰρ
καὶ χθόνιος τὴν προαίρεσιν ἐνοικήσας τῷ ἱερῷ
Χριστῷ δὲ ὁ τὴν ἐκείνου πονηρίαν ἐπανορθῶν, τῷ
ἀναλαμβάνει τὸν ἀνθρώπον, καὶ σώζει τὸν ἄνθρω-
καὶ γίνεται πάντων ἡμῶν τύπος καὶ χαρακτὴρ,
ἐκάστης πράξεως ἀγίαση τὴν ἀπαρχὴν, καὶ τὸν
λον τῆς παραδόσεως ἀναμφίβολον καταλίπει τοῖς ἑ-
λοῖς. Βάπτισμα τοίνυν ἐστὶν ἁμαρτιῶν κάθαρσις,
ἄφρασις πλημμελημάτων, ἀνακαινισμοῦ καὶ ἀνοη-
σεως αἰτία. Ἀναγέννησιν δὲ νόησον, ἐννοία θεο-
μένην, ὀφθαλμοῖς οὐ βλέπομένην. Οὐ γὰρ ἔλα-
κατὰ τὸν Ἑβραῖον Νικόδημον, καὶ τὴν ἐκείνου
χυτέραν διάνοιαν τὸν πρεσβύτην ἐναλλάξομεν εἰς
δῖον· οὕτε τὸν βυθὸν καὶ πεπολιωμένον εἰς ἀ-
καὶ νέον μετασκευάσομεν, ἂν πάλιν εἰς τὴν γαστή-
τῆς μητρὸς τὸν ἀνθρώπον ἐπανάξομεν· ἀλλὰ τὸν ἐ-
εστιγμένον ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ κακοῖς ἐπιτηρέ-
σιν ἐμπαλαιωθέντα χάριτι βασιλικῇ ἐπανάγομεν
τὸ τοῦ βρέφους ἀνεύθυνον. Ὡς γὰρ τὸ εὐθύτατον

ν ἐλευθερόν ἐστιν ἐγκλημάτων καὶ τιμωριῶν, ἅτως καὶ ὁ τῆς ἀναγεννήσεως παῖς οὐκ ἔχει περὶ τίνος τολαγήσεται, βασιλικῆ δωρεᾶ τῶν εὐθυνῶν ἀφθεύει. μύτην δὲ τὴν εὐεργεσίαν οὐ τὸ ὕδωρ χαρίζεται (ἦν ἔξ ἄν. πάσης τῆς κτίσεως ὑψηλότερον), ἀλλὰ Θεοῦ κόσταγμα, καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησις, μωικῶς ἐρχομένη πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐλευθερίαν. ὕδωρ δὲ ὑπηρετεῖ πρὸς ἐνδειξιν τῆς καθάρσεως. Πειδὴ γὰρ εἰώθαμεν ρύπῳ καὶ βορβόρῳ τὸ σῶμα θυδρισθὲν ὑδατι νίπτοντες καθαρὸν ἀποφαίνειν, ἐ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς μυστικῆς πράξεως αὐτὸ προσμδάνομεν, τῷ αἰσθητῷ πράγματι τὴν ἀσώματον λούντες λαμπρότητα. Μᾶλλον δὲ, εἰ δοκεῖ, καὶ λεπότερον προσκαρτερήσωμεν τῇ περὶ τοῦ λουτροῦ τήσει, οἷον ἐκ πηγῆς τινος ἀρξάμενοι τοῦ Γραφικῆ παραγγέλματος: *Ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ, φησὶν, ἐξ ἕωτος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.* Διὰ τί τὰ δύο, καὶ οὐκ ἓνον τὸ Πνεῦμα αὐταρχεῖς ἐνομήσθη πρὸς τὴν συμπλήρισιν τοῦ βαπτίσματος; Σύνθετος ὁ ἀνθρωπος, καὶ οὐχ ἁλοῦς, ὡς ἀκριδῶς ἐπιστάμεθα· καὶ διὰ τοῦτο τῷ εἰλῷ καὶ συνεζευγμένῳ τὰ συγγενῆ καὶ ὁμοια φάρμακα πρὸς θεραπείαν ἀπεκληρώθη· σῶματι μὲν τῷ ἐνομένῳ, ὕδωρ τὸ αἰσθητὸν· ψυχῇ δὲ τῇ ἀοράτῳ, εἶμα τὸ ἀφανὲς, πίστις καλοῦμενον, ἀρρήτως παγιζόμενον. *Τὸ γὰρ Πνεῦμα, ὁπου θέλει, πρεῖ· ἐ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ' οὐκ οἶδας ἕθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει.* Εὐλογεῖ τὸ σῶμα βαπτίζομενον, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ βαπτίζον. Διὸ μὴ ταφρονήσης τοῦ θεοῦ λουτροῦ, μηδὲ ὡς κοινὸν τὸ ἐξευτελίσης, διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος. Τὸ γὰρ ἐργοῦν μέγα, καὶ ἀπ' ἐκείνου θαυμαστά γίνεται τὰ λούμενα. Ἐπει καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦτο τὸ ἅγιον, παρεστήκαμεν, λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινὸς, ἔν διαφέρων τῶν ἄλλων πλακῶν, ἀ τὸς τοίχους ἁν οἰκοδομοῦσι, καὶ καλλωπίζουσι τὰ ἐδάφη. Πειδὴ δὲ καθιερώθη τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείῳ, καὶ ν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἔτσι τράπεζα ἅγια, θυσιαστήριν ἄχραντον, οὐκέτι παρὰ πάντων ψηλαφώμενον, λὰ μόνον τῶν ἱερέων, καὶ τούτων εὐλαθουμένων. ἄρτος πάλιν ἄρτος ἐστὶ τέως κοινός· ἀλλ' ὅταν αὐτὸ τὸ μυστήριον ἱερουργήσῃ, σῶμα Χριστοῦ λέγεται καὶ γίνεται. Οὕτως τὸ μυστικὸν ἔλαιον, οὕτως ὁ ὁσ· ὀλίγου τινὸς ἄξια ὄντα πρὸ τῆς εὐλογίας, μετὰ ἁγιασμὸν τὸν τοῦ Πνεύματος, ἐκάτερον αὐτῶν ἔργετ διαφόρως.

ἔτι ante benedictionem, post sanctificationem, iter operatur.

Ἡ αὐτὴ δὲ τοῦ λόγου δύναμις, καὶ τὸν ἱερέα ποιεῖ λὸν καὶ τιμιον, τῇ καινότητι τῆς εὐλογίας τῆς ἔς τοὺς πολλοὺς κοινότητος χωριζόμενον. Χθὲς γὰρ ἡ πρῶτην εἰς ὑπάρχων τῶν πολλῶν καὶ τοῦ δήμου, ἔσον ἀποδείκνυται καθηγεμῶν, πρόεδρος, διδάκλος εὐσεβείας, μυστηρίων λανθανόντων μυσταγωγῶν· καὶ ταῦτα ποιεῖ, μηδὲν τοῦ σώματος ἢ τῆς μορφῆς ἀμειφθεῖς· ἀλλ' ὑπάρχων κατὰ τὸ φαινόμενον ἔπος ὃς ἦν, ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει καὶ χάριτι τὴν

A regia eo redigimus, ut innocens sit sicuti infans. Ut enim modo natus puellus a criminibus et pœnis liber est, ita etiam regenerationis puer non habet, cujus nomine causam dicat, ut qui regio dono causæ dictioni exemptus, et a rationibus vitæ reddendis liberatus sit. Hoc autem beneficium non aqua largitur (esset enim omni creatura sublimior) sed Dei præceptum et Spiritus, qui mystice ad nostram libertatem venit, accessus. Aqua vero subseruit ad ostendam purgationem. Quoniam enim sordibus et cœno fœdatum corpus aqua lavantes purum reddere solemus, propterea etiam in mystica actione eam adhibemus, re sub sensum cadenti incorporeum splendorem significantes. Imo vero, si videtur, etiam subtilius explicando perseveremus in quæstione lavacri, tanquam a fonte quodam initium præcepti Scripturæ facientes. *Nisi quis, inquit, natus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest intrare in regnum Dei*. Quare bina illa, et non solus Spiritus sufficiens existimatus est ad completionem baptismatis? Compositus est homo et non simplex, ut certo scimus. Atque idecirco duplici conjunctoque cognata similiaque medicamentum ad curationem destinata atque attributa sunt: corpuri quidem, quod apparet; aqua, quæ sub sensum cadit; animæ vero, quæ visum effugit, Spiritus, qui non apparet, qui fide vocatur, qui ineffabiliter accedit. *Spiritus, enim, ubi vult, spirat, et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, et quo vadat*: corpus quod baptizatur, et aquam quæ baptizat, benedicit. Quare ne contempnas divinum lavacrum, neque id tanquam commune propter usum aquæ parvi facias, et levi momento ducas. Nam id, quod operatur, magnum est, et ab illo mirabiles existunt effectus. Nam et altare hoc sanctum, cui assistimus, lapis est natura communis, nihil differens ab aliis crustis lapideis, ex quibus parietes nostri exstruuntur, et pavimenta exornantur. Sed quoniam Dei cultui consecratum atque dedicatum est, ac benedictionem accepit, mensa sancta, altare immaculatum est, quod non amplius ab omnibus, sed a solis sacerdotibus iisque venerantibus contrectatur. Panis item, panis est initio communis; sed ubi eum mysterium sacrificaverit, corpus Christi fit et dicitur. Sic mysticum oleum, sic vinum, cum sint res exigui quæ a Spiritu procedit, utrumque eorum excel-

Eadem item verbi vis etiam sacerdotem augustum et honorandum facit, novitate benedictionis a communitate vulgi segregatum. Cum enim heri ac tempore superiori unus e multitudine ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul: eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore, vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, invisibili quadam vi ac gratia,

1 Joan. iii, 5. 2 ibid. 8.

invisibilem animam in melius transformatam generens. Atque ita ad multas res animum advertens, contemnenda quidem videbis ea, quæ apparent, magna vero, quæ ab illis efficiuntur: ac maxime cum ex veteri historia cognata atque similia ejus, de quo quaeritur, argumenti exempla collegeris. Virga Moysis, virga erat e nuce seu corylo. Etenim quid aliud atque lignum commune, quod a cujusque manu cæditur et portatur, et concinnatur adoptaturque ad id quod visum fuerit, et igni ad arbitrium traditur. Ubi autem Deus voluit per illam effluere sublimia illa, quæque nulla vi dicendi exprimi possunt, miracula, mutabatur lignum in serpentem⁶. Et item alibi percussions aquas, alias quidem in sanguinem aquam redigebat⁷: alias vero ranarum fetum infinitum edebat ac producebat⁸: et rursus mare scindebat, quod usque ad imum fundum diducebatur, et non confluebat⁹. Similiter unius prophetæ indumentum, quod erat ex pelle caprina, Elisæum per totum terrarum orbem fama celebratum effecit. Lignum autem crucis omnibus hominibus salutare est, cum sit pars, ut audio, arboris vilis, contemptiorisque quam aliæ multæ sint. Et frutex rubi Moysi divinas apparitiones ostendit¹⁰. Item Elisæi reliquiæ mortuum excitaverunt¹¹; et lutum cæcum ex utero matris natum illuminavit. Atque hæc omnia cum materiæ sint inanimatæ atque sensus expertes, posteaquam vim Dei accepissent, magis miraculis media intercesserunt. Ac simili consequentia rationum, etiam aqua, cum nihil aliud sit quam aqua, superna gratia benedicente ei, in eam quæ mente percipitur, hominem renovat regenerationem. Quod si quis mihi rursus dubitando et ambigendo negotium exhibeat, contentanter interrogans et sciscitans, qua ratione aqua, ea quæ per illam peragitur, initiatione regeneret, dicam optimo jure ad eum: Ostende mihi modum nativitatæ, quæ sit secundum carnem; et ego tibi vim regenerationis, quæ secundum animam sit, exponam. Dices fortasse quasi quamdam rationem reddens: Semen causa hominis effectrix est. Audi igitur contra a nobis, quod aqua quæ benedicatur, purgat et illuminat hominem. Quod si mihi rursus contra subicias, quomodo? Clamabo contra te vehementius, quomodo humida atque informis natura homo fit? Atque de omni creatura ita oratio progrediens, in inaquaque re exercebitur, qui cælum? qui terra? qui mare? qui res singulares? Ubique enim ratio hominum ad inventionem perplexa hæsitans ad hanc syllabam confugit, sicuti ad sellam, qui ingredi et ambulare non possunt. Et ut rem paucis absolvam, ubique divina vis et efficitas incomprehensibilis est, nullaque vel ratione, vel arte explorari potest, creans quidem atque producens facile quæcumque vult, subtilem vero cognitionem efficientiæ nos celans. Quare etiam beatus David cum aliquando animum et mentem adhibuisset ad magnificentiam creaturæ, animique

⁶ Exod. iv, 2 sqq.⁷ Exod. vii, 17.⁸ Exod. viii, 6.⁹ Exod. xiv, 20 sqq.¹⁰ Exod. iii, 2 sqq.¹¹ IV Reg xiii, 21.

lexitate ob inscrutabilia miracula repletus esset, illud quod ab omnibus canitur notabile dictum pronuntiavit : *Quanta magnificentia perfecta sunt opera tua, Domine ! omnia cum sapientia fecisti* ¹¹. Iam sapientiam quidem animo concepit, artem vero sapientiae non invenit.

Καταλιπόντες τοίνυν τὸ ὑπὲρ δύναμιν ἀνθρωπικὴν ἁλυπραγμονεῖν, ἐκείνο μᾶλλον ζητήσωμεν, ὃ καὶ ἐρικύην ὑποφαίνει κατάληψιν· Τίνος ἕνεκεν δι' ὕδατος κάθαρσις ; καὶ πρὸς πόλιν χρεῖαν αἱ τρεῖς καταλύσεις παραλαμβάνονται ; Ὁ τοίνυν καὶ οἱ Πατέρες ἴδασαν, καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς συντιθέμενος κατεδέκτο, τοῦτο τυγχάνει· Τέσσαρα στοιχεῖα γνωρίζομεν, ψ' ὧν ὁ κόσμος ἔχει τὴν σύστασιν, γινώριμα πᾶσι, ἂν σωτηρῆ τὰ ὀνόματα. Εἰ δὲ προσήκει, διὰ τοὺς πλουσιώτερους, καὶ τὰς προσηγορίας εἰπεῖν· πῦρ καὶ ἕρ, γῆ καὶ ὕδωρ. Ὁ τοίνυν Θεὸς ἡμῶν καὶ Σωτὴρ, ἦν ὑπὲρ ἡμῶν οικονομίαν πληρῶν, τὸ τέταρτον τοῦ ὀπῆλθε τὴν γῆν, ἵν' ἐκεῖθεν τὴν ζωὴν ἀνατελεῖ. ἡμεῖς δὲ τὸ βάπτισμα παραλαμβάνοντες, εἰς μίμησιν τοῦ Κυρίου καὶ διδασκάλου καὶ καθηγεμόνος ἡμῶν, εἰς γῆν μὲν οὐ θαπτόμεθα (αὕτη γὰρ τοῦ νεκρωθέντος κτελεῖται σώματος γίνεται σκέπη, τὴν ἀσθένειαν καὶ θορὰν τῆς φύσεως ἡμῶν περιτελλούσα), ἐπὶ δὲ τὸ γγενῆς τῆς γῆς στοιχεῖον, τὸ ὕδωρ, ἐρχόμενοι, ἐκείνῳ ἡμεῖς ἐγκρύπτομεν, ὡς ὁ Σωτὴρ τῆς γῆς· καὶ τρίτον ἡμεῖς ποιήσαντες, τὴν τρίτην ἡμεῖς αὐτοῖς τῆς ἀναστάσεως χάριν ἐξεκονίζομεν· καὶ ταῦτα ποιοῦμεν οὐ ὡπῆ παραλαμβάνοντες τὸ μυστήριον, ἀλλὰ τῶν ἁγίων ὑποστάσεων ἐπιλεγόμενων ἡμῖν, εἰς ἃς πιστεύσαμεν, ἐφ' αἷς καὶ ἐλπίζομεν, ἐξ ὧν ἡμῖν αἰ τὸ νῦν εἶναι, καὶ τὸ πάλιν εἶσθαι περιγίνεται. ἄχα δυσχεραίνεις ὁ πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Πνεύματος ἀμνηρῶς μαχόμενος, καὶ ζηλοτυπεῖς τὸν Παράκλητον τοῦ σεβάσματος, ἧ παρὰ τῶν εὐσεβῶν ἀδέεται. ἀταλιπῶν δὲ ἐμοὶ συμπλέκεσθαι, ἀντίστηθι ταῖς τοῦ ὀρίου φωναῖς, εἰ δύνασαι, αἰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ βασιλείματος τοῖς ἀνθρώποις ἐνομοθέτησάν. Τί δὲ φησὶ τοῦ Δεσπότητος παράγγελμα ; *Βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ῤεύματος*. Πῶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς ; ἐπειδὴ ἀρχὴ τῶν πάντων. Πῶς εἰς τὸν Υἱόν ; ἐπειδὴ ἡμιουργὸς τῆς κτίσεως. Πῶς εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ῤεον ; Ἐπειδὴ τελειωτικὸν τῶν πάντων. Ἐποκύπτομεν οὖν τῷ Πατρὶ, ἵνα ἁγιασθῶμεν· ὀποκύπτομεν αἰ Υἱῷ, ἵνα αὐτὸ τοῦτο γένηται· ὀποκύπτομεν καὶ ἑκείνῳ Πνεύματι, ἵνα τοῦτο γενώμεθα ὅπερ ἐστὶ καὶ γεται. Οὐκ ἐστὶ τοῦ ἁγιασμοῦ διαφορὰ, ὡς πλέον ὀ Πατὴρ ἀγιάζοντος, ἔλαττον δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἤττον τῶν δύο τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τί οὖν τὰς τρεῖς ὑποστάσεις κατακερματίζεις εἰς διαφόρους φύσεις, ὀ τρεῖς ἐργάζῃ Θεοὺς ἀνομοίους ἀλλήλων, μίαν ἑκείνην πάντων καὶ τὴν αὐτὴν χάριν δεχόμενος ; *stases concidis ac dividis in diversas naturas, ac eandem ab omnibus etiam gratiam accipias ?* Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὑποδείγματα ἐμφυχότερον αἰ πρὸς ἃς ἀκούοντας τὸν λόγον ἐργάζεται, εἰκόνι βούλομαι ἀδεῦσαι τῶν βλασφημούντων τὴν γνώμην, ἐκ τῶν ἵνων καὶ ταπεινῶν σαφηνίζων τὰ μεγάλα, καὶ κατ' ἀφήσιν μὴ βλεπόμενα. Εἰ γὰρ σοὶ συνέδη συμφορὰν

A Omittentes igitur inquirere atque scrutari ea quae vires superant humanas, illud potius quaeramus, quod etiam particularem ostendit comprehensionem, cuius rei gratia per aquam purgatio fiat ? et cur ternae immersiones adhibeantur ? Quod igitur et Patres docuerunt, et nostra mens assensum praebens accepit, hoc est : Quatuor elementa nota habemus, ex quibus mundus constitutus est ; quae etiam si nomina silentio praeterantur, omnibus nota sunt. Quod si propter simpliciores etiam nomina (eorum) edere ad rem pertinet : ignis (est) et aer, terra et aqua. Cum igitur Deus et servator noster pro nobis susceptam administrationem impleret, unum ex his quatuor, terram (scilicet) subit, ut illinc vitam excitaret. Nos vero baptismum assumentes ad imitationem Domini et doctoris et praepetoris nostri ; in terra quidem non sepelimur (haec enim infirmitatem et corruptionem naturae nostrae cooperiens morte penitus perempti corporis tegumentum existit), sed ad terrae cognatum elementum aquam venientes, in illa, sicuti Servator in terra, nos abscondimus, idque cum ter simul fecimus, tridno peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus, eaque facimus, non silentio mysterium assumentes, sed trium sanctarum hypostaseon, in quas credidimus, in quas etiam speramus, ex quibus nobis contingit, ut et nunc simus, et rursus futuri simus, nominibus super nos pronuntiat. Forsitan offenderis, qui adversus gloriam Spiritus confidenter pugnas, et invides Paracletum venerationem, qua pii eum venerantur. Sed omite mecum configere, et oppone te, si potes, Domini vocibus, quae invocationem et cognominationem baptismatis hominibus instituerunt ¹². Et quae sunt verba Dominici praepetis ? *Baptizantes eos in nomen Patris et Filii et Spiritus sancti*. Quomodo in nomen Patris ? quia principium est omnium rerum. Qua ratione in Filium ? quoniam conditor creaturae est. Quomodo in Spiritum sanctum ? quia vim omnia absoluta reddendi habet. Submittimus igitur nos Patri, ut sanctificemur ; submittimus item nos Filio, ut hoc ipsum fiat ; submittimus nos Spiritui quoque sancto, ut id efficiamur, quod (ille) est ac dicitur, Non est differentia sanctificationis, quasi Patre amplius, Filio minus, et minus quam uterque Spiritu sancto sanctificante. Cur igitur trinas illas hypostases, ac tres efficit Deos inter se dissimiles, cum unam

Quoniam autem similitudines semper orationem apud auditores magis vividam reddunt : simulacro volo maledicentium mentem erudire, per terrena atque humilia, magna, quaeque sensu non ceruntur, declarans. Nam si ejusmodi tibi calamitas

¹¹ Psal. ciii, 24. ¹² Matth. xxviii, 19.

tas accidisset, ut captivus esses apud hostes; servus autem et afflictus cum gemitu antiquam libertatem, quam habuisses, desiderares; atque repente noti et cives tres, qui in regionem tuorum dominorum ac tyrannorum advenissent, ex æquis partibus dato pretio, quo redimereris, sumptuque pecuniario æqualiter inter se diviso, liberassent te ab urgente necessitate: an non hoc beneficium consecutus, similiter illos tres pro benefactoribus haberes, et pretii quo redemptus esses compensationem ex æquis partibus tribueres: cum et studium pro te commune, sumptusque communis fuisset, si modo justus beneficii æstimator esses? Atque hæc quidem quatenus per exempla rem demonstrare conveniebat: non enim nunc nobis propositum est, rectæ fidei tradere rationem. Sed ad præsens tempus ac propositum argumentum recurramus. Nam invenio, quod non solum post crucem, Evangelia gratiam baptismatis prædicaverunt, sed et ante incarnationem Domini ubique vetus Scriptura regenerationis nostræ imaginem præfiguravit: non aperte et evidenter formam ostendens, sed ænigmatibus et involucris humanitatem Dei præmonstrans. Et ut agnus ante prædicabatur, et crux prophetabatur, ita etiam baptismus, et verbis et re ipsa indicabatur. At redigamus honestarum rerum studiosis in memoriam figuras; exigit enim tempus seriarum (eam) tanquam necessariam commemorationem. Agar ancilla Abrahami¹³, cujus etiam Paulus ad Galatas verba faciens, allegoricam mentionem facit¹⁴, ab domo domini sui propter iram Sarræ ablegata (molesta enim legitimis uxoribus res est, propter dominum suspecta ancilla), deserta ac destituta ferebatur ad terram desertam, lactantem secum habens puerum Ismaelem¹⁵. Cum autem redacta esset ad inopiam rerum necessariorum, ipsaque prope mortem, et ante eam adeo puer venisset (quam enim in utre aquam habuerat, consumpta erat: quoniam ne fieri quidem poterat, ut Synagoga, quæ olim in figuris perennis fontis versabatur, sufficientiam vitæ haberet), angelus in insperato apparet, et ostendit ei puteum aquæ viventis: atque inde cum hausisset, servat Ismaelem. Vide igitur figuram mysticam, quemadmodum statim ab initio per aquam viventem, quæ non prius esset, sed per angelum dono data esset, pereunti salus contigerit. Item posteriori tempore nuptiis conjugii oportebat Isaacum¹⁶, propter quem etiam Ismael una cum matre paterna sede pulsus erat. Missus autem servus Abrahami pronubus et nuptiarum conciliator, ut domino suo sponsam adduceret, invenit Rebeccam ad puteum: ac nuptiæ, quæ Christi genus effecturæ erant, ad aquam initium ac primam pactionem conventionemque habuerunt. Quin etiam ipse quoque Isaac cum gregibus præfectus esset, in omnibus locis solitudinis, puteos fodie-

A αἰχμαλωσίας ὑπομείναντι εἶναι παρὰ τοῖς πωλεῖται δουλεύειν δὲ καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ στένει τὰ παλαιὰν ἐλευθερίαν ἣν εἶχε· ἀθρόον δὲ τρεῖς τυροὶ καὶ πολλοὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν οὐκ ἐσοπιῶν τυράννων γενόμενοι ἡλευθέρωσάν σε τῆς ἐπιταμῆς ἀνάγκης, λύτρα δόντες ἐξίσσης, καὶ τὴν δαπάνην τῶν χρημάτων ἐξ ἰσομοιρίας πρὸς ἑαυτοὺς διείπραξάν σου χάριτος ἐκείνης τυχῶν, οὐκ ἂν ὁμοίως καὶ τρεῖς ὡς εὐεργέτας εἰσέφερες, καὶ τῶν λύτρων τῆς ἐπιταμῆς ἐξ ἰσομοιρίας εἰσέφερες, κοινῆς ὑπὲρ σου τῆς σπουδῆς καὶ τῆς δαπάνης γεγενημένης, ἥτις δικαιοῦς ὑπάρχεις τῆς εὐεργεσίας κριτῆς; Καὶ τίς μὲν ὅσον ἐν ὑποδείγμασιν· οὐ γὰρ νῦν ἡμῖν ἀπὸ τὸν τῆς πίστεως ἀπευθύνειν λόγον. Πρὸς δὲ τὸ ἐστώτα καιρὸν καὶ τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν ἐστὶν δρᾶσθαι. Εὐρίσκειν γὰρ οὐκ εἶναι τὴν τοῦ βασιλεῦς χάριν οὐ μόνον τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐκλήρυξεν Ἐλεγάβια, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου πανταχοῦ ἡ Παλαιὰ Γραφή τῆς παλιγγενεσίας τῆς προετύπωσε τὴν εἰκόνα· οὐ τηλαγωγῶς τὴν μορφήν ἐμφανίζουσα, ἀνιγμάσι δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα πᾶσαν προτυποφαίνουσα. Καὶ ὡς ὁ ἀμύδης προεφητεύει καὶ ὁ σταυρὸς προεφητεύετο· οὕτω καὶ τὸ βάπτισμα πρακτικῶς καὶ λογικῶς ἐμνηύετο. Ἐναντιοφάνει τοὺς φιλοκόλους τῶν τύπων· ἀπαίτει γὰρ ὁ τῆς ἐκείνου καιροῦ ὡς ἀναγκαίαν τὴν μνήμην. Ἡ Ἄγαρ ἐστὶ δίσκη τοῦ Ἀβραάμ, ἣν καὶ Παῦλος ἀλληγορεῖ τῆς Γαλιτίας διαλεγόμενος, ἐκπεμφθεῖσα τῆς αἰκίας τοῦ κυρίου, διὰ τὴν ὀργὴν τῆς Σάρρας (χαλεπὸν γὰρ τὸ νομίμοις γυναίξιν ὑποπτευομένη δούλῃ πρὸς τὸν ἐσπότην) ἔρημος ἐφέρετο πρὸς ἔρημον γῆν, ὑπερβαλλόντως ἄριστος βρέφος τῶν Ἰσμαήλ. Ἐπειδὴ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῶν ἀναγκαίων γέγονεν, αὐτὴ τε ἐγγυὸς ἦλθε ἑσπότην καὶ πρὸς γὰρ αὐτῆς τὸ παιδίον (τὸ γὰρ ὄν ἐν τῷ ἕδατι ὕδατι ἔδαπανήθη· ἐπεὶ μὴδὲ οἶόν τε τὴν συνάγει αὐτάρκειαν ἔχειν ζωῆς, τὴν τέως ἐν τοῖς τύποις ἐκείνουσαν τῆς ἀενάου πηγῆς)· ἄγγελος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δόξου φαίνεται, καὶ δείκνυσιν αὐτῇ φρέαρ ζώντος· κακείθεν ἀρυσσάμενη, σώζει τὸν Ἰσμαήλ. Ὅρα τοίνυν τύπον μυστικόν· ὅπως εὐθύς ἐξ ἐκείνου τοῦ ὕδατος ζώντος τῷ ἀπολλυμένῳ ἡ σωτηρία ἐκ τῆς προτέρας ὄντος, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀγγέλου κατὰ χάριν ἀποκατασταῖται. Χρόνοι δὲ ὑστερον πάλιν γάμοις εἶδει κληρονομήσει τὸν Ἰσαάκ, δι' ὃν καὶ ὁ Ἰσμαήλ σὺν τῆς πατρικῆς ἐστίας ἤλαθῃ. Ἀποσταλεῖς δὲ ὁ σκλάβος τοῦ Ἀβραάμ προμνήτωρ, ὥστε τῷ κυρίῳ ν. π. π. σασθαί, εὐρίσκει τὴν Ῥεβέκκην ἐπὶ τοῦ φρέατος καὶ γάμοις, ὁ μέλλων ποιεῖν τὸ γένος Χριστοῦ. ὁ ὕδατος ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρώτην σωτηρίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσαάκ, ἡνίκα ταῖς ἐπιταμῆς ἐφεστήκει, πανταχοῦ τῆς ἐρημίας ὥρυσσε φρέατα· ἅπερ ἐνεφραττον καὶ κατεχώννυον οἱ ἀλλόθνηται τῆς τύπων τῶν εἰς ὑστερον ἀσεβῶν, ὅσοι τὴν τοῦ βαπτισματος χάριν ἐκώλυον καὶ ἀνεστόμουν, ζυγισματικῶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλ' ὅμως οἱ μάρτυρες οἱ ἱερεῖς φρεωρυχοῦντες ἐνίκησαν, καὶ πάντων

¹³ Gen. xvi, 15. ¹⁴ Galat. iv, 22 sqq. ¹⁵ Gen. xxi, 9 sqq. ¹⁶ Gen. xxiv, 3 sqq.

ουμένην τὸ τοῦ βαπτίσματος δῶρον ἐπέκλυσε. A bat, quos alienigenæ obstruebant, et aggere obruebant et occultabant, ad figuram eorum, qui postea fuerunt, impiorum, qui donum baptismatis prohibebant et impediabant, veritati sese opposcentes. Verumtamen martyres et sacerdotes puteos fodientes vicerunt, omnemque terrarum orbem baptismatis donum inundavit. Per eandem item Scripturæ vim festinans ad sponsalia etiam Jacob, inopinato ad puteum obviam factus est Racheli¹⁷. Impositum autem erat puteo saxum magnum, quod ubi cœtus pastorum convenisset, revolvere, ac sic deinde et sibi et ovis aquam haurire solebant. At Jacob solus amovet saxum, ac potu sponsæ suæ reficit oves. Ænigma, opinor, ea res (erat), et umbra futuri. Quis enim impositus lapis alius atque ipse Christus? De quo dicit Isaias: *Et immit-tam in fundamenta Sion lapidem pretiosum, ho-tatum, electum*¹⁸. Et Daniel similiter: *Sectus est lapis absque manu*¹⁹, id est, Natus est Christus que viro. Ut enim novum, inauditum et inusitatum est, lapidem ab rupe abscindi sine opera latomi, ne instrumentis latomicis: ita superat omne miraculum, videri partum ex virgine innupta.

Ἐπέκειτο τοίνυν τῷ φρέατι ὁ λίθος ὁ νοητὸς Χρι-
 ς, κρύπτων ἐν βάθει καὶ μυστήριον τὸ τῆς παλιγ-
 ρισίας λουτρῶν, ἔτι χρόνου πολλοῦ δεόμενον εἰς
 κάλυψιν ὡς σχοινίου μακροῦ. Οὐδεὶς δὲ τὸν λίθον
 κύλισεν, εἰ μὴ Ἰσραὴλ, ὃς ἐστὶ νοῦς ὀρῶν Θεόν.
 λὰ καὶ ἀνιμάται τὸ ὕδωρ, καὶ ποτίζει τὰ πρόβατα
 Ῥαχὴλ, τουτέστι, μυστήριον κεκρυμμένον ἀπο-
 ὕψας διδώσι ζωτικὸν ὕδωρ τῇ ἀγέλῃ τῆς Ἐκκλησίας.
 τὸ τῶν τριῶν ῥάβδων τοῦ Ἰακώβ πρόσθετος. Ἄφ' οὗ
 αἱ τρεῖς ῥάβδοι τῇ πηγῇ παρετέθησαν, ἐκ τότε C
 ἔθαν ὁ πολυθεός, πένης ἐγένετο, πλουσίος δὲ καὶ
 ἕαρνος Ἰακώβ. Ἄλληγορηθῆτω δὲ ὁ Λάβαν εἰς
 διάβολον, καὶ ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Χριστόν. Μετὰ
 τὸ βάπτισμα, Χριστὸς πᾶσαν ἤρε τὴν ἀγέλην
 Σατανᾶ, καὶ αὐτὸς ἐπλούτησε. Μωϋσῆς δὲ ὁ μέ-
 γας, βρέφος ὑπάρχων ἀστειὸν καὶ ὑπομάζιον, ὑπο-
 ῶν τῇ κοινῇ καὶ σκυθρωπῇ ψήφῳ, ἦν ὁ σκληρὸς
 αἰὼν κατὰ τῶν βρεφῶν τῶν ἀρρένων ἐξήνεγκεν,
 ἔθη πρὸς ταῖς ὀχθὰς τοῦ ποταμοῦ, οὐ γυμνός,
 ἐμβληθεὶς λάρνακι. Ἔδει γὰρ εἶναι τυπικῶς τὸν
 ὄν ἐν κιβωτῷ. Ἐγγὺς δὲ κατετέθη τοῦ ὕδατος.
 νιφὶ γὰρ ὁ νόμος τῇ χάριτι· καὶ τὰ ἐφήμερα τῶν
 παλαιῶν ῥαντίσματα, ἃ μικρὸν ὑστερον ἐμελλε τῷ
 Ἰω καὶ θαυμαστῶ βαπτίσματι καλυφθῆσθαι. Ὡς D
 ἰαύλῳ τῷ θεσπεσίῳ δοκεῖ, καὶ ὁ λαὸς αὐτὸς τὴν
 ὑβρὰν πραιωθεὶς θάλασσαν, τὴν ἐξ ὕδατος σωτη-
 ρίαν εὐηγγελίσαστο. Παρῆλθεν ὁ λαός, καὶ βασιλεὺς
 Ἰούπτιος μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐδυσθῆθη, καὶ τοῦτο
 ὑστήριον διὰ τῶν ἔργων προσηφτεῖτο. Καὶ νῦν
 ἡνίκα ἂν ὁ λαός ἐν τῷ τῆς παλιγγενεσίας ὕδατι
 ἴται, φεύγων τὴν Αἴγυπτον, τὴν μοχθηρὰν ἀμαρ-
 ταν, αὐτὸς μὲν ἐλευθεροῦται καὶ σώζεται, ὁ δὲ διάδο-
 μετὰ τῶν ἰδίων ὑπηρετῶν (λέγω δὴ τῶν πνευμά-
 τως πονηρίας) ἀποπνίγεται τῇ λύπῃ καὶ φθει-
 ρῇ, συμφορὰν ἰδίαν τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν

Impositus igitur erat puteo lapis, qui mente
 cernitur Christus, abscondens in profundo atque
 mysterio lavacrum regenerationis, quod adhuc
 multo tempore, tanquam longo fune, ad revela-
 tionem opus habebat. Nemo autem lapidem amo-
 vebat, nisi Israel, quæ est mens videns Deum. Quin-
 etiam haurit aquam, et potum præbet ovis Ra-
 chelis, hoc est, mysterio, quod absconditum erat,
 revelato, dat aquam vitalem Ecclesiæ gregi. Adde
 huc trium virgarum Jacobi rem gestam. Ex quo
 enim tres illæ virgæ fonti appositæ sunt, ex eo
 tempore Laban ille multorum deorum superstitione
 implicitus, pauper evasit; Jacob autem ditari et
 agnis abundare cœpit²⁰. Allegorico autem sensu
 Laban ad diabolum, Jacob ad Christum referatur.
 Nam post baptismum Christus omnem diaboli gre-
 gem abstulit, et ipse ditatus est. Moyses autem ille
 magnus, cum puer scitus et elegans, atque etiam
 nunc sub uberibus esset, communi ac tristi senten-
 tiæ, quam durus ille Pharaon adversus infantes
 masculos tulerat, subjectus, expositus est ad ripas
 amnis, non nudus, sed cistæ impositus²¹. Opor-
 tebat enim legem typice et allegorice esse in arca.
 Prope aquam autem depositus est. Vicina enim
 gratiæ lex est, et quotidianæ Hebræorum aspersio-
 nes: quæ, paulo post futurum erat ut perfecto
 atque admirando baptismate obtegerentur. Atque
 ut divino Paulo videtur²², etiam populus ipse, qui
 Rubrum mare transivit, eam, quæ ex aqua contin-
 git, salutem annuntiavit. Transivit populus, et rex
 Ægyptius cum exercitu submersus est²³, et myste-
 rium per opera prædicebatur. Etenim nunc quando
 populus fugiens Ægyptum, improbum (scilicet)
 peccatum, in aqua regenerationis versatur, ipse
 quidem liberatur et servatur; diabolus vero cum

Gen. xxix, 9 sqq. ¹⁸ Isa. xxviii, 16. ¹⁹ Dan. ii, 45. ²⁰ Gen. xxx, 27 sqq. ²¹ Exod. xxi,
 1. ²² I Cor. x, 1 sqq. ²³ Exod. xiv, 22 sqq.

suis ministris (de spiritibus nimirum improbis loquor) animi dolore suffocatur, et conficitur, pro sua calamitate hominum salutem ducens. Atque etiam hæc quidem nobis ad confirmationem propositi tractatus suffecerint. Verumtamen ne sequentia quidem honestarum rerum studioso negligenda sunt. Multis enim incommodis conflictatus, quemadmodum didicimus, Hebræorum populus, et laborioso atque molesto solitudinis confecto circuitu, non prius terram promissionis recepit, quam ducente Jesu, vitamque ejus gubernante ad Jordanem pervenit ¹⁴. Perspicuum est autem, quod etiam Jesus, qui duodecim saxa in lumine deposuit, duodecim discipulos ministros baptismatis præparabat ac prædestinabat. Porro sacrificium illud admirabile, quodque omnem humanam superat mentem, Thesbitæ illius senis, quid aliud tandem atque re ipsa præsignificat fidem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, atque redemptionem? Posteaquam enim universus Hebræorum populus patria conculcata pietate, in errorem multorum deorum cultus prolapsus erat: et rex Achab ab simulacrorum cultu deludebatur, cum malam vitæ sociam scelestissimamque impietatis magistram haberet infaustam et execrandam Jezabelem: repletus propheta gratia spirituali, et cum Achabo congressus, teste rege, omnique populo sacerdotibus Baal se opposuit ad certamen ingens et admirabile; atque illos, qui proposuerant atque professi erant, quod absque igni bovem sacrificaturi essent, ridiculos ac miseros ostendit, frustra precantes et invocantes deos, qui nulli sunt. Tandem ipse suo ac vero Deo invocato, excessibus pluribus et adjectionibus mirabiliter propositum certamen peregit ¹⁵. Non enim simpliciter precatus, lignis, quæ arida essent, ignem e cælo superinduxit, sed cum ministros hortatus esset. ac jussisset, ut multam aquam afferrent, ac ter in ligna fissa aqua, ut ex repugnantia naturali elementorum, mutuum adjumentum concurrerant, cum magna tiam demonstraret.

Hoc modo Elias quidem aperte eam, quæ in posterum peragenda erat, baptismatis institutionem et initiationem, per admirabile illud sacrificium nobis prædixit. Aqua enim ter superinfusa accensus est ignis, ut significaretur, quod ubi aqua mystica est, illic etiam spiritus est ille vivificans, ardens, igneus, qui impios comburit, et fideles illuminat. Quinetiam hujus quoque discipulus Elisæus, cum ad eum supplex venisset Naaman Syrus ¹⁶, qui lepræ morbo laborabat, cum lavisset in Jordane, purgat ægrotum, et generali usu aquæ, et speciali amnis illius immersione aperte præmonstrans futurum. Ex amnis enim solus Jordanis, cum in se recepisset sanctificationis et benedictionis primitias, tanquam ex quodam fonte suæ figuræ in totum mundum donum baptismatis, quasi

ηγούμενος. Ίκανά μὲν οὖν καὶ ταῦτα εἰς βελτίους τῆς προκειμένης πραγματείας ἦν. Πλὴν οὐδὲ τῶν ἀμελητέων τῶ φιλοκάλω. Πολλὰ γὰρ παθὼν, ἐς δὲ δάχθημεν, ὁ τῶν Ἑβραίων λαὸς, καὶ τὴν μητέρα διανύσας τῆς ἐρήμου περιόδου, οὐ πρότερον τῆς τῆς ἐπαγγελίας ἀπέλαβε, πρὶν ὀδηγούντος τοῦ καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ κυβερνῶντος, εἰς τὸν Ἰορδάνην ἐπεραιώθη. Ἰησοῦς δὲ καὶ τοὺς δώδεκα λίθους ἐθέμενος ἐν τῷ ρεύματι, πρὸδηλὸν ἐστίν, ὅτι τῶν δέκα μαθητῶν, τοὺς ὑπηρέτας τοῦ βαπτίσματος, ἐνητρύπευεν. Ἡ δὲ θαυμαστὴ ἱερουργία καὶ πάντῃ ἀνθρώπων ὑπερβαίνουσα τοῦ Θεοῦ τοῦ γένουσι καὶ ποτε ἄλλο, ἢ πρακτικῶς προφητεύει τὴν εἰς τὴν καὶ Ἰὼν καὶ ἄγιον Πνεῦμα πίστιν, καὶ ἀπολύτως Ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ τῶν Ἑβραίων λαὸς τὴν πατρῴας εὐσέβειαν, εἰς τὴν πολυθεῶν πλάνην ἐπεπαύθη καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀχαάβ παρὰ τῆς εἰδωλοσύνης ἐπαύθη, κακὴν τοῦ βίου κοινωνὸν καὶ παρὰ τῆς ἀσεβείας ἔχων διδάσκαλον τὴν δυσώνυμον Ἑβελ· πλησθεὶς ὁ Προφήτης τῆς πνευματικῆς μετῆλθὼν δὲ εἰς συντυχίαν τῷ Ἀχαάβ, ὑπὸ μίσητι βασιλεὶ καὶ παντὶ τῷ λαῷ, τοῖς τῆς Βαβυλῶνος ἀντικατέστη πρὸς ἀγῶνα θαυμαστὸν καὶ ἱερὸν. Καὶ προβαλλόμενος αὐτοῖς τὸ χωρὶς πυρὸς ἱερῶν αἰ τὸν βούν, καταγέλαστους ἔδειξε καὶ ἀθέτους τὴν εὐχομένους καὶ κράζοντας τοῖς οὐκ οὐκ ἐπὶ Τέλους, ἐπικαλεσάμενος αὐτοὺς τὸν ἴδιον καὶ ἰσχυρὸν Θεόν, ὑπερβολαῖς πλείοσι καὶ προσθήκαι, ἡλικιωστῶς ἐξετέλεσε τὸ προβληθὲν ἀγώνισμα. Ὁ τῶν ἀπλῶς εὐξάμενος ἤγαγε τὸ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ κεντὰ ξύλων ξηρῶν ὑπαρχόντων, ἀλλὰ τοῖς ὑπηρέταις τελευσάμενος καὶ προστάξας ὕδωρ κομίσαι πάλιν. Ἐπὶ δὲ τῶν σχιδάκων καταγέας τοὺς ἀμφορίσκους τῶν τὸ πῦρ ἀνήψεν ἐξ ὕδατος· ἵνα ἐκ τῆς φυσικῆς στοιχείων ἐναντιότητος, ἐκ τοῦ παραδόξου ἐναντιόντων εἰς φιλίαν καὶ συνεργίαν, μετὰ πολλῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἰδίου Θεοῦ τὴν δύναμιν ἐνδείξηται.

ταῦτα μὲν ὁ Ἥλιος σαφῶς τὴν ἐς ὑπερβαίνουσαν τελεῖσθαι τοῦ βαπτίσματος μυσταγωγίαν τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ἱερουργίας ἡμῖν προέδειξεν. Ἰδοὺ γὰρ ἀνήψθη τὸ πῦρ ἐκ τοῦ ὕδατος ὁθεν· ὥστε δηλοῦσθαι, ὅτι ὅπου ὕδωρ ἐστὶν ἐκεῖ καὶ πνεῦμα τὸ ζωοποιῶν, τὸ θερμὸν, τὸ παρὰ τὸν ὕδωρ, τὸ τοὺς ἀσεβεῖς καίον καὶ τοὺς πιστοὺς ζῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου μαθητὴς Ἐλισαῖος ἐλθόντος πρὸς αὐτὸν Ἰκέτου Νεεμάν τοῦ Σύρου τῆν λέπραν νοσήσαντος, λούσας ἐν τῷ Ἰορδάνει θαλατρὶ τὸν ἀρρώστον· καὶ τῇ γενικῇ χρῆσει τῆς τοῦ καὶ τῷ ἰδικῷ τοῦ ποταμοῦ βαπτίσματος προὑποφαίνων τὸ μέλλον. Μόνος γὰρ Ἰορδάνης τῶν ἰσχυρῶν ἐν αὐτῷ δεξάμενος τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς λογίας τὴν ἀπαρχήν, ὥσπερ ἐκ τίνος πηγῆς τῶν τῶν αἰώνων τῶ κόσμῳ παντὶ τὴν τοῦ βαπτίσματος

¹⁴ Jos. iii, 1 sqq. ¹⁵ III Reg. xviii, 22 sqq. ¹⁶ IV Reg. v, 1 sqq.

σε χάριν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐνεργὰ καὶ πρακτικὰ ἄ per rivum et aquæductum transfudit. Atque hæc
 ὑμᾶτα τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας. Κα- quidem opere atque re ipsa designata sunt indicia
 μεν δὲ λοιπὸν τὰς διὰ λόγων καὶ φωνῶν προφη- regenerationis, quæ per lavacrum contingit. Videamus
 ας. Ὁ μὲν οὖν Ἡσαίας κέκραγε, λέγων· Λούσα- autem deinceps eas, quæ per sermones ac
 ε, καθαροὶ γένεσθε· ἀφέλετε τὰς ποτηρίας ἀπὸ voces editæ sunt, prophetias. Igitur Isaias quidem
 ν ψυχῶν ὑμῶν. Ὁ δὲ Δαβὶδ· Προσέλθετε πρὸς clamat dicens : *Lavamini, puri estote, auferte ne-*
 τὸν, καὶ φωτισθήτε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ quitias ab animabus vestris 17. David autem : *Ac-*
 καταισχυρῶθῃ. Ἰεζεκιὴλ δὲ τῶν δύο σαφέστερον cedit ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non
 λευκότερον γράφων, ὑπισχνεῖται τὴν καλὴν ἐπαγ- confundentur 18. Ezechiel autem utroque aper-
 ταν· Καὶ ῥανῶ ἐφ' ὑμᾶς καθαροὶ ὕδαρ, καὶ tius, clarius et candidius scribens, pollicetur bo-
 θαρισθήσεσθε ἀπὸ πασῶν τῶν ἀκαθαρσιῶν nam promissionem : *Et spargam super vos aquam*
 ὦν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν εἰδώλων ὑμῶν καθα- puram, et purgabimini ab omnibus immunditiis ve-
 ὶ ὑμᾶς, καὶ δώσω ὑμῖν καρδίαν καιρῆν, καὶ stris, et ab omnibus simulacris vestris mundabo vos,
 εὔμα καιρῶν δώσω ὑμῖν· καὶ ἀφελῶ τὴν καρ- et dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo
 τὴν λιθίνην ἐκ τῆς σαρκὸς ὑμῶν, καὶ δώσω vobis, et auferam cor lapideum de carne vestra; et
 ἱν καρδίαν σαρκίην· καὶ τὸ πνεῦμά μου δώσω B *dabo vobis cor carneum, et spiritum meum in vobis*
 ὑμῖν. Ἐναργέστατα δὲ καὶ ὁ Ζαχαρίας τὸν τε dabo 19. Evidentissime autem etiam Zacharias et
 σοῦν προφητεύει τὸν ἐνδεδυμένον τὸ ῥυπαρὸν ἱμά- Jesum prophetat indutum pallio sordido 20, servili,
 ν, τὴν δουλικὴν καὶ ἡμετέραν σάρκα, ἐκδύων δὲ scilicet, nostraque carne; et exuens eum tristi veste,
 ὦν τῆς σκυθρωπῆς ἐσθῆτος, κοσμεῖ τῇ καθαρᾷ pura splendidaque stola exornat, docens nos per
 λαμπροσὴν στολῇ· διδάσκων ἡμᾶς διὰ τοῦ εἰκονι- imaginariam similitudinem, quod nimirum in ba-
 ὶ ὑποδείγματος, ὅτι δὴ ἐν τῷ βαπτισματι τοῦ Ἰη- ptismate Jesu, omnes nos exuentes peccata, tan-
 ὶ πάντες ἡμεῖς ἐκδύομενοι τὰς ἀμαρτίας ὡς χι- quam tunicam mendici vilem et ex multis pannis
 α πτωχικόν τε καὶ πολυχόλλητον, τὸν ἱερὸν καὶ consultam, sacram atque pulcherrimam, nempe
 λιστον τὸν τῆς παλιγγενεσίας μετενδύομεθα. Ποῦ regenerationis (vestem) invicem induimus. Ubi
 θήσομεν κάκεινο τοῦ Ἡσαίου τὸ λόγιον, πρὸς τὴν vero ponemus etiam illud Isaïæ oraculum, ad soli-
 ἴμον κρᾶζον· Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα· ἀγαλ- tudinem clamantis : *Lætare, solitudo sitiens; exsul-*
 ἴσθω ἔρημος, καὶ ἀνθελίτω ὡς κρίνον, καὶ ἐξαν- tet solitudo, ac floreat ut liliū : et efflorescent et
 τει καὶ ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνου. C *enim, quod non locis inanimatis et sensu carentibus*
 ὀδηλον γὰρ ὡς οὐ τόποις ἀψύχοις καὶ ἀναισθητοῖς lætitiā annuntiat : sed per solitudinem tropice
 εὐφροσύνην εὐαγγελίζεται· ἀλλὰ τροπολογεῖ διὰ et allegorice squalidam et inornatam animam si-
 ὶ ἐρήμου τὴν αὐχμώδη ψυχὴν καὶ ἀκόσμητον. Ὡς- gnificat. Quemadmodum sane etiam David, cum
 ὶ δὴ καὶ ὁ Δαβὶδ, ὅταν λέγῃ· Ἡ ψυχὴ μου ὡς dicit : *Anima mea sinit, sicut terra aquarum penu-*
 ἀνυδρὸς σοι. Καὶ πάλιν· Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ riam laborans 21. Et rursus : *Sitivit anima mea ad*
 ὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα. Καὶ αὖθις Deum fortem, rivum 22. Itemque Dominus in Evan-
 Εὐαγγέλοις ὁ Κύριος· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω gellii : *Si quis sinit, veniat ad me, ac bibat 23. Et ad*
 ὶ μὲ, καὶ πίνετω. Καὶ πρὸς τὴν Σαμαρείτιν· Samaritanam : *Quicumque bibit ex aqua hac, sinit*
 ὶ ὁ πίτων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλ- rursus : *at qui biberit ex aqua quam ego dabo ei,*
 ὶ ὅς δ' ἂν πλὴν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ ἐγὼ δώσω non sinit in æternum 24. Atque honor etiam Carmeli 25 datur animæ habenti similitudinem cum
 τῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἡ τιμὴ deserto : hoc est donum, quod contingit per Spiritum.
 τοῦ Καρμήλου δίδεται τῇ ψυχῇ τῇ ἐχούσῃ τὴν Quoniam enim Elias quidem Carmelum inco-
 ὶ κωσιν πρὸς τὴν ἔρημον· τουτέστιν, ἡ διὰ τοῦ lebat (clarus autem mons propter virtutem inha-
 εὐματος χάρις. Ἐπειδὴ γὰρ Ἠλίας μὲν ἔκει τὸν bitantis et fama celebratus est), Joannes autem
 ὶ ρμηλον (ὄνομαστὸν δὲ τὸ ὄρος ἐγένετο διὰ τὴν τοῦ Baptistæ in spiritu Eliæ resplendens 27, Jordanem
 κούνητος ἀρετὴν καὶ ἀοσίμωτον), ὁ δὲ γε Ἰωάννης sanctificabat : idcirco propheta vaticinabatur ho-
 ὶ καπτιστής ἐν τῷ πνεύματι Ἠλίου διαλάμπων, τὸν norem Carmeli illi fluvio datum iri. Atque etiam
 ὶ ρδάνην ἠγίαζε· διὰ τοῦτο ὁ Προφήτης ἐθέσπισε, gloriam Libani ex similitudine procerarum arborum
 ὶ τιμὴν τοῦ Καρμήλου τῷ ποταμῷ δοθήσεσθαι. Καὶ transtulit ad amnem. Ut enim Libanus ille satis
 ὶ δόξαν δὲ τοῦ Λιβάνου, ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν magnam causam admirationis ipsas arbores habet,
 ὶ ἡλῶν δένδρων, ἐπὶ τὸν ποταμὸν μετέηγεγεν. Ὡς quas producit et alit : ita Jordanis celebratur, quod
 ὶ ρ ἐκεῖνος ὁ Λίβανος ἰκανὴν ἔχει θαύματος ἀφορ- homines regeneraret ac plantaret in paradiso Dei,
 ὶ ρδάνης δοξάζεται, ἀνθρώπους ἀναγεννῶν καὶ φυ- quorum, juxta vocem psalmi, semper florentium et
 ὶ ἰων ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ παραδείσῳ ὦν, κατὰ τὴν ψαλ- virtutibus quasi frondentium folium quidem non
 ὶ κὴν φωνὴν, ἀνθούτων ἀεὶ καὶ ταῖς ἀρεταῖς κομῶν- delluet 28 : fructu autem in tempore percepto Deus
 ὶ ν, τὸ μὲν φύλλον οὐκ ἀποβρύησεται, τὸν δὲ καρπὸν

17 Isa. i, 16. 18 Psal. xxxiii, 6. 19 Ezech. xxvi, 25 sqq. 20 Zach. iii, 3. 21 Isa. xxxv, 12. 22 Psal. lii, 6. 23 Psal. li, 3. 24 Joan. vii, 37. 25 Joan. iv, 15. 26 Isa. xxxv, 2. 27 Luc. i, 17. 28 Psal. i, 3

lætabitur, tanquam bonus plantator suis operibus A
gaudens. Porro divinus David etiam vocem prædicens, quam de cœlis Pater super Filium, dum baptizaretur, emisit, ut ad naturalem deitatis dignitatem deduceret audientes, qui prius ad eam, quæ sub sensum cadebat, humanam vilitatem respiciebant, libro Psalmorum suo dictum illud inscripsit: *Vox Domini super aquas, vox Domini in magnificentia* 40. Verum testimoniis quidem, ex divina Scriptura in medium afferendis, hic finis esto: (progredietur enim oratio ad infinitam prolixitatem, si quis voluerit omnia sigillatim electa uni libro mandare.)

Vos autem omnes, qui dono regenerationis vobis placetis, ac pro gloria salutarem renovationem habetis, ostendite mihi post mysticam gratiam morum immutationem, et in melius transformationis differentiam puritate vitæ instituti indicatæ. Nam nihil quidem ex iis rebus, quæ sub oculis eadunt, immutatur, corporis item signa integra manent, ejusque quæ videtur naturæ figura non mutatur. Sed opus est aliqua prorsus evidenti demonstratione, per quam agnoscamus hominem recens natum, signis quibusdam manifestis, novum a veteri discernentes: hæc autem signa esse opinor eos, qui secundum propositum fiunt, animæ motus, per quos sese segregans a veteri consuetudine, ac novum vitæ instituti iter ingrediens, aperte familiares docebit, quod alia quædam ex alia facta sit, nullum post se veteris nequitæ vestigium ac signum relinquens. Est autem hic transformationis modus, si mihi credentes orationem pro lege servaveritis: Erat ante baptismum homo protervus, avarus et fraudator, raptor rerum alienarum, convitiator et maledicus, mendax, calumniator, ac si quod his simile (vitium) est et affine. Sit nunc modestus, sobrius, suis contentus, et ex suis paupertate conficiantibus impartiens, veritatis studiosus, honorem libenter aliis deferens, comis et affabilis: ut summam dicam, omnem laude dignam actionem exercens. Ut enim adventante luce, tenebræ discutiuntur, et albo colore illito atramentum aboletur: ita etiam vetus homo justitiæ operibus exornatus aboletur. Vides ut etiam Zachæus mutatione vitæ instituti publicanum occidit, iis, qui damnum injuria acceperant, quadruplum ejus quod amiserant, reponens: distribuit item pauperibus reliqua, quæ prius a pauperibus male extorta collegerat 41. Evangelista Matthæus alius publicanus 42 eundem cum Zachæo quæstum faciens, eamdemque artem exercens, statim post vocationem tanquam personam quamdam vitæ mutavit institutum. Persecutor (erat) Paulus, sed post gratiam Apostolus 43, graves (illas) ferens pro Christo catenas ad pœnitentiam et purgationem injustorum vinculorum, quæ cum aliquando accepisset a lege, adversus Evangelia portabat. Talem convenit esse regenerationem, ita abolere oportet

ἐν καιρῷ δεξιόμενος ὁ θεὸς εὐφρανθήσεται, ὡς ἡ
θεὸς φυτοκόμος τοῖς ἰδίοις ἔργοις ἐπαγαλλόμενος
δὲ θεοπέσιος Δαβὶδ καὶ τὴν φωνὴν προφητικῶν
ἐξ οὐρανῶν ὁ Πατὴρ ἐπαφῆκε τῷ Υἱῷ βαπτίζοντι
ἵνα πρὸς τὸ φυσικὸν τῆς θεότητος ἀξίωμα τοῖς ἰσχυ
τας ὁδηγήσῃ, πρὸς τὴν αἰσθητὴν τέως τὴν ἐπι
ἀνθρώπων εὐτέλειαν βλέποντας, ἐνέγραψεν ἐκείνῳ
βίβλω, τὸ, Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὕδατων, καὶ
Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπέει. Ἄλλὰ τὰς μὲν ἐπι
θεῖων Γραφῶν μαρτυρίας, μέχρι τούτου παντα
χωρησοὶ γὰρ ὁ λόγος εἰς πλῆθος ἄπειρον, εἰ τὴν
ληθῆ τὰ καθέκαστον ἐκλέγων ἐν παραθέσει βίβλου

Ἵμεῖς δὲ πάντες, ὅσοι τῷ δώρῳ τῆς παλιγγενε
ἐγκαλλωπίξεσθε, καὶ καύχημα φέρετε ἀνασκαι
τὸν σωτήριον, δεῖξάτε μοι μετὰ τὴν μυστικὴν
τὴν τῶν πρώτων ἐναλλαγὴν, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρῖ
μετακοσμήσεως τὴν διαφορὰν τῆ καθαρότητι τῆς
λιτείας γνωρίσατε. Τῶν μὲν γὰρ ὑποκαπνιστικῶν
ὀφθαλμοῖς οὐδὲν ἀλλοιοῦται, οἱ δὲ τοῦ σώματος
ρακτῆρες μένουσιν ἀμετάβλητοι, καὶ ἡ τῆς ὀρατικῆς
φύσεως διάπλασις οὐκ ἀμειβεται. Χρεία ἔστι
τινὲς ἐναργῶς ἀποδείξει, δι' ἧς ἐπαγνωστικῶς
ἀριτοκον ἄνθρωπον, συμβόλοις τοῖς φανεραῖς
νέον ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διακρίνοντες. Ταῦτα ἔστι
τυγχάνειν τὰ κατὰ πρόθεσιν τῆς ψυχῆς κινήματα
ἀφ' ὧν ἑαυτὴν χωρίζουσα τῆς παλαιᾶς σωματικῆς
νεωτέραν δὲ τέμνουσα τῆς πολιτείας ὁδὸν, διὰ τῆς
φῶς τοῖς γνωρίμους, ὡς ἄλλη τις ἐξ ἄλλης γινώσκ
ται, οὐδὲν τῆς παλαιᾶς ἐφελοκομένη γνώρισμα. Ἐ
δὲ οὗτος τῆς μεταποιήσεως ὁ τρόπος, ἂν μοι περὶ
τες τὸν λόγον ὡς νόμον φυλάξῃτε. Ἦν ὁ πρὸς τὴν
πίσματος ἄνθρωπος ἀκόλαστος, πλεονέκτης, καὶ
τῶν ἄλλοτρῶν, λοιδόρος, ψεύστης, συκοφάντης, καὶ
εἰ τὸ τούτοις ὅμοιον καὶ ἀκόλουθον. Γενέσθω τὸ
σμοις, σώφρων, ἀρκοῦμενος τοῖς ἰδίοις, καὶ ἐπι
των τοῖς ἐν πενίᾳ μεταδιδούς, φιλαλήθης, τιμητικῆς
εὐπροσηγορος, πᾶσαν ἀπλῶς ἐπαίνουμένην ἐπι
ἀσκῶν. Ὡς γὰρ τῷ φωτὶ τὸ σκότος λύεται, καὶ ἐπι
νίξεται τὸ μέλαν ἐπιχρωσθείσης λευκότητος: ἔτσι
καὶ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἐπι
ἐπισκομηθεὶς ἀφανίζεται. Ὁρᾷς ὅπως καὶ ὁ Ζαχα
τῆ μεταβολῆ τοῦ βίου τὸν τελῶν ἄπειρα, καὶ
μὲν τοὺς ζημιωθέντας ἀδικῶς τετραπλῆν ἐπισκο
τὴν ἀπόδοσιν· ἐμέριζε δὲ τοῖς πτωχοῖς τὰ κτήματα

D ἂ πρότερον παρὰ τῶν πτωχῶν θλιβομένων ἐπι
ἐθησαύρισεν. Εὐαγγελιστῆς ὁ Ματθαῖος ἄλλος τῶν
νης, ὁμοτέχνης τοῦ Ζαχαρίου, εὐθέως μετὰ τὴν ἐπι
σιν ὡσπερ τὴν προσωποποιῶν ἡμεῖς τὸν βίον. Διὰ τῆς
Παῦλος, ἀλλὰ μετὰ τὴν χάριν Ἀπόστολος, βαρεῖς
ρων τὰς ἀλύσεις ὑπὲρ Χριστοῦ, εἰς ἀπολογία καὶ ἐπι
νοιαν τῶν ἀδικῶν δεσμῶν, ἂ παρὰ τοῦ νόμου ἐπι
λαβῶν κατὰ τῶν Εὐαγγελίων ἐδάστασε. Τῆς
προσηκεν εἶναι τὴν ἀναγέννησιν· οὕτως ἐπι
τὴν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν συνήθειαν· οὕτως ἐπι
σθαί τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ· τέκνα γὰρ ἐκείνου ἐπι
τὴν χάριν ἀκούομεν. Καὶ διὰ τοῦτο προσήκει
ἄνω ἐπισκοπῆσθαι τὰ τοῦ γεννήτορος ἡμῶν

40 Psal. xxviii, 3, 4. 41 Luc. xix, 8. 42 Matth. ix, 9. 43 Act. ix, 1 sqq.

τα, ἕνα πρὸς ὁμοίτητα τοῦ πατρὸς ἑαυτοὺς μορ-
 ρῶντες καὶ σχηματίζοντες, γνήσιοι φαινόμενα πα-
 τὸς τοῦ πρὸς τὴν εἰσποίησιν ἡμᾶς τὴν κατὰ χάριν
 κλέσαντος. Φαῦλον γὰρ κατηγόρημα ὁ νόθος καὶ
 ποθολιμαίος, τὴν πατρικὴν εὐγένειαν ἐπὶ τῶν ἔργων
 εὐδόμενος. Διό μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν Εὐα-
 γελίοις τοὺς τοῦ βίου κανόνας διατάττων ἡμῖν, ἐκεί-
 νος χρῆσθαι πρὸς τοὺς μαθητευομένους τοῖς λόγοις,
 ἀλλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, προσεύχεσθε
 πρὸς τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων,
 πῶς γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐ-
 ράνοις, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονη-
 ροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ
 δίκους. Υἱοὺς γὰρ τότε γίνεσθαι λέγει, ὅταν τῆς
 ατρίκης ἀγαθότητος τὴν ὁμοίωσιν ἐν τῇ πρὸς τοὺς
 μοφύλους φιλανθρωπία τοῖς οικείοις λογισμοῖς ἐν-
 σπῶσωνται.

um similitudinem paternæ bonitatis, humanitatem
 uis et cogitationibus impresserint.

Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὸ τῆς υιοθεσίας ἀξίωμα, καὶ
 διάβολος ἡμῖν ἐπιβουλεύει σφοδρότερον· βασκάνω
 ηκόσμενος ὀφθαλμῷ, ὅταν βλέπῃ τοῦ νεογενοῦς ἀν-
 θρώπου τὸ κάλλος, σπεύδοντος πρὸς τὴν ἐπουράνιον
 πολιτείαν, ἀφ' ἧς ἐκεῖνος ἐξέπεσε· καὶ πυρῶδεις ἡμῖν
 πεγεῖραι τοὺς πειρασμοὺς, συλῆσαι σπουδάξων καὶ
 ἡν δευτέραν ἐπικόσμησιν, ὡς τὸν κόσμον τὸν πρό-
 ερον. Ἄλλ' ὅταν αἰσθώμεθα τῶν ἐκείνου προσβολῶν,
 προσῆκε τὴν ἀποστολικὴν βῆσιν ἑαυτοῖς ἐπιλέγειν·
 Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον
 αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν. Εἰ δὲ σύμμορφοι τοῦ θανάτου
 ἐγόμεθα, νεκρὰ πάντως λοιπὸν ἐν ἡμῖν ἢ ἀμαρ-
 τία, τῷ σειρομάσῃ διελαθεῖσα τοῦ βαπτίσματος, ὡς
 πόρνος ἐκεῖνος παρὰ ζηλωτοῦ τοῦ Φινεῆς. Φεῦγε
 πόλιν ἀφ' ἡμῶν, δυσώνυμε· νεκρὸν γὰρ θέλεις συ-
 αεῖν, τὸν πάλαι σοι συνταξάμενον, ἐν ἀπολέσαντα
 τάλαι πρὸς τὰς ἡδονὰς τὰς αἰσθησείας. Νεκρὸς σω-
 μάτων οὐκ ἐρεῖ, νεκρὸς οὐκ ἀλίσκεται πλοῦτι, νε-
 κρὸς οὐ συκοφαντεῖ, νεκρὸς οὐ ψεύδεται, οὐκ ἀρπά-
 ζει τὰ μὴ προσήκοντα, οὐ λοιδορεῖται τοῖς προστυγχά-
 νοισι. Πρὸς ἄλλην μοι ζωὴν ὁ βίος ἐκανοίσθη·
 ἐπαιδεύθη τῶν ἐγκοσμίων καταφρονεῖν, τὰ γῆινα
 παρατρέχειν, καὶ σπεύδειν πρὸς τὰ οὐράνια, καθὼς
 καὶ Παῦλος διαβρήθη μαρτύρεται, ὅτι κόσμος
 ἐκείνῳ ἐσταύρωται, ἀκεῖνος τῷ κόσμῳ. Ταῦτα ψυ-
 χῆς ἀληθῶς ἀναγεννηθείσης τὰ βήματα· αὐταὶ τοῦ
 νεοτελοῦς ἀνθρώπου φωναί, τοῦ μεμνημένου τῆς οἰ-
 κείας ὁμολογίας, ἣν ἐν τῇ παραδόσει τοῦ μυστη-
 ρίου πρὸς Θεὸν ἐποιήσατο, πάσης καὶ τιμωρίας καὶ
 ἡδονῆς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης καταφρονεῖν
 ὑποσχόμενος. Ταῦτα μὲν οὖν αὐτάρκως πρὸς τὴν
 ἱερὰν τῆς ἡμέρας ὑπόθεσιν, ἣν ὁ κυκλωθεὶς ἐνιαυτὸς
 τεταγμέναις πρὸς ἡμᾶς ἤνεγκε περιόδοις. Καλὸν δὲ
 λοιπὸν τῷ φιλανθρώπῳ τῆς τοσαύτης δωρεᾶς χορηγῶ
 προσαναπαύσαι τὸν λόγον, φωνὴν ὀλίγην ὑπὲρ πρα-
 γμάτων μεγάλων τὴν ἀμοιβὴν ἀντεισφέροντας. Σὺ
 γὰρ ἀληθῶς ὑπάρχεις, Δέσποτα, καθαρὰ καὶ ἀέννας
 τῆς ἀγαθωσύνης πηγῆ, ὃς ἀπεστράφης ἡμᾶς δικαίως,

consuetudinem cum peccato, ita filios Dei in vita
 sese gerere decet : filii enim illius post gratiam vo-
 camur. Atque idcirco exacte convenit inspicere ge-
 nitoris nostri proprietates, ut ad similitudinem pa-
 tris nosmet formantes et effingentes, veri, justique
 ac legitimi filii flamus ejus, qui nos ad adoptionem,
 quæ per gratiam contingit, vocavit. Grave enim
 probum est, adulterinus, spurius et subditi-
 titius, qui factis suis paternam nobilitatem fallat
 atque ludificetur : propterea mihi videtur etiam
 ipse Dominus in Evangeliiis vivendi regulas nobis
 præscribens, illis ad discipulos uti verbis : Bene-
 facite odio prosequentibus vos, orate pro iis qui
 lædunt ac persequuntur vos, ut sitis filii Patris
 vestri, qui est in cælis, quoniam solem suum exoriri
 sinit super malos et bonos, et pluviam mittit super
 justos et injustos ⁴³. Filios enim tunc fieri dicit,
 erga populares et proximos præstando, sensibus

Idcirco etiam post adoptionis dignitatem, dia-
 bolus nobis vehementius insidiatur, invido oculo
 contabescens, dum recens nati hominis festinan-
 tis ad cælestem rempublicam, unde ille excidit,
 pulchritudinem intuetur, et acerbas nobis ac vehe-
 mentes excitat tentationes, secundum quoque or-
 namentum sicuti priorem ornatum auferre studens.
 Verum ubi senserimus ejus incursus, convenit apo-
 stolicum dictum nobismetipsis subjicere : *Quicumque
 in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius bap-
 tizati sumus* ⁴⁴. Quod si conformes morti facti su-
 mus, mortuum præsertim deinceps in nobis peccatum
 est, lancea baptismatis, sicut ille scortator a Phi-
 neeso zelote, qui studio atque amore Dei flagrabat,
 expulsus ⁴⁵. Fuge igitur a nobis, execranda atque
 infauste, mortuum enim spoliare vis, qui olim se
 tibi conjunxerat, qui propter voluptates olim sen-
 sum amiserat. Mortuus corpora non amat, mor-
 tuus non capitur divitiis, mortuus non calumniatur,
 mortuus non mentitur, non rapit ea quæ ad
 se non pertinent, non conviciatur sibi obviam fac-
 tis. Aliam vitæ regulam, aliam morum institui
 normam; didici res mundanas contemnere, terrena
 prætercurrere, et ad cælestia festinare, quem-
 admodum etiam Paulus palam ac diserte testa-
 tur ⁴⁶, quod mundus sibi, et ipse mundo cruci-
 fixus esset. Hæc animæ vere regeneratæ verba; hæc
 recens initiati hominis voces, proprium pactum
 memoria tenentis, quod pactum in traditione
 mysterii cum Deo fecit, cum omnem pœnam, cru-
 ciatum et voluptatem pro illius dilectione se negle-
 cturum esse promisit. Atque hæc quidem ad sacrum
 diei argumentum, quem diem in orbem statis cir-
 cuitibus annus actus ad nos retulit, dicta suffi-
 ciant. Haud alienum deinceps fuerit, ut ad eum,
 qui tantum nobis donum benigne largitus est, con-
 verso sermone, hoc modo finem dicendi faciamus,
 exiguum vocem magnarum rerum compensationis

⁴³ Matth. v, 44, 45.

⁴⁴ Rom. vi, 3.

⁴⁵ Num. xxv, 8 sqq.

⁴⁶ Galat. vi, 14.

loco proferentes. Tu enim revera, Domine, purus ac perennis fons bonitatis es, qui juste nos aversatus, ac benigne nostri misertus es; odio persecutus, et reconciliatus es; execratus es, et benedixisti; exterminasti ex paradiso, et iterum revocasti; exuisti nos foliis ficulneis, indecoro illo tegumento, et circumdedisti pallio pretioso; aperuisti carcerem, ac dimisisti condemnatos; aspersisti aqua pura, et a sordibus mundasti. Non si posthac a te vocetur Adam, erubescet, neque conscientia coarguente, sub luco paradisi latens præ pudore se obvelabit. Neque vero flammeus gladius paradisi circumdabit, qui aditu accedentes prohibeat, et locum efficiat inaccessum, sed omnia nobis hæredibus peccati ad lætitiã traducta sunt, ac paradisi quidem atque ipsum adeo cælum homini patet: creatura autem tam mundana quam supramundana olim inter se dissidens ad amicitiam coit, atque reconciliata est, et homines cum angelis illorum coeules theologiam concordēs facti sumus atque consensimus. Propter hæc igitur omnia, gaudii hymnum Deo canamus, quem os Spiritu obsessum olim propheticæ magna voce pronuntiavit: *Exsultet anima mea in Domino; induit enim me pallio salutari, et tunica lætitiæ circumdedit me; ut sponso adaptavit mihi mitram, et ut sponsam exornavit me ornamento* ⁴⁷. Ornator autem sponsæ prorsus est Christus, qui est, et ante erat, et futurus est, benedictus nunc et in sæcula. Amen.

καὶ ἡλέησας φιλανθρώπως. Ἐμίσησας, καὶ ἀπέσεισας· κατηράσω, καὶ ἠυλόγησας· ἐξέδυσσας τὸ παρδίσου, καὶ πάλιν ἀνεκαλέσω· ἐξέδυσσας τὰ φύλλα τῆς συκῆς τὴν ἀσχήμονα σκέπην, καὶ περιέβαλες ἡμᾶς πολυτίμον· ἤνοιξας τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἀπέσεισας τοὺς κατακεκριμένους· ἐβέντισσας ὕδατι καθάρῃ καὶ τῶν ῥύπων ἐκάθαρας. Οὐκέτι καλούμενος παρὰ σοῦ ὁ Ἀδάμ αἰσχυνθήσεται, οὐδὲ παρὰ τοῦ σκεπτοῦ ἐλεγγόμενος ἐγκαλύψεται, ὑπὸ τῆς λύχνης τοῦ παραδείσου κρυπτόμενος. Οὐτε μὴν ἡ φλογὶν μαφαιὰ κυκλώσει τὸν παράδεισον, ἀπρόσιτον τῆς ἡμῶν γίγνουσι ποιούσα τὴν εἴσοδον· πάντα δὲ ἡμῖν πικληρόντοις τῆς ἁμαρτίας μετεσκευάσθη πρὸς εὐφροσύνην· καὶ βατὸς μὲν ἀνθρώπων παράδεισος πούρανός αὐτός· συνηρόσθη δὲ εἰς φιλίαν ἡ γῆ· ἡ ἐγκόσμιός τε καὶ ὑπερκόσμιος, πάλαι πρὸς ἐπιποτασιάζουσα· καὶ ἀγγέλους οἱ ἀνθρώποι ἐγενήθη σύμφωνοι, τὴν ἐκείνων εὐσεβοῦντες θεολογίαν. Ἐδὴ ταῦτα πάντα, τὸν τῆς χαρᾶς ὕμνον ἔσωμεν τῷ Θεῷ, ὃν στόμα τῷ Πνεύματι κάτοχον πάλαι προφητικῶς ἐξεβόησεν· Ἀγαλλιᾶσθω ἡ ψυχὴ μου ἐν τῷ Κυρίῳ, ἐπέδυσσε γάρ με ἡμίτιον σωτηρίῳ, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλέ μοι· ὡς τυφλὸν περιέθηκέ μοι μίτραν, καὶ ὡς νύμφην κατασμησέ με κόσμῳ. Κοσμητὴρ δὲ πάντως τῆς νύμφης ὁ Χριστός, ὁ ὢν, καὶ πρῶτος, καὶ ἐσόμενος, εὐλογητὸς νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

⁴⁷ Isa. LXI, 10.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΙΗΜΕΡΟΥ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ

EJUSDEM

IN SANCTUM PASCHA

ET DE TRIDUANO FESTO RESURRECTIONIS CHRISTI ORATIONES QUINQUE.

[Quarum interpretes fuerunt, primæ Petrus Fr. Zinus, secundæ, tertiæ et quartæ Laurentius Sifannus, quintæ Federicus Morellus.]

ORATIO PRIMA.

Si quæ patriarcharum benedictio divino Spiritu confirmata est, si quod in lege præmium vitam ex virtute instituentibus promissum, si quid veritatis veterum historiarum ænigmata portenderunt, si quid boni quod supra naturam sit, prophetarum oracula prænuntiarunt, ea omnia hodierno munere continentur. Quo nobis non aliter quam si specta-

ΛΟΓΟΣ Α'.

Εἴ τις πατριάρχων εὐλογία θεῷ Πνεύματι τῷ ἐκείνῳ ἐχουσα, εἴ τι τῆς πνευματικῆς νομοθεσίας ἀγαθὸν δι' ἐπαγγελίας τοῖς κατορθοῦσιν ἐλπίζεται, εἴ τις διὰ τῶν ἱστορικῶν αἰνιγμάτων τῆς ἀληθείας προδιαιτύπως εἶναι πιστεύεται, εἴ τις προφητικῶν τὰ ὑπὲρ φύσιν εὐαγγελίζεται, πάντα ἐκείνη τῆς παρουσίας χάριτός εἰσι. Καὶ ὡστερ κατὰ τὴν

κείμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα, ἐν φῶς
 διαστράπτει τὸ τὰς ὄψεις ἐκ μυρίων λαμπάδων
 νεζόμενον· οὕτω πᾶσα ἡ τοῦ Χριστοῦ εὐλογία,
 σοῦ δίκην καθ' ἑαυτὴν λάμπουσα, τοῦτο ἡμῖν τὸ
 φῶς ἀπεργάζεται, τὸ ἐκ πολλῶν τε καὶ ποικί-
 λης Γραφῆς ἀκτίνων συγκεραυνύμενον. Ἐξέστι
 λαβεῖν ἀφ' ἑκάστου τῶν θεοπνευστῶν ἀποδειγμα-
 τὸ τῆς παρούσης Ιερομηνίας κατάλληλον. Ζητεῖς
 τοῦ Ἀβραάμ εὐλογίαν; Ἔχεις τὸ ζητούμενον, εἰς
 παρόντα βλέπων. Ὁρᾷς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ,
 ἴτα λέγω τὰ ἄστρα, τὰ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν ἄρ-
 ῆς ἀνατελιαντα, καὶ οὐρανὸν ἀθρόως τὴν Ἐκκλη-
 ν ποιήσαντα, ὧν ἡ τῆς ψυχῆς ἀστράπτουσα χάρις,
 τῶν πυρσῶν ἀκτίσι διασημαίνεται; καὶ ταῦτά
 εἰπὼν ὄντως τοῦ Ἀβραάμ εἶναι τέκνα ἐξ ἐπαγ-
 λίας αὐτῷ γεγενημένα, τὰ τοῖς ἀστροῖς τοῦ οὐρα-
 νοῦ ὁμοιούμενα, τῆς ἀληθείας οὐκ ἀμαρτήσεται. Καὶ
 μάζεις τὸν ὑψηλὸν Μωϋσέα, τὸν πᾶσαν τὴν τοῦ
 οὐρανοῦ κτίσιν διαλαβόντα τῇ δυνάμει τῆς γνώσεως;
 οὐ σοὶ τῆς πρώτης κοσμογενείας τὸ εὐλογημένον
 ἔδωκεν. Γνώρισον δι' ἐκείνου τοῦ Σαββάτου
 ἴσο τὸ Σάββατον, τὴν τῆς καταπαύσεως ἡμέραν,
 εὐλόγησεν ὁ Θεὸς ὑπὲρ τὰς ἄλλας ἡμέρας. Ἐν
 ἡμέρῃ γὰρ κατέπαυσεν ἀληθῶς ἀπὸ πάντων τῶν
 ἔργων αὐτοῦ ὁ Μονογενὴς Θεός, διὰ τῆς κατὰ τὸν
 κόσμον οἰκονομίας τῇ σαρκὶ σαββατίσας· καὶ εἰς ὃ
 πάλιν ἐπανεθῶν, διὰ τῆς ἀναστάσεως ἅπαν τὸ
 ἔργον ἑαυτῷ συνανέστησεν, ζωὴ, καὶ ἀνάστασις,
 καὶ ἀνατολὴ, καὶ ἡμέρα τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ
 θανάτου καθημένοις γενόμενος. Πλήρης τοι ἡ ἱστο-
 ρία τῆς συγγενεῦς εὐλογίας· ὁ πατὴρ τοῦ Ἰσαάκ
 εἶναι τοῦ ἀγαπητοῦ μὴ φειδόμενος, καὶ ὁ μονογε-
 νὴς προσφορὰ καὶ θυσία γενόμενος, καὶ ἀμνὸς ἀντι-
 ὅτου σφαγιαζόμενος. Ἐξέστι γὰρ ἰδεῖν ἐν τῇ ἱστο-
 ρίᾳ πᾶν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Ὁ ἀμνὸς τοῦ
 οὐρανοῦ ἐξήρηται, ἐκ τῶν κεράτων κατεχόμενος· ὁ δὲ
 μονογενὴς βαστάζει ἐφ' ἑαυτοῦ τὰ τῆς ὀλοκαρπώσεως
 κα. Ὁρᾷς, ὁ πάντα φέρων τῷ βήματι τῆς δυνά-
 μως, ὁ αὐτὸς καὶ τὸ φορτίον φέρει τῶν ἡμετέρων
 ἁμαρτιῶν, καὶ ὑπὸ τοῦ ξύλου ἀναλαμβάνεται, βαστάζων
 τὸν Θεόν, καὶ ἀμνὸς βασταζόμενος· οὕτω τοῦ ἁγίου
 πνεύματος τὸ μέγα μυστήριον τυπικῶς ἀμφοτέροις
 ἐπιείσαντος, τῷ τε ἡγαπημένῳ Υἱῷ, καὶ τῷ συμ-
 ραδειχθέντι προδάτῳ· ὥστε δειχθῆναι ἐν μὲν τῷ
 προδάτῳ τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον, ἐν δὲ τῷ μονο-
 γενεῖ τὴν ζωὴν, τὴν μὴ διακόπτομένην τῷ θανάτῳ.
 Ὁρᾷς καὶ αὐτὸν τὸν Μωϋσέα λαβεῖν, τῇ τῶν
 ἁμαρτιῶν ἐκτάσει τὸν σταυρὸν διαγράφοντα, καὶ ὡς
 ἰσχυρῶς τούτῳ τὸν Ἀμαλὴκ καταστρεφόμενον,
 ἵστί σοι βλέπειν ἐν τῇ ἀληθείᾳ τὸν τύπον, καὶ τῷ
 κυρτῷ τὸν Ἀμαλὴκ ὑποπίπτοντα. Ἔχεις καὶ τὸν
 σατανά, οὐ μικρὰ σοὶ πρὸς τὴν παρούσαν συνεισ-
 ρόντα χάριν. Παρ' αὐτοῦ γὰρ προεδιδάχθης τὴν
 ὑμνεύοντα μητέρα, τὴν ἀπάτορα σάρκα, τὴν ἀνώδυ-
 νον ὄδον, τὸν ἀμόλυτον τόκον· οὕτως εἰπόντος
 ὁ Προφήτου· Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψου-
 σαι, καὶ τέξεται υἱόν· καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ

culo nobis aliquo proposito lumen unum ex innu-
 merabilibus facibus conflatum præstringeret aciem
 oculorum, omnis Christi benedictio tanquam lux
 per se fulgens, magnum hunc animis nostris splen-
 dentem ex multis et variis Scripturæ radiis pro-
 venientem emittit. Licet enim ex singulis ejus divinis
 exemplis mutuum hujusce celebritatis testimonium
 colligere. Quæris Abrahæ benedictionem? Præsen-
 tia contemplare, et habebis id quod requiris. Cæli
 stellas non vides? Has, inquam, stellas, quæ nu-
 per ex spiritu nobis exortæ, statim cælum Eccle-
 siam reddiderunt: stellarum enim radiis præclara
 virorum virtute pietateque præstantium gratia si-
 gnificatur: quos si quis Abrahæ filios ex prom-
 sione natos cæli sideribus similes dixerit, a veri-
 tate non aberrabit. Mosem illum eximium admira-
 ris, qui scientiæ cognitionisque præstantia res
 omnes a Deo procreatas comprehendit? Ecce tibi
 primæ mundi procreationis Sabbathum, cui bene-
 dixit Deus. Ex illo Sabbatho præsens hoc Sabba-
 tum agnosce, quietis hunc diem, cui supra diee
 alios Dominus benedixit. In hoc enim vere ab om-
 nibus operibus suis Deus Unigenitus conquievit,
 qui divino salutis humanæ curandæ consilio, cum
 per mortem carni quietem præbuisset, et in id,
 quod erat, per resurrectionem revertisset, quid-
 quid jacebat secum exsuscitans, vita, et resurre-
 ctio, et aurora, et mane, et dies in tenebris et
 umbra mortis degentibus factus est¹. Simili bene-
 dictione historia item referta est². Pater Isaac dile-
 cto filio non parcens suo, et unigenitus oblatio, et
 victima factus, et agnus loco illius qui immolaba-
 tur. Licet enim totum in hac historia pietatis my-
 sterium intueri. Agnus e ligno cornibus hærens
 pendebat. Unigenitus autem holocausti ligna gesta-
 bat. Cernis quo modo qui cuncta fert verbo virtu-
 tis suæ, is et lignorum nostrorum fert onus, et su-
 per lignum extollitur, ferens quidem ut Deus, sub-
 latus autem tanquam agnus? Sic enim Spiritus
 sanctus utraque re magni mysterii figuram parti-
 tus est, tum dilecto filio, tum simul ostenso agno;
 ut per agnum mortis sacramentum significaret, per
 unigenitum autem vitam morte non ereptam osten-
 deret. Si vis et Mosem ipsum considerare, ma-
 num extensione crucem describentem, eaque
 forma Amalecitas in fugam vertentem, veritate
 figuram expressam, et Amalech cruci cedentem
 animadvertes³. Habes et Isaiam, qui gratiam ho-
 diernam non parum illustrat. Ab ipso enim ma-
 trem innuptam, sine patre carnem, sine dolore
 puerperium, sine labe partum ante didicisti. Sic
 enim loquitur propheta: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium: et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quæ vox significat, Nobiscum Deus*⁴. Et
 enim sine dolore partum exstitisse, ipsa rei æqui-
 tate te docebit. Nam cum omnis voluptas dolorem
 conjunctum habeat, necesse est, ut in iis, quæ ita

¹ Gen. xxvi, 4. ² Isa. ix, 2. ³ Gen. xxii, 1 sqq. ⁴ Exod. xvii, 11. ⁵ Isa. vii, 14.

copulata sunt, cum unum abest, alterum etiam A absit.

Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα ἡδονὴ συνημμένον ἔχει τὸν πόνον, ἀνάγκη πᾶσα ἐπὶ τῶν συνημμένως θεωρουμένων τοῦ ἐνός μὴ ὄντος, μηδὲ τὸ ἕτερον εἶναι.

Itaque cum nulla concipiendi voluptas antecesserit, ne parienti quidem dolor est consecutus. Hoc autem prophetae verbis etiam comprobatur, quæ sic habent : *Antequam veniret dolor partus ejus, effugit, et peperit masculum*⁶. Aut, quemadmodum alius interpretes ait : *Antequam dolores sentiret, peperit*⁷. Ex hac, inquit, Virgine matre Puer natus est nobis, et filius datus est nobis. Cujus imperium super humerum ejus, et vocatur nomen ejus magni consilii angelus, Deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri sæculi. Hic puer, hic filius, *Ut ovis ad occisionem ductus est, et tanquam agnus coram tondente se, obmutuit*⁸. Vel potius, inquit Jeremias, *Hic est agnus ille mansuetus, qui ad victimam ducitur*⁹. Hic est ille panis cui lignum injiciunt, qui panis lignique sunt hostes¹⁰. Imo vero illud e propheta, quod apertissimum et clarissimum est, et quo mysterium planissime declaratur, accipiamus, Jonæ nimirum exemplum¹¹, qui sine offensione in cetum ingressus, et sine molestia rursus egressus, cum in ejus visceribus tribus diebus et totidem noctibus permansisset, Domini apud inferos commorationem indicavit¹². Hæc et horum similia oportet ex singulis Scripturæ locis indagare, atque seligere. Omnia enim illa ex præsentibus carnis. Et ex hodierna lætitia, ut in Evangelio legimus, *Tota læx pendet, et prophetæ*¹³. Et, quemadmodum Paulus ait¹⁴, omnis Scripturæ, divino Spiritu dictante exarata, legisque summa in hac gratia concluditur. Hæc enim et malorum est finis, et bonorum principium. Nam exempli causa, *Mors regnavit ab Adam*¹⁵, imperii pestiferi ducens initium, et impotens illius dominatus ad Mosem usque permansit, cum ejus vis a lege minime reprimeretur. Venit vitæ regnum, et solutum est mortis imperium. Apparuit alia generatio, alia vita, alius vivendi modus, ipsius naturæ nostræ commutatio. Quænam generatio? *Quæ non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nascita est*¹⁶. Quinam, inquires, hoc fieri potest? Audi, nam paucis explicabo. Fetus hic per fidem concipitur, per baptismatis regenerationem in lucem editur, nutricem habet Ecclesiam, hujus doctrinam et instituta sugit tanquam ubera, illi cœlestis panis est cibus : ætatis perfectio est sublimis vivendi ratio, nuptiæ consuetudo sapientiæ : liberi, spes ; domus, regnum ; hæreditas et opulentia, deliciæ paradisi ; finis non mors, sed vita illa, quæ dignis parata est, beatissima et sempiterna. Hoc in melius commutationis initium videns magnus ille Zacharias ambigit, quod illi nomen imponat, quomodo præsentem gratiam appellet. Etenim, cum ea quæ

Ἐμμαουῦ λ, ὃ ἐστὶ Μῦθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Ὅτι ἔκως γέγονεν ἡ ὠδὶς, πρῶτον μὲν σε τὸ εἰκὸς διδάξαι ἀνάγκη πᾶσα ἐπὶ τῶν συνημμένως θεωρουμένων

Ὅπου τοίνυν ἡδονὴ τοῦ τόκου οὐ καθήκει οὐδὲ ὁ πόνος ἐπιηκολούθησεν. Ἐπειτα δὲ καὶ ἡ Προφήτου λέξις βεβαίωσι τὸν λόγον, Ἐχουσα ὡς Πρὶν εἰσελθεῖν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων αἰτὶ ἐξέφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν. Ἡ, ὡς φησὶν ἐκ τῶν ἐρμηνέων, Πρὶν ὠδισθῆσαι, ἔτεκεν. Ἐκ τῆς φησὶ, τῆς παρθένου μητρὸς Παιδίον ἔτεκε ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν· οὗ ἡ ἀρχὴ ἔσται ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, μεγάλης βουλής Ἄγγελος καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο τὸ παιδίον, οὗτος ὁ υἱός· ἢ πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνός ὄντιον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος· μᾶλλον ἔτι φησὶν Ἰερεμίας, Τοῦτό ἐστι τὸ ἀρνίον τὸ ἀκωὸν τὸ ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι. Οὗτος ὁ ἄρτος, ἢ ξύλον ἐμβέλλουσιν οἱ καὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ξύλου πολέμιοι. Μᾶλλον δὲ τὸ πάντων γνωριμώτερον ἐφανερώτερον ἐκ τοῦ Προφήτου λάθωμεν, δι' οὗ γράφεται σαφῶς τὸ μυστήριον, τὸν Ἰωνᾶν λέγουσιν ἀπαθῶς κατὰ τοῦ κήτους καταδύομενον, καὶ ἔξιπθους ἐκ τοῦ κήτους ἀναδύομενον, τὸν καὶ τριπτηραῖς καὶ τσσαύταις νυξὶν ἐν τοῖς κητέοις σπλάγγνην ἐν ἔδῳ διατριβῆν τοῦ Κυρίου προδιαγράφει. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δεῖ σε παρ' ἐκάστης Γραφῆς ἀναζητεῖν καὶ ἐκλέγεσθαι. Πάντα γὰρ ἐκεῖνα ἐστὶ τῶν παρόντων ὀρᾶς· καὶ ἐν τῇ παρούσῃ φαιρόμενα. C Ὁλος ὁ νόμος κρέματα καὶ οἱ προφήται, κἀ φησὶ που τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ πᾶς θεόπνευστος ἐκ τῆς καὶ νόμος ἐν ταύτῃ ἀνακεφαλαίουται τῇ χάριτι, καὶ τῇ τῆν τοῦ Παύλου φωνῇ. Τοῦτο γάρ ἐστι, καὶ τὸ σκυθρωπῶν τὸ πέρας, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀρχή. Ὅτι λέγω· Ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ, ἀφ' οὗ φθοροποιῦ δυνάμεως λαβὼν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐμέχρι Μωϋσέως αὐτοῦ τὸ πονηρὸν κράτος διέμενε· οὐδὲν τοῦ νόμου τὴν κακὴν τοῦ θανάτου δυνατὴν ἀμδύλλυνοτας. Ἦλθεν ἡ τῆς ζωῆς βασιλεία, καὶ καταλύθη τοῦ θανάτου τὸ κράτος. Καὶ γέγονεν ἐν γέννησις, βίος ἕτερος, ἄλλο ζωῆς εἶδος, αὐτῆς τῆς φύσεως ἡμῶν μεταστοιχείωσις. Τοῦτου ἡ γέννησις· Οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ γενομένη ἐστὶν τοῦτο; Σαφῶς σοι παραστήσω διὰ τοῦ λόγου τὴν χάριν· Οὗτος ὁ τόκος διὰ πίστεως κωφορεῖται· διὰ τῆς βαπτίσματος ἀναγεννήσεως εἰς φῶς ἀγεται· καὶ τῆς τούτου ἡ Ἐκκλησία γίνεται· μαζὸς, τὰ διδάγματα τῆς τροφῆς, ὁ ἀνωθεν ἄρτος· ἡλικίας τελειώσις, ἡ κληρονομία· πολιτεία· γάμος, ἡ τῆς σοφίας συμβίωσις· τέκνα· ἐλπιδες· οἶκοι, ἡ βασιλεία· κληῖρος καὶ κλωπῆς· ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφῆ· τέλος δὲ, ἀντὶ θανάτου· αἰδιος ζωῆς, ἐν τῇ ὑποκειμένη τοῖς ἀγίοις μακαριότητι. Ταύτην ὀρᾶ καὶ ὁ μέγας Ζαχαρίας τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγαθῶν ἀλλοιώσεως, καὶ ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ὀνόματος κλήσεως, τί χρὴ κυρίως προσεπιπῆν

⁶ Isa. LXVI, 7. ⁷ Isa. IX, 6. ⁸ Isa. LIII, 7. ⁹ Jerem. XI, 19. ¹⁰ ibid. ¹¹ Jon. II, 1 sqq. ¹² Matth. II, 40. ¹³ Matth. XXII, 40. ¹⁴ II Timoth. III, 16. ¹⁵ Rom. V, 14. ¹⁶ Joan. I, 13.

κετώσαν χάριν. Τὰ γὰρ ἄλλα τὰ περὶ τὸ πάθος ἅ
 κύματα διεξελθῶν, καὶ τοῦτο φησι περὶ τοῦ καιροῦ
 ἴτου, ὅτι Οὐχ ἡμέρα, καὶ οὐχὶ νύξ. Δι' ὧν ἐν-
 ἰκνυται, ὅτι ἡμέρα μὲν κληθῆναι οὐ δύναται, ἡλίου
 ἢ ὕψους, νύξ δὲ οὐκ ἔστι τῷ μῆτι σκότος εἶναι. Τὸ
 ἕρ σκότος ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς νύκτα, καθὼς φησι
 ὡσπῆς.

Ἐπεὶ οὖν κατὰ μὲν τὸν χρόνον, νύξ, κατὰ
 τὸ φῶς, ἡμέρα· τούτου ἕνεκὲν φησιν ὁ Προφή-
 ης· Καὶ Οὐχ ἡμέρα, καὶ οὐχὶ νύξ. Εἰ οὖν μῆτε
 νύξ, κατὰ τὸν Προφήτου λόγον, ὁ καιρὸς οὕτως ἔστιν,
 ἄλλο τι παρὰ ταῦτα πάντως ἢ παρούσα χάρις
 τί καὶ ὀνομάζεται. Βούλεσθε εἰπεῖν ὃ ἐντεθύμηναι;
 ὅτι ἔστιν ἡμέρα ἢ ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἄλλῃ
 ἀρὰ τὰς ἐν ἀρχῇ ἔστιν αὕτη. Ἐν ταύτῃ γὰρ ποιεῖ ὁ
 εὐδὲ τῇ ἡμέρᾳ οὐρανὸν καινὸν, καὶ γῆν καινὴν,
 κτῶς φησιν ὁ Προφήτης. Ποῖον οὐρανόν; τὸ στε-
 γνωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως· ποῖαν γῆν; τὴν
 γαθὴν καρδίαν φημί, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος, τὴν
 ἣν τὴν πίνοσαν τὸν ἐπ' αὐτῇ ἐρχόμενον ὕδρον, καὶ
 ἴν πολύχουν στάχυν ἀδρύνουσαν. Ἐν ταύτῃ τῇ κτί-
 σι, ἡλιος μὲν ἔστιν ὁ καθαρὸς βίος· ἄστρα δὲ, αἰ-
 ρεταί· ἀήρ δὲ, ἡ διαφανὴς πολιτεία· θάλασσα δὲ, τὸ
 ἄθος ἔστι τοῦ πλοῦτου τῆς σοφίας τε καὶ γνώσεως·
 αἶμα καὶ βλαστήματα, ἡ ἀγαθὴ διδασκαλία καὶ τὰ
 εἶα δόγματα, ἅπερ ὁ λαὸς τῆς νομῆς, τουτέστιν ἡ
 οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ἐπιπέμπεται· δένδρα δὲ ποιῶντα καρ-
 πόν, ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία. Ἐν ταύτῃ κτίζεται ὁ
 ληθινὸς ἄνθρωπος, ὁ κατ' εἰκόνα γενόμενος Θεοῦ
 αἰ ὁμοίωσιν. Ἄρα σοὶ οὐ κόσμος γίνεται ἡ ἀρχὴ
 ὕτη, ἡ ἡμέρα, ἢ ἐποίησεν ὁ Κύριος; Περὶ τῆς
 ἡσιν ὁ προφήτης Ζαχαρίας, ὅτι οὕτε ἡμέρα κατὰ
 ἄς ἄλλας ἡμέρας, οὕτε νύξ κατὰ τὰς ἄλλας νύκτας.
 Καὶ οὕτω τὸ ἐξαιρετικὸν τῆς παρουσίας χάριτος ὁ λόγος
 κήρυξεν. Αὕτη ἔλυσε τὴν τοῦ θανάτου ὄδον. Αὕτη
 ἴν τῶν νεκρῶν πρωτότοκον ἐμαυεῦδατο. Ἐν ταύτῃ
 ἴννετριβήσαν αἰ σιδηραὶ τοῦ θανάτου πύλαι. Ἐν
 αὕτῃ οἱ χαλκοὶ τοῦ ἔδου μοχλοὶ συνεθλάσθησαν.
 Νῦν ἀνοίγεται τοῦ θανάτου τὸ δεσμοτήριον. Νῦν κη-
 ρύσσεται τοῖς αἰχμαλώτοις ἡ ἀφραῖς. Νῦν γίνεται
 τοῖς τυφλοῖς ἡ ἀνάβλεψις. Νῦν τοῖς ἐν σκότει καὶ
 κτιᾶ θανάτου καθημένοις, ἡ ἐξ ὕψους ἀνατολὴ ἐπι-
 κρέπεται. Βούλεσθέ τι καὶ περὶ τῆς τριήμερου προ-
 θεσμίας μαθεῖν; Ἄρκει τοσούτον μαθεῖν, ὅτι ἐν οὕτω
 ἴν γῶ τῷ χρονικῷ διαστήματι, ἤρκεσεν ἡ παντοδύνα-
 μος σοφία ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς γενομένη ὁ Κύριος,
 ὅν μέγαν ἐκείνον νοῦν τὸν ἐν αὐτῇ διαιτώμενον κα-
 ταμωρᾶναι. Οὕτω γὰρ ὁ Προφήτης αὐτὸν κατονομά-
 ζει, μέγαν νοῦν αὐτὸν ἀποκαλῶν καὶ Ἀσσυρίων.
 Ἐπεὶ οὖν ἐστὶ τις ἔστι τοῦ νοῦ ἡ καρδία (ἐν ταύτῃ
 γὰρ τὸ ἡγεμονικὸν εἶναι πιστεύεται), διὰ τοῦτο γίνε-
 ται ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ὁ Κύριος, ἥτις ἔστι τοῦ
 νοῦ ἐκείνου οὐρανίον ἐνδιατήριον· ὥστε τὴν βουλὴν
 αὐτοῦ μωρᾶναι, καθὼς ὁ Προφήτης φησι, καὶ δρᾶξασ-
 θαι τὸν σοφὸν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ καὶ περιτρέψαι
 αὐτῷ πρὸς τὸ ἐναντίον τὰ σοφὰ ἐργαστήρια.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἀμῆχανον ἦν τὸν ἀρχοντα τοῦ σκότους

ad cruciatus mortemque pertinent, percurrisset,
 de tempore hoc, *Neque dies, inquit, neque nox*¹⁷.
 Quibus verbis ostendit, neque diem, cum sol non
 adsit, vocari posse, neque noctem, cum absint te-
 nebræ, quas Deus, ut Moses scribit, noctem nomi-
 navit¹⁸.

Quamobrem, cum et nox tenebris, et dies sole
 præscribatur, propheta, *Neque dies, inquit, ne-
 que nox*. Quod si neque nox, neque dies, tempus
 hoc dici potest, alio nomine profecto præsens
 gratia est appellanda. Vultis exponam vobis,
 quid ipse sentiam? *Hæc est dies illa, quam fecit
 Dominus*¹⁹, a diebus illis longe diversa, qui
 mundi procreationis initio sunt constituti, [quos
 temporis cursus dimittitur. Alterius hæc est pro-
 creationis initium.] In hac enim die cælum no-
 vum facit Deus et terram novam, ut ait Pro-
 pheta²⁰. Ecquod cælum? firmamentum ejus quæ
 in Christo est fidei. Ecquam terram? cor bonum,
 inquam, ut dixit Dominus, terram quæ bibit su-
 per se venientem imbrem, et spicam multiplicem
 parit²¹. In hac creatione, sol quidem est vita
 munda, stellæ, virtutes; aer, præclara conversa-
 tio; mare, altitudo divitiarum, sapientiæ et scien-
 tiæ; herbæ et germina, bona doctrina, divina-
 que documenta, quæ populus pascuæ, hoc est,
 Dei, grex carpit, atque depascitur; arbores feren-
 tes fructum, mandatorum observatio. In hac die
 verus homo procreatur ad imaginem et similitu-
 dinem Dei. Anno mundus tibi fit hoc principium,
Hæc dies, quam fecit Dominus? Quam neque diem
 esse dicit propheta diebus aliis, neque noctem
 aliis noctibus similem? Sed quod in hac gratia
 præstantissimum est, nondum explicavimus. Hæc
 mortis dolores dissolvit. Hæc mortuorum primo-
 genitum edidit. In hac ferreæ mortis portæ con-
 fractæ sunt. In hac ærei inferorum vectes com-
 minuti. Nunc mortis carcer aperitur. Nunc capti-
 vis libertas denuntiatur. Nunc cæcis videndi facul-
 tas præbetur. Nunc oriens ex alto invisit eos qui
 in tenebris et umbra mortis considebant. Vultis
 etiam de tridui præfinito termino aliquid intelli-
 gere? Illud dixisse contenti simus, tam exiguum
 temporis spatium fuisse satis, ut omnipotens sa-
 pientia in corde terræ existens magnam illam
 mentem in eo habitantem stultam redderet. Sic
 enim illum nominat Propheta, magnam mentem
 illum et Assyrium appellans²². Quoniam igitur
 domicilium quoddam mentis est cor; in eo enim
 principatus animi esse creditur: idcirco Dominus
 manet in corde terræ, ubi est mentis illius cœle-
 ste domicilium, ut consilium ejus stultum reddat,
 ut ait propheta, et apprehendat sapientes in
 astutia eorum²³, et sapientes ipsorum conatus in
 contrarium vertat. Nam quia fieri non poterat ut
 princeps tenebrarum meram lucis præsentiam

¹⁷ Zach. xiv, 7. ¹⁸ Gen. i, 3. ¹⁹ Psal. cxviii, 24. ²⁰ Isa. lxxv, 17. ²¹ Isa. lxi, 11. ²² Isa. x, 12; ²³ Isa. xxix, 14.

attingeret, nisi partem aliquam carnis in ipsa A
conspexisset, idcirco, posteaquam divinam car-
nem vidit, et res admirandas quæ per ipsam a
divinitate efficiebantur, aspexit, speravit, se, si
morte carnem affecisset, omnem etiam virtutem,
quæ in ipsa erat, superaturum. Itaque dum in-
hians ad carnis escam aspirat, divinitatis hamo
transfixus est, atque ita draco per hamum ductus
est, ut ait Job, qui per se, quod futurum erat,
prænuntians, *Hamo*, inquit, *draconem ducet*²⁵.
Audiamus autem a propheta, quænam erant ea,
quæ cor istud terræ adversus universum inibat
consilia, cum adversus Domini carnem fauces
aperuit. Quid in eum dicit Isaias, illius redar-
guens cogitata? *Tu dixisti in corde tuo: In cælum
ascendam, super astra cæli ponam solum meum
(sedebo in monte excelso supra nubes conscendam),
et ero similis Altissimo*²⁶. Hæc secum sceleratum
cor cogitabat. Ante vero, quid magna illa mens
in malitia, quid improbus ille Assyrius secum
ipse loqueretur, ex Isaiæ item verbis intelligamus:
*Dixi, Fortitudine manus meæ faciam, et prudentia
sapientiæ meæ terminos gentium auferam, et forti-
tudinem eorum prædabor, et conculciam urbes ha-
bitatas, et orbem terrarum universum tanquam ni-
dum comprehendam, et tanquam ova derelicta tol-
lam, et non erit qui effugiat me, aut contradicat
mih*²⁷. Ille ille spe deceptus, eum qui propter
suam erga genus humanum benevolentiam in terris
nobiscum versabatur, in se suscepit. Verum quæ-
nam illi eorum loco, quæ sperabat, evenerint,
propheta calamitatem ipsius declarans aperte si-
gnificat, *Quomodo*, inquit, *cecidit e cælo Lucifer,
qui mane oriebatur? Quomodo contritus est in ter-
ram? Super eum strata est putredo, indumentum
ipsius est vermium operimentum*²⁸, et cætera, qui-
bus interitus ejus describitur, quæ cuilibet licet
ex prophetæ scriptis intelligere; mihi enim ad
propositum redendum est.

Ob id igitur vera sapientia in arroganti corde
terræ versatur, ut magnam illam in malitia mentem
deleat, ut tenebræ discutiantur a luce, ut, quod
mortale est, absorbeat a vita²⁹, et extremo ini-
mico, morte nimirum, destructo, malum evertatur.
Hæc tibi præscripto tridui spatio confecta sunt.
Num tarda videtur hæc gratia? Num nimis longo
intervallo tantum bonum partum est? Vis eximiam
virtutem agnoscere, qua tam exiguo temporis spa-
tio hæc gesta sunt? Omnes mihi hominum ætates
enumera, quæ jam inde ab ipso primo malorum
ortu usque ad eorum interitum exstiterunt, quot
singulis ætatibus homines, quam multa cunctis
ætatibus hominum millia fuerunt. Iniri non poterit
numerus multitudinis eorum, per quos malitia jure
quodammodo hæreditario sic propagata est, ut
malæ improbitatis divitiæ in singulos disperitæ
singulorum studio et opera auctæ sint, atque ita

ἀκράτῳ προσμίξει τῆ τοῦ φωτὸς παρουσίᾳ, μὴ τα-
κὸς τινα μοῖραν θεωρήσαντα ἐν ἑαυτῷ· διὰ τὴν
ὡς εἶδε τὴν θεοφόρον σάρκα, εἶδε δὲ καὶ τὰ παρ' αὐ-
τῆς ἐνεργούμενα τῆς θεότητος θαύματα, ἤλπισεν, ἐ-
τῆς σαρκὸς διὰ τοῦ θανάτου κρατήσσει, καὶ τὴν
τῆς ἐν αὐτῇ κρατήσσει δυνάμειως. Καὶ τοῦτου χάρι-
τὸ τῆς σαρκὸς δέλεαρ περιχαρῶν, τῷ τῆς θεότη-
τος ἀγκίστρῳ περιεπάρη, καὶ οὕτως ἤχθη ὁ δράκων ἐ-
τοῦ ἀγκίστρου, καθὼς φησὶν ὁ Ἰωβ, ὁ προαναφω-
σας δι' αὐτοῦ τὸ ἐσόμενον, λέγων, ὅτι Ἄξεις τὴν
δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ. Ἀκούσωμεν δὲ περὶ τῆς
τοῦ Προφήτου φωνῆς, τίνα ἦν, ἃ ἡ καρδία τῆς
αὐτῆ κατὰ τοῦ παντὸς ἐβουλεύσατο, ὅτε κατὰ τὴν
σαρκὸς τοῦ Κυρίου τὸ στόμα ἤνοιξε. Τί λέγει πε-
ρὶ αὐτὸν Ἡσαίας ἐλέγχων αὐτόν; *Σὺ εἶπας ἐν τῇ καρ-
δίᾳ σου· Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναθήσομαι, ἐπι-
στῶν νεφελῶν θήσω τὸν θρόνον μου, καὶ ἐξου-
σίομαι ἐν τοῖς ὕψισιν. Ταῦτα ἡ ποτηρὰ καρδίας ἐ-
ἐαυτῆς ἐβουλεύσατο. Καὶ ἐτι πρὸ τούτων, ὁ μέγας
κακία νοῦς, ὁ πονηρὸς Ἀσσύριος, οἷα πρὸς αὐτὸν ἐ-
εξεῖ, ἀκούσωμεν πάλιν ἐκ τῆς Ἡσαίου φωνῆς; Ἰ-
εἶπε· *Τῇ ἰσχὺ τῆς χειρὸς μου ποιήσω, καὶ τὴν
σοφίᾳ τῆς συνέσεως ἀφελῶ ὄρια ἐθνῶν, καὶ τὴν
ἰσχὺν αὐτῶν προνομήσω, καὶ σείσω πόλεις κ-
οικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην κατα-
ψομαι ὡς νοσσοῦσαν, καὶ ὡς καταλελειμμένα κ-
ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφύξεται με, ἢ ἀντι-
μοι. Μετὰ ταύτης τῆς ἐλπίδος δέχεται ἐν ἑαυτῷ τὴν
διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς κάτω ἐπιδημήσαντα. Τί ἐ-
αὐτῷ ἀντὶ τῶν ἐλπισηθέντων γίνεται, διηγείται σαρ-
κὴ ἡ πρόφητα ἐπὶ τῷ κατ' ἐκείνου πάθος λέγουσα; *Ὡς
ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἐσφόρος; Πῶς σ-
επίβη ἐπὶ τὴν γῆν, ὃ ὑπεστρώθη ἡ σῆψις, ὃ
ἐνδύμα γίνεται ἡ περιβολὴ τῶν σκωλήκων; κ-
ὅσα ἄλλα περὶ τοῦ ἀφανισμοῦ αὐτοῦ διεξέχεται.
ἄπερ ἐξεστὶ τῷ βουλομένῳ ἐξ αὐτῶν τῶν γεγραμ-
μένων δι' ἀκριβείας μαθεῖν. Ἐμοὶ δὲ πρὸς τὸν σκο-
πεύοντα ἐπανακτεῖν τὸν λόγον.***

Διὰ τοῦτο γίνεται ἡ ἀληθινὴ σοφία, ἐν τῇ με-
λορρήμονι ταύτῃ καρδίᾳ τῆς γῆς, ἵνα ἐξαφανισθῆ
αὐτῆς τὸν μέγαν ἐν κακίᾳ νοῦν, καὶ φωτισθῆ τὸ π-
τος, καὶ καταποθῆ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς, καὶ τ-
κακὸν εἰς ἀνυπαρξίαν μεταχωρήσῃ, τοῦ ἔργου
D ἐχθροῦ καταργηθέντος, ὃς ἔστιν ὁ θάνατος. Ἰσ-
σοι ἡ τριήμερος προθεσμία κατείργασται. Μὴ β-
δεῖα ἡ χάρις; μὴ δι' ἀκρας περιόδου τοσοῦτον ἐ-
θὸν κατώρθωται; Βούλει γινῶναι τὸ ὑπερβάλλον τῆς
δυνάμειως, τῶν ἐν οὕτω βραχεῖ χρόνῳ κατορθω-
των; Ἄριθμόσον μοι πάσας τὰς μεταξὺ γενεῶν τῶν
ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν κακῶν εἰσόδου κ-
μέχρι τῆς ἀναλύσεως, πόσοι καθ' ἑκάστην γενεὴ ἐ-
θρωποὶ ἐν πόσιν ἀριθμούμενοι μυριάσιν. Ἄδύνα-
ἐστὶν ἀριθμῶν διαλειφθῆναι τὸ πλῆθος, ὧν ἐν ταῖς ἐ-
δοχαῖς ἡ κακία συνεπλατύνετο, καὶ ὁ κακὸς τῆς
πονηρίας πλοῦτος εἰς τοὺς καθ' ἑκαστον μερ-
νος, δι' ἑκάστου μειζων ἐγένετο, καὶ αὐτῶ π-
π-
π-

²⁵ Job xl, 19. ²⁶ Isa. xiv, 13, 14. ²⁷ Isa. x, 14.

²⁸ Isa. xiv, 12 sqq. ²⁹ II Cor. v, 3.

ἡ ὄσα συνδιεξήκει ταῖς ἀεὶ ἐπιγενομέναις γενεαῖς ἡ
 κρία χρομένη τῷ πλήθει πρὸς ἀπειρον, ἕως εἰς τὸ
 ῥητάτου τοῦ κακοῦ προελθοῦσα, πάσης κατεκρά-
 σε τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· οὕτω τοῦ Προφήτου
 θολικῶς ἀποφηνάμενου, ὅτι *Πάντες ἐξέκλιον,*
καὶ ἠχρηώθησαν, καὶ οὐκ ἦν ἐν τοῖς οὖσιν οὐδὲν,
 ἀλλ' ἡ κακίας ὄργανον ἦν. Τὴν οὖν τοσαύτην τοῦ κα-
 ῦ σωρείαν τὴν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τῆς
 τὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου οἰκονομίας συναθροισθεῖ-
 ν, ὃ ἐν τρισὶ διαχέας ἡμέραις, μικρὰν σοι πεποιή-
 ει τῆς ὑπερβαλλούσης δυνάμεως τὴν ἐπίδειξιν; ἢ
 χλιπασῶν τῶν ἐν ταῖς ἱστορίαις θαυματοποιῶν
 ὑποτέραν; Ὡσπερ γὰρ πλεονάζει τοῦ Σαμψῶν τὸ
 ὄμμα, οὐ κατὰ τὸ κατισχύσαι μόνον τοῦ λέοντος,
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπόνως αὐτὸν διαχειρισσάσθαι γυμναίς
 ἢ ἀόπλοις χερσὶ τὸν θῆρα καταπαίζοντα διασπάσα-
 αι· οὕτω καὶ τοῦ δίχα πάσης ἐργωδίας τὸν Κύριον
 ἢ τοσαύτην ἀφανίσαι κακίαν, ἀπόδειξις μείζων
 εἰ τοῦ τῆς δυνάμεως ὑπερβάλλοντος. Οὐχ ὑδάτων
 εἰρων ἐπιβροαὶ ἐκ τῶν Ἰνωθεν καταρακτῶν τῷ
 κκειμένῳ ἐγκαταπίπτουσαι, οὐδὲ ἄδυσσοι τῶν
 ὄνων ὄρων ὑπεροιδάινουσαι, καὶ τοῖς πελάγεσι τὴν
 ἢ ἐπικλύζουσαι, οὐδὲ πᾶσα ἡ οἰκουμένη νῆος δίκην
 τανδρος τῷ βυθῷ καλυπτομένη, οὐδὲ ὄρη γινόμενα
 θια, καὶ κορυφαὶ τῶν ὄρων ὑποδρόχοι· οὐδὲ καθ'
 οἴσθητα Σοδόμων αἰ τῆς φλογὸς ἐπομβρίαι τῷ πυρὶ
 διεσφορὸς ἐκκαθαίρουσαι· οὐδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον
 δέν· ἀλλὰ ἀπλῆ τις καὶ ἀκατάληπτος ἐπιδημία
 νη ζωῆς, καὶ φωτὸς παρουσία, τοῖς ἐν σκότει καὶ
 ἢ θανάτου καθημένοις, ἐκλείπειν παντελῆ καὶ
 ανισμὸν τοῦ τε σκότους καὶ τοῦ θανάτου πεποιήται.
 C πω τι πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερον; Ἐφύη τὸ
 κόν ἐν τῷ ὄρει· ἠτήθη ἢ γυνὴ τῆς πείρας τοῦ
 ἀκοντος· ἠτήθη μετὰ ταῦτα τῆς γυναικὸς ὃ
 ἢρ. Διὰ τριῶν ἔσχε τὸ κακὸν τὴν γένεσιν. Πρὸς τί
 ἢ βλέπει τούτων ἢ μνήμη; Ἔστι τινὰ τοῦ ἀγαθοῦ
 ξιν διὰ τῆς ἐν τῷ κακῷ τάξεως κατανοῆσαι. Τρία
 ἔπω ταῦτα τοῦ κακοῦ δοχεῖα· πρῶτον μὲν, ἐν ᾧ
 πρῶτον συνέστη· δεύτερον, εἰς ὃ μετεβόη· τρί-
 ο, ἐν ᾧ μετὰ ταῦτα ἐπεγένετο. Ἐπειδὴ τοῖνον ἐν
 ἢ τρισὶ τοῦτοις ἢ κακία ἐπλήμμυρε, τῇ διαβολικῇ,
 γω, φύσει, καὶ τῷ τῶν γυναικῶν γένει, καὶ τῷ
 ηρώματι τῶν ἀνδρῶν· τοῦτου χάριν ἀκολούθως ἐν
 ἰσὴν ἡμέραις ἢ νόσος ἐξαφανίζεται, ἐκάστῳ γένει
 ἢ ἐν κακίᾳ νεοσηκῶτων μιᾶς ἡμέρας ἀποκληρω-
 ἢ σης πρὸς ἴασιν· ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ οἱ ἄνδρες τῆς νό-
 ἢ καθαίρονται· ἐν τῇ δευτέρᾳ, τὸ τῶν γυναικῶν
 ραπεύεται γένος· ἐν τῇ τελευταίᾳ, ἔσχατος ἐχθρὸς
 ταργείται ὁ θάνατος, καὶ περὶ αὐτὸν ἀρχαί τε, καὶ
 υσιαί, καὶ δυνάμεις τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων
 ἢ τε προκαθημένων συναφανίζονται. Μὴ θαυμάσης
 εἰ χρονικοῖς διαστήμασιν ἢ τοῦ ἀγαθοῦ κτίσις
 ἢ μερίζεται. Καὶ γὰρ πρὸς τὴν πρώτην τοῦ κό-
 ἢ γένεσιν, οὐκ ἠτόνει ἢ θεία δύναμις ἅπαντα ἐν
 ἀρεῇ τελειῶσαι τὰ ὄντα, ἀλλ' ὅμως συμπαραλαμ-
 νει τῇ δημοουργίᾳ τῶν ὄντων καὶ τὰ χρονικὰ δια-
 ἢ ματα· ὡς τότε μὲν τι κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν

A *secunda malitia aetatibus ordine succedentibus per-*
fusa creverit in infinitum, donec ad summum mali
cumulum perveniens totam naturam humanam
occupavit? Sic enim sine exceptione Propheta sen-
tentiam tulit, Omnes, inquit, declinaverunt,
simul inutiles facti sunt, adeo ut nihil inveniretur,
 quod malitiæ non esset instrumentum: Tantum
 igitur malorum acervum, ab ipsa mundi constitu-
 tione ad mortem usque Domini cumulatum et au-
 ctum, qui tribus diebus dissolvit, et evertit, par-
 vamine tibi præstantis potentia, virtutisque suæ
 significationem dedit? Nonne vis ejus, rerum om-
 nium, quæ monumentis historiarum admirandæ
 commemorantur, apparuit excellentissima? Quem-
 admodum enim Samsonis facinus eo magis admira-
 mur, quod non solum leonem vicit, sed eum sine
 labore superavit, quodque nuda inermique manu
 tantam feram, tanquam ludens occidit et dilacera-
 vit⁹⁹: sic ea re Domini virtus excelluit, quod nullo
 negotio malitiam delevit. Neque enim superioribus
 cataractis patfactis, abyssisque proprios terminos
 transilientibus, et tumefactis, aquarum immensa
 vis ingruit, quæ terram obruens universam, mon-
 tesque transcendens, et montium fastigia superans,
 orbem tanquam navigium simul cum ipsis nautis
 atque vectoribus demerserit. Neque, ut Sodomitarum
 temporibus contigit, ignis, et flammarum
 imber, quod corruptum erat, purgans expiavit.
 Neque aliud quidquam accidit ejusmodi. Sed sim-
 plex quædam et incomprehensa peregrinatio, sola
 vitæ lucisque præsentia in tenebris, et regione um-
 bræ mortis consentibus tenebras omnes dispulit,
 et mortem ipsam interfecit. Aliudne quidquam
 adjungam iis quæ dicta sunt? In serpente malum
 exortum est. Mulier draconis insidiis decepta fuit.
 Mulieris illecebris vir ipse cessit. Tribus hisce
 gradibus malum emersit. Quorsum hæc spectat
 commemoratio? Licet ex hoc mali ordine quemdam
 boni ordinem illi respondentem animadvertere. Hæc
 tria cerno mali receptacula: primum, in quo primo
 constitit: alterum, in quod defluxit; tertium, in
 quo postea inhæsit. Quare cum in his tribus mali-
 tia redundarit, nempe in natura diabolica, et in
 genere mulierum, et in virorum plenitudine; con-
 sentaneum fuit, ut trium dierum spatio morbus
 expelleretur, singulis generibus malitia laboranti-
 bus tributo curationis die, ut uno quidem viri cura-
 rentur, altero feminarum genus, extremo autem
 extremus hostis, mors, destrueretur, et qui mortis
 ministri sunt principes, et potestates virtutum ad-
 versariarum et imperantium profligarentur. Nec
 admireris boni proventum fieri temporis intervallo.
 Nam et in prima mundi procreatione momento
 poterat divina virtus cuncta perficere, attamen
 rerum fabricationi tempora distribuit; ut primo
 quidem die pars earum una constitueretur, secundo
 autem altera, atque ita deinceps reliquæ, donec

⁹⁹ Psal. xiii, 5. ¹⁰⁰ Judic. xiv, 6.

omnia perfecta sunt, et absoluta, eo dierum numero, qui scriptus est, Deo cuncta perficiente : sic etiam hic ea sapientiæ ratione, quæ verbis explicari non potest, tribus diebus malum ejicitur, et excluditur ab hominibus, mulieribus, et a serpentium genere, in quibus primis natura vitii ortum habuit.

Hæc de trium dierum numeri causa cogitavimus : recte, necne, auditorum iudicium esto. Neque enim verba nostra certam demonstrationis rationem habere volumus, sed ita quærendo nos exercemus. Quod si re ipsa præfinitum horum dierum numerum plane vis perspicere (neque enim illi parum deest, si post horam nonam parascevæ tempus consideres, qua quidem hora Dominus Patris manibus spiritum commendavit), paulisper attende, et fortasse, quod quæris, invenies. Quoniam, inquires, pacto? Divinæ potentiæ magnitudinem considera, et quod scire cupis, intelliges. Recordare, quid de se Dominus pronuntiavit, et eam ipsius esse virtutem cognosces, ut voluntate, non autem naturæ necessitate animam a corpore disjungat. *Nemo enim, inquit, tollit animam meam a me, sed ego pono illam a meipso. Potestatem enim habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum assumendi*²⁰. Hoc nobis ita constituto, perspicue patebit id quod quæsitus est.

Qui enim potestate sua cuncta disponit, non ex proditione sibi impendentem necessitatem, non Judæorum quasi prædonum impetum, non iniquam Pilati sententiam expectat, ut eorum malitia sit communis hominum salutis principium et causa; sed consilio suo antevertit, et arcano sacrificii genere, quod ab hominibus cerni non poterat, se ipsum pro nobis hostiam offert, et victimam immolat, sacerdos simul existens, et agnus Dei, ille qui mundi peccatum tollit. Quando id præstitit? cum corpus suum discipulis congregatis edendum, et sanguinem bibendum præbuit, tunc aperte declaravit agni sacrificium jam esse perfectum. Nam victimæ corpus non est ad edendum idoneum, si animatum sit. Quare cum corpus edendum, et sanguinem bibendum discipulis exhibuit, jam arcana et non aspectabili ratione corpus erat immolatum, ut ipsius mysterium peragentis potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam deposuit, simulque cum divina virtute, quæ cum illa erat conjuncta, in ea regione cordis versata est. Itaque si quis inde tempus incipiat dimetiri, cum sacrificium Deo factum est a magno illo Principe sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perspicere potuit, se ipsum pro communi hominum salute tanquam agnum obtulit, non recedet a veritate. Erat enim vespera, cum sacrum illud corpus comederunt : quam quidem vesperam nox, quæ parasceven an-

²⁰ Joan. x, 48.

Α τελειωθῆναι τὸ μέρος τῆς κτίσεως, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ τὸ ἕτερον· καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως ἐπεραιώθη τὰ ἐκ βῆταις ἡμέραις τοῦ Θεοῦ τὴν κτίσιν ἀπασαν ὡς μόσωντος. Οὕτω καὶ ἐνεαυθὰ κατὰ τὸν ἀββήτην εἰς τῆς σοφίας λόγον, ἐν τρισὶν ἡμέραις τῶν θανάτων κακῶν ἐξοικίζεται, ἐξ ἀνδρῶν, ἐκ γυναικῶν, καὶ τῶν γένους τῶν θφρων, ἐν οἷς πρώτοις ἡ τῆς κακίας τῆς εἶχε τὴν γένεσιν.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν τῆς τῆς, ταῦτα ὑπονοήσαμεν· εἶτε δὲ ὀρθῶς, εἶτε μὴ, ἐν τῇ κρίσει τῶν ἀκροατῶν καταλείψομεν. Ἐπεὶ γὰρ ἀπόφασις ὁ λόγος ἐστίν, ἀλλὰ γυμνασία κινήσεως. Εἰ δὲ ζητεῖς δι' ἀκριβείας ἰδεῖν ἐν τῷ πρῶτῳ τῶν ἡμερῶν τούτων τὴν προθεσμίαν (λείπει γὰρ ἀριθμῶν οὐκ ὀλίγων, εἰ μετὰ τὴν ἐνάτην τῆς παρασκευῆς ὥραν ἀριθμοῖς τὸν χρόνον, ἀφ' ἧς αἱ παρασκευαὶ χερσὶ τὸ πνεῦμα παρέθετο), μικρὸν ἐπιθήσει καὶ παρέξει σοὶ τυχὸν ὁ λόγος τὴν περὶ τούτων φησίαν. Τίς οὖν ὁ λόγος; Ἄνὰ δὲ τὸν εἰς τὸ μὴ λείπον τῆς θείας δυνάμεως, καὶ οὐκ ἀγνωστῆς τῆς τῶν ζητούμενων. Μνήσθητι τῆς δεσποτικῆς ἐπιπέσεως, τί περὶ αὐτοῦ ἀποφαίνεται ὁ τοῦ παντός ἐξουσιῶν τὸ κράτος· πῶς αὐτοκρατορικῆ ἐξουσίας οὐ φύσεως ἀνάγκη διαζεύγνυσι τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος, ἐν οἷς φησιν, ὅτι οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἐποῦσαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω καὶ λαβεῖν αὐτήν. Τοῦτό μοι στήτω, καὶ τὸ ζήτημα σαφὴν γίνεσθαι.

Οὐ γὰρ πάντα κατὰ τὴν δεσποτικὴν αὐτοῦ οἰκονομῶν, οὐκ ἀναμένει τὴν ἐκ τῆς προκείμενης ἀνάγκης, καὶ τὴν ληστικὴν ἐφοδὸν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν τοῦ Πιλάτου παράνομον κρίσιν, ὥστε τῶν ἐκείνων κακίαν ἀρχηγὸν καὶ αἰτίαν τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας γενέσθαι· ἀλλὰ προνοήσας θάνει τῇ οἰκονομίᾳ τὴν ἐφοδὸν, κατὰ τὸν ἀββήτην τῆς λειτουργίας τρόπον, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπειθεῖν καὶ ἑαυτὸν προσήνεγκε προσφορὰν καὶ θυσίαν ἐκ τῶν ἡμῶν, ὁ ἱερεὺς θύμα, καὶ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἶμα τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Πότε τοῦτο; Ὅτε ἔφατο ἑαυτοῦ τὸ σῶμα εἰς βρώσιν σαφῶς ἐνδείκνυται ἡ ἡδὴ γεγενῆσθαι ἐντελεθῆ τοῦ ἀμνοῦ τὴν θυσίαν. Οὐ γὰρ ἂν ἦν τὸ σῶμα τοῦ ἱερέως πρὸς ἐδωθὴν ἐπιτίθειν ἔμπαγειν τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵματος ἐμπεῖν ἐκ τῆς κατὰ τὸ θελητὸν τῆ ἐξουσίας τοῦ τὸ μυστήριον ἐκτελεστοῦντος ἀββήτητος τε καὶ ἀοράτως τὸ σῶμα ἐτίθει. Καὶ ἡ ψυχὴ ἐν ἐκείνοις ἦν, ἐν οἷς αὐτὴν ἡ ἐξουσία τοῦ οἰκονομοῦντος ἐναπέθετο μετὰ τῆς ἐγκεκαμμένης αὐτῇ θείας δυνάμεως, τὸν ἐν καρδίᾳ ἐκείνῳ ἄφω περιπολοῦσα. Οὐκοῦν ἀφ' οὗ προσήχθη τῷ Θεῷ ἡ θυσία παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως, τοῦ ἐν ἐκείνῳ ἀμνὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀμαρτίας ἀββήτητος τε καὶ ἀοράτως λειτουργήσαντος, ἀπὸ τότε τις ἀριθμῶν τὸν χρόνον τῆς ἀληθείας οὐκ ἀμαρτίζεται. Ἐσπέρα μὲν γὰρ ἦν ὅτε ἀβρωθῆ τὸ ἱερὸν ἐκείνου καὶ ἁγίου σώμα. Καὶ δὲ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἡ πρὸ τῆς παρασκευῆς ἐπέθετο. Εἶτα ἡ τῆς παρασκευῆς ἡμέρα, τῇ ἐπεισέτα

τι διατηρηθεῖσα, εἰς μίαν νύκτα καὶ εἰς ἡμέρας A
καταψηφίζεται. Εἰ γὰρ τὸ σκότος ὁ θεὸς ἐκάλεισε
τα, ἐν δὲ ταῖς τρισὶν ὥραις ἐγένετο σκότος ἐπι
σαν τὴν οἰκουμένην· αὕτη ἐστὶν ἡ κατὰ τὸ μέσον
ἡμέρας καινοτομηθεῖσα νύξ, τὰ δύο τμήματα
ἡμερῶν δι' αὐτῆς περιγράφουσα, τὸ μὲν ἀπὸ
ἑσπέρου ἐπὶ τὴν ἔκτην ὥραν, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ἐνά-
της ἐπὶ τὴν ἑσπέραν. Ὅστε εἶναι μέχρι τούτου, δύο
ἡμέρας καὶ ἡμέρας δύο. Εἶτα, πρὸ τοῦ Σαββάτου νύξ,
μετὰ ταύτην ἡ τοῦ Σαββάτου ἡμέρα, ἔχεις τὰς
τρεῖς νύκτας. Ζήτησόν μοι λοιπὸν τὴν ἀναστάσιμον
νύκτα, καὶ εὐρήσεις τὴν ἐν τοῖς εἰρημένοις ἀλήθειαν.
Ἐστὶν οὖν τοῦτο; Ὁψὲ Σαββάτων, Ματθαῖος βοᾷ. Αὕτη
ἡ ὥρα τῆς Ἀναστάσεως κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου φω-
νήσαντος ὅρος τῆς ἐν καρδίᾳ τῆς γῆς διαγωγῆς τοῦ
κυρίου. Ἐσπέρας γὰρ ἦδη βαθείας γεγεννημένης (ἀρχὴ
τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἡ ἑσπέρα, ἣν διαδέχεται ἡ
τῶν Σαββάτων ἡμέρα), τότε ὁ σεισμὸς γίνεται.
Ἐστὶν ὁ καταστράπτων τοῖς ἐνδύμασιν ἀγγελὸς ἀπο-
λεῖ τὸν λίθον τοῦ μνημείου. Αἱ δὲ γυναῖκες μικρὸν
ρῥοῖσασαι, ὑποφαινούσης ἤδη τῆς ἡμέρας τὸ φέγ-
γος, ὡς καὶ τινὰ ἠλιακὴν αὐγὴν τῆς ἀνατολῆς ὑπερ-
βασθαι, τότε ἰστοροῦσιν τὴν ἡδὴ γεγεννημένην ἀνά-
στασιν· αὐτὸ μὲν θαῦμα ἔγνωσαν, τὴν δὲ ὥραν οὐκ
ἴαχθησαν. Ὅτι μὲν γὰρ ἠγέρθη, εἶπε πρὸς αὐτάς
ἄγγελος· τὸ δὲ πότε, τῷ ῥήματι οὐ προσέθηκεν.
Ἄλλ' ὁ μέγας Ματθαῖος μόνος τῶν εὐαγγελιστῶν
ἰσχυρῶς τὸν καιρὸν δι' ἀκριβείας ἐπισημήνατο, εἰπὼν
ἑσπέραν εἶναι τοῦ Σαββάτου, τὴν ὥραν τῆς Ἀνα-
στάσεως.

ex omnibus evangelistis tempus accurate descripsit, dicens Resurrectionis horam fuisse Sab-
i vesperam.

Ἐπὶ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἔστηκεν ἡμῖν C
προθεσμία, ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν πέμπτην ἑσπέρας,
τὴν τοῦ Σαββάτου ἑσπέραν διαμετρούμενου τοῦ
ἡμέρας, τῆς ἐμβολίμου νυκτὸς, καθὼς εἴρηται, τὴν
ρασκευτὴν εἰς ἡμέρας δύο καὶ νύκτα μίαν κερμα-
τώσεως. Ἐδεῖ γὰρ ἐπὶ τοῦ δεσποζόντος ἐν τῇ δυνα-
τείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος, μὴ τοῖς συνεταγμένοις τοῦ
ἡμέρας μέτροις τὰ ἔργα κατ' ἀνάγκην συμπαρατεί-
λαι· ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ὄντων χρεῖαν καινοτομεῖ-
ναι τοῦ χρόνου τὰ μέτρα, καὶ συντομώτερον τὴν τῶν
ἡμέρων ἐνέργειαν τῆς θείας δυνάμεως ἐπιτελοῦσης,
ὁδωτέρα τοῦ χρόνου σχεδιασθῆναι τὰ μέτρα· ὡς
τε ἐλάττωνα τῶν τριῶν ἡμερῶν καὶ τῶν τσοῦτων
ἡμέρων ἀριθμηθῆναι τὸν χρόνον. Ἐπειδὴ τοῦτον τὸν
ἡμέρων ὁ μυστικὸς καὶ ἀπόρρητος ἐπιζητεῖ λόγος,
τε καὶ συνήθη τῶν ἡμερῶν τε καὶ νυκτῶν ἀναμέ-
τρησαν διαστήματα πρὸς τὸ τάχος τῆς ἐνεργείας τῆς
ἀνὰ ἐμποδίζεσθαι δύναμιν. Ὁ γὰρ ἐξουσίαν ἔχων
ἡμέρων· θεῖναι ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἀναλαβεῖν ὅτε
ἡμέρων, ἐξουσίαν εἶχεν ὡς ποιητῆς τῶν αἰῶνων,
ἡμέρων διὰ τῶν ἔργων τῷ χρόνῳ, ἀλλὰ ποιη-
τῆς τῶν κεφαλαίων ὁ λόγος ἦψατο. Ζητεῖν γὰρ τοὺς
ἡμέρων εἰκὸς, πῶς ἐν τῷ χρόνῳ τρισὶν ἡμέ-
ρῳ ὁ Κύριος διδωσι, τῇ τε καρδίᾳ τῆς γῆς καὶ τῷ

tecedit, excepit. Huic successit Parasceve dies, quæ
nocte illa propter solis obscuratorem interjecta in
dies duos et noctem unam divisa est. Nam, si
Deus noctem tenebras appellavit²¹, tribus autem
horis tenebræ factæ sunt super universam terram²²,
spatium illud in diei medio constitutum nox fuit,
quæ singulis illius ex utraque parte sectionibus
binos dies definivit : unum quidem ab ortu solis
usque ad sextam horam, alterum autem ab hora
nona usque ad vesperam. Atque ita duas jam noc-
tes habemus, et totidem dies. Hinc Sabbati nox
est subsequuta, et Sabbati dies. Ex quibus tres dies,
et noctes itidem tres conficiuntur. Reliquum est
ut resurrectionis horam inquiramus : qua quidem
inventæ, veritas exstabit. Quando igitur surrexit

D Dominus? *Vespere Sabbatorum*, tibi Matthæus cla-
ra voce denuntiat²³. Hæc est resurrectionis hora,
secundum angeli vocem. Hic terminus fuit com-
morationis Domini in corde terræ. Vespera enim
jam profunda, quæ quidem vespera noctis, quam
una Sabbatorum dies consequitur, principium erat,
terræ motus factus est. Tunc angelus in vestimen-
tis fulgens revolvit lapidem monumenti. Mulieres
autem mane surgentes, cum diei jam lux appareret,
et orientis solis splendor cerneretur, tum visum
pergunt resurrectionem, quæ jam facta erat : et
miraculum quidem cognoverunt, horam autem qua
contigisset, non didicerunt. Angelus enim surre-
xisse quidem Dominum nuntiavit ; quando autem
surrexerit, non patefecit. At magnus Matthæus so-

Quæ cum ita se habeant, constat nobis præfinitum
tridui spatium a vespera post quintam usque
ad vesperam Sabbati tempus resurrectionis ita
dimetientibus, ut interjecta nox, quemadmodum
dictum est, connumeretur, quæ parasceven in dies
duos et noctem unam partitur. Decebat enim, ut
in ejus imperio, qui sæculis dominatur, nova ra-
tione spatia temporis accommodarentur ad rerum
utilitatem, non autem res necessario statutis tem-
poris terminis extenderentur, et divina potentia
celerius bona nobis ad exitum perducente, termini
temporis ita contraherentur, ut non pauciores ta-
men, quam tres dies et totidem noctes contine-
rent. Hunc enim numerum mystica et arcana ratio
postulabat, ne solita dierum et noctium spatia cele-
stem divinæ virtutis actionem retardarent. Qui
enim et ponendæ et rursus sumendæ animæ, cum
vellet, habebat potestatem, poterat etiam, tanquam
sæculorum auctor, efficere, ut actionibus suis tem-
pus inserviret, non autem actiones tempori. Sed
rerum maximarum caput nondum attigimus. Illud
enim a studiosis oportuit investigari, quomodo uno
eodemque tempore Dominus se tribus his dederit,
cordi terræ, paradiso cum latrone, Patrisque man-
ibus. Nam ad pharisæos quidem, quemadmodum,

D rem et ponendæ et rursus sumendæ animæ, cum
vellet, habebat potestatem, poterat etiam, tanquam
sæculorum auctor, efficere, ut actionibus suis tem-
pus inserviret, non autem actiones tempori. Sed
rerum maximarum caput nondum attigimus. Illud
enim a studiosis oportuit investigari, quomodo uno
eodemque tempore Dominus se tribus his dederit,
cordi terræ, paradiso cum latrone, Patrisque man-
ibus. Nam ad pharisæos quidem, quemadmodum,

²¹ Gen. 1, 5. ²² Matth. xxvii, 45. ²³ Matth. xxviii, 4.

inquit, *Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus: sic A erit et Filius hominis in corde terrae triduoano tempore spatio* 34. Ad latronem autem, *Hodie mecum eris in paradiso* 35; ad Patrem vero, *In manus tuas commendo spiritum meum* 36. Nemo enim aut paradisi apud inferos esse dixerit, aut inferos in paradiso, ut eodem tempore utrobique fuerit, aut his Patris manus indicari. At haec pie considerantibus ne quaestione quidem fortasse videantur digna. Qui enim divina potentia sua ubique est, is et rebus adest omnibus, et nullo excluditur loco. Verum ego rationem aliam praeterea memini me didicisse, quam vobis, si placeat, breviter explicabo. Quando Spiritus sanctus in Virginem venit, eique Altissimi virtus obumbravit 37, ut homo novus in ipsa gigneretur, qui propterea vocatus est novus, quod a Deo praeter hominum consuetudinem creatus est, ut Dei esset domicilium non manufactum; neque enim in manufactis, hoc est, hominum opera constructis Altissimus habitat 38, tunc Sapientia sibi domum exaedificante 39, obumbratione tanquam signi forma intus aedificio constituto, duabus illis partibus, ex quibus humana constat natura (animus et corpus intelligo), potentia divina conjuncta est, sese utrique pariter commiscens. Oportebat enim, ut, cum utraque pars propter peccatum supplicio mortis esset obnoxia (siquidem animae mors est a vera vita se junctio, corporis autem mors est ipsa corruptio et dissolutio), oportebat, inquam, ut vitae conjunctio ab utraque parte mortem expelleret. Itaque divinitate utrique hominis parti copulata, in utraque perspicua excellentis naturae indicia patuerunt. Corpus enim tactu suo morbos curans, divinitatem praese ferebat; animus autem potentia illa voluntate divinam virtutem indicabat. Quemadmodum enim tangendi sensus est corporis proprius, sic animi proprius jam dissolutus atque confectus. Quomodo curatur a Domino? Animus vult, corpus [attingit. Utroque modo expellitur morbus. Statim enim, ut scriptum est 40, discessit ab eo] lepra. Rursum cum tot hominum millia apud se considerent in solitudine, noluit eos jejunos dimittere. Manibus igitur panes fregit.

Ἡ ψυχὴ θέλει καὶ τὸ σῶμα . . . ἡ λέπρα. Πάλιν τοὺς ἐν πολλαῖς χιλιᾶσι κατὰ τὴν ἔρημον αὐτῶν πρῶτον ἀφαντας, ἀπολύσαι μὲν νῆστες οὐ θέλει· ταῖς χερσὶ δὲ διακλάται τοὺς ἄρτους.

Vides quomodo divinitas utrique parti conjuncta per utramque declaratur, cum et corpus agat, et animus velit? Verum non est necesse ut res omnes admirandas eodem pacto perfectas recenseamus. Sunt enim omnibus nota. Quamobrem ad id, cujus gratia haec commemoramus, revertemur. Quomodo eodem tempore et apud inferos, et in paradiso Dominus fuerit, quaeritur. Cujus quidem quaestionis una solutio est, ut dicamus, nihil avium aut inaccessum esse Deo, in quo omnia consistunt.

παρὰ τοὺς Φαρισαίους μὲν γὰρ φησὶν, ὅτι Ὁ Ἰωάννης μὲν ἦν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, εἰς ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ γῆς, κατὰ τὸ τριήμερον τοῦ χρόνου διάστημα· τὸν ληστήν, ὅτι Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσται ἐν τῷ παραδείσῳ· πρὸς δὲ τὸν Πατέρα, ὅτι Εἰς χεῖράς μου παρατίθῃμι τὸ πνεῦμά μου. Οὔτε γὰρ ἐν ἰσθμῶνι οὐκ ἔστιν ἄν τὸν παράδεισον, οὔτε ἐν παραδείσῳ ὑποχθόνια· ὥστε κατὰ ταῦτόν ἐν ἀμφοτέροις ἐκείνῃ χεῖρα τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι ταῦτα. Ἀλλὰ τοῦτο ἐν τοῖς εὐσεβῶς λογιζομένοις τυχὸν οὐδὲ ζητηθήσεται. Ὁ γὰρ πανταχοῦ ὢν διὰ τῆς θείας δυνάμεως καὶ παντὶ πάσσει καὶ οὐδενὸς ἀπολείπεται. Ἐπι

καὶ ἕτερον οἶδα λόγον περὶ τούτου μαθῶν, ὃν καὶ ἐμὲ μὲν οὐκ ὄμνῃ δι' ὀλίγων ἐκθήσομαι. Ὅτι ἦλθεν ἐκ Παρθένου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ δύναμις αὐτῇ ἐπεσκέασεν, ἐπὶ τῷ τὸν καινὸν ἔκλεπον ἐν αὐτῇ συστήναι (τὸν διὰ τοῦτο καινὸν ὡς σμῆνον, ὅτι κατὰ θεὸν ἐκτίσθη, οὐ κατὰ ἀνθρώπου συνήθειαν, ὥστε γενέσθαι θεοῦ δοχεῖον ἀχωρητικόν· οὐ γὰρ κατοικεῖ ἐν χειροποιήτοις, τοῖς ὡσεὶ θρώπων, λέγω, κατασκευασμένοις, ὁ Ὑψίστος) ἐν αὐτοῖς τὸν οἶκον τῆς Σοφίας οἰκοδομοῦσης, καὶ τῆς δυνάμεως ἀποσκιάζοντι οἰονεῖ τύπῳ σφραγίσαντος ἐνδοθεν καταμορφωθέντος, τότε ἀμφοτέροις, ἐκείνῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις συνέστηκε (ψυχῇ τε, λέγω, καὶ σῶματι), ἡ θεία κατακρινῶνται δύναμις, ἐκείνη καταλλήλως ἑαυτὴν καταμίξασα. Ἐδει γὰρ

ἵνα δύο τούτων διὰ τῆς παρακοῆς νεκρωθέντων (καὶ τῶν νεκρώσεως ἦν, τῆς μὲν ψυχῆς ἢ τῆς δυνάμεως καὶ ἀλλοτριώσεως τοῦ σώματος δὲ ἡ φθορά τε καὶ ἐκπίπτεισι), ἀμφοτέρων τούτων τῇ ἐπιμιξίᾳ τῆς ζωῆς ἐκτισθῆναι τὸν θάνατον. Πρὸς ἑκάτερον τοῦτον αὐτὸν ἀνθρώπου τμημάτων καταλλήλως τῆς θεότητος ἐκείνη χείρ, δι' ἀμφοτέρων ἐπίδηλα τῆς ὑπερφυΐσεως τὰ γνωρίσματα ἦν. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα ἐν αὐτῷ θεότητα διὰ τῆς ἀφῆς τὰς ἰσχυαῖς ἐνεργεῖ ἐπεσκέασεν· ἡ δὲ ψυχὴ τῶν δυνατῶν ἐκείνῳ θελήματι θεῖαν ἐνεδείκνυτο δύναμιν. Ὅσπερ γὰρ ἡ κατὰ τὴν ἀφῆν ἀσθησις τοῦ σώματος ἐστὶν ἰδίᾳ, οὕτως καὶ τῆς ψυχῆς ἢ κατὰ προαίρεσιν κινήσεις. Προσέτι καὶ λεπρὸς διεβρῦχῶς ἦδη καὶ ἠχρωμένον τῷ σώματι Πῶς γίνεται ἐπὶ τούτου παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς

Ὁρᾶς πῶς δι' ἀμφοτέρων ἢ ἐν ἑκατέρῳ τῶν σωματικῶν θεότης δημοσιεύεται, τῷ τε ἐκέρπει τῷ σῶματι, καὶ τῇ ὀρμῇ τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ γνωρίσματος. Καὶ τί χρὴ πάντα διεξίναμι αὐτὰ ἐκείνῳ ὁμοιοτρόπως ἐπιτελούμενα, τοῖς προδύλοις ἐπιτελοῦντα τὸν λόγον; Ἄλλ' οὐ χάριν τῶν εἰρησίων ἐμνήσθη, πρὸς ἐκεῖνο καὶ μεταθήσομαι. Πῶς ἐκ ταύτων καὶ ἐν τῷ ἄρῳ καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἢ ἰσθμῶνι; Ὁδὲ ζητήματος λύσις ἐστὶ μία, τὸ μὴ δὲν εἶναι θεῶν, ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκεν. Ἐπι

34 Matth. xii, 40. 35 Luc. xxiii, 43. 36 ibid., 46. 37 Luc. i, 35. 38 Act. xvii, 24. 39 Prot. i, 10. 40 Matth. viii, 3. 41 Matth. xv, 32 sqq.

ῥαὸς ἦν νῦν ὁ λόγος βλέπει· ὅτι ὅλον τὸν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἀνακράσεως εἰς τὴν εἶαν φύσιν μετασκευάσαντος, ἐν τῷ καιρῷ τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας οὐ θατέρου μέρους τὸ ἀπαξ ἐγ-
ραθὲν ἀνεχώρησεν (ἀμεταμέλητα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ κρίσματα)· ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν τοῦ σώματος, ἡ σότης ἐκουσίως διέζευξεν, ἑαυτὴν δὲ ἐν ἀμφοτέροις ἐκουσαν ἔδειξεν. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος, ἐν ᾧ ἦν ἐκ τοῦ θανάτου καταφθορὰν οὐκ ἔδέξατο, κατήρησε τὸν ἔχοντα τοῦ θανάτου τὸ κράτος, διὰ δὲ τῆς γῆς ὠδοποίησε τῷ ληστῇ τὴν ἐπὶ τὸν παράδεισον ὁδὸν· καὶ τὰ δύο κατ' αὐτὸν ἐνεργεῖται, δι' ἀμφο-
ρων τῆς θεότητος τὸ ἀγαθὸν κατορθούσης· διὰ μὲν ἰς τοῦ σώματος ἀφθαρσίας, τὴν τοῦ θανάτου κατὰ-
σιν· διὰ δὲ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἰδίαν ἐστίαν ἐπι-
μένης, τὴν ἐπὶ τὸν παράδεισον τῶν ἀνθρώπων ἐπο-
δοῦν. Ἐπεὶ οὖν διπλοῦν μὲν τὸ ἀνθρώπινον σύγ-
μα, ἀπλῆ δὲ καὶ μονοειδὴς ἡ τῆς θεότητος φύσις, τῷ καιρῷ τῆς τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς διαζεύ-
ως, οὐ συνδιασχίζεται τῷ συνθέτῳ τὸ ἀδιαίρετον, ἀλλὰ τὸ ἔμπαινον γίνεται. Τῇ γὰρ ἐνόητι τῆς θείας τews τῆς κατὰ τὸ ἴσον ἐν ἀμφοτέροις οὐσης, πάλιν ὁς ἄλλα τὰ διεστῶτα συμφύεται. Καὶ οὕτω γίνε-
ται, ὁ θάνατος μὲν, ἐκ τῆς τῶν συμπεφυκῶτων διαιρέ-
ως· ἡ ἀνάστασις δὲ, ἐκ τῆς τῶν διαιρεθέντων ἐνώ-
ως. Εἰ δὲ ζητεῖς πῶς ἐν τῷ παραδείσῳ ὦν, ἐν ἰς χερσὶ τοῦ Πατρὸς ἑαυτὸν παρατίθεται, ἐρμηνεύ-
σοι ὁ ὑψηλὸς Ἰσαίας τὸ περὶ τούτων ζητούμενον. πε γὰρ ἐκεῖνος· ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς
α Ἰερουσαλήμ, ἦν οὐκ ἄλλην παρὰ τὸν παράδει-
C εἶναι πιστευόμενον, ὅτι Ἐπὶ τῶν χειρῶν μου ἐζώ-
ῆσά σου τὰ τεύχη. Εἰ οὖν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ
τρὸς περιγράφεται ἡ Ἰερουσαλήμ, ἣτις ἐστὶν ὁ
ράδεισος, δηλονότι ὁ ἐν παραδείσῳ γενόμενος ταῖς
τριῶν πάντως ἐνδαιτύεται παλάμαις, ἐν αἷς ἡ
α πόλις τὴν περιγραφὴν ἔχει. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς
οὔτον.

Ὅσα δὲ τῶν Ἰουδαίων ἀκούομεν κατατρεχόντων
σφοδρᾶ κατηγορεῖ τοῦ δόγματος, ἄξιον ἂν εἴη
θεῖναι διὰ βραχείων τῷ λόγῳ. Λέγουσι γὰρ ἐν τῷ
πλ τοῦ Πάσχα λόγῳ τοῖς Ἰουδαίοις νενομοθετηθῆναι
ὅτι τοῦ Μωϋσέως τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τοῦ σε-
αίλου ὁρόμου περίοδον, καὶ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τὴν
μοφαγίαν, καὶ ἔβην ἐπὶ τοῖς ἀζύμοις ποιῆσθαι
D πικριδῶν τὴν πόαν. Εἰ οὖν ἐπιμελής ὑμῖν ἡ τῆς
τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐστὶ παρατήρησις, συμπαραφυ-
τέσθω, φησὶν ὁ Ἰουδαῖος, καὶ ἡ πικρὶς καὶ τὸ
μον. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦ παρορᾶσθαι ἄξια, τίς ἡ
ἐκεῖνης σπουδῆ; Οὐ γὰρ δὴ τοῦ αὐτοῦ νομο-
ου, τὸ μὲν τι δίκαιον καὶ ψυχοφελές, τὸ δὲ ἄχρη-
κρίνεται καὶ ἀπόβλητον· ὡς ἐπάναγκας εἶναι, ἡ
τα κατορθοῦσθαι παρ' ἡμῶν, ὅσα περὶ τοῦ Πάσχα
ῶρεται, ἡ μηδενὸς ἡμᾶς περιέχεσθαι. Τί οὖν
ἴς; Μνησθῶμεν τοῦ παραγγελλαντος, μὴ φοβεῖ-
· τὸν ὀνειδισμὸν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῷ φαυλισμῷ
ῶν μὴ ἠττάσθαι. Οἰδαμεν γὰρ τῶν ἀζύμων τὴν
ωφελῆ παρατήρησιν, καὶ τῶν πικριδῶν τὸ κέρ-

A Altera solutio est illa, ad quam nunc oratio nostra spectat: nempe Deum qui totum hominem per suam cum illo conjunctionem in naturam divinam mutaverat, mortis tempore a neutra illius, quem semel assumpserat, parte recessisse. Nunquam enim illum suorum munerum poenitet⁴². Divinitas ergo voluntate quidem animum a corpore disjunctit, sed in utroque tamen se manere demonstravit. Nam per corpus, in quo corruptionem ex morte provenientem non admisit⁴³, evertit eum, qui habebat mortis imperium⁴⁴: per animum autem latroni patefecit aditum in paradysum: utrumque autem eodem tempore perfectum est, divinitate per utramque hominis partem hæc bona præstante, ut per corporis incorruptionem mortem ipsam dissolveret, per animi vero in sede propria constitutionem hominibus aditum in paradysum aperiret. Quoniam igitur duplex est hominis concretio, simplex autem atque una divinitatis natura, cum homo dirimatur atque distrahatur, divinitas ipsa quæ individua est, non separatur, sed contra potius propter unitatem naturæ divinæ, quæ utrique hominis parti ex æquo inest, quæ sejuncta separataque erant, rursus coeunt et conjunguntur. Atque ita ex partium conjunctarum divisione mors sequitur, ex divisarum autem conjunctione resurrectio. Quod si quæris quomodo in paradiso se Patris manibus commendarit, tibi sublimis Isaias respondebit de cælesti Jerusalem, quam nihil aliud nisi paradysum esse credimus ex Dei persona: *Descripsi muros*, inquit, *tuos in manibus meis*⁴⁵. Quare si Jerusalem, hoc est, paradysus, in manibus Patris descripta est, constat eum, qui in paradiso sit, in Patris manibus, in quibus descriptionem habet divina civitas, conmorari. Ac de his quidem hactenus.

Verum quia Judæi vehementer institutum nostrum accusant, non alienum erit, ut, quæ nobis obijciunt, breviter refellamus. Dicunt igitur in Paschate celebrando sic a Mose quartumdecimum lunæ cursus circuitum in lege præscriptum esse, ut septem diebus pane sine fermento, et herbis amaris pro obsonio vescerentur⁴⁶. Quapropter, si quartumdecimum, inquit, diem observatis, simul etiam hos cibos comedite. Sin illos respuitis, cur in die observando studium ponitis? Neque enim dicendum est, quæ ab eodem legislatore sunt constituta, partim esse tanquam justa atque animis utilia comprobanda, partim ut injusta et inutilia repudianda. His argumentis concludunt, aut omnia, quæ in Paschate celebrando jussa sunt, aut nihil observare nos oportere. Quid autem nos ad hæc? Meminerimus nobis esse mandatum, ne hominum maledictis et contumeliis succumbamus⁴⁷. Novimus utilem panis sine fermento confecti observationem, nec amararum herbarum lucrum, aut

Rom. xi, 29. ⁴² Act. ii, 27 ⁴³ Hebr. ii, 14. ⁴⁴ Is. xlv, 12. ⁴⁵ Exod. xii, 8. ⁴⁶ Matth. v, 39 seq.

diei quartædecimæ usum ignoramus. Lex, ut paucis rationem hanc explicemus, futurorum bonorum umbram continens⁴⁸, unum illud propositum habet, ut variis mandatis homo ab immista naturæ suæ malitia purgetur. Huc spectat circumcisio, huc Sabbati, huc ciborum, huc variæ animalium immolationis, huc omnium denique legis ceremoniarum et institutorum observatio. Longum autem esset, ea quæ lex per ænigmata præscribit, munditiam animi significantia, sigillatim recensere. Quemadmodum igitur per circumcisionem, quæ spiritu peragitur, natura cupiditates abjicit, vitam carni obnoxiam amputans et circumcidens, per Sabbatum autem instituitur, ut quiescentes a peccatis abstinemus, et animalium mactatio nos docet, ut perturbationes et vitia mactemus, et ciborum immundorum interdictio nos monet, ut ab impura immundaque vita recedamus: sic et hæc celebritas illam indicat celebritatem, ad quam animus per azyma præparatur, dum septem diebus a fermento jubet abstinere. Septem enim dierum numerus prætereuntem hunc temporis cursum significat, qui per hebdomadas circumvolvitur. Diligentem enim quotidie cavendum est, ne dies instans ulla hesternæ malitiæ reliquias conservet, ne quid acerbitalis aut amaritudinis hodierno fermento veteris improbitatis mistio pariat. *Sol ne occidat super iracundiam vestram*, inquit Apostolus⁴⁹, qui præcipit, ut diem festum celebremus, *non in fermento veteri, nec fermento malitiæ et nequitia, sed in azymis sinceritatis et veritatis*⁵⁰. Quod autem de uno malitiæ genere didicimus, id simili ratione de reliquis malitiæ generibus dictum existimemus. Anarritudo enim e vita torporem et ignavia expellit, et illius loco fortem et duram et asperam vivendi rationem introducit, siquidem omnis disciplina principio videtur non lætitiæ, sed molestiam asferre.

Quare qui vitæ totius hebdomadem nulla veteri malitia commistam, sed ab ipsius fermento liberam transigit, temperantiam in victu tanquam obsonium adhibens, is ab omni tenebricosa mitione se ipsum avocet. Huc enim quartædecimæ lunæ cursus significat. Nam cum totum ipsius cursum novem et viginti dies cum dimidio conficiant, quo quidem spatio luna tum crescendo circumculum perficit, tum decrescendo minuitur, ut omni prorsus luce deficiat, sit, ut horum dierum dimidium numeri quatuordecim dies et paulo amplius contineat. Cum igitur proprio cursu progrediens nocturno spatio sic orbem suum luce compleverit, ut diei splendori nitorem adjungat suum, sequitur, ut neque vesperi, neque mane tenebras ulla sinat interponi, quibus continua lucis series intercumpatur, cum in elementis perpetua luminis

Α δος, καὶ τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης τὸ χρῆσιμον. Ἡ λόγος οὗτος ἐστίν, ὅτι δι' ἄλλων ἐπισκεψόμεθα ἡσυχίαν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἔχων νόμος, πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὸ προηγούμενον βλέπει σκοπὸν, ὅπως ἡμεῖς τῶν ποικίλων παραγγελμάτων καθαρθεῖν τῆς ἐπιχρῆσις κακίας ὁ ἄνθρωπος. Τοῦτο ἐν τῇ περιτομῇ τοῦτο ἐν τῷ Σαββάτῳ, τοῦτο ἐν τῇ τῶν ἐλευθεριῶν ρατηρήσει, τοῦτο ἐν τῇ ποικίλῃ ζωοθυσίᾳ, τοῦτο τοῖς καθ' ἕκαστον παρατηρήμασι κατορθούει τὸ νόμου. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη τὰ περὶ ἐκάστου ἀνιγματοῦδώς εἰς τὸ τοῦ βίου καθάρσιν κατὰ τὸ νόμου δηλούμενα δι' ἀκριβείας ἐκτίθεσθαι. Ὅταν τοίνυν διὰ τῆς περιτομῆς τῆς πνευματικῆς ἐπιτομῆς ἡ φύσις τὸ ἐμπαθὲς ἀποτιθῆται, περιαιρουμένων τὸν σαρκώδη βίον· διὰ δὲ τοῦ Σαββατισμοῦ, τῆς τῷ κακῷ ἀπαρξίαν διδάσκειται· ἡ δὲ ζωοθυσία προσφύζει τὰ πάθη, καὶ ἡ νενομισμένη περὶ τὰ βρώματα τῶν ἀκαθάρτων διάκρισις συμβουλῆσει σαφῶς ῥυποῦντός τε καὶ ἀκαθάρτου βίου τὴν ἀλλοτρίωσιν οὕτω καὶ ἡ εορτὴ σοι αὕτη τὴν εορτὴν ἐκεῖνην δεῖκνυται, πρὸς ἣν ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἀζύμων προσκευάζεται, ἐν ἐπτά ἡμέραις τῆς τοῦ ζυμοῦ προσκευῆς καθαρεύουσα, ὡς τὸ ἀνιγμμα τοιοῦτον ἐστίν· Ὅ τῶν ἐπτά ἡμερῶν ἀριθμὸς τὸν παροῦσιν οὗτον χρόνον ἐκδεικνυται, τὸν δι' ἑβδομάδων ἡσυχλοῦμενον. Ἐν ᾧ χρὴ δι' ἐπιμελείας εἰς τὴν ἐκπίσαν ἡμέραν μὴδὲν τῆς χριζῆς κακίας λείψανον ἰσώζεσθαι, ὡς ἂν μὴ τινα στύψιν καὶ ἐξίδα τῆς φαιμερινῷ φουράματι ἢ τῆς ἐύλου κακίας ποιῆσιν. Ἡ ἡλῖος μὴ ἵατιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ τῆς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὁ μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ μένει ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πορνείας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις λιπρινείας καὶ ἀληθείας εορτάζειν ἐγγελευμένη. Ὅ δὲ περὶ τοῦ ἐνός τῆς κακίας εἶδους ἔγνωμεν, ἐπὶ λόγῳ τοῦτο περὶ τῶν λοιπῶν τῆς κακίας εἰδῶν ἐπισκόμηθα· ἡ δὲ πικρὴ ἐκβάλλει τὸ καταθεῖσθαι μένον ἐν τῷ βίῳ καὶ ἔκλυτον· ἀντείσταται ἂν ἐγκρατῆ καὶ κατεσκληρότα, καὶ τῇ αἰσθῆσει ἑκπυτον βίον. Ἐπειδὴ πᾶσα παιδεία οὐ δοκεῖ πρὸς τὸ παρὸν χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης.

Ὅ τοίνυν διὰ πάσης τῆς τοῦ βίου τοῦτου ἐξουσίας ἀνεπίμικτον παλαιᾶς κακίας καὶ ἄζυμον τῆς ἐνεστῶσαν κατορθῶν ἡμέραν, ὅσον τῆς ζωῆς παρήμενος τὴν ἐγκράτειαν, οὗτος ἑαυτὸν πάσης σκεπτικῆς ἐπιμιξίας χωρίζει. Τοῦτο γὰρ ἡ τεσσαρεσκαίδεκάτου σεληναίου δρόμου ἐνδεικνυται. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν εἰσὶν αἱ πᾶσαι τοῦ σεληναίου δρόμου, καὶ ἕκαστος ἡμέσσια, ἐν αἷς ἐκ νεομηνίας τῆς σελήνης δι' αὐτῆς τελειωθείσα τῷ κύκλῳ, πάλιν διὰ μειώσεως εἰς παντελῆ τοῦ φωτὸς ἔκλειψιν ἐπανερχεται, δηλονότι ἡμισυ τοῦ μνημονευθέντος ἀριθμοῦ τεσσαρεσκαίδεκάτη ἐστὶ, καὶ μικρὸν ἔτι πρὸς. Οὐκοῦν, ὅταν ἐν τῇ τύχῃ οὕσα ἡ σελήνη τῷ σχήματι, ἐπειδὴ συμπτῶν κατὰ τὸν ἴδιον δρόμον τῷ νυκτερινῷ διαστήματι, ἐπιπίθησι τὸ λεῖπον τῷ κύκλῳ, ὥστε πληρωθεῖται τὰς ταῖς αὐγαῖς τῆς ἡμέρας τὰς παρ' ἑαυτῆς λατῶν δόνας συμπαρακαταμίξει, ὡς μῆτε κατὰ τὴν ἐστῶσαν

⁴⁸ Hebr. x, 1. ⁴⁹ Ephes. iv, 26. ⁵⁰ I Cor. v, 8.

ν, μήτε κατά τὸν ὄρθρον, σκότους τινὰ παρενθή-
ν διακόψαι τοῦ φωτὸς τὴν συνέχειαν. ἐν τῇ διαδοχῇ
ν στοιχείων, ἀδιαίρετου τῆς αὐγῆς μενούσης. Πρὶν
ρ ἀκριθῶς τὴν ἡλιακὴν ἀκτίνα καταδύνααι, ἀντι-
βίεται δι' εὐθείας ἡ σελήνη τῷ ἡλίῳ κατὰ τὸ διά-
τρον, καὶ τῷ ἰδίῳ φωτὶ καταλάμπει τὸ ὑποκείμε-
ν. Καὶ πάλιν πρὶν πάντως τὸν κύκλον αὐτῆς ὑπελ-
ν τὸν ὀρίζοντα, τοῖς λειψάνοις τοῦ σελτηναίου φωτὸς
τῆς ἡμέρας αὐγὴ κατακιρνᾶται. Καὶ οὕτω τῆς
νσελήνου ἐκείνης ἡμέρας τὸ σκότος ἐξαφανίζεται,
ἵα τε τὸν ὄρθρον καὶ τὴν ἑσπέραν, τῇ τῶν φω-
ῖρων διαδοχῇ λαμπρυνόμενον. Ὅπερ τοίνυν τῷ
θητῷ φωτὶ κατὰ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην συμ-
νίει, τὸ διὰ πάσης νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας ἀπαρά-
τον εἶναι τῆς ἐπιμιξίας τοῦ σκότους, τοῦτο βού-
αι ὁ πνευματικὸς νόμος, σύμβολον γενέσθαι τοῖς
υματικῶς ἐορτάζουσιν, ὥστε διὰ πάσης τῆς κατὰ
ζωὴν ἑβδομάδος, ἐν Πάτχα φωτεινὸν καὶ ἀσκό-
τον ὅλον τὸν χρόνον αὐτοῖς τῆς ζωῆς ἐργάζεσθαι.
τῆ γὰρ τῶν περὶ τὸ Πάσχα παραγγελμάτων τοῖς
ἰστιανοῖς ἡ κατάστασις. Διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τεσ-
εσκαιδεκάτην βλέπομεν, διὰ τοῦ ἀισθητοῦ τούτου
ὕλικου φωτὸς, τοῦ αὐλοῦ τε καὶ νοητοῦ τὴν φαν-
ῖαν ἀναλαμβάνοντες, ὡς τὸ μὲν δοκεῖν σελήνην
ῖθουσαν ἐπιζητεῖν, τὸ παρ' ἑαυτῆς φέγγος διαρκές
ροχομένην ἡμῖν παννύχιον, τῇ δὲ ἀληθείᾳ, νόμον
ῖν εἶναι τὸ παρατήρημα τοῦ πάντα τὸν χρόνον, τὸν
τὶ καὶ ἡμέρα διαμετρούμενον, λαμπρὸν ἡμῖν
τον. Καὶ περὶ μὲν τούτων, τοσαῦτα.

Ἄσα δὲ ὁ σταυρὸς ἐμπριέχει νοήματα, δι' οὗ
C ειοῦται τὸ περὶ τὸ πάθος μυστήριον, τίς ἂν ῖ-
τῷ λόγῳ σαφηνίσειε; Μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν μυριοί
ποι πρὸς θάνατον φέροντες, δι' ὧν ἦν δυνατόν
ρηθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ θανάτου οἰκονομίαν;
ἀ' ἐκ πάντων οὗτο; ὠρίσθη παρ' αὐτοῦ τοῦ ἑαυτῷ
ῖ ἐξουσίαν τὸ πάθος ὀρίσαντος. Δεῖ γὰρ, φησὶ, τὸν
ῖν τοῦ ἀνθρώπου. Οὐκ εἶπε, Τὰ καὶ τὰ πείσεται
ῖδος τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἂν τις ἀπλῶς εἶποι: προαγο-
ων τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ τὸ ἀναγκαῖον κατὰ τινα
ον ἀπόρρητον γενέσθαι ὀφείλον δογματίζει τῷ
λατι, ἐν τῷ εἰπεῖν, ὅτι Δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώ-
υ πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι, καὶ
κυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.
τανθήσόν μοι γὰρ τοῦ Δεῖ τὴν διάνοιαν, δι' ἧς
ῖσκαται τὸ μὴ δεῖν ἄλλως ἢ διὰ τοῦ σταυροῦ γε-
θαι πάντως τὸ πάθος τὸ δογματιζόμενον. Τίς οὖν
ερεῖ τούτου λόγος; Μόνου τοῦ μεγάλου Παύλου
ι, τοῦ ἐκ τῶν ἀρρήτων ῖρημάτων παιδευθέντος,
ν τοῖς αὐτοῖς τοῦ παραδείσου μυθεῖς ἠκροάσατο,
τὸ περὶ τούτου μυστήριον διασαφῆσαι, καθὼς ἐν
εἰε διὰ τῶν πρὸς Ἐφεσίους λόγων τὸ κρυπτὸν
γνέξατο λέγων· *Ἴνα ἐξιγύσητε καταλαβέσθαι
ῖ πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μήκος,
ῖβάθος καὶ ὕψος, γινῶναι τε τὴν ὑπερέβαλλουσαν
ῖπτην τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, Ἴνα πληρω-
ῖε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἀρ-
: ὁ θεὸς ἐκεῖνός ὀφθαλμὸς τοῦ Ἀποστόλου, τὸ*

A successio maneat. Priusquam enim solis occiden-
tis radii plane deficiant, e regione cernitur luna,
quæ luce sua mundum illustrat. Et rursum ante-
quam hinc cursu confecto luna discedat, lucis
ejus reliquiis diei splendor adjungitur. Atque ita
ex illa nocte, qua luna plena est, tenebræ penitus
excluduntur, mutua solis et lunæ tum vesperi
tum mane successione. Quod igitur luci sensibus
expositæ quartadecima die contingit, ut per totam
noctem atque diem nullam tenebrarum mistionem
admittat, id spiritualis lex vult esse documentum,
ut per totam vitæ hebdomadam præclarum unum
Pascha et a tenebris remotissimum celebrantes,
omne temporis spatium in luce transigamus. Hæc
est celebrandi Paschatis apud Christianos insti-
tutio atque observatio. Idcirco quartadecimam
hanc diem attendimus, ut ex hac luce, quæ sensu
percipitur et in materia sita est, lucem a materia
sejunctam et quæ sola mente comprehenditur,
intelligamus, et, dum videmur lunam plenam in-
quirere, quæ perpetuum ex se lumen tota nocte
præbeat, nihil aliud nobis ea re legem præscri-
bere existimemus, nisi ut omne tempus, quod
nox diesque dimittitur, virtutibus illustratum et
splendidum, et nullis tenebrosis actionibus per-
mistum inquinatumve traducamus. Ac de his qui-
dem satis.

διαρκῶς εἶναι, καὶ τῶν ἔργων τῶν σκοτεινῶν ἀνεπί-

C Quæ vero ad crucem pertinent, per quam pas-
sionis mysterium perficitur, quis ea facile dicendo
queat explicare? Annon enim innumerabiles erant
moriendi rationes, quibus mortis pro nobis obeun-
dæ consilium expleri poterat? Hanc tamen ex
omnibus unam is, qui mortis, quam vellet, opi-
nionem habebat, sibi delegit atque præscripsit.
Oportet enim, inquit, *Filium hominis*. Non dixit,
hæc et hæc Filius hominis patietur, ut aliquis
futura prænuntians simpliciter dixisset, sed nec-
essarium arcana quadam ratione ac debitum
esse significat, dum, *Oportet*, inquit, *Filium homi-
nis multa pati, et reprobari, et crucifigi, et ter-
tia die resurgere* ⁸¹. Vim enim illius verbi, *oportet*,
mihî considera, et invenies id in ea contineri, ut
significet, fieri aliter non oportere, nisi ut per
crucem mors oppetatur. Quæ hujusce rei causa?
Pauli solius est eam exponere, per arcana illa verba,
quæ in adytis paradisi constitutus audivit solius, in-
quam, Pauli est, hoc crucis mysterium explanare,
quemadmodum etiam ex parte aliqua in epistola ad
Ephesios facit, dum arcanum hoc patefaciens, *Ut
possitis, inquit, comprehendere cum omnibus sanctis,
quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et pro-
fundum, scire etiam supereminentem scientiæ chari-
tatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudi-
nem Dei* ⁸². Neque enim frustra divinus ille Apostoli
oculus crucis figuram excogitavit. Sed ea item re

⁸¹ Matth. xvi, 21; Marc. viii, 31; Luc. ix, 22; Joan. xii, 31 sqq. ⁸² Ephes. iii, 18, 19.

facite ostendit, se omnibus ignorantiae squamis ab oculis mentis excussis, ipsam rerum veritatem clare perspexisse. Novit enim, ea figura, quatuor cornibus e medio provenientibus descripta, potentiam per omnia comitantem et providentiam illius, qui in ipsa manifestatus est, significari, et ideoque partes illius singulas propriis nominibus appellavit. Eam enim, quae a medio deorsum vergit, profundum vocat; quae autem sursum, sublimitatem; latitudinem vero et longitudinem illas, quae utrinque transversae protenduntur, ut, quae hinc a medio producit, latitudo, quae autem illinc, longitudo nominetur: quibus aperte mihi videtur sermone declarare, nihil in rebus creatis esse, quod non divina natura incolume tueatur, quod est supra caelos, quod sub terra, quodque ad extrema mundi transversum undique protenditur. Nam per altitudinem, id quod est sursum; per profundum, quod subterraneum; per longitudinem et latitudinem in medio posita extrema significant, quae a virtute totum hoc universum tuente continentur. Potes autem ex iis quae in anima tua sunt, ea quae de Deo cogitanda sunt declarata contemplari. Caelum enim suspice, et partes infimas animo complectere; extremosque ac summos orbis terminos cogitatione comprehende, atque considera, quoniam potentia tanquam universitatis vinculum haec omnia devinciat atque contineat: videbisque sponte sua in ea divinae potentiae contemplatione crucis figuram exprimi in animo ac mente tua, a superis ad infera, ab extremis ad extrema potentiam atque descriptam.

Figuram hanc magus etiam David de se loquens expressit: *Quo ibo, inquit, a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in caelum* (haec est sublimitas), *tu illic es. Si descendero in infernum* (hoc est profundum), *ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, id est, ad ortum solis* (haec est latitudo), *et habitavero in extremis maris*⁸³: sic enim occasum appellat (haec est longitudo). Cernis quo modo crucis figuram describat? Tu es, inquit, qui per omnia comneas, qui cuncta devineis, qui in teipso comprehendis universa. Tu supra es, tu es infra. In hac extrema parte manus est tua, et in altera viae dux est dextera tua. Ob id magus item Apostolus, cum omnia fide et cognitione repleta fuerint, fore dicit, ut is, qui super omnia est, in nomine Jesu Christi adoretur, et a caelestibus, et a terrestribus, et ab infernis⁸⁴: quibus verbis per crucis figuram dividit Christi adorationem. Caelestis enim regio in sublimi crucis parte adorationis cultum exhibet, mundana in mediis, inferna ad profundum pertinet. Idem mea quidem sententia significat etiam *iota illud, si cum apice junctum consideretur, quod et caelo stabilius, et terra firmitus, et omni rerum constitutione certius est. Caelum enim et terra transibunt*⁸⁵,] et, *Hujus mundi*

σχῆμα τοῦ σταυροῦ κατενόησεν· ἀλλ' ἕκαστος τούτου σαφῶς, ὅτι πᾶς τῆς ἀγνοίας λεπίδας ἐπιπέτων ὀμμάτων, πρὸς αὐτὴν ὁρᾷ καθαρώς τὴν ἰσότητα· ὁ δὲ γὰρ ὅτι τὸ σχῆμα τοῦτο τέτταρσι προβάσει τῆς ἐν τῷ μέσῳ συμβολῆς μεριζόμενον, τὴν ἐπιπέτων ἤκουσαν τοῦ ἐν αὐτῷ φανέντος δυνάμεως πρόνοιαν διασημαίνει, καὶ τοῦτου χάριν ἐπιπροσβολὴν ἰδιαζούσαις κατονομάζει φωναίς· πλάτος γὰρ τὸ ἐκ τοῦ μέσου κάτω, καὶ ὕψος τὸ ὑπερκεινόμενον· πλάτος δὲ καὶ μήκος, τὸ ἐκ πλαγίου παρατείνον μετὰ τὴν συμβολὴν ἐκατέρωθεν· ὡς ἐκ ἐνθεν τοῦ μέσου, πλάτος, τὸ δὲ ἐτέρωθεν, μήκος· ἀγορεύσαι· δι' ἧν τοῦτο μοι δοκεῖ σαφῶς ἐσημαίνειν τῷ λόγῳ, ὅτι οὐδὲν τῶν ὄντων ἐπιπέτῃ θεῖᾳ διακρατεῖται φύσει, τὸ ὑπερουράνιον ὑποχθόνιον, τὸ ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν ὄντων ἐκ ἐκ πλαγίου παρατεινόμενον. Σημαίνει γὰρ ἐκ τοῦ ὕψους, τὸ ὑπερκαίμενον· διὰ δὲ τοῦ βῆθους ὑποχθόνιον· τῷ μήκει δὲ καὶ τῷ πλάτει, τὰ ἐκ σου πέρατα, τὰ ὑπὸ τῆς πᾶν διακρατούσης ἰσότητος συνεχόμενα. Ἔστω δὲ διὰ τῶν ἐν τῇ σῆ ψυχῇ ὄντων ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἡ τῶν λεγομένων αἰδεῖσις. Ἀνάβλεψον γὰρ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν βάθην τῷ λογισμῷ κατανόησον, ἔκτεινον ἐπὶ τὰ πέρατα καὶ τὰ ἄκρα τῆς τοῦ παντός συστάσεως τὴν ἐκαστὴν καὶ λόγισαι τίς ἐστὶν ἡ ταῦτα συνέχουσα ἰσότης οἷον τις σύνδεσμος τοῦ παντός γινομένη. Καὶ ἐκ αὐτομάτως ἐν τῇ διανοίᾳ ἡ περὶ τῆς θεῖας ἰσότητος ἐννοία τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ ἐγχαράσσεται, ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπὶ τὰ βῆθη καθῆσκον, καὶ ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν ἄκρων ἐγκαρσίως παρατεινόμενον.

Τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ ἐν ὧν αὐτὸν ὑμνησὶ λόγῳ· *Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κενώσω;* Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν (τοῦτο τὸ ὕψος)· Ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην (τοῦτο τὸ βῆθος)· Ἐὰν ἀναλάβωμαι τὰς πτέρυγας μου κατ' ὄρθρον, εἴτε ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου (τοῦτο τὸ πλάτος). *Εἰ ἐπισηκηνώσωμαι εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης* (καὶ γὰρ τὰς δυσμὰς ὀνομάζει)· (τοῦτο τὸ μήκος). Ἡ πᾶς διαζωγραφεῖ τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα ἐκαστῶν λεγομένων; Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ διὰ πάντων ἡμῶν ἐκτείνων τῶν γινόμενων, καὶ πάντα ἐν ἐκείνῳ λαμβάνων τὰ πέρατα. Ἄνω σὺ εἶ, κάτω σὺ ἐστὶς ἐν τῷ πέρατι τούτῳ ἡ χεὶρ σου ἐστὶν, καὶ ἐκ ἐτέρω ἡ δεξιὰ σου ὁδηγεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος, ἔνθα πληρωθῆ τὰ πάντα τῆς πίστεως ἐπιγνώσεως, προσκυνεῖσθαι λέγει τὴν ὑπερῶν ὄνομα ὄντα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τῶν οὐρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων· πάλιν καὶ διὰ τούτων κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ μερίζει τοῦ σταυροῦ τὴν προσκύνησιν. Ἡ μὲν ὑπερκαίμενος λῆξις ἐν τῷ ἄνω τοῦ σταυροῦ μερίζει Δεσπότη πληροῖ τὴν προσκύνησιν· ἡ δὲ ἐγκαρσίως τοῖς μέσοις· ἡ δὲ ὑποχθόνιος, τοῦ βῆθους ἐκτείνουσα· Τοῦτο καὶ τὸ Ἰωτα ἐστὶ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον.

⁸³ Psal. cxxxviii, 7 sqq. ⁸⁴ Philipp. ii, 10. ⁸⁵ Matth. xxiv, 35.

ἡ κεφαλὴ θεωρούμενον, ὃ καὶ τῶν οὐρανῶν ἁμώτερον, καὶ τῆς γῆς σταθερώτερον, καὶ πάσης τῶν ὄντων συστάσεως διαρκέστερον. Ὁ οὐρανὸς ἢ γῆ παρβλεύεται· καὶ, Ὁλοῦ τοῦ κόσμου ἀγει τὸ σχῆμα· τὸ δὲ ἰῶτα ἐκ τοῦ νόμου, καὶ κεφαλὰ οὐ παραδέχεται. Ἡ ἐγκάθετος γραμμὴ, ἢ ἴσιν ἐπὶ τὸ βάθος καθήκουσα, ἰῶτα λέγεται· ἢ δὲ ἰσῶς ἀγομένη διὰ πλαγίου, κεφαλὰ ὀνομάζεται, ὅς ἐστι καὶ παρὰ τῶν ναυτιλλομένων τοῦτο μαρτυρεῖται. Τὸ γὰρ ξύλον τὸ διὰ πλαγίου τῆ ἰσῶς ἐπιχειρήσασθαι τὴν ὀθόνην ἐξαπλοῦσι, κεφαλὰν λέγουσιν, ὡς σχήματος ὀνομάζοντες. Διὸ μοι δοκεῖ πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ θεία τοῦ Εὐαγγελίου φωνή· ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πᾶντα συνέστηκε, τὸ τῶν ἐν αὐτῷ περικράτων ἀδιδώτερον, ὃ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὴν συντικτὴν πάντων τῶν ὄντων, ὡς δὲ ἀνιγμῆτος ἐσώπτρου τινὸς τοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν σχήματος εἰκονισαί. Διὰ δὲ τοῦτο φησιν, ὅτι δεῖ τὸν Ἰὼν ἰνθρώπου, οὐχ ἀπλῶς ἀποθανεῖν, ἀλλὰ σταυρωθῆναι, ἵνα γένηται τοῖς διορατικωτέροις θεολόγοις ὁ ρὸς τὴν παντοδύναμον ἐξουσίαν τοῦ ἐπ' αὐτῷ ἔντος, καὶ πάντα ἐν πᾶσιν ὄντος, ἀνακηρύσσων τῆ ματι. Μὴ παρσιωπήσωμεν, ἀδελφοί, μηδὲ τὸν ἴμωνα βουλευτὴν ἐκείνον, τὸν ἀπὸ Ἀριμαθίας ἴφ, ὃς δῶρον τὸ ἔχραντον καὶ ἄγιον ἐκεῖνο σῶμα, καθαρὰν περιετίθεισιν αὐτῷ σινδῶνα, καὶ καθανημεῖν ἐναποτίθεται. Νόμος ἡμῖν ἔστω τὸ τοῦ ἴμωτος ἐκείνου βουλευτοῦ ἔργον τοῦ καὶ ἡμᾶς βουλεύεσθαι, ὅταν λάβωμεν ἐκεῖνο τὸ δῶρον ὡματος, μὴ ἐρύπωμένη τῇ τῆς συνειδήσεως ἡ λαμβάνειν, μηδὲ ὀδωδῶτι ἐξ ὀστέων νεκρῶν πάσης ἀκαθαρσίας τῷ μνήματι τῆς καρδίας τίθεσθαι· ἀλλὰ, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἀζειν ἕκαστον ἑαυτὸν, ἵνα μὴ κρίμα ἢ χάρις αὐτῷ ἀναξίως δεχομένῳ τὴν χάριν. Ἀλλὰ γὰρ ἡ λέγων αἰσθάνομαι τῇ φωτεινῇ στολῇ τοῦ ἀγκυκαταστραπτόμενος, καὶ μου διασεῖται ὡφ' ἡδονῆς ἀρδίαν ὁ γλυκύς ἐκεῖνος σεισμός, ὁ τὸν βαρὺν τοῦ ἀνθρωπίνου μνήματος ἀποκυλίων, δι' οὗ εἶται πᾶσιν ἡ θύρα τῆς ἀναστάσεως. Δράμωμεν μεῖς ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ παραδόξου θεάματος· ἴσιν γὰρ ἤδη τὸ Σάββατον· μὴ κατόπιν τῶν κῶν ἀπαντήσωμεν. Ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμετέρεσσὲ τὰ ἀρώματα, ἢ πίστις καὶ ἢ συνειδήσις. γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἐστιν ἡ εὐωδία. Μῆκέτι μετὰ δὲ ἐκρῶν τὸν ζῶντα ζητήσωμεν. Τὸν γὰρ οὕτως ζητοῦντα, ἀπωθείται ὁ Κύριος, λέγων· Μὴ μου ἴσιν· ἀλλ' ὅταν ἀναβῶ πρὸς τὸν Πατέρα, τότε σοὶ ἴσιν ἀπτεσθαι. Ἀκούσωμεν τί εὐαγγελίζεται καὶ ἢ ἡ προλαβοῦσα τὸν ἄνδρα διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο ποιήσασα, ἵνα διὰ τοῦ κατάρψασθαι ἢ ἀγαθὸν περὶ τῆς τοῦ κακοῦ αἰτίας ἀπολογηθῆ. Τί οὖν ἐστὶ τὸ τῆς γυναικὸς Εὐαγγέλιον; Ὁν ἴσιν ἐξ ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ Χριστοῦ. Ἄκουε γὰρ, φησὶν, ὃ ἐντέταλται Κύριος πρὸς ἡμᾶς εἰπεῖν, ἡμᾶς οὐς καὶ ἀδελφῶν τοῦ κατὰνομάζει, ὅτι Πορεύομαι πρὸς τὸν

figura præterit ⁵⁶, iota autem ex lege, et apex unus non præterit ⁵⁷. Linea recta e sublimi in imum descendens iota dicitur. Oblique autem ad latera pertingens apex nominatur, id quod ab ipsis navigantibus licet discere, qui lignum illud transversum malo adjacens, cui vela suspendunt, Græce eodem nomine quo apicem nominant, nempe cæream. Quamobrem divina hæc Evangelii verba mihi videntur in crucis figura tanquam ænigmate et speculo quodam illud ostendere, in quo omnia constiterunt, quod omnibus, quæ in ipso continentur, stabilis est, atque æternum, cujus potentia cuncta moderatur. Proinde Dominus ait, oportere Filium hominis, non simpliciter mori, sed crucifigi, ut crux Deum gestans adversariis omnipotentem illius, qui in ipsa penderet, vim, qui que omnia in omnibus est ⁵⁸, figura sua patefaceret. Nobilis ille senator Joseph, fratres, ab Arimathea non est nobis silentio prætereundus, qui cum immaculati sanctique illius corporis munus accepisset, sindone mundo illud involvit, et in monumento novo ac puro collocavit. Quod ab honesto hoc senatore gestum est, nobis sit tanquam lex, ut idem nos quoque præstemus, cum illud corporis munus suscipimus, ne id sordido conscientie linteo involvamus, neve in cordis monumento mortuorum ossibus omnique immunditia pleno reponamus. Sed unusquisque, ut scribit Apostolus, se ipsum probet, ne munus indigne suscipienti sit in iudicium ⁵⁹. Verum, dum hæc loquor, lucida angeli stola mentis aciem mihi perstringit, et dulcis ille terræ motus, quo gravis ille humani monumenti lapis revolutus est, omnibusque resurrectionis fores patefactæ sunt, præ voluptate cor meum concutit. Curramus et nos ad conspiciendum spectaculum hoc novum et admirabile. Sabbatum enim iam illuxit. Ne permittamus, ut mulieres antevertant. Sint etiam in manibus nostris aromata fidei puræque conscientie. In his enim consistit bonus odor Christi. Ne quæramus amplius viventem cum mortuis. Dominus enim eum a quo sic requiritur, rejicit et arcet, dicens: *Noli me tangere* ⁶⁰. Cum autem ascendero ad Patrem, tunc me licebit attingere. [Id est, cum non corpoream amplius servilemque formam, sed eum, qui est in gloria Patris, qui est in forma Dei, et Deum Verbum, fide conceperitis, tunc me, non autem simplicem servi formam, adoretis.] Audiamus bonum nuntium, quem nobis mulier affert, quæ fide prior, quam vir, accedit, ac merito quidem, ut incipiens ipsa ad bonum currere, diluat crimen, in quod incidit, cum ante cucurrit ad malum. Ecquod igitur est hoc mulieris Evangelium? Non ex hominibus profecto, neque per homines, sed per Jesum Christum. Audite, inquit, quod mihi Dominus, ut vobis quos fratres etiam nominat, nuntiarem, ipse mandavit. *Ascendo, inquit, ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum* ⁶¹.

Cor. vii, 31. ⁵⁷ Matth. v, 18. ⁵⁸ I Cor. xv, 28. ⁵⁹ I Cor. xi, 28. ⁶⁰ Joan. xx, 17. ⁶¹ ibid.

O nuntium præclarum et bonum! Qui pro nobis factus est homo, is cum sit Unigenitus, quo nos fratres efficiat suos, se hominem ad verum Patrem adducit, ut per se ipsum omnes cognatos secum trahat, ne possit illis amplius objici, quod eos, qui natura dii non sunt, adoraverint. Etenim cum ad viventem et verum Deum adorandum revocati sint, ab hæreditate paterna tanquam rejecti reprobati que non possunt excludi, quoniam Filium verum ipsi per adoptionem filii secuti sunt. Qui multis in fratribus primogenitum creaturæ se per carnem efficiens, omnem naturam humanam, cujus particeps esse voluit, assumptæ carnis necessitudine sibi conjunxit. Sed quia panis azymus ante Pascha pro obsonio herbas amaras habet, videamus qua juvenitudine post resurrectionem panis efficiatur dulcis. Cernis in manibus Domini Petro piscante panem et favum mellis? Inde considera, in quid amaritudo vitæ commutetur. Quare nos item ex piscatu verborum Dei jam ad panem illum cœlestem accurramus, quem spei favus dulcem reddit in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia una cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO II.

De resurrectione Domini nostri Jesu Christi, et quod nullo modo inter se contrarii evangelistæ diversis modis memoriæ prodiderint ea que acciderunt in resurrectione Emmanuels.

Quanquam omnes quidem propemodum, dilecti, eam quæ a nobis in Dominica nocte commode atque competenter introducta est. Evangeliorum approbant lectionem de resurrectione magni Dei et Servatoris nostri Jesu Christi : nonnulli tamen utilitatem quidem se sensisse non negant, sed quod putent se aliquando tectius et obscurius doctos esse, de eadem re non eadem, sed contraria et auditorem magis ad incredulitatem inducentia dicentibus evangelistis, perturbari se aiunt. Cui enim credendum est? Matthæo, qui vesperi Sabbatorum resurrectionem accidisse scribit? an Joanni, qui hoc idem mane, cum adhuc tenebræ essent, contigisse memoriæ prodidit? An Lucæ et Marco : quorum hic ortum solis, ille profundum diluculum eundem articulum temporis, quo illa contigerint, nominavit? Ad solutionem igitur propositi dubii, aliarumque circa scrutationem dictorum exorientium quæstionum, excitari nos, licet infirmos, a Deo, qui resurrexit, et planam adhibere interpretationem oportet. Etenim eum qui semen lectionis dejecit, eamque in auribus universorum sparsit, æquum est inde quoque ortarum quæstionum reddere rationem. Hoc itaque facere etiam, atque ex illis ipsis, quæ super his dubitantes dicebant, rationem inferre conabor. Neque enim sacri Evangeliorum scriptores, vel vesperi Sabbatorum, vel majori parte noctis præterita, vel diluculo rursus, vel post solaris radii emersum, resurrexisse Dominum di-

Α Πατέρα μου, και Πατέρα υμων, και Θεον μου Θεον υμων. "Ω καλων τε και αγαθων εισηγαγεσθε ο δι' ημας εμογεννης, αδελφους ημας εαυτου προσάγει τον εαυτου ανθρωπον τω αληθινω Πατρι δι' αυτοσ απαν το εμογενες εφελκυσται, ως ανδνειδος ειναι τοις δουλευσασι τοις μη φυσει ολησιν Διὰ το προσαχθηναι παλιν τω ζωντι και εθη Θεω, μηδ' αποκλητους και αποκηρυκτους της τρωφας κληρονομιας γενεσθαι, τοις τω Υιω της υιοθεσιας ακολουθησαντας · ο εν πολλοις ειναι πρωτοτοκον δια της σαρκος ποιησας εαυτον ετην κτισιν ης εκουινωνησε δια της ανακραθησας τω σαρκος επεσπατατο. 'Αλλ' επειδη ο προ τοις αιωσι τοσ ο αξυμος, υφον την πικριδα εχει, θεωρησας ηδυσματι ο μετα την αναστασιν εστος ηδυνεσται τοσ του Πετροσ αλιευοντος εν ταϊς χειροσ του Λουκα του βίου κατασκευάζεται. Ουκουιν αναστασιν ημεϊσ εκ της των λόγων αλειας, ηδη τω εστω δράμωμεν, ον καταγλυκαίνει το κηριον της ελπιδοσ, εν Χριστω Ιησοω τω Κυριω ημων, ος και το κρατοσ συν τω Πατρι και τω αγιω Πνευματι νυν και δελ και εις τοις αιωνασ των αιωνων. Αμην."

ΛΟΓΟΣ Β΄.

Περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τὸν ἀλλήλων ἰσχυροῦσθεσιν οἱ εὐαγγελιστὰς, διαφόρως τὴν θεολογίαν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἐμμανουὲλ ἡγήσαν.

Πάντες μὲν, ἀγαπητοί, ὡς εἰπεῖν, ἀπόστησιν την ἐν τῇ Κυριακῇ νυκτὶ παρ' ἡμῶν εἰσηγαγεσθε ἀρμοδίως τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἀνάγνωσασιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τινὲς μέντοι τὸ μὲν εἰσῆσθαι ὁμολογοῦσι · πυκνότερον δὲ πως ἀκραιφνεσιν κούντες, ταράττεσθαι φασί, τῶν εὐαγγελιστῶν εἰς αὐτὰ λεγόντων περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, εἰς τὰς εἰρήναια, καὶ τὸν ἀκρατὴν μᾶλλον πρὸς τὴν ἀπιστίαν ἀγόντων : Μαθητῶν τῶν πρῶτων τῶν ἀναστάσιν ὀφεί γεγενῆσθαι Σαββάτων, ἢ καὶ ταυτὸ τοῦτο συμβεθεσθῆναι πρῶτῳ ἔτι σκοπιῶσ ἐκ τῆς ἱστορηκότι, ἢ Λουκᾶ καὶ Μάρκου · τῶ μὲν δὲ Σαββῶν, τῶ δὲ ανατολῆν ἡλίου τὸν αὐτὸν ἐπιπέσθαι μᾶσαντι ; Πρὸς οὖν τὴν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος λύσιν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν ἕξιναι ῥητῶν ἀναφυομένων ζητήσεων, διεγερεσθῆναι εἰς τὸν ἀναστάντος Θεοῦ, καίπερ ἀσθενεῖσιν ὄντας καὶ τὴν ἐρμηνείαν παραστήσασιν σαφῆ. Καὶ γὰρ σπέρμα τῆς ἀναγνώσεως καταβαλόμενος, καὶ τὸν πλατύνας ἐν ταῖς ἀπάντων ἀκοαῖς, δικαίως ἐστὶ τῶν φύντων ἐντεῦθεν ἐρωτημάτων ἀποδοῦναι τὸν γον. Τοῦτο δὲ καὶ ποιῆσαι πειρασόμεσιν ἐξ ἑσῶσιν οἱ ἐπαπορήσαντες ἔφασαν τὴν λύσιν ἐπαγγεῖσθαι γὰρ εἶπον οἱ τῶν Εὐαγγελίων ἱεροὶ συγγραφεσθῶσ Σαββάτων, ἢ παρρηχητόσ τοῦ πλείονος τῆς εἰρήναι ἢ ὁδοῦ παλιν. ἢ μετὰ τὴν τῆς ἡλιακῆς ἐπιπέσθαι λην ἐγγερεσθαι τὸν Κύριον · οὕτω γὰρ εἰσῆσθαι ἦν, τὸ ἐν πράγμα τῶν συγγεγραφέων ὡς ἐπὶ

ἄλλ' ἐν διαφόροις ἱστορησάντων γενηθῆναι και-
 ἄλλ' ἀλλὰ τὰς γυναῖκας ἔγραψαν, ἄλλοτε ἄλλως
 παραγενέσθαι τῷ τάφῳ, καὶ οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν
 ἑρῶν· πῶς γὰρ τὰς διαφόρως ἐλθούσας, πάσας δὲ
 οὕτως ἀκηκόοναι παρὰ τῶν ἀγγέλων περὶ τοῦ Σωτῆ-
 ρος, ὅτι ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε, μὴ προστεθέντος
 ἰσχύος; ὡς κατ' ἐκείνην μὲν ὁμολογουμένως καὶ
 ἀμφώως τὴν θέαν νύκτα τῆς ἀναστάσεως γενομέ-
 νης· μηδεὶς δὲ τὴν ὥραν ἐπισημηναμένου, τὴν
 οὐκ ἄγνωστον, πλὴν τοῦ ἀναστάντος Θεοῦ, καὶ τοῦ
 πρὸς τοῦ μόνου γινώσκοντος οὕτω τὸν Υἱὸν, ὡς
 τὸς ἐγνωσται τῷ Πατρὶ... Καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ
 ἁγίου ἐρευνησάντος, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Ματθαῖος
 ἔφη Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν καὶ τὴν ἄλλην
 ἱεροῦ ὄψε Σαββάτων ἐπὶ τὴν θέαν ἐληλυθῆναι τοῦ
 φρου· σεισμόν τε γεγενῆσθαι μέγαν· ἄγγελον δὲ
 ταθεθηκέναι ἐξ οὐρανοῦ, τὸ μὲν εἶδος ἀστραπῆ,
 ἵνι δὲ τὴν στολὴν παραπλήσιον ἵνα τῷ μὲν φοβερῶ
 ταπλήξῃ τοὺς φύλακας (οἱ καὶ τὴν θέαν οὐκ ἔνεγ-
 ντες, μικροῦ καὶ ἀπώλοντο καταστάντες τῷ δέει-
 κρο), τῷ φαιδρῶ δὲ προσκαλέσθαι τὰς γυναῖκας,
 ἵνα θάρσος ἐμποιῆται ταῖς τὴν φύσιν εὐπλοῖαι καὶ
 λαῖς, καὶ τὴν ἀνάστασιν δι' αὐτοῦ τοῦ σχήματος
 ἀγγελικῆ περιχαρῶς. Ἐπεὶ καὶ τούτων χάριν ἀπα-
 ταλοῦ. Τὸν γὰρ λίθον ἀποκυλλίας, εὗρεν ἐγγεγραμ-
 μένον τὸν Κύριον, κεκλεισμένον τὸν τάφον, καὶ ταῖς
 ἰσχυραῖς κατασφαλισμένον, καὶ τῇ στρατιωτικῇ
 κουρᾷ πεφυλαγμένον, ἀπολιπόντα θεοπρεπῶς, ὅ-
 ὅσον καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσω τοῦ δωμα-
 τίου γενόμενος τοῖς μαθηταῖς ἐπεφοίτησε. Διὸ καὶ
 εἶπεν· Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη· μηνύων ὁ
 ἄγγελος; τῆς οἰκειᾶς ἀφιξέως προτελευματουρηθῆναι
 τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, ἣν ὡς Θεὸς ἰδίᾳ δύναιμι
 ἀναστήσει, τὴν οἰκονομίαν ἐνήργησεν, ἀγγελικῆς
 ἰσχυρίας οὐ δεηθείς. Εἰ γὰρ τοῦτο μὴ ἦν, εἶπεν
 ὁ Θεός· Ἰδοὺ ἐγείρεται, δηλῶν τὸ παρατεῖκα γινόμενον·
 ἰδιῶς δὲ προεργάζοντι τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ χρη-
 σιμενοῦ, ἔφησεν· Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη.

statim fieret; sed quoniam ante factum erat, præ-
 rito tempore utens dixit: *Non est hic, sed surrexit.*
 Κάκει δὲ ἐκ τούτου δεικνύεται σαφῶς, ὡς οἱ ἀπόστο-
 λοι κηρύττοντες τὸ εὐαγγέλιον, ἔλεγον τὸν Χριστὸν
 ἠγέρθαι ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, διὰ τὸ τῶν ἀκούοντων
 ἰσχυρῶς, εὐπαράδεκτον τὸν λόγον ταύτη κατασκευά-
 ντες. Ὁ δὲ ἄγγελος τὴν εὐαγγελιζομένην τὴν ἀνά-
 στασιν ῥήξας φωνὴν, γυμνῆν ἐκφαίνων τὴν θεοπρε-
 πῆστατην ἐξουσίαν τοῦ ἀναστάντος ἔδωκε· Οὐκ ἔστιν
 ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη. Καὶ τὸ ἐγγεγέρθαι δὲ αὐτὸν ὑπὸ
 τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι, τῶν μὲν ἀκούοντων, ὡς ἔφη,
 ἰσχυροῦς τὸ ἀσθενές· τὸν δὲ αὐτὸν ἔχει νοῦν, καὶ
 ἰσχυρῶς ἔθερον. Ἐν τίνι γὰρ ὁ Πατὴρ ἐνεργεῖ; Ἐν τῇ
 ἰσχυρᾷ δυνάμει δηλονότι. Τίς δὲ ἔστιν ἡ δύναμις τοῦ
 Πατρὸς; Οὐδεὶς ἄλλος, ἢ ὁ Χριστός· Χριστὸς γὰρ
 τοῦ Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία. Οὐκοῦν ἑαυτὸν ἀν-
 ἔστησεν ὁ Σωτὴρ, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἐγγεγέρθαι
 ἔγεται. Τὸ δὲ Ὅψε Σαββάτων, οὐ τὴν ἐσπέραν τὴν
 ἀπὸ τῆν δύναιμι τοῦ ἁγίου δηλοῖ· οὐδὲ γὰρ ἐνικῶς

xerunt. Sic enim contrarietas esset, si unum fac-
 tum, non in uno potius, sed in diversis temporibus
 accidisse scriptores memoriae prodidissent. Sed
 mulieres scripserunt, alio tempore alias ad sepul-
 crum venisse, et non circa eundem temporis arti-
 culum, (quomodo enim eas, quæ diversis tempori-
 bus venerunt?) omnes vero similiter audivisse ab
 angelis de Servatore, *Surrexit, non est hic*¹: non
 adjecto quando. Quasi in illa divina nocte absque
 controversia, et in hoc omnibus consentientibus
 resurrectione quidem acciderit, nemo vero horam
 notaverit, quæ omnibus ignota erat, præterquam
 cum Deo, qui surrexit, tum Patri, qui solus ita
 noscit Filium, ut ipse cognitus est a Filio: tum
 Spiritui, qui omnia scrutatur, etiam profunditates
 Dei. Mathæus enim dixit² Mariam Magdalenam et
 aliam Mariam vesperi Sabbatorum venisse ad vi-
 dendum sepulcrum: terræ motum autem factum
 esse magnum: atque angelum de cælo descendisse,
 cujus aspectus quidem fulguri, stola vero nivi baud
 dissimilis fuerit, ut ipso terribili quidem habitu
 perterrefaceret custodes, qui etiam non ferentes
 visionem, parum abfuit quin perirent, mortui facti
 metu: candore vero invitare mulieres, et fiduciam
 injiceret natura timidis ac formidolosis, resurrec-
 tionemque per ipsum habitum cum ingenti lætitia
 annuntiaret. His enim de causis missus erat. Cum
 enim lapidem revolvisset, reperit surrexisse Do-
 minum, sepulcro quod sigillis munitum fuerat, ac
 præsidio militum custodiebatur, sicut Deum dece-
 bat, clauso relicto, quemadmodum clausis quoque
 januis penetrans in domicilium ad discipulos ac-
 cessit. Quare etiam dicebat: *Non est hic, sed sur-
 rexit*: significans angelus ante suam adventum
 admirabiliter accidisse resurrectionem Servatoris,
 quam ut Deus propria virtute exsequens in iis, quæ
 disposita ac destinata erant, peragendis nullum
 angelorum auxilium desideravit. Nisi enim hoc ita

Atque illud etiam ex hoc aperte demonstratur,
 quod apostoli, cum prædicarent Evangelium, propter
 infirmitatem audientium dicebant Christum resus-
 citatum esse a Patre, acceptabilem et commenda-
 bilem hoc modo sermonem reddentes. Sed angelus,
 qui primus resurrectionis annuntiatricem vocem rup-
 pit, nudam designans ac majestatis plenissimam
 ideoque maxime convenientem ejus, qui resurrexe-
 rat, potestatem, clamabat: *Non est hic, sed surre-
 xit.* Itaque quod dicitur eum resuscitatum esse a
 Patre, audientium quidem, ut dixi, disponebat at-
 que moderabatur infirmitatem, eundem vero conti-
 net, et non alium intellectum. Nam in quo operatur
 Pater? In propria potentia videlicet et virtute.
 Quenam est autem virtus ac potentia Patris? Nemo
 alius præterquam Christus: Christus enim Dei
 virtus ac potentia, Deique sapientia est. Ergo seip-

¹ Matth. xxviii, 6. ² ibid. 1 sqq.

sum resuscitavit Christus, etsi a Patre dicitur esse resuscitatus. Cæterum ὄψε Σαββάτων, id est, sero vel vesperi Sabbatorum, non significat vespertum, qui post occasum solis fuit : neque enim singulariter dixit, sero Sabbati, sed pluraliter, sero Sabbatorum. Sabbata vero omnem septimanam vocare solent Hebræi. Nam ne longius abeas, evangelistæ, uno Sabbatorium, inquit : cum dicendum fuisset, Prima die septimanæ. Sic nimirum etiam in communi consuetudine nimirum, secundum Sabbatorum et tertium Sabbatorum appellantes secundum et tertium diem septimanæ. Non dixit igitur, sero Sabbati, aut vesperi Sabbati, ut vesperum illius diei significaret : sed Sero Sabbatorum, ut tardius, et multum distans indicaret. Etenim aliquando nos quoque ita dicere solemus, ὄψε τοῦ καιροῦ παραγέγονας, id est, sero vel tardius ad tempus venisti : ὄψε τῆς ὥρας, id est, sero vel tardius ad horam : ὄψε τῆς χρείας, id est, ac tardius, quam usus et necessitas postulasset : non vesperam, neque tempus, quod post occasum solis est, significantes, sed tardius, et post quam usus et necessitas postulaverit aut post tempus commodum et opportunum factum esse quippiam hoc modo indicantes. Atque ὄψε Σαββάτων, id est, sero vel vesperi Sabbatorum, longius et tardius præteritæ septimanæ tempus significat. Impletur quælibet septimana occasu solis Sabbatum excipiente. Nam etiam Matthæus cum temporis articulum, qui multum distabat a fine expletæ septimanæ, significaret, et quasi seipsum interpretaretur, adjecit, *Quæ illicescit in unam Sabbatorum*. Præterierat, inquit, in tantum nox ut esset tempus gallosum cantus, qui cantus hinc futuri diei præcedit. Tunc nimirum atque in hoc articulo temporis, non autem vespera quæ salutum insequitur, sinites jejunia, incipimus nos omnes obtinuit, hanc rem comprobante.

Cum igitur hic temporis esset articulus, Maria Magdalena atque altera ejusdem nominis ad sepulcrum venerunt, et angelum, qui de cælo descenderat, quemadmodum dictum est, viderunt : qui, revoluti lapide, super eum sedebat : a quo etiam invitate viderunt locum, ubi positus erat Dominus : et currere jussæ, quæque acceperant, mandata discipulis edere, egressæ celeriter e monumento currebant : itaque currentibus obviam factus Jesus appellavit eas, dicens, *Avete*³. Etenim oportebat primum muliebrem sexum et ab angelo bonum resurrectionis accipere nuntium, et Dominum videre, et primam ab eo vocem audire, *Avete*. Quoniam mulier quoque prima audiverat fraudem serpentis, et contra præceptum viderat ligni interdicti fructum, et pœna tristitiæ ac doloris condemnata fuerat. Quapropter etiam adorare Servator et pedes apprehendere et contractare permittebat, ut iis quæ primæ desciverant et alienatæ erant ab eo, et discipulis gaudium annuntiare jubebat, cum mulierem, quæ tristitiæ ministra Adamo fuerat, gaudii nuntiam viris esse vellet, contrariis contraria curans. *Euntibus autem illis,*

³ Matth. xxviii, 9 sqq.

εἶπεν Ὁψὲ Σαββάτου, ἀλλὰ πληθυντικῶς, Ὅψε Σαββάτων. Σάββατα δὲ τὴν πᾶσαν ἑβδομάδα κατὰ Ἑβραίους ἔθος. Αὐτίκα γοῦν οἱ εὐαγγελισταὶ τῆς τῶν Σαββάτων φασὶ δὲ, Τῇ πρώτῃ ἡμέρῃ τῆς ἑβδομάδος, εἰπεῖν. Οὕτω δὴ καὶ ἐν τῇ συνήθειᾳ χρησίμεθα, δευτέραν Σαββάτων, καὶ τρίτην Σάββατον παραγαγεύοντες τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν. Οὐκ εἶπεν οὖν, Ὁψὲ Σαββάτου : Ἐσπέρας Σαββάτου, ἵνα τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης δηλώσῃ· ἀλλ', Ὁψὲ Σαββάτων, ἵνα τὸ μῆδιον καὶ πολὺ διεστηχὸς ἐμφάνῃ. Καὶ γὰρ καὶ οὕτως ἡμῖν συνήθες λέγειν· Ὁψὲ τοῦ καιροῦ παραγέγονας, ὄψε τῆς ὥρας, ὄψε τῆς χρείας· ὡς τὴν ἐσπέραν, καὶ τὸν μετὰ ἡλίου δυσμᾶς χρόνον ἐκρίσιν· ἀλλὰ τὸ βράδιον, καὶ κατόπιν τῆς χρείας τοῦ καιροῦ γενέσθαι τὸν τρόπον τοῦτον μῆδιον. Καὶ τὸ Ὁψὲ Σαββάτων, τὸ πόρρω καὶ βράδιον τῆς παραθεσίσης ἑβδομάδος δηλοῖ. Πληροῦται δὲ ἕκαστη ἑκάστη, ταῖς μετὰ τὸ Σάββατον ἡλίου δυσμαῖς· ἵκεται καὶ τὸ πολὺ διεστηχὸς τοῦ καιροῦ πρὸς τὴν τῆς πληρωθείσης ἑβδομάδος ὁ Ματθαῖος δὴλών, καὶ ὡσπερ ἐρμηνεύων ἑαυτὸν, ἐπιγχαγε, Τῇ ἐπιρροῇ σὴ εἰς μίαν Σαββάτων. Παρωχῆται, φησὶν, τῆς τοσοῦτον, ὡς εἶναι τὸν καιρὸν τῆς τῶν ἀλεκτροστροφῆς, ἧτις τὸ φῶς τῆς μελλούσης ἡμέρας προκρούεται. Ταῦτή τοι, καὶ τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐξ ἑκατὸν μετὰ τὸ Σάββατον ἐσπέρα καταλύοντες τὰς νηστείας τῆς εὐφροσύνης ἀρχόμεθα, τῆς κατὰ πάντων ἐπιρροῆς συνθεσίας συνηγορούσης τῷ πράγματι.

Τοῦ καιροῦ τοίνυν δντος τούτου, ἡ Μαγδαλίνα Μαρία καὶ ἡ ὁμώνυμος ἐπὶ τάφον ἦλθον, καὶ τὸν ἀγγελον τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβηθέντα τὸν προκείμενον θεάσαντο τρόπον, ἀποκυλίσαντα τὸν λίθον καὶ ἐπ' αὐτὸν καθεζόμενον, ὅψ' οὐ καὶ προκλήθειαν τὸν τόπον εἶδον, οπου ἔκειτο ὁ Κύριος, καὶ προσεχθεῖσαι τοῖς μαθηταῖς δραμεῖν καὶ ἀπαγγεῖλαι ἐπιβοῦσαι ταχὺ τοῦ μηνύματος ἑδραμον· καὶ δὴ τρεῖς αἰσας προσεπατησας ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε· *Ἐρετε*. Καὶ γὰρ ἔδει πρῶτον τὸ γυναικῶν γένος καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐαγγελισθῆναι παρὰ τοῦ ἀγγελοῦ καὶ τὸν Κύριον ἰδεῖν, καὶ πρῶτην παρ' αὐτοῦ φωνὴν ἀκούσαι, τὸ, *Χαίρετε*. Ἐπεὶ καὶ γυνὴ πρώτη τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφρου ἤκουσε, καὶ εἶδε παρανόμως τὸν τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου καρπὸν, καὶ λύπη κατὰ τὴν κάζετο· διὸ καὶ προσκυνεῖν ὁ Σωτὴρ καὶ κατὰ τὸν τοῦ πόδας συνεχῶρει, ὡς πρώταις ἀποπειραῖς καὶ ἀλλοτριωθείσας αὐτοῦ, καὶ τοῖς μαθηταῖς τῆς χαρᾶν διαγγέλλειν ἐκέλευσε, χαρᾶς ἀγγελον ἄμα γυναῖκα γενέσθαι βουλόμενος, τῆς λύπης τῷ ἑαυτοῦ γενομένην διάκονον, τὰ ἐναντία διὰ τῶν ἐναντιωμένων. *Πορευομένων δὲ αὐτῶν*, φησὶν, ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς, ἰδοὺ τινες τῆς κουστωδίας ἔλθου-

εις την πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν ἰσχυρότερων, συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια καὶ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις λέγοντες· Εἰπάτε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τυκτὸς ἐλθόντες ἐκλεψάντων ἡμῶν κοιμημένων, καὶ ἂν ἀκουσῇ τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν, καὶ ἰς ἀμερίμους ποιήσομεν· οἱ δὲ λαβόντες ἀργύρια, ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν, καὶ διμήσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίους μέχρι σήμερον.

Ἡ μὲν οὖν ἄλλη Μαρία (ταύτην δὲ εἶναι τὴν Θεογον πιστεύειν ἀκόλουθον, ὅτι μὴδὲ ἀπελείφθη τοῦ ἰσχυροῦς, ἀλλ' ἴστατο παρὰ τῷ σταυρῷ, ὡς Ἰωάννης ἱρήσεν, ἥ καὶ ἔπρεπε τὰ τῆς χαρᾶς εὐαγγελισσαί, βίβλη τῆς χαρᾶς αὔση, καὶ καλῶς ἀκουσάση τὸ, *ρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ*), τὸ σταγμα τοῦ Κυρίου πληροῦσα, τοῖς μαθηταῖς τῶς ἀπήγγειλεν. Οὐ γὰρ ἦν θέμις μὴ πληρωθῆ- τὸ οὕτω σοφῶς οἰκονομηθέν τε καὶ προσταχθέν, καὶ ἠπίστησαν οἱ ἀκούσαντες. Ἐπεὶ καὶ ἔπεται το πολλὰκις τῇ τῶν ἀπαγγελομένων θαυμάτων βρολῆ. Οὐ γὰρ ἂν ἀργοὶ διέμειναν, εἰ ἐπίστευσαν. δὲ Μαγδαληνὴ συμπορευομένη τῇ Θεοτόκῳ, καὶ τὴν ἀπαγγέλλαν ὁμοίως ἐπειγομένη, πέποθέ τις ἀνθρώπων· καὶ ὥσπερ ὁ Πέτρος ὑπὸ Ἡρώδου ληφθεὶς, καὶ διὰ τοῦ ἀγγέλου τῶν ἀλύσεων λυ- ; αὐτομάτως, καὶ τῆς φυλακῆς ἕξω γενόμενος, καὶ πολὺ βαδίσας, ὡς καὶ τὴν τῆς πόλεως πύλην θεῖν, ἀληθὲς οὐκ ᾔετο τὸ γινόμενον, ἀλλ' ἐνόμι- C ὄραμα βλέπειν· οὕτω καὶ αὕτη τὴν ὑπερβολὴν θαύματος οἶνει ἀκαιρὸν τινα λογισαμένη, καὶ τῶν φυλάκων ἐπιφασάντων καὶ ἀρξαμένων ἀ τῶν ἀρχιερέων τὴν εὐκοφαντίαν ὑφαίνειν κατὰ ἀναστάσεως· αἰσθημένη πάντως τοιοῦτου τινὸς ψιθυριζομένου, τοὺς τῆς ἀμφιβολίας παρεδέξατο ἰσχυροῦς, καὶ τῆς ἀπαγγελίας ὀλιγορήσας, καὶ τοῦ ἡρίου προσταγματος, πρὸς τὸν τάφον ἐχώρει αἰ, σκοτίας εἶ οὖσης, ὡς Ἰωάννης φησίν. περ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Κύριος τὸν Θωμᾶν ἐξ στίας εἰπεῖν, *Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσίν αὐ- τὸν τύπον τῶν ἡλῶν, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν εἰς τὸν τύπον τῶν ἡλῶν, καὶ βάλω τὴν χεῖρά εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω* καὶ τῆς ἐκείνου πολυπράγμονος ἀπιστίας καὶ ἐπαφῆς, ἰς εἰς τὴν πίστιν ἐβεβαιώθημεν, ἐν ᾧ σώματι τῶνθεν, ἐν αὐτῷ καὶ ἐγγέρεται πιστεύσαντες τὸν ἱμανουὴλ, τοὺς τῆς δοκίσεως μύθους ἀποπεψά- αι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρτίαν εἰς ἀπιστίας ὑπονοστήσασαν, καὶ μεγαλυχεροῦς το παθοῦσαν (οὐκ ἄδρον γὰρ τὸ τῆς γυναικείας ἰσθον φύσεως), συνεχώρει διὰ τῆς περιέργου ἡσεως, πιστότερον ἐργάσασθαι τὸ θαῦμα τῆς ἰστάσεως, πίστεως ὑπάρχον πέρα καὶ παντὸς ἰσμοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα τῆς ἀμφιβόλου διανοίας οὔσα, καὶ ἰδοῦσα μόνον τὸν λίθον ἀποκυλισθέντα

A inquit, ut mandata referrent discipulis, ecce quidam de custodia in urbem venerunt, ac renuntiaverunt principibus sacerdotum omnia, quæ acciderant. Atque illi coacti, unaque cum senioribus habito consilio satis magnam pecuniam dederunt militibus dicentes : Dicite, quod discipuli ejus nocte venerint, et subriperint eum vobis dormientibus. Et si hoc delatum fuerit ad præsidem, nos persuadebimus ei, et vos securos reddemus. Illi autem accepta pecunia, fecerunt quemadmodum erant edocti : et divulgatus est hic rumor apud Judæos usque in hodiernum diem ⁵.

Atque altera quidem Maria (hanc autem Deiparam fuisse credere consentaneum est : quoniam nec a passione quidem abfuit, sed stabat juxta crucem, ut Joannes memoriæ prodidit ⁶, quam etiam decebat ea, quæ ad gaudium pertinebant, annuntiare, ut quæ radix gaudii esset, ac præclare audivisset illud, *Ave, gratia plena, Dominus tecum* ⁷), mandatum Domini exsequens discipulis omnino exposuit. Non enim fas erat non adimpleri id, quod ita clare dispositum, administratum, et præceptum erat, tametsi non crederent qui audiebant. Quoniam hoc quoque sæpe accidere solet, dum immensa miracula annuntiantur. Neque enim otiosi permansissent, si credidissent. At Magdalænæ una cum Deipara abeunt et similiter ad annuntiandum properanti accidit quiddam more humano : et quemadmodum Petrus ab Herode comprehensus, et per angelum solutis ultro catenis ex custodia eductus, multumque spatii progressus, quo ad portam quoque urbis transisset, non putabat verum esse quod agebatur, sed visionem se videre existimabat : ita etiam hæc cum excellentiam miraculi veluti importunum et intempestivum quiddam esse reputaret, et simul, posteaquam custodes antevertissent, et cum pontificibus cœpissent texere calumniam adversus resurrectionem, prorsus tale quiddam subsurrari sensisset, ambiguitatis ac dubitationis cogitationes admisit : neglectaque renuntiatione atque salutari mandato, ad sepulcrum tendebat mane, *Cum adhuc tenebræ essent*, ut Joannes ait ⁸. Quemadmodum enim permisit Dominus, ut ex incredulitate Thomas diceret, *Nisi videro in manibus ejus vestigium clavorum, et mittam digitum meum in vestigium clavorum, mittam item manum meam in latus ejus, non credam* ⁹ : ac per curiosam illius incredulitatem et contrectationem, nos in eam fidem confirmati sumus, ut omissis opinionum ac suspicionum fabulis, quo corpore passus est, eodem etiam resuscitatus esse credamus Emmanuelem : eodem modo Mariam quoque Magdalenam ad incredulitatem reversam, cum hoc etiam facilius ei accidisset (non ignota est enim muliebris sexus fragilitas et facilitas ad lapsum), per curiosam et supervacuum inquisitionem, miraculum resurrectio-

Matth. xxviii, 11-13. ⁵ Joan. xix, 25. ⁶ Luc. i, 28. ⁷ Joan. xx, 1. ⁸ ibid. 25.

nis, quod omnem fidem cogitationemque superat A
 atque excedit, credibilis efficere permittebat. Cum
 hac igitur ambigua mente accedens, cum lapidem
 duntaxat ab ostio monumenti revolutum vidisset,
 angelum autem non amplius super eo, ut paulo
 ante, sedentem; ab incredulitate vinci se passa
 est, imaginationem et alienationem mentis ex pa-
 vore repentino contractam esse existimans id,
 falso ducebat: cumque accurrisset ad Petrum et
 ad alium discipulum, quem diligebat Jesus, e-
 mabat, dicens: *Sustulerunt Dominum ex monumento, et nescio ubi posuerint eum*⁹.

Vides quod cum ex iis quæ post relationem cus-
 todim noctu apud Judæos conficta erant, aliquid
 tale ad aures ejus pervenisset, mente immutata
 atque depravata est: ac putavit adversarios sura-
 tos esse corpus Jesu, ut furtum in apostolos con-
 ferrent. At Petrus et Joannes sine mora surrexe-
 runt, et ad sepulcrum cucurrerunt. Non enim
 novum et inopinatum erat quod dicebatur, ut,
 quod ad resurrectionem attinet, fidem non habe-
 rent: imo vero etiam credibile et non discordans
 et alienum erat a malitia Judaica. Intrepide autem
 et absque metu id agebant, cum silentium esset,
 tenebris nondum discussis, Deoque fiduciam eis
 atque animi presentiam subministrante. Sed cum
 eo venissent, manifesta atque evidentia signa re-
 surrectionis invenerunt. Vident enim in sepulcro
 lintheamina jacentia: quod nequaquam accidisset,
 si corpus furto sublatum fuisset. Primum enim
 furibus mos est vestes detrahare atque spoliare: C
 deinde admodum celeriter committere furtum, ne
 in ipso facinore deprehensi pessime mulcentur.
 De corpore autem Jesu in hunc fere modum scri-
 psit Joannes: *Obvinoxerunt eum linteis cum aroma-
 tibus, prout mos erat Judæis sepelire*¹⁰. Quomodo
 igitur non multi negotii res furantibus suis vin-
 cula solvere, corpusque nudare lintheaminibus, quæ
 jam adhæsisset, et facile avelli non potuissent,
 ac priusquam detracta essent rumperentur? Mistura
 enim aloes et myrrhæ, quam attulerat Nicodemus,
 conserta et implicata erant. Quin etiam sudarium,
 quod fuerat in capite ejus, non cum lintheaminibus
 positum, sed separatim involutum in unum lo-
 eum, nullius trepidationis, quasi furto sublatum
 corpus fuisset, indicium erat. Qui enim otium, ta-
 lisque securitas furibus fuisset, ut tegumentum
 etiam capitis apte involverent, et separatim de-
 ponerent? Itaque hoc etiam manifesto veritatem
 resurrectionis ostendebat: simul autem etiam myste-
 rium a divina majestate haud alienum innue-
 bat: nimirum quod caput deitatis locum obtinens
 (juxta illud, *Caput Christi Deus*¹¹) et qui de eo
 exstant sermones, manent circa carnis humanæ
 assumptionem quasi involuti atque indissolubiles:
 etiamsi inferiora, quæ circa dispositionem et ad-
 ministrationem, quam in carne peregit, et circa
 eam, quam cum hominibus in terra conversatio-
 nem habuit (quarum rerum figura, lintheamina

⁹ Joan. xx, 15. ¹⁰ Joan. xix, 40. ¹¹ I Cor. xi, 5.

ἰ τῶν δικαίων Θεῶ. Οὐκ ἐπίστευσαν δὲ, φησὶν, A
 : *εὐ μὴδέπω ἤδεισαν τὴν Γραφήν, οὐ δεῖ αὐτὸν*
 : *νεκρῶν ἀναστῆναι. Καὶ μὴν ἤδεισαν τοῦ Σωτῆ-*
 : *ρος αὐτοῖς πολλάκις προειρηκότος, ὡς ἀναστήσεται·*
 : *λ' οὐχ ὡς ἀπὸ τῆς Γραφῆς πεπεισμένοι καὶ τῶν*
 : *εἰθθεν φερομένων χρησμῶν (οὐς μὴ ἐκθῆναι τῶν*
 : *ἰούνατων ἦν), ἀλλ' ἐτι περὶ τὴν πίστιν ὀκλάζοντες.*
 : *Non crediderunt autem, inquit, quia nondum noverant Scripturam, quod oporteret eum c*
 : *ortuis resurgere* 11. Atqui sciebant, quia Servator eis sæpe prædixerat, quod resurrecturus esset :
 : *d non tanquam a Scriptura, atque inde petitis oraculis (quæ fieri non poterat, quin evenirent)*
 : *educti, sed tanquam circa fidem adhuc labascentes atque claudicantes.*

Παρίστησι δὲ τὸ γυμνὸν τὸν Ἰησοῦν ἀναστῆναι,
 ὃν ὀθονίων χωρὶς, τὸ μὴδαμῶς αὐτὸν ἐτι κατὰ B
 ἔρκα γωσθησεσθαι τροφῆς ἢ ποτοῦ δεηθησόμενον,
 ἐνδυμάτων περιβολῆς. Εἰ καὶ τὴν οἰκονομίαν πλη-
 ῶν, τούτοις ἐκὼν ὑπέβηκεν ἐαυτὸν, ὡς τῆς αὐτῆς
 ὕσεως κοινωνήσας ἡμῖν, ἔπειτα δὲ δηλοῖ καὶ τὴν
 ἰὸ Ἀδάμ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, ὅτε γυμνὸς
 ἦ ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ οὐκ ἤσχύνετο. Λοιπὸν γὰρ
 ὁ Θεὸς, εἰ καὶ σεσαρκωμένος, δόξη τῇ θεοπρεπε-
 τάτῃ περιεβέβηκε, αὐτὸς ὢν ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς
 ὁ ἱμάτιον, ἢ φησὶν ὁ προφήτης Δαβὶδ. Ἀλλ' ὁ μὲν
 ἔτροπος καὶ Ἰωάννης πιστωθέντες ἐκ τῶν θεσημέ-
 ῶν, ἀνεχώρουν οἴκαδε· τῇ Μαρίᾳ δὲ εἶπον οὐδὲν.
 Ἐκνόμει γὰρ ὁ μόνος σοφός, ὡς ἀπιστοῦσαν ἐκ
 ἑας αὐτὴν προσάγεσθαι μᾶλλον, ἢ ἀκοῆς. *Εἰστίκει*
 : *οἶνον πρὸς τῷ μνήματι ἔξω κλαιούσα, καὶ πα-*
 : *αυρήσασα εἶδεν ἀγγέλους δύο λευκοὺς καὶ φαι-*
 : *ροῦς τῇ στολῇ, καθέζομένους ἕνα πρὸς τῇ κρ-*
 : *υαλλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοὺς ποδῖν, ὅπου ἐκειτο τὸ*
 : *ῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ δέον τὸν ὀδυρμὸν εἰς εὐ-*
 : *προσύνην μεταβαλεῖν, τῶν δακρῶν οὐκ ἔληγεν, ὥστε*
 : *οὐς ἀγγέλους οἶονε μετ' ἐπιτιμήσεως εἶπε· Γύ-*
 : *ναι, τί κλαίεις; ὡσανεὶ ἔλεγον· Γυναικεῖα ταῦτα*
 : *ἄ δάκρυα, οὐκ εὐφρονος νοῦ. Πού γὰρ χύραν ἔχει*
 : *ἢ μετὰ τοιαύτην θεῶν ὀδύρεσθαι; Κάκεινη τῆς αὐ-*
 : *τῆς ἀπιστίας ἔχομένη (παρετείνετο γὰρ τὸ πάθος,*
 : *ὡς κατὰ μικρὸν προτιθεμένοις εἰς πίστιν τε-*
 : *λείως ἐκκαθαρθεῖν), πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὅτι Ἦραν*
 : *ὄν Κύριον μου ἐκ τοῦ μνημεῖου, καὶ οὐκ εἶδα*
 : *τοῦ ἔθνηκαρ αὐτὸν. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη*
 : *εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρῶ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα,*
 : *καὶ οὐκ ἤδει ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶ· τοῦτο μὲν ἐκ τῶν*
 : *δακρῶν ἐπισκοτούμενη, καὶ οἶον ἀχλύϊ βεβαρημένη,*
 : *τοῦτο δὲ τοῦ Ἰησοῦ οἰκονομούντος τὸ μὴ γνωσθῆναι*
 : *αὐτῇ· διὸ καὶ εἶπε· Γύναι, τί κλαίεις; Τίνα ζη-*
 : *τεῖς; Ἐκάλνη δοκούσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστὶ, λέ-*
 : *γει αὐτῷ· Κύριε, εἰ σὺ ἐδύστασας αὐτὸν, εἰπέ*
 : *μοι ποῦ ἔθνηκας αὐτὸν, κἀγὼ αὐτὸν ἀρῶ. Τάχα*
 : *ἔδ οὐκ ἔξω τοῦ πρέποντος κηπουρὸν ὑπέλαθεν εἶναι*
 : *τὸν Ἰησοῦν· τῷ ὄντι γὰρ ἦν αὐτὸς ὁ τοῦ παραδείσου*
 : *γεωργὸς ἀληθῆς καὶ ἀθάνατος, ἐν τῷ τοῦ μνήματος*
 : *κῆρῳ καθάπερ ἐν τῷ παραδείσῳ τὴν γυναῖκα, τὴν*
 : *ἐξ ἀπιστίας τὸν Ἀδάμ τὸν πρῶτον κηπουρὸν ἀπατή-*
 : *σαντα διωρθοῦμενος. Οὕτως οὖν ἅπαντα μυστηριώδη,*
 : *καὶ λόγων ἔμπλεα θεοτερῶν καὶ ὀψηλῶν.*
 : *disi erat, in horto monumenti, sicut in paradiso*

Cæterum quod nudus Jesus absque linteaminibus
 B resurrexit, significat eum nequaquam posthac cibi
 potusve, aut indumentorum gestaminis atque ope-
 rimententi egentem in carne cognitum iri. Et si id,
 quod decretum, dispositum ac destinatum erat,
 exsequens et administrans sponte sua se his rebus
 subjecit, ut qui ejusdem nobiscum naturæ parti-
 ceptus esset : deinde significat etiam Adami in pri-
 stinum statum restitutionem, in quo nudus erat in
 paradiso, et non erubescerat. Nam de cætero tan-
 quam Deus, licet incarnatus, gloria, quæ Deum
 maxime decet, circumdatus erat, cum ipse sit is,
 qui lumine tanquam pallio induitur, ut inquit pro-
 pheta David 12. Ac Petrus quidem et Joannes, fide
 ipsis ex iis quæ viderant facta, domum revert-
 runt; Mariæ vero nihil dixerunt. Curabat enim et
 operam dabat is, qui solus sapiens est, ut fidem
 non habens per ea quæ videret potius, quam quæ
 audiret, ad credendum adduceretur. *Stabat igitur*
 : *juxta monumentum foris plorans, et cum inclinasset*
 : *se, vidit angelos duos veste candida insignes et illu-*
 : *stres, sedentes unum ad caput, alterum ad pedes,*
 : *ubi jacuerat corpus Jesu* 13 : et cum lamentationem
 lætitia commutare oporteret, lacrymari non decli-
 scabat, adeo ut angeli quasi cum increpatione dicerent :
Mulier, quid fles? perinde ac si dicerent :
Mulier, quid ploras? quem queris? Illa existimans
 : *quod hortulanus esset, dicit ei : Domine, si tu*
 : *asportasti eum, dic mihi, ubi posueris eum, atque*
 : *ego eum tollam.* Forsitan autem non abs re, neque
 extra decorum, hortulanum esse putabat Jesum :
 sane enim ipse verus et immortalis agricola para-
 mulicrem, quæ Adamum primum hortulanum per-

11 Joan xx, 9. 12 Psal. ciii, 2. 13 Joan. xx, 11 sqq.

incredulitatem deceperat, lapsam corrigens atque emendans. Sic igitur universa mysteriorum rationibusque divinis ac sublimibus referta sunt.

Cæterum cum hæc dixisset Maria, et circa scru-
tationem corporis sollicita hæreret, ac jam etiam
magis conversa esset ut abiret, satis territam et
exanimatam conspicatus is, qui penetrat usque ad
divisionem animæ atque spiritus, artuum quoque
ac medullarum¹⁵, qui judicare quoque scit de cogi-
tationibus cordis ac mentis agitationibus, unica
voce incredulitatem exemit, visumque mulieris
acuit ad agnitionem, cum dixisset solum ut ipse
sciebat, cum redargutione et motu ad reverentiam,
Maria. Atque illa extemplo conversa, et *Rabouni*,
quod dicitur *magister*, eum appellabat, et divinos
illos pedes conabatur apprehendere: et audivit,
Ne me tangas. *Nondum enim ascendi ad Patrem
meum*: hoc, inquit, donum jam consecuta, quæ
una cum altera Maria et contrectasti me et adora-
visti, pedesque tenuisti, contempsisti adeo ut etiam
non credideris, ac nihil magnum de me in animo
conceptisti, sed adhuc circa monumentum quærebas,
qui divinitus supra apud Patrem eram. Ac nunc
ne me attingas, si eadem mentis agitatione ad
Patrem ascensionem deesse mihi existimas. *Non-
dum enim*, ut tu cogitas, *ascendi ad Patrem meum*;
sed vade ad fratres meos, et dic eis: *Ascendo ad
Patrem meum, et Patrem vestrum, et Deum meum,
ac Deum vestrum*. Quoniam, inquit, secundum
carnem primogenitus fui inter multos fratres, non
mibi nunc, sed vobis fratribus, corporaliter ascen-
dam ad Patrem meum, et Patrem vestrum, et Deum
meum, ac Deum vestrum. Nisi enim Deus meus
appellatus esset, cum innocentiam humanæ naturæ,
propterea quod, sicut in principio generis, peccat-
um ignorabam, in me vidit: vester Pater vel Deus,
utpote eorum qui ab eo abalienati eratis, appella-
tus non esset. Quapropter etiam Paulus Hebræis
scribens dicebat: *Non enim in manufacta sancta
introiit Christus, ad similitudinem facta verorum*:
*sed in ipsum cælum, ut appareat nunc in conspectu
Dei pro nobis*¹⁶. Venit igitur Magdalena Maria, et
annuntiat discipulis, quod vidisset Dominum qui
hæc dixisset sibi. Cum venisset autem, atque ea
annuntiasset, rursus invenit Mariam Jacobi, et
Joannam, et alias nonnullas cum ipsis, cum appa-
ratu aromatum et unguentorum ad sepulcrum pro-
perantes¹⁷, discussis tenebris, ac profundo dilu-
culo (hoc est, justo ac vero, et nunc primum in-
cipiente), ut inquit Lucas¹⁸, et adjungens se una
cum eis ibat, ac propter ardens erga Jesum deside-
rium dux earum videbatur, ac propter hanc clarita-
tem, quam ex facto adeptæ est, prima apud evan-
gelistas numeratur. Cupiebat enim etiam illis non
ex iis, quæ ab sese et ab altera Maria audivissent,
sed ex illis ipsis, quæ vidissent, vel angelorum
præsentia fidem fieri resurrectionis: et erat cum
eis prudenter ac dedita opera tacens, nihilque di-

A Ἄλλὰ ταῦτα τῆς Μαρίας εἰπούσης, καὶ περὶ τὴν
ἔρευναν ἐπισημῆς τοῦ σώματος, καὶ μᾶλλον ἐ-
στραφεῖσθαι, ὥστε καὶ πορευθῆναι, βασανισθεῖς
ἰκανῶς θεασάμενος ὁ δεικνύμενος ἄχρι μερισμῶν
χρῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ τι-
τικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐνοπιῶν καρδίας· φωνὴ ἐπι-
τὴν ἀπιστίαν ἐξέκοψε, καὶ τὸ βλέμμα τῆς γυναί-
κας ὤδυνε πρὸς ἐπίγνωσιν, εἰπὼν μόνον, ὡς αὐτὴς ἔφα-
σκε, ἐντροπικῶς· *Μαριάμ*. Καὶ παραχρῆμα ἐ-
στραφεῖσα, καὶ, *Ῥαβουνί*, προσηγόρευσεν. Ἐλέπε
Διδάσκαλε, καὶ τὸν θεῶν ποδῶν ἐκείνων ἐπι-
λαβέσθαι, καὶ ἤκουσε· *Μὴ μου ἅπτου*. *Ὁδὸν γὰρ
ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου*. Ταύτης, γὰρ
ἤδη τῆς φωνῆς τυχοῦσα τῆς δωρεᾶς, καὶ ἄρρω-
μου μετὰ τῆς ἄλλης Μαρίας, καὶ προσκυνήσασα τὸν
B τοὺς ποδᾶς κρατήσασα κατηφρόνησας, ὡς καὶ ἐ-
στῆσαι, καὶ οὐδὲν μέγα διανοήθησθαι περὶ ἑαυτῆς,
ἔτι περὶ τὸ μυστήριον ἐζήτησε τὸν ἀνωθεν θεῶν καὶ
τὸν Πατέρα ὑπάρχοντα. Καὶ νῦν μὴ μου ἅπτου
μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ἐπι-
θεῖναι νομίζεις ἐλλείπειν μοι. *Ὁδὸν γὰρ ἀναβέβηκα
κατὰ σὲ πρὸς τὸν Πατέρα μου· πλὴν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ
πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπέ αὐτοῖς*· *Ἀνα-
βαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ
θεὸν μου, καὶ θεὸν ὑμῶν*. Ἐπειδὴ γέγονα, γὰρ
κατὰ σάρκα πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ
ἐμαυτῶν νῦν, ἀλλ' ὑμῖν τοῖς ἀδελφοῖς, σωματικῶς
ἀναβήσομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν
καὶ θεὸν μου, καὶ θεὸν ὑμῶν. Εἰ μὴ γὰρ ἐμοῦ θεοῦ
C ἐχρημάτισας, ἐν ἐμοὶ τὸ ἁμωμον τῆς ἀνθρωπίνης
φύσεως διὰ τὸ ἄγνοεῖν ἁμαρτίαν, ὡς ἐν ἀπαρχῇ τῆς
γένουσι ἰδῶν, οὐκ ἂν ὑμῶν ἐκλήθη Πατήρ, ἢ θεὸς τῶν
ἀπηλλοτριωμένων αὐτοῦ. Διὸ καὶ Παῦλος Ἑβραῖοις
ἐπιστελλῶν ἔλεγεν· *Ὁ γὰρ χειροποίητος ἄριστος
θεὸς ὁ Χριστὸς ἀντίτυπος τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' ἐν
αὐτῶν τὸν οὐρανὸν ἔμεινε ἐμμενῶσθαι τῶν προσε-
θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν*. Ἐρχεται οὖν ἡ Μαγδαληνὴ Μαρ-
ία ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι εὗρακε τὸν Κύριον
καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ. Παραγενομένη δὲ καὶ ἀπα-
γεῖλαισα, πάλιν εὗρισκει Μαρτίαν τὴν Ἰακώβου, καὶ
Ἰωάνναν, καὶ ἄλλας σὺν αὐταῖς μετὰ παραπέ-
δησιν ἀρωμάτων καὶ μύρων πρὸς τὸν τάφον ἐπιειργασίας
τοῦ σκότους ὑποχωρήσαντος, καὶ ἠθροῦ βαθείας ἐπι-
τροπῆς, ἀκριβῶς, καὶ ἀρτι πρῶτον ἀρξάμενης
καθὼς φησὶν ὁ Λουκᾶς, καὶ ἀνμείψασα ἐπαύθησεν
D αὐταῖς, ἐπορεύετο, διὰ τὸ θερμὸν τοῦ πόθου τοῦ πρὸς
τὸν Ἰησοῦν, ἐξάρχειν αὐτῶν δοκοῦσα, καὶ πρῶτον
παρὰ τοῖς εὐαγγελιστοῖς ἀριθμουμένη, διὰ τὸ ἐπι-
τεθεῖν ἐπίσημον. Ἐπεθύμει γὰρ καὶ αὐτὰς, ἐπι-
θεῖν παρ' αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλης Μαρίας ἤκουσιν, ἐπι-
θεῖν αὐτῆς τῆς θείας, ἢ ἀγγέλων ἐπιστασίας πιστω-
θῆναι πρὸς τὴν ἀνάστασιν· καὶ συνῆν αὐταῖς σωματικῶς
σιωπῶσα, καὶ μηδὲν λέγουσα διαπορευομένης, ἐπι-
θεῖν τὴν πραγματικὴν ἀναμείψασα Μαρτίαν, καὶ ἐ-
στεύουσα καὶ αὐταῖς αὐτοῖς ἡμισίαν ἰδίαν τινὰ τῆς
προφορίας δοθήσεσθαι. Καὶ δὴ τὸν λίθον ἀποκαταστή-

¹⁵ Hebr. iv, 12. ¹⁶ Hebr. ix, 24. ¹⁷ Luc. xxiv, 10 sqq.; Marc. xvi, 1 sqq. ¹⁸ Luc. xxiv, 1.

ἰδοῦσαι τοῦ μνήματος, ἔνδον ἐγένοντο, καὶ οὐκ ἔβλεπον τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπορούμεναι, βλέποντες ἐπιστάντας αὐταῖς ἄνδρας δύο ταῖς στολαῖς σπράπτοντας, καὶ ἤκουον παρ' αὐτῶν· *Τί ζητεῖτε ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἔρηται, καὶ τὰ ἐξῆς.* Καὶ ὑποστρέψασαι, φησὶν, τοῦ μνημείου, ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἑσπέραις, καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς.

Quid quaeritis viventem cum mortuis? non est hic, sed surrexit ¹⁹, etc. Et reversæ. inquit, monumento nuntiaverunt hæc omnia undecim illis viris, et cæteris omnibus. Ἀλλ' ὡς πλῆθος ὄντες, μᾶλλον ἠπίστησαν καὶ τὴν ἐγγεληθῆν ἔσκωψαν καὶ διέπτυσαν. Ἐφάνησαν γὰρ ἐν τῷ λίθῳ τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς, ὡς τὸν Πέτρον πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπιστίαν διανοήσαντα, καὶ ἡρέμα πῶς καὶ αὐτὸν θορυβηθέντα καὶ εὐθέως, πάλιν ἐπὶ τὸ μνημεῖον δραμεῖν καὶ παύσασθαι, καὶ ἰδεῖν πάλιν τὰ θρόνια κείμενα, ἅπερ ἰδόντων ἤδη καὶ θεασάμενος ἀκριβέστερον, ὅθεν ἐσθελὶ τῷ παρακῦψαι μόνον, καὶ μὴδὲν ἰδὼν ἀκριβέστερον, ἀπῆλθε θαυμάζων καὶ ἐκπληκτιζόμενος τὸ γεγονός, καὶ δοξάζων τὸν ταῦτα οἰκονομήσαντα. Καὶ ἐν τῇ Μαγδαληνῇ Μαρίας, καθάπερ ταῖς περιάνην θρόνου βαθείας συνεπορευθεῖν φερούσαις ἀπὸν ἐτοιμάσασαι πρὸς τὸν Σαββάτου μῦρα τε καὶ ἄλλα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῇ Σαλώμῃ, ξένη αἰκλὴ παρὰ τὰς ἄλλας τὰς ὀνομασμένας, βραδείως, ὠνησαμένη δὲ ὁμοῦ ἀρώματα, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἰδατοῦ, ἀόκνως μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας συνέτριψε παραλαβοῦσα καὶ Μαρίαν τὴν Ἰακώβου μετ' αὐτῆς, ὥστε καὶ τῇ ἀγορασίᾳ τῶν ἀρωμάτων κενωμένην δοκεῖν. Κοινωνήσασαι γὰρ τῆς ὁδοῦ, τὸν κοινῶς ἐλογίσαντο σπουδασίαν· *Καὶ Μαρίας πρῶτ' αὐτῆς Σαββάτου ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνήμα.* Ἐτι γὰρ ἀκριβέστεροις τῶν ἀντιγράφων ἐμφέρεται δὴν, ὡς πρὸς ταῖς ἡδὴ γεγενημέναις, καὶ αὕτη τῶν αἰκλῶν ἢ ἐπὶ τὸ μνήμα ἀφίξεις γέγονεν. Τὸ δὲ, *Μαρίας πρῶτ' αὐτῆς Σαλώμῃ Μάρκος, Ἀρατὸς τοῦ ἡλίου, ἐσέθηκεν. Καὶ ἔλεγον, φησὶ, πρὸς ἑαυτὰς· Τίς ἀποκλιθεῖσιν ἡμῖν τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; Καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκλιθεῖσιν ὁ λίθος.* Ἦν γὰρ μέγας σφῶδρα. Τῆς Σαλώμης δικαίως ἀπορουμένης, ὡς τὸ παράπαν ἐπιδημησάσης τῷ τάφῳ, καὶ ταῦτα πρὸς τὰς ἑσπέραις λεγούσης, ἐκείναι σιωπῆν ἔχουσαι καὶ τὸν εἰρημένον ἀνωτέρω τρόπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄραςαι, τῷ βλέμματι τὴν ἀπόκρισιν ἐποίησαν· καὶ γὰρ ὁ λίθος ἀποκεκλισμένος ὑπ' ἑβρῶν ἴνετο. Διὰ δὲ τὴν κοινὴν καὶ μίαν ὁδοπορίαν πρὸς τὴν ἡλίας αὐτὰς ἠπορηκέναι καὶ διειλεῖσθαι γέγραπται, ἀληθεῖα τῆς ἱστορίας καὶ τῆ φύσεως τῶν πραγμάτων ἡμῶν προσεχόντων, καὶ διακρινόντων τίνος ἴδιον ἴσχε τὸ διαπορεῖν. Τὰς γὰρ ἡδὴ πολλάκις ἀποκεκλισμένον θεασαμένας τὸν λίθον, περὶ τούτου φρονεῖν ἀπέθανον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ταῖς παρὰ τῷ Μάρκῳ γυναιξίν, ἀγνοοῦν τὸ τῆς Σαλώμης ἐμφέρειν πρόσωπον, ἀμάχως ὁ λόγος ἔχει τὸ πιθανόν. Ἐπεὶ αἰνῶν οὐκ ἀκόλουθον τὸ λέγειν· *Τίς ἀποκλιθεῖ*

cens, cum admirantes atque dubitantes eam interrogaret; sed exspectabat rerum gestarum testimonium, et credebat fore ut etiam illis sigillatim certa fides plenaque persuasio per oculorum fieret inspectionem. Itaque cum lapidem a monumento revolutum vidissent, ingressæ sunt, et non invento corpore Jesu, anxie atque hæsitantes vident astantes sibi viros duos stolis quasi effulgurantes; a quibus

*Sed ut erant vulgus et multitudo confusa, magis ad incredulitatem deflexerunt, atque id quod relatam erat, cavillabantur, respuebant et aversabantur. Videbantur enim verba earum quasi deliramenta, neque fidem illis habebant, adeo ut Petrus etiam ipse paulatim propter istorum incredulitatem aliquo modo perturbatus et fluctuans surrexerit, ac rursus ad monumentum circumferret, atque prospiciens iterum quoque viderit linteamina jacentia, que jam antea ingressus plenius et exactius inspexerat, unde solum prospexisse contentus, ac nihil a priore statu immutatum conspiciat, abiit consternatus et admirans id quod acciderat: ac glorificans eum qui hæc ita ordinasset et administrasset. Ac Maria Magdalena rursus, quemadmodum una cum iis, quæ cum Joanna erant, mulieribus portantibus quæ ante Sabbatum præparaverant, unguenta atque aromata, profundo diluculo profecta erat: ita cum Salome quoque muliere peregrina, quæ præter nominatas licet tarde, emerat tamen aromata, sed post Sabbatum, eadem mento impigre currebat, assumpta secum etiam Maria Jacobi, ita ut etiam in cœmptione aromatum sociæ fuisset videantur. Cum enim sociæ essent iſineris, totam rem gestam commune studium esse existinabant: *Et valde mane una Sabbatorum veniunt ad monumentum* ²⁰. Præterea in exactoribus ac plenioribus exemplaribus continetur id, quod significatur, præter jam factas visitationes etiam hunc mulierum ad monumentum contigisse accessum. Quid autem *Μαρίας πρῶτ'*, id est, *valde mane*, hic explicans Marcus, adjecit, *orto sole. Et dicebant, inquit, ad invicem: Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti? et sublati oculis vident lapidem revolutum. Erat enim magnus valde.* Cum enim Salome merito dubitaret, ut quæ omnino ad sepulcrum non accessisset, atque hæc ad comites suas diceret, illæ tacentes, prout superius dictum est, cum sustulissent oculos, aspectu ipso responsum dederunt. etenim lapis revolutus in conspectu apparebat. Quoniam autem una ibant, et commune eis iter erat, idcirco inter se dixisse ac dubitasse scriptum est, si rerum naturam atque historiæ veritatem consideremus, ac discernamus, cujus earum proprium fuerit dubitare. Nam eas, quæ jam sæpe lapidem revolutum vidissent, de hoc sollicitas esse, probabile non erat. Sed quoniam inter has mulie-*

¹⁹ Luc. xxiv, 5. ²⁰ Marc. xvi, 2 sqq.

res, de quibus est apud Marcum, persona Salome
ignara inferitur, absque controversia, oratio proba-
bilis ac verisimilis est. Nam nec illas consentaneum
est dixisse, *Quis revolvat nobis lapidem*, propterea
quod Judæi obsignasset aditum sepulcri, adhibita
custodia militum, et tertius dies instaret. Dixerant
enim scelerati illi ad Pilatum: *Recordati sumus,*
quod impostor ille dixit, cum adhuc viveret: Post tres
*dies resurgam*²¹. Si mulieres igitur sciebant mira-
culum, quod per angelum factum erat, et quod
lapis remotus esset, et custodes expavesci mor-
tisque similes facti recessissent, quomodo sollicitæ
et anxie de revolutione lapidis erant? Sin autem
miraculum ignorabant, custodiam militum consi-
derare ac non de aperiendo monumento cogitare
oportebat. Verum, ut dixi, Salome et hoc ignora-
bat, et ipsius solius ea verba erant. Nam Maria
Magdalena atque altera Maria cum sedissent e
regione sepulcri, quemadmodum memoria prodidit
Matthæus²², magnoque studio atque industria assi-
dentes id egissent, tum signacula Judæorum, tum
armatorum custodiam oculis suis conspexerant.
Ingressa autem Salome cum utraque Maria, vide-
runt juvenem sedentem a dextris, amictum stola
candida, et expaverunt omnes²³: hæc quidem, quod
ille vero quod sæpius ad monumentum venissent,
curioseque ac supra quam necesse atque opus
esset, deinceps explorare atque investigare resur-
rectionem viderentur. Nam idcirco etiam juvenis
apparuit, qui magnitudine perterrefacere ac metum
injicere posset, ac terrori alacritatem et lætitiā
miscens, pro candore stolæ, cum propter diem
scilicet festum, tum ne metu obticescerent, acer-
bibus eas alloquitur, castigans verbis et admonens,
ne post tot spectationes curiosæ essent, sed potius
firmæ manerent in iis, quæ vidissent: *Ite enim,*
inquit, *dicite discipulis ejus et Petro* (discipulis
quidem, utpote iis qui sæpe non crediderunt: Petro
vero, ut qui iterum eadem vobiscum curiositate
adductus ad monumentum venit) *quod præcedet*
vos in Galilæam: ibi eum videbitis sicut dixit vo-
*bis*²⁴, vobis mulieribus sero *Sabbatorum*, ea die quæ
lucrescit in primam Sabbatorum, ut Matthæus²⁵
conscripsit. Discipulis enim nunquam apparuit eum
dixisse, quod post resurrectionem ipsis in Galilæa
appariturus esset, nisi forte quis illud dixerit, quod
mysticam exeuntibus ipsis dicto hymno in montem
Olivarum, ab Salvatore sic quodammodo dicitur

*Postquam autem resurrexero, precedam vos in Galilæam*²⁶.
Egressæ autem e monumento Mariæ et Salome,
tremore atque terrore correptæ profugiebant, ac
nemini quidquam dicebant: *timebant enim*, partim
quidem propter terrorem adolescentis, partim vero
quod jam dies progressus esset, et Judæi (ut est
verisimile) sursum deorsum obambulantibus ad cæ-
dem parati essent. In exemplaribus paulo diligen-

αὐτῶν τὸν λίθον, τῶν Ἰουδαίων σφραγισάντων
εἰσοδὸν τοῦ τάφου, καὶ τὴν τῶν στρατιωτικῶν πα-
καταστησάντων φρουρὰν, καὶ τῆς τρίτης ἡμέρας
εστῶσης. Πρὸς γὰρ τὸν Πιλάτον εἶπον αἱ γυναῖκες
*Ἐμνήσθημεν ὅτι ὁ πλάτος ἐκεῖνος εἶπε ἡμῖν
ἵνα ἴδωμεν αἱ γυναῖκες τὸ διὰ τοῦ ἀγγέλου γε-
θεῖσα ἄκουσμα, τὴν τε ἀποκλίνησιν τοῦ λίθου, καὶ τὴν
φυλάκων ἐκ τοῦ φόβου νέκρωσίν τε καὶ ἀναχρῆσιν
πῶς διηπόρουν περὶ τοῦ ἀποκυλιεῖσθαι τοῦ λί-
θου. Εἰ δὲ ἠγνόουν τὸ ἄκουσμα, τὴν στρατιωτικὴν φρου-
ρὰν ἐνόουν εἶδει, καὶ τὴν ἀνοιχθῆναι τὸ μνήματος ἄνοιχ-
τῶσθαί. Ἄλλ', ὡς ἔφην, ἡ Σαλώμη καὶ αὐτὴ καὶ
καὶ αὐτὴ μόνης τὰ ῥήματα ἦν. Μαρία γὰρ ἡ
μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθεστῆται τῷ τάφῳ
B
τοῦ ἐξ ἐναντίας, ὡς ὁ Ματθαῖος ἰστορήσει, καὶ τὴν
πάντως προσεδρεύσασαί, καὶ τὰς σφραγίδας τῶν Ἰου-
δαίων, καὶ τὴν τῶν ὀπλιτῶν φυλακὴν εἶδει παρά-
στατα. Εἰσελθοῦσα δὲ ἡ Σαλώμη σὺν ταῖς Μαρίαις εἰσε-
λάσασα ἑώρα καθήμενον ἐν τοῖς δεξιῶσι, περι-
βλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐπορεύθησάν ἑαυτῶν
ἡ μὲν, ὡς ἐνόησεν, ἔχουσα πίστει καὶ ἀνθρωπίνῃ
δικαιεμένῃ· αἱ δὲ, ὡς ἐπιχωριάζουσαι σαρκαῖα
τῷ μνήματι, καὶ πολυπραγμανεῖν δοκοῦσαι λόγῳ τοῦ
τῷ δέοντος τὴν ἀνάστασιν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπι-
σχυσθεὶς ὤφθη καταπλήξαι τῷ μεγέθει καὶ φόβῳ ἐπι-
στασῶναι δυνάμενος, καὶ μιγνύς τῷ φοβερῷ τῷ φαινο-
μένῳ τοῦ λευκοῦ τῆς στολῆς, καὶ ὡς ἐν ἑορτῇ, καὶ ἐπι-
παύσει τῷ δέει, σοφοδρότερον αὐταῖς διακρί-
C
παιδεύων αὐτάς δι' ὧν ἔλεγε μετὰ τοσαύτης ἐπι-
λήθῃ περιεργῶς διακρίσθαι, βεβαίως δὲ μᾶλλον ἐπι-
στασῶν εἶδον ἐστάναι. Ὑπάγει γὰρ, φησὶν, εἰπάτε τῷ
μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ (τοῖς μὲν μαθηταῖς
ὡς πολλὰκις ἠπιστηκόσι· τῷ δὲ Πέτρῳ, ὡς μετὰ
αὐτῆς ὑμῖν πολυπραγμοσύνης δεύτερον ἐπὶ τῷ πρῶ-
τῳ ἐλθόντι), ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν
ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν· ὑμεῖς
γυναῖξιν, Ὅψε Σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς τὴν
Σαββάτων ἐπιφανέσθαι, ὡς ὁ Ματθαῖος συνέγραψεν.
Τοῖς γὰρ μαθηταῖς οὐδέποτε φαίνεται φησὶν
μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῖς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ φανερω-
εἶρητι γε ἐκεῖνο ἐρεῖ τις, ὅπερ ὁ Ματθαῖος ἐ-
γράψεν, μετὰ τὸ δεῖπνον τὸ μυστικὸν ἐπι-
σταντων αὐτῶν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν μετὰ τὸ φά-
σαι, ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον ὡδὲ πως· Ματθαῖος
D
τὸ ἔγερθῆναι με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν
καὶ Ματθαῖος, καὶ Marcus scripserunt post eam*

²¹ Matth. xxvii, 63. ²² Matth. xxviii, 1 sqq.
²³ Matth. xxvi, 32; Marc. xiv, 21.

²⁴ Marc. xvi, 5. ²⁵ ibid. 7. ²⁶ Matth. xxviii, 10.

γγέλιον μέχρι τοῦ, Ἐφοβοῦντο γάρ, ἔχει τὸ Ἀ
 ρ. Ἐν δὲ τισι πρόσκειται καὶ ταῦτα· Ἀναστὰς
 πρῶτῃ Σαββάτῳ ἐφάνη πρῶτον Μαρία
 Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἐπτά δαιμόνια.
 το δὲ ἐναντιωσίν τινα δοκεῖ ἔχειν πρὸς τὰ ἔμ-
 σθεν ἡμῖν εἰρημένα. Τῆς γὰρ ὥρας τῆς νυκτός
 ὄσπου τυγχανούσης, καθ' ἣν ὁ Σωτὴρ ἀνέστη, πῶς
 εἶθα ἀναστῆναι πρῶτῃ γέγραπται; Ἄλλ' οὐδὲ ἐν-
 ὄν φανήσεται τὸ ῥητόν, εἰ μετ' ἐπιστήμης ἀνα-
 σόμεθα. Καὶ γὰρ ὑποστίζει χρῆ συνετῶς, ἀναστὰς
 καὶ οὕτως ἐπαγαγεῖν, Πρῶτῃ Σαββάτου ἐφάνη
 ἰστον Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, ἵνα τὸ μὲν Ἀναστὰς,
 τὴν ἀναφορὰν συμφώνως τῷ Ματθαίῳ πρὸς τὸν
 λαβόντα καιρὸν· τὸ δὲ, Πρῶτῃ, πρὸς τὴν τῇ Μαρία
 ἡμένην ἐπιφάνειαν ἀποδοθεῖ, πρῶτῃ σὺν τῇ ἄλλῃ
 ἰα, καὶ πάλιν μόνῃ θεασαμένη τὸν Κύριον· Ἐ
 ἢ γὰρ ἔστιν ἅπαν τὸ διάστημα, τὸ μετὰ τὴν τῶν
 ἐτρύβων βοήν. Τεσσαρῶν τοίνυν ὄντων καιρῶν,
 τοσοῦτων ἀφίξεων, καθ' ἃς αἱ γυναῖκες ἐπὶ τὸ
 μα ἤλθον, ἕκαστον εὐαγγελιστὴν ἕνα καιρὸν
 νόμησε γράψαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ὁ μὲν
 θαῖος, τὰς ὅψε Σαββάτων παραγενομένας ἐπὶ τὸ
 μα ἰστόρησε, καὶ ἄγγελον ἕνα καταθεθικότα ἐξ
 ἰνοῦ καὶ τὸν λίθον ἀποκυλίσαντα· ὁ δὲ Ἰωάννης,
 ἰαν τὴν Μαγδαληνὴν ἐληλυθῆναι μόνῃν ἐν τῷ
 εἰ πρὸ τῆς ἔω συγγέγραφε, καὶ δύο ἀγγέλους
 ν τοῦ τάφου θεάσασθαι· Λουκᾶς δὲ, ἄλλας κατὰ
 ῶν τὸν ὄρθρον· Μάρκος δὲ, ἑτέραν ἀνίσχοντος
 υ, συναναμειγμένων τινῶν καὶ τῶν ἤδη παρα-
 μένων. Καὶ ταῖς μὲν δύο ἀνδρας ἐπιστάτας αὐ-
 ταις δὲ καθήμενον ἐν τοῖς δεξιotoῖς νεανίσκον
 στολαῖς δὲ ἅπαντας ἡμφιεσμένους λευκαῖς.
 ε δὴ δύνασθαι τινα κατὰ τὴν τῶν καιρῶν τάξιν τὰ
 ἕκαστου γεγραμμένα συνθέντα, μίαν ἁρμονίαν
 ἐν σώμα πάσης τῆς ἰστορίας ἐργάσασθαι· καθά-
 ἐνός τὸ πᾶν γεγραφότος καὶ οὐ πολλῶν. Εἰ
 γὰρ μᾶς ἀφίξεως τῶν γυναικῶν ἐν ἐνὶ καιρῷ
 μένης οἱ τέσσαρες ἐμνημόνευσαν, καὶ οὐ τοὺς
 οὖς εἶπον ἀγγέλους ἐπιφανῆναι, ἢ μίαν καὶ τὴν
 ἣν ἐπιφάνειαν, ἡγουν ὀπτασίαν, ἅπαντες εἰπόντες,
 τὴν ἔφασαν ἐν διαφόροις γεγενῆσθαι καιροῖς, οὐχ
 μνημονεύσαντες ἕκαστος χρόνου· διαφορίας εἶχε
 ψιν ὁ λόγος. Εἰ δὲ καὶ οἱ καιροὶ διάφοροι καὶ τὰ
 σωμα, καὶ αἱ τῶν ἐπιφανέντων ὄψεις οὐχ αἱ αὐ-
 (τοῦ Θεοῦ βουληθέντος διὰ πολλῶν τρόπων πι-
 σασθαι τὸ ἀπίστον θαῦμα τῆς ἀναστάσεως) καὶ
 ᾧ ἄλλῳ μὴ λεχθὲν ἕτερος ἰστόρησεν εὐαγγελιστῆς·
 οὐχ ἔστιν ἡ διήγησις ὅλη καθαρὰ καὶ ἐλευθέρ-
 ος λαθεῖς;

ia, hanc in diversis temporibus accidisse dixissent, et non unius quisque temporis mentionem
 essent, discrepantiæ atque dissensionis reprehensionem effugere narratio non posset. Sin autem
 personæ et tempora diversa fuerunt, et eorum qui apparuerunt, facies non eadem: cum Deus
 pluribus modis fidem facere voluerit incredibili miraculo resurrectionis; et quod unus prætermisit,
 is historia persecutus est evangelista: qui fieri potest, ut non tota narratio pura et ab omni re-
 hensione libera sit?

Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν Μαρτῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις
 ἰεται μνήμη, τρεῖς εἶναι τὰς πάσας γινώσκειν

tius et exactius scriptis Evangelium secundum
 Marcum hactenus, Timebant enim, finem habet. In
 nonnullis adjecta sunt etiam hæc, Cum surrexisset
 autem mane primo die Sabbatorum apparuit primum
 Mariæ Magdalenæ, ex qua ejecerat septem dæmonia.
 Hoc autem contrarium quiddam iis, quæ a nobis
 supra dicta sunt, continere videtur. Cum enim
 hora noctis, qua Servator surrexit, ignota sit, qui
 fit, ut in hoc loco, mane eum resurrexisse, scrip-
 tum sit? Sed hoc dictum nullo modo contrarium
 apparebit, si apte atque scienter legerimus. E-
 enim subnotare et subdistinguere doctæ atque in-
 telligenter oportet. Cum surrexisset autem: atque
 ita subjungere consequenter, mane primo die Sab-
 bati apparuit primum Mariæ Magdalenæ: ut verbum
 quidem ἀναστὰς, id est, cum surrexisset, conven-
 nientem cum Matthæo ad superius tempus relationem
 habeat: verbum vero, πρῶτῃ, id est, mane,
 ei quæ Mariæ facta est, apparitioni attribuat: quæ
 prima cum altera Maria, atque iterum sola
 viderat Dominum: πρῶτῃ enim, id est, mane, vel
 diluculo, univsum illud spatium est, quod post
 gallorum cantum intercedit. Cum igitur quaternæ
 temporum sint vices, totidemque accessus, quibus
 mulieres ad monumentum venerunt, Spiritus sanctus
 rem ita dispensavit atque ordinavit, ut singuli
 evangelistæ singulos temporum articulos conscriberent.
 Ac Matthæus quidem illas, quæ vesperī Sabbatorum
 venerunt ad monumentum, historia comprehendit, et
 angelum unum descendisse de cælo, qui lapidem
 revolvisset⁷; Joannes autem, Mariam Magdalenam
 venisse solam in tenebris aut lucem conscripsit,
 atque angelos duos intra monumentum vidisse⁸:
 Lucas alias circa ipsum diluculum⁹; Marcus vero
 aliam oriente sole, adjunctis nonnullis, quæ jam
 etiam antea ad monumentum fuissent¹⁰. Atque
 illas quidem duos viros qui ipsis astitissent; has
 vero sedentem a dextris juvenem vidisse; atque
 omnes stolis albis indutos fuisse memoriæ prodiderunt.
 Itaque si quis ea, quæ singuli secundum ordinem
 temporum scripserunt, composuerit, possit unam
 concordantiamque et unum corpus historiæ totius
 efficere: perinde ac si unus totam rem gestam, et
 non complures scripssissent. Nam si unius quidem
 adventus mulierum, qui in uno temporis articulo
 accidisset, omnes quatuor mentionem fecissent, et
 eosdem angelos dixissent apparuisse: vel una atque
 eadem apparitione sive visione ab universis

Quoniam autem multarum Mariarum in Evangeliiis
 mentio fit, tres numero omnes esse statuere

⁷ Matth. xxviii, 1 sqq. ⁸ Joan. xx, 1 sqq. ⁹ Luc. xxiv, 1 sqq. ¹⁰ Marc. xvi, 1 sqq.

debemus : quas Joannes comprehensim numeravit, cum diceret : *Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus, Maria Cleophæ, et Maria Magdalena* ²¹. Nam Mariam Jacobi et Josæ matrem apud alios evangelistas nominatam, Deiparam et non aliam esse credimus. Quoniam enim ita dispositum et destinatum erat, ut et divinus partus obumbraretur, et sanguinariis Judæis non manifestaretur, quod circa ipsum tempus, quoad lectum jugalem ducenda erat, virgo ex Spiritu sancto concepisset : quemadmodum Litteris mandatum est, quod et vir hujus et pater Jesu ^{22, 23} vocatus sit Joseph : eodem modo Josæ et Jacobi filiorum Joseph fabri ex prioribus nuptiis et præ mortua uxore puerilem ætatem agentium mater Deipara et appellabatur et nominabatur : hæc nimirum obtrectantes etiam Judæi de Servatore dicebant : *An non hic est filius fabri ? Nonne mater ejus vocatur Maria, et fratres ejus Jacobus, et Josæ, et Simon, et Judas* ²⁴ ? Atque idcirco Joannes quidem, ut qui libere divinam historiam conscriberet, eam, quæ stabat juxta crucem, id quod re ipsa erat, matrem Jesu appellavit : ceteri vero evangelistæ, qui multum circa dispositionem laboraverunt, certo consilio matrem eam Jacobi et Josæ appellaverunt (hi enim primi erant, et insignes, filii Josephi) hoc aperte significante Scriptura, quod hac dispositione et ordinatione atque inde concepta opinione absque periculo Maria passioni salutari intererat. Nam si vulgus eam esse virginem scrivisset, perdita forsitan fuisset ab invidis Judæis. Reperias autem eam etiam unius solius filiorum Josephi matrem apud evangelistas nominatam esse Mariam Jacobi, et Mariam Josæ. Marcus autem Jacobi parvi, et Josæ matrem eam vocavit, quoniam alter erat Jacobus Alphæi, magnus idcirco, quia duodecim apostolis connumeratus erat. Nam parvus non erat de numero eorum.

De illo autem aliquis fortassis haud immerito addubitaverit : quo pacto Servator discipulis partim per angelos, partim sua ipsius voce pollicitus, quod profectus in Galileam eis appariturus esset ²⁵, visus sit Jerosolymis quoque promissum præstare. Nam secundum Lucam quidem in ipsa die resurrectionis ipsis undecim congregatis ²⁶ : ut Joannes autem scribit, et in hoc ipso, et octavo die præstat apparitionem stans in medio ac dicens, *Pax vobis* ²⁷, atque etiam Thomæ se contractandum præbens. Verum hoc liberalitatis et humanitatis divitiæ ostendit, non mendacii crimen continet. Non enim dixit In Galilæa duntaxat me videbunt, neque verè Jerosolymis visus, non apparuit in Galilæa sicuti promiserat (hoc enim esset suos sermones falsos reddere mentiando), sed si et in Jerusalem

ἄσπευοντες, ἄς ὁ Ἰωάννης συλλήδων ἡριθμητικῶς εἰσθήκωσαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρία ἢ τοῦ Κλεόφα καὶ Μαρία ἢ Μαριάμ Μαριάμ γὰρ τὴν Ἰακώβου, καὶ Ἰωσή μητέρα αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς ὀνομασθέντων, τῆς αὐτῆς εἶναι, καὶ οὐκ ἄλλην, πεπιστευόκαμεν. Καὶ γὰρ διὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ τῷ ἐπισκασθῆναι θεῶν τόκον, καὶ μὴ φανερωθῆναι τοῖς μαθηταῖς Ἰουδαίους παρ' αὐτὸ τὸ μέλλειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγεσθαί τὴν Παρθένον ἐκ Πνεύματος ἁγίου ὡς ἀναγράφεται ὡς ἄνδρα ταύτης χρηματικῶς Ἰωσήφ, καὶ πατέρα τοῦ Ἰησοῦ ὅτι τὸν αὐτὸν πατέρα τοῦ Ἰωσή καὶ τοῦ Ἰακώβου παιδῶν ὄντων τῶν ἀδελφῶν Ἰωσήφ, παιδικὴν ἀγόντων τὴν ἡλικίαν ἐκ τῆς ἡγησαμένων γάμων καὶ προτετελευτηκόας τῆς μητρὸς ἡ Θεοτόκος προσηγορεύετό τε καὶ ὀνομαζομένη Ταῦτά τοι καὶ βλασφημοῦντες κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι Ὁὐκ οὗτός ἐστιν ὁ ταύτης υἱός; οὐκ ἡ μητέρα αὐτοῦ λέγεται Μαρία καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, Ἰακώβος, καὶ Ἰωσή, καὶ Ἰακώβος καὶ Ἰούδας; Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἰωάννης, ἰσχυρῶς παρὰ τῷ σταυρῷ ἐστύσαν, οἷα δὴ μετὰ τῶν θεολογῶν, ἐκ τῆς ἀληθείας αὐτῆς μητέρα τοῦ Ἰησοῦ προσηγορεύσεν ὁ δὲ λοιπὸς τῶν εὐαγγελιστῶν πολλὰ περὶ τὴν οἰκονομίαν ἀσχοληθέντες, οἰκονομικῶς αὐτὴν μητέρα Ἰακώβου καὶ Ἰωσή προσηγορεύοντες (οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ πρῶτοι καὶ ἐπίσημοι πατέρες τοῦ Ἰωσήφ) ὁ δὲ λοιπὸς τῶν εὐαγγελιστῶν ταύτης τῆς οἰκονομίας, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ὀνομαζομένης ἡ Μαρία τῷ σωτηριῷ πάθει πατρὸς Ἰησοῦ παρθένος ὑπεγινώσκοντο τοῖς πολλοῖς, ὅτι ἐκ τῆς ἐκάνων Ἰουδαίων ἀπόλετο ἄν. Ἔστι δὲ αὐτῆς καὶ τοῖς εὐαγγελισταῖς καὶ τοῦ ἐνός μόνου τῶν πατέρων τοῦ Ἰωσήφ ὀνομασμένην εὐρεῖν Μαρίαν τὴν Ἰωσήφου, καὶ Μαρίαν τὴν Ἰωσήφ. Ὁ δὲ Μάρκος, ἰσχυρῶς τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσήφ μητέρα αὐτὴν εἶπεν, ἰσχυρῶς ἄλλος Ἰακώβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου, διὰ τοῦτο γὰρ ὅτι τοῖς ἀποστόλοις τοῖς δώδεκα συνηριθμητοῦ ἦν μικρὸς οὐκ ἦν αὐτοῖς ἐναριθμητός.

Ἐκεῖνο δὲ ἂν τις εἰκότως ἐπαπορήσειν, ὅτι ὁ Σωτὴρ ὑποσχόμενος τοῖς μαθηταῖς, τοῦτο μὲν διὰ τῶν ἀγγέλων, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ὅτι εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀρπύζωνος ὀφθήσεταί ἐκ τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ πληρῶς ἐκ τῆς μὲν τὸν Λουκᾶν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως συνηθροισμένοις τοῖς ἑνδεκά· κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην καὶ ἐν αὐτῇ καὶ ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ κοιμῆται τῆς φάνειαν, στὰς ἐν μέσῳ, καὶ λέγων, *Εἰρήνη ἔστω ὑμῖν τῷ Θεῷ φηλαφῶν ἐνδιδοῦς ἑαυτὸν*. Ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων φιλοτιμίας πλοῦτον παρίστηναι, ὅτι ἔδους ἔχει κατηγορίαν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ με ὄψονται μόνον, οὐτε μὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ, οὐκ ὤφθη κατὰ τὴν Γαλιλαίαν ὡς ἐπαγγέλλεται (τοῦτο γὰρ ἦν τὸ τοὺς οἰκεῖν ψεύσασθαι λέγειν) εἰ δὲ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀποκλεισμένος ἦν ἐκ τῆς

²¹ Joan. xix, 25. ^{22, 23} Matth. xvi, 19; Luc. ii, 48. ²⁴ Marc. vi, 3. ²⁵ Matth. xxvii, 7. ²⁶ Luc. ix, 36 sqq. ²⁷ Joan. xx, 21 sqq.

διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων ἐπεφάνη δεομένοις αὐτοῦ παρουσίας, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἐπλήρωσεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ φανεῖς, ἐκφυγεῖν ἔστι πᾶσαν κτηρίαν, ἀμφοτέρω γινόμενα φιλανθρωπῶς ἅμα καὶ ἰθῶς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ πολλὴν ἐμοσασιν εἶναι τὸ εἰκένον παρὰ τῷ Ματθαίῳ περὶ τῶν μαθητῶν, τὸ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ κεί με ὄψον. Πολλῶν γὰρ αὐτοῖς ἔσεσθαι ἐπιφανειῶν, πρὸς ὧς ἐξάρητον παρὰ τὰς ἄλλας ἀποβλέπει τὰ ἐπαγγελίας, καθ' ἣν ἐμελλεν αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους ἵστασθαι. Τότε γὰρ προσεληλυθόσιν αὐτῷ καὶ προσεσηκῶσι, τινῶν ἀμφιβαλλόντων, μετ' ἐξουσίας θεοπροποῦς, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Ἄ γὰρ εἶχε φυσικῶς ὡς Θεός, ἵτα λέγεται λαμβάνειν ὡς γενόμενος ἀνθρωπος νομικῶς. Διὸ καὶ ἔλεγε· Ἀδόξασόν με σὺ, Πάτερ, καὶ σαυτῷ τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόρον εἶναι παρὰ σοί. Εἰ γὰρ μὴ εἶχεν αὐτὴν ἰδίαν Θεός, τῶν ἀδυνάτων ἦν αὐτὸν ταύτην, ὡς ἄλλοι λαβεῖν, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς διὰ τοῦ Προφήτου Ἰσαΐου, Τὴν δόξαν μου ἐτέρω οὐ δώσω. Καὶ ἐπιεῖ λοιπὸν τὰ ῥήματα, δι' ὧν ἐμελλον τὴν οἰκουμένην ὅλην σαγηνεύειν, καὶ ἐν οἷς ἔστιν ἅπαν τὸ τῆς ἰσχυρίας μυστήριον. Πορευθέντες γὰρ, φησὶ, μαρτύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου ὕδατος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ἐντελελῆν ὑμῖν. Καὶ προστίθει λοιπὸν τὰ ἔλος τῶν ῥημάτων τούτων καὶ τὴν ἐκθασιν ἐγμενα· Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μετ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν. ταῦτα ἔλεγε· Ἀπαγγεῖλατε τοῖς ἀδελφοῖς ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ κεί με ὄψονται. Πρὸς ταύτην τὴν ὄψιν, ὡς ἰδίαν τινὰ καὶ ῥητον, ὡς ἴσθη, ἀποταίνόμενος, ἦν αὐτοῖς μᾶλλον δι' ἐτέρων ῥημάτων προσημνεν, ἂν τοῖς εὐαγγελιστῶν γράμμασιν οὐκ ἐμφέρεται. Εἰ γὰρ τὸ αὐτὸ οὐκ ἂν εἶπεν ὁ Ματθαῖος· Οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ρεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἔλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐδαμῶς τῶν εὐαγγελίων τοῦ ὄρους ὑποσχομένου τοῦ Κυρίου ποιησθαι τὴν ἰσχυρίαν. Ἐπεὶ πρὸ ταύτης τῆς θέας τῆς ἐν τῷ ὄρει, καὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης αὐτοῖς τῆς Τιβεριάδος, ἔσται τῆς Γαλιλαίας, ἐφάνη τὸν ἀριθμὸν οὖσιν ἐ· Πέτρῳ καὶ Θωμᾷ, καὶ Ναθαναὴλ, καὶ τοῖς Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοις δύο τῶν μαθητῶν, ὡς ἐκ τῆς συνέγραφης. Ἀλλὰ πρὸς τὸ ὄρος ἀπέβλεπεν, ἵνα ἔλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, τὸ, καὶ κεί με ὄψονται, ἰδὴ θεοπροπῶς ἐντελλόμενος, Πορευθέντες μαρτύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου ὕδατος. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ σκοποῦ μοι δοκεῖ τὸ ὄρει τῆς Γαλιλαίας καὶ μὴ ἐτέρωθι ποῦ ταῦτα εἶναι τὰ ῥήματα. Γαλιλαία γὰρ, ἣ καταναλιστῆ Ἑλλάδι γλώττῃ ἐρμηνεύεται. Διὸ καὶ Γελγὲλ ὁ ὄρος ὀνομάζεται. Καθάπερ οὖν ἐξ ὄρους ὑψηλοῦ

A propter metum Judæorum conclusis in domicilio adventuræ et præsentia sua opus habentibus apparuit, et promissum præstitit in Galilæa quòque visus, cum utraque benigne juxta ac vere acciderint, effugere licet omnem criminationem. Mihi autem magnam ac latentem videtur in se continere significationem, quod apud Matthæum dictum est de discipulis, nempe, *Ut abeant in Galilæam, atque ibi me videbunt*³⁹. Cum enim futurum esset, ut sæpius eis appareret, ad unam tanquam præcipuam et præter cæteras eximiam apparitionem spectant verba promissionis, juxta quam appariturns erat eis in monte. Nam tunc cum accessissent et adorassent eum, quibusdam ambigentibus, cum auctoritate plena majestatis divinæ dixit : *Data est mihi potestas omnis in cælo et in terra*⁴⁰. Nam quæ naturaliter habebat tanquam Deus, hæc dicitur accipere tanquam homo certo consilio factus. Quamobrem etiam dicebat : *Glorifica me, Pater, apud te ipsum gloria, quam habebam antequam mundus esset apud te*⁴¹. Nisi enim hanc propriam haberet, ut Deus, fieri non posset, ut eam tanquam alienam acciperet, Deo et Patre per prophetam dicente : *Gloriam meam alteri non dabo*⁴². Ac deinde adjungit verba, quibus totum orbem terrarum habitatum capturi et quasi irretituri erant, et in quibus consistit universum mysterium pietatis. *Euntes enim*, inquit, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quæ præcepi vobis*⁴³. Ac deinceps adjicit ea quibus finem horum verborum et eventum spondet. *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Amen.* Propterea dicebat : *Renuntiate fratribus meis ut abeant in Galilæam, atque ibi me videbunt*⁴⁴. Ad hanc apparitionem, tanquam propriam quamdam atque præcipuam, ut dixi, respiciens : quam magis etiam eis per alia verba prædixerat, quæ in evangelicis scriptis non continentur. Nisi enim hoc ita esset, non dixisset Matthæus : *Undecim autem apostoli abierunt in Galilæam, in montem ubi constituerat eis Jesus*⁴⁵ : cum nusquam in Evangelicis pollicitus sit Dominus in monte se facturum esse apparitionem. Nam ante hanc apparitionem quæ in monte accidit, etiam ad mare quoque Tiberiadis, quod est Galilææ, apparuit illis, qui septem numero una erant, Petro nimirum, Thomæ, Nathanaeli, et filiis Zebedæi, aliisque duobus ex discipulis, ut Joannes scriptum reliquit. Verum ad montem, *ubi constituerat eis Jesus*, respiciebat illud verbum, *Ibi me videbunt*, divinæ majestatis plena videlicet oratione mandans et præcipiens. *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Etenim nec abs re quidem mihi, nec extra propositum videtur, quod in monte Galilææ, et non aliquo alio loco hæc verba

Matth. xxviii, 7. ³⁹ ibid. 18. ⁴⁰ Joan. xvi, 5. id. 16.

⁴¹ Isa. xlii, 8. ⁴² Matth. xxviii, 19, 20. ⁴³ ibid. 7.

dicta fuerunt. Nam Galilæa lingua Græca κατακλιστή, id est, *devoluta*, sive *devolubilis* interpretatur, unde etiam Gelgel *Nota* nominatur. Igitur velut ex monte excelso, Salvatoris videlicet ore prolata hæc verba, rotæ in modum, in orbem terrarum habitatum devoluta sunt, et omnem percurrerunt; atque universi baptizati sunt, et gentes, et civitates, nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Cæterum his verbis auditis, discipuli ad nullam gentem statim profecti sunt, sed manserunt Jerusalem usque ad Pentecosten, exspectantes adventum et præsentiam Spiritus sancti, qui in igneis linguis ad eos accessit. Nam cum ita variis modis eis ad quadraginta dies appareret, et congregaret in unum, quemadmodum Lucas ait in principio libri Actorum ⁴⁵, præcipiebat et mandabat *ne ab Jerosolymis discederent, sed ut exspectarent promissum Patris, de quo (inquit) audistis ex me, quoniam Joannes quidem aqua baptizavit, vos autem baptizabimini Spiritu sancto*. Admodum pulchre, *μη χωρίζεσθαι* (id sonat Latine *ne separarentur vel disjungerentur*), hoc est, ne longe distarent, neu procul abessent, non autem dixit, ne prorsus exirent ex Jerusalem. Nam qua ratione hoc dicturus fuisset, qui præceperat eis, ut in Galilæam venirent? Quod autem in fine Evangelii Lucæ dictum est: *Et accidit dum benediceret eis, discessit ab eis, et tollebatur in cælum* ⁴⁶. Itemque quod apud Marcum scriptum est: *Ac Dominus quidem, postquam locutus fuisset eis, assumptus est in cælum, et sedit a dextris Dei* ⁴⁷: intelligendum est, accidisse quadragesimo die, secundum id quod in Actis memoriæ proditum est. Quæ enim breviter et concisim in Evangeliiis dixerunt, hæc latiore narratione explicantur et declarantur. Hæc sunt, quæ in evangelicis lectionibus Dominicæ noctis continentur, quæ ignorantem perturbare possint, quæ etiam vobis tanquam debitum dependimus: vos autem quæ facturi sitis hæc audientes, erubescio dicere, considerans concursum ad spectaculum, rabiemque multitudinis. Præbeat autem nobis Dominus virtutem ad declinandam a malo et ad bonum faciendum per gratiam atque benignitatem Domini et Dei et Servatoris nostri Jesu Christi: cui gloria et imperium cum [Patre et] Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO III.

De sacro festo Paschæ et de Resurrectione, habita in magna die Dominica.

Pauperes homines, qui dies festos amant, et cum lubenti ac parato animo, tum habitu cultuque splendido conventus ac celebritates frequentant, etsi de suo sibi suppeditare sumptus ad eam, cui student, elegantiam non possunt, a notis tamen atque propinquis omnem magnificentum ac pretiosum ornatum corrogantes, efficiunt, ut nihil sibi desit ad præsentem usum. Quod mihi quoque præsentem

Α του Σωτηρίου στόματος προερχθέντα ταύτα πάντα, δίκην τροχού κατά της οικουμένης και πάσαν επέδραμεν· και έβαπτισθησαν και τα έθνη και πόλεις, Είς τό δρομα τού Πατρὸς και τού Υιού και τού Αγίου Πνεύματος.

Ἄλλα τούτων ἀκούσαντες τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, πρὸς οὐδέν ἔθνος ἐπορεύθησαν εὐθέως ἕμενον ἐν Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆς Πεντηκστής ἀναμένοντες τὴν ἐκδήμιαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· αὐτοῖς ἐν πυρναῖς ἐπεφοίτησε γλώσσαις. Ὁσάκις αὐτοῖς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας διαφόρος φωνή και συναυλιζόμενος, ἧ φησιν ἐν ἀρχῇ τῶν ἡμερῶν Πράξεων ὁ Λουκᾶς Ἐνετέλλετο και περιεπέμπεν αὐτοὺς λέγων Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι ἀπὸ μου, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὑμᾶς ἐν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Καὶ ἄγαγε τὸ μὴ χωρίζεσθαι, τούτο ἐστὶ μὴ μακριάζεσθαι, μὴ δὲ πόρρω γίνεσθαι, και οὐκ ἐπιτρέψεται ὑμῖν ἐξίεναι τὸ παράπαν τῆς Ἱερουσαλήμ. Πῶς ἔμελλε τούτο εἰπεῖν, ὁ προστάξας αὐτοῖς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐλθεῖν; Καὶ τὸ εἰρημένον δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῷ Λουκᾶ· Καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἵσταναι αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, και ἐφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁμοίως δὲ και τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῷ Μάρκῳ γεγραμμένον Ὁ μὲν οὖν Κύριος ἔστη ἐν τῷ οὐρανῷ και ἀπέστειλε τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸν κόσμον, ὅπως ἡγορευθήσεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῷ Παύλῳ· καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ· νοτιῶν δὲ τῶν τεσσαρακοστῆ ἡμέρᾳ γεγενῆσθαι, κατὰ τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Πράξεσιν ἱστορημένον. Ἄ γὰρ ἐπιτεμόντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰρήκασι, ταῦτα τῷ πλάτει τῆς ἐκκλησίας ἐξαπλοῦται και σαφηνίζεται. Ταῦτά ἐστι τὰ εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα τῆς Κυριακῆς καὶ περιεχόμενα, και θεωρεῖν τὸν ἀγνοῦντα ὅτι οὐκ ἔχει καὶ ὡς χρέος ὑμῖν καταθέμεθα· ὑμεῖς δὲ ποιεῖν ὀφείλετε τούτων ἀκούοντες, ἐρυθροῦ ἵματιος τὸν ἐπὶ τὰς θέας δρόμον και τὴν λύσσαν τῶν περὶ ἡμᾶς λογιζόμενος. Παράτχοι δὲ ἡμῖν ὁ Κύριος δύνανται τὸ ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ, και ποιεῖν ἀγαθόν, και τὸ καὶ φιλοφρονεῖν τοῦ Κυρίου και Θεοῦ και Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃ ἡ δόξα και τὸ κράτος τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν και ἀεὶ και εἰς τοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, και περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐλέχθη τῇ μεγάλῃ Κυριακῇ.

Οἱ πένητες τῶν ἀνθρώπων, φιλέοργοι τε καὶ ἠγαθοὶ τῇ ψυχῇ, και γαύρω τῷ σχήματι, τὰς ἐπιθυμίας κατασπασζόμενοι, κἀν ἑαυτοῖς μὴ ἐπιτρέψετε εἰς τὴν σπουδαζομένην φαιδρότητα, παρὰ τῶν ἀγαθῶν και γνωρίμων πάσαν πολυτέλειαν ἐραυρίζετε· καὶ δεσεῖς ἑαυτοὺς εἰς τὴν προκειμένην χρείαν παραστῆσαι ἑαυτοὺς. Ὅπερ δοκῶ πρὸς τὴν παρουσίαν ἡμερῶν ἔχειν ἐγώ. Οὐδὲν γὰρ ἔχων μεγαλοπρεπῆς

⁴⁵ Act. 1, 4, 5. ⁴⁶ Luc. xxiv, 51. ⁴⁷ Marc. xvi, 19.

κειμέναις εὐφημαῖς περὶ ἑμαυτοῦ συντελεῖν πρὸς ἄ
 ἱεράν ψῆφον, ἣν ἀρτίως ἥσαμεν, καταφεύζομαι.
 εἶθ' ἐν δὲ ταῖς ἀφορμαῖς χρησάμενος, ἀποτίσω τὸ
 ἰς τῇ Γραφικῇ λέξει προσυφῆνας καὶ τὰ ἐμά,
 ἵνα ἄρα καὶ τυγχάνει παρὰ τῷ πένητι δούλῳ τῆς
 τῶν Δεσπότην εὐχαριστίας ἐγκώμια. Ἔλεγε τοί-
 κ' ἄρτίως ὁ Δαβὶδ, καὶ ἡμεῖς μετ' ἐκείνου· *Αἰνεῖτε
 Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη, ἐπαινεῖσατε αὐτὸν,
 ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ.* Πάντα τὸν ἐξ Ἀδάμ ἄνθρωπον πρὸς
 ὕμνον καλεῖ, μὴδένα καταλιμπάνων ἕξω τῆς
 σεως· ἀλλὰ τοὺς Ἑσπερίους, τοὺς Ἐώρους, τοὺς
 ἠεὶ ἐκότερα, εἴ τις ἄρκτου γέλτων καὶ τῆς μεσημέ-
 ριας ἔνοιχος, ὁμοῦ πάντας δημαγωγεῖ τῷ ψαλμῷ.
 ἄλλαχού μὲν ἀπὸ μέρους τιτὸ τῶν ἀνθρώπων
 σδιαλέγεται, ἢ τοὺς ὀσίους καλῶν, ἢ τοὺς παῖδας
 τοῦ ὕμνον ἐγείρων· ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἔθνη καὶ
 ὅσους τῷ ψαλτηρίου συνάγει. Ὅταν γὰρ, κατὰ τὸν
 πῶστολον, παρελύθη τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου,
 ἵλεως δὲ καὶ θεὸς ἐπεφάνη πᾶσιν ὁ Χριστὸς, πᾶ-
 ψυχὴν ἀπίστον πληροφοροῦσας, καὶ γλῶσσαν βλά-
 τιον χελινόσας, στήση δὲ Ἑλλήνων τὴν ματαιό-
 τητα, καὶ Ἰουδαίων τὴν πλάνην, καὶ τῶν αἰρέσεων
 ἀδόμαστον γλωσσαλίαν· τότε δὴ, τότε πάντα
 ἔθνη καὶ οἱ ἀπ' αἰῶνος λαοὶ ὑποκύψαντες, ἀμα-
 τῆν προσκύνουσιν ἀναπέμψουσιν, καὶ θαυμαστῆ
 ἔσται συμφωνία δοξολογίας, τῶν μὲν ὀσίων συν-
 ούμενων, τῶν δὲ ἀσεβῶν, ἐξ ἀνάγκης ἰκε-
 ῶντων. Καὶ τότε ἀληθῶς ὁ ἐπινίκιος ὕμνος· συμ-
 νως παρὰ πάντων ἀσθήσεται, καὶ τῶν κρατη-
 τῶν καὶ τῶν νικησάντων· τότε καὶ ὁ τῆς παραχῆς
 αἰτίας ὁ τῆν τοῦ Δεσπότη φαντασθεῖς ἀξίαν, μα-
 τῆς οἰκέτης ὑφῆθησεται πᾶσι, παρ' ἀγγέλων πρὸς
 τῆς τιμωρίαν συρόμενος, καὶ πάντες οἱ τῆς ἐκείνου
 κίας ὑπηρεταὶ καὶ συνεργοί, ταῖς προεπουσάις κο-
 τῆς καὶ δίκαις ὑποβληθήσονται· εἰς δὲ φανήσεται
 ἵλεως καὶ κριτῆς, κοινὸς Δεσπότης παρὰ πάντων
 ὀλογοῦμενος· ἡσυχία δὲ ἔσται κατασταλέμενη, ὡς
 ὅταν ἄρχοντος· ἐπὶ βήματος καθημένου, ὁ μὲν
 ρυθὺς ὑποσημαίνῃ τὴν σιωπῆν, οἱ λαοὶ δὲ καὶ ὄψιν
 ἰάκοην συντείναντες, τὴν τῆς δημηγορίας ἀκρόασιν
 ἀμένωσιν. Διὰ τοῦτο, *Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ
 ἔθνη, ἐπαινεῖσατε αὐτὸν, πάντες οἱ λαοὶ.* Αἰνεῖσατε
 δυνατὸν, ἐπαινεῖσατε ὡς φιλόανθρωπον· ὅτι πεσόντας
 ἰ νεκροὺς ὄντας αὔθις ἐζωοποίησε, καὶ τὸ πονη-
 ἰν λειψάνων ἀηδίαν εἰς ζωὴν ἀφθαρτον φιλοανθρώ-
 ἰς ἐμόρφωσε, καὶ ψυχὴν τὴν πρὸ τεσσάρων χι-
 ἰδων ἑτῶν καταλιπούσαν τὸ αἷμα, ὡς ἐκ μακρᾶς
 ἰδημίας, εἰς ἰδίαν οἰκίαν ἐπανήγαγεν, οὐδὲν ἀπὸ
 ἰόου καὶ λήθης ξενισσομένην πρὸς τὸ ἰδίον ὄργανον,
 ἰλὰ θάττον ἐπ' αὐτὸ χωροῦσαν, ἢ ὄρνις ἐπὶ τὴν κα-
 ἰκν οἰκίαν καθίπτεται.

die accidere videtur. Cum enim ipse nihil præcla-
 rum atque magnificum a me ipso possim ad pro-
 positas laudes concelebrandas conferre, ad sacram
 cantionem, quam paulo ante concinimus, con-
 fugiam : atque inde argumento atque occasione
 sumpta dictioni Scripturæ mea quoque conjungens
 et quasi attextens, solvam æs alienum : si modo
 etiam aliquæ pauperi servo ex animi gratitudine
 erga dominum suum profectæ laudes suppetunt.
 Dicebat igitur paulo ante David, et nos una cum
 illo : *Laudate Dominum, omnes gentes, laudate
 eum, omnes populi* ¹. Omnem hominem ab Adamo
 usque, neminem prætermitens quem non invitet,
 ad hymnum vocat : sed occidentales, orientales,
 et si quis circa alterutros, vel septentrionibus
 vicinus, vel meridianarum partium incola est,
 simul omnes allicit et invitat hoc psalmo. Atque
 alias quidem speciatim nonnullos homines appel-
 lat, aut sanctos vocans, aut pueros ad hymnum
 excitans : in præsentem vero gentes ac populos psal-
 terio cogit in unum. Cum enim, ut Apostolus ait ²,
 figura hujus mundi transierit, rex vero ac Deus
 Christus, omni anima incredula ad plenam fidem
 ac certam cognitionem traducta, linguaque male-
 dicta cohibita atque frenata, omnibus apparuerit ;
 inhibuerit item Græcorum vanitatem, et Judæo-
 rum errorem, et hæreseon indomitum linguæ mor-
 bium. Tunc nimirum, tunc omnes gentes, et qui a
 sæculo usque sunt populi procumbentes consenti-
 entem et concordem adorationem præstabunt, et
 admirabilis quidam concentus et consensus glorifi-
 cationis erit, sanctis quidem more solito laudes
 dicentibus, impiis autem ex necessitate suppli-
 cantibus. Et tunc revera victoriæ carmen consenti-
 entier ab omnibus canetur tam victis, quam vi-
 etoribus, tum etiam servus ille verbero turbæ au-
 ctor, qui sibi domini sui dignitatem imaginatione
 sumpserat et arrogaverat, videbitur omnes admo-
 nens, dum ab angelis ad supplicium trahetur, et
 omnes illius nequitix ministri et socii debitis sup-
 pliciis ac pœnis afficientur : unus autem rex ac
 judex apparebit, quem omnes communem Domi-
 num esse confitentur : quies item erit atque si-
 lentium, quemadmodum fieri solet, cum pro tri-
 bunalis sedente prætore præco silentium indicit, et
 populi auribus et oculis simul intenti concionantis
 vocem exspectant. Idcirco, *Laudate Dominum,
 omnes gentes, laudate eum, omnes populi.* Laudate
 tanquam potentem, laudate tanquam benignum et
 humanum : quoniam eos qui ceciderant et mortui
 fuerant, rursus vitæ restituit, vas fractum de in-
 tegro renovavit, situm atque injucunditatem reli-
 corruptibile benigne redegit, animam quæ ante
 peregrinationem ad suum domicilium reduxit,
 inque non præ spatio temporis et oblivione quasi
 peregrinam erga suum instrumentum affectam, sed
 lius ad id tendentem, quam avis ad nidum suum devolat.

Εἶπωμεν γὰρ τὰ οἰκεία τῆς ἑορτῆς, ἵνα ἀκολούθως

Dicamus enim ea quæ proprie ad festum per-

¹ Psal. cxvi, 1. ² I Cor. vii, 31.

tinent, ut ad ipsas res accommodate et convenienter feriemur. Nam quod improprium est et alienum, præterquam quod nihil prodest, res est inordinata, incomposita atque absurda, non solum in iis orationibus, quæ de religione ac pietate habentur, verum etiam in externis, et iis quæ ad mundanam pertinent sapientiam. Quis enim est orator ita stultus adeoque ridiculus, qui ad nuptias hilaritate et jucunditate plenas vocatus, relicto apto et jucundo genere orationis, quod accommodatum sit, ac quasi congratuletur hilaritati ac festivitati conventus, tristia quædam carmina atque lugubria pronuntiet, et ex tragœdia petitas calamitates in convivio nuptiali et in thalamo occinat? Aut ex contrario mortuo alicui justa exsequi et orationem funebrem habere jussus, oblitus præsentis casus, jucundum se præbeat et hilarem apud mœstitia plenum conventum? Quod si in rebus mundanis res decora est ordo atque scientia, multo profecto magis eam observari convenit in rebus magnis atque cœlestibus. Christus igitur nobis resurrexit hodie Deus, calamitatibus et casibus amplius non obnoxius, immortalis (Ac subsiste parumper tu, ethnice, omisso petulanti ac protervo risu, quoad omnia audiveris) non ad necessitatem casuum, vel de cœlo descendere coactus, vel resurrectionem tanquam inexpectatum inopinatumve beneficium præter spem adeptus, sed qui novisset omnium rerum finem, atque ita initium fecisset, ut qui in oculis divinitatis haberet propositorum cognitionem, et priusquam de cœlo descenderet, videret et gentium perturbationem et duritiam Israelis, et Pilatum pro tribunali sedere, et Caipham vestem sibi discindere, et seditiosam plebem ira inflammari, et Judam prodere, et Petrum propugnare, et paulo post seipsum per resurrectionem ad gloriam immortalitatis transformare: ac quicquid futurum erat, cognitione præscriptum habens, non distulit beneficium homini præstare, neque in longiorem diem contulit earum rerum administrationem, sed quemadmodum illi, qui debilem aliquem ab impetu torrentis et voraginis rapi vident, licet haud ignorantes quod fieri possit, ut cœno torrentis ipsi quoque involvantur, et lapidum, quos secum aqua rapit atque provehit, ictibus lædantur, tamen præ misericordia periclitantis ingredi non gravantur: ita Servator noster humanus ultro ac sponte sua contumeliosa et ignominiosa suscepit, ut eum qui fraude perierat, servaret, quoniam resurrectionem quoque præsentiebat, et prævidebat. Non enim sicuti unus ex vulgaribus hominibus temere sese periculis objiciebat, incertus futuri eventus rem committens, sed tanquam Deus rem propositam certo destinatoque fine regebat.

*Hæc igitur est dies, quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea*², non ebrietatibus et comensationibus, non choris et debacchationibus insanis, sed divinis ac Deo convenientibus cogitationibus. Hodie universum orbem terrarum videre

Α και προσφυῶς τοῖς πράγμασιν ἑορτάζομεν. Τὴ ἀνοίκειον καὶ ἀλλότριον πρὸς τῷ μηδὲν ἑσθιαστικόν ἐστι καὶ ἀλλόκοτον, οὐκ ἐν τοῖς πρὸς σκείας καὶ εὐσεβείας λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν καὶ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας. Τίς γὰρ οὕτως ποτὴ ἢ ὑπεργέλαιος ῥήτωρ, ὡς κληθεὶς εἰς γάμον ἢ γάμον ἀποσπῆναι μὲν τῶν ἀρμοδιῶν λόγων καὶ φυχρῶν συνευπαθούντων ταῖς τῆς πανηγύρεως γυναικῶν γοεράδων μέλη θρηγεῖν καὶ τὰ ἐκ τραγῳδίας αἰμάτων παστάδων κατολοφύρεσθαι; ἢ τὸ ἔμπαιον ταχθεὶς ἐν τῶν τετελευτηκότων τὰ νενομισμένα λείν, ἐπιλαθέσθαι μὲν τοῦ πάθους, φανερῶς καὶ πρὸς τὸν καταρφεῖας γέμοντα σύλλογον; Εἰ ἐπιλαθέσθαι ἐγκοσμίοις καλὴν ἢ τάξιν καὶ ἐπιτήρημα, πολλὰ μὲν πλεον ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ οὐρανίοις ἀρμολογοῦν Χριστὸς τοίνυν ἀνέστη σήμερον ὁ Θεὸς, ὁ ἀθάνατος (καὶ μικρὸν ἐπίσχεος ὁ ἐθνικός, παραπροπητῆ γέλωτα, μέχρις ἂν πάντων ἀκούσῃ πρὸς ἀνάγκην παθῶν, οὐδὲ τὴν ἐξ οὐρανῶν καταβίαισθαι, οὐδὲ τὴν ἀνάστασιν ὡς ἀπροσδόκητον ἐκ γαστρίαν παρ' ἐλπίδας εὐρῶν, ἀλλ' εἰδὼς πάντα τὰ πραγμάτων τὸ τέλος, καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν παραμένον, ἔχων ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς θεότητος τῶν παρμένων τὴν γνῶσιν, καὶ πρὶν ἐξ οὐρανῶν καταβλεῖπαι καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν ταραχὴν, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν σκληρότητα, καὶ Πιλάτον προκαθήμενον, καὶ Καϊάφραν αὐτῷ τὴν ἐσθῆτα περισπαράσσοντα, καὶ στασιώδη δῆμον φλεγμαίνοντα, καὶ Ἰούδαν καταδόντα, καὶ Πέτρον ὑπερμαχόμενον, καὶ μετ' ἑαυτὸν τῇ ἀναστάσει εἰς ζῆσαν ἀφθαρσίας μεταφύομενον· καὶ πᾶν τὸ μέλλον ἔχων ὑπογεγραμμένον τῇ γνῶσει, οὐκ ἀνεβάλετο τὴν εἰς τὸν ἄνακτα χάριν, οὐδὲ ὑπερέθετο τὴν οἰκονομίαν· ἀλλ' ὡς οἱ τὸν ἀσθενῆ παρὰ χαράδρας συρόμενον βίβρασι εἰδότες ὡς ἐστὶ καὶ βορβόρον τοῦ χειμάρρου ἐκβάλλειν, καὶ τῆς πληγῆς ἀνασχέσθαι τῶν λίθων ἐκ συνουθουμένων παρὰ τοῦ ὕδατος, ὅμως διὰ τὸν παθῆς τὸ περὶ τὴν κινδυνεύοντα οὐκ ἔκλυσε τὸ εἶσοδον· οὕτω καὶ ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Ἰησοῦς θελοντῆς ὑβριστικὰ καὶ ἄτιμα κατετέλετο, ἵνα ἐξ ἀπάτης ἀπολλύμενον σώσῃ, κατήλθεν εἰς τὸ βίβιον, ἐπειδὴ προσῆκε καὶ τὴν ἀνοδὸν ἐνδοξῆναι θαναεῖν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἑαυτὸν συνεχώρησεν, ἐπὶ καὶ τὴν ἔγερσιν προεγίνωσκεν. Οὐ γὰρ ὡς εἰς τὸ κοινῶν ἀνθρώπων, βίβρασι κινδύνως ἐτόλμα τῇ ἀνοδίᾳ τοῦ μέλλοντος ἐπιτρέπειν τὴν ἐκβασιν, ἀλλ' ὡς καὶ ὁκονομῆσαι τὸ προκειμένον, ἐπὶ ῥητῶν καὶ ἐγνώσθαι τῷ τέλει.

² Psal. cxvii, 24.

γματος συγγυθείσαν τοῦ κατὰ συνήθειαν πρά-
 τος, μετασκευασθεῖσαν δὲ ἐνὶ συνθήματι εἰς τὴν
 οὐδὴν τῆς εὐχῆς. Αἱ λεωφόροι τοὺς ὁδοιπόρους οὐκ
 ἰσι· θάλασσα σήμερον ναυτῶν καὶ πλωτῆρων
 μος· γεωργὸς τὴν σκαπάνην καὶ τὸ ἄροτρον βίψας,
 τὸ τοῦ ἑορτάζοντος σχῆμα ἐκαλλωπίσαστο· αἱ κα-
 εῖται τῆς ἐμπορίας σχολάζουσιν· αἱ ὀχλήσεις ἐλύ-
 κιν, ὡς χειμῶν ἐπιφανέντος ἕαρος· θόρυθοι καὶ
 ἰχαὶ καὶ ζάλαι τοῦ βίου, τῆς εἰρήνης τῆς ἑορτῆς
 ἵστασαν· ὁ πένθος ὡς πλούσιος καλλωπίζεται· ὁ
 ἰσιος τῆς συνθειας περιφανέστερος δεικνύται·
 εσθῦτης ὡς νέος τρέχει πρὸς τὴν μετώπιαν τῆς
 ἰσύνης· ὁ ἀσθενής, καὶ τὴν νόσον βιάζεται· τὸ
 ἰον τῆς ἐξαλλαγῆς τῆς ἐσθῆτος αἰσθητως ἑορτά-
 ἐπειδὴ νοητῶς οὐδέπω δύναται. Ἡ παρθένος
 γάννυται τὴν ψυχὴν, ὅτι τῆς ἰδίας ἐλπίδος λαμ-
 B καὶ οὕτω τιμωμένην τὴν ὑπόμνησιν βλέπει·
 γαμος ὄλω τῷ πληρώματι τῆς οικίας ἑορτάζουσα
 εἰ· νῦν γὰρ αὐτὴ, καὶ ὁ σύνοικος, καὶ οἱ παῖδες,
 ἰ οὐκείται, καὶ πάντες ἐφέστιοι ἀγάλλονται. Καὶ
 ρ τὸ σμήνος τῶν μελισσῶν τὸ νέον καὶ ἀρτι-
 ἰ, πρῶτον τῆς καταδύσεως ἢ τῶν καλαθίσκων
 τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς ἐξιπτάμενον, ἄθρου ὁμοῦ
 ἰσνηγμένον ἐνὶ κλάδῳ δένδρου προσπλάσσεται·
 ς ἐπὶ ταύτης τῆς ἑορτῆς ὀλόκληρα τὰ γένη
 τὰς ἐστίας συντρέχει. Καὶ ἀληθῶς τῆς μιμήσει
 τὴν μέλουσαν ἡμέραν ἢ παροῦσα καλῶς ἀνα-
 ἰται. Ἀθροιστικαὶ γὰρ ἀνθρώπων ἀμφοτέροι,
 ἠ τῶν καθόλου, αὐτῆ τῶν ἐπὶ μέρους· ἵνα δὲ
 ἠθέστερον εἴπωμεν, ὅσον εἰς φαιδρότητα φέρει
 C ἠθυμίαν, αὐτῆ τῆς προσδοκίμης χαριστέρα,
 ἠ τότε μὲν ἐπάναρχος καὶ τοὺς ὀδουρομένους
 καὶ, ὧν αἱ ἀμαρτίαι ἀποκαλύπτονται· νῦν δὲ
 δεκτος τῶν σκυθρωπῶν ἐστὶν ἡ εὐπάθεια. Ὁ τε
 ἰκαίος εὐφραίνεται, καὶ ὁ τὸ συνεδδὸς μὴ καθα-
 ἰ ἀναμένει τὴν ἐκ τῆς μετανοίας διόρθωσιν, καὶ
 ἢ λύπη ἐπὶ τῆς παρούσης ἡμέρας κοιμίζεται·
 ἰ δὲ οὕτω κατώδυνος, ὡς ἄνεσιν μὴ εὐρέσθαι τῆ
 ἰσπρεπεία τῆς ἑορτῆς· νῦν ὁ δεσμῶτης λύεται·
 ἰσότης ἀφίεται· ὁ δοῦλος ἐλευθεροῦται τῷ ἀγαθῷ
 ἰλανθρώπῳ τῆς Ἐκκλησίας κηρύγματι, οὐ ῥαπι-
 ἰ ἀσχημόνως κατὰ τῆς παρεΐας, καὶ πληγῆ
 ἰληγῆς ἀφιέμενος, οὐδὲ ὡσπερ ἐν πομπῇ τῷ
 ἰδεϊκνόμενος ἐφ' ὑψηλῷ βήματι, ὕβριν δὲ ἔχων
 ρουοριστῶν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας· ἀλλ'
 D κοσμίως ἀφιέμενος, ὡς γινώσκειται, εὐεργε-
 καὶ ὁ μένων ἐπὶ τῆς δουλείας ἔτι. Εἰ γὰρ καὶ
 καὶ βάρεια τὰ ἀμαρτήματα, παρατήσιν ὑπερ-
 τα καὶ συγγνώμην, αἰδούμενος ὁ δεσπότης τὸ
 ἰέρας γαληνὸν καὶ φιλόανθρωπον, δέχεται τὸν
 ἰεμμένον, καὶ ἐν τοῖς ἀτίμοις ὀρώμενον, ὡς ὁ
 ἰ τὸν οἰνοχόον ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου. Οἶδε γὰρ
 τὰ τὴν προθεσμίαν τῆς ἀναστάσεως, ἢς καθ'
 ἠητα τὴν παροῦσαν τιμῶμεν, χρῆζει καὶ αὐτὸς
 ἰξεκακίας καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ δεσπότητος, καὶ
 ἰων ἐνταῦθα τὸν ἔλεον, προσδοκᾷ τὴν ἀπόδοσιν
 ἰρῶν. Ἠκούσατε, οἱ δεσπῶται; Φυλάξατε τὸν
 ἰὼς ἀγαθὸν, μὴ διαβάλητέ με παρὰ τοῖς δούλοις
 ἰδῶς τὴν ἡμέραν ἐγκωμιάζοντα· ἀφέλετε τὴν

licet, perinde ac si una domus esset, in unius rei
 de more fieri solitæ consensum ac quasi conso-
 nantiam coisse atque coaluisse, unoquoque signo,
 quasi tessera accepta ad studium orationis tra-
 ductum. Viæ publicæ viatoribus carent, mare ho-
 die a nautis et vectoribus desertum: agricola ara-
 tro ac ligone projecto in habitum feriantis com-
 positus et exornatus est, cauponæ a quæstu vacant:
 strepitus tanquam hiems appetente vere cessant,
 tumultus, turbæ, vitæ procellæ paci et quieti diei
 festi decesserunt, pauper ut dives exornatur
 dives solito splendidior conspicitur; senex perinde
 ac juvenis accurrit, ut particeps lætitiæ fiat, in-
 firmus quoque vim morbo affert: puellus infam-
 mutatione vestis sensu externo festum colit, quando-
 quidem interiori animi sensu nondum potest. Virgo
 in animo suo vehementer lætatur, quod suæ spei
 recordationem adeo splendide honorari cernit;
 materfamilias cum toto grege domus, nomine fa-
 miliarium atque domesticorum absente, festum
 celebrans lætatur: nunc enim ipsa atque maritus
 et liberi, et servi, omnesque domestici lætantur.
 Ac veluti novum ac recens editum examen apum
 ex latibulis primum et alvearibus simul coactum
 atque confertum in aerem ac lucem evolans ramo
 alienius arboris sese applicat et considit: hæc
 aliter in hoc festo integræ familiæ ad sedes quæ-
 que suas confluunt. Ac profecto ipsa imitatione
 præsens dies ad futurum recte refertur atque com-
 paratur. Uterque enim hominum congregator est:
 C ille universorum, hic singularium: ut autem verius
 dicamus, quantum ad lætitiâ pertinens et hilari-
 tatem: hæc quam illa, quæ expectatur, gratior
 ac jucundior est, quippe tunc quidem necesse
 est etiam lamentantes videri, quorum videlicet pec-
 cata deteguntur; præsentis vero diei jucunditas
 multos admittit tristes et animo demissos. Nam et
 justus lætatur, et is qui conscientiam puram non
 habet, ex respicientia sui correctionem sperat,
 atque omnis in præsentis diei tristitia sopita est:
 nullus autem a leco ægritudine pressus et obnoxius
 est, quin per hujus festi magnificentiam mali
 sui remissionem sentiat atque levamen: hoc die
 mexi solvuntur: debitor dimittitur; servus bono
 et humano præconio atque edicto Ecclesiæ manu-
 mittitur, nec tamen alapis sæde os ejus cæditur,
 D plagaque a plaga liberatur: nec, quemadmodum
 in pompa fieri solet, in edito atque sublimi sug-
 gesto populo ostentatur, a rubore et contume-
 lia libertatem suam exorsus: sed in decore ac ho-
 neste dimittitur, ut notum est; beneficio item
 afficitur is, qui adhuc in servitute manet. Nam
 etiamsi multa ac gravia sint delicta, quæ veniam
 ac deprecationem excedant, hujus diei serenitatis
 et humanitatis veneratione Dominus recipit abje-
 ctum, et inter viles et ignominiosos conspicuum,
 quemadmodum Pharaon ex carcere pincernam. No-
 vit enim ipse tempore resurrectionis destinato, ad
 cujus similitudinem præsentem diem dishonestamus,

etiam seipsum opus habere lenitate ac bonitate Domini, et quasi mutuo misericordiam hic dans exspectat in tempore suo relationem et compensationem. Audistis, domini : Custodite sermonem pro bono, ne traducatis me apud servos, quasi falso ac non sincere laudibus celebrem diem, dimittite ægritudinem afflictis et anxiiis animis, quemadmodum Dominus corporibus mortificationem : traducite infames ad honestatem; restituite ignominia notatos in famæ integritatem; traducite ad gaudium afflictos, ad libertatem sermonis fiducia ac libertate carentes. Educite ex angulo tanquam ex sepulcris projectos. Efflorescat et emineat in omnibus sicuti flos, decor diei festi. Nam si natalis dies hominis regis carcerem aperit : dies victoria celebris et illustris, Christus resurgens

afflictos, oppressos et constrictos non dimittit? Pauperes, amplectimini vestram nutrices obliasa, vitiata, corrupta mutilatave corpora habetis, curatricem vestrarum calamitatum salutem, quippe propter spem resurrectionis virtuti studetur, et vitium odio habetur, quoniam resurrectione unus apud omnes obtinens sermo reperietur. *Edamus et bibamus : cras enim moriamur*

Ad hunc diem respiciens Apostolus temporariam vitam contemnit, et futuram desiderat et affectat, extenuans autem ea, quæ videntur, *Si in hac, inquit, vita spem posuimus, maxime omnium hominum miserabiliores sumus*⁵. Propter hanc diem homines hæredes Dei et cohæredes Christi existunt. Propter hunc diem pars corporis, quam ante mille annos carnivore aves comederint, integra reperietur, et quam vel canes, vel ceteræque animalia marina devoraverint, una cum homine suscitato resurget : quinetiam quod ignis concremaverit, quod vermis in sepulcris assumpsit; et ut rem in summam conferam, omnia denique corpora, quotquot post generationem corruptio aboleverit et e medio sustulerit, integra nullaque sui parte carentia reddentur e terra, et ut Paulus docet⁶, in momento oculi perficietur resurrectio. Ictus autem seu momentum oculi clausio palpebrarum est. Atque hac velocitate nulla res alia celerior esse possit. Neque humano more pro captu tuo reputans descripseris in animo tuo quot sint temporum intervalla, primum ut ossa putrefacta et in terram redacta in pristinam duritiem et levitatem compingantur : unita vero ex ipsa fractione rursus in aptam et convenientem compagem et naturalem coeant juncturam et commissuram; neque vero deinde animadverteres carniæ obductionem, et nervorum productas conjunctiones, venarum arteriarumque tenues et exiles ductus, et quasi alveos sub cute explicatos; animarum inenarrabilem et innumerabilem multitudinem ex arcanis quibusdam habitationibus (evolantem) earumque unamquamque suum corpus tanquam vestem peculiarem agnoscentem, et in hoc rursus celeriter inhabitantem, certoque discrimine utentem in tanta multitudine spirituum generis ejusdem. Cogita enim ab Adam animas, et ab illo

λύπη των θλιβομένων ψυχῶν, ὡς ὁ Κύριος σωμάτων τὴν νέκρωσιν· μεταμορφώσατε καὶ ἡμεῖς εἰς ἐπιτιμίαν, τοὺς θλιβομένους εἰς τὸν τὸν ἀπαρβησιάστους, εἰς παρρησίαν. Ἐκ τῆς γωνίας τοὺς ῥιφέντας, ὡς τῶν ἐπιπέδων τῆς ἐορτῆς κάλλος ὡς ἄνθος τοῖς πῖπαι βασιλέως ἀνθρώπου γενέθλιος ἡμέρα ἀνάστασις τῆριον, ἡ ἐπινίκιος ἡμέρα Χριστοῦ ἀναστῆσαι τοὺς τεθλιμμένους; Οἱ πτωχοὶ, τὴν τροφὴν ἀσπῆσασθε· οἱ διερρηχότες καὶ ἐκτετατά σῶματα, τὴν ἰωμένην ὑμῶν τῆς τρυφῆς γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως ἐλπὶς καὶ σπουδάζεται καὶ κακία μισεῖται, ἐπὶ ἀναστῆσαι ἀρηρημένης, εἰς παρὰ πᾶσι κρατῶν εἰς τὸν λόγος· *Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὐριον γὰρ αὐτοὶ σκομεν*.

Pauperes, amplectimini vestram nutrices obliasa, vitiata, corrupta mutilatave corpora habetis, curatricem vestrarum calamitatum salutem, quippe propter spem resurrectionis virtuti studetur, et vitium odio habetur, quoniam resurrectione unus apud omnes obtinens sermo reperietur. *Edamus et bibamus : cras enim moriamur*

Πρὸς ταύτην βλέπων ὁ Ἀπόστολος τὴν ἐπίβλησιν τῆς ἐπιτακτικῆς καταφρονεῖ· ἐπιβλήσιν μελλούσης, ἐξευτελίζων δὲ τὰ ὀρώμενα ἐπὶ τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλικιώτερος ἔσμεν, ἐκ τῆς πάντων ἀνθρώπων ἔσμεν. Διὰ ταύτην τὴν κληρονομίαν Θεοῦ ἀνθρώποι, καὶ συγκληρονομοῦ. Διὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ὅπερ οἱ πᾶσι ὄντων ἐφαγον πρὸ χιλίων ἐνιαυτῶν μετὰ σῶματος, εὐρεθήσεται μὴ λαῖπον· καὶ οὐ καὶ κύνες, καὶ τὰ ἐνάλια ζῶα κατεβοσκήθησαν· ἐκ τῶν ῥομένων τῶ ἀνθρώπῳ συναναστῆσεται· καὶ διέφλεξε πῦρ, καὶ σκόληξ ἐν τάφοις κατέβη καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ σῶματα, ὅσα μετὰ τὴν ἡφάνισεν ἡ φορὰ, ἀνελλίπη καὶ ἀκέραια ὄντων τῆς γῆς, καὶ ὡς Παῦλος διδάσκει, ἐν ῥοπήν τελεσθήσεται ἡ ἀνάστασις. Ῥοπή δὲ ὀφθαλμοῖς βλεψάρον ἐστὶ. Καὶ τοῦτου τοῦ τοῦ ἄν ἕτερον ὀφύτερον γένοιτο· οὐδὲ ἀνθρωπείαν τὴν δύναμιν τὴν σαυτοῦ λογιζόμενος, πᾶσι ματα χρόνον διαγράφεις ἐν τῇ ψυχῇ σου· ἵνα τὰ διασαπέντα τῶν ὀστέων καὶ γεωθέντων σκληρότητα καὶ λειότητα συμπαγῆ, ἐκωθέντων θρούψως πάλιν εἰς ῥυθμὸν ἀρμονίας, καὶ τῆς συνέλθῃ συνάφειαν. Ἔϊτα ἐπινοεῖς τὴν τῶν περιπλάσι, καὶ νεύρων ἀποτεταμένας καὶ καὶ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν λεπτοὺς ὀφθαλπωμένους τῷ δέρματι· ψυχῶν δὲ ἀμάρταν ἀναριθμητὸν πλῆθος ἐκ τινῶν ἀπορρήτων γνωρίζουσαν δὲ ἐκάστην ὡς ἱμάτιον ἐξῆς ἰδίον σῶμα, καὶ τούτῳ πάλιν ἐνοικουμένην ἀπλανῆ δὲ ἔχουσαν πνευμάτων. Ἐνώστῳ τῶ σούτου ἕμοφύλων πνευματῶν. Ἐνώστῳ τῶ σούτου ἄδῃ ψυχᾶς, καὶ τὰ ἀπ' ἐκεῖνου σώματος τοσοῦτων οἰκῶν λυθειῶν, καὶ οἰκοδεσποσύνης κρῆς τῆς ἀποδημίας ὑποστρεφόντων, πᾶσι δὲ δέξως τελούμενα· οὔτε γὰρ οἰκία ἀναστῆσαι βραδύνει, οὔτε ὁ ἐνοικος πλανᾶται καὶ θορᾶται

⁵ 1 Cor. xv. 32. ⁶ ibid. 10. ⁷ ibid. 52.

ν ποῦ τὰ ἴδια καὶ ἐξαίρετα· εὐθὺς δὲ ἐπ' αὐτὴν ἄ usque corpora tot numero domibus solutis ac desertis, patribusque familias ex longa quasi peregrinatione revertentibus, eaque omnia perfici admirabiliter et extra communem captum : neque enim vel domus tarde renovatur et instauratur, vel incola oberrat, ac quasi sub dio manet, dum propria ac peculiaria quaerit, sed protinus ad eam tendit, tanquam columba ad suam turrim, etiamsi multae atque frequentes circa eundem locum fuerint iisdem notis insignes. Unde rursus recordatio et prioris vitae expansio retractatioque, atque cuiusque actionis cogitatio, quae adeo celeriter una cum animali ante tot saecula dissoluto absolvitur atque perficitur? Atqui vel ex somno profundiori excitatus homo paulisper ignorat qui sit, et ubi degat; familiarumque et consuetarum rerum obliviscitur, donec vigilia discusso torpore rursus vim memoriae conservatricem et efficaciam recreaverit, et redintegruerit. Hæc et similia cogitationes vulgi subeuntia ingenti mentem implent admiratione, et una cum admiratione inducunt incredulitatem. Quoniam enim mens eorum de quibus dabitur et quaerit, solutionem non invenit, neque suam curiositatem inventionem ac dissolutionem sedare potest, deinceps propter infirmitatem suarum cogitationum et sensuum tendit ad incrudelitatem, ejiciens et reprobans rerum veritatem. Enimvero quoniam cursu suo progrediens oratio ad eam, quae frequenter tractatur, quaestionem pervenit, atque argumentum non alienum, sed proprium hujus dici festi est; age paululum ad initium huic disputationi aptum atque conveniens quaestionem propositam revocantes, certam persuasionem inducere ac fidem facere conemur iis, qui perperam ambigunt de rebus manifestis. Creator rerum universarum cum statuisset hominem creare, non quod facile contemni posset, sed quod cæteris omnibus dignitate præstaret, animal in rerum naturam produxit, ejusque quæ sub cælo est, creaturæ regem designavit. Hoc cum animo destinasset, et talem perfecisset sapientia formaque divina præditum, ac multa gratia atque decore ornatum, numquid eo consilio illum in rerum naturam produxit, ut genitus corrumpere, et extremum subiret interitum? At vanum id consilium, ineptum propositum et absurda fuisset intentio : ac vehementer sane indigna res est talem cogitationem ad Deum referre, et hujusmodi quidquam de eo sentire uerulis enim hac ratione assimilatur studiosæ ædificantibus, et celeriter structuram solventibus : quippe illum finem utilem mente eorum spectante. Contrarium autem prorsus edocti sumus, quoniam eum quem imum finxit, immortalem creavit; verum cum postea accidisset transgressio atque peccatum, in pœnam liciti eum immortalitate privavit : deinde fons bonitatis exundans humanitate, et ad opus manuum rarum flexus, sapientia atque scientia adornavit, donec ita factu commodum ei visum est esse, ut in istinum nos statum restitueret ac renovaret.

Ταῦτα καὶ ἀληθῆ τυγχάνει, καὶ τῆς περὶ Θεοῦ ὑποψέως ἄξια. Προσμαρτυρεῖ γὰρ αὐτῷ μετὰ τῆς γαθότητος καὶ τὴν δύναμιν. Τὸ δὲ ἀπαθῶς ἔχειν καὶ σκληρῶς πρὸς τὰ ἀρχόμενά τε καὶ ποιμαίνόμενα, ἰδὲ ἀνθρώπων ἐστὶ χρηστῶν καὶ βελτίστων. Οὕτως ποιμὴν βούλεται ἐρῶσθαι τὸ ποιμνιον αὐτῷ, καὶ

usque corpora tot numero domibus solutis ac desertis, patribusque familias ex longa quasi peregrinatione revertentibus, eaque omnia perfici admirabiliter et extra communem captum : neque enim vel domus tarde renovatur et instauratur, vel incola oberrat, ac quasi sub dio manet, dum propria ac peculiaria quaerit, sed protinus ad eam tendit, tanquam columba ad suam turrim, etiamsi multae atque frequentes circa eundem locum fuerint iisdem notis insignes. Unde rursus recordatio et prioris vitae expansio retractatioque, atque cuiusque actionis cogitatio, quae adeo celeriter una cum animali ante tot saecula dissoluto absolvitur atque perficitur? Atqui vel ex somno profundiori excitatus homo paulisper ignorat qui sit, et ubi degat; familiarumque et consuetarum rerum obliviscitur, donec vigilia discusso torpore rursus vim memoriae conservatricem et efficaciam recreaverit, et redintegruerit. Hæc et similia cogitationes vulgi subeuntia ingenti mentem implent admiratione, et una cum admiratione inducunt incredulitatem. Quoniam enim mens eorum de quibus dabitur et quaerit, solutionem non invenit, neque suam curiositatem inventionem ac dissolutionem sedare potest, deinceps propter infirmitatem suarum cogitationum et sensuum tendit ad incrudelitatem, ejiciens et reprobans rerum veritatem. Enimvero quoniam cursu suo progrediens oratio ad eam, quae frequenter tractatur, quaestionem pervenit, atque argumentum non alienum, sed proprium hujus dici festi est; age paululum ad initium huic disputationi aptum atque conveniens quaestionem propositam revocantes, certam persuasionem inducere ac fidem facere conemur iis, qui perperam ambigunt de rebus manifestis. Creator rerum universarum cum statuisset hominem creare, non quod facile contemni posset, sed quod cæteris omnibus dignitate præstaret, animal in rerum naturam produxit, ejusque quæ sub cælo est, creaturæ regem designavit. Hoc cum animo destinasset, et talem perfecisset sapientia formaque divina præditum, ac multa gratia atque decore ornatum, numquid eo consilio illum in rerum naturam produxit, ut genitus corrumpere, et extremum subiret interitum? At vanum id consilium, ineptum propositum et absurda fuisset intentio : ac vehementer sane indigna res est talem cogitationem ad Deum referre, et hujusmodi quidquam de eo sentire

Hæc et vera sunt, et digna ea quam de Deo habere par est opinione. Testantur enim ejus non bonitatem solum, verum etiam potentiam. Nam non moveri ac durum esse adversus subjecta nostræque curæ commissa, nec hominum quidem benignorum et optimorum est. Ita opilio vult valere

sibi gregem, ac propemodum immortalē esse : item bubulcus variis curis boves auget : caprarius item capras fetus gemellos quoquo tempore parere optat : et in summa, omnis pastor pecorisque magister ad finem quemdam utilem respiciens, cum durare atque permanere sibi gregem atque armentum desiderat, tum fetura feliciter propagari cupit. Hoc cum ita sit, et ex iis quæ a nobis modo dicta sunt ostensum sit, maxime decere artificem ac creatorem generis nostri reformare et instaurare corruptum opus : palam est, quod qui cæteris fidem non habent, non ex aliqua causa pugnant et adversantur, quam quod arbitrantur fieri non posse, ut Deus id, quod mortuum ac dissolutum est, resuscitet. Mortuorum revera sensuque carentium cogitatio, qui existimant aliquid esse, quod a Deo perfici et expediri non possit, et suam ipsorum infirmitatem majestati omnipotenti assignant. Sed ut argumentis et probationibus eorum reprehendamus amentiam, ex præsentibus et præteritis ostendatur id quod futurum quidem est, sed futurum esse non creditur. Audisti quod pulvis ad formam redactus et homo factus est. Doceatur me, quæso, tu qui tua sapientia omnia complecti vis, qua ratione tenuis pulvis dissipatus coactus sit ; quomodo terra caro facta sit, atque eadem materia, qua ratione et ossa, et cutem, et adipem, et pilos confecerit ; quomodo cum una sit caro, diversæ cum formæ membrorum, tum qualitates et tactus sint ; quomodo pulmo tactu mollis, colore lividus, jecur solidum, firmum et non cedens ac rubrum ; cor constrictum ac durissima particula carnis ; lien rarus et niger, omentum album et instar piscatoris retis a natura complicatum. Consideremus et illa, quo pacto prima mulier ex parva parte lateris integrum animal simile perfecto ac primo facta est ; et pars ad omnia suffecit, et exiguum totum constituit, costa facta est caput, manus et pedes, viscerum et intestinorum flexuosa tortuosaque ac varia figura atque distinctio : caro, pili, oculus, nasus, os, omnia denique (ne longius orationem producam), omnia admirabilia, abhorrentia a communi opinione et sensu, ac mentis nostræ, qui Deo comparati universi exigua quæpiam portiuuncula sumus, captum excedentia : apud Deum vero rationes fabricationis in promptu sunt et faciles, omnemque dubitationem excludentes, et admodum cærtæ. Quo igitur pacto sana mente præditi esse videbuntur, qui concedunt ex una quidem costa hominem esse factum, non autem credunt ex integri hominis materia eundem renovari ? Non potest fieri, non potest, ut humanæ mentis agitationibus divina vis in rebus efficiendis inquirendo nobis percipi comprehendique possent, non præstare nobis is qui præstat. Quid loquor de brutis ? Nec cum brutis quidem animalibus, quod ad quasdam attinet potentias et facultates, comparari aliquo modo, sed et illis quoque inferiores sumus. Ne longius abeas, cursu quidem nos equi, et aliaque animalia multa præcedunt : viribus item cameli et muli, notationes vero viarum, asini et bis antecellunt, et acumen visus et acies oculorum, qua capræ præditiæ sunt, in oculis nostris reperitur.

σχεδὸν ὑπάρχειν ἀθάνατον· καὶ ὁ βουκόλιος ποικίλαις θεραπεύσει αὐξοῦ τὰς βοῦς· καὶ τὰς ἀπότοκους ὑπάρχειν ὁ αἰπόλος εὐχεται· καὶ τὰς ἀρχὴς ἀπλῶς διαιμεῖται αὐτῶν καὶ εὐθηνεῖσθαι τὴν ἀγέλην, πρὸς τι τέλος εὐχρηστοῦ ἀφορᾶται· τοῦ δὲ οὕτως ἔχοντος, καὶ ἐκ τῶν ἀρτίως ἡμῶν μένων δειχθέντος προπεπέδηστοτον ὑπάρχειν τῶν μουργῶν καὶ τεχνίτην τοῦ γένους ἡμῶν ἀναίσθητον φθαρὲν ποίημα, πρόδηλον ὡς οἱ τοῖς ἔξῃς ἀπεδείκται· οὐκ ἄλλοθεν ποθεν ἀπομάχονται, ἢ διὰ τὸ κατὰ ἀδύνατον εἶναι τῷ Θεῷ τὸ τεθνηκόσ καὶ διαλεῖσθαι εγεῖραι. Νεκρῶν ἀληθῶς καὶ ἀναίσθητων τὸ φρεσὶν τὸ ἀδύνατον καὶ ἀμήχανον ἐπὶ Θεοῦ λογίζομεθα· τὰ τῆς ἰδίας ἀσθενείας ἐπὶ τὴν παντοδύναμον ἰσχύοντων μεγαλοπρέπειαν. Ἰνα δὲ λόγοις ἐνεργητικῆς ἀνοίας αὐτῶν καδικώμεθα, ἐκ τῶν γεγραμμένων καὶ ὄντων ἀποδειχθήτω τὸ μέλλον καὶ ἀπιστώμεθα· Ἦκουσας ὅτι ὁ χοῦς ἐπλάσθη, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος· Δίδαξον σὺν με, παρακαλῶ, ὁ πάντα ἀξίων τῆς κατὰ τῆ ἐκρυτοῦ περιδράσασθαι, πῶς ὁ λεπτὸς γὰρ ἐσκεδασμένος συνήχθη, πῶς ἡ γῆ σὰρξ ἐγένετο· καὶ ἡ σὺτὴ ὕλη, καὶ ὁστέα ἐποίησε, καὶ δέρμα, καὶ κέρατα, καὶ μελῆν, καὶ τρίχας· πῶς μὲν οὖσης τῆς σαρκὸς ἐκ τῶν φοροῦν αἱ ἰδέαι τῶν μελῶν καὶ αἱ ποιότητες καὶ ἐκ τῶν πῶς ὁ πνεύμων ἀπαλῶς τὴν ἀφῆν, πελοῦν καὶ χροῶν· τὸ ἦπαρ στριφ[γ]νὸν καὶ ἐρυθρόν, ἡ κερὰ πηλοῦν πηλοῦν καὶ σκληρότατον μόριον ἐν σαρκί, ὁ παρὰ τῆς ἀραιῆς καὶ μέλας· ὁ ἐπίπλους λευκός, καὶ ἐκ τῶν ἀλειυτικῶν συμπλεγμένον παρὰ τῆς φύσεως· καὶ τῶν ψώμεθα κάκεινα· πῶς ἡ πρώτη γυνὴ, ἀπὸ μέρους τῆς πλευρᾶς, ὑπέστη ζῶον ὀλόκληρον, ἡμῶν τῶν τελείων καὶ πρώτων, καὶ τὸ μέρος πρὸς πάντα ἐκκεσε καὶ τὸ ὀλίγον τὸ πᾶν συνεστήσατο, ἡ πᾶν ἐγένετο κεφαλὴ, χεῖρες καὶ πόδες, ἐγκάτων σῶμα καὶ ποικίλη διάπλασις, σὰρξ, καὶ τρίχες, ὄφθαλμοί, καὶ ῥίς, καὶ στόμα, καὶ πάντα ἀπλῶς, ἵνα μὴ ἴσχυον ἀπαγάγω τὸν λόγον, πάντα θαυμαστά καὶ καταδοξά ἡμῖν τοῖς ὀλίγοις, πρόχειροι δὲ παρὰ Θεοῦ τῆ κατασκευῆς οἱ λόγοι καὶ λίαν ἠμολογούμενοι· ἐκ τῶν οὐ συμφρονεῖν δόξουσιν οἱ τῶν μὲν μίαν κερὰν συγχωροῦντες γενέσθαι ἄνθρωπον, ἀπὸ δὲ ἑκαστοῦ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὕλης ἀπιστοῦντες τὸν αὐτὸν τε κτίζεσθαι ; Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἐπινοίας ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ πολυπραγμονεῖν ἐνεργείας. Εἰ γὰρ πᾶν ἦν ἡμῖν καταληπτά, οὐκ ἂν κρείττων ἦν ἡμῶν κρείττων. Τί λέγω περὶ Θεοῦ ; Οὐδὲ πρὸς τὰ ἐπιπῶν ζῶων ἐπὶ τινων δυνάμεων σύγκρισιν τινὰ ἔχμεν, ἀλλὰ κάκεινων ἀπολειπόμεθα. Αὐτίκα ἔρως μὲν ἡμᾶς ὑπερβάλλονται ἵπποι, καὶ κύνες, καὶ ἐκ πολλὰ· δυνάμει δὲ κάμηλοι καὶ ἡμίονοι· σιμῶν δὲ ὄδων, οἱ ὄνοι· καὶ τὸ τῆς δορυκάδος ὄξυς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς οὐχ εὐρίσκειται.

explorari et investigari possit. Nam si omnibus nobis percipi comprehendique possent, non præstare nobis is qui præstat. Quid loquor de brutis ? Nec cum brutis quidem animalibus, quod ad quasdam attinet potentias et facultates, comparari aliquo modo, sed et illis quoque inferiores sumus. Ne longius abeas, cursu quidem nos equi, et aliaque animalia multa præcedunt : viribus item cameli et muli, notationes vero viarum, asini et bis antecellunt, et acumen visus et acies oculorum, qua capræ præditiæ sunt, in oculis nostris reperitur.

ἰδὲ εὐγνωμονων καὶ σωφρονούντων ἐστὶ πιστεύειν παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγομένοις· τοὺς δὲ τρόπους καὶ αἰτίας τῶν ἐνεργειῶν, ὡς ὑπερβαινούσας, μὴ ἰτεῖν. Ἐπεὶ λεχθήσεται ἐν τῶν πολυπραγμόνων ἰόν μοι τῷ λόγῳ σου τὴν τῶν ὀρωμένων οὐσίωσιν. Ἐ ποῖα τέχνη τὴν πολύμορφον ταύτην ἐργασίαν μιούργησεν. Ἄν γὰρ ταῦτα ἐξεύρης, εἰκότως χανεῖς καὶ ἀσχάλλεις, διότι τὴν τῆς παλιγγενεῖς μετακόσμησιν ἀγνοεῖς, ὁ τῆς γενέσεως τὸν λόγῳ εἰδώς. Εἰ δὲ θναρ σοι ἐκεῖνα καὶ φαντασία, καὶ ταχῆθεν ἢ ἐπίγνωσις ἀπορος, μὴ ἀγανάκτει, εἰ λόγον τῆς κατασκευῆς ἀγνοῶν, καὶ τὴν διόρθωσιν φθαρέντος οὐ συνορᾷς. Ὁ αὐτὸς τεχνίτης ἐστὶ τῆς πρώτης κτίσεως, καὶ τῆς δευτέρας μετακοσμεως. Ὅθεν ὅπως τὸ ἴδιον ἔργον διάλυσιν ὑπομείσυναρμόσει· πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν. ποφίας χρεῖα, ἢ πηγῆ τῆς σοφίας παρ' ἐκεῖνῳ· ἰνάμειως, οὐ χρήζει συναργῶ καὶ συλλήπορος. ἴς ἐστὶν ὁ κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ σοφωτάτου Προου μετρήσας τῆ χειρὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν μέγαν ἀπλετον οὐρανὸν σπιθαμῆ, καὶ τὴν γῆν δρακί. ρησον εἰκόνας, ἐνεργείας σημεῖα παρεχομένης ἀρρήτου δυνάμειως, ἀπόγνωσιν ἐμποιοῦσας τοῖς σμοῖς ἡμῶν, τοῦ μὴδὲν δύνασθαι ἄξιον τῆς τοῦ ἰ φύσεως φαντασθῆναι. Παντοδύναμος καὶ ἔστι λέγεται. Τάχα γὰρ οὐ ζυγομαχίσεις πρὸς τοῦτο, ἰ δώσεις ὡς συγκεχωρημένον κρατεῖν. Τῷ δὲ τα δυνάμει, οὐδὲν ἀπορον ἢ ἀμήχανον. Ἐχεις ἰα τῆς πίστεως ἐνέχυρα ἀναγκαστικῶς σε συνῖνοντα πρὸς τὸ συνῖθεσθαι τοῖς παρ' ἡμῶν λεῖνοις· πρώτον μὲν πάσαν τὴν ποιικλίην καὶ ποῖνῖστον κτίσιν βοῶσαν παντὸς κηρύγματος εὐσηερον, ὅτι ὁ μέγας καὶ σοφὸς τεχνίτης, ὁ πάντα ἰλεπόμενα τεχνησάμενος. Πρὸς δὲ ταύτην προῖης ὦν ὁ Θεὸς, καὶ τὰ τῶν ἀπίστων ψυχάρια βρωθεν καθορῶν, ἔργῳ τῆν τῶν νεκρῶν ἔγερσιν ἰαίωσεν, πολλὰ σώματα τῶν τετελευτηκῶτων ψυας. Διὰ τοῦτο Λάζαρος τετραήμερος νεκρὸς τῆς ἠς ἐξήλατο· καὶ τῆς χήρας ὁ μονογενῆς ἀπεδόθη ἠτηρῖ, ἐκ τῆς κλίνης καὶ τῆς ἐκφορᾶς πρὸς τοῖς τας ἀναλυθεῖς, καὶ ἄλλοι μυριοὶ οὖς ἀπαριθμεῖν ἰνῶν ὀκληρόν. Τί λέγω περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωος, ὅποτε, ἰνα ἐπιπλέον δυσωπηθῶσιν οἱ ἀμφιλοντες, καὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς ἀποστόλοις τοῦ ἐγείρειν νεκροὺς ἐχαρίσατο δύναμις; Ἐστὶν ἢ ἀπόδειξις ἐναργῆς. Καὶ διὰ τί, οἱ φιλόνοικοι, γματα ἡμῖν παρέχετε, ὡς ἀναποδεῖκτων λόγων ἠηταῖς; Ὡς εἰς ἠγέρθη, οὕτω καὶ δέκα· ὡς οἱ ε, καὶ τριακόσιοι· ὡς τριακόσιοι, καὶ πολλοί. γὰρ ἐνὸς ἀνδριάντος τεχνίτης, ἔσται βῆδιως μυρίων δημιουργός. Οὐκ εἶδετε τοὺς μηχανις, ὅπως τῶν μεγάλων καὶ ἐξαισίων οἰκοδομηων ἐν ὀλίγῳ κηρῷ πᾶς μορφᾶς καὶ τοὺς τύπους σαναπλάττουσιν; Καὶ ὁ ἐν τῷ μικρῷ λόγῳ τὴν αὐῖχει δύναμιν ἐν ταῖς πολλαῖς καὶ μεγάλαις καταυαῖς. Μέγας ὁ οὐρανός, τεχνικὸν τοῦ Θεοῦ δημιούργα. Ἐπειδὴ δὲ λογικὸν ζῶον ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρωπων

A Quocirca candidos, gratos et sanos homines fidem habere decet iis, quæ a Deo dicuntur: modos autem et causas actionum et operum, tanquam nostram intelligentiam excedentes, exquirere non oportet. Dicitur enim cuilibet istorum curiosorum: Ostende mihi ratione atque oratione tua, quomodo hæc res, quas videmus, ad essentiam productæ sint. Dic qua arte multiforme opus hoc creavit. Nam si hæc excogitaveris et compereris, merito perplexus et implicitus hæsitās, et succenses et indignaris, quod regenerationis transformationem nescis, qui generationis rationem haud ignores. Quod si illa tibi nihil aliud quam somnium et imaginatio sunt atque undique cognitio perplexa, inexplicabilis et investigabilis est, ne indigneris, si cum rationem fabricationis ignores, etiam correctionem atque reparationem corrupti non intelligis. Idem artifex est et primæ creationis et secundæ transformationis. Novit quomodo suum opus dissolutum rursus concinnet, et ad pristinum statum reducat. Si sapientia opus est, fons sapientiæ est apud illum: si potentia et viribus opus est, non indiget socio atque adjutore. Hic est qui juxta vocem sapientissimi prophetæ, manu sua dimensus est aquam, et magnum et immensum cælum palmo, et terram pugno. Contemplare imagines, evidentia signa præbentes ineffabilis potentiæ, cogitationibus nostris desperationem inducentes, nihil dignum Dei natura posse nos imaginari. Omnipotens et est et dicitur. Forsitan enim non adversaberis in hoc, sed dabis tanquam concessum obtinere, atque ita se habere. At ei qui omnia potest, nihil est perplexum, nihil quod explicari aut expediri perficere non possit. Multa fidei pignora habes, quæ necessario te compellant, ut assentiaris iis, quæ a nobis dicuntur: primum quidem universam creaturam variam et multiplicem, cujusvis præconis voce clarior et significantior proclamantem, quod et magnus et sapiens artifex sit is, qui ea quæ videntur, fabricatus est. Cum autem adversus hanc creaturam Deus providus sit, atque etiam procul infidelium animulas intueatur, ipso opere resurrectionem mortuorum confirmavit, multis corporibus mortuorum anima restituta. Hac de causa Lazarus quartum jam diem mortuus exsiluit e sepulcro. Unicus item ille viduæ filius ex lectica, qua efferebatur, ad vivos revocatus matri suæ redditus est: atque alii sexcenti, quos enumerare nunc molestum fuerit. Quid dico de Deo ac Servatore? quandoquidem, ut magis flectantur et moveantur illi qui ambigunt, etiam servis suis apostolis mortuos excitandi virtutem largitus est. Demonstratio igitur evidens est ac manifesta. Et cur nobis negotium exhibitis, contentiosi, quasi sermonum, qui demonstrari non possint, auctoribus? Quemadmodum unus excitatus est, eodem modo decem, ita et trecenti; ut trecenti, ita etiam plures. Unius enim statuæ arti-

sex vel sexcentarum facile opifex erit. Annon videtis mechanicus, quemadmodum magnorum et ingentium ædificiorum formas et figuras in exigua cera speciminis loco effingunt atque designant? Ac ratio quæ in parvo est, eandem vim habet in multis ac magnis structuris. Magnum cœlum, artificiosum Dei opificium est. Ac quoniam Deus hominem animal rationale fecit, ut comprehensione operum glorificet sapientem et solertem eorum fabricatorem, videas astronomi sphaeram parvam quidem, sed in manu scientis ita moveri, quemadmodum a Deo cœlum movetur. Ac minima structura magni illius opificii simulacrum est: et ratio, quæ in parvis est, declarat immensa, quæ nostrum sensum et intellectum exsuperant et excedunt. Sed cur hæc exposui? ut intelligas, quod si me quoque interrogaveris, quomodo corporum, quæ ab sæculo usque fuerunt, resurrectio futura erit, contra statim audies: quomodo Lazarus, qui quartum jam diem sepultus erat, resuscitatus Perspicuum enim est, quod eam fidem et probationem quæ in uno fit, etiam in multis similiter sanus admiserit. Posito quod Deus sit, qui faciat, nihil dixeris esse, quod fieri non possit: et tua cogitatione percipi posse putes illius, qui comprehendi non potest, sapientiam. Neque enim quidquam infinitum: at tibi ea, quæ pertinent ad infiniti quæstionem, inscrutabilia et investigabilia sunt.

Videbimus autem hanc rationem pulchre, si præter ea quæ dicta sunt, scrutemur et exquiramus modum generationis nostræ, non primum et antiquissimum illum, a Deo proditum et institutum, de quo in superioribus dicta sunt hæc; sed eum qui usque ad hoc tempus consimiliter a natura perficitur. Inexplicabilis enim hic est, et cogitationi humanæ inaccessus. Nam qua ratione, cum res humida, rudis et informis sit, semen in caput concrevit, tibiæ et costas durescit et consolidatur, cerebrum efficit tenerum rarumque, et os quo continetur, adeo durum ac rigidum, variam denique animalis fabricationem et compositionem, ut breviter dicam, ac nimius ne sim minutatim singula persequendo. Quemadmodum igitur semen, quod initio informe est, dum occulta et ineffabili arte Dei tractatur, in speciem redigitur, et in corpora grandescit et adolescit: ita non modo non est absonum et absurdum, verum etiam admodum consentaneum atque probabile materiam quæ est in sepulcris, quæ quondam erat in forma, rursus in pristinam renovari figuram ac rursus pulverem fieri hominem: quemadmodum nimirum etiam initio nactus est inde generationem. Concedamus Deo, quod tantum possit, quantum valet figulus: et quid hic faciat, consideremus. Rude atque informe lutum acceptum ad formam vasis redigit, idque radiis solis expositum siccatur ac duratur. Est autem, verbi gratia, id quod fingitur atque formatur urceolus, vel scutella, vel dolium sed si quid temere inciderit et subverterit, collapsum confringitur, et rudis et informis terra fit, suamque speciem amittit. At artifex, si voluerit, celeriter corrigat ac reficit id quod casu corruptum est, ac rursus

ἠποίησεν, ἵνα τῇ καταλήξει τῶν ποιημάτων ἐκ τῶν σοφῶν καὶ εὐμήχανων ποιητῶν, ὅψι: τὸ πῶς τὸ νόμου σφαιρίων μικρῶν μὲν, ἐν δὲ τῇ χειρὶ κωνοῦ τοῦ ἐπιστήμονος οὕτως ὡς οὐρανὸς παρὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ ἐλάχιστον κατασκευάσμα τοῦ μεγάλου ὁμοιογενήματος εἰκὼν γίνεται· καὶ ἐν τοῖς μικροῖς ἐρμηνεύει τὰ ὑπέροχα καὶ τὰ τὴν αἴσθησιν ὑπερβαίνοντα. Ταῦτα δὲ πρὸς τί διετλήθη; ἵνα σαφὴς ὅτι κἂν ἐρωτήσης με πῶς; Ἔσται τὸν εἰσὶν ἄνω σαμμάτων ἢ ἀνάστασις, ἀντακούση τριήμερος τετραήμερος ἠγέρθη Ἀδάμας; Πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν ἐπὶ τῷ ἐνὶ πληροφορίᾳ, κἂν τοῖς πολλοῖς ἀποφρονῶν παραδέξεται. Θεὸν ὑποτιθέμενος τὸ οὐνοῦνα, μὴδὲν εἰληθῆς ἀδύνατον, μὴδὲ τῇ σαλευνῶντα καταλήξει τὴν τοῦ ἀκατάληκτου φρίαν. Οὕτε γὰρ ἐκείνῳ τι ἀπειρον, καὶ πᾶσι τοῖς ἀπειροῦ ἀνεξερεύνητα

Ὁψόμεθα δὲ τοῦτον τὸν λόγον καλῶς, ἐν τῇ εἰρημένῳ καὶ τὸν τρόπον τῆς γενέσεως ἡμῶν ἐκμάσωμεν, οὐ τὸν πρῶτον καὶ πρεσβύτατον ἐκ τῶν παρὰ Θεοῦ, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπιταῦτα, ὁλλὰ τὸν μέχρι νῦν ἀκολουθῶντα παρὰ φύσεως ἐκτελούμενον. Ἄπορος γὰρ οὗτος καὶ ἄσπερος ἀνθρωπίνῳ ἀπρόσιτος. Πῶς γὰρ τὸ σπέρμα ἐοῦσα ὑγρὰ καὶ ἀπλαστός καὶ ἀνείδης, εἰς κἂν πηγνυται, καὶ εἰς ἀντικνήμια καὶ πλευρὰς περταί, καὶ ποιεῖ ἐγκέφαλον ἀπαλὸν καὶ μαλὼν, καὶ περιέχον αὐτὸν ὁστέον οὕτω σκληρὸν καὶ ἀσπιδίον καὶ τὴν ποικίλην τοῦ ζώου κατασκευεῖν, ἵνα τοσαύτην εἴπω, καὶ μὴ παρέλκω λεπτομερῶς ἐπεξῶν τὰς ἐκαστά; Ὡς οὖν τὸ σπέρμα ὑπάρχον ἀμορφῶν ἀρχαῖς, εἰς σχῆμα τυπούται, καὶ εἰς ὄγκου ἐκταί, τῇ ἀπορόρητῳ τοῦ Θεοῦ κατασκευαζόμενον τῇ οὕτως οὐδὲν ἀπεικὸς, ἀλλὰ καὶ πάνυ ἀκλόνητος ἐν τοῖς ταφῶσι ὕλην, τὴν ποτε οὖσαν ἐν εἰσὶν ἡμῶν εἰς τὴν παλαιὰν ἀνακαινισθῆναι διάπλασιν, καὶ τὴν γενέσθαι τὸν χοῦν ἀνθρώπων· ὡς περὶ οὗ ἐκ τῶν πρῶτον ἐκαθεῖεν ἔσχε τὴν γένεσιν. Συγγρηγοῦν τῷ Θεῷ δύνασθαι τοσοῦτον, ὅσον ὁ κεραμεὺς τὸν τῆ γὰρ οὗτος ποιεῖ, λογισώμεθα. Πηλὸν λαβὼν ἐκ τῶν φον, εἰς σκεῦος ὁδοποιεῖ, καὶ τοῦτο πρὸς τὴν ἐκ τῆν ἠλιακὴν προθέμενος ξηραίνει καὶ στερεὸν ἐκτὴν γάσσεται. Ἔστι δὲ ἀμορφικός, ἢ πίναξ, ἢ πᾶσι πλαττόμενον· ἀλλ' ἐμπεσόντος τινὸς ἀέρος ἢ ἀνατρέψαντος, συντρίβεται καταπεσόν, καὶ τὸν ἀμόρφωτος γῆ. Ὁ δὲ τεχνίτης βουλευθεὶς ἕως τὸ ἀνορθοῦ τὸ συμβάν, καὶ πάλιν πηλὸν σχηματίζον τὴν τέχνη, οὐδὲν χεῖρον τοῦ ποτε ὄντος ἀπεργάζεται σκεῦος. Καὶ ὁ μὲν κεραμεὺς οὗτος, μικρὸν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως κτίσμα, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεικῶν

χνούμενος ἀνακαινίζειν τὸν τεθνηκότα ; Πολλῆς ἄρτε τῆς ἀνοίας ἐστὶ.

Θεωρήσωμεν καὶ τὸ τοῦ σίτου ὑπόδειγμα, ᾧ Παῦ-
 ς ὁ πάνσοφος παιδεύει τοὺς ἄφρονας, λέγων, Ἄφρον,
 ὃ δὲ σπείρεις, εὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπεί-
 ρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου, ἢ
 ἄλλου τῶν λοιπῶν σπερμάτων ὃ δὲ Θεὸς δίδωσιν
 ἐν τῷ σῶμα, καθὼς ἠθέλησεν. Ἀκριβῶς προσ-
 ῶμεν τῇ γενέσει τοῦ σίτου, καὶ τάχα τὸν ἀναστά-
 σεν ἦν γῆν. Διὰ τὴν ἀσπαιεὶς δὲ ἐν τῇ νοτίδι, καὶ ὡς ἂν εἴποι
 ἰς τελευτήσας, ἀπολήγει εἰς τινα γαλακτώδη οὐσίαν,
 τις παγεῖσα μικρὸν, ὀξὺ καὶ λευκὸν γίνεται κέν-
 ρον, αὐξηθεῖσα δὲ ὅσον προκύψει τῆς γῆς, ἐκ τοῦ
 εὐκοῦ πρὸς ἡρέμα χλοαίνόμενον μεταβάλλεται. Ἐἴτα,
 ἵνεται πᾶσα καὶ κόμη τῶν βῶλων ἑφαπλωθεῖσα δὲ
 ὑποτῆς καὶ σκεδασθεῖσα μετρίως, πολυσχιδῆ κάτωθεν
 ποτρέφει τὴν ῥίζαν, τῶν μέλλοντι βάρει τὴν ὑποθά-
 ραν προευντεπίζουσα. Καὶ ὡσπερ οἱ ἱστοὶ τῶν
 ἰλοίων πλείστοις πανταχόθεν διατείνονται κάλοις, ἵνα
 τάγῃσι μένωσιν ἰσορροποῦνταί ταις ὀκταῖς ἀντισπῶμενοι,
 ὡς τῶν αἰ σχοινοειδεῖς ἀποφύσεις τῆς ῥίζης, ἀντιλα-
 ῖαι τῶν ἀσταχύων γίνονται καὶ ἐρείσματα. Ἐπειδὴν
 ἰς κάλαμον ὁ σίτος διαναστῆ, καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἐπέ-
 ρηται, γόνασιν αὐτὸν καὶ κόμοις ὁ Θεὸς ὑπερείδει,
 ἵναι οἰκίαν τινὰ συνδέσμοις ἀσφαλιζόμενος διὰ τὴν
 προσδοκωμένην τῆς κόμης βαρύτητα. Ἐἴτα, τῆς ἰσχύος
 ἰτοιμασθεῖσης, τὴν κάλυκα σχίσας, προσάγει τὸν
 ἵσταχυν. Καὶ πάλιν ἐκεῖ θαύματα κρείττονα. Στοιχη-
 ῶν γὰρ ὁ σίτος αὐτῷ περιφύεται, καὶ τῶν κόκκων
 ἕκαστος ἐξείρετον ἔχει τὴν ἀποθήκην· καὶ τελευταῖοι
 προθέβληνται οἱ ἀνθέρικες ὀξεῖς καὶ λεπτοί, ὄπλα,
 οἶμαι, κατὰ τῶν σπερμολόγων ὀρνίθων, ἵνα ταῖς
 ἐκείνων ἀκμαῖς νυττόμενοι, τῷ καρπῷ μὴ λυμαίνων-
 ται. Ὅρξ· ὅσην εἰς κόκκος διασπαιεῖς θαυματουργίαν
 ἔχει, καὶ μόνος πεσὼν μεθ' ὅσων ἐγείρεται ; Ἄν-
 θρωπος δὲ οὐδὲν προσλαμβάνει πλέον ὃ δὲ εἶχεν
 ἀπολαμβάνει, καὶ διὰ τοῦτο τῆς γεωργίας τοῦ σίτου,
 ὃ ἡμέτερος ἀνακαινισμὸς εὐκολώτερος ἀναφαίνεται.
 Ἐντεῦθεν μετέβητι πρὸς τὴν ἔνοιαν τῶν δένδρων,
 ὅπως ὁ χειμὼν αὐτοῖς καθ' ἕκαστον ἔτος ἀντὶ θανά-
 του γίνεται. Ἀποβῆται γὰρ ἡ ὀπώρα, καὶ τὸ φύλ-
 λον πίπτει, καὶ ξηρὰ μένει τὰ ξύλα πάσης χάριτος
 ἐπετηρμένα. Ἐπειδὴν δὲ τοῦ ἔαρος ὁ καιρὸς ἐπιλάβοι,
 ἄνθος αὐτοῖς χαριέστατον ὑπερφύεται, καὶ μετὰ τὸ
 ἄνθος ἐπιγίνεται τῶν φύλλων ἢ σκέπη, καὶ τότε ὡς
 εὐειδὲς θέαμα ἀνθρώπων τε τὰς ὕψεις ἐφέλλεται, καὶ
 ὀρνίθων φθικῶν ἐργαστήρια γίνεται, τοῖς πετάλοις
 ἐγκαθημένων, καὶ θαυμαστῆ τις περὶ αὐτὰ χάρις
 ἐκλάμπει· ὡστε πολλοὶ καὶ οἶκον ἀφῆκαν χρυσῷ
 κεκοσμημένον, καὶ λίθῳ τῷ Θεσσαλῷ καὶ Λάκωνι,
 τερπνὴν δὲ μᾶλλον ἑαυτοῖς ἔθεντο τὴν ὑπὸ δένδρα
 διαγωγὴν. Διὸ καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ ὑπὸ δρυὶ
 τὴν σκηπὴν ἐπέβητο, οὐκ οἰκίας πάντως ἀπορῶν,
 ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τῶν κλάδων ἐπαγαλλόμενος τέρψεως.

arte lutum fingens nihilo priore deterius vas efficit.
 Atque hic quidem figulus parva potentiae Dei crea-
 tura est, et Deo non creditur pollicenti se mortuos
 renovaturum ? Multum amentis est ista pronuntiare.

Consideremus item similitudinem tritici, qua sa-
 pientissimus Paulus insipientes corripit et instituit,
 dicens, *Stulte, tu quod seminas, non id quod nasce-
 tur corpus seminas, sed nudum granum, exempli
 gratia, tritici aut alicujus reliquorum seminum :
 Deus autem dat ei corpus, quemadmodum voluit* .
 Diligenter attendamus generationi tritici, et cele-
 riter resurrectionis rationem discemus. Triticum
 in terram projicitur, computrefactum autem hu-
 more, et ut ita dicam, mortuum desinit in lacteam
 quamdam naturam, quae paulatim concreta atque
 coalita, quasi stimulus quidam fit albus et acutus ;
 aucta deinde in eam magnitudinem, ut terra pro-
 minere et exstare possit, ex albo sensim in herbe-
 scentem viriditatem mutatur ; postea fit herba et
 coma glebarum : quibus infusa et leviter sparsa
 compluribus nixam fibris radicem subtus alit, fu-
 turo ponderi sustentaculum et admiculum praeparans ;
 ac quemadmodum navium mali plurimisi
 undique funibus distenduntur, ut firmi stabilesque
 permanent, aequilibribus tractibus obnixa : ita
 funium in modum ex radice enatae fibrae sustenta-
 menta spicarum et retinacula sunt. Postquam au-
 tem in culmum erectum triticum in altum tendere
 coeperit, geniculis et nodis Deus id firmat, veluti
 domum aliquam juncturis muniens, propter
 eam, quae speratur comae gravitatem : post haec
 maturis jam viribus, diductis vaginis, quibus in-
 cludebatur, producit spicam. Atque illic rursus mi-
 racula majora. Ordine enim porrecto structam un-
 dique videre licet ei frugem ascendendo quasi cir-
 cumfudi ; et singula grana peculiarem et proprium
 folliculum et quasi cellam habent ; postremo praetenduntur
 aristae graciles quaedam et acutae, arma,
 opinor, adversus aviculas seminibus insidiari solitas,
 ut dum illarum quasi spiculis punguntur, frugem
 carpere atque vastare desinant. Vides quantum
 unum granum putrefactum miraculorum effectum
 in se contineat, ac cum solum ceciderit, quam mul-
 tiplex resurgat. At homo nihil insuper accipit am-
 plius ; sed recipit id quod habebat, ac propterea
 nostri renovatio videtur esse facilior, quam id
 quod in agricultura accidit frumento. Transi hinc
 ad considerationem arborum, ut hiems eis omnibus
 annis loco mortis sit. Decidunt enim poma, folia
 defluunt, arida remanent ligna omni decore spo-
 liata. Postquam autem tempus veris appetierit,
 flos eis gratissimus innascitur : florem foliorum
 tegumentum excipit : at tunc veluti pulchrum et
 amoenum spectaculum cum hominum oculos in se
 convertunt, tum avium cantatricum frondibus in-
 sidentium quasi officinae existunt, et admirabilis
 quaedam circa eas amoenitas ac gratia relucet, adeo

¹ I Cor. xv, 36-38.

ut multi ædes auro et lapide tum Thessalico, tum Laconico æornatas deseruerint, et jucundiores sibi sub arboribus habitationem esse duxerint. Idcirco patriarcha quoque Abraham sub quercu tabernaculum fixit, non prorsus inopia domicilii, sed quia tenebatur ea, quæ ex ramis edebatur, voluptate. Etiam vita serpentium nie deducit ad probationem propositæ rationis. Illorum enim vivida virtus hiberno tempore mortificatur, ac menses sex in cavernis delitescunt pemitus immobiles. Cum autem statutum tempus advenerit, et tonitrua in mundo exaudita fuerint, quasi quoddam signum fragorem (tonitruum) accipientes, celeriter exsiliunt, et longo intervallo consueta agunt. Quænam huius rei ratio est? Dicat mihi quæsitior arbiter et explorator operum Dei, doceatque me, qua ratione concedat angues quidem fragore tonitruum mortuos resuscitari, homines vero non admittat tuba Dei de cælo resonante animam recipere et vivificari, quemadmodum divina Scriptura dicit, *Cæcet cæ tuba, et mortui resurgent*¹⁰. Et alibi apertius, *Et emittet angelos suos cum tubæ voce magna, et congregabit electos suos*¹¹.

Ne igitur fidem detrahamus mutationibus et renovationibus. Etenim plantarum et animalium diversorum, atque ipsorum adeo hominum vita nos edocet, quod nihil eorum, quæ generationi et corruptioni obnoxia sunt, in eodem statu subsistat, sed in alium subiude vertatur atque mutetur. Ac primum quidem, si placet, eam, quæ in ætatibus nostris fit, mutationem perpendamus et consideremus. Puelum lactentem, qualis sit, haud difficulter agnoscimus. Exiguo spatio temporis præterito, vires ad rependum adipiscitur, ac nihil a parvulis catulis differt, nisi quateruo sese sustentans. Circa annum tertium accidit, ut erectus et arduus ingrediatur, et vocem aliquo modo vel balbutientem vel blæsam, et titubantem impeditamque emittat: deinde articulate atque perfecte verba pronuntiat, et lepidus adolescentulus et pusio fit: ex illa ætate in impuberem adolescentem evadit: lanugine vero maxillas ac mentum vestiente, barbatus et hirsutus paulatim, et alius ex alio: deinde jam plene adultus vir, asper laboriosusque existit. Cum autem præterierint anni quadraginta, initium flexionis adest, canitiesque paulatim caput dealbat, et robur adfirmatatem declinat, et tandem senectus accedit, extrema virium abolitio. Corpus autem flectitur et ad terram curvatur, quemadmodum epicæ, quæ nimium exaruerunt: quod exporrectum ac læve fuerat, rugosum et contractum efficitur, et is qui quondam vigore ætatis ac virium præstabat, infans rursus evadit, balbutiens, ineptiens, delirans, manibus ac pedibus similiter, ut olim, repens. Hæc omnia quid tibi esse videntur? Annon alteratio? Num variorum mutationes? Num diversæ novitates, quæ mortale animal etiam ante mortem transformant? Quin etiam somnus noster et vigilia quomodo sapientia

A Ὀδηγεῖ με πρὸς συγκατάθεσιν τοῦ προκειμένου καὶ τῶν ἐρπετῶν ἡ ζωὴ. Νεκροῦται γὰρ ἐκεῖνοι ἐ χειμῶνος ἢ ζώπυρος δύναμις, καὶ τὸν χρόνον ἐξήμητων ἐν τοῖς φωλεοῖς κατάκειται, παντελῶς νεκρῶτα. Ἐπειδὴν δὲ ὁ τεταγμένος εὐθὺς χειρὶς, εὐβροντῆ κατηχηθῆ τοῦ κόσμου, ὡσερ τι σύνθημα ζωῆς τὸν κτύπον δεχόμενα ὀφείω ἀναπηδῆ, καὶ μακροῦ τοῦ χρόνου ἐνεργεῖ τὰ συνήθη. Τίς ὁ οὗτος; Λεγέτω μοι ὁ τῶν πράξεων τοῦ Θεοῦ φαστῆς καὶ ἐπιγνώμων, καὶ διδασκῆτω με, πῶς βρομὴν τοὺς ὄφεις διεγείρεσθαι συγχωρεῖ νεκρῶν ἀρχοντας, ἀνθρώπους δὲ οὐ δίδωσι ψυχούσθαι τοῦ Θεοῦ σάλπιγγος ἐξ οὐρανῶν ἐπιχρούσης, καθέως λόγος φησὶ· *Σαλπύσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐστήσονται*. Καὶ ἀλλαγῶ πάλιν σαφέστερον, καὶ ἐνστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγων ἡμετέρας, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐλεκτοὺς αὐτοῦ.

Μὴ τοίνυν ταῖς ἀλλοιώσεσι καὶ τοῖς ἀναγκαῖσι ἀπιστώμεν. Καὶ γὰρ φωτῶν καὶ ζώων διαφέρῶν βλος, καὶ αὐτῶν γε τῶν ἀνθρώπων ἡμεῖς ἐκπαλιῶς οὐδὲν ἐν ταυτοῦτητι τῶν ἐν φθορᾷ, καὶ γενεῶν ἀλλοιώσεσι δὲ καὶ τροπῇ. Καὶ πρῶτόν γε, εἰ δοκεῖ, ἐν ταῖς ἡλικίαις ἡμῶν μεταβολὴν καταμάθωμεν. Παιδίον τὸ ὑπομάζιον, οἷόν ἐστι γνωρίζομεν. Οὐκ ἔτι χρόνου παρελθόντος, τὴν ἐρπιστικὴν λαμβάνει ἐναμιν, καὶ οὐδὲν διαφέρει τῶν μικρῶν σκυλάκων τέταρταιν ἐρειδόμενον βάσειν. Περὶ τὸν τρίτον αὐτὸν ἠρθῖον γίνεται, καὶ φωνὴν ὑποτραυλιζομένη καὶ ψελλιζομένην προσηται· εἶτα διαρθρῶ τὸν λόγον καὶ χαρίεν ἀποτελεῖται μεῖρακιον· ἀπ' ἐκεῖνης τῆς ἡλικίας πρὸς τὸν ἐφησον καὶ νεανίσκον ἐκβαίνει τοῦ λούλου δὲ τὴν παρεῖαν καλύψαντος, γενεῶν ἕως μετ' ὀλίγον, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου· εἶτα, ἀνὴρ ἰσχυρῶν, τραχὺς καὶ τληπαθῆς. Ἐπειδὴν δὲ παρελθῆ τέσσαρες δεκάδες ἔκαιωτων, ἀρχὴ τῆς ὑποστρώσεως καίνει· τὴν κεφαλὴν, καὶ ἡ ῥώμη πρὸς ἀσθένειαν ἀποκλίνει, καὶ παραγίνεται τελενταῖον ἐν γῆρας· ὁ λειος ἀφανισμὸς τῆς ἰσχύος. Κλίνεται δὲ τὸ σῶμα καὶ κυρτοῦται πρὸς γῆν, ὡς οἱ λαὸν ὑπερτραυλιζομένων ἀσταχῶν, καὶ τὸ λειὸν ἀποτελεῖται βροσθῆ, καὶ πάλιν βρέφος ὁ ποτε νεανίσκος καὶ ἀριστέως, ζελλόμενος, ἀνοηταίων, ἐπὶ χειρῶν καὶ ποδῶν ὄντας ἔρπων, ὡς πάλαι. Ταῦτα πάντα τί σοι δοκεῖ; οὐ ἀλλοιώσεις; οὐ μεταβολαὶ πολύτροποι; οὐ διαφόροι καινότητες τὸ βιητὸν ζῶον μεταμορφοῦσαι καὶ τὸ θανάτου; Ὁ δὲ ὑπνος ἡμῶν καὶ ἡ ἐγρήγορις, καὶ οὐκ ἂν τῷ σαρφῷ γένουσι διδασκάλιον τοῦ ζητουμένου. Ὁ μὲν γὰρ, εἰκὼν ἐστὶ τοῦ θανάτου· ἡ δὲ, τῆς ἀστάσεως μέμημα. Αἰδὲ καὶ τινες τῶν ἐξωθεν σαρφῶν ἀδελφῶν προσεῖπον τοῦ θανάτου τὸν ὑπνον, διὰ τὴν ὁμοίωσιν τῶν ἀπ' ἐκατέρου συμβαινόντων παθῶν. Λήθη γὰρ ὁμοίως ἐπ' ἀμφοτέρων καὶ ἄγνοια τῶν

¹⁰ 1 Cor. xv, 52. ¹¹ Matth. xxiv, 31.

λθόντων καὶ τῶν μελλόντων, καὶ τὸ σῶμα κεῖται ἄ-
 ρητον, φίλον οὐκ εἶδος, ἐχθρὸν οὐ γινώσκον, τοὺς
 ἐστῶτας καὶ θεωροῦντας μὴ βλέπον, παρειμέ-
 νεκρὸν, πάσης ἀμοιροῦν ἐνεργείας, οὐδὲν δια-
 ν τῶν ἀποκειμένων ἐν τάφοις καὶ θήκαις. Οὕτω
 ὑλᾶς ὡς νεκρὸν, εἰ θέλοις, τὸν καθέθοντα, κενοῖς
 δίκαιν, δεσπὰ προσάγεις, καὶ οὐδεμία τῶν πρα-
 τῶν ἀσθησις ἐπιγίνεται. Ὅλιγον δὲ ὑστερον,
 ἀνοχή τις καὶ λύψεις γένεται τοῦ πάθους,
 ἔρ ἄρτι ζωοποιηθεὶς ὁ ἄνθρωπος διανίσταται,
 ἰ μικρὸν εἰς συναίσθησιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν πρα-
 τῶν ἐρχόμενος, καὶ σχολῇ τὰς ἐνεργείας ἀναλαμ-
 ν, καὶ οἶον ψυχούμενος τῇ ζωπυρῆσει τῆς ἐργη-
 εως. Εἰ δὲ ὑφειστώτος ἔτι τοῦ ζώου καὶ περι-
 ς τῆσαῦται νόκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐκστάσεις,
 ἰώσεις, μεταβολαί, λῆθαι καὶ μνήμαι τῷ βίψ
 ἐπεπήγασι, λίαν ἀνόητον καὶ φιλόνοιον, Θεῷ μὴ
 εὖειν τὸν ἔσχατον ἀνάκαινισμὸν ἐπαγγελιομένω,
 καὶ τὴν πρώτην πλάσιν δημιουργήσαντι. Ὁ δὲ
 στα φράττει τοὺς ἀντιλέγοντας, καὶ ἀπιστεῖν
 κκευάζει, τοῦτο πρὸ πάντων, ὡς οἶμαι, τὸ
 ζεῖν ἀφανισμὸν παντελῆ γίνεσθαι τῶν σωμάτων.
 ἰ δὲ οὐχ οὕτως. Οὐ γὰρ τέλειον ἀφανίζεται, ἀλλὰ
 ἰεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη· καὶ ἔστιν ἐν ὕδατι,
 ἀέρι, καὶ γῆ, καὶ πυρὶ. Τῶν δὲ πρωτοτύπων
 χελῶν μενόντων, καὶ τῶν ἀπ' ἐκείνων μετὰ τὴν
 ὡσιν ἐκείνοις προσχωρησάντων, ἰν οἷς καθόλου
 ἰται καὶ τὰ μέρη· Θεῷ δὲ μάλιστα μὲν εὐπορον
 ἰκ ὄντων δημιουργεῖν (καὶ γὰρ οὕτως ἐν ἀρχαῖς
 ἰε τὰ πάντα τὴν γένεσιν)· τὸ δὲ ἐξ ἀρχῶν τῶν
 ἰν γενεσιουργεῖν πολλῶν δῆπου ῤῥστον καὶ εὐκολώ-
 ν. Μὴ τοίνυν τὴν καλὴν ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων
 ἰωμεν, τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἀσθενείας ἡμῶν,
 τὴν δευτέραν, ὡς ἴαν εἶποι τις, γένεσιν τὴν
 θέραν θανάτου, μηδὲ φιληδονίας ὑπερβολῆ τὴν
 θην καὶ φιλόανθρωπον τοῦ Θεοῦ ὑπόσχεσιν καθ-
 ἰσωμεν. Ἐμοὶ γὰρ δοκοῦσιν οἱ τῆς προκειμένης
 ἰέσεως ἐναντοί, ἄνδρες εἶναι κακίας ἑταῖροι καὶ
 ἰτῆς ἐχθροί, λάγνοι καὶ πλεονέκται, καὶ ἀκρατεῖς
 ἰμοῖς, καὶ ἀκοῆ καὶ ὀσφρήσει, καὶ πάσαις ταῖς
 ἰήσεσιν βέουσαν ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἡδονὴν εἰσδεχό-
 ν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος προκειμέ-
 ἰχει τὴν χρίσιν, καὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀκούουσι
 ἰσῶν διαβρήδην, ὡς οὐκ ἀνεύθυνος ἡμῶν ὁ βίος·
 ἰταν πρὸς τὴν δευτέραν ἀνακαινισθῶμεν ζωὴν,
 ἰες παρατηρήμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ὡς
 ἰκείνω χριτῇ τὰς πρὸς ἀξίαν ἀμοιβάς τῶν βεδιω-
 ἰν κομισσάσθαι· συνειδότες ἑαυτοῖς πράξεις αἰσχί-
 ἰ, πολλῶν ἀξίας τιμωριῶν, μίσει τῆς κρίσεως
 ἰροῦσι καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ὅσπερ οἱ πονηροὶ τῶν
 ἰων, οἱ τὴν οὐσίαν τοῦ κυρίου δαπανήσαντες,
 ἰου δὲ τοῦ δεσπότου καὶ ἀπωλείας ἑαυτοῖς ὑπο-
 ἰοντες, καὶ πρὸς τὴν ἴδιαν ἐπιθυμίαν διακένους
 ἰμοῦς ἀνατλάσσοντες.

illentes. Quoniam autem tractatus resurrectionis iudicium propositum habet, et sacros libros au-
 t, in quibus expresse ac discrete continetur, quod nostra vita quaestioni et examinationi exempta non sit,
 cum ad alteram vitam renovati fuerimus, futurum, ut omnes ad tribunal Christi sistamur, ut illo iudice
 as actæ vitæ retributiones et compensationes recipiamus : quod sibi conscii sunt turpissimarum ac
 ss' inarum actionum, quibus multas pœnas meriti sunt, odio iudicii tollunt etiam resurrectionem : quem-

A et acuto homini documentum propositæ quaestionis
 esse non possunt ? Ille enim mortis imago, hæc
 resurrectionis imitamentum est. Quocirca etiam
 nonnulli externi sapientes germanum mortis som-
 num vocarunt, propter similitudinem eorum, qui
 in utroque accidunt, affectus et perturbationes.
 Oblivio namque pariter et ignorantia præteritorum
 et futurorum in utroque contingit, corpus sine sensu
 jacet, amicum non novit, inimicum ignorat, cir-
 cumstantes et spectantes non videt, tabidum, fra-
 ctum, languidum, solutum, remissum, modo non
 mortuum, omnis experts efficacis, nihil differens ab
 iis, quæ in oculis et sepulchris reposita sunt. Pe-
 rinde nimirum dormientes, si velis, compilas, ac
 si mortuus esset, evacuas et exhauris ædes, vincula

B injicis, ac nullus eorum quæ sunt sensus interve-
 nit. Paulo post ubi intermissio aliqua aut laxamen-
 tum affectus advenerit, quasi modo vitæ redditus
 homo surgit, paulatim ad sui ipsius rerumque re-
 diens sensum, pedetentim efficacias recipit, tan-
 quam animatus vigiliæ recreatione. Quod si exstante
 etiam nunc in rerum natura atque superstite ani-
 mali, tam multæ nocte et interdiu mentis aliena-
 tiones, alterationes, mutationes, obliviones et me-
 moriæ vitæ conjunctæ sunt : valde stultum et con-
 tentiosum est Deo non credere ultimam renova-
 tionem promittenti, cum etiam primævæ formatio-
 nis auctor sit. Quod autem maxime contradicien-
 tes armat, et incredulitatis eorum causa efficiens

C est : hoc, ut opinor, præcipuum est, quod corpo-
 rum extremam fieri abolitionem et interitum exi-
 stimant. Sed res ita se non habet. Non enim om-
 nino intereunt et abolentur, sed dissolvuntur in
 eas res, ex quibus composita sunt : etsunt in aqua,
 in aere, in terra et in igne. Manentibus autem
 principalibus elementis, et iis, quæ ex illis con-
 stant, post dissolutionem ad ea accedentibus, in
 quibus prorsus salvæ manent etiam partes : cum
 Deo maxime quidem facile est vel ex iis, quæ non
 sunt, creare (etenim sic in principis rerum universa
 naturam et originem sumpserunt) tum ex principiis
 suppetentibus naturam efficere longe certe facillim-
 um et expeditissimum. Ne igitur præclaram
 spem hominum, correctionem et emendationem

D videlicet infirmitatis ac fragilitatis nostræ, et
 secundam, ut ita dicam, generationem a mortis
 liberam tollamus, neque nimio studio voluptatis
 benignam, studioque et amore hominum factam
 promissionem Dei sugillemus atque deonestemus.
 Mibi enim præsentis argumenti adversarii videntur
 esse homines vitii atque nequitiae amici, virtutis
 inimici, libidinosi, avari, et oculis intemperantes,
 tum auditu et olfactu, omnibus demique sensibus
 influentem et obrepentem ipsis voluptatem in sese

admodum servi mali, qui facultates et bona domini consumpserunt, et mortem et interitum (interitum) sibi proponunt, et pro eo quod cupiunt et optant, vanas cogitationes sibi fingunt.

Verum nemo sanus ita sentiet. Quæ est enim A ¹¹ Ἄλλ' οὐδεὶς οὕτω φρονήσει τῶν σωφρονικῶν utilitas justitiæ? Quod commodum veritatis, bonitatis et omnis honestatis? Cujus rei gratia homines laborant, et studio sapientiæ dediti sunt? Ventrīs voluptatem sibi subjugantes, continentiam temperantiamque amplexantes, somno ad exiguum tempus indulgentes, tempestatem et æstum tolerant, si resurrectio non est? Dicamus juxta verba Pauli: *Edamus et bibamus, cras enim morimur* ¹². Si resurrectio nulla, finis vero vitæ mors est, tolle mihi accusationes atque reprehensiones; permitte homicidæ, ut absque impedimento sua licentia utatur; sine adulterio libere insidiari matrimoniis; insultet adversariis dives avarus et alieni usurpator, nemo conviciatorem coerceat, juret assidue perjurus: manet enim mors etiam justum, religiosum, ac pium, jurisque jurandi observantem. Mentiat^{ur} quivis alius quantum velit: nullus enim veritatis fructus, nemo pauperis misereatur; expers enim misericordia mercedis est. Hujusmodi sensus et cogitationes pejorem diluvio inducunt confusionem, et omnem sanam quidem rationem expellunt; furiosorum autem et latronum quaslibet cogitationes et consilia acunt atque confirmant. Nam si resurrectio non est, ne judicium quidem erit; sublato autem judicio, etiam timor Dei simul ejicitur. Ubi autem timor non cohibet, nec in officio homines continet, ibi cum peccato diabolus tripudiat, atque choreas ducit. Atque admodum convenienter et apte adversus tales David illum psalmum scripsit: *Dixit amens in corde suo: Non est Deus. Corrupti ei abominabiles facti sunt in studiis et exercitiis suis* ¹³. Quod si resurrectio non est, fabula Lazarus et dives ille est: item formidabilis et horrendus ille hiatus; et ille intolerabilis ardor ignis et inflammatio; lingua item ardens: ad hæc desiderata gutta aquæ, digitusque mendici. Palam enim est, quod hæc omnia nobis futuram significant resurrectionem. Lingua enim ac digitus non incorporæ membra animæ intelliguntur, sed partes corporis. Ac nemo putet hæc jam contigisse, sed prædictionem esse futuri: evenient autem tunc, cum renovatio animam mortuis reddiderit, et ad reddendam actæ vitæ rationem unumquemque redderit, compositum eodem modo quo prius, ex anima et corpore constantem. Porro Ezechiel divino spiritu raptus ¹⁴, et magnarum visionum spectator, ad quam utique sententiam et intellectum deducebatur, cum vidit magnum illum, ac longe lateque patentem campum humanis ossibus completum, de quibus jubebatur prophetare? Carnes quidem illis statim obducebantur: quæ autem soluta ac temere nulloque ordine disjecta erant, in aptum convenientemque sibi invicem ordinem et compagem redigebantur atque coalescebant. Annon perspicuum

¹¹ I Cor. xv, 32. ¹² Psal. xliii, 1. ¹³ Ezech. xxxvii, 1 sqq.

υτὴν ἐξετραζομένην, οὐποτε ἀναστήσεται, ἐπειδὴ μὴ
 λευτῆ, ἀλλ' ἀφθαρτὸς ἐστὶ καὶ ἀνώλεθρος. Ἀθάνατος
 ὑπάρχουσα, θνητὸν ἔχει τὸ κοινωνὸν τῶν πραγμά-
 ν· καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ ἐν τῷ
 ἰσῶ τῶν εὐθυνῶν ἐνοικῆσαι· πάλιν τῷ συνεργῶ,
 ἐμὲ ἐκείνου κοινὰς δέξεται τὰς κολάσεις ἢ τὰς
 χάρις. Μᾶλλον δὲ ἵνα καὶ πλείον ἡμῖν ὁ λόγος ἀκο-
 υθότερος γένηται, οὕτω σκοπήσωμεν· Τὸν ἀνθρω-
 πὸν τί φαμεν; τὸ συναμφοτέρον, ἢ τὸ ἕτερον; Ἀλλὰ
 ὁδῆλον ὡς ἡ συζυγία τῶν δύο χαρακτηρίζει τὸ
 οὐ. Οὐ γὰρ προσῆκεν ἐν τοῖς ἀναμοιβητέτοις καὶ
 ἰσῶμοις παρέλκειν. Τοῦτο δὲ οὕτως ἔχοντος, κά-
 ῖνο προσλογισάμεθα, πότερον, ἢ πράττουσιν ἄν-
 ωποιοι, οἷον μοιχεῖαν, φόνον, κλοπὴν, καὶ πᾶν εἰ τι
 ἰτοῖς ἐπόμενον, ἢ τοῦναντίον, σωφροσύνην, ἐγκρά-
 αν, καὶ πᾶσαν τὴν ἀντίθετον τῆς κακίας ἐνέργειαν, ἢ
 ν δύο φαμὲν ὑπάρχειν ἀποτελέσματα, ἢ τῇ ψυχῇ
 υἱ τὰς πράξεις περιορίζομεν;

Actio amborum designat animal. Non enim convenit in rebus notis, ac nihil controversiæ in se conti-
 nitibus, superfluo uti sermone. Cum hoc ita sit, illud quoque insuper consideremus, utrum ea, quæ com-
 ttunt ac perpetrant homines, verbi gratia, adulterium, cædem, furtum ac quidquid his affine est : aut ex
 atrario, sobrietatem, continentiam, et omnem vitio oppositam actionem, utriusque dicimus esse effe-
 is, an animæ solum circumscribimus actiones?

Ἀλλὰ καὶ οὕτω πρόδηλος ἡ ἀλήθεια. Οὐδαμοῦ γὰρ
 οσχεῖζουσα τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ, ἢ τὴν κλοπὴν
 ἰτηδεύει, ἢ τὴν τοιχωρυχίαν ἐργάζεται· οὐδ' αὖ
 νη τῷ πεινῶντι τὸν ἄρτον δίδωσιν, ἢ ποτίζει τὸν
 ὠντα, ἢ πρὸς τὸ δεσποτικὸν ἀόκνως ἐπέιγεται,
 Θεραπεύει τὸν δεσποτικῶν κεκακωμένον· ἀλλ'
 ἰπάσης πράξεως ἀλλήλοις ἀμφοτέρα συνεφέπτε-
 καὶ συναποτελεῖ τὰ γινόμενα. Πῶς τοίνυν τούτων
 ως ἐχόντων, καὶ κρίσιν τῶν βεβαιωμένων εἶσθαι
 γχωρῶν, ἀποσπᾶς τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον; Καὶ κοι-
 ν ὄντων τῶν εἰργασμένων, τῇ ψυχῇ μόνῃ περιορί-
 ς τὸ δικαστήριον; Εἰ δὲ τίς ἀκριβῆς γένοιτο δικα-
 ης τῶν ἀνθρωπίνων πλημμελημάτων, καὶ σκοπή-
 εν ἐπιμελῶς, πόθεν φύονται αἱ πρῶται τῆς ἀμαρ-
 αῖται, τάχα πρῶτον ἀτακτοῦν ἐν τοῖς ἐγκλήμα-
 εῖρησαι τὸ σῶμα. Ἡρεμούσης γὰρ πολλάκις τῆς
 χῆς, καὶ γαλήνης ἐχούσης ἀτάραχον, εἶδεν ὁ ὀφθαλ-
 ἢ ἐμπαθῶς ἢ μὴ θεάσασθαι βέλτιον ἦν, καὶ τῇ ψυχῇ
 ραπέμφας τὴν νόσον, εἰς χειμῶνα καὶ κλύδωνα
 ἢ συχίαν μετέβαλεν. Ὅμοιος αἱ ἀκοαὶ ἀσχημό-
 ν τινῶν ἢ παροξυντικῶν ἐπακούσασαι λόγων, οἷον
 τινων σωλήνων ἑαυτῶν τὸν τῆς ταραχῆς, ἢ τὸν
 ἢ ἀκοσμίαις βόρβορον τοῖς λογισμοῖς ἐπιεστέουσιν.
 τι δὲ ὅτε καὶ ἡ εἰς διὰ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν
 ἰῶν μεγάλα τε καὶ ἀνεύκαστα κακὰ διατίθησι τὸν
 υθεν ἄνθρωπον. Οἶδας καὶ χεῖρες διὰ τῆς ἐπαφῆς
 στερᾶς ψυχῆς ἐκθηλύνειν στερεότητα. Καὶ μοι
 τὰ μικρὰ οὕτως ἐπιόντι καὶ σκοπούμεν ὑπαίτιον
 ἰσχεταὶ τῶν πολλῶν ἀμαρτιῶν τὸ σῶματιον. Φέρει
 καὶ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους, καὶ τοῖς ἀγῶσιν
 μοχθεῖ τῶν καλῶν, τεμνόμενον σιδήρῳ, καὶ πυρὶ
 ἢ γόμενον, καὶ ξαινόμενον μᾶστιξι, καὶ βαρυνόμενον
 γαλέοις δεσμοῖς, καὶ πᾶσαν ὑπομένον λύθην, ἵνα
 προδῶ τὴν ἱερὰν φιλοσοφίαν, ὡς περ τινὰ πόλιν
 λίπυργον κεκυκλωμένην τῷ τῆς κακίας πολέμῳ.
 τοίνυν ἐν κατορθώματι συμμοχθεῖ τῇ ψυχῇ, καὶ

A est quod per huiusmodi nobis scripta carnis huius re-
 suscitationem abunde satis demonstrat? Mihi vero qui
 adversus hunc sermonem pertinaciter contendunt,
 non impil solum, verumetiam insani esse videntur.
 Resurrectio enim et reditus ad vitam, et transforma-
 tio, et omnia talia vocabula ad corpus corruptioni
 obnoxium cogitationem audientis ducunt. Nam ani-
 ma quidem, si ipsa per sese examinetur et excutia-
 tur, nunquam resurget, quando quidem non mori-
 tur, sed interitus et corruptionis est expers. Cum
 autem sit immortalis, mortale corpus socium habet
 actionum : atque idcirco apud justum iudicem,
 tempore reddendarum rationum, rursus socio suo
 inhabitabit, ut cum illo communes recipiat vel
 pœnas vel præmia. Enim vero quo magis nobis ora-
 tio consentanea sit, hoc modo rem consideremus.
 B Hominem quid esse dicimus, utrumque simul, an
 alterum separatim? At manifestum est, quod con-
 tinentiam, sobrietatem, continentiam, et omnem vitio oppositam actionem, utriusque dicimus esse effe-
 is, an animæ solum circumscribimus actiones?

At etiam in hoc manifesta veritas est. Nusquam
 enim a corpore separata anima vel furtum commit-
 tit, vel parietes perrumpit; neque contra sola vel
 panem esurienti dat, vel potum sitiendi præbet, vel
 in carcerem haud gravatim concedit ut officium et
 ministerium præstet ei qui carcere affligitur; sed in
 C omni actione ambo sibi invicem conjuncta simul et
 capessunt et perficiunt ea quæ aguntur. Qua ratione
 igitur cum hæc ita sint, et ante actorum iudicium
 fore concedas, alterum ab altero divellis? et cum
 alterum alteri in commissis et perpetratis socium
 esse des, anima sola iudicium determinas atque
 circumscribis? Quod si quis verus delictorum hu-
 manorum iudex fuerit, et diligenter perpendit,
 unde primæ peccati causæ orientur, fortasse prius
 in culpa atque crimine corpus inveniet officii et
 honestatis fines excedere. Nam quiescente sæpenu-
 mero anima, et in tranquillo statu sine ulla per-
 turbatione constituta, oculus commotus videt ea
 quæ non conspexisse melius fuisset, et in animam
 morbum transmittens, in tempestatem ac turbinem
 D quietem ac tranquillitatem convertit. Similiter aures
 inverecundis quibusdam atque exacerbantibus ver-
 bis exceptis, per quasdam quasi sui ipsarum fi-
 stulas, perturbationis aut inverecundiæ cœnum
 cogitationibus inferunt atque inducunt. Nonnun-
 quam etiam nasus olfactu et attractu vaporum
 magnis et inconcessis vitii hominem inficit interio-
 rem. Solent item manus contractione validæ
 animæ robur effeminare. Atque ego paulatim ita
 progrediens atque considerans, magnæ peccatorum
 partis corpusculum esse causam invenio. Tolerat
 autem etiam pro virtute labores, et in certaminibus
 honestarum rerum laborat et affligitur, dum vel
 ferro secatur, vel igni crematur, vel flagris cæditur,
 vel gravibus vinculis oneratur, et omnem sus-

tinēt adversitatem et afflictionem, ne sacram prodāt philosophiam, tanquam egregiis turribus ornatam urbem quamdam bello vitiorum atque nequitiae circumsessam. Si igitur in præclaris factis una cum anima laborat et affligitur, et in peccatis non abest : quibus rationibus et argumentis motus solam incorpoream in iudicium adducis? At neque justa neque sanorum hominum oratio est. Si sola et nuda peccavit, solam etiam puniet : sin autem manifestum habet adiutorem, non hunc justus iudex dimittet. Ego autem etiam hoc Scripturam audio prodentem, quod condemnati iustis afficiuntur suppliciiis, igne, tenebris, verme. Quæ omnia compositorum, ac materialium corporum pœnæ cruciatuque sunt : animam vero per sese separatim ignis nunquam attigerit : nec tenebræ quidem ei molestæ fuerint, utpote quæ oculis caret, et videndi instrumentorum expertus est. Quid autem vermis effecerit, qui corporum non spirituum corruptricem vim habet? Atque idcirco consentaneis his considerationibus et ratiocinationibus undique compellimur, ad comprobandam resurrectionem mortuorum, quam convenientibus temporibus Deus perficiet, rebus ipsis suis promissiones confirmans. Credamus igitur dicenti : *Canet enim tuba, et mortui resurgent*¹⁵; ac rursus, *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et prodibunt, hi qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui autem mala faciunt, in resurrectionem iudicii*¹⁶. Non enim promittit solum, verum etiam operibus, quæ quotidie facit, aperte docet quod sit omnipotens. Neque enim in initio dum crearet, laboravit ac defatigatus est, neque in transformando sapientia indigebit. Præsentia consideremus, et rei futuræ fidem non detrahemus. Cum enim omnis efficacia divina comitem habeat stuporem et consternationem : tum magnum et inexplicabile miraculum est, cum patrum et peccatorum similitudines plene transire animadvertimus in formas liberorum, ac posteros majorum suorum quasi exprimere atque referre figuras. Tunc nimirum artem præstantissimi opificis ac servatoris Dei omnem solertiam in sese complexam cum ingenti stupore admiror, quomodo eorum, quæ nec existunt, nec appareant, primorum illorum exemplarium imitamenta arcano mysterio creentur et effingantur, quasi alteros quosdam eos, qui mortui, sunt per efficaciam formarum excitantia. Sæpe autem multarum etiam personarum proprietates simul in uno corpore exprimentur et effinguntur. Patris nasus, avi oculus, patris incessus, matris sonus vocis et loquelæ. Atque unus homo spectatur tanquam planta quædam, quæ multarum arborum surculis insititius in se receptis innumera quoque fructuum genera decerpentibus et colligentibus præbet. Hæc omnia admirabilia quidem sunt, sed quo pacto fiant, nobis ignotum est : opifici autem facilia atque expedita, et ab eo nullo negotio, ut scimus, perficiuntur.

Α ἐν ἀμαρτήμασιν οὐκ ἀπολιμπάνεται· πῶθεν ἔρχεται ὁ μόνον τὴν ἀσώματον ἐπὶ τὸ δικαστήριον. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν οὔτε δίκαιος οὔτε σωφρονιστὴς λόγος. Εἰ μόνη καὶ γυμνὴ διήμαρτε, μόνη καὶ λάσει· εἰ δὲ φανερόν ἔχει τὸν συνεργόν, οὐκ ἀποτοῦτον ὁ κριτὴς δίκαιος ὢν. Ἐγὼ δὲ καὶ τῆς Γραφῆς ἀκούω λεγούσης, ὅτι τοῖς κατεργασίαι ἐπιτεθῆσονται δίκαιαι τιμωρίαι, πῦρ, καὶ σκότος σκώληξ. Ἄ πάντα τῶν συνθέτων καὶ ὑλικῶν καὶ τῶν κολάσεις εἰσὶν ψυχῆς δὲ καθ' ἑαυτὴν ἀπειροπαίτο πῦρ· οὐδ' ἂν σκότος αὐτὴν λυπήσειεν ἐπὶ τὴν σάν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν βλεπτικῶν ὀργάνων. Ἐάν καὶ σκώληξ πράξειε, σωματίων ὑπάρχων ἔσται κός, οὐ πνευμάτων; Καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀκριβοῦς λογισμοῖς πανταχόθεν συναυνοῦμεθα πρὸς τὴν Θεοσίν τῆς ἐγέρσεως τῶν νεκρῶν, ἣν τοῖς κατὰ χρόνοις ἐκτελέσει ὁ Θεός, ἔργοις βεβαιῶν τῶν ἐπιπαγγελίας. Πιστεύσωμεν τοίνυν τῷ λέγοντι· *Ἐπίσπισι γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται*· ἐπάλιν· *Ἐρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ νεκροὶ μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωτὸς αἰσῆς, καὶ ἀποκρυφύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες ἐν ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαύλα πράξαντες ἐν ἀνάστασιν κρισέως*. Οὐ γὰρ ὑποκρίσασθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις, οἷς ἐκτελεῖ καθ' ἕνα ραν, διδάσκει σαφῶς ὡς ἔστι παντοδύναμος· ἐπὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ δημιουργῶν ἔκαμεν, οὔτε μετακρίσασθαι ἀπορήσει σοφίας. Τὰ παρόντα θεωρήσωμεν, καὶ μὲλλοντι οὐκ ἀπιστήσομεν. Πάσης γὰρ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἀκόλουθον ἐχούσης τὴν ἐκπλήξιν, καὶ πολὺ τὸ θαῦμα καὶ ἀφραστον, ὅταν τὰς τῶν νεκρῶν καὶ προπάππων ὁμοιότηας κατείδωμεν κρυφθαινοῦσα; ἀκριβῶς εἰς τὰς τῶν ἀπογόνων μετακρίσασθαι καὶ ἐκμαγεῖα γινομένους τοὺς πατέρας ἀπὸ τῶν νεκρῶν. Τότε δὴ τὴν πάνσοφον τέχνην τοῦ ἀποκρίσασθαι Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ὑπερεκπλήττοισι, ἐπὶ τῶν μήτε ὄντων μήτε φανομένων ἀρχετύπων ἐπιμαρτυρίαις ἐν ἀποβρήτῃ μυστηρίῳ δημιουργοῦνται καὶ ἀναπλάσσονται, ἄλλους τινὰς τοὺς τεθνεῶτας ἐπιμαρτυρίαις ἐνεργείας τῶν τύπων ἐγείρουσαι. Πολλάκις καὶ πολλῶν ὁμοῦ προσώπων τὰ ἰδιώματα ἐν ἐνὶ ἕκαστῳ ζεταὶ σώματι· τοῦ πατρὸς ἡ βίβλις, τοῦ πατρὸς ὀφθαλμοῦ, τοῦ θεοῦ τὸ βᾶδισμα, τῆς μητρὸς τὸ ἔργον· καὶ εἷς ἄνθρωπος θεωρεῖται καθάπερ τὸ ἄκρον πολλῶν δένδρων τὰς ἐπιβολὰς δεξάμενον, καὶ μετακρίσασθαι καρποφοροῦν γένη τοῖς ὀπωρίζουσιν. Ταῦτα καὶ θαυμαστά μὲν, καὶ ὅπως γίνεται ἡμῖν ἀγνωστοὶ πρόχειρα δὲ τῷ Δημιουργῷ καὶ μετὰ πολλῶν ἰσχυρίσμεν, τῆς βρασιάνης ἐπιτελούμενα. Ἄποσον ἔσται καὶ ἀμαθὲς, τὰ μὲν τῶν σαπέντων καὶ φερόντων ἤδη σωματίων γνωρίσματα ἐν τοῖς νῦν κατ' ἡμᾶς φουομένοις ἐγείρεσθαι, καὶ τὰ ἀλλότρια μετακρίσασθαι εἰς ἄλλους, τὰ δὲ ἴδια καὶ ἐξαιρέτα, περὶ αἰσῆς καὶ ποτε κεκτημένων ἀνανεοῦσθαι καὶ ἀναβῆσθαι ἐπὶ μὴ συνομολογεῖν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἀκυροῦν ἐπὶ τὸ μᾶχεσθαι, καὶ μῦθον, οὐ λόγον τὴν ἐπαγγελίαν κενεῖν, τοῦ πᾶν τότε τὸ ὄρωμενον συστησάμεν.

¹⁵ 1 Cor. xv, 52. ¹⁶ Joan. v, 28, 29.

σμήσαντος ὡς ἠθέλησεν. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν πεπι-
 νύκαμεν τῇ ἀναστάσει, δόξαν ἀναπέμποντες τῷ
 πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ
 ἡμεῖς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

nsire in alios; propria autem ac peculiaria in his qui alias ea habuerunt, renovari ac reviviscere, non
 am simul assentiat, sed contra improbet atque impugnet, ac fabulam, non verum sermonem
 stimet esse promissionem ejus, qui hoc omne quod videtur, constituit, et ut voluit, ornavit. Nos
 o credimus resurrectioni, gloriam reddentes Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper et in
 ula sæculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Εἰς τὸ ἁγιον καὶ σωτήριον Πάσχα.

Ἡ μὲν ἀληθινή τοῦ Σαββάτου κατάπαυσις, ἡ τὴν
 οἰκίαν τοῦ Θεοῦ δεξαμένη, ἐν ἣ κατέπαυσεν ἀπὸ
 ἑαυτοῦ ἔργων ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σω-
 τῆρας τῇ ἀπραξίᾳ τοῦ θανάτου ἐνασθαθείσας, ἤδη
 ἡμεῖς ἔχει, καὶ τὴν ἰδίαν εἰδείξαι χάριν καὶ ὀφθαλμοῖς
 ἀκοαῖς καὶ καρδίᾳ διὰ πάντων τούτων τῆς ἑορτῆς
 ἡν τελεσθείσης, οἷς εἰδομεν, οἷς ἠκούσαμεν, οἷς τῇ
 διὰ τὴν εὐφροσύνην ὑπεδείξαμεθα. Τὸ μὲν γὰρ
 ἡμεῖς μενοῦν τοῖς ὀφθαλμοῖς, φῶς ἦν τῇ τοῦ πυρὸς νε-
 φηλῶν διὰ τῶν λαμπάδων ἡμῖν ἐν τῇ νυκτὶ δαδουχού-
 ον. Ὁ δὲ παννύχιος ταῖς ἀκοαῖς προστητῶν λόγος
 ἡμεῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, οἷον
 μα χαρᾶς δι' ἀκοῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσρέων, πλη-
 ῖς ἡμᾶς τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐποίησεν. Ἡ δὲ καρ-
 τοῖς λεγομένοις τε καὶ βλεπομένοις εὐφραϊνομένη,
 ἀφραστον ἐτυπούτο μακαριότητα, διὰ τῶν φαινο-
 ῶν χειραγωγουμένη πρὸς τὸ ἀόρατον. Ὡστε τῶν
 θῶν ἐκείνων, ἀ οὔτε ὀφθαλμοῖς εἶδεν, οὔτε οὖς
 C ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου ἀνέβη, εἰκόνα
 ἡμῶν καταπαύσεως ταύτης ἀγαθὰ, δι' ἑαυτῶν
 ἀνεκφώνητον ἐλπίδα τῶν ἀποκειμένων πιστού-
 ον. Ἐπειδὴ τοίνυν φωτεινὴ νύξ αὕτη, τὰς ἐκ τῶν
 πᾶδων αὐγὰς ὀρθριναῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου συμμί-
 ον, μίαν κατὰ τὸ συνεχὲς ἡμέραν ἐποίησε, μὴ δια-
 σθεῖσα τῇ παρενθήκῃ τοῦ σκότους, νοήσωμεν,
 φολ, τὴν προφητείαν τὴν λέγουσαν, ἔτι ἄρτι
 ἡ ἡμέρα, ἢ ἐποίησεν ὁ Κύριος. Ἐν ἣ ἔργον
 οὔ βαρῦντι καὶ δυσκατόρθωτον, ἀλλὰ χαρὰ καὶ
 οσύνη καὶ ἀγαλλίαμα· οὕτως εἰπόντος τοῦ λόγου·
 Ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθώμεν ἐν αὐτῇ.
 αλῶν πραγμάτων! ὦ γλυκεῖας νομοθεσίας! Τίς
 τίθεται πρὸς τὸ ὑπακοῦσαι τοιοῦτοις προστά-
 ον; τίς δὲ οὐχὶ ζημίαν ἡγεῖται καὶ τὴν ἐν ὀλίγῳ
 πραγμάτων ἀναβολὴν; Εὐφροσύνη τὸ ἔργον, καὶ
 ἀλλοτρία ἐστὶ τὸ ἐπίταγμα· δι' ὧν ἀναλύεται ἡ
 τῇ ἀμαρτίᾳ κατάκρισις, καὶ εἰς χαρὰν τὰ λυπηρὰ
 ἰσχυρίζεται.

νῦτό ἐστι τὸ τῆς σοφίας ἀπόφθεγμα, ὅτι ἐν ἡμέρᾳ
 οσύνης, ἀμνηστία κακῶν. Λήθη ἐποίησε τῆς
 τῆς καθ' ἡμῶν ἀποφάσεως, ἡ ἡμέρα αὕτη· μά-
 δὲ ἀφανισμὸν, οὐχὶ λήθη. Ἐξήλειψε γὰρ καθό-
 πᾶν μνημόσυνον τῆς καθ' ἡμῶν κατακρίσεως.
 ἐν λύπαις ὁ τοκετός· νῦν χωρὶς ὀδύων ἡ γέννη-
 Τότε ἐκ σαρκὸς ἐγεννήθημεν σάρκες· νῦν τὸ γεν-
 ν πνευμά ἐστιν ἐκ πνεύματος. Τότε υἱὸς ἀνθρώ-
 ον τέκνα Θεοῦ ἐγεννήθημεν. Τότε εἰς γῆν ἀπ'

Cor. II, 9. 10 Psal. CXXII, 24.

PATROL. GR. XLVI.

tur. Valde autem absurdum et cum multa imperiia
 conjunctum fuerit, si quis putrefactorum quidem e-
 corruptorum jam corporum insignia concedat in
 iis, qui nunc quotidie nascuntur, excitari, et aliena

ORATIO IV.

De sancto et salutari festo Pasche.

Vera quidem Sabbati requies, quæ benedictionem
 Dei accepit, in qua requievit Dominus ab operibus
 suis, pro salute mundi mortis efficacia fracta feriat, sed
 jam finem habet, et gratiam suam cum oculis, tum
 auribus, tum cordi demonstravit, per hæc omnia,
 quæ vidimus, quæ audivimus, per quæ corde lætiti-
 am recepimus, a nobis festo peracto. Nam quod oculis
 cernitur, lumen nocte nobis per lampades in nube
 ignis præferebatur. Sermo autem per totam noctem
 aures nostras circumsonans in psalmis, hymnis
 cantionibusque spiritualibus tanquam flumen quod-
 dam gaudii per aures in animum influens, nos op-
 tima spe replevit. Cor vero, dum et illis quæ diceban-
 tur et videbantur oblectaretur, inexplicabilis beati-
 tudinis figuram accipiebat, dum per ea quæ appare-
 bant, quasi manu duceretur ad eum, qui videri non
 potest. Itaque hujus requietis bona per sese fidem fa-
 cientia ineffabili spei eorum, quæ destinata atque
 reposita sunt, imago sunt illorum bonorum, quæ ne-
 que oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor
 hominis ascenderunt. Quoniam igitur hæc lucida
 nox commistis lampadum luminibus cum matutinis
 radiis solis unum continuum nullarum interpositio-
 ne tenebrarum diremptum diem effecit, considere-
 mus et intelligamus, fratres, prophetiam quæ di-
 citur: *Hic est dies, quem fecit Dominus.* In quo opus
 propositum est non grave aliquod et effectu difficile,
 sed gaudium, sed lætitia, sed exsultatio, ita dicente
 Scriptura, *Exsultemus et lætemur in eo.* O mandata
 præclara! O dulcem constitutionem! Quis sine
 mora atque procrastinatione talibus præceptis non
 obtemperabit? Imo quis non in damno ponet vel
 exiguum jussorum violationem? Lætitia est opus, et
 exsultatio est id quod præcipitur, per quæ propter
 peccatum facta condemnatio rescinditur, et in gau-
 dium tristitia convertitur.

Hoc est sapientiæ notabile dictum, in die lætitiæ
 oblivio atque abolitio malorum. Oblivionem primæ
 contra nos sententiæ pronuntiatæ dies hic induxit:
 imo vero abolitionem, non oblivionem. Delevit
 enim et quasi erasit omnem penitus memoriam
 contra nos factæ condemnationis. Tunc in dolori-
 bus partus edebatur: nunc absque parturitionis
 cruciatibus natiuitas existit. Tunc ex carne carnes
 nati sumus: nunc quod natum est spiritus est ex

spiritu. Tunc filii hominum, nunc filii Dei nati sumus. Tunc in terram de cælis relegati sumus : nunc is qui cælestis est, etiam nos cælestes fecit. Tunc per peccatum mors regnabat : nunc invicem justitia per vitam recipit imperium. Tunc unus morti locum introeundi dedit : per unum etiam nunc contra vita introducitur. Tunc per mortem vita excidimus : nunc a vita mors deletur. Tunc præ pudore sub ficu occultati fuimus : nunc per gloriam ligno vitæ appropinquamus. Tunc propter inobedientiam ex paradiso expulsi sumus : nunc per fidem in paradiso admittimur. Rursus fructus vitæ ad delicias nobis propositus est ad arbitrium. Rursus fons paradisi quadripartito diductus per evangelicos amnes universam Ecclesiæ faciem irrigat, adeo ut etiam sulci animarum nostrarum inebrientur, quos is qui sementem sermonis facit a patro doctrinæ proscidit, ac multiplicentur germina fructusque virtutis. Quid igitur ob hæc facere convenit? Quid aliud, quam imitari montes propheticos et colles exsultationibus? *Montes enim, inquit, exsultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium*¹. Venite igitur, exsultemus Domino, qui fregit vires et potentiam hostis et magnum pro nobis crucis trophæum in ruina adversarii erexit. Ἀλαλάζωμεν, id est, *jubilemus*, ἀλαλαγμός autem, sive *jubilus*, est in victoria fausta ac læta acclamatio, quæ a victoribus adversus victos excitatur. Quoniam igitur prostrata est acies hostis, atque ille ipse, qui imperium nefarii exercitus demonum obtinebat, periit, deletus et ad nihilum jam redactus est : dicamus quod Deus sit magnus Dominus, et rex magnus super omnem terram, qui benedixit coronæ anni benivolentis suæ, et conduxit nos in hunc chorum et cœtum spiritualem per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria in sæcula. Amen.

ORATIO V.

In illustrem et sanctam Domini Deique nostri resurrectionem.

Benedictus Deus. Dicamus bona verba, et celebremus hodie unigenam Dei Filium, verum cælestium procreatorem : qui ex occultis terræ sinibus emersit, et clarissimis radiis orbem terrarum operuit. Celebremus hodie sepulturam Unigeniti, resurrectionem victoris, gaudium mundi et vitam gentium mundi. Celebremus hodie eum qui peccatum induerat. Celebremus hodie Dei Verbum, quod mundi sapientiam arguit, prophetarum prædictionem confirmavit, apostolorum vinculum connexuit, Ecclesiæ vocationem, Spiritus gratiam explicavit. Ecce enim nos qui olim alieni a Dei notitia eramus, Deum agnovimus, et olim scriptum perfectum est : *Remiscentur, et convertentur ad Dominum omnes filii terræ : et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium*². Cujus rei me-

¹ Psal. cxiii, 4. ² Psal. xxi, 28.

οὐρανῶν ἀπελύθημεν, νῦν ὁ ἐπουράνιος καὶ τῶν οὐρανίων ἐποίησε. Τότε διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θεὸς ἐβασίλευσε : νῦν ἀντιμεταλαμβάνει διὰ τῆς ζωῆς δικαιοσύνης τὸ κράτος. Εἷς ἦνοιξε τότε τὸν οὐρανὸν τῆν εἰσοδὸν δι' ἐνὸς καὶ νῦν ἡ ζωὴ ἀντιτίθεται διὰ τοῦ θανάτου τῆς ζωῆς ἐξεπέσαμεν νῦν τῆς ζωῆς ἀναιρεῖται ὁ θάνατος. Τότε ὑπ' αἰσχύνῃς ὑπεκρύβθημεν· νῦν διὰ δόξης τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐγγιζόμεν. Τότε διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ πατρὸς ἐξωκίσθημεν· νῦν διὰ πίστεως τοῦ παραδείσου γινόμεθα. Πάλιν ὁ καρπὸς τῆς ζωῆς εἰς τὸν οὐρανὸν πρόκειται κατ' ἐξουσίαν. Πάλιν ἡ τοῦ παραδείσου πηγή, ἡ τετραπλῆ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ποταμῶν ῥιζομένη, ἅπαν ποτίζει τὸ πρόσωπον τῆς Ἰουδαίας : ὡς καὶ μεθύσκειν ἡμῶν τὰς αἰχμὰς τῶν ἁγίων, ἃς ὁ σπείρων τὸν λόγον τῶν ἀπόστολων τῆς Ἰουδαίας ἀνέστηκε, καὶ πληθύνειν τῆς ἀρετῆς τιτλάματα. Τί οὖν ἐπὶ τοῦτοις προσήκει ποιεῖν; Τίς ἢ μιμῆσθαι τὰ ὄρη τὰ προφητικὰ καὶ τοὺς βουνούς τοὺς σκιρτήμασι; *Τὰ ὄρη γάρ, φησὶν, ἐκίπτον ὡσεὶ κριοί, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρτὰ κρέμα*. Οὐκοῦν δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, ὃς ἐλθὼν τοῦ πολεμίου τὴν δύναμιν, καὶ τὸ μέγα σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναστήσαντι ἐν τῷ πολεμῷ τοῦ ἀντικειμένου. Ἀλαλάζωμεν. Ἀλαλαγμὸς ἐστὶν ἐπινίκιος εὐφημία, παρὰ τῶν κεκρατηκότων ἐπιπένη κατὰ τῶν ἠττημένων. Ἐπεὶ οὖν εἶπαι τοῦ πολεμίου παράταξις, καὶ αὐτὸς ἐκείθεν ἰσχυρὸς ἔχων τῆς πονηρᾶς τῶν δαιμόνων στρατιᾶς καὶ ἠφάνισται, καὶ εἰς τὸ μὴ ἔτι ἦδη μετακρῆμα εἴπωμεν, ὅτι θεὸς μέγας Κύριος, καὶ βασιλεὺς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ εὐλόγησας τὸν σπείρον ἐν αὐτῷ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ : καὶ σπείρον ἡμᾶς εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην χορσίδα Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνες Ἄμήν.

ΛΟΓΟΣ Ε'.

Εἰς τὴν φωτοφόρον καὶ ἀγίαν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν.

Εὐλόγητος ὁ θεός. Εὐφημήσωμεν τὴν ἡμερὴν τὴν νογενῆ Θεόν, τὸν τῶν οὐρανίων γεννήτορα, τὸν κρυφίων λαγόνων τῆς γῆς ὑπεκρύψαντα, καὶ τὸν φωτοφόρον ἀκτίων τὴν ὅλην οἰκουμένην ἐπαιλάσσει. Εὐφημήσωμεν τὴν ἡμερὴν τὴν ταφῆν τοῦ Μωϋσῆος τὴν ἀνάστασιν τοῦ νικητοῦ, τὴν χαρὰν τῶν ἀποστόλων τὴν ζωὴν τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου. Εὐφημήσωμεν τὸν ἡμερὴν τὸν τὴν ἁμαρτίαν ἐνδυσάμενον. Εὐφημήσωμεν τὴν ἡμερὴν τὸν Θεὸν Λόγον, ὃς τὴν τοῦ κόσμου τῆς ἀποστόλων τὴν πρόβησιν ἐπέλασε. Ἰδοὺ γὰρ ἡμεῖς οἱ ποτε ξένοι τῆς ἀγάπης ἐπιγνώσεις, τὸν Θεὸν ἐπέγνωμεν· καὶ τὸν Θεὸν ἐπιγνώσαντες, ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐπέγνωμεν· καὶ τὸν Θεὸν ἐπιγνώσαντες, ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐπέγνωμεν. Μνησθήσονται καὶ ἐπιγνώσαντες τὸν Θεὸν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ.

ἢ προσκυνησουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ ἁγία
 ἱερὰ τῶν ἐθνῶν. Τί μνησθήσονται; Τὴν πα-
 τριαν πτωῶν, τὴν νέαν ἀνάστασιν, τὴν ἀρχαίαν
 ῥάβδασιν, καὶ τὴν ὑστερον διόρθωσιν τὴν θνησιν
 ἢ Εὐας, τῆς Παρθένου τὴν γέννησιν, τῶν ἐθνῶν
 ἢ ἐπανόρθωσιν, τῶν ἀμαρτωλῶν τὴν ἀφεσιν, τῶν
 οφρητῶν τὴν πρόρρησιν, τῶν ἀποστάλων τὸ κήρυ-
 μα, τῆς κολυμβήθρας τὴν ἀναγέννησιν, τοῦ παρα-
 σου τὴν εἰσοικησιν, τῶν οὐρανῶν τὴν ἐπάνοδον,
 ἢ Δημιουργὸν ἀνιστάμενον, τὸν τὴν ἀπρέπειαν ἀπο-
 τάμενον, τὸν τῇ θεϊκῇ μεγαλοουργίᾳ τὸ φθαρτὸν
 ἀφθαρσίαν μεταλλάξαντα. Καὶ ποῖαν ἀπρέπειαν
 ἴθετο; Ἦν Ἡσαίας εἶπε, Καὶ εἶδομεν αὐτὸν,
 τὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. Ἀλλὰ
 εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς
 ἢ ἀνθρώπων. Πότε ἦν ἄτιμος; Ὅτε τοῖς ἀλιτη-
 ροῖς Ἰουδαίοις προσωμίλει καὶ Σαμαρείταις, καὶ
 μόνιον ἔχων ἐκαλεῖτο ὅτε Ἰούδας ὁ Ἰσχαριώτης
 τὰ τοῦ σκότους γεννήματα, πρὸς φόνον ἐκράτου
 ἀχώρητον. Οὐκ ἀσκόπως ἔλεγεν αὐτοῖς Ἰωάννης
 ῥητήματα ἐχθρῶν, τίς ὑπέδειξε ὑμῖν φανεῖν
 τῆς μελλουσῆς ὀργῆς; Ὅντως γὰρ ἡ ὀργὴ
 Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτοῖς. Πότε ἦν ἄτιμος; Ὅτε
 βλάστημα τῆς ἐπιεικείας ῥάπισμα διελάμβανεν,
 μεθ' ὄρκων ἡρώτων τῶν ὄρκων δικαστὴν ὑπάρ-
 τα. Πότε ἦν ἄτιμος; Ὅτε ἐδικάζετο ὁ δικαστὴς,
 ἐκρίνετο ὁ κριτὴς τοῦ κόσμου ὁ οἰκέτης ἡρώτα,
 τίτης ἐσιώπα, καὶ τὸ φῶς ἠσύχαζε, καὶ σκότος
 ὤρια τὸ πλάσμα ἐθρασύνετο, καὶ ὁ δημιουργὸς
 ῥέρεϊ. Πότε ἦν ἄτιμος; Ὅτε οἱ ταῦροι ἐκεράτι-
 οῦν, καὶ ὁ μόσχος παρίστατο ὅτε ὁ λέων ὠρυπτο,
 οἱ ταῦροι ἐγαυρύνοντο, καθὼς γέγραπται· Περι-
 λωσάν με μόσχοι πολλοὶ, ταῦροι πίνοντες πε-
 ριγχορ με. Ἦνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν,
 λέων ἀρπάξων καὶ ὠρυόμενος. Πότε ἦν ἄτιμος;
 οἱ κύνες ὑλάτουν, καὶ ὁ Δεσπότης ἠνεύχετο·
 οἱ λύκοι ἤρπαζον, καὶ τὸ πρόβατον παρίστατο·
 ληστῆς εἰς ζωὴν ἐκαλεῖτο, ἡ δὲ ζωὴ τοῦ κόσμου
 λάνατον εἶχετο ὅτε ἐβδὸν ἐκείνην τὴν ἄτακτον
 ὀλέθριον φωνήν, Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐ-
 τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα
 ἡμῶν. Οἱ Κυριοκτόνοι, οἱ προφητοκτόνοι, οἱ θεομά-
 οι μισοθεοὶ, οἱ τοῦ νόμου ὑβρισταί, οἱ τῆς χά-
 ρος πολέμιοι, οἱ ἀλλότριον τῆς πίστεως τῶν πατέ-
 ρων, οἱ συνήγοροι τοῦ διαβόλου, τὰ γεννήματα τῶν
 ἰουδαίων, οἱ ψιθυρισταί, οἱ κατάλαοι, οἱ ἐσχοτισμένοι
 ἰουδαῖοι, ἡ ζύμη τῶν Φαρισαίων, τὸ συνέδριον
 δαιμόνων, οἱ ἀλάστορες, οἱ πάμφαυλοι, οἱ λιθα-
 ροῖ, οἱ μισόκαλοι. Εἰκότως γὰρ ἔκραζον· Ἄρον,
 ἢ, σταύρωσον αὐτόν. Ἐβάρη γὰρ αὐτοῦς ἡ
 ἡμῶν τῆς θεότητος μετὰ σαρκός, καὶ ἐλύπει
 ἐλέγχων ὁ τρόπος· ἔθο; γὰρ ἀμαρτωλοῖς μισεῖν
 τῶν δικαίων συντυχίαν.

Πότε ἦν ἄτιμος; Ὅτε αὐτὸν ἐφραγέλωσαν, καὶ
 ὄμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον ἐβασάνιζον, φέροντα ἐκου-
 πάθος, ἵνα τοὺς παλαιούς μώλωπας τῶν ἡμετέ-
 ρων ἀμαρτημάτων θεραπεύσῃ ὅτε τὸ ξύλον κοῦ

Amores erunt? Antiqui lapsus, et novæ resurrectionis, et emendationis quæ postea secuta est: Evæ interitus, virginis ortus, gentium restitutionis, delinquentium absolutionis, prophetarum prædictionis, apostolorum prædicationis, piscinæ regenerationis, in paradisi introductionis, reditus in cælos, rerum Opificis ad vitam redeuntis, cum indecentiam exisset, ac divina magnificentia quod erat mortale et corruptum, in Immortale et incorruptum commutasset. Qualem vero indecentiam deposuit? eam quam dixit Isaias his verbis: *Et vidimus ipsum, et non erat species, nec decor. Sed facies ejus erat ignobilis, inferior forma præ filiis hominum*³. Quando ignobilis erat? quando cum sceleratis Judæis conversabatur, et Samaritanus et dæmonio exagitatus dicebatur. Quando Judas Iscariotes et tenebrarum progenies tenebant ad eandem eum, quem nullus locus capere potest. Non abs re dicebat ipsis Joannes, *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a futura ira*⁴? Vere enim ira Dei manebit super ipsis. Quando fuit ignobilis? Tum cum nobile germen æquitatis gravi colapho cæsum est, et cum verum jurisjurandi præsidem, cum sacramento juramenti interrogarent. Quando sine honore fuit? Cum judicaretur judex, et arbiter mundi damnaretur; cum servus inquireret, et herus conticesceret; cum lux quiesceret, et caligo exsultaret; cum signum audaciam præ se ferret, et rerum opifex perpeteretur. Quando fuit inglorius? Cum tauri cornibus impetarent, et juvenis se submitteret; cum rugiret leo, et superbirent tauri: sicut scriptum est: *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens et rugiens*⁵. Quando fuit inhonoratus? Cum canes latrarent; et Dominus patienter ferret; cum lupi diriperent, et ovis consisteret; cum latræ vocaretur ad vitam, at vita mundi traheretur ad mortem; cum inconcinna et invidiosa voce clamarent: *Tolle, tolle, crucifige eum*⁶. *Sanguis ipsius super nos et super filios nostros*⁶. Domini cæsores, prophetarum occisores, Dei hostes: Dei osores, in legem injurii, gratiæ adversarii, alieni a fide parentum, patroni diaboli, progenies viperarum, susurriones, blaterones, mente involuta tenebris, fermentum Pharisæorum, consessus dæmonum. Facinorosi, deterrimi, lapidatores, honestatis osores. Atenim merito clamabant: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Gravis enim ipsis erat divinitatis cum carne conversatio; et consuetudo reprehendendi, infesta erat: nam in morte positum est peccatoribus, odisse justorum cætum et successum.

Quando fuit ignobilis? Cum ipsum flagris insectati sunt, et sanctum ejus corpus torserunt, qui libenter cruciatum perferebat, ut antiquos videntes nostrorum animi vulnere sanaret: quando

sa. LIII, 2, 3. ³ Luc. III, VII. ⁴ Psal. XXI, 12, 13. ⁵ Luc. XXIII, 19. ⁶ Matth. XXVII, 25.

lignum crucis super humeris gestabat, ut tropæum adversus diabolum; cum coronam e spinis imposuerunt ei, qui corona donat eos qui confidunt in ipso; quando purpura induerunt eum, qui immortalitatem largitur iis, qui regenerantur ex aqua et Spiritu sancto⁷; quando suffixerunt ligno vitæ necisque Dominum⁸. Quando fuit inglorius? Cum milites, cœlestis exercitus imperatorem illudentes triumpharent. Quando fuit ignominiosus? Cum adjuncta arundini spongia, eaque aceto madefacta potum ei dederunt, et fel obtulerunt ei qui manna abunde ipsis infuderat; quando petrae diruptæ sunt, et velum templi scissum est, quasi flagitiosorum audaciam stuperent; quando luxit sol, et caliginem tanquam saccum induit, Judæorum ruinam deplorans: dies enim ipse lamentabatur Judæorum ærumnas; cum in medio latronum vita penderet: altero quidem conviciante, et obloquente, altero vero poenitentia paradisum depradante. Quando fuit inglorius? Quando corpus ejus sepulturæ traditum est. Quando fuit ignobilis? Cum milites ipsum custodierunt, et terra eum abscondit, qui super aquis terram fundaverat: et eum apostoli occultarent se, et tentationum magnitudinem ferre non possent. Sed vide, clarissime, Dei miracula, et post passionem, lætitiæ successus profectusque. Ignobilis in claritatis decus mutatus est, et mundi gaudium immortale excitatum est cum corpore. Tunc parturiit terra, et dies concepit, et mors regessit omnium vitam. Non enim fieri poterat ut is a morte detineretur, qui verbo temet omnia. Celebremus igitur resurrectionem tertio die factam, æternæ vitæ conciliatricem. Ut enim Maria Dei parens, virginalibus atque innuptis partibus non solutis, Dei voluntate et sancti Spiritus gratia genuit sæculorum opificem, ex Deo Deum Verbum: sic etiam terra ex propriis penetrabilibus, fetu mortis edito, herum Judæorum jussa est exserere. Etenim detinere non poterat corpus, quod immortalitatis vehiculum exsisterat. Quocirca cum propheta David decentis status constitutionem, mortis solutionem, et quondam servorum libertatem consideraret, exclamat et emuntiat, *Dominus regnavit, decorem indutus est*⁹. Qualem cedo decorem induit? Perpetuam integritatem, atque immortalitatem, apostolorum cœtum, Ecclesiæ coronam. Non amplius Judas prodit. Non amplius Caiphas minitatur. Non amplius Herodes ad puerorum cædem armatur. Non judicat amplius Pilatus; neque amplius Israelitæ ipso potiuntur. Enimvero quod fragile et caducum erat, factum est incorruptum. Tunc qui apud eos censebatur homo nudus, Deus verus est demonstratus. Idcirco nos etiam clamamus: *Ubinam tuus est, o mors, aculeus? Ubi tua est, inferne, victoria*¹⁰? *Decorem induit: Induit Dominus potentiam, et accinxit se*¹¹. Potentiam dicit salutis dispensationem per carnem fac-

A σταυροῦ ἐπὶ τῶν ὤμων ἐβάστασε τὸ κατὰ τοῦ δόλου τρόπαιον· ὅτε στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιέλον τῷ στεφανοῦντι τοὺς πεποιηθότας ἐπ' αὐτῶν πορφύραν ἐνέδυσαν τὸν ἀφθαρσίαν τοῖς ἀναγεννητοῖς δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἁγίου χαρίζοντες ὅτε προσήλωσαν τῷ ξύλῳ τὸν ζωῆς καὶ τοῦ ὄντος Κύριον ὑπάρχοντα. Πότε ἦν ἀτιμος; Ὅτι ἰσχυροῦς ἐμπαιζόντες οἱ στρατιῶται τὸν τῆς σαρκῆς τῶν οὐρανῶν δεσπότην. Πότε ἦν ἀτιμος; Ὅτι ἐλάμψαν περιθέοντες σπόγγον, ἐμπλήσαντες ἕξαιετίζον αὐτὸν, καὶ χολῆν ἐδίδον τὸν τὸ μᾶνα ἐπιπομπήσαντα· ὅτε αἱ πέτραι ἐβρόχοντο, καὶ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίζετο, τῶν ἀλιτρητοῦ τὸλμαν ἐκπληττόμενα· ὅτε ὁ ἥλιος ἐπέπεσε καὶ σκότος ὡς σάκκον ἐνεδύετο, πενθῶν τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπόπτωσιν.

B Ἐθρήνη ἡ ἡμέρα τὰς ἡμετέρας συμφορὰς, ὅτε ἐν μέσῳ λησῶν ἡ ζωὴ ἐκρίθη τοῦ μὲν θνεϊδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος, πῶς μετανοήσας ληστεύοντος τὸν παρόδεισον. Πότε ἦν ἀτιμος; Ὅτε τὸ σῶμα πρὸς ταφὴν ἐδίδοτο. Πότε ἦν ἀτιμος; Ὅτε στρατιῶται ἐφύλαττον, καὶ ἡ γῆ κείνη πτεν τὸν τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὕδατων ἐδράσαντα· ἵνα ἀπόστολοι ἐκρύπτοντο, τῶν πειρασμῶν τὸν ὄντα δυνάμενοι φέρειν. Ἀλλὰ ὄρα, ἀγαπητὲ, τοῦ θεοῦ θαύματα, καὶ μετὰ τὸ πάθος τῆς χαρᾶς τὰ κινήματα. Ὁ ἀτιμος εἰς εὐδοσίαν μετεβάλλεται, καὶ τοῦ κόσμου χαρὰ ἀφθαρτος ἐγγίγεται μετὰ τὸν ματος. Τότε ὤδινεν ἡ γῆ, καὶ ἐκκοσφόρησεν ἡ γῆ καὶ ἀπέπτυσεν ὁ θάνατος τὴν πάντων ζωὴν. Ὅτε ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θανάτου τὸν πλοῦτον κρατοῦντα. Ἐορτάσωμεν τοίνυν τριήμερον στασιν, ζωῆς αἰωνίου πρόξενον. Ὅσπερ γὰρ ἡμεῖς ἡ θεοτόκος, παρθενικὰς καὶ ἀνομφεύτους ὡμίαν λύσσασα βουλῆσει θεοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου ἐνησε τὸν τῶν αἰώνων ποιητὴν, τὸν ἐκ θεοῦ θεῶν γόν· οὕτως καὶ ἡ γῆ, ἐκ τῶν οικειῶν λαγῶν τῶν ὠδίνων τοῦ θανάτου λύσσασα, ἀπέπτυσσε κείνη τὸν τῶν Ἰουδαίων δεσποτὴν· οὐ γὰρ ἦδύνατο πᾶσι ἐν ὅσῳ σώμα, φορεῖον ἀθανασίας γενόμενον. Σατὸν τὸν ὄρα, προφήτης Δαβὶδ τῆς εὐπρεπειᾶς τῆς ἐλευθερίας, τοῦ θανάτου τὴν λύσιν, τῶν ποτε δουλοῦ ἐλευθερίαν, βοᾷ καὶ λέγει· Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. Ποίαν εὐπρέπειαν ἐβασίλευσε; Τὴν ἀφθαρσίαν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ἀπειρίαν τὴν σύγκλητον, τῆς Ἐκκλησίας τὸν στέφανον. Ὅτι Ἰούδας προδίδωσιν· οὐκέτι Καίρας ἀπειρίαν Πιλάτος δικάζει, οὔτε Ἰσραηλίται κρατοῦσι. Τὸ φαρτὸν γέγονεν ἀφθαρτον, καὶ ὁ παρ' αὐτῶν ζόμενος ἄνθρωπος ψιλός, θεὸς ἀποδέδεικεται αὐτῶν Διὸ καὶ ἡμεῖς βοῶμεν· *Ποῦ σου, θάνατε, εὐπρεπὸν; ποῦ σου, ἄθνη, τὸ νίκος; Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐπέπεσε Κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο.* Δύναμις ἐστὶν τὴν διὰ σαρκὸς δικονομίαν. Ὅτε γὰρ ἐκείνης ἐκ τῶν ἄλλων οὐδὲν, διὰ σώματος ὁ ἀσώματος ὡμίαν κατέβαλε· διὰ σταυρὸν τὰς ἀντικειμένας ἐκείνης ἐξεπολιόρησεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ πρῶτα ἐκείνης

⁷ Tit. iii, 5. ⁸ Act. iii, 15. ⁹ Psal. xcii, 1. ¹⁰ I Cor. xv, 55. ¹¹ Psal. xcii, 1.

ἢ ἁμαρτία, ἀναστὰς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 ριστὸς, καθὼς προεῖπεν, ἐστερέωσεν αὐτὴν τῷ
 λῶ τοῦ σταυροῦ, μηκέτι πρὸς ἔλιθον ἀπωλείας
 δίδειν, μήτε χειμῶσι τῆς πλάνης ῥιπίζεσθαι.
 ἄρτυρα δὲ τοῦ λόγου τὸν μακάριον Παῦλον ἀγάγω-
 ν, λέγοντα ἀπλῶς· Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο
 δύσασθαι ἀφθαρσίαν. Διὸ καὶ ὁ Ψαλμοῦδης λέγει·
 τοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε· ἀπὸ τοῦ αἰῶνος
 εἰ· καὶ, Ἡ βασιλεία σου, βασιλεία αἰῶνος,
 οὐ διαφθαρήσεται. Καὶ πάλιν· Ἡ βασιλεία
 σου, βασιλεία πάντων τῶν αἰῶνων. Καὶ πάλιν·
 Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιασθήτω ἡ γῆ,
 φρανθήτωσαν ῥῆσοι πολλοί. Ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα
 ἐν τῷ κράτος. Ἀμήν.

tam. Quandoquidem nihil illa potentius. Per corpus
 enim liber a corpore dæmonas depulit. Per crucem
 oppositas potestates obsedit. Nam quoniam pri-
 mum terram concusserat peccatum, resurgens Do-
 minus noster Jesus Christus, ut prædixerat, stabi-
 lit ipsam ligno crucis, ne ullo unquam lapsu
 præceps in perniciem rueret, neque erroris tem-
 pestatibus agigaretur. Testem vero dictorum pro-
 ducamus beatum Paulum aientem : Oportet enim
 corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, et mor-
 tale hoc induere immortalitatem¹². Ideoque Psalmo-
 graphus ait, Parata est sedes tua ex tunc ; a sæculo
 tu es¹³ : et, Regnum tuum, regnum sempiternum¹⁴ ;
 quod non corrumpetur¹⁵ ; et iterum , Regnum tuum,

num omnium sæculorum¹⁶ ; ac rursus , Dominus regnavit , exsullet terra ; lætentur insule multæ¹⁷ ;
 ia ipsi gloria et fortitudo convenit. Amen.

¹ I Cor. xv, 55. ¹² Psal. xcii, 2. ¹³ Psal. cxliv, 15. ¹⁴ Dan. xii, 14. ¹⁵ Psal. cxliv, 15. ¹⁷ Psal.
 i, 4.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
 ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΝΑΛΗΨΙΝ

ΤΗΝ ΛΕΓΟΜΕΝΗΝ Τῷ ΕΠΙΧΩΡΙῶ ΤῶΝ ΚΑΠΠΑΔΟΚῶΝ ΕΘΕΙ

ΤΗΝ ΕΠΙΣΩΖΟΜΕΝΗΝ.

EJUSDEM

IN ASCENSIONEM CHRISTI

QUÆ DIES FESTA CAPPADOCIBUS DICTA EST

CONSECRATA.

Francisco Zino interprete.

ς γλυκὺς συνέμπορος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ὁ
 ἡττης Δαβὶδ, ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς τῆς ζωῆς εὐ-
 δμενος, καὶ πάσαις ταῖς πνευματικαῖς ἡλικίαις
 φέρως καταμιγνύμενος, παντὸς τάγματος τῶν
 οπτόντων συνεφαπτόμενος ! Τοῖς κατὰ Θεὸν
 ρις συμπαίζει, τοῖς ἀνδράσι συναγωνίζεται, παι-
 γεῖ τὴν νεότητα, ὑποστηρίζει τὸ γῆρας, τοῖς πᾶσι
 γίνεταί, στρατιωτῶν ὄπλον, ἀθλητῶν παιδο-
 γία, γυμναζομένων παλαίστρα, νικίωντων στέφα-
 ἐπιτραπέζιος εὐφροσύνη, ἐπικήδειος παραμυθία.
 Ἔστι τι τῶν κατὰ τὸν βίον ἡμῶν τῆς χάριτος
 γς ἀμέτοχον. Τίς προσευχῆς δύναμις, ἥς μὴ
 ἰ συνεφέπτεται ; τίς ἐορτῆς εὐφροσύνη, μὴ
 Προφήτου ταύτην φαιδρύνοντος ; Ὁ δὴ καὶ
 ἔστιν ἰεῖν· ὅτι καὶ ἄλλως μεγάλην ἡμῖν οὖσαν
 ορτήν, μελίζονα δι' ἑαυτοῦ ὁ Προφήτης ἐποίη-
 κροσφῶρος τῇ ὑποθέσει τὴν ἐκ τῶν ψαλμῶν

Quam dulcis hominum comes propheta David in
 omnibus vitæ itineribus ! quam aptus spiritualibus
 cunctis ætatibus ! quam omni proficientium ordini
 conditionique commodus invenitur ! Cum illis, qui
 apud Deum pueri infantesque sunt, colludit. Viris
 in certamine et pugna se socium præbet, juven-
 tutem erudit, senectutem confirmat, omnibus om-
 nia fit, militum arma, magister pugilum, palæstra
 certantium, corona victorum, in conviviis hilaritas,
 in funere lugentium consolatio. Nulla denique
 pars humanæ vitæ illius munere et gratia vacat.
 Quænam est precationis facultas quam David non
 subministret ? Quæ celebritas lætitiæ, quam non
 exornet Propheta ? id quod in præsentia quoque
 licet intueri. Hodiernam enim celebritatem, satis
 per se magnam, ipse majorem efficit, dum illi gau-
 dium e psalmis apposite adjungit. In uno enim

illorum ovem te jubet esse, quæ a Deo pascaris, et omnibus bonorum copiis affluas, ut cui et herba, et pabulum, et aqua refrigerii suppetat¹. Tibi et cibum, et tabernaculum, et viam, et ducem, et omnia se præbet pastor egregius, gratiamque suam ad omnem usum apte distribuit. Ex quibus omnibus Ecclesiam instruit, oportere te primum boni pastoris ovem fieri per bonam catechesim et initiationem ad divinæ doctrinæ pascua fontesque deductum, ut cum illo sepeliaris per baptismum in mortem, neque tamen mortem ejusmodi reformidare. Non enim mors est ista, sed mortis umbra et similitudo. *Nam si ambulavero, inquit, in medio umbræ mortis, non timebo, ut malum, id quod acciderit, quoniam tu mecum es*². Deinde spiritus virga consolatur. Spiritus enim consolor est. Tum mensam mysticam proponit ex adverso mensæ dæmonum instructam. Per idololatriam enim hominum vitam affligerunt dæmones, quibus contraria est Spiritus mensa. Ad hæc oleo spiritus caput ungit, et vinum, quod lætitia cor afflicto³, addens, sobriam illam animo ebrietatem injicit, et e caducis fluxisque rebus mentem trahit ad sempiternas. Etenim qui tali est affectus ebrietate, brevem vitam cum immortalitate commutat, et in longitudine dierum habitat in domo Domini. Hæc vobis in uno Psalmorum elargitus, ad majorem et perfectiorem in altero, qui proxime sequitur, voluptatem animum excitat, cujus sententiam vobis, si videtur, paucis explicabo. *Domini est terra et plenitudo ejus*⁴. Quid igitur novi contingit, homo, si Deus noster in terra visus est, si cum hominibus vixit? Ipse terram creavit et condidit. Quare nec inusitatum nec absurdum est, ut ad propria Dominus veniat. Neque enim in orbe versatur alieno, sed in eo quem ipse constituit et fabricatus est, qui super maria terram fundavit et effecit, ut secus fluminum decursum optime collocata esset. Quam autem ob causam advenit, nisi ut te ex peccati voragine liberatum, et regni currum, id est, virtutis institutum in ipso ascensu adhibentem, in montem adduceret? Neque enim licet in montem illum ascendere, nisi virtutes tibi comites adjunxeris, et innocens manibus fueris, et nullo scelere coinquinatus, sed mundo corde ad nullam vanitatem animum tuum applicueris, nec dolo proximum tuum deceperis. Istius ascensus præmium est benedictio, huic repositam Deus misericordiam largitur. *Hæc est generatio quærentium eum, per virtutem in sublime conscendentium, et quærentium faciem Dei Jacob*.

πλησίον ἐξαρτυόμενος. Ταύτης τῆς ἀναβάσεως ἐπαθλὸν ἐστὶν ἡ εὐλογία· τούτῳ δίδωσι τὴν ἀπειρημένην ἐλεημοσύνην ὁ Κύριος· ἄυτη ἐστὶν ἡ τῶν ζητούντων αὐτὸν γενεά, τῶν δι' ἀρετῆς πρὸς ὕψος ἀνέστητων, καὶ ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ.

Hujusce psalmi pars reliqua forsitan evangelica etiam voce doctrinaque sublimior est. Nam Evangelium Domini consuetudinem et vitam, quam egit in terra, et ejus reditum in cælum narrat. Hic

συνεισηνεγκῶν εὐφροσύνην. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ἐπιπαθόντι σε κελεύει γενέσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ παραμένον, καὶ οὐδενὸς τῶν ἀγαθῶν ὑστερούμενον ἐν πόσῃ νομῆς, καὶ ὕδατος ἀναπαύσεως, καὶ τροφῆς σκηνῆς, καὶ τρίβου, καὶ ὁδηγία, καὶ πάντων κατὰ τὸ ποιμὴν ὁ καλὸς, πρὸς πᾶσαν χρείαν τῆς ἐπιχάριν προσφόρως καταμερίζων. Δι' ὧν ἡμεῖς παιδεύει τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι χρὴ σε πρῶτον γενέσθαι τοῦ καλοῦ ποιμένος, διὰ τῆς ἐπικατηχήσεως πρὸς τὰς θείας τῶν διδαγμάτων καὶ πηγῶς ὁδηγούμενον, εἰς τὸ συναρτῆσαι διὰ τοῦ βαπτισμοῦ εἰς τὸν θάνατον, καὶ μὴ φοβῆσαι τὸν τοιοῦτον θάνατον. Οὐ γὰρ θάνατος οὐδὲν ἄλλὰ θάνατος σκιά καὶ ἐκτύπωμα. Ἐὰν γὰρ καταφθῆσιν, ἐν μέσῳ σκιάς θανάτου, οὐ φοβησόμεθα κακὸν τὸ γινόμενον· ὅτι σὺ μετ' ἐπίκει. Μετὰ ταῦτα παρακαλέσας τῇ βακτηρίᾳ τοῦ Πνεύματος· ὁ γὰρ παράκλητος τὸ Πνεῦμά ἐστιν, μυστικῶς προτίθει τράπεζαν, τὴν ἐξ ἐναντίας τῶν δαιμόνων τραπέζης ἐτοιμασθεῖσαν. Ἐπειὶ τῆσαν οἱ διὰ τῆς εἰδωλολατρίας τὴν ζωὴν τῶν ἐπιπαθῶν ἐκθλίβοντες· ὧν ἐξ ἐναντίου ἢ τοῦ Πνεύματος τράπεζα. Ἐἴτα μυρίζει τὴν κεφαλὴν τῶν ἐπιπαθῶν Πνεύματος, καὶ προσθεὶς αὐτῷ οἶνον τὸν τῆς καὶ εὐφραίνοντα, τὴν νήφουσαν ἐκείνην μέθη ἐπιτίθει τῇ ψυχῇ, στήσας τοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τῶν προσηλυτῶν πρὸς τὸ αἰδίον· ὁ γὰρ τῆς τοιαύτης γευσάμενος ἐπιδιαμεμβεται τοῦ ὠκυπόρου τὸ ἀτελεύτητον· ἐπιπρόσητα ἡμερῶν τὴν ἐν τῷ οὐκῷ τοῦ Θεοῦ ἐπιπαταταίνων. Τοιαῦτα ἡμῖν ἐν τῷ ἐν τῶν ἐπιπαθῶν χαρισάμενος, πρὸς μείζονα καὶ τελειωτέραν ἐπιπαθῶν ἐν τῷ ἐξῆς ψαλμῷ τὴν ψυχὴν ἐπεγεῖρει· ἐπιδοκεῖ, καὶ τούτου τὴν διάνοιαν ὑμῖν παρακαλεῖ δι' ὀλίγων ἐπιτεμόμενοι. Τοῦ Κυρίου ἢ τῆς ἐπιπλήρωμα αὐτῆς. Τί οὖν ξενίζῃ, ὡς ἀνθρώπων, ἐπιθεὸς ἡμῶν ἐπι γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιεστράφη; κτίσμα γὰρ ἐκείνου ἢ γῆς, διότι καὶ ἐπι οὐκῶν οὐδὲν καινὸν, οὐδὲ ἐξω τοῦ πρέπουτος εἰς τὰ ἴδια ἐλθεῖν τὸν Δεσπότην· οὐ γὰρ ἐν αἰσθητῶν γίνεται κόσμῳ, ἀλλ' ἐν αὐτῆς συνεστήσαται ἐπιθαλασσοῦν θεμελιώσας τὴν γῆν, καὶ πρὸς τὴν ἐπιποταμῶν δίοδον εὐθετον αὐτῆν εἶναι παρακαλεῖ· Ὑπὲρ τίνος οὖν ἡ παρουσία; Ἵνα σε τῶν ἐπιπαθῶν τῆς ἀμαρτίας ἐκβαλῶν, ἐπι τὸ ὄρος ἀγάπης, βασιλευσὶν ὀχλήματι πρὸς τὴν ἀνοδὸν τῆς κατ' ἀρετὴν ἐπιχρησάμενον. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀναλθεῖν ἐπὶ ἐπι ἐκεῖνο, εἰ μὴ ταῖς ἀρεταῖς συνοδεύσῃ· τῶν χερσὶν ἀθῶος γενόμενος, καὶ μηδεμιᾶ πονηρῶν ἐπιρυπούμενος, καθαρὸς δὲ τῇ καρδίᾳ, πρὸς αὐτῶν ταιὸν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ φέρων, μηδὲ τινα ἐπι

Τὸ δὲ ἐφεξῆς τῆς ψαλμῶδίας, καὶ αὐτῆς τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐστὶν ὑψηλότερον. Τὸ γὰρ εὐαγγέλιον, τὴν ἐπι γῆς τοῦ Κυρίου ἐπιπαθῶν καὶ τὴν ἀναστροφὴν διηγῆσατο. Ὁ δὲ ὑψηλότερος

¹ Psal. xxii, 1 sqq. ² Psal. xxii, 4. ³ Psal. ciii, 15. ⁴ Psal. xxiii, 1 sqq.

οφίτης, ἐκβῶς αὐτὸς ἑαυτὸν, ὡς ἂν μὴ φαρύνοιτο ἄ
 ἐφοκλήν τοῦ σώματος, καὶ ταῖς ὑπερκοσμίοις
 ἰάμεσιν ἑαυτὸν καταμίξας, τὰς ἐκεινῶν ἡμῖν φω-
 ; διεξέρχεται, ὅτε προπομπεύουσαι τοῦ Δεσπότη
 : τὴν κάθοδον, ἐπαρθῆναι κελεύουσι τῶν περιγεῖων
 γέλων, τῶν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν πεπιστευμένων,
 ; εἰσόδους, λέγουσαι· Ἔραται πύλας, οἱ ἄρχοντες,
 ὦν, καὶ ἐκάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύ-
 ται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης. Καὶ ἐπειδὴ εἰς ὃ ἂν
 ηται ὁ τὸ πᾶν ἐν ἑαυτῷ περιέχων, σύμμετρον ἑαυ-
 τῷ δεχομένῳ ποιεῖ· οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀνθρώποις
 ἱρωπος γίνεται, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀκόλουθον πάντως
 ἐν ἀγγέλοις γινόμενος, πρὸς τὴν ἐκεινῶν φύσιν
 τὸν συγκατάγει· διὰ τοῦτο κηρῆζουσιν οἱ πωλυροὶ
 δεικνύντος· *Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δό-*
ξης;· Οὐ χάρις τὸν κραταῖν αὐτοῖς καὶ δυνατὸν ἐν
 ἔμφῳ ὑποδεικνύουσι, τὸν μέλλοντα πρὸς τὸν αἰχμα-
 :ίσαντα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν συμπλέκεσθαι, καὶ
 αλύειν τὸν ἔχοντα τοῦ θανάτου τὸ κράτος· ἵνα
 ἐσχάτου ἐχθροῦ ἀφανισθέντος, εἰς ἐλευθερίαν τε
 εἰρήνῃ ἀνακληθῆ τὸ ἀνθρώπινον. Πάλιν διεξέρ-
 αι τὰς ὁμοίας φωνάς· πεπλήρωται γὰρ ἤδη τὸ τοῦ
 ἄτου μυστήριον, καὶ κατέρωθται κατὰ τῶν πο-
 ῶν ἡ νίκη, καὶ ἐγγήγεται τὸ κατ' αὐτῶν τρό-
 ὁ σταυρός· *Καὶ πάλιν ἀνέθη εἰς ὕψος, αἰχμα-*
τεύων τὴν αἰχμαλωσίαν, ὁ δοὺς τὴν ζωὴν τε καὶ
 βασιλείαν, τὰ ἀγαθὰ ταῦτα δόματα τοῖς ἀνθρώ-
 ο. Καὶ δεῖ πάλιν ἀνοιχθῆναι τὰς ὑπερκειμένης
 :ας αὐτῷ. Ἀντιμεταλαμβάνουσι τὴν προπομπὴν
 ἡμέτεροι φύλακες, καὶ ἀνοιχθῆναι αὐτῷ τὰς ὑπερ-
 :ένας πύλας παρακελεύονται, ἵνα πάλιν ἐν αὐταῖς
 :κσθῆ. Ἄλλ' ἀγνοεῖται ὁ τὴν ῥυπαρὰν στολὴν τοῦ
 :τέρου βίου περιβαλόμενος, οὐ τὸ ἐρύθημα τῶν
 :τῶν ἐκ τῆς ληθοῦ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν. Διὰ
 :το παρ' ἐκεινῶν ἡ ἐρωτηματικὴ αὕτη φωνὴ πρὸς
 :προπομπεύοντας γίνεται· *Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ*
Βασιλεὺς τῆς δόξης; εἶτα, ἡ τούτων ἀπόκρισις,
 :έτι, Ὁ κραταῖος καὶ δυνατὸς ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ,
 :ριος τῶν δυνάμεων, ὁ τοῦ παντός ἐξηγμένος τὸ
 :τος, ὁ ἀνακεφαλαίωσας τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ, ὁ ἐν
 :ει πρωτεύων, ὁ εἰς τὴν πρώτην κτίσιν ἀποκατα-
 :σας τὰ πάντα, αὐτὸς ἐστὶν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης.
 :ἄτε ὅπως ἡμῖν γλυκυτέραν τὴν ἐορτὴν ὁ Δαβὶδ
 :εργάσατο, τὴν ἰδίαν χάριν τῇ φαιδρότητι τῆς
 :κλησίας ἐγκαταμίξας. Οὐκοῦν μιμησώμεθα καὶ
 :ς τὸν Προφήτην, ἐν οἷς δυνατὸν ἐστὶ κατέρωθσαι
 :μέμησιν, ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, ἐν τῇ τοῦ βίου
 :γένηται ἡ τοῦ Προφήτου διδασκαλίᾳ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας χειραγωγία, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
 ὢν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A autem excessus Propheta supra se ipsam egrediens, tanquam corporis onere nihil prematur, infert se caelestibus potestatibus, et voces earum nobis exponit, cum in caelum redeuntem Dominum ipsae comitantes, angelis, qui versantur in terris, quibusque in humanam vitam ingressus commissus est, imperant ad hunc modum : *Tollite portas, principes, vestras, et elevamini, portae aeternales, et introibit Rex gloriae.* Et quoniam, ubicunque fuerit ille, qui in seipso omnia continet, pro suscipientium captu se ipsum dimittitur ; neque enim solum inter homines homo fit, verumetiam, dum inter angelos versatur, ad illorum naturam sese demittit : idcirco narrantem janitores interrogant : *Quis est iste Rex gloriae?* Respondent ipsis demonstrantique fortem et potentem in praelio, qui pugnaturus erat contra illum, qui naturam humanam in servitute captivam detinebat, et eversurus eum qui mortis habebat imperium ⁴, ut gravissimo hoste superato, genus hominum in libertatem et pacem vindicaret. Rursum repelit easdem voces. Completum enim jam est mortis mysterium, et victoria de hostibus reportata, et contra ipsos excitatum crucis tropaeum. *Ascendit in altum, captivam ducens captivitatem* ⁵, qui vitam, et regnum, et praecleara haec dona hominibus tribuit. Impositae illi rursus patefaciendae sunt portae. Occurrunt ei nostri custodes, et portas jubent recludi, ut in ipsis rursus gloriam assequatur. Verum non agnoscunt eum, qui sordidam vitae nostrae stolam indutus est, cujus rubra sunt vestimenta ex humanorum malorum torculari ⁶. Itaque rursus comites ejus vocibus illis interrogantur. *Quis est iste Rex gloriae?* Respondetur autem non amplius : *Fortis, et potens in praelio* : sed Dominus virtutum, qui mundi principatum obtinuit, qui summam omnium in se collegit, qui in omnibus primas tenet, qui pristinum in statum cuncta restituit, ipse est Rex gloriae. Cernitis, quomodo dulciorem nobis celebritatem David effecerit, dum Ecclesiae hilaritati gratiam immiscet suam. Proinde nos item, quantum possumus, imitemur Prophetam in charitate erga Deum, in mansuetudine vitae, in tolerantia erga illos qui nos odio prosequuntur, ut Prophetae doctrina nobis ad bene beateque viven-

D dum dux magistraque sit, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

πραότητι, ἐν τῇ πρὸς τοὺς μισοῦντας μακροθυμίᾳ·

Heb. II, 14. ⁴ Psal. LXXVII, 19. ⁵ Isa. LXIII, 2.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ.

—
EJUSDEM
ORATIO DE SPIRITU SANCTO

SIVE IN PENTECOSTEN (1).

Interprete et scholiaste Laurentio Zacagnio V. ..

Quodlibet festivæ celebritatis argumentum per se A ipse illustrius efficit David, dum suavissimam illam citharam ad id, quod usui est, apte semper accomodat. Quapropter sapientiæ fidibus Spiritus pleetro pulsatis, cantum edens, idem nobis Propheta magnam quoque Pentecostes celebritatem illustret. Dicat proinde ex divina illa modulatione sua psalium hodierno Dei beneficio congruum : *Venite, exsultemus Domino* ¹. Primum autem nosse oportet quodnam sit hoc Dei beneficium, deinde orationis argumento aptanda sunt verba prophetiæ; perque vos mihi liceat, quæ ad hæc pertinent, aliquo ordine pro viribus explicare. Initio aberraverant homines a cognitione Dei, relictoque rerum omnium Domino, alii mundi colebant elementa, alii dæmones venerandos censebant, plerisque vero manufactæ etiam simulacrorum imagines numina esse videbantur, quibus colendis aras, et templa, et sacra, et victimas, et fana, et delubra aliaque id genus dedicaverant. Benignis igitur oculis naturæ Dominus corruptam hominum naturam respexit, et humanam vitam ab errore ad veritatis cognitionem quibusdam quasi gradibus revocavit. Quemadmodum enim qui diuturna fame confectos ex medicæ facultatis præscripto reficiunt, eorundem imbecillitati prospicientes, haud illico eis ad satietatem cibos suppeditant; sed posteaquam victu moderato vires recuperarunt, tum demum ipsis ad arbitrium sese explendi, potestatem faciunt : sic etiam cum horrenda veluti fame humanum genus absumptum esset, mysteriorum escam divina illis providentia hac ratione dispensavit, ut in dies paulatim, atque

¹ Psal. xciv, 1.

(1) GALLAND., VI, 601. — Edita est hæc oratio Latine tantum ex versione Francisci Zini : cum autem Græce haberetur in tribus perantiquis Vaticanæ bibliothecæ codicibus signatis num. 564, 1453 et 1907, in quibus omnia fere Gregorii Nysseni opera continentur, opportunum nobis visum est, eam quoque Græce edere ex codice 1453, ad

Pᾶσαν ἐορτῆς ὑπόθεσιν φαυροτέραν ὁ Θεὸς αὐτοῦ ἀπεργάζεται, τὴν πολυαρμόνιον ἐκείνην ἰσχυρῶς ἀεικλινομένην προσφῶρος ἀεὶ τῇ χρείᾳ μεταρροζόμενος. Ἡ δὲ οὖν καὶ τὴν μεγάλην τῆς Πεντηκοστῆς ἐορτὴν ἀδρυνέτω ἡμῖν ὁ αὐτὸς Προφήτης, τῷ κλήρῳ Πνεύματος ἐν ταῖς χορδαῖς τῆς σοφίας ἐν τῇ ἀνακρουόμενος. Εἰπάτω τοίνυν ἐκ τῆς ἐνέτης ψαλμῶν ἰσχυρῶς ἀεικλινομένης, ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ χάριτι πρόσφορος ἔστω. Δεῦτε, ἀγαλλισσώμεθα τῷ Κυρίῳ. Ἡμεῖς γὰρ χρὴ γνῶναι τὴν χάριν. ἡτις ἐστίν, εἰθ' οὐκ ἀκατάλληλον ἐκ τῆς προφητείας ἐφαρμόσαι τῇ ἰσχυρίᾳ φωνῆν· καὶ μοι· ἴδοτε, καθὼς ἂν ἡ δυνατὸς ἰσχυρῶς ἀκολουθοῦ τοῦ τάξεως διασφῆσαι τὴν περιτομήν λόγον· Πεντάνητος κατ' ἀρχὰς τῶ ἀνθρώπου. καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ κατανόησιν, καὶ καταλιπόντες τὴν κτίσεως Κύριον, οἱ μὲν τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις ἀπάτην (3) ὑπέκυπτον, ἄλλοι δὲ τὴν τῶν ἐπιφανῶν φύσιν ἐποιοῦντο σεβάσμιον, πολλοὶ δὲ τῶν ἐπιφανῶν εἰδομένων καὶ ἡ χειροποίητος τῶν εἰδῶν μυστηρίων βωμοὶ τε, καὶ ναοὶ, καὶ τελεταὶ, καὶ θυσίαι, καὶ μύνη, καὶ ἀφιδρύματα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τῶ ἀνθρώπων ἀνετίθετο εἰς θεραπειαν τῶν φερούμενων θεῶν. Εἶδε τοίνυν τῷ τῆς φιλανθρωπίας ὀφθαλμοῦ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων διαφθορὰν ὁ Δεσπότης φύσεως, καὶ διὰ τίνος ἀκολουθίας ἀπὸ τῆς ζωῆς ἐπανάγει τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἐπίγνωσιν. Ὡσπερ γὰρ οἱ τοὺς ἐν λιπῇ συντετηκότας, μετὰ τίνος ἰατρικῆς ἐπιστήμης λαμβάνοντες, οὐκ ἀθρόως ἐπὶ τὸν κόρον παραίσι (4), φειδοὶ τῆς ἀσθενείας αὐτῶν· ἀλλὰ ἐν συμμέτρῳ τροφῆς ἀναληφθείσης αὐτοῖς τῆς ζωῆς μεως, τότε συγχωροῦσι κατ' ἐξουσίαν ἐμμετρῶς

alios codices collato, addita insuper versione Latina, ut melius eruditi dignoscere possint, ad manus sit Nysseni fetus.

(2) Alius codex, πρόσφορος.

(3) Alius codex, δι' ἀπάτης.

(4) Alius codex, προσάγουσι.

ὁ κόρου· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ φοβερῷ λιμῷ ἄνθρωπίνης φύσεως δαπανηθείσης, τεταμειυμένη νεται αὐτοῖς παρὰ τῆς οἰκονομίας ἡ τῆς τῶν μυστη-
 ῶν τροφῆς μετουσία· ὥστε διὰ τινος ἀκολούθου
 ἕξως ἀεὶ τὸ τέλειον προσλαμβάνοντας, οὕτως ἐπι-
 πέρασ φθάσαι τῆς τελειότητος. Τὸ μὲν γὰρ σῶζον
 εἶδος ἡ ζωοποιός ἐστι δύναμις, ἐν ὀνόματι Πατρὸς,
 καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος πιστευομένη. Οἱ δὲ
 ὅπαντες ἄχωρητοι διὰ τὴν γεγεννημένην αὐτοῖς ἐκ
 τοῦ λιμοῦ τῶν ψυχῶν ἀσθένειαν, πρότερον ἐκ τῆς
 λυθείας ὑπὸ τῶν προφητῶν τε, καὶ τοῦ νόμου με-
 τεθέντες, εἰς μίαν θεότητα βλέπειν ἐθίζονται, καὶ
 τῇ μιᾷ θεότητι μόνην τὴν τοῦ Πατρὸς δύναμιν κα-
 νοοῦσιν, ἄχωρητοι, καθὼς εἶπον, ὄντας τῆς τελείας
 σοφῆς. Εἶπα διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὁ μονογενῆς
 υἱὸς (5) τοῖς διὰ τοῦ νόμου προτεταλειωμένοις ἀπο-
 λύπεται, μετὰ τοῦτο παραγίνεται ἡμῖν ἡ τελεία
 φύσεως ἡμῶν τροφή, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ
 τιν ἡ ζωὴ. Ἀπὸ τῆς ἐορτῆς ἡ ὑπόθεσις· διὰ ταῦτα
 λῶς ἔχει, χορευτάς ἡμᾶς γενομένους τοῦ Πνεύμα-
 τος, πείθεσθαι τῷ κορυφαίῳ τῆς πνευματικῆς ταύ-
 ρος (6) χοροστασίας Δαβὶδ τῷ λέγοντι· Ἀσῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ· Ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά
 τι, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος.

Σήμερον γὰρ κατὰ τὴν ἐτήσιον τοῦ ἔτους περίοδον
 πεντηκοστῆς συμπληρουμένης, κατὰ τὴν ὥραν
 ὑπὲρ, εἶγε περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐσμέν,
 ἐνετο ἡ ἀνεκδιήγητος χάρις. Κατεμίχθη γὰρ πάλιν
 ἐς ἀνθρώπους τὸ Πνεῦμα, ὅπερ (7) πρότερον διὰ τὸ
 νέσθαι σάρκα τὸν ἄνθρωπον τῆς φύσεως ἡμῶν
 ἐφοίτησε· καὶ διὰ τῆς βιαιᾶς ἐκείνης πνοῆς, τῶν
 πνευματικῶν τῆς πονηρίας δυνάμεων, καὶ πάντων
 ἐν ῥυπαρῶν δαιμονίων ἀποσκεδασθέντων ἀπὸ τοῦ
 ῥοσ, ἐν τῇ καθόδῳ τοῦ Πνεύματος, πλήρεις τῆς
 ἰας δυνάμεως, ἐν εἴδει πυρός, οἱ ἐν τῷ ὑπερφῶ
 ἰταλειφθέντες ἐγένοντο· οὐδὲ γὰρ ἐστι δυνατόν ἄλλως
 ἰτοχον Πνεύματος ἁγίου γενέσθαι τινὰ, μὴ τῷ ὑπερ-
 ρ τῆς ζωῆς ταύτης ἐνδιδαιτώμενον. Ὅσοι γὰρ τὰ
 ὦ φρονοῦσι, μεταθέντες ἑαυτῶν ἀπὸ γῆς εἰς οὐ-
 νὸν τὸ πνεῦμα, τοῦ ὑπερφῶ τῆς ὑψηλῆς πολι-
 ἰας ὄντες οἰκήτορες, ἐν μετουσίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 τος γίνονται. Οὕτω γὰρ φησιν ἡ ἱστορία τῶν Πρά-
 ῶν, ὅτι συνηγμένων αὐτῶν ἐν τῷ ὑπερφῶ, τὸ κα-
 ῖρον ἐκεῖνο καὶ δῦλον πῦρ εἰς εἶδη γλωσσῶν, κατὰ
 ἂριθμὸν τῶν μαθητῶν, διασχίζεται. Ἐκεῖνοι μὲν
 ἂν Πάρθοις, καὶ Μήδοις, καὶ Ἐλαμίταις, καὶ τοῖς
 ἰποῖς ἔθνεσι διελέγοντο, κατ' ἐξουσίαν πρὸς πᾶσαν
 νικῆν γλώσσαν τὰς ἑαυτῶν φωνὰς μεθαμρόζοντες·
 ἰγὼ δὲ, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, θέλω πάντε
 ἰγους ἐν Ἐκκλησίᾳ τῷ νοῦ μου λαλήσαι, ἰνα
 ἰ ἄλλους ὠφελήσω, ἡ μυρίους λόγους ἐν γλώσ-
 ῆ. Τότε μὲν χρῆσιμον τὸ ὁμόφωνον γίνεσθαι τοῖς
 λογλώσσοις, ὡς ἂν μὴ ἀνεκέρητον εἴη τὸ κήρυγμα
 ἰς ἀγνωστοῖς, τῇ φωνῇ τῶν κηρυσσόντων ἐμποδιζό-
 ῖνον· νῦν μὲντοι τῆς κατὰ τὴν γλώσσαν ὁμοφωνίας

² II Cor. III, 17. ³ I Cor. XIV, 19.

(5) Zinus legit Θεός, atque ita etiam alter Vatic. codex legit.

(6) Pronomen ταύτης non erat in Zini codice,

A ordine proficientes, ad perfectionis tandem apicem
 pervenirent. Quod enim nobis salutem impertit,
 vitalis est illa virtus, in quam in nomine Patris, et
 Filii, et Spiritus sancti credimus. At cum propter
 animarum imbecillitatem, ex quadam veluti fame
 contractam, ad percipiendum mysterium illud ho-
 mines nequaquam essent idonei, a multorum prius
 deorum cultu per prophetas, et legem sic revocati
 sunt, ut unam cernere divinitatem, et in una divi-
 nitate solam Patris potentiam agnoscere assuesce-
 rent, quippe qui solidiori, ut diximus, cibo non
 essent idonei. Deinde quos ad pleniorum divinitatis
 cognitionem lex præparaverat, iis revelatus est per
 Evangelium unigenitus Filius: ac postremo datus est
 nobis perfectus naturæ nostræ cibus, in quo vita est,
 B Spiritus sanctus. Hoc hodiernæ celebritatis est ar-
 gumentum; quamobrem æquum est, ut cum ad cho-
 ros in sancti Spiritus festivitate celebrandos con-
 venerimus, spiritualis hujus chori principi Davidi
 pareamus, dicenti, *Venite, exsultemus Domino*; *Dominus autem*, ut inquit Apostolus, *Spiritus est* ².

Hodie enim transactis, juxta annui orbis stæta
 tempora, quinquaginta a Paschatis festivitate illud
 hominibus largitus est Deus, quod omnem dicendi
 vim superat. Rursus enim homini admistus est ille
 Spiritus, qui antea, propterea quod homo esset
 caro, a natura nostra recesserat, et spiritualibus
 nequitæ potestatibus per vehementem illum spi-
 ritum disjectis, cunctisque sædis dæmonibus ejus-
 dem adventu ex aere expulsis, divina virtute, spe-
 ciem ignis præ se ferente, repleti sunt, qui in su-
 periore domus parte degebant; neque enim fieri
 potest, ut quis sancti Spiritus particeps fiat, nisi
 in sublimiori hujus vitæ instituto versetur. Nam
 qui ea, quæ sursum sunt, sapiunt, et vitæ conversa-
 tione e terra in cælum translata, in cœnaculo
 sublimis illius vitæ rationis habitant, hi sancti Spi-
 ritus participes fiunt. Congregatis enim in cœna-
 culo discipulis, ut in Actuum apostolorum historia
 narratur, ignis ille divinus omnisque materiei ex-
 pers, ad linguarum instar, pro eorundem discipulo-
 rum numero, divisus est. Illi ergo Parthos, Medos, et
 Elamitas, ac reliquas gentes alloquebantur, ad qua-
 rumlibet earum linguas voces suas pro libitu ac-
 commodantes. At ego, ut inquit Apostolus, malo,
 sensu meo quinque verba loqui in Ecclesia, ut aliis
 etiam prosim, quam decem millia verborum in lin-
 gua ³. Verum tunc quidem multum profuit, aposto-
 lorum vocem aliarum gentium linguis aptari, ne
 præconum linguam ignorantibus Evangelii promul-
 gatio incassum fieret; nunc autem quoniam una

nec exstat in uno ex Vaticanis, in cujus tamen
 margine additur manu diversa.

(7) Alius codex, δ.

eademque lingua utimur, igneam debemus Spiritus A
 linguam exquirere, qua eos qui per errorem in te-
 nebris versantur, illuminemus. Et hic etiam nobis
 præeat David, sociumque sibi adjungat Apostolum.
 In hoc enim psalmo, cujus initium nobis exsultandi
 in Domino formam suppeditat, inquit, *Venite,
 exsultemus Domino*, non solum ad Spiritus sancti
 laudes celebrandas adducimur; sed potius ex iis,
 quæ postea sequuntur, de ejusdem divinitate edo-
 cemur. Ipsa autem Prophetæ verba vobis proferam,
 quibus magnus item Apostolus adstipulatur, sunt
 autem hæc: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite
 obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secun-
 dum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me
 patres vestri*¹. Horum quippe mentionem faciens
 divinus Apostolus, sic ait, *Quapropter sicut dicit
 Spiritus sanctus*²; atque ita præfatus, hæc Prophetæ
 verba statim affert, Spiritus sancti personæ illa
 attribuens. Quis igitur est, quem patres ipsorum
 tentaverunt in deserto? Quis est, quem irritave-
 runt? Disce ab eodem Propheta dicente, *Tentaverunt
 Deum excelsum*³. Atqui Apostolus cum Spiritus
 personæ mentionem injecisset, has easdem illi voces
 tribuit, inquit: *Quapropter, sicut dicit Spiritus
 sanctus: Secundum diem tentationis in deserto, ubi
 tentaverunt me patres vestri.*

Quem igitur Deum excelsum nuncupavit Pro-
 pheta, hunc divinus Apostolus sanctum esse Spiritu-
 m asserit. Quod si autem verum id esse non cre-
 lis, rursum quæ dicta sunt considera: *Quapropter,
 sicut dicit Spiritus sanctus, Nolite obdurare corda
 vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tenta-
 tionis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri.* Si
 ergo Spiritus sanctus dicit, *Tentaverunt me patres
 vestri in deserto*; Propheta vero testatur, eum qui
 tentatus est, excelsum esse Deum; obstructa ergo
 sunt illorum ora, qui Spiritum sanctum temere
 oppugnant, et loquuntur iniquitatem adversus Deum,
 cum perspicue tum Apostolus, tum Propheta, in iis
 quæ diximus, Spiritus sancti divinitatem prædicent.
 Propheta quidem dum ait, *Tentaverunt Deum
 excelsum*, et tanquam Dei personam indutus Israeli-
 tas verbis illis alloquitur, *In deserto tentaverunt me
 patres vestri*: magnus vero Paulus, dum hæc ead-
 em verba Spiritui sancto attribuit; ut ex his evi-
 denter pateat, Spiritum sanctum esse Deum excel-
 sum. Videntne ergo qui gloriæ Spiritus adversan-
 tur, igneam sacrorum eloquiorum linguam, quæ
 obscura erant, illustrantem? An nos, ut musto

¹ Psal. xciv, 8, 9. ² Heb. iii, 7. ³ Psal. lxxvii, 56.

(8) Hæc est vera hujus loci lectio, quam Vaticanus
 codex num. 564 exhibet. In altero Vaticanæ
 itidem Bibliothecæ codice num. 1097 male legitur,
 οὐ ἐπειρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν · ὁ δὲ Προφήτης
 διαμαρτύρεται, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ πειρασθεὶς ὑψι-
 στός ἐστι Θεός. Hæc autem lectio in Zini quoque
 codice reperiebatur; vertit enim, *Propheta vero
 testatur, eum qui tentatus est in deserto, esse Deum
 excelsum.* Male etiam in altero Vaticano codice

ουσης, ἐπιζητῆσαι χρῆ τὴν πυρίνην γλῶσσαν τῆς
 Πνεύματος εἰς φωτισμὸν τῶν δι' ἀπάτης ἐσκαρ-
 νων. Οὐκοῦν καὶ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ὀδηγησάτω ἡμεῖς
 συγχωροῦντα λαθῶν ἑαυτῶ τὸν Ἀπόστολον. Ἐν τῇ
 τῇ ψαλμῶδι ταύτῃ, ἥς ἡ ἀρχὴ τὸ ἀγαλλίωμα ἐστὶ
 τὸ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ χαρίζεται, λέγουσα· Δεῦτε, ἐπι-
 λιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, οὐ διὰ τοῦτου πρὸς τὴν
 ἁγίου Πνεύματος ὀδηγούμεθα δοξολογίαν· ἀλλὰ πρὸς
 μᾶλλον ἐν τοῖς ὑπολοίτοις τὰ περὶ τῆς θεότητος
 τοῦ διδασκόμεθα. Λέξω δὲ ὑμῖν αὐτὰ τοῦ Προφή-
 τῆς ῥήματα, οἷς συντίθεται καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος
 ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις οὕτως· *Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς
 τοῦ ἀκουσθῆτε, μὴ σκληρύνῃτε τὰς καρδίας ὑμῶν
 ὡς ἐν τῷ παρακίρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ
 πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐδ' ἐπειρασάν με οἱ πα-
 τῆρες ὑμῶν.* Τούτων μεμνημένος ὁ θεὸς Ἀπόστολος
 οὕτω φησὶ· Διὸ καθὼς λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 καὶ τοῦτο εἰπὼν, ταύτας τοῦ Προφήτου τὰς ῥῆ-
 σεις ἐπήγαγεν, ἐφαρμύζων αὐτὰς τῷ προσώπῳ τοῦ Πε-
 ματος. Τίς οὖν ἐστιν, ὃν ἐπειρασάν οἱ πατέρες εἰς
 ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίς, ὃν παρώργισαν; Μάθε παρ' ἐπι-
 τοῦ Προφήτου, ὃς φησιν, ὅτι· *Ἐπειρασάν τὸν θεόν
 τὸν Ὑψίστον.* Ἀλλὰ μὴν ὁ Ἀπόστολος προτίθηται
 πρόσωπον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκεῖνον ταύτας
 φωνὰς ἀνατίθεισι, λέγων· Διὸ, καθὼς λέγει τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν
 τῇ ἐρήμῳ, οὐδ' ἐπειρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν.

Οὐκοῦν ὃν ὕψιστον θεὸν ὁ Προφήτης κατανόησε
 τοῦτον ὁ θεὸς Ἀπόστολος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ
 λέγει. Εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, πάλιν τὸ εἰρημένον ἐπίστατε
 Διὸ, καθὼς λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· *Μὴ σκλη-
 ρύνῃτε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παρακί-
 ρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐ-
 ρήμῳ, οὐδ' ἐπειρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν.* Εἰ οὖν
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει, ὅτι· *Ἐπειρασάν με οἱ πα-
 τῆρες ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ*· ὁ δὲ Προφήτης διαμαρτύ-
 ρεται, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ πειρασθεὶς, ὕψιστός ἐστι
 Θεός (8)· ἐνεφράγη τὰ στόματα τῶν Πνευματικῶν
 χων, τὰ λαλοῦντα (9) κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, κατὰ
 τοῦ τε Ἀποστόλου καὶ τοῦ Προφήτου διὰ τῶν ἐπι-
 μένων τὴν θεότητα κηρυσσόντων τοῦ Πνεύματος τὸ
 μὲν εἰπόντος, ὅτι, *Ἐπειρασάν τὸν θεόν τὸν Ὑψί-
 στον*, καὶ ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς Ἰσραηλίταις ἐπι-
 φέροντος τὴν ῥῆσιν ἐκεῖνην (10), ὅτι, *Ἐν τῇ ἐρήμῳ
 ἐπειρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν*· τοῦ δὲ μετὰ
 Παύλου τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ταύτας τὰς φωνὰς ἐπι-
 μόσαντος, ὡς διὰ τούτων ἐναργῶς ἀποδείχθη
 ὅτι Θεὸς ὕψιστος τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ἅγιον. Ἄρα
 πιστοῖσι οἱ ἔθροιοι τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος (11) τὴν
 πυρίνην γλῶσσαν τῶν θείων λογίων τὴν τὰ κεφαλῆ

scribitur, Εἰ οὖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει, ὅτι ἐ-
 ρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὁ πειρασθεὶς
 ὕψιστός ἐστι Θεός.

(9) Alius codex, τῶν λαλούντων.

(10) Zinus aliter legit; nam interpretatus est
*Ipsa Deo verbis illis Israelitas alloquente: In de-
 serito, etc.*

(11) Verbum τοῦ Πνεύματος omisit Zinus, κα-
 habetur in alio codice.

μένα φωτίζουσιν, ἢ ὡς πεπληρωμένων τοῦ γλεῦ-
 κους καταγελάσουσιν; Ἐγὼ δὲ κἀν ταῦτα λέγωσι
 καθ' ἡμῶν, συμβουλεύω ὑμῖν, ἀδελφοί, μὴ φοδηθῆ-
 ναι τὸν ὀνειδισμὸν τῶν τοιούτων, μηδὲ τῷ φαυλιμῶ
 αὐτῶν ἠττηθῆναι. Ἐθε γὰρ γένοιτό (12) ποτε καὶ
 ἐκείνοις τὸ γλεῦκος τοῦτο, ὁ νεοθλιθῆς οὗτος οἶνος, ὁ
 ἐκ τῆς ληθοῦ προχθεῖς, ἣν ἐπάτησε διὰ τοῦ Εὐαγ-
 γελίου ὁ Κύριος, ἵνα σοι πότιμον τοῦ ἰδίου βότρυος τὸ
 αἷμα ποιήσῃ (13). Ἐθε γὰρ ἐπληρώθησαν κάκεινοι
 τοῦ νέου τούτου οἴνου, ὃν γλεῦκος ὠνόμασαν, ὃς τὴν
 διὰ τοῦ αἱρετικοῦ (14) ὕδατος ἐπιμιξίαν παρὰ τῶν
 καπῆλιον οὐκ ἔπαθε· πάντως γὰρ καὶ τοῦ Πνεύματος
 πλήρεις ἐγένοντο, δι' οὗ τὸ παχὺ τε καὶ ἰλυῶδες τῆς
 ἀπιστίας οἱ Πνεύματι ζέοντες ἀφ' ἑαυτῶν ἐξαφρί-
 ζουσιν (15). Ἄλλ' οὐ δύνανται οἱ τοιοῦτοι ἐν ἑαυτοῖς
 τὸ γλεῦκος δέξασθαι, ἔτι τὸν παλαιὸν ἀσχὸν περιφέ-
 ροντες, ὃς περικρατεῖν τὸν τοιοῦτον μὴ δυνάμενος οἴ-
 ρον, αἱρετικῶς ἀποβήγγονται. Ἄλλ' ἡμεῖς (16),
 ἰδελφοί, καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης, *Δεῦτε, ἀγαλλια-
 τώμεθα τῷ Κυρίῳ*, πίνοντες, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας
 γλυκάσματα, καθὼς ὁ Ἐσδρας διακελεύεται, καὶ
 ταῖς τῶν ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν χοροστασίαις
 ἠμφαιδρυνόμενοι, κατὰ τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐπὶ τῇ (17)
 ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἐν Χριστῷ
 Ἀμῆν.

¹ Isa. LXII, 3. ² III Esdr. IX, 52.

(12) Zinus videtur legisse, γένοιτο, refraganti-
 bus Vaticanis omnibus codicibus; vertit enim, *At-
 que utinam ipsi quoque degustent hoc mustum.*

(13) Videtur aliam lectionem secutus esse Zinus,
 qui interpretatur, *Ut nobis tanquam racemi proprii
 corporis sanguinem propinaret.*

(14) Omisit Zinus vocem, τοῦ αἱρετικοῦ.

A plenos, irridebunt? Ego vero, quamvis hæc contra
 nos dicant, nihilominus auctor vobis sum, fratres
 ut eorum dicitia nil timeatis, neve eorumdem de-
 risionibus succumbatis. Utinam enim et ipsis ali-
 quando foret hoc mustum, recens, inquam, effusum
 hoc vinum, ac ex torculari profusum, quod per
 Evangelium Dominus calcavit¹, ut tibi proprii ra-
 cemi sanguinem potandum daret. Utinam et ipsi
 repleti fuerint novo hoc vino, quod mustum appel-
 laverunt, quod hæreticæ aquæ admistione non est
 a cauponibus adulteratum: prorsus enim Spiritu
 etiam repleti fuissent, cujus opera, qui eo fervent,
 crassam perfidiæ fecem ex ipsorum animis despu-
 mant. Verum istius generis homines in se ipsis mu-
 stum illud capere non possunt, cum adhuc veterem
 B utrem circumferant, qui cum ejusmodi vinum con-
 tinere non valeat, hæretica fractura dirumpitur.
 Nos autem, fratres, ut ait Propheta, *Venite, exsul-
 temus Domino*. Bibamus pietatis dulcedinem, ut
 Esdras præcipit², et in apostolorum et propheta-
 rum choris gaudentes, pro sancti Spiritus dono
 exultemus, et lætemur in hac die quam fecit Do-
 minus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria
 in sæcula. Amen.

¹ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

(15) Videtur aliter legisse Zinus, vel potius vim
 Græci textus non esse assecutus; nam vertit, *Quo
 quidem ferventes, crassam limosamque perfidiæ
 spumam ex animis suis effunderent, et abjicerent.*

(16) Zinus legit, ὁμείζ.

(17) Alius codex Vaticanus. ἐν τῇ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ.

EJUSDEM

ENCOMIUM

IN SANCTUM STEPHANUM PROTOMARTYREM.

Laurentio Sifano interprete.

Ὡς καλὴ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀκολουθία! ὡς γλυκεία ἡ
 τῆς εὐφροσύνης ἡ διαδοχή! Ἴδου γὰρ ἑορτὴν ἐξ
 ἑορτῆς, καὶ χάριν ἀντιλαμβάνομεν χάριτος. Χθὲς
 ἡμᾶς ὁ τοῦ παντὸς Δεσπότης εἰστίτασε, σήμερον, ὁ

Quam pulchra bonorum consequentia est! Quam
 jucunda lætitiæ successio! Ecce enim diem festum
 ex die festo, et gratiam pro gratia accipimus. Heri
 Dominus universi nos pavit, hodie Domini imitator.

Quomodo hic, aut quomodo ille? Ille hominem A pro nobis induens, hic pro illo hominem exuens. Ille vitæ speluncam propter nos subiens, hic propter illum ex spelunca excedens. Ille pro nobis fasciis involutus, hic pro illo lapidatus. Ille mortem interimens, hic morti jacenti insultans. Enim vero, fratres, concurramus etiam nos sermone ad theatrum, quo magnus ille athleta laborat, et adversus improbum humanæ vitæ adversarium ad certamen accingitur in stadio confessionis. Revera enim, juxta vocem Pauli¹, mundo et angelis et hominibus spectaculo fuit magnus ille Stephanus, qui primus Stephano, id est, *corona* confessionis redimitus et ornatus est, martyrurum cœtui aditum fecit; qui primus usque ad sanguinem peccato adversatus est. Ac mihi videtur supramundanorum exercitus omnis, et omnes angelorum legiones, tam ministrantium quam assistentium: ac si quid aliud dignitate præditum in supernis partibus audimus, quod in principatibus, et virtutibus et thronis et potestatibus et dominationibus versetur, et omnis cœlestis conventus tunc athletam cum adversario confilgentem spectaculo sibi proposuisse. Patebat enim veluti stadium quoddam decertantibus humana vita, tendebant autem uterque alter alteri infesti, hinc quidem improbus humanæ vitæ adversarius, jam inde a lapsu primo conditorum hominum, usque ad tempora Stephani, victoriis de hominibus partis exercitatus: illinc vero magnus ille fidei athleta, nihili faciens adversarii incursum. C Arma autem ambobus alteri adversus alterum erant; ixventori quidem mortis, mortis terror; discipulo autem vitæ, confessio fidei. Quis enim non admiratus esset novam hanc certaminis formam, cum veritas vita ac morte dijudicabatur, ac documentum veritatis mors fuit? Nam præco fidei absconditæ ac vitæ, quæ ignorabatur, reipsa prædicationem hominibus divulgabat: per hoc enim quod haud gravate neque cunctanter hanc vitam deseruit, recte rem æstinantibus demonstrabatur, quod ea, quæ relinquebatur vita, præstantiori commutaretur. Verum haud incommodum fuerit, tanquam in tabula, oratione exacte quasi depingere concertationem, ut per rerum gestarum seriem commode miraculorum ratio demonstraretur. Nuper enim violentus ille ac vehemens flatus superne delatus, dissipatis atque disjectis omnibus aeriis ac fallacibus dæmonum copiis, domicilium apostolorum repleverat; et linguarum in modum ignearum divisus pro numero donum accipientium Spiritus in unoquoque resederat. Ac jam ad inopinatum et inauditum vocis ac linguæ miraculum eos qui ex omni gente profecti, Jerusalemis versabantur, consternatio confusioque invaserat, omnibus qui in varias ac diversas linguarum formas divisi fuerant, repente cum discipulis ejusdem linguæ factis; cum nulla præcedente disciplina atque exercitatione, sed ex

μιμητῆς τοῦ Δεσποτου. Πῶς οὗτος, ἢ πῶς ἐκεῖνος. Ἐκεῖνος, τὸν ἀνθρώπον ὑπὲρ ἡμῶν ἐκδύσας οὗτος, τὸν ἀνθρώπον ὑπὲρ ἐκείνου ἀποδύσας. Ἐκεῖνος, τὸ τοῦ βίου σπῆλαιον δι' ἡμᾶς ὑπερῆρας οὗτος, τοῦ σπῆλαιου δι' ἐκεῖνον ὑπεξερχόμενος. Ἐνος, ὑπὲρ ἡμῶν σπαργανούμενος, οὗτος, ὑπὲρ ἐκείνου καταλιθούμενος. Ἐκεῖνος ἀναιρέτων τὸν θάνατον, ἐπεμδαίνων τῷ θανάτῳ χειμένῳ. Ἄλλὰ γὰρ ὁδράμωμεν, ἀδελφοί, καὶ ἡμεῖς τῷ λόγῳ θεάτρον, ὡς ὁ ἀθλητῆς ὁ μέγας ἐναγωνίσθη, καὶ τὸν πονηρὸν ἀντίπαλον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐκσταδίῳ τῆς ὁμολογίας ἀποδύσμενος. Ἄλλῳς κατὰ τὴν Παύλου φωνὴν, θεάτρον ἐγενήθη τῷ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ὁ μέγας Στέφανος, καὶ τὸν στέφανον τῆς ὁμολογίας ἀναδησάμενος. C τὸς τῷ χορῷ τῶν μαρτύρων ὁδοποιησας τὴν εἰσαπρῶτος ἀντικαταστάς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν μέγισματος. Καὶ μοι δοκεῖ πάσα τῶν ὑπερκοσμίων στρατιὰ, καὶ πᾶσα: τῶν ἀγγέλων αἱ μυριάδες οἱ λειτουργοῦντων καὶ τῶν παρεστηκότων, καὶ ἐκκατὰ τὴν ἀνω λῆξιν τῶν τιμῶν ἀκούομεν, ἐν ἐκτε καὶ δυνάμει καὶ θρόνοις καὶ ἐξουσίαις καὶ κροτησι, καὶ πᾶσα ἡ οὐρανία πανήγυρις, θέαμα γίνεσθαι τότε τὸν ἀθλητὴν, τῷ ἀνταγωνιστῇ συμπαιμενον. Ἐφηπλώσατο μὲν γὰρ οὐδὲν τι στάδιον ἀνταγωνιζόμενος ὁ ἀνθρώπινος βλος ἀνταγωνιστῆ δὲ ἀλλήλοις ἀμφοτέροι. Ἐτε πονηρὸς ἀντίπαλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπὸ τοῦ πτώματος τῶν προπατωτων μέχρι τῶν κατὰ Στέφανον χρόνων τῆ ἐκκατὰ ἀνθρώπων ἐγγυμασάμενος νίκη, καὶ ὁ μέγιστος πιστεως ἀγωνιστῆς, ἀντ' οὐδεὸς κρίνων πρὸς τὸ πάλου τὴν ἔφοδον. Ὅπλα δὲ κατ' ἀλλήλων ἀμαρτίας ἦν, τῷ μὲν εὐρετῇ τοῦ θανάτου ἀπειλὴ, τῷ δὲ μθητῇ τῆς ζωῆς, ἡ ὁμολογία τῆς πιστεως. Τίς γὰρ ἂν ἠγάσθη τὸ καινὸν τοῦτο τῆς ἀγωνίας εἶδος, ἐκ ζωῆς καὶ θανάτου ἡ ἀλήθεια διεκρίνετο, καὶ ἀπὸ τῆς ἐγένετο τῆς ἀληθείας ὁ θάνατος; Ὅ γὰρ κέρμα κεκρυμμένης πιστεως καὶ ἀγνωουμένης ζωῆς, ἐκδιηγγελλε τοῖς ἀνθρώποις τὸ κέρμα. τὸ γὰρ κέρμας τοῦτον καταλιτεῖν τὸν βλον, ἀπόδειξις τῆς ζωῆς κρινουσιν ἦν, τοῦ τὴν προτιμωτέραν ζωὴν ἀντιπροκαταλειπομένης ἀλλάξασθαι. Ἄλλὰ καλὸν ἀντίπαλον θάπερ ἐπὶ πίνακος ἀκριδῶς τῷ λόγῳ διαζωγραφιστὴν ἀθλησιν, ὡς ἂν καθ' ὁδὸν ἡμῶν διὰ τῆς τῶν ἐγνωστων ἀκολουθίας ἡ τῶν θαυμάτων τάξις ἐκκατὰ κινήται. Ἄρτι μὲν γὰρ ἡ ἀνωθεν βιαία κροτῆ, ἐκκατὰ τὴν ἐναέριον καὶ ἀπατηλὴν τῶν δαιμόνων δακτύσασσα δύναμιν, ἐπλήρωσε τῶν ἀποστόλων τὸν ἐκκατὰ καὶ πυροειδῶς εἰς γλώσσας διαμερισθὲν τὸ πνεῦμα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δεχομένων τὴν χάριν ἐκκατὰ σπῆ ἐγένετο. Ἦδη δὲ, πρὸς τὸ παράδοξον τοῦ κατὰ τὴν φωνὴν καὶ τὴν γλῶσσαν θαύματος, τοῖς ἐκκατὰ ἔθνους Ἱεροσολύμοις ἐπιδημοῦντας, ἐκκλησίαις ἐκατεῖλεται καὶ σύγχυσις τῶν εἰς ποικιλίας τε καὶ ἐκκατὰ φόρους γλωσσῶν ἰδέας διεσχισμένων, πάντων ἐκκατὰ ὁμολώσων τοῖς μαθηταῖς γεγεννημένων. ὅτε οὐκ ἐκκατὰ προπακιδεύσεως καὶ μελέτης τινὸς, ἀλλ' ἐκκατὰ

¹ I Cor. iv, 9.

οὐ Πνεύματος, ἀθρόως τοῖς ἀποστόλοις ταύτης ἐν-
 χεδασθείσης τῆς χάριτος, ἡ τοῦ φθέγγεσθαι δύναμις
 ροσεγένετο. Ἐδει γὰρ τοὺς ἐπὶ τῇ γῆτιν πυργο-
 οῖα τὴν ὁμοφωνίαν λύσαντας, ἐπὶ τῇ πνευματικῇ
 ἀλίῃ τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομῇ, εἰς ὁμοφωνίαν ἐλθεῖν·
 αἱ δὲ διὰ τοῦτο καλῶς ἐντεῦθεν ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 κονομία τῆς χάριτος ἀρχεται· ὥστε τὴν κοινήν τῶν
 θρώπων εὐεργεσίαν, εἰς πᾶσαν διάνοιαν τῆς ἀν-
 θρωπίνης καταμερίσαι φωνῆς, ἵνα μὴ μίᾳ γλώσσῃ
 ὄνη τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας ἐναποκλειόμενον,
 πρακτον τοῖς ἀλλογλώσσοις μείνη καὶ ἀνερέρητον.

Ἦδη τοίνυν τῶν μὲν Φαρισαίων καὶ ταῖς ἰδίαις
 κοαῖς ἀπιστούντων, καὶ τοὺς ἐκπεπληγμένους τὴν
 κυματούργιαν διεσφάλαι καταχλευαζόντων, ὡς
 λεύκουσ αὐτοῖς τὴν τοιαύτην παραφορὰν ἐμποιή-
 αντος· τοῦ δὲ Πέτρου μίᾳ τοῦ λόγου περιβολῇ τρις-
 ἰλλίαισ ψυχὰς τῷ Χριστῷ σαφηνεύσαντος, καὶ κα-
 εῖξῃσ ἀεὶ τῇ προσθήκῃ τῶν σωζομένων τῆς Ἐκκλη-
 ἱας εἰς πλῆθος ἐπιτιδούσης· καὶ τοῦ ἐκ γενετῆς χω-
 ρῷ πάλιν τὴν ὥραιαν τοῦ ἱεροῦ πύλῃν τοῖς σωζομέ-
 νισ ἀνοίξαντος, ἥ προσκαθήμενος τῷ καθ' ἑαυτὸν
 κύματι τῆς ἰάσεως, τοὺς κατὰ ψυχὴν χωλεύοντας
 αἱ τὴν πίστιν ἐχειραγωγῆσε. Πολλῶν τοίνυν πρὸς τὸ
 ἠρυγμα τῆς πίστεως συρρέόντων, καὶ τῆς χρεῖας
 λείονα τὴν πολυχειρίαν ἐπιζητούσης τῶν διακονούν-
 ῶν τῇ χάριτι· τότε καλεῖται πρὸς ἐπικουρίαν τῶν
 ποστόλων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ὁ πολὺς τῇ σοφίᾳ καὶ
 ἡ χάριτι Στέφανος. Καὶ μῆδεις τῷ τῆς διακονίας
 νόματι, δευτερεῦειν αὐτὸν παρὰ τὴν ἀποστολικὴν
 ζῆαν ὑπονοοῖτω· ἐπεὶ καὶ Παῦλος ἑαυτὸν οἶδε διάκον-
 ον μυστηρίων Χριστοῦ, καὶ ὁ τοῦ παντὸς Κύριος, ὁ
 ἰὰ σαρκὸς τὴν ἀνθρωπίνην σωτηρίαν οἰκονομῶν, οὐκ
 πησχύνθη τῷ τῆς διακονίας ὀνόματι, εἰπῶν· ἐν
 ἔσοις εἶναι, ὡς ὁ διακονῶν, ὁ τὰς διαιρέσεις τῶν
 ἰακονῶν ἐνεργῶν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Καθάπερ
 ἀρ τὸ πῦρ τῆς ἐπιτηδείας ὕλης δραξάμενον, εἰς
 φῶσ ἀφρεὶ τὴν φλόγα, καὶ περιφανεστέραν τὴν αὐγὴν
 περγάζεται· οὕτω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τῇ τοῦ
 τεφάνου μεγαλοφυῖα γενόμενον, ἐκδηλοτέρας ἐποιεῖ
 λς ἀκτίνας τῆς χάριτος. Διὸ πάντες πρὸς αὐτὸν
 φεύρων, ἐν ὅσοις ἦν γνώσεώς τινος μετουσία καὶ
 αἰδεύσεως· καὶ κατὰ συστάσεις οἱ τῶν λοιπῶν δο-
 οῦντες· πλέον ἔχειν, ὅσον εἰς φάλαγγάσ τινασ δι' ἀλ-
 ἡλων καταπυκνούμενοι, οὕτως ὑπομένειν ἐπειρῶντο
 οὐ Στεφάνου τὴν προσβολὴν. Ὁ δὲ πᾶσιν ἐπίσης
 μαχος ἦν, καὶ πολλοῖς συμμίσησιν κατ' αὐτὸν καὶ
 ἰάττοσιν. Ἐν τούτῳ τοίνυν, τὸ μὲν φαινόμενον,
 ἄλεξανδρεῖς καὶ λιβερτινοὶ καὶ Κυρηναῖοι· καὶ οἱ
 ανταχθὲν ἦσαν ἀνθρώποι πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας
 γωμιστὴν συμπλεκόμενοι· ὁ δὲ διὰ τοῦ φαινομένου
 οὔμενος, ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους ἦν, δι' ἀνθρωπίνων
 ροσῶπων πρὸς τὴν ἐν τῷ Στεφάνῳ λαλουμένην ἀλῆ-
 εἱαν ἑαυτὸν ἀντεγείρων. Ἄλλ' ἡ μὲν ἀλήθεια κατὰ
 οὐ ψεύδους τροπαιοφόρος ἦν, καλῶς τρεψαμένου
 οὐ ἀριστέως πάντας τοὺς προαγωνιστάσ τῆς ἀπά-
 ης· ὁ δὲ διάκονος τῆς ἀληθείας παρὰ τοῦ ἐχθροῦ

inspiratione Spiritus atque repente ex tempore hoc
 dono representato, facultas loquendi apostolis ac-
 cessisset. Oportebat enim eos, qui in terrenæ turris
 exstructione communionem linguæ, vocisque con-
 cordiam solverant, in spirituali Ecclesiæ ædifica-
 tione rursus ad commercium linguæ venire, atque
 idcirco sancti Spiritus dispensatio recte gratiam
 hinc orditur, ut commune hominum beneficium in
 omnem intellectum humanæ vocis dispertiretur,
 ne si in unam linguam solam prædicatio pietatis
 includeretur, inefficax et inutilis hominibus diversæ
 linguæ maneret.

Jam igitur cum Pharisæi quidem suis etiam ip-
 sorum auribus non crederent, ac miraculo rei ob-
 stupefactos cæteros errare contenderent irridentes,
 quasi mustum talem vecordiam atque furorem apo-
 stolis ingenerasset; Petrus autem uno orationis
 complexu, animarum millia tria quasi verriculo
 captas Christo lucrificasset², ac deinceps semper
 adjectione eorum, qui salvi fierent, Ecclesia numero
 ac multitudine cresceret: itemque is, qui a nati-
 vitate claudus fuerat, speciosam portam templi
 rursus iis, qui salvi fierent, aperuisset³, cui assi-
 dens suæ sanationis miraculo anima claudicantes
 ad fidem adduxerat. Cum multi igitur ad prædica-
 tionem fidei confluerent, atque majorem nianum
 gratiæ ministrantium res postularet, tunc sapientia
 ac gratia abundans Stephanus a Spiritu in auxilium
 apostolorum vocatur⁴. Ac nemo nomine ministerii
 motus, secundum eum ab apostolica dignitate lo-
 cum obtinere suspicetur: quoniam etiam Paulus
 sese ministrum mysteriorum Christi agnoscit⁵: nec
 universarum rerum Dominum qui per carnem hu-
 manam salutem administrabat, ministerii nominis
 puduit, cum diceret sese in medio esse tanquam
 ministrum, qui divisiones ministeriorum efficit, ut
 inquit Apostolus⁶. Quemadmodum enim ignis apta
 comprehensa materia, flammam in altum tollit, et
 illustriorem splendorem efficit: ita etiam Spiritus
 sanctus, cum in magna illa Stephani animi indole
 versaretur, gratiæ radios clariores efficiebat. Quam-
 obrem omnes, in quibus eruditionis atque scientiæ
 nonnihil inerat, in sese vertebat: ex iis qui cæ-
 teris præstare videbantur, coitione atque conspira-
 tione facta, veluti in phalangas quasdam constipati,
 sic impetum Stephani sustinere nitebantur. At ille
 omnibus pariter invictus erat, sive cum multis so-
 lus, sive cum paucis congrediretur. Tunc igitur
 in speciem quidem Alexandrini, Libertinique et
 Cyrenenses, quique undique convenerant homines,
 cum veritatis athleta confligebant. Qui autem per
 id quod apparebat intelligitur, is pater mendacii
 erat, per figuras humanas adversus eam, quæ a
 Stephano proferebatur, veritatem insurgens. Sed
 veritas quidem de mendacio tropæum reportabat,
 cum vir ille strenuus omnes propugnatores fraudis
 in fugam egregie vertisset: minister autem veri-

² Act. II, 41. ³ Act. III, 99q. ⁴ Act. VI, 5. ⁵ I Cor. IV, 1. ⁶ Ephes. IV, 11; I Cor. XII, 4 sqq.

tatis ab hoste veritatis insidiis petebatur, quasi non patefaceret eam, quæ revera esset, sed eam, quæ non esset, fingeret veritatem. Quid hæc moliris adversus præconem, ad diabolum dixerim? Si tibi aliquæ sunt vires, incommoda veritati, quæ in Stephano elucet; sin autem illa tuis machinationibus sublimior est, quid circa veritatis vas malignitatem exerces, atque omisso eo quod continetur, tollis e medio id quod continet, non secus ac facere solent canes, qui lapides quibus petuntur rictu invadunt, et eum a quo petuntur, non attingunt? Posteaquam igitur mendacium per ea quæ opponebantur, confutatum atque convictum erat, nec quemquam alium improbus ille postea propugnatores fraudis invenire poterat, omnibus ad patefactam veritatem respicientibus, non obliviscitur sui certaminis, atque efficaciam suam tam in accusatores quam in iudices partitur, cum utrisque sese insinuasset, hos quidem, ut falsa adversus Stephanum dicerent, impulit, illos vero, ut animo irato calumniam admitterent, induxit. Cumque variis modis etiam Judæis sese inseruisset, omnium adversus Stephanum fungitur officio, accusatoris, iudicis, carnificis, et reliqui totius ministerii mortis, ignorans cum quanta ruina post talem adversus Stephanum sententiam, præceps abiturus esset. Quemadmodum enim periti athletæ subeuntes corpus adversariorum per quamdam artificiosam agilitatem atque habilitatem, graviores lapsum eis struunt: ita magnus quoque Stephanus humi prostratus⁷, gravem illam contusionem adversarii confecit.

Hinc enim in orbem terrarum apostoli currere cœperunt, hoc in omnes partes sermonis divulgationis initium est. Nam nisi ab illius cæde populus Judæorum in apostolos sævisset⁸, forsitan solis Jerosolymis Evangelii gratia inclusa esset, nunc vero agitati a Judæis, alius alio gentium per orbem terrarum dispersi sunt, undique per mysteriorum doctrinam diabolus exturbantes. Hoc modo Samaria sermonem recipit: hoc modo obiter in via salus eunuchi a Philippo conficitur⁹: ita magnum illud Ecclesiæ instrumentum Paulus ira minisque a diabolo armatus adversus ipsum armatorem tela vertit¹⁰, ex omni eum exterminans orbe terrarum, ut nullum relinqueret locum fidei Christi inaccessum. Hinc Ægyptii, Syri, Parthi, et Mesopotamitæ, Itali et Galli, Illyrii, Macedones Christum agnoscunt, et omnes undique gentes sermo percurrrens ad fidem adducit. Vides Stephani athleticam scientiam? quam multis ruinis obtritus sit adversarius, cum per calumniam adversario superior fuisse videretur? Verum ad stadium denuo revertamur. Quibus verbis populum concitant calumniatores? *Non desinit, inquit, verba contumeliosa loqui adversus locum hunc sanctum et legem: audivimus enim ex eo, cum diceret, Jesus Nazarenus hic demolietur locum hunc, et mutabit instituta, quæ nobis tradidit Moyses*¹¹. Ac-

τῆς ἀληθείας ἐπεβουλευέτο, ὡς οὐχὶ φανερὸν οὖσαν, ἀλλὰ ποιῶν τὴν μὴ οὖσαν ἀλήθειαν. Τὴν οὖσαν οὐσκουάζῃ κατὰ τοῦ κήρυκος, πρὸς τὸν δαβὲλ, ποιμὶ ἄν; Εἰ σοὶ τίς ἐστὶ δύναμις, τὴν ἐν τῷ ἐφάνῳ βλαφρον ἀλήθειαν· εἰ δὲ ἐκεῖνη τῶν σκευασμάτων ὑψηλοτέρα, τί περὶ τὸ σκευὸς τῆς αἰθερίας ἀπασχολεῖς τὴν κακόνοιον, καὶ ἀναμενέμενον, καταλιπὼν τὸ ἐγκείμενον; οἷόν τι πῶσι βάλλοντος οὐχ ἀπτόμενοι; Ἐπειδὴ τοίνυν ἀπεργάζετο διὰ τῶν ἀνθισταμένων τὸ ψεῦδος, καὶ οὐκ ἐπιπέτην ὁ Πιονηρὸς ἄλλον τινὰ προαγωνιστὴν τῆς ἐπιπέτου εὐρεῖν, πάντων πρὸς τὴν φανέρωσιν τῆς ἀπίστευτοῦ ἀποδιδόντων, ἀναμένεσθαι τοῦ ἰδίου παιδείας καὶ καταμερίσας ἑαυτοῦ τὴν ἐνέργειαν εἰς πᾶσι κατηγοροῦς καὶ τοὺς δικαστάς· καὶ ἐν ἀμενέμενον γενόμενος, τοὺς μὲν λέγειν τὰ ψευδῆ κατὰ τὸ ἐφάνου προήγετο, τοὺς δὲ μετ' ὀργῆς τὴν σκευασμένην προσδέχεσθαι. Καὶ ποικίλως ἑαυτὸν τὰ ἰσχυροῦς δαίαις ἐγκατασπεύρας, πάντα γίνεται τῷ Στεφάνῳ καὶ κατήγορος καὶ δικαστής, καὶ δῆμιος, καὶ πᾶσι λοιπῆ τοῦ θανάτου ὑπηρεσία· οὐκ εἰδὸς οὐκ ἐπιπέτου μετὰ τὴν τοιαύτην ἐπὶ Στεφάνῳ ψῆφον κεραιχθήσεται. Καθάπερ γὰρ οἱ ἐμπειροὶ τῶν ἀπίστευτων ὑποδάντες τῷ σώματι τῶν προσπαλαιόντων, πεπώτερον αὐτοῖς διὰ τινος τεχνικῆς εὐστραφείας πτώμα κατασκευάζουσιν· οὕτως καὶ ὁ μέγας Ἰσχυρὸς, εἰς γῆν κλιθεὶς, τὸ χαλεπὸν σύντριμμα τῶν τικειμένων ἐργάσατο.

Ἐντεῦθεν γὰρ γίνεται τοῖς ἀποστόλοις ἐπὶ τῆς κοινῆς ὁ δρόμος· αὕτη τῆς πανταχοῦ τοῦ ἐκ διαφορῆσεως ἡ ἀρχὴ. Εἰ γὰρ μὴ τῆ κατ' ἐκείνην μαίφρονιᾳ ὁ δῆμος τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὸν ἀπὸ τῶν ἐμάνη, μόνους ἄν τάχα Ἱεροσολύμοις ἐπὶ Εὐαγγελίου χάρις ἐναπεκλείετο· νυνὶ δὲ διωκόμενος παρὰ τῶν Ἰουδαίων, ἄλλος ἀλλαγῆ τῶν κατὰ τὴν κοινῆν ἐθνῶν διεσπάρη, πανταχοῦθεν τὸν ἐκείνην διὰ τῆς τῶν μυστηρίων διδασκαλίας ἐξείργοντες, ἐπὶ δεχεται τὸν λόγον ἡ Σαμάρεια· οὕτως οὐδὲ πᾶσι τῆ τοῦ εὐνοῦχου σωτηρία παρὰ τοῦ Φιλίππου γενεῖται οὕτω τὸ μέγα σκευὸς τῆς Ἐκκλησίας Παῦλος, καὶ καὶ ἀπειλῆ παρὰ τοῦ διαβόλου καθοπλισθεὶς, ἐπὶ τὸν τρέπει τὸν ὀπλίτην τὰς ἀκίδας, πάσι ἐπὶ ὑπερορῶν τῆς οἰκουμένης, ὡς μηδένα τῶν ἐκ τῆς λειπὴν τῆ πίστει τοῦ Χριστοῦ ἀνεπίδατον. Ἐπὶ τῆς Αἰγύπτιοι, Σύροι, Πάρθοι καὶ Μεσοποταμίται, Ἰσραηλιτοὶ καὶ Γαλάται, Ἰλλυριοὶ, Μακεδόνες, καὶ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσάγει τῆ πίστει διατρέχων ὁ Ἰσχυρὸς τοῦ Στεφάνου τὴν ἀθλητικὴν ἐπιστήμην; πᾶσι συνετρέθη πτώμασιν ὁ ἀντίπαλος, δόξας δὲ τῆς συκοφαντίας ὑπέρτερος τοῦ προσπαλαιόντος γενεῖται Ἄλλ' ἐπανεβλώμεν πάλιν ἐπὶ τὸ στάδιον. Τίσι ἰσχυροῦς ἀνακινουσι τὸν δῆμον οἱ συκοφάνται; Οὐκ ἀπίστευτα φασί, λαλῶν ῥήματα βλάσφημα κατὰ τοῦ πᾶσι τοῦ ἀγίου τούτου καὶ τοῦ νόμου· ἀπηκόουμ¹².

⁷ Act. vii, 59. ⁸ Ibid. ⁹ Act. viii, 27 sqq. ¹⁰ Act. vii, 57. ¹¹ Ibid. 41 sqq.

ὕπου λέγοντος, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος ἀταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη παρέδωκεν ἡμῖν Μωσῆς. Ἡ μὲν οὖν κατηγορία ἂν τοῦ διαβόλου ῥητόρων τοιαύτη. Ἡ δὲ τῶν κούοντων ἄνοια τίς; Ἐπὶ τίνι χαλεπαίνουσι τῷ πτηγορηθέντι; τίνα κακίαν ἐν τοῖς εἰρημένους ῥύρασαν; Τὰ μὲν γὰρ προφερόμενα κατ' αὐτοῦ, τῶν ὑστερον ἐκδησομένων ἦν. Ἐφῆσαν γὰρ αὐτὸν εἰρηκῆναι, τὸν τόπον καταλυθῆσεσθαι, καὶ τὰ νόμιμα ἢ Μωυσαῖως μετατεθῆσεσθαι. Τί οὖν ἐν τούτοις ἐστὶ ἀδίκημα, καὶ ἀληθεύη, καὶ ψεύδῃται; Εἰ μὲν γὰρ εὔδεται, τὸ λυποῦν οὐκ ἐκδησεται· εἰ δὲ ἀληθεύει, ἀδικεῖ ὁ λόγος προμηνῶν τὴν ἐκδασιν; Τὰ γὰρ νόμιμα, πάντα ἐκδησεται καὶ σιωπῶντων, καὶ μὴ δὲ φόνος τοῦ προμηνύσαντος, τίνα φέρει τῶν λυρῶντων διόρθωσιν; Εἶτα, κατηγορεῖται μὲν Ἰησοῦς Ναζωραῖος· ἡ δὲ τῆς τιμωρίας ψήφος, ἐπὶ τὸν τέφανον φέρεται. Καὶ τοι εἰ ὁ ἀδικῶν κινεῖ τὴν γῆν, ἀδίκημα δὲ ἐστὶν, ἡ τοῦ τόπου καὶ τῶν ἔθων ἱταποίησις· ταῦτα δὲ οὐ παρὰ Στεφάνου, ἀλλὰ παρὰ ἡσοῦ γίνεσθαι φησὶν ὁ κατήγορος, ἐπὶ τὸν κατηγορηθέντα πάντως εἶδει συγκινεῖσθαι τὸ δικαστήριον. Ἡ τῆς ἀδικίου τῶν ἀκούοντων ψήφου! Ἐπειδὴ, φησὶν, Ἰησοῦς μεταποιήσει τοὺς νόμους, καταλευσθήτω ὁ τέφανος. Πῶς δὲ καταλύσει τὸν νόμον ὁ Ἰησοῦς, ὁ τως ἔχων περὶ τὸν νόμον, ὁ πάντα πρὸς βεβαίωσιν ἐν ἀρχαίων νομοθετήσας, ὁ εἶπων· Οὐκ ἤλθον ἱταλύσει τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι· ὁ τὸν περὶ ἢ μὴ φονεῦσαι νόμον, διὰ τοῦ μηδὲ τὴν ἀρχὴν γισθῆναι τοῖς μαθηταῖς βεβαίωσας, ὁ τῆ ἐπιθυμίᾳ ἱνεκβαλῶν τὴν μοιχείαν, ὁ διὰ τοῦ μὴ ἀμύνασθαι ἐκ τῶν προλελυπηκῶτα κελεῦσαι, τὸ μηδὲ ἀρχεῖν χειρῶν ἱκῶν νομοθετήσας, ὁ διὰ τῆς τῶν προσόντων μετασεως τὸ κατὰ πλεονεξίαν πάθος ὑπερορίας; Πῶς οὖν οὔτε ἐμνημονεύη ταῦτα, οὔτε συνεξήτάη τῆ κρίσει; Ἐβουλόμην νῦν παρεῖναι μοι τῶν αἰφόνων ἐκείνων δικαστῶν τὸ συνέδριον, καὶ μαῖν περὶ τῶν τόπων ὑπὲρ ὧν χαλεπαίνουσι, ποῦ ὁ ἄνυμος ἐκεῖνος ναδς, ποῦ τὰ ἀπιστούμενα τῶν λίθων γέθη, ποῦ τὸ χρυσοῖν ἐκεῖνο τῷ τῆ λοιπῇ ὕλῃ περὶ ν ναδν μικροῦ δεῖν ἱσοστάσιον, ποῦ αἱ νόμιμοι ρουργαί, ὁ κριδς, ὁ μόσχος, ὁ ἀμνός, ἡ δάμαλις, ἡ ριστερὰ, ἡ τρυγῶν, ὁ ἀποπομπατος χίμαρος; Εἰ κ τοῦτο θάνατον τοῦ Στεφάνου καταψηφίζονται, ἵνα γδὲν τῶν σκυθρωπῶν ἐκείνων εἰς πέρας ἔλθοι, δεῖ D τωσαν ὅσα διὰ τῆς μαιφονίας ἑαυτοῖς διεσώσαντο. δὲ οὐδὲν τούτων ἐστὶν, ὑπὲρ οὗ τὴν ψῆφον ἐκείνην ἡνεγκεν· ἀντὶ τίνος ὁ φόνος; εἰπάτωσαν. Ἄλλ' ὁμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς τῶν ἀγώνων, ὅπως ἀμύνεται ἕς μαιφόνους, ὁ ταις νιφάσι τῶν λίθων καταχωνμενος· ποίας ἀντιπέμπει βολὰς κατὰ τῶν ἀφιέντων ς τῶν λίθων βολίδας. Μαθέτωσαν Ἰουδαῖων παῖδες τῶν Χριστιανῶν ὅπλα, οἷς πρὸς ἀμυναν τῶν λυρῶντων χρησάμενος ὁ μέγας Στέφανος, νόμον τῷ ρ τὸ ἔργον πεποίηται. Οἱ μὲν γὰρ θηριῶδει τινὶ ἢ ἀπηνεῖ τῆ λύσῃ κύκλῳ περιστάντες τὸν ἄγιον, ὅς ἔνα σκοπὸν οἱ πάντες ἐβλεπον, πᾶν τὸ ὑπὸ χεῖρα

A *cusatio quidem diaboli oratorum talis est. Sed quænam est audientium amentia? Cujus criminis nomine in accusatum sæviunt? quam nequitiam in his verbis deprehenderunt? Nam quæ quidem adversus eum proferebantur, in posterum eventura erant. Aiebant enim eum dixisse locum eversum iri, et instituta Mosis commutatum iri. Quod igitur maleficium in his verbis continetur, sive vera, sive falsa loquatur? Nam si quidem mentitur, id quod angit et male habet, non eveniet: sin autem vera dicit, quænam inest injuria sermoni, quo prædicitur id quod eventurum sit? Nam quæ sunt, prorsus evenient, sive sileamus, sive loquamur: at cædes prædicentis quam affert incommodorum correctionem? Deinde accusatur quidem Jesus Nazarenus: sententia autem, qua pœna atque supplicium decernitur, adversus Stephanum fertur. Atqui si is, qui delinquit, iram movet et crimini datur loci et institutorum mutatio; et que hæc accusator non a Stephano, sed ab Jesu fieri dicit: adversus accusatum prorsus commoveri iudices oportebat. O injustam audientium sententiam! Quoniam, inquit, Jesus mutabit leges, lapidetur Stephanus. Quomodo autem legem Jesus abrogabit, qui ita affectus erat erga legem, qui omnia ad confirmationem antiquarum legum instituit, qui dixit: Non veni dissoluturus legem, sed impleturus¹² qui legem de non interficiendo, per hoc, quod nec prorsus quidem irasci quemquam voluit, discipulis confirmavit? qui adulterium una cum libidine atque concupiscentia ejecit? qui per id, quod noluit, ut quisquam ulciscatur eum, a quo ante læsus esset, ne lacessendum quidem injuria quemquam esse sanxit? qui per communicationem facultatum, avaritiæ vitium exterminavit?*

Qui fit igitur, ut hæc neque commemorata, neque in cognoscendo simul quæ sita atque examinata sint? Vellem nunc adessee mihi sanguinariorum illorum judicium consilium, ac de locis, quorum nomine sæviunt infensi, sciscitari, ubi celebre illud templum, ubi incredibiles lapidum magnitudines, ubi aurum illud, quod reliquam templi materiam pretio propemodum æquabat, ubi legitima sacrificia, aries, vitulus, agnus, juvenca, columba, turtur, advertendis malis sacrificari solitus caper? Si idcirco Stephanum capitis condemnant, ut ne quid tristium illarum rerum eveniat, ostendant quæcumque per cædem illam nefariam sibi conservarint. Quod si nihil horum reliquum est, quorum nomine sententiam illam tulerunt, dicant cujus rei gratia cædes ab ipsis perpetrata sit? Verum videamus in reliquo certamine, qua ratione sanguinarios ulciscatur is, qui veluti nivalibus floccis crebris incidentibus, ita lapidum quasi grandinis imbre obruebatur, quibus contra jaculis petat eos, qui lapidum in eum tela emittebant. Cognoscant Judæi arma Christianorum, quibus injuriam ulciscendo magnus Stephanus usus, sui facti exemplo legem vitæ

¹² Matth. v; 17.

saxit. Nam illi quidem ferina quadam atque immani rabie undique sanctum circumstantes, in unum illum tanquam scopum omnes intenti erant, quidquid ad manum esset, eo vice teli adversus Stephanum utentes : hic vero tanquam sacerdos quidem, juxta legem spiritualem, puram hostiam immolans, non alienum, sed suum altaribus admoveans corpus, et loco libaminis sanguinem spargens, per sese Deum, quem in cœlestibus adytis cernebat, delinquentibus placabat, beneficio nefariam cædem eorum compensans, clamans audientibus homicidis, ac dicens : *Domine, ne imputes eis hoc peccatum* ¹². Atque hic quidem oratione peccatum eorum, quod sceleratis manibus suis sanguinari quasi exarabant, debebat; illi vero etiam ad orationem exasperabantur : ac non prius eum impetere remiserunt, quam magnus Stephanus veluti teneris floribus vel rore quodam levi circumfusus in dulcem simul ac beatum somnum delatus est. Verum victoria certamen prævenit, et ante certamen athletam corona victoriæ decoratum videmus. Antequam enim certamen spectaverimus, ad finem certaminis oratione proveci sumus. Oportebat enim, opinor, oratione non præterire ea, per quæ maxime martyris virtus ostendebatur, qualis ad cædem propensorum consensus, et quomodo omnibus ex æquo animus ad cædem concitatus, quanta congregatis ad malum conspiratio, qualis cujusque obtutus, qualis habitus, qualis dentium motus et affectus esset, sicut divina Scriptura significat, quod dissecarentur cordibus suis, et frenderent dentibus suis in eum ¹³ : qui in medio tot ac talium stans, contraque omnem vim adversariam, quæ a sanguinariis illis representabatur, sese contra exsuscitans, per omnia magnitudine animi atque indolis excellebat, iræ quidem lenitatem : minis vero, despicientiam; mortis terrori, vitæ contemptum; odio, dilectionem; malevolentiam, benevolentiam; calumniam, veritatis prædicationem opponens. Non enim uno modo victor declarabatur, sed adversum omnem malitiæ speciem, quæ tunc ab Judæis representabatur, sese per varias virtutes distribuens cum omnibus et conflixit et omnes superavit. Ita audio in gymniciis quoque certaminibus eos, qui viribus cæteros antecedunt, adversus totum sæpe stadium gymnicum sese certamini offerentes et accingentes, de omnibus victoriæ præmia reportare. Talis martyrum stadii princeps erat : qui adversus omnes adversarii copias cum se opposuisset, adversus omnes victoria clarus designatur. Nam falsam sapientiam per Libertinos, Cyrenenses, et Alexandrinos sapientes adversus se luctantem, per veram sapientiam devicit; terrorem, per libertatem loquendi, et ingenuam increpandi fiduciam; minas, per despicientiam; sævitiam, per beneficentiam; mendacium, per veritatem. Illi quidem ad cædem spectabant, et jam manus lapidibus armabant,

γενόμενον, ὄπλον κατὰ τοῦ Στεφάνου ποιοῦμεν δὲ, καθάπερ τις ἱερεὺς, κατὰ τὸν πνευματικὸν κρη εὐαγγέλιον θυσίαν ἱεροῦργῶν, οὐκ ἀλλότριον, ἀλλὰ ἑαυτοῦ προσάγων σῶμα, καὶ ἀντὶ τῆς σπονδῆς βαβαίνων τοῦ αἵματος, δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, ὡς ἐν οὐρανίοις ἀδούτοις ἔβλεπεν, ὑπὲρ τῶν κλημμενῶν ἐξίλειούτο. Ἐυεργετοῖ τὴν μαιφονίαν αὐτῶν ἐκείνου, βοῶν ἐν ταῖς τῶν φονευτῶν ἀκοαῖς, καὶ λέγων Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Καὶ ὁ μὲν, ἐξήλειφεν αὐτῶν δι' εὐχῆς τὴν ἁμαρτίαν τὴν ταῖς παρανόμοις αὐτῶν χερσὶν οἱ μαιφόντες ἠρογράφουν· οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν εὐχὴν παρακλήσαντες καὶ οὐ πρότερον ἀνέσταν βάλλοντες, ἕως οὗ ὁ πρὸς Στέφανος καθάπερ ἀνθεσιν ἀπαλοῖς, ἢ ὄφρα οὐ κοῦφῃ περιβρέθοντες εἰς τὸν γλυκὺν καὶ μετὰ ὑπνον ἐκλήθη. Ἄλλ' ἔφθασεν ἡ νίκη τοῦ θείου πρὸς τῶν ἀγῶνων ὁρώμεν τὸν στεφανάντην. Πρῶτον θεωρησάτω τὴν ἀγωνίαν, πρὸς τὸ πέρας τῶν ἔργων ὑπὸ τοῦ λόγου παρήχθημεν. Ἔδει γάρ, ὅπως παραδραμεῖν ἐκεῖνα τῷ λόγῳ, δι' ὧν μάλιστα ἡ μάρτυρος ἀρετὴ διεδείκνυτο· οἷον ἦν τὸ τῶν φωνῶν συνέδριον, καὶ πῶς κατὰ τὸ ἴσον πᾶσι τῶν τὸν φόβον ὁ θυμὸς διεγίγχετο· ὅτι πρὸς τὸ πρῶτον ἦν τοῖς συνελεγμένοις ἡ σύμπνοια· οἷον ἐκείνου βλέμμα, οἷον τὸ σχῆμα, οἷον τὸ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πάθος, καθὼς παρασημαίνεται ἡ θεία Γραφή· διεπρόντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἐβροχῶν ἐκδόντας ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἐν μέσῳ τοιούτων καὶ αὐτῶν ἑστῶς, καὶ πάσῃ τῇ ἀντικειμένη δυνάμει τῶν τοῖς μαιφόντοις ἐνεργουμένη ἑαυτὸν ἀντιτίθει τῶν πάντων ὑπερέσχε τῷ μεγαλοφύει τοῦ φρονήματος ἀντιτιθεὶς τῷ μὲν θυμῷ τὴν μακροθυμίαν, τῷ ἀπειλαῖς τὴν ὑπεροψίαν, τῷ δὲ τοῦ θανάτου τὴν τῆς ζωῆς καταφρόνησιν, τῷ δὲ μίσει τῆς ἰσχυρῆς τῆς δυσμενείας, τὴν εὐμένειαν· τῇ συκαρῶν τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. Οὐ γὰρ δι' ἐκείνου νικητῆς ὁ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῆς ἀπέδεικτο· ἀλλὰ πρὸς πᾶν εἶδος κακίας τῆς τότε τοῖς ἰσχυροῦς ἐνεργουμένης ἑαυτὸν διὰ τῆς ποικίλης ἀρετῆς ἐπιμερίσας, καὶ πᾶσι θυνεπλάκη, καὶ καθυπερέσχε τῶν πάντων. Οὕτως ἀκούω καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις τῶν τοῦς πλεονεκτοῦντας κατὰ τὴν δυνάμιν, πρὸς τὸν πολλὰκι ἀποδοσμένους τὸ γυμνικὸν στάδιον, ἐπὶ πάντων φέρεσθαι τῶν ἀντιπάλων τὰ νοσηρὰ. Τοιούτος ὁ τοῦ σταδίου τῶν μαρτύρων καθήκων ἄνθρωπος· ὁ δὲ πρὸς πᾶσαν τοῦ ἀντικειμένου τὴν ἰσχυρίαν ἑαυτὸν ἀντιτάξας, λαμπρὸς τῇ κατὰ πάντων ἰσχυρῶν κλυταὶ νίκη. Τὴν γὰρ ψευδῶν σοφίαν, τὴν ἡλιθιότητά, τὴν Λιβερίων καὶ Κυρηναίων καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰερουσαλῆμ πόλεως σοφῶν αὐτῷ προσπαλαίωσαν, ἐκείνου ἀληθοῦς σοφίας κατηγωνίσαστο· τὸν φόβον τῆς παρρησίας· τὴν ἀπειλήν, διὰ τῆς ἰσχυρῆς φιλίας· τὴν πικρίαν, διὰ τῆς εὐποιίας· τὸν φόβον, διὰ τῆς ἀληθείας. Οἱ μὲν πρὸς τὸν ἴσον ἔβλεπον, καὶ τῆς ἁδὴ τὰς χεῖρας τοῖς λίθοις ἐκείνου, καὶ τῷ βλέμματι καὶ τῷ ὄσθητι αὐτοῦ τῶν ὀδόντων συμπτώσει τὴν πικρίαν ἐκείνου.

¹² Act. vii, 59. ¹³ Ibid. 54.

ιντες· ὁ δὲ ὡς ἀδελφοὺς εὐρα, καὶ ὡς πατέρας ἀπαίξεται.

Ἄνδρες γάρ, φησιν, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, κούσατέ μου. Οἱ μὲν τὴν συκοφαντίαν πιθανῶς ἐπέλεον· τῷ δὲ τῶν φωνόντων συνέδριον, τῆς ἰηθείας φροντιστήριον ἦν. Οὐκ ἀπέκοπτε φόβῳ τὸν ἴγον, οὐδὲ πάρετος πρὸς τὴν ἐπιβία τῶν κινδύνων ἴνετο, οὐδὲ πρὸς τὸν θάνατον ἐβλεπεν· ἀλλ' ἐπὶ τὸ βίον τὴν ψυχὴν ἔχων, καὶ τὰ ἐν ποσὶ πάντα περιπατῶν, ὡς παιδία μάτην ἀφραίνοντα, ἐπαιδαγωγεῖ τῷ ἴσῳ, τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκείνων πιστευομένοις εἰς τὸ δεῖξιν τοῦ πεπλανηθῆαι αὐτοὺς περὶ τῶν δογμάτων συγχρόμωτος. Ἀβραάμ τῷ λόγῳ παράγεται καὶ κατα' αὐτὸν ἱστορία πᾶσα δι' ὀλίγων ὑπ' ἑσῆν ἀγεῖται· εἶτα ἡ τῶν ἐφεξῆς ἀγίων διαδοχὴ. Μωϋσῆς ἐπὶ ὑμῖν τιτθόμενος, ἀνατρεφόμενος, παιδευόμενος, ἐκ τοῦ βίου μουσταγωγούμενος· μαρτυρῶν τὴν ἰσχυρίαν, τὸν Ἰσραὴλ διασωζῶν, τὸ κατὰ τὸν Κύριον προμηνύων μυστήριον. Ὁ καὶ μάλιστα συγκινεῖ συνέδριον, καὶ ἀναθερμαίνει τὴν νόσον, ὅτι καὶ ὑψοῦς, οὐ δὴ προσεποιούοντο ὑπερσπουδαῖζειν, συντομος τοῦ δόγματος ἀπεδείκνυτο. Ἐφ' ᾧ καὶ διαναπάντες, τὸ πέρασ ἐπάγουσιν ἀξίον καὶ τῆς ἰδίας πίστεως, καὶ τῆς τοῦ Στεφάνου ἐπιθυμίας. Ὁ μὲν γὰρ βίος τὴν φύσιν, καὶ πρὶν ἐκθῆναι τοῦ σώματος ἔπει τοῖς καθαροῖς ὀφθαλμοῖς τὰς οὐρανίας αὐτῷ ἰλας δισταμένας, καὶ τὸ ἐντός τῶν ἀδύτων διαφανόμενον, αὐτὴν τε θείαν δόξαν, καὶ τὸ τῆς δόξης ταύγασμα· καὶ τῆς μὲν Πατρικῆς δόξης, οὐδεὶς ὑπογράφεται χαρακτήρ διὰ τοῦ λόγου· τὸ δὲ ἀπαύγασμα, τῷ ὀφθέντι τοῖς ἀνθρώποις εἶδει, τῷ ἀθλητῇ καθίσταται, ὡς ἦν χωρητὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὕτω ἐκινούμενον. Ὁ μὲν οὖν ἔξω γεγονώς τῆς ἀνθρωπίνης ἰσχυίας, καὶ πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μεταποιηθεὶς χάριν, καὶ αὐτοῖς εἶναι τοῖς μαιφῶνις ἐν θαύματι, ἰδὼς τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν τοῦ περὶ τὸ πρόσωπον βίου ἀλλοιωθέντος, καὶ εἶδὼς τὰ ἀθέατα, καὶ τὴν ἐξίσταν αὐτῷ χάριν ἐξεβόησεν. Οἱ δὲ συνέχον τὰ ἴσα, καὶ τὸ διήγημα τῆς ὀπτασίας οὐ παρεδέχοντο, ἰλῶς τοῦτο γοῦν ἐν πᾶσι ποιήσαντες· οὐδὲ γὰρ ἦν ἰλα βεβήλων ἀκοή, θείας ἐμφανείας διηγήματα ἔσασθαι. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐκοινώνησε τοῖς παροῦσι χάριτος, εἰς τὸ κοινὸν ἐκεῖνα προτιθεὶς τῷ διηγήματι, ὧν κατὰ μόνας ἔξελωτο, θεωρῶν, λέγων, ὡς οὐρανοὺς ἀνεφωγμένους, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀρκώτου ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ, κράξαντες φωνῇ μεγάλῃ, καὶ συσχόντες τὰ ὄψα, ὤρμησαν ἰοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν. Καλῶς προσέθηκεν ἡ περὶ τῶν ἱστορίων τὴν κραυγὴν τοῖς ἔργοις, ἵνα δείξῃ τὴν προαιρέσειν αὐτῶν τὴν πρὸς τοὺς Σοδομίτας ἰργίνειαν. Καὶ γὰρ τὸ ἐκείνων ἀνόμημα κραυγὴ ἐκράτο τοῦ κρινόντος ὀνομάσθη. Κραυγὴ γάρ, φησὶ, ὀνόματι καὶ Γομόρρας ἀνῆλθε πρὸς με. Ἐκραξάντων καὶ οὗτοι, ἵνα ἀκουσθῇ καὶ αὐτῶν ἡ ἐπὶ Στεφάνου κραυγὴ. Οὐ μὴν ἠγνόει ὁ ἀθλητὴς διὰ τῆς κριτικῆς τῶν μαιφονούντων εὐεργετούμενος. Τῷ γὰρ

oblitu, anhelatione, dentium collisione sævitiā præ se ferentes : hic vero tanquam fratres aspiciēbat, et tanquam patres salutabat.

Viri enim fratres, inquit, et patres, audite¹³. Illi quidem calumniam probabiliter confluxerant : huic vero consilium ad cædem propensiorum pro curia veritatis erat. Non metu præcidebat orationem, non languidus fractusque ac remissus metu periculorum erat, non mors ei ante oculos versabatur ; sed erecto animo omnia quæ ante pedes erant contemnens, tanquam puerulos misere insipientes regebat ac inoderabatur oratione, ad demonstrandum eos in errore doctrinarum versari, simul etiam iis documentis, quibus ab illis ipsis fides derogari non poterat, utens. Abraham orationi adhibetur, totaque illius historia paucis ante oculos ponitur : deinde cæteri sancti, qui successerunt. Ad hæc Moyses ut natus, ut educatus, ut eruditus et institutus, ut in monte sacris initiatus et instructus sit, ut Ægyptum flagellaret, Israelē servaret, mysterium Domini prædiceret. Quod etiam maxime concitat concilium, et morbum incendit, quod etiam Moyses, cuius se nimirum vehementer studiosos esse videri volebant, patronus doctrinæ hujus demonstratur : quamobrem etiam surgentes sinem imponunt, qualem et Stephanus desiderabat, et illorum crudelitatem decebat. Nam ille quidem naturam egressus, etiam antequam corpore excessisset, puris oculis cælestes sibi portas apertas videt et id quod intra adyta apparebat, cum ipsam divinam gloriam, tum gloriæ splendorem conspicatur, ac paternæ quidem gloriæ nulla describitur oratione figura : splendor vero in ea, qua ab hominibus visus erat, forma ab athleta conspicitur, sic apprensus, ut humana capere poterat natura. Atque hic quidem extra naturam humanam constitutus, et in angelicum decorem transformatus, ut ipsis, etiam nefariis homicidis miraculo esset, in angelicam dignitatem forma faciei mutata, cum vidit effugientia aspectum, tum eam, quæ sibi apparebat, gratiam sublato clamore significavit. Illi vero continuerunt aures, et narrationem visionis non admiserunt, hoc saltem ex omnibus recte facientes ; neque enim dignæ erant profanorum et impurorum aures, quæ divinæ apparitionis acciperent narrationes, atque ille quidem gratiam præsentibus communicabat narrando, in commune proponens ea quorum contemplatione solus dignus iudicatus erat, Video, inquit, cælos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei¹⁴. Hi vero exclamantes voce magna, et continentes aures suas, impetum unanimitè in eum fecerunt. Recte adjecit eorum factis historia clamorem, ut ostenderet destinatæ voluntatis eorum cum Sodomitis cognationem. Etenim illorum scelus clamor a iudicante nominatus est. Clamor enim, inquit, Sodomorum et Gomorrhæ ad me ascendit¹⁵. Clamarunt igitur hi quoque, ut etiam eorum adversus

¹³ Act. vii. 2 sqq. ¹⁴ ibid. 55. ¹⁵ Gen. xviii, 20.

Stephanum clamor audiretur. Non ignorabat autem A athleta se per crudelitatem cædem nefariam perpetrantium beneficium accipere. Nam orbe lapides undique conjicientium quasi corona cinctus, ita accepit id quod agebatur, quasi corona victoriae præmium in manibus adversariorum necleretur. Quare etiam benigna precatione sanguinarios compensat, rogans ne in contrarios eventus facinus, quod in ipso perpetrabatur, divideretur, ut sibi quidem vitam, adversariis autem exitium afferret: sed quibus ipse dignus judicatus esset, ab iis ne hostes quidem, quasi bonorum sibi aliqua ex parte auctores, excluderentur. Sic is, qui Christum cernit, adversus hostes sese gerere novit. Quoniam enim patientiæ legislatorem videbat, recordatus est legum ab eo latarum inimicos diligere jubentium, et benefacere odio prosequentibus, et pro hostilia facientibus orare ¹⁰. Verum athleta quidem non humanis laudibus celebratur, neque in ceriando gloriam ex hominibus conflata sibi propositam habebat: sed cum magnificentia sciam egregii totum mundum superaverit, humanarum omni laudativa facultate post se abjecta.

Igitur ille quidem in omni humano sermone victoriae præmia obtineat; nos autem historia sua adjuvet ad auimarum salutem. Quemadmodum enim inter corporeos athletas ii, qui in publicis certaminibus contendere desierunt, juvenes athleticis exercitationibus per artificiosam quamdam agilitatem et habilitatem assuefaciant, prehensiones adversariorum frustrari atque eludere docentes: ita nos quoque opinor oportere per magnum Stephanum exerceri et assuefieri ad pietatem, ut per eum fugiamus atque evitemus Pneumatomachorum, id est, *Spiritus sancti hostium*, correptiones atque vexationes. Aiunt enim illi qui adversus gloriam sancti Spiritus insaniant, suæ absurditati et importunitati Stephanum patrocinari, qui cælum intentis oculis contuitus, vidit gloriam Dei et Jesum stantem a dextris Dei ¹¹. Ad eversionem igitur pietatis doctrinæ in hunc modum dicunt: Si cum Patre et Filio Spiritum omnino numerari oportet, qui fit ut Stephanus in apparitione una cum Filio Spiritum quoque non viderit? Quomodo igitur iis, qui per hæc ipsa verba supplantantur, manus Stephanus porriget? Quo pacto certandi arte labascentes eriget? Sane ex eodem loco existit auxilium quod evertat adversarii incredulitatem. Quæris, o pneumatomache, si gloria Patris apparuit, et Filius a dextris stationem obtinens, ubi Spiritus? Quod si in te Spiritus esset, non propositum de eo verbum te præterisset: quemadmodum ii, qui capti sunt oculis, aurum ante pedes objectum ignorantes prætereunt. At nunc saltem audi, nisi aures forte contines, sicuti Judæi faciebant: Quomodo Stephanus supercelestem gloriam vidit? Quis ei portas cælorum patefecit? Nunquid humanarum virium id opus erat? Num quis ex angelis ad illam subli-

περι αὐτὸν τῶν καταλευόντων κύκλω στεφανῶ, οὕτως ἐδέξατο τὸ γινόμενον, ὡς στέφανον κερτῆρα ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἐναντίων πλερόμενον. Δὲ τί ἐλόγη τούς μαιφόνους ἀμύνεται, οὐκ ἀξίων τῆς ἐναντίας ἐκβάσεις τὴν ἐπ' αὐτῷ πρᾶξιν καταμῆσθαι, ὡς ἐκείνῳ μὲν τὴν ζωὴν, τοῖς δὲ ἀντικειμένους τὸν θάνατον· ἀλλ' ὡν αὐτὸς ἤξιστο καὶ τὸς ἐλεμίους ὡς ἀγαθῶν αὐτῷ συναϊτούς μὴ ἐκπαθεῖσθαι οἶδεν ὁ Χριστὸν βλέπων τοῖς πολεμουσῶν κερρεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τῆς μακροθυμίας τὸν κερθέτην, ὑπεμνήσθη τῶν νόμων τῶν ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς κερλευόντων, καὶ καλῶς ποιεῖν τοῖς μισοῦσι, καὶ τῶν πολεμουόντων προσεῦχεσθαι. Ἄλλ' ὁ μὲν ἄλλοι οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνων ἐπαίνων δοξάζεται. Οὐδὲ γὰρ ἀκοπὸς αὐτῷ τῆς ἀθλήσεως πρὸς τὴν ἐξ ἀνθρωπίνων ἐβλεπε δόξαν· ἀλλ' ὑπερβᾶς πάντα τὸν κερτῆρα ἐξ ἀνθρωπίνης δυνάμεως συμπαρέδραμε, πᾶσιν ἰσχυρῶς μισατικὴν δυνάμιν κατόπιν ἑαυτοῦ εἶψας.

Οὐκοῦν, ὁ μὲν ἐχέτω κατὰ παντὸς ἀνθρωπίνου λόγου τὰ νικητήρια· ἡμῖν δὲ συναγωνιζέσθω τῆς αὐτὸν ἱστορία πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν σωτηρίαν. Ἰδοὺ περ γὰρ ἐν τοῖς σωματικῶς ἀθληταῖς, καὶ ἐν ἀγῶνων παυσάμενοι, παιδοτριβοῦσι τοὺς νέους ἐν ἀθλητικαῖς γυμνασίαις, διὰ τινος τεχνικῆς εὐσεβείας ἐκδύνειν τὰς λαβὰς τῶν ἀντιπαλαιόντων διδάσκοντες οὕτως οἴμαι δεῖν καὶ ἡμᾶς διὰ τοῦ μεγάλου Ἰσραηλ παιδοτριβηθῆναι τὴν εὐσέβειαν, ὡς ἀνδ' ἐκφυγῶμεν τὰς τῶν Πνευματομάχων λαβὰς. Θεοὶ τῶν οἰκιστῶν κατὰ τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος, κερτῆρα εἶναι τῆς ἐκείνων ἀτοπίας τὸν Στέφανον, ἵνα ἀνατενίσας τῷ οὐρανῷ εἶδε δόξαν Θεοῦ καὶ ἰσχυρῶς ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. Λέγουσι τῶν ἐναντιοπαλόντων τῆς εὐσεβείας δογματῶν, οἱ Πνευματομάχοι, ὅτι, Εἰ καὶ Πατὴρ καὶ Υἱὸς δεῖ πάντως ἀριθμεῖσθαι: τὸ πᾶν πῶς οὐκ εἶδεν ὁ Στέφανος ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος; Πῶς οὖν ὀρέξει τὴν χεῖρα ἐπὶ τὰς τῶν τοιούτων λόγων ὑποσκελισμένους ὁ Ἰσραηλ; πῶς ἀνωρθώσει τῇ ἀγωνιστικῇ τέχνῃ τὸ ὑποκλάζοντα; Ἡ αὐτὸθεν ἐστὶν ἡ βοήθεια ἡ ἐκφυγῶσα τὴν ἀπιστίαν τοῦ προσπαλαιόντος. Ζητεῖτε δὲ Πνευματομάχε, οἱ Εἰ ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς ὁφείλει, καὶ ὁ Υἱὸς τὴν ἐκ δεξιῶν στάσιν ἔχων, ποῦ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐν σοὶ τὸ Πνεῦμα, οὐκ ἀν' προκείμενον τὸν αὐτοῦ λόγον παρέδραμες, ὡσπερ οἱ κερτῆρα τὰς ἐκ τῶν πρὸ τῶν ποδῶν κείμενον χρυσοῖν ἀγνοοῦντες κερτῆρα χονταί. Ἄλλὰ νῦν γοῦν ἀκουσον, εἰ γὰρ μὴ σὺ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους τὴν ἀκοήν. Πῶς εἶδε τὴν ἰσχυρῶς οὐρανῶν διεπέτασεν; Ἄρα τινος τῶν ἀγγέλων τῆς ἐκ τῶν κατόρθωματος; Ἄρα τινος τῶν ἀγγέλων τῆς ἐκ τῶν ὕψους ἐκείνου τὴν κάτω κειμένην φύσιν ἀναβῆκαί τος; Οὐκ ἐστὶ ταῦτα· οὐ γὰρ οὕτως ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία φησὶν, οἱ Στέφανος δὲ πολλὸς κατὰ τὴν β

¹⁰ Matth. v, 44. ¹¹ Act. vii, 55.

μιν ὄν, ἢ τῆς ἀγγελικῆς βοήθειας πλήρης γενόμενος, εἶδεν ἃ εἶδεν. Ἄλλὰ τί λέγει; *Στέφανος δὲ, ἰήρης ὢν Πνεύματος ἁγίου, εἶδε τὴν δόξαν τοῦ οὐ καὶ τὸν μορφογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱόν.* Οὐ γὰρ ἰ, καθὼς φησιν ὁ Προφήτης, τὸ φῶς ὀφθῆναι, ἐν τῷ φωτὶ καθορώμενον. *Ἐν γὰρ τῷ φωτὶ σου, ἰν, ὀφύμεθα φῶς.* Εἰ οὖν οὐκ ἐνδέχεται μὴ ἐν φωτὶ γενέσθαι τὴν τοῦ φωτὸς θεωρίαν· πῶς γὰρ ἐν ἀπίδειν εἰς τὸν ἥλιον ἔξω τῶν ἀκτίνων γενόμενος; ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Πατρὸς, τοῦτέστιν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ τῷ ἐκείθην ἐκπορευομένῳ, Μονογενὲς καθορᾶται φῶς· διὰ τοῦτο προκαταυθείς τῇ δόξῃ τοῦ Πνεύματος, ἐν περινοίᾳ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δόξης γίνεταί. Ἐπεὶ, πῶς τὴν γγελικὴν ἀπόφασιν ἀληθεύειν φήσομεν, ὅτι: *Θεὸν εἰς ἑώρακε πῶποτε;* Πῶς δὲ τὸν Ἀπόστολον μὴ *κτλ. τὰς ἱστορηθεῖσι βοᾶν, ὅταν λέγει· Οὐτε τις π αὐτὸν ἀνθρώπων, οὐτε ἰδεῖν δύναται;* Εἰ γὰρ ὡπείνη φύσει τε καὶ δυνάμει, ἢ τοῦ Πατρὸς τε τοῦ Υἱοῦ δόξα χωρητὴ κατέστη· ψευδὴς πάντως, ῥώρητον ἀνθρώποις ἀποφηνάμενος εἶναι τὸ θεῖον *κτλ.* Ἄλλὰ μὴν οὐτε ἐκεῖνον ψεύδεσθαι, καὶ τὴν ῥίαν ἀληθεύειν ἐπάναγκες. Ἄρα φανερώς ἡ καὶ γὰρ τῶν Πνευματομάχων πεφύραται, ὅτι τῷ φ καθορᾶσθαι τὰ ὅμοια παρὰ τῆς Γραφῆς μετῦρηται. Ὁ γὰρ Στέφανος οὐκ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ *κτλ.* τε καὶ δυνάμει μένων τὸ θεῖον βλέπει· ἀλλὰ; τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἀνακραθεῖς, *κτλ.* κεινον ὑψώθη πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ κατανόησιν. οὖν εἰ χωρὶς τοῦ Πνεύματος οὐτε Κύριον Ἰησοῦν *κτλ.* εἶπαι, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, οὐτε τὴν *κτλ.* ρικὴν δόξαν κατανοήσαι· δέδεικται σαφῶς, ὅτι *κτλ.* τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ἐκεῖ καὶ ὁ Υἱὸς καθορᾶται, ἢ Πατρικὴ δόξα καταλαμβάνεται. Ἄλλ' ἕτερον ἐκ τῶν ἱστορηθέντων ὅπλων ἀσεβείας παρὰ τῶν *κτλ.* τομάχων προβάλλεται. Φασὶ γὰρ τὸ καταδεῆς *κτλ.* Μονογενοῦς διὰ τοῦτου σημαίνεσθαι. Τὸ γὰρ *κτλ.* στᾶναι αὐτὸν τῇ δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἀπόδειξιν *κτλ.* ἵνται τοῦ ὑποχείριον εἶναι τῇ τοῦ Πατρὸς ἐξουσίᾳ. *κτλ.* ἵν ὁ Παῦλος, πρὸς αὐτοὺς εἰπομαι ἄν; τί δὲ καὶ *κτλ.* ἐκεῖνον ὁ προφήτης Δαβὶδ, ἀμφοτέροιο τῆ δι- *κτλ.* αλλίᾳ τοῦ Πνεύματος τὴν τοῦ Μονογενοῦς δόξαν *κτλ.* ἰγούμενοι; Ἔτε γὰρ Δαβὶδ φησιν, *κτλ.* Ἐλκεν ὁ Κύ- *κτλ.* τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Ὁ δὲ *κτλ.* στολος ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κεκαθικέναι *κτλ.* τὸν Κύριον. Εἰ οὖν ἡ στάσις τῆς ἐλαττώσεως, *κτλ.* θέδρα πάντως τῆς ὁμοτιμίας ἐστὶ σημεῖον, ἢ *κτλ.* παραγραφῆσθωσαν τὰς θεοπροπεῖς μαρτυρίας, *κτλ.* ἵν τὸ ὑψηλὸν τῆς δεξιᾶς διασημαίνεται, ἢ καὶ *κτλ.* ἵν εὐσεβῶς ἐκδέχῃσθωσαν. Εἰς γὰρ ἐφ' ἐκάστου *κτλ.* ἐρημένων διδάσκαλος, ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις. *κτλ.* ἵν γὰρ Στέφανος, πλήρης ὢν Πνεύματος ἁγίου, *κτλ.* *κτλ.* εἰ δ' εἶδε· καὶ ἃ εἶδεν, ἐφθέγγετο. Ὁ δὲ Δαβὶδ, *κτλ.* νεύματι αὐτὸν καλεῖ Κύριον, καθὼς λέγει τὸ *κτλ.* γέλιον. Παῦλος δὲ, καθὼς αὐτὸς ἐκεῖνός φησιν, *κτλ.* νεύματι λαλεῖ τὰ μυστήρια. Εἰ οὖν εἰς ὁ δι- *κτλ.* εἶλος, οὐδεμίαν πρὸς αὐτὸν διαφωνίαν ἔχων

militem infernam naturam evexit? Non hæc ita sunt, non enim ita de eo historia dicit, nempe: Stephanus autem cum viribus polleret, aut cum abunde ei suppeteret angelicum auxilium, vidit ea quæ vidit. Sed quid dicit? *Stephanus autem cum esset plenus Spiritu sancto, vidit gloriam Dei et unigenitum Dei Filium* ²⁰. Non enim fieri potest, ut inquit Propheta, ut lumen videatur, nisi per lumen conspiciatur. *In lumine enim, inquit, tuo videbimus lumen* ²¹. Si igitur non nisi per lumen fieri luminis contemplatio potest, quomodo si quis extra radios versetur, solem contueri potest? Quoniam igitur per lumen Patris, hoc est, per Spiritum sanctum illinc procedentem Unigenitum conspiciatur lumen: idcirco gloria Spiritus prius illuminatus plena mentis comprehensione, et Patris et Filii gloriam percipit et animadvertit. Nam quomodo alioqui dictum evangelicum, *Deum nemo vidit unquam* ²², verum esse dicemus? qua ratione item Apostolum non contraria iis quæ memoriæ prodita ac litteris mandata sunt, clamare? cum dicit, *Nec quisquam hominum vidit, neque videre potest* ²³? Nam si ab humana vi atque natura, et Patris et Filii gloria percipi posset, mendax et vanus prorsus esset is, qui dixit, homines divini spectaculi capaces non esse. Atqui neque illum mentiri et historiam veram esse necesse est. Ergo malitia Spiritus sancti hostium manifesto deprehensa apparet, quia testimonio Scripturæ probatum est a simili similia cerni. Nam non in humana natura ac vi manens Stephanus numen divinum cernit: sed cum gratia sancti Spiritus permistus et contemperatus, per illum sublatus et evectus est ad Dei contemplationem. Quocirca si absque Spiritu neque Dominum Jesum dicere licet, ut inquit Apostolus ²⁴, neque paternam gloriam contemplari: demonstratum est aperte, quod ubi Spiritus sit, illic etiam Filius cernitur, et paterna gloria comprehenditur. Verum aliud nobis ex iis, quæ in historia continentur, impietatis telum a Christomachis, id est *Christi hostibus*, objicitur. Aiunt enim inferiorem Unigeniti dignitatem per hæc significari. Nam per hoc, quod assistat ad dexteram Patris, demonstrare conantur, eum subditum esse Patris potestati. Quid igitur Paulus? Dicam ad eos: Quid item ante illum etiam propheta David, ambo per doctrinam sancti Spiritus Unigeniti gloriam exponentes? Nam et David ait: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis* ²⁵: et Apostolus in dextera solii Dei sedere Dominum dicit ²⁶. Si igitur statio diminutionis, sessio prorsus ejusdem sortis, conditionis et honoris signum est. Aut igitur augusta ac divina rejiciant testimonia, per quæ sublimitas dextera significatur: aut etiam hoc pie recipiant. Una enim ejusque dicti magistra ac doctrinæ gratia sancti Spiritus est. Nam Stephanus ²⁷ quidem cum plenus esset Spiritu sancto, et vidit ea, quæ vidit,

Act. vii, 55. ²¹ Psal. xxxv, 10. ²² Joan. i, 8. ²³ Ios. iii, 1; Hebr. i, 3. ²⁴ Act. vi, 8 seqq.

²⁵ I Timoth. vi, 16. ²⁶ I Cor. xii, 3. ²⁷ Psal. cix, 1.

et quæ vidit, locutus est : David autem in spiritu Dominum eum vocat, ut inquit Evangelium²⁰, Paulus vero, sicut ille ipse dicit, per spiritum loquitur mysteria²¹. Si igitur unus magister est, qui nullam secum discrepantiam habet (magister enim spiritus veritatis est, qui fuit in iis qui numine afflati atque divinitate rapti fuerunt), qua ratione quis diversitatem et discrepantiam doctrinarum suspicari possit? At aliam sessio, inquit, et aliam statio, prout in promptu ac facile est intelligere, sententiam indicat. Nec ego nego. Verum non id quod in corporibus verborum significatio ostendit, hoc etiam in incorporea natura fas est existimare. Nam in homine quidem sessio, in natibus corporis positionem designat, ne semper contentio genuum ac poplitum in sese corporis pondus sustinens laboret : et contra statio, arduum et erectum super genua hominem significat, non in natibus sedendo quiescentem. In superna autem et eccellente natura ab huiusmodi intellectibus et sessio et statio vacua atque aliena est, utraque pariter ab ea, quam expedite atque in promptu est, intelligere, significatione separata. Neque enim in poplitibus stationem ejus, quod incorporeum est neque in natibus sessionem ejus, quod expers figuræ est, accipiemus : sed per utramque vocem id quod in omni bono stabile, et in omni bono immutabile est, pie intelligemus. Nam tam is qui stare, quam qui sedere numen divinum dicunt, nihil, quod ad sententiam attinet, diversitate verborum inter se differunt : ille quidem firmiter stare, hic vero immutabiliter constitutum et in bono fundatum esse numen divinum censentes. Quemadmodum autem propheta David²² et apostolus Paulus²³ in suis utraque scriptis Unigeniti sessionem memorantes, non indicarunt, quod Patre stante Filius in sede sit, licet solius sessionis Filii mentionem fecissent : eodem modo cum etiam in Stephani historia filii stationem audiveris²⁴, nulla de causa nec recte de Patris sessione suspicatus fueris. Quemadmodum enim in Paulo atque Davide sedere Patrem ex eo quod Filius sedeat a dextris simul constat : tametsi sermo nihil ante de Patre docuisset : ad eundem modum etiam in historia Stephani, Filii statio idem etiam in gloria Patris simul indicat. Sic enim imaginis ratio conservari possit, ut quidquid in hac tam intelligitur quam conspicitur, idem etiam in originali ac principali forma esse credatur, et ut in bono bonum, et in lumine lumen, et in omnibus primitiva ac principalis pulchritudo per proprias notas in imagine designatur : ita etiam in sessione Filii, quemcumque tandem hoc nomen intellectum præbet, Patris quoque sessio comprehenditur, similiter et in statione statio, ne ratio imaginis per abolitionem proprietatum ab originali ac primitivo alienata intercidat atque dilabatur. Hæc a nobis, fratres, ad propositam quæstionem, cum visio Stephani talem speculationem in orationem intu-

A (ὁ γὰρ διδάσκαλός ἐστι τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τῶν θεοφοροῦμένων γενόμενον) · πῶς ἐν τῇ κωνίαν τινὰ τῶν δογματῶν καθυποπετεύσκει; ἢ ἕτερον ἢ καθέδρα, φησὶ, καὶ ἕτερον ἢ στάσις ἰκκνυται νοῦν, κατὰ τὸ προχείρως νοούμενον. ἢ κἀγὼ ἄλλ' οὐχ ὅπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἢ τῶν μᾶτων ἔμφασιν δείκνυσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἰσχυρῶς φύσεως εὐαγές ἐστι λογίζεσθαι. Ἐπὶ θρώπου μὲν γὰρ ἡ καθέδρα, τὴν ἐπὶ τῷ ἰσχυρῶ σώματος ὑπογράφει θέσιν· ὡς ἂν μὴ δὲ τὰ κάμνοι τῆς ἀγκύλης ὁ τόνος, ἐφ' ἑαυτοῦ τὰ ἀνέχων τοῦ σώματος. Καὶ τὸ ἔμπαινον ἢ στάσις ἐθιον ἐπὶ γονάτων ἐρμηνεύει τὸν ἀνθρώπον, ἢ τὸ ἰσχυρὸν διὰ καθέδρας ἀναπαυόμενον. Ἐπὶ δὲ ἰσχυρῶς φύσεως, καθαρῶς τῶν τοιούτων κωνίαν ἢ καθέδρα τε καὶ ἡ στάσις, ἐπίσης ἑκατέρα τῆς κατὰ τὸ πρόχειρον νοούμενης ἔμφασεως κερματικῶς. Ὅτε γὰρ τὴν ἐπ' ἀγκύλῃ στάσιν τοῦ σώματος, ἐπὶ τὴν ἐπὶ ἰσχυρῶ καθίδρυσιν τοῦ ἀσχηματίστου ἐκπέψομεθα. Ἄλλὰ δι' ἑκατέρας φωνῆς τὸ ἐν τῷ ἀγαθῷ στάσιμον, καὶ ἐν παντὶ ἀμετάθετον, εἰς ἐκνοήσομεν. Ὁ τε γὰρ ἐστάναι καὶ ὁ καθέσθαι τὸ ἐπὶ λέγων, οὐδὲν πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ τῶν ῥημάτων ἐκρότητι περὶ τὸν νοῦν διαφέρονται· ὁ μὲν βέβαιον παγίως, ὁ δὲ καθιδρῦσθαι ἀμεταθέτως τὸ ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ δογματίζοντες. Ὡς περὶ δὲ ὁ πρὸς Δαβὶδ, καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, τὴν τοῦ Θεοῦ καθέδραν ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἑκάτερος λέγει· ἢ ἠγούμενοι οὐκ ἔδωκαν νοεῖν, ὅτι τοῦ Πατρὸς ἐπίσης ὁ Υἱὸς ἐν καθέδρᾳ ἐστὶ, καίτοι γε μόνῃς μνηστῆρας τῆς τοῦ Υἱοῦ καθιζήσεως· τὸν αὐτὸν ἔρπον καὶ τοῦ Στεφάνου, τοῦ Υἱοῦ τὴν στάσιν ἀκούσας, ἐπὶ ἂν εὐλόγως περὶ τῆς τοῦ Πατρὸς καθέδρας ἰσοπέσας. Ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Δαβὶδ ἰσχυρῶς τὸν Πατέρα, διὰ τοῦ καθέσθαι τὸν Υἱὸν ἀδεξιῶν συνωμολόγηται, καίτοι τοῦ λόγου μὲν τοῦ Πατρὸς προδιδάξαντος· κατὰ τὸν αὐτὸν ἔρπον καὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου, ἢ τοῦ Υἱοῦ στάσις τὸ ἐπὶ καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς συνενδείκνυται. Ὡς γὰρ ἂν ὁ τῆς εἰκόνος διασωθεὶς λόγος, εἰ τῷ ἐπὶ κέρ ἐστιν ἐν τούτῳ νοούμενόν τε καὶ καθορισμένον τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῷ ἀρχετύπῳ πιστεύοιτο. Καὶ ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐν τῷ φαντὶ τὸ φῶς, καὶ ἐν πᾶσι τὸ πρωτότυπον κάλλος διὰ τῶν εἰκόνων τῆς εἰκόνος χαρακτηρίζεται· οὕτω καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ Υἱοῦ, ὃ τίποτε νοεῖν τοῦτο τὸ ὄνομα εἶπεν· ἢ τοῦ Πατρὸς καθέδρα καταλαμβάνεται, ὅπως ἐπὶ ἐν τῇ στάσει ἢ στάσις· ὡς ἂν μὴ διαπέσει τῆς εἰκόνος ὁ λόγος, ἐν τῇ ἀπαλλάξει τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ἀρχετύπου ἀλλοτριούμενος. Ταῦτα ἡμῖν, ἀδελφοί, ἐκπαρόδον πρὸς τὸ προκειμένον ζήτημα καταστήσει τῆς τοῦ Στεφάνου ὁπτασίας τὴν τοιαύτην ἰσοπέσας ἐπεισενεγκούσης τῷ λόγῳ. Γένοιτο δὲ ἡμῖν, ἢ θεατὰς μόνον γενέσθαι τῆς τοῦ Στεφάνου εἰκόνος· ἀλλὰ καὶ μετόχους τῆς χάριτος, πληρωθέντας τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς καθάρσιν τῶν ἀντιθέτων δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐπὶ

²⁰ Matth. xxii, 44 seqq. ²¹ I Cor. xiv, 2. ²² Psal. cix, 1. ²³ Hebr. i, 13. ²⁴ Act. vii, 55.

ἂ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. lisset, obiter considerata, discussa atque explicata
 l. Contingat autem nobis, ut non solum spectatores Stephani certaminis, verumetiam repleti Spi-
 tu sancto gratiæ participes simus, ad eversionem adversariorum, ad gloriam Domini nostri Jesu Chri-
 sti, cui gloria, potentia atque imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΤΕΡΟΝ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ.

EJUSDEM

LAUDATIO ALTERA

S. STEPHANI PROTOMARTYRIS ⁽¹⁾.

Interprete et scholiaste Laurentio Zacagnio V. C

Επεδήμησε Χριστὸς τῷ κόσμῳ εἰς σωτηρίαν, καὶ ἂ
 αὐτὸν ἐβλάστησαν οἱ καρποὶ τῆς Ἐκκλησίας.
 ἀμψεν ὁ μάρτυς τῆς ἀληθείας, καὶ συνέλαμψαν
 ἰάργυροι τῆς μεγάλης οἰκονομίας. Ἠκολούθησαν
 μαθηταὶ τῷ Διδασκάλῳ, τοῖς Κυριακοῖς ἔχουσιν
 ἰόντες· μετὰ Χριστὸν οἱ Χριστοφόροι· μετὰ τὸν
 Ν τῆς δικαιοσύνης οἱ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης·
 πρῶτος μὲν ἡμῖν ὁ Στέφανος ἤνθησεν, οὐκ ἐκ
 Ἰουδαϊκῶν ἀκανθῶν πλακεῖς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκκλη-
 ρτικῆς εὐθηνίας πρῶτος καρπὸς τῷ Κυρίῳ προσ-
 θεῖς. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν πλέ-
 ρεις, τῇ κεφαλῇ τοῦ Σωτῆρος ἐπέθηκαν, ἀξίους
 κακῆς γεωργίας αὐτῶν τοὺς καρποὺς ἐπιδειξά-
 ν τῷ Δεσπότη τῷ ἐμπελῶνος, ὡς διὰ τῆς προ-
 ρίας προανεφώνει, λέγων· Ἀμπελῶν Κυρίου Σα-
 θ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστί, καὶ ὁ ἄνθρωπος Ἰου-
 νδόφυτος ἠγάπημένον. Ἐμεῖνα τοῦ ποιῆσαι
 οὐλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. Οἱ δὲ τῆς εὐαγγε-
 ρ; ἀληθείας ἐργάται πρῶτον προόμιον εὐσεβείας,
 πρῶτην ἀπαρχὴν τῆς γεωργίας, Στέφανον τὸν
 ἂ ἄνδρα προσφέρουσι τῷ Δεσπότη, οἷα δὴ τινα
 ἀνον ἀληθῶς ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρετῶν
 ρμδοσμένον. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ θαυμάσιος οὗτος
 τῆν τῶν χηρῶν ἐπιμέλειαν ἐπιστεύετο, μαρτυ-

Christus in mundi salutem advenit, et illico Ec-
 clesiae fructus prodierunt. Refulsit testis veritatis,
 simulque magnae dispensationis testes coruscarunt.
 Secuti sunt Magistrum discipuli, Domini vestigiis
 insistentes; post Christum, Christiferi; post solem
 justitiae, terrae lumina: et primus quidem nobis
 Stephanus, corona scilicet, floruit, non ex Judaicis
 spinis contexta, sed primus Ecclesiae fertilitatis
 fructus Deo oblatu. Quippe Judaei spineam coro-
 nam Salvatoris capiti imposuerunt, mala sua dig-
 nos agricultura fructus Domino vineae ostentantes,
 quemadmodum per prophetas olim locutus est, di-
 cens: *Vinea Domini Sabaoth, domus Israel est, et
 homo Juda, novella plantatio dilecta. Expectavi ut
 faceret uvas, fecit autem spinas*¹. At evangelicae ve-
 ritatis operarii, primum pietatis exordium et agri-
 culturae suae primitias, Stephanum virum sanctum
 Domino offerunt, veluti coronam quamdam ex
 multis diversisque virtutibus vere contextam. Pri-
 mum siquidem huic admirabili viro viduarum cura
 demandata est, cum ipse tanquam fidelis vir, ac
 Spiritu sancto plenus, et apostolorum iudicio atque
 delectu, et postea spiritualis sapientiae virtute, com-
 probatus fuisset. Et sane tanti studii atque conatus

sa. v, 7.

Galland., *Vet. Patrum Biblioth.*, tom. VI, p. 446, semel quidem in calce em codicis, iterum vero inter alias Gregorii eni orationes, post celebre ejusdem encomium i Stephani, typis jam editum, et quod in fe- mecti Stephani publice in Ecclesia Graeca reci- testatur *Typicum monasterii S. Sabae*. Hinc e factum est ut Ἐτερον ἐγκώμιον εἰς τὸν ἄγιον κνον in eo codice inscribatur, licet sequenti :sto habitum a Nysseno fuisse ex ejus lectione

liquido constet, quia, nempe, a S. Stephani laudi- bus incipiens, mox ad celebrandum SS. Petrum, Jacobum, et Joannem, apostolos transitum facit. Nos autem utramque orationis hujus editionem, in Vaticano codice representatam, difficilioribus in locis consulimus, et ex ea nostram expressimus, locis tamen, ubi utraque inter se discrepat, indi- catis. Caeterum hanc orationem genuinum Nysseni fetum esse, tum stylus ipse, tum nonnulli antiqui mores in ea memorati, satis superque demon- strant.

specimen in propugnando promulgandoque Evangelio præbuerat, ut et magna divinæ virtutis miracula ejus prædicationem comitarentur. *Stephanus enim, inquit, plenus fide et fortitudine faciebat signa magna*^a. Neque enim viduarum curam ullo sibi impedimento fore putavit, sed et hoc onere alacriter suscepto, a verbi ministerio nunquam cessavit; et hoc ipsum in eo magnæ admirationi erat, quod animi ad subeundos labores propensi singularem præne abundantiam ostenderet. Viduarum curam gerebat, et animarum negotiationi incumbebat, illas quidem pane nutriens, has vero sermonibus instruens; illis quidem corporalem mensam apponens, his vero spirituale epulum parans. Erat enim vir probus, et plenus Spiritu sancto, animi quidem probitate pauperes alendi munus sustinens, loquens vero libertate, et Spiritus sancti virtute, veritatis hostibus ora præcludens. Omnibus itaque resistebat, et adversus omnes veritatis prædicatione decertabat, adversariorum consilia destruens, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei^b. Tanta autem dicendi vi atque efficacia præditus erat, ut sacra pagina testante, nemo poterit resistere sapientiæ et spiritui, quo loquebatur^c. Sed ad concilium impietatis ductus fuit præco veritatis; oportet enim nos ita in transcurso, debitas Protomartyri laudes reddere, quas heri (2) adimplere propter corporis infirmitatem non licuit, et hodie debitam sanctis apostolis commemoracionem peragere. Primum siquidem neque diebus, neque temporibus sanctorum laudes circumscribendæ sunt; nam *In memoria, ait, æterna erit justis*^d. Deinde vero quibus una eademque fuit mens atque sententia (3), ii utique laudum quoque debent esse consortes. Non itaque laudandi sunt sine apostolis martyres, nec sine istis apostoli. Magistri enim martyrum apostoli, imagines vero apostolorum sunt martyres. Illorum itaque imaginem atque insigne, crucem videlicet, beatus præ se ferens Stephanus, primus quoque per mortem martyrii corona redimitus fuit. Quin et martyrii tolerantia magistris gloriam decoremque comparavit; et factus esse vere Stephanus, hoc est, *corona*; nam magistrorum egregiorum corona, non ex celebritate nominis ortus honor, sed Ecclesiæ incrementum erat, quemadmodum etiam ad Corinthios (4) scribens divinus Apostolus inquit: *Fratres mei charissimi, gaudium meum, et corona mea, sic state*^e. Sed ad propositum redeamus.

Ingressus est in Christi occisorum concilium vir Christum ferens, ovīs in luporum synagoga

^a Act. vi, 8 sqq.

^b II Cor. x, 15.

^c Act. vi, 10.

^d Psal. cxi, 7. ^e Philipp. iv, 1.

(2) Habita est igitur hæc oratio postridie festi S. Stephani.

(3) Hic nonnulla deesse videntur in textu Græco, quæ ad antecedentium et subsequentium verborum sensum in versione nostra supplevimus.

(4) Memoria habetur Nyssenæ, nisi veteris librar

ρηθείς κρείσει και εκλογῆ τῶν ἀποστόλων ἀπὸ τῶν πιστῶν, και πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἔπειτα ἐποίησε πνευματικῆς σοφίας. Καὶ γὰρ τῷ θεῷ λόγῳ τοῦ ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος συνηγορίαν ἐπέδεικται. καὶ τῆς μεγάλας ἐκ θαύματα τῆς θείας ἐνεργείας ἐτρέχειν αὐτοῦ ταῖς διδασκαλίαις. Στέφανος γὰρ, πῶς πλήρης πίστεως και δυνάμεως, ἐποίησε σημεῖα και μεγάλα. Οὐ γὰρ ἐδικαίωσεν ἐμπόδιον αὐτῷ ἵνα σθαι τῇ περὶ τὰς χήρας σπουδῇ, ἀλλὰ και ταῖς ἄλλοις χετο προθύμως, κάκεινης οὐκ ἀπελιμπάνετο. καὶ ἐπ' αὐτῷ μέγα τὸ θαῦμα, και φιλοπόνοῦ διαικίας ἐπέκτημα. Χήρας ἐπιστεύετο, και ψυχὰς ἐνεπαύετο τὰς μὲν ἀρωγῶν τρέφων, τὰς δὲ λόγῳ παιδείας. καὶ ταῖς μὲν σωματικῇν τράπεζαν προτιθείς, ταῖς δὲ πνευματικῇν ἐστίαν προβαλλόμενος. Ἦν γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων και πλήρης Πνεύματος ἁγίου· ἀγαθότητι μὲν ἐπισημῶν, τῶν πενήτων τὴν λειτουργίαν ὑφίστατο παρρησία δὲ και δυνάμει τοῦ Πνεύματος, τοῖς ἴσως τῆς ἀληθείας ἐπιστομίζων. Πᾶσι γοῦν ἀντίκειτο πάντα τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας καταγωνίζετο τὸν σμους καθαιρῶν, και πᾶν ὕψωμα ἐπαίρειμεν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Τοσαύτη δὲ αὐτῷ ἰσχὺς λόγου παρῆν, ὡς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀγίας φῆς, μηδένα δύνασθαι ἀντιστηναί τῇ σοφίᾳ τοῦ πνεύματι, ᾧ ἐλάλει. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ συνέδριον ἔπιε ἀπίστιας, ὃ κήρυξ τῆς ἀληθείας· δεῖ γὰρ ἔπιε παραδραμόντας τῷ Πρωτομάρτυρι τὴν ἐρακτὴν ἀποδοῦναι, ἣν χθὲς ἀποπληρώσαι τὸ ἀσθενὲς πνεύματος οὐκ ἐπέτρεψε, και σημερον τοῖς ἁγίοις ἀπολοῖς τὴν οἰκίαν μνήμην ἀποπληρώσαι. Πρῶτος γὰρ οὐχ ἡμέραις, οὐδὲ χρόνοις, τὰ τῶν ἁγίων ἰσχυρῶν περιορίζεται· Εἰς μνημόσυνον γὰρ, φησὶν, ἀποδοῖται δικαίως· ἔπειτα δὲ, οἷς οὐ διαίρειται τὸ πνεῦμα, οὐδὲ τῶν ἀποστόλων, ἐπὶ τῇ γνώμῃ. Οὐτε ταῖνον μάρτυρες ἀνευ ἀποστόλων, ἐπὶ τῇ πάλιν ἀπόστολοι χωρὶς ἐκείνων. Διδάσκαλοι μὲν τῶν μαρτύρων, ἀπόστολοι· εἰκόνες δὲ τῶν ἀποστόλων, μάρτυρες. Εἰκόνα γοῦν τὴν ἐκείνων και τὸν χαρακτὴρ φέρων ὁ μακάριος Στέφανος, σταυρὸν (5), και ἐπὶ τὸ θανάτῳ πρῶτος τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἐπέτατο. Ἄλλ' ὅμως διὰ τῆς ὑπομονῆς τοῦ μαρτυρίου τῆς διδασκαλίας ἀπέσέμυνε, και γέγονε ἐκ τῶν στέφανος· στέφανος γὰρ τῶν καλῶν διδασκάλων ὡς ἦν τιμὴ τῆς ἐπισημίας, ἀλλ' ἦν προκοπὴ τῆς ἰσχυρίας, ὡς περ γοῦν Κορινθίοις γράφων ὁ θεὸς ἄποστολος φησὶν· Ἀδελφοί μου ἀγαπητοί και ἐκλεκτοί, χαρὰ και στέφανός μου, οὕτω στήκετε. Ἄλλ' οὐ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμεν.

Ἐισῆλθεν εἰς τὸ συνέδριον τῶν Χριστοφύλων ἰσχυρὸς· εἰσέπηδῆσεν εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν

rii error sit; nam hæc verba non in Epistola ad Corinthios, sed in Epistola ad Philippenses continentur.

(5) Vide an verbum σταυρὸν supervacuum sit, certe sine illo sensus constare potest.

ὁ πρόβατον· ἀλλ' ἦν οὐχ ὡς ἀπλῶς πρόβατον θηρι-
 λωτον, ἀλλὰ πρόβατον ὑπὸ Χριστοῦ ποιμαινόμενον,
 αἰ πρὸς τοὺς λύκους ἀγωνιζόμενον. Οἱ μὲν γὰρ ἐλύ-
 ων καὶ διεπρίοντο, ταῖς κατηγορίαις καὶ ταῖς ἀπει-
 αῖς τὸ ποίμνιον καταδάκνοντες· ὁ δὲ μᾶλλον αὐτοὺς
 ἕξ ἐλέγχους διεσπάραττεν, ἢ ταῖς ἀπειλαῖς καὶ ταῖς
 κατηγορίαις, ὡς ἐκεῖνοι. Μὴ ψιλῶς, μηδ' ἐπιπολαιῶς
 τραδράμωμεν τὰ λεγόμενα. Οὗτος γὰρ πρὸς τοσαύ-
 τῃ συναγωγῇ πονηρευομένων, καὶ πρὸς τοσαύτην
 ἰκῶν ἐφοδὸν κατὰ τῆς ἀδικίας ἐθάρασσε παρῆρσι-
 σθαι, καὶ εἰπεῖν μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην διδασκα-
 λῶν· *Σκληροτράχηλοι, καὶ ἀπειρήμητοι τῇ καρδίᾳ*
εἰ τοῖς ὧσιν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ
τεκλιπτετε, καθὼς οἱ πατέρες ὑμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.
 ἴτως ὁ ἐπὶ μὲν γῆς φαινόμενος, τὰ δὲ ἐν οὐρανῷ
 κτόπριζόμενος· καὶ ἀνθρώπου μὲν φύσιν ἐνδεδυ-
 ῖνος, ἀγγέλου δὲ ἔσιν καὶ σῆμα μεταμορφωσάμε-
 νος (καὶ τούτων οὐδὲν ἀπεικός· ἔπρεπε γὰρ ἀληθῶς
 τῷ Πρωτομάρτυρι δειχθῆναι τῶν μαρτύρων τὸ
 ἴωμα, καὶ γινῶναι λοιπὸν ἅπαντας τῆς καινῆς χά-
 ρος τὰ ἔργα)· ὁ τοῦ μαρτυρίου πόθος οὐ μόνον
 γελικὴν ἀξίαν χαρίζεται, ἀλλὰ καὶ οὐρανῶν ἀνοίγει
 τὰς· οὐκέτι θανάτῳ τὰς ψυχὰς παραπέμπων, ἀλλ'
 χεῖρας Χριστοῦ τὸ πνεῦμα παρατιθέμενος. Ὁ μὲν
 ὁ Κυριακὸς ἄνθρωπος τοῦ Σωτήρος τῷ ἑαυτοῦ Πα-
 τέρῳ ἐν τῷ σταυρῷ προσεφώνη, λέγων· *Πάτερ, εἰς*
ἱρὰς σου παρατίθω τὸ πνεῦμά μου· ὁ δὲ τοῦ
 ἰστοῦ δοῦλος Στέφανος, ἀνατείνας εἰς τὸν Δεσπότην,
 ρισ, φησὶν, *Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου*· ταύτη
 φωνῇ τὴν ψυχὴν ἀποθέμενος. Ἄγγελοι τὸν ἑαυτῶν
 ἰευτὴν ἀπελάμβανον, μᾶλλον αὐτὸν ἀνωθεν βάλλον-
 τὰς εὐφημαῖς, ἢ ἐν τοῖς λίθοις κάτωθεν Ἰου-
 ροῦ. Ἄλλ' ὁ μὲν Στέφανος οὕτω τὸν καλὸν ἀγωνι-
 σενος ἀγῶνα, τὸν ἐν οὐρανοῖς κληρὸν ἐδέξατο. Τῷ
 φάνερ δὲ τούτῳ πάντες ἐξαίφνης οἱ τίμοι λίθοι
 ἐπλάκησαν, οἱ θεοτάτοι τῶν Εὐαγγελίων κήρυκες,
 ὅς οἱ μάρτυρες, καὶ μετ' αὐτοὺς πάλιν οἱ σω-
 εῖψ ἀρετῇ διαλάμπαντες· προηγουμένως δὲ οἱ
 τοῦ παρόντος μνημονευόμενοι, πολλὴ καὶ λαμπρὴν
 στερὰπτοντες τὸ κάλλος τῆς εὐσεβείας, λέγω δὴ
 ρος, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, οἱ καὶ τῆς ἀπο-
 κεικῆς ἀρμονίας ἐξαρχοί, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 ξίας στέφανοι. Οὐκ ἀφίσταμαι γὰρ τῆς τοῦ Στε-
 ρου προσηγορίας· ἀλλὰ πολλάκις καὶ μυριάκις
 ον, ἔτι διψῶν ἐπαναλαμβάνω· Στεφάνου γὰρ κό-
 οὐκ ἔστι τοῖς τὸ μακάριον τέλος τῶν στεφάνων
 χομένοις. Οὐκοῦν, εἰ δεῖ φιλαλήθως εἰπεῖν, ἀπὸ
 ῶνου πάλιν στεφάνοις εὐωχοῦμεν, καὶ κοινωνοῦ-
 πύτων ταῖς μνήμαις, ἐπειδὴ περ ἐλπίζομεν κοι-
 ἔν, καὶ μένειν, καὶ συνοδεύομεν (6)· βεβαιούσης

A insulit, non tanquam omnino ovis a lupo rapta,
 sed tanquam ovis e Christi grege cum lupis dimi-
 cans. Nam illi furebant atque dissecabantur, ac-
 cusationem atque minarum morsibus gregem di-
 lacerantes; at hic diverso prorsus more eos argu-
 mentationibus potius suis, quam minis et accusa-
 tionibus discerpebat. At non leviter atque summa-
 tim, quæ de ipso narrantur, percurramus. Hic
 enim in tanto malignantium concilio et tot lupo-
 rum incursu audacter adversus impietatem loqui,
 et post egregiam illam fidei prædicationem dicere
 non timuit: *Dura cervice, et incircumcisus cordibus,*
et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis,
sicut patres vestri, et quæ sequuntur. Hæc ille,
 qui in terra quidem esse videbatur, caelestia vero
 speculabatur, non exuta hominis natura, in angeli
 faciem, speciemque transformatus; idque non im-
 merito: decebat enim, ut in Protomartyre, mar-
 tyrum dignitas vere appareret, omnesque deinceps
 novæ gratiæ opera in eo dignoscerent. Martyrii
 quippe desiderium non angelicam modo dignitatem
 impertit, sed et cælorum aperit portas; non tra-
 dens animas morti, sed in Christi manus spiritum
 commendans. Nam Dominicus quidem homo Sal-
 vator noster ad Patrem suum in cruce clamabat,
 dicens: *In manus tuas commendo spiritum meum*.
 Stephanus vero Christi servus extensis ad Domi-
 num manibus ait, *Domine Jesu, suscipe spiritum*
meum. Et hæc verba proferens, animam exhalavit.
 Angeli autem caelestis chori socium susceperunt,
 pluribus e cælo laudibus ipsum cumulantem, quam
 quibus in terra eum Judæi lapidibus obruerint. Sed
 Stephanus quidem bonum hoc pacto certans cer-
 tamen, caelestis gloriæ consors est factus. Huic
 autem Stephano, hoc est, *coronæ*, illico pretiosi
 lapides agglutinati sunt, divini videlicet Evangelio-
 rum præcones, quos subsequuti sunt martyres, et
 rursus, qui salutari deinceps virtute coruscant;
 præ cæteris vero omnibus ii, quorum in præsentem
 memoriam agimus, qui longe lateque pietatis
 splendore effulserunt, Petrum aio, Jacobum, et
 Joannem apostolici ordinis principes, et ecclesia-
 sticæ gloriæ coronas (7). Neque enim mihi tempe-
 rare, quominus Stephani (8) nomen usurpem, sed
 quamvis frequentius ac millies Stephani mentionem
 D fecerim, attamen propter inexhaustam hujus vocis
 proferendæ aviditatem, Stephani nomen rursus ad-
 hue repeto; Stephano enim commemorando satiari
 nequaquam possunt, qui virorum Stephano simi-
 lium felicem exitum exspectant. Igitur si vera lo-

Act. vii, 51. * Luc. xxiii, 46. * Act. vii, 59.

) In alia editione hujus orationis quæ in uno
 miqque Vaticano codice, num. 446 habetur, le-
 καὶ μένειν συνοδεύεσθαι.

) Nyssenæ Ecclesiæ et totius fortasse Cappa-
 phani instituto, una eademque die post
 ephani solemnitatem, apostolorum Petri, Jaco-
 et Joannis festum celebrabatur. Memini enim

hujus moris non modo hoc in loco Nyssenus no-
 ster; sed et initio alterius orationis funebri in
 D. Basilium fratrem.

(8) Nyssenus pluries per hanc orationem in voce
 Græca, στέφανος ludit, quæ Stephanum protomar-
 tyrum, et coronam atque significat, nos autem Ste-

qui oportet, Stephano initium faciente, aliis rursus, ἄ γὰρ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ κοινωνία τῆς κίστεως καὶ
ut ita dicam, Stephanis lætamur, eorumque me- πλασιάζεται.
moriz communicamus, quia scilicet, et eorum nos gloriæ participes fieri, cumque ipsis manere pro-
mus, et revera cum ipsis aliquando glorificabimur; quandoquidem promissione confirmata, in
communio multiplicatur.

Sed et rursus nobis, fratres, spiritualibus bonis fruendi datur occasio, dum una cum martyrum commemoratione Dominicus quoque resurrectionis dies refulget (9). In hac enim die illuminatio gloriæ Evangelii Jesu Christi mentes nostras potissimum illustravit, in qua lux illa, salutaribus justitiæ radiis vigens, impietatis tenebras dispulit, et animas cognitione veritatis illuminavit. Et vide quam admirabile eximiumque sit istud beneficium genus. Sol enim iste sensibilis, mane exoriens, et radiorum fulgoribus adventus sui prænuntiis diem exordiens, operit quidem, circumdatque suo lumine terram; cæterorum vero astrorum omnium choros obscurat atque obruit, ita ut ipsum solum per cæli apsidem vagari conspiciamus. At Dominus noster Jesus Christus oriens nobis ex alto, juxta Prophetam de ipso dicentem, *In quibus visitavit nos Oriens ex alto*¹⁰; sanctos illos sui præcursores, et qui ante adventum ejus stellarum instar refulserunt, non solum non obscuravit, sed illos potius splendidiore reddidit, ac præterea ut nova alia luminaria secum oriententur, effecit. Quippe prophetæ post ejus adventum coruscantur; et quidem majore quam antea fulgore. Nam cum obscuræ adhuc essent prophetiæ ob ineptas Scribarum digressiones in iis exponendis, quæ ad Evangelium, Christique adventum pertinebant, Salvator veniens in mundum, cunctas, per eos qui in Evangeliiis narratur, eventus, illustravit, clarasque reddidit, complementum legis et prophetarum factus.

¹⁰ Luc. i, 79.

phani vocem hic retinimus, cum ejus allusionis, et æquivocationis leporem in interpretatione retineri Latine lingue indoles non patiatur.

(9) Hinc colligitur Dominica die accidisse festum Joannis apostoli eo anno, quo hanc orationem habuit Nyssenus.

(10) Ἡ ὑπ' οὐρανόν, phrasis est S. Scripturæ, quæ terram, vel sublunares regiones significat, ut videre est in libro Job, cap. i, 7: Περιελθὼν τὴν γῆν, καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν ὑπ' οὐρανόν, πάρεμι. Idem cap. ii, 2: Διαπορευθεὶς τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν σύμπασαν, πάρεμι. Nobilius utrobique vertit, *Eam, quæ sub cælo est*, sed in veteri editione Latina secundum LXX Interpretes a doctissimis Benedictini apud Gallos ordinis alumnis nuper vulgata in primo S. Hieronymi operum tomo, vertitur, *Ea quæ sub cælo sunt*.

(11) Particulam ἢ, sensu postulante, nos addidimus, licet in Vaticano codice non habeatur.

(12) Locus obscurus, et corruptionis fortasse suspectus; nos tamen nihil mutare ausi. commo- dum aliquem sensum ex his Nysseni verbis eruere conati sumus. Vult enim Nyssenus Christum adventu suo prophetias adhuc obscuras illustrasse. Earum autem obscuritatis causam in Judæorum Scribas conjicit. Scribæ autem primum quidem Scripturas in eum, quem videmus, ordinem rede- gerunt; deinde vero easdem publice in synagogis

Πάλιν δὲ ἡμῖν, ἀδελφοί, τῶν ἀγαθῶν ἡ ἐπίστα-
τῶ τὴν Κυριακὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν οὐλίαν
τῇ μνήμῃ τῶν μαρτύρων. Ἐν ταύτῃ γὰρ προ-
μῆνως ἡμῶν τὰς διανοίας κατηύγαγεν ὁ φῶς
τῆς δόξης τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἧ τὰ
τηρίου ἀκτίνας τῆς δικαιοσύνης ἀνθήσας, ἀμῆ-
τος τῆς ἀσεβείας ἠφάνισε. τὰς δὲ ψυχὰς τῆς ἐπι-
στον τῆς ἀληθείας ἐλάμπρυνε. Καὶ ὄρα μοι τὸ ἔκ-
σεν τῆς εὐεργεσίας καὶ μέγιστον. Ὅ μὲν γὰρ ἐπὶ
τὸς οὗτος ἦλιος ἀνίσχων ἔωθεν, καὶ ταῖς πρὸς
τῶν ἀκτῖνων αὐγαῖς τὴν ἡμέραν προοιμαίαν
καλύπτει μὲν καὶ περιβάλλει ταῖς μαρμαρι-
ὕπ' οὐρανόν (10) ἀποκρύπτει δὲ καὶ ἀμαρτω-
τας ὁμοῦ τοὺς τῶν ἀστέρων χοροὺς, ὡς μόνον ἐπι-
ὄρᾶσθαι περιπολοῦντα ταῖς οὐρανίαις ἀφίσιν. Ὅτι
γε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀνατείλλας τῆς
ὕψους, κατὰ τὴν λέγουσαν περὶ αὐτοῦ προφη-
Ἐν οἷς ἐπισκέψατο ἡμᾶς Ἀνατολή ἐξ ὄψεως
μόνον οὐκ ἀπέκρυψε τοὺς πρὸ τῆς ἐπιπέδου καὶ
δικτὴν ἀστέρων ἀναλάμπαντα; ἀγίους, καὶ πρὸς
αὐτοῦ γενομένους, ἀλλὰ κακείνους λαμπρῶς
ἐποίησε, καὶ ἐτέρους ἐαυτῶ φωστῆρας συνέκλιπε.
Προφηταὶ μὲν γὰρ διέλαμψαν μετὰ τὴν ἐπιπέ-
ουσίαν· μᾶλλον δὲ ἢ (11) πρὸ ἐκείνης. Ἀρμῶν
ουσης ἐστὶ τῆς προφητείας ταῖς εὐαγγελικαῖς
Γραμματέων ἐκδόσεις (12), ὁ Σωτὴρ ἐλθὼν ἐν
κόσμον, πάντα ἐλάμπρυνε, καὶ διεσάφησε, αἰμα-
νόμου καὶ προφητῶν γενόμενος. Οὐ γὰρ ἦλθε
λύσαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ κτίσαι
Ἐπὶ δὲ τῆς νέας χάριτος, περὶ ἑαυτοῦ λέγωντος

interpretari consueverunt. Porro censere pro-
Nyssenus, tenebras aliquas in prophetarum scri-
pta a Scribis inductas fuisse, vel cum dicitur
interdum nugacibus explicationibus ea in syna-
gis publice explicabant, vel cum eadem in
corpus digesserant nonnulla, scilicet, partim
dendo, partim tollendo, ut in historicis sacre
pturæ libris ab eisdem Scribis factum fuisse
tant. Sane antiquos Judæorum Scribas non
quæ emendatione aliqua aut majore claritate
digebant, in sacris paginis, presertim prophetarum
libris, mutasse, atque interpolasse, constat
paucis illis Scripturæ locis in quibus Scribæ
correctiones continentur, quique ex rabbinicis
scriptis late præter alios enumerantur a Rabbino
Martini in *Pugione fidei adversus Judæos*, par.
cap. 3, num. 9, et par. iii, dist. 3, cap. 4, par.
11, et cap. 16, num. 26; et a Voisino in
ejusdem operis Proœmium pag. 88, et ad
tertium partis secundæ. Sed nihilominus cum
satis constat, an correctiones istæ Nysseni
antiquiores sint, licet Judæi in magna Synagoga
Esdræ temporibus habita, illas factas fuisse
ant; et alioqui cum Nyssenus non correctio-
aut lectionis, sed ἐκδόσεως nomine utatur;
milis mihi visum est, eum ad prolissas
longeque petitas Scribarum interpretationes,
ad eorundem correctiones biblicas respectum.

ὡς εἶπε τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου, οὐκ ἀπηξήκωσεν ἡ γῆ τῆς ἀγαθότητος ἐξ ἀγαθοῦ Πατρὸς προελθῶν, ἃ αὐτῷ δουλεύουσι μεταδοῦναι τῆς αὐτοῦ προσηλίας· ἀλλὰ φησι πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητάς· *Ἴδτε ὅστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ, λαμπράτω ἔργα ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.* Ὁ δὲ ζῶν παραγαγεῖν ἔχουμεν εἰς ὑπόμνησιν τῶν εἰρηγῶν, τοῦτο, χάριτι Θεοῦ, πάλιν ἐκθησόμεθα· Ἰωάν· Βαπτιστῆς, λύχνος ὀνομασθεὶς, καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς προαναψφωνημένος, καὶ ὑπὸ Κυρίου μεμαρτυμένος. Ὁ μὲν γὰρ Προφήτης, ἐκ προσώπου τοῦ ἰσραήλ, φησι περὶ αὐτοῦ διὰ τῆς ὑμνωδίας· *Ἔτολμα λύχνον τῷ Χριστῷ μου, τοῦτίστιν, Ὑπηρέτην πρόδρομον ἡτοιμάσατο τοῦ φωτός· ὁ δὲ Κύριος Πατρικὴν βεβυβίων φωνὴν, Ἐκεῖνος ἦν, φησὶν, λύχνος ὁ κωιδόμενος.* Ἀλλ' ὅμως ὁ λύχνος ὢν, ἵπτον ἀπέσχε τοῦ ἀμαυρωθῆναι τῇ τοῦ Κυρίου οὐσίᾳ, ὅς ἦν ἥλιος δικαιοσύνης, ὥστε καὶ μᾶλλον αμψε, κήρυξ ὁμοῦ καὶ θεολόγος αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος· ὁ Βαπτιστῆς γενόμενος. Ἰωάννης μὲν οὖν διὰ τὸ μόνον φωτίζειν οἶκον τὸν τοῦ Ἰσραήλ, λύχνος (13) μάσθη. Οἱ δὲ τοῦ Σωτῆρος ἀπόστολοι, οὐ λύχνοι, ἀστέρες, ἀλλὰ φωστῆρες ἀνηγορεύθησαν, οὐκ ἐν κλίματι, οὐδὲ μίᾳ γωνίᾳ λάμποντες, ἀλλ' ἅπασαν ὑπὸ οὐρανὸν καταυγάζοντες. Ἐξάρχου δὲ τούτων κορυφαῖοι ὁ Πέτρος, καὶ ὁ Ἰάκωβος, καὶ ὁ Ἰωάν· οἱ σήμερον ταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίας σενοόμενοι, συμφώνως μὲν πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου κόντες, διαφοροῖς δὲ τοῦ μαρτυρίου τρόποις ἐνήσαντες. Ὁ μὲν γὰρ πρωτοστάτης καὶ κορυφαῖος ἀποστολικῆς χορείας ἀναδειχθεὶς, οἰκίαν τῷ ὕματι τὴν δόξαν ἀπηγέγκατο, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἰσπαθείᾳ τετιμημένος· ὁ σταυρῷ (14) γὰρ προσθεὶς, τὴν Δεσποτικὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως ἐξέστύεν (εἰκόνα δὲ λέγω βασιλικὴν τὸν σταυρόν)· οὐκ ὑνόμενος ἐπὶ τῷ πάθει, ἀλλὰ σεμνυνόμενος ἐπὶ μεγάλῳ τροπαίῳ. Μῆτε γὰρ αὐτοῖς, μῆτε ἡμῖν, εἰ ταῖς μεθ' ἡμᾶς, μῆτε τινὶ ἐτέρῳ, τοῦ Κυρίου ἢ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησὶν (15)... οὐ γὰρ καὶ Πέτρος φαίνεται διὰ τιμῆς ἔχων τὴν ἴσμιον (16)... Ἡξίου γὰρ κατὰ κεφαλῆς κρεμασθῆναι ὑπὸ τῶν σταυρούντων διὰ πολλὴν εὐλάβειαν, μὴ ἴσος εἶναι τῷ Σωτῆρι δόξῃ, τῷ ὑπὲρ πάσης ἀνθρωπότητος σταυρωθέντι, καὶ πλατελαῖς, ὡστερ δὲ διὰ τοῦ σταυροῦ, χερσὶ τὴν οἰκουμένην περιβαλεῖ· Ἰάκωβος δὲ τὴν κεφαλὴν ἀπετέμνετο, τὴν ὄντως ἰὺ κεφαλὴν, τὸν Χριστόν, ἀπολαβεῖν ἐπιγόμενος. ἀλλ' ἡ γὰρ ἀνδρὸς ὁ Χριστὸς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πάσης ὁμοῦ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ματῶς Ἰωάννης ἐν πολλαῖς καὶ διαφοραῖς κατὰ τὸν ἀθλήσας ἀγῶσι, καὶ ἐν πᾶσι διαπρέψας τοῖς ἰρθώμασι τῆς εὐσεβείας, κενὸν μὲν εἰς ὕδωρ τοῦτο

Neque enim venit solvere legem aut propnetas, sed adimplere ¹¹. At vero novæ legis tempore, cum de se ipso Salvator dicat : *Ego sum lux mundi hujus* ¹², non indignatus est fons ille bonitatis, e bono Patre emanans, servos suos nominis hujus sui participes facere. Sed ad discipulos suos inquit : *Vos estis lux mundi* ; et, *Luceant opera vestra coram hominibus* ¹³. Sed quod ad ea quæ diximus, confirmanda adduci potest, id, juvante Deo, rursus proferamus : Joanni Baptistæ impositum fuit lucernæ nomen, juxta id quod in Psalmis de eo antea prænuntiatum, et Christi deinceps testimonio comprobatum fuit. Propheta enim, Patris personam sustinens, de ipso inter canendum ait, *Paravi lucernam Christo meo* ¹⁴, hoc est, lucis ministrum et præcursorem. At Dominus paternæ voci robur addens, *Ille*, inquit, *lucerna erat ardens* ¹⁵. Sed quantumvis lucerna solummodo esset, tantum abfuit, ut in Domini adventu, qui sol erat justitiæ, obscuraretur, ut clariori potius lumine refulserit, ipsius Salvatoris, ejusdemque divinitatis præco simul, ac testis effectus. Joannes igitur propterea quod unam solam Israelis domum illuminavit, lucernæ nomen accepit. At nostri Salvatoris apostoli, non lucerna, non lampades, nec sidera, sed luminaria nuncupati fuere, utpote qui non in una regione, nec in uno terrarum angulo fulsere, sed quidquid sub cælo est illuminarunt. Horum vero duces ac principes sunt Petrus, Jacobus, et Joannes, ob toleratum pro Christi fide martyrium hodiernæ festivitatis honorem consecuti, qui uno quidem eodemque proposito ad mortem properarunt, diverso autem martyrii genere decertarunt. Nam ille, quem Dominus apostolici chori principem et coryphæum designavit, convenientem dignitati suæ gloriam obtinuit, martyrii genere, Dominicæ passioni haud absimili, decoratus, quippe qui cruci suffixus regiam Domini nostri imaginem expressit. Regiam autem imaginem crucem voco, non quod passionem erubescam, sed quia de magno, quod ab ipsa pependit, trophæo potius glorier. Nam nec ipsis, nec nobis, nec posteris nostris, nec alii cuiquam Domini nostri Jesu Christi, quem admodum Paulus ait... ita enim et Petrum in honore habuisse apparet venerandam... siquidem D propter summam venerationem rogavit, ut a crucifixis inverso capite suspenderetur in cruce, ne Salvatori pro universo hominum genere crucifixo, et expansis, ut erat in cruce manibus, totum terrarum orbem complectenti æqualis esse videretur. Jacobus vero capite truncatus fuit, Christo, qui vere caput ejus erat, potiendi cupidus. Caput enim viri Christus secundum Apostolum ¹⁶,

Matth. v, 18. ¹² Joan. viii, 12. ¹³ Matth. v, 15.

¹⁴ Psal. cxxxi, 17. ¹⁵ Joan. v, 34. ¹⁶ I Cor. xi, 3.

3) Vox λύχνος in Vaticano codice deerat ; sed eam, sensu palam poscente, supplevimus.

4) Fortasse legendum, τῷ σταυρῷ.

5) Hic lacuna est in codice Vaticano. Fortasse it, δόξα συνέθη, Gloria contigit, vel quid simile.

(16) Et hic in Vaticano codice lacuna est, quæ fortasse impleri posset his verbis, τὴν σεβάσιμον ἐκείνην σταύρωσιν, Venerandum illud crucifixionis genus.

atque itidem, totius Ecclesiae caput¹⁷. Beatus denique A Joannes multa atque diversa per totam vitam certans certamina, et in omnibus pietatis officiis emicans, ferventi quidem in aqua hunc finem... judicatus, in martyrum choris annumeratur (apud æquos enim rerum æstimatores non ex passionis eventu, sed ex desiderio libere eligentis voluntatis de martyrio existimatur); et quidem hujusmodi Ecclesias quoque immortalem sui memoriam reliquerunt. Eimvero maxime decebat uno eodemque tempore istorum virorum memoriam celebrari, non ea tantum de causa, quod in profrenda pietate una et mente, et voce consenserint, verum etiam quod æquali in honore a Christo habiti fuerint. Ii etenim soli cum Christo ubique versati sunt, præterea tum agendi loquendique libertatem, tum eminentiorem quodammodo præ cæteris præ locum obtinere, non humanæ amicitiae ratione, sed divino judicio ad id dignitatis evecti.

Ipsos itaque solos a Domino, dum præcipua miracula patravit, tanquam fidelissimos et veracissimos gestorum testes secum assumptos fuisse comperimus. Hoc sane factum fuit in visione montis¹⁸. Soli enim ibi Petrus, Jacobus, et Joannes aderant, cum corpus suum transformans Dominus, in gloriosam ac splendidorem divinitatem transmutavit, atque Moyses, atque Elia sibi adstantibus, lucisque nebula obumbrante, eximiam illam æterni regni imaginem ostendit. Hoc etiam factum est, dum Jairi filiam a mortuis suscitavit¹⁹; tunc enim hos tantum miraculi illius spectatores habuit. Quin et sub ipsum passionis tempus, ne in singulis quibusque narrandis diutius morer, eosdem viros secum assumpsit, eisque tanquam fidelibus constantissimisque discipulis non est veritus dicere, *Nunc anima mea turbata est*²⁰. Hæc autem a nobis dicta sunt, non ut cæteris apostolis detrahamus, sed in eorum virtutis testimonium, quorum hodie memoriam celebramus; et ut verius dicam in communem quoque apostolorum omnium laudem: nam de sanctorum excellentia, deque eorum sanctimoniam gradibus quidpiam statuere, humanæ cognitionis non est, sed iudicii divini. Nos autem qui digni facti sumus, ut tot tantorumque virorum memoriam communicemus, gratias ipsis agere necesse est, non quantas debemus, hoc enim fieri nequit, sed quantas possumus; nam et hoc acceptum est. Siquidem sancti hos a nobis honores exposcunt, non ut quid commodi nostris e laudibus sibi accedat, sed ut nos ex hac commu-

¹⁷ Ephes. v, 25. ¹⁸ Matth. xvii, 1 sqq. ¹⁹ Marc. v, 37. ²⁰ Joan. xii, 27.

(17) Et si nullum scriptorem legerim, qui Joannem apostolum in ferventis aquæ dolium immissum fuisse narraverit; nihilominus id aperte, ni fallor, colligitur ex corrupto isto Vaticani codicis loco, qui commodiorem nullum sensum recipere posse videtur, et fortasse ita restituendus est, ut legamus, ζεόμενον, vel καιόμενον εις υδωρ τούτου πέρασ βλου ξειν· vel λαβεῖν, κεκριμένος, hoc est, *Et ferventi in aqua, ut mortalem hanc vitam terminaret, tyranni decreto jussus, in martyrum choris*

annumeratur. Sed de hac conjectura nostra sanctorum iudicium esto.

(18) Quæ semicirculis comprehenduntur, deus in posteriori hujus orationis editione, quam in idemque Vaticanum codex exhibet.

(19) Ita corrigendum censeo Vaticanum codicem, in quo, manifesto librarii errore, περιγραφήν scribitur, οὐκ ἀποτίσαι ἐκ βάσεως.

(20) Alia hujus orationis editio, quæ in Vaticano codicis existat, habet ἐν αὐτῷ.

Ἰωάννου; ἀλλὰ καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ἀποστολικῆς Ἀ
μονίας τὰς μυεῖας ἐπιτελοῦμεν. Εἰ γὰρ κατὰ τὴν
δογματῶν ἀλήθειαν, μελῶν τάξιν ἐπέχοντες, ἐνδ
ματος ἀποπληροῦσι σχῆμα, δηλονότι δοξαζομένου
(21) μέρους ἐνδός, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *Συν
ζάξεται πάντα τὰ μέλη, καὶ μάλιστα ἐπ' ἐκεί
των μακαρίων καὶ τελειοτάτων ἀνδρῶν, οἷς
τα συμφωνεῖ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ ὁ τρόπος ὁμό
μοτος, καὶ ἡ πίστις ὁμόδοξος, καὶ ὡς κοινὰ τὰ
εὐσεβείας πλεονεκτήματα τούτων, κοινὰ καὶ τὰ
ρὰ τῆς ἀληθείας σεμνολογήματα. Τίς δὲ οὐκ ἂν
ὄγως ἠσθεῖη, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
ἠρωθεῖη, ἀποστολικῶν χορῶν κοινωνεῖν ἠξιωμένου,
πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς
θείας ὁδηγήσαντι, τῶν κατὰ πάσης τῆς οἰκουμέ
ἀπλώσαντι τὰ τῆς εὐσεβείας δίκτυα, καὶ παντα
πῆξαντι τὰ τῆς ἀληθείας θήρατρα, ἵνα συλλαβό
νοι πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ὑπὸ τῆς
είας ἠγγιωμένην προσαγάγῃσι τῶν ἐξημεροῦντι
σώζονται; *Εἰς πᾶσαν γοῦν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ
ὄγκος αὐτῶν. Οἱ θεμέλιοι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ
ἴλοι καὶ τὰ ἐδραῖώματα τῆς ἀληθείας, οὗτοι εἰσιν αἱ
ἴνοι πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, αἱ πολλῶν, καὶ πλοούσιον,
θεοειδὲς νᾶμα τὸ τῆς διδασκαλίας προχέουσι.
τὸ τούτους ἡμᾶς καὶ ἡ προφητικὴ παραπέμπει
νῆ, λέγουσα· Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύ
· ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Σωτηρίου.*
int. Ad hosce nos ire jubet propheta cum
lvatoris ²².*

Ἰννημονεύεται Πέτρος ἡ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων, C
συνδοξάζεται μὲν αὐτῶν τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Ἐκ
κλήσιας· ἐπιστηρίζεται δὲ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ.
τος γὰρ ἐστὶ κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῶν παρὰ τοῦ
ρίου δωρεὰν ἡ ἀβραγαθία καὶ ὀχυρωτάτη πέτρα,
τὴν τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Σωτὴρ ὠκοδόμησε. Μνημο
νεται πάλιν Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καὶ ὡς υἱοὶ
ντῆς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος προσαγορευόμενοι, πάσας
τοὺς τὰς ὀμβροτόκους νεφέλας συνεπιφέρονται·
ρυνμένους γὰρ τῆς βροντῆς, ἀνάγκη καὶ τὰς νε
φίας συναθροῖσθαι. Νεφέλας μὲν οὖν τοὺς ἀπο
λικούς καὶ προφητικούς λόγους ὑποληπτέον, ὧν
καὶ διάφοροι τοῦ κηρύγματος οἱ χρόνοι, ἀλλὰ σύμ
νοι τῆς εὐσεβείας οἱ νόμοι· ἐξ ἐνδός γὰρ αὐτοῖς
τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ὡρμηται τὰ χάρισματα.
ὡς εἰς τὸν αὐτῶν ἀδυνατοῖς ἐπεξίεναί τοι μᾶν, καὶ τῆς
στολικῆς ἀρετῆς ἐπαξίως πειρᾶσθαι μνημονεύειν;
πρὸς Σίμωνα ἡμῖν, τὸν ἀπὸ τῆς ἀλείας γνωριζό
νον, ἡ τῶν ἐπαίνων φιλοτιμία, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκεί
νιστίν τὴν στερεάν, καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς Ἐκκλη
ς τὸ στήριγμα. Οὐδὲ πάλιν πρὸς τοὺς υἱοὺς Ζε
καίου τὸν λόγον ἔχομεν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Βοανερ
γες, τοὺς ἐρμηνευομένους, υἱοὺς βροντῆς. Ποῦ νῦν
νήσεται ἡ βραχυτάτη τοῦ λόγου φωνή, τοσαύτης
ἐτηλικαύτης βροντῆς τὰς πάντων ἀκοῆς περι
ούσης; Οὐκοῦν αὐτὸ τοῦτο μόνον τὴν πρὸς τοὺς
λοῦς εὐγνωμοσύνην ἀποπληρῶσαι σπεύσαντες, ἐπὶ

nione beneficiis prosequantur. Porro neminem plura
ignorare arbitror, nos hac die non solum Petri,
Jacobi et Joannis, sed et omnium simul apostolo
rum memoriam celebrare. Si enim quod ad do
gmatum veritatem attinet, membrorum instar dis
positi, unius corporis formam expriment, et, si
unum membrum gloriatur, ut ait Apostolus ²¹, omnia
simul membra gloriantur, id utique in beatis quo
que illis atque sanctissimis viris præcipue locum
habet, in quibus cuncta cum veritate concordant,
morum nempe similitudo, et in una eademque fide
mira consensio; et quemadmodum communia sunt
eorum egregia pro pietate gesta, ita et communes
sunt, qui ipsis ob veræ fidei prædicationem imper
tiantur honores. Ecquis lætitia non merito per
fundetur et Spiritus sancti gaudio plenus non
exsultabit, dum se dignatum cogitat apostolorum
choro communicare, qui orbem totum ad veritatis
cognitionem perduxere, qui per totum terrarum
orbem pietatis retia explicarunt, et ubicunque lo
corum veritatis fixere venabula, ut omne simul
humanum genus in malitia efferatum, ad eum qui
mansuefacit illud atque salvat, adduceret: *In
omnem itaque terram exivit sonus eorum* ²². Hi sunt
Ecclesiæ fundamenta, et veritatis columnæ atque
fulcimenta. Hi sunt perennes salutis fontes, e
quibus abundantissimi divinæ doctrinæ latices pro
inquit, *Haurietis aquam cum gaudio de fontibus*

Celebratur Petri memoria, qui apostolorum est
caput, et una quidem cum ipso cætera Ecclesiæ
membra glorificantur; Dei vero Ecclesia in ipso
solidatur. Hic enim, juxta prærogativam sibi a
Domino concessam, firma et solidissima petra est,
super quam Salvator Ecclesiam ædificavit. Memo
ria denique celebratur Jacobi, et Joannis, et ut
filii tonitru, quemadmodum eos Dominus appel
lavit, omnes secum imbriferas nubes trahunt;
tonitru enim aerem rumpente, necesse est nubes
congregari. Nubes itaque apostolicos, et prophe
ticos sermones significare censendum est, quorum
etsi præconii diversa sunt tempora, concordēs ta
men, ac plane similes pietatis sunt leges, cum ex
uno eodemque spiritu ipsis charismata promana
rint. Sed quid opus nobis est ea, quæ explicari
nequeunt, audacter prosequi, atque eniti ut di
gnam apostolica virtute commemorationem facia
mus? Non ad Simonem piscatione notum nostra
rum laudum studia pertinent; sed ad firmam
ejusdem fidem, et totius simul Ecclesiæ firmamen
tum. Nec rursus Zebedæi filios alloquimur; sed
Boanerges, quod interpretatum sonat, *tonitru filii*
filios. Qualem nam exilis noster sermo sonum edet,
dum tale tantumque tonitru omnium aures cir
cumsonat? Quapropter quantumvis nostrum erga
sanctos studium ac bonam nostram erga illos vo

²¹ I Cor. xii, 26. ²² Psal. cxviii, 5. ²³ Isa. xii, 3.

(21) Delendum hic videtur pronomen μου.

luntatem explere, ea saltem ratione magnopere cuperemus, ad silentium tamen periculi expers confugimus, quippe qui optime novimus, nos tum demum dignos fore, qui sanctorum memoriae communicemus, si eorum virtutes imitemur atque æmulemur; non ipsorum gesta sermonibus celebrantes, sed eorum mores ita animo complectentes, ut eos elabi nunquam, ac excidere patiamur. Nos enim veros eorum discipulos esse non festinconsiderate et pro consuetudine celebrata; sed religiosa pietas, eademque vivendi ratio, et morum similitudo demonstrabit. Veneraris martyrum memorias, eorum idem quoque propositum venerare: tunc namque sanctorum memoriis vere communicamus, cum eorum vitæ instituta sectamur. Non enim illis solis illuminatio scientiæ claritatis Evangelii Jesu Christi refulsit²². Non illis tantummodo gratiam largitus est Deus: præcepta communia sunt, communis quoque lex morum; unus est, qui certantibus laborum præmia distribuit, unum veritatis præmium, cujus faxit Deus, ut nos omnes digni efficiamur, precibus et intercessionibus sanctorum, quorum memoriam celebramus: gratia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

²² II Cor. iv, 4, 6.

(22) In alia hujus orationis editione, quæ habetur in æne Vaticani codicis legitur, ὡς ἐν τῷ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΓΚΟΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΝ.

EJUSDEM

ORATIO LAUDATORIA

SANCTI AC MAGNI MARTYRIS THEODORI

Eodem Sifano interprete.

Vos, qui populos Christi, qui grex sanctus ac regate estis sacerdotium, qui undique et ex urbibus et ex agris catervatim confluxistis, unde signo itineris accepto ad hunc sacrum locum venistis? Quis vobis huc veniendi adeo seriam ac quasi præstitutam necessitatem imposuit? Hocque tempore hiemis, quo et a bello quies est, et miles armaturam amovet, et nauta gubernaculum supra fumum ponit, et agricola aratores boves in præsepio curans quiescit? An palam est, quod sanctus martyr ex militaribus ordinibus tuba cecinit, et multos ex diversis regionibus excitatos ad suæ requietis locum ac sedem vocavit, non ad bellicum instruens apparatus, Υμεῖς ὁ τοῦ Χριστοῦ λαός, ἡ ἀγία πόλις, βασιλεῖον ἱεράτευμα, οἱ πανταχόθεν ἀσπασταί τε καὶ χωριτικὸι συρρέουσάντες ὄημοι, πόθεν λαθόντες σύνθημα τῆς ὁδοῦ, πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἱερῶς ἦθητε τόπον; Τίς ὑμῖν τῆς ἐνθάδε σπουδαίας οὐκ ἀμπρόθεσμον ἀνάγκην ἐπέθηκεν; καὶ ταῦτα ἐν χειμῶνος, ἤνικα καὶ πόλεμος ἡρεμεῖ, καὶ στρατὸς τῆν πανοπλίαν ἀποσκευάζεται, καὶ κλισίαν ἀπὸ καπνοῦ τίθεισι ἐν πηδάλιον, καὶ γεωργὸς ἀφαιρῶν τοὺς ἀροτῆρας βοῦς θεραπεύων ἐπὶ τῆς φάττης; ἢ κρόδηλον, ὡς ἐσάλπισε μὲν ἐκ τῶν στρατευομένων καταλόγων ὁ ἅγιος μάρτυρ· κινήσας δὲ πολλὰς διαφόρων πατριῶν πρὸς τὴν οἰκίαν ἀνάπεισεν

λαν ἐκάλεισεν, οὐκ ε.ς πολεμικὴν εὐτρεπέζων πα-
 σκευὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν γλυκεῖαν καὶ μέγιστα δὴ
 ἱστιανοῖς πρέπουσαν συνάγων εἰρήνην; Ὅυτος γάρ,
 πιστεύομεν, καὶ τοῦ παρελθόντος ἐνιαυτοῦ τὴν
 θαλασσίαν ζάλην ἐκοίμισε, καὶ τὸν φρικώδη τῶν
 ῥιων Σκυθῶν ἔστησε πόλεμον, δεῖνόν αὐτοῖς ἐπισεί-
 ; καὶ φοβερόν ἤδη βλεπομένοις καὶ πλησιάσασιν,
 κρᾶνος τρίλοφον, οὐδὲ ξίφος εὖ τεθηγγμένον, καὶ
 ἰς τὸν ἥλιον ἀποστειλόν, ἀλλὰ τὸν ἀλεξίκακον καὶ
 ποδύναμον σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ αὐ-
 παθῶν, τὴν ἐξέαν ταύτην ἐκτίησαστο. Καὶ μοι λοι-
 τὸν νοῦν ἐπιστήσαντες διασκεψάσθε, οἱ τῆς κα-
 ῶς ταύτης θρησκείας ὑπηρέται καὶ φιλομάρτυρες,
 κὸν χρῆμα δίκαιος, καὶ ὅσων ἀξιοῦται τῶν ἀμοι-
 (τῶν ἐγκοσμίων τε, λέγω, καὶ τῶν παρ' ἡμῖν·
 γὰρ ἀοράτων οὐδεὶς ἰκανὸς λογίσασθαι τὴν με-
 σπρέπειαν)· καὶ διορίσαντες τὸν τῆς εὐσεβείας
 πόν, ζηλώσατε τῶν οὕτω ἀποτιμωμένων τὴν γνώ-
 . Ἐπιθυμήσατε δὲ τῶν γεράων ἃ Χριστὸς πρὸς
 ἐν διανεμίει τοῖς ἀθληταῖς. Καὶ τῶς, εἰ δοκεῖ, τῆς
 λαύσεως τῶν μελλόντων ἀγαθῶν σχολαζούσης, ἣν
 ἰς ἀγαθὴ ταμιεύεται τοῖς δικαίοις, ἥνικα ἂν ὁ
 ἡμετέρων βίων δικαστὴς ἐπιφοιτήσῃ, τὴν παρ-
 ἐν ἴδωμεν τῶν ἀγίων κατάστασιν, ὅπως καλλίστη
 . καὶ μεγαλοπρεπῆς. Ψυχὴ μὲν γὰρ ἀνελεύθησα
 ἰ τὸν ἴδιον κλῆρον ἐμφιλοχωρεῖ, καὶ ἀσωμάτως
 ὁμοίοις συνδιαταταί· σῶμα δὲ τὸ σεμνὸν καὶ
 λίδωτον ἐκαίρης ὄργανον, οὐδαμοῦ τοῖς ἰδίοις πά-
 βλάψαν τῆς ἐνοικησάσης τὴν ἀφθαρσίαν, μετὰ
 ἴης τιμῆς καὶ θεραπείας περιστάλεν, σεμνῶς ἐν
 ὁ τόπω κατὰκειται, ὥσπερ τι κειμήλιον πολυτί-
 ον τῷ καιρῷ τῆς παλιγγενεσίας τηρούμενον, πολὺ
 ἐτύγκριτον ἔχον πρὸς τὰ ἄλλα τῶν σωμάτων, ἃ
 ῶ καὶ τῷ τυχόντι διελύθη θανάτῳ, καὶ ταῦτα ἐν
 ῶ ὕλῃ τῆς φύσεως. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν λειψά-
 , καὶ βδελυκτὰ τοῖς πολλοῖς ἔστι, καὶ οὐδεὶς ἡδέως
 ἔρχεται τάφον, ἢ καὶ ἀνευγῆτοι τυχῶν ἐκ τοῦ πα-
 ἴξου, ἐπιβαλὼν δὲ τὴν ὄψιν τῆ ἀμορφία τῶν ἐγ-
 ἰένων, πάσης ἀηδίας πληρωθεὶς, καὶ βαρῆα κατα-
 ἰάξας τῆς ἀνθρωπότητος παρατρέχει. Ἐλθὼν δὲ
 ἐι χωρίον ὁμοιον τοῦτῳ, ἐνθα σήμερον ὁ ἡμέτερος
 ἰογος, ὅπου μνήμη δικαίου καὶ ἀγίου λείψανον·
 τον μὲν τῆ μεγαλοπρεπειᾶ τῶν ὁρωμένων ψυχ-
 γεῖται, οἶκον βλέπων ὡς θεοῦ ναόν, ἐξησχήμενον
 πρῶς τῷ μεγέθει τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τῷ τῆς
 ἰοσμῆσεως κάλλει, ἐνθα καὶ τέκτων εἰς ζῶων
 ρασίαν τὸ ξύλον ἐμόρφωσε, καὶ λιθοξῶος εἰς ἀρ-
 ἰου λειότητα τὰς πλάκας ἀπέθεσεν. Ἐπέχρως δὲ
 ζωγράφος τὰ ἀνθρῆ τῆς τέχνης ἐν εἰκόνι διαγρα-
 ενος, τὰς ἀριστείας τοῦ μάρτυρος, τὰς ἐνοστά-
 , τὰς ἀληθόνας, τὰς θηριώδεις τῶν τυράννων
 ρὰς, τὰς ἐπηρείας, τὴν φλογετρόφον ἐκείνην κά-
 ν, τὴν μακαριωτάτην τελείωσιν τοῦ ἀθλητοῦ,
 ἰγνωνοῦμένου Χριστοῦ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς τὸ
 πωμα, πάντα ἡμῶν ὡς ἐν βιβλίῳ τινὶ γλυπτο-
 ρ διὰ χρωμάτων τεχνουργησάμενος, σαφῶς δι-
 κευσε τοὺς ἀγῶνας τοῦ μάρτυρος, καὶ ὡς λειμῶνα
 τρὸν τὸν νεῶν κατηγλάσειεν· οἶδε γὰρ καὶ γραφῆ
 πῶσα ἐν τοίχῳ λαλεῖν, καὶ τὰ μέγιστα ὠφέλειν·

sed ad dulcem ac maxime Christianos utique de-
 centem pacem cogens? Hic enim, ut credimus,
 etiam anno præterito barbaricam tempestatem se-
 davit, et horrendum ferorum et inmanium Scytharum
 bellum inhibuit atque repressit, terribilem
 atque formidabilem. Illis jam visis et appropin-
 quantibus obvibrans non galeam trinis cristis et
 conis insignem, neque gladium bene acutum et ad
 solem resplendentem, sed malorum propulsatricem
 et omnipotentem crucem Christi, pro qua et ipse
 mortem perpessus hanc gloriam acquisivit. Ac
 mihi deinceps animum attendentes considerate, qui
 huius puri cultus ministri ac martyrum studiosi
 estis, quanta res sit justus, quamque multas con-
 sequatur remunerationes (de his loquor remunera-
 tionibus, quæ in mundo, et apud nos præstantur:
 nam earum, quæ visum effugiunt, magnificentiæ
 nemo satis idoneus æstimator est), et cognito pie-
 tatis fructu, imitamini consilium, et aspirate ad
 animum et voluntatem eorum, qui ita præ cæteris
 honorantur, atque concupiscite et affectate ea præ-
 mia, quæ Christus athleticis pro merito cuiusque
 distribuit. Atque in præsentia si placet, cessante
 futurorum honorum fructu, quem bona spes justis
 in illud rejicit tempus, quo rerum in vita nostra
 actarum iudex advenerit: præsentem sanctorum
 statum inspiciamus, quam præclarus magnificus-
 que sit. Nam anima quidem ex quo sublimis abiit,
 in suo loco acquiescit, et corpore soluta cum sui
 similibus una vivit; corpus vero venerandum et
 immaculatum illius instrumentum, quod suis vitiiis
 et affectibus illius inhabitantis incorruptibilitatem
 non læsit, cum multo honore et cultu compositum
 atque ornatum in augusto sacroque loco situm est:
 quod veluti res cbara magnique æstimata atque
 recondita in tempus regenerationis reservatur, mult-
 tis singularibus et eximiis rebus præditum, propter
 quas ad alia corpora, quæ communi ac vulgari
 morte dissoluta sunt, ne comparandum quidem est,
 idque in simili materia naturæ. Nam cæteræ quidem
 reliquiæ etiam abominabiles plerisque sunt; ac
 nemo lubenter sepulcrum præterit, aut si ex in-
 opinato apertum ostendit, deformitate nimirum
 earum rerum quæ inibi jacent, faciem operiens
 omni inajucunditate repletus, et humanæ naturæ
 conditioni graviter ingemiscens prætercurrit. Quod
 si venerit ad aliquem locum similem huic, ubi ho-
 die noster conventus habetur, ubi memoria just-
 sanctæque reliquiæ sunt: primum quidem earum
 rerum magnificentia, quas videt, oblectatur, dum
 ædem ut templum Dei et magnitudine structuræ,
 et adjecti ornatus decore splendide elaboratum
 intuetur, ubi et faber in animalium figuram lignum
 formavit, et latomus ad argenti levitatem crustas
 lapideas expolivit. Induxit autem etiam pictor
 flores artis in imagine depictos, fortia facta mar-
 tyris, repugnantias, cruciatus, efferatas et imma-
 nes tyrannorum formas, impetus violentos, flam-
 meum illum fornacem, beatissimam consumma-

tionem athletæ, certaminum præsidis Christi humanæ formæ effigiem, omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificiose depingens, ceteraque labores martyris nobis expressit, ac tanquam pratium amœnum et floridum templum etiam solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse; lapillorum item cœcitas historię par opus in pavimento, quod pedibus calcatur, effecit.

His igitur arte elaboratis operibus quæ sensui exposita sunt, ubi oculos oblectavit, cupit deinceps etiam ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem, contrectationem ejus esse credens. Quod si quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, ac tanquam res magni pretii condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua ejusmodi prospera fortuna contingat, ut id facere liceat, quam id sit multum desiderandum et optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti, et ejus desiderii compotes facti. Quasi corpus enim per se vivens et florens, qui intuentur, amplectuntur, oculis, ori, auribus, omnibus sensuum instrumentis adhibentes, deinde officii et affectionis lacrymas martyri, quasi integer esset et appareret, superfundentes, ut pro ipsis deprecator intercedat, supplices preces offerunt tanquam satellitem Dei orantes, quasi accipientem dona cum velit, invocantes. Ex his omnibus, o popule pie, discite, quod *pretiosus* ac honorata *coram Domino sit mors sanctorum ejus*. Nam unum quidem et idem corpus omnium hominum est, ex una massa conflatum: verum id, quod simplici morte dissolutum est, ut res quælibet vilis projicitur. At quod martyrii affectione gratiosum effectum est, ita est amabile, jucundum, et a multis desideratum et expectatum, ut superior oratio demonstravit. Quocirca propter ea, quæ apparent, iis, quæ visum effugiunt, propter experimentum earum rerum, quæ in mundo visuntur, futurarum rerum promissioni credamus. Nam multi qui ventrem et vanam gloriam, et has mundanas paleas omnibus rebus anteferunt, nihil putant esse futurum: sed cum vitæ fine terminari omnia arbitrantur. Verum qui ita sentis, ex parvis magna discite: ex umbris principales formas, quales eæ sint intelligite. Cui regum talis honor habetur? Quis ex iis, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, tali memoria celebratur? Quis imperatorum qui urbes munitas ceperunt, nationes innumeras subegerunt, adeo decantatus et fama celebratus est, ut hic miles pauper, modo conscriptus et tyro: quem Paulus armavit, quem angeli ad certamen xerunt, quem victorem prope ad certamina atque labores martyris accessi, nem instituamus; est enim suum cuique gratum et acceptum.

Patria igitur præclaro ac strenuo huic viro est ea regio, quæ ad solem spectat orientem: nam etiam hic, sicuti Job, ex partibus orientalibus nobilis est, cumque patriam cum illo communem haberet, ejusdem imitatio morum ingeniique ei non defuit. Nunc vero quilibet martyr totius soli sub-

Α και ὁ τῶν φηφίδων συνθέτης, ιστορίας ἐξῆναι-
τὸ πατούμενον ἔδαφος.

Και τοῖς αἰσθητοῖς οὕτω φιλοτεχνήμασιν ἐκ-
θῆσας τὴν ὄψιν, ἐπιθυμεῖ λοιπὸν καὶ αὐτῆ ἀπὸ
τῆ θήκη· ἀγιασμὸν καὶ εὐλογίαν τὴν ἐκ τῆς
πιστεύων. Εἰ δὲ καὶ κόνιν τις δοίη φέρον τῆς
κειμένην τῆ ἐπιφανείᾳ τῆς ἀναπαύσεως, ὡς
χοῦς λαμβάνεται, καὶ ὡς κειμήλιον ἢ γῆ θη-
ζεται. Τὸ γὰρ αὐτοῦ τοῦ λειψάνου προσάγε-
ποτέ τίς ἐπιτυχία τοιαύτη παρ᾽ ἄλλοι τῆν ἔρω-
δῶρον, ἴσασιν οἱ πεπειραμένοι, καὶ τῆς πε-
ἐπιθυμίας ἐμφορηθέντες. Ὡς σῶμα γὰρ αἰὶ
καὶ ἀνοῦν οἱ βλέποντες κατασπάζονται, τῶν
θαλμοῖς, τῷ στόματι, ταῖς ἀκοαῖς, πάσαις τε
ἀγοντες ταῖς αἰσθήσεσιν, εἶτα τὸ τῆς εὐλαΐας
τὸ τοῦ πάθους ἐπιχέοντες δάκρυον, ὡς ὁμοίως
φαινομένην τῷ μάρτυρι τὴν τοῦ προσδεδεικ-
προσάγουσιν, ὡς δρυφόρον τοῦ θεοῦ παρακλί-
ὡς λαμβάνοντα τὰς δωρεὰς ὅταν ἐθέλῃ ἐπιει-
νοι. Ἐκ τούτων πάντων, ὁ εὐσεβὴς λαὸς, κατα-
οὐτὶ *Τίμος ἑταῖριον Κυρίου ὁ θάνατος τῆς
αὐτοῦ*. Ἐν μὲν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα πάντων ἐφ-
πων, ἐξ ἐνός φυχράματος ἔχον τὴν σύστασιν·
τὸ μὲν ἀπλῶς ἀποθανόν, ῥίπτεται ὡς τὸ τυρ-
δὲ τῷ πάθει τοῦ μαρτυρίου χαριτωθὲν, οὐκ ἐ-
ἐράσμιον καὶ ἀμφισθητήσιμον, ὡς ὁ προλαβὼν
ἐδίδαξεν. Διὰ τοῦτο πιστεύουμεν ἐκ τῶν φανερῶν
τοῖς ἀοράτοις, ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ κείρας τῶν
μελλόντων ἐπαγγελίας. Πολλοὶ γὰρ οἱ τῆν γ-
καὶ τὴν κενοδοξίαν, καὶ τὸν ἐνθάδε συρφετὸν π-
ἐπίπροσθεν ἀγοντες, οὐδὲν ἠγούνται τὸ μέλλ-
τέλει δὲ τοῦ βίου συμπειραίουσθαι τὰ πάντα κ-
σιν. Ἄλλ' ὁ φρονῶν οὕτως, ἐκ τῶν μικρῶν τι-
γάλα κατάμαθε, ἐκ τῶν σκίων τὰ ἀρχέτυπα κ-
Τίς τὸν βασιλέων τοιαύτην τιμᾶται τιμῆν; τίς
καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἀνθρώποις φανέντων κ-
μνήμη δοξάζεται; τίς τῶν στρατηγῶν τῶν τ-
τειχῆρεις ἐλόντων, καὶ ἔθνη δουλωσαμένων κ-
οὕτως ἐστὶν ἀοιδίμος, ὡς ὁ στρατιώτης ὄσκι-
D νης, ὁ νεόλεκτος, ὃν Παῦλος ὤπλισεν, ὃν ἔ-
πρὸς τὸν ἀγῶνα ἤλειψαν, καὶ νικησαντα Ἰ-
ἐστεφάνωσεν; Μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἐγένετο
λόγῳ τῶν ἀγῶνων τοῦ μάρτυρος, φέρε, τὰ κ-
ταλιπόντες, τὸν ἐξαίρετον τοῦ ἀγίου λόγον κ-
φίλον γὰρ ἐκάστω τὸ ἴδιον.

Christus coronavit? Enimvero quoniam quoniam
age communibus relictis peculiarem sancti
et acceptum.

Πατρίς τοίνυν τῷ γενναίῳ, ἢ πρὸς ἕλιον ἀνα-
χώρα· εὐγενὴς γὰρ καὶ οὗτος κατὰ τὸν ἰσθμὸν
ἡλίου ἀνατολῶν, καὶ τῆς πατρίδος ἐκεῖνον κ-
οὐκ ἀπελειφθῆ τῆς τοῦ ἡθους μιμήσεως. Ν-
πάση τῇ οἰκουμένη ἐστὶ μάρτυς κοινὸς τῆς ἐ-
πολιτῆς· ληφθεὶς δὲ ἐκεῖθεν πρὸς ὅσων κ-

ρους, οὕτω μετὰ τοῦ ἰδίου τάγματος πρὸς τὴν
 κείραν διέβη χώραν, τῆς χειμερινῆς ἀναπαύσεως
 ἰς στρατιώταις ἐνθάδε παρὰ τῶν κρατούντων δια-
 χείσεως. Πολέμου δὲ κινήθεντος ἀβρόδον, οὐκ ἐξ
 ἰδίου βαρβαρικῆς, ἀλλ' ἐκ νόμου Σατανικοῦ, καὶ
 ἰγματος θεομάχου (πᾶς γὰρ Χριστιανὸς ἠλαύνετο
 δυσσεβεί γράμματι, καὶ πρὸς θάνατον ἦγετο) τότε
 , τότε ὁ τρισμακάριος οὗτος, γνώριμος ὢν ἐπ' εὐ-
 λεία, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν πανταχοῦ
 ριφέντων, μόνον οὐκ ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν ὁμολο-
 ν γραψάμενος, οὐκέτι νεόλεκτος ἦν τὴν ἀνδρείαν,
 ἐ ἀπειρος πολέμου καὶ μάχης ἄλλὰ γενναῖος τὴν
 ἦν, ἰσχυρὰν ποιησάμενος πρὸς τοὺς κινδύνους
 ἔνστασι, οὐχ ὑφειμένος, οὐ δειλιῶν, οὐ λόγον
 κρήρσιαστον προβαλλόμενος. Ὡς γὰρ ἐκάθισε τὸ
 ἦρον ἐκεῖνο δικαστήριον, ὃ τε ἡγεμῶν καὶ ὁ τα-
 B ρχος εἰς ταῦτ' ἀποβλήθοντες, ὡς Ἡρώδης ποτὲ
 Πιλάτος, τὸν δούλον τοῦ σταυρωθέντος, εἰς κρίσιν
 ἰαν τοῦ Δεσπότητος κατέστησαν. « Καὶ λέγει, » φησι,
 ἴθεν σοι θρασύτητος καὶ τόλμης ἐγγινομένης, εἰς
 βασιλικὸν ἐξυβρίζεις νόμον, οὐχ ὑποκύπτεις δὲ
 μων τοῖς τοῦ Δεσπότητος προστάγμασιν, οὐδὲ προσ-
 εἰς κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς κρατοῦσιν ; » Οἱ γὰρ
 ἰ Μαξιμιανὸν τότε τῆς βασιλείας ἤγουντο. Ὡς
 ἰβῶ τῷ προσώπῳ καὶ ἀκατα[π]λήκτῳ τῇ γνώμῃ,
 ἰσχον τὴν ἀπόκρισιν τοῖς λεγθεῖσιν ἐπέθηκεν·
 ἰοὺς μὲν οὐκ οἶδα (οὐδὲ γὰρ εἰσι κατὰ τὴν ἀλή-
 ἰν)· δαίμονας δὲ ὑμεῖς ἀπατεῶνας πλανᾶσθε τῇ
 Θεοῦ τιμῶντες προσηγορίᾳ· ἐμοὶ δὲ Θεὸς ὁ Χρι-
 ἰ; ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱός. Ὑπερ τῆς εὐσε-
 ἰς τοῖνον καὶ τῆς ὁμολογίας τῆς εἰς ἐκεῖνον, καὶ
 τρώσκων τεμέντω, καὶ ὁ μαστιζῶν ξαινέτω,
 ὁ καίων προσαγέτω τὴν φλόγα, καὶ ὁ ταῖς φωναῖς
 ταύταις ἀχθόμενος ἐξαιρέτω τὴν γλῶσσαν· καθ'
 ἰτον γὰρ μέλος, τὸ σῶμα τῷ κτίσαντι χρεωστῆ
 ἰπομονῆν. » Ἠτήθησαν τῶν λόγων οἱ τύραννοι·
 ἰτὴν πρώτην προσβολὴν τοῦ ἀριστέως οὐκ ἤνεγ-
 ἰνεανίσκον βλέποντες πρὸς τὸ πάθος σφριζῶντα,
 ἰς ἡδύ τι πόμα τὴν τελευτὴν ἐφελάχοντο. Ὡς
 κείνοι μικρὸν ἐπέειχον ἠπορημένοι, καὶ βουλευσά-
 ἰ τὸ πρακτέον· εἰς τις τῶν ἐν τέλει στρατιώτης
 ἰδος εἶναι οἰόμενος, ἐπιχλευάζων ὁμοῦ τὴν ἀπό-
 ἰν τὴν τοῦ μάρτυρος, « Ἔστι γὰρ, » ἔφη, D
 ἰδῶρε, τῷ σῶ Θεῷ; καὶ γενναῖ ἐκεῖνος, ὡς ἄν-
 ἰτος ἐμπαθῶς ; — « Ἐμπαθῶς μὲν ὁ ἐμὸς, » ἔφη,
 ἰς οὐκ ἐγέννησεν· ἀλλὰ καὶ Υἱὸν ὁμολογῶ, καὶ
 ἰρεπῆ λέγω τὴν γέννησιν· σὺ, ὦ νηπιώδῃ τὸν
 ἰμὸν καὶ ἄθλιον, οὐκ ἐρυθρίᾳς οὐδὲ ἐγκαλύπτῃ
 ἰήλειαν ὁμολογῶν θεῶν, καὶ ὡς μητέρα δώδεκα
 ἰν τὴν αὐτὴν προσκυνῶν, πολυτοκὸν τινα δαί-
 ἰκατὰ τοὺς λαγῶους ἢ τὰς ὕας εὐκόλως καὶ ἐγ-
 ἰομένην καὶ ἀποτίκτουσαν ; »

A jectæ regionis civis universo terrarum orbi com-
 munis est ; sumptus autem illinc ad armatos ordi-
 nis militares, cum duces militum eos hic in hiber-
 nis collocassent, ita cum ea legione, in quam con-
 scriptus erat, ad nostram regionem transivit. Bello
 autem repente moto non ex incursione barbarorum,
 sed ex lege Satanica decretoque, quo Deus oppu-
 gnaretur (quicumque enim Christianus esset, impio
 scripto exagitabatur, et ad mortem ducebatur),
 tunc nimirum, tunc hic ter quaterque beatus Theo-
 dorus, quod insigni pietate præditus esset, fidem-
 que in Christum ubique circumferret, propemodum
 in fronte confessionem inscriptam gerens, non jam
 amplius virtute tyro modo conscriptus erat, neque
 rei bellicæ et pugnæ rudis, sed animo strenuus,
 fortiter sese periculis objiciens, non remissus et
 languidus, non trepidans, non formidans et metu
 fractus, non verbum minus liberum proferens. Ut
 enim præses et tribunus in unum convenerunt, sic-
 ut olim Herodes et Pilatus, atque consedit scele-
 stum et improbum illud concilium servum crucifixi
 simili ratione, atque Domino ejus acciderat, ad
 judicium sistunt, « Ac dic, » inquit, « unde tibi
 innata audacia atque temeritate, adversus legem
 imperatoris contumax es? Nec te tremens domini
 jussis submittis? Nec quemadmodum placet iis, qui
 rerum potiuntur, adoras? » Maximianus enim cum
 consorte tunc imperium tenebat. Ille vultu confir-
 mato atque imperterrito animo, scitum et acutum
 dictis adjecit responsum : Deos quidem nescio
 C (neque enim revera sunt). Vos autem erratis, qui
 dæmonas fallaces et impostores Dei appellatione
 honoratis, mihi vero Deus est Christus, Dei unigenitus
 Filius, pro pietate igitur atque confessione istius, et
 qui vulnerat, incidat : et qui verberat, laceret :
 et qui cremat, flammam admoveat ; et qui his
 vocibus meis offenditur, linguam eximat : per sin-
 gula enim membra corpus Creatori patientiam debet.
 Fracti sunt his verbis tyranni : ac primum
 impetum viri fortis non sustinuerunt, adolescentem
 videntes ad passionem exultantem, ac veluti sua-
 vem potum mortem appetentem. Ut autem illi pau-
 llisper cunctabantur hæsitantes ac deliberantes quid
 ductebant, miles, qui sibi lepidus et urbanus esse
 videbatur, simul responsum martyris irridens :
 « Estne, » inquit, « o Theodore, Filius tuo Deo?
 et generat ille carnis affectibus, ut homo, obno-
 xius? » — « Humano quidem more affectibus car-
 nis obnoxius meus, » inquit, « Deus non generavit :
 verum et Filium confiteor, et nativitatem talem
 esse dico, quæ Deum deceat : tu vero, o miser et
 iam Deum confiteris, et ut matrem duodecim liberorum eamdem adoras fecundam quandam lem
 suumve modo dæmona, quæ facile et concipiat et partum edat?

Cum autem hoc modo duplicem sanctus irrisionem simulacrorum cultori reposuisset, humanitatis et clementiæ specie facta tyranni, « Exiguum, » inquit, « ad considerandum insanienti tempus

concedatur, fortasse per otium re secum perpensa atque deliberata mutabitur in melius. Insaniam enim dementes sanitatem mentis vocabant : alienationem vero mentis et vecordiam, pietatem : quemadmodum sit, cum ebrii suam affectionem sobriis objiciunt. At homo pius Christique miles dato sibi spatio ad forte ac virile facinus abutitur. Quodnam autem id fuerit, tempus est vobis cum lætitia narrationem accipiendi : Et quæ fabulis celebratur, matri deorum templum erat in micropoli Amasea, quod illi, qui tunc errabant, inibi alicubi circa ripas amnis vanitate adducti exstruxerant : hoc iste vir strenuus in tempore datæ sibi securitatis capta occasione, et aura secunda incensum concremavit, reipsa responsum, quod post deliberationem prorsus exspectabant, impiis atque scelestis dans. Cum ea res celeriter omnibus pateferebat (quippe in urbe media clarissimus ignis accensus erat), non occultabat audax incœptum, neque laborabat, ut hoc a se factum lateret, sed palam ac vehementer quidem significabat sese propter præclarum facinus et rem bene gestam exsultare et efferri, atque tumultu impiorum, quo templi atque statuæ nomine dolentes perturbabantur, supra modum gaudere ; quin etiam magistratibus in dicatum est, quod ipse suis manibus incendium fecisset : ac rursus judicium priori terribilius, ut nimirum etiam par erat, cum tanta res, quæ exerbaret et irritaret eos, incidisset. Atque illi quidem in judiciale tribunal ascenderunt : Theodorus vero in medio eorum (erat) magna loquendi libertate utens, in statu causam dicentis magistratus confidentia præditus cum interrogaretur, celeritate confessionis interrogationem antevertens. Posteaquam autem et imperterritus erat, et ad nihil eorum quæ gravia atque aspera cum minis ei ostentabantur supplicis, se submitteret, nec confidentius loqui desineret, in contrariam rationem mutati sunt, ac benigne cum eo sermocinantes promissis justum subtrahere tentabant. « Et scito, » inquirunt, « quod si consilium nostrum obedienter admittere volueris, protinus te ex obscuro nobilem, ex humili despectoque et inglorio honoratum efficiemus : ac tibi pontificatus dignitatem promittimus. » Ut autem pontificiam dignitatem nominari audivit, ter quaterque beatus ille, cum diu multumque irrisisset (tandem) dixit : « Ego etiam sacerdos simulacrorum ærumnos esse judico, et ut vanæ actionis ministros miseror ; pontificum vero multo magis me et miseret, et abominor eosdem : inter malos enim qui major est, ac primum locum tenet, miserior est ; ut inter injustos, injustior ; ut inter homicidas, qui crudelitate cæteros præcedit ; ut inter lascivos et libidinosos, qui petulantior atque protervior est : propterea perniciose promittendi dehinc finem facite ; non enim, heus vos animadvertitis, neque sentitis caput et summum malorum mihi promittentes : at ei, qui pie ac recte vivere statuit, præstat in domo Domini abjectum esse, quam habitare in

σχολῆν δοῦς ἑαυτῷ γνώμην, μετέδθηται πρὸς τι-
τιον. » Μανίαν γὰρ οἱ ἔκφρανον τὴν σαφροσύνην·
ἐκστασιν δὲ καὶ παραφορᾶν, τὴν εὐθείαν ὡςπερ
ὅταν οἱ μεθύοντες, τὸ ἴδιον πάθος τῶν ἐκστα-
σιν ὀνειδίζουσιν. Ἄλλ' ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος τὸ
Χριστοῦ στρατιώτης, εἰς ἀνδρικὴν πράξιν τὴν ἐκ
σχολῆν κατεχρήσατο. Ποία ταύτη ; Καίρις ἰσχυρῶς
εὐφροσύνης ὑποδέξασθαι τὸ διήγημα· Τῆς μητρὸς
μητρὶ τῶν θεῶν, ναὶς ἦν ἐπὶ τῆς μετροπόλεως ἰ-
σειας, ὅν οἱ τότε πλανώμενοι, αὐτοῦ ποταμοῦ
ἐχθὰς τὸ ποταμοῦ τῆς ματαίωστος καταπέλας
Τοῦτον ὁ γενναῖος, ἐν τῷ τῆς δοθείσης ἀδείας ἐπι-
τηρήσας εὐκαιρον ὥραν, καὶ αὐτὸν ἐπιπρῆσας
κατέφλεξεν, ἔργῳ τοῖς ἀληθινῶς ἐκπέπρωτο
ἀπόκρισιν, ἦν πάντως ἀνεμνον μετὰ τὴν ἐκπέπρω-
το. Ἐπιδηλοῦ δὲ τοῦ πράγματος ταχέως ἀπαρ-
τησεν (καὶ γὰρ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως φασκί-
α ἐξήφθη τὸ πῦρ), οὐκ ἐπεκρύψατο τὴν ἔργον
οὐδὲ ἐσπούδασε τὸ λαθεῖν· ἄλλ' ἐνόησεν ἦν, ὅτι
δρα γὰρ τῷ κατορθώματι γαυριῶν, καὶ ἕτερα
τῆς παραχρῆ τῶν ἀθέων, ἦν ἐταράττοντο. τῶν καὶ
γαυριῶν καὶ τῷ ζοᾶν. Καὶ μένοντα ἔργον
τοῖς ἀργουσιν, ὡς αὐτοργήσας τὸν ἐπιπρῆσας
πάλιν κριτήριον φουδρωτέρον τοῦ προτέρου· ἐκ-
στῶν καὶ εἰκόσ, ἐπισυμβάντος τηλικούτου πῦρος
ναντος. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τὸν δικαστικὸν ἀνέστησαν
νον. Θεόδωρος δὲ εὐπαρήσιαστος ἐν τοῖς μέ-
χοντος θάρσος ἔχων ἐν τῇ στάσει τοῦ κριτηρίου
τώμενος, καὶ τῷ τάχει τῆς ὁμολογίας τῆς ἰσχυ-
ρῶς ἐπικόπτων. Ἐπιδηθὲ δὲ ἀκατάπληκτος ἦν, ὅτι
οὐδὲν ἐπέειδετο τῶν ἀπειλουμένων δεινῶν, εἰς πο-
τόν μετεβλήθησαν τρόπον· καὶ φιλοφρονέσας
γόμενοι, ἐπαγγελίας ὑποσπύρειν ἐπειρῶντο τῶν
« Καὶ γίνωσκε, » φησὶν, « ὡς εἰ βουληθεὶς ἐπὶ
τῆν συμβουλήν τῆν ἡμετέραν προσδέξασθαι, ὡς
σε καταστήσομεν ἐξ ἀφανῶν γνώριμον, ἐξ ὧν
ἐντιμῶν· καὶ σοὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπαγγελίαν
τὴν ἀξίαν. » Ὅς δὲ τοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπαγγελίαν
ἤκουσεν, ἐγγέλσας μακρὸν ὁ τρισμακάριος
« Ἐγὼ καὶ τοὺς ἱερέας τῶν εἰδώλων εὐσεβῶς
καὶ ὡς ματαίας πράξεις ὑπηρετας, οἰκτιρῶν
δὲ ἀρχιερέας ἐπὶ πλείον ἐλεῶ καὶ βελύσσω·
γὰρ τῶν χειρῶν, ὁ μείζων καὶ πρωτοτατοῦ ἐλεῶ
τερος· ὡς ἐν τοῖς ἀδίκοις, ὁ ἀδικώτερος· ὁ ἐλεῶ
φρονέουσιν, ὁ μᾶλλον ὡμῶς· ὡς ἐν τοῖς ἀπίστοις
ἀσελέστερος· καὶ διὰ τοῦτο ἐντεῦθεν ἦν ἐκ
ὀλεθρίων ἐπαγγελῶν καταβάλετε· λειψῶν γὰρ
ὡ οὔτοι, τὴν κορυφὴν τῶν κακῶν ὑποσπύρειν· ἦ
εὐσεβῶς καὶ ὀρθῶς ζῆν προαιρουμένων, ἐπιπρῆ-
σας πτεῖσθαι καλὸν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ
ἐν σκηνώμασιν ἀμαρτωλῶν. Ἐγὼ καὶ τοὺς ἱερέας
τούτους, ὧν τὸν ἀνομον συνεχῶς ὑπερῆσαν
νόμον, ἐλεῶ, ὅτι αὐταρχες ἐν ἀνθρώποις ἐπέπρω-
κράτος τῆς βασιλείας ἔχοντες, τὴν τοῦ ἱερέως
ἑαυτοῖς προσηγορίαν ἀνέθεσαν, καὶ τὴν ἐπιπρῆ-
σας σκωτεινὴν πορφύραν ἐκεῖθεν ἀμπίσχονται, καὶ
σιν τῶν κακοδαιμόνων ἀρχιερέων, ἀξιώμασιν
σχυρῶν περὶφέροντες ἔνδυμα· ἐστὶ δὲ τὸ ἐκ
μαρῶ βωμῶν πλησιάζοντες, ἀντὶ βασιλείων

ιάγειροι ἦρνεϊς θύοντες, καὶ βοσκημάτων ἀβλίων ἄλαττον διερευνόμενοι, καὶ τῷ λύθρῳ τοῦ αἵματος, κρενωπῶσαι τινες τὴν ἐσθῆτα μολύνοντες. »

Metà ταύτας τὰς φωνὰς τοῦ δικαίου, οὐκέτι οὐδὲ ἦν πλαστὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἐσχηματισμένην οἰχροντες ἐπεδείκνυτο· ἀλλὰ καὶ ἀσεβέστατον πρὸς τὸν Θεοῦς καλοῦντες, καὶ ἐτι τῶν βασιλέων ὑβριστὴν ἐβλάσφημον, πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ βασιανιστηρίου ἵλου κρεμάσαντες, τὸ σῶμα κατέβαινον· ὁ δὲ, τῶν μύλων σφοδρῶς ἐνεργούντων, καρτερὸς ἦν καὶ ἀνέντοσ, καὶ σίχον ἐκ τῆς Ψαλμωδίας ταῖς βασάνοις εἶπεν· *Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, ἃ παντός ἡ αἰνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι μου.* αἱ οἱ μὲν τῶν σαρκῶν ἀπέβησαν· ὁ δὲ ἐψάλλον, ὡς λου τινὸς ὑφισταμένου τὴν τιμωρίαν. Διεδέξατο ἡ κόλασιν ταύτην τὸν δεσμοτῆριον, καὶ πάλιν ἐκεῖ τῶμα ἐτελείτο περὶ τὸν ὄχιον, καὶ νύκτωρ φωνὴ ἰήθους ψαλλόντων ἤκούετο, καὶ λαμπάδων ἐπιφαιουσῶν, ὡς ἐν παννυχίδι αὐγὴ ἐωρᾶτο τοῖς ἐξωθεν, καὶ τὸν δεσμοφύλακα πρὸς τὴν παράδοξον ὕψιν ἢ ἀκοὴν παραχθέντα, εἰσπηδῆσαι εἰς τὸν οἰκίσκον, ἢ μηδὲνα εὐρεῖν πλην τοῦ μάρτυρος ἡσυχάζοντος, ἢ τῶν ἄλλων δεσμοτῶν καθεδόντων. Ἐπειδὴ δὲ ἄλλων γινομένων ἤκουε πρὸς τὴν ὁμολογίαν καὶ ἐν εὐσέθειαν, ἦλθεν ἐπ' αὐτὸν ἡ κατακρίνουσα ψῆξις, καὶ πυρὶ τελειωθῆσαι κελευσθεῖς, αὐτὸς μὲν ἦλθε τὴν καλὴν καὶ μακαρίαν πρὸς Θεὸν πορείαν· ἐν δὲ τὴν μνήμην τοῦ ἀγῶνος διδασκάλιον κατέλιπε, λαοὺς ἀθροίζων, ἐκκλησίαν παιδεύων, δαίμονας ἐλαύνων, ἀγγέλους εἰρηγικούς καταΐτων, ζήτων ἐρ ἡμῶν παρὰ Θεοῦ τὰ συμφέροντα, λατρεῖον νόν ποιικίλων τὸν τόπον τοῦτον ἀπεργασάμενος, λινα τῶν χειμαζομένων ταῖς θλίψεσι, πενήτων ἐνοουμένων ταμιεῖον, δοκίμων ἀνεκτὸν καταγύγιον, νήγυριν τῶν ἑορταζόντων ἀληκτον. Εἰ γὰρ καὶ αὐσατοῖς ἑορταῖς τὴν ἡμέραν ταύτην τελοῦμεν, οὐδέποτε λήγει τῶν κατὰ σπουδὴν ἀφικνουμένων τὸ πλῆθος, τῶν μυρμηκῶν δὲ ὡς τὴν ὁμοιότητα ἐπὶ τὰδε φέρουσα λεωφόρος, τῶν μὲν ἀνιόντων, ἢ δὲ ὑποχωρούντων τοῖς ἐρχομένοις.

Post has justis istius voces, ne fictam quidem et assimilata jam amplius benignitatem magistratus præ se ferebant, sed et impiissimum adversus deos vocantes, præterea in imperatores quoque contumeliosum et maledicum, primum quidem in ligno ad torquentes homines parato suspensum corpus lacerrabant: ille vero licitoribus vehementer in opere occupatis, constans erat, nihilque de pristina animi magnitudine remittebat, ac versum ex libro Psalmorum tormentis accinebat: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*. Atque illi quidem carnes cædendo diminuebant; hic vero, quasi alius quis penam subiret, psallebat: hoc modo punitum carcer excepit, ac rursus illic miracula circa sanctum edebantur, ac noctu vox multitudinis psallentium audiebatur et facium affluentium, ut in nocturna pervigilatione, splendor ab iis qui foris erant conspiciebatur, adeo ut etiam carceris custos insolita atque admirabili visione et auditione turbatus insileret in domunculam, et neminem inveniret præter martyrem quiescentem et cæteros vinctos dormientes. Posteaquam autem, cum multa fierent ac tentarentur in eo, ad confessionem et pietatem obfirmatus erat, prolata est in eum sententia condemnatoria, et igni confici et consummari jussus, ipse quidem præclaro ac beato itinere abiit ad Deum: nobis vero memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, Ecclesiam erudiens, dæmonas arcens et fugans, angelos pacificos reducens, rogans a Deo pro nobis utilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempestatibus jactantur, pauperum abundans et copiosum ærarium, viatorum quietum diversorium, locum celebrem conventus ac dies festos continenter agentium. Etsi enim anniversariis feriis hunc diem celebramus; at nunquam cessat

diöse advenientium multitudo, ac formicarum similitudinem servat ea quæ huc pertinet via pura, cum alii quidem ascendant, alii vero venientibus cedant.

Ἡμεῖς μὲν οὖν, ὦ μακάριε, τὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ κύρον καταλαβόντες φιλανθρωπίᾳ τοῦ κτίσαντος, κρίσασμέν σοι τὴν πανήγυριν, τὸν ἱερὸν τῶν φιλοτύπων σύλλογον, τὸν τε κοινὸν προσκυνούντες πότην, καὶ τὴν ἐπινίκιον πληρώσαντες τῶν σῶν ἰνῶν ὑπόμνησιν· σὺ δὲ, δεῦρο δὴ πρὸς ἡμᾶς, οὐοῦ ἂν ἦς, τῆς ἑορτῆς ἑφορος (καλέσαντα γὰρ σε καλοῦμεν) καὶ εἶτε τῷ ὑψηλῷ αἰθέριον διαίτῃ, τινὰ ἐπουράνιον ἀψίδα περιπολεῖς, ἢ χοροῖς

horum, quorum legem iniquam continenter recitatis, miseret, quod cum per se satis magna inter omnes dignitate ob regium imperium præditi sint, pontificis appellationem sibi sumpserunt, et igrubri obscuraque purpura hujus indignitatis nomine induantur, ad imitationem infelicium pontificum, in dignitate splendida atque illustri, triste et inamœnum gestantes indumentum, nonnunquam utem impuro altari appropinquantes pro imperatoribus coqui sunt, aves occidentes, et miserorum eorum viscera rimantes ac perscrutantes, et spurcitie sanguinis tanquam macellarii quidam inii carniū venditores vestem fœdantes. »

Post has justis istius voces, ne fictam quidem et assimilata jam amplius benignitatem magistratus præ se ferebant, sed et impiissimum adversus deos vocantes, præterea in imperatores quoque contumeliosum et maledicum, primum quidem in ligno ad torquentes homines parato suspensum corpus lacerrabant: ille vero licitoribus vehementer in opere occupatis, constans erat, nihilque de pristina animi magnitudine remittebat, ac versum ex libro Psalmorum tormentis accinebat: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*. Atque illi quidem carnes cædendo diminuebant; hic vero, quasi alius quis penam subiret, psallebat: hoc modo punitum carcer excepit, ac rursus illic miracula circa sanctum edebantur, ac noctu vox multitudinis psallentium audiebatur et facium affluentium, ut in nocturna pervigilatione, splendor ab iis qui foris erant conspiciebatur, adeo ut etiam carceris custos insolita atque admirabili visione et auditione turbatus insileret in domunculam, et neminem inveniret præter martyrem quiescentem et cæteros vinctos dormientes. Posteaquam autem, cum multa fierent ac tentarentur in eo, ad confessionem et pietatem obfirmatus erat, prolata est in eum sententia condemnatoria, et igni confici et consummari jussus, ipse quidem præclaro ac beato itinere abiit ad Deum: nobis vero memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, Ecclesiam erudiens, dæmonas arcens et fugans, angelos pacificos reducens, rogans a Deo pro nobis utilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempestatibus jactantur, pauperum abundans et copiosum ærarium, viatorum quietum diversorium, locum celebrem conventus ac dies festos continenter agentium. Etsi enim anniversariis feriis hunc diem celebramus; at nunquam cessat

Ac nos quidem, o beate, benignitate Creatoris anniversariam circuli vicissitudinem assecuti cogimus tibi publicum conventum, sacrum, inquam, martyribus addictum, et communem Dominum adorantes, et tuorum certaminum victoriæ commemorationem peragentes: tu vero, huc jam ades ad nos, ubicunque tandem fueris, ut diei festo præsis; vocantem enim te contra vocamus: ac sive in sublimi æthere habitas, sive per cœlestem aliquem cir-

Psal. xxxiii, 1.

culum versaris, aut in choros angelorum cooptatus Domino assistis, aut cum virtutibus et potestatibus ut servus fidelis adorationis officio fungeris : parumper ab iis officiiis vacationem deprecatus, veni ad hos qui te honorant, invisibilis amicus : cognosce ac vise ferias quæ celebrantur, ut gratiarum adversus Deum conduplices actionem, qui pro una passione, et una pia confessione tot tibi remunerationes largitus est : ac lateris ob sanguinem effusum, et ignis cruciatus toleratos. Quot enim tunc supplicii spectatores populos habebas, tot nunc habes honoris ministros. Multorum beneficiorum indigemus ; intercede ac deprecare pro patria apud communem regem et Dominum : nam patria martyris est etiam locus passionis, cives item et fratres et cognati, qui et habent eum et tuentur et ornant atque honorant; timemus afflictiones, expectamus pericula; non longe absunt scelesti Scythæ bellum adversum nos parturientes; ut miles propugna (pro nobis), ut martyr pro conservis uterilibertate loquendi. Etiam si superasti sæculum, at nosti affectus et usus necessitatesque humanæ conditionis : pete pacem, ut hi publici conventus non desinant : ne debacchetur atque grassetur adversus templa altariave rabiosus et sceleratus barbarus : ne conculcet sancta profanus et impius. Nos enim etiam, quod incolumes et integri conservati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus autem etiam futuri temporis præsidium atque securitatem. Quod si majori etiam opus fuerit advocacione ac deprecatione, fratrum tuorum martyrum coge chorum, et cum omnibus una deprecare : multorum justorum preces multitudinis ac populorum peccata luant; admone Petrum, excita Paulum, Joannem item Theologum ac discipulum dilectum, ut pro Ecclesiis quas constituerunt solliciti sint, pro quibus catenas gestaverunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt, ne simulacrorum cultus adversum nos caput tollat; ne hæreses sicut spinæ viuæ succrescant, ne zizanium editum suffocet triticum. Ne quæpetra veri roris pinguedine carens adversum nos existat, et sermonis ac verbi fertilitatis vim radicis expertem efficiat, sed virtute tuæ sociorumque tuorum deprecationis, o vir admirande atque inter martyres eminens et excellens, Christianorum republica campus segetum reddatur, qui campus ad finem usque maneat in pingui fertillique arvo fidei in Christum, semper fructum edens æternæ vitæ, quæ accigit per Christum Jesum Dominum nostrum. Cum quo Patri simul et Spiritui sancto gloria, imperium et honor nunc et semper, et in

culum versaris, aut in choros angelorum cooptatus Domino assistis, aut cum virtutibus et potestatibus ut servus fidelis adorationis officio fungeris : parumper ab iis officiiis vacationem deprecatus, veni ad hos qui te honorant, invisibilis amicus : cognosce ac vise ferias quæ celebrantur, ut gratiarum adversus Deum conduplices actionem, qui pro una passione, et una pia confessione tot tibi remunerationes largitus est : ac lateris ob sanguinem effusum, et ignis cruciatus toleratos. Quot enim tunc supplicii spectatores populos habebas, tot nunc habes honoris ministros. Multorum beneficiorum indigemus ; intercede ac deprecare pro patria apud communem regem et Dominum : nam patria martyris est etiam locus passionis, cives item et fratres et cognati, qui et habent eum et tuentur et ornant atque honorant; timemus afflictiones, expectamus pericula; non longe absunt scelesti Scythæ bellum adversum nos parturientes; ut miles propugna (pro nobis), ut martyr pro conservis uterilibertate loquendi. Etiam si superasti sæculum, at nosti affectus et usus necessitatesque humanæ conditionis : pete pacem, ut hi publici conventus non desinant : ne debacchetur atque grassetur adversus templa altariave rabiosus et sceleratus barbarus : ne conculcet sancta profanus et impius. Nos enim etiam, quod incolumes et integri conservati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus autem etiam futuri temporis præsidium atque securitatem. Quod si majori etiam opus fuerit advocacione ac deprecatione, fratrum tuorum martyrum coge chorum, et cum omnibus una deprecare : multorum justorum preces multitudinis ac populorum peccata luant; admone Petrum, excita Paulum, Joannem item Theologum ac discipulum dilectum, ut pro Ecclesiis quas constituerunt solliciti sint, pro quibus catenas gestaverunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt, ne simulacrorum cultus adversum nos caput tollat; ne hæreses sicut spinæ viuæ succrescant, ne zizanium editum suffocet triticum. Ne quæpetra veri roris pinguedine carens adversum nos existat, et sermonis ac verbi fertilitatis vim radicis expertem efficiat, sed virtute tuæ sociorumque tuorum deprecationis, o vir admirande atque inter martyres eminens et excellens, Christianorum republica campus segetum reddatur, qui campus ad finem usque maneat in pingui fertillique arvo fidei in Christum, semper fructum edens æternæ vitæ, quæ accigit per Christum Jesum Dominum nostrum. Cum quo Patri simul et Spiritui sancto gloria, imperium et honor nunc et semper, et in

A ἀγγέλων συντεταγμένους τῷ Δεσπότῃ παρέστηκα· μετὰ δυνάμεων καὶ ἐξουσιῶν, ὡς δοῦλος πιστῶν· κινεῖς· μικρὸν τὰ αὐτοῦ παραιτησάμενος, ἵνα πρὸς τοὺς τιμῶντάς σε ἀόρατος φίλος· ἰσότητάς σου τελοῦμενα, ἵνα τὴν εἰς Θεὸν εὐχαριστίαν διπλασιάζω τὸν ἀντὶ πάθους ἐνός, καὶ μιᾶς εὐσεβοῦς ἡμετέρας τοσαύτας σοι· τὰς ἀμοιβὰς χαρισάμενον· ἐπιπροσέχων· οἷον· εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν τοῦ πυρὸς ἀγγέλιον· ἵνα γὰρ εἶχες τότε λαοὺς τῆς τιμωρίας θεατάς, πολλοὺς τῆς τιμῆς ἔχεις ὑπηρέτας. Χρηζόμενοι πάντων ἐργεσιῶν· πρέσβησον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἡμετέρας κοινὴν βασιλείαν· πατὴρ γὰρ μάρτυρος, τοῦ αἵματος ἡμετέρας χώρα· πολλοὶ δὲ καὶ συγγενεῖς, οἱ περιπεσόντες καὶ ἔχοντες· καὶ τιμῶντες. Ὑποφωμόμεθα θλίψεσιν· δοκῶμεν κινδύνους, οὐ μακρὰν οἱ ἀλιτῆρα· ἵνα τὸν καθ' ἡμῶν ὠδίνοντες πολέμον· ὡς μάρτυς ὑπὲρ τῶν ὁμολοῦντων· ἵνα τῇ παρῆρησιν. Εἰ καὶ ὑπερέβης τὸν βίον, οὐκ οἶδας τὰ πάθη καὶ τὰς χρεῖας τῆς ἀνθρωπίνης αἰτήσεως εἰρήνην, ἵνα αἱ πανηγύρεις αὐταὶ μὴ ἐπιπέσωσιν, ἵνα μὴ κωμάσῃ κατὰ ναῶν ἡ θυσιαστικῶν λυσσῶν καὶ ἀθεσμος βάρβαρος, ἵνα μὴ παύσῃς ἄγρια βέβηλος. Ἡμεῖς γὰρ καὶ ὑπὲρ ὧν ἐπέβη ἐφυλάχθημεν, σοὶ λογιζόμεθα τὴν εὐεργεσίαν ἐπιπέσωμεν δὲ καὶ τοῦ μέλλοντος τὴν ἀσφάλειαν. Ἄνθρωποι γίνονται καὶ πλειονοῦς δυσωπίας, ἀθροῖσιν τὴν πρὸς τῶν ὧν ἀδελφῶν τῶν μαρτύρων, καὶ μετὰ τῶν δεθῆσθαι· πολλῶν δικαίων εὐχαί, λαῶν καὶ ἑσπερίων ἀμαρτίας λυσάτωσαν· ὑπόμνησον Πέτρον, ἵνα τὸν Παῦλον, Ἰωάννην ὁμοίως τὸν θεολόγον καὶ φιλοσοφῶν μαθητὴν· ἵνα ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμετέρας· ἵνα περὶ τῶν μεριμνήσωσιν, ὑπὲρ ὧν τὰς ἀλύσεις ἐπέβη ὑπὲρ ὧν τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς θανάτους ἔλαβον· ἵνα μὴ εἰδωλολατρεία ἄρη καθ' ἡμῶν κεφαλὴν, μὴ ἰσχυροῦς ὡς ἀκανθὰι τῶν ἀμπελῶνι ὑποδραπέτω· μὴ ζιζάνιον ἐγερθὲν πνίξῃ τὸν σίτον· μὴ τις ἐπιπέσωσιν γέννηται καθ' ἡμῶν λειπομένη τῆς πίστεως τῆς ἐκ Θεοῦ θειῆς δόξης, καὶ ἀριζὸν ἀποδείξῃ τῆς εὐαγγελίας τοῦ λόγου τὴν δύναμιν· ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῆς ἐκ Θεοῦ πρεσβείας καὶ τῶν σὺν σοὶ, θαυμαστέ, καὶ ὑπερῶν ἡμετέρας ἐν τοῖς μάρτυσι λήθων ἀποδειχθεῖς τὸ τῶν ἡμετέρας ἡμετέρας πολιτεύματα μέχρι τέλους μένον, ἐν τῇ ἐκ Θεοῦ καὶ εὐκάρτῳ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως ἀρούρης ἀποδοχοῦσιν τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν ἐν Χριστῷ ἡμετέρας· ἵνα τὴν ἐκ Θεοῦ Κυρίῳ ἡμῶν. Μετ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, ὡν καὶ ἀεὶ καὶ ἐν τῷ αἰῶνα τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

EJUSDEM

IN LAUDEM

SS. QUADRAGINTA MARTYRUM.

Eodem interprete.

ΛΟΓΟΣ Α΄.

A

ORATIO I (*).

Ὅτις ἀνιάσθαι τοὺς πολλοὺς στοχάζομαι, τούτοις
 ἴσθις ἀγάλλομαι τὴν διάνοιαν. Ἄηδὲς γὰρ, ὡς εἰκὸς,
 ἵς πολλοῖς τὸ ἐν ἀλλήλοις συνθλίβεσθαι, ἐμοὶ δὲ
 οὗτο κεφάλαιον εὐφροσύνης ἐστίν. Εὐφραίνεται γὰρ
 ὀθαλμὸς τοῦ ποιμένου, τὸ ποιμνιον βλέπων ὑπὸ πλή-
 ρους στενωχωρούμενον, καὶ τῆς μάνδρας ὑπερ-
 ὄμενον· καίτοι γε οὐ μικρὰ τῶν προβάτων ἡ
 αὐλὴς, ἀλλὰ στενήν ποιεῖ τὴν εὐρυχωρίαν εὐθη-
 ῦμενον τῷ πλήθει τὸ ποιμνιον. Τοιοῦτόν τι καὶ περὶ
 τὸν Κύριον ὁ Πέτρος ἰδὼν ἀπεκρίνατο λέγων, ὅτι,
 ἰπιστάτα, οἱ δχλοὶ συνέχουσι σε καὶ ἀποθλί-
 νουσιν. Ὅντως, καθὼς φησὶ πού ὁ θεὸς Ἀπόστολος,
 θλίβεσθαι καὶ μὴ στενωχεῖσθαι τοῦτό ἐστι. Παντὶ
 ῥ, φησὶ, θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενωχωρούμενοι. Ἐγὼ
 τίνα προχειρίσομαι λόγον ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου συλλό-
 γου; Τίς δώσει μοι φωνὴν σάλπιγγος ὑψηλοτέραν,
 ἢ ὑπερηγήσει τὸ πλῆθος, καὶ ταῖς ἀκοαῖς τῶν
 νευλεγμένων ἐναποθέσθαι τὰ ῥήματα; Πρὸς τί τῶν
 ἐγνωσμένων τρέψας ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν, πρόσφο-
 ρὸν ἐξεύρω τοῖς παροῦσι τὸν λόγον; Πολὺς ὁ ἰὼδ
 ἰδεύων εἰς ἀνδρείαν τὸν βίον τοῖς καθ' ἑαυτὸν ὑπο-
 γγμασι, πολὺς ὁ Παροιμισσῆς τοῖς αἰνίγμασι. Τί
 ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ ἱεροῦ Ἀποστόλου, ὃς ἐκ τῶν
 ῥήτων ῥημάτων ἐκείνων ἃ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην
 αἰφωσι κατανόησιν, τάχα διὰ τῆς πρὸς Ἐφεσίου
 ἀσκαλίας καὶ ἡμῖν ὑπελάλησε τὸν ἀπόρρητον ἐν
 σταυρῷ λόγον, δι' αἰνιγμάτων ἀνακαλύπτων.
 ἰαῦτα δὲ ἕτερα καὶ τὰ ἐκ τῆς ψαλμωδίας μυστήρια,
 ἐμνησις, καὶ στηλογραφία, καὶ ἐπιλήνιος. Ταῦτα
 ῥ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ὑπαναγνωσθέντων ἡμῖν
 λμῶν κατανοήσαντες, οὐ μικρὰν ὀρῶμεν ἀφορμὴν
 λόγου διὰ τῶν αἰνιγμάτων δεδομένην. Ἄλλ' ἐμοὶ
 μὲν τοῖς εἰρημένους ἐπεξελεθεῖν, εὐκαιρον εἶναι δο-
 δευτέρῳ ταμιεύσασθαι χρόνῳ· ἐπιθυμῶ δὲ τῆς
 ρούσης χάριτος πρόσφορόν τινα καὶ κατάλληλον
 ὑρεῖν τὴν φωνήν. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Οἶδ' αὖτις
 τινὰ

Quas res existimo plerisque graves ac mole-
 stas esse, his ipse animo lætor. Molestum enim
 nimirum plerisque est comprimi inter sese et con-
 stipari : hoc vero mihi summæ lætitiæ est. Læta-
 tur enim oculus pastoris, cum gregem præ multi-
 tudine coarctari, et ovile superfundit videt, quan-
 quam non exiguum ovium stabulum est, sed laxitatem
 angustam effecit multitudine grex abundans. Hu-
 jusmodi quid etiam circa Dominum Petrus con-
 spicatus respondit his verbis : *Præceptor, turbæ te
 comprimunt et coarctant* !. Hoc plane est, ut alicubi
 inquit divinus Apostolus, premi, et non in angu-
 stias redigi. Dum in omni re, inquit, urgemini, et
 non in angustias redigimini. Ego vero quam pro-
 mam orationem in ejusmodi conventu ? quis dabit
 mihi vocem tubæ clariorem et magis sonoram, ut
 resonantia strepitum multitudinis superet, et in
 auribus congregatorum verba recondat ? ad quid-
 nam eorum quæ (publice) lecta sunt, mente mea
 conversa rebus præsentibus convenientem et ac-
 commodatum excogitabo sermonem ? Multum valet
 Job in instituenda vita ad fortitudinem suis exem-
 plis, multus in ænigmatibus et verborum involucris
 scriptor Proverbiorum. Quid item de sacro Apo-
 stolo dixerit aliquis ? Qui ex arcanis illis verbis
 quæ supra captum et intellectum humanum esse
 ait, fortasse per doctrinam, qua instituit Ephe-
 sios, etiam nobis suggerit arcanum in cruce per
 ænigmata atque involucra verborum delegens ser-
 monem. Hujusmodi item alia psalmodiæ quoque
 mysteria, recordatio, et tituli inscriptio, et ad
 torcularia celebrata cantio. His enim in inscri-
 ptionibus psalmodiarum, qui nobis prælecti sunt,
 animadversis, hand parvam videmus per ipsa
 ænigmata atque involucra verborum materiam
 dari orationi. Sed mihi quidem commodum vi-

Luc. viii, 45.

*) Est autem principium potius orationis : nam
 in tumultu ac strepitu certatim confluentis et
 e constipantis in templo multitudinis exaudiri

præterquam a proxime adstantibus non posset, in
 posterum diem rem distulit, et proxima oratione
 absolvit.

detur, ut explicationem eorum quæ dicta sunt in alterum tempus rejiciamus : cupio autem præsentem festivitatem convenientem et accommodatam aliquam vocem excogitare. Quæ igitur est hæc? Novi quamdam legem naturæ propriam, ipsis divinis tabulis insculptam a conditore legis naturæ, quæ jubet ut omnibus bonis et officiis, quæcunque præstari possint, beneficia parentum suorum quisque compenset. *Honora, inquit, patrem tuum et matrem tuam : quod est mandatum primum in promissionibus, ut tibi bene sit*¹. Quod si primum locum, quod attinet ad promissionem, obtinet hæc lex, et executio hujus proprium lucrum servantis eam existit (honor enim parentibus habitus revertitur ad eum qui legem impleverit), haud alienum fuerit, quemque cordatum quidem certe ad hanc legem, cujus finis beneficium et gratia ejus qui eam executus fuerit, existit, respicere, eamque observare. Ac carnis quidem nostræ parentes ætati suæ juxta destinatum sibi ab initio tempus ministerio præstito, honoris nostri debito officio non amplius opus habent, cum jampridem excesserint e vita, adeo ut non exstantibus iis qui beneficium accipiant, ejusmodi lex impleri non possit. Lex vero jubet nos in opere versantes consequi promissionem. Neque enim fieri potest ut cessantes in opere versantium præmia obtineant. Quid igitur agere oportet, parentibus non exstantibus, eum qui et promissionem assequi cupiat, et rationem excogitare non possit, qua ratione id quod expedit, obtineat? Profecto solvunt nobis prorsus hanc perplexitatem ea quæ oculis exposita sunt. Vos enim cum video, nullos alios opus habeo inquirere parentes. Vos enim estis patres mei, qui etiam ipsorum mihi patrum patres. Patria enim parentum, in se continet etiam parentum dignitatem. Quo igitur facto legem honoris vobis implebimus? Gratus enim quilibet et pius filius senilem patris ætatem suis officiis recreans et refocillans, sustentat atque confirmat vitium imbecillitatis, ipse patri omnium vicem præstans. Unde rejuvenescentem in filio patrem videri licet. Ac nonnuquam etiam manus senilis ac tremula juventutis vigore ac robore se reficiens et refocillans, fructus ex viribus juvenis quodammodo capit, et motus pedum, incurvatis jam membris labascens, filii studio sufficientis sublevatus sensu recipit efficaciam et vigorem. Quod si tempore visus obscuratus sit, per filium senex, dum adducitur ad res vitæ necessarias, visus acumen recipit, et perspicax evadit. Vos autem, qui pro patria estis, non ii estis qui aliqua harum

Quid igitur faciendo benedictionis mandati fructum percipiemus? Quod donum vobis gratum offeremus, cum nullum bonum vobis desit? An etiam ipsa narratio bonorum quæ vobis adsunt, pertineat ad debitum vobis honorem? Proinde tempus fuerit commemorandi quot et qualibus bonis vita vestra exornetur. Imo vero non commemorare (modo), verum etiam ostendere licet. Nunquid autem putatis hæc communia, quæque in promptu sunt, di-

Α νόμον τῆς φύσεως ἴδιον, αὐταῖς ταῖς θείαις ἐπι-
ἐντετυπωμένον παρὰ τοῦ νομοθέτου τῆς φύσεως.
πᾶσαν ἀγαθὴν ἀμοιβὴν τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν ἐπι-
ναί κελεύει, ὅσην ἂν ἡ δύναμις φέροι. Πῶς ἔ-
φησι, τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σεβέ-
σθαι ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίαις, ἵνα εὖ
γένηται. Εἰ δὲ πρωτεύει κατ' ἐπαγγελίαν ὁ νόμος,
καὶ τὸ κατόρθωμα τούτου ἴδιον κέρως τοῦ
λάσσοντος γίνεται (ἐπαναστρέφει γὰρ ἡ εἰς τὸ
γονέας τιμὴ εἰς τὸν πεπληρωκότα τὸν νόμον) κα-
ὲν ἔχοι πάντα τὸν γε νοῦν ἔχοντα πρὸς τὴν ἐπι-
πειν τὴν ἐντολὴν, ἥς τὸ πέρας εὐεργεσίας καὶ
τοῦ ποιήσαντος γίνεται. Οἱ μὲν οὖν τῆς σαρκὸς
πατέρες, τῇ καθ' ἑαυτοὺς γενεᾷ κατὰ τὸν εἰς τὸ
αὐτοῖς ἀφορισθέντα χρόνον ὑπηρετήσαντες, ἐπι-
B δεεῖς εἰσι τῆς ἡμετέρας τιμῆς, ἔξω τοῦ βίου κα-
γεόμενοι, ὡς μὴ δυνατόν εἶναι τὸν τοιοῦτον ἐπι-
σαι νόμον, τῶν ὑποδεχομένων τὴν εὐπορίαν ἐπι-
των. Ὁ δὲ νόμος ἐνεργούντας ἡμᾶς ἐπιτυγχέει
ἐπαγγελίας κελεύει. Οὐδὲ γὰρ δυνατόν τοῖς ἐπι-
τας ἔχειν τῶν ἐνεργούντων τὰ ἐπιθλα. Τί ἔτι
πράττειν, τῶν γονέων οὐκ ὄντων, τὸν καὶ τῆς ἐπα-
γγελίας ἐρῶντα, καὶ ὅπως ἂν τύχη τῆς σπουδῆς ἐπι-
ἀδυνατούμενα; Ναὶ λυεῖ πάντως τὴν ἀμνηστία
C τὴν ἡμῖν τὰ ὀρώμενα. Ὑμᾶς γὰρ βλέπων, οὐδὲν ἴσως
πατέρα, ἄλλους περιμεργάζεσθαι. Ὑμεῖς γὰρ ἐστὶς
πατέρες, οἱ καὶ αὐτῶν μοι τῶν πατέρων πατέρες. Ἴ-
γὰρ πατρὶς τῶν γεννησαμένων ἐν ἑαυτῇ περιεργα-
τὸ τῶν γεγεννηκότων ἀξίωμα. Τί οὖν ποιήσαντες
D τῆς τιμῆς ὑμῖν νόμον ἀποπληρώσομεν; Εἴρηται
μὲν γὰρ τίς παῖς καὶ φιλόστοργος, τὸ γρηγορῆσαι
τοῦ πατρὸς ηλικίας διὰ τῆς παρ' ἑαυτοῦ θεοσεβείας
ἀνανεούμενος, ὑπερείδει τὸ σαθρὸν τῆς ἀσθενείας
αὐτοῦ τῷ πατρὶ τὰ πάντα γενόμενος. Ὅθεν ἰσ-
τὸν ἰδεῖν ἀνηθάσκοντα ἐν τῷ πατρὶ τὸν πατέρα. Καὶ
καὶ χειρὸς προσδυτικῆς καὶ ὑπότρομος, τῷ θεοσεβῆσαι
νεότητος ἑαυτὴν ἀναπαύουσα, ἐκκαρπούται τὸν
τὴν δύναμιν, καὶ ἡ τῶν ποδῶν κίνησις ἦδη τῇ βου-
τητι τῶν μελῶν ἐποικλάζουσα, ἐνεργὸς διὰ τῆς
τέκνου σπουδῆς γίνεται, ὑπορθουμένη τῷ ὑπερβαί-
Κἂν ἀμαυρωθῇ διὰ τὸν χρόνον ἡ ὄψις, πάλιν εἰς
παῖδος ὁ πρὸς τὴν ὀφθαλμῶν γίνεται, πρὸς τὴν
ζωῆς ἀναγκαῖα χειραγωγούμενος. Ὑμεῖς δὲ ἐπι-
D οὐχ οὕτως ἔχετε ὡς τούτων ἐπιβεσθαι τινος.

Τί οὖν πράττοντες τὴν εὐλογίαν τῆς ἐντολῆς ἐπι-
πρωσόμεθα; Τί τῶν κεχαρισμένων ὑμῖν ἀποφοροῦμε-
μεν, μηθένος τῶν ἀγαθῶν ὑμῖν λείποντας; ἢ εἰ
αὐτὸ τὸ διηγῆσθαι τὰ προσόντα καλὰ, τῆς ἐπι-
εἰς τῆς χρεωστούμενης ὑμῖν; Οὐκοῦν καμῶς ἔστι
ταῦτα λέγειν, οἷοις καὶ ὅσοις ὁ ὑμέτερος βίος ἐπι-
λωπιζέται. Μᾶλλον δὲ οὐχὶ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτελε-
πάρεστιν. Ἡ ποῦ δὲ οἴεσθε τὰ κοινὰ ταῦτα καὶ ἐπι-
χειρὰ λέγειν; Ἐἴς εὐφορίαν, καὶ καρπῶν ἐπι-

¹ Ephes. vi, 2.

ἢ ποταμὸν διαιροῦντα τὴν οἰκῆσιν; Τουτοὶ λέγω ἡμεῖς καὶ τῶ κύκλῳ τοῦ πεδίου τὸ βεῖθρον ἑαυτοῦ κατα-
 εἶλοντα, καὶ λίμνην γινόμενον, ὃς καὶ πρὸ τοῦ λιμνᾶ-
 ἰν καὶ μετὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἐκάστου χρέλαν τῶν
 οἰκούντων τεμνόμενος, ἄσθη τε καὶ λειμῶνας φιλο-
 χῶν διεξέρχεται, καὶ μυρίας παρέχει τοῖς οἰκοῦσι
 χάριτας, πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν τῶν οἰκητόρων
 πόλεως ἑαυτὸν διασχίζων. Ἄλλοι ταῦτα λεγέτω-
 ν, οἷς καὶ ὁ λόγος ὑπηρετεῖ πρὸς τὸν ὄγκον, καὶ
 κα φέρει φιλοτιμίαν τοῖς γεγυμνασμένοις, ἐκ τῶν
 οὔτων ἀβξων τῇ πατρίδι τὸν ἔπαινον. Κοσμικὸς
 τις ἀνὴρ, καὶ τῇ ζωῇ ταύτῃ τὰ καλὰ κρίνειν εἰδὼς,
 οὐσιθῆτω τοῖς ἐπαίνοις, εἰ δοκεῖ, καὶ τὸν ἔτερον
 ἢ ποταμῶν. Τουτοῦ λέγω τὸν γείτονα, ὃς διὰ τὴ
 γεθοῖς τοῖς ὀνομαστοῖς τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην
 ἰσχυρῶν ἐναριθμῶς ὢν, ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀρχόμε-
 ἰν ἐν χρόνῳ παραμειβεῖ τὴν πόλιν, οὐ μίκρᾶν τὴν
 ῥ' ἑαυτοῦ χάριν εἰς προσθήκην κάλλους τε καὶ τῆς
 ἰεργίας τοῦ βίου δι' ἑαυτοῦ συνεισφέρειν. Κἂν οἰ-
 τὰς καταλέγειν δέη, κἂν ἐξ ἀποικίας τὰ γένη τῶν
 ἠτόρων ἀποσεμνύνειν, κἂν τινα χειρὸς πολεμικῆς
 ἰσχυρῶματα τοῖς καθ' ἡμᾶς προσδιηγῆμασι· τρύ-
 α, καὶ μάχαι, καὶ τὰ ἐξ ἀριστείας θαύματα, ὅσα
 γραφῶν παῖδες βίβλοις ἐναπεθήκοντο, πόρρω
 τα τοῦ ἡμετέρου χοροῦ. Αἰσχύνεται γὰρ χριστια-
 λόγος ἀπὸ τῶν ἐξω τῆς πίστεως τοῖς φιλοχριστοῖς
 εὐφημίας χαρίζεσθαι, ὡς περ οἱ τὴν σκιάν τοῦ
 στέως πρὸ τῶν τροπαίων σεμνύνοντες. Οὐκοῦν τε-
 φθω πρὸς τὰ παρόντα ὁ λόγος, καὶ ὑπ' ὄψιν ἡμῖν
 γέτω τὸν καρπὸν τὸν ἡμέτερον. Σιγάσω δὲ τὰ
 κόσμου καλὰ, κἂν ἐκ περιουσίας πλεονάζῃ τῶν
 ῥ καὶ ἡ τοιαύτη τῶν ἐγκωμίων ὑπόθεσις. Οὐδὲ
 ὁ οὐρανὸς ὅλος, ὃ δὴ κάλλιστόν τε καὶ μέγιστον
 ἐν τῇ κτίσει πάντων ἐστίν, οὕτε αἱ τῶν φωστῆ-
 ῖ αὐγαί, οὕτε τῆς γῆς τὸ πλάτος, οὕτε ἄλλο τι
 στοιχειωδῶς τῷ παντὶ ὑποκειμένον μέγα τι καὶ
 ματος ἀξιον οἶδεν ὁ θεόπνευστος λόγος. Παιδείου-
 τῶ θεῖω προστάγματι πρὸς μηδὲν τῶν παρερχο-
 ῶν θαυμαστικῶς διατίθεσθαι.

ἰνarium fulgores, neque terræ latitudinem, neque quidquam eorum quæ per elementa univer-
 ti subjecta sunt, magnum quiddam et admiratione dignum novit divinus sermo. Divino enim
 cepto eruditus sum, nihil earum rerum quæ prætereunt, admirans.
 ἰ οὖν πᾶς οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, καὶ
 ἢ τοῦ κόσμου παράγει τὸ σχῆμα, καθὼς φησιν ὁ
 ὄστολος· πῶς ἂν τις εὐπρεπὲς εἶναι νομίσειε,
 ἡμῖν καὶ ὕδατος εὐφορίαν εἰς ἀφορμὴν ἐπαίνων
 δάλλεσθαι; Εἰ γὰρ καὶ πρόσσεσι τῷ καθ' ἡμᾶς
 ῥ πλέον, ἢ καὶ ἐν ἄλλοις, τὰ τοιαῦτα τῆς γῆς προ-
 ῖματα, ἀλλὰ συγκρίσει τῶν ἡμετέρων καλῶν ἀντ'
 ῶς οἶδεν ἐκεῖνα παρατρέχειν ὁ λόγος. Οὐκοῦν
 ; τὰ προτιμότερα τῇ φύσει ταῖς εὐφημίαις τρε-
 ῖθα. Ταῦτα δὲ οὐκέτι διὰ λόγων ἡμῖν δειχθήσε-
 ἄλλ' εἰς αὐτὸ πάρεστι βλέπειν τῶν ἡμετέρων
 ἰῶν τὸ κεφάλαιον. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὸν καρπὸν
 ἡμέτερον, ὅτι ἡμεῖς τὸν τῶν μαρτύρων ἑδλαστή-
 στάχυν, τὸν πολύχουν τοῦτον, καὶ ὑπὲρ τοῦς
 κοντα τῷ πλήθει τῶν καρπῶν πλατυνόμενον;

Cor. vii, 31.

cenda esse? Terræ fertilitatem, et fructuum copiam
 et abundantiam? Item amnem, qui dividit sedes
 vestras? Hunc dico, qui circulo atque ambitu campi
 fluentum suum includit, et lacus evadit: qui et ante
 et postquam restagnat, 'ad cujusque incolentium
 usum divisus et nemora et prata quasi de industria
 efficiens, cursum suum peragit atque erumpit, in-
 numeraque habitantibus munera præbet et amœni-
 tates, ad omnem cupiditatem et desiderium urbis
 incolarum sese dividens et scindens. Alii hæc com-
 memorent, quorum etiam oratio ad gravitatem et
 amplitudinem accommodata est, atque exercitatis
 quamdam affert opinionem magnificentiæ atque
 splendoris, ab ejusmodi rebus patriæ laudem exag-
 gerans et augens. Mundanus autem aliquis vir, qui-
 que ad hanc vitam accommodate bona judicare no-
 vit, laudibus, si videtur, adjiciat etiam alterum am-
 nem, hunc dico vicinum, qui propter magnitudinem
 annumeratus iis qui per orbem terrarum clari
 amnes habentur, a nostra (regione) exoriens urbem
 proxime præterlabitur, haud parum gratiæ suæ at-
 que commoditatis ad augendam pulchritudinem et
 vitæ adjumenta per sese conferens. Sive conditores
 urbis enumerare oportet, sive genera coloniæ in-
 colarum celebrare, sive bellicæ manus res bene-
 gestas nostris narrationibus adjicere: tropæa,
 prælia, fortiumque facinorum miracula, quæ scri-
 ptiores libris inserere solent, procul hæc absint a
 nostro cœtu. Erubescit enim Christianus sermo ab
 iis rebus, quæ a fide alienæ sunt, Christi fidelibus
 amicis famæ tribuere commendationem, quem-
 admodum qui umbram viri fortis celebrant ante
 tropæa. Proinde ad præsentia sermo convertatur,
 et fructum vestrum nobis ante oculos ponat. Mun-
 dana vero bona, et ejusmodi argumentum laudan-
 di, etiamsi magna dicenti copia suppeditari ex his
 possit, silentio prætereantur. Neque enim totum
 cælum, quæ utique cum pulcherrima, tum maxima
 pars est in creatura rerum universarum, neque

D Si igitur totum cælum et terra præteribunt, et
 omnis mundi species et habitus transit, ut inquit
 Apostolus: qui possit aliquis decorum existima-
 re, si terræ vobis et aquæ fertilitatem laudandi
 causa afferam in medium? Nam etiam locus vester
 plura habet ejusmodi commoda terræ quam alibi
 reperiantur: attamen comparatione vestrorum bono-
 rum, tanquam res nullius pretii præterire illa
 novit oratio. Quare ad res natura præstantiores lau-
 dationem convertamus. Hæc autem vobis non am-
 plius per verba ostendentur, sed licet in ipsorum caput
 intueri vestrorum bonorum. Quis enim ignorat ves-
 trum fructum, quod vos martyrum produxeritis
 spicam, secundam hanc et copiosam, quæ ultra
 trigenerium numerum multitudine et copia frugum

dilatatur? Videte sacrum hoc aruum, hinc martyrum manipuli collecti sunt. Quod si scire desideras de quo arvo dicam, ne procul ab eo, quod adest, circumspicias. Quis est iste locus qui amplectitur conventum? Quid tibi dicit anniversarius circuli ambitus? Quales hujus diei recordatio atque commemoratio refert tibi narrationes? Annon loquelæ quædam sunt, ut inquit Propheta⁴, et sermones, quorum tantum non audiuntur voces eorum quovis sermone clarius miracula enarrantes? Si locum intuearis, ipse martyrum stadium esse ait: si diem consideraveris, tanquam præco quidam magnæ vocis et sonorus martyrum coronam pronuntiat. Hæc mihi videor ex die (ipsa) clamante audire; alius quidem dies luminarium creatione gloriatur; alius vero, cælo; item alius lætatur et sibi placet propter fabricationem terræ. Mihi autem ad ornatum miracula martyrum sufficiunt; sufficit coronarum decore atque pulchritudine exornari; sufficit tropæis adversus diabolum erectis honestari atque decorari. Quales in me fuerunt narrationes? Qualis angelis per me facta est accessio? Qualem dedit terra fructum Deo? qualem Dominus in me comissionem consevit? Unde omnis etiam propemodum orbis terrarum hinc enatorum palmitum et surculorum propaginibus consitus est: tanquam vitis quædam copiosa, atque abundans, cum alias per sese vites efficit, tum ipsa non deficiens in suo permanet vigore. Hæc et ejusmodi nimirum cum diei festivitas, tum locus in quem convenistis, altera talia læta annuntiare videtur. Sed quid agam ad tantum populum, cum exili sim voce, linguaque tarda, qui superante sonitu ac fremitu sermonem vix astantibus in loco ita commodo loquar, ut exaudiri possit? Nam alioquin immoratus essem atque perseverassem in bonis narrationibus, quo pacto præclari contubernales quadraginta cum commune certamen, tum communem ubique coloniam inhabitationemque fecerunt, et quoquo versus disperitiuntur, et in variis locis conjuncti hospitio recipiuntur. Quocirca nemo qui particularem reliquiarum gratiam suscepit, non ex toto martyrum apparitionem recepit. Unus enim in Christo cum fuerint universi, per unum cum toto suo grege recipiuntur. Sed qui fieri potest ut oratio non injuriam faciat, quæ initium narrandi res ab iis gestas silentio prætermiserit? Quod est igitur initium? Adolescentia egregia, atque spectata, fides optima, cujus gratia electi omnes, decore ac pulchritudine insignes, ad ramos magnitudine proxime accedentes, in flore ætatis constituti. Videtisne vocem tumultu turbari, et strepitu sermonem interrumpi, ut nobis veluti pelago quodam æstuante, vocibus populi, inquam, jactatis necessario ad tranquillum silentii portum confugiendum sit? Quod si per gratiam Dei nobis etiam silentio auscultantibus reliqua, quæ nunc prætermissa sunt ad narrationem pertinentia, supplebuntur. Ei gloria .n. sæcula sæculorum. Amen.

⁴ Psal. cxviii, 5.

Ὁρᾶτε τὴν ἱερὰν ταύτην ἄρουραν· ἐντεῦθεν τῶν μαρτύρων τὰ δράγματα. Εἰ ζητεῖς μαθεῖν τίνα λέγουσιν ἄρουραν, μὴ πῶρῶ τοῦ παρόντος περιτοπίσῃς· ὁ τόπος ὁ περιέχων τὸν σύλλογον; Τί σοι ἐστὶν ἐνιαυσίος τοῦ κύκλου περίοδος; Ποῖά σοι ἡμέρα ἢ τῆς ἡμέρας ταύτης ὑπόμνησις; ἕκει κηρύσσεται ἡ ἀρχὴ τῶν ἡμερῶν· οὐ λαλιαὶ τινές εἰσι, καθὼς φησὶν ὁ Πρωτοπρεσβύτερος· καὶ λόγοι, ὧν οὐχὶ μόνον ἀκούονται αἱ φωναὶ, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον εὐτονώτερον διηγουμέναι τὰ βιβλία· ἄν εἰς τὸν τόπον ἀπίδῃς, αὐτὸς εἶναι φησὶ τὸν τόπον τῶν μαρτύρων τὸ στάδιον· ἂν τὴν ἡμέραν λογιῇ, ἀκούσῃ κηρύξ μεγάλῳ φωνῶν ἀνακηρύττει τῶν μαρτύρων τὸν στέφανον. Ταῦτά μοι δοκῶ τῆς ἡμέρας ἐλάττω ἀκούειν· ὅτι ἄλλη μὲν τῇ δημιουργίᾳ τῶν ἡμερῶν σεμνύνεται, ἄλλη δὲ τῷ οὐρανῷ, καὶ ἑτέρα τῇ κοίτης σκευῇ τῆς γῆς ἐπαγγάλλεται. Ἐμοὶ δὲ ἀρκεῖ τὸ κόσμον τὰ τῶν μαρτύρων θαύματα· ἀρκεῖ τὴν τῶν στεφάνων ἐγκαλλωπίζεσθαι· ἀρκεῖ τὴν τῶν διαδόχων τροπαίους ἐπισεμνύεσθαι. Οὐ γὰρ ἐν ἐμοὶ διηγῆματα! Οἷα γέγονε δι' ἐμοῦ τὰς ἡμέρας προσθήκη! Οἷον ἔδωκεν ἡ γῆ τῷ Θεῷ τὸν καρπὸν ὅταν ἐφύτευσε φυτείας ἐν ἐμοὶ ὁ Κύριος! Ὅμοια σκεδὸν ἡ οἰκουμένη ταῖς παραφάσις· ὅμοια κλημάτων καταπεφύτευται, καθάπερ τῆς ἐκείνου εὐθηνούσα, καὶ ἄλλας δι' ἑαυτῆς ἀμειψίζονται, καὶ αὕτη διαμένει ἀνέκλειπτος. Ταῦτά μοι τὰ τοιαῦτα δοκεῖ τῆς ἡμέρας ἡ χάρις εἰσπλάσσειν, καὶ ὁ τοῦ συλλόγου τόπος τοιαῦτα ἐπελάττω· τί πάθος πρὸς λαὸν τοσούτον, ἰσχυρόν· καὶ τὸν καὶ βραδύγλωσσος, καὶ μόγις τοῖς περιπέτοις ἐπηκόῳ φεγγόμενος, ὑπερηχουόντος τοῦ ἡγεμονίου; Ἡ γὰρ ἂν ἐνδιέτριψα τοῖς ἀγαθοῖς ἐπηκόῳ ὅπως ἡ καλὴ συσχηνία τῶν τεσσαράκοντα, καθάπερ τὴν ἀθλησιν, κοινήν δὲ πανταχοῦ τὴν ἀπαίτησιν ποίηται, καὶ πανταχοῦ καταμερίζεται, καὶ ἄλλῃθεν ἐπιξενούονται τοῖς τόποις. Ὁμοῖον οὐκ ἔστιν ἄλλο τῆς τῶν λειψάνων χάριν ὑποδεξάμενος, οἷα τὸ παντὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν μαρτύρων ἐξέλαττω· γὰρ ἐν Κυρίῳ γεγονότες οἱ πάντες, δι' ἐκείνου παντὸς τοῦ πληρώματος ἑαυτῶν εἰσοικίζονται· καὶ πῶς ἔστι μὴ ἀδικῆσαι τὸν λόγον, τὴν ἀρχὴν τῶν μαρτύρων αὐτοῦς διηγημάτων σιγήσαντα; Τίς οὖν ἐστὶν ἡμεῖς Νεότης ἀγαθὴ καὶ περιβλεπτος, πίστις ἀληθινή, ἢ οἱ πάντες ἐξείλεγμένοι, κάλλι διαπραξίαν τῶν μαρτύρων τὸ μέγεθος παραπλήσιοι ἐν ἀνθει τῆς ὥρας· καὶ τὴν φωνὴν τῷ θορύβῳ ταρασσομένην, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν μαρτύρων διακοπτόμενον, ὥστε ἡμᾶς οὖν τὸν αὐτὸν γὰρ κυμαινομένην ταῖς φωναῖς τοῦ λαοῦ χειμαζομένην ἀναγκάτως ἐπὶ τὸν ἀκύμαντον τῆς σωτῆρος φεύγειν λιμένα; Εἰ δὲ γένοιτο ἡμῖν κατὰ Θεοῦ καὶ τὰ δευτέρω τοῦ λόγου σχολῆ ἐν ἡσυχίᾳ τῆς σωτῆρος, τὰ νῦν ἐλλειφθέντα συνεργίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐπιπληθῆσεται. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ad alteram partem orationis otium contigenti.

ΛΟΓΟΣ Β'.

A

ORATIO II.

Χθές οἱ μάρτυρες πρὸς ἑαυτοὺς τὸν λαὸν ἐκάλουν· ὡν τῷ καταγωγῆ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιξενοῦνται αὐτόκλητοι. Νόμος δὲ τίς ἐστι συμποτικὸς, τὰς ἐγκυλίους ταύτας ἐστιάσεις παρὰ τῶν δαιτυμόνων ἀλλήλους ἐκ περιτροπῆς ἐπιδίδοσθαι. Οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς τὸν αὐτὸν ἀντιπληρώσαι τοῦ δείπνου τοῖς μάρτυσιν ἔρανον. Ἄλλ' ἐπειδὴ πένεται ἡμῖν ἡ χορηγία τοῦ λόγου, καλῶς ἔχει τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκείνων λειάνοις ἡμᾶς δεξιούσθαι, τοὺς χθές μὲν ἐστιάτορας, ἡμερον δὲ δαιτυμόνας. Ἀρκεῖ γὰρ καὶ βραχὺ τι ἔρος ἐκ πλουσίας τραπέζης, μεγάλης εὐωχίας γεῖσθαι παρασκευῆν, ὅταν τοιοῦτον λείψανον ᾖ. Τί οὖν οὗτο τὸ λείψανον; Μέμνησθε πάντως ἐν τίνι ἤμην τοῦ λόγου, ὅτε ὁ εὐκαταῖος ἐκεῖνος καὶ ἡδὺς ἡμῖν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν συναλεγμένων θόρυβος συνέχευε τὴν ὡν λεγομένων ἀκρόασιν, ὅτε ἡ ἐμψυχος ἐκεῖνη τῆς ἐκκλησίας θάλασσα τῷ πλήθει τῶν ἐπεισερόντων λημμυρούσα, πρὸς τὴν βοήθην τῶν ἀεὶ βιαζομένων εὐμαινε, μιμουμένη καὶ τῷ ἤχη τὴν ὄντως θάλασσαν, ὅσον αὐταῖς ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν προσρηγνύσα τῶν ἰμάτων τὸν ψόφον. Ἐν τίσιν τοίνυν κατελίπομεν χεικασθέντα τῷ θορύβῳ τὸν λόγον, μέμνησθε πάντως ὅς μεμελέτηται διὰ μνήμης ἔχειν τοὺς μάρτυρας. Ἰν δὲ, ὡς οἶμαι, ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου αὕτη, ὅτι τῶν τυχόντων ἦσαν τινες οἱ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἰλεγμένοι, οὐδὲ τις σύμμικτος καὶ ἀνώνυμος ὄχλος, ταπεινῶν ἐπιτηδευμάτων ὀρηθηθέντες, πρὸς τὸ ἴωμα τοῦτο ἐπήρθησαν· ἀλλὰ πρῶτον μὲν δι' εὐταῖν σώματος, κάλλει καὶ δυνάμει καὶ βίωμης περὶ τὴν οὐσίαν τοῖς λοιπῶν διενεργόντες, τοὺς στρατιωτικῶς ταλόγοις ἐνηριθμήθησαν· μετὰ ταῦτα δὲ τῷ κατ' ἐτὴν βίῳ καὶ πολιτείᾳ σώφρονι διαπρέψαντες, περὶ τι γέρας καὶ ἀριστεῖον τὴν χάριν τῆς μαρτυρίας τελειωθέντες ἐδέξαντο. Καὶ εἰ δοκεῖ ὡς ἀν' ἡδίστου ἰοίμεθα, πάντα τὰ τῶν μαρτύρων ἐφεξῆς ἀναλάμεν, ὅσον ὑπ' ἕψιν ἀγοντες τῷ παρόντι θεάτρῳ τὴν ἰησιν.

n excelluissent, tanquam præmium quoddam tyrii consummati acceperissent. Ac si videtur, quo oratio nostra magis jucunda efficiatur, omnem n gestam a martyribus deinceps ordine repetamus, tanquam in conspectu huic teatro ipsam tationem adducentes.

Ἦν τι τάγμα στρατιωτικὸν παλαιὸν κατὰ τὴν γειά πόλιν παντὸς τοῦ ἔθνους πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων ὀρμάς προκαθήμενον· ἐκεῖνοις ἐκ τίνος προὔπαρσης θεόθεν ἐπιφανείας, πλεῖον ἢ πίστις τῶν τακῶν ἐσποῦδάετο. Καὶ ἴσως οὐκ ἄκαιρον ἐν τῷ κατωμα τῆς πίστεως τῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνων ἐν παραμῆθι διηγήσασθαι. Συστάντος γὰρ αὐτοῖς ποτε τοῦς τοὺς βαρβάρους πολέμου, καὶ τῶν ἐπικαίρων τῶν προκατὰληφθέντων ὑπὸ τῆς τῶν ἐναντιῶν ατιᾶς, καὶ τῶν ὑδάτων ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἐξουσία ἐνημένων, εἰς ἔσχατον ἐλθόντες κίνδυνον, εἴτε δι' ἐρίαν τῶν τὰ ἡμέτερα στρατηγούντων, εἴτε διὰ κρεῖττονα καὶ θεσιότεραν οἰκονομίαν, ὡς ἀν' μάα καὶ διὰ τούτου φανείη τῶν Χριστιανῶν τὸ πρὸς; ἀλλοφύλους διάφορον· ἐπειδὴ οὐκ εἶχον ὁ τι χρῆμα; αἱ τοῖς παρούσι, καὶ πολλῆ τις ἦν ἡ ἀμηχανία, μείας αὐτοῖς πίδακος ἢ ἀπορρύθμιος ὑδάτων ἐμπαίενης τῷ τόπῳ, καὶ κίνδυνος ἦν ὑποκῶσαι τοῖς

Hæri martyres ad sese populum vocabant; nunc hospitio Ecclesiæ ipsi sese offerentes excipiuntur. Lex autem quædam convivialis est, ut circulares et vulgares istas epulas alii aliis convivis certa vicissitudine præbeant in orbem. Igitur necesse est, ut etiam nos contra martyribus parem cœnæ gratiam referamus, et idem officium præstemus. Sed quoniam nostra facultas orationis inops et exigua est, haud incommodum fuerit, si ab illis ipsis sumptis reliquiis excipiamus eos qui hæri quidem convitatores et epuli præbitores erant, hodie vero convivæ sunt. Sufficit enim vel exigua quædam de divite mensa pars, cum tales reliquiæ fuerint, ad magni epuli apparatus. Quæ sunt igitur hæ reliquiæ? Meministis prorsus in qua parte orationis hærebanus, cum optatus ille et jucundus nobis ex multitudine congregatorum tumultus confundebat eorum quæ dicebantur auscultationem: cum animatum illud Ecclesiæ mare multitudine aliorum super alios confluentium et ingruentium inundans, ad impetum et impulsionem eorum qui semper vi irrumperant, fluctuaret et æstuaret, sonitu quoque ipso verum imitans mare, veluti rupibus littoralibus auribus nostris undarum strepitum infringens et illidens. In quibus igitur tumultu quasi tempestate jactatam reliquerimus orationem, meministis prorsus, quibus recordatio martyrum curæ est. Erat autem continuatio, opinor, et contextus orationis hic, quod non ex gregariis et vilibus quidam essent, qui ad hoc certamen electi sunt, neque promiscuum quoddam et obscurum vulgus, ex humilibus exercitiis et studiis profecti ad hanc dignitatem electi essent; sed primum quidem propter bona atque commoda corporis decore et viribus et robore superante reliquos præcedentes militaribus numeris ascripti essent: deinde vero sobrio atque cum virtute conjuncto vitæ instituto decorandæ et honestandæ virtutis ergo gratiam

B

Erat vetus quædam circa vicinam urbem militum manus, præsidium totius gentis adversus impetus barbarorum. Illis ex quadam ante oblata divinitus apparitione, majori studio fides erat, quam res ac disciplina militaris. Ac forsitan non intempestivum fuerit unum quoddam fidei virorum illorum facinus egregium obiter commemorare. Bello enim eis adversus barbaros aliquando conflato, cum omnibus locis opportunis ab exercitu hostium præoccupatis, aquæ quoque in eorum potestate essent, ad extremum periculum redacti, sive imperitia nostrorum ducum, sive meliore et divino magis consilio atque dispositione, ut vel per hoc maxime appareret quid interesset inter Christianos atque externos et a fide alienos: cum nulla ratione rebus præsentibus mederi possent, magna que trepidatio atque desperatio esset, cum nullus fons in eo loco, aut aliunde provenientis aquæ facultas eis appa-

reret, periculumque esset ne siti expugnati ab adversariis subigerentur : tunc præclari illi atque egregii, omissa armorum præsidio, invictum cuive resisti non posset auxilium in formidabilibus ejusmodi implorandum sibi statuerunt. Relictis enim in castris iis qui nondum fidem receperant, ac per se separati, imitantur id quod tempore Eliæ prophetæ factum est miraculum, communi atque conjuncta voce precibus petentes, ut ex rebus desperatis in quas incidissent, eriperentur. Atque illi quidem precabantur; preces vero extemplo in opus convertebantur. Cum enim adhuc ipsi in oratione gemitibus flexis perseverarent, flatu violento nubes alicunde coacta sublimis in aere castris hostium imminabat : deinde fragoribus ingentibus superintonans, et fulgurum in subjectos incendia immittens, aquam fluminibus abundantiorem præcipitabat, adeo ut adversariis quidem tum continentia fulmina, tum continuationis imbrium vis extremi exitii causa exsisteret; his vero, qui precum aciem opposuerant, ad utraque sufficeret, tam ad vincendos hostes quam ad sitis levamen, quippe defluentibus torrentibus abunde potum ipsis suppeditantibus. His igitur adjunctus est etiam noster cælis eorum, qui de exercitu narrationibus illis etiam ipsi circa fidem confirmati, et in iisdem studiis et exercitiis innutriti in tantam animi indolem ac magnitudinem evecti sunt, ut excellentia virtutis adversus sese invidiam excitaverint. Quemadmodum enim didicimus ex iis quæ nunc nobis ex historia Jobi prælecta sunt, quod adversarius humanæ vitæ injuriam sibi fieri putaret quod Job virtutis nomine clareret ac bene audiret, et idcirco eum deposceret ad tormentum, quod offenderet ac molestia afficeret eum Job, qui verax, justus et inculpatus esset : eodem modo hostis et invasor honorum, improbo oculo vidit magnos hos pugiles, et non tulit cantitem morum, quam in juvenili ætate animadvertibat. Vidit corporum florem continentia atque sobrietate ornari : vidit armatum quemdam chorum, per exercitum eos Deo choreas ducentes, pulchros aspectu, oculis terros et terribiles, excelsum animum, et spiritus contumaces, pedum velocitatem, vires excellentes, convenientem, aptam et commodam membrorum compactionem, in omnibus, quæ ipsis adessent, commodis animi virtutem suo splendore corporis bona superantem. Inambulat etiam per illos in invidia, qui per orbem terrarum obambulat. Vidit non animum hominem veracem, sed catervam divinarum tot virorum, qui omnes veraces, justi, Dei cultores erant, deposcit etiam illos ad suum arbitrium. Ac primum quidem duci copiarum insano simulacrorum cultui dedito persuadere conatur, esse, nisi prius mactaret eos qui Christi nomen adorarent.

His autem propter egregiam confessionem quamprimum designatis, et ultro ad consummationem passionis fugientibus, statim eos gladio interficere (quasi mite quoddam ac benignum genus mortis id esset) intencius recusavit, sed vinculis

Α ἐναντίους ἐκπολιορκηθέντας τῷ δόξει· τότε πάλιν πάντες οἱ γενναῖοι τὴν ἐκ τῶν ὀπλῶν βοήθειαν ἐπέσταν τὴν ἀμαχον καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς φερέσι ἐπιχαλέασσασθαι συμμαχίαν. Ἀφέντες γὰρ ἐπὶ στρατοπέδῳ τοὺς μήπω παραβεβεγμένους τῆς πίστεως καὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἰδιάσαντες, μιμοῦνται τὴν ἐκ τοῦ προφήτου γενομένην θαυματουργίαν, καὶ ἐπιφωνῆ καὶ συντεταγμένη λύσει αὐτοὺς ἐξ ἀπῆρας γενέσθαι τῆς συμφορᾶς αἰτησάμενοι. Καὶ αὐτοὶ ἠύχοντο· ἡ δὲ εὐχὴ παραχρῆμα ἔργον ἐγένετο· ἔγερτο γὰρ αὐτῶν ἐπὶ γονυκλισίᾳ προσκαρτεροῦντων, καταμαρτυροῦντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπὲρ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον ἵστασθαι ἐπιφάντας ἐξαισίους ἐπικυττήσασθαι, καὶ ἀστραταῖς φέροντες κατὰ τῶν ὑποκειμένων ἐξέλκασθαι, κατεβήθη δὲ ὕδωρ ποταμῶν ἀφθονώτερον ὥστε τοὺς μὴ πιστοὺς, καὶ τῶν σκηπτῶν τὴν συνέθειαν, καὶ τὸ εὐχῆ τῆς ἐπομβρίας· αἴτιον γένεσθαι παντελοῦς καταβροχῆς· τοῦτοις δὲ τοῖς διὰ τῶν εὐχῶν παραταξάμενοι ἰκανὸν πρὸς ἀμφοτέρωθεν γενέσθαι, πρὸς τε τῶν ἀντιτεταγμένων, καὶ πρὸς τὴν παραμυθίαν διψῆς, τῆς τῶν χειμάρρων ἀπορροῆς ἀφθονίας ἐκείνου πότον χορηγούσης. Τοῦτοις τοίνυν συνετάχθη ἱερεὺς τῆς στρατιᾶς χορὸς, ἀπ' ἐκεῖνων τῶν ἁγίων καὶ αὐτοὶ περὶ τὴν πίστιν κυρωθέντες, καὶ τῶν ἐπιπνευσθέντων ἐπιτηδεύμασιν, εἰς τοσοῦτον κενόφυλας ἐπήρθησαν, ὥστε τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς ἐπὶ ἑαυτῶν ἀναστήσασθαι τὸν φθόνον. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ὑπαναγνώσθων ἡμῶν ἐκ τῆς τοῦ Ἰωβ ἱστορίας μάθομεν, ὅτι ἀδίκημα ἑαυτοῦ ἐποίησε ὁ ἀντίδικος ἀνθρωπίνην ζωὴν τῆν τοῦ Ἰωβ εὐδοκίμησεν, καὶ διὰ τοῦτο ἐξητήσατο πρὸς αἰκισμὸν, ὅτι ἐπὶ τὸν ὁ Ἰωβ, ἀληθινὸς καὶ δίκαιος καὶ ἀμεμπτής ἐπὶ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶδε πονηρῶν τῶν ὀφθαλμῶν ἐπὶ ἀγαθοῖς ἐπιφουόμενος τοὺς μεγάλους τοῦτοις ἐπιπνευστάς, καὶ οὐκ ἔγινε πολὺν ἡθῶν ἐν ἡλικίᾳ ἐπιπνευστῶν. Εἶδεν σωμάτων ἀνθος, ἐν σωφροσύνῃ κενόφυλον· εἶδεν ἐνόπλιον τινα χοροστασίαν, διὰ τῆς πίστεως αὐτοὺς τῷ Θεῷ χορεύοντας, καλοῦς κενόφυλων βλοσυροῦς τὸ ὄμμα, γαύρους τὸ φρόνημα, τῆς ὀφθαλμῶν περιουσίαν δυνάμειος, συμμετρίαν μίσησιν· πᾶσι τοῖς προσοῦσιν αὐτοῖς προτερήμασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀρετῆν τῆς σωματικῆς εὐκλείας ὑπερπεπαιτούσαν. Ἐμπεριπατεῖ καὶ δι' ἐκείνων τῶν φθόνων ἐμπεριπατῶν τὴν οἰκουμένην. Εἶδεν οὐκ ἕνα ἐπιπνευστῶν ἀληθινόν, ἀλλὰ σύστημα θεῶν τοσοῦτων ἐπιπνευστῶν, πάντων ἀληθινῶν, δικαίων, θεοσεβῶν ἐπιπνευστῶν· καὶ χεῖρους εἰς τὸ ἴδιον βούλημα. Καὶ προσεβλήθη εὐδοκίμησεν τῷ τῆς στρατιᾶς ἀρχόντι ἐπιπνευστῶν· μὴ ἂν ἄλλως ὑπερσχεῖν τῆς κατὰ τὸν νόμον δάραν νίκης, εἰ μὴ τοὺς τὸ βίωμα τοῦ Χριστοῦ κενόφυλους προθύσασθαι.

non aliter eum de barbaris victoria pollicentem

Ἀναβεβηθέντων δὲ τοῦτων ὡς τάχιστα διὰ τὴν ἁθῆς ὁμολογίας, καὶ αὐτομολούντων πρὸς τὴν ἐπιπνευστῶν πάθος τελευτήσασθαι, τὸ μὲν εὐθύς ἐπαγαγεῖν ἐπὶ τὸν τῆς ζωῆς θάνατον (ὡς τι φιλόανθρωπον) ὁ Θεὸς παρετήρησατο, δεσμοῖς δὲ τοῖς ἐκ σιδήρου καταπέ-

την ἐποιεῖτο τὴν τῆς τιμωρίας ἀρχήν. Τοῖς δὲ ἦν
καὶ ὁ δεσμὸς ἐγκαλλώπισμα, καὶ θέαμα γλαφυ-
καὶ ἡδὺ Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς, νεότης ἐξείλε-
ἐνη ἀριθμῷ τοσοῦτω, κάλλει διαπρεπῆς, ἡλικία
ἢ τοὺς ἄλλους, πάντες κατὰ ταῦτόν μετ' ἄλλήλων
δεσμῶ συνηρμόζοντο, ὡς περ τις στέφανος ἡ ὄρμος
μαυχένιος ἰσομεγέθεις μαργαρίτας ἐν κύκλῳ διει-
μμένους ἔχων τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἄγιοι, καὶ διὰ
τῶς ἠνωμένοι, καὶ διὰ τῶν δεσμῶν πρὸς ἄλ-
λους σφιγγόμενοι. Ὅντες γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὸν
ἵστος καλοὶ, προσθήκη τοῦ κάλλους ἀλλήλοις ἐγί-
το. Ὅσον ἐπὶ τῶν οὐρανίων συμβαίνει θυμαίων,
καὶ δι' αἰθρίας καὶ καθαράς ἡ τῶν ἀστέρων
καὶ δι' ἀλλήλων ποικιλλῆται, ἐκάστου τὴν οἰκίαν
ἑαυτοῦ εἰς τὸν κοινὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ συνεισ-
φέροντος. Τοιοῦτον ἦν τῶν ἁγίων τὸ θέαμα, ὅπως,
ὡς φησὶ περὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὁ προφήτης, ὄρασις
πάδων συστρεφομένων. Ἐμφιλοχωρεῖ ὁ λόγος
κάλλει τῆς ὥρας. Οἶδεν γὰρ, καθὼς ἡ Σοφία
ἦν, ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων καὶ τὸ
κρυπτόν κάλλος ἀναλογίζεσθαι, ἐπειδὴ καὶ ἡ
ψυχῆς καθαρότης διὰ τοῦ φαινομένου διέλαμ-
νε καὶ ὁ φαινόμενος ἄνθρωπος ἄξιον ἦν τοῦ ἀφα-
ραῖς οἰκητήριον. Ὡς καλὸν τοῖόνον ἦν τότε τοῖς
ἁγίοις τὸ θέαμα! καλὸν λέγω τοῖς τὰ κατὰ βλέ-
ν ἐθέλουσι, καλὸν ἀγγέλοις, καλὸν ταῖς ὑπερκο-
ναῖς δυνάμεσι· πικρὸν δὲ τοῖς δαίμοσι, καὶ ὅσοι τὰ
κατὰ τοῦ οὐρανοῦ ἠσπάζοντο, ἄνθρωποι (εἴπερ ἄνθρω-
ποι, οἱ τοσοῦτον ἀνεστηχότες τῷ μεγάλῳ τῆς φύσεως)
αὐτίωται τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὅπλα
τῆς πίστεως πρόμαχοι, πύργοι τῆς θείας πόλεως·
ἐτάσαν αἰκισμῶν τιμωρίαν, πᾶσαν φόβον ἐπανά-
σαν, πᾶσαν ἀπειλῆς προσβολήν, ὡς τινα παιδιῶν
κατατελεύτασαν· καθάπερ οὐχὶ τὰ σώματα ταῖς
ἐκδόνας, ἀλλὰ τὰς τῶν σωμάτων σκιάς· οἱ σαρκὶ
σάρκα καταπαλαίσαντες, καὶ τῇ πρὸς τὸν θάνατον
ροψία πάντων τῶν τυραννικῶν φόβων ὑπερπρο-
σαντες, ὑψηλότεροι τῶν ἀνθρωπίνων μέτρων εἰδεί-
σαν. Ὡς καλῶς τοῖς σωματικαῖς τροπαῖσι ἐμμε-
ρησαντες! Ὡς καλῶς μετενεγκόντες τὴν τοῦ πολε-
μοῦ ἐμπειρίαν εἰς τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου παράταξιν·
ἔλαβον τὰς χεῖρας ὀπίσταντες, οὐδὲ τὸν ἐκ τοῦ
ουθοῦρον προβαλλόμενοι, οὐδὲ χαλκῆ περιεκεφα-
λαίαν, καὶ κνήμῃσι περιφραζάμενοι, ἀλλὰ τὴν τοῦ
ὕπανοπλιαν ἀναλαθόντες, ἦν διαγράφει ὁ στρα-
τηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ θεῖος Ἀπόστολος, θυρεὸν,
θώρακα, καὶ περικεφαλαίαν, καὶ μάχαιραν οὕτως
ἔδωκεν κατὰ τῆς ἐναντίας δυνάμεως. Ἐστρατήγει
τοῦτων μὲν ἡ οὐρανία χάρις· τῆς δὲ τοῦ διαβόλου
κατάξω, ὁ ἔχων τοῦ θανάτου τὸ κράτος. Τόπος δὲ
παράταξις αὐτοῖς, τὸ τῶν μαιφόνων δικαστή-
ριον ἦν· ἐν ἐκείνῳ συστάντες διηγωνίζοντο, οἱ μὲν
ἐλατῆς ἀχροβολιζόμενοι, οἱ δὲ διὰ τῆς ὑπομονῆς
νύκτοντες.

dem minis pugnam accedentes : hi vero per
propterea ἦν κατὰ τῶν ὑπανεπιών, ἐξήμυνοσαι
εἰς τὸν Κύριον πιστῆς, ἢ ζημιουῖσθαι θανάτω.

A ferreis affligens, hinc supplicii initium fecit. At il-
lis sane etiam vincula ornamento erant, et elegans
atque jucundum Christianorum oculis spectaculum
juventus electa in tanto numero, pulchritudine in-
signis, ætate cæteris præstans, omnes simul eodem
inter se nexu copulabantur, veluti corona quædam
aut torques et monile circum collium magnitudine
paribus undique margaritis digestis atque distin-
ctis insigne : tales erant sancti, qui et per fidem
uniti, et per vincula inter se constricti erant. Cum
enim unusquisque per se pulchri essent, accessio
atque incrementum pulchritudinis alter alteri
erant. Quale in cælestibus accidit miraculis, cum
serena ac pura nocte stellarum decor alius per
alium distinguitur et ornatur, unaquaque earum
suum splendorem ad communem ornatum cæli
simul contribuente : tale erat sanctorum spectacu-
lum, vere, ut alicubi inquit Ezechiel propheta ¹,
visio lampadum discurrentium. Lubenter pulchri-
tudini formæ et ætatis oratio immoratur. Solet
enim, ut inquit Sapientia ², ex magnitudine pul-
chritudinis creaturarum etiam ea quæ est in oc-
culto, pulchritudo æstimari, quoniam et animi
puritas per id quod apparebat, elucescebat : et is
qui apparebat homo, dignum domicilium erat ejus
qui latebat, et visum effugiebat. Quam pulchrum
igitur tunc intuentibus erat spectaculum ? pulchrum,
inquam, iis qui pulchra atque præclara contueri
volunt, pulchrum angelis, pulchrum supremunda-
nis virtutibus ; acerbum vero dæmonibus, et quot
quot dæmonum cultum amplectebantur, homines
(si modo homines dicendi, qui tanta magnitudine
indolis excelluerunt), milites Christi, sancti Spi-
ritus armigeri, fidei antesignani, turres divinæ
civitatis, qui omnem tormentorum pœnam atque
contumeliam, omnes terrores ingruentes, omnem
minarum vim, tanquam puerilem quamdam amen-
tiam deridebant. Perinde ac si non corpora verbe-
ribus præberent, sed corporum umbras : qui cum
carne carnem devicissent, et contemptum mortis,
omnes tyrannorum terrores magnitudine animi
superassent, humana conditione superiores visi
sunt. O qui præclare exercitati sunt, qui peritiam
bellandi in aciem adversus diabolum instructam
transtulerunt ! non gladio manus armantes, neque
clypeum ligneum objicientes, neque ærea galea,
screisque muniti, sed armaturam Dei sumentes :
quam prætor et dux Ecclesiæ, divinus ille Aposto-
lus describit ³, scutum et loriam, et galeam, et gla-
dium, ita tendebant adversus copias adversario-
rum. Dux autem erat horum quidem cælestis
gratia, diaboli autem aciei, is qui mortis imperium
tenet. Locus eis aciei, nefariorum et sanguinario-
rum tribunal erat : illic congressi decertabant, illi
patientiam propulsantes et resistentes.

Proponebatur ab adversariis, ut vel fidem in
Dominum abjurarent, vel morte multarentur ; et

Ezech. i, 13. ¹ Sap. xxi, 5. ² Ephes. vi, 11 sqq.

respondebatur a viris fortibus, se velle usque ad mortem permanere in sermone. Ignis sub hæc intendebatur, et gladius et barathrum, et quæcunque sunt alia nomina suppliciorum. Una vox ad hæc omnia audiebatur, Christus, quem ore sancti illi confitebantur. Hoc erat adversariorum vulnus, hanc cuspidem adversariis objiciebant, per hanc vocem in medio corde vulnus adversarius accepit, hic est lapis, qui per manum Davidis funda emittebatur, qui a galea adversarii, quo destinatus erat, non aberravit. Nam Christi confessio, boni militis funda existit: cadit inimicus, et caput amittit^a. Verum quasi babenis excussis oratio præterlapsa est, et terminos transiit, et ad audendum non dicenda proferre provebitur, quasi spectatrix fuerit earum rerum quæ visum effugiunt, quod ob ejusmodi vocem, quæ Christum libere confitebatur, supra plausus erat et laus a sanctis angelis, item acclamatio fausta cœlestis urbis civium applaudentium rei bene gestæ, ad hæc gaudium universi cœlestis conventus. Quale enim angelis in mundo hominum conflatum est spectaculum? qualem conflictum diaboli et hominum viderunt nostræ vitæ spectatores? Quam contrarium priori pugnæ congressum habuit, cum serpens Adamum devicit? Ne unum quidem homo tunc sustinuit impetum mali, quo per quemdam speciosum prætextum et escam petitus erat: sed simul atque ille irruit, etiam hic ruina eversus est. In his vero omnibus vani et inefficaces erant inimici conatus. Spem ostendebat, hi vero respuebant: terrores intendebat, hi vero deridebant. Unus eis metus solus erat, ne a Christo se jungerentur; unum bonum, esse cum Christo solo; cætera vero omnia, risus et umbra, nugæque et somniorum visis similia. Propterea oratio de iis quæ aspectum effugiunt, loqui sustinet, et ait quod omnis supramundanus exercitus ob rem quæ egregie ab athletic istis gerebatur, lætaretur. Adhuc oratio in rebus non tentandis sese effert et audet: adhuc supramundana sustinet narrare, quod cum hæc res nimirum hic prospere gererentur in conflictu contra adversarios, justus certaminis institutor ac præses coronas victoribus destinatas proferebat, et imperator divini exercitus præmia victoribus præparabat, et Spiritus sanctus variis donis eos excipiebat. Quoniam enim fidem in Trinitate profitebantur, idcirco gratia quoque eis a Trinitate referebatur. Quænam autem ea gratia erat? Hoc ipsum ut præstantiores primis athleticis, Adamo, inquam, et Eva demonstrarentur. Illi stantem humanam naturam per peccatum dejecerunt, hi oppressam ruina superiorum per patientiam rursus erexerunt. Illi ex paradiso in terram ejecti sunt; isti hinc ad paradisum emigrarunt. Illi mortem adversus seipsos armarunt (arma enim mortis, inquit, est peccatum); hi mortem peccato armatam sua virtute atque fortitudine tolerandis in-

Ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἀριστέων, μέχρι θανάτου μένειν τῷ λόγῳ. Πῦρ ἐπὶ τούτοις ἤπειρα, κρητὸς, καὶ βάραθρον, καὶ ὅσα ἄλλα τῶν καίμωνων ὀνόματα. Μία φωνὴ πρὸς ταῦτα πάντα ἤκουσεν, ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς στόμασι τῶν ἁγίων ὁμολογούμενων. Ἡ δὲ τῶν ἐναντίων πληγὴ. Ταύτην πρότερον τοῦ ἔχθρου τὴν ἀιχμὴν. Διὰ ταύτης τῆς φωνῆς ἐτρώθη τὴν καρδίαν ὁ Ἀντικείμενος. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Δαβὶδ σφενδονούμενος ἁγίων τῆς περικεφαλαίας τοῦ Ἀντικείμενου. Ἐπεὶ Χριστοῦ ὁμολογία, σφενδὸν γίνεται τοῦ καὶ πτωχότητος. Πίπτει ὁ Ἐχθρὸς, ὁ ἀκέφαλος γίνεται. Παρηνέχθη ἀφηνιάσας ὁ λόγος, καὶ ὑπὲρ ταῖς ἐξάλλεται, καὶ τῶν ἀβήτων κατατομῆ, καὶ προάγεται, ὡς παρῆθεα τῆς τῶν ἀοράτων γένεσθαι. Ὅτι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ φωνῇ τῇ τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ὁμολογούσῃ, κρητὸς μὲν ἦν ἄνω καὶ ἔπειτα τῶν ἁγίων ἀγγέλων, εὐφημία δὲ τῶν καίμωνων οὐρανιας πόλεως ἐπικροτούντων τῷ κατορθώματι. Χαρὰ δὲ πάσης τῆς ἐν οὐρανῷ πανηγύρεως. Ὅτι συνέστη τότε τοῖς ἀγγέλοις ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἐκπαινουμένων τὸ θέατρον! οἷαν εἶδον συμπλοκὴν τοῦ καίου καὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ θεαταὶ τῆς ἡμετέρας ἡμέρας. Ὡς ἀπεναντίον τῇ πρώτῃ πάλῃ τὴν σύστασιν ὅτι ὁ φῆκεν Ἄδὰμ καταπέλασεν! Οὐκ ἔμελλεν ἄνθρωπος μίαν τοῦ Πονηροῦ προσβολῆν, διὰ τὴν χροίαν καὶ θελεάσματος αὐτῷ προσχεῖσθαι ὁμοῦ τε προσέπεσε, καὶ ἀνετράπη τῷ πτωχότητι. Ἐπὶ τούτων δὲ πάντων ἦν ἀρχὴ καὶ ἐπαρτίον Ἐχθροῦ τὰ παλαίσματα. Ἐλπίδας προτείνει, καὶ καταπάτου φόβους ἠπειλεῖ, οἱ δὲ κατεγίμωτον φοβερὸν ἦν μόνον αὐτοῖς, τὸ τοῦ Χριστοῦ χαριστερὸν ἐν ἀγαθῶν, τὸ μετὰ Χριστοῦ εἶναι μόνον τὰ ἐκείνων πάντα, γέλιος καὶ σικιά, καὶ φλυαρία καὶ ὄρα φαντάσματα. Διὰ ταῦτα κατατομῆ τῶν ἀβήτων λόγος, καὶ φησὶν ἐπαγγέλλεσθαι πᾶσαν τὴν κατατομὴν δύναμιν τῶν ἀθλητῶν κατορθώματι. Ὅτι ὁ λόγος κατὰ τῶν ἀτολήτων θρασύνεται: ἐκ τῶν διηγέσθαι τὰ ὑπερκόσμη, ὅτι τούτων ἐν αὐτῶν ὀρθομένων, ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἐναντίους συμπλοκῇ, δίκαιος ἀγνωστέως τοὺς ἐπὶ τῇ νίκῃ στεφάνους ἐστείνεν, καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς θείας ἐπέλασεν τὰ ἀριστεία τοῖς νικηταῖς παρεσκευάζει, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς παντοδαποῖς ἐδεδόθη δόξασιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὴν Τριάδα ἡ πίστις ἠλογοῖτο, διὰ τοῦτο καὶ ἡ χάρις αὐτοῖς παρὰ τῆς Τριάδος ἀντεμετρεῖτο. Τίς δὲ ἡ χάρις ἦν; Αὐτὸν πτωχότητος ὑψηλοτέρους ἐπίδειχθῆναι τῶν πρώτων ἀποστόλων τοῦ Ἀδὰμ λέγω, καὶ τῆς Εὐας. Ἐκεῖνοι ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνῃ φύσιν διὰ τῆς ἁμαρτίας κατήσαν οὕτοι κειμένῃ ἐν τῷ πτώματι τῶν προλαβόντων τῆς ὑπομονῆς πάλιν ἀνθρώπων. Ἐκεῖνοι ἐκ τῶν παραδείσου ἐπὶ τὴν γῆν ἀπόσθησαν. οὗτοι ἐκ τῶν τὸν παράδεισον ἀνωκίσθησαν. Ἐκεῖνοι κατὰ τὸν θάνατον ὤπλισαν (ὄπλον γὰρ θανάτου ἡ ἁμαρτία φησὶν) οὗτοι καθωπλισμένον τῇ ἁμαρτίᾳ ἐν ἕσπερ διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀνδρείας ἤχρῃωσαν, τῇ ὑπομονῇ

^a I Reg. xvii, 25 sqq.

ημάτων τοῦ κέντρου τὴν ἀκμὴν ἀπαμβλύναντες· ἅ
 εἰπεῖν καλῶς, *Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον* ;
 ὁ σου, ᾄθη, τὸ νίκος ; Καρποῦ ξύλου τί ἀθλιώτε-
 , Τί εὐτελέστερον ξύλου ; Καρπὸς εὐχροία τινί.
 ἤδονῃ γεύσεως ἐπιχειρωσμένοις, ἀτιμασθῆναι
 παραδείσου τὴν χάριν ἐποίησαν.

ue commoditas paradisi parvifere et negligere.

οἷς δὲ μεγάλοις τούτοις ἀγωνισταῖς οὐδὲ αὐτὸς
 λιος ἐφάνη γλυκύς· ἀλλὰ καὶ τούτου ἐκουσίως
 σπριοῦντο, ἵνα μὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀποπέσω-

Τί λέγει περὶ τῆς Εὕας ὁ λόγος (προάγομαι
 καὶ πέρα τοῦ δέντου καταδραμεῖν τῶν πρωτο-
 ων) ; *Εἶδεν*, φησὶν, *ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς*
ὠραῖον εἰς γεῦσιν. Εἶτα τὴν ἐν τούτοις χάριν
 τοῦ παραδείσου ἠλλάξαντο. Τούτοις δὲ ἅρα κατα-
 σεως ἤδονῃ τὰ ὀρώμενα ἦν· οὐρανὸς, ἥλιος, γῆ,
 ῥωποι· πατρὶς, μητέρες, ἀδελφοί, φίλοι, συγγε-
 , ἠλικιωταὶ ὧν τί μὲν ὀφθῆναι γλυκύτερον ; τί
 εἰς γεῦσιν ἐλθεῖν τιμιώτερον ; Οἶδατε, οἱ παῖδες,
 εἰς τοὺς γονεάς στοργὴν. Οἶδατε, οἱ πατέρες, τὴν
 τὰ τέκνα διάθεσιν. Οἶδας, ὁ βλέπων τὸ ἐν ἡλίῳ
 κύ· οὐκ ἀγνοεῖς, ὁ φιλάδελφος, τὴν φυσικὴν πρὸς
 ἀδελφότητα σχέσιν· ἐπίστασαι, ὁ νέος, τὴν ἐκ
 ἠλικιωτῶν χάριν, ὅσον σοι τὸν βίον ἠδύνουσιν.
 ἅ ἐκείνοις πάντα ἐχθρὰ, πάντα ἀλλότρια ἦν. Ἐν
 ὄν ἀγαθόν, ὁ Χριστός. Πάντα ἔρρησαντο, ἵνα τοῦ-
 κερδῆσασιν. Χρόνος ἦν τῶν δεσμῶν οὐκ ὀλίγος,
 τοῖς ἀγίοις τῆ παρατάσει τῆς τιμωρίας ἢ πρὸς
 τελεσιμασίαν ἐπιθυμίαν συνήκμαζεν. Καὶ ὡς περ οἱ
 σωματικῆς εὐεξίας μελετῶντες, ἐπειδὴν ἱκανὴν
 παιδοτρίβου τὴν δύναμιν κτήσανται, οὕτω θαρ-
 ντες ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας χωροῦσιν· τὸν αὐτὸν τρό-
 καὶ οὗτοι διὰ τῶν δεσμῶν καὶ τῆς φυλακῆς ἱκα-
 ; παιδοτριβθέντες πρὸς τὴν εὐσέθειαν, οὕτως ἐπὶ
 στέφανον τῶν ἀγῶνων προήχθησαν. Ἦλθεν ἡ
 λουθία τοῦ λόγου ἐπὶ τὴν τελευτὴν, μᾶλλον δὲ
 τὴν κορυφὴν βίου τοῦ κατορθώματος. Οὗτος ἦν ὁ
 ρός· αὐταὶ τοῦ ἀγῶνος αἱ ἡμέραι· τοῦτο τὸ τοῦ
 γχα προοίμιον, τὸ τῆς ἀγίας τεσσαρακοντάδος μυ-
 ριον. Τεσσαράκοντα ἐξίλασμοῦ ἡμῖν αἱ ἡμέραι,
 ριθμοὶ καὶ τῶν ἀγῶνων οἱ στέφανοι. Ἦ που περιττὸς
 ἵνα εἶναι δοκῶ καὶ ἀδύλαχος, τὰ ὑμέτερα θαύματα
 ὑμῖν διηγούμενος, καὶ τοῖς ὑμετέροις τὴν ἀκοὴν
 οἰόμενος ; Πλὴν ὡς ἂν μὴ ἀταλεῖς ὑμᾶς παραδρά-
 ὁ λόγος, πρὸς τὸ πέρασ τῶν ἀγῶνων τοῖς ἀγίοις
 ἡμεῖς συνδραμούμεθα. Κρυμδὸς ἦν κατὰ τὴν ἡμέ-
 ἐκεῖνην. Πάντως δὲ οὐδὲν δεῖ μαθεῖν ὑμᾶς οἷος
 ρυμδὸς, ἐκ τῆς παρουσίας ἡμέρας στοχαζομένους,
 μῆς καὶ αὐτῶν τῶν τριχῶν διαδουόμενος. Ἰστε τὴν
 εῖρολην, οἱ τε ἐπιπλοῦδες τῶν τόπων καὶ οἱ αὐτό-
 νες, καὶ οὐδὲν δεῖσθε λόγῳ μαθεῖν· ἀλλὰ κἄν ἕτερος
 οἱ τὴν θαυματοποιίαν τῶν ὑμετέρων χειμῶνων·
 υς πεταμοὶ μὲν ἀένναα βέοντες ἴστανται, ἀντι-
 ούσης τῷ βεῖθρῳ τῆς πῆξεως, καὶ ἀπολιθοποιού-
 ; τὰ κύματα· ἡ δὲ γείτων λίμνη σημειῶν τινῶν
 ὅς τὸ ἐπιγνωσθῆναι λίμνη οὔσα προσδέεται, χειρω-

At magnis istis certatoribus ne soi quidem ipse
 dulcis visus est, sed ab hoc etiam sponte sua ab-
 alienati sunt, ne vero lumine exciderent atque pri-
 varentur. Quid dicit Scriptura de Eva (provehor
 enim longius etiam quam res postulat percurrere
 facta primorum parentum)? *Vidit*, inquit, *quod*
*esset gratum oculis, et maturum ad gustum*¹⁰; de-
 inde istorum gratiam et illecebram cum paradiso
 commutavit. At his pro degustationis voluptate
 erant ea quæ sub visum cadunt, cœlum, sol, terra,
 homines, patria, mater, fratres, amici, cognati,
 æquales, quibus rebus quid visu quidem dulcius?
 Quid vero magis expetendum, quam ad gustum et
 fructum istarum rerum pervenire? Nostis, liberi,
 amorem adversus parentes; nostis, patres, erga
 filios affectionem; nosti, qui intueris dulce lumen
 solis; non ignoras, qui fratrum studiosus es, natu-
 ralem erga fraternam necessitudinem, affectionem;
 scis, juvenis, quam grata atque jucunda consuetudo
 æqualium sit, quantopere vitam tuam delectent.
 At illis omnia inimica, omnia aliena erant. Unum
 illis bonum videbatur, Christus; omnia repudiaverunt,
 ut hunc lucrifacerent. Tempus erat vinculorum
 haud exiguum, et quo diutius supplicium proroga-
 batur, eo sancti vehementius et ardentius consum-
 mationem desiderabant. Ac quemadmodum illi qui
 corporis bonam habitudinem curant, posteaquam
 apud pædotribam satis virium acquisiverunt, tum
 demum audacter ad certamina procedunt: eodem
 modo etiam hi vinculis et carcere satis ad pietatem
 exercitati, ita tandem ad coronam certaminum pro-
 ducti sunt. Pervenit ad exitum, imo vero ad verti-
 cem totius rei bene gestæ continuatio orationis.
 Hoc erat tempus: hi certaminis dies: hoc Paschæ
 præcœmium, sanctæ quadragesimæ mysterium.
 Quadraginta placationis nobis sunt dies, totidem
 etiam sanctorum coronæ Nunquid supervacuis
 D vobis et nugator esse videor, qui vestra inter vos
 miracula exponam, vestrisque bonis aures vestras
 demulceam? Verumtamen ne imperfecta vos præ-
 tervehatur oratio, ad finem certaminum cum sanctis
 etiam nos una curremus. Frigus erat in illo die.
 Prorsus autem nihil opus est vos doceri, quale
 frigus esset, cum ex præsentis die conjecturam fa-
 cere possitis, frigus quod vel ipsos pilos pervadit.
 Nostis nimiam intensionem et asperitatem tam ad-
 venæ locorum, quam indigenæ: ac nihil opus ha-
 betis oratione doceri, sed vel quivis alius exponere
 possit, quam mirificæ apud vos hiemes esse so-

¹⁰ 1 Cor. xv, 55. ¹⁰ Gen. iii, 6.

leant, quemadmodum congelatione flumini adversante, et quasi in lapidem undas durante, perennes quidem amnes fluere supersedeant atque consistant. Lacus vero vicinus signis quibusdam etiam opus habet, quibus lacus esse agnoscat, quasi terra inculta per congelationem effectus: in quo qui volunt super undas ejus equos alii in alios concitando certamina ludicra edere consueverunt. Novi etiam sæpe locorum incolas ex igni aquam solertia quadam conficere, cum frusto quodam defracto et igni colliquefacto aquam redigunt ex eo quod in lapidem quasi duratum est. h

temporis erat, quo tempore certamen peragebatur, malo præter naturam flatibus borealibus istum tum nacto: quemadmodum audire licet ex iis qui miracula exponunt.

Posteaquam igitur clare nomen Christi publice prædicassent, et per ejusmodi præconium sese jam (victoriæ nomine) coronatos esse declarassent, et tenderent ad mortis consummationem, hic modus certaminis eis excogitatus est. Imperator tyrannus ut gelu athletæ excruciatu exstinguerentur. O infirmitatem verborum et sententiarum! quantum abest a dignitate oratio! Sententia mortis penam irrogans et gelu, et supplicium, et expectatio talis pœnæ: et beata juvenus per risum et jocum et hilaritatem ad locum supplicii contendeat; cursus erat athletarum ad passionem; cursus et sacer et incitatus, et contentio præripiendi coronam confessionis: par eis studium ad victoriam erat, nemo animi promptitudine posterior visus est; sed unanimiter universi hoc occupato loco, publicis perinde quasi balneis vacaret, et quasi tum ipsi lavacro corpora curaturi et abluturi essent, haud cunctanter tunicarum amictum deponabant, dictum illud Jobi omnes adjicientes: Nudi introivimus in mundum, nudi ad eum, qui (huc nos) introduxit, abibimus¹¹; nihil importavimus in mundum, ne exportare quidem quidquam debemus¹²: imo vero nudi ingressi, thesaurorum ex bona confessione collectorum pleni abibimus. Hæc dicentes, et ejusmodi verbis sese animantes et confirmantes, corpus frigori constringendum dabant, ac elementorum quidem natura congelationi succumbebat: martyr vero natura, quasi indomita atque invicta erat; imo vero naturæ quidem id, quod par et consentaneum erat, accidebat: quippe cruciatus capiebat: athletarum vero magnitudo animi etiam adversus ipsam naturam decertabat. Nam vires quidem corporis constringente gelu contabescentes paulatim solvebantur et consumebantur; animi vero vigor major evadebat; nigrescebat quidem decor corporis, ac pulchritudo deflorescebat, et carnis bonus color evanescebat; defluabant digiti gelu paulatim carpi atque accisi, membraque omnia ac sensuum instrumenta sævitia frigoris passim frangebantur, ac dilabebantur. Livescens enim caro paulatim et intumescens cum circa membra scinderetur, ab ossibus defluabat, ac mortiferi cruciatus sentie-

A θεῖσα διὰ τῆς πήξεως, ἐφ' ἧς σύνθεσις ἐστὶ τῶν λωμένοις ἄνω τῶν κυμάτων αὐτῆς καθιπτιζομένη. Οὕτω πολλὰκις καὶ ἐκ πυρὸς ὕδωρ τοῖς ἐγγυράτοις νοοῦμένον, ὅταν τι τρύφος τοῦ ὕδατος ἐπιπίπτῃ, ὥσπερ τινὰ χαλκὸν ἢ σίδηρον τῷ πυρὶ διατίθηται ὕδωρ τὸν λίθον ποιήσωσιν. Τοιοῦτος ἦν ὁ κατὰ τὸν τῆς ἀθλήσεως χρόνον, ἐπίστασι τῶν κατὰ φύσιν ἐκ βορείων πνευματικῶν ἰσθμῶν καθὼς ἔστιν ἀκούειν τῶν διηγουμένων τὰ κει-

B Ἐπειδὴ τοίνυν λαμπρῶς τὸ δογμα τοῦ Κυρίου ἠκούσαντες, καὶ ἦδη στεφανίτας ἐπιπέσαντες τῆς τοιαύτης ἀναρρήσεως δεξιντες, ἐγυρόμενοι διὰ τοῦ θανάτου τελειώσαν, οὗτος αὐτοῖς ἐπέκει τῆς ἀθλήσεως ὁ τρόπος. Πρόσταγμα γίνεται αὐτοῖς ῥάννου, κρυμῶ τοὺς ἀθλητὰς τιμωρήσασθαι. Ἐν ἀσθενείᾳ καὶ τῶν ῥημάτων καὶ τῶν νοσημάτων ἡ ἀπολείπεται τῆς ἀξίας ὁ λόγος! Θανάτου πρόπτε καὶ κρυμὸς, καὶ τιμωρία, καὶ προσδοκία τῆς κατὰ τῆς κολάσεως· καὶ ἡ μακαρία νεότης ἐν γυμνασίου παιδιᾷ καὶ φαιδρότητι τὴν τῆς τιμωρίας κωλύσασθαι τόπον· δρόμος ἦν ἀθλητῶν ἐπὶ τὸ πᾶν, ὁ δὲ δρόμος ἱερὸς τε καὶ σύντονος· καὶ φιλονεικία τῶν ἀρπάσαι τῆς ὁμολογίας τὸν στέφανον· ἰσθμὸς τῆς νίκης ἦν αὐτοῖς ἡ σπουδὴ· οὐδεὶς ὑστερος ἐπέκει προθυμίᾳ· ἀλλ' ἠμοθυμαδὸν ἄπαντες τοιοῦτο ἐπὶ λαβόντες τὸν τόπον, ὡσεὶ δημοσίως ἐπὶ ἰσθμῷ σχολάζοντα, ὡς καὶ αὐτοὶ μέλλοντες τῷ λοιπῷ φαιδρῶν τὰ σώματα, ἐτοιμῶς τὴν τῶν γυμνασίων περιβολὴν ἀπετίθεντο, τὸ τοῦ Ἰωὴ πάντες ἐπίστασθαι, ὅτι ὕμνοι εἰστέλλομεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ πρὸς τὸν εἰσαγαγόντα ἀπελευσόμεθα· οὐδὲν γνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, οὐδὲν ἐξεγενήσαμεν ὡς ἡμεῖς· μᾶλλον δὲ ὕμνοι εἰσελθόντες, πλήρεις ἡμεῶν τῶν ἐκ τῆς ἀγαθῆς ὁμολογίας ἀπειλεσόμεθα. Ταῦτα λέγοντες, καὶ τοιοῦτοις ἑαυτοῖς λόγοις ἐπαρσύνοντες, ἐδίδουσαν τῇ πήξει τὸ σῶμα καὶ τῶν στοιχείων φύσιν κατεκρατεῖτο τῇ πᾶσι τῶν μαρτύρων φύσιν, ὡς ἀδούλωτος ἦν μᾶλλον ἢ μὲν φύσιν τὸ οἰκεῖον ἔπασχε, καὶ τὰ ἄλλα ἐπὶ ἐδέχετο· ἡ δὲ μεγαλοφυΐα τῶν ἀθλητῶν, καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν διηγωνίζετο. Ἡ μὲν γὰρ ἐπὶ κατὰ μικρὸν διελύετο, μαραινομένη καὶ διασπασομένη διὰ τῆς πήξεως· ὁ δὲ τῆς ψυχῆς τόπος, μέγιστον ἔδειξε· ἐμελαίνετο μὲν ἡ ὥρα τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ τῆς τῆς κάλλος, καὶ τῆς σαρκὸς εὐχρον καταμεινομένη· ἀπέβρεον δάκτυλοι, τῷ κρυμῷ κατὰ τὸν περικκοπτόμενοι, μέλη τε πάντα καὶ αἰσθητῶν πικρία τοῦ κρύου περιεθρόφετο. Πελιδνομένη κατὰ ὄλγον ἡ σὰρξ, καὶ διαδοῦσα καὶ παρατεταμένη μὲν τοῖς μέλεσι, τῶν ὁστέων ἀπέβρεε, καὶ τῶν νεκρότητος πάθῃ ἐν αἰσθήσει ἐδέχετο. Καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν ὁ θάνατος προλίον ἐμνησκύετο τῶν ἡμέραις παρατεινόμενος. Μέχρι γὰρ τούτου

¹¹ Job i, 21. ¹² I Timoth. vi, 7.

ήσεως αὐτοῖς διαρκούσης, ἔμειναν ἐφ' ἧς ἐξ ἄ
 ἧς ἐτάχθησαν τάξεως, διὰ πάντων νικηταὶ κατὰ
 ἐναντίου γινόμενοι. Ἄλλὰ τίς ἂν μοι τὰ ἐπὶ τοῦ-
 πρὸς ἀξίαν ἐκδιηγῆσαιτο; Τίς ὑπογράψει λόγος
 θεῖαν ἐκείνην πομπήν, ὅτε τὰ ἅγια σώματα δι-
 ξῶν ἐπὶ τὸ πῦρ ἐπομπεύετο; Πῶς ἀντὶ τοῦ κλα-
 τος ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἀντείστήχθη τῷ ἀριθμῷ ὁ
 ἰοφύλαξ ὑπὸ τῆς χάριτος; Τίς μοι διηγήσεται τὴν
 ἔρα ἐκείνην τὴν ἀξίαν τοῦ μάρτυρος βίξαν, ἣ
 κλειφθέντα ὑπὸ τοῦ δημίου τὸν ἐξ αὐτῆς, διότι
 νους ἦν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἀναληφθέντα μετὰ τῶν
 ὄν ἐπὶ τὴν ἄμαξαν, ἐπειδὴ εἶδε τὴν φιλανθρω-
 πῶν τοῦ δημίου ἐπὶ τὸν ἀριστέα, τὴν ὕβριν οὐκ
 κεν· ἀλλ' ἐκείνον μὲν ἐλοιδορεῖ, ὅτι τῶν συ-
 νιστῶν τὸν ἀθλητὴν ἀπεσχοίνισεν· αὐτὴ δὲ παρα-
 ῖα τῷ μάρτυρι, ἥδη νεναρκεῖται καὶ ξικινῆται; B
 τῆς πῆξεως ἔχοντι, καὶ ἰδοῦσα ψυχρῶ καὶ ἀσθε-
 νῶν ἀσθματι συνεχόμενον, τοσοῦτον ζῶντα μόνον,
 τῶν ἀλγεινῶν ἐπαισθάνεσθαι, ἀμυδρῶ καὶ μεμα-
 μένῳ τῷ βλέμματι τὴν μητέρα ἑαυτοῦ ὑποβλέ-
 ῖα, νεκρᾶ καὶ ἀτονούσῃ τῇ χειρὶ διανεουτά τε
 παραμυθούμενον, ὑποφέρειν γενναίως παρεγ-
 ντα; Ἐπειδὴ ταῦτα εἶδεν ἡ μήτηρ, ἄρα τι
 ἰε μητρικόν; Ἄρα συνεχινήθη τὰ σπλάγχνα, ἣ
 χιτῶνα περιεβρήξατο, ἣ περιεχύθη τῷ τέκνῳ,
 αἰς ταῖς ὠλέναις τὸν μαρμαρὸν ἐπιθάλασσα;
 κρε. Καὶ τὸ εἰπεῖν τι τοιοῦτον, τῶν ἀτόπων ἐστίν.
 οὐς ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκουσαν·
 δύναται δένδρον σαπρὸν καρποῦς καλοῦς ποιῆ-

ns et refocillans? Remove isthæc. Etiam dicere aliquid ejusmodi absurdum est. Ex fructu re-
 arborem cognoscimus: non potest arbor putris et vitiosa bonos fructus producere.

ὑπεὶ οὖν ὁ καρπὸς τῆς μαρτυρίας καλὸς, ἐπαίνε- C
 τὴν ἀριστοτόκον μητέρα, τὴν διὰ τῆς τεκνογονίας
 ὀμνήν, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Ἐπειδὴ γὰρ
 ὅσον παρέστησε τῷ Θεῷ τὸν καρπὸν, ὑπὲρ τῆς
 ἧς τῶν γυναικῶν ἀπελογήσατο φύσεως. Οὐκ ἐμὸν,
 ἰ, τέκνον σύ· οὐ τῆς ἐμῆς ὠδίνος βλάστημα· τὸν
 δεξάμενος, κατὰ Θεὸν ἐγεννήθης. Ἐλαβες ἐξου-
 τέκνον Θεοῦ γενέσθαι. Δράμε πρὸς τὸν σὺν
 ἔρα, μὴ καταλειφθῆς παρὰ τὸν ὀμηλικῶν, μὴ
 ερος ἐπὶ τὸν στέφανον ἑλθῆς, τὴν ἀτελῆ ποιήσης
 ρῶσαν εὐχὴν· οὐ λυπήσεις μητέρα, στεφανίτης
 νικητῆς καὶ τροπαιοφόρος γενόμενος. Ταῦτα λέ-
 ῖα, καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἑαυτὴν τονώσασα, μᾶλλον
 ὀνωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, αὐτὴ τὸν ἐξ αὐτῆς
 ἐ τῶν λοιπῶν ἐπὶ τὴν ἀπήνην ἀπέθετο, φαιδρῶ
 προσώπῳ τοῦ ἀθλητοῦ προπομπεύουσα. Τὰ δὲ ἐπὶ D
 οὐς οἶα; Ἐνήθησαν τῷ ἀέρι οἱ ἄγιοι, ἠγίασαν
 τὸ πῦρ τῇ ἑαυτῶν προσθήκῃ, ὕλη τῇ φλογὶ γενό-
 νη. Ἦνεγκαν καὶ ἐπὶ τὸ ὕδωρ τὴν εὐλογίαν. Διὰ
 τῶν ἐπληροῦτο τὰ θεῖα λόγια. Οἱ τρεῖς παῖδες
 παραλαμβάνουσιν εἰς τὴν κοινήν ὀμνολογίαν ψύ-
 χαὶ καύμα· τὸ ψῆχος, διὰ τῆς πῆξεως· τὸ καύμα,
 τῆς καύσεως· εἶτα διήλθον διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος.
 λ' ἐπιθυμεῖ ταῦτα ὡς ἔγνωσμένα παραδραμεῖν ὁ
 κς, καὶ περὶ τίνος τῶν πρώην ζητουμένων ἐν καιρῷ

bantur. Atque ita mors eis paulatim ac sensim
 progrediens protrahatur, tribus diebus durans.
 Nam ad id usque spatium sensu eorum durante,
 manserunt in eo loco in quo ab initio collocati
 erant, per omnia adversarii victores evadentes.
 Sed quis mihi ea, quæ consecuta sunt, pro dig-
 nitate exponere possit? Quænam oratio divinam
 illam pompam describet cum sancta illa corpora
 plaustis ad ignem veherentur? Qua ratione pro
 eo qui ab diabolo subductus erat, ad supplendum
 numerum custos carceris a gratia introductus
 et reliquis adjunctus sit? Quis mihi exponet de
 matre illa, digna quæ martyrem produxerit ra-
 dice, quæ ex sese nato a carnifice relicto, pro-
 pterea quod eliam nunc spiraret, et idcirco cum cæ-
 teris in plastrum sublatus non esset, ut vidit hu-
 manitatem carnificis erga virum fortem, contume-
 liam non tulit: sed illum quidem increpabat, quod
 a commilitonibus et collegis athletam segregasset;
 ipsa vero martyri assistens torpenti jam et præ
 congelatione immobili, ac conspicata eum frigido
 atque infirmo anhelitu coarctari, tantum duntaxat
 viventem, ut cruciatus sentiret, obscuro ac langu-
 do obtutu matrem suam aspicientem, emortua ac
 languida manu innuentem et consolantem, et ut
 fortiter ferret hortantem? Ut hæc mater vidit, nun-
 quid ejusmodi aliquid, quale matribus accidere
 solet, admisit? Nunquid viscera ejus commota
 sunt, aut tunicam circumscidit, aut filio circum-
 fusa est, calidis ulnis torporem ac defectionem re-

move isthæc. Etiam dicere aliquid ejusmodi absurdum est. Ex fructu re-

Quoniam igitur fructus martyrii bonus est, lauda
 optimæ prolis matrem, quæ per filii procreationem
 servatur, ut inquit Apostolus¹⁵. Quoniam enim
 talem Deo fructum produxit, communem feminei
 sexus causam defendit. Non meus, inquit, filius
 es tu: non mei partus germen: quoniam Deum
 recepisti, secundum Deum natus es. Accepisti po-
 testatem ut filius Dei fias. Curre ad Patrem tuum,
 ne relinquare ab tuis coævis, ne secundus ad co-
 ronam venias, ne irritum facias votum maternum;
 non offendes, non molestia afficies matrem, si vic-
 tor coronatus, si victor et triumphator evaseris.
 Hæc dicens et ultra (sexus) naturam sese obfir-
 mans, imo vero roborata a Spiritu, ipsa ex se
 natum ad reliquos in vehiculum imponit, alacri
 vultu prosequens ac deducens athletam. Quæ con-
 secuta sunt qualia? Certaverunt in aere sancti,
 sanctificaverunt etiam ignem sui adjunctione, ma-
 teria flammæ facti. Tulerunt etiam ad aquam be-
 nedictionem; per omnia implebantur divina ora-
 cula. Tres illi pueri ad communem laudum decan-
 tationem una assumunt frigus et æstum: frigus
 per congelationem, æstum per combustionem: de-
 inde transierunt per ignem et aquam. Verum hæc
 tanquam nota prætervehi cupit oratio, ac de aliqua

¹⁵ 1 Tim. ii, 15.

earum quæstionum quæ nuper motæ sunt, nunc in A tempore disserere atque tractare. Posteaquam homo ejectus esset a paradiso, gladius flammeus, qui verteretur, destinatus et collocatus est ad custodiendum aditum. Et causa talis providentiæ Dei est, ne homo irrumperet ad lignum vite, ac degustaret, et permaneret immortalis. Meministis prorsus eorum quæ quæsitæ fuerunt: recordamini item, ut par est, etiam eorum quæ a nobis ad id quod quærebatur inventa sunt. sed si omnia ab initio denuo persequi, totamque de integro quæstionem tractare et explicare velimus, ultra quam præsens ratio temporis patiatur, res protrahetur. Ac quæstio quidem hæc erat: an etiam sanctis propter gladium, qui vertitur, paradisi inaccessus sit? Et an athletæ paradiso excludantur? Quænam promissio deinceps sit, cujus respectu pro pietate certamina suscipiunt? Item, an deteriori conditione futuri sint, quam latro, ad quem Dominus dixit, *Hodie mecum eris in paradiso* ⁴⁴? Quænam non sponte sua latro ad crucem accessit; sed posteaquam prope salutem fuit, animadvertit acutus et ingeniosus fur thesaurum, et nactus occasionem vitam rapuit arte furandi pulchre atque solerter abusus. *Domine, memento mei*, inquit, *in regno tuo* ⁴⁵. Tunc ille quidem paradysum consequitur: quod autem ad sanctos attinet, flammeus ensis aditum impeditum reddit? Sane a seipsa quæstio solutionem habet. Nam propterea non semper ingredientibus ex adverso stantem gladium Scriptura demonstrat, verum etiam verti fingit; ut indignis quidem adversus appareat: dignis vero versus a tergo exsistat, expeditum eis aditum patefaciens ad vitam, intra quam illi fiducia certaminum illæsi flammam transgressi penetrarunt: qua etiam nos intrepide superata, intra paradysum perveniamus, per illorum intercessionem confirmati ad bonam confessionem Domini nostri Jesu Christi, cuius in sæcula sæculorum. Amen.

νῦν ἐξετάσαι· Ὅτε ἐξωρίσθη τοῦ παραδείσου ὁ ἄνθρωπος, ἐτάχθη φρουρεῖν τὴν εἰσοδὸν τοῦ παραδείσου ἡ στρεφομένη. Καὶ ἡ αἰτία τῆς τακτικῆς τοῦ θεοῦ προμηθείας, τὸ μὴ παρελθεῖν ἐπὶ τὸ τῆς ζωῆς ἄθρονον τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀφασθαι, καὶ ἐπιπέσειν εἰς τὸν ἄθανάτον. Μνήμησε πάντως τῶν ἐξηρημένων ἡρώων, ὡς εἰκὸς καὶ τῶν πρὸς τὸ ζῆτοῦμα εὐρημένων· ἀλλ' εἰ μέλλοιμεν πάλιν ἀπ' ἀρχῆς ἐξίεναι, καὶ ὅλον διαλαμβάνειν τὸν λόγον, ἵνα παρόντα ἔσται καιρὸν ἢ παράτασις. Τὸ ζητούμενον τοῦτο ἦν· Εἰ καὶ τοῖς ἁγίοις ἐπιπέσει ὁ παράδεισος διὰ τῆς στρεφομένης ῥομφαίας τοῦ παραδείσου οἱ ἀθληταὶ ἀποκλείονται τῆς ζωῆς γέλιαι λοιπὸν ὑπὲρ τῆς ἀναδέχοντα· τοὺς τῆς ζωῆς ἀγωνάζας, καὶ εἰ τοῦ ληστοῦ ἐλαττον ἔξωσι, καὶ εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι *Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσται ἡ παραδείσος*; Καίτοι γε οὐχ ἔκουστος ὁ ληστὴς σταυρωθῆναι προσῆλθεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγγὺς τῆς ζωῆς ἐγένετο, εἶδεν ὁ δέξυς καὶ εὐφυὴς κλέπτης τὸν τοῦ ζωῆς καιροῦ τὴν ζωὴν ἐληλυθῆσθαι ἐπὶ τῇ κλειτικῇ καὶ εὐστόχως ἀποχρησάμενος· *Ἐμνήθητί μου*, εἰπὼν, *ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*. Ἐκείνος μὲν ἀξιοῦται τοῦ παραδείσου· ἐπὶ δὲ τῶν τῆς φλογίνης ῥομφαίας διακλωθεῖ τὴν εἰσοδὸν; Ἡεὶ ἔχει τὴν λύσιν τὸ ζήτημα. Διὰ τοῦτο γάρ εἰς ἐστῶσαν ἀντιπρόσωπον τοῖς εἰσιτοῦσι τὴν ῥομφαίαν λόγος ἔδειξεν, ἀλλὰ καὶ στρεφομένην ἐπέσειν τοῖς μὲν ἀναξίοις κατὰ στόμα προφαίνεται· οἱ δὲ ἀξίοις στρεφομένη κατὰ νότου γίνηται, ἐπὶ αὐτοῖς τὴν εἰσοδὸν ἐπὶ τὴν ζωὴν ὑπανήματα ἐντὸς ἐκεῖνοι γεγόνασι, τῇ παβήσῃ τῶν πᾶσι ἀπαθῶς τὴν φλόγα περάσαντες· ἦν καὶ ἡμεῖς περάσαντες, τοῦ παραδείσου ἐντὸς γενήσῃ τῆς πρεσβείας αὐτῶν δυναμωθέντες πρὸς τὴν ἐπιβόησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡμεῖς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

confessionem Domini nostri Jesu Christi, cuius in

⁴⁴ Luc. xliii, 43. ⁴⁵ ibid. 42.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

PHΘΕΙΣ·ΕΝ Τῷ ΜΑΡΤΥΡΙῷ.

EJUSDEM

IN QUADRAGINTA MARTYRES

ORATIO LAUDATORIA

DICTA IN EORUM MARTYRIO.

Jacobó Gretsero Soc. Jesu Theol. interprete.

μὲν ὀπλίται Ῥωμαίων κατὰ νόμον πάτριον, καὶ Ἀ
θειαν παλαιάν, ἦν παῖδες παρὰ προγόνων διαδ-
νοί, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος φυλάττουσιν, ἐν τῇ
τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς τὴν πανοπλίαν ἐνσκευαζό-
·, καὶ χωροῦντες ἐπὶ τι πεδίον ἠπλωμένον ἰκα-
καὶ ὑπτιον, ἐνθαπερ ἔξεσι καὶ δρόμον ἔκπιον
·, καὶ μελετήσαι τὰ τακτικά, καὶ πᾶσαν γυ-
θῆναι τὴν ἐνόπλιον ἀσκησιν, ἀνάμνησίν τε τοῦ
·, ποιοῦνται, καὶ τὴν ἡμέραν ἐπίσημον ἀγοῦσιν.

δὲ μνήμην μαρτύρων τελῶν, καὶ ταύτην τῇ
·, αἰτία κηρύξας ὑμῖν. τοὺς τοῦ Χριστοῦ στρατιῶ-
·, οὺς μ', τοὺς πᾶσαν προθυμίαν ὑπερβαλομένους,
·, ἰς ἀγῶσιν ὀπλίσας διὰ τῆς μνήμης σήμερον
·, αἰστοὺς τοῖς δυναμένοις βλέπειν προσημι· κό-
·, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ λαῶν εὐφροσύνην, καὶ Θεοῦ
·, τοῦ ἐνισχύσαντος. Ἄριστον δὲ πάντως, καὶ Β
·, λυσιτελεῖς τοῖς τῆς ἀρετῆς διηγήμασι, τοὺς τε
·, ἐντρέφεσθαι, καὶ συνακμάζειν τοὺς ἀνδρας.
·, τοῦ, μέρος καιριώτατόν ἐστι τῶν αἰσθήσεων,
·, ἰς ὄψεως οὐχ ἤττον διδακτικόν. Διὰ γὰρ τῶν
·, ἐναργῶς ἐπεισάγει τὴν μάθησιν ταῖς ψυχαῖς·
·, ὄδον οὐ μικρὸς καλὰ τυγχάνειν, ἢ φαῦλα τὰ
·, ματα. Οἷα γὰρ ἐκεῖνα λέγεται, τοιαύτην ἐπάναγ-
·, νῆς λογισμοῖς φαντασίαν ἐγγίνεσθαι· ἔννοια δὲ,
·, ὡρία τοῦ νοῦ συνεχῆς, εἰς ἐπιθυμίαν ἀγει τὸν
·, πον τοῦ ποιεῖν ἃ λογίζεται. Διὸ μοι τὴν ἀκρά-
·, ληνῶσαν καὶ ἀμετεώριστον εὐτρεπίσατε· ἵνα
·, μακάριοι μάρτυρες τιμηθῶσι τὰ πρόποντα,
·, εἰς διὰ τῆς μνήμης παιδευθῆτε τὸ εὐσεβὲς καὶ
·, ον.

ὅλ δὲ πρόκειται διπλοῦς ἀγών, καὶ δέος μὴ καθ-
·, ο μὲν τὴν ὑπόθεσιν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἐξηγή-
·, Εἶτε γὰρ ἐνοήσεῖ τις αὐτοῦ τοῦ ἐν χερσὶ
·, ατοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν, κατὰ παντὸς λόγου

Romanorum milites more patrio, et antiqua con-
suetudine, quam a majoribus acceperunt, et usque
ad hoc tempus conservant, initio instantis mensis,
armis induti ad campum salis planum et æquabilem
se conferunt, ubi et equorum cursum extendere, et
res militares instruere, et omnia pugnae generis
obire illis licet : simul etiam anni commemoratio-
nem faciunt, totumque illum diem splendide agunt
Ego vero memoriam martyrum celebrans, quam pri-
die etiam vobis iudixi, quadraginta Christi milites,
omni animi alacritate superiores, ad certamen
armare, et quam admirabiles sint, per memo-
riam iis qui cernere queunt repræsentare consti-
tuti, qui vere sunt ornamentum Ecclesiæ, lætitiæ
populorum, et gloria Dei, qui illis robor suppedit-
avit. Optimum autem est et fructuosissimum
narrationibus virtutis et rerum præclare gestarum
juvenes innutriri, et ad virilem ætatem educari.
Nam auditus opportunissima pars est inter sensus,
nec minus ad discendum quam visus confert :
auditus enim doctrinam in animos per aures per-
spicue introduxit, nec parum interest quales
sint narrationes, bonæ an malæ, probæ an im-
probæ : nam quales illæ sunt, tales in phantasia
quoque imagines produci necessarium est : cogi-
tatio autem et continua mentis contemplatio, ho-
minem desiderio incendunt ad agendum ea quæ
cogitatione apprehendit. Quocirca cupio ut quiete
et absque strepitu me dicentem audiat, ut et
beati martyres, prout decet, honorentur, vosque
C per martyrum recordationem ad pietatem Deique
cultum informemini.

Me vero duplex lucta et metus manet, ne di-
cendi tenuitate argumentum deteram : sive enim
quis rei, quæ præ manibus versatur, magnitudi-
nem et majestatem perpenderit, ea tanta est, ut

omnium sermonibus prædicetur; sive quis virum illum intueatur, qui ante nos beatos ipsos laudibus extulit, et quasi coronavit: vir is commune universitatis miraculum est, eruditionis Christianæ, et quæ ab externis tradita est, accurata nomina, philosophiæ imago, episcoporum forma et libra, rector consonus operum simul et verborum (a). cui apud omnes mortales gloria indelebilis constat, exceptis tamen illis qui neque Christum blasphemis incessere horrent. Quemadmodum enim nullus reperitur qui solem illuminare et calefacere abnuat: sic nemo inficiabitur magnum Basilium omnium virtutum pulchritudine decoratum esse: sublimis igitur ille sublimium laudator, sanctusque sanctorum cultor, pro facultate qua pollebat, inclytis victoribus debitum munus dependit. Cæterum me non ideo tacere oportet, quia ille prius magnifice martyrum admiranda facta deprædicavit, non enim in præsentem cum illo certare instituitur, sed in id incumbimus, ut vobis auditoribus aliquid utilitatis afferamus: capit enim melioribus utilitatem, quando ab opulentioribus subministratur.

Igitur quadraginta isti officio vitæque instituto milites erant, Romano imperatori auctorati, fide Christiani, et religione pii. Postquam vero is qui illis temporibus imperium tenebat, unus ex eorum numero qui plures deos colebant, dæmonibus acerbum ei consilium et decretum suggerentibus, nova lege et novo edicto Christianos exagitabat, mandans ut omnes subditi, aut dæmonibus thura adolerent, aut hoc facere detrectantes, neci dederentur, et ante mortem toto corpore omni cruciatus genere excarnificarentur; tunc tyrannicam truculentiam Deoque invisam legem pro fortitudinis ostendendæ ansa beati isti arripientes, et seorsim ab aliis militibus eximiam et Christo deditam cohortem constituentes, quæ virtute spiritus militaret, aperte sese detestandis litteris opposuerunt, et concorditer omnes, velut ex uno ore, fidem nostram professi sunt, dicentes, mortalem hanc et eaducam vitam parum sibi curæ esse, seque libenter corpora sua variis tormentorum generibus exposituros. Quapropter crudelis legis crudelior executor et administer, intellecta sanctorum mente, illud contendit, ut alacritati et promptitudini paria supplicia adhiberet, et animos intrepidus et imperterritus novo et inusitato formidinis incutiendæ modo terrefaceret. Si gladium, inquit, illis comminer, parum commovebuntur, neque manus dabunt, sunt enim viri ab ineunte ætate in armis educati et arma ferre assueti. Si alia tormentorum genera illis inferam, generose tolerabunt, utpote qui plagarum et vulnerum diurnam experientiam habeant. Neque ignis formidini est illis, qui ita, ut isti, obdurato sunt pectore. Eam ob causam excogitandum est supplicium, quod et molestissimum cruciatum pariat,

(a) Loquitur de S. Basilio, cujus etiam exstat Oratio in κτ Martyres.

Α φέρει τὰ νικητήρια· εἴτε τὸν πρὸ ἡμεῶν ἐ-
 ἑαυτοῦ σοφίας στεφανώσαντα τοὺς ἄγιους· ε-
 τὸ θαῦμα τῆς οἰκουμένης κοινόν· καθεύδει·
 παρὰ Χριστιανοῖς, καὶ τῆς ἔξωθεν, καὶ τῶν ἐπι-
 φιλοσοφίας ἀγαθῶν, ἐπισκόπων τύπος καὶ ἐπι-
 διδάσκαλος ἔργων καὶ λόγων σύμφωνος· καὶ τῶν
 ἀνθρώπων ἀνανταγώνιστον ἔχων τὴν ἐξουσίαν·
 πλὴν εἰ μὴ παρ' οἷς οὐδὲ Χριστὸς ἐστὶν ἑσθ-
 ῆτος. Ὡς γὰρ οὐδεὶς ἀντιλέγει· φατίζειν καὶ ἐπι-
 νεῖν τὸν ἥλιον, οὕτως οὐδὲ τὸν μέγαν Βασίλειον·
 τερεῖ τις, μὴ παντὶ τῷ κάλλει τῆς ἀρετῆς ἐπι-
 σθαι. Ὑψηλὸς μὲν οὖν τῶν ὕψηλων ἐπακούων τῶν
 ἁγίων θεραπευτὴς· κατὰ τὴν προσκομιδὴν ἀποπλη-
 ῶσας τοῖς ἀριστεύουσιν τὸ γένος· ἐπεὶ οὐκ οὐδὲ
 οὐδὲ διὰ τοῦτο σιωπητόν· ἐπειδὴ περὶ αὐτοῦ
 Β μετὰ τὸν ὄρατον διεκρήρυξεν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ὁ
 ὁ σκοπὸς ἀμιλλα πρὸς τὸν εἰρηκότα, ἀλλ' ἵνα τῶν
 ἀκούοντων ὠφελείας ἐπιμέλεια· ὡς αἰετὸς ἐστὶν
 ζῶν πάντως ὡς δύνανται, τῆς ἀπολαύσεως τῶν
 σζόνων παρὰ τῶν πλουσιωτέρων χρηρηνοῦμενος·
 αὐτὸν οὖν οἱ τεσσαράκοντα, πρὸς τὸν βασιλέα
 C τῆς Ῥωμαίων ὀπλιτεύοντες ἔρχονται· καὶ εὐσεβεῖς τὴν ἔρη-
 ἔπειδὴ δὲ ὁ τῆς κατὰ κράτος, εἰς ἡμεῶν ὄρατον
 θῶν, δαιμόνων αὐτῷ τὸ πικρὸν ὑποδεδεικμένον
 βούλευμα, καὶ τῷ νόμῳ καὶ γράμματι ἔρχονται
 ἤλαυνε, κελεύσας πάντας τοὺς ὑπηκόους, ἵνα
 C ἡμεῶν ἐναγίζουσιν τοῖς δαίμοσιν, ἢ τοῦτο μὴ πρὸς
 θανάτῳ καταδικάζεσθαι, καὶ πρὸς γὰρ τῆς πρὸς
 παντὶ τῷ σώματι πολλὰς ὑπομένειν τὰς λύβας·
 δὴ τότε, τὴν τυραννικὴν ὠμότητα, καὶ τὴν πρὸς
 ὄρατον, ἀνδραγαθίαν ἑαυτῶν οἱ μακάριον παρὰ
 καὶ τῶν ἄλλων μὲν ἀποβραγύντες στρατιωτικῶν
 λαγγα ἐξάιρετον καὶ φιλόχριστον συγκροτήσαντες
 δυνάμει στρατηγουμένην τοῦ Πνεύματος, καὶ
 ἑαυτοὺς τοῖς μισοῦσιν ἀντικατέστησαν γράμματι
 σύμφωνον πάντες, ὡς ἐκ μιᾶς γλώττης, τῆς ἐπι-
 ἡμῶν ἐξεδόθησαν, μικρὸν φροντίζοντες λίγην
 προσκαίρου ταύτης ζωῆς, καὶ παρέχοντες ἑαυ-
 τῶν σώματα ποικίλαις κολάσεων ἰδέαις. Ὁ πρὸς
 βίαιου νόμου τυραννικώτερος ὑπὲρ πάντων, καὶ
 η τῶν ἁγίων τὴν ἐνοστασιν, ἰσθόροπον ἐπέκεινται
 νήσασθαι τῆς προθυμίας τὴν τιμωρίαν, καὶ τῶν
 ἀνένδοτος καὶ καὶ παράδοξον ἐπινοήσαντες·
 "Ἄν τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπειλήσω, φησὶ, μισοῦσιν
 τὰ πλῆξιν ὁ φόβος, καὶ οὐδαμῶς ὑποκύψουσιν ἐπὶ
 γὰρ εἰσὶν ἐν ὄπλοις ἐκ παιδῶν ζήσαντες, καὶ τῶν
 φέρειν εἰθισμένοι. Ἐὰν ἄλλας αὐτοῖς κρατῶν
 κολάσεις, γενναίως ἐγκατεργασθῶσιν, εἰς ἑαυτοὺς
 ἔχοντες πληγῶν, καὶ τραυμάτων οὐδὲ πρὸς τὸν
 φοδερὸν τοῖς ἐνοστατικῶς, ὡς οὗτοι, διακατεργασθῶσιν
 προσήκον ἐξευρεθῆναι τιμωρίαν, ἢ καὶ τὴν ἐπι-
 ἔξει τῆς ἀληθοῦς ὀδυνηρᾶν, καὶ τὸν χρόνον
 καὶ παρέλκοντα. Τί οὖν ἐπιμελῶς ἐβουλεύσαντες
 τῶν ἁγίων ὁ τῶν κακῶν σοφιστῆς; Καὶ μισοῦσιν

ρεν ἐναίριον κίνδυνον, ὃν πρόχειρον αὐτῷ παρείχεν
καίρως, καὶ ἡ χώρα. Ὁ μὲν γὰρ καιρὸς, ἦν χειμῶν·
δὲ τόπος, Ἀρμενία, ἡ πρόσοικος χώρα, ὡς ἴσται,
ἰσχυόμενος· οὐδὲ τὴν τοῦ θέρους ὕραν ἀλειψαίνῃ τοῖς
οἰκοῦσι παρέχουσα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀγαπητῶς θαλο-
μένη, ὅσον ἐκθρέψαι τὸν ἀσταχύν· ἀμπέλου δὲ τὸ
ὑτὸν παρ' αὐτοῖς καὶ ἠγνόηται· καὶ ὁ μὴ μακρὰν
ἐδημήσας, βότρυον οὐκ οἶδεν· ἐρωτᾷ δὲ περὶ σταφυ-
λῆς οὗτος, ὡς ἡμεῖς περὶ τῶν παρ' Ἰνδοῖς γινομέ-
ων. Ἐκεῖ χιόνος οὕσης ἀνατέμνει τὴν γῆν ὁ σπείρων,
εἰ τὸν ἔμμητον καταλαμβάνει νιφάς· καὶ τὸν θερι-
τῆν ἀποδύουσιν ἄνεμοι, ἂν μὴ σφόδρα καταδῆσας
αὐτὸν τοῖς ἱματίοις, πρὸς τὴν βίαν τῶν πνευμάτων
αγωνίσσεται. Μετόπωρον δὲ καὶ ἔαρ σχεδὸν οὐκ εἶ-
ν, ὡς παρὰ κακοῦ γείτονος τοῦ χειμῶνος πρὸς τὴν
εἰνους δυνασσειαν παρασυρόμενα.

Autumnus ei ver propemodum ibi nulla
entia, profligata.

Ἐπ' ἐκείνης τοίνυν τῆς χώρας καὶ τοῦ ἐνεστῶτος
γῆς ἀποδύσας τοὺς ἀγίους, ὑπαίθριους ἔστησεν ἐν
οὐχίμοις τοῖς σώμασιν ἐξ ἐναντίας τοῦ βασιλέως
ἐν Ἀσσυρίῳ καὶ τῆς Βαβυλωνίας καμίνου, τοῦς
εὐσεβείας μαθητὰς ἀπυρόμενος. Οὐδὲν δὲ παρα-
ήσιον εἰς ἀληθῆνα, πῦρ φλέγον, καὶ κρυμὸς συμ-
γνῦς καὶ μαραίνων· τὸ μὲν γὰρ τῷ σιδήρῳ προσ-
εν, ὀξέως ἄγον ἐπὶ τὸν θάνατον· τὸ δὲ τὴν ὀδύνην
ἐν ἰσθόροπον, παρατείλει τὴν τελευταίαν. Ἀργότερα
ρ καθόλου τὰ ὑπὸ ψυχροῦ γινόμενα πάθη, ὅσον τε-
ρταῖοι, καὶ καρκίνοι, καὶ ἀνθρακες, καὶ ὅσα φιλο-
φοῦντες ἰατρικοὶ τὴν ψυχρὰν ὕλην ἀπεφῆναντο τοῖς
ῥήμασιν ἐμποιεῖν. Οὕτως οἱ ψυχρότεροι καὶ πιμ-
δαίς, νωθρότεροι καὶ δύσχηστον ἔχοντες τὸ σωμα-
ον· καὶ τὰ ἄλογα δὲ τῶν ζώων ὁμοίως. Τὰ μὲν θερ-
ότερα, ταχέα καὶ πρὸς τὴν ἐπιείγουσαν χρεῖαν εὐ-
νητα· τὰ δὲ ἐναντίως ἔχοντα, βραδέα, καὶ νάρκη
ἰπεδημένα. Οὕτως ἴσται ταχὺς, συριγγῶ πρὸ τῆς
ἰστίως διεγειρόμενος πρὸς τὸν δρόμον· βραδὺς ὁ
ος, καὶ μόλις διὰ τῶν ῥοπαλῶν τὴν ὁδοπορίαν
ῦων. Ὁξεῖα ἡ πάρδαλις, ξηρῶ καὶ θερμῶ τῷ σώ-
τι διειπταμένη πὰς νάπας· ἡ ἄρκτος, τὸ ἀνάπαλιν
ἰχθυέροις τοῖς μέλεσιν ἐμβραδύνουσα. Ταῦτα δὲ ὕμν
κ ἀπὸ καιροῦ ἐφυσιολόγησα, ἀλλ' ἵνα τὴν καρτε-
αν τῶν ἀνδρῶν καταμάθῃτε, τὸν τρόπον τῆς τιμω-
ας ἐπισχεψάμενοι. Χειμῶν ποιεῖ ποταμούς ναυσι-
ρους πεζεῦεσθαι, καὶ ὕδωρ τὸ βέον εἰς τὴν τῶν λί-
ιν μεταβάλλει σκληρότητα· καὶ πέτρας διαλύει,
αν τοῦ βάθους καθήκῃται· καὶ τοῖς ἐναντίοις σώμα-
ν ἐξίσης λυμαίνεται, τὰ μὲν ἀπαλὰ λιθοποιῶν, τὰ
σκληρὰ διαλύων. Οὕτως ἔ οἶνος ὅταν παγῆ μορ-
ῦται πρὸς τὸν περιέχοντα πῖθον, καὶ τὸ ἀπαλὸν
αιον ἴσταται· στερεὸν πρὸς τὸν τόπον τοῦ ἀγγείου
ἡματισθέν· ἡ ὕελος δὲ καὶ ἡστραχον περιβρά-
ντα τοῖς ὕγροῖς διαθρύπτεται. Ζῶα δὲ τὰ τὴν
ειον ζῶην λαχόντα καὶ ὑπαίθριον, τὰ μὲν διόλ-
ται, τὰ δὲ τῆ ὑπερβολῆ τοῦ κακοῦ ἐπιλανθάνεται
ἰ τῆς ἀγριότητος. Ἐλαφοὶ γὰρ καὶ δορκάδες
μάνδραις αὐλλίζονται· οὔτε κύνες τότε δειλῶσαι,
τε τοὺς ἐγγίζοντας ἀποφεύγουσαι. Τὸ γὰρ μεῖζον
ἰ δεινὸν τῶν ὑποδεεστερῶν φόβων τὴν δειλίαν

PATROL. GR. XLVI.

A et tempore satis longo duret. Quid igitur consilii
contra sanctos cepit malorum iste repertor et
artifex? Sollicite circumspiciens invenit quasi æe-
rium supplicium, quod ei suppeditabat tempus et
regio. Tempus, hiems erat; locus, Armenia, fini-
tima nobis provincia, quæ neque æstatem incolis
sine frigoris afflictione præbet, sed eo calore fo-
vetur, qui ad frumentum prognerandum sufficit:
at vitis apud illos incognita est, et qui non longius
peregriunus est, botrum seu uvam nunquam vi-
dit: de uva autem talis non aliter quærit, ac nos
de illis quæ nascuntur apud Indos. Ibi nive non-
dum liquefacta terram proscindit agricola: et
messem bruma excipit, ventorumque violentia
messorem vestibus exiit, nisi contra ventorum

B vehementiam fortiter vestimenta colligando sese
sunt, utpote a malo vicino, hiemis scilicet incle-

In hac igitur regione, instante mense, sanctos
omnibus indumentis spoliens, sub dio nudos toto
corpore constituit, contrario supplicio, quam rex
Assyriorum cum sua Babylonica fornace discipu-
los pietatis afficiens. Nihil vero simile ad crucia-
tum inferendum habet, ignis ardens, frigusque
compingens et tabefaciens; nam ignis ferro com-
petit, celeremque mortem parit, frigus vero cum
dolori procreando parem vim habeat, mortem ta-
men protelat. Nam durabiliores sunt generatim
omnes illæ affectiones, quæ a frigore efficiuntur,
ut sunt febres quartanæ, cancer, carbunculi, et id
genus alia, quæ a frigida materia in corporibus
nasci medicorum filii tradunt. Quo fit ut qui frigi-
diore et obesiore constitutione sunt, sint quo-
que tardiores et pigriores, corpore ad usum
non usque adeo habili. Quod etiam in animalibus
rationis expertibus cernere licet: nam calidiora,
celeriora et ad urgentem necessitatem expeditiora
sunt; quæ vero contraria complexionem constant,
tarda sunt et torpore quasi vineta. Ita equus ce-
ler est solo flagelli sonitu ad cursum incitari so-
litus; tardus autem est asinus, et vix fustibus
adigi potest, ut cœptum iter teneat: pernix est
pardalis, sicco et calido corpore saltus pervolitans;
ursus e contrario densioribus membris constans,
tardus est. Hæc autem ex naturæ ædytis petita non
abs re vobis proposui, sed ut intelligatis, quodnam
supplicii genus generosi isti pugiles subierint.
Hiems facit, ut flumina navigabilia pedibus per-
transæantur, utque aqua alioqui fluere solita in la-
pidum durtiem concrescat: quin et petras dissol-
vit, quando ad profundum usque penetraverit: et
contrariis corporibus similiter officit; nam tenera
in lapides vertit, dura autem dissolvit. Sic vinum,
quando congelascit, formam dolii in quo continetur,
induit, oleumque liquidum firmiter consistit ad
figuram vasis conformatum; vitrum porro et testa
humore confringuntur. Animalia, quæ in montibus
et sub dio degunt, partim quidem intereunt, partim
magnitudine mali, feritatis naturalis obliviscuntur

23

tur. Cervi enim et capræ in mandris seu ovilibus stabulantur, neque canes tunc metuunt; neque accedentium formidine aufugiunt: semper enim gravior malum minorum malorum timorem expellit. Aves autem cum hominibus habitant, et sub eodem tecto manent. At homines mare sodiunt, et instrumentis quibus alioqui lapides cædunt, aquam percutiunt: et vicinis quoque sedibus dissiti, se mutuo adire nequeunt. Ejusmodi tempus tyranno arma adversus martyres suppeditavit. Oportebat enim, ut apparet, beatam istam cohortem cum novo supplicii genere depugnare, ut præ multis aliis martyribus singularem et eximiam gloriam adipiscerentur. Stabant igitur tremantes, et membra congelabantur, at mente immota et imperturbata angelis, hominibus et dæmonibus spectaculum exhibebant. Angeli enim separationem animarum a corporibus exspectabant, ut illas in propriam sortem et stationem deducerent. Homines autem præstolabantur finem, communis naturæ robur et potentiam probantes; quæ propter timorem et spem futuri tot ac tantis cruciatibus superior esse posset. At dæmones, curiose ad ea, quæ gerebantur, intendebant, cum magno desiderio videndi ruinam athletarum et periculorum detractionem. Sed spes illorum confusa est, propter illum, qui martyres intus confirmabat. Intuebatur enim mutilationes quilibet proprias, et aliorum, omnes. Et hic quidem jacebat pede aut digitis diffluentibus; alius jacebat insito calore jam penitus refrigerato et extincto. Quemadmodum autem violentissimi venti cum locum sibi idoneum perfiant, postea arborum culmina concutientes, radicibus extirpant et in terram prosternunt: sic ab hac bieme nobilis ista beatorum pugilum cohors dejecta est, nobiles videlicet paradisi plantæ, societatis humanæ decus, radices nostræ germinationis, Pauli milites, Christi clesiarum ædificatores, qui conscripti, ut contra nem humani generis hostem confecerunt.

Nequaquam porro inevitabili mortis necessitate constringebantur, sed in eorum potestate salus erat, si se emoliri permisissent. Balneum enim non procul distabat, quod dedita opera loco supplicii vicinum erat; janua patebat, et circumstantes invitabant: nam tyrannus, persecutionis et variorum improbitatis sator et auctor, prope transgressionis escam frigore jam compactis apposuerat, suadens, ut sponte sua ad curationem et medelam properarent, imitatus nimirum patrem suum, qui ad ligni vetiti gustum primos parentes fraudulenter induxit¹. Verum illi fortitudinem magis exaceruerunt, non ignari tolerantiam tunc probationem operari, quando quis abstinet ab ejus rei usu et commodo, quæ in sua potestate sita est: quod superioribus annis divinum Danielem egisse proditum est. Nam cum moneretur ut opipara lautaque esculenta et doculenta sumeret, odio et detestatione

A ἐκβάλλει. Ὅρνιθες δὲ παρ' ἀνθρώπων εἰσκαίται, καὶ μένουσιν ὑπὸ κρημνῶν. Ἄνθρωποι δὲ ἀπὸ φόβου, καὶ λιθοβολῶν ὀργάνοις τὸ ὑπὸ κρημνῶν καὶ οἱ πλησίον ἀλλήλοις οὐκ ἐπιμύθουσι. Ὅμοιος καιρὸς ὄπλον τῷ τυράννῳ κατὰ τῶν μαρτύρων νετο. Ἔδει γὰρ, ὡς εἶπε, τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἄνθρωπων τῶν μακαρίων φάλαγγα καινῶν τρόπων ἐπιμαρτυροῦναι, ἵνα πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν μαρτύρων ἀσύγκριτον κτήσωνται τῆς εὐσεβείας τὴν βίβλην. Ἔσαν οὖν, καὶ ἐπήγγυον τὰ μέλη τρέμοντες, καὶ ἀγνωστὴν ἀκλόνητον ἔχοντες, θέαν παρέχοντες ἑσθίων, ἀγγέλοις, ἀνθρώποις καὶ δαίμοσι... Ἰσχυρὸν μὲν τὸν χωρισμὸν τῶν ψυχῶν ἀνέμενον, ἵνα παραθέσται αὐτὰς πρὸς τὸν ἴδιον ἀναγάγῃ κληρονομοῦντες. ὁ δὲ τὸ τέλος ἐκαραδύκουν, τῆς κινήσεως τὴν δύναμιν δοκιμάζοντες· εἰ διὰ φόβου καὶ ἐπιθυμίας τοῦ μέλλοντος τηλικούτων κατευμεγεθεῖν ἠδύνασθαι ἰσχύοιμεν. Δαίμονες δὲ σφόδρα προσεῖχον τῶν ἀνθρώπων μένοις, ἐπιθυμοῦντες ἰδεῖν τὴν πτώσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν πρὸς τοὺς κινδύνους ἀνανδρῶν ἀπερίστατον. Ἡ δὲ ἐλπίς αὐτῶν κατησχύνθη, διὰ τὸν ἐκείνου Θεόν. Ἔδειπνον γὰρ τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς, καὶ τὸν ἴδιον ἑκαστος, καὶ τοὺς ἀλλήλων οἱ πάντες. Ὁ δὲ ἐκείνου ποδὸς ἢ δακτύλων περιβρῶντων· ἀλλὰ τῆς ἐμφύτου θερμότητος καταψυχθεῖσθαι εἰς τὸν ἄδαιμον. Ὅσοι δὲ οὐκ ἀποδρότατοι τῶν ἀνέμων, τόποι ἵστασαντες σύμφοτον, εἶτα τὰ ὑψηλὰ τῶν βουνῶν κατασείσαντες, εἰς γῆν καταφέρουσι πρόβριζα· ἐκείνη δὲ ἐστορε[σ]θη παρὰ τοῦ χειμῶνος ἢ τῶν μακαρίων παρὰ τῆς εὐγενῆ φυτὰ τοῦ παραδείσου, τῶν γὰρ τῶν ἐγκαλλώπισμα, αἱ βίβλαι τῆς ἡμετέρας βλαστῆσαι οἱ Παύλου ὄπλιται, οἱ Χριστοῦ δορυφόροι, ἀβρωμῶν καταλυταί, οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποκλειστικῶν κατὰ βαρβάρων ὀπλιτευεῖν ἀπογραφάμενοι, καὶ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς ἀνθρωπότητος τὸν ἀντικειμένον.

satellites, eversores altarum (ethnicorum), et barbaros militarent, certamen adversus eos

Ἐγένετο δὲ αὐτοῖς οὐ πρὸς βίαν καὶ ἀπαιτῶν ἀνάγκην ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ μάλα πρόχειρῶς καὶ ἐπ' ἐξουσίας ἡ σωτηρία, εἰ καὶ μακροχρόνως πρὸς τὴν ἐνστασιν ἠβουλήθησαν. Λουτρὸν γὰρ ἦν τοῦ σύγγενος, ὅπερ ἐγένετο κατ' ἐπίνοιαν τῶν πατέρων τῆς τιμωρίας· καὶ ἡ θύρα ἠνεύκτο, καὶ παρεῖχε ἐκάλου. Σοφιστῆς γὰρ ὢν διωγμοῦ καὶ πικρῆς διουργίας ὁ τυράννος, ἐγγὺς τὸ δέλεαρ τῆς σωτηρίας τοῖς πηγγυμένοις παρέθηκε, καὶ συνεβούλευσε πρὸς τὴν θεραπείαν αὐτομολῆσαι, ὡς ὁ πατήρ αὐτῶν τοὺς πρωτοπλάστους εἰς τὴν γαῆσιν τοῦ ξύλου. Ὁ δὲ τότε καὶ μάλλον τὴν ἀνδρείαν ἐπέτεινον, εἰδὼς ἐκ καρτερίας τῆς καὶ ταῦτα παρέχει τὴν βάσανον, ἥτις ἐπιπροκειμένη ἐν ἐξουσίᾳ τῆς ἀπολαύσεως εἶπετο ὅπερ ἐν τοῖς ἀνωτέροις χρόνοις Δανιὴλ ὁ θεοσεβὴς πεποιηκῶς ἐπέδειξεν. Παρακαλούμενος γὰρ εἶπε καὶ ἡδέα σίτα καὶ ποτὰ προσφέρεσθαι, μὴ ἐπιδοστροφῆ τῶν εἰδωλοθύτων, τὴν σπερμαφάνειαν τῆ

¹ Gen. iii, 1 sqq.

σε καὶ νηστεύων ἦνθει, καὶ αἰσιτῶν ὑπὲρ τοὺς τρυ-
ντας εὐσαρκος ἦν· Θεοῦ γὰρ τοῦτο δῶρον ἐξ-
ειτον, τοὺς πιστοὺς δούλους ἐν ταῖς ἀπορίαις τὰ παρ'
εἶδα χαρίζεσθαι.

Πλὴν ἐπειδὴ τοῖς ὑψηλοῖς τῶν πραγμάτων οἱ φθό-
παραπεπήγασιν, ἐκινδύνευσεν λωθηθῆναι τὸ μακά-
ν σύνταγμα, καὶ μικροῦ δέοντος, ἀπωλέσαμεν τῆς
ἀρτης δεκάδος τὸ πλήρωμα. Εἰς γὰρ ἀπαγορεύσας
τὸν κρυμὸν, πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει τῆς νίκης, οἴμοι!
ς μὲν συστρατιώτας ἀφῆκε, τῇ τέχνῃ δὲ τοῦ τυ-
νίου προσεχώρησε τῷ λουτρῷ, ἤδη τῆς σαρκὸς
ρανθείσης φεισάμενος ὁ φιλόζωος· τῆς τε γὰρ ἔλ-
ος ἐξέπεσε, καὶ τῆς προσκαίρου ζωῆς οὐκ ἐπέτυ-
, εὐθύς ἐπιτελευτήσας τῇ παραβάσει· Ἰούδας
ος ἐν τοῖς μάρτυσιν, οὔτε μαθητῆς, οὔτε πλού-
; , καὶ πρὸς γε τὸν βρόχον ἐφελκυσάμενος· καὶ μὴ
μάση μηδεὶς. Σύνθηες γὰρ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν
κυπτόντων αὐτῷ τὸ τοιοῦτότροπον ῥαδιούργημα·
ιτᾶ καὶ κολακεύει ποικίλως, ἵνα ῥίψῃ· ῥίψας δὲ,
ὅς ἐπεμβαίνει, καὶ τοῦ κειμένου καταγελά. Ἐπι-
μάζει δὲ τῇ συμφορᾷ τὴν αἰσχύνην, καὶ τῇ αἰσχύνῃ
δელεασθέντος εὐφραίνεται. Διὰ καὶ ὁ Ψαλμωδὸς
ρὸν καὶ ἐκδικητὴν προσηγόρευσε, τὸ τοῦ τρόπου
ἰμβολον ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων σημαίνων ἐναντιό-
ος. Ἀνθρώπων γὰρ ἐκεῖνος οὐδέποτε γίνεταί ἐν-
νδός τε καὶ φίλιος· ὑποκρίνεται δὲ τότε τὸ φίλιον,
ν αὐτῷ θελήσῃ προσωπεῖον ἀπάτης ἐνδύσασθαι.
λ' ὁ τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας ἐπίκουρος, καὶ
ἀγαθῶν, καὶ λόγων, καὶ πράξεων γεωργός, εὗρε
ἀ τὸν Ἀβραάμ αὐτῷ πρόβατον εἰς θυσίαν ἐκ τῶν
εμοῦντων οἰκεῖον, ἐκ τῶν βλασφημούντων ὁμο-
ητὴν, καὶ ἐκ τοῦ συντάγματος τῶν διωκόντων
ιτυρα. Εἰς γὰρ τῶν τῆς τυραννίδος δημίον, ὅπτα-
; ἀγγέλων ἀξιωθείς τῶν ἐλθόντων ἐπὶ τοὺς μάρ-
ας, καὶ περιλαμφθείς τῇ ἐπιφανείᾳ τῶν ἁγίων
υμάτων, ὡς ποτε Παῦλος τῇ δόξῃ Χριστοῦ, ἦνίκα
ἐπὶ Δαμασκὸν ἐπορεύετο, εὐθύς τὴν γνώμην με-
το, καὶ γυμνώσας αὐτὸν τῆς ἐσθῆτος, τοὺς πηγυ-
οὺς συνανεμίχθη. Πάντα δὲ ἐν ὀλίγῃ καιροῦ ῥοπή
ἀψας ἐγένετο, προσήλυτος, ὁμολογητῆς, μάρτυς,
σάμενος ἐν τῷ ἴδιῳ αἵματι τὸ τῆς παλιγγενεσίας
τρὸν, αἵματι τῷ νεκρωθέντι, καὶ μὴ βεύσαντι·
ἢρ στεφανίτης, ἀνὴρ τοῦ παντὸς ἀξίος· τῇ τοῦ
ῶ Ἐκκλησίᾳ δι' ἐκεῖνον ἔχω τοὺς μ'. Διὰ τὸν γεν-
ον οὐ κολοδὸς ἢ τῶν μαρτύρων παράταξις. Διὰ
προσήλυτον τελείαν ἄγομεν ἐπ' ἀριθμῷ τελείῳ
ἡγγυριν. Ὁ δὲ διάβολος χαρίεν ἔπαθεν πρᾶγμα
γέλωτος ἀξίον· ὡς γὰρ ἔκλεπτε τὸν στρατιώτην,
λήθη τὸν διώκτην καὶ δῆμιον.

Ἴτα τί τὰ ἐπὶ τούτοις; Οἱ μὲν τρισμακάριοι ἐφθα-
, ὅπου ἐσπευδον. Ὁ δὲ τῆς τιμωρίας κύριος, οὐκ
γκῶν ἀνεκτῶς τῶν μαρτύρων τὴν νίκην, τοὺς νε-
ξ ἐπολέμει σώμασι· κελύσας πυρὶ παραδοθῆναι
οἰκίας τῶν ἁγίων ψυχῶν, καὶ δι' ἐνὸς πράγματος
μεῖτο ἄγρια θηρία καὶ πικροὺς ἀνδρας. Τὰ μὲν

eorum, quæ idolis immolata fuerant, leguminum
esum elegit, jejunansque florebat et vigebat, et cibi
expers habitior et corpulentior apparebat, quam
illi, qui in deliciis vivebant : Dei enim est fide-
libus servis suis talia dona præter spem conferre.

Cæteram, quia grandibus cæptis livor adbærere
solet, periculum erat, ne beata ista cohors trun-
caretur, et jam inibi res erat, ut quartæ decadis
complemento privaretur. Unus enim sub ipsum
victoriæ articulum, impatientia frigoris succubuit.
Hei mihi! Commilliones suos deseruit, et subdola
tyranni arte accessit ad balneum, carni jam tabe-
factæ parcens amore hujus vitæ: nam et spe sua
excidit, et mortalem hanc vitam non est adeptus,
in ipsa transgressione animam exhalans, miseran-
dus Judas inter martyres, et neque discipulus, ne-
que opulentus, et ad laqueum tractus: nec est
quod quis miretur. Usitatum est diabolo hujusce-
modi artificium contra illos, quos sibi subjugat.
Decipit ac vane blanditur, ut prosternat; cum
prostravit, evestigio inequitat, jacentemque irri-
det, et insultabundus calamitati pudorem et con-
fusionem superaddit, et ignominia per escam cir-
cumventi exsultat. Quare a Psalmographo quoque
inimicus et ultor appellatus est, ingenii mutabi-
litate diversitate nominum significans: ille enim
cum hominibus nunquam sædus serio in-
it, aut amicitiam colit. Tunc vero animam amicum simu-
lat, quando sibi larvam fallendi gratia induit.
Verum nostræ infirmitatis adjutor, bonorumque et
sermonum et actionum plantator, reperit sibi ad
Abrahami exemplum oviculam ad sacrificium dome-
sticam: ex blasphemantibus consententem, et ex eo-
rum ordine, qui persecutores erant, martyrem.
Quidam enim ex tyrannidis administris, visione
angelorum ad martyres venientium dignatus, et
circumfusus sacrorum spirituum apparitione, ut
olim Paulus majestate Christi, quando Damascum
proficiscebatur, statim mentem mutavit, et vesti-
mentis seipsum exuens frigore concretis sese al-
miscuit. Et exiguo temporis momento omnia
factus est, proselytus, confessor, martyr, abluens
proprio sanguine regenerationis lavacrum, pro-
prio, inquam, sanguine mortuo, non fluido. Vir
coronam promeritus, vir omni honore dignus: per
illum habet Ecclesia Dei quadraginta; per hunc
generosum non est mutila martyrum caterva. Pro-
pter hunc proselytum perfectam agimus perfecto
numero panegyrim. Et diabolo res lepida et risu
digna accidit: dum enim militem suffuratus est,
amisit persecutorem et carnificem.

Quid vero post hæc? Ter beati illi pervenerunt,
quo properabant. At supplicii præses impatienter
ferens martyrum victoriam, cum cadavere bellum
gerebat, mandans ut sanctarum animarum habita-
cula igni traderentur, hac in re et efferatas belluas,
et truculentos homines imitatus, quarum illæ effu-

Dan. ii, 4 sqq. . 3 Psal. viii, 3. 4 Act. ix, 1 sqq.

gientium vestes abjectas lacerant, isti vero hostium A
 recedentium domos incendunt et evertunt. Merito
 martyrum quispiam eum sic compellaverit: Non
 amplius, o fatue, crudelitatem tuam pertimesco:
 timebam enim, quamdiu animæ congelatis aderant
 et inerat, ne magnitudo cruciatuum superaret for-
 titudinem piorum. Hac autem formidine dilapsa,
 utere luto relicto prout voles: etiamsi carnem vor-
 raveris, susque deque habebō: quanto enim rabiem
 majorem exseris, eo plus abeuntium victoriam cor-
 onas: nam adversariorum validæ impressiones
 victorum fortitudinem perspicuo arguunt.

γὰρ τῶν διωχομένων ἀνθρώπων φυγόντων τῆς
 ριφθεῖσαν αὐτοῖς ἐσθῆτα σπαράττει· οἱ δὲ τῶν
 μενῶν ἀναχωρησάντων τὰς οἰκίας ἐμπρὶς
 καταλύουσι. Καὶ τις ἀν τῶν μαρτύρων εἶπε
 κως πρὸς αὐτόν· Οὐκέτι σου, μάταίε, δεῖω τῆς
 τητα. Ἐφοδούμην γὰρ μέχρις αἱ ψυχαὶ συρρα
 τοῖς πηγνυμένοις, μὴ τὸ ὑπερβάλλον τῆς βασι
 κήσης τὴν ἀνδρείαν τῶν εὐσεβῶν· τοῦτο δὲ τῆ
 θόντος τοῦ θεοῦ, χρῆσαι τῷ ἀπομείναντι πῆρ
 θῶς βούλει· κἀν ἀπογεύσῃ τῶν σαρκῶν, ὡς φησὶ
 "Οὐτὶ γὰρ λυσῶσαν δεικνύεις τὴν ὡμότητα, κ
 οὕτω πλέον στεφανοῖς τῶν ἀπελθόντων τῆς κ
 Αἱ γὰρ γενναῖαι προσβολαὶ τῶν ἀντικειμε
 ἀποδείξεις ἀκριβεῖς τῆς ἀνδρείας τῶν κραι
 B γίνονται.

At quid longis verborum ambagibus utimur?
 Coniusta sunt corpora, eaque flamma excepit.
 Cineres vero illi et incendii reliquæ in orbem
 terrarum ita divisæ sunt, ut ferme quælibet pro-
 vincia benedictionem inde participet. Habeo et ego
 particulam hujus sacri muneris: et corpora paren-
 tum meorum juxta horum militum reliquias posui,
 ut tempore resurrectionis cum opitulatoribus spei
 et fiducia plenis resurgant. Scio enim illos posse,
 et qua libertate et fiducia apud Deum valeant, dili-
 cida argumenta vidi: ex quibus unum commemo-
 rare lubet, clarum videlicet testimonium, quid
 efficere queant. Est ad me pertinens vicus, in quo
 beatissimorum martyrum reliquæ requiescunt.
 Non procul abest parva civitas, quam Iboram voci-
 tant. In hac cum ex recepta Romanorum consue-
 tudine census militum institueretur, quidam ex mi-
 litibus ad prædictum vicum venit, a tribuno ad cu-
 stodiam vici destinatus, ut commilitonum suorum
 invasiones et injurias propulsaret, quas milites ru-
 sticanis audacter inferre solent. Ægrotabat autem
 iste altero pede, et claudicabat: eratque affectio
 diuturna et immedicabilis. Porro postquam in mar-
 tyrio et in loco quietionis Sanctorum fuit, preces-
 que ad Deum fudit, Sanctorum quoque interces-
 sionem imploravit, et ecce noctu apparet ei vir
 veneranda specie, et post alia, quæ dixit, Claudicas,
 ait, o miles, et curatione egēs? sed da, ut tangam
 pedem. Et apprehensum in somnis pedem fortiter
 attraxit. Et cum nocturna visio hoc faceret, vigilan-
 tibus talis excitatus est sonitus, qualis existere
 solet, osse ex naturali sua sede revulso, deinde
 violenter restituto; ut et illi, qui una dormiebant,
 expergerent, et ipse etiam miles confestim som-
 no solveretur, sanusque more aliorum incederet.
 Hoc miraculum ego ipse vidi, cum ipso milite ver-
 satus, qui ubique et apud omnes hoc beneficium
 a martyribus acceptum divulgabat, et prædicabat,
 et commilitonum suorum benignitatem celebrabat.

Ἄλλὰ τί μακρὰ διατρίβομεν; Ἐγλήθη τι
 ματα, καὶ τὸ πῦρ αὐτὰ διεδέξατο. Τὴν δὲ κῆρ
 νην, καὶ τῆς καμίνου τὰ λείψανα ὁ κόσμος ἐμα
 καὶ πᾶσα γῆ σχεδὸν τοῖς ἀγιάσμασι τῶν
 γεῖται. Ἐγὼ καὶ γὰρ μερίδα τοῦ δώρου, καὶ τῶν
 πατέρων τὰ σῶματα τοῖς τῶν στρατιωτῶν ἀπ
 μὴν λειψάνοις· ἵνα ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀναστάσε
 τῶν εὐπαρήσιαστῶν βοηθῶν ἐγερωθῶσιν. Θέ
 ὡς ἰσχύουσι, καὶ τῆς παρήσιας αὐτῶν τῆ
 θεὸν ἐναργεῖς ἑθεασάμην τὰς ἀποδείξεις· π
 βούλομαι ἐν τι τῶν εἰς θαῦμα τελούντων τῆς
 ἐνεργείας εἰπεῖν· Κώμης τῆς ἐμοὶ προσκει
 ἦ τὰ τῶν τρισμακαρίων τούτων ἀναπέπαισι
 ἔστι τις πολίχνη ἢ γείτων, Ἴβωρα καλοῦσιν
 C Ἐν δὴ ταύτῃ, κατὰ τὸν συνήθη Ρωμαῖκ
 καταλόγου στρατιωτῶν διάγοντος, εἰς τις τῶ
 τῶν ἐπὶ τὴν κώμην τὴν προλεχθεῖσαν ἀρκετ
 φλακῶν τοῦ χωρίου παρὰ τοῦ ταξίαρχου ἦ
 ἵνα τῶν συστρατιωτῶν ἐαυτοῦ τὰς ὁρμὰς εἰ
 ὑδρεῖς ἀνείρρη, ἃς εἰώθασιν ἐπάγειν τοῖς ἀρκε
 ὑπὸ θράσους οἱ ὀπλιτευόντες. Ἐνόσει δὲ εἰ
 ἕτερον τοῖν ποδοῖν, καὶ ἐβόλυε· καὶ τὸ πάθος
 χρόνιον καὶ δυσίατον ἦν. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ ἑξέτι
 μαρτυρίου καὶ τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἁγίων, εἰ
 προσευξάμενος, τὴν τῶν ἁγίων προσέειπεν
 σατο· νύκτωρ αὐτῷ φαίνεται τις ἀνὴρ ἀσκη
 καὶ τινα ἄλλα διαλεχθεῖς, «Κωλεύεις, ἔφη,
 στρατιῶτα, καὶ δεῖ σοι θεραπείας; ἀλλὰ τί
 D ψηλαφῆσαι τὸν πόδα.» Λαβόμενος δὲ ὁμ
 σφοδρῶς ἐφειλύσατο. Τῆς δὲ νυκτερινῆς ἑξ
 ποιούσης, ὑπάρ τηλικούτος ἐγένετο φόρος, εἰ
 γένοιτο, ὅσπερ τῆς φυσικῆς ἀρμονίας ἐβλυσθηκα
 εἶτα βιαίως ἐναρμολοθῆντος ὥστε ἀφυρ· αἰ
 συγκαθεύδοντας καὶ αὐτὸν τὸν στρατιώτην, ἐ
 θῆναι δὲ τὸν ἀνθρώπον εὐθύς, καὶ βαδίζειν ἰ
 κατὰ φύσιν, ὡς· εἰωθεν. Ταύτην τὴν θαυμα
 εἶδον ἐγὼ, αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ περιτυχῶν ἐ
 λοντι πρὸς πάντας, καὶ κηρύττοντι τὴν μαρ
 εὐεργεσίαν, καὶ τὴν τῶν στρατιωτῶν φιλοφ
 ἀνυμνοῦντι.

Si vero quid, quod me peculiari modo attingat,
 apponere oportet, haud omittam. Quando enim
 primum festum diem ob reliquias acturi eramus, et
 urnam in sanctam ecclesiam illaturi, mater mea,

Εἰ δὲ τι χρὴ προσθεῖναι καὶ τῶν κατ' ἐξέ
 μοι προσηκόντων, ἐρῶ. Ἦνίκα γὰρ τὴν ἐπὶ τῶ
 φάνοις πανήγυριν τὴν πρώτην τελεῖν ἐμέλλομαι,
 τῷ ἁγίῳ σιγκῷ ἀναπαύειν τὴν λάρνακα, ἢ μὴ

β. αὕτη γὰρ ἦν ἡ τῷ Θεῷ συνάγουσα καὶ κοινῶσα τὴν θορτὴν· ἡ δὲ ἦκειν με πρὸς τὴν μετουσίαν ὀρωμένων ἐκέλευσε, πόρρω τε διάγοντα, καὶ ἐτινύοντα, κἀν τοῖς λαϊκοῖς ἀριθμούμενον. Οἶα δὲ φιλεῖσθαι ἐπὶ πράγμασι κατεπέφουσιν, ἀσχολοὶ ὄν, ὑπερῶν ὁ ἀνήτος ἐδεξάμην τὴν κλῆσιν, ὑπομεμεινός τῇ μητρὶ, ὅτι μὴ εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπερέθετο πανήγυριν, ἀλλὰ με πολλῶν ἀποκινήσασα φρονῶν, μεθείκουσε ταύτη, καὶ πρὸ μιᾶς τῆς συνόδου ἰκόμην εἰς τὸ χωρίον· παννυχίδος δὲ οὐσης ἐν κρ, ἔνθα καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων ἐτύγγανε μυστικῶς τιμώμενά, ἐμοὶ πλησίον ἐπὶ τινός δωλοῦ καθεύθοντι φαίνεται ἄναρ ὄψις τοιαύτη· ἰκῶν βούλεσθαι εἰσεῖναι ἐν τῷ κήπῳ, ἔνθα ὑπαρ ἡ νυχὶς ἐτελείτο. Γενομένων δὲ μοι περὶ τὴν θύραν, ὅς ὤφθη στρατιωτῶν προσκαθήμενον τῇ εἰσόδῳ· ὅλον δὲ οἱ πάντες διαναστάντας, ῥάβδους ἐπανατεινόμενοι, καὶ ἀπειλητικῶς ἐφορμῶντες, οὐ συνεχῶς τὴν εἰσοδὸν· Ἐλαθον δ' ἄν καὶ πληγὰς, εἰ μὴ με ὡς ἐδόκουν, φιλανθρωπότερος ἐξητήσατο. Ὡς δὲ με τινος ἀφῆκε, καὶ ἦλθον εἰς ἀναλογισμὸν τῆς ἐπὶ ἐλθῆσι πλημμελείας, ἡσθόμην μὲν εἰς τί ἔσπερον ὄν στρατιωτῶν ἐπίφοδος ὄπτασία· πολλοῖς δὲ μοι ὠδύρομην τὴν ἔμαυτοῦ ματαιότητα· καὶ αὐτῇ ἡ θήκη τῶν λειψάνων πικρὸν ἐπέβρευσσα δάκρυον, μοι ὁ Θεὸς τε εὐμενῶς ἔχη, καὶ οἱ ἄγιοι στρατιωτῶν ἄμνηστίαν χαρίσονται.

αὐτὰ εἶπον, ἵνα πεισθῶμεν, ὅτι ζῶσιν οἱ μάρτυρες καὶ εἰς Θεοῦ δορυφόροι, καὶ πάρεδροι, οἱ σὴν ἡμῶν τὴν Ἐκκλησίαν ὠφελήσαντες καὶ κοσμησάμενοι· λαμπρότερα δὲ καὶ μείζων αὕτη ἡ τεσσαροστή τῶν μ' μαρτύρων τὴν μνήμην ἔχουσα, καὶ ὁ ἐπιφανέστερος τῶν μηνῶν, καὶ ὁ μοχθηρὸς χειροῦκέτι μοι δοκεῖ χαλεπός· οὐδὲ σχετλιάζω κατὰ ἐνεστώτος καιροῦ ἀγριότητος. Οὗτος γὰρ ὄπλον δεικνύοντος γενόμενος, ταύτην μοι τὴν ἱερὰν ἐτεσε φάλαγγα. Καὶ ὡσπερ τῶν ἐπὶ τὰ Μακκαβαίων ἡτήρ, διὰ τὸ ψυχὴν ἔχειν φιλόθεον μᾶλλον ἢ σαρκον, οὕτε τὴν Ἀντιόχου τοῦ τυράννου Συρίας τῆτα κατεμέμψατο, οὕτε πρὸς τὰς κολάσεις καὶ συμφορὰς τῶν υἱῶν ἔδυσχεράεν· ἐδέξατο δὲ ἐρημίαν, ὡς εὐεργεσίαν, καὶ τὴν ἀπαίδαν, ὡς εἰαν· οὕτε μὴν ὁ Στέφανος λιθαζόμενος ἐνόμιζε τεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ζωπῶεσθαι· οὕτως καὶ ἡμεῖς τοῖς θεομαχίσι ὀφειλομένον χάριν ἐκ τῆς ἀγαθῆς ἰάσεως, ἀνθ' ὧν ἡμῖν τοσοῦτος ἀγαθῶν κατέστη ἰατρῆται, εἰ καὶ μὴ σκοπῶ εὐεργετούστων, ἀλλὰ μόνων ἐνήργων. Εὐεργετοῦσι γὰρ καὶ ἄλλοι ἐβέλοντες, τῶν γνησίων φίλων οὐκ ἀτιμότερα. ἤλθεν ὁ διάβολος τὸν Ἰὼβ μᾶλλον, ἢ ἐβλαψεν. γέτης ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων τοῦ Δανιήλ ἔστο. Καὶ οἱ τρεῖς παῖδες τῆ καμίνῳ χάριν ὁμοίωσαν· καὶ πισθεὶς ὁ Ἡσαίας τοὺς Ἑβραίους ἔσω. Καὶ Ζαχαρίας μετὰ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ αστηρίου σφαγῆς τιμάτω τοὺς αὐτόχειρας· καὶ ἡ νηὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτομηθεὶς, εὐεργέτην κηρυτῶν Ἡρώδην· καὶ οἱ ἀπόστολοι τοὺς δῆσαντας καὶ τῖξαντας· καὶ πάντες μάρτυρες ἀγαπάτωσαν

(hujus enim vita cum Deo erat, quæ etiam omnem diem festum eximie ornabat) jussit me ad rerum gerendarum participationem venire. At cum procul abessem, adhuc juvenis, et in laicorum ordine, prout fieri consuevit in rebus urgentibus, occupationibus distentus, gravius vocationem insipientem accepi, subaccusans matrem, quod hanc celebritatem in aliud tempus non distulisset, sed me a variis negotiis abstractum huc abduxisset, et quidem ante ullam synodum. Veni ergo in pagum. Et cum pervigilium obiretur in horto, ubi etiam Sanctorum reliquiæ psalmis honorabantur, mihi in vicina ædicula dormienti hujusmodi secundum quietem visio oblata est: Videbar intrare in hortum, ubi pervigilium agebatur. Et cum ad fores essent, apparuit multitudo militum ad introitum excubantium, qui e vestigio assurgentes, virgasque quatientes, et minabundi in me irruentes, aditum non concedebant: quin et plagas acceperissem, nisi deprecatione unius, qui, ut videbatur, cæteris humanior erat, ereptus fuisset. Ubi vero sequens me reliquit, inque memoriam revocavi, quæ circa vocationem deliqueram, tum quid terrifica militum apparitio sibi vellet, intellexi: multis autem lacrymis deflevi meam insipientiam, ipsamque sacrarum reliquiarum thecam lacrymis amaris aspersi, ut et Deum mihi propitiarem, et a sanctis militibus commissi oblivionem obtinerem.

Hæc recensuerim, ut credamus martyres vivere, et Dei quasi stipatores et assessores esse, qui hodie Ecclesiæ et emolumento et ornamento sunt. Ipsa vero Quadragesima, qua quadraginta martyrum memoria obitur, splendidior et major est, et mensis mensibus aliis illustrior, neque mala hæmens amplius mihi difficilis apparet, neque affligor ob temporis instantis inclementiam. Nam immitte tempus, occasione persecutori subministrata, hanc sacram catervam confecit. Et quemadmodum septem Marchabæorum mater, eo quod animum haberet magis Dei quam carnis amantem, neque Antiochi tyranni Syriæ crudelitatem accusavit; neque supplicia et calamitates filiorum indigne tulit, solitudinem vero, ut beneficium, et orbitatem, ut auxilium accepit; neque Stephanus lapidatus arbitratur se lædi, sed magis vivificari: ita et nos Dei oppugnatoribus gratiam debemus, ob prosperum eventum, cum nobis tantorum bonorum causa effecti sunt, etsi id quod agebant, non animo benefaciendi, sed oppugnandi agebant. Nam et hostes, licet nolentes, aliquando beneficia conferunt; nec diabolus Jobo minus profuit, quam genuini amici ejus. Benefactor Danielis fuit rex Assyriorum. Et tres pueri incensæ fornaci gratias agant: et Isaias serra dissectus Hebræos dilaudet. Et Zacharias inter templum et altare mactatus suos interfectores veneretur, et Joannes capite truncatus Herodem ceu benefactorem suum prædicet, et apostoli eos, a quibus ligabantur et flagellabantur, et omnes martyres eos, a quibus persecutionem patiebantur,

diligant: nisi enim illi stādium aperuissent, haudquaquam athletæ fortitudinem suam palam demonstrassent. Quid vero quis ad laudem eorum, qui nobis pro argumento propositi sunt, magis admitteretur, an multitudinem, an fortitudinem, an sinceram et non fucatam concordiam? Ne vero prætereamus ingrate primum numerum. Nam qui tantos intercessores habet, is nunquam inanis a precibus et oratione abibit, licet peccatis admodum onustus sit. Cujus sensus et spei testis est ipse Deus in colloquio cum Abrahamo, quando pro Sodomitis supplicabat, cum non quadraginta, sed decem solummodo justos ad civitatis jamjam perituræ conservationem requisivit. Nos vero, juxta Apostolum⁶, tantam testium nubem circumfusam habentes, nos ipsos prædicemus beatos, spe gaudentes, orationi instantes, memoriis sanctorum communicantes: nam quadraginta martyres validi sunt contra adversarios propugnatores, et fide digni intercessionis apud communem Dominum advocati; horum præsidio tectus Christianus confidat, licet diabolus tentationes nectat, et homines improbi insurgant, et tyranni furore excandescent, et mare sæviat, et terra non serat, quæ hominibus ferre solet, tandemque cælum minas intentet: ad omnem enim necessitatem et eventum horum facultas et potentia sufficit, et uberem a Christo gratiam accipit, quem decet omnis gloria in sæcula. Amen.

⁶ Hebr. xii, 1.

Α τοὺς διώκοντας· εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ σταδίον ἄνοιον οὐκ ἂν οἱ ἀθληταὶ τὴν ἀνδρείαν ἐδημοσίωσαν. Ἐάν τις πλέον ἀγαθεῖη τῶν προκαίμενων ἐπιπέσει εὐφημίαν ἀνδρῶν; τὸ πλήθος, ἢ τὴν ἀνδρείαν; ἀψευδῆ συμφωνίαν; Καὶ μὴ παρελθῶμεν ἀνεπίσημη δὲ ἀχαρίστως πρῶτον τὸν ἀριθμὸν. Ὁ γὰρ οὗτους ἔχων πρεσβευτὰς, οὕτως ἂν ἀπραγματοποιήσῃ προσηυχῆς καὶ δεήσεως, κἂν σφόδρα βέλτερον ὑπέρχῃ τοῖς ἁμαρτήμασι. Καὶ ταύτης τῆς ἐπιπέσεως καὶ ἐλπίδος, μάρτυς ἐστὶν ὁ Θεὸς, ἐν τῇ πρὸς Μωϋσῆα διαλέξει, ἠνίκα τὴν ὑπὲρ Σοδομιτῶν καταπέτασεν, οὐ τεσσαράκοντα δικαίους, ἀλλὰ ἕνα ἵστανεῖς παραίτησιν πόλεως μελλούσης ἐξαφανίσαι. Ἡμεῖς δὲ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τοσούτων ἡμῶν περιεχόμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, μακαρίζομεθα. Ἐαυτοὺς τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ προσηυχῇ κρηταροῦντες, ταῖς μνημαῖς τῶν ἁγίων κοινωνοῦμεν. Τεσσαράκοντα γὰρ μάρτυρες, ἰσχυροὶ μὴ κενὸν ἐλθρῶν ὑπασπισταί, ἀξιόπιστοι δὲ τῆς ἐπιπέσεως σπόγγον ἰκεσίας παράκλητοι· μετὰ τῆς τοιαύτης ἰκεσίας καταθαβρεῖται Χριστιανὸς, καὶ τοῦ διαβόλου ῥαμαμοῖς ῥάπτοντος, καὶ ἀνθρώπων πονηρῶν ἐπιπέσεως ἰσταμένων, καὶ τυράννων τῶν θυμῶν ζώντων ἐπιπέσεως θαλάσσης ἀγριαίνουσης, καὶ γῆς μὴ φερούσης γεννῆν ἀνθρώποις τέτακται, καὶ οὐρανοῦ ἐπιπέσεως ἀπειλουμένης. Πρὸς πᾶσαν γὰρ χρεῖαν, καὶ ἐπιπέσεως ἰστανεῖς τῶν δυνάμεων ἐξαρκεῖ, καὶ πάντων τῶν Χριστοῦ λαμβάνει τὴν χάριν· ὃ πρέπει ταῖς ἐπιπέσεως εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ἘΙΣ ΤΟΝ ΙΑΙΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ.

EJUSDEM

ORATIO FUNEBRIS

QUA FRATRIS SUI BASILII MAGNI LAUDES ET MEMORIAM CONCELEBRAT.

Laurentio Sifano interprete.

nonum imposuit Deus ordinem anniversariis his nostris feriis, quas per ordinatam quamdam vicissitudinem et seriem his diebus et jam celebravimus, et rursus celebramus. Ordo autem nobis spiritualium celebritatum atque conventuum is est, quem magnus etiam Paulus docuit, superne atque cœlitus ejusmodi rerum cognitionem adeptus. Ait

Καλὴν ἐπέθηκεν ὁ Θεὸς τὴν τάξιν ταῖς ἐπιπέσεως ταύταις ἡμῶν ἑορταῖς, ἃς διὰ τίνος τεταμένως ἐπιπέσεως λουθίας κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἦδη τε ἡμεῖς ἐπιπέσεως καὶ πάλιν ἄγομεν. Ἡ δὲ τάξις ἡμῖν ἐστὶ τῶν ἐπιπέσεως ματικῶν πανηγύρων, ἣν καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐπιπέσεως δαξεν, ἀνωθεν τῶν τοιούτων τὴν γνώσιν ἔχων. Ἡ γὰρ ἐκεῖνος, ἐν πρώτοις μὲν τοὺς ἀποστόλους ἐπιπέσεως

ις προφήτας τετάχθαι, μετ' εκείνους δὲ τοὺς
 μένας καὶ διδασκάλους. Συμβαίνει τοίνυν τῇ ἀπο-
 λικῆ ταύτῃ ἀκολουθίᾳ ἡ τάξις τῶν τοῦ ἐναυτοῦ
 νηγύρεων. Ἄλλὰ τὴν πρώτην οὐ συναριθμῶ ταῖς
 χάρις, ἡ δὲ διὰ τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως ἀνα-
 χθεῖσα τῷ κόσμῳ, οὐχ ἀπλῶς ἐστὶν ἅγια πανηγυ-
 ς, ἀλλ' ἅγια ἁγίων, καὶ πανηγυρις πανηγύρεων.
 κοῦν τὰς μετ' αὐτὴν ἀριθμήσωμεν· Πρῶτον ἡμῖν
 ὁστολοὶ τε καὶ προφῆται τῆς πνευματικῆς χορο-
 κσίας κατήρξαντο. Τὰ δύο γὰρ πάντως περὶ τοὺς
 τοὺς ἐστὶ χαρίσματα, τὸ τε ἀποστολικὸν πνεῦμα,
 τὸ τῆς προφητείας. Εἰσὶ δὲ οὗτοι· Στέφανος,
 Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης, Παῦλος· εἶτα μετὰ τού-
 τος φυλάξας τὴν ἑαυτοῦ τάξιν, ἐξάρχει τῆς παρού-
 σης ἡμῖν πανηγύρεως ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος. Τίς
 οὐκ εἶπω τὸ ἄξιον, ἡ ἀρκεῖ ἡ χάρις ἀντὶ τοῦ
 ματος δεῖξαι τὸν ἄνδρα; Διδάσκαλον γὰρ καὶ ποι-
 ῖνα μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἀκούσας, ἐνόησας πάν-
 τος τὸν μετὰ τοὺς ἀποστόλους ποιμένα τε καὶ δι-
 σκαλον· τοῦτον λέγω, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸν
 ἴδον βίβω τε καὶ λόγῳ Βασιλείου, τὸν ἀστέιον τῷ
 ὄντι ἐκ γεννήσεως, τὸν τοῖς ἡθεσὶ πολλῶν ἐκ νεότητος,
 παιδευθέντα μὲν κατὰ Μωϋσέα πάσῃ σοφίᾳ τῶν
 ὁσίων λόγων, τοῖς δὲ ἱεροῖς γράμμασιν ἐκ βρέφους
 μέχρι τῆς τελεωσέως συντραφέντα καὶ συναυξη-
 τα καὶ συνακμάσαντα· ὅθεν διδασκων πάντα ἀν-
 ῖστον ἐν πάσῃ σοφίᾳ τῇ θεῷ τε καὶ τῇ ἐξωθεν,
 ἡ τις ἀριστεὺς περιδέξιος δι' ἑκατέρας παιδεύσεως
 ἡ ἀντιτεταγμένους ἑαυτὸν ἀνοητίζων, ὑπεραίρει
 ἀμφοτέρων τοὺς προσπαλαίοντας, ὑπερέχων ἐν
 τέρῳ τοὺς ἐν θατέρῳ τινὰ κατὰ τῆς ἀληθείας
 ὡς ἔχει νομίζοντας, τοὺς μὲν ἐκ τῆς αἰρέσεως
 Γραφῶν προβαλλομένους, ταῖς Γραφαῖς ἀνατρέ-
 ς, ἡ Ἕλληνας δὲ διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν συμποδίζων
 δεύσεως. Ἡ δὲ κατὰ τῶν ἀντιπάλων νίκη οὐ
 οἶσιν ἐποίησε τῶν ἡττημένων, ἀλλ' ἀνάστασιν. Οἱ
 ἡττώμενοι τῆς ἀληθείας, νικῶνται καὶ στεφανίζονται
 καὶ τῆς πλάνης καὶ τοῦ ψεύδους ἐγίνοντο.

ac gentiles per suam ipsorum irretiens atque illaqueans eruditionem. Sed victoria de adversariis
 ruinam iis, qui victi essent, afferebat, sed resurrectionem. Qui enim veritati succumbebant
 oriam et coronam de errore atque mendacio referebant.
 οὔτον οὖν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς νῦν τὸν διατιθέντα
 τὴν παρούσαν πανήγυριν, τὸν γνήσιον ὑποφῆτην
 Πνεύματος, τὸν γενναῖον τοῦ Χριστοῦ στρατιώτην,
 μεγαλόφωνον κήρυκα τοῦ σωτηρίου κηρύγματος,
 ἀγωνιστὴν τε καὶ πρόμαχον τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ
 θησίας· ὃ τὰ δεύτερα μετὰ τοὺς ἀποστόλους ὁ
 οὐκ δίδωσι μόνον. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ
 λῳ χρόνον μετέσχεν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου Βασι-
 λίου, οὕτως ἀν πάντως συνεγράφη τῷ Παύλῳ ὡς
 ἰανὸς καὶ Τιμόθεος· καὶ ὅτι οὐκ ἐξω τῆς ἀληθείας
 ἀζομαι, οὕτως τὸν λόγον κατανοήσωμεν· Παρ-
 οῦ τὸ προτερεῦειν τοὺς ἀγίους τῷ χρόνῳ. Ἡ
 τοῦ χρόνου φύσις ἐν τῷ παρωχηκότι καὶ τῷ
 οντι, πρὸς ἀρετὴν τε καὶ κακίαν ὁμοίως ἔχει,
 τοῦτο οὖσα, οὔτε τὸ ἕτερον· ἐν γὰρ προαιρέσει

A enim ille, in primis quidem apostolos et prophetas
 constitutos et ordinatos esse, post illos vero pasto-
 res et doctores¹. Convenit igitur ordo solemnium
 conventuum et celebritatum cum apostolica hac or-
 dinatione. Sed primam celebratam una cum aliis
 non numero. Nam quæ propter divinam unigeniti
 Filii apparitionem, per partum Virginis a mundo
 festivitas instituta est, ea non simpliciter sancta
 celebritas est, sed sancta sanctorum, et celebritas
 celebritatum. Igitur eas quæ hanc consequuntur,
 numeremus. Primum nobis apostoli et prophetæ
 spiritualis cætus initium fecerunt. Utraque enim
 prorsus circa eosdem sunt dona, et apostolicus
 spiritus, et spiritus prophetiæ. Sunt autem hi:
 B Stephanus, Petrus, Jacobus, Joannes, Paulus;
 deinde post hos conservato ordine suo, pastor et
 magister præsentem nobis celebritatem auspicatur.
 Quis est hic? Dicam nomen, a nominis vicem
 gratia atque festivitas supplet ad virum ostenden-
 dum? Cum enim de magistro atque pastore post
 apostolos audiveris, intellexisti prorsus eum qui
 apostolos consequitur pastor et doctor. Hunc dico,
 qui vas est electionis, sublimem illum et vita et
 sermone Basilium, gratum et acceptum Deo a
 nativitate, qui moribus canus ab juventute, qui
 sicut Moyses², eruditus fuit omni sapientia atque
 scientia externarum disciplinarum, sacris vero lit-
 teris ab infantia usque ad perfectionem et consum-
 mationem immutritus, una crevit, in adulta atque
 confirmata ætate una versatus est, unde docens
 omnem hominem in omni sapientia tam externa
 quam divina, veluti vir quidam fortis et strenuus
 bellator ambidexter, per utramque eruditionem in
 adversarios sese armans, per utramque disciplinam
 vincit reluctantes, utraque armatura præcedens et
 superans eos, qui per alterutram adversus veritatem
 aliquas vires habere se putabant, eos quidem qui
 de hæreticorum sententia scripturas proferrent,
 C Scripturis evertens atque confutans, Græcos au-

Hunc igitur habemus nunc etiam nos, qui con-
 stituit nobis præsentem celebritatem, genuinum et
 verum ministrum et interpretem spiritus, strenuum
 Christi militem, sonorum et vocalem salutaris
 præconii atque prædicationis præconem, libere pro
 Christo loquendo decertantem, et in principiis pu-
 gnam cientem: cui secundas post apostolos partes
 tempus solum dat. Nam si eodem tempore, quo
 Paulus, vitæ particeps humanæ fuisset Basilium,
 sicuti Sylvanus et Timotheus: ita prorsus una cum
 Paulo litterarum monumentis celebratus esset.
 Atque ut intelligatur, quod conjecturam faciendo a
 veritate non aberrò, hoc modo rationem ineamus.
 Prætermittatur ea oratio, qua explicetur, qui sancti,
 quos sanctos tempore antecesserint (temporis

¹ Cor. xii, 28. ² Act. vii, 22.

enim natura in præterito et futuro, quod ad virtutem et vitium attinet, eodem modo sese habet, cum neque hoc, neque contrarium sit: in libero enim arbitrio atque proposito voluntatis, non in tempore bouum consistit), at fides cum fide, cum oratione oratio conferatur. Nam si quis justus æstimator fuerit in conferendis inter se miraculis, reperiet unam in ambobus gratiam, quæ ex eodem spiritu iuxta convenientiam atque proportionem fidei existeret in utroque. Quod si tempore Paulus præcedit, et multis ætatibus post Basilius exhibitus ac designatus est: divinæ administrationis quam hominum gratia suscepit, opus dicis, non affers probationem circa virtutem diminutionis. Nam et Moyses multis temporibus posterior Abrahamo: Samuel Moysæ, et hoc Elias: et illo magnus Joannes, et post Joannem Paulus, et post hunc Basilius. Quemadmodum igitur in præcedentibus nihil tempus posterius, quod attinet ad gloriam quæ cum Deo conjuncta est, sanctis incommodavit: ita etiam nunc in disceptatione virtutis, ætatis commoedum silentio prætermittatur. Nam id, ut modo dicebamus, providentiæ divinæ, qua consulitur hominibus, continet demonstrationem. Ille enim, qui, ut inquit propheta, res omnes novit antequam existant², et malitiam diaboli simul cum ætatibus hominum extendi atque traduci et ad finem pergere animadvertit, convenientem et accommodatam ad ætatisque ætatis morbum medicinam parat, ne curationis expertem sinat esse morbum hominum, qui si desit, a quo sanetur, subigere solet et in potestatem suam redigere genus humanum. Hujus rei gratia, cum vigeret ac prævaleret aliquando philosophia Chaldæorum, qui rerum causas a certo quodam motu siderum pendere statuebant, nec virtutem quamdam sideribus apparentibus præsidere ac præesse putabant, quæ rerum quarumlibet effectrix esset: tum Abrahamum exhibet, qui quasi scala usus ejusmodi disciplina, investigavit illum, qui per res, quæ videntur, intelligitur, ac (quasi) via fidei, quæ est in eum qui revera Deus est, posteris exstitit, cum ipse relicto patrio errore, atque ea, quæ sensuum instrumentis esse dicitur cum ea, quæ apparet in astris creatura, cognatione, dux ad eam fidem fuisset. Deinde cum Ægyptii ex suggestione, opinor, ejus, qui per varias fraudes (homines) demergit, mirabilem quamdam et præstigiatricem calliditatem invenissent, exhibuit Moysen, qui sapientiæ excellentia Ægyptiorum fraudem expelleret et aboleret. Agnoscit autem prorsus rem gestam, de qua loquor, qui Scripturam novit, quomodo cum præstigiatres illi divinis signis ex adverso suarum fraudum specimen præberent, Moyses omnibus modis superior fuerit, et superne auxilio misso omnes Ægyptias vires deleverit. Intelligis autem hoc cum per alias res, tum per virgarum ænigma. Processu deinde temporis, cum

Israëliitarum res per eum statum, quo nullius certi magistratus imperio continebantur, in præ-

² Dan. xiii, 42.

τὸ ἀγαθόν, οὐκ ἐν χρόνῳ. Ἄλλ' ἐξετάσθη τὴν πίστιν ἢ πίστις, καὶ πρὸς τὸν λόγον ἐπιεὶ εὐρήσει γὰρ ὁ γε δικαίως ἐκ παραλλήλου ἀντίστοιχα τὰ θαύματα, μίαν ἐπ' ἀμφοτέρων τὴν χάριν αὐτοῦ Πνεύματος ἐγγινομένην ἐν ἑκατέρῳ κατὰ ἀναλογίαν τῆς πίστεως. Εἰ δὲ προφηκεῖ τῷ γὰρ Παῦλος, καὶ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς ἀνεδείχθη ὁ σίλειος, τῆς θείας ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων ἀπειρή λέγεις τὸ ἔργον, οὐκ ἀπόδειξιν τῆς κατὰ ἐλαττώσεως· ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς τοῦ Ἀβραάμου χρόνους μεταγενέστερος, καὶ Σαμουὴλ Μωϋσῆ καὶ τούτου Ἡλίας· κάκειθι οὐ μέγας ἰσχυρὸς καὶ μετὰ Ἰωάννην Παῦλος· καὶ μετὰ τὸν Βασίλειος. Ὡσπερ οὖν ἐν τοῖς προάγουσι τὸ ὁ χρόνος δευτερεύων, εἰς τὴν κατὰ θεὸν ἐπιεὶ τοὺς ἀγίους ἠλάττωσεν· οὕτω καὶ νῦν ἐν ἀρετῆς λόγῳ σιωπάσθω τὰ πρὸς θεὸν κατὰ τὸν γὰρ τοιοῦτον, καθὼς ἔφαμεν, τῆς ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ προμηθείας τὴν ἀπόδειξιν ἐπιεὶ γὰρ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ἐπιεὶ φησὶν ὁ προφήτης, καὶ τὴν συνδιεξούσαν αὐτῶν θρωπίναις γενεαῖς τοῦ διαβόλου κακίαν κτηνῶν πρόσφορόν τε καὶ κατάλληλον τῷ καθ' ἑκάστην γενεάν ἀβρώστηματι τὸν λατρὸν ἐτοιμάζει, ὡς ἡ ἀθεράπευτον περιδοῖ τῶν ἀνθρώπων τὴν κακίαν ἐρημίαν τῶν διορθουμένων κατακρατοῦσιν αὐτῶν. Τούτου χάριν ἐπικρατοῦσης ποτὲ τῆς ἰσχυρῆς φιλοσοφίας, οἱ τὴν τῶν οὐρανῶν αἰτίαν ἐπιεὶ κινήσει τῶν ἀστρῶν ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν, ὑπερκεῖται αὐτῶν τῶν φαινομένων δυνάμει ποιητικῆν τῶν οὐρανῶν ὄντων· τότε τὸν Ἀβραάμ ἀναδείκνυσιν, ἐπιεὶ τῆς τοιαύτης παιδεύσει χρησάμενος, ἀνεξήγητος τῶν ὁρωμένων νοούμενον. Καὶ ὁδὸς τῆς ἐπιεὶ ἐγένετο πίστεως τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν οὐκ ἐπιεὶ πρὸς ταύτην καθηγησάμενος, διὰ τοῦ κατὰ τὸν πατρὸς ἀπάτην, καὶ τὴν τῶν αἰσθητηρίων τῶν φαινομένων κτίσιν συγγένειαν. Εἴτα τῶν Αἰγυπτίων δαιμονίαν τινὰ καὶ γοητικὴν σοφίαν ἐξουρῆσαν ὑποθήκης, οἶμαι, τοῦ ποικίλους δι' ἀπάτης κτηνῶν θίζοντος, ἀνεδείχθη τὸν Μωϋσῆα τῷ ὑπερβάλλοντι σοφίας τὴν Αἰγυπτίαν ἀπάτην ἐξαφανίσασα. Ἐπιεὶ γινώτκει δὲ πάντως τὸν λόγον ὁ τὴν Γραφὴν ἐπιεὶ μενος, πῶς, ἀντεπιδεικνυμένων τοῖς θεοῖς αὐτῶν τῶν γοητῶν τὰς ἰδίας ἀπάτας, ὑπερέσχε κατὰ τὸν Μωϋσῆς, διὰ τῆς ἀνωθεν συμμαχίας τὴν Αἰγυπτίαν ἰσχυρὴν πᾶσαν ἐξαφανίσας. Νοεῖς δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων, καὶ τῷ τῶν βίβδων ἀνιγίματι. Πρὸς τὸν τοῦ χρόνου, καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν δι' ἀναρχίας δημοκρατορικῆς συγχύσει πληγμμελῶς διακεκμημένων Σαμουὴλ ἀναφαίνεται, κρατῶν δι' ἑαυτοῦ τὸ ἰσχυρὸν καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους ἐπιμμελῆς ἀπειρῆς εἴτα πρὸς βασιλείας κατὰστασιν τὴν ἀναρχίαν ἐπιεὶ τασκευάσας, συνήθροισεν αὐτὸ περὶ ἑαυτοῦ τὸ ἰσχυρὸν φυλον, τῆς βασιλικῆς δυναστείας νομμελῆς ἐπιεὶ μενος.

ipsum atque confusa potestate male sese haberent, Samuel existit, qui per sese subditos in officio minuet, et a consuetudine atque commercio alienigenarum prohiberet, deinde cum illum confusum atque, quo nullus certus magistratus erat, ad constitutionem regni traduxisset, duodecim tribus congregavit in unum, et regium imperium lege lata sanxit.

Μετὰ ταῦτα δὲ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς, ὅτε Ἀχαάβ Α
 εἶνος, τὸ γυναικεῖον ἀνδράποδον, αὐτὸς τε τῶν
 κτηνῶν ἀπέστη θεσμῶν, γυναικί χλιδῶση δεδουλω-
 ἔνος, καὶ τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην δι' ἐκείνης ἐπι-
 πασάμενος, συναπέστησεν ἑαυτῷ τὸν Ἰσραηλιτῆν
 ἰὼν· τότε ἀναδείκνυσιν ὁ θεὸς τὸν Ἥλιαν ἀντιβρόπον
 ἰὼντα τῷ μεγέθει τῆς νόσου τῶν ἀνθρώπων τὴν
 ἀπεύουσαν δύναμιν, ἄνδρα, ἐν ὀπεροφίᾳ τῆς θε-
 οπειᾶς τοῦ σώματος, ἀύχμητον τὸ πρόσωπον, καὶ
 ἰπλήθει τῶν ἰδίων τριχῶν σκιαζόμενον, ἰδιαστῆν
 ἰβίψ, σεμνὸν προσιδεῖν ἐν ἀμειδίᾳ τῷ προσώπῳ,
 ἰ συννευμένον τῷ βλέμματι, δέρματι αἰγίψ το-
 ὦτον τοῦ σώματος σκέπτ[τ]οντα, ὅσον εὐπρεπέστερόν
 τι καλυπτόμενον, τῷ δὲ λοιπῷ διακαρτεροῦντα πρὸς
 ἰἀέρα, καὶ οὐδὲν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ θάλπους τε καὶ
 ἰύους ἀνωμαλίαν ἐπιστροφόμενον. Ὁς ἀναφανείς τῷ Β
 ἰψ, τῆ τε διὰ τοῦ λιμοῦ μάστιγι σωφρονίζει τὸν
 ἰραῆλ, καθάπερ τινὲ σκυτάλῃ τῆ τοιαύτῃ πληγῆ
 ἰἀταξίας τοῦ λαοῦ καθαρτόμενος· μετὰ ταῦτα δὲ
 ἰτῷ θείῳ πυρὶ τῷ περὶ τὴν ἰερουργίαν γεγενθ-
 ἰου θεραπεύει τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα νόσον. Εἶτα μετ'
 ἰἕνον ἄλλος ἐκεῖνος χρόνος ὕστερον πλείοσιν ἀνα-
 ἰνεται, ὁ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει ἰἩλίου διὰ
 ἰχαρίου καὶ ἰΕλισάβετ ἐπιδημήσας τῷ βίψ, καὶ
 ἰαν τὸ ἔθνος ἐξεκκλησιάζων ἐν τῆ ἐρήμῳ διὰ
 ἰρύγματος, καὶ τὸ ἐπὶ τῷ αἵματι τῶν προφητῶν
 ἰρον, καὶ τὰ παντοδαπὰ μιάσματα, καὶ τὰ ποικίλα
 ἰἀμαρτίας δεσμά· οἷς ὑποδημάτων δικὴν κατὰ τὸν
 ἰνον ἐκείνον ἄσας ὁ λαὸς ἐνεδέδετο· πάντα τὰ
 ἰαῦτα τῷ τε κηρύγματι τῆς μετανοίας ἐκλύων, καὶ
 ἰπεριβραντηρίῳ ὕδατι κατὰ τὸν ἰΙορδάνην ἐκπλύ-
 ἰν, ἐν οὐδενὶ τὸ ἐλαττον τῶν ἐν ἀρετῇ προουδευκότων
 ἰοῖς κατὰ θεὸν ἐπεδείξατο. Τί δὲ μετὰ τοῦτον ὁ
 ἰλος πρὸς τὸ ἀκρότατον τῆς κατὰ θεὸν προκοπῆς
 ἰδραμεῖν ἐκωλύθη δευτερευόν τῷ χρόνῳ; οὐκ εὐ-
 ἰἐραστής τοῦ θεοῦ κάλλους ἐγένετο, τοῦ τοῖς
 ἰαλμοῖς ἐναστράφαντος, ὁμοῦ τῷ τὰς λεπίδας
 ἰδαλεῖν τῶν ὀμμάτων, αἰ σύμβολον ἦσαν τοῦ
 ἰκαρδίου καλύμματος, ὃ περικείμενον τῷ διορα-
 ἰτῶ τῶν ἰουδαίων ψυχῶν, τυφλώττειν αὐτοῖς παρα-
 ἰυάζει πρὸς τὴν ἀλήθειαν; Οὐκ ἐπειδὴ τῷ μυστικῷ
 ἰτρῷ τὸν τῆς ἀγνοίας τε καὶ ἀπάτης ῥύπον ἐναπ-
 ἰτο, εὐθύς πρὸς τὸ θεϊότερον μετεσκευάσθη τὴν
 ἰν, καὶ οἷον ἐκδύς τὴν παχίαν ταύτην καὶ σαρ-
 ἰτη περιβολῆν, αὐτοῖς τοῖς οὐρανίοις ἀδύτοις ἐπι-
 ἰρίαζεν, οὐδὲν βαροῦμενος τῷ ἐφορκίῳ τοῦ σώματος,
 ἰντὸς ἐγένετο τῆς θείας τοῦ παραδείσου φωτειας,
 ἰτὴν ἐβόρητον μυσταγωγίαν παρὰ τῆς ἀληθείας
 ἰεοῦμενος, κάκειθεν λαμβάνων τοῦ λόγου τὴν δύ-
 ἰν εἰς ὑπακοὴν τῆς πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἰθνεσιν;
 ἰεν μικροῦ δεῖν τῆς οἰκουμένης πάσης πατὴρ γίνε-
 ἰ, διὰ τῶν πνευματικῶν ὠδίνων εἰς φῶς ἐνάγων
 ἰς δι' αὐτοῦ μορφουμένους κατὰ Χριστὸν εἰς εὐσέ-
 ἰν. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀγίων, ἢ κατὰ τὸν
 ἰνον τάξις οὐδὲν τῆς κατὰ θεὸν προκοπῆς ἰλάττω-

Secundum hæc multis post ætatis, cum
 Achaab, mulieris illud mancipium, et ipse patrios
 ritus sacrorum deseruisset, mulieri delicatæ ac
 molli obnoxius factus, et per illam ascito simula-
 crorum errore, ad eandem secum defectionem
 Israeliticum populum traxisset, tunc Deus exhibet
 Eliam, qui magnitudini hominum morbi pares ad
 sanandum vires haberet, virum, qui curationem et
 cultum corporis despiceret, facie squalentem, qui
 multitudine suorum crinium obumbraretur, qui
 peculiari modo vivendi uteretur, aspectu veneran-
 dum, vultu tristi ac risus experti, obtutu oculo-
 rum recto et eodem quo intendisset vergenti, pelle
 caprina tantum de corpore tegentem, quantum abs-
 conditi magis decorum est, reliqua parte corporis
 ad æra perdurantem, et nihil iniquitatem et iaji-
 riam vel æstus vel frigoris eurantem, qui cum po-
 pulo exhibitus esset, primum flagello famis Israe-
 lem ad sanitatem reducit, veluti scuticia quadam
 ejusmodi plaga atque pœna insolentiam populi ac
 petulantiam incessens; deinde etiam, divino in sa-
 crificio igni excitato, curat morbum simulacro-
 rum cultus. Deinde secundum illum alius ille com-
 pluribus temporibus post existit, qui in spiritu et
 virtute Eliæ per Zachariam et Elisabetam produ-
 ctus, et in vita versatus est, atque universam gem-
 tem in solitudine per prædicationem (ad se) evo-
 cans: et sordes ob sanguinem prophetarum (effu-
 sum) contractas, et multiplicia piacula, variosque
 peccati nodos, quibus calceamentorum in modum
 in illo tempore universus populus implicatus et
 illigatus erat: omnia ejusmodi mala, cum prædica-
 tione pœnitentiæ dissolveret, et aquæ circumspersio-
 ne ad Jordanem elueret, in nulla re divina mi-
 nus præstitit, quam illi qui in exercitio virtutis
 ante eum fuerunt. Quid item post hunc Paulus, eo
 quod tempore posterior esset, ad summum gradum
 divini progressus et incrementi evadere prohibitus
 est? annon protinus divinæ pulchritudinis, quæ in
 oculis ejus refulserat, amator existit, simulatque
 ab oculis squamas rejecit? quæ squamæ signum
 erant tegumenti, quo cor (ejus) obductum fuerat:
 quo tegumento Judæorum animarum acies per-
 spectiva obducta atque obligata, cæcos eos effecit
 ad veritatem? nonne posteaquam sordes quas ex
 ignorantia atque errore contraxerat, in mystico
 lavacro deposuit, protinus ad augustiorem condi-
 tionem natura transformatus est, et velut exuto
 hoc crasso atque carneo amictu in ipsis cœlorum
 adytis versabatur? Et nihil corporei impedimenti
 pondere tardatus, etiam intra divinam paradisi
 consitionem perveniebat, et illic arcana sacrorum
 disciplina a veritate initiabatur, atque illinc ad
 obediendum fidei in omnibus gentibus vini sermo-
 nis accipiebat? Unde totius propemodum orbis ter-

rarum pater existit, per spirituales labores et partus A
 tus eos qui per ipsum ad Christianam pietatem
 formantur, in lucem producens. Si igitur ratio
 temporis in cæteris sanctis nihil quod pertineat ad
 divinum incrementum atque progressum immi-
 nuit, eo quod pariter et ex æquo gratia unum-
 quemque adjuvaret ad perfectionem: non imme-
 merito audemus etiam eum, qui nostra ætate fuit,
 hominem divinum, magnum illud veritatis vas Ba-
 silium, inclitis illis sanctis annumerandum esse
 dicere, quippe cum temporis vicissitudo nihil im-
 pediat vel sublime illius erga Deum studium atque
 desiderium, vel divinam gratiam ad animam per-
 fecte et absolute excolendam et exornandam, ne
 tentio atque propositum sugilletur, vel aliquid de
 illius auxilio atque præsidio, quod ad magis
 considerabatur, propter temporis causam extenuetur,
 et leviori quam par est, momento æstimetur.
 Nemo autem prorsus ignorat, quo consilio in hoc tempore
 præceptor noster designatus et exhibitus est.

Posteaquam enim hominum insania circa simula- B
 crorum cultum prædicatione Christi exstincta est,
 et omnia jam delubra cæteræque res, quæ vano
 dementium cultu celebrari ac frequentari sole-
 bant, dirutæ atque e medio sublatae erant, cum
 per universum pene terrarum orbem habitatum
 prædicatione pietatis et veri Dei cultus atque religio-
 nis pervasisset, adeo ut is qui fraudis humanæ prin-
 cipatum et imperium tenet, ex omnibus partibus
 orbis terrarum Christi nomine expelleretur et ex-
 turbaretur: solerti et callido nimirum ad maliitiam
 inventori malitiæ atque nequitia scelestum et
 improbum consilium non defuit, quo per fraudem
 denuo obnoxium sibi redderet genus humanum;
 sed sub prætextu ac specie Christianismi simula-
 crorum cultum latenter reduxit, cum suis commen- C
 tis et imposturis persuasisset iis, qui ad ipsum
 spectabant, ne deficerent a creatura, sed eam
 adorarent et venerarentur, Deumque creaturam esse
 putarent, quæ Filii nomine vocaretur. Quod si ex
 rebus quæ non essent, creatura producta est, et a
 divina essentia, quantum ad propriam ipsius at-
 tinet naturam, aliena sit, neminem eam rem de-
 bere curare, sed Christi nomine creaturæ impos-
 sito, hanc adorare, hanc colere, in hac spem salu-
 lutis fixam habere, ab hac iudicium expectare. Et
 ut rem summam complectar, cum invasisset apo-
 stata homines totius malitiæ suæ capaces, Arium
 inquam et Aetium, Eunomium, Eudoxium, ac præ-
 ter hos multos etiam alios, per eos deficientem
 jam simulacrorum cultum, sicut dictum est, no-
 mine Christianismi denuo reduxit, atque invales-
 cebat adversus homines morbus, qui creaturam
 magis quam creatorem colebant, adeo ut etiam il-
 lius temporis imperatorum auxilio fraus confirma-
 retur, et omnes excellentes magistratus et princi-
 patus pro hoc morbo propugnarent. Cumque omnes
 propemodum homines ad id quod vigeat et invalescebat
 malum traducti essent: tunc magnus
 a Deo Basilus, quemadmodum tempore Achaabi
 Elias, exhibetur, ac sacerdotio, quod jam quo-
 dammodo collapsum atque neglectum erat, susce-

σεν, ὁμοτίμως ἐκάστῳ τῆς χάριτος πρὸς τὴν πνευματικὴν συνεργούσης· εἰκότως τολμῶμεν καὶ τὴν τῆ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων, τὸν σκευὸς τῆς ἀληθείας, Βασίλειον, τοὺς ὀνόματός τε τοῦ ἁγίου ἐναριθμῶν εἶναι λέγειν, οὐδὲν τῆς προκῆς ἀκολουθίας οὐτε τὴν ὑψηλὴν ἐκείνου πρὸς Θεὸν ἐπιθυμίαν, οὐτε τὴν θεῖαν χάριν πρὸς τὴν ψυχῆς τελείωσιν ἐμποδίζουσας· ὡς ἂν μὴ τις ἐκ οἰκονομίας ὁ σκοπὸς τι παραβλαβείη, ἢ τι παρὰ τοῦ χρόνου αἰτίαν ἐλαττωθείη τῆς παρ' αὐτοῦ εὐεφερομένης συμμαχίας πρὸς τὸ μυστήριον. Παρὰ δὲ οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὸν σκοπὸν τῆς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον τοῦ διδασκάλου ἡμῶν ἀναδείξεως.

Ἐπειδὴ γὰρ ἡ περὶ τὰ εἰδωλα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνη τῷ κηρύγματι τοῦ Χριστοῦ κατεσθῆσθαι, καὶ πάντα ἦν ἐν εἰρηλατικῇ ἤδη καὶ ἀφανισμῷ τὰ τῶν καιρῶν σεβάσματα, διὰ πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης τοῦ κηρύγματος τῆς εὐσεβείας φοιτήσαντας. Ὡς τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς ἀνθρωπίνης ἀπάτης πονηθῆν ἐξείργεσθαι, τῷ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματι τῆς ἐκείνης ἐξελαυνόμενον· σοφὸς δὲ εἰς κακίαν ἐνὶ τῇ κακίᾳ εὐρεθῆς, οὐκ ἠπόρησεν πονηρὸς εἶναι ὥστε πάλιν ὑποχείριον ποιῆσαι δι' ἀπάτης εἰς τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἐν προσχηματικῇ Χριστιανικῇ τῆν εἰδωλολατρείαν κατὰ τὸ λεληθὸς ἐπανήγαγε πείσας τοὺς ἰδίαις σοφίσματι τοὺς πρὸς αὐτὸν ἰσχυρὰς μὴ ἀποστῆναι τῆς κτίσεως, ἀλλὰ ταύτην προσκυνεῖν καὶ ταύτην σέβασθαι, καὶ Θεὸν τὸ πρὸς αὐτὴν προσκυνεῖν, τῆ τοῦ Υἱοῦ κλήσει ὀνομαζόμενον. Εἰ δὲ μὴ ὄντων ἐστὶν ἡ κτίσις, καὶ τῆς θεῖας οὐσίας τὴν ἰδίαν ἠλλοτριῶνται φύσιν, μηδένα ποιῶντα τοῦ λόγον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἐκείνη τῆ κτίσει ταύτην προσκυνεῖν, ταύτην λατρεύειν, καὶ ταύτην τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν, παρὰ τὸ ἀναμένειν τὴν κρίσιν. Καὶ ὅλος ἔμπεσών ὁ ἀπὸ τῆς ἀνθρώποις πᾶσαν αὐτοῦ τὴν κακίαν ἰκανὸς ἠρῆσιν, Ἄρειῳ τε λέγει καὶ Ἀετίῳ, Εὐνομίῳ, Ἐξίῳ, καὶ πρὸς τοῦτοις καὶ πολλοῖς ἄλλοις, ἃ ἐκλείπουσαν ἤδη τὴν εἰδωλολατρείαν πάλιν, ἐκείνηται, τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπανήγαγεν, καὶ ἐκράτει τῶν ἀνθρώπων ἡ νόσος, τῶν κτίσει λατρευτῶν παρὰ τὸν κτίσαντα, ὡς καὶ τῆ συμμαχίᾳ τότε βασιλέων τὴν ἀπάτην κρατύνεσθαι, καὶ τὰς ὑπερχούσας ἀρχὰς τῆς τοιαύτης ὑπερμάχου νόσου. Καὶ πάντων μικροῦ δεῖν ἀνθρώπων πρὸς ἐπικρατοῦν μετατεθέντων, τότε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀναδεικνύεται ὁ μέγας Βασίλειος, καθάπερ εἶπεν Ἀγαθὸς ὁ Ἥλιος· καὶ τῆς ἱερωσύνης ἤδη πρὸς τὴν ἀπεπικουσίας ἀντιλαμβανόμενος, ὡς περὶ τὸν λόγον ἐκλειπόμενα τὸν τῆς πίστεως λόγον ἐκείνην ἐνοικουσῆς αὐτῷ χάριτος ἀναλάμψαι πάλιν ἐπέστη. Καὶ οἷον τις πυρὸς τοὺς νύκτωρ διαπλωμένους κατὰ τὸ πέλαγος ὑπερφανὲς τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν εὐθείαν ὁδὸν ἐπέστρεψεν, ὑπάρχων ἐκείνην πλεκόμενος, στρατηλάταις συμμίττων, βασιλέων

παρρησιαζόμενος, ἐπ' ἐκκλησίαις βοῶν, τοὺς πόρρωθεν ἀφροστηχότας, καθ' ὁμοίωσιν Παύλου, δι' ἐπιστολῶν προσηγόμηνος, ἐκφεύγων τὰς τῶν συμπλεκομένων λαβὰς, οὐκ ἔχων ὅπου κρατηθῆ παρα τῶν ἀντιτάλων. Κρείττων μὲν γὰρ ἦν τῶν δημευόντων, αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας δημεύσας. οὐ κατὰ τὴν ἐξορίαν φόβου ἀπήλλακτο, μίαν παρίδα ἀνθρώπων, τὸν παράδεισον εἶναι λέγων, πᾶσαν ἐ τὴν γῆν ὡς κοινήν τῆς φύσεως ἐξορίαν βλέπων. Ὁ δὲ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων, καὶ πάντοτε διὰ ἐκρώσεως ἐκὼν δαπανώμενος, πότε ἂν ἐφοβήθη τὸν ἄνατον τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπειλούμενον; ᾧ γε ὑμφορὰ ἦν τὸ μὴ πολλὰκις δύνασθαι τοὺς τῶν μαρτύρων ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας μιμῆσασθαι, ἐνὶ κνάτῳ ὑπεζευγμένης τῆς φύσεως· ὅς ποτε, τῶν πάρχων τιμὴ τὸ ἦπαρ ἐξοίσειν αὐτοῦ τῶν σπλάγγων καταπληκτικῶς ἀπειλήσαντι, μειδιάματι τὴν ἀπαύστον ἀπειλὴν καταχλευάζων φησὶ· Χάριν εἰσομαίαι τῆς προαιρέσεως. Καὶ γὰρ οὐ μετρίως ἀνὰ τὸ παρ τοῖς σπλάγγχοις ἐγκείμενον. Ἐκθαλὼν οὖν ὑπὸ, καθὼς ἠπειλησας, τοῦ λυποῦντος ἐλευθερώσεις ὃ σῶμα.

pro veritate certamina imitari, cum uni mortis duntaxat natura obnoxia sit : qui præfecto vidam aliquando se jecur ejus de visceribus erepturum terrendi causa minanti subridendo in ulsas atque protervas minas diludens, Gratiam tibi, inquit, hujus voluntatis atque propositi nomine abebo. Etenim haud mediocriter molestum est jecur visceribus incumbens. Si ejeceris ergo illud, t minaris, re molesta atque odiosa corpus liberaveris.

Τί τοίνυν αὐτοῦ τὸ μεθ' ἑτέρους ἀγίους ἐπιδημήσαι ὃ βίω κατασμικρύνει τὴν κατὰ Θεὸν εὐδοκίμησιν, διὰ τοῦτο τῶν ἐπὶ τοῖς ἀγίοις ἑορτῶν ἐλάττω δοεῖν εἶναι τὴν ἐπὶ τοῦτῳ πανήγυριν; Σκόπησον γὰρ, δοκεῖ, πρὸς ἕνα τινὰ τῶν προλαβόντων ἀγίων τὸν αὐτοῦ βίον ἀντεξετάζων. Ἠγάπησε τὸν Θεὸν ὁ Παῦς· τοῦτο γὰρ δὴ τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον, τὸ τῆς ἀπῆς λέγω· ἀφ' ἧς πᾶσα πίστις, καὶ ἐλπίς ἴσα, καὶ τὸ ἐξ ὑπομονῆς προσδοκώμενον, καὶ τὸ ἐν ἐντὶ καλῶ ἀμετάπτωτον, καὶ τὸ μετὰ παντὸς πνευματικοῦ χαρίσματος τὸ πλέον ἔχειν. Ἄλλ' ἐξετάσω· ἵν' ἴδω τὸν ἐν Παύλῳ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ ἴτρον. Ἐρεῖς πάντως, ὅτι ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ἧς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτοῦ ἠγάπησε τὸν Θεόν. Τοῦτον γὰρ ἔδωκε τὸν ἀκρότατον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ὅρον ὁ νόμος. Οὐκοῦν ὁ πᾶσαν ἑαυτοῦ καρδίαν τε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν ἀνατίθημι τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς ἄλλο μηδὲν τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον σπουδαζόμενον ἐπιβρεπῶς διακείμενος, τῷ ἀκροτάτῳ γίνεται τῆς ἀγάπης ὄρω. Εἰ μὲν οὖν εἰ τις δεῖξαι τὸν τοῦ διδασκάλου βίον περὶ τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον σπουδαζόμενων ἔχοντα τὴν πλὴν, ὅσον περὶ πλοῦτον, ἢ δυναστείαν, ἢ κενῆς ἐπιθυμίας (τὰς γὰρ ἀνδραποδωδεστέρας ἐπ' αὐτῶ τῶν ἡδονῶν, οὐδὲ λέγειν ἄξιον εἰκόσ ἐστιν), ὃ τῶν τούτων εὐρεθῆ σπουδαζόμενον, ἐλαττωσθαι λέγειν δεῖ κατ' ἐκεῖνο τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης τὸ ἴτρον, τῆς ἐπιθυμητικῆς αὐτοῦ διαθέσεως ἀπὸ τοῦ τοῦ πρὸς τὰ ὑλῶδη μεταρρύσεως. Εἰ δὲ πάντων ὑπὸ καὶ τῶν τοιούτων ἐχθρὸς τις ἦν καὶ πολέμιος, κότερον μὲν τοῦ ἰδίου βίου πᾶσαν ἐξορίζων τὴν ἐμπερὶ περι ταῦτα διάθεσιν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν κοινήν

pro, tanquam lucernam, quæ defecisset, rationem fidei per inhabitantem in se gratiam relucere denuo fecit. Et cum veluti fax noctu errantibus per mare, Ecclesiæ bono apparuisset, omnes ad rectam viam convertit, cum præfectis et præsidibus confligens, cum ductoribus copiarum congregiens, apud imperatores libere loquens, in concionibus et ecclesiis clamans, eos, qui procul abessent, exemplo Pauli per epistolas concilians atque adjungens, effugiens et evitans confligentium prehensiones, cum nihil in se haberet, quo teneretur et vinceretur ab adversariis. Fortior enim et firmiter erat, quam ut ab iis, qui bona ejus publicarant, vinci ac subigi posset, cum ipse se bonis propter spem futuri regni multasset. Ab exilii metu liber erat, quod unam patriam hominum censeret esse paradisum, atque omnem terram quasi commune naturæ exilium spectaret. Qui autem quotidie moretur, ac per mortificationem semper lubens absumeretur, quando tandem mortem, quam inimici minabantur, metuere potuisset? cui quidem clades atque calamitas erat, quod non sæpe posset mar-

rum pro veritate certamina imitari, cum uni mortis duntaxat natura obnoxia sit : qui præfecto erepturum terrendi causa minanti subridendo in tibi, inquit, hujus voluntatis atque propositi nomine abebo. Etenim haud mediocriter molestum est jecur visceribus incumbens. Si ejeceris ergo illud,

Quid igitur illius in rebus divinis splendorem atque claritudinem imminuit, quod post alios sanctos in vita fuit? ut idcirco celebritas atque conventus, qui illius nomine agitur, minor habeatur feriis, quæ sanctorum aliorum honoris atque memorix gratia celebrantur? Considera enim, si videtur, atque perpende rem, cum uno aliquo superioris ætatis sancto hujus vitam comparans. Dilexit Deum Paulus. Id enim nimirum honorum caput est : dilectionis, inquam, bonum : a qua dilectione proficiscitur omnis fides et omnis spes, et id quod per patientiam expectatur bonum, et in omni bono stabilitas atque constantia, et in omni spirituali dono commodum atque præstantia. Sed scrutemur, quantus in Paulo dilectionis erga Deum modus. Dices omnino, quod ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente sua diligeret Deum. Hunc enim summum dilectionis adversus Deum terminum dat lex. Ergo qui omne cor suum et animam et mentem Deo dicavit, et ad nullam rem aliam earum quæ per hanc vitam expetuntur, affectus atque propensus est, in supremo dilectionis gradu consistit. Enimvero si quis demonstrare potest, quod præceptor (noster) in vita ad rem aliquam earum quæ per hunc mundum expetuntur, propensus et inclinatus esset, ut ad divitias et potentiam, aut vanæ gloriæ studium (magis enim serviles in eo voluptates ne commemorare quidem æquum esse, consentaneum est), quamcunque harum rerum expetisse deprehendatur, ea dicere re convenit imminui modum erga Deum dilectionis, quod ejus affectio cupiditatis a

Deo ad res materiales traducta esset. Sin autem harum et ejusmodi rerum inimicus et hostis erat, quod prius quidem e vita sua omnem vitiosum et mollem circa has res affectum ejiceret, deinde communem quoque vitam, tum sermone doctrinæ, tum suo exemplo expurgaret: perspicuum fuerit, quod illum erga Deum dilectionis modum in sese habebat, quo amplius natura non capiebat. Qui enim ex toto corde, et ex tota anima atque mente Deum diligit, qui possit ad majorem dilectionis modum, qui locum non habeat, contendere atque eniti? Proinde si unum perfectæ charitatis atque dilectionis terminum esse didicimus, nempe eum, qui ex toto corde Deo dicatus et consecratus sit: ac diligebant Paulus et Basilius toto corde Deo dicati atque addieti: si quis ausit dicere, quod unus esset in ambobus dilectionis modus atque mensura, a veritate non aberrabit. Enimvero quod charitas atque dilectio major sit omnibus bonis, cum Apostolus dicit¹, tum sublimis Evangelii doctrina comprobatur atque confirmatur. Et Apostolus quidem prophetia atque scientia præstantiorem ac præferendam eam esse dicit, fide vero solidiorem firmioremque, et spe durabiliorem magisque sufficientem, et semper in eodem statu permanentem, sine qua quidquid pro bono expectatur, inutile sit²: Dominus autem, omnem legem et omnia mysteria prophetica ex hoc dono pendere dicens³, charitatem omnium bonorum primas tenere etiam ipse censet⁴. Si igitur in eo quod inter res præclaras et eximias eminet atque excellit, ac reliquas comprehendendi vim habet, Paulo non inferior est: nimirum etiam in aliis omnibus bonis, quorum charitas primas tenet, ac quæcumque ex hac pendent et existunt, omnino posteriores partes ferre et inferior esse non videbitur. Quemadmodum enim is qui humanæ naturæ particeps est, omnes humanæ naturæ proprietates habet: ita etiam is qui perfectam charitatem in sese confecit et assecutus est, omnes quæcumque una cum hac spectantur et comprehenduntur, bonorum formas cum primario principalique bono tenet. Sive enim hoc est quæ servat, sive per spem servamur, sive per patientiam gratiam expectamus, charitas omnia eredit, et omnia sperat, et omnia suffert, ut inquit Apostolus⁵. Atque reliqua omnia ne separatim omnia enumerando tempus teramus, charitatis radicis germen et surculus existant, quæcumque ratione virtutis expetuntur: adeo ut qui hanc habeat, nullo alio bono careat.

Hanc igitur cum magnus Basilius haberet, per eam nullius boni expers erat. Quod si omnia habebat, in nulla re prorsus inferior erat. Sed dicit aliquis prorsus, quod tertium cælum viderit ille, et raptus sit in paradisum, et audiverit arcana verba, quæ homini non liceat proferre⁶. At nec ille quidem, quod constat, per carnem hanc ejusmodi gratiam accepit; non enim celat ambiguitatem, dum dicit: *Sive in corpore, nescio, sive extra corpus, ignoro; Deus novit*. Etiam de hoc audacter aliquis dicere possit, quod in corpore quidem nihil ejusmodi viderit, sed incorporea et ea quæ mente

¹ 1 Cor. xiii, 13. ² ibid. 1 sqq. ³ Matth. xxii, 40. ⁴ Matth. xxv, 35 sqq. ⁵ 1 Cor. xiii, 7. ⁶ Hic xi, 2 sqq.

ὡν ἀφήκεν ἀθέατον. Μάρτυς δὲ τούτων ὁ παρ' αὐ-
 ῶ λόγος, ὃν τε ἐφ' ἑαυτοῦ διεξήκει, καὶ ὃν κατέλιπεν
 συγγράμμασιν. Ἐκεῖνος ἀπὸ Ἱερουσαλῶμων ἐπὶ τὸ
 ἄλλοιχθὸν ἐν κύκλῳ περιελθὼν, πᾶσι τοῖς διὰ μέσου
 ἢ εὐαγγελικῶν ἐκήρυξε λόγον· καὶ ὁ τούτου λόγος
 ἢ τὸ κήρυγμα πᾶσαν μικροῦ δεῖν τὴν οἰκουμένην
 ἔλαβεν, ἐπ' Ἰσῆς τοῖς Παύλου λόγοις παρὰ πάντων
 ἢ αὐτὸ σπουδαζόμενον. Παρεῖσθαι δὲ τὰ λοιπὰ δι'
 ὁ βίος τούτου πρὸς τὸν ἐκείνου συμφέρεται, ὅσον
 ταυρώθη τῷ κόσμῳ ἐκείνος, καὶ τούτω ὁ κόσμος.
 ναύρωσε τὸ σῶμα ἐκείνου, ἐτελειώσε καὶ οὗτος ἐν
 θεοείῃ τὴν δύναμιν. Χριστὸς ἦν τὸ ζῆν ἀμφοτέροις,
 ἢ ὁμοίως ἐκατέρῳ κέρδος ὁ θάνατος, καὶ προτι-
 τέρα τοῦ πεπλανημένου βίου ἢ πρὸς τὸν δεσπότην
 ἔλυσιν. Ἡ καὶ τὸν Ἰωάννην ἀντιπαραδειξαι τῷ
 ασκάλῳ δοκεῖ; Ἀλλὰ τὸ μὲν προτερεῦσιν ἐκείνον,
 ἐν γεννητοῖς γυναικῶν καὶ περισσώτερον ἔχειν
 ἢ προφήτου τῆς θείας φωνῆς μαρτυροῦσης, μα-
 ρς ἂν εἴη καὶ ἀσεβείας ἕκαστον ἀντιπαραδειξα-
 ν τῷ τοιοῦτῳ βίῳ διὰ συγκρίσεως· ἀλλὰ τοῦ το-
 ῖτου καὶ τοιούτου καὶ τὸ κατόπιν ἔλθειν, τῆς ἀνω-
 ῶ μακαριότητος τὴν ἀπόδειξιν ἔχει. Οὕτωςαι δὲ
 λόγον κατανοήσωμεν· Οὐκ ἦν οὔτε ἐν μαλακοῖς
 τοῖς ὁ Ἰωάννης, οὔτε κάλαμος ἦν ἀνέμοις ἐν-
 ευόμενος. Ἠοπιάζετο δὲ πρὸ τῶν οἰκουμένων τὴν
 μου, καὶ πάλιν τοῖς οἰκουμένοις ἐπεχωρίαζεν. Μὴ
 ἀρα ἐπισκήψει τῷ λόγῳ, εἰ τοῦτο προσμαρτυρή-
 καὶ τῷ διδασκάλῳ ἡμῶν ἢ ἀλήθεια, ὡς ἐν τούτοις
 ὃν τοῦ μεγάλου Ἰωάννου μὴ ἀπολείπεσθαι; Τίς
 οἶδεν ὅπως μαλακὴν τε καὶ τεθρυμμένην τοῦ
 ἢ δαιταν πολεμίαν ἠγήσατο, ἐν παντὶ τὸ καρτε-
 ῶν καὶ ἀνδρείως πρὸ τῶν ἡδέων θηρώμενος, ἡλίῳ
 πόμενος, κρύει παραβαλλόμενος, νηστείας καὶ
 ρατείας καταγυμνάζων τὸ σῶμα, ταῖς πόλεσιν
 ἐν ἐρήμοις ἐνδιατριβῶν (οὐδὲν εἰς ἀρετὴν ἐκ τῆς
 συχίας παραβλαπτόμενος), καὶ πόλεις τὰς ἐρη-
 ῶ ἀπεργαζόμενος; Οὕτε γὰρ ἢ μετὰ τῶν πολλῶν
 ῶγῃ τῆς ἀκριβοῦς τι καὶ ἀσφαλοῦς πολιτείας
 ἔτραψεν· οὔτε, εἰ πρὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν ἐσχάτην
 ῶσεν, γυμνωθῆναι τῶν ἐπ' ὠφέλειαν συνόντων
 τε ἦν· ὥστε καὶ ἐπὶ τούτου, καθ' ὁμοιότητα τοῦ
 εἰστοῦ· πόλιν τὴν ἐρημον γενέσθαι στενοχωρου-
 ῶν τοῖς ἐπιβρέουσιν. Τὸ δὲ μὴ κάλαμον αὐτὸν
 δι' εὐκολίας πρὸς τὰς ἐναντίας ὑπολήψεις
 κλεινόμενον, δείκνυσιν τὸ ἐν πᾶσι τοῖς παρὰ τὸν
 κεκριμένους αὐτῷ ἀμετάπτωτον. Ἠρῆσεν ἐξ ἀρ-
 ῶ ἀκτημοσύνη· πέτρα τις ἀσειστός ἢ κρῖσις ἐγέ-
 ῶ Ἐπεθύμει διὰ καθαρότητος προσεγγίσειν τῷ
 ῶρος ἦν ἢ ἐπιθυμία αὕτη, οὐ κάλαμος. Οὐδέ-
 γὰρ πρὸς τὰς ἀντιπολίεις τῶν περασμῶν ὠπε-
 ετο. Τῆς δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης τὸ πάγιον
 ἦν τοῦ Ἀποστόλου διὰ τῶν ἰδίων λόγων ἐνδεί-
 ῶι, τῷ μῆτε τὴν ζωὴν, μῆτε τὸν θάνατον, μὴ
 ὠτα, μὴ μέλλοντα, μῆτε τινα κρίσιν ἑτέραν
 θαι αὐτοῦ τὴν καρδίαν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν
 ῶς παρώσασθαι. Οὕτω καὶ ἐν πᾶσι τοῖς κατ'
 ῶν αὐτῷ κεκριμένοις, οὐδαμῶς καλαμώδης τις
 κλ ἀδέβαιος τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ διὰ πάντων ὁ
 ἔχε τὸ ἐν τοῖς καλοῖς ἀμετάπτωτον. Παῖρη-

A peragitur, contemplatione nihil harum rerum sit,
 quod contemplari atque considerare prætermiserit.
 Testis harum rerum est ipsius oratio, tum ea,
 quam ipse proferebat, tum ea quam reliquit in
 scriptis. Ille ab Jerosolymis usque ad Illyricum in
 orbem circumiens omnibus in medio habitantibus
 Evangelicum sermonem prædicavit, et hujus oratio
 atque prædicatio omnem propemodum terrarum or-
 bem amplexa est, cum etiam ipsa æque ac Pauli
 sermones ab omnibus probaretur et expeteretur.
 Omittantur reliqua, quibus hujus vita cum illius
 vita convenit atque concordat, videlicet mundo
 crucifixus est ille, et huic mundus. Corpus ille
 mortificavit, consummavit atque perfecit etiam hic
 vires per infirmitatem. Christus utrique vita erat:
 B et utrique similiter pro lucro mors, et ad Domi-
 num resolutio falsæ vitæ præferabatur. An etiam
 Joannem cum magistro conferre atque comparare
 placet? At cum divina vox testetur, quod ille prin-
 cipatum teneat, propterea quod inter natos mu-
 lierum etiam amplius et excellentius quid habeat
 quam propheta, insania simul et impietas fuerit
 alium ex adverso comparando opponere ejusmodi
 vitæ. Sed tanti ac talis viri vel a tergo veniæse, sup-
 præmæ beatitudinis continet demonstrationem. At-
 que hoc modo rationem ineundo, rem considere-
 mus atque perpendamus. Neque mollibus vestibus
 Joannes erat amictus, neque arundo erat, quæ ven-
 tis agitaretur. Præferbat item solitudinem locis
 cultis et habitatis, et contra in habitatis et cultis
 C locis versabatur. Num quis igitur refellet orationem,
 si veritas etiam hoc magistro nostro attestetur, ut
 in his magno Joanne non inferior sit? Quis enim
 ignorat, quemadmodum mollem et delicatum vitæ
 cultum noxium et infestum judicaret, in omni re
 fortitudinem atque laborum et molestiarum tole-
 rantiam magis quam res jucundas sectans, ad solis
 æstatis duratus, frigori se exponens, jejuniis et tem-
 perantia corpus exereendo subigens, in urbibus
 quasi in solitudinibus versans (quod hominum
 congressus illius virtutem nihil læderet) et ex so-
 litudinibus urbes efficiens. Neque enim idcirco,
 quod cum multitudine conversaretur, quidquam de
 exacto et cauto vitæ instituto immutabat; neque
 si seorsum in solitudinem secessisset, nudari ac
 desereri poterat ab iis qui utilitatis gratia, consue-
 tudine atque convictu ejus utebantur, adeo ut
 etiam hujus tempore, quemadmodum in vita Bap-
 tistæ, ex solitudine urbs efficeretur, quæ conflente
 multitudine coarctaretur. Quod autem arando non
 esset, quæ facile ad contrarias opinioniones impelle-
 retur, argumento est ea, quam habuit in omnibus
 rebus, quas per vitam cum judicio suscepisset et
 instituisse, constantia atque firmitudo. Placuerat
 ab initio nihil quidquam possidere, et pauperem
 esse: tanquam petra immota atque inconcussa
 stabile ac firmum id judicium fuit. Concupiscebat
 per puritatem appropinquare Deo: mons erat ea
 cupiditas, non arundo. Nunquam enim ad tenta-

tionum spiritus adversos flectebatur. Porro dilectionis erga Deum (quæ in Basilio fuit) constantiam et firmitudinem solus Apostolus suis verbis exprimere et indicare posset, propterea quod neque vita, neque mors, neque præsentia, neque futura, neque alia aliqua creatura a dilectione Dei cor ejus dimovere atque deturbare posset ¹⁰. Adeo etiam in omnibus, quæ cum virtute instituisset, ac sibi sectanda esse judicasset, nequaquam arundineus quidam, et animo mobili ac mente inconstanti erat: sed per omnia vita (ejus) in rebus præclaris constantiam in se habebat et stabilitatem. Libere et ingenue loquitur apud Herodem Joannes, item hic apud Valentem. Comparemus autem adinvicem horum virorum dignitates. Ille quidem partis cujusdam Palæstinæ decreto Romanorum permissum sibi principatum adeptus erat, hujus vero imperii terminus erat totus propemodum cursus solis a finibus Persidis ad Britannos usque pertinens et extremam Oceanicam oram. Ac lingua quidem libertas adversus Herodem id agebat atque eo spectabat, ne contra leges ille peccaret in muliercula quadam, sed cupiditatem, utpote legibus vetitam, in se coerceret. At adversus Valentem præceptoris linguæ libertas quænam erat? Ut illæsam, intactam et impollutam sineret esse fidem, cui si fieret injuria, totius orbis terrarum scelus atque piaculum existeret. Conferat igitur æquus rerum æstimator et principatum cum principatu, et linguæ libertatis hujus propositum cum illa comparet libertate. Nam illic quidem corpore Herodis scelus circumscribatur: hic vero violatio fidei ad totius humanæ naturæ injuriam redundabat. Ille ad mortem usque perseverat in libertate sermonis, et huic finis linguæ libertatis exsilium existit, cum imperator hanc pœnam in eum loco mortiferæ sententiæ stauisset. At enim Joannes post mortem vivere credebatur: Basilio item ab inimicis ipsis sententia exsilii rescinditur, cum propter minas nihilo remissior et ægnior factus esset ad resistendum. An etiam audebimus ad sublimem Eliam sermone ascendere, et ostendere nostrum doctorem suæ vitæ instituto illius gratiæ assimilari? Enimvero ut in flammeo curru sedeat atque vehatur, et igneos equos moderetur, et ad eam potestatem, quæ superæ præsidet rerum naturæ, transmigret, nemo postulet ab humana natura (nam nec ille quidem intra terminos et limites naturæ manens illæsus in igni conservabatur, cum terreum hoc pondus divina vi ad eam levitatem, quæ in sublime ferretur, transformaret), neque (vero) quod suo verbo veluti clavi uteretur ejus facultatis, quæ de cœlo suppeditabatur, et aperiens quando vellet, et rursus claudens, cum id facere commodius esse videretur. Quinetiam, quod ad multum ille tempus inedia toleraret, uno cibo subcinericii illius deacei panis in pari habitudine vires suas ad quadraginta usque dies conservans, præterquam etiam hoc, utpote majus, quam humana capiat

A αιάζεται πρὸς τὸν Ἡρώδη Ἰωάννης, καὶ ἀπέμεινε πρὸς τὸν Βασιλέα. Ἀντεξετάσωμεν δὲ πρὸς ἄλλοις τοῖς ἄρχασι τούτων τὰ ἀξιώματα. Ὁ μὲν μέρος τῆς Παλαιστίνης ψήφω Ῥωμαίων τὴν δυναστείαν ἐκέρχθη· τούτου δὲ τῆς ἀρχῆς ὄρος ἦν ἕως μακρῆς ὁ τοῦ ἡλίου δρόμος, ἐκ τῶν τῆς Περιόδου Ἰερουσαλὴμ Βρεττανούς τε καὶ τὰ ἔσχατα τοῦ Ἰνδοῦ ἵσταίνων. Καὶ τῆς μὲν πρὸς τὸν Ἡρώδη ἐπιβουλῆς ἦν ὁ σκοπὸς, μὴ παρανομεῖν κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἀλλὰ κολάζειν ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, ὡς ἐπιβουλὴν τῆς νόμου. Ἡ δὲ πρὸς Οὐάλεντα τοῦ ἑσχατοῦ παρρησία τίς ἦν; "Ἀσυλὸν τε καὶ ἀπίστον ἐβλῆκεν, ἧς ἡ παρανομία πάσης τῆς ἀπειθείας ἐγένετο. Ἀντιθέτω τοίνυν ὁ δίκαιος τῶν ἡμετέρων γνάμων ἐξεταστής τὴν τε δυναστείαν τῆς ἐπιβουλῆς καὶ τὸν σκοπὸν τῆς παρρησίας ταύτης· ἐκείνη δὲ παρρησίαν ἐκείνην. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῷ σώματι Ἡρώδου τὸ ἀγὸς περιωρίζετο· ἐνταῦθα δὲ ἐν τῇ ἀδικίᾳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ παρανομία ἐπιπέσει· καὶ τοῦτο πέρας τῆς παρρησίας ἐβλήθη· οὐκ αἰσθάνεται, τοῦτο τὸ βασιλεύς ἀντὶ τῆς ἐπιβουλῆς καταδικάσαντος. Ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ἀποκλεισθεὶς ἐπιστεύετο· καὶ Βασιλεὺς παρ' αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐξουσίας ἀναλύεται ψήφος, οὐδὲν διὰ τῆς ἐπιβουλῆς μαλακισθέντι περὶ τὴν ἐνοστασίαν. Ἄρα τολμήσει καὶ ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν Ἕλληνα ἀναθῆναι τῷ λόγῳ, καὶ δεῖξαι τὸν καθ' ἡμᾶς διδασκαλὸν πρὸς τὴν ἀπειθεῖν τῷ βίῳ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὁμοιούμενον; καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τοῦ φλογίνου ἔρματος ἄρματι, καὶ τὴν μὲν τῶν πυρίνων ἠνιόχησιν ἔπιπαι, καὶ τὴν μὲν τὸ ὑπερκεῖμενον τῆς ἀνω λήξεως μετακίνησιν· καὶ οὐκ ἀπαταίεω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Οὐκ αἰσθάνεται ἐν τοῖς ὄροις μένων τῆς φύσεως, ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς ἐν τῷ πυρὶ διασώζετο, πρὸς τὸ ἀνωφερέως καὶ κούφον θεῖα δυνάμει μετασχευάζων τὸ ἐμπροσθεν καὶ γήινον, μήθ' ὅτι τὸν ἑαυτοῦ λόγον οὐκ ἀπειθεῖν ἐποιεῖτο τῆς ἐξ οὐρανοῦ χορηγίας, ἀλλὰ τὸ βούλοιο, καὶ ἀποκλείων πάλιν κατ' ἐξουσίαν τούτου πράττειν ἄμεινον φετο. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιβουλὴν αὐτὸν διαρκέσαι χρόνον ἀπίστον, μὴ τῷ τοῦ ἐγκρυφίου ἐκείνου ὀλιγώτερον ἐν ὁμοίᾳ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτοῦ διασώζοντα μέχρις ἡμερῶν τῶν παρόντων παρεῖσθαι καὶ τοῦτο, ὡς μείζον ἢ κατὰ ἀνθρώπου.

D Ἄπορος γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τῶν ὅτι ἐπιβουλῆς μίμησις. Σιγάσθω δὲ μετὰ τούτων ὁ τε βραχὺς χρόνος τοῦ ἀεὶ οὐρανίου κέραμος, καὶ ὁ τοῦ ἐλαίου πρὸς τὴν τροφῆς χορηγία, καὶ παντὶ τοῦ λιμοῦ τῷ χρόνῳ παρατείνων τὴν χάριν, εἰς ἕτη τρία καὶ μῆνας γὰρ τῆς ἀνωθεν ἐνεργείας θαύματα, ἰδιόμοια τῶν ἔργων ἔχει τὴν δύναμιν. Καὶ οὐκ ἂν τις ἐπιβουλῆς ἀνθρωπίνῃ φύσει τὰς τοιαύτας θαυματοποιίας ἐποιεῖτο.

¹⁰ Rom. viii, 38.

fam, imitatio humanæ naturæ impedita est. Silentio prætereatur item cum his et exiguus ille fari-
 æ urceus, et vas, quo oleum continebatur: quorum utrumque tam hoc, quam ille, quod ad sup-
 erationem attinet alimenti, ad necessitatem sufficiebat, per omne tempus famis beneficium simul
 rogans et extendens ad annos tres et menses sex. Nam superæ operationis miracula peculiarem
 operibus vim habent. Nec recte quis ejusmodi mirificas operationes assignaverit humanæ naturæ.
 Τίνα οὖν ἐστιν ὄσα τοῦ διδασκάλου ἡμῶν πρὸς τὰ Α Quæ sunt igitur nostri præceptoris bona, quæ
 τῷ προφήτῃ θεωρούμενα τὴν κοινωνίαν ἔχει; cum iis, quæ in propheta cernuntur, communionem
 ἥλος πίστεως, δυσμένεια κατὰ τῶν ἀθετούντων, ἀγά- et societatem habeant? Amor et studium vehemens
 η πρὸς τὸν θεόν, ἐπιθυμία τοῦ ὄντος ὄντως πρὸς οὐδὲν erga fidem, odium adversus aspernantes et repro-
 ὄν ὀλικῶν ἀπορρέουσα, ζωὴ διὰ πάντων ἐξητασμένη, bantes, dilectio erga Deum, studium et desiderium
 ος κατεσκληκῶς, βλέμμα τῷ τόνῳ τῆς ψυχῆς συν- ejus, qui vere atque reipsa est, ad nullam rem ma-
 εργαστέρα, φρονεῖς περὶ τῶν ἐπιζομένων, κατα- terialem effluens atque deflectens; vita per omnia
 ὀνῆσις τῶν ὄρωμένων, ὁμοτιμία πρὸς πᾶν τὸ φαι- exacta atque exquisita, vitæ aridus, acies oculo-
 μενον, εἴτε τις τῶν ὑπερόγκων ἐν ἀξιώματι τύχοι, rum et obtutus animæ vigori par, gravitas non
 ε τῶν ταπεινῶν τε καὶ ἀπεβρίμμένων προφαίνονται. affectata, silentium sermone efficacius, cura atque
 οὐτά ἐστι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐν οἷς μιμεῖται ὁ τοῦ contemplatio rerum earum quæ sperantur, contem-
 ιασκάλου βίος τὰ τοῦ Ἑλλίου θαύματα. Εἰ δέ τις ptus earum quæ videntur, cum quisquis oblatus
 σφέρις τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν τὴν ἀσιτίαν, καὶ esse esset, sive in excellenti dignitate forte constitutus,
 εἰς τοῦ διδασκάλου τὴν διὰ παντὸς τοῦ βίου ὀλιγο- sive ex humilibus et abjectis esse appareret, eadem
 ἰαν ἀντιπροσοίσομεν. Γειτνιάζει γάρ πως τῷ ἀσί- B dignatione exciperet, et in eodem honore haberet.
 τὸ ὀλιγόσιτον, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ Hæc et ejusmodi sunt, in quibus præceptoris vita
 ἴηται χρόνῳ, τὸ δὲ πρὸς πάντα διαρκέσῃ τὸν βίον. miracula Eliæ imitatur. Quod si quis profert qua-
 ἴλλως τε κάκει μὲν ὁ ὀλυρῆτης ἔκεινος ἐγκρυφίας draginta dierum inedia, et nos per omnem vitam
 κράτει τοῦ προφήτου τὸν τόνον, ἔχων τι πάντως afferemus. Vicina enim quodammodo est inedia
 ἑαυτῷ τοιοῦτον, ὃ συνετηρεῖτο τοῦ προσενεγκαι- cibi exiguitas et parcimonia victus, ac maxime,
 οῦ τὴν τροφήν ταύτην ἢ δύναμις. Τεκμήριον δὲ, cum illud quidem exiguo tempore factum sit, hæc
 οὐχὶ τῶν ὁμοφύλων τις αὐτῷ σιτοποιήσας τὴν vero per omnem vitam duraverit. Præterea etiam
 πὴν παρεθήκατο, ἀλλ' ἀγγελικῆς παρασκευῆς ἐν- illic quidem hordeaceus ille subcinericius panis
 ῆθη. Ὅθεν αὐτῷ πλήρης τε καὶ ἀδιάπνευστος ἦν prophetæ vigorem et vires conservabat, eo quod
 ἰὰ τῆς τροφῆς ἔκεινης ἐγγινομένη τῷ σώματι prorsus aliquid ejusmodi in sese haberet, quo qui-
 κμις. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν καινοτομηθείσης τῆς cun- que cibum hunc sumpsisset, vires ejus conser-
 ηθείας, μέτρον τῆς τροφῆς ὁ λογισμὸς ἦν, τοσοῦ- varentur. Cujus rei argumentum est, quod non
 παρέχων τῷ σώματι, οὐχ ὅσον ἢ φύσις ἐβούλετο, popularium aliquis ei panem confectum pro cibo
 ὅσον ὁ τῆς ἐγκρατείας ἐνεκελεύετο νόμος. Ἡ δὲ C apposuerat, sed ab angelis parato cibo satiatius est.
 ὀσύνη τοῦ διδασκάλου, μιμεῖται τὰ τῆς ἱερωσύνης Unde etiam plene atque integræ manebant, et non
 προφήτου αἰνίγματα, διὰ τοῦ τρισσεύειν ἐν τῷ effluant atque exspirabant eæ, quæ per illum ci-
 τῆς πίστεως, τὸ οὐράνιον πῦρ πρὸς τὰς ἱερουργ- bum corpori vires ingenerarentur. Hic vero cum
 ἔφελομένη. Πῦρ δὲ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος nihil de consuetis innovaretur et immutaretur, ra-
 μιν καλεῖσθαι πολλαχῆ παρὰ τῆς Γραφῆς ἐδιδά- tio cibum moderabatur, tantum corpori præbens,
 ἰεν. Αὐχμὸν δὲ γῆς ὁ διδάσκαλος οὕτε ἔλυσεν, non quantum natura vellet, sed quantum tempe-
 ἐπήγαγεν. Ἐκεῖ δὲ ὁ μέγας προφήτης, πλήθας rantiæ lex juberet. Porro sacerdotium præceptoris
 ἀσιτιγῆ τῆς ἀνομβρίας τὴν γῆν, ὁ αὐτὸς καὶ ἰα- prophetæ sacerdotii ænigmata imitatur, per hoc
 τοῦ τραύματος γίνεται, ἐφάμιλλον τῆ ἀληθῆνι quod tres personas in ratione fidei tradit, cœlestem
 μάστιγος τὴν ἐκ τῆς θεραπείας ἀνεσιν αὐτοῖς ignem ad sacrificia eliciens. Ignem autem sancti
 ὄμοιος. Εἰ δὲ χρῆ τι καὶ πρὸς τοῦτο τοῦ καθ' Spiritus virtutem vocari in multis Scripturæ locis
 Ἑλλίου θαῦμα εἶπειν· θεῖα βουλήσει τῆς τοιαῦ- didicimus. Uredinem vero atque siccitatem terræ
 τὸ ἐ συμφορᾶς ἀπειληθείσης, καὶ ξηροῦ παντὸς magister neque sustulit, neque induxit. Illic autem
 χειμερίου καιροῦ παραδραμόντος, καὶ μηδεμιᾶς inagnus propheta cum imbrium penuriæ flagello
 ὦν ὑποφαινομένης ἐλπίδος· τότε προσπεσὼν τῷ D terram verberasset, ipse quoque medicus vulneris
 ὁ διδάσκαλος, μέχρι τῆς ἀπειλῆς τὸν φόβον existit, cruciatui flagelli par et æquipollens lar-
 ἰεν, λιταῖς τὸ θεῖον ἰεωσάμενος, καὶ λύσας διὰ giens eis curationis levamen atque mitigationem.
 οὐχῶν τὴν τῆς ἀνομβρίας κατήφειαν. Ἀλλὰ καὶ Quod si etiam adversus hoc nostri Eliæ aliquod
 τοῦ λιμοῦ παραμυθίας, ἦν ἐπὶ μᾶς ἐνεδείξατο miraculum proferre oportet, cum divina voluntate
 ὁ μέγας Ἑλλίας, ἔχει τι καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος ejusmodi calamitas aliquando cœli minis significata
 οῦ διδασκάλου ὁμοίωμα. Λιμοῦ γάρ ποτε χαλε- immineret (quippe totum tempus hibernum per
 καταπονούντος αὐτὴν τε τὴν πόλιν ἐν ἧ διατιώ- siccitatem præterierat) et nulla spes frugum appa-
 ἐτύγχανεν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑποτελοῦσαν τῆ ῆ- reret, tunc magister Deo supplicans ultra minas
 χώραν, τὰς ἑαυτοῦ κτήσεις ἀποδόμενος, καὶ terrorem progredi passus non est, cum precibus

divinum numen placasset, et per orationes mœrorem, qui propter imbrum penuriam (homines) invaserat, sustulisset. Quinetiam consolationis et levaminis in fame, quod in una vidua magnus præstitit Elias, habet etiam nostra ætas aliquam similitudinem in magistro. Nam cum fames aliquando gravis et sæva tam ipsam urbem, in qua habitabat, quam omnem ubique subditam regionem affligeret, venditis suis prædiis et possessionibus, atque pecuniis in alimenta conversis, cum etiam rarum esset, ut illi, qui valde sibi providissent et instructi essent, ea quæ ad mensam et victum pertinent, sibi tempus famis, cum eos qui undique confluerent, tum juventutem totius urbanæ plebis alere poteravit, adeo ut etiam Judæorum liberos hujus benignitatis et liberalitatis ex æquo participaret. Nihil autem prorsus interest, utrum per vas olearium quis, an per aliquam aliam materiam occasionem divinum mandatum exsequatur. Consolatio enim indigentium non quærit unde accedat ad id, quod sit, spectat.

Quod si sublimis raptus est Elias, mirabile quidem est etiam hoc et majus miraculum, quam quis vel oratione explicare, vel ratione assequi possit. Veruntamen nec altera (quidem) species ad supera cursus repudianda atque contemnenda est: cum quis per spiritum virtutibus pro curru usus, per sublime vitæ institutum e terra (sursum) in cælum migrat. Quod utique magistrum assecutum esse, quicumque rerum ab eo gestarum æquus fuerit æstimator, non negabit. An etiam adversus Samueli oratione audendum est? Sane in aliis omnibus primas prophetæ partes concedentes, cum duobus quibustam, quæ de illo dicuntur, etiam ea quæ circa magistrum nostrum erant, convenire ostendimus. Divinitus data atque concessa utriusque nativitas erat. Ut enim illum mater, ita etiam hunc pater a Deo petitum procreavit. Cumque letali morbo quondam correptus esset etiam nunc in ætate juvenili, per visionem in somnis pater vidit Dominum, qui in Evangelio regulo illi filium donavit, sibi apparere, et illa dicere ad se, quæ ad illum Dominus dixerat, nempe, *Vade, filius tuus vivit*^{11.12}. Cujus fidem et ipse imitatus, eundem quem ille fidei fructum percepit, benignitate Domini salute illi recepta.

Atque hoc quidem unum cum miraculis Samuelis comparamus. Alterum vero, quod forma sacrificii eadem ab ambobus instituta atque peracta est. Pacificas enim uterque Deo hostias obtulerunt, ut hostes profligarentur, et interirent sacrificantes, hic quidem pro eversione hæreseon, ille vero adversus alienigenas id agens. Porro magnus ille Moyses commune omnibus, qui ad virtutem spectant, propositum est exemplum. Nec deliquerit si quis virtutem legislatoris tanquam scopum sibi proponat, ad quem vitæ suæ dirigat actiones. Proinde nemo prorsus invidet, si ostendatur, quod magister noster, in quibus posset, legislatorem in vita imitaretur. In quibus igitur (rebus) imitatio consistebat? Mulier quædam Ægyptios regens,

Α εις τροφὰς διαμείψας τὰ χρήματα, ὅτε σπανίως καὶ τοὺς σφόδρα παρεσκευασμένους τρέφειν ἐπιτολὴν παραστήσασθαι, διήρκεσεν ἐκεῖνος ἐν ταῖς χρόνῳ τοῦ λιμοῦ τρέφω, τοὺς τε πανταχῶς βέροντας, καὶ τὴν νεολέαν παντὸς τοῦ ἔθνους ἡλεως, ὡς καὶ τοῖς τῶν Ἰουδαίων παισὶν ἐκ τῆς προτιθένης τῆς φιλανθρωπίας ταύτης τὴν μετα. Διαφέρει δὲ πάντως οὐδὲν, ἢ διὰ καμψύτου τῆς ἐντολῆς, ἢ διὰ τινος ἄλλης ἀφορμῆς ἐκκληρῶν. γὰρ παραμυθία τῶν δεομένων οὐ ζητεῖ τὸ πᾶσι πρὸς τὸ γινόμενον βλέπει.

conficere et suppeditare possent, ille per tempus famis, cum eos qui undique confluerent, tum juventutem totius urbanæ plebis alere poteravit, adeo ut etiam Judæorum liberos hujus benignitatis et liberalitatis ex æquo participaret.

B Εἰ δὲ ἀνωφερῆς ὁ Ἥλιος ἐγένετο, θαυμάσιον καὶ τοῦτο, καὶ ὑπὲρ λόγον τὸ θαῦμα. Ἰδὼν γὰρ ὁ θλητον καὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω πύθωναι τὴν διὰ τῆς ὑψηλῆς πολυτελείας ἀπὸ τῆς ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται, διὰ τοῦ Πνεύματος ἔργα τῆς πύθωναι ποιησάμενος. Ὅπερ δὲ κατωρθῶσθαι τὸ ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται τὰ κατ' αὐτὸν ἔργα ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται. Ἄρα χρὴ καὶ τοῦ Σαμουὴλ καταπύθωναι τῷ λόγῳ; Ἄλλ' ἐν τοῖς ἄλλοις πύθωναι τῷ προφήτῃ παραχωρήσαντες, πρὸς ἕνα τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων, καὶ τὰ περὶ τὸν βίβιον ἡμῶν οικειῶς ἔχοντα δεῖξομεν. Θεόδοτος ἀνοικίζηται ἡ γέννησις ἦν. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἡ μήτηρ, εἰς τὸ τοῦτον ἐξ αἰτήσεως θείας ὁ πατὴρ ἐτεκνώσθη. ἀνοικίζηται ποτὲ συσθεθέντος ἐπιθανατῶ ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται τῆς ἡλικίας, εἶδεν ὁ πατὴρ ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται τὴν ἐνύπνιον ὄψιν τὸν Κύριον, τὸν ἐν τῷ βίβιον γελῶν τὸν παῖδα τῷ βασιλικῷ χαρισάμενος, ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται εἰπόντα πρὸς τοῦτον, ἀ πρὸς ἐκεῖνον εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῆ. Οὐ τὴν πίστιν ἀνοικίζηται τὸς μιμησάμενος, τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῇ πίστει ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται ἐκομίσαστο, τὴν τοῦ υἱοῦ σωτηρίαν ἐκ τῆς φιλίας τοῦ Κυρίου δεξάμενος.

Ἐν μὲν δὲ τοῦτο τοῖς θαύμασι τοῦ Σαμουὴλ ἀνοικίζηται. Ἐτερον δὲ, ὅτι τὸ εἶδος τῆς ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται αὐτὸ τοῖς δύο συνεσπουδάσθη. Εἰρηναῖος ἀνοικίζηται ἀμφοτέροι τῷ Θεῷ τὰς θυσίας, ὑπὲρ τῆς ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται μίαν ἀναίρεσιν ἱεροουργούντες, ὁ μὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται λύσει τῶν αἰρέσεων, ὁ δὲ κατὰ τῶν ἀλλοθιῶν ἀνοικίζηται ποιῶν. Μωϋσῆς δὲ ὁ μέγας, κοινὸν πρόκειται τῶν πρὸς ἀρετὴν ὁρῶσιν ὑπόδειγμα· καὶ οἱ ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται πλημμελοῖ, τοῦ ἰδίου βίου σκοπὸν τὴν ἀνοικίζηται νομοθέτου ποιούμενος. Οὐκοῦν ἀνοικίζηται ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται εἶη δεῖξαι τὸν διδάσκαλον ἡμῶν, ἐν οἷς οἷς ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται νομοθέτην ἐπὶ τοῦ βίου μιμούμενον. Ἐν τῆς ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται ἡ μίμησις ἦν; Ἀρχουσα τις τῶν Αἰγυπτίων ἀνοικίζηται ποιησαμένη τὸν Μωϋσέα παιδεύει τὴν ἐπιφανῶν ἀνοικίζηται παιδευσιν, οὐκ ἀποστάντα τοῦ μητρικοῦ μαθήματος.

^{11.12} Joan. iv, 50.

ἡ τὴν πρώτην ἡλικίαν τῇ τοιαύτῃ τροφῇ τεινῆθη-
 θῆναι. Τοῦτο καὶ τῷ διδασκάλῳ μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια.
 ματρεφόμος γὰρ ὑπὸ τῆς ἐξω σοφίας, αἰεὶ τοῦ
 ζοῦ τῆς Ἐκκλησίας εἶχετο, τοῖς ἐνευθεν διδά-
 χαι τὴν ψυχὴν αὐξῶν καὶ ἀδρυνόμενος. Ἠρνήσατο
 εἰ ταῦτα ὁ Μωϋσῆς τῆς ψευδωνύμου μητρὸς τὴν
 τοφισμένην συγγένειαν. Οὐδὲ οὗτος παρέμεινε
 πολὺ νομίζεσθαι τοῦτο ᾧ ἐπησχύνετο. Πᾶσαν γὰρ
 ἐκ τῶν ἐξωθεν λόγων δόξαν ἀποσεισάμενος, ὥσπερ
 βασιλείαν ἐκείνου, πρὸς τὸν ταπεινὸν ἀπυτομό-
 βιον, καθάπερ καὶ τοὺς Ἑβραίους ὁ Μωϋσῆς
 τιμωτέρους τῶν Αἰγυπτίων θησαυρῶν ἐποίησατο.
 ὁ δὲ φύσεως ἐφ' ἐκάστου τὸ ἑαυτοῦ ἐνεργούσης
 ἰστού γὰρ ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος).
 οὗτος ἐκτὸς ἦν τῆς τοῦ Αἰγυπτίου λογισμοῦ μά-
 ρ, ἦν ἐπῆγε τῷ καθαρεύοντι· ἀλλὰ συμμαχῶν τῷ
 ἰονι, νεκρὸν ἐποίησε τὸν κακῶς τῷ Ἑβραίῳ ἐπ-
 ρόμενον. Ἑβραῖος δὲ λογισμὸς, ὁ ἐκκακαθαρμένος
 ἀμόλυντος. Ὁ γὰρ διὰ τοῦ νεκρῶσαι τὰ ἐπὶ τῆς
 μέλῃ τῇ ψυχῇ συμμαχῶν μιμεῖται τοῦ Μωϋσέως
 ἀριστείαν, ἦν κατὰ τοῦ Αἰγυπτίου ἐνήργησεν.
 ἀδραμεῖν δὲ προσήκει τὰ πολλὰ τῆς ἱστορίας,
 ἵν' μὴ πολλὸν δῆλον ἐπάγοι τῷ ἀκοῆ, τὸ πάντα δι'
 βείας θέλει ἐκτίθεσθαι, ὅσα τε ἐπὶ Μωϋσέως ὁ
 ς κατέχει, καὶ ἐν οἷς ἐγένετο τοῦ διδασκάλου ἡ
 ; τὸν νομοθέτην ὁμοίωσις. Κατέλιπε τὴν Αἰγυπτον
 ἰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰγυπτίου ὁ Μωϋσῆς, καὶ πο-
 ἐν τῷ μέσῳ διῆγεν χρόνον ἐφ' ἑαυτοῦ ἰδιάζων.
 ἔλιπε καὶ οὗτος τοὺς ἐν ἄστει θορύβους, καὶ τὰς
 ἄς ταύτας περιηγήσεις, καὶ ἦν ἐπὶ τῆς ἐσχατιᾶς
 φιλοσοφῶν τῷ Θεῷ. Κατελάμβη τῷ φωτὶ διὰ
 βάτου ἐκείνος. Ἐχομέν' τι συγγενὲς τῆς ὀπτασίας
 ἡς καὶ ἐπὶ τούτου εἶπειν· ὅτι νυκτὸς οὐσης, γί-
 : αὐτῷ φωτὸς ἑλλαμψίς κατὰ τὸν οἶκον προσευ-
 νῳ· αὐτὸν δὲ τι τὸ φῶς ἦν ἐκεῖνο, θεῖα δύναμις
 φωτίζον τὸ οἶκημα, ὅπ' οὐδενὸς πράγματος
 οὐ ἐξαπτόμενον. Σώζει τὸν λαὸν ὁ Μωϋσῆς ἐκ τοῦ
 ννου ῥυσάμενος. Μαρτυρεῖ τὰ ἴσα τοῦ καθ'
 νομοθέτου ὁ λαὸς οὗτος, οὗ διὰ τῆς ἱερωσύνης
 τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ καθηγήσατο.
 inans, a nulla re materiali accensum. Servat
 o legislatore testatur hic populus, quem per
 ἰ τὴν χρῆ τὰ καθ' ἕκαστον λέγειν, ὅσους διήγαγε
 ὕτος διὰ τοῦ ὕδατος, ὅσους διὰ τοῦ λόγου τὸν
 ν τοῦ πυρὸς ἐδεδούχησεν, ὅσους τῇ τοῦ Πνεύ-
 : νεφέλῃ διέσωσεν, ὅσους ἔθρεψε τῇ οὐρανίᾳ
 , ὅπως ἐμμεῖτο τὴν πέτραν ἢ ποτε τῷ ξύλῳ
 ομώθη τὸ ὕδωρ, τουτέστιν, ἢ ποτε ὁ τοῦ σταυ-
 ὕτους τοῦ στόματος ἐθίγεν, ὅπως ἐπότιζε τοὺς
 τας τοῦ ὕδατος ἐκείνου, τῷ πλήθει τῆς ἐπιρ-
 τὰς ἀδύσσοις μιμούμενος, ὅταν μαρτυρίου ἀη-
 καὶ σωματικῶς μὲν ἐν τῷ προσασείῳ κατ-
 ἔσατο, τοὺς πτωχοὺς τῷ σώματι, πτωχοὺς τῷ
 ατι διὰ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας εἶναι παῖδας,
 αὐτοῖς γενέσθαι μακαριστὴν τὴν πτωχείαν τῆς
 ἡς βασιλείας προξενούσαν τὴν χάριν; Σκηπὴν
 ἰθὴ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ κατοικίαν τὴν ἐκαστου

A Moysen adoptatum domestica disciplina instituen-
 dum curat, a maternis uberibus, quandiu primam
 ætatem ejusmodi alimento nutrirī conveniebat, non
 recedentem. Hoc item magistro veritas testatur.
 Cum educaretur enim ab externa sapientia, semper
 uberibus Ecclesiæ adhærebat, illius doctrinis animo
 crescens atque grandescens. Abnegavit etque re-
 pudiauit postea Moyses falso dictæ matris fictam
 et commentitiā cognationem. Ne hic quidem diu
 permansit in eo statu, ut ejus studii nomine cele-
 braretur atque claretur, cujus eum pudebat. Cum
 enim omnem ex litteris et disciplinæ externis par-
 tam gloriam repudiasset, quemadmodum ille regnum,
 ad humile vitæ se transtulit institutum: quemadmo-
 dum etiam Moyses Ægyptiis thesauris prætulit He-
 bræis. Porro eum natura in unoquoque suum officium
 faciat (uniuscujusque enim caro concupiscit adversus
 spiritum¹³) ne hic quidem expers prolii erat, quo
 ratio pura ab Ægyptia ratione petebatur, sed opem
 ferens meliori, mortuam faciebat eam, quæ adver-
 sus Hebræam haud recte surgebat. Hebræa autem
 ratio, expurgata est et incontaminata. Nam qui per
 mortificationem membrorum terrenorum animæ
 auxilium fert, excellentem fortitudinem atque vir-
 tutem Moysis quam adversus Ægyptium præstitit,
 imitatur. Præterire autem magnam partem historiæ
 convenit, ne si quis omnia plene atque exacte velit
 exponere, quæ et de Moysæ Scriptura continet¹⁴,
 et in quibus magistri fuit cum Moysæ similitudo,
 magnam auditoribus afferat molestiam. Reliquit
 Ægyptum Moyses post necem Ægyptii, multoque
 interjecto tempore seorsum per se privatus degebat.
 Reliquit etiam hic urbanos tumultus, et materiales
 hos strepitus undique circumsonantes, et erat in
 solitudine divinæ philosophiæ addictus¹⁵. Lumen
 illi per rubrum alluxit. Habemus aliquid huic visioni
 cognatum etiam in hoc, quod dicamus. Nam cum
 nox esset, accidit ei illustratio atque affulgentia
 luminis domi oranti: expers autem materiæ quod-
 dam lumen erat illud, divina virtute domicilium
 populum Moyses a tyranno liberatum. Paria de
 sacerdotium duxit ad Dei promissionem.

Et quid opus est omnia singulatim exponere,
 D quam multos etiam hic per aquam traduxerit, quam
 multis per sermonem columnam ignis prætulit?
 quam nullos nube spiritus conservaverit, quam
 multis cælesti cibo aluerit? quomodo imitaretur
 petram, in qua quondam ligno aquæ os et vena
 aperta est, hoc est, cujus quondam os crucis figura
 tetigit? quemadmodum sitientes aqua illa potaret,
 magnitudine abundantia imitans abyssos, quale
 tabernaculum testimonii, et quidem corporaliter in
 subterris fabricatus sit, pauperes corpore, pauperes
 spiritu ut essent, per bonam doctrinam efficiens,
 adeo ut eorum egestas ob beatitudinem memorabi-
 lis existeret, utpote veri regni donum gratiamque
 concilians! Tabernaculum autem verum, in quo

Galat. v. 17. ¹³ Exod. ii, 1 sqq. ¹⁴ Exod. iii, 1 sqq.

Deus inhabitaret, uniuscujusque animam sermone efficiebat, etiam columnas quasdam exstruens in eo: cogitationes et rationes dico columnas, quæ laboribus oppressam virtutem suffulciant atque sustentent, atque etiam pelves (conficiens) ad eluendum animæ pollutiones et inquinamenta, quibus aqua ex oculis emanante lituræ et maculæ abstergerentur. Quam multa candelabra in uniuscujusque anima imponebat, sermone illuminans occulta! Quales orationum acerras et thuribula efficiebat! quales exstruebat ex puro auro, et in quo fraus adhibita non esset, hoc est, ex vera et pura affectione, ubi grave vanæ gloriæ plumbum nequaquam eorum, quæ fierent, splendorem obscuraret! Quid opus est commemorare mysticam arcam, qualem unicuique fabricatus sit, tabulas testamenti divino digito inscriptas animæ imponens? Hæc autem dico illo respiciens, quod uniuscujusque cor arcam efficiebat, quæ spiritualia mysteria comprehendere posset, continens legem scriptam, quæ Spiritus operatione per opera describeretur: id enim per digitum Dei significatur: in qua arca etiam sacerdotii virga suo semper fructu efflorescebat per participationem sanctificationum germinans et repululans, et urna a manna nunquam vacua fiebat. Tunc enim animæ vas a cœlesti cibo vacuum sit, cum peccatum se insinuans influentiam manuz prohibuerit. Manua autem panis cœlestis est. Quid opus est commemorare quo pacto sacerdotali stola cum ipse exquisite et caute se circumdaret, tum cæteros suo exemplo exornaret, semper ferens in pectore illum ornatum, cui nomen est et oraculum, et decretum, et veritas, quæ omnia relinquo diligentioribus et magis industriis, ut ea per tropicam et allegoricam significationem præceptoris accommodent: per quæ cum ipse talis erat, tum cum aliis ornatum eum communicabat. Sæpenumero animadvertimus eum etiam intra caliginem versari, ubi Deus erat. Nam quod alii cernere atque contemplari non poterant, id illi doctrina spiritus qua in sacris institutus erat, comprehensibile efficiebat: adeo ut intra amplexum caliginis esse videretur, in qua sermo de Deo occultatur. Sæpenumero se opposuit Amalecitis pro scuto usus oratione. Quo manus tollente verus Jesus hostes devincebat. Multorum præstigiatorum et incantatorum Balaam illius similibus imposturas discussit atque irritas ninæ dæmonum doctrinæ obtemperantes erant, maledictionem convertentibus in benedictionem.

Cæterum hæc a nobis per transcursum et compendium dicuntur: quæ singulatim quicunque vitam Sancti non ignorat, accommodabit ad rerum gestarum veritatem, quam multi qui veneficiis et incantationibus adversus quosdam insidias instruxissent, inefficacem improbitatem habuerunt, cum non liceret eis per fidem præceptoris malum producere ad effectum. Sed relictis omnibus, quæ medio tempore acta sunt, de fine utriusque commemorabo. Reliquit quidem uterque sæculum,

A ψυχὴν ἐδημιούργει τῷ λόγῳ. καὶ στήλησιν αὐτῇ κατασκευάζων· λογισμοὺς λέγων τοὺς τοὺς τὸ ἐπίπνον τῆς ἀρετῆς ὑπερβίνας· λουτήρας ὡσαύτως πρὸς τὸ ἐκπλύνειν τῆς ψυχῆς μιάσματα, τῷ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὕδατι τὸν ἀποκλύζοντας. Ὅσας λυχίας ἐνεπίθει τῇ ψυχῇ, καταφωτίζων τῷ λόγῳ τὰ κρύφια! Ὅσα προσευχῶν θυμιατηρίά τε καὶ θυσιαστήρα ἐσκευάσεν, ἐκ καθαροῦ καὶ ἀδόλου χρυσοῦ, καὶ ἐξ ἀληθινῆς τε καὶ καθαρᾶς διαθέσεως, ὡς βαρὺς τῆς κενοδοξίας μόλυθος τὴν λαμπρὴν γινωσκόντων ἡμαύρωσεν! Τί δεῖ λέγειν τῆς κειβωτῆς, ὅταν ἐκάστω ἐτεκτῆναι, τὰς πικρὰς διαθέξεις, τὰς τῷ θεῷ δακτύλῳ ἐγγεγραμμέναις τίθει τῇ ψυχῇ; Λέγω δὲ ταῦτα πρὸς ἐκείνους, οἵτινες τὴν ἐκάστου καρδίαν ἐποίησε κειβωτῆν, κειβωτῶν πνευματικῶν μυστηρίων, γραπτῶν ἕκαστου νόμον διὰ τῶν ἔργων καταγραφόμενον τῆς ἐκείνου τοῦ Πνεύματος (οὕτω γὰρ ὁ δάκτυλος τοῦ θεοῦ μνηστέται): ἐν ἧ καὶ τῆς ἱερωσύνης ἡ βάδις ἐκείνου καρπὸν ἐξήνθει, διὰ τῆς μετουσίας τῶν ἐκείνου σμμάτων ἀναδυστάνουσα· καὶ ἡ στάμνος οὐκ ἐκείνου τοῦ μάννα. Τότε γὰρ κενὸν γίνεται τῆς ψυχῆς τὸ γεῖον τῆς οὐρανίας τροφῆς, ὅταν ἀμαρτίας κειβωτῆσά τὴν ἐπιβροχὴν τοῦ μάννα καλύψῃ. Μὴ εἴστιν ἄρτος οὐράνιος. Τί χρὴ λέγειν ἕκαστου κειβωτίας τὴν ἱερατικὴν στολὴν αὐτός τε περιεπίθει κατεκόσμη τοὺς ἄλλους τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑπερέκειναι φέρων τὸν ἐπὶ τοῦ στήθους κόσμον, ὃ ὑπερέκειναι γείον τε καὶ δὴλωσις, καὶ ἀλήθεια; Ἄπαντα πεποιθὲς με τοῖς φιλοπονυτέροις κατὰ τὴν τροπικὴν ἑκείνου φαρμάξεν τῷ διδασκάλῳ· δι' ὧν αὐτός τε πείθει ἦν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκοινωνεῖ τοῦ κόσμου. Πικρὰ ἔγνωμεν αὐτὸν καὶ ἐντὸς τοῦ γνόφου γενόμενος ἦν ὁ Θεός. Τὸ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἀθεώρητον ἐκείνου ληπτὸν ἐποίησε ἡ μυσταγωγία τοῦ Πνεύματος, ἐκείνου ἐντὸς τῆς περιοχῆς εἶναι τοῦ γνόφου, ὃ ἐκείνου τοῦ Θεοῦ λόγος ἐναποκρύπτεται. Πολλοὶ γὰρ ἐκείνου προσευχῇ. Ὅσ τὰς χειρας ἐπαίροντες, ὃ ἐκείνου Ἰησοῦς κατηγωνίζετο τῶν πολεμίων. Πολλοὶ γὰρ τὸν Βαλαάμ ἐκείνου γοήτων τὰς μαργαρίτας ἐκείνου οὐχὶ τοῦ ἀληθινοῦ λόγου ἀκούοντες, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου διδασκαλίας τῶν δαιμόνων πειθόμενοι, ἀνεπίθει οὐκ εἶχον εἰς κακίαν τὸ στόμα, τῆς τοῦ διδασκάλου ἐκείνου εἰς εὐλογίαν τὴν κατὰραν μετατιθέσης.

D fecit: qui vero sermoni non obedientes, sed inefficax ad malitiam os habebant, magistri præ-

Ταῦτα δὲ παρ' ἡμῶν λέγεται δι' ἐπιβροχῆς ἐκείνου συντομίας· ἐφαρμάξεν δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῶν γρηγορητικῶν τὰ καθ' ἑκάστου ὁ μὴ ἀγνοῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ φαρμακείας τε καὶ γοητείας ἐπιβροχῆσιν ἐκείνου τινων συσκευάσαντες, ἀπρακτὸν ἔσχον τὴν πνευματικὴν μὴ συγχωρηθέντες ὑπὸ τῆς τοῦ διδασκάλου ἐκείνου προαγαγεῖν τὸ κακὸν εἰς τελείωσιν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ἁγίον διὰ μέσου καταλιπόντων, τοῦ τέλους ἀμφοτέρων ἐκείνων μνησθήσομαι. Ἀφῆκε μὲν τὸν βίον ἐκείνου ἐκείνου μόνον δὲ τῆς ἰδίας περὶ τὴν σάρκα οὐκ ἐκείνου.

εφρος αὐτῶν τῷ βίῳ κατέλιπεν. Οὕτε γὰρ Μωϋ-
 κς τάφος εὐρίσκεται, οὕτε οὗτος περιουσία τι-
 κῆ ὑπεχώσθη· ἀλλ' ὁμοῦ τε παρῆλθε τὸν βίον, καὶ
 παρῆλθεν αὐτῷ πάντα, δι' ὧν ὁ βίος τῶν ἀνθρώ-
 ν ἔχει τὴν σύστασιν, ὡς μηδὲν εὐρεθῆναι τοῦ ἀν-
 ὄλικόν μνημεῖον ἐκ τῆς τῶν ὑπολειφθέντων
 ἰουσίας καταχωννύον αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον
 ληψίν. Ὅσπερ ἐπὶ τοῦ Μωσέως ἡ ἱστορία λέγουσα
 το, ὅτι οὐχ εὐρέθη αὐτοῦ τάφος ἕως τῆς σήμερον
 ἡμέρας. Εἰ οὖν τοιοῦτος ἀπὸ τοῦ λόγου ἡμῖν ἀναδέ-
 χεται ὁ Μέγας Βασίλειος, ὥστε μὴ πόρρω τῶν
 ἡμῶν εἶναι αὐτὸν διὰ τοῦ βίου πρὸς ἕκαστον τῶν
 ἄλων παρατιθέμενον, καλῶς ἡμῖν ἡ ἀκολουθία τῶν
 ἡμῶν ἐπὶ τοῦτον ἀγει νῦν ἐνεστώσαν παν-
 ῶριν. Ἀλλὰ μὴν διὰ τῶν χειραρισμένων ἐκείνῳ
 ταγαγεῖν πρέπον ἂν εἴη τὴν μνήμην. Οὐκοῦν
 ττέον ἔπως διαθέντες τὴν ἑορτὴν, χαρισμένως
 ἐγὼ πανηγυρίσομεν. Ἄρα τις ἐπιζητήσει τὸν
 εἰκτικὸν ἐπ' αὐτοῦ καὶ κομπώδη τῶν ἐγκωμίων
 ὡν; Πατρίδα καὶ γένος, καὶ τὴν ἐκ γονέων ἀνα-
 ἡγήν, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ βίου ἐπιτηδεύματα,
 συνηυξήθη τε καὶ συνήκμασε, καὶ δι' ὧν τὸ
 φανές τε καὶ περιβλεπτόν ἔσχεν ἐν ἀνδράσι γε-
 νός. Ἀλλὰ παρωθεῖται πᾶσαν τὴν κομπώδη ταύ-
 ῳ ὑψηγορίαν τὸ μέγεθος τῶν περὶ αὐτὸν θεωρου-
 ῳν καλῶν, ὅτι πρὸς τὸνναντίον ἐκβαίνει τὸ σπου-
 ῳμενον, τῷ μὴ εἶναι δύναμιν ἐν λόγοις τοιαύτην,
 τοῦ μεγέθους τῶν θαυμάτων πρὸς ἀξίαν ἐφ-
 ῳαι. Ὡς ἂν οὖν μὴ τῇ μικροφυίᾳ τοῦ λόγου συγ-
 ῳμρεθεῖ τὸ θαῦμα, καὶ τῆς ἐν ἐκάστῳ νῦν περὶ
 ῳ δόξης γένοιτό τις διὰ τῶν ἐπαινεῖν ἐπιχειροῦν-
 ῳ ἐλάττωσις, κρεῖττον ἂν εἴη τῇ σωπῇ μᾶλλον
 ῳ ἐν ἑαυτοῖς τὸ θαῦμα, ἢ διὰ τοῦ λόγου κατα-
 ῳρύνειν τὸν ἔπαινον. Τί γὰρ ἂν τις τοιοῦτον εἰ-
 ῳ σεμνότερον αὐτὸν ἀπεργάσαστο; Ἄρα δέξαστο
 ῳ εἶνος τὴν διὰ σαρκός τε καὶ αἵματος λεγομένην
 ῳ μείαν; Καὶ τίς οὐκ οἶδεν τοῦ μεγάλου τὴν περὶ
 ῳ ἄρκα διάθεσιν, ὡς ἐναντίας πρὸς αὐτὴν εἶχεν,
 ῳ περ ἀνδράποδόν τι θραπτικὸν ἀεὶ τοῖς ἐκ τῶν
 ῳ μῶν δεσμοῖς περιβάλλον, καὶ διὰ τῆς ἀκροτά-
 ῳ ιακοπαθείας τε καὶ ἐγκρατείας, μαστίζων τε καὶ
 ῳ ἰλῶν τὸν μαστιγίαν ἐκείνον δοῦλον τὸ σῶμα, οἷόν
 ῳ παραίτητος δεσπότης, οὐδεμίαν ἀνεῖν ἐνδιδοῦς
 ῳ σμῶτι; Τὸν οὖν οὕτως ἔχοντα περὶ τὴν σάρκα,
 ῳ τῆς σωματικῆς εὐεργεσίας ἀποσεμνύνειν, τῶν
 ῳ στάτων ἂν εἴη. Πῶς γὰρ ὑπὸ τούτου νῦν τιμη-
 ῳ αι, ἢ παρὰ τὴν ζωὴν ἐψηχύνετο; Ὁμοίως δὲ
 ῳ τῆς πατρίδος ἢ μνήμῃ, τῷ περὶ τοῦ γένους συν-
 ῳ λεται λόγῳ. Ὁ γὰρ παντὸς ὑπερθεὶς ἑαυτὸν
 ῳ ὄσμου, καὶ οἷον στενοχωρούμενος ἐν πάσῃ τῇ
 ῳ τῇ τῶν στοιχείων φύσει, ὡς μηδὲ τὸν οὐρανὸν
 ῳ ἑαυτοῦ ὑπερκείμενον· ἀλλ' εἰς τὸ ἐπέκεινα
 ῳ : τῇ ψυχῇ, καὶ ὑπερκύπτοντα τὴν αἰσθητὴν τοῦ
 ῳ ῳ περιοχὴν ἀεὶ τοῖς νοητοῖς ἐμβατεύειν, καὶ
 ῳ εἰσχωροποιεῖν ταῖς θείαις δυνάμεις, μηδὲν τῷ
 ῳ εἰκῶ ἐφοκίω πρὸς τὴν τοῦ νοῦ πορείαν ἐμποδι-
 ῳ ος· πότε ἂν δέξαστο μέρει τιλ τῆς γῆς ἑαυτοῦ

A monumentum vero sui circa carnem habitus neu-
 ter eorum sæculo reliquit. Neque enim Moysis
 sepulcrum exstat, neque hic copia quadam materiali
 humatus est; sed simul et vitam transiit, et omnia,
 quibus hominum vita conservatur, una dilapsa sunt:
 adeo ut nullum exstet materiale viri monumentum
 ex copia relictarum facultatum exstructum, quo
 existimatio ejus ad speciem angustiore[m] obruta
 teneatur: quemadmodum historia de Moyse hoc
 dicit, quod non inventum sit ejus sepulcrum usque
 in hodiernum diem¹⁴. Si igitur talis oratione a
 nobis demonstratus est esse Basilius Magnus, qui,
 si cum unoquoque magnatum inter viros sanctos
 vita ejus comparetur, non procul ab illis abfuturus
 sit, recte a nobis feriarum vicissitudine propter
 hunc præsens nunc agitur conventus. Proinde con-
 veniens et commodum fuerit memoriam viri per
 res illi gratas concelebrare. Itaque dispiciendum
 et considerandum est, qua ratione festum hunc
 diem constituentes ita conventum agamus, ut sancto
 cordi est. An aliquis demonstrativum in eo
 dicendi genus atque inflatum laudationum morem
 requireret? Quæ patria fuerit, quo genere ortus, quo-
 modo a parentibus educatus, quæ singulatim viæ
 studia fuerint, quibuscumque simul et creverit et
 vigerit, et inter viros clarus, spectabilis et illu-
 stris evaserit? At magnitudo honorum quæ circa
 eum spectantur, omne hoc inflatum et sublime ge-
 nus dicendi repudiat et aversatur, quia negotium
 in contrarium redigitur, eo quod non sit ejusmodi
 vis in verbis, quæ miraculorum magnitudinem pro
 dignitate assequatur. Ne igitur una cum orationis
 exilitate miraculum deprimatur et extenuetur, ejus-
 que quam nunc unusquisque de eo conceptam ha-
 bet opinionem, per eos qui laudare conati fuerint,
 aliqua diminutio fiat: commodius fuerit silentio
 potius in nobis augere miraculum, quam oratione
 laudem imminuere atque extenuare. Quali enim
 oratione quis eum augustiorem effecerit? An ille
 eam, quæ per carnem et sanguinem (contingere)
 dicitur nobilitatem ac generis claritudinem appro-
 baverit? Et quis ignorat magni illius erga carnem
 affectionem, quam ei adversarius esset, tanquam
 mancipio cuidam fugitivo semper vincula rationum
 injiciens, ac per summam afflictionem atque conti-
 nentiam flagellans et torquens verberonem illum
 servum corpus, quasi quidam inexorabilis dominus
 nullam vincto relaxationem indulgens? Eum igitur,
 qui ita affectus esset erga carnem, propter corpo-
 rale beneficium celebrare et verbis extollere, res
 absurdissima fuerit. Nam qui nunc ab ea re hono-
 rabitur, cujus eum in vita pudebat? Atque similiter
 una cum quæstione generis, patriæ quoque mentio
 ejicitur et repudiatur. Qui enim se supra omnem
 mundum posuerat, et quasi coarctabatur in omni
 sensibili elementorum natura, adeo ut ne cælum
 quidem supra se positum ferret, sed ad ulteriora

anima contenderet, et sensibilem mundi superans **A** ἀπονομάζειν, καὶ διὰ τῆς τοῦ τόπου εὐφροσύνης τοὺς ἐπαίνους συναρπάζεσθαι; Ὑβρις γὰρ ἡ καὶ τῶν ἀληθινῶν ἐπαίνων ἐλάττωσις, εἰ τις ἐκ προκειμένης τῆ θεωρίας, ὕδαρ, καὶ φύλλα, κίβηκα καὶ τὰ τοιαῦτα θαυμάζοιτο. Ἄλλως τε πάλιν προαιρέσεως γίνεται κτήμα, κἂν ὅτι μάλιστα καὶ ἡ, οὐδεμίαν εὐφημίαν ἐκείνῳ φέροι, ἢ κατὰ τὴν συνηνέχθη. Οὐκοῦν σιωπάσθω πατρίς καὶ γένος πᾶν τὸ τοιοῦτον, ὃ τῆ αὐτομάτῃ συντυχίᾳ τῶν καυχῶσι συμφέρεται. Ἐκείνης δ' ἂν τις εἰκόσας τοῦ μνησθείη πατρίδος τε καὶ εὐγενείας, ἢ ἐκ τῆς ῥέσεως τοῖς ἐσπουδαχόσι προσγίνεται.

et nominis commendationem afferat illi, cui simul contigerit. Proinde silentio prætereatur patris genus, et quidquid ejusmodi est, ut fortuita concursione et casu quibusvis contingat. Illius vero merito quis in eo patriæ atque nobilitatis mentionem fecerit, quæ liberæ voluntatis arbitrio etiam expetiverint, contingit.

Quæ est igitur Basilii nobilitas et claritudo **B** Τίς οὖν ἡ Βασιλείου εὐγένεια; Καὶ τίς ἡ πατρὸς γένος; ἢ καὶ πρὸς τὸ θεῖον οὐκείως; καὶ δὲ, ἢ ἀρετῆ. Ὁ γὰρ τὸν θεὸν δεξάμενος, κἂν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐξουσίαν ἔχει τέκνον θεοῦ γίνεσθαι. Τί δὲ τῆς πρὸς θεὸν συγγενείας εὐγενέστερον ἐπιζητήσμεν; Ὁ δὲ ἐν τῇ ἀρετῇ ὢν, καὶ τῶν γεωργῶν, καὶ ἐκ ταύτης προσδοεῦμενος, καὶ πάντως ἑαυτοῦ ποιεῖται τούτο ἢ ἐμβιωτικῶς. Ἡ δὲ σύνη ἦν αὐτῷ τὸ ἐφρόσιον, σοφία τὸ κτήμα ἐκείνου, σύνη δὲ καὶ ἀλήθεια καὶ καθαρότης, τὰ λατρευτικὰ περιβλεπτα τῶν οικοδομημάτων κάλλη· ὅς ἐκεῖνος μενος ἐπηγάλλετο πλέον, ἢ ὅσον οἱ τοῖς μαρμαραῖς τε καὶ χρυσοπάστοις οἰκοῖς ἐναδρυνόμενα. Εἰπέ τοιαύτης αὐτὸν ἐγκωμιάζοι πατρίδος, καὶ ἀπὸ τῆς σεμνότητος γένους, ἀληθῆ τε λέξει, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπισημνῶν αὐτῷ τοὺς ἐπαίνους ποιήσεται· γῆν ἀκαθάρτην καὶ σάρκα, καὶ πλοῦτον, καὶ δυναστείαν, καὶ τῶν τούτοις περιφανεῶν προσμαρτυρεῖσσαν εἰβραῖον τοῖς τοῦ κόσμου φίλοις. Εἰ οὖν ἀχώρητον τῷ ἔμπεδόν λόγῳ τὸ ἀρμόζον ἐκείνῳ ἐγκώμιον, παραπληροῦσθαι εἴη τὰς τοιαύτας σπουδὰς, καὶ παραγράφου ἐγκωμίων τὰς τέχνας. Πῶς οὖν τὴν ἐκείνου ἀμνησθῆμεν ἀγάγωμεν, ἴσως ἔρει τις, εἰ μὴ μετὰ τὸ τοῦτο ποιήσομεν; Πῶς ὁ νόμος τῆς Γραφῆς ἐπιθήσεται, ὃς φησι, τὴν μνήμην τῶν δικαίων ἐγκωμίων δεῖ γενέσθαι, εἰ τὸν μὲν διὰ τῶν ἐπὶ ἐπαίνων τὸν λόγον προσάγειν ἐστὶν ἀμύχητον· διὰ τῶν κοινοτέρων ἐφύβριστον; Ἄλλ' ἐστὶν ἵκανὸν ἀπορῆσαι τινος ἐπινοίας, ὡς μὴ πάντῃ τῶν ἐπὶ αὐτὸν ἐπαίνων καταλειφθῆναι ἀγέραστον. Ἰσθὶ ἐστὶν ἡ ἐπινοία; Τίς οὐκ ὀδεν, ὅτι πᾶς λόγος ἐργῶν διεξευγμένος, μάταιος καθ' ἑαυτὸν καὶ ἄσπουδατος; Ἡ δὲ τῶν ἐργῶν φύσις ἐν ὑποκειμένῳ ἀληθεῖα τὸ λεγόμενον δεικνυσθαι.

et repræsentat.

Igitur oratione potior fuerit ea laus, quæ per opera præstetur et repræsentatur. Hoc vero quid est? Ut per memoriam illius vita nostra melior

Οὐκοῦν προτιμότερος ἂν εἴη τοῦ λόγου ὁ ἐπὶ τῶν ἐργῶν πληρούμενος ἐπαινος. Τοῦτο δὲ ἐστὶν τὸ τῆς μνήμης ἐκείνου τὸν βίον ἡμῶν γενέσθαι τῆς

¹⁷ Joan. 1, 12. ¹⁸ Eccl. xxxi, 41.

ας βελτίονα. Καθάπερ γάρ ἐπὶ δακτυλοῦ σφεν-
 ς, καλλίστης τινὸς ἐν γλυφίδι προφαινομένης μορ-
 ὁ ἐντυπωθεὶς τῇ σφραγίδι κηρὸς εἰς ἑαυτὸν τὸ
 ἴμενον τῇ γλυφίδι κάλλος μετήνεγκεν, ὅλον τὸν
 κτηῖρα τῆς σφραγίδος ἰδίους τύποις ἀναμαξάμε-
 και οὐκ ἂν τις οὕτω διὰ τοῦ λόγου τῆν εὐδιάθε-
 τῆς γλυφῆς ὦραν εἰς ὑπογραφὴν ἀγάγοι, ὡς ἐπὶ
 κηροῦ δεικνύων μεμορφωμένον τὸ κάλλος· τὸν
 ἢ τρόπον, εἰ δὲ μὲν λόγῳ ψιλῶ τοῦ διδασκάλου τὴν
 ἦν ἀποσεμνύουσι, ἕτερος δὲ τὸν ἑαυτοῦ βίον καλ-
 ζοι, διὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον μιμήσεως ἐνεργότερος
 ἢ τοῦ ὑψηλοῦ λόγου, ὁ διὰ τοῦ βίου πληρούμενος
 ς. Οὕτως οὖν, ἀδελφοί, και ἡμεῖς μιμησάμε-
 ἡ σωφροσύνη τὸν αἰφρονα, οἷς ποιούμεν, κατ'
 τὴν ἀρετὴν ἐπαινεσώμεν, και τὰ ἅλλα πάντα
 ἴτως τὸ θαῦμα τοῦ σοφοῦ ἐν τῇ μετουσίᾳ τῆς
 ἰς πληροῦσθαι· ὁ τῆς ἀκτημοσύνης ἔπαινος, ἐν
 αἱ ἡμᾶς γενέσθαι τῆς ὕλικῆς περιουσίας ἀκτῆ-
 ς· ἡ ὑπεροφία τοῦ κόσμου τούτου μὴ λεγέσθαι
 ἢ, ὅτι ἐστὶ τις ἐπαινετὴ και ἐπίδοξος· ἀλλὰ μάρ-
 τῆς ὑπεροφίας τῶν κατὰ τὸν κόσμον σπουδαζο-
 ν ὁ βίος ἔστω. Μὴ λέγε μόνον οὐ τῷ Θεῷ ἐκεῖνος
 εἶτο, ἀλλὰ ἀνάθεος και οὐ σεαυτὸν τῷ Θεῷ· μὴθ'
 ὄνον ἦν αὐτῷ κτήμα ἢ ἐλπιζομένη ἀνάπαυσις,
 και οὐ θησαύριον σεαυτῷ τούτον τὸν πλοῦτον
 ς ἐκεῖνος· ἔξεστι γάρ· μετέθηκεν ἐκεῖνος ἀπὸ
 ἰς οὐρανὸν τὸ πολιτεύμα, μετὰθεος και σύ. Τοῖς
 ἰς τοῦ οὐρανοῦ θησαυροφυλακείοις τὸν ἴδιον ἐν-
 ετο πλοῦτον· μίμησαι διὰ τούτων και οὐ τὸν δι-
 κλον. Κατηρτισμένος γάρ ἐσται μαθητῆς ὡς ὁ
 καλος αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπιτηδεύ-
 ἢ, ὁ ἱατρῷ μαθητεύσας, ἢ γεωμέτρῃ, ἢ ῥήτορι,
 ὅπιστος ἐπαινέτης τῆς τοῦ διδασκάλου τέχνης
 ιεται, εἰ τῷ μὲν λόγῳ θαυμάζοι τοῦ καθηγητοῦ
 ἰπιστήμην, ἐφ' ἑαυτοῦ δὲ δεικνύοι μὴδὲν τοῦ
 ἰπος ἀξίον. Ἐρεῖ γάρ τις πρὸς αὐτόν· Πῶς λέ-
 ἰατρὸν τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον, αὐτὸς ἀνιάτρευ-
 ἢ; ἢ πῶς μαθητὴν σεαυτὸν τῷ γεωμέτρῃ λέ-
 ἀπέρωσι τῆς γεωμετρίας ἔχων; Ἄλλ' εἰ τις ἐν
 ἰ δεικνύσι τὴν τέχνην ἢ ἐμαθήτευσεν, σεμνύνει
 ἰθ' ἑαυτὸν ἐπιστήμῃ τὸν τῆς τέχνης καθηγησά-
 ἢ. Οὕτως και ἡμεῖς οἱ Βασιλείου ἀγούοντες δι-
 κλον, τῷ βίῳ δειξόμεν τὴν μαθητείαν, ἐκεῖνο
 ενοί, ὅπερ αὐτὸν ὀνομαστόν τε και μέγαν Θεῷ
 ἰθρῶποις ἐποίησεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
 ἢ, ὃ ἡ δόξα και τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 ἢν. Ἀμήν.

ipsum clarum et magnum Deo atque hominibus fecit, per Christum Jesum Dominum no-
 i, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

quam esse solet, efficiatur. Quemadmodum enim
 cum in pala annuli optima quædam insculpta
 forma apparet, sigillo impressa cera insitum scul-
 pturæ decorem in sese transfert, totam signaculi
 effigiem suis expressam referens figuris; ac nemo
 bene dispositum et artificiosum sculpturæ decorem
 oratione ita descriptum exhibere possit, ut is qui
 in cera effictam atque exformatam pulchritudinem
 ostendit: eodem modo si alius quidem nuda ora-
 tione celebret virtutem magistri, alius vero suam
 ipsius vitam illius imitatione exornet, efficacior,
 quam oratio sublimis, fuerit ea laus, quæ per vi-
 tam repræsentetur. Sic igitur, fratres, etiam nos
 sobrietate sobrium imitantes factis nostris, virtu-
 tem pro dignitate laudemus, et iidem in cæteris
 B omnibus miraculum sapientis participatione sa-
 pientiæ repræsentetur: laus paupertatis, per hoc,
 ut etiam nos superfluarum facultatum materialium
 expertes simus; contemptus mundi hujus non
 modo dicatur quod sit laudabilis atque gloriosa
 quædam res: sed earum rerum, quæ per mundum
 probantur et expetuntur, contemptionis ac des-
 picientiæ testis sit vita. Ne dicas solum, quod
 ille Deo dedicatus, et addictus esset, sed, tu
 quoque, te ipsum Deo dedica atque addic, nec
 quod solum ei bonum atque possessio esset, ea,
 quæ speratur, requies: sed etiam ipse congrega-
 tibi has divitias, quemadmodum ille. Licet enim:
 transtulit ille de terra vitæ institutum in cœ-
 lum, transfer item tu. In sacrosanctis et a furum
 injuria tulus cœli ærariis suas divitias deposuit:
 imitare per hæc etiam tu magistrum. Perfectus
 enim erit discipulus, si sit sicut magister ejus.
 Etenim in reliquis quoque vitæ studiis atque exer-
 citiis qui medici discipulus fuit, aut geometræ, aut
 rhetoris, indignus cui fides habeatur magistri artis
 laudator erit, si oratione quidem scientiam præ-
 ceptoris admiretur; in seipso vero nihil admira-
 tione dignum ostendat. Dicit enim aliquis ad eum:
 Qui dicis medicum tuum fuisse magistrum, cum
 ipse medicinæ ignarus sis? Aut quomodo te disci-
 pulum geometræ dicis, cum geometriæ imperitus
 sis? Verum si quis in seipso specimen artis, quam
 didicerit, edat, sua scientia artis præceptorem or-
 nat atque honestat. Ita etiam nos, qui Basilio
 magistro nos jactamus et gloriamur, vita discipli-
 nam ostendamus: ad illud enitentes et evadentes,

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΓΚΩΜΙΟΝ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΕΦΡΑΙΜ.
—
EJUSDEM
VITA ATQUE ENCOMIUM
SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRÆM SYRI (a).

Cardo Vossio interprete.

Recondita in divinis Evangeliiis similitudo, me ad A
propositum dicendi argumentum serio cohortatur, linguamque silentii freno constrictam solvit, ac cogitationum semitas velut spatiosos quosdam campos exæquat atque adornat, currumque orationis ad iter aggradiendum promptum reddit et expeditum, dum clara voce hisce quodammodo exclamat verbis; *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt*¹. Quid vero ex iis intelligendum sit, subjungit dicens: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*. Nunquid igitur reprehendendi merito erimus, si negligentis atque ignavi silentio involverimus illud, in quo celebrando magnos sumere animos ipse mandavit Dominus? Cum enim sancti hujus Patris vitam tanquam illustrem ac sole splendidiorem facem orbi accenderit, exponendamque nobis proposuerit, non fert, ut illam silentio prætereuntes, sub modio occultemus: verum in sublimi potius Ecclesiæ vertice reponamus, ut cunctis eluceat qui in hac totius orbis terrarum versantur domo: et qui ex illa lumen acceperint, cœlestem Patrem glorificent, atque collaudent.

Quamobrem non sic paternum illius metuendum est vinculum, ut ipsius Domini mandatum spernatur: quin etiam ipsius laudationis initium inde capiendum fuit, tametsi in extremam orationis partem nos istud rejecerimus. Rem enim ipsam recte inspicenti, illud haud prorsus videatur vinculum, quod humanam gloriam aversantem vetet exornare laudibus: aut sane vinculum ad solvendum facile, obligatioque ejusmodi, quæ ad hoc ipsum potius præstandum impellat amantes. Nam ex quibus ille laudes se evitaturum arbitratus est, interdicti vin-

¹ Math. v, 15, 16; Luc. viii, 16.

(1) Hanc orationem frustra aliqui ut dubiam habuerunt; cf. Assemani Proleg. in tom. I, § 68c, S. Ephræm,

Κινεί με πρὸς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν ἡθεὶς θεοὶς Εὐαγγελίοις παραβολή, ἡ τοῦ λόγου ἀγωγία, καὶ τὴν γλώτταν κημῶ τῆς ἀρενίας ἐκκελεύουσιν, καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν νοσημάτων, ὡς ἐκ τούτων τριβῶν προομαλίζει, καὶ τὸ τοῦ λόγου καὶ δέσποτον ἄρμα ἐπὶ λεωφόρον τρέχειν ὄδῳ ταπεινῶν ὁδῶν πη διαπρυσίως βοῶσα· Οὐ καλοῦσι λέγει καὶ τιθέασιν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κημῶ, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἐκ τούτου ἐν βάθει νοούμενον ἐπάγει λέγουσα· Ἔως λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν, ὅπως ἴδωσιν τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν. Καὶ ὑπαίτιον γοῦν ἐγκαλύπτουσα, καὶ δελεῖται, ἐκ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἀποστροφῆς θάρσειν παρηγγύησεν; Ὅτι καὶ φαίδραν καὶ τῆς ἡλιακῆς λαμπροτέραν ἀνάγει πᾶσα, τὴν τοῦ προκειμένου θεοῦ Πατρὸς ἔργον διηγῆσιν πολιτείας, οὐχ ὑπὸ τὸν τῆς σιγῆς κημῶ κρυπτεσθαι ταύτην βούλεται μόδιον, ἀλλ' ἐκ τῆς κημῶ κείσθαι ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κημῶ ὥστε φαίνειν πᾶσι τοῖς ἐν τῇ κοσμητικῇ περιουσίᾳ τοῖς οἰκίᾳ· ἐκ ταύτης τε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀφίηται Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Οὐκ ἄρα τὸν πατρικὸν εὐλαθετεῖον ἐκείνου ἐπὶ τῷ δεσποτικῷ πατεῖται θεομῶς· ἀνάγκη γὰρ ἐκ τῶν ἐπαίνων λαβεῖν τὰς ἀρχάς, καὶ ἡ τῶν πατέρων τῆς θέσεως κατόπιον τῶν ἐγκωμίων ἀφώρισται. Ἐκ τῆς δὲ ἡμετέρας τῶν καλῶς διακρίνειν εἰδοῖται τὰ πράγματα· δεσμῶς ἐκεῖνος ἀπλῶς, ἀπειργῶν ἐγκωμίου κημῶ κημῶ φειν τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν ἀποστρεφόμενον· ἐκ τῆς δεσμῶς ἀδεσμος, καὶ κατοχῆ ἀκάθεκτος, καὶ ἐναντίον τοῦ ἐραστάς συνωθοῦσα. Δι' ἧν γὰρ ἐκ τῶν τοῦ ἡμετέρους ἐκφυγεῖν ἐπαίνους κατεστρεφόμενον δεσμῶ τὴν ἐγγχείρησιν ἀποτείχισας, διὰ τούτου ἐκ

ἀφορμὰς τῶν ἐγκωμίων λαμβάνομεν. Ἐχαστον οὖν αὐτοῦ πλεονέκτημα πρὸς ἀφορμὴν ἐπαίνου εἶναι, μάλιστα δὲ τὸ μὴ χαίρειν ἐπαίνῳ. Ἐβούλετο οὐ δοκεῖν, ἀλλ' εἶναι χρηστός. Δι' αὐτὸ τοιγαροῦν μόνον, κἂν μὴ ἔνεν ἕτερον ἄξιον ἐπέπραχεν ἐπαίνῳ, ἐγκωμιάζεσθαι δίκαιον, ὅτι τοσοῦτον χαίρειν τοῖς ἐγκωμίοις, ὡς καὶ δεσμῷ σφραγίσαι τὴν αὐτοῖς ἐπιτίμησιν. Ἡμῖν δὲ τοῦτο πρῶτον ἀνοίτου λόγου τὸ στάδιον, καὶ πληροφορεῖ μὴ βαίνειν ὅπως, μὴδὲ κατὰ κρημνοῦ φέρεσθαι, ἀλλὰ βασιγὴν ὁδεύειν ὁδόν, καλῶς ἀναλογιζομένοις, ὅτι περ εἰ ἄξιον ἐπαίνων ἑαυτὸν ὁ θαυμάσιος τοῦ Θεοῦ συνα, οὐκ ἂν εὐφημῆν αὐτὸν ἀπειργε τοὺς θέλοντες. Οὐδεὶς γὰρ μὴ θαυμαζόμενος, ἐπι περιῶν, ἐπι ἴστοις πλεονεκτήμασι παρεγγυᾷ τοῖς μετέπειτα, ἡς πτώματι τὴν ἑαυτοῦ μνήμην παραφανίζειν. Ἡ δὲ τούτοις ἐστὶ καὶ τοῦτο εἰπεῖν· ὅτι καθάπερ ἴλος ὁ ῥήτωρ τῆς χάριτος, ὁ νυμφοστέλος τῆς Ἐκσίας, τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα, οὐκ ἀπέκλισε τὸ καθαῖναι Ἄποστολος, διὰ τὸ εἰπεῖν, *Οὐκ εἰμι ἄξιος εἰσθῆναι Ἄποστολος*. μᾶλλον μὲν οὖν διὰ τοῦτο δὲ τὸ μετριοφρονῆσαι, μείζον ἀπηνέγκαστο κλέος. ὡς δὴ καὶ ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν, ἀνάξιον ἑαυτὸν εἶναι δι' εὐλόγησιν κρίνας, ἄξιος εὐρεθῆσεται ἀ τὸ ἀκόλουθον.

Io majorem consecutus est gloriam. Sicque magnus noster hic Pater, quoniam prudenter ac caute usum laudibus indignum censuit, ideo deinceps laudibus celebrari promeretur.

Ἐπεὶ οὖν ἡμέτερος τῆς Ἐκκλησίας νόμος, τοὺς ἀρετῆς ζηλωτὰς ἐκ τοῦ ταύτης τὰ εἶδη μετέρ- θαι· στεφανοῦν οἶδε· καὶ ταύτων ὅσοι μάλιστα τῷ πνεύματι τοῦ φρονήματος μετρω πνευματικῶς ἀν- ἴθησαν, κατὰ τὸ τοῦ Κυρίου ἐν εὐαγγελίοις ὡδὲ· εἰρημένον· *Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται*· παντελῶς φόγου καὶ σκώμματος καὶ αὐτῆς χάνουσι κατακρίσεως, οἱ τοῦ παρόντος θεοφύρου· ῥὸς τὰς ἀρετὰς ἀναγράφοντες, καὶ εἶον εἰς στή- ἔμπνουν καὶ ζῶσαν τὸν ἐκεῖνον βίον ἡμῖν ἀνεγέ- ρες. Καὶ τῶν ἐπαγγελθέντων ὁ σοφὸς ἀκροατῆς φεῖ τὸ ἀψευδὲς, κατόπιν τοῦ λόγου τὰς ποικιλίας οὐ τῶν ἀρετῶν ἰδέας ἀναλεγάμενος, ὧν ἡμεῖς καθ- ρ ἕνα τινὰ χρυσοκόλλητον στέφανον, πολυτίμοις διαφόροις περιηνθισμένον χρυσοουργήσαντες λί- τῆ νύμφη Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ δῶρον ποθοῦμενον σκομίσομεν· χαίρει γὰρ τοῖς τοιοῦτοις φιλοφρο- θαι· χαρίσασιν, ὅτε μνήμη δικαίων ἀπαντήσαι τος. Ἐφραῖμ δὲ νῦν εἰς εὐφημίαν περιήγαγε ῶν ὁ χρόνος· καὶ πῶς οὐ περιχαρῶς τὸ τοῦτου μόσονον ὑποδέξεται;

Ἐφραῖμ ἐκεῖνον, τὸν ἐν πᾶσι Χριστιανῶν περιφε- ενον στόμασιν. Ἐφραῖμ λέγω τὸν Σύρον· ὡς γὰρ ἔνος ἐπαισχύνομαι, οὐ τοῖς τρόποις ἐγκαλλωπί- αι. Ἐφραῖμ, οὐ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν τὸ φέγγος τοῦ καὶ τῆς θεωρίας ἐξέλαμψεν· ὁ πάσης τῆς ὑφ' ἡλίῳ ἰδὼν γινωσκόμενος, παρὰ τοσοῦτοις τε ἀγνωσόμε- παρ' ὅσοις ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ Βα-

A culo nostros conatus subvertens atque impeians, ea nobis ipsa laudandi occasionem suppeditant. Cum enim singulæ præclaræ animi ipsius dotes uberem ad laudandum materiam exhibeant, tum illud cum primis, quod laudibus non afficiatur. Optabat quippe non videri, sed bonus potius esse. Ex quo quidem vel solo, licet aliud nihil laude dignum præstitisset, collaudari profecto mereret- tur: adeo enim laudibus se delectari aiebat, ut eo- vinculo vituperationem ex illis manantem obsi- gnare maluerit atque evitare. Istud vero primum nostræ orationi stadium aperit, et clare metam ostendit, ad quam dirigere cursum oporteat: ne temere progredientes feramur præcipientes, sed per viam incedentes regiam, consideremus admiran- dum illum Dei virum prohibitorium non fuisse ne laudaretur, nisi laudibus se dignum cognovisset. Nam nullus, nisi valde insignis atque suspiciens, cum adhuc in vita maximis virtutibus præ- cellat, memoriam sui oblivione apud posteros de- leri jubeat. Et quemadmodum Paulus, prædicator gratiæ, auspex Ecclesiæ, os Christi, licet de se ipse dixerit: *Non sum dignus vocari apostolus* 1; non tamen ideo effecit, cur minus apostolus voca- retur: imo quanto ipse submissius de se sensit,

imo quanto ipse submissius de se sensit,

Cum ergo ea Ecclesiæ nostræ consuetudo sit at- que institutum, ut virtutis cultores, propterea quod ejus partes amplexi sint, coronentur; atque illi potissimum, qui ob humilem de seipsis existi- mationem spiritu sublimes evaserint; cum ipsum dicat Evangelium: *Qui se humiliat, exaltabitur*: haud quaquam sane vituperandi, vel irridendi, aut reprehendendi sunt, qui sancti hujus Patris virtutes atque encomia describentes, ipsius nobis vitam tanquam spirantem, et animatam aliquam columnam erigunt. Quæ vero commemoravimus, nequaquam falsa esse prudens auditor cognoscet, si ubi peroratum fuerit, varia ipsius virtutum ge- nera collegerit, ex quibus nos velut pretiosis ac diversis lapillis, auroque distinctam contextentes coronam, gratum atque optatum Christi Ecclesiæ donum offeremus. Gestit quippe illa ac gaudet ejus- modi se muneribus decorari, quandocunque solem- nis memoria justè celebranda occurrit. Quapropter cum ita circulus ferat anni, ut hodie collaudandus ac celebrandus sit nobis sanctus Ephræm, fieri ne- quit, quin ingenti cum gaudio monumentum istud, pignusque amoris suscipiat, et amplectatur.

Ephræm igitur ille mihi celebrandus est, qui cun- ctis Christianis versatur in ore. Ephræm, inquam, Syrus: neque enim illius nos pudet generis, cujus illustramur moribus. Ephræm, cujus vitæ atque doctrinæ splendor universo terrarum illuxit orbi: nam in omni fere loco, qui illustratur a sole, cog- noscitur; illisque tantummodo incognitus remaneat,

1 Cor. xv, 9.

qui magnum Ecclesie lumen S. Basilium ignorant; A Ephræm, notus ille revera Ecclesie Euphrates, cujus aquis irrigata Christianorum multitudo, centuplum fidei fructum producit. Ephræm, fertilis illa Dei vitis, quæ dulcium instar racemorum, doctrinæ fructus afferens, Ecclesie filios divina charitate nutriens explensque, reficit atque oblectat. Ephræm, bonus et fidelis Ecclesie dispensator, qui virtutum rationes æqualiter conservis distribuens, Dei familiam prudentissime administrat. Cujus quidem genus atque nobilitatem tum ab ipso partam, tum a majoribus susceptam, parentumque gloriam, ac ortum, et educationem, et ætatis incrementum, et corporis formam, et conditionem. et artes, et reliqua quæ ab externis scriptoribus tanquam maximi momenti in laudibus recenseri solent, nos hic in medium proferre supervacaneum arbitramur: cum neque sanctos homines ab ejusmodi laudare rebus statutum sit. Et quanquam ad hunc collaudandum, inde etiam abunde nobis argumenta suppetant, non aliis tamen viis ac rationibus, quam quibus ipse vita et doctrina illustrem se reddidit, coronam orationis contexamus. Veræ quippe laudes in iis consistunt, quæ in nobis ipsis sunt posita; atque illis debentur præmia, quæ ex nostra proficiscuntur voluntate. Earum autem rerum, quas commendationem et vituperationes sunt falsæ, et laudes ineptæ.

Quo enim pacto ex genere laudari volui, qui omnem mundi nobilitatem ac pompam despexit, et per optima opera, Dei filius fieri concupivit? Quomodo ob patriam se patiatur celebrari, qui totum mundum ad se pertinere non censuit, quique materialem creaturam tanquam inimicam avversatus est, propter immortalem quæ in cælis reposita est, beatitudinem? Aut quomodo majorum parentumve celebritate delectetur, qui corporis affectionem, ipsamque animale[m] carnis tuniculam, tanquam celerrimos ad virtutem cursus impediens, prorsus pessumdedit? quo denique pacto, aut ex corporis incremento, aut educatione, aut ex artibus, aliisque ejus generis vitæ studiis abjectis, se exornari sinat; qui jam inde a pueritia in sacrarum Scripturarum meditatione educatus, et ex crescens, atque ex perennibus gratiæ fontibus bibens, ad mensuram ætatis Christi, ut cum Apostolo loquar, pervenire studuit? Cum ergo noverimus magnum hunc nostrum Patrem ridiculis iis laudibus, quibus homines sensui ac corpori dediti capiuntur, cumulari nolle; ex propriis eum laboribus saltem mediocriter celebrare conabimur: neque enim oratio eam habet naturam, ut supra vires intendatur. Quamobrem adnitemur, ut neque infantia præpediti, quæ de eo dicenda sunt, silentio involvamus; neque per semitam aliquam a Patrum institutis alienam incedentes, a via deflectamus regia: verum inter utramque transcurrentes, conveniens orationi nostræ temperamentum adhibeamus.

Cujusmodi autem sunt illa, quæ ad contendam ejus laudationem nobis proposuimus atque subjecimus? Actio nempe et contemplatio, quas

οἰκίους· Ἐφραίμ, ὁ νοητὸς ὄντας τῆς Ἐκκλησίας Εὐφράτης, ἐξ οὗ τὸ τῶν πιστῶν καταρτίζομεν τὴν ῥωμὰ εἰς ἑκατὸν ἀποδίδωσι τὸν σπόρον τῆς κτλ· Ἐφραίμ, ἡ πολύφορος τοῦ Θεοῦ ἀμπέλις, ἡ ἐκ βοτρυῶν γλυκερῶν καρποὺς ἀνθοῦσα δάσπαις καὶ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας τροφίμους τῷ κτλ· ἡ θελα; ἀγάπης εὐφραλοῦσα· Ἐφραίμ, ὁ καλὸς καὶ ἁγνὸς οἰκονόμος τῆς χάριτος, ὁ τοὺς λόγους τῶν ἁγίων ἀναλόγως τοῖς ὁμοδούλοις σιτομετρῶν, καὶ τῆς δεσποτικῆν οἰκίαν οἰκονομοῦμενος ἀριστὰ ὄντας· ὁ καλὸς καὶ τὴν ἐνεργημένην καὶ προγόνων κτλ· καὶ γεννητῶν εὐκλείαν, καὶ γέννησιν, καὶ ἐκπαύσιν, καὶ ἀξίωσιν ἡλικίας, καὶ σωματικῆν ἐπιπέτητα, καὶ τύχην, καὶ τέχνας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν λογογράφων ἐραυρίζομενα τοῖς ἑπαινοῖς ἀρτίως ματα, περιττὸν εἰς μέσον ἀγειν ὑποστηρῆσαι· ἡ μὴ τοὺς θεοὺς ἀνδρας ἡμεῖς ἐκ τῶν τοιαύτων κτλ· ναὶν παρελθῆμεν· κἂν ἐκ περιουσίας αὐτῶν κτλ· ἔθεν ὑπάρχει· τὸ ἀξίειπαινον, ἐξ ὧν αὐτὸς ἐκπαύσιν ῥιφανῆ βίω τε καὶ λόγῳ κατεσκεύασεν, ἐκ τῶν κτλ· ἡμεῖς αὐτῶ τὸν τοῦ λόγου στέφανον ἀναθήσαμεν· ἐπ' ἡμῖν γὰρ οἱ ἑπαινοὶ, καὶ τῶν αὐτεξουσίων κτλ· Τῶν ἀπειρημένων δὲ, καὶ ψόγοι παρὰ τὸν εὐφημῆται ἀνάριστοι.

Πῶς γὰρ οὗτος ἀπὸ γένους ἐγκωμιάζεσθε· κτλ· ἐδέξατο, ὁ πᾶσαν κοσμικὴν εὐγένειαν βελτιώσας καὶ τέκνον Θεοῦ δι' ἀναλήψεως ἔργων ἀρίστην εἶσθαι κατασπαράμενος; Ἡ κτλ· ἀπὸ πατρὸς κτλ· νασθαι, ὁ πᾶσαν τὴν γῆν ἀλλοτριᾶν αὐτοῦ κτλ· ἡνος, καὶ ὡς ἐχθρὰν τὴν ὕλικὴν κτλ· ἡ ἀποκατανοσ, διὰ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένην κτλ· ἡ ἀριότητα; Πῶς δὲ πάλιν ἐπὶ προγόνων ἡ γεννητῶν ἡδυνθείη εὐκλεία, ὁ σωματικῆν ἀπλῶς κτλ· ἡ προσπάθειαν, καὶ αὐτὸ τὸ ψυχικὸν κτλ· ἡ ἀσρκίον βαρούμενος, ὡς ἐμποδῶν αὐτῶ πρὸς τὴν ἀρετῆς ὀξυτάτους ἐδρισκόμενον κτλ· ἡ δὲ ὅπως ἐκ σωματικῆς αὐξήσεως καὶ ἀνατροφῆς ἐπιτηδεωσιότητος, ἡ τέχνης, ἡ τινος ἀλλης κτλ· ἡ βελήσειεν ἐπαινεῖσθαι περὶ τὸν βίον ἀσρκίας, ἐπαινεῖς μὲν ἐκ πρώτης ἡλικίας, καὶ αὐξήσεις ἐπὶ τῶν θεῶν μελέτῃ Γραφῶν, ποτισθεὶς δὲ τοῖς τῆς χάριτος ἀενάουσι ὀγετοῖς, καὶ πρὸς μέτρον ἡλικίας, κτλ· κως εἶπε, φθάσας Χριστοῦ; Εἰδότες ὡν κτλ· οὐ χαίρει τοῖς τοιοῦτοις ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν κτλ· λύνεσθαι, οἷσπερ οἱ σωματικοὶ, καταγαλάσσονται κτλ· νοις, ἐκ τῶν οἰκειῶν αὐτῶν πόνων, κἂν γένωμεν κτλ· πειραθῶμεν ἀποσεμνῶναι· οὐ γὰρ ἔχει φύσιν κτλ· γος τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐπεκτείνεσθαι· ἡ δὲ κτλ· μῆτε τὸν ἡμέτερον πόθον ἢ ἀφωνία κτλ· ἡ αὐτὸ πάλιν ξένην τρίβον τῶν Πατέρων κτλ· ἡ ἡλικίας παρασφαλῶμεν ὁδοῦ, τὰ παρεχόμενα κτλ· κες, τῷ μετρίῳ τὸν λόγον φιλοτεχνήσομεν.

Τί δὲ τὰ τοῦτου, δι' ὧν ἐξυφῆναι τὸν ἑπαινοῦ ἐθέμεθα; Πράξις καὶ θεωρία, αἷς ὁ κατὰ μέρος ἀρετῶν ἐσμός ἐπακολουθεῖ, πίστις, ἐλπίς, ἐπι-

βεια εἰς Θεόν, μελέτη τῶν θείων Γραφῶν, ἀγχι-
 ψυχῆς καὶ σώματος, δάκρυα διηνεκῆ, ἐρημικῆ
 ὡσις, ἢ ἐκ τόπου εἰς τόπον ἀναχώρησις, φυγὴ
 ἐπιδολαβῶν, διδασκαλία ἀένναος, προσευχὴ ἀκα-
 υστος, νηστεια καὶ ἀγρυπνια μέτρον οὐκ ἔχου-
 χαμευνία καὶ σκληραγωγία λόγον ὑπερβαίνου-
 ἵκτημοσύνη καὶ ταπεινώσις εἰς ἄκρον ἐλάσασαι,
 ιουσύνη τῆς φύσεως αὐτὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἐξαί-
 ει, ζῆλος ἔνθεος τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας λυ-
 τῶν· καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, πᾶν ὅτι κατὰ Θεὸν αἶδε
 κτηρίζειν ἄνθρωπον. Τοῖς τοιοῦτοις ἐπαίνους ὁ
 ἱερός Πατήρ ὠραίζεται, καὶ γινώσκει τὰ λεγό-
 και τὰ οἰκεία ἐπίσταται προτερήματα, καὶ
 εἰ τοὺς λόγους, ὡς ὠφελείας προξένους, οὐκ
 ἀλλ' ἡμῖν· ἐπεὶ καὶ ψιλὴ τοῦτου προσηγορία,
 σις ἀρετῆς τοῖς σπουδαίοις καθίσταται. Οὐ γάρ
 εν δεδιδάγμεθα ταῦτα, ἢ ἐξ ὧν αὐτοὺς τὰ περὶ
 ὅ λόγους κατέσπειρεν. Ἄφ' ὧν ἡμεῖς ὡς ἡ ἐπαι-
 μέλισσα, ἐκ πολλῶν ἀνθέων συλλέξαντες τὰ
 μα, τὸ πνευματικὸν τοῦτο κηρίον κατεργασά-
 Καὶ οὐ χολανεὶ πάντως ἡμῖν διὰ τὴν ἐγγείρη-
 κτι μὴ δέδιεν ἔτι τὸν πονηρὸν δαίμονα, διὰ τὸ
 ρὸς αὐτῶ τῶν ἀγῶνων τῶ τέλει πολλοὺς ὑπο-
 ται, ἅπασι καὶ εἰς τοὺς ἀκυμάντους τῶν ἀσωμά-
 ρθάσας λιμένας. Ἐξω τυγχάνει καὶ ζάλης καὶ
 νος. Δεῦρο δὴ οὖν, καθ' ἓνα τῶν ἀπηριθμημέ-
 ικρὸν ἐνδιατρίψαντες τῶ λόγῳ, οἷος γέγονεν ὁ
 ἴσιος, καὶ εἰς ὅσον μέτρον πνευματικῆς ἐφθασεν
 :σεως, τοῖς συνελεγμένοις καθυποδείξωμεν.

gradum spiritualis sanctimoniz seipsam prorexit
 τωος μὲν γὰρ εἶχε λαν ὀρθῶς, οὐ πόρρω ποικ
 τῆς εὐσεβείας· καθὼς ἐκ τε τῶν αὐτοῦ συγ-
 μάτων, ἐκ τε τῆς περὶ αὐτὸν ὑπὸ τῆς Ἐκκλη-
 ταρειλήφαμεν δόξης· ἐξ Ἰσου γὰρ ἐμυσάττετο
 οὔ Σαβελλίου παράλογον σύγχυσι, καὶ τὴν
 ου μανιώδη διαίρεσιν. Ἰστατο δὲ τῶν τῆς εὐσε-
 ὄρων ἐντός· διαιρῶν μὲν τῶ ἀριθμῶ, συνάπτων
 οὐσία τὴν μιαν καὶ ἀσύγχυτον καὶ παναγίαν
 α· ὡς ἂν μήτε πενταν θεότητος Ἰουδαϊκῶς ὄνει-
 ο, μήτε δὴμψ Θεῶν Ἑλληνικῶς ἐκθαχεύοιτο
 εἶν οἱ περὶ τὴν ἀκατάληπτον Τριάδα παροινή-
 : ἐξελέγχονται. Ἀπολιναρίου δὲ τοσοῦτον τὸ
 : ἀπεπέμπετο δόγμα, ὡς πᾶσαν θέσθαι σπου-
 : πάσης αὐτὸ Χριστιανικῆς ἐξεῶσαι ψυχῆς.

dissimam porro Apollinarij opinionem sic detestabatur, ut omni conatu atque sollicitudine eamdem
 orumnis Christianorum animis evellere studeret.

λά μὴν καὶ τῶν Ἀνομοίων διὰ πολλῶν ἀπο-
 κῶν τε καὶ Γραφικῶν λόγων, τὰ ἀπύλωτα ἐν-
 ε στόματα, μεγίστην ἀσφάλειαν ἡμῖν τὰ αὐτοῦ
 κτα λιπῶν λόγια. Νουάτου δὲ εἰ βούλοιτό τις
 ιασυτάτου ἡττημα κατιδεῖν, ἐν τῇ διὰ τῶν λό-
 οῦ Ἐφραῖμ πάλῃ τὸ τοῦ ἐναντίου πτώμα βλε-
 ἐν ἣ τοσοῦτον εὐρήσει τὸ περιὸν τῆς δυνά-
 τοῦ ἡμετέρου Διδασκάλου ἐν τῇ τοῦ λόγου
 τάσει, ὅσην ἀνδρὸς παγκρατιαστοῦ καὶ παιδὸς
 ὕσθενοῦς δι' ἀπαλότητα. Οὐ μόνον δὲ τὰς κατ'
 καιροῦ ἢ καὶ πρόσθεν ἀναφύσεως ὑπὸ τοῦ τῆς
 : σπορέως ζιζανιῶδες αἰρέσεις, τῶ ὀρθῶ τῆς
 ος ἐξελέγξει λόγῳ· ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς ὕστερον

A virtutum examen consequitur, fides, spes, charitas,
 pietas erga Deum, sacrarum Scripturarum medita-
 tio, animi et corporis puritas, lacrymarum assidui-
 tas, vitæ solitudo, e loco in locum secessio, malo-
 rum fuga, doctrina perpetua, precatio continua,
 jejunium et vigiliæ immoderatæ, humi cubatio, et
 vitæ austeritas pene incredibilis, voluntaria pau-
 pertas cum humilitate singulari, misericordia
 humanam conditionem superans, zelus divi-
 nus in eos qui rabie adversus pietatem atque re-
 ligionem inveherentur; cuncta denique, quibus ad
 Dei imaginem homo insignitur. Istis noster hic
 Pater decoratur laudibus; quæ commemoramus
 agnoscit, prærogativas has esse proprias, eum non
 latet; ac sermones hosce, ut nobis, non sibi utiles,
 non contemnit. Nam vel exigua de ipso enarratio,
 studiosis causa complectendæ existit virtutis. Atque
 ista non aliunde, sed ex his, quæ in variis ipse suis
 disseminavit scriptis, didicimus. Ex quibus, inquam,
 sedulæ instar apis, ex plurimis floribus utilia col-
 ligentes, favum hunc spiritualem confecimus. Nobis
 vero hæc ipse conantibus nequaquam subirasce-
 tur, quando scelestum dæmonem, qui multos vel
 in extremo agone supplantare solet, non pertime-
 scit amplius; jam enim ad tranquillum pervenit in-
 corporeorum portum, ubi nullas omnino procel-
 las reformidat atque tempestates. Age igitur, sin-
 gulis eorum, quæ enumerata sunt, paululum im-
 morantes, qualis eximius iste vir evaserit, et in
 qui convenerit ostendamus.

Ad fidem ergo quod attinet, nulla ex parte pro-
 cul a pietate deflectens, admodum recte sentiebat:
 quod cum ejus ex scriptis, tum ex Ecclesiæ de ipso
 existimatione probe cognovimus; nam æque et fal-
 sam Sabellii confusionem, et insanam Arii divisio-
 nem abominabatur. Constitit autem in finibus pie-
 tatis atque religionis: sic quippe unam, non con-
 fusam, sacrosanctamque Trinitatem, et numero
 personarum dividebat, et unitate substantiæ con-
 jungebat: ut neque divinitatis inopiam Judaice
 contumelia afficeret, neque deorum multitudine,
 more gentilium ac paganorum debaccharetur. Quod
 illis contingereprehendimus, qui in incompre-
 hensibilem Trinitatem petulanter contumeliosi sunt.

D Quin et futiles, effrenatasque Anomæorum lin-
 guas variis argumentis, Scripturæque testimoniis
 penitus repressit, summeque utilia ac divina nobis
 adversum eos monumenta reliquit. Si quis vero
 in S. Ephræm disputationum cum Novato, con-
 flictu, cupiat audacissimi ejus contueri stragem,
 adversarii casum respiciat oportet. Ibi enim usque
 adeo superiores in ipso certaminis congressu nos-
 tri doctoris vires inveniet, ut hunc pancratiastem
 atque certatorem invictum, illum autem mollem
 ac tanquam puerum nondum ætate firmatum dixe-
 rit. Neque vero illas duntaxat, quæ vel tunc, vel
 antea zizaniorum hæreses ex malitiæ semine fuc-

rant exortæ, fidei rectitudine propulsavit : verum A et eas quæ in futurum perniciose pullulare poterant propheticis oculis prævidens præcidit. Quotquot enim ab eo conscripta sunt volumina, demonstrationibus sunt plena. Nunquam ergo veritatis hic filius, ab ipsa deflexerit veritate : spem vero omnem in solo Deo defixam habuit, in quo qui suas spes constituunt, præmia referunt. Quapropter et illud Psalmi in cunctis, suis factis dictisque usurpare solebat : *In ipso speravit cor meum, et adjutus sum*⁸. *Quoniam sperantem in Dominum misericordia circumdabit*⁹. Et fiducia in Dominum, monti Sion similem reddit : inque summam beatitudinem eum qui possidet, constituit, sicut ex¹⁰ ipsis addiscere licet prophetis, cum dicat David : *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus*¹¹. Jeremias vero : *Benedictus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus*¹². Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, et non timebit, cum venerit æstus¹³. Isaias autem : *Dominus rex noster, Dominus servator noster : ipse salvabit nos*¹⁴. *Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam, et non timebo*¹⁵. Quin et Paulus nos admonet, dicens : *Teneamus spei nostræ confessionem : fidelis enim est, qui repromisit*¹⁶.

Divina igitur hac, et reposita spe enutritus S. Ephræm, humana ac transitoria quæcunque spernens, sempiternam assidue gloriam concupiscebat. Amorem vero in Deum et proximum adeo servavit studiose, ut ex hoc decedens sæculo, hæc inter postrema referret : par enim est ipsa verba sancti Iulii Patris, tanquam omni demonstratione potiora in medium producere. Nullo modo in tota mea vita, inquit, adversus Dominum contumeliosus exstiti, nec sermo stultus e labiis meis egressus est. Neminem in omni vita mea maledictis oneravi ; nec cum ullo plane Christiano homine contentiosum me præbui. O felicem linguam, quæ confidenter ejusmodi vocem emisit, quæ solis potissimum angelis, propter vitam ab omni materia mutationeque remotam, congruit ! At nobis carni servientibus, haud ita convenit, nostræque naturæ vires magis exsuperat, quam ut facile exæquare factis queat.

Et ut plurimum labores, vitasque illorum explores, qui virtutibus clari fuerunt ; vix tamen ul- D lum huic simile puræ sinceræque charitatis indicium reperias. Si enim inter cunctas virtutes maxime præcellit charitas, hanc ita noster hic excolnit Ephræm, ut nullus alius magis ex Patribus. Sed quoniam digna quisque propriis factis accepturus est præmia¹⁷, ne Patres Patribus videamur conferre, ista aliis considerata potius relinquemus. Neque etiam hæc ipsa comparationis causa a nobis sunt dicta, sed ut populo clare constet, nostrum hunc, aut verius universæ Ecclesiæ doctorem S. Ephræm, ad supremum gradum in spiritali virtutum scala pervenisse.

⁸ Psal. xxvii. 7.⁹ Psal. xxxi. 10.¹⁰ Psal. cxliv. 1.¹¹ Psal. xxxix. 3.¹² Jer. xvii. 7; Psal.¹³ Isa. xxxiii. 22.¹⁴ Isa. xlii. 2.¹⁵ Hebr. x. 25.¹⁶ Matth. xvi. 27. Rom. ii. 16.

κακῶς ἀναβαλῆσαι μολλοῦσας προφητικῶν βίβλων κατιδῶν, προσεθέρισεν. Καὶ τούτων εἰς ἀποδείξεων πάσα τούτου συγγραφὴ τε καὶ οὕτως οὐ πάποτε τῆς ἀληθείας ὁ τῆς ἀληθείας ἐξεφρόνησεν· ἐλπὶς δὲ τούτῳ ἢ εἰς Θεὸν μόνον, ἢ ἂν ἀποκειμένων ἐλπίδων τοῖς ἀξίους αἱ χάριτες γὰρ φαλμικὸν διὰ βίου λόγῳ τε καὶ πράξει ἐφασκεν· Ἐπ' αὐτῷ ἠλίπισεν ἡ καρδία μου ἐδοθηθήτην. Διὰ τοιούτου ἐλίπισατος ἐπέκειντο Κύριον, ἔλεος αὐτὸν κυκλώσει. Καὶ ἡ εἰς κατεπετοίησις, δρεὶ τούτον Σιών ἀπεικάζει· ὡς ὑψηλοτάτου μακαρισμοῦ ἐντὸς τῶν κεκτημένων ἰσότησι, ὡς ἔστιν ἐξ αὐτῶν τῶν προφητῶν κεκτεθῆναι, Δαβὶδ μὲν λέγοντος· Μακάριος ἀνὴρ, ὁ ἐπὶ τὸ δρόμα Κυρίου ἐλπὶς αὐτοῦ. Ἱερεμίου ἐπισημνόμενος ἀνθρώπος, ὅστις ἐπέκωθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἔσται Κύριος ἐλπὶς αὐτοῦ· καὶ ἔστι καὶ ἐξ ἄλλων ἐύλογον εὐθηνούν παρ' οὐδάτα, καὶ ἐπὶ ἱερῶν λέει ἰβλάν αὐτοῦ. Καὶ Ἰσαίου· Κύριος βασιλεὺς ἡμῶν, Κύριος Σωτὴρ ἡμῶν, ἀντὶς σώσει ἡμᾶς Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ μου Κύριος, πεποιθὲς εἰμαι ἐπ' αὐτῷ καὶ θαρσθήσομαι. Τοῦ μακαρίου Παύλου παραινούντος καὶ λέγοντος· Κατήρατε ἐπαγγελίαν τῆς ἐλπίδος· πιστὸς γὰρ ὁ ἰσχυρὸς ἰσχυρὸς ἡμῶν.

Ταύτη τῇ θεῷ καὶ ἀποκειμένῃ ἐλπίδι ἐπιμαρτυρούμενος, τῶν κοσμικῶν ἀπάντων περιεφρόνη, καὶ ἐπὶ αἰωνίου δόξης ἐκάστης ἡμέρας. Ἀγάπῃ ἢ ἐπὶ Θεὸν τε καὶ τὸν πλησίον οὕτως ἀκριβῶς ἐπίμαρτυρῳ ὡς αὐτὸν εἰπεῖν οὕτως, τοῦ βίου ἀπαίροντα· καὶ γὰρ αὐτὰ τὰ ῥήματα τοῦ θεοφύρου Πατρὸς εἰς καὶ ἀγαθῆν, κρείττονα πάσης ἀποδείξεως τυγχάνει οὐδαμῶς, φησὶν, ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ μου θεοφύρου Κυρίου, καὶ λόγος ἄφρων οὐ παρήλαθε τῶν γὰρ μου. Ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ μου κατηραστήην αἰσθάνομαι, καθ' οὐλοῦ τε μετ' οὐδενὸς πιστοῦ ἡμαρτανίου Ὡ μακαρία γλῶσσα, ἣτις θαρσθήσασα κατήρα ῥήξε φωνῆν, ἢ μόνοις τοῖς ἀγγέλοις κρεσσύνει τυγχάνει, διὰ τὸ δῦλον καὶ ἀστασιαστον τῆς κατὰ φύσιν, καὶ χαλεπὸν κατορθωθῆναι.

Καὶ πολλὰ μὲν κάμοις βλους ἀνερευθῶν τῶν ἀρεταῖς περιδοθῶν, οὐδαμῶς δὲ τι τοῦτοπείον οἶον ἐπὶ τῷ προκειμένῳ Πατρὶ, εἰς διήγησιν πρὸ καθαράς καὶ ἀκηλιδῶτου ἀγάπης. Εἰ οὖν μέγιστος τῶν ἀρετῶν ἡ ἀγάπη· ταύτην δὲ ὡς οἱ εἰς τις τῶν Πατέρων κατώρθωσεν Ἐφραίμ ὁ μακάριος ἀπολήφεται δὲ ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τῶν τούτων ἄλλοις συμπεραίνειν παραγορήσαμεν, καὶ δόξωμεν παραβάλλειν Πατράσι Πατέρας. Ὡς συγκρίσεως χάριν τὸ ῥηθὲν παρεύληφμεν, ὡς δὲ μόνον ὑπ' ὅψιν τοῖς πολλοῖς παρεστήσαμεν, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀχρου ἐφασκε τῆς πνευματικῆς ἀρετῶν κλίμακος ὁ ἡμέτερος, μᾶλλον ἢ τῆς κατὰ φύσιν διδασκαλίας Ἐφραίμ.

ἰσοθέειαν δὲ ἐν τῇ τῆς ἡνωτικῆς σοφίας ἐμ-
 κυζάμενος (κατὰ τὸ ἐν Ἰωβ εἰρημένον· Ἰδοὺ ἐν-
 τὴν ἐστὶ σοφία) δι' αὐτῆς, ὡς μικρὸν ἀνωθεν
 ἴωσαμεν, τῆς πίστεως αὐτοῦ τὸ καθαρὸν διαγρά-
 ρας, εἰς οὐρανὸν μὲν τρίτον, κατὰ Παῦλον, ἀνῆλ-
 θάνατον δὲ τὴν μνήμην καὶ διαρκῆ τὴν εὐ-
 αν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ πεπλούτηκεν· ἡ μελέτη
 οὕτω τῶν θείων Γραφῶν ἐκ τῆς Δαβιδικῆς ἀνήψε
 πάδος, Ἐν τῇ μελέτῃ μου, φάσκοντος, ἐκκαυ-
 εται πῦρ. Ἔρω γὰρ αὐτὸν πολήσας πνευματι-
 θεωρίας, εἰς φλόγα μετέωρον τὸν πόθον ἀνήγειρε.
 αν γὰρ Παλαιάν τε καὶ Καινὴν ἐκμελετήσας
 φῆν, καὶ ὡς οὐκ ἄλλος τις τοῖς τοιοῦτοις θεωρή-
 ῖν ἐμφιλοχωρήσας, ὅλην ἀκριβῶς πρὸς λέξιν
 ἤνευσεν, ἀπὸ τε τῆς κοσμογενείας, καὶ μέχρι τῆς
 υταίας τῆς χάριτος βίβλου, τὰ βάθη τῶν κεκρυμ-
 ον εἰς τοῦ μφανῆς ἀγαγὼν θεωρημάτων, λύχνῳ
 ρημένος τῷ Πνεύματι.

Ὁ μόνον δὲ ταύτης τῆς ἡμετέρας καὶ θεοπνεύστου
 ας ὄλον τὸν πνευματικὸν κρατῆρα ἐκπέπωκε,
 τοῖς ἄλλοις μετέδωκεν· ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξω κοσμι-
 ὄση τε περὶ τὸ κατεγλωτισμένον καὶ ὀρθὸν τοῦ
 υ, ὄση τε περὶ τὸ τῶν νοημάτων βάθος, ὅτι μάλα
 κήσας, ὅσον μὲν χρήσιμον προσελάβετο· ὅσον
 ὀνητον, ἀπεβάλετο, ζυγῷ δικαιοσύνης καὶ πρᾶ-
 καὶ θεωρίαν ἐμπορευσάμενος. Ἄγγελον δὲ κατ-
 οσε ψυχῆς τε καὶ σώματος, ὄσην ἡ φύσις ἐχώ-
 μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν· χάριτος γὰρ τὸ
 ἰν. Οὕτε γὰρ τὴν ψυχὴν τῆς κατὰ τὸν ὀρθὸν
 ν ἐξεως ἐνεδίδου παρασφαλῆναι, ἀλλ' ἦν ὡς ἀλη-
 ψυχῆ μὲν βασιλεύων, σώματι δὲ ἀγλαοφανῶς
 τράπτων. Καὶ μαρτυρεῖ τοῖς λεγομένοις ἡ τῆς
 ουμένης πόρνης μεταβολῆ, ἦν πρὸς κακίας δέ-
 ὁ βροτοκτόνος χρησάμενος Βελίαρ εἰς ἀπάτην
 τρωτισμένου ἀνδρός, τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ ἐλπι-
 οτος, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν μοιχαλιδὴν κατ' αὐτοῦ
 ου τοῦ ὑπερβαλόντος παρατάξασθαι Πονηροῦ,
 παραινέσει καὶ τροπαῖς, ταῖς τε τῶν θείων
 ν ἐπιφθαῖς μεταβληθεῖσαν, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον
 πλασθεῖσαν, σώφρονα μὲν ἀντὶ ἀκολάτου, σε-
 δὲ ἀντὶ ἀσέμου, καὶ καθαρὰν ἀντὶ μεμολυσμέ-
 κποδειχθῆναι.

κρυον δὲ τὸ ἀένναον εἰπεῖν ἐκείνου βεῖθρον προ-
 θέντι μοι, δακρῦειν ὄντως ἐπέρχεται· ὅτι μὴ
 κῶτου, τὸ μὲν τῶν δακρῦων αὐτοῦ πέλαιος τῷ
 τις διαπλεύσειεν. Ὡς γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις
 υτον τὸ ἀναπνεῖν, καὶ αἰετὸν ἐνεργούμενον· οὕτως
 κῆμ τὸ δακρυρροεῖν. Οὐ γὰρ ἡμέρα, οὐ νύξ, οὐ
 ὑκτιον, οὐχ ὥρα, οὐ στιγμῆς τὸ λεπτότατον,
 ἡρὸς ὁ τοῦτου ἀνύστακτος ὀφθαλμὸς καθωρᾶτο·
 ἰν τὰ κοινῆ, πῆ δὲ τὰ ἰδίως ἀποκλαιόμενος, ὡς
 ἰ, ἀτοπήματα· στεναγμοῖς δὲ τὰ τῶν ὀμμάτων
 ; ἐποχετεύει βεῖθρα· μᾶλλον δὲ χεύμασιν ὀφθαλ-
 ούς στεναγμοῦς ἐξεκαλεῖτο. Καὶ ἦν παράδοξος
 : ἔρων ἡ πρόοδος, τοῦ ἐτέρου αἰτία τοῦ ἐτέρου
 μένου· ἐτικτον γὰρ ἐπ' αὐτῷ δάκρυα μὲν, στενα-

Pietatem vero atque religionem in vera sapien-
 tiæ possessione comparavit, secundum illud Job :
*Ecce cultus Dei est sapientia*¹². Per illam, ut paulo
 ante, illius puritatem fidei describentes, ostendi-
 mus, quomodo S. Paulus in tertium ascendit cœ-
 lum¹³, æternamque sibi nominis gloriam in Eccle-
 siam paravit. Sacrarum quoque Scripturarum huic
 ex Davidica lucerna accensa est meditatio, secun-
 dum istud : *In meditatione mea exardescet ignis*¹⁴.
 Siquidem amor, cœlestis contemplationis igne ipsum
 accendens, sublimium rerum ardorem excitabat.
 Nam omnem et Antiquam et Novam Scripturam as-
 siduo studio, ut quivis alius, studiosè versavit, ac-
 curateque ad verbum est interpretatus, et ab ipsa
 procreatione mundi, usque ad postremum gratiæ
 librum, quæ abdita, quæque arcana ac recondita
 erant, spiritus adjunctus lumine, commentariis illu-
 stravit.

Neque vero duntaxat hujus nostræ divinitus
 concessæ sapientiæ latices hausit, aliisque imper-
 titus est, sed etiam eas, quæ ad recte ornateque
 dicendū rationem, ac ad doctrinæ subtilitatem per-
 tinent, artes atque disciplinas quatenus ducebat
 utiles, rejectis vanis stultisque rebus, æquitatis
 lance actionem contemplationemque ponderans,
 exercuit. Animi porro corporisque munditia, pro
 hominis natura, imo et supra conditionem quasi
 humanam (cum sit gratiæ donum) excelluit. Revera
 enim animo quidem imperabat, corpore autem re-
 splendebat, perturbationemque dominam circumfer-
 rebat. Quod ex insidiis, quæ ei, sicut memoriæ est
 proditum, ab impudica structæ sunt muliere, satis
 confirmatur. Nam cum ea tanquam esca quadam
 malitiæ, ad fallendum insignem ac rarum hunc vi-
 rum homicida Belial usus esset : tantum abfuit, ut
 quod sperarat, consequeretur, ut etiam adversus
 ipsam insidiatorem, eam ipse decertantem in con-
 flictu constituerit : siquidem cohortationibus, at-
 que admonitionibus, divinarumque rationum quasi
 incantationibus, ipsam conversam ad meliorem
 frugem perduxit : et ex impudica pudicam, ex lac-
 sciva gravem, ex inquinata puram castamque red-
 didit.

Jam vero diffuentes ac perpetuas ipsius lacry-
 mas referre volenti, vere oboriuntur lacryma, cum
 vix absque lacrymis ejus lacrymarum pelagus li-
 ceat transfretare : nam sicut cunctis hominibus
 citra intermissionem spiritum ducere est proprium :
 ita beato Ephræm assidue lacrymas profundere,
 natura quodammodo videbatur insitum. Nulla
 quippe dies, nulla nox, nulla diei noctisque pars,
 nullumque brevissimi temporis monumentum fuit,
 in quo non vigiles ipsius oculi lacrymis conspice-
 rentur profusi : nunc enim communes, nunc pri-
 vatas, ut aiebat, calamitates absurditatesque deplora-
 bant : suspiriis porro oculorum flumina prudenter
 inhibebat, aut potius oculorum fluminibus suspiria

Job xii, 13; xxviii, 28. ¹² II Cor. xii, 2 sqq.

¹⁴ Psal. xxviii, 4.

excitabat. Eratque rei utriusque progressus admirabilis, licet alioquin utrumque alterius videretur causa. Profluebant quippe ipsi lacrymæ, multisque incognita erat causa. Cum enim tempus illas non auferret, sed mutua quadam vicissitudine, et lacrymæ suspiria, et suspiria lacrymas exciperent, alterutrius causa latebat. Illud vero cognoscet, quisquis ipsius scripta evolverit. Neque enim tantummodo, ubi de penitentia, de moribus, de relictis vitæ institutis agit, ipsum plangentem ac suspirantem inveniet; verum et in ipsis laudationibus, quas plerumque omnes multa aspergere solent hilaritate. Hic vero eundem se ubique præbuit, assidueque lugendi munus, ut divitiis expetivit. Unde et nunc fere cunctos ipsius sermonum auditores ad veram amplectendam vitam revocat: tantam ipsius mista lacrymis vim continet oratio. Quis enim ita duro et adamantino est corde, qui ejus verba audiens, non mansuescat, morumque asperitate abjecta, suis ipsius peccatis ex animo non doleat? Quis adeo ferus est et immitis, qui salutarem ejus doctrinam auribus percipiens (tempus non deploret quod perperam transegit? Quis adeo immanis atque crudelis: qui simul ac verba ejus quovis melle dulciora gustaverit), non se mox mitem amabilemque omnino exhibeat? Quis abhorrens a lacrymis, ita se tradidit voluptatibus, quin vel modicis illius verbis auditis, retributionem illam, quam pro vita non lamentetur ac lugeat?

In rebus fieri nequeuntibus, illud passim usurpant proverbii: Lapidem coquere niteris. At istud fieri posse nos experimento edocti didicimus. Sanctus quippe hic senex, animos quos ob malam obstinatamque duritiam lapides dixeris, plane emollivit ac fregit, flexitque ut voluit. Quis enim ejus de humilitate orationem legens, non omnem mox de se existimationem, et stultam arrogantiam deponat, ac se omnium abjectissimum confiteatur? Quis ea, quæ de charitate conscripsit, lectitans, non sic accendatur, ut ad quodvis etiam subeundum periculum paratus sit? Quis illa evolvens, quibus virginitatem laudat, non se Deo castum corpore animoque offerre contendat? Quis audiens vel legens ejus sermones, quibus judicium extremum, sive secundum illum Christi adventum describit, non ita corde et animo afficiatur, quasi ad illud judicium jamjam sistendus esset? metuque repente sic exhorrescat, ac si adversus ipsum sententia judicis feratur? Nam ita futurum istud Dei omnium statuit præclarus ac sanctus hic vir, ut ad ut res ipsa agatur ac coram fiat.

Cum ergo in talibus de judicio cogitationibus beatus ipse semper occuparetur, mundum et quæcunque in eo sunt, effugit. Procul vero recessit fugiens, sicut scriptum reperitur, et mansit in solitudine, Deo et sibi ipsi vacans, indeque virtutum præmia referens. Recte enim jam noverat, eos qui solitariam amplectuntur vitam, ex turbulentis sæculi hujus perturbationibus atque procellis liberari,

A γμούς, στεναγμοὶ δὲ πάλιν δάκρυα· καὶ τὸ αὐτὸ πολλοὺς ἀγνοοῦμενον. Χρόνον γὰρ ταῦτα μὴ ἔσται, ἀλλ' αἰετῶν στεναγμῶν δάκρυα διαβεγματοῦσθαι πάλιν τούτων στεναγμούς, καὶ κύκλου τοῦ πένου, ἀδῆλος ἦν ἡ ἀρχή, καὶ θατέρου τὸ αἶμα τούτῳ τις κατόφεται τοῖς αὐτοῦ προσομιλήσασθαι γράμμασιν. Οὐ μόνον γὰρ ἀποκλαιόμενον εἶναι τοῖς περι μετανοίας καὶ ἠθους καὶ πολιτείας ὁστὶς εὐρήσει λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς ταῖς ἡγυρικαῖς αὐτοῦ λόγοις, ἔνθα πολλὴν εὐχέλων πλείστοι περιχάρειαν ἐν τοῖς λόγοις δείκνυσι, δὲ πανταχοῦ ταῦτὸς ἦν, καὶ τῆς κατανύξας ἐπὶ κῶς ἐπλοῦται τὸ χάρισμα. Ἐνθεν καὶ νῦν πᾶν πάντας αὐτοῦ τοὺς τῶν λόγων ἀκροατὰς ἐκείνου δυνως ἀνακαλεῖται ζῶν. Τοσαύτην ἰσχὺν ἐκείνου κέκτηται θεόπνευστος λόγος δάκρυσι συγκειραμενός. Ποῖος γὰρ ἀμειλικτος, ἢ τῆ καρδίᾳ λιθώδης, ἢ τοῦτου ῥημάτων ἐπακούσας, οὐ μαλαχθῆσθαι τὸ σκληρὸν τοῦ ἠθους ἀποβαλὼν, ταῖς ἐπιτοῖς ἐπιπιστυγνάσει; Ποῖος ἀγριος τὸ ἦθος, ἢ ἡρώδου τὸν τρόπον τὴν ψυχωφελῆ διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐκσθεῖς, οὐκ εὐθὺς χρηστὸς καὶ ἐπιεικής, καὶ ἰσχυρὸς ἔσται φιλάγαθος; Ποῖος χαίρειν ἐμμελεῖται τὸ βίαιον ἡδουπαθείαις, καὶ τὸ δακρῦειν ἀποστραφένος, ὀλίγων ἀκούσας ἐκείνου ῥημάτων, οὐκ ἔρρηκα καὶ κλαύσεται, καὶ εἰς ὑπόμνησιν Ἑλθῶ τῶν ἐκείνων μελλούσης ἀνταποδόσεως;

B anteacta accepturi sumus, in memoriam revocamus

C Αἰθῶν ἐρήσεις, ἢ τῶν ἔξω παροιμία ἐπὶ τῶν ἐκ τῶν παρελιθῶν. Ἡμῖν δὲ τοῦτο ἐναργῶς ἢ ἐπιπαρέστησε. Τὰς γὰρ ἀτέγκτους καὶ ἀνεπίτητους ψυχὰς, καὶ φυλάττεσθαι καὶ ὑπὲρθεῖν ὁ θεὸς ἐκείνων πρεσβύτης παρέπειθεν. Τίς ἐντυχῶν αὐτοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης λόγῳ, οὐ πᾶσαν μὲν εὐφροσύνην ἐκμίσῃσει, ἀλλ' οὐδὲ παντὸς ταπεινότερον εἶναι ἐκκηρύξει; Τίς τοῖς περι ἀγάπης ἐπιβαλὼν ἐπιπρὸς ἀγάπης προκινδυνεύσαι σπουδάσει; Τίς περι παρθενίας προσομιλήσας, οὐκ ἀγῶν ἐπιψυχή τε καὶ σώματι θεῷ ἀγωνίσειτα; παρατίθεται; Τίς τοῖς περι κρίσεως, ἦτοι δευτέρως Χριστοῦ ἰσχυρῶς ἐγκύψας, οὐ παρίστασθαι τῷ ἐκείθεν κριτικῶν μοίσει, καὶ σύντρομος γενόμενος, τὴν ταπεινὴν ἡδὴ ἀπόφασιν κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθῆσθαι ἐπιπρὸς;

D Οὕτως γὰρ παρέστησε τὸ μέλλον τοῦ θεοῦ ἐκπρὸς ἰσχυρὸν ὁ δολιδμος καὶ προφητικώτατος οὗτος ἄνθρωπος μὴθὲν μὲν ἕτερον ὑπολείπεσθαι γνώσεως, μὴθὲν τῷ ἔργῳ τούτῳ καὶ τῇ πείρᾳ καταμαθεῖν.

judicium accurate ac plene expressit, et ob id ejus cognitionem aliud nihil videatur deesse.

Ταῖς τοιαύταις αἰετῶν περι κρίσεως ὁ μακάριος ἐκείνος εὐφροσύνην φαντασίαις, ἐφευγε μὲν τὸν κόσμον εἰς τὸν κόσμον· ἐμάκρυνε δὲ φυγαδεύων, ἢ ἐρημικῶς ἔγενετο, καὶ ἠλλίξτετο ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐαυτῷ μόνῳ τῷ προσέχων, κάκειθεν τῶν ἀρετῶν τὰς ἐπιδόσεις ἐκείνου. Ἦδει γὰρ ἀκριβῶς ὡς ἐρημικῆ διαβίωσις ἐκείνου κοσμικῶν μὲν ἐλευθεροῖ τὸν βουλόμενον θορῆσαι τὴν ἡσυχίαν δὲ συνόμενον τοῖς ἀγγέλοις ποιεῖται αἰετῶν.

ἰ Θεοῦ θεωρίας τὸν νοῦν ὅσον ἐστὶν ἐφικτὸν ἀν- A
 ἱ. Ἐκ τόπων δὲ τόπους ἀμείβειν, ὅτε κινουῦν αὐτὸν
 ὕμα πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πολλῶν ψυκόμενι, οὐκ
 ἴθει, οὐδ' ἀντέτεινεν. Ἦν γὰρ κελύσαι θείαις
 λήνιος, εἰ καὶ τις ἄλλος. Ἐντεῦθεν τὴν ἐνεγκαμέ-
 ῶς ὁ θεὸς ἐκεῖνος κελυσεθεὶς Ἀβραάμ, τὴν
 αἰῶν κατέλαβε πόλιν· δίκαιον γὰρ οὐκ ἦν ὑπὸ
 μέχρι πολλοῦ τὸν ἥλιον κατακρύπτεσθαι. Δύο δὲ
 ἰν αἰτιῶν, τοῦ τε τὰ ἐκεῖσε περιπτύξασθαι ἕγια,
 πρὸ γε τούτου λογίω περιτυχεῖν, καὶ καρπὸν
 τews ἢ λαβεῖν, ἢ μεταδοῦναι.

re vero de causis eo concessit, ut loca ibi sancta
 in, ac cognitionis ipse fructum vel caperet, vel aliis præberet.

ἰν οἷς, ὡς ἰστέρηται, τῇ πόλει παραβαλῶν, τὴν
 πόλιν ὑπερχόμενος, πόρνη τινὶ συναπήντησεν
 οὐ φιλολόγου ἐπηύχετο προστυχεῖν· ὡς δὲ τῆς B
 δοκίας ἕτερον ἦν πὸ φανέν, θλιβερόν αὐτῷ ἀπ-
 τὸ συναντήσαν. Διὸ καὶ προσατενίσας τῷ πορνι-
 ὡς τῆς ἐλπίδος ψευθεὶς ἀπήγετο· ἡ δὲ τοῦτον
 ἰνήη προσατενίζοντα ταύτη, καὶ αὐτὴ ἐπιμελῶς
 ἰ βλέπουσα κατεσκόπει. Τῇ δὲ ὁ σοφός· Δέγε
 γύναι, τίνας χάριν μικρὸν ἀπατενίζεις μοι. Ἢ
 Ἀκολουθῶς ἐγὼ καὶ πρεπόντως· ἐκ σου γὰρ λέ-
 ἰαι τοῦ ἀνδρός, σὺ δὲ μὴ με κατασκόπει, τὴν γῆν
 ἰλλον, ἐξ ἧς ἐλήφθης. Τοῦτο παρὰ προσδοκίαν ὁ
 ἰ ἐπακούσας, μεγάλως μὲν ὠμολόγει ὠφελήθη-
 τοῦ Θεοῦ δὲ τὴν ἀκατάληπτον ὑπερέδρασε δύνα-
 ἰς τὰ τῆς ἐλπίδος καὶ διὰ τῶν παρ' ἐλπίδα χα-
 ἰαι.

σας τε ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν τῆς Καππαδοκίας Καί- C
 ἰαν, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ὁδηγηθεὶς,
 ἰέγαν κατεῖδεν Βασιλείαν, τὸ στόμα τῆς Ἐκκλη-
 τὴν τῶν δογματῶν χρυσοῦν ἀηδόνα· ὃν θεασά-
 ἰ; ὁ πρεσβύτερος, πολλὰς καταγεγραφεὶν ἤρξατο
 μίαις. Διορατικῶ γὰρ τῆς ψυχῆς ὀμματι, περι-
 ἰεν ἁγλαοφανῆ ἐφεζομένην πρὸς τὸν δεξιὸν τοῦ-
 ἰλεπεν ὤμων, λόγους αὐτῷ διδασκαλίας χορηγοῦ-
 ἰκάκεινον τούτους διαπορθεύοντα τῷ λαῷ. Ὅς
 τῆς διδασκαλίας αὐτῷ σεπτῆς μυθεὶς περι-
 ἰς, τῆς τε ἐπιδημίας ἦσθετο, καὶ Ἐφραῖμ αὐτὸν
 τὸν Σύρον ἐπέγνωκε. Καὶ δὴ πνευματικῆς ἐπι-
 ἰυ ἄμφω συναυλίας ἤξιωνται· οὕτως οὐκ ἐπι-
 ἰς τῷ Ἐφραῖμ ὁ σκυλὸς ἐχρημάτισεν.

δὲ τοῦ βίου φυσικῆ ἀνεραϊότης, τῶν ἐπιβλαβῶν
 ἰγῆν αὐτῷ παρεδείκνυε· τὸ τε τοῦ κρείττους
 ἰαικτὸν, καὶ τὸ τοῦ χειρὸς φυλακτικὸν ἐκιδά- D
 ἰα, ἐκείνους τε τῶν λογισμῶν προσέσθαι, τοὺς
 τούς καὶ καθαρούς, καὶ πρὸς αἴρεσιν λυσιτελε-
 ἰς καλοῦ, ὅσοι μάλιστα πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας
 ἰζουσι χρεῖαν. Δαψιλῶς γὰρ δέδοτο παρὰ Χρι-
 ἰῷ θείω πρεσβύτη τὸ τοῦ λόγου τάλαντον, ὃ
 ἰάλλειν ἐν ταῖς τῶν πολλῶν τῆς καρδίας τραπέ-
 ἰρδὸ πάντων αὐτῷ τῶν ἄλλων ἐπωφελετο. Καὶ
 ἰμὲν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ φαίνεται λέγων, ὅτε περ
 ἰῆς παιδικῆς ἡλικίας τὸ ἀπαλὸν ὑπερβάς, θεθα-
 ἰστικῶς πρὸς τῇ γλώσση ὡς ἀνήλθεν αὐτοῦ λίαν
 ἰπος ἄμπελος, αὐξήθεισα τοσοῦτον, ὅσον πλη-

et ad quietis tranquillitatisque portum feliciter
 pervenire, ubi consuetudine perfuantur angelo-
 rum; mentibusque sublimes, quantum licet, rapi
 ad contemplationem Dei. Quando porro Spiritus
 illum commonescens, ad multorum edificationem
 sic disponebat, ut loca mutaret, non resistebat,
 sed humiliter obsequabatur: erat enim jussis
 mandatisque Dei, si quis alius, obtemperans. Unde
 patriam, sicut magnus ille Abraham, relinquere
 jussus¹², Edessenorum urbem petiit: neque enim
 conveniebat, ut sub terra diutius sol occultaretur.

inviseret, tam ut sapientem aliquem conveniret

Ad eam igitur dum appulisset civitatem, et jam
 portam sibi iniret, loco sapientis viri, quem optarat,
 scortum ibi obvium habuit: in quod spectaculum
 permolestum cum præter expectationem incidisset,
 tanquam spe sua dejectus, oculos avertabat. At
 contra, improba femina defixis in eum oculis in-
 spiciebat. Cui Ephræm: O mulier, inquit, dic mihi,
 cur me usqueadeo iutueris? At illa prompte: Quo-
 niam, inquit, ex te viro ego sum: tu autem me ne
 respicis quidem, sed in terram ex qua sumptus es,
 oculos tuos retorques. Quam quidem inexpecta-
 tam responsonem vehementer sibi profuisse, vir
 sanctus ac prudens confitebatur: quapropter infini-
 tam Dei potentiam laudavit, qui interdum ea, quæ
 speramus, præter spem nobis elargitur.

Inde Cæsaream Cappadociæ diviſio ductus spi-
 rita cum petivisset, ipsum ibi es Ecclesiæ, auream
 scilicet illam doctrinæ iusciniam, Basilium vidit
 atque cognovit: quem senex intuitus, multis fau-
 stis cœpit venerari vocibus. Siquidem perspicaci
 mentis oculo, conspexit refulgentem columbam
 humero ipsius insidentem dextero, verbaque sa-
 pientiæ subministrantem, atque ipsum ea populo
 deprimentem. Ex ea quidem ardua ac veneranda
 columba instructus ille, sancti hujus Patris cognov-
 erat peregrinationem, eumque esse Ephræm illum
 Syrum. Peropportune igitur ambo mutua inter se
 fruebantur consuetudine; ita ut laboriosa illa
 peregrinatio ipsi Ephræm inutilis non existerit.

Naturalis porro vitæ innocentia, malorum ipsi
 ostendebat fugam: nam ex ea disciebat et meliora
 prospicere et deteriora evitare, atque illas senten-
 tias ac rationes eligere, quæ puræ essent, quæque
 ad excolendam honestatem conferrent, et docendi
 usum nequaquam impedirent. Abundanter quippe
 sancto seni concessum a Christo erat sermonis
 talentum, quod cum ad mensas cordium plurimis
 impartiretur, ei tamen cum primis profuit. Fertur
 autem hæc ipse de se dixisse: Sibi, cum primum
 e tenera illa excederet ætate pueritiæ, arcana ejus-
 modi contigisse visa. Ipsi etenim juxta linguam,
 admodum fructifera enasci videbatur vitis, quæ
 quidem ita excresecbat, ut universam terrarum

repleret orbem. Cuncta autem cœli volatilia ad-
ventabant, et de fructu ejus comedebant : ipsa au-
tem vitis, quanto plures volucres decerpentes fru-
ctus excipiebat, tanto amplius racemis abundabat.
Nlud præterea quod ad ipsum pertineret, alius qui-
dam, homo perspicax, se conspexisse testatus est :
angelorum scilicet copiam descendentem e cœlo,
volumen intus ac foris conscriptum detinere ma-
nibus. Sic vero sanctam illam colloqui visam esse
sciem. Quis, putas, volumen istud in manus accipiet ?
Et hos quidem hunc, alios illum, alios vero
alium ex præstantioribus eo tempore hominibus
respondisse. Deinde autem post omnium subjecisse
probationem : « Isti quidem sancti, ac ministri Dei
sunt : sed hoc volumen in manus accipere ne-
queunt. » Cumque jam varios ex tunc viventibus
nominassent, neque quisquam ex iis placuisset,
demum communi omnium consensu in eam pariter
convenerunt sententiam, ut dicerent, a nullo alio
istud volumen in manus posse sumi, præterquam
ab Ephræm Syro. Tuncque cœlestes angelos idem
conspexisse fertur, Ephræm volumen tradere, no-
ctique surgens ad ecclesiam, visum illud conspi-
ciens, perrexisse, auditoque ipso Ephræm, qui
tunc insignem gratiaque plenam habebat oratio-
nem, quid visum illud designaret, cognovisse,
Deumque collaudasse, et tam præclarum dicendi
donum viro sancto datum admiratum fuisse. Tan-
tam enim sapientiæ abundantiam largitus illi Deus
fuerat, ut quantumvis ei perpetui quasi verborum
fontes suppeterent, rebus tamen explicandis pares
nequaquam essent. Illudque non tam linguæ tardi-
tate, quam cogitationis celeritate accidebat : lingua
enim cogitandi aliorum vim exæquabat, atamen
tardior erat quam ut ipsius sententias assequi pos-
set. Unde magnus senex, singulare quoddam a Deo
elocquendi donum efflagitabat, hisce verbis : *Largire,
Domine, flumina gratiæ tuæ. Siquidem doctrinæ
profunditas, linguam ipsius absorbebat, ut sensa
animi efferre nequiret, cum muneri concionandi
instrumenta ad diserte dicendum opportuna defi-
cerent.*

Conciones porro ipsius, aliud nihil nisi precatio
interpellabat : precationemque iterum conciones,
has lacrymæ, lacrymas rursus preces excipiebant ;
eratque sermo sermonis ; aut, ut magis proprie
dicam, in sermone, assidue in divinarum rerum
contemplatione occupatus. Nam ipsum quidem
corpus ita confecerat, ut rationi quasi dominæ ob-
temperans, non magis, quam si emortuum esset,
voluptatis ullum sensum haberet. Cumque ad ea
quæ non decent, obeunda, inedia atque abstinentia
grius domitum, immobile languesceret, illis tamen
quæ animarum conferunt saluti, perficiendis robore
præstabat. Quid ? quod ne noctes quidem, somnio-
rum simulacris atque imaginibus sæpe decipien-
tes, ei virtutis ac pietatis cursum in ullo interrup-
pebant ? nam quem aggredientes exceperant sobri-
um, eundem recedentes vigilantem relinque-

A
ρῶσαι τὴν γῆν, πᾶν δὲ πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ ἰσχυ-
ρον ἐξ αὐτῆς ἐμπιμπλασθαι τροφῆς. Αὐτὴ ἐ-
κμιμπελον ἐν τῷ ἀποκείρεσθαι, καὶ πᾶν πτηνὸν ἐξ-
εσθαι, μᾶλλον πλουτεῖν τῶν βοτρύων. Τοῦτο δὲ
ἄλλος περὶ αὐτοῦ τῶν πάντων διορατικῶν τῶν τε
εμαρτύρησεν ἰδέσθαι λέγων ἀγγέλων πλῆθος
ιοῦσαν ἐξ οὐρανοῦ, τόμον ἐπὶ χειρᾶς βαπτί-
ξωθεν τε καὶ ἑσωθεν ἐγγεγραμμένον. Ἐπεὶ
φανείσα θεῖα ἐκείνη πρὸς ἑαυτὴν παρέταξε
ἄρα ὀφείλει τόνδε τὸν τόμον ἐγγειρωθῆναι. Ἐ-
κ ἀποκριθέντες, οἱ μὲν τόνδε προέκρινον, οἱ δὲ καὶ
ἄλλοι ἕτερον, οὗς ὁ χρόνος ἐκεῖνος εἶχε λογί-
σασθαι μετὰ τὴν δοκιμὴν πάντας εἰπεῖν ἑ
καὶ δούλοι θεοῦ ἢ πλὴν οὐ δύναται τόνδε τὸν
ἐγγειρωθῆναι. Ὡς δὲ πολλοὺς τῶν τότε ἐπι-
C
μνησθέντας, ἐν αὐτοῖς οὐκ εὐδόκησαν ἑ
νήσαντες εἶπον. Οὐδεὶς δύναται τοῦτον ἐγγει-
ρὸν τόνδε, εἰ μὴ Ἐφραίμ. Καὶ δὴ καὶ τὸν ἐ-
σθαι ὁ βλέπων ἐκεῖνος λέγεται τοὺς θεοὺς ἐπὶ
ἐπιδιδόντας τὸν τόμον τῷ Ἐφραῖμ ἑ
νυχθάλια εἰς Ἐκκλησίαν ἀφικέσθαι τὸν μετα-
θέντα τὴν ὄρασιν, ἀκοῦσαι διδασκαλοῦ τοῦ καὶ
ἐν λόγῳ δαψίλει καὶ χάριτι ἠρτυμένῳ ἑ
θεῖσαν ὄπτασίαν ἐκείνον ἐπικρίνοντα, δοξάζει
θεὸν, καὶ τὴν δοξείαν τῷ ἁγίῳ ἐκπλατῆναι ἑ
τοῦ λόγου δωρεάν. Τοσοῦτον γὰρ τὸ περι-
σοφίας κεχάριστο, ὡς ἀενάου μὲν εἶναι τῶν
λόγων ὀχετοῦς ἑ
βραβεῖς δὲ πρὸς τὴν τῶν πα-
φανέρωσιν, οὐ τῆ τῆς γλώττης ναρότητα, ἑ
τῶν ἐνθυμημάτων πυκνότητι ἑ
μὲν δύνασθαι τῷ τάχει τῶν παρ ἑ
των, ἦσαν δὲ τῶν οικειῶν θεωρημάτων. Ἀπὸ
τὸς περὶ ἑαυτοῦ ὁ μέγας πρεσβύτερος θεὸν ἑ
νος, ἐπὶ τῆ ἀνοχῆ τῆς ἀκατασχέτου τῶν λογίων
ρεδὲς τοιαῦτα λέγεται φάναι ἑ
ἄνας, ὡ δέσποτα τῆ
χάριτός σου κύματα. Ὑπο γὰρ τὴν γλῶσσαν
διδασκαλίας ἀβυσσος παλαγίζουσα, φέρει ἐπὶ
τῶν νοημάτων οὐκ ἐπέτρεπεν ἀλλεπάλληλα ἐπὶ
τῆ κατεσπουδασμένη λειτουργίᾳ τῶν πρὸς ἑ
ὀργάνων οὐκ ὀπουργοῦντων

Ἐπέκοπτεν δὲ τοὺς λόγους ἕτερον μὲν εἶδεν ἑ
δὲ μόνη, καὶ ταύτην οἱ λόγοι, καὶ τοῦτο ἑ
καὶ ταῦτα πάλιν εὐχῆ. Καὶ ἦν ὁ λόγος τῷ ἑ
εἰπεῖν δὲ μᾶλλον οικειώτερον, ἐν λόγῳ. ταῖς πρὸ
διὰ πάντων τούτων θεωρίας συνεχῶς ἀρχαί-
Τὸ γὰρ σῶμα νεκρώσας μετὰ τῶν ἡδονῶν, καὶ τῶν
δι ἑγκρατείας τῷ ἡγεμόνι κατεργασάμενος λογισ-
ἀκίνητον μὲν εἶχε πρὸς τὰ μὴ δέοντα ἀσπί-
μασθὲν, στεβρόν δὲ πρὸς τὰ λυσιτελεῖ καὶ ἑ
σωτηρίαν πορίζοντα. Ἄλλ' οὐδὲ νύκτες αὐτῷ τῶν
ἀρετῆς δρόμον ἐνέκοπτον, ταῖς ἐξ ἑ
αὐτὴν φαναρίζουσαι. Νήφοντα γὰρ ἐξ ἡμερῶν ἑ
μεναι, γρηγοροῦντα κατελίμκανον παρατρέ-
τοῦτο πραγματευόμενον, ἵνα μὴ καταλάβῃ τῶν
χειρ τοῦ ἀργοντος τοῦ σκότους τοῦτον πρὸς ἑ
Ἵπνου δὲ μετελάμβανε τοσοῦτον, ὅσον πρὸς ἑ
ικανόν ἑ
ὅπως μὴ τῆς φυσικῆς παντελῆς ἐπι-
καίαν

παρείσης, λύσιν βίαιον ὑπομείνη τὸ σαρκίον. Ἄ
ερεπε δὲ τοῦτον, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐξεδίωκε
ἔ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ χαμενία καὶ σκληρ-
ία, καὶ ἡ παντοία τοῦ σώματος κάκωσις. Τού-
γάρ μάλιστα τὸ τοῦ ὕπνου πάθος ἐξορίζεσθαι
κεν. Ἀκτημοσύνην δὲ τοσαύτην ἐκτήσατο, ὅσιν
τοὺς θείους ἀποστόλους ἀκούεις. Διὸ καὶ εἰ τις
ν ἀκτημονούτων ἀρχέτυπον καλέσει, οὐχ ἄμαρ-
τοῦ δέοντος. Αὐτοῦ γὰρ ἐκείνου τὴν γλυκυτάτην
ακαρίαν ἔχομεν φωνήν, ἥνπερ μῶλλον ἀπαίρειν
τὰ οὐράνια, ἢ μὲν ἀφήκεν ἀκτημοσύνης διδάσκα-
ὸδὲ πως ἔχουσαν. Οὐχ ὑπῆρξε τῷ Ἐφραῖμ ποτε
τιον, οὐ ῥάβδος, οὐ πήρα. Οὐτε μὴν ἀργύριον,
ρυσίον, ἀλλ' οὐδὲ τινα κτήσιν ἐτέραν ἐπὶ τῆς
κτησάμην. Τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ Βασιλέως ἤκουσα ἐν
ὑσαγγελίοις φήσαντος τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, B
ἐπὶ τῆς γῆς κτήσασθαι. Ὅθεν οὐδὲ ἐμπαθῶς
πρὸς τι τοιοῦτον. Οὕτως οὖν δόξης τε καὶ χρη-
μῶν ὀλίγωρος, παντὸς δὲ μᾶλλον τοῦ ἀμείνονος
ἦς, τῷ ἴσω κἀντεῦθεν τοῖς ἀποστόλοις ἀμιλλώ-
δρόμῳ.

los audi in Evangelio: Nihil in terra possederitis. Quamobrem nulla me rerum ejusmodi cupiditas. Gloriæ igitur, et pecuniæ contemptor cum esset, ac præstantiora amaret; ad ipsos

δὲ περὶ ταπεινοφροσύνης αὐτῷ προσμαρτυρή-
σῃ· ὅπου γε διαβρήθη ἅπας αὐτοῦ λόγος καὶ
ἀμμα ταύτην ἔχει τὴν ἀρετὴν κηρυττομένην,
ρ αὐτῷ διωκομένην ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος;
γὰρ ὁ δάκρυα προσκαλούμενος δάκρυσι, σποδόν
ἰ ἔρπον ἐσθίων, τὸ τραχὺ τῆς διαίτης, καὶ ἀνή-
κατὸ πόμα κινῶν μετὰ κλαυθμοῦ, ἢ φησι τὰ C
πρὸς ἐπάρεως ἢ οἰήσεως λίθῳ τὸν ψυχικὸν
προσχροῦσειεν; Ἡ ὁ τὴν ἀνθρωπίνην ἅπασαν
ρεφόμενος δόξαν, καὶ περιῶν μὲν εἶ κατὰ τὸν
:ινδὸς ἐπαινούντος, ἀσχαλῶν, καὶ ἄλλο τε ἄλλην
των χροῖαν, κῦπτων τε εἰς γῆν, καὶ στάζων
λεπτῶ, καὶ δεινῆ κρατούμενος ἀφωνίξ, ὡσπερ
σχύνης αὐτοῦ τὴν γλώσσαν ἀργούσης;

αἶρων δὲ πρὸς τὴν μακαρίαν καὶ ἄληκτον
αὐτὸ τοῦτο πάλιν μετὰ σφοδρῶς ἀπειργῶν ἐπι-
ως, καὶ λέγων· Μὴ ἔσῃτε ἕσμα ἐπὶ Ἐφραῖμ,
ωμιάσητε, μὴ με πολυτελεῖ ἐνθάψῃτε ἱματι-
μὴ ἰδίξ τῷ σώματι μου τάφον ἐργάσηθε· D
γὰρ ἔχω μετὰ Θεοῦ, ἀύλισθηναί με σὺν τοῖς
Ἐβραίοις ἐγὼ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες
ἔρες μου. Ἐχεις τοιγαροῦν ἐκ περιουσίας καὶ
τῆς ἀρετῆς, καθὰ δὴ καὶ τῶν λοιπῶν, ἐναργῆ
εμήρια. Τῆς ἐλεημοσύνης δὲ καὶ συμπαθείας
τὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλον τοῦτον ἐπιψη-
· ὁ τῆς ἀληθείας ὄρος καὶ νόμος. Τῇ γὰρ τελείῃ
σύνη, τὸ παρέχειν τοῖς δεομένοις οὐκ ἔχων,
τοὺς ἄλλους διαγείρειν πρὸς ἔλεον πικρῶς
έσει, τὴν ἐλεημοσύνην μετήρηχο. Ἦν γὰρ
θῶς ὁ τοῦτου λόγος, καὶ δῖχα τῆς ἐξέως, κλείς
κευτος, τοὺς τῶν πλουσιῶν θησαυροὺς διανοί-

atth. x, 9, 10; Luc. ix, 4. ¹⁷ Psal. ci, 10.

bant; illudque sedulo curantem, ne manus princi-
pis istius tenebrarum ipsum somno oppressum
deprenderet. Tantum vero temporis quieti tri-
buebat, quantum vitæ degendæ necessarium duce-
bat, ne naturali penitus sublata vicissitudine, caro
violentam dissolutionem sustineret. Cum autem
varia essent quæ ab oculis ejus somnum depelle-
bant, tum illud imprimis, quod asperam ac duram
vitam agens, multisque modis corpus suum affli-
gens, humi etiam cubaret: nam hisce potissimum
rationibus, somni affectio excuti solet. Paupertatem
porro tantam servabat, quantum vel sanctis
ipsis audis fuisse apostolis. Quapropter si quis
cum paupertatem colentium exemplar appellarit,
haudquaquam a veritate aberrarit. Dulcissimam sane
prorsusque beatam illam nobis vocem, velut pau-
pertatis magistram, hinc in cælum emigraturus,
reliquit, qua aiebat: Nec crumena, nec baculus,
nec pera Ephræm unquam fuit¹⁶. Nunquam aurum,
aut argentum, aut ullam rem aliam in terra
possedi. Nam bonum regem ad suos dicentem di-

los audi in Evangelio: Nihil in terra possederitis. Quamobrem nulla me rerum ejusmodi cupiditas. Gloriæ igitur, et pecuniæ contemptor cum esset, ac præstantiora amaret; ad ipsos

Quid vero animi ipsius submissionem comme-
morem atque humilitatem; cum ea ipsa virtus pas-
sim in cunctis ejus sermonibus ac scriptis sese
singulariter ab eo fuisse excultam quodammodo
clamitet? Quando enim unquam ad arrogantiam,
elationisque lapidem pes ejus offendit, qui lacry-
mas lacrymis provocabat, ac cinerem tanquam pa-
nem manducabat, et aspera atque inamoena vita
ut sacra illa personant verba, poculum cum fletu
miscibat¹⁷? Quique ab omni vana, atque mun-
dana abhorrens gloria, cum in hac adhuc peregrina-
retur vita, si a quoquam se laudari animadvertibat,
ægro animo ferens, aliumque alias colorem capiens,
atque oculos in terram demittens, tenui ac subtili
madebat sudore, altoque silentio tanquam verecun-
dia linguam præpediente, corripiebatur.

Jam autem hinc ad beatam cœlestemque illam
emigraturus vitam, gravi quodam interdico illud
ipsum vetans, dicebat: Nulla Ephræm cocineritis
carmina, nullamque laudationem adhibueritis, ne
me cum pretioso sepeliveritis vestimento, neve pri-
vatim corpori meo constitueritis tumulum: mihi
enim cum Deo convenit, ut inter peregrinos com-
morer. Advena quippe sum ego, et peregrinus, sicut
omnes patres mei¹⁸. Sicut ergo aliarum virtutum,
ita hujus etiam eximia atque præclara habes indi-
cia. Eorum enim quæ ad eleemosynam, et commi-
serationis affectum pertinent, hunc non effectorem
duntaxat, sed et doctorem exstitisse, veritatis præ-
scriptio, lexque ipsa confirmat. Nam cum ex per-
fecta, quam amplexus fuerat, paupertate, reliquum
nihil haberet, quod egenis impertiretur; frequenti-
bus tamen cohortationibus alios ad misericordiæ

¹⁶ Psal. xxviii, 13.

opera commovendo, eleemosynas erogabat. Erat A quippe ipsius oratio, licet vultus non conspicere-
tur, tanquam divinitus fabrefacta quædam clavis,
divitum thesauros recludens, et indigentibus nec-
cessaria suppeditans, aspectusque ejus angelicus
sufficiens erat, qui per se absque ulla oratione in-
tuentes etiam agrestes et inhumanos ad commise-
rationem permoveret, tanta in eo conspiciebatur
Nullusque adeo reperiebatur impudens, qui non
atque verecundia, ac seipso melior non redderetur atque modestior.

Et quamvis ita multa in hoc viro perfecta existi-
terint, ne quis ob id existimet absolutam ei rerum
ecclesiasticarum defuisse cognitionem. Quid enim
otii suppeteret ipsi, diceret talis aliquis, ut ad tot
virtutum studia divideretur? Sane quidem non le-
viter rerum divinarum cognitione erat imbutus.
Neque enim eatenus duntaxat illam attigit, ut di-
cendo alios erudire posset; sed tam pietatis atque
religionis instituta, quam ea, quæ illis repugnant,
omnino assecutus est: illa quidem ad instruendum
populum, hæc ad coarguendos hæreticos. Bono
quippe zelo in illas pietatis inimicas bestias fere-
batur. Siquidem sermone quodam, qui fama etiam
potiusquam scriptis ad nos devenit, unde ipsum
veritatis studiosissimum existisse, facile intelligi
poterat; Apollinarium levem, imo dementem atque
insanum nuncupabat, qui res novas moliens, multa
impia, Scripturæque sacræ adversantia duobus
comprehensa libris, e suo eructans ventre, admodum
insulse ac temere proloqueretur. Illos vero
libros, cuidam quam in deliciis habuisse ferebatur,
feminae asservandos commiserat. Quæ cum magno
innotuissent Ephræm, ipse ejusdem se opinionis
esse confingens, feminam, quæ libros istos profa-
nos custodiebat, adiit; et de se, quis sit, et quam
fausta et ex eremo afferat, patefecit, nonnullaque
forte id genus alia adjiciens. Tandem rogat, ut præ-
ceptoris sibi scripta publicæ utilitatis causa exhibeat,
ut nobis scilicet, quos tunc hæreticos voca-
bat, repugnare commodius posset. Quibus capta
verbis femina, eumque ex illis unum, qui Apollinarii
sustinerent partes, reputans libros præbuit,
ecs tamen sibi celeriter restituit deprecans. Cæte-
rum magnus hic Jacob, dementem supplantans Esau,
ac flagitiosa illa primogenita rapiens, prudenter
oppressit; nam piscis glutino omnes illinens, ita
folium folio connexuit, ut cum pars una ab altera
ob firmam conjunctionem plane sejungi nequiret,
in unam quasi tabulam singuli libri apparerent red-
ducti. Sicque eos mulieri, a qua commedato acce-
perat, reddidit: quæ quidem artificii ejusmodi, uti
mulier, ignara, cum formam eorumdem exteriorum
tius inspicere neglexit.

Dies vero haud ita multi elapsi erant, cum ortho-
doxis quibusdam desert sanctus senex, ut Apollinarium
acciprent, et cum eo sermones conferrent. In
iudicium itaque vocatus, in impiis illis libris fre-

γων, και τοις μετρίοις τὰ θέοντα χαριζόμενος· ἡ
γελοιοδὴς θεωρία ἤρκει και μόνη βίεπαρ-
συμπάθειαν και οἰκτιρμοῦς, και τοὺς ἐπι-
κτους κινήσαι, ἀπλότηρι, και ἐπεικείει, πρὸς
κεκραμένη καλοκάγαθία. Καὶ τίς οὕτως ἦν ἐκ
προ[σ]κείμενος, ὅς προσβλέψας αὐτὸν, οὐκ ἔ-
και πως αὐτὸς ἑαυτοῦ κοσμιώτερος ἔγενετο.

tum simplicitas, tum mansuetudo, tum
ipsum inspiciens, rubore quodam perfusa

Τάχα τοίνυν τοσοῦτον τις πλῆθος ἀκούσας τῶν
θωμάτων, ὄδξει ὡς οὐκ ἐν βάθει τῶν ἐκκλησια-
ἐχώρησε δογμάτων ὁ θεὸς οὗτος ἀντὶρ. Ἦκε-
εἶχε σχολὴν, φαίνῃ ἂν, ὁ τοιοῦτος, τοσαύτως
ζόμενος ἀρεταῖς; Τῷ δὲ οὐκ ἐπεκώμασε τῶν
δογμάτων ἢ γνώσις. Οὐ γὰρ ὅσον εἰπεῖν καὶ
νέσαι τοῖς ἄλλοις, ταύτην μετρεῖ· ἀλλ' ἔμπε-
ἐπαίδευθη, τὰ τε δόγματα τῆς Ἐκκλησίας εἰς
τούτους ἀντιλέγειν ἐπιχειροῦντα· τὰ μὲν, ἵσκη-
θεύσει μαθῶν· τὰ δὲ πρὸς ἔλεγχον τῶν αἰρε-
Ζῆλος γὰρ αὐτὸν κατὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκεί-
ρῶν· ὅθεν και εἰς ἡμᾶς ἐφθασέ τε τις ἀγροῦς
τὸν πρὸς τῇ ἀληθείᾳ τούτου ζῆλον ἡμῖν ἀπὸ
ἔχων οὕτως, ὡς ὁ κούφονος, μᾶλλον ἄνους πεί-
γος Ἀπολιναρίου, πολλὰ καινοτομήσας και τῆς
λιας ἐρευξάμενος, ἀδικον τῆς εὐσεβείας Γραφῆς
διασεν, ἐν δυοῖ βιβλίοις ταύτην συντάξας. Ἐ-
ρισε δὲ ταύτας πρὸς φυλακὴν και τινη, τῇ τῆς
ἡδονᾶς, ὡς ἐφημίσθη, θεραπευούσῃ. Ὡς αὖτις
γάλλ τὰ τῆς συγγραφῆς ἐγκωρίσθη, τῆς ἐκείνου
σχῆμα πλασάμενος ὁ σοφός, προσέρχεται τῇ
τῇ τὰς βιβλίου φυλακτούσῃ τὰς βεδίλους, ὅση
ζόμενος, και εὐλογίας αὐτῇ ὡς ἀπὸ τῆς ἐπι-
μίζων, τάχα δὲ και ἕτερα ἅτινα τεχνάζομενος. Ἦ-
ρον οὖν ἰκετεύει δοθῆναι αὐτῷ χάριν ὡφέλι-
ἔλεγε, τὰ τοῦ διδασκάλου συγγράμματα, ὅτι
αιρετικοῖς, ἡμᾶς οὕτω δῆθεν ἀποκαλῶν, ἀπαι-
εὐπετώσι ἔχοι. Ἡ δὲ τὸν νοῦν οὐκ ἐμφορῆσθαι
τῶν τῆς Ἀπολιναρίου συμμορίας και τούτων ἐκεί-
νακισθεῖσα, τὰς βιβλούς παρέσχετο, ταχινὴν ἔκ-
τῆν τούτων γενέσθαι ἀποστροφῆν. Ὅ δὲ μίτκ ἐκ
Ἰακώβ, τὸν βέβηλον περνήσας Ἡσαῦ, και τὰ ἐκ
πρωτότοκα τῶν τούτου νοημάτων λαβὼν, καὶ
ὕπεξῆλθε· φύλλον γὰρ φύλλον προσπύξας, ἡμᾶς
D κόλλη τὸ πᾶν καταχρίσας, ὡς ἐν πυκτίον τῶν
βιβλίου κατειργάσατο, θάτερον μέρος θάτερον ἐκ-
σθῆναι ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ συνδέσμου μὴ συγχωρη-
Οὕτως ταῖς δυοῖς τεχνασάμενος βιβλούς, τῇ ἰσ-
πάλιν ἀνταπέδωκεν· ἡ, οἷα γυνή, και τῶν ἐκ
ἀπειρας νοημάτων, τὴν πρόσοψιν τούτων πᾶσι
σαμένην, περὶ τοῦ βάθους οὐκ ἠκριβολόγηται
salvam cerneret, quid intrinsecus esset, ἡμᾶς

Ἡμερῶν δὲ οὐ πάνυ ταχῶν διελευσῶν, τῶν
ὀρθοδόξων ὑποτίθησιν ὁ θεὸς προσούτης, τῆ
καλέσαι Ἀπολιναρίουν διαλεξόμενον. Ὅ δὲ τῆ
κλήσιν δεξάμενος, και ταῖς ἀθέοις αὐτοῦ μῆ-

¹⁰ Gen. xxv, 25; xxvii, 1 sqq.

ρῶν, εἰς τὴν κυρίαν ἀπήνησε, καὶ διαλέγεσθαι αὐτὸς ὡς γήρῃ τρυχωθεὶς, ἀπήνηνατο· τὰς οὐκ βίβλους προκομισθῆναι, καὶ δι' αὐτῶν ἀπομαρτυροῦναι καὶ ἀντιλέγειν ἡξίου. Ὡς οὖν οἱ τοῦτο μύσται τὰς βίβλους ἐκόμισαν, μεγάλως ἐπ' αὐτῶν βρενθυόμενοι· λαθῶν ἐκεῖνος ὁ πεπαλαιωμένος ὢν ἡμερῶν τῆς ἀδικίας χριτῆς, τὴν μίαν βίβλων πύξαι ἐπεχείρει. Ὡς δὲ οὐκ ἐνεδίδου τῇ κόλλῃ θεῖα, περὶ τὸ μέσον ταύτης τὴν ὀρθὴν ἵπποιετο· ὁμοίως ἦν ἀνεπτυγμένη. Ὡς γοῦν τῆς πρώτης ἰχθῆσεν, ἐπὶ τὴν δευτέραν λοιπὸν ἐχώρησε, καὶ δὴ αὐτὴν ὅλην ἀδιαίρετον καὶ πάντως ἀνυπέικτον δὸν, τῇ μὲν αἰσχύνῃ τὸ πρόσωπον ἠλλοιώθη· τῇ δὲ ἄλλῃ, τὴν ψυχὴν ἐξεπλάγη, καὶ τοῦ συνεδρίου σοφῆς ὁ παραπλήξ ἀθυμίᾳ καὶ νόσῳ, καὶ τέλος τῆς προσήγγισε, τὴν ὕβριν οὐκ ἐνεγκῶν.

B tus, ut ex eo consessu abiens, quasi mentis atque illi inops, ei exanhiatus, in morbum prolapsus sit, illamque ignominia notam ita ægre ac moleste, ut parum admodum abfuerit, quin tum mortem obiret.

κοῦτος ἦν καὶ πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας ζῆλον ὁ πατὴρ ἡμῶν καὶ διδάσκαλος Ἐφραῖμ· ἐν τῷ μὲν τὸ πρῶτον καὶ ἐπιεικῆς ἐνδεικνύμενος, δευτέρως πολέμου· ἐν ἄλλοις δὲ τὸ σύμφων καὶ αὐτὸν, ὅτε μάλιστα περὶ τὴν πίστιν ὁ κίνδυνος, αὐτὸς σοφῶς μετερχόμενος, καὶ ὡς ὁ καιρὸς ἐδείκται· γὰρ καὶ τοῦτο τῶν πολλῶν αὐτοῦ νηστειῶν καὶ ὕπνου, καὶ ἀκαταπαύστου οὐκ ἔλαττον προσευχῶν· τὰ θεῶν λέγω ζῆλος, μᾶλλον δὲ, καὶ ὑπερβαῖν ὅσον αὐτὰ μὲν εἰς μόνον τὸν δράσαντα περιεῖν τὴν ἄσπαστον· ἐκεῖνος δὲ πρὸς κοινὴν διαδίδειν εἶεν. Ἐπειδὴ τὸν καλὸν θηρευτὴν ὁ ἀληθῆς λόγος τὰ μάχισμα ἐκίμαζεν ἰθὺς, καὶ τὸν ἀγαθὸν νηστήν πρὸς ἀντιπνεύοντα τῷ πλοῦ ἀνέμου, ἢν σοφὸν ἰατρὸν πρὸς τὰ δυσίατα πάθη, καὶ τὸν ἰσχυρὸν στρατιωτὴν πρὸς ἀντικειμένην βαρβαρίαν παρῆναι, καὶ τὸν σπουδαῖον καὶ ζηλωτὴν εὐσεβείας, μὴ κινδύνου καὶ δυσκολίας, ὅπως αὐτὸν τε καὶ ἄλλους ἐκσπάσῃ ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς. Οὐκ ἔστιν ἴσος εὐρεῖν ἀρετῶν παρὰ τισὶ πάλαι φιλοπονηθέν, καὶ ἐν τούτῳ κατορθωθέν. Εἰκάσαι δὲ τὴν αὐτοῦ ἔστι πηγὴν παντοῖας βρῦθοσαν νάμασιν, ἴσα καὶ γλυκύτητι καὶ τέρψει καθωρατισμένοις· ἴσα κυπρίζοντα ποικίλοις ἀρωματίζουσαν ἀνθῶν· ἢ οὐρανὸν ἐπίγειον διαφόροις λαμπτήροισι περικείμενον, ἢ παράδεισον· οἷον ἀκούεις τὸν τῆς ἀπειρίας ἐγκάρποις ἀγλαϊζόμενον δένδρον· καὶ βατὸν ὄρει πονηροτάτῳ, καὶ τῆς ἐξορίας ἴσα· ἢ εἰ ἄλλο τι τῶν καλῶν καὶ τερπνῶν πολλὰ διαφόροις ἀγαθοῖς ἢ φύσις τετέμχη· τοιαῦτα λογίζου τὴν τοῦ μεγάλου Ἐφραῖμ μακαρυχὴν, πολλὰς ἀρετῶν ἰδέαις πάντοθεν κυκλοῦσα. Μισλέτην γὰρ ὁ θαυμασῖος διὰ βίου παντὸς ἡμῶν, τὴν ὀλίγην κτήσασθαι ἀρετὴν, τὰ πάντα ἴσασε μόνος περιλαθεῖν προτερήματα.

D generis virtutum chorum possideret, ac quibus se sequeretur.

γὰρ ἐν δικαίῳ πρώτου Ἄβελ τὴν θεόλεκτον εὐεχὴς ἐκμιμησάμενος προσφορὰν, οὐκ ἐκ ποιθύματα, οὐδὲ στέαρ Κυρίου προσήνεγκεν, ἀλλὰ ἀναίμακτον, τὴν λογικὴν λατρείαν. βίου καθα-

A tus, ad statum diem venit, ac dicere quidem pro se, quod gravi jam premeretur senio, renuit; postulavitque ideo sibi proferri libros, ut ex illis respondere posset, atque contradicere. Cum ergo istius delatoris socii frementes in medium libros produxissent, inveteratus ille dierum malorum injustitiæ iudex, unum ex iis in manus sumens, aperire atque explicare nitentur. Sed quod glutino unctus non cederet, ad partem ejus mediam aperiendam est aggressus; eamque ipsam eodem conglutinatum modo invenit. Quare sua illa ex priore libro frustratus spe, ad alterum se contulit, quem quidem totum ita firmiter connexum cernens, ut prorsus explicari nequiret, tanto rubore atque pudore suffusus est, animoque usque adeo perturbatus, ut ex eo consessu abiens, quasi mentis atque

B tus, ut ex eo consessu abiens, quasi mentis atque illi inops, ei exanhiatus, in morbum prolapsus sit, illamque ignominia notam ita ægre ac moleste

Talis autem pietatis zelo exstitit magnus noster pater et doctor S. Ephræm, nam alias mansuetum se præbens ac mitem, cum nulla decertandi necessitas urgeret: alias acerbum ac gravem, cum fidei periculum immineret, cuncta prudenter pro temporis ratione moderabatur. Et ex hoc quidem erga Deum zelo, non minus quam ob multa jejunia, ac lacrymas, continuasque preces commendandus est: atque haud scio, an propterea etiam magis, quod ista in eo uno concluderetur, ille ad utilitatem quoque communem pertinebat. Quemadmodum enim verum insignis alicujus venatoris specimen exhibetur, cum bellicosas insequitur feras, bonique gubernatoris virtus se prodit in tempestate adversa, medici prudentis in gravioribus morbis, militis strenui in ipso pugnae discrimine: ita quoque pietatis ac religionis studiosum virum, magna æ difficilia pericula ostendunt, cum et se, et alios ex insidiis periculisque eximit. Nullum sane virtutis genus a veteribus excultum est, in quo hic etiam non excelluerit. Quare et animus ipsius, utilitate, dulcedine, jucunditate scaturientem, fonti quacunque aquarum abundantia fluenti similem dicere possumus, vel prato diversis fragrantibus floribus resplendenti, vel cælo variis stellarum luminibus distincto, vel paradiso, quem in Edem fuisse audis, innumerabili fructiferarum arborum copia decorato (ita tamen ut serpenti maligno, communisque exsilii auctori, nullus omnino in eum aditus detur): aut si quid aliud venustum, amœnumque multis variisque bonis cohonestavit natura; talem quoque beatum illum magni Ephræm animum, plurimis undique virtutum generibus exornatum puta. Nam semper vir ille admiratione dignus, in eam incubuit curam, ut perfectum absolutumque cuncti reliqui singulis antecelluerunt, ea cuncta solus

Siquidem ut sacerdos, eum qui inter justos primus recensetur, Abel imitatus, non ex ovium gregibus, neque ex adipe sacrificia Domino obtulit, verum absque sanguine, rationabile obsequium vitæ

puritate sacrificavit, ea duntaxat re Abel dissimilis, quod a nefario homicida ut ille peremptus non fuerit, sed inimici dæmonis evitans laqueos, superatis insidiis, ad vitam omni sine carentem, sicut ille, pervenerit. Enoch porro spem sic æmulatus est, ut non solum domini Dei sui nomen invocaverit, verum et alios, ut idem illud implorarent, edocuerit. Enoch autem ut similis redderetur, operam dedit, non quidem admirandam ejus e terra in paradisum translationem atque secessum, sed ex materiæ perturbatione in spiritu transiitione, æmulando. Noe etiam similis existit, non quidem modicam in arca lignea generis conservationem, at suam potius animi incolumitatem procurans, ut vitæ procellas tutius subterfugiens, nullum virtutis naufragium pateretur. In plurimis quoque, Abraham æmulator fuit; atque ut fidem, mansuetudinem, et amorem in Deum taceam, in eo potissimum, quod quemadmodum propriam terram atque cognationem ille, ita quoque hic noster Ephraim mundum effugit, et in suo corpore unigeniti sacrificium expressit, Deo seipsum consecrans, et membra quæ super terram sunt, mortificans. Isaac vero imitator existit, propter mortem quam prompto tranquilloque subire paratus erat animo, non tamen inferente patre. Quin et quotidie, instar Apostoli, corpore quidem fructum, quod attinet ad propositum, percipiebat, spiritu autem Deo, ob castum corporis velut in ariete sacrificium, vivebat. Jacob porro æmulator fuit, supplantando ipsum Esau, hoc est, hæresum parentem, ac primogenita, id est, recta Ecclesie decreta, accipiendo. In eo præterea, quod non scalam a terra ad cælum usque pertingentem, sed ob longam ignis columnam pulchriorem mysterii profunditatem indicantem conspexerit, quodque hic discipulis, quemadmodum ille filiis, ex hac emigraturus vita, benedictiones impartitus sit, quas qui pronus excipiebat, magni illius Jacob esse arbitrabatur. Verum ipsius Joseph similitudinem, vel maxime expressit vitæ integritate et corporis castitate: multo autem magis per hoc, quod ut triticium, ita hic verbum salutis communicavit.

In non paucis quoque Moysi simillimum sese præbuit: nam et ipse Pharaonem diabolium fugit, et commoratus est in solitudine, Deumque vidit, quatenus contemplatione videri potest; resque admirandas peregit, ac doctrina se ducem atque magistrum populò exhibuit, Ægyptiosque decepit, eorum divitias surripiens, hæreticorum scilicet libros, de quibus ipse triumphavit. Salsum quoque ac potui minime conveniens infidelitatis mare divisit, populumque fidelem in magno numero trajecit. Pharaonis vero exercitum, impiam nimirum calumniatorum progeniem, prostravit atque oppressit. Et Amalee (si quem hæreticorum eo nomine appellare velis) in fugam vertit, ac profligavit. Legem bene Christianeque vivendi a Deo accepit, et nobis universis eam tradidit. Tabernaculi exemplar in monte contemplatus est: non Moysis, sed horrendi illius judicii futuri. Sacer-

ρότη: ἑλοκαυτομένην, τοσοῦτον ἐκείνῳ ἰσοδύσον μὴ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ φονεύει ἀνακρίθη διαδρόντα τὰς παγίδας τοῦ μισανθρώπου ἐκφυγεῖν, καὶ πρὸς ἀτελευτήτητον, ὡς ἐκεῖνος, καὶ ζῶην, τῆς ἐπιβουλῆς φανέντα ἀνώτερον. Ἐνώχ τὴν ἐλπίδα ζηλώσας, οὐκ ἐπιπέσει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἁγίοις επικαλεῖσθαι ἐδίδαξεν. Ἐνώχ, οὐ τὴν ἐξουσίαν πρὸς τὸν παράδεισον μετέθεσιν ἐπετήδευσεν τὴν ἐξ ὕλικῆς προσπάθειας ἐπὶ τὸ πνεῦμα καὶ Νῶε, οὐ τὴν ἐν φυλῆνι λάρνακι μικρὴν εἰς διάσωσιν, ἀλλὰ τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν καὶ ἀσφαλισσασθαι, ὥστε παρελθεῖν ἀβλαβῶς τὸ κλυδώνιον, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς μὴ ζημιωθῆναι γίμα. Τοῦ Ἀβραὰμ ἐν πολλοῖς μὲν καὶ εὐχριστῶς μιμητῆς, τῇ πίστει καὶ πραότητι, καὶ τῇ ἀγάπῃ, μάλιστα δὲ τῇ τοῦ κόσμου φυγῇ, καὶ κείας γῆς καὶ τῆς συγγενείας ἐκεῖνος ἠμίσηκε, καὶ τὴν τοῦ Μονογενοῦς θυσίαν εἰς τιμῆς ματος ἐκείνου προαιρετικὴν διὰ θεὸν ἐκείνου προσφορὰν, νεκρώσαντι: τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰσαὰκ, ἐν τῷ ἔκουσίῳ καὶ ἀταραχῇ θεοῦ, οὐχ ὑπὸ πατρὸς ἐκεῖνος. Οὗτος γὰρ ἱεραρῆς τὸν ἐκάστοτε ἀποστολικῶς, σώματι μὲν ὡσαύτως ὅσον εἰς πρόθεσιν, πνεύματι δὲ ἐξῆ, καὶ ἦν διὰ τὴν ὡς ἐν κριτῷ τοῦ σώματος ἀγνὴν πρὸς τὸν Ἰακώβ, ἐν τῷ περνῆσαι τὸν βέβηλον ἦν ἦτοι τὸν τῶν αἰρέσεων γεννήτορα, καὶ ἐπὶ πρωτότοκα, τὰ ὀρθὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα τῷ κατιθεῖν οὐ κλίμακα μὲν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἐστρηγμένην, στύλον δὲ πρὸς οὐρανοῦ ἀναστῆσαν ὡς μυστηρίου βάθος ἐμφανῶντα. Ἐ μὴν καὶ ἐν τῷ τοῖς μαθηταῖς ὡς τοῖς υἱοῖς ἐκείνου ἐν τῷ μέλλοντι ἀπαίρειν τοῦ σώματος, ἀκρίβειαν εὐλογίας· αἷς τις φιλοπόνως ἐγκύβησε, εἰς τὴν τοῦ μεγάλου Ἰακώβ ταύτας εἶναι οὐκ ἔστιν ἄπιστον. Ἰωσήφ, μάλιστα μὲν ἐν τῇ τοῦ σώματος εἰς καθαρότητι· πολὺ δὲ πλέον ἐν τῇ τοῦ σώματος δόσει, ὡς ἐκεῖνος τοῦ σίτου.

Τοῦ Μωσέως ἦ ἐν πᾶσιν ἦ ἐν πλείστοις μάλιστα ἐφυγε γὰρ καὶ οὗτος τὸν γοητὸν Φαραῶν, καὶ ἐπὶ τὴν ἡλιθίαν, καὶ θεὸν εἶδεν, ὅσον ἐφικτὸν θεωρεῖν. Θαύματα εἰργάσατο, καὶ λαοῦ καθήγησας ἡγεμόνας διδάσκαλος· καὶ τοὺς Αἰγυπτίους κτηνοτρόφους τὸν πλοῦτον ἐκείνων ἀρπάσας, τὰς τῶν αἰρετικῶν βίβλους ἀιμαλωτίσας καὶ θριαμβεύσας, κτήνην ἔλασαν διέβρηξε, τὴν ἀλμυρὰν καὶ ἀπικτητὴν καὶ τὸν λαὸν διεδίδασκε, τὸ ὀρθόδοξον σίτημα τοὺς Φαραωνίτας ἐπόντισε, τὰ τῶν αἰρετικῶν γεννήματα. Καὶ τὸν Ἀμαλὴκ ἐτροπώσας ἐπὶ τῶν αἰρετικῶν τούτου βούλει καλεῖσθαι τὸ ὄνομα νόμον ἐκ Θεοῦ τῆς ὀρθοδοξίας ἔλαβε, καὶ τῷ Ἰσραὴλ μετέδωκε. Τῆς σκηνῆς ἐν τῷ ὄρει τὴν σκηνώσατο, οὐ τῆς ἐπὶ Μωσέως, ἀλλὰ τῆς μελλούσης κτῆς κρίσεως τε καὶ καταστάσεως. Τοῖς ἱεραρῆς λέει, τὰ περὶ ἱεραρῶν νομοθετῶν. Ἰωσήφ τῆς ἀρετῆς ἐπήγαγε, τὰς λιθώδεις καρδίας στήθων ἐκείνου.

σχευάσας. Ἄρτον ἐψώμισεν ὡς ἐκείνος οὐρά-
 τοὺς τῆς ἀγάπης λόγους πᾶσι προθεῖς, δι' οὗ
 τα στηρίζεται πᾶσα ψυχή. καὶ τῷ θεῷ καὶ
 κῶ προσέρχεται ἄρτω θαρρόυσα, τῷ ἐκ τῶν
 ἐν τοῦ Πατρὸς εἰς σωτηρίαν ἡμῶν παραγενο-
 ῦ Ὀρτυγομήτραν ἔδωκεν, κάτωθεν ἡμῖν τοῖς
 ἵς τῇ περὶ Θεοῦ μνήμῃ οὐρανοπορεῖν ἐκδιδά-
 καὶ τὰ ἐκεῖ φαντάζεσθαι κάλλη. Καὶ ἀπλῶς
 βούλη θεωρίας λόγοις τὰ τοῦ Πατρὸς τοῖς πα-
 ἑξισοῦν σεμνολογήματα, οὐδ' ὅλως εὐρήσεις
 τεροῦντα.

Enitur. Et hoc quidem modo atque ratione, si
 actionibus conferre lubuerit, illis nullatenus
 el καὶ Ἰησοῦς ὁ Ναυῆτης Ἰορδάνην ἔσχισε,
 ποκεκλεισμένας εἰς μετάδοσιν τῶν πλουσίων
 , πρὸς εὐπορίαν διάρας, καὶ τῷ λαῷ τὴν γῆν,
 ; κάτω ἐπαγγελάς, ἀλλὰ τῆς οὐρανοῦ βασι-
 ἐκκληροδότην. Ὡς Σαμουὴλ ἐκ βρέφους ἀν-
 εῖψ Θεοῦ, καὶ φωνῆς θαλάσσης ἤκουσεν. Ὡς ὁ μέγας
 ; τοῖς τῆς αἰσχύνης παρεδειγμάτισεν ἱερεῖς,
 ρ νοητῶν ἐπὶ τῇ λογικῇ θυσίᾳ, οὐ μίαν, ἀλλὰ
 ις κατήγαγε· καὶ πυρῆν τῶν ἀρετῶν ἄρματι,
 θέριος, ἀλλ' οὐράνιος ἀρματηλάτης ἀνήχθη.
 λισσαῖος, διπλῆν τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν
 τηκε· καὶ ὡς οἱ προφῆται θεοφανείας πολλα-
 ωται. Τοῦ μὲν τούτου ὁ λόγος καὶ πρὸς τὸν ἐν
 οἷς γυναικῶν ἀνώτερον παραθεῖναι, τὸν μεσ-
 ὦ νόμου καὶ τῆς χάριτος. Ὡς πρόδρομος ἐν
 ἡλύσιση· καὶ ῥῆμα Θεοῦ γέγονε καὶ πρὸς τοῦ-
 ἔ μετανοίας κήρυξ ἐχηρημάτισε, καὶ τὰς ἀμαρ-
 ῆς μολεγεῖσθαι τοὺς προσερχομένους ἐδίδαξε.
 ἰλλος τὸ τῆς ἐκλογῆς σκεῦος, παντοίους ὑπε-
 πειρασμοὺς, καὶ τὰ τῆς μετανοίας καταβαλεῖν
 ιτα, ὡς ἐκεῖνος τῆς πίστεως, οὐ κατενάρχησε.
 δεῖ τοῖς κατὰ μέρος τοῦτον παραβάλλειν, ἔτι
 ἴτου κατορθωμάτων πᾶσαν πληροῦντων τὴν
 ἐνην; Φαινομένων δὲ τῶν ἔργων, περιττὸν
 ιχρολογία· τό τε τοῦ λόγου μήκος εἰς ἀδόξϊαν
 εῶν περιτρέπεται, ὡς οὐχ ἱκανῶν οὐστῶν ἐαυ-
 οῦνταις δι' ἔργων μὴνύσαι, ἀλλὰ τῆς ἐκ τῶν
 ἱπικουρίας δεομένων. Καλὸν δὲ οἶόν τι τερ-
 νν ἡδυσμα, προσθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ τὸ περὶ τὴν
 τελευτὴν ἀδόξῳν τερατούργημα.

suavissimum quoddam condimentum huic
 similem ipsius ex hac mortali vita exitum.

ων γὰρ ὁ θεοφόρος οὗτος ἀνὴρ ἀπαίρειν πρὸς
 νια, τοῖς παροῦσι παρηγγυᾶτο, ὡς οὐκ ἐξὸν
 σθῆτι πολυτελεῖ τὸ τούτου σῶμα ἐνταφιάσαι.
 εἰ τις φιλοπάτωρ ὦν τοιοῦτον τι προνοήσκειν,
 οἰμασε, μηδαμῶς εἰς ἔργον τὴν βουλὴν ἀγα-
 λ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ὄρισθὲν εἰς τὴν ἐκείνου τα-
 ῆναι πτωχοῖς. Εἰς γοῦν τῶν παρεστῶτων, καὶ
 ὦν ἐπιφανῶν, ἐσθῆτα πολυτελεῖ προεστρεπί-
 κείνη συνθάπτειν τὸ τοῦ θεοῦ πρεσβύτου σῶ-
 δουλευθεις, ἀκούσας τῆς ἐπιτιμίας, ἤλγησε.
 ναί πτωχοῖς τὸ προετοιμασθὲν ἱμάτιον ὑπερ-
 ξιον τρίμημα δοῦναι μᾶλλον τοῖς δεομένοις κατὰ
 ῶτερον κρίνας. Ὡς αὐτίκα πληγείς ὑπὸ δι-
 ονηροῦ, τῆς ἀνηχοῖας ἐτρούγα τὰ μικρότατα

A dotes constituit, ac de sacrificio leges præceptaque
 tradidit. Aquam e petra eduxit, dum corda lapi-
 dea ad lacrymas fundendas commovit. Pane cæle-
 sti, sicut ille, abunde populum pavit, charitatis
 nobis sermones proponens, quibus maxime corbor-
 antur animi, et ad sumendum cum fiducia di-
 vinum ac sacrum hunc Panem, qui pro nostra
 salute huc e sinu Patris venit, accenduntur. Co-
 turnices quoque fidelibus, ut ille, exhibuit, osten-
 dens quonam pacto per Dei recordationem in cœ-
 lum sese tollant, ac quæ ibi sunt pulchra, con-
 ferries

Ipse namque, ut Jesus Nave, Jordanem quoque
 divisit, cum clausas divitum manus benignitate
 aperuit, ac populo terram, non quidem abjectæ
 hujus promissionis, verum cælestis regni distribuit.
 A sua infantia, ut Samuel, consecratus est Deo,
 divinamque vocem, ut ille, audivit. Sicut Elias,
 sacerdotis turpitudinis coarguit, ignemque divi-
 num orationis sacrificio, non semel, sed sæpius
 deduxit, igneoque virtutum curru, non in æthera,
 sed in ipsum cœlum sublatus est. Sicut Eli-
 seus, duplicem spiritus gratiam consecutus est.
 Sicut prophetæ, divinæ visionis munere ac gratia
 donatus est. Quin et ipsa me movet ratio, ut eum-
 dem hunc vel cum illo, quo inter natos mulierum
 nullus perhibetur existisse major, comparare au-
 deam: cum illo, inquam, qui inter legem et gra-
 tiam fuit medius. Siquidem hic, ut præcursor ille,
 eremum coluit, et ad eum quoque factum est ver-
 bum Dei, ac præconem agens pœnitentiæ docuit
 confiteri peccata cedentes ad se. Sicut Pæulus
 autem vas electionis, varias tribulationes atque
 tentationes pertulit, pœnitentiæque semina, ut ille
 fidei, sedulo sparsit. Sed quid necesse est, hunc
 cum sanctis sigillatim conferre, cum ejus recte fac-
 tis totus terrarum orbis sit plenus? Prolixior au-
 tem oratio supervacanea sit, cum ipsa satis appa-
 reant opera, ipsaque verborum multitudo fidem in-
 firmare videatur, quasi non satis ex ipsis rebus
 declarentur virtutes, sed sermonis adhuc auxilio
 indigeant. Quapropter operæ pretium fuerit, tan-
 orationi adjungere, percelebrem nimirum, prod-

D In cœlum ergo jam perrecturus sanctus hic vir,
 iis, qui tunc ibi aderant, mandabat, ne pretioso
 cum vestimento corpus suum sepelirent. Et si quis
 amantior patris tale quidpiam cogitasset, aut præ-
 parasset, id ne exsequeretur, sed consilio in melius
 commutato, hoc ipsum quod sepulturæ cohonestan-
 dæ decrevisset, pauperibus impertiretur. Cum
 igitur unus eorum qui aderant, præcipuæ nobilitatis
 vir, magni sane pretii vestimentum parasset,
 quo sancti senis corpus amictum sepulture trade-
 ret, increpatione illius audita doluit, et melius esse
 animo reputans, si tantum stipis, quantum vestis
 constiterat, ejus loco indigentibus daret, paratum
 vestimentum pauperibus elargiri distulit. Quam-

obrem mox a maligno correptus dæmone, quod mandatis non paruisset, gravissimas pœnas dabat, seque ante lectulum, in quo vir sanctus decumbebat, ore ferventes agens spumas, dilaniabat. Ad quem vir Dei elementissimus calamitosum conversus : Quidnam, inquit, admisisti, o homo, ut in hoc periculum conjicereris? Ille vero senis mandato excitatus, licet ejus menti tenebras cacodæmon offudisset, secretum, quod apud se conceperat non obtemperandi jussis ipsius, consilium patefecit. Quem confitentem benignissimus vir commiseratus, manuum sanctarum impositione et precibus hominem protinus ab illa affectione liberavit, et pristinae sanitati restituit, eumque sic est allocutus : Perfice, homo, quæ dudum promisisti.

Quo quidem demonstrato miraculo, cum jam vitæ finis immineret, eos, qui tunc aderant, multis piis commonitionibus ad virtutis studium atque amorem cohortatus, ut postrema ejus declarant verba, ad tranquillum æterni regni portum feliciter emigravit, sanctaque ac Deo grata accessione, numerum beatorum, qui ab initio fuerant sæculi, cumulavit. Nam in cœlestibus anima ipsius consedit tabernaculis, ubi angelorum sunt ordines, ubi patriarcharum populi, ubi prophetarum chori, ubi apostolorum sedes, ubi martyrum gaudium, ubi piorum lætitiæ, ubi doctorum splendor, ubi celebres primogenitorum cœtus, ubi puræ exsultantium voces, ubi illa bona patent, quæ angeli prospicere optant. In sanctum illum locum felicissima beati clarique patris Ephræm anima pervenit. Arbitror vero cum in cœlum ipsa ascenderet, singulas quas in hac vita excoluerat virtutes præcessisse, ac res illas reconditas et speciosissimas, quæ mortalibus cerni nequeunt oculis, demonstrasse; omniumque excellentissimam charitatem sic ad eam accedentem dixisse : Intuere, dilecta anima, pulchritudinem, quam tibi comparavi, simulque delicias ostendisse. Moxque accurrentem humilitatem, ita eam compellasse : Aspice, anima Deo chara, cujusmodi ego tibi locum quietis exornavi. Tum cæteras omnes sigillatim recensuisse, demonstrasseque præmia, quæ jam iude, cum ab ipsa adhuc in corpore excolerentur atque exercebantur, in futurum comparabant. O decantanda, et imitatu dignissima emigratio! O mors, lacrymis non indigens! O separatio optatam societatem concilians! O transitus, cujus transeuntem minime pœnitet! O funus, omnis doloris atque molestiæ expers! Dum enim ipsius mores suspicimus, consolationem inde percipimus. Aliorum quippe hominum mors, illis qui relinquuntur, lacrymandi præbet causam : sanctorum autem lætitiâ nobis celebratamque conciliat : quare ista non dicenda mors, sed potius transitus, et ad vitam hinc meliorem emigratio.

Hæc sunt, quæ tibi, Patrum optime, mundique doctor clarissime, laudum præconia audax lingua, ut vilia munuscula, offert : non ea quidem pro dignitate, neque ut indigenti tibi : quam enim afferre

δράγματα, εαυτὸν πρὸ τῆς κλίτης τοῦ θεοῦ τῶν, καὶ τὴν ἀφρὸν ἐκ τοῦ στόματος ἐπέσει. Ὁ δὲ συμπαθέστατος τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, ἐπέπρακται, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν κίνδυνον ἐπέσει. Ὁ δὲ τῆ κελεύσει διαναστάς, καίπερ ὑπὸ τῆς νόου σκοτωθεὶς, τὴν κεκρυμμένον ἰσχυρισμὸν, καὶ τὴν παρακοὴν ἐφανέρωσεν. Ὁ γησάμενος ὁ συμπαθέστατος γέρον ὑπὸ τῆς ἐστῆσεν, ἐπιθέσει ἁγίων χειρῶν καὶ εὐχὰ ἀπαλλάξας τοῦ πάθους· εἶτα καὶ προσέειπεν· ἰσχυροῦ σου τὴν ὑπόσχασιν, ἄνθρωπε, ἦν ταῦ ἐνενηήσας.

Τοιοῦτο τεράστιον πρὸς [τὰ] τῶ τῆς ἐκτελεργασάμενος, πολλὰς τε παραίνεσις ἐκόντας πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ζῆλον δευαστικὸν τελευταῖος αὐτοῦ λόγος δηλοῖ, εἰς τὸν ἀκρίβη μένα τῆς αἰωνίου βασιλείας ἐξέπνευσε κέλευτος. Πού δὲ τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἀλλαγὴν εἰσὶν καταλύσαι, ἢ ὄχι ἐν σκηναῖς οὐρανίου, ἐπὶ ἀγγέλων, ὅπου χοροὶ προφητῶν, ὅπου ἱεραστόλων, ὅπου χαρὰ τῶν μαρτύρων, ὅπου ἐκφροσύνη, ὅπου διδασκάλων λαμπρότης, ὅπου τόκων πανήγυρις, καὶ ἦχος καθαρὸς τῶν ἐφορταζόντων. Εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ, ἃ ἐπιβλέποντες ἀπακούσαι, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἱερὸν ἵερὸν ἡ τοῦ μακαρίου καὶ ἀοιδίμου Πατρὸς πολυμακάριστος καὶ ἁγία ψυχὴ. Ἡ γούμα ἐπὶ οὐρανὸν αὐτῆς ἀναβάσει ἡγεῖσθαι τὰς παρὰ αὐτοῦ ἀρετὰς, καὶ δεῖκνυεῖν αὐτῇ ἐκάστην τῶν ἐκεῖνα καὶ ἀόρατα κάλλη, καὶ προσελθούσῃ τὴν μείζονα πατρῶν τῶν ἀρετῶν ἀγάπην, ἐκπεῖν· Ὅρα, φιλάττη ψυχὴ, εἴδον σοὶ προξενήσας· καὶ σὺν τῷ λόγῳ καθυποδείξαι τὴν ἐκείνην καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδραμεῖσθαι τὴν Σκόπτι, πεπονημένη θεῶν ψυχῇ, οἷον κἀγὼ καὶ ἀναπαύσεως ἡτοίμασα. Καὶ κατὰ μέρος εἰπεῖν τε καὶ καθυποδείξαι, οἷας αὐτῇ τὰς ἐκείνην πρῶτον φιλοσηθίζουσι προξενήσαν ὑπερπολυμνήτου καὶ ζηλωτῆς ἀποδημίας! ὁ ἐκ δακρῶν μὴ δεομένου! ὁ χωρισμοῦ, τὴν ἐκείνην προξενούτος συνάφειαν! ὁ μεταστῆσαι παρεχούσης τῷ μεταστάντι μετάμελον! ὁ δὲ δεικνύσας οὐ κεκτημένης μετάμελον! Ἐξ ὧν γὰρ ἐκείνου τρόπους θαυμάζομεν, ἐκ τούτων τῆς ἐκείνην λαμβάνομεν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἐκείνην ὁ θάνατος αἴτιος δακρῶν τοῖς ἐκείνην μένοις γνωρίζεται· ἐπὶ δὲ τῶν ἁγίων, ἐκείνην καὶ πανηγύρεως καθίσταται πρόξενος· ὅπου ἐκείνην τὸς ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ μεταστάσις μᾶλλον καὶ ἐκείνην κρείττω μετάσας.

Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, τῶν Πατέρων ἀρετῶν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλε, τολμηρὰ γλώσση, καὶ παρ' ἀξίαν, προσάγεται τὰ ἐγκώμια· οὐχ ὡς ἡμεῖς (πολλὰ γὰρ εὐκλείαν χαρίζεται λόγος, ὅτι οὐκ ἐστὶν

παινουμένου βαδίζων), πρὸς ὄνησιν δὲ μᾶλλον ὄντων· ὅτι μεγίστη τοῖς πολλοῖς ἐπὶ τὰ βελτιώ-
 εἰσις τε καὶ προτροπή, ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν
 ἴα. Ἐκίνησε δὲ πρὸς τούτους ἡμᾶς τοὺς λό-
 και τολμηρίας εἰργάσατο, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα.
 ἄρ ἐγὼ τὰ πολυειδῆ προτερήματα, καὶ τὸ τοῦ
 αἰ λόγου κόσμῳ παντὶ διαλάλητον· τούτων δὲ
 ἡ θαυμαστὴ σου ἐπιστάσια, καὶ ἀπολύτρωσις
 ὃν σοὶ γεγενημένον ὁμώνυμον, τὸν καὶ πρὸς
 ἡμᾶς ἀποδύσασθαι τοὺς ἀγῶνας προτρεψά-
 ρος ὑπὸ βαρβάρων ἐκγόνων τοῦ Ἰσραὴλ ὁμο-
 ἀπαχθεῖς, καὶ τῆς ἐνεργαμένης οὐ μικρὸν χρό-
 ρισθεις, πρὸς τὰ οἰκτεῖα παλιννοσῶν, καὶ τῆς
 ἰν λυσιτέλειαν ἀγνοῶν, τῆς σῆς ἔτυχε παρα-
 πιστασίας, καὶ τὴν ὁδὸν ἐδιδάχθη τὴν πρὸς
 ἰν μᾶλλον ἐπιτηδεῖαν, καὶ τοῦ σκοποῦ ὡς ἀλη-
 διήμαρτε. Ναὶ μὴν καὶ εἰς αὐτὸ κατανατήσας
 ἰδύων τὸ ἄκρον, καὶ θάνατον ἐκδεχόμενος, ὑπὸ
 ἰς κατὰ τὴν ὁδὸν βαρβαρικῆς στενωθεῖς, ὡς μό-
 σῆς ἐπεμνήσθη προσηγορίας, ἐπειπὼν· Ἄγισ-
 τε, βοήθει μοι. Καὶ τὴν πλάνην τῶν κινδύνων
 ἰς ὑπέβη, καὶ τοῦ φόβου κατεφρόνησε, καὶ
 ἰς ὑπὲρ νοῦν τετύχηκε, καὶ τῆ πατρίδι παρ'
 ὑπὸ τῆς σῆς προνοίας φρουρούμενος ἀπο-
 Διὰ τοῦτο, εἰς τὰ προειρημένα προτείναι
 ὕστερον ἐτολμήσαμεν, καὶ τῶν ἐπαίνων ἐφ-
 ἰ ἀκαθάρτοις ἐτολμήσαμεν χεῖλεσιν. Καὶ εἰ
 ἰ πολὺ τοῦ δέοντος ἤλθομεν ἐν τοῖς λόγοις,
 ἰ γεγενῆσθαι τῆς ἐπιτυχίας στηλογραφήσο-
 ἰ σοὶ τὴν χάριν ὁμολογήσομεν. Εἰ δὲ παρὰ
 ἰς ἀξίας οἱ ἔπαινοι, καὶ οὕτως πάλιν αἰτιον
 ἀποτυχίας κατατασόμεθα, κἂν τολμηρὸς
 ὄγος. Σὺ γὰρ φεύγειν τοὺς ἐπαίνους βουλό-
 καὶ ὡς ζῶν ἐν βίῳ, οὕτω καὶ μεταστὰς τα-
 ρνεῖν ἀσπαζόμενος, παρεμποδίζεις τοὺς ἐγ-
 ἰν σε θέλοντας. Πλὴν κἂν τε τοῦτο, κἂν τε τὸ
 ἰν, ἡμεῖς τὸ χρέος, ὅσον εἰς δύναμιν, ἀφ-
 ἰα, καὶ πιστεύομεν, ὡς οὐδ' ἀποστραφήση
 ἰς θερμούς φιλοπάτορας· ἀλλ' ὡς παίδων
 ἰ γονεῦσι δέξη ψελλίσματα. Σὺ δὲ τῷ θεῷ
 ἰμενος θυσιαστηρίῳ, καὶ τῆ ζωαρχικῆ καὶ
 ἰ λειτουργῶν σὺν ἀγγέλοις Τριάδι, μέμνησο
 ἰμῶν, αἰτούμενος ἡμῖν ἀμαρτημάτων ἄφεσιν,
 ἰ βασιλείας ἀπόλαυσιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 ἰ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ
 ἰ εἰμὲν καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
 ἰ αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A queat gloriam oratio, quæ laudeti meritis plane
 superatur? Verum propter viventium potius utili-
 tatem; nam honorum atque præstantiorum viro-
 rum encomia, maximam plerisque consolationem
 et cohortationem ad meliora afferunt. Hanc vero
 laudandi provinciam alacrius suscepimus, cum va-
 riis aliis adducti rationibus, præter vitæ doctrinæ-
 que tuæ famam toto terrarum orbe celeberrimam;
 tum cura illa, quam in homine ejusdem nominis
 liberando adhibuisti. Ille siquidem nos ad sub-
 eundum hoc onus impulit, qui a posteris Ismael in
 bello captus, et longius a patria diu commoratus,
 cum jam ad eam redire desideraret, viamque com-
 modam ignoraret, singulari ope tua aptam ad salu-
 tatem rationem invenit, et quod diu concupiverat,
 adeptus est. Cum enim in maximum vitæ discrimen
 adductus esset (quod omnes viæ barbarorum
 interclusæ copiis tenerentur), te nomine duntaxat
 invocavit, dicens: Sancte Ephræm, succurre mihi.
 Sicque tuto periculorum laqueos evasit, ac inortis
 meum neglexit, inopinatumque consecutus salu-
 tem, patriæ tuo munitus præsidio præter spem est
 restitutus. Quare ad ista enarranda, audacius ag-
 gressi, laudes tuas impuris attingere labijs non
 sumus veriti. Qua quidem in re, si quid profere-
 rimus, id tuo nos assecutos auxilio fatebimur, ti-
 bique acceptum feremus. Sin vero tua dignitate
 multo inferiores sint nostræ laudationes, te quo-
 que (ficut forte audacius hoc dictum videatur) in
 causa fuisse dicemus, qui et vivens, et defunctus,
 modestia humilitatisque studio, te collaudare cu-
 pientes impedis. Verumtamen, sive istud sit, sive
 illud, nos quantum tulerunt vires, pietatis officio
 satisfecimus: teque hoc ipsum minime nobis suc-
 censurum, neque tui amatissimos aversaturum;
 verum æquo benévoloque animo filiorum balbutien-
 tium laudes admissurum, confidimus. Tu autem
 divino jam assistens altari, vitæque principi, ac
 sanctissimæ una cum angelis sacrificans Trinitati,
 omnium nostrum memineris, veniamque nobis
 peccatorum impetra: ut sempiterna cælestis regni
 beatitudine perfrui possimus. In Christo Jesu Do-
 mino nostro: cui gloria cum Patre principio ca-
 rente, et sancto ac vivificante Spiritu, nunc et
 semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

EJUSDEM

ORATIO FUNEBRIS

IN MAGNUM MELETIUM EPISCOPUM ANTIOCHIAE.

Eodem Siphano interprete.

Auxit nobis numerum apostolorum novus apo- A Hῤῆξεν ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστό-
stolus, qui cooptatus est in ordinem apostolorum. Ἀπόστολος, ὁ συγκαταληφισθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων
Traxerunt enim sancti ad se moribus, consimilem; Εἰλκυσαν γὰρ οἱ ἅγιοι πρὸς ἑαυτοὺς τὸν ἕνα
athletam, athletæ; coronatum, coronati; animo cas- τὸν ἀθλητὴν τὸν στεφανίτην οἱ στεφανίται, οἱ
tum, corde puri; præconem sermonis, ministri οἱ ἀθληταί, τῆ ψυχῆ οἱ καθαροὶ τῆ καρδίας, οἱ
sermonis. Verum pater quidem noster apostolici τοῦ λόγου οἱ ὑπέρτατοι τοῦ λόγου. Ἄλλὰ μακα-
contubernii, et ad Christum resolutionis nomine ὁ Πατὴρ ἡμῶν, τῆς τε ἀποστολικῆς συστοίας τε
beatus habendus est: nos vero miserabiles. Orbitas πρὸς τὸν Χριστὸν ἀναλύσεως· ἐλεεινοὶ ἔσμεν·
enim præmatura non sinit, ut eo nomine beatos γὰρ ἐξ μακαρίζειν ἡμᾶς τοῦ Πατρὸς τῆ ἐπι-
nos dicamus, quod tam bonum et commodum pa- ἡ ἀωρία τῆς ὀφραγίας. Ἐκείνω κρείττον ἢ
trem nacti eramus. Illi melius erat per resolu- Χριστῷ εἶναι διὰ τῆς ἀναλύσεως, ἀλλ' ἡμῶν
tionem esse cum Christo: at nobis acerbum et mo- τὸ διακευχθῆναι τῆς πατριτικῆς προστασίας καὶ
lestum paterno præsidio patrociniisque carere. βουλῆς καιρῶς, καὶ ὁ συμβουλευτὸν σημεῖον
Ecce enim tempus consilii est, et consilium dare ἡμᾶς περιεστοιχισταί, πόλεμος αἰρετικῶν καὶ
solitus tacet. Bellum nos circumstat, bellum hæ- στρατηγῶν οὐκ ἔστι. Κάμνει ταῖς ἀρτίστοι-
reticum; et qui ducem se præbeat, nobis non est. Β κοινὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν ἐπι-
Laborat infirmitatibus commune corpus Ecclesiae, εὐρίσκομεν. Ὅρατε ἐν ποταποῖς τὰ ἡμέτερα
et medicum non invenimus. Videte quo loco sint ἡμῶν εἰπῶς οἷόν τε ἦν τονώσας ἐμῶν ποτα-
res nostræ: vellem, si quo modo fieri posset, confir- νειαν, συναναθῆναι τῷ ὄγκῳ τῆς συμφορᾶς καὶ
mata mea debilitate una cum magnitudine calami- ῤῆξαι φωνὴν κατ' ἀξίαν τοῦ πάθους· καὶ
tatis ascendere, et aliquam rumpere vocem, quæ in- γενναῖοι πεποιθήκασιν οὗτοι, μεγαλοφῶνες τῆ
commodo responderet: quemadmodum isti viri τῷ Πατρὶ συμφορὰν ὀδυρόμενοι. Ἄλλὰ τί εἶ-
egregii fecerunt, qui magna voce calamitatem Πῶς βιάσομαι γλώσσαν εἰς ὑπερσίαν τοῦ
amissi patris deploraverunt. Sed quid agam? qui καθάπερ τιτὶ πέθῃ βαρεῖα τῆ συμφορᾶς ἐπέ-
cogam linguam ad inserviendum orationi tanquam Πῶς ἀνοίξω στόμα τῆ ἀφασίας κεκρατημένην
gravi vinculo, calamitate impeditam? Quomodo πρόωμαι φωνὴν, εἰς πάθῃ καὶ θρήνου κα-
aperiam os taciturnitate atque silentio captum? ηθείας κατολισθαίνουσαν; Πῶς ἀναδίσκω καὶ
qua ratione vocem emittam ad calamitates et luc- ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, τῶ τῆς συμφορᾶς γινώσκω καὶ
tus et consuetudine delabentem? quomodo animi μένος; Τίς μοι διασχῶν τὴν βαθειαν αὐτῆς
oculis suspiciam, qui caligine calamitatis circum- τεινὴν τῆς λύπης νεφέλην, πάλιν ἐξ αἰθέρος καὶ
fusum sum? Quis mihi hac densa atque obscura ἀναδείξει τὴν τῆς εἰρήνης ἀκτίνα; Πόθεν ἐπι-
C tristitiæ nebula discussa, rursus ex serenitate λάμψει ἡ ἀκτίς, τοῦ φωστῆρος ἡμῖν κατὰ τὸ
clarum pacis radium exhibebit? unde vero radium Ἡ κακῆς σκοτομήνης, ἀνατολὴν φωστῆρος καὶ
etiam elucescet, cum stella nobis occiderit? O ma- ζούσης! ὡς ἀπεναντίον ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι
lam noctem obscuram, quæ ortum luminis non νῦν τε καὶ πρόωγῃ οἱ λόγοι γίνονται! Τότε
sperat! Quam contrario modo a nobis hoc loco et ἐγορευόμεν, νῦν ἐλεεινῶς ἐπὶ τῷ πέθανει σπῆ-
nunc verba fiunt, et nuper facta sunt! Tunc tan- Τότε ἐπιθαλάμιον, νῦν ἐπιτάφιον ἔδομεν. Μὴ
quam in nuptiis tripudiabamus et choreas duce- γὰρ ὅτε τὸν πνευματικὸν ὁμᾶς γάμον εἰπέτε
bamus: nunc miserabiliter lugentes ingemiscimus. τῷ καλῷ νυμφίῳ εἰσοικίζοντες τὴν παρθενίαν

ὄν λόγων ἔδνα κατὰ δύναμιν ἡμῶν εἰσηνεγκά-
 , εὐφραίνοντες ἐν τῷ μέρει καὶ εὐφραίνόμενοι.
 ; νῦν εἰς θρῆνον ἡμῖν ἡ χαρὰ μεθρημόσθη, καὶ
 εὐφροσύνης περιβολή, σάκκος ἐγένετο. Ἡ τάχα
 ἐν ἔδει τὸ πάθος, καὶ ἔνδον ἀποκλείειν τῇ σωπῇ
 ληθδὸνα, ὡς ἂν μὴ διοχλοῖμεν τοὺς υἱοὺς τοῦ
 ὄνος, οὐκ ἔχοντες τὸ φαιδρὸν τοῦ γάμου ἔνδυμα,
 μελανειμονοῦντες τῷ λόγῳ; Ἐπειδὴ γὰρ ἀπ-
 ὀφ' ἡμῶν ὁ καλὸς νυμφίος, ἀθρόως τῷ πένθει
 ἐλάνθημεν, καὶ οὐκ ἔστι συνήθως καταφαί-
 : τὸν λόγον, τὴν κοσμοῦσαν ἡμᾶς στολὴν τοῦ
 ἰ ἀποσυλήσαντος. Πλήρεις ἀγαθῶν πρὸς ὑμᾶς
 ἤκαμεν· γυμνοὶ καὶ πένητες ἀπ' ὑμῶν ὑπο-
 ομεν· ὀρθὴν εἶχομεν ὑπὲρ κεφαλῆς τὴν λαμ-
 πλουσίῳ τῷ φωτὶ καταλάμπουσαν· ταύτην
 λένην ἀνακομίζομεν, εἰς καπνὸν καὶ κόνιν δια-
 : ος τοῦ φέγγους. Ἐσομεν τὸν θησαυρὸν τὸν
 ἐν ἡστρακίνῳ σκεύει. Ἄλλ' ὁ μὲν θησαυρὸς
 : τὸ δὲ ἡστρακίνον σκεῦος, κενὸν τοῦ πλου-
 : ις δεδοκὸσιν ἐπανασώζεται. Τί ἐροῦμεν οἱ ἀπο-
 ντες; τί ἀποκρινοῦνται οἱ ἀπαιτούμενοι; Ὡ
 οῦ ναυαγίου! Πῶς ἐν μέσῳ τῷ λιμένι τῆς ἐλπί-
 : ῶν ἔναυαγήσαμεν; Πῶς ἡ μυριοφόρος ὀκλὰς
 τῷ πληρώματι καταδύσα, γυμνοὺς ἡμᾶς τοὺς
 ελουτοῦντας κατέλιπεν; Ποῦ τὸ λαμπρὸν ἱστίον
 , τὸ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι διὰ παντὸς ἰδυόμενον;
 ὁ ἀσφαλὲς τῶν ψυχῶν ἡμῶν πηδάλιον, δι' οὗ
 κικυμίας τὰς αἰρετικὰς ἀπαθῶς παρεπλέομεν;
 ἰ ἀμετάθετος τῆς γνώμης ἀγκυρα, ἢ μετὰ πά-
 : σφαλείας πεπονηκότες ἀνεπαυδμεθα; Ποῦ ὁ
 : κυβερνήτης, ὁ πρὸς τὸν ἄνω σκοπὸν διευθύνων
 κφος; Ἄρα μικρὰ τὰ συμβάντα, καὶ μάτην
 νομαί; ἢ μᾶλλον οὐκ ἐφικνούμαι τοῦ πάθους,
 περφωθήσω τῷ λόγῳ; Χρήσατε ἡμῖν, ἀδελφοί,
 τε τὸ ἐκ συμπαθείας δάκρυον. Καὶ γὰρ ὅτε
 εὐφραίνεσθε, ἡμεῖς τῆς εὐφροσύνης ὑμῶν ἐκοι-
 : αμεν. Οὐκοῦν ἀπόδοτε ἡμῖν τὸ πονηρὸν τοῦτο
 : λαγμα. Χαίρειν μετὰ χαϊρόντων· τοῦτο ἡμεῖς
 : ιαμεν. Κλαίειν μετὰ κλαιόντων· τοῦτο ὑμεῖς
 : ὀδοτε. Ἐδάκρυσέ ποτε ξένος λαὸς ἐπὶ τοῦ
 : ἔρχου Ἰακώβ, καὶ τὴν ἀλλοτριαν συμφορὰν
 : σατο, ὅτε τὸν Πατέρα ἐξ Αἰγύπτου οἱ ἀπ' ἐκεί-
 : : τακομίσαντες, πανδημει τὴν ἐπ' αὐτῷ συμφο-
 : : ρὴ τῆς ἀλλοτρίας καταλωφύραντο, ἡμέραις τριά-
 : : καὶ τοσαύταις νυξὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ θρῆνον συμ-
 : : εῖνοντες· μιμήσασθε τοὺς ἀλλοφύλους, οἱ
 : : ὀλ καὶ ὀμόφυλοι. Κοινὸν ἦν τότε τῶν ξένων καὶ
 : : γωρίων τὸ δάκρυον· κοινὸν ἔστω καὶ νῦν· ἐπεὶ
 : : πάθος κοινόν. Ὅρατε τοὺς πατριάρχας τοῦ-
 : : πάντες οὗτοι τέκνα τοῦ ἡμετέρου εἰσὶν Ἰακώβ.
 : : εὐθέρως οἱ πάντες. Οὐδεὶς νόθος οὐδὲ ὑπόδη-
 : : ὕδὲ γὰρ ἦν θέμις ἐκείνῳ δουλικῆν συγγένειαν
 : : γειν. τῇ εὐγενείᾳ τῆς πίστεως. Οὐκοῦν καὶ
 : : ος ἐκείνος πατήρ, δίδῃ τοῦ Πατρὸς ἦν τοῦ
 : : ου πατήρ.

s estis, imitamini alienigenas et externos.
 crynæ; communes sint etiam nunc, quoniam
 : as, omnes isti filii nostri Jacobi sunt. Ex

A Tunc nuptiale, nunc sepulchrale carmen canimus.
 Meministis enim illius diei, cum in nuptiis spiritua-
 libus præclaro sponso virginem domum deducentes
 convivio vos exceperimus, et verborum sponsalia mu-
 nera pro viribus nostris intulimus, gaudio afficientes
 invicem et gaudentes. Verum nunc in luctum nobis
 gaudium conversum est, ac lætitiæ amictus saccus
 evasit. An forsitan reticere calamitatem atque silen-
 tium intus concludere mœrorem oportebat, ne inolestia
 filios thalami sponsalis afficiamus, cum non habeam-
 us lautum ac splendidum nuptiale indumentum,
 sed atrum ac pullum orationis habitum asseramus?
 Posteaquam enim præclarus sponso a nobis dis-
 cessit, luctu repente atrati sumus, nec licet more
 solito festivum et jucundum inferre sermonem,
 B cum qua ornabamur stola, nos invidia spoliarit.
 Pleni honorum ad vos accessimus; nudi ac paupe-
 res a vobis recedimus; erectam supra caput largo
 lumine resplendentem faciem habebamus, hanc
 extinctam in fumum et cinerem dissipato splendo-
 re reportamus. Habuimus magnum thesaurum
 in vase testaceo. At thesaurus quidem iste
 absconditus est, et visum fugit: vas autem testa-
 ceum ab opibus vacuum, ab iis qui dederant, re-
 servatur. Quid dicemus qui emisimus? Quid re-
 spondebunt a quibus repetitur? O malum naufr-
 gium! Quomodo in medio portu spei nostræ nau-
 fragium fecimus? Quomodo innumeris mercibus
 onusta navis cum ipso onere demersa nos olim
 C Ævites nudos destituit? Ubi splendidum illud ve-
 lum quod Spiritu sancto semper dirigebatur? ubi
 tutum ac firmum animarum nostrarum gubernacu-
 lum, quo tempestates maximas hæreticas nullo
 accepto incommodo prætervehebamus? Ubi immo-
 bilis et firma sententiæ iudicii que anchora, cui
 cum summa securitate post labores acquiesceba-
 mus? Ubi bonus ille gubernator, qui ad superum
 scopulum navigium dirigebat? Utrum modica sunt
 ea, quæ acciderunt, ac nequicquam conqueror? aut
 potius calamitatem querendo non assequor, etiam-
 si supra modum dicendo vocem intendam? Com-
 modate vobis, fratres, commodate ex condolentia
 lacrymas profusas. Etenim quando vos lætabimini,
 nos lætitiæ vestræ socii eramus. Proinde reddite
 D nobis pravam istam officii vicissitudinem. Gauden-
 dum una cum gaudentibus: hoc nos fecimus.
 Flendum cum flentibus: hoc vos invicem reddite.
 Lacrymatus est olim externus populus quo tempore
 patriarcha Jacob diem suum obierat, et alienam
 calamitatem suam esse duxit, cum parentem ex
 Ægypto liberi transportantes, vulgo omnes nullo
 vel sexus vel ætatis habito discrimine, casum ejus
 in regione aliena deplorabant, dies triginta toti-
 demque noctes luctum ac lamentationem illius
 amissi nomine continuantes. Vos qui fratres et po-
 Communes tunc erant peregrinorum indigenarum-
 etiam calamitas communis est. Videte hosce pa-
 libera procreati omnes. Nemo spurius et illegitimus,

nemo subditus. Neque enim illi fas erat ingenuitati fidei servilem inserere cognitionem etiam noster ille parens, propterea quod patris nostri pater erat.

Audistis paulo ante ex Ephraim et Manasse, A Ἰκούσατε ἀρτίως τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τῶν Μανασσῶν ὅσα καὶ ὅσα περὶ τοῦ Πατρὸς διεγρήσαντο, ἐκ δὲ δαίνειν λόγον τὰ θαύματα. Δότε χάριτος εἰπεῖν. Καὶ γὰρ ἀκινδύουν ἐν μακαρίων οὔτε φοδοῦμαι τὸν φθόνον. Τί γὰρ με χεῖρα σεται; Οὐκοῦν γινώτε τίς ὁ ἀνὴρ· Ἐυφραΐμ ἡλίου ἀνατολῶν, ἀμειπτος, δίκαιος, ἀληθὴς ὁμῶς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράξεως. Οὐ γὰρ δὴ ζηλοτυπήσει ὁ μέγας Ἰσὼθ, εἰς τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν καὶ ὁ μιμητὴς ἐκεῖνος ἐπιζητοῦσι. Ἄλλ' ὁ τὰ καλὰ πάντα βλέπων φησὶ καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν περικρῶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐμπεριπατῶν τῇ οἰκουμένῃ, καὶ δι' ἡμῶν ἐπέστησεν, πλατὺ τὸ ἴχνος τῆς θλίψεως ταῖς ἐπισημῶν ἐναπερείσας. Οὐ βούων καὶ προβάτων ἐπιδημιολογήσασθαι· πλὴν εἰ μὴ ἄρα τις κατὰ ἀνάγκην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μεταλάβοι τὸ πόνηρον. Ἐν τούτοις ἡμῶν παρὰ τοῦ φθόνου ἡ βλάβη τῶν ὀφθαλμῶν καὶ χαμηλοὺς τὴν ζημίαν εἰργάσασθαι τραύματι σαρκὸς τὰς αἰσθησεις ἐθέρμησεν ἡμᾶς τῆς κεφαλῆς ἀπεσούλησε. Τῇ δὲ κεφαλῇ ἀπήλθε τὰ τίμια ἡμῶν αἰσθητήρια. Οὐκ ἔστι ὀφθαλμὸς, ὁ τὰ οὐράνια βλέπων. οὐδὲ ἀκοή, ἡ τὴν φωνῆς ἐπακουσα, οὐδὲ ἡ γλῶσσα ἐκείνη, ἡ τὴν ἀνάθημα τῆς ἀληθείας. Πού ἡ γλυκεῖα τῶν ἡμετέρων γαλήνη; Πού τὸ φαιδρὸν ἐπὶ τοῦ χειλοῦς μετὰ τῆς εὐπροσηγορίας δεξιᾶ, τῇ τοῦ στόματος ἐπιπέσει τὸς δακτύλους συνεπιπελοῦσα; Προσέγομαι ἕως σκηπτοῦ ἀναβοῆσαι τὴν συμφορᾶν· Ἐλεῶ σὲ, ὁ ἰσχυρὸς κλητὴς· πρὸς σὲ λέγω, τὴν Ἀντιόχου πόλιν. Ἐν τούτοις ἀβρόας ταύτης μεταβολῆς. Πῶς ἀπεσούλησε τὸ κάλλος; Πῶς ἀπεσούληθη ὁ κόσμος; Πῶς ἐπὶ ἀπερρύθη τὸ ἀνθος; Ὅπως ἐξηράνθη ὁ χορὸς καὶ ἀνθος ἐξέπεσεν. Τίς ὀφθαλμὸς πονηρὸς, τίς κακὴ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης ἐπέσθη; Ὅσα ἀνθ' οἶων ἠλλάξατο! Ἐξέλιπεν ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ὁ ποταμὸς. Πάλιν εἰς αἷμα μετεποιήθη τὸ ὕδωρ τοῦ δυστυχοῦς ἀγγελίας ἐκείνης, τῆς διαγγελίας· Ἐκκλησίαν τὸ πάθος! τίς ἐρεῖ τοῖς τέκνοις ἀπωφανίσθησαν; Τίς ἀπαγγελεῖ τῇ νύμφῃ ἐχθρεύσεν; Ὁ τῶν κακῶν! Τί ἐξέπεσαν, ἐπιπέσει ὑποδέχονται; Κιβωτὸν προέπεμψαν, καὶ σαρκοφάγον δέχονται. Κιβωτὸς ἦν, ἀδελφοί, ὁ τοῦ Θεοῦ ἔθνος κιβωτὸς περιέχων ἐν ἑαυτῷ τὰ θεῖα μυστήρια ἐκεῖ ἡ στάμνος ἡ χρυσὴ πλήρης τοῦ Θεοῦ μετὰ πλήρης τῆς οὐρανοῦ τροφῆς. Ἐν ἐκείνῃ αἰσθητικῆς διαθήκῃ, ἐν ταῖς πλαξὶ τῆς καρδίας ἐπιπέσει μένει πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐ μέλαν. Ὁ δὲ τῆς καθαρότητι τῆς καρδίας ζοφώδες καὶ μέλαν ἐκέκαυτο νόημα. Ἐν ἐκείνῃ οἱ στύλοι, αἱ βάσεις κεφαλίδες, τὸ θυμιατήριον, ἡ λυχνία, τὸ ὑψίστην οἰ λουτήρας, τὰ τῶν εἰσόδων καταπεπέσμα ἐκείνῃ ἡ βάδδος τῆς ἱερωσύνης, ἡ ἐν ταῖς χερσὶν ἐκείνῃ βλαστήσασα. Καὶ εἰ τι ἄλλο τῆν κιβωτὸν ἔχειν ἀκούομεν, πάντα τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιπέσει ληπτο.

quæ in manibus illius germinavit. Et si quid aliud

λλ' ἀντ' ἐκείνων τί; Ἐισπάτω ὁ λόγος. Σινδόνες A
 ραί, καὶ τὰ ἐκ σθηρῶν ὑφάσματα· μύρον καὶ
 ἰάτων δαφύλεια, γυναικῆς φιλοτιμία ποσειδίας τε
 ὑσχημονος. Εἰρήσεται γὰρ ὡς ἂν καὶ ταῦτα γέ-
 εις μαρτύριον αὐτῆ, ὃ περὶ τὸν ἱερέα ἐποίησεν,
 ὡς τὴν ἀλάβαστρον τοῦ μύρου τῆς τοῦ ἱερέως
 ἡς καταχέουσα. Ἄλλὰ τὸ ἐν τούτοις διασωζό-
 , τί; ὅστέα νεκρὰ, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου με-
 ηκότα τὴν νέκρωσιν· τὰ λυπηρὰ τῶν συμφορῶν
 μνημόσυνα. Ὡς οὖν φωνὴ πάλιν ἐν Ῥαμὰ
 θήσεται! Ῥαχὴλ κλαίουσα οὐχὶ τὰ τάκνα αὐ-
 ἰλλὰ τὸν ἄνδρα, καὶ οὐ προσιεμένη παράκλη-
 Αφετε, οἱ παρακαλοῦντες, ἀφετε. Μὴ κατ-
 ητε παρακαλέσαι. Βαρὺ πενθεῖτω ἡ χήρα. Αἰ-
 ω τῆς ζημίας ἧς ἐζημιῶται. Καίτοι οὐκ ἀμελέ-
 ἔστι τοῦ χωρισμοῦ, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ ἀθλη-
 τροεθισθεῖσα φέρειν τὴν μόνησιν. Μέννησθε
 ις ὅπως ὁμῖν ὁ πρὸ ἡμῶν λόγος τοὺς ἀγῶνας
 νδρὸς διηγήσατο, ὅτι διὰ πάντων τιμῶν τὴν
 Τριάδα, καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ἀγῶνων τὴν
 διεσώσατο, τριὰ πειρασμῶν προσβολαῖς ἐν-
 ας. Ἰκούσατε τὴν ἀκολουθίαν τῶν πόνων, οἷος
 κώτους, οἷος ἐν μέσοις, ἐν τελευταίοις οἷος ἦν.
 τὴν κρῖνω τὴν παράληψιν τῶν εἰρημένων κα-
 Ἄλλὰ τοσοῦτον εἰπεῖν ἰσως οὐκ ἄκαιρον. Ὅτε
 κῶτων εἶδεν ἡ σώφρων Ἐκκλησία ἐκείνη τὸν
 , εἶδεν πρόσωπον ἀληθῶς ἐν εἰκόνι Θεοῦ με-
 μμένον· εἶδεν ἀγάπην πηγάζουσαν· εἶδεν χάριν
 εχυμένην τοῖς χεῖλεσι· ταπεινοφροσύνης τὸν
 πτον ὄρον· μεθ' ὃν οὐκ ἔστιν ἐπινοῆσαι τὸ
 · κατὰ τὸν Δαβὶδ, τὴν πρᾶξιμα· κατὰ τὸν
 ὦντα, τὴν σύνεσιν· κατὰ τὸν Μωσῆα, τὴν ἀγα-
 π· κατὰ τὸν Σαμουὴλ, τὴν ἀκριβείαν· κατὰ τὸν
 φ, τὴν σωφροσύνην· κατὰ τὸν Δανιὴλ, τὴν
 · κατὰ τὸν μέγαν Ἠλίαν, ἐν τῷ ζῆλῳ τῆς πί-
 · κατὰ τὸν ὑψηλὸν Ἰωάννην, ἐν τῇ ἀφορτῇ
 ὁματος· κατὰ τὸν Παῦλον, ἐν τῇ ἀνυπερβέτω
 ς. Εἶδεν τοσοῦτον ἀγαθῶν συνδρομῆν περι-
 μίαν· ἐτρώθη τῷ μακαρίῳ ἔρωτι, ἐν τῇ ἀγνῇ καὶ
 φιλοφροσύνῃ τὸν νυμφίον ἑαυτῆς ἀγαπήσασα.
 πρὶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλήσαι, πρὶν ἀναπαῦσαι
 ἴδον, ἔτι τῷ φιλτρῷ ζέουσα, κατελεθρῆθαι μόνη,
 τειρασμῶν τὸν ἀθλητὴν ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας κα-
 υν. Καὶ ὁ μὲν ἐνήθλει τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας
 :· ἡ δὲ ὑπέμενε ἐν σωφροσύνῃ τὸν γάμον D
 τουσα. Χρόνος ἦν ἐν μέσῳ πολὺς, καὶ τις μοι-
 κατεπεχειρεῖ τῆς ἀχράντου παστᾶδος. Ἄλλ'
 φη οὐκ ἐμπαίνετο, καὶ πάλιν ἐπάνοδος, καὶ
 φυγῆ· καὶ ἐκ τρίτου ὡσαύτως, ἕως διασχῶν
 ρετικὸν ζῶφον ὁ Κύριος, καὶ τὴν ἀκτίνα τῆς
 ς ἐπιβαλὼν, ἔδωκεν ἀνάπαυσιν τινα τῶν μα-
 πόνων ἐλπίζειν· ἀλλ' ἐπεὶ πάλιν εἶδον ἀλλή-
 καὶ ἀνενώθη τὰ τῆς σωφροσύνης, καὶ θυμη-
 νευματικαί· καὶ πάλιν ἀνεφλέχθη ὁ πόθος·
 διακόπτει τὴν ἀπόλαυσιν ἡ ἐσχάτη αὕτη ἀπο-

Sed pro illis quid? Silcat oratio. Sindones au-
 dae, et panni serici; unguentorum et aromatum
 largitas et abundantia, liberalitas mulieris et or-
 nata: et honestae. Dicetur enim, ut etiam haec ei
 testimonio sint, quae erga sacerdotem fecit, cum
 alabastrum unguenti largiter in caput sacerdotis
 effudit. Sed quod in his servatur, quid? ossa mortua,
 quae et ante mortem, mortalitatem meditata erant:
 molesta calamitatum nostrarum monumenta. O
 qualis vox rursus in Rama audietur! Rachel defen-
 sona filios suos, sed virum suum, et non admittens
 consolationem. Omittite, o consolantes, omittite:
 nolite contendere ut consolemini. Graviter ferat,
 et lugeat vidua. Sentiat damnum quod fecit. Quan-
 B
 antea in laboribus certaminibusque athletae solitu-
 dinem ac destitutionem ferre assuefacta sit. Meri-
 nistis omnino, quemadmodum vobis ante hanc no-
 stram habita oratio labores atque certamina viri
 exposuit, quod cum per omnia sanctam Trinitatem
 honoraret, etiam in numero certaminum honorem
 conservaverit, ut qui in tribus tentationum incur-
 sionibus decertavit. Audivistis continuationem,
 contextum et seriem laborum, qualis in primis,
 qualis in mediis, qualis esset in postremis. Super-
 vacuam iudico repetitionem bene dictorum. Sed
 tantum dicere fortasse non intempestivum fuerit.
 Cum primum bene morata ac modesta illa Ecclesia
 virum vidit, faciem vidit ad imaginem Dei vere
 formatam; vidit dilectionem fontis modo scaturien-
 tem; vidit gratiam labiis circumfusam; animi dem-
 C
 missionis summum gradum; post quem amplius
 quidquam cogitari non potest: vidit mansuetudi-
 nem atque clementiam, qualis in Davide fuit: qua-
 lis in Solomone, intelligentiam atque prudentiam;
 qualis in Moyse, bonitatem; qualis in Samuele,
 perfectionem; qualis in Josepho, continentiam
 pudicitiamque; qualis in Daniele, sapientiam;
 quemadmodum magnus Elias, zelo fidei praeditum;
 sicuti sublimis Joannes, integritate corporis orna-
 tum; sicuti Paulus inexsuperabili praeditum dile-
 ctione. Vidit tot bonorum circa unam animam
 concursum: amore beato vulnerata est, casto bono-
 que sponsum suum amore atque benevolentia pro-
 secuta dilexit. Sed priusquam cupiditatem ex-
 pleret, aut equam desiderium recrearet atque se-
 daret, etiam nunc amoris vi fervens, tentationibus
 athletam ad certamina vocantibus, sola relicta est.
 Atque ille quidem in certaminibus pro pietate susce-
 ptis desudabat; haec vero durabat in castitate
 matrimonium conservans. Jam multum temporis
 intercesserat, cum quidam adulterandi animo im-
 maculatum lectum conjugalem aggreditur. Sed
 sponsa non poterat corrumpi, ac deo reditus, et
 rursus exsilium: idque tertium accidit, donec haer-
 etica caligine discussa Dominus, et radio pacis ad-

requietis aliquam a diuturnis laboribus spem fecit; sed posteaquam se mutuo rursus viderunt, et
 amor spiritualesque animi oblectationes renovatae sunt, ac rursus desiderium accensum est,
 et perceptionem voluptatis haec ultima peregrinatio dirimit et interrumpit.

Venit ut vos tanquam sponsam ornaret, et nu- A
 ptias instrueret, nec id frustra suscepit. Præclaro
 conjugio benedictionis coronas imposuit; imitatus
 est Dominum, ut in Cana Galilææ Dominus, ita
 etiam hic imitator Christi. Judaicas enim hydrias
 hæretica aqua repletas, virtute fidei immutata na-
 tura, vini integri et incorrupti plenas fecit. Sæpe
 dulci sua voce largiter affusa gratia, sobrium in
 vobis cratera statuit; sæpenumero vobis omnis
 generis rationalium ciborum epulum præbuit. Ille
 quidem benedicendo præibat, præclari autem isti
 discipuli sermonem minutatim exponentes turbis
 ministrabant. Ac nos lætamur, generis vestri glo-
 riam propriam ducentes. Quam præclaræ hactenus
 narrationes, quam beatum et oplandum esset in
 his desinere atque finire sermonem! Sed postea
 quid? *Vocate lamentatrices*, inquit Jeremias¹. Non
 enim aliter cor ardens ac præ dolore intumescens,
 leniri ac mitigari potest, nisi gemitibus et lacrymis
 sublevetur. Tunc discessionem spes reditus conso-
 labatur: nunc extrema a nobis discessione avulsus
 est. Magnus hiatus inter eum et Ecclesiam in me-
 dio firmatus est. Ille quidem in sinu Abrahæ quie-
 scit; at qui guttam aquæ, qua eorum, qui crucian-
 tur, lingua refrigeretur, transportet, non est. Pe-
 riit ille decor, silet vox, oclusa sunt labia, avolavit
 gratia. Ut rei præteritæ narratio, felicitas evasit.
 Molestum erat olim etiam Israelitico populo, quod
 Elias a terra ad Deum subvolaret. Sed discessum
 Eliseus, magistri pallio pelliceo ornatus consolaba-
 tur. Nunc vero vulnus superat artem curandi:
 quoniam et Elias assumptus, et Eliseus non est re-
 lictus. Audite ex Jeremia tristes ac flebiles quas-
 dam voces, quibus ut desertam urbem Jerosolymi-
 tanorum deplorat, qui cum alia quædam cum
 commiseratione pronuntiat, tum hoc: *Vix Sion*,
 inquit², *lugent*. Hæc tunc quidem dicta, nunc autem
 impleta sunt. Nam ubi fama calamitatis divulgata
 fuerit, tunc viæ et plenæ lugentium erunt, et ef-
 fundentur qui ab eo pascabantur, Ninivitarum in
 calamitate vocem imitantes: imo vero etiam gra-
 vius et acerbius quam illi dolentes. Nam illorum
 quidem lamentatio metum solvit; his vero nullum
 remedium malorum ab lamentationibus speratur.
 Novi quamdam etiam aliam Jeremiæ vocem, libris
 Psalmorum annumeratam, quam captivitatis Israe-
 liticæ nomine edidit. Verba autem Scripturæ ita
 sese habent: *In salicibus suspendimus instrumenta
 nostra*³, silentio cum nosmetipsos, tum instrumenta
 condemnantes. Pro mea hanc usurpo cantilenam.
 Nam si videro hæreticam confusionem (Babylon
 autem *confusio* est), et si videro tentationes, quæ
 per confusionem fluunt: hæc illa esse aio Babylo-
 nia flumina, quibus assidentes flemus, quod non
 habeamus, qui per ea nos trajiciat. Quod si salices
 nominaveris, et in iis suspensa instrumenta, meum
 etiam hoc ænigma fuerit, vere namque salix est

¹ Jer. ix, 17. ² Thron. i, 4. ³ Psal. cxxxvi, 2 seqq.

ἦλθε νομοφοτοῖσιν ὑμᾶς, καὶ οὐ δέμα-
 σπουδάσματος· ἐπέθηκε τῇ καλῇ σφύρῃ τῆς
 εὐλογίας στεφάνους· ἐμιμήσατο τὸν Δεσπότην
 Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ὁ Κύριος, οὕτως καὶ ἐπέ-
 μιμήτης τοῦ Χριστοῦ. Τὰς γὰρ Ἰουδαϊκὰς
 τοῦ αἰρετικῆς ὕδατος πεπληρωμένας, κατὰ
 ἀκηράτου οἴνου ἐποίησεν, ἐν τῇ δυνάμει τῆς
 μεταποιήσας τὴν φύσιν. Ἔστησεν ἐν ὕμῃ τῶν
 κρατήρα νηφάλιον, τῇ γλυκερίᾳ αὐτοῦ φωνῆς
 οἰνοχοήσας τὴν χάριν· πολλάκις ὑμῖν ἐκεί-
 τὴν λογικὴν πανδαίσιαν. Ὁ μὲν εὐλογῶν ἡ-
 οἱ δὲ καλοὶ οὗτοι μαθηταὶ, διεκόνουν τοῖς ὅμο-
 θοποιοῦντες τὸν λόγον. Καὶ ἡμεῖς εὐφρανόμενοι
 τοῦ γένους ὑμῶν δόξαν, οἰκείαν ποιούμεθα
 καλὰ μέχρι τούτου τὰ διηγήματα· ὡς μακάρι-
 οῦτοις ἐναπολιῆσαι τὸν λόγον. Ἀλλὰ μετὰ τῆς
 Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας, ὁ Ἰερემίας φησὶ
 γὰρ ἔστιν ἄλλως φλεγόμενην καρδίαν καταπύ-
 ὑπὸ τοῦ πάθους οὐδαινοῦσαν, μὴ στενωπὴν
 δακρῦσις κουφιζομένην. Τότε παρεμβήθη τὸ
 ἡμῶν ἢ τῆς ἐπανόδου ἐλπίς· νῦν δὲ τὸ ἐπὶ
 ἡμῶν χωρισμὸν ἀπεσχίσθη. Χάσμα μέγα ἐστὶν
 αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ μέγεθος
 καὶ· ὁ μὲν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ ἵστα-
 ται· ὁ δὲ διακομίζων τὴν σταγόνα τοῦ ὕδατος
 καταφύξῃ τῶν ὀδυνωμένων τὴν γλώσσαν, οὐκ
 ὀλγεται τὸ κάλλος ἐκεῖνο, σιγᾷ ἢ φωνῇ· μέγα
 χεῖλη, ἀπέπτῃ ἢ χάρις. Διήγημα γέγονεν ἱερω-
 ρία. Ἐλύπει ποτὲ καὶ τὸν Ἰσραηλίτην ἰσὺς
 ἀπὸ γῆς πρὸς Θεὸν ἀνιπτάμενος. Ἀλλὰ πᾶσι
 θεῖτο τὸν χωρισμὸν Ἐλισσαῖος, τῆ μνηστῆρ-
 δασκάλου κοσμούμενος. Νῦν δὲ τὸ τραπὴν
 θεραπείαν ἔστιν· ὅτι καὶ Ἡλίας ἀνείλετο
 Ἐλισσαῖος οὐχ ὑπελείφθη. Ἠκούσατε τοῦ Ἰε-
 ρεμίας τινὰς σκυθρωπὰς καὶ γοῦδας, ἃς ὡς ἴ-
 θεισάν τὴν πόλιν Ἰερουσαλὴμ καταβήθησαν·
 ἄλλα τίς τινα περιπαθῶς διεξήλθεν καὶ τῶν
 Ὀδοὶ Σιών περνοῦσιν. Ταῦτα τότε μὲν ἔπα-
 νῦν δὲ πεπληρωταί. Ὅταν γὰρ περιγαγῶν τὸ
 θους ἢ φήμη, τότε πλήρεις ἔσονται αἱ ὀδοὶ τῶν
 θούτων, καὶ προχεθήσονται οἱ ὑπὸ αὐτῶν πα-
 νόμοι, τὴν τῶν Νινευιτῶν φωνὴν ἐπὶ τῶν πα-
 μιμούμενοι· μάλλον δὲ κἀκείνων ἀλγεσιώμενοι
 νόμοι. Τοῖς μὲν γὰρ ὁ θρήνος τὸν φόβον ἐπι-
 τοῖς δὲ λύσις οὐδέμα τῶν κακῶν ἀπὸ τῶν
 ἐλπίζεται. Οἶδά τινα τοῦ Ἰερεμίου καὶ ἄλλων
 ταῖς βίβλους οὕσαν τῶν Παλμῶν ἐναρθῶσαι, ἢ
 τῇ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ ἐποίησατο. Φησὶ
 λόγος, ὅτι Ἐν ἱτέαις ἐκρεμάσαμεν ἑαυτῶν
 ὄργανα, σιωπῆν ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ὀργάνων
 δικάσαντες. Ἐμὴν ποιούμεθα τὴν ὁδὸν ταύτην.
 γὰρ ἴδω τὴν αἰρετικὴν σύγχυσιν (Βαβυλὼν ἔστι
 ἢ σύγχυσις), καὶ ἐὰν ἴδω τοὺς πειρασμοὺς
 διὰ τῆς συγχύσεως βέοντας· ταῦτα ἐκεῖνα φησὶ
 Βαβυλῶνία βέματα, οἷς προσκαθήμενοι λέγουσιν
 ὅτι τὸν διάγοντα ἡμᾶς διὰ τούτων οὐκ ἔργον
 τὰς ἱτέας ἐπῆς, καὶ τὰ ἐπὶ τούτων ὄργανα·

τοῦτο τὸ αἰνίγμα. Ὅντως γὰρ ἐν ἱτέαις ὁ βίος. A
 ἴρον γὰρ ἀκαρπὸν ἢ ἱτέα ἐστίν· ἡμῶν δὲ ἀπερ-
 τῆς ζωῆς ὁ γλυκὺς καρπός. Οὐκοῦν ἱτέαι γε-
 μιν ἀκαρποὶ, ἀργὰ καὶ ἀκίνητα τὰ τῆς ἀγάπης
 ἐνα ἐπὶ τῶν ξύλων κρεμάσαντες. Ἐὰν ἐπιλάβω-
 σου, φησὶν, Ἰερουσαλήμ, ἐπιλησθεὶς ἡ δεξιὰ
 . Δότε μοι μικρὸν ὑπαλλάξαι τὸ γεγραμμένον,
 οὐχ ἡμεῖς τῆς δεξιᾶς, ἀλλ' ἡ δεξιὰ ἡμῶν ἐπιλέ-
 γαι· καὶ ἡ γλῶσσα τῷ ἰδίῳ λάρυγγι κολληθεῖσα,
 τῆς φωνῆς διεξόδους ἀπέφραξεν, ἵνα μηκέτι
 ἡ τῆς γλυκείας ἐκείνης φωνῆς πάλιν ἀκούσω-
 ἥ. Ἄλλ' ἀποφήσασθέ μοι τὰ δάκρυα· αἰσθάνομαι
 πέρα τοῦ θένοντος ἐπὶ τῷ πάθει γυναικίζόμενος.
 ἀφῆρθε ἀφ' ἡμῶν ὁ νομφίος· μέσος ἡμῶν
 κεν, κἂν ἡμεῖς μὴ βλέπωμεν. Ἐν τοῖς ἀδύτοις ὁ
 ἰς· εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ καταπετάσματος, ὅπου
 ἴρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστός· κατέλιπε
 ἡς σαρκὸς παραπέτασμα. Οὐκέτι ὑποδειγματι-
 κικῆ λατρεύει τῶν ἐπουρανίων, ἀλλ' εἰς αὐτὴν βλέ-
 την τῶν πραγμάτων εἰκόνα· οὐκέτι δι' ἐσόπτρου
 αἰνίγματος, ἀλλ' αὐτοπροσώπως ἐντυγχάνει τῷ
 ἐντυγχάνει δὲ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῶν τοῦ λαοῦ
 ἡμάτων. Ἀπέθετο τοὺς δερματίνους χιτῶνας·
 γὰρ ἐστὶ χρεῖα τοῖς ἐν παραδείσῳ διάγουσι, τῶν
 ἴτων χιτῶνων. Ἄλλ' ἐνδύματα, ἃ τῇ καθαρότητι
 βίου αὐτοῦ ἐξυφάνας, ἐπεκοσμήσατο. Τίμιος
 τὸν Κυρίου τοῦ τοιοῦτου ὁ θάνατος. Μᾶλλον δὲ
 θάνατος, ἀλλὰ ῥῆξις ἐστὶ μελῶν. Διέρρηξας
 φησὶ, τοὺς δεσμούς μου. Ἀπελύθη ὁ Συμεὼν,
 θερώθη ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος. Ἡ παγίς C
 τριβῆ· τὸ δὲ στρουθίον ἀπέπτῃ. Κατέλιπε τὴν
 πτόν, τὸν ὑλώδη βίον· ἐπέρασεν οὐχὶ τὴν Ἐρυ-
 ταύτην, ἀλλὰ τὴν μέλαιναν ἐκείνην καὶ ζοφώδη
 ζίου θάλασσαν· εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ-
 ρίας· ἐπὶ τοῦ ὄρους προσφιλοσοφεί τῷ Θεῷ· ἐλύ-
 τὸ ὑπόδημα τῆς ψυχῆς, ἵνα καθαρῶς τῇ βάσει
 διανοίας τῆς ἀγίας γῆς ἐπιβάτευσεν, ἢ καθ-
 αὶ Θεός.

ἡμῶν ἔχοντες, ἀδελφοί, τὴν παράκλησιν, ὑμεῖς
 ἃ ὄσα τὰ τοῦ Ἰωσήφ ἐπὶ τὴν χώραν τῆς εὐλογίας
 κχομίζοντες, ἀκούσατε τοῦ Παύλου παρεγγυών-
 Μὴ λυπεῖσθε ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ
 τες ἐλπίδα. Εἰπατε τῷ ἐκεῖ λαῷ, διηγῆσασθε
 καλὰ διηγήματα. Εἰπατε τὸ ἀπιστούμενον θαυ-
 πῶς εἰς θαλάσσης ὕψιν καταπυκνωθέντες ὁ μυ-
 θρωπος δῆμος, ἐν ἧσαν κατὰ τὸ συνεχὲς σῶμα
 ἄντες, οἶόν τι ὕδωρ περὶ τὴν τοῦ σκηνώματος
 πὴν πελαγίζοντες. Πῶς ὁ καλὸς Δαβὶδ πολυμερῶς
 πολυτρόπως εἰς μυρίας τάξεις ἑαυτὸν καταμε-
 ς, ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ὁμογλώσσοις περὶ τὸ
 ἰος ἐχόρευσεν. Πῶς ἐκατέρωθεν οἱ τοῦ πυρὸς
 μοι τῇ συνεχεῖ τῶν λαμπάδων ὄλας ἀδιάσπα-
 ρέοντες, ἕως οὗ δυνατόν ἦν ὀφθαλμῶν λαθεῖν,
 τείνοντο. Εἰπατε τοῦ λαοῦ παντὸς τὴν προθυ-
 , τῶν ἀποστόλων τὴν συσκηλίαν. Πῶς τὰ σου-
 x τῶν προσώπων αὐτοῦ, εἰς φυλακτήρια τῶν
 ὦν διετλάτο. Προσκείσθω τῷ διηγήματι βασι-

A vita. Nam arbor sterilis salix est : a nobis autem
 dulcis vitæ fructus defluxit. Ergo salices infrugi-
 feræ facti sumus, ex quo otiosa atque immota in
 lignis suspendimus dilectionis instrumenta. Si ob-
 litus, inquit, fuero tui, Jerusalem , oblivioni tradat-
 ur dextera mea. Concedite mihi, ut scriptum pau-
 lulum invertam atque immutem, quod non nos
 dexteræ, sed dextera nostri oblita est ; et lingua
 gutturi suo adhærescens meatus vocis obstruxit et
 obturavit, ut ne amplius nos dulcem illam vocem
 rursus audiamus. Verum abstergite mihi lacrymas.
 Nam sentio me ultra quam deceat, calamitatem
 muliebriter deslere. Non ablatus est a nobis spon-
 sus, in medio nostrum stat, etiamsi nos non videam-
 us. In adytis ac penetralibus sacerdos est, in in-
 terioribus veli, quo præcursor pro nobis ingressus
 est Christus , reliquit carnis tegumentum. Non
 amplius signo et umbræ cœlestium servit, sed in
 ipsam rerum imaginem intuetur ; non amplius
 per speculum atque per transennam et ænigma, sed
 ipse facie cum facie collata intercedit apud Deum.
 Intercedit autem pro nobis, et populi erratis. De-
 posuit tunicas pelliceas ; neque enim talibus tuni-
 cis opus habent, qui in paradiso degunt. Sed habet
 indumenta, quæ puritate vitæ suæ contextuit, iisque
 sese exornavit. Honorata ac pretiosa coram Domi-
 no talis (viri) mors est. Imo vero non mors, sed
 ruptura vinculorum est. *Dirupisti enim, inquit,*
vincula mea . Dimissus est Simeon, liberatus est
 vinculis corporis. Laqueus contritus est, et avicula
 avolvit. Reliquit Ægyptum, materialem et cras-
 sam vitæ rationem : transivit non Rubrum hoc, sed
 atrum illud et caliginosum vitæ mare ; ingressus
 est terram promissionis ; in monte cum Deo phi-
 losophatur ; solvit animæ calceamentum, ut pura
 planta mentis terram sanctam , ubi conspicitur
 Deus, conscenderet.

Hanc cum habeatis, fratres, consolationem, vos
 qui ossa Josephi transportatis ad terram bened-
 ictionis, audite Pauli verba præcipientis : *Ne*
contristemini sicut et cæteri, qui spem non habent .
 Dicite populo illi ; exponite bonas narrationes.
 Dicite miraculum, cui fides derogetur : quomodo
 in maris modum condensati innumerorum homi-
 num populus unum continuum corpus universi
 erant, tanquam aqua quædam circa tabernaculi
 pompam æstuantes. Quomodo præclarus David
 multifariam multisque modis in innumeros ordi-
 nes sese distribuens, inter diversæ simul et ejus-
 dem linguæ homines, et circa tabernaculum tripudi-
 abat. Quomodo utrinque (quasi) ignei amnes
 continentibus facibus, tractu continuo perpetuo-
 que fluentes, quoad oculi longissime prospicere
 possent, porrigebantur. Exponite studium populi
 totius, apostolorum contubernium. Quomodo sud-
 aria faciei ejus ad præsidium atque custodiam

fidelium discerpebantur. Adjiciantur narrationi etiam imperator mœrens ob calamitatem, et e solio exurgens : totaque civitas una cum pompa sancti transiens : et consolamini vos invicem in sermonibus istis. Recte Solomon tristitiam curat. Jubet enim tristitia affectis vinum præberi : vobis autem hæc ego dico vineæ operariis. Date igitur vestrum vinum ægriudine animi affectis, non quod ebrietatem inducat, aut menti insidiatur, corpusve corrumpat, sed quod lætificet cor, quod nobis propheta indicabat dicens : *Vinum lætificat cor hominis*. Meraciori misto et fecundioribus ac largioribus eos excipite sermonis calicibus, ut vobis rursus in lætitiâ luctus convertatur, per gratiam unigeniti Dei Filii, per quem gloria Deo, et Patri in sæcula sæculorum. Amen.

λεὺς σκυθρωπάζων ἐπὶ τῷ πάθει, καὶ θρόνον ἱστάμενος· καὶ πόλις ὅλη τῇ κομπῇ τοῦ ἑταίρου μεταδαίνουσα· καὶ παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν λόγοις τούτοις. Καλῶς Σολομὼν ἱατρεῖαι τῆς ἐπιθυμίας Κελεύει γὰρ τοῖς ἐν λύπῃ οἶνον διδόναι, τῶν τούτου λέγων, τοὺς τοῦ ἀμπελῶνος ἐργάτας λαλοῦν τὸν ὑμέτερον οἶνον τοῖς λυπουμένοις, οὐ τὸν μέθης ἐργάτην, καὶ τῶν φρενῶν ἐπιβουλῆς φοβεῖα τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸν τὴν καρδίαν ἐκκαθαροῦντα, ὃν ὁ Προφήτης ἡμῖν ἐπεδείκνυε λέγων· ἡ εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. Μειζότερον οὖν ἡμῶν, καὶ ἀφρονωτέρας δεξιούσθε τοῦ κτηνολόγου ταῖς κύλικιν, ὥστε ἡμῖν πάλιν εἰς εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν περιστραφῆναι τὸ πένθος, χάριτι μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ ἡ εὐχὴ τῷ Θεῷ. Amen.

B Πατρὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Amen.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΠΟΥΛΧΕΡΙΑΝ ΛΟΓΟΣ

EJUSDEM ORATIO CONSOLATORIA

IN FUNERE PULCHERÆ.

Eodem interprete.

Equidem hæud scio quo pacto accommodem orationem. Nam et duplex video argumentam, et utrinque triste et acerbum, ut utrumcunque oratio sumpserit, haud facile lacrymas evitare possit. Præsens temporis circuitus, quemadmodum id nobis heri a pastore nuntiabatur, acerbis rerum, quæ vicinæ aliquando urbi per terræmotum acciderunt, memoriam continet : quæ quis absque lacrymis commemorare possit? Magna autem hæc et illustris, totique qui soli subjectus est, terrarum orbi proposita, præclara urbs alium sustinuit terræmotum, atque haud parvum ornamentam amisit, luminari, quod ad augendam imperatoriam felicitatem in ea resplendebat, repente privata, atque idcirco una cum lugentibus imperatoribus mœrens ac condolenscens. Quid autem dicatur, non ignoratis prorsus, qui conventam completis, cum et hunc ipsum locum, in quo congregati sumus, et inærorem luctumque in eo videatis. Haud igitur scio, ad utrum terræmotum orationem convertam, ad eumne, qui nunc accidit, an qui olim? Sane haud alienum est adversus id quod excellit incommodum consistere, atque civitatis proprium dolorem mitigare, rationibusque quibusdam incommodum, quasi

C Οὐκ οἶδα ὅπως τῷ λόγῳ χρῆσθαι. Διπλῆς γάρ ἐστι τῆς ὀρθῆς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ σκυθρωπὴν καθ' ἑκάστην τὴν μὴ ῥάδιον ἔξω διακρύβων τὸν λόγον ἐλάττω, ὅτι καὶ ἀμφοτέρων ἐλθόντων. Ἡ παρούσα τοῦ χρόνου τὸ πένθος, καθὼς ἡμῖν χθὲς τούτου παρὰ τοῦ παρελθόντος γέλοιο, σκυθρωπιῶν πραγμάτων τῶν τῆ γείτονος πόλεως καὶ ποτὲ διὰ τοῦ σεισμοῦ συμπεπτωκότων παρελθόντων τὴν μνήμην. Ἄ τίς ἀδακρυτὶ διεξέλθοι; ἢ ἔτι μᾶλλον καὶ περιφανῆς αὐτῆ καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν πόλεως τῆς τεταγμένη καλλίπολις ἄλλον σεισμόν ὑπέστη, καὶ μικρὸν ἀπεσυληθὴ κόσμον, τοῦ ἐν αὐτῇ λίμνην ἠφωστῆρος εἰς προσθήκην τῆς βασιλικῆς εὐφροσύνης ἀφαιρεθείσα, καὶ διὰ τοῦτο τῆς κατὰ τὴν βασιλείων συσχυρωπάζουσα. Τὸ δὲ λεγόμενον, ὡς ἀγνοεῖτε πάντως, οἱ πληροῦντες τὸν σύλλογον, ἔπειτα αὐτὸν τε τὸν τόπον τοῦτον ἐν ᾧ συνελεύμεθα τὴν ἐν τῷ τόπῳ κατῆφειαν. Οὐκ οἶδα τίνα τὸν πόσον σεισμόν τρέψω τὸν λόγον, πρὸς τὸν νῦν ἢ τὸ πάλαι γενόμενον; Ἡ καλῶς ἔχει πρὸς τὸ ὑπερβαίνειν τοῦ πάθους στήναι, καὶ καταπραΰνειν τῆς πόλεως τὴν ἰδίαν ἀλγηδόνα λογισμοῖς τισὶ τὸ πάθος καταπραΰνισσοντα. Εἰ γὰρ καὶ μὴ πάντες οἱ τοῦ καιροῦ μετέχοντες τῷ συλλόγῳ παρέσιν· ἀλλὰ διὰ τῶν παρόντων ἴσως καὶ εἰς τοὺς μὴ παρόντας ὁ λόγος ἔσται

ἴσεται. Καὶ γὰρ καὶ τῶν ἱατρῶν ἐκεῖνοι σοφοί, ὅσοι τὸ πλεονάζον τῶν ἀλγηδόνων διὰ τῆς τέχνης ἔχουσιν, τῶν δὲ ἤττον ἄδουνηρῶν τὴν θεραπείαν οὐκ ἀποφύγουσι. Ὅσοι δὲ φασὶν οἱ περὶ ταῦτα δεῖνοι, ὅσοι κατὰ ταῦτ' ἐνὶ σώματι πόνοι συμπέσοιεν, μὴ τοῦ ὑπερέλλοντος τὴν αἰσθησιν γίνεσθαι, ἐν τῷ νάζοντι τῆς ἐπικρατούσης ἀλγηδόνος ἐκκλεπτοῦς τῆς ἤττονος· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος βλέπω. Ἄρ' ἔτι νεὸν τε καὶ ἡμέτερον ἀλγημα, τῶν διὰ τῆς ἡλικίας ἀλγυνόντων ἡμῶν; ἔστιν ἐπικρατέστερον. Πῶς οὐκ ἂν τις ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι πάθοι; Τίς οὐκ ἀπαθῆς τὴν ψυχὴν; Τίς οὕτως τὸν τρόπον σιδήρῳ ἀναληγῆτι τὸ συμβάν δέξασθαι; Ἔγνωτε οὖν τὴν νέαν ταύτην περιστερὰν τὴν ἐντροφομένη βασιλικῇ καλιᾷ, τὴν ἄρτι μὲν περουμένην ἐν ῥῶ τῷ περῶ, ὑπερβᾶσαν δὲ τὴν ἡλικίαν ταῖς πύλαις. ὅπως ἀφείσα τὴν καλιὰν οἴχεται· ὅπως ἐξω κρηθραίων ἡμῶν ἀπέπη, ὅπως αὐτὴν ἀθρόως ὁμοίως τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀφήρπασεν· ἔρτε περιστερὰν ἰέγειν ταύτην, ἔρτε νεοθαλῆς ἄνθος, ὃ οὐπω μὲν τῶν καλύκων ἐξέλαμψεν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐλαμπεν τὸ δὲ λάμψεν ἠλπίζετο· καὶ ὁμοίως ἐν τῷ μικρῶ ἢ ἀτελεῖ ὑπερέλαμπεν· ὅπως ἀθρόως ἐναπέσθη ἔλκυι, καὶ πρὶν εἰς ἀκμὴν προελθεῖν, καὶ ὄλοντα πετάσαι τὸ ἄνθος, αὐτὸ περὶ ἑαυτὸ κατερρύθη ἰόνις ἐγένετο, ὃ οὐτε ἐδρέφατό τις, οὐτε ἐστεφάνωτο· ἀλλὰ μάτην ἢ φύσει ἐπόνθησεν· οὐ· τὸ μὲν ἔτι ἐν ἐλπίσει ἦν, ὃ δὲ φθόνος ξίφους δίχην πλάττειν ἐμπροσθεν τὴν ἐλπίδα διεκόψεν. Σεισμὸς τις ἦν ἡμετέροις, τὸ γενόμενον· σεισμὸς, οὐδὲν τῶν τῶν συμπτωμάτων φιλοφρονέστερος. Οὐ γὰρ ὅσον οἰκοδομημάτων κάλλος διελυμήνατο· οὐδὲ κείνους γραφάς, ἢ λίθων περικαλλῆ θεάματα εἰς γῆν ἰαλεν· ἀλλ' αὐτῆς τῆς φύσεως τὸ οἰκοδόμημα ῥὸν τῷ κάλλει, ὑπερατράπττον ταῖς χάρισιν, ὡς προσπεσῶν ὁ σεισμὸς οὗτος διέλυσε.

coronis adaptavit, sed frustra natura laboravit : ubi bonum quidem erat in spe et expectans, invidia vero gladii instar ex transverso irruens spem interruptit. Terræmotus quidam plane, s, erat id quod accidit, terræmotus acerbis casibus nihilo mitior. Non enim inanimum decorum decus labefactavit : neque floridas picturas aut lapidum eximix pulchritudinis spectacula humili prostravit : sed ipsius naturæ ædificium pulchritudine splendidum, gratiarum ac virtutum re excellens, repente impetu facto terræmotus hic dissolvit.

ὡν ἐγὼ καὶ τὸ ὑψηλὸν ἔρνος, τὸν ὑψίκομον φοῖβον τὸ βασιλικὸν φημι κράτος) τὸν ταῖς βασιλικαῖς ἰσχύσι οἶόν τισι κλάδοις πάσης ὑπερανιστώτα τῆς ἀένης καὶ πάντα διαλαμβάνοντα· εἶδον αὐτὸν ἐν ἄλλων κρατοῦντα, τῇ δὲ φύσει καμπτόμενον, ῥῶς τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἄνθους ἐπικλινόμενον. καὶ τὴν εὐγενὴ κληματίδα τὴν περιελημμένην ἰνικί, τὴν τὸ ἄνθος ἡμῖν τοῦτο ὠδίνασαν, ὡς ἡ ἐκ δευτέρου πάλιν ὠδίνασεν ἐν ψυχῇ, οὐκ ἐν σώματι. ὅτε αὐτῆς οὗτος ὁ βλαστὸς ἀπετίλλετο· Τίς ἀκτως τὸ πάθος παρέδραμεν; Τίς τὴν τοῦ βίου οὐκ ὠλοφύρατο; Τίς οὐκ ἐπαφῆκε τῷ πάθει α; Τίς οὐ κατέμειξε τῇ κοινῇ συνουσίᾳ τοῦ οὐκ ἴδια; φωνάς; Εἶδον θεάμα πιστὸν, ὃ οὐκ ἐπίσταν ἔλθοι τοῖς ἀκοῇ παραδεχομένοις τὰ θαύ-

A quodam adhibito medicamento lenire. Etsi enim non omnes, ad quos incommodum simul pertinet, concioni intersunt : attamen per eos qui adsunt, forsitan etiam in absentes oratio divulgabitur. Etenim etiam illi boni et commodi medici sunt, qui adversus excellentes et superantes dolores artem adhibendo consistunt, eorum, quæ minus doloris faciunt, malorum curationem differentes. Quemadmodum autem harum rerum periti aiunt, si duo simul uni corpori dolores acciderint, eum qui exsuperet ac dominetur solum sentiri, exsuperantia prævalentis cruciatus minorem dolorem quasi suffurante : idem etiam in re præsentī animadverto. Nam et novus nosterque proprius dolor, iis rebus, quarum memoria nobis acerba est, acrior, atque vehementior est. Nam qui possit aliquid ob ea quæ acciderunt, non affici? Quis animo adeo alienus ab affectibus est? Quis adeo moribus ferreus est, ut absque dolore quod accidit, excipiat? Nostis prorsum teneram hanc columbam, quæ in nido regio nutriebatur, quæ jam primum quidem nitidis penis volucris evadabat, sed ætatem gratiis et virtutibus superabat, ut relicto nido discesserit, ut ex oculis nostris avolaverit, ut eam invidia repente de manibus nostris rapuerit, sive columbam hanc dicere oportet, sive recens pullulantem florem, qui nondum quidem toto suo splendore ex gemmis ac vaginis emersisset, sed partim quidem jam emittisset, partim vero in lucem emersurus speraretur : nec eo minus in exigua atque imperfecta sui parte mirum in modum resplenderet : ut repente in gemma enarsuerit, ac priusquam ad suum vigorem pervenisset, ac summum incrementum nactus esset, totumque cum suavi odore decorem panderet ac diffunderet, ipse circa se defluerit et in pulverem redactus sit, quem neque quisquam decerpserit.

D Vidi ego etiam sublime illud germen, alticommam palmam (imperatoriam dico potentiam) quæ imperatoris virtutibus veluti ramis quibusdam supra omnem eminent orbem terrarum, et omnia amplectitur; vidi, inquam, cum cæteros quidem superantem atque vincentem, naturæ vero succumbentem, et ob amissam florem inclinari. Vidi item generosam illam vitem quam palma amplexa est, quæ florem hunc nobis pepererat, qualesnam iterum de integro quasi pariens dolores animo, non corpore sustinuit, cum hoc ab ea germen avelleretur? Quis absque lacrymis cladem præterit? Quis vitæ damnatum non deploravit? Quis calamitati non illacrymatus est? Quis communi concentui lamentationis suas voces non admiscuit? Vidi spectaculum

certum et exploratum, quod qui auditione ac fama miracula accipiunt, non credant. Vidi pelagus hominum, quod frequentia congregatorum, tanquam aqua quædam in omnes partes sese oculis offerret : plenum erat templum, plenum templi vestibulum, adjuncta platea, angiporta, bivia, media, transversa, ampla tectorum spatia : quidquid videbatur, hominum plenum erat, quasi totus terrarum orbis propter cladem et infortunium illud in unum concurrisset. Spectaculum autem omnibus propositus erat sacer ille flos, qui in aurea lectica afferebatur. Ut omnium aspicientium vultus demissi ac morsti erant ! Ut lacrymis oculi oppleti, manus inter se collisæ, gemitus adhuc intumum cordis dolorem indicantes ! Non mihi in illo tempore (forsitan ne cæteris quidem, qui tunc aderant) visum est aurum naturali suo decore nitescere, quinetiam lapidum fulgores, et aurei panni, et argenti splendores, et lumen ignis, quod et multum et copiosum ex transverso utrinque continentibus cereis lampadibus prætendebatur : omnia luctu simul nigrescebant, nihil omnium rerum communis mæstitiæ expers erat. Tunc etiam magnus David suos hymnos et laudum decantationes lamentationibus accommodavit, ac pro bilari choro sumpto invicem tristi ac lugubri cantilenis ad lamentationes invitavit. Atque omni per illum temporis articulum voluptate ab animis pulsa atque sumnota, solæ lacrymæ hominibus voluptati erant.

Quoniam igitur tantopere a perturbatione ratiæ victa est : haud importunum fuerit mentem fatigatam cum ratione adhibito consilio, quoad ejus fieri potest, reficere atque confirmare. Periculum enim haud parvum est, ne si in hoc Apostoli dicto audientes non fuerimus, una cum spe destitutis condemnemur. Ait enim, quemadmodum ex eo, qui dudum recitabat, audivimus, non oportere tristitia nos affici nomine dormientium ¹. Eam enim perturbationem illorum duntaxat esse, qui spem non habeant. Sed dixerit, opinor, aliquis de grege pusillanimatorum, ea quæ fieri non possint, divinum Apostolum jubere, et suis præceptis superare naturam. Qui enim fieri potest, ut affectuum perturbationem superet is qui vivit in natura, neu vincatur ab animi dolore, ob tale spectaculum contracto, cum non suo tempore in senectute mors contigerit, sed in prima ætate morte pulchritudo quidem aboleatur, palpebris vero radius oculorum legatur, genarum item rubor in pallorem transmutetur, os quoque silentio delineatur, ac flos in labiis apparere solitus nigrescat : idque non parentibus modo acerbum videatur, verumetiam cuivis incommodum intuenti ? Quid igitur nos adversus hos ? Non nostrum verbum, fratres, dicemus, sed dictum ex Evangelio nobis recitatum in medium afferemus. Audistis Dominum dicentem : *Sinite parvos pueros, et ne prohibeatis eos venire ad me.*

A ματα. Είδον ἐξ ἀνθρώπων πέλαιγος τῆ παρόντος συνεστώτων, ὁῶν τι ὕδωρ κατὰ πᾶν μέρος ὀφθαλμοῦ προφαινόμενον, πλήρης ὁ ναὸς τοῦ ναοῦ τὸ προαύλιον, ἡ ἐκδεχομένη αἰετῶν ἀμφοδα, ἡ μέση, τὰ πλάγια, ἡ ἐπὶ τῶν ἑσπερίων ρυχωρία· πᾶν τὸ ὁρώμενον ἀνθρώπων εἶδον ὡς περ πάσης τῆς οἰκουμένης εἰς ταῦτον τὸν ἄνθος ἐκεῖνο ἐπὶ κλίτης χρυσῆς κομίζετο. Ἐκατηφῆ πάντων ἦν τῶν προσορώντων τὰ πρὸς Πῶς δεδακρυμένα τὰ ὄμματα ! χεῖρες ἀλλήλων ἀρασσόμεναι ! στεναγμοὶ πρὸς τοῦτοις τῆν ἐπιπόδυνην καταμηνύοντες ! Ὁ μοι ἔδοξε κατὰ τῆς ἐκείνην (τάχα δὲ οὐδὲ τοῖς ἄλλοις τῶν τότε παρῶν τῆν ἐκ φύσεως χάριν ὁ χρυσοῦ ἀποστρέφειν αἰετῶν αἰ τῶν λίθων αὐγαί, καὶ τὰ ἐκ χρυσοῦ ὄρεα καὶ αἰ τοῦ ἀργύρου μαρμαρυγαί, καὶ τὰ ἐκ πύρρος φῶς, πολὺ τε καὶ ἀφθονον κατὰ τὰ πλάγια τέρωθεν τῆ συνεχείᾳ τῶν ἐκ τοῦ κηροῦ λαμπρὰ παρατεινόμενον· πάντα τῷ πένθει συνεκρίθη καὶ πάντα μετείχε τῆς κοινῆς κατηφείας. Ἰπὸ ὁ μέγας Δαβὶδ τὰς ἰδίαις ὑμνοῦν τὰς θρηνητικὰς, καὶ ἀντὶ φαειρῶς χοροστασίας μεταλάττει γοεράν τε καὶ πένθιμον, ἐξεκαλεῖτο τοὺς ἑαυτοῦ τοὺς μέλεσιν. Πάσης δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνην τῆς τῶν ψυχῶν ἀπελαθείσης, μόνον ἦν ἐν τῇ κλίτῃ ἀνθρώποις τὸ δάκρυον.

C Ἐπειδὴ τοίνυν τοσοῦτον ἠτήθη τὸ πάθος ἰσχυρὸς, καιρὸς ἂν εἴη τὸ κεκμηκὸς τῆς ἐκείνης διὰ τῆς τῶν λογισμῶν συμβουλῆς ὡς ἐστὶ ἐπιαναδρῶν νοσῆσαι. Κίνδυνος γὰρ οὐ μακρὸς, ἀκούσαντας ἐν τούτῳ τῆς τοῦ Ἀποστόλου καὶ συγκατακριθῆναι τοῖς ἀνελεπίστοις. Φησὶ γὰρ ὁ ὁσως τοῦ ὑπαναγινώσκοντος ἀρτίως ἠκούσαντες δεῖν ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων λυπεῖσθαι. Μὴν τούτου τῶν οὐκ ἐχόντων ἐλπίδα τὸ πάθος εἶναι. εἴποι τις ἂν, οἶμαι, τῶν μικροψυχότερων, ἀπεφθεῖν τὸν θεῖον Ἀπόστολον, καὶ ὑπερβαίνει τὸ φύσιν τοῖς ἐπιτάγμασι. Πῶς γὰρ ἐστὶ δυνατόν ἀρθῆναι τοῦ πάθους τὸν ἐν τῇ φύσει ζῶντα, καὶ κρατηθῆναι τῇ λύπῃ ἐπὶ τοιοῦτον θεῖον ἔργον μὴ καθ' ὤραν ἐν γῆρα συμπίεση ὁ θάνατος, ὡς τῆ πρώτῃ ἡλικίᾳ κατασβεσθῆ μὲν τῷ θανάτῳ καλυφθῆ δὲ τοῖς βλεφάροις ἡ τῶν ὀμμάτων ἀμεταπίεση δὲ εἰς ὠχρότητα τῆς παρειᾶς τὸ ἐπὶ κρατηθῆ δὲ τῇ σιωπῇ τὸ στόμα, μελαίνηται ἡ τῆ τοῦ χειλοῦς ἄνθος, χαλεπὸν δὲ μὴ μόνον τῶν νενησαμένοις τοῦτο δοκῆ, ἀλλὰ καὶ πνεῖ τῷ ἐπὶ τῷ πάθος βλέποντι ; Τί οὖν πρὸς τοῦτοις ἡμεῖς ἡμέτερον ἐροῦμεν, ἀδελφοί, λόγον, ἀλλὰ τῆν ἐπιπείθεσαν ἡμῖν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου βῆσιν παραμύθημα. Ἦκούσατε γὰρ λέγοντος τοῦ Κυρίου· Ἄφετὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἔρχεσθαι εἰς μέ· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Οὐκοῦν εἰ καὶ σοῦ ἀπαφοίτησε τὸ πάθος

¹ 1 Thess. iv, 12 sqq.

ἰ πρὸς τὸν Δεσπότην ἀπέδραμεν· σοὶ τὸν ὄφθαλ-
 ἔκλεισεν, ἀλλὰ τῷ φωτὶ τῷ αἰωνίῳ διήνοιξεν· τῆς
 ἀπέστη τραπέζης, ἀλλὰ τῇ ἀγγελικῇ προσετέθη·
 ν τὸ φυτόν ἀνεσπίασθη, ἀλλὰ τῷ παραδείσῳ
 νυτεύθη, ἐκ βασιλείας εἰς βασιλείαν μετέστη· ἐξ-
 ατο τὸ τῆς πορφύρας ἄνθος, ἀλλὰ τῆς ἄνω βα-
 λίας τὴν περιβολὴν ἐνεδύσατο. Εἶπω σοὶ τὴν ὕλην
 θεοῦ ἐνδύματος· οὐ λίνον ἐστίν, οὐδὲ ἔριον, οὐδὲ
 κ σηρῶν νήματα. Ἄκουσον τοῦ Δαβὶδ, ὅθεν ἐξ-
 νεσθαι λέγει τῷ Θεῷ τὰ ἐνδύματα· Ἐξομολόγη-
 και μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω, ἀναβαλλόμενος
 ὡς ἱμάτιον. Ὁρᾶς οἷα ἀνθ' οἷων ἠλλάξατο; Λυ-
 τε τὸ τοῦ σώματος κάλλος ψυχῆς φαινώμενον, οὐ
 ἰρᾶς αὐτῆς τὸ ἀληθινὸν τῆς ψυχῆς κάλλος, ὃ νῦν
 ἰ πανηγύρει τῶν οὐρανίων ἀγάλλεται. Ὡς καλὸς
 ος ὁ ὄφθαλμὸς ὁ τὸν Θεὸν βλέπων! ὡς ἡδὺ τὸ
 κ ταῖς θεαῖς ὑμνωδαῖς καλλωπιζόμενον! Ἐκ-
 ατος γάρ, φησὶ, νηπίων και θηλαζόντων κατ-
 τω αἶνον. Ὡς καλαὶ αἱ χεῖρες αἱ μηδέποτε τὸ
 ἰ ἐνεργήσασαι! ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες, οἱ μὴ ἐπι-
 κς κακίας, μηδὲ τῇ ὀδῷ τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ
 ἔαυτῶν ἐπιστήσαντες! ὡς καλὴ πᾶσα τῆς
 κ ἐκείνης ἡ ὕψις, οὐ λίθων ἀγχαῖς κεκοσμημένη,
 ἀπλότῃ και ἀκακίᾳ ἐκλάμπουσα! Ἄλλὰ λυπεῖ
 χδὸν τὸ μὴ εἰς γῆρας ἔλθειν. Τί γάρ, εἰπέ μοι,
 ἰ ἐνορᾶς τῷ γῆρα; Ἄρα κалὸν τὸ κνίζεσθαι τὰ
 τα, τὸ ῥυσσοῦσθαι τὴν παρεῖαν, τὸ ἀπορρεῖν τοὺς
 κς τοῦ στόματος, και ψελλισμὸν ἐμποιεῖν τῇ
 τη, τὸ ὑποτρέμειν τῇ χειρὶ, και εἰς γῆν κύ-
 , και ὑπόσκάζειν τῷ ποδὶ, και χειραγωγοῖς ἐπι-
 σθαι, και παρανοεῖν τῇ καρδίᾳ, και παραφθέ-
 κ τῇ φωνῇ, οἷα τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ κατ' ἀνάγκην
 κίνει πόθη; Και ὑπὲρ τούτου ἀγανακτοῦμεν,
 ἡ ἀφίκετο εἰς τὴν τῶν τοιούτων πείραν; Και
 υχαίρειν προσήκει ἐκείνοις, ὧν ἡ ζωὴ τὴν τῶν
 κωπῶν πείραν οὐ παρεδέξατο, και οὔτε ἐνταῦθα
 κπηρῶν ἤσθετο, οὔτε τι τῶν ἐκεῖ σκυθρωπῶν
 ὤσεται. Ἡ γὰρ τοιαύτῃ ψυχῇ ἡ οὐκ ἔχουσα ἐφ'
 κς κρίσιν ἔλθῃ, γέενναν οὐ φοβεῖται, κρίσιν οὐ
 κν· ἄφοβος διαμένει και ἀκατάπληκτος, οὐδε-
 κνηροῦ συνειδόμενος τὸν τῆς κρίσεως φόβον ἐπι-
 κς. Ἄλλ' ἔδει, φησὶν, αὐτὴν εἰς μέτρον ἡλικίας
 , και νυμφικῷ θαλάμῳ ἐμφαιδρυνθῆναι. Ἄλλ'
 κ πρὸς τοῦτο ὁ ἀληθινὸς νυμφίος, ὅτι κρείττων
 κνία παστὰς, προτιμότερος ἐκεῖνος ὁ θάλαμος,
 κρηλας φόβος οὐκ ἐστίν. Τίνος οὖν, εἰπέ μοι,
 κλῶν ἀπεστέρηται τὸν σάρκινον τοῦτον ἐκδυ-
 κ βίον; Εἶπω σοὶ τὰ τοῦ βίου καλά· λυπαί-
 κνα, θυμὸς και φόβοι. Ἐπίδες και ἐπιθυμίαι·
 ἔστι και τὰ τοιαῦτα οἷς κατά τὴν παρούσαν
 κνυμπεπλέγμεθα.

animi ægritudines et molestiæ, voluptates, iræ, metus, spes, cupiditates et desideria : hæc ei
 κδι sunt, quibus in præsentī vita implicati
 κν κακὸν πέπονθεν ἡ τοσοῦτων ἀπαλλαγείσα
 κων; Ἐκαστον γὰρ πάθος, ὅταν ἐπικρατῇ, τῆς
 κτύραννος ἡμῶν γίνεται, τοὺς λογισμοὺς δου-
 κνον. Ἡ λυπεῖ ἡμᾶς, ὅτι μὴ κατεπονήθη διὰ

*Talium enim est regnum cælorum*¹. Proinde etiamsi
 a te discessit puella, altamen ad Dominum recur-
 rit, tibi oculus clausit, sed lumini æterno aperuit;
 a tua mensa remota est, sed angelicæ adhibita;
 hinc planta revulsa est, at in paradiso sata est; de
 regno ad regnum traducta est, purpuræ florem
 exuit, at superi regni amictum induit. Dicam tibi
 materiam unde confectum est divinum indumen-
 tum : non linum est, neque lana, neque fila serica.
 Audi Davidem, unde Deo contexi indumenta dicat :
*Confessionem et magnificentiam induisti*², superin-
 jiciens lumen quasi pallium. Vides quæ quibus
 commutaverit? Angit te atque molestum est tibi,
 quod corporis decor non amplius apparet : non
 enim vides ejus veram animi pulchritudinem, quæ
 nunc in conventu cœlitum exsultat atque lætatur :
 quam speciosus ille oculus, qui Deum videt : quam
 suave os divinarum laudum decantatione exorne-
 tur : *Ex ore enim, inquit, infantium et lactentium
 perfecisti laudem*³. Quam pulchræ manus, quæ
 nunquam unquam operatæ sunt! Quam decori pedes,
 qui ad nequitiam atque malitiam non accesserunt,
 neque in via peccatorum vestigium suum impres-
 serunt! Quam speciosa tota animæ illius facies,
 non lapidum fulgoribus ornata, sed simplicitate,
 integritate et innocentia resplendens! Sed forsitan
 angit te, quod ad senectutem non pervenit. Quid
 vero, dic mihi, pulchri cernis in senectute? An
 pulchrum prurire ac fricari oculos, corrugari genas,
 ex ore defluere dentes, et linguæ balbutientem
 ingenerari, manibus subtremiscere, ad terram in-
 curvari, titubare atque subclaudicare pedibus, du-
 cubus inniti, desipere corde ac delirare, voce ab-
 surda atque inepta pronuntiare? Quælia huic ætati
 necessario accidunt incommoda. Et idcirco indi-
 gnamur et stomachamur, quod ad ejusmodi malo-
 rum experientiam non pervenerit? Atqui gratulari
 convenit illis quorum vita rerum acerbarum ac
 tristium periculum non fecit, et cum hic nihil mole-
 stix senserit, tum nihil acerbitalis illic experie-
 tur. Nam ejusmodi anima, cum nullum in se cri-
 men habeat, cujus nomine in judicium veniat, ge-
 hennam non metuit, judicium non timet : intrepida
 atque imperterrita permanet, nulla prava conscien-
 tia judicii terrorem incutiente. At oportebat, inquit,
 eam ad justum ætatis modum venisse, et in thalamo
 nuptiali exhilarari. Verum ad hoc tibi verus spon-
 sus dicit, quod melior in cælo sit lectus genialis;
 antefendus ille thalamus, ubi viduitatis metus
 non est. Quo igitur, quæso te, bono privata est,
 cum hanc carnalem vitam exiit? Dicam tibi vitæ

atque connexi sumus.
 Quid igitur mali accidit ei, quæ a tot tyrannis
 liberata sit? Unusquisque enim affectus ac pertur-
 batio, cum prævalet ac dominatur, rationibus sibi
 subjugatis, animi nostri tyrannus existit. An male

αθη. xix, 14. ¹ Psal. ciii, 1. ² Psal. viii, 3.

nos habet, quod non doloribus pariendo confecta, quod non cura liberorum educandorum attrita est, quod non similes dolores excepit, atque propter illam parentes sustinuerunt? At ejusmodi res felicitatis nomine prædicandæ, non deplorandæ sunt. Nam in nullo versatum esse malo, melior res est, quam humana capere possit natura. Ita sapiens etiam ille Solomon in suis Scripturis mortuum superstite beatiorem esse ducit. Item magnus David vitam quæ in carne degitur, lamentatione et gemitu dignam esse ait. Itaque cum ambo splendidi atque magnifici, utpote regia potestate præditi, essent, omnium rerum, quæ per vitam suaves atque jucundæ habentur, ad arbitrium compostes atque participes nihil ad præsentium rerum usum et oblectationem inclinati sunt, sed cum arcanorum honorum, quæ in incorporea vita propolita sunt, desiderio tenerentur, calamitatis et infortunii loco habebant eam, quæ in carne transigitur, vitam. Audivi Davidem in multis locis sacrorum Psalmorum, cum cuperet evadere ex ejusmodi necessitate, ubi alias quidem, *Desiderat*⁵, inquit, ac desiderando *deficit anima mea in atria Domini*; alias vero, *Educ animam meam ex custodia*⁶. Similiter autem Jeremias⁷ quoque maledictione et execratione dignum judicat diem illam, qui princeps ei fuisset ejusmodi vitæ. Ac multas ejusmodi priscorum sanctorum voces, quæ feruntur et exstant in divina Scriptura, licet invenire, cum desiderio veræ vitæ ea, quæ in carne degitur, vita gravis eis esset et molesta. Ita etiam magnus ille quondam Abrahamus lubenter atque haud gravatim dilectum filium pro victima Deo offerebat, quod sciret atque haud dubitaret quin futurum esset, ut puer in meliorem et augustiorem formam transmutaretur. Ac quicumque historiæ cognitionem habetis, omnino non ignoratis, quæ de eo narrantur. Quid enim dicit Scriptura⁸? Quod cum juvenis quidem esset Abraham, a Deo facta sit ei promissio de futuro filio: cum autem summum incrementum ætatis ejus integritas et vigor præterisset, ac tempore jam emarcuisset atque absumptus esset, cum natura seipsam augere et propagare desivisset, senectute non amplius libidini obtemperante, tunc præter humanam spem promissio deducitur ad exitum et effectum; et nascitur puer Isaac: ac tempore justo præterito, cum veluti germen quoddam in pulchritudinem et magnitudinem excrevisset, jucundus erat oculis parentum, juvenilis ætatis decore nitens, tunc Abrahami animus quasi tormentis adhibitis probatur et exploratur, an plene atque exacte discerneret in rerum natura quid præstaret, an non ad præsentem vitam spectaret? Et ait ad eum Deus: *Offer filium tuum pro victima in holocaustum*. Nostis omnino quicumque patres estis et liberos habetis, et amorem erga liberos a natura didicistis, ut verisimile

ωδίνων, ὅτι μὴ συνεντρίβῃ διὰ φροντίαν τῆς προφίας· ὅτι μὴ τὰς ὁμοίας ἀλλαγῶνας ἐδέξατο, ἀυτῆς οἱ γεγεννηκότες ὑπέμειναν; Ἄλλὰ ἐπὶ μακαρισμῶν, οὐκ ὀδυρμῶν ἐστὶν ἄξια. Τὸ γὰρ δεῖν γενέσθαι κακῶ, κρείττον ἢ κατὰ τὴν ἀνάγκην φύσιν ἐστίν. Οὕτως καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν ἐν Γραφῇ μακαρίζει πρὸ τοῦ περιόντος τὸν κτηνον. Καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ θρήνου καὶ ὀδυρμῶν τὴν ἐν σαρκὶ διαγωγὴν εἶναι φησιν. Κατὰ πλείστοι λαμπροὶ κατὰ τὴν βασιλείαν ὑπέβησαν τῶν κατ' ἐξουσίαν τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδονοῦντων, οὐδὲν πρὸς τὴν παρούσαν ἀπόβλεπον ἔπαιον· ἀλλὰ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τῶν ἐν ἡρώματι ζωῇ προκειμένων τὴν ἐπιθυμίαν ἐρηπίζοντες ἐποιούνο τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν. Πικρὰ βλαστὰ τῆς λαχῆ τοῦ Δαβὶδ ἐν ταῖς ἱεραῖς Ψαλμοῖς ἐφύλασσαι τὴν τοιαύτης ἀνάγκης ἐπιθυμουμένην ἐκείνην, ὅτι ἔκειθεν τὴν ἀρξασαν αὐτῷ τῆς τοιαύτης ζωῆς πολλὰς ἐστὶ τοιαύτας τῶν παλαιῶν ἀγίων φωνῶν τῇ θείᾳ Γραφῇ φερομένας εὐρεῖν, οἱ δὲ ἐκείνη τῆς ὄντως ζωῆς τὴν ἐν σαρκὶ διαγωγὴν ἐλάττωσαν. Οὕτως καὶ ὁ μέγας ποτὲ Ἀβραὰμ προθύμως διὰ θυσίας προτήγει τὸν ἠγαπημένον υἱόν, εἰς τὸ πρὸς τὸ κρείττον τε καὶ θεϊότερον γενέσθαι τὸν υἱὸν ἢ τὴν μετέστας. Ὅσοι δὲ τῆς ἱστορίας ἐμπειροῦνται πάντως οὐκ ἀγνοεῖτε τὰ περὶ αὐτοῦ διηγήματα γὰρ φησὶν ἡ Γραφή; Ὅτι νέψ μὲν ὄντι τῷ Δεῖν θεῶθεν περὶ τοῦ παιδὸς ἐπαγγελία γίνεται καὶ λυθότι δὲ τὴν ἀκμὴν, καὶ ἤδη καταμαρτυροῦντο τοῦ χρόνου, ὅτε πάυεται ἡ φύσις ἐκ τῆς εὐφροσύνης οὐκέτι τοῦ γῆρας ταῖς ὁρμαῖς ὑπακούοντος τῆς παρὰ τὰς ἀνθρωπίνους ἐλπίδας εἰς πέρας ἡ ἀποβλεπόμενα ἄγεται· καὶ τίκτεται παῖς ὁ Ἰσαὰκ· καὶ σὺν τῷ διαγεγονότος χρόνου, οἷόν τι ἔρνος ἀναβαρῶν κάλλος καὶ μέγεθος, ἡδὺς ἦν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν γονέων τῷ τῆς νεότητος κάλλει λαμπρότερος προσάγεται τῷ Ἀβραὰμ ἢ τῆς ψυχῆς δοκιμασία βίβανος, εἰ ἀκριβῶς ἐν τῇ τῶν ὄντων φύσει ἐπιζῶν. Καὶ φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· Ἀνέστη δὲ υἱὸν σου διὰ θυσίας εἰς ὀλοκαύτωσιν. Ὅσοι τῶν ὄντων ὅσοι πατέρες ἐστέ καὶ παῖδας ἔχετε, εἴτε πρὸς τὰ τέκνα στοργὴν παρὰ τῆς φύσεως ἐδέξατο ὅπως εἰκὸς διατεθῆναι τὸν Ἀβραὰμ, εἰ τῆς παρούσης μόνην ἀφειώρα ζωὴν, εἰ δούλος τῆς φύσεως ἦν, εἰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ τὸ γλυκὺ τῆς ζωῆς ἐλάττω. Τί δὲ περὶ ἐκείνου φημι, καταλιπὼν τὸν ναῖκα τὸ ἀσθενέστερον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως; Εἰ μὴ πεπαιδευτο κάκεινη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ταῖς τετραπύλαις, εἰ μὴ ἠπίστατο τὴν κεκρυμμένην ζωὴν τῆς φαινομένης ἀμεινον, οὐκ ἂν ἐπέερετο τῷ τοιαύτῳ κατὰ τοῦ παιδὸς ἐνεργῆσαι. Πάντως τῶν μετρητικῶν συγκληθηῖσα σπλάγχθους, περιερίθη

⁵ Psal. LXXXIII, 2. ⁶ Psal. CXXI, 8. ⁷ Jer. xv, 14 sqq. ⁸ Gen. xviii, 1 sqq.

ρ, καὶ ταῖς ὠλέναις αὐτὸν ἐμπλεξαμένη, πρὸς τὴν καιρίαν ἐδέχετο. Ἄρ' οὐκ εἶπεν ἂν πρὸς Ἀβραάμ ταῦτα τὰ ῥήματα; Φείσαι τοῦ παιδός, μὴ πονηρὸν γένῃ τοῦ βίου διήγημα, μὴ μῦθος ἐπὶ ταῦτα χρόνῳ γενόμεθα, μὴ φθοῆσης τῆς ζωῆς, μὴ στέρησης αὐτὸν τῆς γλυκείας ἀκτιλάματος τέχνῳ, οὐ τάφος παρὰ πατέρων σπουαί· στέφανος γαμικός, οὐ ξίφος φονικόν· γαμήλαμπάς, οὐ πῦρ ἐπιτάφιον. Ταῦτα ληστὰ καὶ λοι, οὐ πατέρων χεῖρες ἐπὶ τῶν τέκνων ἐργάσι. Εἰ δὲ χρὴ πάντως γενέσθαι τὸ κακὸν, μὴ εἶδοις ὀφθαλμὸς νεκρούμενον τὸν Ἰσαάκ. Ἴδου δὲ ἔρων ὥσον τὸ ξίφος, ἀπ' ἐμοῦ τῆς δειλαίας ενος· μία τοῖς δυσὶν ἀρκέσει πληγῇ. Κρινὸν ὑποτέρων γενέσθω τὸ χῶμα· μία στήλη τὴν συμφορὰν τραφῆσιν.

Ilum filiis, non sepulcrum a patribus curari atque institui solet; corona nuptialis, non ensis; tæda conjugalis, non ignis sepulcralis. Hæc latrones et hostes, non patrum manus inpertrant. Quod si omnino malum perpetrari ac repræsentari oportet: ne videat oculus Sarrae necari, en per utrumque adigo gladium, a nie misera initio facto, una ambobus plaga satis communis ambobus tumultus excitetur, unus titulus miserabili utriusque casum prodat.

τα πάντως ἂν καὶ τὰ τοιαῦτα διεξῆει ἡ Σάρρα, ἐκεῖνα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔδλεπεν, ἅπερ ἡμῖν ἔστιν ἰ. Ἥθει γὰρ ἔτι τὸ τέλος μεταξὺ ἐν σαρκὶ ζωῆς τοῦ θεοτέρου βίου τοῖς ματαστῶσι γίνεται· καει σκιάς, καταλαμβάνει ἀλήθειαν· ἀφήσιν; καὶ πλάνας καὶ θορύβους, καὶ εὐρίσκει ἐκεῖνα θὰ, ἃ ὑπὲρ ὀφθαλμῶν τε καὶ ἀκοῆν καὶ καρτεῖν. Ὅστε ἔρωε αὐτὸν ἀνιάσει, ὅστε ἐπιθυμία ἃ παραστρέψει· οὐχ ὑπερφηανία χαινώσει· οὐκ ἰ πάθος τῶν λυπούτων τὴν ψυχὴν ἐνοχλήσει, πάντα γίνεται αὐτῷ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο προθυμῶς C τῷ θεῷ τὸν παῖδα. Τί δὲ ὁ μέγας Ἰωβ; Ὅτε γυμνωθέντι πάντων τῶν περιόντων ἀθρόως, πὶ ταῖς προλαβούσαις πληγαῖς τὴν ψυχὴν ἀνααι, ἡ τελευταία καταμενήθη πληγῇ, ὅπως τὴν ἐπὶ τοῖς πασι συμφορὰν; Τρεῖς αὐτῷ ρες ἦσαν, καὶ παῖδες ἐπτά· μακαριστὸς ἦν τῆς ἰας· τοσοῦτοι γὰρ ὄντες, εἰς ἦσαν οἱ πάντες τῆ λλήλων στοργῇ· οὐ διηρημένως καθ' ἑαυτὸν; βιοτεύοντες, ἀλλὰ πάντες παρ' ἀλλήλους φοιδιὰ τῆς ἐγκυκλίου φιλοφροσύνης διετέλουν ἰοντες ἀλλήλους ἐν τῷ μέρει καὶ εὐφραίνόμεδι δῆτα καὶ τότε κατὰ περίοδον παρὰ τῷ περρ τῶν ἀδελφῶν ἦν τὸ συμπόσιον· πλήρεις οἱ ες, πλήρης τῶν ἐδωδύμων ἡ τράπεζα· ἐν χειρD κύλικες· θεάματα, ὡς εἰκόσ, ἐπὶ τούτοις καὶ ατα, καὶ πᾶσαι θυμηδία συμποτικαί· τρόπος ἰοφροσύνας, παίγνια, μειδιάματα· πάντα ὅσα ἰ συνόδῳ νέων ἐφ' ἑστίας ἀθρύνεσθαι. Τί οὖν τοῖς; Ἐν ἀκμῇ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἡδίστων θέντος αὐτοῖς τοῦ ὀρόφου, τάφος τῶν δέκα τὸ συμπόσιον γίνεται. Καὶ τοῖς αἵμασι τῶν κρατῆρ καταμίγνυται, καὶ τὰ ἐδώδιμα τῶ ἐκ λάτων λύθρῳ κατεμολύνετο. Τοιαύτης συμφορῆ Ἰωβ ἀγγελθείσης (θέασαι μοι τῷ λόγῳ τὸν ρ, οὐχ ἵνα θαυμάσης μόνον τὸν νικητῆν· μικρὸν ἐκ τοῦ θαύματος κέρδος· ἀλλ' ἵνα ζηλώσης ἐν ἰοῖς τὸν ἄνδρα, καὶ σοι γένηται παιδοτρῖθς

PATROL. GR. XLVI.

atque consentaneum sit Abrahamum affectum et animatum futurum fuisse, si ad præsentem solam vitam respiceret, si servus naturæ esset, si in præsentem sæculo vitæ dulcedinem consistere existimaret. Sed quid de illo dico, ommissa muliere infirmiore parte humanæ naturæ? Nisi et illa a viro divina didicisset; nisi scivisset occultam vitam ea, quæ apparet, esse potiorum, non commissura fuisset, ut vir ejusmodi quid adversus filium perpetraret. Prorsus enim maternis commota visceribus filio circumfusa fuisset, et ulnis eum amplexa pro ipso letale vulnus accepisset. An non ad Abrahamum ejusmodi verbis usura fuisset? Parce filio, mi vir, ne pravæ in vita narrationis materia fias, ne fabula insequenti tempori fiamus, ne filio vitam in B videas, ne privas eum dulci radio solari; nuptiale atque institui solet; corona nuptialis, non ensis; tæda conjugalis, non ignis sepulcralis. Hæc latrones et hostes, non patrum manus inpertrant. Quod si omnino malum perpetrari ac repræsentari oportet: ne videat oculus Sarrae necari, en per utrumque adigo gladium, a nie misera initio facto, una ambobus plaga satis communis ambobus tumultus excitetur, unus titulus miserabili utriusque casum prodat.

Hæc et ejusmodi Sarra prorsus dictura fuisset, nisi illa oculis vidisset quæ nostrum visum effugiunt. Noverat enim quod finis vitæ carnalis initium augustioris vitæ instituti (hinc) translatis existat; relinquit umbras, assequitur veritatem, dimittit fraudes et errores et tumultus, et invenit illa bona, quæ sunt supra oculum, et auditum, et cor: neque amor eum auget, neque sordida cupiditas pervertet, atque depravabit, non superbia inflabit, non aliquis alius affectus animum angens molestus erit, sed omnia fit ei Deus. Idcirco libenter Deo filium dat. Quid item magnus Job? cum ei repente quasi uno impetu adversæ fortunæ spoliato omnibus rebus ac copiis, quibus abundaverat, priusquam a superioribus plagis et calamitatibus animum collegisset, ultima nuntiata olades est: quo animo casum liberorum accepit? Tres ei filii erant, filii septem, nomine felicitatis in liberis procreandis; et ob egregiam indolem eorundem dignus erat qui prædicaretur ac beatus haberetur: nam cum tot essent, mutuo inter se amore quasi unus universi erant: non separatim ac divisim per se singuli viventes, sed omnes se mutuo frequenter inter se invisentes, quasi vicissitudinario quodam et usitato officio atque comitate invitandi atque excipiendi perpetuo alter alterum modo delectabat, modo invicem alter ab altero exhilarabatur, atque adeo etiam tunc vicissitudinis officii orbe decurso atque peracto, apud fratrem maximum natu convivium erat: pleni crateres, plena mensa esculentorum, in manibus calices, spectacula, ut verisimile est, ad hæc festivæ jœundæque narrationes, et omnia animi oblectamenta convivii adhiberi consueta: mos unus, una ratio, una voluntas: comitas et hilaritas, ludicra, risus: omnia quæcumque par est in conventu juvenum domi suæ per luxum atque delicias agitari. Quid igitur consecutum est? Cum his rebus jucundis jam maxime

fruerentur, nihilque ad hilaritatem jam amplius addi posset: tecto super eos collapse, sepulcrum omnium decem liberorum convivium existit. Ac sanguine juvenum crater commiscebatur, et esculentia obritorum corporum cruore coinquinabantur. Ubi ejusmodi clades Jobo nuntiata est (considera, queso, adhibita ratione athletam, non ut victorem duntaxat admireris: parum enim lucri existit ex admiratione, sed ut virum in similibus imiteris, et sit tibi athleta pro pædotriba, suo exemplo ad patientiam atque fortitudinem in tempore tentationum conflictus animum ungens, atque confirmans), quid igitur vir ille fecit? An aliquid abjectum et vile, qualia degeneris et exigui animi homines committere solent, aut verbo dixit, aut habitu gestuque corporis designavit, vel genas unguibus lacerans, vel crines e capite evellens, vel pulverem inspergens, vel pectus manibus pulsans et tundens, vel humi corpus abiciens, vel lugubrium carminum decantatores sibi adhibens, vel nominatim mortuos illos implorans, memoriarumque ingemiscens? Horum nihil est, sed nuntius quidam rerum adversarum casum liberorum narravit: ille vero simul atque audivit, statim de rerum natura philosophorum more disserere: *unde existant docens, et a quo in naturam producantur, nus dedit, Dominus abstulit*: ex Deo, inquit, hominibus est ortus, item ad illum reditus: unde natus est, ad illud etiam redit. Deus igitur, qui dandi potestatem habet, idem etiam auferendi jus habet. Bonus cum sit, bene consulit: sapiens cum sit, quid utile sit, novit. *Sicut Domino placuit placuit* (placuit autem recte prorsus, quidquid placuit), ita etiam fecit. *Sit nomen Domini*

Vides quanta celsitudo animi magnitudinis athlete sit; tempestatem afflictionis transtulit ad studium rerum considerationis et contemplationis. Noverat enim exacte, quod vera vita per spem reposita atque recondita sit; præsens vero vita veluti semen futuræ sit. Longe autem præsentibus præstant ac potiora sunt ea quæ expectantur atque sperantur, quantum differt spica a grano, unde enascitur: præsens vita proportionem habet atque assimilatur ad granum; futura vero vita per pulchritudinem spicæ ostenditur ac designatur. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, item mortale hoc induere immortalitatem*¹⁰. Ad hæc respiciens Job gratulatur filiis ob felicitatem, ut qui citius vitæ vinculis exsoluti atque exempti essent. Cujus rei argumento est, quod cum promississet Deus duplicem omnium eorum quæ adempta essent restitutionem iri, in omnibus aliis duplicata restitutione, solorum liberorum duplicationem non requisivit; sed decem soli pro totidem amissis dati sunt. Nam quoniam animæ hominum in perpetuum permanent, ideo alterum tantum, quantum amiserat, recipit. Quod ad liberos attinet qui post nati sunt, cum prius natis una connumerantur, quasi omnes Deo vivant, ac temporaria mors vita defunctis nihil, quo minus sint, impedimento sit. Neque enim aliud quidquam est in hominibus mors, nisi vitio-

ἀθάλητης, τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πρὸς τὴν ἀνδρείαν τὴν ψυχὴν ἀλείφων ἐν καιρῷ τῆς πειρασμῶν συμποικίης), τί οὖν ἐποίησεν ὁ Ἰὼβ; ἄρα τι δυσγενὲς καὶ μικρόψυχον, ἢ εἴπα τῷ βίῳ ἢ διὰ σχήματος ἐνεδείξατο, ἢ παρεῖν ἀμύμων ἢ θυξιν, ἢ τρίχας τῆς κεφαλῆς ἀποτίλλας, ἢ κύνων πασάμενος, ἢ τὰ στήθη ταῖς χερσὶ μαστιγῶν; ἐπὶ γῆν ἑαυτὸν ῥίψας, ἢ θρηνησοῦς ἑαυτῷ πρᾶσας, ἢ ἀνακαλῶν τὰ τῶν κατοικομένων ὄνομα καὶ ἐποιμῶζων τῇ μνήμῃ; Οὐκ ἔστι τούτων οὐδὲν. ὁ μὲν τῶν κακῶν μηνυτῆς τὴν κατὰ τοὺς παῖδας φορὰν διεγῆσαστο· ὁ δὲ ὁμοῦ τε ἤκουσεν, καὶ ἐπερὶ τῆς τῶν ὄντων ἐφιλοσόφει φύσεως, καὶ ἔφη ὅτι λέγων, καὶ παρὰ τίνος εἰς γένεσιν ἔγενετο τίνα εἰκὸς τῶν ὄντων ἐπίσταται· Ὁ Κύριος ἔκαστος ὁ Κύριος ἀφείλετο. Ἐκ Θεοῦ, φησὶ, τὰ ἀγαθὰ ἢ γένεσις, καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ ἀνάστασις· ὅθεν ταρτα πρὸς ἐκεῖνο καὶ ἀναλύεται. Θεὸς οὖν ὁ τοῦ ἔκαστου τὴν ἐξουσίαν ἔχων, ὁ αὐτὸς ἔχει καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν ἐξουσίαν. Ἀγαθὸν ὡν ἀγαθὰ βουλεύεται, καὶ ὡν τὸ συμφέρον ἐπίσταται. Ὡς τῷ Κυρίῳ εἶπεν (ἔδοξε δὲ πάντως καλῶς), οὕτως καὶ ἐποίησεν τὸ δρομα Κυρίου εὐλογημένον.

natura philosophorum more disserere: unde existant quem par sit rebus universis præsens. *unde natus dedit, Dominus abstulit*: ex Deo, inquit, hominibus est ortus, item ad illum reditus: unde natus est, ad illud etiam redit. Deus igitur, qui dandi potestatem habet, idem etiam auferendi jus habet. Bonus cum sit, bene consulit: sapiens cum sit, quid utile sit, novit. *Sicut Domino placuit placuit* (placuit autem recte prorsus, quidquid placuit), ita etiam fecit. *Sit nomen Domini*

Ὁρᾶς πόσον τὸ ὕψος τῆς τοῦ ἀθλήτου μετὰ τὴν φύλακα, τὸν τῆς θλίψεως καιρὸν εἰς ἐπίστασιν τῆς τῶν ὄντων φιλοσοφίας μετέστησεν. Ἥθει γὰρ ἐπὶ τῷ ὄντι, ὅτι ἡ ὄντως ζωὴ δι' ἐλπίδος ἀπέκειται· ἡ παρούσα ζωὴ οἰοεὶ σπέρμα τῆς μελλούσης ἐπιβίου· ὁ δὲ διενήνοχεν τῶν παρόντων τὰ προσδοκώμενα, καὶ διαφέρει ὁ στάχυς τοῦ κόκκου ὅθεν ἐκφύεται. Ὁ βίος ἀναλογεῖ πρὸς τὸν κόκκον· ὁ δὲ προσδοκώμενος βίος, ἐν τῷ κάλλει τοῦ στάχους δεικνύεται, καὶ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθάλασσαν. Πρὸς τὸ βλέπων ὁ Ἰὼβ συγχαίρει τοὺς τέκνους τῆς εὐτυχίας ὡς θάπτον ἐκλυθείσης τῶν τοῦ βίου δεσμῶν τῶν φθαρτῶν, ὅτι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ τὸ ἐκπληρωθῆναι ἀντὶ τῶν ἀφαιρεθέντων πάντων ὑποσχομένης, ἢ τῆς

ἄλλοις ἀπασὶ διπλασιασθείσης τῆς ἀντιδόσεως τῶν τέκνων τὸν διπλασιασμὸν οὐκ ἐξήγγειλεν, ἢ δέκα μόνον ἀντὶ τῶν ἀφαιρεθέντων δέκα εἶπεν· Ἐπειδὴ δὲ αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ εἰς εὐαγγελίον τούτου χάριν τῶν ἀπολλυμένων διπλασίαν ἐκπληροῦσιν τὴν ἀντίδοσιν. Ἐπὶ δὲ τῶν τέκνων τὰ ἐπαγγελίαν τῶν προγεννηθεῖσι συναριθμεῖται, ὡς πάντων ἀφαιρέσεων, καὶ οὐδὲν τοῦ προσκαίρου θανάτου τῶν ἀπολλυμένων πρὸς τὸ εἶναι κωλύοντος. Οὐδὲ γὰρ τί ἐστιν ἐπ' ἀνθρώπων ὁ θάνατος, εἰ μὴ κατὰ τὸν θάρσιον. Ἐπειδὴ γὰρ οἷόν τι σκευὸς ἀγαθῶν ἐστὶν τὸ κατ' ἀρχῆς ἢ φύσις ἡμῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν

¹⁰ Job. 1. 21 sqq. ¹¹ I Cor. xv, 53.

τεσκευάσθη, τοῦ δὲ ἐχθροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δι' αὐτῆς ἡμῖν τὸ κακὸν παρεγγέαντος, τὸ ἀγαθὸν χωρὶς οὐκ ἔσχεν· τούτου ἕνεκεν, ὡς ἂν μὴ διαιωρίζῃ ἢ ἡ ἐμφυεῖσα κακία, προνοίᾳ κρείττονι θανάτῳ τὸ ὕος πρὸς καιρὸν διαλύεται, ἵνα τῆς κακίας ἐκρυσταλλώσῃ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἀμιγῆς κακίας τῷ ἀρχῆς ἀποκαταστῆ βίῳ. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἀνάστασις, ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἡμῶν ἀναστοιχίσις. Εἰ οὖν ἀμήχανόν ἐστιν ἀναστοιχειωθῆναι εἰς τὸ κρείττον τὴν φύσιν χωρὶς ἀναστάσεως· θαυμάσιον δὲ προηγησαμένου, ἀνάστασις γενέσθαι οὐκ αἰσθάνεται· ἀγαθὸν ἂν εἴη ὁ θάνατος, ἀρχὴ καὶ ὁδὸς πρὸς τὸ κρείττον μεταβολῆς ἡμῖν γινόμενος. οὖν ἐκβάλλωμεν, ἀδελφοί, τὴν λύπην περὶ τῶν κημημένων, ἣν μόνοι ὑπομένουσιν οἱ μὴ ἔχοντες ἄλλα. Ἐλπὶς δὲ ἐστὶν ὁ Χριστός· ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας ἄμην.

um, quem soli sustinent, qui spem non habent. Spes autem est Christus : cui gloria et imperium, honos et adoratio in sæcula. Amen.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΠΛΑΚΙΑΛΑΝ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ.

EJUSDEM

ORATIO FUNEBRIS

DE PLACILLA IMPERATRICE.

Eodem interprete.

πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος (ἐκ γὰρ τῶν κημημένων ἀπὸ τοῦ θεοῦ Εὐαγγελίου προσιμιάζοντων) κατέστησεν ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς οἰκίας ταύτης, ὄναι ἐν καιρῷ τοῖς οἰκονομουμένοις τὸ σιτομέτρως ἐν τῷ πρὸ τούτου χρόνῳ καταδικάσας ἰωνίαν τῷ λόγῳ, ὁ καλῶς τοῦ μεγέθους τῆς ἀρετῆς ἐπαισθημένος, καὶ τιμήσας τῇ ἡσυχίᾳ τὸν ἄνθρωπον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐν τῷ παρόντι συλλόγῳ πάλιν εἰς τῆς Ἐκκλησίας τὸν λόγον, αὐτὸς ἀναλύων τὴν ἀρετὴν τοῦ λόγου ψῆφον· καίτοι γε σφόδρα θαυμάσιον συνέσεως ἐν πολλοῖς τὸν διδάσκαλον, ἐν μάλιστα πλέον ὑπερεθαύμασα, ὡς καλῶς ἐν τῷ λόγῳ κατασιγάσαντα. Προσφύεθ γὰρ εἶ καὶ κατάλληλον εἶναι τοῖς πενθοῦσι φάρμακον, τὸ διοικοῦν τῆς ψυχῆς χρόνον καὶ κατηχήσυχίας ἐκπέπτουσα. Ὡς εἰ γέ τις ἐτι τὴν

Fidelis et prudens dispensator (nam ab iis quæ ex divino Evangelio recitata sunt¹, ordior), quem præfecit Dominus huic familiæ, ut det in tempore sibi commissis dimensa ac rata cibaria, cum antehac recte continentiam vocis orationi atque silentium indixisset : ut qui recte magnitudine cladis animadversa, luctum silentio honorare vellet : nescio quomodo in præsentī conventu denuo reducit Ecclesiæ sermonem, ipse suam adversus orationem sententiam rescindens : et quidem cum in multis rebus vehementer admiror prudentiam magistrī, tum in hoc maxime supra modum admiratus sum, quod recentī clade orationi recte silentium indixerit. Aptum enim mihi et conveniens lugentibus remedium, silentium esse videtur, quippe dolore æstuantem et effervescentem ani-

mum spatio temporis ac mœrore intercedente per A quietem et taciturnitatem mitigat. Nam si quis calamitate etiam nunc animum incendente sermonem inferat, mœroris vulnus curatu difficilium fiet, mentione rerum acerbarum veluti spinis quibusdam laceratum recrudescens. Ac nisi temerarium nimis est, si ego quoque præceptorem in aliqua re corrigere coner, forsitan haud incommodum fuisset, usque adhuc silentium nostrum obtinere atque durare, ne ad calamitatem oratio demissa auribus molesta esset. Nondum enim tantum temporis intercessit, quo mens ad malum assuescere potuerit. Adhuc recens in animo clades est : ac forsitan etiam semper recens erit ætati (nostræ) dolor : adhuc turbatur cor nostrum : ac veluti mare quoddam turbine calamitatis commotum ab imo fundo evertitur, adhuc æstuant cogitationes ad mentionem malorum effervescentes. Cum igitur ejusmodi tempestate animus commotus sit, qui fieri potest ut recto cursu oratio procedat veluti procella quadam, affectu doloris jactata? Sed quoniam jubenti obtemperare oportet, nescio quo genere utar orationis. Non enim excogitare possum quibus conjecturis assequar mentem præceptoris. An forsitan etiam aliquid ægritudini indulgere vult, ac verbis ad affectus concitandos accommodatis concioni lacrymas commovere? Ac si ita sentit, recte, meo quidem judicio, etiam hoc facit : oportet enim prorsus sicut oblectari cupimus, et commodis rebus fruimur libenter, et tristes et acerbos quoque casus nos accommodare. Id enim etiam consulit Ecclesiastes, *Tempus inquit, ridendi, tempus est item flendi* ².

Per hæc enim discimus, quod ad rem præsentem oporteat etiam animum accommodare. Prosperere res succedunt, tempestivum est lætari : reducta est alacritas animi ad demissionem; converti etiam convenit lætitiâ in lacrymas. Quomodum enim risus signum in animo latentis alacritatis est : ita etiam dolor in corde delitescens per fletus et lamentationes significatur : ac vulnerum animi tanquam sanguis lacrymæ sunt. Id etiam Proverbium Salomonis ait : *Cordis lætantis vultus floret : animi vero tristitia affecti vultus mixtus ac demissus est* ³. Proinde prorsus necesse est cum affectione cordis una contrahi atque demitti orationem. Atque utinam inveniri possent ejusmodi aliqua verba, quibus magnus quondam Jeremias Israelitarum cladem deslevit! Illis enim presentia magis digna sunt, quam si quid aliud ex antiquitate triste memoria tenetur. Res acerbe atque atroces sunt, quæ narrantur de Job. At quid opus est cum hoc tanto incommodo unius domus numeratu faciles comparare? Quin etiam si magna magisque communia mala commemoraveris, terræ motus, bella, inundationes, hiatus; parva sunt etiam hæc, si cum presentibus comparentur. Quare? Quia non ad universum statim orbem terrarum clades belli pertinet : sed alia quidem pars ejus

ψυχὴν τοῦ πάθους ὑποθερμαίνοντος ανακινῶν. γον, δυσσθητέρον τὸ τῆς λύπης τραῦμα γίνεσθαι τῆ μνήμῃ τῶν ἀλγεινῶν ὁδὸν τισὶν ἀκινῶσαι τὸ νόμον. Εἰ δὲ μὴ λίαν ἐστὶ τολμηρὸν κάμειν τοῦ διδασκάλου προσδιορθώσασθαι, τάχα καλεῖσθαι μέχρι τοῦ νῦν κατακρατεῖν ἡμῶν τὴν ψυχὴν ἂν μὴ πρὸς τὸ πάθος ὁ λόγος καθελευσθεῖς, τῆς ἀνιάσειεν. Οὐπω γὰρ τοσοῦτος ὁ ἐν τῷ μέσῳ ὥστε προσεθίσαι τῷ καλῷ τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὴ τῆ ψυχῇ τὸ πάθος, τάχα δὲ καὶ αἰεὶ νέον ἐπιπέσει τὸ ἀλγημα. Ἐτι παρὰσσεται ἡμῶν ἡ καρδίη καθάπερ τις θάλασσα κυματουμένη τῇ λαβῇ συμφορᾶς ἐκ βυθῶν ἀναστρέφεται. Ἐτι διακίβητοι λογισμοί, πρὸς τὴν μνήμην τῶν κακῶν ἀναστρέφονται. Ἄστα τοῦσθης οὖν τῷ τοιοῦτῳ κλύδωνι τῆς ψυχῆς πῶς ἐστι προσαγαεῖν ἐπ' εὐθείας τὸν λόγον, εὐκαταίγιδι τῷ πάθει τῆς λύπης ἐγγεμισθῆναι. Ἄλλ' ἐπειδὴ χρὴ κελεύοντι πείθεσθαι, οὐκ ὀκνῶ τῷ λόγῳ χρῆσθαι. Οὐ γὰρ εὐρίσκω τῆς διδασκαλίας καταστοχάσασθαι. Ἡ τάχα βούλησις καὶ τῷ πάθει χάρισσασθαι, καὶ τοῖς ἐπιπέσει τῶν λόγων ἀνακινήσει τὴ ἐκκλησίαν τὸ δάκρυον. εἰ ταῦτα διανοεῖται, ὀρθῶς, κατὰ γε τὴν ἐπιπέσει καὶ τοῦτο ποιεῖ· δεῖ γὰρ πάντως, ὥσπερ τὴν ἀνάγκην τῶν ἀγαθῶν προθυμούμεθα, οὕτω καὶ τῆς ἀνάγκης τῶν συμπιπτόνων οἰκειῶς ἔχειν. Ἰωβ τὸ καλὸν ἔκκλησιαστής συμβουλεύει. *Καρδίας τοῦ γελᾶσαι, καὶ καιρὸς τοῦ κλαῖναι.*

C Μανθάνομεν γὰρ διὰ τούτων, ὅτι δεῖ κατεῖναι τῷ ὑποκειμένῳ καὶ τὴν ψυχὴν διατίθεσθαι ἐπιπέσει τῶν πράγματα φέρεται; εὐκαιρον τὸ εὐκαταίγιδι μετέπεισε τὸ φαιδρὸν εἰς κατῆφειαν; μετὰ τὸ λαινὸν προσήκει καὶ τὴν εὐθυμίαν εἰς δάκρυον. Ἰωβ γὰρ ὁ γέλωτος σημεῖον τῆς ἐνδον φαιδρότητος γίνεσθαι οὕτω καὶ ὁ ἐν τῇ καρδίᾳ πόνος ὑπὸ τῶν ἐπιπέσει διερμηνεύεται, καὶ γίνεται τῶν τῆς ψυχῆς τραῦμα ὥσπερ αἷμα τὸ δάκρυον. Τοῦτο καὶ ἡ Περικλῆς Σολομῶντος ἔφησιν, ὅτι *Καρδίας εὐφραντικῆς πρόσωπον θάλλει· τῆς ψυχῆς δὲ ἐν λύπῃ στυθροπάθει.* Οὐκοῦν ἀνάγκη πάντα τῆς ἐπιπέσει καρδίας στυθροπάσαι τὸν λόγον. Καὶ εἴθε ἡμεῖς τῶν τοιοούτων ἐξευρεῖν τινὰς λόγους, οἷος ἐστὶν Ἱερεμίας τῆ συμφορᾶς ποτε τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐθρήνησεν. Ἐκεῖνον γὰρ ἄξια τὰ παρόντα μῦθος εἶ τι τῶν ἀρχαίων ἐν στυθροπότῃς μνηστικῶν Χαλεπὰ τὰ τοῦ Ἰὼβ διηγήματα. Ἄλλὰ τί χρὴ τῷ τοῦτο κακὸν ἀντεξαγαεῖν μιᾶς οἰκίας εὐφραντικῆς πάθει; Κἂν τὰ μεγάλα καὶ κοινότερα τῶν ἐπιπέσει διεξέλθῃς, σεισμούς, καὶ πολέμους, καὶ ἐπιπέσει καὶ χάσματα, μικρὰ καὶ ταῦτα, εἰ πρὸς τὰ παρόντα κρίνοιντο. Διὰ τί; Ὅτι οὐ πάσης ἀθρόως τῆς ἐπιπέσει μὲν τι κατὰ πόλεμον ἀπτεται συμφορᾶς· ἀλλὰ μὲν τι πολεμεῖται αὐτῆς, τὸ δὲ εἰρηναίως καὶ μὴ Τί πάλλιν; Ἡ σκηπτὸς ἐπέπλεξεν, ἢ τὸ ἰσχυρῶς

² Eccle. iii, 4. ³ Eccle. vii, 4.

κλυσεν, ἢ κατεπόθη τῷ χάσματι. Τὸ δὲ παρὸν κακὸν ἄσσης ἀθρόως τῆς οἰκουμένης ἐστὶ πληγὴ. Οὐκ ἐστὶν ἄθνος ἐν ἡ πόλιν μίαν ἀπολοφύρασθαι· ἀλλ' ἀρμόζει ἄχα τὴν τοῦ Ναβουχοδονόσορ προῖσθαι φωνὴν, ἣν ῥος τοὺς ὑποχειρλοὺς πεποίηται· Ἰμίρ λέγω, ἄος, φυλαί, γλώσσαί. Μᾶλλον δὲ συγχωρήσατέ οἱ, προσθεῖναι τι τῷ Ἀσσυρίῳ κηρύγματι, μεγαλοῦνότερον ἀνακηρύξαι τὴν συμφορὰν καὶ εἰπεῖν, ἄν τις ἐπὶ στήνης ἀναδοῆσας εἴποι· Ὡ πόλεις κὶ δῆμοι, καὶ ἔθνη καὶ σάμπασα γῆ, καὶ τῆς θαλάσσης ὅσον τε πλώϊμον καὶ ὅσον οἰκούμενον· ὡ ἄσσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ὅσον τῷ σκήπτρῳ τῆς βασιλείας εὐθύνεται, ὡ πάντες οἱ πανταχόθεν ἰθρῶποι, κοινῇ τῷ πάθει ἐπιστεγάζατε, κοινῇ τοῦ ἡνοῦ τὴν συνφιδίαν στήσασθε, κοινῇ τὴν πάντων μίαν ἀπολοφύρασθε. Ἡ βούλεσθε, καθὼς ἂν οἶός ὦ, καὶ τὴν ζημίαν ὑμῖν διηγῆσωμαι; Ἦνεγκεν ἐν καθ' ἡμᾶς γενεᾷ ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐκδόσα τοὺς ὄρους, καὶ τὰ συνήθη μέτρα νικήσασα, ἡ ἴσσι, μᾶλλον δὲ ὁ τῆς φύσεως Κύριος, ἀνθρωπίνῃ ἰχθῖν ἐν γυναικίῳ τῷ σώματι, ὑπὲρ πάντα σχεδὸν προλαβόντα τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα, ἐν ἡ πᾶσα ἰν σώματος, πᾶσα δὲ ψυχῆς ἀρετὴ συνδρομοῦσα, ὕμα ἀπιστον ἐδειξε τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ, πόσων ἀθῶν συνδρομὴν μιᾷ ψυχῇ ἐν ἐνὶ ἐχώρησε σώματι; ἀ ὡς ἂν μάλιστα καταφανὲς ἄπασι γένοιτο τῆς νεᾶς τὸ εὐτύχημα, ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν θρόνον τῆς βασιλείας ἀνάγεται, ὅπως ἡλίου δίκην ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ σώματος πᾶσαν τὴν οἰκουμένην φαῖς ἀκτίσι τῶν ἰνετῶν καταλάμψειεν, καὶ τῷ κατὰ θεῖαν ψῆφον τῆς οἰκουμένης ἀπάσης προτεταγμένῳ εἰς βίου τε καὶ ἰσιλείας κοινωνίαν συναρμοσθεῖσα, μακαριστὸν ποιεῖ δι' ἑαυτῆς τὸ ὑπήκοον, ὄντως, καθὼς φησὶν ἡ γραφή, βοηθὸς αὐτῷ πρὸς πᾶν ἀγαθὸν γινομένη. Εἰ φιλανθρωπίας ἦν ὁ καιρὸς, ἢ συνέτρεχεν αὐτῷ πρὸς ἀγαθὸν τοῦτο, ἢ καὶ προέτρεχεν· ἴσος ἦν ὁ ζυγὸς ἀτέρωθεν τῇ τῆς φιλανθρωπίας ῥοπῇ. Μαρτυρεῖ δὲ ὁ λόγος τὰ τε πρότερον ἀριθμὸν νεκῶντων, καὶ τὰ ἐπὶ ὕ παρόντος κηρύγματα, ἃ ὦν παρὰ τοῦ κήρυκος τῆς ἀληθείας ἠκούσαμεν. Εἰ τὸ εὐσεβὲς ἐπιτητεῖς, ἰνὸς ἦν ἀμφοτέρων ὁ πρὸς εὐσέβειαν δρόμος. Εἰ τὸ ἰονοητικὸν, εἰ τὸ δίκαιον, εἰ ἄλλο τι τῶν πρὸς τὸ εἴττον σπουδαζομένων· πάντα ἐν ἀμίλλῃ ἦν ἀλλήλους νικᾶν ἐν ταῖς εὐκοιλαῖς φιλονεικούντων, καὶ οὐκ ὁ ἡττώμενος. Ἰση τις ἀμφοτέρων ἢ ἐπ' ἀλλήλους ῥις, ἢ μὲν ἀρετῆς ἄθλον εἶχαν τὸν τῆς οἰκουμένης προτεταγμένον, ὁ δὲ μικρὰν ἠγέτο γῆς τε καὶ θαλάσσης τὴν ἐξουσίαν συγκρίσει τοῦ κατ' αὐτὴν εὐχρήματος· ἴσος ἀλλήλοις ἀντιπαρεῖχον τὰς εὐφρονας, ἀλλήλους τε βλέποντες καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἰόμενοι· ὁ μὲν τοιοῦτος ὡν οἶός ἐστι (πολὸν γάρ τις ἄλλος ὑπὲρ τὸ φαινόμενον δέξεται; καὶ εἴη γε ἰκᾶσαι καὶ εἰς ἐκγόμων ζωὴν τὸ ὀρώμενον), τὴν ὅσα τις ἦν, οὐκ ἐστὶν ὑποδείξει τῷ λόγῳ· οὐ γὰρ ῥιλέλειπται τι αὐτῆς δι' ἀκριθείας παρὰ τῆς τέχνης οἰώμα· ἀλλ' εἰ καὶ τι γέγονεν ἐν γραφαῖς ἢ ἐν ἰάσμασι, πάντα τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἐνδείστερα.

A bello infestatur, alia vero pars pace fruitur. Quid rursus? Aut fulmen aliquid concremavit, aut aqua vis obruit, ab hiatu atque voragine alicubi absorptio facta est. Ac praesens malum universi prorsus orbis terrarum vulnus est: fieri non potest ut una gens, aut urbs una lamentetur, sed convenit forsitan Nabuchodonosoris edere vocem, qua subditos appellat: *Vobis dico, populi, tribus, linguae*. Imo vero permittite mihi ut adjiciam aliquid Assyrio praeconio, ut ampliori voce proclamem ac divulgem cladem ac dicam, ut aliquis in scena exclamans dixerit: *O civitates et populi, et gentes et universa terra, et maris quidquid tum navibus pervium, tum (gentibus) habitatum est: o omnis nostri orbis quidquid imperii sceptro regitur, o qui ex omnibus partibus confluxistis homines, communiter calamitati ingemiscite, communiter lamentationis concentum institute, communiter omnium jacturam deplorate! An vultis ut, prout potero, etiam detrimentum vobis exponam? Tulit aetate nostra humana natura extra suos terminos egressa, consuetisque modis superatis, tulit natura, imo vero naturae Dominus humanam animam in femineo corpore supra omnia propemodum superiora virtutis exempla, in qua omnis tum corporis, tum animi virtutis concursus factus, miraculum incredibile vitae humanae exhibitum est, quot bonorum concursus una anima in uno corpore continuit? Atque ut omnibus potissime perspiciua fiat aetatis nostrae felicitas, ad sublime solum regni evehitur, ut solis in modum virtutum radiis e sublimi dignitate universum orbem illustraret, atque ei, qui universo orbi terrarum divino arbitrio praepositus esset, ad vitae pariter et imperii societatem copulata, subditos per sese beatos efficeret, cum revera, ut inquit Scriptura, auxiliatrix ei esset ad omne bonum. Si humanitatem res postulabat, aut concurrebat cum eo ad hoc bonum, aut etiam praecurrebat: par erat utrinque libra pensionis humanitatis. Ac testimonio sunt orationi cum priora facta innuenerabilia, tum praesentis temporis praeconia, quae nunc audivimus a praecone veritatis. Si pietatem requiritur, communis erat utrisque cursus ad pietatem: si providentiam, si justitiam, si quid aliud ex iis quae virtutis nomine bonique consequendi causa expetuntur: omnia posita erant in certamine contententium secum, uter ab altero benefactis et officiis viveretur, nec alteruter erat inferior. Aequalis quaedam ac par erat utrisque inter ipsos mutua gratia commoditasque, illa quidem praemium virtutis habebat orbi terrarum praepositum: hic vero parvi aestimabat terrae marisque arbitrium ac potestatem praec ea felicitate, qua illam nactus erat: pares invicem alter alteri oblectationes praebabant, dum et alter alterum videret, et alter ab altero conspiceretur: hic quidem talis, qualis est (qualem enim pulchritudinem quis sua ad nepotum usque vitam duraverit ea, quae vide-*

• Dan. iii, 4.

tur, pulchritudo), illa vero qualis quædam esset, non potest demonstrari oratione: non enim eius ejus aliquod simulacrum, quod per artem exacte elaboratum sit, sed si quod etiam depictum vel fictum est, omnia a veritate procul absunt.

Ejusmodi etiam usque adhuc sunt ea quæ narratur: quæ sequuntur qualia? Rursus clamare cogor. Ac mihi ignoscite propter incommodum clamando extra modum egredienti. O Thracia, fugiendum nomen! O infelix prædium, gens cladibus nobilitata! O prius quidem hostili igni barbarorum incursionis vastata, nunc vero caput ac summam communis calamitatis in te recipiens, illinc bonum abripitur, illic invidia adversus imperium grassata ac debacchata est, illic orbis terrarum naufragium factum est, illic tanquam turbine correpti ad scopulum impingentes in fundum tristitiæ atque mœroris demersi sumus! O malam illam peregrinationem, quæ reditum denegavit! O aquas amaras quarum fontes utinam non desiderasset! O prædium, in quo clades accidit, propter cladem ab obscura nocte cognomen sortitum! Audio enim, patria eorum lingua *Scotoumin*, a tenebris scilicet, locum illum cognominari; illic obtenebrata est lucerna, illic extinctus est splendor, illic radii virtutum obscurati sunt, periit imperii ornamentum, justitiæ gubernaculum, humanitatis imago, imo vero ipsa principalis humanitatis forma; maritalis amoris figura atque exemplum ablatum est, castum continentię atque sobrietatis et pudicitię donarium, facilis aditu gravitas, non contemnuenda facilitas et mansuetudo: alta animi humilitas atque modestia, pudor ingenuus, promiscua bonorum harmonia: periit fidei zelus et studium, Ecclesię columna, altarium ornatus, pauperum divitię, multis subministrando sufficiens dextra, communis jactatorum et afflictorum portus. Lugeat virginitas, lamentetur viduitas, ploret orbitas, cognoscant quid habuerint, postquam habere desierunt. Imo vero quid attinet me in partes et ordines dividere lamentationem? Ingemiscat omnis ætas, profundum e medio corde gemitum edens: una lugeat etiam sacerdotium ipsum, quoniam invidia communem ornatum detrahit. Nunquid temerarium fuerit Prophetę dictum illud proferre? *Quare repulisti, Deus, in finem? et concitatus est furor tuus adversus oves pascuę tuę?* Quorum peccatorum pœnas luimus? Qua de causa? Cujus rei nomine aliis super aliis cladibus affligimur et castigamur? An forsitan propterea quod abundat impietas variarum hæreseon, hæc adversum nos sententia obtinuit? Videte enim quibus in exiguo tempore malis conflictati simus. Nondum a priore clade respiravimus, nondum lacrymas ab oculis abstersimus, rursus in tantam incidimus calamitatem. Tunc tenerum florem deploravimus, nunc ipsum ranum, unde flos germinavit et enatus est: tunc speratum decorem, nunc eum qui viguit: tunc bonum quod exspectabatur, nunc id, cuius periculum fa-

^a Psal. LXXIII, 1.

A Τοιαῦτα καὶ μέχρι τούτου τὰ διεγρήματα· τί ἐπὶ τούτοις οἶα; Πάλιν βοᾶν ἀναγκάζομαι. Ἐμοὶ σύγγνωτε ὑπερβῶντι τὸ πάθος. Ὁ Θεός, οὐ φευκτὸν ὄνομα! Ὁ δυστυχὲς χωρίον, ἔθνος ἐκ πρῶτων γνωριζόμενον! Ὁ πρότερον μὲν πολέμων ταῖς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομαῖς δηλωθεῖσα, νῦν ἄκακέφαλον τῆς κοινῆς συμφορᾶς ἐν αὐτῇ δεξιᾷ ἐκείθεν τὸ ἀγαθὸν ἀναρπάζεται, ἐκεῖ ὁ φθὸνος τῆς βασιλείας ἐκώμασεν, ἐκεῖ γέγονεν τὸ τῆς ἐκείνης ναυαγίου, ἐκεῖ καθάπερ ἐν κλύδωνι τῶν πρῶτων προσπετασάντες, τῷ τῆς λύπης βυθῷ καταβύθη. Ὁ πονηρᾶς ἐκδημίας ἐκείνης, ἣ τὴν ὑποστροφῆν ἀπέδωκεν! Ὁ πικρῶν ὑδάτων, ὧν τὰς πηγὰς ἐκαθήσεν, ὡς οὐκ ὤφειλεν! Ὁ χωρίον, ἐν ᾧ τὸ πάθος ἐγένετο, διὰ τὸ πάθος τῇ σκοτομήνῃ ἐπέσθη. B Ἀκούω γὰρ κατὰ τὴν πάτριον αὐτῶν γλῶσσαν *Σκοτούμιν* τὸν τόπον ἐπονομάζεσθαι· ἐκεῖ ἐσκοτίσθη· λύχνος, ἐκεῖ κατεσθέσθη τὸ φέγγος, ἐκεῖ αἱ ἀρετῶν ἀρετῶν ἡμαυρώθησαν, οὐχεταί τῆς βασιλείας ἐγκαλλώπισμα, τὸ τῆς δικαιοσύνης πηδάλιον, ἡ φιλανθρωπίας εἰκὼν, μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπον ἀφῆρθη τῆς φιλανδρίας ὁ τύπος, τὸ ἀγνὸν τῆς φροσύνης ἀνάθημα, ἡ εὐπρόσitos σεμνότης, ἡ ἀκαφρόνητος ἡμερότης, ἡ ὑψηλὴ ταπεινοφροσύνη, πεπαρῆσιασμένη αἰδώς, ἡ σύμμικτος τῶν ἀγαθῶν ἀρμονία· οὐχεταί ὁ τῆς πίστεως ζήλος, ὁ τῆς Ἐκκλησίας στύλος, ὁ τῶν θυσιαστηρίων κόσμος, ὁ τῶν πενομένων πλοῦτος, ἡ πολυαρχῆς δεξιὰ, ὁ κατὰ τὴν καταπονουμένων λιμὴν. Πενθεῖται ἡ παρθενία, θρῆνη τῆς χρεῖα, ὀδυρόσθω ἡ ὀρφανία, γυνῶσται· εἶχον δτε οὐκ ἔχουσιν. Μᾶλλον δὲ τί χρεῖα με κατὰ μέτρα καὶ τάξεις διαιρεῖν τὸν θρήνον; Στεναζέτω τέλει γενεὰ, βύθιον ἐκ μέσης καρδίας τὸν στεναγμὸν ἐκπέμψουσα· συμπενθῆτω καὶ ἡ ἰερωσύνη αὐτῆς, ὡ κοινὸν κῆσμον τοῦ φθόνου ἀποσυλήσαντος. Ἄρα· τολμηρὸν τὸ τοῦ Προφήτου εἰπεῖν, τὸ, Ἵνα τί ἐπέκει ὁ Θεός, εἰς τέλος, καὶ διωργίσθη ὁ θυμὸς σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου; Ποῶν ἀμαρτημάτων ἐδικαίως ἐκτινύομεν; Ὑπὲρ τίνος ταῖς ἐκαλλήλοις τῶν συμφορῶν μαστιζόμεθα; Ἡ τάχα διὰ τὸ κλισεσθὴν ἀσέβειαν τῶν ποικίλων αἰρέσεων, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ ψήφος ἐκράτησεν; Ὅρατε γὰρ οἷσις κακῶν βραχεῖ συνηχέθημεν χρόνῳ. Οὕτω ἐπὶ τῇ πρῶτῃ πληγῇ ἀναπνεύσαντες, οὕτω τὸ δάκρυον τῶν ἰσχυρῶν ἀποψήσαντες, πάλιν ἐν τοσαύτῃ γεγένηται συμφορᾷ. Τότε τὸ νεοδαλὲς ἄθος ἀκωδυρόμεθα· αὐτὸ τὸ ἔρως, ἀφ' οὗ τὸ ἄθος ἐβλάσθησεν· τότε ἐλιπίσθησαν ὦραν, νῦν τὴν ἀκμάσαν· τότε προσδοκώμενον ἀγαθὸν, νῦν τὸ ἐν πείρῃ γενόμενον. Ἄρα μοὶ συγγνώσεσθε, ἀδελφοί, εἰ τι διὰ τὸ πάθος παραληρήσαιμι; Τάχα, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις τῷ ἡμετέρῳ κακῷ συνεστέθη. Ὑπομνήσω δὲ τῶν γεγονότων ὡμῶς, καὶ οἶμαι πολλοὺς τοῖς λεγομένοις συνθέσθαι. Ὅτε χροσφύριδι κεκαλυμμένη ἐπὶ τὴν πόλιν ἡ βα-

ἐκομίζετο (καλὴν δὲ ἦν ἡ κομιζουσα), καὶ πᾶσα ἀξία, A καὶ ἡλικία πᾶσα προγεθεῖσα τοῦ ἄστεως, ἀπεστενω-
χῶρει διὰ τοῦ πληθους τὸ ὑπαίθρον· πάντων ἐκ
ποδῶν, καὶ τῶν ὑπερεχόντων τοῖς ἀξιώμασιν, προ-
πομπευόντων τοῦ πάθους· μέμνησθε πάντως ὅπως ὁ
ἥλιος ταῖς νεφέλαις τὰς ἀκτίνας ἑαυτοῦ συνεκάλυψεν,
ὡς ἂν μὴ ἴδοι τάχα καθαρῶ τῷ φωτὶ μετὰ τοιοῦτου
σχηματος εἰσελαύνουσαν τὴν βασιλίδα τῇ πόλει, οὐκ
ἐπὶ ἄρματός τινος, ἢ χρυσοδέτου ἀπήνης, κατὰ τὸν
βασίλειον κόσμον, τοῖς δορυφόροις ἀγαλλομένην, ἀλλ'
ἐν σορῶ κεκαλυμμένην, ἐπικρυπτομένην τὸ εἶδος
εἰς καλὸν τῷ σκυθρωπῶ προκαλύμματι· θέαμα δεινόν
εἶτε καὶ ἰλαεινόν, δακρῶν ἀφορμὴ προκειμένη τοῖς
ἐντυγχάνουσιν· ἦν ἅπας τῶν συνειλεγμένων, ὁ ἐπηλύ-
τε καὶ ὁ ἐγγῶριος, οὐκ εὐφημίας, ἀλλὰ θρήνοις
εἰσιούσαν ἐδέχετο. Τότε καὶ ὁ ἀήρ πενθικῶς ἐσχυ- B
θρώπασεν, ὅλον ἰμάτιόν τι πενθικόν τὸν ζόφον περι-
βαλλόμενος. Ἀλλὰ καὶ αἱ νεφέλαι, καθὼς δυνατὸν
αὐταῖς ἦν, ἐπαδάκρουν, ἀπαλὰς ψεκάδας ἀντὶ δα-
κρῶν ἐπαφίεται τῷ πάθει.

lacrymarum materies proposita esset : quam omnis populus qui confluxerat, tam peregrinus quam domes-
ticus, non faustis acclamationibus, sed lamentationibus introentem excipiebat. Tunc etiam aer
augubrem in modum tristis fuit, tanquam pallio quodam lugubri, caligine se induens atque circumdans.
Quin etiam nubes, prout ab ipsis fieri poterat, illacrymabantur, molles ac tenues pluviae guttaset roes
autu lacrymarum loco superfundentes.

Ἡ ταῦτα μὲν ὅπως ληρὸς ἐστὶ, καὶ οὐδὲ λέγειν
ἔξιον; Εἰ γάρ τι καὶ γέγονεν ἐν τῇ κτίσει τοιοῦτον,
ὅλον ἐπισημῆναι τὴν συμφορὰν, οὐ παρὰ τῆς κτί-
σεως γέγονε πάντως, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου τῆς
κτίσεως, τιμῶντος δι' ὧν ἐποίησε τῆς ὀσίας τὸν θάνα-
τον. Τίμιος γὰρ, φησὶν, ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος
ῶν ὀσίων αὐτοῦ. Εἶδον δὲ ἐγὼ τότε ἕτερον θέαμα C
ῶν εἰρημένων παραδοξότερον. Εἶδον διπλοῦν ἄ-
βρον, τὸν μὲν ἐκ τοῦ ἀέρος, τὸν δὲ ἐκ τῶν δακρῶν
ἐπὶ τὴν γῆν καταρρέοντα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐξ ὀφθαλμῶν
μετὰς τοῦ ἐκ τῶν νεφῶν ἐνδεέστερος. Ἐν γὰρ τασ-
σῦταις μυριάσιν τῶν συμπάροντων, οὐκ ἦν ὀφθαλμὸς
μὴ καταδρέγων τὴν γῆν ταῖς τῶν δακρῶν στα-
σίαις. Ἄλλ' οὐ καλῶς τάχα τῆς τοῦ διδασκάλου
ἠνύμης ἐστοχασάμεθα, πλέον ἢ ἔδει τοῖς σκυθρωποῖς
μυθῶντες. Ἰσως γὰρ βούλεται θεραπεύσαι μάλ-
λον ἢ ἀνιδεῖσαι τὴν ἀκοήν· ἡμεῖς δὲ τὸ ἐναντίον νῦν
εἰποιήκαμεν. Ὅσπερ ἂν εἰ τις ἰατρὸς τραυματίαν
αἰσῶν, μὴ μόνον ἀμελοῖη τῆς θεραπείας, ἀλλὰ καὶ
ρωτικῶς τισὶ φαρμάκοις προσεπιτρέβῃ τὸν ὀδυνώ-
μενον. Οὐκοῦν ἐπαντιθέτον τὸν ἐλαϊώδη λόγον τῇ D
κοιδοῦσῃ πληγῇ. Οἶδεν γὰρ καὶ ἡ εὐαγγελικὴ ἰατρικὴ
ἢ στύψει τοῦ οἴνου καταμιγνύειν τὸ ἔλαιον. Ἐπικλι-
ώμεν οὖν ὑμῖν, παρὰ τῆς Γραφῆς λαθόντες τὸν τοῦ
λαίου καμψάκην, ὡς ἐστὶ δυνατὸν, τὸ σκυθρωπὸν
ἄν ἐιρημένων εἰς παραμυθίαν παλινοδησαντες.
Ἀλλὰ μοι μηδεὶς ἀπιστεῖτω τῷ λεγομένῳ, καὶ πα-
άδοξον ἦ· Ἔστιν, ἀδελφοί, τὸ ἀγαθόν, ὃ ζητοῦμεν,
εἶτε, καὶ οὐκ ἀπόλλωεν. Μᾶλλον δὲ μικρότερον εἶπον
ἢς ἀληθείας. Οὐ μόνον γὰρ ἐστὶ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ
καὶ ἐν ὑψηλοτέροις ἢ πρότερον. Τὴν βασιλίδα ζητεῖς.
Ἐν τοῖς βασιλείοις τὴν διαγωγὴν ἔχει. Ἄλλ' ὀφθαλμῶ

atum est. An ignoscetis mihi, fratres, si quo
modo propter cladem ineptus sim et absurda lo-
quar? Forsitan, ut inquit Apostolus⁶, etiam ipsa
creatura nostro incommodo ingemuit. Atque eor-
um quæ acciderunt, vobis memoriam renovabo
ac plerosque opinor iis, quæ dicantur, assensuros
esse. Cum auro purpureaque veste velata impera-
trix in urbem portaretur (lectica autem erat, qua
portabatur), atque omni ordine, omni ætate ex
urbe profusa, quidquid soli aeri aperto expositum
esset, præ multitudine nimis angustum videretur,
atque omnes etiam dignitate excellentes pedibus
funus prosequerentur : meministis prorsus, ut sol
nebulis suos radios obtegeret, ne forsitan puro lu-
mine videret imperatricem cum ejusmodi habitu in
urbem invectam, non in curru quodam, aut rheda
auro revincta pro regio ornatu satellitibus stipan-
tibus lætam, sed in loculo tectam, formam illam
tristi velamento occultatam, spectaculum acerbum
pariter ac miserabile, quæ omnibus occurrentibus

An hæc quidem deliramenta ac nugæ revera
sunt, ac ne digna quidem, quæ dicantur? Nam
etiamsi ejusmodi quid accidit in creatura, quod
cladem indicaret et insignem efficeret, prorsus a
creatura factum non est; sed a creaturæ Domino,
per ea quæ faciebat, sanctæ mortem honorante.
Honorata enim est, inquit ille, coram Domino mors
sanctorum ejus⁷. Vidi autem ego tunc aliud spec-
taculum modo dictis magis inopinatum admirabi-
liusque : vidi duplicem imbrem, unum quidem
ex aere, alterum vero ex oculis lacrymantium ad
terram defluentem, ac non erat minor pluvia oculo-
rum, quam is qui e nubibus profuiebat. In tot
millibus enim qui simul aderant, nullus erat oculo-
rum qui terram lacrymarum guttis non irrigaret.
Verum haud recta fortasse conjectura ad mentem
præceptoris assequendam usi sumus, et ita a sen-
tentia ejus aberravimus, quippe rebus acerbis ac
tristibus diutius quam oportet immorati. Forsitan
enim curare potius, quam molestia aures afficere
vult, nos vero contrarium nunc fecimus. Veluti si
quis medicus acceptum saucium non modo curare
negligat, verum etiam exedentibus quibusdam et
consumendi vim habentibus medicamentis insuper
miserum doloribus affligat atque conficiat. Proinde
intumescenti vulnere effundenda est oratio, quæ
sicut oleum, leniendi mitigandique vim habeat. Solet
enim etiam evangelica medicina vini astrictivæ
naturæ oleum admiscere. Convertamus igitur vobis,
oleario a sacra Scriptura vase sumpto, quoad ejus
fieri potest, prioribus contraria in medium afferen-
tes, acerbiter atque mæstitiam eorum quæ dicta

sunt, in consolationem. Sed nemo, quæso, fidem sermoni deroget, etiamsi præter opinionem accidat, a communi sententia discrepet, atque diversus sit. Saluum, fratres, est bonum, quod quærimus, saluum est, et non perit. Imo vero minus dixi, quam veritas habet. Non modo enim saluum bonum est, verum etiam est in sublimioribus, quam prius. Imperatricem quæris? In palatio domicilium habet. At oculo hoc cognoscere desideras. Non licet tibi supervacuanam operam sumere in hoc, ut reginam spectes. Terribilis circum eam armigerorum castra est: non horum, inquam, armigerorum, quibus ferrea sunt arma, sed eorum qui clamores armati sunt: quorum speciem visus hominum non sustinet, in quibus arcanis regni est magnitudo. tunc videbis, cum et ipse e corpore eminens prospexeris: non enim aliter intra adyta atque penetralia regni pervenire licet, nisi carnis velo diducto.

An præstabilius putas per carnem vita frui? Proinde doceat te divinus Apostolus, qui arcanorum paradisi mysteriorum particeps fuit⁸. Quid dicit de hac vita? forsitan ex communi hominum loquens persona? *Miser ego homo! quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio*⁹? Quare hoc dicit? Quoniam resolvi, et esse cum Christo longe melius esse dicit¹⁰. Quid item magnus ille David, qui tanto principatu florebat, qui omnia, quæ pertinent ad voluptatem fruendam, abunde habebat? Non angitur vita? non custodia nominat hanc vitam? An non clamat ad Dominum: *Educ e custodia animam meam*¹¹? An non productione vite gravatur, et offenditur? *Hæc mihi*, dicens, *quoniam inquietatus meus prolongatus est*¹²? An non noverant sancti discernere bonum a malo, et idcirco animas præstabiliorem esse putabant exitum a corpore? Tu vero, quid boni, quæso, in vita vides? Considera quibus in rebus vita spectetur. Non profero tibi vocem prophetæ dicentis: *Omnis caro fenum*¹³. Ornat enim ille et honestat magis ea similitudine miseriam naturæ: forsitan enim melius esset fenum eam esse potius quam id quod est. Quare? quia nullam a natura injuccunditatem fenum habet; caro vero nostra læti odoris est officina, quidquid accepit corrumpendo inutile reddens. Quod vero supplicium est æque grave, atque omni tempore ministerio ventris obnoxium esse? Videte enim hunc perpetuum tributum exactorem, ventrem dico, quantam quotidie necessitatem afferat exactionis? Cui etiamsi aliquando amplius quam statutum et ordinatum sit, ante dependimus, nihil de insequenti debito ante solvendo deduximus: quemadmodum animalia quæ in pistrino labore conficiuntur, tectis oculis vitæ molam circumimus, semper per similia obambulantes, et ad eadem revertentes. Dicam tibi hunc ambitum circularem: appetitus est, satiety, somnus, vigilia, evacuatio, repletio: semper ab illis hæc, et ab his illa, et rursus hæc, ac nunquam in orbem obambulare desinimus, donec extra molendinum evaserimus. Recte Salomon dolium perforatum, et domum alienam nominat hanc vitam. Vere enim aliena domus est, et non

Α γυνῶναι τοῦτο ποθεῖς; Οὐκ ἐξεστὶ σοὶ βασιλεὺς καὶ περιεργάζεσθαι. Φοβερά περὶ αὐτὴν ἡ τῶν δορυφόρων φρουρά· οὐ τούτων λέγω τῶν δορυφόρων, ἀλλὰ τὸ ὄπλον ἐστὶν, ἀλλὰ τῶν τῆ φλογίνῃ ἰομαιῖ τῶ ωπλισμένων, ὧν τὸ εἶδος ἀνθρώπων ἕβας οὐκ ἔχειται. Ἐν οἷς ἀποβήτης τῆς βασιλείας τῆ ἀσπίδος, τότε βίβει, ὅταν καὶ οὐ προκύψῃς τοῦ σώματος γὰρ ἐστὶν ἄλλως ἐντὸς τῶν ἀδύτων τῆς βασιλείας γενέσθαι, μὴ διασχόντα τὸ τῆς σαρκὸς παραπέτασμα. Terribilis circum eam armigerorum castra est: non horum, inquam, armigerorum, quibus ferrea sunt arma, sed eorum qui clamores armati sunt: quorum speciem visus hominum non sustinet, in quibus arcanis regni est magnitudo.

Β Ἡ κρείττον οἰεῖ τὸ διὰ σαρκὸς μετέχειν τῆς βίης. Οὐκοῦν παιδευσάτω σε ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ὁ ἀρχὴ τῶν παραδείσων μετεσχητικῶς μυστηρίου. λέγει περὶ τῆς ὕδα ζωῆς, τάχα ἐκ τοῦ κοινοῦ τῶν θρώπων φεγγόμενος; Ταλαίπωρος ἐστὶν ἄνθρωπος. Τίς με ῥύσεται ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου; Διὰ τί τοῦτο λέγει; Ὅτι τὸ ἀνώτερον σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῶ κρείττον φησὶν. Πᾶς μέγας Δαυὶδ, ὁ τοσαύτη δυναστεία κομῶν, ἰστὸς πρὸς ἦδονην καὶ κατ' ἐξουσίαν εἰς ἀπόλαυσιν ἦτο. Οὐ στενοχωρεῖται τῷ βίῳ; Οὐ φυλακὴν ἔσται τῶ ὕδα ζωῆς; Οὐ βοᾷ πρὸς τὸν Κύριον· Ἐξήλασται φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου; Οὐ πρὸς τὴν καρδίαν τῆς ζωῆς δυσχεραίνει, Ὀμοιοί, λέγων, ὅτι ἡ καρδία μου ἐμακρόνθη! Ἡ οὐκ ἤδεισαν διακρίνει εἰς τὸ καλὸν ἐκ τοῦ χειρόνος, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἑτέραν ζῶντο τῆ ψυχῆ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκ. Σὺ δὲ, τί καλὸν, εἰπέ μοι, κατὰ τὸν βίον ὄψῃ; Καὶ νόησον ἐν τίσιν ἡ ζωὴ θεωρεῖται. Οὐ λέγει τὴν τοῦ προφήτου φωνὴν, ὅτι Ἠλῶσα σὰρξ ἤματι Σεμύνηι γὰρ ἐκεῖνος μᾶλλον τῷ ὑποδείγματι τῆς φύσεως ἀθλιότητα. Τάχα γὰρ κρείττον ἢ κατὰ εἶναι μᾶλλον, ἢ ἔπερ ἐστὶ. Διὰ τί; Ὅτι οὐδέποτε ἄχρητος ἐκ φύσεως ἀβλῖαν ἔχει· ἡ δὲ σὰρξ τῆς ὁμοῖας ἐστὶν ἐργαστήριον, ἅπαν τὸ ληφθὲν εἰς τὴν φθορὰν ἀχρεοῦσα. Τὸ δὲ ἐν ἅπαντα χρεῖνον καὶ κείσθαι τῆ τῆς γαστρὸς λειτουργία, πῶς πρὸς οὐκ ἐστὶν ἀδιαρώτερον; Ὅρατε γὰρ τῶν τῶν διηνεκῆ φορολόγων, τὴν γαστέρα λέγω, ὅταν ἐστὶ κατ' ἡμέραν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπαιτήσεως; Ἐπὶ ποτε πλέον τοῦ τεταγμένου προκαταβάλλωμεν τὸ τοῦ ἐφεξῆς χρέους προσεξήσιαμεν· κατ' ὅρα τῶν ἐν τῷ μύλωνι ταλαιπωρούντων ζῶων κατὰ μένοις τοῖς ὀφθαλμοῖς, τὴν τοῦ βίου μύλην περισπῶμεθα, ἀεὶ διὰ τῶν ὁμοίων περιχωροῦντες, κατὰ τὰ αὐτὰ ἀναστρέφοντες. Εἶπω σοὶ τὴν κατὰ ταύτην περίοδον, ἡρεξίς, κόπος, ὕπνος, ἐργασία, κένωσις, πλήρωσις. Ἄει ἀπ' ἐκείνων ταῦτα, κατὰ τῶν τῶν ἐκείνα· καὶ πάλιν ταῦτα, καὶ οὐδέποτε ἐκείνα περιπύοντες παύμεθα, ἕως ἂν ἐξω τοῦ μύλου ἐκείνην νύμεθα. Καλῶς ὁ Σολομὼν πύθον τετραμένον οἶκον ἀλλότριον ὀνομάζει τὸν ὕδα βίον. Ὅταν ἀλλότριος οἶκος, καὶ οὐχ ἡμέτερος, ἐστὶ οὐκ ἐστὶ

⁸ II Cor. xii, 2 sqq. ⁹ Rom. vii, 24. ¹⁰ Philipp. i, 25. ¹¹ Psal. cxli, 8. ¹² Psal. xlix, 5. ¹³ Ier. xl, 6.

ἔστιν ἢ δε βουλόμεθα, ἢ ἐφ' ὅσον ἐπιποδοῦμεν ἐν αὐτῷ εἶναι· ἀλλὰ καὶ εἰσαγόμεθα ὡς οὐκ οἶδαμεν, καὶ ἐφοικιζόμεθα δε οὐκ οἶδαμεν. Τὸ δὲ τοῦ πῆθου αἰνίγμα νοήσεις, ἐὰν εἰς τὸ ἀπλήρωτον τῶν ἐπιθυμιῶν ἀποβλέψῃς. Ὅρας πῶς ἐπαντλοῦσιν ἑαυτοῖς οἱ ἄνθρωποι τὰς τιμὰς, τὰς δυναστείας, τὰς δόξας, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα; ἀλλ' ὑπορρεῖ τὸ βαλλόμενον, καὶ οὐ παραμένει τῷ ἔχοντι· ἡ μὲν γὰρ περὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν δυναστείαν καὶ τὴν τιμὴν σπουδῇ πάντοτε ἐνεργεῖται· ὁ δὲ τῆς ἐπιθυμίας πῆθος μένει ἀπλήρωτος. Τί δὲ ἡ φιλοχρηματία; οὐκ ἀληθῶς πῆθος τετρημένος ἐστίν, ὅλη τῷ πυθμένι βέων, ἧ καὶ πᾶσαν ἐπαντλήσης τὴν θάλασσαν, πληρωθῆναι φύσιν οὐκ ἔχει;

Τί οὖν λυπηρὸν, εἰ τῶν τοῦ βίου κακῶν ἡ μακαρία ἐπεχειρίσται, καὶ ὡσπερ τινὰ λήμην τὸν τοῦ σώματος ὑπὸν ἀποβαλοῦσα, καθαρά τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν ἀκήρατον ζωὴν μετανίσταται, ἐν ἣ ἀπάτη οὐ πολιτεύεται, διαβολῇ οὐ πιστεύεται, κολακεία χάραν οὐκ ἔχει, ψεῦδος οὐ καταμίγνυται, ἡδονὴ τε καὶ λύπη, καὶ φόβος καὶ θάρσος, καὶ πένια καὶ πλοῦτος, καὶ δουλεία καὶ κυριότης, καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη τοῦ βίου ἀνωμαλία πρὸς πορρωτάτω τῆς ζωῆς ἐκείνης ἐξώρισται; Ἀπέδρα ἐκείθεν, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης, ὀδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. Ἄντι δὲ τούτων τί; Ἀπάθεια, μακαριότης, κακοῦ παντὸς ἀλλοτριωσις, ἀγγέλων μετρία, τῶν ἀοράτων θεωρία, Θεοῦ μετουσία, εὐφροσύνη τέλος οὐκ ἔχουσα. Ἄρ οὖν λυπεῖσθαι προσήκει περὶ τῆς βασιλείας, μαθόντας ὅσα ἀνθ' οἶων ἠλλάξατο; Κατέλιπε βασιλείαν γῆνιν, ἀλλὰ τὴν οὐράνιον κατέλαβεν· ἐπέθετο τὸν ἐκ λίθων στέφανον, ἀλλὰ τὸν τῆς δόξης περιεθήκατο· ἀπέδυστο τὴν πορφύριδα, ἀλλὰ Χριστὸν ἐνεδύσατο. Τοῦτό ἐστι τὸ βασιλικὸν δυνως καὶ εἰμίον ἐνδύμα. Τὴν ὡδε πορφύραν ἀκούω αἵματι κόχλου τινὸς θαλασσίας φοινίσσεσθαι· τὴν δὲ ἀνω πορφυράν, τὸ τοῦ Χριστοῦ αἷμα λάμπειν ποιεῖ. Εἶδες ὅσον ἐν τῷ ἐνδύματι τὸ διάφορον. Βούλει πεισθῆναι ὅτι ἐν αἰκείνῳ ἐστίν; Ἀνάγκωθι τὸ Εὐαγγέλιον· εὐτε, οἱ τὸν λόγιμῶν τοῦ Πατρὸς μου (φησὶν ταῦτα πρὸς τοὺς δεξιούς ὁ κριτής), κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν· τὴν παρὰ τίνος ἡτοιμασμένην; Ἦν ἑαυτοῖς, φησὶ, διὰ τῶν ἔργων προητοιμάσατε. Πῶς; Ἐπεινῶν, ἐδίψων, ξένος ἦμην, γυμνός, ἀσθερής, ἐν φυλακῇ. Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Εἰ οὖν ἡ περὶ ταῦτα σπουδῇ βασιλείας πρόξενος γίνεται, ἀριθμήσατε, εἴπερ δυνατόν ἐστιν ἐξαριθμῆσασθαι, πόσοι τοῖς ἐνδύμασι τοῖς παρ' αὐτῆς ἐσκεπάθησαν! πόσοι τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ δεξιᾷ διετράφησαν! πόσοι τῶν κατακλειστων οὐκ ἐπισκέψωμαι μόνον, ἀλλὰ καὶ παντελοῦς ἀφέσεως ἠξιώθησαν! Εἰ δὲ τὸ ἐπισκέψασθαι τὸν κατακλειστον, προξενεῖ βασιλείαν· τὸ ἐλευθερῶσαι τῆς τιμωρίας δηλαδὴ πλείονος τιμῆς ἄξιον, εἴπερ τὴ βασιλείας ἐστὶν ἀνώτερον. Ἄλλ' οὐ μέχρι τούτων ἐστὶν ἐκείνης ὁ ἔπαινος. Παρέρχεται γὰρ καὶ τὰ προ-

nostra; quoniam in nostra potestate non est, vel quando volumus, vel quandiu desideramus, in ea esse: quin etiam nescimus quemadmodum introducamur. Porro dolii ænigma atque involucram intelliges, si ad inexplebiles et insatiabiles cupiditates respexeris. Vides, ut homines sibi semper affundant et aggerant honores, potentatus, glorias, et omnia ejusmodi? At quod immittitur, effluit, et non permanet in eo quo continetur; nam studium quidem gloriæ, potentatus et honoris semper exercetur et viget, sed cupiditatis dolium inexplebile manet. Quid item pecuniæ studium? An non vere dolium perforatum est, toto fundo perfluens? cui si vel totum mare affundas, ea natura est, ut expleri non possit.

Quid igitur molestum et acerbum est, si a vitæ malis beata ista segregata est, et veluti læma quadam, corporis sordibus abjectis, pura anima ad immortalem et incorruptam vitam transit? in qua fraus non exercetur: calumniæ non creditur: adulatio locum non habet; mendacium non immiscetur; voluptas item et ægritudo, metus et fiducia, paupertas et divitiæ, servitus et dominatio, omnisque talis vitæ inæqualitas quam longissime ab illa vita remota est. Aufugit illine, ut inquit propheta¹⁰, dolor et molestia, et genitus. Pro his vero quid? Impatibilitas et malorum incommodorumque vacuitas, beatitudo, ab omni malo alienatio, angelorum consuetudo, invisibitium contemplatio, societas cum Deo, lætitia finem non habens. Nunquid igitur mœrere convenit de regina edoctos quæ quibus commutaverit? Reliquit regnum terrestre, ac cœleste assecuta est: depœxit coronam lapidibus ornatam, at gloriæ corona se circumdedit: exiit vestem purpuream, at Christum induit. Hoc est vere regium ac pretiosum indumentum. Hanc terrenam purpuram audio sanguine conchæ cujusdam marinæ rubescere. At superææ purpuræ Christi sanguis splendorem et florem addit. Vidisti quanta sit in indumento differentia atque præstantia. Vis tibi fidem fieri quod illis rebus fruatur? Lege Evangelium: *Venite, benedicti Patris mei*, inquit (hæc ad dexteros Judæx), *possidete paratum vobis regnum*¹¹. Quod a quo paratum? Quod vobis ipsi, inquit, per opera præparavistis. Quomodo? *Esuriebam, sitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. Quatenus fecistis uni de his minimis, mihi fecistis*. Si igitur ejusmodi rerum studium regni conciliandi vim habet: enumerate, si modo enumerari possunt, quot homines indumentis ab illa suppeditatis cooperti sint; quot a magna illa dextra alimenta accepserint; quot in carcerem conclusi non modo ab ea visitati, verum etiam penitus dimissionem assecuti sint! Quod si visitare conclusum, regnum conciliat: liberare pœna nimirum majori præmio dignum est, si modo

¹⁰ Isa. xxxv, 10. ¹¹ Math. xxv, 34 sqq.

aliquid regno præstantius et excellentius est. Verum non hic consistit illius laus. Nam etiam ultra mandata recte factis progreditur, quot propter illam resurrectionis gratiam in sese agnoverunt? qui legibus mortui, et capitis damnati, rursus per eam ad vitam revocati sunt? In oculis est dictorum testimonium. Vidisti juxta altare, qui salutem desperaverat, adolescentulum. Vidisti mulierculam ob damnationem fratris lamentantem. Audivisti ex eo, qui bona Ecclesiæ prædicabat, ut in memoriam reginæ tristic sententia mortifera in vitam resoluta sit. An etiam hæc sola? Animi vero demissionem ubi collocabimus? Quam Scriptura præfert omni præclaro atque cum virtute conjuncto facinori? Quæ cum tantum imperium una cum magno imperatore moderaretur, omni potentatu se submitte, tot gentibus subditis et tributariis, cum terra pariter ac mare suis utraque copiis stiparent eam atque foverent: superbix adversum se aditum non dedit, semper ad seipsam, non ad bona sua externa respiciens, propterea beatitudinis hæres humilitate vera celsitudine quesita.

Dicam etiam aliquod maritalis amoris indicium et argumentum. Oportebat omnino, soluto corporali conjugio, etiam pretiosa bona quibus abundabat, venire in divisionem. Quomodo igitur fecit distributionem? Cum tres essent liberi (hæc enim bonorum capita sunt) qui virilis sexus essent, apud patrem reliquit, qui regno ejus præsidio essent: ad suam vero partem solam filiam pertinere existimavit. Vides quanto candore atque æquitate animi pariter ac indulgentia sit usa, quæ in rebus pretiosis majorem partem viro concesserit? Cæterum quod maxime a nobis dici oportet, ubi adjecero, sermoni finem imponam. Simulacrorum odium commune est omnium qui fidei participes sunt: sed ejus præcipuum, quod Arianam infidelitatem similiter atque simulacrorum cultum abominabatur. Nam eos, qui in creatura numen divinum esse existimarent, nihilo minora colere atque venerari putabat, quam qui ex materia simulacra efficiunt: ac recte et pie ita judicabat. Nam qui creaturam adorat, etiamsi in nomine Christi id facit, simulacrorum cultor est, Christi nomen simulacro imponens. Idcirco, cum didicisset quod non sit Deus recens et novus, unam deitatem adorabat, quæ in Patre, et Filio, et Spiritu sancto glorificatur. In hac fide crevit, in hac viguit, apud hanc spiritum deposuit: ab hac oblata est sinui Patris fidei Abrahami juxta fontem paradisi: cujus humor et gutta ad infideles non manat: sub umbra ligni vitæ quod plantatum est juxta decursus aquarum, quibus rebus etiam nos digni habeamur, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria in sæcula. Amen.

Α τεταγμένα τοῖς κατορθώμασιν. Πόσοι δι' ἐπιτησίαν τῆς ἀναστάσεως χάριν ἐφ' ἑαυτῶν ἐγνώρισαν, ἐκ νόμοις ἀποθανόντες, καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ φήσιν ἔχοντες, πάλιν δι' αὐτῆς εἰς τὴν ζωὴν ἀνεκλήθησαν. Ἐν ὀφθαλμοῖς, τῶν εἰρημένων ἡ μαρτυρία. Εἶδες πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀπογόνοντα τὴν σωτηρίαν μετὰ τῶν ἑλπίων. Εἶδες γυναῖκα ἐπὶ κατακρίσει ἀδελφοῦ ἠδελφῆς τῆς ἀγαθῆς τῆς Ἐκκλησίας κηρύσσοντος, ἡμεῖς ἐκ τῆς ζωῆς ἀναλύεται. Ἄρα καὶ μόνον ταῦτα, τῆς ταπεινοφροσύνης τοῦ θήσομεν, ἦν προσημασία. Γραφή ποιεῖται παντός τοῦ κατ' ἀρετὴν καταφύγετος; Ἥτις συνηιοχούσας τῷ μεγάλῳ βασιλεὶ τὸ σασατὴν ἀρχὴν, πάσης δυναστείας ὑπακούοντων τῶν ἐθνῶν ὑποτελούντων, γῆς τε καὶ θαλάσσης τῶν οὐρανῶν ἐκατέρως δορυφορούσης, οὐκ ἔστι καθ' ἑαυτῆς τῷ τύφῳ ἀεὶ πρὸς ἑαυτήν, οὐκ ἔστι ἐξω ἑαυτῆς ἀποβλέπουσα· διὰ τοῦτο τοῦ μακρῶς γίνεται κληρονόμος, διὰ τῆς προσκαίρου ταπεινοσύνης τὸ ἀληθινὸν ὕψος ἐμπορευσαμένη.

B

Εἶπω τι καὶ τῆς φιλανδρίας τεκμήριον. Ἐκ πάντως, διαλυομένης τῆς σωματικῆς συζυγίας, καὶ τὰ τίμια τῶν προσόντων αὐτῆς ἀγαθῶν ἐκείνη διαίρει. Πῶς οὖν ἐποίησατο τὴν διανομήν; Ἰσοδύτων τέκνων (ταῦτα γὰρ τῶν ἀγαθῶν εἰς ἐκείνην λαίαν), τοὺς ἀρρένας τῷ πατρὶ προσκατέλειπεν, ἐκείνη εἶναι αὐτοῦ τῆς βασιλείας ἐραίσματα: τῆς δὲ ἐκ μέρους μόνῃ τὴν θυγατέρα ἀποπεποιήθη. Ἐκ τῶν εὐγνώμων τε καὶ φιλόστοργος, ἐν ταῖς ταπεινότητι τῶν πλεόντων τῷ ἀνδρὶ συγχωρήσασα; Ἄλλ' ὁ μόνος παρ' ἡμῶν λέγεσθαι χρὴ, τοῦτο προσθεὶς καταλείπον τὸν λόγον. Τὸ τῶν εἰδωλῶν μίσος κοινὸν πάντων τῶν μετεχόντων τῆς πίστεως· ἀλλ' ἐκεῖνος ἵσταται, τὸ τῆν Ἀρειανὴν ἀπίστῃαν ὁμοίως τῇ εἰδωλολατρείᾳ βδελύττεσθαι. Τοὺς γὰρ ἐν τῇ κτίσει θεῖον εἶναι νομίζοντας, οὐδὲν ἐλάττωνα ἀθεῖον τῶν εἰδωλοποιούντων τὰς ὕλας, καλῶς καὶ εὐσεβῶς τοῦτο κρίνουσα. Ὁ γὰρ τὸ κτίσμα προσκυνῶν, ἐκείνη ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ποιεῖ, εἰδωλολάτρη: ἐκείνη Χριστοῦ ὄνομα τῷ εἰδῶλι θεόμενος. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸν εἶναι οὐκ ἔστι θεός πρὸς πατέρα, μίαν προσεκύνει τῆν τῆν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Πνεύματι ἀγίῳ ὁμοῦς τῆν. Ταύτη ἐνηυξήθη τῇ πίστει, ταύτη ἐν τῇ ταύτῃ τὸ πνεῦμα παρακατέθετο· ὑπὸ ταύτης ἐκείνη ἤχη τῷ κόλπῳ τοῦ πατρὸς τῆς πίστεως ἕλκεται παρὰ τὴν τοῦ παραδείσου πηγὴν (ἧς ἡ βρῆς ἐκείνη ἀπίστους οὐκ ἐρχεται), ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς τοῦ πεφυτευμένου παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ἔθνῶν, ὧν καὶ ἡμεῖς ἀξιοθεύημεν ἐν Χριστῷ ἡμεῖς τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὧς ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνες Ἄμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.

EJUSDEM
DE VITA BEATI GREGORII

MIRACULORUM OPIFICIS.

Eodem interprete.

Ὁ μὲν σκοπὸς εἷς ἐστὶ τοῦ τε ἡμετέρου λόγου, καὶ ἂ
τοῦ παρόντος ἡμῶν συλλόγου. Γρηγόριος γὰρ ὁ Μέγας,
εἶν τε τῆς συνόδου, κάμολ τῆς διαλέξεως ὑπόθεσις
ἀσκήσεται. Ἐγὼ δὲ τῆς αὐτῆς οἶμαι χρῆναι δυνά-
μει, ἔργῳ τε κατορθῶσαι τὴν ἀρετὴν, καὶ λόγῳ
εἶ' ἀξίαν τὰ καλὰ διηγῆσασθαι. Ὅστε ταύτην ἐπι-
σητέον ἂν εἴη τὴν συμμαχίαν, δι' ἧς ἐν τῷ βίῳ τὴν
ἀρετὴν ἐκείνος κατώρθωσεν. Ἔστι δὲ αὕτη, κατὰ γε-
νὴν ἐμὸν λόγον, ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἡ καὶ πρὸς
τὸν βίον καὶ πρὸς τὸν λόγον τοὺς περὶ ἐκάτερον τοῦ-
του ἐσπουδαχότας δι' ἑαυτῆς ἐνισχύουσα. Ἐπεὶ οὖν
ἐλαμπρὸς ἐκείνος καὶ περίδλεπτος βίος τῇ δυνάμει
ἐπισημασθῆναι τοῦ Πνεύματος· εὐχῆς ἔργον ἐστὶ, τοσαύ-
την ἔλθεῖν ἐπὶ τὸν λόγον βοήθειαν, ὅση γέγονε παρὰ
τὸν βίον ἐκεῖνος, ὡς μὴ κατόπιν εὐρεθῆναι τῆς ἀξίας
τῶν κατορθωμάτων τὸν ἔπαινον, ἀλλὰ τοιοῦτον ἐπι-
σημασθῆναι τοῖς παροῦσι διὰ τῆς μνήμης τὸν ἄνδρα,
ὅσος ἦν τοῖς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον αὐτὸς ἐκείνος
καὶ τῶν ἔργων ὁρώμενος. Εἰ μὲν οὖν ἀκερδῆς ἦν ἡ
ἐπισημασθῆναι τῶν κατ' ἀρετὴν προεχόντων, καὶ μηδεμίαν
ἀξίαν τὸ καλὸν ἐγένετο συνησφορὰ τοῖς ἀκούουσιν,
καὶ περιττὸν ἴσως ἂν ἦν καὶ ἀνόητον ἐπὶ μηδενὶ χρῆσιμῶν
προσάγειν εἰς εὐφημίαν τὸν λόγον, αὐτὸν τε διεξιόντα
ἀρετὴν, καὶ τὴν ἀκοὴν ἀργῶς ἀποκναίοντα· ἐπει-
θεὶ δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ λόγου χάρις, εἰ προσηκόντως
ἀνοίτο, κοινὸν ἔσται τῶν ἀκούοντων τὸ κέρδος, καθά-
περ ὁ πυρὸς τοῖς ἐκ θαλάσσης προσπλέουσιν ἐφ'
αὐτὸν εὐθύων τοὺς ἐν τῷ ζῴφῳ πλανωμένους κατὰ
τὸ πέλαγος· ἴσης οἶμαι δεῖν πρὸς τοῦτο τῆς σπουδῆς
κατέροισι, ὅμιν τε πρὸς τὴν ἀκρόασιν, καὶ πρὸς τὸν
λόγον ἔμοι. Δῆλον γάρ, ὅτι πυρσοῦ δίκην διὰ τῆς
μνήμης ἐκλάμψας ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὁ κατ' ἀρετὴν
τοῦ βίος, ὁδὸς πρὸς τὸ ἀγαθὸν τῷ τε διεξιόντι καὶ
τοῖς ἀκούουσι γίνεται. Περύκαμεν γάρ πως οἱ ἄν-
θρωποι πρὸς ἅπαν τὸ ἐπαινετὸν τε καὶ τίμιον οἰκελὸς
ἔλκειν ἔχειν, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς κτήσεως γίνεσθαι.
Ἴ μὲν οὖν ὑπόθεσις τῶν λόγων τοσαύτη· ἔμοι δὲ
ἀνταχθὲν ἀκίνδυνόν ἐστι κατατολμῶντι τῆς ὑποθέ-
σεως, εἴτε συνεπαρθῆναι τῷ μεγέθει τῶν πραγμάτων

Et oratio quidem nostra, et praesens conventus
ad unam eandemque rem spectat. Magnus enim
ille Gregorius cum vobis conveniendi causa fuit,
tum mihi sermocinandi materia atque argumentum
propositum est. Ego vero eadem facultate opus
esse puto, si et virtutem exsequi factis, et prae-
claris facinoribus dicta exaequare velis. Itaque in-
vocandum fuerit auxilium, quo ille in vita virtu-
tem exsecutus est. Est autem illud, mea quidem
opinione, gratia (sancti) Spiritus: quae ad vitam
et ad orationem harum rerum utriusque studiosis
per sese vires subministrat. Quoniam igitur prae-
clara illa, spectabilis et illustris vita virtute atque
potentia Spiritus exacta perfectaue est: precari
et optare oportet, ut quanta ope ille per vitam usus
est, tantum auxilii accedat orationi, quo amplitu-
dine recte factorum, non inferior laus esse videat-
ur: sed talis praesentibus commemoratione rerum
ab eo gestarum vir esse demonstretur, qualis ille
ipse factis suis ab illius aetatis hominibus conspi-
ciebatur. Enimvero si mentio eorum, qui virtute
excelluerunt, cum nullo lucro conjuncta esset,
nullumque audientibus inde ad bonum afferretur
adjumentum, supervacuum forsitan, ac nullum
operae pretium esset, nulla proposita utilitate, et
eamdem rem frustra commemorando, et aures ne-
quidquam obtundendo laudandi causa orationem
in medium efferre; sed quoniam ejusmodi munus
orationis, si recte et commode adhibeatur, commu-
ne audientium emolumentum erit, tanquam fax e
mari adnavigantibus ad sese dirigens eos, qui in
caligine per pelagus oberrant: pari studio utrisque
et vobis auscultantibus, et mihi dicenti ad hanc
rem opus esse puto. Perspicuum est enim, quod
vita ejus per virtutem transacta veluti fax quaedam
animis nostris per commemorationem affulgens,
viam ad bonum tam commemoranti, quam audien-
tibus patefacit. Natura enim id nobis hominibus
quodammodo insitum est, ut quidquid laudabile

est, et in pretio habetur, ad id nosmet adjungere et accommodare velimus, idque acquirere studeamus. Et argumentum quidem orationis tale est: mihi vero argumentum tractare conanti nullum ex utroque eventu periculum impendet: sive cum magnitudine rerum una assurgens sublimitate sua oratio valuerit, sive non. Parem enim, utrumcunque horum evenierit, laudem is qui celebratur, assequetur. Nam si assecuta quidem oratio fuerit, rerum præclare gestarum commemoratione prorsus obstupesciat auditores; sin autem felix oratio magnitudinem rerum minus assequi potuerit, etiam hac ratione gloria ejus, quæ des persequimur, clarescet. Præstantissima enim viri laus est, si ejus virtus maior esse demonstrata quam laudantium facultas dicendo assequi potest.

Cæterum nemo ex iis qui divina sapientia instituti sunt, more externorum et a fide nostra alienorum, artificiosis laudativi generis dicendi apparatus laudari desideret eum, qui propter spiritualia bona celebratur. Non enim simili ratione nos atque cæteri de bono judicamus; neque easdem de rebus iisdem reperiat aliquis opiniones, tum apud eos qui mundano more vivunt, tum apud hos, qui mundum supergressi sunt. Illis enim magnæ quædam studioque dignæ atque expetendæ res esse videntur, divitiæ, genus, gloria, mundani potentatus, fabulæ, quibus sæpe quisque patriæ conditores celebrat: item fugiendæ, sana quidem mente præditis, narrationes, tropæa, prælia, bellorum incommoda: nostro vero judicio una in pretio et in honore patria est, paradisos, prima generis humani sedes, una civitas, illa cælestis, quæ per viventes lapides construitur et coagmentatur, cuius artifex et conditor est Deus: unus splendor, una generis amplitudo, propinquitas cum Deo: quæ non casu fortuito ac temere cuiquam contingit, quemadmodum mundana generis claritudo, quæ sæpe etiam ad improbos et malos per hanc fortuitam vicissitudinem ac seriem temere manans defertur, sed quæ non aliter atque liberæ voluntatis electione acquiri potest. *Quotquot enim receperunt eum, inquit divina vox, dedit eis potestatem ut filii Dei fierent*¹. Qua nobilitate, quid splendidius, quid honestius, quid augustius esse possit? Patria vero aliis quidem omnibus fabulæ atque commentarumque fraudes ac ludibria fabulosis narrationibus simul permista: nostra autem patria expositoribus et narratoribus opus non habet. Nam si quis cælum suspexerit, eaque quæ inibi sunt ornamenta, et omnem creaturam animi oculo consideraverit, quæcunque in his miracula comprehendere potuerit, has nostræ patriæ reperiet narrationes: imo vero non ipsius patriæ, sed coloniarum, quam a sublimiore vita rejecti et relegati mundi præsentem nimirum assecuti sumus. Quod si talis est colonia, existimare oportet, qualis sit ea urbs, unde colonia deducta est, quæ sit in ea pulchritudo, quæ sit in ea regia, quæ beatitas eorum quibus illa habitatio obvenit. Nam si ea, quæ in rebus creatis apparent eiusmodi sunt, ut nulla oratione explicari, nulla

ὁ λόγος ἰσχύσειεν, εἴτε καὶ μὴ. Ἴσος γὰρ ἐστὶν ἑκάτερον τῶ ἐγκωμιαζομένῳ ὁ Ἕλληνας. Εἰ μὴ ἐφίκοιτο τῶν θαυμάτων ὁ λόγος, ἐκπλήξει τὴν πάντως τοῖς κατορθώμασιν· εἰ δὲ κατόπιν αὐθου ἔλθοι, καὶ οὕτως ἡ δόξα τοῦ ἐγκωμιαζομένου λαμπρύνεται. Ἀρίστη γὰρ ἀνδρὸς εὐφραδία δειχθῆναι τῆς δυνάμεως τῶν εὐφημούντων ἀκρίβητος.

Μηδεὶς δὲ τῶν τῆ θεῖα σοφίᾳ πεπαιδευμένων τὴν τῶν ἔξω συνθήθειαν ταῖς τεχνικαῖς τῶν ἐγκωμιαζομένων ἐπαινέσθαι ζητεῖτω τὸν πνευματικῶς ἐκτεθειμένον. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ὁμοίων ἡμῖν ἐκτεθειμένοις ἢ τοῦ καλοῦ κρίσις ἐστίν· οὐτε τὰς αὐτῶν τῶν αὐτῶν ὑπολήψεις εἴροισι τίς ἂν, τῶς τε καὶ τῶν κόσμων ζῶσιν, καὶ τοῖς ὑπερανεστηκόσι τοῖς καλοῖς. Τοῖς μὲν γὰρ μέγα τι δοκεῖ καὶ σπουδῆς ἐξουσίας πλοῦτος, καὶ γένος, καὶ δόξα, καὶ κοσμητικὰ ἔργα καὶ μῦθοι τὰς πατρίδας οἰκίζοντες, καὶ τὰς πατρίδας τοῖς γὰρ νοῦν ἔχουσι διηγῆματα, τῶν παλαιῶν καὶ τὰ ἐκ πολλῶν κακῶν τῶν δὲ καθ' ἡμᾶς ὑπερτετιμηται πατρίς, ὁ παράδεισος, ἡ πρώτη τῶν τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν· μία πόλις, ἡ ἐπουράνια, ἡ τῶν ζώντων λίθων συνωκισμένη, ἡς τεχνικῶς πᾶσι μουργοῖς ὁ θεός· μία γένους σεμνότης, ἡ ἀκρίβη ἀγχιστεία· οὐ κατὰ τὸ αὐτόματόν τι γὰρ κατὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ εὐγένειαν, ἢ καὶ τῶν φαύλων πολλὰς διὰ τῆς αὐτομάτου ταύτης ἐκδοχίας ῥέουσα φέρεται, ἀλλ' ἦν οὐκ ἐστὶν ἑαυτῆς προαιρέσεως κτήσεσθαι. Ὅσοι γὰρ ἐλαβον ἐκ τῆς θεῖα φωνῆ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τοῦ θεοῦ γενέσθαι. Τῆς δὲ τοιαύτης εὐγενείας ἐκτεθειμότερον γένοιτο; Πάτρια δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἐκτεθειμένοις καὶ πλάσματα, καὶ δαιμόνων ἀπᾶσι νοσημαίμηναι τοῖς μυθικοῖς διηγῆμασιν· τὰ δὲ τῶν πατέρων τῶν διηγουμένων οὐκ ἐπιδέεται. Εἰς γὰρ οὐρανὸν τίς ἰδὼν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη, καὶ τὴν κτίσιν τῶ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ κατανοήσας, ἢ περ ἂν ἐν τοῦτοις θαύματα καταλαβεῖν ἐξουσία ταῦτα τῆς ἡμετέρας πατρίδος εὐρήσει· τὰ δὲ διηγουμένων μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτῆς τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τῆς πατριάρχης, ἦν ἀπὸ τῆς ὑψηλοτέρας ζωῆς ἀποικισθέντες παρόντα κατελήφαμεν κόσμον. Εἰ δὲ ἡ ἀποικιστικῆς, λογισασθαι χρὴ τίς ἢ τῆς ἀποικίας μὴ γινώσκον τί τὸ ἐν ἐκείνῃ κάλλος, οἷα ἐν αὐτῇ τὰ βασιλεῖα καὶ ἡ μακαριότης τῶν ἐκείνην εἰληφόντων τὴν ἰσότητα. Εἰ γὰρ τὰ φαινόμενα κατὰ τὴν κτίσιν ταῦτα ὑπερῆται εἶναι· τί χρὴ τὸ ὑπερ τοῦτο λογισασθαι ὁ μῆτε ὀφθαλμῷ λαβεῖν δυνατόν ἐστι, μῆτε γὰρ τῆ ἀκοῆ, μῆτε διανοίᾳ στοχασασθαι; διὰ ταῦτα πνευματικῆς εὐφραδίας τῶν ἐγκωμιαζομένων ἀκρίβητος κρίνει τοὺς κάτω λήρους ὁ θεός τῶν ἐγκωμιαζομένων, αἰσχροὺς εἶναι κρίνων τοὺς ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀγνωσμένους διὰ τῶν κατὰ τὴν γῆν τιμῶν ἀκριβῶς.

¹ Hebr. xi, 10. ² Joan. i, 12.

θαι. Κοσμικὸς μὲν γὰρ τις ἀνὴρ πρὸς τὴν ὕλικήν
δαίμονιαν ἀποβλέπων, ἐκ τῶν τοιούτων τοὺς ἀνθρώ-
ποις ἐρανεῖτω τὸν ἑπαῖνον, εἰ πατρὶς τι γέγονεν
φόρος βοσκημάτων, εἰ γειτνιώσα θάλασσα πλεονάζει
ἑαυτῆς τοῖς λαυμαργούσι τὰς ὕλας, εἰ λίθων ἐπάλ-
κτοι θέσεις τὰς κατασκευὰς καλλωπίζουσιν. Ὅδὲ πρὸς
ἄνω βίον βλέπων, ᾧ κάλλος μὲν ἐστὶν ἡ τῆς ψυ-
χῆς καθαρότης· πλοῦτος δὲ, ἡ ἀκτημοσύνη· πατρὶς
ἡ ἀρετὴ· πόλις δὲ, αὐτὰ τοῦ Θεοῦ τὰ βασίλεια·
κεῖνος τὴν ἐν τοῖς γῆνοις φιλοτιμίαν ποιῆσεται.

Ὅκοῦν ἀποστάτες καὶ ἡμεῖς τῶν τοιούτων ἑπαί-
νον, οὔτε τὴν πατρίδα τοῖς ἑπαίνου τοῦ Μεγάλου
ρηγορίου προσθήσομεν, οὔτε προγόνους εἰς συμμα-
αν τῶν ἐγκωμίων παραληψόμεθα, εἰδότες ὅτι οὐδεὶς
ἡθῆς ἐστὶν ἑπαῖνος, ὃς ἂν μὴ τῶν ἑπαίνουμένων
ἴος ᾖ. Ἴδιον δὲ φαμεν, ὃ διαμένει πάντως εἰς τὸ δι-
εκὲς ἀναφαίρετον.

Quam suspicit vitam, cui pulebritudo atque ornamentum animi puritas est; cui divitiæ, inopia; cui patria, virtus; cui civitas, item ipsa regna Dei, in rebus terrenis magnificentiam et ostentationem sibi obro atque dedecori esse ducet. Quamobrem etiam nos omissis ejusmodi laudibus neque patriam laudibus Magni Gregorii adjiciemus, neque majores in subsidium laudationum assumemus, scientes quod nulla vera sit laus quæ eorum, qui laudantur, propria non sit. Proprium autem dicimus, quod proprium ita permanet, ut adimi auferri non possit.

Ἐπεὶ οὖν πάντων χωρίζομενοι, πλοῦτος, περιγα-
λας, δόξης, τιμῆς, τρυφῆς, ἀπολαύσεως, συγγενῶν,
ἄλλων, μόνῃς τῆς κατὰ κακίαν ἢ ἀρετὴν διαθέσεως,
ἄριστοι μένομεν· μόνον κρίνομεν μακαριστὸν τὸν
ἀρετόν. Καὶ με μηδεὶς οἰεσθῶ τῷ μηδὲν ἔχειν
μὴν περὶ τῆς πατρίδος, ἢ τῶν προγόνων τοῦ ἀν-
δρὸς διηγῆσασθαι, ἐν σχήματι τοῦ δοκεῖν περιορᾶν
τῶν τοιούτων ὑπεκκλῆπτειν τὸ θνείδος. Τίς γὰρ οὐκ
τὴν ἐπαυμίαν τοῦ πόντου τὴν παρὰ πάντων
θρόνων κατ' ἐξαιρέτων ἀνατεθεισὴν τῷ ἔθνει, δι'
τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰληχτῶν τὸν χώρον ἢ ἀρετὴν μαρ-
τυρεῖται; Μόνος γὰρ ἐξ ἀπάσης γῆς τε καὶ θαλάσσης
τοῦ ὀνόματος Ἐβξεινοῦς ὀνομάζεται, εἴτε τὴν πρὸς
ἡμῶν ἐπιδημοῦντας τῶν ξένων φιλοφροσύνην μαρτυ-
ρῶντος αὐτοῖς τοῦ ὀνόματος, εἴτε καὶ οἶτι τοιοῦτος
ἡχώρος ἐστὶν, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐγγυωρίοις τε καὶ
ἐπὶ τὸν ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπανταχόθεν εἰς αὐτὸν
ἐπιπίπτουσιν, τὰς πρὸς τὸ ζῆν παρασκευὰς ἀφθόνως χα-
ρίζεσθαι. Τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τῆς χώρας, ὡς πάν-
των τῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἀναγκαίων πάμφορος εἶναι.
καὶ μηδὲ [ν] τῶν παρ' ἑτέροις ἀγαθῶν ἀμοιρεῖν, ὡς καὶ
τῆς θαλάσσης αὐτοῖς ἴδια τὰ πανταχόθεν ποιούσης.
τοιοῦτος δὲ ὄντος τοῦ ἔθνους παντός, ὡς ὅτε ἂν τις
τοῦ μέρους ἐφ' ἑαυτοῦ κατασκέψηται, τῶν ἄλλων
ποτερεῦν οἰεσθαι· οὐδὲν δὲ ἦν τῆ κοινῇ κρίσει
τῶν ἔθνους, οἷον τις κορυφὴ πάσης τῆς περιοικίδος
τῶν ἄλλων, ἢ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου πόλις ἐστὶν, ἣν
σιλεύς τις ἐπίσημος τῶν τὴν ἀρχὴν τοῖς Ῥωμαίοις
κατανομένων, Καῖσαρ τὸ ὄνομα, ἔρωτι καὶ πόθῳ
τῆς χώρας ἀλοῦς, ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι· Νεοκαισάρ-
ιαν καλεῖσθαι τὴν πόλιν ἠξίωσεν. Ἄλλ' οὐδὲν ταῦτα
ἰδίως τὸν σκοπὸν τὸν ἡμέτερον, ὥστε διὰ τούτων
κατανοεῖσθαι σημάντερον ἀποδεικνύειν τὸν μέγαν ἐν ἀγίοις
ἔθνον, εἰ καρπὸς βρίθῃ ἢ χώρα, εἰ ἡ πόλις κατα-
νοεῖσθαι κεκαλλώπισται, εἰ τῆ γένοιτο θαλάττη τὰ
πανταχόθεν πρὸς τὸ δοκοῦν κατ' ἐξουσίαν εἰσάγεται.

A ratione comprehendere possint: quid de his existi-
mandum est, quæ supra hæc sunt, quæ neque oculo
comprehendi possunt, neque auribus percipi,
neque mentis et intelligentiæ conjecturis, qualia
sint, judicari et existimari potest? Per hanc spiri-
tuale laudem, ab iis qui commendantur, divina
laudationum lex infernas has nugas atque delira-
menta secernit et excludit, turpe atque indecorum
esse judicans eos, qui propter ejusmodi bona
noti sunt, per eas res quæ in terra habentur in
pretio, celebrari atque honestari. Nam si quidem
aliquis est homo mundanus, qui materialem spectat
felicitationem, is ex hujusmodi rebus laudem homini-
bus corroget, si cui patria pecorum ferax contige-
rit, si mare vicinum gulæ deditis per sese abunde

B res aptas ad vescendum suppeditat, si lapides alii
aliis superpositi ædificia exornent. At qui su-
peram suspicit vitam, cui pulebritudo atque ornamentum animi puritas est; cui divitiæ, inopia; cui patria, virtus; cui civitas, item ipsa regna Dei, in rebus terrenis magnificentiam et ostentationem sibi obro atque dedecori esse ducet. Quamobrem etiam nos omissis ejusmodi laudibus neque patriam laudibus Magni Gregorii adjiciemus, neque majores in subsidium laudationum assumemus, scientes quod nulla vera sit laus quæ eorum, qui laudantur, propria non sit. Proprium autem dicimus, quod proprium ita permanet, ut adimi auferri non possit.

Quoniam igitur cum omnia nobis eripiantur, di-
vitiæ, claritudo, gloria, honor, deliciæ, atque lu-
xus, voluptas et oblectatio, cognati, amici, solus
ille habitus et affectus, quo vel cum vitio vel cum
virtute conjuncti sumus, ita nobis inhaeret, ut se-
parari et auferri non possit: solum beatum habende-
dum esse judicamus eum, qui virtute præditus sit.
Ac nemo putet me nihil amplum atque magnificentum
de patria majoribusve viri posse commemorare,
sed sub specie atque prætextu contemptionis ejus-
modi rerum dedecus atque turpitudinem quasi sub-
ducere atque suffurari. Quis enim ignorat cogno-
men Ponti, quod ab omnibus hominibus tanquam
præcipuum quiddam ac peculiare genti impositum
atque tributum est, per quod eorum, quibus locus
ab initio obvenit, virtus demonstratur. Solus enim
ex omni terra marique hic Pontus, ebzeinos, id
est, hospitalis, hospitibus et peregrinis com-
modus et bonus nominatur, sive comitatem et
humanitatem ejus erga advenas et peregrinos
sibi versantes attestante vocabulo; sive idecirco,
quod locus ejusmodi est, ut non modo incolis et
indigenis, verum etiam illis, qui ex omnibus parti-
bus eo accedunt et confluunt, ad vivendum subsi-
dia atque comitatus abunde suppeditet atque
subministrat. Ejusmodi enim natura religionis est,
ut et omnium rerum, quæ ad vitam sustentandam
necessariæ sunt, summe fertiles, et peregrinorum
quidem bonorum nullius expertus sit, cum mare ei
propria faciat ea, quæ ex omnibus regionibus illuc
importantur. Cum autem ejusmodi tota natio sit,
ut quamcumque quis ejus partem per sese solam
consideraverit, cæteris præstare eam existimaturus
sit: nihil minus communi judicio gentis velui
caput quoddam omnium aliarum finitimarum Ma-
gni Gregorii civitas est, quam urbem imperator

quidam insignis ex iis qui Romanis imperium confirmaverunt, Cæsar nomine, amore ac desiderio loci captus suo nomine Neocæsaream insigni-
 vit. Verum hæc nihil pertinent ad nostrum propositum et institutum, ut per hæc ampliorem et augustiorem existinemus nos demonstraturos esse magnum illum virum inter sanctos, si regio frugibus abundet, si urbs operibus et ædificiis ornata sit, si per mare vicinum ad arbitrium res undique magna copia importentur. At nec parentum quidem ejus, qui nativitatis ejus carnalis auctores fuerunt, in præsentī oratione faciam mentionem, divitias, magnificentias et splendores mundanos eorum exponens. Quid enim hæc conferunt ad laudem? sepulcra, statuæ, inscriptiones et mortuæ et inanes narrationes ad eum, qui sese supra omnem mundum extulerat et everterat, persertim cum ne fieri quidem possit, ut in societatem laudis illi assumantur, quorum iste, quod animæ propinquitatem atinet, cognationem respuit et aspernatur? Nam illi quidem per errorem in lacrorum vanâ et inepti fuerunt, hic autem ad veritatem oculis sublati superæ cognationi fidem inservit, et quæ in adoptionem dedit.

Itaque quomodo quidem, quibusve parentibus natus sit, aut quam ab initio urbem incoluerit, ut quæ nihil faciat ad propositam narrationem, prætermittemus; initium autem laudis hinc sumemus, unde ille vitam cum virtute conjunctam exorsus est. Cum enim corpore admodum juvenili naturali cogitationis cura, parentibus vita defunctis, destitutus esset: quando plerisque ætate imperfecta mens quid sit bonum dijudicare nescit: protinus ab initio ostendit qualis in ætate perfecta futurus esset. Ac quemadmodum germina generosa, cum a primo incremento in directos ramos excrescunt, per præsentem pulchritudinem agricolis futurum decorem præmonstrant: eodem modo etiam ille, quando cæteris propter ignorantiam erroribus et obnoxius et lubricus est animus, ad res vanas et inutiles juventute facile plerumque prolabente: tunc per primam vitæ instituti electionem ostendit in sese verum esse illud verbum Davidis dicentis: *Justus ut palma florebit*². Sola enim nimirum hæc arbor perfecta crassitudine cacuminis a terra surgit et excrescit, cumque proceritatis incrementum progrediatur, nullam in latitudinem a tempore accipit accessionem. Sic etiam ille a primo germine floruit, electione vitæ instituti protinus perfectus et eminentibus frondibus consurgens et excrescens. Omnibus enim omissis, quarum rerum studio juvenilis ætas tenetur, equitatione, venatione, cultu amœniore, indumentis, aleatione, deliciis, statim totus acquirendis virtutibus incumberebat, deinceps eligens ac persequens quidquid præsentī semper ætati suæ conveniens et accomodatam esset. Initium autem acquirendarum virtutum a studio sapientiæ fecit, atque hanc veluti pullus quidam conjunctus una sequebatur sobrietas: utrique autem continentia præsidio erat: animi vero humilitatem et moderationem una cum contemplatione pecuniarum assecutus est. Non enim aliunde fastus et su-

Ἄλλ' οὐδὲ τῶν προγόνων αὐτοῦ, τῶν προκαθημένων τῆς κατὰ σάρκα γενέσεως, μνήμην ἐπιλόγου ποιήσομαι, πλουτοῦν καὶ φιλοτιμίας καὶ κοσμικὰς περιφανείας αὐτῶν διηγούμενος. Τὰ ταῦτα συντελέσειε πρὸς ἔπαινον, τάφοι, καὶ τὰ καὶ ἐπιγράμματα, καὶ τὰ νεκρὰ διηγήματα τοῦ κόσμου παντὸς ἑαυτὸν ὑπερέραντα; Διὸς οὐτε δυνατὸν ἔστιν εἰς κοινωνίαν τῆς εὐφημίας τοῦ ἀγίου, ὧν τὴν συγγένειαν οὗτος τῆς κατὰ σάρκα ἀγχιστείας ἠρνήσατο; Οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ πλεονεξίᾳ τοῦ εἰδώλων ἐματαιώθησαν· ὁ δὲ, πρὸς τὴν ἀληθείαν ἐπιθέσας, τῇ ἀνω συγγενείᾳ διὰ τῆς πίστεως ἐκείσεποίησεν.

Ἄλλ' ὅπως μὲν, ἢ ἀπὸ τίνων ἐγένετο, ἢ κατὰ ἀρχὰς ὤκησε πόλιν, ὡς οὐδὲν ἡμῖν συνταίσι πρὸς τὴν προκειμένην σπουδὴν, παραλείποντα, χὴν δὲ ταύτην τῆς εὐφημίας ληψόμεθα, ἢ ἐκείνου κατὰ ἀρετὴν βίου πεποίηται. Ἐπιπέθη γὰρ κομιδῇ νέῳ τῷ σώματι τῆς φυσικῆς κηδεμονίας ἡμῶς ἦν, τῶν γονέων τετελευτηκότων τὸν βίον ἀτελεῖς ὑφ' ἡλικίας οὖσα τοῖς πολλοῖς ἡ δὲ κατὰ τοῦ καλοῦ κρίσεως ἀμαρτάνει. Ἐδείξαν εὐθὺς τὴν πρώτην, ὅλος ἐν τῷ τελείῳ τῆς ἡλικίας τῆς σεται. Καὶ καθάπερ τὰ εὐγενῆ τῶν βλαστηθέντων ἐκ πρώτης αὐξήσεως εἰς εὐθυγενεῖς ἄνθρωποι τοὺς ὄρνιθας, προδείκνυσσι τοῖς γητόνοις ἐκείνου τὸν τρόπον κάκεινος, ὅτε τοῖς ἄλλοις ὑπὲρ ἀγνοίας καταλισθαινούσης προχείρωτος ὡς τὰ πολλὰ τῆς κατὰ τὸν ὄλον· τότε διὰ τῆς πρώτης τοῦ βίου αἰρέσεως, ἐκείνου ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν Δαβὶδ ἀληθεύοντα, ὅτι Δαυὶδ φοῖνιξ ἐξανθήσει. Μόνον γὰρ δὴ τοῦτο τῶν ἐκείνου τελείῳ τῷ πάχει τῆς κορυφῆς ἀπὸ τῆς γῆς ἐπιπέθεται· καὶ τῆς κατὰ τὸ μήκος ἐπιτιδούσης αὐξήσεως οὐδεμίαν ἐπὶ τὸ πλάτος προσθήκη ἀπὸ τῶν ἄνω δέχεται. Οὕτω κάκεινος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας βλάστης, εὐθὺς τῇ αἰρέσει τοῦ βίου τελείως ἐπιπέθεται καὶ ὀψίκομος. Πάντων γὰρ ἀποστάς, περὶ τὴν τῆς ἡλικίας ἐπέθηται, ἐπιπικρῆς, κυνηγεσίῳ, ἐπιπλοπισμάτων, ἐνδυμάτων, κυβίας, τρυφῆς· εὐθὺς τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως ἦν, τὸ πρόσφορον ἐκείνου παρούσης αὐτῷ ἡλικίας καθεξῆς προαιρούμενος· ἐπιπέθεται δὲ αὐτῷ πρώτη τῆς κτήσεως τῶν ἀρετῶν περὶ τὴν σοφίαν σπουδῇ. Ταύτη δὲ συνέπειται περὶ τις πῦλος συνευγεμένη ἢ σωφροσύνη· ἀμφοτέρα δὲ σύμμαχος ἦν ἡ ἐγκράτεια· τὸ δὲ πρόσφορον αὐτῷ καὶ ἀόρητον, τῇ τῶν χρημάτων ἐπιπλοπιστικῶς συγκατωρθώθη. Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλη τύφος ἢ ὑπερρηφανίας γένεσις, μὴ τῆς πλεονεξίας ἐπιπλοπιστικῶς τὰ πάντα πάθη συνεισαγοῦσης. Καθάπερ δὲ τῆς

² Psal. xci, 13.

κίρην Ἀβραάμ ὁ λόγος κατέχει, τῆς Χαλδαϊκῆς φιλοσοφίας ἐν ἐπιστήμῃ γενόμενον, καὶ τὴν ἐναρμόδιον τε καὶ τεταγμένην τῶν ἀστρον κατανοήσαντα ἴσιν καὶ κίνησιν, ὑποβάθρα χρήσασθαι τῇ περὶ ἴστα γνώσει πρὸς τὴν τοῦ ὑπερκειμένου ἀγαθοῦ θεω-
 αν, λογισάμενον, ὡς εἰ τὰ τῆ ἀσθησεὶ ληπτὰ τοιαῦτα, ἂν εἴη τὰ ὑπὲρ ἀσθησιν; καὶ οὕτως τοῦ ζητου-
 ῖνου τυχεῖν, ὅσον ἐπιθάντα τῆς ἔξω σοφίας, καὶ νόμενον δι' αὐτῆς ὑψηλότερον, ὥστε προσεγγίσει ὅσον τινὰ δι' αὐτῆς τοῖς ἀλήπτοις· οὕτω καὶ ὁ ἴσας οὗτος, τῇ ἔξω φιλοσοφίᾳ δι' ἐπιμελείας καθ-
 ἰλήσας, δι' ὧν ὁ Ἑλληνισμὸς τοῖς πολλοῖς βεβαιούται, ἐ τούτων ὠδηγήθη πρὸς τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ τανόησιν, καὶ καταλιπὼν τὴν πεπλανημένην τῶν τέρων θρησκείαν, ἐζήτει τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν, αὐτῶν τῶν πεπονημένων τοῖς ἔξωθεν διδασχελς τὸ
 ν Ἑλληνικῶν δογμάτων ἀσύστατον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν πρὸς διαφόρους ὑπολήψεις ἐν ταῖς περὶ τοῦ Θεοῦ αἰς σχιζομένην τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν βάρβαρον ἰως φιλοσοφίαν, καὶ τοὺς τῶν δογμάτων προσστη-
 ας, οὐτε πρὸς ἀλλήλους συμβαίνοντας, καὶ τὸ καθ' τὸν ἕκαστον κρατύνειν τῇ περιβολῇ τῶν λόγων ονεικοῦντας· τούτους μὲν ὡσπερ ἐν ἐμφυλίῳ πο-
 μ, ὅπ' ἀλλήλων ἀνατρεπομένους κατέλιπεν· κατα-
 ἰθάνει δὲ τὸν ἐστώτα λόγον τῆς πίστεως, τὸν οὐ-
 ἰᾷ λογικῇ τινι περιεργίᾳ καὶ τεχνικαῖς πλοκαῖς τυνόμενον, ἀλλὰ δι' ἀπλότητος βημάτων ὁμοτίμως ἰ καταγγελλόμενον· ὅς ἐν αὐτῷ τῷ ὑπὲρ τὴν πί-
 ἰ εἶναι, τὸ πιστὸν ἔχει. Εἰ γὰρ τοιοῦτον ἦν τὸ λε-
 ενον, ὡς τῇ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν δυνάμει
 λιαμβάνεσθαι, οὐδὲν ἂν τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας
 εγχε (κάκεινοι γὰρ, ὅπερ ἂν καταλαβεῖν ἐξισχύ-
 ἰν, ἐκεῖνο καὶ εἶναι δοξάζουσιν), ἐπεὶ δὲ ἀνεπί-
 ἰς ἐστι λογισμοῖς ἀνθρωπίνους τῆς ὑπερκειμένης
 ἰως ἡ κατάληψις, τούτου χάριν ἡ πίστις ἀντὶ τῶν
 σμῶν γίνεται, τοῖς ὑπὲρ λόγον τε καὶ κατάληψιν
 ἰην ἐπακτείνουσα. Διὰ ταῦτα, καθὼς περὶ τοῦ
 ἰσέως φησιν ἡ Γραφή, ὅτι ἐπαιδευθὴ πάση σοφίᾳ
 Αἰγυπτίων· οὕτως καὶ ὁ Μέγας οὗτος, διὰ πάσης
 ἰν τῆς τῶν Ἑλλήνων παιδείσεως, καὶ γνοὺς τῇ
 α τῶν παρ' αὐτοῖς δογμάτων τὸ ἀσθενὲς καὶ
 ἰτατον, μαθητῆς τοῦ Εὐαγγελίου καθίσταται· καὶ
 ἀχθῆναι διὰ τῆς μυστικῆς τε καὶ ἀσωμάτου
 ἰσεως, οὕτως κατώρθου τὸν βίον, ὡς μηδένα
 ἰν τῆς ἀμαρτίας ἐπὶ τὸ λουτρὸν εἰσενέγκασθαι.
 ἰς δὲ αὐτῷ τῆς διαγωγῆς ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν
 ἰλην τοῦ Ἀλεξάνδρου πόλιν, εἰς ἣν καὶ ἡ παντα-
 ἰ συνέρρει νεότης τῶν περὶ φιλοσοφίαν τε καὶ
 ἰκην ἐσπουδακῶτων· χαλεπὸν ἦν τοῖς ὁμηλίξι-
 α, νέος ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν τῇ σωφροσύνῃ κο-
 ἰμενος. Ὁ γὰρ τοῦ καθαρευόντος ἑταίρος, τῶν
 ἰνομένων βνειδος ἦν. Ὡς ἂν οὖν ἀπολογία τις
 οὔτος ἀκολάστοις, τὸ μὴ μόνους αὐτοὺς εἶναι δοκεῖν
 ἰτους, ἐπινοῖά τις ἐξ ἐπιβουλῆς παρ' αὐτῶν ἐπι-
 ἰάσθη, τοῦ μῶμόν τινά τῷ βίῳ τοῦ Μεγάλου προσ-
 ἰσθαι. Καὶ προβάλλεται παρ' αὐτῶν, εἰς διαδο-
 ἰκελευ, γύναιον ἑταιρικόν, ἐξ οἰκήματος ἐπ'

A perbia existit, nisi avaritia, remque suam qualibet ratione augendi studium ejusmodi vitia una secum inducat. Quemadmodum autem fama tenet patriarcham Abrahamum Chaldaicæ philosophiæ scientia præditum, cum concinnum, aptum, ratum, constantem, certum, ordinatumque situm ac motum siderum animadvertisset, harum rerum cognitione tanquam scala atque adminiculo usum fuisse ad superi boni contemplationem, cum reputaret, quod si ea quæ sensu comprehenduntur, talia essent, quale esse posset id, quod sensum superat: atque ita assecutum esse id, quod quærebat, cum externam sapientiam quasi conscendisset, ac per eam sublimior evasisset, ut rebus incomprehensibilibus et captum effugientibus per illam quodammodo appropinquaret: ita etiam Magnus iste, cum in externæ sapientiæ studio diligenter versatus esset, per quas res plerique errores Græcorum gentiliumque stabiliunt atque confirmant, iis rebus quasi ducibus et indicibus usus est ad Christianæ religionis cognitionem, ac relicta falsa parentum ac majorum religione, rerum veritatem quærebat, ex illis ipsis quæ ab externis philosophis elaborata sunt, edoctus, quam non consistere possint, quamque parum sibi constent sententiæ atque opiniones Græcanicæ doctrinæ. Posteaquam enim animadvertit Græcorum simul ac barbarorum philosophiam in iis sentiis, quibus de numine divino quid sentiendum sit statuunt, in diversas scindi opiniones; earumque sententiarum præsides, neque inter sese congruere atque concordare, et solerti exquisitaque verborum et argumentorum excogitatione suam unumquemque sententiam stabilire atque confirmare conari; hos quidem, tanquam domestico bello se invicem evertentes et conficientes reliquit. Consequitur autem et amplectitur consistentem stabilemque ac firmum fidei sermonem, qui non exquisita quadam atque redundanti verborum curiositate, et artificiosis nexibus argumentorum confirmatur, sed per simplicitatem verborum omnibus æquo annuntiat: qui in hoc ipso, quod supra fidem est, vim fidei faciendæ habet; nam si id, de quo sermo habetur, ejusmodi esset, ut humanarum vi rationum et argumentationum comprehendere posset, nihil a Græcanica sapientia differret (nam et illi quodcunque comprehendere valuerint, illud etiam esse censent), sed quoniam eam naturam, quæ in superis sedibus rebus præsidet universis, cogitationes et rationes humanæ assequi et comprehendere non possunt; idcirco fides in locum rationum succedit, ad ea, quæ superant rationem et comprehensionem, enitens. Propterea quemadmodum de Moyse dicit Scriptura, quod eruditus esset omni sapientia Ægyptiorum: ita etiam magnus iste vir, cum omnem Græcorum eruditionem ac disciplinam perscrutatus esset, factoque periculo didicisset, quam infirmæ eorum opiniones atque

sententiæ sint, quamque parum sibi constant, discipulus Evangelii fit : ac priusquam per mysticam et incorpoream nativitatem institutus esset, adeo recte atque præclare sese in vita gerebat, ut nullas peccati sordes ad lavacrum asferret. Cum autem degeret in Ægypto in magna Alexandri urbe, in quam ex omnibus partibus philosophiæ et medicinæ studiosa juvenus confluebat ; molestum spectaculum æqualibus erat adolescens super ætatem sobrietate temperantiaque ornatus. Ejus enim vitæ puritatis et integritatis laus impurorum probrum ac dedecus erat. Ut igitur aliquam excusationem intemperantes ac libidinosi haberent si ipsi non soli tales esse videntur : insidias comminiscuntur, et vaftrum quoddam consilium excogitant, ut aliquam notam et maculam magni illius viri vitæ inurerent. Ac producitur ab eis quæ illum calumniaretur muliercula meretrix, quæ corpore quæstum faceret, infamia irrogata ex carcere dimissa : cumque ille pro consuetudine cum viris doctis atque delectis in habitu gravi et honesto de quadam quæstione philosophicâ dispiceret, unaque se cum illis exercebat, muliercula accedit ineptis gestibus formam ostentans, et mollitiem luxumque præ se ferens, et per omnia quæ et dicebat et faciebat, sese consuescere cum eo simulans : tandem dicebat se mercedibus fraudatam esse, adjiciens etiam causas præ impudentia, pro quibus querebatur se mercedibus esse fraudatam. At cum illi, qui ejus vitæ puritatem et continentiam non ignorabant, indignarentur, et ita adversus mulierculam commoverentur, neque una perturbatus est cum iis, qui ipsius nomine stomachabantur, neque quidquam ejusmodi dixit, cum calumniis premeretur, quale pronuntiare par esset eum, qui graviter molesteque rem ferret, non testes vitæ advocavit, non jurejurando probrum ab se rejecit, non malitiam eorum, qui hæc adversus eum machinati erant, convicit, sed submissa atque sedata voce conversus ad quemdam familiarem, « Heus tu, » inquit, « numera enim aniam, ne diutius importunitate sua propositæ quæstionis tractatum conturbet. » Cum autem is hoc injungebatur, a meretricula sciscitatus quantam pecuniam ab illo posceret, sine mora cum adnumerasset : atque ab lascivis et protervis adversus sobrium et continentem insidias peressent : et jam in manibus illius infamis lucrum esset, tunc divinitus et continentia adolecentis probatur, et calumnia æqualium patet. Simul enim atque manu pecuniam accepit, spirita infelici et maligno correpta fremituque inmani atque ferali, subito pronâ in medio cœtu congregatorum spectaculum horrendum atque terribile præcipite repente facta, cum et capillus, quem suis manibus volebat, dilaceratus atque disjectus, et oculi versi essent, et os spumam emitteret. Ac non prius a dæmone suffocari desiit, quam magnus ille deus pro ea invocasset atque placasset.

Talia de adolescentia magni illius viri narratur, digna profecto insequentis ejus vitæ principia. Et quidem miraculum tantum est, ut, etiamsi nullum aliud præterea proferre licet, ob hoc solum a nemine eorum, qui virtute excelluerunt, secundas laudum partes debeat obtinere, dives, adolescens, peregre extra patriæ fines in populosa urbe habitans : in qua propterea quod adolescentem ad arbitrium et libitum voluptatibus indulgerent, vitæ puritas dedecori haberetur ab iis, qui

ἀτιμία κατεγνωσμένον. Τοῦ ἔτι, κατὰ τὸ εὐνήθευ, λογάσι τῶν ἀνδρῶν ἐν σεμνῇ τῷ σχήματι περιτῶν κατὰ φιλοσοφίαν διασκοπούμενου καὶ σωφρονισμένου, πρόσσει τὸ γύναιον ἀκκιζόμενον τε καὶ πτόμενον, καὶ διὰ πάντων τὸ εἶναι πρὸς αὐτὸν ἰσθηθεῖα, δι' ὧν ἐφθέγγετο τε καὶ ἐποίησε, σχηματίζουσα καὶ τὰς ἀφορμὰς ὑπ' ἀναιδείας, ὑπὲρ ὧν ἵσταται τῶν μισθῶν ἀποστέρησιν. Τῶν δὲ συνεγνωσμένων τὸν καθαρὸν βίον, ἀγανακτούντων τε καὶ ὄρησιν τοῦ γυναικοῦ συγκινουμένων, οὔτε συνεπαρήγγυον ὑπὲρ αὐτοῦ χαλεπαίνουσιν, οὔτε τι τοιοῦτον ἐσυκοφαντούμενος, ὅσον εἰκόσ τὸν ἀχθόμενον ἐκαστοῦρας τοῦ βίου προσεκαλέαστο, οὐχ ὄρησιν τῶν ἀπώσατο, οὐ τὴν κακίαν τῶν ταῦτα κατ' αἰτίαν σκευασαμένων διήλεγξεν· ἀλλ' ἐν ἡμεραῖς ἐκαστοῦ καθεστῶσιν φωνῇ πρὸς τινὰ τῶν συνήθων ἀποφαινεῖς, « Ὁ οὗτος, » ἔφη, « διάλυσσον αὐτὴν τὸν βίον, ὡς ἂν μὴ διὰ πλείον διοχλοῦσα, τὴν τραπηνὴν τοῦ λόγου σπουδὴν ἐπιταράσσουσι. » Ἐπειδὴ ἔθων παρὰ τῆς ἐταιριδος ὁ τοῦτο προσπειραγμένος ἦν παρ' αὐτοῦ τὸ ἀργύριον, ἐτοίμως ἐκἀπηριθμήσατο, καὶ πέρασ εἶχεν κατὰ τὸ ὄρησιν ἡ ἐπιβολὴ τοῖς ἀκαλόστοις, καὶ ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀτίμου τὸ κέρδος· τότε δὴ γίνεται καὶ ἡ τε μαρτυρία τῆς σωφροσύνης τοῦ νέου, καὶ τῶν ὀμηλικῶν συκοφαντίας ὁ Ἐλεγχος. Ὁμοιωτῶν ὑποδέξασθαι τῇ χειρὶ τὸ ἀργύριον, πνεύματι ἐκαστοῦ σπρεβλωθεῖσα, καὶ βρυχηθῶσιν θηριώδει καὶ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ ἀνομιώξασα, κίπτει κρητῆρα τὸ μέσον τῶν συνελεγμένων· θέαμα φρικτῶσιν φοβερὸν τοῖς παροῦσιν ἀθρόως γενημένη, τῶσιν τε διεσφρίμμένων, καὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐσυκομαμένων, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπεστραμμένων, καὶ στόματος τὸν ἄφρον παραπτύοντος. Καὶ ἐπὶ τῶσιν ἀνήκετο καταπνίγον αὐτὴν τὸ δαιμόνιον, κρητῆρα Μέγαν ἔκεινον ἐπικαλέσασθαι τὸν Θεόν, καὶ αὐτῆς ἰλεῶσασθαι.

« Heus tu, » inquit, « numera enim aniam, ne diutius importunitate sua propositæ quæstionis tractatum conturbet. » Cum autem is hoc injungebatur, a meretricula sciscitatus quantam pecuniam ab illo posceret, sine mora cum adnumerasset : atque ab lascivis et protervis adversus sobrium et continentem insidias peressent : et jam in manibus illius infamis lucrum esset, tunc divinitus et continentia adolecentis probatur, et calumnia æqualium patet. Simul enim atque manu pecuniam accepit, spirita infelici et maligno correpta fremituque inmani atque ferali, subito pronâ in medio cœtu congregatorum spectaculum horrendum atque terribile præcipite repente facta, cum et capillus, quem suis manibus volebat, dilaceratus atque disjectus, et oculi versi essent, et os spumam emitteret. Ac non prius a dæmone suffocari desiit, quam magnus ille deus pro ea invocasset atque placasset.

Τοιοῦτα τῆς νεότητος τοῦ μεγάλου τὰ ἐπιτηδεύματα ὡς ἀληθῶσ τῶν μετὰ ταῦτα βεβιωμένων τὰ προοίμια. Καίτοι γε τὸ θαῦμα τοσοῦτον ἐστὶν καὶ μὴδὲν ἦν ἕτερον ἐπὶ τοῦτοισι εἰπεῖν, πρὸ αὐτῶν τῶν ἐκ' ἀρετῆς διενεγκόντων, ἐκ τούτων τὰ δευτερεῖα τῶν ἐπαίνων ἔχειν· ἐκαστοῦ ἐν ὑπερροίσι διάγων, ἐν πολυανδρόσῃ πλῆθει διαγωγῆν ἔχων, ἐν ἧ' διὰ τὸ κατ' ἐξουσίαν τῶν ταῖς συζῆν τοὺς νέους, ὄνειδος ἦν ἡ καθαρῶσιν ἀσωφρονούντων τοῖς ἀφροσιν· οὐ μὴ πρὸς τὴν

αγμωνύσης τὸν βίον, οὐ πατὴρ παιδαγωγούντος· καθ' ἡμέραν ζωὴν· εἰς εὐσούτων ἐπῆρην ἑαυτὸν ἀπαθείας πρὸς ἀρετὴν, ὡς τὸν τοῦ παντὸς ἔσρορον, ἵνα τῶν βεβιωμένων ποιήσασθαι, τὸν τῆ πο-
 αὖ πληρῆ τὴν συμφοραντίαν τῆς γυναικὸς ἀπελέγ-
 τα. Καὶ τί ἦν τις ἐπινοήσασαι μετ' ἑξομίων
 θεοῖν; πῶς δ' ἂν τις κατ' ἀξίαν αὐτὸν θαυμά-
 ζῃ; Ὅς τῷ λόγῳ καταπαλαίσας τὴν φύσιν καὶ
 ἀπερ τὶ τῶν ὑποχειρίων ζώων ὑποσεύξας τῷ λο-
 μῷ τὴν νεότητά, καὶ πάντων τῶν φυσικῶν ἐπ-
 ρομένων παθημάτων κρείττων γενόμενος, καὶ τὸν
 εἰ τοῖς καλοῖς ἐπιφύομενον φρόνον καθ' ἑαυτοῦ
 σης, καὶ τούτου κρείττων ἐγένετο, μήτε πρὸς
 ἐπιβουλήν τῶν ἐταίρων ἑαυτὸν διαναστήσας πρὸς
 ναν, καὶ τὴν ὑπηρετησαμένην ἐκείνοις πρὸς τὸν
 ἰον εὐεργετήσας, τοῦ κατὰ τὸν δαίμονα πάθους
 προσευχῆς ἐξελεύμενος. Τοιοῦταν ἐγγυμὸν διὰ τῆς
 ρίας τὸν Ἰωσήφ, ὃ προύκειτο μὲν κατ' ἐξουσίαν
 ρι τὴν γυναῖκα τοῦ δεσπότη παρανομία, αὐτῆς
 ης ἐπιμανείσης τῆ ὥρα τοῦ νέου· καὶ μάρτυς
 τολμωμένον ἦν ἀνθρώπων οὐδέεις· ἀλλὰ κάκαί-
 τρὸς τὸν θεὸν ὀφθαλμὸν βλέπων, τὸ δόξαι κακὸς
 τοῦ γενέσθαι προσέλετο, τὰ τῶν κακούργων ὑπο-
 μάλλον, ἢ κακαῦργος γενόμενος. Ἄλλ' ἔστι τι
 τούτῳ, καὶ πλέον τῆς ἱστορίας καυχῆσθαι· οὐ
 ἴσον ἐστὶν εἰς ἀποτροπὴν τοῦ μιάσματος, τὸ τε
 μοιχείας ἄγος, καὶ τὸ δοκῶν ἐν ἐλάττανι πλημ-
 ματι τὸν μῶμον ἔχειν. Ὁ τοῖνον ἐν ᾧ κινδυνός
 κ τῶν νόμων οὐκ ἦν φοβερωτέραν μάλλον τῆς
 ρίας αὐτὴν ἐξ ἀμαρτίας ἠδονὴν καθ' ἑαυτὴν εἰ-
 ρείνας, ἢ παρήλασε τὸν Ἰωσήφ τῆ μεγαλοφυῆ
 αύματος, ἢ πάντως οὐκ ἐν δευτέροις κρηθίσε-
 Ἄλλὰ τὸ μὲν προσέμιον τοῦ βίου, τοιοῦταν. Αὐ-
 τὸ δὲ βίος τις; Ἐπειδὴ πᾶσαν παιδεύσειν τῆς-ἐξω
 εἰς ἐπιδραμῶν, ἐνέτυχε Φιρμιλιανῷ τινι τῶν εὐ-
 ιδῶν Καππαδόκη, ὁμοιοτρόφῳ κατὰ τὸ ἔθος,
 εἰξεν ἐκεῖνος τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ, πόσμος τῆς
 λησίας τῶν Καισαρέων γενόμενος, καὶ τὸν τε
 ἴν τῷ φρονήματος καὶ ἰδίου βίου φανερόν τῷ
 ἐποίησεν, ὡς εἴη πρὸς τὸν θεὸν βλέπων, καὶ
 κείνου σπουδὴν ἔγνω περὶ τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν
 χίνουσαν, καταλιπὼν πᾶσαν τὴν περὶ τῆς ἐξω
 οφείας σπουδὴν, προσφορῶ μετ' ἐκεῖνου τῷ κατὰ
 ρόνον ἐκείνου τῆς τῶν Χριστιανῶν φιλοσοφίας
 ρουμένῳ (Ἄριγένης δὲ οὗτος ἦν, οὐ πολὺς ἐπὶ
 συγγράμμασι λόγος), δεικνύς καὶ διὰ τούτου,
 ἴνον τὸ φιλομαθὲς καὶ φιλόπονον, ἀλλὰ καὶ τὸ
 ταλμένον ἐν τῷ ἔθει καὶ μέτριον· τοσαύτης γάρ
 ε ἀγάπλεος ὢν ἐτέρῳ χρήσασθαι διδασχάλῳ
 τὰ θεῖα τῶν μαθημάτων, οὐκ ἀπηξίωσεν, καὶ
 γῶν παρὰ τῷ διδασχάλῳ χρόνον τοῖς μαθήμασι
 ετρον, πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων καὶ
 ὄντων αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ παρ' αὐ-
 ἰξιούτων μένειν, πάντων προτιμότεραν τὴν
 οὔσαν αὐτὸν ποιησάμενος, ἐπὶ τὴν πατρίδα
 ἐπάνεισιν, τὸν παντοφάρον πλοῦτον τῆς σοφίας·
 τῆς γνώσεως ἐπαγόμενος, ὃν καθάπερ τις ἐμ-

A sobrii sanaque mente præditi non essent, cum nec
 mater de vita curiose inquireret, nec pater vitam
 quotidianam moderaretur, in tantam, sese a vi-
 tiis et affectibus sejungendo, virtutem enisus est,
 ut præsidem rerum universarum, qui per gravem
 plagam calumpniam mulieris, detexit atque convicit,
 testem vitæ suæ faceret. Ecquod majus aliquis ad
 laudandum argumentum excogitare possit? qui
 possit hunc ipsum aliquis digne ac pro merito
 admirari, qui cum ratione naturam devicisset, ac
 veluti mansuetum quoddam animal, juventutem
 sub jugum rationis misisset, omnibusque affecti-
 bus naturalibus insurgentibus superior fuisset,
 et invidiam quæ omnes res eximias invadere so-
 let, adversus se excitasset, etiam hac superior
 fuit, quippe neque ad ulciscendum insidias soda-
 lium commotus, et eam, quæ illis in subornando
 probro operam præstaverat, per orationem ab affli-
 ctione dæmonis liberatam beneficio prosecutus
 est? Talem per historiam cognovimus etiam Jo-
 sephum fuisse, cui ad arbitrium quidam cum uxore
 domini scelus perpetrare promptum erat, cum illa
 ipsa decori adolescentis insanio amore correpta
 esset: nec quisquam hominum eorum, quæ ausi
 fuissent, testis et arbiter futurus erat: sed etiam
 ille, cum se divinum oculum inspectorem eorum,
 quæ committerentur, habere intelligeret, malus
 esse videri, quam fieri præsumptavit, malefactorum
 potius poenas atque incommoda subiens, quam
 maleficus evadens. Sed licet forsitan hujc etiam
 aliquanto amplius, quam illa continet historia,
 gloriari; non enim æque magnum adfert momen-
 tum ad aversionem piaculi, tum adulterii scelus,
 tum id quod in minori delicto vituperationem ha-
 bere videtur. Itaque qui ubi periculum et metus a
 legibus non impendebat, ipsam voluptatem per
 peccatum conciliandam, per sese longe formidabi-
 liorem quam poenam esse judicabat, aut præcessit
 et superavit Josephum amplitudine et magnificen-
 tia miraculi, aut prorsus non habebitur inter se-
 cundos. Ac principium quidem vitæ tale est. Ipsa
 vero vita quæ? Posteaquam omnibus disciplinis
 externæ sapientiæ percursis incidisset in Firmi-
 lianum quendam patricium Cappadocem, similem
 D moribus et ingenio, ut ille in sequenti vita ostendit,
 cum Cæsariensium Ecclesiæ ornamento fuit,
 et animi sui consilium ac vitæ propositum amico
 patefecisset, quod ad Deum videlicet spectaret;
 et illius studium circa idem desiderium conyenire
 intellexisset, relicto omni studio externæ philoso-
 phiæ, accedit una cum illo ad eum, qui in eo tem-
 pore Christianorum philosophiæ princeps erat
 (is autem erat Origenes, cujus propter scripta,
 fama celebris est), etiam per hæc ostendens non
 modo studium discendi atque industriam, verum
 etiam sedatum ingenium et animi moderationem.
 Cum enim tanta sapientia, plenus esset, alio in

sacris disciplinis uti magistro non dedignatus est : A πορος ἐν ταῖς ἔξω σπουδαῖς πᾶσι καθομιῶν
cumque apud magistrum justo tempore in disci- δοκίμοις ἐνεπορεύσατο.
plinis perseverasset, multis detinentibus eum in solo peregrino, hortantibusque ac rogantibus
apud ipsos maneret, reliquis omnibus præferendam ratus eam terram, quæ ipsum tulisset
lucem edidisset, in patriam denuo revertitur, varias sapientiæ atque scientiæ divitias, quas
quam mercator quidam cum omnibus claris atque probatis in studiis externæ doctri-
æ versans acquisiverat, invehens atque importans.

Ac profecto si quis vere justeque res æstimet, ne hoc quidem prorsus ad commendationem nominis parum momenti habere videbitur, quod tantæ urbis communi consensu adhibitas preces aversatus est, nec omnium sapientium delectorumque in ea virorum, ut maneret operam dantium, studium, nec principum virorum inibi versantium et ut hoc ipsum fieret cupientium, egregiam voluntatem magni fecit, qui omnes id unum agebant, ut magnus ille maneret apud eos, tanquam conditor virtutis et vitæ legumlator futurus ; sed ille omnibus modis superbæ materiam fugiens, quod haud ignoraret vitium superbæ improbæ sceleratæque vitæ plerumque causam et occasionem præbere solere, veluti portum quemdam, quietam in patria vitam ingreditur. Cum autem universa natio eum intueretur, omnibus exspectantibus, ut, in publicis conventibus divulgata sua eruditione, aliquem fructum diuturnorum laborum caperet, ex his partem nominis claritudinem atque celebritatem : haud ignorans ille magnus, quibus rebus veram philosophiam a veris ac perfectis sui cultoribus publicari atque divulgari conveniat, ne quando animus ejus aliqua ambitione vulneraretur (laus enim auditorum magnam vim habet, vigorem ac firmitudinem animi fastu quodam ac gloriæ studio inflandi atque solvendi), idcirco silentio utitur pro documento atque ostentatione suæ eruditionis, re ipsa, non verbis ostendens reconditum in animo thesaurum, cuiusque sese a turbis forensibus, et ab urbana vita penitus sejunxisset, in solitudine quadam secum solus, ac per sese cum Deo versabatur, universi mundi rerumque mundanarum parvam curam gerens, non de regibus curiose inquirens, non magistratus excutiens, non ex aliquo commemorante audiens, ut res quæquæ publica administraretur ; sed ut animus virtute perfectus evaderet, sollicitus, ad hoc omni studio per totam vitam contendebat atque enitebatur : sæculoque omni ac rebus sæcularibus valedicens, alter hic nostris temporibus plane Moyses fuit, qui cum illius miraculis certaret. Exiverunt uterque ex turbulento strepitibusque et clamoribus circumsonanti hoc sæculo, Moyses et Gregorius, suo uterque tempore per se privatim vitam degentes, quoad revelatione et apparitione divina utrisque puræ vitæ lucrum manifestaretur : sed Moysen quidem una cum philosophia etiam uxor sequebatur ; Gregorius autem conjugem sibi solam virtutem adjunxit. Cum igitur id, quod uterque agebat, eodem pertineret (causa enim finalis, ad quam uterque a vulgo secedens spectabat, hæc videlicet erat, ut puro animi oculo liceret eis di-

Καίτοι γε τῷ δικαίως τὰ πράγματα κρίνειν τοῦτο μικρὸν πάντως εἰς εὐφρμίαν ὀφείλει, ἀλλὰ τοσαύτην ἰκετηρίαν ἐν κοινού γενομένην καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ λογάρων τὴν ὑπερηλικεῖν αὐτοῖς ἀρχόντων τὴν εἰς αὐτὸ τοῦτο προθυμίαν δέξασθαι· οἷς πᾶσι σκοπὸς ἦν, μείνειν παρὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον, καθάπερ οἰκιστὴν ἀρετῆς βίου νομοθέτην ἐσόμενον· ἀλλὰ φεύγων τὰς πρὸς τὸν τύπον ὕλας, εἰδὼς ἀρχαῖα πολλὰ τοῦ κατὰ κακίαν βίου τὸ καθ' ὅσον πάθος γινόμενον, ὡσπερ τινὰ λιμένα, ἐπὶ τῆς πατρίδος μέτεισι βίον. Παντὸς ὅμως πρὸς τὸν ἄνδρα βλέποντος, καὶ πάντων πρὸς τὸν δημοσιεύειν αὐτὸν ἐν κοινῶς συλλόγοις δευσι, ὡς ἂν τινα καρπὸν σχοίῃ τῶν μαθητῶν ἐπ' αὐτοῖς εὐδοκίμησιν· εἰδὼς δὲ μέγιστον ὅταν προσήκει τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν παρασκευάζειν, ὡς μετιόντων δημοσιεύσασθαι, ὡς ἐν μέσσοις τιμὰ τιλὴ τὴν ψυχὴν τρωθεῖν (δεινὸς γὰρ ἀκουστών ὁ ἔπαινος, τύφω τιλὴ καὶ τρυφή ψυχῆς ὑποχαυνῶσαι τὸ σύντονον), τοῦτο γὰρ δειξὶν ποιεῖται τὴν σιωπὴν, ἔργῳ δεικνύσας μενοῦν θησαυρὸν, οὐχ ῥήματα, καὶ τῶν κριτικῶν θεορῶσαν, καὶ καθόλου τῆς ἐν ἅσπερ διαγωγῆς χωρίσας, ἐν ἐσχάτῳ τιμὴ ἐαυτῷ μόνῳ πρὸς τὸν δι' ἐαυτοῦ τῷ Θεῷ, μικρὸν παντὸς τοῦ κέρδους τῶν ἐν αὐτῷ λόγον ποιούμενος, οὐ βασιλεύει πραγμάτων, οὐκ ἀρχὰς ἐξετάζων, οὐ πρὸς τὴν τῶν κοινῶν διεξιόντος ἀκούων· ἀλλὰ τὴν ψυχὴν δι' ἀρετῆς τελειοθεῖν, τὴν φρονεῖν πρὸς, πρὸς τοῦτο τῇ σπουδῇ συνέτεινε τὸν πρὸς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πράγματα χαίρειν ἑαυτῷ, οὗτος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις Μωϋσῆς πρὸς τὰ ἐκεῖνον θαύματα τὴν ἀμίλλαν ἐξέθεον ἀμφοτέροι τοῦ παραχῶδους τοῦτου κέρδους βίου, Μωϋσῆς καὶ Γρηγόριος, καὶ ἑκάτερος χρόνον ἐφ' ἑαυτὸν ἰδιόταπτες, ἐκ τῶν ἀμφοτέροις ἐκ θεοφανείας ἐγένετο τὸ κέρδος βίου τὸ κέρδος· ἀλλὰ Μωϋσεὶ μὲν κατὰ τὴν φίας καὶ γαμεθῆ συναφείπετο· Γρηγόριος δὲ ἐαυτῷ μόνῃ τὴν ἀρετὴν ἐποιήσατο. Τοῦτο μὲν ποτὶ ἴσον ἔχοντος ἐν ἀμφοτέροις (πρὸς τὸ ἀμφοτέρων τῆς τῶν πολλῶν ἀναχωρήσειν καθαρῶς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν κατανοῆσαι τὰ ἐστῆρια), κρίνειν ἔξεστι τῷ πρὸς ἀρετὴν βλέπειν ἐπισταμένῳ, ὅποτερῳ τούτων μίον δι' ἀπαθείας γέγονε, τῷ πρὸς τὴν νόμον ἐκχωρημένην καταδάντι τῶν ἡδονῶν μίον τῷ κατ' αὐτῆς ὑπεραρθέντι, καὶ μηδὲν ἐκ καθ' ἑαυτοῦ πάροδον τῇ ὀλιγῇ προσπαθείᾳ ἐκ τὴν κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τῆς Ἀμασίων Ἰστ

θηγουμένου· ᾧ θεόθεν ἐξ ἁγίου Πνεύματος προγυ-
 κη τις δύναμις ἦν· καὶ πᾶσαν ποιουμένου σπου-
 ρ, ὅπως ὑποχείριον λαθῶν τὸν μέγαν Γρηγόριον,
 Ἐκκλησίας ἀρχὴν ἀγάγοι, ὡς ἂν μὴ τοσοῦτον ἀγα-
 ῖ ἀργόν τε καὶ ἀνόνητον παρασῶραμοι τὸν βίον·
 ; ὁρμῆς οὗτος τοῦ ἱερέως αἰσθόμενος, λαυθάνειν
 γχανάτο, ἄλλο τε πρὸς ἄλλην ἐρημίαν μετανιστά-
 ρος. Ἐπει δὲ πᾶσαν καθιεὶς πείραν ὁ πολὺς ἐκεί-
 Φαίδιμος, καὶ πάσῃ μηχανῇ τε καὶ ἐπινοίᾳ χρώ-
 ος, οὐκ οἶός τε ἦν προσαγαγεῖν τῇ ἱερωσύνῃ τὸν
 ρα, μυρσίως διμμάσι τὸ μὴ ἀλῶναί ποτε τῇ χειρὶ
 ἱερέως προφυλασσόμενον, καὶ ἦν ἐφάμιλλος
 οὐδὲ ἀμφοτέροις· τοῦ μὲν ἐλεῖν ἐπιθυμοῦντος,
 δὲ ἀποφυγεῖν τὸν διώκοντα (ὁ μὲν γὰρ ᾔδει τῷ
 προσάξειν ἱερὸν ἀνάθημα, ὁ δὲ ἐδεδοίκει, μὴ τι
 γται αὐτῷ πρὸς φιλοσοφίας ἐμπόδιον οἶόν τι
 :ίον ἢ τῆς ἱερωσύνης φροντίς ἐπαχθεῖσα τῷ βίῳ)
 ου χάριν ὁρμῇ τιμὴ θειοτέρᾳ περὶ τὴν προκει-
 γν σπουδῆν ἐπαρθεῖ; ὁ Φαίδιμος, οὐδὲν προσκλῖν
 μεταξὺ διαστήματι, ᾧπερ ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου
 γεστο (τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἐκείνου ἀπέχοντος),
 πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβλέψας, καὶ εἰπὼν ὁμοίως
 ὄν τε κάκεινον ἐπὶ τῆς ὥρας ἐκείνης ὑπὸ τοῦ
 καθορᾶσθαι, ἀντὶ χειρὸς ἐπάγει τῷ Γρηγορίῳ
 λόγον, ἀφιερῶσας τῷ Θεῷ τὸν σωματικῶς οὐ
 ντα, καὶ ἀποκληρώσας αὐτῷ τὴν πόλιν ἐκείνην,
 ουνέσθη μέγρι τῶν τότε χρόνων οὕτω τῇ πλάνῃ
 εἰδῶλων κατέχεσθαι, ὥστε ἀπειρῶν ἔντων τῶν
 ντων αὐτῇ τε τὴν πόλιν, καὶ τὴν περιόικον, μὴ
 ος εὐρεθῆναι τῶν ἐπτακαίδεκα τοὺς παραδε-
 ἔνους τὸν λόγον τῆς πίστεως.

ciens, precatusque ut et ipse et ille pariter in
 Gregorio adhibet sermonem, Deo consecrans eum, qui corpore coram non adesset, et illam ei
 item destinans atque attribuens, quam contigerat ad illa ipsa usque tempora adeo simulacrorum
 i deditam esse, ut cum infiniti essent, qui ipsam urbem et regionem circumjacentem incole-
 non plures quam septemdecim invenirentur, qui sermonem fidei recepissent.

τω τοίνυν ὑπελθὼν τὸν ζυγὸν κατ' ἀνάγκην,
 ον μετὰ ταῦτα τῶν νομίμων ἐπ' αὐτῷ τελεσθέν-
 καὶ βραχὺν χρόνον αἰτησάμενος παρὰ τοῦ τὴν
 ὕνην ἐπικηρύξαντος, πρὸς κατανόησιν τῆς κατὰ
 οστήριον ἀκριβείας, οὐκέτι, καθὼς φησιν ὁ
 τολος, σαρκὶ καὶ αἵματι προσανέχειν ᾤετο δεῖν,
 θεόθεν ἤξει γενέσθαι αὐτῷ τὴν τῶν κρυφίων
 ωσιν· καὶ οὐ πρότερον ἐπεθάρσθη τῷ τοῦ λό-
 ηρύγματι, πρὶν διὰ τινος ἐμφανεῖας ἐκκαλυ-
 ε αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν. Σκοποῦμένῳ γὰρ αὐτῷ
 ννύχιον περὶ τοῦ λόγου τῆς πίστεως, καὶ παν-
 ἀνακινούντι λογισμοῦς (ἦσαν γὰρ δὴ καὶ τότε
 οἱ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν παραχαράττοντες,
 ε πιθανότητος τῶν ἐπιχειρημάτων, ἀμφίβολον
 ες πολλάκις καὶ τοῖς συνετοῖς τὴν ἀλήθειαν·
 ἦς τότε διαγρυπνοῦντι αὐτῷ καὶ φροντίζοντι
 αε τις καθ' ὕπαρ ἐν ἀνθρωπίνῳ τῷ σχήματι,
 :ος τὸ εἶδος, ἱεροπρεπῆς τῇ καταστολῇ τοῦ ἐν-
 :ς, πολλὴν ἐπισημαίνων τὴν ἀρετὴν τῇ περὶ τὸ

A vina mysteria animadvertere atque considerare),
 judicare licet virtutem recte spectare scienti, utrius
 horum vita per vacuitatem humanorum affectuum
 magis transacta sit : illiusne, qui ad legitimum at-
 que concessum voluptatum usum descenderat, an
 hujus qui et voluptatem superavit, et materiali
 crassæque affectioni nullum adversus se aditum
 dedit. Cæterum cum Phædimus, cui divinitus a
 Spiritu sancto præscia (futurorum) vis quædam
 inerat, in illo tempore Amasensium Ecclesiæ an-
 tistes esset, et omni studio laboraret, ut magnum
 Gregorium in potestatem redactum, Ecclesiæ ad-
 ministrationi præficeret, ne tantum bonum otiosum
 et infrugiferum vitam transigeret : ut hic sacerdotem
 id agitare atque conari sensit, cogitare cœpit, qua
 B ratione latere posset, alias ad aliam solitudinem
 transiens. Sed posteaquam nihil non intentatum
 relinquens, ille vir magnus Phædimus, et omni
 machinatione atque solertia utens non poterat vi-
 rum ad sacerdotium adducere innumeris oculis
 præcaventem, ne quando manu sacerdotis capere-
 tur, et cum uterque inter sese studio certarent, illo
 quidem capere, hoc vero persequentis manus effu-
 gere cupiente (nam ille sciebat se sacrum Deo do-
 narium oblaturum esse, hic autem verebatur, ne
 quo modo sibi sacerdotii cura tanquam onus quod-
 dam vitæ imposita, ad philosophiam impedimento
 esset), idcirco impetu quodam divino Phædimus ad
 propositum studium provectus, nihil curans inter-
 jectum spatium, quo ab Gregorio dirimebatur
 C (quippe ille aberat itinere tridui), sed ad Deum
 in illa hora ab Deo respicerentur, loco manus imposi-

Sic igitur jugum subire coactus, omnibus post-
 hæc, quæ fieri solent, solemnibus in eo peractis,
 cum exiguum tempus ad mysterium exactius co-
 gnoscendum ab eo, qui sacerdotium ipsi assigna-
 verat, petiisset, non amplius, ut inquit Apostolus 6,
 carni et sanguini adhærendum esse et acquiescen-
 dum putabat, sed a Deo sibi occulta manifestari
 petebat; ac non prius prædicationem sermonis ag-
 gredi sustinuit, quam per quamdam apparitionem
 D ei veritas revelaretur. Cum enim per totam noctem
 aliquando de ratione atque sermone fidei dispiceret
 et specularetur, et varias animo cogitationes agi-
 taret : erant enim nimirum etiam tunc nonnulli, qui
 piam et sinceram religionis doctrinam adulterarent,
 ac per probabiles argumentationes sæpenumero
 etiam doctis et prudentibus veritatem facerent am-
 biguam : pro qua tunc ei pervigilem curis atque
 sollicitudine noctem agentis, quidam in figura hu-
 mana, facie ac forma senili evidentem appareret, or-

natu atque compositione indumenti augustum quemdam, sacrum ac divinum referens decorem, magnam gratia vultus atque dispositione figuræ præ se ferens virtutem. Hic verò visu perterritus, et surgere e lecto, et quis esset, cujusve rei gratia venisset, sciscitari. Cum autem ille perturbationem mentis ejus submissa voce sedasset ac dixisset, se jussu divino apparuisse ei propter eas rationes, quæ apud ipsum controversæ et ambiguae essent, ut præ fidei veritas revelaretur: et bono animo esse audito sermone, et cum quodam gaudio atque consternatione illum contueri; deinde cum ille directo manum protendisset, et quasi ostenderet ei per digitorum directam protensionem id quod ex transverso apparebat: hic et una cum directa manus protensione circumagere suum obtutum, et videre aliud spectrum adversum ei, quod prius apparuerat, in figura muliebri excellentius quiddam et augustius, quam pro humana conditione: rursus autem perterritus et facie aversa vultum demittere, ac perplexus et dubitabundus hæsitare de spectaculo, cum oculis apparitionem ferre non posset (etenim miraculum visionis nimirum in hoc potissimum erat, quod cum nox esset obscura, lumen una cum illis, qui apparuerant, ei affluerat, quasi aliqua lucida tæda accensa); cum igitur oculis ferre apparitionem non posset, eorum, qui sibi apparuerant, inter sese rationem ejus rei, de qua ambigebatur, exponentium sermocinationem audivit, per quam non solum accepit veram cognitionem fidei, verum etiam nominatim eos, qui apparuerant, cognovit, utroque eorum propria appellatione alterum alloquente. Audivisse enim dicitur ex ea, quæ in muliebri habitu visa erat, cum hortaretur evangelistam Joannem, ut adolescenti mysterium veræ pietatis aperiret ac declararet; atque illum dixisse, se paratum esse etiam in hoc matri Domini gratificari, quoniam hoc ei cordi esset: atque ita, exposito sermone, qui et rei quæsitæ conveniret, et admodum bene definitus et circumscriptus esset, rursus ex oculis discessisse, atque hunc extemplo divinam illam institutionem ac disciplinam litteris mandasse, et secundum illam postea in ecclesia sermonem prædicasse, ac posteris tanquam patrimonium quoddam et legalium, et datam illam doctrinam reliquisse, per quam usque in præsentem diem instituitur illius civilis quæ ab omni hæretica malitia intacta permansit. Porro mysticæ illius disciplinæ verba hæc sũt.

Unus est Deus Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis et potentiæ, et figuræ æternæ, perfectus perfecti genitor: Pater Filii unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo, Deus de Deo, figura et imago deitatis, Verbum efficax, sapientia constitutionis rerum universarum comprehensiva, et potentia totius creaturæ effectrix, Filius verus veri Patris, visum effugiens visum effugientis, et corruptioni non obnoxius non obnoxii corruptioni, et morti non obnoxius morti non obnoxii, et æternus æterni. Unus Spiritus sanctus, ex Deo ortum et existentiam habens: qui quæ per Filium apparuit, videlicet hominibus, imago

πρόσωπον χάριτι, καὶ τῇ καταστάσει τοῦ ὁμοίου. Τὸν δὲ καταπλαγέντα τῇ ὄψει, διανοήσασθαι εὐνῆς καὶ δοτικῆς εἴη μαθεῖν εἰθεῖτο, καὶ ἰσχυροί. Ἐκείνου δὲ καταστειλάντος αὐτὸν τῆς χῆν τῆς διανοίας ἐν ἡρεμαίᾳ φωνῇ, καὶ εὐθέλῳ προστάγματι πεφηνέναι αὐτῷ τὸν ἁπλοῦς μένον παρ' αὐτοῦ χάριν, ὡς ἂν ἐκκαλυφθεῖται σέβους πίστεως ἢ ἀλήθειας· θαρρήσασθαι τε πρὸς τὸν γον, καὶ βλέπει πρὸς αὐτὸν μετὰ τινος μακροῦ ἐκπλήξεως. Εἶτα ἐκείνου κατ' εὐθὺς τὴν πρὸς τεινάντος, καὶ ὅλον ὑποδεικνύοντος αὐτῷ διὰ τῶν δακτύλων εὐθείας τὸ ἐκ πλαγίου φαινόμενον περιαγαγεῖν τοῦτον τῇ εὐθείᾳ τῆς χερσὸς καὶ βλέμμα, καὶ ἰδεῖν ἀντίπρόσωπον ἕτερον ἐκ τῶν ὀφθέντι, ἐν γυναικείῳ τῷ σχήματι, κρείττονος ἄνθρωπον· πάλιν δὲ καταπλαγέντα, συγκρίσει πρὸς ἑαυτὸν τῷ προσώπῳ, καὶ ἀμνησθεῖται τῷ σχήματι, μὴ φέροντα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ἰσχύος (καὶ γὰρ δὴ τὸ παραδόξον τῆς ὀπτασίας τῆς μάστιστα ἦν, ὅτι νυκτὸς οὐσῆς βαθείας, καὶ ὀφθεῖσιν αὐτῷ συνεξέλαμψεν, ὡς περ τινὸς ἐξαπτομένης λαμπάδος). Ἐπειὶ οὖν οὐκ ἔκτιστο φέρειν τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἐμφάνειαν, ἰσχυροῦ λόγου τινὸς τῶν ὀφθέντων αὐτῷ, πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ ζητουμένου λόγον διεξιόντων· διὸ αὐτὸν ἐκπαυδέσθαι τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῆς πίστεως, καὶ διὰ τῶν ὀνομάτων τοὺς ἐπιφανέντας ἑκατέρου αὐτῶν διὰ τῆς οἰκείας προσηγορίας λαβούτος τὸν ἕτερον. Ἀκούσασθαι γὰρ λέγεται πρὸς τὸν ἐν γυναικείῳ φάνεσθαι τῷ σχήματι παρακλιθεῖσθαι εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, φανερώσασθαι τῷ πρὸς τὸν εὐσεβείας μυστήριον· ἐκείνον δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἔχειν καὶ τοῦτο τῇ μητρὶ τοῦ Κυρίου μακροῦ ἐπειδὴ τοῦτο φίλον αὐτῇ· καὶ οὕτως εἰπόντος τὸν σύμμετρον τε καὶ εὐπερίγραπτον, πρὸς τὸ ἀναστῆναι τῶν ὄψεων. Τὸν δὲ παραχρῆμα τῷ ἐκείνην μυσταγωγίαν γράμμασιν ἐνοσημῶς κατ' ἐκείνην μετὰ ταῦτα κηρύσσειν ἐν τῇ ἐκείνου τὸν λόγον, καὶ τοῖς ἐφεξῆς, ὡς περ τινὸς ὑπερθεόδοτον ἐκείνην διδασκαλίαν κατακλιθεῖσθαι μυσταγωγεῖται μέχρι τοῦ νῦν ὁ ἐκείνης ἰσχυροῦς αἰρετικῆς κακίας διαμεινας ἀπειρατος. Τὸ μυσταγωγίας ῥήματα, ταῦτά ἐστιν.

Εἰς Θεὸς Πατὴρ λόγον ζωῆτος, σοφίας ἰσχύος καὶ δυνάμειος, καὶ χαρακτήρος ἀεικότου. Εἰς τὸν τέλειον γεννήτωρ· Πατὴρ Ἰσχυροῦς. Εἰς Κύριος, μόνος ἐν μόνου, θεὸς ἰσχυροῦς καὶ εἰκὼν τῆς θεότητος, λόγος τῆς σοφίας τῆς τῶν ὄλων συστάσεως περιεχομένης δυνάμειος τῆς ὄλων κτίσεως ποιητικῆς. Ἰσχυροῦς τὸν ἀληθινοῦ Πατρός, ἀόρατος ἀόρατος ἀφθάρτος ἀφθάρτων, καὶ ἀθάνατος ἀθάνατος ἀίδιος ἀίδιου. Καὶ ἐν Πνεῦμα ἁγίῳ, ἐκ τῶν ὄλων παρῆν ἔχον καὶ δι' Ἰουὺ κερηρῆς, ἐκ τῶν ἀνθρώπων, εἰκὼν τοῦ Ἰουὺ τέλειου καὶ

των αιτια, πηγή ἀγία, ἀγιότης ἀγιασμοῦ χορ-
 ὄς· ἐν ᾧ φανεροῦνται θεὸς ὁ Πατήρ, ὁ ἐπι-
 των καὶ ἐν παύσι· καὶ θεὸς ὁ Υἱὸς, ὁ διὰ πάν-
 ν· Τριάς τελεία, δόξη καὶ ἀδιότητη καὶ βασι-
 α μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη.

Ὡς οὖν κτιστόν τι, ἢ ὁρῶλον ἐν τῇ Τριάδι, οὐτε
 ἰσακτόν τι, ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον, ὕστε-
 ρὲ ἐπιεισελθόν. Ὅυτε οὖν ἐνέλιπέ ποτε Υἱὸς Πα-
 ὄυτε Υἱὸν Πνεῦμα· ἀλλ' ἀτρεπτος καὶ ἀναλ-
 ὄυτος ἡ αὐτὴ Τριάς ἀεί. Ὅτι δὲ φίλον περὶ τούτου
 εἶη, ἀκουέτω τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἣ τὸν λόγον
 ρωτεῖται, παρ' οἷς αὐτὰ τὰ χαράγματα τῆς μακα-
 ἰ· ἐκείνης χειρὸς εἰς ἔτι καὶ νῦν διασώζεται. Ταῦτ'
 πρὸς τὰς θεοτεύκτους ἐκείνας πλάκας ἀμιλλᾶται
 ἀεγαλοφυῆ τῆς χάριτος; ἐκείνας δὲ λέγω τὰς
 ἰ· ἐν αἷς ἡ τοῦ θεοῦ βουλήματος ἐνετυπώθη
 θεοσία. Ὡς γὰρ τὸν Μωϋσέα φησὶ ὁ λόγος, ἔξω
 φαινομένου γενόμενον, καὶ ἐντὸς τῶν ἀοράτων
 ὡν τῇ ψυχῇ καταστάντα (τοῦτο γὰρ ὁ γνόφος
 πεταται), μαθεῖν τε τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ δι'
 οὐ τῆς θεογνωσίας παντὸς τοῦ λαοῦ καθηγήσα-
 ἰ· τὴν αὐτὴν ἔστι καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου
 δεῖν οἰκονομῆσαν ᾧ ἄρος μὲν ἦν, οὐκ ἀισθητόν τι
 ὄλοφον, ἀλλὰ τὸ ὕψος τῆς τῶν ἄληθινῶν δογμα-
 ἰ· ἐπιθυμίας· γνόφος δὲ τὸ τοῖς ἄλλοις ἀχώρητον
 ἰ· δέλτος δὲ ἡ ψυχὴ· τὰ δὲ ἐν ταῖς πλατῖ γράμ-
 ἰ, ἡ τοῦ ἀφθέντος φωνή· δι' ὧν ἀπάντων αὐτῶ
 ἰ· ἐπὶ τοῖς παρ' ἐκείνου μυσταγωγούμενοις ἐγένετο
 ἰ· μυστηρίων φανέρωσις. Ἐπειδὴ τοίνυν παρῆρη-
 ἰ· τινὸς καὶ θάρσους διὰ τῆς ὄψεως ἐκείνης πλή-
 ἰ· ἐγένετο, καθάπερ τις ἀθλητῆς ἀρκοῦσαν πρὸς
 ἰ· ἄθλους ἐμπειρίαν τε καὶ δύναμιν ἐκ παιδοτρι-
 ἰ· τησάμενος, θαρσῶν ἀποδύεται πρὸς τὸ στάδιον,
 πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἀγωνίζεται, τὸν αὐτὸν
 ἰ· ὡν ἀκείνος, τῇ τε καθ' ἑαυτὸν μελέτῃ καὶ τῇ
 ἰ· ἀχίᾳ τῆς ἐπιφανείσης αὐτῆς χάριτος, ἰκανῶς
 ἰ· ὡχὴν ἀλειψάμενος, οὕτως ἀντιλαμβάνεται τῶν
 ἰ· ὡν. Οὐ γὰρ ἄλλο τι χρὴ κάλειν, ἢ ἀγῶνας καὶ
 ἰ· ς, πάντα τὸν καθ' ἑρρωσύνην αὐτοῦ βίον, ἐν ᾧ
 ἰ· διὰ τῆς πίστεως τὴν τοῦ ἀντικειμένου κατα-
 ἰ· σατο δύναμιν. Εὐθύς γὰρ ἀπὸ τῆς ἐσχατιᾶς ἑαυ-
 ἰ· ναστήσας, καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὴν ὀρμὴν ἔχων,
 ἰ· ἔδει τῷ θεῷ τὴν Ἐκκλησίαν συστήσασθαι·
 ἰ· ἢ ἔγνω πάντα τὸν χῶρον τῇ τῶν δαιμόνων ἡπάτῃ
 ἰ· ρατοῦμενον, καὶ τοῦ μὲν ἀληθινοῦ θεοῦ γὰρ
 ἰ· οὐ κατασκευασμένον, πεπληρωμένην δὲ πᾶσαν
 ἰ· ἰλιν καὶ τὴν περίοικον βιωμῶν τε ἱερῶν καὶ
 ἰ· ἰμμάτων· παντὸς τοῦ ἔθνους ταύτην ἔχοντος τὴν
 ἰ· ἡν, ὅπως ἂν τὴν τεμένην τῶν εἰδύλων καὶ τὰ
 ἰ· καλλωπιζοίτο, καὶ παραμῆνοι τοῖς ἀνθρώποις
 ἰ· ὡλομανία, πομπαῖς τε καὶ τελεταῖς καὶ τοῖς
 ἰ· μείοις μύσασμασι κρατυνομένη· καθάπερ τις
 ἰ· ὡκῆς γενναῖος τῷ κρατοῦντι τῆς παρατάξεως
 ἰ· ἀκεῖς, δι' ἐκείνου τὸ ὑποχείριον τρέπεται· οὐ-
 ἰ· κὲ ὁ μέγας οὔτος ἀπ' αὐτῶν τῶν δαιμόνων τῆς
 ἰ· ἰας ἄρχεται. Τίς δὲ ὁ τρόπος; Διερχόμενος γὰρ
 ἰ· τὸ τῆς ἐσχατιᾶς ἐπὶ τὴν πόλιν ὄδον, ἐσπέρας
 ἰ· κβούσης, καὶ ἄμβρου βιαιοτέρου συνέχοντος,

A Filii perfecti perfecta, vita mentium causa, fons
 sanctus, sanctitas sanctificationis suppeditatrix:
 per quem manifestatur Deus Pater, qui est super
 omnia et in omnibus: et Deus Filius, qui per omnia
 permanat: Trinitas perfecta, quæ gloria atque eter-
 nitate et regno non dividitur neque abalienatur.

B Ergo neque creatum quidquam aut servum in
 Trinitate (est), neque ascititium quidquam et ad-
 ventitium, ut quod prius quidem non esset nec sup-
 peteret, posterius autem introductum sit: neque
 vero deest unquam Filius in Patre: neque in Filio
 Spiritus: sed immutabilis et inalterabilis eadem
 semper Trinitas est. Quod si quis sibi idem de
 hac re fieri cupit, audiat Ecclesiam, in qua ser-
 monem prædicabat, apud quam illa ipsa verba a
 beata illa manu exarata adhuc etiam nunc conser-
 vantur. Annon hæc cum divinis illis tabulis ma-
 gnitudine gratiæ certant? illas dico tabulas in qui-
 bus divinæ voluntatis constitutio insculpta et
 exarata est. Quemadmodum enim Moysen dicit
 Scriptura, cum extra id quod apparet, evasisset,
 et inter invisibilia adyta animo constitutus esset
 (hoc enim obscure per caliginem significatur), et
 didicisse divina mysteria, et per sese omni populo
 auctorem et institutorem Dei cognitionis fuisse:
 eandem licet etiam in hoc magno viro animad-
 vertere dispositionem, cui loco montis quidem
 erat, non sub sensum cadens capiens aliquis collis, sed
 altitudo desiderii verarum sententiarum et opinio-
 num: caliginis autem vice, spectaculum, cujus
 spectandi alii capaces non sunt: tabularum vero
 loco, animus: loco litterarum in tabulis exarata-
 rum, ejus quæ ei apparuit vox, quibus omnibus et
 ipsi, et iis qui ab illo in sacris instituebantur, con-
 tigit manifestatio atque declaratio mysteriorum.
 Postquam igitur animi alacritate quadam, fiducia
 atque libertate per illam visionem repletus est,
 quemadmodum athleta quidam sufficientes apud
 prædistribam vires atque peritiam ad certamina
 adeptus, præsentis animo atque fiduciæ pleno in
 stadio se exiit et expedit, et cum adversariis de-
 certat: eodem modo etiam ille cum, sicuti oleo
 corpus vigentes athlete vires confirmare solent,
 tum sui exercitatione, tum auxilio gratiæ, quæ
 sibi apparuerat, animum satis confirmasset, ita
 demum ad certamina aggreditur. Neque enim ali-
 ter atque labores et certamina vocari oportet omne
 tempus vitæ, quod administrando sacerdotio trans-
 egit, in quo per fidem omnes adversarii copias
 fregit atque devicit. Nam cum relicta solitudine
 protinus urbem peteret, in qua oportebat eum
 Ecclesiam Deo constituere: ubi cognovit omnem
 regionem fraudi dæmonum obnoxiam esse, ac veri
 quidem Dei templum nusquam exstructum, urbem
 vero totam atque agrum vicinum aris, sacellis et
 statuis repletum esse, cum tota natio id sibi studio
 haberet, ut delubra simulacrorum atque sacella
 exornarentur, et homines in insano simulacrorum
 cultu, qui pompis, cæremoniis atque immunditiis

ad aras fieri consuetis confirmaretur, permaneret : quemadmodum strenuus quidam miles cum duce copiarum, cujus robore potissimum ac virtute acies adversariorum stet, congressus, illo devicto, imperio ejus parentes in fugam vertit : eodem modo etiam magnus iste vir ab ipsis dæmonibus rem bene gerere orditur : sed qua ratione? Cum tereuntem a solitudine ad urbem versus vesper oppressisset, et imber violentior urgeret, cum comitibus templum quoddam intrat. Templum autem illud celebre erat : in quo qui dæmones manifesto se offerre et accedere ad antistites templi et ædituos solebant : quippe quædam ab eis exercebatur, et oraculum edebatur.

Cum se recepisset igitur cum comitibus in illud templum, dæmones quidem statim invocatione nominis Christi perterrefecit : figura autem crucis nidioribus inquinatum aera cum expiasset atque lustrasset, quod facere solitus erat, noctem totam orationibus et laudum decantationibus pervigilem transegit, adeo ut in domum orationis transformaretur ædes illa, quæ et altarium sordibus et immunditia conspurcata, et statuis odiosa atque abominabilis erat. Hoc itaque modo nocte ab eo transacta, circa diluculum rursus iter suum porro facere pergebat. Cum autem antistes mane consueto officio dæmones coleret, oblata ei dæmonia dixisse feruntur, non sibi patere posthac amplius aditum ad templum, propter eum, qui in eo diversatus esset : atque ille lustratoris piacularibusque sacrificiis et hostiis utens per hæc ad immigrandum rursus in templum dæmonia dicitur invitare conatus esse : ut autem nihil non tentantis studium irritum et inefficax erat, dæmonibus nullo modo, sicuti consueverant, ejus invocationi obtemperantibus : tunc ira atque indignatione furibundus cum sese proripuisse antistes, magnum illum virum assequitur, gravissimas et maxime terribiles quasque minas intentans, quod et ad magistratus eum delaturus, et manu adversus eum usus, et imperatori audaciam indicaturus esset, quod nimirum Christianus et diis inimicus templum ingredi ausus esset : cujus introitus aversata esset ea, quæ in sacris operaretur vis, nec amplius ut consuesset, in iis locis vaticinandi dæmonum efficacia versaretur. Cum autem ille effrenatam et imperitam antistitis exandescens animo excelsis previsset, et contra omnes minas veri Dei auxilium objiceret, ac diceret, quod tantum fiducia haberet in virtute atque potentia sui propugnatoris, ut pro arbitrato eos et abigere posset undecunque vellet, et introducere in quæcunque loca sibi videretur, earumque rerum, quæ diceret, demonstrationes se extemplo jam præbiturum esse polliceretur : obstupefactus antistes et admiratus magnitudinem potestatis, postulasse dicitur, ut ab his ipsis virtutem ostendendi initium faceret, et invitaret rursus et introduceret in templum dæmonia : quibus auditis magnus ille vir abscondisse exiguum quoddam frustum de codice dicitur, idque cum in eorum quædam imperatricem adversus dæmones exarasset, antistiti dedisse : erant autem ipsæ litterarum hæc : GREGORIUS SATANÆ, INTRA.

Atque hanc schedulam acceptam dicitur antistes imposuisse altari, deinde cum consuetos eis nidores

ἐντὸς ἱεροῦ τινοὺς γίνεται, μετὰ τῶν ἐπιπέπων. Τὸ δὲ ἱερὸν ἐκεῖνο τῶν ἐπισήμων ἦν, ὅπου τῶν θεραπευομένων δαιμόνων ἐπιφοίτους τὰς κόρυς ἐγένετο, μαντικῆς τινοὺς χρησιμότητος τῶν ἐνεργουμένων.

Ἐπελθὼν δὲ τὸ ἱερὸν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ δαιμόνια παραχρῆμα τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος Χριστοῦ κατεπόθησεν· τῷ δὲ τύπῳ τοῦ πικρομεμολυσμένου ταῖς κλισίαις ἀέρα καθαρίσας ἤγαγεν, κατὰ τὸ σύνθημα αὐτῷ, τὴν νύκτα τῆς προσευχῆς τε καὶ ὑμνηδίας διαγρυπῆσαι μετασκευασθῆναι εἰς προσευχῆς οἶκον, τὴν ἐπιγεμόνον τῷ τε ἐπιθωμῶνι λύθρῳ καὶ τῶν ἀπειθῶν. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον τῆς νυκτὸς αὐτῶν σθεῖσις, εἶχετο πάλιν κατὰ τὸν ὄρθρον τῆς πρόσω πορείας. Τοῦ δὲ νεωκόρου κατὰ τὴν συνήθη προσάγοντος θεραπείαν τοῖς δαιμόνιαι ἐπιφανέστα φαίνονται αὐτῷ τὰ δαιμόνια, ὅτι τῶν τῶν ἱερῶν εἶναι, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ καταπεπλησμένον δὲ καθαρῶσις τισὶ καὶ θυσιῶν χρώμασι περιεὶν διὰ τούτων πάλιν εἰσοικίσαι τῷ νῶπ τὰ δαιμόνια δὲ πάσαν αὐτοῦ πείραν προσάγοντος, ἵνα ἦν ἡ σπουδὴ, οὐδαμῶς κατὰ τὸ σύνθημα τῶν αὐτοῦ τῶν δαιμόνων τῇ ἐπικλήσει τῶν καὶ ὀργῇ διαναστάς καταλαμβάνει τὸν μέγαν τὸν ὁ νεωκόρος, πάντα ἀπειλῶν τὰ δαιμόνια τοῖς ἀρχουσιν εἰσαγγέλλειν, καὶ χειρὶ κτεροκερηθῆναι, βασιλεῖ καταμηνύειν τὴν τῶν Χριστιανῶν ὡν καὶ θεοὺς ἐχθρὸς, ἐτόλμασαν ἀνακτόρων γενέσθαι· οὐ τὴν εἰσοδὸν ἀπειλῶν τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐνεργουσαν δύναμιν, καὶ ἐπιχωριάζειν τοῖς τόποις κατὰ τὸ σύνθημα τικτὴν τῶν δαιμόνων ἐνέργειαν. Τοῦ δὲ τὸν καὶ ἀπαίδευτον τοῦ νεωκόρου θυμὸν ἐν ἱερῷ φρονήματι καταβάλλοντος, καὶ τοῦ ἀληθινῆς τὴν συμμαχίαν πάσαις ἀντιπροβαλομένου ταῖς λαῖς, καὶ λέγοντος τοσοῦτον πεποικῆναι τὴν τοῦ ὑπερμαχοῦντος αὐτοῦ, ὥστε κατ' ἐξουσίαν ἀπελαύνειν τε αὐτοὺς, ὅθεν ἂν βούληται, καὶ ζῆν οἷς ἂν ἐθέλῃ τόποις, καὶ τὰς ἀπέλασεν ἤδη παρέξειν ὑπισχνουμένου, τῶν τὸν νεωκόρον, καὶ καταπλεγέντα τὸ μέγαν ἐξουσίας, ἀπ' αὐτῶν τούτων δεῖξαι τὴν δύναμιν καλέσασθαι, καὶ πάλιν ἐντὸς ποιῆσαι τὸ δαιμόνια. Ἀκούσαντα δὲ τοῦτο τὸν μέγαν ἐξέλιξε τὸν βιβλίον τμήμα βραχὺ, καὶ δόναται τῷ νεωκόρῳ, προστακτικὴν τινα φωνὴν κατὰ τῶν μόνων χαράξαντα· ἦν δὲ τὰ γράμματα ἐπ' αὐτῷ λέξεως ταῦτα· ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΤΩ· ΣΑΤΑΝΑ· Εἰς

Λαβόντα δὲ τὸν νεωκόρον ἀναθεῖναι τὸν βιβλίον, εἶτα προσαγαγόντα τὰς συνήθειας

zas και τὰ μιάσματα, πάλιν ἰδεῖν ἄπερ ἑώρα τὸ ἄ-
 ερον, πρὶν ἐξοικισθῆναι τοῦ εἰδωλείου τοὺς δαί-
 ρ. Τούτων δὲ γεγονότων, ἔνοιον αὐτὸν λαβεῖν
 θεῖαν εἶναι τινα παρὰ τῷ Γρηγορίῳ τὴν δύνα-
 δι' ἧς ἐφάνη τῶν δαίμωνων ἐπικρατέστερος·
 λαβόντα δὲ κατὰ σπουδὴν πάλιν αὐτὸν, πρὶν ἐν
 εὐλαί γενέσθαι, μαθεῖν ἤξιωσε παρ' αὐτοῦ τὸ
 ἥριον, καὶ τίς ὁ θεὸς ἐκεῖνος ὁ τὴν τῶν δαιμό-
 φύσιν ὑποχειρίαν ἔχων. Εἰπόντος δὲ δι' ὀλίγων
 ἰεγάλου τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, παθεῖν τι
 εὐκόρον οἶον εἰκὸς τὸν τῶν θεῶν ἀμύητον· καὶ
 ἴερον οἰηθῆναι τῆς περὶ Θεοῦ ὑπολήψεως, τὸ
 ἦναι διὰ σαρκὸς πεφηγμένα τοῖς ἀνθρώποις τὸ
 τοῦ δὲ μὴ λόγοις εἰπόντος τὴν περὶ τούτου
 κρατύνεσθαι, τοῖς δὲ τῶν γινομένων θαύμασι
 στὸν ἔχειν, ζητῆσαι ἔτι παρ' αὐτοῦ θαῦμα τὸν
 ἴσον ἰδεῖν, ὡς εἶθ' οὕτως προσαχθῆναι διὰ τοῦ
 ἔνου πρὸς τὴν τῆς πίστεως συγκατάθεσιν. Ἐνθα
 πάντων ἀπίστότατον λέγεται πεποιθῆναι τὸ
 θαῦμα τὸν μέγαν ἐκείνον. Ἐπιζητοῦντος γὰρ
 εὐκόρου λίθον τινὰ τῶν εὐμεγεθῶν τῶν κατ'
 μούς αὐτῶ προφανομένων, δέχα χεῖρὸς ἀνθρω-
 κινήθῆναι, διὰ δὲ μόνης τῆς κατὰ τὴν πίστιν
 εως, προστάγματι τοῦ Γρηγορίου πρὸς ἕτερον
 εθῆναι γῶρον· μηδὲν ἀναβαλλόμενον τὸν μέγαν
 ν, εὐθύς προστάξει καθάπερ ἐμψύχῳ τῷ λίθῳ
 ἦναι πρὸς ἐκείνον τὸν τόπον, ὅν ὁ νεωκόρος
 ξεν. Τούτου δὲ γενομένου, παραχρῆμα πιστεῦ-
 ῶ λόγῳ τὸν ἄνδρα· καὶ πάντα καταλιπόντα,
 οἰκίαν, γαμετήν, παῖδας, φίλους, ἱερουσύνην,
 κτήματα, ἀντὶ πάντων τῶν προσόντων αὐτῶ
 ἰσθαι, τοῦ συνεῖναι τῷ μεγάλῳ, καὶ συμμετ-
 ῶν πόνων αὐτῶ καὶ τῆς θείας ἐκεῖνης φιλοσο-
 ρε καὶ παιδεύσεως. Σιγάτω πρὸς ταῦτα πᾶσα
 ἡ τῶν λογογράφων περίνοια τὰς ἐπαυξήσεις
 κυμάτων διὰ τινος βρῆτορείας ἐπὶ τοῦ μετρί-
 οσα. Οὐ γὰρ τοιοῦτόν ἐστιν ἐν τοῖς εἰρημένοις
 ἡμα, ὡς τῆ δυνάμει τοῦ λέγοντος ἔλαττον ἂν
 ἴον ἑαυτοῦ γενέσθαι. Τί γάρ τις εἰπὼν παρὰ τὰ
 να, προσθήκη δώσει τῷ θαύματι; Πῶς δ' ἂν
 ττώσειε τοῖς ἀκούουσιν ἐπὶ τῷ γεγονότι τὴν
 ἴν; Ἄλλος ἀπίστῳ τῶν λίθων τοὺς δεδουλωμέ-
 ῆς λίθοις, λίθος κήρυξ τῆς θείας πίστεως, καὶ
 τοῖς ἀπίστοις εἰς σωτηρίαν γίνεται, οὐ φωνῆ
 ἰ λόγῳ τὴν θεῖαν δύναμιν ἀνακηρύσσων, ἀλλ'
 D εἰ δεικνύς τὸν Θεὸν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου κατ-
 ἡμενον· ὅ πᾶσα κατὰ τὸ ὁμότιμον ὑποχείριος
 ἰ κτίσις, οὐχ ὅσον αἰσθητικὸν μόνον καὶ ἔμ-
 καὶ ἔμψυχον, ἀλλ' εἴ τι καὶ τούτων ἐστὶν ἐκτός,
 χεται τὸ τοῦ θεράποντος ἐπίταγμα, ὡς οὐκ
 ντα τῆς αἰσθήσεως. Ποῖα γὰρ ἀκοή τοῦ λί-
 ἰα τῆς τοῦ κελεύοντος ἐξουσίας αἰσθησις; Τίς
 ἐν αὐτῷ μεταβατική; Ποῖα μελῶν τε καὶ
 διασκευῆ; Ἄλλὰ πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα
 τοῦ κελεύοντος δύναμις γίνεται, πρὸς ἣν
 ἰεωκόρος ἐκεῖνος, εὐθύς τὴν γινομένην ἐπὶ
 ἦς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπάτην τῶν δαιμόνων
 τε καὶ ἐβδελύξατο, καὶ πρὸς τὸν ἀληθινὸν
 τετάξατο, διὰ τῶν παρὰ τοῦ δοῦλου γεγενη-

A et impiamenta obtulisset, vidisse, quæ prius con-
 spicere soleret, antequam dæmones ex delubro
 ejecti essent. Quibus rebus peractis, eum cœpisse
 cogitare, quod divina quædam virtus Gregorio
 adesset, per quam dæmonibus validior visus esset.
 Cum autem rursus eum festinando consecutus
 esset, priusquam pervenisset in urbem, rogavit
 eum ut sibi mysterium ab ipso discere liceret, et
 quisnam esset ille Deus, qui naturam dæmonum
 obnoxiam haberet. Cum autem magnus ille vir
 paucis mysterium pietatis exposuisset, accidisse
 quiddam dicitur antistiti quale par erat accidere
 ei, qui in rebus divinis non esset initiatus : ac
 vilius esse putasse, quam de Deo existimari conve-
 niret, credere quod numen divinum per carnem
 B hominibus apparuisset ; cumque ille contra dixisset,
 quod non verbis ac rationibus hujus rei fides con-
 firmaretur, sed ex rebus mirabilibus, quæ fierent,
 vim fidei faciendæ mysterium haberet : antistes ab
 eo petiisse fertur, ut sibi liceret aliquid ab eo
 miraculum videre, ut re ipsa quæ fieret, ad assen-
 sionem et approbationem fidei adduceretur. Ibi
 vero id, quod omnium maxime dictu incredibile
 est, magnum illud fecisse magnus ille dicitur mi-
 raculum. Cum enim postularet antistes, ut saxum
 quoddam ingens, quod oculis eorum subjectum
 prospiceretur, et non moveretur, absque manu
 humana moveretur, ac per solam fidei virtutem,
 jussu Gregorii ad alterum locum transferretur :
 C nulla interjecta mora magnus ille statim impe-
 rasse dicitur saxo tanquam animato, ut transiret
 ad illum locum, quem designasset, quo facto,
 extemplo credidisse sermoni dicitur antistes, ac
 relictis omnibus, cognatione, familia, uxore, libe-
 ris, amicis, sacerdotio, sede, possessionibus, loco
 omnium honorum, quibus abundaret, duxisse, si
 magni illius consuetudine frui, et laborum divinæ-
 que illius philosophiæ atque eruditionis unâ cum
 illo participi sibi esse liceret. Sileat ad hæc omnis
 artificiosa scriptorum inventio, res amplas atque
 præclaras arte quadam dicendi augendo, amplifi-
 cando atque exaggerando in majus extollens. Non
 enim ejusmodi miraculum est in iis, quæ comme-
 morata sunt, quod vi ac facultate dicentis vel majus
 vel minus fieri possit, quam re ipsa est. Quid enim
 dictis aliquis adjiciens miraculum amplificabit
 et exaggerabit ? qua ratione vero quis audientibus
 admirationem rei gestæ minuerit ? Saxum abstrahit
 a saxis eos, qui saxis et lapidibus mancipati servie-
 bant : lapis præco divinæ fidei et dux infidelibus
 ad salutem existit, non voce quadam atque sermone
 divinam potentiam celebrans atque divulgans, sed
 suo facto Deum, qui ab Gregorio annuntiaretur,
 ostendens : cui omnis ex æquo obnoxia creatura
 obtemperat, non solum quæcunque sensu prædita,
 spirat et animata est, verum etiam si qua extra has
 est, ita jussa famuli accipiunt, quasi sensus ex-
 pertes non essent. Quis enim lapidis auditus ? quis
 jubentis potestatis sensus ? quæ vero vis in eo

transeundi? quæ membrorum et artuum fabricatio? Sed omnia hæc et ejusmodi lapidi præstat jubentis virtus atque potestas, quam spectans antistes ille, statim fraudem dæmónium, quæ ad seducendum humanam naturam adhiberetur, et animadvertit et abominatus est, et ad Deum verum traductus atque conversus est, quippè qui per ea, quæ a servo gesta erant, ineffabilem et inexplicabilem Domini potentiam esse conjecisset. Nam si tanta servi potentia (inquiebat), ut verbo moveat res immobiles, et imperiò utatur adversus res sensu carentes, et hortetur res inanimatas: quantam copiam potentia Domino rerum universarum adesse cogitare atque conjicere par est, cujus voluntas veluti materia quædam fuit et fabricatio, et vis tum ipsius mundi, ferumquæ omnium, quæ in eo sunt, tum eorum ferum, quæ supra res mundanas sunt! Hinc magnus iste rem bene gerere adversus dæmonas exorsus, ac veluti tropæum quoddam adversus devictos antistitem circumducens, cum et fama sui gentem ante perculisset et obstupescisset, ita demum cum fiducia animoque alacri atque confirmato urbem invehatur, non curribus et equis, et mulis, et multitudine comitum assectantiam sese ostentans, sed virtutibus undique stipatus, omnibus autem urbis incolis populariter ac vulgo cum conjugibus et liberis veluti ad novum quoddam spectaculum visendum obviam effusis, et omnibus videre cupientibus, quis esset ille Gregorius, qui homo licet esset, eos tamen, qui apud ipsos diis haberentur, tanquam rex quidam in potestate haberet, pro imperio ferens et agens quæcumque vellet, et undecunque vellet, prout visum esset, dæmonas sicuti mancipia ejiciens, et eosdem suis, si videretur, introducens: quique cultorem illorum adduceret tanquam jure ac potestate sibi mancipatum habens, despicientem et honorem, quo ante præditus esset, et hujusmodi suelitudinem cum omnibus, quæ habuisset, facultatibus ei copiis commutantem.

Tali nimirum animo atque opinione omnibus eum ante urbem expectantibus, ubi ad eos pervenit, omnibus eum intentis oculis contuentibus, tanquam silvam quendam inanimam homines prætergressus, ad neminem eorum, qui obviam venirent sese convertens, sed recta ad urbem vadens multo magis eos in stuporem et admirationem deduxit, famam superare intuentibus apprensens. Quod enim magnam urbem primum invehetur, cum nihil ei tale consuetum antea fuisset, deinde cum stupore non admiraretur tantum propter se populum congregatum esse, sed veluti per solitudinem iter faciens seipsum duntaxat et viam spectaret, ad neminem eorum, qui circum se collecti essent, sese convertens: hoc nimirum supra miraculum, quod in saxo translato editum erat, hominibus esse videbatur. Idcirco cum admodum pauci essent, ut supra commemoratum est, qui ante administrationem ejus fidem suscepissent, quasi tota civitas honorem sacerdotio ejus haberet, ita in urbem ingrediebatur, prosequentium turba undique frequenti stipatus. Quoniam autem protinus ut attigit philosophiam omnibus rebus se veluti onere quodam levaverat, nec quidquam ei rerum ad hanc vitam necessarium supererat, non

μένων, τὸ ἄρραστον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιθυμίας. Ἐὶ γὰρ τοσαύτῃ τοῦ δουλοῦ ἡ ἰσχύς ὁρμητικῶς κινεῖν τὰ ἀκίνητα, καὶ προσεγγεῖν καὶ σθαι κατὰ τῶν ἀνασθητῶν, καὶ τοὺς ἀφ' ἑαυτοῦ κελεύεσθαι· πόσῃ εὐχὴς ἐστὶ περιουσίαν ἔχειν ἐν τῷ Θεοῦ τῆς πάντος κατανοήσεως, ὅτι τὸ ἄλλο, οἶόν τις ὕλη, καὶ κατασκευὴ, καὶ ἔργον τοῦ τε τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων, καὶ ὑπὲρ τούτων ὄντων, ἐγένετο! Ἐντεῦθεν ὁ μέγας τῆς κατὰ τῶν δαιμόνων ἀρετῆς ἀρετῆς οἶόν τι τρόπιόν κατὰ τῶν νικηθέντων ἐν κατὰ περιεργόμενος, προκατάκλιξας τὴν φημί πάλαι οὕτως ἦδη μετὰ πεποιθήσεώς τε καὶ παρηγορητικὴν πόλιν εἰσέλαιον, οὐκ ἔρμασι καὶ ἱματίοις ἡμιούχοις, καὶ τῷ πλῆθει τῶν παρεπομένων τῶν

πάσων, ἀλλὰ ταῖς ἀρεταῖς ἐν κύκλῳ ἐργουμένων πανδημῶν δὲ πάντων προγεθέντων τῶν αἰχμαλώτων ἀσπετος, ὡς ἐπὶ τινὰ καινοῦ θεάματος ἱστορίας πάντων ἰδεῖν προθυμουμένων, τὴν ἐκείνῃ ἐπὶ Γρηγόριος, ὅς ἀνθρώπος ἐν τῶν νομιζομένων ἀποστόλων ἐστὶν θεῶν, καθάπερ τις βασιλεὺς ἐκείνῃ ἔχει, προστάγματι φέρων καὶ ἀγῶν, ὅπως ἐθέλει τὰ δαιμόνια, καὶ ὅθεν ἂν βούληται, ἐκείνῃ καὶ ἐξοικίζων τε καὶ ἐνοικίζων, ὡς περὶ ἐπὶ πόδα, καὶ τὸν θεραπευτὴν ἐκείνον φέρει, ἐκείνῃ ἐξουσίᾳ τινὲ δουλωσάμενος, ὑπεριδόντῃ μὲν τῆς ἐν ἧ τὸ πρότερον ἦν, τῶν δὲ προσόντων τῶν μετ' αὐτοῦ διαγωγῆν ἀλλάζαμενος.

homo licet esset, eos tamen, qui apud ipsos diis haberentur, tanquam rex quidam in potestate haberet, pro imperio ferens et agens quæcumque vellet, et undecunque vellet, prout visum esset, dæmonas sicuti mancipia ejiciens, et eosdem suis, si videretur, introducens: quique cultorem illorum adduceret tanquam jure ac potestate sibi mancipatum habens, despicientem et honorem, quo ante præditus esset, et hujusmodi suelitudinem cum omnibus, quæ habuisset, facultatibus ei copiis commutantem.

Τοιαύτῃ δὲ γνώμῃ πάντων προσδεχομένων πρὸ τοῦ ἀσπετος, ἐπειδὴ κατ' αὐτοὺς ἐγένετο, πάντες ἐκείνον ἀνεπὶ ἀποβλέπόντων, καθάπερ ὕλη ἐπὶ παρῶν τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς οὐδένα τῶν ἐπιβουλεύοντων στρεφόμενος, καὶ κατ' εὐθείαν ἐπὶ τὴν βαδίζων, πολὺ μᾶλλον αὐτοὺς εἰς ἐκπληξὴν ἔτι ὑπὲρ τὴν φημὴν τοῖς ὄρωσι φαινόμενος. Τότε τῶν εἰσελαίνοντα πόλει μεγάλῃ, μηδεμίᾳ τῆς τοσαύτης προὑπαρχούσης αὐτῷ, ἔπειτα πρὸς ἐπιπλάγηται δῆμον τοσοῦτον ἐπ' ἐκείνῃ συνείσταν ἀλλ' οἶον δι' ἐρήμου βαδίζοντα, πρὸς ἐαυτὸν καὶ πρὸς τὴν ὁδὸν ἀποβλέπειν, πρὸς οὐδένα περὶ αὐτὸν ἐπιστρέφόμενον ἠθροισμένων, τῶν τῆς ἐν τῷ λίθῳ θαυμάστοιαν τοῖς ἀνθρώποις ἔτι

Τούτου χάριν, ὀλιγοστών ὄντων, καθὼς ἐν τῷ πρῶτῳ εἴρηται. τῶν πρὸ τῆς ἐπιστάσιος αὐτοῦ κειμένων τῶν τῆς πίστεως, ὡς πάσης τῆς πόλεως ἐπιπληρωσάνην τιμῆς, οὕτως εἰσῆλθαι στενωπῶν ἀπανταχόθεν τοῖς παραπέμπουσιν. Ἐπὶ ἔτι τοῦ ἰσχυροῦ εὐθύς, ὅτε τῆς φιλοσοφίας ἦπετο, καθάπερ ἀχθοὺς ἑαυτοῦ ἢ εὐθερίας, καίπερ ἦν αὐτῷ τῆς ζωῆς ἀναγκαίων οὐδὲν, οὐκ ἀγρῶς, οὐ πτωχικαία, ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ (μῆτις ἀρετῆ καὶ ἡ πίστις, πατὴρ αὐτῷ ἦν, καὶ ἐπὶ πλοῦτος) ὡς οὖν τῆς μὲν πόλεως ἐντὸς τῆς

τῷ πρὸς ἀνάπαυσιν οὐδαμοῦ, οὐ τῆς Ἐκκλησίας, ἀ
 κ' ἴδιος, βορυβομένων τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ ὅπως
 καταχθεῖη καὶ παρὰ τίνε τὴν σκέπην εὖροι δια-
 ρούντων· *Τὴ ταῦτα, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ διδάσκα-
 ρος, ὡς περὶ ἐξω τῆς τοῦ Θεοῦ σκέπης ὄντες, δια-
 ρεῖτε, ὅπου χρὴ διαναπαύσαι τὰ σώματα; μί-
 ῶς ὑμῖν οἶκος εἶναι ὁ Θεὸς δοκεῖ, εἴπερ ἐν αὐτῷ
 μεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν;* Ἡ στενοχωρεῖ-
 ῃ τῇ οὐρανίῳ σκέπῃ, καὶ ζητεῖτε παρὰ τοῦτο
 παρώγιον ἄλλο; Εἰς οἶκος ὑμῖν ἔστω διὰ
 τοῦδ' ὁ ἐκάστου ἴδιος, ὁ διὰ τῶν ἀρετῶν εὐ-
 δομούμενος, καὶ εἰς ἕψος ἀνατεινόμενος. Τοῦτο
 κείτω μόνον, μὴ τὸ τοιοῦτον ἡμῖν οἰκητήριον
 ἀρᾶσκον ἢ· αἱ γὰρ τῶν γῆδων τοίχων περι-
 λαὶ τοῖς ἐν ἀρετῇ ὤσι κέρδος οὐ φέρουσι.
 ἄλλον δ' ἂν εὐλόγησεν ἐπὶ τῶν ἐν κακίᾳ μολυνο-
 νων ἢ τῶν τοίχων χρῆα σπουδάζεται· διότι
 οὐκ ἀλυμνα πολλὰκις τῶν κρυπτῶν τῆς αἰσχύνης
 οἶκος γίνεταί. Οἷς δὲ δι' ἀρετῆς ὁ βίος ἐσπού-
 γταί, οὐκ ἔχουσιν οἱ τοίχοι, ὅτι περικαλύψουσιν.
 ὅσα δὲ πρὸς τοὺς συντάτας διεξιόντος, ἐπιστάς τις
 ἐπιστήμων ἀνὴρ, γένει καὶ πλούτῳ, καὶ τῇ λοιπῇ
 ἀσείῃ τοῖς πρώτοις ἐναριθμῶσι· Μουσώνιος
 μα τῷ ἀνδρὶ· ὡς εἶδεν πολλοὺς περὶ τὴν αὐτὴν
 ἡδὴν προθυμούμενους, ὅπως ἂν τοῖς ἰδοῖς οἴκοις
 ἀνδρα δέξοντο, φθάτας τοὺς ἄλλους, ὑφαρπάξει
 χάριν, ταυτῷ παρακαλῶν ἐπιξενωθῆναι τὸν μέ-
 γα, καὶ τιμῆσαι τῇ εἰσόδῳ τὸν οἶκον· ὡς ἂν σεμνό-
 ὄς τε καὶ αἰδῆμος τῷ μετὰ ταῦτα γένοιτο βίῳ,
 χρόνῳ καὶ τοῖς ἐφεξῆς τὴν μνήμην τῆς τοιαύ-
 τῆς παραπέμποντος.

C paratos, et id agentes, ut in suas aedes virum re-
 erent, cum cæteros anlevertisset, gratiam præcipit rogans magnum illum virum, ut suo hospitio
 retur, et introitu domum honestaret, quo et augustior et in sequenti sæculo celebris et memora-
 s ea evaderet, tempore etiam ad posteros memoriam ejusmodi honoris transmittente.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ συνδραμόντες περὶ τῶν
 ἰων ἐπέτεον, δίκαιον εἶναι κρίνας δοῦναι τὴν
 ἰων τῷ προκατάρξαντι, τοὺς ἄλλους διὰ τῆς τῶν
 ἰων φιλοφροσύνης διασπασάμενός τε καὶ ἀντιτι-
 τας, παρὰ τῷ προλαβόντι κατὰγεται. Εἰ δὲ δι-
 μματική τις ἔδει καὶ ἀκατάσκευος τῶν περὶ αὐ-
 λόγων ἢ ἱστορία, τὰς ἐκ περιβολᾶς τινὲς ἐφ-
 ισκομένας τοῖς πράγμασις ἐπαυξήσεις ἐκουσίως
 ἡμετέρου παραλιπόντος λόγου· γένοιτο ἂν καὶ
 ἡ τοῖς ὀρθῶς τὰ πράγματα κρίνουσιν οὐ μικρὰ
 τυρία, τοῦ μὲν δι' ἐπινοίας ἐπαύξεσθαι τῷ
 μνονευσόμενῳ τὰ θαύματα, ἀλλ' ἀρκεῖν τὴν μνή-
 τῶν κατ' αὐτὸν πραγμάτων πρὸς τελεστάτον
 ἰνον· οἷόν τι κάλλος αὐτοφύς ἐπὶ προσώπου,
 εἰμῆ περιεργίᾳ κομμωτικῆς τέχνης ἐπανθιζόμε-
 . Ὅντων δὲ τῶν προκατηχημένων τὸν λόγον ἐν
 τῷ ἀρθμῷ, πρὶν παρελθεῖν τὴν ἡμέραν, καὶ
 ἰσμομαῖς γενέσθαι τὸν ἥλιον, τοσοῦτον παρὰ τὴν
 τυχίαν προσέθεντο, ὥστε πρὸς σύστημα λαοῦ τὸ
 ἰθος τῶν πεπιστευκότων ἰκανῶς ἔχειν. Ὅρθρος,
 πάλιν ἐπὶ θύραις ὁ δῆμος, αὐτοὶ τε καὶ γυναῖκες
 παῖδες, καὶ τὸ γηραιὸν τῆς ἡλικίας, καὶ οἷς τισιν
 ἐκ δαιμόνων, ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς ἐπιπρείας, ἢ συμ-
 ἀ περὶ τὸ σῶμα· καὶ ἐν μέσοις ἐκεῖνος πρὸς τὴν
 στοῦ τῶν συνελεγεμένων χρεῖαν ἀρμόδιος τῇ

ager, non locus, non domus: sed omnia ipse sibi
 erat (imo vero virtus et fides ei patria erat et sedes
 et divitiæ), ut igitur urbem ingresso domus ad re-
 quiescendum ei nusquam vel Ecclesiæ vel ipsius
 propria erat, comitibus ejus trepidantibus atque
 sollicitis quomodo diversaretur, et a quibus tecto
 reciperetur, anxius: *Quid hæc, inquit magister
 ad eos, quasi extra protectionem Dei constituti, an-
 xii atque solliciti inquiritis, ubi corpora reficere at-
 que curare oporteat? an parva vobis domus Deus
 esse videtur, siquidem per eum vivimus et move-
 mur et sumus? An arctum et angustum celeste
 lectum vobis videtur, et præter hoc aliud diversorium
 quaeritis? una vobis domus studio curaque sit, ea
 videlicet, quæ cujusque propria est, quæ per virtu-
 tes aedificatur et tollitur in altum. Hoc solum vobis
 curæ atque sollicitudini sit, ne ejusmodi vobis habi-
 tatum non paratum nec instructum sit; nam terre-
 ni parietes iis, qui cum virtute vitam transigunt, cir-
 cumdati nihil commodi afferunt. Quinimo par con-
 sentaneumque fuerit ab iis, qui vitiiis atque nequiti-
 tia coinquinantur, parietum usum studiose atque cum
 cura institui atque parari propterea quod domus
 occultarum plerumque turpitudinum velamentum
 existit. At quorum vita cum virtute transigitur,
 in his nihil est, quod parietes obtegant et obve-
 lent. Atque hæc eo ad familiares dicente, assistens
 vir quidam insignis, qui genere, divitiis reliquis-
 que opibus inter primos numeraretur (Musonius ei
 nomen erat), ut vidit multos idem officium deferre*

C paratos, et id agentes, ut in suas aedes virum re-
 erent, cum cæteros anlevertisset, gratiam præcipit rogans magnum illum virum, ut suo hospitio
 retur, et introitu domum honestaret, quo et augustior et in sequenti sæculo celebris et memora-
 s ea evaderet, tempore etiam ad posteros memoriam ejusmodi honoris transmittente.

Cum autem multi etiam alii concurrerent, et
 eadem rogarent, æquum esse judicans gratificari
 ei, qui tempore prior in deferendo officio fuisset,
 cum cæteros benigne salutatos verbis honorificis
 invicem prosecutus dimisisset, ad priorem divertit.
 Quod si historia rerum ab eo gestarum nihil præ-
 ter rerum narrationem continet et incondita est,
 quod sermo noster consulto prætermiserit eas,
 quæ solerti quadam excogitatione adhiberi rebus
 solent, amplificationes et exaggerationes: fuerit
 etiam hoc non levi apud eos qui recto judicio res
 æstimant, testimonio atque argumento, quod nullo
 modo de industria miracula viri cujus memoriam
 celebramus, exaggerentur, sed rerum ejus memo-
 ria sufficiat ad perfectissimam laudem: tanquam
 nativa quædam pulchritudo, quæ nullius lenocinii
 supervacua adhibita cura in facie efflorescit. Cum
 autem exiguo numero essent, qui sermonem ante
 audivissent, priusquam dies præterisset, et soci
 cidisset, adeo multi primo concursu accesserunt,
 ut ad constituendum populum multitudo eorum,
 qui crediderant, satis magna esset. Postridie ejus
 diei simul atque diluxisset, rursus hominum multi-
 tudo frequens cum uxoribus et liberis, item senilis
 ætas, et quibuscunque ex dæmonum injuria aliave

aliqua vi calamitas corporis accidērat, pro foribus A δυνάμει τοῦ Πνεύματος μεριζόμενος, κρῖστω
 præsto erant, et ille in medio eorum ad id quod εξετάζων, νοουθετῶν, διδάσκων, ἰώμενος. Τότε
 cuique eorum, qui convenerant, opus erat, sese δὴ μάλιστα προσήγετο τοὺς πολλοὺς τῷ κρῖσι
 virtute Spiritus impertiens, prædicans, una dispu- ὅτι συνέβαινεν ἡ ὄψις τῇ ἀκοῇ, καὶ δι' ἀμνησίαν
 tans et examinans, admonens, docens, sanans. Hac θείας δυνάμεως ἐπέλαμπεν αὐτῷ τὰ γωρητικά
 enim utique re potissimum multos ad prædicationem Τὴν μὲν γὰρ ἀκοὴν ὁ λόγος, τὰς δὲ ὄψεις αὐτῶν
 adducebat, quod ea quæ videbantur cum iis τοὺς ἀσθενούντας ἐξέπληττε θαύματα. Ὁ δὲ
 quæ audiebantur congruebant et conveniebant, παρεκαλεῖτο· ὁ νέος ἐσωφρονίζετο· ὁ γρηγο-
 atque per utraque divinæ virtutis in eo notæ atque καθήκουσι λόγοις ἐθεραπεύετο. Δουλοῖσι πρὸς ἡμᾶς
 indicia relucebant. Nam aures quidem sermo, τὰς οικειῶς ἔχειν, οἱ κρατούντες τοῖς ὑπερ-
 oculus vero ea quæ circa infirmos edebantur mira- φιλανθρωπεύεσθαι, ὁ πενόμενος ἕνα πλοῦτον
 cula stupore et admiratione captos tenebant. Si τὴν ἀρετὴν ἐδιδάσκετο, ἦτις πᾶσι πρόκειται
 quis lugeret, consolationem accipiebat: juvenis ἐξουσίαν ἡ κτήσις, ὁ τῷ πλοῦτῳ κομῶν κτεῖν
 et adolescens castigabatur et emendabatur mode- ἐνοουθετεῖτο, οἰκονόμος εἶναι τῶν προσόντων·
 stiamque discebat; senex convenientibus ætati ser- ριος διδασκόμενος. Γυναῖξί τὰ πρόσφορα, πα-
 monibus curabatur. Servi, ut erga dominos fideles B σύμμετρα, πατράσι τὰ πρέποντα νέμων, καὶ τῷ
 essent: qui potestatem in alios haberent, ut erga πᾶσι γενόμενος, τοσοῦτον ἑαυτῷ λαὸν ἰθὺς
 subditos humanitatem præstarent, admonebantur. συνεργίζῃ τοῦ Πνεύματος παρεστήσατο, ὡς
 Pauper unas divitias esse virtutem docebatur, ναοῦ κατασκευὴν ὀρμησάτω, πάντων χρημάτων
 quam omnibus abunde acquirere liceret: si quis σώμασι πρὸς τὴν σπουδὴν ὑπουργούτων. Ὁ δὲ
 divitiis floreret, ita, ut par erat, admonebatur, cum ὁ ναός, οὗ τὰς ἀρχὰς ἐκεῖνος τῆς κατασκευῆς
 administrator ac dispensator, non dominus esse εθάλατο· ἐπεκαλλώπισε δὲ τις τῶν μετ' αὐτῷ
 facultatum doceretur. Mulieribus convenientia at- ἐκεῖνος ἀξίως· ὁ μέγας ἐκεῖνος δεικνόμενος
 que accommodata, pueris competentia atque utilia, ὁ μέγας ἐκεῖνος εὐθύς ἐπιστάς, οὐδὲν τινα κτεῖν
 patribus ipsos decencia cum tribueret, et omnibus καὶ κρηπίδα τῆς ἰδίας ἱερουσύνης τῷ περιεργα-
 omnia fieret, et omnium vicem præstaret, tantum τῆς πόλεως ἐναπέθετο, θεῖα τινὶ δυνάμει ἐκεί-
 sibi auxilio Spiritus repente populum adjunxit, ut τὸ ἔργον, ὡς τῷ μετὰ ταῦτα μαρτυρεῖται·
 ad templi fabricationem animum adjiceret, cum Σεισμοῦ γὰρ ποτε βαρυτάτου τῇ πόλει ἐν τῷ
 omnes offerendo tam pecunias, quam operas suas, ἡμᾶς χρόνοις γεγεννημένου, καὶ πάντων μαρτυ-
 studium ejus adjuverent. Hoc est templum, quod ἀρδῆν ἀπολωλότων, τῶν τε δημοσίων καὶ τῶν ἐκ-
 usque adhuc ostenditur: quod magnus ille vir κίων οἰκοδομημάτων ἀπάντων ἐρειπιωθέντων κτεῖν
 statim aggressus veluti fundamentum quoddam μωθέντων, μόνος ἔμεινεν ὁ ναός ἐκεῖνος ἄβητος
 atque crepidinem sui sacerdotii initio instituit at- καὶ ἀσειστός, ὡς καὶ διὰ τούτου φανερὸν εἶπε·
 que molitus est, divino quodam conatu et auxilio μεθ' οἷας δυνάμεως ὁ μέγας ἐκεῖνος τῶν κατὰ
 supero opus absolvens, quemadmodum insequentis πραγμάτων ἀντελαμβάνετο.
 temporis testimonio comprobatum est. Cum enim C gravissimus aliquando civitati nostris temporibus
 terræ motus accidisset, atque omnes propemodum funditus periissent, omnibus tam publicis, quam
 privatis ædificiis collapsis, disjectis ac desolatis, solum illud templum illæsum et inconcussum
 sit, ut vel per hoc pateat, cum qua vi atque virtute magnus ille vir res suas capesseret et aggrediret-

Verum hæc quidem multis temporibus post in-
 tes testimonium fidei magni istius viri a divina poten-
 tia designata sunt. Tunc autem cum omnes tam
 illius urbis incolæ, quam vicini apostolicis mira-
 culis obstupefacti essent, et quidquid ab eo vel
 diceretur vel fieret, divina virtute et agi et dici
 credidissent: ne sæcularium quidem ac tempora-
 lium controversiarum aliud ullum iudicium sibi
 magis ratum ac firmum, majorisve auctoritatis
 esse putabant, sed omnis quæstio disceptatioque et
 omnis intricatus et explicatu difficilis negotiorum
 nexus illius consiliis et admonitionibus resolve-
 batur et dirimebatur. Unde cum communiter uni-
 versis, tum singulis illius beneficio tam æquitas
 rectaque juris constitutio, quam pax erat: ma-
 gnumque honorum tum publice tum privatim in-
 crementum, nulla malitia nullave fraude mutuam
 concordiam imminuente. Forsitan autem non in-
 tempestivum fuerit unum ejus decretum atque

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν πολλοῖς ὕστερον χρόνοις ἐπι-
 τυρίαν τῆς τοῦ μεγάλου πίστεως παρὰ τῆς
 ἀπεδείχθη δυνάμεως. Τότε δὲ τοῖς ἀποστολικῶν
 μασι τῶν τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν περιουσί-
 των ἐκπεληγμένων, καὶ πᾶν τὸ παρ' αὐτοῦ
 μόνον τε καὶ γινόμενον, θεῖα δυνάμει πρᾶτ-
 τε καὶ λέγεσθαι πεπιστευότων, οὐδὲ τῶν μετ'
 ἀμφισβητημάτων, ἄλλο τι δικαστήριον ἔσται
 αὐτοῖς κυριώτερον, ἀλλὰ πᾶσα κρίσις καὶ
 δυσδιεξόδευτος πραγμάτων πλοκή ταῖς ἐκείνου
 βουλαῖς διελύετο. "Θεὸν εὐνομία τε καὶ εἰρήνη
 τε καὶ πᾶσι καὶ τοῖς καλῶ ἕκαστον διὰ τῆς ἐκ-
 χαρίτος ἦν, καὶ πολλῇ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἐπίστα-
 τε καὶ κοινῇ, μηδεμιᾶς κακίας τὴν πρὸς αὐ-
 ὁμόνοιαν ἐπικοπτούσης. Οὐκ ἀκαιρον δ' ἂν ἴσται
 μιᾶς αὐτοῦ κρίσεως μνήμη ποιησασθαι ὡς ἐκεί-
 τὴν παροιμίαν, ὅλον ἡμῖν γένηται καταφανὲς αὐ-
 κρασπέδου τὸ ὑφάσμα. Καὶ γὰρ ἡ θεῖα Γραφή
 λὰς τοῦ Σολομῶντος· κρίσεις τοῖς ὑπῆκοις, καὶ

ς, ἠρκέσθη διὰ μιᾶς πᾶσαν τοῦ ἀνδρὸς παραστῆ-
 ι τὴν σῦνεσιν. Ὅτε ταῖς δύο μητράσι δικαίων,
 εἰδὴ ἀνεξέλεγκτον ἦν τὸ ἀδίκημα, κατὰ τὸ ἴσον
 ἀτρέας αὐτῶν, τὸ μὲν τεθνηκὸς παιδίον οὐ προσ-
 μένης, τοῦ δὲ περιόντος ἀντεχομένης, ἔγνω δι-
 νολίας ἀνιχνεύσαι τὴν κεκρυμμένην ἀλήθειαν.
 Ἰπειδὴ γὰρ ἀμάρτυρον ἦν τὸ ἀδίκημα, καὶ ἰσοστά-
 ρς ἐφ' ἑκατέρων ἢ τε τοῦ ψεύδους καὶ ἢ τῆς ἀλη-
 θείας ὑπόνοια, τὴν φύσιν εἰς μαρτυρίαν τῆς ἀλη-
 θείας ἑαυτῷ παρεστήσατο, διὰ τῆς σεσοφισμένης
 εὐλιῆς τὸν σκοπὸν τῆς διανοίας ἐπικρυφάμενος.
 ἰσοστάξας γὰρ ὄθηεν τοῦ τε περιόντος καὶ τοῦ τε-
 ηκὸτος τὸ σῶμα κατὰ τὸ ἴσον ζῆφιει διατηρηθέντων
 φωτέραις προσνεμηθῆναι τὰ τῶν τέκνων ἡμίτομα,
 ρέδωκε τῇ φύσει τῆς ἀληθείας τὴν κρίσιν τοῦ
 ἀγματος. Ὡς γὰρ ἡ μὲν ἀσμένως τὸ προστετα-
 ἔνον ἐδέξατο, καὶ τὸν δῆμιον ἤπειγεν· ἡ δὲ συγ-
 κηθεῖσα τοῖς μητρώοις σπλάγγχοις, ἠττήσθαι δι-
 ολόγει, φείσασθαι τοῦ τέκνου παρακαλοῦσα (γά-
 ρ γὰρ εἶχεν, εἰ ὀπωσοῦν τὸ νήπιον ἀζώοιτο), τοῦτο
 τῆριον τῆς ἀληθείας ὁ βασιλεὺς ποιησάμενος, τῇ
 ἰὰ τὸ ἐκούσιον τὴν νικῶσαν ψῆφον χαρίζεται, λο-
 ἰάμενος ὅτι ἡ ἀφειδοῦσα τῆς τοῦ τέκνου σφαγῆς
 ἠγορεῖται παρὰ τῆς φύσεως, καὶ ὡς οὐκ οὔσα
 τηρ ἐκεῖνου, οὐ κατεπεῖγει τὸν θάνατον. Τίνα τοί-
 καὶ ἡμεῖς κρίσιν τοῦ μεγάλου Γρηγορίου διηγῆ-
 ιεθα; Δύο τινὲς ἀδελφοί, νέοι τὴν ἡλικίαν, ἀρτι-
 πατρῶον ἐν ἑαυτοῖς διελομένοι κληρὸν, λίμνης
 ἐποιοῦντο μιᾶς, πᾶσαν ἔχειν φιλονεικοῦντες ἐκά-
 ος, καὶ οὐ παραδεχόμενος τὸν ἄλλον ὁ ἕτερος
 κοινῶν τῆς κτήσεως. Γίνεται οὖν τῆς δίκης
 ος ὁ διδάσκαλος. Καὶ κατὰ τὸν τύπον γενόμενος,
 ἰδίοις αὐτοῦ νόμοις ἐκέχρητο πρὸς τὴν δίκαν,
 καταλλιλγὰς ἄγων, καὶ συμβῆναι παρακαλῶν διὰ
 λας τοὺς νέους, καὶ τὸ τῆς εἰρήνης κέρδος προ-
 ὄτερον τῶν ἐκ τῆς προσόδου ποιήσασθαι. Τὴν
 γὰρ εἰς αἰὲ παραμένειν καὶ ζῶσι καὶ τελευτή-
 ν· τῶν δὲ πρόσκαιρον μὲν τὴν ἀπόλαυσιν, αἰω-
 ἰ δὲ τῇ ἐπὶ τὴν ἀδικίαν κατάκρισιν ἔχει, καὶ ὅσα
 ρς ἦν ἐκείνον λέγειν, καταστέλλοντα τὸ ἀτακτοῦν
 νεότητος.

s, et ut amice inter se concordarent, et pacis lucrum pluris, quam id quod ex proventibus ca-
 ent, æstimarent, adolescentes adhortans. Nam pacem quidem in perpetuum et viventibus et mor-
 permanere; reditum vero temporarium quidem esse usufructum, æternam vero ob injuriam
 demnationem, et quæcunque par erat illum dicere reprimentem et cohibentem insolentiam et
 moderatam cupiditatem juventutis.

Ἐπεὶ δὲ ἀπρακτος ἦν ἡ παράκλησις, καὶ ἡ νεότης D
 ἔγμαινε, καὶ εἰς θυμὸν ἐξεκαίετο πλεῖον τῇ
 ἰδί τοῦ κέρδους περιοδαίνουσα, καὶ στρατὸς ἐκα-
 ὠθεν ἐκ τῶν ὑποχειρίων παρεσκευάζετο, πολυχει-
 φωνῶσα θυμῷ καὶ νεότητι στρατηγουμένη, καὶ
 στο τῆς συμπλοκῆς ὁ καιρὸς· μελλούσης δὲ κατὰ
 ὑστεραίαν τῆς μάχης ἐξ ἑκατέρων συρρήγνυ-
 ς, παραμείνας ταῖς ὀχθαῖς τῆς λίμνης ὁ τοῦ Θεοῦ
 ὠπος, καὶ διακατερήσας ἐν ἀγρυπνίᾳ τὴν νύ-
 , Μωσαϊκὴν τινα θαυματουργίαν ἐπὶ τοῦ ὕδατος
 ἔξεν· οὐ πληγῇ βράδου πρὸς δύο τμήματα τὸν
 ὠν διασχίσας, ἀλλ' εὐχῇ πᾶσαν αὐτὴν ἀθρόως ἀπο-

A sententiam commemorare, ut, juxta proverbium,
 totus pannus ac tela a nobis ex fimbria cognosca-
 tur. Etenim cum multas subditorum controversias
 Solomon decretis suis et sentiis interpositis
 direnisset, per unum duntaxat ejus decretum satis
 habuit omnem viri prudentiam ostendere divina
 Scriptura. Cum inter duas matres jus dicens,
 quandoquidem injuria atque improbitas probari
 atque convinci non poterat, utraque earum pariter
 mortuum quidem infantem aversante, superstitem
 vero vindicante, solertia quadam ac vasto consilio,
 latentem veritatem statuit investigare. Quoniam
 enim testibus improbitas et nequitia carebat, ac
 par utrinquetam mendacii, quam veritatis suspicio
 erat: naturam sibi in testimonium veritatis adhi-
 buit, per simulatas et fictas minas quid ageret et
 in animo haberet occultans. Cum enim quasi jus-
 sisset, ut tam superstitis, quam mortui gladio
 æqualiter dissectorum utrique darentur diimidiatæ
 filiorum partes, rei veritatis judicium naturæ per-
 misit. Ut enim una quidem libenter id quod impe-
 ratum erat, accipiebat, et carnificem urgebat, altera
 vero maternis visceribus commota se victam esse con-
 cedeat, rogans ut filio parceretur (gratiam enim
 sese habituram esse aiebat, si quovis modo infans
 servaretur): hoc arbitrium veritatis rex esse repu-
 tans ei, quæ sponte sua succumberet et vinci se
 pateretur, sententiam victricem largitur, existi-
 mans quod ea, quæ non curaret filium trucidari,
 a natura argueretur, quod non esset mater ejus,
 C
 cujus necem urgebat. Quam igitur nos contra
 magni Gregorii causæ cognitionem atque decretum
 narrabimus? Duo quidam fratres ætate juvenes,
 qui paternam hæreditatem nuper inter sese divisi-
 sissent, lacum unum vindicabant, totum uterque
 habere contendentes: et neuter alterum in socie-
 tatem possessionis admittebat. Permittitur igitur
 magistro litem dirimendi libera potestas. Qui cum
 ad locum (de quo controversia erat) venisset,
 suis ipsius legibus utebatur ad arbitrium, quod
 receperat, disceptandum, reconciliationem sua-

D Sed posteaquam adhortatio inefficax erat, et
 juvenus æstuabat et inflammabatur, ac spe lucri
 intumescens majori iracundia exardescibat, et
 exercitus utrinque ex subditis parabatur, et manus
 cædis avida furore atque juventute ducibus utens
 instruebatur, tempusque conflictus præstitutum
 erat: pridie ejus diei, quo prælium utrinque com-
 mittendum fuerat, cum homo Dei ad ripas stagni
 permansisset, noctemque pervigilasset, miraculum
 quoddam Mosaicum edidit in aqua, non percus-
 sione virgæ in duas partes profundum diducens,
 sed omnem cum lacum in incultam et vastam

terram redicens continentem diluculo ostendit, et aridum et humoris expertem, adeo ut ne in concavis quibusdam locis aliquas reliquias aquæ haberet, qui ante preces fusas pelagi iustarum exundaret. Atque ille quidem divina vi hoc interposito decreto, rursus se domum recipiebat. Adolescentibus vero rebus ipsis edita sententia controversiam diremit. Cum enim non esset, ejus nomine bellum alter adversus alterum parabant, pax furorē exeeipit, ac rursus natura sese in fratribus ostendit. Atque etiam nunc videre licet divinæ illius sententiæ evidentia signa. Nam undique circum illum locum, qui quondam lacus erat, vestigia quædam aquæ alluvionis et inundationis adhucetiam nunc exstant. Quidquid autem tunc submersum erat et in fundo aquæ, totum redactum est in nemora, loca habitata, prata et arva. Hoc iudicium, quoniam primas teneat, ne clarum quidem illum ipsam Solomonem opinor controversiam esse facturum. Quid enim tantum ad virtutem habet momenti, conservasse unam infantem ad ubera duarum mulierum, quarum utraque se matrem esse contenderet, adhuc lactentem, cui ad salutem prorsus nihil interesset, utrum a matre, an ab altera sibi alimenta procurarentur: quantum duobus adolescentibus tribuisse salutem, qui nunc (primum) ad negotia sæculi progressi, in vigore juventutis circa ipsum ætatis florent, ira stimulantem eos ad mutuam cædem, cum alter in alterius perniciem manus arcessent, acerbum hominibus illius ætatis spectaculum paulo post edituri erant, in quibus periculum erat, ne vel ambo mutuis cædibus conficerentur, vel alter omnino se fraterua cæde contaminaret; ut prætermittam eos qui una cum utroque horum pari furore in acie starent, quorum aliorum adversus alios conatus ad id unum spectabat, ut adversarios morte afficeret? Qui igitur jam decretam a mali illius prætoris concilio adversus eos mortiferam sententiam per preces rescidit, et naturam rursus secum reconciliavit, et cædis studium in pacificam lætitiā convertit: quanto magis is jure admiratione dignus nomine cognitionis et decreti videri debet, quam is, qui meretriciæ fraudem apprehendit? Nam quod in aqua editum est miraculum, qua ratione repente in terram incultam ea quæ navigabilis esset transmutata, lacus in campum depressum redactus sit: item quo pacto id quod sit, ut fructus producat, id tacere atque silentio oratione, quæ se una cum dignitate et amplitudine

Quid enim ejusmodi didicimus in iis miraculis, quæ litteris mandata atque perscripta sunt, quod huic comparando par fieri possit? Inhibuit Jesus filius Nave cursum fluminis Jordanis, sed quandiu arca erat in aqua. Transgresso autem populo, atque arca traducta, reddidit rursus amari cursum consuetum. Aqua nudatur in sinu Rubro solum profundo subjectum, ad utrumque latus a spiritu mari submoto; sed miraculum tantisper durabat, dum exercitus, qui in profundo per aridam ibat,

χερσώσας, ἤπειρον εἶδειεν τῷ ὄρει τῆν ἐξήραν τε καὶ ἀνικμον, ὡς μηδὲ ἐν τοῖς κρημασι τοῦ ὕδατος λειψανον, τὴν πρὸ τῆς εὐχῆς πρὸς αὐτοὺς ζουσαν. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα τῇ θεῷ δυνάμει ἰσχυρῶς πάλιν πρὸς αὐτὸν ἀνεχώρει· τοῖς δὲ νέοις τὰς ἐργων ἀπόρασις τὴν φιλονεικίαν διέλυεν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὑπερ οὐ τῶν κατ' ἀλλήλων ἐξήρατον, εἰρήνην τὸν θυμὸν διεδέξατο, καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ἡ φύσις ἐγνώρισε. Καὶ ἐν τῷ εἶδειν τῆς θαλάσσης ἀποφάσεως ἐναργῶς ἐκείνη. Κύκλω γὰρ τῆς ποτὲ λίμνης Ἰσραὴλ τοῦ ὕδατος ἐπικλύσεως εἶς ἔτι καὶ νῦν διασώζεται· ὁ δ' ὅσον βύθιον ἦν τότε καὶ ἐν τῷ πυθμῆτι αὐτοῦ, ἅπαν μετεσκευάσθη εἰς ἄλσιν, καὶ οἰκιστὰς λειψῶνας, καὶ ἄροσιν. Ταύτης οἶμαι τῆς εὐχῆς ἀν' αὐτὸν ἐκεῖνον τοῦ ὀνομαστοῦ Σολομῶντος ἐπιπροαιεῖον ἀμφισθετηθῆσαι. Τί γὰρ τοιοῦτον εἶπε τὴν ἀποσῶσαι τὰ τῶν μητρῶμων δύο μαζῶν μαζῶν ἐνυπομαζῶν, ὅτι τὸ ἴσον ἦν πάντως εἰς ἀμφοτέρω εἴτε παρὰ τῆς γεννησαμένης, εἴτε καὶ παρὰ τῆς γεννησῆς αὐτῶν τῆς ἀνατροφῆς ἐσοποδῆσαι ἐκείνην βραβεῦσαι τὴν αὐτηρίαν; ἢ νῦν ἐπὶ τῆς βελονίας πρᾶγματα παρελθόντες, ἐν ἀμφοτέρω κατ' αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἀνθος τοῦ θυμοῦ κατ' ἀλλήλων φόνον αὐτοῖς παρεστῆσαντο; ἢ ὅλον θέαμα περὶ τοῖς τότε μετ' ὄλιγον ἐκείνην σῶσαι, κατ' ἀλλήλων τὰς χεῖρας ὀπίσταντο; ἢ ὡς ἐλπίς ἦν, ἢ ἀμφοτέρους ὑπ' ἀλλήλων φέρειν σῶσαι, ἢ τὸν ἕνα γενέσθαι πάντως ἐν τῷ τῆς ἰσραηλτικῆς μιάσματι; ἢ ἀπαρῶμαι τοὺς ἐκατέρωθεν τῶν συμπαρατασσομένους ἐν τῷ ἴσῳ θυμῷ, καὶ ὄρος τῆς κατ' ἀλλήλων ὀρυγῆς, ὁ τῶν ἀντιπαρατασσομένων θάνατος ἦν. Ὅ τοῖνον ἤδη κατ' αὐτῶν κινεῖται ὑπὸ τῆς τοῦ πονηροῦ στρατηγίας τὴν τοῦ ἰσραηλτικῆς φήγον διὰ τῆς εὐχῆς ἀναλύσας, καὶ τὴν φύσιν πρὸς αὐτὴν καταλλάξας, καὶ μεταβαλὼν εἰς εὐφροσύνας τὴν περὶ τοὺς φόνους σπουδῆν πρὸς μᾶλλον εἰκότως ἐπὶ τῇ κρίσει θαυμάζοιτο καὶ τὴν κακουργίαν τῆς ἐταιριδος φωράσαντα; ἢ ἐπὶ τῷ ὕδατι θαῦμα, πῶς ἀθρόως εἰς χερσὶν ἐσκευάσθη τὸ πλώϊμον, καὶ πεδῖον ἐγένετο, καὶ ἴσῳ ἢ λίμνη, καὶ πῶς ἡ ἀντὶ θαλάσσης ἀντὶ τῆς τῶν πρῶτον, νῦν πρὸς καρπῶν ἦναι κατὰ τοῦτο σιγᾶν οἶμαι καλῶς ἔχειν μᾶλλον, ἢ διεξίεναι λόγῳ, μὴ δυνάμει κατ' ἀξίαν συνεπαρῆναι διηγήματα.

pro mari illi loco prius esset, nunc eo relictæ præterire consultius esse puto, quam perire rei quæ narretur, erigere non possit.

Τί γὰρ τοιοῦτον ἐν τοῖς ἀναγράφοις θαύματα μαθησάμεν, ὡς δύνασθαι εἰς ἴσον εἰσεῖν πᾶσι συγκρίσεως; Ἔσθησεν ὁ τοῦ Νανῆ Ἰσραηλτικῆς δάγνου βεῖθρον· ἀλλ' ἕως ἡ κιβωτὸς ἦν ἐν τῷ Περαιωθέντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κιβωτοῦ ἐκείνου ἀπέδωκε πάλιν τῷ βεῖθρῳ τὸ σύνθημα. Ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἐν τῷ Ἐρυθραίῳ πελάγει τὸ τῶν ὑποκαίμενον, ἀπωσθελῆς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐκείνου πλάγμα τῆς θαλάσσης· ἀλλὰ ὁ χρόνος τοῦ θαύματος ἢ τοῦ στρατοῦ τάρδος, ἢ διὰ τοῦ ἔργου κατὰ

θὸν γενομένην. Μετὰ τοῦτο δὲ πάλιν μία τοῦ ὕδατος ἐπιφάνεια γίνεται· καὶ τὸ πρὸς ὀλίγον διαιρηθὲν ἐνεκλύσθη· Ἐνταῦθα δὲ τὸ ἅπαξ γενομένον ἐμεινεν ὡς ἐγένετο, ὡς μὴ ἀπιστεῖσθαι τῷ χρόνῳ τὸ θαῦμα, καὶ τῶν φαινομένων εἰς τὸ διηρηκὲς μαρτυρούμενον. καὶ μὲν δὴ κατὰ τὴν λίμνην λεγόμενά τε καὶ δεικνύμενα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Ἐτερον δὲ μετὰ τοῦτο ὕμα τοιοῦτον παρ' αὐτοῦ δεικνυταί τε καὶ μνημοσύεται. Ποταμὸς τις παρ' αὐτοῖς διαβρεῖ τὸν χῶρον, τῷ τῷ ὀνόματι τὸ τραχὺ καὶ ἀνήμερον ἐπισημαίνον τοῦ βρέματος· Λύκος γάρ, διὰ τὸ βλαπτικὸν εἶναι, ἐκ τῶν προσοικούντων ἐπονομάζεται. Οὕτως πολλὰ ἐκ τῶν πηγῶν καταφέρεται τῆς Ἀρμενίας, καὶ χώρας αὐτῆς διὰ τῶν ὑπερχειμένων ὀρῶν δαψιλὲς ἀχορηγούσης τὸ βεῖθρον. Κολίας δὲ πανταχοῦ τὰς ὁροφίας τῶν κρημνῶν ὑπορρέων πολλὸ μᾶλλον ταῖς ἐπιπέδαις χαράδραις ἀποτραχύνεται, πάσας εἰς ἑαυτὴν ἐκ τῶν ὀρῶν συρρόλας ὑπολαμβάνων. Ἐν δὲ τῇ ὑπέρι τῆς χώρας, δι' ἧς διεξέρχεται, πολλάκις ἰσχυρῶς ἐκατέρωθεν κρηπίσι στενωχωρούμενος, κατὰ τὰς ὁροφίας ὑπερχειταί τῆς ὄχθης, κατὰ τὸ πλάγιον, ἅπαντα ἐκλύζων τῷ βεῖθρῳ τὸ ὑπερκείμενον· ὥστε συνέχει κατὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῖς παροικοῦσι τῷ τόπῳ ὡς κινδύνους ἐπάγεσθαι, ἀκριβῶς τῶν νυκτῶν ἢ καὶ τῆς ἡμέρας πολλάκις τοῦ ποταμοῦ τοῖς ἀγροῖς ἐπιβαίνοντος. Ὅθεν οὐ φυτὰ μόνον καὶ σπέρματα καὶ βοσκήματα τῆς τῶν ὕδατων φορᾶ διεσθέρητο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἤπειτα τῶν οἰκητόρων ὁ κίνδυνος, τροπῶς ἐν τῇ ἐπικλύσει τοῦ ὕδατος ἐν ταῖς οἰκίαις κατακλύωνται. Τῶν τοίνυν προκατορθωθέντων τῷ μείλιθῳ θαυμάτων εἰς ἅπαν διαπεφοιτηκῶτων τὸ ἔθνος, πιστάντες· οἱ κατὰ τὸ μέρος· ἐκείνο τῷ ποταμῷ προσκοινοῦντες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες πανδημεῖντες, ἰκέται τοῦ μεγάλου γίνονται, δεόμενοι λύσιν τοῖς τινα τῶν κακῶν ἐξ ἀνεπιπίστων πορίσασθαι. Πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ τὸν Θεὸν ἔλεγε δύνασθαι, ὅσα εἰς ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις καὶ διανοίαις ἐστὶν ἀμήχανα. Μήδὲν γὰρ τῶν εἰς βουλήν τε καὶ δύναμιν ἀνωπύνην ἠκόωντων παρ' αὐτῶν ἐλλειφθῆναι, λίθοις καὶ χώμασι, καὶ εἰ τι ἄλλο πρὸς τὰ τοιαῦτα τῶν κακῶν εἰσθεὶν ἐπινοεῖσθαι, πάντα πεποιηκῶτων, καὶ τισχεῖν πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ μὴ δυνηθέντων φορᾶν. καὶ ὡς ἂν μάλιστα παρ' αὐτῶν ἐναχθεῖν πρὸς ἔλεον, τόπτην ἠέξουσιν γενέσθαι τῆς συμφορᾶς, καὶ μαθεῖν· οὔτε δυνατῶς εἶχον μεταθεῖναι τὴν οἰκῆσιν, καὶ ἰ πάντοτε αὐτοῖς ὁ θάνατος ἐπὶ τῇ ὀρμῇ κείται τοῦ ποταμοῦ. Γενομένους τοίνυν κατὰ τὸν τόπον (οὐδεὶς γὰρ νοσ αὐτῷ τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν σπουδὴν διεκώλυεν)· τε ὄχηματος, οὔτε ἱππων, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν ἰαγεῖν αὐτὸν δυναμένων προσδεθῆναι, ἀλλὰ βαρηρία τινὶ στηριζόμενος, πᾶσαν δὴνυσεν τὴν ὁδὸν, ἰ ἄμα προσφιλοσοφῶν τοῖς τῆς ὁδοῦ κωκωνοῦσιν τῷ περὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἐλπίδος, ἐν οἷς αἰεὶ κατὰ τὸ σπυροῦμενον διατρίβων, τὰ ἄλλα πάρεργα τῆς προσηγορίας ἐποιεῖτο σπουδῆς· ὡς οὖν ὑπεδείχθη παρὰ τῶν προκαθηγησαμένων ἢ τοῦ βεῖθρου παραση, καὶ αὐτὸ τὸ φαινόμενον τὴν συμφορᾶν διεμήθεν, εἰς βαθείαν χαράδρωθέντος τοῦ τόπου φεράγγα ἐτῆς τῶν ὕδατων ἐμπύσεως· ταῦτά φησι πρὸς τοὺς

traduceretur; postea vero rursus una aquæ facies apparuit, atque ea quæ ad exiguum tempus diducta fuerat, rursus contracta atque confusa est. Hic vero quod semel acciderat, sicuti factum erat, ita mansit, adeo ut ne fides quidem miraculo, quod sancti illius precum efficacia editum est, diuturnitate temporis abrogari possit: quippe signa apparentia rem gestam in perpetuum testantur. Atque ea quæ de lacu quidem et dicuntur et ostenduntur, ita se habent. Alterum vero secundum hoc miraculum ejusmodi ab eo factum et ostenditur et memoratur. Amnis quidam per regionem illorum fluit, ipso nomine asperitatem et inclementiam fluminis præ se ferens; Λύκος enim, id est, *lypus*, eo quod noxius esse soleat, ab accolis cognominatur. Hic copiosus quidem et vehemens etiam ex fontibus delabitur, Armenia per impendentes montes largum ei flumen suppeditante. Profundus autem ubique et alveo depresso rupium ac præcipitiorum præruptorum saxorum radices subterfluens, multo magis voraginibus hibernis exasperatur, omnes ex montibus confluentes aquas in se recipiens. Sed in supina patentique ac plana regione, per quam excurrit, dum crepidinibus et molibus jactis utrinque frequenter coarctaretur, in parte quadam super ripas effundebatur, omne subjectum solum undis ex transverso involvens, adeo ut crebra nec opinantibus accolis loci pericula invehentur, nocte sæpe intempesta, aut etiam interdum flumine agros invadente. Unde non plantæ modo et segetes et pecora aquarum impetu peribant, verum etiam ad ipsos habitatores periculum perveniebat, quippe ex improvise aquis inundantibus veluti naufragio quodam in propriis ædibus opprimebantur. Cum igitur fama miraculorum ante a magno isto viro editorum per universam nationem increbuisset ac divulgata esset: qui illam partem fluminis accolebant, vulgo domo profecti universi viri simul cum uxoribus et liberis supplices magno illi viro fiunt, rogantes ut aliquod eis ex insperato malorum remedium quæreret et excogitaret. Omnia enim in eo Deum posse, quæcunque cogitationibus atque rationibus humanis confici et explicari non possent. Nihil enim ab sese eorum quæ pertinent ad consilium et vires humanas prætermisum esse, saxorum molibus et aggeribus objiciendis, et si quid aliud adversus ejusmodi mala excogitari solet, omnia expertos esse, et adversus impetum mali resistere non potuisse. Ac quo maxime ad misericordiam ab iis adduceretur, rogabant, ut ipse inspector calamitatis esse vellet atque cognoscere, quod fieri non posset ut habitationem transferrent, quodque omni tempore mors eis ab impetu fluminis immineret. Cum igitur ad locum venisset (nulla enim ei pigritia atque desidiosa ad studium boni impedimento erat), neque vehiculo præterea, nec equis, neque alia re quapiam, qua (commode) transvehi posset, usus esset, sed baculo quodam innitens, totum iter

confecit, simul etiam cum comitibus suis et sociis itineris de sublimi spe serios et philosophicos conferens sermones. In quibus se præcipue semper exercens, et in primis rationem eorum habens, cætera accessoria potioris studii non magnopere curanda esse existimabat. Ut igitur et ab iis qui etiam ante duces itineris fuerant, ostensus est locus, ubi flumen ruptis aggeribus a suo cursu deflexerat, et id ipsum quod apparebat, cladem declarabat: quippe eruptione atque impetu aquarum in profundam voraginem locus excavatus erat: his verbis usus est ad eos, qui convenerant: *Non est hominum, fratres, inquit, regere terminis atque distinguere motum aquæ: solius divine potentis opus est, intra terminos concludere atque coercere cursum aquarum. Ita enim ait ad Deum Patrem: Posuisti terminum quem non transibit. Soli Domino creaturæ Christo elementorum naturæ atque obnoxia est, in quibuscunque locis collocata fuerit, in his in perpetuum permanens. Ubi igitur Deus est qui terminos aquis constituit, solus ille sua potentia etiam hujus fluminis incolas inordinatum cursum coercere et impedire possit.*

Dixit, ac tanquam afflatu divino animo consternatus, ac magna voce Christum, ut sibi ad propositum opus subsidio veniret, precatus, scipionem quem manu tenebat, in corrupto ripæ loco defigit. Cum autem circa illam partem terra madida, mollis ac laxa esset, et ponderi baculi simul et manui figentis cedens, facile subsedit ad imum. Deinde precatus, ut hoc veluti claustrum quoddam et impedimentum insolentis et inordinati cursus aquarum esset, retro domum reversus est, reipsa demonstrans, quod quidquid ab sese fieret, a divina potentia administraretur. Protinus enim haud multo tempore post baculus quidem, radicibus in ripa actis, arbor evasit. Flumini vero hæc planta pro termino fixa est, eaque ad hoc usque tempus incolis loci cum spectaculo est, tum narrationis et commemorationis argumentum præbet. Cum enim crebris imbribus atque torrentibus (amnis) ille Lycus inundans ex consuetudine et asper rapidusque undarum ac fluctuum se invicem collidentium strepitu terribilis fertur, tunc summis aquis imas arboris radices alluens, rursus intumescens in medium alveum contrahit undas, ac quasi prætens arbori appropinquare curvo flumine locum illum præterlabitur. Talis magni Gregorii virtus fuit, imo vero Dei, qui miracula per illum edebat. Nam perinde ac si mancipium quoddam esset elementorum natura, ad arbitrium jubentis immutari videbatur, ut et lacus in frugiferum agrum converteretur, et voragines eluviesque fluminis, scipione securitatem futuram accolis spondente, habitarentur. Nomen autem arbori usque ad hoc tempus est *scipio*: quod pro monumento Gregorii beneficii atque virtutis ab incolis loci in omni tempore servatur. Quid ex prophetiis miraculis his rebus ex adverso comparando opponi vis? Dicam Jordanis sectionem, quam percussione pellis ovillæ ante ascensionem fecit Elias, et post illum Eliseus hæret et pellis et spiritus illius? At tempore

συνειλεγμένους· Οὐκ ἔστιν ἀνθρώπων, ἀλλὰ
 διαλαμβάνειν ὄροις τὴν τοῦ ὕδατος κινή-
 σιν· ἡ δὲ θεὸς ἐπιτάσσων ἐργάζεται τὸ τοιαῦτον·
 ἐν τοῖς ὄροις κατακλείει τὴν τῶν ὕδατων
 ὄψιν· γὰρ φησὶ πρὸς τὸν θεὸν ὁ Πρωτοπρό-
 φητα· Ὁριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσεται· καὶ ἡ
 Δεσπότης τῆς πίστεως Χριστῷ ἢ τῶν ἐκείνου
 φύσιν ἐστὶν ὑποχρισίος, ἐν οἷς ἂν ταχθῶν
 εἰς τὸ διηγεῖσθαι παραμένοντι· Ἐπειδὴ ὁ
 θεὸς ἐστὶν ὁ νομοθετῶν τοὺς ὄρους τῶν
 ὕδατων· ἂν ἐκεῖνος τῇ ἰδίᾳ δυνάμει καὶ τῇ
 ἐπιτάξει τοῦ τοῦτον τὴν ἀναξίαν πεδίονισεν.

Εἶπεν, καὶ ὡς ἐνθεὸς ἐξ ἐπινοίας θεοῦ
 ἡμεῖς, καὶ μεγάλη τῇ φωνῇ τὸν Χριστὸν ἀνα-
 κέλευσεν πρὸς τὸ προκείμενον ἐλθεῖν ἐπι-
 κληθῆναι τὴν βακτηρίαν, ἣν διὰ χειρὸς
 κατὰ τὸν διεφοροῦντα τόπον τῆς ὄχθης· ἀπέ-
 οὔσα κατ' ἐκεῖνο ἢ γῆ καὶ συμφώδης, βέβαιον
 ἵστησε κατὰ τὸ βάθος, τῷ τε βάρει τῆς ἵστα-
 ῖμα καὶ τῇ χειρὶ τοῦ πηγνύοντος ὑπέβητο
 τοῦτο καθάπερ τι κλειθρον γενέσθαι καὶ κλει-
 τῶν ὕδατων ἀταξίας τῷ θεῷ ἐπευξόμενος
 ὑπέστρεψεν, ἔργον δεῖξας ὅτι πᾶν τὸ πρὸς
 γινόμενον ὑπὸ θείας ἐνέργειο δυνάμει· Ἐπει-
 οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἡ μὲν βακτηρία, τῆς
 ἐβρίζωθεῖσα, δένδρον ἐγένετο. Τῷ δὲ βέβαιον
 ὄρος ἐπάγη, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῖς ἐπιχωρίοις
 γίνεται τὸ φυτόν καὶ διήγημα. Ὅταν γὰρ ἔξω-
 τε καὶ χειμάρρων ὁ Λύκος ἐκεῖνος πλημμυ-
 ρῶν τὸ σύνθημα καὶ τραχυνοῦμενος φέρεται, φέρεται
 καχλάζων τῷ βέβηματι, τότε περὶ τὸν πλά-
 τῶν δένδρου κατὰ τὸ ἄκρον ἐπιφάσας τῷ ὕδατι
 ὄγκωθεις κατὰ τὸ μέσον σπαστέλλει τὸ βέβη-
 οῖον φοβούμενος ἐμπελάσαι τῷ δένδρῳ, κρη-
 ματι παραμείβει τὸν γῶρον. Τοιαύτη τοῦ μεγα-
 λουργοῦ ἢ δυνάμει, μᾶλλον δὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ἐργα-
 ζομένου ἐν ἐκείνῳ τὰ θαύματα. Καθάπερ γὰρ ὑπε-
 οὔσα τῶν στοιχείων ἡ φύσις ἐδείκνυτο πρὸς τὴν
 ἀλλασσομένη τοῖς ἐπιτάγμασιν, ὥστε λίμνη καὶ
 πυροφόρον χώραν μετατεθῆναι, τὰς δὲ γὰρ
 ὕδατος οἰκισθῆναι, τῆς βακτηρίας ὡς κρη-
 ματι ἀσφαλῆς τοῖς οἰκίτοισιν. Ὄνομα δὲ μέχρι
 ἐστὶ τῷ δένδρῳ, ἢ *βακτηρία*, μνημόσυνη τῆς
 ἰσχυροῦ χάριτος καὶ δυνάμει τοῖς ἐγχωρίοις
 τῷ χρόνῳ σωζόμενον. Τί βούλει τοῦτοις τῶν
 κινήσεων θαυμάτων ἀντιπαρετεθῆναι διὰ συγκρι-
 τῶν τῆν τοῦ Ἰορδάνου τομῆν, ἣν τῇ πληγῇ τῆς
 Ἐἰπεν πρὸ τῆς ἀνόδου πεποιηθῆναι, καὶ με-
 τὰ τὴν ἀνάσταντα τῆς κληρονομίας τῆς μελῶ-
 τος; Ἄλλ' ἐπὶ τούτων, μόνοις τοῖς πρὸς
 τοῦ καιροῦ τῆς χρείας σχισθέντος τοῦ ὕδατος

* Psal. cii, 9.

ὕματος διαβατὸς ὁ Ἰορδάνης ἐγένετο, τοσοῦτον ἄ
 σχῶν ἐν ἑαυτῷ τὸ βεῖθρον, ὅσον τοῖς ποσὶ παρα-
 εῖν τῶν προφητῶν διὰ ξηροῦ τοῦ πυθμένος ἐνδι-
 ὦσαι, τῷ δὲ ἐφεξῆς χρόνῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν ἀν-
 ὄπων τοιοῦτος ἦν, οἷος καὶ πρόσθεν ἦν. Λύκος
 εἷνος ἀπαξ ἀπωσθεὶς τῆς ἀτάκτου φορᾶς, εἰς τὸ
 ἰ τὸ θάυμα τοῦ Γρηγορίου ποιεῖ, παντὶ τῷ ἐφεξῆς
 ὄνῳ τοιοῦτος μένων, οἷον αὐτὸν ἡ τοῦ μεγάλου πί-
 ρις ἐν τῷ καιρῷ τῆς θαυματουργίας ἐποίησεν. Ὁ
 ῥοπὸς δὲ τῶν γινομένων οὐχὶ ἡ τῶν ὀρώντων ἔκ-
 ηξίς ἦν, ἀλλ' ἡ τῶν προσοικούντων τῷ ποταμῷ
 ἡτηρία. Ὡστε τοῦ θαύματος τὸ ἶσον ἔχοντος (ὕπο-
 ρεῖ γὰρ καὶ τοῖς προφήταις καὶ τῷ μιμητῇ τῶν
 ῥοφητῶν κατὰ τὸ ἶσον ἡ τοῦ ὕδατος φύσις), εἰ χρῆ
 τὰ παρῶσις εἰπεῖν, πλεονεκτεῖ τῷ φιλανθρώπῳ
 παρὰ τοῦτου γενόμενον, δι' οὗ τῶν προσοικούντων
 σωτηρία κατησφαλίσθη, τοῦ ὕδατος πεδηθέντος
 ῥαξ κατ' ἐκεῖνο τοῦ βεύματος, καὶ ἀκινήτου πρὸς
 ἐφεξῆς διαμένοντος. Ἐπειδὴ, πανταχοῦ τῆς χώρας
 ἡ τοιοῦτων θαυμάτων διαφορώντων, τῇ δυνάμει
 ρις εἰς Χριστὸν πίστεως ἐνεργεῖσθαι πεπιστευμένων,
 ἰ πάντες μετέχειν ἐπεθύμουν ἐκεῖνης τῆς πίστεως
 ρις ὑπὸ τῶν τοιούτων μαρτυρουμένης θαυμάτων,
 ἰ πανταχοῦ προῆει τὸ κήρυγμα. καὶ ἐνεργὸν ἦν τὸ
 στήριον καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπετείνετο,
 ρις ἱερωσύνης παρὰ πᾶσι καθίσταμένης, ὡς ἂν διὰ
 ἡτων ἡ πίστις πλεονάζοι καὶ αὐξοίτο· γίνεται οὖν
 εσθεῖα πρὸς αὐτὸν ἐκ πόλειός τινος ἀστυγέροντος,
 ἰεῖν πρὸς αὐτοῦς, καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐκκλησίαν
 ῖ τῆς ἱερωσύνης συστήσασθαι. Κώμωνα δὲ τῇ πόλει
 ἡνομα, ἡ ἐπιξενωθῆναι τὸν μέγαν ἡξίου πανδημέλ
 ῖντες τὴν χάριν αἰτούμενοι.

le designato constitueret. Comana autem civitati
 ie vellet, vulgo omnes hanc veniam sibi dari petentes orabant.

Γενόμενος τοίνυν παρ' αὐτοῖς καὶ συνδιαγαγὼν
 ἔρας τινὰς, καὶ μᾶλλον αὐτοῖς τὴν περὶ τὸ μυστή-
 ῖν ἐπιθυμίαν ἐξάψας οἷς ἐποίει τε καὶ ἐφθέγγετο·
 ἰδὴ καιρὸς ἦν καὶ τὴν πρᾶσθειαν αὐτῶν εἰς πέρας
 εἶν, καὶ ἀναδειχθῆναι τινὰ τῆς παρ' αὐτοῖς· Ἐκκλη-
 ρις ἀρχιερέα· τότε τῶν μὲν ἐν τέλει πάντων αἰ γῶ-
 ῖ τοῦς προέχειν δοκούντας λόγῳ τε καὶ γένει, καὶ τῇ
 πῆ περιφανείᾳ περιεργάζοντο. ὦνοντο γὰρ, ἐπειδὴ
 ταῦτα περὶ τὸν μέγαν Ἰρηγόριον ἦν, μηδὲ τούτων
 ἡ ἀμοιρον εἶναι, τὸν ἐπὶ τὴν χάριν ταύτην ἐργό-
 ἡον. Πολλαχῇ δὲ ταῖς ψήφοις μεριζομένων, καὶ ἄλ-
 ἡ ἄλλον προαιρουμένων, ἀνέμενον ὁ μέγας θεόθεν
 τῷ γενέσθαι τινὰ πρὸς τὸ προκείμενον συμβουλήν.
 ἰ καθὼς ὁ Σαμουὴλ μνημονεύεται, μὴ καταπλαγῆναι
 ἡλος σωμάτων καὶ μέγεθος ἐν τῇ τῆς βασιλείας
 ρει, ἀλλὰ ψυχὴν ἐπιζητεῖν βασιλικὴν, κἂν ἐν κατα-
 ἡουμένῳ σώματι τύχῃ· τὸν αὐτὸν τρόπον σκαεῖ-
 ρα, τὰς περὶ ἐκάστου τῶν ἐψηφισμένων παρουδᾶς
 ραβλέπων, πρὸς ἐν ἀφῶρα μόνον, εἰ τῆς καὶ
 ῖ τῆς ἀνακηρύξεως, δι' ἐπιμελείας βίου καὶ ἀρε-
 ῖ, ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ἱερωσύνης φέροι. Ὡς δὲ οἱ μὲν
 ῖ ῥηγον τοῦς ὑπεψηφισμένους μετ' ἐγκωμίων, ἔκα-
 ρς τὸν παρ' αὐτοῦ προβαλλόμενος, ὁ δὲ καὶ πρὸς
 ρς εὐτελεστέρους κατὰ τὸ τοῦ βίου σχῆμα βλέπειν
 λεύετο (δυνατὸν γὰρ εἶναι καὶ ἐν τοῖς τοιοῦτοις

horum prophetarum, cum usu poscente aqua scissa
 esset, accidit, ut ipsi soli prophetæ per flumen
 Jordanis transire possent, cum tandiu annis ille
 in sese flumen diduxisset, dum siccis pedibus per
 aridum alveum prophetæ transirent. Insequenti
 vero tempore reliquis quoque hominibus talis erat,
 qualis etiam ante transitum illorum : Lycus autem
 ille semel ab insolenti atque inordinato cursu re-
 pulsus, recens in perpetuum Gregorii miraculum
 facit, omni consecuto tempore talis manens, qua-
 lem eum magni illius fides, quo tempore miraculum
 edebatur, effecit. Nam propositum rei gerendæ
 non eo spectabat, ut qui viderent obstupescerent,
 sed ut accolæ fluminis servarentur. Itaque cum par
 sit miraculum (cedit enim ex æquo natura aquæ
 tam prophetis, quam imitatori prophetarum), si
 ingenue dicere (id quod res est) oportet : major in
 hujus, quam in illorum facto humanitas est, per
 quod salus accolis in tuto collocata est, cum aqua
 circa illam partem fluminis semel coerçita atque
 repressa etiam in posterum permanserit immota.
 Posteaquam autem ejusmodi miraculorum, quæ
 virtute fidei in Christum fieri credebantur, fama in
 omnes partes regionis dimanante, omnes illius
 fidei, quæ talium miraculorum testimonio compro-
 baretur, participes esse cupiebant, et ubique præ-
 dicatio procedebat. mysterium (strenue) exerce-
 batur, studium boni intendebatur : quippe apud
 omnes sacerdotium constituebatur, ut per omnia
 fides cresceret et augetur : idcirco ex finitima
 quadam civitate mittitur ad eum legatio, ut veniret
 ad ipsos, et Ecclesiam, quæ esset apud eos, sacer-
 nomen erat : cujus ut hospes magnus iste vir
 petentes orabant.

Cum venisset ergo ad eos, et aliquot dies una
 conversatus tum dictis, tum factis suis magis eo-
 rum studium erga mysterium incendisset, cum jam
 tempus esset etiam id negotium, propter quod
 legati ad eum missi erant, ad exitum deducendi,
 ac designandi aliquem eorum Ecclesiæ primarium
 sacerdotem : tunc principum quidem et magistrat-
 um civitatis omnium sententiæ in hoc occupatæ
 erant, ut anxie atque curiose inquirerent ac scis-
 citarentur, qui eloquentia, qui genere, reliquoque
 vitæ splendore cæteros præcedere videretur. Puta-
 bant enim, quoniam etiam his bonis magnus Gre-
 gorius cumulatus erat, nec earum quidem rerum
 oportere expertem esse, qui ad hoc munus delige-
 retur. Cum autem in multas partes suffragiis scin-
 derentur, et alii alium præoptarent atque præferrent,
 exspectabat ille vir magnus divinitus aliquod sibi
 consilium ad propositum negotium suppeditari. Ac
 quemadmodum Samuel in eligendo rege fertur non
 pulchritudine nec magnitudine corporum motus
 esse, sed animum regum requisivisse, etiamsi in
 contempto forte corpore reperiretur : eodem modo
 etiam ille, studiis erga unumquemque eorum, qui
 destinabantur, neglectis, id unum duntaxat spec-
 tabat, an aliquis etiam ante declarationem indu

stria vitæ atque virtute in moribus sacerdotum A gestaret. Cum autem illi quidam producerent eos de quibus suffragium ferretur, quem quisque promoveret ejus honorificam mentionem facientes, atque hic, ut etiam viliorum (quod ad vitæ speciem attinet) rationem haberent eos hortaretur (posse enim etiam in talibus reperiri aliquem, qui animi bonis super eos emineret, qui vitæ splendore præstarent): quidam ex iis, qui præerant suffragiis ferendis, eam magni illius sententiam pro contumelia atque derisione accepit, si, cum nullus eorum qui et eloquentia et dignitate et manifesto facultatum vitæ splendore cæteris prælati essent, ad sacerdotium admitteretur, ex officibus sellulariis, quique labore manuum vitam tolerarent, ad ejusmodi munus aliqui magis apti et idonei existimarentur, et simul cavillans cum quadam irrisione ad eum, *Si hæc, inquit, jubes, ut hi quidem tales, qui ex omni civium numero electi sunt, prætereantur, atque ex quisquiliis et infima plebe, assumantur aliquem ad administrationem sacerdotii, qui tali civitati præsit, tempus tibi deinceps fuerit carbonarium Alexandrum ad sacerdotium vocandi, atque ad hunc transitione facta, si videtur, suffragiis inter nos universi cives consentimus.* Atque ille quidem hæc loquebatur, sententiæ ejus obtractans, ac per hoc simulatum et cavillatorium suffragium summam et exactam diligentiam in superioribus vituperans ac reprehendens. Sed magno illi per hæc dicta subit animum cogitatio, quod non sine numine divino Alexandri a deliberantibus inter cæteros mentio facta esset. *Et quis, inquit, est Alexander, cujus mentionem fecistis?* Deinde cum quidam ex iis, qui una intererant, tum risu memotatum in medium produxisset, pannis vilibus ac sordidis ac toto quidem corpore amictum, et simul apparentibus rebus, manibus pariter et facie, reliquoque corpore carbonibus infecto ac sordidato officium et questum ostendentem; cæteris quidem risus materia erat talis in medio stans Alexander. At perspicacem illum oculum valde id spectaculum obstupesciebat: vir in extrema paupertate, ac neglecto corpore seipsum solum spectans, ac veluti sibi placens et gaudens eo habitu, qui habitus oculis imperitis ridiculus erat. Etenim ita se res habebat. Non urgente paupertate ad ejusmodi vitæ genus devenerat, sed philosophus quidam vinebat, quemadmodum insecuta vita indicavit, adeo ut etiam ad martyrium usque pervenerit, per ignem cursu confecto. Latere autem dedita opera volebat, altiori animo præditus, quam ut eam, quæ vulgo expetitur, felicitatem curaret, ac pro nihilo sæculum ducebat, eo quod et sublimis et veræ vitæ studio teneretur. Et ut maxime virtutem ad quam aspirabat, assequeretur, operam dabit, ut esse ignoraretur, contemptiore genere vitæ veluti quin etiam, quod eximio flore juventutis præditus esset, periculosum esse ducebat ei, qui consuetudinem sibi sectandam proposuisset, corporis sui pulchritudinem patescere, felicitate quam in pompa sese ostentantem: noverat enim ejusmodi rem gravium offensionum ac debili occasionem plerisque præbere solere.

εὐρεθῆναι τινα τῶν περιφανεστέρων τῶν ἡμετέρων πλουτοῦν τῆς ψυχῆς ὑψηλότερον, ἕδραν ἡμετέρων προσεστηκότων τῆς ψυχῆς καὶ χλευαστικαυτήν τοῦ μεγάλου κρίσιν, εἰ, τῆς λόγῃ καὶ ἀξιώματι καὶ τῇ φαινομένη τοῦ βίου μαρτυρικῶν κρίμένων τῶν ἄλλων, μηδενὸς ἐπὶ τὴν ἐκείνου παραδεχθέντος, ἐκ τῶν βασιλεύσων πρὸς ταῦτα νομιζομένους τινες ἀξιώτεροι καὶ ἅμα κατεργαστικῶν προσελθῶν πρὸς αὐτὸν, *Εἰ ταῦτα κελύκει, τούτους μὲν τοιούτους ὄντας περιορθῶν πάσης ἐξευλαγεμένου τῆς πόλεως, ἐκ δὲ ἐπιπέσειν εἰς προστάσιαν τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ καὶ τινα, ὦρα σοὶ λοιπὸν τὸν ἀρθρατικὸν ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην Ἀλέξανδρον· καὶ μάλιστα ἐπὶ τούτων, εἰ δοκεῖ, συμφωνήσωμεν ἢ ἀλλήλους ταῖς ψήφοις ἢ πόλις πᾶσα.* Ὅσα ταῦτα ἐφθέγγετο τὴν γνώμην διαβάλλων αὐτὸν διὰ τῆς εἰρωνικῆς ταύτης ψήφου τὴν ἐπιπέσειν λαβοῦσιν ἀκρίθειαν καταμαμφόμενος. Ἐφ' ἧς γίνεται διὰ τῶν εἰρημέων ἐνθύμιον, μὴ αὐτὸν Ἀλέξανδρον ἐν μνήμῃ τῶν ψηφισομένων κληρονομήσειν γενέσθαι. Κατέτις οὗτος, φησὶν, ὁ Ἀλέξανδρος τὴν μνήμην πεποίησθε; Εἰπά τις τῶν τῶν τῶν ἐν γέλωτι παραγαγόντος εἰς μέσον τὸν μὲν ὄντα, ῥακίως πτωροῖς ἡμφιεσμένον, οὐκ ἐν σώματι, καὶ ἅμα δευκύνοντα τῶν φαινομένων ἐργασίαν χεραὶ τε καὶ προσώπων, καὶ τῶν ἐν σώματι κατεβρωπωμένων τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἄλλων τοῖς μὲν λοιποῖς γέλωτος ἦν ὑπέθεαι, ἐπιπέσειν τοιοῦτος ἔστις ὁ Ἀλέξανδρος, τῶν ἐπιπέσειν τικῶν ἐκείνου ὀφθαλμῶν πολλὴν παρεῖχεν ἐπιπέσειν γινόμενόν τε καὶ ὀρώμενον· ἀνὴρ ἐν ἐσχάτῃ καὶ ἀπημελημένῃ τῶν σώματι πρὸς ἐαυτὸν καὶ ὄϊον ἐπαγαλλόμενος ταύτῃ τῶν στήματι ἀπαυδαυτοῦ ὀφθαλμοῖς ἦν ἐπιγέλαστον. Ἐπιπέσειν ἔχει. Καὶ οὐκ ἀνάγκη πενίας ἐπὶ τῶν οὐτὸν ἐληλύθει βίον, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφῆσαι ἀνὴρ, ὡς ὁ μετὰ ταῦτα βίος ἐγνώρισεν, καὶ αὐτὸν πῶν ὑψηλότερος, ὡς καὶ μέχρι μαρτυρίου ἐπὶ διὰ πύρρος τελειώσας τὸν δρόμον. Ἐπὶ δὲ λείπει ἐσχέρση, ἢ μᾶλλον ἐπεσθῆσαι, κρείττων τῆς ἐσπουδασμένης παρὰ τῶν πολλῶν εὐφροσύνης καὶ ἀντιθέτου οὐδενὸς τὸν βίον ποιούμενος, τῆς ἡμετέρας τε καὶ ἀληθοῦς ζωῆς τὴν ἐπιπέσειν ἔχον. Ἐπιπέσειν μάλιστα τὸν πρὸς ἀρετὴν σκοποῦν καταρθεσθῆναι θάνειν ἐμχανάτο τοιοῦτος ὢν, τῶν ἀτιμωμένων ἐπιτηδεύματων ὅσον εἰσεχθεὶ προσωπεῖον ὄντα ὄντος. Ἄλλως δὲ, καὶ ὑπερανθῶν τῇ νεότητι ἡμετέρον ἡγεῖτο τῶν τῆς σωφροσύνης σκοποῦ, φησὶν ποιεῖν τὸ κάλλος τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς πομπεύων τῇ εὐκλείᾳ τῆς φύσεως· ἔδει γὰρ τῶν καταπτωμάτων ἀφορμὴν τοῖς πολλοῖς τὸν γινόμενον.

ς ἂν οὖν μήτε πάθοι τι τῶν ἀβουλήτων, μήτε ἂν ὑποθέσεις ἄλλοτριούς ὀφθαλμοῖς κατασταίη, τοῦτο καθάπερ τι προσωπεῖον εἰδεχθὲς τὴν ἀνοποῖαν ἐκουσίως· ἑαυτῷ περιτίθησι, δι' ἧς τὸ πρὸς τοῖς πόνοις πρὸς ἀρετὴν ἐγυμνάζετο, καὶ τὸ πρὸς τῷ βύπτῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπεκαλύπτετο, καὶ τὸ ἐκ τῶν πόνων αὐτῷ προσγιγνώμενον εἰς ἐντο- ὑπηρεσίαν ὑκονόμετο. Ἐπειδὴ τοίνυν μεταστῆ- αὐτὸν τοῦ συνεδρίου, καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριθείας ἐπέθετο, τὸν μὲν δίδωσι τοῖς περὶ ἐντειλάμενος ἂ πράττειν ἐχρῆν· αὐτὸς δὲ πάλιν λαθὼν τὸ συνέδριον, ἐκ τῶν ἐν χερσὶ τοὺς συνει- ἑνούς ἐπαίδευσεν, τοὺς περὶ τῆς ἱερωσύνης αὐ- λόγους παρατιθέμενος, καὶ διὰ τούτων τὸν κατ' ἡν ὑπογράφων βίον. Καὶ διήγεν ἐν τοῖς τοιούτοις παρακατέχων τὸν σύλλογον, ἕως ἐκπληρώσαν- οὐ ὑπῆρτοῦντες αὐτῷ τὸ προστεταγμένον ἐπ- ἔσαν, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν Ἀλέξανδρον, λουτρῶ- ἔκ τῶν ἀσβόλιον ἀηδῖαν ἀποκλυσάμενον, καὶ τοῦ μεγάλου ἱματίου ἐστολισμένον. Ταῦτα γὰρ ἰστοῖς ἐντειλάμενος ποιῆσαι. Πάντων δὲ πρὸς τὸν ἄνδρον ἐπιστραφέντων, καὶ θαυμαστικῶς πρὸς κινόμενον διακειμένων, οὐδὲν καιρὸν πεπόρ- φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος, ὀφθαλμοῖς ἠθέητες, καὶ τῇ αἰσθήσει μόνη τὴν κρίσιν ἰλλοὺς ἐπιτρέψαντες. Σφαιρὸν γὰρ κριτή- τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας ἡ ἀσθησις, τὴν πρὸς ἑῶς τῆς διανοίας εἰσοδοῦ δι' ἑαυτῆς ἀπο- υσα. Ἄμα δὲ καὶ αὐτῷ τῷ τῆς εὐσεβείας ὁ δαίμωνι τοῦτο φῆλορ ἦν πάντως ἀρῆσιν ἰς ἐκλογῆς σκευὸς τῇ ἀγνοίᾳ συγκαλυπτόμε- ἠθὲ παρελθεῖν εἰς μέσον ἄνδρα, τῆς ἐκείνου ἰτείας καθαιρέτην ἐσόμενον. Ταῦτα εἰπὼν ἔγει τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἱερωσύνης τὸν ἄνδρα κατὰ νόμισμένον τρόπον τελειώσας τῇ χάριτι. Πάν- ἔ πρὸς τὸν νέον ἱερέα ἀποδλεπόντων, προτρα- τινὰ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν λόγον ποιήσασθαι, ἢ εὐθύς ἐν προουμίοις τῆς ἀρχῆς ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἐπ' αὐτῷ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τὴν κρι- ἴν γὰρ αὐτῷ πλήρης διανοίας ὁ λόγος, ἦν τὸν ἰθει κεκαλλωπισμένος τῆς λέξεως. Ὅθεν τις ἔων ἀγέρωχος ἐκ τῆς Ἀττίδος αὐτοῖς ἐπιχω- ἰ, τὸ ἀκαλλὲς τῆς λέξεως ὑπεγέλασεν, ὅτι μὴ κεργία τῇ Ἀττικῇ κεκαλλώπιστο· ὃν φασὶν ἐκ ρας ὄψεως σίφρονισθῆναι, ἰδόντα περισσερῶν ἀμηχάνῳ τινὶ διαλάμπουσαν κάλλει, καὶ τινος ἴναι λέγοντος, Ἀλεξάνδρου τὰς περισσερὰς πύτας, ἃς ἐν γέλοιῳ ἐκείνος πεποίηται. Τί τού- τις πρὸ τοῦ ἐτέρου θαυμάσει; τὸ μὴ δυσ- ναι τὸν ἄνδρα τῶν ἀξιωματῶν τὴν ψῆφον, ἢ συναρπασθῆναι πρὸς τὰς μαρτυρίας τῶν ἰτων· ἢ μᾶλλον τὸ θαυμάσαι τὸν ἐγκεκρω- οῖς ἀνθραξι πλούτον, ὃ παραχρημα παρὰ τοῦ τῆς ὀρθῆς κρίσεως μαρτυρία διὰ τῆς τοῦ ἰ; ἐπηκολούθησεν ὄψεως; Ἐμοὶ μὲν γὰρ ἐφ' τούτων ἑκάτερον τοιοῦτον εἶναι δοκεῖ, ὡς πρὸς μὲν ἔχειν τὴν ἀμιλλαν· πάντων δὲ μικροῦ ἢ ἐπὶ θαύματι μνημονομένον πρωτεύειν. ἄρ ἀντιεῖναι τῇ τῶν προεχόντων ὀρμῇ, τῆς

Ne igitur vel sibiipsi aliquid accideret impru- denti, quod factum doluisset, vel alienis oculis casus et offensionis materiam præberet, idcirco se carbonario officio veluti persona quadam deformi consulto circumdat, quo tam corpus laboribus ad virtutem exerceretur, quam pulchritudo sordibus carbonum infecta obtegeretur, et simul pecunia, quam ex laboribus quærebat, ad mandatorum executionem dispensaretur. Posteaquam igitur eum ex concilio abduxit, ac de statu ejus atque conditione omnia diligenter scrutatus et sciscitatus est, illum quidem familiaribus suis tradit, exsequi jussis quæ res postulabat: ipse vero in concilium reversus ex præsentī deliberatione sumpto argumento congregatos instituebat, de sacerdotii officio sermones eis proponens, ac per hos vitam cum virtute conjunctam præscribens. Perseverabat autem in ejusmodi sermonibus conventum detinens, quoad exsecuti mandata, qui operam ei navabant, supervenerunt, secum adductens Alexandrum, qui et lavacro fuliginis injucunditatem absterserat, et magni istius vestibus indutus et ornatus erat. Hæc enim curare jussi erant. Omnibus autem in Alexandrum conversis, et ad novam eam speciem admiratione defluxis, *Nihil novi*, inquit ad eos magister, *accidit vobis, si oculis decepti estis, et sensui soli judicium pulchritudinis permisistis. Fallax enim et incertum rerum veritatis judicium sensus est, aditum per se ad profunditatem mentis et intelligentiæ præcludens. Simul autem etiam pietatis inimico demoni prorsus id studio erat, ut eas electionis ignoratione contextum, otiosum et inutile esset, neu prodiret in medium vir, qui ipsius principatum eversurus esset.* Hæc locutus, cum eum juxta consuetum morem ritusque solemnes ad hoc munus idoneum effecisset, per sacerdotium Deo virum dicat. Omnibus autem novum sacerdotem intuentibus, rogatus ut aliquam ad ecclesiam haberet orationem, statim in initio suæ administrationis Alexander ostendit, haud falsum in sese Gregorii judicium fuisse. Erat enim oratio ejus intelligentiæ sententiarumque plena, dicendi floribus minus exornata. Unde petulans quidam ex Attica adolescens apud illos agens incomptam dictionem derisit, quod non ea, quam Attici in dicendo adhiberent, exacta atque supervacanea cura exornata esset, quem aiunt divina quadam visione emendatum esse, cum columbarum gregem incredibili quadam pulchritudine nitentem conspicatus esset, et quemdam audivisset, qui diceret, has esse columbas Alexandri, quas ille derisisset. Utrum horum magis aliquis admiretur? quod vir ille non motus est suffragio eorum, qui dignitate præstabant, neque simul ad testimonia optimatum ac principum virorum raptus est? an magis admirari convenit in carbonibus absconditis divitias, quas statim a Deo editum recti judicii testimonium per visionem oratoris consecutum est? Nam mihi quidem horum utrumque in sese ejusmodi

esse videtur, ut inter se quidem paria sint, ac quasi de principatu certamen habere videantur, inter omnia autem ea, quæ nomine miraculi celebrantur, primas propemodum teneant. Nam quod optimatum studiis adversatus est, constantis, recti atque excelsi animi manifestissimum indicium erat: a quo omnia, quæ per mundum apparent, ex æquo despiciantur, sive ad magnificentiam atque splendorem, sive etiam ad humilitatem et obscuritatem accedere viderentur: cumque soli virtuti primas tribueret, et vitiosam vitam solam rejiciendam esse judicaret, pro nihilo intuebatur omnia, quæcumque per hoc sæculum vel aliquo studio, vel contemptione digna judicantur. Quod nimirum etiam tunc fecisse demonstratur. Cum enim daret operam, ut Deo gratum ac dignum inveniret, non divitias, non dignitatem, non hujus mundi splendores, quarum rerum nihil in recensione bonorum a divina Scriptura enumeratur, res idoneas putabat quas ad testimonium admitteret. Non igitur hoc solum est, quod et laude et admiratione dignum sit, quod respuit studia principum: verum etiam quod per ea, quæ consecuta sunt, seipse superavit. Nam qui ineptam ac minus idoneam sententiam duntaxat rejicit, neque adjicit id quod res poscit, malum quidem prohibet, bonum vero non conficit. At qui præterquam quod non consentit deteriori, etiam bonum invenit, per utraque bonum ad effectum producit: adeo ut utraque ratione beneficium magni Gregorii civitati contigerit, id quod per ignorantiam ab iis delinquebatur, averterit, et bonum apud eos absconditum manifestaverit.

Cum autem omnia magno illi viro auxilio sancti Spiritus ex sententia successerint, non intemptivum fuerit, etiam accessorium opus itineris commemorare, quo per omnia gratia, quæ viro una aderat, ostendatur. Quoniam enim omnibus palam erat, quod hoc ante omnia sibi studio haberet, ut in omnibus rebus ad egentium consolationem præsto esset: duo quidam Hebræi, sive lucrum spectantes, sive vituperationem quamdam adversus virum, ut qui fraudi ac deceptioni opportunus esset, quærentes ejus reditum observant. Atque horum unus quidem, qui mortuus esse videbatur, supino habitu extensus per transversam viam publicam projectus erat; alter vero jacentem scilicet deplorans, lamentantium voces imitabatur, ac prætereuntem magnam illum virum inclamabat dicens: Repente morte correptus hic miser nudus jacet, eique deest apparatus ad sepulturam. Rogabat igitur magnum istum virum, ne negligeret in eo justa mortuorum, sed misertus aliquo modo paupertatis, præberet ex iis rebus quæ suppeterent, quo extremus ornatus corpori injiceretur. Ille quidem hæc et talia dicens supplicabat; hic vero nihil cunctatus super jacentem injecta diploide, qua circumdatus erat, iter suum porro prosequebatur. Sed posteaquam digresso illo, soli erant a quibus ita delusus erat, mutata in risum simulata lamentatione impostor ille jacentem ut

A ἀτρέπτου καὶ ὑψηλῆς διανοίας ἐναργέστατον ἐκ γνώρισμα· ὅτι πάντα τὰ κατὰ τὸν κόσμον ἐκείνην ἐν τῷ ὁμοίῳ καθεωρᾶτο, εἴτε πρὸς τὸ μείζονα περιφανέστερον, εἴτε καὶ πρὸς τὸ ταπεινὸν ἀφανὲς οἰκείως εἶχε· μόνην δὲ νέμων τὴν ἀπρόσμητον, καὶ μόνην τὴν ἐν κακίᾳ ἔχουσαν ἀπόβλητον, ἀνετί οὐδενὸς ἕωρα τὰ πάντα, ἐκ τὸν βίον ἢ σπουδῆς τίνος, ἢ ἀτιμίας ἕξι κατέχευε. Ὁ δὲ καὶ τότε πεποιθῶς ἐπιδείκνυται. Τῶν τῷ Θεῷ κεχαρισμένων καὶ ἄξιον εὐρεῖν, ἀπιστον εἰς μαρτυρίαν ὤφθη πλοῦτον παρὰ τὸ ἀξίωμα, καὶ τὰς κατὰ τὸν κόσμον τούτων περιουσιῶν οὐδὲν ἐν τοῖς τῶν ἀγαθῶν καταλόγοις ἀπρηριθμήσατο λόγος. Οὐ τοῦτο μόνον τούτων ἐπαίνοιο καὶ θαύματος ἄξιον, τὸ μὴ πρὸς τῶν δυναστευόντων σπουδᾶς· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπερβάλλειν. Ὁ γὰρ μὴ ἀναξίαν ἀπωσάμενος ψήφον, μὴ προσθεῖς ἐπὶ τὸ λείπον, τὸ μὲν κακὸν ἐκώλυσε, τὸ δὲ ἐπὶ ἐποίησεν. Ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ συνθέσθαι τῷ κακῷ καὶ τὸ καλὸν ἐξευρών, δι' ἀμφοτέρων ἐπέσει ἀγαθῶν, οὔτε τῷ κακῷ συγχωρήσας τὴν τιμὴν τὸ καλὸν προσαγαγὼν εἰς ἐνέργειαν· ὡς περὶ φότερα γενέσθαι τὴν εὐεργεσίαν τοῦ μεγάλου ἁγιοῦ ἐν τῇ πόλει, τὸ τε κατὰ ἄγνωτον τῶν πλημμελοῦμενων ἐπιστρέψαντος, καὶ τὸ κεκαρμένον παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν δι' ἑαυτοῦ φανερώσαντος.

B τῶν δυναστευόντων σπουδᾶς· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπερβάλλειν. Ὁ γὰρ μὴ ἀναξίαν ἀπωσάμενος ψήφον, μὴ προσθεῖς ἐπὶ τὸ λείπον, τὸ μὲν κακὸν ἐκώλυσε, τὸ δὲ ἐπὶ ἐποίησεν. Ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ συνθέσθαι τῷ κακῷ καὶ τὸ καλὸν ἐξευρών, δι' ἀμφοτέρων ἐπέσει ἀγαθῶν, οὔτε τῷ κακῷ συγχωρήσας τὴν τιμὴν τὸ καλὸν προσαγαγὼν εἰς ἐνέργειαν· ὡς περὶ φότερα γενέσθαι τὴν εὐεργεσίαν τοῦ μεγάλου ἁγιοῦ ἐν τῇ πόλει, τὸ τε κατὰ ἄγνωτον τῶν πλημμελοῦμενων ἐπιστρέψαντος, καὶ τὸ κεκαρμένον παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν δι' ἑαυτοῦ φανερώσαντος.

D Πάντων δὲ κατὰ γνώμην τοῦ μεγάλου ἁγίου ἐρηκότων τῇ συμμαχίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκείρον ἂν εἴη, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ πάρεργον ἔσται ὡς ἂν διὰ πάντων τῶν συμπαραούσα τῷ ἀνέτι ἐπεδείκνυτο. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπασιν πρόδηλον ἦν τούτο πρὸ πάντων τῷ ἀνδρὶ ἐσπούδαστο τὸ κέρδος τῶν δεομένων παραμυθίαν βλέπειν ἐκ τῆς κέρδος ὄρωντες ἐκ τῶν Ἑβραίων δύο τῶν ἐπιμῶμον κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπισουόντες, ὡς ἐκώλυσε τὸ ἐξαπατάσθαι διακειμένου, παραφυλάσσοντες τὴν ἐπάνοδον. Καὶ τούτων ὁ μὲν, τεθνήσκον ὑπὲρ τεταμένος τῷ σχήματι, κατὰ τὸ κέρδος λεωφόρου προέκειτο· ὁ δὲ ἕτερος ἐπικωλύων τῷ κειμένῳ τὰς τῶν θρηγνούντων φωνὰς ὑπὲρ καὶ περιόντα τὸν μέγαν ἐπεβοᾶτο, λέγων· ἐπὶ συσχεθέντα θανάτῳ τὸν δειλαίον τούτον, γρηγορήσθαι καὶ πρὸς ταφὴν ἀπαράσκειον. Ἐκείνου τοῦ μεγάλου μὴ περιδεῖν ἐπ' αὐτῷ τὴν ὁδὸν· ἀλλ' οἰκτόν τινα τῆς πενίας λαβόντα παραμυθίαν τῶν ἐνόνητων τὸν ἔσχατον κόσμον ἐπιβλήσασθαι. Ὁ μὲν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγων, ἐκείνου ὁ δὲ μελλήσας οὐδὲν, τὴν περικειμένην αὐτῷ ἐπιβάλων τῷ κειμένῳ, τοῦ πρόσω τῆς ὁδοῦ εἶχετο. Ἐπεὶ δὲ διαβάντος ἐκείνου, ἐπ' ἐκείνους οἱ ταῦτα κατ' αὐτοῦ παίζαντες, μεταβαλόντες τῶν ἐκείνος τὸν ἐσχηματισμένον θῆρον εἰς τὸ διανίστασθαι τῷ κειμένῳ παρεκελεύετο, λέγων· τῷ ἐκ τῆς ἀπάτης αὐτοῖς προσγενομένῳ κέρδι.

εργάζων. Ὁ δὲ ἦν ἐν ὁμοίῳ τῷ σχήματι μηδὲν
 οὔτων τῶν λαγομένων. Τοῦ δὲ γεγονοτέρῳ τῇ φωνῇ
 χρημένου, καὶ ἅμα τῷ παθεῖ διεγείροντος, οὐδὲν μάλ-
 ῶν ὁ κείμενος, οὔτε τῆς φωνῆς ἀπήκουεν, οὔτε τῆς
 ἰηγῆς ἐπησθάνετο· ἀλλ' ἦν ὁμοίως ἐκτεταμένος τῷ
 ἤματι. Νεκρὸς γάρ ἦν ὁμοῦ τῇ ἐπιβολῇ τοῦ ἱμα-
 ρου, κατὰ ἀλήθειαν ἐν τῷ θανάτῳ γενόμενος, ὃν ἐπὶ
 ἀπάτῃ τοῦ μεγάλου καθυπεκρίνετο· ὥστε μὴ
 υσθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ἀλλ' οὗ χάριν
 ἴσθη παρ' αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, ἐν τούτῳ τοῖς λαβοῦσι
 νέσθαι χρήσιμον. Εἰ δὲ σκυθρωπὸν εἶναι δοκεῖ τὸ
 οὔτον ἔργον τῆς τοῦ μεγάλου πιστεύσεως τε καὶ δυνά-
 μως, ξενίζέσθω μηδεὶς, πρὸς τὸν μέγαν Πέτρον ὁρῶν.
 ἢ γὰρ ἐκεῖνος, οὐ δι' ὧν εὐηργέτει μόνον τὴν προσ-
 σαν ἐπεδείκνυτο δύναμιν, τὸν ἐκ γεννητῆς χωλὸν
 ἔχοντα τῷ λαῷ δεικνύων καὶ διαλλόμενον, ἣ τῇ
 αἰματι τοῦ ἰδίου σώματος λατρεύων τῶν ἀρρώστούντων
 πάθῃ, οἷς ἂν ἐπήγαγε κατὰ τὴν παράδωκον τοῦ
 οὔτου διὰ πλαιῖον τῷ σώματι προσβάλλον ὁ
 οὐκ· ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀνανίου πρὸς τὴν ἐνοικουσαν
 ἀποστόλῳ δύναμιν καταφρονητικῶς διατεθέντος
 ἐδικάζει τὸν θάνατον· ὡς ἂν, οἶμαι, τῷ κατ' ἐκεῖ-
 νόφω πᾶν τὸ καταφρονοῦν ἐν τῷ λαῷ σωφρονέ-
 ρον γένηται τῷ φοβερῷ ὑποδείγματι, πρὸς τὸ μὴ
 αὐτοῖς ἐγγενέσθαι παιδαγωγούμενον. Εἰκότως
 οὖν ὁ μιμητῆς τοῦ Πέτρου διὰ πολλῶν τῶν κατὰ
 εὐεργεσίας θαυμάτων δεῖξας τὸ τῆς δυνάμεως
 ἔθος, καὶ τὸν κατὰ τοῦ Πνεύματος χρήσασθαι τῇ
 ἰσχυρῇ ἐπιχειρήσαντα ἀληθεύσαι περὶ αὐτοῦ παρ-
 εῦασεν. "Ἐδεῖ γάρ, οἶμαι, τὸν καθαίρετὴν τοῦ ψεύ-
 δους, καὶ ἐν τῷ ἀπατεῶνι τὸ ψεῦδος μεταλλάττειν ἐν
 θεῖαν, ὡς ἂν ἅπασι διὰ τοῦτο γένοιτο δῆλον, ὅτι
 πᾶν τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου λεγόμενον ἀληθὲς ἦν,
 ὅπερ ἂν ὡς ἀληθὲς παρεδέξατο, ψεῦδος οὐκ ἦν.
 ἐν οὖν Ἰουδαίῳ κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον τῆς
 μεγάλου δυνάμεως, ὡς ἐνόμισαν, καταπαίζαντες,
 ἰεῦμα τοῖς ἄλλοις ἐγένοντο, μὴ κατατολμᾶν τῆς
 τῆς, ἐφ' ὧν ὁ Θεὸς γίνεται τῶν τολμηθέντων κατ-
 οῦτος.

ni illius potentiam, ut rebantur, ludificati, dem, in quibus Deus eorum, quæ tentaveris, accusator existit.

ετὰ ταῦτα δὲ συλλόγου τινὸς κατὰ τὸ ὑπαίθρου
 οἰκίας τῶν κατὰ τὴν χώραν τόπων γεγενημένου ποτὲ,
 πάντων θαυμαστικῶς διαχειμένων πρὸς τὰ δι-
 ατάκτα, μεῖράκιόν τι πρὸς τοὺς συνεστῶτας ἔββα,
 αἰσθόμενος αὐτοῦ ταῦτα τὸν διδάσκαλον λέγειν, ἀλλ' ἔτε-
 αὐτῷ παρεστῶτα διεξίεναι τοὺς λόγους. Προσ-
 ντος δὲ τοῦ παιδὸς μετὰ τὸ διαλυθῆναι τὸν σύλλο-
 οῦν εἰπεῖν λέγεται πρὸς τοὺς παρόντας τὸν μέγαν,
 καθαρεύειν ἐκ δαιμονος τὸ μεῖράκιον· καὶ ἅμα
 εἰδόμενον ἑαυτοῦ τὸ ἐπὶ τὸν ὦμον ὀβόλιον, καὶ
 ἔθεντα τῷ ἀσθματι τοῦ ἰδίου στόματος, οὕτως
 εἶψαι τῷ νέφ. Γενομένου δὲ τούτου, παράσσεσθαι
 οὐ καὶ ἀναβοᾶν τὸ μεῖράκιον, καὶ καταπίπτειν
 αἰσθόμενος, καὶ πάντα πάσχειν τὰ ἐκ δαιμό-
 πάθῃ. Εἶτα ἐπιβαλόντος τοῦ ἁγίου τὴν χεῖρα,
 ἦν παραχρῆν κατευνάσαντος, ἀποπτήναι μὲν αὐ-
 τὸ δαιμόνιον, τὸν δὲ πάλιν ἐν καταστάσει γενό-
 μιν, μηκέτι λέγειν ὀβῶν ἐπὶ τοῦ ἁγίου τὸν συμφεγ-

A surgeret, hortabatur, præ gaudio ob factum fraude
 quæsitum cachinnans. At alter erat in eodem
 habitu, nihil exaudiens eorum quæ dicebantur.
 Cum autem ille clariore voce uteretur, ac simul
 pede trudens eum excitare niteretur, nihilo magis
 qui jacebat vel vocem exaudiebat, vel ictum sen-
 tiebat, sed in eodem habitu extensus erat. Mor-
 tuus enim erat, cum, simul atque pallium super
 eum injectum erat, vera morte, quam decipiendi
 magni illius causa simulaverat, correptus expiras-
 set, adeo ut homo ille divinus haud falsus sit,
 sed cujus rei gratia pallium ab eo datum erat,
 ad hanc rem ei qui accepisset, usui esset. Quod
 si acerbum et atrox ejusmodi facinus magnæ illius
 et fidei et potentia esse videtur, nemo quasi rem
 novam miretur, sed ad magnum illum Petrum re-
 spiciat. Nam et ille non benefaciendo duntaxat
 virtutem, qua præditus erat, demonstrabat, cum et
 eum, qui claudus natus erat, currentem atque
 saltantem populo ostenderet, et sui corporis um-
 bra ad quoscunque eam sol, transeunte apostolo,
 ex transverso corpori incumbens adigeret, ægro-
 tantium morbos sanaret : verum etiam Ananiam,
 qui insitam apostolo virtutem contemnebat, morte
 condemnat, ut illius, opinor, pœna quisquis in
 populo eodem contemptionis morbo laboraret, ad
 saniolem opinionem revocaretur, cum exemplo
 horrendo coerceretur, ne et ipse committeret ut
 iisdem pœnis subiceretur. Merito igitur imitator
 Petri, cum per multa benefica miracula magnitu-
 dinem potentia ostendisset, etiam eum, qui ad-
 versus Spiritum fraudem faciem conatus esset,
 veracem adversus seipsum effecit. Oportebat enim,
 opinor, mendacii eversorem etiam deceptoris men-
 dacium convertere in veritatem, ut omnibus per
 hoc palam fieret, quod et quidquid a magno illo
 tum diceretur, tum fieret, verum esset, et quod-
 cunque pro vero accepisset, mendacium non es-
 set. Ac Judæi quidem, quemadmodum dictum est,
 documento cæteris fuerunt : non tentandam esse

Post hæc cum quidam conventus sub dio quo-
 dam in loco regionis aliquando fuisset, atque om-
 nes admiratione doctrinae teneretur, adolescentu-
 lus quidam ad congregatos clamabat, non a seipso
 magistrum ea dicere, sed alterum ei assistentem
 verba proferre. Cum autem dimisso conventu puer
 ad eum adductus esset, dixisse magnus iste fertur
 ad eos, qui aderant, adolescentulum a dæmone
 integrum non esse : ac simul detractum sibi lin-
 teolum, quod in humeris gestabat, et oris sui
 animæ admotum, ita injecisse juveni. Quo facto,
 turbati cœpit et exclamare adolescentulus, et
 humi prosterni et huc illuc jactari, et omnibus
 affici incommodis, quæ a dæmonibus provenire
 solent. Deinde cum sanctus ille manum injecisset,
 et turbationem sedasset, dæmonium quidem ab eo
 avolasse, ipse vero rursus ad priorem statum at-
 que tranquillitatem redactus, non amplius dixisse

fertur, quod videret sancto assistentem qui una loqueretur. Etenim etiam hoc nimirum ad magna pertinet ejus miracula, quod nulla curiositate et exquisita quadam ratione miracula sanationum efficeret, sed et ad dæmones fugandos et ad corporis morbos profigandos sufficeret oris ejus anhelitus, qui per linteum laboranti cuique admovebatur. Cæterum omnia quidem edita ab eo miracula deinceps ordine persequi, prolixæ scripturæ res fuerit et sermonis qui præsens otium superaret: unius autem præterea alteriusve eorum quæ de eo feruntur miraculorum mentione atque commemoratione facta, his sermonem circumscribam. Nam cum jam in omnes partes divini verbi prædicatio divulgata esset, et omnes tam qui urbem habitarent, quam qui agrum vicinum incolebant, ad piam doctrinæ fidem traducti essent, altaribus atque delubris, quæque inibi inerant simulacris eversis, atque humana vita jam ab inquinamentis simulacrorum expurgata, impuro hostiarum nidore extincto: altarium spurcitia atque ex mactatione et immolatione animalium contractis inquinamentis abstersis, omnibus item in omni loco templa ad orandum sub nomine Christi studiose exstruentibus: furor quidam atque invidia invasit eum, qui tunc præerat imperio Romanorum, eo quod patrii quidem falsi cultus et religionis negligenterent, cresceret autem mysterium Christianorum, et in multitudine ubique terrarum propagaretur Ecclesia per eos, qui semper sermoni adjungerentur, in magnitudinem excrescens: et arbitratus fieri posse, ut sua sævitia divinæ potentiae resisteret, et mysterii quidem prædicationem inhiberet, et constitutas Ecclesias everteret, traduceret autem rursus eos, qui sermoni adjuncti essent, ad simulacra: his de causis mittit ad rectores gentium edicta, quæ terribilium pœnarum in eos statuendarum minas continebant, nisi omni genere tormentorum atque suppliciorum mulctassent eos, qui Christi nomen invocarent et adorarent, metuque ac tormentorum vi rursus eos ad patrium dæmonum cultum adduxissent. Ut autem hoc terribile atque impium edictum magistratibus exhibitum est: quippe in omnes imperii partes atque provincias pervenerant, qui ad hoc ipsam a tyrannica crudelitate destinati et ordinati erant: ac talis quidem genti illius loci præerat, qui ad pravum studium atque conatum nihil superioris potestatis indigeret, cum suo ingenio atque natura sævus, et iis qui sermoni credidissent infensus esset: publice propositis edictis ab eo denuntiatur, quod vel fidem abjurare, vel omni genere suppliciorum ac morte puniri oporteret. Nullaque res alia vel publica vel privata tunc ab iis, qui publica negotia tractabant, gerebatur ac qui fidem amplecterentur.

Erant autem non in verborum duntaxat minis terrores, sed una cum his varius carnificinarum et tormentorum apparatus omnem afferebat concussio-

γόμενον. Καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τῶν μεγάλων θαυμάτων ἐστὶ, τὸ μηδεμίᾳ τινὲ περιεργίᾳ τῶν τὰς λάσεις ἐπιτελεῖν θαύματα· ἀλλ' ἀραιὴν τῆν τῶν δαιμόνων ἀπαλλαγὴν, καὶ πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἀρρωστημάτων τοῦ σώματος τὸ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἄσθμα διὰ τῆς ὀδύνης τῆς κάμωνι: παγόμενον. Ἀλλὰ τὸ μὲν πᾶσιν ἐφεξῆς τὰς ἐκλείου θαύμασιν ἐπεξεῖναι, μακρὰς εἴη συγγραφῆς καὶ λόγου τὴν παρούσαν σχολὴν ὑπερβύου ἐνός δὲ ἡ δυοῖν ἐπι τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων ἐμνησθεῖς, ἐν ταῦτοις περιγράψω τὸν λόγον. Πρωτοῦ γὰρ ἤδη διαπεφοιτηκὸς τοῦ θεοῦ κηρύττει καὶ πάντων κατὰ τε τὴν πόλιν, καὶ τὴν περὶ πόλιν πρὸς τὴν εὐσεβίᾳ τὸ δόγματος πῶσιν μεταπέθετα βρωμῶν τε καὶ ἱερῶν καὶ εἰδώλων ἐν αὐτοῖς ἐπιτραμμένον, καθαρθείσης δὲ ἤδη τῆς ἀθρησκωτικῆς τῶν περὶ τὰ εἰδῶλα μισασμάτων, καὶ τῆς ἀρᾶς τῶν θυσιῶν κνίσσης ἀποσβεσθείσης, καὶ τῆς θωμίου λίθρου καὶ τῶν ἐκ τῆς ζωοθυσίας μισῶτων ἀποκλυσθέντων· πάντων δὲ κατὰ τὸν εὐκτηρίου ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ναοὺς ἀνεγειρόντων, θυμὸς καὶ φόβος ἐπιταί τῷ τῆνικαῦτα τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων τοῦντι, ἐπ' οἷς ἡμελεῖτο μὲν αὐτοῦ τὰ κίματα ἀπάτης σεβάσματα, ἠῦξέτο δὲ τῶν Χριστιανῶν μυστήριον, καὶ εἰς πλῆθος ἐπεδίδου παντατικαὶ αἰκουμένης ἡ Ἐκκλησία, διὰ τῶν ἀεὶ προσκενῶν τῶν λόγων, πρὸς μέγαθος αἰφύουσα· καὶ νομίζου τὸν εἶναι τῆς θεῆς δυνάμει τὴν ἰδίαν ἀντιστήριον: χρίαν, καὶ ἐπισχεῖν μὲν τοῦ μυστηρίου τὸ κίμα καταλῦσαι δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν τὰ συστήματα, ἐπισῆσαι δὲ πάλιν ἐπὶ τὰ εἰδῶλα τοὺς προκειμένους τῶν λόγων· πέμπει τοῖνον πρὸς τοὺς τῶν ἐθνῶν ἐργουμένους πρόσταγμα, φοβερὰν κατ' αὐτοῦ ἀπειλήν τῆς τιμωρίας ὀρίζων, εἰ μὴ παντατικαὶ κίμοις τὸ νομο τοῦ Χριστοῦ προσκενοῦνται ἐπιθήσονται, καὶ προσεγάγοιεν πάλιν αὐτοῖς φῶν καὶ τῆ τῶν αἰκισμῶν ἀνάγκη τῆ πατρῴα τὸ ἐμὸν λατρεῖν. Ὡς δὲ περιηγγέλη τοῖς ἄρχαῖς φοβερὰν τοῦτο καὶ θεοῦ κήρυγμα, παντατικαὶ ἀρχῆς διαπεφοιτηκῶτων τῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο παρὶ τῶν ἀντικῆς τεταγμένων ὀμότητος· καὶ τῆς ἐπιταί τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἔθνους τοιοῦτος, ὡς πρὸ τῆς ὑπερκειμένης ἐξουσίας πρὸς τὴν παντατικαὶ δεηθῆναι, οἰκοθεν ἔχον ἐκ φύσεως τὴν ὀμότην καὶ πικρότητα, καὶ τὴν πρὸς τοὺς πεπιστευμένους λόγων δυσμένειαν· καὶ γίνεται παρ' αὐτοῦ φῶν ἐν δημοσίοις διατάγμασι, τὸ δεῖν ἐξόμνησθαι τῶν στῖν, ἡ τιμωρίας παντοδαπαῖς καὶ θανάτοις ἐπιζῆσθαι. Καὶ οὐδὲν ἦν ἕτερον τῆνικαῦτα δημοσίου καὶ ἰδίον παρὰ τῶν τὰ κοινὰ διὰ χειρὸς ἔχοντων νόμον τε καὶ σπουδαζόμενον, πλὴν τοῦ πᾶσιν τε καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἀντεχομένους τῶν στωρ.

curabatur, nisi ut oppugnarent atque panitentia

Ἦν δὲ οὐκ ἐν ταῖς τῶν λεγομένων ἀπειλαις καὶ φόβητρα, ἀλλὰ μετὰ τούτων ἡ ποικίλη τῶν ἀστηρίων κατασκευὴ πᾶσαν ἐπήγε κατάκλησιν

πρὸ τῆς πάρας ἔμποκουσα τοῖς ἀνθρώποις τὸν φόβον. Αἰφῆ τε καὶ πῦρ, καὶ θηρία, καὶ βόθροι καὶ τὰ στρεβλωτικὰ τῶν μελῶν ὄργανα· καὶ σιδηραὶ κατὰ πύρρος καθέδραι, καὶ ξύλα ὄρθια, οἷς ἐντενόμενα τῶν ἐνισταμένων τὰ σώματα ταῖς τῶν φοβερῶν ὀνύχων προσβολαῖς καταξάνετο, καὶ ἄλλα μυρία πρὸς τὰ, πολυεπίδησι βασάνους τῶν σωμάτων ἐξευρημένα παρ' αὐτοῖς ἐπενοεῖτο· καὶ σπουδῇ τοῖς τῶν ἐξουσιῶν τούτων ἐπιλημμένοις ἦν μία, τὸ μηδένα τοῦ ἐτέρου ἐν ὑπερβολῇ πικρίας ἐπιδειχθῆναι πραότερον. Καὶ οἱ μὲν εἰσῆγγελλον· οἱ δὲ ἐπεδεικνυον· οἱ δὲ ἠρεύνων τοὺς κεκρυμμένους. Ἄλλοι τοῖς φεύγουσιν ἐπετίθεντο· ἄλλοι δὲ πρὸς τὰς κτήσεις τῶν πιστῶν ὄρωντες, ὡς ἂν ἐχρηταῖς γένοιτο τῶν πραγμάτων, ἐπὶ τῷ προσχήματι τῆς εὐσεβείας ἤλαυνον τοὺς ἀντεχομένους τῆς πίστεως. Σύγχυσις δὲ ἦν πᾶσα κατὰ τὸ ἔθνος καὶ ἀμυχανία πολλή, πάντων ἀλλήλοισι δι' ἰσοφίας ὄντων, οὐ πατράσι τῆς παρὰ τῶν τέκνων ἰσοφίας ἐν τοῖς φοβεροῖς παραμενοῦστος, οὐ πασι τὸ πιστὸν τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἐγγυωμένης τῆς ρύσεως. Ἐμερίζετο δὲ κατ' ἀλλήλων τὰ γένη πρὸς τὰς ὀρθοσεβείας σχιζόμενα. Καὶ παῖς Ἑλληνίζων πιστῶν γονέων προδότης ἐγένετο· καὶ κατὰ παιδὸς πεπιστευκτός ἐν ἀπιστίᾳ μένων ὁ πατήρ κατήγορος γ'. Καὶ ἀδελφὸς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἐπολέμει τῇ φύσει, ὅσιον κρίνων τὸν ὁμογενῆ τιμωρησασθαι, εἰ τῆς εὐσεβείας ἀντέχοιτο. Ἐντεῦθεν πλήρεις μὲν ἦσαν ἡ ἐρημίαι τῶν ἐλαυνομένων, κεναὶ δὲ τῶν οἰκητόρων ἡ οἰκίαι. Πολλὰ δὲ τῶν δημοσίων οὐκισμάτων, ταῖς καθεργνωμένους ἀπετέτακτο χρεῖαις. Οὐ γὰρ ἦν ἐανά τὰ δεσποτήρια χωρεῖν ἐν ἑαυτοῖς τῶν διὰ τὴν ἴσιν τιμωρουμένων τὸ πλῆθος. Ἄγοραί τε πᾶσαι εἰ σύλλογοι, κοινοὶ τε καὶ ἰδιάζοντες, ἀντὶ τῆς συνήθους φαιδρότητος, τὰς τοιαύτας μετελάμβανον συμφορὰς, τῶν μὲν ἐφελομένων, τῶν δὲ ἀπαγομένων· ἴλων ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἢ γελώντων ἢ δακρυόζων· ἡ νηπιῶν ἦν ἔλεος, οὐ τιμὴ πολιᾶς, οὐκ ἀρετῆς αἰὺς εἰσῆι τοῖς δυσμενέσιν· ἄλλ' ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ἄσα ἡλικία τοῖς πολεμίοις τῆς πίστεως ἔκδοτος ἦν. Ὡδὲ ταῖς γυναιξίν ἐδίδου ἢ φυσικὴ τοῦ γένους ἀσθένεια, τῶν τοιούτων ἀναγκῶν ἐκτός μένειν· ἄλλ' εἰς κατὰ πάντων ὁ τῆς ὀμότητος νόμος, ἴσῳ τῷ μέτρῳ τειμωρίας τῶν γινομένων ὑπάγων τὸν τῶν εἰδῶν ἀλλοτριούμενον, μὴ διακρίνων τὴν φύσιν. Τότε ν ἰδῶν ὁ μέγας ἐκεῖνος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν θένειαν, ὡς οὐ δυναμένον τῶν πολλῶν μέχρι τοῦ νάτου τῆς εὐσεβείας προαγωνίσασθαι, σύμβουλος ἵεται τῇ Ἐκκλησίᾳ μικρὸν ὑποχωρήσαι τῇ φοβερᾷ ὀσβολῇ, κρεῖττον εἶναι ἡγούμενος διὰ φυγῆς τὰς χάς αὐτῶν περισώσασθαι, ἢ ἐστῶτας ἐπὶ τῆς τῶν ὄνων παρατάξεως, λιποτάκτους γενέσθαι τῆς πίστεως· καὶ ὡς ἂν μάλιστα πεισθεῖεν οἱ ἄνθρωποι, δένα κίνδυνον φέρειν τῇ ψυχῇ, τὸ τὴν πίστιν διὰ γῆς περισώσασθαι, τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι, ἔβουλος τῆς ἀναχωρήσειος γίνεσθαι· αὐτὸς πρὸ τῶν ὄνων ἀναχωρήσας τῇ τοῦ κινδύνου φορᾷ· ἅμα δὲ τοῦτο τοῖς κρατούσι διὰ σπουδῆς μάλιστα ἦν, τὸ ἐκείνου καθάπερ στρατηγοῦ χειρωθέντος, πᾶσαν λῦσαι τῆς πίστεως τὴν παράταξιν, καὶ τοῦτο

A nom, etiam ante periculum hominibus formidinem injiciens. Enses, ignis, bestiae, scrobes et foveae, item instrumenta, quibus membra constringerentur et torquerentur, tum ferreae sellae ignitae, tum ligna erecta, in quibus stantium corpora dum intenderentur, torribilium unguium violentis admotionibus lacerarentur, atque alia item innumera ad varia corporum tormenta exquisita ab iis excogitabantur : ac studium iis, qui eas potestates susceperant, unum erat, ne quisquam alteri secundus exsuperantia saevitiae mitior videretur. Nam alii quidem deferebant, alii vero demonstrabant, nonnulli item celatos et occultatos scrutabantur, pars fugientibus instabant, nonnulli item possessionibus fidelium inhiantes quo potirentur earum, sub praetextu pietatis vexabant et exagitabant eos, qui fidei amplecterentur. Ac summa erat in gente confusio magnaque trepidatio, omnibus inter se suspectis, non patribus filiorum benevolentia in discriminibus atque periculis permanente, non filiis fidam paternam curationem spondente natura. Sed familiae atque cognationes aliae ab aliis in religionum sectas diductae dissidebant. Ac filius Graecorum errores amplectens, fidelium parentum proditor, filii fidem amplexi pater in infidelitate manens accusator erat. Frater item eadem de causa naturam oppugnabat, fas esse judicans a consanguineo poenas expetere, si pietatem amplecteretur. Hinc pleneque solitudines erant eorum, qui (suspecti accusative) profugissent : vacua vero atque deserta ab habitatoribus domicilia erant : multa item aedificia eorum qui vinculis coercerentur, publicis usibus destinata erant. Carceres enim capere in sese non poterant eorum multitudinem, qui propter fidem punirentur, omniaque fora atque conventus tam publici quam privati, pro consueta hilaritate atque laetitia ejusmodi invicem casus atque calamitates accipiebant, cum alii quidem arriperentur, alii vero abducerentur, caeteri ob ea, quae fierent, vel riderent vel lacrymarentur : non misericordia infantium, non honor canitiae, non virtutis verecundia in mentem veniebat infensis, sed tanquam in urbe capta omnis aetas hostibus fidei quasi dediticia atque obnoxia erat. Ne mulierum quidem naturali sexus infirmitati indulgebatur, ut ejusmodi periculis exemptae manerent, sed una adversus omnes crudelitatis erat lex, eodem poenae modo, nullo discrimine sexus habito, subijciens eum qui a simulacris esset alienus. Tunc magnus ille vir, animadversa atque considerata imbecillitate et fragilitate humanae naturae, quod plerique non possent usque ad mortem pro pietate decertare, auctor Ecclesiae fit, ut terribilem illum impetum atque incursum paulisper declinaret, satius esse ducens per fugam animas eorum servari, quam stantes in acie certaminum atque periculorum fidei fieri desertores : ac quo maxime hominibus persuaderetur, nullum animae periculum afferre, si vel per fugam quis fidem conservaret, suo

exemplo auctor secedendi fit, ipse ante alios sece- A χάριν ἐκεῖνον ὑπὸ χεῖρα ποιήσασθαι τοῖς ἔχθροις.
dendo periculi impetum devitans : simul autem εσπούδαστο.
etiam hoc iis qui rerum potiebantur, maximo studio erat, ut illo tanquam duce capto omnem ἐδαί-
funderent ac dissiparent, atque idcirco inimici annitebantur, ut illum redigerent in potestatem.

At ille una cum eo quem ab initio ad fidem ex ædi-
tuo adduxerat, diaconi jam munere fungente, col-
lem quemdam desertum occupaverat; persecutores
autem indicio cujusdam edocti quo in loco lateret,
magna multitudine vestigiis inhærentes : alii qui-
dem radicibus collis circumsessis observabant, ne
qua, si fugam tentasset, evadere possit; nonnulli
vero, qui montem subierant, in omnibus partibus
scrutantes, jam magno illi erant in conspectu re-
cta ad eum subeuntes. Ille vero comitem hortatus,
ut firma atque indubitata erga Deum fiducia consi-
steret, eique salutem committeret, similiter atque
ipse faceret, manus ad orationem extendens, ac ne
si prope quidem persecutores accessissent, metu
fidem excussam projiceret, exemplum ejus rei,
quam præcipiebat diacono seipsam præbebat, cum
et immotis oculis, et passis manibus et habitu
arduo atque erecto cælum intueretur. Atque hi
quidem hæc agebant; illi vero, qui ad eum eva-
serant, cum locum totum perlustrassent, et inibi
omnia dumeta atque arbusta, omnia prominentia
saxa, omnes cavernas voraginum cum summa dili-
gentia perscrutati essent, rursus ad collis radices
contendunt, ut metu perscrutantium ille in fugam
versus in potestatem eorum veniret, qui intimam
partem collis circumsepissent. Ut igitur neque ab
his inventus est, neque apud illos erat, atque spe-
culator ille locum ubi magnus ille consisteret,
signis describebat, in quo loco scrutatores præter
duas duntaxat arbores paululum inter se distantes
neminem se vidisse affirmabant. Digressis tandem
scrutatoribus cum substitisset index, atque in ora-
tione et ipsum illum virum magnum et comitem
ejus offendisset, atque in ope divina factum esse
judicaret, ut illi persequentibus arbores esse vide-
rentur, procumbit ei ad pedes, creditque sermoni,
et qui paulo ante persecutor fuerat, unus ex profu-
gis fiebat. Cum igitur multo tempore in solitudine
manerent (invallescebat enim bellum adversus fide-
dem, præside provinciæ graviter sæviente in eos,
qui sermoni pietatis adhærerent), atque omnes in fugam
versii essent : posteaquam quod ad magnum
illum virum attinet, desperaverant eum aliquando
in potestatem persequentium venturum : tunc ad-
versus reliquos rabiosam sævitiam suam vertentes,
in omnibus partibus provinciæ perscrutabantur
omnes similiter tam mulieres et pueros, quam
viros, quicumque nomen Christi venerarentur, ac
trahebant ad urbem, et carceres complebant, pie-
tatem eis alterius cujuspiam loco maleficii crimini
dantes, adeo ut in nullo alio publico negotio judi-
cia tunc occupata essent, præterquam quod id
solum magistratus agebat, ut omne genus suppli-
ciorum variaque tormenta solenter excogitata adhi-
berent iis, qui fidem amplecterentur.

Ὁ δὲ ἦν Ἐρημόν τινα καταλαβὼν ἑαυτοῦ τὸν ἐκ νεωκόρου κατ' ἀρχὰς προσηλα-
πίστευε, ἤδη τῇ χάριτι τῆς διακονίας ὑπερῆκε.
Τῶν δὲ διωκόντων κατ' ἔχθρος ἐπομένων ἐν τῷ
πολλῷ, μνησάντος αὐτοῖς τὸν τόπον τινὸς ἐνεκ
εκρύπτετο· οἱ μὲν ἐν κύκλῳ τῆν ὑπώρειαν τῆς
φιᾶς διαλαβόντες ἐφύλαττον, ὥπως ἂν μηδαμῶς
γένοιτο διαφυγεῖν, εἴπερ εἰς τοῦτο τραπήρην
προσθάντες τῷ θρεῖ, κατὰ πᾶν μέρος διερευνοῦν
ἤδη καταφανεῖς ἐγίνοντο τῷ μεγάλῳ, κατ' ἐπι-
πρὸς αὐτὸν ἀνατρέχοντες. Ἐκεῖνος δὲ διακίε-
νος τῷ μετ' αὐτοῦ, στερεῶς τε καὶ ἀδιστακτῶς ἠ-
ποιθήσει στήναι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ καταπί-
την σωτηρίαν αὐτῷ, τὰς χεῖρας εἰς προσευχὴν
τείναντα, καὶ μηδὲ εἰ πλησίον γένοιτο οἱ ὡσεὶ
ἐκκρουσθῆναι τῷ φόβῳ τὴν πίστιν ὑπέδειξε
παρρησιασθεῖς ἑαυτὸν ἔποιε τῷ διακόνῳ, βίβ-
πρὸς οὐρανὸν ἀμετατρέπτῳ ὀφθαλμῶ, καὶ κτε-
ταῖς χερσὶν ἐν ὄρθῳ τῷ σχήματι· καὶ οἱ μὲν
τοῖς ἦσαν. Οἱ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀναδραμόντες, πε-
τὸν τόπον περισκεψάμενοι, καὶ πᾶσαν ἐπι-
θάμνου, καὶ πᾶσαν πέτρας προσβολῆν, καὶ εἰς
χαράδρας κοιλότητα μετὰ πάσης ἀκριβείας διε-
σάμενοι, πάλιν τὴν ὑπώρειαν καταλαμβάνοντες
φῶν τῶν διερευνημένων εἰς φυγὴν τραπήρην
C κάτω περιστοιχισμένοι ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι
οὐκ οὐτε παρὰ τούτων εὐρέθη, καὶ παρ' ἐκείνῳ
ἦν· ὁ δὲ τὸν τόπον τῆς τοῦ μεγάλου διαστή-
σεως ἐπιπέδου σημείοις ὑπέγραψεν, ἐν ᾧ διεβί-
οἱ ζητούντες μεθὲν ἐωρακέναι, πλην εἰ μὴ ἐ-
δρα μόνον μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων διεστράχθη· κα-
χωρηκῶτων δὲ τῶν ζητούντων, ὑπολειψθεῖς ἐ-
τῆς, καὶ καταλαβὼν ἐν προσευχῇ αὐτὸν τε τὸν
καὶ τὸν σὺν αὐτῷ, καὶ γνοὺς τὴν θεῖαν φωνή-
ν ἐκεῖνοι δένδρα τοῖς διώκουσιν ἐνομιόθησαν, κα-
πίπτει τε αὐτῷ, καὶ πιστεύει τῷ λόγῳ. Κατὰ
βραχέως διώκτης, εἰς τῶν φευγόντων ἐγένετο· κα-
των τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν Ἐρημον χρόνον πάλιν ἐ-
τει γὰρ ἔ κατὰ τῆς πίστεως πόλεμος, χαλεπῶς
καθηγουμένου κατὰ τῶν προστιθεμένων πᾶσι
D εὐσεβείας λυσσῶντος), καὶ πάντων πρὸς φυγὴν
τραπημένῳ· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν μέγαν ἀσπί-
ἐλπίδας ἦν, ὡς οὐκ ἂν ὑπὸ χεῖρά ποτε γενόμε-
διώκουσι· τότε κατὰ τῶν ὑπολοίπων τῆν ἑπι-
μανίαν ἑαυτῶν τρέψαντες, πανταχῇ κατὰ τὴν
διηρευνῶντο πάντας ὁμοίως ἀνδρας τε καὶ γυναι-
καὶ παῖδας, ὅσοις τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐπι-
σμιον ἦν· καὶ εἰλκον ἐπὶ τὴν πόλιν, καὶ τὰ ἐπι-
τῆρια κατεπλήρουν, ἀντ' ἑλλης τινὸς ἀδικίας ἐπι-
ποιούμενοι κατ' αὐτῶν τὴν εὐσεβείαν, ὡς μὲν
τῶν κοινῶν προσασχολεῖσθαι τὰ δικαστήρια· κα-
μόνον διὰ σπουδῆς τοῖς κρατοῦσιν εἶναι, τὸ ἐ-
αἰκισμοὺς καὶ παντοίας στρεβλώσεις δι' ἐ-
ἐπάγειν κατὰ τῶν ἀντεχομένων τῆς πίστεως.

Ἔνθα δὲ καὶ μᾶλλον πᾶσι καταδῆλον γίνεται, τὸ ἤδὲν ἀθεῖ τὸν μέγαν ἐκείνον βουλευέσθαι. Φυλάξας ἄρ' ἑαυτὸν διὰ τῆς φυγῆς τῷ λαῷ, κοινῇ συμμαχίᾳ οἷς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγωνιζομένοις ἄπασιν ἦν. Ἰαθάπερ γάρ περὶ τοῦ Μωϋσέως ἀκούομεν, ὅτι πόρρωθεν ἀφεστηκώς τῆς τῶν Ἀμαληκίων παρατάξεως, τὰ προσευχῆς ἐνετίθει τοῖς ὁμοφύλοις κατὰ τῶν ὑπαντίων τὴν δύναμιν· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κάκεινος, οἷον ἐφορῶν τῷ ὀφθαλμῷ τῆς ψυχῆς τὰ γινόμενα, ἦν θείαν ἐπεκαλεῖτο συμμαχίαν ὑπὲρ τῶν ἐναθλοῦντων τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. Καί ποτε μετὰ τῶν υνόντων κατὰ τὸ σύνθηρος τῷ Θεῷ προσευχόμενος, θρώως ἀγῶνός τε καὶ θορύβου καταπατήσθεις, ἐνδηλὸς ἦν ἐν τοῖς παροῦσιν οἷον ξενιζόμενος, καὶ ἐναγωνίων ᾧ θεάματι, καὶ τὴν ἀκοὴν ἐπέχων, καθάπερ ἤχων ἰσὺς πρὸς αὐτὸν διαβαίνοντας. Καὶ διαγενομένου αὐτοῦ αὐτῆς οὐκ ὀλίγου, μείνας πάντα τὸν ἐν τῷ ἔσπυ χρόνον, ἀκλήνης καὶ ἀκίνητος, εἶθ' ὥσπερ τοῦ ροκειμένου θεάματος εἰς ἀγαθὸν καταλήξαντος, πάντων ἐπανῆλθέ τε πρὸς τὸ σύνθηρος, καὶ ἀνευφήμησεν ἦν Θεὸν ἐν λαμπροτάτῃ φωνῇ, τὸν ἐπινικίον τε καὶ ἰχναριστήριον ὕμνον ἐπιφθεγξάμενος, ὃν πολλαχῆς ψαλμωδίας τοῦ Δαβὶδ ἀκούομεν λέγοντος, τὸ ὕλογητός ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θῆραν οἷς ὁδοῦσιν αὐτῶν. Τῶν δὲ περὶ αὐτὸν θαυμαστικῶς διατεθέντων, καὶ μαθεῖν ἀξιούντων, ὃ τί ποτε ἦ τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ γινόμενον θέαμα, εἰπεῖν ἔσται, μέγα πῶμα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐωραῖναι, καταπαλαισθέντος τοῦ διαβόλου ὑπὲρ νεανίου ἠδὲ ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι. Τῶν δὲ ἀγνοούντων ἔτι τὸ εἰρημένον, σαφέστερον αὐτοῖς διηγέεται, καὶ συμμαχίᾳ κρείττονι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην νεώτερος τις τῶν εὐπατριδῶν, τοῖς ἰδρωσὶ τῆς πίστεως ἠγωνίσαστο, προσαχθεὶς ὑπὲρ τῶν δημίων τῷ ἄρχοντι. ῥοσέθηκε δὲ καὶ τὸ ὄνομα, Τρωάδιον αὐτὸν ὀνομάσας· καὶ ὅτι μετὰ πολλὰς βασάνους, αἷς γενναίως ἐκαρτέρησε, τὸν διὰ τῆς μαρτυρίας ἀνεδήσατο ἰεφάνον. Ἐκπλαγεὶς δὲ πρὸς τὴν ἀκοὴν ὁ διάκονος, εἰ οὕτε ἀπιστεῖν τινα τῶν λεγομένων τολμῶν· καὶ ἰα κρείττονος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι νομίσας, πόρρωθεν ὄντα τῆς πόλεως, μηδενὸς ἀνθρώπου τὰ ἰε' αὐτὸν διαγγελλαντος, ὡς ἐφροσύτα τοῖς πράγμασι· γειν πρὸς τοὺς συνόντας περὶ τῶν ἐκεῖ γενομένων, ἔτης γίνεται τοῦ διδασκάλου ὀφθαλμοῖς ἐπιτραπήναι καὶ γινῶναι τὰ πεπραγμένα· καὶ μὴ κωλυθῆναι ἰρ' αὐτοῦ γενέσθαι μέχρι τῶν τόπων αὐτῶν, ἐν οἷς θαῦμα ἐγένετο. Τοῦ δὲ φοβερὸν εἶναι λέγοντος, τὸ μέσῳ τῶν φονεῦτῶν γενέσθαι, καὶ πολλάκις ἐξ ἠρησίας τοῦ ἀντικειμένου τι τῶν ἀβουλήτων παθεῖν, ἰθαρασεῖν ἔλεγεν ὁ διάκονος τῇ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ συμμαχίᾳ, φθεγξάμενος ταύτην πρὸς αὐτὸν τὴν φωνήν· *Σὺ με παράθου τῷ Θεῷ, καὶ οὐδέεις μοι φόρος καὶ τῶν πολεμίων καθάψεται.* Τοῦ δὲ καθάπερ νέμφορον αὐτῆ τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν διὰ τῆς εὐσεβείας συνεκπέμφαντος, πεποιθὸς τὴν ὁδὸν διήκει, πρὸς δέξανα τῶν ἀπαντῶντων ἐπιστρέφόμενος. Ἐσπέριος τῆς πόλεως ἐντὸς γεγονώς, καὶ κοπῶδης ἐκ τῆς

Tunc vero etiam magis palam omnibus fit, quod nihil sine numine divino consilii magnus ille vir iniret. Nam cum per fugam se populo conseruasset, commune omnibus pro fide decertantibus auxilium atque praesidium erat. Quemadmodum enim de Moyse audimus, quod cum procul abesset ab acie Amalecitarum, per orationem popularibus vires adversus hostes injiceret, eodem modo etiam ille quasi animi oculis intueretur ea quae fiebant, divinum auxilium pro iis, qui nomine fidei confessionis decertarent, invocabat, cumque aliquando una cum familiaribus, ut solebat, Deum precaretur, repente angore ac trepidatione repletus iis qui aderant quasi rem novam admirari et eo quod spectaret angi, et veluti sono quodam ad eum pertinente, aures admovere aperte videbatur, atque haud exiguo praeterito spatio cum toto hoc intercedente tempore erectus et immotus permansisset, deinde quasi propositum spectaculum bonum eventum habuisset, et ad statum pristinum rediit, et elata voce Deum laudavit, adjiciens eum sermonem, quo victoriam adepti uti ac Deo gratias agere solent, quem in multis locis libri Psalorum Davidem audimus pronuntiantem: *Benedictus Deus, qui non dedit nos in praedam dentibus eorum* *. Familiaribus autem ejus admirantibus et scire volentibus, quodnam id tandem spectaculum fuisset, quod ante oculos ejus obversaretur, dixisse fertur, magnam se in illa hora vidisse ruinam, diabolo ab adulescente quodam in certaminibus pro pietate susceptis devicto. Atque illis adhuc non intelligentibus id quod dixisset, apertius eis exponit, quod auxilio divino in illa hora adolescens quidam nobilis in primis ab lictoribus ad praesidem adductus, in certamine pro fide suscepto desudasset. Adjecit autem etiam nomen, Troadium eum nominans, et quod post multa tormenta, quae fortiter toleravisset, martyrii corona redimitus esset. Obstupefactus autem et attonitus his auditis diaconus, cum neque fidem derogare iis, quae dicerentur, auderet, etsi simul excellentius quam humana natura caperet, esse judicaret, qui procul abesset ab urbe, cum nemo hominum eum de suis rebus certiozem fecisset, hunc perinde ac si interfuisset, ad familiares loqui de rebus illis gestis, orat magistrum, ut permitteretur sibi oculis inspicere, quae acta essent, neu prohiberetur ab eo pervenire usque ad ea loca, in quibus miraculum editum erat: at illo periculosum esse dicente versari in medio virorum caedis avidorum, ac saepe ex incursu atque inpetu adversarii posse accidere aliquid repente praeter voluntatem, de quo cogitatum non esset: diaconus se precum ejus auxilio confidere dixit, his verbis ad eum utens: *Tu me commenda Deo, et nullus ab hostibus terror me invadet.* Cumque ille praesidium divinum pro comite per preces una cum eo emisisset, fiduciae plenus iter faciebat ad neminem ob-

* Psal. cxiii, 6.

viam venientem sese convertens. Cum autem vesperi in urbem pervenisset, et de via fessus esset, defatigatum labore corpus lavacro curare necesse esse putabat. Dominabatur autem in illo loco dæmon quidam homicida, in balneo versari solitus: cujus perniciosa atque pestifera vis in tenebris adversus propinquantes exercebatur, et idcirco post solis occasum balneæ illæ non exercebatur, remoque eo accedere id temporis solebat, ad quas stans diaconus præfectum loci rogabat, ut ostium aperiret, et aditum sibi præberet, neu invideret sibi quo minus corpus lavacro reficeret. Illo vero testante neminem, qui circa illam horam aquam ingredi ausus esset, suis pedibus reversum esse, sed post vesperum dæmonium omnes in potestate habere, ac multos jam imprudentes in insanabilia mala incurrisse, quos pro sperato levamine lamentationes et sepulturæ, et gemitus exceperunt: hæc et ejusmodi balneatore dicente, nihilo magis ille quidquam de cupiditate remittebat: sed instabat omnimodo urgens eum, ut se intromitteret. At balneator in lucro ponens, si non una cum imperito hospite periclitaretur, cum clavem ei tradidisset, procul a lavacro discedit; posteaquam autem nudatus intus erat, multiplices quædam terrorum et concussionum materiæ a dæmonio instruebantur, spectra varia igni et fumo mistam naturam præseferentia, in forma hominum et ferarum oculis incidentia, auribus insonantia, anhelitu appropinquantia, undique corpori se circumfundentia. At ille signum (crucis) antesese objiciens, Christique nomen invocans, primum conclave illæsus transivit, ad interiorem autem partem ædium progressus in molestiora incidit spectacula, in terribiliorem faciem transformato dæmonio; et simul terræ motu concuti conclave ei videbatur, adeo ut etiam solum infra ruptum flammam, quæ subitus esset, nudam conspicendam præberet, scintillæque flammæ ab aquis emitterentur, ac rursus eisdem armis, signo (crucis scilicet) et nomine Christi, præsidioque precum magistri terrores earum rerum, quæ tum siebant, discussit. Cumque jam aqua recreatus exire festinaret, rursus prohibebatur a dæmone, qui ostium occupaverat. Verum etiam hoc rursus impedimentum per eandem vim, sponte sua janua cedente, signo (crucis) discutiebatur. Posteaquam autem ei omnia ex sententia successerant, exclamasse dicitur ad eum humana voce dæmonium, ne sibi virtutem illam imputaret, per quam perniciem effugisset; vocem enim ejus, a quo custodiae atque tisse, ut ab incommodis tutus esset.

Servatus igitur, quemadmodum diximus, administrationi loci præfectis fuit, eo quod nemo eorum, qui unquam id temporis aquam ingredi ausi essent, inter vivos postea conspectus esset. Cum autem et hos quæ sibi accidissent, docuisset, et martyrum in urbe fortia facta ita accidisse cognovisset, quemadmodum magnus ille vir in solitudine degens ante exposuisset, propter eas res quas et vidisset

ἰδοιοπορίας γενόμενος, λουτρῶν θεραπεύσαι τὴν ἀναγκαῖον ἤσθη. Ἐπεκράτει δὲ κατὰ τὴν ἐκεῖνον δαίμων τις ἀνθρωποκτόνος ἐπιχωρῶν λουτρῶν, οὗ ἡ φθοροποιὸς δύναμις ἐνεργῆς μετὰ κατὰ τῶν προσεγγιζόντων ἐγένετο, καὶ οὕτως ἀβάτον τὸ λουτρὸν ἦν ἐκεῖνο μετὰ τὰς ἡλίου ἐκαστὴν ἀνευρέγγητον· ἢ παραστάς ἡξίου τὸν ἐπιχόμενον ἀνοίξαι τὴν ὕδραν, δοῦναι τε τὴν εἰσοδὴν καὶ μὴ φρονῆσαι τῆς ἐκ τοῦ λουτροῦ θεραπείας· δὲ μαρτυρομένου μηδένα τῶν κατὰ τὴν ὕδραν νην κατατολμώντων τοῦ ὕδατος ἰδίου ὕδατος ποσιν, ἀλλὰ πάντων μετὰ τὴν ἑσπέραν κινῶν τὸ δαιμόνιον, καὶ πολλοὺς ὑπὸ ἀγνοίας τῆς τὰ ἀνήκεστα, οὓς ἀντὶ τῆς ἐλπίσθεως ἀθρήνοι καὶ οἰμωγαὶ διεδέξαντο· ταῦτα καὶ τὰ αὐτὰ διεξιόντος, οὐδὲν μᾶλλον ἐκεῖνος ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἐνέκειτο παντὶ τρόπῳ κακῶν αὐτὸν, εἰς τὰ ἐντὸς παραδέξασθαι. Οὗ μὴ συγκινδυνεύσαι τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ ξένου ποιούμενος, τὴν κλεῖν ἐπ' αὐτῷ ποιῶν πὸν ὀρθρῶ τοῦ λουτροῦ ἀπαλλάσσεται. Ἐπειὶ ἰσθνοθεὶς ἐντὸς ἦν, πολυτρόποι τινες φάσμασιν ἀπὸ ἀπὴξεν ἀφορμαὶ παρὰ τοῦ δαιμονίου ἐκκίζοντο, φάσματα παντοδαπὰ πυρὶ καὶ κινῶν γμένην τὴν φύσιν ἐπιδεικνύμενα, ἐν ἀνθρώπων θηρίων μορφῇ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐμπόπτωσιν ἀκοαῖς ἐνηχοῦντα, τῷ ἀσθματι προσεγγίζοντα περὶ τὸ σῶμα χεόμενα. Ὁ δὲ τὴν σφραγίδα πρὸς ἀπαθῆς τὸν πρῶτον διεξῆλθε τὸν οἶκον. Ἐν τὸ ἐνδοτέρῳ χωρήσας, χαλεπωτέρως ἐντὸς θεάμασιν, εἰς φοβερωτέραν μετασκευασίαν δαιμονίου τὴν ὕδριν· καὶ ἅμα σεισμῷ κταύων τὸν οἶκον ἔρετο, καὶ τὸ ἔδαφος ὑποβρῆγγόμενον ἰσθνοθεὶς ἀπὸ τῶν ὑδάτων ἐκπέμπεσθαι, καὶ αὐτῷ τὸ ἴσον ὄπλον ἡ σφραγίς, καὶ τὸ τῷ ἰσθνοθεῖ, καὶ ἡ διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ διδασκάλου βεβαίως φοβερὰ τῶν φαινομένων τε καὶ γινόμενων ἐπ' ἄνεθεις δὲ ἤδη τῷ ὕδατι, καὶ πρὸς τὴν ἐξῆλθον, πάλιν ἐκωλύετο, τοῦ δαιμονίου τῆς θύρας λημμένου. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν τὸ κώλυμα ἰσθνοθεὶς δυνάμει αὐτομάτως ἐλύετο, τῇ σφραγίδι θύρας ὑποχωρούσης. Ἐπειὶ δὲ κατὰ τὸν οἶκον κευκωρῆκει τὰ πάντα, ἐκβοῆσαι λέγεται πρὸς τὸ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ τὸ δαιμόνιον, μὴ ἐπ' αὐτῷ τῷ μιν ἐκείνην λογίσασθαι, δι' ἧς τὸν ἐλεῆρον ἔρετο ἡ γὰρ φωνὴ τοῦ παραθεμένου αὐτὸν τῷ φασματὶ τὸ ἀπαθὲς ἐχαρίσατο.

præsidio divino commendatus esset, hoc a præ-

Διασωθεὶς τοίνυν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον πληξιν παρεῖχε τοῖς ἐπιστατοῦσι τοῦ τόπου τῶν πώποτε κατὰ τὴν ὕδραν ἐκείνην κατατῶντων τοῦ ὕδατος ἐν τοῖς ζῶσι φανέντος. Ἐπειὶ τοῖς τὰ καθ' ἑαυτὸν διηγῆσατο, καὶ τὰ κατὰ τὸν τῶν μαρτύρων ἀνδραγαθήματα τοῦτον ἔγνω τῶν μὲνα τὸν τρόπον, ἐν ἐπὶ τῆς ἐρημίας ὁ μέγιστος προδιηγήσατο, προσθεὶς τοῖς περὶ αὐτοῦ ἐπι-

et incredulis conversionem, ita (tandem) ex vita humana ad Deum migrat, obtestatus necessarios suos, ne peculiarem sibi locum sepulturae compararent. Nam si vivus nullius loci dominus vocari voluisset, sed in alienis tanquam inquilinus et peregrinus habitans vitam transegisset, ne post mortem quidem prorsus inquilinatum sibi dedecori fore putare: *Sed insequenti, inquit, saeculo fama prodatur, quod Gregorius nec vivens quidem ab aliquo loco cognominatus sit, et post mortem alienorum locorum fuerit inquilinus, cum ab omni terrena possessione sese abstinuisset, adeo ut ne sepeliri quidem in proprio loco sustinuerit; solam enim illam possessionem pretiosam et expetendam putasse, quae fraudis et avaritiæ vestigium in sese non admittit.* Cæterum quod universa repente natio a Græcica vanitate ad agnitionem veritatis traducta est, admiretur quidem quicumque hoc scriptum leget; nemo vero fidem detrahat, sed ad dispositionem atque consilium respiciat, quo tanta mutatio facta est eorum, qui a mendacio ad veritatem traducti sunt. Nam quod in primis sacerdotii ejus temporibus accidit, quod ad reliqua miracula festinans oratio prætermisit, nunc repetitum atque resumptum exponam. Feriæ quædam publicæ et universales erant in urbe dæmoni cuidam domestico, patrio quodam ritu ac more solemniter celebrari consuetæ, ad quas una cum urbanis celebrandas universa propemodum gens ex tota ea regione confluebat: atque eorum qui concurrerant, theatrum plenum erat, et eorum, qui postremi affluerant, multitudo subselliis undique superfundebatur, atque omnibus ad spectacula atque acroamata orchestram intueri cupientibus, plena erat scena tumultus et trepidationis, irritaque præstigiatoribus mirabiliumque spectaculorum artificibus ostentatio, tumultu sese mutuo constipantium non modo oblectationem musicæ impediende, sed ne circulatoribus quidem et præstigiatoribus suas artes ostentandi tempus concedente. Tum vero communis ab omni multitudine erumpit vox dæmonem, cui diem festum agebant, implorantium, et ab illo sibi laxitatem fieri petentium. Posteaquam autem omnibus simul loquentibus in altum vox tollebatur, ac totius civitatis veluti unius oris sermo esse videbatur, quo hæc preces dæmoni adhibebantur (erat autem precatio, ut ipsa verba ejus audiantur: *Jupiter, fac nobis locum*), audito sane magnus ille vir sono nominatim invocantium dæmonem, a quo laxitatem civitati fieri petebant, quodam ex adstantibus ad eos misso, laxitatem mox datum iri majorem, quam optarent.

Hac autem ab eo voce tanquam tristi quadam sententia prolata, pestilentia frequentem illum ferias agentium et ludos celebrantium conventum excipit. Ac statim tripudiantium choris lamentatio miscebatur, adeo ut in luctus et calamitates eis voluptates converterentur, cum pro plausibus et cantu tibiæ aliarum super alias næniarum cantusque lugubres urbem passim invasissent. Cum enim semel morbus homines invasisset, opinione citius

πίνου βίου πρὸς τὸν Θεὸν μετανίσταται, ἐκ τούτων ἐπιτηδεύοις, μὴ κτήσασθαι τόπον αἰῶνος φὴν ἰδιόζοντα. Εἰ γὰρ ζῶν, κύριος κτήσεσθαι τινὸς οὐκ ἐδέξατο, ἀλλὰ παροικῶν ἐν αἰῶνι βίον διήγαγεν, οὐδὲ μετὰ θάνατον τῆ παροικίᾳ τῶς ἐπαισχυθησεται. Ἄλλ' ἔστω, φησὶ, ἐκ τούτων βίω διήγημα, ὅτι Γρηγόριος οἷτι ὡνομάσθη τόπω τινί, καὶ μετὰ θάνατον ἀλλοτρίων ἐγένετο πάροικος, πάσης τῆς ἐκ τῆ κτήσεως ἑαυτὸν ἀποστήσας, ὡς μὴδὲ ἐκ τῆ ἰδίου καταδέξασθαι τόπω· μόνην γὰρ αὐτῷ τιμίαν εἶναι ἔκρινον ἐκείνην, ἣ ἀλευρὴ ἐαυτῆς ἴχνος οὐ δέχεται. Τὴν δὲ ἀβίασιν τοῦ ἔθνους μετὰστασιν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πρὸς εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας θαυμάσιος τῶν ἐντυγχανόντων τῷ λόγῳ, καὶ πρὸς αὐτὸν πρὸς τὴν οἰκονομίαν βλέπων, ἐκ τῆς τῆ τοσαύτης μεταβολῆς τῶν μετατεθειμένων πρὸς ψεύδους πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὸ γὰρ ἐν τῷ αὐτοῦ τῆς ἱερουσῶνης γεγεννημένον χρόνῳ, ἐκ τῶν λοιπῶν τῶν θαυμάτων ἐπειγόμενος ὁ ἄρχιεπὶς ἔδραμε, νῦν ἐπαναλαβὼν διηγήσομαι. Ἐκ τῆς πάνδημος ἐν τῇ πόλει, δαίμονι τινί πρὸς τὴν κατά τι πάτριον ἀγομένην. Πρὸς ταύτην ἐκ τῆς συνέβριον τοῦ ἔθνους, τῆς χώρας πάσης οὐκ ἐκ τῆς πόλει. Ἐπεπλήρωτο δὲ τῶν συνδεδραμημένων θέατρον, καὶ ὑπερεγίετο πανταχόθεν ὑπὲρ τῶν ἔδρας τῶν ἐπιβρῦέντων τὸ πλῆθος, καὶ πρὸς τὰ θεάματα τε καὶ ἀκροάματα πρὸς τὴν ἰσχυρὰ ἀποβλέπειν προθυμούμενον, θοροῦτο αἰετὸς ὁ σκηνῆ, καὶ ἀπρακτος ἐγένετο τοῖς θαυμάσιον ἐπιδαίξει, τῆς παραχῆς τῶν στενοχωρουμένων τὸν ἀπόλαυσιν τῆς μουσικῆς ἐπικοπιῶντων οὔτε τοῖς θαυματοποιοῖς ἐνδοδούσης κερφῆ τῶν ἐπιδεικνυσθαι. Ἐνθα δὲ κοινῆ κριτικῆ ἐκρήγνυται τοῦ δήμου φωνῆ, τὸν δαίμονα ὑπὲρ τὴν ἡγόν, ἀνακαλοῦντων, καὶ παρ' ἐκείνου ἐκ τῆς εὐρυχωρίαν αὐτοῖς ἀξιοῦντων γενέσθαι. Ἐκ τῆς πάντων ἀλλήλοις συμφεγγόμενον, εἰς ἡγόν τῆς φωνῆ, καὶ πάσης ἐδόκει τῆς πόλεως κερφῆ τῶν προσάγων τῷ δαίμονι (ἦν δὲ ἡ εὐχή, ὡς τὸ ἀκούσαι τῆς λέξεως· *Ζεῦ, ποιήσον ἡμῖν ἀκούσας δὲ ὁ μέγας ἐκεῖνος τοῦ ἴχνος αὐτῆς ἐπιθωμένων τὸν δαίμονα, παρ' οὗ τὴν εὐρυχωρίαν γενέσθαι τῇ πόλει, φησὶ πρὸς αὐτοῦ τινὰ τῶν παρεστηκότων, δοθήσεσθαι αὐτῷ δέπω πλείονα τῆς εὐχῆς τὴν εὐρυχωρίαν.*

Ταύτης δὲ παρ' αὐτοῦ τῆς φωνῆς αὐτῶν ἰσχυρῆς ἀποφάσεως ἐξενεχθείσης, λοιμὸς τῆς πόλεως ἐκείνην ἱερομηνίαν ἐκδέχεται. Καὶ παρὰ κατεμίγνυτο ταῖς χοροστασίαις ὁ θρῆνος ἐκ τῆς εἰς πένθη καὶ συμφορὰς μεταστραφῆς ἡμῶν, ἀντὶ αὐτῶν καὶ κρότων τῆς ἐπιβρῦντος νωδίας διαλαβούσης τὴν πόλιν. Ἐνεκείνην τῶν τοῖς ἀνθρώποις τὸ πάθος, θάττων ἢ κατ' ἐπίφρησι· πυρὸς δίκην τοὺς οἴκους ἐπιδοσπόμενον

ροῦσθαι μὲν τῶν τῆ νόσῳ καταφθειρομένων τὰ
 τῶν ἐλπίδι θεραπείας προσφευγόντων· γέμειν
 ηγάς, καὶ χρονονούς, καὶ φρέατα, τῶν ὑπὸ τῆς τοῦ
 ματος ἀμηχανίας διακαιομένων ἐν τῆ δίψῃ (ἐφ'
 τόνει τὸ ὕδωρ τὸν ἐκ τοῦ πάθους κατασδέσθαι
 μὲν, ὁμοίως ἐχόντων καὶ μετὰ τὸ ὕδωρ, καὶ
 τοῦ ὕδατος, τῶν ἀπαξ κατασχεθέντων τῷ πάθει).
 οὐς δὲ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς τάφους, καὶ μηκέτι
 περιόντας ἐξαρκεῖν ταῖς τῶν κατοικομένων τα-
 . Γενέσθαι δὲ οὐκ ἀδόκητον τοῦ κακοῦ τὴν προσ-
 ν τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλὰ τινος φάσματος ἐπι-
 μένου τῆ μελλούσῃ καταφθείρεσθαι οἰκίᾳ, οὕτως
 ολουθεῖν τὴν φθορὰν. Ἐπεὶ οὖν πᾶσι καταφανής
 ετο ἡ αἰτία τῆς νόσου, ὅτι τὸ ἐπικληθὲν παρ'
 ν δαιμόνιον κακῶς ἐπλήρωσεν τὴν εὐχὴν τῶν μα-
 ν, τὴν πονηρὰν ταύτην ἐκ τοῦ πάθους εὐρυχω-
 B ἐμποιῶν τῆ πόλει· ἔνθα ἰκέται γίνονται τοῦ
 λου, στήσαι θεόμενοι τοῦ κακοῦ τὴν φθορὰν διὰ
 παρ' αὐτοῦ γινωσκομένου τε καὶ χρηρτομένου
 , ὃν μόνον ὠμολόγουν ἀληθῶς εἶναι θεὸν, καὶ
 πάντων τὸ κράτος ἔχειν. Τοῦ γὰρ φάσματος
 ου πρὸ τῆς ἐσομένης τῷ οἴκῳ διαφθορᾶς προ-
 μένου, καὶ παραχρημα τὴν ἀπόγνωσιν τῆς ζωῆς
 οῦντος, εἰς ἐγίνετο τοῖς κινδυνεύουσι σωτήριος
 ρς, τὸ ἐντὸς ἐκεῖνου γενέσθαι τοῦ οἴκου τὸν μέ-
 ρηγόριον, καὶ δι' εὐχῆς τὸ ἐνοσηψαν τῷ οἴκῳ
 ς ἀπέσασθαι. Ταχεῖας δὲ διὰ τῶν τετυχηκότων
 ῶτοις τῆς τοιαύτης σωτηρίας ἐπὶ πάντας τῆς
 ς διαδραμούσης, πάντα ἀργὰ ἦν, ἀ πρότερον
 ματαιότητος αὐτοῖς ἐσπουδάξτε, χρηστήριά τε
 C αθάροια, καὶ ἡ ἐν τοῖς εἰδώλοις διατριβή, πάν-
 τρὸς τὸν μέγαν ἱερέα βλεπόντων, καὶ ἐκάστου
 ἑαυτὸν ἐπὶ σωτηρία παντὸς τοῦ γένους ἐφέλκο-
 . Μισθὸς δὲ ἦν αὐτῷ παρὰ τῶν σωζομένων ἡ
 βυχῶν σωτηρία. Τῆ γὰρ τοιαύτη πείρα τῆς εὐ-
 ας τοῦ ἱερέως φανερούμενης, οὐκέτι ἦν ἀναβολὴ
 τὴν συγκατάθεσιν τοῦ μυστηρίου, τοῖς διὰ τῶν
 ν διδασκομένοις τὴν τῆς πίστεως δύναμιν. Οὐ-
 γέμετο τοῖς ἀνθρώποις ἐκεῖνοις ἰσχυροτέρα τῆς
 ς ἡ νόσος. Ὅσον γὰρ ἐν τῆ ὑγιείᾳ πρὸς τὴν τοῦ
 ηρίου παραδοχὴν τοῖς λογισμοῖς ἀσθενούντες
 , τοσοῦτον τῆ σωματικῇ νόσῳ πρὸς τὴν πίστιν
 σθησαν. Καὶ οὕτω τῆς περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνης
 θείσης, πάντες πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ
 ἰθιεντο, οἱ μὲν διὰ τῆς ἐπιγενομένης νόσου χει-
 γηθέντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ καὶ προφυ-
 του τοῦ λοιμοῦ, τὴν πίστιν τὴν εἰς τὸν Χριστὸν
 ἀλλόμενοι. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα τῆ μνήμη μέχρι
 εὔρο διασωζόμενα τοῦ μεγάλου Γρηγορίου θαύ-
 , ἄπερ φειδόμενοι τῆς ἀπιστοῦσης ἀκοῆς, ὡς
 ς βλαβεῖεν οἱ τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ μεγέθει τῶν λεγο-
 ν ψεύδος οἰόμενοι, τοῖς γεγραμμένοις οὐ προσ-
 μιν. Χριστῷ δὲ τῷ τοιαῦτα διὰ τῶν δούλων
 ι τερατουργοῦντι πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσ-
 ρις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 Ἄμην.

A propagabatur atque serpebat, Ignis in modum do-
 mos depascens, adeo ut ædes quidem sacræ, quo
 spe sanationis atque remedii confugiebant, iis, qui
 morbo peribant, repletæ: fontes vero, aquæ ductus,
 scaturiginesque ac putei eorum, quos atrocitate
 morbi sitis exurebat, referti essent (in quibus aqua
 morbi incendium restinguere non valebat, qui semel
 morbo correpti essent, perinde post aquam sumptam,
 atque antequam eam sumpsissent affectis), multi
 item ultro transirent ad sepulcra, eo quod superstites
 sepeliendis mortuis non amplius sufficerent, nec in-
 opinato malum homines invaderet, sed quasi spe-
 ctrum quoddam ad eas ædes quibus perniciës immi-
 nebat, accederet, illò certum exitium subsequere-
 tur. Ut igitur causa morbi omnibus patefacta est,
 B nempe quod dæmon ab ipsis invocatus male stulto-
 rum ac miserorum preces impleret, qui hanc quæ
 morbum consecuta esset, laxitatem in urbe efficeret,
 magno isti viro supplices flunt orantes, ut per eum,
 quem ipse Deum agnosceret ac prædicaret, quem so-
 lum revera Deum esse, et in omnes imperium habere
 constiterent, mali impetum sisteret et inhiberet.
 Nam cum spectrum illud ante futuram pestem alicui
 domui appareret, ac protinus desperationem vitæ
 habitatoribus injiceret, una periclitantibus salutis
 ratio erat, si illas ædes magnus Gregorius ingrede-
 retur, ac per preces morbum, qui domum invasis-
 set, repelleret ac submoveret. Cum autem celeriter
 per eos, qui primi ea ratione servati erant, ad
 omnes fama permanasset, omnia, quæ prius vani-
 tate atque stultiitia adducti curabant, omittebantur,
 C oracula, sacrificia piacularia, in delubris simula-
 crorum commoratio, omnibus magnum sacerdo-
 tem intuentibus, et unoquoque eum ad se totius
 familiæ suæ servandæ gratia alliciente. Mercedem
 autem ab iis, qui servabantur, salutem animarum
 consequabatur. Cum enim ejusmodi experimento
 pietas sacerdotis patetieret, non amplius differen-
 dum censebant, quin mysterium approbarent, qui
 per opera virtutem fidei cognoscebant. Adeo illis
 hominibus sanitate morbus validior erat. Qui enim
 in sanitate ad approbationem mysterii rationibus
 infirmi essent, corporali morbo ad fidem convale-
 runt. Atque ita simulacrorum cultus errore depre-
 D henso, omnes ad nomen Christi traducebantur,
 pars urgente morbo ad veritatem quasi manuducti,
 pars etiam fidem in Christum quasi munimentum,
 quo tuti essent adversus pestem, objicientes. Sunt
 autem etiam alia magni Gregorii miracula, quæ
 memoria usque adhuc tenentur: ea nos incredulis
 auribus parcentes, ne offendantur qui propter am-
 plitudinem earum rerum quæ memorantur, verita-
 tem mendacium esse putant, scriptis non adjeci-
 mus. Christo porro talia per servos suos miracula
 operanti, convenit gloria. honor et adoratio, nunc
 et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΑΚΡΙΝΗΣ

ΑΔΕΛΦΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

S. P. N. GREGORII
VITA S. MACRINÆ VIRGINIS

SORORIS BASILII MAGNI.

Interprete Franciscæ Zino Veronensi.

Hoc quidem voluminis genus ex inscriptione epistola videtur esse (1) : sed ejus longitudo modum epistolæ superat, et justam libri complectitur magnitudinem : me tamen rei, quam ut litteris consignare imperasti, defendit argumentum. Est enim majus et uberius, quam ut epistolæ terminis concludi possit. Omnino consuetudinis illius oblitus esse non debes, cum ad urbem Antiochi congressi sumus, quo tempore petebas Hierosolimam, ut monumenta Christi peregrinationis, dum in carne esset, inviseres, eorumque sermonum, quos variis de rebus inter nos contulimus. Neque enim congressus ille tacitus esse potuit, cum prudentia tua multiplicem colloquendi occasionem subjiceret.

Inter disputandum igitur, ut in ejusmodi congressionibus fit, in mentionem probæ ejusdam mulieris incidimus. Si tamen ex natura mulier a nobis appellanda est, quæ naturæ conditione præstantior fuit. Non autem ex alienis sermonibus narrationi fidem faciebat oratio, sed diligenter ea, quorum experientia magistra fuerat, persequebatur, et nihil fere alieno auditus testimonio confirmabat. Neque enim virgo, qua de verba faciebamus, genere nobis erat peregrina, ut quæ admirabilia de illa dicenda erant, per alios nos cognoscere oporteret, sed eisdem orta parentibus : quippe quæ tanquam fructus primitiarum ex materno utero prima pullulaverat. Quoniam igitur honorum historiam esse frugiferam censuisti, ne vitæ illius virginis, quæ ad humanæ virtutis fastigium per sapientiæ studium pervenit, exemplum posteros lateat, neve sine fructu transeat involutum, mihi faciendum existimavi, ut tibi parerem, et incomposita simplici que oratione vitam ejus quam brevissime possem explicarem.

Macrinæ virgini nomen erat, sic a parentibus appellatæ, quod olim insignis quædam in nostra

Τὸ μὲν εἶδος τοῦ βιβλίου, ὅσον ἐν τῷ ἔργῳ φησὶ τύπω, ἐπιστολὴ εἶναι δοκεῖ· τὸ δὲ εἶδος τὸν ἐπιστολιμαῖον ὄρον ἔστιν, εἰς συγγραμμάτων κρηγορίαν παρατεινόμενον· ἀλλ' ἀπόκρισιν ἡμῶν ἢ σύνθεσις, ἥς ἕνεκεν γράφει παρατελείων οὐσα, ἢ κατ' ἐπιστολῆς συμμετρίαν δὲ οὐκ ἀμνημονεῖς τῆς συντυχίας, ὅτι κατὰ Ἱεροσολύμοις ἐπιφοιτῶν μέλλων, ἐφ' ᾧ τὸ πρὸς τοῦ Κυρίου διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας ἐν ταῖς ἐπιπέρασιν συνέδραμόν σοι, κατὰ τὴν Ἀντιόχου πάλαι καὶ τῶν ἀνακινουμένων ἡμῖν λόγων· οὐκ ἔστιν ἐν σιωπῇ τὴν συντυχίαν εἶναι· πολλὰς γὰρ ἀφορμὰς τῆς σῆς συνέσεως ἐπιβαλλούσας.

Οἶα δὲ φιλεῖ πολλάκις ἐν τούτοις γρηγορίαν μὴν βίου τινὸς εὐδοκίμου προῆλθε μάστιγι γυνὴ δὲ ἦν ἡ τοῦ διηγῆματος ἀφορμὴ· εἰς οὐκ οὐδα γὰρ εἰ πρότερον ἔστιν ἐκ τῆς φύσεως ὀνομάζειν, τὴν ἀνω γενομένην τῆς φύσεως διήγημα ἡμῖν οὐκ ἐξ ἀκοῆς ἐτέρων πιστὸν εἶχεν· ἀλλ' ὧν ἡ πείρα διδάσκων· δι' ἀκριβείας ἐπεξῆει ὁ λόγος, εἰς οὐδὲν ἐπιπέρασιν ἐπιμαρτυρούμενος. Οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν ἡμῶν ἢ μνημονευθεῖσα παρθένος, ὡς ἀπὸ τῶν ἐτέρων γινώσκων τὰ κατ' ἐκείνην θεομαρτυρίαν, ὡς τῶν αὐτῶν ἡμῖν γονέων, ὡς περὶ τῆς ἐπιπέρας, πρώτη τῆς μητρῴας νηδύος ἀνακινουμένη· Ἐπεὶ οὖν εὐδοκίμασας φέρειν τι κέρδος τῶν ὁσίων ιστορίαν· ὡς ἂν μὴ λάθοι τὸν κατὰ τὸν νόμον ὁ τοιοῦτος βίος, μηδὲ ἀνωφελὴς παραμυθία σιωπῆς συγκαλυφθεῖσα ἢ πρὸς τὸν ἀκριβῆ ἀνθρωπίνης ἀρετῆς ὄρον ἐαυτὴν διὰ φύσεως ἀρασα, καλῶς ἂν ἔχειν ψήθη, σοὶ τε καὶ ἐμοὶ δι' ὀλίγων, ὡς ἂν οἶδός τε ὦ, τὰ κατ' αὐτὴν ἐν ἀκατασχεύῳ τε καὶ ἀπλῶ διηγῆματι.

Μακρίνα ἦν ὄνομα τῇ παρθένῳ· εὐδοκίμασας πάλαι κατὰ τὸ γένος ἦν ἡ Μακρίνα, μήτηρ τῆς

(1) Est epistola ejus ad Olympium monachum.

γεγεννημένη, ταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ὁμολογίαις τῶν
 τῶν διωγμῶν ἐναθλήσασα, ἣ ἐπινομάσθη παρὰ
 τῶν ὄντων ἡ παῖς. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἦν ἐν φανερωῖ τὸ
 τὸ παρὰ τῶν γινωσκόντων ὀνομαζόμενον.
 οὐ δὲ κατὰ τὸ λεληθὸς αὐτῇ ἐπεκέκλητο· ὁ πρὶν
 διὰ τῶν ὀδῶν εἰς φῶς, ἐκ τινος ἐπιφανείας
 ἰμάσθη· ἦν γὰρ δὴ τοιαύτη κατ' ἀρετὴν καὶ ἡ
 ὡς πανταχοῦ τῶ θεῷ βουλήματι χειραγω-
 γηθεῖσα· διαφερόντως δὲ τὴν καθαρὰν τε καὶ ἀηλ-
 γοῦ βίου διαγωγὴν ἡσπασμένη, ὡς μὴδὲ τὸν
 ἐκουσίως ἀλέσθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὀρφανὴ μὲν ἐξ
 ἔρων ἦν· ὑπαρῆνθαι δὲ τῇ ὥρᾳ τοῦ σώματος·
 ἄλλοις ἢ φήμη τῆς εὐμορφίας πρὸς τὴν μνη-
 στήγειρε· κίνδυνος δὲ ἦν, εἰ μὴ κατὰ ἐκού-
 νι συναρμοσθεῖη, παθεῖν τι τῶν ἀβουλήτων ἐξ
 ἰας, πρὸς ἀρπαγὰς παρεσκευασμένων τῶν ἐπι-
 ὄτων τῶ κάλλει· διὰ τοῦτο ἐλομένη τὸν ἐπὶ σεμνό-
 λου γνωριζόμενον τε καὶ μαρτυρούμενον, ὥστε
 α κτήσασθαι τῆς ἰδίας ζωῆς, εὐθὺς ἐν ταῖς
 ἰς ὀδίαι, ταύτης γίνεται μήτηρ· καὶ ἐπειδὴ
 ὁ καιρὸς, καθ' ὃν εἶδε λυθῆναι τὴν ὀδίαν τῶ
 εἰς ὕπνον τραπέισα, φέρειν ἐδόκει διὰ χειρὸς
 τι ὑπὸ τῶν σπλάγχθων περιεχόμενον· καὶ τινα
 ἰ καὶ στήματι μεγαλοπρεπεστέρῳ, ἢ κατὰ ἀν-
 ὀν ἐπιφανέντα, προσειπαῖν τὴν βασταζομένην
 ὀνόματος Θεέκλην· Θεέκλης ἐκείνης, ἣς πολὺς
 παρθένοις ὁ λόγος. Ποιήσαντα δὲ τοῦτο καὶ
 ρούμενον εἰς τρις, μεταστῆναι τῶν ὀδῶν, καὶ
 τῇ ὀδίᾳ τὴν εὐκολίαν, ὡς ὁμοῦ τε τοῦ ὕπνου
 διαστῆναι, καὶ τὸ ἐνύπνιον ὕπαρ ἰδεῖν, τὸ μὲν
 ἰμα τὸ κεκρυμμένον ἐκεῖνο ἦν. Δοκεῖ δέ μοι μὴ
 ὀν πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν κλησὶν ὀδηγῶν τὴν
 ἰνην ὁ ἐπιφανείας τοῦτο προφθέγγασθαι· ἀλλὰ
 ὀν προσειπεῖν τῆς νέας, καὶ τὴν τῆς προαιρέ-
 ἰμοιότητα διὰ τῆς ὀμωνυμίας ἐπιδείξασθαι.
 ρεται τοίνυν τὸ παιδίον· οὐσης μὲν αὐτῶ καὶ
 ἰς ἰδίας, τὰ δὲ πολλὰ τῆς μητρὸς ἐν ταῖς χερσὶ
 ἰαῖς τεθνηομένης. Ὑπερβᾶσα δὲ τὴν τῶν νη-
 ἰλικίων, εὐμαθῆς ἦν τῶν παιδικῶν μαθημά-
 ἰατῶν πρὸς ὅπερ ἀν' ἡ τῶν γυνέων κρῖσις ἦγε μά-
 ἰατῶν κατ' ἐκείνην τῆς νέας διέλαμπεν. Ἦν
 ἰμητρὶ σπουδῇ, παιδεύουσα μὲν τὴν παῖδα· μὴ
 ἰτὴν ἐξωθεν ταύτην καὶ ἐγκύκλιον παιδευσιν,
 ἰτὰ πολλὰ, διὰ τῶν ποιημάτων αἰ πρῶται τῶν
 ἰμένων ἡλικίας διδάσκονται. Αἰσχρὸν γὰρ ἦστο,
 ἰντάπασιν ἀπρεπὲς, ἢ τὰ τραγικὰ πάθη, ὅσα
 ἰακῶν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις τοῖς ποιη-
 ἰωκαν, ἢ τὰς κωμικὰς ἀσχημοσύνας, ἀπα-
 ἰ εὐπλαστον φῶσιν διδάσκεισθαι, καταμολυνο-
 ἰτρόπον τινὰ τοῖς ἀσμεντέροις περὶ τῶν γυναι-
 ἰτηγῆμασιν. Ἄλλ' ὅσα τῆς θεοπνεύστου Γρα-
 ἰηπτότερα ταῖς πρῶταις ἡλικίαις δοκεῖ, ταῦτα
 ἰαῖδ' ἰτὰ μαθήματα, καὶ μέγιστα ἡ τοῦ Σολο-
 ἰ· Σοφία· καὶ ταύτης πλέον, ὅσα πρὸς τὸν ἡθι-
 ἰῶν ἔφερε βίον· Ἄλλὰ καὶ τῆς ψαλμωδομένης
 ἰ οὐδ' ὀτιοῦν ἡγνοεῖ· καιροῖς ἰδίαις ἕκαστον
 ἰτῆς ψαλμωδίας διεξιοῦσα· τῆς τε καίτης διανι-
 ἰη, καὶ τῶν σπουδαίων ἀπτομένη τε καὶ ἀνα-
 ἰνη, καὶ προσειμένη τροφήν, καὶ ἀναχωροῦσα

familia Macrina fuerat, patris nostri videlicet ma-
 ter, quæ tempore persecutionum pro Christi con-
 fessione pugnauerat. Hoc quidem vulgato nomine
 a familiaribus vocabatur : sed arcanum et recon-
 ditum alterum habebat nomen, quo per visum fue-
 rat insignita priusquam in lucem a matre per
 dolores ederetur. Nam ipsa quoque mater ea vir-
 tute erat, ut consilio Dei sese in omnibus regeret,
 puramque et integram vivendi rationem in primis
 diligeret, adeo ut non sponte, sed invita quodam-
 modo nupserit : etenim cum utroque parente or-
 bata in ipso esset ætatis flore, sanctæque pulchri-
 tudinis multos, ut eam sibi uxorem cuperent,
 incitaret, et periculum esset nisi volens in matri-
 monio concupiam collocaretur, ne per vim adversi
 aliquid ei contingeret (nam ejus forma capti ad
 rapinam spectabant), ut salutem consuleret, vitæ
 gravitate spectatum commendatumque virum sibi
 elegit, primoque partu hujusce est facta mater. Ve-
 ram cum pariendi tempus instaret, somno conso-
 pita, manu gestare sibi visa est id quod adhuc in-
 tra viscera continebat, et quemdam humana specie
 et forma angustiore intueri, qui Theclæ nomine
 filiolam appellavit, Theclæ, inquam, illius inter
 martyres celeberrimæ : id autem cum ter repetens
 testatum reliquisset, discossit. Ea vero statim somno
 soluta est, et partu facile levata, ut et somno simul
 excitata sit, et quod in quiete videtur, effectum
 inspexerit. Arcanum igitur nomen hoc illi fuit. Vi-
 detur autem mihi is, qui per quietem apparuerat,
 eam vocem pronuntiasse, non tam, ut quo no-
 mine appellanda esset, indicaret, quam ut simili-
 tudine nominis idem ostenderet vivendi studium
 et institutum.

Educatur ergo puellula et quanquam propria illi
 nutrix aderat, tamen in manibus fere matris enu-
 triebatur. Cum autem infantis ætate esset egressa,
 docilem admodum naturam in perdiscendis pueri-
 libus illis institutis præ se tulit ; quidquid enim ei
 discendum parentes indicabant, in eo puellæ in-
 genium excelebat. Studebat autem mater ut filia
 erudiretur, sed non ista tamen externa discipli-
 narum serie, qua plerumque ex poetarum lectione
 primæ discentium ætates inbuuntur : turpe enim et
 indecorum prorsus existimabat, vel tragicis femi-
 narum perturbationibus, unde scribendi principia
 et argumenta poetæ sumpserunt, vel comædiarum
 scæditibus, vel pudendis eorum, qui tot ærumnas
 ad llium pertulerant, factis tenerum et bene forma-
 tum animum infici, et minus gravibus de feminis
 narrationibus quodammodo coinquinari. Proinde
 quæ ex divino Spiritu dictata Scriptura primæ illi
 ætatis faciliora aptioraque videbantur, discenda
 proponebat, cum primis autem Sapientiam Salo-
 monis, idque ex ea potissimum, quod ad vitam et
 mores maxime conducebat. Erat etiam Psalmorum
 haudquaquam ignara præfinitamque eorum par-
 tem statutis temporibus percurrerat. Nam sive sur-

geret e lectulo, sive ad studia accederet, sive A
discederet ab eis, sive cibum sumeret, sive a mensa
recederet, sive cubitum se conferret, sive ad pre-
candum exsurgeret, semper ut bonam, seque nullo
tempore deserentem comitem, Psalmorum habebat cantilenam.

Dum his et similibus institutis educatur, man-
nunque tractanda lana excellenter exercet, ad
duodecimum ætatis annum pervenit. Quo quidem
tempore juventæ flos mirifice splendere cœpit, et
quod admiratione dignum est, quamvis celaretur
puellæ pulchritudo, latere tamen non potuit. Nec
in patria quidquam æque admirabile videbatur,
atque forma et venustas illius, ut ne pictorum qui-
dem manus ejus decorem assequerentur, et quæ
ars nihil non machinatur et effingit, maxima quæ
que audent et ipsorum etiam imagines elemento-
rum imitatione exprimens, ea illius formæ felicita-
tem imitari non posset. Quamobrem magnum juve-
num nuptias ejus ambientium examen parentes
circumstabat. Pater autem, qui sanequam prudens
et in rebus honestis dijudicandis expertus erat,
quemdam tum genere, tum moribus honestum
probatumque adolescentem reliquis prætulit, eique
si ad ætatem pervenisset, filiam despondit. Interim
ille magnam de se expectationem concitare, in ju-
diciisque reos defendendo egregiam dicendi fa-
cultatem præ se ferre, atque ita patri puellæ tan-
quam gratum dare sponsalium munus. Quam tamen
præclaram spem interruptit invidia eum vitæ in
ipsa miseraunda subripiens adolescentia.

ἐπικόπτει τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας, ἀναρπάσας αὐτὸν

Quæ autem a patre statuta fuissent, puella non
ignorabat : nam adolescentis obitu cognovit con-
siliium patris : itaque judicium illius connubium
vocans, tanquam id quod pater decreverat effectum
esset, in reliquum vitæ tempus apud se manere
constituit, in sententiaque permansit constantius
quam ab illa ætate postulabatur. Etenim cum sæ-
penumero parentum ad eam deferrentur sermones,
propterea quod multi erant, qui fama pulchritu-
dinis ejus adducti illam sibi cuperent uxorem ad-
jungere, absurdum et iniquum esse dicebat, sibi
non permitti ut illud conjugium coleret, quo semel
a patre devincta esset, sed ad alterum cogi
respicere ; cum unum natura sit matrimonium, N
quemadmodum unus ortus et una mors. Eum vero,
cui a parentibus fuisset desponsa, non esse mor-
tuum contendebat, sed spe resurrectionis Deo vi-
vere. Quapropter eum se non obiisse, sed peregre
profectum esse judicare, et nefas fore si peregrinanti
sponso fidem non servaret. Ejusmodi rationibus
repellens eos, qui sibi persuadere conabantur, decrevit
in eo, quod sibi proposuerat, perstare ac ne momento
quidem temporis a latere matris unquam discedere.
Quamobrem ei sæpe dicebat mater, se reliquos liberos
in utero tempore quodam præsnito gessisse, illam
vero perpetuo in visceribus suis quodammodo circumferre.
Filiæ tamen incorruptus nec laborem matri nec damnum affere-

τραπέζης, καὶ ἐπὶ κοίτην ἰούσα, καὶ εἰς τὴν
διανισταμένη, πανταχοῦ τὴν Ψαλμῶδιον ἐπι-
τινα σύνοδον ἀγαθὴν μηθενὸς ἀπολιμπνησά-
νου.

Τούτοις συναυξανόμενη καὶ τοῖς τοῦ πατρὸς ἐπι-
μασι, καὶ τὴν χεῖρα πρὸς τὴν ἐρουργίαν ἐπι-
τοῖς ἀσκήσασα, πρὸεισι εἰς δωδέκατον ἐτα-
μάλιστα τὸ τῆς νεότητος ἄθος ἐκλάμπεν ἐπὶ
"Ἐνθα δὴ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ὅπως οὐδὲ τὸ
νον τὸ κάλλος τῆς νέας ἐλάνθανεν. Οὐδέ τι τὴν
πατρίδα πᾶσαν ἐκείνην τοιοῦτον θαῦμα ἴδαι
ἐν συγκρίσει τοῦ κάλλους ἐκείνου καὶ τῆς εὐ-
εἶναι ὡς μηδὲ ζωγράφων χεῖρας ἐφικέσθαι
B ναί τῆς ὥρας ἄλλὰ τὴν πάντα μηχανωμένη
καὶ τοῖς μεγίστοις ἐπιτολῶσασα, ὡς καὶ εἰς
στοιχείων τὰς εἰκόνας διὰ τῆς μιμήσεως ἔδει-
σθαι, τὴν τῆς μορφῆς ἐκείνης εὐκληρίαν μί-
δι' ἀκριβείας μιμήσασθαι. Τοῦτου χάριν τῶν
τῶν μνηστειούτων τὸν γάμον αὐτῆς τὰς
περιεχεῖτο. Ὁ δὲ πατήρ (ἦν γὰρ ἐπὶ σὺν-
κρίνειν τὸ καλὸν ἐπεσκεμμένος) εὐδοκίμων
ἐκ γένους γνώριμον ἐπὶ σωφροσύνη, ἀρετῶν
δευτηρίων ἐπανήκοντα, τῶν λοιπῶν ἀπαρτί-
κων κατεγγυᾶσθαι ἐγνώκει τὴν παιδα, εἰς
κταν ἔλθοι. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ μὲν ἐν ἐλπίσει
χρηστοτέρας ἄ καὶ καθάπερ τι τῶν κερτα-
ἔδνων, τὴν διὰ τῶν λόγων εὐδοκίμησιν πρὸς
πατρὶ τῆς νέας, ἐν τοῖς ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων
C τῆν τῶν λόγων ἐπιδεικνύμενος δύναμιν. Ὁ δὲ
ἐκ τῆς ζωῆς ἐν ἐλευσίῃ τῇ νεότητι.

Οὐκ ἠγνοεῖ δὲ τὰ τῷ πατρὶ δεδομένα
'Ἄλλ' ἐπειδὴ τῷ θανάτῳ τοῦ νεανίου τὸ κεκρυμ-
αὐτῆ διεκόπη γάμον ὀνομάσασα τὴν τοῦ πατρὸς
ὡς γεγεννημένου τοῦ κεκριμένου, μένει ἐπὶ
τὸ λοιπὸν ἡζέου. Καὶ ἦν ἡ κρίσις τῆς ἡσυχίας
γιωτέρα. Πολλάκις γὰρ αὐτῇ τοὺς περὶ τῶν
προσαγαγόντων λόγους τῶν γεννησαμένων, ἐπὶ
πολλοὺς εἶναι τοὺς κατὰ φήμην τοῦ κάλλους
στεύειν ἐθέλοντας, ἄτοπον εἶναι ἔλεγε καὶ
μον, μὴ στέργειν τὸν ἄπαξ ἐκ τοῦ πατρὸς
κυρωθέντα γάμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἕτερον πε-
σθαι βλέπειν ἕνός ἕντος ἐν τῇ φύσει τοῦ
μία γένεσις, καὶ θάνατος εἰς τὸν δὲ συναρ-
κατὰ τὴν τῶν γονέων κρίσιν μὴ θεθνήαι ἐ-
ζετο, ἀλλὰ τὸν τῷ Θεῷ ζῶντα, διὰ τὴν ἐπι-
ἀναστάσεως, ἐπόδημον κρίνειν, καὶ ὡς
ἄτοπον δὲ εἶναι τῷ ἐκδημῶντι νομφίῳ μὴ
τὴν πίστιν. Τοῖς τοιοῦτοις λόγοις ἀπαθροῦν
παραπειθὴν ἐπιχειροῦντας, ἐν ἐδοκίμασεν ἐπὶ
ἀγαθῆς κρίσεως φυλακτικῶν, τὸ μηδέποτε
μητρὸς, μηδὲ ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου οὐδὲ
μὴ πολλὰκις τὴν μητέρα πρὸς αὐτὴν εἰπὼν
λοιπὰ τῶν τέκνων τεταγμένῳ τινὲ χρόνῳ ἐκ-
σεν, ἐκείνην δὲ διαπαντός φέρε: πάντοτε τῶν
τοῖς σπλάγγχοις ἐαυτῆς περιέχουσα. Ἄλλ' ὡς
ἐπίπονος, οὐδὲ ἀκερδῆς τῇ μετρὶ τῆς θυγατρὸς
διαγωγῆ. Ἄντι γὰρ πολλῶν αὐτῆς θεραπευτικῶν
παρὰ τῆς θυγατρὸς θεραπεία ἄ καὶ ἦν ἀντι-

θη παρ' ἀμφοτέρων ἀλλήλαις ἀντιπληρουμένη. Α μὲν γὰρ τὴν ψυχὴν τῆς νέας, ἣ δὲ τὸ σῶμα τῆς ῥῆς ἐθεράπευεν, ἐν τε τοῖς ἄλλοις πᾶσι τὴν ζητοῦν ὑπηρεσίαν ἀποπληροῦσα· καὶ ἐν τῷ ταῖς ἰδίαις ἢ πολλαῖς τῇ μητρὶ παρασκευάζειν τὸν ἄρτον. ερ οὐ κατὰ τὸ προηγούμενον αὐτῇ διεσπουδάσθη. ἵ ἐπειδὴ ταῖς μουσικαῖς ὑπηρεσίαις τὰς χεῖρας ῆς ἔχρισε, πρέπειν ἡγησαμένη τῷ ἐπιτηδεύματι βίου τὴν περὶ τοῦτο σπουδὴν, ἐκ τοῦ περιόντος μητρὶ παρεχορήγει τὴν ἐκ τῶν οἰκείων πόρων ἦν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν αὐτῇ ὑποκονόμεν τὴν ἐπιχειρῆμεν φροντίδα. Τεσσάρων υἱῶν ἦν μήτηρ, καὶ πέντε θυγατέρων, καὶ τρι- ἔρχουσιν ὑπετέλει, διὰ τὸ ἐν τοσοῦτοις εἴνεσιν ς κατεσπάρθαι τὴν κτῆσιν.

οικίως τοίνυν τῆς μητρὸς ταῖς φροντίσι διὰ ῖ μεριζομένης· ἥδη γὰρ ὁ πατὴρ ἐξεληλύθει τὸν ἔν πᾶσι τούτοις κοινωνὸς ἦν τῇ μητρὶ τῶν ν, συνδιαιρουμένη τὰς φροντίδας, καὶ τὸ βαρὺν ἀλγηδόνων ἐπικουφίζουσα· καὶ ὁμοῦ μὲν τῇ ἰγῶν τῆς μητρὸς ἀμωμον διεφύλασεν αὐτῇ ἴον ἐν μητρῶσι ὀφθαλμοῖς διαπαντὸς εὐθυσ- ῖ τε καὶ μαρτυρούμενον· ὁμοῦ τε παρέσχε πρὸς σον σκοπὸν, τὸν κατὰ φιλοσοφίαν λέγω, μεγάλην ἡτρὶ διὰ τοῦ βίου αὐτῆς τὴν ὑφήγησιν, κατ' ἡν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀγλὸν τε καὶ τελειότεραν ζωὴν ἰομένη. Καὶ ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὰς ἀδελφὰς πρὸς κοῦν ἐκάστη μετ' εὐσχημοσύνης ἣ μήτηρ ὠκονο- το, ἐπᾶνεσιν ἐν τούτῳ τῶν παιδευτηρίων πολλῶ ῖ προσασκηθεὶς τοῖς λόγοις, ὁ πολὺς Βασίλειος, ἰφὸς τῆς προειρημένης. Λαβοῦσα τοίνυν αὐτὸν ῖ πρῶς ἐπιτηδῆμενον τῷ περὶ τούτου λόγους φρονήματι, ῖ πάντα περιφρονούντα τὰ ἀξιώματα, καὶ ὑπὲρ ἔν τῇ δυναστείᾳ λαμπροῦς ἐπιτηδῆμενον τῷ ὄγκῳ, τῳ τάχει κάκεινον πρὸς τὸν τῆς φιλοσοφίας ἡν ἐπεσπάσατο, ὥστε ἀποστάντα τῆς κοσμικῆς ἡνείας, καὶ ὑπεριδόντα τοῦ διὰ τὸν λόγον θαυ- ῖθαι, πρὸς τὸν ἐργατικὸν τουτοῦ καὶ αὐτόχειρα ἡτομολῆσαι, διὰ τῆς τελείας ἀκτημοσύνης, ἡν- ἰστον αὐτῷ τὸν εἰς ἀρετὴν βίον παρασκευά- . Ἄλλ' ὁ μὲν ἐκεῖνον βίος, καὶ τὰ ἐφεξῆς ἐπιτη- ῖτα, δι' ὧν ὀνομαστὸς ἐν πάσῃ τῇ ὑφ' ἡλίον γε- ῖος, ἀπέκρυψε τῇ δόξῃ πάντας τοὺς ἐν ἀρετῇ ῖψαντας, μακρὰς ἂν εἴη συγγραφῆς καὶ χρόνου ὤ· ἐμοὶ δὲ πρὸς τὸ προκείμενον πάλιν ὁ λόγος ῖφθω. Ἐπειδὴ γὰρ πάσης ὑλιδεστέρας ζωῆς ῖσις ἥδη αὐτῆς περιέκοπτο, πειθεὶ τὴν μητέρα ῖποῦσαν τὸν ἐν εἴθῃ βίον, καὶ τὴν κομπεδεστέ- ῖαγωγὴν, καὶ τὰς ἐκ τῶν ὑποχειρίων θεραπειάς, ῖελθιστο κατὰ τὸν ἐμπροσθεν χρόνον, ὁμοτίμον ῖαι τοῖς πολλοῖς τῷ φρονήματι, καὶ καταμῖξαι ῖίαν ζωὴν τῇ μετὰ τῶν παρθένων διαγωγῇ, ῖῖχε μεθ' αὐτῆς ἐκ δουλίδων, καὶ ὑποχειρίων ἀδελφὰς, καὶ ὁμοτίμους ποιησαμένη· μᾶλλον δὲ μικρὸν ῖλομαι παρενθῆναι τῷ διηγῆματι, καὶ μὴ παραδραμεῖν ἀνιστόρητον πρᾶγμα τοιοῦτον, δι' οὗ μᾶλλον τὸ ῖν τῆς παρθένου καταμηνύεται.

τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν, ὁ δεῦτερος μετὰ τὸν Βασίλειον, Ναυκράτιος ὄνομα, φύσεως εὐκλη- ῖαι σώματος κάλλει, καὶ βῶμη, καὶ τάχει, καὶ ῖος πᾶν ἐπιτηδεύοντι διαφέρων τῶν ἄλλων.

Bat. Quin etiam officiosa ejus sedulitas multarum ancillarum instar erat, et mutua quædam inter eas vigeat remuneratio. Siquidem altera custodiebat animum filię, altera corpori matris inserviebat, eique in reliquis officiis omnibus ministrabat, ut propriis etiam manibus matri panem præberet. Quæ tamen illi præcipua cura non erat: sed posteaquam sacris officiis satisfecerat, existimans id suo vitæ instituto convenire, ex labore suo matri victum subministrabat. Idque non ei solum cordi erat, sed etiam ut matrem curarum mole levaret. Mater enim quatuor filios et quinque filias habebat: tribus præterea principibus vertigal præstabatur, quoniam ejus possessio in tot gentibus disseminata erat.

B Cum igitur mater variis curis distringeretur (pa- ter enim jam naturæ concesserat), in omnibus la- boribus matri se sociam præbebat, et sollicitudi- num partem ipsa subiens eam gravi molestiarum onere levabat. Simul autem et matris disciplina vitam ab omni reprehensione integram servavit, cum in ejus oculis semper ageret ejusdemque testimonio probaretur, et se vicissim ei magiam ad parem philosophiæ scopum exemplo vitæ suæ ducem præbuit, paulatim ipsam ad puriorem per- fectioremque vitam trahens. Cum autem reliquæ sorores honeste collocatæ essent a matre, a pu- blicis litterarum gymnasiis, in quibus diu versatus fuerat, revertitur magnus Basilius ipsius Macrinæ frater: quem illa scientia et eloquentia vehemen- ter elatum existimans omnesque despicientem di- gnitates, et fastu superantem eos qui in magistratu essent, tanta celeritate ad idem sapientiæ studium incitavit, ut mundi posthabita claritate, despecta- que eloquentiæ gloria, laboriosum hoc operosum- que vivendi genus per paupertatem perfectam am- plexus, expeditam sibi ad virtutem viam struxerit. Cæterum illius vita ac instituta quibus in omnibus orbis partibus, quæ illustrantur a sole, celebratus, gloria sua splendorem omnium virtute illustrium obscuravit, longam scriptionem et multum tem- poris desiderant. Quapropter illuc, unde digressa est, nostra revertatur oratio. Cum ipsa a se omnem turbulentioris vitæ materiam amputasset, persuasi- sit matri, ut, relicta pristina vitæ consuetudine, elatioreque vivendi modo, quas arte subdita et ancillas ad usus proprios adhibuerat, secum ejus- dem sortis atque ordinis esse vellet, atque una cum illis vitam cum virginibus traduceret. Sed narrationis filum volo parumper intermittere, ne rem, qua sublimitas virginis magis declaratur, si- lentio transeamus.

Ex quatuor fratribus is qui secundum Basilium natus maximus erat, Naucratus vocabatur, juvenis eximiis tum ingenii tum corporis dotibus præ- ditus: nam et pulchritudine et robore et celeritate,

et habilitate quadam ad omnia peragenda reliquis A præstabat. Qui cum vicesimum secundum ætatis annum confecisset, dicendoque publice tale studiorum suorum specimen dedisset, ut omne audientium theatrum ipsius admiratione commoveretur, divina quadam providentia magno mentis impetu ductus, spretis omnibus quæ in manibus habebat, ad solitariam et inopem vitam se contulit, nihil secum præter seipsum ferens. Secutus est eum e domesticis unus Chrysaphius nomine qui et illum diligebat, et eodem vitæ studio tenebatur. Nactus igitur recessum quemdam propter Iridem (est autem Iris fluvius qui per mediam Ponti provinciam labitur, ortus principium ab ipsa ducens Armenia, per regionemque nostram influit in Pontum Euxinum), apud hunc fluvium nactus adolescens locum quemdam densis nemoribus cõnsitum, et collem dorso præcelsi montis superextenso reconditum, in eo procul ab urbanis tumultibus omnibusque tum militiæ tum iudiciorum perturbationibus et strepitu constitutus, vitam agebat, seque ab illis molestiis, quibus humana vita vexatur, liberans, senes quosdam simul viventes egestate et morbo laborantes curabat, studium et negotium illud putans a suo vivendi instituto non abhorrere. Venando igitur (quoniam ad omne genus venaticæ industriæ solertissimus erat) victum senibus quærerat, et his laboribus pariter domabat adolescentiam: nec ob id alacri animo niaternæ voluntati parere desinebat, si quid ab ea aliquando mandabatur, duplici studio recte vitam instituens, ut et labore fervorem ætatis exstingueret, et obsequendo matri recta via ad Deum per divina mandata cõntenderet.

Sic igitur philosophans, et vita sua matrem beatam reddens, quintum annum exegerat, cum et temperantia pectus instrueret et totis viribus matris obsequeretur voluntati, quando misere dolis, ut opinor, adversarii grave et tragicum vulnus inflictum est quod calamitate et mœre totam familiam affecit. Repente enim adolescens vitæ subripitur, non morbo aliquo aut solita ulla ratione, immatura morte sublatus: sed cum ad venationem profectus esset, qua industria senio confectis illis victui suppeditabat necessaria, mortuus domum reportatur, una cum illo ipso socio et in omni vita conjunctissimo Chrysaphio. Procul autem aberat mater, trium dierum itinere ab ea remota calamitate. Quæ licet in omni genere virtutis perfecta esset, tamen cum tam acerbum nuntium a quodam accepisset, natura, ut par est, superante, collapsa exanimataque tantum non simul cum voce spiritum amisit. Ratio enim doloris magnitudine victa succubuit, ipsaque veluti generosus quidam athleta improviso vulnere afflicta jacuit.

καὶ ἐκεῖτο ὁμοῦ τῆ προσδόλῃ τῆς πονηρᾶς ἀκοῆς, σείσθεισα πληγῇ.

Hic magnæ Macrinæ virtus apparuit, quæ non solum se invictam atque erecliani setnavit, verum

Προελθὼν οὗτος εἰς δευτέρου ἔτους καὶ εἰκοσι-
 δοῦς τῶν οικειῶν πόνων ἐπὶ δημοσίαις ἀκοῆς τῆς
 δειξέας, ὥστε ἅπαν ἐπ' αὐτῷ σείσθηναι τῶν ἐκεί-
 τῷ θεάτρον, θεῖα τιμὴ προμηθεῖα τῶν ἐν χερσὶ κα-
 τῶν ὑπεριδῶν, πρὸς τὸν μνηστῆρα καὶ ἀκτιμω-
 ἀπῆλθεν ἐν μεγάλῃ τιμῇ τῆς διανοίας ὄρμη, αὐ-
 ἀγόμενος μετ' ἑαυτοῦ πλὴν ἑαυτοῦ· εἶπετο δὲ τῷ
 καὶ τῶν οικειῶν Χρυσάφιος τοῦνομα, τῷ τε τῷ
 ἔχειν ἐκεῖνον ἐπιτηδεῖας, καὶ τῷ τῆν αὐτῆν ἀρετὴν
 περὶ τὸν βίον ἐνοστήσασθαι. Διῆγε τοίνυν κατὰ
 ἐσχατιάν τινα καταλαβὼν, πρὸς τῷ Ἰρίδι. Πρὸς
 δὲ ὁ Ἰρίς ἐστὶ, μέσση διαρρέων τὸν Πόντον· ἐκ
 αὐτῆς τῆς Ἀρμενίας τὰς ἀρχὰς ἔχων, διὰ τῶν
 ῶν τόπων, ἐπὶ τὸν Εὐξείνου Πόντον τὸ βῆμα
 δίδωσι. Περὶ τοῦτον εὐρών τινα τόπον ὁ κεν-
 B θραβελὰ κομῶντα, καὶ λόφον τινα τῆς ὑπερ-
 τοῦ ὄρους βοαχίας ἐγκεκρυμμένον, ἐν αὐτῷ ἐπι-
 ἀστυκῶν θορύβων καὶ τῶν ἀπὸ στρατείας πρὸς
 ἐν δικαστηρίοις ῥητορικῆς ἀσχολιῶν ἀπὸ τῆς
 μενος. Καὶ πάντων τῶν περὶ τὸν βίον περι-
 τῆν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἑαυτὸν ἐλευθερώσας, ὡς
 πρὸς τὸν πᾶν πένια καὶ ἀβρῶστίαν σὺν τῶν
 ἰδίαις χερσὶν ἐθεράπευε· πρῆτειν δοκιμάσας δὲ
 βίῳ τὴν τοιαύτην ἀσχολίαν διὰ φροντικῶν
 θηρεῦν τοίνυν ἰχθύας ἤγρευεν ὁ γεννάς· καὶ
 τὸ πρὸς πᾶν εἶδος θηρευτικῆς ἐπινοίας ἐπέ-
 ἔχειν, ἐπόριζε διὰ τῆς θήρας τοὺς στέργους τῶν
 φῶν· καὶ τὴν νεότητα τοὺς τοιοῦτους ἔμα κτεῖν
 πόνους· ἀλλὰ καὶ τοὺς μητρώους θελήματα, ὡς
 C τι παρ' αὐτῆς προσταχθεῖν, προθύμως ὑπακού-
 ᾶμοτέρων κατώρου τὸν βίον· τοὺς τε πόνους
 κρατῶν τῆς νεότητος, τῆ τε περὶ τὴν μητέρα
 διὰ τῶν θείων ἐντολῶν, πρὸς τὸν Θεὸν ἐλάει.

Πέμπτον διήγαγεν ἔτος τοῦτον τὸν τρέπον
 φῶν, καὶ μακάριστήν ποιῶν τὴν μητέρα τῆ
 οἷς τε κατεκόσμη διὰ σωφροσύνης τὴν οἰκίαν
 οἷς τε παρέχε πασαν τὴν δύναμιν ἑαυτοῦ τῆ
 ματι τῆς γεννησαμένης. Εἰτά βαρῦ τι καὶ κα-
 πάθος ἐξ ἐπιβουλῆς, οἴμα, τοῦ ἀντικειμένου τῆ
 κρὶ συνλήθη, ὃ παντὶ τῷ γένει πρὸς σὺν-
 τὰ πένθος ἐπήρκεσεν. Αἰφνιδίως γὰρ ἐκ τῆς
 ἀναρπάσσεται, οὐ νοσηματος προελπισθηκαί
 παρασκευάπαντος, οὐκ ἄλλου τοιοῦτου τινος
 ἦθων καὶ γνωρίμων ἐπαγαγόντος τῷ νόσῳ
 D τον· ἀλλ' ἐπὶ θῆραν ὄρμησας, δι' ἧς παρ-
 γηρωκομουμένοις τὰ ἐπιτηδεῖα, νεκρὸς τῷ
 τοῦ ἐπανάγεται, αὐτὸς τε ἐκεῖνος, καὶ ἑκ-
 αὐτῷ τοῦ βίου Χρυσάφιος. Πόρρω δὲ ἦν τῶν
 νων ἡ μήτηρ, τριῶν ἡμερῶν ὄδον ἀφεστῶσα
 φῶς. Καὶ τις ἀφῆκετο παρ' αὐτὴν μηνύσασθαι
 ἡ δὲ τελεία μὲν τοῖς κατ' ἀρετὴν ὅπασιν ἦν,
 ἔκρᾳτει κάκιστην, κατὰ τὸ ἴσον ἡ φύσις. Οὐκ
 γάρ τὴν ψυχὴν, ἀπικως τε καὶ ἀφθογγος τῆ
 ἐγένετο, τοῦ λογισμοῦ τῷ πάθει παραχρῆ-
 καθάπερ τις ἀθλητῆς γενναῖος, ἀπροσδοκῆ-

Ἐν τούτῳ δὲ ἐφάνη τῆς μεγάλης Μακρινῆς ἀρετῆς· ὅπως τῷ πάθει τὸν λογισμὸν ἀντι-
 ἔστη.

ἰὴν τε ἀπρωτων διεφύλαξε, καὶ τῆς μητρικῆς ἀεικίας ἔρεισμα γενομένη, πάλιν ἐκ τοῦ θυοῦ λύπης αὐτὴν ἀνελεύαστο· τῷ καθ' ἑαυτὴν στερῶν καὶ ἀνευδότη, καὶ τὴν τῆς μητρὸς ψυχὴν πρὸς αἰαν παιδοτριθῆσασα.

ὕκουν οὐ παρεσύρη πρὸς τὸ πάθος ἢ μήτηρ, ἔπαθε δυσγενές τι καὶ γυναικεῖον, ὥστε βοή- πρὸς τὸ κακὸν, ἢ περιβῆρῆσθαι τὸ ἱμάτιον, ἢ ακύσαι τῷ πάθει, ἢ ταῖς γοεραῖς μελωδίαις ἀνασαι τοὺς θρήνους. Ἄλλὰ ἡσυχῇ διακαρτέρι τοῖς σμοῖς, ταῖς τῆς φύσεως προσβολαῖς διωθουμένη, σμοῖς τε τοῖς ἰδίοις καὶ τοῖς παρὰ τῆς θυγα- αὐτῆ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ θεραπείαν προσαγο- ρις. Τότε γὰρ δὴ μάλιστα ὑψηλὴ τε καὶ ἐπηρμένη ἰς παρθένου ψυχῇ διεφάνη· ὅτι καὶ ἐν ἐκείνῃ μὲν ἰοῖς τὸ ἴδιον ἔπασεν· ἀδελφὸς γὰρ ἦν, καὶ ἀδελ- B ὁ κεχαρισμένος, ὁ τῷ τοιοῦτω τρόπῳ τοῦ θα- υ ἀναρπασθεῖς. Ὅμως ὑψηλοτέρα γενομένη τῆς ἰως, συνεπῆρε τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς τὴν μητέρα, ὑπεράνω τοῦ πάθους ἔστησε· τῷ καθ' ἑαυτὴν ἰεῖν ματι, πρὸς ὑπομονὴν τε καὶ ἀνδρείαν παιδα- ἦσασα· ἄλλως δὲ καὶ ὁ βίος αὐτῆς αἰεὶ δι' ἀρετῆς ἰμενος, οὐ παρεῖχε τῇ μητρὶ καίρῳ ἐπὶ τῷ λείποντι δυσχεραίνειν μᾶλλον, ἢ τῷ ὀρωμένῳ ἀγαθῷ γάλλεσθαι.

ἵπει οὖν ἐπαύσατο τῇ μητρὶ, ἢ τε τῆς παιδοτρο- φροντίς καὶ ἢ τῆς παιδεύσεώς τε καὶ κατα- τειος τῶν τέκνων μέριμνα, καὶ αἱ πλείους τῆς ἰεστέρας ζωῆς ἀφορμαί, εἰς τὰ τέκνα κατεμερί- ραν· τότε, καθὼς προεῖρηται, γίνεται σύμβουλος μητρὸς ἢ τῆς παρθένου ζωῆ πρὸς τὴν ἐμφυλὸ- ν ταύτην καὶ αἴθλον τοῦ βίου διαγωγῆν· καὶ ἰτῆσασα τῶν ἐν συνθηαῖ πάντων, πρὸς τὸ ἴδιον C ταπεινοφροσύνης μέτρον μετήγαγεν· ὁμοτίμον γν γενέσθαι τῷ πληρώματι τῶν παρθένων παρα- ἄσασα, ὡς καὶ τραπέζης μιᾶς, καὶ κοίτης, καὶ ἰων τῶν πρὸς τὴν ζωὴν κατὰ τὸ ἴσον συμμετέ- αὐταῖς, πάσης τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν διαφορᾶς ἰρθεῖσης αὐτῶν τῆς ζωῆς. Καὶ τοιαύτη τις ἦν ὁ βίου τάξις, καὶ τοσοῦτον τὸ ὕψος τῆς φιλοσο- , καὶ ἢ σεμνὴ τῆς ζωῆς πολιτεία ἐν τῇ καθ' ἰαν τε καὶ ὑκτα διαγωγῇ, ὡς ὑπερβαίνειν τὴν ὦν λόγων ὑπογραφῆν. Καθάπερ γὰρ αἱ διὰ θα- υ τῶν σωμάτων ἐκλυθεῖσαι ψυχαί, καὶ τῶν κατὰ βίον τοῦτον μεριμνῶν συνεκλύονται, οὕτως κε- ἰστο αὐτῶν ἢ ζωῇ, καὶ ἀπύκιστο πάσης βιωτι- ματαιότητος, καὶ πρὸς μίμησιν τῆς τῶν ἀγγέλων ; ἐρῶθμιζέτο. Ἐν οἷς γὰρ οὐ θυμὸς, οὐ φόβος, D ἴσος, οὐκ ὑπεροψία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιοῦτων ἰρᾶτο· ἢ τε τῶν ματαίων ἐπιθυμία, τιμῆς τε καὶ ς, καὶ τύφου, καὶ ὑπερηφάνιας, καὶ πάντων τοιοῦτων ἐκθελημένων. Τρυφὴ δὲ ἦν ἢ ἐγκρά- , καὶ δόξα τὸ μὴ γινώσκεισθαι. Πλοῦτος δὲ ἦν ἢ ἰμοσύνη, καὶ τὸ πᾶσαν τὴν ὀλικὴν περιουσίαν, ἰτινα κόνιν τῶν σωμάτων, ἀποτινάξασθαι. Ἐργον ὦν κατὰ τὴν ζωὴν ταύτην σπουδαζομένων οὐδὲν, ἰη πάρεργον. Μόνη δὲ ἢ τῶν θείων μελέτη, καὶ ἰης προσευχῆς ἀδιάλειπτον, καὶ ἢ ἀπαυστος ὕμ- : κατὰ τὸ ἴσον συμπαρατεινομένη τῷ χρόνῳ, διὰ ἰδς καὶ ἡμέρας πάσης· ὥστε αὐταῖς, καὶ ἔργον

A etiam matris imbecillitatem fulsit atque sustinuit. Nam animum ejus gravissimo casu dejectum exci- tans et recreans, invicto robore suo ad fortitudi- nem et tolerantiam instituit.

Sic igitur tandem mater dolori restitit, nec in- dignum aut effeminatum quidpiam admisit, ut vel vociferaretur, vel pallium scinderet, vel ejularet, vel luctuosis clamoribus lamentationes intenderet. Sed ratione sensim impetus naturæ depulit, tum propriis, tum filiaæ consiliis ægritudini medicinam afferentibus. Tunc enim maxime virginis animus excelsus et sublimis exstitit. Etenim quamvis in ea vim suam natura exerceret (erat enim frater et fratrum charissimus qui tam acerbo genere mortis exstinctus fuerat), tamen natura sublimior facta, rationibus suis matrem sublevabat, exemploque suo ad patientiam et virtutem erudiens perficiebat ut dolore superior exsisteret: quanquam et ejus vita virtute semper excellens nullum sinebat esse tempus, quo mater propter mæstitiam potius an- geretur, quam præsentī bono gauderet.

Cum igitur jam et nutriendorum liberorum cura et educationis atque collocationis eorum esset sollicitudine liberata, et molestiæ domesticæ majore ex parte inter ipsos filios divisæ forent: auctor, ut dictum est, matri virgo fuit, ut ad sapientiæ studium et puram vivendi rationem sese conferret: eamque a reliquis omnibus rebus et pristina con- suetudine, ad propriam humilis abjectæque vitæ moderationem adduxit, ut in ea virginum multi- tudine eadem cum illis conditione viveret, unaque mensa, simili lectulo, pari denique et æqua rerum omnium quæ ad vitam pertinent, ratione uteretur, omni ex ipsarum vita dignitatis differentia sublata. Quamobrem talis erat vitæ ordo tantaque in sapientiæ studio præstantia et tam gravis vivendi disciplina, ut nulla describi possit orationis fac- ultate: quales enim sunt animi, qui corporis vin- culis soluti molestiisque liberati ex hoc vitæ car- cere avolaverunt: talis erat earum vita, quippe quæ ab omni rerum humanarum vanitate aliena ad angelorum vitæ similitudinem proxime acce- debat. Non ira, non invidia, non odium, non sus- picio inter eas cernebatur; omnis honoris, gloriæ et aliarum id genus inanium rerum cupiditas, omnis fastus et superbia, et reliqua similia vitia inde rejecta erant. Delicias suas in temperantia collocabant; gloriam suam in eo putabant sitam quod notæ essent nemini; divitias, quod nihil pos- siderent, quodque terrenas omnes copias, tanquam pulverem, a corporibus suis excussissent. Nullum autem non inane studium esse ducebant, quod in hac vita curanda colendaque poneretur. Sola illic rerum divinarum vigeat cura, perpetuumque precandi studium, et assidua psalmorum decan- tatio, quæ nullo unquam tempore nec die næ

nocte intermittebatur : ut in ea re et opus ipsarum A pariter et quies consideret. Quænam igitur humana dicendi vis hanc vivendi rationem explicare queat? Erat ipsarum vita inter humanam cœlestemque naturam interjecta, utriusque particeps, utrique finitima : etenim quatenus ab humanis perturbationibus se vindicaret, hominis conditione præstantior erat; quatenus autem in corpore cernebatur, et hominis continebatur figura et sensuum instrumentis utebatur, angelicæ et corporis experti naturæ cedebat : ausit forsitan aliquis etiam non inferiorem esse contendere. Quandoquidem cum carne viventes, ad similitudinem vacantium corpore potestatum, onere corporis non premebantur : sed excelsa et sublimis erat earum vita, quippe quæ alto erectoque animo cum cœlestibus illis potestatibus versabantur. In hoc vivendi instituto non parvo tempore vixerant, cum assiduis inventorum bonorum accessionibus, sapientiæ studium augentes ad majorem animi munditiam per-

Ad hunc autem tam præclarum scopum assequendum magno erat adjumento frater quidam eodem ex utero editus, qui Petrus appellabatur, in quo pariendi dolores finierat mater : hic enim ultimus a parentibus susceptus est filius, qui simul et natus et orbis fuit. Quo enim tempore ipse in lucem edebatur, pater e vita decessit. Hunc, quæ inter liberos erat natu maxima, qua de instituta hæc est oratio, paulo post ejus ortum ab ubere nutricis sublatus ipsa statim enutrit, excellentique disciplina educavit, sacris institutis a puero ipsum erudiens, adeo ut nihil otii concesserit, quo posset studiis inanibus vacare; nam illi se et patrem et magistrum et custodem, et matrem, et ad optima quæque consultricem præbuit, talemque reddidit ut antequam excederet e pueritia in tenero illo ætatis floræ ad excelsum philosophiæ gradum ascenderit. Eâ quidem erat ingenii bonitate, ut ad omnia artium genera etiam quæ manibus exercentur perdiscenda natus esse videretur : quare nullo duce perfectam eorum peritiam est assecutus quæ ceteri multo tempore et labore discunt a præceptoribus. Is ergo studiorum externorum occupationes aspernatus, et ingenium ad omnes bonas disciplinas percipiendas aptum habens, semperque respiciens ad sororem, quam sibi tanquam totius boni scopum proposuerat, eos ad virtutem progressus fecit, ut in reliqua vita magno Basilio virtutis præstantia nihilo inferior fore judicaretur : Tunc autem sorori et matri erat instar omnium, et una cum illis ad angelicam illam vitam contendebat.

Cum autem gravi quodam tempore laboraretur inopia et fame, multique fama beneficentiæ excitati undique conducerent ad eum recessum, quem incolabant; tantum industria sua pauperibus cibarium subministravit, ut adventantium frequentia locus ille, non solitudo videretur esse, sed civitas.

εἶναι τοῦτο, καὶ ἔργον, ἀνάπτουσιν. Τὴν πάντως τὴν διαγωγὴν τίς ἂν ὑπ' ὄψιν ἀγάγει λόγος ἰσχυρὸς; Παρ' οἷς μεθόριος ἦν ἡ ζωὴ τῆς περὶ πίνης καὶ τῆς ἀσωμάτου φύσεως. Τὸ μὲν γὰρ ὑερωθῆναι τῶν ἀνθρωπίνων παθημάτων τὴν κρείττον ἢ κατὰ ἀνθρώπων ἦν· τὸ δὲ ἐν αὐτῷ φαίνεσθαι καὶ σχήματι περιεληθῆναι, καὶ τῶν τοιαύτων ὀργάνους συζῆν, ἐν τούτῳ τῆς ἀγγελικῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸ ἕλαττον εἶχον. Τίς τις τολμήσας εἶποι μὴδὲ καταδεστέραν τῆς ζωῆς εἶναι· ὅτι σὰρξ ὀργανώσασθαι τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, οὐκ ἐβαρουῦντο τὸν τοῦ σώματος· ἀλλ' ἀνωφερῆς τε καὶ μετὰ αὐτῶν ἡ ζωὴ, ταῖς οὐρανίαις συμμετρικῶς δυνάμεσι· χρόνος ἦν τῆς τοιαύτης διαγωγῆς ὁλίγος· καὶ συνηύξετο τῷ χρόνῳ τὰ κατὰ ἀεὶ πρὸς τὸ καθαρώτερον ταῖς τῶν ἐφευρισμάτων ἀγαθῶν προσθήκαις τῆς φιλοσοφίας ἐπιπέσειν

Ἦν δὲ αὐτῇ, ὁ μάλιστα πρὸς τὸν μέγιστον σκοπὸν ὑπηρετῶν, ἀδελφὸς τις ὄνομα Πέτρος· ὄνομα αὐτῷ, ἐφ' ᾧ ἔληξαν τῆς μετὰ αὐτῶν οὐδίνες. Οὗτος γὰρ ἦν ὁ τελευταῖος τῶν ἐκ βλαστός· ὃς ὁμοῦ τε υἱὸς, καὶ ὄργανός τε ἄμα γὰρ τῷ παρελθεῖν τοῦτον εἰς φῶς, καὶ ὁ πατὴρ τὸν βίον. Ἄλλ' ἡ προσδοκία τῶν αὐτῶν περὶ τῆς ὁ λόγος, μικρὰ τῆς θηλῆς αὐτῶν παρὰ πρῶτην γένεσιν μετασχόντα, εὐθὺς ἀποστῆναι τῆς μητρὸς ἐπιτηδουμένης, δι' αὐτῆς ἀνατρέφειν τε καὶ ἴσασαν τὴν ὑψηλοτέραν ἡγάγε παιδεύειν, καὶ ἐκ μαθημάτων ἐκ νηπίων αὐτῶν ἐνασχέσασθαι δοῦναι τῇ ψυχῇ σχολὴν πρὸς τι τῶν ματαίως θῆναι. Ἄλλὰ πάντα γενομένη τῷ νέῳ, παρὰ τὸν σκαλὸς, παιδαγωγὸς, μήτηρ, ἀγαθὸν πατὴρ· βουλοῦντο αὐτῶν ἀπειργάσασθαι, ὡς ἐπὶ θεῶν τὴν ἡλικίαν τῶν παίδων ἔτι ἐν μεμαρῶν ἀ-αλόττη τῆς ἡλικίας ἀνοοῦντα, πρὸς τὴν τῆς φιλοσοφίας σκοπὸν ἐπαρῆθαι. Καὶ πικρὰ εὐκλῆριὰ πρὸς πᾶσαν τέχνην ἰδίαν τὴν ἐκ τῆς ἐνεργουμένης ἐπιτηδείως ἔχειν, ὡς μηδὲν ἐπιμένον, διὰ πάσης ἀκριθείας ἐκάστου τῆς ἐπιτηδουμένης κατωρθωθέναι, ὧν χρόνῳ καὶ πόνῳ ταῖς ἐπιτηδουθήσιν γίνεται. Οὗτος τοίνυν τῆς περὶ τῆς τῶν λόγων ἀσχολίας ὑπεριδὼν, ἰκανὴν ἐπέσει παντὸς ἀγαθοῦ μαθηματος τὴν φύσιν ἔχον, εἰ πρὸς τὴν ἀδελφῆν βλέπων, καὶ σκοπὸν ἀπέσει τὸς ἐκείνην ποιοῦμενος, εἰς τοσοῦτον ἐπέσει τῆς εἶδος, ὡς μηδὲν ἕλαττον τοῦ μεγάλου βίου δοκεῖν ἔχειν ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν προτερίμασι μετὰ ταῦτα βίῳ. Τότε δὲ ἀντὶ πάντων ἦν τῆς ζωῆς καὶ τῆς μητρὸς, συνεργῶν αὐταῖς πρὸς τὴν ἐπιτηδουμένην ζωὴν.

Ὅς ποτε καὶ σιτολειψίας χαλεπῆς γενομένης καὶ πολλῶν πανταχόθεν κατὰ φήμην τῆς μητρὸς πρὸς τὴν ἐσχατιάν, ἐν ἧ κατώκουν, ἐπέσειν τοσοῦτον δι' ἐπινοιών τὰς τροφὰς ἐπέλειπτον, ἀπλήθει τῶν ἐπιφοιτῶντων, πόλιν εἶναι τῆς ἐπιδοκεῖν· ἐν τούτῳ εἰς γῆρας λιπερὸν προέβη

», πρὸς τὸν Θεὸν μετανίστατο, ἐν ταῖς ἀμφοτέ-
 ῶν τέκνων χερσὶ τὸν βίον ἑαυτῆς ἀναπαύσασα.
 ἴξιον τὴν τῆς εὐλογίας ἱστορησαί φωνὴν, ἥ ἐπὶ
 ἔκνων ἐχρήσατο, τῶν τε μὴ παρόντων ἐκάστου
 τὸ πρὸς φίλον ἐπιμνησθεῖσα, ὡς μὴδὲ ἓνα γε-
 ῖ τῆς εὐλογίας ἀπόκληρον, καὶ διαφερόντως
 παρόντας αὐτῇ τῷ Θεῷ διὰ προσευχῆς παρα-
 ῆ. Παρακαθημένων γὰρ αὐτῇ κατὰ τὸ πλάγιον
 ἀτέρα τῆς κλίνης τῶν δύο τούτων, ἑκατέρα
 ἐφαψαμένη τῶν τέκνων, ταῦτα πρὸς τὸν Θεὸν
 ἐν τελευταίαις φωναῖς· «Σοὶ, Κύριε, καὶ ἀπάρ-
 , καὶ ἀποδεκατῶ τὸν καρπὸν τῶν ὠδίνων.
 ρχή μοι ἢ πρωτότοκος αὐτῆ, καὶ ἐπιδέκατος
 ἢ τελευταία ὠδὶς. Σοὶ δὲ ἀφιέρωται παρὰ τοῦ
 ἑκάτερα, καὶ σά ἐστιν ἀναθήματα. Οὐκοῦν ἔλ-
 ἄγιασμός ἐπὶ τε τὴν ἀρχὴν μου ταύτην, καὶ
 ἐπιδέκατον τοῦτο·» δείξασα ταῖς ἐπιδεικτικαῖς
 ἰς τὴν θυγατέρα καὶ τὸν παῖδα. Ἡ μὲν οὖν
 ἰλογεῖν παυσασμένη, καὶ τοῦ ζῆν ἐπαύσατο, τοῖς
 ν ἐπισκήψασα τὸ τῆ πατρὸς σὸρῶ καὶ τὸ ἐκεί-
 ναποθέσθαι σῶμα. Οἱ δὲ πληρώσαντες τὸ δια-
 μένον, ὑψηλότερον εἶχοντο τῆς φιλοσοφίας,
 πρὸς τὸν ἴδιον διαμιλλώμενοι βίον, καὶ τὰ
 ντα τῶν κατορθωμάτων τοῖς ἐφεξῆς ἀπο-
 τοντες.

», τούτῳ ὁ πολὺς ἐν ἀγίοις Βασίλειος τῆς μεγά-
 λαισαρέων Ἐκκλησίας ἀνεδειχθὲν προστάτης· ὁς
 ὄν κληρὸν τῆς ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ ἱερωσύνης
 ἰδελφὸν ἄγει, ταῖς μυστικαῖς ἑαυτοῦ ἱερουρ-
 ἀφιερῶσας. Καὶ ἐν τούτῳ πάλιν αὐτοῖς ἐπὶ τὸ
 ἴτερόν τε καὶ ἀγώτερον προῆς· ὁ βίος, τῆ ἱερω-
 τῆς φιλοσοφίας ἐπαυξηθείσης. Ὁκτώ δὲ μετὰ
 διαγενομένων ἐτῶν, τῷ ἐννάτῳ ἐνιαυτῷ, ὁ
 πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὀνομαστὸς Βασίλειος, ἐξ
 ὧτων πρὸς τὸν Θεὸν μετοικίζεται, κοινὴ πέν-
 ἀφορμὴ τῆ πατρίδι καὶ τῆ οἰκουμένην γενόμε-
 Ἡ δὲ πόρρωθεν ἐκ φήμης ἀκούσασα τὴν συμ-
 ν, ἔπαθε μὲν τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῆ τοσαύτῃ ζημίᾳ
 γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἄπτεσθαι ἀκαλείνης τὸ πάθος,
 ἰ οἱ ἔχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐπήσθηοντο;· καθάπερ
 ν τοῦ χρυσοῦ φασὶ δοκιμασίαν ἐν διαφόροις γί-
 κι χωνευτηρίοις, ὡς εἴ τι τὴν πρώτην διαφύγοι
 ἰαν, ἐν τῇ δευτέρᾳ διακριθῆναι, καὶ πάλιν ἐν
 ἰλευταίᾳ πάντα τὸν ἐμμεμιγμένον ῥύπον τῇ ὕλη
 αθαίρεσθαι· τὴν δὲ ἀκριβοτέραν εἶναι βάσανον
 ἰκίμου χρυσοῦ, ἥ διὰ πάσης διεξελθῶν χωνείας
 να ῥύπον ἀποποιήσῃ· τοιοῦτόν τι καὶ ἐπ'
 ἰης συνέβη· ταῖς διαφοροῖς τῶν λυπηρῶν προσ-
 ἰς τῆς ὑψηλῆς διανοίας βασανισθείσης, παντα-
 ν ἀναδειχθῆναι τὸ τῆς ψυχῆς ἀκιδήλευτόν τε
 ἀταπεινωτόν. Πρότερον μὲν ἐν τῇ τοῦ ἀδελφοῦ
 ἰλλου μεταστάσει· μετὰ ταῦτα δὲ ἐν τῷ χωρισμῷ
 μι, τρὸς· ἐκ τρίτου δὲ, ὅτε τὸ κοινὸν τῆς γενεᾶς
 το. Ἐμείνει τοίνυν, καθάπερ τῆς ἀθλητῆς ἀκαταγώνιστος, οὐδαμῶ τῇ προσβολῇ τῶν συμφορῶν ἀπο-
 τασα.

ἰννατος ἦν μετὰ τὸ πάθος τοῦτο μὴν, ἥ μικρὸν
 ρ τοῦτο, καὶ σύνοδος ἐπισκόπων κατὰ τὴν Ἀντιό-
 πόλιν κηροῖζετο, ἥς καὶ ἡμεῖς μετέσχομεν. Καὶ
 ἰθὶ πάλιν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἑκαστος ἀπελύθημεν,

A Interim senex admodum mater in utriusque filii
 manibus moriens, migravit ad Deum. Cujus quæ
 benedictionis vox fuerit illius, qua erga liberos
 usa est, commemorare non erit alienum. Nam cum
 de absentibus singulatim amanter mentionem fecit,
 ut nullus esset expers benedictionis : cum præ-
 cipue præsentibus ipsa precibus suis obtulit Deo.
 Etenim cum ei ex utraque parte lectuli adversi
 assiderent, altera manu utrumque tangens, hisce
 verbis postremis Deum allocuta est : « Tibi, Do-
 mine, et primitias et decumam dico fructuum uteri
 mei. Primitiarum enim locum hæc mihi obtinet
 primogenita, decumæ vero extremus hic decimus
 filius. Tibi autem lege utraque debentur, et tua
 sunt munera. In hanc igitur primogenitam meam
 B et hunc decimum veniat sanctimonia, oratione
 perspicua designans et filiam et filium. Ita et be-
 nedictioni et vitæ finem statuit, cum prius man-
 dasset filiis ut se in sepulcrum paternum inferrent :
 id illi uti jussi fuerant cum præstitissent, in reli-
 quum tempus ad sapientiæ fastigium, semper
 cum anteacta vita pugnantes, et præterita bene-
 facta posterioribus supèrare studentes contende-
 bant.

Interea insignis inter sanctos Basilius, magnæ
 Cæsariæ declaratus est antistes, et mysticis sacri-
 ficis suis fratrem consecrans, ad sacram presbyterii
 dignitatem provexit. Atque hic rursus eis vitæ
 cursus ad graviora sanctioraque dirigebatur, cum
 sacerdotii dignitas sapientiæ conjuncta studio cu-
 mularetur. Post autem annis octo transactis et
 C nono inchoato per totum orbem celeberrimus Ba-
 silius ab hominibus ad Deum concessit, communem
 patriæ et Ecclesiæ luctus occasionem præbens. Hanc
 calamitatem cum ad Macrinam rumor detulisset,
 animo illa quidem non potuit in tanto detrimento
 non commoveri : (qui enim sororem non tangeret
 dolor quo ipsi quoque inimici afficiebantur ?) ata-
 men ut aurum diversis aiunt fornacibus explorari,
 ut si primam evaserit, in altera adjudicaretur, et
 rursus in extrema omnes ejus materiæ commistæ
 sordes eluantur : exquisitum autem optimi auri
 indicium esse, si per omnes transiens nihil emittat
 D sordium : sic ei contigit, ut variis molestiarum
 casibus explorata, præstantis illius animi probitate,
 nihil unquam in ea sordidi, nihil adulterini repe-
 riretur. Ac primo quidem periculum factum fuerat
 in obitu alterius fratris : deinde in matris funere,
 tertio quando commune generis decus Basilius de-
 cessit. Stetit igitur, tanquam invictus pugil, nullo
 calamitatum impetu labefacta.

καλὸν, ὁ μέγας Βασίλειος, τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐχω-
 το.

Erat post hanc jacturam nonus mensis, aut
 paulo amplius, cum episcoporum concilium indictum
 est Antiochiæ, cui nos item interfuimus. Sed post-
 equam domum quisque suam discessimus, autē-

quam annus præteriret, mihi Gregorio cupiditas incidit ut sororem inviserem. Magnum enim intercesserat temporis intervallum, quo mutuo inter nos conspectu non potueramus frui, prohibentibus tentationum molestiis quas ab hæresis principibus patria pulsus ubique sustinueram. Nam dimietenti mihi temporis spatium, quod interim fluxerat, dum ejusmodi perturbationibus congressus noster impeditur, octo plus minus annorum videbatur. Cum igitur jam multum itineris confecissem, nec amplius quam unius diei via restaret, visio mihi per quietem manifestum eorum quæ erant eventura judicium ostendit. Videbar enim mihi gestare manibus martyrum reliquias, ex quibus splendor elucebat, qualis e levi speculo, si adverso soli opponatur, egreditur, quo quidem luminis fulgore oculi mei perstringebantur. Illoc autem visum mihi ter occurrit eadem nocte, nec plane, quid portenderet conjicere poteram; sollicitus itaque animo agitabam, observabamque ut ejus significationem exitu judicaret.

Cum jam ad secessum, in quo illam angelicam cælestemque vitam degebat, appropinquassem, familiarium quemdam interrogavi primum de fratre, an adesset: quo respondente illum jam quarto die discessisse, cognoscens eum altera nobis via prodississe obviam, tum etiam de magna illa percontatus sum: cumque ille respondisset, eam quodam morbo laborare, majore incensus studio, quod reliquum erat viæ festinanter arripui. Nam timore etiam quodam perterritus animus futurum præ sagiebat: sed cum ad locum accederem, conventus hominum (fama enim me jam adesse fratribus prænantia verat) ex locis in quibus habitabant ad nos confluit. Nam honoris gratia amicis obviam procedere consueverunt. At virginium chorus ad ecclesiam modeste nostrum adventum exspectabat. Verum cum fecissemus et precandi et benedicendi finem, atque illæ, inclinato prius capite benedictioni, honeste discedentes abiissent ad loca sua, nec una quidem earum apud nos relicta esset, facile id quod erat conjeci, non esse inter eas ipsarum ducem; et præcedente quodam atque ostium apperiente, sacram illam domum, in qua inerat illa magna ingressus sum; vehementer autem tunc ægrotabat, neque vero in lecto aut strato quopiam, sed humi quiescebat, subjecta sacco tabula, et altera caput ejus sustinente tabula, quæ pulvinaris loco insigni figura collum ejus subibat, et cervicem ipsius in se decore recipiebat.

τοιαύτη τις ἦν, ὡς ἀντὶ προσκεφαλαίου τῆ κεφαλῆ βαίνουσα, καὶ καταθυμῶς ἀνέχουσα ἐφ' ἑαυτῆς τὸν

Cum igitur vidisset me prope fores esse, sese in cubitum erigens, accurrere illa quidem non potuit (nam febri defecerant vires), sed tamen solo manum affigens, seque quantum poterat ex humili lectulo promovens, honorem habuit, quem mihi ovianis præstare non poterat: sed ego accurrens manibusque suscipiens humi dejectam excitavi, et

πρὶν τὸν ἐνιαυτὸν παρελθεῖν, ἐνθύμιον ἐπιθυμῶν γίνεσθαι πρὸς αὐτὴν διαβήναι. Πάλιν δὲ διὰ μέσου χρόνος, ἐν ᾧ τὰς ἐπιπέφασιν πειρασμῶν περιστάσεις ἐκόλωσαν, ὡς ἄπειρος ταχοῦ τῆς πατρίδος ὑπὸ τῶν τῆς αἰρέσεως τούτων ἐξελαυνόμενος. Καὶ ἀριθμοῦντι με μέσου χρόνον, ἐν ᾧ τὴν κατ' ὀφθαλμοῖς σπουδαίαν πειρασμὸν διεκόλωσαν, οὐκ ὀλίγον ἐφαίνετο. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ πολὺ τῆς ὁδοῦ διανύσαι, μετέρας ἀπειχὸν ὁδὸν, ὅψις τις ἡμῖν ἐξ ἐνωπίου φοβερός ἐποίησε τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος. Ἰσχυρὰ γὰρ λείψανα μαρτύρων διὰ χειρὸς φέρονται ἀπ' αὐτῶν αὐγὴν, ὅσα ἐκ καθαροῦ τινος ἡμετέρου, ὅταν πρὸς τὸν ἥλιον τεθῆ ἀνταρῶν ὥστε μοι τὰς ὄψεις πρὸς τὴν μαρμαρυγὴν τῆς πηδῶνος ἀμβλύνεσθαι. Καὶ τῆς αὐτῆς μαρμαρυγῆς γενομένης τῆς τοιαύτης ὁμοιωσ, οὐδέ τις οὐκ εἶχον καθαρῶς τοῦ ἐνωπίου τὸ αἴματι δὲ τινα τῆ ψυχῆ προσεώρων, καὶ ἐπετραπέσει χρίαι τὴν φαντασίαν.

Kal dh γενόμενος πλησίον τῆς ἑσχατίας, ἤγειν ἐκεῖνη τὴν ἀγγελικὴν τε καὶ ἐσωτερικὴν θουσα ζωὴν, ἠρόμην τῶν ἐπιτεθειμένων τῶν ἀδελφῶν πρῶτον, εἰ παρῶν εἴη φήσαντες ἐκ ἡμᾶς, αὐτὸν ἐξωρμηκέναι, καὶ τετάρτην ἡμέραν εἰς ὄπερ ἦν, ὅτι δι' ἐτέρας ὁδοῦ γέγονεν αὐτὸς ἡμᾶς ἢ ὁρμῆ, τότε καὶ περὶ τῆς Μεγάλης ἐπιπέφασιν· τοῦ δὲ φήσαντος, ἐν ἀβρωστίᾳ γεννηθέντος σπουδαιότερον εἰχόμεν, ἐν ἐπέξει τὸ λοιπὸν ὁδοῦ διανύων. Καὶ γὰρ με λύπη τις καὶ φόβος τῆς τοῦ μέλλοντος ὑποδραμῶν διατάραξεν, καὶ κατ' αὐτὸν ἐγενομένη τὸν τόπον, καὶ πρὸς γε[ι]λα τῆ ἀδελφότητι τὴν παρουσίαν ἢ εἰς τὸ σύνταγμα τῶν ἀνδρῶν ἅπαν, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἡμᾶς προεχέθη· σύνθηδες γὰρ αὐτοῖς τιμὴ τῆς τῆσει τοῦς καταθυμῶς. Ὁ δὲ ἐν γυναικί τῆς θενίας χορδῆς εὐκόσμως κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν ὁδῶν ἡμῶν ἀνέμενε. Ἐπει δὲ τέλος εἶχεν ἡμετέρα καὶ ἡ εὐλογία, καὶ αἱ μὲν μετὰ τὸ ὑποσχῆσθαι γὰρ τὴν κεφαλὴν εὐσχημόνως ἀναποδίσσειν ἑαυτὰς ἀνεχώρουν, ὑπελείπετο δὲ ἐξ αὐτῶν τῆς οὐδεμίας εἰκάσας ὄπερ ἦν, μὴ ἐν ἐκείναις ἐκκαθηγουμένην, προηγησάμενου τινὸς ἐπὶ τῶν ἐν ᾧ ἦν [ἡ] Μεγάλη, καὶ τὴν θύραν διαπισπῶν ἐντὸς τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἐγενομένη μονῆς· ἡ δὲ ὁρῶς ἦδη τῆ ἀβρωστίᾳ κατείχετο· ἀνεπίστως δὲ ἐπὶ κλίνης τινὸς ἡ στρωμνῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἱερῶν σανίδος ὑποτεταμένης τῆ σάκκῳ, καὶ τῆς ἐπὶ ἐτέρας πάλιν σανίδος ὑπερειδούσης, ἦς ἡμετέρα

γίνεσθαι, ἐν λοβῷ τῷ σχήματι τοῦς τέσσαρας αὐχένα.

Ἐπει οὖν εἶδεν ἐγγὺς τῶν θυρῶν με γενναίως ὀρθώσασα ἑαυτὴν ἐπ' ἀγκῶνος, προσφασίαν ὅσα τ' ἦν, ἐν τῷ πυρετῷ ἤδη τῆς λογικῆς ἐκείνης· πῆξασα δὲ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰς χεῖρας, ὅσον οἶόν τε ἦν, ἔξω ἑαυτὴν τοῦ χαμενίου ἐκείνου, τὴν τῆς ὑπαντήσεως ἐπλήρου τιμὴν προσδραμῶν, καὶ ταῖς χερσὶν ὑποβαλὼν

ὑπον κεκλιμένον, ἀνώρθωσά τε αὐτὴν πάλιν, A
πέδωκα τῷ συνήθει τῆς κατακλίσεως σχήματι.
προτεινάσα τῷ Θεῷ τὴν χεῖρα, « Καὶ ταύτην
κωσάς μοι, » φησί, « τὴν χάριν, ὁ Θεός· καὶ
στέρησάς με ἐκ τῆς ἐπιθυμίας μου· ὅτι ἐκί-
τὸν σὸν οἰκέτην εἰς ἐπίσκεψιν τῆς παιδείας
· Καὶ ὡς ἂν μηδεμίαν ἐπαγάγοι τῇ ἐμῇ ψυχῇ
μίαν, τὸν στεναγμὸν κατεπαύνα, καὶ τὴν συν-
τοῦ ἀσθματος κρύπτειν πως ἐδιάζετο· διὰ
ν τε πρὸς τὸ εὐθυμότερον μεθαρμόζετο, τῶν
υμῶν λόγων αὐτὴ τε κατάρχουσα, καὶ ἡμῖν
φορμάς, δι' ὧν ἠρώτα, παρασκευάζουσα. Τῆς
ἐκ τοῦ μεγάλου Βασιλείου μνήμης τῇ ἀκολουθίᾳ
ἵγου παρεμπεισοῦσης, ἔμοι μὲν ἐπώκλαζεν ἡ
καὶ συνέπιπτεν ἐν κατηφείᾳ τὸ πρόσωπον· ἡ
ιοῦτον ἀπέσχε τῷ ἡμετέρῳ συνταπεινωθῆναι B
· ὥστε ἀφορμὴν ποιησαμένη ὑψηλοτέρας φιλο-
· τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου μνήμην, τοιοῦτους διεξ-
ιόγους φυσιολογοῦσά τε τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τὴν
οἰκονομίαν τὴν διὰ τῶν σκυθρωπῶν κεκρυμ-
τῷ λόγῳ διακαλύπτουσα· τὰ τε περὶ τῆς μελ-
· ζωῆς, καθάπερ θεοφορομένη τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
· διεξιούσα· ὥστε μοι τὴν ψυχὴν ἕξω μικροῦ
τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι δοκεῖν συνεπαρθεῖσαν τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐντὸς τῶν οὐρανίων
· τῇ χειραγωγίᾳ τοῦ λόγου καθισταμένην.
ὥσπερ ἐπὶ τῆς τοῦ Ἰωβ ἱστορίας ἀκούομεν,
νταχόθεν τῇ σηπεδόνι τῶν τραυμάτων ὄλω τῷ
· δι' ἰχθύων ὁ ἀνὴρ συντηκόμενος, οὐ πρὸς τὸ
· τὴν αἰσθησιν τοῖς λογισμοῖς ἐπεκλίνετο, ἀλλ'
· τῷ σώματι, τὸ ἀλγοῦν εἶχεν· ὁ δὲ πρὸς τὴν C
· νέργειαν οὐκ ἡμεδύνετο, οὐδὲ διεκόπτε τὸν
· τοῖς ὑψηλοτέροις ἐμβατεύοντα· τοιοῦτόν τι καὶ
· σ μεγάλης ἐύρων ἐκείνης, τοῦ πυρετοῦ πᾶσαν
· ἵναμιν αὐτῆς καταφρύγοντος, καὶ πρὸς τὸν
· ν συνελαύνοντος, καθάπερ δρόσῳ τινὶ τὸ σῶμα
· ἀναψύχουσα, οὕτως ἀπαραπόδιστον εἶχεν ἐν
· ἡ τῶν ὑψηλῶν θεωρίᾳ τὸν νοῦν, οὐδὲν ὑπὸ τῆς
· τῆς ἀβρῶστίας παραδλαπτόμενον. Καὶ εἰ μὴ
· ἔπειρον ἐξετείνετο μῆκος ἡ συγγραφῆ, πάντα
· ἐξῆς διηγησάμενη· ὅπως ἐπήρθη τῷ λόγῳ περὶ
· ψυχῆς ἡμῖν φιλοσοφούσα, καὶ τῆς διὰ σαρκὸς
· τὴν αἰτίαν διεξιούσα· καὶ οὗτο χάριν ὁ ἀνθρω-
· αὶ ὅπως θνητός· καὶ ὅθεν ὁ θάνατος· καὶ τίς
· τούτου πρὸς τὴν ζωὴν πάλιν ἀνάλλυσις. Ἐν οἷς
· , ὥσπερ ἐμπνευσθεῖσα τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου D
· πτος πάντα διεξῆι σαφῶς τε καὶ ἀκολουθῶς, ἐν
· ρ πάσῃ τοῦ λόγου βέοντος καθάπερ ἐκ πηγῆς
· καὶ ἀπαραποδίστως πρὸς τὸ πρᾶν ἐφερομένην
· πτος.

· εἰ δὲ συνεπεράσθη ὁ λόγος, « Ὡρα σοι, » φησὶν,
· ρε, πολλῶ τῷ κόπῳ τῆς ὀδοπορίας πεπονηκότι,
· τε διαναπαύσαι τὸ σῶμα. » Κάμοι μεγάλη μὲν
· ἡθῆς ἀνεσις ἦν τὸ προσωρᾶν τε αὐτὴν καὶ τῶν
· ν ἐπακροῦσθαι λόγων· ἐπεὶ δὲ τοῦτο κεχα-
· ον ἦν καὶ φίλον αὐτῇ, ὡς ἂν διὰ πάντων
· θαι τῇ διδασκάλῳ δοκοῖεν, ἐν τινι τῶν παρα-
· ων κηπέτων χαρίεσσάν τινα καταγωγὴν παρ-
· σμένην εὐρών, ὑπὸ τὴν τῶν ἀναδενδράδων
· ἀνεπαυόμενη· ἀλλ' οὐκ ἦν δυνατόν τῶν εὐφραι-

cubili solito restitui. Hic illa manibus ad Deum
sublatis: « Gratias, » inquit, « tibi ago, Domine Deus,
qui et hoc mihi largitus es, nec quod optabat ani-
mus meus ei denegasti: sed impulisti servum
tuum, ut me tuam ancillam inviseret. » Ac ne quam
animo molestiam aspergeret, gemitum mollebat,
et celare difficultatem spirandi conabatur, seque
ad hilaritatem omni ratione revocabat, jucundi
sermonis et ipsa quærens occasionem, et nobis
interrogationibus suis materiam præbens. Sed cum
series ipsa sermonis nos ad mentionem de Basilio
perduxisset, mihi quidem commotus est animus,
et præ mæstitia vultus incandit, et ex oculis la-
crymæ defluebant. At illa tantum affuit, ut eadem
perturbatione nobiscum dejiceretur, ut ex Basillii
memoria, sublimioris philosophiæ materiam arri-
piens, ea disputarit, rerum humanarum causas
exquirens, et occultam in rebus adversis provi-
dentiam Dei dicendo aperiens, et quæ pertinent ad
vitam futuram tanquam divino spiritu afflata, per-
currens, ut animus meus dictis illius excitatus et
ejus oratione in cœlestibus adytis constitutus extra
naturam hominis positus esse videretur.

Ac quemadmodum Job, ut in ejus historia legi-
mus, quamvis totum corpus, ulceribus undique
putrescentibus, sanie contabesceret, sensum ad
dolorem ratiocinando non demittebat: sed corpore
quidem sentiebat dolorem, animo vero ad propriam
actionem nihilo factus erat imbecillior; nec ser-
monem altioribus de rebus institutum interrompe-
bat: sic in magna illa cernebam: etenim licet
febris omne robur ipsius exsiccasset, et corpus
ejus tanquam rore quodam frigefaciens ad mortem
compelleret, mentem tamen expeditam, et tanquam
morbo illæsam, in rerum sublimium contemplatione
detinebat. Quod nisi vererer, ne in immensum ora-
tio protraheretur, ordine cuncta persecutus essem:
quomodo dicendo prosecta sit, ut et de hominis
animo disputaret, rationemque vitæ hujus in carne
percurreret, et quem ad finem homo, et quomodo
mortalis et qua de causa immortalis, et quæ hinc
ad alteram vitam resolutio. Quæ quidem omnia
tanquam vi spiritus rapta, sapienter distincteque
declaravit, oratione ipsius facile tanquam aqua ex
aliquo fonte defluente et sine ullo impedimento per
prorum delata.

Facto autem dicendi fine: « Tempus est, » inquit,
« frater, ut paulisper quiescas, et corpus cures,
quippe qui de via longa fessus sis. » Ego autem
quamvis in ejus aspectu et sermone, tam gravibus
de rebus vehementer vereque conquiescerem, ta-
men quoniam sic ei gratum erat, ne non in omni-
bus magistræ parerem, in hortis proximis gratum
quoddam diversorium nactus, sub arbustorum um-
bra quiescebam, sed nullam ex rebus jucundis
poteram oblectationem percipere, cum animus

intus rerum tristium expectatione premeretur. Nam A eorum quæ per quietem aspexeram ænigma ex præsentibus explicari videbatur. Spectaculum enim propositum vere sancti martyris reliquias referebat, quæ peccato quidem mortuæ inhabitante Spiritus gratia splendescerent. Et hæc cuidam eorum qui mecum erant exposui: cum autem demissiore animo tristitia exspectarem, illa nescio quomodo cogitationes nostras conjiciens, misit qui lætiora denuntiaret, jubens nos bono esse animo et meliorem de se spem concipere: sensisse enim morbum in melius verti. Hæc autem non ad nos decipiendos dicebantur, sed ex vero, licet eo tempore nos id ignorarem: revera enim tanquam cursor aliquis adversario superato jamjam stadii metam attingens et ad præmium appropinquans, victoriæque coronam aspiciens, tanquam voti jam compos effectus sit, lætatur, sibi que et amicis lætum victoriæ nuntium affert: sic illa quoque affecta meliora de se jubebat sperare: jam supernæ vocationis præmium spectans, ac tantum non illa Apostoli verba de se etiam dicens ¹, « De reliquo reposita est mihi corona justitiæ quam reddet mihi justus Judex, » quandoquidem « bonum certamen certavi, et cursum consummavi, et fidem servavi. »

φθεγγομένη, ὅτι « Ἀπόκειται μοι λοιπὸν ὁ τῆς Κριτῆς » ἐπειδὴ « τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσμαί, καὶ τὸν δρόμον τετέλεκα καὶ τὴν πίστιν τετήρηκα. »

Ad bonorum igitur nuntium recreati surreximus ut iis præsentibus frueremur: erant autem hæc varia, et lætitiæ plenus apparatus. Nam hucusque studio magna illa descendat: verum cum rursus in ejus conspectum venissemus, non permisit inaniter tempus consumere, sed a pueritia sua memoriam eorum repetens, quæ contigerant, tanquam de scripto omnia recensebat, neque illa prætermittens, quæ de parentum nostrorum vita recordabatur, quæque vel ante vel post ortum meum evenerant: narrationi autem is erat propositus finis ut Deo gratias ageret: ipsorum enim parentum vitam, non tam opibus claram et illustrem, quam divina benignitate auctam cumulatamque demonstrabat, cum propter confessionem Christi patris genitores fuissent oppugnati atque vexati: avum autem matrem indignatio regia sustulisset, omniaque illius bona aliis dominis distribuisset: attamen adeo per fidem crevisse, ut eo tempore nullus eis clarior extiterit. Rem autem familiarem, quamvis pro numero liberorum multiplici ratione fuisset divisa, tamen eum cumulum divina clementia suscepisse, ut parentum opes, singulorum liberorum sors superaverit: sibi autem ex æqua in fratres partitione, reliquum fecisse nihil, sed omnia manibus sacerdotis divino mandato dispensasse, et Deo suppeditante talem sibi fuisse vitam, ut neque tunc juxta præceptum, manibus desiderit laborare, neque ad hominem unquam respexerit, aut in cujusquam beneficentia honeste vivendi spem collocaverit.

¹ II Timoth. iv, 7.

τον ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χορηγίας γενέσθαι, ὡς ποτε λῆξαι τὰς χεῖρας εἰς ἐντολήν ἐνεργούσας, πρὸς ἀνθρώπων ἀποβλέπει ποτέ· μηδὲ διὰ τινος ωπίνης εὐεργεσίας γενέσθαι αὐτῇ τὰς πρὸς τὴν ἡμίονα διαγωγὴν ἀφορμὰς· ἀλλὰ μήτε τοῦς ἴντας ἀποστραφῆναι, μήτε τοῦς διδόντας ἐπι-
σαι, λεληθότως τοῦ Θεοῦ καθάπερ τινὰ σπέρματα βραχείας ἐκ τῶν ἔργων ἀφορμὰς εἰς πολύχουν ἂν ταῖς εὐλογίαις ἐπαύζοντος. Ἐμοῦ δὲ τοῦς πόνους, ἐν οἷς ἤμην, διεξιόντος, πρότερον μὲν βασιλέως Οὐάλεντος διὰ τὴν πίστιν ἐλαύνοντος, δὲ ταῦτα τῆς ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις συγχύσεως, ἄθλους ἡμᾶς καὶ καμιάτους ἐκκαλουμένης, ἢ Οὐ π, φησὶν ἡ Μεγάλη, ἀγνωμόνως ἐπὶ τοῖς θεοῖς οἷς διακειμένος; Οὐ θεραπεύσεις τῆς ψυχῆς τὸ ἴστων; Οὐκ ἀντιπαραθήσεις τοῖς τῶν πατέρων ἰ; Καίτοι γε κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἐν τούτῳ κλισία μεγαλαυχούμεν, ἐν τῷ εὐ γεγονέναι, καὶ εὐγενῶν φῦναι δοκεῖν. Πολὺς, φησὶ, κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ὁ πατὴρ ἐνομιζέτο, μέχρι τῶν ἔγχωρίων δικαστηρίων ἢ κατ' αὐτὸν οὐ δόξα. Μετὰ ταῦτα δὲ τῶν λοιπῶν διὰ τῆς σο-
κῆς αὐτοῦ καθηγουμένου, οὐκ ἐξῆλθε τὸν Πόν-
φήμη· ἀλλ' ἀγαπῶν τὴν ἐκεῖνον τὸ ἐν τῇ πα-
περίβλεπτον. Σὺ δὲ, φησὶ, ἢ πόλεσι, καὶ δῆμοις, ἢ θνεσιν ὀνομαστὸς εἶ· καὶ σὲ πρὸς συμμαχίαν ἢ διόρθωσιν Ἐκκλησίας πέμπουσι, καὶ καλοῦσι· καὶ οὐχ ὄρας τὴν χάριν; Οὐδὲ ἐπιγινώσκεις τῶν τη-
των ἀγαθῶν τὴν αἰτίαν, ὅτι σε τῶν γονέων αἰ εὐχαὶ πρὸς ὕψος αἴρουσιν, οὐδεμίαν, ἢ ὀλίγην ὀκνοῦεν
α πρὸς τοῦτο παρασκευήν;)

ἴτα διεξιούσα, ἐγὼ μὲν παρατείνεσθαι πλέον τὸ ἦσιον ἐπόθουν μέτρον, ὡς ἂν μὴ λήξειε κατα-
ίνουσα ἡμῶν τὴν ἀκοήν· ἀλλ' ἢ φωνὴ τῶν ἴστων πρὸς τὰς ἐπιλυχνίους εὐχαριστίας ἐξεκα-
, κάμῃ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκπέμφασα, πάλιν γάλη διὰ τῶν εὐχῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἀνεχώρει. ἢ μὲν νῦν ἐν τούτοις ἦν. Ὡς δὲ ἡμέρα ἐγένετο, μὲν πρόδηλον ἐκ τῶν ὀρωμένων ἦν, ὅτι ὁ ἔσχατος τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς ὄρος ἢ ἐνεστῶσα ἡμέρα πᾶσαν τὴν ἐγκειμένην τῇ φύσει δύναμιν τοῦ τοῦ δαπανήσαντος. Ἡ δὲ πρὸς τὸ ἀσθενὲς τῆς ἰας ἡμῶν βλέπουσα, παράγειν ἡμᾶς ἐκ τῆς κα-
πτέρας ἐλπίδος ἐμψυχάνατο, πάλιν τοῖς καλοῖς οὖς λόγοις διαχέουσα τῆς ψυχῆς τὸ λυπούμενον πτῷ λοιπὸν καὶ συνεχομένῳ τῷ ἄσθματι. Ἐνθα αἰ μάλιστα ποικίλως διετίθετό μοι πρὸς τὸ
μενον ἢ ψυχῇ· τῆς μὲν φύσεως εἰς σκυθρωπώ-
, κατὰ τὸ εἶδος, βαρουμένης, διὰ τὸ μηκέτι ἰσχυρῆς τῆς τοιαύτης φωνῆς καὶ αὐθις ἀκούσεσθαι, ὅσον οὐδέπω τὸ κοινὸν καύχημα τῆς γενεᾶς εἰν ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μεταστῆσεσθαι· ἐ ψυχῆς, οἷον ἐνθουσιώσης ἐκ τῶν φαινομένων, τως ἐκβεθηκέναι τὴν κοινήν φύσιν ὑπονοούσης. ἰρ μὴδὲ ἐν ἐσχάταις ἀναπνοαῖς οὖσαν παθεῖν ξενικὸν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς μεταστάσεως, μὴδὲ ἰσαι πρὸς τὸν χωρισμὸν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὑψηλῆ ἰνοῖα τοῖς ἐξ ἀρχῆς αὐτῇ περὶ τοῦ τῆδε βίου μένοις μέχρι τῆς ἐσχάτης ἐμφιλοσοφεῖν ἀνα-
, οὐκέτι μοι ἐδόκει τῶν ἀνθρωπίνων εἶναι· ἀλλ' ἰγγέλου τινὸς, οἰκονομικῶς ἀνθρωπίνην ὑπελ-

A Quinetiam ut nunquam petentes repulerit, sic dan-
tes nunquam quæsisisse : cum Deus occulta qua-
dam ratione parvos labores suos tanquam semina
ad fructum multiplicem benignitate sua perduceret.
Sed cum proprios ego labores, quos sustinueram,
recenserem, primum cum a Valente imperatore
propter fidem fuisset in exilium pulsus ; deinde
cum Ecclesiarum perturbatio nos ad certamina et
sudores evocaret : « Non desines, » inquit illa, « divi-
norum beneficiorum immemor esse ? ingrati animi
vitium non cohibebis ? non comparabis parentum
rationibus tuas ? Atqui si quantum pertinet ad
hanc vitam ea re gloriamur, quod claro genere
nati, et honestis orti parentibus sumus, pater qui-
dem illis temporibus et juvenis eatenus floruit, ut
inter cives et in judiciis ejus gloria consisteret.
B Post autem eruditio quidem ipsius se longius ex-
tulit, fama tamen Pontum non est egressa. Satis
enim illi fuit in patria clarum esse. Tu autem, » in-
quit, « civitatibus, populis, nationibus celebris es,
te ad ferendum auxilium, te ad res constituendas
Ecclesie et mittunt et vocant, et Dei munus non
aspicis ? nec talium bonorum causam agnoscis ?
Parentum enim preces te ad hoc fastigium tollunt,
nihil aut perexiguam ad eam rem opis habentem
domesticæ. »

C Hæc illa cum persequeretur, diem equidem pro-
duci longius optabam, ne dulci sermone aures no-
stras desisteret oblectare : sed cantantium vox me
ad gratias agendas vespertinas vocabat. Quamobrem
cum me ad ecclesiam dimisisset, rursus magna
illa precibus ad Deum accessit. Ac nox quidem
ita transacta est. Cum autem diluxisset, mihi qui-
dem ex indicibus manifestum erat, quid illum ei
ejus vitæ terminum fore, cum quiddam naturæ
virium inerat, febris consumpsisset. Sed illa cogi-
tationis nostræ respiciens imbecillitatem, præclaris
illis sermonibus effundens, quod reliquum erat
afflictæ animæ, in summa spirandi difficultate, nos
a tristiore spe abducere conabatur. Tum vero ani-
mus meus præsentī spectaculo variis afficiebatur
modis : nam et natura ipsa me, ut par est, ad mœ-
stitiam impellebat, cum non sperarem amplius me
talem vocem auditurum, sed quamprimum com-
munem gloriam nostri generis ex humana vita mi-
graturam putarem, et mens ex eis quæ videbat,
erat tanquam numine afflata, eamque vere ex com-
muni natura excessisse arbitrabatur. Etenim cum
extremum vitæ spiritum duceret, in spe migrationis
nihil novi sentire, nec timere in ipso vitæ exitu :
sed animo excelso de hac vita judicantem, quoad
animam ageret ; philosophari, mihi non hominis
amplius videbatur, sed cujusdam angeli, qui divina
providentia formam subiisset humanam, nec ulla
cognitione aut necessitudine cum hac vita mortali
conjunctus esset, atque ita nihil indecorum admitt-

tens, sine perturbatione in carne permaneret, ad proprias affectiones non attrahente. Itaque mihi videbatur divinum illum et purum sponsi cœlestis amorem, quem in animi arcanis absconditum aluerat, tunc iis qui aderant ostendere, et cordis affectionem indicare, ad eum quem desiderabat, festinans, ut corporis vinculis liberata, celeriter illum conveniret: vere enim ad virtutem cursum intendebat, cum nihil eorum quæ in hac vita jucunda sunt, oculos ejus ad se converteret
 τῷ σώματος. Τῷ ὄντι γάρ, ὡς πρὸς ἀρετὴν ὁ δρόμος ἐαυτὸ τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιστρέφοντος.

Jam maxima diei pars præterierat, et sol at occasum appropinquabat; at illa mentis alacritatem non remittebat, sed quo magis ad exitum appropinquabat, eo clarius sponsi intuitum puebritudinem majore festinatione ad amatum contendebat, non amplius nos præsentem, sed illum ipsum alloquens, quem defixis oculis complectebatur. Nam lectulus ejus ad orientem vergebat. Desinens igitur nobiscum loqui, precibus deinceps loquebatur cum Deo, manibus supplicans, et tenui voce ita submurmurans, ut quæ dicebantur, mediocriter a nobis exaudirentur. Talis autem erat precatio, ut dubium non esset, quin funderetur ad Deum, et ab illa Deus audiretur.

« Tu, » inquit, « Domine, mortis metum nobis absterxisti. Tu effecisti, ut hujusce vitæ finis, veræ nobis esset principium vitæ. Tu nostra corpora ad tempus somno tradis, rursumque somno suscitans extrema tuba. Tu terram nostram, quam manibus formasti, tanquam depositum terræ committis, et quod ei dederas rursum repetis, quod in nobis mortale atque deforme est, immortalitate et gratia decorans. Tu nos ab execratione peccatoque liberasti, utrumque pro nobis effectus. Tu draconis capita collisisti², qui per voraginem contumaciæ faucibus hominem corripuerat. Tu portis tartari confractis et debilitato, qui mortis habebat imperium³, dæmone nobis ad resurrectionem aditum patefecisti. Tu ad hostis perniciem et vitæ nostræ securitatem dedisti signum metuentibus te, notam sanctæ crucis, æterne Deus, cui addicta sum ex utero matris, quem ex totis viribus dilexit animus meus, cui et carnem et animum ab adolescentia mea ad hoc usque consecravi tempus. Tu mihi adhibe angelum lucis, qui me ducat ad locum refrigerii, ubi quietis est aqua, in sinus sanctorum Patrum. Tu qui flammeum fregisti gladium, et paradiso reddidisti hominem, qui tecum cruci suffixus erat, et ad misericordiam confugerat tuam, memento etiam mei in regno tuo. Si quidem et ego crucifixus sum tecum conficiens timore tuo carnes meas, et ab judiciis tuis metuens. Ne separet me chaos illud formidandum, ab electis tuis. Ne impediatur invidus iter meum, ne reperiantur ante oculos tuos peccata mea; si propter na-

² Psal. LXXIII. ³ Hebr. II.

Α ὄντος μορφὴν, ᾧ μηδεμίαν οὐσίαν πρὸς τὸν βίον τῆς συγγενείας, ἢ οἰκειώσεως, εἰδὲν ἐν ἀπαθείᾳ τὴν διάνοιαν μένειν· μή τι τῆς σαρκὸς τὸν νοῦν πρὸς τὰ ἴδια πάθη. Ἐμοι δοκεῖ τὸν θεῖον ἐκεῖνον καὶ καθαρὸν ἰσχυρὰ ἀοράτου νομφίου, ὃν ἐγκεκρυμμένον ἐστὶν τῆς ψυχῆς ἀποβρόχους τρεφόμενον, ἐκείνους τότε τοῖς παρούσι, καὶ δημοσιεύειν τὴν ἐκείνου διάθεσιν· τὸ ἐπειγεσθαι πρὸς τὸν ποθοῦμενον διὰ τάχους σὺν αὐτῷ γένοιτο τῶν ἀετῶν ἐκτελέσθαι, οὐδενὸς ἄλλου τῶν κατὰ τὸν βίον ἰσχυρῶν.

Καὶ τῆς μὲν ἡμέρας ἤδη παραγγίξουσα καὶ ὁ ἥλιος πρὸς δυσμὰς ἐπεκλίνετο. Τῆ ἐκείνου εἰδοῦ τοῦ προθυμίας, ἀλλ' ὅσον τῇ ἐξόφῃ προθυμίας πλέον θεωροῦσα τοῦ νομφίου τὸ κάμα, ὁ δροτέρας τῇ ἐπειξεί πρὸς τὸν ποθοῦμενον ἐκτελέσθαι φερομένη, οὐκέτι πρὸς ἡμᾶς τοὺς παρόντας πρὸς αὐτὸν ἐκείνον, πρὸς ὃν ἀτενῶς ἐστρεφόμεμασι. Πρὸς γὰρ ἀνατολὴν τέτραπτο εἰς τὸν μεῖνιον· καὶ ἀποστὰσα τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐκείνου δι' εὐχῆς ὠμίλει τὸ λοιπὸν τῷ θεῷ, χειρὶ τεύουσα, καὶ ὑποφερομένη λεπτῇ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐπαΐειν μετρίως τῶν λεγομένων· κατὰ τὴν ἢ εὐχῆ, ὡς μηδὲ ἀμφιβάλλειν, ὅτι καὶ τὸ θεὸν ἐγένετο, καὶ παρ' ἐκείνης ἤκουετο.

« Σὺ, » φησὶν, « ἔλυσας ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔσχατον φέρον. Σὺ ζωῆς ἀληθινῆς ἀρχὴν ἡμῖν ἐπέταξας τέλος τῆς ἐνταῦθα ζωῆς. Σὺ πρὸς καιρὸν ἐκπαύσας ὑπὸ τὰ σώματα, καὶ πάλιν ἀφουρνίζεις ἐν τῷ σάλπιγγι. Σὺ δίδως παρακαταθήκην τῇ τῆς τέραν γῆν, ἣν ταῖς σαῖς χερσὶ διεμόρφωσας πάλιν ἀνακομιζῆς ὁ δέδωκας, ἀφθαρσίᾳ καὶ γυμνασμοφώσας τὸ θνητὸν ἡμῶν καὶ ἄσχημον. Σὺ ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας καὶ τῆς ἀμαρτίας ἐπέταξας ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενος. Σὺ συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος, τοῦ διὰ τοῦ χάσματος τῆς γῆς τῷ λαίμῳ διαλαβόντος τὸν ἄνθρωπον. Σὺ ὠκίσθη ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν, συντρίψας τὰς πύλας τοῦ κράτους καὶ καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τὸ ἐκείνου δίσβολον. Σὺ ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημεῖον τὸν τύπον τοῦ ἁγίου σου σταυροῦ εἰς καθάρσιν. Ἄντικειμένους καὶ εἰς ἀσφάλειαν τῆς ἡμετέρας ζωῆς Ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος, ᾧ ἐπεβρόφη ἐκ κοιλίας μητέρος μου· ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου ἐξ ὧν ἀνέβηκα ἀνέθηκα καὶ τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπέστρεψα πρὸς τὸν θεόν μου, καὶ μέχρι τοῦ νῦν. Σὺ μοι παρακαταθήκην φωτεινὸν ἄγγελον τὸν χειραγωγούντά με πρὸς τὸν τόπον τῆς ἀναψύξεως, ὅπου τὸ ὕδωρ τῆς ἀνάπαυσης παρὰ τοὺς κόλπους τῶν ἁγίων Πατέρων· ἐκείνου τὴν φλογίνην ῥομφαλάν, καὶ ἀποδοῖς τῷ πνεύματι τὸν ἄνθρωπον τὸν συσταυρωθέντά σοι, καὶ τὸν ὄντα τοῖς οἰκτιρμοῖς σου· καμῶν μνηστῆρα τῆς βασιλείας σου· ὅτι καὶ γὰρ σοὶ συνεσταυρώθη· καὶ ἠλώσασα ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου ἐκ τῶν κριμάτων σου φοβηθεῖσα. Μὴ ἀσχηματίζω τὸ χάσμα τὸ φοβερὸν ἀπὸ τῶν ἐκλεκτῶν σου.

τήτω ὁ βάσκανος τῇ ὀδῷ μου, μηδὲ εὐρεθεῖται ἄνωπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου ἡ ἁμαρτία μου, εἰ τι εἶσα διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως ἡμῶν, ἐν τῇ ἔργῳ, ἢ κατὰ διάνοιαν ἡμαρτον, ὃ ἔχων ἐπὶ ζουσιαν ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἄνες μοι· ἵνα ἀνακαί εὐρεθῶ ἐνώπιόν σου ἐν τῇ ἀπεκθύσει τοῦ τός μου, μὴ ἔχουσα σπῖλον ἐν τῇ μορφῇ τῆς μου. Ἄλλ' ἔμωμος, καὶ ἀκηλίδωτος προσδεῖται ἡ ψυχὴ μου ἐν ταῖς χερσὶ σου, ὡς θυμίαμα ὄν σου. » Καὶ ταῦτα ἅμα λέγουσα, ἐπετίθει φραγίδα τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τῷ στόματι καὶ τῇ γ. Καὶ κατ' ὀλίγον, ἢ τε γλῶσσα τῶ πυρετῷ πρυγεῖσα, οὐκέτι διήρθρου τὸν λόγον, καὶ ἡ ὑπεδίδου. Καὶ ἐν μόνῃ τῇ τῶν χειλέων διαστολῇ, καὶ τῇ τῶν χειρῶν κινήσει, τὸ ἐν προσευχῇ εἶναι ἐγενώσχομεν.

Ἐν τούτοις τῆς ἐσπέρας ἐπιλαβοῦσης, καὶ φω- B ἰσκομισθέντος, ἀθρόον τὸν τῶν ὀμμάτων δια- κσα κύκλον, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπιδούσα, ἔκ- μὲν ἦν φθέγγασθαι τὴν ἐπιλύχνιον εὐχαριστιαν ἰμουμένη· τῆς δὲ φωνῆς ἐπιλείπουσης, διὰ τῆς ας καὶ τῆς τῶν χειρῶν κινήσεως ἐπλήρου τὴν σιν, καὶ τὰ χεῖλη πρὸς τὴν ἐνδοθεν ὀρμὴν συν- το· ὡς δὲ ἐπλήρωσε τὴν εὐχαριστιαν, καὶ ἡ παχθεῖσα διὰ τῆς σφραγίδος τῷ προσώπῳ, τὸ τῆς εὐχῆς διεσήμενε, μέγα τι καὶ βύθιον ἰεύουσα, τῇ προσευχῇ τὴν ζωὴν συγκατέληξεν. Ἐπὶ τὸ λοιπὸν ἄνους τε καὶ ἀκίνητος, μνηστει- ντολῶν, ἃς εὐθὺς παρὰ τὴν πρώτῃν συντυχίαν ἦτο, εἰποῦσα βούλεσθαι τὰς ἐμάς τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπιβληθῆναι χεῖρας, καὶ δι' ἐμοῦ τὴν νεο- ἰνῃν θεραπείαν ἐπαχθῆναι τῷ σώματι, ἐπιγ- αῖψ ἁγίῳ προσώπῳ νεναρχοῦσαν ἐκ τοῦ πάθους εἶρα, ἔσον μὴ δόξαι τῆς ἐντολῆς ἀμελεῖν· οὐδὲ τῶν ἐπανορθούντων οἱ ὀφθαλμοὶ προσεδέοντο, τερ ἐπὶ τοῦ κατὰ φύσιν γίνεται ὕπνου, τοῖς βλε- ς εὐκόσμως διειλημμένοι· τὰ τε χεῖλη προσφύως κότα, καὶ αἱ χεῖρες εὐπρεπῶς ἐπανακλιθεῖσαι ἦθει, πᾶσά τε ἡ τοῦ σώματος θέσις αὐτομά- κατὰ τὸ εὐσημον ἀρροσθεῖσα, οὐδὲν τῆς τῶν ἰνῶν χειρῶν ἐπεδέετο.

Ὡς δὲ διγύθεν ἐγίνετο πάρετος ἡ ψυχὴ· εἰς τὸ μενον ἔβλεπον, καὶ τὴν ἀκοὴν διὰ τῆς γοερᾶς παρθένου οἰμωγῆς περιηχοῦμην. Τέως μὲν γὰρ νυχτὶ διεκαρτέρουν ἐκείναι, καὶ τῇ ψυχῇ τὴν ἐγκατακλείουσαι, τὴν τῆς οἰμωγῆς ὀρμὴν τῷ αὐτὴν φέδω κατέπνιγον, ὡσπερ δεδοικυῖαι σιωπῶντος ἤδη τοῦ προσώπου τὴν ἐπιτίμη- μῆτι παρὰ τὸ διατεταγμένον αὐταῖς φωνῆς παρ' αὐτῶν ἐκραγεῖσης, λυπηθεῖη πρὸς τὸ ἐνον ἢ διδάσκαλος. Ἐπεὶ δὲ οὐκέτι κατα- ἰσθαι δι' ἡσυχίας τὸ πάθος ἠδύνατο, τοῦ ὡς οἰονεῖ πυρὸς τινος ἐνδοθεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς ὄγοντος, ἀθρόως πικρὸς τις καὶ ἀσχετος ἀναρ- ἰται ἡχος· ὥστε μοι μηκέτι μένειν ἐν τῷ καθ- ἰσθαι τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ καθάπερ χεῖμάβρου τινὸς ὕσαντος, ὑποδρύχιον παρενεχθῆναι τῷ πάθει, ὡν ἐν χερσὶν ἀμελήσαντα, ὄλον τῶν θρηγῶν εἶ- Καὶ μοι δικαία πως ἐδόκει καὶ εὐλογος ἡ τοῦ ἰως ἀφορμὴ ταῖς παρθένους εἶναι. Οὐ γὰρ συν-

aturæ infirmitatem collapsa, aut verbo aut opere aut cogitatione peccavi, condona id mihi, tu qui habes in terra dimittendi peccata potestatem, ut refrigerer et in corporis spoliatione ante conspectum tuum inveniar, non habens maculam in forma animi mei. Sed sine reprehensione et labe suscipiatur animus meus in manibus tuis tanquam incensum in conspectu tuo. » Hæc dicens oculis et ori et cordi crucis signum apposuit. Lingua vero feбри paulatim penitus exsiccata, verba amplius non exprimebat, et vox implicabatur. Quare sola labiorum dilatatione et manuum motu, eam precationi incumbere cognoscebamus.

Cum interim vesper advenisset, et lumen illatum esset, illa oculorum orbem explicans, et ad splendorem respiciens, ad vespertinam gratiarum actionem pronuntiandam promptum animum præ se ferebat : sed voce deficiente, corde, et manuum motione proposito satisfaciebatur, et ad interiorem affectionem labra commovebat ; absoluta autem gratiarum actione, manum ad faciem signandam admovit, et voti finem adesse declaravit, et magnum quemdam ac profundum spiritum ducens, cum precatione simul et vitam terminavit. Cum igitur nec spiraret amplius et jaceret immobilis, ego memor eorum quæ in ipso primo congressu mihi mandaverat, dicens se velle, ut manus mea sibi oculis clauderet, et solitum ori suo præstaret officium, sancto vultui dolore languentem manum adhibui, ne mandatum ejus negligere viderer potius quam quod ejusmodi officium oculis ejus esset necessarium : quippe qui quemadmodum fit in somno naturali, palpebris decore connecti erant : et labra itidem clausa, manusque venuste pectori coherentes, totus denique corporis situs ea dignitate compositus, ut ornantium manu non indigeret

Meus autem animus dupliciterangebatur, tum ob ea quæ cernebam, tum ob luctuosas virginum voces, quibus aures meæ circumsonabant : hactenus enim illæ quiescentes se fortiter gesserant animoque dolorem inclusum continentes fletu impetum compresserant, observantes eam, verentesque, quamvis corpus ejus jam conticesceret, et increparentur aut, si qua vox contra præscriptum erumperet, ne magistra ex ea re molestiam caperet. Ubi vero silentio dolor non potuit amplius coerceri, non aliter quam si victos earum animos quidam ignis exureret, statim in acerbum et incredibilem luctum proruperunt : adeo ut ratio mihi non consisteret amplius in proposito, sed tanquam alienus obruta torrentis impetu cederet perturbationi seque totam lamentationibus daret. Æquam autem ac justam mihi dolendi lugendique causam habere virgines videbantur; non enim se consuetudine aut gubernatione quapiam humana, aut aliis

ejusmodi rebus, quas in calamitatibus suis homines graviter ferunt, orbatas dolebant : sed tanquam ab ipsa in Deum spe et animorum salute sejunctæ essent, plorabant : hæc in lamentationibus suis conquerebantur, dicentes, « Extinctum est lumen oculorum nostrorum ; erepta est lux quæ animis nostris in itinere præcedebat ; disiectum est vitæ nostræ præsidium, sublatum specimen integritatis ; abscessum concordiæ vinculum, contritum imbecillum firmamentum. Te duce nox erat nobis diei loco, vitæ tuæ splendore illustrata : jam vero vel dies in tenebras convertetur. » Gravius autem præter cæteras luctum intendebant, quæ matrem ipsam et nutricem appellabant : erant autem illæ quas penuriæ famisque tempore in alimentorum largitione projectas in viis sustulerat, alueratque, et ad castam atque incorruptam vivendi rationem informaverat.

Verum posteaquam animum tanquam ex profundo quodam angore collegi, in sacrum illud caput intendens aciem oculorum, quasi reprehensus ab ea propter inconditum illum tumultuantium strepitum, magna voce clamans : « Ad hanc, inquam, respicite, virgines, et præceptorum ejus recordamini, quibus ab ea ad omne decus et honestatem estis institutæ. Divinus ille animus unum nobis lacrymarum tempus præscripsit, id fieri jubens, cum vacaretis precationi : quod nunc etiam potestis efficere, lamentationis clamorem pia psalmodiorum decantatione commutantes. » Hæc quam maxime poteram clara voce dicebam, ut superarem strepitum conquerentium ; deinde cohortatus sum eas, ut in proximam domum secederent, relictis duntaxat aliquibus quarum opera libentius illa, dum viveret, utebatur.

In earum erat numero quædam femina nobilissima, divitiis et genere, et corporis forma atque aliis nominibus illustris in ipsa adolescentia constituta. Hæc viro cuidam honestissimo in matrimonio collocata fuerat, sed brevi tempore cum illo vixerat. Quare conjugio liberata, viduitatis suæ custodem ac magistram magnam Macrinam elegerat, et cum virginibus plurimum versabatur, ut ab eis rectam et ex virtute vivendi rationem edisceret. Vestiana illi erat nomen, pater Araxius vocabatur, unus e numero senatorum magni consilii : ad hanc ego, « Nunc quidem, inquam, invidiosum non erit, si defunctæ splendidiorem adjecerimus ornatum, et puram illam immaculatamque carnem clarioribus vestimentis induerimus. » At illa intelligere respondit oportere, quidnam illi sanctæ in hoc genere probatum foret : nihil enim a nobis geri fas esse contra voluntatem ipsius. Omnino autem quod Deo gratum acceptumque esset, idem ei jucundum futurum.

Erat quædam præfecta virginum choro in ministerii gradu nomine Lampadia, quæ ejus sententiam de funerum pompis se plane scire dicebat.

ἠθελᾶς τινὸς τῆς κατὰ σάρκα κηδεμονίας τῆς αὐτῆς ἀπωδύροντο, οὐδ' ἄλλο τι τοιοῦτον αὐτῆς πρὸς τὰς συμφορὰς δυσανασχέτουσιν οἱ ἄλλοι· ἀλλ' ὡς τῆς κατὰ θεὸν ἐλπίδος αὐτῶν, καὶ τῆς ψυχῶν σωτηρίας ἀποσχισθεῖσαι, ταῦτα ἔλεγε· ταῦτα ἐν τοῖς θρήνοις ἀπαυλοφύροντο, « Ἐλέγουσαι, « τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὁ λύχνος· τὸ φῶς τῆς τῶν ψυχῶν ὁδηγίας· διελύθη τῆς ἡμῶν ἡ ἀσφάλεια· ἤρθη ἡ σφραγὶς τῆς ἐπίσεως· διεσπάσθη ὁ σύνδεσμος τῆς σωφροσύνης· τὸ στήριγμα τῶν ἀπονούτων, ἀφηρέθη τὸ στήριγμα τῶν ἀσθενούντων· ἐπὶ σοῦ ἡμῶν καὶ ἡ νύξ· τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἦν, ἐν καθαρᾷ ζωῆ φωτιζομένη· νῦν ἔστι ἡμέρα πρὸς ζῆλον μεταστραφῆσεται. » Χαιροῦσα δὲ παρὰ τὰς ἄλλας τὸ πένθος ἐξέκλαιον αὐτὴν καὶ τροφὸν ἀνακαλοῦσαι. Ἦσαν ἔτι καὶ ἐν τῷ τῆς σιτοδείας καιρῷ κατὰ τὰς ἡμέρας ἀνελομένη ἐτιθηνησάτο τε καὶ ἀνεθέρματο πρὸς τὸν καθαρὸν τε καὶ ἀφθορον βίον ἔρχετο.

Ἐπεὶ δὲ πως καθάπερ ἐκ βυθοῦ τινος τῆς τοῦ ψυχῆς ἀνελεξάμην, πρὸς τὴν ἀγίαν ἐκείνην φάλην ἀτενίσας, ὥσπερ ἐπιτιμηθεὶς ἐν τῷ τῶν ἐπιθοροδούτων διὰ τοῦ θρήνου, « Πράττετε βλέφατε, » εἶπον μεγάλην τῆ φωνῆ, πρὸς τὰς γυναῖκες βοήσας· « καὶ τῶν παρεγγεγμένων τῆς ἐκείνης μνήσθητε· δι' ὧν τὸ ἐν παντὶ τεταγμένον ἐκείνου παρ' αὐτῆς ἐπαυδαῖσθε. Ἐνα καιρὸς ἀπὸ τῶν κρύων ἡμῶν ἡ θεῖα ψυχὴ αὐτῆς ἐνομοθέτησεν τῆς προσευχῆς καιρῷ τοῦτο πρᾶττειν παρεγγεγμένων· καὶ νῦν ποιεῖν ἔξεσσι, τῆς τῶν θρήνων ἐκείνης συμπαθῆ ψαλμωδίαν μετατεθείσης. » Ταῦτα εἰπόντες οἱ μελίζοντες τῆ φωνῆ, ὡς ἂν τὸν ἦχον τῶν θρήνων ἀντιληψάμενοι, εἶτα μεταστῆναι παρεκάλεισθε μακρὸν τὸν σύγγενον οἶκον, καταλειφθῆναι δὲ τῶν ἐκείνων, ὧν ἡδέως ἐν τῇ ζωῇ τὴν θεραπείαν ἔλαβον.

Ἐν ταύταις ἦν γυνὴ τις τῶν εὐσημῶν, καὶ καὶ γένει, καὶ τῆ τοῦ σώματος ὥρᾳ, καὶ τῆ περιφανείᾳ περίβλεπτος ἐν νεότητι γεννηθεῖσα συνοικισθεῖσά τινι τῶν ἐπὶ μελίζονος ἄξιον, τὴν χὺν συνοικήσασα χρόνον, καὶ ἐν νέῳ τῷ αἵματι συζυγίας διασευχθεῖσα, φύλακα, καὶ παιδαγωγὴν χηρείας τὴν μεγάλην Μακρίναν ποιησαμένην, τὰ πολλὰ ταῖς παρθένους, τὸν πρὸς ἀρετὴν βίον αὐτῶν ἐκδιδασκαλομένη. Οὐστιανὴ ὄνομα τῆς μητρὸς ἧς ὁ πατὴρ εἰς τὴν τῶν εἰς τὴν τῶν ὑπάρχοντων βουλήν· πρὸς ταύτην εἶπον, ἀεὶ εἶναι· νῦν γοῦν τὸν φαιδρότερον ἐπιβαλεῖν πρὸς τὸ σῶμα, καὶ λαμπραῖς ὀδοῖσι κατακοιτῆσαι καθαρὰν ἐκείνην καὶ ἀκτιλίδωτον σάρκα· τὴν μαθεῖν ἐφη χρῆναι, τί τῆ ἀγία περὶ τῶν ἁγίων ἔχειν ἔδοκιμάσθη· μὴ γὰρ εὐαγές εἶναι· παρὰ τὸν χρισμόν αὐτῆς τι παρ' ἡμῶν γενέσθαι· καὶ Πάντως δὲ ὁ τῷ Θεῷ φίλον τε καὶ εὐάρεστον, καὶ καταθύμιον εἶναι.

Καὶ ἦν τις προτεταγμένη τοῦ χοροῦ τῶν παίδων ἐν τῷ τῆς διακονίας βαθμῷ, Λαμπαδία ὄνομα· τῆ ἀκριβῶς ἐφη γινώσκειν περὶ τῶν κατὰ τὴν

ιγμένων ἐκεῖνη· ἐπεὶ δὲ ἤρῳμην αὐτὴν περὶ τοῦ
 (παροῦσα γὰρ ἔτυχε τῇ βουλήσει), ἔφη μετὰ
 ῥύων· « Τῇ ἀγία κόσμος, ὁ καθαρὸς βίος διεσπου-
 θη· τοῦτο καὶ τῆς ζωῆς ἐγκαλλώπισμα, καὶ τοῦ
 αὐτοῦ ἐντάφιον ἐκεῖνης ἐστὶ· τὰ δ' ὅσα πρὸς καλ-
 οῖσμον σώματος βλέπει, οὔτε ἐν τῷ τῆς ζωῆς
 νῷ προσήκατο, οὔτε εἰς τὴν παρούσαν χρῆσιν
 μεύσατο· ὥστε οὐδὲ βουλομένοις ἡμῖν ἔσται τι
 ον, τῆς εἰς αὐτὸ τοῦτο παρασκευῆς οὐ παρούσης.
 Καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ἀποκειμένοις εὐρεῖν, ἔφη
 , τῶν ἐπικοσμησάσθαι τι δυναμένων τὴν ἐκφορὰν;—
 οἱς, εἶπεν, ἀποκειμένοις; Ἐν χερσὶν ἔχεις πᾶν τὸ
 θετον· ἰδοὺ τὸ ἱμάτιον, ἰδοὺ τῆς κεφαλῆς ἡ καλύ-
 ψα, τὰ τετριμμένα τῶν ποδῶν ὑποδήματα· οὗτος ὁ
 ὕτος· αὐτὴ ἡ περιουσία. Οὐδὲν παρὰ τὸ φαινόν-
 ον ἐν ἀποκρύφοις ἀπόκειται, κίθωτοις τισιν ἢ Β
 ἄμοις ἡσφαλισμένον. Μίαν ἀποθήκην ἴδεις τοῦ
 υ πλοῦτου, τὸν θησαυρὸν τὸν οὐράνιον· ἐκεῖ πάντα
 θεμένη, οὐδὲν ἐπὶ γῆς ὑπελείπετο.—Τί οὖν, ἔφη
 ς ταύτην ἐγὼ, εἰ τῶν ἐμοὶ πρὸς τὴν ταφήν ἡτοι-
 μένων προσαγάγοιμι, μήτι τῶν ἀβουλήτων αὐτῇ
 τοῦτο γενήσεται; » Οὐκ αἰσθαί ἔφη, τοῦτο παρὰ
 ἡμῶν εἶναι αὐτῇ. « Προσέσθαι γὰρ ἂν αὐτὴν καὶ
 ἴαν τὴν τοιαύτην παρὰ σοῦ τιμὴν κατ' ἀμφοτέρα,
 τε τὴν ἱερωσύνην, τὴν ἀεὶ τιμὴν αὐτῆς, καὶ διὰ
 κοινωνίαν τῆς φύσεως· μηδὲ γὰρ ἄλλότριον αὐ-
 τῷ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ νομίσαι. Διὰ τοῦτο καὶ ταῖς σαῖς
 καὶ κοσμηθῆναι τὸ σῶμα διεκελεύσατο. »

Ἐπει δὲ τοῦτο ἐδέδοκτο, καὶ ἔδει περισταλῆναι
 ς ὀθῶναι τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σῶμα, διελόμενοι τὴν C
 κούρην, ἄλλος ἄλλο τι περὶ αὐτὴν ἐπενοοῦμεν. Καὶ
 ἡ μὲν τὴν ἐσθῆτα τῶν ἐμῶν τινὶ προσαγαγεῖν
 κελυσάμην· ἡ δὲ μνημονευθεῖσα Οὐετιανῆ, τὴν
 ἴαν ἐκεῖνην κεφαλὴν ταῖς ἰδίαις χερσὶ κατακο-
 οῦσα, ἐπειδὴ κατὰ τὸν αὐχένα τὴν χεῖρα ἤνεγκεν,
 Ἰδοὺ, φησὶ, πρὸς ἐμὲ βλέψασα, οἷος περιδέραιος
 ἱμοῦ τῆς Ἀγίας ἐξήρτηται. Ἄ Καὶ ἅμα τοῦτο λέ-
 οῖσα, ἐκλύσασα τὸν δεσμὸν ἐκ τοῦ κατόπιον, προ-
 ἴκε τὴν χεῖρα, καὶ δεικνυσὶν ἡμῖν σιδηροῦ τοῦ
 κυροῦ τὸν τύπον, καὶ δακτυλίον τινα τῆς αὐτῆς
 ἡς· ἄπερ ἀμφοτέρα λεπτῆς ὀριμῆς ἐξημμένα ἐπὶ
 ς καρδίας διαπαντὸς ἦν. Καὶ ἐγὼ εἶπον· « Κοινὸν
 μέθω τὸ κτήμα. Καὶ σὺ μὲν ἔχε τὸ τοῦ σταυροῦ
 λακτῆριον· ἐμοὶ δὲ ἀρκέσει ἡ τοῦ δακτυλίου κλη-
 νομία· » καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς τούτου σφραγίδος ὁ σταυ-
 ρὸς ἐκεχάρακτο. Ἦ ἔνατενίσασα, φησὶ πάλιν πρὸς
 ἐ μὲ γυνή· « Οὐκ ἀποσκοποῦσα γέγονεν ἡ ἐκλογὴ
 ὕδα τοῦ κτήματος. Κοῖλος γὰρ κατὰ τὴν σφενδό-
 ν ἐστὶν ὁ δακτύλιος, καὶ ἐν αὐτῷ ἐκ τοῦ ξύλου τῆς
 ἡς κατακέκρυπται· καὶ οὕτως ἄνωθεν ἡ σφραγὶς
 ἡ ἰδίῳ τύπῳ μνηύει τὸ ὑποκείμενον. »

Ὡς δὲ καὶ περικαλυφθῆναι τῇ ἐσθῆτι τὸ καθαρὸν
 ὅμα καιρὸς ἦν, κάμοι τὴν διακονίαν ταύτην ἡ ἐν-
 ἡ τῆς μεγάλης ἐκεῖνης ἀναγκαῖαν ἐποίησεν παροῦσα
 ἡ ἔργῳ καὶ συνεφαπτομένη ἡ τῆς μεγάλης ἐκεῖνης
 εἶν ἡληρονομίας κοινωνήσασα, « Μὴ παραδράμῃς,
 ἡσὶν, ἀνιστόρητον τὸ μέγεθος τῶν ὑπὸ τῆς ἀγίας
 εὐτῆς κατορθωθέντων θαυμάτων.—Τί τοῦτο; » ἔφη
 ῥῳ. Ἦ δὲ μέρος τι τοῦ στήθους παραγυμνώσασα

Hæc a me his de rebus interrogata (forte enim
 intererat consultationi) cum lacrymis respondens :
 « Integre et pure vivendo, inquit, sancta sibi
 ornamentum paravit, quod et vitam ipsius deco-
 raret et sepulturam : nam quod ad corporis orna-
 tum spectat, nec dum viveret accepit, nec in hunc
 usum reservavit. Quare ne si velimus quidem,
 amplius licet, cum ad hanc rem non suppetat ap-
 paratus. — Nihilne, inquam, reconditum est,
 quo justa, et exsequiæ possint adornari? — Quid,
 inquit illa, reconditum narras? Quidquid recon-
 diti est in manibus habes, ecce pallium, ecce capit-
 tegmen, et trita pedum calceamenta. Hæc sunt
 opes, hæc supellex : nihil præter id quod cernis
 in arculis aut thalamis conditum latet : unam divi-
 tiarum suarum cellam noverat, thesaurum cœ-
 lestem : illic omnia collocavit, nihil reliquit in
 terra. » Tum ego, « Quid, inquam, si ad funus
 ornandum ex iis, quæ mihi parata sunt aliquid
 proferam, num inconsulte factum existimabit? » Id
 præter sententiam ejus futurum se non arbitrari
 respondit : « Nam etsi viveret, duabus de causis
 non repudiaret honorem tuum, vel propter sacer-
 dotii dignitatem quam semper venerata est, vel
 propter naturæ necessitudinem; neque alienum
 duceret id quod a fratre esset : ædcirco manibus
 etiam tuis corpus ut curaretur mandavit. »

Cum igitur ita visum esset, et sacrum illud
 corpus tegi vestibus oporteret, studium inter nos
 dividentes circa ipsam, alius aliud cogitabamus :
 et ego quidem jussi cuidam ex meis ut vestem
 afferret : illa vero, qua de mentionem fecimus,
 Vestiana propriis manibus ornans sanctum illud
 caput, cum ejus cervici manum submisisset,
 « Ecce, inquit ad me respiciens, quale e collo
 sanctæ monilis ornamentum pendet : » et hæc
 dicens solutis pone vincuiis prætendit manu fer-
 reum crucis signum, et annulum quemdam ex ea-
 dem materia ; quæ quidem utraque tenui redimiculo
 appensa semper cordi adhærebant. Et ego, « Com-
 munis, inquam, sit hæc possessio. Ac tu quidem
 habees crucis insigne : mihi autem hæreditatis
 annuli satis erit, » siquidem in hujus etiam pal-
 D
 crux erat impressa. At eum mulier intuens rur-
 sus ad me, « In deligendo, inquit, non aberrasti,
 etenim excavatus est annulus sub ipsa pala, ibique
 de ligno vitæ particulam conditam habet, quod
 superadjacens pala simili nota significat. »

Cæterum cum tempus posceret ut castum cui-
 pus veste tegetetur, quod quidem officium ex
 magnæ mandato ad me pertinebat necessario,
 cumque præsens esset, ac simul contrectaret ea
 quæ mecum magnæ illius hæreditatis particeps
 fuerat, « Ne prætermiseris, inquit, intueri rei ad-
 mirandæ ab hac sancta perfectæ magnitudinem. —
 Quidnam istud est? » inquam. At illa partem pec-

toris denudans, « Vides hoc, inquit, tenue et obsecurum sub collo signum? » (Videbatur autem puncto simile tenui acu confecto;) simulque lucernam propius admovit ad locum mihi demonstratum: « Quidnam, inquam, admirandum, si tenue signum in hac parte est? — Et hoc, inquit, divini auxilii in magnam Macrinam monumentum in ejus corpore relictum est. Etenim cum acerbè intumisset olim hæc pars, et periculum esset ne tumor secandus esset, aut ne latius serpens malum fieret immedicabile, si ad loca cordis appropinquasset, rogavit sæpius et obsecravit mater, ut medici manum admitteret: eam namque artem a Deo pro salute hominum ostensam esse; illa vero cum aliquam corporis partem alienis oculis aperire morbo ipso gravius judicaret, ad vesperam, cum solitam matri propriis manibus navasset operam, in sacellum sanctissimum ingressa, totam noctem prostrata curationem Deo supplicavit, et quæ ex oculis defluebat, aquam cum terra commiscens, lacrymarum lutum, morbo medicamentum adhibuit. Matri autem exanimatæ, hortantique ut medico uteretur, sibi ad expellendum morbum satis esse respondit, si manu sua mater ipsa locum sancto signo muniret. Cum igitur mater in sinum ejus manum intulisset, ut eam partem signaret, signum quidem egit, morbus autem abiit. Sed hæc parva nota, loco horribilis tumoris apparuit, et ad finem usque permansit, ut esset, quemadmodum arbitror, divinæ opis indicium, quo ad agendas gratias Deo continenter moveretur. »

Posteaquam studio nostro finem imposuimus, et domesticis copiis corpus exornavimus, non decere dixit ministra illa corpus ad sponsæ similitudinem ornatum ante oculos virginum poni. « Sed est, inquit, mihi ex vestræ matris vestimentis nigrum pallium, quod recte, ut ego quidem sentio, poterit superinjici, ne externo et adventitio isto vestitus ornatus pulchritudo hæc sacra illustrar. » Quæ sententia cum valuisset et pallium adjectum esset, ipsa tamen in amictu pullo, divina ut arbitror potentia, et hæc corpori addente gratiam, ita splendebat, ut quemadmodum in quiete visum ostenderat, radii quidam blane ex ejus pulchritudine elucere viderentur.

Interim dum hæc agebamus et virginum cantu lamentationibus commisto resonabat locus, fama nescio quomodo undique diffusa, omnes finitimi ad funus confluerunt, adeo ut concurrentes vestibulum non caperet. Cum igitur nocturna pervigilatio, ut in martyrum celebritate, canendis psalmis perfecta esset et crepusculum, confluentium vicinis e locis omnibus virorum et mulierum multitudine psalmodum decantationem stetitibus interpellabat: ego autem quamvis propter calamitatem animo essem consternatus, tamen ex rebus præsentibus, quoad fieri potuit, operam dedi, ut nihil in tali

« Ὁρᾶς, ἔφη, τὸ λεπτὸν τοῦτο καὶ ἀφανὲς ὑπὸ δέρῳ σημεῖον; » Στίγματι προσέειπε διὰ λεπτοφαιδίας ἐγγενομένῳ. Καὶ ἄμα τὸν λύχνον ἐγγίστατο ἐποίει τοῦ δεικνυμένου μοι τόπου. « Τί οὖν, εὐθαυμαστοῦν, εἰ ἀφανὲς τινι σημεῖον τὸ σῶμα τοῦτο μέρος ἔστικται; — Καὶ τοῦτο, φησὶ, τῆς γάλης τοῦ Θεοῦ βοηθείας μνημόσυνον τῷ αὐτῷ ὑπολείπεται. Ἐπειδὴ γὰρ ἐφύει ποτὲ τὸ μέρος τοῦτο πάθος ἀνιαρὸν, καὶ κίνδυνος ἴστανθῆναι τὸν ὄγκον, ἢ πάντῃ καὶ πάντως εἰς ἀνάγκη προελθεῖν τὸ κακὸν, εἰ τοῖς κατὰ τὴν καρδίαν ἰατροπέλασειεν· ἐδέετο μὲν ἡ Μήτηρ, φησὶ, πάλιν ἐκίτευε παραδέξασθαι τοῦ ἱατροῦ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ταύτης ἐκ Θεοῦ τῆς τέχνης ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων καταδειχθείσης. Ἡ δὲ τὸ γυμναστικὸν τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς ἄλλοτριῶν, τῷ πάλιν χαλεπώτερον κρίνασα, ἐσπέρας καταλαβοῦσα, ἐπὶ τῇ Μητρὶ τὴν συνήθη διὰ τῶν χειρῶν ὑπὸ μὲν ἐπλήρωσεν, ἐντὸς γενομένη τοῦ θυσιαστηρίου, ἐνύχιον προσπίπτει τῷ Θεῷ τῶν ἰάσεων· καὶ τὸ ἐπὶ ῥέον τῶν ὀφθαλμῶν ὕδωρ πρὸς τὴν γῆν ἀναστὰς τῷ ἐκ τῶν δακρῶν πληθῶ, φαρμάκῳ πρὸς τὸ πάλιν ἐχρησάτο· τῆς δὲ Μητρὸς ἀθύμως διακειμένης, ἐκάλιν ἐνδοῦναι τῷ ἱατρῷ παρακαλοῦσης, ἀρκεῖν δὲ πρὸς θεραπείαν αὐτῇ τοῦ κακοῦ, εἰ τῇ ἰδία χεὶρὶ Μήτηρ ἐπιβαλεῖ τῷ τόπῳ τὴν ἀγίαν σφραγίδα· καὶ δὲ ἐντὸς ἐποίησατο τοῦ κόλπου τὴν χεῖρα ἡ Μητρὶς ἐφ' ἧ περισφραγίσαι τὸ μέρος, ἡ μὲν σφραγὶς ἰσχυροῦς· τὸ δὲ πάθος οὐκ ἦν. « Ἀλλὰ τοῦτο, φησὶ, βραχὺ σημεῖον, καὶ τότε ἀντὶ τοῦ φορικτοῦ ὄραθ' ἔστικους, καὶ μέχρι τέλους παρέμεινεν. Ὡς ἂν, οἶμαι, τῆς θείας ἐπισκέψεως μνημόσυνον εἴη πρὸς ἀφορμὴν ἐν ὑπόθεσιν τῆς διηγεοῦς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας. Ἐπεὶ δὲ πέρας εἶχεν ἡμῖν ἡ σπουδὴ, καὶ ἐκ τῶν ἐνότων περιεκοσμηθὲν τὸ σῶμα, πάλιν φησὶ τῆς ἰατρονομίας, μὴ πρέπειν νυμφικῶς ἐσταλμένην αὐτῇ ὀφθαλμοῖς τῶν παρθένων ὁρᾶσθαι. « Ἀλλ' ἐπιμνησθῆσθε, τῆς μητρὸς τῆς ὑμετέρας τῶν φαιῶν παραλαγμένον ἱμάτιον· ὃ ἀνωθεν ἐπιβλήθη καλῶς ἐσφραγισμένον· ὡς ἂν μὴ τῷ ἐπεισάκτῳ διὰ τῆς ἐσθῆκος κόσμου, τὸ ἱερὸν τοῦτο κάλλος λαμπρῶν οὖρα· Ἐστῆται τὰ δεδογμένα· καὶ τὸ ἱμάτιον ἐπεβλήθη· τῆς ἑλαμπε καὶ ἐν τῷ φαιῷ, τῆς θείας, οἶμαι, δυνάμεως καὶ ταύτην προσθείσης τὴν χάριν τῷ σώματι· ὡς κατὰ τὴν τοῦ ἑνυπνίου ὄψιν ἀκριβῶς αὐγὰς τοῦ κάλλους ἐκλάμπειν δοκεῖν.

« Ὡς δὲ ἡμεῖς ἐν τούτοις ἤμεν, καὶ αἱ φαίμακες τῶν παρθένων τοῖς θρήνοις καταμιχθεῖσαι περιήσαν τὸν τόπον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐν κύκλῳ πανταχόθεν ἀπὸ τῆς φωνῆς διαχυθείσης, πάντες οἱ περιοικῶντες τὸν τόπον συνέβησαν· ὡς μηκέτι τὸ προαύλιον ἴσταν εἶναι χωρεῖν τοὺς συντρέχοντας. Τῆς οὖν πινυμένης περὶ αὐτὴν ἐν ὑμνωδαῖς, καθάπερ ἐπὶ μαρτύρων πανηγύρεως, τελεσεθείσης· ἐπειδὴ ὄρθρος ἐγένετο· μὲν πληθὸς τῶν ἐκ πάσης τῆς περιοικίδος συνέβησαν τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἐπεβοῦρθεῖ τὰς αὐγὰς τὴν ψαλμωδίαν· ἐγὼ δὲ, καίτοι κακῶς τὴν ψαλμωδίαν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς διακειμένος, ὁμῶς ἐκ τῶν

των ἐπενόουν, εἰ δυνατὸν, μηδὲν τῶν ἐπὶ τοιαύτῃ A
 ἰεῖα πρεπόντων παραλειφθῆναι. Ἄλλὰ διαστήσας
 ἃ γένος τὸν συρρέοντα λαὸν, καὶ τὸ ἐν γυναιξί
 ἴθος τῶ τῶν παρθένων συγκαταμίξας χορῶ, τὸν
 τῶν ἀνδρῶν δῆμον τῶ τῶν μοναζόντων τάγματι·
 ἢ ἐξ ἑκατέρων εὐρυθμὸν τε καὶ ἑναρμόνιον, καθά-
 ἢ ἐν χοροστασίᾳ, τὴν ψαλμωδίαν γενέσθαι παρ-
 εὔασα, διὰ τῆς κοινῆς πάντων συνωδίας εὐκόσμως
 κεκραμένην· ὡς δὲ προφῆει κατ' ὄλιγον ἡ ἡμέρα,
 ἔστενοχωρεῖτο πᾶς ὁ τῆς ἑσχατιᾶς τόπος τῶ πλη-
 τῶν παραστάντων, ὁ τῶν τόπων ἐκεῖνων διὰ τῆς
 ἰκοπῆς προσεστῶς (Ἄράχιος ὄνομα αὐτῶ· παρῆν
 ἰ σὺν παντὶ τῶ τῆς ἱερωσύνης πληρώματι) παρ-
 ἰ ἡρέμα παρεκάλει τὸ σκήνωμα· ὡς πολλοῦ τε
 ἰς τοῦ μεταξὺ διαστήματος, καὶ τοῦ πλήθους
 ἰς τὴν ὀδυτέραν κίνησιν ἐμποδῶν γενησομένου· καὶ
 ἰ ταῦτα λέγων προσεκαλεῖτο πάντας τοὺς τῆς ἱε-
 ἰ ὑνης αὐτῶ συμμετέχοντας, ὡς ἂν δι' ἐκεῖνων
 ἰσθεῖη τὸ σῶμα.

Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐδόδοκτο, καὶ ἐν χερσὶν ἦν ἡ σπουδή·
 ἰ βὰς τὴν κλίην ἐγὼ, κάκεινον ἐπὶ τὸ ἕτερον μέ-
 ἰ προσκαλεσάμενος· ἄλλων τε δύο τῶν ἐν τῶ κλήρῳ
 ἰ μνημένων, τὸ ὀπίσθιον τῆς κλίνης μέρος ὑπολα-
 ἰ κων, ἦειν τοῦ πρόσω ἐχόμενος, βάδην, ὡς εἰκός,
 ἰ κατ' ὄλιγον ἡμῖν γινομένης τῆς κινήσεως. Τοῦ
 ἰ λαοῦ περὶ τὴν κλίην πεπυκνωμένου, καὶ πάν-
 ἰ ἀπλήστως ἔχοντων τοῦ ἱεροῦ ἐκεῖνου θεάματος,
 ἰ ἦν ἐν εὐκολίᾳ τὴν πορείαν ἡμῖν διανύσθαι· προ-
 ἰ τοῦ δὲ καθ' ἑκάτερον μέρος διακόνων τε καὶ ὑπηρε-
 ἰ οῦκ ὄλιγον πλῆθος, στοιχηδὸν τοῦ σκηνώματος
 ἰ πομπεῦον, τὰς ἐκ κηροῦ λαμπάδας ἔχοντες πάν-
 ἰ καὶ ἦν τις μουσικὴ πομπὴ τὸ γινόμενον, ὁμο-
 ἰ ως τῆς ψαλμωδίας ἀπ' ἄκρων ἐπὶ ἑσχατοῦς, καθ-
 ἰ ἐν τῇ τῶν τριῶν παιδῶν ὕμνωδιᾳ, μελωδομέ-
 ἰ Ἐπιτὰ δὲ ὄντων, ἡ ὀκτώ τῶν ἐν μέσῳ σταδίων
 ἰ τῆς ἑσχατιᾶς ἐπὶ τὸν τῶν ἁγίων Μαρτύρων ὀ-
 ἰ ἐν ᾧ καὶ τὰ τῶν γονέων ἀπέκειτο σώματα· διὰ
 ἰ ἧς σχεδὸν τῆς ἡμέρας μάλιστα τὴν ὁδὸν διηλύσασμεν.
 ἰ γὰρ εἶτα τὸ πλῆθος, τό τε συνερχόμενον καὶ τὸ
 ἰ προσγινόμενον, κατὰ γνώμην τὴν πρόοδον γενέ-
 ἰ . Ἐπειδὴ οὖν ἐν τῷ οἴκῳ κατέστημεν, ἀπο-
 ἰ νοι τὴν κλίην, τὰ πρῶτα εἰς προσευχὴν ἔτρε-
 ἰ θα· ἡ δὲ εὐχή, θρήνων γίνεται ἀφορμὴ τῶ λαῶ.
 ἰ γὰρ ψαλμωδίας κατασιγασθείσης· ἐπειδὴ τὸ
 ἰ ἐκεῖνο πρόσωπον αἱ παρθένοι προσέβλεψαν·
 ἰ ἡ σὸρὸς ἤδη τῶν γονέων ἀπεκαλύπτετο, ἐν ἧ κα-
 ἰ σθαι δεδογμένον ἦν· μίᾳ τινος ἀτάκτως βοησά-
 ἰ ὄτι οὐκέτι μετὰ τὴν ὥραν ταύτην τὸ θεοειδὲς
 ἰ προσβλέψομεν πρόσωπον· ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ
 ἰ ἔνοι τὸ ἴσον μετ' αὐτῆς ἐξέβησαν, σύγχυσις
 ἰ τος τὴν εὐτακτὸν ἐκεῖνην καὶ ἱεροπρεπῆ ψαλμ-
 ἰ διέχεε, πάντων πρὸς τὴν τῶν παρθένων ὀ-
 ἰ ἰν ἐπιπλασθέντων. Μόγις δὲ ποτε ἡμῶν τὴν σιω-
 ἰ ἰανενύδων, καὶ τοῦ κήρυκος εὐχὴν ὑψηλομέ-
 ἰ καὶ τὰς συνήθεις ἐκδοῶντος τῇ Ἐκκλησίᾳ φω-
 ἰ κατέστη πρὸς τὸ σχῆμα τῆς εὐχῆς ὁ λαός.

A funere desideraretur : itaque confluentem popu-
 lum in genera distribuens, mulierumque multitu-
 dinem admiscens virginum choro, virorum autem
 turbam ascribens monachorum cœtui, unum
 quemdam ex utrisque studii aptum concinnumque.
 tanquam in psalmos canentium congressu, e com-
 muni omnium concentu apte conjunctum ordinem
 instituere. Verum cum paulatim progredere-
 tur dies, et locus præ confluentium multitudine angu-
 stus redderetur, qui ei regioni præfectus era-
 episcopus, Araxius nomine (aderat enim cum uni-
 versa multitudine sacerdotum), præcepit, ut sen-
 sim præcederet tabernaculum. Nam et satis longum
 viæ intervallum intercedebat, et multitudo alio-
 quin ob motum incitatioem impedimentum attu-
 lisset. Deinde omnes, quos in munere suo obeundo
 ministros habebat et adjuutores, ut sua præsentia
 corous decorarent, cohortatus est.

Cum autem hæc ita constituta studiose gereren-
 tur, ego feretrum subiens illum advocavi, ut alte-
 ram partem sustineret : posteriores vero feretri par-
 tes subierunt alii duo de clero insignes viri : sensim
 igitur procedebatur, cum et qui præibant pedeten-
 tim incederent, et nos item gradatim sequeremur.
 Etenim cum frequens populus feretrum circum-
 staret, nec tam mirabili et sacro spectaculo posset
 expleri, non erat facile nobis iter facere, ex utra-
 que autem parte præcedebat non exiguus diacono-
 rum ministrorumque numerus, qui omnes ordine
 progredientes, accensos cereos manibus gestabant.
 Quæ quidem pompa non carebat mysterio, cum a
 principio ad finem usque decantatio psalmorum
 eadem voce triplicique canentium ordine, sicut ille
 trium puerorum cantus³, absolveretur. Porro cum
 inter secessum et sanctorum martyrum ædem, in
 qua parentum etiam corpora quiescebant, septem
 octoque intercederent stadia, totum prope diem in
 eo spatio conficiendo consumpsimus; congregien-
 tum enim multitudo quæ assidue magis augebatur,
 non sinebat nos ex sententia progredi. Sed ubi
 intra fores templi constitimus, demum, deposito
 feretro, nos ad precessionem convertimus: quæ
 quidem precatio populo luctus materiam præbuit.
 Silentio enim psalmis canendis imposito, cum sa-
 cram illam virginis faciem aspexissent, et paren-
 tum jam esset patefactus tumulus, in quem illam
 decreveramus inferre, unaque earum nos post eam
 horam divinum illud caput non amplius spectatu-
 ros perturbatius exclamante, et reliquis deinceps
 virginibus eadem vociferatione subsequentibus, in-
 condita quædam confusio, recte constitutum et sa-
 crum illum psalmorum cantum est consecuta : nam
 virginum luctu fracti omnium animi commoveban-
 tur. Itaque nobis nutu silentium imperantibus et
 præcone præeunte et solitas Ecclesiæ voces incla-
 nante, vix tandem populus se ad precandum com-
 posuit.

Cæterum convenienter facto precandi finē me timor quidam inuasit considerantem præceptum illud, quo prohibemur patris aut matris turpitudinem aperire * : « Et quomodo, inquam, hoc ego iudicium effugiam, si in parentum corporibus videro communem humanæ naturæ turpitudinem, cum verisimile sit ea collapsa dissolutaque ad turpem et inconditam pervenisse deformitatem. » Hæc autem mihi cogitanti formidinem auxit indignatio Noe †, cujus historia me quid factu opus esset admonuit.

Priusquam igitur corpora nostris oculis essent exposita, pura sindone operta sunt : nam cum operculum esset sublatum ex utraque parte summa, linteum injectum est : quo linteo conlectis parentum corporibus, ego et regiomis episcopus ille, cujus mentionem feci, corpus e feretro tollentes juxta matrem apposuimus, atque ita votum utriusque complevimus : uno enim consensu semper oraverant Deum, ut corporibus post mortem copularentur, ut quæ inter ipsas fuerat vitæ conjunctio, ne in ipsa quidem morte dissolveretur.

Cum autem justis legitime peractis recedendum esset, prostratus ad tumulum et pulverem osculatus, tristis et lacrymans discedebam, cogitans quanto bono vita esset orbata. Cum mihi in ipso itinere vir quidam illustris in re militari, qui in civitate Ponti, cui nomen Augustæ, dux exercitus erat, audita calamitæ, atque ægre ferens, cum subditis humaniter obviam processit. Erat enim nobis et sanguinis et amicitie necessitudine conjunctus : hic mihi de ipsa miraculum narravit, quod unum adjungens historiæ faciam scribendi finem. Etenim cum lacrymis modum adhibentes, colloqui cœpimus, ille ad me, « Audi, inquit, quale quantumque bonum migravit e vita, » atque ita sermonem exorsus est.

« Ἐστημεν, » ἄκουε, φησὶ, πρὸς με λέγων ἐκεῖνος, ζωῆς. » Καὶ ταῦτα εἰπὼν, οὕτως ἀρχεται τοῦ διηγήματος :

« Magna mihi uxorique meæ quondam cupiditas incidit videndi virtutis gymnasium. Sic enim, » inquit, « locum illum in quo beatus ille animus degebat, appellandum esse arbitror ; nobiscum autem erat filiola, cujus oculus ex pestilenti morbo calamitas occuparat, adeo ut obducta tunica circa pupillam, contractoque albore sœdum esset miserandumque spectaculum. Divinam igitur illam domum ingressi, ita separati sumus in eo sapientiæ vacantium loco, ut ego quidem diverterem, ubi habitabant viri, quibus præerat Petrus frater tuus, illa autem intus ubi erant virgines, cum sancta Macrina versaretur. Hic cum aliquantulum essemus commorati, tempus esse duximus ut discederemus. Jamque discessum adornabamus, cum utrinque nobis humana quædam vis illata est. Nam et frater tuus mihi jubebat, ut manerem et studio-

Καὶ ἐπειδὴ τὸ πρέπον ἢ εὐχὴ πείρας εἰσέλθει, μέ τις τῆς θείας ἐντολῆς εἰσέρχεται, τῆς πάλαι πατρὸς ἢ μητρὸς ἀνακαλύπτειν ἀσχημοσύνην πῶς, ἔφη ἐγὼ, ἔξω τοῦ τοιοῦτου γενήσομαι τος, ἐν τοῖς τῶν γονέων σώματι βλέπων τῆς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀσχημοσύνην διαπεπρωτων, ὡς εἰκὸς, καὶ διαλελυμένιον, καὶ εἰς εἰσέρχουσαν ἀμορφίαν μεταβληθέντων ; Ταῦτα ἐπιλογιζομένω, καὶ τῆς τοῦ Νῶε κατὰ τοῦ πᾶσι νακτιήσεως ἐπιτεινουσῆς τὸν φόβον, συμβουλεύουσα πρακτέον ἢ ἱστορία τοῦ Νῶε.

Ἐπεκαλύφθη γὰρ σινδὸν καθαρὰ, πρὶν ἵστασθαι μοῖς ἡμῶν γενέσθαι τὰ σώματα τῆ τοῦ ἐπάροισι, καὶ ἑκάτερον ἄκρον τῆς σινδῶνος ἐπέσῃς ; καὶ οὕτως ὑποκρυφθέντων τῆ σινδῶν ἐπιμαμάτων ἀράμενοι τῆς κλίνης τὸ ἱερὸν ἐκείνου ἐγὼ τε καὶ ὁ μνημονευθεὶς τῶν τόπων ἐπίπῃ τῆ μητρὶ παρακατεκλίνσαμεν, κοινήν ἀμφοτέρω ῥοῦντες εὐχὴν. Τοῦτο γὰρ παρὰ πᾶσαν τῆ ἰστορίας φώνως ἀμφοτέρω τὸν θεὸν ἤτροντο, ἀναστῆ μετὰ τὸν θάνατον ἀλλήλαις τὰ σώματα, καὶ τῆ τὸν βίον ἐν τῇ ζωῇ κοινωνίαν μηδὲ ἐν τῷ διαζευχθῆναι.

Ἐπεὶ δὲ πάντα ἡμῖν τὰ ἐν τῇ κτιρίῳ κενὰ πεπλήρωτο, καὶ ἔδει πάλιν τῆς ἐπανόδου ἐπιπεσῶν τῷ τάφῳ, καὶ τὴν κόνιν ἀσπασίμῃ χύμην πάλιν τῆς ὁδοῦ κατηφῆς τε καὶ δακρυμολογίζομενος, ὅσω ἀγαθοῦ διεζεύχθη ὁ βίος, ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἀνήρ τις τῶν ἐν στρατείᾳ λαμπρῶν τιωτικῆν ἡγεμονίαν ἔχων τῶν ἐν πόλει κατὰ τὸν Πόντον, ἢ Σεβαστόπολις ὄνομα, μακρῶν ὑπάρχων ἐνδικαιώμενος, ἀπηντησέ τε φίλῃ κατ' αὐτὴν γενομένη, καὶ τὴν συμφορὰν ἀπὸ καὶ χαλεπῶς ἐνεγκῶν (ἦν γὰρ δὴ τῶν ἐκ τῆς οἰκείων τε καὶ ἐπιτηθείων), προσέθηκε μοι τὸ κατ' αὐτὴν θαύματος, ὃ δὴ καὶ μόνον ἐπὶ τῇ ἱστορίᾳ, καταπαύσω τὴν συγγραφήν. Ἐπεὶ γὰρ ἐπαυσάμεθα τῶν δακρυῶν, καὶ εἰς ὁμίον οἶον, καὶ ὅσον ἀγαθὸν τῆς ἀνθρωπίνης ;

« Ἐγένετό τις ἡμῖν ἐπιθυμία ποτὲ τῆ ἡμετέροι μοι καταλαβεῖν, κατὰ σπουδὴν, τὸ τῆς ἀρετῆς πιστήριον. Οὕτω γὰρ οἶμαι χρῆναι, » φησὶ, « ἡμῶν χωρὸν ἐκείνον κατονομάζεσθαι, » ἐν τῇ ἰστορίᾳ εἶχεν ἢ μακαρία ψυχὴ συνῆν δὲ ἡμῖν καὶ τῆ τριον, ἐν τῇ τῆ ἐκ λοιμωδούς ἀβρωτίας οὐκ ἐπὶ τὸν ὀφθαλμὸν συμφορὰ καὶ τὴν θέσση εἰσέρχουσα ἐλεεινὸν, παχυθόντος τοῦ περὶ τὴν κόρην καὶ ἐκ τοῦ πάθους ὑπολευκαίνοντος. Ὡς ἴσῃ ἡμεν τῆς θείας ἐκείνης διαγωγῆς, διελέμεθα τῆ γένος τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐν τῷ τόπῳ φιλίσσῃ ἐγὼ τε καὶ ἡ ὁμόζυγος ; ἐγὼ μὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡν καθηγίτο Πέτρος ὁ σὸς ἀδελφός ; ἢ δὲ τῆ θενῶνος ἐντὸς γενομένη τῇ Ἁγίᾳ συνῆν ; ἀλλὰ δὲ διαγενομένου ἐν τῷ μεταξὺ διαστήματι ; καὶ εἶναι τοῦ ἀποχωρεῖν τῆς ἐσχρατίας πάλιν ἐκείνου καὶ ἤδη πρὸς τοῦτε ἦν ἡμῶν ἢ ὁρμή, ἢ ἡμετέροι

* Levit. xviii. † Gen. ix.

ρ' ἑκατέρων ἢ περὶ ἡμᾶς φιλοφροσύνη ἐγένετο. Α ἰοί τε καὶ ὁ σὸς ἀδελφὸς μένειν ἐνεκελεύετο, καὶ ἰασχεῖν τῆς φιλοσόφου τραπέζης· ἢ τε μακαρία ἔμην γαμετὴν οὐ μεθίει, ἀλλ' ἐν κόλποις ἔχουσα θυγάτριον, οὐ πρότερον ἔλεγεν ἀποδώσειν, πρὶν περὶ αὐταῖς παραστήσασθαι, καὶ τῷ τῆς φιλοίας δεξιῶσασθαι πλουσίῳ φιλοῦσα δὲ, ὅλα εἰκός, τὸ δῖον, καὶ προσθήγουσα τὸ στόμα τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἰδὴ εἶδε τὸ περὶ τὴν κόρην πάθος, Ἐάν μοι, φησί, εὖ τὴν χάριν, καὶ τῆς τραπέζης ἡμῖν κοινωήσῃς; ἰδῶσω μισθὸν ὑμῖν τῆς τοιαύτης τιμῆς οὐκ ἀνά- . Τίνα δὲ τοῦτον, εἰπούσης τῆς τοῦ παιδίου μη- ; Ἔστι μοι φάρμακον, ἢ Μεγάλῃ φησὶν, ὃ δυνατῶς τὸ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν ἰάσασθαι πάθος. Ἐπὶ δὲ τοῖς, θηλώματός μοι παρὰ τῆς γυναικωνίτιδος ἦκοντος ὑπὸ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην καταμηνύσαντος, ενοι παρεμείναμεν μικρὰ φροντίσαντες τῆς ἐπειγούσης ἡμᾶς πρὸς τὴν ὁδοπορίαν ἀνάγκης.

Ἄς δὲ τέλος εἶχεν ἡ εὐχία, καὶ πλήρης ἦν ἡμῖν B ἡ χη, τοῦ μὲν μεγάλου Πέτρου ταῖς οἰκειαῖς χερ- εὐωχοῦντος ἡμᾶς, καὶ παιδρύνοντος, τῆς δὲ ἁγίας ῥήνης, διὰ πάσης εὐπρεποῦς θυμῆδίας τὴν ὁμό- ἡμῖν ἀνιέλισης· οὐτὼ φαιδρύνοντες καὶ γεγηθό- τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἐπανιήμεν, διήγημα τῷ ἑτέρῳ τὰ ἑαυτὸν ἐκάπερος ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ ποιούμενοι· κἀγὼ διεξῆμιν τὰ ἐκ τοῦ ἀνδρῶνος, ὅσα τε εἶδον, καὶ ἤκουσα· ἐκείνη δὲ τὰ καθ' ἕκαστον ἐκδιηγούμενη, ἵπερ ἐφ' ἱστορίας, οὐδὲν ἤμετο δεῖν, οὐδὲ τῶν μιν, παραλανθάνειν· ἀκολούθως δὲ πάντα καθάπερ συζυγία τῆς συγγραφῆς διεξιοῦσα· ὡς κατὰ τὸ C ἰς γέγονεν ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἡ ὑπόσχεσις ἦν τῆς τοῦ ἰμοῦ θεραπείας; ἐκκόψασα τὴν διήγησιν, Τί ο, φησί, πεπόνθαμεν; Πῶς τῆς ὑπόσχεσεως ἤσαμεν, τὴν ἐπαγγελθὲν ἡμῖν ἐκεῖνο ἐν κολλυ- φάρμακον; Κάμου συνδυσχεραίνοντος ἐπὶ τῇ εἰᾷ, καὶ πῖνα διὰ τάχους ἐκδραμεῖν ἐπὶ τὸ ἰακὸν ἐγκελευσαμένου, βλέπει κατὰ τὸ συμβάν τὴν μητέρα ἐν ταῖς χερσὶν ἐν τῆς τιθηνομένης ἤπειον, καὶ ἡ μήτηρ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ νηπίου ἐνίσασα, Παύου, φησί, δυσχεραίνων ἐπὶ τῇ εἰᾷ. Μεγάλῃ τοῦτο φωνῇ ὑπὸ χαρᾶς ἅμα καὶ ἠξέως λέγουσα. Ἰδοὺ γὰρ οὐδὲν ἐλλέλειπται ἡμῖν ἐπηγγελμένων· ἀλλὰ τὸ ἀληθινὸν ἐκείνης φάρ- ρον, τὸ τῶν παθημάτων ἰατρικὸν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἰν εὐχῶν θεραπεία, καὶ ἔδωκε, καὶ ἐνεργὸν ἦδη νε, καὶ ὑπολείπεται τῆς κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν στίας οὐδοτιοῦν, τῷ θείῳ ἐκείνῳ φαρμάκῳ κε- ρμένον. Καὶ ἅμα ταῦτα διεξιοῦσα, αὐτῇ τε D αἰδῖον ἐνηγαλίζετο, καὶ ταῖς ἑμαῖς ἐνετίθει . Κἀγὼ τότε τὰ ἀπιστούμενα κατὰ τὸ Εὐαγγέ- ἰαύματα, τῇ διανοίᾳ λαβῶν, Τί μέγα, εἶπον, εἰρὸς Θεοῦ τυφοῖς τὰς ἡψεις ἀποκαθίσασθαι· νῦν ἢ δούλη αὐτοῦ, τὰς ἰάσεις ἐκείνας κατορ- τῇ εἰς αὐτὸν πίσει, κατείργασται πρᾶγμα οὐ εῶν θαυμάτων ἐκείνων ἀπολειπόμενον; Ταῦτα μεταξὺ λυγμῶ τὴν φωνὴν ἐνεκόπητο, τῶν τοῦ στρατιώτου, ταῦτα.

α δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρὰ τῶν συνεζηχότων καὶ δι' ἀκριθείας τὰ κατ' αὐτὴν ἐπισταμένων αμεν, οὐκ ἀσφαλὲς οἶμαι προσθεῖναι τῷ διηγῆ- Οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ ἑαυτῶν

sorum mensæ particeps fierem; et beata illa non dimittebat uxorem meam, sed filiolam in sinu ge-rens non prius illam se reddituram aiebat, quam mensam apparasset, et nos philosophiæ divitiis accepisset, puellulam autem osculans et admovens os oculis ejus, ubi pupillam affectam vidit: Si hoc mihi, inquit, concesseritis ut apud nos esse velitis, gratiam vobis tali honore non indignam referam. Ecquam? inquit puellulæ mater. Est mihi, respondit magna, medicamentum ad curandum hunc oculum appositum. Quæ quidem promissio cum mihi a quodam ex virginum conclavi nuntiata esset, libenter mansimus, posthabita, quæ nos urgebat, proficiscendi necessitate.

ἦκοντος ὑπὸ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην καταμηνύσαντος, B «Cum igitur convivium, quod Petrus humanitate et gratia sua condiderat, haberet finem, uxori que nobis a sancta Macrina omni convenienti jucunditate recreata remissa esset, lætitia et gaudio pleni nos in viam ꝑdedimus: et quæ utrique nostrum contigerant inter eundem narrabamus: ego quidem quæcunque in virorum conclavi vel videram vel audiveram, recensebam; et illa vicissim tanquam ex historia singula repetens, nihil omnino quantumvis parvum omittendum existimabat. Itaque cum non aliter, quam ex scripto tanquam in altera lance appendens, ordine cuncta percurreret, jamque ad eam pervenisset partem, quæ curationis oculi promissionem continebat, narrationem intermittens: Quidnam, inquit, egimus? Quomodo negleximus promissum ipsius? Collyrium, inquam, illud quod nobis promiserat? Cumque ego item negligentiam incusarem, jubere inquit ut celeriter aliquis ad illud exposcendum excurreret, infans interim quæ in manibus nutricis erat, matrem respicit: etiam mater ad ejus oculos aciem intendens: Negligentiæ, inquit, nostræ desinas succensere. Ecce tibi bona fide solutum quod illa promiserat: veram enim morborum medicinam quæ precibus fit, nobis exhibuit, cujus ea vis fuit ut ne vestigium quidem morbi in oculo relictum sit, adeo divino illo medicamento ille curatus est. Atque ita loquens filiolam suscipiens, mihi in manus tradidit. Tunc ego miracula quæ in Evan- gelio narrantur incredibilia cogitatione complectens: « Quid mirum, inquam, e manu Dei cæcos videndi potestatem accepisse, quando nunc ejus ancilla per fidem in ipsum præstat illas curationes? opus enim cernimus, haud multo miraculis illis inferius. » Hæc ille mihi dum narrat, singultus vocem ejus interceptit, et subsequuta est copia lacrymarum. Atque hæc quidem a milite.

δακρῶν ἐπιβρῦέντων τῷ διηγῆματι. Τὰ μὲν οὖν

Quæ autem ab illis qui simul cum ea vixerunt, quique omnem illius vitam plane perspectam et cognitam habebant acceperim, huic narrationi at- texenda non censeo: plerique enim pro eo quan-

tum ipsi possunt efficere, creant ea quæ dicuntur, quæ vero audientis superant vires, tanquam a veritate remota mendacii suspicionibus insectantur. Proinde mirandam illam in penuria et fame agriculturam prætermitto. Quomodo in pauperum usus projectum frumentum, nec dum distribueretur, nec post, imminutum sit, sed eadem mensura numeroque permanserit : aliaque his longe magis admiranda, morborum curationes, expulsiones dæmonum et veras futurorum prædictiones : quæ quidem omnia iis qui diligenter explorarunt, vera esse constat, licet fidem superare videantur, nec fieri potuisse judicentur ab iis, qui carni magis addicti sunt, qui nesciunt proportionem fidei munerum fieri distributionem : et parva quidem dari habentibus parvam fidem, magna autem illis qui ingenti fide præditi sunt. Quamobrem ne offendantur qui ad credendum divinis muneribus sunt imbecilliores, cublimiora illius miracula silentio præterimus, satis esse existimantes, iis quæ dicta sunt ejus historiam conclusisse

μέτρα τὸ πιστὸν ἐν τοῖς λεγομένοις χρίνοισι· καὶ βαίνον τὴν τοῦ ἀκούοντος δύναμιν, ὡς ἔξω τῆς θείας, ταῖς τοῦ ψεύδους ὑπονοήσας ὑβρίζουσιν· ἰημι τὴν ἀπιστον ἐκεῖνην ἐν τῷ λιμῷ παρὰ πῶς ἐκβαλλόμενος ὁ πρὸς τὴν χρεῖαν σίτος, καὶ ἀσθῆσιν ἐποίησε τῆς ὑφαιρέσεως, ἐν τῷ ὄρωσι των ὄγκῳ, καὶ πρὶν διαδοθῆ ταῖς τῶν κτην χρεῖαις· καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ἄλλα τούτων παρατετα· παθῶν λάσεις, καὶ δαιμονίωντων ἐκτετα καὶ ἀψευδῆς προρρήσεις των ἐκδυσμένων ἐν τοῖς μὲν δι' ἀκριθείας ἐγνωκόσιν, ἀληθῆ ἐπιστεύεται, καὶ ὑπὲρ πίστιν ἤ· ἐπὶ δὲ των πτωστέρων, ἔξω τοῦ ἐνδοχομένου νομίζεται, ἀλλὰ ὅτι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, καὶ τῶν σημείων διανομὴ παραγίνεται· μικρὰ μὲν ἴσως μεγάλη δὲ τοῖς πολλῶν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τῶν χωρίων τῆς πίστεως· ὡς ἂν οὖν μὴ βλαβείναι· στώτεροι, ταῖς τοῦ θεοῦ δωρεαῖς ἀπιστούντες· ἔνεκεν καθεστῆς ἱστορεῖν περὶ των ὑψηλῶν μᾶτων παρηγησάμενην, ἀρκεῖν ἡγούμενος ταῖς τοῖς περιγράψαι τὴν περὶ αὐτῆς ἱστορίαν.

II. — EPISTOLÆ.

EPISTOLA I.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄.

Contra Helladium. Scripta post Petrum Sebastenum anno 392 defunctum.

Gregorius Nyssenus, Flaviano (1).

Non optimo sunt, vir Dei, res nostræ loco. Nam mala progredientia in iis qui nos et injusto, et nullis de causis suscepto prosequuntur odio, non jam amplius intra suspicionum et conjecturarum sese limites continent; sed libertate summa utuntur, quasi si præclari quid operis institueretur. Vos interim, qui hactenus immunes a tanto malo fuistis, ignavi scilicet estis in extinguenda flamma quæ viciniam vestram depascit, cum ii qui recte rebus suis consulunt, vicinorum incendium magno studio restinguant et opem vicinis ferendo sic prospiciant sibi ut in eventis similibus aliorum opem non requirant. Et quid tandem illud est de quo loquor? Reliquit hanc vitam religio, aut fugit a nobis veritas : pacis antehac saltem nomen habuimus, quod hominum ora pervagaretur, nunc non illa tantum nusquam est, sed ne nomen quidem ipsius nobis superest. Ut autem clarius intelligas, quas res tam indigno feramus animo, paucis tibi tragœdiam explicabo. Erant nonnulli qui ad nos deferrent, reverendissimum virum Helladium hostili erga nos animo affectum, ad omnes commemorare me maximorum ipsi malorum auctorem

Γρηγόριος ὁ Νύσσης, Φλαβίῳ.
Οὐκ ἐν καλοῖς, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, τὰ ἐπιπροϊόντα γὰρ τὰ κακὰ, ἐν τοῖς τὸ δίκαιον ἀπροφάσιστον καθ' ἡμῶν τιμήσασιν μίσος, ἀπιστοχασμῶν τινῶν ὑπονοεῖται· ἀλλ' ἐν πιστοσπουδάζεται, καθάπερ τι τῶν ἀγαθῶν καταφασ· Ὑμεῖς δὲ, οἱ τέως ἔξω ὄντες τοῦ τοῦτο κατὰ τὴν φλόγα· ὡσπερ οὖν οἱ καλῶς περὶ των ἀνοιλευόμενοι τὸν των γειτόνων ἐμπρησμένων ἐν τῷ σπουδῇ καταστέλλουσι, δι' ὧν τοῖς πλησίον ἑαυτῶν τὸ μὴ δεηθῆναι τῆς ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις βοήθειᾳ γματευόμενοι. Τί οὖν ἐστὶν ὃ λέγω; Ἐπιπέσει βίον ἢ ὁσιότης· πέφευγεν ἀφ' ἡμῶν ἡ ἀλήθεια· δὲ εἰρήνης πρότερον μὲν τὸ γοῦν ὄνομα εἰρηνοριφερόμενον ἐν τοῖς στόμασι, νῦν δὲ οὐ ῥησῶσ οὐκ ἐστὶν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἡμῶν καταπταται· Ὡς δ' ἂν εἰδείης σαφέστερον ὑπὲρ τῆς ἀζόμεν, δι' ὀλίγων σοι τὴν τραγηδίαν ἐκτετα· Ἡσάν τινες, οἱ τὸν αἰδεσιμώτατον Ἑλλάδιον ἐκτῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχειν κατατηνύοντες, καὶ τῶν διεξιέναι, ὡς των μεγίστων αὐτῶ κακῶν ἐκτετα ἐγώ. Οὐκ ἐπειθόμενη τοῖς λεγομένοις, πρὸς τὸν καὶ τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν ἀλήθειαν βίβλιν.

(1) Joanne Lewenklaio interprete. — Ex ed. an. 1638, t. III, 645.

ἀρὰ πάντων ὁμοφώνως τὰ αὐτὰ πρὸς ἡμᾶς ἀπηγ-
 ἔλλετο, καὶ συνέβαινε ταῖς φήμαις τὰ πράγματα,
 ῥέπειν ὥσθην μὴ περιϋεῖν ἀθεράπευτον τὴν ἀρρίζον
 εἰ ἀφύτευτον ταύτην δυσμένειαν. Διὸ καὶ πρὸς τὴν
 γνῆν ἐπιστεῖλας θεοσέβειαν, καὶ πολλοὺς ἄλλους τοὺς
 ναμένους συμβαλέσθαι τι πρὸς τὸ προκειμενον,
 εἰ τὴν σπουδὴν ταύτην παρῶρμησα. Καὶ τέλος, τὴν
 κήμην τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου παρὰ Σεβαστηνοῖς
 ῥώτως ἀγομένην ἐπιτελέσας, καὶ τὰς συνήθως παρ'
 ῥῶν ἐπιτελουμένας τῶν ἁγίων μαρτυρίων κήμην,
 ἢ αὐτὸν χρόνον συνδιαγαγόντων ἐκείνη· ἐπὶ τὴν
 αὐτοῦ πάλιν Ἐκκλησίαν ὑπέστρεφον. Καὶ τινος
 γνύσαντος κατὰ τὴν ὀρεινὴν αὐτὸν ἐνορίαν διάγειν
 ῥιτύρων ἐπιτελοῦντα κήμην, τὰ μὲν πρῶτα τῆς
 οὐ εἰχόμεν, εὐπρεπέστερον εἶναι κρίνων ἐπὶ τῆς
 προπόλεως γενέσθαι τὴν συντυχίαν. Ὡς δὲ τις
 γνησιῶν κατὰ σπουδὴν μοι συντετύχηκε, καὶ
 ῥωστῆν αὐτὸν διεθεδακίωσατο· καταλιπὼν ἐν τῷ
 ῥῶ τὸ ὄχημα, ἐν ᾧ παρὰ τῆς τοιαύτης κατελήφθη
 κήμης, ἔπειθ' ἐπὶ τὸ μεταξὺ διήλθον διάστημα, κρημνῶ-
 καὶ ὀλίγου ἀπόρευτον ταῖς τραχυτάταις ἀνάδοις.
 ἢ δὲ πεντεκαίδεκα σημεῖα, οἷς τὸ ἐν τῷ μέσῳ
 μεστρεῖτο διάστημα. Τοῦτων τὰ μὲν ἐκ ποδῶν, τὰ
 διὰ τοῦ ἵππου μάλιστα διελθῶν, ὄρθριος, μέρει τινὶ
 τῆς νυκτὸς συγχρησάμενος, κατὰ τὴν πρώτην τῆς
 ῥρας ὥραν ἐφίσταμαι τοῖς Ἀνδουμοκίνοις. Οὕτω
 ὀνομάζεται τὸ χωρίον, ἐν ᾧ ἦν ἐκκλησιάζων
 ἵκος μετὰ ἄλλων ἐπισκόπων δύο. Ἀπαύθην δὲ κατ-
 ῥες ἐξ αὐθένος τινὸς ὑπερκειμένου τῆς κώμης
 ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τῆς ἐκκλησίας συνδρομήν, βάδην
 μεταξὺ διήλθομεν τόπον, ἐκ ποδῶν τε προϊόντες
 καὶ ἡ μετ' ἐμοῦ συνοδία, καὶ τοὺς ἵππους διὰ
 ῥας ἐφελκόμενοι. Ὡστε φθάσαι ὁμοῦ τὰ δύο γε-
 ῥαι, ἐκείνῳν τε ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τὴν οἰκίαν
 στρέψαι, καὶ ἡμᾶς πλησιάζουσαι τῷ μαρτυρίῳ. Μη-
 ῥας δὲ γενομένης ἀναβολῆς, ἐπέμφθη παρ' ἡμῶν
 γνύσαντος αὐτῷ τὴν παρουσίαν· καὶ μικροῦ διαγε-
 τος διαστήματος, ὃ ὑπηρετούμενος αὐτῷ διάκονος
 τυχευ ἡμῖν, ὃν παρεκαλέσαμεν διὰ τάχους μη-
 ῥι, ὥστε ἐπὶ πλέον αὐτῷ συνδιαγαγεῖν, ἐφ' ᾧ
 κερὸν εὐρεῖν, πρὸς τὸ μηδὲν περιοφθῆναι τῶν ἐν
 ἀθεράπευτον. Μετὰ τοῦτο ἐγὼ μὲν ἐκαθήμην
 τὸ ὑπαίθρον, ἀναμένων τὸν εἰσκαλοῦντα, καὶ
 κείμην ἀκαιρον θέαμα τοῖς ἐπιδημοῦσι κατὰ
 ῥύνοδον. Καὶ χρόνος διεγένετο οὐκ ὀλίγος, καὶ
 ῥγμὸς ἐπὶ τούτοις, καὶ ἀκηδία, καὶ ὃ ἐκ τῆς
 κόποτος ἐπιτείνων τὴν ἀκηδίαν, καὶ τὸ θάλωπος
 ῥόν, καὶ οἱ πρὸς ἡμᾶς ἀποβλέποντες, καὶ ἀλλή-
 ῥια τῶν δακτύλων ὑποδεικνύοντες. Καὶ ἅπαντα
 αὐτὰ οὕτω μοι βάρεια ἦν, ὡς ἀληθεύειν ἐπ'
 τὸ τοῦ Προφήτου, ὅτι « Ἠκχήσασεν ἐπ' ἐμὲ τὸ
 ῥά μου. » Καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἤδη προελ-
 ῥης τῆς ὥρας εἰσηνέχθη, πολλὰ μεταμνηθεῖς
 ῥης συντυχίας, ὡς ἐμαυτῷ τῆς ἀτιμίας ἐκείνης
 ῥχῶν τὴν αἰτίαν.

, aliaque huiusmodi omnia tam mihi erant gravia, ut in me Vatis illud verbum vere compete-
 : Obtorpuit in me spiritus meus. » Instabat jam meridies, et me vehementer congressus hujus
 ebat, ut qui mihimet talis ignominie auctor existissem.

sal. CXLVII, 7.

PATROI GR. XLVI.

32

esse. Ego vero illis, quæ dicerentur, fidem non
 habebam : ut qui et ipsarum rerum veritatem in-
 tuerer. At cum ab omnibus eadem eodem velut ore
 nobis renuntiarentur, cumque rumoribus ipse res
 convenirent, decere me statuebam, ut ne hostilita-
 tem hanc incuratam negligerem, præsertim quæ
 necdum radices firmas egisset. Itaque tuam ad
 pietatem, multosque alios scriptis litteris, qui con-
 ferre nobis aliquid ad hoc institutum possent, mo-
 nuî hanc ut in curam incumberetis. Tandem cum
 memoriam beatissimi Petri, quæ tum primum
 celebrari cœpta esset, apud Sebastenos peregissem,
 itidemque reliquorum fidei testium, qui ut eodem
 cum Petro vixerunt tempore, ita celebrari una cum
 ipso consueverunt : converso itinere meam me ad
 Ecclesiam recipiebam. Hæc cum significasset nobis
 quidam, degere Hælladium in finitimis montibus,
 martyrumque memoriam peragere : primo quidem
 instituto in itinere pergebam, quod magis esse de-
 coro consentaneum putarem, ut ipsa in metropoli
 hominem convenirem. Verum ubi cognatorum quis-
 piam data opera me accessisset, atque hominem
 adversa valetudine labore pro certo confirmasset :
 relicto ibidem curru, ubi nuntium hunc acceperam,
 equo reliquum itineris intervallum confeci, sane
 præceps et quod ob ascensus asperrimos prope a
 nobis peragrari non posset. Spatium ipsum, quod
 nobis emetiendum erat, habebat milliaria ad quin-
 decim. Hæc ubi partim pedibus partim equo vectus,
 vix matutino tempore, atque etiam aliqua noctis
 parte absolvissem, prima diei hora jam Andumoci-
 nis eram. Nam hoc loco illi erat nomen, in quo
 cum duobus aliis episcopis in hominum cœtu fre-
 quenti concionabatur. Cumque procul e tumulo
 quodam, qui visco immineret, concionis sub dio
 concursum vidissemus : gradatim deinceps pro-
 gressi sumus pedites, tam ipse quam comites mei,
 manuque nostros equos ductavimus. Quo factum,
 ut eadem celeritate duo confierent, nimirum ut
 ipse domum e concione rediret, ac nos martyrum
 ad locum perveniremus. Neque mora ullâ interpo-
 sita missus a nobis est, qui adventum ei nostrum
 indicaret : et paulo post minister ipsius in nos in-
 cidit, quem rogavimus ut celeriter ad eum rem
 deferret, quo diutius apud ipsum versari possemus,
 et opportunitatem aliquam invenire, ne nihil non
 curatum relinqueretur. Secundum hæc sedebam
 equidem sub dio, exspectans aliquem, qui nos intro
 vocaret : adeoque propositus eram omnibus ut
 importunum spectaculum, quotquot eo convene-
 rant. Non jam exiguum temporis spatium inter-
 cesserat, et nictabant oculi, et consequebatur qui-
 dam torpor et ex itinere fatigatio molestiam auge-
 bat, itemque æstus vehemens, et homines nos
 intuentes, nosque digitis inter se ostentantes : hæc

Cumque gravior hæc mihi accideret injuria, A quam si ab hostibus profecta fuisset, ipsa mihi cogitata mea molestiam exhibebat, secum modo quodam pugnans, et sententiam suam mutans in consilio sinistro quod instituisset. Ubi vero vix tandem nobis sacrarium apertum esset, jamque ingressi fuisset adyta; vulgus quidem hominum quominus introiret, aditu prohibebatur, meo mecum intrante ministro, qui manu corpus e labore fatigatum fulciret. Hinc cum hominem compellasset, et aliquantulum stetissem, exspectans ut sedere juberet ut nihil horum accidit, conversus ad gradus quosdam procul inde dissitos, in eorum uno considero, et nunquid amanter humaniterve dicturus esset nobis, vel saltem superciliis annuturus, opperior. Verum omnia contra spem nostram evenere. Nam silentium nocturnum erat, et tristitia quædam tragica, et stupor, et in universum nulla vox est prolata. Denique non exiguum temporis intervallum quasi nigra in nocte silenter exigebatur. Ad ea toto animo percussus, quod ne vulgari quidem voce nos dignaretur, per illa hominum in usu frequentia verba, quibus vel obiter saltem excipere nosmet solemus, cujusmodi sunt, « Salvus advenisti: » vel, « Unde nobis ades? quæ de causa? quamobrem huc properasti? taciturnitatem illam mihi quasi quandam vitæ apud inferos imaginem proponebam. Quamquam hoc exemplum ne quidem usurpare debebam. Etenim apud inferos magna est æqualitas in conditione omnium, quippe ubi nihil eorum, quæ supra terram totam illam vitæ humanæ tragœdiam efficiunt, turbæ quidquam afferat. Nam gloria quemadmodum vates quidam loquitur, una cum hominibus non descendit: sed cujusvis hominis anima relictis iis, quæ in hac vita expetuntur a plerisque summo studio petulantia, inquam, et superbia, et fastu, simplex et omni absque apparatu ad inferos sese confert, ita ut nihil rerum in hac vita molestiarum quidquam istis negotiis exhibeat. Ut res sese habeat, mihi quidem certe illa, quæ tum accidebant, vel infernus, vel caliginosus carcer, vel alia quædam tristis officina pœnæ videbantur esse: præsertim cum mecum ipse perpenderem, quantis in bonis a patribus acceptis successores facti fuerimus, et quales posteris narrationes de nobis relicturi simus. Quid dicam de summa amoris affectione, qua sese mutuo patres nostri complectebantur? Nihil certe miri est, eos qui sint homines in natura, cujus per omnia par est dignitas, nolle potiori cæteris esse loco, sed existimare, mutuo nos debere nosmet humilitate superare. Enimvero maxime ad animum mihi accidebat, universæ creaturæ Dominum, unigenam illum Filium, qui est in sinibus Patris, qui exstitit initio rerum, qui exstitit in forma Dei, qui universa gestat verbo potentie suæ, hunc ergo non in hoc solum abjecisse se, quod per carnem quasi peregrinatus sit in humana natura: sed quod etiam proditorem Judam ore suo propius ad

B Καὶ χαλεπώτερον τῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν με-
μένης ὕβρεως, ὁ ἐμός με λογισμὸς τὴν αὐτῶν
τρόπον τινὰ πρὸς ἑαυτὸν, καὶ μεταγινώσκου-
ροβουλία ὑπὲρ ὧν προέθετο. Ὡς δ' οὐκ ἔστι
ἡμῖν τὰ ἀνάκτορα, καὶ τῶν ἀδύτων ἐνδοῦ ἐπι-
οὶ μὲν πολλοὶ ἀπεκλείσθησαν τῆς εἰσι-
ἐμός συνεισῆλθε διάκονος, ὃς τῇ χειρὶ τὸ εἶ-
ῆρειδε πεπονηκὸς ἐκ τοῦ κόπου. Ἐγὼ δὲ πρὸς
αὐτῷ, καὶ ἐπ' ὀλίγον σταθεὶς, ὥστε μετὰ
προτροπῆν εἰς καθέδραν, ὡς οὐδὲν τοῦτο
ἐπὶ τίνος τῶν πόρρωθεν βάθρων διατραπεί-
σάμην, ἀναμένων εἰ ἄρα τι φθέγγατο πρὸς
εὐμένες, ἢ τι φιλάνθρωπον, ἢ ταῖς γούν ἄρ-
πὸν ἐπινεύσειεν. Ἄλλ' ἀπ' ἐναντίων τῆς ἐπι-
πάντα. Σιωπῇ γάρ ἦν τὸ ἀπὸ τούτου κενε-
κατάρχεια τραγικῆ, καὶ θάμβος, καὶ ἐκεί-
παντελής ἀφωνία, καὶ χρόνος οὐκ ἐν μικρῷ
ματι καθάπερ ἐν μελαίνῃ νυκτὶ δι' ἡσυχί-
τεινόμενος. Ἐγὼ δὲ τούτοις ἐναπειρωτῶ-
διάνοιαν, διὰ τὸ μηδὲ τῆς κοινῆς αἰσῆς ἀ-
μεταδοῦναι φωνῆς, διὰ τῶν κατημαξευμένων
τὴν συντυχίαν ἀφοσιουμένων· ὅσον τὸ, « Εἰ-
πόθεν ἤκει; ἢ ὑπὲρ τίνος; ἢ τίς ἡ τῆς πε-
σπουδῆ; » τὴν ἡσυχίαν ἐκείνην τῆς ἐν ἄβυσσῶ
ἐποιοῦμην εἰκόνα. Μᾶλλον δὲ καταγινώσκου-
δείγματος. Ἐν ἔξου ἰσονομία πολλή, καὶ
τῶν ὑπὲρ γῆς τὴν παρὰ τὸν βίον τραγικῶ-
μένων, ἐκείνην τὴν διαγωγὴν διογλοῦντας. Ὁ
ουγκαταβαίνει, καθὰ φησιν ὁ Προφήτης, τὴν
C θρώποις ἡ δόξα· ἀλλὰ καταλιπούσα ἡ ἐκεί-
τὰ νῦν σπουδαζόμενα τοῖς πολλοῖς, ὕβρι-
ὑπερφανίαν καὶ τύφον, ἀπλῆ καὶ ἀκατίετα
χωριάζει τοῖς κάτω, ὡς μηδὲν τῶν τῆς γῆς
καὶ παρ' ἐκείνοις εἶναι. Πλὴν ἀλλ' ἐπι-
δεσμωτήριον ἀφεγγᾶς, ἢ ἄλλο τι κενερωτῶ-
C στήριον ἐδόκει τὰ παρόντα εἶναι, λογισμὸς
ἀγαθῶν ἐγενόμεθα παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν
καὶ ὅσα διηγῆματα τοῖς μεθ' ἡμᾶς κατε-
Τί δὲ λέγω τῶν πατέρων τὴν ἀγαπῆν
ἀλλήλους σχέσιν; Θαυμαστὸν γὰρ οὐδὲν, ἀνα-
δυνας ἐν ὁμοτιμῷ τῇ φύσει, μηδὲν ἴδιον
ἀλλήλων ἔχειν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοπροσίῳ
ἡγεῖσθαι ἑαυτῶν ὑπερέχειν. Ἄλλ' ἐκεῖ-
μου τῆς διανοίας καθήπετο, ὅτι ὁ πῖσις καὶ
D Δεσπότης, ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν ἐν τῷ
τοῦ Πατρὸς, ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν, ὁ ἐν μορφῇ
ἀρχῶν, ὁ τὰ σύμπαντα φέρων τῷ βήματι
μεως αὐτοῦ, οὐκ ἐν τούτῳ μόνον ἐταπεινώθη
ἐν τῷ διὰ σαρκὸς ἐπιδημήσαι τῇ ἀνθρωπίνῃ
ἀλλὰ καὶ τὸν προδότην ἑαυτοῦ ἰούδα τῷ ἴ-
ματι, διὰ φιλήματος προσεγγίζοντα λέγει-
εἰσελθῶν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος τοῦ λεπρού
φιληθῆναι παρ' αὐτοῦ, ὡς φιλάνθρωπος.
Ἐγὼ δὲ οὐτε ἀντὶ τοῦ λεπρού ἐλογίσθη
Ἄλλ' ὅτι; Τὴν διαφορὰν εὐρεῖν οὐκ ἔχω. Ἰ-
καταβεδηκότης; Ὅπου κείμενος; Εἶγε τὰ π-
βλέπει τις τούτου. Εἰ μὲν γὰρ τὰ τῆς σαρκὸς
ζοι τις, τοσοῦτον ἰσως ἀνεπαχθὲς ἐστὶ
ὁμοτίμημα ἐπ' ἀμφοτέρων τὸ εὐγενὲς καὶ ἴ-
σο-

δὲ τὴν ἀληθῆ τις ἐπιζητοίη τῆς ψυχῆς ἐλευθε-
 ν τε καὶ εὐγένειαν, ἐπίσης δούλοι τῆς ἀμαρτίας
 ρότεροι, ἐπίσης τοῦ ἀφροντος τὰς ἀμαρτίας δεό-
 ια· ἄλλος ἐστίν, ὁ τῷ ἰδίῳ αἵματι τοῦ θανάτου
 τῶν ἀμαρτιῶν ἡμᾶς λυτρωσάμενος, ὃς καὶ
 γόρασαν ἡμᾶς, καὶ ὑπερηφανίαν τινὰ κατὰ τῶν
 γορασθέντων οὐκ ἐπεδείξατο, νεκροὺς εἰς ζωὴν
 καλούμενος, ὁ πᾶσαν ἐξιώμενος ἀβρωσίαν καὶ
 ὧν καὶ σωμάτων.

cujusquam potest, parem utriusque dignitatem
 esse, qua nobilitatem, qua ingenuitatem. At si
 quis animi tam ingenuitatem, quam nobilitatem inquirat, æquali ratione peccati sumus
 que servi: æquali ratione peccata tollentis indigemus; alius est, qui proprio sanguine nos de
 te peccatisque persoluto pretio redemit; qui mercatus est nos, neque tamen ulla adversus em-
 ab sese superbia usus est, qui mortuos in vitam revocavit: qui omnem et animorum et cor-
 im debilitatem sanavit.

ἔπει οὖν ὁ καθ' ἡμῶν τύφος καὶ ὁ τῆς ὑπερηφα-
 λῆκος μικροῦ δεῖν τῷ οὐρανίῳ ὑψεῖ στενοχωροῦ-
 ς ἦν, ὕλην δὲ τίνα καὶ ἀφορμὴν πρὸς τὴν νόσον
 μίαν ἐώρων, ὅθεν συγγνωστὸν γίνεται τὸ τοιοῦτον
 ς, ἐπὶ τῶν ἐκ περιστάσεώς τινος ταύτην ἀνα-
 θανόντων τὴν νόσον, ὅταν ἡ γένος, ἡ παιδείυσις,
 ἰωμάτων ὑπεροχὴ τὰ χαυνότερα ἦθη διαφύση·
 εἶχον ὅπως ἑμαυτὸν ἀτρεμεῖν νοουθετήσω, διοι-
 ης μοι πρὸς τὴν ἀλογίαν τῶν γινομένων ἔνδοθεν
 καρδίας, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς λογισμοὺς
 τυσοῦσις. Ὅτε καὶ μάλιστα τὸν θεῖον ἠγάσθη
 ἰστολον, οὕτως ἐναργῶς τὸν ἐμφύλιον ἐν ἡμῖν
 ράφοντα πόλεμον, λέγοντα εἶναι τίνα ἐν τοῖς
 σι νόμον ἀμαρτίας, τὸν ἀντιστρατεύμενον τῷ
 τοῦ νοῦς, καὶ κοινοῦντα πολλὰς ἐαυτῷ τὸν
 αἰχμάλωτόν τε καὶ ὑποχείριον. Ταύτην ἑμαυτῷ
 ὦν τῶν δύο λογισμῶν τὴν ἐξ ἐναντίου παράταξιν,
 ε χαλεπαίνοντος πρὸς τὴν ἐκ τῆς ὑπερηφανίας
 καὶ τοῦ τὸ διοιδοῦν καταστέλλοντος· ἐπειδὴ
 Θεοῦ χάριν οὐκ ἐκράτησεν ἡ χεῖρων ῥοπή, τότε
 αὐτὸν εἶπον ἐγώ· « Μὴ ἄρα τί σοι τῶν περὶ
 θεραπείαν τοῦ σώματος σπουδαζομένων τῆ πα-
 ρα μου βλάπτεται, καὶ ὑπεξελθεῖν ἐστὶν εὐκαι-
 ρία· τοῦ δὲ εἰπόντος μὴ γρήξειν τοῦ θεραπευθῆναι
 ὅμα, εἶπόν τινὰς λόγους θεραπευτικοὺς πρὸς
 ἡμᾶς, ὡς οἶόν τε ἦν. Κάκεινου δι' ὀλίγων τὸ ἐπὶ
 ἡμῶν ἀδικήμασι τὴν καθ' ἡμῶν ἔχειν λύπην ἐν-
 μένου, ταῦτα πρὸς αὐτὸν ἀπεκρινάμεν ἐγώ·
 ἡμῶν ἐν ἀνθρώποις πολλὴν ἔχει δύναμιν πρὸς ἀπά-
 ρτην ψευδός· τὸ δὲ θεῖον κριτήριον τὸν ἐξ ἀπάτης
 λογισμῶν οὐ προσδέχεται. Ἐμοὶ δὲ τοσοῦτο πέ-
 νον ἐν τοῖς πρὸς σὲ πράγμασιν ἡ συνειδήσις, ὡς
 ἔχει τῶν μὲν ἄλλων ἀμαρτιῶν γενέσθαι μοι τὴν
 ὀργὴν· εἰ δὲ τι κατὰ σοῦ πέπρακται μοι,
 μείναι εἰς τὸ διηνεκὲς ἀσυγγώρητον. » Σχε-
 ς δὲ τῷ λόγῳ, οὐκέτι προστεθῆναι τὰς ἀποδεί-
 οῖς εἰρημένους ἐδέξατο. Ὅρα ἦν πλεῖον ἢ κατὰ
 τὴν· καὶ τὸ λουτρὸν εὐπρεπές, καὶ ἐν παρα-
 ἡ ἔστιασις, καὶ Σάββατον ἡ ἡμέρα, καὶ μαρ-
 τιμῆ. Καὶ πάλιν ὁ μαθητῆς τοῦ Εὐαγ-
 γελίου μιμεῖται τὸν τοῦ Εὐαγγελίου Δεσπότην;
 μετὰ τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίων καὶ

A ipsum sub osculi specie accedentem admiserit :
 quodque domum leprosi Simonis ingressus, eidem
 pro summa humanitate sua exprobrat, quod osculo
 non fuisset exceptus. Ego vero ne pro leproso qui-
 dem sum habitus. At qui vir, a quo? Nequeo
 certe quidquam discriminis invenire. Unde is de-
 scenderat? Ubi abjectus ipse jacueram, si quidem
 mundana quis intueatur. Nam quæ carnis sunt, si
 quis exploret, fortasse tantum dicit absque mole-
 esse, qua nobilitatem, qua ingenuitatem. At si
 quis animi tam ingenuitatem, quam nobilitatem inquirat, æquali ratione peccati sumus
 que servi: æquali ratione peccata tollentis indigemus; alius est, qui proprio sanguine nos de
 te peccatisque persoluto pretio redemit; qui mercatus est nos, neque tamen ulla adversus em-
 ab sese superbia usus est, qui mortuos in vitam revocavit: qui omnem et animorum et cor-
 im debilitatem sanavit.

B Cum igitur insignis ille adversus nos fastus, et
 superbiæ magnitudo parum abesset quin cælesti a
 sublimitate non caperetur: cumque materiem nul-
 lam, nullam occasionem morbo huic præbitam
 cernerem, quibus ex rebus hæc animi perturbatio
 veniam mereri consuevit, quoties aliqui tenentur
 hoc morbo quadam ex circumstantia, nimirum ubi
 vel genus, vel institutio, vel dignitatum præstantia
 mores leviusculorum hominum inflat: nesciebam
 quo pacto meipsum erudirem, uti memet contine-
 rem; quod animus mihi ob insolentiam eorum quæ
 acciderent, interius intumesceret, et cogitationes
 omnes de tolerantia respueret. Atque hoc tempore
 vel maxime divinum illum Apostolum admiratus
 sum, qui tam illustri ratione bellum intra nos ci-
 vile depinxerit, cum ait esse quamdam in membris
 nostris legem peccati, quasi copias suas objicien-
 tem legi mentis, sæpiusque mentem sibi captivam
 reddentem, ac suam in potestatem redigentem.

C Hujusmodi cum in me duarum cogitationum velut
 instructam utrinque ex adverso aciem cernerem,
 quarum altera graviter ferret illam a superbia pro-
 fectam injuriam, altera id quod intumuerat pacar-
 et: posteaquam Dei beneficio victoria non potie-
 batur id quod in pejus momento suo impellebat,
 tum demum sic cum compello: Num quid eorum,
 quæ ad corporis tui curam pertinent, propter ad-
 ventum meum omittitur cum incommodo tuo, ut
 nos exire sit opportunum? Ad quæ cum dixisset,
 non esse sibi opus curatione corporis, subjeci
 verba quædam, quibus ægrum hominis animum
 pro virili curarem. Cumque paucis ille se nobis
 irasci propter multas injurias ostendisset, respon-
 di ego: « Mendacium inter homines ad fraudem ac
 deceptionem vim habere permagnam; verum in
 Dei judicio non posse fraudis falsitatem locum
 habere. Mæx vero conscientix tanta est in
 his adversus te negotiis confidentia, ut exo-
 ptem aliorum quidem mihi delictorum veniam con-
 tingere, at si quid contra te commisi, hoc ut in per-
 petuum non condonatum maneat.» Hanc ille oratio-
 nem cum graviter molesteque tulisset, non amplius

addi ad ea quæ dixissem probationes quasdam passus est. Sexta jam hora præterierat, et balneum eleganter instructum erat, et apparatus epulum, et ipsa dies Sabbatum erat, et martyrum celebratio. Hæc rursus mihi vide, quo pacto discipulus Evangelii Dominum Evangelii imitetur. Nam hic quidem cum publicanis ac peccatoribus comedens, sic sese purgabat ad illos, qui hoc ei loco probri objicerent, ut diceret id se ex benigno quodam erga homines studio facere. At ille piaculi loco ducit et inquinamenti adhibere nos mensæ suæ post defatigationem illam ortam ex itinere: post tantum æstum, in quo assidentes ipsius ad ostium sub diο torrebamur: post tristem illam taciturnitatem, quam experti eramus, posteaquam in conspectum ejus veneramus. Nimirum nos rursus ad idem spatium emetiendum dimittit, ut per eandem viam nosmet affligeremus, corpore jam defecto et laboribus macerato. Quo factum, ut vix sub serum multas medio in itinere perpassi ærumnas comites nostros assequeremur. Nam et nubes quædam ex turbine subito in aere orta, copioso imbre ad ipsas usque medullas nostras penetrabat. Etenim tegumentis ob ingentem æstum instructi non eramus, ut adversus pluviam nosmet munire possemus. Verumenimvero per Dei gratiam quasi qui ex tempestate vel naufragio salvi evaserunt, ita et ipsi comites nostros magna cum lætitia sumus assecuti. Cumque per noctem quievissemus, vivi et incolumes una cum aliis ad nostra usque loca pervenimus, hoc præter alia consecuti forte fortuna, quod eorum omnium quæ prius acciderunt, hæc adversus nos in hoc tempore exercita injuria memoriam renovavit. Adeoque necessitas ipsa nos cogit, ut in posterum et ipsi nostra causa consilii quidpiam capiamus, vel potius illius ipsius causa. Nam quod ejus institutum in illis, quæ accidere prius, impeditum non fuerit, id verò hominem tam immodicum ad fastum provexit. Quamobrem ut seipso reddatur melior, convenit forsam a nobis quoque nonnihil suscipi, ut se hominem esse discat, qui nullam adversus eidem addictos sententiæ, dignitateque pares, vel injuriæ vel ignominia potestatem habeat. Ecce enim, verum esse largiamur (dicam quidem sub conditione) designatum a me quiddam esse, quod esset ipsi ingratum molestumque: quodnam adversum nos ob ea quæ vel facta sunt, vel ex conjecturis collecta, judicium est institutum? quæ rei probatio de illata injuria nos convicit? Qui canones adversus nos producti? Quenam legitime ab episcopo enuntiata verba sententiam contra nos latam approbarunt? Quod si quid ejusmodi maxime factum est, et quidem legitime: omnino tamen in aliquo saltem gradu erat periculum. At petulantiam adversus ingenuos homines, et ignominiam adversus dignitate pares, quinam quæso canones unquam comprobarunt? Judicate justum judicium vos qui Deum respiciitis, quamobrem hanc nobis

A πίνων, ἀπελογοῖτο τοῖς ὀνειδιζούσιν, ὡς καὶ ἀνθρωπῆαν τοῦτο ποιών. Ὁ δὲ ἄρας ἐκ μίανσματος, τὴν ἐπὶ τραπέζης κοινωνίαν, ἐκ κόπον ἐκείνον, ὃν ἐκ τῆς ὀδοπορίας ἔπειτα μετὰ τὸ θάλαπος τὸ τοσοῦτον, ἐν ᾧ ὑπῆρχον θύραις αὐτοῦ προσκαθεζόμενοι κατεφρῦγμεν τὴν σκυθρωπὴν ἐκείνην κατῆφταν, ἣν ἐν αὐτοῦ γεγονότες ἀνέτηλημεν· καὶ ἀποπέμμεν πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ διάστημα, διὰ τῆς εὐταλαιπωροῦντας ἐν ἐκλειοιπότι φῆη καὶ ἐπινημένῳ τῷ σώματι· ὥστε μόλις ἡμᾶς ἐκ ὄψλαν πολλὰ διὰ μέσου κακοπαθήσοντας ἐπὶ τὴν συνοδίαν. Καὶ γὰρ τι καὶ νέφος ἐκ καύματος τῷ ἀθρόον ἐν τῷ ἀέρι γενόμενον, αὐτῶν τῶν ἡμᾶς λάβρω τῷ ὄμβρῳ καθίκετο. Ἀπαρῆται ἡμεν διὰ τὸ ὑπερβάλλον θάλαπος, ὡς ἀρκύλα λαχὴν. Πλὴν ἀλλὰ κατὰ Θεοῦ χάριν, ὡς ἀπιδωνος ἢ ναυαγίου περισωθέντες, ἔσμεν τῶν συνοδίαν ἡμῶν κατελάδομεν· καὶ ἀναπαύσαμεν νύκτα μετὰ ἀλλήλων, ζῶντες μέχρι τῶν ἡμερῶν διεσωθῆμεν τόπων· τοῦτο προσλαβόντες, εἰς συντυχίας, ὅτι πάντων τῶν πρότερον γεγονότων ἐναγχος γενομένη καθ' ἡμῶν ὕβρις τὴν μετῴστω ἐνεώσατο. Καὶ τοὶ ἀναγκαζόμεθα ἰακῆ καὶ ἡμῶν βουλεύσασθαι· μᾶλλον δὲ ὑπερβαίνοντες τὸ γὰρ μὴ ἀνακοπῆναι εἰς αὐτοῦ πρῶτον πρῶτερον γεγεννημένους, τὴν ταύτην αὐτῶν ἡμερῶν τῆν ἀμετρίαν. Οὐκοῦν ὡς ἂν κἀκεῖνοι γένοιτο κρείττων, τάχα τι προσήκει καὶ πρὸς γενέσθαι, ὡς ἂν μάθη ἀνθρωπος ὢν, καὶ κατὰ τῶν ἀμοφρόνων τε καὶ ὁμοτίμων ὄντων καὶ ἀτιμίας τὴν αὐθεντίαν ἔχων. Ἰδοὺ γὰρ εἶναι δεδῶσθαι, (λέγω καθ' ὑπόθεσιν) γεγεννημένον ἐμοῦ τι λυπηρὸν κατ' ἐκείνου· πῶλον οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἢ ὑπονοουμένους τῶν ἡμερῶν; Τίς ἀπόδειξις τὴν αὐτικίαν ἀπῆλθε; ἢ κανόνες καθ' ἡμῶν ἀνεγνωσθήσαν; ἢ ἐπισκόπου ἀπόφασις τὴν καθ' ἡμῶν κρίσιν ἐλάττω; Εἰ δὲ τι καὶ ἐγεγονέει τούτων ἐνόμας, ἐπεὶ περὶ τὸν βαθμὸν ὁ κίνδυνος ἦν. Ὑβρις δὲ ἐπιλευθέραν, καὶ ἀτιμίαν κατὰ τῶν ὁμοτίμων ἢ κανόνες ἐγομοθέτησαν; Κρίμα δίκαιον πρὸς Θεὸν ὄρωντες, ἐν τίνι συγγνωστὸν ἡμεῖς καθ' ἡμῶν ἀτιμίαν; Εἰ κατὰ τὴν ἱερωσύνην αὐτῶν κρίνοιτο, ἴση παρὰ συνόδου καὶ μία γένεσις τῶν ἡμῶν ἢ προνομία, μᾶλλον δὲ ἢ ἡμερῶν τῶν κοινῶν διορθώσεως, ἐν τῷ τὸ ἴσον ἔσμεν ἡμεῖς ἡμᾶς γυμνοῦς τοῦ κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἕτερος ἐφ' ἑαυτοὺς βλέπειν, τί τοῦ ἑτέρου εἴη ὁ ἕτερος; γένος; παιδείου; ἐλευθερίαν πρὸς ἀρίστους τε καὶ εὐδοκίμους; γυνῶν; Ταῦτα ἴση καὶ παρ' ἡμῶν ἐστὶν εὐρεῖν, ἢ πάντως ἐλάττω. Ἀλλὰ πλοῦτον λέγει; Μὴ γένοιτο ἀγκυρὴν ἐλθεῖν, ταῦτα περὶ αὐτοῦ διεγρήσασθαι οὗτον ἀρκεί μόνον εἰπεῖν, ὅσος ἦν τὸ κατεφρῦγνῶν ὅσος ἐγένετο, καὶ καταλιπεῖν ἄλλοις ἀναίτης αὐξήσεως τοῦ πλοῦτου τὰς ἀφορμὰς, τῶν τοῦ παρόντος καὶ καθ' ἑκάστην μικροῦ ἀναίτης διὰ τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων αὐξήσεως.

ρομενου. Τίς οὖν τῆς καθ' ἡμᾶς ὑβρεως ἡ ἐξου-
 εἰ μήτε γένους ὑπεροχῆ, μήτε ἀξιώματος περι-
 ραία, μήτε δύναμις ὑπερβάλλουσα λόγῳ, μήτ'
 γασία τις προῦπάρξασα; ὁπότε καὶ εἰ ταῦτα ἦν,
 οὕτως ἂν τὸ κατὰ τὴν ὑβριν ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων,
 γγνωστον. Μήδενός δὲ τούτων ὄντος, οὐκ οἶμαι
 ὡς ἔχειν τὴν τοσαύτην τοῦ τύφου νόσον περιδεῖν
 ἄπειτον. Θεραπεία δὲ ἐστὶ τὸ ἐπικλῖναι τὴν
 ἠφρανίαν, καὶ διαστελλῆαι τὸν διάκνον ὄγκον, μι-
 διαπνευσθέντος τοῦ κατὰ τὸν τύφον φουσηματος.
 ὡς δ' ἂν γένοιτο τοῦτο, Θεῷ μελήσει.

, ut hæc de ipso commemorem. Hoc modo dicere sufficiat, quantæ fuerint illæ initio, tantas
 n nobis nunc esse : præterea nos quibus occasionibus eas opes amplificaverimus, quas hæc-
 et quidem prope quotidie præclaris conatibus augemus quasque alimus, aliis perquirendum re-
 lere. Quamnam igitur ille potestatem habet inferendæ nobis injuriæ, si nulla hæc generis est
 tantia, neque dignitatis splendor, neque eximia dicendi vis, neque beneficentia prius erga me
 irata? quandoquidem etiamsi hæc essent, nihilominus condonari non debet exercita adversus
 ines ingenuos petulantia. Verum cum nihil horum sit, non arbitror recte nos facturos, si
 im fastus morbum incuratum negligamus. Neque vero alia potest esse curatio, quam si de-
 atur superbia, et inanis ille fastus coerceatur, inflatione tam elata nonnihil exspirante. Ut
 n id fiat, Deo permittimus, cui hanc rem curæ futuram non dubitamus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β.

EPISTOLA II.

Reprehendit abusus tunc temporis in peregrinationibus ad loca sancta obvios.

Περὶ τῶν ἀπίοιτων εἰς Ἱεροσόλυμα.

πειδὴ περ ἠρώτησας, ὦ φίλε, διὰ τοῦ γράμμα-
 πρέπειν ψήθην περὶ πάντων σοι καθεστῆς ἀπο-
 σταθαι. Ἐγὼ τοὺς ἀπαξ ἀναθεσθικότας ἑαυτοὺς
 ἠλῆ πολιτείας, καλῶς ἔχειν φημι πρὸς τὰς τοῦ
 γελίου διὰ παντὸς ἀποβλέπειν φωνάς· καὶ ὡσπερ
 κανόνι τὸ ὑποκαίμενον ἀπευθύνοντες, κατὰ τὴν
 οὐ κανόνος εὐθείαν τὰ σχολιά τὰ ἐν χερσὶν εἰς
 ἡτα μεταβάλλουσι· οὕτως προσήκειν ἡγοῦ-
 ῖδόν τινα κανόνα ὀρθὸν καὶ ἀδιάστροφον, τὴν
 εἰλικνὴν λέγω δὴ πολιτείαν, τούτοις ἐπιβάλλον-
 κατ' ἐκείνην πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνεσθαι. Ἐπεὶ
 εἰσὶ τινες τῶν τὸν μονήρη καὶ ἰδιάζοντα βίον
 ῖρημένων, οἷς ἐν μέρει εὐσεβείας νενομίσται τὸ
 ἐν Ἱεροσολύμοις τόπους ἰδεῖν, ἐν οἷς τὰ σύμ-
 τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου ὁράται, C
 ἂν ἔχοι πρὸς τὸν κανόνα βλέπειν· καὶ εἰ ταῦτα
 ται ἢ παρὰ τῶν ἐντολῶν χειραγωγία, ποιεῖν τὸ
 ὡς πρόσταγμα Κυρίου. Εἰ δὲ ἔξω ἐστὶ τῶν
 ὦν τοῦ Δεσπότη, οὐκ οἶδα τί ἐστὶ τὸ διατεταγμέ-
 θέλειν ποιεῖν αὐτὸν ἑαυτοῦ τοῦ καλοῦ νόμον
 εἶνον. Ὅπου προσκαλεῖται πρὸς τὴν κληρονομίαν
 ασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ Κύριος τοὺς εὐλογημέ-
 τὸ ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐν τοῖς κατορθώ-
 οὐκ ἀπηρθησεν· ὅπου τὸν μακαρισμὸν διαγ-
 ῖ, τὴν τοιαύτην σπουδὴν οὐ περιέλαθεν. Ὅ δὲ D
 μακάριον ποιεῖ, μήτε πρὸς τὴν βασιλείαν εὐθε-
 ντὶ τίνος σπουδάζεται, ὁ νοῦν ἔχων ἐπισκεψά-
 Καὶ εἰ μὲν ἐπιωφελὲς ἦν τὸ γινόμενον, οὐκ ἦν
 ὕτως καλὸν παρὰ τῶν τελείων σπουδάζεσθαι.

B

De iis qui adeunt Jerosolyma (1).

Quia me rogasti, amice, per epistolam, mihi
 ordine de omnibus tibi respondendum existimavi.
 Equidem qui semel se altiori vivendi rationi de-
 dicarunt, cum eis præclare agi censeo, si perpetuo
 ad Evangelii voces inducantur, ac tanquam, qui
 regula quidquid propositum esse dirigunt, ejus
 rectitudine, tortuosa quæ in manibus habent, ad
 rectitudinem adducunt : ita convenire arbitror, ut
 veluti quamdam regulam rectam et immutabilem,
 evangelicam dico politiam, his admoventes, juxta
 illam ad Deum dirigamur. Cum itaque sint aliqui
 ex iis qui solitariam et privatam vitam sibi dele-
 gerunt, qui in parte pietatis ponant Jerosolymita-
 na loca vidisse, in quibus indicia Domini ad-
 ventus per carnem conspiciuntur, præclare se res
 habebit, si ad regulam ipsam respiciamus, idque
 si velit præceptorum ductus, ut opus factum
 quasi mandatum Domini : sin præter Domini præ-
 cepta id appareat introductum, haud scio quid
 sit, quod præcipiat velle quid aliquid facere, qui
 se sibi legem boni fecerit ipsum. Ubi ad regni
 cælorum hæreditatem consequendam vocat Domi-
 nus benedictos, profectionem in Jerosolyma inter
 recte facta, quæ eo dirigant, non enumeravit : ubi
 beatitudinem annuntiat, tale studium, talemque
 operam non est complexus. Quod autem neque
 beatum efficit, neque ad regnum conducibile est,
 quare in eo studium et operam poni oporteat, qui
 mentem habet, consideret. Atqui licet id opus

Incerto interprete. — Ed. 1638, III, 531. — Cf. Gretseri, Soc. Jesu, Notæ, ad calcem hujus voluminis.

cipes sunt, juxta fidei analogiam, non juxta per-
grinationem in Jerosolyma susceptam.

Α σαντες, μέτοχοι γίνονται τοῦ χαρίσματος, κατὰ
ἀναλογίαν τῆς πίστεως, οὐ κατὰ τὴν ἀπόδημιαν
ἐν Ἱεροσολύμοις.

EPISTOLA III.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ.

*Commoda et utilitates spirituales ex visitatione locorum sanctorum provenientes agnoscit nullumque
questus de dissidiis Ecclesiae Jerosolymitanæ, mysterium incarnationis Domini exponit monens ut
ter adhæreant antiquæ fidei regulæ a Patribus per traditionem acceptæ.*

*Vere ornatiss. et religiosiss. sororibus, Eustathie
et Ambrosiæ, necnon ornatissimæ et honestissimæ
filie Basilissæ, Gregorius salutem in Domino (1).*

Ταῖς κοσμοκράταις ἀληθῶς καὶ εὐλαβεστάταις
ἀδελφαῖς, Εὐσταθία καὶ Ἀμβροσία, καὶ τῇ
κοσμοκράτῃ καὶ σεμινοτάτῃ θυγατρὶ Βασίλειᾳ
Γρηγόριος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Congressus bonorum, mihi que ex animo dilecto-
rum, et illius ingentis humanitatis nobis a Domino
præstitæ monumenta, quæ isthic ostenduntur,
maximi gaudii et voluptatis argumento mihi fue-
runt. Utroque enim modo feriarum Deo quid esset
experiebar, cum et Dei, qui vitam nobis dedit,
symbola salutaria videbam, et in ejusmodi perso-
nas incideram, in quibus illa ipsa signa gratiæ Do-
mini spiritualiter est contemplari, ut credere liceat
esse revera in animo illius qui Deum in se habet,
Bethlehem, Golgotham, Olivetum, Resurrectionem.
Nam ubi in aliquo per bonam conscientiam Chris-
tus fuerit informatus, aut aliquis metu divino ve-
luti clavis carnes suas confixerit, fueritque cum
Christo cruci affixus, et grave saxum mundanæ
fraudis fuerit amolitus, corporeoque monumento
egressus, velut in nova vita ambulare instituerit:
relicta hac humili atque humi repente mortalium
vita, sublimi desiderio in cœlestem rempublicam
ascenderit, superna cogitans, ubi est Christus:
nil pondere corporis gravatus, sed puriore vita
factus a seipso levior, ut per sublimia sursum
tendentem caro ipsius nubis instar comitari valeat:
hic meo quidem iudicio inter illas celebris famæ
res censi debet, in quibus benignitatis Domini
nostri erga humanum genus monumenta visuntur.
Cum igitur et sensibus meis loca sancta intuerer:
inuerer vero hoc amplius etiam in vobis ejusmodi
locorum expressa signa: tanto equidem repletus
sum gaudio, ut illud enarrare nulla vis dicendi
queat. Sed difficile est, ne dicam fieri omnino haud
posse, ut homo natus bono aliquo fruatur, cui nihil
mali sit admistum: propterea mihi quoque cum
dulcibus gustarem, simul et illorum aliquid est mi-
stum, quæ sensum amarore afficiunt, ob quæ post
suavem rerum lætarum perceptionem, mœstus ac
tristis domum revertor: reputans apud me, ve-
rum esse quod Dominus dixit, mundum universum
in malo cubare¹: ita ut pars nulla orbis terrarum
nequioris illius portio sit immunis. Nam si locus
ipse qui sanctum vestigium veræ vitæ suscepit,
purus a malis sentibus non est, quid de cæteris
opinari debemus, qui sola auditione et prædica-

Β Ἡ μὲν τῶν ἀγαθῶν καὶ καταθυμίῶν σιτημα-
τὰ γνωρίσματα τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας,
τὰ ἐν τοῖς τόποις δεικνύμενα, καὶ ἐν τῇ ἐπι-
μερίᾳ τῆς πίστεως, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ, καὶ ἐν τῇ
μεγίστῃ ἐγένετό μοι χαρὰς τε καὶ εὐφροσύνη. ὅτι
θεοῖς. Ἀμφοτέρων γὰρ ἐδηλώθη μοι ἡ ἐπιμε-
ροσύνη, διὰ τὸ τοῦ ἰδεῖν τὰ σωτήρια σύμβολα
ζωοποιήσαντος ἡμᾶς Θεοῦ, καὶ διὰ τὸ φερόμε-
να τυχεῖν, ἐν αἷς τὰ τοιαῦτα τῆς τοῦ Κυρίου με-
ροσύνῃς πνευματικῶς θεωρεῖται, ὥστε πιστεῖν
ἀληθῶς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶ τοῦ τὸν Θεὸν ἰσχυ-
ρῶς, ὁ Βηθλεὲμ, ὁ Γολγοθὰς, ὁ Ἐλαιῶν, ἡ Ἀνάστασις.
γὰρ διὰ τῆς ἀγαθῆς συνεδήσεως ὁ Χριστὸς ἐπι-
φωτῆται, καὶ καθηλώσας τῷ θεῷ φέρει τὰς ἀμαρ-
τίας αὐτοῦ, καὶ συσταυρωθεὶς τῷ Χριστῷ, καὶ ἀπαρ-
τῶν ἐαυτοῦ τὸν βαρὺν τῆς βιωτικῆς ἀπίστου
καὶ ἐξελθὼν τοῦ σωματικοῦ μνημείου, ὡς ἐν πε-
νητῇ ζωῇ περιεπάτησε, καὶ ὁ καταλιπὼν τὴν
καὶ χαμαίζηλον τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ἀνάβηται
τῆς ὑψηλῆς ἐπιθυμίας εἰς τὴν ἐπουράνιον κἀκεῖ
καὶ τὰ ἄνω φρονῶν, οὐ ὁ Χριστὸς, καὶ μὴ ἡμαρ-
τανόμενος τῷ ἄχθει τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐξελθὼν ἐκ
καθαρωτέρας ζωῆς, ὥστε αὐτῷ νεφέλης ὅμοιος
μετεωροπορεῖν ἐπὶ τὰ ἄνω τὴν σάρκα· ὅτι καὶ
γε τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἐκεῖνων ἐστὶ τῶν κτισ-
μένων, ἐν οἷς τὰ ὑπομνήματα τῆς τοῦ Θεοῦ
ὑπὲρ ἡμῶν φιλανθρωπίας ὁράται. Ἐπειδὴ οὖν
εἶδον μὲν καὶ αἰσθητικῶς τοὺς ἁγίους τόπους, ἐ-
δὲ καὶ ἐν ὑμῖν τῶν τοιούτων τόπων ἐναργῆ τὰ ση-
τοσαύτης ἐπληρώθη χαρὰς, ὥστε ὑπὲρ λόγου
τοῦ ἀγαθοῦ τὴν διήγησιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ βασίλειαν
θρονον ὄντα δύσκολον εἶναι, ἵνα μὴ εἰπω ὡς ἐ-
τον, ἀμυγᾶς τοῦ κακοῦ τὸ ἀγαθὸν καρπύσει· καὶ
τοῦτο μοι τῇ γεύσει τῶν γλυκῶν συγκρατῆται
καὶ τῶν πικραίνοντων τὴν αἰσθησιν· ἐφ' οἷς μετὰ
ἀγαθῆν τῶν εὐφραίνοντων ἀπόλαυσιν, πάλιν ἐπὶ
πατρίδα σκυθρωπάζων ἐπορευόμεν, λογιζόμενος
ἀληθὴς ὁ τοῦ Κυρίου λόγος ὁ εἰπὼν ὅλον τὸν κόσμον
τῷ πονηρῷ κείσθαι· ὡς μηδὲν τῆς οἰκουμένης
ἐλεύθερον εἶναι τῆς μοίρας τοῦ χείρονος. Εἰ γὰρ
ἅγιον τῆς ὄντως ζωῆς ἔχον ὑποδεξιόμενος πικ-
πονηρᾶς ἀκάνθησιν οὐ καθαρεύει, τί χρὴ περὶ τῶν
πῶν ἔννοεῖν τόπων, οἷς ἡ τοῦ ἀγαθοῦ μετῴσει
εσπάρη διὰ ψιλῆς ἀκοῆς καὶ κηρύγματος; ταῦτα

¹ 1 Joan. v, 19.

(1) Isaac. Casaubono interprete. — Ed. 1638, III, 655.

ἢ ὅ τι βλέπων φημι, πάντως οὐδὲν χρη γυνώτερον τῶν λόγων ἐκτίθεσθαι, αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἢς φωνῆς γνωρίμου γεγυώτερον διαδοῶντων τὰ ἡρά. Μίαν ἐχθραν ἐνομοθέτησεν ἡμῖν ὁ τῆς ζωῆς ἢ νομοθέτης, τὴν πρὸς τὸν ὄφιν λέγω· πρὸς οὐδὲν ἄλλο τὴν τοῦ μισεῖν δύναμιν ἐνεργεῖσθαι προστά-
 ει μὴ πρὸς τὴν ἀποστροφὴν τῆς κακίας. *Ἐχθραν θήσω, φησὶν, ἀρὰ μέσον σου, καὶ ἀρὰ μέσον σου.* Ἐπειδὴ ποικίλη τις καὶ πολυειδὴς ἐστὶν ἡ ἰα, διὰ τοῦ ἤφους ὁ λόγος ταύτης ἀντιτίθεται, τῆ ἢ τῶν φοβιδῶν θέσει τὸ πολύτερον τῆς κακίας ἐκτεριζῶν. Ἡμεῖς δὲ πρὸς μὲν τὸν ὄφιν ἐνοπο-
 διά τοῦ τὰ θελήματα τοῦ ἀντικειμένου ποιεῖν, ὄμμεθα· τὸ δὲ μῖσος κατ' ἀλλήλων ἐτρέψαμεν· εἰ δὲ οὐδὲ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ τὴν ἐντολὴν ἰκτός. Ὁ μὲν γάρ φησιν, *Ἀγαπήσεις τὸν πλη-
 ρ σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου*· τὸν τῆς εως ἡμῶν πολέμιον μόνον ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι προσ-
 εις· πάντα δὲ τὸν κοινωοῦντα τῆς φύσεως, πλη-
 ἐκάστου εἶναι εἰπών· ἡ δὲ βαρυκάρδιος ἡμῶν ἀ τοῦ πλησίον ἡμᾶς διαστήσασα, θάλλειν τὸν ἐποίησε, καὶ τοῖς τῶν φοβιδῶν αὐτοῦ στίγμασιν ἐρπεσθαι. Ἐγὼ γάρ τὸ μὲν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἢ μισεῖν ἐνομον εἶναι φημι, καὶ ἀρέσκειν τῶν πότῃ τὸ τοιοῦτον μῖσος· ἐχθροὺς δὲ λέγω τοὺς ἢ πάντα τρόπον τὴν τοῦ δεσπότου δόξαν ἀπαρνου-
 εις, εἴτε τοὺς Ἰουδαίους, εἴτε τοὺς φανερῶς εἰ-
 λατρῶντας, εἴτε τοὺς διὰ τῶν Ἀρείου δογμάτων λοποσοῦντας τὴν κτίσιν, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν πλά-
 ἀναλαμβάνοντας. Εἰ δὲ Πατὴρ, καὶ Υἱός, καὶ
 ν Πνεῦμα εὐσεβῶς δοξάζοιτο, καὶ προσκυνοῖτο ἢ τῶν πιστευόντων ἐνάσχυγῆται καὶ διακεκριμένη
 ἰγία Τριάδι μίαν εἶναι καὶ φύσιν, καὶ δόξαν, καὶ
 λαίαν, καὶ δύναμιν, καὶ τὴν ἐπὶ πάντων ἐξουσίαν·
 ὕθα ὁ πόλεμος τίνα εὐλογον αἰτίαν ἔχει ;
 im, et pium cultum et supra omnia diffusam
 ia esse queat?

τε ἐπεκράτει τὰ τῆς αἰρέσεως δόγματα, καὶ τὸ κινδυνεῦσαι πρὸς τὰς ἐξουσίας, δι' ὧν ἐδόκει τὸ τῶν κειμένων δόγμα κρατύνεσθαι, καλῶς εἶχεν· ὡς ἡ καταδυναστεύοιτο ταῖς ἀνθρωπίναις δυναστεταῖς τῆριος λόγος· νυνὶ δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἕως τοῦ ἄκρου αὐτοῦ· κηρσομένης ἐν φανερῶ τῆς εὐσεβείας, ὁ τοῖς
 ἴσσοσι τὴν εὐσέβειαν πολεμῶν, οὐκ ἐκείνοις
 εἶται, ἀλλὰ τῶ παρ' αὐτῶν εὐσεβῶς κηρσομένην.
 γὰρ εἶναι σκροπὸς ἄλλος ὄρειται τῶ τὸν θεῖον
 τι ζῆλον, εἰ μὴ τὸ παντὶ τρόπῳ τὴν δόξαν τοῦ
 ἢ καταγγέλλεσθαι; Ἔως γὰρ οὐκ ἐξ ὅλης καρδίης
 ἀ ψυχῆς καὶ διανοίας προσκυνῆται ὁ μονογενῆς
 ;, ἐκεῖνο εἶναι πεπιστευμένος ἐν πᾶσιν ὅπερ ἐσ-
 ἢ Πατὴρ· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 ἰμω προσκυνῆσει δοξάζηται, οἱ τὰ περισσὴ σο-
 μενοι ποῖαν τοῦ πολέμου εὐπρόσωπον ἔχουσιν
 μὴν, σκίζοντες τὸν χιτῶνα τὸν ἀρρήκτου, καὶ
 : Παῦλον, καὶ Κηφᾶν τὸ δομα τοῦ Κυρίου κατα-
 ζοντες, καὶ τὸν προσεγγισμὸν τῶν τὸν Χριστὸν

tionem boni illius communione sunt aspersi? Quo spectum cum hæc dico nihil quidquam attinet evi- dentioribus verbis explicare : cum res ipsæ altius ac clarius quam cujusquam vox vel maxime nota clament, quænam illa sint quæ molesta fuerint. Unum odium lege sua sanxit vitæ nostræ Legislator : odium, dico, cum serpente : neque ullam aliam ad rem exercere vim illam per quam odimus nos jussit, nisi ad aversandum malum. *Oidium, inquit, ponam inter te, atque inter ipsum*², nempe quia varia et multiformis est vitiositas, serpentis appellatione eam hic sermo designat : per squamarum densum situm multiplices vitiorum modos ac formas velut indicio notarum exprimens. Nos vero dum adversarii voluntates exsequimur, foedus cum serpente colimus, odium vero mutuum in nos ipsos convertimus : ac fortasse ne in nos quidem, sed in eum qui mandatum illud dedit. Ait enim ille : *Amabis proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum*³, solum illum qui naturæ nostræ hostis est, habere pro inimico nos jussit : quemcumque vero, qui naturæ hujus sit particeps, proximum cujusque esse pronuntiavit : at nostra hæc maligna zelus ut abalienaremur a proximis, et serpentem foveremus, effecit, utque squamarum ejus puncturis gauderemus. Nam equidem Dei hostes odisse justum esse aio, idque odii genus Domino placere. Sed hostes Dei esse illos dico, qui omnibus modis Domini gloriam negant : sive illi sunt Judæi, sive manifesti idololatræ, sive de eorum numero, qui per Arii dogmata de creatura idolum fingunt, et errorem Judæorum suscipiunt. At si Pater, Filius, et Spiritus sanctus pie asseratur, et adoretur ab iis qui credunt in non confusa et distincta sancta Trinitate unam esse et naturam et gloriam et regnum potestatem : hic, inquam, ecquæ belli probabilis

Tunc sane cum late obtinebant hæretica dogmata, vel cum præsentī periculo opponere se potestati- bus, per quas stabiliri videbatur adversariorum dogma, bonum factum erat, ne ab humanis poten- tatiibus salutaris doctrina vi opprimeretur : nunc, cum toto orbe terrarum atque ab uno cœli cardine ad alterum ex æquo palam prædicatur pietas, qui cum hominibus piam doctrinam prædicantibus bellum gerit, nequaquam ille quidem cum iis pugnat, sed cum eo qui pie ab iis prædicatur. Nam qui divino zelo feruntur, quid aliud spectare debent, nisi ut quoquo modo gloria Dei annuntietur? At quandiu ex toto corde, anima et cogitatione Deus unigenitus adoratur, idque esse in omnibus creditur, quod Pater est; quandiu Spiritus quo- que sanctus pari adoratione colitur, ecquam satis speciosam belli causam habere homines curiose arguti queant, qui tunicam illam indivisam lace- rant, et Christi nomen in Pauli et Cephæ appella- tiones secant : et accedentes ad se eos qui Christum

Gen. iii, 15. ² Levit. xix, 18; Matth. v, 43.

adorant, abominabiles pronuntiant : tantum non disertis verbis illud palam clamantes : *Procul a me ; Ne accedas ad me ; ego enim purus sum*. Detur sane illis plus cognitionis, quam præ cæteris se putant esse consecutos, eos habere. Quid ? ampliusne aliquid credent, quam Deum esse eum qui verus est Dei Filius ? Quippe veri Dei confessio omnes pias et salutare nobis notiones in se complectitur : bonum esse, justum, potentem, immutabilem, invariabilem, semper eundem, qui neque in deterius, neque in melius verti queat : illud namque naturæ ipsius repositum : hoc non est in natura. Quid enim eo quod supra omnia est sublime sublimius ? Quid bono melius ? Itaque in omni perfectione boni consideratus, per omnes mutationis formas expers est variationis, neque certo tempore hanc sibi naturam esse demonstravit, sed semper eodem se modo habuit : et priusquam ut homo conversaretur in mundo, et dum in eo est, et postea ; neque ullam partem naturæ suæ immutabilis atque invariabilis in iis quæ pro nobis effecit, ac quidquam accommodavit, quod a sua naturâ esset alienum. Quod enim natura neque corruptioni, neque mutationi est obnoxium, eodem modo semper se habet, neque cum humili natura variatur, quando ratione dispensationis in ea versatur, evenitque sicut in sole, qui radium suum caligini subjiciens, lumen radii sui non obscurat, sed ipsius vi atque efficacia tenebras in lucem transmutat ; ad eundem modum quando verum lumen in tenebris nostris refulsit, nequaquam obscuratum ipsum est a tenebris, sed sua ipsius vi caliginem illustravit. Cum igitur in tenebris humanum genus versaretur, sicut scriptum est : *Non agnoverunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulantes*⁴, is qui tenebrosam naturam illustravit, per universam compagem nostram deitalis radio transmisso (per animum dico et corpus) universum genus humanum proprio sibi lumine participavit, dum illud sibi copulavit atque conjunxit : effecitque ut illud esset quod est ipse : atque ut corrupta deitas non est, habitans in obnoxio corruptioni corpore : sic nec ullius mutationis variationem sustinuit, quando mutabilitatem animi nostri sanavit. Quippe et in arte medica qui corporibus medicinam facit, cum affectum corpus tangit, nequaquam ipse ægritudinem contrahit, sed ægrorum ad sanitatem perducit. Nemo tamen propterea, perperam acceptis Evangelii verbis, existimet, naturam nostram in Domino progressu quodam et consequentia paulatim esse immutatam et diviniorem effectam. Quod enim dicitur, *Progressum faciebat in statura, sapientia et gratia*⁵ ; ideo commemoratur a Scriptura, ut demonstretur, vere in massa nostra Dominum fuisse generatum, ne quis locus eorum relinquantur erroris, quorum scitum est, pro vera Dei apparitione, speciem duntaxat quamdam esse genitam, quæ figuram assumpsit humanæ

⁴ Psal. LXXXI, 5. ⁵ Luc. II, 52.

καὶ ἡ πῆρωσις, οὐκ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν συμπέφυκεν, ἀ
 παρὰ φύσιν συμβαίνει· οὕτως καὶ ἡ κατὰ κα-
 ἐνέργεια καθάπερ τις πῆρωσις τοῦ ἐμπεφυκτοῦ
 ἀγαθοῦ νοεῖται· οὐκ ἐν τῷ αὐτῇ ὑφ' ἐσθ' ἀνα-
 μθανομένη, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπουσίᾳ θεω-
 ἔνη. Ὁ οὖν τὴν φύσιν ὑμῶν πρὸς τὴν θείαν
 μιν μεταστοιχειώσας, ἀπρον αὐτὴν καὶ ἄνοσον
 ἐν τῷ δισκόσαστο, τὴν ἐξ ἁμαρτίας γινομένην τῇ
 ἐρᾷ πῆρωσιν οὐ προσδεξάμενος· « Ἄμαρ-
 γὰρ, φησὶν, οὐκ ἐποίησεν· εὐδ' εὐρέθη δόλος
 ἐν στόματι αὐτοῦ. » Τοῦτο δὲ οὐ κατὰ τι χρονικόν
 σημεῖον ἀπὸ αὐτῶν θεωροῦμεν, ἀλλ' εὐθύς ὁ ἐν
 ἡμῶν ἀνθρώπων, ἐν τῷ ψυχόδομησεν ἡ σοφία τὸν ἴδιον
 ἐν τῇ μὲν ἑαυτοῦ φύσει ἐκ τοῦ ἐμπαθοῦς φαρμά-
 κος ἦν· ὁμοῦ δὲ τῇ ἐπελεύσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 ἡ ἐπισκηνῶσεν τῆς τοῦ Ἰησοῦ δυνάμεως, ὅπερ
 ἐπισκηνῶσαν ἦν φύσει τῇ ἰδίᾳ, εὐθύς ἐκεῖνο ἐγέ-
 χθη· χωρὶς γὰρ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἐλαττον ὑπὸ
 ἐρείττονος εὐλογεῖται.

quam eum intervallo temporis in ipso consideramus : sed extemplo cum conceptus est homo in
 a (in quo domum suam Sapientia exstruxit), ad naturam quidem ipsius, quod attinet, e massa
 tibus obnoxia prodiit : sed simul ac Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi Mariam in-
 ravit, repente illud fuit quod erat propria sua natura qui inumbrabat : nam absque omni contro-
 ia, quod minus est ab eo quod majus est benedicitur.

περὶ οὖν ἀπειρόν τι ἐστὶ καὶ ἀμέτρητον ἡ τῆς
 ἰσχύος δύναμις, βραχὺ δὲ καὶ οὐτιδανὸν τὸ ἀνθρώ-
 πῳ· ἅμα τε ἐπέληθε τὸ Πνεῦμα τῇ Παρθένῳ, καὶ
 ἡ Ἰησοῦ ἐπεσκέασε δύναμις, τὸ διὰ τῆς τοιαύ-
 τῳ ἐφορμῆς πηγνυόμενον σκῆνωμα οὐδὲν τῆς ἀνθρω-
 πῳ σαρκίως συνεσπάσαστο, ἀλλ' ὡςπερ ἦν ἐν τῷ
 ἡμῶν, εἰ καὶ ἀνθρώπος ἦν, πλὴν ἀλλὰ καὶ
 ἡμῶν καὶ χάρις καὶ δύναμις ἦν, ἐν τῇ ὑπέρολλῃ τῆς
 ἰσχύος· δυνάμεως τῆς κατὰ τὴν φύσιν ἡμῶν ἰδιότητος
 ἐμπόσης. Καὶ ἐπειδὴ δύο κέρατα τῆς ἀνθρωπίν-
 ἰσχύος ζωῆς, ὅθεν ἀρχόμεθα καὶ εἰς ὁ καταλήγομεν·
 καίως ὁ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν θεραπεύων διὰ
 δύο ἀκρῶν ἡμῶν περιπτύσσεται, καὶ τῆς ἀρχῆς
 ἐν καὶ τοῦ τέλους περιδρασσόμενος, ἵνα ἐξ ἀμφο-
 ῖν ὑψώτῃ τὸν κείμενον. Ὅπερ οὖν ἐπὶ τοῦ κατὰ
 ἔλος μέρους καταλαμβάνομεν, τοῦτο καὶ περὶ
 ἀρχῆς λογιζόμεθα. Ὡς γὰρ ἐκεῖ τὸ μὲν σῶμα τῆς
 ἰσχύος διαστυθῆναι κατ' οἰκονομίαν ἐποίησεν· ἡ δὲ
 ἰσχύος θεότης ἅπαξ ἀνακραθεῖσα τῷ ὑποκειμένῳ,
 τοῦ σώματος, οὔτε τῆς ψυχῆς ἀνεσπάσθη· ἀλλὰ
 ἰσχύος μὲν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ παραδείσῳ γίνεται ὁδο-
 ῖσα διὰ τοῦ ληστοῦ τοῖς ἀνθρωπίνους τὴν εἰσοδόν·
 ἰσχύος δὲ τοῦ σώματος ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, ἀναιροῦσα
 ἰσχύος κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ
 ἐκ Κύριος λέγεται, διὰ τὴν ἐγκειμένην θεότητα· οὕτω
 πρὸς τῆς ψυχῆς λογιζόμεθα, ὅτι ὅλη τῇ φύσει ἡμῶν
 ἰσχύος Ἰησοῦ δύναμις διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου
 πνεύματος ἐγκραθεῖσα, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν γίνεται,
 εἰκὸς ἐν ψυχῇ γενέσθαι· καὶ τῷ σώματι κατα-
 ἰσχύος, ὡς ἂν διὰ πάντων ὀλοτελής ἡ σωτηρία γέ-
 ἰσχύος· ἐφ' ἡμῶν τῆς θεότητι καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς
 ἰσχύος ἐπιπέσης ζωῆς καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς θεοπερεπτοῦς τε
 ὑψηλῆς ἀπαθείας· οὔτε γὰρ ἡ ἀρχὴ κατὰ τὴν

I Petr. II, 22.

formæ. Propterea non erubescit Scriptura omnia
 de eo narrare quæ sunt naturæ nostræ propria :
 esum, potum, somnum, lassitudinem, cibi sumptio-
 nem, progressum corporeæ staturæ, incrementum :
 omnia denique per quæ naturæ nostræ character
 exprimitur, excepta propensione ad peccatum.
 Peccatum enim, aberratio a natura est, non ejus
 proprietas. Sicut morbus, et membrorum debilitas,
 non coalescunt naturæ nostræ a principio ; sed
 contra naturam accidunt : sic et actio ex vitiosi-
 tate manans, velut debilitas quædam boni naturæ
 nostræ ingeniti esse intelligitur : quæ non eo per-
 cipitur quod ipsum per se vitium subsistat, sed in
 absentia boni consideratur. Is igitur qui naturam
 nostram ad divinam virtutem transformavit, inte-
 gram illam et a morbis immunem in se conserva-
 vit ; cum debilitatem voluntati ex peccato inhæren-
 tem non suscepit. *Peccatum enim, inquit, non fecit :
 neque inventus est dolus in ore ejus*°. Id vero ne-
 quam eum intervallo temporis in ipso consideramus : sed extemplo cum conceptus est homo in
 a (in quo domum suam Sapientia exstruxit), ad naturam quidem ipsius, quod attinet, e massa
 tibus obnoxia prodiit : sed simul ac Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi Mariam in-
 ravit, repente illud fuit quod erat propria sua natura qui inumbrabat : nam absque omni contro-
 ia, quod minus est ab eo quod majus est benedicitur.

quam eum intervallo temporis in ipso consideramus : sed extemplo cum conceptus est homo in
 a (in quo domum suam Sapientia exstruxit), ad naturam quidem ipsius, quod attinet, e massa
 tibus obnoxia prodiit : sed simul ac Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi Mariam in-
 ravit, repente illud fuit quod erat propria sua natura qui inumbrabat : nam absque omni contro-
 ia, quod minus est ab eo quod majus est benedicitur.

Cum igitur infinitum aliquid et quod sub men-
 suram non cadat vis deitatis sit : contra parvum
 quid et pene nihil humana natura ; eodem momento
 et Spiritus sanctus Virgini supervenit, virtusque
 Altissimi eam inumbravit, et id quod ea ratione
 compactum est tabernaculum, humanæ corruptionis
 nihil attraxit, sed sicut erat in prima constitutione,
 etiam posteaquam factus erat homo, nihilominus
 tamen spiritus, et gratia, et virtus erat, in abun-
 dantia divinæ virtutis proprietate naturæ nostræ
 refulgente. Quoniam vero humanæ vitæ duo sunt
 extrema, unde ordimur, et in quod desinimus, ne-
 cessario qui vitam nostram universam medetur,
 illa duo nostra extrema amplectitur, initium finem-
 que nostrum apprehendens, ut jacentem utrinque
 hominem in sublime tollat. Quod igitur in ea parte
 quæ ad finem spectat deprehendimus, id ipsum
 etiam in principio evenisse statuimus. Nam sicut
 in morte ut corpus ab anima separaretur per dis-
 pensationem fecit : at deitas quæ divisionem nullam
 admittit, ubi semel ei subjecto cohæsit, neque a
 corpore, neque ab anima unquam fuit divulsa : sed
 cum anima quidem in paradiso venit, per latro-
 nem viam muniens qua mortalibus pateret illuc
 aditus : per corpus vero, in medio terræ illum sus-
 tulit, penes quem erat mortis imperium : quam ob
 causam et corpus appellatione Domini afficimus,
 propter inhærentem ei deitatem ; sic etiam de prin-
 cipio statuimus, Altissimi nempe virtutem super-
 ventu Spiritus sancti toti naturæ nostræ coaluisse :
 ut et animæ nostræ insit, quomodo ratio postulat
 ut insit in anima : et corpori quoque nostro com-
 misceatur, quo perfecta sit modis omnibus salus

nostra : et deitati conservetur, tum in principio vite humanæ, tum in fine, Deo conveniens ac sublimis vacuitas affectuum : quippe nec principium ejus simile fuit principio nostro : neque finis fini nostro respondet, sed utrobique Deo propriam potentiam ostendit, quando neque principium voluptate fuit inquinatum, neque finis in corruptionem desiit. Si igitur hæc voce alta prædicamus, et testificamur, Christum nempe, Dei virtutem esse, et Dei sapientiam, semper immutabilem, semper incorruptibilem : qui licet in mutabili et corruptibili versetur corpore, ipse tamen non inquinatur, sed quod erat inquinatum purificat : quæ nostra injuria est? Aut quam ob causam odio habemur? Aut quid sibi volunt nova hæc adversus nos erecta altaria? Num alium Jesum annuntiamus? Num alium designamus? Num alias Scripturas proferimus? Num Virginem sanctam et Deiparam ausus est quisquam nostrum Homini parum dicere, quo modo illorum nonnullos eam irreverenter nominare audimus? Num trium resurrectionum fabulam probamus? Num mille annorum ingurgitationem pollicemur? Num Judaicam victimarum mactationem iterum restitutum iri docemus? Num ad terrestrem Jerusalem spes hominum inclinamus, et instaurandam illam esse illustrioris materiæ lapidibus fingimus? Quid horum nobis objici potest, cur fugiendi judicemur, et cur adversus nos altare quidam extruant, quasi ipsi sancta pollueremus? Propter ista cum excitata mihi bilis esset, et dolor cordi obortus, simul ac reversus pedem posui in metropoli, faciendum duxi, ut litteris ad vos scribendis acerbiter animi mei exhaurirem. Vos vero, quo deducemini a Spiritu sancto, in eo manete : pone Dominum ingredientes, carni et sanguini non acquiescentes, neque occasionem gloriandi nonnullis præbentes, ut ne jactent se de vobis, neve propter vestram vitam, ambitio ipsorum capiat incrementum. Estote memores sanctorum Patrum, quibus commendatæ fuistis a beato patre vestro, et quorum in locum ipsi ut succederemus, per Dei factum est gratiam, quæ eo honore nos est dignata. Nolite quos Patres nostri posuerunt terminos mutare, neque aspernemini simplicioris antiquæ fidei regulæ congruite, et Deus pacis vobiscum erit, et animo et corpore valentibus minus vos servet incorruptas, sicut optamus.

A ἡμετέραν ἀρχὴν, οὕτε τὸ τέλος κατὰ τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ ἔδειξε καὶ ἐκεῖ καὶ ὧδε τὴν θεῖαν ἐπιπέφυκτον ἀρχὴν ἐν ἡδονῇ μολυνθείσης, μήτε τὸν ἄλλοις εἰς φθορὰν καταλήξαντος. Εἰ οὖν ταῦτα καὶ διαμαρτυρόμεθα, ὅτι Χριστὸς Θεοῦ ἐκείνου σοφία, αἰεὶ ἀτρέπτος, αἰεὶ ἀφραστός, αἰεὶ ἀτρέπτῳ καὶ φθαρτῷ γένηται, οὐκ αὐτὸς μολυνθήσεται, ἀλλὰ τὸ μολυνθὲν καθαρῶν· τί ἀδικεῖται ὑπὲρ τίνος μισούμεθα; Καὶ τί βούλεται ἡ ἀποθυσιασθηρῶν ἀντεξαγωγὴ; Μὴ ἄλλων ἰεροῦ γέλλομεν; Μὴ ἕτερον ὑποδεικνύομεν; Μὴ διαφάσ ἐκτιθέμεθα; Μὴ τὴν ἀγίαν Παρθένον τὴν ἁγίαν ἐτόλμησέ τις ἡμῶν καὶ Ἀνθρωποποιῶν ὑπὲρ ἀκούομέν τινος ἐξ αὐτῶν ἀπειθεῖς λέγειν τρεῖς ἀναστάσεις μυθοποιούμεν; Μὴ γὰρ ἐκζητοῦσθαι πάλιν ἐπαναληφθῆσεσθαι λέγειται περὶ τὴν κάτω Ἱερουσαλὴμ τὰς ἐλπίδας τῶν ἁγίων κλίνομεν, ἀνοικισμὸν αὐτῆς διὰ τῆς εὐσεβείας τῶν λίθων ὕλης ἀναπλάσσοντες; Τί ποιοῦντες ἐγκαλεῖσθαι φευκτοὶ ἐνομισθήμεν, καὶ παρὰ τινῶν ἀντεγείρεται ἡμῖν θυσιαστικῶν ἡμῶν βεβηλούτων τὰ ἅγια; Ὑπὲρ τούτων οὖν ἡ γμονῆ καὶ λύπη τὴν καρδίαν ἔχων, ὁμοῦ τῷ ἐκείνου τῆς μητροπόλεως, ἀποκηνῶσαι τῆς ψυχῆς τὴν κλίαν, διὰ τοῦ γράψαι πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν εὐθυμήθη. Ὑμεῖς δὲ ἐφ' ὅπερ ἂν ὑμᾶς χιμαίον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ἐκείνῳ εἴητε, ὅπως τὰ ἐκ πορευόμεναι, σαρκὶ δὲ καὶ αἵματι μὴ προσώρεται μὴδὲ ἀφορμὴν παρασκευάζουσαι τισὶ καυχῆται ἵνα μὴ ἐν ὑμῖν καυχῆσονται, διὰ τοῦ ὑμετέρου τῆς φιλοδοξίας αὐτῶν ἐπαυξανόμενης. Ἀποστήτε τῶν ἁγίων Πατέρων, οἷς παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἐνεχειρίσθητε, ὧν καὶ ἡμεῖς ἐκ Θεοῦ χάριν τὴν διαδοχὴν ἔχειν κατηρώθημεν, καὶ μὴ μεταίρετε ὅρια, ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν, καὶ ἀτιμάζετε τὸν ἰδιωτισμὸν τοῦ ἀπλουτέστερου ἐργαζομένου. Μὴδὲ ποικίλαις διαδοχαῖς τὸ πλεονεκτήματα ἀλλὰ στοιχεῖτε τῷ ἀρχαίῳ κανόνι τῆς πίστεως, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν ἐν ἡμῶν ψυχῇ καὶ σώματι. Ὁ Κύριος φυλάσσει ὑμᾶς ἐκ παντοίας, καθὼς εὐχόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ' (1).

EPISTOLA IV.

Scripta fuisse videtur hæc epistola ad Eusebium veterem S. Basilii sodalem, ad quem exstat ejusdem epistola II, in qua se communem cum ipso domum, focum, pædagogum, aliaque omnia habuisse testatur, et est enim et hunc Gregorii Nysseni sodalem amicumque fuisse. Fortasse ad hunc Eusebium scriptam est Gregorii Nazianzeni epistola 171, in qua de ejus nuptiis gratulatur.

Πρὸς Εὐσέβιον (2).

Ad Eusebium.

Ὅταν πλεονάζειν ἀρχηται τὸ ἡμερήσιον μέτρον ἅ τὴν χειμέριον ὥραν, τοῦ ἡλίου πρὸς τὸν ἄνω ἴσον ἀναποδίζοντος, τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς θεωρείαν, τοῦ διὰ σαρκὸς ἐπιλάμψαντος τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ ἐορτάζομεν· νυνὶ δὲ μεσουρανήσαντος τοῦ φωστῆρος κατὰ τὸν δρόμον, ὡς νύκτα τε, ἡμέραν πρὸς ἴσον ἀλλήλαις ἀντιμετρεῖσθαι διάγραμμα, ἢ ἐκ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν ἐπάνοδος; ἀνθρωπίνης φύσεως, ὑπόθεσις ἡμῖν γίνεται τῆς γάλης ταύτης καὶ καθολικῆς ἐορτῆς, ἣν σύμπακατὰ ταῦτὸν (5) ἐορτάζει τῶν ἀνθρώπων ζωῆ, τὸ μυστήριον ἀναδεξαμένων τῆς ἀναστάσεως. μοι βούλεται τῆς ἐπιστολῆς ἡ ὑπόθεσις; ἐπειδὴ ἡθὲς ἐστὶν ἐν ταῖς πανθήμοις ταύταις ἱερομηνίαις πάντων ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἐγκειμένην ταῖς ταῖς ἡμῶν διάθεσιν (5), καὶ ποῦ (6) τινὲς τοῖς δώροισι δωροφοροῦντες εὐφροσύνην ἐπιστημαίως, καλῶς ἔχειν ἐνομίσαμεν, μὴ παραδραμεῖν σε ἡμετέρων δώρων ἀγέραςτον, ἀλλὰ σου τὴν ψυτὴν ὑψηλὴν τε, καὶ μεγαλόφρονα, τοῖς πενιχροῖς τοῖς ἐκ τῆς πτωχείας ἡμῶν δεξιώσασθαι. Ξένιον ἡμέτερον τὸ διὰ τοῦ γράμματός σοι προσαγόμενον, ὃ τὸ γράμμα ἐστὶν, ἐν ᾧ λόγος μὲν τις περιημένος ταῖς καλλιφώνοις τε, καὶ εὐσυνθέτοῖς τῶν εἰδῶν ἐστὶν οὐδαίς, ὡς διὰ τοῦτο δῶρον τὴν ἐπιστοτοῖς φιλολόγοις νομίζεσθαι, ἀλλ' ὁ μυστικὸς χροῦ, ὃ τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν οἶόν τι ἀποδέσμιον ἀληθινόν, γένοιτο ἂν σοι δῶρον, ἐξαπλωθεῖς, ὡς τε, διὰ τῶν γραμμάτων, καὶ τὴν κεκρυμμένην πηρόνα προσείξας. Οὐκοῦν ἐπαναληπτέον ἡμῖν τροφίμιον. Τί δὴποτε προελθούσης μὲν πρὸς τὸ δάτατον (7) τῆς νυκτὸς, ὅτε οὐκέτι προσθηκὴ νυρινὴ ἐπαύξειν δέχεται, τότε ἡμῖν διὰ σαρκὸς

A Cum superiores cœli partes cursu suo sol repetens, hiberno tempore, diurni spatii mensuram auget, veræ lucis per carnem humano generi affulgentis apparitionem festiva solemnitate celebramus; nunc vero medium cœli ita cursu suo jam tenente sole, ut noctem, diemque æquali invicem temporis intervallo dimetiatur, humanæ naturæ e morte ad vitam reditio argumentum nobis est magnæ hujus, atque universalis festivitatis, quam per totum orbem uno eodemque tempore celebrant, quotquot resurrectionis mysterium agnoscunt. Quorsum hoc epistolæ argumentum (4)? Quoniam mos est in universalibus hujusmodi festivitibus nostram erga alios voluntatem modis omnibus palam facere, ac nonnulli, missis etiam muneribus, benevolentiam suam aliis testantur, nos quoque recte factum iri censuimus, te munerum nostrorum expertem esse non sinere, sed potius magnam et excelsum animum tuum exiguis paupertatis nostræ donis prosequi. Donum autem, quod cum his litteris offero, ipsæmet litteræ sunt, in quibus sane nulla est oratio verborum delectu, elegantique compositione nitescens, ut propterea apud eloquentiæ studiosos muneris loco epistola haberi possit; sed mysticum aurum, quod Christianorum fide, velut linteo quodam, involutum, muneris vicem subeat, dum hisce litteris, quantum fieri poterit, suis integumentis evolutum, edito fulgore splendescit. Itaque resumendum nobis epistolæ præmium est. Quid est, quod nocti ad longitudinis summum jam provectæ, nulla cum fieri potest accessio, tunc nobis in carne apparet, qui cuncta complectitur, et propria potestate rebus universis dominatur, qui

1) Ἐπιστολὴ δ. Has Gregorii Nysseni epistolas s e codice Vaticano edidit Zacagnius, contulit ms. Mediceo Joannes Baptista Caracciolus, atque lectiones cum nonnullis observationibus cit, septem aliis ejusdem sancti Patris epistolis ipso Mediceo codice descriptis ac Florentiæ o 1731, evulgatis, mox subjiciendis. Quas proæa lectiones cum V. C. animadversionibus hic notandas curavimus. Quindecim epistolas sentes edidit et interpretatus est Laur. Zacagni. lioth. Galland, VI, 604. Vide præfationem t. II, isce editionis præfixam).

2) Πρὸς Εὐσέβ. Ms. Med. Εὐσέβιον

3) Κατὰ ταῦτ. Id. cod. κατ' αὐτόν.

4) Cujus moris in hac epistola mentio fit, ext et alia hoc Nysseni ævo exempla. Sic Hellanon quemdam episcopum munus una cum epistola, in qua Paschatis mysterium explicabat, anzeno misisse liquet ex ejus epistola 54, quæ consiva est ad Helladium. Sic idem Nazianzenus odoro Tyanensi, a quo epistolam de Paschatis

festivitate acceperat, Origenis Philocaliam una eum responsione ad ejus literas pro munere mittit, ut patet ex ejus epistola 87. Sic idem Nyssenus Petro fratri in Paschatis festo librum de formatione hominis dono dedit, ut in epistola eidem libro præfixa dicitur. Factum et hoc fuisse in Natalis festivitate testis est S. Basilius in epist. 404, in qua Amphiloichium illius festi occasione munuscula quædam sibi misisse testatur.

(5) Τινὲς. Ms. Medic. τιμαῖς, quemadmodum et Vat. adeoque non necessaria videtur correctio. Sensus enim hoc modo recte esse potest: *Et honoribus quasi propriis donis munerantes* (populi, civēs, homines) *benevolentiam suam significant.* Neque novus est loquendi modus Nyssenianus, præsertim in epistolis quæ familiares locutiones continere solent, atque idcirco quosdam orationis defectus interdum deferre. CARACC. pag. 94.

(6) Ita emendandum censui Vat. cod. in quo scribitur, καὶ ποῦ τιμαῖς τοῖς ἰδίοις δώροισι.

(7) Πρὸς τὸ ἀκρ. Ms. Med. εἰς τὸ ἀκρ.

addi ad ea quæ dixissem probationes quasdam passus est. Sexta jam hora præterierat, et balneum eleganter instructum erat, et apparatus epulum, et ipsa dies Sabbatum erat, et martyrum celebratio. Hæc rursum mihi vide, quo pacto discipulus Evangelii Dominum Evangelii imitetur. Nam hic quidem cum publicanis ac peccatoribus comedens, sic sese purgabat ad illos, qui hoc ei loco probri objicerent, ut diceret id se ex benigno quodam erga homines studio facere. At ille piaculi loco ducit et inquinamenti adhibere nos mensæ suæ post defatigationem illam ortam ex itinere : post tantum æstum, in quo assidentes ipsius ad ostium sub dio torrebamur : post tristem illam taciturnitatem, quam experti eramus, posteaquam in conspectum ejus veneramus. Nimirum nos rursus ad idem spatium emetiendam dimittit, ut per eandem viam nosmet affligeremus, corpore jam defecto et laboribus macerato. Quo factum, ut vix sub serum multas medio in itinere perpessi ærumnas comites nostros assequeremur. Nam et nubes quædam ex turbine subito in aere orta, copioso imbre ad ipsas usque medullas nostras penetrabat. Etenim tegumentis ob ingentem æstum instructi non eramus, ut adversus pluviam nosmet munire possemus. Verumenimvero per Dei gratiam quasi qui ex tempestate vel naufragio salvi evaserunt, ita et ipsi comites nostros magna cum lætitia sumus assecuti. Cumque per noctem quievissemus, vivi et incolumes una cum aliis ad nostra usque loca pervenimus, hoc præter alia consecuti forte fortuna, quod eorum omnium quæ prius acciderunt, hæc adversus nos in hoc tempore exercita injuria memoriam renovavit. Adeoque necessitas ipsa nos cogit, ut in posterum et ipsi nostra causa consilii quidpiam capiamus, vel potius illius ipsius causa. Nam quod ejus institutum in illis, quæ accidere prius, impeditum non fuerit, id verò hominem tam immodicum ad fastum provexit. Quamobrem ut seipso reddatur melior, convenit forsitan a nobis quoque nonnihil suscipi, ut se hominem esse discat, qui nullam adversus eadem addictos sententiæ, dignitateque pares, vel injuriæ vel ignominia potestatem habeat. Ecce enim, verum esse largiamur (dicam quidem sub conditione) designatum a me quiddam esse, quod esset ipsi ingratum molestumque : quodnam adversum nos ob ea quæ vel facta sunt, vel ex conjecturis collecta, judicium est institutum? quæ rei probatio de illata injuria nos convicit? Qui canones adversus nos producti? Quænam legitime ab episcopo enuntiata verba sententiam contra nos latam approbarunt? Quod si quid ejusmodi maxime factum est, et quidem legitime: omnino tamen in aliquo saltem gradu erat periculum. At petulantiam adversus ingenuos homines, et ignominiam adversus dignitate pares, quinam quæso canones unquam comprobarunt? Judicate justum judicium vos qui Deum respicitis, quamobrem hanc nobis

Α πίνων, ἀπελογεῖτο τοῖς ὀνειδίζουσιν, ὡς καὶ ἀνθρώπιαν τοῦτο ποιῶν. Ὁ δὲ ἔγας κενὸν μῆλασμα, τὴν ἐπὶ τραπέζῃς κοινωνίαν, καὶ κόπον ἐκείνον, ὃν ἐκ τῆς ἔδοκασίας ἔλαβον μετὰ τὸ θάλατος τὸ τοσοῦτον, ἐν ᾧ ὑπὸ τῶν θύραις αὐτοῦ προσκαθεζόμενοι κατεφρόνησαν τὴν σκυθρωπὴν ἐκείνην κατῆρσιαν, ἣν ἐν αὐτοῦ γεγονότες ἀνέτηλημεν· καὶ ἀποπέμψαντες πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ διάστημα, εἰς τῆς ἐπιταλαιπωροῦντας ἐν ἐκλειστικῇ ἡδὴ καὶ κτηνημέρῳ τῷ σώματι· ὥστε μόλις ἡμᾶς πρὸς ὄψιν πολλὰ διὰ μέσου κακοπαθήσοντας πρὸς τὴν συνοδίαν. Καὶ γὰρ τι καὶ νέφος ἐκ ἐξουσίας τὸ ἀθρόον ἐν τῷ ἀέρι γενόμενον, αὐτῶν τῶν ἡμᾶς λάβρων τῷ δμῶν καθίκετο. Ἀπεπέμψαντες ἡμεν διὰ τὸ ὑπερβάλλον θάλατος, ὡς πρὸς τὴν λαχὴν. Πλὴν ἀλλὰ κατὰ θεοῦ χάριν, ὡς ἀπὸ δωρον ἢ ναυαγίου περιωθέντες, ἀπενευσάμενοι συνοδίαν ἡμῶν κατελάβομεν· καὶ ἀναπευδάμενοι νύκτα μετὰ ἀλλήλων, ζῶντες μέχρι τῶν ἡμερῶν διεσώθημεν τόπων· τοῦτο προσλαβόντες ἐκ συντυχίας, ὅτι πάντων τῶν πρότερον γενομένων ἐναγχος γενομένη καθ' ἡμῶν ὕβρις τὴν μετῴσασατο. Καὶ τοῖς ἀναγκαζόμεθα λοιπὴν ἐκ τῶν ἡμῶν βουλευσασθαί· μᾶλλον δὲ ὑπὲρ αὐτῶν. Τὸ γὰρ μὴ ἀνακοπήναι τὴν αὐτοῦ πρᾶξιν· ἀλλὰ πρότερον γεγεννημένοις, εἰς ταύτην αὐτῶν ἐπιτύφου τὴν ἀμετρίαν. Οὐκοῦν ὡς ἂν κἀκεῖνα γένοιτο κρείττων, τάχα τι προσήκει καὶ ἐκ τῶν γενέσθαι, ὡς ἂν μάθῃ ἄνθρωπος ὢν, καὶ τὰ κατὰ τῶν ἀμοφρόνων τε καὶ ἀμοιρίων ἔχειν, καὶ ἀτιμίας τὴν αὐθεντιαν ἔχειν. Ἰδοὺ γὰρ εἶναι δεδῶσθαι, (λέγω καθ' ὑπόθεσιν) γεγεννημένοις ἐμοῦ τι λυπηρὸν κατ' ἐκείνου· πόλον οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἢ ὑπονοουμέναις ἡμεῖς· Τίς ἀπόδειξις τὴν ἀδικίαν ἀτιμίας ἢ κανόνες καθ' ἡμῶν ἀνεγνωσθησαν; Πᾶσι δὲ ἐπισκόπου ἀπόφασιν τὴν καθ' ἡμῶν κρίσιν αὐτῶν. Εἰ δὲ τι καὶ ἐγεγόνει τούτων ἐνόμος, καὶ περὶ τὸν βαθμὸν ὁ κίνδυνος ἦν. Ὑβριν δὲ ἐλευθέρων, καὶ ἀτιμίαν κατὰ τῶν ἀμοιρίων κανόνες ἐνομοθέτησαν; Κρίμα δίκαιον κενὸν πρὸς θεὸν ὄρωντες, ἐν τίνι συγγνωστὴν ἡμῶν καθ' ἡμῶν ἀτιμίαν; Εἰ κατὰ τὴν ἱερωσύνην αὐτῶν κρίνοιτο, ἴση παρὰ συνόδου καὶ μία γένοιτο τῶν ἡμῶν ἢ προνομία, μᾶλλον δὲ ἢ ἡμεῖς τῶν κοινῶν διορθώσεως, ἐν τῷ τὸ ἴσον ἔχειν τινες ἡμᾶς γυμνοὺς τοῦ κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἔχοντος ἐφ' ἑαυτοὺς βλέποιν, τί τοῦ ἐτέρου πλοῦτος ὀστερος; γένος; παίδευσιν; ἐλευθερίαν ἐφ' ἀρίστους τε καὶ εὐδοκίμους; γυνυσιν; Ταῦτα ἴση καὶ παρ' ἡμῶν ἔστιν εὐρεῖν, ἢ τίποτε ἐλάσσονι. Ἀλλὰ πλοῦτον λέγει; Μὴ γένοιτο ἀγκυρὴν ἔλθειν, ταῦτα περὶ αὐτοῦ διηγήσατο οὗτον ἀρκεῖ μόνον εἰπεῖν, ὅσος ἦν τὸ καταμεινῶν ὅσος ἐγένετο, καὶ καταλιπεῖν ἄλλως εἰδὲ τῆς αὐξήσεως τοῦ πλοῦτος τὰς ἀφορμὰς τοῦ παρόντος καὶ καθ' ἐκάστην μικροῦ ἐπὶ τὸν διὰ τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων αὐξανόμενον.

ομενου. Τίς οὖν τῆς καθ' ἡμᾶς ὑβρεως ἡ ἔξου- A
 εἰ μήτε γένους ὑπεροχῆ, μήτε ἀξιώματος περι-
 α, μήτε δύναμις ὑπερβάλλουσα λόγῳ, μήτ'
 εσία τις προὑπάρξασα; ὅποτε καὶ εἰ ταῦτα ἦν,
 ὅτως ἂν τὸ κατὰ τὴν ὑβριν ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων,
 γνωστον. Μηδενὸς δὲ τούτων ὄντος, οὐκ οἶμαι
 εἶχειν τὴν τοσαύτην τοῦ τύφου νόσον περιτεδεῖν
 ἵκευτον. Θεραπεία δὲ ἐστὶ τὸ ἐπικλίνειν τὴν
 ἡφάναν, καὶ διαστελεῖν τὸν διάκενον ὄγκον, μι-
 διαπνευσθέντος τοῦ κατὰ τὴν τύφον φυσήματος.
 ε δ' ἂν γένοιτο τοῦτο, Θεῷ μελήσει.

ut hæc de ipso commemorem. Hoc modo dicere sufficiat, quantæ fuerint illæ initio, tantas
 nobis nunc esse: præterea nos quibus occasionibus eas opes amplificaverimus, quas hacten-
 t quidem prope quotidie præclaris conatibus augemus quasque alimus, aliis perquirendum re-
 ere. Quamnam igitur ille potestatem habet inferendæ nobis injuriæ, si nulla hæc generis est
 antia, neque dignitatis splendor, neque eximia dicendi vis, neque beneficentia prius erga me
 rata? quandoquidem etiamsi hæc essent, nihilominus tondonari non debet exercita adversus
 nes ingenuos petulantia. Verum cum nihil horum sit, non arbitror recte nos facturos, si
 me fastus morbum incuratum negligamus. Neque vero alia potest esse cœratio, quam si de-
 tur superbia, et inanis ille fastus coerceatur, inflatione tam elata nonnihil exspirante. Ut
 id fiat, Deo permittimus, cui hanc rem curæ futuram non dubitamus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄.

EPISTOLA II.

Reprehendit abusus tunc temporis in peregrinationibus ad loca sancta obvius.

Περὶ τῶν ἀπίστων εἰς Ἱεροσόλυμα.

κιδήπερ ἠρώτησας, ὦ φίλε, διὰ τοῦ γράμμα-
 τρέπειν ψήθην περὶ πάντων σοι καθεστῆς ἀπο-
 θαι. Ἐγὼ τοὺς ἀπαε ἀνατεθεικότας ἑαυτοὺς
 ἡλῆ πολιτεία, καλῶς ἔχειν φημί πρὸς τὰς τοῦ
 ελίου διὰ παντὸς ἀποδίδειν φωνάς· καὶ ὡστερ
 κανόνι τὸ ὑποκαίμενον ἀπευθύνοντες, κατὰ τὴν
 οὐ κανόνος εὐθεῖαν τὰ σχολιά τὰ ἐν χερσὶν εἰς
 ἡτα μεταβάλλουσαι· οὕτως προσήκειν ἡγοῦ-
 ῖόν τινα κανόνα ὀρθὸν καὶ ἀδιάστροφον, τὴν
 ελικὴν λέγω δὴ πολιτείαν, τούτοις ἐπιβάλλον-
 ιατ' ἐκείνην πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνεσθαι. Ἐπεὶ
 εἰσὶ τινες τῶν τὸν μονήρην καὶ ἰδιάζοντα βίον
 ῖρημένων, οἷς ἐν μέρει εὐσεβείας νενομίσται τὸ
 ἐν Ἱεροσολύμοις τόπους ἰδεῖν, ἐν οἷς τὰ σύμ-
 τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου ὀράται, C
 ἂν ἔχοι πρὸς τὸν κανόνα βλέπειν· καὶ εἰ ταῦτα
 εἰ ἡ παρὰ τῶν ἐντολῶν χειραγωγία, ποιεῖν τὸ
 , ὡς πρόσταγμα Κυρίου. Εἰ δὲ ἔξω ἐστὶ τῶν
 ὦν τοῦ Δεσπότη, οὐκ οἶδα τί ἐστὶ τὸ διατεταγμέ-
 θέλειν ποιεῖν αὐτὸν ἑαυτοῦ τοῦ καλοῦ νόμον
 ενον. Ὅπου προσκαλεῖται πρὸς τὴν κληρονομίαν
 ασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ Κύριος τοὺς εὐλογημέ-
 τὸ ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐν τοῖς κατορθώ-
 οὐκ ἀπὸρθησεν· ὅπου τὸν μακαρισμὸν διαγ-
 , τὴν τοιαύτην σπουδὴν οὐ περιέλαθεν. Ὁ δὲ D
 μακάριον ποιεῖ, μήτε πρὸς τὴν βασιλείαν εὐθε-
 ντὶ τίνος σπουδάζεται, ὁ νοῦν ἔχων ἐπισχεψά-
 Καὶ εἰ μὲν ἐπωφελὲς ἦν τὸ γινόμενον, οὐκ ἦν
 ὅτως καλὸν παρὰ τῶν τελείων σπουδάζεσθαι.

B

De iis qui adeunt Jerosolyma (1).

Quia me rogasti, amice, per epistolam, mihi
 ordine de omnibus tibi respondendum existimavi.
 Equidem qui semel se altiori vivendi rationi de-
 dicarunt, cum eis præclare agi censeo, si perpetuo
 ad Evangelii voces inducantur, ac tanquam, qui
 regula quidquid propositum est dirigunt, ejus
 rectitudine, tortuosa quæ in manibus habent, ad
 rectitudinem adducunt: ita convenire arbitror, ut
 veluti quamdam regulam rectam et immutabilem,
 evangelicam dico politiam, his admoventes, juxta
 illam ad Deum dirigamur. Cum itaque sint aliqui
 ex iis qui solitariam et privatam vitam sibi dele-
 gerunt, qui in parte pietatis ponant Jerosolymita-
 na loca vidisse, in quibus indicia Domini ad-
 ventus per carnem conspiciuntur, præclare se res
 habebit, si ad regulam ipsam respiciamus, idque
 si velit præceptorum ductus, ut opus factumus
 quasi mandatum Domini: sin præter Domini præ-
 cepta id appareat introductum, haud scio quid
 sit, quod præcipiat velle quid aliquem facere, qui
 se sibi legem boni fecerit ipsum. Ubi ad regni
 cælorum hæreditatem consequendam vocat Domi-
 nus benedictos, profectionem in Jerosolyma inter
 recte facta, quæ eo dirigant, non enumeravit: ubi
 beatitudinem annuntiat, tale studium, talemque
 operam non est complexus. Quod autem neque
 beatum efficit, neque ad regnum conducibile est,
 quare in eo studium et operam poni oporteat, qui
 mentem habet, consideret. Atqui licet id opus

utilitatis quid haberet, ne sic quidem honeste a perfectis studio dignum videri deberet. Quoniam autem id factum diligenter examinatum, animo detrimentum conciliat, iis qui vitæ accurate de-gendæ incumbunt, longo studio indignum est : imo maxime cavendum, ut nihil ab eo lædatur is, qui secundum Deum vitam instituit ægendam. Quid igitur est in his quod lædat? Sancta et gravis vitæ institutio eadem omnibus et viris et feminis proposita est. Peculiaris est vitæ philosophicæ honestas et castitas : quæ in vita sua eaque non mista ac seorsim acta consummatur, ita ut impermista sit, et minime confusa natura : neque feminis in consortium virorum, neque viris in mulierum ad tuenda castitatis et honestatis officia contententibus. At vero itineris conficiendi necessitas nunquam non diligentem in his observandis indifferentiam adducit. Nam tantam viam femina, nisi qui eam conservet, habeat, percurrere nequit : tum quia propter naturalem imbecillitatem jumento imponenda est, illincque deponenda : tum quia in difficultatibus tuenda ac servanda. Quidquid autem supponere possimus, sive notum habet, qui ei præstet obsequium, sive mercenarium, qui famuletur, ex utraque parte quod fiet, reprehensionem non effugiet. Nam sive externo se committat, sive domestico acquiescens, continentiæ legem non conservat. Cum autem in locis illis Orientalibus diversoria et hospitia, urbesque in multis licentiam et ad malum indifferentiam habeant, qui fieri poterit, ut qui per fumum ambulet, non exasperetur oculis? Ubi inquinatur auris, inquinatur oculus, inquinatur et cor, per oculos et auditum nefanda excipiens, qui fieri poterit, ut non afficiatur, qui affecta loca transgreditur? Quid vero etiam plus est habiturus, qui loca illa adit, quasi vero etiamnum Dominus corporaliter in locis illis degat, atque a nobis abierit : aut veluti sanctus Spiritus apud Jerosolymitanos abundet, ad nos autem transire non possit? Atque si ex iis quæ conspiciuntur Dei præsentiam conjicere licet, potius in natione Cappadocum Deum moram trahere quis statuerit, quam in externis locis. Nam quæ sunt in iis altaria, per quæ Domini nomen celebratur? Nec sane quis totius fortasse orbis totidem enumeraret altaria. Deinde etiamsi in locis Jerosolymitanis plus divinæ gratiæ inesset, illic viventium peccatum non tam frequens et consuetum esset. Jam vero nullum est immunditiæ genus, quod apud eos non perpetretur : ac malitiæ, adulteria, furta, idololatriæ, veneficia, invidiæ et cædes, ac tantum in primis malum illis tam frequens et assiduum est, ut nusquam tanta sit ad trucidandum promptitudo, quanta illis locis inhabitat, ubi belluino more in sanguinem

Ubi ergo hæc fiunt, quo argumento intelligas, illis in locis ampliorem gratiam esse? Sed scio quid mihi multi adversus ea, quæ dicta sunt, objiciant. Aiunt enim : quamobrem hæc contra te

Ἐπεὶ δὲ καταμανθανόμενον δὲ ἀκριβείας τῆς καὶ ψυχικῆν προστριβεται βλάβην τοῖς ἐν τῷ βίον ἐνστησασμένοις, οὐκ ἔστι τῆς μακρῆς καὶ ἀξίον, ἀλλὰ τῆς μεγίστης φυλακῆς, ὡς καὶ καταβλαπτόντων ὁ κατὰ Θεὸν προσηρημένως πείροιο. Τί οὖν ἔστιν ἐν τοῦτοις τῷ βίῳ σεμνῆ πολιτεία πᾶσι πρόκειται, καὶ ἀνδραγαθίαν, ἴδιον τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν βίου, καὶ σύνῃ· αὐτὴ δὲ ἐν τῷ ἀμίκτω καὶ ἰδιόμορφῳ ζωῆς κατορθοῦται, ὡς ἀνεπίμικτον καὶ ἐπιεικῆ τὴν φύσιν, μήτε τῶν γυναικῶν ἐπιμύητε τῶν ἀνδρῶν ἐν γυναιξὶ πρὸς τὰ μακρομένα τῆς εὐσημοσύνης ὁρμώντων. Ἄλλ' ἡ πορίας ἀνάγκη ἀεὶ τὴν ἐν τοῦτοις ἀκριβείας ἀδιαφορίαν τῶν παρατετηρημένων διεξίγει γὰρ γυναικὶ τοσαύτην ὁδὸν διαδραμεῖν, ἐπιδιαπύζοντα ἔχει, καὶ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθενίαν γομένη ὑπὸ τῷ ὑποζύγιον, ἀκακίειν καταγινῆσθαι ἐν ταῖς δυσχερεῖαις παρακρατουμένη. Ὅσα ὑποθήματα, εἴτε γνώριμον ἔχει τὸν τῆς ἀποπληροῦντα, εἴτε μισθωτὸν τὸν τῆς ἀποπληροῦντα, καθ' ἑκάστην μέρος οὐ διακρίνεται μέψιν τὸ γινόμενον· οὔτε γὰρ τῷ ἴδιῳ προσαναπαύουσα, οὔτε τῷ ἰδίῳ, τὸν τῆς ἀποπληροῦντα φυλάττει νόμον. Τῶν δὲ κατὰ τοὺς Ἀνατολίους πανδοχείων καὶ καταλυμάτων, καὶ πᾶσι τὴν ἀδειαν καὶ πρὸς τὸ κακὸν τὴν ἀδιαφορίαν πῶς ἔσται δυνατόν διὰ καπνοῦ περιέντα μὴ ἐπιχθῆναι τὰς θύεις ; Ὅπου μολύνεται μὲν ἀποπληροῦντα δὲ ὀφθαλμοῖς, μολύνεται δὲ καρδίᾳ, ἐπιχθῆναι καὶ ἀκοῆς δεχομένη τὰ ἀτοπα· πῶς ἔσται ἀπαθῶς παρελθεῖν τοὺς ἐμπαθεῖς τόπους ; Τὸ πλεόν ἐξεῖ δ' ἐν τοῖς τόποις ἐκεῖνοις γινώσκονται μέχρι τοῦ νῦν σωματικῶς τοῦ Κυρίου ἐνέσθαι τόποις διάγοντος, ἡμῶν δὲ ἀποφοιτῶντος καὶ ἁγίου Πνεύματος παρὰ τοῖς Ἱεροσολυμίταις τῆς ζωντος, πρὸς δὲ ἡμᾶς διαβῆναι ἀδυνατοῦντος. Ἐπεὶ ἔστιν ἐκ τῶν φαινομένων, Θεοῦ παρουσίαν φανερῶς εἶναι, μᾶλλον ἂν τις ἐν τῷ ἔθνει τῶν Καππαδοκῶν Θεὸν διαιτᾶσθαι νομίσειεν, ἤπερ ἐν τῷ ἔθνει τῶν Ἱεροσολυμίταις. Ὅσα γὰρ ἔστιν ἐν τοῦτοις θυσιαστήρια καὶ τὸ νομα τοῦ Κυρίου δοξάζεται ; οὐκ ἂν οὐκ ἐπιπάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐξαρθημένη καὶ στήρια. Ἐπειτα εἰ καὶ τῶν πλεόν ἡ χάρις τοῦ Ἱεροσόλυμα τόποις, οὐκ ἂν ἐπιχωρήσει τῶν ζώων ἢ ἀμαρτία. Νῦν μὲν τοι οὐκ ἔστιν ἀσθενείας εἶδος, ὃ μὴ τολμᾶται παρ' αὐτοῖς. Καὶ πορνεία μοιχεύει, καὶ κλοπαὶ, καὶ εἰδωλολατρεία, καὶ μακαίαι, καὶ φθόνοι, καὶ φόνοι, καὶ μέγιστα τοιοῦτον ἐπιχωρᾷ κακὸν, ὥστε μηδαμῶς ἐτοιμότητα εἶναι πρὸς τὸ φονεῦναι, ὅσον ἐν τῷ ἔθνει ἐκεῖνοις, θηρίων δίκην τῷ αἵματι τῶν ὁμοίων τρεχόντων ἀλλήλων, ψυχροῦ κέρρους χάρι.

Ὅπου τοίνυν ταῦτα γίνεται, ποῦν ἀπὸ τῆς τοῦ πλεόνα χάριν εἶναι ἐν τοῖς τόποις ἐκεῖνοις ; Ἄλλ' οἶδα τὸ ἀντιλεγόμενον τῶν πολλῶν πρὸς ἐμοῦ εἰρημένα. Λέγουσι γὰρ· Διὰ τί ταῦτα

ἴτον οὐκ ἐνομοθέτησας ; Εἰ γὰρ μηδὲν ἦν κέρδος
 ἰατὰ Θεὸν ἐκδημήσαντι, ἀντὶ τοῦ γενέσθαι ἐκεῖ,
 ἰ τίνος μάτην ὑπέστης τὴν τοσαύτην ὁδόν ; Ἀκου-
 ἰσαν οὖν τῆς ὑπὲρ τοῦτων παρ' ἐμοῦ ἀπολογίας.
 ἰ διὰ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐν ἧ ζῆν ἐτάχθην παρὰ
 οἰκονομοῦντος ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἐγένετο τῆς ἀγίας
 οἰκουμένης ἐνεκεν τῆς κατὰ τὴν Ἀραβίαν
 οἰκίας, μέχρι τῶν τόπων γενέσθαι. Καὶ ἐπειδὴ
 ἰς ἐστὶν ἡ Ἀραβία τοῖς κατὰ Ἱεροσόλυμα τόποις,
 ἰ γόμενος καὶ συσχεψόμενος τοῖς προσεῶσι τοῖς
 ἰ ἀγίων Ἱεροσολυμιτῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τὸ εἶναι
 ἰ ἐν ἐν ταραχῇ τὰ πράγματα, καὶ χρῆζειν τοῦ με-
 ἰ λοντος. Ἐπειτα δὲ, καὶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασι-
 ἰ παρασχομένου τὴν εὐκολίαν τῆς ὁδοῦ διὰ δημοσίου
 ἰ ατος, οὐδεμία ἡμῖν ἀνάγκη ἐγένετο. ταῦτα
 ἰ ρειν, ἀ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατενοήσαμεν. Τὸ γὰρ
 ἰ α ἡμῖν ἀντὶ Ἐκκλησίας καὶ μοναστηρίου ἦν,
 ἰ ασης τῆς ὁδοῦ συμφαλλόντων πάντων καὶ συν-
 ἰ εύντων τῷ Κυρίῳ. Τὸ οὖν ἡμέτερον μηδένα
 ἰ ἀλιζέτω· μάλλον δὲ πιθανὴ γενέσθω ἡ συμβου-
 ἰ ἡμῶν, ὅτι περὶ ὧν τῷ ὀφθαλμῷ ὑπεβάλομεν, περὶ
 ἰ ὧν καὶ συμβουλεύομεν. Ἡμεῖς γὰρ τὸν ἐπιφα-
 ἰ Χριστὸν εἶναι Θεὸν ἀληθινὸν ὡμολογήσαμεν
 ἰ πρὶν ἐπὶ τοῦ τόπου γενέσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα,
 ἰ τῆς πίστεως ἐλαττουμένης, οὕτε μετὰ ταῦτα
 ἰ αυξηθείσης. Καὶ τὴν διὰ τῆς Παρθένου ἐνανθρί-
 ἰ ν καὶ πρὸ τῆς Βηθλεὲμ ἠπιστάμεθα. Καὶ τὴν
 ἰ εκρῶν ἐξανάστασιν καὶ πρὸ τοῦ μνήματος ἐπι-
 ἰ σαμεν· καὶ τὴν εἰς οὐρανούς ἀνάβασιν καὶ διχα-
 ἰ ῶ ὅρος τῶν Ἑλλαιῶν ἰδεῖν, ἀληθῆ εἶναι ὡμολογή-
 ἰ ν. Τοσοῦτον δὲ μόνον ἐκ τῆς ὁδοπορίας ὠφέλη-
 ἰ ν, ὅσον ἐν συγκρίσει γῶναι, ὅτι τὰ ἡμέτερα τῶν
 ἰ πολὺ ἀγώτερά ἐστιν. Ὅθεν οἱ φοβούμενοι τὸν
 ἰ ἰον, ἐν οἷς ἐστε τόποις, αἰνέσατε αὐτόν. Θεοῦ γὰρ
 ἰ ἐγγισμὸν τοπικῆ μετὰστασις οὐ κατεργάζεται·
 ἰ ὅπου περ ἂν ἦς, πρὸς σὲ ἤξει ὁ Θεός, ἔαν γε τὸ
 ἰ βρυχῆς σου καταγῶγιον τοιοῦτον εὐρεθῆ, ὥστε ἐνοι-
 ἰ α τὸν Κύριον ἐν σοὶ καὶ ἐμπεριπατήσαι. Εἰ δὲ
 ἰ ἠ ἔχεις τὸν ἔσω ἄνθρωπον λογισμῶν πονηρῶν,
 ἰ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἦς, κἂν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν
 ἰ αἰῶν, κἂν ὑπὸ τὸ μνήμα τῆς ἀναστάσεως, τοσοῦτον
 ἰ εἰς τὸν Χριστὸν δέξασθαι ἐν ἑαυτῷ, ὅσον οἱ μηδὲ
 ἰ ἀρχὴν ὡμολογήσαντες. Συμβούλευσον οὖν, ἀγα-
 ἰ , τοῖς ἀδελφοῖς ἐκδημῆν ἀπὸ τοῦ σώματος πρὸς
 ἰ Κύριον, καὶ μὴ ἀπὸ Καππαδοκίας εἰς Παλαιστί-
 ἰ Εἰ δὲ τις τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν προβάλοι τὴν
 ἰ ἰγγεῖλασαν τοῖς μαθηταῖς, μὴ χωρίζεσθαι ἀπὸ
 ἰ ἰσολύμων, νοησάτω τὸ εἰρημένον· ἐπειδὴ περ ἡ
 ἰ ἀγίου Πνεύματος χάρις καὶ διανομὴ οὕτω ἐπε-
 ἰ ἰησε τοῖς ἀποστόλοις, προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Κύριος
 ἰ τὸ αὐτὸ μένειν, ἕως ἂν ἐνδύσωνται δυνάμει ἐξ
 ἰ ς. Εἰ μὲν δ' ἦν ἀπ' ἀρχῆς ἐγένετο μέχρι τοῦ νῦν,
 ἰ ἀγίου Πνεύματος ἐν εἴδει πυρὸς τῶν χαρισμάτων
 ἰ ομοῦντος ἕκαστον, ἔδει πάντας εἶναι ἐν τῷ τόπῳ
 ἰ κῆ ἐν ᾧ ἡ διανομὴ τοῦ χαρίσματος ἐγένετο· εἰ δὲ
 ἰ ἰνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ οἱ ἐν ταῦθα πιστεύ-

¹ Act. 1. 4.

cipes sunt, juxta fidei analogiam, non juxta perceptionem in Jerosolyina susceptam.

Α σαντες, μέτοχοι γίνονται τοῦ χαρίσματος, καὶ ἀναλογίαν τῆς πίστεως, οὐ κατὰ τὴν ἀπόδειξιν ἐν Ἱεροσολύμοις.

EPISTOLA III.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ.

Commoda et utilitates spirituales ex visitatione locorum sanctorum provenientes agnoscit multitudine questus de dissidiis Ecclesiae Jerosolymitanæ, mysterium incarnationis Domini exponit monentem ut adherereant antiquæ fidei regulæ a Patribus per traditionem acceptæ.

Vere ornatiss. et religiosiss. sororibus, Eustathie et Ambrosiæ, necnon ornatissimæ et honestissimæ filie Basilissæ, Gregorius salutem in Domino (1).

Ταῖς κοσμοτάταις ἀληθῶς καὶ εὐλαβεστάταις ἀδελφαῖς, Ἐυσταθίᾳ καὶ Ἀμβροσίᾳ, καὶ κοσμοτάτῃ καὶ σεμνοτάτῃ θυγατρὶ Βασίλεισσι· Γρηγόριος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Congressus bonorum, mihi que ex animo dilectorum, et illius ingentis humanitatis nobis a Domino præstitæ monumenta, quæ isthic ostenduntur, maximi gaudii et voluptatis argumento mihi fuerunt. Utrouque enim modo feriari Deo quid esset experiebar, cum et Dei, qui vitam nobis dedit, symbola salutaria videbam, et in ejusmodi personas incideram, in queis illa ipsa signa gratiæ Domini spiritualiter est contemplari, ut credere liceat esse revera in animo illius qui Deum in se habet, Bethlehem, Golgotham, Olivetum, Resurrectionem. Nam ubi in aliquo per bonam conscientiam Christus fuerit informatus, aut aliquis metu divino veluti clavis carnes suas confixerit, fueritque cum Christo cruci affixus, et grave saxum mundanæ fraudis fuerit amolitus, corporeoque monumento egressus, velut in nova vita ambulare instituerit: relicta hac humili atque humi repente mortalium vita, sublimi desiderio in cœlestem rempublicam ascenderit, superna cogitans, ubi est Christus: nil pondere corporis gravatus, sed puriore vita factus a seipso levior, ut per sublimia sursum tendentem caro ipsius nubis instar comitari valeat: hic meo quidem judicio inter illas celebris famæ res censeri debet, in quibus benignitatis Domini nostri erga humanum genus monumenta visuntur. Cum igitur et sensibus meis loca sancta intuerer: incuerer vero hoc amplius etiam in vobis ejusmodi locorum expressa signa: tanto equidem repletus sum gaudio, ut illud enarrare nulla vis dicendi queat. Sed difficile est, ne dicam fieri omnino haud posse, ut homo natus bono aliquo fruatur, cui nihil mali sit admistum: propterea mihi quoque cum dulcia gustarem, simul et illorum aliquid est mistum, quæ sensum amarore afficiunt, ob quæ post suavem rerum lætarum perceptionem, mœstus ac tristis domum revertēbar: reputans apud me, verum esse quod Dominus dixit, mundum universum in malo cubare: ita ut pars nulla orbis terrarum nequioris illius portionis sit immunis. Nam si locus ipse qui sanctum vestigium veræ vitæ suscepit, purus a malis sentibus non est, quid de cæteris opinari debemus, qui sola auditione et prædica-

Β Ἡ μὲν τῶν ἀγαθῶν καὶ καταθυμιῶν ἐπιτηδεύματα τὰ γνωρίσματα τῆς μεγάλης τοῦ Δεσπότου ἐπιθυμίας φιλοφροσύνης, τὰ ἐν τοῖς τόποις δεικνύμενης μεγίστης ἐγένετό μοι χαρὰς τε καὶ εὐφραίνοντες θεοῖς. Ἀμφοτέρων γὰρ ἐδηλώθη μοι ἡ περὶ ἐορτῆς, διὰ τε τοῦ ἰδεῖν τὰ σωτήρια σημεῖα ζωοποιήσαντος ἡμᾶς Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦ ψυχοποιεῖν, ἐν αἷς τὰ τοιαῦτα τῆς τοῦ Κυρίου σημεῖα πνευματικῶς θεωρεῖται, ὥστε πιστὸς ἀληθῶς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶ τοῦ τὸν Θεὸν ἴσχει· Βηθλεὲμ, ὁ Γολγοθὰς, ὁ Ἐλαιὼν, ἡ Ἀνάστασις· γὰρ διὰ τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ὁ Χριστὸς ἐκ φωθῆς, καὶ κατηλώσας τῷ Θεῷ φθῶν τὰς ἐκ αὐτοῦ, καὶ συσταυρωθεὶς τῷ Χριστῷ, κατέπαυσε ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν βαρὺν τῆς βιωτικῆς ἀπίστης καὶ ἐξελθὼν τοῦ σωματικοῦ μνημεῖου, ὡς ἐκ τῆς ζῆς περιεπάτησε, καὶ ὁ καταλιπὼν τὴν ἐκ καὶ χαμαιζήτηλον τῶν ἀνθρώπων ζῶην, ἀπέβη ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἐπιθυμίας εἰς τὴν ἐπουράνιον ζωὴν καὶ τὰ ἄνω φρονῶν, οὗ ὁ Χριστὸς, καὶ μὴ ἐκ μόνου τῷ ἀχθεῖ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐξέλασσε καὶ καθαρωτέρας ζῆς, ὥστε αὐτῷ νεφέλης ἕκαστος μετεωροπορεῖν ἐπὶ τὰ ἄνω τὴν σάρκα· ὅπως ἔπειθε τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἐκεῖνων ἐστὶ τῶν κτισμάτων, ἐν οἷς τὰ ὑπομνήματα τῆς τοῦ Δεσποῦ ὑπὲρ ἡμῶν φιλοφροσύνης ὁράται. Ἐπειδὴ οὐκ εἶδον μὲν καὶ αἰσθητῶς τοὺς ἀγίους τόπους, ἀλλὰ καὶ ἐν ὑμῖν τῶν τοιούτων τόπων ἐναργῆς τὸ εἶδος τοσαύτης ἐπληρώθη χαρὰς, ὥστε ὑπὲρ λόγου τοῦ ἀγαθοῦ τὴν διήγησιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖθεν ἔβητε θρωπον δυνατὸς δύσκολον εἶναι, ἵνα μὴ ἐπιπορευώμεθα τὸν κακοῦ τὸ ἀγαθὸν κερματίζον· τοῦτό μοι τῇ γεύσει τῶν γλυκῶν συγκρατῆται καὶ τῶν πικραίνοντων τὴν αἰσθησιν· ἐφ' οἷς καὶ τὸ ἀγαθὸν τῶν εὐφραίνοντων ἀπόλαυσιν, πάντις πατριδα σκυθρωπάζων ἐπορευόμεν, λογιστικῶς ἀληθῆς τοῦ Κυρίου λόγος ὁ εἰπὼν ὅλον τὸν κόσμον τῷ πονηρῷ κεῖσθαι· ὡς μηδὲν τῆς οὐκαρμένης ἐλεύθερον εἶναι τῆς μοίρας τοῦ χείρονος. Εἰ γὰρ ἀγιον τῆς δυνατῆς ζῆς ἔχοντος ὑποδεξάμενος τὸ πονηρᾶς ἀκάνθης οὐ καθαρεύει, τί χρὴ περὶ τῶν ἄλλων ἔννοεῖν τόπων, οἷς ἡ τοῦ ἀγαθοῦ μετεωροπορία ἐσπάρη διὰ ψιλῆς ἀκοῆς καὶ κηρύγματος; αἰς

¹ I Joan. v, 19.

(1) Isaac. Casaubono interprete. — Ed. 1638, III, 655.

ὅ τι βλέπων φημι, πάντως οὐδὲν χρῆ γυμνότερον ἄν λόγων ἐκτίθεσθαι, αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὡς φωνῆς γνωρίμου γεγωνότερον διαβοῶντων τὰ ῥά. Μίαν ἔχθραν ἐνομοθέτησεν ἡμῖν ὁ τῆς ζωῆς νομοθέτης, τὴν πρὸς τὸν ὄφιν λέγω· πρὸς ὄφιν τὴν τοῦ μισεῖν δύναμιν ἐνεργεῖσθαι προστάσει μὴ πρὸς τὴν ἀποστροφὴν τῆς κακίας. Ἐχθραν ἐποίησα, φησὶν, ἀνὰ μέσον σου, καὶ ἀνὰ μέσον σου. Ἐπειδὴ ποικίλη τις καὶ πολυειδής ἐστὶν ἡ εἰς, διὰ τὸ ὄφιν ὁ λόγος ταύτην αἰνύσσεται, τῇ ἢ τῶν φοβίων θέσει τὸ πολύτερον τῆς κακίας κτηρίζων. Ἡμεῖς δὲ πρὸς μὲν τὸν ὄφιν ἐνομοθετοῦμεν τὰ θελήματα τοῦ ἀντικειμένου ποιῆσαι· τὸ δὲ μῖσος κατ' ἀλλήλων ἐπέφευγον· δὲ οὐδὲ κατ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ τὴν ἐντολὴν ἐπίστατος. Ὁ μὲν γὰρ φησὶν, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου· τὸν τῆς ἡμῶν πολέμου μόνον ἐχθρόν ἡγεῖσθαι προστάσει· πάντα δὲ τὸν κοινωῦντα τῆς φύσεως, πλησίον εἶναι εἰπὼν· ἡ δὲ βαρυκάρδιος ἡμῶν ἐπιτολή τοῦ πλησίον ἡμῶν διαστήσασα, θάλλει τὸν ἐπίστατον, καὶ τοῖς τῶν φοβίων αὐτοῦ στίγμασιν ἰσχυρίζεται. Ἐγὼ γὰρ τὸ μὲν τοῦ ἐχθροῦ τοῦ μισεῖν ἐνομοθετοῦμαι εἶναι φημι, καὶ ἀρέσκειν τῷ ὄφιν τὸ τοιοῦτον μῖσος· ἐχθροὺς δὲ λέγω τοὺς πάντα τρόπον τὴν τοῦ δεσποῦτος δόξαν ἀπαρνούσας, εἴτε τοὺς Ἰουδαίους, εἴτε τοὺς φανερώς εἰλατρῶντας, εἴτε τοὺς διὰ τῶν Ἀρείου δογμάτων ἰσχυρίζοντας τὴν κρίσιν, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν πλάτταν ἀναλαμβάνοντας. Εἰ δὲ Πατήρ, καὶ Υἱός, καὶ Πνεῦμα εὐσεβῶς δοξάζονται, καὶ προσκυνεῖται τῶν πιστευόντων ἐν ἀσυγγύτῳ καὶ διακεκριμένῳ γὰρ Τριάδι μίαν εἶναι καὶ φύσιν, καὶ δόξαν, καὶ λαίαν, καὶ δύναμιν, καὶ τὴν ἐπὶ πάντων ἐξουσίαν· ἴθα ὁ πόλεμος τίνα εὐλογον αἰτίαν ἔχει;

mi, et primum cultum et supra omnia diffusam potestatem : hic, inquam, eoque belli probabilis a esse queat?

τε ἐπεκράτει τὰ τῆς αἰρέσεως δόγματα, καὶ τὸ κινδυνεύσαι πρὸς τὰς ἐξουσίας, δι' ὧν ἐδόκει τὸ τῶν κειμένων δόγμα κρατύνεσθαι, καλῶς εἶχεν ὡς ἡ καταδυναστεύοιτο ταῖς ἀνθρωπίναις δυναστείαις τῆριος λόγος· νυνὶ δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔχρου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἕως τοῦ ἄκρου αὐτοῦ κηρυσσομένης ἐν φανερῷ τῆς εὐσεβείας, ὁ ταῖς σσοῦσι τὴν εὐσέβειαν πολεμῶν, οὐκ ἐκείνοισι ταῖς. ἀλλὰ τῷ παρ' αὐτῶν εὐσεβῶς κηρυσσομένῳ. γὰρ εἶναι σκοπὸς ἄλλος ὀφείλει τῷ τὸν θεῖον· ἡ ζῆλον, εἰ μὴ τὸ παντὶ τρόπῳ τὴν δόξαν τοῦ καταγγέλλεσθαι; Ἔως γὰρ οὐκ ἐξ ὅλης καρδίας ἐπὶ ψυχῆς καὶ διανοίας προσκυνῆται ὁ μονογενῆς, ἐκεῖνο εἶναι πεπιστευμένον ἐν πᾶσιν ὅπερ ἐστὶν Πατήρ· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἡμῶν προσκυνῆσει δοξάζεται, οἱ τὰ περισσὴ σσομενοὶ ποῖαν τοῦ πολέμου εὐπρόσωπον ἔχουσιν μὴν, σχίζοντες τὸν χιτῶνα τὸν ἀρθήκτον, καὶ Παῦλον, καὶ Κηφᾶν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καταζοντες, καὶ τὸν προσεγγισμὸν τῶν τῶν Χριστῶν

tionem boni illius communione suat aspersi? Quo spectem cum hæc dico nihil quidquam atinet evidentioribus verbis explicare : cum res ipsæ altius ac clarius quam cujusquam vox vel maxime nota clament, quænam illa sint quæ molesta fuerint. Unum odium lege sua sanxit vitæ nostræ Legislator : odium, dico, cum serpente : neque ullam aliam ad rem exercere viam illam per quam odimus nos jussit, nisi ad aversandum malum. *Odium, inquit, ponam inter te, atque inter ipsum* ², nempe quia varia et multiformis est vitiositas, serpentis appellatione eam hic sermo designat : per squamarum densum situm multiplices vitiorum modos ac formas velut indicio notarum exprimens. Nos vero dum adversarii voluntates exsequimur, foedus cum serpente colimus, odium vero mutuum in nos ipsos convertimus : ac fortasse ne in nos quidem, sed in eum qui mandatum illud dedit. Ait enim ille : *Amabis proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum* ³, solum illum qui naturæ nostræ hostis est, habere pro inimico nos jussit : quemcumque vero, qui naturæ hujus sit particeps, proximum cujusque esse pronuntiavit : at nostra hæc maligna ætas ut abalienaremur a proximis, et serpentem foveremus, effecit, utque squamarum ejus puncturis gauderemus. Nam equidem Dei hostes odisse justum esse aio, idque odii genus Domino placere. Sed hostes Dei esse illos dico, qui omnibus modis Domini gloriam negant : sive illi sunt Judæi, sive manifesti idololatæ, sive de eorum numero, qui per Arii dogmata decreatura idolum fingunt, et errorem Judæorum suscipiunt. At si Pater, Filius, et Spiritus sanctus pie asseratur, et adoretur ab iis qui credunt in non confusa et distincta sancta Trinitate unam esse et naturam et gloriam et regnum potestatem : hic, inquam, eoque belli probabilis

Tunc sane cum late obtinebant hæretica dogmata, vel cum præsentī periculo opponere se potestati-bus, per quas stabiliri videbatur adversariorum dogma, bonum factum erat, ne ab humanis potentatibus salutaris doctrina vi opprimeretur : nunc, cum toto orbe terrarum atque ab uno celi cardine ad alterum ex æquo palam prædicatur pietas, qui cum hominibus piam doctrinam prædicantibus bellum gerit, nequaquam ille quidem cum iis pugnat, sed cum eo qui pie ab iis prædicatur. Nam qui divino zelo feruntur, quid aliud spectare debent, nisi ut quoquo modo gloria Dei annuntietur? At quandiu ex toto corde, anima et cogitatione Deus unigenitus adoratur, idque esse in omnibus creditur, quod Pater est; quandiu Spiritus quoque sanctus pari adoratione colitur, eoque satis speciosam belli causam habere homines curiose arguti queant, qui tunicam illam indivisam lacerant, et Christi nomen in Pauli et Cephæ appellationes secant : et accedentes ad se eos qui Christum

Gen. iii, 15. ² Levit. xix, 18; Matth. v, 45.

adorant, abominabiles pronuntiant : tantum non disertis verbis illud palam clamantes : *Procula me ; Ne accedas ad me ; ego enim purus sum*. Detur sane illis plus cognitionis, quam præ cæteris se putant esse consecutos, eos habere. Quid ? ampliusne aliquid credent, quam Deum esse eum qui verus est Dei Filius ? Quippe veri Dei confessio omnes piæ et salutare nobis notiones in se complectitur : bonum esse, justum, potentem, immutabilem, invariabilem, semper eundem, qui neque in deterius, neque in melius verti queat : illud namque naturæ ipsius repugnat : hoc non est in natura. Quid enim eo quod supra omnia est sublime sublimius ? Quid bono melius ? Itaque in omni perfectione boni consideratus, per omnes mutationis formas expers est variationis, neque certo tempore hanc sibi naturam esse demonstravit, sed semper eodem se modo habuit : et priusquam ut homo conversaretur in mundo, et dum in eo est, et postea ; neque ullam partem naturæ suæ immutabilis atque invariabilis in iis quæ pro nobis effecit, ac quidquam accommodavit, quod a sua naturâ esset alienum. Quod enim natura neque corruptioni, neque mutationi est obnoxium, eodem modo semper se habet, neque cum humili natura variatur, quando ratione dispensationis in ea versatur, evenitque sicut in sole, qui radium suum caligini subjiciens, lumen radii sui non obscurat, sed ipsius vi atque efficacia tenebras in lucem transmutat ; ad eundem modum quando verum lumen in tenebris nostris refulsit, nequaquam obscuratum ipsum est a tenebris, sed sua ipsius vi caliginem illustravit. Cum igitur in tenebris humanum genus versaretur, sicut scriptum est : *Non agnoverunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulantes*⁴, is qui tenebrosam naturam illustravit, per universam compagem nostram deitatis radio transmissio (per animum dico et corpus) universum genus humanum proprio sibi lumine participavit, dum illud sibi copulavit atque conjunxit : effecitque ut illud esset quod est ipse : atque ut corrupta deitas non est, habitans in obnoxio corruptioni corpore : sic nec ullius mutationis variationem sustinuit, quando mutabilitatem animi nostri sanavit. Quippe et in arte medica qui corporibus medicinam facit, cum affectum corpus tangit, nequaquam ipse ægritudinem contrahit, sed ægrorum ad sanitatem perducit. Nemo tamen propterea, perperam acceptis Evangelii verbis, existimet, naturam nostram in Domino progressu quodam et consequentia paulatim esse immutatam et diviniorem effectam. Quod enim dicitur, *Progressum faciebat in statura, sapientia et gratia*⁵ ; ideo commemoratur a Scriptura, ut demonstretur, vere in massa nostra Dominum fuisse generatum, ne quis locus eorum relinquantur errori, quorum scitum est, pro vera Dei apparitione, speciem duntaxat quamdam esse genitam, quæ figuram assumpsit humanæ

A προσκυνοῦντων, βδελυκτὸν ἀποφαίνοντες· φανερώς ἐκεῖνο βουῶντες τοῖς ῥήματι, Πέτρος ἐμοῦ· Μὴ ἐγγίσης μοι· οὐ καθαρὸς εἰμι· δόσω δὲ καὶ πλεόν τι αὐτοῖς κατὰ τὴν ἡγεσίαν αὐτοῖς οἰοῦνται κατελιπεῖναι, πλεόν τοῦ πιστεύειν ἀληθινὸν εἶναι θεὸν τὸν ἀληθινὸν Υἱὸν ἔχουσιν ; Τῆ γὰρ τοῦ ἀληθοῦς ὁμολογία πάντα συμπεριλαμβάνεται τὰ εἰς αὐτὸν ὄντα ἡμᾶς νοήματα· ὅτι ἀγαθὸς, οὐκ ἔστι δυνατὸς, ἀτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ ἐκείνῳ, οὔτε πρὸς τὸ χεῖρον, οὔτε πρὸς τὸ βέλτερον δυναμένος· τὸ μὲν γὰρ οὐ πέφυκε, τὸ δὲ οὐκ ἐγένετο γὰρ ὑψίστου ὑψηλότερον ; Τί τοῦ ἀγαθοῦ ἴσθαι ; Ὅστε ἐν πίστει τοῦ ἀγαθοῦ τελειότητι θεωρεῖται

B κατὰ πᾶν εἶδος τροπῆς τὸ ἀναλλοίωτον ἔχει καὶ καιρὸς τινὰς τὸ τοιοῦτον ἐν ἑαυτῷ δεκτικὸς ἐστὶν ὡσαύτως ἔχων, καὶ πρὸ τῆς κατὰ ἀνθρώπου φύσεως, καὶ ἐν ἐκείνῳ, καὶ μετὰ τοῦτο. Οὐδὲν ἕτερον καὶ ἀναλλοίωτου φύσεως ἐν ταῖς ἐπιπέδων ἐνεργείαις πρὸς τὸ ἀπεμφαίνον μεθαρμύζον γὰρ φύσει ἀφθαρτον καὶ ἀναλλοίωτον, εἰς τὸ ἐστὶν, οὐ συναλλοτούμενον τῆ ταπεινῆ φύσει ἐκείνη κατ' οἰκονομίαν γένηται, κατὰ τὸ τοιοῦτον ὑπόδειγμα· ὡς ὑποθαλὼν τὴν ἀκτίνα τῆς φωτὸς τῆς ἀκτίνας οὐκ ἡμαῦρυσεν· ἀλλὰ τὸ πρὸς τῆς ἀκτίνας εἰς φῶς μετεποίησεν· οὕτως καὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ ἡμῶν λάμψαν, οὐκ εἰς τὸ σκοτὸς κατεσκίασθη, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ τὸ σκοτὸν ἐφώτισεν. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν σκοτίᾳ τὸ ἀνθρώπινον

C καθὼς γέγραπται, οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ ἐπίσταν ἐν σκοτίᾳ διαπορεύονται, ὁ ἑλλάμψας τῆς πρὸς τὴν φῶς ἀκτίνα διαγαγὼν, διὰ ψυχῆς, ἡμετέρας σώματος, ὅλον τὸ ἀνθρώπινον τῷ ἰδίῳ φωτὶ περιέλασε, τῆ πρὸς ἑαυτὸν ἀνακράσει ὑπερέπεσον κακὸν ἀπεργασάμενος, καὶ ὡς οὐκ ἐφάρθη τῷ ἐν τῷ φαρτῷ σώματι γινόμενῳ· οὕτως οὐκ ἐφάρθη τῷ πρὸς ἡμῶν φῶς ἡμῶν ἡμῶν. Καὶ ἐπὶ τῆς λατρικῆς τέχνης ὁ θεραπεύων τὸν ἀνθρώπον ἐπειδὴν ἀψεται τοῦ πεπονθότος, οὐκ αὐτὸν ἐφώτισεν, ἀλλὰ τὸ νοσοῦν ἐξίατατο. Νῆρις δὲ τὸ τοῦτο τὸ τοῦ Εὐαγγελίου μὴ δεόντως ἐκείνῳ ἐγγείσθω, κατὰ προκοπὴν τινα καὶ ἀποκρίσθω ὅλον πρὸς τὸ θεϊότερον μεταποιεῖσθαι τῆς φύσεως

D φύσει ἐν τῷ Χριστῷ. Τὸ γὰρ Προκόπειον καὶ σοφία, καὶ χάρις, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ φαρμάματι γεγενῆσθαι τὸν Χριστὸν κατὰ τῆς Γραφῆς ἱστορήται. Ὡς ἂν μὴ τῶν ἄλλων ἔχει τὸ τῶν ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς θεοφανίας ὁμοίως γεγενῆσθαι δογματίζοντων, ἐν σωματικῇ μετὰ τὴν ἐσχηματισμένην. Διὰ τοῦτο ὅσα τῆς φύσεως ἰδιότητες ἀνεπαίσχυντως καὶ περὶ αὐτὸν ἱστορεῖται τῆς τῆς βρώσειν, τὴν πόσιν, τὸν ὕπνον, τὸν κίσην, τὴν τροφήν, τὴν προκοπὴν τῆς σωματικῆς ἡμῶν ἀύξησιν· πάντα δι' ὧν ἡ ἡμετέρα χαριστερὰ φύσις, πλὴν τῆς καθ' ἁμαρτίαν ὁρμῆς. Ἡ γὰρ φύσις ἀπότευγμα φύσεως ἐστίν, οὐκ ἰδίωμα. Ἡ

⁴ Psal. LXXXI, 5. ⁵ Luc. II, 52.

καὶ ἡ πῆρωσις, οὐκ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν συμπέφυκεν, ἀλλὰ παρὰ φύσιν συμβαίνει· οὕτως καὶ ἡ κατὰ καὶ ἐνέργεια καθάπερ τις πῆρωσις τοῦ ἐμπεφυκότος ἀγαθοῦ νοεῖται· οὐκ ἐν τῷ αὐτῇ ὑφ' ἐστάναι καμυθνομένη, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπουσίᾳ θεωμένη. Ὁ οὖν τὴν φύσιν ὑμῶν πρὸς τὴν θείαν μὲν μεταστοιχειώσας, ἀπῆρον αὐτὴν καὶ ἀνοσον κυτῶ διεσώσατο, τὴν ἐξ ἁμαρτίας γινομένην τῇ κρέσει πῆρωσιν οὐ προσδεξάμενος. « Ἀμαρτὰ γὰρ, φησὶν, οὐκ ἐποίησεν· οὐδ' εὐρέθη δόλος ῥὸ στόματι αὐτοῦ. » Τοῦτο δὲ οὐ κατὰ τι χρονικὸν τιμα περὶ αὐτὸν θεωροῦμεν, ἀλλ' εὐθύς ὁ ἐν ἱεῖ ἀνθρώπος, ἐν ᾧ ὑποδόμησεν ἡ Σοφία τὸν ἴδιον· τῇ μὲν αὐτοῦ φύσει ἐκ τοῦ ἐμπαθοῦς φουράκις ἦν· ὁμοῦ δὲ τῇ ἐπελεύσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῇ ἐπισκηνώσει τῆς τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως, ὅπερ B
πισκηνῶσαν ἦν φύσει τῇ ἰδίᾳ, εὐθύς ἐκεῖνο ἐγένετο. Χωρὶς γὰρ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἐλαττον ὑπὸ κρείττονος εὐλογεῖται.

nam eum in intervallo temporis in ipso consideramus : sed extemplo cum conceptus est homo in a (in quo domum suam Sapientia exstruxit), ad naturam quidem ipsius, quod attinet, e massa tibus obnoxia prodiit : sed simul ac Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi Mariam in- ravit, repente illud fuit quod erat propria sua natura qui inumbrabat : nam absque omni contro- ia, quod minus est ab eo quod majus est benedicitur.

Ἐπεὶ οὖν ἀπειρόν τι ἐστὶ καὶ ἀμέτρητον ἡ τῆς ἡτοῦ δυνάμεις, βραχὺ δὲ καὶ οὐτιδανὸν τὸ ἀνθρώ- ν· ἅμα τε ἐπέλθε τὸ Πνεῦμα τῇ Παρθένῳ, καὶ ὁ Ὑψίστου ἐπεσκέπασεν δυνάμεις, τὸ διὰ τῆς τοιαύ- κρομμῆς πηγνύμενον σκῆνωμα οὐδὲν τῆς ἀνθρω- ς σαπρίας συνεπεσπάσατο, ἀλλ' ὡσπερ ἦν ἐν τῷ C
ἡματι, εἰ καὶ ἀνθρώπος ἦν, πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμα καὶ χάρις καὶ δυνάμεις ἦν, ἐν τῇ ὑπέρολλῃ τῆς δυνάμεως τῆς κατὰ τῆς φύσιν ἡμῶν ιδιότητος μπόυσης. Καὶ ἐπειδὴ δύο πέριτα τῆς ἀνθρωπι- ἐστὶ ζωῆς, ὅθεν ἀρχόμεθα καὶ εἰς ὃ καταλήγομεν· καίως ὁ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν θεραπεύων διὰ δύο ἄκρων ἡμᾶς περιπτύσσεται, καὶ τῆς ἀρχῆς ν καὶ τοῦ τέλους περιδρασσόμενος, ἵνα ἐξ ἀμφο- ν ὑψώσῃ τὸν κείμενον. Ὅπερ οὖν ἐπὶ τοῦ κατὰ ἔλος μέρους καταλαμβάνομεν, τοῦτο καὶ περὶ ἀρχῆς λογιζόμεθα. Ἔς γὰρ ἐκεῖ τὸ μὲν σῶμα τῆς ἰς διαζευχθῆναι κατ' οἰκονομίαν ἐποίησεν· ἡ δὲ νιστος θεότης ἄπαξ ἀνακραθεῖσα τῷ ὑποκειμένῳ, τοῦ σώματος, οὕτε τῆς ψυχῆς ἀνεσπάσθη· ἀλλὰ D
μὲν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ παραδείσῳ γίνεται ὁδο- ῖσα διὰ τοῦ ληστοῦ τοῖς ἀνθρωπίνους τὴν εἰσοδον· ἔ τοῦ σώματος ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, ἀναιροῦσα ὁ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ εὐκρίως λέγεται, διὰ τὴν ἐγκειμένην θεότητα· οὕτω πὶ τῆς ψυχῆς λογιζόμεθα, ὅτι ὅλη τῇ φύσει ἡμῶν ἰ Ὑψίστου δυνάμεις διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου ματος ἐγκραθεῖσα, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν γίνεται, εἰκὸς ἐν ψυχῇ γενέσθαι· καὶ τῷ σώματι κατα- υται, ὡς ἂν διὰ πάντων ὁλοτελής ἡ σωτηρία γέ- ε· φυλασσομένης τῇ θεότητι καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ωπίνης ζωῆς καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς θεοπροποῦς τε ὑψηλῆς ἀπαθείας· οὕτε γὰρ ἡ ἀρχὴ κατὰ τὴν

formæ. Propterea non erubescit Scriptura omnia de eo narrare quæ sunt naturæ nostræ propria : esum, potum, somnum, lassitudinem, cibi sumptionem, progressum corporeæ staturæ, incrementum : omnia denique per quæ naturæ nostræ character exprimitur, excepta propensione ad peccatum. Peccatum enim, aberratio a natura est, non ejus proprietas. Sicut morbus, et membrorum debilitas, non coalescunt naturæ nostræ a principio ; sed contra naturam accidunt : sic et actio ex vitiositate manans, velut debilitas quædam boni naturæ nostræ ingeni esse intelligitur : quæ non eo percipitur quod ipsum per se vitium subsistat, sed in absentia boni consideratur. Is igitur qui naturam nostram ad divinam virtutem transformavit, integram illam et a morbis immunem in se conserva- vit ; cum debilitatem voluntati ex peccato inhærentem non suscepit. Peccatum enim, inquit, non fecit : neque inventus est dolus in ore ejus⁴. Id vero ne-

quam eum in intervallo temporis in ipso consideramus : sed extemplo cum conceptus est homo in a (in quo domum suam Sapientia exstruxit), ad naturam quidem ipsius, quod attinet, e massa tibus obnoxia prodiit : sed simul ac Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi Mariam in- ravit, repente illud fuit quod erat propria sua natura qui inumbrabat : nam absque omni contro- ia, quod minus est ab eo quod majus est benedicitur.

Cum igitur infinitum aliquid et quod sub mensuram non cadat vis deitatis sit : contra parvum quid et pene nihil humana natura ; eodem momento et Spiritus sanctus Virgini supervenit, virtusque Altissimi eam inumbravit, et id quod ea ratione compactum est tabernaculum, humanæ corruptionis nihil attraxit, sed sicut erat in prima constitutione, etiam posteaquam factus erat homo, nihilominus tamen spiritus, et gratia, et virtus erat, in abundantia divinæ virtutis proprietate naturæ nostræ refulgente. Quoniam vero humanæ vitæ duo sunt extrema, unde ordimur, et in quod desinimus, necessario qui vitam nostram universam medetur, illa duo nostra extrema amplectitur, initium finemque nostrum apprehendens, ut jacentem utrinque hominem in sublime tollat. Quod igitur in ea parte quæ ad finem spectat deprehendimus, id ipsum etiam in principio evenisse statuimus. Nam sicut in morte ut corpus ab anima separaretur per dispensationem fecit : at deitas quæ divisionem nullam admittit, ubi semel ei subjecto cohesit, neque a corpore, neque ab anima unquam fuit divulsa : sed cum anima quidem in paradisi venit, per latronem viam muniens qua mortalibus pateret illuc aditus : per corpus vero, in medio terræ illum sustulit, penes quem erat mortis imperium : quam ob causam et corpus appellatione Domini afficimus, propter inhærentem ei deitatem ; sic etiam de principio statuimus, Altissimi nempe virtutem super- ventu Spiritus sancti toti naturæ nostræ coaluisse : ut et animæ nostræ insit, quomodo ratio postulat ut insit in anima : et corpori quoque nostro com- misceatur, quo perfecta sit modis omnibus salus

1 Petr. II, 22.

nostra : et deitati conservetur , tum in principio A
vite humanæ , tum in fine , Deo conveniens ac sub-
limis vacuitas affectuum : quippe nec principium
eius simile fuit principio nostro : neque finis fini
nostro respondet , sed utrobique Deo propriam po-
tentiam ostendit , quando neque principium volu-
ptate fuit inquinatum , neque finis in corruptionem
desiit . Si igitur hæc voce alta prædicamus , et testi-
ficamur , Christum nempe , Dei virtutem esse , et
Dei sapientiam , semper immutabilem , semper incor-
ruptibilem : qui licet in mutabili et corruptibili
versetur corpore , ipse tamen non inquinatur , sed
quod erat inquinatum purificat : quæ nostra injuria
est ? Aut quam ob causam odio habemur ? Aut quid
sibi volunt nova hæc adversus nos erecta altaria ?
Num alium Jesum annuntiamus ? Num alium de-
signamus ? Num alias Scripturas proferimus ? Num
Virginem sanctam et Deiparam ausus est quis-
quam nostrum Homini parum dicere , quo modo il-
lorum nonnullos eam irreverenter nominare audi-
mus ? Num trium resurrectionum fabulam proba-
mus ? Num mille annorum ingurgitationem pollice-
mur ? Num Judaicam victimarum mactationem
iterum restitutum iri docemus ? Num ad terrestrem
Jerusalem spes hominum inclinamus , et instauran-
dam illam esse illustrioris materiæ lapidibus fingi-
mus ? Quid horum nobis objici potest , cur fugiendi
judicemur , et cur adversus nos altare quidam ex-
struant , quasi ipsi sancta pollueremus ? Propter
ista cum excitata mihi bilis esset , et dolor cordi
obortus , simul ac reversus pedem posui in metro-
poli , faciendum duxi , ut litteris ad vos scribendis
acerbitatem animi mei exhaurirem . Vos vero , quo
deducemini a Spiritu sancto , in eo manete : pone
Dominum ingredientes , carni et sanguini non ac-
quiescentes , neque occasionem gloriandi nonnullis
præbentes , ut ne jactent se de vobis , neve propter
vestram vitam , ambitio ipsorum capiat incremen-
tum . Estote memores sanctorum Patrum , quibus
commendatæ fuistis a beato patre vestro , et quo-
rum in locum ipsi ut succederemus , per Dei fac-
tum est gratiam , quæ eo honore nos est digna-
ta . Nolite quos Patres nostri posuerunt terminos
mutare , neque aspernemini simplicioris præ-
titionis idiotismum , neque potiorem putetis doctrinam , quæ per varias successiones
antiquæ fidei regulæ congruite , et Deus pacis vobiscum erit , et animo et corpore valeatis
minus vos servet incorruptas , sicut optamus .

ἡμετέραν ἀρχὴν, οὕτε τὸ τέλος κατὰ τὸ ἥμετε-
ρος, ἀλλὰ ἔδειξε καὶ ἐκεῖ καὶ ὕδα τὴν θεϊκὴν ἐξου-
σίαν ἢ τὴν ἀρχὴν ἐν ἡδονῇ μολυνθείσης, ἢ τὴν
λους εἰς φθορὰν καταλήξαντας. Εἰ οὖν ταῦτα
καὶ διαμαρτυρούμεθα, ὅτι Χριστὸς Θεοῦ ἐκείνου
θεοῦ σοφία, αἰεὶ ἀτρέπτου, αἰεὶ ἀφραστοῦ, αἰεὶ
τρέπτῳ καὶ φθαρτῷ γένηται, οὐκ αὐτὸς μόνον
ἀλλὰ τὸ μολυνθὲν καθαρῶζων· τί ἀδικούμεθα
ὑπὲρ τίνος μισούμεθα; Καὶ τί βούλεται ἡ τῶν
θουσιαστηρίων ἀντεξγαγωγὴ; Μὴ ἄλλοι Ἱερῶν
γέλλομεν; Μὴ ἕτερον ὑποδεικνύομεν; Μὴ δια-
φὰς ἐκτιθέμεθα; Μὴ τὴν ἀγίαν Παρθένον τῆς
κον ἐτόλμησέ τις ἡμῶν καὶ Ἀνθρωποποιῶν
ἕπερ ἀκούομέν τινος ἐξ αὐτῶν ἀρετῶν ἕπερ
τρεῖς ἀναστάσεις μυθοποιούμεν; Μὴ γὰρ
γαστριμαργίας ἐπαγγελλόμεθα; Μὴ τὴν ἑ-
ζωοθυσίαν πάλιν ἐπαναληφθήσεσθαι λέγομεν
περὶ τὴν κάτω Ἱερουσαλήμ τὰς ἐλπίδας τῶν
πων κλίνομεν, ἀνοικισμὸν αὐτῆς διὰ τῆς ἐπι-
ρας τῶν λίθων ὅλης ἀναπλάσσοντες; Τί τῶν
ἔχοντες ἐγκαλεῖσθαι φευκτοὶ ἐνομισθῆναι, πῶς
παρὰ τινῶν ἀντεγείρεται ἡμῖν θουσιαστικὴ
ἡμῶν βεβηλούτων τὰ ἅγια; Ὑπὲρ τοῦτον ἵ-
γμονῆ καὶ λύπῃ τὴν καρδίαν ἔχων, ὅμοιος τῷ ἐ-
τῆς μητροπόλεως, ἀποκινῶσαι τῆς ψυχῆς τῶν
κρίαν, διὰ τοῦ γράψαι πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν
εθυμῆθην. Ὑμεῖς δὲ ἐφ' ὅπερ ἂν ὑμᾶς χαίρειν
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ἐκείνῳ εἴητε, ὅτι οὐκ
πορευόμεναι, σαρκὶ δὲ καὶ αἵματι μὴ προστέρας
μὴδὲ ἀφορμὴν παρασκευάζουσαι τίσι καυχῆται
C
ἵνα μὴ ἐν ὑμῖν καυχῆσονται, διὰ τοῦ ὁμαξίως
τῆς φιλοδοξίας αὐτῶν ἐπαυξανόμενης. Ἀπο-
σθητε τῶν ἀγίων Πατέρων, οἷς παρὰ τὸν πα-
ρίου πατρὸς ὑμῶν ἐνεχειρίσθητε. ὣν καὶ ἡμεῖς
θεοῦ χάριν τὴν διαδοχὴν ἔχειν κατηρώμεθα
μὴ μεταίρετε ὅρις, ἀλλ' ἐθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν
ἀτιμάζετε τὸν ἰδιωτισμὸν τοῦ ἀπλουτέστερου
ματος. Μὴδὲ ποικιλίας διαδοχαῖς τὸ πλεονέκτημα
ἀλλὰ στοιχεῖτε τῷ ἀρχαίῳ κανόνι τῆς πίστεως
ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν ἐν
ψυχῇ καὶ σώματι. Ὁ Κύριος φυλάσσει ὑμᾶς
καὶ τὰς ψυχὰς, καθὼς εὐχόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ' (1).

EPISTOLA IV.

Scripta fuisse videtur hæc epistola ad Eusebium veterem S. Basilii sodalem, ad quem exstat ejusdem stola II, in qua se communem cum ipso domum, focum, pædagogum, aliaque omnia habuisse testatur, et est enim et hunc Gregorii Nysseni sodalem amicumque fuisse. Fortasse ad hunc Eusebium scriptum est Gregorii Nazianzeni epistola 171, in qua de ejus nuptiis gratulatur.

Πρὸς Εὐσέβιον (2).

Ad Eusebium.

Ὅταν πλεονάζειν ἀρχηται τὸ ἡμερῆσιον μέτρον ἂν τὴν χειμέριον ὥραν, τοῦ ἡλίου πρὸς τὸν ἄνω ἴμον ἀναποδίζοντος, τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς θεω- νειαν, τοῦ διὰ σαρκὸς ἐπιλάμπαντος τῆ ἀνθρω- πη ζωῆ ἐορτάζομεν· νυνὶ δὲ μεσουρανήσαντος τοῦ φωστῆρος κατὰ τὸν δρόμον, ὡς νύκτα τε, ἡμέραν πρὸς Ἴσον ἀλλήλαις ἀντιμετρεῖσθαι διά- ῆμα, ἢ ἐκ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν ἐπάνοδος ἀνθρωπίνης φύσεως, ὑπόθεσις ἡμῖν γίνεται τῆς ἄλης ταύτης καὶ καθολικῆς ἐορτῆς, ἣν σύμπα- κατὰ ταῦτὸν (5) ἐορτάζει τῶν ἀνθρώπων ζωῆ, τὸ μυστήριον ἀναδεξαμένων τῆς ἀναστάσεως. μοι βούλεται τῆς ἐπιστολῆς ἡ ὑπόθεσις; ἐπειδὴ ἡθὲς ἐστὶν ἐν ταῖς πανθήμοις ταύταις ἱερομηνίαις πάντων ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἐγκειμένην ταῖς ταῖς ἡμῶν διάθεσιν (5), καὶ ποῦ (6) τινὲς τοῖς B δώροις δωροποροῦντες εὐφροσύνην ἐπισημαί- σι, καλῶς ἔχειν ἐνομίσαμεν, μὴ παραδραμεῖν σε ἡμετέρων δώρων ἀγέραςτον, ἀλλὰ σου τὴν ψυ- τὴν ὑψηλὴν τε, καὶ μεγαλόφρονα, τοῖς πενιχοῖς τοῖς ἐκ τῆς πτωχείας ἡμῶν δεξιώσασθαι. Ξένιον ἡμέτερον τὸ διὰ τοῦ γράμματός σοι προσαγόμενον, ὃ τὸ γράμμα ἐστὶν, ἐν ᾧ λόγος μὲν τις περιη- μένος ταῖς καλλιφώνοις τε, καὶ εὐσυνθέτοις τῶν ἰών ἐστὶν οὐδαίς, ὡς διὰ τοῦτο δῶρον τὴν ἐπιστο- τοῖς φιλολόγοις νομίζεσθαι, ἀλλ' ὁ μυστικὸς χυρ- , ὃ τῆ πίστει τῶν Χριστιανῶν οἶόν τι ἀποδέσμιον ληγμένον, γένοιτο ἂν σοι δῶρον, ἐξαπλωθεῖς, ὡς τε, διὰ τῶν γραμμάτων, καὶ τὴν κεκρυμμένην περὶ δόνα προσείξας. Οὐκοῦν ἐπαναληπτέον ἡμῖν C προελθόντων. Τί δὴποτε προελθούσης μὲν πρὸς τὸ ὄρατον (7) τῆς νυκτὸς, ὅτε οὐκέτι προσθήκη νυ- ρινῆ ἐπαύξεισιν δέχεται, τότε ἡμῖν διὰ σαρκὸς

Cum superiores cæli partes cursu suo sol repe- tens, hiberno tempore, diurni spatii mensuram auget, veræ lucis per carnem humano generi afful- gentis apparitionem festiva solemnitate celebra- mus; nunc vero medium cæli ita cursu suo jam tenente sole, ut noctem, diemque æquali invicem temporis intervallo dimetiatur, humanæ naturæ e morte ad vitam reditio argumentum nobis est mag- næ hujus, atque universalis festivitatis, quam per totum orbem uno eodemque tempore celebrant, quotquot resurrectionis mysterium agnoscunt. Quorsum hoc epistolæ argumentum (4)? Quoniam mos est in universalibus hujusmodi festivitatibus nostram erga alios voluntatem modis omnibus pal- lam facere, ac nonnulli, missis etiam muneribus, benevolentiam suam aliis testantur, nos quoque recte factum iri censuimus, te munerum nostrorum expertem esse non sinere, sed potius magnum et excelsum animum tuum exiguis paupertatis nostræ donis prosequi. Donum autem, quod cum his litem- offero, ipsæmet litteræ sunt, in quibus sane nulla est oratio verborum delectu, elegantique compositione nitescens, ut propterea apud eloquen- tiæ studiosos muneris loco epistola haberi possit; sed mysticum aurum, quod Christianorum fide, velut linteo quodam, involutum, muneris vicem subeat, dum hisce litteris, quantum fieri poterit, suis integumentis evolutum, edito fulgore splendescit. Itaque resumendum nobis epistolæ præmium est. Quid est, quod nocti ad longitudinis summum jam provectæ, nulla cum fieri potest accessio, tunc nobis in carne apparet, qui cuncta complectitur, et propria potestate rebus universis dominatur, qui

) *Ἐπιστολὴ δ.* Has Gregorii Nysseni epistolas s e codice Vaticano edidit Zacagnius, contulit ms. Mediceo Joannes Baptista Caracciolus, atque lectiones cum nonnullis observationibus cit, septem aliis ejusdem sancti Patris epistolis ipso Mediceo codice descriptis ac Florentiæ o 1731, evulgatis, mox subjiciendis. Quas proæa lectiones cum V. C. animadversionibus hic rotandas curavimus. Quindecim epistolas setes edidit et interpretatus est Laur. Zacagni. lioth. Galland, VI, 604. Vide præfationem t. II, isce editionis præfixam).

) *Πρὸς Εὐσέβ.* Ms. Med. Εὐσέβιον

) *Κατὰ ταύτῃ.* Id. cod. κατ' αὐτόν.

) Cujus moris in hac epistola mentio fit, ext et alia hoc Nysseni ævo exempla. Sic Hella- n quemdam episcopum munus una cum epi- , in qua Paschatis mysterium explicabat, anzeno misisse liquet ex ejus epistola 54, quæ onsiiva est ad Helladium. Sic idem Nazianzenus odorο Tyanensi, a quo epistolam de Paschatis

festivitate acceperat, Origenis Philocaliam una eum responsione ad ejus literas pro munere mittit, ut patet ex ejus epistola 87. Sic idem Nyssenens Petro fratri in Paschatis festo librum de formatione hominis dono dedit, ut in epistola eidem libro præ- fixa dicitur. Factum et hoc fuisse in Natalis festi- vitate testis est S. Basilius in epist. 404, in qua Amphiloichium illius festi occasione munuscula quædam sibi misisse testatur.

(5) *Τινὲς.* Ms. Medic. τιμαῖς, quemadmodum et Val. adeoque non necessaria videtur correctio. Sensus enim hoc modo recte esse potest: *Et hono- ribus quasi propriis donis munerantes* (populi, civēs, homines) *benevolentiam suam significant.* Neque novus est loquendi modus Nyssenianus, præsertim in epistolis quæ familiares locutiones continere solent, atque idcirco quosdam orationis defectus in- terdum deferre. CARACC. pag. 94.

(6) Ita emendandum censui Val. cod. in quo scribitur, καὶ ποῦ τιμαῖς τοῖς ἰδίοις δώροις.

(7) *Πρὸς τὸ ἀπρ.* Ms. Med. εἰς τὸ ἀπρ.

a nulla re, quæ sub intelligentiam cadat, capi potest, sed cuncta continet, et angustissimum jam corporis humani domicilium inhabitat; summa, scilicet, potestate ita ejus bonam voluntatem obsecundante, eamque, quocumque inclinet, æquo passu, umbræ instar, comitante, ut nec in rebus creandis voluntate infirmior deprehensa sit, neque rursus ubi ad nostræ sese naturæ humilitatem pro communi hominum salute demittere voluit, tanto muneri præstando impar fuerit; sed et suscepta infirmitate nostra, universi tamen gubernationem nunquam dimiserit? Quoniam igitur aliquid prorsus causæ est, cur utrumque festum temporibus illis celebretur; quare ea anni tempestate, qua longissimæ noctes sunt, carne apparet, cum vero dies noctibus æquantur, hominem propter peccatum in terram reversum, ad vitam rursus revocat? Hujus rei causam dum pro virili breviter expono, epistola hæc ut muneris loco sit, efficiam. Num prorsus sagacitate tua jam intellexisti mysterium, quod in ea temporum diversitate latere opinamur, noctem nempe lucis incremento contrahi, et tenebras, sensim crescente spatio diurno, breviores fieri? Nam nemo fortasse ignorat non modicam tenebras inter et peccatum similitudinem esse atque affinitatem; et sane malitia eo nomine in Scriptura appellatur. Tempus itaque ipsum, in quo redemptionis mysterium incipit, dispensationis, quam pro nostrarum animarum salute Deus instituit, quædam explicatio est. Oportuit enim, ut malitia jam in infinitum propagata, ab eo nos virtutum diem acciperemus, qui talem animis nostris lucem affundit, ut luminosa vita, novis probitatis accessionibus adaucta, quam maxime amplificetur; mala vero vita, paulatim facta diminutione decrescens, in minimum contrahatur; nam bonitatis incrementum, malitiæ prorsus immittit. At vero resurrectionis festum, eo adveniens tempore, quo noctes diebus æquantur, hoc nobis intelligendum innuit, virtutem scilicet non amplius adversus malitiam, æqualibus ac ipsa viribus pollutem, ancipiti Marte pugnaturam; sed idololatriæ teuebris diei, hoc est, fidei incremento disjectis, luminosam prævalituram esse vitam. Et hujus quoque rei gratia luna decimum quartum cursus sui diem complente, solis radios adversa fronte excipiens, se ipsam omni lucis copia affluentem, nullaque sui parte caligantem ostendit. Occidenti enim soli succedens, non antea ipsa occidit, quam veris ejusdem solis fulgoribus propriis immisceat, ita ut una eademque lux, utroque tum diurni, tum nocturni cursus spatio continuata,

A επιφαίνεται ὁ τοῦ παντός περιεδραγμένος, κρατῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει τὸ πᾶν, ὁ μήτε των τῶν νοητῶν χωρούμενος, ἀλλὰ τὸ πᾶν καὶ τῷ βραχυτάτῳ εἰσοικιζόμενος, οὕτω τῆς δυνάμεως τῷ ἀγαθῷ θελήματι συνδιεξιώσης, ἴσον, ὅπου περ ἂν ῥέψῃ τὸ θέλημα, σκιᾶ ἰσοκνουούσης, ὡς μήτε ἐν τῇ κτίσει τῶν ὄντων ἐραν τῆς βουλήσεως εὐρεθῆναι τὴν δύναμι, ὁρμήσαντα τῷ ταπεινῷ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐγεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων συγκαταθῆναι, πρὸς τὸ τοῦτο ἀδυνατῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ γινέσθαι μὴ διαφείναι τὸ πᾶν ἀκουβέρνητον; Ἐπει δὲ οὗτος λόγος ἐπ' ἀμφοτέρων ἐστὶ τῶν καιρῶν, καὶ μὲν διὰ σαρκὸς ἐπιφαίνεται, τῇ δὲ ἰσμερίᾳ γῆν ἀναλυθέντα διὰ τῆς ἀμαρτίας ἀνάγκη ζῶν πάλιν ἀποκαθίστησι; Ταῦτα διὰ βραχέως οἶός τε ὦ, παραστήσας τῷ λόγῳ, δῶρον εἰς τὴν ποιήσομαι. Ἢ πάντως προέλαβες ἀπὸ ἀρχαῶν ὑποπτευόμενον ἐν τοῦτοις μυστήριον, ὅτι ἐπεὶ τῆς νυκτὸς ἡ πρόδος τῆ τοῦ φωτὸς προσθήκη συστέλλεσθαι τὸ σκότος ἀρχεται, αὐξάνεται προσθήκαις τοῦ ἡμερινοῦ διαστήματος; καὶ ἰσως καὶ τοῖς πολλοῖς (8) ἂν γένοιτο ἐφεξῆς συγγενῶς ἔχει πρὸς τὴν ἀμαρτίαν τὸ σκότος καὶ τὸ κακὸν παρὰ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται. Οἰκτιρῶμενα τίς ἐστὶ τῆς ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμετέρας ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ τὸ μυστήριον ἡμῶν ἐπιφάνεται; Ἐδει γὰρ πρὸς ἀπειρον ἤδη τῆς κακίας ἐκχέσθαι τὴν διὰ τῶν ἀρετῶν ἡμῶν λαμβανομένην ἡμέραν τοῦ τὸ τοιοῦτον φῶς ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐπιφάνεσθαι, ὥστε τὸν μὲν φωτεινὸν βίον εἰς ὅτι μάλιστα ἐκτείνεσθαι, ταῖς ἀγαθαῖς προσθήκαις αὐξάνεσθαι τὴν δὲ ἐν τῇ κακίᾳ ζῶν διὰ τῆς κατ' αἰῶνα κατεστῆσθαι εἰς ἐλάχιστον συσταλῆναι ἢ γὰρ τῶν ἐπαύξεσις τοῦ κακοῦ μείωσις γίνεται. Ἢ ἀρχαῖα τὴν ἀναστάσιμον ἑορτὴν δεξαμένη, πάλιν τῆς ἐρημνεύει, ὅτι οὐκ ἐπιπρὸς ἀντίπλοισιν αὐτῆς καταστήσεται, ἰσοπάλως τῷ ἀγαθῷ τῆς κακίας πλεοκομένης ἢ ἀλλ' ὁ φωτεινὸς ἐπικρατήσῃ ἐξ ἡμετέρου τῆς εἰδωλολατρίας ἐν τῷ πλεονασμῷ τῆς ἡμέρας διαπαυομένου. Οὐ χάριν, καὶ τοῦ σείσματός μου, τοῦ κατὰ τὴν ἰδ' ἡμέραν, ἀντιπρόσωπον ἐκπαύσασθαι αὐτὴν ταῖς τοῦ ἡλίου βολαῖς, πληθύνουσαν τὴν πλοῦτῳ τῆς λαμπρόδος, καὶ μετῴμιαν τῶν διαδοχῶν ἐν τῷ μέρει γενέσθαι παρασκευασμένην γὰρ διαδεξαμένη τὸν ἥλιον, οὐ πρόσωπον καταδύεται, πρὶν ταῖς ἀληθιναῖς αὐγαῖς τῆς ἡμέρας ἰδίας συμμίξειεν, ὥστε ἐν φῶς κατὰ τὸ εἶδος διαμείναι, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ νυκτερινοῦ καὶ ἡμερινοῦ δρόμου, τῇ παρεμπιπύσει τῶν μετῴμιαν διακυρούμενον. Ταῦτά σοι, ὦ φίλε,

(8) Τοῦτο γὰρ — πολλοῖς. Id. cod. τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πολλοῖς ἰσως.

(9) Ἐδει γὰρ — ἐπιθέρτος. Corruptum locum putans Zacagnius ob orationis constructionem, addit ἐπίδοσιν δεγέσθαι. Sed nulla opus est immutatione. Verbum enim δεῖ, oportet, accusativum et dativum bene potest accipere. Ἐν δεῖ μόνον μοι, est in Euripide. Sic et apud Latinos. Plautus Tru-

cul. V. 1, 40, Puero opus est cibum. Ait ἰγίσι senus: Ἐδει ἡμῶν τὴν διὰ τῶν ἀρετῶν ἡμετέραν ἡμέραν παρὰ τοῦ. — Oportebat nobis accipere virtutum ab eo. — Perpleta ἀφῆκεν οὐκ ἔγνω Zacagnium turhavit. CARACC. p. 41.

(10) Ἐκχυθείσης. Cod. Med. ἐκχυθείσης. (11) Νυκτερ. Id. cod. ἡμερινοῦ τε ὄρασε καὶ νυκτερινῷ.

τενιχρὰ ἡμῶν χειρὶ τοῦ λόγου ἑωροφοροῦμεν. Καὶ ἅς ἔστω ὁ βλος ἑορτῆ, καὶ ἡμέρα μεγάλη, τοῦ περινοῦ ζόφου καθαρεύων ἐτι μάλιστα.

A nullo tenebrarum interventu dirimatur. Hanc tibi, carum caput, paupere nostra manu orationem promunere damus. Tibi autem tota vita unum sit festum, magnaue dies, nocturnarumque quam maxime tenebrarum expers.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε΄

EPISTOLA V.

cello Ancyrae episcopo jam ab aera Christiana anno 336 in synodo Constantinopolitana deposito, Basilius, et Athanasius, qui dei nepes Ecclesiam illam gubernarunt, eos omnes, qui Marcelli communionem implectebantur, a fidelium consortio excludi curarunt. Et hi quidem Ecclesia extorres ad illud usque tempus fuere, quo Valens Augustus adversus catholicos persecutionem excitavit; tunc enim cum quosdam Aegypti episcopos, apud Diocæsuream fidei causa exsulantes, convenissent anno circiter 375, ab eisdem Ecclesiae communionem, edita prius catholicae fidei professione, recepti sunt, moxque eorundem communicatoris litteris freti, ut in catholicorum numero a cæteris Orientis episcopis haberentur, popularunt. Ægre id ferens S. Basilius Cæsariensis, aliique non pauci episcopi, eorundem confessorum actum improbarunt; sed postea, re melius perspecta, Marcellianos et ipsi in suam communionem adisere. Nysenus quoque Basilii, aliorumque episcoporum exemplum secutus, non antea cum Marcellianis communicavit, quam ipsorum fidei professione, Orientalium episcoporum rogatu, accurate discussa, eisdem Ecclesiae catholicae consortio dignos esse cognovit; cumque propterea neglectorum canonum, rejectæque Nicænae fidei insimularetur, hanc epistolam in sui defensionem ad catholicos Sebastea urbis fides dedit.

Ἰπὸς τοὺς ἀπιστοῦντας τῇ ὀρθοδόξῃ κατὰ Σεβάστης.

B Ad Sebastenos, qui de recta ejus in fidei rebus opinione dubitabant.

Ἰγνώρισαν ἡμῖν τινες τῶν ὁμοψύχων ἀδελφῶν τῆς κατασκευαζομένης καθ' ἡμῶν δυσφημίας καὶ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην, καὶ καταλαλούντων λάθρα τῶν πλησίων αὐτοῦ, καὶ μὴ φοβουμένων οὐδὲν, καὶ μέγα κριτήριον τοῦ ἐπαγγελαμένου ὑπὸ τῶν ἀργῶν ῥημάτων ἀπαιτεῖσθαι τὸν λόγον ἢ προσδοκωμένη τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐξετάσει, λέγοντάς τε περιθρulloύμενα καθ' ἡμῶν ἐγκλήματα εἶναι ὅσα, ὅτι ἡμεῖς ὑπεναντία φρονοῦμεν τοὺς κατὰ Νικαῖαν ἐκθεμενίους τὴν ὀρθήν, καὶ ὑγιαίνουσιν πιστοῖς, καὶ ὅτι τοὺς ἐν Ἀγκύρᾳ ἐπ' ὀνόματι Μαρκελλοῦ ποτὲ τὴν σύναξιν ἔχοντας, ἀκρίτως καὶ ἀνεξετάτως εἰς τὴν κοινωσίαν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐδεξάμεθα. Ἰν' οὖν μὴ κατακρατῆ τῆς ἀληθείας εὐδοξίας, δι' ἐτέρων γραμμάτων αὐτάρκη ἐποίησάς τε τὴν ὑπὲρ τῶν ἐπιτελεθέντων ἡμῖν ἐγκλημάτων ἰσχυρίαν, καὶ ἐπὶ τοῦ Κυρίου διεβεβαιωσάμεθα, καὶ τῆς πίστεως τῶν ἁγίων Πατρῶν ἐκβεθεκέναι, καὶ περὶ τῶν προσθεμένων ἐκ τῆς Μαρκελλοῦ συνήψεως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωσίαν, ἀκρίτως ἀνεξετάτως τι πεποιηκέναι· ἀλλὰ τῶν κατὰ τὴν ὀρθοδόξω, καὶ συλλειτουργῶν ἐπιτελεσάντων βουλευσάσθαι τὰ περὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῖς νημένοις συναινεσάντων, πάντα ἐπράξαμεν. εἰδὴ δὲ τὴν ἀπολογία ἐκείνην ἔγγραφον ἡμῶν σαμένων, πάλιν τινες τῶν ὁμοψύχων ἀδελφῶν, καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας φωνῆς ἐπεζήτησαν γενέσθαι τῆς πίστεως ἐκθεσιν, καθ' ἣν πεπληροφημέθα θεοπνεύστοις ὡναῖς, καὶ τῇ παραδόσει τῶν Πατρῶν ἀκολουθοῦντες, ἀναγκαῖον ἐλογισάμεθα καὶ τούτων βραχεία διαλεχθῆναι. Ἡμεῖς τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν, ἣν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐποίησεν, παραδίδους αὐτοῖς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ἵνα εἴδωσιν, καὶ βρίζαν τῆς ὀρθῆς, καὶ ὑγιαίνουσας

Ab unanimis quibusdam fratribus certiores facti sumus de obrectationibus, quæ adversus nos ab iis conflatae sunt, qui pacem odio habent, et proximo suo occulte detrahunt, nil veriti tremendum magnumque illius tribunal, qui de otiosis quoque verbis in futura actionum nostrarum disquisitione se rationem exacturum fore denuntiavit, dum inquirunt, crimina de nobis ubique divulgata, hæc esse: nos contraria sentire Patribus, qui apud Nicæam rectam atque salutarem fidem exposuerunt, ac præterea in communionem catholicæ Ecclesiae explorato, atque indiscriminatim illos suscepisse, qui aliquando apud Ancyram in Marcelli nomine ecclesiasticos cœtus agebant. Ne igitur veritati mendacium præferatur, aliis litteris nosmet ipsos ab illatis criminibus satis purgavimus, et Dominum testati, validis rationibus confirmavimus, nec sanctorum Patrum fidem nos transgressos esse, nec in recipiendis Ecclesiae communionem Marcellianis, inexplorato, ac sine debita deliberatione quidpiam fecisse; sed orthodoxis in Oriente fratribus, atque comministris, ut istorum hominum negotium tractaretur, hortantibus, et quod a nobis factum fuit comprobantibus, omnia peregissemus. Quoniam vero postquam apologiam illam scripto edidimus, (1) rursus quidam unanimi fratres postularunt, ut seorsim, ac disertis verbis fidei professionem ederemus, qua sacris nos Scripturis, ac Patrum traditioni penitus inhærere persuasum omnibus foret, de his quoque breviter disserendum nobis esse putavimus. Nos itaque Christi doctrinam, quam discipulos suos docuit, cum pietatis mysterium eisdem traderet, fundamentum esse, et radicem rectæ, et salutaris fidei

) Apologia ista aut perit, aut in aliquo Bibliothecarum angulo adhuc latet; sed et nulla ejus ratio sit apud antiquos scriptores.

confitemur, nec quidpiam sublimius, nec tutius A certiusque ea traditione esse credimus. Domini autem doctrina hæc est: *Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* ¹. Quoniam igitur sanctæ Trinitatis dono, vivificæ virtutis compotes fiunt, qui ex morte ad æternam vitam regenerantur, et gratia ista per fidem digni facti sunt; ita quoque imperfecta gratia est, si unum aliquod sanctæ Trinitatis nomen, qualecunque illud sit, in salutari baptismo prætermittatur. Nam neque in solo Patre, et Filio, sine sancto Spiritu, mysterium regenerationis adimpletur; neque si Filius silentio prætereatur, in solo Patre, et Spiritu baptismus habet, unde nobis perfectam vitam largiatur; nec in Patre et Filio, prætermisso Spiritu, resurrectionis nostræ gratia consummatur. Quapropter omnem spem, atque fiduciam nostrarum animarum salutis in tribus personis, quæ iis nominibus nobis innotescunt, habemus, et credimus in Patrem Domini nostri Jesu Christi, qui est vitæ fons, et in Filium Patris unigenitum, qui est vitæ auctor, quemadmodum ait Apostolus ², et in Spiritum sanctum Dei, de quo Dominus ait, *Spiritus est, qui vivificat* ³. Quia vero nobis a morte redemptis, immortalitatis gratia per fidem in Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, in sancto baptismo, quemadmodum diximus, impertitur; hac ratione adducti, nil servile, nil creatum, nil Patris maiestate indignum sanctæ Trinitati connumerari credimus; quippe una tantum est vita nostra, quam per fidem in sanctam Trinitatem consequimur, ex Deo quidem universorum, veluti fonte, promanans, per Filium vero procedens, et in Spiritu sancto consummata. Hoc igitur certum atque exploratum habentes, baptizamur quidem, quemadmodum nobis mandatum est; credimus autem, quemadmodum baptizati sumus; sentimus autem, quemadmodum credimus; ita ut sine ulla discrepantia baptisma, et fides, et sententia nostra in Patre, Filio, et Spiritu sancto consistat. Si quis autem duos, vel tres deos, vel tres divinitates dicit, anathema sit. Et si quis secundum Arii perversitatem ex non entibus Filium, vel Spiritum sanctum factum fuisse dicit, anathema sit. Quotquot autem veritatis regulam secuti, tres consentientur personas, easque in suis proprietatibus pie ac religiose cognoscunt, et unam credunt esse divinitatem, unam bonitatem, unum principatum, unam potestatem, atque virtutem, nec monarchiæ potentiam abrogant, nec ad asserendam deorum multitudinem delabuntur, nec personas confundunt, nec ex dissimilibus diversisque generis rebz sanctam Trinitatem componunt, sed fidei dogma in simplicitate suscipiunt, omnem salutis suæ spem in Patre, Filio, et Spiritu sancto collocantes, hi unum idemque nobiscum sentiunt, cum quibus et nos partem in Domino habere precamur.

¹ Matth. xxviii, 19.

² Act. iii, 15.

³ Joan. vi, 65.

πίστεως ὁμολογοῦμεν, καὶ οὕτε ὑψηλοτέρων δόσεων ἐκείνης, οὕτε ἀσφαλέστερον ἄλλο πιστεύομεν. Ἡ δὲ τοῦ Κυρίου διδασκαλία ἐστὶν: *Πορευθέντες, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ βυβαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. Ἐπεὶ δὲ ἡ ζωοποιὸς δύναμις ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ θανάτου τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀναγεννωμένων, διὰ τὴν Τριάδος περιγίνεται τοῖς μετὰ πίστει καὶ ἀγαπῶν τῆς χάριτος, καὶ ὁμοίως ἀτελής ἡ μυστήριος, οἷον δὴποτε, τῶν ἐκ τῆς ἁγίας Τριάδος τῶν παραλειφθέντων ἐν τῷ σωτηρίῳ βαπτισμῷ γὰρ χωρὶς Πνεύματος ἐν μόνῳ Υἱῷ, καὶ Ἐπιμυστήριον τελεῖται τῆς ἀναγεννήσεως· ὡς ἐν τῷ σωτηριῷ, ἐν Πατρὶ, καὶ Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ Υἱῷ, παρεθέντος τοῦ Πνεύματος, ἐπιτελεῖται τῆς ἀναστάσεως χάρις· διὰ τοῦτο πᾶσαν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποιθήσιν τῆς τῶν ψυχῶν ἡμεῶν ἐν ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν ἔχομεν, διὰ τὴν ἰσότητα τούτων γνωριζομένην· καὶ πιστεύομεν ἐν τῷ Πατρὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκ τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς, καὶ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, ὅς ἐστιν ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, καθάπερ αὐτὸς αὐτὸς αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐ εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι *τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ποιεῖται*. Καὶ ἐπειδὴ τοῖς λυτρωθεῖσιν ἡμεῖς ἀθανάτους, ἡ χάρις τῆς ἀφθαρσίας διὰ τῆς εἰσελευσῆς καὶ Υἱὸν, καὶ ἁγίου Πνεύματος πίστεως, ἐν τῷ βαπτισματι, καθὼς εἰρηκάμεν, παραγίνεται τῶν ὁδηγούμενοι, οὐδὲν δούλον, οὐδὲν κτηνὴν τῆς μεγαλειότητος τοῦ Πατρὸς ἀνάξιον τῆς Τριάδος συναριθμεῖσθαι πιστεύομεν. Ἐπεὶ δὲ ἐστὶν ἡ ζωὴ ἡμῶν, ἡ διὰ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν πίστεως παραγινόμενη· ἐκ μὲν τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς προήσυχουσα, διὰ δὲ τοῦ Υἱοῦ προήσυχουσα, ἐκ τῆς ἁγίας Πνεύματος ἐνεργουμένη. Ταῦτα εἰς τὴν πληροφῶριαν βαπτίζομεθα μὲν, ὡς προειρηκάμεν, πιστεύομεν δὲ, ὡς βαπτίζομεθα, ἐκείνῳ ὡς πιστεύομεν· ὥστε ὁμοφώνως τὸ βαπτισμῷ τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἐξέσιν, εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Εἰ δὲ τις δύο, ἢ τρεῖς ἢ τρεῖς θεότητας λέγει, ἀνάθεμα ἐστω. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν Ἀρείου διαστροφὴν ἐκ μὴ ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν, ἢ τὸ Πνεῦμα ἅγιον γεγενῆσθαι, ἀντικειμένου ὅσοι δὲ τῷ κανόνι τῆς ἀληθείας στοιχηθῶσιν, τὰς τρεῖς ὁμολογοῦσιν ὑποστάσεις, εὐσέβεις καὶ ἁυτῶν ἰδιώμασι γνωριζομένας, καὶ μὴ ἁπλοῦσιν εἶναι θεότητα, μίαν ἀγαθότητα, μίαν ἐξουσίαν, καὶ δύναμιν· καὶ οὕτε τὸ τῆς ἐκείνου ἀθετοῦσι κῆτος, οὕτε εἰς πολυθεῖαν ἐκπίπτουσι, οὕτε τὰς ὑποστάσεις συγγέουσιν, οὕτε ἐξ ἑαυτῶν καὶ ἀνομοίω τὴν ἁγίαν Τριάδα συντελεῖται· ἐν ἀπλότῃ δέχονται τὸ τῆς πίστεως ὄνομα, καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας· ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι καταπιστεύοντες, ὡς καὶ ἡμετέραν κῆσιν, τὰ αὐτὰ φρονοῦσι, μὴ ὅτι ἡμεῖς ἔχον ἐν Κυρίῳ μέρος εὐχόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ' (13).

EPISTOLA VI.

epistola, in qua Nysseni ad Ecclesiam sibi commissam reditus describitur, scripta fuisse videtur vel ut Constantinopolitanam primam synodum, vel eo tempore, quo Nyssenens ab exilio reversus est. Quis im crederet, redeuntem episcopum eo cum honore, cumque iis latitiæ significationibus, quæ in hac ristola describuntur, exceptum fuisse, nisi vel diuturno tempore procul ab Ecclesia exstitisset, vel post regiam aliquam operam Ecclesie navatam, ad sedem suam reversus esset? Si prior conjectura placet, tripta est hæc Epistola anno 381 adstantie; sin vero posterior conjectura magis arriserit, dicendum scriptam fuisse vel paulo ante Valentis obitum, vel statim ab ejus morte, quæ contigit die nona Augusti anno 378.

ἴσασεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, ὡς εἰκὸς ἦν, ὑπὸ τῶν A
προπεμφθέντας εὐχῶν, καὶ σοι τεκμηριον τῆς
μείας (14) σαφὲς διηγῆσομαι· ὡς γὰρ ἤδη ἤλιος
ἐκ τῶ χωρῶν, ὃ κατόπιν Ἐαρτοῦ (15-16) κατ-
μεν, ἀθρόον ἐγένετο νεφῶν συστροφῆ, καὶ εἰς
ζόφον (17) ἐξ αἰθρίας μετέπεσε. Ψυχρὰ δὲ τῆς
τῶν νεφῶν διαπνεύουσα, δροσώδης, καὶ ὑγρο-
τοῖς σώμασιν ἡμῶν προσπίπτουσα, ὅσον οὐδέ-
δν ὑετὸν ἠπεῖλει, καὶ κατὰ τὸ εὐνύνημον βρον-
τινεχεῖς ὑπερῤῥήγγυοντο, καὶ ἀστραπαὶ ὀξείαι τε
πᾶλληλοι τῶν βροντῶν προηγούοντο, τὰ τε δρη
πρόσω τε καὶ ὀπίσω, καὶ καθ' ἑκάτερα τῶν
ἰων, κατηραφῆ τοῖς νέφεσιν ἦν. Καὶ ἤδη ὑπὲρ
τῆς ἡμῶν βραχεῖα νεφέλη (18), πνεύματι βιαίῳ
ῤῥοῖσα, τὸν ὑετὸν ὠδίει, καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ
ἠλιτικὴν θαῦμα, μέσοι πανταχόθεν τῶν ὑδάτων
ἰμμένοι, ἀβροχοὶ τὴν μέχρισ Οὐεστηνῆς (19)
ἰπεράσαμεν· ἐν ἧ καταχθέντων ἡμῶν ἤδη, καὶ
20) ἡμιόνων ἀναπαυσάντων (21), τότε παρὰ τοῦ
ἐδόθη τῷ ἀέρι τοῦ δμβρον τὸ σύνθημα. Τριῶν
ῶν, ἧ καὶ τεσσάρων ἐκεῖσε διαγόντων ἡμῶν, καὶ
ἰς εἰχομεν τῆς ἀναπαύσεως, πάλιν διέσχεν ὁ
τὸν δμβρον, καὶ τὸ δχημα εὐδρομώτερον ἐαυ-
22) ἧ πρόσθεν ἦν, ἐν ὑγρῷ τε καὶ ἐπιπολαίῳ
ἠλῶ τοῦ τροχοῦ δι' εὐκολίας ἐνολισθαίνοντος.
δὲ ὁδὸς ἀπ' ἐκείνου ἐπὶ τὴν πολίχνην ἡμῶν
ἐπιποτάμιος, κατὰ ροῦν συγκατιούσα τῷ ὕδατι,
ἰτε συνεχῆ περὶ τὰς δχθας τοῦ ποταμοῦ, παρ-
τὰ πάντα, καὶ οὐ πολλῶ τῷ μέσῳ ἀπ' ἀλλήλων
σμένα. Πᾶσα τοίνυν ἡ ὁδὸς ἐκ τῆς ἐπαλλήλου
ἰς οἰκῆσεως, τῶν μὲν ὑπαντώντων, τῶν δὲ
C
πεμπόντων κατὰ τὸ συνεχὲς ἀνθρώπων ἐπεκλή-
πολὺ τῇ ἡδονῇ καταμιγνύοντων τὸ δάκρυον. Ἦν
κὰς ἀνεπαχθῆς τὸν ἀέρα ὑπονοτίζουσα· μικρὸν
δὲ τῆς πολίχνης εἰς βιαίτερον δμβρον τὸ ὑπερ-
νον ἐθλίβετο νέφος (23), ὥστε καθ' ἡσυχίαν
γενέσθαι τὴν εἰσοδον, μηθενὸς προαισθημένου

Salvavit nos, ut par erat, Dominus, quos tuis
precibus prosequens, dimisisti, ejusque erga nos
benignitatis argumentum evidens tibi narrabo. Ubi
enim primum sol supra locum illum stetit, quem
pone Earsum reliquimus, coactis illico nubi-
bus, serenum cælum in profundas se tenebras
densamque caliginem induit: tum nostra e nubi-
bus corpora perfians, frigida, roscidaque aura,
eademque humidissima, magnam vim imbris jam-
jam ruituram prænuntiare; ad lavam crebra erum-
pere tonitrua, quibus rapida et alternantia præ-
cedebant fulgura: quin etiam quotquot erant tam
hinc atque inde, quam a fronte et a tergo mou-
tes nubibus undequaque tegebantur; jamque nu-
bes, quæ nostro impendebat capiti, postquam
B acri vehementique vento abrepta, alio delata fuit,
hiemem peperit, ac nos, quod olim Israelitis
Dei miraculo contigit, quantumvis pluvia unde-
quaque circumdati, nullis tamen aquis aspersi,
Vestenam usque iter confecimus; ubi divertenti-
bus nobis et quietem capientibus mulis, tum a
Deo datum est aeri pluvie signum. At postquam
eo in loco trium quatuorve circiter horarum spatio
corpora abunde curavimus, Deus rursus pluviam
cohibet, et rheda velocius quam antea ferebatur,
in molli scificet luto minimeque alto facillime
currentibus rotis. Porro via, quæ inter locum il-
lum et civitatulam nostram est, tota flumine al-
luitur, et in eandem partem in quam fuit amnis,
ducitur. Ripæ quoque crebris distinctæ sunt oppi-
dulis, iisque apud viam sitis nec inter se mul-
tum distantibus. Tota itaque, ob hanc nunquam in-
interruptam oppidorum seriem, hominibus partim
obviam venientibus, partim prosequentibus, iis-
que omnibus multas audio miscentibus lacrymas,
sine intermissione repleta erat. Aerem non admo-
dum molesta aquæ irroratio humectabat; parum

) Ἐπιστολή. Hæc epistola in codice Medic.
bitur Ἀβλαβίῳ, Ablabio.

) Ἐμμενίας. Ms. Med. εὐμενίας Θεοῦ.

-16) Ἐαρτοῦ. Pro Ἐαρτοῦ quod est in Vati-
nus. scribitur in Mediceo ἐαυτῶν ut obscuritas
siccitas omnis illico sublata fuerit. CARACC.

22) — Qui hujus loci meminert, nullum reperi.
) Ζόφον. Ms. Med. ζόφον ὁ ἀήρ, pro quo cælum
nius supplevit. Mox in eodem cod. αὐρα δρω-
te scribitur. Id. ibid. pag. 98.

) Fortasse legendum βαρεῖα νεφέλη, gravis nu-
— Βραχεῖα νεφέλη. Hanc lectionem codicis
exhibet quoque Mediceus. Atque optime uter-
uit proinde inopportuna videatur Zacagnii

emendatio, βαρεῖα νεφέλη. Agitur enim a Gregorio,
non de nube quavis, sed de ea quæ caput suum ob-
textit: idcirco rectissime brevi seu parva, nomi-
nata. Id. pag. 95.

(19) Μέχρισ Οὐεστηνῆς. Cod. Med. μέχρι Οὐε-
στίνην. — Nescio an apud alium quæmpiam scri-
ptorem loci hujus mentio habeatur.

(20) Supervacanea hic videtur particula γάρ.

(21) Καὶ γὰρ ἡμιόνων ἀναπαυσάντων. Id. cod.
καὶ τοὺς ἡμιόνους ἀναπαυσάντων [ἡμιών].

(22) Ἐαυτῷ. Med. ἐαυτοῦ.

(23) Ita emendandum censui Vaticanum codicem
in quo scribitur ἐθλίβε τὸ νέφος.

autem longe ab urbe, nubes quæ nostro capiti A
 imminerebat, in vehementiorem pluviam resolvitur :
 quare licuit nobis quiete urbem ingredi, nemine
 adventum nostrum præsentiente. Verum ut porticum (24) ingressi fuimus, cum ob soli duritiam ac
 siccitatem currus sonitum ederet, nescio quo
 pacto ac unde, veluti ex quadam machina, repente
 circa nos ita confertus populus exstitit ut
 nulla nobis de rheda desiliendi copia esset; ac
 tandem a turba nos undique comprimente, vix
 ac ne vix quidem obtinere licuit ut nobis descen-
 dendi, mulisque transeundi tempus concederent;
 quare parum abfuit, quin amoris atque benevo-
 lentiae excessus nobis animi defectionem intulerit.
 Cæterum cum intra porticum longius progressi,
 haud procul ab ecclesiae limine essemus, vidimus
 ignis rivum in ecclesiam influentem. Sacrarum
 enim virginum chorus, ardentis cera lampades
 in manibus gestantes, ad ecclesiae limen, aliae aliis
 ordine succedentes, processerant, facibus unde-
 quaque splendentes. Ingressus autem ecclesiam,
 et una cum populo gaudens, unaque lacrymans
 (utroque enim modo nos affici par erat, vel ex hoc
 quod in frequenti populo duos hosce animi motus
 intuebamur), statim atque precibus finem imposui,
 hanc Sanctitati tuæ epistolam festissime
 scripsi, ut possem, eo quod siti urgerer, post exaratam
 epi tolam corpori curando vacare.

EPISTOLA VII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ' (29).

*Tam hæc, quam sequens epistola scripta fortasse fuit Cynegio Nysseni amicissimo viro, ut patet ex
 epistolis nona et decima; nam hunc Præfecturam prætorii in Oriente ad an. 384 usque ad an. 391
 sisse ex pluribus Theodosiani codicis legibus apparet. Vide accuratissimum Gotofredum in Prolego-
 phia et in notitia dignitatum ejusdem codicis.*

Lex nobis est cum fletibus flere jubens, et cum C
 gaudentibus gaudere; sed, ut res ferunt, hujus
 legis pars altera tantum apud nos viget: rari
 enim admodum sunt qui securo atque alacri sint
 animo, ut facile inveniri nequeant qui nos felicitium
 lætarumque rerum participes faciant; eorum vero
 qui secus se habent, uberrima est copia. Hæc præ-
 fati sumus propter infelicem tragædiam, quam ma-
 lus quidam dæmon adversus illos quorum integer-
 rima semper vita fuit, excitavit. Nobilis juvenis,
 Synesius nomine, ex cognatione nostra, in ipso
 ætatis flore et nondum fere vitam exorsus, in ma-
 gnis periculis versatur ex quibus illum eripere so-
 lus Deus potest, ac post Deum tu, cui de morte
 Nόμος ἐστὶν ἡμέτερος κλαίειν μετὰ τῶν
 νομοθετῶν, καὶ συγαίρειν τοῖς χαίρουσιν ἡμῶν
 τῶν, ὡς ἔοικε, τὸ ἕτερον ἐφ' ἡμῖν (30) τῆς
 σίας ἐνεργόν ἐστι μόνον· πολλὴ γὰρ τῶν ἐλα-
 τῶν ἡ σπάνις, ὡς μὴ ἔχειν εὐρεῖν ῥαδίως
 ἀγαθῶν συμμετάσχωμεν· τῶν δὲ ὡς ἕτερον
 τῶν, ἀφθονία πολλή. Ταῦτα προσιμιάζοντα
 δυστυχῆ τραγῳδίαν, ἣν ποιητὴς τις δαίμων
 πάλοι (31) γησιόσις ἔδραματούργησε. Νέος
 πατριδῶν, Συνέσιος (32) ὄνομα αὐτῷ, αἰετὶ
 ἐμοῦ γένους, ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, οὐκ ἔτι
 ζῆν ἀρξάμενος, ἐν μεγάλοις κινδύνοις ἐστὶ
 ελεῖσθαι μόνος ὁ θεὸς ἰσχυρὸν ἔχει, καὶ μετὰ
 σὺ, ὁ τὴν περὶ θανάτου καὶ ζωῆς ψῆφον

(24) Nota morem construendi longas porticus, per
 quas iter ad majorem ecclesiam pateret, Romæ olim
 servatum, apud Nyssam quoque viguisse, licet eam
 Nyssenus parvam fuisse urbem in hac eadem epi-
 stola testetur.

(25) *Περὶ ἡμῶν πεπυκνωμένος.* Cod. Med. *περὶ
 ἡμᾶς πεπυκνωμένοι.* Paulo ante pravam Vat. codi-
 cis lectionem Zacagnius recte emendavit, rescri-
 bens ἐθλίβετο νέφος· quæ est quidem Mediceæ scri-
 ptura. CARACC. pag. 95.

(26) *Μόγισ δέ.* Id. cod. *μόγισ τε.* Mox vero πε-
 ριρρέοντων.

(27) *Ἐπὶ στόου.* Med. *περὶ στόου.* Et
 — εἰσρέοντα.

(28) *Ἐκ κίρης.* Id. cod. *ἐκ κήρου.* Πα-
 ἐντός δὲ γενόμενος.

(29) *Ἐπιστ.* In cod. Med. inscribitur *Ἐπι-
 μόνι·* estque V. Statim vero Νόμος τις.

(30) *Ἐφ' ἡμῖν.* Med. *ἐφ' ἡμᾶς.* Paulo
 ἐτέρως.

(31) *Πάλοι.* Med. *πάνου.* Mox, *Συνέσιος·*

(32) Hujus Synesii, Nysseno conjuncti, nulla, quod sciam, apud alium
 scriptorem mentio habetur.

ς. Δυστύχημα γέγονεν ἀκούσιον· τίς δ' ἂν ἐκὼν ἄ-
 υχῆσει; Καὶ νῦν ἔγκλημα τὴν δυστυχίαν πε-
 νται οἱ κατ' αὐτοῦ τὴν ἐπιθανάτιον ταύτην δι-
 συστήσαντες. Ἄλλ' ἐκείνους μὲν ἰδιοὺς γράμ-
 ματα καθυφεῖναι τῆς ὀργῆς δυσωπήσασθαι πειράσσομαι·
 ὁ δὲ εὐμενὲς μετὰ τοῦ δικαίου καὶ μεθ' ἡμῶν
 ἴθαι παρακαλῶ, ὅπως ἂν τὴν ἀθλιότητά τοῦ νέου
 ἢ φιλανθρωπία νικήσειε, πᾶσαν μηχανὴν ἐξευ-
 ρι, δι' ἧς ἔξω κινδύνων ἔσται ὁ νέος, τὸν πονη-
 ρατ' αὐτοῦ δαίμονα διὰ τῆς σῆς συμμαχίας νι-
 ς. Πάντα εἶπον ἐν κεφαλῇ, ἃ βούλομαι· τὸ δὲ
 ἕκαστον ὑποτίθεσθαι, ὅπως ἂν κατορθωθῆι τὸ
 δαζόμενον, οὔτε ἐμὸν ἂν εἶη τὸ λέγειν, οὔτε σὸν
 δάσκεισθαι.

ac vita suffragium creditum est. Involuntarie infor-
 tunium accidit. Quis enim sponte sua infelix est? Et
 nunc infortunium istud crimini vertunt qui illum
 rei capitalis accusarunt. Sed eos quem ira depo-
 sita, miles pacatosque, missis ad singulos litteris,
 reddere conabor: at vero clementia tua, cum ju-
 stitia conjuncta, ne a nobis hac in re desideretur
 enixe rogo, ut scilicet benignitas tua adolescentis
 vincat calamitatem, nihil intentatum omittens, quo
 adolescens, ope tua improbo illo genio sibi adver-
 sante superato, extra discriminis aleam constitua-
 tur. Quæ animus erat dicere, paucis exsecutus
 sum; qua vero ratione rite recteque negotium
 perfici queat, nec meum est dicere, nec tuum
 doceri.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η' (33).

EPISTOLA VIII.

Scripta ad Cynegium, ut videtur. Vide superioris epistolæ synopsis.

φ' ἧ μάλιστα παρὰ τῶν σοφῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Β
 δόνων θαυμάζεται (θαυμάζεται γὰρ οὐ τοσοῦτον
 Μηδικὸς τρόπος (34), οὐδὲ τοὺς Ἰνδικούς τε
 περὶ τὸν ὠκεανὸν διηγῆμασιν, ὅσον ἐπὶ τῷ εἰπεῖν
 ἠσαυρὸν ἐν τοῖς φίλοις ἔχειν), τολμῶ καὶ αὐτὸς
 ἢ μέρει τούτῳ τοῖς ἐκείνου θαύμασιν ἐμαυτὸν
 παῖραι, καὶ μοι προσήκειν τὸν τοιοῦτον μέλλει (35)
 εἰπεῖν. Ὅτι δὲ πλουτῶ τῇ φίλῃ, καὶ ὑπερ-
 τῷ τοιοῦτῳ κτήματι τάχα καὶ αὐτὸς ἐκείνον
 ἐπὶ τούτῳ μεγαλαυχούμενον. Τίς γὰρ ἐκείνῳ
 τὸς φίλος, οἷος ἐμοὶ σὺ, διὰ πάντων ἐν ἐκάστῳ
 κρητῆς εἶδει πρὸς ἑαυτὸν ἀμιλλώμενος; Πάντως
 οὐκ ἂν τις ἐμοὶ, ταῦτα λέγοντι (36), κολακείαν
 κλέσειε, πρὸς τὴν ἡλικίαν τὴν ἐμὴν καὶ πρὸς
 τὸν βίον βλέπων· ἔξωρὸς τε γὰρ ἦδη πρὸς κολα-
 ῖη πολιὰ, καὶ τὸ γῆρας εἰς θωπέαν ἀνεπιτή-
 σοί τε, καὶ εἰ ἐν ὥρᾳ τοῦ κολακεύειν εἰ ποτε, C
 κενὸς πρὸς ὑπόληψιν κολακείας οὐ κατέπειπτε,
 βίου πρὸ τῶν λόγων δεικνύντος τὸν ἔπαινον.
 ἐπειδὴ τοῖς καλοῖς πλουτούντων ἴδιον τὸ εἰ-
 κεχρηῆσθαι, οἷς ἔχει (37)· ἀρίστη δὲ χρῆσις τῶν
 ἰντων, τὰ (38) κοινὰ προτιθέσθαι τοῖς φίλοις ἃ
 εἰ φίλος δὲ μοι πάντων μάλιστα διὰ πάσης
 ἰότητος συνηρμοσμένος, ὁ ποθεινότατος υἱὸς
 ἰανδρος· παρακλήθητι δεῖξαι αὐτῷ τὸν ἐμὸν θη-
 ὄν· καὶ μὴ δεῖξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ θαυμάσιως
 σχεῖν ἐμφορηθῆναι, τῷ προστῆναι αὐτοῦ (39),
 ὧν ἦκει, τῆς σῆς προστασίας δεόμενος· λέξει
 ἑαυτοῦ τὰ πάντα. Οὕτω γὰρ εὐπρεπέστερον, ἢ
 xθ' ἕκαστον ἐμὲ διεξιέναι τῷ γράμματι.

Qua in re magnum illum Macedonum regem
 sapientes potissimum suspiciunt atque admiran-
 tur; apud eos quippe admirationi habetur, non
 tam ob victorias de Medis relatas, vel ob ea quæ
 de rebus ab ipso in India et circa Oceanum gestis
 narrantur, quam quod dixerit se in amicis the-
 saurum possidere: qua, inquam, in re maximam
 ille sui admirationem concitavit, ea utique et ipse,
 æque ac ille, efferri haud vereor, et non immerito
 affirmare possum effatum illud mihi etiam conve-
 nire; nam cum magna mihi sit amicorum copia,
 fortasse et illum de iis se magnifice jactantem,
 eorumdem numero atque præstantiæ longe ante-
 cello. Quis enim illi tam amicus, quam tu mihi
 es, qui in omni virtutum genere semper temet-
 ipsum superare contendis? Neque enim qui-
 spiam me ista dicentem assentationis accusaverit,
 si ad ætatem meam et tuum vivendi institutum
 respiciat. Nam et canitiem non decet assentatio,
 nec senectus adulationi apta est; tibi autem im-
 pertita laus quantumvis adulatio nostræ conveni-
 ret ætati, in nullam certe assentationis suspicio-
 nem incideret, cum vitæ tuæ ratio nil verbis egeat
 ut se omni laude dignam esse ostendat. At vero
 cum eorum qui divites scite prudenterque esse
 norunt, proprium sit scire illis uti bonis quæ
 possident; optimus autem divitiarum usus sit,
 amicos eorum quæ possidemus participes facere;
 mihi autem amicus sit eximia præ cæteris omnibus
 sinceritate conjunctus, dilectissimus filius Ale-
 nec ostendam tantummodo, sed et efficiam ut eo

5) Ἐπίστ. Inscripta perhibetur in ms. Med.
 ἰοχιανῶ, ἐστικὴ VI.

6) Fortasse legendum τροπαλοῖς, ἱτροπαῖα. —
 τοῖς. Med. τροπαλοῖς, ut conjiciebat Zacagnius.

7) Μέλλει. Id. cod. μάλλον. Et mox αὐτὸν ἐκεῖ-
 Paucaque interjectis, ταῦτα λέγοντι, prout
 idavit editor,

(36) Ita emendandum censui Vaticanum codicem,
 in quo legitur, ταῦτα λέγων.

(37) Οἷς ἔχει. Medic. οἷς ἔχουσι. Et paulo ante,
 καλῶς πλουτ.

(38) Τῶν περιόντων, τὰ. Ms. Med. τῶν παρόν-
 των, τὰ.

(39) Αὐτοῦ. Id. cod. αὐτῶν.

affatini potiat, dum illum tuo patrocínio indigentem iis in negotiis tueberis atque iuribus causa ad te venit. Ipse autem per se cuncta indicabit; ita enim fieri potius decet, quam t gula ad te hisce litteris perscribamus.

EPISTOLA IX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ' (40).

Ex hujus epistolæ argumento discimus Gregorium Nyssenenum, Basilii fratris et Gregorii Nazianzeno in eremum aliquando recessisse, cujus rei nescio an apud alium quempiam veterem scripturam habeatur. Cæterum ad quemnam hæc epistola scripta fuerit divinare non possumus.

Tale quidpiam admirandum præstigiatores artificiose in theatris edere aiunt, cum fabula ex historiis mutuata, vel narratione aliqua vetere in præstigiatarum materiem assumpta, rein totam, quasi vere tunc gereretur, actione ac gestu spectatorum oculis subjiciunt. Porro hoc pacto, quod sibi representandum proposuerunt, efficiunt: Varias enim formas atque personas induti, ac urbem quoque in orchestra ex velis efformantes, nudum illum locum tum demum viva gestarum rerum imitatione ita ad fabulæ argumentum accommodant, ut tam ipsi rerum quæ in illa historia continentur, imitatores, quam vela ipsa, urbs, videlicet, velis representata, miraculum spectatoribus flant. At quare nobis instituta est hæc narratio? Quoniam mihi opus est urbem, quæ nusquam est, quasi revera esset, adventientibus ostendere, te etiam atque etiam rogo, ut specie tantum tenuis te in extemporalis urbis nostræ civem ascisci patiaris (dabo quippe operam ut solitarius iste locus urbs esse videatur), quandoquidem tibi non multum itineris conficiendum est, gratia autem, quam præstabis, valde magna. Volumus quippe nosmet ipsos didiores hospitibus ostendere, vestra scilicet claritate, præ alio quopiam ornatu, decorati.

EPISTOLA X.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι' (45).

Cuinam hæc epistola scripta fuerit, penitus ignoro, cum ejus verba nullam ad id conjiciendum operam darent: videtur tamen eo tempore data fuisse, quo Nyssenenus ab Ecclesia sua Valentis jussu exilium

Quinam verno tempore flos tam gratus, quænam cantantium avium voces tam suaves, quænam tam placidæ atque lenes auræ, quibus tranquillatum mare mitescit, quænam tellus agricolis tam jucunda, sive viridi segete luxuriat, sive jam spicarum culminibus fluctuet, quam suave ac jucundum est ver illud spirituale quod, tuis pacem afferentibus radiis, per litterarum tuarum fulgorem, vitam nostram, mœrori subtractam, illustrem hilaritatemque reddit? Sic nobis fortasse congruit propheticum illud de præsentibus bonis usurpare: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes Dei, per probitatem tuam, læti-*

(40) Ἐπιστ. In cod. Med. inscribitur Σταγειρίω ἐστὶν VII.

(41) Καὶ. Id. cod. καὶ τόν.

(42) Καὶ οὐσ. Med. ὡς οὐσ. Atque ita legisse videtur interpres.

(43) Παρασκ. Id. cod. παρασκευάσας. In

(44) Φαιδροτέρους. Cod. Med. σεμνότεροι.

(45) Ἐπιστ. In Med. inscripta Ὁσσηνὶ ἐστὶν Μελιτηνήσ. estque XVIII.

πάχνη κεκαυμένην (46) τὴν ζώην ἡμῶν ἐπιθάλα-
 αι. Ἰση γὰρ ἔστιν ἐν ἀμφοτέροις ἡ ἀκρότης, τῆς
 ἐχύτητος, λέγω, τῶν λυπηρῶν, καὶ τῆς γλυκυ-
 ῖτος τῶν σῶν ἀγαθῶν. Καὶ εἰ μόνον εὐαγγελισάμενος
 τὴν παρουσίαν σου, τοσοῦτον ἐφαίδρυνας, ὥστε
 α ἡμῖν ἐκ τῆς ἐσχάτης ἀληθδόνος εἰς φαίδραν
 βληθῆναι κατάστασιν· τί ποτε ἄρα ποιήσει, καὶ
 ἴσα μόνον, ἡ τιμία καὶ ἀγαθὴ παρουσία σου;
 ν δὲ δώσει τῇ ψυχῇ (47) ἡμῶν παράκλησιν ἡ
 εἰά σου φωνὴ ταῖς ἀκοαῖς ἐνηχῆσασα; Ἄλλὰ
 το ταῦτα διὰ τάχους κατὰ Θεοῦ συνεργῶν, τοῦ
 τος ὀλιγοψύχοις ἀνεσιν καὶ τοῖς συντετριμμένοις
 αυσιν. Ἡμᾶς δὲ γίνωσκε, ἐάν μὲν εἰς τὸ ἡμέτε-
 ρὸν κλέψωμεν, περιπαλεῖν τοῖς παροῦσι, καὶ διαφο-
 ραίς μὴ παύεσθαι· ἐάν δὲ πρὸς τὴν σὴν ἀπίδωμεν
 ἰτητα, πολλὴν ὀμολογεῖν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Δε-
 οῦ τὴν χάριν, ὅτι ἔξεστιν ἡμῖν ἐκ περὶτόνων
 αὐεῖν τῆς γλυκείας σου καὶ ἀγαθῆς προαιρέ-
 , καὶ ἐμπορεῖσθαι κατ' ἐξουσίαν μέχρι κόρου τῆς
 ἰτης τροφῆς, εἰ δὴ τις κόρος τῶν τοιούτων
 ἵ.

Ascaverunt animam meam ⁴, dum solis radiorum
 instar, vitam nostram, pruina veluti adustam,
 sovent. Nam æque summa sunt malorum nostro-
 rum magnitudo, et bonorum tuorum dulcedo. Quod
 si ex eo quod adventum tuum tantummodo annun-
 tiaveris, usque adeo nos alacres lætosque fecisti
 ut omnia ex summo mœrore in hilaritatem con-
 versa fuerint; quid non igitur præstabit vel solus
 tui aspectus, cum præsens aderis, vir integerrimo
 atque venerande? Quantum etiam solamen afferet
 dulcis vox tua, nostris auribus insonans? Sed uti-
 nam id fiat quam citissime, Dei ope atque auxilio,
 qui pusillanimis doloris remissionem et mœrore
 confectis requiem largitur! Scias autem nos, si ad
 nostra quidem respiciamus, de præsentibus rebus
 vehementer dolere, neque eos qui nos vexant, un-
 quam cessare; at vero si ad præstantiam tuam oculo-
 s convertamus, ultro fateri, multum nos Domini
 providentiæ debere, quod nobis fas sit egregia
 illa tua mente ejusque jucunditate e propinquo
 frui, et hujusmodi cibo ad satietatem usque pro-
 libitu expleri, si tamen talis rei ulla potest esse
 satietas.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ' (48).

EPISTOLA XI.

Haec est hæc epistola ad eruditum juvenem quemdam Cappadocem, vel in Cappadocia degenem, Cnri-
anumque an ethnicum, definire non ausim, qui Nyssenum peregre agentem suis litteris patri commen-
verat. Epistolæ autem argumentum desumptum est ex Homeri Odysse. lib. xxiv, in cujus fine ait, Laer-
n, cum videret Telemachum nepotem, ab Ulysse patre monitum, in aciem alacri animo descendisse
versus Ithacenses et Cephallenios, qui, procorum necem ulturi, paternam domum armis aggrediebantur.
clamasse :

νὸ μοι ἡμέρη ἦδς, θεοὶ φίλοι; Ἡ μάλα χαίρω
 : τ' υἱωνός τ' ἀρετῆς πέρι δῆριν ἔχουσι.

*Quæ mihi dies hæc, Dii dilecti? certe valde gaudeo :
 Filiusque neposque virtutem circa, pugnam habent*

ἰτῶν τι προσφύεσ καὶ οἰκεῖον (49) τῷ γράμματι C
 αι προσίμιον, ἀπὸ μὲν τῶν ἐμοὶ συνήθων, λέγω
 ὦν γραφικῶν ἀναγνωσμάτων, οὐκ εἶχον ὅτι καὶ
 τομαί, οὐ τῷ μὴ εὐρίσκειν τὸ συμβαῖνον, ἀλλὰ τῷ
 ἰτῶν κρίνειν πρὸς οὐκ εἰδότες (50) τοιαῦτα γρά-
 . Ἡ γὰρ περὶ τοὺς ἔξω λόγους σπουδῆ, τοῦ μη-
 ἰαν τῶν θεῶν μαθημάτων ἐπιμέλειαν ἔχειν,
 δεῖξίς ἡμῖν γέγονεν. Οὐκοῦν ἐκεῖνα μὲν σιωπήσο-
 . ἐκ δὲ τῶν σῶν πρὸς τὴν λογιστήτά σου προσι-
 τομαί. Πεποιήται τις (51) παρὰ τῷ διδασκάλῳ τῆς
 εἰρας παιδείσεως πρεσβυτικῶς εὐφραίνόμενος,
 καὶ τὴν χρονίαν αὐτοῦ (52) κακοπάθειαν ἐν ὀφθαλ-
 ; ἔχων τὸν ἑαυτοῦ παῖδα, καὶ τοῦ παιδὸς ἅμα τὸν
 ἰα ὑπόθεσιν δόντος (53) τῆς εὐφροσύνης. Ἡ περὶ
 πρωτεῶν τῆς ἀρετῆς Ὀδυσσεῖ (54) πρὸς τὸν

Cum aptum aliquod atque conveniens exordium
 ex sacræ Scripturæ lectione, pro consuetudine
 nostra, epistolæ præbendum perquirerem, nul-
 lum, quo uterer, invenire potui; non quod nil
 congruum atque proposito nostro consentaneum
 occurreret, sed quod talia supervacaneum cense-
 rem nescientibus scribere. Studium enim quod
 profanis rebus impendis, argumento nobis est
 te nullam sacræ doctrinæ operam dare. Igitur illa
 quidem silentio prætermittam; ex tuis vero rebus
 meæ ad te virum eruditum et eloquentem epi-
 stolæ initium faciam. Fingitur non nemo ab eru-
 ditionis vestræ magistro post diuturnam malorum
 tolerantiam senum more exsultans, dum ante oculo-
 s una haberet filium et nepotem ex eodem filio,

⁴ Psal. xciii, 19.

46) Τῇ πάχνη κεκ. Med. κεκαυμένην τῇ πάχνη
 47) Τῇ ψυχῇ. Id. ταῖς ψυχαῖς.

48) Ἐπιστολὴ ἰα'. Cod. Med. inscriptam refert
 πατρῶν σχολαστικῶν. Est autem num. VIII.

49) Αἰτῶν — οἰκειῶν. Id. ζητῶν — ὄλον.

50) Εἰδότες. Id. εἰδῶτα. Mox, ἔξωθεν τῶν λόγων.
 paulo post ἡμῖν ἐγένετο.

51) Πεποιήται τις. Id. πεποιήται Λαέρτης.

52) Αὐτοῦ. Med. ἐκεῖνην. Et mox pro ὑπόθεσιν

δόντος, id. cod. ὑπόθεσις δὲ αὐτῷ τῆς εὐφροσύνης.
 Præclare: filius et nepos ob oculos ei objecti, læti-
 tiæ ipsi seni causa. CARACC. pag. 95.

(53) Vide an legendum sit, ἀμφοτέρου ὑπόθεσιν
 δόντος, ita ut adverbium ἅμα absolute positum, nul-
 lum casum regat.

(54) Ὀδυσσ. Id. τῷ Ὀδυσσεῖ. Mox vero, εἰς τί οὖν
 ἡ μνημὴ τῶν Κεφ. In quantum quidem memoria fert
 Cephalleniorum. Id. ibid.

qui exsultandi occasionem seni præbuerat. Ulyssis cum Telemacho de virtute certamen quod et Cephallenis memoratur, ad nostri sermonis scopum confert; quandoquidem excipientes me nunc tu et pater tuus, quemadmodum illi Laertem, honore et benevolentia erga nos, de principatu cum munificis quibusque ac generosis viris contendistis, hic quidem suum in modum, tu vero e Cappadocia per litteras singularibus plane erga me officii certantes. Quid igitur ego senex? Felicissimam censeo eam diem, in qua talem video inter patrem filiumque contentionem. Ne itaque cesses justa boni et admirandi patris vota implere, et præclaris factis paternam gloriam superare. Ego sane ambobus vobis gratiosum me iudicem præbebo, tibi quidem palmam de patre concedens, patri vero de te. Nos autem asperam, non tam lapidibus quam habitatorum moribus, Ithacam feremus, in qua multi proci et bonorum expeditæ ad nuptias mulieris occupatores, qui vel hoc ipso sponsam contumelia afficiunt, quod modestiæ atque pudori nuptias minantur, Melanθο, vel aliqua alia ejusdem generis muliere, ut arbitror, digna perpetrantes; sed qui arcu valeat, nullus suppetit. Vides quam seniliter in his, quæ nil nobis conveniunt, nugati sumus. Sed mihi ob canitiem venia ultro danda erit; proprium enim senectutis est, quemadmodum oculos gravedine infestare et membris omnibus torporem inducere, ita et garrulam atque verbosam esse. Tu autem volubili, fervido atque incitato sermone nos, ut juvenem decet, excipiens, me juventuti quodammodo reddes, pulchra atque decenti hac senes curandi ratione, longævitatei nostram in rem statum restituens.

EPISTOLA XII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ' (65).

Ex hujus epistolæ contextu apparet eam scriptam fuisse ad Cappadocem virum in quodam Penelopem gentem. Moris autem tunc erat amicos ad celebriores festivitates, præsertim Paschatis, una celebrari initiare, ut patet ex Nazianzeni Epistolis 99, 100, et 102, ad Eulaliū, junctis Epistolæ 23, et 24 dñm.

Nec veris gratia repente ac tota simul emicare solet; sed verni temporis exordia fiunt solis radii terræ duritiem blande emollientes, et flores di-

Οὐδὲ τοῦ ἔαρος ἡ χάρις διαλάμπειν κατὰ πρὸς πέφυκεν· ἀλλὰ προοίμια τῆς ὥρας γίνονται πρὸς προσηνώς τὸ πεπηγὸς τῆς γῆς ἐπιβάλλουσα.

(55) Et hic fortasse legendum, ἡ καὶ ἐν τῇ μνήμῃ.

(56) *Nurl.* Med. μέσον. Paulo post, φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους.

(57) *Οὐτως.* Id. cod. ἐκ τοῦ Πόντου. Et mox μακαριστήν.

(58) *Υπερβ.* Id. ὑπερβαλλόμενος οὕτως.

(59) *Κρατῆρες.* M. d. βρωτῆρες, comestores: vox ad sententiam aptissima. Mox autem σωφρονούση. — Elsi incertum mihi sit an vox κρατῆρες, pro occupatoribus, eo sensu a quopiam accepta sit, quo verhum κρατέω sæpenuero usurpatur; tamen non video quoniam alio meliori sensu hoc in loco Latine reddi possit.

(60) Notum est eruditiss, hoc nomine appellatam fuisse eam Penelopsis ancillam, quæ Ulysssem, sub superis habitu latentem, adeo aversabatur, ut et

verbera ei minaretur, nisi e Penelopsis dederet, ut videre est in Homeri *Odys.* lib. vers. 319, et lib. xix, vers. 65.

(61) Respicit Nyssenens ad procorum quam Ulysses jactis arcu sagittis, patet in Homeri *Odys.* lib. xxii.

(62) *Αὐτῆς.* Id. αὐτῆς. Mox vero clarior ἀπονοίας pro ἀπονολας. CARACC. p. 95.

(63) Aut hic mendum aliquod subest: γῆρας ἀπόνοια, idem per circumlocationem simplex, τὸ γῆρας, quod postremum in nostra sæculi sumus.

(64) *Ἐκ μηκός.* Cod. Med. κεκμητός, cum et sensum plane reficit: τὸ κεκμητός, κίας, laboriosam a latem. CARACC. p. 95.

(65) *Ἐπιστ.* Inscriptur τῷ αὐτῷ, ἐπιστ. Medic. estque num. IX.

ἡ μείζανως τῆ βώλῃ ὑποκρυπτόμενον, καὶ αὖραι τὴν
 ἐπιπνεύουσαι, ὡς διὰ βάρους τὸ ἐκ τοῦ ἀέρος γόνιμόν
 αὐτὸ ζωόφυτον εἰς αὐτὴν διαδύεσθαι. Ἔστι καὶ νεοθα-
 πῶσαν θεάσασθαι, καὶ ὀρνιθῶν ἐπάνοδον, οὐδ' ὁ χεῖμῶν
 ξένωσε, καὶ πολλὰ τοιαῦτα, ἃ σημεῖα μᾶλλον ἐστί τοῦ
 ὄρους, οὐκ αὐτὸ τὸ ἔαρ. Πλὴν ἀλλ' ἤδη καὶ ταῦτα, διότι
 τῶν ἡδίστων μηνύματα (66) γίνονται. Τί οὐδ' ὁ λόγος
 βούλεται; Ἐπειδὴ πρόδρομος τῶν ἐν σοὶ θησαυρῶν
 ἡ τῶν γραμμάτων σου φιλοφροσύνη πρὸς ἡμᾶς
 ὤσα, καλῶ προοίμιον τὸ παρὰ σοῦ προσδοκώμενον
 ν' εὐαγγελίζεται· καὶ τὴν ἐν τοῦτοις χάριν δεχό-
 α, ὡς τι πρωτοφανὲς ἄνθος τοῦ ἔαρος, καὶ ὄλης
 ἰλαῦσαι τῆς ὥρας ἐν σοὶ εὐχόμεθα (67) διὰ τά-
 ς. Σφόδρα γάρ, εὖ ἴσθι, σφόδρα τῷ θυμῷ καὶ τῇ
 ρίξῃ τῶν ἐπιχωρίων ἡθῶν πεπονήκαμεν· καὶ ὡς περ
 ; δωματίοις ἐκ τῶν ἐπιπροσέδωτων ὑδάτων ὑποτρέ-
 αι κρύσταλλος (68) (χρήσομαι γὰρ ἐκ τῶν ἡμετέ-
 τῷ ὑποδείγματι), οὕτω (69) καταβρέουσα νοτίς,
 :τῷ πεπηγότι ἐπιπολάσει, λιθοῦται περὶ τὸν κρύ-
 λλον, καὶ προσθήκη τοῦ ὄγκου γίνονται. Τοιοῦτόν
 βλεπέτω (70) τοῖς πολλοῖς τῶν κατὰ τὸν τόπον
 χειρῶν τῶν τῆθος, ὡς αἰεὶ τι προσεπινοεῖται
 οὐ αὐτῶν εἰς πικρίαν καὶ ἐφευρίσκειται, καὶ τῷ
 ἰκατεργασμένῳ ἔτερον κακὸν ἐπιπέγνυται, κά-
 νε· ἄλλο, καὶ πάλιν ἔτερον, καὶ τοῦτο συνεχῶς
 εντᾶ (71), καὶ οὐδεὶς αὐτῷ ὄρος τοῦ μίσους καὶ
 ; τῶν κακῶν ἐπαυξήσεως· ὥστε πολλῶν ὑμῖν εὐ-
 (72) εἶναι χρεῖαν, ἐπιπνεύσαι διὰ τάχους τὴν
 οἶνον τοῦ Πνεύματος, καὶ διαχέαι τὴν πικρίαν τοῦ
 οἴνου, καὶ διαθρύψαι τὸν ἐκ τῆς πονηρίας αὐτοῖς
 γινόμενον κρύσταλλον. Διὰ ταῦτα γλυκὺ τὸ ἔαρ καὶ
 :ἂ φῶσιν ὑπάρχον, ἑαυτοῦ ποθεινότερον γίνονται
 ἢ ἀπὸ τοιούτων σε προσδεχομένοις χειμῶνων. Μὴ
 βραδυνέτω ἡ χάρις· ἄλλως τε καὶ τῆς ἀγίας ἡμῖν
 ἔρας πλησιαζούσης, εὐλογώτερον ἂν εἴη, τὴν ἐν-
 κοῦσαν τοῖς ἰδίῳ μᾶλλον ἢ τὸν Πόντον τοῖς
 ἐτέροις σεμνύνεσθαι. Ἐλθὲ οὖν, ὦ φίλη κεφαλῇ,
 ὡν ἡμῖν ἀγαθῶν πλήθος, σαυτὸν· τοῦτο γάρ
 :αι τῶν ἀγαθῶν τῶν ἡμετέρων τὸ πλήρωμα.

enis, hoc est, nostris opibus decorari. Veni itaque, earum caput; fer nobis bonorum affluen-
 m, te scilicet ipsum: hoc enim bonorum nostrorum complementum erit.

(66) *Μηνύματα*. Ita quidem propter casus immu-
 tionem emendat Zacagnius. Sed in cod. Med.
 Ilus error: est enim *μμήματα*. CARACC. p. 95.
 Ita emendandus fortasse Vaticanus codex, in quo
 ibitur, μηνυμάτων.

(67) *Εὐχόμε*. Cod. Med. διὰ τάχους εὐχόμεθα. Et
 ιχ, κρυμῶ pro θυμῷ· quod præstat: convenien-
 s est enim allegoria, qua utitur Nysseus. Paulo
 st idem cod. ὑποβρέδων. Id. p. 93.

(68) Vox κρύσταλλος duplicem apud Græcos si-
 ficationem habet; nam et pro glacie sumitur,
 que etiam pro eo, quod Latini etiam vocant
 ystallum, usurpatur. Nos autem glaciem verti-
 is, cum nesciamus an apud ullum scriptorem

midia sui parte glebis tecti, et auræ terram afflan-
 tes ut seminalem atque generativam aeris virtutem
 in ejus abdita insinuent. Licet et recens pul-
 lulantem herbam intueri, et avium, quos hiems
 exulare jussit, reditum, et alia multa hujusce-
 modi, quæ quamvis signa potius veris sint, quam
 ver ipsum, attamen et ipsa jucunda sunt, quo-
 niam res longe jucundissimas portendunt. Quid
 igitur sibi vult sermo noster? Quoniam benevo-
 lentia tua, thesauri in te repositi prænuntia, per
 litteras ad nos veniens, pulchro initio bona quæ a te
 exspectamus, annuntiat; nos quidem insitam illis
 gratiam, veluti quemdam primo veris tempore ap-
 parentem florem, suscipimus, etiam atque etiam
 rogantes, ut pleno tuæ probitatis vere quam pri-
 mum nos frui facias. Multum enim, ut probe nos;
 multum molestiæ nobis attulit feritas et asperitas
 morum, qui apud hujus regionis incolas vigent; et
 quemadmodum in domorum tectis ex influentibus
 aquis glacies accrescit (exemplo enim e nostra
 regione sumpto utar), et defluens novus aquæ
 humor, si super aquæ jam densatæ superficiem
 dilatetur, in glaciem et ipse durescit, ejusdemque
 massam adauget: simile quidpiam in nostrorum
 indigenarum moribus obtinere videtur, cum ali-
 quid semper ad veterem asperitatem excogitent
 atque adinveniant, et malo jam perpetrato, alterum
 malum adjiciant, et isti aliud aliudque rursus, id-
 que perpetuo accidit, et nullus odii et malorum
 incrementi terminus apparet; ita ut multis preci-
 bus nobis opus sit, ut, Spiritus sancti gratia quam
 cito nos afflante, odii amaritudo dissipetur et gla-
 cies ipsis ex malitia inhærens conteratur. Pro-
 pterea, etsi ver suapte natura jucundum sit, attamen
 se ipso desiderabilius illis evadit, qui talem
 hiemem perpassi, et præstolantur. Istud itaque be-
 neficium atque gratia non differatur; nam et alio-
 qui, sancta die jam appropinquante, convenientius
 utique erit, patriam propriis potius, quam Pontum

crystalli in Cappadocia nascentis mentio fiat, et
 alioqui de Cappadociæ nivibus jocatur Libanius in
 epistola 156 inter Basilii epistolas, idemque Basili-
 us tum epistola sequenti, tum passim de Cappa-
 docie: hiemis acerbitate conqueritur.

(69) *Οὕτω*. Nil in rem sententiæ. Recte in Med.
 καὶ ἡ. Id. ibid.

(70) *Βλεπέτω*. Sensui nequit accommodari. At
 Med. βλέπω, quod est aptissimum. Mox vero ubi
 Vat. ὡς αἰεὶ, Med. ὡς omittit. Id. ibid.

(71) *Ἐπαντᾶ*. Med. γίνεται. Mox αὐτοῖς ὄρος
 præfert idem cod. quod est orationi magis consen-
 taneum. Id. ibid.

(72) *Ἐμὴν εὐχῶν*. Cod. Med. εὐχῶν ἡμῖν.

EPISTOLA XIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ' (75).

Libanio sophistæ hæc epistola inscribenda est, quem sancti Basilii magistrum exstitisse norunt etiam autem epistola cum sequenti tunc temporis a Nysseno scripta fuisse videtur, cum eloquentia et arianzeno teste in epistola 43, publice profitebatur.

Audivi medicum insolitam quamdam naturæ affectionem enarrantem. Ejus autem narratio talis erat : Distinebatur non nemo difficillimo quodam morbo, artemque incusabat, quod minus quam polliceretur, præstare posset ; nam quidquid ad ejus curationem adhibebatur, expectato carebat effectu. Mox cum exoptatum quoddam nuntium præter spem ipsi allatum fuisset, artis vicem supplens casus, hominem morbo liberavit, sive anima gaudii atque voluptatis abundantia corporis quoque habitudinem ad sui ipsius affectionem conformaverit, sive alio quopiam modo id acciderit, nequeo dicere, cum mihi de talibus philosophandi otium desit, causamque hujus rei non adjecerit, qui narravit. Commodum autem, ut arbitror, narrationis hujus nunc meminisse ; cum enim minus valerem, quam in votis esset (causas autem adversitatum, quæ ex eo tempore quo apud vos fui, mihi usque nunc evenere, nil opus est exacte nunc recensere), de improvise allata est mihi a te viro eruditissimo epistola, quam ubi accepi atque avidissime perlegi, statim quidem animum meum ita affecit, quasi ab hominibus cunctis de pulcherrimis rebus laudem consequeretur ; tanto in pretio apud me erat testimonium quod per epistolam nobis impertiebaris ; deinde vero corporis habitudo in melius statim conversa est : unde et ipse rem valde insolitam tibi refero, me scilicet unam eandemque epistolam partim ægrotantem, partim vero optime valentem perlegisse. Et de his quidem hactenus. Quoniam vero Cynegius causa fuit cur mihi abs te gratia ista proveniret, tu, superabundanti illa tua ad benefaciendum facultate, non nos tantum beneficiis prosequi potes, sed et eos qui nos beneficiis complectuntur. Cynegius autem, ut diximus, beneficii nobis est auctor, qui occasio et causa fuit cur abs te litteras acciperemus, et propterea dignus qui etiam beneficiis afficiatur. Porro si quæris magistros, ex quibus non nihil nos didicisse videmur, Paulum, Joannem, cæterosque apostolos et prophetas exstitisse reperies, nisi forte audacius videatur, ejus nobis artis scientiam sumere, in qua, quantum spectat ad res disciplinæ vestræ, adeo excellis, ut ejus rei periti

(75) Ἐπιστ. In Med. Λιβανίου inscribitur : estque extra ordinem epistolarum post librum *De anima* : una cum epistolarum quas hic edimus (infra subjiciendas) prima Joanni inscripta. CARACC. pag. 101.

(74) Ἱατρικῶ. Ἱατροῦ habet cod. Med. nam ἱατρικῶς non est medicus. Id. pag. 95.

(75) Φύσεως πάθος. Id. cod. πάθος φύσεως. Et mox, κατέχετο, φησίν.

(76) Δέομαι. Med. δέομαι νῦν ἀκριβῶς καταλ.

(77) Διέθετο. Id. cod. διετέθη.

(78) Ὁ Κυρ. Id. ὁ υἱὸς Κυρήγιος.

Ἱκκουσά τινος ἱατρικοῦ (74), παρόλησθεως πάθος (75) διηγούμενου. Τὸ δὲ διήγημα τὸ ἦν. Κατέχετο τις, φησὶ, ἀβρώστῃ ματι τῶν τροπωτέρων, καὶ τὴν τέχνην διήλεγεν, ἐπαγγελίας ἰσχύουσαν· πᾶν γὰρ τὸ ἐπινοηθεραπεῖαν, ἔπρακτον ἦν. Εἰτά τινος ἀγγεῖα καταθυμῶν παρ' ἐλπίδας αὐτῷ μηνυθεῖσα, τῆς τέχνης ἢ συντυχία γίνεται, λύουσα τῷ ἀβρώστῃ νόσον· εἴτε τῆς ψυχῆς τῷ περιόντι τῆς ἐκείνου τῆν τοῦ σώματος ἕξιν ἐαυτῇ συνδιαθείσῃ, εἴτε ἄλλως, οὐχ ἔγω λέγειν· οὔτε γὰρ ἐπὶ τῶν ταυτῶν φιλοσοφεῖν, καὶ τὴν αἰτίαν ὁ εἰπὼν κατέθεκεν. Ἐπὶ καιροῦ δὲ νῦν ἐμνήσθη, ὡς ἐκεῖ διηγήματος· διακείμενος γὰρ, ὡς οὐκ ἂν ἐπέλεγε (τὰς δὲ αἰτίας οὐδὲν δέομαι (76) ἀκριβῶς νῦν λέγειν τῶν ἀφ' οὗ γέγονα παρ' ὑμῖν καὶ μετὰ νῦν συμπειπωκότων μοι λυπηρῶν), ἠκούσθαι ἀθρόως μοι τινος περὶ τῶν γραμμῶν τῆς πνεύσεως σου παιδεύσεως, ἐπειδὴ τάχιστα τῆν ἐκείνου ἐδεξάμην, καὶ τοῖς γεγραμμένοις ἐπέβραμον· καὶ μὲν τὴν ψυχὴν διέθετο (77), ὡς ἐπὶ καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀνακηρυσσόμενος ποιῆσαι τῆν μαρτυρίαν ἐπιμησάμην, ἦν διὰ τῆς ἐκείνου ἡμῶν κεχάρισται· ἔπειτα δὲ μοι καὶ ἡ τοῦ αὐτοῦ ἕξις εὐθὺς πρὸς τὸ κρεῖττον μετεποιεῖτο· καὶ ἡ ἰσον παράδοξον καὶ αὐτὰς διήγημα δίδωμι, ἐπὶ αὐτῆς ἐπιστολῆς, τὰ μὲν ἀβρώστῶν, τὰ δὲ τῶν ὑγιαίνων, ἐπέβραμον. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς καὶ ἔπειτα δὲ μοι τῆς χάριτος ταύτης ὁ Κυρήγιος ὑπόθεσις γέγονεν, οἷος εἶ τῷ περιόντι τῆς ἐκείνου ἐργετεῖν ἐξουσίας, οὐχ ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐεργέτας ἡμῶν καλῶς ποιεῖν· εὐεργέτας δὲ οὗτος, καθὼς εἴρηται, τῶν παρὰ σοῦ γραμμάτων ἀφορμῆ γενόμενος ἡμῖν καὶ ὑπόθεσις, καὶ ἡμῶν εὐ παθεῖν ἀξίος. Διδασκάλους δὲ τοῖς ἡμετέροις μὲν ὄν τι (79) δοκούμεν μαθηθῆναι, ζητήσας ἡμῶν εὐρήσεις καὶ ἰωάννην, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐκείνους τε καὶ προφήτας, εἴγε μὴ ταμνηρῶν διδασκαλίαν οἰκειοῦσθαι τῶν τοιούτων ἀγγελοῖς (80) περὶ τῆς ὑμετέρας λέγοις σοφίας, ἢ ἐπιστήμονές φασί, ἀπὸ σοῦ πηγάζουσαν, ἢ τῶν τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι (81) πᾶσιν, οἷς τῆς πνεύσεως τεστὶ λόγου. Ταῦτα γὰρ ἤκουσα πρὸς πάντας ἐπὶ

(79) Lego, εἰ μὲν ὑφ' ὄν τι. Nisi quis eorum dum censuerit, εἰ μὲν οὖν τι.

(80) Τοιούτων διηγημάτων, οἷς. Id. cod. τῶν ἀνδρῶν· εἰ δὲ. Rectissime. Et mox, ἦν αἰτιολογία φασί. — Locus, ni fallor corruptus. Videtur an articulus οἷς ad ἡμῖν referatur, ut sit, sicut artis scientiam sumere, de quibus tuam meam prædicas, quam ejus rei periti judices, etc.

(81) Ἐν μετοχῇ τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι. Μετὰ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς γενέσθαι. Et paulo post, ἐπὶ τοῖς, pro διηγούμενου.

του σου μὲν μαθητοῦ, πατρὸς δὲ ἐμοῦ, καὶ δι-
 κλου τοῦ θαυμαστοῦ Βασιλείου. Ἰσθί με μὴδὲν
 α λιπαρὸν (82) ἐν τοῖς τῶν διδασκάλων διηγή-
 σι, ἐπ' ὀλίγον τῷ ἀδελφῷ συγγεγονότα, καὶ τοσοῦ-
 τῶν ἀρὰ τῆς θείας γλώττης ἐκκαθαρόντα (83), ὅσον
 ὦναι μόνον τὴν [ἄγνωστον (84)] τῶν ἀμυήτων
 ὄγου. Ἐπειτα μέντοιγε, καὶ τούτῳ (85), εἴποτε
 ἦν ἀγοίμι, κατὰ σπουδὴν πᾶσαν ἐνδιατρίβοντα,
 εἴην γενέσθαι τοῦ ὑμετέρου κάλλους, καὶ τυ-
 (86) δὲ μὴδέπω τοῦ ἔρωτος. Εἰ μὲν οὖν, ὡσπερ
 ; ἐγὼ κρῖνω τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐστὶν οὐδαμοῦ ὁ δι-
 κλος (87) ἡμῶν. Εἰ δὲ τὴν σὴν ὑπόληψιν, ἦν ἐφ'
 ἔτχες, μὴ ἀληθεύειν οὐ θέμις· ἀλλ' ἀληθεῖς
 ἐν τῷ λόγῳ καὶ ὑμεῖς, καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀπόδλητοι
 ; σοίγε κριτῆ· ὁδὸς τολμήσαι σοι τῶν τοιούτων
 κίτριαν ἀναθεῖναι (88). Εἰ γὰρ Βασιλείος μὲν τοῦ
 ἔρου προστάτης λόγου, ἐκείνῳ δὲ ὁ πλοῦτος ἐκ
 τῶν ἦν θησαυρῶν· τὰ σὰ κεκτήμεθα, καὶ εἰ δι'
 ον ὑπεδεξάμεθα. Εἰ δὲ ὀλίγα ταῦτα· ὀλίγον
 οἷς ἀμφορεῦσι τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ἐκ τοῦ Νεῖλου

n. Nam si Basilius quidem nostræ qualiscunque in dicendo facultatis auctor est, ejus autem
 iæ e tuis thesauris depromptæ sunt, tuis utique bonis potimur, etsi per alios acceperimus;
 vero exigua hæc sunt, parum etiam aquæ etsi in amphoris sit, e Nilo tamen est.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ' (89).

EPISTOLA XIV.

onsiva est hæc epistola ad alteram, fortasse Libanii, epistolam, ut ex rursus facta Cynegii mentione
 conjici potest.

ἔορτῃν ἀγειν σὺνήθως τοῖς Ῥωμαίοις περὶ τὴν
 ἔριον ὦραν, τρόπον κατὰ τινὰ πάτριον (90), ὅτε
 ἴλου πρὸς τὴν ἄνω χώραν ἀναποδίζοντος, πλεονά-
 ἄρχεται τὸ ἡμερήσιον μέτρον. Ἰερὰ δὲ νερό-
 αι τοῦ μηνὸς ἡ ἀρχὴ, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἡμέρας
 ἐν ἔτος οἰωνοζόμενοι, δεξιὰς τινὰς συντυχίας, καὶ
 κούνας, καὶ πόρους ἐπιτηδεύουσι. Τί βουλόμενος
 ὕθεν τοῦ γράμματος ἀρχομαι; Ὅτι καὶ αὐτὸς
 ἀγον τὴν ἔορτῃν ταύτην, παραπλησίως ἐκείνοις
 ποφορήσας· ἦλθε γὰρ τότε καὶ εἰς τὰς ἐμὰς χεῖ-
 χρυσὰς, οὐ τοι κατὰ τὸν πάνδημον τοῦτον χρυσὸν
 γαπῶσιν οἱ ἀρχοντες καὶ δωροφοροῦσιν οἱ ἔχον-
 τὸ βαρὺ καὶ αἰσχρὸν καὶ ἀψυχον κτήμα· ἀλλ'
 ἐντὸς πλοῦτου τῶσγε νοῦν ἔχουσιν ὑψηλότερον

Festum agere more quodam patrio consuetum
 est Romanis, cum hiberno tempore sol superiores
 cæli partes repetens, diurni spatii incrementum
 inchoat. Sacrum autem esse putant mensis initium,
 et ex hac die omen totius anni capientes, felicibus
 eventis, prosperitatibus et honorum omnium af-
 fluentiis auspiciandis vacant. Quorsum hoc epistolæ
 exordium. Quoniam et ipse, æque ac illi, auri
 donum adeptus, festum hunc diem egi: nam ad
 meas quoque tunc manus pervenit aurum, non vul-
 gare illud quod reges in pretio habent, et dono
 dant qui eo abundant, rem nempe onerosam, vi-
 lein et inanimem, sed quod apud cordatos viros
 omnibus divitiis excellentius est, pulcherrima sane

2) Ἐχοντα λιπαρὸν. Commutat Zacagnius λυ-
 πῶν. Vat. cum λιπαρὸν, quod ei contrarium. Recte
 : ob sententiæ rationem. Sed ms. Med. habet
 πρὸν. CARRACC. p. 96. — Ita hic locus emendandus
 i videtur; nam in Vaticano codice λυπρὸν, con-
 ijo plane sensu scribitur.

3) Ἐκκαθαρόντα. Codex Med. ἐκκαθαρόντα.
 lacunulam Vat. Zacagnius implevit voce ἄγ-
 ν. Sed præclarus Mediceus liber nullis lacunis
 atus, habet ζημίαν optimo sensu. Id. ibid.

4) Vocem uncinis inclusam nos supplevi-
 cum in codice Vaticano lacuna sit.

5) Ἐπειτα μέντοιγε, καὶ τούτῳ. Cod. Med.
 τα μέντοι τοῖς σοῖς. Longe ita satius: cum Vat.
 ione his eadem sententiam non sine tautologia
 iisset Nyssenus: jam enim paulo ante dixerat
 i Basilio se conversatum. Satius igitur erit ut
 icepts dicat se fuisse cum hominibus ejus cui

scribit epistolam. Id. p. 93.

(86) Καὶ τυχ. Καὶ abest a Med. paulo post οὐ-
 δέν habet id. codex, quod valet non, veluti nihil
 latinum; et longe præstat τῷ οὐδαμοῦ Vaticani:
 solum enim sibi non fuisse præceptores monere
 ipse vult. Id. pag. 94.

(87) Ὅ διδ. Med. ὁ δὲ διδ.

(88) Τοιούτων τὴν κίτριαν ἀναθεῖναι. Id. cod.
 ἡμετέρων ἀναθεῖναι τὴν κίτριαν a quo etiam abest
 postrema vox ὁμως. — Ita hic legendum videtur,
 licet in Vaticano codice sit τοῦτου.

(89) Ἐπιστ. In ms. Med. hæc epistola inscribitur
 Λιβανίου σοφιστῆ· estque num. X.

(90) Περὶ τὴν — πάτριον. Ms. Med. περὶ τὴν
 χειμέριον τροπὴν κατὰ τι πάτριον. Egregie. Sensus
 optime constat· τροπὴ, vocabulum ad temporum
 conversiones scilicet pertinens. Et τροπὴ pro sol-
 stitio profecto accipitur, χειμερινῶ vel θερινῶ. Nil

res accipienti, ut Pindarus loquitur, tuas, inquam, litteras et magnas earumdem divitias. Contingit enim me illa die ad Cappadocum metropolim venientem cum necessario quodam et amico viro congruere, qui mihi donum istud, epistolam nempe tuam, velut quoddam festivitatis symbolum, obtulit. Ego autem magna ex hoc eventu laticia perfusus, lucri istius cunctis qui aderant copiam feci, omnesque ejus participes facti sunt, totum quantum erat singuli citra contentionem ullam adepti; neque tamen ego illius quidquam minus habui; litterarum enim tuarum manus cunctorum pervagantes, propriae uniuscujusque divitiarum factae sunt, dum alii pluries legendo memoriae, alii tabulis earum verba commendant, et rursus ad meas rediere manus, majus mihi gaudium afferentes, quam divitum oculis auri materies suppeditat. Quoniam igitur agricolis quoque, ut exemplo ex familiaribus rebus petito utar, multam ad secundos labores alacritatem confert laus ex transactis laboribus percepta; da nobis quoque veniam, ut tuas ad nos litteras, laudibus nostris refertas, veluti amicitiae semina jactemus, et propterea scribamus ut te ad scribendum rursus provocemus. Caeterum hoc gratiae et beneficii loco abs te peto in comunem omnium utilitatem, ut de iis amplius non cogites quae sub epistolae finem subobscurae apud nos comminatus es. Neque enim arbitror rectum esse iudicium, quo sermonum elegantiam damnas, et idcirco silentium per totam vitam tibi indicendum esse decernis, quia nonnulli male agunt, dum relicta Graecorum lingua ad barbaras transfugiunt, et mercenarii milites facti militare stipendium dicendi gloriae praefereunt. Quis enim recte amplius loquetur, si gravis haec tua adversus eloquentiam comminatio rata, habeatur? Sed et non alienum erit e Scriptura nostra aliquid commemorare. Jubet enim lex nostra eos qui hominibus aliqua in re (prodesse) valent, non debere ad eorum qui beneficiis afflicti sunt, animum respicere, ita ut qui bona quidem mente praediti sunt, beneficiorum nostrorum compotes fiant, ingratis vero omnis eadem consequendi

communis scriptoribus Graecis. Hoc autem tempus evidenter indicat epistola. Cum, ait, *hiberno tempore sol superiores caeli partes repetens, diurni spatii incrementum inchoat*: et tum a Romanis festus dies ille peragebatur. Vaticanus a Mediceo solummodo differt in *τρόπον pro τροπήν* qua una voce restituta, nihil erat sive addendum sive mutandum. CARACC. p. 96. — Ita videtur hic legendum, licet in codice Vaticano sit, *περὶ τὴν χειμέριον τρόπον κατὰ τὴν πάτριον*. Nam idem Nyssenius in epistola I. ad Eusebium ait, *κατὰ τὴν χειμέριον ὥραν, τοῦ ἡλίου πρὸς τὸν ἀνω δρόμον ἀναποδίζοντος*. Vide Libanium in *ἐκφράσει καλανδῶν*, in tomo I ejusdem operum edit. Morellianae pag. 178, qui hanc Nysseni epistolam non mediocriter illustrat.

(91) Verba ista in his quae nobis supersunt Pindari operibus non reperio.

(92) *Προσφοίτ.* Med. ἐπιφοιτήσαντα.

(93) *Προστειναιτο.* Id. cod. προσεινέτο.

(94) *Οὐ φι.λ.* Med. ἔχειν φιλονικούντες: quod est aptius assentationi quam habet epistola. CARACC.

ἔστιν, τὸ κάλλιστον ὄντως δεξιῶμα κατὰ Πίνδαρον τὰ σά, φημί, γράμματα, καὶ ὁ ποιῶν ἐστὶν πλούτος. Οὕτω γὰρ συνέθη κατὰ τὴν ἡμέραν προσφοιτήσαντά (92) με τῇ μητροπόλει καταπρυχθεὶς τινὶ τῶν ἐπιτηδείων, ὃς μοι τὸ ἔργον τὴν ἐπιστολήν, οἷόν τι σύμβολον ἑορτῆς καὶ τοῦ (93). Ἐγὼ δὲ περιχαρῆς τῇ συντυχίᾳ κοινὸν προῦθηκα τοῖς παρούσι τὸ κέρδιον, καὶ μετείχον, τὸ ὅλον ἔχαστος, οὐ φιλονικούντας οὐκ ἤλαττούμενην ἐγὼ· διεξιοῦσα γὰρ τὰς παραρῆσας ἡ ἐπιστολή, ἴδιος ἐκάστου πλούτου ἐπιπέσει τῇ μνήμῃ (95) διὰ τῆς συνεχοῦς ἀναγωγῆς δέλτοις ἐναπομαζαμένον τὰ ῥήματα, καὶ ταῖς ἐμαῖς ἦν χερσὶ, πλέον εὐφραίνουσι τὸν θαλμὸν τῶν πολυχρύσων ἢ ὕλη. Ἐπειδὴ τοῖς γεωργοῖς (χρήσομαι γὰρ ἐκ τῶν ἀποδοξίματι) πολλὴν δίδωσι πρὸς τοὺς ἀποδοξίμων τὴν προθυμίαν, τὸ τῶν ποιηθέντων (96), σύγγνωθι καὶ ἡμῖν, ἅπερ αἰετῶν καταβαλλομένοις, καὶ διὰ τοῦτο γράφονται πάλιν ὑπὲρ τὸ γράφειν ἐκχαλεσώμεθα. Ἀπὸ χάριν ὀδρὸ τοῦ βίου κοινήν, ὅσα δ' ἐστὶν ἡμῶν (97) τὰ τελευταῖα τῆς ἐπιστολῆς ὑπομνήματα διανοεῖσθαι. Οὐδὲ γὰρ καλῶς ἔγνωσαν κρῖσεως [ὅτι] τινὲς ἀμαρτάνουσι πρὸς τὴν ἀγνώσειαν ἀπὸ τῆς Ἑλληνίδος αὐτομολούσας, ἀσθενεῖς σφοδρῶς στρατιώται γενόμενοι, καὶ τὸ παρὰ σιτηρέσιον ἀντὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν ὁδῆς ἀποδοξίμων διὰ τοῦτο σε καταδικάζειν τῶν λόγων, καὶ τὸ τοῦ βίου καταψηφίζεσθαι: τίς γὰρ ὁ φησὶν οὐ τὴν βαρείαν ταύτην ἀπειλήν κατὰ τὴν ἀποδοξίμων; Ἀλλὰ καλῶς ἔχει τόξα μηδὲν τινος τῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας Γραφῆς. Καίτοι ἡμέτερος λόγος τοὺς δυναμένους εὐαριστῶν καὶ πρὸς τὰς γνώμας τῶν εὐεργετηθέντων ὡς φιλοτιμεῖσθαι μὲν τοῖς εὐαριστοῖς, ἀποδοξίμων τοῖς ἀχαριστοῖς τὴν εὐποσίαν· ἀλλὰ μάλιστα παντὸς οἰκονόμον, ὃς κοινήν προσηύχεται ἀποδοξίμων κτίσει καλῶν τὴν μετουσίαν (99), ἀγαθῶν καὶ τοιοῦτοις. Πρὸς ταῦτα βλέπων, ὃ θαυμάσιον τοιοῦτον τῷ βίῳ σαυτῶν, οἷον ὁ παρελθὼν ἐστὶν. Οὐ γὰρ τὸν ἥλιον οἱ μὴ βλέποντες

pag. 94.

(95) *Ἐστὶ* — τῇ μνήμῃ. Med. ms. ἐστὶν μνήμῃ. Et mox ἐναπογραφόμενον.

(96) *Ἀπόδοξον*. Hic mendum subest fuit Zacagnio: et jure quidem. Sed ms. V. illud tollit, exhibens ἀπόνασθαι. Vere enim animos ad laborem praebet τὸ τῶν ποιηθέντων νασθαι, iis in quibus elaboraverunt, nisi ut patet pag. 96. — Nisi mendum hic sit, ἀποδοξίμων aliud esse videtur, quam *laus*, a *κροτίῳ*, παρὰ (97) *Ἐμῶν*. Id. cod. Med. ἡμῶν. Et παρὰ εἰς τὴν ἀμαρ.

(98) *Ἐὶ τι ποιεῖν*. Recte supplevit Zacagnio jiciens ποιεῖν. Sic plane codex Med. V. pag. 97. — Verbum, ποιεῖν, nos etiam supplevimus; nam in Vaticano codice mendum est.

(99) *Μετουσίαν*. Et hic rem acu tetigit. Ita namque Med. Id. ibid. — Ita enim censeo Vatic. cod. in quo male scribitur νοίαν.

εἶναι. Οὐκοῦν οὐδὲ τὴν ἀκτίνα τῶν σῶν λόγων
 ῥοῦσθαι καλῶς ἔχει διὰ τοὺς μεμυκότας τὰ τῆς
 αἰσθητήρια. Τὸν δὲ Κυνήγιον εὐχομαι μὲν,
 μάλιστα μὲν πόρρω τῆς κοινῆς εἶναι νόσου ἢ
 τοὺς νέους κατελίγηε· προσέχειν δὲ κατὰ τὸ
 σιον (1) τῇ περὶ τοὺς λόγους σπουδῇ. Εἰ δὲ ἄλλως
 δίκαιόν ἐστι καὶ μὴ βουλόμενον αὐτὸν ἐκδιά-
 χι, ἐν ᾧ νῦν ὄντες (2) οἱ πρὸ τοῦτου τῶν λόγων
 τατῆσαντες, ἔλεεινοὶ τινὲς εἰσιν ὑπ' αἰσχύνῃς
 δυόμενοι.

se et eloquentiæ studiis ultro ac sponte incumbere valde opto. Quod si aliter sentiat, æquum
 ut et nolentem cogamus, propterea quod miseri sint magnoque dedecore nunc afficiantur
 ante hoc tempus eloquentiæ studia deseruerunt.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ' (5).

EPISTOLA XV.

*memnam hæc epistola scripta sit, divinare non possumus; quam autem occasione scripta fuerit, ex
 ejusdem lectione liquido apparet.*

αὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων μικροῦ δεῖν, ὅσα ποιεῖ
 κεκτημένους εὐδαίμονας, πένητες οἱ Καππάδο-
 4) ἡμεῖς, πλέον δὲ πάντων πένητες τῶν γράφειν
 μένων (5). Τοῦτό τοι καὶ τῆς πολλῆς τοῦ λόγου
 ὑπέρτος αἰτίας. Πρὸ πλείονος γάρ μοι χρόνου πε-
 μένης τῆς πρὸς τὴν ἀρεσιν ἀντιβήσεως (6), ὁ
 γράφων οὐκ ἦν, [τοσαύτη τῶν] γραφῶν (7) ἡ
 ἴα, βραθυμίας ἡμῖν, κατὰ τὸ εἶδος, ἢ τῆς περὶ
 λόγον ἀσθενείας προσε[νεγκοῦσα] (8) ὑπόνοιαν.
 Ἐπειδὴ νῦν γοῦν κατὰ Θεοῦ χάριν ὁ τε γράφων,
 ὁ δοκιμάζων τὰ γεγραμμένα [παρῆν, τοῦτον] (9)
 ἴτακα ὑμῖν, οὐ καθὼς φησιν ὁ Ἰσοκράτης, δῶ-
 τὸν λόγον (10)· οὐδὲ γὰρ τοι[οῦτον εἶναι] λογί-
 α, ὡς ἀντὶ κτήματος τῷ δεξιμένῳ γενέσθαι· ἀλλ'
 ἢ γένοιτο ἡμῖν [τοὺς ἐν τῷ νυνὶ] (11) σφριγῶν-
 τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος καταθαρσῆσαι τῆς πρὸς
 ἐναντίους μάχης, ἐν τῇ τοῦ [ἀγῶνος παύσει] τὸ

Cum rerum fere omnium quæ possessores
 suos felices faciunt, pauperes nos Cappadoces si-
 mus, præ cæteris tamen eorum penuria laboramus
 qui describendis libris operam navant; idque sane
 causa fuit cur tam sero te litteris alloquar. Nam
 cum ante multum temporis hæreseos confutatio-
 nem elucubrassem, hominis qui illam transcri-
 beret copia non erat; (tanta) librorum penuria
 nobis est, quæ sane in eam opinionem nos haud
 immerito potest (adducere) ut socordes, vel ad scri-
 bendum infirmi atque imbecilles esse videamur.
 Quoniam vero nunc Dei munere nobis (adest) et
 qui describat et qui ab aliis descripta corrigat, nisi
 vobis non muneris loco, quemadmodum Isocrates
 ait, tractatum istum: neque enim (talem esse) ar-
 bitror ut lucri vel possessionis alicujus loco haberi
 possit: sed ut nobis facile accidat vos (nunc) in

Ἰσοκράτους. Optima etiam hæc restitutio, quam
 rt ms. Med. — Et hic necessario emendandum
 seo Vaticanum codicem, in quo legitur ἀκού-

;) Levi mutatione hunc locum corrigendum esse
 ivimus, ἐφ' ᾧ νῦν ὄντες.

i) Ἐπιστ. In ms. Med. hæc epistola inscribitur
 ἰνῆν καὶ Μαξιμιανῶν· estque XI.

ii) Καππάδοκες. Med. Καππαδόκαι.

;) De hac librorum apud Cappadoces penuria,
 e etiam conqueritur S. Basilius in fine epist.
 , et subobscurè in epistola 341.

;) Videtur loqui Nyssenus non de Antirrhético
 ersus Apollinarem, sed de alio ejus magno
 re adversus Eunomium; prioris enim operis
 admodum prolixum exemplar unum facile Nys-
 sus conficere potuisset; posterius vero opus
 ltit isque longissimis libris constat. Scripta
 itaque hæc epistola paulo post Constantinopo-
 nam I generalem synodum; nam uno ante
 e synodi celebrationem anno libros illos edidisse
 sennus, scite probat Hermantius in *Vita S.*
ilii lib. viii, cap. 23.

7) Τοσαύτη τῶν γραφῶν. Id. καὶ τῇ ὑπογρα-
 ν. In hac et sequentibus epistolis lacunæ multæ
 oriuntur in codice Vaticano, non librarii culpa,

sed quia in alio codice, ex quo ante quingentos
 annos Vaticanus transcriptus fuit, nonnullæ erant
 paginæ, in una earum extrema parte vetustate
 consumptæ, quarum defectum accurate adeo an-
 tiquus Vaticani codicis scriptor representavit, ut
 deficientium verborum numerum, relicto nunc
 majori, nunc minori spatio diligentissime designa-
 verit. Nos autem, ne tot hiatus in earumdem epi-
 stolarum contextu conspicerentur, lacunas illas,
 habita ratione majoris minorisve intervalli, quod
 antiquus librarius reliquit, ex ingenio supplēvimus,
 et conjecturas nostras semicirculis inclusimus,
 ne eas pro Nysseni verbis quispiam acciperet.

(8) Προσενεγκοῦσα. Id. προσετρίψατο ἄν.

(9) Παρῆν, τοῦτον. Id. εὐρέθησαν. Paulo post,
 οὐδὲ γάρ τι τοιοῦτον ἐν τούτῳ.

(10) Ita hunc locum emendavimus ex Isocratis
Oratione ad Demonicum, in cuius exordio, quæ
 Nyssenus laudat, habentur; nam in Vaticano co-
 dice corruptissime scribitur, εἶρον τὸν λόγον. Sic
 idem Nyssenus in *Epist. prima ad Eusebium*, ὡς διὰ
 τοῦτο δῶρον τὴν ἐπιστολὴν τοῖς φιλόλογοις νομίζε-
 σθαι.

(11) Ἡμῖν τοὺς ἐν τῷ νυνὶ. Id. ὑμῶν προτροπῇ,
 ὡστε. Mox vero ἐν τῇ τοῦ γέροντος προθυμίᾳ. Et
 paulo post, καὶ τῆς ἀκοῆς τοῦ σοφιστοῦ ἄξιον.

ipso juventutis flore constitutos, excitata in (pu- A τῆς νεότητος εὐθαρσῆς ἀνεγείροντας. Εἰ δὲ τῶν ἐκ τοῦ λόγου καὶ τῆς [σπουδῆς] ἐπιθυμῶσαντες μέρη τινὰ, τὰ πρὸ τῶν ἀγῶνων μίση τῆς [αὐτῆς (12)] ἰδέας, ἀνενέγκαστο. Ἰσως ἐκ τῶν δογματικῶν, φανήσεται ὑμῖν οἷα ἐπιειρήμενα]. Ἄπερ δ' ἂν γινώσκοντες, διακρίνατε σφάλμα καὶ διορθωτῆ ἀναγνώστεσθε.

ipso juven- gnæ discrimine) juvenili audacia, ad aggrediendos hostes alacres promptosque reddere. Quod si in eo tractatu quidpiam occurrat (quod accuratior studio et animadversione) dignum vobis visum fuerit; si quasdam operis partes examini subjicietis, eas præcipue quæ acrius cum heresi certamen præcedunt et quotquot alia relationem ad (idem) materiæ genus habent; nonnulla etiam ad ipsam una pertinentia vobis fortasse videbuntur haud inscite (dicta fuisse). Quæcunque autem comprehendideritis, ea sane tanquam magistro et correctori legentis.

EPISTOLA XVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙϚ' (15).

Describit in hac epistola Nyssenus vel trigonalem, vel alium eidem plane similem, pilæ ludum, verba non modicam lucem afferunt iis quæ de eo ludi genere tradunt post Sipontinum in Mercurialis De arte gymnastica lib. II, cap. 5; Rosinus Antiq. Roman. lib. V, cap. I, et in Dempsterus pag. 334; Faber in Agonistico lib. I, tit. 6, et Vossius De quatuor artibus populari Gymnastica § 65.

Quemadmodum pilæ lusores facere solent, cum B in trigonum distantes, pilam invicem excipiunt, et cum dexteritate remittunt: deludunt autem illum, qui in eorum medio prosilit, dum simulato vultu motu, et quodam manus gestu, dextrorsum vel sinistrorsum se pilam missuros esse ostentantes, ab ea, quo ipsum accurrere vident, (parte) pilæ jactum avertunt et ejusdem spem arte fallunt: alia plerumque (a nobis) modo sunt, qui serio bonaque fide agendi studio prætermissio, callide cum hominibus, veluti pila, ludimus, dum bona spe, quam (prætendimus), fidentium nobis animos sinistris factis decipimus. Litteræ reconciliati animi indices, benevolentiae significationes, tesseræ, dona, conjunctio animorum per litteras inita, hæc omnia sunt simulati pilæ jactus, dexteram versus partem præmonstrati; sed in eorum locum, quæ inde expectamus, accusationes, insidiæ, calumniæ, maledicentiæ, injuriæ, et sententiarum, una tantum parte audita, rapinæ succedunt. O vos ab omni spe felices, quos hujuscemodi hominum nequitiæ non velant quominus fidenter audacterque de Deo loquamini! Verumtamen hortamur vos, ut non ad res nostras, sed ad eam, quam Dominus in Evangeliiis tradidit, doctrinam respiciatis; quid enim præsidii, ut suæ melius res procedant, mœrore afflictus habere ab eo potest qui ipsum calamitatibus superat? Ait autem Scriptura: *Mihi*

Οἶόν τι ποιοῦσιν οἱ τῆ σφαίρα παίζοντες, διαστάντες ἀντιπέμπουσι ἀλλήλοις (14) ἐν τὴν βολὴν (15), ἄλλος παρ' ἄλλου διαθεγόμενος. Παίζουσι δὲ τὸν ἐν τῷ μέσῳ (16). . . . (17) ἐκ δὲ τῶν τῆ ἐσηματισμένη τοῦ προσώπου ἰσχυρῶς τῆ ποῖδ' τῆς χειρὸς ἐνδεικτεῖ [κατὰ τὸ] δεξιῶν ὄνυμον τὴν βολὴν προδείξαντες, ἐφ' ὅπερ ἡμεῖς αὐτὸν ὀρμῶντα [μέρος (18)] ἀποπεμπόμενοι, ἐκ ἐλπίδα δι' ἀπάτης ἐνεύσαντο· τοιαῦτα ποιοῦντες καὶ νῦν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς [ἡμῖν], οἱ τὸ ἐπιειρῆ ἀφέντες, ἐν εὐφύτῳ τοῦ ἀνθρώπου σφαίρα ἀντὶ τῆς δεξιᾶς ἐλπίδος, ἣν [προτεινόμεν] σκαλιότητι τῶν γινόμενων τὰς ψυχὰς τῶν ἐπιστῶν ἡμῖν παρακρουόμενοι. Γράμματα καταλλεπτῶς λλοφροσύναι, σύμβολα, δῶρα, ἀγαπητικὰ ἐπιμαμάτων περιπλοχῆ. Ταῦτά ἐστι τῆς σφαίρας ἰσχυρῶς, ἣ κατὰ τὸ δεξιὸν προδεικνυμένη. Ἄλλ' ἐκ ἐλπισθεῖσης διὰ τῆς εὐφροσύνης, κατηγορικὰ σκευαί, διαβολαί, μέμψεις, ἐγκλήματα, ἡμεῖς ἀποφάσεων ὑφαρπαγαί. Μακάριοι τῶν ἐλπίων οἱ διὰ τῶν τοιοῦτων τὴν πρὸς Θεὸν παρρησιασματευόμενοι. Ἄλλὰ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, πρὸς τὰ ἡμέτερα βλέπειν, ἀλλὰ πρὸς τὴν δεσποτικὴν Εὐαγγελίου διδασκαλίαν· τίς γὰρ ἂν ἐπιειρῶν ὀδυνῶν παραμυθία γένοιτο ἂν ἄλλος αὐτῶν ἰσχυρῶς ὀδύναις ὑπερβαλλόμενος, ὡς δ' ἂν τὴν ἰσχυρῶς λάβῃ τὰ πράγματα; Ὡς φησι, Ἐμοὶ ἐπιειρῶν ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος. Σὺ δὲ με, ἐπιειρῶν

(12) Ὅσα τῆς αὐτῆς. Id. ὅσα τῆς ἐπιλεκτῆς ἐστι. Et mox, ἀνενέγκαστε. Paulo post, ἀγρ. ἡρμηνευμένα.

(13) Ἐπιστ. Hæc epistola in cod. Med. inscripta legitur Στρατηγῶν· estque ordine 12. Zacagnius vero ex Vat. mistim edidit cum præcedente, hoc pacto: ἀναγνώστεσθε [τῶ μὴ πράττοντι] οἶόν τι· ἱς λεγέτις (qui non faciunt) quemadmodum. etc.

(14) Ἀλλήλοις. Codex Med. ita supplet lacunam editi ex Vat.

(15-17) In his duabus lacunis, cum sine ullo supplemento sensus constet, supervacaneum videtur quidpiam addere; quod si istas quoque implere lubet, in priori fortasse legendum, ἀντιπέμπουσι

τῆς σφαίρας ἐν εὐστοχίᾳ τὴν βολὴν· in præterito vero addendum videtur pronomen, αὐτῶν.

(16) Ἐν τῷ μέσῳ. . . . Id. ἐν τῷ μ. πρὸς τὸν μέσον.

(18) Ὅρμ. μέρος. Id. ὄρμ. κατὰ τὸ ἐπιειρῶν, vero, κατωρθῶται — παρά. Et paulo post in eod. videtur scriptum ἡμῶν pro ἡμῖν superfluum. Vide an melius sit, ἐφ' ὅπερ ἂν ἰσχυρῶν ἐπιειρῶν ὄνυμοντα, ἐκείθεν ἀποπεμπόμενοι.

(19) Προτεινόμεν. Id. προϊσχυόμεθα. Et præterjectis, ἀγαπητικὰ — περιπλοχὰι. — Vide splendum hic, προδεικνυμεν, quo verbo in epistola non semel utitur Nyssenus.

(20) Ita legendum esse videtur, licet in eod. codice sit αὐτῶν.

πειν σεαυτοῦ ἀξίως, καὶ τῷ Θεῷ ἐλπίζειν, καὶ ἄνδρα γκόμενον πρὸς τὸ καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς εἶναι, ἀ παρ' ἡμῶν ὑποδείγματα · ἐπιτρέπειν δὲ τῷ τῷ δικαιοκρίτῃ (21) τὴν συμφέρουσάν τε καὶ δὲ τῶν πραγμάτων ἀπόδοσιν, ταύτῃ τε ἄγειν, εἰρ ἂν ἡ θεία κατευθύνη σοφία. Πάντως οὐδὲ ὁ ἡφ τῷ φθόνῳ τῶν ἀδελφῶν ἐδυσχέρανε, διότι ὁμογενῶν ἡ κακία ὁδὸς αὐτῷ πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ.

A *vindicta, ego retribuam, dicit Dominus* *. Tu autem, vir optime, fac digna te agas, Deo confide, nec infortunia nostra te a bonis rectisque operibus retraham. Quod autem ad felicem rerum exitum attinet, id totum Deo commenda atque concede, eo-que modo age, quo divina sapientia tibi agendum fore monstrabit; nam nec Josepho male cessit invidia fratrum, quandoquidem consanguineorum malitia viam ipsi stravit ad regnum.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ' (22).

EPISTOLA XVII.

intissimam hanc Nysseni epistolam scriptam fuisse ad Ecclesiam Nicomediensem, non modo quæ in a fit Euphrasii episcopi mentio demonstrat, verum etiam clare colligitur ex aliis quibusdam ejusdem stolis locis, de quibus agimus in nostra ad hac opus præfatione. Scripta autem fuit post primam ieralem Constantinopolitanam synodum, cui Euphrasius interfuit, cum post ejus mortem multæ in clesia illa turbæ iterum essent excitatæ, quas dum hac epistola componere studet Nyssenius, fortissimis ionibus evincit, in episcopi electione non tam mundanæ nobilitatis atque potentia, quam animi vir- uti rationem habendam esse.

ἡμᾶς μὲν, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρισμῶν καὶ Θεὸς **B** ἰς παρακλήσεως, ὁ πάντα ἐν σοφίᾳ πρὸς τὸ ἔρον οἰκονομῶν, διὰ τῆς ἰδίας ἐπισκοπήσειε χά- , καὶ παρακαλέσειεν ἑαυτῷ, ποιῶν (23) ἐν ὑμῖν ἄρεστον, καὶ ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου ματος αὐτοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμῖν θεραπείαν πάσης θλίψεως καὶ δυσχερ[ε]ίας, [προκοπήν δὲ] πᾶν ἀγαθόν, εἰς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἰκοδομήν τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, καὶ εἰς [ἐπαι- τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ ταύτην αὐτῶν τὴν ἀπολογία πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν μενοι (24), οὐκ ἡμελήσαμεν πρὸς τὴν ἀπόδοσιν ἐχρεωστημένης ἡμῖν ἐπισκέψεως, ἥ ἐν τῷ παρ- τῷ χρόνῳ, [ἡ μετὰ (25)] τὴν γενομένην τοῦ μα- τῶ Πατρικίου (26) μετάστασιν (27) · ἀλλ' ὅτι **C** εἰ μὲν αἱ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιῶν (28) [τα- (29)], πολλὴ δὲ ἡ τοῦ σώματος σαθρότης, ὡς , προϋόντι τῷ χρόνῳ συνεπιδιδούσα, πολλὴ δὲ τῆς ὑμετέρας ἀγαθότητος εἰς ἡμᾶς βραχυμία, ὁδεὶς οὐδέποτε λόγος εἰς προτροπήν ἐν γράμ- [οὐδὲ σχέσις πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν (30)] Ἐκκλη- τοῦ μακαρίου Εὐφρασίου (31) τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐσότητος ἑαυτῷ τε καὶ ὑμῖν, οἷον σει-

B *Vos quidem Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis* *, qui cuncta sapienter ad utilitatem nostram moderatur, gratia sua gubernet, sibi-que conciliet, faciens in vobis beneplacitum suum; et veniat super vos gratia Domini nostri Jesu Christi, et ejus Spiritus sancti communicatio, ut fiat vobis quidem afflictionum omnium atque tribulationum solamen; (profectus vero) in omni virtute, ad Ecclesiæ tranquillitatem et animarum vestrarum ædificationem atque (laudem) gloriæ nominis ejus. Nos autem excusationem hanc nostram apud charitatem vestram instituentes dicimus, nec antea-ctis temporibus, nec post beati Patricii obitum, in suscipienda Ecclesiæ vestræ curatione, quemadmo- dum muneris nostri ratio postulabat, negligentes unquam fuisse; sed quoniam (turbæ) multæ sunt in Ecclesiis nostræ curæ commissis, multa etiam corporis nostri infirmitas, una cum ætate, ut par est, quotidie crescens, multa denique vestra neglectio nostri, quandoquidem nulla unquam ad nos excitandos litterarum collocutione usi estis, (nec) ullam cum Ecclesia nostra necessitudinem habu- istis; cum alioqui beatus Euphrasius episcopus cha- ritate, veluti catenis quibusdam, se ipsum et vos

Rom. xii, 10. * II Cor. i, 3.

) *Δικαιοκρίτη*. Id. *δικαίῳ* χριτῆ.
 i) *Ἐπιστ.* Cod. Med. inscriptam refert hanc olam τοῖς ἐν Νικομηδείᾳ πρεσβυτέροις · est que ie XX.
 i) *Ποιῶν*. Abest hæc vox a cod. Med. Paulo ubi *προκοπήν* supplet editor, idem codex præ- οδοίαν. Et mox προσθήκην pro ἔπαινον.
 i) *Αὐτῶν* — *ποιούμενοι*. Id. codex, ἑαυτῶν — ἴμεν ὅτι.
 i) *Ἡμῖν*. — [ἡ μετὰ]. Med. ὑμῖν — ἡ καὶ νῦν
 i) Patricii hujus Nicomediensis episcopi nulla, sciam, mentio in antiquis monumentis ha-
 i) Vox, *μετάστασις*, potest etiam significare stationem, et exsilium; sed utrumque sensum idere videtur vox *μακάριος*, quæ mortuorum

epitheton plerumque esse solet.
 (28) Vide, an supplementum potius sit, *φροντίδες*, ut respexisse videatur Nyssenius ad curam illam componendarum per Ponticam diocesium turbatæ nimium Ecclesiæ rerum, quam sibi et Helladio Cæsariensi ac Otrejo Melitinensi Constantinopoli- tana prima generalis Synodus commisit. Vide Ba- ronium an. 581, tom. IV, pag. 445, et Hermantium in Vita S. Basilii lib. ix, cap. 30.
 (29) *Ταραχαί*. Id. *ἀσχολίαι*.
 (30) *Οὐδέ* — *ὁμῶν*. Id. ἡ δηλωματικὴ — ἡμᾶς. Mox vero διὰ πάσης γνησιότητος — τὴν βραχ- ἡμῶν.
 (31) Euphrasius Nicomediensis episcopus Con- stantinopolitanæ primæ generali synodo subscrip- sit; hinc autem apparet post eandem synodum scriptam fuisse hanc epistolam.

cum humilitate nostra sanctissime conjunxerit. Sed quamvis debitum charitatis officium, nec a nobis, curam Ecclesiae vestrae impendendo, nec a vestra religiositate, ad id nos adhortando, expletum antea fuerit; tamen assumptis nunc demum in votorum nostrorum societatem precibus vestris, Deum oramus, ut nos quam celeriter fieri poterit, ad vos venire permittat, ut invicem consolemur, et, Deo viam rationemque monstrante, operam demus ut iis quae dudum evenere, malis occurramus, et in posterum securi esse possimus, ne amplius hac vestra discordia invicem divulsi, dum alius alio consilio sese ab Ecclesia separat, diabolo risus materiam praebent, cujus voluntas atque opus est divinae voluntati contrarium, neminem salvum fieri et ad veritatis cognitionem pervenire. Quanto enim putatis, fratres, dolore nos angere, dum ex iis qui de rebus vestris nuntium afferunt, intelligimus nullam rerum apud vos mutationem de integro factam esse, sed eos qui semel a mutua charitate declinarunt, eodem semper impetu ferri? Et quemadmodum si aquae rivus frequenter marginem superet, et sinistrorsum delapsus, defluit, aegre fieri potest ut ad pristinum cursum revocetur, subjacente, videlicet solo aquae impetu excavato, ni locus, unde aqua defluit, obstruatur; ita et eorum qui a fratrum communione discesserunt, animi affectio, semel a recta et sincera fide, praerogationis aestu, veluti distorto cursu, deflectens, profundam jamdudum consuetudine fossam egit aegreque ad pristinam charitatem benevolentiamque revertitur. Quapropter rectore aliquo sapiente atque eximio res vestrae opus habent, qui probe sciat in alveum quodammodo aberrantes reducere, ut inordinatus hujus fluenti decursus ad primævum ordinem iterum possit revocari, et rursus pietatis segetes vobis multiplicentur, perennibus concordiae aquis irrigatae. In hoc itaque negotio multum studii atque alacritatis unusquisque vestrum adhibere debet, ut talis episcopus sancti Spiritus gratia designetur, qui studiose, quae Dei sunt, solummodo (intueatur), et nunquam ad ea de quibus adeo in hac vita solliciti sumus, oculos adjiciat.

Propterea enim (antiqua) lex, arbitror, Levitas terrenae haereditatis exsortes esse jussit, ut ejus possessionis loco solum Deum (privatim ac praecipue) haberent, eumque de terrenis rebus nihil (solliciti) apud se perpetuo custodirent. Quod si nonnulli apud vos, aut etiam unusquisque vestrum neutram in partem propendat, non idcirco debet

(32) Male in Vaticano codice, ημετέρας.

(33) Καὶ τὴν ὑμετέραν. — διὰ τάχους. Med. καὶ τῆς ὑμετέραν πρὸς Θεὸν συμπαραλαβόντες διὰ τάχους εὐχὴν.

(34) Ὑμᾶς. Med. legit cum Vat. ἡμᾶς. Et mox, κατ' ἄλλου ὁρμήν. — Lego ὑμᾶς, sensu ita postulante, licet in Vaticano codice sit ἡμᾶς.

(35) Fortasse legendum, εἰ τοῦ ὀγετεύου.

(36) Ὄγετεύειν. Med. ὀγεττηγίν.

(37) Βλέψη. Id. ὄψεται et paulo post λευτικόν

αἰετὶς, τῇ ἀγάπῃ τὴν βραχύτητα ὁμῶν καὶ τὸς. Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον τὸ τῆς ἀγάπης, ἢ παρ' ὁμῶν διὰ τῆς ἐπισκέψεως, ἢ παρ' ἡτέρας (32) εὐλαθείας διὰ τῆς προτροπῆς, ἐπιτιμῶν γοῦν εὐχόμεθα τῷ Θεῷ, συμπάσχοντες ἑαυτοὺς ἡμῶν καὶ τὴν ὑμετέραν εὐχὴν συμπαραλαβόντες, διὰ τάχους (33), ὡς ἐπιτιμῶν ἐπιδημήσαι τε ὑμῖν, καὶ συμπαρακαλεῖσθαι συσπουδάσαι, ὡς ἂν ὀφρηγῆται ὁ Κύριος, ἐπιτιμῶν ἤδη γεγεννημένων λυπηρῶν διόρθωσιν ἐπιτιμῶν καὶ τὸν ἐφεξῆς χρόνον ἀσφάλειαν ὑμῶν (34) ἐν τῇ ἀσυμφωνίᾳ ταύτῃ διαπραγματεύου κατ' ἄλλην ὁρμήν ἑαυτὸν τῆς ἑαυτοῦ ἀγόντος, γέλωτα προκείσθαι τῷ διαβῶλι, ἢ καὶ ἔργον ἐστὶν ἐξ ἐναντίου τῷ Θεῷ κείσθαι μηδένα σωθῆναι, μηδὲ εἰς ἐπίγκωσιν ἀλτῆρας. Πῶς γὰρ οἴσθε ἡμᾶς, ἀδελφοί, θλίβεσθαι τὴν ἀκοήν τῶν διαγγειλάντων ἡμῖν τὰ ὑμέτερα, ἢ μία γέγονε τῶν ἐφεστώτων ἐπιστροφῆς ἀποκλινόντων προαίρεσις ἐπὶ τῆς ἀπίσθαι φέρεται, καὶ ὡσπερ ἐκ τοῦ ὀγετεύου πολλὰ εἰς τὴν παρακειμένην ἔχθη ὑπερβαίνει καὶ κατὰ τὸ πλάγιον διαδύεν, ἀπορρέει, μετὰ τὸν δὲ τοῦ ὑπαίτιου τόπου, δυσανάγκαστον κοιλανόμενος τοῦ ὑποκειμένου, πρὸς τὴν πρὸς ὀφθαλμῶν τῶν ἀποστάτων ὁρμήν, ἐπιτιμῶν εὐθείας τε καὶ ὀρθῆς πίστεως ἐκ φιλοκαίριον βυεῖσαι, ἐνεβάθουν ἤδη τῇ συνθειᾷ, καὶ ὡσπερ ἔπι τὴν ἀρχαίαν ἐπανέρχεται χάρη. Ἐπιτιμῶν καὶ μεγάλου χρήζει τὰ κατ' ὑμῶν ἰσχυρὰ καλῶς τὰ τοιαῦτα ὀγετεύειν (36) ἐπιτιμῶν δύνηθῆναι πάλιν τὴν ἀτακτον τοῦ βέβαιον περιτροπῆν εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀνακίεσθαι, ἂν πάλιν ὑμῖν τὰ τῆς εὐσεβείας ἀδύνατον τῆς εἰρήνης ἐπιβροχὴ καταρδόμενα. Διὰ τούτου χρεωστέεται τῷ πράγματι παρὰ πάντων ὑμῶν τε καὶ ἐπιθυμία, πρὸς τὸ ἀναδειχθῆναι τὸν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοιοῦτον, ἢ ἐπὶ ὀφθαλμῶν τὰ τοῦ Θεοῦ [βλέψη] (37) μόνη, καὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ζωῇ σπουδαζομένων μετὰ ὄμμα.

Διὰ τούτου γὰρ οἶμαι τὸν [παλαιὸν] νόμον τῆς γῆνης κληρονομίας τὸν λευτικῶν μερίδα κτήσεως κατ' ἑαυτὸν (38) τὸν Θεὸν ἔχει, καὶ τοῦτο περιέτοι διὰ πάντων ἐπιτιμῶν κτήμα, πρὸς οὐδὲν ὕλῳδες [ἀποδότησαν] (39) τινές εἰσιν, ἢ καὶ ἐσμέν ἀδιάφοροι, μηδὲ τῶν βλέπων ἐπὶ τῶν... πτέσθω (40). Οὐ γὰρ

ὄρο παλαιόν.

(38) Καθ' ἑαυτὸν. Id. καθὼς γέγραπται τὸ κτήμα ἑαυτῶν.

(39) Ἀποδότησαν. Med. τῇ ψυχῇ κτήμα.

(40) ... πτέσθω. Id. ἰδίων βλαπτέσθω. ἢ ἄλλοις pro καλῶς. Et paulo post, ὅπως ἂν κρεῖττον γένοιτο ἢ τῆς ἐκκλησίας ἐπιβροχῆς. — Fortasse hic legendum supplendumque τούτου βλέπων τῶν μὴ δέοντων ἀπίσθω καὶ malit, ἐπὶ τὰ μὴ δέοντα καμπέσθω, καὶ ἴα

ἀπλοῖς πρὸς τὸ μὴ τὰ δέοντα πράσσειν, τὸ παρ' A
 οἰς [καλῶς] γινόμενον· ἀλλ' ὑμᾶς χρὴ τὰ ἑαυτῶν
 εἶναι, ὅπως ἂν τὸ κρεῖττον γένοιτο ἢ [σπουδῆ (41)],
 διεσχορπισμένων πάλιν εἰς τὴν τοῦ ἐνὸς σώμα-
 ριμονίαν ἐπανελθόντων, καὶ τῆς πνευματικῆς εἰ-
 ρς [ὑπὸ τῶν (42)] εὐσεβῶς τὸν Θεὸν δοξαζόντων
 νοουμένης. Πρὸς τοῦτο καλῶς ἔχει (43), οἶμαι,
 εἶναι τὰ κατὰ τῆ ἐκ[λογῆς, ὡς] ἂν ὁ ἀναδεικνύμε-
 νος προστάσιαν ἐπιτηδεῖως ἔχει· γένος δὲ, καὶ
 τον, καὶ κοσμικ[ὴν περιφάνειαν (44)] ἐν τοῖς
 κοπικοῖς κατορθώμασιν ὁ ἀποστολικὸς οὐκ ἔνομο-
 σε λόγος· ἀλλ' εἰ [πᾶν κατὰ] αὐτόματον ἔπειτο
 προηγούμενος, ὡς σκιάν αὐτὸ τὸ συμβᾶν ἀκο-
 οῦσαν, οὐκ ἀποβάλλομεν, [ἀλλ' οὐδὲν (45)] ἤττον
 εἴσομεν τὰ προτιμότερα, κἂν χωρὶς τύχῃ. Αἰπό-
 λον ὁ προφήτης [Ἄμωσ], ἀλειὺς ὁ Πέτρος, καὶ τῆς B
 ς τέχνης ὁ τε τοῦτου ἀδελφὸς Ἀνδρέας, καὶ ὁ
 Ἰωάννης, σκηνορράφος ὁ Παῦλος, καὶ ὁ Ματ-
 θῆς, καὶ οἱ ἄλλοι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
 ὡς ἅπαντες, [οὐχ ὅ]πατοῖ τινες, καὶ στρατηλάται,
 ὕπαρχοι, ἢ κατὰ ῥητορικὴν, καὶ φιλοσοφίαν
 ὄντες· ἀλλὰ πένητες, καὶ ἰδιῶται, καὶ ἀπὸ
 ταπεινοτέρων ἐπιτηδεμάτων ὀρμώμενοι· καὶ
 ; *Eiς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθγγος αὐ-
 καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα*
ὄν. Βλέπετε, φησὶ, τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί,
οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυ-
οῦτοι, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς· ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κό-
υ ἐξελέξατο ὁ Θεός. Ἴσως τι μωρὸν καὶ νῦν ἐν
 φαινομένοις τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρωπίνων νο-
 τῶν, ὅταν ἀσθενὲς ὑπὸ πενίας, ἢ ἀδοξον ἢ διὰ τὴν
 αὐτὴν δυσγένειαν. Ἀλλὰ τίς οἶδεν, εἰ μὴ τούτῳ
 ἕρας τῆς χρίσεως παρὰ τῆς χάριτος ἐπικλίνεται,
 τῶν ὑψηλῶν τε καὶ ἐμφανεστέρων μικρότερος ἢ ;
 υσιτελέστερον ἦν τῇ Ῥωμαίων πόλει τὸ καταρ-
 τῶν εὐπατριδῶν τινα καὶ ὑπερβόγων ἐκ τῆς
 του βουλῆς εἰς προστασίαν λαβεῖν, ἢ τὸν ἀλιέα
 ρον, ὃς μὴδὲν ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς εὐδο-
 ἐφόλιον (46) ; Τίς οἰκία, τίνες οἰκέται, ποῖα κτη-
 νία προσόδων τρυφὴν χορηγοῦσα ; Ἀλλ' ὁ ξένος, καὶ
 γος, καὶ ἀτράπεζος, τῶν τὰ πάντα ἐχόντων πλου-
 τερὸς ἦν, ὅτι διὰ τοῦ μὴδὲν ἔχειν, τὸν Θεὸν εἶχεν
 . Οὕτω καὶ οἱ Μεσοποταμίται, βαρυπλούτους
 ὄντες ἐν ἑαυτοῖς σατραπείας, πάντων ἐδοκίμασαν
 Θωμᾶν εἰς ἐπιστάσιαν ἑαυτῶν προτιμότερον (47),
 Τίτον Κρητες, καὶ Ἱεροσολυμίται Ἰάκωβον,
 ἡμεῖς οἱ Καππαδόκαι τὸν Ἐκατόνταρχον (48), τὸν

Psal. xviii, 5. ³ I Cor. i, 26.

11) Vide an melius sit, ἢ πραγματεία.

12) Ἐπὶ τῶν. Id. ἐν τῷ πληθεῖ τῶν.

13) Καλῶς ἔχει. Id. καλῶς ἔχειν. Et mox, σκο-
 τὰ κατὰ τῆ ἐκκλησίαν βουλόμενον, ὅπως ἂν.

14) Κοσμ. περιφ. Id. κοσμικὴν περιφάνειαν ζη-
 . Paulo post pro πᾶν τοῦτο id. cod. μὲν τι τοῦ-
 κατὰ τό.

15) Ἀλλ' οὐδὲν. Id. εἰ δὲ μὴ οὐδὲν. Et mox,
 ὡς τούτων.

16) Fortasse legendum, ἐφόδιον· sed et dici pos-
 Nysseum ludere in voce, ἐφόλιον, quæ navicu-
 , seu cymbam proprie significat, quasi diceret,
 rum nil ex terrenis rebus possedissee, quibus,

aliquis ad agenda ea quæ non decet, animum ad-
 jicere. Neque enim quod apud alios (recte) agitur,
 id simpliciorum animos ad res male gerendas debet
 inducere, sed oportet ea tantum quæ ad vos per-
 tinent, attendere, ut (conatibus vestris) meliorem
 exitum sortientibus, id tandem consequamini, ut
 qui ab Ecclesia secesserunt, iterum ad ejus unita-
 tem revertantur, et spiritualis pax (ab) his, qui
 pie Deum glorificant, instauretur. Præterea multum
 expedire arbitror, ut (in episcopi electione) quod
 justum, rectumque est, præ oculis habeatur ;
 ut nempe idoneus ad eam dignitatem promovea-
 tur ; genus autem clarum, divitias, et mundanæ
 (nobilitatis splendorem) episcopi dotibus annu-
 meranda esse nunquam apostolica sanctione
 statutum fuit ; sed si (hæc omnia) ultro et non
 quæsita in episcopo reperiantur, ea utique,
 velut umbram casu et fōrtuito comitantem, non
 rejiciamus ; (at nihilo) minus quæ præstantiora hisce
 rebus sunt, animi scilicet dotes, majori in pretio
 habebimus, tametsi illis omnibus caruerint. Capra-
 rius erat (Amos) propheta, piscator Petrus, eam-
 demque artem hujus frater Andreas et sublimis
 Joannes exercebat, scenofactoriæ Paulus operam
 dabat, publicanus erat Matthæus, cæteri que omnes
 discipuli similiter, (non) consules, non exercituum
 ductores erant, non præfecti prætorio, nec rheto-
 ricis et philosophicis scientiis conspicui, sed pau-
 peres idiotæ, et e vilioribus artibus accersiti ; et
 tamen *In omnem terram exiit sonus eorum, et in*
finis orbis terræ verba eorum ¹. *Videte, ait Aposto-*
lus, vocationem vestram, fratres, quia non multi sa-
pientes secundum carnem, non multi potentes, non
multi nobiles ; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus ².
 Fortasse nunc etiam stultum quid humanis oculis
 ille videtur, qui propter paupertatem infirmus, vel
 propter corporis, non vero animi ignobilitatem ob-
 scurus apparet. Sed quis scit, an super ejusmodi
 hominem, tametsi sublimibus atque illustribus
 viris longe inferiorem, divina gratia unctionis cornu
 inclinet? Quidnam urbi Romæ antiquis temporibus
 magis conducebat, nobilemne aliquem atque fastu-
 lumentem senatorii ordinis virum in Ecclesiæ præ-
 positum accipere, an potius Petrum piscatorem,
 cui nil ad gloriam ex mundanis rebus suppetebat?
 Quæ domus, qui famuli, quæ possessiones proventi-
 bus suis rerum omnium affluentiam suppeditantes?

veluti quadam navicula, ad mundanæ nobilitatis
 gloriam adnavigaret.

(47) Thomam Apostolum Parthis Evangelium
 prædicasse antiqui scriptores uno ore testantur.
 Hoc amplius affirmare videtur Nysseum, eundem
 primum Mesopotamiæ episcopum fuisse. Cæterum
 satrapas, et satrapias a Persis et finitimis genti-
 bus vocatas fuisse provincias earumque rectores,
 notum est eruditis.

(48) Ex hoc Nysseii loco discimus Longinum
 centurionem, qui lancea Christi latus in Cruce
 perfodit, primum Cæsareæ episcopum fuisse. Sane
 in Romano aliisque vetustis martyrologiis Longini

sed peregrinus homo, domo et victu carens, ditior illis erat, qui omnia possidebant, quia nihil possidendo, Deum totum obtinuit. Ita et Mesopotamiæ incolæ, tametsi inter ipsos ditissimi satrapiarum rectores essent, nihilominus Thomam cunctis digniorem esse censuerunt, quem sibi ipsis præficerent. Ita et Titum cretenses, et Hierosolymæ cives Jacobum in episcopum elegerunt, quodammodo Centurionem illum, qui passionis tempore divinitatem Domini fassus est, etsi multi temporis apud nos essent illustres genere et nutritores equorum, quique primas in senatu partem haberent. Quin et per universam Ecclesiam (cernere est) viros, qui secundum Deum magni sunt, aliis nobilitate conspicuis prælatos.

Opportunum autem arbitror, ut in præsentem ad hæc quoque respiciatis, si de antiqua Ecclesiæ vestræ dignitate repòranda solliciti estis. Nil enim vobis notum magis est quam vestræ gentis historiæ, ex quibus apud vos ab antiquis temporibus, priusquam vicina vobis civitas effloresceret, regiam sedem extitisse, nullamque aliam præterquam urbem vestram principatum totius provinciæ obtinuisse constat. Et nunc quidem ædificiorum pulchritudo atque magnificentia periit; sed urbis pars, quæ ex civibus constat, utique, quod ad eorumdem tum multitudinem tum præstantiam attinet, pristinum adhuc splendorem retinet. Quapropter maxime decet nil humiliter illis quæ vobis suppetunt, bonis (animo concipere), sed par atque dignum urbis vestræ nobilitate in præsentem negotio studium adhibere, ut talem inter cives vestros præpositum tandem invenire possitis, qui se non indignum vestra nobilitate præbeat. Siquidem turpe est ac prorsus (absurdum) navis quidem rectorem eum fieri, qui ejus gubernandæ gnarus non sit; eum vero, qui ad Ecclesiæ clavum sedet, artem ignorare qua secum navigantium animas in Dei portu salvas collocet. Quot (enim) propter rectorum imperitiam naufragia jam (fecerunt) Ecclesiæ? Quis enumerare poterit quæ (nostris oculis observantur) mala, nunquam profecto eventura, si Ecclesiæ peritos aliquos gubernatores habuissent? Quin et fabrilis artis non rudibus, sed gnaris, ferrum ad fabricanda vasa tradimus; igitur et fidelium animæ iis committendæ sunt, qui eas probe sciunt, divini Spiritus fervore sublata duritie,

hujus apud Cæsaream Cappadociæ passi, mentio habetur idibus Martii; sed ipsum Cæsariensis urbis episcopum fuisse, nec martyrologia nec acta ejusdem Longini, ab Hesychio circa Christi annum 429, ut putant, conscripta et a Bollandò edita, testantur.

(49) *Πρωτοεῖς*. Ms. Med. πρώτοις. Mox, κατὰ πάσας ἐκκλησίας εὐροὶ τις ἀν. — Ita emendandum censui Vaticanum cod., in quo scribitur πρώτοις.

(50) Nicæam Bithyniæ urbem intelligit, quæ tunc temporis ad Metropoleos dignitatem jam evecta fuerat, cujus contentiones de primatu cum Nicomediensibus notissimæ sunt viris eruditiss.

(51) Antiqui enim Bithyniæ reges apud Nicomediam sedem fixerant; quin et Diocletianus Imperator Nicomediæ sedem posuit, eamque ædificiorum multitudine ac magnificentia urbi Romæ parem reddere conatus est. Vide Lactantium de Mortibus

ἐπὶ τοῦ πάθους τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου πάντα, πολλῶν ὄντων κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνων πρῶν ἐν γένει καὶ ἱσσοτρόφων καὶ τοῖς ἐκείνων κλήτῳ πρωτεῖοις (49) σεμνονομένῳ, καὶ κατὰ δὲ Ἐκκλησίαν [ἰδεῖν ἔστι] τοὺς κατὰ θεὸν τῆς κοσμικῆς περιφανεῖας προτιμηθέντας.

Jacobum in episcopum elegerunt, ποσὸς ἡ δόξος divinitatem Domini fassus est, etsi multi temporis apud nos essent illustres genere et nutritores equorum, quique primas in senatu partem haberent. Quin et per universam Ecclesiam (cernere est) viros, qui secundum Deum magni sunt, aliis nobilitate conspicuis prælatos.

Πρὸς ταῦτα βλέπειν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ὑμᾶς, εἰ γε μέλλοιτε πάλιν τὸ ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικῶν ὑμῶν ἀνακαλεῖσθαι ἀξίωμα. Οὐκ ἔστι παντὸς μᾶλλον τὰ ὑμέτερα διηγήματα, ὅτι ἐξ ἡμῶν ἦν τὰ βασίλεια (50) ὑμῶν ἐξανθῆσαι καὶ ὑμῖν ἦν τὰ βασίλεια (51), καὶ τὸ πρότερον ἐπὶ ὑμῶν ὑπερέταν οὐκ ἦν· καὶ νῦν (52) τῶν ἐκδομημάτων (53) καλλωπισμὸς ἐφανίσθη· καὶ τοῖς ἀνθρώποις πόλις, ἐν πλήθει τε καὶ ὁμοιοῦ [τῶν πολιτῶν] πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐξοικεῖται. Οὐκοῦν πρότερον ἀν εἴη, μὴ ταπεινότερον ὄντων ὑμῖν ἀγαθῶν [φρονεῖν (54)], ἀλλὰ σκεπτικῆ περιφανεῖα τῆς πόλεως, τὴν περιτῶν κτηνῶν σπουδῆν, ὡς ἀν τοιοῦτον εὐρήσῃ ἐπὶ τῆς καθηγούμενον, ὡς μὴ ἀνάξιον ὑμῖν ἐκείνου Αἰσχρὸν γὰρ ἀδελφοί, καὶ παντάπασιν ἐπὶ τὸν (55) μὲν κυβερνητὴν μὴ γίνεσθαι, εἰ μὴ βερνητικῆς ἐπιστήμων εἴη· τὸν δὲ ἐπὶ τὴν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καθήμενον, ἀγνοεῖν ὅπως ἐκ συμπλεόντων ψυχᾶς εἰς τὸν λιμένα τοῦ θεοῦ ἐμίσσει. Πῶσα [γὰρ γέγονε] δι' ἀπειρίας τῶν ἐκείνων ἀθανάτων τῶν Ἐκκλησιῶν ἦδη καὶ τῶν ἀν ἐξαριθμησῆται τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς, μὴ εἰδόμενα πάντα, εἰ τις ἦν που ἐν τοῖς καθηγούμενοις σκεπτικῆ ἐμπειρία; ἀλλὰ καὶ τὸν σίδηρον [ἐπὶ τῶν] χροῖς, τοῖς δὲ ἐπιστήμοσι τῆς χαλκευτικῆς τῶν ἀσκευῶν ἀπεργασίαν καταπιστάμενον. καὶ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶς ἐπισταμένων τῶν Πνεύματος ζέσει καταμαλάσσειν, ἐγγεγραμμένων διὰ τῆς τῶν λογικῶν ὀργάνων τυπώσεως, περὶ γῆς τε καὶ εὐχρηστον (56) ἑκάστον ὑμῶν ἐπιπέσει. Τοιαῦτα ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν ὁ θεὸς

persecutorum cap. 7.

(52) Καὶ νῦν, Med. νῦν εἰ καὶ. Paulo post in τῆτι τῶν οἰκητόρων.

(53) Nicomedia siquidem terræ nota in subversa fuit, vicinis urbibus ex parte ad Datiano et Cereale coss. anno 368 restituta, ut refert Ammianus Marcellinus lib. cap. 13, Idatius in Fastis, Socrates in lib. lib. 11, cap. 59, et Hieronymus in Chronico. Libanum in *Monoiia* de ejusdem urbis subversa Sed et reliquam Nicomediæ Juliano post terræ motu collapsam fuisse idem Ammianus Marcellinus lib. xxi, cap. 31, testatur.

(54) *Φρονεῖν*. Id. ἔχειν τὸ φρόνημα. Μὴ εὐρήσῃ παρὰ τοῦ θεοῦ.

(55) *Τὸν*. Id. τὸν — ἐνός.

(56) *Εὐχρηστον*. Med. εὐχρηστίας. Μὴ εἰς τὴν π.

ος ἐγκλειύεται, διὰ τῆς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆς Α
 νομοθεσίῃ τοῖς ἀκούουσιν, ἐν οἷς φησὶ δεῖν τὸν
 κοπον ἀνεπίληκτον εἶναι. Ἐρ' οὖν τούτου μόνου
 Ἄποστόλω μέλει, ὅπως ὁ τῆς ἐρωσύνης προ-
 κῶς, τοιοῦτος εἴη; Καὶ τί τοσοῦτον κέρδος, εἰ
 λὶ τὸ ἀγαθὸν κατακλείοιτο; Ἄλλ' οἶδον, ὅτε τῷ
 γόντι (57) συμμορφούται τὸ ὑποκείμενον, καὶ τὰ
 ῥηθώματα τοῦ καθηγουμένου, τῶν ἐπαρμένων γενέ-
 "Ο γάρ ἐστιν ὁ διδάσκαλος, τοῦτο καὶ τὸν μαθη-
 ἀπεργάζεται· οὐ γὰρ ἐστὶ τὸν τῆ χαλκευτικῆ
 ἠ μαθητεύμενον, ὑφαντικὴν ἐξασκῆσαι, ἢ ἰστουρ-
 διδασκόμενον, ῥήτορα, ἢ γεωμέτρην γενέσθαι·
 ὅπερ ἐν τῷ καθηγουμένῳ βλέπει ὁ μαθητής,
 ο καὶ εἰς ἑαυτὸν μετατίθεται. Διὰ τοῦτο φησὶ·
 ηρωτιμένος ἐστὶ πῦς μαθητῆς, ὡς ὁ διδάσκα-
 αὐτοῦ.

οὔν, ἀδελφοί; ἄρα δυνατὸν ταπεινόφρονα γενέ-
 , καὶ κατεσταλμένον τῷ ἦθει, καὶ μέτριον, καὶ
 κερδαίως κρείττονα, καὶ τὰ θεὰ σοφόν, καὶ πε-
 ευμένον τὴν ἐν τοῖς τρόποις ἀρετὴν τε, καὶ ἐπι-
 αν, ταῦτα ἐν τῷ διδασκάλῳ μὴ βλέποντα; Ἄλλ'
 οἶδα πῶς οἶδον τε τὸν κοσμητικῶς μαθητευθέντα,
 ματικὸν γενέσθαι. Πῶς γὰρ ἂν μὴ κατ' ἐκείνον
 οὐ πρὸς αὐτὸν ὁμοιούμενοι; Τί κέρδος ἐστὶ τοῖς
 οἰ τῆς τοῦ ὑδρείου μεγαλοουργίας, ὕδατος ἐν
 ῶ μὴ ὕδατος; κἂν ἐν ποικίλοις σχήμασιν ἢ τῶν
 ῶν ἐπάλληλος θέσις ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀνέχεται (58) τὸν
 ἰσον, τί μᾶλλον ἂν ὁ διψῶν ἔλοιτο πρὸς τὴν ἑαυτοῦ
 αν; λίθους εὖ διακειμένους βλέπει, ἢ κρουνοὺν
 ἐν, κἂν ἀπὸ φυλίνου σωλήνος ῥέη, μόνον διειδέ-
 αι πότιμον τὸ νᾶμα προχέοντα; ὅπως, ἀδελφοί,
 πρὸς τὴν εὐσεβείαν βλέπουσιν, ἀμελητέον ἂν εἴη
 ἐξω σκηπῆς, ἢ εἰ τις κομᾶ φίλους, καὶ καταλόγους
 μάτων ἀδρύνεται, καὶ πολλὰς ἐτησίας [προσθ-
 λαμβάνων, καυχᾶται (59)], καὶ πρὸς τὸ γένος
 οὔ [ἀφορῶν, μεγαλύνεται (60)], καὶ πανταχόθεν
 τύφῳ περιαιρίζεται, τοιοῦτον ἔβν, ὡς ξηρὸν
 ἰον, εἴπερ μὴ ἔχοι ἐν τῷ βίῳ τὰ προηγούμενα·
 ἤτεϊν δὲ, καθὼς ἂν ἦ δυνατὸν, τῷ λύχνῳ τοῦ
 ἰματος πρὸς τὴν ἔρπυαν χειρῶν μένοι, Κηπος
 ἰσμέρος (61), καὶ πηγῆ ἀσφαργισμένη, καθά
 ν ἢ Γραφή, ἵνα διὰ τῆς χειροτονίας... τῷ κήπῳ
 ῆς (62), καὶ ἀναστομωθέντος τοῦ τῆς πηγῆς ὕδα-
 κοῖλον γένηται κτήμα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.
 οἰτο δὲ (63)], καὶ παράσχοι ὁ Κύριος εὐρεθῆναι
 ἰχους ἐν ὁμῶν ταιούτων, ὅς ἐσται σκευὸς ἐκλογῆς,
 ος [Ἐκκλησίας]. Πιστεύομεν δὲ τῷ Κυρίῳ, ἔσε-
 ταῦτα, εἴπερ ὑμεῖς βουλευσῆτε διὰ τῆς ὁμονο-
 ῆς; [χάριτος τὸ (64)] ἀγαθὸν συμφώνως ἰδεῖν,

l Tim. III, 2. 10 Luc. VI, 40. 11 Cant. IV, 12.

1) Προσχόντι. Id. προϊόντι.

2) Ἀρέγει. Med. ἀνέχη.

3) Ἐτησίας.—καυχ. Id. ἐτησίους ἀναριθμῆται ὄδους.

4) Ἀφορῶν, μεγαλ. Id. βλέπων περιογκοῦται.

5) Κεχημένοι. — κεκλεισμένοι. Med. κεχη-
 εἰ που τις ἐστὶ κεκλεισμένος. Mox id. col. post
 τονίας lacunam ita suppl. ἀνοιχθείτης ἡμῶν
 ἢ paulo post, καθόλου ἐκκλ.

PATROL. GR. XLVI

me nec reddere, et qui rationum momentis, seu
 malleorum ictibus, unumquemque nostrum in vas
 electionis, et Domino non inutile valeat efformare.
 Hujus rei nos rationem habere divinus jubet Apo-
 stolus, dum in Epistola ad Timotheum de episco-
 porum moribus legem, fidelibus cunctis obser-
 vandam, sancivit, inquit, Oportere episcopum
 irreprehensibilem esse. Numquid enim hoc tantum
 curat Apostolus, ut qui sacerdotio fungitur, talis
 sit? Eoquod magnum lucrum esset, si uno tantum
 homine probitas contineretur? Sed plane novit
 Apostolus, præpositorum moribus subditos con-
 formari, et recta ducis facta, illorum etiam, qui
 ipsum sequuntur, propria fieri. Etenim qualis est
 magister, talem et discipulum efficit; nam qui
 B arti fabri operam navat, is textor fiori nequit,
 sicut nec qui texere didicit, rhetor, vel geometra
 potest evadere; sed quod in magistro observat
 discipulus, id utique in se imitatione transfert;
 propterea, inquit Scriptura, Perfectus erit omnis
 discipulus, quemadmodum magister ejus 10.

Quid igitur, fratres? Numquid humilis, modestus,
 moderatus, sacro non addictus, divinarumque re-
 rum peritus, et morum probitate, atque mansuetu-
 dine præditus, fieri poterit, qui hæc in magistro
 non conspexerit? Verum non video, quomodo qui
 mundana tantum didicit, spiritalis evadere valeat.
 Quomodo enim alicujus formam speciemque non
 referant, qui ad eundem sese componunt? Quid
 prodest sitientibus aquarii magnificentia, si aqua
 vacuum sit? Quamvis enim multiformes columnæ
 cunctinæ dispositæ, fastigium sustollant in al-
 tum, quid potius in usum suum sitiens eligeret,
 lapidesne affabre dispositos intueri, vel fontem
 invenire, quantumvis ex ligneo canali defluat,
 solumque pellucidus, et potui gratos latices
 profundat? Ita, fratres, iis qui pietatem præ
 oculis habent, nulla ratio habenda esset ex-
 terioris speciei, atque pompæ; et si quis ami-
 corum numero effertur, et dignitatum copia
 superbit, et multis (annuis redditibus fruens, ex-
 tollitur), et ad genus suum (respicens, gloria-
 tur, et undequaque fastu intumescit, talem utique
 hominem missum facere oportet, tanquam siccum
 aquarium, nisi iis præditus sit moribus, qui primum
 in recta vitæ institutione locum obtinent, et spiri-
 tuali lucerna ad scrutandum adhibita, inquirendus,
 quantum fieri potest, Hortus conclusus, et fons ob-
 signatus 11, quemadmodum, inquit Scriptura, ut (re-
 serato) per ordinationem voluptatis horto, et recluso

(62) Videtur hic legendum supplendumque esse,
 ἵνα διὰ τῆς χειροτονίας ἀνεργημένου τοῦ κήπου τρυ-
 φῆς, quam lectionem in versione Latina secutus
 sum.

(63) Γένοιτο δέ. Id. ἢ ἐν ἐκείνῳ χάρις. Paulo
 post, σῦλος τε καὶ ἔδραλωμα τῆς ἀληθείας πιστ.

(64) Χάριτος τό. Id. συμπλοίας πρὸς τὸ κοινόν.
 Mox vero, Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ ἀγαθόν.

aquæ fonte, in communem Ecclesiæ catholicæ utilitatem cedat. (Faxit autem), concedatque Deus, ut quam cito inter vos talis vir inveniatur, qui sit vas electionis, et columna (Ecclesiæ). Confidimus autem in Domino, fore ut hæc accidant, si (gratia), quæ pacem concordiamque fidelibus conciliat, adjuvi, ad id quod bonum rectumque est, concorditer animum intendere velitis, vestrae voluntati, et nostri voluntatem (et quod ipsi probatur), et placet, quodque perfectum est, præferentis, et recte facta vestra talia sint, quibus et nos (gaudeamus et vos) exultetis, et universorum huius glorificetur, quem decet gloria in sæcula.

EPISTOLA XVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΗ΄ (66).

De hac epistola hoc unum tantum conficere possum, scriptam nempe fuisse, quo tempore Nympha Ecclesia exarabat; nam ea de re conqueritur, simulque miserum Ecclesiarum Asiae statum loquitur.

Quam pulchra rerum pulchrarum similitudo est, cum expressam primigeniæ venustatis imaginem (servant!) Nam animæ tuæ revera pulchræ expressissimam imaginem vidi in suavissimis tuis litteris, (quas ut) alicubi Evangelium ait ¹¹, ex abundantia cordis tui mellitas reddidisti; quamobrem te ipsum intueri, (tuaque) benevolentia, per comitatem illam, quæ in eisdem litteris elucebat, potiri arbitrabar, easque sæpenumero (in manus) sumens, assidueque percurrens, majore semper earum desiderio (affectus sum); nullaque id agendi satietas erat, quippe quæ, ut in rebus suapte natura pulchris atque egregiis usu evenit, voluptatem ex tuis litteris ortam (excipere, ac terminare neutiquam potest.) Nam nec solis continuus et liber aspectus ejus intuendi cupiditatem minuit, neque valetudinis prosperitas sui desiderium tollit; sic etiam nullam satietatem dari posse credimus ejus voluptatis, quæ ex probitate tua capitur, cujus excellentiam, atque præstantiam sæpe coram, nunc autem etiam per litteras clare cognovimus. Sed quemadmodum affici solent, qui ingentem ex aliqua re sitim contrahunt; ita et nos quo magis tuis bonis explemur, eo magis eorumdem quodammodo siti corripimur. Quod si nullam assentationem, nullamque falsam adulationem dictis hisce nostris inesse censueris, quod profecto facies, cum semper sis erga omnes, ac præsertim erga nos animo, si quisquam alius, liberali et humanitatis pleno, fidem mihi prorsus habebis, tibi diserte affirmanti, tuarum litterarum suavitatem meis oculis, medici cujusdam remedii instar, adhibitam, continuum lacrymarum mearum

¹¹ Matth. xii, 34.

(65) Χαίρομεν. Id. ἐγκαυχώμεθα.

(66) Ἐπιστ. In cod. Med. inscripta perhibetur Ὅρθρη ἐπισκόπῳ Μελιτηνῆς, estque XXI.

(67) Χαρ. διασώζονται. Id. χαρακτῆρα καὶ ἐφ' ἑαυτῶν διασώζονται.

(68) Γλυκ. ἀπερ ὡς. Id. γλυκ. οἷς ἡμᾶς καθῶς.

(69) Καὶ τό σου εὐφρον. Id. καὶ τὴν ἐν ὀφθαλμοῖς εὐφροσύνην. Et mox ὑφ' ἡδονῆς pro εἰς χεῖρας.

προτιμήσαντες τῶν ἰδίων θελημάτων, τὸ ἐλπεύοντες Κυρίου ἡμῶν [καὶ τὸ αὐτῷ δοκίμουν] καὶ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τέλειον, ἵνα κατορθούμενον ἐν ὑμῖν ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡμεῖς [χαίρομεν (65), καὶ ὑμεῖς] ἐπικρατούμενοι καὶ ὁ θεὸς τῶν ὄλων ἐνδοξασθῆσεται, ὡς ἐπιθυμίας εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὡς καλὰ τῶν καλῶν ἐστὶ τὰ ὁμοιωμένα ἐναργῆ τοῦ πρωτοτύπου κάλλους τὸν χαρακτῆρα σώζονται (67)! Τῆς γὰρ ψυχῆς σου τῆς ἰσχυρῆς εἶδον ἐναργεστάτην εἰκόνα ἐν τῇ τῶν γλυκυτέρῃ, [ἀπερ, ὡς (68)] φησὶ σου τὸ ἔλεος ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας σου ἐπίσταται καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν σε προσορᾶν, καὶ τὸ εὐφρον καρποῦσθαι διὰ τῆς ἐν τοῖς γράμμασι φροσύνης ἐνόμιζον, καὶ πολλάκις εἰς χεῖρας λαμβάνων τὰ γράμματα, καὶ συνεχῶς ἐπιθυμίζονα τῆς ἀπολαύσεως ἐπιθυμῶν [καί τῃ] καὶ κόρος τῶν γινομένων οὐκ ἦν. Ὅς, καὶ ἐπιθυμίας τῶν κατὰ φύσιν καλῶν καὶ τιμῶν, τῆς ἐπιθυμίας διὰ [παύειν οὐ δύναται (71)]. Οὕτε γὰρ εὐφρον τὸν ἥλιον ἢ συνεχῆς μετουσία τῆς ἡμέρας ἡμέλυνεν, οὕτε τῆς ὑγείας ἢ διηνηκῆς ἀσθενείας ἐπιθυμῶν ἐσθῆσεν, οὕτε τῆς σῆς ἀγαθότητος κατὰ πρόσωπον (72) πολλάκις, καὶ νῦν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως ἐγνωμέν, δύναμιν (73) πεπεσμένον μὲν προελθεῖν ἀπέλαυσιν. Ἄλλ' οἷόν τι πάρος τινος περιστάσεως διψῶντες ἀτέλεστα, οὕτως ἐπιθυμίας ὅσον ἐμποροῦμεθα τῶν σῶν ἀγαθῶν, ταῖς ἐπιθυμίας διψῶδες γινόμεθα. Εἰ δὲ μὴ θεωπεῖν τὴν ἐπιθυμίας κολακείαν τὸν ἡμέτερον λόγον ὑπολήψῃ [καὶ] οὐκ ὑπολήψῃ (74), τὰ τε ἄλλα τοιοῦτος ἐπιθυμίας καὶ περὶ ἡμᾶς διαφερόντως, εἰ καὶ τις ἐπιθυμίας στός τε καὶ γνήσιος), πάντως πιστεύεις τὸ ἐπιθυμίας μένοις, ὅτι τὴν συνεχῆ τῶν δακρύων ἐπιθυμίας γραμμάτων χάρις, οἷόν τι φάρμακον ἐπιθυμίας ὀφθαλμοῖς ἐγγενομένη, ἀνέστειλε, καὶ ἐπιθυμίας τῆ τῶν ἁγίων εὐχῶν σου ἐπιθυμίας τὰς ἐπιθυμίας ἐπερείδοντες, ὅτι τάχα καὶ καθόλου τὸ παρὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν πάθος ἐξισθῆσεται. ἐπιθυμίας

(70) Κατέστην. Id. ἐξεκατόμην · et sic agnoscit ὡς.

(71) Διαπαύειν οὐ δύναται. Id. διαλυμῶνται.

(72) Fortasse legendum, τῆς κατὰ πρόσωπον.

(73) Δύναμιν. Id. δυνατόν εἶναι.

(74) Ita hoc in loco emendandum censetur in num codicem, in quo scribitur, οὐκ ἐπιθυμίας

ν, ἐν τοιοῦτοις ἔσμεν, ὡς φεῖσθαι τῆς ἀγαπῶ-
 ῃς ἡμᾶς ἀποῆς, καὶ ἐπικρύπτεσθαι σιωπῇ τὴν ἀλή-
 κην, ἵνα μὴ πρὸς κοινωνίαν τῶν ἡμετέρων κακῶν
 γνησιῶς ἡμᾶς ἀγαπῶντας ἐφελκυσώμεθα. Ὅταν
 ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι τῶν φιλάτων ἀπολειφθέντες,
 πολέμοις ἀναστρεφόμεθα, καὶ ἃ μὲν καταλιπεῖν
 ἔσθημεν, τέκνα ἐστὶν, ἃ ταῖς πνευματικαῖς ἡμῶν
 αἰ τῷ Θεῷ γεννησαί καταξηϊώθημεν. [τῷ (75) τῆς
 ἰπης] νόμῳ συνηρμοσμένα [ἡμῖν,] καὶ κακοπα-
 ρίαι ἐν τοῖς τῶν πειρασμῶν καιροῖς ἐπι [τείνον-
 (76)] πρὸς ἡμᾶς τὸ φιλόστοργον· καὶ ἐπι πρὸς
 τοὺς οἴκους κεχαριτωμένοι, ἀδελφοί, συγγενεῖς,
 Ἰσραὴλ, συνήθεις, φίλοι, ἐστία, τράπεζα, ταμεῖον,
 δῶς, τὸ βῆθρον, ὁ σάκκος, ἡ [συνουσία (77)], τὸ
 κρηθρον, ἃ ὡς ἐστὶ γλυκεία, καὶ διὰ συντηθείας ὅσον
 ἰσχυρία, οὐδὲν δεῖ (78)... εἰδότες σε γράψαι. Τὰ δὲ
 ἐκεῖνων, ἵνα μὴ τι ἐπαχθὲς λέγειν δεῖται, πάντα
 τὰ σαυτῶν (79) σκόπησον. Πρὸς τῷ τέλει τῆς
 αὐτοῦ ζωῆς ὦν, πάλιν τοῦ ζῆν ἀρχομαι [μανθάνειν
 ἀναγκάζομαι τὴν εὐδοκίμουσαν νῦν τῶν ἡθῶν
 κίλιαν, ὄψιμαθὲς κακότερος.... τῆς (80) πανουρ-
 ρίας γινόμενος, ὡς ἐρυθριῆν ἀεὶ τῇ ἀφύτῳ τοῦ πρά-
 κτου (81). Οἱ δὲ ἀντιτεταγμένοι τῇ διδασκαλίᾳ τῆς
 αἰτίας ταύτης, εἰσὶν ἱκανοὶ (82) καὶ φυλάξαι, ὁ ἔμα-
 ρ, καὶ ἐφευρεῖν, ὁ οὐκ ἔμαθον [τοιγαροῦν] πολε-
 ῖσι, πόρρωθεν ἀκριβολίζοντες, ἐπι παρατάξεως κα-
 τικνοῦσι τὴν φάλαγγα, κατὰ τὸ [πρόσφορον αὐτοῖς]
 λογιζόνται (83), ταῖς ὑπερβολαῖς προκατέχουσι,
 ρας συμμάχους ἑαυτοῖς πανταχόθεν προσπεριβάλ-
 λουσι. Πολὺς δὲ παρ' αὐτοῖς, καὶ ἀκαταγώνιστος τῇ
 ἀμει ὅμα [ρεῖ δόλος (84)], εἰς στρατηγίαν προ-
 κληθέντος, ὡσπερ τις ἀγωνιστὴς περιδέξιος, διπλῆ
 χεὶρ τοῦ ἰδίου στρατοῦ προμαχόμενος, πῆ μὲν
 ἐμολογῶν τοὺς ὑποχειρίους, πῆ δὲ βάλλων (85)
 ρας προστυγχάνοντας. Εἰ δὲ καὶ τὴν εἰσὼ ἡμῶν δι-
 αγωγὴν ἐξετάζοις, εὐρήσεις ἄλλα τοιαῦτα οἰκίδιον
 γηρὸν, κρυμῶ, καὶ ζῶφῳ, καὶ στενοχωρίᾳ, καὶ
 π τοῖς τοιοῦτοις καιροῖς εὐθηνούμενον, βίον ὑπὸ
 κτην μωμοσκοπούμενον, φωνῆν, καὶ βλέμμα, καὶ
 κτην περιβολῆν, χειρὸς τε κίνησιν, καὶ ποδῶν
 ἄν στάσιν, καὶ πάντα πολυπραγμονούμενα· καὶ
 μὴ δασὺ ἄσθημα διὰ πολλοῦ προγεόμενον, καὶ εἰ μὴ
 κερῆς διαδίδεται ἐστρατηγὸς σὺν τῷ ἄσθηματι, καὶ
 μὴ διεκπίπτει τῆς ζώης; ἡμῶν τὸ χιτώνιον (86),
 αὐτὸ δὲ τὸ μὴ κεχερῆσθαι τῇ ζώῃ, καὶ εἰ μὴ

A profluvium repressisse, nosque præterea spem om-
 nem nostram in tuarum precum medela collocan-
 tes, plane confidere, fore ut quam cito, hic animæ
 nostræ morbus penitus profligetur, cum cæteroquin
 quod ad præsens tempus attinet, in eo statu res
 nostræ sitæ sint, ut amicorum auribus parcendum,
 et veritas silentio occultanda nobis sit, ne in ma-
 lorum nostrorum consortium eos, qui nos vere di-
 ligunt, pertrahamus; cum scilicet animo nostro
 perpendimus, nos charissimis atque jucundissimis
 rebus destitutos, in bellis versari, et eos quos de-
 serere coacti sumus, filios esse, quos per spiritua-
 les nostros dolores Deo parere dignati fuimus,
 quique (dilectionis vinculo nobiscum) conjuncti
 erant, et difficillimis persecutionum temporibus,
 quantumvis gravibus ærumnis vexati, suæ tamen
 erga nos benevolentia (majorem semper cumulum
 addiderunt); ac præterea domus unice dilecta,
 fratres (consanguinei, sodales), familiares, amici,
 focus, mensa, cella penaria, stragulus, scamnum,
 saccus (mutua colloquia), lacrymæ, quæ omnia
 quam dulcia sint, et quantum propter consuetudi-
 nem sui desiderium excitent (supervacaneum erit
 nos dicere), cum sciamus te id etiam in tuis ad
 nos litteris commemorare; quæ autem horum nobis
 loco succedere, ne quid molestum dicere videar,
 tute ipse considera. Ad extrema vitæ redactus,
 rursus quodammodo vivere incipio, (atque versucere)
 cogor probatam nunc omnibus morum versutiam,
 discipulus improbae (hujus) calliditatis soro factus,
 ita ut nunquam non rei turpitudinem erubescam.
 At adversarii hanc sapientiam edocti, et servare
 quod didicerunt, et quod nondum sciunt, facile
 adinvenire possunt: longe itaque jaculantes, acriter
 pugnant, phalangem inter præliandum adden-
 sant, ad (suam tantum utilitatem) præfantur, exag-
 gerationibus audientium animos præoccupant, au-
 xiliaribus sociis undequaque stipantur. Insignis
 autem, idemque insuperabilis (dolus ipsos conitatur),
 in eorum exercitus ducem designatus, tan-
 quam ambidexter quidam puguator, prima in acie,
 utraque manu decertans, et hac quidem tributa
 ex sibi subditis colligans, illa vero obvios quos-
 que vulnerans. Quod si ea, quæ ad privatæ vitæ
 nostræ rationem pertinent, quæras, alia hujusce-

75) Τῷ τῆς ἀγάπης ... συνηρμοσμένα ἡμῖν. Id
 est, ἰδίως νόμῳ, συνηρμοσμένη κινδύνοισι. — Vide au-
 tem, et proxime sequens lacuna sic melius expleri
 possit, κατηξιώθημεν, ἃ καὶ ἡμῖν νόμῳ συνηρμο-
 σμένα ἀγάπης, καὶ κακοπαθείαις ἐν τοῖς τῶν πειρα-
 σμῶν καιροῖς ἐπιτείνει πρὸς ἡμᾶς τὸ φιλόστοργον.

76) Ἐπιτείνοντα. Id. ἐπιτελεζαμένην. Εἰ mox,
 εἰσι pro ἐταῖροι.

77) Συνουσία. Id. γωνία· ἡ προσεσχῆ. Paulo
 ante, δεῖσθαι πρὸς εἰδότες σε γράφειν.

78) Locus iste ita supplendus esse videtur, ut
 amicus, οὐδὲν δεῖσθαι ἡμᾶς λέγειν, εἰδότες σε γρά-
 ψαι, vel potius, σοὶ γράψαι.

79) Πάντα κατὰ σαυτῶν. Id. πάντα ὡς ἄλλως
 i. Mox μανθάνειν absque te.

80) Ὀψιμαθὲς κακότερος τῆς. Id. ὄψομα-
 θος; κακοτροπίας καὶ τοιαύτης. — Videtur hic locus

ita restitui debere, ὄψιμαθὲς κακοτρόπου ταύτης
 τῆς πανουργίας γινόμενος.

(81) Videtur loqui Nysenus de Macedonianis;
 nam similia de eisdem habet Basiliius in libro *De
 Spiritu sancto*, capite ultimo, ubi miserum Ecclesia-
 rum orientis statum fusc describit.

(82) Τῇ διδασκαλίᾳ ... ἱκανοί. Id. διδάσκαλοι
 τῆς σοφίας εἰσὶν ἱκανοὶ ταύτης. Paulo ante, ὡς καὶ
 ... ἐν.

(83) Τοιγαροῦν ... πρόσφορον αὐτοῖς προλο-
 γίζονται. Id. συστάδην ... ἀφανὲς προλογίζονται.

(84) Ὁμαρτεὶ δόλος. Id. ὁ μαμωνᾶς.

(85) Βάλλον. Id. ἄλλον. Et mox, ἐν ἰσῳ pro εἰσῳ.

(86) Ita emendandum censui Vaticanum codicem,
 in quo legitur, καὶ εἰ μὴ διεκπίπτει τῆς ζωῆς ἡμῶν
 τὸ χιτώνιον.

modi invenies; domunculam ita arctam, ut pene suffocet, et algore, tenebris, angustia, omnibusque aliis id genus bonis abundantem; vitam omnium censuris, et reprehensionibus obnoxiam, vocem, oculorum contuitum, vestitum, manus motum, et pedum posituram, qualis nempe sit, cæteraque omnia curiose nimis observata; et nisi gravem sæpius anhelitum edas, eique perpetua adjungas suspiria, e zona tunica diffluat, vel et ipsi usus negligas, ac denique sinistrorsum pallium decidat, hæc, inquam, omnia ni fiant, belli adversus nos occasio oritur, et hisce de rebus singuli quique viri, populi, ipsæque solitudines, et provinciarum fines ad pugnam adversus nos Verum nec perpetuo felices prorsus, fortunatique, nec omnino miseri esse possumus, contrariis eventibus omnium, ut plurimum, vita temperatur. At si tua benevolentia nobis, jugiter præsto sit, tantam malorum multitudinem, atque molem sustinebimus, fore ut tandem aliquando tua probitate perpetuo nobis frui liceat. Hæc itaque nobis quam desinas, quibus et nobis non parum solatii afferes, et promissam in divinis mandatis largiorem tibi comparabis (88).

EPISTOLA XIX (89).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΘ'.

Cujusdam Joannis antistitis (uti in fine epistolæ manifeste significatur) epistolæ respondens, ut Joannes sciscitabatur, conscribere aut quidquam inquirere tum posse se negat, olivæ inopiam et acerbissimasque calamitates quibus premebatur: quas enumeratione prosequitur a quadam sorore sua ad quam post diuturnum tempus intuentiam cum longum ingressus esset iter, vix conspectam et mortem occumbentem amisit, cui deinde justa fecit. Kerum sacrarum Galatarum clades et rumque legationes; ut eorum, mortuo antistite, curam gerat; et Sebastenorum, ut adversarum incursionibus obsistat. Ibore antistitem designatum se declarat invitum; motisque in sacris editi seditonum turbas indicat. Babyloniorum dissensiones, moresque perditissimos enarrat. Tandem concludit Joanni pollicens obsecraturum se ei et fidem liberaturum, si aut tempus habeat aut ad a-

Epistola ad quemdam Joannem de quarundam rerum argumentis; ac de actione, et instituto vite: cu-

Novi quosdam pictores inutilem illam ambitionem gratificari aspectu valde turpibus amicis; in eorum, ut sua imago pingatur, animo propensorum formam pictura immutando: contrarium quidem quid facientes, quam ipsi vellent: in quibus enim picturæ imitatione naturam propemodum corrigere volunt pulchre, multumque floridis coloribus; quod formæ injucundum est sub tabula occultantes effligem ita permutant. Illis sic profecto non lucrum est ullum flava coma et profunda; incurvata in fronte, atque circumfulgens; et ille, qui in labiis flos, et qui super genas rubor; palpebrarumque orbis, et oculorum radius; atque nigrore illucentia supercilia; ac in supercilliis frons coruscans; et si quid aliud tale formæ conficit opportunitatem. Elenim si a natura ea non habeat; cuiusque pictorum propositus is sit, ut pictura simuletur; nil prorsus utilitatis ex hujusmodi benevolentia consequetur. Eodem modo id evenire mihi videtur, si quis propter amicitiam ei quem adamat, laudum

Ἐπιστολὴ πρὸς τινὰ Ἰωάννην περὶ τινῶν θεσῶν· καὶ περὶ τῆς διαγωγῆς, καὶ σωστικῆς τοιαύτης ἀδελφῆς αὐτοῦ Μακ-

Οἶδα τινὰς τῶν ζωγράφων φιλοτιμίαν ἐπιφέρεισθαι τοῖς εἰδεχθεστέροις τῶν φίλων, ἢ ἐπιταγράφειν τὴν μορφήν εἰς εἰκόνα προφανεῖ ἐναντίον δὲ τι ποιοῦντων ἢ βούλονται ἐπιδιορθοῦνται δὴθεν τῇ μίμῃσι τὴν φύσιν αἰσθητέροις τῶν χρωμάτων, τὸ τῆς μορφῆς εἰκόνα πινάκος κρύπτουτες, τὸν χαρακτήρα περιέχει· Ὡς οὖν ἐπ' ἐκείνων κέρδος οὐκ ἔστιν αἰσθηξάνθη καὶ βαθεῖα, ἐπικυρτωμένη τῷ μέτωπῳ περιστρεφούσα, καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ χειλοῦς ἔστι ἐπὶ τῆς παρειᾶς ἐρυθρῆμα, βλεφάρων τε κίρκις ἀκτὴς ὀφθαλμῶν, καὶ ὀφρύδες ἐν τῷ μέτωπῳ πλάκα καὶ ἐπιλάμπων τῇ ὀφρῦτι μέτωπον· καὶ ἐπιτα τοιοῦτο τὴν τῆς μορφῆς ὄραν συναπεργάζεσθαι γὰρ μὴ παρὰ τῆς φύσεως ἔχη τοιαῦτα ὁ τῶν προτεθειῶν εἰς τὴν μίμῃσιν, οὐδὲν ἀπώγατο τῆς τῆς φιλανθρωπίας· τὸν αὐτὸν τρόπον ὁμοίως τις ὑπὸ φιλίας ἐπαίμων ὑπερβολὰς τῶν ἡμετέρων χαρίζοιτο, καὶ ἀναπλάσει τῷ λόγῳ μὴ ἀλλ' ἀλλ' ὅσον εἶναι προσήκει τὸν ἐν παντὶ τὸ εὐμενῆ

(87) Πόλεμον τοῦ. Id. πολεμούντων. Paulo post, καθ' ἡμᾶς.

(88) Hacienus ex editione et interpretatione Laurentii Zacagni.

(89) Sequentes epistolas septem Græce edidit et Latinas fecit J. B. Caraccioli. (Biblioth. VI, 624.)

λέν λόγῳ τὸν ὀρθὸν βίον ἐτυπώσατο, τὸν δὲ φίλον ἄλλον ἐσέμνυνα ταῖς τῶν ἑπαινῶν ὑπερβολαῖς, ἣ εἰσεν ἀντιφθεγγόμενον διὰ τοῦ βίου τῷ λόγῳ, ἄλλον δεικνύμενον ἢ ὁσος νομίζεται. Τί οὖν ὁ λόγος βούλεται; Εἶδον ἐν τοῖς γράμμασι τῆς ἀγάπης ὅσον ἀνδριάντα τινὰ πρὸς τὸ ἀκρότατον ἀπικριένον, ὃ θνομα ἦν ἐγὼ· ἐμὲ γάρ ἐδήλου τὸ ἔμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὡσπερ ἐν κατόπτρῳ τῷ βίῳ τῷ ἔμαυτοῦ κατὰ πάσαν ἀκρίθειαν ἐνιδῶν, ἐγγνωτὸν τὸν πάμπολυ κεχωρισμένον τῆς δαδ τοῦ λόγου τῆς· σὲ μὲν ἀπεδείξαμην καὶ διὰ τούτων τὸ φίλον δείξαντα. Δι' ὧν γάρ τοιούτων εἶναι νομίσας, ὅσον ἠγάπησας, ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν τῆς τῶν ὡν σου πεποίησαι δεξιότητος. Ὡς οὐδέμιν ἀλλοῦ ἀγαπᾶν ἀφορμὴν πλὴν τὴν ἀρετὴν, ἥς καὶ τι μεταίνει νομίζων, ἐν τοῖς γνησιωτάτοις τῶν ἔσχατος. Διὸ καλῶς ἔχειν ἠθήθη δι' ἔμαυτοῦ μάλιστ' ἔμαυτοῦ γινώσκων, ἣ ταῖς ἐτέρων μαρτυρίαις ἰγεσθαι· κἂν ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀληθεῖς ὡσιν ἴρυρες. Τοῦτο γάρ καὶ ὁ παροιμιώδης λόγος γγυφ· ἐκυτῶν ἐπιγνώμονας ἰγεσθαι, τοὺς μέλις κατὰ τὸν ἐξωθεν λόγον ἑαυτοῦς γινώσκων. Ἐ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον, ὥς ἂν μὴ δοκοῖεν αὐτῷ κραιπλοῦσθαι τὸν ἑπαινον, τῶν ἑπαινῶν κατεῖθεσθαι. Ἐπει δὲ διεκλεύσω λόγους τινὰς περὶ ἡμῖν ζητουμένον πονήσαντα ὠφελῆσαι τι τὸ κοινὸν τῆς τοιαύτης σπουδῆς· γίνωσκε τοσοῦτον ἡμᾶς γηκέναι σχολῆς, ὅσον μικροῦ δεῖν ἐκείνος, περὶ τοῖς τῶν προφητῶν ἐπι συμπλακεῖς λέοντι, ἰόγως διεκδύς τὸ χάσμα, καὶ τὴν τῶν ὀνύχων ἔμαυτοῦ, καὶ ὁ μέρος φετο φεύγειν, ἔλαθε κατὰ στόμα ἔμαυτοῦ γενόμενος. Εἶτα διαδράς σὺν ἀγῶνι πολλῷ ὅσον τὸν κίνδυνον, καὶ πρὸς τὸν τοῖχον ἑαυτοῦ πύων, ἐνέδρα καὶ δῆγματι ὄψεως συνηχθησθη τῆς γέγονε τῶν συμπεπικωκῶτων ἡμῖν ἀνιᾶ ἡ συνέχεια. Καὶ οὕτως ἐπάλληλοι τῶν λυπηρῶν ἰδοχαί ἀεὶ ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ἐπιγενομένων, ἔ τὰ φθάσαντα δοκεῖν εἶναι παρασκευάζουσαι. μὴ φορτικόν ἐστι λύπην τοῖς ἀγαπῶσι χαρίσατοῖς σκυθρωποῖς φηγήμασιν, ἐκθήσομαι σοι δι' ἡμῶν τὴν κακὴν ἱστορίαν. Ἐν ἡμῖν ἀδελφῆ τοῦ βίου καλός, ἣ μετὰ τὴν μητέρα μήτηρ, τοσαύτην ἔμαυτοῦ τὴν πρὸς θεὸν παρρησίαν, ὥστε πύργον ἡμῖν εἶναι, καὶ ὄπλον εὐδοκίας, καθὼς φησιν ἡ ἡ, καὶ πόλιν περιοχῆς καὶ πᾶν ἀσφαλείας ὄνομα, ἡμῶν προσοῦσαν ἐκ τοῦ βίου αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν ἰσίαν. Ὁμοίαι δὲ τοῦ Πόντου τὰ ἔσχατα, τοῦ βίου ἡμῶν ἑαυτὴν ἐξοικίσασα. Χορὸς ἦν περὶ ἀκρότητων πολὺς. Ἄς αὐτὴ διὰ τῶν πνευματικῶν ἡμῶν γεννήσασα, καὶ εἰς τελείωσιν διὰ πάσης ἐπιπέως προάγουσα, τὴν τῶν ἀγγέλων ἐμιμείτο ζωὴν ἡμῶν τῷ σώματι. Οὐκ ἦν διάκρισις ἐν αὐτῆς· καὶ ἡμέρας· ἀλλὰ καὶ νύξ ἐνεργὸς ἐν τοῖς ὡς ἐργαῖς ἐδέκνυτο, καὶ ἡμέρα τὴν νυκτὸς ἡμῶν τῷ ἀταράχῳ τῆς ζωῆς ὑπεκρίνετο. Ἐν ἡμῶν αὐτῆς διὰ παντὸς χρόνου τὸ οἰκημα, νυκτὸς ἡμῶν ταῖς ψαλμωδίαῖς περιηχούμενον. Εἶδες

A exsuperantias gratificetur, et ipsum sermone effluat, non qualis est, sed qualem esse decet eum, qui, quod omnino perfectum est, obtinet. Oratio ne quidem rectam illius vitam is figurat; amicum vero ea laudum superlacione non magis veneratione dignum reddet, quam redarguet orationi vita contradicentem; et alium sese ostendentem, quam qualis existimatur. Quid igitur sibi vult meus sermo? Vidi in litteris charitatis tuæ qualis statua quædam summa diligentia erat ibi elaborata: cui nomen eram ego. Me etenim manifeste indicabat epistola. At deinde, uti in speculo, in meimet ipsius vita omni diligentia ego me inspiciens, cognovi me ipsum omnino ab eo scripto propter illum sermonem distare atque recedere; te vero perspicue B sensi eum, qui vel propter hæc probitatis amorem et studium commonstrares: per quæ etenim me talem esse existimans tantum amasti; instituti tui solertix declarationem fecisti evidentissimam; ut nullam aliam amore complectaris facultatem præter virtutem: cujus et nobis quidquam partis esse judicans, inter omnium maxime legitimos amicos nos habes. Bene idcirco esse putavi ex memet ipso magis, quæ in me ipso sunt, dignoscere, quam aliorum testimoniis seduci, etsi in aliis omnibus veri ipsi sint testes: hæc enim et proverbialis sermo pronuntiat: Sui ipsius exploratores fiunt illi, qui se ipsos noscere debent juxta ea, quæ ab externis sibi dicuntur. At vero hæc non ideo quidem narrata sint, ac si, cum laudem recusæ, mihi videar a tuis laudibus per dissimulationem C illusus. Quoniam autem cohortatus es, ut quædam de iis quæ a nobis quæsisit dicam ipse, qui hujusmodi opera et studio publicum quidquam juvare elaboro: scito tanti otii expertes nos esse, quantum ferme ille, ut haberet ille, de quo quidam prophetarum dixit¹²: quod cum leone complicatus, et ægre inde evadens, per quam partem putabat oris hiatum unguarumque cuspidem fugere, per eam inscius atque imprudens ursæ os prope fuit. Deinde et ex hoc periculo magno cum certamine dilapsus, atque secus murum se ipsum requiescens, cum insidiis et morsu serpentis collatus est. Talis quædam nobis facta est acerborum casuum D continuatio: et ita mutæ tristium rerum, exsuperantia semper adventientium, successiones videntur post parva præcedentia esse paratæ. Si autem grave non est, molestiam eis qui adaman- tur, in tetricis narrationibus gratificari, miseram historiam tibi paucis exponam. Soror erat nobis vitæ magistra; quæ post matrem nobis mater, tantum habebat ad Deum interiorem accessum, ut et turris nobis esset fortitudinis et bonæ voluntatis armatura, sicuti ait Scriptura¹³, et urbs munitionis, et omne tutelæ nomen; propter eum qui ipsi ex ejus vita aderat, accessum ad Deum. Incolabat autem Ponti extrema, cum ex hominum

convictu prorsus emigrasset. Chorus erat circum
 ipam virginum multus. Quas ipsa spiritali partu
 genitas ad morum quoque perfectionem omni cura
 adducebat, angelorum vitam in humano corpore
 imitata. Nullum in ea discrimen erat noctis, et
 diei. Sed et nox lucis operibus operosa ostende-
 batur; et dies nocturnam quietem nullis vitæ tur-
 bis simulabat. Vocale habebat ipsa omni tempore
 domicilium, noctu interdumque sacris cantibus
 circumsonans. Videres rem vel sub oculis
 bilem: carnem propria non quærentem; ventrem,
 prout ex ejus demolitione suspicamur, a
 priis appetitionibus vacantem; lacrymarum guttas
 ad potus mensuram exercitas; os omnia
 gem meditans; auditum divinis rebus vacantem;
 manum ad mandata jugiter mobilis
 quamvis ratione quis sub aspectum rem adducere
 possit sermonis descriptionem prorsus suc-
 cedentem?

Postquam igitur a vobis ad Cappadoces prium
 constiti, quædam de ea auditio nos perturbavit.
 Decem adhuc dierum intermedia via erat. Et cum
 hanc omnem, quantum fieri potuit, festinatione
 perfecissem, ad Pontum adsum: et inexpecti, et in-
 spectus fui. At vero quemadmodum si quis per
 meridiem iter habens solè corpore circumseptus,
 ad quemdam fontem accurrens, prius quam aquam
 attingat, prius quam linguam refrigeret, confestim,
 ipsi exsiccato fonte, pulverem effectam aquam in-
 veniat; ita et ipse, cum eam quam exorsabam,
 quæ mætris loco mihi et magistræ et boni omnis
 erat, anno decimo cernerem, prius quam deside-
 rium expleretur, tertia die illi parentavi, et inde
 diverti. Hujusmodi mihi fuerunt primi patriæ post
 reditum meum ex Antiochia ingressus. Deinde
 antequam hæc in me decoqueretur calamitas, ac-
 colæ Ecclesiæ meæ Galatæ consuetum ipsis hære-
 sum morbum compluribus in meæ Ecclesiæ locis
 latenter subserentes, certamen mihi præbuerunt
 non exiguum, ut omnino Dei ope ægre valuerim
 ex animi afflictione vita servari. Postea ad hæc
 alia. Ihora civitas est ad Ponti confines habitata,
 ad nos ex antiquo tempore, et ad salubrem fidem
 propensa. Cum vero ille qui ad ejus curam invig-
 ilabat, recens e vitæ excesserit, ab universo po-
 pulo legationes ad nos mittebantur, ne ipsam
 despectam habere minus manibus adversariorum pro-
 ditam dilacerandam. Hinc lacrymæ, casus, gemitus,
 preces. Omnia hæc ea sunt, per quæ nobis
 præsentium malorum facta est consecratio. Ubi
 autem circa Pontum examus, et circa locum illuc
 pertinentem ipsorum Ecclesiæ curam suscepimus,
 Dei opera et auxilio simul adjuncto, statim ibi
 assequuntur nos similis generis legationes, a Se-

αν πρᾶγμα καὶ ὀφθαλμοῖς ἀπιστοῦμενον, ἐπι-
 ζητοῦσαν τὰ ἴδια γαστέρα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἐπι-
 σεως ὑποπιτεύομεν, πρὸς τὰς οἰκείας ὁμίας ἐπι-
 γημένῃ· δακρῶν λιθάδας πρὸς τὸ τῆς πίστεως
 τρον ἐξησχρημέναι· στόμα μελετῶν δόξου τῶν
 ἀκοὴν τοῖς θεοῖς σχολάζουσιν· χεῖρα πρὸς τὴν
 λὰς ἀεικίνητον. Καὶ πῶς ἂν τις ἐπὶ τῷ
 πρᾶγμα ὑπερβαῖνον τὴν διὰ τῶν λόγων γρηγο-
 ρίαν ἴδῃ;

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐπέστην παρ' ὑμῶν τοῖς ἐκεί-
 κεις, εὐθύς τις ἡμᾶς ἀκοή περὶ αὐτῆς ἐκεί-
 Δέκα ἦν ἡμερῶν διὰ τοῦ μέσου ὁδὸς· καὶ ταῦτα
 σαν διὰ τῆς ἐνδεχομένης ἐπιλείψεως διαπίστευ-
 σατὰ τὸν Πόντον· καὶ εἶδον, καὶ ἐκώσθη. Ἄν
 εἰ τις διὰ μεσημβρίαν ὀδεύων καταφραγῆς ἐπὶ
 τὸ σῶμα ἐπὶ τινα κρήνην ἀναδραμῶν, προει-
 σαι τοῦ ὕδατος, πρὶν καταψύξει τὴν γλῶσσαν, καὶ
 αὐτῷ τῆς πηγῆς ὑποξηρανθείσης, κόνιν εἰσρα-
 γνόμενον· οὕτω καὶ αὐτὸς ἐνιαυτῷ δεκάτῳ τῆς
 μητρὸς μοι καὶ διδασκάλου καὶ παντὸς ἐπι-
 θουμένην ἰδὼν, πρὶν ἀποκλιθεῖσαι τὸν πότον
 τρίτῃ κηδεύσας ὑπέστρεφον. Ταῦτά μοι τῆς
 ἡδὸς μετὰ τὴν ἐπάνοδόν μου τῆς ἐξ Ἀντιοχείας
 τῆρια. Εἰτά μοι πρὶν καταπερθεῖναι τὴν σφρα-
 C πρό[σ]χωροι τῆς ἐμῆς Ἐκκλησίας Γαλάται, ἐπὶ
 αὐτοῖς περὶ τὰς αἰρέσεις ἀρρώστιας, καὶ
 τῆς ἐμῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ λεληθὸς ὑποπι-
 ἀγῶνα παρέσχον οὐ μικρὸν, ὡς τε πανταχοῦ ἐπι-
 μόγις ἐτίσχυσα περιγενέσθαι τοῦ πάθους. Ἐ-
 τούτοις ἄλλα· Ἴθωρα πόλις ἐστὶ (90) τοῖς ἐκεί-
 Πόντου κατακλισημένη, ἔχουσα πρὸς ἡμᾶς ἐπι-
 καὶ πρὸς ὑγιαίνουσαν πίστιν ἐκπύρεται. Ἐ-
 ἐπισκοποῦντος αὐτὴν προσφάτως ἀπεχθί-
 βλον, πανδημεία πρὸς ἡμᾶς ἐπρεσβεύσαντο, καὶ
 εἶδεν αὐτὴν ἐκδοτὸν ταῖς χερσὶ τῶν ἐναντίων ἐπι-
 σομένην. Δάκρυα, προσπτώσεις, οἰμαγία, καὶ
 πάντα τὰ τοιαῦτα δι' ὧν ἐγένετο ἡμῖν ἡ τῶν
 των κακῶν ἀκολουθία. Ἐπειδὴ γὰρ ἐγνωσμέ-
 D τὸν Πόντον, καὶ κατὰ τὴν προσήκοντα τῆς ἐπι-
 τοῖς Ἐκκλησίας ἐπιμελήθημεν (91) συνεστῆ
 εὐθύς ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ τόπου καταλαμβάνουσα ἐπι-
 τροπὸν πρεσβείαι παρὰ τοῦ πλήθους τῶν ἱερέων
 φθάσαι τὴν τῶν αἰρετικῶν ἐπιδρομὴν ἀφῆσαν
 δὲ ἐπὶ ταῦτοις σωπῆς δεξία, καὶ στεναγμῶν κα-

(90) Ἴθωρα πόλις ἐστὶ. Quæ sit hujusmodi civitas, satis Nyssenus definit. De ea apud geographiæ scriptores mentionem nullam propriam insexi. Nisi si ea Iborea Hellenoponti civitas est, quæ a Constantino Porphyrogenn. *Them.* 2. memoratur: cujus urbis antistes Pantophylus subsignavit decretis concil. Constantinopolit. i. Namque ipsa a Justiniano *Novell.* 28, et ab Hierocle Ibora nominatur. Et Hellenopontus, seu Hellenopontus dicitur et Pontus: imo pars etiam Ponti putatur a nonnullis. Quare non obstare videtur, quo minus ea

sit; quod Gregorius in Ponti confinibus præ-
 (91) Ἐπιμελήθημεν. Juxta grammaticos et dnu ἐπεμελήθημεν. Pariter superius, ubi ἐπι-
 στην, emendandum id est τῷ ἐπέστην, sed ἐπι-
 propter eandem rationem. Advertendum enim
 dicem hunc non raro negligere augmentum
 verborum. Ubi vero paucis retro vocibus
 καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα, substituendum id
 cientiâ vocis vicem τὸ locum: et sæpe præ-
 κατὰ defectus hujusmodi ita supplendum
 solet.

καὶ κατηφείας διηνεκοῦς, καὶ πένθους τὴν ἐκ
 χρόνου λύσιν οὐκ ἀναμένοντος. Τὰ μὲν γὰρ λοιπὰ
 κακῶν τῶ προσειρημῶ ῥῆον οἱ ἄνθρωποι φέρουσι·
 ἢ ἐνταῦθα προΐονται τῶ χρόνῳ ταῖς ἐφευρέσει (92)
 ἀηδεστέραν συναύξεται. Ἄλλὰ γὰρ γίνονται μετὰ
 λοιπῶν ἐπισκόπων τῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο συγκεκλη-
 ων, ὡς ψήφους ὑπὲρ χειροτονίας δεξάμενος, ἡ
 ος δὲ ἤμην ἐγώ. Καὶ ἡγνόουν (95) ὁ δεῖλαιος τοῖς
 τοῦ πτεροῖς ἀλισκόμενος. Στάσεις ἐπὶ τοῦτοις,
 γκαί, δάκρυα, προσπτώσεις, φυλακαί, τάγμα
 πτωτικόν, καὶ αὐτὸς ὁ ἐπιτεταγμένος αὐτοῖς
 ἡς (94) καθ' ἡμῶν στρατηγῶν, καὶ τὴν τοῦ ἡγε-
 ος δυναστείαν ἐφ' ἡμᾶς κινῶν, καὶ πᾶσαν ἀφορ-
 πρὸς τὴν τυραννίδα τὴν καθ' ἡμῶν συναγείρων.
 ἡς ἐνεφῆκεν ἡμᾶς (95) τοῖς Βαβυλωνίοις κακοῖς·
 οἷς τοσαύτη τις γέγονεν ἡ περὶ τὴν πίστιν τῶν
 ῥώπων ἐκ παλαιῶν χρόνων διαφορὰ, ὥστε αὐτοῖς
 κερῶθῆναι τὴν νόσον, καὶ ἀδιάλυτον (96) εἶναι·
 μάχεσθαι πρὸς τοὺς θεραπεύειν ἐπιχειροῦντας τὸ
 νόσ. Βαθεῖς γὰρ ἄλλως ὄντες, καὶ τὴν γλώσσαν
 ὡν ἡ βάρβαροι, δασεῖς τε τὴν φωνὴν καὶ θηριώ-
 τὴν διαίταν κατὰ τὰ δολερά τῶν θηρίων τῆ πρὸς
 ἀκὸν εὐμηχανίᾳ οὕτως ἐξήσκηται, ὡς μηδὲν αὐ-
 εἶναι τὸν Ἀρχιμήδην· μᾶλλον δὲ, Σίσυφον, ἡ
 κύναι, ἡ Σχεῖρωνα, ἡ εἰ τινας τοιοῦτους ἄλλους
 αἰς ἱστορίαις ἀκούομεν. Τὸ μὲν γὰρ ψεῦδος πά-
 ἀληθείας ἐστὶν αὐτοῖς ἐτοιμότερον. Οὕτω δὲ ἐπι-
 σοῦσιν ὡπ' ἀναισχυντίας τῶ ψεῦδεσθαι, ὡς οὐδὲ τοῦ
 θεῦν οἱ περὶ τοῦτο σφοδροί. Καὶ τὸ ἐλεγχθῆναι
 αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς μεγίστοις κακοῖς, ἀφορμὴ τῆς
 ἀ τοῖς πολλοῖς εὐδοκίμησεως γίνεται· ὕβρις τε
 θρασυτῆς καὶ ἀναισθησίας, καὶ ἡ τῶν λεγομένων
 νόδα πολιτισμὸς εἶναι, καὶ τις τοιαύτη φιλοκαλία
 ἴζεται. Ταῦτά σοι ἀπὸ πολλῶν ὀλίγα, ὡς ἂν μὴ
 ἀμερίαν τῆς ἐπιστολῆς, ἐξεθέμεθα, ἢ ἂν μὴ
 ὑμῶν ἡμῶν καταγινώσκεις τὸ λογογραφεῖν ἐπὶ
 (97) νῦν ἀναβαλλομένοις. Ἄλλ' εἰ σοι πάντως

bastenorum multitudine adeuntes, æquum esse
 censentium, ut hæreticorum incursionem antever-
 teremus. Sed quæ ad hæc consequuntur, silentio
 digna sunt, et ploratibus inenarrabilibus, conti-
 nentique mœrore et luctu, qui remissionem a tem-
 pore minime præstolatur. Nam reliqua malorum
 assuetudinæ quidem facile homines ferunt; quæ
 autem hic sequuntur cum invasionibus acerbiorum
 rerum, præcedenti tempori aucta cumulantur.
 Etenim cum reliquis consisto antistitibus ad hoc
 ipsum negotium convocatis, uti qui suffragia de
 antistite designando susciperem, et suffragium
 inter nos latum ipse fueram, ac ignorans miser
 meimet ipsius captus sum alis. Seditiones post-
 hæc, aversi durique casus, lacrymæ, terrores, cu-
 stodiæ, acies militaris, et ipse constitutus eis comes
 sum, exercitum contra nos ipsos ducens; potesta-
 temque ducis adversus ipsos nos movens, et om-
 nem congregans opportunam materiam ad regnum
 contra nos excitandum. Interim ad Babylonæn-
 sium clades adversa fortuna nos immisit: apud
 quos tanta quædam circa fidem ab ea, quæ erat
 hominum antiquorum temporum, facta est differen-
 tia, ut morbus prorsus in ipsis obdurerit; sitque
 indissolubilis: adeo ut affectio prava adversus cura-
 tionem aggredientes pugnet. Cum enim ingenio sint
 incassum profundi; lingua vero plus quam barbari;
 vocemque densam habentes et ferinam; vivendi
 rationem juxta ferarum dolos astuta ad malum ar-
 te talem exercent, ut nihil præ ipsis Archimedes,
 plus dicam, Sisyphus sit, aut Cercyon, Scironque,
 aut si quos alios tales in historiis audimus. Menda-
 cium autem omni magis veritate in promptu est ipsis;
 et tali impudentia in mentiendo confidunt, ut tantum
 in veritate non fident loquenda qui in ea vehemen-
 ter occupantur. Et apud ipsos in maximis impro-
 bitatibus redargui, occasio apud multos fit bonæ

92) Ἐφευρέσει. Græcum scriptum habet ἐφεύ-
 ρεν, ἐφευρέσει τῶν κακῶν, adinventio malorum;
 ἐκκλησιαστικῶν, et sacerorum scriptorum voca-
 tum, quod valet incursio, invasio cladum, et
 le intelligitur τὸ mala quæ inveniunt nos sacri
 i, pro mala quæ reperiunt nos. Est enim mala,
 e invadunt nos: licet, nos invenire mala, esse
 sit, nos reperire mala. Vado, et venio eodem
 su accipi posse interdum quis nescit? Dico ta-
 n, rarissimum esse invenio (ἐφευρίσκω, reperio)
 invado, Græcæ, et Latine, est ἐπέρχομαι (venio
 invado.

93) Καὶ ἡγνόουν. Iborensis igitur antistes quo-
 fuit hic Gregorius. Quod nunc primum histo-
 s ex hac Epistola innotescet; cum antea hoc
 li posteritatis memoriæ commendatum ab ipsis
 rit. Ex sacra vero historia jam satis noscitur
 istites creari non raro aliorum antistitum
 fragilis.

94) Κόμης. Κόμης, apud Hesychium, et Sui-
 u, est princeps, dux, præfectus. Meminit huius
 abuli Eustathius, scribens hoc nomine dici a
 entioribus auctoribus quem antiqui ναύαρχον
 ebant. Meminit et illius Etymologicum. At liben-
 sime ad sententiam H. Stephani pedibus eo,
 eos recentiores mutuatos esse illud ex Latinis.
 s ducem interpretati sumus juxta ejus propriam

significationem, et Hesychii, Suidæque expositio-
 nem, et juxta loci sententiam.

(95) Ἐως ἐνεφῆκεν ἡμᾶς. Deest casus rectus:
 et supplemento necessarie explendus erat in ver-
 sione; aut codex judicandus hic mutilus, et lians.
 At vero vix possum adduci, ut ita scripsisse Nys-
 senum credam. Quæ enim ista locutio est sine recto
 casu? Profecto ne Cappadoces quidem buluci ita
 locuti forent; nedum tantus, et tam ἀκριβής,
 Libanii discipulus, et eloquentiæ ditissimus. Sed
 o utinam esset tam facile verum invenire, quam
 falsum arguere; imo tam facile hariolari! Usus
 supra est etiam voce πρόσπτωσις· quæ non adest in
 prisicis scriptoribus. Sed est πτώμα aut πτώσις.
 Quid tum? Nonne pro nihilo id habendum? Item
 etiam nondum perierat tum lingua: quare aliquam
 aliquantulum novam vocem sumere probe poterat.
 Licuit, semperque licebit: modo tamen, dices.
 licentia sumpta pudenter.

(96) Ἀδιάλυτον. Liber habet διάλυτον. At lege ἀδιά-
 λυτον. Nescio an alterius veteris Græci sacri aucto-
 ris scripta miseriorem sortem subierint, quam D.
 Gregorii Nysseni, in quampluribus mendis perfe-
 rendis.

(97) Τοῦ. Scribe τοῖς· quid sit hic illud τοῦ non in
 telligo.

existimationis; violentiaque, et audacia, et stultitia, et præfatorum malus odor gerendæ reipublicæ facultas esse putatur, talisque quidam honestatis amor et studium. Hæc tibi e multis pauca exposuimus, epistolæ immoderationem evitare volentes: itaque ne pigritiam condemnes nostram in historia de iis conscribenda, quæ modo rejecta dici differuntur. At vero si tibi plane in animo est nos in hisce occupari, te ipsum nobis aliquando, et maxime tempus ea in unum colligendi utendum præsta, si non te magis civitatis, quam dilectionis nostræ lotus dulcedine afficiat. Quod si te quæ adversus nos valent, audio enim et universam Ecclesiam tuam illis eisdem detineri, cum nobiscum simul pugnabis, dissolutionem quamdam malorum fieri nobis a Deo deprecatus, si Deo dante, si unquam hujusmodi otium nanciscamur, inutiles publicæ æquæquam apparebimus.

EPISTOLA XX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Κ΄.

Hortus quosdam, Vanotas dictos, arte et natura mire decoros, in Galatia positos scito pollioremque scribit. Halym fluvium, et nemus quoddam roboribus eleganter consitum ante illos invenimus in Reynque silvam, et venustate præcellentem vineam, racemis præcoci una gravibus redundantem. In via et sacello deinceps verba habet. Tum turres in hortorum introitu existare, apparatusque convivia cum ceras platanos ante januam narrat; circaque ædes alios hortos jucundissimos, ægri cultionis præcipue obsequente. Posthac piscinam festivorum piscium vidisse se scribit, ad pueri cuiusdam manus locum arbitrio, adeuntium; dein porticum quamdam intrasse lacunæ imminentiem; et porticum describit, cum lacunæ ludibundos. Tandem obsonia et fructus nuntiat ad ipsos a domus curatoribus comparari, cum dormitium accessisset, epistolam scripsisse.

Ad Adelpium scholasticum.

Ἡαυτὸς τῆς ἐπιστολῆς ἐκ τῶν ἁγίων ἁγίων (si non injuria locum afficio indigenarum nomine appellatum) ἐκάρῃ. Injuriam me loco inferre dixi, quandoquidem cognomine nihil ille concinni habet, et tanta loci gratia minime quidem Galatica hæc appellatione præ se fertur: at oculorum hoc ministerium est, qui gratiam et decorem interpretentur. Quæ enim a me multa, et apud multos jam fuerunt spectata, quæ vero multa per orationum etiam descriptionem in historicis veterum enarrationibus cognita, ea omnia quantaque inspexi et quanta audivi, præ iis quæ ibi sunt, venustis rebus judicata nugæ duco. Nihil prorsus locus ille Heliconum. Fabulæ insulæ Beatorum, parvaque quædam res campus, qui est in Sicyonis; aique altera quædam poetica jactantia, quæ de Peneo fluvio enarrata: quem dicunt diviti fluente ultra ripas e late-

(98) Ἀωτός. Metaphora allata a toto, herba dulcedine multa perfusa, et grata bobus; et quam comedentes deserere nunquam vellent: et quidem Ulyssis socii degustata redire ad navem respuebant, verberibus ad reditum tantum adacti. Hom. *Oduss.* ix. *Hinc adagium, Lotum gustavi.*

(99) Μακάρων αἰ νῆσοι. Apud Thucydidem adest quidem μακάρων νῆσος, *Macaron nesos*, insula Beatorum; ἀρρόκολις Thebarum in Bœotia. Herodotus quoque Mus. 3 testatur regionem Græca lingua Μακάρων νῆσον nuncupatam. In qua posita urbs Oasis septem dierum itinere distans Thebis Ægyptiis. Sed Pomponius Mela ii, 7, Μακάρων νήσους memorat, et designat; duas nominis causas præbens; quorum sola prima Nysseni sententiæ congruit: et certo convenientior rei videtur ob nomen loci. *Extra*, ait ille, *Hellespontum, carum* (insularum) *quæ Asiaticis regionibus adjacent, claris-*

B Πρός Ἀδελφίον σχολαστικόν.

Ἐκ τῶν ἁγίων Ὀθωναντῶν (εἴγε μὴ ἀπὸ τοῦ ἐπιχωρῶν τὸν τόπον) ταύτην σοι τὴν ἐπιστολὴν ἐκάρῃα, Ἄδικαὶν δὲ φημι τὸν ἄνθρωπον ἐπιπρὸς γλαφυρὸν ἐπινοῦμα. Καὶ ἡ τοσαύτη τὸ πᾶν οὐδὲν συμβαίνει τῷ Γαλατικῷ τούτῳ προτιμῶν ἀλλ' ὀφθαλμῶν ἐστὶ χρεῖα τῶν ἐμπροσθεν χάριν. Πολλὰ γὰρ ἐγὼ, καὶ παρὰ πολλοῦ ἤδη μένος, πολλὰ δὲ καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων ἐπιπρὸς ἐν τοῖς διηγήμασι τῶν ἀρχαίων κατανοῶν, ἐπιπρὸς ἡγεῖσθαι τὰ πάντα ὅσα τε εἶδον, καὶ ἔτι τῶν συγκρίσει τῶν τῆδε καλῶν. Οὐδὲν ἐκείνῳ ἐστὶ μῦθος τῶν Μακάρων αἰ νῆσοι (99)· μακρὸν γὰρ τὸ πέδον τὸ Σικυωνίων· κόμπτος τις ἄλλος περὶ τὰ κατὰ τὸν Πηνειὸν διηγήματα· ὅν φησι καὶ τῷ βελθῶν τὰς ἐκ πλαγίων ὄχθας ὑπερχεῖται πολυύμνητα (1) Τέμπη τοῖς Θεταλοῖς ἀπὸ τῆς Τί γὰρ τοιοῦτόν ἐστιν παρ' ἑκάστη τῶν ἁγίων

simæ sunt Tenedos, Sigæis adversa littoribus; et quo dicentur ordine, ad promontorium Tauri opposita; quas quondam dici putare possunt sive quod fortunati admodum celi, sive quod eas suo, suorumque regno Macaron verat. His accedit Diodorus Siculus lib. v. Et multo plures olim sic vocabantur insule; et illæ quæ modo Fortunatæ appellantur; et Oceani. Rursus Creta, Cyprus, Leuce; et continentis sita loca Insularum Felicitum testimonio Hoffmanni, consecuta sunt. Omnes hujusmodi insulas, ob terræ opportunitatem nam, et voluptarias delicias indicandas, ut appellatas necesse est, etaque ratione illas appellat Nyssenus.

(1) Πολυύμνη. Idem ac πολύμνητος: sed dicitur eo modo.

μὴν ἢ Οὐανώτα τοῖς οἰκειοῖς ἐπεδείξατο κάλλος; Ἄριστος ἄρτις τὴν φυσικὴν ἐπιζητοῖ τὸ τόπου χάριν, εἴς ἐστι τῶν ἐκ τῆς τέχνης καλῶν· εἰτε τὰ ἐκ τιτεχνήσεως προσγιγνώμενα βλέπει, ταιαῦτα καὶ τὰ ἐστίν, ὡς καὶ φύσεως δύνανται δυσκληρίαν κ. Ἄ μὲν γὰρ ἢ φύσις τῷ τόπῳ χαρίζεται, τῇ σκεύῃ χάριτι τὴν γῆν ὠραίζουσα, ταιαῦτά Κάτωθεν ποταμὸς Ἄλυς ταῖς ὄχθαις καλλωπὶ- ὄν τόπον· ὀλόν τις ταινία χρυσῇ διὰ βαθείας γίδος ὑπαστῆλθει, διὰ τῆς ἰλῆος ἐρυθραίων τὸ υ. Ἐκ δὲ τοῦ ἄνωθεν μέρους βροσ ἀμφιλαφὲς τε ἰσιον, μακρῶ τῇ βαλίᾳ παρατείνεται, δρυσὶν ἀρόθεν κατάκομον, ἄξιον Ὀμήρου τιδὸς ἐπιτυ- παινέτου, μάλλον ἢ τὸ Νήριτον ἐκείνο τὸ Ἰθα- 1· ὁ φησὶν ὁ ποιητὴς ἀριπρεπές τε εἶναι καὶ B ρυλλον. Ἐπικατιούσα δὲ πρὸς τὸ πρᾶνὲς ἢ ἔπος ὕλη τοῖς ἀπὸ τῆς γεωργίας κατὰ τὴν ἰαν συνάπτεται. Εὐθύς γὰρ ἀμπλοὶ διηπλω- κατὰ τὰ πλάγιά τε καὶ ὑπὲρ καὶ κοίλα τῆς ἰας, ὅταν ἰμάτιόν τι χλασρὸν τῇ βαφῇ πάντα ποκαίμενον χῶρον ἀπλαμύδανουσι. Προσετίθει ὦρξ καὶ ὁ καιρὸς, θεσπέσιόν τι χρῆμα τῶν ὄν ὑποδεικνύς. Ὁ δὲ καὶ μάλλον εἰς ἐκπληξίν ὄτι, τῆς γείτονος χώρας ἐν ἄμφακι τὸν καρπὸν σης, ἐνταῦθα κατατρυφῶν ἐξῆν τῶν βοτρυῶν· τ' ἐξουσίαν ἐμπορεῖσθαι τῆς ὥρας. Εἶτα πόρ- ἤμιν ὀλόν τις πυρὸς ἐκ φρυκτωρίας μεγάλῃς οἰκοδομημάτων χάρις ἐπέλαμπεν. Ἀριστέρᾳ σιόντων ὁ εὐκτέριος (2) οἶκος τοῖς μάρτυτιν 3· μένος· ὀπῳ μὲν τὸ τέλειον τῆς δομῆσεως, C ἀλλ' ἔτι τῷ ὀρόφῳ λειπόμανος, λάμπων δὲ Κατευθὺ δὲ ἦν τῆς ὁδοῦ τὰ τῆς οἰκῆσεως ἄλλο πρὸς ἄλλο τι τῶν κατὰ τρυφὴν ἐπιτυ- κων μεμερισμένα. Πύργων προβολαὶ καὶ συμ- 4· παρασκευαὶ ἐν εὐρυχώροις τε καὶ ὑφορφοῖς. 5· πρὸ τῶν θυρῶν στεφανοῦντας τὴν εἰσοδὸν (3). 6· ἰσρὶ τοὺς οἴκους οἱ Φεῖακοὶ κῆποι· μάλλον δὲ, 7· ριζέσθω τῇ πρὸς ἐκείνα συγκρίσει τὰ Οὐανώ- 8· ἄλλῃ. Θὺκ εἶδεν Ὀμηρὸς τὴν ἐνταῦθα μῆλεαν 9· γλαδῶκαρπον (4), πρὸς τὴν τοῦ ἰδίου ἄνωθους 10· τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς εὐχροίας ἐπανοοῦσαν. 11· δε τὴν ὄχνην λευκότεραν τοῦ νοξέστου ἐλέ- 12· 13·

ribus transfusum, valde memorata Tempe Thessalis efficere. Quid enim tale est apud singula ex dictis, qualem nobis Vanota venustatis speciem propriis bonis demonstravit? Si quis enim naturalem inquirat loci gratiam et elegantiam, nulla ratione prorsus artificiosæ pulchritudinis is est indigens. Si vero quæ ex artis inventione proficiuntur intueri velit, talia tantaque sunt, ut vel ipsius naturæ miseram sortem possent vicisse. Sed quæ natura, imparate decore terram opportune pulchram reddens, loco gratiose concessit, sunt ejusmodi. Deorsum Halys fluvius, ripis venuste locum exornans; qui, laud aliter quam quædam aurea tæxia per proliam purpuream vestem collucet: limo profluentem rubicundo inficit colore. Ex superiori autem parte mons magnoque ambitu comprehensus, densusque longo dorso protenditur, undevis quercubus comatus, Homericum aliquem laudatorem assequi dignus, magis quam Neritum illud Ithacense, quod dicit Poeta decore præstans esse, et immane frondosum. Demissa vero ad proclive sponte silva cum iam quæ a terræ opere prodeunt, juxta montis latus colligatur. Et recta via vias et oblique, et sublimis, et ex cava ipsius montis parte mutuo impleatæ, universam subjectum locum quasi tinelura viridem quamdam vestem intercipiunt: addebatque multum venustati vel ipsa temporis opportunitas, ingentes res racemorum ostendens. Quod autem magis etiam in stuporem agebat erat, quod, finitima terra acerbos adhuc fructus commonstrante, hic licebat uvis deliciari, et omni licentia speciosa illa venustate exsaturari. Ex longinquo deinde qualis quædam flamma ex magna emicans elevata face, ædificiorum gratia et pulchritudo nobis affulsit. Sinistra vero introeuntibus sacella cernebantur pro martyribus parata: non quidem structura perfecta, sed adhuc tecto destituta, nihilominus illustria. Rectaque via elegantissæ ædium erant, alteræ post alteram quædammodo secundum quarumdam inventioam deliciis dispertitæ: turrim eminentiæ, et convivorium apparatus, in præcelsis platanorum ordiibus, spatioquelatis, ante januas ingrossum coronantes. Dein circa ædes Phæacenses horti, sed ammoninjuria cum Vanotorum pulchritudinibus agitor illarum comparatione. Non vidit Homerus

Εὐκτέριον. Quidam mala Latinitate verterunt *iam*; et vulgo ita profertur. Nobis sibiuit Sa- magis uti; quæ vox licet non consonet vocabulo, cui magis congruere videtur ora- 1; εὐκτέριον enim derivat ab εὐχῇ· omnino convenit rei. Oratorii Latina vox vix æneæ usu recipi posset: tumque in nostræ sacræ 2; rebus tolerabilior reideretur. Sed maxime 3; ta fuit ferreo, et luteo ævo. Potuisset et pro- 4; ararium pro εὐκτέριω eadem ratione; sed non 5; profana, verum etiam fallacis religionis ob- 6; it vox. Προσευχῇ, quæ est precatio, valere 7; potest idem ac εὐκτέριον· et ita locus, in 8; dæxi cogebantur ad sacras preces, et obse- 9; res, νο· abaur. Quare, cum ipsi, et eorum 10; despectui haberentur, Juv. Sat. III, dixit: 11; *bi consistas; in qua te quarto proseucha,* 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 55; 56; 57; 58; 59; 60; 61; 62; 63; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 70; 71; 72; 73; 74; 75; 76; 77; 78; 79; 80; 81; 82; 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95; 96; 97; 98; 99; 100;

(3) *Στεφανοῦντας τὴν εἰσοδόν.* Στεφανοῦντας habet codex: at legendum στεφανοῦσαι.
(4) *Ἀγλαδῶκαρπον.* Non modo Homerum citat, et ejus sententias usurpat in hac epistola et alibi Nyssenus; verum et profert verba quoque ipsa; quod hic effecit, τὴν μῆλεαν nuncupans ἀγλαδῶκαρπον, uti eam appellavit Homerus *Odys.* lib. VII, vers. 415, et lib. XI, vers. 588. Qua de re in Homeri lectione exercitior et versatus profecto est ille ducendus. Actum plane agerem, si ostendendum suscipere, in poetis et cæteris profanis scriptoribus operam et studium bene collocasse majores nostros sacrarum Litterarum magistrum et veteres Patres; neque non assiduam, aut minime vehemens; secus memoriæ dicta tradidisse si non potuissent tam facile, et sine cunctatione præsentia, ut scribent' prono alveo decurrerent.

eam quæ hic inelytorum fructuum malus erat, ad excellentiam optimi coloris supra propriam laetorem elata. Non vidit silvestrem pirum excolite recens ebore candidiorem.

At quid quis narret Persicæ pomi variam multamque speciem ex alteris commistam, atque compositam? Sicuti enim hircocervos pingunt ac hippocentauros aliaque ejusmodi ex longe dissitis una mista, qui vel supra ipsam naturam sapiunt; ita et ex hujusmodi pomo aliam ad amygdalum, aliam ad nucem, ad doracinam persicum alteram insertam cum secundum nomen, tum juxta gustum ab arte violenter imperata effecit natura. Et ad hæc omnia, multitudo quoque e singulis præter venustatem ostendebatur; verum et in plantatione disposito, numerosaque illa pictura. Re vera etenim pictoris magis, quam agricolæ miraculum appellares. Quo pacto autem desiderio eorum qui hæc ita disposuerunt, natura facile fuerit obsecuta, non puto fieri posse ut sermone ostendatur. Sub arbutivas quidem vites semita et jucunda illa umbra ex racemis præstita; novaque, e lateribus, ramis rosarum, et palmitibus vitium, quæ mutuo implexæ iunxæque vice parietum etiam erant aditum ad transversas partes struentium, muri effecta structura. Sed illam ad curriculum hujus summum aquæ piscinam, inque ipsa enutritos pisces quis valeat pro dignitate oratione demonstrare? Inter hæc autem omnia, liberali quadam benevolentia, qui domunculæ curam agebant generositatem tuam sedulo commemorarunt, demonstraruntque; singulatum, quæ tua opera elaborata fuerunt, ostendentes; ac si tibi ipsei per nos rem facerent gratam. At hic quidam adolescentulus, quasi aliquis præstigiator, spectaculum ostendit nobis non nimis naturæ suetum. Quandoquidem ad fundum descendens pro libera potestate quos ex animi sententia volebat, sustollebat pisces; et illi ad piscatoris attactum non tanquam ad peregrinam sedem adibant; veluti quidam mansueti catuli, quos cicures manus artis periti subjectosque sibi haberet. Posthac ne ad quasdam ædes deduxerunt propemodum ut requieturam. Ædes enim ostendebat nobis ingressus; at cum intra januam fuimus, non domus exceptit nos, verum porticus. Porticus autem sublime pen-

Τὸ δ' ἂν τις εἴποι τῆς περσιτικῆς ὄπωρος ἐκ τῶν ἄλλων τε καὶ πολυειδῆς, καὶ ἐξ ἑτερογενῶν συνηθῆναι καὶ σύνθετον; ὡς περὶ γὰρ οἱ τοὺς τριγώνων καὶ ἰπποκενταύρους καὶ τὰ τοιαῦτα μεγάλα διαφόρων, καὶ τὴν φύσιν παρασσοφιδόμενα τῶν ἄλλων· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ὄπωρος ταύτης· τὴν ἀμυγδαλῆν, τὸ δὲ πρὸς κάρυον, ἕτερον ἐστὶν ὁράκιον (5) κατὰ τε τὸ ὄνομα καὶ τὴν φύσιν μιγμένον τυραννηθεῖσα παρὰ τῆς τέχνης ἐπέποιττε. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦτοις τὸ ἐπ' ἐκείνῳ ὑπὲρ τὸ κάλλος ἐδείκνυτο. Ἀλλὰ καὶ τὴν φυτεὴν διάθεσιν, καὶ τὴν εὐρυθμον ζωγραφισμένην. Ἀληθῶς γὰρ γραφῆως μᾶλλον ἢ ζωοποιῆται. Ὅτω τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν ταῦτα ἐπιθυμῶν φύσις εὐκόλως ἐπηκολούθησεν, οὐκ οἶμαι ἐπιδεικνύμεναι διὰ λόγων ἐνδείξασθαι. Τὴν δὲ ὑπὸ τῆς δρόμας ὄδῳ καὶ τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην ἐκ τῶν ἰσχυρῶν σκιάν· καὶ τὴν καινὴν ἐκ πλαγιῶν τετραγώνων ὀρθῆς καὶ κληματίων ἀμπέλων ἀλλήλας ἐπὶ κομμένον, καὶ ἀντὶ τοῖχων διατεταχθέντων τῶν πλάγια πάροδον· τὴν τε κατὰ τὸ ἄκρον αἰὲν ὁδόν (6) κολυμβήθραν τοῦ ὕδατος, καὶ τῶν ἐπὶ τῷ τρεφομένους ἰχθύας, τίς ἂν ἐνδείκνυτο κατὰ τὴν λόγῳ; Ἐν γὰρ τοῦτοις πᾶσι μετὰ τῆς οὐραίου φιλοφροσύνης, οἱ τὴν οἰκίαν ἐπιπράττειν εὐγενείας σου κατὰ σπουδῆν περιηγητοῦναι, καὶ εὐδεικνύμενοι, τὰ καθέκαστον τῶν σοὶ πεποιημένων δεικνύμενοι, ὡς ἂν αὐτῷ σοὶ δεῖ ἡμῶν μετὰ τῶν παιδῶν, ἐπέδεικτο ἡμῖν θέαμα μὴ λίαν ἐπιπρὸς τῇ φύσει. Καταβάς γὰρ ἐπὶ τὸ βάθος κατὰ τὴν ἀνηρέτω τῶν ἰχθύων τοὺς κατὰ γνώμην ἐπὶ πρὸς τὴν ἐπιπρὸς τοῦ ἀλιεύου οὐκ ἐξελθόντες, οἱ νεὲς χειροφθεῖς σκύλακες τιθασσοὶ ὄντες τῆς τεχνίτου καὶ ὑποχείριοι. Ἐτά με παρήγαγε οἶκον δῆθεν ὡς ἀναπαυσόμενον. Οἶκον γὰρ τῶν ἡμῶν ἢ εἰσοδος. Ἀλλ' ἐντὸς τῆς θύρας κατὰ τὴν ἡμᾶς οὐχὶ οἶκος, ἀλλὰ στοὰ διεδίδετο. Ἐπὶ μετέωρος ἦν, λίμνη βαθεῖα ἐκ πολλοῦ τῶν ἡνωρημένη (7). Προσεκλύζετο δὲ τῷ ὕδατι τὴν στοάν ἀνέχουσα τριγώνων τῶν σχημάτων.

(5) Ἐτερον δὲ πρὸς τὸ ὁράκιον. Ὁράκιον Περσικὴν, arborem Persicam doracinam non inveni apud quam plurima λεξικά Græce memoratam. Nova igitur vox erit. Et quamquam Græci hac plantæ specie nunquam fortasse caruerint, tamen aliis vocabulis eam expresserint, necesse est. Persica igitur duracina sunt, quæ dura sunt carne, Plin. lib. v, cap. 12, sicuti uvæ duracinæ, quæ firma, et dura sunt cortice, vel duris acinis; id. lib. xiv, cap. 1. Augustus eas maxime appetebat; vescēbaturque vel dum esedo vcheretur. Verba enim ipsius in ejus Epistolis sunt: *Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uvæ duracinæ comedi.* Sueton. Aug. vit. cap. 76. Recte vero ejus generis arborem duracinam appellavit Gregorius; et optime dici id potest Græce ob duritiam Quoniā dούρον est lignum; unde ἐτυμολογίαν habet durns Latine. Quare vide ne duracina dicta sit, et non *doracina*, veluti est in codice, a

D Gregorio. Latine quidem *duracina*, non *num* dixerunt. Animadvertite autem in his *num* illis, arbores a Nysseno significari, non *num* arboribus enim, non in illis, insitiosas dicitur.

(6) Ὁδόν. Calles igitur hortorum, porticus Italice *viali*, Græce *curricula* dicuntur; quæ *cori*; item etiam *corridoi*: quales majores porticus, excelsæ etiam, interdum nullis ædibus modo nuncupantur. Nam *cori* est parvus currus; curriculum, locus, in quo *cori* ritur; vel ipsum currendi officium: testatur. Sed incertum id est: maxime quia in porticibus obliquis differentia apud auctores non *cori* nequit. Et advertite hic τοιοῦτος pro *hic*; *cori* τοιοῦτος, dignitatem loci exprimens; quæ *cori* dicentibus assentiret.

(7) Ἐπιπρὸς τῇ. Legito ἐπιπρὸς τῇ τῶν codices iota subscripta ut plurimum *cori*

τύλαιον τῆς ἔνδον τρυφῆς. Κατ' εὐθείας γὰρ ἐπὶ
 ντὸς οἰκὸς τις τὴν τοῦ τριγώνου προβολὴν διεδί-
 , ὕψηλός τὸν δροφον, πανταχόθεν ταῖς τοῦ ἡλίου
 σι περιλαμπόμενος, γραφαῖς ποικίλαις διηριθσιμέ-
 Ὡστε ἡμᾶς περὶ τὸν τόπον τοῦτον λήθην μικροῦ
 τὸν προλαβόντων ποιήσασθαι. Ὁ οἶκος πρὸς
 ἔνδον ἐπεσπᾶσατο ἡ στοὰ πάλιν ἐπὶ λίμνῃ ἴδιόν τι
 α ἦν. Οἱ γὰρ βέλτιστοι ἰχθύες ὡς περ ἐξεπίτηδες
 χερσαίους ἡμᾶς διαπαίζοντες, ἐκ τῶν βυθῶν
 τὴν ἐπιφάνειαν ἀνεήχοντο, οἶδόν τινες πτηνοὶ
 αὐτοῦ τοῦ ἀέρος κατασιριπτόντες. Ἡμιφανεῖς (8)
 γινόμενοι, καὶ διακυβιστώντες τὸν ἀέρα, πάλιν
 ἔνδον βυθὸν κατεδύοντο. Ἄλλοι δὲ κατ' ἀγέλας στοι-
 ν ἀλλήλοις ἐπόμεινοι, θέαμα τοῖς ἀθήσασιν ἦσαν.
 δὲ ἰδεῖν ἐτέρωθεν ἄλλην ἰχθύων ἀγέλην (9) βοτρυ-
 περὶ τρύφος ἄρτου πεπηκνωμένους, καὶ ἄλλον
 ἄλλου παρωθουμένους, καὶ ἕτερον ἐφαλλόμενον,
 ἄλλον ὑποδύομενον. Ἄλλὰ δὲ τούτων ἐποίει λή-
 ἔν κληματίσι, καὶ θαλάροις ὁ βέτρυς ἡμῖν εἰσχο-
 μενος, καὶ ἡ ποικίλη τῆς ὀπώρας φιλοτιμία, καὶ
 ὁ ἀρίστου παρασκευῆ, καὶ τὰ ποικίλα ὄψα καὶ
 κκεῖται καὶ πέμματα, καὶ φιλοτιμία (10) καὶ
 κες. Ἐπεὶ οὖν ἤδη κατὰ τὸν χρόνον πρὸς ὕπνον
 φερόμενην, παραστησάμενος τὸν ὑπογράφοντα
 ἡν, σοῦ τῆ λογίῳτι καθάπερ ἐνύπνιον τὴν ἐπι-
 ἡν ἀπελήρησα. Εὐχομαι δὲ μὴ διὰ χάριτος καὶ
 ἰνος, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς ἑαυτοῦ φωνῆς τε καὶ
 τῆς τὰ παρὰ σοὶ καλὰ (11), σοὶ τε αὐτῷ καὶ
 ἀγαπῶσι σε διὰ παντὸς διηγεῖσθαι.

uentiæ tuæ nugatus sum. Precor autem, ut non per chartam et atramentum, verum per ipsam
 iet ipsius vocem et linguam, quæ apud te adeo pulchra sunt tam tui ipsius, quam tui amantium
 modo, possim enarratione omnino recensere.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ΄.

ibium antistitem, ejus non nimis emendati mores, ut rectoris vita rationem sequatur ad me-
 me frugem se recipiens, hortatur, moderatissima commonitione, et scito artificio usus.

Ἀδελφῶ ἐπισκόπω.

ἐχνη τις ἐστὶ περιστερῶν θηρευτικῆ τοιαύτη
 εν τῆς μιᾶς ἐγκρατεῖς γίνονται οἱ τὰ τοιαῦτα
 δάζοντες, καὶ χειροπῆθῃ αὐτὴν καὶ ὁμότιμον
 ργάσονται (12), τότε μύρω τὰς πτέρυγας αὐτῆς

1) Ἡμιφανεῖς. Licet adsint composita multa no-
 a a φανῆς, τοῦ φανέος· quod ipsum tamen non
 in priscis Græcis scriptoribus; at tamen hoc
 ρανῆς in illis non invenitur. Idem dicendum de
 ουθιστάω, et κατασιριπτάω, quæ in ipsis non sunt,
 e quidem κυβιστάω, et σιριπτάω. At vero signi-
 ficationes non variant.

2) Ἀγέλη enim est vocabulum multitudinis, et
 εν ὅπ' ἄλλου est fere hic loco adverbii seu
 ἀλλήλους.

10) Φιλοτιμία. Est profecto propinatio post cœ-
 benevolentiam ergo; et invitatio ad potandum.
 ητησίας προπίνειν Demosth.: quod latine, poculis
 cere, φιλοτήσιος, res incitans. Illecebra ad
 pinandum, φιλοτήσιος κρατήρ· et τὰ φιλοτήσια
 τὰ συνοουσιαστικά.

11) Τὰ παρὰ σοὶ καλὰ. Hac loquendi ratione
 icare Nysseus videtur hortos esse Adelphii;
 ex epistola ipsa et ejus sententiis, et ex modo
 illa scribitur, imo eo quia ejusmodi narratio
 ga domino loci non texeretur, credi id non pos-

A dens erat, profundæ lacunæ e multa altitudine im-
 pendens, proliebaturque aqua, quæ circum portu-
 cum, crepida, triangulari figura consurgens; vel-
 uti quoddam vestibulum interiorum deliciarum.
 Recta enim ad interiores partes quædam ædes trian-
 guli prominentiam suscipiebant; quæ excelsæ, solis
 spiculis circa tectum undecunque micabant, variis
 picturis efflorentes; ita ut circa hunc locum parum
 abfuerit, quin oblivionem præcepturum volupta-
 tum nos faceremus. Domus ad se ipsam trabebat.
 Porticus rursus in suo stagno peculiare quoddam
 erat spectaculum. Optimi enim pisces studio in terra
 positos nos ludificantes, ex fundo ad superficiem ena-
 tabant, quasi quidam volucres, qui et illic in aere
 exsultarent; dimidia autem parte conspicui facti,
 B perque æra in caput saltitantes, rursus gurgitis
 altum subibant. Alii autem gregatim ordine alios
 insequentes mira spectatio erant nobis talium
 insuetis. Cernere vero erat alibi alium piscium gre-
 gem, racematim ad panis frustum condensatum; et
 alium, qui propulsabatur ab alio; alterum vero su-
 pra insilientem, illum autem succumbentem. Sed
 et horum oblivionem effecit in palmitibus, et qualis
 uva nobis importata, variaque autumnæ ambitio;
 prandiique apparatus, et diversi generis obsonia, et
 ciborum condimenta, et bellaria, et propinationes,
 et calices. Ubi igitur post saturitatem jam ad dor-
 miendum delatus sum, me epistolæ hujus descri-
 ptorem præstiti, et quasi insomnium, epistolam
 non per chartam et atramentum, verum per ipsam
 pulchra sunt tam tui ipsius, quam tui amantium

EPISTOLA XXI (13).

Ablatio Antistiti.

C Ars quædam est aucupatoria columbarum, ejus-
 modi. Quando una columba potiti sunt qui hujus-
 modi rebus student, ipsamque mansuetam et sibi
 collegam effecerunt; tum ipsam alis unguento per-

set. Dubia res quidem: argumenta satis non ad-
 sunt eam dignoscendi. Certum verumque est, Adel-
 phii opera et studio multa in hortis facta: ut in
 epistola supra enuntiatum est.

(12) Καὶ ὁμότιμον ἀπεργάσονται. Elegantissima,
 et præcipue venusta Nyssemi metaphora, ingenii
 plena; ac inter eximias Homericas locum digna te-
 nere. Nyssemi sensu vox adhibita ejusdem ministè-
 rii functionem notat: ὁμότιμος enim est æqualem
 honorem cum alio habens, honore, vel honoris
 conditione compar, æqualis: οἱ ὁμότιμοι (homotimi)
 sunt qui ab honoris æqualitate ita vocantur. Sic
 Phileph. apud Xenophont. dicti. Ita etiam a Plu-
 tarcho senatores. Hinc consequens est, ut ὁμότιμος
 sit quoque collega in munere obeundo. Atque hinc
 columba eisdem officii fungens cum aucupe, dum
 aves ad se conscripto artificio pellicit, ei est
 ὁμότιμος, homotimos. Idcirco igitur ita a Nysseo
 subtilissime fuit nuncupata. Nazianz. in Orat. dixit
 etiam ὁμότιμα τὴν ἀσέβειαν.

(13) Iterum ex editione J. B. Caraccioli.

litam sinunt cum aliis, quæ foris sunt congregatæ. Quæ quidem unguenti odore harum gregem, quæ jam sui est juris, cicurem quoque efficit ei qui eam dimisit. Ad illas etenim quæ bonum spirant odorem, et reliquæ immigrant simul prosecutæ. Quid mihi volo inde præfatus? Quod nempe filium Basilium quondam..... divino unguento animæ alis delibutum ad colendam reverentiam tuam misi, ut et enim ipso in altum tu convoles, et nidum apprehendas, quem apud nos prædictus sibi compegit. Si hæc flant, et videre possim, dum vivo, nobilitatem tuam ad excelsiorem vitam transmutatam; debita a me gratiarum actio plenissime Deo poterit præstari.

EPISTOLA XXII.

Antistitibus.

Dies tres erant, quæ prophetam in cete detinuerunt. Sed tamen Jonas tædio confectus fuit. Ego vero tantum tempus in his nil prorsus penitentibus Ninivitis, veluti in feræ visceribus teneor, et nondum potui ab his vastis faucibus evomi. Preces igitur fundite Deo, ut gratia conficiatur, ut veniat edictum quod ex hujusmodi pressibus nos eruat; et meum tabernaculum assequar ego, et in ipso requiescam.

EPISTOLA XXIII.

Quæ sine inscriptione.

Pareo multo sermone, quoniam tuis laboribus parcere volo. Commonefacito quæ ad te ipsum spectant, et omnia bene habebunt in illustri posita. Celeritate opus est gratiæ conferendæ. Hac tenus nostra adhortatio.

EPISTOLA XXIV.

Disinarum rerum fidei sermones libero animo, et recta mente exceptos aperta intelligentia non præfatur. Rem Christianam ex duobus constare docuisse Christum, tradit: ex doctrina doctrinæ et ex parte morali: humani autem generis hostem prima parte quæ præstantior, magis impetior et periculosior et validior fiat aggressio. Tres subsistentias esse in divina Trinitate re ipsa nobis vultibus solum distinctas, ostendit; unam vero naturam, earumque proprietates principes exprimit. Natura Dei monet, quia non perceptibilis ipsa, nec dicto exponenda, nullam inesse separatam differentiam; bene tamen has, et ordinem adesse in personis sine confusione. Dictam fidem in Iuliano consonam esse oportere edocet: existimationemque nostram de hujus fidei rebus cum hæc dicit (unam ab altera distinguens), congruere bene posse et debere. Denique divinas proprietates enumerat, æquales prorsus singulis personarum eas demonstrans.

Heracleiano hæretico.

Salubris fidelis sermo apud eos, qui recto sensu a divino spiritu proditas voces in simplicitate suscipiunt, vim quidem habet; nullaque indiget orationis intelligentia, ut ejus veritas confirmetur, cum comprehensibilis se ipso sit, manifestusque ex prima ejus traditione; quam ex Domini voce,

(14) Ὑποχρίσας. Male interpretaretur quis hic ὑποχρίω, ungo sub aliquem locum; ut columbæ subter axillas unguento inungerentur. Recte merhercle: allicerent tunc scilicet eæ volitantes ad se cæteras odore, si ne περροῦν quidem tum potuissent, aut etiam περρωγίζειν, volaturire; nedum

ὑποχρίσαντες (14), ἔωσι συναγελασθήναι τὰς ἐκ τῆς ἀγγέλης τιθασὸν ποιεῖται τῷ προεμένῳ. Ἐπειδὴ τὰς εὐπνοῦς οὐσας καὶ αἱ λοιπαὶ συναφέντες εἰσοικίζονται. Τὸ βουλόμενος ἐντεῦθεν προεμένῳ ὅτι τὸν υἱὸν Βασιλείου τὸν ποτε δεσπότην... τὸν μῦθον τὰς τῆς ψυχῆς πτέρυγας διαχρίσας ἐστὶν πρὸς τὴν σὴν σεμονορέπειαν. Ὅσοι καὶ εἰς συναναπτῆναι, καὶ καταλαβεῖν τὴν καλὴν, ἡμῖν ὁ προειρημένος ἐπέφητο. Εἰ ταῦτα γίνονται ἴσοιμι ἐπὶ τῆς ἐμῆς ζωῆς τὴν σὴν εὐγένειαν τὰς ὑψηλότερον βίον μετατεθείσαν, τὴν χριστιανικὴν παρ' ἐμοῦ τῷ θεῷ εὐχαριστίαν ἀπολαύσασθαι.

EPISTOLA KB.

Τοῖς ἐπισκόποις.

Τρεῖς ἦσαν ἡμέραι αἱ τὸν προφήτην ἐν τῷ κατέχουσαι. Ἄλλ' ὅμως ὁ Ἰωνᾶς ἠκτιβίασε. Ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἔχω ἐν τοῖς ἀμετανοήτοις καὶ ἐν τοῖς σπλάγχθοις τοῦ θηρίου κρατούμενος καὶ ἐξεμηθῆναι τῆς ἀγαθοῦς ταύτης φάρμακας τῆς εὐξασθε οὖν τῷ Κυρίῳ τελειωθῆναι τὴν μετὰ τὴν εὐξασθῆναι τὸ τῆς συνοχῆς ταύτης ἔργον καὶ καταλάβω τὴν ἐμαυτοῦ σκηνήν, καὶ οὕτως ἀναπαύσωμαι.

EPISTOLA KG.

Ἀρεπίγραφος

Φεβδομαι πολλῶν λόγων, ἐπειδὴ φεῖσθαι τῶν καμάτων. Ὑπομνησθητι τῶν σεαυτοῦ, καὶ εὖ εἴσει τῷ παιδίμω καλῶς. Τάχους χρεια τῆς χριστιανικῆς χρι τούτου ἡμῶν ἢ παράκλησις.

EPISTOLA KA.

D

Ἐρακλειανῷ αἱρετικῷ.

Ὁ τῆς ὑγιαίνουσης πίστεως λόγος οὐκ ἐπινοῦν τὰς θεοπνευστοὺς φωνὰς παραδοχρῆναι ἀπλότῃ: τὴν λογὴν ἔχει, καὶ οὐδεμιὰς λόγων εἰς παράστασιν τῆς ἀληθείας προδεδεῖται: οὐδὲν ἀληπτός, καὶ σαφῆς ἐκ τῆς πρώτης παραδοχῆς ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς παρελάδομεν ἐν τῷ

libere a loco volare: unguento enim se visco corpori inhærescerent. Tum etiam em debiliter efflaret. ὑποχρίω est igitur in pro in; pro qua præpositione non raro, in compositionibus, valet.

παλιγγενεσίας τῆς σωτηρίας μυστήριον πα-
 ντος. Πορευθέντες γάρ, φησί, μαθητεύσατε
 τα ἔθνη. βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα
 Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 διδύσκοιτες τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμαι
 ὑμῖν. Διαιρῶν γάρ εἰς δύο τὴν τῶν Χριστιανῶν πο-
 λιν, εἰς τε τὸ ἡθικὸν μέρος, καὶ εἰς τὴν δογματικὴν
 βίαν, τὸ μὲν σωτήριον δόγμα ἐν τῇ τοῦ βαπτί-
 στος παραδόσει κατηφαλισάτο· τὸν δὲ βίον ἡμῶν
 τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ κατορθοῦσθαι
 βίβη. Ἀλλὰ τὸ μὲν κατὰ τὰς ἐντολὰς μέρος, ὡς
 στέραν φέρον τῇ ψυχῇ τὴν ζημίαν, ἠφείθη παρὰ
 διαβόλου ἀπαργεχίρητον. Ἐπὶ δὲ κυριωτέρου
 μέρους ἡ πᾶσα γέγονε τοῦ Ἀντικειμένου σπουδῆ
 παρατραπῆναι τῶν πολλῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸ μη-
 τι διὰ τῶν ἐντολῶν κατορθωθῆναι κέρδος εἶναι τῆς
 λης καὶ πρώτης ἐλπίδος ἐν τῇ περὶ τὸ δόγμα
 ἢ τοῖς ἀπατηθεῖσι μὴ συμπαρουσίας. Διὰ τοῦτο
 οὐλοῦμεν, τῆς ἀπλότητος τῶν πρώτων βημά-
 τος πιστεῖας μὴ ἀποχωρεῖν τοὺς ἀντιποιοῦμέ-
 νους ἐαυτῶν σωτηρίας· ἀλλὰ παραδεχομένους ἐν
 οὐκ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἁγίον, μὴ
 ὑπόστασιν πολυώνυμον εἶναι νομίζοντες· οὔτε γὰρ
 ὅν ἐστι τὸν Πατέρα ἐαυτοῦ Πατέρα λέγεσθαι,
 ἡθῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ τὴν κλησιν
 ἰθεύοντος· οὔτε τὸ Πνεῦμα ἐν τῶν εἰρημένων
 νομίζοντες, ὥστε εἰς Πατέρα ἢ Υἱὸν ἐννοεῖν διὰ
 τοῦ Πνεύματος προσηγορίας ἐνάγεσθαι τὸν
 ντα. Ἀλλ' ἰδίως, καὶ ἀποτεταγμένους ἐν ἐκάστῳ
 νομάτων συνυπακούεται ἡ ἐνσημαινομένη ταῖς
 ἰγορίαις ὑπόστασις. Καὶ τὸν Πατέρα ἀκούσαντες,
 οὐ παντὸς αἰτίας ἠκούσαμεν· τὸν δὲ Υἱὸν μα-
 ρί, τὴν ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας ἀναλάμψασαν δύ-
 εἰς τὴν τοῦ παντὸς σύστασιν ἐβιδάχθημεν· τὸ
 εὔμα γνόντες, τὴν τελεωτικὴν δύναμιν τῶν διὰ
 ὡς εἰς τὸ εἶναι παρα[θε]δομένων ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ
 οὐ ἐνοήσαμεν. Αἱ μὲν οὖν ὑποστάσεις κατὰ τὸν
 ἴνον τρόπον ἀσυγχύτως ἀπ' ἀλλήλων διακεχω-
 ναι εἰσί· Πατὴρ λέγου καὶ Υἱὸς καὶ ἁγίου Πνεύ-
 . Ἡ δὲ οὐσία αὐτῶν, ἥτις ποτὲ αὐτῇ ἐστὶν
 στος γὰρ ἐστὶ λόγῳ, καὶ νοήματι (ἁπλοῦς), εἰς
 ἡτὰ τινα φύσεως οὐ διαμερίζεται. Διότι τὸ ἀκα-
 τον καὶ ἀπεριόριστον καὶ λογισμὸς ἀπερίδρα-
 σόν ἐστιν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἐν τῇ Τριάδι πεπι-
 ἔνων προσώπων. Ὁ γὰρ ἐρωτηθεὶς τί κατ' οὐ-
 στίαν ὁ Πατὴρ, εὐγνωμόνως καὶ ἀληθῶς ὁμο-
 ι τὸ ὑπερ γινώσκον εἶναι τὸ ζητούμενον. Ὁσαύ-
 αλ περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ οὐδενὶ λόγῳ τὴν
 καταληφθῆναι δυνατόν εἶναι συνθήσεται. Τὴν
 ἡσάν αὐτοῦ, φησί, τίς διαγρήσεται; Ὁμοίως
 περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου τὸ ἴσον τῆς
 τὴν κατάληψιν ἀμηχανίας ὁ τοῦ Κυρίου λόγος
 οὔται λέγων, ὅτι τῆς μὲν φωνῆς αὐτοῦ ἀκούεις,
 ιας δὲ πῶθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει. Ἐπειδὴ
 οὐδεμίαν ἐν τῷ ἀκαταλήπτῳ τῶν τριῶν προ-
 ιαφορὰν ἐννοοῦμεν (οὐ γὰρ τὸ μὲν μᾶλλον ἀκα-
 τον, τὸ δὲ ἥττον· ἀλλ' εἰς ἐπὶ τῆς Τριάδος ὁ τῆς

A cum salutis præbuit mysterium, accepimus in la-
 vacro, in quo iterum generamur : *Exites*, ait
 enim, *docete omnes gentes, baptizantes eos in no-
 mine Patris et Filii et Spiritus sancti; docentes ser-
 vare omnia quæcumque vobis mandavi* 15. Etenim in
 duo dividens Christianæ republicæ statum et in
 moralem partem, et in decretorum accuratam rationem,
 salutare quidem decretum in traditione
 baptismatis firmavit; vitam autem nostram præcep-
 torum suorum observatione dirigi præcepit. At
 tamen ab ea parte quæ est præceptorum, tanquam
 ab illa quæ animæ minus detrimenti inferre possit,
 abstinuit prorsus diabolus, nullo eam adortus
 conatu. Omne adversarii studium, multorum per-
 vertendi animas, in principaliori meliorique parte
 præstitum est, ut ne id quidem, si quidquam præ-
 ceptis recte geratur, sit lucrum, cum magna et
 prima spes non amplius in seductis errore circa
 decreta inesse possit. Consillum propterea præbe-
 mus, ne a simplicitate primorum verborum fidei
 quidquam abscedat, qui pro sua agunt salute;
 sed ut in anima quidem insipientes Patrem et Filium
 et Spiritum sanctum, non unam hypostasim
 multorum nominum esse existant: neque enim
 fieri potest Patrem sui ipsius Patrem dici; cum
 non vere Patri cognomentum, qui sit sui Filius,
 verum efficiat: neque ut existant, Spiritum
 unam rem esse ex prædictis, ita ut in Patris aut
 Filii cognitionem per Spiritus appellationem, qui
 audiat, inducatur. At vero proprie, ac stata certa-
 que ratione in singulis nominum una simul in-
 auditur significata in appellationibus hypostasis;
 Patreque audito, omnium causam audivimus;
 Filium autem discentes, ex prima causa reful-
 gentem potestatem ad universi constitutionem edu-
 cti sumus; Spiritu vero cognito, perfecticem
 facultatem eorum quæ per creationem a Patre per
 Filium in existentiam tradita sunt, intelleximus.
 Subsistentiæ igitur juxta dictum modum inconfuse
 invicem separatae sunt, Patris, dico, et Filii, et
 sancti Spiritus. Essentia autem ipsorum quæcum-
 que ipsa unquam sit (dicto enim dici nequit, in-
 telligentiaque est incomprehensa), in diversitatem
 aliquam naturæ nullo pacto dispertitur. Quapropter
 quod incomprehensum est ac mente non percep-
 tum, et quod ratiocinationibus circumplecti ne-
 quimus, æquale est in singulis personarum in
 Trinitate creditarum. Interrogatus enim, quid sit
 secundum essentiam Pater, recta sententia et
 vere fatebitur quæsitum esse, quod est supra no-
 tionem. Tantumdem is et de unigenito Filio non
 fieri posse, ut ulla ratione essentia comprehen-
 datur, constituet. *Generationem enim ejus*, ait,
quis enarrabit 16? Perinde vero et de Spiritu sancto
 æqualitatem inopiæ secundum comprehensionem
 Domini sermo commonstrat, dicens, quod vo-
 cem ipsius audis; unde autem venit et quo deducit,

Matth. xxviii, 19, 20. 16 Isa. liii, 8.

nou noscis ¹⁷. Proinde igitur nullum discrimen in eo, quod est trium personarum incomprehensum, intelligimus. Non enim alterum quidem magis incomprehensum est, alterum vero minus; at una prorsus incomprehensæ rei ratio in Trinitate. Propterea dicimus, eo quod percipi nequit, menteque nullo pacto intelligi, nos manu deducente, nullam essentialis in sancta Trinitate adinvenire nos differentiam, præter tamen ordinem personarum, et subsistentiarum confessionem. Nam certus quidam ordo in Evangelio proditus est, juxta quem ex Patre fides incipiens per intermedium Filium in Spiritum sanctum desinit. Differentia autem personarum ipso illo tradito ordine distantiarum apprensens, nullam prorsus confusionem efficit iis, qui sermonis insequi possunt significatorem propriam intelligentiam Patris appellatione patefaciente, Filiique rursus, et Spiritus sancti propriam, secundum nullum prorsus modum significatarum rerum invicem confusorum.

Baptizamur igitur, veluti accepimus, per Patrem et Filium et Spiritum sanctum; credimus autem, veluti baptizamur. Consonam enim esse addecet confessioni fidem. Sentimus vero uti credimus. Non enim naturam habet opinio cum fide pugnare. Sed in quæ credimus, hæc et sentimus. Quoniam igitur in Patrem et Filium et Spiritum sanctum fides est, insequuntur autem se mutuo fides, opinio, baptisma: propter hoc et opinio non secernitur, ea quæ de Patre est, ea quæ de Filio, et ea quæ de Spiritu sancto. Hæc vere existimatio, quam propriæ naturæ referimus, nil aliud est, præter quam bonorum quæ in majestate sunt divinæ naturæ confessio. Non enim ex nostra facultate honorem apponimus inhonoratæ naturæ; at ea quæ profecto adsunt profitentes, honorem elargimur. Quoniam igitur inest singulis in sancta Trinitate creditarum personarum incorruptibilitas, æternitas, immortalitas, bonitas, potestas, sanctitas, sapientia, omnis intelligentia, magnificaque et excelsa, dum hæc bona quæ insunt, dicuntur: idcirco existimationis hujusmodi efflicimur ipsis præbitores. Et quoniam omnia quidem quæ Patris sunt, habet Filius; omnia autem Filii bona in Spiritu inspiciuntur: nullam in sancta Trinitate, secundum celsitudinem existimationis, differentiam mutuo inter ipsam comperimus. Non enim secundum corpoream quamdam comparisonem alterum quidem procerius est, alterum vero humilium. Quod enim cerni nequit omnisque expertus est figuræ, dimensionis non comprehenditur. Neque secundum potestatem aut bonitatem, quidquam differens comparate in sancta Trinitate comperitur, ut dicatur juxta plus et minus in ipsis esse varietatem. Qui enim potentius unum altero dicat, tacite fassus est id quod in potestate minus est, imbecillius infirmiusque esse potentiori. Hoc autem extremæ est impietatis, indicium aliquod imbecillitatis, aut impotentiam, sive in parva, sive in majori re in unico genito Deo, et in Spiritu Dei, mente cogitare.

¹⁷ Joan. 111, 8.

ἡ πιστευομένων προσώπων εὐσεβῶς ὁμολογεῖται· οὐκ ἔχει φύσιν τὸ αὐτὸ καὶ τέλειον, καὶ πάλιν ὑπερσεως ἀτελὲς ἰνομάζειν. Τὸ γὰρ ἑλαττον τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως, ἦτοι τῆς ἀγαθότητος, ἄλλο ἐστίν, ἢ ἀτελὲς εἶναι κατὰ τοῦτο διαχυρλι. Εἰ οὖν τέλειος ὁ Υἱὸς, τέλειον καὶ τὸ Πνεῦμα, οὐ τέλειον, οὔτε ἀτελεστερον οὔτε τελειότερον ἐπιλόγος· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τὸ ἀδιαίρετης δόξης καταμανθάνομεν. Ζωοποιεῖ ὁ Πατήρ, ἔφη τὸ Εὐαγγέλιον· ζωοποιεῖ καὶ ὁ Υἱὸς· ζωοποιεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου μαρτυροῦ εἰπόντος, ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιούν. ἔχει οὖν δύναμιν ἐκ Πατρὸς ἀρχομένην, καὶ δι' προοῦσαν, καὶ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ τελειουμένην. Ἐμάθομεν γὰρ πάντα ἐκ Θεοῦ εἶναι καὶ πάντα οὐ Μονογενοῦς, καὶ ἐν αὐτῷ συνεστάναι (15)· ἐκ πάντων διήκειν τὴν τοῦ Πατρὸς δύναμιν, ἐν πᾶσι καθὼς βούλεται ἐνεργοῦσαν, ὡς φησιν ὁστολος.

οὐ tandem perfectam intelligere. Didicimus enim omnia ex Deo esse, et omnia per Unigenitum, ipso Unigenito subsistere, perque omnia Patris pervadere potestatem, omnia in omnibus, vult, operantem, veluti dicit Apostolus ¹⁰.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΕ΄.

EPISTOLA XXV.

vii desiderium, Deo juvante, prospere cedere tradit, et Deum illi obsecundare. Amphilocheum hortatur donec opifices ad se mittat pro opere cujusdam sacelli, quod moliebatur, faciundo. Operis idcirco iographiam et structuram universam accurate describit; dimensionesque omnes et intervalla sormicum, et scii strobilum seu testudinem, et muri circumducti crassitudinem. Deinceps significat opificum operas standas in poliendis lapidibus, marmoribus et columnis: et lignorum penuriam subjicit, qua adigi se ad ibendam lapidum materiem: neque aliam figulinam materiam, quam testaceam sibi prorsus esse: sane monet mercenarios homines benignos in mercede paciscenda, et parvum pretium operi facientes sibi esse, ob nummarios in qua erat, difficultatem. De introitus etiam, et januarum edificatione ac de atione; tum de peristylio quadraginta columnarum quedam subnectit. Tandem si minutam omnium duxerit rationem, pecuniarum inopiam excusat

Ἀμφιλοχίῳ.

ἡ μοι πεπεισμαι κατορθῶσασθαι κατὰ Θεοῦ τὴν ἐπὶ τῷ μαρτυρίῳ (16) σπουδῆν. Θελήσειας! τὸ σπουδαζόμενον ἔχει τῆ δυνάμει τοῦ Θεοῦ, ποιεῖσθαι δυναμένου τὸν λόγον, ἢ ἂν ἐπὶ. ἦ, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὁ ἐναρξάμενος ἀγαθόν, καὶ ἐπιτελέσει· παρακλήθητι καὶ ἐν μιμητῆς γεγενέσθαι (17) τοῦ μεγάλου Παύλου· εἰς ἔργον ἡμῖν προαγαγεῖν τὰς ἐλπίδας, καὶ ας ἡμῖν τοσοῦτους πέμψαι, ὥστε ἰκανοὺς πρὸς ὄν εἶναι. Γένοιντο δ' ἐκ ἀν συλλογισμοῦ τῆ τετί σου γνώριμον, εἰς ὅσον μέτρον ἅπαν τὸ ἔργον

oan. v, 21. ¹⁰ Joan. vi, 63. ¹¹ I Cor. xi, 6; Ephes. i, 11. ¹² Philipp. i, 6.

Καὶ ἐν τῷ συνεστάναι. Συνεστάναι, seu συνεῖναι vere esse deberet: et posset etiam esse sai aut suscipiendi· sed hæc duo longius di a codicis verbo. Occurrimus tamen aliquando, valde raro, τῷ συνεστάναι· quod erit κατὰ πῆν, a τῷ συνεστακέναι· sic συνεστάναι τὸ α dicitur; id est quæstionem seu controver-consistere, subsistere, cum in iudicium po-sa deduci.

Μαρτυρίῳ. Hanc vocem interpres pro mar-strictie sumpto accepit, ut ex argumento quod læ præposuit, compertum sit. Aliter tamen

C

Amphilocheio.

am persuasus sum per Dei gratiam recte ces-surum martyrii studium. O utinam velles! finem expetitur illud habebit, Dei potentia, qui potest, ubi loquatur, sermonem efficere opus: quandoquidem, veluti dicit Apostolus, qui inepit opus bonum, illud etiam conficiet ¹¹. Excitare autem ut et in hac re quoque imitator fias magni Pauli; utque in opus nobis spes provebas: artificesque nobis tot mitte ut ad opus sint idonei. Fiat autem ex computatione perfectioni tuæ notum, quantam dimensionem universum opus computabitur. Cujus gratia stru-

suadere videtur contextus. Nimirum, mea quidem sententia, loquitur hic Nyssenus de templo sive sacello construendo. Sub hac enim acceptione vocem μαρτύριον sumi haud infrequenter apud Græcos Ecclesiæ scriptores, nihil certius. Chrysostomus tom. I Ad pop. Antiochenum: Ὁ δεῖνα εἰς μαρτύριον ἀπεδήμησεν, ad martyrium peregrinatus est. Neque aliter Latini. Videsis Suicerum in Theol. eccl. v, Μαρτύριον iv, tom. II, pag. 319.

(17) Γεγενέσθαι. Fortasse γεγενέσθαι, nam τὸ γεγενέσθαι non adest.

cturam omnem orationis descriptione tibi manifestam facere conabor. Crux est sacelli figura; quatuor, uti oportet, ædibus ex omni parte repleta. At comprehendunt sese mutuo ædium nexus, quemadmodum in cruciformi figura ubique factum videmus. Cruci autem circulus octo angulis interceptus injicitur. Et circulum propter circumferentiam, octogonon nominavi figuram; ita ut bina octogoni latera mutuo contra per diametrum jacentia, per fornicum curvaturas circulum ipsis in quatuor partes adjacentibus ædibus in medio connectant. Alia vero quatuor octogoni latera inter quadratas ædes pertinentia, non ipsa quidem continenter in ædes protendentur: verum in singulis ipsarum hemicyclum circumjacebit conchiformi figura sursum versus circa fornicis perimetrum desinens: ut et octo sint fornices omnes, per quos ipsæ mutuo quadratæ ædes, et hemicyclia ad medium habeant contiguitatem. Posteriori parte vero laterum diagonalium quadratorum æquales numero astabunt columnæ, ornamentum et roboris gratia. Sustinebunt autem et ipsæ super se fornices, æque atque ii qui intus, constructos. Supra hos autem octo fornices proportione superinjectis fenestris, octogona domus ad quatuor cubitos excrescet; ex ea vero exstabit turbo conoides, figuram habens involutionis tecti ex lato in acutum cuneum ocellusæ. Distantiæ vero singularum

(18) Κογχλοειδὴς ἡμικύκλιον περικρίσεται. Τῷ κογχλοειδῶς vel κοχλοειδῶς, emendanda vox hæc est: diversa autem significant hæc duo vocabula, si de propria loquamur dictionis significatione. Etenim omnino diversa res est ὁ κόγχος, concha, quam ὁ κόχλος, cochlea. Sed Hesychio idem indicare posse visum fuit propter figuræ, opinor, similitudinem nonnullam. Cochlea proprie est testa limacis, et μετωνομικῶς limax ipsæ. Concha vero est conchylium: sicuti purpura, murex, ostreum, κόγχος, κογχύλιον, πορφύρα, ὄστρεον, piscium genera sunt, qui scabram, asperam et ideo firmiorem testam habent. Utrumque autem animal tortili forma est et turbinata, gyris quibusdam inductum, etsi dissimiliter. Hinc cochlea est unum ex præcipuis instrumentis mechanicis virium momento aptum. Vitruvi, lib. vi; item instrumentum aquas hauriendi, quod barbare pompa a Græca voce accepta vocaretur. Non est autem idem atque illud, quod antliam nominant recenti invento excogitatum. Tandem et est ostii genus tortuosum, et oblique dextrum ita nuncupatum. Var. De R. R., lib. iii. Profecto diversitas verbi vel ex proverbio κόγχην διελεῖν evidenter cognoscitur; de quo sermo est apud eundem Hesychium et Suidam; concha enim unica testa voluminibus quibusdam circumvolutis constans, non tam facile in duas partes diffringetur, aut etiam discludetur; secus cochlea, quæ duabus veluti scutulis concluditur; quæ facili negotio divelluntur. Sicut quoque ex illo κόγχης ἄξιον προὐδενὸς ἄξιον, ἐβτελέξ. Sed non solum Hesychius eodem sensu utramque vocem sumendam censuit: verum et vulgo scriptores cæteri promiscue usi sunt, veluti ostendunt, quæ affert Stephanus. Uno verbo, cochlea est terrea concha, et concha cochlea marina, propter similitudinem formæ: animalis enim genus dubio et controversia procul est varium. Utraque vero ad vas in eum modum cavum, et scutulatum notandum accipitur. Hoc in loco igitur utrolibet modo legi posset, sed omnem ad rem ratione, totius ædificii et ipsius forma spectata, prout Nysseus docuit, est deligere τὸ κογχλοειδῶς. Unius enim interpretatio in Græco scripto utrovise modo est in

Α συλλογισθήσεται· οὐ χάριν φανερόν ἐστιν εἶναι ῥάσονται πᾶσαν τὴν κατασκευὴν ἐπὶ τῆς ἀγραφῆς. Σταυρὸς ἐστὶ τοῦ εὐκτηρίου τῆς γραφῆς. ὡς εἰκὼς, οἴκοις ἀπανταχθὲν ἵστασθαι. Ἄλλα καταλαμβάνουσιν ἄλλῃθεν αἰετῶν οἴκων, ὡς περὶ ὁρίων πανταχοῦ ἐν τῇ τύπῃ γενόμενον. Ἄλλ' ἔγκεται τῷ σταυρῷ ὀκτὼ γωνίαις διεληγμένως. Κύκλιον δὲ ἐπιπέδως ὀνόμασα τὸ ὀκτάγωνον σχῆμα, ὡς τὸ τοῦ ὀκταγώνου πλευρὰς, τὰς ἐκ ἀμεινωμένων ἀντικειμένας, δι' ἀφίδων τοῖς τετραγώνων οἴκοις τὸν ἐν τῷ μέσῳ συνάπτειν εἰς ἑαυτὰς ἄλλαι τέσσαρες τοῦ ὀκταγώνου πλευρὰς τῶν τετραγώνων οἴκων διήκουσαι, αἷ ἐκ τούτων ἡμικύκλιον περικρίσεται κογχλοειδῶς κατὰ τὸ ἄνω περὶ ἀφίδος ἀνακαυόμενον ἐκ γενέσεως ἀφίδας τὰς πάσας, δι' ἃν ἐκαστὰ τὰ τετραγώνια τε καὶ ἡμικύκλια πρὸς ἑαυτὰ συνάψαιαν ἔχει. Ἔσθλην δὲ τῶν διαγώνων ἰσορίθμοι παραστήσονται κίονες, εὐπαρεστήτους ἰσχύος χάριν. Ἀνέξουσι δὲ καὶ ὅτι ἄνω ἀφίδας ταῖς ἑνδοθεν δι' ἰσου συγκαταστήσει ἄνω δὲ τῶν ὀκτὼ τούτων ἀφίδων ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου τῶν ὑπερκειμένων θυρίδων, ὁ ὀκτῶν ἰσῶς τέσσαρες αὐξηθήσεται πῆχχεις· τὸ δὲ ἐπιπέδου στρόβιλος ἐστὶ κωνοειδῆς (19), τῆς ὡς ἄνω σχῆμα τοῦ ὀρθοῦ ἐκ πλατέος εἰς ἄνω

C tar utrolibet modo legi posset, sed omnem ad rem ratione, totius ædificii et ipsius forma spectata, prout Nysseus docuit, est deligere τὸ κογχλοειδῶς. Unius enim interpretatio in Græco scripto utrovise modo est in

(19) Τὸ δὲ ἄνω ἐπιπέδου στρόβιλος, ἐστὶ κωνοειδῆς. Στρόβιλος, idem ac στρόβος, ἐστὶν ἡ ἀνω προκέλλα ventis vorticosa, seu vortice ita dicitur; qui etiam λαίλαψ. Aristot. lib. ii. λαίλαψ δὲ καὶ στρόβιλος, πνεύμα εἰσπνεύμενον ἐπὶ ἄνω. Est etiam turbo, quem conii figura in vertice præacutum habentem scutula per se ille cis forrum involvunt, et in aera ita manu retro acta ejaculantur; qui fuscæ ferri acie in puncto fixa jugiter persistentissimè constanter æquo motu circumvolvuntur, eorum autem nunquam significare potest, nisi suo proprio sensu trochus accipiat. Hoc est, ut sit trochus turbo; sed rota, vel aliud instrumentum figura rotæ formatum. hæc evidenter ipsa figuræ ratio, quæ aliud aliquid esse debet κωνοειδῆς, formam habens conis; quæ in fastigium convolutatur et dilatate in verticem exacuata: οἱ τροχοὶ τῶν τροχῶν similia sunt, rotunditate necessitate esse debent. Hallucinantur igitur τῶν γράφοι (neque hoc errore humanis est, ut Stephanus) cum unum cum altero per se miscent. Ubi vero de denominationibus figuris acceptis agitur, difficillimum, et rarissimum est mutationes elici; aut hæc μετωνομικῶς quam dici; uti noverint docti. Ab heræ forma στρόβιλος dicitur nux pinea, quæ etiam vocatur; et nuclei ipsi nux pinæ et ipsa arbor pinus. Inde factum est ἡ ἄνω vox ad architecturam etiam transiret, et incurvum opus, et concameratum, sed turbinis figuram præferens. Hoc sensu accipitur, et profertur a Nysseno; vertice

ύσης. Διάστημα δὲ κάτω τὸ πλάτος (20) ἐκάστου A τετραγώνων οἰκων ὅπως πῆχυσιν ἔσται, ἡμίολι-
 λονα εἰς τὸ μήκος, ὕψος δὲ ὅσον ἡ ἀναλογία τοῦ
 οὐ βούλεται. Τοσοῦτον ἔσται καὶ ἐπὶ ἡμικυκλίων.
 ἴτως ὅλον μὲν εἰς ὅκτῳ πῆχεις τὸ μεταξύ τῶν πε-
 ραμετρεῖται. Ὅσον δὲ εἴωσει ἡ τοῦ διαθήτου πε-
 φῆ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλευρᾶς πηγνυμένου τοῦ κέν-
 και ἐπὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς διαβαίνοντος, τοσοῦτον
 εἴξει. Τὸ δὲ ὕψος ἡ ἀναλογία τοῦ πλάτους καὶ ἐπὶ
 ν ποιήσει. Τὸ δὲ τοῦ τοίχου βάθος (21) ἔσωθεν
 ἀπὸ τὸ ἐντὸς μεμετρημένον διάστημα τῶν τριῶν
 λ, ὅλον περιδραμεῖται τὸ ἔργον. Ταῦτά σου τῆς
 ἰτητος κατὰ σπουδῆς κατελήρασα τοῦτον ἔχων
 ν (22), ὥστε σε διὰ τὸ τοῦ βάθους τῶν τοίχων,
 εἰ τῶν ἐν μέσῳ διαστημάτων ἐπιγνώσει δι'
 ας εἰς ὃ τι κεφαλαίου τὸ μέτρον ὁ τῶν ποδῶν B
 ὄς. Διότι περιδεδιόξιστος σοι πάντων ἡ φρόνησις,
 περ ἂν θέλῃς, ἐν ἐκείνῳ κατὰ Θεοῦ χάριν εὐ-
 ἐνή. Καὶ θυνατὸν ἔσται σοι διὰ τῆς κατὰ λεπτῶν
 ἰθμησεως, ἐπιγνώσει τὸ συναθροισζόμενον ἐκ
 ν κεφάλαιον, ὡς μήτε πλειονας, μήτε ἐνδόντας
 ρεῖας ἡμῖν τοὺς οἰκοδόμους ἐκπέμψαι. Τοῦτου δὲ
 τα παρακλήθητι πολλὴν ποιήσασθαι τὴν φρον-
 ὡς εἶναι τινὰς ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν ἀνυπόσπευον
 ν ἐπισταμένους. Ἐμαθον γὰρ ὅτι τοιοῦτο γινώ-
 μονιμώτερον ἔστι τοῦ ἐπαναπαυομένου τοῖς
 ἴδουσι. Ἡ γὰρ τῶν ξύλων σπάνις εἰς ταύτην
 μᾶς τὴν ἐπίνοιαν, ὥστε λίθοις ἐρέψαι τὸ οἰκο-
 ἶλον διὰ τὸ μὴ παρῆναι τοὺς τόποις ἐρέψιμον
 Πεπεσθία δὲ ἡ ἀψευδῆ σου ψυχῆ, ὅτι τῶν ἐν-
 τινες τριάκοντά μοι τεχνίτας συνέθεντο εἰς τὸν C
 von ἐπὶ τῷ τετραπεδικῷ ἔργῳ, δηλαδὴ καὶ τῆς
 πωμμένης τροφῆς τῷ χρυσίνῳ ἀκολουθούσης.
 δὲ ἡ τοιαύτη τῶν λίθων οὐ πάρεστιν, ἀλλ'
 κίνη πλίνθος (23) ὅλη τοῦ οἰκοδομήματος ἔσται,
 περιτυχόντες λίθοι· ὡς μὴ εἶναι αὐτοῖς ἀνάγ-
 ερβεῖν τὸν χρόνον ἐν τῷ τὰ μέτωπα τῶν λίθων
 εἰν ἐναρμονίως πρὸς ἄλληλα.

ὡ δὲ κατὰ τὴν τέχνην κατὰ τὴν περι (24) τὸν
 ν εὐγνώμοσύνην, ἐπίσταμαι τοὺς αὐτὸθεν κρεῖτ-

quadratarum ædium octo cubitis deorsum latitu-
 dine erunt : sesquialteræ vero majores in longitu-
 dinem ; altitudo autem, quantum postulat latitu-
 dinis proportio, fiet ; tantumque erunt etiam pro
 semicirculis. Simili ratione quidem octo cubitorum
 mensura erit totius intermedii laterum quadrato-
 rum. Quantum autem dabit circumscriptio circini,
 in lateris medio fixi centro, et ad ipsius summum
 permeantis : tantum latitudo eorum habebit. Altitudinem
 autem in his etiam proportio latitudinis
 efficiet. Muri vero profunditas per intervallum
 trium pedum intus demensorum opus totum cir-
 cum intrinsicè percurrat. Hæc bonitati tuæ studio
 denugatus sum, hunc habens scopum, ut tu et per
 marorum altitudinem, et per eâ quæ intermedia
 B sunt, intervalla sedulo agnosceres, cujus mensuræ
 summæ numerus sit pedum : quapropter rerum
 omnium cura tibi, ubi velis, Dei gratia recto modo
 cedit in negotio illi ; et possibile tibi erit per mi-
 nutam connumerationem agnoscere collectam ex
 rebus omnibus summam : ita ut neque majores
 neque minores, quam opus, nobis mittas ædifica-
 tores. In eo autem maxime exhortatum te esse
 velim, ut multa præstetur cura, ut sint quidam ex
 ipsis, qui opus etiam involutionum substructura
 carentium sciant. Didici enim, hujusmodi opus
 solidius esse, quam illud quod in materiis sufful-
 cientibus requiescit. Lignorum vero penuria in hanc
 nos adduxit cogitationem ut axis ædificium conte-
 gatur totum ; propterea quod non adest his locis
 C contignationis materia. Persuadeatur autem verax
 anima tua, quod hic quidam triginta mihi consti-
 tuerunt artifices in aurum pro opere quadrato, et
 designato videlicet etiam victu aureum comitante.
 Nobis vero non alia talis lapidum siglina materies
 adest, præterquam testacea ; hæc materia ædificii
 erit, lapidesque fortulti ; ut ipsis necessitas non
 sit tempus terendi in mutuo apte commiscendis
 lapidum frontibus.

At ego quoad artis peritiam et benignitatem circa
 mercedem, novi meliores esse nostro usu eos qui

nuper dicta περι στροβίλου, turbo ; qui eadem
 re ad res architectonicas designandas traduci-
 potuisset etiam sumi pro interpretatione nux
 ; sed elegantius et rotundius vox una id qui-
 præstabat. Στρόμβιος vero idem valet, ac στρο-
 seu στρόβιλος, quæ omnia significare etiam
 ut conchæ genus, seu cochleam, uti ex Hesy-
 noscimus, ob figuræ similitudinem. Scholia-
 rium Nicandri ait vers. 393 *Alexipharmac.* :
 τρόμβον ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι ἵστρακον τῶν κογ-
 ν, οἷς καὶ ἐχρῶντο ἀντὶ σάλπιγγος. Et est illud
 ii : dum personat æquora concha.
) Διάστημα δὲ κάτω τὸ πλάτος. Διαστῆ est in
 codice. At vox Græca minime ea est. Erit
 vox διαστήματα ἀπὸ τοῦ διάστημα supplenda,
 i numero ; cum adsit infra ἡμιολίῳ δὲ πλεονα
 μήκος. Et coniciendum, τὴν περιεκαχαιμένην
 δῖαν nounisi indicium esse a notario indu-
 vocem illam per notam scriptam fuisse (cu-
 nim hic noster emendatissimus ; nam προπαρ-
 von est τὸ διάστημα).

(21) Τὸ δὲ τοῦ τοίχου βάθος. Βάθος profundita-
 tem vertimus ; est autem crassitudo muri. Non
 vero me latet longe Latini dici profundum, quam
 profunditas : at id verum erit cum fundum dicitur ;
 non quando altitudo dimensionis. Et vocabula ar-
 tium religiosè sunt servanda. Qua de re omnia re-
 tinuimus in architectura descripi hujus εὐκτηρίου
 in hac epistola.
 (22) Κατελήρασα τοῦτον ἔχων σκοπόν. Si ita
 habet codex (quam conditionem in quavis emen-
 datione effectam monemus ; sed ita semper fuisse
 non dubitandum ; nam tum ἀκριβῆς, cum fide cer-
 tissimus homo est Cocchius, qui dixit : nos autem
 omnia singillatim conferre nostris oculis non potui-
 mus), emendandus locus est τῷ κατελήρασας ἔχων,
 vel κατελήρασα ἔχων.
 (23) Πλίνθος. Πλίνθος laterem significat ; sed et
 etiam omnem ædificiorum siglinam materiem : late-
 res, imbrices, tegulas, et alia hujusmodi.
 (24) Κατὰ τὴν π. Fortasse καὶ κατὰ, seu κατὰ τε :

istinc sunt, illis qui hic hujusmodi agunt mercaturas. Opus vero poliendorum lapidum non solum est in columnis quæ octo sunt ; quas oportet ipsos venuste in meliorem reddere formam ; verum etiam spiras speciem altaris referentes illud postulat, et capitula ad Corinthiam figuram cælata. Ingressusque ex marmoribus erit decoro ornatu confectis. Superque ipsa fores superjacebunt, tales quasdam picturas affabre, uti mos est, factas ad venustatem secus suggrundii prominentiam habentes. Quorum quidem omnium materias manifestum est a nobis comparatum iri. Sed materiæ ars formam præbebit. Ad hæc in peristylo etiam columnæ non minores quadraginta erunt : istaque quoque plane pertinent ad opus lapidum poliendorum. Ergo si diligenter patefecit opus oratio, possibile fiat pietati tuæ, quod opus est, conspicienti, præstare nobis in omnibus circa artifices securitatem. Si vero a nobis cum artifice pacta constituenda sint, proponatur, si quidem est possibile, manifesta mensura operis diurni, ne cum is nil efficiendo præterierit tempus, postea, opus quod ostendat non habens, tanquam tot diebus nobis operatus, super ea repetat mercedem. Novi equidem multis nos quosdam visum iri minutam rationem sordide et præparce ineuntes, qui tam exquisita diligentia pactiones persequimur : attamen exhortatum te esse volo ad veniam dandam. Mamona enim ille, multis multoties a nobis male de se auditis, demum a nobis ipsis quam longissime emigravit, odio habens, reor, quæ semper adversus ipsum sunt blaterata ; ac quodam impermeabili hiatus (paupertate dico) inter se ipsum et nos murum obstruxit, ut neque ille ad nos venire possit, neque nos ad illum pertransire. Quo circa plurimi facio opificum benignitatem, ut nobis ad propositum institutum facere satis ii possint, nil prorsus ab inopia (laudabili, precibusque expectando malo) prohibiti. Sed in his quidem quidquam joci commistum est. *Tu autem, homo Dei* ²², uti possibile et legitimum sit, ita cum hominibus paciscens, nuntia confidenter omnibus ipsis benevolentiam, quæ a nobis præstabitur, mercedumque plenam copiam. Trademus enim omnia nulla re deficientes ; Deo, per tuas preces, bene-

²² I Tim. iv, 1.

(25) *Μικρολόγοι*. Hoc in hoc loco valet μικρολόγος. Et quamvis huic significationi addatur etiam, ut ratio ineatur de re contempta, pusilla ; attamen cave, ut hic ita explices et intelligas vocem. Con-

stat enim per totam epistolam ædificium vel vilem aut exiguum rem non fore, rem sumptuosissimum.

tionē Maurina operum S. Gregorii Nazianzeni, tom. II, p. 196. De hac epistola dominus Clemencetus habet: Epistola ad Evagrium, quæ inter orationes S. Gregorii Nazianz. olim 45, non genuinus, sed psittitius est fetus. Fas sit dicere cum Pelavio (1): Ut enim germanani esse non putem, cogit tum dissimilitudo. tum pedestris illius ac plebeius sermo, minimeque Nazianzeni elegantiam et grandem redolens. Tillemontius quoque hanc epistolam non esse Gregorii existimat, nec eloquentissimi m oratoris redolere, imo ineptis rationibus vocabusque ipso indignis scaterere. Observat doctus Cotel. epistolam ad Evagrium Theologo tribui in ms. Regio 1789 circa finem Quæstionum Anastasii. Verum editis ejusdem Anastasii Quæstionibus Basilio eadem adscribitur, multoque etiam probabilius in ms. n Regio 1472, itemque Cæsareo apud Lambecium 706. Gregorio Nysseno tribuitur, et tanquam illius iur ab Euthymio, Panopliæ prima parte, titulo secundo.

ἡ Εὐδύριον μοναχόν, περὶ Θεότητος (3). A Ad Evagrium monachum, de Divinitate.

ρα τε θαυμάζω καὶ λίαν ἐκπλήττομαι τῆς ἰσότητος, ὅπως τοιούτων θεωρημάτων καὶ τῆν ζήτησεων (4) αἴτιος καθίστασαι, ταῖς ἀκριβῆς ἐρωτήσεσιν, εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς τοῦ λέγειν νίαν ἀποδείξεως περισταῖς, ἐρωτήσεις ἀναγκαίους ἡμῖν ἐπάγων. Πᾶσα δηλονότι ἀνάγκη, κατόπιν τῶν ἐρωτήσεων ἡμᾶς ἐνποιεῖσθαι τὰς ἀποκρίσεις. Καὶ νῦν τοίνυν τὸ ἔχθρον ἐρώτημα παρὰ σοῦ τοιόνδε καὶ περὶ ν, ὡς τινα τρόπον ἂν εἴη Πατὴρ τε καὶ Υἱοῦ οὐ Πνεύματος ἢ φύσις (ἦν ἂν τις ὁρθῶς οὐλλῶν ἢ φύσιν καλοῖη), πότερον ἀπλή τις ἢ σύνθετος μὲν γὰρ ἀπλή, πῶς τὸν τρεῖς ἐπιδέχεται τῶν ἡμεῶν ἀριθμῶν; Τὸ γὰρ ἀπλοῦν, μονοειδὲς ἀριθμῶν. Τὸ δὲ ἀριθμοῖς ὑποπίπτον, ἀνάγκη λαί, κἂν μὴ ἀριθμοῖς ὑποβάλληται (6)· τὸ δὲ ἐνον, ἐμπαθές· πάθος γὰρ ἢ τομῆ. Εἰ τοίνυν οὐ Κρείττονος ἢ φύσις (7), περιττὴ τῶν ὀνομάτων ἢ θέσις (8)· εἰ δὲ τῶν ὀνομάτων ἀληθῆς ἢ θεῆς δὲ τοῖς ὀνόμασι πεθεσθαι, τὸ μονοειδὲς (9) οὐκ εὐθὺς ἐκποδὸν ὀφείλει. Τίς οὖν ἂν εἴη τοῦ ἰσότητος ἢ φύσις; Ταῦτα πρὸς ἡμᾶς ἐφασκεῖ. Ἐὰν οὐκ εἴδῃς ὅτι τῆς ἀληθείας ἀκριβῶς παραστήσει οὐκ ἰσότητος ἀναποδείκτου φαντασίαν ἀπορίαν οὐκ εἰδῆς ἀλόγως προϊσχυόμενος, οὐδὲ μύθων ἢ μαρτυριῶν τὸ σαθρὸν τῆς πεποιθήσεως ἐαυτοῦ πτεῖν περιρῶμενος, ἀλλὰ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἦσαι καὶ λογισμῶν ὁρθότητι τὴν τοῦ θεωρηπίστωσιν εἰς τοῦφανὲς προτιθέμενος.

udens, verum per accuratæ ac perfectæ inquisitionis perceptionem et rationum rectitudinem, natis hujus confirmationem in apertum proferens.

δὴ λοιπὸν ἡμῖν ὁ λόγος ἐντεῦθεν θια- C (10), καὶ πῶς δεῖ τὸ θεῖον ὑπολαμβάνειν ὡ, πότερον ἀπλοῦν, ἢ τριπλεξές. Οὕτω γὰρ αὐτὸ λέγειν ἢ τῶν ὀνομάτων τριτὺς καὶ πηβιάζεται, καὶ τούτοις ἀποχρησάμενοι (11)

Vehementer te suspicio, ac summopere prudentiam tuam admiror, qui talibus speculationibus tantisque quæstionibus causam præbes, per accuratas interrogationes nobis dicendi necessitatem ac probationis laborem imponens, dum necessariae atque utiles quæstiones in medium affers. Proinde nobis omnino faciendum est, ut quæstionum tuarum vestigiis hæreamus, easque claro et perspicuo responso explicemus. Quæstio igitur a te proposita erat hujusmodi: Quonam modo esse queat Patris et Filii et Spiritus sancti natura (quam tamen essentialiter rectius, quam naturam, quispiam vocaverit), simplex an composita? Si enim simplex, quomodo ternarium eorum, quæ ante diximus, numerum recipiet? Nam quod simplex est, unius modi est, numerique expers: quod autem in numeros cadit, scindi necesse est, etiamsi numeris minime subjiciatur. Quod porro scinditur, passioni utique obnoxium: sectio enim passio est. Quocirca si simplex Dei natura est, supervacanea fuerit nomen constitutio; sin autem vera est nominum positio, noninibusque ipsis parendum est, unius modi ratio ac simplicitas statim e medio tolletur. Quænam igitur hujus rei natura est? Hæc ad nos dicebas. Quorum demonstrationes veritatis doctrina exacte ostendet, non fidei, quæ demonstratione careat, inanem quamdam speciem propter argumentorum inopiam stulte præstendens, nec veterum fabularum testimoniis persuasionis suæ imbecillitatem occultans, verum per accuratæ ac perfectæ inquisitionis perceptionem et rationum rectitudinem, natis hujus confirmationem in apertum proferens.

Age igitur, hinc disputationem auspicemur, et quomodo divinum numen accipi debeat, exponamus, simplexne an triplex. Sic enim nos et loqui et credere nominum ternio cogit, atque his abusi nonnulli homines infirma planeque rancida et ob-

betan. tom. I. Dogm. theol. c. 6, § 3, p. 137. tom. III, Monument. Eccles. Græc. in not.

περὶ Θεότητος. Colb. 3 addit μαθητὴν αὐτοῦ ἐπιρῶντα.

ἡλικύτων ζήτησεων. Apud Montac. et ζήτησεων deest.

ταῖς ἀκριβέσι. Pag. 1, ταῖς ἀσεδέσιν, per

ὑποβάλλεται. Reg. ὑποβάλλεται. οὐ Κρείττονος ἢ φύσις. Melioris, præstantioris natura. Verum, inquit Bill., hoc in ὁ Κρείττονος nomine divinitatem summam

que numen significat, principemque et primariam essentialiter, quemadmodum plerisque aliis locis hujus tractatus.

(8) Περιττὴ τῶν ὀνομάτων ἢ θέσις. Supervacanea fuerit nomen, Patris scilicet et Filii ac Spiritus sancti constitutio.

(9) Τὸ μονοειδές. Bill.: Uniformitas.

(10) Θιασνέτω, inquit Combef., quasi pro εξαρχέτω, Budæo auctiore pompatice procedat.

(11) Τούτοις ἀποχρησάμενοι. Sabelliani videlicet, inquit Bill., qui ob hanc causam divinitatis contractionem invexerunt.

aeoleta dogmata construxerunt, essentiam simul cum nominum pronuntiatione divisionis passionem sustinere censentes. Verum eos sane, ut ipse ait, missos faciamus, fidei suae doctrinam imbecillo patrociniū fulcientes : nos autem ad veram agnitionis perceptionem animos nostros convertamus. Primum itaque, quid Deus sit, constituemus : atque ita deinde ad probationes certa methodo veniemus.

Simplex profecto est ac divisionis experta essentia, simplicitatem corporisque vacuitatem a natura habens. At fortasse divisionis nominum ratio mihi in contrarium occurrit et adversatur, per ternionis numerum summi nupinis simplicitatem auferens? Quid ergo? ut simplicitatem retineamus, Patris et Filii et Spiritus sancti confessionem fugere nobis erit necesse? Avertat hoc Deus! simplicem enim Dei unionem nominum positio haudquaquam labefactabit. Quae enim animo et ratione intelliguntur, quamvis infinita nomina habeant, (quandoquidem in unaquaque natione quamplurimis nominibus appellantur), tamen extra omnem appellationem posita sunt : quoniam rerum earum, quae animo intelliguntur ac corpore vacant, nomen proprium nullum est. Quenam enim modo proprio nomine vocari queant, quae ne in conspectu quidem nostrum cadunt, nec humanorum sensuum instrumentis ullo modo capiuntur, quae ut exactam divini numinis intelligentiam assequamur, animam quae omnium earum rebus intellectu percipiuntur, brevissima particula est, accipiamus.

Anima enim, tametsi nomine femineo appelletur, ab omni tamen feminea natura remota est, utpote quae, quantum ad essentiam, nec mas, nec femina sit. Consimili quoque ratione sermo, qui ab ea procreatur, masculinum quidem nomen habet, caeterum ipse quoque, ut dicimus, ab omni tum masculo, tum femineo corpore remotus est. Quod si ea, quae in res spirituales postremum locum tenent, nimirum anima et sermo, proprio nomine carent; pro tandem modo ea, quae inter res spirituales principatum obtinent, imo ultra spiritualia omnia sunt, propriis nominibus appellari dicemus? Sed et utilis est nominis usus ad spiritualium natura-

τινες σαθρά καὶ παντάπασιν ἑωλεῖα συνέσταματα, τὴν οὐσίαν ὁμοῦ τῆ τῶν ὁμοιωμάτων (12) πάθος διαίρεσως ὑπομένοντες. Ἄλλ' ἐκείνους μὲν, ὡς αὐτὸς εἶρη, ἐπιπέτω τῆς ὑπολήψεως αὐτῶν συντηγοῦντες. περὶ δὲ τὴν ὀρθὴν τῆς ἐπιγνώσεως καταστάτων διάνοιαν ἐπιστρέφωμεν. Ὅ τίνος ἐπιπρότερον ὑποστησόμεθα· καὶ εἰδὲ ὡς ἑαυτοὺς δείξεις (13) ἀκριβῶς ἔξομεν.

Ἀπλὴ πάντως ἐστὶ καὶ ἀμέριστος οὐσία καὶ ἀσώματον ἐκ φύσεως ἐκτυχῶν (14). ὁ τῆς (15) διαίρεσως ἀπὸ ἑνότητος ὁμοιομοιειδῆς ἀφαιρούμενος. Ἄρ' οὖν οὐκ ἐπιπέτω ἐκφυγεῖν ἡμᾶς τὴν ὁμολογίαν Πατρὸς καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐπάναγχε; Μὴ γίνεσθαι ἀμερῆ τοῦ Κρείττονος ἑνωσιν οὐ κατὰ τὰ ἑνομάτων ἢ θέσις. Τὰ γὰρ νοητὰ, καὶ μὴ μὲν (ἐπειδὴ καμπληθῆσι καθ' ἕκαστον θεοῦ καὶ κέκληται), προσηγορίας δὲ πάσης ἐκείνου κύριον ἄνομα τῶν νοητῶν τε καὶ ἀσώματων. Πῶς γὰρ κυρίως ἐκικλήθη τὰ μὲν καταστάσεις ὑποκρίπτοντα, μὴδ' ἕλωσ ἀνθρώπων κινήσεσι (17) ἀλώνας δυνάμενα (18); λαβῆσαι ἡμῖν δὲ βραχύτατον τῶν νοητῶν μέρος ἐπιπρότερον τοῦ Παντός ἀκριβῆ νόησιν (19).

sensuum instrumentis ullo modo capiuntur, accipiamus.

Ψυχὴ μὲν γὰρ ὀνόματι θηλυκῆ προκρίσται πάσης δὲ θηλυδριώδους φύσεως ἀρίστη δὲ ὁμοίως ὁ πρὸς αὐτῆς (20) ἀποκρίστικὸν μὲν ἔχει τὸνομα, πάσης δὲ καὶ ἐκφυγῶμεν, ἀβρενοθήλειος ἐκτός ἐστι σωμάτων τὰ τῶν νοητῶν ἔσχατα, ψυχὴ καὶ λόγος καὶ κέκτηται τὸνομα, πῶς ἂν τὰ πρῶτα καὶ ἐπέκεινα τῶν νοητῶν νοητὰ κυρίως ἑαυτοὺς κακλήθησιν ἔξομεν; Ἄλλ' ἢ μὲν ὁμοιωμάτων (21), εἰδὲ δὲ ἀναγκαῖον εἰς ἐπίνοιαν τῶν τῶν νοητῶν. Τίνος δὲ τὰς προσηγορίας ἐκείνου οὐσίαν παχυμερῶς συνδεδεσθῆσθαι ἐκτυ-

(12) Ἐπηγορίᾳ. Ita Montac. et Morel. In Edit. ὑπηγορίᾳ.

(13) Ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις, etc. Montac. et Morel. ἐπὶ τὰς ἀποκρίσεις. Bill. utramque lectionem complexus est; vertit enim: Ad responsiones demonstratiōneque veniemus; at non reddit ἀκριβῶς. Combelsii interpretationem praetulimus.

(14) Ἀσώματον ἐκ φύσεως ἐκτυχῶν. Bill. ad oram libri, inquit Morel., non ex ullo ms., sed e conjectura scripserat, et mox deleverat ἔχων, verum in scholis eam astruit lectionem. Ait enim: Hæc verba satis diu animum torserunt, tum propter constructionis vitium, tum propter sensus absurditatem. Neque enim τυγχάνω, cum assequi significat, accusandi casui jungitur, saltem apud oratores, multoque minus ἐκτυγχάνω, quod prorsus genitivum asciscit, et nimium absurdum, ne dicam impium fuerit dicere Deum a natura simplicitatem consequi. Quare pro ἐκτυχῶν, lego ἔχων, id est, habens. Colb. tamen 6, 9 ac Morel. ἐκτυ-

χῶν. At Colb. 3 et Combef. ἐκ φύσεως τῆς simplex ex natura et incorporea existat.

(15) Ἄλλ' ἴσως ὁ τῆς. Ita Colb. 3, 6, et Combef. In Edit. ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ τῆς ἀεὶ τασσε.

(16) Ἀρτιέπει μοι. Colb. 3 ἀρτι. Nec aliter legendum, ait Combef., τὴν ἑαυτοῦ contrarium veni.

(17) Ἀνθρώποις ἀσθητητοῖς. Combef. manis sensibus.

(18) Δυνάμενα. Ita Reg. H. alique in Edit. δυνάμεθα.

(19) Ἀκριβῆ νόησιν. Montac. et Morel. κατανόησιν, exactam cognitionem.

(20) Ὁ πρὸς αὐτῆς. Ita Reg. H et Colb. Colb. 3, 6, ὁ πρὸς αὐτήν. In Edit. ὁ δεξι.

(21) Ἄλλ' ἢ μὲν ὁμοιομοσία χηρῶν. Bill.: Sed tamen propter necessitatem nominis usus, per quem ad spiritualium naturam conceptionemque perticimus.

παντάσας τῶν θεῶν ταῖς ἐαυτῶν ἐνομοίαις ἄ
σιν.

αι δὲ ἀκόλουθον ἡμᾶς τοὺς τῆς ἀληθείας ἐπι-
κς, ὡς ἀδιαίρετός ἐστι καὶ μονοειδής ἡ θεία
ἀμερῆς τοῦ Κρείττονος οὐσία· πρὸς δὲ τὸ
ν τῆς ἡμετέρας τῶν ψυχῶν σωτηρίας, καὶ
θαι ταῖς ὀνομασίαις δοκεῖ, καὶ διαιρέσεως
ὑψίστασθαι (22), καθὼς ἔφαμεν. Ὅν τρόπον
υχή νοητὴ τις ὑπάρχουσα, νοημάτων ἀπειρων
καὶ πλήθος, ὅμως οὔτε νοήματος διαιρεῖται
ὑτε τοῦ πλήθους τῶν νοημάτων ψυχὴ διὰ τὰ
α πτωχεύει ποτὲ, πλουσιωτέρα δὲ μᾶλλον,
τέρα γίνεται· ὅν τρόπον δὲ καὶ ὁ προφορικὸς
καὶ κοινὸς ἅπασιν ἡμῖν λόγος, ἀδιαίρετος μὲν
προσενεγκαμένης (23) ψυχῆς, καὶ ταῖς ψυ-
τῶν ἀκροωμένων οὐδὲν ἤττον ἐν ταύτῃ καθ-
κάκεινης μὴ χωριζόμενος (24) καὶ τούτοις
λενος, ἔνωσιν δὲ μᾶλλον ἢ διαιρεσιν αὐτῶν τε
ἡμετέρων ψυχῶν ἐργαζόμενος· οὕτω μοι
τὸν Ἰδὸν τοῦ Πατρὸς μὴ χωρισθέντα πῶ-
αὶ τούτου δὲ πάλιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
ν τῷ νῦν τῆν ἐνθύμησιν.

ἀρ οὐκ ἐστι μεταξὺ νοῦ καὶ ἐνθυμήσεως καὶ
αιρέσεων ἐπινοηθῆναι τινα ταὶ τομῆν· οὕτως
ἀγίου Πνεύματος, καὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοῦ
ἐν μέσῳ τομῆν ἢ διαίρεσιν ἐπινοηθῆναι ποτε·
ν νοητῶν, ὡς ἔφαμεν, καὶ θεῶν ἀδιαίρετος
· Ἡ καὶ ὅν τρόπον οὐκ οἶόν τε πάλιν ὁμοίως
κύκλου (25) καὶ τῆς ἀκτίνας διαίρεσιν εὐρέ-
ιδά τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀσώματον ἀπλοῦν τε καὶ
ἀλλ' ἢ μὲν ἀκτὴς συνῆπται τῷ κύκλῳ, τοῦ μ-
ε· ὁ κύκλος, οἶόν τις ὀφθαλμὸς, ποταμῶδὸν
ῶ παντὶ τὰς ἀκτίνας, κατακλυσμούς ὡσ-
ας φωτὸς ἡμῖν ἐργαζόμενος, καὶ πελαγι-
δῶς τὴν διακόμησιν (26)· οὕτω δὲ καὶ οἶον ἐ-
ῶ Πατρὸς ἀκτίνες ἀπεστάλησαν ἐφ' ἡμᾶς,
γγῶδης Ἰησοῦς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.
γὰρ αἱ τοῦ φωτὸς ἀκτίνες ἀμέριστον ἔχουσαι
ἴσιν τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, οὔτε τοῦ φω-
ίζονται, οὔτε ἀλλήλων ἀποτεμνόνται, καὶ μέ-
ῶν τὴν χάριν τοῦ φωτὸς ἀποστέλλουσι· τὸν
ῶπον καὶ ὁ Σωτὴρ ὁ ἡμέτερος, καὶ τὸ Πνεῦμα
·, ἢ δίδυμος τοῦ Πατρὸς ἀκτὴς, καὶ μέχρις
ακονεῖται τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, καὶ τῷ Πατρὶ
αι.

ἢ τρόπον κάποιος ὑδάτων πηγῆς νεκταριῶ-
δῶς προϊεμένης ὑδωρ, συμβαίνει βῆμά τι
θὲς, καὶ βεῖθρον ἀκατάσχετον, εἰς ποταμούς
βέματι τέμνασθαι, μίαν ἐξ ἐνὸς ὀφθαλμοῦ

Ἀνάγκη ὑψίστασθαι. Montac., Morel. et
ἀνάγκην ὑψίστασθαι.

Προσενεγκαμένης. Colb. 3, 6, 9, προσεγκα-

Μὴ χωριζόμενος. Bill. non bene, inquit Com-
stinctus atque separatus, quasi hæc syno-
regorius habeat, aut vox id sonet: differunt
irimum in accuratiore theologia.

nem necessario nos provehens. Verum quidam es-
sentiam simul cum nominibus crasse dividi atque
distingui existimantes, indigna prorsus rebus divi-
nis in animis suis sentiunt.

Sciendum est deinceps nobis, qui veritatem agno-
scimus, quod divina et simplex Dei essentia indi-
vidua unusque modi est; cæterum ad salutis ani-
marum nostrarum utilitatem, partitionem quoque
propter appellationes subire videtur, divisionisque
necessitati subjici, ut jam a nobis dictum est. Quem-
admodum enim anima, quæ de eorum genere est,
quæ intelligentia percipiuntur, quamvis infinitam
cogitationum multitudinem pariat, tamen nec cogi-
tationum passione dividitur, nec cogitationum pe-
nuria, propter ea quæ præcesserunt, unquam premi-
tur, quin ditior potius, quam pauperior efficitur:
quemadmodum insuper vocalis hic sermo nobisque
omnibus communis, etiamsi a parente anima mi-
nime dividatur, nihilominus tamen in audientium
quoque animis simul est, nec ab ea se junctus atque
separatus, et in illis inventus, imo unionem potius
quam divisionem eorum animarumque nostrarum
efficiens: sicut quoque cogites, Filium a Patre nun-
quam separatam esse, nec rursus ab hoc Spiritum
sanctum, eodem modo quo cogitationem in mente.

Ut enim inter mentem et cogitationem et ani-
mam nulla divisio aut sectio excogitari potest: sic
neque inter Spiritum sanctum et Salvatorem et
Patrem ulla unquam sectio aut divisio intercessisse
cogitanda est: quoniam spiritualium et divino-
rum, ut diximus, divisionis experta natura est. Aut
etiam, quemadmodum inter orbem et radium, pro-
pter impassibilitatem corporisque vacuitatem et
simplicitatem atque individualitatem, nulla divisio
reperiri potest, verum ut radius orbi conjunctus
est, ita rursus orbis, oculi cujusdam instar, uni-
versitati radios suos fluminis in morem infundit,
lucis nobis velut inundationes quasdam efficiens,
mundumque repente obruens: haud secus etiam
Patris velut radii quidam ad nos demissi sunt, tum
splendidus Jesus, tum Spiritus sanctus. Ut enim
lucis radii, mutuam relationem natura individua
habentes, nec a luce disjunguntur, nec a se invi-
cem discinduntur, lucisque beneficium ad nos us-
que trajiunt: eodem modo Salvator quoque nos-
ter et Spiritus sanctus, geminus ille Patris ra-
dius, simul et ad nos usque veritatis lucem mini-
strant, et Patri uniti sunt.

Quemadmodum etiam ab uno aquarum fonte
nectaream aquam summa copia egerente, fluxum
quemdam permagnum, ac profluvium effrenato
quodam impetu currentis, ipso fluxu in duo flumina

(25) Ἐν μέσῳ κύκλου. Notant Montac. et Morel.
pro κύκλῳ Savilium ex conjectura legisse ἡλίου.

(26) Πελαγίων ἀδρόως τὴν διακόμησιν. Hoc
loco, ait Bill., διακόμησις mundum hunc aspecta-
bilem significat, quemadmodum apud Dionysium
Areopagitam sæpe pro angelis accipitur. Verum
Combef.: Digestamque rerum molem luce pelagi in
morem repente obruens.

scindi contingit, quod ab uno quidem fontis oculo primum manaverat, verum, fluviis specie ita conformatis, duplici fluxu decurrit, nec tamen ex hujusmodi divisione incommodi quidquam et detrimenti, quantum ad essentialiam, accipit (etenim fluminum situ ita profluvium dividitur, ut unam tamen atque eandem humoris qualitatem obtineat; quamvis enim uterque supradictorum fluviorum procul extra terminos ferri, longoque intervallo a fonte distare videatur, principium tamen ad fontis perpetuitatem cum parente sua conjunctum atque unitum habet): haud dissimili modo bonorum quoque omnium Deus, ille veritatis rector, et Salvatoris Pater, prima illa vitæ causa, et stirps immortalitatis, ille sempiternæ vitæ fons, biflua quaedam et bifida Filii et Spiritus sancti intellectuali ad nos missa gratia, nec ipse essentialiam suam quidquam læsit (nec enim ob illorum ad nos adventum imminutionem ullam subit), et hi ad nos usque processerunt, nec tamen a Patre ullo modo spiritualium natura est.

Plurima, vir charissime, inveniri poterant, multoque plura, quam quæ attulimus, ad unionis Patris et Filii et Spiritus sancti perquam necessariæ luculentam demonstrationem, quo nimirum modo ea accipienda sit: sed quoniam et tibi et tui similibus facile est ex paucis plurima percipere, idcirco quæstionis hujus tractationi finem hic imponere æquum esse existimavi.

(27) *Τὴν νοητὴν... χάριν.* Combef.: *Quæ mente intelligitur, spiritali.*

(28) *Προσεχώρησαν.* Legisse videtur Montacutio Bilibaldus *προσεχώρησεν*, sed sine causa dictum ab illo est, inquit Morel. Sic enim vertit Bilibald.: *Propter istorum ad nos usque accessum.* Ita potius scribendum esset *καὶ μέχρις ἡμῶν προσχώρησιν.*

(29) *Ἀμρῆς... τῶν κρειττόνων φύσις.* Haud raro, ait Combef., Græcis τὸ *Κρεττον, Deus*; τὰ *Κρεττω,*

τῆς πηγῆς τὴν ῥοὴν ἐξ ἀρχῆς ἐστῆκεν τῶν ποταμῶν σχηματισθέντων τοῖς εἰσὶν δὲ ὁμοῦς οὐδὲν εἰς τὴν οὐσίαν ἐκ τῆς ἑκάστη μὲν γὰρ τῶν ποταμῶν θέσει τὸ βεβῆρον ἐστὶν δὲ τοῦ χυμοῦ ποιότητα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ γὰρ ἀποπερματίζεσθαι πόρρω παρὰ τὸ ἑκάστος τῶν προειρημένων δοκῆ, καὶ τῆς ἐστάναι μακρὰν, τὴν γοῦν ἀρχὴν τῆς μετὰ τὴν κῆς τῆς πηγῆς συνηνωμένην ἔχει;) παρατίθηται καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων Θεός, ὁ τῆς ἀθανάσις, καὶ τοῦ Σωτῆρος Πατήρ, τὸ πρῶτον αὐτὸν καὶ τὸ τῆς ἀθανάσις φύσιν, ἡ τῆς ἀειζωίας ῥυτόν τινα τοῦ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τῆς ἡμῶν ἀποστελλας χάριν (27), καὶ τὸ πέπονθεν εἰς τὴν οὐσίαν βλαβεῖς (οὐ γὰρ ἐστὶν ἐστὶν τινὰ διὰ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐκείνων ἀρχὴν τῆς ἡμῶν προσεχώρησαν (28), καὶ τοῦ Πατρὸς ἀχώριστοι καθεστήκασιν. Ἄμρῆς γὰρ, καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἡ τῶν κρειττόνων φύσις (29) separantur. Individua enim, ut diximus, a

Πλεῖστα μὲν οὖν, ὦ τιμωτάτε, δυνάμεις καὶ πλεῖστα τῶν εἰρημένων, πρὸς ἀπὸ τῆς ἀναγκαιοτάτης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐνώσεως (30), ὅν τρόπον ἔχειν εἰρηθῆναι δεῖ· ἀλλ' ἐπειδὴ σοὶ τε καὶ τῶν ἄλλων πηλοῖς ῥῶν ἐξ ὀλίγων τὰ πλεῖστα κληρονομήσαντες τοῦτου χάριν ἐνταῦθα τὸν περὶ τοῦτου θεωρηματος δίκαιον ᾤθηθην λόγον.

plurali numero nusquam invenies. Perquam Bill. τῶν κρειττόνων, *συνμμι νουμεῖς κατατενδum potius τῶν κρειττόνων, id est, τῶν spiritualium, ut revera dixit superius, nempe et eorum quæ mente sola percipiuntur divina natura.*

(30) *Ἐρώσεως.* Sic legendum videtur ἐρωτήσεως, vertitque Bill.: *Quæstionis a Filio et Spiritu sancto perquam necessarie*

FRAGMENTA EX OPERIBUS

S. GREGORII DEPERDITIS (1).

I.

Supplementum textus Orationis adversus fornicarios, ex Vaticano codice num. 443 quod in edita Appendice operum NYSSENI desideratur.

Apud ZACAGNIUM Collect. Monum. Eccl. Gr., pag. 352.

Perire sinit hunc Deus. Optabam a vobis ne parumper quidem disjungi. Quid enim suavius paterna conversatione amatis filiiis? Sed quoniam invitata ad agones pietatis ratio, necesse est ad stadia currere, assumptis Ecclesiæ precum adiutoribus. Veruntamen hoc postulo a charitate vestra:

Φθαίρει τοῦτον ὁ Θεός. Ἐβουλόμην ὑμῶν μὴ μικρὸν διαζεῦγνυσθαι. Τί γὰρ γλυκύτερον συνουσίας ἀγαπωμένων υἱῶν; Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας ὁ λόγος, δεῖ ταῦτά σκάμματα, τῆς Ἐκκλησίας εὐχῶν ἀδελφότητος ἀπολαύσασθαι. Ἄλλ' ἐκεῖνο παρακαλῶ τὴν ὑμῶν

(1) Galland. *Bibl. Patr.*, VI, 708.

ὑλάττετε τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, κἀν A
 παραχὰς παρεμβάλλωσι, νικᾶτε μακροθυμίᾳ
 ραχὰς ἔσται γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν τῶν θορύ-
 ῖθωσις. Μὴ ταράττεσθε φήμαις, μὴ φλυαρίαις
 νεΐσθε, ἀλλ' εὐχὰς ἡμῖν συνοπόρους (2) πέμ-
 ῖνα ταῖς εὐχαῖς ὑμῶν δυναμώμενοι, ἐκπωμεν
 τὴν καιρῶν, παρὰ τῆς θείας βοηθούμενοι ἰσχύος·
 ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με Χριστῷ·
 ἕξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

II.

Ex sermone in Orationem Dominicam.

Apud MICH. LEQUIEN. Dissertat I Damasc., § XLVII, pag. XXII.

εἰ γὰρ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθεν, καθὼς
 ἡ Γραφή, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ
 ἡ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Ἄλλ' ὡσπερ τὸ ἀνευ αἰ- B
 ναι, μόνου τοῦ Πατρὸς ὄν, τῷ Υἱῷ καὶ τῷ
 ἰτι ἐναρμοσθῆναι οὐ δύναται, οὕτω τὸ ἔμπαλιν
 ἰτίας εἶναι, ὅπερ ἰδιὸν ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἰτος, τῷ Πατρὶ ἐπιθεωρηθῆναι φύσιν οὐκ ἔχει.
 δὲ ὄντος τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ μὴ
 τως εἶναι, ὡς ἂν μὴ τις σύγχυσις περὶ τὸ
 λενον θεωρηθεῖη, πάλιν ἔστιν ἀμικτον τὴν
 ἰδιώμασιν αὐτῶν διαφορὰν ἐξευρεῖν, ὡς ἂν
 κοινὸν φυλαχθεῖη, καὶ τὸ ἰδιον μὴ συγχυθεῖη.
 μονογενὴς Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς παρὰ τῆς ἀγίας
 ὀνομάζεται, καὶ μέχρι τούτου ὁ λόγος Ἰστη-
 ῶ τὸ ἰδίωμα. Τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ
 λέγεται, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ εἶναι προσμαρ- C
 τ. Εἰ γὰρ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει,
 οὕτως οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Οὐκοῦν τὸ μὲν
 ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεοῦ Πνεῦμά ἐστιν. Ὁ
 ἐκ Θεοῦ ὄν, οὐκέτι καὶ Πνεύματος, οὕτε
 ὅτε λέγεται· οὐδὲ ἀναστρέφει ἡ σχετικὴ ἀκο-
 αῦτη.

III.

Ex sermone in illud : Hic est Filius meus dilectus.

Apud S. JOANNEM DAMASCENUM ex Sacri. Parallel. tom. II, pag. 773.

πιστεύειν ἀφέντες, τεχνολογοῦμεν τὴν πίστιν,
 ροῦμεν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κοινῷ δυσμενοῦς,
 μενος γὰρ ὁ διάβολος, ὁ κοινὸς τῆς ἀνθρωπότη-
 ἰσῶν, ὅτι γαλήνης ἐν ἡμῖν πολιτευομένης, τὰ
 τεθείας ἀνθεῖ, τῆς πίστεως δὲ κρατούσης,
 κρατεῖ, φίλοι τε τοῦ Δημιουργοῦ γινόμεθα,
 ἐπέλωμεν, ὅθεν ἐκεῖνος ἐξέπεσεν, ὁρᾶτε τί D
 ε, καὶ πῶς πανούργως τὸν καθ' ἡμᾶς ἐρβα-
 πόλεμον. Ὁ μηχανοβόρος τῶν κακῶν, καὶ
 ν ἀπάταις, καὶ ποικίλος ἐν ἐπιβουλαῖς, καὶ
 ς ἐν τοῖς κακοῖς μηχανήμασι, παρασκευάζει
 ν προσήματι τῆς εὐσεβείας στρατεύσασθαι
 ς πίστεως, καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβεῖσι δι' αὐτῶν
 φιλονεικίαν, καὶ ψυχοφθόρον ἐνέβαλε πόλε-
 ζὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μέλη κατ' ἀλλήλων
 υσε. Στρέφωμεν τοίνυν κατὰ τῆς αὐτοῦ κερφα-
 το δὴ τὸ σοφὸν, καὶ τὴν εὐφροσύνην αὐτοῦ

lipp. IV, 13. * Rom. VIII, 9.

x conjectura viri docti et interpretis legendum videtur συνοδοιπόρους.

Nam et Filius exivit a Patre, ut ait Scriptura,
 et Spiritus ex Deo et Patre procedit. Sed quemad-
 modum sine principio esse, cum sit Patris solius,
 Filio et Spiritui sancto convenire non potest : sic
 contra a principio esse, quod est proprium Filii et
 Spiritus, in Patre considerari natura non patitur.
 Jam cum Filio et Spiritui sancto commune sit, ut
 non ingenito modo existant, ne qua in subjecto
 confusio spectetur : rursus incommunicabilem in
 eorum proprietatibus differentiam invenire possu-
 mus, ut et quod commune est servetur, et quod
 proprium est non confundatur. Etenim unigenitus
 Filius ex Patre in Scriptura sacra dicitur, et hactenus
 ejus proprietatem illius doctrina definit. At
 Spiritus sanctus et ex Patre dicitur, et ex Filio
 esse perhibetur. Si quis enim, ait, Spiritum Chri-
 sti non habet, hic non est ipsius *. Igitur Spiritus
 qui ex Deo est, etiam Dei Spiritus est. At Filius,
 cum ex Deo sit, non jam tamen Filius Spiritus ant
 est, aut dicitur : neque hæc relativa consecutio
 convertitur.

mus. Pacem quam ille odit, amplectamur. A contentionibus abstinemus, et a dogmatum vocibus expendendis. Nequaquam ultra magistrorum esse magistri velimus. Disceptationes oderimus, quibus auditores subvertantur. Ita credamus, uti patres nostri tradiderunt. Patribus nostris sapientiores non sumus, non doctoribus accuratiores. *In pacem nos vocavit Deus*³, non in pugnam. Quemadmodum sumus vocati, sic mysticæ mensæ adhaeremus in qua caelestia participamus. Non committamus, ut penes idem mensa una fruamur, ac nobis invicem insidiamur : non hic communionis socii, ac foris insidiatores.

Α μεταβάλωμεν εἰς ὀδύνην, καὶ πένθος ἀπαρξάμεθα. Πενθήσωμεν (3) τὴν εἰρήνην, ἣν ἐκείνους καὶ λείψωμεν τὸ ζυγομαχεῖν, καὶ σταθμίζωμεν τὸ τοῦ δόγματος. Παισιώμεθα τοῦ θελοῦντος δασκάλων διδάσκαλοι. Μισήσωμεν τὸ λογικὴν καταστροφήν τῶν ἀκούοντων. Πιστεύσωμεν ἡμέτεροι ἐπὶ τῶν παραδεδωκένων. Οὐκ ἐπιβήσομεν ἀσφατέροι· οὐκ ἐσμέν τῶν διδασκάλων ἐπιβήσομεν. Ἐν εἰρήνῃ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεός, ὡς ἵνα ἐκλήθημεν, οὕτως προσμεινωμεν τῷ στραπέτῳ, ἐν ᾗ τῶν οὐρανίων μεταλαμβάνομεν γινώμεθα κατὰ ταυτὸν ὁμοτρόχοι, καὶ ἐπίβουλοι· μὴ ἐνκαῦθα κοινωνικοὶ, καὶ ἐπιβήσομεν.

IV.

Ex sermone in Mariam et Joseph.

Apud LEQUIEN. ad Opp. S. JOAN. DAMASC. tom. I, pag. 258, not. 2.

Dominus primogenitus ex Virgine audit, non quia posteriorem quemdam generis ejusdem ascivit, sed quia sine ulla comparatione cum filia hominum primogenitus est. Neque enim ex eo quod Apostolus de aeterna Domini ex Patre generatione dicit, *Qui est primogenitus omnis creaturae*⁴, jam et ullum Domini fratrem una significavit. Nec rursus cum idem eum *primogenitum ex mortuis*⁵ nuncupavit, jam et Domini germanum qui consimili modo infernum calcaverit, innuit. Verum Dominus primogenitus ex Patre et ex Virgine et ex mortuis dicitur, ut undequaque singularis ejus excellentia cognoscatur : nam extra comparationem est Domini partus : ubi quippe virgo mater est, qua ratione explicari partus possit ?

Β Ἡρωτότοκος ὁ Κύριος ἤκουσεν ἐκ τῆς μητρὸς οὐχ ὅτι δευτερόν τινα ὁμοιογενῆ προσηλάσθη, ὅτι πρωτότοκος ἀσυγκρίτως ἐστὶ πρὸς τὴν ἀνθρώπων. Οὐδὲ γὰρ διὰ τὸ εἰπεῖν ὁ Ἀπίναρ τῆς τοῦ Κυρίου ἐκ Πατρὸς ἀνάστασιν τῆς "Ὁς ἐστὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως", ἡ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου συνεγράψατο. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς, πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν κατέλαβεν ὁμοίωμα τοῦ Κυρίου παρειαίγαγε, παρειαίγαγε ἄδην πατήσαντα. Ἀλλὰ πρωτότοκος ὁ Κύριος ἐκ Πατρὸς καὶ ἐκ τῆς Παρθένου καὶ ἐκ τῶν νεκρῶν ἵνα διὰ πάντων γνωθῆ τὸ μοναδικὸν τῆς ἀξίωμα. Ἀσύγκριτος γὰρ ὁ δεσποτικὸς τῶν πάντων γὰρ ἡ μήτηρ παρθένος, πῶς τόκος ἐργασίας ἔσται.

V.

Apud S. JOANNEM DAMASCENUM lib. contra Jacobitas,

Opp. tom. I, pag. 424.

Sancti Gregorii Nysseni, ex epistola ad Philippum monachum.

Quæ sunt ejusdem substantiæ, hoc habent, ut sint idem : contra autem, quæ diversæ. Etsi enim ambo unione quæ exprimi non possit, unum sunt, non tamen natura, quia non confusæ. Christus itaque cum duæ naturæ sit in quibus verè cognoscatur, et singularem filiationis personam habet.

Γ Τοῦ ἀγίου Γρηγορίου (4) ἐπιστολῆς πρὸς Φίλιππον μονάζοντα ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Φίλιππον μονάζοντα ἐπιστολῆς. Τὰ μὲν ὁμοῦσια ταυτότητα κέντηται εἰς ἁπλοῦς ὁμοῦσια τὰ ἀνάκαλιν. Κἂν γὰρ ἀρρήτως ἀμφοτέρω ἐν, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, διὰ τὸ εἶναι τοῖνον Χριστὸς δύο ὑπάρχων φύσεις, ἀλλ' ὁμοῦσια ἀληθῶς γνωρίζομενος, μοναδικὸν ἔχει τῆς ἐκείνου τὸ πρόσωπον.

VI.

Ἐκ τῆς βιβλίου τῆς Λεγομένης Θεογνωσίας.

Ex libro inscripto De cognitione Dei.

Apud EUTHYMIUM ZICABENUM, Panopl. Dogmat. part. 1, tit. 1, pag. 1, edit. Venet. 1575.

Quod si ex simplicium elementorum, terræ, aquæ, aeris, ignis permitione, aut ex corpusculis individuis omnia quæ in mundo sunt, constent,

Δ ut asserit Epicurus; quod genitum est et quodque factum effectore, sine ulla dubitatione præstantius atque præclariora deprehenduntur.

³ I Cor. vii, 15. ⁴ Coloss. 1, 15. ⁵ ibid. 18.

(3) *Περθ. Lego, ποθήσωμεν. LEQUIEN.*

(4) *Τοῦ ἀγ. Γρηγ.* Idem fragmentum recitat Leontius contra Nestorianos et Eutychianos : illudque ex vetusto ms. codice Græco Venetæ bibliothecæ vul-

gavit V. C. Antonius Bongiovanni in *Synop. Lucensi*, tom. VI, pag. 449. Argumentum epistolæ in laudato codice ita effertur : τῶν Ἀρειανῶν ἀντιθέσεως, ἧς ἡ ἀρχὴ ἦν

aplicibus elementis et corpusculis illis, quas A
is dicunt, homo præcellit. Præterea quomo-
æ natura inter se contraria sunt, aut sine de-
nto ad unius orbis perfectionem concurrerunt :
ne consilio rationeque conveniente inter se
gruere potuerunt : aut homini rationem inse-
qua ipsa carent omnino, quippe quæ animi
nsus expertia sint? Quid? Nonne oportebat,
aturæ suæ plurimum tribuissent, qualis est

Ibid. tit. 8, pag. 25 seqq.

*Omnia quæ sequuntur capita, excepto quinto quod est Basilii magni, sumpta sunt ex libro qui
inscribitur De cognitione Dei, cujus auctor esse fertur GREGORIUS NYSÆA pontifex.*

et prophetæ, quorum plenitudo Christus B
omnia quæ tum ad ipsum Christum, tum
ad sanctam pertinent Trinitatem, subtiliter
ipserunt. Sed divina factum est providentia,
ita fuscæ sparsa disseminataque sicut, et obscure
; ne cum adhuc essent infantes Judæi, nec
ublimiora sunt possent percipere, ad indignas
nes declinarent, et quod ab omni affectione
issimum est, affectionibus obnoxium arbitra-
: Etenim cum Deus in Horeb eos alloqui
set, ejusmodi oratione suam imbecillitatem
irunt, *Non pergemus, inquires, audire vo-*
lomini Dei nostri, nec ignem hunc magnum
mus amplius, ne moriamur. Et dixit Dominus
(hæc sunt verba Mosis scribentis) : Bene
sunt locuti. Prophetam suscitabo eis de medio
m suorum similem tibi, et ponam verba mea
ejus, et loquetur ad eos omnia quæ præce-
lli ⁴. Hæc quidem ita se habent. Verborum

hæc est sententia : Quoniam ipsi me ne-
t audire, *Prophetam suscitabo eis* (et, quæ so-
ur), qui nuntiabit illis ea quæ, ut nunc qui-
es est, intelligere non possunt. Quæ nimirum
d Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et
rimæ humanæ naturæ pertinent assumptione
et alia quæ per Evangelium promulgata sunt.
enim, *similem tibi*, similitudinem in legibus
ndis potissimum indicat. At Jesus Nave ne-
d talia visa et oracula, ut Moses, admissus
eque legislator, ut ille, fuit, neque tantam
ratiam, quantam ille. Christus vero cum in
is legibus illi similis fuerit ; in reliquis, uti
us, antecellit. Quod autem filius Nave non
propheta quem Deus pollicitus est, ita col-
Dixit Moses ad populum in Deuteronomio :
etiam e fratribus nostris suscitabit tibi Domi-
rus tuus ⁷. At filius Nave multo ante per ma-
osis a Deo fuerat declaratus, ut in Levitico-
is. Alius ergo præter hunc erat suscitandus.
vero quæ in Deuteronomii fine post mortem

elephas, aut si quod animal elephante majus est,
id minoribus animalibus ut ducem regemque præsta-
re? Nunc autem homo, elephante corporis magni-
tudine ac robore multis partibus inferior, imperat
illi propter rationem quæ ab opifice suo plane di-
tatus est. Jam qui fieri potest, ut ex iis quæ casu
temereque feruntur, consistant ea quæ ordine con-
stitutata sunt?

Mosis scripta sunt, videntur ignorare. Sic autem
habent : *Non surrexit propheta in Israele sicut*
Moses, quem novit Dominus facie ad faciem ⁸. Con-
sentaneum quidem erat, ut cum Deus Mosi dixis-
set, se prophetam suscitaturum eis, tunc ipse Mo-
ses populo denuntiaret. At cum id in Horeb acce-
pisset, postea in Deuteronomio ad populum refert
dedita opera expectans Jesu filii Nave declaratio-
nem, ne hunc esse prophetam illum similem sibi,
suspicerentur. Posteaquam vero declaratus est Nave,
filius, tum demum illud populo exponit. Et de-
hoc quidem hæc tenet. Cum autem innumerabi-
lia prope loca sint in sacra Scriptura, quæ vel
ante denuntiant ea quæ ad Christum pertinent, vel
inducunt illa quæ ad sanctam spectant Trinitatem,
nos omittimus multa, et ea præcipue quæ isti ma-
ligne detorquebant conantur aliter interpretari, ne
improbe contradicendi occasionem præbeamus.
Omnes enim Israelitæ, ut inquit Ezechiel ⁹, *sunt*
contentiosi, et duri corda. Eaque tantum eaque adeo
perspicua, ut refutari nequeant, proponemus, quæ
vel persuadeant, vel eos pertinaces et obstinatos
atque dementes esse convincant.

Libri Geneseos

Et dixit Deus : Faciamus hominem ad imaginem
et similitudinem nostram ¹⁰. Pater nimirum eos
alloquitur, qui ex ipsius sunt essentia, quos in
summa procreationis mundi dignitate socios habet.
Neque vero referenda sunt hæc ad Hebræi sermo-
nis proprietatem, qua numerus plura, indicans pro
illo qui unum significat, usurpatur. Nam si hæc
loquendi consuetudine uti voluerimus ubi non oportet,
confusione replebimus contradicentes,

Ex eodem libro

Et dixit Deus : Ecce Adam factus est, sicut unus
e nobis ¹¹; qui sumus nimirum in una divinitate
personarum. Hoc enim etsi cum ironia dictum
est, unam tamen duntaxat personam significare
non potest.

mt. xviii, 16-18. ⁷ *ibid.* 15. ⁸ Deut. xxiiv, 10. ⁹ Ezech. iii, 17. ¹⁰ Gen. 1, 26. ¹¹ Gen. iii, 22.

ἰ ἐστὶ ψυχῆς. De Arianorum objectione, cujus
n : ANIMÆ VITUM EST. Ex quibus videas, quid
ndum de Lequienii censura, qui paulo post
: Damasceni pag. 426, auctorem hujus epi-

stolæ Chalcedonensis synodi ætate recentiori
existimat, adeoque imperitio Gregorii Nysæci
nomen præferre.

Ex eodem libro.

Et dixit Deus : Venite, descendamus, et confundamus linguam eorum ¹³. Illud enim, *Venite*, duos saltem significat. Et unus est, qui loquitur. Ex quo Trinitas perfecta declaratur. Quod autem eos qui ejusdem potestatis et essentiae sunt, alloquatur, *venite* inquit, et hoc *faciamus*, facile apparet. Quod si angelos ministros allocutum responderis, sive omnes, quod absurdum est, sive paucos dixeris, cum id nullo Scripturae testimonio fultum sit, ut falsum improbabimus.

Quomodo loquitur Deus? Eone modo quo loquimur nos? Impium sit ita sentire. Nam consilium divinum, et primus ille mentis intelligentis motus est sermo Dei, quem sic exponit et exprimit Scriptura, ut significet, Deum non modo procreare hominem voluisse, sed alicujus opera id voluisse praestare. Poterat enim ut ab initio fecit, sic omnia persequi. *In principio fecit Deus caelum et terram* ¹⁴. Deinde fecit lucem, postea firmamentum. Nunc autem Deum quasi praecipientem et colloquentem inducens eum quicum loquitur, tacite demonstrat, non quod nobis cognitionem invidet, sed ut nos illius arcani incendat cupiditate, cujus vestigia indicat, et semina quaerenda subjicit. Etenim quae labore parata sunt, cum laetitia percipimus diligenterque conservamus. Quae vero facile comparamus, despiciere et negligere consuevimus. Itaque via quadam et ordine nos ad Unigeniti intelligentiam ducit et allicit. Atqui sermonis, qui per vocem effertur, usus non erat necessarius naturae illi corporis experti, cum posset cogitata sine verbis simul agenti communicare. Vox enim propter auditum, et auditus vocis est gratia. Ubi autem nec aer est, nec lingua, nec aures, nec obliquae illae aurium semitae, sonos ad sensum qui in capite est perducentes, ibi verba non sunt necessaria, sed ex ipsis cordis, ut ita dicam, aut animi notionibus cogitationes patefunt. Quamobrem Scriptura sapienter et scite, ut diximus, hanc figuram usurpat, ut mentem nostram ad personam cum qua sermo instituitur, investigandam impellat.

Ex eodem libro.

Apparuit autem illi Deus ad quercum Mambre, sedente ipso in ostio tabernaculi sui in meridie. Suspiciens autem oculis suis vidit. Et ecce tres viri steterunt super eum, et videns cucurrit in occursum eis, et adoravit super terram, et dixit : Domine, si utique inveni gratiam coram te, ne transeas servum tuum ¹⁵. Et paulo post ¹⁶ : *Dixit autem ad eum : Ubi Sara uxor tua? Ille autem respondens dixit : Ecce in tabernaculo. Et ait, Revertens veniam ad te, et quae sequuntur. Ecce scriptum est Deum apparuisse Abraham; tres autem fuisse qui apparuerunt. Et cum sint tres, sermo cum uno tantum instituitur, ut constet omnino, unam esse trium personarum*

A divinitatem. Quod si unum quidem esse Deum, angelos autem duos, quomodo per cum Domino considerare?

Ex eodem libro.

Dominus pluit super Sodomam et Gommoraphur et ignem a Domino de caelo ¹⁷. Quae verba et duas indicant personas, et idem coaequalemque declarant potestatem. Duas sequitur tertia, quoniam mutuo inter se conjunctae sunt, ut separari non possint.

Deuteronomii.

Audi, Israel : Dominus Deus tuus, Dominus est ¹⁷. Illud *Dominus*, et *Deus*, et, *Dominus* personas ostendit. Illud autem, *Unus est*, et naturam unam.

Davidis, et Job, et Zachariae, et Isaiae.

In Deo laudabo verbum, in Dominum laudabo nomen : in Deo speravi, non timebo quid timeat homo ¹⁸. Et rursus : *Inmola Deo sacrificia, et redde Altissimo vota tua, et invoca mentem tribulationis tuae* ¹⁹. Et rursus : *Viri benedictus Deus, et exaltetur Deus sanctus* ²⁰. Item : *In lumine tuo videbimus lumen* ²¹. Hoc Filio tuo videbimus Spiritum sanctum : per quem enim multo clarius Patrem et Spiritum sanctum cognovimus. Multa praeterea reperies, ubi sancta Trinitas indicatur. Hymnus etiam est ille, *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus* ²², et sanctitatis celebratione tres personas designat. Semel autem Dominum nominans, unam esse divinitatem. Verum multo significatius in Patre et Filio loquitur, ex persona Patris *Ex utero*, inquit, *genui te* ²³. Per istam nam decet essentiam et naturam intelligentem autem docet alium sine tempore genitum esse. Ex persona autem Filii, *Dominus*, inquit, *inquit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te* ²⁴ enim, *hodie genui te*, ortum ejus in tempore virgine significat. *Genui*, pro eo quod est, *mihi placuit, vel procreavi*. Huic autem per Filii congruit etiam illud Salomonis : *Dominus genuit me* ²⁵, et quae sequuntur. Deinde subicitur : *omnes colles generat me* ²⁶. Illud enim, *omnes colles generat me*, ortum illius in tempore humanum significat. Illud, *ante omnes colles*, alterum illum caelestem sine tempore, et ante saecula declarat. *Verbo*, inquit, *Domini caeli firmati sunt, et virtus oris ejus omnis virtus eorum* ²⁷, Dominus est Patrem : Verbum autem Filium ipsius, quod ita se habet cum Patre, ut mente verbum est non solum propter ortum qui sine ulla conjunctione, verum etiam propter conjunctionem cum Patre, et quia voluntatem ejus enuntiat. Sed vero vocat Spiritum sanctum. Item de Spiritu Filio : *Misit verbum suum*, inquit, et *sanctus*

¹³ Gen. xi, 7. ¹⁴ Gen. i, 4. ¹⁵ Gen. xviii, 1-3. ¹⁶ Psal. lv, 11. ¹⁷ Psal. xlix, 14. ¹⁸ Psal. xvii, 47. ¹⁹ Psal. ii, 7. ²⁰ Prov. viii, 22. ²¹ ibid. 25.

²² ibid. 19, 10. ²³ Gen. xix, 24. ²⁴ Deut. xxxii, 18. ²⁵ Psal. xxxii, 6. ²⁶ Psal. cvi, 20.

nimirum misit Filium, et sanavit ignorantiae laborantes. At de Spiritu sancto, *Mittes, in spiritum tuum, et creabuntur, nova utique done: et renovabis faciem terræ* ²⁹, quæ consecrata peccatis. Neque vero vocalibus instrumentis tantum hoc Verbum in aera diffunditur atque vivitur. Sic enim alibi dicit: *In sæculum, Verbum tuum permanet in cælo* ³⁰. Nec us ille spirandi instrumentis expellitur, aut tur et dissipatur. Hæc enim corporibus contat. Perspicuum igitur est, Verbum, et Spiritum in sua utrumque existere persona, et esse unum, et creatorem. Præterea Job dicit: *Virum qui ita me judicavit, et Omnipotens qui amaram animam meam, et Spiritus Dei mihi in naribus circumit* ³¹. Et Zacharias (Aggæus) ex persona Patris: *Ego vobiscum, inquit, sum, et Verbum, et Spiritus meus* ³². Et Isaias, *Nunc, Dominus misit me, et Spiritus ejus.*

Ex Genesi, et Isaia.

ut Jacob ad duas uxores suas: *Et dixit mihi Deus in somnis: Vidi quæcumque fecit tibi Deus, et quæ sequuntur. Deinde, Ego, inquit, Deus, qui apparui tibi in loco Dei. Si angelus unus e numero ministrantium potestatum, odo se ipsum appellat Deum? An utique Filius qui Dei et Patris est angelus, hoc est, nuntius mentis index est verbum et sermo? mentis et animi sensum indicat. Post humanam enim assumptam nuntians nobis Patris nomen, iavi, inquit, nomen tuum hominibus* ³³. Et in consilio Angelus vocatur ab Isaia, et magnus liarius, et *Deus fortis, et potens* ³⁴. Quis porro liarius Dei, nisi qui ejusdem est essentiae, etque potestatis et dignitatis æqualis Filius? Filium voluntasque Patris est hominum salutem angelica mandata. Patris vero et Filii consilio voluntas significatur. Quod autem Filius hic eius carnem humanam induerit, ostendit idem, *Puer, inquit, natus est nobis, et filius datus nobis* ³⁵. Propter nos enim natus est puer ille, et nobiscum versatus est. Nam de illo qui Filius est, non autem de quolibet filio hæc dixit propheta. Et opus hoc ut admirandum præli. Quid autem admirandum, eum qui simpliciter filius sit, puerum nasci? Quamobrem et clari deinceps subiecit, ut divinitatem illius, et rentiam inter eum et reliquos qui simpliciter sunt, indicaret.

Baruch, et Isaia.

Ecce est Deus noster: et non æstimabitur alius deus eum ³⁶. Deinde addit ³⁷: *Post hæc in terris est, et cum hominibus conversatus est. Et as, Ecce, inquit, Deus noster. Ipse veniet, et*

salvabit nos ³⁸. Afferens autem signum adventus ejus in carne subjungit ³⁹: *Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient. Tunc saliet, ut cervus, claudus, et diserta erit lingua balborum. Quæ quidem omnia re ipsa perfecta humanam carnem ab illo assumptam indicio certissimo testantur. Idemque rursus ait: Non legatus, non angelus, sed ipse Dominus servavit eos. Legatus enim est intercessor, qualis fuit Moses, et si quis alius post Mosem. Ac per legatos quidem atque angelos multi sæpenu-mero servati sunt, ut illi quos vel Moses vel Jesus Nave filius, et alii ejusmodi rexerunt et gubernarunt. Et qui fuerunt sub Ezechia, quo quidem tempore angelus una nocte centum octoginta quinque millia Assyriorum delevit. Hæc profecto Dei peregrinationem clarissime patefaciunt.*

Isaiæ.

Dabit Dominus ipsæ vobis signum. Ecce virgo concipiet, et pariet filium ⁴⁰. Omnis enim quæ fetum in utero gerit, non est virgo. Hæc autem fetum in utero gerens erit virgo. Quod quidem ut admirabile testimonium atque indicium proponitur.

Ejusdem.

Antequam sciat puer bonum aut malum ⁴¹, dissuadet malitia eligere bonum. Cuinam puero hæc dices convenire? Solus Christus peccatum, inquit, non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus ⁴²; id est, neque re neque verbis peccavit. Aliorum autem omnium nullus, inquit, purus a macula ⁴³.

Michææ.

Et tu Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda. Ex te enim mihi exhibit dux, qui regat populum meum Israel ⁴⁴. Verum ut ostenderet hunc non esse hominem nudum et solum, sed cum Deo conjunctum, adjecit: *Exitus ejus ab initio, a diebus sæculi* ⁴⁵. Actiones, inquit, ejus ad divinitatem pertinentes, vel ortus ejus, ab initio, ex sæculi intervallo, hoc est, ab omni æternitate. Zorobabel autem Babylone natus est. Vides exquisitissime subductam rationem ad locum usque, in quo natus est Christus.

Daniel.

Videbam in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et ad Antiquum dierum accessit, et ad ejus conspectum adductus est, et datus est illi honor et imperium et regnum; et omnes populi, tribus, linguæ serviunt illi. Potestas ejus potestas sempiterna quæ non pertransibit, et regnum illius non evertetur ⁴⁶. Ecquis est hic quasi filius hominis, qui potestatem accipit absolutam in omnes ac sempiternam? Homo quidem omnino nullus, sed ipse Deus et homo Christus. De quo et

¹ Psal. ciii, 50. ²⁹ Psal. cxviii, 89. ³¹ Job xxvii, 9, 3. ³² Agg. ii, 5, 6. ³³ Isa. xlviii, 16. ³⁴ Gen. xxxi, 11-15. ³⁵ Joan. xvii, 6. ³⁶ Isa. ix, 6. ³⁷ Ibid. ³⁸ Baruch iii, 36. ³⁹ Ibid. 58. ⁴⁰ Isa. v, 4. ⁴¹ Ibid. 5-6; Isa. lxiii, 9 juxta LXX. ⁴² IV Reg. xix; II Paral. xxxiii. ⁴³ Isa. vii, 14. ⁴⁴ Ibid. 16. ⁴⁵ I Pet. ii, 22. ⁴⁶ Prov. xx, 9. ⁴⁷ Mich. v, 2. ⁴⁸ Ibid. ⁴⁹ Dan. vii, 13, 14.

David Deum et Patrem sic alloquitur : *Deus, iudicium tuum Regi da, et justitiam tuam filio Regis* ⁶⁰. Christus enim et uti Deus Rex est, et filius Regis. Et uti homo factus est Rex, et filius regis, nempe Davidis. Ex quo postea, *Data est, inquit, mihi omnis potestas in caelo et in terra* ⁶¹. Ad quem Pater, postquam, ut homo, potestatem accepit, *Sede, inquit, a dextris meis. Dixit enim, ut ait David, Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* ⁶². Quinam sunt hi duo Domini ipsius Davidis, nisi hos concesseris? At cum dixisset David : *Deus, iudicium tuum Regi da*, et quæ sequuntur, subiecit, quoniam *ante solem permanet nomen ejus* ⁶³, nomen illud utique quod illum Deum, aut Filium (Dei) esse demonstrat. Semper enim utrumque fuit. Ecquis igitur ejusmodi Rex, nisi hic? Cui servierunt omnes gentes, nisi Christo? Quem nisi Christum collaudarunt, beatumque prædicaverunt? Sin adhuc ipsum expectas, quoad præcurrat Elias, secundum Servatoris descensum expectas, cum adierit mundi finis. Nam cum duo sint Christi descensus, unus cum ad naturam humanam assumendam venit, alter cum veniet ad iudicandum orbem universum : prior jam fuit, cuius præcursor tanquam alter Elias Joannes existit; posterior erit, et Eliam tanquam alterum Joannem habebit præcursores. Ambo enim sunt ejusdem Spiritus, et ejusdem gratiæ atque virtutis, quatenus Christum præcurrunt.

Unctus ille et Messias quem expectatis, est purus homo, an Deus et homo? Nam si purus homo est, non est ille quem prædixerunt prophete, qui signa ei divinitatis adjunxerunt, ut ipsum a puris et meris hominibus separarent : vos autem a quibus aliis didicistis notas et signa illius, quem expectatis? Sin Deus est et homo, nonna animadvertitis, vos aliam divinitatis personam confiteri? Neque enim dicetis hunc esse Patrem. Nam, *Puer, inquit, natus est nobis* ⁶⁴. Filius, non autem Pater. Jam Messias, et Christus, et unctus, idem est. *Intelligite, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite* ⁶⁵. Et Isaias vos alloquitur, *Cæci, inquit, inspicite, et surdi, audite* ⁶⁶. Ultrone cæci estis, an omnino sensibus caretis? Ecquando igitur nominum ambiguitates, aut verborum significationes, aut dictionum proprietates distinguetis, quibus veritas comprehenditur?

De Christi cruciatibus et morte.

David ex persona Christi, *Concillium, inquit, malignantium obsedit me. Foderunt manus meas, et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* ⁶⁷. Hæc cum illis quæ narrantur in Evangeliiis plane congruentia, cuinam alii, nisi

A Christo dices convenire? Eadem per Isaiam prædixit Christus : *Dorsum meum perforabui, genas vellentibus, et faciem meam conspuentium non averti* ⁶⁸. Et rursum *Deriderunt, inquit, in escam meam fel, et in potaverunt me aceto* ⁶⁹. Quod si hæc in populo in captivitate constituto, cum constaret licet alia multa pertulerit, hujusmodi tantum fuisse perpressum : sententia tua facile. Mortem ipsius prædixit Isaias, *ut omis, ad occisionem ductus est* ⁷⁰. Verum ut cuperes eam nobis fuisse salutarem, rursus *in amore, inquit, ejus sanati omnes sumus* ⁷¹. Quod si ligeres autem ob ejus mortem Judæorum exitum pervenisse, subiecit, *Et dabo in sepulchro ejus sepultura* ⁷². Quid enim Judæorum flagitiosius, qui eum a quo tam multa habuerant acceptera, interfecerunt?

De Christi resurrectione.

Non relinques, inquit David, animam tuam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem ⁷³, nempe, corporis. Deinde, *Notum fecisti mihi dies vite. Oseas multo clarior nabit nos post dies, in die tertia, et resurreximus in conspectu ejus* ⁷⁴. Hæc autem dicta ex persona eorum qui dormierant, quorum cum Christo surrexerunt tertio die quo sensit ipse, et apparuerunt multis, ut Evangelium docet ⁷⁵. Quin etiam Josephus Hebræus in libro *De antiquitate Judæorum* de Christi locum ad hunc modum : *Fuit eodem tempore Isaias sapiens, si tamen eum appellare virum factum est enim mirabilem operum effector, et deorum numerum qui cum voluptate quæ vera sunt, amplexus. Ac multos quidem tum ex Judæis, tum ex gentibus adjunxit sibi. Hic erat Christus. Quis gentis principibus accusantibus a Pilato damnatus cruci affixerunt Judæi. Nec tamen qui crucem dilexerant, doctrinam ipsius promulgare desierunt. Tertio namque post die se rursus viventem in conspectum præbuit, cum et hæc et alia innumerabilia divini prophetæ prædixisset.*

De Ecclesia ex gentibus.

D *Lætare, solitudo, sitiens. Exsultet sicut floreat quasi liliam. Et loca deserta Jordanis habitabunt, et gloria Libani data est ei, et hæc tibi meli* ⁷⁶. Hæc sensu quidem nec facta sunt, neque fient. Quis enim solitudinem et loca deserta deligat ad habitandum, nisi forte Christiani nachos dixeris? Spiritu autem plane contempnam gentium Ecclesia nullos artes fructus tantum erat quædam veluti solitudo, in qua habitabant vitiorum feræ. Hæc Dei cognitionem et temque sitiens lætatur et exsultat et flor.

⁶⁰ Psal. lxxi, 2. ⁶¹ Matth. xxviii, 18. ⁶² Psal. cix, 1. ⁶³ Psal. lxxi, 17. ⁶⁴ Isa. ix, 6. ⁶⁵ Psal. xciii, 8. ⁶⁶ Isa. xlii, 18. ⁶⁷ Psal. xxi, 17, 18. ⁶⁸ Isa. l, 6. ⁶⁹ Psal. lxxviii, 22. ⁷⁰ Isa. lii, 1. ⁷¹ ibid. 5. ⁷² ibid. 9. ⁷³ Psal. xv, 10, 11. ⁷⁴ Osee vi, 3. ⁷⁵ Matth. xxvii, 53. ⁷⁶ Isa. xxxv, 1.

um pulchritudine et suavitate decorata. Data A
 um est illi gloria Libani, hoc est, antiqui po-
 quem et Carmelum vocat, cui gloria et honor
 pietas, religio et amicitia Dei, et gloriæ legis-
 sublimitas, et divinorum munerum copia
 te gratiarum abundantia. Et rursum : *Lætare,*
illis, quæ non parvis, erumpe et clama, quæ non
uris, quoniam multi sunt filii magis desertæ,
*n habentis virum*⁶⁷. Sterilis enim erat Eccle-
 quam ostendimus, nec ullos ante ferebat vir-
 m fructus. Post autem, pietatem et religionem
 lexa, multorum facta est filiorum mater, Judæi-
 que synagogam cujus antea vir erat Deus, qui
 diligebat et providentia sua fovebat ac tue-
 r, vel etiam lex, vicit fecunditate. Rursum ex
 ona Dei et Patris Filium et Deam alloquens B
 ait Isaias : *Ecce dedi te in sædus gentium, ut*
im constituas, solitudinis suscipias hæredita-
⁶⁸, et quæ sequuntur. Quod etiam per Davidem
 pollicitus est, *Et dabo, inquit, gentes hære-*
*em tuam*⁶⁹. Ac ipse quidem David Patrem ad
 hortabatur, *Constituè, inquit, Domine, legis-*
*em super eos*⁷⁰. At Isaias ex hujus legislatu-
 ersona, *Lex, inquit, egredietur a me in lucem*
*um, et in brachio meo gentes sperabunt*⁷¹. Quæ-
 alia est lex, præter evangelicam, quæ gentes
 norantiæ tenebris aberrantes illustravit? Nam
 uidem Mosaica multis jam annis antecesserat.
 de novo Evangelii testamento rursus Isaias
 locutus est : *Ex Sion, inquit, exhibit lex, et*
^C *Domini ex Jerusalem*⁷². Siquidem Dominus
 r Jesus Christus nunc in monte Sion sedens
 cens, nunc in civitate Jerusalem versans, le-
 et doctrinam evangelicam tradidit. Neque
 de Mosaica lege propheta nunc loquitur. Qui
 id fieri queat? cum ea non in Sion nec in
 alem, sed in monte Sina fuerit lata, multo
 juam natus esset Isaias, quemadmodum evan-
 a multo post ipsum Isaiam tempore pronun-
 fuit? Quapropter apposite dixit, *Exhibit*. Quo-
 antiqua lex jam exierat. Hoc autem tempus

Idem tit. 9, pag. 30 seq.

Ex libro qui GREGORIO Nyssæ pontifici ascribitur, De cognitione Dei.

*tenebræ, inquit Moses, erant super abyssum*⁷³. D
 no malitiose isti ratiocinantes dicunt tene-
 fuisse, quarum effectrix causa sit malum prin-
 m. Deinde, *Et divisit Deus inter lucem et tene-*
⁷⁴. Si lux est, et tenebræ sunt, quas a luce
 ctas intelligis. Hæc tenebricosi isti, qui in
 ræcutiunt. Nos autem dicimus tenebras non
 naturam ullam, sed accidens, et nihil aliud
 ucis absentiam. Etenim cum cælum initio in-
 retur eorum quæ circum erant objectu, tene-
 xstiterunt. Quod etiam nunc in iis quæ ob-

Jeremias item pronuntiavit his verbis : *Ecce ve-*
niunt dies, dicit Dominus, et seriam vobiscum sæ-
odus novum, non secundum illud sædus quod iniui
cum patribus vestris, qua die manum eorum appreh-
endi ut educerem eos de terra Ægypti; quoniam
illi sædus meum non observarunt, et ego neglexi
*eos*⁷⁵. Hæc et his similia obscure tradita sunt, ne
 delerentur libri. Nam qui Christum præsentem, et
 res admirabiles efficientem, et certissima divinita-
 tis suæ afferentem indicia contuentes non susce-
 perunt, sed egerunt in crucem, hi scilicet proph-
 etis pepercissent de ipso loquentibus, si eas
 nulla contextas umbra, sed apertas ac nudas ac-
 cepissent.

Jam vero nos Christi nomine appellatum iri præ-
 dixit Isaias, *Vos, inquit, tollet exertetque Domi-*
nus. Illis autem qui servient mihi, novum nomen
*imponet, quod in universa terra celebrabitur*⁷⁶.
 Idemque rursus, *Videbunt, inquit, gentes gloriam*
tuam, et omnes reges justitiam. Et vocabitur nomen
*novum, quod ipse Dominus pronuntiabit*⁷⁷. Hoc
 Oseas item prædixit, *Et erit, inquit, in novissi-*
mis temporibus nomen ejus illustre in universa
terra. Et nomine illius multi populi appellabuntur.
*Et ibunt in viis ejus, et vivent in ipsis*⁷⁸.

Ejusdem.

Et in te precabuntur. Quoniam in te Dominus
est. Et non est Deus præter te. Et non cognovi-
*mus*⁷⁹. Illud et precabuntur in te, præsignificat eos
 qui crediderunt in Christum. Illud autem, *Quo-*
^C *niam in te Deus est*, in carne assumpta præmon-
 strat divinitatem. At illud, *Tu enim es Deus, et non*
cognovimus, excusationem indicat Judæorum in
 judicio futuro, quæ stulta atque inanis erit.

Si Christus impostor fuit, quomodo quæ præ-
 dixit, eventu comprobata sunt omnia? Utea quæ
 ad templi destructionem, quæ ad civitatem Jero-
 solymorum expugnationem evertendamque et ad in-
 terneconem Judæorum, quæque ad discipulos suos,
 et ad res admirandas quas in nomine suo erant
 facturi, pertinentia prænuntiavit?

sa. LIV, 1. ⁶⁸ Isa. LIX, 6. ⁶⁹ Psal. II, 8. ⁷⁰ Psal. IX, 21. ⁷¹ Isa. LI, 4, 5. ⁷² Isa. II, 3.
 cm. XXXI, 31, 32. ⁷³ Isa. LXV, 15, 16, sec. LXX. ⁷⁴ Isa. LXII, 2. ⁷⁵ Osee I, II, passim. ⁷⁶ Isa.
 14, 15. ⁷⁷ Gen. I, 2. ⁷⁸ ibid. 4.

Ex eodem.

Quonam pacto duo possunt esse principia, bonum unum, alterum malum? Bonum enim et malum contraria sunt, sequè vicissim interimunt, et nequeunt simul consistere. Quare aut in parte universitatis alterum erit, et ab ea circumscribetur, aut sese contingent mutuoque corrumpent, aut inter illa medium aliquod intercedet, atque ita tria jam erunt principia. Præterea aut pace utentur, quod malum non potest: aut pugnabunt, quod bonum recusat. Nam illud quidem si utatur pace, non erit bonum. Quamobrem non sunt duo principia, præsertim inter se contraria et inimicissima, sed unum, idque bonum. Malum enim non est principium, sed privatio et amissio boni.

Ex eodem.

Si duo sunt dei, bonus quidem unus, alter autem malus: aliud habebunt principium. Binarius enim numerus non potest esse principium, cum ipse ab unitate principio proficiscatur. Quod si principium non sunt, ne dei quidem erunt omnino. Quoniam igitur unitas est rerum omnium principium, unus utique et Deus est rerum auctor, et effector omnium.

Ex eodem.

Si bonum per se est, malum non est. Si malum per se est, non est bonum. Hæc est enim contrariorum medio carentium ratio atque conditio. Qualia sunt valetudo et ægritudo, vita et mors. Non igitur Deus malus.

Ex eodem.

Deus bonus essentia et natura bonitatem habet, malus bonitatis privationem ut habitum obtinebit. Quomodo autem Deus, qui eo tantum est, quod deficit, caret, non assequitur, et non est?

Ex eodem.

Si duo, aut tres pluresve essent dei, cum aliud alio modo et diversa ratione ageretur et moveretur, mundus jam pridem intercidisset. Nunc autem cum omnia ratione certa et stabili semper moveantur et disponantur, firma hæc atque perpetua rerum omnium concinnitas, et ordo, et moderatio, et conservatio unam eandemque clamant esse causam, unum auctorem, a quo et procreata sint omnia et regantur et conserventur.

Ex eodem.

Si malus et scelestus est hic mundus inferior, et vos nimirum mali scelestique, quippe qui pars sitis ipsius. Quod si natura estis improbi et mali, veritas non adest vobis. Veritas enim bonum plane est. Bonum est alienum a malo. Jam qui veritate carent, eorum doctrina falsa nullo solido innititur fundamento.

⁸⁹ Gen. III, 9. ⁹⁰ Gen. IV, 9. ⁹¹ Gen. XVIII, 9. ⁹² Gen. III, 11. ⁹³ Gen. IV 10. ⁹⁴ Gen. III, 11. ⁹⁵ Gen. III, 11. ⁹⁶ Gen. III, 11. ⁹⁷ Gen. III, 11.

A

Ex eodem.

Si mundum hunc bonum esse confitemini, autem et Patrem malum non hujusce modum auctorem; erit utique mundus alter malus auctore confectus malo. Atqui mundus istiusmodi non potest esse nisi auctore malo. Ne Deus igitur quidem malus. Nam Deus principium est, effectrixque causa. Quare cum constat quæ a principio effecta et condita sunt, principium quidem est, nec Deus igitur malus.

Ex eodem.

Veteris, inquit, Testamenti Deus non est providentia et scientia quæ omnia compe- Interrogat enim Adam, *Ubi*, inquit, *est* Cain, *Ubi est*, inquit, *frater tuus* ⁸⁹? Et Abraham, *Ubi est*, inquit, *Sara uxor tua* ⁹⁰? Et multa ad eundem modum. His responsis ejusmodi interrogata non ab ignorantia, sed a certius a cognitione proficisci. Nisi enim cognovisset et Adam et Cain peccasse, non esset interrogasset. Cognovisse autem, et consequuntur perspicuum est. Sic enim ait Adam prius quam ille se comedisse *Ecquis indicavit tibi te nudum esse, nisi ergo de quo solo præcepi tibi ne comederis, disti* ⁹¹? Cain vero, qui conabatur et ipse se compellat his verbis: *Vox sanguinis fratris clamavit ad me* ⁹². Hæc non ignorantis, sed plane et perspicue cognoscentis, qui eam interrogationis vult iis qui peccaverant reddere ut resipiscant, cum se deprehensos advertant. Ea item verba: *Ubi est Sara uxor tua* declarant eum non ignorare, Abraham enim non habere, eamque vocari Saram. Qui autem scit, is profecto non erat nescius, ubi esset Sara. Neque enim, cum Sara post ostium stare videret, et clam audiens se matrem fore, *diversis risit Sara* ⁹³? risus etiam causam subjicit, et ipsa inquit: *Verene pariam?* Hæc enim illi qui cor etiam atque animum novit. Interrogat autem, *Ubi est Sara uxor tua?* eo consilio Abraham cognoscens se ante cognoscere omnia scire, sibi ut præstantiori vacaret, et verbis quæ deinceps dicerentur fidem adhibere. Idem etiam illud, quod de Sodoma et Gomorribus dicitur: *Descendam et videbo utrum re ipsa peccator mor ipsorum indicat compleverint, an nesciam* ⁹⁴, quid aliud significat, nisi eo consilio Deum ita locutum esse, ut nos erudiret, et non quam præcipientes irruamus ad irroganda supplicia, sed exspectemus, ut re ipsa perfecta sint, si non cognovisset, quomodo potuisset dicere: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæ venit et audivi* Terra, inquit, clamavit, etiam ante res. Et res vociferantur et clamant. Multæ sunt etiam interrogationes non solum in Veteri, sed etiam

o Testamento, quæ tamen omnes mysterium A inent, et aliquid aliud agunt. Nam Dei pro-
m est cuncta cognoscere; et qui omnia non
t cognita, non est Deus.

Ex eodem.

omodo dicitis Antiqui Testamenti legistato-
justum, Novi autem bonum, atque ideo unum
lio diversum esse contenditis? Nam si quod
im est, bonum est; justus erit bonus om-
. Neque enim contraria sunt justum et bo-
: sed justo repugnat injustum, et bono ma-
adversatur. Præterea si malum injustum,
in utique justum, et bonus omnino justus.
autem innumerabilia sint testimonia, quibus
ris Testamenti Deus esse declaratur bonus, B
num duntaxat in medio afferam: *Dicat, in-*
Israel, quoniam bonus ⁹⁹; et qui deinceps
intur, duo versiculi. Unum item, quo Novi
menti Deus justus ostenditur. *Et judicium,*

inquit, *meum justum est* ⁹⁹. Quod autem unus
atque idem sit Veteris ac Novi Testamenti Deus,
prædixit Jeremias, *Ecce, inquit, dies veniunt,*
dicit Dominus, et constituam vobis Testamentum
novum, non ut Testamentum illud quod cum patri-
bis vestris constitui, quo die manum eorum appre-
hendi, ut educerem eos ex Ægypto. Quia ipsi non
manserunt in Testamento meo. Et ego neglexi il-
los ⁹⁹. Et ipse tum Antiqui, tum Novi Testamenti
auctor Christus. *Non veni, inquit, ut legem solve-*
rem, sed ut eam implerem ⁹¹. Hoc est, ut illam
propter Hebræorum imperfectionem imperfectam,
majore quadam et viris congruente philosophia
perficerem et absolverem. Illa enim erat *pædago-*
gus ⁹², qui ad Evangelium suscipiendum institue-
bat. Hæc autem est præceptor ipse, qui docet per-
fectiora. Et illa quidem corpora informabat, hæc
autem animos erudit. Vetus ergo est ministra
novæ: ad novam enim ducit et viam ostendit
et parat.

VII.

Ibid. tit. 11, pag. 7 sqq.

GREGORII Nysæ pontificis ex Oratione contra Ablabium.

m et Patrem Deum (5), et Filium Deum, et
tum sanctum Deum esse fateamur, cur non
us tres deos, sed unum Deum? Primum, ut
in promptu est respondeamus, ne multipli-
deorum turbam a Græcis conflictam introdu-
s. Deinde, si quid elegantius magisque re-
tum dicendum est, quoniam nomen hoc, C
actionem significat: a verbo enim θεέν
ctum est, quod passim currat; vel a verbo
αι, quod cernat omnia; vel a verbo αἰθερ,
improbiter exurat ac perdat. Quemad-
m igitur unaquæque persona talem actionem
ctam habet, sic nomen actionem illam signi-
s obtinet, ut et sit et appelletur Deus. Rursus
admodum una atque incommutabilis in tri-
est actio, sic etiam est una divinitas et unus
in tribus personis. At enim, inquit, Petrus
ulus et Joannes tres personæ cum sint, di-
r etiam tres homines. Respondeo, primum
et hic abuti hominis vocabulo, cum eo tres

homines appellamus: siquidem homo, et huma-
nitas universum quiddam significant, quod sin-
gularia complectatur. Deinde illud adjungo, no-
men hoc rei naturam explicare; in Trinitate vero
quæ creata non est, nullum inveniri nomen quod
ejus naturam declaret. At cur, cum personas sin-
gulas appellemus Deum, non etiam earum singu-
las Divinitatem appellamus? Quoniam quemadmo-
dum licet homo et humanitas pariter de universis
dicantur, non tamen æque dicuntur de singulis:
Socrates enim homo dici potest, humanitas autem
nequaquam potest: sic etiam Deus et Divinitas
habent. Deus enim agentem significat; Divinitas
autem actionem. Trium vero personarum nulla est,
quæ sit actio; sed agens potius est unaquæque il-
larum. Dicimus tamen divinitatem Patris et divi-
nitatem Filii et divinitatem sancti Spiritus, sicut
humanitatem Socratis et essentiam et naturam,
et si quid aliud est personis commune.

Psal. cxviii, 1. ⁹⁹ Joan. v, 30. ⁹⁰ Jer. xxxi, 31, 32. ⁹¹ Matth. v, 7. ⁹² Gal. iii, 21.

Cum et Patrem Deum, etc. Observat Fabri-
Bibl. Gr. tom. VIII, pag. 165, quæ hic recitat
mius, non exstare in oratione, *De eo quod*

non putandum sit tres deos dici oportere, ad Ablabium, quæ occurrit tom. III, pag. 15 seqq. edit. Paris. 1638. (Hujusc. Patrol. t. XLV, circa init.)

DUBIA.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΝΗΠΙΑ ΤΑ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΑΝΑΙΡΕΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΗΡΩΔΟΥ.

S. P. N. GREGORII

ORATIO IN DIEM NATALEM CHRISTI

ET IN INFANTES QUI IN BETHLEEM OCCISI SUNT AB HERODE.

Francisco Zino interprete.

Buccinate, inquit David ¹, in Neomenia tuba, in insigni die solemnitate vestra. Caelestis autem doctrinae instituta omnino sunt instar legis apud eos qui audiunt. Quamobrem, quoniam adest insignis dies solemnitate nostrae, nos item observemus legem, et efficiamur sacrae celebritatis buccinatores. Legalis autem tuba, ut declarat Apostolus, est oratio. Incertum enim inquit ² tubae clangorem esse non oportere, sed sonis distinctum, ut ea, quae dicuntur, perspicua sint. Edamus igitur et nos, fratres, clarum aliquem sonum, qui non minus exaudiatur, quam si ederetur cornea tuba. Quandoquidem et lex in umbræ figuris ante depingens veritatem, in tabernaculorum celebritate tubis ut caneretur, mandavit ³. Et praesens celebritatis argumentum, verae tabernaculi exstructionis mysterium est. In hac enim humanum ei tabernaculum figitur, qui propter nos formam hominis induit, in hac tabernacula nostra, quae morte corruerant, instaurantur ab eo, qui ab initio construxerat aedificium. Nos etiam ea verba Psalms cum vocali Davide plaudentes dicamus : *Benedictus, qui venit in nomine Domini* ⁴. Quomodo autem venit? Non navigio, aut curru aliquo, sed incorrupta virginitate in vitam humanam trajecit. *Hic Deus noster, hic Dominus illuxit nobis* ⁵, ut diem hanc solemnem constitueret in condensis usque ad cornua altaris. Quod autem mysterium, fratres, in iis, quae dicta sunt, contineatur, neutiquam ignoramus : scimus enim universas res procreatas esse veluti templum quoddam Domini, a quo procreatae sunt. Verum, quia superinducto peccato obstructa erant ora illorum, qui a malitia victi fuerant, exultationis vox obticue-

Σαλπίζετε ἐν Νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ὡς ἐν ἐπισημῇ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν. Τὸ πνεύματος διδασκαλίας προστάγματα νόμος τῶς τοῖς ἀκούουσιν. Ὅθεν ἐπειδὴ τὰς ἐπισημὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς ἡμῶν, πληρώσομεν τὸν νόμον, σάλπιγγαὶ τῆς ἱερομηνίας, ἡμεῖς δὲ νομικὴ σάλπιγξ, καθὼς κελεύει κεινὸς ὁ λόγος ἐστίν. Φησὶ γάρ, μὴ ἄδηλον εἶναι τῆς σάλπιγγος ἦχον, ἀλλὰ διεσταλμένον τοῖς ἄκουουσιν πρὸς τὴν τῶν ἀκούοντων σαφήνειαν ἠχῆσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, λαμπρὴν καὶ ἐξάκουστον, οὐδὲν τῆς κερατίνης ἀκροῦ γὰρ καὶ ὁ νόμος ἐν τοῖς τῆς σκιδῆς τύποις γραφῶν τὴν ἀλήθειαν, ἐν τῇ σκηνοπηγίᾳ τῆς σάλπιγγος ἦχον ἐνομοθέτησα. Καὶ ἡ ἐπισημὴ ἑορτῆς ὑπόθεσις τὸ τῆς ἀληθινῆς σκηνοπηγίας μυστήριον. Ἐν ταύτῃ γὰρ σκηνοπηγίᾳ τὸ πῖνον σκηνώμα τῷ δι' ἡμᾶς ἐνδοσαμένῳ τῷ πῖνον ἐν ταύτῃ τὰ διαπεπτωκότα ἡμῶν ὡς καὶ τοῦ σκηνώματος πάλιν συμπήγνυται ὑπὸ τῆς τῷ οἰκητήριον ἡμῶν οἰκοδομήσαντος. Ἐπισημῶς ἡμεῖς τῆς ψαλμῶδιαι, τῷ μεγαλοφρονεῖν ἀκούοντες, ὅτι *Ἐύλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν κυρίῳ*. Πῶς ἐρχόμενος; Ὁ μὴ πλοίου τινός, ἢ ὀχλήματος, διὰ δὲ τῆς ἀφθορίας ἐπὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον διαπερᾶται ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὗτος ὁ Κύριος ἐπέστη τὸ συστήσασθαι τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐν ταῖς ἐπισημασίαις, ἕως τῶν κερατῶν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ οὐκ ἀγνοοῦμεν, ἀδελφοί, τὸ ἐν τοῖς ἐπισημασίαις μυστήριον· ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις ἐν τῷ ἀποκατασταθῆναι ἐστὶν ἀνάκτορον. Ἄλλ', ἐπειδὴ τῆς ἐπισημασίαις ἐπισημασθῆναι ἐφάρχη τῶν τῇ κακίᾳ κατα-

¹ Psal. lxxx, 4. ² I Cor. xiv, 7 sqq. ³ Levit. xxiii, 24. ⁴ Psal. cxvii, 25. ⁵ ibid. 27.

ατα, και κατεσιγάσθη φωνή ἀγαλλιᾶσεως, ἀπάσθη τῶν ἑορταζόντων ἢ συμφωνία, τῆς ἀν-
 ρης κτίσεως οὐ συνεορταζούσης τῇ ὑπερκοσμίῳ
 διὰ τοῦτον ἦλθον αἱ τῶν προφητῶν καὶ ἀπο-
 σάλπιγγες, ἃς κερατίνας ὁ Νόμος φησὶ, διὰ
 αὐτῶν τὴν κατασκευὴν ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ μο-
 ρος. Αἱ κατὰ τὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν,
 ὦ τὸν τῆς ἀληθείας ἤχησαν λόγον, ἵνα τῆς
 ὦν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐμπεφραγμένων διανοι-
 , μία γένηται σύμφωνος ἑορτῆ, διὰ τοῦ πυ-
 τῆς σκηνοπηγίας τῆς κάτω κτίσεως πρὸς τὰς
 ας καὶ προβεβλημένας περὶ τὸ θεῶν θυσια-
 δυνάμεις συνυπηγοῦσα. Τὰ γὰρ κέρατα τοῦ
 θυσιαστηρίου αἱ προβεβλημένα τε καὶ ἐξ-
 τῆς νοερᾶς φύσεως Δυνάμεις εἰσὶν, Ἄρχαι τε
 υσαίαι, καὶ Θρόνοι, καὶ Κυριότητες· πρὸς ἃς τῇ
 ζ τῆς ἑορτῆς συνάπτεται διὰ τῆς κατὰ τὴν
 ἰν σκηνοπηγίας ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει, τῇ ἀνα-
 τῶν σωμάτων πυκαζομένη. Τὸ γὰρ πυκά-
 ἰσόν ἐστὶ τῷ κοσμεῖσθαι ἢ περιβάλλεσθαι,
 ἐρμηνεύουσιν οἱ ταῦτα γινώσκοντες. Δεῦτε
 : πρὸς τὴν πνευματικὴν χορείαν τὰς ψυχὰς ἡμῶν
 ντες, ἔξαρχον καὶ καθηγέμονα καὶ κορυφαῖον
 οστασίας ἡμῶν, τὸν Δαβὶδ προστησώμεθα· καὶ εἰπωμεν μετ' ἐκείνου τὴν γλυκεῖαν φωνὴν ἐκείνην ἣν
 ες ὑμνῶδῆσαμεν.

πάλιν αὐτὴν ἀναλάβωμεν, *ὅτι Ἄυτη ἡ ἡμέρα
 ἴησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλισώμεθα καὶ εὐ-
 μνησῶμεν ἐν αὐτῇ.* Ἐν ἣ μειοῦσθαι τὸ σκότος
 , καὶ τὰ τῆς νυκτὸς μέτρα τῷ πλεονάζοντι
 ἵνος συνωθεῖται πρὸς ἐκλείψιν. Οὐ συντυχικῆ
 ἰλφοί, γέγονε κατὰ τὸ αὐτόματον ἢ τοιαύτη
 ἰν ἑορτὴν οἰκονομία, τὸ νῦν ἐπιφανῆσαι τῇ
 ἰνῃ ζωῇ τὴν θεῶν ζωὴν· ἀλλὰ τι μυστήριον
 φαινομένων τοῖς διορατικωτέροις δηγέται
 ; μονοουχὶ φωνὴν ἀφείλξα καὶ διδάσκουσα
 ἴειν δυνάμενον, τί βούλεται ἐν τῇ παρουσίᾳ
 πότου ἡμέρα προσαναφανομένη, καὶ νῦν κολο-
 ; Ἐγὼ γάρ μοι δοκῶ τοιαύτᾳ τινα διεξιού-
 ἴειν τῆς κτίσεως, ὅτι Ταῦτα βλέπων, ὡ ἀν-
 νόει τὸ διὰ τῶν φαινομένων κρυπτόν σοι δη-
 ν. Ὅρᾳς ἐπὶ τὸ ἀκρότατον μήκος προελθοῦσαν
 τα, καὶ ἰσταμένην τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω φορᾶς,
 τὸ ἔμπαλιν ἀναλούουσαν; Νόησον ὅτι ἡ πονηρὰ
 ἰρτίας νύξ, ἐφ' ὅσον οἶόν τε ἦν αὐξηθεῖσα, καὶ
 τῆς κακῶν ἐπινοίας ἐπὶ τὸ ἀκρότατον τῆς
 ; μέγεθος φθάσασα, σήμερον ἀνεκόπη τῆς
 ἰον νομῆς, καὶ τὰ ἀπὸ τούτου πρὸς ἐκλείψιν
 φανισμῶν συναυαίνεται. Ὅρᾳς τὴν τοῦ φωτὸς
 διαρκεστέραν, καὶ ὑψηλότερον τῆς συνθελίας
 ἰν; Νόει τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τὴν παρουσίαν,
 ; εὐαγγελικαῖς ἀκτίσι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 τίζοντος. Τάχα δὲ καὶ τοῦ μὴ καταρχὰς ἐπι-
 ; τὸν Κύριον, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων
 θαι τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ τῆς θεότητος αὐτοῦ
 φάνειαν, ταύτην ἀν τις τὴν αἰτίαν εὐλόγως
 ἰειεν, ὅτι ὁ μέλλων ἐπὶ καθαιρέσει τῆς κακίας
 ἠπίνω καταμίγνυσθαι βίω, ἀναγκαίως πᾶσαν

rat, et dies festos celebrantium consensus distra-
 ctus erat, cum humana natura cum beatarum men-
 tium natura in celebrando non conveniret, idcirco
 venerunt prophetarum et apostolorum turbæ, quas
 Lex corneas vocat, quia ex vero unicorni confectæ
 sunt. Hæc Spiritu sancto inflatæ continuum veritatis
 sonum protulerant, ut auribus eorum, qui propter
 peccatum obsurduerant, patefactis, per condensa-
 tionem tabernaculi inferioris cum eximiis et præ-
 stantibus illis virtutibus, quæ ad altare supernum
 astant, concinentem, una solemnitas celebraretur.
 Divini enim illius altaris cornua sunt eximiæ et
 præstantes cœlestis naturæ Virtutes, et Principa-
 tus, et Potestates, et Throni, et Dominationes, qui-
 buscum per tabernaculi excitationem in celebritate
 B conjungitur humana natura, renovatione corpo-
 rum condensata. Nam condensari, et ornari, et
 indui idem est, ut illi, qui hæc intelligunt, inter-
 pretantur. Agite igitur, ad spiritalem choream animos
 nostros excitemus, nobisq; chori ducem, et
 principem, et coryphæum Davidem proponamus,
 et una cum illo dulcem illam emittamus vocem,
 quam ante cecinimus.

Sic igitur rursus repetamus. *Hæc est dies quam
 fecit Dominus : exsulemus, et lætemur in ea* ¹⁰. In hac
 tenebræ incipiunt minui, et crescentate splendore,
 noctis termini contrahuntur. Neque enim casu aut
 sponte sua contingunt hæc, fratres, in hac die so-
 lemni, qua humanæ vitæ splendet divina vita : sed
 per ea quæ cernuntur mentis aciem intendentibus,
 arcanum quoddam ostendit natura, ac tantum non
 vocem emittens docet eos, qui audire possunt, quid
 sibi velit, quod in adventu Domini dies augetur, et
 nox imminuit. Mihi enim videor eam sic loquen-
 tem exaudire : Considera, homo, qui hæc aspicias,
 ex iis quæ videntur, ea tibi aperiri quæ recondita
 sunt. Vides noctem ad summam longitudinem perve-
 nisse, et cum progredi ulterius nequeat, consi-
 stere, ac regredi? Cogita exitiosam peccati noctem,
 quæ malis omnibus artibus aucta ad summum mal-
 itiæ cumulum venerat, hodie recisam esse, ne lon-
 gius serperet, atque illuc deinceps redigi, ut plane
 deficiat, ac deleatur. Vides superiores lucis radios,
 et solem solito sublimiorem? Cogita veræ lucis præ-
 sentiam Evangelii radiis totum orbem terrarum
 illustrare. Quod autem humanæ vitæ non ab initio,
 sed ab extremis temporibus Dominus apparuerit,
 hanc merito fortasse causam quispiam existimabit,
 quod qui, malitiam ut tolleret, humanam vitam
 erat ingressurus, exspectavit necessario, ut omne
 ab inimico satum propagatumque peccatum germi-
 naret, ac tum demum, ut legitur in Evangelio, ra-
 dici securim admovit ¹¹. Nam et qui præstant me-
 dendi facultate, dum febris adhuc corpus exurit,
 et ex causis morbum efficiuntibus paulatim inten-

ditur, obsecundant morbo, quoad vis ad summum pervenerit, nec cibi subsidium ullum ægrotanti præbent : at ubi malum constiterit, patefacto jam toto morbo, tunc artem adhibent. Sic animorum ægrotantium medicus expectavit, dum malitiæ morbus, quo natura hominum victa laborabat, se totum aperiret, ne latens aliquid incuratum remaneret, si curaret id solum quod cerneretur. Itaque nec Noe tempestate, cum omnis caro in iniquitate corrupta esset, adventu suo medicinam attulit, quia nondum Sodomitici sceleris germen pullulaverat : nec tempore eversionis Sodomorum Dominus adventit, quoniam in humana natura multa adhuc mala latitabant. Ubi enim impius Pharaos? Ubi indomita Ægyptiorum malitia?

κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ Νῶε πάσης σαρκὸς ἐν ἀδικίᾳ καταφθαρείσης, ἐπάγει διὰ τῆς κτίσεως τῆς ἄσπι, ὅτι ὅσπω τῆς Σοδομιτικῆς κακίας ὁ βλαστὸς ἐξεφύη· ὅτε τοῦ καιροῦ τῆς Σοδόμων καταστροφῆς φάνεται. Διότι πολλὰ τῶν ὑπολοίπων κακῶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κατακρύπτετο φύσει· ὁ θεομάρχος Φαραώ; Ποῦ τῶν Αἰγυπτίων ἡ ἀδάμαστος πονηρία;

Nec tunc igitur tempus fuit, ut reparator universi, tempore, inquam, Ægyptiorum malorum, huic vitæ se commiseret : sed oportebat, ut Israelitarum iniquitas patefieret. Oportebat, ut regnum Assyriorum, et superbia Nabuchodonosor, adhuc latitans, in vita ostenderetur. Oportebat, ut piorum cædes tanquam scelerata spinosaque planta ex mala diaboli radice prodiret. Oportebat, ut Judæorum prophetas occidentium, et a Deo missos lapidibus obruentium, ac Zacharia tandem inter templum et altare interfecto¹⁸, piaculum admittentium rabies detegeretur. Ad sceleratorum germinum numerum adde et infantium ab Herode patratam cædem. Cum igitur malitiæ vis se totam effundisset, multisque luxurians modis crevisset in animis eorum, qui singulis sæculis scelere insignes exstiterant, tunc Deus, ut ad Athenienses Paulus ait, ignorantiae tempora despiciens, in diebus ultimis adventit¹⁹, quando non erat intelligens nec requirens Deum : quando cuncti declinaverant et facti erant inutiles²⁰, quando conclusa erant omnia sub peccato²¹, quando iniquitas abundabat, quando vitiorum tenebræ ad summum usque terminum venerant. Tunc apparuit gratia, tunc veræ lucis enituit radius, tunc in tenebris et umbra mortis sedentibus ortus est justitiæ sol²² : tunc humanam carnem indutus multa serpentis capita pede contrivit, ad terramque allidens conculcavit. Ne quis autem mala, quæ nunc in vita sunt, respiciens, falsa nos dicere suspicetur, quod in extremis temporibus splenduisse nobis Dominum asseramus. Nam (objiciet aliquis) qui tempora, quibus malitia retegere-tur, expectavit, ut illam auctam cumulatamque radicitus evelleret, sic eam tollere, atque abolere cunctam debuerat, ut nullæ ipsius in vita reliquiae remanerent. Nunc autem et homicidia, et furta, et adulteria, et reliqua omnia flagitia et scelera debacchantur. Is ergo, qui hæc spectans sic objicit,

ἀνέμεινε τὴν παρὰ τοῦ Ἐχθροῦ βλάστησιν ἀναβλαστῆσαι· εἴθ' οὕτως ἐπέγχετο, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν ἀξίτην τῆ βίβλ. Καὶ γὰρ οἱ οἱ τῆ τέχνη προέχοντες, ἐνόθεον ἐπὶ τῆς πυρετοῦ διασμύχοντος, καὶ κατ' ἄλλοις ποίων αἰτίων ἐξαπτομένου, ἐνόθεον αἰτίων, μέχρις ἂν εἰς ἀκμὴν προελθῆ τὴν μίαν ἐκ τῶν αἰτίων ἐπάγοντες τῷ ἀποθνήσκουσαν· ἐπειδὴν δὲ στάσιμον γένηται ἀκαθάρτην τὴν τέχνην ἐπάγουσιν, ἐκφανείσθαι πάσης. Οὕτως καὶ ὁ τοὺς κακῶς ἔχοντας τὴν φύσιν ἀνέμεινε τὴν ἐκ κακίας νόσον, ἢ κακίαν ἀνθρώπων ἢ φύσιν, πᾶσαν ἐκκαλεφθεῖν μηδὲν τῶν κεκρυμμένων ἀθεράπευστον καὶ ἰατροῦ μόνον τὸ φανὲν θεραπεύοντος. Ἰατρὸς

Οὐ μὴν οὐδὲ τότε τῷ διορθωτῇ πᾶσι καιρον ἦν, τῇ τῶν Αἰγυπτίων λέγω καταστροφῆς χθῆναι τῷ βίῳ. Ἄλλ' ἔδει καὶ τῶν Ἰσραηλιτικῶν παρανομῶν ἀναφανῆναι. Ἐδει καὶ τῆς βασιλείαν, καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ τῆς ὑποσμύχουσαν ἐπὶ τῷ βίῳ φανερῶν γενέσθαι τὴν κατὰ τῶν ὁσίων μαιφωσίαν ὅσην καὶ ἀκαθάρτην βλάστην τῆς κακίης τοῦ ἐκκαλεφθεῖν· ἔδει τὴν τῶν Ἰουδαίων καταστροφῆς τοῦ θεοῦ φανερωθῆναι λύσσαν, τῶν ἀποκτεινάντων καὶ λιθοβολούντων τοὺς ἰσραηλῆται, καὶ τέλος μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως τὸ κατὰ τὸν Ζαχαρίαν ἄγος ἐπιτελεσθῆναι. Πρόσθετε τῷ καταλόγῳ τῶν πονηρῶν καὶ τοῦ Ἡρώδου τὴν παιδοφονίαν. Ἰατρὸς

τῆς κακίας ἡ δύναμις ἐκ τῆς πονηρίας ἐκτελεσθῆναι, καὶ ἠῤῥξῆσε πολυειδῶς ἐν ταῖς ἐπιπέτοις κατ' ἐκάστην γενεάν τῇ κακίᾳ γνωρίζουσα, τότε, καθὼς φησι πρὸς Ἀθηναίους ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀγνοίας ὑπερβῶν ἔσχατων ἡμερῶν παραγίνεται, ὅτε οἱ καὶ ἐκζητῶν τὸν θεόν· ὅτε πάντες ἐπιπέτοις ἠχρειώθησαν· ὅτε συνεχλείσθη τὰ πνευματικὰ μέτρον ὁ τῆς ἀνομίας· ὅτε πνευματικὸν μέτρον ὁ τῆς κακίας ζῶρος τῆς ἐπιπέτου ἐφάνη ἡ χάρις, τότε ἡ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός ἐπέτειλε. Ἐότε ἐπέφανε τῆς δικαιοσύνης ἡ ἐπιπέτου σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, τῶν κεφαλῶν τοῦ δράκοντος συνέθλασεν ἐπιπέτου

διὰ τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς, καὶ τῆς τῆς καὶ καταπατήσας, καὶ μηδεὶς πρὸς τὴν βλῆτων καταφεύδουσαν νομιζέτω τὸν ἄνθρωπον ἐν τοῖς τελευταίοις ἔφαμεν χρόνοις ἐπιπέτου τὸν Κύριον. Ἐρεῖ γὰρ ὁ ἀντιλέγων τῶν ἀναμείναντα τοὺς χρόνους πρὸς τὴν ἐπιπέτου νέρωσιν, ὅπως αὐθιθεῖσαν αὐτὴν ἐξέλεγε πᾶσαν εἰκὸς αὐτὴν ἀνηρηκέναι, ὡς ἐπιπέτου ὑπολειφθῆναι τῷ βίῳ λείψανον. Νυνὶ ἔδει

¹⁸ Matth. xxiii, 35. ¹⁹ Act. xvii, 30. ²⁰ Psal. xiii, 2. ²¹ Rom. iii, 5; Galat. iii, 22. ²² =

παι, και μοιχειαι, και πάντα τολμαται τα Α
 :ατα. 'Αλλ' ὁ πρὸς τοῦτο βλέπων, ὑποδει-
 :νι τῶν γνωρίμων τὴν περὶ τούτων ἀμφι-
 λυσάτω. "Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τῶν ἑρπετῶν
 :εως ἔστιν ἰδεῖν οὐκ εὐθὺς τὸν κατόπιν ὄλκον
 λῆ συννεκρούμενον, ἀλλ' ἡ μὲν τέθηκε, τὸ
 βύχεται τῷ ἰδίῳ θυμῷ, καὶ τῆς ζωτικῆς δυνά-
 :κ ἐστέρηται· οὕτω καὶ ὁ τοῦ δράκοντος ἀν-
 · ἔτε πολὺ γέγονε τὸ θηρίον πάσαις ταῖς
 πτον συναυξηθὲν γενεαῖς τῶν ἀνθρώπων, τὴν
 : ἀνελὼν, τουτέστι, τὴν τῶν καλῶν ἀναιρετι-
 :αμιν, τὴν πολλὰς ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ κεφαλὰς,
 :οῦ κατόπιν ὄλκου πεποίηται λόγον, εἰς ἀφορ-
 :μασίῳ τοῖς ἐφεξῆς τὴν ἐν τῷ νεκρῷ θηρίῳ
 ὑπολειφθῆναι ποιήσας. Τίς οὖν ἡ θλασθεῖσα
 ; 'Ἡ θάνατον εἰσνεγκοῦσα τῇ πονηρᾷ συμ-
 :ῆ τὸν θανατηφόρον ἰδὼν ἐμβαλοῦσα τῷ ἀνθρώ-
 :τοῦ δῆγματος. 'Ὁ τοίνυν καταλύσας τοῦ θανά-
 :ράτος, τὴν ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ θρῆως δύναμιν,
 :ρησιν ὁ Προφήτης, συνέθλασεν· ὁ δὲ λοιπὸς
 :λου ὄλκος τῷ ἀνθρωπίνῳ συνεσπαρμένος βίω,
 ἢ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τοῖς κατὰ κακίαν κινήσει
 : τῇ φολίδι τῆς ἀμαρτίας περιτραχύνει τὸν
 ἢ μὲν δυνάμει ἤδη νεκρὸς ἔστι, τῆς κεφαλῆς
 :είσεως. ἐπειδὴν δὲ παρέλθῃ ὁ χρόνος, καὶ στῆ
 :ύμενα κατὰ τὴν προσδοκωμένην τῆς ζωῆς
 :συντέλειαν, τότε τὸ οὐραῖόν τε καὶ τὸ ἔσχατον
 :θροῦ καταργεῖται, τοῦτο δὲ ἔστιν ὁ θάνατος·
 :ος ὁ παντελὴς ἀφανισμὸς τῆς κακίας γενήσε-
 :των εἰς ζωὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀνακλη-
 : τῶν μὲν δικαίων, εὐθὺς εἰς τὴν ἀνω λῆξιν
 :θέντων, τῶν δὲ ταῖς ἀμαρτίαις ἐνισχομένων,
 :γεέννης πυρὶ παραδιδόμενων.

ἐπανελθωμεν ἐπὶ τὴν παροῦσαν χαρὰν, ἣν
 :ίζονται τοῖς ποιμέσιν οἱ ἄγγελοι, ἣν οἱ οὐ-
 :ηγοῦνται τοῖς Μάγοις, ἣν τὸ πνεῦμα τῆς
 :ίας διὰ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀνακηρύττει,
 :οὺς Μάγους κήρυκας γενέσθαι τῆς χάριτος.
 :νατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους,
 :ν ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, ἤνεγκε τὴν
 :ῆς γνώσεως, καὶ τὴν δρόσον τοῦ πνεύματος
 :λλότρια στόματα· ὥστε τῇ παρὰ τῶν ἐναν-
 :ρτυρία βεβαιωθῆναι μᾶλλον ἡμῖν τὴν ἀλή-
 :κούεις τοῦ οἰωνιστοῦ Βαλαάμ ἐπιπνοία κρείτ-
 : ἀλλοφύλοις ἐπιθειάζοντος, ὅτι 'Ἀνατελεῖ
 : ἐξ 'Ιακώβ. 'Ὁρᾶς τοὺς ἀπ' ἐκεῖνου τὸ γένος
 :ας Μάγους, ἐπιτηροῦντας κατὰ τὴν πρόβ-
 : ὑ προπάτορος τὴν τοῦ καινοῦ ἀστέρος ἀνα-
 : παρὰ τὴν τῶν λοιπῶν ἀστέρων φύσιν μόνος
 :εως μετέσχε, καὶ στάσεως, πρὸς τὴν χρεῖαν
 : τούτων μεταβαίνων. Τῶν γὰρ λοιπῶν
 : τῶν μὲν ἀπαξ καταπεπηγόντων τῇ ἀπλανεῖ
 : καὶ ἀκίνητον εἰληχότων τὴν στάσιν, τῶν δὲ
 :λένων ποτὲ τῆς κινήσεως· οὗτος καὶ κινε-
 :ηγούμενος τῶν Μάγων, καὶ ἴσταται κατα-
 :τὸν τόπον. 'Ακούεις τοῦ 'Ἡσαίου βοῶντος,
 :ον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν.

insigni pervulgatoque exemplo quæstionem ipse-
 met solvat. Quomodo, cum serpentes inter-
 ficiuntur, non continuo reliquas partes una cum
 capite mori videmus, sed, cum interierit caput,
 illæ tamen adhuc vitam retinent, nec vitali privan-
 tur motu : sic accidit in draconis interitu : etenim
 ingens cum esset admodum fera, quippe quæ sin-
 gulis hominum ætatibus excreverat, qui multiplex
 ejus caput, id est vim illam malorum inventricem
 multa in se capita continentem sustulit, cætera-
 rum ipsius partium tractus neglexit, ut interfectæ
 feræ motum posteris ad exercitationis occasionem
 relinqueret. Ecquod igitur collisum et effractum
 est caput? illud quod impio consilio mortem intule-
 rat, quod morsu moriferum homini virus injece-
 rat. Quamobrem qui mortis evertit imperium, vim
 quæ in capite serpentis erat, ut ait Propheta, con-
 frexit, reliqua vero pars corporis in genus huma-
 num dispersa, quæ quoad homines vitiorum mo-
 tionibus permoventur, squama peccati vitam irri-
 tat, atque asperam reddit, potestate quidem jam
 mortua est, cum ejus caput contusum atque inutile
 factum sit. At, ubi tempus transierit, et ea, quæ
 moventur, constiterint, adveneritque vitæ hujus
 absolutio, quam exspectamus, tunc et cauda et ex-
 trema pars inimici, mors ipsa nimirum destruetur,
 atque ita delebitur omnino cuncta malitia, cum
 omnes in vitam per resurrectionem revocati, qui
 justi erunt, ad cœlestem quietem accedent, qui
 autem peccatis obnoxii, in gehennæ ignem detru-
 dentur.

Sed ad præsens gaudium revertamur, quod pa-
 storibus nuntiant angeli, cœli enarrant Magis, et
 prophetiæ spiritus multis variisque rationibus præ-
 dicat, ut etiam Magi gratiæ præcones fiant. Nam
 qui solem suum oriri facit super justos et injustos,
 quique pluit super malos et bonos, cognitionis
 radium, et rorem spiritus alienis etiam linguis de-
 misit, ut adversariorum testimonio magis etiam
 apud nos veritas confirmaretur. Audivisti hario-
 lum et Balaam meliori nomine afflatum sic alieni-
 genis prædicentem : *Orietur stella ex Jacob* ²².
 Ecce tibi, qui ab eo genus duxerunt, Magi ex præ-
 dictione ipsius novum observant ortum stellæ,
 quæ præter aliarum stellarum naturam et motus
 et status est particeps, et ad utilitatem hac utiur
 vicissitudine. Etenim cum cæteræ stellæ partim in
 orbe non errante semel infixæ statim immobilem
 sortitæ sint, partim nunquam cessent a motu, hæc
 et movetur, dum magis se ducem præbet, et stat,
 dum illis ostendit locum. Audis Isaiam clamantem :
Puer natus est nobis, et filius datus est nobis ²³.
 Discite ab eodem propheta, quomodo natus sit
 puer, quomodo datus sit filius. Num juxta
 naturæ legem? minime vero. inquit, legibus enim

naturæ non paret, qui naturæ Dominus est. Quo- modo igitur natus est puer? dic. *Eccle*, inquit *virgo in utero concipiet et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel* ²⁵. Quod, si interpre- teris, significat *Nobiscum Deus*. O rem admirandam! Virgo mater efficitur, et permanet virgo. Cernis novum naturæ ordinem. In aliis mulieribus quan- diu aliqua est virgo, non est mater. Nam postea- quam est facta mater, virginitatem non habet. Hic autem utrumque nomen in idem concurrat. Eadem enim et mater et virgo est. Nec virginitas partum ademit, nec partus virginitatem solvit. Decebat enim, ut qui in vitam humanam introibat, ut homines integros incorruptosque servaret, ab incorrupta sibi deserviente integritate initium du- ceret. Nam hominum consuetudo expertem connu- bii incorruptam appellat. Hoc mihi ante magnus ille Moses per eam lucem, in qua sibi Deus appa- ruit, videtur cognovisse, qui, cum rubus arderet, nec tamen consumeretur, *Transiens enim*, inquit, *videbo visionem hanc magnam* ²⁶, non loci motum, ut arbitror, per transitum declarans, sed temporis transitum. Quod enim tunc per flammam et rubum significabatur, progrediente tempore, quod interce- debat, perspicue in mysterio virginis apertum fuit. Quemadmodum enim illic est rubus, et accendit ignem, et non comburitur; ita hic est virgo, quæ lucem parit, et non corrumpitur. Quod autem per rubum Virginis corpus, quod Deum peperit, intel- ligatur, ne te similitudinis pudeat. Nam omnis caro propter peccati susceptionem, et ob id ipsum tantum, quod est caro, peccatum est ²⁷. Peccatum autem in Scriptura vocatur spina. Ac ne a pro- positio longius evagemur, forte non erit intempe- stivum, si incorruptæ matris testem eum, qui inter templum et altare fuit occisus, proferamus. Hic est sacerdos Zacharias, non sacerdos solum, verum etiam propheta ²⁸. Ac prophetiæ quidem pos- testas in Evangelii libro declaratur, cum viam ho- minibus muniens divina gratia, ne Virginis partus incredibilis putaretur, minoribus miraculis fide- lium assensum sic exercuit, ut femina sterilis, et vir jam ætate confectus filium susciperent. Hoc mi- randi partus præmium fuit. Etenim sicut Elisabet, quæ sterilis ad senectutem perreperat, non pote- state naturæ sit mater, sed ei divino consilio fi- lius nascitur, sic quod in virgineo partu non cre- dendum videtur, si referatur ad Deum credibile est.

θεα, οὐ δυνάμει φύσεως γίνεται μήτηρ, ἄγονος τὸν παιδὸς ἢ γέννησις ἀναφέρεται· οὕτω καὶ τῆς παρθενικῆς ὠδίνος ἢ ἀπιστίας, τῇ πρὸς τὸ θεὸν τὸ πιστὸν ἔχει.

Quoniam igitur ex virginitate proveniente præ- cedit is qui et sterili nascitur, qui ad vocem illius, quæ Dominum in utero gerebat, antequam in lucem prodiret, in alvo matris exsilivit, simul ac natus est præcursor Verbi, prophetico spiritu Zachariæ

Μάθε παρ' αὐτοῦ τοῦ Προφήτου πῶς ἐγενήθη τὸ παιδίον, πῶς ἐδόθη υἱός. Ἄρα κατὰ τὸν κατὰ φύσεως; Οὐ, φησὶν ὁ Προφήτης. Οὐ δυνάμει νόμοις ὁ Δεσπότης τῆς φύσεως. Ἄλλ' ἐπιβλήθη τὸ παιδίον; εἰπέ· Ἰδοὺ, φησὶν, ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱόν, καὶ προσήσονται τὸ δρόμο αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, εἰς τὸν ἀνεκμήνευτον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Ὁ πῶς καὶ ἡ Παρθένοσ μήτηρ γίνεται, καὶ διαμένει παρθένοσ τὴν κατὰ φύσεωσ. Ἐπειδὴ δ' ἂν μήτηρ γένηται, τὴν παρθενοσ ἐξ ἑνταῦθα δὲ τὰ δύο συνέδραμε κατὰ τὸν δρόμον. Ἡ γὰρ αὐτὴ καὶ μήτηρ καὶ παρθένοσ, καὶ οὔτε ἡ παρθενοσ τὸν τόκον ἐπέσειεν, οὔτε τὸ τόκος τὴν παρθενοσ ἔλυσεν. Ἐπαρτεῖται γὰρ ἀφθαρσία τοῦ παντός ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡσπερ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀπὸ τῆσ ὑπηρετούσῃσ αὐτοῦ τῆσ ἀφθαρσίασ ἀρξασθαι. Τὴν γὰρ ἀπειρότητα οὐκ οἶδεν ὀνομάζειν ἢ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἔστι μοι δοκεῖ προκατανοσηκέναι τῇ γενεῇσ φωτὸσ αὐτῷ θεοφανείῳ Μωϋσῆσ ἐκείνοσ ἐξήγγητετο τῆσ βάτου τὸ πῦρ, καὶ ἡ βεβαίωσεν ὁ νετό· Διαβάσ γὰρ, φησὶν, ὄψομαι τί μετιδέσσομαι τοῦτο· οὐ τοτικῆν, οἶμαι, ὄψων ἐπὶ τῆσ βάσεωσ, ἀλλὰ τὴν παροδικὴν τοῦ χρόνου· ἐπεὶ γὰρ τότε προδιατυπωθὲν ἐν τῇ φλογὶ τὸ πῦρ διαβάσ τοῦ μέσου χρόνου, σαφῶσ ἐπέσειεν ἡ Παρθένοσ μυστηρίῳ ἀπεκαλύφθη. Ὅμοιοσ τὸν ἠθάμνοσ, καὶ ἀπει τὸ πῦρ καὶ οὐκ ἐπέσειεν ἑνταῦθα ἡ Παρθένοσ, καὶ τίκτει τὸ φῶσ ὡσπερ ἡμεῖσ. Εἰ δὲ βάθοσ προδιατυπῶ τὸ τέλος τῆσ Παρθένοσ, μὴ αἰσχυνοῆσ τῷ αἰνίγματι τῆσ σαρὸσ διὰ τὴν τῆσ ἀμαρτίας παραβολὴν τοῦτο ὅτι σαρὸσ ἐστὶ μόνον, ἀμαρτία ἐστὶν ἀμαρτία παρὰ τῆσ Γραφῆσ τῇ τῆσ ἀποκαλύψεωσ κατονομάζεται. Εἰ δὲ καὶ τὸν πόρθρον τῶν κατὰ φύσεωσ ἀποφορέμεθα, τάχα καὶ τὸν μεταξὺ τῶν κατὰ φύσεωσ θεοσαστηρίου φωνευθέντα Ζαχαρίαν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆσ ἀφθόρου μητέροσ παρθενοσ Ἰερεὺσ οὗτοσ ὁ Ζαχαρίασ ἦν· οὐ γὰρ ἀπὸ τῆσ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τῆσ προφητείασ χαρίσματι τῆσ προφητείασ δύναμισ ἀνάγραπτοσ ἐστὶν τὸ εὐαγγελίῳ κηρύσσειται· ὅτι προδιατυπῶ τὸν θρόνοισ ἢ θεία χάρισ, μὴ ἀπιστοσ τὸν τόκον ἠγγήσασθαι, τοῖσ ἐλάττοισ θεοσαστηρίοισ μνάξει τῶν ἀπίστων τὴν συγκατάθεσιν τῆσ παρθενοσ τίκτεται παῖσ. Τοῦτο προφητικῶσ τὴν παρθενοσ θαύματοσ γίνεται. Ὡσπερ γὰρ τὴν βίαν καταγρησάσασ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ θεῶν μόνον

Ἐπειδὴ τοίνυν προλαμβάνει τὸν ἐκ τῆσ ἀπὸ τῆσ στεῖρασ, ὁ πρὸσ τὴν φωνὴν τῆσ κατὰ τὸν Κύριον πρὶν εἰσ φῶσ ἐλθεῖν ἐν τῇ σαρὶ σχιρησασ, ἅμα τε παρῆλθεν εἰσ γενεὰσ προδρομοσ, τότε λύεται τῷ Ζαχαρίῳ ἡ

²⁵ Isa. vii, 14. ²⁶ Exod. iii, 3. ²⁷ II Reg. xxii, 6; Matth. xiii, 22. ²⁸ Luc. i, 3 sqq.

πιπνοίας ἢ σιωπῆ. Καὶ ὅσα διεξέρχεται Ζαχα-
 ροφητεία τοῦ μέλλοντος ἦν. Οὗτος τοίνυν ὁ
 φητικῶ πνεύματι πρὸς τὴν τὸν κρυπτῶν γνώ-
 :ραγωγούμενος, τὸ τῆς παρθενίας μυστήριον
 ἰ ἀφάρτου τόκου κατανοήσας, οὐκ ἀπέκρινεν
 αὐτῶ τοῦ ταῖς παρθένοις κατὰ τὸν νόμον ἀπο-
 ωμένου τόπου τὴν ἄγαμον μητέρα, διδάσκων
 ουδαίους, ὅτι ὁ τῶν ὄντων δημιουργὸς καὶ βα-
 πάσης κτίσεως, ὑποχείριον ἔχει μετὰ πάντων
 τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τῷ ἰδίῳ θελήματι πρὸς
 ὡν αὐτὴν ἄγων, οὐκ αὐτὸς ὑπὸ ταύτης δυνα-
 ενος, ὡς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ εἶναι, καινὴν
 :ν δημιουργῆσαι· ἦτις τὴν γενομένην μητέρα,
 θένον εἶναι οὐκ ἀφαιρήσεται. Διὰ τοῦτο αὐτὴν
 :έκρινεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων·
 ὅτος ὁ τόπος τὸ μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυ-
 ροῦ διάστημα. Ἐπεὶ οὖν ἤκουον βασιλεῖα τῆς
 εἰς γέννησιν ἀνθρωπίνην οἰκονομικῶς προσε-
 φόβῳ τοῦ μὴ γενέσθαι βασιλεῖ ὑποχείριον, τὸν
 μαρτυροῦντα περὶ τοῦ τόκου, διαχειρίζονται
 ὑπὸ τῷ θυσιαστηρίῳ τὸν ἱερεῖα ἱερουργήσαντα.
 μακρὰν τῶν προκειμένων ἀπεπλανήθημεν,
 τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Βηθλεὲμ τῷ λόγῳ
 μείν. Εἰ γὰρ ποιμένες ὄντως ἡμεῖς, καὶ τοῖς
 :παγρυπνοῦμεν ποιμνίοις, πρὸς ἡμᾶς πάντως
 ἢ τῶν ἀγγέλων φωνῆ, ἢ εὐαγγελιζομένη τὴν
 τὴν μεγάλην ταύτην. Οὐκοῦν ἀναδλέψωμεν εἰς
 ἴράνιον στρατιάν, ἴδωμεν τὴν τῶν ἀγγέλων
 ασίαν, ἀκούσωμεν τῆς θείας αὐτῶν ὁμνυδίας.
 ἤχος τῶν ἑορταζόντων; Δόξα ἐν ὑψίστοις
 :λοῦσι. Διὰ τί δοξάζει ἢ τῶν ἀγγέλων φωνῆ τῶν
 ε ὑψίστοις θεωρουμένην θεότητα; ὅτι, φησι,
 τὴν γῆς εἰρήνην· περιχαρεῖς γεγόνασιν ἐπὶ τῷ
 ἰένῳ οἱ ἄγγελοι· Ἐπὶ γῆς εἰρήνην. Ἡ πρότερον
 ἀμένη, ἢ τῶν ἀκανθῶν καὶ τριβόλων γόνιμος,
 πολέμου χωρίον, ἢ τῶν καταδίκων ἔξορία, αὕτη
 :ν δέδεκται. Ὡ τοῦ θαύματος! Ἀλήθεια ἐκ τῆς
 ἰνέτειλε, καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
 ἴσε. Τοιοῦτον ἔδωκεν ἢ τῶν ἀνθρώπων γῆ τὸν
 :ν αὐτῆς. Καὶ ταῦτα γίνεται ὑπὲρ τῆς ἐν ἀν-
 :ις εὐδοκίας. Θεὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ κατακρινῶται
 , ἵνα συνεπαρθῇ τῷ ὕψει τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνθρώπι-
 :αῦτα ἀκούσαντες, διέλθωμεν εἰς τὴν Βηθλεὲμ,
 :ν τὸ καινὸν θέαμα, πῶς ἐπαγγέλλεται ἢ παρθέ-
 :τόκου, πῶς ἢ ἀπειρόγαμος τιθηνεῖται τὸ νήπιον.

ουσα τοίνυν ἀποκρύφου τινὸς ἱστορίας, τοιαῦτα
 :θεμένης τὰ περὶ αὐτῆς διηγήματα. Ἐπίσημός
 ἐν τῇ κατὰ Νόμον ἀκριβεῖ πολιτεῖα, καὶ γνώ-
 ἐπὶ τοῖς καλλίστοις, ὁ τῆς Παρθένου πατήρ,
 δὲ κατεγήρα τὸν βίον, ὅτι αὐτῷ πρὸς τεκνογο-
 :ὐκ ἐπιτηδείως εἶχεν ἢ σύνοικος. Ἦν δὲ τις ἐκ
 νόμου τιμὴ ταῖς μητράσιν, ἧς οὐ μετεῖχον αἰ-
 :ι. Μιμεῖται τοίνυν καὶ αὕτη τὰ περὶ τῆς μητρὸς
 :αμουσῆ διηγήματα. Καὶ ἐντὸς τοῦ Ἁγίου τῶν
 :γενομένη, ἰκέτις γίνεται τοῦ Θεοῦ, μὴ ἔξω πε-
 :ῆς ἐκ τῶν νόμων εὐλογίας, ἐξαμαρτοῦσα περὶ

A silentium solvitur. Quæcunque autem disseruit
 Zacharias propheta, ad futurum spectabant. Hic
 igitur divino numine ad occultorum cognitionem
 ductus, cum virginitatis mysterium in partu incor-
 rupto non ignoraret, in sacro templo Virginem
 matrem a loco virginibus per legem assignato
 non semovit, Judæosque docuit, naturam huma-
 nam una cum reliquis omnibus rerum omnium
 effectori et regi ita subjectam esse, ut arbitrato
 suo eam ipse regeret, non autem ab ea regeretur:
 itaque in manu ipsius esse, novam ortus rationem
 moliri, quæ matrem esse virginem non impediret,
 quamobrem eam se a virginum loco non exclu-
 sisse, locus autem ille erat spatium quoddam
 inter templum et altare. Cum igitur audivissent
 Judæi, rerum omnium regem in vitam humanam
 divino ordine prodiisse, metuentes ne regi sub-
 derentur, sacerdotem, qui hæc de ipso partu testi-
 ficabatur, ad ipsum altare sacrificantem interfece-
 runt²⁹. Sed longe a proposito aberravimus, cum ad
 Bethleem, de qua in Evangelio, oratione recurrere
 nos oportet. Nam si vere pastores sumus, et pro-
 priis gregibus invigilamus, ad nos utique spectat
 angelorum vox, quæ magnum hoc gaudium nun-
 tiat³⁰. Oculos igitur in cælestem exercitum inten-
 damus, tripodium spectemus angelorum, divinum
 ipsorum cantum audiamus. Quinam plaudentium
 sonus? *Gloria* (clamant) *in altissimis Deo*³¹. Cur
 divino numini, quod in altissimis cernitur, glori-
 am tribuunt? Quoniam, inquit, *Et in terra*
*pax*³². Ob hoc spectaculosa gaudio perfusi sunt
 angeli: *In terra pax*. Quæ prius detestabilis erat,
 quæ spinis ac tribulis plena solitudo, quæ damna-
 torum exsilium, quæ belli regio, hæc pacem susce-
 pit. O rem admirabilem! *Veritas de terra orta est,*
*et justitia de cælo prospexit*³³. Talem dedit homi-
 num terra fructum suum. Et hæc sunt pro bona in
 hominibus voluntate, Deus humanæ naturæ com-
 miscetur, ut ad sublimitatem divinam hominem
 tollat. His auditis in Bethleem proficiscamur, no-
 vum spectaculum contemlemur. Quomodo partu
 suo virgo lætetur, quomodo quæ nuptias non est
 experta lactet infantulum. Sed prius auscultemus,
 quid de ipsa memoriæ proditum sit.

Πρότερον δὲ τίς αὕτη καὶ πόθεν τῶν τὰ περὶ αὐτῆς

Audivi ergo quamdam historiam apocrypham
 tales de ea prodentem narrationes. Virginis pater
 fuit insignis quidam civis, observantia Legis et vitæ
 probitate in primis nobilis, qui sine filiis ad sene-
 ctutem pervenerat, cum minus idoneam ad gignen-
 dum uxorem haberet. Habebatur autem matribus
 ex Lege quidam honor, quo carebant feminæ, quæ
 liberos nullos susceperant. Quapropter et hæc imi-
 tata id, quod de matre Samuelis scriptum est³⁴, ad
 Sanctum sanctorum accedit, et supplicat Deo, ne
 legum benedictione privetur, quæ nihil in Legem

Matth. xxiii, 25³⁰ Luc. ii, 40. ³¹ *ibid.* 14.

²⁹ *ibid.* ³² *Psal.* lxxxiv. 12. ³³ *1 Reg.* i, 12 sqq.

peccasset. Quod si mator evaserit, se, quodcumque A pepererit, ei dedicaturam. Quamobrem cum voti compos effecta filiam suscepisset, eam vocavit Mariam, ut ipso etiam nomine testaretur acceptum munus a Deo. Illam igitur, cum jam grandiuscula esset, nec ubere matris amplius indigeret, ducens ad templum Deo reddidit, et studiose promissum exsolvit. Sacerdotes autem, quoad parvula fuit, ad Samuelis similitudinem in sanctis arduis educarunt, sed cum jam adolesceret, consulebant, quidnam agerent de sacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam subicere, ut cuiquam in matrimonio collocata serviret, absurdissimum videbatur. Instar enim sacrilegii fuisset, si muneris Deo sacriati dominus homo fieret. Legibus enim erat constitutum, ut maritus dominaretur uxori. Ut autem intra templum una cum sacerdotibus mulier versaretur, et in sanctis conspiceretur, neque legibus permissum erat, neque gravitas et honestas id ferebat. Deliberantes igitur in hanc sententiam divinitus convenerunt, ut eam connubii nomine cuiquam desponderent, qui tamen ad custodiam virginitatis ejus duntaxat esset idoneus. Ad hoc autem munus aptissimus inventus est Joseph, ex eadem cum Virgine tribu et familia, qua erat virgo. Sacerdotum ergo consilio Joseph puellam sponsam accipit. Quæ tamen conjunctio sponsalia non est egressa. Tunc ad Virginem missus est Gabriel, qui ei divinæ voluntatis arcanum aperiret. His autem faustissimis verbis usus est: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*²⁵. Contraria hæc est oratio illis vocibus, quas prima mulier audivit. Tunc enim illa doloribus propter peccatum damnata est²⁶. Nunc autem in hac per gaudium dolor expellitur. In illa molestiæ partum præcesserunt; huic partum lætitia prænuntiat: *Ne timeas*, inquit. Quoniam omnibus mulieribus timorem affert partus expectatio, dulcis partus promissione timor eximitur. *In vero*, inquit, *conspicies, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Quid autem Maria? Audi pudicam Virginis vocem. Angelus partum nuntiat; at illa virginitati inhæret, et integritatem angelicæ demonstrationi anteponendam judicat, nec angelo idem non habet, nec a proposito recedit suo. Interdixi, inquit, mihi consuetudine viri. *Quomodo istud erit mihi, quoniam virum non cognosco?* Hæc Mariæ vox declarat, ea quæ ex historia incerti auctoris commemoravi, non esse penitus absurda. Si enim liberorum causa ducta fuisset a Joseph, quomodo parituram angelo prænuntianti, se rem novam et alienam audire præ se tulisset, cum ipsa quoque sese obstrinxisset naturæ lege, ut aliquando mater esset? Verum quia carnem Deo consecratam, tanquam sanctum aliquod oblatum munus oportebat intactam integramque præstare, Idcirco, licet, inquit, angelus sis, licet e cælo venias, licet id quod

τὸν Νόμον οὐδέν γενέσθαι δὲ μητέρα. τί κατὰ θεῶ τινος τιμωρόμενον. Δυναμωθεῖσα δὲ κατὰ πρὸς τὴν χάριν ἦν ἤτησεν, ἔλαβεν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ παιδίον, ὠνόμασε μὲν αὐτὴν Μαρίαν, καὶ διὰ τῆς ἐπωνυμίας τὸ θεόδοτον διατηρεῖ χάριτος. Ἀδρυνθεῖσαν δὲ ἤδη τὴν κόρη, καὶ δεῖσθαι προσανέχειν τῇ θηλῇ, ἀποδοῦναι δὲ ἐπιπληρῶσαι τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ προσηγορίᾳ ἐσπουδάσθη. Τοὺς δὲ ἱερεῖς, τέως μὲν κατὰ τὸν νόμον τοῦ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἁγίοις ἀνατρέφετο τὴν αὐξηθείσης δὲ, βουλήν ἄγειν ὅτι τὸ σῶμα τῶν ἱερῶν ἐκεῖνο σῶμα, οὐκ ἂν εἰς τὸν θεὸν ἔπαυτο. Τὸ μὲν γὰρ ὑποζεύξει τῷ νόμῳ τῆς ἀποδοῦναι κατωπλιῶσαι αὐτὴν διὰ τοῦ γάμου πρὸς ἀνδρὸς ἀποπυλῶσαι ἐτύγχανεν. Ἱεροσολία γὰρ ἐστὶν ἐνομοθεῖται, θεοῦ ἀναθήματος ἀνδρῶν γυναικῶν ἵνα οὐκ ἐπιπληρῶσαι τῆς συνοικουσίας. Τὸ δὲ τοῖς ἱερεῦσιν ἐν τῶν ἀποπυλῶσαι γυναικῶν συναναστρέφεται, καὶ ἐπιπληρῶσαι ὁρᾶσθαι, οὕτως νόμιμον ἦν, καὶ ἅμα τῶν ἱερῶν ἀποπυλῶσαι οὐ προσήν. Βουλευομένοις δὲ ἐπιπληρῶσαι τούτων, θεῶν γίνεται συμβουλή, δοῦναι ἀνδρὶ μνηστείας ὀνόματι τούτου δὲ τῶν ἱερῶν οἶον πρὸς φυλακὴν τῆς παρθενίας αὐτῆς ἵνα ἔχειν. Εὐρέθη τοίνυν ὁ Ἰωσήφ, οἷον ἐπιπληρῶσαι ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς τε καὶ πατριᾶς τῆς Μαρίας μνηστεύεται κατὰ συμβουλήν τῶν ἱερῶν παίδων. Ἡ δὲ συνάφεια μέχρι μνηστείας μυσταγωγείται παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἡ Παρθενίας δὲ ῥήματα τῆς μυσταγωγίας, εὐλογία ἡ φωνή, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σὺ ἐστίν τῶν τῆ πρώτῃ φωνῇ τῆ πρὸς γυναῖκα, ἡ πρὸς τὴν παρθένον ὁ λόγος. Ἐκείνη ὡς ἡ ἀπίστη διὰ τὴν ἁμαρτίαν κατεδικάσθη, ἐκείνη ἐκβάλλεται διὰ τῆς χάριτος ἡ λύπη ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν τῆς ὡδίνος προηγῆσαντο ἐνταῦθα ἡ ὡδὶναι μαιεύεται. Μὴ φοβοῦ, φησὶν. Ἐπιπληρῶσαι γυναικὶ φόβον παρέχει ἡ τῆς ὡδίνος πρόπυλῶσαι δάλλει τὸν φόβον ἡ τῆς γλυκείας ὡδίνος ἵνα ἔχειν. Ἐν γαστρὶ λήψῃ, φησὶν, καὶ τέξῃ τὸν υἱόν σου τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Αὐτῆς γὰρ τῆς Μαρίας; Ἀκουσον καθαρᾶς παρθενίας ἀγγελος τὸν τόκον εὐαγγελίζεται. καὶ ἐπιπληρῶσαι θεοῦ προσφύεται, προτιμωτέραν τῆς ἐπιπληρῶσαι ἐμφανείας τὴν ἀφθορῶσαι κρῖνουσα, καὶ ὡς ἡ ἀπίστη ἡ ἀπίστεῖν ἔχει, οὕτως τῶν κεχαριτωμένων ἵνα ἄπειρηται μοι, φησὶν, ἀνδρὸς ὀμίλια. Ἐπιπληρῶσαι μοι τούτου, ἐπεὶ ἀνδρῶν οὐ γινώσκω; Ἀπὸ τῆς φωνῆς, ἀποδείξεις τῶν κατὰ τὸ κρῖνον τῶν ἱερῶν μένων ἐστίν. Εἰ γὰρ ἐπὶ γάμῳ παρέπυλῶσαι τοῦ Ἰωσήφ, πῶς ἂν ἐξενείσθη τῷ τῶν ἱερῶν προσηγομένη κατὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως ἵνα δὲ τὴν ἀφιερωθεῖσαν τῷ θεῷ σάρκα, οἷον τῶν ἀναθημάτων ἀνέπαρον εἶδει φυλάττεσθαι ἵνα φησὶν, καὶ ἀγγελος ἦς, καὶ οὐρανῶθεν ἦς;

²⁵ Luc. 26 sqq. ²⁶ Gen. III, 16.

ν τὸ φαινόμενον ἤ· ἀλλὰ τὸ γυνῶναι με ἄ
 ὦν ἀμηχάνων ἐστί. Πῶς ἔσομαι μήτηρ
 ὄρος; Τὸν γὰρ Ἰωσήφ μνηστῆρα μὲν οἶδα,
 οὐ γινώσκω. Τί οὖν ὁ νυμφοστόλος Γαβριήλ;
 πτάδα τῷ καθαρῷ καὶ ἀμιάντῳ παρίστησι
 Ἰνεῦμα ἄγιον, φησὶν, ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ,
 τμῆς Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Ὁ μακα-
 ρὸς ἐκεῖνης, ἡ δὲ ὑπερβολὴν καθαρότητος
 υχῆς ἀγαθὰ πρὸς ἑαυτὴν ἐπεσπάσατο. Ἐπὶ
 τῶν ἄλλων ἀπάντων, μόλις ἂν ψυχὴ καθαρὰ
 ὁσ ἀγίου παρουσίαν δέξαιτο· ἐναυῦθα δὲ,
 τοῦ Πνεύματος ἡ σὰρξ γίνεται. Ἄλλὰ καὶ
 Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Τί τοῦτο σημαί-
 πορρήτην ὁ λόγος; Ὅτι Χριστὸς Θεοῦ δύνα-
 Θεοῦ σοφία, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Τοῦ οὖν
 Θεοῦ ἡ δύναμις, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, διὰ
 λεύσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐμμορφοῦται
 ἐν ἡμῶν. Καθάπερ γὰρ ἡ τῶν σωμάτων σκιά τῷ
 ὄν προηγουμένων συσχηματίζεται, οὕτως ὁ
 ἰσρ καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς τοῦ Υἱοῦ θεότητος
 νάμει τοῦ τικτομένου διαφανήσεται, εἰκὼν
 ἀγῆς καὶ ἀποσκίασμα καὶ ἀπαύγασμα τοῦ
 ἰνους.

ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ ἡμᾶς ἀναδραμεῖν τῷ λόγῳ
 εταί τὸ ἀγγελικὸν εὐαγγέλιον, καὶ κατιδεῖν
 ᾧ σπηλαίῳ μυστήρια. Τί τοῦτο; Παιδίον ἐν
 νοῖς διειληγμένον, καὶ ἐπὶ φάτνης ἀναπαυό-
 καὶ ἡ μετὰ τόκον παρθένος, ἡ ἀφθορος μήτηρ
 τὸ ἐκγονον. Εἰπωμεν, οἱ ποιμένες ἡμεῖς,
 Προφήτου φωνὴν, ὅτι *Καθάπερ ἠκούσαμεν,*
 αὶ εἶδομεν ἐν πόλει τοῦ Κυρίου τῶν δυνά-
 ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Οὐκ ἄρα συντυχ-
 ἴτα κατὰ τὸ συμβάν καὶ γέγονεν, καὶ ἐπὶ τοῦ
 ἰσ τὸρῆται, καὶ οὐδεὶς ἔπεστι τῇ ἱστορίᾳ
 τί βούλεται τῷ Δεσπότῃ ἢ ἐν σπηλαίῳ κατα-
 ἢ ἐπὶ φάτνης ἀνάκλισις; τὸ ἐν τῷ καιρῷ τῆς
 ἰρων ἀπογραφῆς καταμικθῆναι τῷ βίῳ; Ἡ
 στιν, ὅτι ὡσπερ τῆς νομικῆς ἡμᾶς ἐξαιρεῖται
 ς, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα γενόμενος, καὶ
 μετέρους μώλωπας εἰς ἑαυτὸν μετατίθησιν,
 μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰαθῶμεν· οὕτω καὶ ἐν
 ῖνεται, ἵν' ἡμᾶς τῶν πονηρῶν δεσμῶν ἐλευθε-
 οῖς ὑπέκειτο τὸ ἀνθρώπινον, ὑπὸ τοῦ θανάτου
 γούμενον; Τὸ δὲ σπηλαίον ἰδὼν ἐν ᾧ τίχεται
 ὄτης, τὸν ἀφεγγῆ καὶ ὑπόγειον τῶν ἀνθρώπων
 βίον, ἐν ᾧ γίνεται ὁ τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ
 υ καθήμενος ἐπιφαινόμενος· σπαργάνοις δὲ
 γγεται, ὁ τὰς σειρὰς τῶν ἡμετέρων ἀμαρτη-
 περιβαλλόμενος. Ἡ δὲ φάτνη τῶν ἀλόγων
 ἐνδιαίτημα, ἐν ᾗ γεννᾶται ὁ λόγος, ἵνα γινῶ
 τησόμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου
 βοῦς ὁ ὑπεξευγμένος τῷ Νόμῳ· ὄνος, τὸ ἀχθο-
 ζῶον, τὸ τῇ ἀμαρτίᾳ τῆς εἰδωλοκρατίας πε-
 μένον. Ἄλλ' ἡ μὲν κατάλληλος τῶν ἀλόγων τροφή
 ἢ χόρτος ἐστίν, Ὁ ἐξανατέλλων γὰρ χόρτον τοῖς
 ιι, φησὶν ὁ Προφήτης. Τὸ δὲ λογικὸν ζῶον ἄρ-
 ῖφεται. Διὰ τοῦτο τοῖσιν τῇ φάτνῃ, ἥτις ἐστὶ

λογ. ι, 24. ²⁶ Psal. xlii. ²⁷ Galat. iii, 13. ²⁸ Isa. liii. 9. 1; Petr. ii, 22. ²⁹ Isa. ix, 2. ³⁰ Isa.

ostenditur, naturam superet humanam, tamen me
 virum cognoscere nefas est. Quomodo sine viro
 mater ero? Joseph enim sponsum novi, sed virum
 non cognosco. Quid ad hæc auspex Gabriel? Quem
 thalamum statuit puro impollitoque connubio?
 Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus
 Altissimi obumbrabit tibi. O beatum uterum illum,
 qui bonitatis ac puritatis præstantia ad se traxit
 animi bona! In reliquis enim omnibus vix animus
 purus Spiritus sancti præsentiam capit: hic autem
 caro fit spiritus receptaculum. Sed et virtus Altis-
 simi obumbrabit tibi. Quid significat arcanus hic
 sermo? Christus Dei virtus est et sapientia, ut ait
 Apostolus ²⁷. Virtus igitur Altissimi, quæ Christus
 est, per adventum Spiritus sancti formatur in vir-
 gine. Quemadmodum enim umbra ad præceden-
 tium corporum figuram effingitur, sic forma et
 indicium divinitatis Dei in virtute ipsius qui pari-
 tur, ostendetur, et imago, et signum, et adumbra-
 tio, et splendor exemplaris per admirabilem rerum
 affectionem demonstrabitur.

πρωτοτύπου, διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν θαυματοποιίας

Verum hortatur nos Evangelium, ut in Bethleem
 oratione revertamur, et quæ in antro sint mysteria
 videamus. Quidnam est hoc? Puer pannis involutus
 et positus in præsepi, et Virgo post partum, incor-
 rupta mater complectitur filium. Emittamus illam
 Prophetæ vocem: *Sicut audivimus, sic vidimus in*
civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri ²⁸.
 Num hæc, quæ audivimus de Christo, fortuna et
 casu contigerunt, et scripta sunt, an historiæ sub-
 est aliqua ratio? Quid sibi vult hæc Domini in an-
 tro sedes, hæc in præsepi reclinatio? Cur tempore
 descriptionis tributorum in vitam ingreditur? An
 perspicuum est, eum quemadmodum a legis ex-
 secratione nos eripit, factus ipse pro nobis exse-
 cratio ²⁹, et livores nostros in se transfert, ut ejus
 livore nos curemur ³⁰, sic etiam vectigalem fieri,
 ut nos a gravissimo vectigali, quod ab homine
 mors exigit liberaret? Quod autem speluncam vi-
 des, in qua paritur Dominus, cæcam hominum
 vitam, et sub terra demersam cogita, in qua nasci-
 tur ille, qui in tenebris ambulantis, et in regione
 D umbræ mortis sedentibus ³¹ se ostendit: pannis
 autem obvolvitur et fasciis constringitur, qui pec-
 catorum nostrorum catenas subit et vincula. Præ-
 sepe vero, in quo Verbum gignitur, bestiarum est
 domus, ut cognoscat bos possessorem suum, et
 asinus præsepe domini sui ³². Per bovem intellige
 illum, qui Legis iugo subjectus est: per asinum
 autem, quod est animal ferendis oneribus natum,
 eum, qui simulacrorum cultus onustus est crimine.
 Cæterum commune rationis expertium animalium
 pabulum et vita fenum est, producens, inquit Pro-
 pheta ³³, fenum jumentis. Quod autem ratione præ-
 ditum est animal, vescitur pane. Idcirco in præ-

³⁴ Isa. liii. 9. 1; Petr. ii, 22. ³⁵ Isa. ix, 2. ³⁶ Isa.

³⁷ Psal. ciii, 14.

sepi, quod est animalium ratione vacantium sedes, a cælo delapsus vitæ panis proponitur ⁴⁴, ut et quæ a ratione remota sunt animalia, rationis cibo nutriantur, atque ita ratione decorentur. Medium igitur in præsepi se inter bovem et asinum utriusque Dominus locat, ut medium parietem maceriæ solvens, duos condat in semetipso in unum novum hominem ^{45, 46}, ab altero grave Legis jugum eripiens, alterum simulacrorum cultus onere liberans. Sed oculos ad mirabilia cælorum spectacula tollamus. Ecce enim non prophetæ solum et angeli gaudium hoc nobis denuntiant, verum etiam cæli rebus suis admirandis Evangelii gloriam prædicant. Ex Juda, ut ait Apostolus, propheta Christus ortus est ⁴⁷. Sed ejus ortu non illuminatur Judæus. Peregrini et a testamentorum promissione benedictioneque Patrum alieni sunt Magi, qui cognitione populum Israelitam antevertunt, et cælestem agnoscentes lucem, et in spelunca Regem non ignorantes. Hi munera afferunt, illi insidias struunt. Hi venerantur, illi persequuntur. Hi gaudent invento, quem exquirebant, illi nuntiatio ipsius ortu reformidant. *Videntes enim, inquit, Magi stellam supra locum, ubi erat puer, gavisii sunt gaudio magno valde. Herodes autem audiens turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo* ⁴⁸. Hi et tanquam Deo thus offerunt, et auro dignitatem regiam colunt. Et prophetica quadam gratia per myrrham mortis dispositionem subsignificant. Illi vero cunctos infantes unum in locum coactos internecone tollendos censent. Quod eos mihi non solum crudelitatis, verum etiam summiæ dementiæ videtur coarguere. Quid enim sibi vult ista puerorum trucidatio? Cur ausi sunt homicidæ se tanto scelere obstringere? Quoniam novum quoddam, inquit, mirandumque cæli portentum Regis indicium Magis nuntiavit.

Quid igitur tum? Aut portendenti signo fidem habes ut vero, aut, quod rumore jactatur, vanum putas? Si talis est, qui cælos sibi fecerit inservire, prorsus est supra manum tuam. Sin autem in potestate tua est, ut ille vel vivat, vel moriatur, eum frustra pertimescis. Qui enim id agit, ut imperio tuo subditus ipse sit, cur ei parantur insidiæ? Cur horrendum illud mandatum transmittitur? Cur impia fertur sententia, ut miseri infantes trucidentur? Quid peccarunt? Quid morte, aut supplicio dignum admiserunt? Crimen unum duntaxat habent, quod nati sunt, et in lucem editi. Et propterea nebesse fuit, ut civitas carnificibus completeretur, ut cogereetur matrum multitudo, et infantium populus, ut adessent etiam patres, et generis propinquitate conjuncti ad sævum facinus congregarentur. Quis oratione calamitatem describat? Quis acerbiter enarrans oculis aspiciendam proponat? Mistam illam lamentationem, luctuosum questum puerorum, matrum, provinquorum, patrum ad minas

τῶν ἀλόγων ἑστία, ὃ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς ἐν ζωῆς προστίθεται, ἵνα καὶ τὰ ἀλογα τῶν μεταλαβόντα τροφῆς, ἐν λόγῳ γένηται. Ἐκ τοίνυν ἐπὶ τῆς φάτης τῶ βασι καὶ τῶ βασι τῶν Κυρίως, ἵνα τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγίου τοὺς δύο κτίση ἐν αὐτῶ ἐς ἓνα κατὰ τὴν καὶ τοῦτου τὸν βαρὺν ζυγὸν τοῦ Νόμου καὶ ἀκαίεινον τοῦ τῆς εἰδωλοκατρείας ἔθους ἵνα πᾶσι γὰρ οὐ προφήται μόνον καὶ ἄγγελοι τῆς γῆς τὴν ἡμῶν εὐαγγελίζονται, ἀλλὰ καὶ οἱ οὐρανοὶ οἰκειῶν θαυμάτων τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἔκρυπτουσιν. Ἐξ Ἰουδα ἡμῶν ὁ Χριστὸς καὶ καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' οὐκ ἔστιν Ἰουδαίος ὑπὸ τοῦ ἀνατελιαντος. Ἐνεκεν τῆς τῆς ἐπαγγελίας οἱ Μάγοι, καὶ τῆς τῶν Πατέρων γὰς ἀλλότριον; ἀλλὰ προφθάνουσι τῆ γῆς ἐπιλίτην λαὸν, καὶ τὸν οὐράνιον φωστῆρα γῆς καὶ τὸν ἐν σπηλαίῳ Βασιλέα μὴ ἀγνοῦσθαι. οἱ δωροφοροῦσιν, οἱ τοὶ ἐπιβουλεύουσι. ἔπιβουλεύουσι προσκυνοῦσιν, οἱ τοὶ διώκουσιν. Ἐπιβουλεύουσι ζητούμενον, χαίρουσιν. Οὗτοι ἐπὶ τῆ γῆς μὴ γηθύνοντες ταράσσονται. Ἰδόντες γὰρ τὸν Μάγοι τὸν ἀστέρα ἐπὶ τοῦ τόπου οὐρανοῦ διόν, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σόλῳμα καὶ δὲ ἀκούσας τὸν λόγον, ἐταράχθη, καὶ αἰτήσασθαι σόλῳμα μετ' αὐτοῦ. Οἱ μὲν ὡς θεῶν τῶν λίθων; καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν τῶν βασιλευμένων. Τὴν δὲ κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίαν, καὶ τινι χάριτι διὰ τῆς σμύρνης ἀποστρέφουσιν. Ἐπιβουλεύουσι τῆς νεολαίας πάσης καταβῆσαι μοι δοκεῖ, μὴ τῆς πικρίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνοίας αὐτῶν τὴν κατηγορίαν ἔχειν. Ἰδὲ λέται αὐτοῖς ἡ παιδοφονία; Καὶ ἐπὶ τῆς καὶ τοιοῦτον ἔργον τοῖς μαιφόνους τετάρακται. καὶ κοινόν τι σημεῖον, φησὶν, τῶν κατ' οὐρανὸν τῶν τὴν τοῦ Βασιλείως ἀνάδειξιν τοῖς Μάρτυσι. Τί οὖν; ὡς ἀληθῆ πιστεύεις τῶν βασιλευμένων, ἢ μάταιον ὑπονοεῖς τὸ θρυλλόμενον; γὰρ τοιοῦτός ἐστιν, οἷος τοὺς οὐρανοὺς ἐπιβῆσαι τιθέναι, οὐχ ὑπὲρ τὴν σὴν χεῖρα πάντας ἀλλὰ ἐπὶ σοὶ τὸ ζῆν αὐτὸν ἢ τεθνάναι καὶ τὸν φόβησαι ὅν τοιοῦτον. Ὁ γὰρ οὗτος κατὰ τὸ ὑποχείριος εἶναι τῆ σῆ ἐξουσίᾳ, ὑπὲρ τῆς τῆς λεύεται; Διὰ τί τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο κατὰ τὸν πρόσταγμα; Ἡ πονηρὰ κατὰ τῶν νεολαίων ἀναιρεῖσθαι τὰ δεξιάκια βρέφη; Τί ἀσπίδων θανάτου καὶ κολάσεως αἰτίαν κατ' ἐκείνους τῶν μενα; Ἐν ἔγκλημα ἔχοντα μόνον, τὸ τῆς μενα εἰς φῶς ἐλθεῖν. Καὶ ὑπὲρ τοῦτου ἐκτερωθῆναι δημίω τὴν πόλιν, καὶ συναρτίων μητέρων καὶ νηπίων, λαῶν συμπαρόντων καὶ τῶν γεννησαμένων, καὶ πάντων, ὡς ἐπὶ τῆς πάθος ἀθροισμένων τῶν κοινωνούντων τῆ. Τίς ἂν υπογράψετε τῶ λόγῳ τὰς συμφορὰς ὑπ' ἡψὶν ἀγάγοι διὰ τῶν διηγημάτων τῶν συμμικτων ἐκεῖνον θρηῶν; τὴν γὰρ

⁴⁴ Joan. vi, 48 sqq. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ephes. ii, 14. ⁴⁷ Hebr. vii, 14. ⁴⁸ Matth. ii, 10.

υν, μητέρων, συγγενῶν, πατρῶν, πρὸς τὴν τῶν
 ἄπειλῃν ἐλεινῶς εἰσδόντων; Πῶς ἂν τις δια-
 ειε γυμνῷ τῷ ξίφει παρεστῶτα τῷ νηπίῳ τὸν
 ἴν, ἐμβλέποντα δριμύ τε καὶ φονικὸν, καὶ φθεγ-
 νον ἄλλα τοιαῦτα, καὶ τῇ χειρὶ τὸ βρέφος πρὸς
 ἴν ἔλκοντα, καὶ τῇ ἑτέρᾳ τὸ ξίφος ἀνατεινόμε-
 τὴν δὲ μητέρα ἐτέρωθεν πρὸς ἑαυτὴν ἀνθέλκου-
 τὸ παιδίον, καὶ τὸν ἴδιον αὐγένα τῇ τοῦ ξίφους
 | προσυπέχουσαν, ὡς ἂν μὴ ἴδῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ
 ἴον τέκνον βρέφος ταῖς χερσὶ τοῦ θεμίου διαφθει-
 νου; Πῶς ἂν τις τὰ τῶν πατέρων διηγῆσάτο;
 ἀνακλήσεις, τὰς οἰμωγὰς, τὰς τελευταίας τῶν
 ἴν περιπλοκάς; καὶ πολλῶν ἕμα τοιούτων κατὰ
 ἴν γιγνομένων; Τίς ἂν τὸ πολυεῖδές καὶ πολύ-
 ον τῆς συμφορᾶς τραγυθῆσει, τὰς διπλᾶς τῶν
 τόκων ὀδύνας; Τοὺς δριμεῖς καυτῆρας τῆς φύ-
 ; Ὅπως τὸ ἄθλιον βρέφος ὁμοῦ τε τῷ μαζῷ
 εφύετο, καὶ διὰ τῶν σπλάγγων τὴν καιρίαν
 ἴτο; Ὅπως ἡ δειλαία μήτηρ καὶ τὴν θηλὴν ἔπειχε
 τοῦ νηπίου στόματι, καὶ τὸ αἷμα τοῦ τέκνου τοῖς
 οἰς ἐδέχετο; Παλλάκις δὲ που τῇ ῥύμη τῆς χειρὸς
 μίος, μιᾶ τοῦ ξίφους ὀρμῇ, τὸ τέκνον τῇ μητρὶ
 ἴηλασε, καὶ ἐν τοῦ αἵματος τὸ δέξιόν ἐγένετο,
 ἴ τῆς μητρὸς πληγῆς καὶ ἐκ τῆς καιρίας τοῦ
 οἰ καταμειγνύμενον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο πρόσω-
 ζι τῇ μιαιφῶν τοῦ Ἡρώδου φωνῇ, τὸ μὴ μόνον
 ἴ τῶν ἀρτιγενῶν τὴν θανατηφόρον ἐξεγεθῆναι
 ἴον, ἀλλ' ἐφ' ἴ τις καὶ εἰς δεῦτερον προῆλθεν ἔτος
 τοῦτον ἀνάρπαστον γενέσθαι (γέγραπται γάρ, ὅτι
 διετοῦς καὶ κατωτέρω) ἑταρον ἐν τούτοις, κατὰ
 ἴκός, πάθος ὁ λόγος βλέπει. Ὅτι παλλάκις ὁ με-
 ἴ χρόνος, δύο τέκνων μητέρα τὴν αὐτὴν ἐποίησεν.
 ἴ οὖν ἦν ἐπὶ τῶν τοιούτων πάλιν τὸ θέαμα, δύο
 ἴων περὶ μίαν ἀσχολουμένων μητέρα· τοῦ μὲν,
 ἴαραθέον πρὸς ἑαυτὸν ἔλκοντα, τοῦ δὲ, τὸ ὑπο-
 ἴ ἀνασπῶντος τοῦ κόλπου; Τί πάσχειν εἰκός ἐπὶ
 ἴοις τὴν ἄθλιαν μητέρα; πρὸς δύο τέκνα σχιζο-
 ἴ τῆς φύσεως, ἑκατέρου κατὰ τὸ ἴσον τοῖς μη-
 ἴοις σπλάγγνοις τὸ πῦρ ἀναφλέγοντος, οὐκ ἔχουσαν
 ἴ ἡ τίνι τῶν πονηρῶν ἀκολουθήσει δημίω; Τοῦ μὲν
 ἴυθεν, τοῦ δὲ ἐτέρωθεν πρὸς τὴν σφαγὴν ἐφελκομέ-
 ἴ τὰ νήπια· προσοδράμη ἐπὶ τῷ νεογενεῖ, ἀσημον εἰ-
 ἴ ἀδριάρθρωτον τὸν ὄδυσμὸν ἀφίεντι; Ἄλλ' ἀπροδῆται
 ἴ ἄλλου ἤδη φθεγγομένου, καὶ ψελλιζομένη τῇ
 ἴ ἡ μετὰ δακρύων τὴν μητέρα ἀνακαλοῦντος. Τί
 ἴ ἡ; Τίς ἂν γένηται; Τίνος τῇ φωνῇ ἀντιβοῆσει; Τίνος τῇ
 ἴ οἰμωγῇ ἀντοδύρηται; Ποίῳ ἀποθρηνησεί
 ἴ ἀπὸ, ἴσως ἐφ' ἑκατέρῳ μαστιζομένη τοῖς κέντροις
 ἴ τῆς φύσεως;

A carnificum miserabiliter exclamantium? Quis di-
 cendo possit exprimere carnificem gladio contra
 puerum irruentem, et torvo trucique vultu con-
 tuentem, verbisque crudelibus alloquentem, una
 quidem manu corripientem infantulum, altera vero
 gladium adigentem; matrem purro ex altera parte
 filium ad se trahentem, objicientemque cervicem
 suam acuto gladio, ne miserum filium carnifi-
 cis manu necatum propriis oculis intueretur?
 Quis explicet ea quæ patres agunt, revocatio-
 nes, suspiria, postremos filiorum complexus, præ-
 sertim cum idem a multis fiat eodem tempore?
 Quis variam multiplicemque calamitatem, et con-
 duplicatos puerperarum dolores partus exponat,
 et acerrimas, quas admovebat natura, faces?
 B Quomodo puer infelix et uberi simul inhaereret,
 et per viscera letalem plagam acciperet? Quo-
 modo misera mater simul infantis ori subderet
 ubera, et sinu sanguinem ejus exciperet? Manus
 autem impetu sæpenumero carnifex uno gladii
 ictu filium et matrem consauciabat, et unus san-
 guinis rivus ex matris plaga et ex mortifero vul-
 nere filii mistus decurrebat. Jam vero, cum nefaria
 Herodis sententia non solum nuper geniti necu-
 rentur, sed etiam illi, qui alterum agebant annum,
 raperentur ad mortem ⁴⁶, (scriptum est enim eum
 jussisse, bimulos et minores interfici), videre
 erat matres non paucas, quæ eo temporis spatio
 duos filios enixæ fuerant. Quodnam igitur rursum
 in his spectaculum cernebatur, cum duo carnifices
 circa matrem unam essent occupati, unusque
 prope currentem filium ad se raperet, alter autem
 lactentem adhuc infantulum e gremio matris evel-
 leret? Quid tum faciat mater infelix, cum natura
 bifariam in filios divellatur, et utroque filio ma-
 ternis visceribus ex æquo faces admovente, ne-
 sciat utrum ex carnificibus prius sequatur, nec
 unus ex hac, alter ex illa parte pueros ad caedem
 trahat? procurratne ad nuper genitum, confusos
 indistinctosque gemitus emittentem? at indibetur
 ab altero jam loquente, balbutientique lingua ma-
 trem inclamante. Quidnam agat? quo se vertat?
 Utrius voci voce sua respondeat? Utrius gemitum
 genitu excipiat suo? Utrius defleat necem, cum
 D uterque naturæ stimulis æque miseram feriat?

Sed amoveamus aures ab hisce questibus, et ad
 lætiora dielique festo magis convenientia cogitatio-
 nem convertamus, licet Rachel, ut inquit pro-
 pheta ⁴⁷, clamans filiorum caedem deplorat. In die
 enim festo, ut ait sapiens Salomon, malorum de-
 ceet oblivisci. Quæ autem nobis celebrior dies hæc
 esse potest, in qua malas diaboli tenebras discuti-
 tiens justitiæ sol per naturam nostram illucet
 mundo, in qua, qui cecidit, excitatur, qui hostis
 factus est, in gratiam recipitur, qui ejectus est

⁴⁶ Matth. 11, 16. ⁴⁷ Jerem. xxxi, 15; Mattb. 11, 17.

revocatur, qui e vita excidit ad vitam redit, qui A
servitutem servivit, regni dignitatem assequitur,
qui mortis vinculis constrictus est, ad regionem
viventium revertitur? Nunc, ut Propheta testatur⁶¹,
æreæ mortis portæ confringuntur, ferrea comminu-
untur vincula, quibus antea genus hominum in
mortis custodia detinebatur. Nunc, ut cecinit Da-
vid⁶², recluditur porta justitiæ. Nunc per totum or-
bem una voce festum celebrantium clamor exauditur.
Per hominem mors, et per hominem salus.
Primus in peccatum lapsus est: jacentem secundus
suscitavit. A muliere mulier defensa est: prima
peccato aditum patefecit, hæc ut justitiæ pateret
aditus, ministra fuit. Illa serpentis consilium est
secuta, hæc serpentis interfectorem exhibuit, et
lucis auctorem in lucem edidit. Illa per lignum
induxit peccatum, hæc per lignum gratiam intulit.
Lignum autem crucis intelligo: cujus fructus est
semper virens, et gustantibus vita sit immortalis.
Nemo autem hanc gratiarum actionem paschatis
tantum mysterio putet convenire. Sic enim cogi-
tet, pascha quidem divinæ dispositionis esse finem,
qui tamen finis consequi nequeat, nisi principium
antecedat. Quid igitur antiquius est? Ortus nimirum
mortis dispositione.

μόνην τὴν τοιαύτην εὐχαριστίαν πρέπειν ὑπονοεῖτω.
Πῶς δ' ἂν ἐγένετο τὸ πέρασ, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ καθηγῆσαστο; Τί τίνος ἐστὶν ἀρχηγικώτερον; ἢ τὴν
δηλαδὴ τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας.

Hujus igitur bona sunt pars bonorum ipsius
ortus. Quod si quis munera, quæ in Evangeliiis
commemorantur, enumeret, si recenseat miracula
curationum, in inopia et fame ciborum copiam,
mortuorum e monumentis excitationem, subitam
atque improvisam effectionem vini, expulsionem
dæmonum, varias affectiones ad valetudinem re-
vocatas, claudorum saltus, illitos luto cæcorum
oculos, divinam doctrinam, leges latas, arcanam
similitudinum significationem: hæc omnia hujusce
diei gratia comprehenduntur. Hæc enim bonorum,
quæ deinceps consecuta sunt, omnium initium
fuit. Quamobrem *exsultemus, et lætemur in ea*.
Negligamus, ut hortatur Propheta⁶³, exprobratio-
nem hominum, nec despectionem ipsorum sinamus
nos vinci, qui divinæ dispositionis et providentiæ
rationem irrident, quasi non decuerit Dominum
subire corporis naturam, nec in hominum vita
nascendo versari. Ignorant enim rei mysterium,
quo Dei sapientia nobis salutem adferre constituit.
Eramus sponte peccatis nostris venditi, et instar
eorum, qui argento veneunt, vitæ nostræ inimico
mancipati. Quid tibi a Domino optandum fuit?
nonne ut a calamitate liberareris? cur igitur cu-
riose in modum inquiris? benefactori bene merendi
rationem præscribis? non secus ac si quis bene-
merito succenseat medico, quod se non hac, sed
illa ratione curaverit. Quod si divini consilii ra-
tionem curiositate ductus exquiris, hoc tibi satis

ἀνεγῆγερται, τὸ ἐκπεπολεμημένον εἰς κτίσιν
ἀγεται, τὸ ἀποκηρυχθὲν ἐπανέρχεται, τὸ ἐκπα-
τῆς ζωῆς εἰς τὴν ζωὴν ἐπανέρχεται, τὸ τῆς ἀ-
σῖα δεδουλωμένον εἰς τὴν τῆς βασιλείας ἐπι-
αναλαμβάνεται, τὸ τοῖς δεσμοῖς τοῦ θανάτου
δημένον, ἀνετον πρὸς τὴν χώραν τῶν ζώντων
τρέχει; Νῦν, κατὰ τὴν προφητείαν, αἱ γαίαι
θανάτου πύλαι συντριβόνται· οἱ σιδηροὶ σιδη-
ρομοχοί, οἷς πρότερον καθειργμένοι ἦν τὸ πᾶν
πᾶν γένος ἐν τῇ τοῦ θανάτου φρουρᾷ. Νῦν ἐκ-
καθὼς φησὶν ὁ Δαβὶδ, ἡ πόλις τῆς δικαιοσύνης
ὁμόφωνος κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔσται
ἑορταζόντων ἀκούεται. Δι' ἀνθρώπου θάνατος
δι' ἀνθρώπου ἡ σωτηρία. Ὁ πρῶτος εἰς τὴν
ἐπέσειν· ὁ δεῦτερος τὸν πεπτωκότα ἀνέστησεν.
B
λελλόγηται ὑπὲρ τῆς γυναικὸς ἡ γυνή· ἡ ἁμαρτία
τὴν εἰσοδὸν δέδωκεν, αὕτη δὲ τῆς εἰσο-
δικαιοσύνης ὑπρηρέησαστο. Ἐκεῖνη τοῦ θανάτου
συμβουλίην ἐπέσπασαστο, αὕτη τὸν ἀνάστα-
σθῆσεν, καὶ τοῦ φωτός τὸν ἀπὸ τοῦ θανάτου
ἀπέκυσεν. Ἐκεῖνη διὰ τοῦ ξύλου τὴν ἀμαρτίαν
ἤγαγεν, αὕτη διὰ τοῦ ξύλου τὸ ἀγαθὸν ἀνάστα-
σθῆσεν. Ἐκείνη διὰ λέγω τὸν σταυρὸν· ὁ δὲ τοῦ ξύλου
καρπὸς εἰσθαλῆς καὶ ἀμαρτανίως ζωῆς τὸν
νοῦς γίνεσθαι. Καὶ μὴδεὶ τῷ κατὰ τὸ Πάσχα μῦ-
θῳ λογιζέσθαι, γὰρ ὅτι Πάσχα πέρασ τῆς οἰκονομίας

λογιζέσθαι, γὰρ ὅτι Πάσχα πέρασ τῆς οἰκονομίας
ἐστὶν ἀρχηγικώτερον; ἢ τὴν

Οὐκοῦν καὶ τὰ τοῦ Πάσχα καλὰ, τῶν ἐν
γέννησιν εὐφημιῶν, μέρος ἐστὶ. Κἂν τὰς ἐπι-
C
τῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἱστορηθέντων τις κα-
καὶ διεξέρχεται τὰ κατὰ τὰς ἰασεις θείας
ἐξ ἀπόρων τροφήν, τὴν τῶν τεθνηκότων ἐκ τῶν
μάτων ὑποστροφὴν, τὴν αὐτοσχέδιον γενομένην
οἴνου, τὴν τῶν δαιμονίων φυγὴν, τὴν τῶν πα-
παθημάτων εἰς ὑγίειαν μεταβολὴν, τὰ τῶν πε-
δαλματα, τοὺς ἐκ πηλοῦ ὀφθαλμοὺς, τὰς θείας
σκαλλας, τὰς νομοθεσίας, τὴν διὰ τῶν παρ-
ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα μυσταγωγίαν. Πάντα τὰ
παρούσης ἡμέρας χάρις ἐστίν· αὕτη γὰρ ἐστὶν
ἐφεξῆς ἀγαθῶν. Οὐκοῦν Ἀγαλλισώμεθα, καὶ
ἠροῦνθώμεν ἐν αὐτῇ· μὴ φοβούμενοι τὸν θεὸν
τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν φο-
βούμενοι, καθὼς καὶ ὁ προφήτης παρεγγύεσθαι, εἰς
D
χλευάζουσι τῆς οἰκονομίας τὸν λόγον, ὡς αἰ-
πέσ θν σώματος ὑπελθεῖν φύσιν, καὶ διὰ τῆς
ἐαυτὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ καταμίξαι τὸν
ἀγνοοῦντες, ὡς εἰκοι, τὸ περὶ τούτου μυστήριον
ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἐκπέσει
Ἐκουσίως τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐπράθημεν, καὶ
γυρωνητῶν δίκην τῷ ἐχθρῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐ-
λήθημεν. Τί σοι γενέσθαι παρὰ τοῦ δεσπότη-
στα καταθύμιον ἦν; οὐ τὸ ἐξαιρεθῆναι τῆς συμ-
Τί περιεργάζῃ τὸν τρόπον; τί νομοθετεῖς τῷ
γέτῃ, τῆς εὐεργεσίας μὴ ἀντιλαμβανόμενος;
ἂν εἰ τις καὶ τὸν λατρὸν ἀπωθούμενος, καὶ ἑ-
μενος τῆς εὐεργεσίας, ὅτι μὴ οὕτως, ἀλλ' ἐπὶ

⁶¹ Psal. cvi, 14. ⁶² Psal. cxvii, 19. ⁶³ Psal. xliii, 17.

πειαν ἐνήργησεν. Εἰ δὲ τὸν ὄγκον τῆς οἰκονο-
 ὑπὸ φιλοπραγμοσύνης ἐπιζητεῖς· ἀρκεῖ σοι πο-
 μαθεῖν, ὅτι τὸ Θεῖον οὐκ ἔν τι μόνον τῶν ἀγα-
 ἀλλὰ πᾶν ὃ εἶπερ ἐστὶ κατ' ἐπίνοιαν ἀγαθόν,
 ὃ ἐστὶ· δυνατὸν, δίκαιον, ἀγαθόν, σοφόν· πάντα
 τῆς θεοπρεποῦς σημασίας ἐστὶν ὀνόματά τε καὶ
 ατα. Σκόπησον δὴ τοῖνον, εἰ μὴ πάντα περὶ τὸ
 μενον ἡμῖν τὰ εἰρημένα συνέδραμεν· ἡ ἀγαθὸς
 ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ δικαιοσύνη. Ὡς ἀγαθὸς,
 ἀποστάτην ἠγάπησεν· ὡς σοφὸς, τὴν ἐπίνοιαν
 ἰπανόδοι τῶν καταδουλωμένων ἐμηχανήσατο·
 δικαίος, οὐ βιάζεται τὸν καταδουλωσάμενον, τὸν
 δικαίως κτησάμενον· ἀλλ' ἑαυτὸν δέδωκεν ἀντὶ
 κεκρατημένων ἀντάλλαγμα, ἵνα καθάπερ τις
 ἡτῆς εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖς τὴν ὀφειλὴν, ἐλευθε-
 νεκρατήθη τῷ ἔθρῳ, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε δια-
 ζίν. Οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατὸν κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς
 ζς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς. Ἄλλ' αἰσχρὸν τὸ εἰς
 ἡν ἀνθρωπίνην ἔλθειν, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς πα-
 τιων ὑποστῆναι τὴν πείραν; Τὴν τῆς εὐεργεσίας
 πολλὴν λέγεις. Ἐπειδὴ γὰρ ἄλλως οὐκ ἦν ἐξαιρε-
 τῶν τοσοῦτων κακῶν τὸ ἀνθρώπινον· ὑπέμεινε
 τῆς ἀπαθείας Βασιλεὺς, τὴν ἰδίαν δόξαν τῆς ἡμε-
 ζωῆς ἀναλλάξασθαι. Καὶ ἡ μὲν καθαρότης ἐν
 μετέρῳ γίνεται ῥύπω· ὃ δὲ ῥύπος τῆς καθα-
 ρος οὐ προσάπτεται, καθὼς φησι τὸ Εὐαγγέλιον·
 ὃ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ ἔλαμψεν, ἡ δὲ σκοτία, αὐτὸ
 ἐτέλαθεν. Ἀφανίζεται γὰρ τῇ παρουσίᾳ τῆς
 ρος, ὃ ζόφος· οὐκ ἐναμαυροῦται τῷ ζόφῳ ὃ
 τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς καταπίνεται, καθὼς
 ὃ Ἀπόστολος· οὐκ ἐνδαπανᾶται ἡ ζωὴ τῷ
 τῷ. Τὸ κατεφθαρμένον τῷ ἀφθάρτῳ συνδιασώ-
 . Ἡ φθορὰ, τῆς ἀφθαρσίας οὐ προσάπτεται.
 αὐτὰ κοινή πάσης γίνεται συνψόδια τῆς κτίσεως,
 ννον πάντων τὴν δοξολογίαν ἀναπεμπόντων
 εσπότη τῆς κτίσεως· πάσης γλώσσης ἐπουρα-
 τε καὶ ἐπιγεῖων καὶ καταχθονίων βούσης, ὅτι
 ρος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, εὐ-
 ρος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

II Cor. v, 4.

A sit intelligere, non unum aliquod bonorum, sed
 quidquid boni cogitatione ac mente concipitur,
 illud esse divinum numen, potens, justum, bonum,
 sapiens, omnia denique nomina, et notiones, qui-
 bus natura divina declaratur. Considera igitur
 mihi, utrum in hoc beneficio, quo nos afficit, cer-
 nantur omnia, quæ dicendo percurri, bonitas, sa-
 pientia, justitia, potentia. Ut bonus desertorem
 amavit, ut sapiens rationem invenit, qua servitute
 oppressum in libertatem vindicaret, ut justus in
 servitute continentem et emptionis jure possi-
 dentem non coegit, sed se ipsum pro illo, qui
 victus erat, tradidit, et tanquam vas et sponsor
 debitum ipse persolvit, ut eum, qui obstrictus
 erat, liberaret : ut potens non detentus est in in-
 ferno, nec ejus caro vidit corruptionem. Neque
 enim fieri poterat, ut vitæ auctor ac Dominus a
 corruptione teneretur. At turpe, inquires, fuit, eum
 in vitam humanam ingredi, et carnis molestias
 experiri. Imo vero hic apparet muneris amplitudo.
 Etenim cum aliter e tantis malis homo liberari
 non posset, beatitudinis Rex gloriam suam cum
 vita nostra commutavit. Ac puritas quidem ad
 nostras sordes sese demisit : sordes tamen ipsæ
 puritatem non attigerunt. Lux enim, ut in Evange-
 lio legitur, in tenebris fulsit, tenebræ autem eam
 non comprehenderunt. Nam tenebræ præsentia
 splendoris evanescent; sol in tenebris non obscu-
 ratur. Quod mortale est, absorbetur a vita, quem-
 admodum scribit Apostolus⁶, non autem vita a
 morte consumitur. Quod corruptum fuit, cum in-
 corrupto servatur. Corruptio autem ad incor-
 ruptionem non accedit. Idcirco communis rerum
 omnium procreatarum concentus exurgit, Domi-
 num suum una voce collaudantium; sic omni lin-
 gua cœlestium, terrestrium atque infernorum
 exclamante, Dominus Jesus Christus in gloria est
 Dei Patris, laudandus in æternum. Amen.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΑΠΑΝΤΗΝ ΤΟΥ ΚΥΠΙΟΥ,

ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ ΣΥΜΕΩΝΑ.

EJUSDEM

DE OCCURSU DOMINI,

DE DEIPARA VIRGINE ET DE JUSTO SIMONE.

Laurentio Sifano interprete.

Qui cœlestium rerum sensu, sapientia atque A intellectu sublimis est, ac terrenarum rerum despectu atque contemptu excelsus ille Paulus, illa divinitus rapi solita mens, illa a Christo moveri consueta lingua, pulcherrimus ille velociter atque celeriter exarantis scribæ calamus, qui eleganter Ecclesiæ conscripsit placita atque decreta veritatis, in manu potentis a Deo confectum illud telum, qui in corde principis mundi tenebrarum letale ac mortiferum vulnus infixit, fulgur illud quod ab Hierosolymis et circumjacentibus regionibus usque ad Illyricum, imo vero ad extremos usque terminos terræ luxit, illa divini tonitruī in mystica Evangelii rota, quæ per omnem orbem terræ volvehatur, clarissima maximeque sonora vox: is (inquam) tanquam ex ipsis paradisi adytis ac penetralibus, ubi arcana illa verba auribus suis perceperat, loquens: imo vero tanquam ex ipso solio sublimi et excelso gloriæ, cui adsistit, præviam et honorificam præsentī sancto ac dominico diei festo, ad excipiendum regem gloriæ pompam parans, tanquam maxime mysticum senatum quemdam, ecclesiæ nempe populum, regium illud sacerdotium, quam fieri ac dici potest exactissimo et exquisitissimo ordine, ac quasi in quincuncem redacto parans et instruens, ac bene compositæ atque constitutæ vitæ rationis ordinem concinnum, aptum et convenientem præscribens, *Fratres, inquit, nolite effici pueri sensibus, sed malitia parvuli estote; animo vero ac mente perfecti estote*¹. Sic enim cum Deo undique perfecto ac sempiterno cui solemnem hodie cœtum atque conventum agimus atque celebramus, qui propter nos secundum carnem in ultimis temporibus infans fuit, ex quo omne donum atque perfectio existit, qui naturalem virtutis perfectionem etiam in humana sua conditione ac statu excellenter ac mirifice demonstravit, ejusdem una corporis participes atque

Ὁ τῆ φρονήσει τῶν οὐρανίων μετέωρος, ἰσχυρῶς φρονήσει τῶν ἐπιγείων μετάρσιος, Παύλος ἰσχυρῶς πτος νοῦς, ἡ Χριστοκίνητος γλῶττα, ὁ τῶν ἁγίων γραμματέως ὑπαιχτάτος κάλαμος, ὁ καλλιγραφῶν τῆ Ἐκκλησίᾳ τῆς ἀληθείας τὰ δόγματα, τὸ ἐν τῇ πύξῃ τοῦ δυνατοῦ θεοχάλκευτον βέλος, τὸ ἐν τῇ πύξῃ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους καιρίαν ἐμπήσαντος ἢ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλιω μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ μᾶλλον δὲ μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς ἀστραπή, ἡ τῆς θείας βροντῆς ἐν τῇ μυστικῇ τοῦ Εὐαγγελίου, τῷ κατὰ πάσης κλιμακῆς κρουμένης, ἡ διειδεσάτη καὶ μεγαλόφρωνος ἡρώδου ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ παραδεισοῦ ἀδυτῶν ἀρκανῶν μᾶλλον δὲ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ θρόνου τοῦ ἁγίου ἐπιηρμένου τῆς δόξης ἐνθα παρίσταται ἡ ἐντιμιον τῆ παρουσίᾳ ἁγία καὶ Δεσποτικῆ ἑκκλήσιος ἑορτῆς, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βασιλέως καὶ καθάπερ τινὰ μυστικωτάτην σύγκλητον τῆς Ἐκκλησίας λαόν, τὸ βασίλειον ἱερατικῆς πύξῃ ὡς ἂν τις εἴποι, παρασκευάζει τῆς εὐχαριστίας τῆς τῆς τάξιν, ρυθμίαν τε καὶ εὐαρμωσίαν ἐπιτόμενος φησιν, Ἄδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθαι φρεσίν, ἀλλὰ τῇ καρδίᾳ νηπιόεσθε τὰς ἐπιτελείοι γίνεσθε. Οὕτω γὰρ τῷ παντί ἡμῶν ὡνίω Θεῷ, ᾧ τὴν πανήγυριν ἄγομεν σήμερον ἡμᾶς κατὰ σάρκα ἐπ' ἐσχάτων νηπιόεσθαι πᾶν δώρημα καὶ τελειωτικόν· τῷ τῆς ὑπερφύως τῆς ἀρετῆς τελειότητι καὶ ἐν τῇ πύξῃ ἐαυτοῦ καταστάματι ἐπιδοξάζοντες εἰς καὶ συμμετοχοὶ γεννησόμεθα, καὶ πρὸς τὴν καὶ δόξαν ἡ Ἐκκλησίας ἔσται συνέλευσις ἡ τῆς ἀρετιγενῆ αὐτοῦ σωματικῶς θεοσέπειος τῆς τῆς αἰνιτοτόμενος λόγος, τοῖς χαρακτῆρσι τῆς πρεπούς αὐτοῦ ὑπογράψαι τελειότητος. Δεῖν ἡ γυνὴ, φησὶ, τὸ παιδίον καλὸν ἢ κακόν· οὕτως καὶ πορνίᾳ, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν, ὅτι ἐπὶ

¹ I Cor. xiv, 20.

στάτης διακρίσεώς τε καὶ ὄντως φρονήσεως ἰσμοῦ. Ἡρὸς οὐπὲρ ἡμᾶς ὁμοιότητα διασκηδάζων γὰς ἀπόστολος, τὸ προτεθὲν αὐτοῦ θεόπνευστον ἔφησεν· ὡς ἐν τούτῳ τῆς κατ' εἰκόνα τε καὶ οὐσιν θεοτευξίας ἐμφερῶς ἐν ἡμῖν γνωριζομένης, τῆς τοῦ πρωτοτύπου κάλλους ὑπεραγιότητος γινομένης.

non obtemperat improbitati, eliget bonum, quæ res summi perfectissimique iudicii, discreti, ac veræ prudentiæ signum et indicium est. Ad cuius similitudinem nos instruens magnus Aposto- propositum divino instinctu edidit oraculum: quasi per hoc ea, quæ juxta similitudinem et im- m instituta est Dei fabricatio in nobis ex propinquo commode ac proprie indicetur, primitivæ- pulchritudinis sanctitas excellens agnoscatur et animadvertatur.

χθᾶπερ γὰρ βασιλεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ στρατευμάτων τεμπτήριον ἐτοιμαζομένων μεγαλαυχίαν, χρυσ- ούς τε καὶ ἐξελειγμένους εἶναι τοὺς πρὸς δορυφο- αὐτοῦ συνειλεγμένους προσήκε, καὶ τῆς ἐκείνου τὸ ἐκτύπωμα εὐσημότητα προβεβλησθαι· οὕτως ἄναγκαῖον μεταμορφουμένους τῇ ἀνακαινίσει νοδὸς ἡμῶν, καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθεμέ- , καὶ τῆς θείας εἰκόνης τῆν ὁμοίωσιν, κατὰ τὸ τὸν ἄνθρώπους, ἐν ἑαυτοῖς περιφέροντας, οὕτως αἷς σωτηρίοις καὶ πνευματικαῖς ἀπαντᾶν ἑορταῖς, ἔσονται ἡμῖν, κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον, νη- α ἡ τετάρτη, καὶ νηστεία ἡ πέμπτη, καὶ νηστεία ὀδόμη, καὶ νηστεία ἡ δεκάτη εἰς εὐφοροσύνην καὶ ἑορτὰς ἀγαθὰς. Τῆς νηστείας ἀναγωγικῶς δηλαδὴ μμένης, ἐν τῷ τῆς ἀποχῆς τε καὶ ἐγκρατείας τὸς μολυσμοῦ, καὶ σαρκὸς τε καὶ πνεύματος τρόπῳ.

γὰρ τετράδος τε καὶ πέμπτης, καὶ μὴν ἐβδόμης καὶ δεκάτης πᾶσα σαρκική τε καὶ τῷ εὐεξαπα- τῶν αἰσθήσεων προσφυῆς, καὶ τῷ παρόντι βίω κλειομένη σημαίνεται ἔμφρασις. Τὴν γὰρ σωματι- εράν τε καὶ φιλόσαρκον διαγωγὴν διὰ τῆς τετρά- μανθάνομεν, ὡς ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὴν σωμα- συγκεκραμένον· τὸ δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων εὐόλι- ν (ὡς πάντε καθεστωσῶν), τὸ τῆς πέμπτης ὄνομα κινύσεται. Ἡ ἐβδόμη δὲ, καὶ κατὰ τὸν Σολομώντα εἰς ἑαυτὸν ἐβδοματικῶς ἀνακυκλούμενον τῆς κάτω ἔως αἰῶνα ἐμφαίνειν ἐπίσταται. Ἡ γὰρ μὴν δεκάτη ἐντὸς ἀνθρώπου τῆν τῶν αἰσθήσεων κάθαρσιν δς τὰ ἐξωθεν ἀνηγμένου ὑποδεικνυσιν· ὥστε τὸν ἰ νοῦ ὀφθαλμὸν ἀπλοῦν τε καὶ διουργῆ ὑπάρχειν, ἰ ὄλον τὸ σῶμα φωτεινὸν ἔσται, ὡς φησὶ τὸ ἅγιον ἀγγέλιον· ἡ τε τῆς ψυχῆς ἀκοῆ τῆς θείας πληροῦ- ἰ ἀγαλλιάσεώς τε καὶ εὐφοροσύνης, ἣν ἀκουσιθῆται ἰ Δαβὶδ ὁ μέγας ἐπεύχεται· τὴν δὲ γευστικὴν αὐ- δς δύναμιν ἐν τῇ τοῦ Κυρίου ἐγγεγυμνάσθαι χρη- ὀηται, ὡς ὁ ψάλλων ἐν προφήταις ἀναφθέγγεται, ἰ ἐν ἀντιλήψει τῆς τοῦ Χριστοῦ εὐωδίας, ἣν ὁ θεὸς εὖλος ἀπέπνευσε, τὴν ὀσφραντικὴν ἔξιν καθίστασθαι· ἰ τὰς ἔσθῃ τῆς διακρίσεως χερσὶ ψηλαφᾶν τὸν λό- ν τῆς ζωῆς, ὡς ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς διηγόρευσεν. ἰ γὰρ ἐν τούτοις τῶν νοσητῶν αἰσθήσεων γυμνασία, τῆ τῶν ἐναντιῶν τούτοις ἀποχῆ τε καὶ ἀλλοτριώσει ν ἐπαίνουμένην παρὰ Θεοῦ νηστείαν ἀπεργάζεσθαι ἰφουκεν· οὕτω τε κατορθοῦν ἡμᾶς περιγίνεται τὸ τῆ

consortes evademus, et Ecclesiæ conventus illi honori erit, et gloriam ejus augebit. Sic enim nu- per genitam ejus in corpore divinam appari- tionem oratio prophetica involutis ac tectis verbis significans, signis et figuris augustæ ac divinæ perfectionis ejus per hæc verba describit: nempe, Priusquam nosset, inquit, puellus bonum et

Quemadmodum enim, cum regem qui sub eo sunt exercitus magnifica pompa comitari atque produ- cere parant, auro tectos atque delectos esse, et formæ illius clarissime expressam imaginem præ se ferre atque gestare convenit eos, qui ad satellitium et custodiam corporis ejus collecti sunt, eo- dem modo necesse est, ut nos renovatione mentis et veterem hominem deponentes, et quoad homines id assequi possunt, divinæ imaginis similitudinem in nobis circumferentes atque gestantes, ita tan- dem in salutaribus et spiritualibus diebus festis prodeamus et conveniamus, ut redigantur nobis, juxta prophetæ orationem, jejunium quartum, je- junium quintum, jejunium septimum et jejunium decimum in lætitiā et bonos dies festos. Ubi je- junium sublimiore nimirum atque excelsiore ac mystico sensu intelligendum est, versa atque trans- lata significatione ad temperantiam et continen- tiam ab omnibus tum carnis tum spiritus sordibus et inquinamentis. Nam per quaternarium numerum, itemque per septenarium et denarium omnis car- nalis, eaque quæ sensibus deceptioni ac fraudi obnoxiiis et opportunis familiaris et addicta est, atque cum præsentī mundo concluditur, species ac repræsentatio significatur. Nam eam, quæ et magis corporea et carnis amans est, vitæ trans- actionem per quaternarium numerum accipimus, quippe corporibus ex quatuor elementis contem- peratis: at ea, quæ per sensus fit, ad lapsū faci- litas atque proclivitas (quippe cum numero quin- que sint) quaternarii nomine designatur. Septenarius vero numerus etiam Solomoni inferre naturæ ævum, quod per septimanas in semetipsum revolvitur et in orbem redit, significare solet. Denarius autem numerus ab externis ad excelsiorem intellectum et sententiam mysticam translatione facta, indicat interni hominis sensuum expurgationem, ut oculo mentis et animi simplice atque pellucido existi- stente, totum corpus lucidum sit, ut inquit sanctum Evangelium: animæ item aures divino gau- dio atque lætitiā replentur, quam ut aures suæ percipiant, etiam magnus ille David precatur: gustandi autem vis et facultas ejus in Domini be-

Quemadmodum enim, cum regem qui sub eo sunt exercitus magnifica pompa comitari atque produ- cere parant, auro tectos atque delectos esse, et formæ illius clarissime expressam imaginem præ se ferre atque gestare convenit eos, qui ad satellitium et custodiam corporis ejus collecti sunt, eo- dem modo necesse est, ut nos renovatione mentis et veterem hominem deponentes, et quoad homines id assequi possunt, divinæ imaginis similitudinem in nobis circumferentes atque gestantes, ita tan- dem in salutaribus et spiritualibus diebus festis prodeamus et conveniamus, ut redigantur nobis, juxta prophetæ orationem, jejunium quartum, je- junium quintum, jejunium septimum et jejunium decimum in lætitiā et bonos dies festos. Ubi je- junium sublimiore nimirum atque excelsiore ac mystico sensu intelligendum est, versa atque trans- lata significatione ad temperantiam et continen- tiam ab omnibus tum carnis tum spiritus sordibus et inquinamentis. Nam per quaternarium numerum, itemque per septenarium et denarium omnis car- nalis, eaque quæ sensibus deceptioni ac fraudi obnoxiiis et opportunis familiaris et addicta est, atque cum præsentī mundo concluditur, species ac repræsentatio significatur. Nam eam, quæ et magis corporea et carnis amans est, vitæ trans- actionem per quaternarium numerum accipimus, quippe corporibus ex quatuor elementis contem- peratis: at ea, quæ per sensus fit, ad lapsū faci- litas atque proclivitas (quippe cum numero quin- que sint) quaternarii nomine designatur. Septenarius vero numerus etiam Solomoni inferre naturæ ævum, quod per septimanas in semetipsum revolvitur et in orbem redit, significare solet. Denarius autem numerus ab externis ad excelsiorem intellectum et sententiam mysticam translatione facta, indicat interni hominis sensuum expurgationem, ut oculo mentis et animi simplice atque pellucido existi- stente, totum corpus lucidum sit, ut inquit sanctum Evangelium: animæ item aures divino gau- dio atque lætitiā replentur, quam ut aures suæ percipiant, etiam magnus ille David precatur: gustandi autem vis et facultas ejus in Domini be-

¹ Isa. vii, 16, ² Zach. viii, 19. ³ Matth. vi, 22.

nignitate atque commoditate exerceatur, proclamat, et in perceptione Christi suavis odoris, quem divinus Paulus redolebat, odorandi et olfaciendi habitus constituatur; et internis discreti iudicii manibus conrectetur verbum vitæ, ut tonitruum filius dicit *. Nam intellectualium atque spiritualium sensuum in his exercitatio per abstinenciam et alienationem iis contrariorum effectum jejunium, quod apud Deum laudatur, atque hac ratione prospere nobis succedit conatus, et tingit, ut malitia quidem infantes simus, prudentiæ vero, quæ cum Deo conjuncta est, perfectam cognitionem et habitum assequamur.

Hoc modo nos irrigans apostolicarum simul ac propheticarum doctrinarum de scaturiginibus spiritus confluens sensuum et intellectuum majestas, et amnem Dei mysticis aquis replens, cœlestem civitatem Dei, quæ ex supramundanis potestatibus conficitur, hujus amnis fluctuum impetu exhilarare scit, ut psalmodiam clamantem audivimus *. Etenim sanctus supernorum spirituum cœtus, hominum salute vehementer delectatur. Nam ita cœlestes spiritus communiter una cum terrenis dies festos concelebrare solent, terrestribus nimirum angelicam vitam amplectentibus. Cum enim Deus noster hic, quem ante demonstrando propheta manifestavit ac divulgavit, in terra visus, et una cum hominibus conversatus est, ac superam beatitudinem in terra plantari angeli viderunt, *Gloria in excelsis Deo* proclamabant, et in terram pacis bonum nuntium apportabant * (quippe cum divina bona voluntas et affectio in hominibus acquievisset), atque ita divini officii atque ministerii eximiam ac vere puram, integramque et singularem rationem laudantes et extollescentes beati sanctorum angelorum cœtus, veræque sanctitatis in nobis signa cernentes, non aspernandos et repudiandos, (quemadmodum evangelicæ similitudinis sermo ex nuptiis divinis abstractum et ejectum facit eum, qui veste sordida amictus erat⁹, sed dignos judicabunt, qui sempiternæ lætitiæ socii assumamur. Etenim quando circa primitivum et originale (ut sic dixerim) tempus præsentis diei festi instituti, is, qui forma divina præditus erat, et formam servi sumpserat, mediator et intercessor inter Deum et homines factus, legis præceptum exsequens quadraginta dies natus infans, sempiternum illud verbum una cum genitrice convenientem atque præscriptam hostiam portante ad templum pergebat, incorporeorum spirituum ordines servilem in modum cervicem flectentes, invisibiliter Deo convenientem pompam parabant, et ineffabilis sapientiæ pelagus venerabantur, et ejus, quæ primo intuitu obvia, vulgoque nota est, legalis litteræ constitutionis expletionem et executionem pro manifestatione mysterii, in Deo qui omnia creavit, absconditi expectabant: cujus nos mysterii memoriam hodie celebrantes, spiritualibus speculationibus, quemadmodum incorporeæ mentes et spiritus, nos oblectemus, et divinorum miraculorum majestatem prædicatione atque laudatione celebrantes, socii illorum dignitatis efficiemur: non legali umbra

Οὕτως ἡμᾶς ἀρδουσα ἡ τῶν ἀποστολικῶν καὶ προφητικῶν διδαγμάτων ἐκ τῶν κρουσῶν τοῦ θεοῦ συρρέουσα μεγαλόνοια, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ τῶν μυστικῶν ὕδατων πληρώσασα, τὴν ἐκ τῶν πόλιν τοῦ θεοῦ, τὴν ταῖς ὑπερκοσμίαις εὐχρηστικῶν δυνάμεσι, τοῖς τοῦ ποταμοῦ τοῦτου ἐκτεταταῖς εὐφραίνειν ἐπίσταται, ὡς τῆς ψαλμῶδου ἀκούσαμεν. Καὶ γὰρ ἡ τῶν ἀνω πνευματικῶν ἡγυρις τῆ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίᾳ βίαν ἐφέξει γὰρ κοινή πανηγυρίζειν σὺν τοῖς ἐπαγγελοῖς ἐκείνοις εἰσθῆν, τὴν ἀγγελοπρεπῆ πολιτείαν τῶν ἐκείνων ἀσπασζομένων. Ὁ τε γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν οὐρανῶν δεικτικῶς ὁ προφήτης διήγγειλεν, ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφει, καὶ τῆς ἐκείνων καριότητα ἐπὶ γῆς φυτευομένην ἐθεάσαντο: *Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ*, ἀνεφθέγγοντο, καὶ εἰρήνην εὐαγγελίζοντο (θείας εὐδοκίας ἐν ἐκείνῳ γεγεννημένης): οὕτω τε τῆς θείας λειτουργίας ἑαυτὸν καὶ ὅπως καθαρὸν τε καὶ μονότροπον ἐκείνων τῶν ἁγίων ἀγγέλων μακάριοι θίασοι, τῆς ἐκείνων ἀγιότητος ἐν ἡμῖν ὀρώντες τοὺς χαρακτῆρας καὶ ὅλους ποιήσονται κοινωνοὺς τῆς ἀπείρου καὶ ἀσπύρου συμπαραλήψεσθαι: καθάπερ τὸν βῆτα ἡμῶν ἡμεῖς ἀποκρίνομεν τοῦ θεοῦ γὰρ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς ἐποιήσατο λόγος: *ὅτι* ὅτε κατὰ τὸν ἀρχέτυπον καιρὸν (ὡς ἐν τῇ ἐκείνων παρουσίᾳ ἐορτῆς ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, καὶ τῆς φῆν δούλου ἐλθόμενος, ὁ μεσίτης θεοῦ καὶ ἐκείνων γενόμενος, τὴν νομικὴν πληρῶν διαγόρευσιν περὶ κοντα ἡμερῶν ὑπάρχων βρέφος, ὁ ἀδικῶν ἐκείνων τὸν ναὸν ἐχώρει σὺν τῇ τεκούσῃ, καὶ τῇ ἐκείνων τῆς διατεταγμένης θυσίας διαγωγῇ, αἱ τῶν ἐκείνων ταξιαρχαὶ δουλικῶς τὸν αὐθέντα ὑποκλίνομενοι ἀοράτου θεοπρεπῆ τὴν προπομπὴν ἠτοιμάσαντες τὸ τῆς ἀρρήτου σοφίας ἐξεθείαζον πέλαγος: καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τῆς προχειροτέρας τοῦ νομοῦ τῆς ἐκείνων διατάξεως, φανέρωσιν τοῦ μυστηρίου τῶν ἐκείνων κεκρυμμένου ἐν τῷ θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι ἐδέχοντο: οὐ τινος ἡμεῖς τὴν ἀνάμνησιν ἐφαίνομεν σήμερον, πνευματικαῖς θεωρίαις κατὰ τοὺς ἀποστολικῶν νόας τρυφήσωμεν, καὶ τῶν θείων θαυμασίων ἐκείνων λαίων δοξάζοντες, κοινωνοὶ τῆς ἐκείνων ἀξίας ἐκείνων οὐ τῆ νομικῆς σκιᾷ τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἀρμαρτίζομεν: ἀλλὰ τὸ δὴ λεγόμενον τῷ σοφωτάτῳ Παύλῳ τῷ ἐκείνων καλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κειμένου. Τοῦ γὰρ νόμου λέγοντος, πᾶν ἀρεσκὸν τῷ κυρίῳ γυναικα ἀρεσεν παιδὸς γενομένην μητέρα: καὶ κοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ τεκεῖν καθηραμένην ἡμεῖς

* I Joan. 1, 1. * Psal. xlv, 5. * Baruc. iii, 28.

* Luc. ii 15 sqq. * Matth. xxii, 11 sqq.

ι, οὕτω μετα τινος εὐκρινῶς διωρισμένης θυσίας ἅ τῶ τοῦ Θεοῦ πορεύεσθαι τέμενος· οἱ μὲν τὸ κάμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῇ δὲ αὐτῶν περιφέροντες, ταῖς αὐταῖς κατ' ἐνιαυθυσίαις, ἔν' οὕτως εἶπω (αὐτὸ οὐδέποτε δύνανται προσερχομένους τελειῶσαι), νηπιοφρόνως τὴν ὑπὲρ νομοθεσίαν νομιζέτωσαν πληροῦν. Ἡμεῖς δὲ, ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῇ τὸ τοιοῦτον περιήρη κάλυμμα, ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος εἰς τῆσιν ἀμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανερῶμεν τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας πεπιστευκῶσι μυστήριον, ξίως τοῦ θελοῦ τῆς ἀληθείας φωτὸς, τῇ δαδουχίᾳ Πνεύματος τὸ τῆς παρουσίας πανηγύρεως θεωρεῖον μυστήριον, μικρὸν ἔκθετον προσβαλοῦσι τῷ ρήματι, κάκεινὸ γε μὴν εὐκαίρως προσημνησάμεν· ὅτι κατὰ τὸ τῆς ἐξετάσεως ἀκόλουθον τὸ πρωτο-

A animi oculum obscurantes, sed, juxta dictum sapientissimi Pauli, detecta facie nimirum gloriar. Dei quasi in speculo contemplantes et inspicientes ¹⁰. Nam cum Lex dicat, omne masculinum, quod aperit vulvam sanctificari, oportere autem eam mulierem quæ recens edito partu masculæ prolis mater evaserit, spatio quadraginta a partu dierum purificatam, ita tandem cum certa atque statuta hostia accedere ad templum Dei ¹¹: illi quidem, qui velamentum in corde suo, dum legunt Vetus Testamentum, circumferunt, iisdem quotannis hostiis, ut ita dicam (quæ nunquam accedentes perfectos reddere possunt), existimare debent stulte et imperite se ejusmodi constitutionem exsequi atque implere. Nos autem, quibus, cum ad Deum converteremur, ejusmodi velamen ademptum est, qui semel in consummatione ævi ad rejectionem et reprobationem peccati per hostiam ejus manifestatum fuisse magnum pietatis mysterium credidimus, prout dignum est lumine veritatis, prælucente face spiritus, præsentis solemnibus diei festi atque conventus mysterium considerare atque spectare oportet, paulo rem altius repetendo speculationem atque considerationem aggredientes: et tamen illud certe prius conjecturis et signis assequentes atque notantes, propositum Legis præceptum, prout, re quæsita atque disceptata efficitur atque consequitur, in solo Deo carnem induto distincte, diserte, destinate simul atque ita certo, ut nemini insuper alteri contingere potuerit, impleri videri. Solutus enim ille ineffabiliter conceptus, et inexplicabiliter in utero gestatus, eam, quæ per nuptias prius aperta non fuerat, virginalem vulvam aperuit, etiam post novum et admirabilem progressum illæsa servans et inviolata signacula virginitatis, et solus masculus spiritualiter esse creditus est, quippe cum nullam contraxerit muliebris peccati contagionem, unde etiam vere sanctus, ut par est, vocatus est. Quemadmodum etiam Gabriel bonum vivifici partus Deiparæ nuntium apportans, quasi ad mentem et memoriam redigens eam, quæ de

τῶ ἀγίου ἀρροζούσης ἐπινομιᾶς τῷ τὴν παρθενίαν τῇ θεῷ διανοίξαντι θεοματουργίᾳ. Καὶ μὲν τῶν ἄλλων πρωτοτόκων, ἅγια ταῦτα κληθήσονται, βεβασιωσμένων τῷ βᾶθει τοῦ Νόμου ἐγκύα ἢ εὐαγγελικῇ ἀκρίθειᾳ, διηγορέυσεν, ὡς τῇ τοῦ ὕ ἀφιερῶσει τὸ οὕτω καλεῖσθαι κληρωσάμενων· δὲ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, Ἄγιον τὸν ὄντων ὁ ἄγγελος εἶρηκεν, ὡς τοῦτο κυρίως ἵρχων, καὶ τὴν ὄντως ἀγιότητα ἐν τῇ ἀποκομτῇ κακίας, καὶ τῇ τοῦ ἀγαθοῦ ἐκλογῇ, ἅμα τῷ γενῆσαι, ὡς φησὶν ὁ προφήτης, ἐπιδειξάμενος.

tum prædestinata erat, tum ad eum solum spectabat, legis constitutionem. Quamobrem etiam, ad nascetur sanctum, inquit ¹², vocabitur Filius Dei: quippe proprie sancto cognomento ei inveniēte, qui mirifica atque divina operatione vulvam aperuit virginalem. Atque de aliis quidem moegenitis animalibus diligenter et exquisitè profunditatem Legis inspiciens, diligens et accurata ¹³trina evangelica sancta hæc vocatum iri dixit, quippe ex eo quod Deo consecrarentur ac dedicarentur, hoc vocabulum sortita atque adepta; de illo vero qui omnis creaturæ primogenitus fuit ¹⁴, dictum eum qui nascetur, angelus dixit, ut qui proprie is esset qui vocaretur, et veram sanctitatem per rejectionem malitiæ et electionem bonitatis simul ac natus est, ut inquit propheta in sese ¹⁵larasset.

Ἄλλ' ἐπαναχτέον ἐπὶ τὴν θάλασσαν τῆς θεωρίας, D Verum redeundum est ad mare speculationis, ut divina vox imperat legislatori, gratia Spiritus, ut in columna ignis et nubis, splendore Scripturarum divino numine afflatus exercitus Ecclesiæ præcedente, ut virga virtutis, quæ emittitur ex supra Sione, ut Psalmographus inquit ¹⁶; per quam inimici in potestatem rediguntur, litteræ pelagus

¹⁰ II Cor. III, 18. ¹¹ Levit. XII, 2 sqq. ¹² Luc. I, 35. ¹³ Coloss. I, 15. ¹⁴ Psal. CIX, 2.

ab hac et ab illa parte utrinque diductum atque A
 divisum per distinctum ac dilucidum intellectuum
 transitum transgressi, Ægyptium seismis gratiæ
 non credentium effugiamus, illis ipsis veritatis
 undis et fluctibus submersis; qui student nos Evan-
 gelii itinere ad spiritualem terram promissionis
 pergentes prohibere et impedire, voluntque nos
 ad ferreum litteræ fornacem (quæ res Ægyptus no-
 minata est) id est luto fingendo lateribusque coquen-
 dis, id est corporalibus Legis observationibus ser-
 vientes, manere. Dicebat igitur summæ rerum
 Deus Moysi in Ægypto, cum jam plagam illam et
 pœnam adversus Ægypti primogenita statuisset:
*Sanctifica mihi omne primogenitum primoque partu
 editum quod aperit omnem vulvam in filiis Israel
 ab homine usque ad pecus* ¹⁶. Cujus divinæ consti-
 tutionis complicatam et involutam sententiam,
 tanquam explicans et exponens cum popu-
 lum alloqueretur beatus Moyses, *Et accidet,
 inquit, cum Dominus Deus tuus introduxerit te in
 terram Chananæorum, quemadmodum juravit tibi
 et patribus tuis dum dicebat: Et dabo tibi eam; se-
 gregabis omne quod aperiet vulvam, mascula (videli-
 cet) Domino: et omne aperiens vulvam ex boum
 armentis, aut in pecoribus tuis, quæcumque tibi nata
 fuerint, masculina Domino dedicabis. Omne autem
 aperiens vulvam asinæ, ovis commutabis: quod si
 non commutaveris, redimes illud, et omnem primo-
 genitum filiorum tuorum redimes* ¹⁷, id est, pro eo
 pretium dabis quo redimatur. Sic enim in libro
 Numerorum divinum oraculum exponit atque de-
 clarat, verba faciens ad eum, qui summum sacer-
 dotium nactus erat: *Et omne quod aperit vulvam
 de omni carne quæ offeruntur Domino ab homine
 usque ad pecus, tibi erit: præterquam quod pretio
 redimentur primogeniti hominum, atque etiam redi-
 mi sines primogenita quadrupedum immundarum.
 Atque redemptio hæc est: A menstruo redimi putie-
 ris, pretii æstimatio est argenti quinque siclorum
 juxta siclum sanctum. Verumtamen in primo natos
 vitulos et primogenitas oves et capras redimi non si-
 nes: sancta enim hæc et pura sunt, et sanguinem eorum
 altari adhibebis* ¹⁸. Enimvero jam divina vox cum im-
 mundis quadrupedibus simul et conjunxit et una
 numeravit atque recensuit primogenitos Israelis:
 quippe qui eam, quæ revera puritas et sanctitas
 est, per eum, qui secundum Legem exercebatur,
 cultum non haberent, etiamsi sanctificari eos de-
 stinatione atque attributione legalis constitutionis
 moris erat. Nam similiter atque pro iis quæ in
 sacrificiis rejici ac reprobari solebant, redemptio-
 nis pretium pro primogenitis hominum lege divina
 apud eos sancitum erat: quippe cum is, qui apud
 Judæos erat minus ratione nixus status, indignus
 esset qui rationalem cultum offerret, et ad maxi-
 me mysticum Novi Testamenti altare pro spiritali
 holocausto adduceretur. Pretia vero redemptionis

τος παράσαντες πλάγος, ἐνθα καὶ ἐθε ἐγγ
 ἐν τῇ εὐκρινεῖ διαβάσει τῶν νοσημάτων, ἀλλ
 τῶν ἀπειθούτων τῇ χάριτι διαβρώμεται κα
 συγλυσθέντων αὐτῶν τῆς ἀληθείας τῷ μέ
 διὰ σπουδῆς ἐστίν, ἐμποδίζειν ἡμῖν τῆς ἐκ
 τικῆν γῆν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Εὐαγγελίου ἐκ
 λειν τε ἐν τῇ σιδηρᾷ καμίνῳ τοῦ γράμματι
 ἢ Αἴγυπτος ὠνόμασται) προσμένειν ἡμῖν, ἀ
 καὶ τῇ πλινθείᾳ δουλεύοντας, τοῦτέστι τὰς ἐκ
 καὶς τοῦ Νόμου παρατηρήσειν. Ἐπὶ τοῦ
 Μωϋσῆ ἐν Αἰγύπτῳ ὁ τῶν ὄλων θεῶς ἔειπεν
 τῶν πρωτότοκων Αἰγύπτου διορισάμενος τὸ
 Ἄγλασόν μοι πᾶν πρωτότοκον πρωτογεν
 τοῖγον πᾶσαν μήτραν ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ
 ἀνθρώπου ἕως κτήνους· ἧς τινοσ θεῶς κα
 τὸ συνεπηγμένον ὡσπερ ἐξ ἀπλώσεως ἡ κα
 Μωϋσῆς ἐν τῇ πρὸς τὸν λαὸν διαλέξει ἐπέειπεν
 Καὶ ἔσται ὡς ἀν εἰσαγάγη σε Κύριος εἰς τὴν
 εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναανῶν, ὅτ ἴδωμεν
 σοὶ καὶ τοῖς πατράσι σου· Καὶ δώσω σοι
 ἀροριεῖς πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἄφισα
 Κυρίῳ· καὶ πᾶν διανοῖγον μήτραν ἐκ τῶν
 λίων, ἢ ἐν τοῖς κτήνεσί σου, ὅσα ὄντι
 σοὶ, τὰ ἀβρηνικά τῷ Κυρίῳ· πᾶν ἕλειπ
 μήτραν θου, ἀλλὰ εἰς προβάτω· ἕλειπ
 λάξης, λυτρώση αὐτό, καὶ πᾶν πρωτότο
 υἱὸν σου λυτρώση, τοῦτέστιν, λυτρωθήσεται
 αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀποστόλων
 σαφηνίζει χρησμός, τῷ τῆς ἀρχιεπιστοπικῆς
 μένῳ διαλεγόμενος· Καὶ πᾶν διανοῖγον πρῶ
 πάσης σαρκὸς ἃ προσφέρουσι τῷ ἁγίῳ
 ἀνθρώπου ἕως κτήνους, σοὶ ἔσται· ἀλλ' ἵνα
 λυτρωθήσεται τὰ πρωτότοκα τῶν ὀφθαλμοῦ
 τὰ πρωτότοκα τῶν κτηνῶν τῶν ἀκαθάρτων
 τρώση· Καὶ ἡ λυτρωσις αὐτοῦ· ἂν ἴδωμεν
 λυτρώση, ἢ συντελιμισις ἀργυρίου αὐτῶν
 κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἅγιον. Πλὴν τὰ πρῶ
 τῶν μόσχων, καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν ἡνίπ
 καὶ τῶν αἰγῶν οὐ λυτρώση· ἀγία γὰρ ἔστι
 τὸ αἷμα αὐτῶν προσέχεις πρὸς τὸ θεῖον
 Ἡδὴ μὲν οὖν τοῖς ἀκαθάρτοις τῶν κτηνῶν τῶν
 ἐξυτέ τε καὶ συγκατέλεξε τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πρῶ
 ἢ θεῖα φωνή· ὡς τὸ θνητῶς κεκαθαρωμένων
 ἐν τῇ κατὰ Νόμον λατρεία οὐκ ἔχοντα, ἀλλ' ἐ
 ζεσθαὶ αὐτὰ τῇ ἀποκληρώσει τῆς νοσητικῆς
 ζετο. Ὅμοιος γὰρ εἰς θυσίαν Θεοῦ ἀποδίται·
 διδοσθαι ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων παρ' αὐτοῦ· ἵνα
 ὡς τῆς παρὰ Ἰουδαίους ἀλογωτέρας κατὰ
 ἀναξίας ὑπαρχούσης τὴν λογικὴν ἀναφέρει
 καὶ τῷ τῆς Καινῆς διαθήκης μυστικῶν ἐπι
 ματικῆν ὀλοκάπτωσιν προσάγεσθαι θεῖον
 Λύτρα δὲ, ὡσπερ ἑαυτῇ κατέλληλα εἰθερῶ
 ἀγειν τὰς κατὰ Νόμον δι' αἱμάτων θυσίας· ἵνα
 τῆς Ἡσαίας, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, πρῶ
 κέναι παρὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν διορίζεται, ὡ
 ματικῆν δηλαθὴ τελελεωσιν τοῦ σκοποῦ κα
 δρώντος. Τὰ δὲ εἰς θυσίαν προσαγόμενα, ὡ

¹⁶ Exod. xiii, 2. ¹⁷ ibid. 11-13. ¹⁸ Num. iii, 13; viii, 17.

ἴσθαι τῷ θυσιαστηρίῳ ἐνενομίστο, "Ἁγία δι- μένωσ ὠνόμασαι· κἀν τούτῳ δηλαδὴ τῆς ἀλη- προδιαγραφομένης τῷ τύπῳ. Ὁ γὰρ ἑαυτὸν γαγῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θυσίων, καὶ προσφο- ρῆς ὁσμῆν εὐωδίας, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ ὅς, οὗτος μόνος κυριῶσ καὶ ἀληθῶσ ἅγιος ἔστι ὀνομάζεται.

nte, quæ autem ad sacrificium offerebantur, quorum sanguinem ante altare profundi moris erat, distincte nominata sunt: quippe cum etiam in hac nimirum figura veritas longe ante describitur, que designetur. Nam qui seipsum obtulit Deo ac Patri victimam et oblationem in odorem atis, Dominus noster Jesus Christus ¹⁹, is solus proprie et vere sanctus et est et nomi-

ἴσως ἐπεὶ ὁ ἀπειθῆς Ἰουδαῖος, ὡσ τῇ κατὰ θυσίᾳ οὐ δυνάμενα προσάγεσθαι τῶν κατ' αὐ- πθάρτων κτηνῶν τὰ πρωτότοκα, λύτροις ἀντι- ἰάσσεσθαι ἐβῶθεν· ὁμοίωσ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων τόκων εἰσ θυσίαν μὴ κατασφαττομένων (καὶ πεικῆσ τοῦτό γε, καὶ θείας νομοθεσίας ἀλλο- ταῦτα τῇ τῶν λύτρων ἀμείψει καθιεροῦσθαι Ἄλλ' ἐπισκεψάσθω, εἴγε μὴ τῷ ἐπιπροσθούντι ἵς ψυχῆς αὐτῶν ὄψει καλύμματι ἐμποδίζεται, ἐν ἐτέρᾳ νομοθεσίᾳ τοὺσ Λευῖτασ εἰληφέναι ἔρωσιν ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων, τὸ ἱερὸν ἐδίδαξε α, οὕτωσ φάσκον ἐν τοῖσ Ἀριθμοῖσ ἐπὶ λέξεωσ· ἰάλησε Κύριος πρὸσ Μωσῆν λέγων· Ἰδοὺ ἐ τοὺσ Λευῖτασ ἐκ μέσων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ταυτόσ πρωτοτόκου διανολογοτοσ μήτρων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· Λύτρα αὐτῶν ἔσονται, ὄρταί μοι οἱ Λευῖται. Ἐμοὶ γὰρ πᾶν πρω- ἡρίασα ἐν Ἰσραὴλ, ἐν ἣ ἡμέρα ἐπάταξα πρωτότοκον ἐν γῆ Αἰγύπτω. Εἶτα τὸ ἀκρι- ἀμείψωσ διαγορσῶν ὁ νόμοσ, Εἶπεν Κύριος, πρὸσ Μωσῆν λέγων· Ἐπισκεψάσθω πᾶν πρω- τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ μηριαίου καὶ ἐπ- αὶ λαβὲ τὸν ἀριθμὸν ἐξ ὀνόματοσ αὐτῶν. ἡψῆ τοὺσ Λευῖτασ ἐμοὶ ἀντὶ πάντων τῶν τόκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Εἶτα τῆσ συναρι- οσ τῶν πρωτοτόκων πρὸσ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἰν ἐν πλεονασμῷ εἰρημένησ, φησίν· Ἐλάλησε τῷ Μωσῆ λέγων· Λάβε τὰ λύτρα τῶν πλεο- τῶν παρὰ τοὺσ Λευῖτασ ἀπὸ τῶν πρωτοτό- ὶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ λήψῃ πέντε σίκλουσ ἰεραλλῆν κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον. Εἶπερ τὰ τὸ ἱερὸν Γράμμα οἱ Λευῖται λύτρα εἰσ τῶν τόκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὡσ καὶ ἡ τῆσ συναρι- οσ ἀκρίβεια δηλοῖ, ὡστε τῶν πλεοναζόντων ἐν αὐ- ἄθμιον ὀρισμένον τῷ νόμῳ ἀντιδοθῆναι· ποίω αὐ' ἕκαστον τῶν πρωτοτόκων λύτρα δίδοσθαι ὁ ἰηγόρευσε; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀπροσδέκτων ἰαν κτηνῶν, ἡ καταλλάττεσθαι, ταῦτα, ἡ λύτρα ἰύτῶν δίδοσθαι ὁ νόμοσ φησίν· ἐπὶ δὲ τῶν ἀν- ἰν, καὶ λύτρα δίδοσθαι, καὶ ἡδῆ τὴν ἀντάμειψιν ἰ Λευῖτῶν γενέσθαι μανθάνομεν· ὅπερ ἀσύμ- καὶ αὐτῷ νομικῷ γράμματι φαίνεται, ὡσ ἡ ἐν ἰησει νομοθεσία δηλοῖ, καὶ αὐτῇ ἡ φύσισ ὄφ- τοῦ πράγματοσ. Εἰ γὰρ μετὰ τὴν τῶν Λευῖ- πρὸσ λειτουργίαν Θεοῦ ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων

A erant, veluti ipsi convenientia, ut quæ solita esset offerre sacrificia quæ ex lege sunt per sanguinem (quæ sacrificia Isaias propheta, tanquam ex persona Dei loquens, ne requisivisse quidem de manibus eorum affirmat ¹⁹), quippe ad spiritualem nimirum perfectam et absolutam consecrationem et initiationem mente atque intentione legislatoris quorum sanguinem ante altare profundi moris erat, distincte nominata sunt: quippe cum etiam in hac nimirum figura veritas longe ante describitur, que designetur. Nam qui seipsum obtulit Deo ac Patri victimam et oblationem in odorem atis, Dominus noster Jesus Christus ¹⁹, is solus proprie et vere sanctus et est et nomi-

Sed forsitan dicet incredulus Judæus, cum non B possent primogenita earum quadrupedum, quæ more illorum immundæ habebantur, pro legitima victima offerri, pretio commutari ac redimi consuevisse: similiter etiam cum hominum primogeniti pro victimis non mactarentur (etenim id sane absurdum et a sanctione divina alienum fuisset), recte ac merito pretii compensatione redemptos eos et consecratos fuisse. At nisi forte velamento, quod animi oculis eorum officit, impeditur, consideret jam in alia constitutione sacras Litteras docuisse, Levitas sumptos esse qui loco primogenitorum consecrarentur, sic in Numeris ad verbum dicentes ²⁰: *Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Ecce sumpsi Levitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito aperiente vulvam a filiis Israel; pro pretio illorum erunt, et erunt mei Levitæ: mihi enim omne primogenitum in Israel sanctificavi in illo die, quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti.* Deinde certam et exquisitam compensationis atque permutationis rationem quoque præscribens et exprimens lex: *Locutus est Dominus, inquit, ad Moysen dicens: Inspice atque considera omnem primogenitum filiorum Israel, a mense uno et supra, et nominatim inito numerum eorum, et accipies Levitas mihi pro omnibus primogenitis filiorum Israel.* Deinde computatione atque recensione facta, cum deprehensum esset numerum primogenitorum superare numerum Levitarum, *Locutus est, inquit, Dominus Moysi dicens: Accipe pretia redemptionis eorum, qui supra Levitarum numerum redundant de primogenitis filiorum Israel, et accipies quinque siclos in singula capita juxta didrachmum sanctum.* Si igitur Levitæ primogenitorum filiorum Israel redemptionis pretia, prout est in sacris Litteris, sunt, quemadmodum etiam exacta computatio declarat, ita ut etiam a lege definitum atque statutum pondus ac pretium pro iis, qui inter eos numero superabant, daretur: qua ratione singulatim pro unoquoque primogenito redemptionis dari pretium lex præcepit? Nam de quadrupedibus quidem, quæ ad sacrificium et victimam non idoneæ, nec dignæ erant, quæ assumerentur, vel permutari eas, vel pretium quo redimerentur pro iis dari lex jubet; de hominibus autem et redemptionis pretium dari,

a. 1, 11 sqq. ¹⁹ Ephes. v, 2. ²⁰ Num. iii, 11 sqq.

atque etiam per Levitæ compensationem fieri docemur, quod etiam cum ipsa littera legali non concordare nec conciliari posse, sed discrepare videtur, quemadmodum de quadrupedibus constitutio ostendit, et ipsa rei natura docet. Nam si etiam postquam Levitæ pro primogenitis ad cultum divinum segregati erant, pretia redemptionis pro illis dari præceptum est, perspicuum est Levitæ non habuisse in se vim parem et dignam, quæ acciperetur pro redemptione et compensatione. Quod si ita est, multo magis indigna est ea, quæ per argentum fiebat, redemptio primogenitorum: quanto nimirum etiam natura rationis et sensus expers vilior est, quam natura humana. Verumtamen quandoquidem, ut inquit propheta ¹⁰, oculos suos occluserunt, et quod hinc consequitur cernere non possunt: nunquid etiam audire poterunt ipsum sapientissimum Michæam exclamantem? Ego quidem non arbitror. Etenim etiam auribus suis graviter audiunt. Veniat tamen beatus hic propheta, magna voce hæc clamans, et spiritu prophetico præsignificans tam Judaicorum primogenitorum, quam corporearum hostiarum oblationis rejectionem ac reprobationem. Dicit enim: *Per quam rem comprehendam Dominum, apprehendam Deum meum altissimum? An comprehendam eum per vitulos anniculos? An admittam mille arietes, aut per decem millia caprarum pinguium? An dabo primogenita mea impii ventris mei pro peccatis meis* ¹¹? Audiant qui cor crassum habent, qua de re eos præceperit propheta, ut primogenita impietatis ea, quæ secundum carnem primogenita Israelis erant Michæas nominaverit.

Qui igitur sancta hæc existimarunt, quæ prophetico verbo impietatis primogenita nominata sunt? Dicant nobis vere balbutientes linguæ, quæ non possunt recte pronuntiare et eloqui veritatem, quomodo propheta per Spiritum sanctum loquens fructum impietatis ausus sit ea vocare? Qui fiat ut oratio, quæ de redemptione horum loquitur, æqualis et secum consentanea esse non videatur, quantum attinet ad cam, quæ se prima fronte atque inspectione offert, litteræ sententiam, quanquam lex apud nos et sancta et spiritualis esse tum intelligitur, tum creditur? Videte Judaicorum curruum colligatos axes, quemadmodum Ægyptiorum olim vehicula in Rubris undis ¹². Verum loco virgæ immittatur in mare orationis veri legislatoris et regis gloriæ Christi virtus et auxilium, et deducat populum suum in viam rectam altioris sensus ac speculationis, ut eam in urbem domicilii scientiæ atque veritatis, et obruat adversarios inexpugnabilis et invicta gloria divina; cujus plena est universa terra, ut cognoscamus Dominum, ut inquit Scriptura, sicut aqua multa ad operiendum maria.

Jam nunc quidem carnem indutus Deus primogenitam diaboli sobolem sive peccatum et mortificavit et abolevit, et simul atque natus est in carne, condemnationem vitiositatis sibi confecit, et absolutam ejus abolitionem per sese præstitit ac repræsen-

Α ἀποκλήρωσιν λύτρα διδοσθαι ἄν' ἐκείναι, ὁ ἄλλοι ὡς τῶν Ἀσιυτῶν οὐκ ἐβόησαν καὶ λυτῶν ἰσοστάσιον τε καὶ ἐξέβατον. Ἐκ πολλῶν μᾶλλον ἀναξιώτερα ἢ ἐπὶ τῆς αἰτίας προσαιγομένη λύτρωσις, ὅσον πᾶσα ἡ ἀσθενεία αἰσθητός φύσις τῆς ἀνθρωπίνης ὡς καθεστῆκεν. Πλὴν ἐπειπερ κατὰ τὴν ὀφθαλμοῦς αὐτῶν ἐκάμυσαν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ λουθοῦ βλέπειν οὐ δύνανται· ἄρα ἐκ τῆς κ' αὐτοῦ σοφωτάτου διακεκραγῶτος Μῆκε μὲν οὐκ οἶμαι. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς ὡπὶ ἐκείνου ἀκούουσιν· ὁμοίως ἐκέτω ὁ μακάριος ἐκείνος μεγαλοφῶνως ταῦτα βοῶν, καὶ τῷ πνευματισσόμενος πνεύματι τὴν τῶν ἰουδαίων τῶν ἀποβολῆν, ὁμοίως τῆ τῶν σαρμάτων προσαιγοῦν· φησὶ γάρ· Ἐν τίνι πάλαι Κύριον, ἀντιλήψομαι Θεοῦ μου ἵνα ταλήψομαι αὐτὸν ἐν μόσχοις ἐπιπέσει προσδέξεται Κύριος ἐν χλωσίδι κρινῶν ῥιζῶν χιμάρων κίονων; Εἰ δὲ ἀσεβείας, καρπὸν κοιλίας μου ἕτις ἔσται· Ἀκουέτωσαν οἱ τὴν καρδίαν περιεργασθέντες αὐτῶν ὁ προφήτης περὶ ἡμῶν ἐκτελέσει πρῶτότοκα ἀσεβείας ὁ μακάριος Μῆκε σάρκα Ἰσραὴλ πρῶτότοκα ἐξουφῶσαι.

Γ Πῶς οὖν ἄγρια ταῦτα ὑπελήφθησαν, ἐπεὶ λόγῳ ἀσεβείας πρῶτότοκα ὠνομασθήσονται ἡμῖν αἱ δυντὼς ψελλίζουσαι γλώσσαι· ἐκ τῶν ναὶ ὀρθολοχεῖν τὴν ἀλήθειαν, πᾶς ἐκ τῶν πνεύματι ἁγίῳ φβεγγόμενος, καρπὸν ἐκείνου καλεῖν ἀπετόλμησε; Πῶς; ὁ περὶ τῶν λυτῶσεως λόγος τὸ ὁμαλὸν καὶ ἰσὺν ἔχων οὐ φαίνεται, ὅσον κατὰ τὸ πνεύματι πρόχειρον; καίτοιγε τοῦ νόμου παρ' Ἰσραὴλ καὶ πνευματικῶ εἶναι νοουμένου ἐκ τῶν νόμου. Ὁρᾶτε τῶν Ἰουδαίων ἀρμάτων ἐκείνων, καθάπερ πάλαι τῶν Αἰγυπτίων ἐκείνων ἐπὶ τῶν Ἐρυθραίων ναμάτων. Ἀλλ' ἐκ τῶν ῥάβδου τῆ θαλάσσης τοῦ λόγου ἡ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ καὶ βασιλείως τῆς δόξης Ἀριστοῦ ἐκείνου βοήθεια, καὶ ὁδηγησάτω τὸν λαὸν αὐτῶν ἐκ τῶν οὐρανοῦ ἀναγωγῆς τε καὶ θεωρίας, τῶν ἐκ τῶν πόλιν κατοικητηρίου γνώσεως τε καὶ ἀποκαλύψεως ἐπικαλυψάτω τοὺς ἐναντίους τῆς ἐκείνου ἀπροσμάχητον· ἥστίνως πεπλήρωται τὸ πνεύματι τῶν γυναικῶν τὸν Κύριον, ὡς φησὶν ἡ Σαπφὶ πολὺ καλύψαι θαλάσσης.

Ἄρτι μὲν τὴν πρῶτότοκον τοῦ ἰουδαίου ἤγουν τὴν ἀμαρτίαν ὁ σαρκωθεὶς ἐκείνος τε καὶ ἐξηφάνισεν, ἅμα τῷ γεννηθῆναι σάρκα, τὴν κατὰ τὴν σαρκὸς αὐτῆς ἐκείνου, καὶ τὸν παντελῆ ταύτης ἀφανισ-

¹⁰ Isa. vi, 10. ¹¹ Mich. vi, 6, 7. ¹² Exod. xiv, 25 sqq.

μενος, θρήνων τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἐπλήρω-
θάπερ σκευὴ τινὰ παρ' αὐτῶν λαβὼν τοὺς ἀπὸ
ἄν ἐλθόντας Μάγους, καὶ τῇ προσκυνήσει καὶ
πρὸ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας εὐχρηστα σκευὴ τῷ
ἡ γεγεννημένους εἰς συναγωγὰς τῆς οἰκοδομῆς τῆς
σίας, τῆς ὄντως θεοσεύκτου σκηπῆς, ἣν ἔπηξεν
ς, καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ἄρτι δὲ καθάπερ πηλοῦ
ινθείας πάλαι τὸν Ἰσραὴλ, οὕτω τοῦ γηίνου
ιατος τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν αὐτῷ λυτρωσάμε-
γεῖν μὲν Αἴγυπτου τοῦτο πεποίηκε, τουτέστι
ἰ θανάτου στυγητῶν καὶ ζοφώδους φρούριον.
ει δὲ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ οὐ μόνον τὰ τῶν ἀν-
ν πρωτότοκα, ἀλλ' ἤδη καὶ πᾶν τὸ ἀνθρώπινον
διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἀπαρχῆς τοῦ ἡμετέρου φυρά-
τουτέστι τῆς ἐξ ἡμῶν ληφθείσης αὐτῷ σαρ-
ιχωμένης νοερῶς, ὅλον ὡσπερ ἀναζυμώσας εἰς
ἰδὸν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας τὸ σύγκριμα. *Εἰ
ταρχῆ ἀγία, καὶ τὸ φύραμα*, φησάμε ἂν νῦν
ς κάγω κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Καὶ καθά-
λλαι τὴν ἱερατεῖαν λαχοῦσαν φυλὴν ἀντὶ τῆς
κωτοτόκων ἀπαρχῆς ὁ νομοθέτης λόγος τυπικῶς
ῖ προσηγάγετο· οὕτω νῦν ἐν τῷ λαμπρῷ χα-
ρι τῆς ἀληθείας τὸν ἀρχιερέα καὶ Ἀπόστολον
.ολογίας ἡμῶν, τὸν οἰόν τε καὶ ἄκακον καὶ
ρον, καὶ παντὸς ἀμαρτωλοῦ κεχωρισμένον ῥύ-
ε καὶ φρονήματος, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ σωματι-
ροσσηνέχθαι γινώσκωμεν ἀντὶ τῆς καθαγια-
ς αὐτῷ διὰ πίστεως ἀνθρωπότητος· καὶ το-
μᾶλλον, ὅσπερ οὐδὲ ὑπερπερούσαν καὶ ὑπερ-
κίχουσαν παρὰ τὸν ἑαυτὸν δεδουκότα λύτρον ἀντὶ
ν ὅλην ὀρώμεν τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ τὸν
ιγίότητος λόγον (καθάπερ ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ
ἐν πλεονασμῷ παρὰ τοὺς Λευίτας τὰ πρωτό-
:ῦρηται), ἀλλὰ κατόπιν αὐτοῦ παμπληθὲς ἀπ-
μένην, καθόσον χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τὸ εὖ-
μενον ἔλαττον τοῦ εὐλογοῦντος καθέστηκε. Καὶ
μὲν εἰς μόνον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ ἔθνος τὸ τῆς Λευί-
ερωσύνης ἀξίωμα ἐχρημάτισε, καὶ μόνον τῶν
αὐτοῖς πρωτότοκων λύτρα εἶναι οἱ Λευῖται
ρτύρηται· Χριστὸς δὲ ὁ παραγενόμενος ἀρχιε-
τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὡς ὁ πάνσοφος Παῦ-
ησιν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν, ἀλλὰ κατὰ
:ἀξιν Μελχισεδεκ, καθὼς τὸ θεῖον προεχρησι-
ε λόγιον, τῇ μὲν μεταθέσει τῆς ἱερωσύνης τῷ
τέρας αὐτὸν εἶναι φυλῆς (πρόδηλον γὰρ ὅτι
οὐδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
καὶ τὴν τοῦ νόμου μεταθέσιν ἀπειργάσατο, ἀπὸ
:ατὰ νόμον σκιαῶς ἐπὶ τὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐ-
ν μεταθέμενος ἡμᾶς Εὐαγγέλιον, καθάπερ ἀπὸ
λευϊτικῆς ἐπὶ τὴν βασιλικὴν φυλὴν τὸ τῆς ἱερ-
ς ἀξίωμα· τῇ δὲ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδεκ ἀφ-
ύσει οὐκ ὑπὲρ μόνου τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὑπὲρ
ων τῶν ἐθνῶν λύτρον ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ προσηγά-
, καὶ τῆς πάντων ἀνθρώπων ὁμολογίας ἀρχιερέως
στηκεν, ἐπεὶ καὶ ὁ Μελχισεδεκ ἐκ τῆς ἐθνικῆς
ας εἶναι γνωρίζεται, καὶ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ γένους
σκεται. Ἡ δὲ κατὰ νόμον τῶν πέντε διδραχυσ-

ta vit, ploratibus et lamentationibus copias adver-
sarias opplevit, tanquam vasa alque instrumenta
quædam ab iis ablati Magis, qui ab orientalibus
partibus venerunt²⁵, et adoratione et agnitione
Dominicæ potestatis ejus commoda et apta Do-
mino instrumenta facti sunt, in subsidium et ad-
jumentum ædificationis Ecclesiæ, a Deo revera
confecti tabernaculi, quod Dominus fixit et non
homo²⁶: jam nunc item tanquam a luto et lateritio
opere olim Israellem, sic a terreno sensu hu-
manum genus cum per sese liberasset et redemis-
set, ut Ægyptum quidem, id est, mortis horrendum
et caliginosum castellum fugeret, effecit.
Sanctificat autem Deo et Patri non solum hominum
partus primogenitos, sed etiam omne genus huma-
num per eas, quas in sese sumpsit, nostræ massæ
atque materiæ primitias, id est, per carnem, quæ
intellectualiter, et ut mente sola percipi potest,
animabatur, a nobis sumptam totam ad sanctifica-
tionem quasi refermentans humanæ naturæ mas-
sam atque concretionem. Nam merito dixerim ego
quoque nunc, sicuti divinus ait Apostolus: *Si
primitiæ sanctæ sunt, etiam materia atque massa²⁷*
inde confecta sancta fuerit. Ac quemadmodum
olim oratio, quæ lex ferebatur, typice, id est, per
figuram, quæ futurum præsignificabatur, eam tri-
butum, cui sacerdotii munus obvenerat, pro primo-
genitorum primitiis Deo obtulit: ita nunc per
claram veritatis effigiem pontificem et apostolum
nostræ confessionis sanctum illum et innocentem,
qui ab inquinamentis malitiæ vacuus, qui omnium
peccati tam sordium quam sensus atque cogitatio-
nis expers fuit, corporaliter pro ea, quæ per fidem
ei sanctificata est, humana natura Deo ac Patri
oblatum esse intelligimus, et eo magis quod ne nu-
mero quidem superare ac redundare præter eum
qui seipsum dedit pro pretio, quo multi redime-
rentur, totam humanam naturam videmus, quod
quidem attineat ad rationem sanctitatis (quemad-
modum in umbra legis Levitis numero plures primo-
geniti inventi sunt²⁸), sed longissimo spatio a
tergo relictam, quatenus absque omni contradic-
tione id, cui benedicatur, benedicente inferius est.
Ac tunc quidem ad solam Israeliticam gentem Le-
vitiçi sacerdotii dignitas referrebat, ac pro eo-
rum primogenitorum duntaxat, qui apud Israelitas
nascerentur, redemptionis pretio Levitas sumptos
esse, Scripturæ testimonio de ipsis proditum est:
Christus vero, qui futurorum honorum pontifex
advenit, ut sapientissimus Paulus inquit²⁹, et non
secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem
Melchisedec, quemadmodum divinum præsignifi-
cavit oraculum, sacerdotii quidem translatione, eo
quod ipse esset ex alia tribu (perspicuum est enim
ex Juda ortum esse Dominum nostrum Jesum
Christum), etiam legis translationem effecit, et ab
legali umbra transtulit nos ad Evangelium regni

Matth. II, 1 sqq. ²⁵ Hebr. VIII, 2. ²⁶ Rom. I, 46. ²⁷ Num. III, 46 sqq. ²⁸ Hebr. VII, 9, 11; VII, 17.

celorum, quemadmodum ab Levitica tribu ad regiam tribum sacerdotii dignitatem traduxit : assimilatione vero quæ sit secundum ordinem Melchisedec, non pro solo Israele, sed pro omnibus gentibus pretium redemptionis sese Patri obtulit, et omnium hominum confessionis pontifex exstitit, quoniam Melchisedec quoque tam ex parte gentium extranearum, quam ex genere Abrahæ ostenditur atque reperitur. Porro quæ ex lege fiebat æstimationis quinque didrachmorum pro primogenito, per abditas verborum ambages et involucra significare solet, oportere nostrum omnes sensus Deo sanctificare, atque ea quæ per sensus sunt, purum et ab omni voluptate alienum quasi quoddam redemptionis pretium sanctum atque legitimum æsti-

Hujus sacri diei festi nos hodie memoriam celebramus, hæc mysterii explicatio spiritualis præsentem sanctum atque solennem conventum coegit, qua explicatione ex lege quidem, ut apparebat, Servator offerebatur, sed ut spiritu intelligitur et mente percipitur, primitias nostræ conspersio Patri offerens totam eam sacram reddebat, et ad divinam oblationem idoneam efficiebat. Hoc enim olim lex parturiebat, et ad hoc spectabat constitutio legis tum de primogenitis, tum de Levitarum compensatione, tum de didrachmorum æstimatione. Sic per mare Scripturarum divinarum gratia Spiritus nos transluxit. Sed videamus etiam adversariorum conclusionem atque demonstrationem. Ac jam quidem superius nobis tum de Levitis, tum de primogenitis tota constitutio legis patefacta est : sed quemadmodum magnus Moyses populum animo confirmans et adhortans, affirmabat illum Ægyptios non amplius visurum esse²⁸ : ita ego quoque nunc provehor, ut peculiari Dei populo bonum nuntium apportem, fore ut non amplius umbratilis cultus corporea castra videamus. Ubi enim, postquam proditus est magnus ille Pontifex, Levitarum sacrificium est? Ubi, posteaquam mundus pretio redemptus et expiatus est, primogenitorum computatio atque æstimatio? Ubi reliquarum cæremoniarum legalium exacta illa præscriptio atque observatio? Non vides, quoad nox ignorantiae res universas occupatas tenebat, stellarum in modum obscurum quemdam, modicum atque exilem splendorem præbuisse eum, qui ex legis præscripto cultus præstabatur; sed postquam justitiæ sol exortus est, et oriens ex alto apparuit, et salutis dies illuxit, evanuit legalium constitutionum fax superante lumine gratiæ victa. Nonne prostratum et solo æquatum jacet, quemadmodum proceres et currus, præclarum illud templum? Nonne omnis elatio atque superbia, omnes spiritus, quos nomine ejus pontifices sumpserant, conciderunt atque demissi sunt? An non omnis demersa atque confusa est eorum illa tam bene ordinata atque constituta legalis disciplina? Nonne funditus periit ea, quæ apud Judæos vigeat, institutarum consuetudinum diligens et accurata observatio? Ubi enim hostias pro nuper enixis mu-

των ὑπὲρ ἐκάστου τῶν πρωτοτόκων συντίθειν οὐδὲν αἰνεγματοῦδως, ὡς γὰρ ἕκαστος πᾶσαν αἰσθησιν ἀγάξειν Θεῷ, καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ καθαρὸν καὶ ἡδονῆς πάσης ἀπέσει ἀλλοτρίως ἀγεῖν τῷ κτίσαντι καθάπερ τι ἄλλοτε ἐστὶν ἔννομον.

Ταύτης ἡμεῖς σήμερον τῆς ἱερᾶς ταύτης ἡμερομηνίας ἐορτάζομεν, αὐτὴ ἡμῖν ἡ μυστηρίου ἀνάπτυξις τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγίου πανηγυρίων καθ' ἣν νομιμῶς πρὸς τὸν Σωτῆρα κατὰ τὸ φαινόμενον, νοητῶς ἐκπεριτιτικῶς τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φορησάμεν τριπροσαγωγῶν, ὅλον αὐτὸ ἱερὸν ἀπέσεια θεῖαν προσαγωγὴν ἐπιτήθειον. Τοῦτο γὰρ νόμος ὤδινε, καὶ πρὸς τοῦτο ἕκαστος πρρωτοτόκων νομοθεσία καὶ τῆς τῶν ἀειῶν σωσῶς καὶ τῆς τῶν διδραχμῶν συνταξιαὶ ἡμᾶς διεθίβασε διὰ τῆς θαλάττης τῶν ἡμετέρων χάρις τοῦ Πνεύματος. Ἄλλ' εἶδομεν καὶ ἐναντίων σύγκλεισίν τε καὶ ἀπέσεια. Τοῦ ἀνωτέρου κατὰδὲ ἡμῖν ἡ περὶ τῶν ἀειῶν πρρωτοτόκων πᾶσα νομοθεσία γένηται. ὁ θεὸς ὁ μέγας Μωϋσῆς παραθαλάσσιον ἐπέσεια δέσεια τοὺς Αἰγυπτίους διεθεδαίωσεν καὶ ἡμῖν προάγομαι τὸν τοῦ Θεοῦ περιούσιον ἀλλέσεια, ὡς οὐκέτι τῆς σκωδῶδους λατρείας τικὸν στρατόπεδον θεασόμεθα. Ποῦ τῶν νέρωνων τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως ἡ τῶν ἀειῶν γία; Ποῦ μετὰ τὸ τοῦ κόσμου καθάρσιον τῶν πρρωτοτόκων συντίθεισι; Ποῦ ἡμετέρων κῆς τελετῆς ἀκριβεία; Οὐχ ὅπως οὐκ ἐκ τῆς ἀγνοίας κατέχευε τὰ σύμπαντα ἀπέσεια ἀμυδρὰν τινα καὶ σύμμετρον ἀγνοίας παρεῖχε λατρεία; ὅτε δὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, καὶ ἡ ἐξ ὕψους ἀνατολή ἐπέσεια σωτηρίας ἡμέρα ἐπέσεια μύση, ἀπαρτῆς ἡμετέρας διατάξεων δαδουχία ἐγένετο, τῷ ὑπερβατικῶν νικωμένη τῆς χάριτος; Οὐχ ἡδάρσιον τῶν τριστάται καὶ τὰ ἄρματα, ὁ περιούσιος ναὸς, καὶ πᾶσα ἡ τῶν ἀρχιερέων ἐπέσεια φροσύνη καὶ ἐπαρσις; Οὐ πᾶσα κατέσεια καὶ συνεγένθη ἡ νομικὴ εὐταξία; Οὐκ ἐπέσεια τῶν παρὰ Ἰουδαίους ἐπέσεια ἡ ἀκριβεία; ἡ τῆς θυσίας τὰς ὑπὲρ τῶν ἀρτιτόκων γρᾶσι ἀγάγοιεν, τοῦ ἐκλελεγμένου τόπου κατέσεια καὶ σαφῶς διορισθέντος, μὴ ἐπέσεια ἐπέσεια αὐτῶν τὰς θυσίας προσάγειν; Ποῦ τῶν στολή τε καὶ ἀξία καὶ τὰ λοιπὰ ἀπαρτῆς μὴ ἡ τὰ καθ' ἕκαστον διεξέοντες, κατέσεια συνεχεῖ ἐπαφή τε καὶ θεωρία τὸ ἡμετέρας δειδεξίωμεθα, ἐκείνους μὲν ἐπέσεια

²⁸ Exod. xiv, 13.

τοῦ νομικοῦ γράμματος· ἡμεῖς δὲ τῷ φιλιαν-
 Θεῷ τῶν ἐπινίκιων ὕμνον ἔσωμεν, καὶ τῇ
 ὑρανίῳ τραφέντες τροφῇ, καὶ τῷ ἐκ τῆς ἀλη-
 θέρας νόματι ποτισθέντες, ἔλωμεν ἐπὶ τὸ
 ἵ Θεοῦ Χωρήθ· τουτέστι, τὴν ὑψηλὴν τοῦ
 ἰουδαίου διδασκαλίαν, ἵνα τῇ φωνῇ τῶν θείων
 ὕμνων, τοῖς ῥήμασι τοῦ μακαρίου Λουκᾶ τὴν ἔσω
 προσβάλωμεν, καθάπερ ἐξ ἁγίων ἀδύτων
 τῆς μουσαγωγίας τοῦ Πνεύματος· *Καὶ ἐγένε-
 ρ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ
 ἀνήγαγον οἱ ἡγεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν
 ἦσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ
 , ὅτι Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μητέρα, ἄγιον
 κληθήσεται· καὶ τοῦ δούναί θυσίαν
 εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζεύγος τρυ-
 ῆ δύο νεοσσούς περισσεῶν. Καὶ ἰδοὺ ἦν
 ἰσος ἐν Ἱερουσαλὴμ, ᾧ ὄνομα Συμεὼν, καὶ ὁ
 ἰσος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμε-
 νος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ· καὶ Πνεῦμα
 ἵ ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἦν αὐτῷ κερηματοισμέ-
 νος τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, μὴ ἰδεῖν θάνα-
 τιν ἂν ἴδῃ τὸν Χριστὸν Κυρίου ἐν σαρκί,
 ἵεν ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν. Τί ἐστι,
 χόσμος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ; Του-
 ναμένων τὴν φανέρωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ
 ἵ ταύτην τοῦ Ἰσραηλίου λαοῦ ἀπὸ τῆς νομι-
 μᾶς μεταχώρησιν· ἐπὶ τῷ ἀφελθέντα τοῦ ὑπὸ
 ἵγεια τοῦ κόσμου εἶναι τῷ τῆς ἀληθείας στοι-
 χι διδασκαλείῳ, καὶ τῇ κατ' αὐτὴν καταρτί-
 τελεωτότητι. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὡς ἐν
 ἵα ὄντων τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ
 ἵχομένων, τὴν τοῦτον ἀνάκτησιν καὶ πρὸς τὸ
 ἵκαὶ ἄρχαιον ἐπάνοδον ἐξεδέχετο· πάσης αὐ-
 ἵπαλαιᾶς συνθηλαίας εὐνομουμένης, καὶ τοῦ
 ἵτώτος, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θυσιῶν προσαγομέ-
 ἵπάσης ἐτέρας ἰδιωτικῆς τῷ γένει αὐτῶν
 ἵσης πολιτείας πεφυλαγμένης.*

letinerentur, illum horum recuperationem,
 i ad animi tranquillitatem atque lætitiā
 ecte et juxta legis præscripta observarentur, et templum staret, et consuetæ in eo hostiæ offer-

reliquisque privatus status gentis eorum
 τὸ ὑπὸ Ῥωμαίους αὐτοὺς εἶναι προβάλλεται,
 καθεστάναι τὸν Ἡρώδην βασιλέα τῆς Ἰου-
 ἵλλόφυλον τὸ γένος ὑπάρχοντα· γινωσκέτω ὁ
 ἵ, ὡς οὐδὲν παρὰ τοῦτο ἡ κατὰ νόμον πολιτεία
 ἵπτετο ἐκ τοῦ ὑπὸ ἄλλοθενθούς τὸν Ἰσραὴλ
 εἶσθαι, ὥστε τὴν περὶ τοῦτου παράκλησιν τὸν
 πρεσβύτην ἐκδέχεσθαι. Καὶ γὰρ διαφόρως
 ἵηκε, καθάπερ τινὰ στασιώδη υἱὸν ὑπὸ τοῦ
 αὐστηρῷ τινι παιδαγωγῷ πρὸς σωφρονισμὸν
 ἵθῆναι, οὕτω τὸν Ἰσραὴλ πολλάκις ὑπὸ βασι-
 ἵενέσθαι ἄλλοφυλον. Καὶ δηλοῖ ἡ ἐν Αἰγύπτῳ
 ἵ ἐπὶ πλείστον ὅσον διατριβῆ, καὶ ὁ προφήτης
 ἵας ἐν τοῖς χρόνοις Σεδεκίου τοῦ βασιλέως ἐκ
 ἵροστάγματος πρὸς αὐτόν τε καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ
 ἵλεγόμενος, ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ Ναβουχοδο-
 ἵγενέσθαι, καὶ προσχωρῆσαι τοῖς Χαλδαίοις.

ut. xii, 6. ³⁰ Luc. ii, 22 sqq.

lieribus offerre possint, cum ille delectus ad eam
 rem locus dirutus atque collapsus sit, et aperte
 dictum sit, non licere in aliquo alio loco hostias
 ab iis offerri ²⁹? Ubi sacerdotalis illa stola, et di-
 gnitas, et omnia reliqua? Verum ne singulatin
 omnia persequentes, sicuti mortuorum crebra at-
 trectatione atque inspectione animi oculo terrorem
 ingeneremus, illos quidem sinamus mortuos juxta
 aquam litteræ legalis: nos autem benigno Deo vic-
 tioræ carmen et hymnum canamus, et vere cœ-
 lesti cibo nutriti, et ex vera petra profluentis aquæ
 potu refecti, veniamus ad montem Dei Choreb, id
 est, ad altam Evangelii doctrinam, ut voci divi-
 narum tubarum, verbis nimirum beati Lucæ inter-
 nas aures admoveamus, tanquam ex sacris adytis et
 B. penetrabilibus sacræ doctrinæ spiritus clamantis ³⁰ :
*Et factum est, cum impleti essent dies purificationis
 eorum, adduxerunt parentes puellum Jesum, ut si-
 sterent et exhiberent eum Domino, sicut scriptum
 est in lege Domini: Omne masculinum aperiens
 vulvam, sanctum Domino vocabitur, et ut darent
 hostiam, prout dictum est in lege Domini, par turtu-
 ram aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat
 Jerosolymis cui nomen erat Simeon, et is homo ju-
 stus et religiosus, exspectans consolationem Israelis,
 et Spiritus sanctus erat in eo, et oraculum ei reddi-
 derat Spiritus sanctus eum non visurum mortem
 priusquam vidisset Christum Domini in carne, et
 venit instinctu Spiritus in templum. Quid est id quod
 dicit, Exspectans consolationem Israelis? Hoc est,
 C. exspectans dum manifesta fieret veritas, et ab um-
 bra legali ad eam populus Israeliticus transiret,
 ut dimissus ab ea subjectione, qua elementis mundi
 obnoxius erat, veritatis elementorum doctrina in-
 stitueretur, ejusque perfectione concluderetur.
 Neque enim dicere quis potest, cum Judæi versa-
 rentur in mœrore atque afflictione et in captivitate
 et in pristinum locum et statum restitutionem, ac
 exspectasse: quippe cum omnes illi antiqui ritus*

Quod si quis proponit eos subditos fuisse Ro-
 manis, et Herodem, qui genere alienigena esset,
 D. regem Judææ constitutum fuisse, is cogitet idcirco
 nihil legali statui nocitum et incommodatum
 fuisse, quod populus Israeliticus ab diversæ gentis
 rege gubernabatur, ut ejus rei justus ille senex
 consolationem exspectaret. Etenim diversis modis
 contigit ut, tanquam filius seditiosus et contumax
 a patre aspero atque severo alicui pædagogo tra-
 ditor in disciplinam coercendus et castigandus,
 ita Israeliticus populus sæpe externo regno subju-
 garetur. Quam rem indicat illius populi in Ægypto
 quam diutissima commoratio, et propheta Jere-
 mias temporibus Sedeciæ regis jussu divino cum
 ad illum ipsum, tum ad populum, qui ejus imperio
 subditus erat, verba faciens dixit fore ut sub

sceptrum Nabuchodonosoris redigerentur, et Chal- A
 dæis dederentur²¹. Non solum autem hos, qui
 acerbiorē vitæ conditione digni fuerunt, alieno
 sceptro subijci non erat alienum: verumetiam
 justos nonnullos, quibus mundus dignus non erat,
 ut more Pauli loquar²², ut illorum pietas insignis
 vehementer eluceret, non imperantes, sed barbarorum
 et impiorum hominum imperio subjectos
 Dei lenitas effecit. Atque id vel Abraham demon-
 strat, qui in Ægypto fuit, cui (ibidem versanti)
 uxor a Pharaone adempta est²³, qui in terra sibi
 promissa tanquam inquilinus habitavit: itidemque
 hujus filius, et illius soboles, Isaacum dico et Jaco-
 bolum, ac rursus illius castissimus et integerrimus
 filius Joseph, qui servus factus est, et ad carcerem
 condemnatus fuit²⁴. Quocirca sapiens Simeon
 non eam Israelis consolationem, quæ ad honam
 famam et existimationem magnamque gloriam at-
 que splendorem pertineret, opperiebatur: sed
 reipsa veram, nempe traductionem ad pulchritu-
 dinem veritatis. Nam cum oraculum ei redditum
 esset fore ut antequam e vita migraret, Christum
 Domini videret, spiritualiter exspectabat ut simul
 populi quoque (Israelitici) consolatio existeret ac
 manifestaretur. *Venit igitur hic instinctu Spiritus
 in templum, et dum inducerent parentes puellum
 Jesum, ut faceret juxta morem consuetum ex lege
 pro eo, ipse quoque accepit eum in ulnas suas, et
 laudavit Deum, ac dixit: Nunc dimittis servum
 tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: C
 quia viderunt oculi mei Salutare, quod parasti in
 conspectu omnium populorum, lumen ad revelatio-
 nem gentium, et gloriam plebis tuæ Israeliticæ.* O
 vere beate terque beate senex! Quam beatus ille
 tuus revera sacer in sacrum introitus, per quem
 ad vitæ exitum currebas! Quam beati oculi tui
 animi simul et corporis! Hi quidem, quod visibilem
 apparitionem Dei perceperunt: illi vero, qui non
 id quod videtur solummodo intuiti sunt, sed ipso
 Spiritu lumine illustrati, etiam in corpore Deum
 verbum agnoverunt, qui divinum salutare viderunt,
 quod paratum erat ante faciem omnium populo-
 rum. Quam beatæ tuæ manus, quæ Verbum vitæ
 contrectaverunt! Quam beata tua lingua, quæ vivi-
 fici luminis revelati bonum nuntium divulgavit!
 Ac quid singulatim per unumquodque membrum
 laudem accommodare tibi festino, cum jam antea
 te totum laudabilem et beatum sanctoque Spiritu
 correptum evangelista docuerit? Sed veni, o beate
 Pater, ea, quæ in te resonat Spiritus suggestione,
 et filios Ecclesiæ alumnos doce tanquam in vasis
 testaceis, paucis tuis verbis absconditum thesau-
 rum: quandoquidem ad vos vestrique similes, qui
 canitie superi sensus et intellectus ornati, et
 revera πρεσβύτεροι, id est, seniores estis, et Eccle-
 siæ Patres appellamini, divinus sermo nos ducit
 ut salutares doctrinas discamus, *Interroga patrem
 tuum, inquires, et annuntiabit tibi, seniores tuos, et*

Οὐ μόνον δὲ τοὺτους ἀξιῶς καθεστῶτας ἀρε-
 ρας διαγωγῆς, ἀλλοφύλων στήματα ὑποκατα-
 ῆν ἀπεικός· ἀλλ' ἦδη καὶ τῶν δικαίων ἐκεί-
 οὐκ ἦν ἀξιὸς ὁ κόσμος, κατὰ Παῦλον ἐπι-
 ἀρχοντας, ἀλλ' ἀρχομένους ὑπὸ βαρβάρων ἐκεί-
 ἀνδρῶν ἢ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία παρέειπε· ἐ-
 τῆς εὐσεβείας αὐτῶν δόκιμον ἰσχυρῶς ἔδειξε.
 Καὶ δείκνυσιν ὁ τε Ἀβραάμ ἐν Αἰγύπτῳ ἔσθαι
 καὶ τὴν γυναῖκα ὑπὸ τοῦ Φαραῶ ἀρπαγένην
 ἐν παροικίᾳ τὴν ἐπηγγελμένην αὐτῷ· καὶ τὸ
 Ἰσαάκ φημι καὶ τὸν Ἰακώβ, αὐθὶς τε ἐπειὶ
 φρονέστας τοὺς παῖδας Ἰωσήφ, δοῦλος γενόμενος
 δεσποτῆριον οἰκεῖν καταδικαζόμενος· ὁ δὲ καὶ
 εἰς κοσμικὴν εὐδοξίαν τε καὶ μεγαλειότητα
 κλησιν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ σοφὸς Συμεὼν ἐξέειπε·
 τὴν ὄντως ἀληθῆ, τὴν εἰς τὸ τῆς ἀληθείας
 μετὰθεσιν. Χρηματισθέντος γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ
 βίου μεταλλαγῆς ἰδεῖν τὸν Χριστὸν κλη-
 φανῆσθαι, πνευματικῶς τὴν τοῦ λαοῦ
 ἐξεδέχετο. *Ἦλθεν οὖν οὗτος ἐν τῷ Ἱερουσα-
 λὴμ τὸ ἱερὸν, καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τὸν
 παιδίον Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι κατὰ τὸν
 νόμον περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἐκείνην
 εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησεν
 αὐτὸν· λέγων· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλό σου,
 καὶ τὰ τὸ ρῆμά σου ἐν εἰρήνῃ ἰσχύει
 ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριον, ὃ ἠτήτησα
 πρόσσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς ἐστὶν
 ἡμῶν· καὶ ἡμῶν· καὶ ἡμῶν· καὶ ἡμῶν· καὶ ἡμῶν·
 λυψὴν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου· καὶ ἡμῶν·
 μακάριε ἀληθῶς καὶ τρισμακάριε πᾶσι
 μακαρία σου ἐκείνη ἢ ὄντως ἱερὰ εἰς τὸν
 οὐρανόν, δι' ἧς πρὸς τὴν τοῦ βίου ἔξωσιν ἡμῶν·
 μακαρία σου τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς ἡμῶν
 τὸς! Τὰ μὲν τῆς ὁρατῆς θεοφανείας ὁ
 γενόμενα· τὰ δὲ μὴ πρὸς τὸ ὄραμενον
 ἔσθαι, ἀλλ' αὐτῷ τῷ τοῦ Πνεύματος ἐπι-
 φωτῇ, καὶ τὸν ἐν τῷ σώματι Θεὸν Λόγον
 τὰ τὸ θεῖον εἶδῶτα σωτηρίων, τὸ κατὰ πρῶτον
 τῶν τῶν λαῶν ἡτοιμασμένον. Ὡς μετὰ
 χεῖρες αἰ τὸν Λόγον τῆς ζωῆς ψηλασῆσαι
 καρῖα σου ἢ γλώττα ἢ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς
 φωτὸς εὐαγγελισαμένη! Καὶ τί ἂν ἐκεί-
 τῶν μελῶν ἰδικῶς ἀρμόζειν ἐπιείγομαι
 σε ὅλον ἐπαινετὸν καὶ μακάριον, καὶ τὸ
 ματι κάτοχον τοῦ εὐαγγελιστοῦ προδεδείκ-
 δεῦρο, ὦ μακάριε Πάτερ, τῇ ἐν σοὶ ἰσχύι
 Πνεύματος δίδαξον ὡς τέκνα τῆς Ἐκκλη-
 θρέμματα τὸν ἀποκεκρυμμένον θησαυρὸν
 ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι τοῖς ὀλίγοις καὶ
 ἐπιείπερ πρὸς ἡμᾶς τε καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς
 τῆς ἀνω φρονήσεως κεκοσμημένους καὶ
 ἡμῶν ὄντως ὑπάρχοντας, καὶ τῆς Ἐκκλη-
 ρηματοποιήσαντας, ὁθεὶος ἡμᾶς ὁδηγεῖ λόγος
 μένους τὰ σωτηριώδη διδάγματα, Ἐπιεί-
 λέγων, τὸν πατέρα σου· καὶ ἀναγγε-
 πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι.*

²¹ Jer. xxxiv, 1 sqq. ²² Heb. xi, 38. ²³ Gen. xii, 20. ²⁴ Gen. xxxix, 20. ²⁵ Deut. xxxii, 1.

ην ἐκείνου τοιγαροῦν γλῶτταν κινήσασα τότε ἂ εολογίαν τοῦ Πνεύματος δύναμις, καὶ ἡμῖν λόγον νῦν ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος. *Nῦν ἀποφθεῖ, τὸν δούλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ του ἐν εἰρήνῃ.* Ἐξότε γὰρ Χριστὸς ἐνηνθρῶσαι τὴν πολεμοποιὸν ἀμαρτίαν ἐξηφάνισεν, καὶ τρεῖ ἡμᾶς κατέλλαξεν, ἐν εἰρήνῃ ἢ τῶν ἁγίων αἰσις γίνεται. Τοῦτο γὰρ προφητικῶς καὶ ὁ Δαβὶδ προενδεικνύμενος ἔλεγεν· *Ἐν εἰρήνῃ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω*· τὸ μὴ παλλὰ μέλλον κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἰμενος. Καὶ ὡς μονοτρόπως τῆς τοιαύτης ἐλπί- ῆς εἰρηναίας φημι ἐν Χριστῷ κοιμήσεως, τοῖς εἰσοικισθείσης διὰ τοῦ Πνεύματος, φησὶν· *Ὅτι ὕρις, καταμόνας ἐπ' ἐλπίδι κατ' ἰσχύος με.* Ὁ ἐάριος πρεσβύτης Συμεὼν, ἥδη παρόντα τὸν θεασάμενος, φησὶ, *Nῦν ἀπολύεις τὸν δούλου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ.* ἐστηκὸς τῆς θείας δεικνύων ἐπαγγελίας. *Ὅτι φησὶν, οἱ ὀφθαλμοὶ μου τὸ Σωτήριόν σου, ὁ σασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν*· ῖτι τὴν διὰ Χριστοῦ γενομένην παντὶ τῷ κόσμῳ ἰαν, καὶ οὐ μόνῳ τῷ Ἰσραὴλ. Πῶς οὖν ἀνω- μεμαρτύρηται τὴν τοῦ Ἰσραὴλ προσδέχεσθαι κλησιν, νῦν δὲ ὤφθη τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον ἐν- ῖ πάντων τῶν λαῶν ἀναφθεγγόμενος; Ἐπειδὴ ῖτην τοῦ Ἰσραὴλ ἐσεσθαι παράκλησιν ἔγνω τῷ ματι, ὅτε καὶ πᾶσι τοῖς λαοῖς ἡτοίμασται τὸ ριον. Ὅρα δὲ τὸ ἀκριδὲς τῆς θείας ἐμπνεύσεως. γὰρ, φησὶν, *εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν σου Ἰσραὴλ*· ὁμολογὰ τῷ μεγάλῳ Παύλῳ ἐν ῖ Ἰσραὴλ ὑπαριθμήσει φθεγγόμενος. Ὅτε γὰρ, *τὸ πλῆρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέβη, τότε καὶ Ἰσραὴλ σωθήσεται.* Οὐκοῦν καὶ αὐτὸς προτά- ῖτην κλησιν τῶν ἐθνῶν, τελευταῖον κατὰ τὴν προ- ῖτην τῷ παντὸς Ἰσραὴλ ἐταμιεύσατο ἐπι- ῖφῆν· κἂν ὅτι ἥδη τὸ κατέλειμμα σέσωσται διὰ ῖδῆ ἐξ Ἰουδαίων προσδραμόντων τῇ χάριτι. Θεά ῖοι καὶ τὸ τῶν ὑψηλῶν νοημάτων κυριόλεκτον. *γὰρ εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν* εἰρηκῶς, τὴν τοῦ θεοῦ ῖηρίου ἀποκάλυψιν νοεῖν ἡμῖν δίδωσιν, ὡς ἐν σκό- ῖπαντελεῖ καὶ τελείῃ ζοφώσει μηδὲνα αὐγασμὸν ῖνωσίας ἔχοντα. Πρὸ γὰρ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ῖιστήκει τὰ ἔθνη, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας ἐν σκότει λαὸν καθήμενον εὐαγγελιζόμενος, τὸ ῖα φῶς αὐτοὺς ἰδεῖν διηγόρευσεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ῖαηλ, εἰ καὶ μετρίως, ὁμῶς γοῦν τῷ τυπικῷ ἐφω- ῖτο νόμῳ, φῶς μὲν ἐπ' ἐκείνῳ οὐκ εἰρηκεν· *δόξαν* ῖυτὸν κληρώσασθαι προσηφτευσεν, παλαιὰς ἱστορίας ῖμυνήσκων· ὅτι καθάπερ πάλαι ὁ θαυμάσιος ῖσῆς, τοῦ Θεοῦ συνόμιλος γεγωνῶς, δεδοξασμένον ῖ τὸ πρόσωπον· οὕτω καὶ αὐτὸς, τῷ θεῷ τῆς ἐναν- ῖπῆσεως διὰ πίστεως προσομιλήσαντες φωτὶ, καὶ τοῦ Πνεύματος καταλαμφθέντες δυνάμει, ἐν δόξῃ ῖήσονται, τὸ παλαιὸν ἀποθήμενοι κάλυμμα, καὶ τὴν ῖτην εἰκόνα μεταμορφούμενοι, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ῖησιν ὁ Ἀπόστολος, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύ-

¹⁶ Psal. iv, 9. ¹⁷ ibid. 10. ¹⁸ Rom. xi, 25, 26.

Igitur, quæ illius tunc linguam movit ad divi- norum verborum pronuntiationem, potentia spi- ritus, etiam nobis nunc aperientibus os verba suggerat et subministret. *Nunc dimittis, inquit, ser- vum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace.* Nam ex quo Christus homo factus est, et peccatum, quod bellum conflabat, sustulit atque delevit, ac Patri nos reconciliavit, sanctorum status mu- tatus in pace conquiescit. Hoc enim etiam magnus David prophetarum more præsignificans dicebat, *In pace in idipsum dormiam et somnum capiam*¹⁶, non id quod aderat per verborum innuens invo- lucra, sed quod circa adventum Christi futurum erat. Ac quasi singulariter ejusmodi spes (pacificæ, inquam, in Christo dormitionis atque quietis) san- ctis per Spiritum ingenerata esset, *Quoniam tu, Do- mine, singulariter in spe constituisti me*¹⁷. At beatus senex Simeon jam præsentem illum temporis arti- culum videns, *Nunc dimittis, inquit, servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace*, præsen- tem et instantem indicans promissionem divinam : *Quia viderunt, inquit, oculi mei Salutare tuum, quod parasti in conspectu omnium populorum*, id est, eam, quæ per Christum universo mundo et non soli Israel parata est, salutem. Qui igitur superius dictus est exspectare consolationem Israelis, nunc vero videtur coram omnibus populis salutare Dei prædicare? Quia nunc Israel consolatam iri Spiritu cognovit, cum etiam omnibus populis salutare præparatum fuisset. Vide autem accura- tam diligentiam inspirationis divinæ. *Lumen enim, inquit, ad revelationem gentium, et gloriam plebis. tuæ Israel* : consentanea atque convenientia magni Pauli verbis dicens, ubi post gentes numerat Israel. *Quando enim, inquit¹⁸, plenitudo gentium intraverit, tunc etiam univèrsus Israel salvus erit.* Quamobrem cum etiam ipse vocationem gentium præposuisset, in postremam prophetiæ partem conversionem universi Israelis rejecit : etsi jam reli- quæ per eos, qui jam ex Judæis ad gratiam acces- serunt, servatæ sunt. Considera item mihi subli- nium sententiarum propriam ac distinctam elocutionem. Cum enim lumen ad revelationem gentium dixerit, divini salutaris revelationem nobis intelligendam præbet, quippe cum in den- sissimis tenebris et summa caligine nullum Dei cognitionis splendorem extraneæ gentes haberent. Nam ante adventum Christi gentes in tenebris versabantur, quemadmodum beatus Isaias quoque populo, qui in tenebris sedebat, bonum nuntium ap- portans, magnum lumen eos visuros dixit¹⁹. Quo- niam autem Israel etsi modice, tamen typica sal- tem et umbratili lege illuminabatur, de illo quidem loquens verbo luminis abstinuit, sed gloriam eum consecuturum esse vaticinatus est, veterem rem gestam in niemoriam reducens, nempe quemad- modum admirabilis ille Moyses olim, quo tempore

¹⁹ Isa. ix, 2.

ετι λαλείν κατά τὸν θεῖον Ἀπόστολον δεδιδα-
 μυστήρια· κατά δὲ τὸ ἡμῖν ἐφικτὸν, καὶ ἐτέ-
 τ' ἐκείνο καιροῦ τῆ μακαρία ταύτη συνωνύ-
 πάρχειν φαμέν, καὶ τῶν αὐτῶν ἐκεῖνη ἔχασθαι
 προυδασμάτων, τοῦ ἐν νηστειαῖς καὶ προσευ-
 ροσκαρτερεῖν. Πρὸς οὖν τὸ εὐκρινὲς εἶναι τὸ
 πρόσωπον, τῆ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐπιμνήσει
 ἰς φυλῆς τὸ ἴδιον προσεγράψατο· μεγάλοις
 ἦν ἐγκωμίοις ἐστέψατο, καὶ πάντως τὸ παρὰ
 οὐοῦσιν ἀξιοπίστον ἔχουσιν, οἷς καὶ περὶ τοῦ
 διελέγετο. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, τὸ τοῦ
 διηχημένον καὶ μεγαλόφωνον ὑπὸ τοῦ γῆρας
 :αῖ, πλησίον αὐτῆς ὡσπερ τοῦ στόματος τὸ οὐς
 νοίας ἐνθέμενοι διὰ τῆς παρουσίας ὑποθέσεως
 ;, ἴδωμεν τί καὶ αὕτη διελέγετο τοῖς τὴν λύ-
 προσδεχομένοις ἐν Ἱερουσαλήμ. Κατὰ γὰρ τὸ
 οἰας ἀκούουθον ἐκ τῶν προφητικῶν λόγων, τὴν
 ἰὺ Κυρίου ἐποιοετο διάλεξις· ἐπεὶ καὶ οὗτοι,
 ὡς ταῦτα λαλεῖν αὐτὴν τὸ Εὐαγγέλιον ἐφησεν,
 : ἐκ τῶν ἐν τοῖς προφήταις ἐκφερομένων θείων
 ὡν προσδέχεσθαι λύτρωσιν μεμαθήκασιν. Πάν-
 τῆ πρόχειρος εἰς ὑπογραφήν τοῦ μυστηρίου ὁ
 ἄλλοῦ Ἡσαίου λόγος καθέστηκε· *Παιδίον ἐγεν-
 μῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγεν-
 πλὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ ὅτι καλεῖται τὸ ὄνομα
 μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος. Καὶ μὴν, Φωτί-
 στίζου, Ἱερουσαλήμ ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς,
 ἰδέα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν. Καὶ Δαυὶδ
 ς παρήγετο· Ἐλεος καὶ ἀλήθεια συνήρητη-
 καιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεβλήθησαν· καὶ,
 ἰν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον
 οῦ ἡμῶν. Καὶ ἐνδεικτικῶς εἰς αὐτόν· *Πρό-
 λον διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐνευλογη-
 ται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Πάντα
 ἰ μακαριοῦσιν αὐτόν, καὶ δουλεύουσιν αὐτῷ
 ἰσκυνήσουσιν αὐτῷ· καὶ ὅτι· Ἐγγώρισε Κύ-
 ὶ σωτήριον αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. Αὐθις
 μία καὶ ἀγγελοπεπρῆς τοῦ σοφοῦ Μαλαχίου
 Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελεῶ τὸν ἄγγελόν μου, καὶ
 σσει ὁδὸν πρὸ προσώπου σου· καὶ ἐξυίφνησι
 ἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος, καὶ ὁ ἄγγελος
 κτήνης, ὃν ὑμεῖς θέλετε.**

ἄλλοις ἄλλοθεν προφητικῶν λογίων μυστικοῖς
 τὸ θεολόγον καὶ μακάριον στέφος ἐπέλεξατο,
 ἰ μὲν εἰ καὶ ὑποτρόμψ χειρὶ, ὡς δὴ προβε-
 ἐν ἡμέραις πολλαῖς. Οὐ γάρ που ἐχωρεῖτο
 εἰς ἀκούουσιν ἢ τῶν ὑψηλῶν περὶ τοῦ Κυρίου
 ὡν ἀφήγησις, ὅτε καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην τῶν
 ἰν ἐπίδειξιν καὶ τῶν ἐνθέων μυστηρίων ἀνακῆ-
 ὶ τῶν τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως θησαυρῶν
 Χριστοῦ τοῖς ἑαυτοῦ ἔλεγε μαθηταῖς· *Πολλὰ
 ἰω λαλήσαι, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν
 ὡμοῦς εἰ καὶ ἀμυδρῶς ἢ γραλλέα καὶ προφήτις
 ἰ τοῦ Κυρίου ἐποίησατο λόγον, ὡς τοῦ νόμου*

A et qui ejus inspiratione et instinctu Spiritus ejus
 mysteria loqui, ut divinus inquit Apostolus ⁴⁶, edo-
 cti sunt : quatenus autem nos conjectura assequi
 potuimus, etiam alias in illo tempore dicimus
 ejusdem cum beata hac nominis fuisse, quæ etiam
 eisdem, quibus illa, sacris studiis, ut in jejuniis
 et orationibus assidue perseverarent, deditæ et
 addictæ essent. Ut igitur certa esset et ab aliis
 discerni facile posset hujus persona, patris ejus
 mentioni etiam propriam illius tribum ascripsit :
 ac magnis laudibus, quæ prorsus etiam apud audi-
 tores, iis quæ de Domino quoque dicebat, vim fi-
 dei faciendæ haberent, eam cumulat et ornat. Sed
 quoniam, ut dictum est, senectus orationi vocis
 claritudinem et resonantiam ademit, propius ejus
 quasi ori mentis aurem admoventes, per eam quæ
 præsentī inhæret et insita est argumento, scruta-
 tionem, videamus quidnam etiam hæc diceret iis,
 qui Jerosolymis expectabant redemptionem. Nam,
 prout consentaneum ac par est cogitare, ex scri-
 ptis prophetarum de Domino verba faciebat : quo-
 niam et illi, ad quos hæc eam loqui Evāgelium
 dixit, prorsus ex divinis oraculis quæ exstant in
 prophetis, didicerant redemptionem expectare.
 Prorsus ad describendum mysterium in promptu
 habuit magni Isaiæ verba : *Puer natus est nobis,
 filius etiam datus est nobis, cujus imperium fuit su-
 per humerum ejus, et vocatur nomen ejus, magni
 consilii Nuntius* ⁴⁷. Adde his : *Illuminare, illuminare,
 Jerusalem : venit enim lumen tuum : et gloria Do-
 mini super te exorta est* ⁴⁸. Etiam magnus David
 producebatur : *Misericordia et veritas sibi obviam
 venerunt, justitia et pax sese mutuo osculatæ sunt* ⁴⁹;
 et, *Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri* ⁵⁰.
 Ac indicative de eo : *Ante solem, inquit, permanet
 nomen ejus, ac benedicentur in eo omnes tribus
 terræ. Omnes gentes beatum eum dicent, et ser-
 vient ei, et adorabunt eum* ⁵¹ ; et, *Notum fecit
 Dominus salutare suum filiis Israel* ⁵². Præterea
 pretiosa et angelica sapientis Malachiae vox profe-
 rebatur : *Ecce ego mittam nuntium meum, et pa-
 rabit viam ante faciem tuam, et repente veniet in
 templum suum Dominus, et nuntius testamenti quem
 D vos vultis* ⁵³.

Atque aliis aliunde sumptis mysticis propheti-
 corum oraculorum floribus, coronam illam beatam,
 qua divinam naturam explicabat, debili quidem
 adhuc et tremebunda manu, utpote multum ætate
 provecta, nexuit et concinnavit. Tunc enim forte
 capere non poterant auditores sublimium de Do-
 mino sententiarum narrationem, quando etiam
 post tot signorum editionem, ac divinorum myste-
 riorum prædicationem sapientiæ atque scientiæ
 thesaurorum dispensator Christus suis discipulis
 dicebat : *Multa habeo quæ vobis loquar, sed non
 potestis nunc portare* ⁵⁴. Sed etiam si obscure anus

Cor. xiv, 2. ⁴⁷ Isa. ix, 6. ⁴⁸ Isa. lx, 1. ⁴⁹ Psal. lxxiv, 11. ⁵⁰ Psal. xcvi, 3. ⁵¹ Psal. lxxi,

⁵² Psal. xcvi, 2, 5. ⁵³ Malach. iii, 8. ⁵⁴ Joan. xvi, 12.

illa et prophetissa de Domino verba fecit, utpote A
 legis sustinens personam, quæ inveterata senioque
 confecta, ac prope ad interitum redacta Novo
 Testamento cessit: verumtamen non inutilis in-
 telligentibus auditoribus ejus sermocinatio fuit,
 quemadmodum nec ea, quæ a Lege per umbras et
 ænigmata verborumque involucra fiebat, magni
 mysterii præsignificatio. Venite igitur, vos quoque
 patres et fratres spirituales, qui dies festos cele-
 brare et epulari didicistis in novitate spiritus et
 non per litteræ vetustatem, qui in azymis sincc-
 ritatis et veritatis pretiosum et vivificum Pascha
 victimæ Christi celebrare debetis: qui divina re-
 generatione sacri baptismatis veterem hominem,
 qui juxta concupiscentias fraudulentas corruppe-
 batur, deposuistis, et novum, qui renovatur ad
 agnitionem juxta imaginem Creatoris, induistis,
*Venite exsultemus Domino, jubilemus Deo salutarī
 nostro.* Dicamus illud, *Quam terribilia opera tua,
 Domine,* etsi in multitudine potentix tuæ inimici
 tui frustrati sunt, sponte sua ad divinum tuum
 lumen, quod mundo apparuit, oculos claudentes.
*Præoccupemus faciem ejus in confessione, et in
 psalmis jubilemus ei.* Offeramus semper Deo hostiam
 laudationis, hoc est, fructum laborum consten-
 tium nomini ejus, nec obliviscamur beneficii ejus
 atque communicationis: talibus enim victimis Deus
 delectatur atque placatur⁸⁸, ut sordes peccati
 abluamus, et renovabitur sicut aquilæ juvenis
 nostra spiritualis: quemadmodum etiam beati senis C
 Simeonis, ut nos quoque pacifice gaudioque per-
 fusi atque hilariter cum bona fiducia ac spe salu-
 tis ad exitum vitæ curramus, et non cum pudore
 et metu, et quodam modo nolentes et inviti ad
 exitium vitæ contendamus: quemadmodum qui
 male sibi consci sunt, ægre ac moleste regis ad-
 ventum ferunt. Imitemur beatæ Annæ in jejuniis
 atque orationibus continuum studium atque perpetuam
 diligentiam, ne muliere deteriores esse vi-
 deamur, sub umbra Legis præsertim vivente, ubi
 talibus virtutibus clarorum hominum rara sunt
 exempla. Verum nos qui lumine gratiæ illustra-
 mur, qui vera et manifesta spe nitimur et adjuva-
 mur, qui viribus Spiritus confirmamur, ne disce-
 damus a sacris doctrinis, ex quibus salutaris D
 habitus animis innasci consuevit: quemadmodum
 illam quoque memoriæ proditum est a templo non
 discessisse, ne cogitationes nostras circumvagari
 et a timore Dei aberrare sinamus, sed ex ipso et
 per ipsum carnes nostras ac sensus nostros,
 quemadmodum optat ille Propheta⁸⁹, configamus.
 Audiamus magnum Paulum docentem: *Conjuncti
 vos uni viro, ut virginem castam Christo exhiberem*⁹⁰,
 et ne fœdera et pacta inita cum illo per consocia-
 tionem et consuetudinem cum vitæ nostræ vitia-
 tore, faciendo quæ ille voluerit, negligamus ac
 rescindamus: etiam in hoc imitantes prophetissæ

⁸⁸ Heb. xiii, 16. ⁸⁹ Psal. cxviii, 120. ⁹⁰ II Cor. xi, 2.

πρὸς δεύτερον γάμον μὴ ἔλθητε. Οὕτω γὰρ μα-
 ὤτερον ἔσεσθαι Παῦλος ὑμᾶς περὶ τούτου διαβε-
 ῦται. Προσαγάγωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὸ ἄνω θυσια-
 κιον ὡς ζεῦγος τρυγῶνων τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ
 ατος καθαρότητα ἢ ὡς δύο νεοσσούς περιστερῶν
 ρονοεῖσθαι καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου, ἀλλὰ
 ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἵνα πάντα καὶ ἡμεῖς πνευ-
 κῶς κατὰ τὸν θεῖον νόμον τελέσαντες, ἐν σοφίᾳ
 αὶ χάριτι προκόπτοντες, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας
 πληρώματος τοῦ Χριστοῦ φθάνοντες, καὶ τὸν ἔσω
 κωπον τελειούμενοι, καὶ Πνεύματος ἁγίου γινώ-
 κῃ ἐνδιαίτημα, ὑποστρέψωμεν εἰς τὴν πατρίδα
 ν τὴν ἀληθινήν, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐν ἣ
 ἱξιωθεῖμεν τῆς μακαρίας καὶ διηνεκοῦς εὐφρο-
 ρς τε καὶ βασιλείας ἀπολαύειν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,
 ξα καὶ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ῃ, νῦν καὶ δεῖ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
 ἦν.
 efficiamur, qui beata atque perpetua lætitia
 um nostrum, cui gloria et imperium, cum
 sœculorum. Amen.

A castitatem et nuptias unicas et singulares; sed
 juxta sententiam verborum, quæ se prima acie
 offert, ne deseratis imitationem prophetissæ, qui-
 cunque a singularibus nuptiis soluti et liberati
 estis; ac si fieri potest, ad secundas nuptias ne
 transeatis. Nam ita melius vobiscum iri beatus Pau-
 lus, quod ad hoc attinet negotium, confirmat. Offera-
 mus etiam nos ad superum altare tanquam par-
 turturum, animi et corporis puritatem: aut tan-
 quam duos pullos columbarum, provisionem bo-
 narum aut honestarum rerum, non solum coram
 Domino, verum etiam coram hominibus, ut etiam
 nos omnibus, quæ lex divina præscribit, spiritua-
 liter defuncti et sapientia ac gratia proficientes,
 et ad mensuram plenæ ætatis Christi pervenientes,
 et interno homine perfecti, et Spiritus sancti do-
 micilium evadentes, revertamur in patriam no-
 stram veram, cœlestem Jerosolymam, in qua di-
 simul et regno fruamur per Christum Jesum Do-
 Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæ-

VARIORUM NOTÆ.

IN LIBRUM

DE PERFECTA CHRISTIANI FORMA.

rodiit in lucem hic liber Latinitate donatus a C
 o Francisco Zino, Veronensi canonico, Venetiis
 o Christi 1570, et post decennium ibidem a Ma-
 o Margunio episcopo Cytherensi, una cum al-
 tractatu ad Harmonium De nomine Christiano,
 pistola ad Letoium, quasi tum primum ederetur
 ræco in Latinum conversus est apud Lorium de
 iis, an. 1585. Secuta demum est Græca editio
 duno-Batava Raphaelengii, an. 1593, cujus in
 . 179 legitur τὰ τῆς ἀπράστου μεγαλειότητος
 v, quorum loco scripsimus col. 254 D hujus
 ionis, et majestatis illius quæ explicari nequit,
 ut Zinus ediderat, et beatitudinis illius,
 d fortasse legisset τῆς ἀφ. μακαριότητος. Mar-
 nus quoque, tantum ineffabilis illius beatitudinis
 is ostendentia: sed verior lectio videtur excusi
 icis Græci, τῆς μεγαλειότητος, et paulo ante
 αλωσύνης voce utitur. At paucis interjectis
 n Margunius nobiscum vertit, ut ex historiis
 ti fuimus, non ut Zinus, ut ex litterarum mo-
 entis: innuit enim quod I Reg. x, 1, Sauli di-
 n est a Samuele: *Unxit te Dominus super hæ-
 itatem suam in principem.* Postremo adjecimus
 ræco, sed ex vita testim. habeamus, quod ne-
 in Zini, neque in Margunii editione reperi-

Col. 258 A. In vituli. Zinus, in bestię capite,
 quasi esset θηρίου, at Marg. in vituli cap. et qualem
 Minotaurum fingunt, sed illud γράφουσι: fortasse
 aptius redderes utrobique, fingunt. Sic Israelitæ
 Exodi xxxii, 8, idololatræ facti sunt conflato vitulo.
 De Minotauro Virgilius vi Æneid. :
 ... Mixtumque genus-prolesque biformis
 Minotaurus inest.
 Ibid. B. Quam si hostis. Immutavimus verba in-
 terpretis, quam si cum adversus hostilem aciem pu-
 gnandum sit, tu te ipse concidas. Postea Margunium
 comperimus scripsisse, nihil aliud est quam in ini-
 mici ordinem ipsum ad seipsum discindi. Sequentem
 quoque periodum eundem in sensum nobiscum
 restituit.
 Col. 259 A. Quem series. Antea erat, quem ipsa
 memoria suggerit, quasi scriptum esset μνήσις vel
 μνήμη pro ἀπαρίθμησις. Margunius quoque sic
 vertit, principium eorum quæ memoriter tenemus, or-
 do. Citavit antea ex Apostolo, Christum esse Dei
 virtutem et sapientiam, I Cor. 1, 24; singula nunc
 excutit.
 Col. 262 A. Si per eam pacem. Hoc membrum ad-
 jectum est e Græco Lugdunensi, quod cum abesset
 ab utriusque interpretis textu, sententiam plane
 truncam et obscuram reddebat. Locus est Ephes.
 ii, 14 et 16.
 Ibid. In uno homine. Addebat interpres, ad re-
 conciliationem bonorum, non eos videlicet tan-
 tum, etc., quasi legisset καινὸν ἄνθρωπον εἰς κατα-
 λαγὰς ἀγαθῶν, omiſsis intermediis. Margunium quo-

que mutilo codice usum esse constat ex his verbis : *in unum novum hominem in reconciliationem adducens non modo eos.*

Ibid. B. *Hæc enim pacis.* Zinus scripserat, *Dissidentium enim concordia pacis terminus est.* At hoc quidem est ab auctoris mente dissidere. Margunius vero, *pacis enim definitio, eorum quæ distant est consonantia* : alibi dicitur, ἀγαπητικὴ πρὸς τὸ ὁμόφυλον συνδιάθεσις, orat. VII De beatitudinib. Tale quid et de pace perturbationum Hieronymus in cap. v ad Galat. : *Tunc pax Christi, hoc est hæreditas nostra nobiscum est, si tranquilla mens nullis passionibus perturbatur.* Paulo post adjecimus, *non verbis, sed vitæ nostræ actionibus,* e Græco, quod additamentum et Margunius ut legitimum agnoscit : *si opere, non autem verbis ipsam sanctificationis vim in vita confiteamur.* Ita Christus, Matth. v, 10, *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra.*

Col. 266 A. *Naturallem.* Adjecimus hanc vocem ut τὸ συμφυὲς exprimeremus, quod non quamvis unionem sonat, licet aliud nihil dixerit Margun., *splendore quidem conjunctionem ipsam ostendens* : nisi malis hic scribere, *naturæ conjunctionem.* Sic Athanasius ex dictione τοῦ ἀπαυγάσματος, splendoris argumentatur orat. 4 Contra Arian. p. 299, Edit. Commelin. Καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος οὐ βουλῆσεως, ἀλλ' αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς ἰδίου ἀπαύγασμα καὶ χαρακτῆρα τὸν Κύριον κηρύττει. *Siquidem Apostolus non voluntatis, sed ipsius paternæ substantiæ proprium splendorem et figuram Filium de prædicat,* et orat. 2, Filium esse Patri coæternum hinc probat, pag. 144.

Ibid. B. *Declaret pulchritudinem.* Videtur scriptum offendisse interpres, ὃ μὴ τὴν ὡραιότητα τοῦ Μονογενοῦς ἐπαγγέλλεται. Græca verba excusi Lugd. Bat. hoc sonant, *quod non pulchritudine Unigeniti delectetur* : sed verior prior illa censebitur, si cum iis quæ sequuntur ista conferantur, et cum Margunii editione, *informe enim deformeve nullum est, quod Unigeniti pulchritudinem non pollicetur.*

Col. 267 B. *Atque in memorata.* Male confundere videbatur interpres quæ dicuntur hic de Verbo Dei, cum iis quæ de sacramento corporis Christi : *Atque in hac quidem significatione omnibus, ut ejus participes sint, facultas datur : ipsa enim talis alimenti et potionis communicatio fit accipientium cibus et potus.* Deerat membrum illud in autographo interpretis ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ἐννοίας, non item in eo quo Venitiis est usus Margunius, quem postea correctioni nostræ vidimus suffragari.

Col. 274 C. *Per Filium enim.* Expressimus ad verbum Græcam editionem Raphaelengii : nam Zinus scripserat : *Hæc enim dum cernuntur in membris, ea capiti cognata esse, eique naturali necessitudine testificantur coherere.* Nacti tamen postea Margunii versionem quæ sic habet : *Nam per hoc quod hæc in membris ostendantur, coherentiam ipsa ad caput habere declarantur* : suspicamur eum legisse, atque corrigendum hic esse in Græcis, διὰ γὰρ τοῦ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐν τοῖς μέλεσι δεκνυθῆαι τῷ συμφυῶς ἔχειν : *dum enim hæc talia in membris ostendantur, ea naturali conjunctione cum capite coherere comprobantur.* Adjecimus verba Vulgatæ Lat. Ephes. iv, 16, quoniam Græci textus Apostoli verba Nyssenus usurpat.

Ibid. D. *Uipote quæ.* Horum loco ediderat interpres, *quarum improbitas ex prædictis verbis, quæ nihil pro illis faciunt, statuendi dogmatis occasionem accepit : deinde quæ nobis,* etc. Abutebantur quidem hoc loco hæretici, et ex illo argumentabantur, non tamen hoc quasi fundamentum errorem suum niti contendebant, ut constat ex Athanasio lib. iii Contra Arianos, p. 235 : *Οἱ δυσσεβεῖς περιέρχονται λέγοντες, Ἐὶ πρωτότοκος ἐστὶ πάσης κτίσεως, δηλονότι καὶ αὐτὸς εἰς ἐστὶ τῆς κτίσεως. Ἰμπίι circumvenit dicuntque, Si primogenitus est omnis creaturæ, certum*

est eum unum esse ex creaturis. Sed respondeat vocatum primogenitum in malis fratribus, ἡ δμοιότητα τῆς σαρκός, ob similitudinem carnem, διὰ τὴν τῆς σαρκὸς συγγένειαν, ob cognationem, nis nostræ : primogenitum vero et mortuus ἐξ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν εἶναι τὴν τὸν καὶ στασιν, eo quod per eum fiat resurrectio mortuorum. Non enim est Græce μετὰ αὐτοῦ, cum et sic legisse Nannius interpres : nam et ita primus dicitur filius unus, quia post illum accipitur, et quoniam, ut ait Nyssæus, ἀπὸ τῶν τῶν κεκοιμημένων, ἵνα ὁδοποίησιν σαρκὸς στασιν. Margunius hic ab auctoris mente tam aut vitioso libro usus est : ac si eorum mentem lam ex prædictis defensionem, sed dogmatum tionem habeat.

Col. 275 C. *Quoniam igitur.* Sonat hoc quod παρελθεῖν quod scripserat Zinus, *numera ingredi vel ingredi : Vetus creatura ingressa est in novum, et inutilis redditus necessario per se subivit viam nova vitæ creatura* : sed hic hoc quod præterire vel perire, ut Matth. xiv, 36, ἡ γῆ παραδύσσεται : *Cælum et terra ibunt* : sunt enim hæc petita ex II Cor. iii, 11, ἀρχαία παρήλθεν, ἰδοὺ γέγονε καιρὸς τῆς κατασκευῆς τοῦ καιροῦ. *sentitur nostræ emendationi Margunius : tam eo dissidet, quod legisse videtur τῆς κτίσεως κτίσις, novæ vitæ creatura.* Paulo post ubi agit, per signum intellige τὸν χαρακτῆρα τῆς speciem oris ac vultus. Utitur etiam exemplo Athanasius loco citato.

Col. 278 D. *Redemptio.* Addidimus hæc in Græco, et ex I ad Corinth. i, 30, καὶ τὰ καὶ ἀπολύτρωσις. In sequenti periodo hæc scripserat ab auctoris sententia Zinus : sed hæc quæ diversa fortasse lectionis in ejus verbis vestigia, proferuntur. *Qui enim nobis ad resurrectionem aditum patefecit, et ob id primæ unitum factus est, ut nos omnes resurgeremus in oculi, in novissima tuba, idem omnibus tantis tibus, quam morte mulctatis exhibuit.* Non vertit phrasim esse Petri apostoli Act. n, 32, τὰς ὁδοίας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἔστιν ἐπιτεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ. *Solutis doloribus iuxta quod impossibile erat teneri illum et Margunius, qui vertit, initiatio dormientium, qui a morte dominabantur, dum a Vulgata abstinet, digitum ad fontem locutionis non dicit.*

Ibid. C. *Cum primogenito.* Legit fortasse τὴν πρὸς τὸ πρωτότοπον ἀγγιστεία, ἀφιστάται exenplari. At primogenitus mortuorum legitur Christus, ut antea de Ruben dicitur, et αὐτὸν συγγένειαν, et τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγγιστεία, stituumus etiam sequentis periodi sensum partium et imperfectum apud utrumque interpretum et Margunius scripserat, *cognitionem etiam denegat. Mediator vero Dei et hominum, per Deo conjungit quodcunque conjunctione dicitur fuerit,* etc.

Ibid. D. *Per Mariam.* Emendavimus eam lectionem διὰ τῆς μαρτυρίας, et suffragantur nii codex, atque ipsa evangelica historia. *enim est hoc Magdalene Mariz, Joan. xi, 1.*

Col. 279 A. *Inter Patrem et abdicatos.* Fæculocum insederat error ex utriusque interpretantia, qui vel ex comparatione ipsius cum xime sequenti poterat in viam reduci, et quæ corruptam lectionem corrigere. Zinus, *inter et præcones suos* : atqui non dixit *μαρτύρων, sed μετὰ τὸν Πατῆρ καὶ τῶν ἁγίων.* Margunius, *inter Patrem suosque præcones.* Et tamen paulo post καὶ προδοτικῶν ἀποκηρύκτους εἰς υἰοθεσίαν, uterque recte status est, *eos qui abdicati rejectique fuerint, optionem acciperent.* Ἀποκηρύκτοι dicuntur et ob delicta domo paterna sunt eieci. *Cæcæ*

in. lib. III *Strom.*, ἀποκηρύκτους εἶναι τῆς βασι-
 λης τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐγγράφους τοὺς φοιτητάς
 πνευμάζονται : *ut a regno Dei abdicentur, non
 ut inscribantur, qui ad eos ventitant, eff-*

*cientes. Paulo post substitutum verba Vulgatæ Lat.,
 ut facilius verba Davidis usurpanti lector observet ex
 psalmo LVII, 4.*

IN LIBRUM DE VIRGINITATE.

diit in lucem hic liber a Petro Galesinio Late-
 donatus Romæ ann. Christi 1565, una cum
 ein auctoris concionibus quinque de Oratione
 nica, et octo de Beata vita. Secuta est Græco-
 a editio Joan. Livineii Gandensis an. 1574 apud
 inum Notis illustrata ex duorum mss. colicum
 Vaticano uno, altero quem a Bircmanno Colo-
 i typographo habuerat, et fragmentum tantum
 auit, a quo aberant quinque prima capita, ut a
 scripto doctissimi professoris regii Federici
 lli, cujus auctoritate nunc Vaticani, nunc Bric-
 dici lectione confirmabimus, et quæ in ultra-
 desiderantur editione restitulumus. In hac de-

Notarum istarum recognitione, quæ omnibus
 ni operibus Græce et Latine excusis adjungi-
 Regii codicis auctoritate, qua varias lectiones,
 conjecturas et emendationes corroborabimus.
 l. 318 A. *Permultæ enim.* Annotat in hunc lo-
 doctissimus Livineius se nondum in B. Paulo
 reperisse, nec, quid de eo censendum sit, certo
 dicere : me vero admonuit adverbium ἀπειρι-
 τως, quo paulo post utitur auctor noster, allu-
 illum ad illud I Cor. vii, 35 : ἀλλὰ πρὸς τὸ
 ἡμῶν καὶ εὐπρόσδερον τῷ Κυρίῳ ἀπειρισπά-
 , quæ verba sic vertit Hieronymus lib. I Ad-
 is Jovinianum : *Sed ut ad id quod honestum est
 tente facit servire Domino, absque ulla distra-
 e vos adhorter.* Certe in toto Indice Græco Novi
 amenti, quod Concordantias vocant, non repe-
 vonx περισπασμός. Illud igitur ἀπειρισπαστως,
 vulgata Latina sine impedimento, Hieronymus
*distractioe reddit, unde περισπασμὸν distra-
 em videtur ad verbum interpretatus fuisse, ut
 esiasætæ 1, 13 : "Ὅτι περισπασμὸν πονηρὸν ἔδωκεν
 ζς, Quoniam distractionem malam dedit Deus,
 ut idem in Commentario notat, distentionem
 nus antiquus interpres vertit, eo quod in varias
 ciuidines mens hominis distenta lanietur. Sym-
 nus ἀσχολίαν, occupationem transtulit, ut et ipse
 onymus ex Hebræo.*

id. Ἀποσεμνύει. Castigat hunc locum Livineius
 itque ἀποσεμνύουσιν ἔχειν, atque interpretatur,
 id prius amplifices. Confirmat ejus emendatio-
 Regius codex, in quo legimus, ἀποσεμνύουσιν
 sic infra, χάριν ἀποσεμνύουσι. Idem quoque
 agatur eidem corrigenti προεοδοκίμησαντας,
 l in Plantiniana editione scriptum fuit προσευ-
 μήσαντας.

ol. 319. B. *Religiosiss. episcopi.* Quis sit hic an-
 s, inquit Livineius, auctor non tam evidentibus
 s descripsit, ut a nobis, qui tanto intervallo eum
 sequamur, certo agnosci possit. Fuit cum sus-
 rer Gregorium Thaumaturgum, cujus etiam
 lem oratione persecutus est, designari : sed ad-
 uuit me doctissimus Canterus Basilium Magnum
 us indicari, quem constat et virginitatis fuisse
 liosum, et de virginitate etiam scripsisse.

bid. C. *Αὐτόθι.* Concinnior et sanior lectio ms.
 ii, αὐτόθεν μὲν ἔχει τὸν πρῆπ. ἔπ. ἀπὸ τῆς συν-
 μαζομένης αὐτῆ προσηγορίας. Porro hujus capitis
 ium et pars bene magna, ex interpretatione po-
 Livineii est expressa, quam ex ea Galesinii,
 cum Græco textu minus hic conveniebat.
 ol. 322 B. *Ergo hæc laus.* Monueramus tollen-

dam esse notam interrogationis, quam neque Regius
 liber agnoscit, neque interpretatio Livineii. *Enim-
 vero ea demum laus est virginitalis, censere eam vir-
 tutem omni laude superiorem esse, et ita magis quam
 verbis castitatem suspicere.*

Col. 324 A. *Ἀσιζασθαι.* Livineius ex conjectura
 emendabat δέξασθαι, et interpretabatur, *ostenderet
 solam castitatem eam esse, quæ Dei contubernium
 atque ingressum admittat* : Regius codex hanc emen-
 dationem suo suffragio comprobavit. Hinc Sedulius,
Domus pudici pectoris templum repente fit Dei. Am-
 brosius, epist. 25 : *Quid loquor quanta sit virginita-
 tis gloria, quæ meruit a Christo eligi, ut esset etiam
 corporale Dei templum, in qua corporaliter, ut legi-
 mus, habitavit plenitudo divinitatis?*

Col. 326 A. *Ut quemadmodum.* Κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον, quemadmodum scriptum est, nimirum I Cor.
 ix, 10, *debet in spe qui arat arare, et cap. ix, 9,
 Non alligabis os bovi trituranti, Gregorius dixit,
 μετὰ κημῶν, cum camis aut frenis, ad verbum esset,
 qui ore camis impedito in area versatur, Livineius,
 velut bovi capistrato per aream commeanti.* Hic enim
 videri potest dictum ἐπιστρέφασθαι τὴν ἄλωνα, ut
 apud Hesiodum in *Theogonia* γαλαν ἐπιστρέφασθαι,
super terram versari. Paulo post Regius ms. scrip-
 tum habuit, τῆς ἐτέρων μαχαρίότητος, ut legendum
 suspicatus est Livineius pro ἐκατέρων, et aliene
 felicitatis testes.

Ibid. D. *Ὀλὸς ἔστιν ὑπέρ.* Emendatum est ut ad-
 monuerat Livineius, ita scriptum olim fuisse suspi-
 cans, sed imperitum librarium similitudine litera-
 rum r et v, quæ certe in antiquis libris maxima
 est, deceptum, τὸν ἄλλον scripsisse, quod alius
 emendare volens in τῶν ἄλλων mutavit. In libro
 Regio scriptum offendimus τὸν ἄλλον. Male Galesi-
 nius, quasi in utriusque mente versetur se cæteris
 præstare.

Col. 327 B. *Quam multi.* Livineius vertit, *cui præ
 cæteris bene sit, et invidiam declinet, additque simi-
 lem ex Pindaro sententiam Pythior. od. 7 :*
Τὸ δ' ἀγρυμναί φθόνου ἀμειδόμενον τὰ καλά ἔργα.

Col. 330 D. *Insanæ in his.* Livineius annotat se
 de hoc loco admonitum, ut diligentius cogitaret,
 cum in margine manuscripti signum offendisset,
 quod alibi locis corruptis adscribi solet : itaque
 pro τούτων minima mutatione legendum τούτοις, et
 interpretatur, *Succedunt inutilis revocatio, inanis
 manus plausus* ; sed aptior est dictio qua usus est
 Galesinius : hic enim ἀνάκλησις lamentationem
 significat.

Col. 331 D. *Rerum novarum.* Livineius, *etiam
 prius quam adversi aliquid nuntietur, et annotat ita
 hanc vocem usurpanti apud Euripidem in Hecuba,
 ut scilicet νεώτερον rem aliquam adversam sonet :*
 quibus adde apud Thucydidem lib. II, εἰς οὐδένα
 οὐδὲν ἐνεωτέρηζον, verti, *nil in quemquam admitte-
 bant, et a Zosimo lib. I Histor., pag. 658, dici quos-
 dam πράγματα Ῥωμαίοις νεώτερα μηχανήσασθαι,
 nova Romanis facessere negotia* : unde et νεωτερίζειν
 est τοῖς ἐν τέλει ἐπιτίθεσθαι adversus, magistratum
 insurgere.

Col. 334 C. *Cum enim dissolvitur.* Locum hunc,
 ut admonet Livineius, Tertullian. lib. *De patientia,*
 cap. 9, recte sic interpretatus est, *Cavio recipi jam,*

et esse cum Domino. Nam ἀναλύειν, quod vetus interpres parum fideliter *dissolvi* reddidit, migrare est aut divertere. Hæc ille qui hoc loco vertit, *Ubi enim migrari, cum Christo est.* Fatetur tamen Beza notationem verbi hujus metaphoram complecti ab iis sumptam, qui curru vecti, cum ad destinatum locum pervenerint, καταλύειν dicuntur, quod equorum lora et vincula dissolvere consueverint. Itaque mavult ita Latine reddere Philipp. 1, 23 : τὴν ἐπιθυμίαν ἔγων ἀναλύσαι, *desiderio tendens ad dimissionem.* Alii ἀναλύσαι exponunt solvere eo modo, quo nautæ cum recedunt ex portu, solvere dicuntur. Chrysostomus in hunc locum, *Τί ἀλεγεῖτε ἐπὶ τῷ θανάτῳ; πολλῷ κρείττον ἦν πάλαι ἀπελθεῖν. Cur vobis mors mærorem affert? multo satius erat jampridem decessisse.* Cum igitur mors ipsa sit dissolutio et separatio animæ a corpore, non male Vulgatæ auctor *dissolvi* hic interpretatus est. Apud Hieronymum Commentario in Psalmos eodem modo legitur in illud Psalmi cix, *Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est! Cupio dissolvi et esse cum Christo,* apud Ambrosium lib. *De Paradiso* cap. 9, et Hieronymum, Epist. 22.

Col. 335 C. *Ac huic mortuus.* Plantiniana editio, τέθνηκεν ὁ καθήμενος παῖς, Livineius interpretatus est, *Huic enim filius moritur navis* : tum addit in notis : Vocem hanc apud ullum auctorem nondum memini legere, sed in Pollucis *Onomastico* lib. III, cap. 24, ὀποκαθήμενος, *inertem* significat, quasi dicat residere et parum sedulum; unde καθήμενον, *navum* reddo. Nos emendandum olim suspicabamur ἡγαπημένον, *dilectum*, ut apud LXX, Genes. xxii, 2, *Αἰθε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἡγάπησας. Accipe filium tuum, quem dilexisti.* Suidas exponit, ἀγαπητόν τὸ ἡγαπημένον ἢ τὸ μονογενές. Jam vero inspecto Regio codice scriptum invenimus, τέθνηκεν ὁ καταθύμιος παῖς, *mortuus est filius ex animo dilectus*, eamque veram et genuinam esse lectionem frequens hujus dictionis usus et Gregorio familiaris evincit. Ita alibi ἀναιρεῖσθαι τὸ καταθύμιον et in Epist. ad Eustathiam, τῶν ἀγαθῶν καὶ καταθυμίων συντυχία. Τὸν ἔστων melius *prodigum* Livineius quam Galesinius, *perditum* vertit : eodem modo infra, *cumque vicissim nascantur*, locum ex Plantiniana editione expressimus.

Col. 341 D. *Ἀλλὰ καὶ τήν.* Hic præfixit asteriscum Livineius, et annotavit adversativam hanc ἀλλὰ referendam videri ad illud supra, καὶ οὐδὲν προτιμότερον τοῦ ἑτέρου. At Galesinius meliore libro usus præmisit duo membra, quorum Græca in Plantiniana editione desiderabantur, et a Regio codice post suppeditata sunt, *Διεξερχόμενος οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἡδέων θρυπτόμενος, οὕτε ὑπὸ τῶν ἀσπηρῶν ταπεινούμενος, ἀλλὰ κατὰ. Cum neque voluptatum blanditiis molliatur, neque rebus gravibus ac molestis deprimatur* : at vice versa infra col. 343 D. Livineii liber excusus addit quod ab interpretatione Galesinii aberat, *nec qui Sodomis egressus iterum ad urbis excidium se convertit, in statuam salis non concrecere.*

Col. 342 B. *Tenebris porro.* Quasi scriptum esset κατοικτίας, quia dixerat David, ἡ κατοικία μου ἐμακρόνθη, Græcus liber excusus τὴν αἰτίαν τῆς κατηφείας, *Tenebris vero mæroris hujus causam tribuit* : jam enim Prophetam στενάξαι, ingemuisse dixerat Nyssenus, nec aliud quid præ se ferunt manuscripti.

Col. 344 A. *Διαθηκῶν.* Quidam Latini et Græci codices post διαθηκῶν interstingunt, ait Livineius : sed et aliter citat auctor, et repugnat Theophylactus. Hoc nimirum vult Livineius, locum hunc Apostoli ex Epist. ad Ephesios cap. II, v. 12, sic esse ferri a quibusdam, ut vocem διαθηκῶν distinguant a voce τῆς ἐπαγγελίας et conjungant cum sequentibus, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, quibus Nyssenus adversatur. Ex eadem Epistola cap. IV, 18, est illud, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ζωὴν τῷ Θεῷ : sic enim exhibit scriptum hoc membrum Regius codex, et τοῖς μετὰ γαστέρα ζῶν non μετὰ γαστέρος. Simile illud apud Gregorium

Nazianz. orat. 16, pag. 250, *Εἰ μὴ κατὰ τὴν μεθία, καὶ δοῦλοι γαστέρος, καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρας non malè existimemur, ac ventris. et carum me ventre sunt, mancipia.* Idem et apud Hieronymum Epist. 22, ad Eustochium, *Nulla illi cura est, et quæ ventri sunt proxima.* Item in lib. XLIV, *Et post ciborum abundantiam galeas et tris ingluviem, ea quæ sub ventre sunt, quæ lib. III, in Epist. ad Galatas, Festivitate, quæ ventre, et his quæ infra ventrem sunt, delectatione infra ventrem, ut Nyssenus μετὰ τὴν γαστέρα ventrem, aut sub ventre.* Eusebius lib. VI, in Epist. cap. 20 : ἐν τούτοις ὄνειπολεῖν ἐκείνη καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα πλησμοναίς. *Somnium enim non in its solum quæ ventri et parvis venerem explendam pertinent, inserunt.*

Col. 346 A. *Amnis aliquis.* Ποταπὸς γαστέρας hibernus fluvius, vertit Livineius et auctor rationem hanc partim esse apud Homerum lib. I, e, quo loco Diomedem hiberno flumini comparat

Θῆναι γὰρ ἀμπεδιον ποταμῷ κλήθορα ἑσπευ Χειμάρβῳ, ὅστ' ὡκα ῥέων ἐπέδασει τερπνῆ

Haud aliter ruit in medios, quam turpibus in campo hibernum, et totas ruit agmine naves.

Ibid. C. *Nec quidquam.* Veritit interpretatus est ἔθηκε, non ut habent excusus et Beza ἔσθηκε τῶν ἐν αὐτῷ, *nec quidquam concitatus quæ in ea ambiantur.* Id nimirum pluribus excusis deinceps et cuncta diffuere ostendit, *hæc hoc sæculo perpetuo manere.*

Col. 350 B. *Ut et aures.* Conveniebat interpretatio Galesinii cum lectione codicis Vaticani meminit in Notis Livineius quem sequitur hoc pacto, ἀπεριτήρητον καὶ ἀμετέωριστον λαχθῆναι καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν γέυσιν ἀπὸ τῶν κατὰ τὰς αὐρας obstruas, *neque in sublimi loca habere, oculorumque obtutu et gustata sent.* Ἀμετέωριστον, *compositas*, reddit aliter sed editam a Plantiniano prelo manuscriptorum tuerentur lectionem.

Ibid. D. *Vestiumque.* Galesinius vetera que asperitate quadam gravi meliores cano dissent, a quibusvis qui sibi occurrerent, *varias ex tempore petebant.* Dicitur non tantummodo gravitas quædam, sed minime asperitas vero magnificentiam potius sonat, ut expositum quod est magnificentum. Hoc ergo vult auctor, *stium magnificentiam nihil fecisse, nec tantus cupiditatis obnoxios fuisse.*

Col. 354 A. *Cum voluptas.* Ad verbum Livineius, *conscribere, voluptate inextricabili in medium adducta.* Nec aliter legitur in mss. nostris atque in excuso, nisi quod habuit τὴν ἡδονήν, ut et codex Vaticanus. Reposuimus ex Plantiniana editione, *res vitas delectantes*, non ut Galesin., *præcepta delectantes.*

Ibid. B. *Ad ejus voluntatem.* Omisit verborum interpretis, nec animæ vertit citatulum II ad Timoth. II, 26, ἐξωργημένοι εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα : a quo capri tenentur ad ejus voluntatem. Hic ergo scribe, *diaboli et ad ejus voluntatem.*

Ibid. C. *In contrarias.* Livineius *liberè* pressit : non enim ἀντιχείμενα dixit Nyssenus παραχείμενα : virtus nimirum inter duo vitiosa est, quæ utrinque illi adjacent. Sic consistat digressum ad ea quæ utrinque vitium esse. *Qui enim.* Hieronymus ad Demetrium Epist. 5 : *Philosophorum quoque sententia virtutis ἀρετὰς, ὑποβολὰς κακίας εἶναι, nec esse virtutes, excedentes modum atque vitiosæ vitia deputari, et lib. III Adversus Præsertim cum vicina sint vitia virtutibus, vitium declinaveris aut errandum tibi sit, vitium capendum.* Aristoteles *Ethic.* lib. II, 10

κακίας ἢ ὑπερβολῆ, καὶ ἡ Ἐλλειψίς· τῆς δὲ ἀρετῆς ἰσότητος. *Excessus et defectus vitii est, virtutis me-*

itas.
l. 353 C. Διαγεῖσθαι. Verior est lectio vulgata s. Mor., quam altera Vaticani et Regii codicis ἔσθαι. Ita dixit antea sub finem cap. 6, εἰς καὶ τῆ διανοία διαγεόμενον· qui mentem in res as effundat. Sane dici solent διασκορπίζειν, et pare bona sua prodigi, Lucæ xv, 13, καὶ ἐκεῖ ἀρπύσει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως.

l. 356 A. Δένδρον κακόν. Matthæi quidem vii, 18, legitur : Οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς ἔχει ποιεῖν, neque arbor mala bonos fructus facere, uicæ vi, 43, καρτὸν καλόν. Quocirca notandum loco Nyssenum interpretationem Vulgatæ Latinæ oris et Galesinii confirmare, qui σαπρὸν malum int, rectius quam Livineius vitiosum, aut Beza em, prout antea annotavimus supra ad locum ms. iv, 29. Cæterum paulo post rectius edidit sinius, in matrimonium convicia conjicit, quam ieiis, matrimonii ignominiam in eum qui procreet nent, quasi ὁ προσφέρων sit Deus vel homo, procreet : cum proprie ὄνειδος προφέρειν sit pro- obijcere, ut apud Homerum *Ilid.*, β', ait sitæ Ulysses :

σφιν ὄνειδέα τε προσφέρεις, νόστον τε φυλάσσοις.]

psis convicia inferas, reditumque serves.

l. 355 B. Ad unum. Adjecimus vocem unum, ad continentiam indicandam pertinerebat : unde n Apostolus ad Romanos ix, 10 : *Sed et Rebecca no concubitu habens Isaac patris nostri.* Eodem modo noster auctor cap. 9 (col. 357 C), ἐκ ὁδῶνος ἀεελφούς, uno partu editos fratres dixit illos, quos perperam Galesinius germanos ar- puit; possunt enim germani esse, qui non uno u editi sint neque gemelli. Addit Livineius nplum Zethi et Amphionis apud Horatium, et es. xxv, Esau et Jacob.

l. 358 A. Melius. Ita potius maluimus cum Li- io, quam quod antea Galesinius, *Validior utique si longe se potius ab his rebus contineat, cum in amen viribus suis majus descendat.* Paulo post ulerat idein, in materiam profundi impingantur, solerter emendavit Livineius εἰς ἴδον pro ὄλην, ex Psalmi lxxviii, 2, *Infixus sum in limo profundi,* irsus ex eodem scribendum, *ne rerum quæ per- a sunt occasione, animi vitii aditus patefiat.*

id. B. Nihil reipsa. Auctoris mentem neu- assecutus est interpres, sed doctissimus Jac. us ita locum hunc recensuit lib. 1. Sacrarum rationum cap. 1 : Nyssenus de vi ac potentia uetudinis loquens his verbis utitur : Οὐδὲν οὕτω ὕσει φευκτόν ἐστιν ὡς ἐν συνθηαί γενόμενον μ. σ. δ. Quæ verba ad hunc modum reddit Livi- s, *Nihil natura tam fugiendum est, quam quæ n consuetudinem abierit, eam studio dignam at- mplectendam non videri.* Ego autem lubentius ranstulerim : *Nihil natura tam turpe ac fugien- est, quin si in consuetudinem abierit, præclarum petendum videatur.* Hæc Billius; at Galesinius ulerat : *Sic fugiendum est tanquam assiduo usu aratum quod non omni studio dignum expeten- que putet, hujusque sententiæ testis est, etc.*

l. 359 A. Penæque illarum. Non hoc vult Gre- is, illos affectionum vel vitiorum ardore fuisse ctos, sed cupiditatem potius rerum cælestium his arefactam et extinctam esse. Metaphoram esse docet a Fluvii sumptam Livineius, qui- alio derivatis necesse est priorem alveum ex- ri. Sic ergo interpretatur, *aperuerunt. Itaque s eorum cupiditas a sublimi impetu repressa est e exsiccata : quippe tota ad libidinem traducta.* us codex melius ἐπὶ τὰ ἐνω φορᾶ, *Cupiditas a- itium rerum appetitione revocata est et exsic-*

cata. Ex eadem Livineii editione sequentem perio- dum restituimus.

* Col. 360 A. Καὶ κινδυνεύειν. Annotavi Livineius in Vaticano abesse καί, et post σπουδαζομένων, addi φροντίζοντες, id est, solliciti ne in periculum veniant. Regius autem codex rectius φροντίζοντας, ut antea dictum est καταφεύγων κατόντας. Paulo post illud correximus ὁ γὰρ ἀγαμος μεριμᾷ, quod Galesinius ediderat, *matrimonium enim ea quæ Dei sunt curat : nec animadverterat usurpari verba Pauli ex I ad Cor. vii, 32 : Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt.*

Col. 359 B. Ut vel in iis quæ diff. Secuti sumus Livineium, qui hæc retulit ad res non ad personas, ut Galesinius, *ut vel iis qui se maxime difficiles ostendunt, voluptatem.* Ferri tamen potest hæc versio, ut homines fastidiosos intelligamus et morosos

Ibid. D. Perinde est. Galesinius perperam, Quoniam res admirabiles orationis vi et imminuere et amplificare, hoc in earum rerum similitudine constitutum est, quæ sensu non percipiuntur : paulo post ab ortu intellige a prima nativitate sua. Recte sustulit mendum Livineius, quod etiam in ms. M. cubat, legens ἀναισθήτως pro ἀναισθητων ἐχόντων, et illi emendationi Regius codex astipulatur.

Col. 362 A. Quæ sub aspectum. Reponendum esse monueram ex Livineio, *quam consequi verbis non possit, id enim est ἀραστον, non ἀδατον.* Sic paulo post dixit τὴν τοῦ ἀραστον φωτὸς ἐρμηνείαν, ineffabilis luminis interpretationem.

Ibid. C. Οὐχὶ τῷ μισῶν. In Vaticano est οὐχὶ τῷ μισαί τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τῆ ἀσθενεία τῆς διηγῆσεως. Sensus est, *eum mendacem non quidem certe ea ratione, quasi veritatem oderit, qui demum vero mendax est, sed quod dicendo consequi non possit pulchritudinis illius explicationem quam incæpiet.* Hæc Livineius, quibus addo Regium codicem cum Romano consentire.

Col. 365 A. Qui exteriores. In excuso erat ut et in ms. Mor. οἱ ἐπιτολαιότερον· in Vaticano ἐπιτε- λαϊότερον, recte Livineius emendavit ut nobis scri- ptum exhibuit codex Regius ἐπιτολαιότερον, et inter- pretatus est, ut edidimus. Galesinius verit quasi legisset, οἱ ἐπὶ πόλεων, vel ἐν ταῖς πόλεσι. *Qui in ci- vitatibus nullo animi iudicio res intuentur.* Cæterum hoc caput nonum inchoabatur in eodem Regio cod. ut in edit. Plantinian. jam ab illis verbis, δεῖ τοίνυν τῆς ἀσθενείας ἔνεκεν, sub finem præcedentis. Rur- sus admonet Livineius in margine, fragmentum quod- dam libri hujus caput istud hoc modo incipere, οἱ ἐπιτελαιότερον, omissis ὥσπερ τοίνυν et μέν, nec aliter ms. Mor.

Col. 366 B. Cum enim animus. Expunximus hanc Galesinii versionem, *Cum enim animus ita se rela- xat, atque omnia quæcumque occupavit, ea relinquit, quasi minora sint eo quod quæritur, tum in illius magnificentiam contemplatione se exercent, quæ vel ad summos cælos fertur.* Locus Davidis alas columbæ optantis est Psalmi lxxv, 7, in quem Commenta- rius apud Hieronymum = *Columba simplex animal est, absque felle, et a malitia fellis alienum.* Augus- tinus tract. 6 in Joan. = *Columba fel non habet, Simon habebat : ideo separatus erat a columbæ ris- ceribus.* Cyprianus lib. *De unitate Eccles. : Simplex animal et lætum est, non felle amarum, non morsibus sævum, non unguinum laceratione violentum.* Idem etiam Beda et Orus Apollo tradunt : sed eidem tamen fel tribuunt Aristoteles lib. ii *Histor. animal. c. 15,* et Plinius lib. x, cap. 48; idque in- testino junctum. Galenus etiam ridiculos eos dicit, qui id asserere audeant : tametsi et ipse interim vesicam habere illam negat, qua fel continetur, lib. *De atra bile, sub finem.*

Ibid. D. Quos micantes. Legebatur antea διατρί- τοντες, in Plantin., et ms. Mor.; sed emendandum esse vidit Livineius διατρίτοντας, quod Aristoteles lib. i *Metærolog., cap. 4,* vocet τοὺς δοκῶντας ἀστρίφας

διάττειν, et cap. proximo διαθεοντα ἀστρα eadem notionē, et interpretatur hoc, *quas trajicientes stellas quidem vocant.* Aristotelis verba quæ citat Livineius hæc sunt : Καὶ ὁμοίως κατὰ πλάτος καὶ βάθος, οἱ δοξοῦντες ἀστῆρες διάττειν γίνονται. *Et similiter secundum latitudinem et profunditatem sidera, quæ videntur volare, fiunt.* Ita Vatablus; at Perionius aptius : *Eodemque modo stellæ, quæ trajici videntur, existunt.* In eodem cap. 4, καὶ οἱ διαθέοντες ἀστῆρες, Vatablo sunt, *discurrunt sidera.* Perionio, *stellæ quæ trajici videntur.* Ita Seneca locutus est, ut Galesinius, lib. iii *Natural. quæst.*, cap. 14 : *Aliquando emicat stella, aliquando ardet sunt, aliquando fixi et hærentes, nonnunquam volubiles. Videmus ergo stellarum longos a tergo albescere tractus. Hæc velut stellæ exsiliunt et transvolant.* Regius codex emendationi Livineii suffragatur.

Col. 367 A. *Ac cænosam.* Vaticano exemplari usus videtur Galesinius, in quo sicut et in Regio legebatur ἀγυμῶδη, quod Livineius reddidit Latine *tenebricosum*, ut in I Reg. xxiii, 14, ἐν τῷ ὄρει ἀγυμῶδαι, quidam vertunt, *in monte opaco*, quæ lectio adhæsit ex veteri Latina interpretatione LXX Vulgatæ Latinæ editioni : atque huic similis est mons ille umbrosus Habacuc iii, 35, ἐξ ὄρους κατασχίου at in ms. Mor. et in excuso Plantiniano textu Nysseni καὶ λυῶδη βίον, *turbulentam ac cænosam vitam accipimus.*

Ibid. D. Quæ in cælo. In Plantin. et fragmento Livineii τὰ ἐν τῷ ἀγίῳ, *in sancto*; sed annotat idem ipse suspicari se castigandum aut ἅγιον, quod ad Scripturam proxime accedit, aut certe ἀέρι, quam posteriore emendationem confirmant codices Vatic. et Reg., *quæ in ære sunt*, ms. vero Mor. τὰ ἐν ἀγγέλῳ, *quæ in vase sunt.* Illi Galesinii lectioni, τὰ ἐν οὐρανῷ, similis est locus ille apud Dionem Chrysost. orat. De regno et tyrano : Ὡς γὰρ ἡ ὄψις διεφθαρμένον μὲν οὐδὲν οὐδὲ τῶν πλησιώτατα ὄρα, ὕψις δὲ οὕσα μέχρις οὐρανοῦ τε καὶ ἀστέρων ἐξικνεῖται. *Et quemadmodum visus corruptus ne propinquissimum quidem videt, sanus vero usque ad cælum et astra pertingit.* Cæterum assentiri nequeo Livineio pro ἀπορρυφάμενῳ legenti ἀπορρυφάμένῳ, licet hanc quoque lectionem Regius liber exhibeat : nam ἀπορρυφάμενος dicitur quod abluatur ac sordibus expurgatur, sed et hanc quoque F. Morelli tuetur codex ms.

Col. 371 A. *Malum enim.* Contrariam plane sententiam expresserat interpres, *Malum enim extra consilii deliberationem positum est, sique ejus status consideratur, in eam quæ sunt rerum natura nullum est.* Atqui similem auctoris nostri sententiam iisdem pene verbis inveniri admonet Livineius Græce in Antonii monachi Melissa lib. ii, serm. 88 : αὐτὸ οὖν κατὰ τὸ αὐτὸ κατὰ ἴδιαν ὑπόστασιν ἔξω προαιρέσεως οὐδαμῶς τὸ κακὸν εὐρίσκειται καί μιν οὐκ ὄφρα σὺν ἀλλὰ τότε εἰς γένεσιν παράγεται, ὅταν ἐλώμεθα αὐτό.

Ibid. B. Itaque magnum. Inauditam nobis hic procluserat etymologiam interpres ita scribens, *Unde magnum hoc et nobile animal homo, quasi a pictura nomen hunc perierit, e dignitate sua cecidit. Id quod accidere solet iis, qui e lapsu aliquo erepti.* Neque vidit a Gregorio usurpari verba Scripturæ ex Proverbiis cap. xx, v. 6 : Μέγα ἀνθρώπος, καὶ τίμιος ἀνὴρ ἐλεήμων. *Magnum homo, et pretiosum vir misericors.* S. Ambrosius de obitu Theodosii, *Magnum et honorabile est homo misericors*, et in Psalmum cxviii, octon. 10 : *Grande homo, et pretiosum vir misericors, et vere magnum est, qui divini operis interpres est, et imitator Dei.* Recte quoque interpres B. Joan. Chrysostomi homil. iv in Epist. ad Philippens. : *Magnum quiddam homo, et præclarum vir misericors.* Nec aliter Græce fuit expressus hic locus in duobus niss. atque in edito Plantin. Livineius alludere Gregorium existimavit ad versiculum Psalmi xlviij postremum : Ἀνθρώπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνήκε. *Id est : Homo, qui in pretio esset, non sapuit.*

Ibid. D. Ita enim, opinor. Galesinius, *Deum enim, opinor, ratio ex eo, quod divinum non nostra natura definitum est.* Aliqui vero non rationem, sed librum de quo agitur, ut in Scripturæ verba significat, ut alibi sæpe in Cantabrigiæ orat. ii De resurrect., δηλοῦντος τοῦ βιβλίου φῶς : *hoc aperte significante Scriptura.* Galesinius Alexand. τὸ λόγιον etiam, id est oraculum vocat ut in Strom. i : Ὅμοια δὲ ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἡμῶν τῶ λόγιον. *Quænam autem sint oracula, quæ nobis ostendit oraculum.* Porro in fragmento Livineii et in nss. Mor. ex hac Domini Lucæ xvii capitis inscriptio conflat, ut in fragmento continuanda visa est oratio ut in Vatic. et in fragmento

Col. 374 C. *Merito amicæ.* Omiserat hoc interpres, tametsi et in Plantiniana suggereretur. Ms. Mor. εἰκότως ἢ θεῖα νομίζονται, ut in fragmento cano, ex quo emendat Livineius ἐν καὶ τῷ ἔξω ζονται : nos etiam Regium secuti easdem, quæ has Notas revere seremus, illam in oratione adhibere potuissent : legit enim, ἐν τῷ ἔξω φῶς εἶναι νομίζοντο : *merito vicinæ et amicæ creduntur.* Luc. xv, 9 : *Et cum imbecillæ et vicinæ, dicens.* Rursus hic interpres illa verba, *neque peccati amplius circumspiciunt cuncta efficiunt.* Non enim armis peccati dicuntur hic animæ facultates, sed armis utitur, hoc est instrumenta, quibus ad peccatum utamur, ut in Epist. ad Rom. v, 15 : *Et utimur membra vestra arma imbecillæ cato.*

Ibid. Ut divinam. Ita maluimus, quam si scripsisset, aut si divinæ imaginis restitueret. Legerat nimirum ἡ τῆς θεῖας, quod etiam fert Regius liber; at Mor. et τῆς θεῖας, quæ cunctis ἡ τῆς, quemadmodum et quod est post, τῆς περὶ τὴν γῆν ταλαιπωρίας, ut in M. et Reg., non ut videtur legisse interpres περὶ τὴν ζωὴν ταλαιπωρίας : deinde ὅτι in nss. rariis difficultatibusque segregatis, omnino non integumenta abijcietes. Sed retineri Latine verba satius duximus, quam elegantia Latæ monis studere, ut Scripturæ vocibus uti consuevit constare : II Corinth. iv, 2, πάντα ὡς περὶ τὰ κροκτὰ τῆς αἰχμῆς, quam etiam in pelliceas tunicas potius diximus, quam castaneas, vestes scortæ, et a claudetina factas horrere : licet ex lib. ii Tertulliani Constantinum proferat locum illum, *Exinde homo in vestibus, sed ante sine scriptulo nudus.*

Col. 375 D. *Mortalsque.* Plantin., τῆς ἀμαρτίας, nec aliter R. et M. Livineius vendidit. Vaticano. ὁπὸ τῆς ἀμαρτίας : *fortasse sciendum ex Apostolo Rom. vii, 14, ὅτι τὸ κατὰ τὴν, venundati sub peccato, hoc est, sub peccato servendum peccato.*

Col. 377 D. *Dià μέσου.* Edit. Plantin. σου καὶ γέγονεν, ideoque ms. M.; at R. et Mor. διὰ μέσου οὐ γέγονεν. Livineius vertit, *quæ parente ad virginis usque vitam interpretatur.* Notis admonet καὶ delendum esse, atque est in Vatic., manifeste corruptum esse, et proferenti voce μέσου tanquam ἀκόσμητος τῶν αἰμάτων vitium commissum est et cap. p. ubi scribitur in Vaticano ἐπιτελεῖται τὸ ποῦ, etc., cum sic proculdubio redundet.

Col. 379 A. Si vero dubitas. Constantinus ms. R. et M. una cum Plant. edit. ὅσα ἐστὶν τοῦ ἐπάγεται : unde Galesinius ediderat, *tu conjugium complecteris, id velim amantius unde proficiuntur calamitatum nomina, quæ causa hominibus imponuntur.* Nec assensurus Livineio, qui emendandum putat ὅσα ἐστὶν μοῦ, *quas hominibus matrimonium concinnavit festum enim est hic probari matrimoniorum suppeditare materiam : non igitur obsecrationibus viduitates vel orbitates liberorum.*

ræ morientium, nisi conjugium patris ac matræ præcessisset. Galesinius pro ἐπὶ πατρὶ, scribit ὀφειδὶ ἐπὶ πατρὶ, aut omnium denique re-alamitatem.

id. C. Non matrum. Galesin., non matrum soldines perturbationesque augentur. Alludit ad Gen. iii, 16, et Isa. xiv, 8: Ἀφείλεν ὁ Θεὸς δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου. Abstulit Deus lacrymam ab omni facie; et ex ejusdem veteris vaticinij citatur deinde locus prout ab tolo effertur I Cor. xv, 54: Κατεπόθη ὁ θάνατος; εἰς νίκης. Absorpta est mors in victoria, non LXX, Isa. xxv, 8, Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύ. Devoravit mors prævalens, sed in Græco-Latina reij editione corrigendum est κατεπόθη ἐν ἐκείνῳ θανάτου, et apud Galesinium pro revera mors a vita absorpta est, scribendum, revera in vita mors est absorpta.

l. 382 A. Cumque vitæ. Hæc addidimus Galesin. ex Plant. et duobus mss., et paulo post proximis quæ Galesinius ediderat, quasi τὸ παιδείαν dixisset Gregorius, non συντέλειαν κατὰ σάρκα ζωῆς, sicut scriptum est h. xiii, 39, συντέλεια τοῦ αἰῶνος ἐστὶ· consummatio sæculi est, et ad Hebræos ix, 15, ἐπὶ τέλος τοῦ αἰῶνος· in consummationem sæculi. Ergo dixit consummationem vite quæ secundum carnem: at Gales. perfectam, quantum in se disciplinam ipse constituerit, expectet porro, in ique illa sit omnino spe fore ut faciem magni respiciat. Nec animadvertit rursus hic usurpari a Apostoli ex Epist. ad Tit. ii, 15, et adventum x magni Dei.

id. B. Ut alicui. In excuso legebatur, ὡς ἀντιληθῆεν. Emendat Livineius, ὡς ἀν τις οἴη· et suffragantur ei correctioni R. et M. mss., abludivit interpretatio Galesini, non simplex est, iquis forte putavit. Non longe ab hoc loco adnit Livineius auctoris verba partim mutile, m corrupte scripta esse, atque in interpreta-: Vaticano se exemplar secutum, quam subjungit, ubi ope Regij codicis locum restituerimus: τῶν μισασμάτων κοινότητος, καὶ εἰ δὲ ἐνός τινος ὁδοῖη, μηκέτι τὸ ἀσπίλον, ἔχει ἐν αὐτῇ δυνα-: communitas, et si uno aliquo contamnetur, am possit integritatem in se continere. Rursus s. M. lego ut in fragmento Livineii, λίθου δὲ ἐμπροσθέντος ὄλου κύκλω συνεκλήθη τῷ μερεῖ, ut in Regio et Plantin. ὄλου ἐν κύκλω συνεκλω- τῷ μερικῇ σάλφ συγκυματούμενον· ὁ μὲν

l. 383 A. Ut apud Apostolum. Atquin apud um I ad Cor. xii, 26, scriptum est, εἰ τε ἡ ἐν μέλις, ut in Græco Livineii; non ut Gale- legis legis videtur ἐν μέλις, dum vertit: Vere- ut est apud Apostolum, e partibus totum com- im est: sive enim una pars patitur, totum simul

id. B. Multi bellum. Annotat Livineius hoc brum in Vaticano desiderari: non ita mss. ri, sed ea verba suggerunt ex Psalmo lv, 3, LXX, in Bibliis Plantinianis et in multis Græ- odicibus, ut admonet Flamin. Nobiliss., Multi ntes adrerum me ex altitudine; alii jungunt sequentibus, Ἐπὶ ὕψους ἡμέρας; οὐ φοβήθησο· Ab altitudine dies non timebo, ut apud Hiero- um epist. 125. Aquila ex Hebræo dixit, Οἱ πολ- ολεμοῦστέ με, Ἐψίστα· Multi impugnati me, Altia- , nec aliter Hieronymus in Psalterio suo.

l. 384 D. Ἀρεθῆσεται. M. ἀρηθῆσεται, men- ; at in Vaticano teste Livineio ἐραθῆσεται, ;batat οὐδὲν, neque enim Græci ἔραμαι cum li casu composerint. Videndum igitur sitne nendum προσθήσεται· nihil rerum pulchrarum, dolo malo objiciantur, prosequetur. Ita enim ulo ante dixit auctor, εἰ δὲ τινι πρόσθοιτο. Hæc nos in Regio scriptum invenimus, ἀρεθῆσεται,

ab ἀρεσχομαι, ut ἀρεστός, et ita Galesinii liber præ se ferebat, ex quo ille, se oblectaverit.

Col. 386 C. Cum non ratio. Galesin., Cum virtuti consentanea minime est ratio, sed vitæ cursu ali- qua animi dirigit affectio. Præceptum enim Domini, etc., cum illud nos doceat, ut soli Deo inhæreamus. Citat duo Scripturæ loca; quorum prior est Psalm. xviii, 9, posterior Psalm. lxxii, 28: quæ distinguenda ab utroque interprete, non confundenda fuerunt: non enim præceptum Domini ait adhærere Deo bonum esse, verum ipsa Scriptura, et asciscendum ex margine illud quod ex Vaticano addit Livineius, τηλαυγῆς, καθὼς φησὶ ἡ Γραφή, cui aspi- pulatur et Regius. Præceptum enim Domini lucidum valde est, ut ait Scriptura, ut vel infantium.

Col. 387 B. Velut agnos. Non ut agni in lupos conversi aliquid habeant, quod in moribus serpentis positum sit, quemadmodum verterat Galesinius, cujus interpretationem usque ad finem capitis totam immutavimus Livineium secuti, qui et annotat mi- sere depravatam esse hanc lectionem, et in Vaticano ita scribi, τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μὴ κατὰ τὴν ἀπλότητα δοκοῦν ἐπαίνετόν, etc., sed nec sic quidem plane in- tegram esse: emendat igitur, τοῦτο δὲ ἐστὶ, μήτε τὸ κατὰ τὴν ἀπλότητα δοκοῦν ἐπαίνετόν, etc., quæ demum genuina est lectio. Reg. codex plane cum Vaticano consentit. Porro Lucæ x, 3, discipulis ait Dominus, Ecce mitto vos sicut agnos inter lupos, et Matth. x, 16, Mitto vos sicut oves in medio luporum: estote ergo prudentes sicut serpentes.

Ibid. C. Omnes animi. Annotat Livineius in fra- gmento suo aliam se inscriptionem reperisse, quam et R. et M. mss. exhibent: ὅτι οὐδὲν ὀνύησι τὸν μὴ διὰ πάντων τὴν ἀρετὴν ἀσχοῦντα, ἐν τι μόνον τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦμενον, id est, nihil prodesse bono ullo præclare perfungi, nisi in omnibus virtutem exer- ceas. Illa autem Vaticani, et quam edidimus, inter- seritur paulo post ad ea verba, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοιαῦτα. Cæterum aberrarat a mente auctoris in- terpres paulo post scribens, Quid enim lucri est ex parte corporis armata, si a partibus nudis occasionem adversario ostendet? non enim εὐκαιρίαν, sed και- ρίαν, nimirum πληγὴν, hic Nyssenus intelligit.

Ibid. Quis formosum. Expressus est hic locus a Livineio ex fragmento; nam in Vaticano sic erat, ἐκείνον ὁ τὸν εἰς εὐμορφίαν τῶν συντελούντων αὐτῷ ἐκ τινος συμφορᾶς εἰ περιχέομαι: quæ sane le- ctio, inquit, nostra est multo monstrosior; restituo igitur ex utriusque exemplaris comparisone hanc meo quidem judicio germanam: ἐκείνο ὁ τῶν εἰς εὐμορφίαν τι συντελούντων αὐτῷ ἐκ τινος συμφορᾶς τι περιχέομαι. Hæc ille: at nostri codices mss. editam lectionem tuentur, nisi quod Regius ἐκεί- nov legit, quo pacto et Galesinius scriptum offendit. Rursus ediderat ibidem, Turpitudinem enim ac deformitas reliquarum partium, venustatem ejus, qui firmo est corpore, corrumpit. Atqui non dixit Grego- rius τῶν λοιπῶν, sed περὶ τὸ λεῖπον.

Col. 390 A. Propositum studium. Restituimus hunc locum ex Livineio, qui et admomet illud de auro in naribus suis esse Proverb. ix, 22, et de margaritis Matth. vii, 6.

Ibid. C. At vero jam. Has duas periodos ex Livi- neio reposuimus: neque enim hic ceperat mentem auctoris Galesinius, qui et φλαυρίαν καταγινώσκειν τοῦ λόγου verterat, non intelligit quod a nobis inepte fortasse dicitur, et ἀνάθημα, rem detestabilem, quod donarium hic potius sonat. At in sequenti periodo lacunam (editionis Plantinianæ sic explet Regius colex, ut et Vaticanus, inserto verbo γρηγορέ- vai.

Col. 391 A. Illic vim. Sic maluimus, quam cum Galesinio, cum eam illic impellat, quo impelli lax- dabile est. Livineius, Vim molliens ubi præclarum sit vim moliri; et annotat alludere videri Grego- rium ad illud Matth. c. xi, v. 12. Οὐ βραδεία τῶν ὤ- ραντων βιάζεται, καὶ βρασταὶ ἀρπάξουσιν αὐτήν· Re-

gnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.

Ibid. D. *In vano acceperit.* Usi sumus Vulg. Lat. verbis, ut et retineretur Hebraismus, et ex quo Scripturæ loco sumpta hæc essent, apparet. Quinobrem satis nequeo mirari, qui factum sit, ut non solum Galesinius verterit, nisi quis frustra animam suam acceperit, sed et Livineius, qui Psalmi xxiii versum esse 4 animadverterat, scripserit, qui animam ad res inanes non adhibeat. At poterit hanc constare, quo pacto Nyssenius locum illum Davidis intelligat.

Col. 394 B. *Atque si ex ullis.* Vaticanus, inquit Livineius, ab hac fragmenti nostri lectione δις διὰ πασῶν, quod aiunt, dissentit; nam per his omnibus, εἰ δὲ χρῆ, etc., sic habet: οὕτω καὶ ἡ ἀλειυτική τέχνη ποιεῖ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παραβολήν, τοὺς ἐδωδόμεους καὶ χρηστοὺς τῶν ἰχθύων ἀπὸ τῶν πονηρῶν τε καὶ δηλητηρίων διαχωρίζουσα, ὡς ἂν μὴ τινος. Equidem tante diversitatis causam cogitando assequi non possum. Hæc ille: nos cum edita lectione convenire R. et M. deprehendimus. Cæterum hæc referenda sunt ad illud Joannis xiv, 6, *Ego sum via, et veritas, et vita.*

Col. 395 A. *Quasi nebulae.* Κατὰ τὸν Ἡσαΐαν non significat, ut *Isaia* contigit, quod verterat Galesinius: verum ipsius auctoritate dictum ejus niti, et ex ejus propheta deponi. *Isa.* lx, 8, *Τίνας οἶδε ὡς νεφέλαι πέτανται, καὶ ὡσεὶ περιστεραὶ σὺν νεοσσοῖς; Quinam isti ut nubes volunt, et sicut columbæ cum pullis?* Neque dixit Nyssenius, peccatum vero grave, et quasi plumbi talentum deorsum fertur, sed illud super plumbi talentum sedere, ἐπὶ τάλαντον μόλιθδου καθέζομένην, quod ipsum tamen advertat lector apud prophetam non legi Zachar. v, 7, verum hoc tantum, καὶ ἰδοὺ τάλαντον μόλιθδου ἐξαίρῶμενον, καὶ ἰδοὺ γυνὴ μία ἐκάθητο εἰς μέσον τοῦ μέτρου. *Ecce talentum plumbi elevatum, et ecce mulier una sedebat in medio mensuræ.* Cum ergo mulier dicatur sedere in medio amphoræ, miratur noster Ribera Origenem homil. 6, in Exodum scribere iniquitatem super talentum plumbi sedere apud Zachariam: idem etiam Hieronym. in ii Nahum est illud, *Et Ninive quasi piscina aquarum. Iniquitas in Zacharia super talentum plumbi sedet, et Ægyptii qui erant peccatis graves, demersi sunt in mare ut plumbum,* et in xxiv *Isa.*, xxii *Ezech.* in *Ecclesiastæ* ix, in Michææ vii, in Malach. iii, idem asserit: denique Nyssenius eodem modo lapsus est memoria, nisi quis malit hos Patres intellexisse, ut exponit etiam Vatablus, portatum fuisse talentum sive massam plumbeam in amphora vel mensura illa, ac proinde mulierem insidentem amphoræ, talento quoque insedissee.

Ibid. B. *Per quam crediderim.* Hoc membrum addidimus Galesinii interpretationi, quod ab ejus Græco manuscripto, ut a M. aberat, non item a Regio et Vaticano. Cæterum Ambrosius epist. 25, ubi de gloria virginitatis agit, hæc de Maria adjungit: *Quid de altera Moysi sorore Maria loquar, quæ feminei dux agminis pede transmisit pelagi freta?* Potest igitur Ambrosius ex doctis illis unus videri, quos ait Nyssenius Mariam fuisse cœlibem pronuntiasse; sic enim quæ sequuntur ex Livineio restituitur, non ut antea, licet multi, qui hæc animadverterunt, cœlibem illam fuisse aperte ostenderint.

Col. 396 C. *Τῶν ὁσίων ἐυλογιῶν.* Hic annotarat Livineius aliquid desiderari, et si quid in re obscura ac prope desperata conjectandum est, addendum censere χρίνοντες, ut Joann. viii, Christus Pharisæos alloquitur, Ὑμεῖς κατὰ σάρκα χρίνετε, et solet auctor noster cum ex omni sacra descriptione, tum vero ex novo Fœdere, et præsertim D. Paulo libenter loca quædam, et tanquam flosculos excipere. Sed nos ope codicum miss. locum restituitur, et lacunam explevimus: quibus et astipulari visus est liber, quo usus est Galesinius ver-

tens, quomodo nos qui carnis vinculis adhaeremus benedictiones non exaudivimus, in hac re. In Regio præterea legebatur, τῶν ὁσίων ἀλλὰ πνευματικῶς ἐξακούοντας, non enim sed spiritualiter erga illam affectos esse, interrogationis nota, ut addatur, εἴτις ἕστις utriusque codicis nostri, qui pro illis v. 146, nianæ editionis p. 146, ἐκ πολλοῦ περιεργασάμενος τὴν σπουδὴν ἀσπασώμεθα, ἵνα τῶν ἐθνῶν, χάρισμα πῶς ἡμᾶς προσέχει καὶ εὐχὴν τοὺς μὴ κατὰ σάρκα.

Col. 396 D. *A timore.* Vulgate Latine usurpaverat interpres: *Sic facti sumus et Domine: concepimus, et quasi parturimus.* xxvi, 17; nos interpretationem Græcorum substituitur, quæ cum verbis Nyssenii et ad eundem locum pertinent illa quæ paulo post: *Cum enim spiritus salutaris v. 18, καὶ ὠδινῆσamen καὶ ἐτέκομεν πνεύματα σου. et parturivimus, et peperimus spiritu-*

Col. 397 A. *Πάντων δέ.* Respicere videtur ad illud Pauli II Cor. xiii, Ἐδοκιμήθητε ἀλλοῦ λαλοῦντος Χριστοῦ: id est, experientia gratias loquentis in me Christi? Christus gratias est. Πάντων autem ea ratione dicitur Catecheticis ἀναγκαίων, pro πάντας ἐκχαΐως. Hæc Livineius: nos in antiquo M. scriptum ostendimus πάντως, ut mensuram alteram lectionem sit probabilis.

Col. 399 B. *Et a solis ortu.* Galesius, et ortu illustres, ob clarissima eorum facta dunt. Secuti sumus Livineium, qui ab eundem allud ad illud Matth. viii, 11, et Lucæ xii, 17, *Multi venient ab oriente et occidente, et cum Abraham, Isaac et Jacob in regnum caelorum.* Quod vero paulo ante dixit, νέον ἐκείνην παλαιότερος χειρισμ., alludere putat ad Ephes. iv, 22: *Ἀπέθεθε τὸν παλαιὸν ἄναρθῶς δὲ τῷ πνεύματι. Depone hominem, et spiritu renovamini.*

Ibid. *Quæ vero harum.* Livineius hic vocem proprie eam dotem significare, quæ fertur. Jurisconsulti vocant dotem nuptias, inquit, et simpliciter interducentur: quam nos appellationem sumimus, et tur autem ea voce propterea usus, quod quæ femina est, homini sive animo ejus viro et marito respondeatur. Quamvis etiam hanc Christum esse sentiat: qui in principio has hominem nuptias coherere sapientia docet, non judicat absurdum, si in que mariti sapientiæ dicatur, sicut: et Christus, cum animæ comparatur, sponsus per eodem capite dicitur.

Col. 402 C. *Quamvis autem.* Hæc abertione Plantin. usque ad finem capituli, et R. et M. suppeditata sunt. Galesinius vero feliciter verterat, quoniam condimentum non vit indulgentia, quæ vehementi appetitione ad cibi usum compertum est, suavitatem cito ro lib. ii De finibus bonorum: Socrates centem cibi condimentum esse famem, præ tim. Seneca, ep. 123: *Malum paucum inspecta, bonus fiet: etiam illum tenerum cibum neum famem reddet. Ideo non est ante elatum illa imperet.* Antiaphanes apud Stobæum: ὁ λιμὸς γλυκεῖα πλὴν αὐτοῦ ποιεῖ. Præter cætera edulcat famem. Porro illud, κατὰ ἐξῆρον, pejus expresserat propter ipsam necessitatem nos principaliter diximus, qua voce usus est et interpres Clementis Alexand. viii. Sicut δνόματα σύμβολα τῶν νοημάτων κατὰ τὸν νοῦν, κατὰ ἐπακολουθημα δὲ καὶ τῶν ὁσίων Nomina sunt signa eorum, quæ animis principaliter, per consequentiam autem eorum.

d. D. *Bardis objiciat*. Sic malim cum Livineio, ad bestias, cum Galesinio, siquidem homines s obsequentes lumini rationis significat, et sicut Apostoli verba Hebr. vi, 8, *cujus conatio in combustionem*. Cæterum eandem deitate doctrinam haurire potuit ex libris Clevis Nysseus, ut ex lib. ii *Pædag.* c. 4, οὐτεργον ἡμῖν ἡ τροφή, οὐτε σκοπὸς ἡδονή· *neque opus nostrum est nutritio, neque institutum sue noster voluptas*; et ii *Strom.*: Καθόλου οὐκ ἀναγκαῖον τὸ τῆς ἡδονῆς πάθος, ἐπακολούθησεν δὲ χρεῖταις τῶν φυσικαῖς, πείνη, δίψη, βίβλη, κτλ. *Non est omnino necessaria affectio voluptatis incessio quædam, et appendix usibus quibusdam alibus adjuncta, fami, siti, frigori, matrimo-*

. 404 A. *Τὰς ἐξ ἑκατέρων*. In Plantiniana legebatur τὰς ἐξ ἑτέρων, sed emendandum est Livineius ἑκατέρων· quod eas editiones manusc. nonnunquam permittunt. Exempli gratia, Basilii lib. i *Adversus Eunomium* hæc sunt: δι' εἰκόνας ἢ γνώσεις τοῦ ἀρχετύπου γίνεται, ἐνὸντων ἡμῶν δηλονότι τὴν ἐν ἑκατέρω ταυτοῦ ἡμῶν codex calamo descriptus, quo aliquando usus, male habet ἑτέρω, alioqui infinitis locis latior. Hæc ille: at in hoc Nyseni loco uterens. R. et M. constanter habet ἑκατέρων. Ex quo habes deprompta plurima ab illis verbis καὶ ἐπιτομή τῶν τοιαύτων, etc., quæ in Plantiniana non desiderantur, licet ea Galesinius vertend in eo mutanda fuerint illa cum humore æque cohæreat: non enim ab ἀρετῶ, sed ab do ardor deducitur.

f. D. *Ἐπισπέρχει*. Vitiose Plantin. ἐπισπέσει annotat Livineius, vox est corrupta: ego lum censeo: nam melius non occurrit: ἐπισπέρχει, neque scutica acrem castigat. Jacob. Billius. i *Observat. sacrat.*, cap. 4, hæc Livineii addit: *Recte quidem interpres mendum inesse: sed quod pro ἐπισπέρχει, ἐπιστρέφει reponit, immodum mihi probatur, legendumque potius censet ἐπισπέρχει, id est, ἐπιταχύνει, κατεπέλγει. ut enim de auriga, qui pernitem equum scudurgere non solet.* Confirmat doctissimi Billii Plantiniana ms. M. qui scriptum habuit ἐπισπέρχει ἐπισπέρχει· et Galesinii versio, *neque celerem idus incitat*. Regius tamen legit ἐπισπέρχει eodem sensu.

. 406 A. *Ne qui multum*. Livineius edidit, μὴ ὀλίγον ἐλαττώσει· qua ratione in utroque non. legebatur: at ille vertebat, *Neque copioso d addet, neque exiguo detrahet*. Minus apte: alluditur ad illud Exodi xvi, 18, Οὐκ ἐπλεόνασεν τὸ πλῆθος, καὶ δι' ἐλαττων, οὐκ ἡλαττώθησεν ἕκαστος. *Non abundavit, qui multum (colligit ex mancipio), et qui minus, non minus habuit.* Apostolus vero idipsum citans II Corinthiorum viii, 15, 1, καὶ ὁ τὸ ὀλίγον οὐκ ἡλαττώθησεν, atque ex hoc fortasse corrigendus est Nyseni textus in Latina interpretatione, tum in Græco. ἐνδυνάμει μήτε ὁ τὸ ὀλίγον ἐλαττώθησεν· *ut qui nullum abundet, neque qui modicum, minuat.* Siquidem ἐλαττώσει est imminuere, non s. ferre, ut Ecclesiastici xxxix, 23, οὐκ ἐστὶν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τὸ σωτήριον αὐτοῦ, *non est qui minuat lionem ejus*, etc, xlii, 29, οὐτε προσετέθη, οὐτε ὄθη· *neque auctus est, neque diminutus.*

d. C. *Et in præsentibus*. Ad verbum extulit Livineius, sed ea res, inquit Apostolus, proxime te est, ut domesticum hoc manus. At in Epist. ad Romanos x, 8, et Deuteronomio xxx, 14, vertit auctor itæ. Ἐγγύς σου τὸ βῆμά ἐστι τῶ στόματι σου, καὶ τῆ καρδίᾳ σου· *Prope est verbum in ore tuo, et rde tuo, et juxta est sermo.*

d. *Insignis*. Addendum ex Plantin. et efficax, uti prædicitur. Galesinius hæc ita converterat, *ritudine insignis qui vivat, agat, et moveatur, qui*

ex oratione, quæ loquitur, virginitate florebit. Nos quæ sequuntur Livineii verbis expressimus, qui litteras Scripturam appellat, et annotat intelligendum esse de eo quod Proverb. 17, 8, Μὴ ἐγκαταλίπῃς αὐτήν, καὶ ἀνθέξεται σοὶ· *Ne dimittas eam, et prehendet te*. In mss. R. et M. lego non τὸν μέλλοντα, sed τῶ μέλλοντι κατὰ τὸν ἐρούοντα, vel αἰρούοντα λόγον. Ita postea locutus est (col. 408 D), τῆς παρθενίας ἀντιλαμβάνονται, τούτο πρὸ πάντων αὐτοῖς ἐπιτηδεύτων ἀνελεῖ. Ego vero mallem accesserene genus hoc locutionis a Proverb. iii, 18, ζύλον ζωῆς ἐστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς· *lignum vitæ est omnibus apprehendentibus eam*: cum de eo qui sapientiam Salomon, de eo qui virginitatem apprehendat verba faciat Gregorius.

Col. 408 A. *Οὐ γὰρ ἐναργές*. Obscurus et inutilis in utroque textu erat locus, eodemque vitio laborabat Galesinii codex quo manuscriptus M. in quo sic effertur: Οὐ γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἐστὶ τὸ ἐπιτηδεύμα τούτου, ἀνάγκη ἑαυτοῖς· *Non enim in primitiis institutio hæc est, ut necessitate quis res, an utiles sint, ad suum judicium deferat*. In Plantiniana vero, οὐ γὰρ ἐναργές ἐστὶ τὸ ἐπιτηδεύμα. Quorum verborum sensum, inquit Jac. Billius lib. i *Observationum*, c. 4, particula negativa οὐ, quam addendam censet interpres, prorsus corrumpit. Sic enim vertit: *Nam ubi studium hoc illustre, et tanquam in medio positum non est, necessum sit judicium ejus quod expediat nobis permittere*. Atqui contrarium omnino vult Gregorius, nempe in rebus arduis ducem ac præceptorem adhibendum esse. Ego sane hunc locum ita restitui posse puto, si pro τούτου, τότε legamus, ut sit sensus: *Cum perspicuum est institutum illud, quod sequimur, tum vero eorum, quæ in rem futura sunt, judicium nobis permittere debemus. At cum rerum nobis ignotarum experientia periculo non caret, tum vero ducem ac præceptorem adhibere convenit*. Hæc autem postrema verba vel in Græco desiderantur, vel certe eadem figura subauditur, qua post hæc Lucæ verba, et siquidem fecerit fructum, subauditur, relinques eam. Hæc doctiss. Billius: at ego nihil opus esse arbitror ad reticentiam istam confugere, si modo illud ἐν ἀρχαῖς, expurgamus e Regio codice, et ex Plantiniano substituamus ἐναργές, sic enim locum integrum exhibet: Οὐ γὰρ ἐναργές ἐστὶ τὸ ἐπιτηδεύμα τούτου, ὥστε κατὰ ἀνάγκην ἑαυτοῖς ἐπιτρέπειν. Et huic emendationi versionem nostram aptavimus.

Ibid. B. *Ἔστι μὲν γὰρ*. Et hic locus partim inutilis, inquit Livineius, partim corruptus erat: sed unde restituerim indicabo. Reperi ergo in Antonii monachi Sententiis ita citatum serm. 20: Ἐπὶ παντός, ὡς ἐπὶ πολλῶν, πράγματός ἐπισφαλῆς σύμβουλος ἢ νεότης, καὶ οὐκ ἂν τις εὖροι κατορθωθέντι ῥαδίως τῶν σπουδῆς ἀξίω, ὃ μὴ καὶ πολὺα συμπαραλήφθη πρὸς κοινωνίαν τοῦ σκέμματος. Sed in Abbæ Maximi capitibus ser. xlii, paulo aliter: Ἐπὶ παντός, ὡς ἐπὶ πολλῶν, πράγματος ἐπισφαλῆς σύμβουλος ἢ νεότης, καὶ οὐκ ἂν ῥαδίως κατορθώσῃ τι τῶν σπ. ἀξ. Eleganter apud Homerum, *Ἰλιάδ.* γ', Menelaus, quod huic locum nonnulli illustrat:

Αἰεὶ δ' ὀπλοτέρων ἀνδρῶν φρένες ἡερέθονται.

Οἷς δ' ὁ γέρον μετήσιν, ἀμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω
Λεύσει, ὅπως δ' ἄριστα μετ' ἀμφοτέροισι γένηται.

Versus pulcherrimos sic verti:

*Quælibet ac dubiis juvenum mens vertitur auris.
Callida quod præsens quodque, ultra est, cana senectus
Prospectit, utrinque in medium et Jove consulti æquo.*
Hæc Livineius. Conjecturam confirmant codices nostri R. et M. et κατορθωθέντι cum Antonio legunt.

Col. 410 A. *Qui Dei via*. Fidelius Livineius, qui sacram viam insidiis teneat, seu malis, qui Dei vias insidiis infestet. Illud item, *Væ soli quando cadit*, etc., ad verbum erit, *Væ uni, cum ceciderit: quia non habet qui erigat*, quod est Ecclesiastæ iv, 10, Καὶ οὐαὶ αὐτῷ τῷ ἐνὶ, ὅταν πέσῃ, καὶ μὴ ᾖ θεύ-

ταρος τοῦ ἐγείραι αὐτόν· *Et vae ipsi uni, cum ceciderit, et non fuerit secundus, qui erigat eum.* Nyssenus Latina Vulgatæ suffragatur scribenti, *quia cum ceciderit non habet sublevantem se.* Paulo post scripsimus, *suas vias spinis straverunt,* non cum Galesinio, *spinis spinis vias pervertunt;* non enim dixit στρέψαντες, sed, τὰς ὁδοὺς αὐτῶν, (vel, ut nostri duo mss. εὐατῶν) στρέψαντες· alluditur enim ad illud Proverb. xv, 19, Ὅδοι ἀεργῶν ἐστρωμέναι ἀκάνθαι· *vias pigrorum stratae spinis.*

Ibid. B. Qui somniorum. Mendum erat in editione Plantin. p. 168, τὰς ἐκ τῶν θηρίων ἀπάτας· unde Livineius, *Hinc somniatores, qui in serarum ludibriis fidei plus, quam in Evangelii doctrina collocant:* ac feliciter sane in mentem venit doctissimo Billio lib. i, c. 1, *observat.* pro θηρίων substituere ὄνειρων, quod Theodoretus in Compendio hæret. Fab., lib. iv, de Messallianis agens dicat eos, ubi maximam diei partem precibus impendissent, lotos deinde dare se somno consuevisse, ac tum demum a dæmone delusos revelationes quasdam asserere se vidisse, ac futura prædicere conari: et lib. iv, Histor., c. 10, Ὑπνῷ δὲ σφᾶς αὐτοὺς ἐκδιδόντας, τὰς τῶν ὄνειρων φαντασίας προφητείας ἀποκαλοῦσι· *Somno se dederentes, visa somniorum prophetias nominant.* Confirmant ejusmodi correctionem unam cum codice Galesinii duo nostri calamo exarati. Sub finem capitis invehitur auctor non in monachos tantum, sed et in clericos, qui spiritualis alicujus fœderis specie, familiaritatem et contubernium seminarum non refugiebant, quas *συνεισδάτους, adoptivas sorores, et agapetas* appellabant, et *subintroducias*, ut pluribus docuimus in Notis ad Chrysostomi librum Πρὸς τοὺς συνεισάκτους ἔχοντας· *Adversus eos, qui subintroducias habent.* Postremo παρὰ τῶν ἔξωθεν verterat Galesinius, *ab aliis vituperatur,* Livineius, *peissime apud externos audit:* nos existimavimus usurpari genus locutionis simile illi ad Rom. ii, 24, Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι· *Nomen enim Dei propter vos blasphematur inter gentes.*

Ibid. C. Non præscribere. Admonueram negationem, quam editio Plantiniana et nostri duo mss. ingerunt, ab interpretatione Galesinii abesse, et facile illa nos carere posse, cum sequatur apud auctorem nostrum paulo infra, Ἐν οἷς πολλοὶ ταῖς ἡλικίας νεάζοντες, ἐν τῷ καθαρώ τῆς σωφροσύνης

ἐπολιώθησαν· *Multi adolescentes in puritate vite consenuerunt:* itaque scribendum h. e. εἰη νομοθετεῖν· *hujus vite sibi modum præ-* Sed iidem mss. ἐξαφθείας legunt, ut censuræ censuit doctiss. Livineius, pro ἐξαφθείας in Notis similem affert Ennii locum et i. c. *De officii:*

Homo qui erranti comiter monstrat viam, Quasi lumen de suo lumine accendat, facit. Nihilominus ipsi lucet, cum illi accendat.

Col. 411 A. Quodque utrinque. Hoc redunt a Livineii textu atque interpretatione nuscripti et Galesinii editio, quorum editiones notare prolixum nimis ac laboriosum id nobis satis fuerit, si monuerimus in h. e. liariter legi, ἐστῶτα καὶ τὸ ἐκατέρωθεν, καὶ θείας ἐντολάς προθυμῶς, *exsequendi mandata.* In cæteris convenit cum M. at Plantiniana μέσῳ θανάτου καὶ ζωῆς ἐνδεκνόμενον, καὶ λῶς πρὸς τὸν θάνατον τετραμένον, de.

Ibid. D. Qui recte dixit. Ita quoque καὶ καλῶς post εἰπόντος, non simpliciter καὶ Regius καλῶς ἤκουσαν, *sed qui probe audiunt qui dicat, Temperantia vitale lignum est cuius, ut vertit Livineius, qui et admodum castitatem sive castitatem a Nysseno quod quod Proverb. iii, 18, de sapientia dicitur in eisdem mss. scriptum offendimus, quæ conjecturam confirmat, ἐπὶ σχεδὸν τῶν ἐπιτινας, et πρὸς τὸν ἀποβλέποντες, non καὶ πρὸς Θεὸν ἀποβλέπ.* Quamobrem in Galesiano scribendum est, *velut facies quasdam in quadam specula protendunt, et paulo post propterea ignoras, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβλέπεις, idcirco animum despondes, quasi res fieri non*

Col. 414 B. Quomodo qui vivit. Usus in manuscripto, qui cum nostro M. consensit, ἀκούσεται τοῦ ἐσταυρωμένου; *Quomodo qui vivit, et qui in peccato valet, audiet remissionem peccati et peccato mortuus est?* Sed Regius latin. πῶς ἀκούεις, vel ἀκούεις, ut deinde καὶ πῶς θεραπεύεις, et admonet Livineius aliorum quod ad illud Apoc. i, 6, Ἐποίησαν ἡγεῖται καὶ ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ· *Oratores reges et sacerdotes Deo et Patri suo faci-*

IN ORAT. DE PAUPERIBUS AMAND.

Cum in lucem eaderet a se Latinitate donatam hanc homiliam Petr. Franciscus Zinus Veronensis, Venetiis an. 1574, hunc titulum ille præfixit, *De amandis et benignitate complectendis pauperibus;* at in editione Græca Augustana apud Mangerum an. 1527, et in codice ms. Theod. Canteri tantum dicebatur, Λόγος εἰς ῥητὸν τοῦ Ἐδαγγελίου. Atque in hoc quidem conveniebat uterque liber, quemadmodum et in lectione loci illius, col. 473 A, ὥστε ἢ νῦν μὴ παρῆναι, at interpretatio Zini cum Græcis non consentiebat, *Quod si nunc adesse rebus, quas in se ipse cohibet et coeret, negemus, quomodo posterius unquam adfuturum exspectemus?*

Col. 473 A. Beatus enim. Subjecerat Vulgatæ Latine verba interpres, *Beatus vir qui semper est pavidus;* at illa non e Græco, sed ex Hebræo Proverbia convertit; non B. Cypriani verbis sententiam expressimus qui locum hunc Prov. xxviii, 14, sic vertit in, Testim. 20. Eodem modo sequentem locum extulerat, *Qui contemnit contemnetur,* cum LXX dixerint Ὁ δὲ καταφρονῶν πράγματός. Prov. xiii, 15.

Col. 478 A. Vides hominem. Immostrans interpretationem, quod non id velit auctor h. e. res suis gregibus quærere pabula, cum gregibus careant, sed eos quasi greges et huc illucque cibos quærerendo discurrent. Latine dicit, *Cernis homines vagos tanquam et in genere ad ea comparanda quæ gregibus necessaria sint dissipatos.* Simile illud, καὶ ἀλῶνται τοὺς τόπους καθάπερ τὰ ἔλα.

Ibid. C. Convenientibus, συννοῦσι, non videtur legisse, ἀπαιτοῖσι, *abundantibus;* καὶ ματοποιοὶ solent in circulis et trivitiis pabent nitam suis illis mirificis gestibus molibus poris detinere. Paulo post, D, illud, et neutro cod. Græco agnoscitur et expungitur.

Col. 482 D. Circa membrum. Omissa pres, cum tamen περὶ τὸ μέρος duo mss. eius habeant et necessarium esse constat et sequuntur, τῷ τῆς σαρκὸς μέρε. At in es. pro τῆς ὑφρασίας, quæ vox medicis est quam librariis, scriptum erat τῆς ὑφρασίας, et πνεύματι φθορὰν παθοῦσι, in 14.

πυλωδῆ διασφοράν.

435 A. *Non igitur.* Ms. Morel. οὐκ οὖν εἰς πάλιν vertit, *Non igitur eam ob causam homispicimus, quod morbus delestabilis videatur.* n lectionem Augustana et ms. Cant. tuen-

487 A. *Sed communis.* Hæc vitiosa interione fuerant præcedentibus ita sejuncta, ut i periodum inchoarent; similitudinem affert:

Quando igitur ejusmodi contagiones grassantur, valeat excusatio, quod morbus ex eo laborantibus ad alios serpat. Sed in receptam lectionem consentiunt August. et mss. duo: tantum in Morel. erat, νόσος ἐκ τῶν προεσλοχ.

Col. 489 B. *Qualem* Ms. Cant. et Augustana edit., δελξεις τῷ δυστυχησαντι: at Mor., τῷ ναυαγήσαντι, quæ lectio reliquæ orationi magis convenit.

IN DECEM SYLLOGISMOS

CONTRA MANICHÆOS.

541 C. *Increatum si sit malum.* Hæc ita in sunt interpungenda et supplenda lacuna, quebatur τὸ ἄρα in ms. Εἰ ἀγέννητον τὸ κακόν, ὅσιν αὐτῷ ὑπάρχει τὸ κακὸν εἶναι· οὐδεὶς δὲ ὅσιν ἐνεργῶν ἀμαρτάνει· τὸ ἄρα ἀγέννητον οὐχ ἵνει· τὸ μὴ ἀμαρτάνον· *Si malum increatum undum naturam inest illi ut sit malum: atio secundum naturam agens p.* In codice Balegebatur κατὰ φύσιν αὐτὸ ὑπάρχει, τὸ μὴ

ἀμαρτάνειν οὐκ ὑπαίτιον. Similia docet de natura mali Augustinus lib. 11 de Genesi contra Manichæos, cap. 29: *Nos dicimus nullum malum esse naturæ, sed omnes naturas bonas esse, et ipsum Deum summam esse naturam, cæteras ex ipso esse naturas, et omnes bonas in quantum sunt; et lib. 11, cap. 4, De moribus Manichæorum: Malum non secundum essentiam, sed secundum privationem rectissime dicitur.*

IN ORAT. DE SUA ORDINATIONE.

ervavit hanc orationem Nysseno tributam manuscriptus Ægidii Davidis J. C. Parique et in alio veteri libro Venetiis in biblioteca reverendissimi episcopi Lullini asseruntur. cordium jucunda et eleganti allegoria a s sumpta miram præ se fert modestiam, cui frequenter utitur initiis et digressionibus; Chrysostomus ut et ipsius Nysseni germanifilius.

546 D. Nuda sermonis. In manuscripto late erat, quæ defectum epitheti subindicabat, tur scripsisse auctor ἀνθρωπον τῆ ψιλῆ περιῶ λόγου vel ἐπὶ τῆ περιβολῆ, vox eniui peritæ comprehensionem sonat hic mihi captivæ τὴν ἄγραν significat, ut loquitur Lucas νῆ τῆ ἄγρα τῶν ἰχθύων ἢ συνέλαβον, in casciunt, quam ceperant. Ita quoque relia apom mystice exponit Ambrosius in v Lucæ: *Hæc autem apostolorum quæ laxari jubentur isi verborum complexiones, et quasi quidam s sinus, et disputationum recessus, qui eos verint, non amittunt?*

547 A. *Quod deficit.* Græce erat, τὸ ἐκλείπει, et ita reliqua indicantis modo quæ liter esferuntur Zachariæ 11, 9. Τὸ ἀποδύνησθησκέτω, καὶ τὸ ἐκλείπειν ἐκλείπειτω· *Quod moriatur, et quod deficit deficiat.* Vulgata *et quod succiditur succidatur.* Hieronymus 1111, *Omnia corpora ruant in solitudine, et seditionem instar bestiarum mutuis lacerentur s: nullusque terram reppositionis introeat. o, quod abersavit, non revertitur, τὸ πεπλαοὺκ ἐπιστρέφει, sumptum videtur ex cap. Ezechiels: καὶ τὸ πλανώμενον οὐκ ἐπιτε· *Et quod errabat, non reduxistis, vel certe iæ viii, 4, Ἡ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει qui averit se, non revertitur.* Metaphora*

ducta est a pastoribus negligentibus, qui pecora abjiciunt et produnt, neque a periculo mortis aut morbi liberant.

Col. 547 D. *Quam trecentæ.* Suffragatur Hilario in lib. *Contra Constantium*, qui trecentos decem et octo episcopos apud Nicæam convenisse testatur, ut et Epiphanius, hæres. 69, Rufinus lib. 1, c. 4, Theodoretus lib. 1, c. 7, Hist., qui et sequenti capite profert epistolam Eustatii Antiocheni ducentos tantum et septuaginta numerantis, sed qui postea subjiciat nihil certi se scribere posse propter ingentem eorum multitudinem, nec illud se curiose investigasse. Socrates autem lib. 1, c. 5. citans Eusebium lib., *De vita Constantini* 111, cap. 9, ita scribit: *Ἐπὶ δὲ τῆς παρουσίας χορείας ἐπισκόπων μὲν πλῆθος ἦν (leg. πλῆθος ἦν) τριακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίουσα· Sed in hoc præsentī choro fuit episcoporum multitudo ad numerum trecentorum et amplius.* Apud ipsum Eusebium tamen ita legitur, Πλῆθος ἦν πεντήκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμὸν· *fuit multitudo ad numerum ducentorum quinquaginta et amplius.* Postremo Sozomenus tradit eos fuisse numero circiter trecentos et viginti: ἦσαν ἐπίσκοποι ὑπὲρ ἀμφτριακόσιοι εἴκοσι, lib. 1, cap. 16. In Actis synodi a Gelasio Cyziceno vulgatis trecenti et octodecim fuisse traduntur.

Col. 550 A. *Joannem evangelistam.* Auctorem libri Apocalypsis agnoscit apostolus Joannem et apocryphum eum appellat; sed Dionysius contra Alexandrinus licet divinum et canonicum librum asserat, tamen an Joannis sit apostoli, alterius Joannis, dubitat, refellens Caii ejusdam opinionem, qui Cerintho hæretico librum illum tribuebat, apud Eusebium lib. vii, cap. 2. Hieronymus vero epist. 129: *Quod si Epistolam ad Hebræos Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas canonicas: nec Græcorum quidem Ecclesie Apocalypsim Jou-*

nis eadem libertate suspiciunt, et tamen nos utraque suscipimus. Eundem librum suscipiunt et alii Patres, ut Justinus, in Dialogo; Tertullian., iv in Marcionem, Irenæus lib. v, cap. ult., et cæteri a nostris Ribera et Viega enumerati Comment. in Apocalypsis., inter quos Nysenus non recensetur.

Ibid. B. Miracula ex operibus. Ita suppleendum censuimus, quod deerat in Græco ms. τῶν ἔργων θαύματα, καὶ τὸ, et paulo post, τὸ πείθειν ῥοπήν.

Ibid. D. Quid ergo est quod ἀλλὰ τί πάθω, potest etiam verti, at enim quid faciam? vel quid igitur mihi fiet?

Col. 551 D. Vaporem scilicet. In cod. ms. legebam ἔγκατεσπαμένη τῷ πάθῃ τῆς γῆς, sed emendandum est ἔγκατεσπαμένη τῷ βάθει vel certe ἔγκατεσπαμένη, attractum, diffusum, atque compressum; nam et ita Aristoteles aquam fluminum ac fontium gigni censuit intra terræ sinus ex aere et vaporibus in aquam solutis: ita ut aer vapores perenniter in

aquam commutentur et corpora illa ex illorum frigiditate loci expugnante densentur crescant lib. i. Meteor. c. 15: Ἐκ τῆς κρύσεως χροῖτητα συνίσταται ὁ ἀέριος ἀπὸ τῆς ὕδατος τῆς ἐν τῇ γῆ ψυχρότητος τὸ αὐτὸ δὲ ὕδωρ θαύθειν. Si aer ad vaporis naturam accedat, et ab ea quæ in terra est frigiditate evaporat.

Col. 554 A. Aperi os tuum. Paulo aliter scripta sunt Psalmo cxviii, 131: Ὁς mensuravit atraxi spiritum, itemque illud alterum Psalmo lxxx, 11: Dilata os tuum, et implebo illud. LXX dixerunt: Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ ἔσται ὡς ὕδωρ. Hieronymus ex Hebræo ver. Aperi os tuum, et implebo illud, et in Comm. cap. Michææ de instinctu Spiritus sancti exponens Scripturis auxilio locum vertens, Aperi os tuum, et implebo, codicem Chrysostomus, in Psalmum cxviii.

IN ORAT. DE SANCTO BAPTISMATE.

Inscriptio hujus orationis in editione Augustana, an. 1587 et in ms. Can. fuit hæc, Λόγος εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα. Oratio in sanctum baptismata, in codice vero ms. doctissimi professoris regii Fed. Morelli, Εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, ἐν ἣ ἔβαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν. In diem Luminum, in quo baptizatus est Dominus noster. Diem Eriphaniorum dictum esse diem Luminum, ac φωτίζεσθαι idem valere, quod baptizari, docuit in Observationibus suis v. c. Jac. Billius lib. i, c. 20: inde oratio Gregorii Nazianz. Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα.

Col. 579 B. In conviviis. Antea legebatur, in votis, nec aliter Augustana edit. et Cant. ms. quam ἐν εὐχαρίᾳ: at doctissimi Morelli codex rectius ἐν εὐοχίαις, in conviviis: in iis enim relaxatur animus, non in votis, neque in precibus, quam ob causam in homil. de Ascensione propria dicitur conviviorum hilaritas, ἐπιτραπέζιος εὐφροσύνη. Clemens Alexandr. lib. ii. Παιδαγωγί, cap. 4, Christianos docet, πῶς χρὴ περὶ τὰς ἐστιάσεις ἀνέσθαι, quomodo in conviviis se relaxare et recreare oporteat.

Ibid. Igitur est Christus velut. Hæc substituiimus in locum illorum interpretis verborum, Natus igitur erat, quasi ante paucos dies, qui ante omnem naturam tam eam qua sensu percipitur, quam quæ mente cernitur, natus est. Νοστήν veritimum spiritualementem, vel intellectilem cum doctissimo Billio in simili Gregorii Nazianzeni loco de Nativitate, ubi hominem vocat προσκυνητήν μικτόν, ἐπόπτην τῆς δρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης. mystum adoratorem, Epoptam naturæ visibilis, intellectilis Mystem: vocem enim Epoptæ Latinitati asseruit Tertullianus, et Tertulliano viri docti cap. adversus Valentinian. : Cum Epoptas ante quinquennium instituunt, ut opinionem suspendio cognitionis ædificent. Et rursus paulo post, Cæterum tota in adytis divinitas, tot suspiria Epoptarum, totum signaculum linguæ.

Col. 582 C. Corpori quod. Immutaverat sensum interpres; nam et duo manuscripti consentiunt cum vulgato textu: at ille scripserat: Atque quæ quæ baptismati adhibetur, corpori quod baptizatur benedictionem addit. Similis est sententia, Col. 584 B, Τὸ ὕδωρ ἀνακαίνζει τὸν ἄνθρωπον τῆς ἔκθεως χάριτος εὐλογοῦσης αὐτό.

Col. 582 C. Sit et dicitur. Emendandum in Græco monueramus, prout suggerit ms. M., γίνεται τε

καὶ λέγεται, non ut Augustana editio λέγεται τε καὶ γίνεται: utrumque tam in thelicæ de sacramento Eucharistiæ, quod Sifanus ediderat, corpus Christi idem enim valet hic τὸ γίνεσθαι, quod ἵστασθαι μεταποιεῖσθαι, cap. 37, εὐθύς πρὸς τὸ τοῦ λόγου μεταποιεῖσθαι. Porro in tribus mss. οὕτως τὸ μυστικὸν ἔστιν, ἂν ὁmissum, vel certe a typographo: sequitur cum sint res exigui pretii.

Col. 586 C. Et nostra mens. Adjectum præbens, et ex August. et duob. mss. præsentiam complendam non absouum est a Cant. 5.

Col. 594 C. Deum fortem. Sifanus dicit Deum fontem viventem, at in August. ἡ ισχυρὸς πρὸς θεὸν τὸν ισχυρὸν, τὸν Psalmo xli, 3, ad Deum fortem, πῆξαι et in vetustis codicibus Latinæ Vulgæ nuper Romæ correctum est: non enim πρὸς fontem sonare, quantumvis id sit fons commodus. Sunt qui putant istam ex Aquila editione in textum LXX cum illi scripissent tantum πρὸς θεὸν sed illi non videntur Hebræam vertisse, ex qua Pagninus ad verbum anima mea ad Deum, ad Deum ritum: et sisse alterutram vocem septuaginta cum ita citent illos Nysenus hic, Basil. doretus, Damascenus, et Euthymius: et servavit Hieronymus vocem Hebræam verti fortem a LXX Deum, tamen hoc nunquam vertisse ισχυρὸν scimus et Psal. O Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ ισχυρὸς ἰσχυρὸς justus et fortis, et Isai. ix, 5, Θεὸς ἰσχυρὸς, Θεὸς ισχυρὸς. Admirabilis, Consiliarius fortis.

Col. 598 C. Lancea baptismatis. Ex lectionem excusi et ms. Canteri pro σιρομάστῃ, ut est in M.: sic est est Num. xxv, 7, καὶ λαβὼν τὸν σιρομάστιον χειρὶ εἰσήλθεν: quod in editione Plantiniana redditur, et accipiens pugionem in manu ut in Vulgata Latina, et accipio pugionem est. In Vaticana Latina e Græco vox est, et capiens siromasten in manu. Tunc pretem Nyseni alii qui lanceam ea vocant

dunt, ut Budæus, qui jaculi genus esse vult III Reg. xviii, 28 : Καὶ κατετέμνοντο ἐν αἰς καὶ ἐν σιρομάσταις; ubi Vulgata : *Et in se cultris et lanceolis.* Aquila etiam xxiii, pro siromaste dicit χόντον, *contum.* Symmacho, lanceam. Hesychio est εἶδος λόγχης,

species lanceæ. IV Reg. ii, 10, ἔδωκεν ὁ ἱερεὺς τοῖς ἑκατοντάρχους τοὺς σιρομάστας · *dedit sacerdos centurionibus hastas,* ut est in Vulgata Latina, non pharetras ut in Bibliis Basiliensibus perperam vertitur. vol Hebræa loci illius sæpius δόρυ, vel ζιβύνη exponitur *hasta,* vel *lancea.*

IN ORAT. DE RESURRECTIONE.

602 A. *Statim cælum.* Interpres videtur crypto codice usus, in quo esset ἐκ τοῦ πνεύματιν, quo pacto etiam in Cant. ms. legimus; I. vitiose ἐκ τοῦ πατρός · sed illud οὐρανὸν τὴν Ἐκκλησίαν Zinus interpretabatur, *statim am ut cælum exornarunt :* sed emendationem et Græcus textus suggerit, et confirmat apud Joan. Chrysost. homil. de Pentecoste : ἡ γέγονεν σήμερον ἡ γῆ, οὐκ ἀστέρων ἐξ οὐ- εἰς γῆν καταβάντων, ἀλλ' ἀποστολῶν ὑπὲρ ρανούς ἀναβάντων, ἐπειδὴ περ ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐμματος · *Hodie nobis terra facta est cælum, ellis de cælo in terram descendentibus, sed is ad cælos ascendentibus, quia effusa est Spiritus sancti;* et homil. De adoratione Crucis : Σήμερον ἡ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἄλλος ἰσος δείκνυται, τὸ πανάγιον ζῆλον τοῦ τιμίου. Ὡ ἐν μέσῳ προθεῖσα. *Hodierno die Christi a alter paradisi esse monstratur, quæ sancium æ crucis lignum proponit.*

604 A. Πρὶν εἰσελθεῖν. Apud Isa. c. lxvi, tur tantum, πρὶν ἔλθειν τὸν πόνον τῶν ὠδῶν ἤρυνεν · at mss. Cant. et Mor. τῶν ὠδῶν *doloris partus ejus.* Ita quoque Vulgata Latin. *antequam veniret partus ejus.*

606 B. *Firmamentum.* Addidimus, *quæ in est;* alludit enim ad illud Apostoli ad Cor., 5, καὶ βλέπων ὁμῶν τὸ στερέωμα τῆς εἰς ν πτώσεως ὁμῶν · *et videns firmamentum ejus, Christo est, fidei vestræ, cum alioqui Genes. ocetur a Deo cælum τὸ στερέωμα, firma- n. Sequentem locum, Ecquam terram resti- i, ut referatur ad id quod præcedit illud, Dominus, quod Lucæ vii, 13, scriptum sit : corde bono et optimo audientes verbum reti- i fructum afferunt in patientia. Tertius tan- otus, Terra enim sæpe venientem super se imbrēm.*

. In hac creatione. Legebatur antea, Solis i vitæ munditia, aer perspicua et præclara institutio; stellæ virtutes : sed ordo postula- a sole ad stellas, inde ad aërem et mare retur.

605 A. Ἐν ἀρχῇ ἔστιν αὕτη. Subjiciebatur cus, cum hæc ederemus, ut indicaretur hic quædam, quæ nunc integriorem librum ex Christianissimam nacta bibliotheca et alterum ori Canteri supplebimus. Ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ος, ἄλλη παρὰ τὰς ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεως γε- νας ἡμέρας, αἷς διαμετρεῖται ὁ χρόνος · ἄλλης ε ἔστιν αὕτη ἀρχὴ αὕτη · ἐν ταύτῃ γὰρ ποιεῖ — Interpres legisse videtur ἃ; διαμετρεῖται, ε, quibus temporis cursum dimetitur.

606 B. An non mundus. Canteri ms. codex, οἱ οὐ κόσμου γίνεταί; An non mundi tibi fit incipium? at Regius, Ὅρξ οἴου κόσμου · qualis mundi tibi sit.

. C. *Mentem magnam.* Locus est Isaïæ x, 12, ἄξει ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν, ἐπὶ τὸν ἄρχοντα ασυρίων, et inducet super mentem magnam, *principem Assyriorum, in quem locum scribit ronymus : Secundum tropologiam cum Sama-*

ria et Jerusalem Domini iram sustinerint : tunc destruetur sensus magnus Assyrius, qui in tantam contra Dominum inflatus est superbiā, ut sapientie suæ existimaverit cuncta cessura ; et paulo post, Quod autem de Assyrio dicitur, et ad hæreticorum superbiā, et ad diabolum referri potest ; et Cyrillus lib. ii in Isai., Ἰστέον δὲ εἶτι καὶ διὰ τοῦ ἀρχοντος Ἀσσυρίων, καὶ διὰ τοῦ ἀρχοντος Βαβυλωνός, καὶ διὰ τοῦ ἀρχοντος Μωῦθ ἡ θεὰ Γραφή ἀναφέρει τὰ λεγόμενα ἐπὶ τὸν διάβολον. Νοῦν δὲ αὐτὸν ἐκάλεσε μέγαν, ἀντὶ τοῦ, ὑπεροψίαν ἔχοντα θεομίσητον · Sciendum est autem per principem Assyriorum, et per principem Babylonis, et per principem Moab, Scriptura sacra quæ dicuntur ad diabolum refert : mentem vero magnam ipsum vocavit, quod superbia Deo exosa sit inflatus.

Ibid. Quoniam igitur. Interpres ediderat, Quoniam igitur in corde tanquam princeps in regia sua mens creditur commorari. Τὸ ἡγεμονικὸν Latini apud Budæum, principatum animi, vertunt, Tertullianus principale lib. De anima cap. 14, et cap. 15 : Jamque omnibus plures Christiani, qui apud Deum de utroque deducimur, et esse principale in anima et certo in corporis recessu consecratum, neque in capite concludi secundum Platonem, neque in vertice præsidere secundum Xenocratem, neque in cerebro cubare secundum Hippocratem, nec in membranulis, ut Strato, et De resurrectione carnis, cap. 15 : Sed etsi in cerebro vel in medio supercilliorum discrimine, vel ubi philosophis placet, principalitas sensuum consecrata est, quod Hegemonicon appellatur, caro erit animæ cogitatorum. Hieronymus. epist. 128 : Queritur ubi sit animæ principale, Plato in cerebro, Christus monstrat in corde. Idem in cap. xxiii, Matth. Philo item Judæus in opusc. De eo quod deterius potiori insidiatur, et Theodoretus lib. iii de Providentia.

Col. 607. A. Quæ cor istud. Interpr. quænam iste draco in corde terræ : at hoc solum auctoris verba sonant, ut ipse Dei adversarius vocari intelligamus cor terræ, prout deinceps locutus est, ταῦτα ἡ πονηρὰ καρδιά κατὰ ἐαυτῆς ἐβουλεύσατο, et paulo post, ἐν τῇ μεγαλοβῆμονι ταύτῃ καρδίᾳ τῆς γῆς. Col. 606 D. Cæleste. An tu cæleste, quod est in visceribus terræ? mendosa lectio; verior Henric. et Canter., ἐκείνου τοῦ πονηροῦ ἐνδιαίτημα, *mentis illius malæ domicilium.* Item, καθὼς ἡ προφητεία φησὶ. Locus est Isaïæ xlvii, 25, ἀποστρέφων φρονί- μους εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὴν βούλην αὐτῶν μωραίων · *avertens prudentes retrorsum, et consilium eorum stultum faciens.*

Col. 608 A. Τὴν θεοφόρον σάρκα. Deiseram carnem aptius vertisset interpres, quam *divinam carnem,* ut legimus apud Basilium hujus fratrem in psalmo xlv, τὴν σάρκα λέγει τὴν θεοφόρον ἁγιασθεῖσαν · *Carnem dicit deiseram sanctificatam,* et homil. De Christi generatione, τὴν θεοφόρον ἐξέ- νην συστήσασθαι σάρκα, *carnem illam Dei gestatricem constituere, in quem locum vide quæ anno- tavimus.*

Ibid. D. Μὴ δι' ἄκρας. Corrige ex H. et G. Μὴ διὰ μακρὰς περιόδους τ. α. καθ' ὄρωται; et ita exigit interpretatio Zini, ut legatur, et paulo post

ἀριθμῶν διαληφθῆναι τὸ πλῆθος, numero comprehendit, ut apud Aristot. de Mundo, ἐπιφανέλα διαλαβούσα τὸν σύμπαντα κόσμον.

Col. 609 B. Ἄνωθεν. Cant. ἔνωθεν καταράκτων, et paulo post, ἐν κακίᾳ νουσοῦχ. — Ibid. D. καὶ αὐτὸν ἀρχαί τε, legunt duo mss., et qui eum comitantur principatus, et potestates, non enim ἀρχοντας dixit, sed ἀρχαί, ut Rom. viii, 38, et Coloss. i, 16, et pro τῶν προκαθημένων, in C. legitur τῶ προκαθήμενῶ, in Regio vero τῶ καθηγουμένου, una cum duce suo profigerentur. — Ibid., τὸ ἀγαθὸν κτῆσις, et ita H.; sed Cant. κτῆσις, boni possessio, vel acquisitio.

Col. 611 C. Consilio suo. Omisit τὴν ἐφοδὸν Zinus, alter interpres, cuius verba profert illustrissimus cardinalis Perronius in libro de Collatione Fontis eblaudi fol. 164, fidelis hunc locum vertit, sua dispositione et administratione præoccupat impetum violentum, ac sese oblationem ac victimam offert pro nobis sacerdos simul et agnus Dei. Quando hoc accidit? Quando suum corpus ad comedendum et sanguinem suum familiaribus ad bibendum præbuit. Neuter tamen interpres integrum locum expressit, prout a Regio Henrico II et Canteri ms. exhibetur: nam et in excuso asteriscus mutilum fuisse locum indicabat. Ὅτε βρωτὸν ἑαυτοῦ τὸ σῶμα, καὶ πότιμον τὸ αἷμα τοῖς συνοῦσιν ἐποίησεν· παντὶ γὰρ τοῦτο δὴλόν ἐστιν. ὅτι οὐκ ἂν βρωθεῖν παρὰ ἀνθρώπου πρόβατον, εἰ μὴ τῆς βρώσεως ἢ σφαγῆ καθήγησατο. Ὁ τοῖνον δούς τὸ σῶμα τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ εἰς βρώσιν σαφῶς ἐνδείκνυται τῶ εἶδει τοῦ ἀμνοῦ τὴν θυσίαν ἐντελεῖ γεγενῆσθαι. Cum corpus suum discipulis ac familiaribus suis edendum et sanguinem bibendum præbuit. Cuius enim hoc perspicuum est, ab hominibus comedi ovem non posse, nisi antequam comedatur, maclatio præcedat. Qui ergo corpus discipulis suis in cibum tradit, agni forma declarat sacrificium jam esse perfectum.

Ibid. D. Collibuerat. Κατὰ τὸ θελητόν est editum pro eo quod est in H. et C. rectius fortasse κατὰ τὸ λεληθός, occulte. Paulo post emenda τὸν ἑαυτοῦ ἀμνὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἡμῶν ἀμαρτίας.

Col. 613 A. Ἐχει τὰς τρεῖς. Uterque ms. uberior, ἔχει τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ τὰς τρεῖς νύκτας. Hinc subsecuta est nox, quæ sabbatum præcessit, et post illam sabbati dies. Ex quibus tres dies et noctes iidem tres conficiuntur. — Ibid. Πότε οὖν τοῦτο; Mss. πότε οὖν τοῦτο ἐγένετο; Quando ergo id contigit? et, κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου σαφήνειαν, secundum Evangelii declarationem. Non enim angelus, sed evangelista dixit ὅψθ σαββάτων. — Ibid. B. Τοῦ μηνῆσιου. H. et C. τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ μηνῆματος, et τῆς ἀνατολῆς ὑποφαίνεσθαι.

Col. 615 A. Sic erit et filius. Adjecimus hanc alteram partem comparationis ex Evangelio et ex utroque manuscripto. Paulo post ἐν ὑποχθονίοις ad verbum esset, in subterraneis: tamen ut vertit et auctor Latinæ Vulgatæ Philippens. ii, 10, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ ὑποχθονίων, caelestium, terrestrium et infernorum.

Col. 615 C. Κατὰ τὴν πέμπτην. Duo mss. κατὰ τὴν πέμπτην ἐσπέρας, et μίαν κερατιζούσης. — Ibid. Ἡ τοῖς συτταγαμ. Mss. τὸ αἰῶνος μὴ τοῖς τεταγαμένοις τοῦ χρόνου μέτροις τὰ ἔργα· ei rursus, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἔργων χρείαν καινοτομείσθαι· prout opera exigebant, ad operum usum. — Ibid. D. Ἐν τῶ χρόνῳ. Mss. ἐν τῶ αὐτῷ χρόνῳ τρισί, et καὶ τῶ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ.

Col. 616 A. Emenda τούτου μὴν τοῖς εὐσεβῶς, et βουλομένοις ὑμῖν. — Ibid. B. Ολοεὶ τύπῳ. Mss. duo ἐπισκιάσματι οἷός τινι τύπῳ σφραγίδος ἐνδοθεν καταμορφωθέντος· τοῦ πλάσματος, τότε ἀμφοτέροις, et ἑαυτὴν ἐπιμίξασα. — Ibid. C. Καὶ τὸ σῶμα. Deesse quædam indicatur, quæ suggeruntur ab H. et C., καὶ τὸ σῶμα ἀπτεται· οἱ ἀμφοτέρων φεύγει τὸ πάθος· ἀπῆλθε γὰρ, φησὶν, ἀπ' αὐτοῦ

λέπρα. — Ibid. D. Διεξιμένα τὰ θαύματα, λέσις μὲν ἐστὶ μάλα.

Col. 617 A. Κατὰ αὐτόν. Mss. κατὰ ἐνεργεῖται· utrumque autem eodem tempore citur, divinitate per utramque, etc. — Ibid. Περὶ τοῦ πάσχα. Mss. περὶ τοῦ πάσχα τοῖς Ἰουδαίοις νενομεθεῖσθαι παρὰ τὸν τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τοῦ σελήνιατος ἡμεροῦ. In lege de Paschate, celebrat Mose quartumdecimum lune cursus præscriptum esse Judæis. Illud autem in πικρῶν, herbas amaras vertit, quod nomen commune; πικρίδας enim Græci vocant agrastem; unde et Dioscorides lib. ii, cap. i, τὴν ἄγρην θρίδακα πικρῶν τῆ γένους, agrastem ait esse gustat amaram. Gazæ Aristotelem Histor. animal. lib. ix, cap. i, interpretatur lactucam agrastem. Plin. lib. cap. 8, picrida vocat: at idem Gazæ Aristotelem et Theophrastum πικρία τῆς ῥαγίνης. Vaticana editio Exodi ii, sic dicit Græca Latine, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρῶν ἄζυμα super picridas comedent. — Ibid. φοβείσθαι. Mss. μὴ φοβείσθε... μὴ πικρῶν paulo post δι' ὀλίγων ἐπελευσόμεθα.

Col. 620 A. Κατὰ τὸ προηγούμενον, ἀπὸ τῆς ἐμμιχθείσης. — Ibid. B. Τῆς τῆς βρώσεως καθαρῶς, τὸ δὲ αἰνίγμα τοῦ πάσχα, κακίας μίξις ποιήσεται. — Ibid. D. Ἐὰν τι πρὸς. — Ibid. Λομπηδόνος. H. ἰσχυρὸν μίξαι. C. συμπαραμίξαι.

Col. 621 A. Τῶ ἡλίῳ· καὶ κατὰ ἐκείνῳ ἰδίῳ φωτὶ καταλάμπεται τὸ ὕψ. καὶ τὸ πᾶν κύκλον. — Ibid. B., συμβουλήν γενέσθαι ὡς τῶ μὲν δοκεῖ. — Ibid. εἶναι τὸ πᾶν. — Ibid. C., οὐκ εἶπε τὰ καὶ τὰ κελύκη· ἀπὸ προαγορεύων τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὸ ἐσόμενον quod necessario arcana quadam ratione nuntiare, verbo docet, dum oportet. — Ibid. ἐγερεθῆναι. — Col. seq. A., καθαροὺς τῆς αἰσθητικῆς ἀληθείαν, et τέσσαρα προβολαῖς.

Col. 623 A. Per omnia. Hoc quoque interpretem, cui similis locutio non legitur (infra C): Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ διὰ πάντων ποιῶν, inquit, qui per omnia commens. Mānī duas periodos ab interprete omissas ab illis quibus aperte mihi, etc. Paulo post scripta pres: In hac extrema parte manus est in illa sinistra: quasi legisset ἐν ἐκείνῳ non ἐν τῶ ἐτέρῳ ἢ δεξιᾷ σου δόξηται, sumpta sunt ex illo versu 10 psalmi cum γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου δόξηται με, καὶ ἐκεῖ ἡ δεξιὰ σου. Et enim illuc manus tua dextera et tenebit me dextera tua.

Col. 624 B. Τὸ ὑπερκόσμιον. Ita καὶ ἡ μὲν γὰρ ὑπερκόσμιος λέξις. — Ibid. αὐτομάτως. Alter legitur ista in H. αὐτομάτῳ τῆ διανοίᾳ σου τῆ παρὰ τῆς ἐκείνου νόμου τὸ σχῆμα. — Ibid. C. Mss. ἐκείνων τῶν ὄντων ἐγκαρσίως, Moixue καὶ ἀνέκτα των γινόμενος, καὶ πάντα. — Ibid. D. Corrigendum ex mss. τοῦ Χριστοῦ τῆς νησιν.

Col. 625 A. Οὐ παρέρχεται. Eusebius, οὐ παρέρχεται, et paulo post, οὐ τῆς ἀπτοῦσι, ex H.; nam ea verior lectio, quam Hieriani, ἐξαπλοῦσι, explicant, et hierianus matos ὀνομάζουσι, H. et C. — Ibid. Mss., ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν, ἐν ᾧ τὰ πάντα εἶναι ἑαυτοῦ. — Ibid. B., τοῖς διαρτυκῶς τῆς ῥῆς; Θεὸς λόγος τὴν παντοδύναμον· sed verior videtur, hoc sensu, ut apud Theologi munere cruz fungeretur, dum illius vim, qui in ea sese ostendit, quæ est omnia, figura sua prædicat. Mss. legisse videtur θεοφόρος, non θεολόγος. Ἀριμαθαῖος duo mss., ut Math. iiii.

Emenda καθαρὰν περιττήσιν αὐτῶ, et ὁμοίως καὶ βουλευέσθαι idem nos quoque præstemus voluimus. — *Ibid.* D. Ὅταν ἀναβῶ. Mss., ἀναβήσωμαι, τότε σοι ἐξέστιν ἀπεσθαι μου, πτε μὴ τὴν σωματώδη καὶ δουλικὴν μορφήν σεαυτοῦ κρίσει ἀνατυπώσῃ, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς ὄντα, καὶ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχει, καὶ Θεὸν ὄντα λόγον τοῦτον, προσκύνει, μὴ οὐ δούλου μορφήν. Ἀκούσωμεν τί ἡμῖν. — Et seq. A., ὅς ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. — *Ibid.*, τὴν φύσιν, ἧς, omnem naturam. *Ibid.* B., ἢ εἰς τί σοι ἡ πικρία τοῦ βίου μετασκευάζεται. 632 A. Φασὶ δὲ τῇ πρώτῃ. Vitiosa innocentio cum mendo efficit ut a Latinis Græca leant; Canteri codex emendatior legit, οὐ ἐλίσταται τῇ μὲν τῶν σαββάτων φασὶ, Δέον τῇ η. Porro ut ambiguitas omnis tolleretur, quæ eum perturbare posset, ὅψε σαββάτου verte sabbati, non vesperi sabbati, aut vesperi sabbati cum Sifano: siquidem paulo post ait Greco evangelistam non dixisse ἑσπέρα σαββάτου, speram diei sabbati posses intelligere, sed ὅψε ἑσπών, sero sabbatorum, ut finem hebdomadæ retet quod exemplis confirmat de significavocis ὅψε, quæ quidem in suum Commentarium Lucam transtulisse videtur S. Ambrosius p. xxiv Lucæ: Denique Græcus sero dixit, hoc ἔσπε. Sero autem et horam in occasu diei, et que rei significat tarditatem; quomodo si dicas: mihi suggestum est, id est tarde. Sero venit ut post præstitutum tempus advenit; et licet venerit: sero est tamen, ubi agendi tempus sum est. Et D. Hieronymus epistola 150, t. 4: Mihi videtur evangelistam Matthæum, Evangelium Hebraico sermone conscripsit, non vespere dixisse quam sero, cum qui interpretat, verbi ambiguitate deceptum non sero intertutum esse, sed vespere: quanquam consuetudo mihi sermonis teneat sero non vespere significat. Solemus enim dicere, Sero venisti, t tarde. Cæterum quod idem in eadem epistola, t. 3, tradit in quibusdam Græcis exemplaribus capitulum Marci non reperiri, quod incipit, ens autem mane prima sabbati, cap. xvi,

vers. 9, confirmatur a Nysseno, infra, col. 644-45, neque enim totum illud caput Marci decimum sextum abesse vult, sed illud capitulum. Veteres enim κεφάλαια, capitula, vocabant particulas illas in quas Evangelia distribuerant, et quas in canones certos digesserant, quos præfixos habes Commentario S. Hieronymi in Matthæum, t. III ultimæ edit. Parisiensis.

Col. 638 A. Nam si lux. Notatus locus Proverb. xiii, 9.

Col. 643 C. Sero sabbatorum. Sifanus scripserat, vespere sabbatorum illucescente in una sabbatorum conspectus. Atqui non dicit evangelista vespere aut vespere illuxisse, ut perperam vertit Erasmus Matth. xxviii, 1, sed ὅψε σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, quæ ex sententia Gregorii superius explicata sic Latine reddi debent, ut edidimus. Illud enim ἐπιφωσκούσῃ jungendum est cum ἡμέρα, quæ vox ἑλληνικῶς loquendo intellecta est. Sic apud Herodotum in *Thalia*, ἄμ' ἡμέρα διαφωσκούσῃ cum primum illuzisset.

Col. 648 C. Atque illas quidem. Corrigendum in Græco excuso, et in utroque calamo exarato Cant. et Mor. καὶ τὰς μὲν, τὰς δέ, prout exigit etiam altera interpretatio, quæ in margine erat addita, quam et secuti sumus, expuncta illa Sifani, atque illis quidem duos viros astitisset.

Col. 682 D. Hoc est sapientiæ. In editione Augustana pag. 214, legitur ἐν ἡμέρα εὐφροσύνης ἀμνηστία κακῶν, et annotatur Ecclesiast. vii, v. 15, ubi tamen hoc tantum ostendimus. Ἐν ἡμέρα ἀγαθῶν εὐφροσύνης ζῆθι: ἐν ἀγαθῶ. In die bonitatis vive in bono; sed verisimilius est spectasse locum Ecclesiastici ii, 26, Ἐν ἡμέρα ἀγαθῶν ἀμνηστία κακῶν. In die bonorum oblivio malorum, ut, quod sæpe accidit aliis quoque Patribus, οὐ κατὰ τὸ ῥητόν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάνοιαν scripturam citasse Gregorius videatur; paulo post (col. seq. A), nunc a vita mox deletur; et quod sequitur membrum addidimus ex editione Augustana: recte quippe vita mortis, fini vitæ linguam opponitur. Rursus ποτίζετι veritum non potum præbet, sed irrigat, ut Gen. ii, 6, fons ille ἐπότιζε τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, terræ faciem irrigabat.

IN ORAT. DE CHRISTI ASCENSIONE.

ol. 691-92, initio. Periodum perperam versam imavimus. Ex quibus omnibus judicat primum oportet bene initiatus evadas ovis boni Pastoris, et ad didoctrinæ pascua et fontes deducaris, sepeliariscum illo per baptismum in mortem, quæ tamen est mors. Κατήχησις non satis exprimitur voce ationis, sed ab Ecclesia Latinitate donatum est um catechizandi, ut apud Augustinum lib. atechizandis rudibus, et Vulgata ad Gal. vi. Ab im mente illud est Clementis Alexand. lib. i, 6, Predag. : Ἡ μὲν γὰρ κατήχησις εἰς πίστιν ἀγει: πίστις δὲ ἅμα βαπτισματι, ἀγίῳ πνεύματι. Pνεύματι: Catechesis enim sive quæ per auditum ipiritu institutio ad fidem deducit: fides autem ut cum baptismo docetur a divino Spiritu; et ut im. : καθάπερ καὶ τῷ διὰ τῆς ἀληθοῦς κατήχησῆς γεννησάντι καίταί τις μισθός: quemadmodum et qui per veram catechesim genuerit, merces est dam a Deo proposita. ol. 694 C. Fundavit, et effecit. Ambiguitas vocis os abduxit interpretem a genuino sensu aucto: scripsit enim, fundavit, et super flumina præ-

paravit eam, ut haberet aditum opportunum. Atqui δλοδον hic appellat Gregorius, quæ in διέξοδον ὑδάτων Psalmorum auctor psal. i, 3, τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους ὑδάτων, secus decursus aquarum, et Philoni Judæo idem est διέξοδος quod δλοδος. Basilius homil. I in Ilexæm., Κἀν γῆν κατὰ ἐαυτὴν εἶναι δῶμεν, κἀν ἐπὶ τοῦ ὕδατος αὐτὴν ἀποσαλεύειν ἐπιπῶμεν, μηδαμῶ ἀναχωρεῖν τῆς εὐσεβοῦς διανοίας, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ συγκρατεῖσθαι ὁμολογεῖν τὴν δύναμιν τοῦ κτιστῆρος: Quin etiam sive per seipsam consistere, sive super aquas stabilitam dixerimus, non discedamus a pia sententia, sed simul omnia per ejus, qui condidit, contineri potestatem fateamur. Ilabes hic exemplum verbi ἀποσαλεύειν ea notione accepti, quæ in vulgatis Lexicis explicatur, quale *Thesauri lingue Græcæ* auctor requirebat. Paulo post idem interpres ediderat, præmium est ipsa felicitas, quasi legisset non εὐλογία, sed εὐδαιμονία: sed alludit auctor ad verba psalmi xxiii, 5, Illic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.

IN ORAT. DE S. STEPHANO.

Expressus est Græcus hujus orationis textus ex Augustana editione, an. 1587, apud Mich. Mangerum, quam multis annis præcessit Laur. Sifani Latina interpretatio. Ejus in margine annotatum ab illo fuerat in illum locum, col. 707 A, *quid circa veritatis, τὸ παρέχον* fuisse, in exemplari quo usus erat, in altero *παρέχον, quæ lectio tolerari potest, inquit, et est facilior, ut sit sensus, ommissa veritate, quæ est in Stephano, tollis ipsum Stephanum qui continet veritatem tanquam vas : sed hæc minus convenit similitudini quæ subjicitur.* Ego vero posteriore lectionem retinendam censeo, quam et Augustana editio, et v. c. Theodori Canteri codex ms. et alter doctiss. Federici Morelli regii professoris exhibent, quæque magis cum præcedentibus convenit, ubi dicitur *σχευὸς τῆς ἀληθείας* Stephanus, præsertim cum *τὸ παρέχον* non habeat *εὐκτόν*, vel alium quempiam casum sequentem. Sifanus scripserat, *quid circa instrumentum veritatis malignitatem exerces, atque omisso eo quod instat et urget, tollis id quod se præbet atque injuriæ opportunum est, quale quiddam canes faciunt.* Huc referri posset ille apud Gabriam apologus asini, qui bājulus simulacrum argenteum, sui honoris gratia populos genu flexo adorare censebat, moxque ab agasone percussus audivit, Ἦκουσεν, Ὁ Θεὸς σὺ, τὸν Θεὸν δ' ἀγείς· *O stulte, non es tu Deus, sed fers Deum.* Ut igitur ineptus esset, qui coheret junientum gestans mysteria, non ipsa mysteria : sic et ille qui præconem aut gerulum veritatis oppugnat, non ipsam veritatem.

Col. 710 C. lin. 14. Sifanus scripserat, *avertendis malis sacrificari solitus caper* : quamobrem annotaveram pridem hunc caprum sacrificatum apud Judæos non fuisse, verum dimissum atque idcirco ἀποπομπᾶτον appellatum, quæ vox in Vaticana editione vertitur *emissarius*, et in Vulgata Latina ex Hebr. non aliter designatur. Substituit igitur vocem *emissarius* corrector typographicus, sed illa verba *sacrificari solitus* non sustulit. Usus est et *emissarii* voce B. Hieron. in cap. III Sophoniæ Græcorum commentarios in Latinum sermonem convertens : *Offert Aaron pro populo hircum emis-*

sarium, atque viventem, et impreatur a cæca cata populi, traditque eum in manus hominum rati, et mittit in eremum. Fefellit hoc interpretum nostrum, quod ἀποπέμειν sit Hesychie θήρασθαι, *expiare, et ἀποπομπᾶτον* τὸ ἀποπέμειν depulsores, defensoresque pestium et tatum apud profanos, qui et ἀλεξίπτωτοι τρόπαιοι, apud Polluceum : sed hic caper *εὐκτόν* labatur, ὥστε ἀξιοποστειλαί εἰς τὴν ἀποπέμειν ἀφῆσε αὐτὸν εἰς ἔρημον, *Ut emittat eum in eremum, et dimittet eum in desertum.* Aug. in 55 vocem Græcam retinuit, et Theodor. in Levit. monet Symmachum vertisse *εὐκτόν* περὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπήν. Aquila *εὐκτόν* ἀπολύμενον εἰς ἔρημον. Male igitur *εὐκτόν* seni et Langus apud Justinum in *Dialogo* et Gommelin. ἀποπομπᾶτον exponunt *malicia* et *sorem*, aut *xerumnas* avertentem, qui *caper* est *emissarius caper*.

Col. 715 D. *Qui capti sunt.* Interp. *et in oculis habent* : atqui non luscitiosos, sed *oculos* intelligit. Paulo post in edit. Augustana lectio erat in marg. *διεπέτασεν*, in textu *εὐκτόν, diduzit*.

Col. 717 A. Πῶς γὰρ ἔστιν. Delenda *εὐκτόν* junctio γὰρ quæ aberat etiam a ms. Canteri, et ab altero Augustano, tum subjoined fine periodi interrogationis nota : lectio fuerit in textu Mangeri *ὀδόμεθα* φῶς ἀπὸ τοῦ μὴ ἐν τῷ φωτὶ γενέσθαι τὴν τοῦ φωτὸς ἀπὸ τοῦ πῶς γὰρ ἔστιν ἀπὸ τοῦ εἶναι. Sed hæc lectio *εὐκτόν* hæret cum superioribus.

Col. 719 D. *Ut quidquid in hac.* Annotaveram in margine, locum hunc corruptum esse in utroque manuscripto, quo utebatur, sequens conjectura ductum ita vertisse : nos in ms. B. Canteri et Morelli præter id quod Augustanus præ se fert, nihil offendumus, in qua *εὐκτόν* τούτω videtur emendandum ἐν τῷ φωτὶ εἶναι εὐκτόν convenienti : principalem autem formam *εὐκτόν* τὸ ἀρχέτυπον, exemplar, unde *εὐκτόν* *εὐκτόν*, aut quod imago representat.

IN ORAT. DE S. THEODORO MARTYRE.

Titulus huic orationi præfigebatur in codice ms. Regis Henrici II, insignibus ornato, Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἄγιον μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον τὸν Τύρωνα. Apud Surium tomo VI exstat, Martyrium sancti et gloriosi martyris Christi Theodori Tyronis ex Simeone Metaphraste : dictus autem est Tyro, quod militavit in Oriente sub præposito Brinca ex legione Marmaritarum, et hoc pacto distinguatur a Theodoro ductore militum, qui Licinio imperante capite truncatus est, et de quo agunt Græci 7. Februarii. Exhibet idem Surii tomus homiliam Nectarii in laudem hujus sancti martyris, et alteram Nysseni ipsius ex interpretatione Petri Francisci Zini Veronensis.

Col. 736 C. *χωρητικοί.* Regius II. codex καὶ χωρητικοὶ συρρέοντες. *Χωρητής*, idem est qui ἀγρότης sive ἀγροικός, *rusticus* unde τὸ *χωρητικὸν* πλῆθος,

rusticana multitudo apud Plutarchum in *Prooemio* χωρητικῶς, *rusticorum more* : quod etiam Polluceum legitur *χωρητικός*, et χωρητικός ἡ, mendose scriptum arbitratur auctor *Index Græcæ linguae* : rectius autem apud Suidam χωρητικός, neque enim causa est ulla cur *εὐκτόν* ἡ in secunda habeat syllaba potius quam *εὐκτόν* τῆς. Est etiam in usu *χωρητικός* et χωρητικός Synesium in Epistolis, atque ita fortasse *εὐκτόν* scriberetur καὶ χωρητικός. Et col. seq. B. *ἀποπέμειν* ex mss. emendandum est καὶ χωρητικός τῶν εὐσεβείας καρπῶν. Est et varia lectio in *Heptateuchō* ζηλώσατε τὸν οὐτὸν προτιμώμενον τῆς γῆς, *et tamini consilium ac propositum ejus qui in preteritis honoratur*.

Col. 737 B. Emendandum ὅπως καλλίστη μορφή, *et* *εὐκτόν*, C, τῆς φύσεως ὧν, Zinus vertit *quærit* *εὐκτόν*

natura materia constat. ἢ καὶ ἀνεργότι Ms. H. εἰ ἀνεργότι περιτυχὼν ἐκ τοῦ παραδόξου, *licet ex eo, dum aperitur, in illud incurrat: sed conjectis s in deformitatem earum rerum, quæ illie sunt, ia oppletus modestia et humanæ naturæ, etc., erat ἐπιβαλὼν δὲ τῇ ἔξει.*

l. 740 A. Δῶρον. Ms. H., εἰς δῶρον ὁ χυῶς. — *Ibid* C., χαριτωθὲν οὕτως ἐστὶν ἐράσιμιον δὴ καὶ ἀναμφισβήτητον, et ita legit uterque in-es. — *Ibid* C. Ἐκ τῶν φαιτρομένων. Sifanus *propter eu, quæ apparent; at ms. H., ἐκ τῶν ἔνων, τοὺς ἀόρατους.* Zinus, *Ex his ergo, quæ ius, ea credimus, quæ non cernuntur.*

l. 741 B. Τοῦ δεσπότου. H. τοῦ βασιλέως, et post, θεοὺς μὲν λέγων οὐκ οἶδα. — *Ibid* B. ἰς τὸ σῶμα. H. Μέλος τοῦ σώματος χρεωστῶ τίσαντι, *per singula enim membra corporis raram debeo creatori.* — *Ibid* D. σὺ δὲ, ὦ νηπιώδη, ολογῶν Θεόν.

l. 744 B. Οὐδ' ἐσπούδαστε. H. οὐδ' ἐσπούδατε ἢ, ἀλλ' ἐκδηλὸς ἦν. — *Ibid* D. Emendandum γελιῶν καταπαύοιτε. — *Ibid* Καὶ τὴν περθῆ-

ρη. H. καὶ τὴν πορφύραν τὴν σκοτεινὴν αὐτοῖς καὶ πενήθη ἐκαίθεν.

Col. 745 A: *Κρεοπῶλαι.* H., κρεοπῶλαι τινες μολυνόμενοι, καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐρυθραίνόμενοι αἵμασιν· μετὰ ταῦτα. Zinus sic expressit, *et sanguinis labo tanquam laniones quidam inquinantur.* — *Ibid* C. Ἠκμασε H., ἤκμασε μᾶλλον πρὸς. Zinus agnoscit hanc lectionem, *in confessione religioneque magis ipse perstaret.* — *Ibid* Emenda, εὐθηνούμενον, et paulo post, D, ὤψηλῶ αἰθέρι ἐνδιατᾶ.

Col. 748 A. Emend. πολῖται δὲ καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγγεν. — *Ibid* D. λυσσῶν, H. λυσσώδης καὶ.

Ibid B. *Μαρτύρων.* Regius H. codex addebat Κάλεσον τὸν συνώνυμον καὶ ὁμότροπὸν σοι Θεόδωρον, μετὰ πάντων: *Advocat eum qui eodem nomine iisdemque moribus ornatus visit, Theodorum.* Quibus verbis indicare videtur S. Theodorum ductorem militum, de quo initio notarum in hanc orationem diximus. — *Ibid* C., θαυμαστὴ καὶ ὑπέρλαμπρη ἐν τοῖς μάρτυσι θάλλον ἀποδειχθεῖη. Sifanus πολίτευμα perperam vertit *respublica Christianorum; melius Zinus, Christianorum vita, tanquam in frugifero solo præclaram et admirabilem ad finem usque segetem ferat.*

IN ORAT. IN XL MARTYRES.

l. 755 A. *Quorum tantum.* Discessimus a verbis *proptis, quorum non solum audiuntur voces ipsis sermone clarius exponentibus miracula, et sensum codicis Morel.* lectionem, λόγου παντὸς κώτερον διηγούμενον, corrigentes ex conjectura ὑμῆναι· sed veriorum suppedilavit alter ms. eri, παντὸς λόγου γεγωνότερον διηγούμενων τὰ ατα, *miracula enarrantur.* Hoc est, quemadmodum cælos ait enarrare gloriam Dei David, et diei verbum eructare, sic et locus et dies, et omnis hæc martyrum memoria tantum non edita proclamant eorum miracula. Illud enim ἀπὸ ex Hebraismo παρέλκει. Athanasius, *Contra nos orat.* III p. 201: πάντα ὁμολογούντα δ' ὦν ὡς ψάλλει Δαβὶδ· Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται ἠ Θεοῦ, καθάπερ καὶ Ζοροβάβελ ὁ σοφὸς λέγει· καὶ ἡ γῆ ἀλήθειαν καλεῖ. *Omnia suum Creatorem tentur, ut canit David, « Cæli enarrant gloriam quemadmodum et sapiens Zorobabel ait, unis terra veritatem clamat, » aut ut Vulgata it, invocat.*

id. C. *Et quoquo versus.* Non ut antea et ubi ratam ac legitimum partem accipiunt. Decepit pretem verbum καταμερίζοντα, quasi valeret hic quod μερίδα δεχέσθαι cum potius hic intelligitur sit reliquias martyrum in diversa loca dividit, tamen ut qui unius vicesimi tantum martyris recipit, reliquos etiam triginta novem recipit eademque ratione qui tricesimi; et, ut ait basilius Nysseni frater, de his ipsis martyribus a faciens: Οὐχ ἐνὶ τόπῳ ἑαυτοὺς κατακλείσαν· ἀλλὰ πολλοὶς ἤδη ἐπιξενωθέντες χωριοῖς, καὶ ἰσ πατρίας κατακοσμήσαντες· καὶ τὸ παράδοξον ἀτὰ ἕνα διαμερισθέντες τοὺς δεχόμενοις ἐπιφοιτοῖν, ἀλλ' ἀναμιχθέντες ἀλλήλοισι ἡνωμένως χορεύου· Non uno loco se concluserunt, sed in multis vitio recepit multorum patrias ornauerunt; quodpermirum est, non singulatim divisi, ad eos itant a quibus recipiuntur, sed inter se commisti unctam choreas agunt. Idem S. Joan. Chrysostomus scribit de reliquiis martyrum Ægyptiorum in a loca dispersis tractatu in martyres Ægyptios: κατέκλεισαν ἐν τῇ πόλει τὸ μέγα τοῦτο τοῦ Θεοῦ

δῶρον, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξέπεμψαν τοὺς τῶν ἀγαθῶν θησαυροὺς· *Nequaquam ingens hoc Dei munus civitate sua conclusurum, sed in omnes terræ partes bonorum thesauros emiserunt.*

Ibid D. *Fides optima.* Legis videtur interpretis ut erat in Cant. ms. ἀριστίνδην οἱ πάντες, *ex optimis universi electi,* non ut erat in ms. Morel., πῶστιν ἀρίστην· emendandum autem πίστις ἀρίστη, οἱ πάντες ἐξειλεγμένοι.

Col. 759 A. *Genibus flexis.* Exprimendum fuisse corporis gestum ac statum censuimus ab interprete omissum: nam et hunc morem fuisse Christianorum militum, cum publice orarent, ut genua flecterent, constat ex *Justini Apologia* II, ubi de impetrata similis pluvia Christianorum militum precibus agit: Ῥίψαντες γὰρ ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν γῆν οὐχ ὑπὲρ ἑμοῦ μόνον ἐδεήθησαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ παρόντος στρατεύματος. *Nam projicientes se in terram non pro me tantum, sed et pro exercitu, qui ibi aderat, universo precati sunt.* Eusebius idem lib. V, c. 5, Ἐν τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους παρατάξει γόνυ θέντας ἐπὶ τὴν γῆν, κατὰ τὸ οἰκεῖον ἡμῖν ἔθος, ἐπὶ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἰκεσίας τραπέσθαι· *In ipsa acie contra hostes instructa genibus humi positus, ut nobis, cum oramus, in more est, se ad preces Deo adhibendas convertisse dicuntur.*

Col. 762 B. *Lampadarum.* Interpretes, *inter se coeuntium et quasi convolutarum.* Ezechielis I, 13, non aliter legitur, λαμπάδων συστρεφομένων ἀναμέσον τῶν ζώων. Ubi vertit e Græco Hieron., *lampadarum discurrentium in medio animalium;* et in *Commentar.*: *Quomodo igitur crebris micat ignibus æther, et in ictu oculi atque momento discurrent fulgura, et revertuntur.* Locus autem *Sapientiæ* XIII, 15, sic exhibetur a ms. Mor.: Ἐκ μεγέθους καλλονῆς κτισμάτων καὶ τὸ ἐν χρυτῶ κάλλος, et ita vulgata Lat. *A magnitudine enim speciei et creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri,* et *Vaticana editio Lat. e Græco: A magnitudine enim speciei:* at in *Complutensi* et *Plantiniana* ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων. Interpretes Sifanus nactus erat codicem similem libro *Canteri,* in quo scriptum erat ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμά-

των, ex magnitudine et pulchritudine creaturarum.

Ibid. C. *O qui præclare.* Admonueram in Morelli codice scriptum fuisse absque ulla exclamatione, οὐ καλῶς τοῖς σωματικοῖς, et οὐ καλῶς μετενεγκόντες, ac proinde interpretandum, *visi sunt qui præclare, corporeis tropæis exercitati sunt, qui peritiam bellandi in aciem adv. diab. instr. transtulerunt;* typographus autem lectionem codicis Canteriani expressit, quam interpres seculus ediderat. *O præclare corporeis tropæis exercitati! o qui peritiam bellandi in aciem advers. diabolum instr. transtulistis!* Addidimus paulo post, *neque ærea galea ocreisque muniti,* e Græco Morel. codicis, nam ab altero ms. aberat, sed emendandum est *κνημῖσι, pro κνήμασι.*

Col. 765 B. *A sanctis angelis.* Hæc quoque sunt adjecta e Græco Morel., quæ Canteri codex et interpres Sifanus non agnoscunt; sed conveniunt cum sequentibus: *Quale enim angelis in mundo hominum conflatum est spectaculum, et cum verbis Apostoli I Cor. iv. 9. Spectaculum facillimum mundo et angelis.* Angelos enim spectatores esse fautoresque nostrorum certaminum, et applausu victores prosequi sæpe sancti Patres declarant, ut Joan. Chrysostomus hom. 12 in I Corinth. : *Τὰ δὲ ἡμῶν παλαίσματα τοιαῦτα ὡς καὶ τῆς ἀγγελικῆς, θεωρίας; ἄξια εἶναι· nostræ autem luctæ et certamina sunt ejusmodi, ut digna sint, quæ spectentur ab angelis, et tractatu Panegyrico in Susannam, 'Ο ἀγωνοθέτης οὐρανῶθεν προσέτεχε τῇ πάλη. καὶ ὁ δῆμος ἀγγέλων ἐπικεκρυφώς ἐθεώρα· Agonotheta de cælu luctam attendebat, et angelorum turba prona spectabat.*

Col. 766 A. *Ubi est mors.* Ita quidem scriptum est I Cor. xv. 55, et in textu Nysseni apud codicem Morelli, Πού σου, θάνατε, τὸ νίκος; πού σου, ἄδη, τὸ κέντρον; at in altero Canteri lectio est, quam typographus hic expressit et interpres Sifanus, *Ubi stimulus tuus, o mors? ubi victoria tua, o inferne?* Apud Osee prophetam, quem citat Paulus, ita se habet locus, Πού ἡ νίκη σου, θάνατε; πού τὸ κέντρον σου, ἄδη; Rursus contra vero in sequenti periodo lectionem exhibet excusus liber codicis Morelliani, cum nostra interpretatione; Canteri vero alter hæc præ se tulit: *καρπὸς ξύλου, τὶ ἀθλιώτερον, τὶ εὐτελέστερον ξύλου;* unde Sifanus verterat, *fructus ligni (quid miserius, quid vilius ligno?) fructus coloris. etc.*

Ibid. *Et maturum.* Confusa erant et perturbata hæc epitheta in interpretatione Sifani, *quod esset oculis et gustu pulchrum et maturum;* duo manuscripti conveniunt in lectionem quam expressimus: *Genesis tamen iii. 6. dicitur lignum illud fuisse καλὸν εἰς βρώσιν, καὶ ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὄρατον τοῦ κατανοῆσαι· bonum ad escam, gratum oculis ad videndum, et speciosum ad intelligendum.* Ambrosius lib. de Paradiso, cap. 13, vertit *bonum ad manducandum; gratum oculis ad videndum, et speciosum ad intueundum.* Cum autem ὄρατον jungat cum gustu, maturum potius aut tempestivum intellexisse videtur, aut delectabilem fructum Gregorius, quemadmodum Latine reddit Hieronymus ex

loco illo Genesis in commentario in Latinæ: *Vidit quod bonum esset ad videndum oculis, aspectuque delectabile.*

Ibid. B. *Unum illis.* Sifanus ediderat, *nampe Christus (cordi erat), omnia res* incluserat duas illas voces virgulis, foras additas. ut defectum verbi suppleret, quod ab ejus apographo vox ἀγαθόν, quemadmodum a codice Canteri, sed eam alter Morel. gessit.

Ibid. D. *Frigus quod vel ipsos.* Hæc est ex ms. Morelli; nam ab altero Canteri ab interpretatione Sifani. Porro eadem contentant quæstionem philosophi, utrum an capilli, et ungues, in quibus ærea sensum doloris capimus, unde vitam contendunt quidam. Vide Commentarium bricensium in I Aristot. De generat. et p. 10.

Col. 767 C. *Perinde quasi tum publicæ* apta erat historiæ veritati Sifani *quæ qui publicis jam balneis vacabat.* Fama frigidum fuisse hoc balneum, ut Romæ Jugurtha rex: sed ut alibi dicuntur tanquam bus insidere prunis, et quasi in prunis in mediis tormentorum cruciatibus et martyres: ita hic non aliter ac si ad thermarum balneum prosilirent, in se dicuntur immergere. Sane a ms. Morel. conjunctio ὡσεὶ, non item a libro Canteri.

Col. 770 C. *Si victor.* Dum studia dictionum interpres, vertit *νικητής; καὶ φόρος, signifer et tropæus;* at signis qui vexilla fert, non qui victoriam persequitur, quæ ὁροί sunt qui et τροπαίουχοι dicuntur, nam unum ex epithetis sive titulis imperatorum manorum. Chrysostomus serm. I de Ann. 957 edit. A. Stephani: *Οἱ τὰς δειπνὰς τῆ βασιλείας οὐκ ἐντιθέσσι ἐν θύραις μόνον, ἀλλὰ Τροπαίουχον, τὸν Αὐγουστον, τὸν Αὐγουστον; πολλὰ ἔτερα προσθέντες· Qui libellos scribunt, non unum inserunt Triumphatorem, Augustum, Imperatorem; multa cum istis addiderint.* Apud Eragria historiæ, c. 9: *Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Λεὼ ἦ Νικητής Τροπαίουχος Μέγιστος Ἀσπίδατορ Cæsar Leo Pius Victor Triumphator in semper Augustus.* Justinus quæst. 99, ad 10: *εἰς ἀπάντησιν αὐτῶ ἐκ τοῦ πολέμου τροπαίουχοι ἐρχομένοι.* Loquitur de Jephthe, qui victoria triumphans e bello revertebatur.

Col. 771 B. *Domine, memento.* Addebat in ms. Mor. quæ aberant ab altero Canteri interprete, desumpta ex Lucae xiiii. 13. *Per. iii. 24, legimus, καὶ ἔταξε τὰ ἱερά τὴν φλογίνην βουβαλαν τὴν στρεφομένην· Et cavit Cherubim, et flammeam rompham mittitur: sic enim efferunt illud epithetum in Biblia e Græco et ex Hieronymo in I Sops. epist. 155; at Ambrosius in Psal. cxxviii. cum Vulgata Latina, *versatilem.**

IN ORAT. DE S. MELETIO.

Orationi huic funebri dabat hunc titulum Morelli codex, εἰς Μελέτιον ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἐν Κωνσταντινουπόλει τελευτήσαντος· *In Meletium episcopum Antiochiæ, qui Constantinopoli excessit e vita.* Testatur id Socrates lib. v. cap. 9, qui et hanc orationem in eadem urbe habitam scribit: *Τότε δὲ*

καὶ Μελέτιος ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος ἐπεριπεσὼν ἐτελεύτησεν, ὅτε δὴ καὶ ἐπαύθη αὐτῷ λόγον ὁ ἀδελφὸς Βασιλείου Γρηγόριος ἰθὺν· *Eodem tempore Meletius episcopus Antiochiæ morbum delapsus, decessit vita, quo quidem tempore Gregorius frater Basilii funebrem orationem*

ortem recitavit; idem et Sozomenus lib. vii, et Nicephorus lib. ii, c. 29.

855 B. *Neque auris.* Hoc membrum a notitum est ex utroque ms.; in altero Cantedose paulo post scriptum fuit ἀναβῶσαι τὴν ἄν· quemadmodum et in eo quo usus fuit res vertens, ad resuscitandum et redintegrandam alamitatem. Vera lectio Morel. est ἀναβοή· συμ. Ibidem τῆς οὐρανίου τροφῆς scripsimus or., non τροφῆς cum Canter., ex quo Sifanus celestium deliciarum. David idcirco panem rum manna vocat Psal. LXXVII, 24, et Salomonis de eodem dicitur cap. xvi, 20: de celo præstitisti illis sine labore, omne dentum in se habentem.

858 A. *Nolite contendere.* Interpres scripne prævaleatis et obtineatis, ut consolimini: tam interpretationem substituitimus loci illius pud LXX, cap. xxii, 4, μή κατισχύετε (sic ic quoque legebatur in Canter., non κατισχύ· ut in Mor.) παρακαλεῖν με ἐπὶ τῷ συντριμμα· τὰ πρὸς τοῦ λαοῦ μου· quem ita vertit S. Hieron.: *Nolite contendere, ut me consolimini super ione filie generis mei.* Vulgata Lat.: *Nolite ere, ut consolimini me.* Illud vero de Rachele ap. xxxi, 15.

B. *Faciem vidit.* Sifanus, faciem ad imagi· ei, omisso verbo et adverbio, quod men· xpressum fuit in Morel., ἀλιέως, piscatoris, uspicabamur antea corrigendum ἱερέως, sed lectionem suppeditavit Canter., ἀληθῶς ἐν θεοῦ, faciem vidit vere ad imaginem Dei forma·

859 C. *Audite ex Jeremia.* Interpres ediditistis ex Jeremia, lectionem exprimens Cantedicis ἤκουσατε· at nos monueramus in Mo· tisse ἤκουσα, audiui Jeremie voces: at cor· typographicus tertiam lectionem substituit, esset ἀκούσατε· restituendus tamen videtur ex Morel. ut magis conveniat cum sequenti· ἰδὲ τινα τοῦ Ἱερεμείου ἄλλην.

Ibid. D. *vere namque.* Admonueram in Morel. scriptum fuisse ὅτιως γὰρ τρία, vere namque salix est vita; typographus autem lectionem expressit Canter, ἐν τρίαίς, ex qua Sifanus, plane enim in salicibus vita consistit. Atqui deinde dicit Gregorius nos salices factos, non inter salices degere: verior igitur lectio Morelliani codicis.

Col. 862 B. *Ruptura.* Sifanus, ruptura membro· rum est, ex codice nimirum vertit, qui consentiebat cum Canteriano, sed Morel. rectius ῥῆξις ἐστὶ δε· σμῶν, vinculorum ruptura; unde sequitur, Dirupisti vincula mea.

Ibid. C. *Reliquit.* In Morel. scriptum erat, τὴν Αἴγυ· πτον ὁ Μωσῆς, Μωσῆς τὸν ἰλυώδη βίον ἐπέρασεν, Reliquit Ægyptum Moyses, Moyses linosam vitam transi· vit, non rubrum. Certe ut antea Simeonem appellavit Meletium, ita convenienter hoc loco Moysen illum potuit dicere.

Ibid. D. *Circa tabernaculum.* Omisit interpres, quod etiam in Canter. desiderabatur, non in Morel., καὶ ἐν χεῖλεσιν ἐτέροις, et alii labiis; nempe ex Apostolo citantur hæc I Cor. xiv, 21, et Isaia xxviii, v. 11. Porro σῆνος hic accipere potes pro corpore sive cadavere, sive certis reliquiis sancti Melitii defuncti; ut apud Platonem etiam in *Asiocho* corpus humanum non solum apud Paulum II Cor. iii, σῆνος appellatur.

Col. 863 A. *Vobis autem.* In ms. Mor. πρὸς ὑμᾶς δὲ τοῦτο λέγω τοὺς· at in Canter. rectius legitur πρὸς ὑμᾶς τοῦτο λέγω. Quamobrem restituenda est Sifani interpretatio, vinum præberi, ad vos qui vineæ operarii estis, hoc dicens, et in Græco emendandum ὑμετέρων. Locus est Proverb. xxxi, 6. Δότε μέθην τοῖς ἐν λύταις, καὶ οἶνον πίνειν τοῖς ἐν ὀδύταις. Date merum his qui sunt in mæroribus, et vinum bibere his, qui sunt in doloribus. Clausula porro sermonis in utroque ms. erat hæc, χάριτι τοῦ Μονογενοῦς, etc., non ut apud Sifanum, Per Christum Jesum Dominum nostrum.

IN ORAT. DE PLACILLA

EJUSDEM NOTÆ.

lat hac oratione funebri Placillam Augustam matris senioris uxorem priorem, quæ morte ta est circa annum Christi 385. Et codex r. inscriptionem istam præfixam exhibet, Τοῦ Ἐπιτάφιος εἰς Πλακίδα τὴν βασίλισσαν· at ut. Ets Πλάκιδαν. Apud Theodoretum lib. v, Socratem lib. v, c. 12, et Zosimum lib. iv, τὴν Πλακίδης τῆς αὐτῆς γηραμένης· Placillæ cum eo prius fuerat matrimonio juncta. tamen auctores quibus potius quam Græcis endum in asserendo vero nomine Occiden· operatrici, non Placillam, sed Flaccillam ominant, ut Ambrosius in Laudatione Theopront codices emendationes testantur, quoneminit illustriss. Cardinalis Baronius ad Christum 385, n. 36, quod et Pauli Diaconi et n numismatum suffragio confirmat Claudianus de Serenæ, et Faustinus episcopus qui lium de fide ad Flaccillam imperatricem

viret, in casu absoluto. Vaticana, Cordis lati facies foret, itaque Origenis interpres homil. 4 in Canticum, quod et confirmat auctoritate sua Gregorius hoc loco, cum addit τῆς δὲ ἐν λύταις σκυθρωπά· ζει, ejus vero quod est tristitiæ affectum, mæstus est.

Col. 883 A. *O infelix prædium.* Consentit cum interpretis codice Canter. ms., at Morellianus hoc tantum habuit, τὸ δυστυχὲς εἶδος· o infelix natio cladibus nihil, et quod sequitur διωθεῖσα referendum est ad Θράκην· quocirca minus convenienter intersereretur vox χωρῶν quæ postea profertur: Ὁ χωρῶν ἐν ᾧ τὸ πάθος ἐγένετο διὰ τὸ πάθος τάχα τῆ σκοτομήνη ἐπώνυμον· O castellum in quo accidit, ab obscura nocte propter cladem nomen fortasse sortitum. Audio enim patria ipsorum lingua Scotumen locum illum appellari. Σκοτούμηνη enim Morel. codex habet, cuius hic lectionem protulimus, ut in excuso Canteri libr. expressit typographus. Scotusam inter civitates Thraciæ numerat Plinius lib. iv, c. 11; sed apud Græcos σκοτομήνη quam obscuram Lunam vertit Augustinus Psalmo x, 2, Suidæ est νύξ ἀσέληνος nox iluvis et obscura, unde ad vocem Scotumes oppidi Thraciæ

alludit Nyssenau, vel ex eo quod σκοτωμένη *obte-
nebratam*, vel tenebris obductam sonet, ut Job xxx,
30, τὸ δέρμα μου ἐσκότωσε μέγας, *pellis mea ma-
gnopere obscurata est*.

Col. 885 A. Ἐκ ποδῶν. ms. Mor. ἐκ παιδός, a
puero, sed vitiosa lectio censenda præ altera Cant.
quæ e vestigio significat. Vertimus etiam ἐστενοχώρει,
nimis angustum videretur, non ut antea erat, a mul-
titudine coarctaretur.

Τῇ στύφει. Deerat in Mor. τοῦ οἴνου, quam
vocem Cant. suppediavit, et convenisse huic
loco tum interpretis, tum Nicandri testimonium
olim monuimus, qui amaris et acribus medicamen-
tis vim συσπικτὴν tribuit; qua de causa vinum ad-
hibetur vulneribus. Ambrosius in x Lucæ: *Fovet
oleo, remissione peccati, sicut vino compungit de-
nuntiatione iudicii*. Gregorius lib. x Moral., c. 8:
*Hinc est quod a Samaritano vinum adhibetur et
oleum, ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum
foveantur*.

Col. 887 A. Arcana regni. Secuti sumus lectionem
Morel. codicis, τῆς βασιλείας ἢ παράστασις · at in-
terpres ediderat, in arcanis regni habitatio, cui fa-
vet Canteri apographum τῆς βασιλ. ἢ οἰκησις· παρά-
στασιν hoc loco accipio ut I Machab. xv, 52: Καὶ
εἶδε τὴν δόξαν Σίμωνος καὶ κυλικεῖον μετὰ χρυσα-
μάτων καὶ ἀργυρωμάτων καὶ παράστασιν Ἰα-
νήν· *Et vidit gloriam Simonis, et abacum cum vasis
aureis et argenteis, et apparatus copiosum*. Nisi
quis malit non apparatum, sed apparitionem intel-
ligi et δορυφορίαν, quoniam dixerat hic Gregorius
δορυφορίων πληθῶς, armigerorum custodia, vel potius
apparitorum, aut satellitum turba; nam et παραστά-
της eum, qui lateri astat alicujus, et lateris stipa-
torem sonat.

Ibid. C. Fenum habet. Addidimus vocem feni pla-
ne necessariam: cum autem dicitur ὄσμη ἐργαστή-

ριον caro, tum ὄσμη valet idem quod ὄσμη
citur, ὄσμη ἔχει, *graviter olet*, fœtet, et Job
36, ὄσμη ὄσμη, *jam fœtet*. Paulo post rectius
γον legimus in Cant. quam ut in Mor. φασμα-
ruptionis vel excrementorum opifacem, ἔργον
ἀνάγκην τῆς ἀπατήσεως. Ita Basiliius in
junio: Πάντως ποτὲ καὶ οἱ φοροῦντες τὴν
ρίους ἐλευθερίας μικρὸν ἐπιτρέπουσι: *Præ-
tributorum exactores sibi obnoxii postu-
dunt libertatem*.

Recte Salomon. Locus est Proverb. 12,
πίθος γὰρ τετριμμένος ἐστὶν ἀλλότριον· in Vaticana
φρέαρ στενὸν ἀλλότριον· in Vaticana ἑτέρα
τετριμμένος, perforatus, *Dolium fractum est
domus, et puteus angustus alienus*. Basiliius in
oratione 1 De jejunio sic alloquitur
hominem, Ἄπιστόν ἐστι τὸ ταμείον, ἐπι-
νον πίθον ἀντλεῖς· *Ista infida penus cellæ
tutus dolium infundis*: isale quippe ἔργον
τλεῖς verterat, *hauris*. Antholog. Epigram.
Φαῦλος ἀνὴρ πίθος ἐστὶ τετριμμένος· *In
dolium pertusum*. Caterum advertat lecturam
nem non dicere vitam nostram esse de
sum, vel, ut est in vulgata Latina, meret
foveam profundam, et alienam esse
stum, unde Salonius Viennensis aliena
cem dici docet, quod uxor non sit legitima
dimus membrum illud ex utroque
vinum quando migrare jubeamur.

Col. 890 B. Adulatio. Mor. ms. *probitas
probitas locum habet*; denique sub
clausula in Mor. erat paulo longior,
τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις οὐκ ἐστὶν
ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
νι· *cui gloria et imperium et adoratio una cum
Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Ana-*

IN ORAT. IN DIEM NATALEM.

Col. 1127 B. Veri tabernaculi. Augustana edi-
tio, ann. 1587, et duo mss. Canteri et Morelli,
τὸ τῆς ἀληθινῆς σκηνοπηγίας μυστήριον, non ut
videtur legisse interpretes, τὸ τῆς ἀληθινῆς σκη-
νης, *veri tabernaculi mysterium*, sequitur enim, ἐν ταύτῃ
γὰρ σκηνοπηγεῖται τὸ ἀνθρώπινον σκῆνωμα.

Col. 1130 A. Per condensationem. Πυκασμός
σκηνοπηγίας τῆς κάτω κτίσεως proprie sonat
condensationem exstructionis tabernaculi, creaturæ in-
ferioris, non ut verterat Zinus, frequentiam taber-
naculi inferioris. Psal. cxvii, 27, legimus apud LXX,
Συστήσαθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν
χεράτων τοῦ θυσιαστηρίου· *Constituite diem so-
lemnem in condensis usque ad cornua altaris*. Cum
igitur antea verterit interpretes Nysseni illud ἐν τοῖς
πυκάζουσιν, in condensis, et postea τὸ πυκάζεσθαι
ἴσον ἐστὶ τῷ κοσμεῖσθαι ἢ περιβάλλεσθαι· *conden-
sari, et ornari, et indui idem est*: πυκασμόν hic
condensationem interpretari debuisse videtur: licet
τὸ πυκάζειν valeat idem quod stipare, et apud
Augustinum et vetus Psalterium veritatur, *Consi-
tuere diem festum in confrequentationibus*, quod
lectum fuisset πυκασμασιν· nam alioqui πυκάζειν
est Nysseno ornare, amicare, ut annotat scholiastes
in edit. Biblioth. Vaticane, πυκάζουσιν, σκιάζουσιν,
καλύπτουσιν, κοσμοῦσιν, obumbrantibus, tegentibus,
ornantibus, et cum Hesychio Suidas, πυκάζουσι,
στεφανοῦσι, πυκάζεται, κοσμεῖται, σκεπάζεται.

Col. 1131 B. Ut reparator. Consentiant August.
et Canter. ut legant, οὐ μὴν οὐδὲ τότε τῷ διορθωτῇ,
etc., ut excudimus; at ms. Mor. εὐχαίρων ἐπὶ δὲ

Ἀλυπτῶν λέγω κακῶν καταμ. Interpretatur
fuit, ut hinc vita se Deus commiseret. *Oratio
Israelitarum*, etc.

Col. 1154 B. Confregit. Zinus scripsit
nuit. Quod autem hujus fere in humani
licitum fuit, quodque quoad homines videtur
nibus. In duobus mss. In excuso legitur
edidimus. Nam hic frustra fuit interpres
cum Genes. iii, 16, annotavit cum Augusti-
grapho: certe illic tantum scriptum est
τηρήσει κεφαλήν, quod in Complutens. editum
edit. Latine redditur: *Ipse tuum contem-
in Vaticana, αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλήν
vabit caput tuum*: sed probabilius est
Nyssenium ad illud Davidis prophetae Psal.
14: Σὺ συνέθλασας τὴν κεφαλήν τῆς
Tu confregisti caput draconis.

Col. 1155 B. Transiens. Non ut ante
Ascendam, inquit, et videbo visionem. August.
duoq. mss., Διαβάς γὰρ, φησὶν, ἔβημεν τὸ
κίνησιν διὰ τῆς βάσεως August.; at Cant.
διὰ τῆς διαβάσεως. Non dixit igitur
διαβάς. Septuaginta vero Exodi iii, 5, *ἔβη-
θήματι τὸ ἔραμα*, τὸ μέγα τοῦτο: quod
interpretatur II Testimon., 19. *Transiens
hoc grande visum*. Ambrosius in Psal. cxvii,
15: *Transiens videbo hoc visum magnum*.
Hieronymus in Psal. xi. Vulgata et
dam, et videbo visionem hanc magnam.

Ibid. Quod Deum. Interpres videtur
θεοδόχον σῶμα, corpus quod Deum

ni faves quod sequitur, διὰ τὴν τῆς ἀμαρτίας οχλὴν, propter peccati susceptionem : itemque interea notatum in *Catecheticum librum* (hujuscogiaz t. XLV, init.), Ἐξ τοῦ ἡμετέρου φουρά-ῃ Θεοδόχος σὰρξ ἦν, et Dionysius lib. 1 *De nominibus*, cap. 3, Ἐπὶ τὴν θείαν τοῦ ζωαρχαὶ Θεοδόχου σώματα συναληθάσαμεν. Ad nudum corpus illud, quod vitæ principium et Deum aliquando continuerat, conveneramus. is etiam Θεοδόχον appellat, quam Hesychius ἡμωνα, τὴν τὸν Θεὸν δεδεγμένην, eam quæ susceperat. Augustana tamen editio et duo constanter legunt τὸ Θεοτόκον σῶμα : unde r *Virgo Dei genitrix*, Θεοτόκος, in concilio ino, pag. 504. edit. Romanæ. Anathematismo 11 : Ἐἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλή-τῶν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν Παρθένον· Si quis non confitetur Emmanue-rem Deum esse, et ob id sanctam Virginem sam.

. 1138 D. *Audiri ergo*. Sic ad verbum e-
textu, quem cum excuso tuentur duo calamo
i codices ; Zinus scripserat, ut ex historia
m incerti auctoris accepi. Hac voce apocry-
3. Hieronymus est usus multis in locis, ut
7 : *Caveat omnia apocrypha, et si quando ea
l dogmatum veritate, sed ad signorum reve-
m legere voluerit, sciat non eorum esse, quorum
prænotantur*. Alii arcanam et occultam histo-
riam. Eandem tamen historiam de steri-
deiparæ Virginis parentibus, et de oblatione
in templo referunt Epiphanius hæresi 79,
er Epiphanius, nisi idem forte sit, in orat.
idib. B. Virginis, t. VII *Biblioth. SS. Pa-
Nicephorus ex Evodio lib. 11, cap. 3, Histor.
nascenus lib. 14 De fide orthodox. cap. 15*. Al-
etiam de loco ejus in templo virginibus
ato, et de Zachariæ nece, quam ex apocry-
m somniis approbari ait Hieronymus, in xxiii
æi, tradunt et explicant Origenes in Mat-
1, tract. 20, Basiliius homil. De humana
i generat., Petrus Alexand. can. 3, et Cyrill.
Alexand. Adversus Anthropomorphitas.

. *Ad Sanctum sanctorum*. Restituimus hunc
antea truncatum apud interpretem, qui hoc
n habuit, ad *Sanctum sanctorum accedit, et
x Deum orat*. Exscripsit eum, et in Historiam
transulit Nicephorus Callist. lib. 1, cap. 7 :
quoque fit supplex Deo, et in templo sedulo
ur, ne scilicet a benedictionibus legis excideret
Paulo post, illud δυναμωθείσα δὲ νεύματι
τὸς τὴν χαρὰν ἦν ἤτησεν, idem interpre-
hori melius expressit : *Sed enim divino
id eam, quam petierat, gratiam Anna confir-
atque roborata, postquam puella ex maternis
t locis, Mariam eam statim nominavit*. Ac
is quidem I Reg. 1 de Anna Elcanæ uxore,
eteret Heli sacerdos ante postes domus Do-
orasse illam, sed non ingressam in Sanctum
rum : neque convenit istud cum eo quod
piphanius in homilia jam citata De laudibus
ginis Joachim precatum fuisse in monte,
n uxorem ejus in horto suo, cum filiam a-
mpetrarunt. Qui potuit autem mulieri per-
ingressus in Sancta sanctorum, cum agre-
lum adduci possimus, ut historiam illam de
obo admittamus quam e Græco Eusebii Rus-
spressit lib. 11, cap. 23 : *Huic soli licebat
e in Sancta sanctorum : neque enim laneo
ur indumento, sed tantum sindone. Solus in-
batur in templum*. Atqui Græce tantum legitur,
μόνῳ ἔξῃν εἰς τὰ ἅγια εἰσεῖναι, in sancta, non
cta sanctorum, ut et Rufinus et Christophor-
verterunt. Quod sane mirum non animadver-
os. Scaligerum, cum tam severe in Eusebium,
ejus interpretes animadverterit. Soli enim

summo sacerdoti semel in anno licebat ingredi in
Sancta sanctorum, sive in secundum tabernacu-
lum, Levit. xvi, 2, et Hebr. ix, 7 ; at in primum
semper ingrediebantur sacerdotes sacrificiorum
officia consummantes : et hoc potuit peculiari quo-
dam jure Jacobo permitti, licet ex Levitico genere,
vel ex Aaronis familia non esset : quamobrem ait
Eusebius illum solum intrare εἰς ναόν, in tem-
plum. Nam quod alibi et apud Hieronymum in libro
De script. eccles. et apud Epiphanium hæresi 29
legitur illum in ipsum sanctuarium intromissum,
non minus incredibile videtur, quam si eum sum-
mum sacerdotem fuisse dicamus, ut ex verbis
Epiphanii colligi posset, cum ipsum sacerdotio
functum asserat, et idcirco semel in anno in Sancta
sanctorum ingressum. Cæterum quod hic ait de nomi-
nis Mariæ etymologia, τὸ Θεοτόκον τῆς χάριτος illud
significasse, non convenit cum iis quæ Hieronymus
tradit lib. *De nominib. Hebræic.* : *Mariam plerique
æstimant interpretari, illuminant me isti, vel illu-
minatrix, vel smyrna maris, sed mihi nequaquam
videtur. Melius autem est, ut dicamus sonare eam
stellam maris, sive amarum mare : sciehdumque
quod Maria sermone Syro domina nuncupatur*. Re-
centiores ex Syro et Hebræo compositum nomen
volunt sonare *Dominam maris*.

Col. 1139 B. *Tribu et familia*. Non ut antea,
tribu et patria, φυλῆς καὶ πατριᾶς. Hieronymus
correctionem firmat lib. Adv. Helvidium : *Porro
cognitione fratres vocantur, qui sunt de una familia,
id est πατριᾶ, quod Latini paternitate interpretan-
tur, cum ex una radice multa generis turba dif-
funditur*.

Col. 1142 A. *O beatum*. Ms. Mor., Ὁ μακαρίας
σαρκὸς ἐκείνης, ἡ δι' ὑπερβολὴν καθαρότητος τὰ τῆς
ψυχῆς : *O beatam carnem, illam quæ puritatis præ-
stantia : recepta lectio est August. et Cant.* Nam
et quæ sequuntur ei favent, in quibus de anima
pura sit mentio, ut puritatem in utero vel carne
intelligas notatam esse. Addidimus interpretationi
vocem *puritatis*.

Col. 1146 D. *Qui hostis*. Legebatur antea, qui
victus est in gratiam. Augustana editio, pag. 127,
in textu habuit, τὸ ἐκπεπολεμημένον καταλλάσσειται·
in margine autem τὸ ἐκπεπολεμημένον εἰς καταλά-
λαγὰς ἀγεται, qui hostis factus est in grat. accip.,
vel qui hostis redditus fuerat. Eamque lectionem
ms. Cant. tuetur. Porro id discriminis est inter
πολεμοῦσθαι, et πολεμεῖσθαι, ut docet Budæus,
pag. 171 Comment., quia πεπολεμημένοι ὁ εἰς ἔχθραν
προαχθεὶς, καὶ πολέμιός τινι γενόμενος, qui hostili
animo esse cæpit : at vero πεπολεμημένος καὶ ὁ
πελέμῳ βιασθεὶς καὶ βλαβεὶς, qui bello vim passus
est, et injuria affectus. Locum autem ex Salomone
citatum paulo ante non possum alio referre, quam
ad illud Ecclesiastici 11, 26 : Ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθῶν
ἀμνηστία κακῶν· *In die bonorum oblivio malorum*.
Hieronymus in xlv Isaiaz vertit, *In die bona oblivio
malorum*, quæ vulgatam lectionem Græcam fulciunt
adversus eorum sententiam qui deesse putant hoc
loco μὴ ἔστω, ne sit oblivio malorum.

Col. 1147 A. *Hæc ut justitiæ*. Zinus ediderat,
hæc ut testamenti, quasi legisset διαθήκης, non ut
est in August. et Canter., τῆς δικαιοσύνης, ut
antea dixerat apertam fuisse portam justitiæ, quæ
peccato solet opponi, non testamentum. Sic col.
ead. Discripsimus a calamitate liberareris, non ut
Zinus, a servitute liberareris, quod τῆς συμφορᾶς
legatur, non δουλείας, et mox addidimus vocem
benefactori, τῷ εὐεργέτῃ, quam et excusus et duo
mss. suggerebant. Postremo col. seq. A et B, non
detentus est, et a corruptione teneretur ; scribere
maluimus, quam victus est, aut vinceretur, quod
has locutiones ab apostolo Petro mutuatus sit
Act. 11, 24, Οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὅπ'
αὐτοῦ· *Impossibile erat teneri eum ab illo*.

IN EPISTOLAM DE EUNTIBUS HIEROSOLYMAN

NOTÆ GRETSEI SOCIETATIS JESU

Super notas Petri Molinei, ministri Calviniani.

PRÆFATIO.

Edidit non ita pridem Græco-Latine Petrus Molineus Calvinianus minister, sub nomine Gregorii Nysseni episcopi, epistolam Περὶ τῶν ἀπόντων εἰς Ἱεροσόλυμα, *De euntibus Hierosolymam*, cum nova versione, additis notis, et gemino tractatu, altero, *de Peregrinationibus*, altero, *de Altaribus*: quasi epistola illa non jam pridem Græce et Latine vulgata fuerit, et quidem Parisiis anno 1551, apud Morellium, si non mentitur Illyricus, qui summam ejus transtulit in Catalogum testium veritatis, et integram in quartam Centuriam, forsitan priusquam Calvinianus iste Eurybates nasceretur: certe multis annis antequam cum barbara sua interpretatione in publicum prodiret. Neque aliam hujus epistolæ denuo foras extrudendæ, scholiisque ineptis ac perversis contaminandæ causam habuit, quam odium in sacras peregrinationes, præsertim Hierosolymitanam, quam cum epistola hac dissuadere et improbare videatur, cupide a sectariis arripitur, et plenis buccis dilaudatur, ita ut Josephus Burdo, Molinei in cœna Calviniana commensalis, vocet alicubi *Aureolum libellum*. Et forsitan hoc ob elogium inductus est Molineus, ut hanc suam operam epistolam huic navatam inscriberet Burdoni; a quo mirificam gratiam iniisset, si eum his Catullianis affatus fuisset:

*Cui dono aureolum novum libellum,
Arida modo pumice expositum?
O Burdo, tibi; namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas.*

Quem ridicule hortatur, ut reliquum vitæ theologis argumentis tractandis impendat. Quod votum interpretabitur Burdo, si sapit, non amici, sed inimici. Si quis enim malum maximum Burdoni optat, is optat ut temerarium suam falcem in theologiam messem mittat. Bone Deus, quos ludos dabit theologis? Quæ ludibria ob incertitiam debent? Cum enim in critico et chronologico, et mathematico campo tam audeat et præceps fuerit, ut passim et a criticis, et a chronologis, et a mathematicis vapulet; quid futurum censebimus, si illotis illis suis manibus cœlestia mysteria contrectare tentet?

Adeo autem hæc epistola Calviniano palato arridet, ut eam in Gallicum quoque sermonem convertere voluerit nescio quis Robertus Stephanus ex celeberrimo illius Roberti Stephani forsan nepotibus, quem Molineus (quid si *mulus mulum?*) vocat *virum ingenio terso, et veritatis amantem*. Magis placuisset eucoumum, si nominasset virum ingenio *ab omni veritate abstereso*. Gallicam Stephani versionem appellat *commodam sane ac elegantem, et quæ Jesuitas pupugerit*. Quid si et hic, *manus manum?* Quid antidoti expectat Molineus, nisi ut Stephanus vicissim versionem Latinam nominet *commodam sane ac elegantem, una cum notationibus commodis sane ac elegantibus. Discedo Alcæus puncto illius: ille meo? Quis, nisi Callimachus?*

Et quoniam illi Jesuitæ, quos Stephani versio tantopere pupugit? Ex multis nominat unum Ludovicum Richeomum. *Is Stephano, mirum quantum insultat, inquit Molineus, librumque conatur insimulatione falsi elidere, nosque exceptione rei pridem judicatæ submovere*. Nec Stephani versionem, neque

Richeomi refutationem vidi. Non absque Stephanum sui traducendi et irridendi suppeditasse materiam pro ea, qua sunt omnes Calvinii discipuli benignitate; bene invident nobis honestam illam voluntatem ex eorum ineptiis percipimus. Nec ulla dubitatio, Stephanum a Richeomo precepsum, ut forsitan tam cito in arenam periret, memor ictuum in priore congressu accepit.

Nam quod Molineus ait, *Richeomum sua ma suo ex Bellarmino sumpsisse*, id mihi verum quid causæ quam Richeomus agebat. Unde tu, quæ in tuis Notationibus garres, ne es, non enim dicam, *sablegisti*, nisi in Centuriatoribus, Hospiniano, Danzo et aliorum vatoribus qui ante te hanc epistolam in Gregorii Nysseni venditarunt, et ea tam validissimo telo, peregrinationes insulse prorsus, ut postea liquebit.

Causa porro, quæ me impulit, et hujusmodi nugas breviter examinandas et suscipiendam, hæc est, quia argumentum in peregrinationibus aliquo modo proprium, et quæ alios nonnullos, cum quatuor peregrinationibus duobus abhinc annis in libro meo, deque hac ipsa epistola libro primo copiosissime disputaverim, et fere omnia, quæ novus iste versor occidit, relutaverim.

Accedit, quod minister iste evangelii Calvinianæ cœnæ coctor, illustratissimus Bellarmino aliquoties dentes suos in me ergo Bellarmini defensionem proficit, eoque opere De peregrinationibus a calumniam Bellarmini Hospiniani asseruerim, non est hoc loco opus, cum ab isto nudius tertius etiam incola oppugnatur, de quo jure dicat Bellarmus quod Achilles de Agamemnone:

*... οὐδ' ἄρ' ἔργη
Τὴν λατὴν κέρδοσ' ἀπὸ δούρ, εἰς δὴνα τίθει.
Neque mihi, licet admodum sit impudens et
ciem respicere auit.*

Volui autem hac occasione etiam percontatas alterius Calvinianæ, sed hoc longe est in epistolam ejusdem, ut aiunt, Nysseni, et Latinam, Ambrosiam et Basilissam, in qua de peregrinatione Hierosolymitana disserit Nyssenius; nam nuper prodit, neque quisquam unquam de hoc Nysseni mentionem faciendo, vel vigilando, vel somniansdo, scholiastes multa annotat, quæ nota egregia et atra, ut videbimus. Nunc, quod bene veritas ipsam aggrediamur.

CAPUT PRIMUM.

Examen notarum Molinei

In epistolam de peregrinatione Hierosolymitana.
Calvinista sic exorditur: Bellarmianus, pennas ei intervulsit, Richeomus, hæc epistolam insimulanti falsi, ut *ψευδοπύραρον*, et nomine Gregorii. *Μὴ ψεύδοσ*, ait ille apud Homerum mentiaris, cum possis verum dicere. Nam Bellarmianus non negat absolute esse Nysseni; sed ait, non esse Nysseni. Nec ait, non existare Græce, quia nullum Græce

(1) Quæ inter Gregorii Epistolas invenitur ordine secunda, tomi kujusce col. 1010.

plar viderat. Cur tu præteris illud forte quod lionem restringit ac limitat? Forte ideo hanc am præteriisti, ut in ipso statim notarum iulo mentiendi materies tibi suppeteret. Priuic tuo mendacio, ne solitarium sit, mox igitur socium: nempe *Bellarminum et Richeo- hoc negare nullo alio argumento, quam quia insent*. An nullum argumentum est, quod non *Nyssenii operibus, quod ignotus interpres, et forte etiam non inueniatur Græce*? An non *ria* argumenta attulit et attingit Bellarminus? *Isa* censebas, cur non refutasti? Si Nyssenii *ur* non est recepta inter ejus opera, toties *is* et alibi excusa? Ante aliquot annos *pron* ex variis Bibliothecis varia opuscula *Nys* *ea* statim repererunt stationem in volumine *um* Nyssenii, non ita pridem Parisiis publicata. *it*, quod ab anno Domini 1551, quo hæc *epi* *Parisiis* typis est impressa, nullo loco inter *a* Nyssenii donata fuerit?

dicas, Editiones illas fuisse Pontificum et ificiorum, qui epistolam hanc externatam ni, respondeo: Si hæc est legitima causa, *er* quam non compareat in editionibus *Catho* *um* urbium, cur exsulat ab editione *Basi* *i* anni 1562, undecim annis ab editione *Morel* *publicata*? Nam exulare, fidem mihi facit *me* *Bibliothecæ Gesnerianæ, quæ Catalogum* *omnium illius editionis operum et opusculo* *nec* tamen inter illa hæc epistola usquam *ir*. Quæ causa, cur neque hæretici typogra- *nti* bibliopolæ huic epistolæ locum inter opera *eni* tribuerint; nam editam fuisse, ignorare *potuerunt*, cum eodem anno 1562 excusa fue- *asilex* in quarta Magdeburgensium *Centuria*. *inde* non omnes Pontificii eam Nyssenno abju- *nt*. Nam *Morellium* primum editorem fuisse *ificium*, nullus dubito. Sed et *Aloysius* *Lippus* *Pontificius* fuit, et tamen hæc epistolam *o* *secundo De Viis sanctorum*, sub nomine *eni*, intexuit, si tu vera scribis. Fuit etiam *trissimus Annalium* scriptor *Baronius*, *Pontifi* *et* quidem quam maxime; tamen non *dilite* *Annali* quarto, hanc epistolam ex Nyssenii *odis* *fuisse* profectam. Qui sit, quod non obstantibus *m* *judiciis*, hactenus epistola hæc locum inter *ras* Nyssenii lucubrationes non inuenit? An non *argumento* est plurimum super hæc epistola *um* *vero* propiore esse; et hinc accidisse, ut *unc* usque diem a reliquis operibus *sejuncta* *t*; quamvis pauci ex orthodoxorum numero, *es* *vero* ex sectariorum grege odio peregrina- *um*, eam Nyssenno adjudicent.

mod ad interpretem attinet, neque primus editor *illius*, neque *Illyricus* in Catalogo et in quarta *uria*, indicare potuit quodnam interpretis *o* *nomen* esset, neque tu potes. Dices: *Non esse* *odum* *firmum* *argumentum*, *sumptum* *ex* *eo* *quod* *pres* *sit* *ignotus*. *Multarum* *enim* *homiliarum* *Chrysostomi* *interpretes* *esse* *incertos*, *nec* *n* *ab* *interpretum* *incertitudinem* *dubitari* *de* *cer* *ine* *et* *germanitate* *homiliarum*. Respondeo, *oc* *ita* *sit*: attamen aliquid saltem argumenti *terprete* *ignoto* *ducitur*: præsertim cum *fero* *m* *nibus* *aliis* *Nyssenii* *operibus* *liqueat*, a *qui* *Latinitate* *donata* *fuertint*. Et si quæ nova non *ridem* *exierunt*, quibus nullum interpretis *no* *ascriptum*, ut est *libellus* *de* *Fato*, *oratio* *ra* *Fæneratores*, mihi tamen exploratum est, *utrumque* *opusculum* *Latine* *verterit*. Num tu *i*, *quis* *sit* *auctor* *versionis* *Latine*, quæ in *ia* *centuria* *Magdeburgica* *existit*?

rtium *Bellarmini* *argumentum*, quod hæc *epi* *forte* *etiam* *Græce* *non* *inuenitur*. Non *affirmat* *diciter*, non *inueniri*, sed *ait*: *forte*, quia *Bellar* *ditionem* *Morellianam* *non* *viderat*: nec *ia* *suspiciari* *quis* *posset*, ipsam quoque *Græ*

cam *compositionem* *esse* *a* *recentiore* *fabro*, *cum* *vix* *in* *Bibliothecis* *reperitur*. In *Augustiana* *certe* *et* *Bavarica*, quæ *pleraque* *Nyssenii* *opera* *continent*, *non* *comparet*: ut *nec* *in* *aliam* *Bibliothecarum* *indicibus*, quos *ad* *calcem* *sui* *Apparatus* *adjecit* *P*. *Possevinus*: nam *quod* *Calvinianus* *iste* *ait*, *eam* *reperiri* *Parisiis* *in* *Regia* *bibliotheca*, *nec* *ad* *finem*, *sed* *medio* *corpori* *insertam*, *id* *non* *ideo* *evincit* *eam* *esse* *Gregorii* *Nyssenii*: nam *et* *in* *codice* *quod* *dam* *Bavarico*, in *quo* *complura* *Nyssenii* *insunt*, *exstat* *oratio* *seu* *homilia* *de* *Melchisedech*, *quam* *qui* *Nyssenii* *esse* *pertendat*, *is* *dignus* *est* *qui* *hir* *cos* *mulgeat*, *Molineo* *cribrum* *supponente*. *Nec* *indicat* *Molineus*, *utrum* *Regius* *ille* *codex* *tantum* *modo* *Nyssenii* *orationes* *contineat*; *an* *hanc* *solam* *sub* *Nyssenii* *nomine*, *an* *plures* *alias*. *Nec* *ipse* *vidit*, *sed* *ex* *alterius* *relatione* *id* *refert*. *Quis* *non* *mire* *tur* *Molinei* *ignaviam*, *qui* *novam* *hujus* *epistolæ* *translationem*, *in* *eam* *scholia* *meditans*, *non* *aderit* *bibliothecam* *Regiam*, *cum* *Parisiis* *degat*, *facillimo* *aditu*, *beneficio* *Casauboni* *bibliothecarii*, *quem* *hic* *magnifice* *deprædicat*; *forsan* *et* *ob* *hanc* *caus* *am*, *quod* *sit* *de* *grege* *Molinei*. *At* *epistola* *hæc* *in* *medio* *Codice*. *Quid* *tum*? *An* *medio* *Codici* *nihil* *spurium* *inseri* *potest*?

Urget *Molineus* *etiam* *stylum* *cum* *Gregorii* *style* *examussim* *concinentem*. *Qua* *de* *causa*? *Quia* *vide* *tur* *dissuadere* *peregrinationem* *Hierosolymitanam*, *et* *alia* *nonnulla*: hæc *nimirum* *tanti* *concentus*, *et* *tantæ* *convenientiæ* *ratio* *est* *ac* *origo*. *Si* *epistola* *hæc* *peregrinationes* *tam* *aperte* *comprobaret*, *ut* *nulla* *tergiversandi* *et* *eludendi* *ocasio* *sectariis* *re* *linqueretur*, *jam* *stylus* *esset* *hoc* *ipso* *dissimillimus* *Gregoriano*; *neque* *quidquam* *Gregorii* *oleret*. *Nunc* *totus* *est* *Gregorianus*, *quia* *videtur* *aliquid* *dicere*, *quod* *isti* *a* *Gregorio* *dictum* *scriptumque* *per* *cupiunt*. *Aptus* *certe* *minister* *iste* *Calvinianus* *cursor* *est* *styli* *Gregoriani*: *qui* *præter* *hanc* *epistolam* *Gre* *gorio* *ascriptam*, *non* *multa* *Gregorii* *Græce* *legisse* *videtur*, *cum* *pauca* *Græce* *exstent*, *ipse* *autem* *man* *uscriptorum* *codicum* *tam* *diligens* *sit* *investigator*, *ut* *ne* *Regium* *quidem* *codicem* *pro* *hac* *sua* *epistola* *inspexerit*, *quo* *exploraret*, *num* *veteris* *an* *novæ* *manus* *scriptura* *esset*; *et* *num* *res* *se* *ita* *haberet*, *ut* *ex* *Bibliothecario* *intellexerat*.

Urget *insuper* *doctrinæ* *similitudinem*. *Ubi* *vero* *unquam* *suis* *in* *operibus* *prohibuit* *Nyssenius* *pere* *grinationes*, *ut* *tam* *audacter* *asserere* *possis* *in* *hac* *epistola*, *vestro* *sensu* *et* *intellectu* *accepta*, *in* *esse* *tantam* *doctrinæ* *similitudinem* *cum* *reliquis* *ejusdem* *Nyssenii* *operibus*? *Tantum* *abest*, *ut* *in* *aliis* *suis* *monu* *mentis* *doceat*, *illicitum* *esse* *Hierosolymam* *pe* *regrinari*, *ut* *ne* *in* *ista* *quidem* *epistola* *hoc* *simplici* *ter* *affirmet*, *ut* *copiose* *ostensum* *in* *opere* *De* *pere* *grinationibus*.

At *Gregorius* *meminit* *etiam* *in* *epistola* *ad* *Olym* *pium* *projectionis* *sue* *in* *Arabiam*, *cujus* *et* *ista* *epi* *stola* *mentionem* *facit*. *Quasi* *vero* *architectus* *hu* *jus* *epistolæ* *non* *potuerit* *alienis* *plumis* *sese* *or* *uare*, *et* *quod* *de* *se* *scripserat* *Nyssenius*, *sibi* *tri* *buere*. *Num* *solus* *Nyssenius* *in* *Arabiam* *profectus* *est*? *Evangelium* *Nicodemii* *non* *tantum* *meminit*, *sed* *et* *describit* *passionem* *Christi*. *Num* *ideo* *non* *est* *pseudepigraphum*? *Neque* *Bellarminus* *vel* *alii* *objiciunt* *hanc* *epistolam* *non* *reperiri* *in* *vulgatis* *codicibus*: *sed* *aiunt*, *non* *exstare* *inter* *opera* *Nys* *senii* *unum* *in* *volumen* *congesta*: *nam* *si* *Nyssenii* *est*, *cur* *non* *cum* *cæteris* *copulatur*, *post* *tot* *annos*, *post* *opera* *Nyssenii* *toties* *simul* *excusa* *et* *recusa*? *Illud* *item* *mirum*: *non* *reperiri* *in* *manuscriptis* *codicibus* *Græcis* *illustrissimarum* *et* *instructissi* *marum* *Bibliothecarum*: *cum* *alia* *ejus* *opera* *non* *sint* *usque* *adeo* *in* *Bibliothecis* *infrequentia*.

Sed *ais*: *Ante* *typos* *inrentos* *facile* *fuisse* *mona* *chis* *manuscriptorum* *custodibus*, *quæ* *libiti* *eradere*. *Confers* *igitur* *hujus* *rarity* *culpam* *in* *monachos*, *qui* *expuixerint*. *Parum* *considerate*. *Nam* *in* *codi*

cibus antiquis, qui supersunt, nulla apparent hujus erasionis seu expunctionis vestigia. Deinde perpetuo criminamini monachos ante Lutherum et Calvinum fuisse tam indoctos, ut ne Latinam quidem linguam intellexerint: tantum abest, ut Græcam. Hinc ad monachos potissimum refertis illud: *Græcum est, non legitur*. Si monachi Græca legere nequibant, quomodo hanc epistolam Græcam ex codicibus calamo exaratis eradere potuerunt, ut tu ais: neque enim præ ruditate, si non mentimini, scire valebant quodnam argumentum tractaret.

CAP. II.

Defenditur secunda Bellarmini et aliorum Catholicorum responsio.

At sit hæc epistola Nysseni. Quid inde? Non simpliciter damnat peregrinationes a quolibet susceptas, sed ab anachoretis tantum, et solitariam vitam agentibus viris vel mulieribus, quorum professio est abdi, oculi, frequentiam et concursum hominum declinare. Ad quæ Molineus: *Nobis facile est has nebulas diffare*. Tam facile scilicet, quam facile vulpes pyrum comest. Videamus quam facili flatu Calvinianus iste Æolus hoc responsum concutiat. *Adversus hoc*, inquit, *totâ epistola tam clara est, ut solis radio scripta videatur*, præsertim si quis adhibeat Calviniana *ocularia*; alioqui vix est, ut speret se hanc tantam lucem intuiturum.

Ait Molineus: *Quæcunque enim argumenta affert adversus peregrinationes, nemo nisi plane vecors negabit ad populum etiam pertinere*. Itaque hoc flatu seu difflatu difflât Molineus Catholicorum responsionem. *Quisquis velat suscipi peregrinationes ad Christi sepulchrum, seu cunabula, sine sacræ Scripturæ præcepto, is certe asserit non esse populi eo peregrinari, nisi populum id facere jubeat sacræ Scriptura*. At id disertè affirmat Gregorius, imo et contendit nihil tale præcipi in sacrâ Scriptura: *asserit igitur non debere populum eo peregrinari, nisi forte putant adversarii Gregorium existimavisse populo licere facere aliquid ad Dei cultum sine sacræ Scripturæ mandato, ascetis vero et anachoretis id non licere*.

At syllogismus iste totus est informis et fanaticus, ne dicam phantasticus: et plane ex more et ore Prædicantium effictus, qui suis in syllogismis vera falsis miscent, ut nisi quis diligenter animum advertat, fraudem vix deprehendere queat. Itaque majore et minore concessa, negatur consequentia, quia forma non constat: nam in minore subsumendum erat: *sed Gregorius velat suscipi peregrinationes ad Christi sepulchrum, seu cunabula, sine sacræ Scripturæ præcepto, hoc est, eo quod in sacrâ Scriptura hoc non sit præceptum: ergo Gregorius asserit non esse populi eo peregrinari*. At minor hoc modo formata, prout ex lege ratiocinandi formari debet, ab omni prorsus veritate abhorret: nam ut maxime Gregorius dicat, peregrinationem Hierosolymitanam non esse in Scripturis præceptam, non tamen dicit ideo esse illicitam: neque enim, ut in primo libro De sacris Peregrinationibus aiebam, ea laborabat stultitia, qua Novatores nostri, ut crederet omne illud esse illicitum, quod sacris Litteris non præceperetur.

Itaque si quis hunc in modum argumentationem instituat: *Omne illud, quod in Scriptura non precipitur, est illicitum: peregrinatio Hierosolymitana in Scriptura non precipitur; ergo est illicita: negatur major*. Si hunc in modum: *Gregorius Nyssenus dicit peregrinationem Hierosolymitanam in Scripturis non præcipi, ergo venit illum non modo monachis, sed et cujuscunque alterius conditionis hominibus: negatur consequentia*. Nam et ego tator hanc peregrinationem in Scripturis non præcipi, delimitæ scilicet ac determinate; neque tamen ideo affirmo eam a nullo hominum genere licite suscipi. Et si Nyssenus peregrinationem Hieroso-

lymitanam pro illicita duxit, quod in Scriptura non præceperetur, qua conscientia ipse peregrinationem obiit? Nec alio hæc dicitur, nisi, peregrinationem Hierosolymitanam in Scripturis non præcipi, quam ut monachis et non tantum Hierosolymitam abeundi desideraret, existimantibus se ad Christianam perfectionem perventuros, nisi Hierosolytam venerint. Horum cupiditatem ut minueret, vel potius extingueret, præter cætera argumenta, quæ adhibuit: peregrinationem Hierosolymitanam sacris Litteris non præcipi, ac proinde esse, cur sibi aliquid Christianæ perfectionis futurum existiment, si Hierosolytam non venerint.

Si argumentum hac forma vestias: *Quæ peregrinationem Hierosolymitanam non præcipit Scriptura, is simpliciter negat ab illo suscipi non debere: sed Nyssenus dicit peregrinationem Hierosolymitanam non præcipi in Scriptura: ergo Nyssenus simpliciter negat ab illo suscipi debere*. Responsio: *Responsum esse Calvinianum, hoc est, omnis veritatem*. Sed ascribamus ipsa epistolæ verba: *τοίνυν εἰσι τινες τῶν τὴν μονήρῃ καὶ ἐκ τῶν ἐπισημημένων, οἳ ἐν μέρει εὐσεβῶν ὄντων τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις τόπου ἰδὲ καὶ σύμβολα τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τοῦ κυρίου, καλῶς ἂν ἔχοι πρὸς τὸν κανὼνα βίαι ταῦτα βούλεται ἢ παρὰ τῶν ἐντολῶν ποιῆσαι τὸ ἔργον, ὡς πρόσταγμα κυρίου. Ἰσθὶ ἐστὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ δεσπότου, οὐκ ὄντως διατεταγμένον τι θέλει ποιῆσαι αὐτὸν ἐκ τῶν λόγων γινόμενον*.

Quæ verba sic vertit interpres, Centuriæ Magdeburgica: *Cum itaque sint, qui vitam privatam sibi delegerint (Molineus asserit) que aliqui eorum, qui solitariam et in solitudine elegerunt: quid est, vita in seducto? Quæ utriusque fuisset βλοῦ μονήρῃ interpretatur nasticam, nisi isti vitam monasticam carere et angue odissent) quibus vice pietatis herosolymitana loca vidisse, in quibus ante adventum per carnem conspicuntur, præcepta habet, si ad regulam ipsam respiciamus, et veli præceptorum ductus (seu mandatum) opus faciunt, quasi mandatum Dei, si præcepta, si extra Domini præcepta id est productum, haud scio, quid sit, quod præceptum aliquem facere, qui se sibi legem hoc ipsum. Molineus: haud scio, quid hoc sit, non mandatum velle agere, atque ita ipsam legem esse honesti. Ubi Molineus subdicit: *negationem μή, τὸ μὴ διατεταγμένον, quæ sunt, ut ait, antecedentia et consequentia*. Belgicogor desiderare diligentiam Molinei. Cur spexit codicem Regium, num hanc epistolam exhibeat? Cur non litterarum hunc et centuriæ Casaubonum rogavit, ut inspectum illi a Calviniana cæna eorum suppeditaret, ut Regiam bibliothecam adhiberet, ut verum est antecedentia et consequentia peregrinationem flagitare: nam et sine illa sensus stat: ut vidit et reddidit interpres apud Centuriatores.*

Sed esto, addatur negatio. *Quid obtinenda? Jure non, nisi hoc: Non esse eisdem illud necessario fieri debere, tanquam Christianam perfectionem simpliciter necessarium quod divinis Litteris non præcipiatur: monachi, quos a peregrinatione Hierosolymitana hortatur, putabant se Christianam perfectionem consequi non posse, nisi adorassent in Betheterant pedes Domini*. Hunc errorem, si contempnit, ait: *se nescire quid hoc sit rei, ab ipso mandatum velle agere (videlicet tanquam præceptum) atque ita ipsum sibi legem esse*.

Secundus Molinei flatu, quo Catholice

sionem dimat. Addit Gregorius, Christum, et cum it ad regnum eorum, Matth. xxv. v. 34, et qui sint beati, prædicat, Matth. v. v. 3, perennium non meminisse. Adeone quiskam oris uri, ut dicat Christum istis locis, de solis erant aut ascetis loqui? an potius voluit Gregorius Christi verba ad omnes pios pertinere?

Hoc Molinei flatu arbitror has extundi posse sequentias. Inter opera quæ percenset Christus ms et introducens electos ad beatitudinem, non ut peregrinatio Hierosolymitana: ergo non licet Isolyam peregrinari. Dicas tu. Inter opera non enumeratur ductio uxoris, neque cœna niana: ergo non licebit uxorem ducere, vel in Calvinianam sumere. Ut placet hæc conio Molineo? Quasi vero Christus eo loci omnia opera Christiano consentanea percensere vult, aut in extremo iudicio enumeraturus sit.

Inter beatitudines non numeratur peregrinatio Isolymitana: ergo est illicita. Perinde ac si dicatur Inter beatitudines non numeratur scriptio litterarum, ergo non licet scribere libros. Catalogo beatitudinum non ascribitur rei familiaris administratio, ergo non licet rem familiarem administrare. vertere porro lectorem volo, me non dicere consequentiarum ineptias colligi ex Nysseno, uctore hujus epistolæ, sed ex discursibus et citationibus Molinei et aliorum Prædicantium, imperite ex epistola hac vel potius ex sua lasia eliciunt. Nam auctor epistolæ nil aliud t, quam non esse dolendum si quis Hierosolymam nec viderit, nec visurus sit, quandoquidem inter opera, quæ Christus in iudicio extremo iam sibi præstila, percenset, neque inter ludines peregrinatio Hierosolymitana ponitur: ex hoc non nisi ineptissime colliges, eam esse esse illicitam aut Deo ingrata; alioquin, omnium confessione licita, Deoque grata, rentur illicita et Deo ingrata.

De inficiamus hæc etiam ad sæculares, et alios, itam monasticam et solitariam non sequuntur, non odari posse (nam si sæcularem quempiam in mœnore confici viderem, quod Hierosolymam diisset, quasi absque hac peregrinatione pernis Christianæ particeps futurus non esset, injuria hujus epistolæ verbis eum solare, et ac persuasione liberare conarer), attamen prius hæc verba non nisi de monachis, vitam-religiosam professis protulit, ut eviderent cum ex ipso epistolæ argumento, tum ex

ἐπει τούτων εἰσὶ τινες τῶν τὸν μονήρη καὶ τὰ ἐπαγγελμένων, etc. Paulo post illos, ad scribit, vocat τελείους, καὶ τὸν ἀκριβῆ βίον σαμένους, κατὰ Θεὸν προσηγμένους ζῆν, eorum utium nominat βίον κατὰ φιλοσοφίαν, cujus ἡ εὐσχημοσύνη, quæ vivendi ratio sita sit ἀμικτω καὶ ἰδιάζοντι βίῳ τῆς ζωῆς, ὡς ἀνκτον καὶ ἀσύγχυτον εἶναι τὴν φύσιν, μήτε τῶν κῶν ἐν ἀνδράσι, μήτε τῶν ἀνδρῶν ἐν γυναίξιν τὰ παρατετηρημένα τῆς εὐσχημοσύνης ὁρμών. Quæ omnia manifeste intelliguntur de monachis cultoribus et cultricibus; neque enim in communi viri a mulieribus, vel vice versa, res a viris segregantur, ut auctor epistolæ: vivendi instituto contingere ait.

edicta sancta sic reddidit interpretes apud Censores: Sancta et gratis vitæ institutio eadem us, et viris, et feminis proposita est. Peculiaris ut philosophicæ honestas, et castitas: quæ, in un non mista, ac seorsim acta consummatur, impermissa est, et nimis confusa natura; neeminus in consortium virorum, neque viris in rum, ad tuenda castitatis et honestatis officia identibus.

Molinei magis allucet omnia in versione sua t, ne auctor epistolæ videatur loqui de mosis, sed promiscue de omnibus Christianis ex

Christianæ legis præscripto vitam instituentibus. Hinc extremam hujus periodi partem sic reddidit: Cum nec mulieres inter viros, nec viri inter mulieres ad tuenda honestatis officia contendant. Et tamen epistolæ sensus est iste: Vitam separatam et a consortio hominum sejunctam in eo consistere, ut neque viri cum mulieribus, neque hæc cum illis versentur, sed seorsim utrique degant, neque mulieres inter viros ad observationem honestatis, hoc est, ad vitæ monasticæ et solitariæ perfectionem, properent, tendant et enitantur, sed quilibet seorsim.

Subdit epistolæ auctor: Hoc in peregrinatione Hierosolymitana observari non posse, sed necessario viros cum feminis, et has cum illis, in itinere et hospitibus versari debere.

Quamvis autem tam vetus interpretes Centuria quarta, quam Molienus, illud παρατετηρημένα interpretantur officia, hoc est, observationes, tamen cum παρατηρέω non tantum idem sit quod simpliciter observare, sed etiam præter jus et fas observare, seu observationem debitam negligere: omnino hæc notio huic loco aptior censenda est. Ait enim: Neque viros inter mulieres, neque has inter viros ad violationem τῆς εὐσχημοσύνης ruere: nam τὸ παρατετηρημένον τῆς εὐσχημοσύνης, est violatio, seu, ut sic dicam, inobservatio τῆς εὐσχημοσύνης, sicut τὸ παρατετηρημένον τῆς σωφροσύνης est violatio et transgressio temperantiæ: maxime autem παρατηρεῖται, violatur, ἡ εὐσχημοσύνη, honestas et gravitas quam βίος μονήρης καὶ ἰδιάζων, καὶ τέλειος, καὶ ἀκριβῆς ἐπιλάττει, si viri degant cum mulieribus, et hæc cum illis. Nec obstant huic significatui sequentia: ἀλλὰ ἡ τῆς ὁδοπορίας ἀνάγκη αἰετὶ τῶν ἐν τούτοις ἀκριβείαν καὶ πρὸς ἀδιαφορίαν τῶν παρατετηρημένων ἀγει. Nam ἀδιαφορία τῶν παρατετηρημένων appellatur hoc loco neglectus violati officii, quando aliquis τὴν παρατήρησιν violationem et transgressionem ejus, quod observandum erat, pro re indifferente ducit.

Hic iterum Molinei ὀλιγωρίαν jure accuses, qui non inspexit codicem Regium (in quo hæc epistola reperiri dicitur), ut de lectione hujus periodi certius constitueret; nam Molineo videtur aliquid deesse, vel particula καὶ superesse. Hinc vel hanc delendam, vel cum amico suo verbum ἀναρπεί post vocem ἀνάγκη interjiciendum censet, ut sensus sit, Vitæ necessitas semper tollit accuratam horum observationem, etc. Codex manuscriptus fortassis vel hanc vel illam correctionem comprobasset. Interea dum solis conjecturis agitur, dico locum nulla emendatione egere. Nam hoc dicit: Vitæ necessitate accuratam horum observationem etiam ad indifferentiam violati officii adducere: hoc est, ut talem violationem pro re indifferente habeamus, si quidem illam, quam dixi, verbi παρατηρέω notionem hic amplecti velimus.

Si eam quæ Molineo et veteri interpreti arridet, sequamur, nec sic quidem ulla correctione egebimus: nam sensus erit: Necessitatem vitæ accuratam horum observationem etiam ad indifferentiam eorum quæ præcepta sunt, adducere, hoc est, ut mandata tradita pro re indifferente reputemus, quæ sine damno observentur, vel non observentur.

Vide autem Molinei seu inscitiam seu malitiam, seu utramque. Ait, Nyssenum hæc scripsisse in gratiam quorundam anachoretarum, quos tamen a peregrinando dehortetur rationibus petitis ex officio Christiani, non instituto monachi. Dic, rogo, Calvinista, quando auctor hujus epistolæ inter cætera dicit, sectatori τῆς ὑψηλῆς πολιτείας καὶ βίου ἰδιάζοντος non esse suscipiendam hanc peregrinationem, quod viris necessario in via et hospitibus cum mulieribus, et his cum viris, sit versandum et agendum: estne hæc ratio a vita communi, et ex communi officio Christiani desumpta? Prohibetne communis vitæ ratio ne vir cum femina, aut fe-

mina cum viro habitet, versetur, agat, loquatur? Vetatne commune Christiani hominis officium huiusmodi conversationem et consortium? Fieri nullo modo potest ut qui in civili hominum societate degit, non degat inter feminas? Estne contra commune Christiani hominis officium, ut in Republica vel familia viri cum feminis, et vice versa degant, vel simul iter faciant, vel in eodem diversorio conveniant, vel eidem mensæ accumbant?

Nullo igitur modo subsistit quod Calvinista commiscitur, Gregorium dehortari monachos a peregrinatione, rationibus petitis ex communi officio Christiani, *non ex instituto monachi*; quia instituti monastici est, viros absque consortio mulierum, et mulieres absque viri conversatione vitam agere, et seorsim extra turbam Deo servire. Item, cum dissuadet moniali ne hanc peregrinationem subeat, *quod necessario custode et famulo egeat, a quo in equum vel vehiculum sublevetur, vel inde deponatur; idque nec periculo, nec suspitione careat, sive talis sit peregrinus et mercede conductus, sive notus et familiaris*, num a communi Christiani hominis officio argumentum ducit? An commune Christiani hominis officium interdicat ne mulier in itinere famuli ministerio utatur, et ab eo in carrum vel equum sublevetur, vel deponatur? Si commune Christiani officium requirit ut viri seorsim degant a feminis, et vice versa, tum non tantum Hierosolymitana, et quæcunque pietatis causa suscepta peregrinatio illicita erit, sed et omnem aliam, quocumque sine institutam, nefas erit obire, et sic cessabunt omnes mercatorum et negotiatorum peregrinationes, quia fieri nequit ut, si peregrinentur viri, non cogantur versari cum feminis vel in itinere, vel in hospitiiis; idemque respectu virorum contingit feminis, si quando vel rei familiaris ergo, vel alias ob causas, quæ in vita humana crebro incidunt, peregrinationem suscipere compellantur. At hæc conjunctio seu conversatio repugnat communi hominis Christiani officio, si vera canit Molineus qui imperitissime contendit auctorem hujus epistolæ initio statim per ὑψηλὴν πολιτείαν non intelligere vitam monasticam seu asceticam, sed generatim vitam Christianam ex Dei præcepto actam. Imperitissime, inquam, hoc contendit Calvinista. 4° Quia ipsemet fateatur hanc epistolam esse scriptam in gratiam quorundam anachoretarum: ergo περ τοῦ ἀναθεωκίας ἑαυτοῦς τῆ ὑψηλῆ πολιτείας intelligit monachos et anachoretas; quia intelligit illos, propter quos hanc epistolam auctor scripsit; sed scripsit hanc epistolam propter quosdam monachos et anachoretas, teste ipso Calvinista: ergo anachoretas et monachos intelligit per ἀναθεωκίας ἑαυτοῦς τῆ ὑψηλῆ πολιτείας, et per ὑψηλὴν πολιτείαν eorum professionem.

Secundo, quia quam initio vocat ὑψηλὴν πολιτείαν, eandem nominat paulo post βίον μονηρὴν καὶ ἰδιόζοντα: at certum est βίον μονηρὴν καὶ ἰδιόζοντα non esse vitam communem Christianorum, sed monasticam et solitariam, ut patet ex ipsis vocabulis.

Tertio, quam initio nominat ὑψηλὴν πολιτείαν, eam postea vocat βίον κατὰ φιλοσοφίαν, cujus hoc sit proprium, ut viri segregati sint a feminis, et femine a viris. At hæc non est vita communis Christiana; quia hæc nec conjugalem quidem viri et mulieris societatem excludit, tantum abest ut excludat civilem, quæ in mutuis colloquiis et officiis posita est. Et valde ineptit Molineus cum nobis persuadere conatur, per philosophiam vel βίον κατὰ φιλοσοφίαν accipiendam hic esse vitam communem Christianorum, actam ex Dei mandato et timore, quia illam vocat auctor hujus epistolæ βίον κατὰ φιλοσοφίαν, cujus proprietates est εὐσηχημοσύνη non qualiscunque, sed illa quæ κατορθοῦσαι ἐν τῷ ἀμικτω καὶ ἰδιόζοντι βίῳ τῆς ζωῆς, hoc est, quæ consistit in sejuncta et solitaria vivendi ratione; et mox explicat in quo per ἀμικτος et ἰδιόζων βίος sit

situs; nempe ὡς ἀνεπίμικτος καὶ ἀνὴρ τὴν φύσιν, μήτε τῶν γυναικῶν ἐν ἀνδράσι, ἀνδρῶν ἐν γυναιξὶ πρὸς τὰ παρατεταγμένα εὐσηχημοσύνης ὁρμώντων. Num hæc est commune Christianorum philosophia, ut viri extra mulieres et mulieres extra virorum societatem degant illi sine his, et hæc sine illis philosophiam Christianam vitam ducant? Quo cæcitas et mendacitas non progrediuntur isti tenebre monachorum et monasticæ professionis?

At Chrysostomus vocat communem Christianorum vitam, *philosophiam*, vel vitam secundam philosophiam. Ita est. Sed num per philosophiam βίον κατὰ φιλοσοφίαν, semper hanc vitam communem, nunquam autem monasticam intelligit? Ne impudentia aut inscitia hoc affirmaret. Ex tribus libris adversus vituperatores vitæ monasticæ contrarium evidentissime liquet, in quibus plurimos alios ejusdem tractatus, in quibus plurimam nomine hanc excellentiorem vitam complectitur. Vereor ne Molineus cum seorsim egrediatur, ut dicat libros illos tres S. Chrysostomi adversus vituperatores vitæ monasticæ, hæc scriptos adversus communem vitam Christianam vituperatores. Et quæ est ista consequentia? Molineus aliquando per philosophiam, seu vitam secundam philosophiam, intelligit communem Christianorum vitam; ergo et Nyssenus, seu auctor hujus epistolæ, per βίον κατὰ φιλοσοφίαν intelligit vitam communem Christianorum, et nobiliorem quampiam, quæ vulgo monasticam dicitur cupatur. Egregia consequentia et Calumniæ est, aquilina scilicet acie dignissima, propter quam cum auctor iste liquidissime et vestigiis quæ quid per βίον κατὰ φιλοσοφίαν intelligat, et sæpe vidimus.

Similis est hæc Molinici fatuitas: Gregorius libro De nomine Christiani *πῶς εἶναι τὴν ἀφῆλτον τοῦ βίου προγοροῦσαν, et in libro de perfectione ait ὑψηλὸν esse ἔθνος Christiani: hæc hujus epistolæ in ipso statim vestibulo per ὑψηλὴν πολιτείαν nil aliud intelligit quam communem Christianorum vitam. Ineptissime, ut patet ex dictis; ob causas supra dictas, quæ aperte vident, sed clamant et cogunt ut per ὑψηλὴν πολιτείαν vitam monasticam accipiamus. Jam quod hanc vitam communem Christianam vitæ professio vocatur excelsa, sublimis, non officit nobis, quia ὑψηλὴ, excelsa et sublimis, comparata cum vitæ Christianissimum vivendi instituto, et perfectioris, refuldit. At in ipso Calvinista est alia vita, quæ cum supra communem Christianam rationem sese tollat, κατ' ἐξοχήν, ὑψηλὴν appellacionem sibi vindicat: in ea philosophiam vitam secundum philosophiam instituit.*

Ejusdem farinae est hæc Molinici concepitio: Alibi vocat Nyssenus τελείους, perfectos, hæc Christianæ vitæ professores et sectatores: hæc epistola Nyssenus τελείους nominat quos qui Christianam religionem proficiant, et ad perfectionem studio adherent, seu, ut loquitur Gregorius, pietate præ cæteris præditi sunt. Nihil aliud consequit, non disputatoris. Nam τελείους sibi soli solitariæ et monasticæ vitæ proprium liquidum est ex antecedentibus et consequentibus et ex toto epistolæ scopo: nam auctor hujus epistolæ sibi soli solitariæ et monasticæ vitæ proprium sunt ὑψηλὴν πολιτείαν, βίον μονηρὴν καὶ ἰδιόζοντα, βίον κατὰ φιλοσοφίαν, ἀμικτος, καὶ βίον τελείους. At communis etiam Christianorum vita perfecta. Non abnuo: sed in ipsa Christiana vita continetur alia, quæ hoc performatur peculiari ratione sibi deposcit.

Quapropter frivola prorsus sunt lætationes Molinæ: Gregorius Nyssenus in hac epistola disputat, quæ etiam in sæculares convertitur. D. Pauli I Cor. 11: Sapientium loquuntur hæc

tos, et illud Matth. v, « Estote perfecti, » etc., et tantum monachos, sed universim omnes Christiani concernit: ergo Nyssenus in hac epistola nomine τελειών non intelligit monachos, et nomine τοῦ τελείου non accipit professionem monasticam. quæ: quasi vero vox τελειός ex generali illa suaitudine, qua ad omnes Christianos extenditur, luci et restringi non possit ad pauciores, qui am et perfectionem Christianam per media et trumenta perfectiora sequuntur, in quorum numero monasticæ vitæ professores numerantur.

Porro generalem vocis τελειός significationem in epistola restrictam esse ad eos qui vitam μονη καὶ ἰδιόζουσαν amplectuntur, docent singuli per modum epistolæ apices, et illi propter quos mitus concepta et scripta fuit. Illud mendacii nota, quod ait Calvinista, in libro De perfectione nunciis Christiani ne γὰρ quidem de monachis varere: nam Olympius, cujus rogatu Nyssenus illum conscripsit, monachus fuit, ut habet a libri inscriptio, et toto libro præcipue Olympi, hoc est monachum, instruit, et quidquid perfectione Nyssenus disserit, hoc monachis excellentiam competit.

Illud lepdatum est, quod monet, in illis verbis, ἡ τιμὸς σπουδάζεται, ὁ νοῦν ἔχων ἐπιπραξάσθω, eandem interrogationis notam post verbum σπουδάζεται. Quod verisimilitudinem apud nos invenit, si assertioni suæ ex codice Regio fidem facere. Nunc cum Codicem illum consilere neglexerit, quæ conjectura nitatur, et addita interrogationis ula sensus optime subsistat; cumque vetus inores expresserit apud Centuriatores, non est ad suum somnium (conjectaneum dictum oportet) se nobis speret approbaturum.

hec minus festivum illud, sententiam hanc, εἴτε ἄριστον ἔχει τὴν τὴν θεραπειάν ἀναπληροῦντα, etc., de mulierculis, quas Nonnas seu Vestales tot, esse impossibile, neque enim uti virorum merito familiari, nisi forte clanculum. Manifesta est calumnia, non clancularia. Epistolam enim ai de nonnis, seu monialibus, inde patet quod s feminis vitam communem degentibus criminari datur, si in itinere habeant adjuutores et famuli, sive ii sint peregrini et mercede conducti, sive i et familiares: nonnis autem hoc vitio vertatur, d omni virorum consuetudine et convictu per un professionem suam sese abdicaverint.

quod ait Calvinista, nonnas seu moniales non ere γυναικῶν, ridiculum est. Annon fieri potuit habeant fratres, cognatos, affines, ejusdem tatis incolas, cum quibus olim vel sibi vel mabus suis consuetudo intercesserit, quorum opera ministerio in via utantur? An nullus superesse erit γυναικῶν, nisi quem Calvinista suspicatur? ge cum his ex Calviniana hara sordibus!

CAP. III.

Refutantur reliqua Molinei nugamenta.

ingeniat Molineus pericula, quæ auctor epistolæ grinantibus impendere dicit a diversoriis, caupo-urbibus morum pravitate infectis, quibus non aminari perquam sit difficile: hæc pericula vitare, ad solos monachos et moniales, sed ad quoscunque populo pertinere; omnibus integritatem morum andam esse, et vitandam malorum exemplorum agionem: nec in plebe segniorem sexum plus habitoris, aut minus adire discriminis quam iercularis, quas nonnas et moniales vernacula rstitio indigitat.

espondeo Nyssenum, seu quisquis est epiaæ hujus auctor, facere quod facere solent qui derium vehemens et æstuans alicui eripere unt; omnia incommoda cum executione desi- conjuncta amplificat et exaggerant, omnia quirunt, quæ cupiditatem vel minuunt vel penitus iuguant. Cum igitur animadvertet epistolæ

auctor monachos et moniales nimio desideric Hierosolymam adeundi flagrare, itineris incommo- da et pericula, ne quis propius ad picem acceden- do, coinquinetur, enucleate exposuit, et ante oculos dilucide posuit, ut ii qui jam vitam μονη καὶ ἰδιόζουσαν et ab omni strepitu remotam amplexi fuerant, solitudine contenti in has turbas minime se conjicerent: alioqui ignarus non fuit hic au- ctor fieri posse ut et viri et mulieres hæc peri- cula impolluto pede transeant ac superent, et vero plurimos etiam absque labe et macula inter has maculas versatos, neque a circumstante flamma tactos esse.

Nam si quis ad finem auctoris non respiciat, sed crassa cum Molineo aliisque hæreticis Minerva omnia spectet ac objectet, tum nec negotiorum quidem et negotiationum causa peregrinationes suscipere licebit, quia ubique infinitam vitiorum segetem cernere ac metere licet. Ubique propemodum pandoclia, et diversoria, et urbes licentiam mali et promiscuam libertatem habent, ita ut periculum sit, ne transeunti per funum oculi mordeantur ejus acrimonia, polluantur audibus, oculus et animus per oculos et animos sæda admittens. Num possibile est loca infecta sic transire, ut non officiaris? Omnino possibile est, subsidio et præsidio divinæ gratiæ. Num propter hæc viarum pericula et improbitatem incolarum, per quorum fines transeundum est, intermittuntur peregrinationes mercimoniorum et negotiorum gratia instituta? Si non intermittuntur peregrinationes profanæ, cur intermittuntur sacræ, et in his omnium sanctissima Hierosolymitana? Cur ergo ab his periculis petiit auctor epistolæ argumentum absterrendi a peregrinatione Hierosolymitana? Ideo, ut monachos et moniales in solitudine sponte electa, vitæque ab omni tumultu sejuncta, contineret, et a discursationibus cohiberet, et quamvis sæcularibus, præsertim feminis, eadem pericula imminere, quia tamen communem vitæ rationem sectantur, abstractamque ab aliorum consortio non sunt professi, nemo impedit quominus huic Oceano sese committant, dummodo, ut par est, caute agant et ambulent, et in medio ignis non æstuent. Quod fieri posse nemo negabit, qui novit peccatum non nisi voluntarie ac libere committi. Nam quod Molineus dicit, tot inter discrimina a muliere peregrinante vel invita leges temperantiæ violari, id tum credam, cum mihi demonstraverit ab invito peccatum admitti posse.

Pari ratione, quæ de sceleribus Hierosolyma: patrii solitis auctor narrat, et Calvinista objectat, id monachis et monialibus in solitaria vita cohibendis dictum est. Cæteros non magis absterrent ab Hierosolymitana peregrinatione sacra, quam infinita illa scelerum colluvies absterreat hodiernos mercatores, etiam Calvinianos, quominus peregrinentur Constantinopolim, Tripolim, Damas- cum, Alexandriam, Cairum, et ad alia loca, quæ integro vitiorum diluvio inundantur. Nam ut quis inter bonos potest esse malus, ita et inter malos, bonus: cum hæc omnia a cujusvis arbitrio dependant.

Oecinit et hoc Calvinista, quod auctor ait, in Hierosolymitanis locis non esse largiorem Dei gratiam, quam alibi, sed parciorem, nec ad Deum mutatione loci accedi; dandam potius operam, ut Deus in nobis inhabitet. Ad hanc objectionem jam respondi libro primo De peregrinationibus, nempe, hoc assertum a Nysseno, si tamen Nyssenus est, ut eriperet monachis et monialibus persuasionem illam, qua imbuti existimabant, homines ex ipsa præsentia sacrorum locorum sanctificari, quacun- que demum voluntate præditi essent. Hoc si ita esset, inquit auctor, non tot scelerati et flagitiosi in illis locis degerent. Alioqui inspectionem locorum, quæ Redemptor noster sanctissimæ vitæ suæ actionibus consecravit et dedicavit, plurimum

momenti ad pietatis studium conierre, et cuivis, qui ferreis non rigeat præcordiis, ingentes stimulos ad vitæ emendationem, divinumque amorem sub pectore vertere, per se notum est, et testantur qui hoc ipsum experti, de quibus libro primo De peregrinationibus. Pulchre hac ipsa de re pius ille et eruditus scriptor Ludolphus de Saxonia: *Ad terram sanctam, quam universæ Christi Ecclesiæ nocte dieque sociare non desinunt, quam bonus ille Jesus inhabitando, et verbo, vel doctrina illuminando, illuminatam suo sacratissimo sanguine consecravit, delectabile est aspirare: sed delectabilius eam oculis corporis intueri et mentis intellectu revolvere, quomodo in locis singulis in ea nostram salutem Dominus operatus sit. Quis enim enarrare sufficit, quod devoti discurrentes per loca singula, in spiritu vehementi osculantur terram, amplectuntur loca, in quibus dulcem Jesum vel stetisse, vel sedisse, vel aliquid egisse audierunt? Nunc tundunt pectus, nunc fletus, nunc gemitus, nunc suspiria emittentes, gestu corporis, et devotionis, quam foris ostendunt, et absque dubio intus habent, in lacrymas provocant, plerumque etiam Sarracenos. Quid dicam de patriarchis Jacob, Joseph et fratribus ejus? qui, quia vivi in terra esse non potuerunt, elegerunt in ea mortui sepulturam. Quid plura? Tarditas ingemiscenda est Christianorum nostri temporis, qui tot exempla habentes, tardi sunt de manibus inimicorum eruere terram quam consecravit sanguine suo Jesus Christus.*

Movemur, nescio quomodo, inquit apud Ciceronem Atticus, locis ipsis, in quibus eorum quos diligimus, aut admiramur, adsunt vestigia. Si hoc verum de vestigiis quorumcumque quos diligimus et suspicimus, quanto verius erit de monumentis Christi Redemptoris nostri, quo nil debet esse prius, nil antiquius? Me quidem, inquit idem Atticus, illæ ipsæ nostræ Athenæ non tam operibus magnificis exquisitisque antiquorum artibus delectant, quam recordatione summoram virorum, ubi quis habitare, ubi sedere, ubi disputare sit solitus, studioseque eorum sepulcra contempler. Si hoc Atticus faciebat Athenis, quanto rectius a Christiano flet Hierosolymæ et in Palæstina, quam præsentia sua Salvalor noster veræque religionis antistites consecrarunt ac dedicarunt?

Guilielmus de Baldensel in suo Itinerario ad terram sanctam: *Et quis homo hunc locum videre poterit sine lacrymis, tremore cordis, alta consolatoria compassione mentis? ubi impassibilis patitur, vita moritur, et supersubstantialis communicativa bonitas pro nobis peccatoribus, cum impiis deputatur.* Idem Guilielmus in eodem Hodæporico: *Confert supra modum homini, loca hæc sanctissima videre: quia devotio excitatur, et videtur, quod vita Christi, ac apostolorum quodammodo oculis inspicitur corporis; et ex hoc in corde fundamentum fidei firmius stabilitur.*

Porro sola mutatione loci ad Deum non accedi, quis ignorat? ut et illud, *dandum potius operam ut Deus in pectore nostro habitet.* Hæc et alia id genus ab auctore hujus epistolæ solis monasticæ vitæ sectatoribus et sectatricibus esse dicta, fungus sit qui non confliteatur considerato epistolæ totius scopo et proposito: tametsi non negamus, talia etiam sæcularibus occini posse; nam si sola hac peregrinatione ad Deum accessuros et perventuros considerent, reliquorum, quæ ad bene beateque vivendum pertinent, securi, utique se ipsos fallerent, ut et tunc, si peregrinarentur, nec tamen studerent Deum in pectoris sui habitaculum devocare.

Objicit Calvinista, *Si quæ Nyssenus scribit, ad solos monachos et nonnas spectant, ut voluit adversarii, ipsi se suis aculeis conficiunt, nam nostro ævo nulli magis peregrinantur.* De crebriitate, fides sit penes Molinicum. Multa Hodæporica Hierosolymitana legi, semper plures reperit sæculares quam mona-

chos vel monachos, et absolute plures viros, quam mulieres. Ad argumentum Molinici, nego nos tales telis configi. Nam ut in opere de peregrinationibus dicebam, ne ipsis quidem monachis auctor epistolæ simpliciter et universe peregrinationem Hierosolymitanam abrogasse censendus est; ipse enim ignorabat Nyssenus, si est Nyssenus, rabiles monachos et sua ætate, et ante suam ætatem maximo fructu in Palæstinam loca sacra visitare adoratumque concessisse: quos omnes Nyssenus una damnationis nota percussit, peritos imitatus est medicos: nam, ut isti, nimum ad unum extremum tendente, curant ad alterum, donec tandem attingant ægrumque pristinae sanitati reddant: ita et Nyssenus, cum solitaria vitæ cultores, et cultorem peregrinationem Hierosolymitanam nimium prode videret, in contrarium deflexit, postea hujusmodi institutum dissuasit, ut hoc ad mediocritatem quamdam, ubique laudabile et commendandum reduceret: et ut ad moderatam adduceret, nequitiam et improbitatem regionum, per quas transeundum erat, pro oculis subiecit.

Objicit Calvinista, *Nyssenum dicere profectum Hierosolymitanam sibi nihil profuisse; sed nec aucta nec imminuta: si igitur tanto viro nihil attulit, longe minus aliis emolumento fore.* Sed videt Calvinista Nyssenum, si est Nyssenus, ne quod peritis medicis in more positum, qui, ut ego eo efficacius a pertinaci quopiam proposita caveant, id quod petunt, ne sibi quidem profuisse affirmant, nullo mendacio, vel dissimulatione in bonum ægrotantis, et ne quæque desiderantis. Idem consilium in dissimulatione Nyssenio fuit, si tamen, ut sepe Nyssenus fuit. Quis enim abnuat vitam tantum et cælesti lumine tam copiose collatam, mirabiliter aspectu sanctissimorum locorum divini amoris facibus succensum, et luculentis incrementis locupletatum?

Prædicat auctor epistolæ multitudine alia in Cappadocia. Obstrepat Calvinista aliam usum fuisse Deo laudes offerre, et gratiarum actionem non vero sacrificium *ἱερατικὸν ἐπιτελεῖν, ἀλλ' ἔχειν ἕως ἄνευ πρὸς redemptionem animarum, ut hoc missa canitur.* At repugnat his vox ipsa, qua utitur auctor; quasi dicas, sacrificiorum *ἱερατικὸν* non est, nisi ubi *θεῖα* seu sacrificia est; sunt enim relativa, et se mutuo locum ponunt.

Declamat Calvinianus minister in seclerato olim Hierosolymis grassabantur. Sed si sola Hierosolymitana urbs tulisset scorta, mimos, carterforsan non injuria vitaretur, et ut vitanda daretur. Nunc quando is est cujuscunque et variegatum concursu frequentioris loci generis vitia simul cum advenis immigrarent, non est Hierosolyma sola in culpa hæreat, præsertim sanctissimi semper viri inibi vitam æternam, pro ulla vel convenarum, vel indigenarum improbitate sanctimoniam loci obliterare quiverit. Mirum vitia crepare, ut absterreant a sacris peregrinationibus; et non eadem intonare, ut absterreant peregrinationibus profanis. Nullus negotiorum retardari se sinit ab impurissima illa hominum colluvie, quæ Tripoli, Alexandriæ, Cairi, et aliis degit, quo minus, spe lucri, ad ea loca peregrinari per tot terræ marisque discrimina: et illi peregrinatoribus sacris objectabunt; quibus, quam terculamentis, eos a peregrinationibus removeant ac cohibeant, cum multo credibilior eum inter secleratos sancte et inculpate videtur qui peregrinationem Dei et virtutis amore quam eum qui peregrinatur propter quædam si propter nefariorum hominum piacula per nationes intermittendæ essent, omnis terra

tas periret, cum a tanta multitudine et varietate alium flagitia nequaquam abesse soleant. *Scripti per epistolam*, inquit S. Paulus, *ne comminini fornicariis, non utique fornicariis hujus di, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis serviens, alioqui deberatis de hoc mundo exisse.* Idem e dicere licet. Si quis in neminem flagitiis inquit incidere velit, necesse erit ut aut penitus ex mundo exeat, et in cælum migret, aut cum Paul-Antonio, et id genus aliis, in eremum se abdat. ces: Si propter vitia locorum vel incolarum sunt omittendæ peregrinationes, cur auctor tolæ hoc argumentum usus est absterrendis moicæ vitæ professoribus a peregrinatione Hieronimitana? Respondeo id propterea factum ut qui jam mundo penitus valedixerant, et ab i hominum consortio se secreverant, eo efficacia suo proposito averteret, neque enim æquum batur ut qui mundo jam nuntium remiserant, itam solitariam elegerant, rursus se in publicas es darent, præsertim hac opinione, quasi ectionis Christianæ exsortes manere compelleur, nisi Hierosolymam vidissent. Hanc enim ssumum persuasionem monachis istis Nyssenus ere voluit: nam, ut supra dicebam, ne in achis quidem simpliciter peregrinationem Hierolymitanam damnavit; quod patet etiam exemplo upii monachi, ad quem scripsit commentarium *perfectione Christiani hominis*, et epistolam *De S. Macrinæ sororis suæ*, qui cum Hierosolymam lens, in Nyssenum Antiochiæ incidisset, haud a suscepto itinere detortatus est Nyssenus, postea pium hoc et laudabile institutum etiam licis litterarum monumentis deprædicare voluit. *nino consuetudinis illius oblitus esse non debes*, ut Nyssenus, alloquens Olympium, cum ad urbem iochi congressi sumus, quo tempore petebas Hierolymam, ut monumenta Christi peregrinationis, i in carne esset, inviseres, etc. lirari porro subit, quid Molineo in mentem erit, ut illam synodum, cujus meminuit auctor tolæ, et cujus missu in Arabiam abiit, potius i Baronio Annali quarto velit esse synodum iochenam, de qua Nyssenus in epistola ad Olym i de obitu Macrinæ sororis, quam cum suo aubono de synodo œcumenica Constantinopona i sub Theodosio Magno, quam sententiam tis ille confirmat, præfatione in Notis ad stolam Nysseni tribus feminis Eustathiæ, Amisæ et Basilissæ inscriptam, confutata Baroni none. suppresso tamen Baroni nomine. An suit Molineus *lumen illud litterarum* (sic enim ellat) hic caligasse, minusque vidisse, quam ilrissimum Baronium? ut et in eo, quod εὐσεβέρον βασιλέα, quem ita Nyssenus, vel auctor stolæ nominat, Casaubonus velit esse TheodoMagnum, Molineus, Gratianum?

Notas suas concludit Molineus hoc admodum ernali mendacio: *Observa, lector, Gregorium in ta de Christo fide totam religionem ponere, etc. hodie primum pietatis argumentum est subesse nano pontifici, et membrum esse Ecclesiæ Romæ, etiamsi fidei dogmata, et quod caput est, gionis ac firmamentum penitus ignores.* Facilem de et perquam faventem Molineo eum lectorem e oportet, apud quem hæc pseudologia et lædofidem invenit.

Adidit: *Mirum vero Gregorium, cum crearetur copus, non petiisse ab episcopo Romano diploma pontificiæ (vulgo vocant litteras investituræ), nec iurejurando ad ei obsequendum obstrinxisse.* Uncompertum Calvinistæ Gregorium non petiisse impetrasse ἐνθρονιστικόν a pontifice Romano? te, si immediate id non obtinuit, mediate obtit, per metropolitanum suum, qui nomine primi

pastoris Nyssenum gregem Gregorio pascendum commisit. Hæc de Notis Molinei.

CORRECTIONES NOTARUM CASaubONI

In Epistolam Gregorii ad Eustathiam, Ambrosiam, Basilissam (1).

Edita est hæc epistola primum Parisiis anno Christi 1606. Dein anno sequenti recusa in Germania Hanovæ, editore et interprete Isaaco Casaubono, viro docto, sed quod dolendum, in castris Calvinianis militanti. Adjecit ille idem, ut copiosita et eruditas notas; quarum tamen nonnullæ notationibus indigere visæ, ne noceant, et in errorem inducant. Attegam igitur notas ad notas, præsertim ad illas, quæ institutum peregrinandi vel tangere, vel vellicare videbuntur. Non disquiram utrum hæc epistola sit Nysseni: sit ejus. Exordium sic habet:

Congressus bonorum, mihi que ex animo dilectorum, et illius ingentis humanitatis nobis a Domino præstitæ monumenta, quæ isthic ostenduntur, niarimi gaudii, et voluptatis argumento mihi fuerunt. Utroque enim modo fertari Deo quid esset, experiebar: cum et Dei, qui vitam nobis dedit, symbola salutaria videbam; et in ejusmodi personas incideram, in quibus illa signa gratiæ Domini spiritaliter est contemplari: ut credere liceat, esse revera in animo illius, qui Deum in se habet, Bethlehem, Golgotham, Olivetum, Resurrectionem. Nam ubi in aliquo per bonam conscientiam Christus fuerit informatus, aut aliquis metu divino veluti clavis, carnes suas confixerit, fueritque cum Christo cruce affixus: grave saxum mundanæ fraudis fuerit amolitus, corporeoque monumento egressus, velut in nova vita ambulare instituerit: relicta humili atque humi repente mortaliū vita, sublimi desiderio in cælestem Rempublicam ascenderit, superna cogitans, ubi est Christus, nil pondere corporis gravatus, sed puriore vita factus a seipso levior, ut per sublimia sursum tendentem caro ipsius, nubis instar, comitorii valeat: hic meo quidem iudicio inter illas celebris samæ res censeri debet, in quibus benignitatis Domini nostri gratia humanum genus monumenta visuntur. Cum igitur et sensibus meis loca sancta intuerer; intuerer vero amplius etiam in vobis ejusmodi locorum expressa signa, tanto equidem repletus sum gaudio, ut illud enarrare nulla vis dicendi queat.

Hactenus pars epistolæ, Hierosolymam missæ; ibi enim tres istæ mulieres habitabant. Ad illa prima verba, Ἡ μὲν τῶν ἀγαθῶν καὶ καταθῦμιλον αὐτοῦ χητᾶ, etc., *congressus hominum bonorum, etc.*, notat scholiastes: *Principio hujus epistolæ luculente explicat Gregorius quo sine veteres loca sancta, quæ Hierosolymis erant, et in vicinis Palestinæ partibus adirent.* Satis luculente explicat suam hujus peregrinationis, sic tamen, ut bona lectoris mente egeat. Nam si quis Molineus, aut alii ex schola Novatorum in hoc exordium incitant, per illud ἰδεῖν τὰ σωτήρια σύμβολα τοῦ ζωοποιήσαντος ἡμᾶς Θεοῦ, nihil aliud intelliget, quam locorum illorum inspectionem seu contemplationem, qualis usitata est antiquariis, qui veterum monumenta lustrant, et quidem cum voluptate ac jucunditate, cum tamen Nyssenus per illud ἰδεῖν non accipiat qualemque videre; sed sacrum, religiosum, plenum reverentiæ et pietatis; quodque reverentiam et pietatem testetur externis actionibus, genuflexionibus, osculis, amplexibus, lacrymis, suspiriis, ardentibus votis, et id genus aliis gestibus, quos flamma interna divini amoris exprimere solet. Sic enim veteres videbant, adibant, obibant, et lustrabant loca sancta, et contra Molineum jam dictum, et fusius in opere De peregrinationibus: dilucidamque exemplar videndi, et moris quo loca sancta a piis videbantur, et visabantur, suppeditat nobis

1) Quæ inter Epistolas legitur ordine tertia, supra col. 1015.

sanctis Hieronymus in *Epitaphio sanctæ Paulæ*.

Cum autem Nyssenus hoc loco testetur se ex aspectu monumentorum illorum incredibili voluptate perfusum fuisse, et vere diem festum lætūque sibi obtigisse, cum Hierosolymis loca sancta obire ac inviseret; manifestum sit, accommodate ad personas, de quibus tractabat, intelligendum esse illud in altera epistola, cum ait *sibi unum itineris Hierosolymitani fuisse fructum, cognovisse ex collatione, ðti τὰ ἡμέτερα τῶν Ἐξω πολὺ ἀγιώτερα ἔστιν, nostra externis longe esse sanctiora*: nec ita præcise, et, ut sic loquar, crude intelligendum, quasi velit nihil penitus emolumentum ex inspectione monumentorum Hierosolymitanorum ad se rediisse, ut contendit Molineus, et alii sectarii. An enim exiguus vel contemnendus fructus est, *μεγίστη χάρὰ καὶ εὐφροσύνη, maxima lætitia et voluptas*, qua se in illis locis perfusum scribit? Nec loquitur de lætitia vana et mundana, sed de cœlesti et spiritali. Cur autem in illa altera epistola, si illius est, negaverit se alium cœpisse fructum, explicatum est supra contra Molineum: miosi nimirum et extenuatione uti voluit, ut ardentem monachorum peregrinandi cupidinem restingeret.

Addit scholiastes: *Solent Græci Patres, et has spontaneas angarias, et similia his alia inventa, μελέτας πρὸς ἀρετὴν γυμνασίας πρὸς θεοσέβειαν, cujusmodi exercitationes, sive, ut sic dicam, irritamenta ad pietatem, Christianiorum ferventem zelum multa in veteri Ecclesia excogitasse, constat.*

Nil video quod displiceat. Vera sunt quæ notas; testibus Nysseno, Nazianzeno, Basilio, et plerisque aliis qui suis in libris miras et varias μελέτας πρὸς ἀρετὴν καὶ γυμνασίας πρὸς θεοσέβειαν tradunt, et luculentis coloribus depingunt. Quid amplius?

Cæterum quid, quantumque inter Dei mandata sacris ejus voluminibus comprehensa, et has humanæ mentis inventiunculas intersit, vere et præclare docet hic idem Gregorius in aureola de iis, qui Hierosolyma ibant, epistola.

Non pugnabo. Sit epistola illa Nysseni. Nego quidquam ab illo in ea scribi, quod traditis a se alibi, et a priscis Patribus usu receptis μελέταις πρὸς ἀρετὴν καὶ γυμνασίαις πρὸς θεοσέβειαν, vel in minimo adversetur, ut antea ostensum contra Molineum, et fusi in opere De peregrinationibus: neque exercitationes illæ veterum Patrum fuerent *humanæ inventiunculæ*; sed impulsu sancti Spiritus institutæ ac susceptæ, et ex sacræ Scripturæ fontibus deductæ. An, quam hic et alibi prædicat Nyssenus sanctorum locorum aditionem et lustrationem in epistola *De euntibus Hierosolymam*, pro *humanæ mentis inventiuncula* habet; exque eodem ore calidum et frigidum efflat; eodemque calamo pro se et in se scribit? Absit hæc antilogia et enantiologia a sanctissimo et doctissimo præsule Gregorio! Valde autem mirabile mihi accidit, si peregrinatio Hierosolymitana, et id genus aliæ ad pietatem exercitationes, erant *humanæ mentis inventiunculæ*, quomodo id non fuerit animadversum ab illuminatissimis viris, pastoribus et doctoribus Ecclesiæ præcipuis, qui et ipsi hujusmodi, scilicet *humanæ mentis inventiunculæ*, impense vacabant, et, ut ab aliis studiose vacarentur, toto studio efficere tentabant. Num Nyssenus statim a reversione sua ad suam ecclesiam, necdum scivit id, quod Hierosolymis fecerat, esse *humanæ mentis inventiunculam*, intellecturus hoc post aliquot annos, quando nimirum scribebat epistolam *De euntibus Hierosolymam*; quam ait scholiastes diu post hanc fuisse exaratam? Quanta jactura non modo imperitæ multitudinis, sed et sanctimonia et eruditione præstantissimorum hominum tam sero orbi illuxit Evangelium Islebicum et Lemannicum, quod longe aliam ἑορτὴν κατὰ Θεὸν facit cultoribus suis, quam Nyssen-

Hierosolymis ex inspectione τῶν γυμνασιῶν, σμμελων, καὶ συμβόλων, καὶ ὑπομνημάτων τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς Θεοῦ obtigerit.

Porro cum Nyssenus dicat, sibi ἑορτὴν κατὰ Θεὸν ἑορτὴν, *festum diem sibi illarum τέρων*, hoc est, ex inspectione locorum sanctorum et ex aspectu hominum, qui suo in corpore festum crucifixum, et omnia salutis nostre monumenta spiritualiter circumferebant et representabant, manifeste indicat se iis in locis ita venerabilibus, manifeste indicat se iis in locis ita venerabilibus, reverenter singula lustraret, et cœlestibus incenditur, et ad superna raperetur: non instar curiosi antiquarii, sed ritum pietate amantis hominis in iis locis sese pressisse diebus potissimum festis Deo laudes gratias dicere moris habemus.

Subjungit scholiastes: Vocat Nyssenus *signa*, hoc est, τῶν σωτήριον, *Salvatoria*, non σωτηρίας ποιητικά, *salutem efficientia*: apud scholiastes. At velis, nolis, σωτήρια sive hoc est, *salutifera*, tum quia aspectu salutis penitentiam et salutare lacrymas non tantum movent, si quis adhuc in peccatorum turba ut patet de Maria Ægyptiaca; tum quia jactantur et jam gratiam Dei adpreciosam præterite male transactæ, et ad omnium sive a se, sive a aliis improbe commissorum sive committendorum acriorem et incensiolem detestationem excitant: igitur id quod homines ad peccatorum turba exsecrationem, et ad singulare pietatis studium, que amorem ferventem, excuscat, non est τὸ πρὸν, hoc est, τῆς σωτηρίας ποιητικόν; sed τὸ θερμότητος ποιητικόν, *caloris productum*, effective, sive objective, ut cum quis metæ et c. objecti calescere incipit, ut fieri solet in aestiis. Qualis contumacia hic tergiversari, et tergiversandi locus? Quis enim cum ratione σωτήριον esse *salutiferum seu salutare*? τὸ φάρμακον quid tandem est? Nonne salutarum?

Non hoc diceret Gregorius, inquit scholiastes, *qui ne adjuvari quidem salutem nostram, parari iustissimi exercitationibus solide præparari, ea, cujus toties meminimus, epistola.* At in epistola Nyssenum, si est Nyssenius, hoc non aliter simpliciter et absolute, sed ad personas, quibus in peregrinandi cupiditate extimere vel totam orationem conformasse, supra ostendit Molineum, et in opere De peregrinationibus probatum est. Sufficit mihi quod in hac epistola monumenta illa Christi nominat *σωτήρια, salutifera signa*. Cur locum clarum epistolæ obscurabo per obscurum epistolæ? Cur non illi potius per hanc accendat? Quamquam, ut sæpe dictum, non negat in fine epistolæ Nyssenus, si est Nyssenius, monumenta illa esse σωτήρια, sed orationem eos, quorum gratia epistolam illam exaravit, commodat. Nam quod scholiastes insuper supra subdit: *qui (Nyssenus) etiam alibi docet τῶν τοπιχῶν μεταστάσιν, et visitationes quorundam locorum, ne ad morum quidem emendationem facere momentum*: sciendum nusquam hoc est a Nysseno; ne in epistola quidem illa quam semper in ore gerunt. Per se quidem loci ad vitæ emendationem non requiruntur; sed que locorum potest quis, si velit, ad meliorem se recipere, gratiæ divinæ interventu et ministerio: per accidens tamen plurimum ministerio ad morum emendationem conducit, et quotidiana experientia, et innumeris veterum exemplis: nec tamen imperitus fuit Nyssenus, ut fieri faceretur.

Falsissimum præterea est visitationes sicut

rum nullum facere momentum ad vitam rectius ituentiam. Quot enim innumeris flagitiis et scelus obstricti, inspectione locorum sanctorum retrorsum dederunt, et vitam in melius comarunt? quot antea laudabiliter et divinis legibus venienter victitantes, aditis et lustratis redemnis nostræ monumentis ac symbolis, ita incensati, ut vel mundo penitus valedicerent, vel multo antius, quam antea, pietati operam darent? pro itidem alienissimum est, eundem fuisse sen-

Hieronymi, eundem Augustini, eundem totius Ecclesiæ, videlicet, visitationis locorum sanctorum ad morum emendationem nullum momentum esse. Falsitatem hanc perspicue redarguit opus peregrinationibus, præcipue liber primus; et tota quam S. Hieronymus nomine Paulæ et lochii ad Marcellam scripsit. Ide autem quid non moliat Calvinianus spiss. Ne monumenta Christi cogatur fateri salutis, seu salutifera, sic explicat σύμβολα σωτηρίας, scilicet, τοῦ Σωτήρος, monumenta Salvatoris, et illud illi Seleuciensis: ἐκ τοῦ Δαυὶδ ἡ σωτήριος γένεσις, hoc est, τοῦ Σωτήρος. Enne ipsam quidem civitatem Christi appellari patitur salutiferam? et hæc nova doctrina? Si navitas Christi non σωτήριος, hoc est, salutifera, ergo nec passio Christi, nec resurrectio fuit σωτήριος, salutifera; tantum τοῦ Σωτήρος, Salvatoris. Quis autem Christiano animo præditus hoc ferat? Quis non profanum, et impium, toto pectore respuat? is non, ut communi Christianorum sensui et ceptioni contrarium, aversetur et detestetur? cum hæretici soli et unicæ fidei salutem ascribit, et per consequens, eam solam σωτήριον, hoc salutiferam existiment, coguntur hoc vocabulum, sicubi in Patrum lucubrationibus, aliis rebus butum invenitur, alio detorquere. Jure an injure, apte an inepte, parum morantur.

Quam vero subtilis observatio novi significatus, em reperit scholiastes in verbo σωτηρία: non enim solum salutis nostræ summam significat, verum am singula Christi præcepta, quibus ad bene videndum instituantur, qui tendunt ad salutem. Hoc usu commode accipi potest non infrequens apud istos dictum: Multas salutis vias ab Jesu Christo patefactas. Quam recondita et ex intimis abissimæ theologiæ thesauris deprompta notio? is hactenus scivit, omnia media tam ad salutem hujus vitæ, quæ in gratia Dei et justificatione consistit, quam ad salutem vitæ æternæ, quæ pons est in cælesti gloria, appellari σωτηρίαν? Quis ivit media a fine non raro appellationem sortiri, iam in profanis, ut sana medicina, sanus cibus, nus aer, a sano, quod est in animali?

Singula, inquit, præcepta Christi nominantur σωτηρία, hoc est, salus. Esto, at non sola: sed et insilia, et quidquid præceptis Christi consentaneum est, ut religiosæ vitæ status, omnia hæc salutis nomen ferunt, quia ad salutem ducunt. Nec int unius modi et generis, sed plane multiplicis, et proinde recte dixerit Basilius Seleuciensis sermone de Noe: Πόσας τὸ Θεὸν προφάσεις ἐπινοεῖ σωτηρίας, εἰ ποὺ τὸν σώζεσθαι βουλόμενον εὐρησῆ. Quot salutis occasiones excogitat Deus, si quem vult, qui salvari velit, reperiat. Ubi voce σωτηρίας intelligitur pœnitentia: inquit Scholiastes, quæ, et causa vera non est salutis, et ipsa tamen et bona vera necessario cum salute cohærent. An non odoris hic fœtorem Calvinisticum? An non animadvertis pœnitentiam nomine salutis privari, quod aresis solum fidem salutis causam existimet? Si ingula præcepta σωτηρίας nomine afficiuntur, cur on et præceptum de pœnitentia, seu ipsa pœnitentia? An non et ipsa ad salutem, et quidem certissimam et certissimum ducit? Cur venit Christus eccatores vocare ad pœnitentiam, si pœnitentia non est salutis causa? Cur Christus gravissimè illa

de necessitate pœnitentiæ verba protulit: Νῆσι pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis? An non est salutis causa, sine qua nulla salus, sed præsentissimus et inevitabilis interitus? Cur sanctus Petrus Judæis pœnitentiam quasi primam ad salutem januam proposuit? Pœnitentiam igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra. En per pœnitentiam et conversionem expunguntur peccata. An deletio et obliteratio peccatorum dici nequit σωτηρία, salus, hoc est, salutis effectrix?

S. Chrysostomi est hæc sententia: Πολλὰς ἡμῶν ὁ Θεὸς τοῦ σώζεσθαι διδωσιν ὁδοὺς μόνον μὴ ἀμελώμεν. Multas salutis rationes suppeditat nobis Deus. Tantum ne negligamus. — Sine causa quidam hoc et similibus dictis, quæ multa sunt apud illum Patrem, offenduntur, inquit scholiastes. Et quare offenduntur? quia unicam viam, rationem et causam salutis arbitrantur fidem. Illic frontem contrahunt, quando in Chrysostomo et aliis legunt, multas esse salutis vias et rationes, cum illorum iudicio non sint plures, sed unica, nempe fides. Scholiastes emplastrum adhibet: nam si qua his inest durities (durum accidit istorum auribus, quidquid non crepat solum fidem), ex aliis ejusdem τρισμαχαριστοῦ doctoris locis est emollienda. Nil opus ulla Calviniana emolliitione, aut molliitudine. Sed ecce mollissimum locum quo scholiastes alios duriores emollit: Οὐκ ἀπὸ καθορθωμάτων, οὐδὲ πόνηων, οὐδὲ ἀμοιβῆς, ἀλλ' ἀπὸ χάριτος μόνης γένος ἐδικαιώσε τὸ ἡμέτερον ὁ Θεός. Non ex bonis operibus, neque ob labores, neque ex compensatione, verum ex gratia sola humanum genus justificavit Deus. Sed animadvertere debebat scholiastes. Chrysostomum ex Apostolo loqui de summa salutis generatione, quæ nobis parta per Christum, pro nobis incarnatum, crucifixum, mortuum, etc., et de reconciliatione cum Deo, ita ut Deus vellet, quantum in se est, gratiam et salutem nobis conferre. Hoc enim beneficium sine ullis operibus vel meritis nostris per solum Dei gratiam nobis collatum est; quod merito nominatur justificatio, quia justificationis nostræ gratia institutum fuerat.

Possunt etiam hic et similes loci sive S. Chrysostomi, sive aliorum Patrum intelligi de prima justificatione, quæ nobis non contingit ex operibus nostris, tanquam ex meritis, sed ex sola gratia Dei, tametsi non sine actibus fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, etc., ut dispositionibus ad divinam gratiam in animo recipiendam.

Ait scholiastes, Gregorii iudicio, sufficere si quis Bethlehem, Golgotham, montem Olivarum et locum Resurrectionis contempletur in hominibus probis et sanctis, prout ipse fecit Hierosolymis, ut testatur initio hujus epistolæ. At licet sufficiat, neque enim ideo sanctus, Deoque charus non eris, si loca Redemptionis nostræ non lustres, attamen hoc non dicit Gregorius, ut patet ex ejus verbis supra recitatis; sed tantum hoc: loca sancta Nativitatis, Crucifixionis, Ascensionis in cælum, et Resurrectionis spiritali modo etiam in sanctis ad contemplationem nobis exhiberi: quod verum est. Nam quod Nysseus horum duntaxat quatuor locorum meminit, quid refert? Alii, nominatim S. Hieronymus in Epitaphio S. Paulæ, plurimum meminerunt. Inde suppleantur, quæ hic desunt. Nysseus satis fuit primaria a peregrinis adiri et lustrari solita, expressisse.

Iterum ingerit scholiastes, Gregorium velle, pietate insignes viros, non minus esse visendos, quam illa, quæ vocant loca sancta. Nec vult, nec dicit hoc Nysseus, ut fatebitur quisque oculis sinceris Nysseii verba legerit.

Illud mihi placet, quod fatetur scholiastes, ὠφελῆς πολιτείας apud Gregorium sexcentis locis esse austriorem et sanctiorem vitam, uno verbo, asceticam seu monasticam: Latinis scriptoribus, sublimius propositum: contra inscientiam Molinæ, qui ὠφελῆς

πολιτείας, intelligit vitam communem Christianorum, divinis legibus consentaneæ actam.

Nimis rigidus censor est scholiastes, cum Patribus diem dicit, quod aliquando funera charorum invidia, seu τῷ φθόνῳ ascribant. Nimis largus et benignus præ præco, cum Bezam. virum maximum, et lucubrations ejus in Novi Testamenti libros, nunquam satis laudatas appellat.

Illæ verba Nysseni: Ἐπειδὴ τολύων εἶδον μὲν καὶ αἰσθητῶς τοὺς ἁγίους τόπους, εἶδον δὲ καὶ ἐν ὑμῖν τῶν τοιούτων τόπων ἐναργῆ τὰ σημεῖα, τοσαύτης ἐπιρῶν ἡ χάρις, ὥστε ὑπὲρ λόγον εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ τὴν διήγησιν, iterum manifestæ vanitatis redarguunt Molineum, quando ex epistola *De euntibus Hierosolymam* Nysseno ascripta, contendit, Nyssenem nihil emolumenti ex locis sanctis aditis ac lustratis accepisse, cum ipse hic contrarium evidenter de se testetur; ut proinde obscuriora illa epistolæ prædictæ (si est Nysseni) verba, ex subjecta materia præ hæc clariora interpretari debeamus.

Ubi nolim scholiasten et interpretem sic reddidisse illa εἶδον δὲ καὶ ἐν ὑμῖν, etc., *intueri vero hoc amplius in vobis*, etc. Quid sibi vult istud, *amplius*, quod in Græco textu non comparet, nisi melius et potius esse viros probos et sanctos, quam loca Hierosolymitana visere: quod scholia non semel diserte profitentur?

Sonore declamat scholiastes in vitia Hierosolymitanæ urbis ex epistola *De euntibus Hierosolymam*. Μὴ λογιζόμενος, ut ipsius Nysseni verbis utar, ὅτι ἀληθῆς ὁ τοῦ Κυρίου λόγος ὁ εἰπών, ὅλον τὸν κόσμον ἐν τῷ πονηρῷ κεῖσθαι, ὡς μὴ ἐν τῆς οἰκουμένης μέρος ἐλευθερον εἶναι τῆς μοίρας τοῦ χειρότος. Εἰ γὰρ ὁ τὸ ἅγιον τῆς ὁντως ζωῆς ἔχων ὑποδεξάμενος τόπος τῆς πονηρίας ἀκάνθης οὐ καθαρεύει, τί χρὴ περὶ τῶν λοιπῶν ἐνοεῖν τόπων οἷς ἡ τοῦ ἀγαθοῦ μετουσία κατεσπάρη διὰ ψιλῆς ἀκοῆς καὶ κηρύγματος; *Non reputans verum esse quod Dominus dixit (per Apostolum), universum mundum in maligno positum esse, ita ut nulla pars orbis terrarum deterioris illius portionis sit experta. Nam si locus ipse, qui sanctum vestigium veræ vitæ suscepit, purus a malis sentibus non est, quid de cæteris opinari debemus, qui solu auditione et prædicatione boni illius communionem sunt aspersi?*

Admodum se torquet scholiastes in eo explicando, quod Nyssenem ait, *ad alia loca extra Palæstinam disseminatam esse bonum cælestē διὰ ψιλῆς ἀκοῆς καὶ κηρύγματος, sola auditione et prædicatione*: Hierosolymam autem et circumjacentia loca, etiam ex ipsa Salvatoris apostolorumque præsentia ac voce, impressisque ac relictis vestigiis, divinæ doctrinæ thesaurum accepisse. *Videtur Gregorius hæc verbis, inquit scholiastes, aliquem alium multo certiozem, et nobiliorem modum percipiendæ doctrinæ Christianæ agnoscere, quam per auditum et prædicationem*: quin, si maligne verba urgere velis, *manifestissimæ calumniæ sit locus: quasi non faceret magni Gregorius evangelicæ doctrinæ prædicationem et auditum*: nam solent Græci, cum aliquid asperrantur et eleant, hoc fere modo loqui, etc.

Respondeo, modum aliquem percipiendæ doctrinæ evangelicæ, *per accidens*, ratione nostri, esse certiozem, nobiliorem et locupletiozem, quam sit ille per nudam et solam auditionem et prædicationem: omni absurditate vacat, neque ulla injuria prædicationem verbi divini allicit. Quis enim abnuat, respectu nostri, certiozem et nobiliorem esse prædicationem verbi ex auditione et prædicatione conjunctam cum oculari inspectione monumentorum, quæ Christus usu, factu, facto, passione et miraculis illustravit, quam si ab hac inspectione sejungatur? Verissimum est enim illud poetæ: *Segnius irritant animos demissa per aures, quam quæ sunt oculis subjecta fidibus*. Sicut enim apostolis cum Christo versantibus et degentibus, et non modo prædicationem ejus audientibus, sed et

miracula videntibus certior, et nobilior ratio, quoad ipsos, suppetebat fidei percipiendæ, quam nobis, qui Christum nec vidimus, nec audivimus, nec miracula ejus coram oculis vidimus, sed sola auditione et prædicatione verbi Christianam disciplinam nomina dedimus: ita quæ simul et auditu prædicationis doctrinam percipimus, et inspectione monumentorum Christianæ doctrinæ percipiendæ ratio, in cælum extolluntur et inducuntur ad fidem, certior, et nobilior, respectu ipsorum, suppetit doctrinæ percipiendæ ratio, quam aliis, qui sola auditione contenti esse debent. Neque hoc quidquam certitudini et præstantiæ percipiendæ doctrinam et fidem ex auditu, sed potius præstantiam ejus auget et amplificat, superaddendum quiddam, in quo respectu nostri, ad fidem faciendam plurimum momenti positum est.

Quantum posteris, qui, ut apostolus ait, Christum præsentem in terris non conspiciunt, quam traditione majorum et audientiam *enim nobis notus Calvaria locus?* inquit *Calvaria non scriptis, sed voce singulis etiam tradita? Nam quod in Calvaria loco crucifixus Dominus, et in monumento sepultus, quod Joseph exciderat, scriptum est: quod autem nunc colimus, illa sint, sermone non scripto, et manu tradito accepimus.*

Nec verum est quod scholiastes ait, *seni verba urgere velit, manifestissime locum fore: quasi non magni faceret calvaria prædicationem et auditum*: nam *τοῦ* significat semper aspersionem et eleantem cum contemptu: sed rei propositionem calvaria aliorum; ut si quis dicat: *Iste velut ἄνθρωπος, nil contemptum de illo enim tantum indicat eum præstantiore quam non esse præditum. Quo sensu negare sciam Christum fuisse ψιλὸν ἄνθρωπον. Sic qui ψιλὸν ἄρτον, solum et nudum panem comedit, abjecte de pane sentit, sed alia duntaxat comedit: nam et de præstantissimo pane manducetur, sine ullo alio edulio recte vocatur ψιλὸς allirmamus.*

Ait scholiastes: *Geographus Arabi per Hierosolymarum, sive Æliæ, quo nomine etiam utitur, enumerans, longe aliter quam postea a Benjaminio in Itinerario, unam commentum vocat πόλιν τῆς Μητρᾶς, vel τὴν Ἐλίαν. Item enim vox Hebraica etiam apud Arabes signum hanc autem portam ait auctor perpetuo clausuræ, neque aperiri unquam, nisi die Olivæ. Videtur his verbis significare, morti per die quadam autiretur solemnem pompam Olivæ montis vertice ædificatum a Christianis essent Hierosolymis θαλλοῦς Olivæ gestantibus similitudinem Judicæ βατοφορίας.*

Erras. Hoc significare vult auctor ille: *de Hierosolymarum (hunc enim intelligit per diem Olivæ) Christianos ex monte Olivæ, ramos palmæ gestantes, instituere processionem ad imitationem Christi et discipulorum ejus, per portam, hac die solummodo aperiri solent: alioqui perpetuo clausam, quæ Arabes vocant Olivæ: de qua sic scribit Breidenbachius in Itinerario suo, seu potius in Iconismo urbis Hierosolymitanæ, quem Itinerario suo adiecit: Porta per quam Christus sedens in asino intravit Hierosolymarum: quæ etiam Heraclio imperatore cum pompa imperiali oclusa primam vicem postea humiliter se aperta fuit. Et hanc manet miraculose Sarracenis: ita, quod ne possunt eam reparare quolibet ingenio: quæ si tantæ, subito moriantur. Unde nullum hunc*

ingrediendo, vel egrediendo. Hæc ille. Similia homini in Theatro suo.

Pro consuevisse, etiam Sarracenis in sancta dominantibus, solemnem processionem in monte a Patribus ordinis Minorum S. Francisci huius, docet Hodæporicum Baumgartnerianum, t. 1, c. 7 : *Descendentes versus mare Mortuum luge lustravimus : in quo loco guardianus de e Sion* (sic enim nominatur qui religioso illi præest) *solet omni anno die Palmarum cum ibus suis asellos ascendere, ac Hierosolymam re ob memoriam facti ibi a Christo patrati. quam quod de asellis dicitur, ambigo, num auctore, an ab interprete Predicante : foris enim solus guardianus asino vehitur, cæteris comitantibus et subsequenteribus, cum hymnis nunciis, ad ritum præmæ illius ex monte Olivæ processionis. Porro per quam portam sub acenis supplicantes festo Palmarum ingressi sunt, non explicat Hodæporicum Baumgartnerium. At sacrum hoc agmen per hanc portam orbem fuisse introductum, quando geographus is vivebat, et scribebat, mirandum non est, doquidem vixisse et scripsisse videtur Christi cruce signatis rerum in Palæstina potientibus.*

Inc docere nos aggreditur scholiastes, quod in lectione sanctorum Patrum versari debeamus. *Judicio, inquit, opus est ad veram eorum em percipiendam. Itaque semper in memoria habendum, aliter Patres loqui cum δῶξαντες et aliquid tractant : aliter, cum obiter, et ut ipsi se solent, οὐροποιχῶς. Agnosco distinctionem a Calviniano genio adversus Bellarminum usuram ; scilicet, Patres non omnia serio, et doctè causa, sed multa dicis solummodo gratia serunt, et in his numerabimus quidquid Calviniano sto.nacho minus acceptum gratumque accidit.*

vidiamus exemplum hujuscemodi æconomice tious seu locutionis, seu assertionis. Possent it scholiastes, multa ejus exempla, et quidem assima, afferre. Non dubito, quia certus mihi or, te totos illos tres divi Chrysostomi ad vituperatos vitæ monasticæ pulcherrimos usque libros, et comparationem monachi et ; et totam Theodoretæ religiosam historiam, vidquid hujus generis occurrit, pro scriptis et rtis non dogmaticis, sed æconomicis reputare, non serio, sed obiter tantum, et ludi gratia, cepta et edita fuerint.

id scholiastes supersedet procul exempla arere, quandoquidem longe illustrissimum præ ibus est in hac ipsa Nysseni epistola : *Nam orius ad mulieres scribens, quæ Hierosolymis t, ubi vestigia visebantur humanæ Christi conitionis in terris, sic apud illas loquitur, quasi redendum doctrinæ Christianæ, atque adeo etiam ene vitendum ingens aliqua esset eorum præroa, qui oculis corporis loca illa vidissent. Itaque tio nuda. hic opponitur ei auditui, qui cum initione eorum locorum fuerit conjunctus. Ita est. vult, hoc sentit Nyssenus. Quid tu ? Non simter hæc ita dicuntur a Gregorio, neque δῶξαντες, m οὐροποιχῶς, dum proposito suo servit. Prorum autem illi erat hanc epistolam scribenti, ter Hierosolymitanos castigare propter ea vitia, inter illos deprehenderat, et eam quam paulo malam spinam vocabat : quæ reprehensio, ut is auribus ab illis acciperetur, ita benigne cum hoc loco agit, ut aliquam eis super omnes Christi prærogativam concedat.*

a Calvinianum genium, ut eludat quod suo to ingrattissimum accidit, commiscitur hoc serio, sed οὐροποιχῶς duntaxat a Gregorio ptum et pronuntiatum, ut æquioribus amuis peretur reprehensio paulo post instituenda :

probatque hoc ex epistola *De euntibus Hierosolymam*, ubi simpliciter negare videtur, ullam esse locorum Hierosolymitanorum præ cæteris prærogativam, vel vim excitandæ pietatis inditam. Et hoc ait scholiastes, *δῶξαντες a Nysseno traditum.* Verum si quis contendat, omnia, quæ in illa epistola a Nysseno (si Nysseni est) disputantur, non δῶξαντες, sed οὐροποιχῶς, hoc est, accommodate ad non monasticæ vitæ professores, quos a peregrinatione Hierosolymitana debortabatur, scripta et dicta esse, quo se vertet scholiastes ? Quo argumento evincet hæc potius in hac epistola esse æconomica, id est, obiter et ex occasione personarum scripta, quam illa in epistola de euntibus Hierosolymam, præsertim cum constet, tempore Nysseni, peregrinationem Hierosolymitanam a nemine orthodoxorum fuisse improbatam, a quibus Nyssenum dissentire voluisse, qui sanus sibi persuadeat ? Itaque quidquid illa in epistola scripsit, æconomice, hoc est, accommodate ad solitariæ et monasticæ vitæ sectatores et sectatrices, cum quorum instituto tam longinquam peregrinationem minus belle concinere haud abs re existimabat, præsertim cum peregrinationem illam urgeret, tanquam necessariam ad Christianam perfectionem. Sed quia Calvinianus spiritus prorsus nihil virtutis et efficacitatis ad excitandam fidem et pietatem in mentibus inuentium agnoscit, et ipsam peregrinationem Hierosolymitanam in postremis ducit, nisi forsitan politice instituat, gratia pervestigandi et lustrandi antiquitates, situmque terrarum : hinc quod hic clare a Nysseno asseritur, fumo impietatis suæ involvere, et conspectum clarissimæ veritatis nobis eripere properat.

Simile quid audet in D. Hieronymo : quem ait, *locutum οὐροποιχῶς, et obiter, non serio, quando peregrinationem Hierosolymitanam, et loca sancta laudat et commendat : δῶξαντες autem, quando hanc peregrinationem et sanctorum locorum visitationem dissuadere et reprehendere videtur.* Quo commento vix ullum vanius audivi. Vide lib. 1 De peregrinat., præcipue cap. 14. S. Hieronymus epist. ad Desiderium : *Certe si consortia nostra displicuerint, adorasse ubi steterunt pedes Domini, PARS FIDEI EST, et quasi recentia nationatis, et crucis, ac passionis vidisse vestigia.*

Vides, inquit scholiastes, partem fidei appellari inspectionem locorum sanctorum, cum æqualis illi Gregorius noster eos ferit, εἰς ἐν μέρει εὐσεβείας νενομισται τὸ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις τόπος ἰδεῖν, diversitatis ratio est : quod Gregorius δῶξαντες ; Hieronymus οὐροποιχῶς illa scripserunt. Fabulæ Calvinisticæ. Scilicet D. Hieronymus non serio, et ex animo, sed dicis duntaxat causa, tot viros et feminas ad peregrinationem Hierosolymitanam et ad sanctorum locorum inuisionem invitavit, et omnibus eloquentiæ suæ argumentis incitavit. Scilicet dicis tantummodo gratia ipse hanc peregrinationem non solum obiit, sed et stabilem sedem in Palæstina fixit, ut sanctorum locorum aspectu perpetim frueretur. Scilicet, Paulam, sanctissimam feminam, singula loca religiosissime circumeuntem, venerantem, adorantem, S. Hieronymus dicis tantummodo gratia, nec serio et animatus, elegantissima lucubratiōne, qua vitam S. Paulæ comprehendit, persecutus est. Omnia hæc obiter tantum vir ille sanctus fecit ; non ut posteris exemplum daret, non ut nos similia facere doceret.

Nec concoquere potest scholiastes quod D. Hieronymus affirmat, partem pietatis esse, adorasse ubi steterunt pedes Domini : opponit epistolam ad Paulinum, de Institutione monachi, ubi, ut loquitur scholiastes, *illud sum, Pars fidei est, clare eeerit his verbis : Quorsum, inquit, hæc tam longo repetita principio ? Videlicet, nec quidquam fidei tue deesse putes, quia Hierosolyma non visisti : nec nos*

idcirco meliores existimes, quod hujus loci habitaculo fruimur.

Sed meminisse oportebat scholiasten ea quæ in Epistola ad Paulinum monachum scribit S. Hieronymus multo magis dici debere scripta *ολογομνωος*, hoc est, accommodate ad personam, et ex instituto personæ, ad quam scribebat, scripta esse, quam alia, ubi ex professo de utilitatibus Hierosolymitanæ peregrinationis disserit. Magis enim convenire arbitrabatur D. Hieronymus, ut Paulinus sua in solitaria vita lateret, quam peregrinantium catervis admisceretur, forsitan ad hoc inductus adjunctis quibusdam seu circumstantiis, ipsi Paulino propriis. Nec immerito dixit, *Nec quidquam fidei tuæ deesse putes, etiamsi Hierosolymam non videris*: quia fides potest esse integra et perfecta, Hierosolymis non visis; ut patet exemplis tot myriadum sanctissimorum hominum, qui fide ardentissima suere præditi, nec tamen monumenta Christi nati et passi inspexerunt: et illi ipsi, qui peregrinantur Hierosolymam, libere cum auctore epistolæ de euntibus Hierosolymam profiteri possunt, se, etiam ante quam Bethlehem viderent, credidisse, Christum ex Virgine natum, in Golgotha crucifixum, resurrexisse, et in cælum ascendisse. Interim tamen rectissime, et huic ipsi asserto convenientissime affirmat D. Hieronymus *partem fidei esse, adorasse ubi steterunt pedes Domini*. Pars fidei est, quia talis peregrinatio non nisi ex fide suscipitur et obitur. Pars fidei est, quia adoratio in locis sanctis, non nisi ex fide manat. Pars fidei est, quia inspectio et veneratio locorum sanctorum fidem acuit, intendit, incendit, et auget: et accidentaliter mirifice perficit, quamvis quoad essentialia, fides etiam in eo, qui Hierosolymam non vidit, ita comparata esse queat, ut nihil ei desit, quoad ea nimirum, quæ sunt simpliciter necessaria.

Ait scholiastes, Axioma theologicum *ἀνακρίπτρον* esse, nullam creaturam adorari posse, sine abominabili idololatria. Assentior, si adoratio sumatur stricte pro cultu divino: et per se, absolute, sine habitudine ad aliud. Nego autem, si, ut patet etiam ex usu Scripturæ, accipiatur pro cultu quodam inferiore, licet religioso, vel etiam pro cultu divino sed analogice tantum, et cum habitudine ad prototypum alicui tributo. Sic enim adoramus humanam naturam Christi, ejusque reliquias, imagines, crucem, etc.

Ostendit scholiastes, quam bene sit affectus erga dialecticam et syllogisticam disputandi de theologis rebus rationem. Quod Nysenus et alii minus hunc disserendi modum probasse videntur, suas causas habuerunt, sicut et posterioris ævi theologi gravissimis causis inducti sunt, ut hoc pressum et adstrictum argumentandi genus amplecterentur, invisum omnibus hæreticis, sed vel ideo maxime urgendum et in conflictibus adhibendum. At de hoc copiose actum est in Responso ad theses Hunnianas, et in primo Antimonio, et in Antistrena Polycarpica.

Sophisticæ criminatione gravat scholiastes scholasticam dicendi et scribendi formam. Scilicet sophistica est, quidquid istos ita irretit, ut vel nunquam, vel non sine magno nisu se inde extricare queant.

Fidelibus et similiter credentibus sufficere ad salutem, quæ verbo Dei sunt expressa, non est orthodoxorum pronuntiatum, sed heterodoxorum delirium, præsertim si omnia creditu necessaria contineri velint in Scriptura proxime, immediate et formaliter; ut sane volunt, non remote tantum, mediate et implicite.

Nysenum ex lectione librorum Origenis traxisse aliquos nævos, calumnia est in sermone longe eruditissimum, a qua pridem vindicata opera S. Germani patriarchæ Constantinensis apud Photium volum. 233, qui nominatim ad clericam orationem, et disputationem de la cum Macrina sorore, et librum De peccata vitæ Christianæ a macula Origenica acceruit.

Illud plenum solatii est pro Bardone. Barone (hæreticorum Catholicos *χρονίτα*; seu rarioris appellantium) *admonitio* pui viri hanc habet subburdones, seu Burdonis pulli sublypici, sincero Dei zelo flagrantes, quorum maxime votum, ut omni novitate sublata (omnia sacrosanctos intelligas) vera antiquitas restitueretur, nica, non Christiana) et fiat unus grex, unus (Burdonicum stabulum), cum se a novitate larum Novatorum vident (talem se vidit apud do a Serario; talem Drusius; hoc nimirum habet scholiasten) desinere mirari in inanis ac ridiculæ appellationis, et justam suam indignationem commiseratione mutari, ut fecit Burdo, qui ex commiseratione eaque agasonem potius quam litteralorem habet convicia et maledicta in Serarium etiam ab illo Novator audisset.

Quod *ἀδυν* non obscure scholiastes *sepulcro*, id non ægre ferendum, quia ab illo, quem *virum maximum* nominat Bellarminus lib. iv de Christo, cap. 10.

Qui porro fuerint illi, qui Hierosolymam nonem Nyseni refugiebant, de qua mirum tam graviter conqueritur, non satis constat; est; quia non satis constat, quo anno a serico Hierosolymitano Nysenus in Prætorio eiechtes exstant, anno Christi 359, et in sermo docet Baronius. *Abdicato Cyrillo, episcopo pessi Herennius*, inquit Sozomenus, cui *Heraclius, ei autem deinceps Hilarius*, non tempore illam rexisse ecclesiam ad imperatorem Theodosii accepimus, *cujus temporibus ipsam dignitatis sedem revertit*, nimirum anno 382, Theodosii imperatoris anno quarto. Nyseni profectio Hierosolymitana concilio post concilium Antiochenum, celebratum ut arbitratur Baronius, dicendum est, supra dictis tribus Cyrilli viventibus, qui videntur fuisse Ariani, quædam Cyrillus ab Arianis expulsus fuerat, thesiam Hierosolymitanam, quem a Nyseni Nyseni abstinuisse, non mirum, quippe et næ hæreses infensissimus hostis et opposisset.

Si autem, ut aliis placet, Nysenus Hierosolymitanus profectus est post synodum œcumenicam Constantinopolitanam, celebratam anno secundo anno tertio imp. Theodosii, et Damasi primo anno quinto, tunc fieri potuit ut Cyrillus profectus venerit Hierosolymam Nysenus, et sequenti, hoc est 382, selem receperit, et particularis ejusdem concilii Constantinensis de quo Baronius, Annali quarto, anno Caroli. Ipsum Cyrillum a Nyseni communionem abesse, nemo, opinor, jure affirmaverit, quippe orthodoxa Nyseni mens et sententia non potuit esse ignota, cum simul fuerint in concilio synodo Constantinopolitana. Alios igitur, qui id fecisse oportet, pravis opinionibus, quales Hierosolymis vixisse nemo mirabile cogitarit, ex omnibus nationibus eo in urbem, etiam clericorum, confluere consueverunt.

INDEX ANALYTICUS

RERUM ET VERBORUM NOTABILIUM

Quæ in S. Gregorii Nysseni operibus continentur.

Numerus Romanus totum, Arabicus columnam indicat.

- on Moysis frater, I, 307, A; quid mystice denotet, I, D; sacerdotali honore decoratur, I, 322, C.
 abius Christi miles, II, 115, A.
 regatio animi quid, III, 298, C.
 ditio et solutio quid, et quomodo differant, II, 111.
 ortus quid significet in Scriptura, I, 595, A. B.
 ahæ migratio allegorice interpretatur, II, 939, 942.
 ides et sacrificium, III, 596, 567 et seqq.
 alonis a facie fugere quid, I, 546, C.
 yssus in Scriptura quid, I, 83, A. Dæmonum habitatio, I, 475, A.
 illius errores, II, 1294, C. D.
 es instructæ quæ mystice, I, 1099, A. B.
 siones brutorum ubique constant, hominum non, II, 211, D.
 olei, vitiorum impetus, I, 747, C.
 amus, Eva et illorum filii Trinitatem figurabant, et Iodo, I, 1530, C, D.
 olescentulæ diligentes Sponsi pulchritudinem quæ, I, D.
 oratio quid sit, II, 1331, B. C.
 ulterius quale peccatum, II, 227, B.
 rov quid et unde dicatur, I, 1150, C.
 ventus Domini ex Scripturis, III, 199 et seqq.
 ficare seipsum quid, I, 1318, C, D.
 ificia lucida et ædificia tenebrosa quæ, I, 707, A.
 ificiorum delictæ et opera supervacanea, I, 634, 635.
 yptii plagæ I, 507, D; quid mystice significant, I, et seqq.; Ægyptiorum exercitus undis maris Rubri plus, II, 511, A, B.
 ualitas apud inferos magna, III, 1003, C.
 r quid et qualis, I, 86 et seqq.; aer ater et tenebrosus, I, 530, A, B, C.
 gyptiis quid mystice, I, 530, A, B, C.
 ternum est quod non ad tempus dicitur, II, 479, B.
 ius quis et qualis fuerit, II, 259, C; ejus vita, 262, 9.
 vum quid sit et quid significet, I, 751, D.
 fectiones nec a principio, nec natura innatæ sunt homini, sed ex consilio sibi eveniunt, III, 370 et seqq.; a frigore efficiuntur, sunt durabiliores, III, 778, B.
 flictio immoderata animi perfectionem impedit, III, 407.
 vus quid, II, 962, C, D.
 ar in deserto baptismum mystice figurabat, III, 587, 9.
 vus quid et utrum de Filio sicut de Patre dicatur, 93 et seqq.; 918 et seqq.
 er quis, et quæ virtus et potestas agri, et an inter se rant, I, 854, D, 855.
 ni sanguine postes uncti quid significant, I, 334, C; conedendi formæ quid denotet, I, 355, B, C.
 ricola noster quis, et cujus agricultura sumus, I, D.
 ricultura nihil aliud quam vitæ apparatus et subsidium, III, 14, B; agricultura effectus, I, 662, A, B.
 a in Deo quid, I, 1102, A.
 exander philosophus et martyr, summæ paupertatis or, III, 935, D.
 imentum animæ quod, II, 190, C.
 Alleluia, inscriptio psalmi, quam notionem habeat, I, 511, D.
 Altare et thuribulum tabernaculi quid, I, 183, D.
 Amalthæ fabula, I, 974, D.
 Amentis signa, I, 646, D.
 Amicus verus et vera amicitia, I, 1043, B. C.
 Amor quid sit definitur, I, 734, B. Amandum quid, et quod tempus amandi, I, 734 et seqq. Amoris telum quid, et quis illud jaculetur, I, 851, A. Amoris aculeus, fides, *ibid.*
 Amphilochium hortatur ut ad se mittat operarios ad sacellum conficiendum, III, 1094 et seqq.
 Ananiæ sacrilegium quid, III, 675, B.
 Angeli nomen ad utramque partem a Scriptura positum, quid, I, 342, A; angelorum custodia, I, 934, D.
 Anima quid, III, 30, C; animæ definitio Eusebiana, II, 205, D; Mosæica et Platonica, II, 206, A; de ejus origine sententiæ variæ et errores, I, 1531, D et seqq.; anima quid, secundum varias philosophorum opiniones, II, 187; non est materia nec corpus, II, 190; non sanguis, II, 191, A, B; non aer, C; quomodo corpori uniat ignovamus, II, 43, A; an anima, an corpus doleat, II, 194; animæ separatio a corpore, mors, *ibid.* C, D; animæ contentus ex simia, *ibid.* D. Anima cum corpore ut lyrica cum lyra, II, 195; non tamen est harmonia, *ibid.*; nec temperamentum, 198; immobilis movet, 202, C; non est numerus, 203, C; loco circumscribi non potest, 218, D. Anima proprie et est ea et dicitur, quæ ratione utitur; cæteris appellatio tantum cum hac communis, I, 175, C, D., 178, A, B. Anima humana quomodo Trinitatis imaginem exprimat, I, 1335, C, D; quomodo Dei regimen, 1343, A, B; animæ humanæ tegmen, sublime Evangelium, I, 878, B; medicina ejus et curatio quæ, II, 35, D; anima quæ Deo conjungitur, non potest satiari ejus fructione, I, 777, D.; motibus cogitationis et intelligentiæ libere extenditur in universa natura; II, 42, C. Nemo ejus operationem novit, II, 947, D; oportet illam in perpetuum manere, III, 18 et seqq. Animæ appetitus et impetus per bona Scripturarum semina designati, III, 62, C, D. Anima baptismo non obsignata, a Domino non agnoscitur, III, 423, B, C; animæ bellum, 491, B; quæ sit ejus mors, 615, B.; non est peccatum, sed capax peccati, II, 546, D. Anima mente carens, jumentum est cogitandi facultate destitutum, II, 1258, B.
 Animal per certa signa voluptatem indicat, I, 1250, A.
 Animalia ad hominis usum creata, I, 142, 143. Animalia non bibentia, II, 191, A, B; pulmone carentia, *ibid.* C.
 Animi quomodo orturi fuissent, si homines primi nulla se peccati labe polluisent, I, 187 et seqq. Animi ante corpora non existunt, I, 230 et seqq. Animatorum discrimen, I, 146 et seqq. Animi facultas princeps que parte contineri putanda sit, I, 155 et seqq. Animi et corporis motuum discrimen, I, 175, A, B. Animo simul et corpori idem existendi principium, I, 234 et seqq. Animus per virtutes pascitur, I, 1095, A, B. Animi nidus questionum explanatio, in quo mens fessa quiescit, I, 63, A. Animi ad perfectionem tam impedit corporis obesitas quam afflictio immoderata, II, 51, B, C. Animus a corpore, ut amicus ab amasia, victus, II, 218, C. Animi integritatem ejusque ab omnibus affectibus vacuitatem, corporis munditiam anteire

oportet, III, 547 et seqq. Animo perfecto esse non potest qui multis rerum curis distinctetur, III, 531. Animus cruciatur et cogitur in particulis corporeis, III, 511, C, D. De animorum migrationibus doctrina fabulis consentanea evertitur, I, 254, A, B, C.

Anna prophetissa, III, 1075 et seqq.
Anni quatuor tempora, II, 954, D.

Anomœi Filium et Spiritum sanctum inter res creatas numerabant, II, 298 et seqq. Anomœorum doctrina refellitur, I, 139, B, C; 182, A. Anomœorum doctrina fructus zizaniorum ab Ario seminatorum, II, 262, D.

Anomœus alter Epicurus, III, 559, C.
Antiquius vocabulum in rebus creatis quid, II, 558, B, C; et quid in Deo, 559 et seqq.

Aperire et claudere in Scriptura quid sit, I, 102, C.

Apis producta in exemplum virtutis studiosis, I, 958, D.

Apollinarii errores, II, 206, D.

Apollinarius errores, II, 1125 et seqq.

Apologia qualiter instituenda, II, 270, D; illius finis, 267, D.

Apostoli, pauperes, idiotæ, III, 1062, B, C.

Appellationes non sunt essentialium significatrices, sed proprietatum, II, 717 et seqq.

Aqua super qua ferebatur Spiritus Dei quæ, I, 82, B, C; aquæ, quæ super celos sunt, I, 90, B. Aquæ in sanguinem conversæ, I, 507, D; quid mystice, I, 346, A, B. Aquæ sacramentum quid, I, 362, C; quis ejus effectus, I, 365, D. Aquæ post transitum quales esse debemus, *ibid.*, A. Aqua omnis apta ad usum baptismatis, si invenerit fidem accipientis, et benedictionem sacerdotis sanctificantis, III, 422, D. Aqua in baptisate ad quid subservit, III, 583, A; purgat et illuminat hominem, 585, C, D. Aquilo qualis ventus et quid designat, I, 535, B; 988, A. Aquilo potestas adversaria, I, 555, B.

Araxius episcopus S. Macrinæ ad funus præest, III, 994, A, B.

Arbitrium si non sit liberum, quæ sequantur absurda et incommoda, II, 78, C, D. Arbitrii liberi facultas res bona, I, 742, D. Arbitrium voluntatis, est honor divino æqualis, III, 525, B.

Arbores nos ducunt ad resurrectionis rationem, III, 670, D.

Arca fœderis alis cherubini contacta quid, I, 583, A, B.

Archias juvenis, quærens aquam baptismi in tempore quo aqua deficiebat, moritur, III, 423, D.

Arcula in qua Moyses aquis expositus quid mystice, I, 530, A.

Arena quid significet, I, 627, D.

Aristotelis ars fallax et versuta Aetio impietatis occasio, II, 266, B.

Arius Dei inimicus, II, 262, D. Arii errores, II, 1282 et seqq.

Armenias qualitates, II, 778, A, B.

Aroma Deo sacrificium, I, 958, A. Aromata in Scripturis quæ, I, 782, B, C; 935, D.

Arrogantia tumor, I, 663, C.

Ars quæ sit, III, 59, A. Artium inventor quis, III, 463, B.

Artium auctores primi, I, 1106, B, C.

Ascendere de altiori in altius quid, I, 378, D.

Ascensio Christi, III, 699 et seqq.

Ascensiones animæ quæ, I, 887 et seqq.

Ascensio tres animæ, vel profectus, I, 842, B.

Asinus in Scriptura ille qui simulacrorum cultus onustus est erimine, III, 1142, D.

Aspis surda quid denotet, I, 594, B.

Athanasius Galatarum episcopus, II, 259, C; ex Alexandria ejectus, 263, A.

Atria Domini sunt virtutes cum quibus habitat ratio, I, 725, A.

Auditus sensus quid et quomodo exerceatur, I, 151, C; quæ ab eo mala, I, 1186, C, D; auditus et sermo naturalem inter se habent relationem, III, 979, A.

Augur maleficus nihil adversus eos qui præsidio defenduntur, I, 419, D.

Auleorum tabernaculi mystica expositio, I, 586, C.

Auri cupiditas reprehenditur, I, 667, 670.

Aurifices periti quomodo purgant aurum, et quid nos docent, I, 851, A, B.

Aurora quid, I, 503, C.

Avaritia, crudelis domina, I, 565, C; omnium malorum radix, I, 674, C, D; simulacrorum cultus, I, 1122, C; idololatriæ species et quale peccatum, II, 231, D et seqq.; infidelitati aditum patfacit, III, 550, A.

Azimum quid, I, 363, B.

B

Babylonica proles quæ, II, 250, C.

Babylioniorum dissensiones et mores periti, B, C.

Raculus mystice quid, I, 558, B.

Balaam augur, I, 526, A; 422, A.

Balach Madianitarum princeps, I, 536, A.

Baptisma ex Scripturis, III, 251, A; baptis-

nem præfiguravit ubique vetus Scriptura, II,

baptismus per prophetas vaticinatus, III, 521,

Baptismus gratiæ fluvius, III, 419, C; in nomi-

nis datur, III, 586, C, D; non valet, si unum

et Trinitatis prætermittatur, III, 1031, A; differendus propter proclivitatem ad vitium, II,

C; cur qui baptizatur ter in aquam demittatur,

A, B, C. Baptismatis effectus mirabiles, III, 577,

C, D; in baptismo nomina dari solita, III, 441,

plurimum concurrebatur tempore terre motus,

pestis, 419, A. Baptismum quidam differunt,

benes si non post mortem punirentur, III, 47,

sma Philippi minime operum, 422, D. Baptis-

atium et lavacrum datur sanitas, 418, B. Baptis-

care minus malum est quam non baptismum,

435, A. Baptizatus recens similis est (ironia), II,

Basilii (S.) Christi miles, II, 914, A; cre-

ditorem tanquam donum Ecclesiæ obtulit, I,

illius scripta nullis, nisi divinis, cedunt, I, 6,

omnium virtutum pulchritudine decoratus, II,

eius nobilitas et patria, III, 815; ejus erga Deum,

803; os pietatis, II, 250, A; illius laudes, II,

seqq.; cum Moysæ confertur, 790 et seqq.; cum

cum Elia, 794, 803; cum Paulo, 798, cum

sta, 802; cum Samuele, 807; ejus mors, II, 251,

lius fama' ab Eumonio maledice lacerata, II, 251,

258 et seqq.; 279, A.; a timiditatis et parvos ac-

ditur, II, 287 et seqq.; 295.

Battologia quid, I, 1127, B.

Beatitudo quid, I, 454, B, C; 1195, D et seqq.

boni caput et terminus, I, 531, C. Beatitudinis con-

da rationes octo, I, 1194, 1195 et seqq.

Beatus vere quis habendus, I, 1198, A. Beatus

habendus, virtute præditus, III, 998, B.

Bel, deus Babylioniorum, II, 682, C.

Bellum spirituale quid, I, 745 et seqq. Belli

varii, *ibid.* Belli incommoda, I, 1282, C, D.

Benefactorius solis gratiarum actionis merito

turali ratione debetur, II, 999, D.

Beneficentiæ laus et fructus, III, 462, B, C; au-

ctor primus et origo Deus, *ibid.*, D.

Benevolentia est causa cur Deus venient et

II, 47, A, B. Benevolentia nostra in Deum

431, A. Benevolentia Dei animæ pulchritudo, I, 1092,

Bethel montes quid significant, I, 963, A, B.

Bona quorum studio tenentur homines, quæ

750 et seqq. Bona cur Deus malis tribuat, I, 1192

omnia ex Spiritu sancti fonte profuunt, III, 521,

ni acquisitio est contrarii fuga et interemptio, I,

Boni natura nihil aliud est quam Dei Filius, I, 521,

Boni possessio ejus contemplatio, I, 623, C. Boni

nus, vitium, I, 874, D. Boni alimentum quid, I,

Boni et honesti vis quanta, III, 96, R, C. Boni

participatio qualis est, et quid efficit, III, 106, E, F.

rum eorum quæ in vita altera expectamus fructus

erit in cibo et in potu, licet initio mundi boni

isidem in paradiso vitam suam conservarent, I, 5

seqq. Bonum omne ipsa natura, quæ bonum est

bet terminum, I, 299, D. Bonum et honestum

maxime judicantur, et quænam illa sunt, I, 694, C.

semper firmum et stabile, I, 682, C; sapientia et

complexum, *ibid.* Bonum quod ex æquo omnibus

tempore bonum est, nunquam expleri potest, I, 62

B. Bonum verum et perfectum Deus, extra quod

est, I, 726, A, B. Bonum non est vere bonum, quod

est ordine collocatum cum justitia, sapientia et

II, 55, D. Bonum supra omne bonum, *Emmentis*

II, 470, D. Bonum vere quid et quid non, II, 4

seqq.; non in tempore, sed in libero arbitrio

791, A.

Bonitas Dei quomodo se ostendat erga homines

62 et seqq.; bonitatis nomen Deo convenire, III, 9

Ros in Scriptura, ille qui legis iugo subjectus

1142, D.

Botrus, opera hominis, I, 506, C; botrus Cy-

neis Engaddi quis, I, 827, C, D.

Brutorum animæ quales, II, 211, A; et quales

actiones, *ibid.*, C, D.

Buxæ tabulæ quæ, I, 1074, B.

C

Cadaver est, quod anima caret, II, 1254, B.

Cæcitas quid, II, 27, C.

s qui multos habet oculos, I, 951, A.
 s voluntaria quid, II, 250, D.; et quid involuntaria, e, 251, A, B.
 cur condemnatus, I, 846, C, D.
 os cur interdixit Dominus discipulis, I, 1086, D.
 o in Scriptura quid significet, I, 378, A, B.
 os lætari et valles repleri quid, I, 550, B.
 etabrum tabernaculi quid mystice, I, 579, C.
 s quinam in Scriptura, I, 606, B, C.
 cum canticorum quid, et cur sic dictum, I, 774,
 cum quid sit, I, 494, B.; canticum harmonia se-
 ducit vitium, I, 674, D.
 is quot producit mala, I, 674, D; 675, A.
 lorum natura quæ, I, 1103, B; capillorum pul-
 o et laus, I, 922, A, B.; et quid denotent,
 ornamentum capillorum similitudo, I, 1103, D;
 æ proprietates et quid significet, I, 847, A.
 t Ecclesiæ aurum purum, I, 1035, A, B. Caput ponti-
 demate coronatum quid, I, 591, C, D.
 elus mystice quid, III, 594, D.
 is et spiritus proprie nullam habent societatem,
 sunt commiseri, II, 619, D. Carnis susceptæ in
 satione num dolus fuerit in Deo, II, 67, B, C.; caro
 etus quid, I, 1003, D et seqq.
 gationes non ægre ferendæ, III, 507 et seqq.
 ualæ quibus ornamenta pontificis connectuntur
 , 591, C.
 li leonum quid denotent, I, 587, A.
 i Libani, virtutes, I, 358, D.
 immania ab homine capta, et quomodo, I, 266,
 patrem irrisit, et quare, I, 659, C.
 itas Deus est, et quomodo vulnerat cor, I, 851,
 Charitatem in anima ordinare quid, I, 847, A.
 ubin, angeli quinam, I, 383, C.
 dæ in organo extensæ quid significet, I, 485, B.
 stianismus divinæ naturæ imitatio, III, 243,
 stianum qualem esse oporteat, III, 251 et seqq.
 anorum nomen vel professio quid sibi velit, III,
 seqq. Christianorum forma perfecta qualis, III, 255
 Christianorum vita moribus bonis instrui debet,
 5, B, C.
 stus Dei potentia et Dei sapientia, II, 478, B; 498,
 dicitur primogenitus ex mortuis; in multis fra-
 gnis creaturæ II, 634, 635 et seqq. Christus est
 terna, II, 834, B, C; lux vera, 895, C; non est im-
 m caput, 911, B. Christus dictus ostium, panis, via,
 pastor, lux, et quomodo, II, 1010, 1011. Christi
 tio et mors extra affectionem, II, 46, D. Christi
 us ex Scriptura, III, 199 et seqq.; ex Virgine nati-
 207 et seqq.; illius proditio et passio, 211 et seqq.;
 te ejus tebebræ, 213; resurrectio, 215; ascensio,
 circumscriptio, *ibid.* Christi nomen quid significet, III,
 2; 251, B, C, D. Christus Dei virtus et sapientia,
 59, C, D; 650, D; lux et sanctificatio, 262, C; pax,
 B; pascha pro nobis immolatus, 265, A, B; pe-
 7, D; imago Dei invisibilis, 270, C, D; primoge-
 274, 275. Christus quare voluit baptizari a Joanne,
 9, C; quomodo eodem tempore et apud inferos et
 adiso fuerit, 614, D; 615 et seqq. Christum nudum
 e lintaminibus resurrexisse quid significat, III,
 Christi subiectio, I, 1507, B, C; illius comparatio
 loyse, I, 1158, D; 1158, A, B. Christus quomodo in
 formatur, I, 545, B, C.
 cini capitis quid, I, 1003, B.
 gulum pro modestia, I, 358, B.
 tes et caninæ muscæ quid mystice, I, 550, D.
 namomum quid in se, I, 971, D; quid in anima et
 n aere, 974, A, B, C.
 nuncisio in muro et in petra, I, 878, C.
 ara et ejus concentus quid mystice, I, 602, B.
 itas a malis et pravis studiis et institutis habitata
 I, 571, D.
 ves nominum significationes, I, 1002, D; clavis regni
 s paretur, I, 1025, D.
 vus, continentia, I, 414, D.
 peus fides, qui frangi non potest, I, 747, B, C.
 i quomodo enarrant gloriam Dei, I, 74, B, C; 379,
 , 983 et seqq. Culum, cum sit omnis expertus muta-
 , nunquam quiescit, I, 151, A.
 meteri descriptio, et quid nos doceat, I, 1203, D.
 itatio est mentis motus et operatio, II, 1187, C.
 nio unde procedit, et ejus effectus, I, 646, B; co-
 sdi ipsius eorum quæ sunt in nobis bonorum cu-

stodiendorum tutissima ratio, I, 805, A, B. Cognitionem
 inter et dijudicationem discrimen, I, 198, C, D.
 Cognoscere seipsum qualiter quis potest, III, 510,
 B, C.
 Colli sponsæ cum torquibus similitudo quid significat,
 I, 815, B, C. Colli ornamentum verum, 818, B; collum
 sponsæ cur turri David comparatum, 951 et seqq.
 Color quid sit, I, 78, D.
 Columbarum ars aucupatoria, III, 1086, 1087.
 Columnæ tabernaculi quid, I, 379, B, et quid mystice,
 383, A, B; columnæ animæ porticum sustinentes, quæ,
 658, B, C; columnæ Ecclesiæ quæ, 1078, B. Columnæ in-
 scriptio seu illud: *Ne corrumpas*, in psalms, ad quid nos
 hortatur, 511, B, C.
 Comanorum civitas, III, 425, C.
 Comoda spiritualia ex visitatione sanctorum locorum
 provenientia, III, 1015 et seqq.
 Conmotio ventris sponsæ quid significet, I, 1011, B.
 Conmutabuntur (*Pro his qui*), in scriptio psalmi, quid
 significet, I, 499, A.
 Complexus opportunitas quid nos docet, I, 718, B, C.
 Concentus animæ vis et natura, II, 195.
 Concubinæ in Scriptura quæ vocentur, I, 1111, D.
 Concupiscendi vis quid sit, III, 51, 55.
 Concupiscentia in anima, quid, II, 225, D; 226, A.
 Confessionis vox, cum psalmo præponitur, quid signifi-
 cet, I, 499, A.
 Consuetudo in omni re non facile commutari potest,
 III, 358, B, C.; consuetudinis vis, III, 488, D.
 Contemplatio duplex, II, 618, D.
 Continentiam exercere non debemus plusquam oportet,
 III, 402, 405.
 Cor omnino est conclave, I, 891, C; cordis humani fa-
 cultates, I, 246, D, 247.
 Cordificare quid, I, 947, B.
 Corium, mortificatio carnis, I, 586, P.
 Corniaspina regio, II, 282, D.
 Corpora prius quam animi non sunt condita, I, 250 et
 seqq. Corporibus hominum in elementa universitatis spar-
 sari fieri potest ut quod proprium unicuique est, ex illa
 communitate restituatur, I, 226, 227. Corporis et animi
 motuum discrimen, I, 175, A, B. Corporis humani struc-
 turæ contemplatio quædam altius ex ipsa medicina bre-
 viter repetita, I, 259 et seqq. Corporis nostri mutatio est
 affectio, II, 50, B. Corporis obesitas animi perfectionem
 impedit, II, 51, B, C; III, 406, 407. Corpus non est vi-
 torum causa, sed voluntas, III, 527, B. Corpus an anima
 doleat, II, 194.
 Corpus cæleste quid, II, 935, A, B.
 Cortinæ tabernaculi, I, 379, C; quid mystice, 382, C.
 Creatio naturæ nostræ duplex, et quæ, II, 653, D;
 658, A. Creationis et providentiæ differentia, II, 225,
 B, C.
 Creatura rationalis in duplicem naturam divisa, I, 1166,
 B, C. Creaturæ proprium est servire, I, 1158, D. Creaturæ
 rationem solus novit Deus, II, 958, A. Creatura ex sua
 natura mutabilis, II, 358, A.
 Crescere in homine quid sit, I, 232, C, D.
 Crinium abscisio quid denotet, I, 563, C.
 Crucis mysterium sublatione serpentis in deserto figu-
 ratum, I, 414, 415. Crucis figura quid significet, II, 693,
 B, C; crucis figura qualiter a Davide describitur, III,
 623, C, D; crucis signum malis operum fert et remedium,
 III, 418, B. Crucem cur Christus sibi delegit ad perficiendum
 passionis suæ miraculum, III, 622 et seqq.
 Crura Christi fundata in basibus aureis quæ, I, 1073, C,
 D, et seqq.
 Cupiditas ad delectationem via, I, 438, B. Cupiditas
 bellua terribilis, a qua procul habitandum, I, 425,
 A, B.
 Cupressus quid nos docet, I, 839, A.
 Curationis varium genus, II, 222, A.
 Curis multis implicatus animo perfectio esse non potest,
 II, 351.
 Custodes civitatis qui, I, 1051, D et seqq.; et quid hæc
 est civitas, 1054, A.
 Cymbala in Scriptura quæ, et quid denotent, I,
 485, C.
 Cysinensis episcopatus, 286, B.
 D
 Dæmones auctores et ministri flagitiorum, III, 457,
 B; nihil edunt, *ibid.*; quare nobis invident, *ibid.*
 Dæmonium signi crucis virtute victum, III, 931, B,
 C, D.
 Davidis adversus Goliath pugna, II, 910, 911.
 Debitorum remissio proprium Dei munus et officium,
 I, 1178, B.

Dedicationis domus David, inscriptio psalmi, quid nos docet, I, 510, B, C.

Defectum non posse numerari, quid significat, I, 639, D et seqq.

Deitas versiois expert et mutationis nescia, II, 470, D. Deitatis vocabulum quid significet, II, 119, D; 122; qualiter sanctæ Trinitatē conveniat, 123. Deitatis significatione simul cum Patre Filius intelligitur, II, 475, D. Deitas Spiritus sancti asseritur, II, 550, B, C, D. Deitatis proprium nullo loco circumscripti, 603; deitas natura simplex, 918, B, C. Deitas Filii asseritur, III, 559, D et seqq.; idem Spiritus sancti, 574, 575.

Denarius numerus quid significet, III, 1154, C, D.

Dentium laus in quo posita, et quid denotet, I, 923, 926; dentes Ecclesie: quæ, 926, D et seqq.

Descensus quid significat, I, 987, A.

Deus quid sit, III, 1103, A, B, C; Deus est simplex et figura vacat, I, 262, B, C; incorruptibilis et immortalis, 400, C; immutabilis, et quare, 499, A, B; passionum expert, 1131, D; Deus perfectus, non multiplex sed unus, II, 11, B, C, D; non ratione caret, 14, A, B; non malorum auctor, 31, D. Deus Spiritus est, II, 550, C. Deus quod est, ab omni concrectione purum est, II, 919, B. Deus non est vocabulum, neque in voce et sono esse habet, 959, D. Deus est, qui initium non habet, alioqui non esset Deus, II, 1295, C. Deus est omnium bonorum causa semper una et eadem, II, 1170, B. Deus quam de causa in carne manifestatus, I, 638, A. Deus qui est impatiibilis, quomodo dicatur pati et affici, II, 50, B, C, D. Deus quomodo in omnibus, I, 1315, C, D. Deus quomodo invocatus adsit in his quæ sunt sanctificationibus, II, 86, A. Deus cadit sub numerum, nempe Trinitatis, et tamen est unus, III, 1102, 1103. Deus quid est, cuius similitudinem animus refert, III, 510, C, D. Dei voluntas quid sit, I, 70, A. Dei vera cognitio in quo consistit, 378, A. Dei sermo et ratio divina quid, III, 507, A. Dei variae virtutes, II, 43, D. Dei ad imaginem et similitudinem homo factus, I, 178 et seqq.; 262 et seqq.; 1327 et seqq. Deum videre quid, I, 403, D; 407, D. Deum videre, vita sempiterna est, I, 1263, D. Deum quaerendi tempus quod, I, 719, C, D. Deum esse potentem, justum, bonum, sapientem, et hæc semel omnia credendum est, II, 55, D. Deum verum esse hoc, quod neque recens est, neque alienum, II, 498, D. Deorum pluralitas in Trinitate non dicenda, II, 115, D.

Diapsalma quid sit, et in quibus psalmis invenitur, I, 534 et seqq. Diapsalma psalmi tertii, I, 538, C; psalmi quarti, D; septimi, 539, B. Diapsalmatis canticum, 539, D; 542, A.

Dilectio unius odium efficit alterius, I, 718, D. Dilectio Dei, fortitudo ejus qui diligit, 739, D. Dilectio bonorum caput, III, 798, C.

Dipsalis morsus qualem indit affectionem, I, 739, D.

Dissolutio, compositi corruptio, I, 400, B.

Divinitas quomodo cum humanitate contemperetur, ignoramus, II, 43, B. Divinitas nec ab anima nec a corpore Christi separata, II, 547, C. Divinitas ex sui natura simplex et a compositione prorsus aliena, II, 1127, B. Divinitatis infinitas non comprehenditur circumscriptione carnis, II, 42, C, D.

Divitum non potest existimari quod non semper est, II, 11, D.

Divitiarum quænam amplectendæ, I, 719, A. Divitiarum duo genera, et quæ sint, I, 1193, A. Divitiarum optimus usus quis, III, 1038, C.

Divitum fores pauperibus aperire debet ratio, III, 458, C, D. Divitum delicta et luxuria, III, 466, 467.

Doctrinæ idem modus non convenit omnibus, II, 10, A.

Dominus bonum et supra omne bonum est, I, 1294, D. Dominus ostium, et quomodo, II, 850, B, C. Dominum inter et servum æqualitas, I, 666, 667.

Domitianus a Gallo trucidatus, II, 263, A.

Dopsalis unde dicitur, I, 862, B.

E

Ebrietas malarum cupiditatum fomes, III, 426, D. Ebrietas excessus, I, 639, B, C. Ebrietas mystice quid, I, 990, C, D.

Ecclesia navis; navigatio vita, I, 1015, A, B. Ecclesie caput, aurum purum, I, 1055, A, B. Ecclesia gentium ex Scripturis, III, 223, C.

Ecclesiastæ nomen unde, et quis versus Ecclesiastes, I, 619, B, C; 633, B.

Egestas spiritus beata, I, 1207, A.

Eleemosynæ commendatio, III, 459 et seqq.

Elementa ex quibus constituitur mundus, III, 586, A. Elementorum pulchritudo et motus, I, 379, A.

Elias religiosæ vitæ dux, I, 925, A, B. Eilem curam adhibuit ut vanitatem ab omnibus bus præponeret corporis munditiis, III, 350, B, C. Eilem adventum Domini secundum venturas est, 351, B. Eilem sacrificium baptismus institutionem præfiguratur, 591, C, D. Eliæ cubus quid mystice, II, 114, B. Emissiones spiritus quæ, I, 967, D, et seqq. Ensis supra femur quid significat, I, 902, A, B. Ephesi templum concrematum, II, 266, D. Ephrem Syria viti et encomium, III, 819 et seqq. versus hæreses ahominatione, 826; illius amor proximo et proximum, 827; virtutes variae, 830, 831; nationes, 834; visiones, 835; conciones, 838, 839. Eilem eius adversus Apollinarium, 839; versus steicarum cognitio, *ibid.*; Abeli similis, 842; illius mors, 847.

Epicuri opinio de rerum naturalium existentiis, B, C. Epicureorum opinio de rerum natura non ratione, III, 539, B.

Episcopus quid, II, 970, 1015, 1022, D.

Episcopus qualis esse debet, III, 1066, 1067.

Equi cum equite disserentes quid, I, 811, B. emissarii, qui feminarum amoribus insanant, I, 25 equorum elatio, superbia et ... mentis vitium, C, D.

Equitatus Pharaonis quid mystice designat, I, 25 seqq.

Esse et non esse quid, I, 479, A.

Essentia simplex est et divisionis expert, III, 112 Essentia in hominibus quid, II, 491, C. Essentia non curiose et sollicitè perscrutanda, II, 943, A, B. alia et alia differentia ratio, II, 923, A.

Esurios quænam beata, I, 1234, A, B, C.

Eucharistiæ sacramentum, I, 986, 987, 990, 991, 992, quid, I, 1138, D.

Eudoxius Germanicæ episcopus, II, 267, D.

Eunomii liber vel opus qualiter confectum, I, 11 illius convicia in S. Basilium, 271, D; 273, A, B. 263 et seqq.; an apologiam instituerit, 271, C. doctrina, 298, A, B; illius circa *ingenerationem rationem* errores, 915 et seqq.

Euphorion unde dicta, I, 693, B.

Eustathius Armenius, II, 266, C.

Evagrius monachus, III, 1102.

Euxinus Pontus, II, 253, D.

Exactio usurarum quid, III, 446, C.

Exempla sanctorum ad quid utilia, I, 433, D.

Exitus tabernaculi, inscriptio psalmi, quid docet 510, B.

Expendendum quid, III, 559 et seqq.

Explanatio psalmi sexti, I, 607 et seqq.

Exploratores in terram promissionis nomen, mystice, I, 411, C, D. Exploratorum captivitas nomen, I, 743, D.

Existendi principium idem tum animo, tum corpore 234 et seqq.

Exultans, inscriptio psalmi, quid significat, I, 911

F

Facere et componere quid, et quomodo inter se rant, I, 79, D, et seqq. Facere et formare quid, I, 742, D.

Facultas liberi arbitrii res bona, I, 742, D.

Fallacia dæmonum variae, II, 110, C, D.

Fatum an sit Deus, II, 150, 151. Fatum an sit prædium, II, 154, C, D; non omnia potes, 155, C.

Fatum series immutabilis pro certa stellarum eorum 151, 152; fatum navium, orbium et nationum, 154.

Fenestræ et cancelli quid significat, I, 863, C; nostræ sensus, I, 1186, C, D.

Ferculi Salomonis constructio quid significat, 914.

Ferus qui pascitur in silva quis, I, 842, D.

Festum universale creationis quid, II, 222, B, C. resurrectionis, eo adventiis tempore, quo necibus sequantur, quid nos edocet, III, 1027, C, D. a tempore ab omnibus celebratur, 1026, A.

Ficum grossi quinam, et quid denotet, I, 25 C, D.

Fides Christianorum per Christum, II, 463, C. dei nostræ caput quod, II, 526, D. Fidei rebis 144, A.

Figura omnis, corporis terminus, I, 400, B. Figuræ in mente nostra exprimitur, III, 623, B, C.

Filius Dei non creatur, ut heretici putabant, II, 137, A, B. Filius Dei et Spiritus sanctus an creatus vel increatus numerari debeant, II, 315.

Filius Dei super omnes creaturas erectas creatur non in creaturis quæri, 533, 534 et seqq.; a se

ungitur, et in quo ab eo disjungitur, 535 et seqq. et consors potestatis et honoris Patris, 535, B, C; non ꝓ nec sigillum omnipotentis, 539; nec sigillum Patris im et consiliorum, 542. Filius Dei homo factus asl hominem animam et corpore constantem, et quare, 7. Filius cum dicitur non esse, Patris etiam exsinegatur, 787, C.; est omnis boni plenitudo, 810, is quantitate definiri non potest neque circumscribi. C. Filius Dei genitus et quomodo, II, 919 et seqq.; voluntas, 983, A.; semper cum Patre existit gemul et absque initio, 1287, C. Filii hominis apone quid in Christo significat. II, 542, D. Filii ar divinitas, III, 559, D et seqq. Filii diei, filii lu-II, 606, C, D.
 n coccineum fides, I, 927, D.
 vitæ ex virtutis præscripto institutæ beatitudo, I, Finis morbi sanitas; finis somni evigilatio, I, D; finis certaminum victoria, 547, B; 550, B.; divinatorum certaminum quis, 1291, C; finis spei 515, A. *Finem (in)*, vox plurimis psalmis præfixa, ensus, I, 491, A, B.
 amentum quid, I, 79, D; II, 1003, A; an sit cordidum ac durum, I, 79 et seqq. Firmamentum fides stum, I, 555, A.
 ianus ad quem scripsit Gregorius contra Helladium,) et seqq.
 di tempus in vita præsentis, I, 707, C, D; et quid e magis defendendum, 710.
 ina unde orientur, I, 111, B.
 ius aromatum ex horto sponsæ, quid, I, 986, B. oris mala, I, 674, A, B.
 i horti, doctrina virtutum, I, 663, A. Fous signa- ima, 963, D. Fontes duodecim disertis apostoli,

na et species non eadem semper in eodem homine t, III, 534, B.
 nicæ natura quænam, II, 827, B, C.
 icatio habet aliquid magis fugiendum quam cætera t, III, 491, B, C. Fornicatio tanquam lixa fert im- nta, 494, A. Fornicationis quale peccatum, II, 227, nicator tanquam pannus, III, 494, B; illi accidunt turima, *ibid.*, C.
 ris nomen ad utramque partem a Scriptura posi- tid, I, 342, A.
 ctus dulcis in gutture sponsæ quid, I, 986, D. Fru- artyrii bonus, III, 770, C.
 iculus in labro collocatus quid denotet, I, 1106, D. rrorum prædictio quo fundamento nitatur, II, 163,

G

atarum rerum sacrarum clades, III, 1075, C, D.
 arum rubor quid denotet, I, 930, B.
 erantium varis differentis, II, 594, B.
 cratio quid, II, 779 et seqq. Generatio duplex, II, 618, 59; generatio in nobis triplex, et quæ, 635, C. Ge- o Verbi, I, 1031, B et seqq. Generationem inter et nem differentia, II, 655, 658. Generationem neces- sequitur mors, I, 702, A. Generationis modus quis lum Eunomium, II, 590 et seqq.
 itum omne ex aliquo subsistens ejusdem est natu- m eo ex quo genitum, II, 602, A.
 rgius Laodiceus, II, 259, C.
 rgius Tarbasthenites, II, 265, A.
 ria absque splendore non est, II, 140, B. Gloria lor caducus et fragilis, III, 499, D.
 dus varii quos conscendit Moyses qui semper major t, I, 1026, B, C.
 tia est donum Dei, III, 450, D.
 ges caprarum de monte Galaad quinam, I, 922,

gorii Nysseni visio, III, 786, A.
 gorii Thaumaturgi vita, III, 894 et seqq.; ejus pa- 938, D; parentes, 899, B; adolescentia, *ibid.*, C, magna Alexandri urbe degens, temperantia et so- ste fulget, 903, A.; a meretrice calumniatur, *ibid.*, cum Firmiliano inicit amicitiam, et cum eo sub Ori- philosophiam discit, 906, C, D; in patriam denuo titur, 907, A; in solitudinem recessit, *ibid.*, C, D; limus Amasensium antistes illum ad sacerdotium t invitum, 910, C, D; ejus visiones, 911 et seqq.; lum intrat deorum quos reddidit mutos, 915; illorum titem ad fidem adducit, 918; prædicationes ejus et cula, 919 et seqq.; duos fratres miraculose conciliat, Lycum amnem coerct, 930, 931; Comanam civitatem t Alexandrum carbonarium statuit sacerdotem, 935; Hebraum mendacem morte afficit, 939 et seqq.; scentulum a demone liberat, 942, 943; persecutio- fugit, 947; redit ad urbem, 954; moritur, 955.

Gulæ studium radix peccatorum et quomodo, I, 1186, D.
 Gustus voluptas singulorum malorum mater, I, 1186, D.
 Guttur sponsi quid, et quid denotet, I, 1085, B, C. Gut- tur Christi quod, I, 1083, C.

H

Hæreticorum opiniones lapides sunt quibus pravi obruuntur, I, 575, C.
 Haly fluvius, III, 1082, A, B.
 Harmonia rerum universitatis quid, II, 26, C, D et seqq.; III, 166, C, D.
 Helladius episcopus, adversus quem scribit Gregorius, III, 999 et seqq.
 Hepar capræ quid in Scriptura, I, 603, A.
 Heraclius hæreticus confutatur, III, 1087, D et seqq.
 Herodii nidus quid, I, 338, D.
 Herodis sententia nefaria, III, 1146, B, C.
 Hiems malum denotet in Scriptura, I, 870, B, C; hie- mis effectus, III, 778, D.
 Hinnulus cervorum, Christus I, 862, B, C; hinnuli ge- melli capræ quid mystice, I, 935, C, D et seqq.
 Historia apocrypha de Maria Virgine, III, 1138, D.
 Hodie vox quid in Scripturis significet, I, 515, C; II, 1258, C; 1286, D.
 Homo quid, I, 267, D. Homo cur ultimus omnium re- rum conditus, I, 134, A; illius natura omni creato, quod cernimus, præstantior, 154, C; in omnibus imperatoriam quamdam auctoritatem ostendat, 155, B; illi regium de- cus in creatione tributum, 155, C; divini imperii imagi- nem exhibet in omnibus, 158, A. Cur nullis a natura te- gumentis, nullisque armis instructus, 159, D et seqq. Hominis figura cur erecta, 145, B. Homo sic conditus ut instrumenta ad sermonem necessaria habeat, 150, B. Ho- minis natura tota consideratione nostra perspicui non po- test, 154, D. Homo ad imaginem Dei factus, 155, B; 162, C; 178 et seqq.; 262 et seqq.; 666, B. Homo duplex, in- terior et exterior, 265, B. Hominis manus feræ, aves et omnia alia subjecta, 266 et seqq.; 666, A. Homo quonam modo factus, 279, C, D; homo magna res et quomodo, 279, A; quomodo nullo pretio dignus, 279, B; cur supe- riora contuetur, 294, C, D. Homo parvus mundus, I, 459, C; III, 27, B. Hominis sumentum sapientia, cognitio et lætitia, I, 695, A, B. Homo quomodo speculo similis fa- ctus, 834, B, C; non malum est, sed boni simulacrum et incitamentum, 1131, B; in se Trinitatis mysterium ex- primit, 1350, B, C. Hominis dignitas et elevatio, 1279, D. Homo ad fruendum bonis divinis ortus, II, 22, D. Hominis mors, Dei beneficium et cur, 54 et seqq. Homo affectione conficitur et consummat, 46, A. Homo novus quis vere et proprie, 583, C; quomodo filius Dei efficitur, 610, B; seipsum ignorat et cætera omnia, 946, D; 947; ex cor- pore et anima intellectuali componitur, 1127, B. Homo nullus bonus est, 1293, A. Homo cur post universas res conditus, III, 59, B; unde et ejus rei gratia procreatus, 503 et seqq.; non est idem hodie qui fuit heri, 522, B. Homo vetus quomodo aboletur, 595, C. Homo mortuus jacens quid, III, 15, A, B. Homini omnia subjecta, 307, B, C. Homines quibus studiis utuntur ut in vitam perma- neant, III, 14, B. Homines voluptarii res futuras sciendi studio tenentur, II, 110, C. Hominum studium, puerorum ludus in arena, I, 627, D.
 Honesti consideratio in qua quisque versari debeat, III, 565 et seqq.
 Honor humanus erga divinum numen quid, et ejus mo- dus, II, 533, C, D.
 Hora in quas et quot partes dividatur, II, 155, B.
 Hortus conclusus anima, I, 963, D. Hortus Sponsi Ec- clesia, 986, A. Hortus mensa, non arbores, *ibid.*, C. Hor- torum venustas et deliciæ, 662, C, D. Horti quidam, Vanotæ dicti, describuntur, III, 1079 et seqq.
 Hostis humanæ naturæ vis quænam, II, 171, A. Hostes nostri perturbationes et vitia, I, 1134, A.
 Humeri quibus collum est adnatum, quid significant, I, 935, A.
 Humilitas animi et demissio quid, I, 1199, D.
 Hyacinthinus color in veste pontificis quid mystice, I, 587, C, D.
 Hymnus quid, I, 442, A, B; 494, B; 498, B.
 Hypostaseos et essentis differentia, II, 125 et seqq.

I

Ihora civitas, III, 783, C; 1075, C.
 Ignis unde vim illuminandi habeat, I, 74, D; 75 et seqq. Ignis qui non exstinguitur quid, II, 106, A.
 Ignorantia quid, et quid scientia, III, 175, B, C.
 Ignoratio sui ipsius quantum malum, I, 806, C, D; 807.
 Imaginis ratio quæ, I, 179, B; in imagine quomodo

- sexus masculi et feminae discrimen, 182, C, D; ad imaginem Dei homo factus, 178 et seqq.
- Imber, varii tentationum insultus in Scriptura, I, 838.
- B. Imbres et pluvia unde et quomodo fiant, I, 94, 95.
- Immortalitas est vita, II, 179, C.
- Impatiabilitas principum et fundamentum vitae, II, 30, A.
- Inaures obedientia, I, 595, C.
- Incarnatio divina quid, II, 1127 et seqq. Incarnationis mysterium propheticè commotus Salomon tradidit, II, 583, 584. Incarnationis Christi mysterium asseritur, III, 1019 et seqq.
- Incompositi et ingeniti significatum in quo differt, II, 918, C, D.
- Incorruptibile quid proprie, II, 122, C.
- Incorruptibilitas quid significet, II, 1070.
- Incorruptio Deo maxime propria est, II, 1258, A.
- Incrementum duplex, animi et corporis, I, 282, C.
- Induere novam tunicam quid, I, 1006, A.
- Infantium, qui premature ex hac vita transferuntur, status quisnam, III, 162, 163 et seqq.
- Infelix sponte sua nemo est, III, 1038, A.
- Infernus quid et ubi, III, 67 et seqq.
- Infinitas effugit definitionem, II, 130, D.
- Infiniti notio et ratio quæ, II, 358, D; 359, A.
- Infinitem nullo verborum conceptu comprehendendi potest, II, 602, B.
- Ingressus sacerdotis in templo Deo preces oblaturi, I, 1147, D et seqq.
- Inimicitia in duas significationes accepta, I, 1323, D.
- Injuriarum de remissione, I, 1178, 1179 et seqq.
- Innascibilitas an sit substantia, II, 407, D et seqq.
- Innocentium trucidatio, III, 1143, D; 1146, A, B.
- Inobedientia voluntatis non corporis est peccatum, II, 516, B.
- Inscriptionum in psalmis quot genera, I, 487 et seqq.
- Inspiciens quis vere censendus, I, 686, C, D.
- Insomniorum causa, I, 167, A.
- Insulae cur aliquando vocantur animæ, I, 530, D.
- Integer omnino quisnam est, I, 705, A.
- Intellectus vox in hymnis quid, I, 443.
- Intervallum et spatium quid, I, 730, C, D.
- Intyba quæ et quid significant, I, 1250, C.
- Inventor malorum afficere nos beneficio non potest, III, 547, B.
- Invidia et ejus effectus, I, 410, B, C. Invidiæ et simulationis vitium quid, I, 1287, A, B; ejus causa et effectus, *ibid.*, C, D.
- Iota et apex crucis figura, I, 371, C; III, 623, D.
- Ira in anima quid, II, 226, A, B; iræ ardor quid et unde existit, III, 51, 53; iræ cum lubricis corporis comparatio, I, 706, D; iræ et animi perturbationis effectus, I, 1215, D et seqq.; ira describitur, I, 1263, D et seqq.
- Iracundia quid sit, III, 53, A.
- Isaías præfiguravit baptismum, III, 594, B.
- Iter trium dierum quid mystice, I, 566, A.
- J
- Jacob unde sic dictus, II, 1007, B.
- Jejunii et abstinentiæ genus a corpore sejunctum, III, 454, C. Jejunium virtutis fundamentum, 455, C; nihil predest nisi mens pura sit et munda, *ibid.* Jejunii causa, 458, A.
- Jerusalem, majestatis animæ typus, I, 1098, C, D.
- Jesus, indumentum, I, 1006, A.
- Joannes Baptista, præcursor Domini, qualem curam adhibuit ut vacuitatem ab omnibus affectibus præpoveret corporis munditiis, III, 330, B, C, D; cum eo magnus Basilus comparatur, III, 802.
- Job spoliatus omnibus filios etiam amisit, III, 874, C, D; id omne patienter tulit, 875, A, B.
- Jonas Christi sepulturam significabat, III, 603, B.
- Jordanus fluvius baptismi figura, III, 591, D.
- Joseph in Ægypto continentia prædicatur, III, 494, D; 495.
- Judeorum incredulitas, III, 223 et seqq.
- Judicii Dei recordatus terribilis, I, 611, B, C.
- Jumentum bonum ira, cupiditas, I, 478, C.
- Juramenti duplex operatio, I, 854, B; 1042, B, C.
- Jurandum est oratio per se confirmans veritatem, I, 854, A.
- Justitia quid, et quænam illa quæ ad omnes pertinet, I, 1234, 1235; justitia Dei quomodo se ostendat in homines, II, 58 et seqq.
- Juvenula quæ in Scriptura, I, 1111, B, C.
- Juventutis et ætatis floridae vanitas, I, 1205, C, D.
- L
- Labor est infantia; labor, juvenus, I, 463, B.
- Lacrymæ sunt tanquam sanguis vulnerum, 879, C; lacrymarum causa, I, 130 et seqq.
- Lætitia pro vobis que, I, 647, A. Lætitia et quæ beata, 1231, B.
- Lampedia virgo, S. Macrina sociæ, III, 967, A.
- Lapides jacere et cogere quid, I, 711 et seqq.
- Lapis Christus, I, 567, A; 610, B.
- Læteres in terra ex futo fieri quid, I, 542, B.
- Laudatio quid sit, I, 494, B.
- Læne cantici ipsi David, inscriptio psalmi, quid sit, I, 527, B.
- Lavaera domorum, I, 655, C. Lavaera anime.
- Lazari pauperis et divitis in inferno pariter, I, 827, III, 83 et seqq.
- Lazarus a mortuis suscitatus, I, 279, D.
- Lectus sponsi umbrosus, natura humana, I, 627, C.
- Lectus Salomonis nuptialis ab armatis circumdatus, 899, B, C.
- Legis mandata, I, 318, A. Legis amica, 594, D.
- Lex est vox divina, II, 334, D. Lex est quædam, 878, D.
- Lenitas quid et in qua re beata, I, 1211, C, D et clementia quid, III, 54, C.
- Leonum proprietates et quidam descripti, I, C, D.
- Leticius (S.), Melitines episcopus, H, 221, A.
- Libanus duplex, unus electus, alter malus et quid, I, 1079, D et seqq. Libanus mons qui in multis locis Scripturæ, 914, D. Libano forma quæ parata cur, 1079, C et seqq.
- Liberari a malo quid, et quis malus, I, 114, C.
- Libertas dominum non habet, III, 165, A.
- Ligna quæ ad ignem struendum colliguntur, 1022, C, D. Ligna Libani quæ, I, 911, D et seqq.
- Ligna silvæ non amici sed adversarii Sponsi, I, 1022, C, D.
- Lignum in paradiso vetustum quod, I, 190 et seqq. Lignum et lignum mortis idem in paradiso, 1011, C, D.
- Lignum in aquam amarum immisissum quid, III, 583, B.
- Lignum crucis omnibus salutare, III, 583, B.
- Lilia quid significant, I, 1055, C, D. Lilia quæ et ejus significatio, 1066, C, D. Liliam cordis significet, 839, D. Pro liliis sive Floribus, incantatio, quid denotet, 502, D.
- Lingua quid, et quomodo sermone emittitur, I, C, D. Linguarum origo et usus varii, II, 93 et seqq.
- Localis mutatio non efficit ut Deus sit pars, 1014, C.
- Locus apud Deum quid, I, 400, D; 406, A.
- Loquendi tempus quod, I, 727, B, C, D. Locus cultus unde, et quomodo exercetur, II, 978, I, B.
- Lucerna, quæ causa splendoris est, non anima rem est, sed contemporalis, II, 1267, D.
- Luctus quid et qua in re beatus, I, 122 et seqq. 535, D.
- Ludus piæ, III, 1053, B.
- Lugentibus remedium, silentium est, III, 851, C.
- Luna qualiter a sole lumen suum accipit et in minutum et incrementum unde, III, 51, C, D et seqq.
- Lux unde et quomodo facta, I, 71, B, C, D.
- Luxuria crudelis et rabiosa domina, I, 583, C et per avaritiam comitem habet, III, 337, D.
- Lycus amnis rapidus ab insolenti et insensibili miraculose repulsus, III, 930, 931.
- M
- Macedonianorum errores, II, 1508 et seqq.
- Macrina virgo cur sic dicta, III, 950, 951 et seqq. ejus virtus et visio, *ibid.*, B, quibus studiis animum adhuc puella, 962, C, D; præstans illis in venustas, 963, A; desponsatur viro qui præceditur, *ibid.*, B; respuit plane conjugium, 964, C, D; pietas et observantia in matrem, 965, A, B; magnam ad studium perfectionis incitatur, *ibid.*, C; det matri ut petat monasterium, 966, D. Læta et pulvinar, 975, D; in moribundo ejus corpore et animi vis, 982; in ipso mortis agone quomodo se habet, 982, 983; precatio ejus in supremo spiritu, 983, C, D; ab ita corpore ad conceptum in seipso, 986. Morte ejus summe dolent sacre virginis, 987, C. Morte ejus summa pauperum et miserum ferreo annulo particulam ligni vitæ, id est crucis se gestabat, 990, C, D; ejus summa pauperum et miserum, 990, 991; splendor corporis exanimati, 991, C. Oculum male affectum post mortem sanat, 992, B.
- Macleth (Pro), inscriptio psalmi, quid sit, 507, A.
- Magi Christi adoratores, III, 1143, B.
- Magia et incantatio, res mala, II, 116, A.

stratus et omnium quæ illi adjecta sunt, vanitas, I B. C.
 orum puniceorum interpretatio, I, 970, C. D.
 um pluribus nominibus a Scriptura designatur, I.
 Malum corruptibile et creatum et non subsistens, re pater diabolus, adversus Manichæorum hæresim, 254, A. B. C. Malum malo nemo curat, III, 486, D. n docta plus valet arte, II, 754, D. Malum gravius um timorem expellit, III, 779, A. Mali natura insitiæ nomine explicata, I, 682, C. Mali in mundum in causa prima quæ, I, 559, A. B. C.; a malo liberari et quis malus, I, 1191 et seqq.
 re quid, I, 78, B.
 res hæreticus, II, A. B.
 nichæismus, II, 406, C.
 nichæorum opiniones de anima, II, 207, B; illorum ata quæ, II, 50, D et seqq.; refelluntur, 51, B. C. ana velut ros e cælo defluens, I, 311, D; quid mystice, B.
 nsiones quid, I, 566, D; mansiones plurimæ apud m, I, 1110, D.
 us hominis sermonis causa factæ, I, 145, C; 147, Manus Moysis in sinu commutata quid mystice, 331, nus tortiles et aureæ quæ in Ecclesia, et quid sicut, 1070, A. B. C. Manus Christi tornatiles plensis, 1067, D et seqq.
 re unum et continuum, et cur salsum, I, 99, C. D. Rubri transitus mystice, 363 et seqq.
 ria Aaronis soror in omnibus perfecte virtutem coluit, 95, A.
 ria mater Christi dicta mater Jacobi et Josæ, III, 617, rmor quid significet, I, 1078, B.
 rlyrum stadium quid, I, 1294, C.
 teria in creatione quomodo facta, I, 70, C. D.
 teries et Deus quod non sunt cœterna, 211 et seqq. trimonium non est inter res damnatas, III, 534 et seqq.
 Matrimonii contrahendi studium quid nos doceat, I, D. Matrimonia incesta apud Persas, II, 170, A.
 xillæ in corpore Christi quæ, et cur tanquam phialæ atis, I, 1063 et seqq.
 diatoris vox in Christo quid significet, II, 554, A. B. dicina qua de causa ab hominibus honorata, III, 14, edicina generi morbi adhibenda, II, 10, B. Medicinæ tus, II, 198, C. Medicinæ inventor quis, III, 465, A. dicus verus animæ quis, I, 1162, D. Medicorum præones, II, 155, A.
 el et lac sub lingua sponsæ quid, I, 955, C. D.
 ichol Saulis filia quid mystice, I, 602, C. D.
 eletii Antiochiæ episcopi euconium, III, 851 et seqq. emoria non est opus Deo, et quare, II, 1006, D.
 endacium serpentis et Eunomi, II, 283, C. D.
 endacium Pauli, Josephi, Saræ et aliorum, II, 283, ens opus Dei, II, 971, B. Mens quid secundum ipsam ntiam, III, 59 et seqq. Mens humana non eadem res vina natura, sed illius imago, III, 42, C. D. Mens per us agit et quomodo, I, 151, B.; certa quadam in cors parte non existit, 174, D. Mentis domicilium in ca, I, 155, D. Mentis, materiei et naturæ mutui inter se is, 162, 163; mentis cum natura regnatio, 158, D. tis facultas se per univrsam corpus diffundit, conve te quadam ratione membris singulis conjuncta, 178, . Mentis vis unicuique sensuum adest instrumento, 30, B.
 ensura in omnibus necessaria, I, 698, 699.
 ercenarii Dei qui, III, 547, D.
 eretrix, hæresis, III, 547, C.
 etempsychosis, III, 107 et seqq.
 igrationis animarum doctrina evertitur, I, 234, A. B. C. itis curatio miraculosa, III, 783, C. D.
 iseria quid et in quo consistit, I, 1198, A.
 isericordia pro potentia divina apud sanctos viros, I, B. Misericordia beata quænam, et qui misericordes, I, C. D et seqq. Misericordia Deo virtus gratissima, 466, A.
 odum quo anima corpori nntur ignoramus, II, 45, A. ons arduus ac difficilis accessus theologia, I, 374, 375. onitus a Gallo trucidatus, II, 265, A.
 orbus letalis peccatum, I, 1162, D. Morbus inveteratus m superat, III, B.
 ors hominis Dei beneficium, et cur, II, 54 et seqq. s corporis quid, et ejus analogia cum morte animæ, B. Mors, animæ separatio a corpore, 194, C. D. Mors poris, sensuum extinctio, animæ vero mors, peccatum, 516, B. Mors non aliud est quam animæ a corpore distio, 1154, D. Mors quam terribilis et formidabilis naliter, III, 13, A.; omnes omnibus modis illam vitare

astagunt, 14, B. C. Mors certo tempore ætatis non desinitur, III, 418, D. Mors eorum non lugenda qui in fide obierunt, 498 et seqq.; ab omnibus vitis nos plane liberos reddit, 530, D. Mors res bona et quære, 878, B. Mortis sententiæ in Adamum latæ quomodo firmata et rata fuit, II, 546, C. Mortis destructio est hominis a morte resurrectio, II, 1166, C. Mortis arma peccatum, III, 765, D.
 Motus et status unum et idem, I, 406, C. Motus et quies in rerum natura temperata, 412, A. B. Motus et immobilitas quid, II, 935, A. B. C. Motuum corporis et animi discrimen, I, 174, A. B.
 Moyses vita, I, 398 et seqq.; ejus mystica interpretatio, 327 et seqq. Moyses manuum elevatio in altum quid significat, 371, B. Moyses unde sic dictus, II, 1007, A; in cista expositus et salvatus, *ibid.* Moyses manuum extensione crucem describebat, III, 602, D.
 Mulier quoque ad imaginem Dei facta; illius virtutes, I, 275, B. C. Mulieres cur primæ resurrectionis testes, II, 891, A. B.; quare primæ resurrectionis nuntium acceperint, III, 551, D. Mulierum cupiditas in ornaudo corpore, I, 826, D.
 Molorum genus non ex se mutuo nascitur, et quid si gnificet, I, 562, D.
 Mundus bonus et quare, II, 22, A; non semper idem permanet, 650, C. Mundi originem aliquam qui fatetur, is et finem ejus fore aliquando non potest non concedere, I, 210, 211.
 Munus a paupere Xerxi regi oblatum, III, 166, A. B.
 Musica vera et originalis quæ, I, 442, C
 Musonius viri iustris et dives Gregorius Thaumaturgum hospitio excipit, III, 922, C.
 Mutatio in quibus consistit, I, 467, A; III, 15, B.
 Myrrha ad corporum sepulturam apta, I, 898, C. P; myrrha mortis symbolum, 1019, B. Myrrhæ fasciculus inter ubera quid, 826, D, 827.

N

Nardi odor quid mystice, I, 822, D, ejus mystica expositio, 970 Nardus pistica pretiosa, 826, B.
 Naim viduæ filius unicus a mortuis suscitatur, 218, 219.
 Natalis Christi dies, III, 1127 et seqq.
 Nativitatis Christi effectus, III, 1146, 1147.
 Natura rerum quid sit, I, 107, A; quomodo exstiterit ex opinione Epicuri, III, 22, B. C. Natura humana liberi arbitrii capax, I, 831, D. Naturæ humanæ defectio, et ejus causa, II, 25, C. Naturæ humanæ miseria, I, 462, A. B. Naturæ curatio vitæ concinnitas, 443, B. Natura divina non continetur tempore, sed ab illa tempus est, II, 366, B. Natura divina una est et continua secum et indivisa, II, 645, B; nihil habet quo mensuretur et continueatur, 931, A. Natura divina virtutis fons, III, 103, A. Natura beata et æterna nullo circumdatur termino, I, 874, C. D.
 Naucratus S. Macrinæ frater, insignis juvenis, vitam amplectitur solitariam, III, 966, 967; senes morbosos et inopes labore suo sustentat, *ibid.*, C; immatura morte subripitur, *ibid.*
 Nicomedia terræ motu eversa, II, 167, B. C.
 Nihil, non est Deus, II, 685, B.
 Nives cur in montium cacuminibus usque ad æstatem permanent, I, 95, D.
 Nomen Dei sanctum, I, 1151 et seqq.
 Nomina quædam absolute, quædam relate usurpari solita, II, 427, A. Nomina ab Adamo brutis animantibus imposita, II, 1046, B. Hominum differentia, 1046, 1047.
 Novum quid dicitur, II, 156, A. Novum nihil sub sole, I, 654, D.
 Nubes et vapor quid et quomodo fiant, I, 98, C. D. Nubes Mosaica quid, I, 510, B. C., et quid etiam mystice, 550, B. Nubes Spiritus sancti gratia, I, 362, B. Nubes aliquando carum denotat, I, 554, A.
 Numen non est, quod loco circumscriptum intelligitur, II, 603, C.
 Numerus quid, I, 86, C. Numerus est signum quo rerum quantitas innotescit, II, 311, B. C.
 Nuptiarum difficultates et molestiæ, III, 526, 527; a nuptiis initium habent quæcumque in hac vita eveniunt absurda, 358 et seqq.

O

Obediencia filii in Deum Patrem quæ, II, 527, 530.
 Obesitas corporis animi perfectionem impedit, III, 406, 407.
 Occursus Domini, III, 1151 et seqq.
 Occultis filii (pro), inscriptio psalmi, quid denotet, I, 503, A.
 Octava (pro), psalmi inscriptio, quid designet, I, 506, D; 547, C. Octavæ mysterium, 607 et seqq. Octavæ my-

- sterorum apud Prophetam quid sit, 1201, B.
 Oculi sapientis cur in capite, I, 294, D. Oculi distorti quid, 594, D. Oculi columbæ quid mystice, 854, 855, 919, C. Oculi Ecclesiæ qui, 1058, B; et cur sicut columbæ, *ibid.*, D. Oculorum custodiæ cur multe, I, 295, B. Oculorum pulchritudo quæ, 851, D; 855. Oculorum præstantia inter cætera membra, 918, D. Ad oculos quæ referenda sunt, 919. Oculos habere in capite quid, 682.
 Odium quid sit definitur, I, 754, B; et quid odio a natura habendum, 754 et seqq.
 Oleum exultationis quid denotet, II, 1250, D.
 Oliva ferax in domo Domini quid, I, 566, A.
 Oltiseris vicus, ubi, II, 259, A.
 Opera operum quæ, I, 622, B.
 Operationes Trinitatis et animæ, I, 1545, D; 1546, A.
 Operationes quomodo sequantur ex substantiis, et quidnam sint secundum suam propriam naturam, II, 314, B. C. Operationes eadem an eadem efficiant opera, 371 et seqq.
 Operator semper Deus, II, 1287, B; et semper operatrix ejus sapientia, *ibid.*
 Opinio inanis, honor, dignitas, generis claritudo divitiæ, I, 465, A.
 Opportunitas temporis quid, I, 699, A.
 Opus substantiæ an sit substantia, II, 315, A. B.
 Oratio et ratio in Deo, opus et factum, I, 74, A. B.
 Orationis laus et effectus, I, 1125, A. B. C. Oratio quid sit, 494, B.
 Ordo et series rerum ordine et serie dierum constat, II, 558, B.
 Organa prophætæ et apostoli, I, 575, B.
 Origenes scripsit in Cantica, I, 765, B.
 Oris et linguæ natura semper quasi domi habet peccandi facultatem, II, 278, D.
 ὄρπις torques cur sic dictus, I, 817, C.
 Ornamentum quadratum quid, I, 591, C.
 Ortus et mors proprium naturæ carnis, II, 46, A. Ortus Christi effectus boni, III, 1146, D; 1147.
 Os sponsi, fons scaturiens verba vitæ æternæ, I, 778, D; 779, A.
 Oscitationis causa, I, 167, A. B.
 Oculum mysticum, I, 1002, B.
 Ossium in corporis humani structuræ necessitas, I, 215, B. C.
 Ostium mentis quod et sponsus tangit et pulsat, I, 1002, C.
 Orii Sabbati præceptum quid sibi vult, I, 714, B. C.
- P
- Pace nihil jucundius in hac terra, I, 1282, A. C; quid sit ipsa pax, 1383, B.
 Pacifici quinam et qua in re beati, I, 1283, A. B.
 Pacificus Salomon et cur sic dicitur, I, 791, A.
 Palmæ deserti septuaginta discipuli, I, 366, C. D.
 Palpebræ oculorum custodes, I, 295, C.
 Panis de cælo, verus cibus, I, 367, C. Panis lætitiæ beneficentia, conditus melle præcepti, I, 990, B. Panis quotidiani petitio quid significet, I, 1170, A. B. Panis, quod precibus fertur auxilium, III, 543, B. Panes de lapidibus quinam efficiunt, I, 1238, 1239.
 Παναγία in Scriptura quid significet, I, 523, 526.
 Παναγιῶν Verbi duplex significatio, II, 551, B.
 Paracleti nomen commune etiam Patris et Filii, II, 351, A.
 Parasceve quid, 570, B.
 Parentibus hænor debitus, III, 751, A. B.
 Partus maturus et non abortivus quid, I, 702, D. Partus non est homo, sed homo per partum, II, 591, A.
 Pascha quando et qualiter celebrandum, III, 618, D; 619 et seqq.
 Paschalis dies inter Christianos quomodo celebratur, III, 658, 659.
 Pater qui vere est, semper pater est, II, 434, A. B.
 Pater futuri sæculi Christus, et quare, II, 586, A. B. Pater quinam possint dicere, I, 1142, A. B. Patris vox in principio orationis Dominicæ explanatur, I, 1139 et seqq.
 Patris et Filii una est potentia, II, 1154, C. Patres nobis ipsi ipsi sumus et quomodo, I, 703, A.
 Patria in se continet parentum dignitatem, III, 751, C.
 Patria Christianorum, cælum, III, 893, C.
 Patriarcharum nomina lapidibus insculpta quid significet, I, 391, A.
 Pauperes spiritu quinam sint, I, 1207, A. Pauperes amandi, III, 454 et seqq.; sunt janitores regni cælorum, 459, C.
 Paupertas duplex, et quænam beata, I, 1199, B. Paupertatis descriptio, III, 458, B. C; 478, A.
 Peccata, nihil, et quare, I, 459, D. Peccati causa qua-
- nam sit, II, 26 et seqq. Peccatum est aliquid, quod est vera et sola vita, II, 546, C. Peccatum peccatum, et post hominem miserandi actus et miserandum nomen, II, 962, A. Peccatum spina, III, 1153, C.
 Pedes lavare quid, I, 1005, D et seqq. Pedes nudis nudis, et quare, 1006, D.
 Pelles Salomonis quid, I, 791, A.
 Peplum Rebecca et peplum animæ, quid, I, B. C.
 Persecutio virgæ immortalitatem desiderat, I. Peregrinationum ad loca sancta abusus reprehenditur, III, 1010 et seqq.
 Perfectio quibus terminis comprehenditur, I. Persecutio quid et quæ beatos efficiat, I, 155 et seqq.
 Perturbationes animi unde oriuntur, I, 191 et seqq.
 Petra tegminis juxta propugnaculum quæ, I, B. C.
 Petrus (S.), episcopus Sebastenus, II, 241, I.
 Petrus S. Macrinæ frater, ab ea sanctiora a teneris annis, III, 971, B; ingenii vis a *ibid.*, D; multos pauperes alit, *ibid.*, D.
 Pharetra sermonis anima, I, 547, A.
 Philippi apocryphi encomium, I, 1087, C.
 Philosophia in melodia modulationeque videtur, I, 459, C.
 Philosophorum errores varii, I, 538, B.
 Phodinus Amasensium ecclesiæ antistes, III, 759, A.
 Pictura tacens in pariete loquitur et matrem, III, 759, A.
 Pietatis scopus, III, 287 et seqq.
 Pili ludus quis, III, 1035, B.
 Pili, mortis symbolum, I, 586, A; et *ibid.*, D.
 Placidæ imperatricis mors, funus et oratio locum, 878 et seqq.
 Plancius in Scriptura quid, I, 710, C.
 Plantandi tempus et evellendi quid, I, 765, B.
 Pluvie et imbes unde et quomodo nascuntur, I. Pœnitentia expurgat peccatum, I, 725, B.
 Pontus Euxinus, id est hospitalis, quid, et *ibid.*, III, 898, C. D.
 Potentia in Deo voluntas, II, 498, B.
 Præcipitatio in mare quid significat, I, 571, D.
 Præparatio ad orationem quæ, I, 1156, D. et seqq.
 Præstigiatiores et vates consulere, quare periculis, 227.
 Presbyter quis vocari solet, I, 650, D.
 Προφῆταις quid, III, 1171, D.
 Primogenitus ad unigenitum differentia, II, 586, C.
 Primogenitus Filius Dei qualiter dicitur, 587, C. mozenitorum Ægypti exterminatio quid mystice, I, 543, B. C. et seqq.
 Principium vel summa quid, I, 65, D. 70, 71. Principium universi Patris, II, 778, A. Principii veritas, II, 595, B.
 Prodigii filii parabola, I, 1145, C. D. et seqq.
 Proles masculina et feminea mystice quid, I, C, 359, C.
 Propitiatorium quid mystice, I, 583, C.
 Προσηγορίαι quid, I, 1158, D.
 Proverbiorum doctrina quid, I, 618, B. C.
 Providentia et universarum rerum moderatio eadem in Trinitate, II, 127, C. D.
 Proximus et cognatus qui, I, 1086, 1087.
 Prunus quis fuerit, II, 263, C.
- Psalmi cur omni hominum generi tam grati, I. C. Psalmi qui inscriptione carent recensentur, I, 459, C; et quare, 518, B. Psalmi in quibus cæpius venit, 534 et seqq.; cur in psalmis ordo haberi observetur, 542 et seqq. Psalmorum liber qui continetur, 450, B; quid prima sectio, 450, D; secunda, 451, A; quid tertia, 451, D; quid quarta, 451, C; quid quinta et postrema, 466 et seqq.; quæ larum finis, 482 et seqq. Psalmorum liber virtus et usus refertur, 447, C; studium virtutis tradit, 447, C. Psalmorum inscriptiones variae, 487 et seqq. Psalmi quid, 494, B.
 Psalmodia commista cum mente quid, I, 435, D. et cum solo spiritu perficitur, 498, A.
 Psalterium quid, I, 494, C.
 Pudor armatura potens ad effugienda peccata, 550, D.
 Pugnæ apparatus varius quid nos docet, I, C. D.
 Pulcheriæ interitus et commendatio in fœdere, I, 64 et seqq.
 Pulchritudo corporis et membrorum Christi, I, 559

stice explanatur, I, 1054, D et seqq. Pulchritudo II, 198, D.
mo, cor et stomachus hominis, eorumque facultates, C et seqq.
italis animæ sordes, voluptas, I, 1187, A.
pura quinam sint, I, 914, C.
eorum aquæ quomodo affluant, I, 110, D.
honissa quid, I, 107 et seqq.

Q

draginta martyrum laudes, III, 750 et seqq.; 758 et 774 et seqq.
erere et perdere quid sit, I, 719 et seqq.
ternarius numerus quid denotet, III, 1154, C. D.
d est quod fuit, I, 651, 654.
es est exitium animæ, II, 203, A. Quiete et motu on existentes oriuntur, et ortæ conservantur, I, 9.
quagesimus et septimus psalmus explanatur, I, seqq.

R

emus ex ligno dependens quid mystice, I, 411, D.
arum immunda multitudo mystice quid designet, I, et seqq.
io in anima quid, II, 223, D. Ratio non est obscura sed mentis motus initium ac fundamentum, II, 1187, tio divina quid, III, 307, A.
ens quod est, non est æternum, II, 770, D. *Recens le nihil*, quomodo intelligendum, I, 634, D.
titudo Christus, I, 786, D.
neratio duplex, et quæ, II, 655, D.
num ex dominatu in subjectos dignoscitur, II, B. Regnum Dei non cibus et potus, sed iustitia, ibilitas et beatitudo, I, 695, B. Regni Dei optatio ibi vult, I, 1155, B. C et seqq.
igionis cognitio, lux, I, 375, D.
iquiæ martyrum honorandæ, III, 759, B. C.
memorationem (*In*), inscriptio psalmi, quid designet, D.
um naturalium ignorantia, II, 935 et seqq.
urrectio quid, I, 634, C.; quodnam est ejus principii, II, 51, C. D.; qualiter fiet, III, 75 et seqq. Resurrectio ex mortuis ut necessarius rerum ordo omnino clauda, I, 202, 205. Resurrectio cur post quædam rum intervalla expectatur, si quidem res bona esse da est; et cur non jam olim ex citatum ex morte esse tum genus, I, 203 et seqq. Resurrectionem fore rens a vero non videtur, 225 et seqq. Resurrectio præcedere debet mors, 1018, 1019. Resurrectio corum quæ a sæculo fuerunt, quomodo futura erit, III, et seqq.; in momento oculi perficitur, 659, C. D. Resurrectio est naturæ nostræ in antiquum statum restituti reparatio, III, 147, A; 878, A. Resurrectio si vitæ illius mors est, III, 675, A. B. De resurrectione variæ opiniones, III, 107, B. C. Resurrectionis i hora quæ, III, 614 et seqq.; quæ in ea acciderunt modo inter se contrarii evangelistæ diversis modis oris prodiderunt, 627 et seqq. Resurrectionis Christus, II, 1239, A. B. C.
icetur (quod) in sponsa quid, I, 1107, B. C.
mnus, spinæ species, quid significet, I, 595, C.
us causæ quæ sint, I, 139, C. Risus amentiam et denotat, 646, D. Risus signum alacritatis animi, III, , curatio, I, 1003, A.
us ardens Mosaicus, I, 306, C; quid mystice, 351,

S

bati institutio et celebratio, III, 222.
batismum agere a malis operibus quid, I, 715, B.
ellii errores, II, 835, C. D.; 1282 et seqq.; 1290 et
erdos vi verborum augustus et honorandus efficitur, 32, D. Sacerdotis vita nuce figurata, I, 418, C. Sates ab Eumonio conviciis lacerati, II, 258, C. D.
rilegium quid et quale peccatum, II, 235, A. B.
rificia propitiatoria, I, 958, A. Sacrificia et ho'cula duo, temporale et æternum, I, 1251, A. Sacrum essentia quæ, II, 1066, C.
omon verus quis, I, 766, D. Salomon typus veri Remultis, 907, A.
latio in Scriptura quid, I, 710, D.
sonis facinus admirandum in occisione leonis, III, 3.

Samuel a pythonissa evocatus, II, 107 et seqq.
Sancta sanctorum in tabernaculo quid mystice, I, 587, A.
Sanctificatio ipsa Dominus, I, 1007, C.
Sangæus mons in Bethania, II, 167, B.
Sanguis unde purpureus existat, I, 230, C. Sanguinis aspersio quid in Scriptura, 598, A. B.
Sanitas animæ quæ, I, 1162, D.
Sapientia humana quæ, I, 682, A. Sapientia vera et ejus opera, *ibid.* Sapientia malitiosum animam non ingreditur, III, 555, D. Sapientia in partibus superis consistens qualiter a nobis animadverti et æstimari potest, III, 30, A. B. Sapientia Dei terminum non habet, II, 951, A. Sapientiæ actio duplex, I, 482, A. Sapientiæ proprium quid, II, 579, C.
Sapientis solius caput præditum oculis, I, 682, D; illius memoria in æternum manet, 686, D.
Sapphiri proprietates et significatio, I, 1074, C.
Scientia quid, et quid ignorantia, III, 173, C. D.
Scriptura cur divinitus inspirata dicatur, II, 745, D. Scripturæ sacræ litteram et dictionem perpetuo non esse sequendam, et quare, I, 755 et seqq.
Scuta ex utrisque tegminibus dependentia quid, I, 591, A. B.
Sebastenas de recta ejus in fidei rebus opinione certiores facit Gregorius, III, 1030, 1051.
Sempiternum quid dicitur, II, 156, B.
Senarii numeri commendatio, I, 286, C.
Senectutis incommoda, III, 870, C.
Sensus varii quomodo exerceantur, I, 154, A. B. Sensus ut homo jucunde viveret, illi largiuntur, I, 242, A. Sensus fenestræ per quas intrat mors, I, 1186, C. Sensus dominatus in mentem, I, 755, B. C. Sensus facultates propriæ, II, 982, A. Sensus auxilio universum mundum cognoscimus, III, 51, B.
Septenarius numerus quid denotet, III, 1154, C. D. Septenarii numeri laus, I, 286, D et seqq.
Septimana dierum temporis natura definita, I, 610, C. D.
Septimus dies extremi iudicii indicium, I, 290, A.
Sepulcrorum effossio, II, 254, D.
Sermo Dei telum, quod est Christus, I, 546, D. Sermo est interpres eorum quæ mente concipiuntur, II, 418, C. Sermo Dei quid, III, 507, A. Sermones laboriosi quinam sint, I, 651, A. B.
Serpens, diabolus, observans calcaneum gressus hominis, I, 658, B. Serpens, peccatum in Scriptura, I, 355, B. Serpentis aerei figura et effectus, I, 325 B.; 414, 415. Serpentes magorum Ægyptiorum mystice quid, I, 355, C. Serpentiæ vita nos ducit ad probationem resurrectionis, III, 691, A. B.
Sessio et statio quid in Deo, III, 719, A. B. C.
Sigillum operationis Dei quid, II, 539 et seqq.
Signum Domini quid, III, 222, C. Signi crucis quanta virtus, III, 951, B. C. D.
Silentii lex quæ, I, 727, B.
Silva, hominum vita silvestris, I, 842, D.
Simeon senex, III, 1171, 1174. Simeonis voces quomodo sponsæ convenient, I, 879, B.
Similia ab agriculturalum insitione, I, 65, B; a silicibus, 71, D.
Similitudines auri cum notis argenti quæ, I, 819, C.
Similitudo Filii cum Patre qualiter interpretanda, II, 554, 555.
Simonis socrus curata a febribus, I, 218, B.
Simplicitas in Trinitate remissionem et intensionem non recipit, II, 323, B. Simplicitas in Deo quid, et quid ingeneratio, II, 919, 922.
Sinus Filii Dei quid sit, I, 355, A. Sinus Abrahæ quid, I, 510, A; III, 85, C. D.
Sion quid sub ænigmate significet, I, 718, C.
σινος nomen ad varias appellationes transfertur, II, 1050.
Smaragdi sculptores, I, 1071, C.
Sol, adversaria tentationis irruptio, I, 794, C. Sol etiam conviciis impetitus, nihil aliud est quam sol, II, 274, A. Solis cursus quomodo est et quid nos docet, I, 626, C. D.
Somnium nugæ imaginariæ, conjecturæ, I, 167 et seqq. Somnus mortis similitudo, I, 991, C; et quid mystice, 995, A. B. Somnus excutiendus ab oculis mentis, 995, C. Somnus mortis germanus, III, 674, A. Somnus et vigilia mortis et vitæ complexus et conjunctio, 522, C. Somnus et vigilia mortis et resurrectionis imagines, 674, A. B. Somni causa et ejus necessitas, I, 166, A. B. C.
Sordes hominis peccatum, I, 610, D.
Speculatio qua Deum contemplantur quæ, I, 374, C.
Spinæ peccata, I, 558, A.

Spiritus sancti regnum, I, 1158, D. Spiritus in Deo quid, II, 18, A. B. Spiritus sanctus non creatus, et cur, II, 141, A. B. Spiritus sanctus Filio non subicitur, ut vult Eunomius, 310, A. B. C. Spiritus sanctus in quo Patri conjunctus et in quo ab eo distinctus, 335, D. Spiritus sanctus non in creaturis queri, sed super omnes creaturas evectus credi debet, 538, 539 et seqq.; frater Domini appellari non potest, 559, D; non est tintinnabulum aut dolium inane, 566, D. Spiritus quid et quid Verbum, III, 191, A. B. Spiritus sanctus ex Scripturis, 251, B. C. Spiritus sancti divinitas asseritur, 574, 575. Spiritui sancto filiorum Dei generatio qualiter attribuitur in Scriptura, II, 534, C. Spiritum sanctum Deum esse probatur ex Scriptura et Patribus, II, 1506 et seqq.

Splendor gloriæ Christus, III, 539, C. D.
Sponsa nigra et formosa qualiter intelligi debeat, I, 790, 791. Sponsa hortus conclusus, 962, C. D; fons signatus, 965, C; puteus aquæ vivæ, 978, B.

Sponsus cur pomum dicatur, I, 896, A.
Stellæ cæli quomodo tertio die factæ, I, 118 et seqq.
Stephanus lapidibus petitus gaudet, I, 1295, C. Stephani (S.) protomartyris encomium, III, 703, 722 et seqq.; qualiter caelos apertos vidit, 714, C. D, 718, A. B.

Stoicorum opinio de Divinitate, III, 539, C.
Structura corporis breviter describitur, I, 259 et seqq.

Stultum ambulare in tenebris quid, I, 686, C.
Subjectio hominum ad Deum, II, 538, B. C. Subjectio, bonum, I, 1510, B. Subjectiois varia genera, 1506 et seqq.

Substantia an capax intensiois et remissionis, II, 306, B. C. Substantiæ nomen cui subjecto proprie competat, *ibid*; substantiam Patris solum subsistere, patrocinium est Judaicæ impietatis, 503, D. Substantiæ qualiter et quam impie ab Eunomio distinguantur, 319; qualiter ab eodem simplices nominentur, 325, C.

Superbia decessus ad inferiora, I, 415, D. Superbia primordiale malum et ejus vanitas, I, 1202, 1203.

Supercilium cujus utilitatis et adjumenti, I, 295, D.
Superhumeralia patriarcharum insculpta nominibus quid significent, I, 587, B.

Symmetria conventiens in tempore quid, I, 699, C.
Syriæ forma duplex, et quid mystice, I, 502, A. B. C.

T

Tabellæ cordis quæ, I, 1075, B.
Tabernaculi ædificatio et pulchritudo, I, 518, 519; 787, B. Tabernaculi altare et thuribulum quid, 585, D. Tabernaculum, Dei virtus et sapientia, 582, A.

Tabulæ legis in terram projectæ quid, I, 397, A.

Tacere quando est melius, I, 727, B. C.

Tactus sensus, et ab eo quæ mala, I, 1187, A. B.

Telum fornicationis ignitum, III, 494, D.

Temperantia, lux puræ conscientiæ, I, 995, D.

Templum Dei nos qualiter efficitur, II, 517, D.

Tempus omnium rerum communis mensura, I, 699, C.
Tempus pariendi et tempus moriendi quid, 702, 703. Temporis spatium in tres partes divisum, 1126, A. Temporis mensura unde, II, 1005, D, 1006, A.

Tenebræ quid et unde, I, 78, B; II, 1006, B. C.

Tentationis primus insultus qualis, I, 743, D.

Terminus interminati infinitas, I, 459, A. Terminum suæ facultatis unumquodque, 750, C.

Terra invisibilis et incomposita quid, I, 78, D et seqq; nunquam a stabilitate sua dimoveri potest, 127, D. Terra in æternum stans quid nos doceat, 627, A. B. Terra, publicani et meretrices, 871, B. C. Terra Dei quid, 530, C; et quid in se, II, 1005, C. D.

Tharsis vox quid denotat, I, 1071, A. B.

Thecla virgo, Pauli discipula, I, 1067, A.

Theodori martyris et sancti viri laudes, III, 735 et seqq.
Theophilus Alexandrinus episcopus, II, 1270 et seqq.

Thronus Dei super ventos qualiter debet intelligi, II, 345, B. Thronus quid in Scripturis denotet, 1230, D.

Thus Dei honori consecratum, et quare, I, 898, C. D.

Timor cum natura servitutis conjunctus et ingatus, II, 850, A. Timor Dei justus omnia exæquat, III, 458, C.

Tintinnabula aurea honorum operum splendor, I, 390, A.

Tituli inscriptio quid denotet in psalmis, I, 514, A.
Torcular officina vini quid, I, 306, B. Torcular conscientia, 306, C. *Pro Torcularibus*, inscriptio psalmi, quid significet, 506, B; 550, B. C.

Tormenta martyribus influcta describuntur, III, 943, 946.

Torum in malis sternere quid, I, 847, D.

Trahes domorum cedrina quid denotat, I, 641, D.

Traditio sufficit ad demonstrationem errorum, I, 641, D.

Lectio creduntur, II, 634, B. C.

Transformatio per baptismum quid, III, 281, D.

Trinitas probatur ex Scripturis, III, 194, 195 et seqq.

Trinitas immutabilis et inalterabilis eadem, III, 914, A. Trinitas unus est Deus, II, 115 et seqq.

mysterium astruitur, I, 259, C. D; III, 194, D.

mysterium in se exprimit homo, I, 1550, B. C.

Tristitia duplex, alia mala, alia bona, servanda, I, 1219, D.

Tritici generatio resurrectionis rationem, III, 670, A.

Troadus martyr, III, 950, C.

Tuba, naturæ divinæ prædicatio, I, 573, A.

Tuba legalis, oratio, III, 1127, A.

Tunicæ pellicæ a Deo protoplastis dote, III, 11, 34, C. Tunicam exuere quid significet, III, 11, 34, C.

Turris in qua optima spolia suspendit David, III, 934, D, 935.

Turturis proprietas, I, 815, A. Turtur, I, 815, A.

sta, 871, A.

U

Ubers, bona virtutis divinæ pro nobis, I, 731, D.

Umbra alarum Dei quid, I, 596, C. D.

Uncini quid mystice, I, 590, D.

Unguentum effusum quid mystice, I, 782, D.

Unguentis fulcriti quid, 847, C.

Unigeniti ad primogenitum differentia, III, 11, 34, C. D. Unigenitus Christus et tamen primogenitus et quare, 638, C. D. Unigenitum Deum creantem, I, 110, A. B. C. Unigeniti pietatis caput et summa, 914, D.

Unitas sponsæ quæ, et ejus nexu, I, 110, A. B. C.

Urnæ tabernaculi quinam mystice, I, 366, C.

Usuræ a Scriptura sacra prohibite, III, 45, A. B.

Usurarii vita segnis et insatiabilis, III, 43, A.

V

Valens imperator deceptus, II, 174, A; Erasmus, I, 287, C.

Vanitas et vanum quid, I, 619, D. Vanitas, I, 619, D.

quæ, 622, C. D.

Vates sancti quomodo numine affati, II, 517, D.

Vectes tabernaculi mystice quid, I, 385, A. B. C.

Venatio et varii illius modi, I, 267, A. B. C.

Venatores capientes vulpes quinam sint, I, 110, A. B. C.

Venter commotus in ipsum quid, I, 1011, D.

Vocabulum in corpore Domini quid denotet, I, 1075, A. B.

Ver et putationis tempus quid, I, 871, A. B.

Verborum et nominum usus post hominum peccatum excogitatus est, II, 965, C. D.

Verbum quid et quid spiritus, III, 194, A. B. C.

Verbum in mortuis efficax, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

Verbum Dei, I, 635, C. Verbum Dei, I, 635, C.

positio, 535. C. Virgæ Moysis effectus mirabiles, I, A. B. Virgæ Aaronis sola floruit, I, 325, D. et hoc mystice designatum, *ibid.* Virgæ et baculus torius quid, I, 1051, B. C. Virgæ directionis quid, II, 1250, D.
 vitas omni laude præstantior, III, 319 et seqq.; et incorporeæ naturæ proprium et perfectum, 522
 1. Virginitas exempta est a mortis dominio, III, ; in omnibus studiis vera spectatur, 382 et seqq. tas Mariæ incorrupta et integra in partu, II, 627, rubrum ardentem significata, III, 1155, B. C.
 is media inter duo vitia, I, 971, A. Virtus dividitur, nen minuitur, 1195, C. D. Virtus cui deest vel ex- onveniens mensura, non est virtus, 698, D. Virtus odor Christi, 738, D. Virtus operationem præcedit, tet ex divina voluntate, II, 959, D. Virtus ab omni- mi potestatibus spectari debet, III, 387, C. Virtus liam perfecta, nihil omnino prodest ei qui in omni- tatem non colit, 590, B. In virtutis officio qui al- parte peccat, ad bonum minime aptus est, 585, B ; te ut aliquid est remotum, ita in periculo versatur, Virtutis amator quomodo possit vitæ honestæ con- ri, I, 435, B. C. Virtutis laus duplex, 930, B. C. Vir- vitii discrimen, II, 27, C. D.
 efficiens rerum termino circumscribente caret, II, s sensus quid, et quomodo exerceatur, I, 151, D. in paradiso quæ fuerit, I, 198, C ; 286, A. Vita a semper mutationi supposita, 527, A. B. Vita hu- raneorum tela, 462, D. Vita humana in consilio t mali posita, 1294, D. Vita humana, bulla secun- picurum, III, 22, B ; ab initio simplex et uniformis, Vita ista quam vivimus, cumboni vita non congruit, z et seqq. Vita præsens est via quæ nos ducit ad uod speramus, 518, C. Vita propria et conveniens ctuali naturæ quæ, 511, A. Vita præsens semen fu- 575, C. Vita perfecta in quo consistat, I, 299 et seqq. orporis et vita animæ quæ, I, 623, A. B. C. Vita Deum videre est, III, 175, A. Vita supernæ na- haritas et dilectio, III, 95, D. Vita beata et immor- uæ, 503, C. D ; 506. Vita sacerdotis nuce figurata,

I, 418, C. Vitæ nostræ tres imprimis facultates tanquam ministræ, et quæ sicut, I, 1242, C. D. Vitæ ratio accurata et perfecta qualiter acquiri potest, III, 410, C et seqq. Vitæ Christianæ perfectio in quo sita, 255 et seqq. Vita Christiani tria declarant, et quæ, 283, A. B.
 Vitia non sunt anima, sed quædam animæ verrucæ, III, 55, B. C.
 Vitiositas quomodo igne purgatorio absumitur, III, 99, A. B.
 Vitis fertilis et spiritualis quæ, I, 639, D. Vitis florentis odor bene olens quid, 874, B. Vitis germen sive fructus vinum nominatur et quare, II, 599, B. C.
 Voluntas in Deo quid sit, I, 70, A. Voluntas Dei homi- num salus, I, 1163, A. Voluntas libera arbitrium est honor divino equalis, III, 525, B.
 Voluptas serpens, I, 1171, A. B. Voluptas animi et corporis differentia, 458, A. Voluptas omnia dolorem junctum habeat necesse est, III, 602, D. Voluptas pura quid, 535, D. Voluptatibus corporis servire nemo potest et temperantiam Deo gratam assequi, III, 598, C. A voluptatibus corporis omni genere se abdicare debet, qui accuratam et perfectam vivendi rationem tenere instituit, 599, D. Voluptatum servus per necessarios usus vitiiis aditum aperit, 527, C. D.
 Vovere prius, dein orare oportet, I, 1139, A.
 Vox unde et qualiter formatur, 180, C. D. Vox sponsi per prophetas quæ, 862, D. Vox Verbi vox virtutis, 946, Vox Dominus non est essentia significativa, ut vult Eu- nomius, II, 759 et seqq. Vox non alibi nisi in aere fieri potest, II, 779, C.
 Vulnera dilectionis bona, I, 1045, B. C.
 Vulpes et vulpeculæ in Scriptura quæ, I, 882, C. D.

Z

Zachæus mutatione vitæ instituti publicanum occidit, III, 595, D.
 Zacharias baptismum præfiguravit, III, 594, B. Zacharias sacerdos simul et propheta, 1155, C ; 1158, A.
 Ziphæi quinam et quos mystice denotent, I, 567, 570.
 Zodiacus quid, II, 934, C. D.

ORDO EDITIONIS NOVÆ

Cum editione Morelliana anni 1638 collatus.

Quæ stellula prænotantur, ea nunc primum inter Opera S. Gregorii Nysseni comparent.

EDITIONIS NOVÆ TOM. I.		EDITIONIS MORELLIANÆ	
titia ex Bibliotheca Fabricii.	9		
exæmeron.	61	Tom. I.	pag. 1
hominis opificio.	123	—	— 44
erba : « Faciamus hominem, » etc.	258	—	— 138
ita Mosis.	298	—	— 166
salmos.	434	—	— 256
cclesiasten.	615	—	— 373
antica canticorum.	755	—	— 468
oratione Dominica.	1119	—	— 712
beatitudinibus.	1194	—	— 762
lud Apostoli : « Quando sibi subje- rit omnia, » etc.	1303	Tom. II.	— 6
eo quid sit, « Ad imaginem et si- militudinem Dei. »	1327	—	— 22
EDITIONIS NOVÆ TOM. II.			
ndreæ Gallandii Monitum in S. Gre- gorii Nysseni scripta nonnulla quæ duplici editione Operum S. Patris erant.	1		
lio catechetica magna.	9	Tom. III.	43

De Ventriloqua.	110	Tom. II	EDITIONIS MORELL.
Quod non sint tres dii, ad Ablabium.	115	Tom. III.	
De fide, ad Simplicium.	135	—	
Contra fatum.	145	Tom. II.	
Adversus Græcos ex communibus notionibus.	175	—	
De anima.	187	—	
Epistola canonica ad Letoium Metilenes episcopum.	222	Tom. II.	
Contra Eunomium libri XII.	243	—	
*Adversus Apollinarium, ex Bibliotheca Gallandii.	1123		
Adversus eundem.	1269	—	
*Adversus Arium et Sabellium, ex Ang. Maii <i>Bibliotheca Nova Patrum</i> .	1277		
*Adversus Pneumatomachos Macedonianos.	1301		
EDITIONIS NOVÆ TOM. III.			
De anima et resurrectione.	9	Tom. III.	
De infantibus qui præmature abripiuntur, ad Hierium.	161	—	
*Testimonia adversus Judæos ex Veteri Testamento, ex Bibliotheca Gallandii.	193	Tom. II.	
De sancta Trinitate, quod Spiritus sanctus sit Deus. (Legitur inter Epistolas S. Basilii Magni, ep. 189 ed. Maurin. et <i>Patrologiæ</i> hujusce tom. XXXII, ubi vide.)	235	Tom. III.	
De differentia Essentiæ et Hypostaseos, ad Petrum fratrem. (Est Basilii Magni epistola 38. Vide ubi supra.)	235		
De animâ, ad Tatianum. (Vide inter Opera S. Gregorii Thaumaturgi, hujusce <i>Patrologiæ</i> tom. X, col. 1139.)	235		
Quid nomen professione Christianorum sibi velit, ad Harmonium.	237	—	
De perfectione Christiana, ad Olympium monachum.	251	—	
De proposito secundum Deum.	287	—	
Adversus eos qui castigationes ægre ferunt.	307	—	
De virginitate.	317	—	
Adversus eos qui differunt Baptismum.	415	Tom. II.	
Orationes et Epistolæ.			
Oratio contra usurarios, ex editione clar. viri Lud. de Sinner.	433	—	
De pauperibus amandis oratio I.	453	—	
De pauperibus amandis oratio II.	471	—	
Contra fornicarios.	489	—	
Non esse dolendum ob eorum obitum qui in fide obdormierunt.	497	Tom. III.	
Exhortatio ad pœnitentiam. (Est Asterii Amaseni. Vide tom. XL, col. 351.)	539	Tom. II.	
In principium jejuniorum. (Ad Asterium etiam pertinet. Vide ubi supra, col. 370.)	539	—	
In primos apostolos Petrum et Paulum. (Edidit Greterus sub nomine Gregorii Nysseni, sed est Maximi Planudæ. Deest in edit. Morelli.)	539		
Contra Manichæos.	541	Tom. III.	
Oratio in suam ordinationem.	543	Tom. II.	
De deitate Filii et Spiritus sancti.	553	Tom. III.	
In diem Luminum.	577	—	

Christi Resurrectionem orationes nque.	599	Tom. III	EDITIONIS MORELL.	pag.	382
ensionem Christi.	689	—	—	—	441
Spiritu sancto sive in Pentecosten, Bibliotheca Gallandii.	695	—	—	—	—
atio S. Stephani protomartyris.	701	—	—	—	40
datio altera ejusdem, ex Bibliotheca llandii.	721	—	—	—	—
mium sancti martyris Theodori.	735	—	—	—	576
atio sanctorum quadraginta mar- um.	749	—	—	—	490
atio altera eorumdem.	773	—	—	—	504
o funebris in Basilium fratrem.	787	—	—	—	479
o de vita S. Ephræm Syri.	819	—	—	—	595
o funebris in Meletium Antiochiæ iscopum.	851	—	—	—	580
o consolatoria in funere Pulcheriæ.	863	—	—	—	514
o funebris Placillæ imperatricis.	877	—	—	—	527
o de vita S. Gregorii Thaumaturgi.	893	—	—	—	534
o de vita sanctæ Macrinæ.	959	—	—	—	959
cola I, ad Flavianum.	999	—	—	—	645
cola II, De iis qui adeunt Hierosoly- am.	1009	—	—	—	652
cola III, Ad Eustathiam, Ambrosiam Basilissam.	1015	—	—	—	655
istolæ IV-XXVI, ex Bibliotheca Gal- landii.	1026-1102	—	—	—	—
agmenta ex libris S. Gregorii deper- tis.	1107	—	—	—	—
io in diem natalem Christi.	1127	—	—	—	339
ccursu Domini, de Deipara Virgine de justo Simeone.	1151	—	—	—	444

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

mitum in libram De anima et resurrectione.	9	XX. — De Baptismate.	231
ANIMA ET RESURRECTIONE.	11	XXI. — De Domini in Ægyptum descensu.	251
INFANTIBUS qui præmature abripiuntur.	161	XXII. — De Spiritu sancto.	251
TESTIMONIA ADVERSUS JUDÆOS.	193	DE SANCTA TRINITATE, quod Spiritus sanctus sit Deus.	235
— (Deest titulus).	193	DE DIFFERENTIA ESSENTIÆ ET HYPOSTASEOS.	255
— De adventu Domini in carne.	199	DE ANIMA.	255
— De Nativitate Christi ex Virgine.	207	DE PROFESSIONE CHRISTIANA.	237
— De miraculis quæ humana carne assumpta Do- nis editurus erat.	210	DE PERFECTA CHRISTIANI FORMA.	251
— De proditione.	211	DE INSTITUTO CHRISTIANO.	287
— De passione.	211	DE CASTIGATIONE.	307
I. — De cruce, et tenebris quæ in morte Christi fa- ciunt.	214	DE VIRGINITATE.	318
II. — De Christi Resurrectione.	215	CAP. I. — Omni laude præstantior Virginitas.	319
— De Ascensione.	218	CAP. II. — Divinæ et incorporeæ naturæ proprium et perfectum Virginitatis officium.	323
— De Gloria Ecclesiæ.	218	CAP. III. — Commemoratio difficultatum ac molestia- rum quæ e nuptiis existunt : qua in re demonstratur item is qui orationem hanc conscripsit, cœlebs non fuis- se.	326
— De Circumcisione.	218	CAP. IV. — Quæcunque in hac vita eveniunt absurda, initium ab nuptiis habent. Qualis item esse debeat is qui hujus se vitæ societate abduxerit.	358
I. — De sacrificiis.	219	CAP. V. — Animi integritatem, ejusque ab omnibus af- fectibus vacuitatem, corporis munditiis anteire oportet.	347
II. — De Sabbati celebratione.	222		
V. — De Signi impressione.	222		
V. — De Evangelio.	225		
VI. — De incredulitate Judæorum et Ecclesia gen- tium.	225		
VII. — Quod ante secundum Domini adventum ven- sus sit Elias.	250		
VIII. — Quod vocandi Christiani.	250		
X. — Quod futurum erat ut turbaretur Herodes et cum ipso erant.	251		

CAP. VI. — Elias et Joannes diligentem harum curam adhibuerunt.	350
CAP. VII. — Qui multis rerum curis distinetur, fieri non potest ut hic animo sit perfecto.	351
CAP. VIII. — Nec matrimonium esse in rebus damnatiss.	354
CAP. IX. — In omni re non facile commutari potest consuetudo.	358
CAP. X. — Quid re vera expetendum.	359
CAP. XI. — Quemadmodum quis in consideratione vere honesti versari debeat.	363
CAP. XII. — Neque a principio, neque natura innatæ sunt homini affectiones, sed ex consilio ipsi eveniunt.	367
CAP. XIII. — Virginitatem exemptam esse mortis dominio.	375
CAP. XIV. — In omnibus studiis vera virginitas spectatur.	382
CAP. XV. — Ut aliquid est a virtute remotum, ita in periculo versatur.	383
CAP. XVI. — Ad bonum minime aptus est is qui aliqua ex parte in virtutis officio peccat.	386
CAP. XVII. — Omnes animi potestates virtutem spectare debent.	387
CAP. XVIII. — Sola virtus, etiam perfecta, nihil omnino prodest ei qui in omnibus virtutem non colit.	390
CAP. XIX. — Mentio Mariæ Aaronis sororis, quasi ejus quæ hujus perfecti officii rationem inierit.	395
CAP. XX. — Fieri non potest ut corporis voluptatibus simul quis serviat, et temperantiam quæ Deo grata sit assequatur.	398
CAP. XXI. — Qui accuratam hanc vivendi rationem tenere instituit, ab omni corporis voluptatum genere se abdicare debet.	399
CAP. XXII. — Continentiam exercere non debemus plus quam oportet.	402
CAP. XXIII. — Ad animi perfectionem tam impedit corporis obesitas, quam afflictatio immoderata.	406
CAP. XXIV. — Qui accuratam hanc vitæ rationem assequi vult, a perfecto viro erudiatur necesse est.	410
DE BAPTISMO.	415
ORATIONES.	431
Contra Usurarios.	434
I de Pauperibus amandis.	454
II de Pauperibus amandis.	471
Contra Fornicarios.	490
De mortuis.	498
Ahortatoria ad Pœnitentiam.	539
In principium juniorum.	539
In apostolos Petrum et Paulum.	539
Contra Manichæos.	541
In suam ordinationem.	543
De Deitate Filii et Spiritus sancti.	554
In Baptismum Christi.	577
In Christi Resurrectionem (sunt quinque)	599
In Ascensionem Christi.	690
De Spiritu sancto.	695
In S. Stephanum protomartyrem.	702
In eundem.	722
De S. Theodoro martyre.	735

In quadraginta Martyres.
In eisdem.
In laudem fratris Basilii.
De Vita S. Patris Ephræm Syri.
De Meletio episcopo.
In funere Pulcheriæ.
In funere Placillæ imperatricis.
De Vita B. Gregorii Thaumaturgi.
De Vita S. Macrinae.

EPISTOLÆ.

Epistola I.
Epistola II.
Epistola III.
Epistola IV.
Epistola V.
Epistola VI.
Epistola VII.
Epistola VIII.
Epistola IX.
Epistola X.
Epistola XI.
Epistola XII.
Epistola XIII.
Epistola XIV.
Epistola XV.
Epistola XVI.
Epistola XVII.
Epistola XVIII.
Epistola XIX.
Epistola XX.
Epistola XXI.
Epistola XXII.
Epistola XXIII.
Epistola XXIV.
Epistola XXV.
Epistola XXVI.

FRAGMENTA.

IN DIEM NATALEM.
DE OCCURSU DOMINI, etc.
VARIORUM NOTÆ.
In lib. De perfecta Christiani forma.
In lib. De Virginitate.
In orat. de Pauperibus amandis.
In decem syllog. contra Manichæos.
In orat. De sua ordinatione.
— De sancto Baptismate.
— De Resurrectione.
— De Christi Ascensione.
— De S. Stephano.
— De S. Theodoro martyre.
— In xi. Martyres.
— De S. Meletio.
— De Placilla.
— In diem natalem.
In Epist. (II) de euntibus Hierosolymam.
In Epist. (III) ad Eustathiam, Ambrosium et hui.
Index analytici.
Ordo novus cum vet. collatus.

FINIS TOMI QUADRAGESIMI SEXTI.